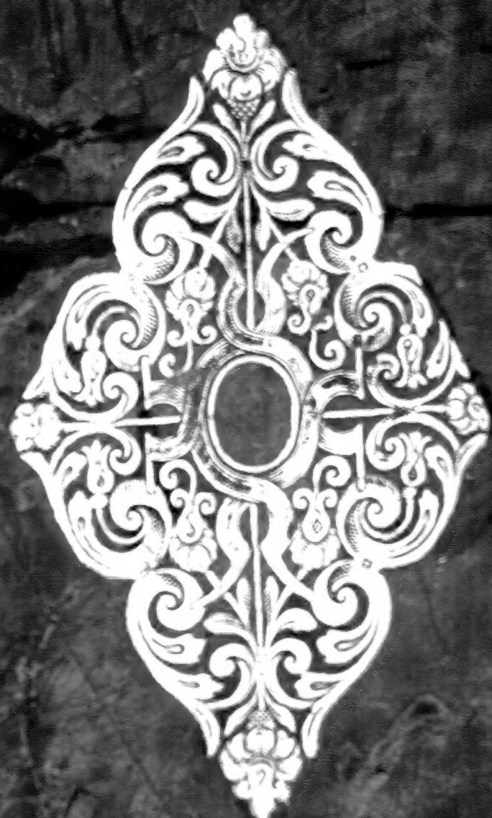

. S. mart.

~~[illegible]~~

Mart. aug. Radero.

MATTHÆI RADERI
DE SOCIETATE IESV,
AD
M. VALERII MARTIALIS EPI-GRAMMATON
LIBROS OMNES,
PLENIS COMMENTARIIS,
NOVO STVDIO CONFECTIS, EX-
PLICATOS, EMENDATOS, ILLV-
STRATOS

Rerumq; & verborum, lemmatum item, & communium locorum variis & copiosis INDICIBVS *auctos,*

CVRÆ SECVNDÆ.

Anno *M.DC.XI.*

Cum gratia & priuilegio Cæsareæ Maiestatis.

INGOLSTADII,

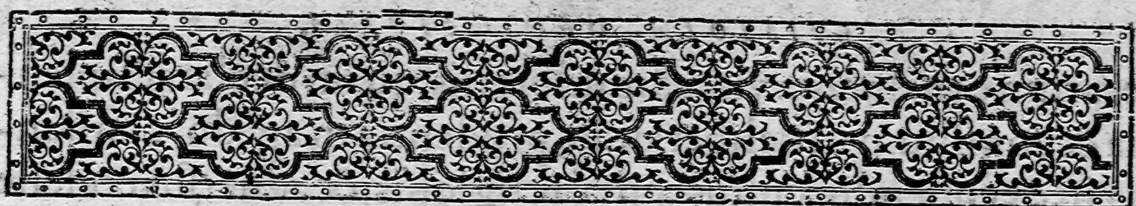
Ex Typographeio ADAMI SARTORII.

PROGRAMMA.

Tandem Cura Secunda, cura felix
Raderi redit, expedita chartis;
Docto pumicis expolita cultu;
Primis auspiciis probata, votis
Nunc optata venit tuis secundis.
Argutos Epigrammatum libellos,
Datq; ipsum tibi lima Martialem,
Quem mundi proceresq;, principesq;
Romani salis ebrium poëtam,
Musæo madidum lepore; plenum
Doctis deliciis, facetiisq;
Mensas inter, & ambulationes
Ingenti simul ambitu tulêre.
Sed tum fœdus adhuc, parumq; cinctus,
Floræ sipariumq; fibulamq;
Diducens sacra Gaditana scenis,
Indignas facilis stolas resoluit,
Et castum pepulit togis pudorem.
At feliciter hanc virilitatem
Occidit Prior & Secunda Cura,
Phœbeis resonantibus Theatris,
Docto præcipuè virûm senatu.
Plausit Bilbilis, Hispalisq; plausit,
Et quascunq; reponit Astur oras;
Iam castum & nitidum redire ciuem,
Quem matrona legat, legatq; virgo,
Pubedæ, iuuenes, senes, Catones.
Sensit Gallus, idemq; Belga sensit;
Teucrorumq; nepos acutus Auson;
Germanusq; graui Magister vsu;
Et quisquis bonus arbiter Thaliæ est;
Commendare suis nouum poëtam
Ausi; quin etiam inuidos Theonas,
Mystas Turpilios, haræ Tribunos
Non nemo petiitq; contuditq;.
Ergo Cura Prior tulit fauorem;
Quid iam Cura feret Secunda? Plausum.

GASPAR RHEY DE SOCIETATE IESV.

NOBILISSIMIS ET AMPLISSIMIS VVV. DOMINIS VELSERIS,

MARCO II.VIRO, URBI PRÆFECTO,
MATTHÆO ÆDILI,
PAVLLO CONSVLI,

MATTHÆI FFF. ANTONI NNN.
PATRICIIS AVGVSTANIS,
B. R. NATIS.

ADDVCO vobis, amplisſimi VVV. Muſam è Celtiberorum Auguſta Colonia, Coloniam Auguſtam Vindelicorum; antiquam illam quidem, & ante mille quingentos eoque amplius natã annos, ſed nouo paullo ante commentariorũ ornatu cultam, iamq; recẽtatam, rallaque ſeu vitrea veſte pellucentem, quæ endromidis ſoloce priùs tecta, & ſepulta tenebris iacebat, ſqualebatq;: nec quàm venuſta eſſet, niſi à paucis admodum, peruidebatur. Tametſi ego tantùm frontis honeſtatem aperio, nihilq; oſtendo, quod ore careat, aut pudore; non minùs ſollicitus, quid ſeponam, quàm exponam. Veſtrorum autem nominum titulis inſignitam hanc camœnam meam prodire volui, vt illuſtrior & auguſtior in publico appareret, maioremq; fidem apud ſenatum Palatinum mereretur, ſi frõs ipſa antiſtites eruditionis, veluti vindices & aſſertores ſtudiorum meorum præ ſe ferret. Inuitatus ſum elegantiâ ingeniorum veſtrorũ, omni diſciplinarum genere excultorum, quæ quanto ſublimiora, tanto ſimul modeſtiora humanioraq; experiebar; vti non ſolùm ad vos Muſę omnes, vt quondam ad Herodotum, diuertiſſe, ſed cum Gratiis ipſis penitùs in veſtra domicilia immigraſſe, aut potius inter vos natæ & educatæ videantur. Accedit ad hæc æterna lit-

terarum ornamenta virtus immortalis, quam declarat ſapientia & conſilium in deliberando, prudentia in agẽdo, conſtantia in exequendo, cultus auitæ religionis, & aduerſus cœleste numen, omnesq; cœlites Catholica Romanaq; pietas, charitas in ciues, clemẽtia in omnes. Eadem elucet virtus in admodum R. & ampliſsimo viro Antonio Velſero Spalatenſi præſule, Canonico Friſingenſi, litteris iuxta Græcis ac Latinis, diuinis & humanis instructiſsimo, ead. in Iulio elucet, eluxiſſet eadem in Hieronymo ornatiſsimo adoleſcente, cuius ſpem nobiliſsimæ indolis, immatura fata pręter ſpem nobis eripuerunt. Virtutem porrò veſtram geminat & illuſtrat antiquæ nobilitatis decus: habet enim virtus in excelſo ſita faciem auguſtiorem. Sed ego Panegyrin, futuram Iſocraticâ Plinianâque longiorem, non inſtituo; notus mihi pudor, & modeſtia veſtra, quam onerare, quamuis rectiſsimis veriſsimisq; laudibus vt aggrediar, offenſam nullis rationibus eluctari poſsim.

Αἰνούμενοι γὰρ οἱ ἀγαθοὶ τρόπον τινὰ
Μισοῦσι τοὺς αἰνοῦντας, ἐὰν αἰνῶσ' ἄγαν.

Me verò, vt omnes, non minùs delectat, & capit domeſtica comitas & facilitas veſtra, quàm publica virtutis atq; dignitatis auctoritas. Quoties ego Marce, te corã, quoties per ſcripta, in perplexis antiquitatum veſtigiis hærens, nec vnquam fruſtrà conſului. Omnium mihi bibliothecarum veſtrarum theſauri ſemper patuerunt. Vadatum me obstrictumq; plurimis veſtris muneribus & officiis agnoſco. Agnoſcit, prædicatque mecum beneuolentiam erga ſe veſtram, maiorumque veſtrorum, & Velſericæ gentis vniuerſæ Societas noſtra, quam auctoritate defendere, cõſiliis iuuare, beneficiis ornare nunquã deſiiſtis. Conatus igitur meos, & ſtudium colendi nominis veſtri, ſpero vobis non ingratum fore, quãdo à veſtrarum virtutum admiratione verè proficiſcitur. Valete VVV. ampliſsimi, nobisq; & Reipub. fœlices ſoſpiteſq; viuite. Auguſtæ Vindel. Cal. Februariis. A. P. C. N. cIↄ. Iↄ. C. X.

Amplitudinum VVV. obſeruantiſsimus

MATTHÆVS RADERVS.

PRÆ-

PRÆFATIO AD LECTOREM,
SECVNDÆ EDITIONIS.

ANTE annos aliquammultos bono Reipub. literariæ consulturus, poëtam eruditum & argutum libris commentariis explanandum suscepi, mihiq; studium fuit, subselliis & cathedris seruire: eaq; propter omnes curas & cogitationes eò verti, vt mentem poëtæ & intima sensa penetrarem ac aperirem; deinde geminis variorum scriptorum dictis sententiisq; illustrarem; aut sicubi opus, testimoniis ac tabulis firmarem. Excurri etiam nunc in ἔθη, & ritus veterum, nunc in mores & ἤθη, antiquitatis vestigia diligenter persecutus, quando vel locus admonebat, vel vsus & res exigebant. Ita factum est, vt mihi opus sub manibus cresceret. Quod nisi ego Lælios Decimos potius cum Lucilio, M. Tullio, Plinio & aliis spectassem, pluriumq; rationem habuissem, omninò cum Flacco, Plotio, Vario, Mœcenate placere Persiis, rarisq; auribus studuissem, atque totam interpretandi rationem in pauca dicta collegissem. Didiceram enim ἐκ τῶν παλαιῶν τῶν ἀρχαίων σχολίων ad Pindarum, Apollonium, Callimachum, Æschylum & alios, methodum auctores explanandi. Animaduerteram, qualis ad Virgilium Seruius & Donatus: ad Flaccum Acron, & Porphyrion; ad Iuuenalem anonymus; à quibus sanè nimium quantum ætas nostra, paucis demptis desciuit; quæ ideo veniam meretur, quod à fontibus & temporibus scriptorum longius abest. Et poëta noster in paucis doctus, & præ cæteris αἰνιγματώδης ac tenebricosus maiore face indigebat. Non quod illius vel genus dicendi intricatum sit & abditum; vel ille voces insolentes, & verba desita ex Titinniis & Pacuuiis consectari consuêrit; Quid enim compositione Martialis explicatius, quid verbis simplicius? Sed quod nos ipsi non satis ab antiquitatis & veteris memoriæ rebus parati obscuritatem nobiscum ad illius lectionem adferamus, vel hebetiore sensu, vim, argutiā, & acumen epigrammatis non assequamur. Quæ causa est, vti non ita presse & arcte, sed plenè & copiose enarrandum hunc poëtam putaremus, Quam Iustus etiam Lipsius V. C.^mus^ in litteris suis ad M. Velserum, non potuit nō probare, quamuis ipse succinctus scriptor; Martialem, *inquit,* qui ad te & tuos, vidimus: multa bona, voluissem strictiùs quædā dicta. Sed ille caussas suas habet: pro hoc æuo iustas, pro veteri improbandas. At scenæ etiā Roscius seruiat, si viuat. *Res præterea cōmunis & publica honestas fecit, vti prætextata verba, & molliores versiculos præteriremus, quod omnis labor noster Gymnasiis publicis, & iuuentutis vsi-*

Cui fini scripti commentarij noui ad Martialem.

Cur tam copiosi.

Iustus Lipsius ad M. Velserū.

Quamobrem ab omni obscœnitate repurgatus.

bus consecrandus esset. Quapropter improbum Cupidinem amandamus ad eos, qui proscriptum dolent fremuntq́.

Nobis non licet esse tam Latinis
Qui Musas colimus pudiciores.

Nihil ad hæc templa & sacraria sapientiæ, nisi castum, sanctum, integrumq́ adspiret; ne iuuentus dum quærit scientiam, perdat innocentiam. Sed enim pronuper ex petulantis Floræ scena prosiluit Sotadicus scriptor, & trossulus Veneris, ὃν ἤδη καὶ νεότης ἐπικηφίζει, qui læsus à me nunquam, in me tamen veluti cornutus Satyrus incurrit, quod Martialem stupro liberarim, & è salaci Fauno sanctum & purum Vatem reddiderim. Audi quomodo lepidissimus adolescens verborum pharetrâ, & linguæ telo instructus, delicias sibi suas ademptas deploret: Leandrum hunc ad amicam euntem ita execratus est RADERVS religiosus sacerdos vt à suo codice & commentario libro miserum iuuenem amandarit, &c. *Et mox*: Cur inuides nobis eam lectionem? Satius fuisset sanctissime vir, vt totum Martialem intactum reliquisses, ne scilicet purissimæ manus deligendis epigrammatibus & interpretandis inquinarentur. Sed te relinquamus, & interpretemur huiusmodi epigrammata amicis nostris, qui solent spectare Floralia. Interim secede Cato, tertius è cælo lapsus: *Quis hic loquitur? Christianus an paganus? Egon' inuideam tua tibi Floralia, hoc est, tuas cloacas? Non extabat in orbe terrarum Valerius, nisi à me lustratus? O si vota valerent, & illa mihi vis sit ac potestas, quam Naso Ioui suo negauit, cùm cecinit.*

Laur. Ramiresius ad lib. spect. ep. 25.

Iamque opus exegi, quod nec Iouis ira nec ignes
Nec poterit ferrum, nec edax abolere Vetustas.

Ouid. vltim. Metam.

Abolerem profectò, & vna spongia omnem ab omnibus poëtis psoram & scabiem abstergerem. Sed i modo ne potule Cupidinis, lege & lambe, & linge omnia Martialis phlegmata, analecta & oleta à me reiecta, non inuideo: vomicas omnes & gangrænas, & phagedænas refrica, ficos & mariscas, fungos, rhagadia, condylomata collige, serua, & vel in ipsius Saturni habita, non inuideo. Attende quæso lector Spartanam adolescentis Verecundiam: Spartanam? immò tabernariam Lampsacenam, Gaditanam & Alexandrinam: Quintum epigramma in libro spectaculorum de Pasiphaë sciens volens (vt & alia osca, harā & hircum olentia) præterij, est enim huiusmodi, quod non modo Christianæ aures execrentur, sed quamuis barbaræ mentes & gentes auersentur, ipsaq́ue feræ adeo non ferant, si sentiant. Non fuit ausus in me tum taurus ille incurrere, quod opinor orbis terræ censuram formidarit, ipse tamen (ô frontem) aperto capite, sine persona scenam hanc & spectaculum proponit, exponit, ac velut oculis spectantiū subiicit, quam simplex & incuriosus lector nec aduertisset

Ramires, Turpilio.

set

set quidem, Ramiresius monet etiam: Obstupesces, *inquit,* fortasse incredibili rei fœditate: *Obstupesco sanè non solum infamem Sardanapalum, Neronem inquam, sceleris editorem, sed alterum fabulæ exhibitorem, & scriptorem, qui quod amplius est, inuitat etiam sui libri anagnosten, ad similem scenam apud Apuleium spectandam.* Lege, *inquis,* me auctore, ad hanc rem Apuleium qui scenicos hosce ludos graphicè describit. *macte virtute puer. tu iuuentutem & innocentiam inuitare ad asinum Madaurensem? Non fuit tibi in mentem nuperus ille Apulei scholiastes, Petrus Coluius Bragensis, quod operæpretium acceperit ab asino, qui in asinum Apulei commentarios dictarat? cognosce Jani Doucæ epigraphen.*

EPITAPHIVM PETRI COLVII PRAGENSIS.

Apuleianus scholiastes hîc nouus & asini interpres ab asina occiditur.

COLVIVS hic situs est, Flandris generatus Athenis
Illecebris pessum quem dedit aula suis.
Quippe hanc dum sequitur, primo vagus excidit æuo
Crudaque Auernali vulnera lauit aqua.
Ah miser & demens: ad nutum viuere quisquam
Sustinet alterius, qui suus esse potest?
Doctrinæque domi speratos carpere fructus?
Coluio & hoc licitum, si libuisset, erat.
Noluit: obsequio grassari, & Regibus vti
Maluit, & pompis addere se comitem.
Hic vbi calx illi mulæ an fuit exitio dens?
Quæ vel in exitium singula sufficiunt.
Profuit ergo nihil fugitiuo iratus Apollo,
Cultorem texit nec Cytheræa suum.
Nec Criticas iuuit animum excoluisse per artes,
Nempe æui primo rapte calore iaces.
Teque nisi in capulo reducem spes nulla videre est:
Sic remeant, peregrè qui cecidere, domum.
I NVNC LVCI ASINO NATIVVM REDDE NITOREM
NATO ASINO RVMPAT VT TIBI MVLA CAPVT.

Vin etiam alterum audire eiusdem quando tibi hæc res, vt alieno periculo sapias, potest esse salutaris,

Siste hospes; mora parua: procul natalibus oris
Editor hic Lucî Coluius ecce iacet.
Ante diem qui raptus obit, dum præcipe nisu
Per cæcum rapitur ambitionis iter.
Thurinum in Francos per Teutona regna secutus
Vtilis (ah) aliis, noxius ipse sibi.

Auctor mula necis, iuuenem quæ calce peremit:
Heu scelus, heu dira bestia cæde nocens.
Quid brutum pecus incessis? mala bestia mula est:
Haud nego, SED CVR NON CAVTIOR ILLE FVIT?

Viden' quo genere fati, quàm subito, quàm inexpectato, conueniente studiis, horrifico, & tantum non clamitante asino periit, qui asinum exposuit. (Pindarus.) *Non semper sera est vindicta Numinis; sæpè* συντέμνουσι θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι. *Eodem, inquis, crimine damnabis Calderinum: Deteriorem facis causam adolescens, quando socios culpæ nominas.* (Demosthenes.) *Peccantium multitudo non parit patrocinium errori.* οὐ γὰρ εἰ πώποτε μή κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγεις ἂν δικαίως. *Secutus esses Marcilium potius sobriè scopulos hosce Circæos traiicientem. cum ex Luciano, amorem Pasiphaës retulit ad desiderium cognoscendi taurum signum cæleste.*

(Lucretius.)
Sed tibi quod nobis cœnum deterrima semper
Spurcities, eadem subus vt res munda videtur.
Insatiabiliter vt sus voluaris ibidem.

Tacuisti ergo in omisso à me quinto epigrammate. Sed vbi ad Leandrum venisti: Ego verò, *inquis*, ferre non possum superciliosos istos censores, qui nequitias Martialis nobis adimunt, sibi relinquunt.

(Plautus.)
Eho lutum lenonicum,
Commixtum cœno sterquilinium publicum,
Impure, inhoneste, iniure, illex, labes populi,
Tuas impuritias traloqui nemo potest.
Sine respirare me, vt tibi respondeam.

Vir summe populi, ego neque tibi tuas nequitias ademi, nec mihi reliqui, quas ideo perdidi, ne te iuxta méq; cum aliis perderem. Est quidem mihi facta copia legendi etiam Ouidij amores, sed ego mihi tantum non permisi, quod me perinde ac te ex eodem, quo Thais & Lais nata est, luto conditum scirem. Martialem tum legi totum, cum ex toto pura ab impuris selegi, nec enim aliâ viâ poteram gemmas è fimo secernere, & huic fini castigati sunt lasciui scriptores, vt vsu nobis eorum periculoso interdiceremus, securo frueremur. Sed tu velut extra sortem humani generis, & iam ἀπαθὴς *securus periculi versare cœnum nec collutulari, tractare picem, nec inquinari potes, & quod amplius est, eò descendisti insaniæ, vt in ipsa cloaca te existimes in aureo Neronis domicilio habitare.* Amo, *inquis*, poëtam multis de causis: sed præcipuè quod vrbanitatis magister sit diligentissimus: Odi superciliosos, qui existimant hominem obscœnum esse. (Nota lector nouum Cynicum.) Dispeream si quid in eo obscœnum offendi. *Vin tu videns viuens perire?* (Theocritus.) πᾶ τοι φρένες ἐκπεπότασαι; *Supra dixisti in Pasiphaë:*

siphaë: Obstupesces fortasse incredibili rei fœditate. *hic deieras in toto Martiale nihil te obscœni offendere: infra rursum eod. lib. ep. 95.* Obscœnum, *inquis*, epigramma, sed quod ausim affirmare, à nemine adhuc intellectum. *Lib. 2. ep. 28. iterum sex genera flagitiorum ferro igniq; vindicanda exponis, & nihil tibi obscœnum? Casti omnes Cynadi, pædicones, pathici, fellatores, masturbatores, ctenobatæ, quos ira fulminatrix numinis cœlestibus flammis iam olim depasta est. Quæso adolescens, sapis hominem, an feram, an Chimæram vel Centaurum omni fera fœdiorem? Quid tibi impurum, si isti sacrosancti?*

------Dij tales terris auertite pestes. Virgilius.

Poëta ipse quamuis paganus, tam effrons non fuit, vt se lasciuum, obscœnum, nequam, negatum iret. Quin vltro fatetur & monet, & honestas matronas, ingenuas virgines & simplicem pueritiam à suarum nequitiarum lectione arcet, cui rei ipsum tibi, quem tu iuras non impurum esse, certissimum testem adduco.

Huc est vsque tibi scriptus matrona libellus: Martialis lib. 3. ep. 68.
Cui sint scripta rogas interiora? mihi *(an)* tibi Ramiresi?

Docet Martialis epigrammata lib. 3. priora vsque ad 68. pleraque casta esse, ea, quæ sequuntur, obscœna: Addit enim.

Hinc iam deposito post vina rosasque pudore
Quid dicas nescit saucia Teusichore.

Et mox 69. At mea luxuriâ pagina nulla vacat.

Hæc igitur iuuenesq; nequam *(audi Ramiresi)* facilesq; puellæ
Hæc senior, sed quem torquet amica, legat.

Libro rursum. XI. de libro suo obscœno ep. 16.

Hic totus volo rideat libellus
Et sit nequior omnibus libellis,
Qui vino madeat nec erubescat, &c.

Concludit ergo carmen:

Mores non habet hic meus libellus.

Et verum dicere poëtam, nimium loquuntur ipsa quæ sequuntur opica, hircosa & obscœna plurima, à quibus Catones & filias Fabricij aratoris ablegat, & reuocat ad lib. 5.

Matronæ, puerique Virginesque
Vobis pagina nostra dedicatur.
Tu quem nequitiæ procaciores
Delectant nimium salesque nudi
Lasciuos lege quatuor libellos.

Cum ergo nos iuuentuti, & pueris poëtas pro ratione instituti Societatis nostræ explanemus, & poëta ipse iubeat exesse à sacris Priapeis teneram

ætatem,

ætatem, cur non liceat detrahere, & eliquare quod cœnosum est, vt purum Lib. 1. cap. 26. & 27. *inde laticem nostris auditoribus propinemus? Atq; vellem te nostri Gretseri lucubrationem de iure prohibendi malos libros tractasse, fortean non in eum locum progressus esses, imò, vti spero, referes saltem nunc pedem vbi cognoris. Carpsisti insuper passim interpretationes meas: at passim alij laudarunt, defenderunt, illustrârunt: Etiam in hanc rem testes (quando hodie sine tabulis & fideiussoribus nulla fides) excitabo. Atque primus esto tibi notus & tuo ipsius elogio nobilis, B.ª M.ª Pater Martinus Delrius, qui ad illustrem virum Marcum Velserum Reipub. Augustanæ II. virum in hæc verba scripsit.*

MARTINI DELRII AD MARCVM VELSERVM.

LEgi partem magnam Commentarij in Martialem, qui ad te à Radero nostro, cui gratulor. Liber totus laboriosus, vtilis, iudiciosus: quot illic nominati, quos ego librorum helluo, nec editos sciebam? tali in eremo versor, vbi nec nomenclatura quidem scriptorum prodeuntium ad manum.

IACOBVS GRETSERVS DE IVRE PROHIBENDI MALOS LIBROS.

ET nuper accuratius Matthæus Raderus: addito etiam copioso commentario, quo non veterem illum impuri & liberi oris, sed nouum puræ & pudicæ linguæ Martialem feliciter interpretatur, qui insuper notat Martialem à sui quoque æui magistris & doctoribus videri castratum; aut certè ne castraretur, timuisse; nam ad Cornelium scribens, ferrum deprecatur;

Quare depositâ seueritate
Parcas lusibus & iocis, rogamus,
Nec castrare velis meos libellos.

Cuius precibus meritissimò occluduntur aures. *Sed dices*, mutuum muli: socius socium scabit. *Sunt quidem testes domestici certiores, præsertim tam remoti & tantæ auctoritatis, quanta noster Delrius & Gretserus. Possem plures sistere; ne tamen hîc rimam inuenias, ecce dabo tibi externos tantum.*

EX IVSTI LIPSII LITERIS INEDITIS.

De Commentariis edendis.

AT tu cur in vare nostro Hispano tardas? si ab imperio, bene est, nec vltra quæro. Si ab animo tuo, expostulo, & his te stimulis eò compello. Nonne alios vides, siue audis, in fines tuos venire & eos

pabu-

pabulari? Non est è tua, non est è publica re, vt ego sentio: & quanquam isti τριπήχη ἔπη adferant, & Varrones aut Verrios meros iactēt: malo te Modestinum aliquem & Probum, & lucem, non coruscationem nobis dare. Velserus noster quin idem adsuadeat, nullus ambigo.

EX LITTERIS ROBERTI TITII AD MARCVM VELSERVM II.VIRVM AVGVSTANVM III. NONAS MAII. M. DC. III.

HAbes litteras à Mercuriali nostro, & à me salutem plurimam, quam etiam nuncies velim magno viro Matthæo Radero, ipse interim ab occupationibus meis forsitan impetrabo, vt aliquot lineas amoris mei & obseruantiæ testes eidem exarare possim. Admiror equidem vehementer hominis ingenium, fateorque me non vidisse à multis annis copiosiores atque eruditiores commentarios, quàm quos ipse ad obscurissimum poëtam nuper confecit: ei Radero nemo sanè præiuit, vt viribus duntaxat ingenij nixus tantum onus pertulisse dici possit; nam Calderini, si verum fateri volumus, nulla ratio habenda est, adeò ieiunè, ac plerumque ineptè peruerseque epigrammatarium illum interpretatur: hæc mea de Raderi commentariis pura puta, vt ita dicam, sententia est, quam vt ex animo proferri à me intelligas, & non ad gratiam alterutrius vestrum, siue etiam vtriusque, propediem ostendam, in quo is mihi non plenè satisfaciat, vt reliqua ipsius à me probari non dubiè cognoscas: puto autem hoc mihi licere sine tuâ vel ipsius offensione, quod si secus censeas, non committam, vt tuam auctoritatem, non plurimum apud me valere, quemadmodum quidem ea semper valere debet, existimare possis. Offensiuncula illa mea lenior omnino fuit, quàm vt tantus vir vllo modo se purgare debuerit, aut mihi tot verbis satisfacere, in quo tamen ingenuitatem hominis & candorem summum agnosco, quo magis amicitiam ipsius expeto, quam si tu mihi conciliaueris, mirum quantus cumulus accedet, non dicam meo in te amori; cui quidquam amplius addi non potest, sed numero beneficiorum, quæ à te me accepisse nunquam diffitebor.

* * *

EX

EX EIVSDEM LITTERIS AD ME.

ET sanè illi tui ad Martialem, hoc est ad alteram sphingem commentarij ostendũt te ingenio atq; eruditione plurimum abundare; nec est quod notas meas in eos magnoperè expectes, quandoquidem sunt rerum leuissimarum, & quarum nulla prorsus ratio haberi debeat à te viro cunctarum bonarum artium copia affluenti. Communicabo tamen tecum quasdam meas cogitationes, si ita tibi visum fuerit, postquam ad vrbem me contulero, nam nunc quidem ruri dego procul à libris & schedis, in quas quædã conieci Martialem percurrens, tuosque commentarios leuiter delibans: ac iam nescio quid Velsero nostro subindicaui, cum literarum argumenti inopia valde laborarem. De mollibus illis Triuiæ templi honoribus habeo nonnulla alia, quæ post ad te perscribam; nam non valde mihi placeo de emendatione quam feci. *Nec Triuiæ templi moles laudentur in horas.* quomodo nec tuum *Iones* libenter receperim. Videbis etiã sat scio, quæ de *Lybica testa, & ficu gelata* eidem significo: deniq; onerabo te his nugis, vt hinc intelligas me tuarũ scriptionum esse valde studiosum; sunt enim perelegantes, & varia reconditaque eruditione refertæ, vt rectè sentiat Scaliger, qui eis plurimam laudem tribuendam censet.

Atque vt hoc verius & sincerius iudicium ab aliis latum intelligas, en tibi salutem ex inimicis nostris, *à Iosepho inquam Scaligero, nostræ familiæ parum æquo, ad quem ego nullas vnquam dedi, nullas accepi, quem tamen propter excellentem doctrinam & nobilissimum ingenium semper suspexi. Hic ergo Iosephus ad Marcum Velserum II. virum Augustanum de nostro Martiale hisce verbis scripsit.*

IOSEPHVS SCALIGER MARCO VELSERO.

VAlde laudo operam Raderi vestri in Martialem. Itaque me auctore multi emerunt illum librum, vt ego excandefecerim precium illius. Laudo, inquam, eruditionem hominis, & candorem Germanicum, qui sine vlla rubigine & maledicentia, tam bene de bono scriptore meritus sit.

Vin tu iam vicißim audire de te elogia publica scripta & in lucem data. Parco tibi mi adolescens, & malo emendari abs te, quàm tua vitia emendare; nosti quas tibi Musambertius virtutes obiectat, vt paßim iactes Vlpianos, & ignores Priscianos, ex cuius officina tamquam fugitiuus seruus profugeris ad ferulam retrahendus, Orbiliis recudendus, & rudimen-

rudimento Grammaticæ imbuendus, antequam ad censuram scriptorum admittaris. quid enim illæ tuæ sibi metalepses & stribligines volunt. Quid monstri aluerunt & obtruderunt. *Quid hic tu nobis monstri tui obtrudis, dum alienum etiam malè castigas? Deinde quis ille tropus?* taurus ligneus Domitiani effigiem in cælum efferebatur. *Quod præterea hoc schema grammaticum?* Noricos enses Horatio celebres (sunt) *sic enim auditur. Quis iste flos Tulliano dignus?* resina verò sua tenacitate, & lentitudine pigrissima est. *Et iste:* miror adhuc neminem suboluisse. *Quæ illa figura tua?* Hac impostura dicit manifestius illud crimen facturum iri. *& ead. pag.* Vnde colligere potest, *pro colligi potest. Ex quo Valla hausisti illam elegantiam?* Similem casum de crematis coniugibus duobus Rabirij narratur: *& hanc;* Non contigit ei voti fieri compos. *Et hanc:* In ruina porticus, cuius ædificatio plurimo constare oportuerat. *Et istanc:* Non subodorarunt verbi elegantiam. *Et rursum hanc:* Videor subodorare. *Et illam:* De cadaueribus defunctorum resurgendis. *Et istam:* Hippodamus solo pentametro in fine aptari potest. *Et hoc genus ornamenta Prisciani sexcenta, quorum magnam partem adnotauit Musambertius. Ego florilegium hoc adieci. Nihil dicam de insolentißimis tuis ampullationibus, thrasonicis iactationibus, ventosa lingua, impurißimo ore, quo te bonis omnibus inuisum reddis, cum tuam indolem verecundia ornatam, toti posteritati commendaturus fueris, nunc secus est eritq; semper. Quam modestè nuper ille in suo* GLOSSARIO *cum errorem alterius deprehendit:* Errant docti viri: non rectè interpretantur docti viri. *Quis non amet modestiam, laudet eruditionem, gratias agat monenti? Ego quidem, qua de me, libens tibi huius delicti gratiam facio & permitto quæcunque in me voles dicta dicere, non plus curo quàm cassam glandem, vel vmbram, vel tuam vel asini, inuenies semper nouos Musambertios, qui tibi pro me & se respondeant. Ego tecum maledictis non certabo. Me enim ex Dircæi vatis oraculo* χρεὼν φεύγειν δάκος ἀδινὸν κακαγορίαν. εἶδον γὰρ ἑκὰς τὰ πολλ' ἐν ἀμαχανίᾳ ψογερὸν Ἀρχίλοχον βαρυλόγοις ἔχθεσι πιαινόμενον. *Hoc vnum, si quid apud te meæ preces valent, abs te impetratum velim, vti tibi ipsi parcas, neque spurco calamo tuam iuuentutem collutules. Ego persuasißimum habeo fore, vt, si tuus magistratus hypomnemata tua cognorit, non solùm illa proscribat, sed nouum magistratum creet, qui censorum auctoritate non minùs in scriptores obscœnos, præsentes adolescentiæ pestes, & corruptores animaduertant, quam sancti religionum quæsitores in hæreticos inquirere, & quæstiones exercere consueuerunt. Imò verò intelligo acerrimos esse ibidem librorum iudices & Aristarchos, quando post librum probatum non licet verbum addere, vbi nominantur* Pindarus.

B

tur pagella, vbi precium libri statuitur. Hinc tu Lutetiam tuum lutum, vt ibi exprimeretur, amisisti. Epilogi loco in meam gratiam, & tuum commodum leges Musambertij epilogum tibi inscriptum, ex quo plus, quàm ex omnium Madaurensium asinis proficies. Mihi socij manus iniiciunt, ne plura in te: quibus meritò magnas potes habere gratias. Redeo ad te Lector, cui voueo has CVRAS *meas* SECVNDAS, *vt* σοφωτέρας φροντίδας, *multis partibus auctiores, emendatiores, & veluti nouo cultu, decote abiecto, ornatas. Hoc certè vnum studui maximè, vt germanissimam auctoris mentem optima mente interpretarer. Quam si in primo commentario non semper sum assecutus, conatus sum hoc altero propius assequi. Quod si & hic mihi* παρόραμα δι' ἀβλεψίας *acciderit,* μόνος γὰρ ὁ θεὸς τοῦτο γέρας ἔχει, τὸ τῆς ἀναμαρτησίας, *cogitabis neque te, neque mortalium quenquam de suo aliquid promentem,* ἀναμάρτητον καὶ ἀδιάπτωτον *esse. Quare æquum est te cognoscere & ignoscere. Æquum lectorem amamus, monitorem modestum admittimus, molestum conuiciatorem odimus. Et sunt, eruntque semper qui simul & redhostire velint, & pariare possint. Non audeo (quod quidam de se) nec volo gloriari:*

Simonides.

Μωμεῦνταί δέ με πολλοὶ ὁμῶς κακοὶ ἠδὲ καὶ ἐσθλοί,
Μιμεῖσθαι δ' οὐδεὶς τῶν ἀσόφων δύναται).

AD M. VALERIVM MARTIALEM LVCVLENTISSIMIS R. P. MATTHÆI RADERI DE SOCIETATE IESV, COMMENTARIIS ILLVSTRATVM AVGVSTINI MAIANI IC. Augustani Phalæcium.

Vòd te Roma legat, dolere quendam,
Et rumpi inuidia, in sinus amici
Et fundis lepida admodum querela,
Facetissime Martialis, olim:
Et, quòd te digito notent in omni
Turba, illum inuidia premente rumpi:
Tùm, quòd Cæsarea benignitate
Istud ius habeas, erat datum quod
Natorum patribus trium probatis:
Et, quòd possideas sub vrbe rus, &

Ædeis exiguas in vrbe iactes.
Quin rumpi inuidia colas si amicos:
Si conuiua frequens feraris esse:
Si te conspiciat probari, amari,
Disrumpi inuidia tumentiore.
Quid si nunc oculis notaret idem,
Insignem pietate moribusq́;
Iucundum ordinis eruditi ocellum,
RADERVM celebreis tuos per orbem
Selectorum Epigrammatum libellos
Purgatos vetito modo iocandi,
Ut pisceis varios ferente iactu,
Lini multiplici ligamine arctos,
Discernunt, aliis procul remotis,
Probatos modo, & vtiles legentes.
Lauti carminis, ergo, & albicantis
RADERI inuidus ille si videret
COMMENTARIA docta, acuta, tersa,
Referta omnigena eruditione,
Græca, Romulea, proba, vetusta:
Ut iam tam facilè assequi tuam sit
Cultam Pieridem, moralem, amœnam,
Mordacem, variam, facetam, acutam,
Blandam, haud elogiis probis carentem,
Quàm cum Roma tuam Camænam amauit:
Non rumpi inuidia amplius maligna,
Sed ruptum aspiceremus, iliisq́;
Prolapsis vacuum iacere terra.

AD SECVNDAS CVRAS R. P. MATTHÆI RADERI.

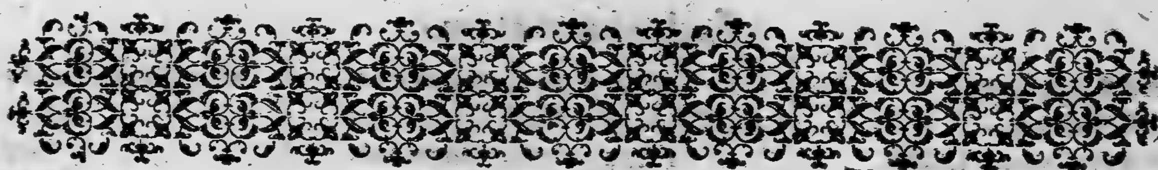
FElici, liber, euola volatu;
Quid lapsum trepidas adaucte pennis?
Non audax tibi cera finxit alas,
Ut Sol Icariam nouet ruinam:
Sed prudens tibi lima finxit alas,
Ne Sol Icariam nouet ruinam.

Felici, liber, euola volatu;
Lautus Vindone, quid times fluores?
Clarus lumine, quid times nigrores?
Sordes despice, laute, Ramicosas
Noctes despue, clare, noctuasque,
Et tantum treme scripta Zoilorum,
Quantum Luna canum sonos tremiscit,
Et runcans pecus edocet Mineruam.
Quantum saxea silua, siue rupes
Impacto ariete iunceo fatiscit.
Testem iuro Jouem, Jouem probasse
Isthæc omnia dicta Mome, credis?
Felici, liber, euola volatu:
Tantis vndique & vndecunque & vsque
Prægnans diuitiisque laudibusque;
Gemmans floribus hinc & hinc disertis;
Quas Permeßidos educauit imber;
Quas Musæa rigauit vsque cura;
Quas dextrè sociauit vngue & arte;
Magnus Pieridum potensque Mystes
RADERVS: quid ago? omnium virorum
Verè Mercurialium medulla.
Hunc quis sat canat vsque & vsque & vsque?
Quem sic Scaligeri probant vel hostes?
Quem largæ segetes probant amicum?
Quem, patrem vocet ipse Martialis?
Quare nil trepides ue, palleas ue:
Felici, liber, euola volatu.

JOANNES DREXEL J. D. S.

INDEX

INDEX OMNIUM LEMMATUM SIVE INSCRIPTIONUM.

Prior numerus librum, posterior epigramma libri ostendit.

A. librum spectaculorum.

A.

Ad

Hordeum.

De

N.

O.

Ad

SYLLABVS EPIGRAMMATVM IN COMMVNES LOCOS DIGESTORVM.

Prior numerus librum, posterior epigramma libri ostendit.

A. librum spectaculorum.

A.

B.

C.

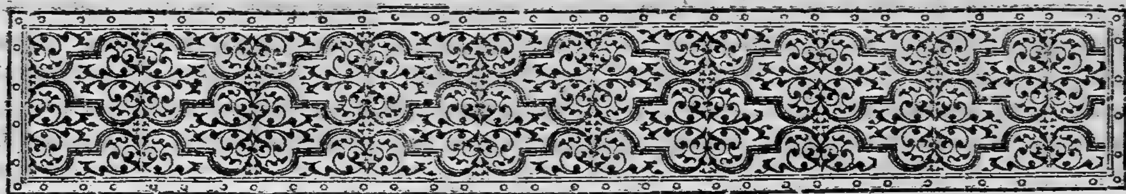
In pocula.

APOPHORETA.

XIV.

AD

AD M. VALERII MARTIALIS EPIGRAMMATVM LIBROS, PROLEMMATA.

VITA MARTIALIS EX IPSO MARTIALE POTISSIMVM DEPROMPTA.

CAPVT I.

ARCVS VALERIVS MARTIALIS, patre Frontone, matre Flaccilla, Bilbili in Celtiberia Claudij Imperat. anno præter propter primo, Christi XLIII. quamquam hoc ex coniectura magis, quam ἀποδείξει, natus, Calagurritanus fuit alumnus, quàm obscurus maiorum natalibus, tam clarus ingenij monumentis. De nominibus poëtæ constat ex omnium codicum fide, qui M. Valerium Martialem præferunt, quæ, num ipse sibi adsciuerit, an à parentibus acceperit, in medio relinquo. Quanquam Marci & Valerij Romana nomina Romæ primùm assumpta iudico. Ciuem enim Romanum fuisse, nullus dubito, cum aliis ipse ciuitatem impetrarit, vt lib. 3. epig. 94. gloriatur in Næuolum. *Nomē, parentes, patria.*

Quot mihi Cæsareo facti sunt munere ciues,
Nec totidem famulos suspicor esse tibi.

Nec factum, sed natum, alioqui patronum suum carmine laudasset. Facilis verò erat tum aditus ad ius ciuitatis, quod Claudius tam vile fecerat, vt vitreis fractis vulgo diceretur emi. Otho verò peregrinis etiam donauit vt Dio in Claudio & Othone testatum reliquit. Bilbilis colonia Augusta dicta est, vt ipse scribit lib. 10. epigr. 103.

Municipes Augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat——

Et extat in Tiberij Imperat. æreo nummo AVGVSTA BILBILIS. Vespasianus autem Plinio teste lib. 3. cap. 3. vniuersæ Hispaniæ ius Latij dedit, ciuitatem postea Caracallus. Marci ergo & Valerij nomina more ciuium Romanorum, qui prænomē, nomen, cognomen ferebant, sibi poëta legit, arbitratu reor suo. Marci forte & Martialis, quod mense Martio esset editus. Illi enim Marci, vt veteres tradunt, vocabantur. Valerij nomen vel à Mœcenate suo aliquo Valerio, vel Valerio Flacco familiari poëta, vel fortè ob memoriam Catulli, quem est imitatus, qui & ipse Valerius audiuit, sibi sumpsit; nec enim à maioribus acceptum arbitror, etsi non ignoro, nomina nouis ciuibus assumta ab iis, quorum beneficio ciuitatem impetrassent, sua verò pro cognominibus seruata. Quod lib. 1. de bello Gallico Cæsar ostendit, cùm ait: *Commodissimum visum est M. Valerium Procillum, Caij Valerij Caburri filium, cuius pater à Caio Valerio Flacco ciuitate donatus erat, mittere.* Et Cicero ad Acilium: *Cum Demetrio Mega mihi vetustum hospitium est, ei Dolabella rogatu meo ciuitatem impetrauit, quà in re ego interfui. Itaque nunc P. Cornelius vocatur.* Idem ad eundem Acilium: *C. Auianium Philoxenum Cæsar meo beneficio in Nouocomenses retulit. nomen autem Auianij consecutus est, quòd homine nullo plus vsus est, quàm Flacco Auianio meo familiarissimo.* Item in Verrem: *Q. Lutatius Diodorus beneficio Q. Catuli à Sulla ciuis Romanus factus, eademq́ ratione de Dione, qui beneficio Q. Metelli ciuis factus, Q. Cæcilius Dio est appellatus.* Sub imperatoribus, quum Romana ciuitas integris prouinciis daretur, hi, qui ciuitatem Romanam consequebantur, vel Imperatoris prænomen & nomen, vel eius, aut eorum, quorum præcipuè subsidio ciuitatem impetrassent, nomina ferebant. Verum cum Antoninus Caracallus Imperator, constitutionem edidisset, quæ lib. 1. Digestorum sub titulo de statu hominum refertur, qua omnes eos, qui in vrbe Romana essent, ciues esse voluit; tum pro cuiuscunque arbitrio nomina sumpta, aut

nobilissimarum familiarum, quæ iam defecerant, aut noua excogitata, vetere vocandi consuetudine, quæ ad ea vsque tempora, parum certè violata perdurauerat, paulatim postea labante. Quæ præcipua causa fuit (quod portento simile est) vt post Caracalli tempora, intra paucissimos annos horum nominum vsus per mille annos conseruatus, omninò dissipatus, & in noua vocabula transformatus. Nam nulla deinceps nominis, prænominis, vel cognominis distinctio obseruata est, sed omnia in fœdissimam barbariem versa, antiquitatis cognitionem omni ex parte perdiderunt. Hæc Panuinius de antiquis nominibus Romanorum. Consule & Sigonium & Vrsinum de nominibus & familiis Romanorum, Volateranum Anthropol. Martialem (quamuis & hoc Romanum) à parentibus indigitatum siue à Kal. Martiis, quibus est editus, siue maiorum arbitratu ob Martis cultum & memoriam censeo. Martiales porrò nostro poëtæ ferè æquales plures lego apud scriptores. Est apud Lampridium Gargilius Martialis, paulò tamen nostro Martiale minor. Celebrat Tacitus Cornelium Martialem primipilarem. Laudat noster Martialis Iulium Martialem familiarem suum. Vixit eodem ferè æuo S. Martialis, Gallorum Mystagogus Lemouicensis Pontifex, scriptis primùm suis nobilitatus, dein etiam sanguine pro Christi nomine profuso purpuratus. Notus est & ille Martialis apud Herodianum lib. 4. Caracalli percussor. De Kalendis Martiis poëtæ natalitiis ita lib. 10. epigr. 24. Martialis ipse canit

Martiales circa illud anum plures clari. Vnde noster videatur dictus.

Natales mihi Martiæ Kalendæ
Lux formosior omnibus Kalendis.

Quãdo natus.

Et lib. eodem epigr. 92. *Martem mearum principem Kalendarum.*

Coquus audit apud Lampridium in Alexandro Seuero, *vt Martialis Coci,* inquit, *Epigramma significat, quod contra quandam Gelliam scripsit huiusmodi:*

Quum leporem mittis.

Martialis vnde Coquus dictus.

Coquum item appellat Ioannes Salisberiensis lib. 8. Polycrat. cap. 6. & cap. 13. & lib. 7. ca. 12. Auctor Sophologij, præter alios quosdam, qui vitam Martialis conscripserunt. Quod nomen an gentilitium sit, an postumum & hominum studio inditum, non decerno. Sunt qui censeant à conuiuiis, quæ frequenter celebrat, Xeniis, Apophoretisque hoc illi nomen conditum, alij reipsa coquum egisse principiò existimant. Titius lib. 7. cap. 21. A maioribus adhæsisse illi potius existimem, seu parens coquus ab artificio audiit, seu à maioribus accepit. Ob tam pauca epigrammata, quibus conuiuia celebrat nomenclaturam hanc indeptum esse non est vero simile. Ex hodiernis scriptoribus Casaubonus, Rob. Titius, Marcilius Musambertius seu Marcilius, iterum coquum indigitant. alij negant; natumque errorem hunc ex corrupto Lampridij codice coniiciunt, quem ita legunt. *Vt Martialis coce* pro *quoque*. Sic enim priscè scribebatur. vnde coci seu coqui vox deriuata ac deprauata. Meursius de gloria, Clauerius in vita Persij. Ramiresius ad prim. ep. spect. Sed ego codicem illum antiquum Lampridij optarem inspicere, & in rem præsentem venire; Quid enim? in hac sola voce errarunt librarij, in cæteris emendatè scripserunt? Aliud est, quod me mouet, vt eam scripturam ita legendam putem, quod ipse sententiæ ordo desideret *quoque*. Sic enim Lampridius: *Idcirco quod multi septem diebus pulchros esse dicunt eos, qui leporem comederint, vt Martialis quoque epigramma significat.* Cognoscis lector, quàm opportunè cadat hic illud *quoque*? Scripturam ergo priscam confirmat ipsa series & mens verborum. Etsi non necessario legas *quoq;*. constat enim sensus nihilominus integer & perfectus si legas *coci.* mens tamen inclinat in *quoque*. Est cum κατ' ἀντονομασίαν epigrammatarius, vt Homerus vel Virgilius poëta, Demosthenes vel Cicero orator, philosophus Aristoteles dicitur. Parentum nomina, nisi filius cantasset, obliuione sepulta iacerent, liber 5. immortalia reddidit epigr. 35.

Hanc tibi Fronto pater, genitrix Flaccilla puellam.

Parentem tamen affirmant aliqui coquum dictum lectumque. Vxorem habuit Clodiam Marcellam ex gente Claudia plebeia lib. 12. epigr. 21.

Municipem rigidi quis te Marcella Solonis,
Et genitam nostris quis putet esse locis?

Et mox:

Te citò ridebit peregrinus Clodia partus,
Romanam ducat quam magis esse nurum.

Ita distichon hoc legit Iosephus Scaliger ad illud Catullianum:

Dulce rideat ad patrem.

Ex Martiale tamen discis, Clodiam hanc Marcellam non Romanam sed Hispanam & Bilbilitanam patria fuisse, vt meritò dubitare possis, an ex gente Claudia Romana fuerit hæc Marcella, versum ego Martialis rectius scripserim, vt ante habuit

Vide lib. 12. epigr. 21.

Nec citò ridebit peregrini gloria partus.

Patria Bilbilis.

In patria laudanda tam diligens & frequens est, vt illius amantissimum facilè intelligas lib. 1. epigr. 62.

Te Liciane gloriabitur nostra,
Nec me tacebit Bilbilis.

Lib.eodem epist.50. *Vir Celtiberis non tacende gentibus,*
Nostræq; laus Hispaniæ,
Videbis altam Liciane Bilbilin
Aquis & armis nobilem.

Lib.10.epigr.103. *Municipes Augusta mihi, quos Bilbilis alto*
Monte creat, rapidis, quos Salo cingit aquis,
Ecquid læta iuuat vestri vos gloria Vatis?
Nam decus & nomen, famaq; vestra sumus.

Et mox in sequenti. *Illinc te rota tollet, & citatus*
Altam Bilbilin, & tuum Salonem
Quinto forsitan essedo videbis.

Lib.12.epigr.18. *Me multos repetita post Decembres*
Accepit mea, rusticumq; fecit
Auro Bilbilis & superba ferro.

Sed de patria Martialis & hac Bilbili plura lib.1. epigr.50. Romam venit, cum annum ageret alterum & vicesimum Nerone imperante, egit in vrbe annos quinque supra triginta; discessit septimo & quinquagesimo. Quod ipse me docet poëta cum lib.12.epigr.31.de hortis Marcellæ vxoris ita canit: *Quando Romam venerit.* *Quamdiu Romæ.*

Munera sunt domino post septima lustra reuerso.

Lib.verò 10.epigr.104.à patria se triginta quatuor annos abfuisse adhuc in vrbe degens scripsit. Porrò lib.10.epigr.24.de suis Kalendis, monet se quinquagesimum septimum annum attigisse

Quinquagesima liba septimamq;
*Vestris addimus hanc * focis acerram.* * *Vel hinc*

Ex quibus concludo, poëtam sub Nerone, Galba, Othone, Vitellio, Vespasiano, Tito, Domitiano, Nerua, Traiano Romæ vixisse, cùm, vt planè sentio, sub primum Traiani annum, quòd ab eo negligeretur, in patriam redierit, ibique post quadriennium, summum quinquennium exactum, vltimum vitæ diem clauserit, ita vt ἑξηκοντάετης ferè obierit, aut annum vltra vitam propagarit. Obiit ergo anno post C. N. CIV. aut quinto, Traiani quarto aut quinto, Sura & Seruiano iterum Coss. Olymp. CCXX. A.2.post V. C. DCCCLIV. Romæ Domitiano, immò & Tito charus gratusque fuit, magnisque honoribus & donis ab vtroque ornatus. Iure nempe trium liberorum, quod solus Imperator conferebat, maximæque argumentum gratiæ erat. De quo Plinius minor, Tacitus, Lipsius, alij & nos suo loco. Gloriatur de hoc munere poëta lib.3.epigr.94. *Iure trium liberorum donatus.*

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterq;, *Titus & Domitianus.*
Natorumq; dedit iura paterna trium.

Et lib.9.epig.99. *Rumpitur inuidia, tribuit quòd Cæsar vterq;*
Ius mihi natorum, rumpitur inuidia.

Et lib.2.epigr.92. *Natorum mihi ius trium roganti*
Musarum pretium dedit mearum,
** Solus qui poterat. Valebis vxor;* * *Cæsar nempe.*
Non debet domino perire munus.

Creatus est tribunus, quod lib.3.epigr.94. iactat: *Tribunatum gessit.*

Est & in hoc aliquid vidit me Roma tribunum.

Ornatus est equestri dignitate. ibidem

Et sedeo, qua te suscitat Oceanus.

Hoc est, specto in theatris ludos inter equites. Prædicat eandem lib.5.epigr.13.

Sum fateor, semperq; fui, Callistrate pauper,
Sed non obscurus, nec malè notus eques.

Auctus est donis in vrbe & ruri. domicilium sibi assignatum in vrbe, & rus suburbanum docet lib.9.epigr.99.

Rumpitur inuidia, quòd rus mihi dulce sub vrbe est,
Paruaq; in vrbe domus, rumpitur inuidia.

Et lib.10.epigr.58. *Dura suburbani dum iugera pascimus agri,*
Vicinosq; tibi sancte Quirine lares.

Lib.item 8.epigr.61. *Sed quod sub vrbe rus habemus æstiuum,*
Vehimurq; mulis, non, vt antè, conductis.

Prædium Nomentanum pluribus versiculis nobilitat lib.6. epigr.43.lib.7. epigr.92. lib.10. epigr.94.& 48.lib.13.epigr.119.

Italiæ quoque partem eam obiit poëta, quam olim Aemiliam, seu togatam Galliam dixere, nunc Lombardia cis Padum nuncupatur, ibique nobilissimas vrbes lustrauit; Forum Cornelij seu Immolam, vnde tertium epigrammatum librum emisit, vt lib.3.epigr.1.& 4.scribit:

Hoc

Hoc tibi, quidquid id est, longinquis mittit ab oris
Gallia Romanæ, nomine dicta togæ.

Et:
Si quibus in terris, qua simus in vrbe rogabunt,
Corneli referas, me licet esse foro.

Italiam lustrauit. Rauennam item, olim caput Piceni, vt vetus docet inscriptio. Et in Venetorum agro Altinum, vti & Patauium & Aquileiam, &c. Aquileiam Fori Iulij primariam vrbem, quæ ciuitates adeò poëtæ arrisere, vt constituerit, extremam illis ætatem consecrare, sic enim lib. 4. epigr. 25. testatur.

Vos eritis nostræ portus, requiesq; salutis,
Si iuris fuerint, otia nostra sui.

Amicis vsus est, præter Cæsares, claris, & potentibus, & multis: Stertinio, quem Auitum vocat, Deciano, Liciniano, Stella, Nepote, Lupo, Plinio iuniore, Cornelio Prisco, Iulio Martiale, Recto, Quinctiliano, Quincto Ouidio, Iuuenale, Valerio Flacco, Silio, Parthenio tyrannogulo oratore, Quinctiliano, Quincto Ouidio, aliisque compluribus, quos passim in suis libris æternis ornat elogiis. De Statio mirantur aliqui, cum eodem tempore vixerint, idem sæpe argumẽtum tractarint, eosdem amicos coluerint, cur nulla amicitiæ nota inter hos extet? An quod nulla singularis inter eos necessitudo, & vsus vitæ intercesserit? an occulta aliqua dissensio? an ingeniorum studia, mores, naturæ diuersæ? an quod Statius celer, & sæpe extemporalis prope poëta, vt ex Siluarum præfationibus discis, subitò gratularetur vel Principi, cum aliquid noui vel accidit, vel conditum est, quod non videtur potuisse Martialis, aut voluisse. Quod ipsum reor fuit, cur nullus familiaritatis index aut symbolum, aut contesseratio apud scriptores reperiatur. Librarium puerũ habuit, Afrum Demetrium, quem moriturum, serò nimis, libertate donauit, de quo lib. 1. ep. 102.

Illa manus quondam studiorum fida meorum,
Et fœlix domino, notaq; Cæsaribus.

Æger. Graui morbo semel duntaxat, dum Romæ vixit, tentatus est lib. 8. epigr. 25.

Vidisti semel, Oppiane, tantum
Ægrum me malè, sæpe te videbo.

Lib. 6. epigr. 58. se iam propè conclamatum ait:

O quàm pœnè tibi Stygias ego raptus ad vndas
Elysiæ vidi nubila fusca plagæ.

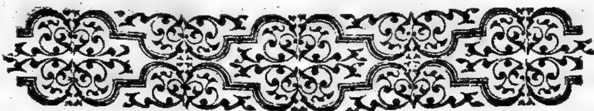
Reditus in patriam. Domitiano sublato, Parthenio mæcenate amico aulico à militibus interfecto, cùm apud Neruam parum, apud Traianum nihil posset, rerum vrbanarum tædio affectus, vrgentibus iam tædio, & fatis patriam repetiuit, in eaque, confecto per triennium libro duodecimo, naturæ concessit, *Mors.* neq; enim tam gratam & suauem vitam, quàm in patria sperauit, inuenit, imò æmulorum municipum dente laceratus assiduè, ex ægritudine credo animi morbum concepit & periit. Nam paulò post, eius mortem Plinius eleganti ad Priscum epistola deplorauit, simulque velut funebria persoluit. Forma oris, & voce virili fuit, piloso & hirsuto corpore, vt illa gens plerunque solet. Hoc poëta ostendit, cùm lib. 10. epigr. 65. Carmenionem carpit, seque ipsum depingit:

Hispanus ego contumax capillis

Et:
Hirsutis ego crinibus, genisq;
Os blæsum tibi, debilisq; lingua,
Nobis filia fortiùs loquetur.

Gyraldus. *Lilius A. S. Peregrinus in bibliotheca Hispania, qui tamen nihil noui adfert.*

Scripserunt eandem Martialis vitam Calderinus, Sipontinus, Georgius Alexandrinus, Petrus Crinitus*, & alij hos secuti. Nos ex ipso Martiale Martialem voluimus depingere. Hoc mantissæ loco addamus, quibusdam Martialem visum esse prope Christianum, accipe ex periphrasi secunda Iuuenalis Clauerij verba: *Scitum est verò Martialem non inuisum fuisse Christianis. nam Pudentem & Claudiam par nobile ac beato Paulo iucundissimum plurimis in cælum laudibus effert. ac pæne auguror tremulum quendam solis æterni radiusculum isti poëtæ tandem affulsisse. licet plura eius, vel priora in lasciuiam vergant, vt hodieq; multis Christianis contigit.* Ego tamen nondum inducor vt hoc ad animum admittam, nisi mihi sanctior & certior testis tabulas alias exhibeat, quod hic, quem adduxi, tam idoneus & sanctus videatur, quam ipse Martialis est. Pudens autem ille & Claudia quos S. Paulus saluere iubet, non videntur ij, quos Martialis celebrat. Fuit enim A. Pudens Martialis, centurio profanus & Encolpo puero transcriptus, non philosophus. Præterea multo illis hi iuniores, de quibus lib. 4. ep. 13. plenius. Pudens hospes S. Petri ordinis iam tum senatorij, non centurio. Fabulis ergo gemina quæ narrant Britannicæ antiquitates, à nuperis scriptoribus concinnatæ.

DE

DE LIBRIS ET SCRIPTIS MARTIALIS.

CAPVT II.

QVOD nobilissimis scriptoribus vsuuenit, vt plurimos eorum labores, aut casus, aut bellum, aut vetustas ipsa detereret & obliteraret, hoc nostro quoq; Martiali aliqua ex parte accidit, neque enim omnia illius scripta poëmatáue perannarunt, canit ipse de suis nescio quibus iuuenilibus & apinis lib.1.epigr.114. *Iuuenilia Martialis.*

Quæcunq; lusi iuuenis & puer quondam
Apinasq; nostras, quas nec ipse iam noui, &c.

Sunt qui Priapeia nostro quoque poëtæ hoc sero sæculo parum verè, vt arbitror, minus certè vtiliter transcribunt. Nam V, & M, minimè euincunt libellum Priapeium esse Martialis, cum omnibus libris Martialis præscribatur M. VAL. MARTIALIS. Et fieri potest litteras V. & M. tantum pertinere ad primum epigramma, quod est eius qui Priapeia collegit. Præterea multorum auctorũ nomina ab iisdem litteris incipiunt, vt Val. Maximus, Val. Messala, Virg. Maro, &c. cui tamen non adsigno, sed potius esse diuersorum puto. Et Martialis non esse clamat ille versus Ouidianus ex Priapeis à Seneca patre 2.contr.lib.1.laudatus.

Dum timet alterius, &c.

Quod Gruterum & Melissum non vidisse miror. Nec verum est, quod scribitur ad Gruterum

——Nuncupat hercule
Fratrem Priapeium libellum
Ipsa cohors duodena fratrum.

Nusquam inquam Martialis in XII. libris vocat libellum hunc fratrem illorum XII. sed in duodecimo, reliquos vndecim Romæ scriptos & relictos vocat fratres, ad quos duodecimum mittit:

Non tamen hospes eris, nec iam potes aduena dici,
Cuius habet fratres tot domus alta Remi.

Aliqua tamen fortè sint Martialis, & fortè illa de quibus infra. *Quæcunque lusi iuuenis, &c.* At si serio rem agas, nec illa iuuenilia spectabũt Priapeia. Laudat ipse Martialis aliud ex Ouidio, quod inter Priapeia fuit,

Ride; si sapis, ô puella, ride,
Pelignus, puto, dixerat poëta.

Verè ergo Iosephus Scaliger: *Scripserunt huius argumenti poëmatia plures veterum, Catullus, Tibullus, Ouidius, Petronius Arbiter, alij.* Itaq; ex illorum epigrammatis totus hic liber concinnatus est, & conflatus ab eo, qui epigramma illud libro præposuit: *Carminis incomti, &c.* Arbitrum auctorem quorundam indigitat Sidonius:

Et te Massiliensium per hortos
Sacri stipitis Arbiter colonum
Hellespontiaco parem Priapo.

Perierunt & quædam de libro singulari seu spectaculorum (quem quidem ipse, meo iudicio, collegit, itáque vt legitur, composuit, præter inscriptiones quasdam parùm aut omninò epigrammati non conuenientes.) Nam lib.1. quædam laudat epigrammata de libro Amphitheatri, quæ non reperiuntur. Ad Stellam lib.1.epigr.45. ita scribit. *Liber spectaculorum.*

Lasciuos leporum cursus lususq; leonum,
Quod maior nobis, chartâ minorq; gerit,
Et bis idem facimus: nimium si Stella videtur
Hoc tibi: bis leporem tu quoque pone mihi.

Maiorem chartam librum primum interpretatus sum prima editione; hac altera aliud sentio, vt suo loco dicam, quòd plura epigrammata contineret, quàm liber Spectaculorum, qui quidem ad Titi laudes, & Amphitheatrum, seu ludos in amphitheatro editos potissimum, vt doctissimus sentit Lipsius, est referendus. A poëta, post Titi mortem recognitum arbitror, & inscriptiones epigrammatum ita positas, vt possent pleraque ad Domitianum, qui sibi patris fratisque opera omnia transcribebat, referri atque intelligi, de quo infra copiosius. Epigrammatum libros, præter singularem, composuit duodecim, quos non simul in manus hominum dedit, sed vt quemque absoluerat, ita in literas misit, quod ex epistolis & multis epigrammatis lector cognoscet. Reuocauit tamen editos, & quosdam emendauit, vt fatetur lib.10. de lib. 10. epigr.11.

Festinat a prior decimi mihi cura libelli
Elapsum manibus nunc reuocauit opus,
Nota leges quædam, sed lima rasa recenti
Pars noua maior erit: lector vtrique faue.

Et hæc fortè causa sit, cur exemplaria hodierna tantum inter se differant. Aldina, inquam, & Calderiana seu vulgaria. Nos Iunij & Iani emendationes secuti sumus.

Librum 13. & 14. hoc est, Xenia & Apophoreta ante librum 10. & sequentes scripsit viuo adhuc tyranno Domitiano, cui in Xeniis & Apophoretis blanditur. Nam illud profectò Domitianum spectat, cui lemma, Anser est.

Hæc seruauit auis Tarpeij templa Tonantis:
Miraris? nondum fecerat illa Deus.

Vtique Domitianum vocat Deum, qui incensum capitolium restituit, vt infra ostendemus. Nec de alio intelligo primum distichon lib. 14.

Synthesibus dum gaudet eques, dominusq; Senatus,
Dumq; decent nostrum pilea sumpta Iouem.

Iouem Domitianum more suo appellitat, vt suprà

Me meus in terris Iuppiter ecce tenet.

Cæterùm quod generatim ad vniuersa poetæ epigrammata attinet, non ita admiror omnia, vt vel paria, vel omnia præstantissima iudicem. Sunt alia aliis meliora, quod ipse fatetur de suis lib. 1. epigr. 12. scribit:

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura,
Quæ legis: hic aliter non fit Auite liber.

Et lib. 7. epigr. 30. *Triginta toto mala sunt epigrammata libro,*
Si totidem bona sunt, Lause, bonus liber est.

Quod verò monent nonnulli, vt mala à bonis secernantur, maleque natis infœlix nota adscribatur, id curæ alteri non inuidebo. Ego quæ fortean acutissima censeo, alius plumbea dicat: nec enim doctissimis etiam in hac censura conuenit, quod Ciceronis & Plutarchi, qualium, Deus bone, virorum iudicia ostendunt, quorum alter omnium seculorum auctoritate comprobatus Cicero, Timæi dictum de Dianæ absentia in eius templi conflagratione, vt argutum & acutum celebrat ac miratur: Alter verò, Plutarchus, in Alexandri vita, tam frigidum ait eundem Hegesiæ iocum, (de nomine quoque controuersia est) vt ipsum etiam incendium restinguere potuerit. Victorius lib. 16. Var. cap. 15. Commendat Adagiographus Palladæ græci epigrammata, eleuat eadem ac penitus deprimit. H. Stephanus, vt verissimum sit illud Luciani.

2. de natura Deorum.

Οὐδὲν ἐν ἀνθρώποισι διακριδὸν ἐστὶ νόημα
Ἀλλ' ὃ σὺ θαυμάζεις τοῦθ' ἑτέροισι γέλως.

Editur humana eximium nil mente: Sed illud
Quod tu miraris, ridiculum est aliis.

Et illud:

Σοὶ μὲν ταῦτα δοκοῦντ' ἔστιν, ἐμοὶ δὲ τάδε.

Nunquam fiet, vt omnes eadem mirentur amentque; quot capita, tot sententiæ. Præclara tamen pleraque sunt huius poetæ epigrammata, in quibus nullum habet secundum. Accedit, mihi necessariò multa prætereunda, quæ tibi fortè maximè iucunda.

* * *

ELOGIA

ELOGIA

SCRIPTORVM DE MARTIALE.

CAPVT III.

MNIVM nobilissimum testatissimumque est C. Plinij Cæcilij Secundi, poëtæ æqualis & amici, cuius iudicium meritò tanti fit ab omnibus, quanti Plinius hic ipse ab omnibus fieri solet, cuius ad Cornelium Priscum epistolam de Martiale apponam.

Caius Plinius Cornelio Prisco S.

Audio Valerium Martialem decessisse, & molestè fero. Erat homo ingeniosus, acutus, acer, & qui plurimum in scribendo, & salis haberet & fellis, nec candoris minùs. Prosecutus eram viatico secedentem, dederam hoc amicitiæ, dederam etiam versiculis, quos de me composuit. Fuit * mos antiquis, eos qui vel singulorum laudes, vel vrbium scripserant, aut honoribus, aut pecunia ornare. Nostris verò temporibus, vt alia speciosa & egregia, ita hoc inprimis exoleuit. Nam postquam desiuimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus. Quæris, qui sint versiculi, quibus gratiam retulerim? Remitterem te ad ipsorum volumen, nisi quosdam tenerem. Tu, si placuerint hi, cæteros in libro requires. Alloquitur musam. Mandat, vt domum meam in exquiliis quærat, * adeat reuerenter.

* moris antiqui.

* adeatq;

Sed ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria ianuam, videto:
Totos dat tetricæ dies Mineruæ,
Dum centum studet auribus virorum
Hoc, quod secula posteriq; possint
Arpinis quoq; comparare chartis,
Seras tutior ibis ad lucernas.
Hæc hora est tua, † dum furit Lyæus
Dum † regnat rosa, dum madent capilli,
† Tum me vel rigidi legant Catones.

† al. cum.
† cum.
† Tunc.

Meritóne, qui hoc de me scripsit, & tunc dimisi amicissimè, & nunc amicissimum defunctum esse doleo? dedit enim mihi, quantum maximè potuit: daturus amplius, si potuisset. Tametsi quid homini potest dari maius, quàm gloria, laus, & æternitas? † Aeterna, quæ scripsit, non erunt fortasse: ille tamen scripsit, tanquam futura. Vale.

† al. At num erũt æterna quæ scripsit? erunt fortasse.
A.V. C.DCCC.XC.

Ælius Verus Cæsar.

Addam & Spartiani aut potius Aelij Veri Cæsaris de poëta nostro elogium. *Idem* (Aelius Verus Cæsar) *Martialem † epigrammatarium poëtam, Vergilium suum dixisse fertur.* Virgilium intellige in suo genere, hoc est principem epigrammatis, vt ille epici poëmatis.

† al. epigrammaticum.

Lampridius in Alexandro Seuero.

Martialem æuo * Alexandri Seueri plurimum legi celebrarique solitum ostendunt Lampridij verba: *Et quoniam,* inquit, *de lepusculis facta est mentio, quod ille (Alexander) leporem quotidie haberet, locus poëticus emersit, idcirco quòd multi septem diebus pulchros esse dicunt, qui leporem comederint, vt Martialis † Coci epigramma significat, quod contra Gelliam scripsit huiusmodi:*

* C.CIↃ.LXXII.

† al. quoq; al. voce pro quoq;

Quum leporem mittis, semper mihi, Gellia, mandas,
Septem formosus, Marce, diebus eris
** Si verum dicis, si verum, Gellia, mandas,*
Edisti nunquam, Gellia, tu leporem.

Sed hos versus Martialis in eam, quæ deformis esset composuit, &c. Ista Lampridius de Martiale.

* Hic versus aliter legitur, adi lib. 5. ep. 30.
A.V. C. CIC. CC. II. Christi CCCC. LXI. circiter.

Sidonius carmine 23.

Inter claros scriptores sæpius numeratur Martialis à claro Sidonio, qui ita canit:

Quid celsos Senecas loquar, vel illum,

Quem dat Bilbilis alta Martialem
Terrarum indigenas Hibericarum.

Idem carmine 119.

Aut mordax sine fine Martialis.

Omitto Salisberiensis, Lilij Gyraldi parum amici Martiali, Historicorum item Hispaniæ Ioannis Vasæi, Francisci Taraphæ, Marianæ & aliorum encomia Martiali impertita. Nec interpretes Martialis commemoro Calderinum, Sipontinum, Merulam, Heraldum Micyllum & alios, qui Martialem certatim prædicant. Sunt nonnulli*, qui minus rectè sentiunt de nostro poëta. Sed horum sententiæ lumina æui nostri, & à nostro proximi Iouianos Pontanos, Scaligeros, Turnebos, Lipsios oppono.

* *Volateranus Anthropologia & nonnulli alij.*

Iouianus Pontanus lib. 3. de Sermone, cap. 18.

Valerius Martialis artificiosissimus epigrammatum scriptor, ita in iis quidem iocatus est, vt frequentius carpat, quàm delectet, tametsi è demorsione ipsa delectatio quoq; paritur. Adhæc dictis eius partim occultissima quædam insunt spicula, partim verba, quæ non solùm à facto sint aliena, verum aut obscena ipsa admodum scurriliaq;, aut maximè ampullosa & acida, quod quidem Hispanicum est. Nam etsi Hispani cum primis sunt facetiarum studiosi, tamen si populares respexeris ac plebeios gentis eius homines, inuenies eorum iocos non tam propendere in lusum, ac delicias, quàm in submorsiones, magisq; spectare in inuectiuas, & subsannationes, quam in risum, voluptatemq; è iucunditate conceptam, quæ in facetis viris tenerrima quidem est. Sunt tamen dicta eius in vniuersum arguta, subtiliterque conquisita, abstrusæ sententiæ, eædemq; raræ, salsæ, aculeatæ: inuentio verò maximè acuta, verba autem præcipuè accommodata, quæque non prima tantum facie, atque in ipso explicatu lectorem alliciant, atq; auditorem, verùm quæ in eius animo relinquant tacitam quandam quasi subtitillationem. Nihilo tamen minus in iis non pauca quidem animaduertas, quæ decorum illud, quod virtutis huius, de qua præcipimus, maximè est proprium. Quale illud, quod & iucundum simul & salsum est, risumq; venustè pariter atq; honestè mouet, ac vel in ore etiam matronæ non dedecet.

Vnguentum fateor bonum dedisti. Et quæ sequuntur.

Hæc Iouianus verè sincereque probat, nec falsò, quæ de eodem subiicit, petulantiore tamen, & nobis hîc tacendo. Concludit demum laudem hisce verbis: *Eiusmodi sunt igitur Martialis dicta, vt pleraq; multum habeant salis: nec minus fellis, atq; ampullosi, próque loco & iocentur, & delectent*: Cætera ad illam partem epigrammatum pertinent, quam nos proscripsimus.

Angelus Politianus Præfat. in Quintil. *Vt ab ingeniosissimo latinorum epigrammatum poëta, & vagæ iuuentutis moderator, & Romanæ gloria togæ verè meruerit appellari.*

Iulius Scaliger lib. 6. poët.

Ne Martialem quidem transferre libet ad meliora. De illius libris alibi satis à nobis dictum est. Multa sunt eius epigrammata diuina, in quibus & sermonis castitas, & argumenti species luculenta est. Versus verò candidi, numerosi, pleni, denique optimi. Alia fœda ne legerim quidem (meritò igitur purgantur) *tantùm abest, vt ad censuram vocem.*

Idem lib. 3. cap. 126.

Epigrammatis virtutes peculiares breuitas & argutia, hanc Catullus non semper est assecutus, Martialis nusquam omisit.

Turnebus lib. 13. cap. 119.

Cùm à Martiale lepidissimo poëta (nec enim illis assentior, qui scurram ineptum eum appellant, neq; satis elegante Musa libros epigrammatum scripsisse autumant,) canitur. Admittat inter bustuarias mœchas, &c.

Idem cap. 4. lib. 8.

Quid vetat attingere festiuissimi poëtæ Martialis lusus, atq; in his operam ludere: non semper supercilia adducenda sunt; legendum, ineuolutus, &c.

Idem lib. 29. cap. 9.

Versus Martialis sunt lepidi, sed paucis intellecti, cùm tamen verbis minimè obscuris contexti sint.

Iustus Lipsius lib.1.epistolic.quæst.cap.5.

Quid censes tu? non melius de Martiale Scaliger iudicauit, qui versus eius candidos, numerosos, plenos, epigrammata multa diuina dicit: quàm ille, qui scurram de triuio appellat. Nollem excidisset viro magno hoc iudicium iudicij dissimile. Nihil ad Catullum Martialis, scio: Sed & hoc scio, epigrammata illa, nec in triuio nata, nec in triclinio. Multa fœda, obscœna in Martiale: & mehercule in vno Catulli libello non pudiciora, sed pauciora. Ignorat sæculum illud, qui hoc accusat. Sunt & ioci aliquot leues, vulgati, pueriles: sed meliorum maior est numerus. Faceret è re litteraria, si quis more veterum criticorum dilectum eius epigrammatum haberet, & bonis adfigeret laudis notam, aliis culpæ, &c. Hæc Lipsius.

Taceo eorum, qui hodie scribunt egregia de Martiale iudicia, nullus certè vel Catulli, Tibulli, Propertij, Virgilij, Ouidij, Statij, Ausonij interpres non sexcenties vtitur testimonio Martialis, nullus antiquitatis admirator & scriptor tacet Martialem, cuius testimonio omnes pro oraculis vtuntur, qui de rebus Romanis libros meditantur. Itaque, vt hoc caput concludam, satis meo animo vel tacitus laudatur is, qui plurimum citatur, legitur, & teritur, vt verè de seipso Martialis.

Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant: *Lib.4.epig.49.*
Confiteor: laudant illa, sed ista legunt.

Sint alia poëmata epigrammatis grauiora, non sunt vel iucundiora, vel vtiliora, non minùs emendat mores noster, quàm vel Lucilius, qui versu *secuit vrbem*, vel Horatius, Persius, Iuuenalis. Quin & hoc laudis habet noster, quòd bonos apertè laudat, improbos alieno nomine tectè corrigit, vt de se fatetur ipse lib.10.epigr.33.

Hunc seruare modum nostri nouere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

Verè etiam hoc poëta de epigrammatis, & fabulosis aliis poëmatis.

Nescis, crede mihi, quid sint epigrammata Flacce, *Lib.4.epig.49.*
Qui tantùm lusus illa, iocosq; putas.
Ille magis ludit, qui scribit prandia sæui
Tereos, aut cœnam, crude Thyesta, tuam.

Iuuabit & Morelli Græcum encomium hendecasyllabon latinis attexere.

Πάσῃ Αὐσονίῃ περίφαντον ἔθνει
Ἐμμέτρῳ σοφίᾳ καὶ ἀστεϊσμοῖς,
Παντοίων ἐπιγραμμάτων σίχοντι
Ἡδὺν πολυμαθῆ τε Μαρτιάλιν
Γλώσσῃ Ῥωμαϊάδι γράφοντα πειθῶ,
Πέμπω Ἑλλάδι νῦν θέοντα φωνῇ.

Transtulit Morellus non pauca Græcè plura Scaliger, quæ poterunt nonnunquam esse vsui doctoribus linguæ Græcæ, vt in iisdem suos auditores exerceant.

DE EPIGRAMMATE.

CAPVT IV.

LIQVAM multi scriptores de epigrammate variè admodum præceperunt. Parmenio lib.1.Anthol.cap.44. εἰς λογογραφίαν. Cyrillus ibidem. Gyraldus Dial.10.histor.poët. Robertellus libro singulari ad Aristotelis poëticen. Iulius Scaliger lib.3.poët. Minturnus lib.5.de poëta. Thomas Correa lib.singulari, & duo nuper è Societate Antonius Posseuinus, & Iacobus Pontanus. Mihi sicut animus non est, omnia, quæ ad epigrammatis laudes, antiquitatem, artem & varietatem, pertinent, exequi, ita prorsus tacere, nec vim, originem, naturamque eius attingere, cum epigrammatarium poëtam enarrandum susceperim, non est omnino visum opportunum. Quare tribus, vt aiũt, verbis rem expediam, & vnde natum epigramma, quid illud, & quas virtutes desideret, exponam. *Qui de epigrammate scripserunt.*

Epigramma, latinè inscriptionem sonat. ἐπιγράφω enim, inscribo, superscribo, seu titulum alicui rei addo, valet. Vnde ἐπιγράφειν τὸ βιβλίον, ἐπιστολὴν, ἀνδριάντα, τάφον, &c. Inscribere librum, litteras, statuam, tumulum. *Notio epigrammatis.*

Obseruauit Budæus à Plutarcho τὸ ἐπιγράφειν, vsurpari pro eo, quod est epigramma scribere.

Prima sanè notione epigramma nihil aliud est, quàm ἐπιγραφὴ, quæ primitus nuda, & simplex fuit, & sæpè vno duntaxat verbo fiebat; qualis est apud Pausaniam ἐνυάλιος Mars, seu Mauortius. ἐπίγραμμα, inquit, ἐστὶν αὐτῷ ἐνυάλιος, hoc est, ἐπιγραφὴν ἔχει ἐνυάλιος. Talis est inscriptio Verrinæ statuæ apud Ciceronem. ΣΩΤΗΡ. Pluribus verbis, liberis tamen, epigramma de Cyrô adfert Strabo. Infinita extant etiam hodie soluta oratione pluribus verbis facta, Cyri hoc est lib.15. Ὦ ἄνθρωπε, ἐγὼ Κῦρός εἰμι ὁ τὴν ἀρχὴν τοῖς Πέρσαις κτησάμενος, καὶ τῆς Ἀσίας βασιλεύς. μὴ οὖν φθονήσῃς τοῦ μνήματος. plura

ibid. Primo igitur & vero significatu, ea dicta sunt epigrammata, quæ pro elogiis inscribebantur monumentis, statuis, tropæis, imaginibus, qualia legis apud Grut. Scal. Velserum libro Inscript. Est enim epigramma statuæ, vel imaginis inscriptio. Deinde translatum est epigramma ad libros, factumque est contra, vt epigramma fieret inscriptio inscriptionis, hoc est; statua, inscriptio epigrammatis, id quod exemplo intelliges. Primum cogita, positam Herculi aut Romulo statuam cum hac inscriptione, *Herculi orbis liberatori*, vel *Romulo vrbis conditori*. Accessit deinde poëta, scripsit epigramma in statuas hasce Herculis & Romuli, eaque libro suo epigrammatum seu carminum inseruit cum hac inscriptione: De statua Herculis, de Colosso Iouis, de specie Romuli, &c. Hic, vt vides, statua Herculis, Iouis, Romuli est inscriptio epigrãmatis: cùm tamen ipsum epigramma natura sua significet inscriptionem. Ita fit, vt in libris epigramma sit inscriptio inscriptionis, & quasi epigramma epigrammatis.

Definitio epigrammatis.

Est autem epigramma, vti nunc accipitur, poëma breue, cum simplici cuiuspiam rei, vel personæ, vel facti indicatione, aut ex propositis aliquid deducens.

Simplex.

Simplex est illud apud Gellium Pacuuij lib.1.c.24.

Adolescens tametsi properas, hoc te saxum rogat,
Vt se aspicias: deinde, quod scriptum est, legas.
Hic sunt poëtæ Pacuuij Marci sita
Ossa; hoc volebam, nescius ne esses: Vale.

Et illud Simonidis lib.3. Anthol. cap.2. quo nomen Casmyli, patria, pater, & victoria exprimitur.

α. Εἰπὸν τίς, τίνος ἐσσὶ, τίνος πατρίδος, τί δὲ νικῇς:
β. Κάσμυλος εὐαγόρου, πύθια, πὺξ, ῥόδιος.
Dic, quis es, & cuius, quæ patria palmaq́; pugnæ:
Casmylus Euagoræ, Pythia, Lucta, Rhodus.

Illud etiam Virgilij. *Æneas hæc de Danais victoribus arma.*

Et illud de eodem nescio, an eiusdem.

Mantua me genuit, &c.

Compositum.

Compositum est, cùm ex propositis aliud deducitur, idque vel maius, vel minus, vel par, vel diuersum, contrariumúe. Maius deducitur ab Antipatro.1. Anthol. cap.54. in Dianæ Ephesinæ templum, quod Babyloni, Ioui Alpheio, hortis pensilibus, Colosso Rhodio, Mausoli tumulo anteponit. Noster item poëta Antipatrum imitatus.1. epigram. Amphitheatrum Titi, septem orbis miraculis antetulit. Sed huius exempla passim apud Græcos & Latinos occurrunt. Minus, vt Martialis ad Paullum de Phiala & Galla.75. lib.10. & lib. A. epig.6. vbi docet, fœminas posse, quod olim vix Hercules. Et de sue, quæ ex vulnere peperit. Est à minori, quo probat maius. Si nata est fera ex funere matris, cur non potuerit Deus? Minus, concludit lib.9. epig.4. Vbi ostendit Iouem esse pauperiorem Cæsare, maioraque Cæsaris merita, quàm vt illa æquare possit Iuppiter. Minus deducit lib.9. epig.49. ad Gallicum, & eodem lib.9. epig.60. Obuia passim huius exempla leges. Paria sunt illa lib.2. epig.18. ad Maximum, quem se maiorem, sibi tamen esse parem probat ex paribus. Capto tuam, pudet heu, &c. Contra libro eodem epig.43. Ad Candidum se parem amicis iactantem, ostendit disparem. A paribus est illud lib.8. epig.35.

Cum sitis similes paresq́; vita,
Vxor pessima, pessimus maritus,
Miror non benè conuenire vobis.

Sed his epigrammatis non tam par concludit, quàm ex paribus diuersum. Par omnino colligit ex propositis lib.1. epig.61. ad Licinianum.

Nec me tacebit Bilbilis.

Quia sum æquè celebratus meis scriptis atque Catullus, Liuius, Maro, Stella, Flaccus, Ouidius, Lucanus ex suis. Par concludit lib.8. epig.56. ad Flaccum.

Ergo ero Virgilius, si munera Mæcenatis
Des mihi? Virgilius non ero, Marsus ero.

Sæpè diuersum colligitur.

Pars maxillarum tonsa est tibi, pars tibi rasa est.
Pars vulsa est, vnum quis putet esse caput?

Plurima sunt, quæ contrarium inferunt, Martialis,

Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es idem,
Nec possum tecum viuere, nec sine te.

Et: *Insequeris, fugio, fugis, insequor, hæc mihi mens est,*
Velle tuum nolo, Dindyme, nolle volo.

Catullus: *Odi & amo, quare id faciam, fortasse requiris;*
Nescio, sed fieri sentio, & excrucior.

Sæpè ambiguè, & vel argutissimè epigramma concluditur, cuiusmodi est illud Martialis

lib.1.

lib.1.epig.97. —*Excidit mihi nomen*; Et illud lib.4.epig.66. *fecisti rem Line difficilem.* Et lib eodem epigr.34.

Sordida cùm tibi sit, verum tamen Attale dicit,
Quisquis te niueam dicit habere togam.

Multa sunt præterea, quæ diuersum ex vno, vel vnum ex diuersis colligunt. epig.2. Amph. vel quæ ex paribus, vel repugnantibus contrariis, &c. componuntur. Non pauca præterea, quæ non facilè ad certum genus reuocantur. Pleraque tamen laudem, vel reprehensionem, suasionem, officium, documentumúe continent. Multa proferrem ex Græcis & Latinis, si hoc mihi propositum foret, exempla.

Argumentum epigrammatis.

Hypothesis seu res subiectæ, sunt quidem illæ omnes, sed tamen amant epigrammata præ cæteris illustrissima facta. Cuiusmodi sunt Q. Mutij Scæuolæ, Lucretiæ, Herculis, Democlis Atheniensis, Alexandri M. Themistoclis, Leonidæ, &c. Vel ingentia flagitia, quæ maximè ad Satyram pertinent; qualia Neronis, Phalaridis, Dionysij, & huiusmodi monstrorũ leguntur. Vel vitia corporis, vel quæcunque in materiam ridiculi cadunt. vel quæ indignationem maximam, ingentesque animi motus & affectus habent, amoris, odij, inuidiæ, iræ, molestiæ, spei, timoris. Quorum omnium multò illustriora habemus in nostra tam antiqua, quam noua republica monumenta, quàm profana & impia hominum sæcula vnquam habuere. Quid non suppeditabunt humani generis conditores Adam & Eua, cùm ex beato & florente statu gloriæ, in lamentabiles mortis, omniumque ærumnarum casus inciderunt? Quid Samson, Dauid, Machabæi, quid Iuditha, Hester? Quid Magdalena nostra lachrymis amoris & doloris vbique madens? Quid heroes nostri, heroidesque Martyres, Laurentius, Ignatius, Georgius, Catharina, Hagne, Agatha, vtraq; Lucia, quibus mille partibus genticam superstitionem superamus. Aptissima verò & acutissima obiiciuntur cogitata ex Christi θεανθρώπου persona, vbi plurima ex contrario possunt dici, quo pacto idẽ sit æternus & mortalis, sitiat fons, esuriat omnium rerum satietas, frigeat ignis, langueat vigor, ægrotet medicus, moriatur vita, &c.

Genus carminis.

Definio tandem, qua materiam epigrammatis, fortissima & ignauissima facta, pulcherrima & turpissima, absurdissima & aptissima, stultissima & sapiẽtissima, maximè ridicula & lamentabilia, minima & maxima, prima & extrema, artes, fraudes, euentus humanos, diuina, naturalia cadere in epigramma. Atq; vt materia est incircumscripta, ita genus carminis liberum est, quanquam duo triáue genera potissimùm vsurpentur. Elegiacum, Phaleucium, Iambicum; non rarò etiam heroicum. vt docet noster lib.6.epig.65.

Hexametris epigramma facis? scio dicere Tuccam:
Tucca, solet fieri: deniq; Tucca licet.

Est epigramma per se opus, nec pars vel Elegiæ, vel Epopœia, vel Tragœdiæ, vel Comœdiæ, vt censuit Robertellus, quem & ratio, & viri docti meritò reiiciunt.

Virtutes epigrammatis. Breuitas.

Virtutes epigrammatis alij duas, alij tres pluresúe adferunt, præcipuas complectemur. Breuitatem, argutiam, venustatem seu suauitatem. Breuitas ideo tribuitur epigrammati, quod olim epigramma nihil esset præter ipsam inscriptionem, quæ sæpe tribus, aliâs duobus, nonnunquam etiam vno verbo absoluebatur. Nec definitum est hodie, quot versibus epigramma sit conficiendum. Minturnus ex Cyrilli sententia ait, distichum esse nimis longum in epigrammate, sed Cyrillus contra docet distichum esse iustum epigramma. Apponam epigramma Cyrilli.

Πάγκαλόν ἐς' ἐπίγραμμα τὸ δίστιχον. ἢν δὲ παρέλθῃς
Τοὺς τρεῖς, ῥαψῳδεῖς, κοὐκ ἐπίγραμμα λέγεις.

Omne epigramma placet, geminis quod versibus exit,
Quod plus est, librum, non epigramma voces.

Et noster:

Disticha qui scribit, puto vult breuitate placere
Quid prodest breuitas, dic mihi, si liber est?

Sunt qui duobus distichis non amplius epigramma scribebant, vt de Lampridio quodam tradit Sidonius. Epist.9.lib.8. *Præterea, inquit, quod ad epigrammata spectat, non copia, sed acumine placent, quæ nec breuius disticho, nec longius tetrasticho finiebantur.* In eadem sententia videtur fuisse Parmenio, cuius est hoc epigramma de epigrammate.

Φημὶ πολυστιχίην ἐπιγράμματος οὐ κατὰ μούσας
Εἶναι. μὴ ζητεῖτ' ἐν σταδίῳ δόλιχον
Πολλ' ἀνακυκλεῖται δολίχου δρόμος. ἐν σταδίῳ δὲ
Ὀξὺς ἐλαυνομένου, πνεύματός ἐστι τόνος.

A Musis procul est, multos epigrammate versus
Complecti, an quæras in stadio dolichon?
In dolicho cursus crebrò torquetur: acuta
Pectoris in stadio concita vis rapitur.

Nonnulli vltra δεκάστιχον, hoc est, quina disticha non progrediendum docent. Ego ex Græcis & Latinis. ἐπιγραμματοποιοῖς disco epigrammata scribi posse, & frequẽter scripta solo monosticho, vt illud Græcorum lib.4.cap.8. in centaurum. Et lib.1 Theonis εἰς ἑβδομάδα & 4. εἰς ἄγαλμα ἠχοῦς ἠχὼ

μιμολόγον, φωνῆς τρύγα, ῥήματος ἐρίων. Et multa præter hæc epigrammata græcis passim obuia. Martialis lib. 8. epig. 19. *Pauper videri vult Cinna, & est pauper.*

Et lib. 7. epig. 97. *Omnia Castor emis; sic fiet, vt omnia vendas.*

Disticha verò, tristicha, tetrasticha, pentasticha, hexasticha, heptasticha, octosticha, ἐννάστιχα, decasticha vbique occurrunt, apud Catullum, Martialem, in Anthologia Græcorum. Quod iam negant decasticho licere versum addere; refutant principes epigrammatis, Catullus, Martialis & plurimi Græcorum. Catullus & Martialis trigesimum versum excedunt. Agathias Græcus Icosistichon, hoc est, viginti versuum epigramma scripsit lib. 7. Anthol. longiora leges lib. 5. Concludo igitur, disticha, tetrasticha, octosticha, decasticha esse venustissima in genere Elegiaco. Epodos & Hexametros, & Scazontes, Anacreontæos, hendecasyllabos plures congestos, vbique leges, quanquam sæpè transgrediantur nonnulli limites epigrammatis. De breuitate & longitudine epig. sic noster lib. 2. epig. 77.

Cosconi, qui longa putas epigrammata nostra,
Vtilis vngendis axibus esse potes.
Hac tu credideris longum ratione colossum,
Et puerum Bruti dixeris esse breuem.
Disce, quod ignoras. Marsi, doctiq; Pedonis
Sæpè duplex vnum pagina tractat opus.
Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis
Sed tu, Cosconi, disticha longa facis.

Argutia. Argutia vel maximè propria est epigrammati, vnde neruum, vim & acrimoniam, geniumque suum habet epigramma, ex qua comparatur epigramma, nunc pugioni, quo punctim feritur hostis, nunc scorpioni, qui cauda icit, modo piperi, quod acrimonia sua mordet linguam, nunc felli, quod amarissimum: Quo in genere facilè princeps est Martialis. Quod ipsemet de se non ignorauit, cùm lib. 1. epig. 1. scripsit,

Toto notus in orbe Martialis
Argutis epigrammaton libellis.

Et Sidonius: *Et mordax sine fine Martialis.*

Arguta sunt pleraque Lucilij, Antipatri, Luciani, Nicarchi. Caruit ferè hac laude Catullus, quam venustate compensauit. Sunt autem argutissima ferè, quæ ludunt in ambiguo, vel concludunt παρὰ προσδοκίαν; Nam tota vis argutiæ plerumque est in extremo versu, aut disticho, velut in teli mucrone, quod omnia epigrammata ostendunt, aut si hac careant, epigrammatis nomen relinquant. Quod in soluta oratione Apophthegmata, hoc in carmine sunt epigrammata. Limis etiam & obliquis oculis epigrammata velut optice pictura intuenda. Aliud enim plerunq; habent in recessu conditum, quàm in fronte promittunt: exemplum est illud Martialis, qui lib. 1. epig. 97. vltimo versu dicit —*Excidit mihi nomen*: videtur significare, memoria excidisse, cùm lingua exciderit, hoc est, pronunciarit. *Venustas.* Venustas, quæ suauitatem continet, in epigrãmate tunc cernitur, cum est rotundum, amænisq; & gratis verbis compositum, non distortum numeris, non hiulcum, sed quod orbem sententiæ fœliciter absoluit, quodq; dulcem sensum, & comparationes gratas continet. Est venustissimus atque suauissimus in suis hendecasyllabis Catullus, quem assequi in hoc genere Martialis non potuit. Venustum illud Archiæ. 1. Anthologo.

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες, &c.

Et illud Cæsari adscriptum. *Thrax puer, &c.*

Et illud Pullicis, vel Pollucis rotundum

Cùm mea me genitrix, &c.

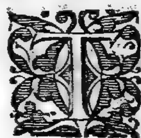
Et Ouidij de Lucretia. *Cùm foderet castum ferro Lucretia pectus, &c.*

Aliaque innumera; omnia ferè Catulli phaleucia & iambica. Et illud Martialis in Catellam Publij, *Issa est passere, &c.*

Non onerabo chartas exemplis, quæ tu multa leges apud eos, quos in 1. pagina laudaui: mihi cursus ad alia.

DE INSCRIPTIONE LIBRI SPECTACVLORVM, ET AMPHITHEATRO.

CAPVT V.

TRibvs quatuórue modis indigitatum hunc libellum lego. Sipontinus à libro primo non separat hæc epigrammata numero. Epistolam tamen interserit, & distinctum opus agnoscit. Pleriq; inscribunt, IN AMPHITHEATRVM CÆSARIS. quæ ἐπιγραφὴ Lemma potius primi epigrammatis est, quam totius opusculi inscriptio, quod omnis

nis ferè generis continet spectacula, nisi forte συνεκδοχικῶς & ἀκύρως, locum pro iis, quæ fiunt in loco, aut loco continētur, accipias. Nonnulli Spectaculorum librum appellitant. Alij librum singularem, alij parum feliciter iudicarunt esse illa *puerilia* de quibus libro primo meminit. Sed omnium rectè sentientium iudicio, omnia alia Martialis epigrammata magis quàm hæc puerilia. Quidam penitus omittunt titulum, & quæ præcedunt librum primum, epigrammata Martialis nominant, quod Iunianæ & Batauæ editiones, quas nos secuti sumus, ostendunt.

Non displicet tamen, vt ea epigrammata spectaculorum nomine insigniantur, quando spectacula potissimùm horum epigrammatum sunt argumētum. Quid enim aliud sunt venationes, μονομαχίαι, supplicia, fabularum ritu peracta, Orphei dico, Laureoli, Dædali, Leandri, Herculis, θηριομαχίαι, Nereidum & Tritonū in vndis lusus & natationes, naumachiæ, quam spectacula? At non omnia spectaculorum genera complectitur libellus: Nihil enim de Circo, nihil de Stadio, nihil de Theatro hîc poëta. Nam (vt hoc docendi caussa addam, de quo aliis libris, non rara mentio) quatuor fuere genera spectaculorum, quatuor locis distincta, quorum frequens apud Tertullianum, BB. Cyprianum, Epiphanium, Isidorum, Hrabanum reprehensio. Tertullianus speciatim & disertè de singulis agit lib. de spectaculis, cap. 9. 10. 11. & 12. Genera verò summatim sæpè ponit lib. de spect. cap. 20. *Nunquid ergo, extra limites Circi furori studemus, extra cardines theatri impudicitiæ, insolentiæ extra stadium, immisericordiæ extra Amphitheatrum?* lege & cap. 2. 3. 21. 22. 23. 25. 28. 29. & vltimum eiusdem libri. Apol. 38. lib. 1. aduersus Marcia. lib. 1. ad Martyres, c. 2. Eadem lib. de spectaculis B. Cyprianus, lege Pamelium ad Tertull. lib. de spect. Noster poëta, quamuis hoc libello singula non attingit, aliis tamen libris nullum omittit. De Circo etiam hic mentio epig. 28. Theatrum ponit lib. 1. epig. 3. ad Catonem. Stadium (quo & Gymnasium comprehendunt. cuius stadium pars est) lib. 3. epig. 67. *Gymnasium, thermæ, stadium est hac parte, recede.* Circi & Theatri multa passim mentio. Hic ergô vnum & grauissimum genus pro cæteris ponitur, vnde liber nomen habet. Hoc addo, videri & hunc spectaculorum libellum, & primum insuper totum ante Domitianum imperantem scriptos, eoq; ad Titi fratris ludos, & facta pleraq; referri, quod imprimis mecū sentit eruditissimus Lipsius, lib. de Amphith. cap. 7. *Intelligit enim, inquit, hoc Titianum: nec ad Domitianum, aut de Domitiano, vt alucinatur interpretum vulgus. Doctorum curia mecum scit, non ista solùm, sed totum epigrammatum primum libellum* (spectaculorum epigrammata) *in Titum conuenire & eius ludos: quos in dedicatione huius Amphitheatri exhibuit, per dies pœnè centum, vt Xiphilinus est auctor.* Dein ipsa epigrammata non pauca Titum loquuntur non Domitianum, primum certè, alterumque & tertium ac quartum rectius Tito assignes, quàm Domitiano. Alia pleraque vtrique possis adscribere, quod poëta consilio fecit, vti ne vel Domitianum offenderet, si Titum apertè laudasset, vel lectorem alienaret, si Titi opera Domitiano tribueret. Præterea vix semel atque iterum libro spectaculorum, & lib. 1. Domitianum nominat, cum sequentibus libris lemmati, vt plurimum Domitiani nomen disertè addat, Titum nusquam ponat, sed solùm Cęsarem, quamuis vtriq; fuerit notus, cùm ab vtroque ius trium liberorum impetrarit. Quod me docet, libros priores recognitos à poëta, cæterisque inducto nomine Titi, sublatisque nonnullis, quæ Domitiano ingrata censebat futura esse, iunctos. Alij censent ad Titum, Domitianum & Traianum etiam nonnulla pertinere.

AMPHITHEATRVM dictum est ab ἀμφὶ & θέατρον, quod in ambitū subselliis, & gradibus clausum fuerit absq; scena. Dio lib. 43. θέατρόν τι κυνηγετικὸν ἰκριώσας, ὃ καὶ ἀμφιθέατρον, ὅτι ἕδρας πανταχόθεν ἐν κύκλῳ ἄνευ σκηνῆς ἔχει, προσερρήθη. Theatrū extruxit (Cæsar) ad venationē, quod postea amphitheatrum est appellatum, quòd sedes absq; scena vndequaq; haberet. Ouidius 11. Met. quasi compositum ex duobus ait theatris, *Amphitheatri Etymon, & rudis descriptio.* *Compositum ex duob. theatris.*

——Structoq; vtrinq; theatro,
Vt matutina ceruus periturus arena.

Non erat tamen ex omni parte perfectè rotundum, sed oblonga rotunditate claudebatur. Theatrum enim hemicycli formam habebat, sic vt diametri quarta pars ad hemicyclum accederet; hinc amphitheatrum oblongum & ouata figura, ex duobus nempe theatris conflatum Cassiodorus lib. 5. cap. 42. tradit, & omnes amphitheatrorum apud auctores expressæ formæ idem confirmant. *Forma theatri. Amphitheatri.* Idem appellatur à partibus suis, cauea, arena, colossæum. Hoc igitur differunt theatrum, amphitheatrum Circus & Stadium, quod Circus prope amphitheatrum referat, longusq; sit & rotundus, vt Halicarnasseus lib. 4. ἱππόδρομον, ἀμφιθέατρον, appellarit, & Acron Horatij interpres Circum pro amphitheatri cauea posuerit. Theatrum pars media Amphitheatri. Stadiū pars Gymnasij. In circo venationes, aurigationes, equestria certamina, gladiatores etiam exhibebantur. In theatro scenici ludi. In amphitheatro item gladiatores, venationes, naumachiæ. In stadio cursus & luctæ. Tertullianus eleganter, quid in singulis geratur, breuiter designat locis supra laudatis. Circum egregiè depinxit Onuphrius Panuinius libris duobus de Circo scriptis, quibus æneas tabulas & ludorum Circorumque iconas elegantes adiunxit. Bulengerus libro singulari. Amphitheatrum Lipsius, Theatrum Vitruuius, omnia Philander, Cassiodorus, Marlianus & alij. Nobis hæc libasse, sat est ad operis cognitionem.

DE AMPHITHEATRO TITIANO.

CAPVT VI.

MPHITHEATRA serò & cadente iam libertate Romæ sunt excitata, primùm lignea, qualia fuere Curionis Tribuni plebis versatili arte, vt Plinius eleganter describit lib. ni fallor 36. cap. 15. Et illud de quo Dion lib. 37. Et Iulij Cæsaris Dictatoris in Campo Martio aliorumque. Lapideum primus omnium Augusti æuo, suasuq; eiusdem erexit Statilius Taurus suis impensis, quod Dio lib. 51. disertè narrat, ὁ Ταῦρος Στατίλιος θέατρόν τι ἐν τῷ ἀρείῳ πεδίῳ κυνηγετικὸν λίθινον καὶ ἐξεποίησε τοῖς ἑαυτοῦ τέλεσι καὶ καθιέρωσε. *Statilius Taurus in campo Martio theatrum quoddam venatorium, lapideum & struxit suis impensis, & dedicauit*; quod P. Victor & Sextus Rufus in circo Flaminio, hoc est, IX. Reg. ponunt, ambustumque est sub Nerone, vt Xiphilinus docet, nec perfectè restitutum. Vnde Vespasianus noui & augustioris ædificandi occasionem arripuit, iecitque fundamenta biennio antequam decederet, octauo consulatu, quod argenteus ostendit nummus, cuius altera facies amphitheatri formam habet, altera Vespasiani nomen octauum consulis, vt Lipsius testatur. Nos vidimus apud N. & C. V. Marcum Velserum eiusdem formæ nummum, sed Tito inscriptum. Cœpit ergo opus Vespasianus, Filius perfecit, vt Aurelius Victor scripsit: *Biennio post ac menses ferè nouem, Amphitheatri perfecto opere, lautibusq; (ita Lipsius; lautus, siue thermæ) veneno interiit.* Suetonius in Vesp. cap. 9. *Item Amphitheatrum vrbe media, vt destinasse compererat Augustum amplissimum.* Eutropius tamen, Cassiodorus & Eusebius Cæsariensis totum opus Tito adscribunt, quod & Dio videtur affirmare, quamuis tantum de Amphitheatri dedicatione loquatur. Sed enim eodem modo de Thermis eiusdem, vt de amphitheatro scribit. Audi narrantē. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῖς ἄλλοις, οὐδὲν ἐξαίρετον ἔπραξε· τὸ δὲ δὴ θέατρον τὸ κυνηγετικὸν, τότε βαλανεῖον τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ ἱερώσας πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ἐποίησε. Γέρανοί τε γὰρ ἀλλήλοις ἐμαχέσαντο, καὶ ἐλέφαντες τέσσαρες ἄλλα τε ἐς πεντακισχίλια καὶ βοτὰ καὶ θηρία ἀπεσφάγη, καὶ αὐτὰ, καὶ γυναῖκες οὐ μέντοι ἐπιφανεῖς συγκατειργάσαντο. *Quod ad cætera pertinet, nihil præcipuum gessit: tantum Amphitheatrum venatorium, & balnea suo nomine dedicauit: tum ibi multa eaq; admirabilia fecit. Grues enim certauerunt inter se, præterea quatuor elephanti: ac pecorum ferarumq; millia nouem interfecta sunt, quæ mulieres quoq; ignobiles tamen confecerunt, &c.* Sed Tito adscriptum opus reor ex more Maiorum, qui dedicanti illud tribuerunt. Omnium certè consensu Titus consecrauit. Eutropius tamen in ferarum numero dissensit à Xiphilino nouem millia ponente, cùm ipse πεντακισχίλια tantum occisa tradat. De magnitudine & amplitudine, altitudineque huius Amphitheatri eiusmodi memorantur, vt prope fidem excedant. Quid enim Marcellinus? *Amphitheatri moles, inquit, solidata lapidis Tiburtini compage, ad cuius summitatem ægre visio humana pertingit.* Cassiodorus lib. 5. epist. 42. *Hoc tibi potentia principalis, diuitiarum profuso flumine cogitauit ædificium fieri, vnde caput vrbium potuisset, cùm theatrum quod est hemisphærium, Græcè dicatur Amphitheatrum, quasi in vnum iuncta visoria rectè constat esse nominatum. Qui speciem eius arena concludens, vt concurrentibus aptum daretur spatium, & spectantes omnia facilius viderent, dum quædam prolixitas vniuersa collegerat.* P. Victor in hoc Amphitheatro loca fuisse ait octoginta septem millia, quibus sedere commodè poterant per gradus. Stantes porrò in ambitu superiore & porticuum aulis, viisq; supra dena aut duodena millia fuisse coniicit Lipsius lib. de Amph. c. 7. Verè igitur noster Martialis nec hyperbolicas cecinit.

Omnis Cæsareo cedat labor Amphitheatro:
Vnum pro cunctis fama loquatur opus.

Hoc Sextus Rufus, & P. Victor disertè ponunt in III. Reg. quæ *Isis & moneta* appellabantur, & Sextus quidem Rufus *Amphitheatrum Flauij* nominat. Pub. Victor *Amphitheatrum* sine adiecto nomine, *quod*, inquit, *capit loca LXXII. millia*, alias LXXXVII. millia. Statilij quidem Amphitheatrum ambo constituunt in Reg. IX. Annis vndecim à triginta millibus seruorum est perfectum. Schotti Itiner. quod tamen sequius iudico. Nam si biennio antequam decederet Vespasianus cœpit, quomodo Titus perfectum dedicauit.

DE

DE VENATIONE AMPHI-THEATRALI.

CAPVT VII.

VIA magna pars libri spectaculorum versatur in venatione, & τῶν θηριομάχων pugnis, & hoc caput attingendum putaui, quod lucem tenebricoso poëtæ adferret. Non ingrediar tamen siluas, aucupia, & leporaria. Venationem à rimandis terræ venis, dictam tradunt eruditi, quòd canum sagacitate è subterraneis specubus feras excirent, & quasi venas rimarentur, indeq; verbum venari deductum. Genera sanè venandi varia traduntur ab iis, qui de venatione libros composuerunt, quorum longissimum syllabum contexuit is, qui nuper in Oppianum commentarios euulgauit. In Amphitheatro venationis genus duplex. Pugnæ alterum, alterum direptionis. Vtrumque circo spectatum, ante vsum Amphitheatri, post frequentius in Amphitheatro. Direptionem Marcilius Gordianis primum vsurpatam putat, quod fortè sit verum, si direptionem absque tesseris intelligas, Alioqui antiquiorem esse nulla est dubitatio; cùm Martialis lib. 8. epig. 78. de hoc ita scribat: *Venationum origo & etymon.*

Omnis habet sua dona dies, nec linea diues
Cessat, & in populum multa rapina cadit.
Nunc veniunt subitis lasciua numismata nimbis,
Nunc dat spectatas tessera longa feras.
Nunc implere sinus securos gaudet, & absens
Sortitur dominos, nec laceratur auis.

Aues etiam sine tesseris effusas in populum ante Gordianum docet Statius lib. 1. Silu.

Inter quæ subitò cadunt volatu
Immensæ volucrum per astra nubes,
Quas Nilus sacer horridusq; Phasis,
Quas vdo Numidæ legunt sub Austro.

Et Martialis illud videtur sine tessera intelligendum.

——*In populum multa rapina cadit.*

Nam postea speciatim subiungit dona per tesseram missa. Immò dum dicit:

——*Ne laceretur auis.*

Videtur aliàs sine tesseris laceratas significare. Venationes non leguntur ante bellum secundum Punicum datæ. Liuius 44. lib. *Mos erat tum nondum hac effusione inducta bestiis omnium gentium Circum implendi. Qui mos bello secundo Punico introductus, tum enim & transfugæ bestiis obiecti, & in Circo venationes editæ. Ante id tempus S.C. fuerat vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Cn. Aufidius Tribpl. permisit Circensium causa importare.* Miscebantur autem Gladiatoriis & Circensibus ludis velut in scena exodia. Sed posteris sæculis ius æque suum obtinuerunt, atque Circenses vel Gladiatores, A quibus ipsum Amphitheatrum κυνηγετικὸν & κυνήγιον est appellatum.

Venationes sacræ erant Dianæ Tauricæ, quæ sanguine gaudebat, vt Cassiodorus, Tertullianus, Claudianus, Valerius Flaccus, Martialis, & alij tradiderunt. Nonnulli Saturno, Ioui, Marti eos consecrant, vt ostendit multis testimoniis Bulengerus. *Venationes cui sacræ.*

Institutio venationis, velut & gladiatorum, Manes spectabat, quibus antiquissimo ritu sanguine humano litabatur. Deinde vt ciuium animi vulneribus & sanguini adsuescerent, minusq; bellum formidarent. Præterea vota sæpè Imperatorum ad bellum proficiscentium venationes instaurarunt. Denique voluptas principum & populi, qui sibi inter epulas, venationes & gladiatores dari præcipiebant. Quæ omnia variis locis Cicero, Plinius, Lampridius, Capitolinus, pluresque alij scriptis testata reliquerunt. *Causa venationum.*

Editores, nomothetæ, munerarij seu muneratores dicuntur ij, qui spectaculis præsunt, muneraque edunt, quos legimus Dictatores, Consules, Prætores, Aediles, Quæstores, & mutata Repub. potissimùm Imperatores extitisse.

Feræ omnis generis ex omnibus ferè orbis partibus Romam in caueis aduectæ exhibebantur. Animalia quoq; domestica, aues item, crocotæ etiam, & crocodili, & quidquid ferè monstri tellus, aër, & vnda parit, Romæ spectabatur. *Quæ feræ exhibita.*

Pugna sanè multiplex erat bestiarum & bestiariorum. Primùm ipsæ inter se bestię committebantur, vt est apud Martialem lib. spect. epig. 9. & 22. de Rhinocerote. 18. de tigride & leone. 19. de elephante. Dein bestiarij cum feris congrediebantur, dicebanturque θηριομάχοι, quos etiam παραβόλους nominatos legere memini. *Quotuplex pugna cum bestiis.*

Postremò

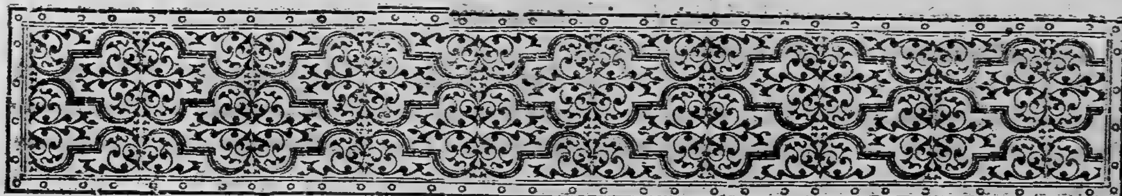
Postremò vincti bestiis obiiciebantur, qui defendere vim & impetum bestiarum non poterant. Huius generis erant capitis rei, parricidæ, latrones. Exempla sunt apud Martialem de Dædalo, Laureolo, Orpheo. Ad hunc modum Christiana quondam natio pietatis causâ, quam impij, crimen impietatis appellabant, feris obiectabatur.

Christiani feris concessi. Nota sunt Christianorum Heroum Ignatij, Polycarpi, Blandinæ, Euphemiæ, & sexcentorum aliorum Leonibus, Vrsis, Leopardis obiectorum certamina. Tamque vsitatum erat in Christianos supplicium, vt in prouerbium abiret. *Christianus ad Leonem.* Tertullianus Apol. cap. 35. *Nec vlli magis depostulatores Christianorum, quàm vulgus.* Clamare enim solebat populus: Christiani ad Leoné. Eusebius de Polycarpo lib. 4. cap. 15. Idem lib. 5. cap. 1. de Blandina in crucem surrecta, & feris proposita, Hieronymus in catal. de B. Ignatio. Sed bestiariorum itidem nō vnum genus. Primum seruorum noxiorum, captiuorum, fugitiuorum ad bestias pœnæ causâ damnatorum. Et hi vel cū missione, vel sine missione pugnabāt. De quibus Cicero, Seneca, Tertullianus, qui scholam etiam bestiariorum in Apol. c. 35. nominat. Aliud voluntarium eorum, qui operam locabant editoribus, & hi suo periculo certabant, victores liberi abibant, infamia tamen notabantur. Martianus l. respiciendum. ff. de pœnis. Si virtutis caussa depugnassent, non tenebantur vlla infamia. l. 1. §. ad bestias. ff. de postulando. Creuit postea voluptas venandi, & cum bestiis certandi, vt liberi homines in arenam descenderent, iique non plebei tantùm, sed equites, senatores, editores, imperatores, atque demùm ipsæ fœminæ. Xiphilinus in Nerone. Suet. c. 11. & 12. Tacitus, Tertullianus, Cyprianus, epist. 11. Seneca ep. c. Declamator cont. de imperatoribus. Suetonius in Nerone cap. 53. Xiphilinus in Commodo. Imperatores aliquando cominus, eminus aliquando pugnarunt iaculis, quod Herodianus docet in Commodo. De direptione suo loco plura adferemus. Erat præterea genus venandi aut potius spectandi feras mansuetas, & cicuratas, de quo Martialis lib. spectac. epig. 17. de supplice elephante. lib. 1. epig. 7. 15. 23. 49. 52. 61. & 105. de spectaculo. aliaque aliis libris.

Hanc Amphitheatri venationis synopsin bone lector, boni consule. Plenam horum descriptionem leges apud Lipsium, Onuphrium Panuinium, Bulengerum, Marcilium, & quos antea ex Rittershusio nominaui. Atq; hactenus prolemmata, nunc ad lemmata ipsa & epigrammata poëtæ accedamus.

MAT-

MATTHÆI RADERI
AD
M. VALERII MARTIALIS EPIGRAMMATA
Commentarius
IN AMPHITHEATRVM CÆSARIS
Epigramma I.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis;
** Aßiduus iactet nec Babylona labor;*
*Nec Triuiæ templo molles laudentur * honores;*
Dißimuletq; Deum cornibus ara frequens;
Aëre nec vacuo pendentia Mausolea
Laudibus immodicis Cares in astra ferant;
Omnis Cæsareo cedat labor Amphitheatro,
Vnum pro cunctis fama loquatur opus.

** Aßyrius, legit Alciatus, & Andr. Schotus.*
** Malim Iones.*

TITI Cæsaris Amphitheatrum omnibus orbis operibus anteponit, quod per ἐπαγωγὴν siue inductionem ad Antipatri exemplum facit, qui lib. 1. epigr. Græc. Dianæ Ephesiæ fanum, vt cæteris orbis terræ spectaculis nobilius prædicat. Inscriptio quamuis imperitè toti libello huic asſignetur, in vnum hoc tamen epigramma propriè conuenit. BARBARA MEMPHIS) Non miretur suas pyramidum fabricas Aegyptus barbara. Barbaram appellat, quòd à cultu & humanitate Græcorum ac Romanorũ Aegyptij procul abessent. Vel potius, quòd Latinis præter Græcos omnes barbari haberentur. Græcis verò ipsi quoque Latini & Romani: immò Græci quoq; Græcos dixêre barbaros, qui ἐν Ἑλλάδι non essent, vt Cilices, Cappadoces, Cretes, Macedones, Cares, quamuis Græcè loquerentur. Demosthenes, περὶ πρεσβείας, ex personâ Aeschinis, βαρβαρόντε γὰρ πολλάκις καὶ ἀλάστορα τὸν Φίλιππον ἀποκαλῶν ἐδημογόρει. Et Philipp. 3. οὐ μόνον οὐχ Ἕλληνος ὄντος, &c. Demum omnes, qui non Atticè loquerentur, aut Græca non Græcè, hoc est, rotundè, molliter, suauiterq; pronunciarent, barbaros nominarunt, ita vt propemodum soli, qui Atticam habitabant, Græci non barbari putarentur. Sic Latini ipsi contentione Græcorum se barbaros agnouerunt. Plautus Asin. prol. fatetur se ex Græco comœdiam vertisse barbarè, hoc est, Latinè. Et capt. lex barbarica est, id est, Romana. Facta vox est ex imitatione eorum, qui asperè, inconditè, difficulterque pronunciabant. Aristophanes in auib. vocem hanc vsurpat pro mutos

Argumentum.
Inscriptio.
Barbarũ quid.
Qui Græci barbari.
Strabo lib. 14.

Ἐγὼ γὰρ αὐτοὺς βαρβάρους ὄντας πρὸ τοῦ
Ἐδίδαξα, τὴν φωνήν——

Interpres τοὺς βαρβάρους exponit ἀφώνους. Dicitur postremò barbarum, quidquid ab humanę vitæ, cultu, ratione, linguâ abhorret, & quidquid ferum, agreste, inurbanum, quà moribus, quà linguâ iudicatur, vt Cicero, Virgilius, Horatius loquuntur. Porrò Aegyptum Latini signatè dixere barbaram ad Græcorum distinctionem. Nigidius enim, vt est apud vetustissimum Virgilij interpretem φαινόμενα ad inclinationem vtriusque cœli, Aegyptij scilicet, & Græci scripsit. Alterum librum vocauit Sphæram barbaricam, alterum Græcanicam. Barbaricam Aegyptiam vocat. Firmicus item Barbaricam rationem Aegyptiacam nuncupauit. Lucanus etiam

ἀλλόκολον παλίγλωσσον. Pind. Isthm. 6. Epod. 1.
Sphæra barbarica, id est, Aegyptia.

Coniux barbarico dormiſſet tertia lecto.

Legendus Ioſeph. Scaliger ad lib.5.Manilij.

Memphis caput Aegypti.

MEMPHIS) Memphin, Aegypti caput, Diodorus Siculus lib.1.his verbis deſcribit; Τῶν δὲ τούτου τοῦ βασιλέως ἀπογόνων ὄγδοος ὁ ἀπὸ τοῦ πατρὸς προσαγορευθεὶς Οὐχορεὺς ἔκτισε πόλιν μέμφιν ἐπιφανεστάτην τῶν κατ' Αἴγυπτον,&c. Id eſt: *Ex huius autem regis progenie octauus à patre Vchoreus dictus vrbem Ægypti clariſſimam Memphin condidit.* Addit idem auctor ambitum vrbis ſtadia centum quinquaginta complexum eſſe, quæ ſunt octodecim millia, ſeptingenti quinquaginta paſſus, milliaria noſtratia quatuor, & bis mille ſeptingenti quinquaginta paſſus. Plura leges apud eundem de ſitu Memphios, ac natura, ingenio, munitione loci. Hinc error emendatur Domitij Calderini, & aliorum, qui Græcam vocem ὄγδοος vt proprium acceperunt, docueruntque ab Ogdoo Rege fuiſſe conditam, cùm ὄγδοος ſit numerale, conditorque Vchoreus audierit, quamquam Herodotus in Euterpe Menem (quem Menam Siculus appellat) vrbis parentem, primumque Aegypti regem nominet. Hodie Cairo, Hebræis Moph vel Noph, vel Migdel Nilo velut clauſtrum impoſita, Vnde Lucano lib.8. Cuſtos Nili dicta,

Ambitus Memphios XVIII. M.DCC.L.P.

Calderinus notatur.

Hunc genuit Cuſtos Nili creſcentis in arua
Memphis vana ſacris——

Stephanus. Μέμφις ἡ διασημοτάτη Αἰγύπτου μητρόπολις. καὶ κλίνεται μέμφιδος καὶ μέμφιος. Plura Geographi.

Vnde nuncupata.

Nomen accepit à Memphi regis Vchorei filia, qua de priſci mira quædam & inepta fabulantur. Vt à Nilo & Canopo Nilotica & Canopæa, ſic Aegyptus à Memphi ſæpè poëtis Memphitis, & Memphitica tellus vocitatur. SILEAT) Quid enim loquantur ἄφωνοι ſeu barbari? Nec diſplicet, quod Marcilius exiſtimat alluſum ad Pyramidum Echones, de quibus mox infrà. Ita lib.8.epig.36.

Regia Piramidum Cæſar miracula ride,
Iam tacet Eoum barbara Memphis opus.

VII. orbis ſpectacula.

MIRACVLA) Miraculum Feſto dicitur, quidquid admirationem adferre poteſt, Negant hodie latinè dici miraculum, cum & Liuius dixerit ἑνικῶς miraculum & M. Tullius πληθυντικῶς miracula, quorum alia naturalia, alia diuina, alia humana & artificioſa ſunt, de quibus poſtremis hoc loco ſermo. Septem vulgò orbis ſeu miracula, ſeu ſpectacula, ſeu vt Græci vocant, θεάματα & ἐπιφανέστατα ἔργα, recenſentur, muri Babylonij, Dianæ Epheſiæ fanum, Iouis Olympici ſimulacrum, Pyramides Aegyptiæ, Mauſeolum ſepulchrum, Coloſſus Rhodius, Cyri regia. Caſsiodorus Var. 7. de his in hæc verba ſcribit: *Ferunt priſci ſæculi narratores, fabricarum ſeptem tantum terris attributa miracula. Epheſi Dianæ templum, Regis Mauſoli pulcherrimum monumentum, à quo & Mauſolea dicta ſunt, Rhodi Solis æneum ſignum, quod Coloſſus vocatur, Iouis Olympici ſimulachrum, quod Phidias primus artificum ſumma elegantia ebore auroq́; formauit, Cyri Medorum Regis domus, quam Memnon arte prodiga, illigatis auro lapidibus fabricauit, Babyloniæ muri, quos Semiramis Regina latere cocto, ſulphure ferroq́; conſtruxit, Pyramides in Ægypto, quarum in ſuo ſtatu vmbra conſumens,* * *vltra conſtructionis ſpatia nulla parte reſpicitur.* Hæc Caſsiodorus, quibus addunt alij turrim Phariam, hortos Babylonis penſiles, Labyrinthos, Cornutum Ammonem, Apollinem in Delo, Alexandri thronum. lege Antipatri epigramma εἰς ταῦς. Diodorum Siculum, Philandrum, Brodæum, Hyginum lib.fab.cap.207. Denique colligunt ſcriptores dena quaterna, non ſeptena. PYRAMIDVM) Pyramidos verbum ἀπὸ τοῦ πυροῦ, hoc eſt, tritico dictum, Stephanus περὶ πόλεων ait, quod rex vndique colligens annonam difficilem fecerit, famemque inuexerit, alij à genere lapidis πυρροποίκιλον, quem Thebaicum dixere, ex quo & pyramides plurimum fiebant. Alij ἀπὸ τοῦ πυρὸς, quod pyramides in formam ignis aſcendant, quod haud diſplicet, fuerunt enim pyramides quadratæ moles, atque ab ima & latiſsima baſi paulatim in apicem decreſcendo creſcentes, tantæ vaſtitatis, vt in cæpas, raphanos, allium & caſeum operarum (quarum quidem trecenta ſexaginta millia fuiſſe ex Hebræa plurimum, ſi verus Ioſephus, & alij, ſtirpe traduntur) dena millia talentorum & quingenta, id eſt, ſex milliones, & trecenta millia Philippeorum impenſa ſcribantur. Id quod ipſis pyramydibus litteris Aegyptiacis fuit inſcriptum. Tres fuerunt celebratiſsimæ, quadraginta ſtadiis Memphi diſtantes, duæque relatæ inter ſeptem orbis miracula, quarum prima ex Arabicis Lapicidinis conſtat, cuius altitudo (maximæ inquam pyramidis) vix definiri poteſt, tam variant ſententiæ ſcriptorum. Herodotus lib.2.octo plethrorum, hoc eſt, octingenûm ait pedum. Diodorus Siculus lib.1. paullò amplius ſexcentorum, τὸ δ' ὕψος ἔχει πλεῖον τῶν ἓξ πλέθρων. Strabo lib.17. σταδιαίας, ait ſingulas, hoc eſt, ſingulas pyramidas ſingula ſtadia altas. Stadium autem vt Columella & Plinius docent, continet pedes ſexcentos vigintiquinque. Plinius altitudinem non exprimit. Nam quod aliqui legunt lib.36. cap.12. *altitudo à cacumine pedes 25.* emendandum eſt, ſcribendumque *latitudo à cacumine*, vt noſter codex habet, ſiue *in cacumine pedes 25.* nec enim in apicem deſinit, quamuis procul aſpicientibus acuta pareat. Mela ad quatuor iugera in altitudinem erigi affirmat. Solinus prodigioſè. *Pyramides,* inquit, *turres ſunt in Ægypto faſtigiatæ vltra excelſitatem omnem, quæ fieri manu poßit. Itaque menſuram vmbrarum egreſſæ, nullas habent vmbras.* Epigrammatarius Græcus lib.4. epigr.

** qua de re lege Eliam Vinetum ad Auſonium.*

XIV. miracula lege & Cælium Rhodig.lib.26. c.6. qui capitolium & alia addit.

Pyramides vnde dictæ.

Plinius, Ioſephus.

Hebræi videntur coacti ædificaſſe.

Auctor Etymologici pyramidas ait fuiſſe Ioſephi horrea, ideoq́; dictas παρὰ τὸ πυρόν. à tritico, ſed non perſuadet.

epigr. εἰς τὰς ἐν Μέμφει πυραμίδας, ποιητικῶς, ait illas sidera contingere. Ammianus Marcell. lib. 22. ferè in sententiam & verba Solini transit, cùm scribit. *Pyramides ad miracula septem prouectæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, vltra omnem omnino altitudinem, quæ humanis confici potest, erectæ sunt turres, ab imo latissimæ in summitates acutissimas desinentes* † *: quæ figura apud Geometras ideo sic appellatur, quod ad ignis speciem τοῦ πυρὸς, vt nos dicimus, extenuatur in conum, quarum magnitudo, quoniam in celsitudinem nimiam scandens, gracilescit paullatim, vmbras quoq; mechanica ratione consumit.* Cassiodorus form. 15. lib. 7. var. *Pyramidis in Ægypto, quarum in suo statu se vmbra consumens, vltra constructionis spacia nulla parte conspicitur.* Ausonius etiam accedat. Edyllio III. († quod in maxima falsum, quæ in modica planiciem desinit.)

——quadro cui in fastigia cono
Surgit, & ipsa suas consumit pyramis vmbras.

Petrus Bellonius nostro æuo pyramidas dimensus lib. 2. obseruat. cap. 42. *A basi,* inquit, *ad cacumen ipsius supputationem facientes, comperimus circiter ducentos quinquaginta gradus, quorum singuli altitudinem habent quinque solearum. Calcei nouem pollicum longitudinis.* Albertus Levvenstainius gradus ad cacumen numerat ducentos sexaginta, singulos sesquipedali altitudine. Ioannes Helfricus ducentos triginta. In tanta ergo scriptorum & sententiarum varietate, quid definiam, nō expedio, nec id à me desideratum iri existimo. Eadem est in latitudine basis, & longitudine laterum pyramidis contentio. τετράγωνον fatentur omnes, pariaque laterum interualla. Herodotus lib. 2. singula octingenûm pedum, seu iugerum, vt Plinius & Valla vertunt. Diodorus Siculus septingenum pedum seu iugerum, vt Pogius Florentinus interpretatur. Strabo lib. 17. vnius ferè stadij. Plinius octo iugerum, Mela quatuor, Bellonius passuum naturalium trecentorum viginti quatuor, paullò maiorum communi, nec tamen geometricorum. Helfricus quingentorum sexaginta pedum, sed dubio procul mendosus est numerus. Levvenstainius ducentos sexaginta quinque passus dimensus est ex latere in latus. Sebastianus Serlius CC. LXXX. gressus, quorum singuli tres palmos paullum excedunt: efficiunt vltra DC. XXX. pedes. Palmos dodrantales accipio. Spacium ergo vnius lateris in basi intra octingentos & septingentos pedes fuisse coniicio. Herodotus enim rotundum numerum, neglecto minore, maluit exprimere, vti & Diodorus Siculus. Plinium emendat Dalecampius, & pro DCCC. LXXXIII. reponit DCC. LXXXIII. pedes, qui numerus, vt vides, est intra octingentesimum, & septingentesimum. Melam non nemo emendat, & pro IV. iugeribus octo scribendum censet. Sed, meo animo, Mela verius posuit IX. iugera, quàm Plinius octo. Hero quippe Mathematicus, vt Hermolaus refert, pedes iugero ducentos assignauit, quem Mela videtur secutus, quando quatuor iugera posuit, quæ ipsissimum Herodoti numerum octo plethrorum, hoc est, octingenûm pedum exprimunt. Plethrum quippe omnium confessione centum pedes continet; At iugerum ex Heronis sententia ducentos; ex Geometrarum verò definitione ducentos quadraginta pedes, qua longum; centum viginti, qua latum complectitur. Vnde Plinij geminum videor errorem deprendere, qui, cùm sit duos auctores in dimensione pyramidis secutus, (quorum alter, Herodotus, inquam, rotūdo numero lateri pyramidis octo plethra tribuit, alter exacto, pedes nempe DCCC. LXXXIII. vel potius, vt emendatiores codices habent, DCC. LXXXIII.) vtrumq; numerum exprimere voluit, sed in priore duplici errore deceptus. Primò, quòd aream siue totum soulm pyramidis putauit esse octo plethrorum, cùm apud Herodotum ea lateris duntaxat mensura sit. Area autem tota ad rationem pedum DCC. LXXXIII. vnum supra viginti iugera; & octies mille ducentos octoginta nouem pedes, ad DCCC. LXXXIII. verò pedum numerum, viginti septem iugera cōtineret, immò superaret. Nam vt tota area iugerum tantum octo esset, latus CCCC. LXXX. pedes complecteretur, quod apertè falsum, quando in tanta sententiarum dissensione, vt suprà ostendimus, lateri tamen nemo quadringentos octoginta pedes assignauit.

(*Altitudo pyramidum non satis explorata. De latitudine pyramidum. Auctoris sententia. Plinius correctus. Mela antiqua lectio probata. Plethrum C. pedes Iugerum CC. XL. Plinij duplex error.*)

Alter error æquè manifestus est, cùm plethra Græcorum, latinè iugera vertit, in quo Herodoti, & Diodori Siculi interpretes Valla, Pogius, Castalio pariter decepti peccauerunt, Plinium reor, aut potius Lucretium, Virgilium, Tibullum, Ouidium, Hyginum imitati, vt eo nomine veniam aliquam mereri videantur. Sed alia ratio fabularum est, alia Geometrarum & ædificiorum. Homerus XI. Odyss. Tityum gigantem nouem soli plethra occupasse scripsit his versibus: (*Valla Pogij, Castalionis error.*)

Καὶ Τιτυὸν εἶδον γαίης ἐρικυδέος υἱὸν
Κείμενον ἐν δαπέδῳ, ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Et Tityum vidi claræ telluris alumnum
Prostratum terrâ per plethra nouena iacentem.

Πλέθρον, inquit Græcus Scholiastes, ὅτι ἕκτον μέρος σταδίου. Et Eustathius ad eundem versum *πλέθρον καὶ πέλεθρον μέτρον τι γῆς. οἱ δέ φασι καὶ ὅτι μέρος ἕκτον σταδίου ἐστίν. ὥστε κατέχειν τὸν Τιτυὸν τόπον σταδίου ἑνὸς καὶ ἡμίσεος. Plethrum genus quoddam metiendæ terræ. Alij partem stadij sextam aiunt, vt Tityus sesquistadium corpore occuparit.* Stadium apud Græcos sexcentos pedes, apud Latinos vigintiquinque amplius continebat. Tityus sesquistadium, hoc est, nongentos pedes longus erat, tot enim efficiunt IX.

plethra. Poëtæ latini suo more, & lingua καταχρηστικῶς καὶ ὑπερβολικῶς, plethra in iugera verterunt.
Lucretius lib.3. de Tityo

Qui non sola nouem dispensis iugera membris
Obtineat———

Virg.6.

———per tota nouem cui iugera corpus
Porrigitur———.

Tibullus libro primo, eleg.3.

Porrectusq; nouem Tityus per iugera terræ

Ouid.4.Met.

Viscera præbebat Tityus lanianda, nouemq;
Iugeribus distractus erat———.

Hyginus fab.55.

Qui nouem iugeribus ad inferos exporrectus iacere dicitur.

Natalis comes eodem modo Homeri carmen ad iugera transfert. Et poëtis quidem ignoscendum, quando plethra Latinis non vsitata, nec vox satis illustris & sonans, & iugera. Geometras cautiores desideramus, iugera nouem, efficiunt pedes bis mille centum sexaginta. Plemetras cautiores desideramus, iugera nouem, efficiunt pedes bis mille centum sexaginta. Sepulthra nouem, nongentos tantum, vide quantum auxerint Latini mendacium Græcorum. Sepulchrum quidem ipsius, Pausanias in Phocensibus ad trientem stadij, hoc est, ad ducentos pedes accedere prodidit.

Sepulcrum Tityj CC. pedes longum.

Iam hinc constat, quàm procul Plinius & Herodoti, Siculique interpretes à vero abierint, quando plethra pro iugeribus acceperunt. cùm plethrum centum pedes, iugerum ducentos quadraginta contineat. Latus igitur ex Herodoti sententia octingenos: septingenos ex Diodori opinione occupauit, procliue est existimare DCC. LXXXIII. præter propter, pedes obtinuisse. Quod verò hodie omnes, qui locum dimensi sunt, angustiora spacia ponant, ne te moueat, cùm rudera, & Nili alluuiones saxorũ fragmina circumiacentia, & terra ipsa crescente obducta inferiores & latiores pyramidis partes tegant, nec mirandum sit laterum superiorum angustiora esse interualla. lege Petrum Martyrem de rebus Oceanicis. Et hæc occasione pyramidum propter Plinium, Melam, & Græcorum interpretes disputata fortasse lector libenter cognoscet. Iuuabit & ingredi pyramidas cum Bellonio, & quæ facies eorum interior sit hodie peruidere. Nos, inquit, *eam ingressi sumus per quadratum foramen, quod subire non licet, nisi incuruato corpore: nam transuersim fabricatum est, hoc est, ex alto in imum descendendo. Sine autem probabili ratione illud ita exstruxisse non videtur artifex; nam si obliquum fecisset, nullum in Pyramidis cauitatem lumen recipi potuisset. Singuli autem cereum accensum in manu habentes, in id foramen descendimus (pluribus enim simul non licet) nam cùm ad imum peruenissemus, vt in cauitatem ingrederemur, in ventrem procumbendum fuit, & serpentum more perreptandum, nec adhuc sine difficultate ingressi sumus. In ipsa Pyramide vacuum quendam locum inuenimus: inde ad sinistram progressi, alium meatum pergulæ quadræ satis affabrè excisæ, per quem ad superiora ascensus est, quà vir erectus gradiri potest: nam satis amplus & altus est, magnis latisq; & perpolitis, splendentibusq; lapidibus constratus, nullis tamen gradibus. Sed podia, quæ vtrinq; extant, manu apprehendenda sunt, quo facilius ascendi possit. Confectis igitur hac ratione quindecim aut sedecim passibus, peruenitur in elegans cubiculum quadrangulum, sex passus longum, & quatuor latum, quatuor verò vel sex orgiis altum: in quo marmor nigrum solidum in cistæ formam excisum inuenimus, duodecim pedes longum quinq; altum, & totidem latum sine operculo. Sepulchrum Regis cuiuspiam Ægyptij id fuisse certum est, in cuius gratiam pyramidis illius moles exstructa fuit: id autem sepulchrum isthic repositum fuisse ante pyramidis substructionem, non dubium est. Inde regredientes, & per spatiosum illum meatum descendentes, ad Septentrionem vergebamus. Egressi ad sinistram nos conuertimus, vbi puteum inuenimus, sed lapidibus nunc ferè plenum. Hæc pyramidum historia ab Herodoto, Diodoro, multisq; aliis Græcis est prodita. Plinius verò inter Latinos scribit, puteum admodum profundum esse; nihilq; certius est, ex eo aquam haustam ad fabricam substruendam, & operas potandum: nam interior pyramidis pars opere signino ex calce & arena constructa est, quod indicium est, aqua opus fuisse. Cùm in primam cauitatem regressi, longiùs progrederemur, exiguam aliquam eius partem reperimus confractam: nam alioqui solida est substructio. Isthic vespertiliones erant à nostris diuersi, & ab his quos antea in Cretensi Labyrintho conspexeramus: nostri etenim caudam alis longiorem non habent; at his oblonga est cauda instar murium, quatuor digitis alas superans longitudine. Pyramide tandem egressi, ad secundam nos contulimus. Amplissimam porrò hanc pyramidem primò descripsimus, eò quòd reliquas præstantia & magnitudine superet, eaq; ipsa sit, quam omnes veteres auctores aspectu admirabilem esse scripserunt. Peritissimus atq; validissimus sagittarius in eius fastigio existens, atq; sagittam in aërem emittens, tam validè eam eiaculari non poterit, vt extra molis basim decidat, sed in ipsos gradus cadet, adeò vastæ latitudinis, vt diximus, est hæc moles.* Huc vsque Bellonius de prima pyramide. Alias minores deinceps capite quadragesimo tertio, & quadragesimo quarto describit, quas otiosus lector, aut antiquitatis amans ibidem reperierit. Gemina ferè his narratio est apud Albertum Levvenstainium in peregrinatione Hierosolymitana, & Ioannem Helfricum, Sebastianum Serlium, Italum, qui maximam pyramidem etiam cœlo expressit.

Interior facies pyramidum qualis hodie.

Ante pyramidas Sphinx erat immani magnitudine, quæ admonebat aliquid Aenigmatis latere, multaque arcanæ sapientiæ mysteria iis molibus contineri, quorum quædam apud Cælium Augustinum in Hieroglyphicis cognosces. Plutarchus lib.4. de Philos. decretis cap.20.

scripsit

scripsit Pyramidas intus cauas echonem reddidisse, vnique voci emissæ, quatuor aut quinque respondisse. Verba Plutarchi sunt hæc: ἐν γοῦν ταῖς κατ' Αἴγυπτον πυραμίσιν, ἔνδον φωνὴ μία ῥηγνυμένη τέτταρας, ἢ καὶ πέντε ἤχους ἀπεργάζεται.

Causas pyramidum varias meditantur auctores. Stultam & barbaricam opum ostentationem, memoriæ monimentum, & vt eiusdem anni rationem pyramidis Hieroglyphico innuerent rerumque naturam, vtque corporum regiorum essent communia sepulchra. Et Iosepho 2. orig. Iud. Brodæo lib. 1. Anthol. ep. 105. testibus, Hebræis frangendis & vexandis opera hæc excogitata. Literæ diuinę Exod. 1. & 5. pyramidum mentionem non faciunt. Formam pyramidum expressam specta apud Ludouicum Demontiosium p. 8. Cælium Augustinum tit. pyramis lib. 6. & lib. 5. cap. 11. Sebastianus Serlius accuratissimè depinxit. Plura qui de pyram. nosse desiderant, adeant Aristotelem pol. 3. Diodorum Siculum lib. 1. Solinum cap. 5. Herodotum lib. 2. Strabonem 17. Ammianum Marcellinum lib. 22. Zonaram lib. 1. Plinium lib. 36. cap. 12. Propertium in lib. 3. el. 1. Seruium 12. Aen. Iosephum lib. 2. Antiquitatum Iudaicarum, Cassiodorum lib. 7. var. Ioannem Seruilium de admirandis operibus vrbis Romæ. Plutarchum l. d. Brodæum lib. 1. epigr. Græc. εἰς ταῦς, Marcilium in hunc locum Martialis, præter recentiores quos iam adduxi. LABOR ASSIDVVS.) Alciatus, Iunius, & A. Schottus legunt Assyrius, & hortos pensiles Babylonis, non muros Semiramidis intelligunt, illos autem fabricatos in gratiam pellicis à rege Assyrio satis constat. Assyrium etiam laborem appellant, quod Babylon caput Assyriorum. Lucanus *Assyrias Babylona Domos.* Cæteri iurant in verbum, *Assiduus*, Politianus Miscel. lib. 2. Turneb. lib. 17. cc. ferè omnes. Retineo igitur, *Assiduus*, nec damno, *Assyrius*. Et expono non sanè cum Turnebo vel Politiano assiduum laborem, assiduam laudem seu laborem laudandi: Sed ingentem, operosam, continuam ædificandi molitionem ac studium. Cùm enim vrbis ambitus trecenta quinquaginta, vel vt alij numerarunt octoginta supra trecenta stadia complecteretur, tradunt Clitarchus & Alexander quotidie vnum stadium absolutum fuisse, ita vt intra anni circiter spatium, murus quaquauersus perficeretur. Aut refert illud verbi, *Assiduum*, ad vniuersum opus Babylonicum, vrbem nembe Nabrodis, & mœnia Semiramidis, atque hortos pensiles, quæ omnia non ab vno rege vel regina, sed multis, assiduo tamen & quasi perpetuo labore sunt ædificata, ita vt ad horti tantum pensilis opus scribant trecenta millia operarum fuisse conducta. Sic laborem pyramidum Antipater vocauit μέγαν αἰπεινῶν πυραμίδων κάματον, magnum nempe & operosum pyramidum sublimium laborem; Assiduum quoque laborem Cicero dixit quotidianum seu non intermissum. Sen. Herc. fur. fœcunda mergit capita Lernæus labor. NEC IACTET BABYLONA) celebret illam Orientis reginam, arcemq; Persarum, ac regum domicilium, cuius conditor Mosi ex Gen. laudatur Nembrotus. Iosepho lib. 1. Iudaic. Antiq. Nabrodes nepos Chamę, pronepos Noachi. Idem Cedreno compendio historiæ, Zonaræq; lib. 1. placet Babylonis auctor. Stephanus à Babylone Medi filio conditam affirmat. Marcellinus lib. 23. Belum nominat auctorem. Plerique omnes ipsam Semiramidem, quæ tamen vrbem tantùm mœnibus cinxit, ingentemque obeliscum ex Armeniorum montibus excisum ad Babylonē per Euphratem deuexit. Altitudo mœnium pedum ducenûm, latitudo quinquagenûm, vt quadrigæ sibi occurrentes non offenderent, quod Antipater expressit, cùm ἐπίδρομον ἅρμασι τεῖχος murum appellauit, qui in ambitu vndena milliaria nostratia continuit. Ampliorem Babylonis descriptionem leges apud Diodorum Siculum lib. 3. Strab. 16. Iustin. 1. Herodotum 2. Solinum cap. 60. Suidam. Dionysius de situ orbis Belum facit vrbis parentem, Semiramidem mœnium. De hoc ita Claudianus in Ruff. lib. 1.

3. de orat. *Babylonis conditores.* *Nabrodes.* *Babylon.* *Belus.* *Semiramis.* *Ambitus & amplitudo.*

Creditur & centum portis Babylona superbam
Fœmineus struxisse labor.

Propertius totum opus Semiramidi assignat lib. 3.

Persarum statuit Babylona Semiramis vrbem,
Vt solidum cocto tolleret aggere opus,
Et duo in aduersum misit per mœnia currus,
Ne possent tacto stringere ab axe latus.

NEC TRIVIAE TEMPLO MOLLES LAVDENTVR HONORES) lego *molles Iones*, non *honores*. Et sententia perspicua. Nec celebrentur Iones molles à templo Dianæ Ephesiæ, quæ Triuia quoq; audiebat, genus loquendi liquidū, Sic Cicero dixit, laudari arte, laudari vtilitate: Ita Martialis Iones non laudentur templo suo, quod ædificarunt Dianæ. Qui legunt *honores* mirè se torquent in forma loquendi. Marcilius Atticum loquendi modum esse ostendit ex Thucidide, Suida, Seruio, ipsoque Virgilio lib. 9.

Iones. *Defin.*

Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
In fluuium dedit.

Et sic interpretandū versum, vt dicas, Nec laudentur molles honores cum ipso templo. Quæ ego dicendi genera neque nego neque improbo. In Martiale certè locus hic, & modus apparet tortus, ex vitiosa nempe lectione natus. Habet tamen Marcilius multos sententiæ patronos: Codices nempe plurimos, si non omnes, Turnebum, Politianum, & ipsos pleros huius versus interpretes.

pretes. Brodæum item ad 1.lib.Ep.Gr. Sed hi omnes ferè discrepant in enarratione mollium. Domitius molles honores exponit luxuriosos, & Asiatica templi ornamenta. Merula elegantiam statuarum & artificium operis intelligit. Politianus honores refert ad effigiem Dianæ, & pompam supplicationis. in quam sacrificaturi prodibant. Iterum Domitius ad virgines & Eunuchos Dianæ ministros & sacerdotes. Marcilius sacrificia Dianæ, velut Deorum præmia: Sed hæ pleræque enarrationes à poëtæ sensu & mente procul abeunt. Videnda enim est Martialis instituta comparatio, qua opus Amphitheatri cum magnificentissimis orbis operibus confert. Sacrificium nihil ad ædificium, Eunuchi & virgines & sacerdotes substructionem templi & fabricæ non augent, pompa supplicationis, quamuis splendida, non solet contendi cum parietibus & tectis. Ipsum igitur templum & fabricam operis ambitiosissimam accipio cum poëta, qui disertè id ostendit (si modò nostram limam admittas) cùm dicit: *Nec Triuiæ templo molles laudentur Iones.* Sic verò interpolandum locum ipsa me docent carmina & præscripta & subiuncta. Nam primo carmine expressit pyramidas & Memphin, altero Assyrios & Babylona, Quarto aram cornigeram seu βωμὸν κεραтινὸν Apollinis Delij, Quinto Mausoleum apud Cares. Nonne ergo iure hoc tertio versu dicemus: Nec Iones molles esse laudandos à templo suo, quod Dianæ ædificarunt, vti nec Cares, nec Assyrios, nec Delios, & nec Aegyptios? Quod exempla præferant *honores* non mouet opere tanto, sunt eadem ratione non pauca in eodem poëta emendanda, quamuis conspirent codices. testimonio sit illud lib.7.epig.86. de *lagopode*, cum legendum sit, *glaucopide*, & lib. spect.cap.4. *Traducta est Getulis* lib.13. *torta menta* legitur, cùm rectè emendes *torta meta* lib. spect. iterum versus ille nonne Aesculapium desiderat.

Cæsaris atq; Iouis confer nunc stemma, iuuentus.

Musarum omnium fidem testor, illud *stemma* esse spurium. ecquot monstra inuaserunt carmen. L. ad Licinianum. nimium quantum sit poëta corruptus. Nostram verò lectionem probat etiam noster Andreas Scotus in notis ad nos Antuerpia missis. & Iones propriè molles à fluxa morum disciplina, de qua Horatius lib.3.carm.ode 4.

Fœcunda culpæ secula, nuptias
Primum inquinauere & genus & domos;
Hoc fonte deriuata clades
In patriam populumq; fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo: & fingitur artibus
Iam nunc, & incestos amores
De tenero meditatur vngui.

Propertius eodem epitheto laudauit Ioniam, qua noster poëta. sic enim ille lib.1.epigr.6.

At tu seu mollis qua tendit Ionia ——

Accipe quid de Virtutibus Ionum narret Strabo, imò Heraclitus apud Strabonem pro Hermodoro: Ἄξιον Ἐφεσίας ἡβηδὸν ἀπάγξασθαι, οἵτινες Ἑρμόδωρον ἄνδρα ἑαυτῶν ὀνήϊστον ἐξέβαλον (φήσαντες) πάντες, ἡμέων μηδεὶς ὀνήϊστος ἔστω· εἰ δὲ μή, ἄλλῃ τε, καὶ μετ᾽ ἄλλων. Digni sunt Ephesij, qui ad puerum omnes strangulentur, quod Hermodorum virum inter ipsos frugi eiecerint, adiecto: Nemo nostrum frugi esto, aut alibi cum aliis esto. Viden' Ionum ingenium, & genium? Immò, &c.

Iones molles & nequitiarum inuentores.

Immò architectos & inuentores nequitiarum Alex. Neap. lib.3. cap.11. Si quis lectionem communem malit retinere, exponat *molles honores* Ionicam & nobilem templi substructionem ac signorum, quo intellectu vocem *mollis* vsurpatam Virg.6. Aeneid. & Ciceroni clar. orat. non ignoro.

Ionia porro minoris Asiæ regio est, vt Geographi tradunt, continet Ephesum, Miletum, Pyrenen, Clazomenen, & alias duodecim, vt Strabo lib.14. Aelianus lib.8.var.cap.5.vel 20. vt Libanius in vita Demosthenis scribit, ciuitates. De Ionia multa Pausanias in Achaicis. Plinius lib.5. cap.26. & alij.

Sed est qui hoc loco me reprehensum venit, nec sine orationis vanitate, aut vt latinè dicam, mendacio; nec mirum, πολλὰ ψεύδονται ἀοιδοί, (si poëtam se negat, saltem poëtam agit.) Affirmat expunctam à me vocem in hoc Martialis versu, *Nec Triuiæ templo molles laudentur honores.* Quæso te lector, recognosce mecum hunc versum, & veni in rem præsentem. In omnibus editionibus à me vulgatis, puris, inquam, & coniunctis cum commentariis, nusquam aliter leges, quàm vulgo scriptus est. In orâ, inquis, posuisti: non ponerem variantem scripturam à me non excogitatam? Ergo expunxi? πᾶ σοι φρένες ἐκπεπόταται? In commentariis, ais, prætulisti tuam emendationem: prætuli, sed alteram non expunxi, immo adieci: Si quis lectionem vulgarem malit retinere, exponat *molles honores* Ionicam & nobilem templi substructionem, quo intellectu Virgilium etiam & M.Tullium locutos haud ignoro; sed *molles pulchritudines* nusquam memini legere. Perseuero igitur hodiè in proposita emendatione, & lego *molles laudentur Iones*: rationes enim hactenus nemo expunxit: conuitia tua non magis curo, quàm ἀετὸς ὀρῶν θρίπας. Mecum facit Scotus, & Gerardus Gonti; tibi trita relinquo.

TEM-

Templo Triviæ.) Artemiſium ſeu Dianium hoc Antipater inter ſeptem orbis ſpectacula 1.epigr.Græc.& Callimachus in hymno Dianæ nobiliſsimum cecinerunt.conditum ex Strabonis, Dionyſij, Solini, Melæ, Iuſtini ſentētia ab Amazonibus. Pauſanias in Achaicis à Cræſo quodam indigena,& Epheſio Iſtri fluuij filio narrat ædificatum. Vitruuius lib.7.prologo Creſiphontem ſeu Creſiphontem & Metagenem architectos nominat. Hoc ita deſcribit Plinius lib.36.ca.14. *Magnificentiæ vera admiratio extat templum Epheſiæ Dianæ ducentis viginti annis factum à tota Aſia. In ſolo id paluſtri fecere,ne terræ motus ſentiret,aut hiatus timeret. Rurſus ne in lubrico, atq; inſtabili fundamenta tantæ molis locarentur,calcatis ea ſubſtrauere carbonibus,dein velleribus lanæ. Vniuerſo templo longitudo eſt trecentorū quindecim pedum , latitudo ducentorum viginti: columnæ centum viginti ſeptem à ſingulis regibus factæ ſexaginta pedum altitudine: Ex iis triginta ſex celatæ à Scopa.* Hæc & in his plura ibidem Plinius. Diſtabat ab vrbe 7. ſtadia ſitum in portu Panario. Qui ad illud confugiebat,mancipio ſoluebatur. Lege Alex.ab Alex.cap. 20.lib.3. Mentio plurima eſt apud priſcos huius fani,etiam Sibylla Perſica lib.5.or.hoc non tacuit. Nec hiſtoria Apoſtol. Sed iam taceamus,ne quid nimis. Gyraldum tamē adi copioſè ex Pindaro Theophilo, Euſtathio in Dionyſium & aliis, cùm de auctoribus conditorum & inſtauratorum, tum de iis, qui illud ſæpius incenderunt, aliiſque eiuſdem templi memorabilibus diſputantem. Synt.12.hiſt. Deorum. *Deſcriptio templi Dianæ.*

Triviæ.) Varro Triuiam ait dictam,quòd in triuio poneretur ferè in oppidis Græciæ: vel quòd diceretur eſſe, quæ in cœlo tribus viis moueretur, In altitudinem, longitudinem & latitudinem. Alij ob triplicem eius in cœlo,terris & inferis poteſtatem,dictam aiunt Triuiam,quam & triformem pinxerunt & nominarunt. Græci τριόδον & τριοδῖτιν καὶ τῶν τριόδων ἐπόπτιν appellarunt. Lege Phurnutum,commentarios Theocriti, Arati, Virgilij, Catulli, qui paſsim Triuiam laudāt. Gyraldus & Natalis comes fabulam exponunt,& plures vocis Triuiæ cauſas enarrant. nobis fabularum ſatis.

Dissi: Devm cornibvs ara freqvens.) Et ara cornigera ſeu cornea in Delo ſuum ceſſet canere Apollinem. Diſsimulet iam Deum, quaſi non Dei ſit opus illa ara, cùm Amphitheatrum Cæſaris ſit multò præſtantius,quamuis mortali manu factum. Hic Domitius & Perotus Naſamonum ædem Iouis Ammonis ſeu Hammonis intelligunt,de quo Virg.4.Aen. *Ara cornea Delij Apollinis.*

Templa Ioui centum latis immania regnis
Centum aras poſuit.

In his ſtatua ſeu ſimulacrum Iouis cornigerum erat & cornutum. Q. Curtius lib.4. *Id, quod pro Deo colitur,non eandem effigiem habet, quam vulgo diis artifices accommodauerunt. Vmbilico tenus arieti ſimilis eſt habitus ſmaragdo & gemmis coagmentatis,vbi plura de ritu ſacrorum,nemore,fonte,ſacerdotibus,&c.* De eod. ſcribit Herod.lib.2.qui cauſam huius habitus & capitis arietini reddit. Seruius ad Virgilium de Iarbæ centum templis, quorum primum centum aras habebat. Iuppiter ipſe Ammonius, Arenarius, Naſamonius, Garamantius,&c. nuncupatur. Non nemo aram cornibus frequentem refert ad templum Hieroſolymitanum,in quo victimæ quot diebus ſubminiſtrantibus has Romanis cædebantur,vt Philo Iudæus in legatione ad Caligulam refert his verbis: διετάξατο ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεῖς ὁλοκαύτους τῷ ὑψίστῳ θεῷ, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, αἳ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται· ἄρνες εἰσὶ δύο καὶ ταῦρος τὰ ἱερεῖα, οἷς Καῖσαρ ἐφαίδρυνε τὸν βωμόν, *conſtituit (Auguſtus Cæſar) de ſuo reditus,vt admouerentur quotidie Deo ſupremo * ſacrificia integra, ac penitus adolenda,quod hodieq; ſeruatur, victimæ quibus aram honorari voluit Cæſar, agni duo ſunt & taurus.* Idem Ioſephus teſtatur. Et Tertullianus aduerſus gentes cap.26. *Cuius* (Iudææ) *& Deum victimis & templum donis,& gentem fœderibus aliquandiu Romani honoraſtis.* Enimuerò,quamuis pietas Auguſti in Deum altiſsimū,vt appellabat etiam in quibuſdam edictis,conſtaret, nequaquam tamen hîc intellexerim templum Hieroſolymitanum, iam à Tito euerſum,& celebrari deſitum,& Romanis eo tempore maximè inuiſum. Neque magis cum Domitio facio,quem Politianus Miſcel.52. refellit, docetque ex Lucano templa illa Iouis Ammonis apud Libyas & Naſomones tenuia fuiſſe,ſine cultu & ornatu illuſtriori, verſus Lucani ſunt hi: ** holocauſta.*

Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus vnum
Inculti Garamantes habent. ſtat corniger illic
Iupiter,vt memorant, ſed non aut fulmina vibrans
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus Ammon.
Non illic Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa,nec Eois ſplendent donaria gemmis,
Quamuis Æthiopum populis Arabumq; beatis
Gentibus,atq; Indis vnus ſit Iupiter Ammon.
Pauper adhuc Deus eſt nullis violata per æuum
Diuitiis delubra tenens,morumq; priorum
Numen Romano templum defendit——

Ex quibus verſibus oſtendit Politianus, non poſſe hoc templum nec operibus ambitioſum, nec opibus ſplendidum,inter ſeptē orbis miracula cenſeri, vel cum Amphitheatro magnificentiſsimo cōferri. Virgilius ποιητικῶς & ὑπερβολικῶς de hoc,aut his,ſcripſit,vt viri docti interpretātur,

Politianus igitur & ego cum illo Apollinem Delium accipio, cuius aram cornigeram & κερατινὸν βωμὸν dictam, inter septem opera numeratam fuisse, de animalium solertia Plutarchus scribit, eamq; tantùm ex cornibus dextris sine glutino vllo aut vinculo coagmentatam compactamque. Etsi idem in Theseo, è sinistris tantùm tradat concinnatam appellatamque κεράτωνα βωμὸν. de hac Ouidius disertè in epistola Cydippes ad Acontium.

Miror & innumeris structam de cornibus aram.

Originem aræ, & Apollinem ipsum, eius conditorem, eleganter his versibus in hymno Apollinis Callimachus canit.

Τετραέτης τὰ πρῶτα θεμείλια Φοῖβος ἔπηξε
Καλῇ ἐν Ὀρτυγίῃ, περιηγέος ἔνδοθι λίμνης
Ἄρτεμις ἀγρώσσουσα καρήατα συνεχὲς αἰγῶν,
Κυνθιάδων φορέεσκεν, ὁ δ' ἔπλεκε βωμὸν Ἀπόλλων
Δείματο μὲν κεράεσσιν ἐδέθλια, πῆξε δὲ βωμὸν
Ἐκ κεράων, κεραοὺς δὲ πέριξ ὑπερβάλλετο τοίχους.
Cornea quadrimus posuit fundamina Phœbus
Ortygia in celebri, propè curuæ stagna paludis,
Cum venata soror portauit densa caprarum
Cornua Cynthiadum, Phœbusq; altare locauit
Et sedem è cornu statuit: de cornibus aram
Fixit, & è duro construxit mœnia cornu.

Λίμνην interpretes ad fontem Deli Inopum referunt. Cynthium montem omnes scriptores è Delo surgere testantur. Nec te moueant Eustathij verba ad versum Homeri Iliad. θ.

Παρ' δὲ Διὸς βωμῷ περικαλλέϊ κάββαλε νέβρον

ἄλλοι γοῦν, inquit Eustathius, καὶ Παριανὸς βωμὸς ἐπὶ μεγέθει καὶ Ἐφέσιος κερατινός. *Prædicatur & Pariana aræ magnitudo, & Ephesia illa cornea.* Nam Ephesus & Delus cognomine Ortygia vtraque appellatur, vt Plinius & Stephanus affirmant. Ita Eustathius Deliacam aram, Ephesiam potuit nominasse, nisi geminas fuisse κερατινὰς aras putes.

AERE NEC VACVO P. M.) Nec Cares suum Mausoleum, velut in aëre suspensum, supra aërem & ætherem extollant. Vacuus aër poëtis dicitur suo & proprio Epitheto, vt curuum littus, album lac. Vacuus verò, quod non habitetur. Poëtis & Epicureis aër inanis quoque appellatur & videtur. Manilius —per inania cœli. Luc. —Longum per inane resoluit. Pindarus ἐρήμας δι' αἰθέρος. Automedon lib. 1. ep. Græc. ——μάτην δ' ἐπικρέμασον

τοῦ τὸ κενὸν ζητεῖν.——

Mausolei altitudo. Brodæum vide lib. 1. ad epigr. Græca. PENDENTIA) propter altitudinem operis; nam ad centum & quadraginta pedes vniuersæ molis altitudo sublata erat. Vel quia concameratum erat; Vel quia columnis impendebat: vel ob illam nobilem quadrigam marmoream à Pythi summo pyramidis cacumini impositam, quæ velut in aëre pendere, & suspensis alis & equis volare videbatur. Ita Virgilius capreas à rupe pendentes dixit ecl. 1. & Martialis lib. 13.

Pendentem summa capream de rupe videbis,
Casuram speres, decipit illa canes.

Eadem ratione dicuntur illi pensiles horti Babylonis, & antra vel saxa pendentia. plura Musambertius, seu Marcilius in suis commentariis. MAVSOLEA.) Versus Spondaicus Catullo frequentatus in nuptiis Pelei & Thetidis, Ouidio, Propertio & aliis. Mausoleum tumulum plurimorum scriptis celebratum. lege descriptum apud Vitruuium lib. 2. c. 8. copiosius tamen idem depinxit Plinius lib. 36. cap. 5. plures passim mentionem fecere. Cic. Tusc. 3. Strabo li. 14. Herodotus lib. 7. Gellius lib. 10. c. 18. Valerius Maximus lib. 4. c. 6. Cassiodorus, Antipater li. 1. ep. Græc. & alij. Et Valerius quidem vocat *monumentum vsque ad septem miracula prouectum*. Gellius *sepulcrum memoratissimum, dignatumq; inter septem omnium terrarum spectacula numerari.* Vitruuius *ita egregiis operibus factum, vt in septem spectaculis numeretur.* Cicero *nobile sepulchrum.* Antipater μνᾶμα πελώριον. Dictum est à Mausolo Cariæ rege, cui defuncto vxor Artemisia, haustis prius illius cineribus, æternum condidit amoris argumentum. Mausoli regiam formam, staturam, potentiam, bella, sepulchrum singillatim describit Lucianus vol. 3. dialogo Mortuorum, Diogenemque & Mausolum facit loquentes. Artemisiam verò vxorem & sororem Mausoli fuisse affirmat. Mausolus, postquam annos quatuor & viginti imperauit, è vita excessit A. P. R. C. CCCC. M. Fabio & T. Quintio Cos. Olymp. CVI. Eudemo Atheniensium Prætore. Sed non Mausoleum Artemisiæ, atque ipsa Artemisia inter hominum & matronarum miracula fuit referenda, tanta heroina quà belli, quà pacis artibus, vt multos Imperatores regesque post se victos reliquerit. Vnum lege Vitruuium de factis & victoriis eius post Mausoli mortem. Ad exemplum huius Mausolei ædificauit Augustus in valle Martia suum, quod Cassiodorus & Strabo describunt. CARES.) βαρβαρόφωνοι. Homero 2. Iliad. & Dionysio de situ orbis dicti. Non est ergo Carum immodicè & barbarè vociferari de suo Mausoleo. alij legunt innumeris laudibus; sensus idem, Fuerunt Cares in Asia mi-

Cic. 3. de Orat.

sia minori contra Rhodum. Caput regni Halicarnassus, vbi Mausoleum spectabatur. OMNIS CAES. CED. LAB. AMPHITHEATRO.) Conclusio epigrammatis cum epiphonemate illustri, quo colligit, quod per partes dixerat. Denique quidquid in omnibus terris est operosum, visendum & spectandum, inferius est hoc Cæsaris Amphitheatro. VNVM PRO CVNCTIS.) Ergo iure, quod cunctis est amplius & augustius, præ cunctis & pro cunctis canitur, & prædicatur. CÆSAREO.) Distinguit Amphitheatrum à reliquis amphitheatris, de quibus supra d. Famam Deam alibi proclamabimus. Hoc epigramma Fed. Morellus græcè expresit, vt è Græco prius Latinè Martialis.

Ad eundem Cæsarem.

II.

Hic vbi sidereus propius videt astra colossus,
Et crescunt media pegmata celsa via;
Inuidiosa feri radiabant atria regis,
Vnaque iam tota stabat in vrbe domus.
Hic, vbi conspicui venerabilis Amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hic vbi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.
Claudia diffusas vbi porticus explicat vmbras,
Vltima pars aulæ deficientis erat.
Reddita Roma sibi est, & sunt, te præside, Cæsar
Deliciæ populi, quæ fuerant domini.

Ad Titum refero hoc epigramma, quod opera illius publica celebrat, quæ poëta cum partibus aureæ domus Neronis, vrbem ferè totam occupantis contendit, concluditq; Romam à Nerone interceptam Romæ, ac populo R. restitutam. Inscriptio parum commoda est, rectius lemma præfigeretur, *De operibus eiusdem Cæsaris.* Opera verò sunt, Colossus, Amphitheatrum, Thermæ, Liuia porticus, quæ tametsi non sunt omnia Tito extructa, sunt tamen à patre & ipso Tito populo vel publicata vel reddita.

HIC) In IV. Regione vrbis, nam vrbs principio in tres tantum regiones, quas Varro partes appellat, erat à Romulo conditore, vt scribunt Liuius & Dionysius, diuisa. Seruius dein Tullius aucta vrbe & populo eandem, in quatuor regiones tribuit, illasq; à loco, quem quæq; pars colebat, appellauit. Prima ergo dicta est Suburana, altera Exquilina, tertia Collina, postrema Palatina. Dionysius auctor. Atq; hæc vrbis diuisio durabat vsq; æuum Augusti Cæsaris, qui vrbem mirum in modum, quà tectis, quà populo amplificatam, in XIV. regiones diuisit, vt Suetonius in Augusto testatur. Harum XIV. regionum compendia quædam & velut Synopses conscripserunt. P. Victor, & Sextus Rufus viri consulares, & recentiores aliquot, inter quos facile princeps Onuphrius Panuinius in sua Roma. Nos cum regionem vrbis (quod sæpe fiet, vt meritò hoc de regionibus monendum fuerit) indicabimus, postremam à Victore, Rufo, & Panuinio descriptam intelligemus. Sed, Hæc tiro lector, non veterane lege. SIDEREVS COLOSSVS.) Colossum ab artifice Lysippi discipulo cognomine dictum contendunt multi. Malim παρὰ τὸ κολύειν τὰ ὄσσε, ab hebetando visu dictum, quod præstingantur oculi in tanta altitudine spectanda, quod canit Statius Sylua,

——Vix lumine fesso
Explores, quàm longus in hunc despectus ab illo.

Colossi sunt, vt Plinius lib. 34. cap. 7. scripsit moles turribus pares, Plutarchus, Theocritus, aliiq; statuas immensæ magnitudinis appellant. Animaduerti apud scriptores statuas, quæ intra humani habitus staturam fiunt, vocari signa & sigilla, cubitales palmaresúe, & si quæ sunt harũ quotæ partes: Alias pariles, quæ iustum eius, cui fiunt exprimunt modum, quæque decernuntur benè merentibus sapientibusque viris: Magnas illas, quæ infra sesquialteram partem statuæ continebantur, hoc est, quæ hominis integram & dimidiati insuper magnitudinem æquarent, illasque regibus & imperatoribus dicari solitas: Maiores, hoc est, quæ duplo altiores homine, solis heroibus consecratas: Maximas denique triplo staturam hominis continentes vel bis, ter, sæpiusúe triplo celsiores, quæ primulum solis Diis ædificabant, dicebanturq; Colossi, quos sibi postea barbari reges & Romani Imperatores vendicarunt. Nomen, vt monui, vel à Colosso aucto-

Statuæ triplices sigilla. *Magnæ.* *Maiores.* *Maximæ.* *Colossi.*

ctore vt Festus ait, traxere, vel à noxia radiorum effusione, vt Brodæus lib. 2. ep. Græc. quæ fieri solet eiusmodi moles intuendo, vel à specubus, vastaque intus inanitate. Sed Colossum pleriq; negant auctorem, & Charetem, vt Bernartius, vel Lachetem, vt Marcilius substituunt. Placet Bernartius, qui nomen ab ipso artifice basi inscriptum expressit duobus senariis.

Τὸν ἐν ῥόδῳ κολλοσσὸν ἑπτάκις δέκα
Χάρης ἐποίει πήχεων ὁ Λίνδιος.
Rhodium Colossum Lindius fecit Chares,
Qui septies altus decem cubitos fuit.

Plinius, quem immeritò corrigunt, eundem nominat lib. 34. cap. 1. *Ante omnes autem in admiratione fuit Solis Colossus Rhodi, quem fecerat Chares Lindius Lysippi supradicti discipulus.* Rectè verò Brodæus in Simonidis epig. Græc. lib. 4. cap. 6. Legit Chares non Laches. Sed ab illo Rhodio velut aliorum parente transeamus ad nostrum, quem Nero extruxit pedes altum C I I. & semis. vt P. Victor habet, aliâs C X. vt Plinius lib. 34. cap. 7. CXX. vt Suetonius in Nerone. Xiphilinus C. tantum. Eusebius in Chronicis CVII. Locum etiam exertè docet Suetonius cap. 31. Ner. *Vestibulum eius fuit, in quo Colossus CXX. pedum staret ipsius effigie.* Zenodorus fecit, Plinius 34. cap. 7. Vespasianus V I. consul. vel VIII. Casiodoro teste Neronis capite deiecto solis imposito eidem dicauit, vt refert Plinius l. d. Suetonius Vespasiano cap. 18. *Colossi refectorem, insigni congiario, magnaq; mercede donauit.* SIDEREVS) quia solis caput radiatum illi Vespasianus, deposito vultu Neronis, imposuit. radios autem P. V. septem numerat singulos X X I I. pedes & semis longos. Quod Spartianus de Adriano, Lampridius de Commodo narrat, verum est, si intelligas Colossum ab Adriano translatum, & denuo soli consecratum, & à Commodo pro Solis, vt Xiphilinus est auctor, capite, suum repositum. Si, quod vterque ponit, Neronis caput tum demum deiectum velint, cùm antea id Vespasianus, sine controuersia fecerit: non dispicio, quî sint conciliandi Plinius, Xiphilinus, Lampridius, & Spartianus, nisi dicas, quòd Marcilius sine teste putat rursum illud solis illustre caput à Vespasiano positum, sub Domitiano Nerua vel Traiano detractum, ab Adriano repositum, iterumq; sub imperatoribus sequentibus Neronis vultum restitutum, quem Commodus deiecerit, quod mihi verisimile non videtur. Potius existimem ad primam Neronis effigiem hos auctores respexisse. Sidereum porrò lib. 1. epig. 71. vocat Martialis radiatum, radios spargentem instar sideris, princeps autem siderum sol, quem lib. 12. epig. 60. Sidereum Deum appellat. Radij porro diuinitatem significant, vt Plinius Sec. docet. PROPIVS VIDET ASTRA.) Altitudinem exprimit colossi metonymicôs. Nam quo altior fabrica, hoc cœlo propior est. Ita Rutilius de ædificiis Romanis.

Non procul à cœlo per tua templa sumus.

Pegmata. Sensum verò rei inanimæ poëtico more tribuit. ET CRESCVNT PEGMATA.) Sensus. vbi nũc pegmatum altæ moles per viam sacram aguntur & feruntur, antea erat domus Neronis. pegmata à πήγνυμι seu πηγύω dicuntur, latinè confixa, moles ligneæ, & machinæ confixiles. Scribunt multi de pegmatis. Seneca epist. 88. qui egregiè nostri poëtę versum illustrat: *His, inquit, annumeres machinatores, qui pegmata ex se surgentia excogitant, & tabulata tacitè in sublime crescentia, & alias ex inopinato variatates: aut dehiscentibus, quæ cohærebant; aut quæ distabant, sua sponte cohærentibus: aut iis, quæ eminebant, paulatim in se residentibus.* Iosephus non ead. intelligit, cùm lib. 7. de bello Iud. in hæc verba scribit de Vespasiani & Titi triumpho: *Maximè autem stupor erat machinarum, quæ portabantur seu pegmatum fabricatio, pro quorum magnitudine timendum viribus portantium, occurrentes timebãt, multa enim in tertium nidum quartumq; surgebant, & magnificentia fabricæ cum admiratione delectabat.* Et nescio, an Martialis hanc ipsam machinam speciatim velit notatam, cùm triumphus per viam sacram incesserit. Sed loquitur de pluribus poëta etiam Amphitheatralibus. Neque enim eadem crediderim fuisse istis illa Amphitheatralia pegmata. Apuleius lib. 4. Met. *Confixilis machinæ sublicæ, turres tabularum nexibus, instar circumforaneæ domus, floridæ picturæ: decora futuræ venationis receptacula.* Vt autem noster poëta vocat crescentia, quod sensim crescebant & sponte surgebant, ita scriptores alij docent sensim contabulationes illas decreuisse & dissolutas fuisse, idq; variis modis. Senecam iam audisti. Apuleium lib. 10. accipe. *Iamq; tota suaue fragante cauea, montem illum ligneum terræ vorago decerpit* seu vt alij, *decepit* seu *recepit.* Sic enim instituebantur, vt vel tota machina subita ruina & chasmate hauriretur, vel homines subducti in caueas ferarum excuterentur. Strabo de Siculo latrone lib. 6. *Eum nos in foro, per ludos gladiatorios discerpi à feris vidimus. In sublimi enim tabulato, tanquam in Ætna positus, eoq; compagibus solutis subitò concidente, ipse quoq; cecidit in caueas ferarum, quæ facile exoluerentur, infra tabulatum de industria dispositas.* Claud.

Mobile ponderibus descendat pegma reductis.

Eisdem pegmatis gladiatores imponebantur, quos inde pegmares dixere, vt Suetonius est auctor. Ignes & flammæ in eisdem subitò apparuere, sed innoxiè, de quibus Manilius

Membraq; per flammas, orbesq; emissa flagrantes.

Petauristas intelligit. Claudianus de eisdem flammis

Inq; chori speciem spargentes ardua flammas
Scena rotet. varios effingat Mulciber orbes
Per tabulas impunè vagus, pictæq; citato

Ludant

Ludant igne trabes, & non permissa morari
Fida per innocuas errent incendia turres.

Vopiscus in Carino. *pegma, cuius flammis scena conflagrauit, quam Diocletianus postea magnificentiorem reddidit.* Non semper ergo innoxia flamma. Mira alia in eisd. exhibita pegmatis docet D. Augustinus lib. 24. de ciu. c. 24. Eadem venustè pingebantur, argentiq; Lamnis inducebantur, Plinius de Caio: *In Circum pegma duxit, in quo fuere argenti pondo centum viginti quatuor.* Martialis lib. 8. ni fallor.

Hac fuerat nuper nebula tibi pegma peruncttum.

Pegmata porrò & automata, & νευρόσπαστα seu αὐτοκίνητα non eiusdem formæ sunt machinæ. Nam Mureto & Lambino testibus; νευρόσπαστα sunt parua quædam animalium simulacra, quorum vel singula, vel vniuersa membra certis neruis aut fidiculis in hanc vel illam partem cum quadam venustate & conuenientia sua sponte mouebantur, quæ Græcis αὐτόματα καὶ νευρόσπαστα appellantur. Ego tamen automata largius accipienda reor, quàm νευρόσπαστα, quod Suetonius in Claudio pegma vocet automatum, cùm tamen νευρόσπαστον non sit. Nam pegmata ponderibus crescebant, νευρόσπαστα neruis mouebantur. Nec tamē automaton & pegma eadem prorsus arbitror. Pegmata enim quamuis confixa, seu mouerentur, seu immota essent, dici posse arbitror, automata verò pegmata, quæ crescerent, decrescerent, portarentur, agerenturúe. qualia Seneca, Suetonius, Apuleius tradunt. de postremis etiam Martialis lib. spect. *Automata Neurospasta.*

Raptus abit media quòd ad æthera taurus arena, &c.

Et de Orpheo. *Repserunt scopuli, mirandaq; silua cucurrit.*

Et lib. 1. epigr. 7. *Ætherias aquila puerum portante per auras, &c.*

His qui plura desiderat præter laudatos adeat Ioseph. Scaligerum ad Manilium, Iustum Lipsium de Amphitheatro cap. 23. Gruterum ad 88. epistolam Senecæ. Interpretes Iuuenalis ad illum versum

Et pegma, & pueros inde ad velaria raptos. Sat. 4.

Bulengerum de Ven. cap. 34. Philandrum ad Vitruuium, Lambinum ad 7. Sat. Horat. lib. 2. Marcilius colossum, de quo antea. d. putat intelligi posse, qui se ascendentibus via sacra paulatim aperiat. Sed poëtam adeò impropriè locutum vix suadeor. plurimum enim colossus à pegmate, quod norunt omnes, differt. Marcilio tamen non pugno, ex Luciano sua confirmanti. Multò minus equum Domitiani, vt Perottus vult, huc adduco. CELSA) quatuor tabulatis elata. MEDIA VIA) sacra in 4. reg. P. Victor, quam Neronis domus occupauerat, nunc verò ita lata & laxa est beneficio Cæsaris, vt pegmata excitari & ferri in ea possint, media via dicitur & aperta manifesta, qua de re plura Marcilius. INVIDIOSA ATRIA RAD. f. r.) Neronis aurea domus occupauit spatiū colossi & vias publicas. Suetonius cap. 31. *Domum à palatio Esquilias vsq; fecit.* Hoc spatium tantum fuit, quantum nunc est ab ea Palatij parte, quæ S. Gregorij ædem è regione habet, rectè veniendo per Constantini arcum, colosseum atque carinas, quousque in Esquilias paullo vltra S. MARIÆ Maioris Ecclesiam perueniamus, & Mœcenatis attingamus hortos. Marlianus lib. 5. cap. 12. lege Blondum lib. 3. instauratæ vrbis. Nos infra mox plura. *Neronis aurea domus.*

ATRIA) Ποιητικῶς, pro tota domo. Atrium vt Gellius lib. 16. cap. 6. docet, vestibulum est, quod tamen pars atrij Sextus Pomp. *Atrium, inquit, est genus ædificij ante ædem continens mediam aream, in quā collecta ex omni tecto pluuia descēdit,* dictum ab Atriatibus Varrone teste, Thuscis; vel à terra, quasi aterrium, vel quod atrum esset ex fumo propter focum & culinam, quę apud Romanos in atriis. Atrio enim culina, vestibulum & reliqua area continebatur. lege Vitruuium lib. 6. cap. 4. & Philandrum ad caput idem. INVIDIOSA) Inuidiosum dicitur significatione reciproca, & de eo quod inuidet & cui inuidetur, vt formidolosus, suspiciosus, ambitiosus, gratiosus, &c. lege Gellium lib. 9. cap. 12. Hoc loco odiosa, inuisa expono, cùm tyrannus priuatorum domos in suum vsum conuertisset. Horatius inuidendam aulam vocat nimis ambitiosè curioseque & magnificè ædificatam. Plura apud Lambinum ad 10. od. lib. 2. & lib. 1. ad 3. &c. FERI REGIS) Non modò Regem sed nomen etiam regis inuisum Romæ, nemo est qui ignoret, modò Ciceronē, Liuium, Iustinum legerit. Multa super hoc Panegyrista ad Theodosium. Quam verò ferus Nero, loquuntur omnium historicorum volumina. Dicti insuper omnes posteri æui, tyranni crudeliores ab hoc, Nerones. Domitianus etiam caluus Nero speciatim, quem Tertullianus Neronianæ crudelitatis portionem appellauit. Tacitus, Tranquillus, Xiphilinus belluam graphicè depingunt. SS. viri illo æuo Antichristum suspicati sunt. Matrem, sorores, propinpuos, præceptorem, cæsares, vxores & vxorum viros trucidauit, vt meritò Iuuenalis dixerit Sat. 8. *Παθητικῶς καὶ ἐνεργητικῶς.*

Cuius supplicio non debuit vna parari
Simia nec serpens vnus, nec culleus vnus.

Taceo quæ Xiphilinus narrat & Tacitus de Christianis. (RADIABANT.) auro gemmisque illustrata fulgebant, audiebat enim domus aurea. Tranquillus cap. 31. *In cæteris partibus cuncta auro lita distincta gemmis, vnionumq; conchis erant.* VNAQVE IAM TOTA ST. IN V. DOMVS.) De hac apud Suet.

Roma domus fiet, Veios migrate Quirites:
— Si non & Veios occupat illa domus.

Incen-

Incensam vrbem à Nerone Tacitus & Tranquillus putant vt vacuum postea spatium latiori ædificio occuparet.

Stagnum Neronis.

HIC STAGNA NERONIS.) Vbi nunc sacrum est Amphitheatrũ Titi, ibi erant stagna Neronis, de quibus Tacitus 15. Suetonius. 31. *Item stagnum maris instar, circumseptum ædificiis ad vrbium speciẽ*, Inter cælium montem & Esquilias erant. Dicitur stagnum vel à stando vt Grammaticis placet, vel à Græco στεγνός, quod locus is bene contineat aquam. Petrus Victorius lib. 5. cap. 21. var.

Thermæ Titi.

HIC VBI MIRAMVR.) Thermas Titi in 3. regione ponit P. Victor. Blondus lib. 2. eo loci fuisse putat, vbi nunc vineæ sunt S. Mariæ nouæ, non procul à S. Martini basilica. Marlianus lib. 5. cap. 11. *Thermarum autem vestigia non longè ab ecclesia S. Martini in montibus visuntur. Sunt enim cisternæ quæ hodie capeces dicuntur, vulgo septem salæ numero septem cisternarum adhuc existentium. Magnum ambitum amplectebantur, quarum fornices quidam stant in hortis S. Petri in vinculis.* Plura his ibid. Marlianus. VELOCIA MVNERA.) Has infra Martialis lib. 3. epig. 19. intelligit.

Titine thermis, an lauatur Agrippæ?

Celerrimè verò perfectas fuisse Suetonius cap. 7. docet. *Et tamen nemine ante se munificentia minor, amphitheatro dedicato, thermisq; celeriter extructis munus dedit, &c.* Facit earumdem mentionem Xiphilinus in Tito. Thermas ex Vitruuio generatim descriptas cognosces, de quibus alibi plura.

Rus Neronis in Vrbe.

ABSTVLERAT MIS. T. S. AGER.) Nero excitato incendio, ædibusq; plurimorum conflagratis, *vsus*, vt loquitur 15. annali Tacitus, *patriæ ruinis extruxit domum, in qua haud perinde gemmæ & aurum miraculo essent, solita pridem & luxu vulgata, quam arua & stagna, & in modum solitudinum, hinc siluæ inde aperta spatia & prospectus.* Idem narrat Suetonius cap. 31. *Tanta laxitas vt porticus triplices milliarias* (id est mille pedes, vel vt alij, mille passus.) *haberet. Item stagnum maris instar circumseptum ædificiis ad vrbium speciem, rura insuper aruis atq; vinetis & pascuis, siluisq;, varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum.* SVPERBVS.) An quia amplissimus & magnificentissimus: an quia priuatus, & Neroni singularis nec populo communis vt Thermæ Titi. nota vis vocis, eamq; nonnunquam in meliorem partem, sæpius in deteriorem partem accipi, cuius vbiq; testimonia occurrunt.

Liuia porticus. Claudij porticus seu Claudia. an ead.

CLAVDIA PORTICVS.) In extrema parte domus aureæ, Liuiæ porticus vmbras gratissimas præbet. Romæ porticus additæ sunt vel ædibus sacris, vel illustrium virorum domiciliis, vel publicis aliis ædificiis, cuiusmodi fuere theatra, basilicæ, amphitheatra, &c. idque vel ob pluuias subitas declinandas, vel gratas per æstatem vmbras & frigora captanda, vel ipsa ornamenta fabricæ. Fuere complures in vrbe, quarum principes simul enumerat Marlianus & Philander, P. Victor & Rufus seorsim per singulas regiones. Hic de Claudia agimus, quam diuersam Philander à porticu Liuiæ constituit. Marlianus vnam eandemque esse confirmat. Onuphrius in vrbe Roma etiam distinguit, & porticum Claudij appellat ex Martiale. Philander illam eo loci collocauit, vbi templum pacis fuit postea erectum. Marcilius à Domitiano restitutam dicit ex Eutropio lib. 7. Sed Eutropius Græcus nullam facit porticus mentionem, interpres habet hæc verba, DIVORVM PORTICVS, &c. Plinius lib. 14. cap. 1. de Liuiæ porticibus velut integris, loquitur suo æuo. *Vna, inquit, vitis Romæ in Liuiæ porticibus subdiales inambulationes vmbrosis pergulis opacat, &c.* Stetit ergò porticus Liuia tempore Plinij, qui sub Tito periit. Non est igitur refecta à Domitiano. Vespasianus certè, Tranquillo auctore, templum Claudij cœptum antea Agrippinæ, & Neroni funditus euersum condidit. quid si & porticum Claudij idem refecit? quam & Liuiam credunt, quod Liuia ex gente Claudia esset, & in Liuiam adoptata, postremoque Iuliæ adscripta. Sed Perottus à Claudio Cæsare contendit appellatam, & sanè lego apud Onuphrium & Philandrum porticum Claudij non Claudiam, quæ tamen potuit Claudia dici sicut Liuia. eandem fuisse doctissimi sentiunt, à quibus dissentire mihi graue est. Lector eruditus arbiter esto. DIFFVSAS EXPLICAT VMBRAS.) quam nempè vt ex Plinio docuimus vitis opacabat, vmbrosasque pergulas habebat, in 3. Reg. vrbis si ead. quæ Liuia. Cæterum Liuiam porticum Lipsius ad annal. Taciti docet è diruta Vedij Pollionis illius immanis & crudelis in puerum heri, domo ab Augusto fuisse extructam. Alij domum Menij prius ibi sitam fuisse, ante Menianam verò curiam Hostiliam, ante Hostiliam eumdem locum occupasse domum Romuli, postremò templum Pacis à Vespasiano ibi positum tradunt. Lege Philandrum ad lib. 5. Vitruuij cap. 1. Mihi sanè procliue est suspicari, eandem porticum à Vespasiano ipso denuò excitatam non à Domitiano, nec à Tito, quamuis omnia patris & fratris opera sibi Domitianus impudenter arrogarit. Augustus eam extruxit Suet. cap. 29. vbi porticum Caij & Lucij diuersam ait à porticibus Liuiæ & Octauiæ. de Liuia sic Ouidius in Fastis:

Disce tamen veniens ætas, vbi Liuia nunc est
Porticus, immensæ tecta fuere domus.

Et 1. Am.

Nec tibi vitetur quæ priscis sparsa tabellis
Porticus auctoris Liuia nomen habet.

VLTIMA PARS AVLAE DEFIC. ERAT.) A palatio ad Exquilias pertinuisse domum Neronis antea ex Suetonio & Tacito diximus. Porticus Liuiæ posterior à P. Victore 4. Reg. ponitur. Exquiliæ 5. Reg. sunt sitæ, quas spectabat porticus.

REDDITA

Reddita Roma sibi est.) Vna domus antea & vnius erat, quam Cæsar publicis extru-
ctis operibus cōmunem fecit, hoc est, vrbem vrbi, Romamque Romæ reddidit. (Te præside.) *Idem ferè lib.5. ep.7. & 7. ep.60*
Te imperatore. sic malim quàm præside spectaculorum, nec enim de spectaculis agitur hoc epi-
grammate sed fabricis. Si de spectaculis accipias, nihil singulare dicit, seu in Titum seu in Domi-
tianum. Nam & Nero spectaculis publicis præsedit, quamuis rarò; spectauit sæpius. Et poëta su-
picule priore intellectu præsidem vocat Cæsarem lib.5. epigr.3.

——Viso modo præside mundi.

Et lib.6. epigr.11. *Nec spado iam nec mœchus erit, te præside, quisquam.*

Lib.9. epigr.19. *Est mihi sitque precor longum te præside Cæsar*
Rus minimum——

Lib.11. Neruam vocat præsidem epig.2.
Et licet & sub te præside Nerua licet.

Lib.12. Traianum epigr.8. *Dixit præside gloriosa tali.*

Deliciæ popvli qvæ fverant Domini.) Quæ opera & loca antea priuata erant *Spectacula fuere deliciæ populi Capitolinus Gordianis Symmachus ep.46. lib.2. ep.9. li.10. Vopiscus, Trebellius & alij.*
in domo Neronis, nunc publica sunt vrbi. Videtur alludere ad elogium commune Titi, quem or-
bis delicias appellauere, qui tot orbi delicias fecerat. Spectacula enim sæpè non ad suum, sed po-
puli arbitrium edidit, nihilque petentibus negauit, lauit in thermis suis non exclusa plebe, nihil
denique popularitatis, vt ait Suetonius, prætermisit. Spectacula quidem rectè appellantur deli-
ciæ, sed hoc loco malim referre ad opera Titi: hoc enim propositum erat poëtæ. Legatur hy-
pomnena Pradianum, & in illud Musambertius laudator eius. Domini.) Cæsaris Neronis.

Ad eundem.

III.

Quæ tam seposita est, quæ gens tam barbara Cæsar,
Ex qua spectator non sit in vrbe tua?
Venit ab Orpheo cultor Rhodopeius Hæmo,
Venit & epoto Sarmata pastus equo.
Et qui prima bibit deprensi flumina Nili,
Et quem supremæ Tethyos vnda ferit.
Festinauit Arabs, festinauere Sabæi,
Et Cilices nimbis hic maduere suis.
Crinibus in nodum tortis venêre Sicambri,
Atq; aliter tortis crinibus Æthiopes.
Vox diuersa sonat, populorum est vox tamen vna,
Cùm verus patriæ *diceris esse* pater.

Orbem terræ in vrbem spectandi ludos, & Cæsarem salutandi studio confluxisse dicit, hoc-
que prius vniuersè, mox speciatim per inductionem docet, cùm populos recenset. Qvæ tam
seposita est.) nullam ait gentem adeò remotam ab vrbe, ex qua non fuerint in vrbe visi
spectatores, nec de fide dubito, si gentes accipias, ad quas nomen P. Romani & fama ludorum
peruenerit. tantus amor erat & cupido spectandi. Tranquillus in Cæsare cap.39. *Ad quæ omnia*
spectacula tantum vndique confluxit hominum, vt plerique aduenæ, aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis posi-
tis manerent, ac sæpè præ turba elisi exanimatique sint plurimi, & in his duo senatores. Quod ergo in Cæsaris
spectaculis vsu veniebat, id in aliorum imperatorum, regum, & editorum quoq;, muneribus ac-
cidisse testantur historici, Dionys. lib.8. Herod. in Commodo & alij. Tam barbara.) quo re-
motior ab vrbe, hoc barbarior, vt prudens poëta coniunxit remotas & barbaras. In vrbe
tva.) ἐνεργητικῶς, quia Roma sedes imperij. Et locus in vrbe erat reg.10. sedes Imperij Romani
dictus, P. Victor. Rectè appellatur vrbs Cæsaris, quamquam enim esset orbis Dominus, & vbi-
cunque vellet sedem & Romam, vt Herodianus ait, condere & appellare posset, tamen in vrbe do-
micilium habuit, vt vrbs Cæsaris dicatur, in qua Cæsar habitat, vti Constantinopolis Constantini
& reliquorum Imperatorum noua Roma. Plura super hac vrbis appellatione infrà lib.12. epi-
gram.8.

Terrarum Dea gentiumq; Roma, &c.

Sunt

Sunt qui referant τὸ, tua, ad ædificia & ruinas restitutas, quibus haud sanè repugno, cum paulò ante dixerit poëta, REDDITA ROMA SIBI EST. lib.7.epig.60. Et infrà, sed ad Domitianum,

Nunc Roma est, nuper magna taberna fuit.

Rhodope. Thraces.

Magis tamen arridet, prior narratio. CVLTOR RHODOPEIVS.) Thraces venerunt Romam. Poëta montes Thraciæ nominat Rhodopen & Hæmum pro ipsa Thracia: cultorem verò, quod Thraces arationem ament. Virg.3.Aeneid.

Terra procul vastis colitur Mauortia campis
Thraces arant.

Rhodopen canit Ouidius montem.

In altam
Se recipit Rhodopen pulsumq́; Aquilonibus Hæmum.

Et idem in Phyllidis epistola,

Qua patet vmbrosum Rhodope glacialis ad Hæmum.

Hæmus.

VENIT AB ORPHEO HAEMO.) Afflant plerique hanc vocem, nonnulli tamen, non ab αἵμα, sed Hemo Boreæ & Orythiæ filio dictum putant Hemum. Mons est Thraciæ poëtis celebratissimus, qui diuidit Thessaliam à Thracia, ad cuius radices ponunt aliqui illa amœna & beata Thessala tempe. Non fuit tamen vt Seruius putat Thessaliæ mons, sed vt Mela, Plinius, Ptolomæus, Strabo testantur Thraciæ, tam altus vt Polybius affirmet inde mare Adriaticum, & pontum Euxinum videri. Ad montem proximi habitarunt parentes Orphei, vnde Orpheus Hæmus, vt Plinius, Solinus, Suidas, Mythologi & nos infrà de Orphei spectaculo. VENIT ET SARMATA.) Sarmatas describit Plinius lib.18. Strabo lib.7. Mela lib.2. & 3. Ptolomæus lib.3. Herodotus nomine Scytharum Sarmatas complectitur. Sarmatia duplex est. Europæa, quam nonnulli Rusiam hodie appellitant: Asiatica, quam Tartariam nominant, Græcis Sauromatæ dicti Sarmatæ, hodie vulgo Poloni & regio Polonia non à Polo, cui subiecti sunt, sed à planitie terræ quam Pole patria lingua vocant, indigitantur, vt Vadiano ad 3. Melæ placet. EPOTO PASTVS EQVO.) Virg.3.Georg.

Abrahamus Ortelius in thes. Geophr. Vadianus. Scythæ Poloni Sarmatæ.

Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Hinc ἱππημολγὺς & γαλακτοφάγυς Græci vocitarunt. Plinius libro 18.cap.10. Sarmatarum quoque gentes hac maximè pulte aluntur, & cruda etiam ferina, equino lacte vel sanguine è cruris venis admisto. Lege Brodæum lib.5.cap.31. Strab.7. Hom.13. Iliad. Dionys. Periegesi. * Horatius idem refert de Concanis Cantabriæ populis lib.1.od.4. ET QVI PRIMA BIB. DEPR. FLVM. NILI.) Venit in vrbem spectator vltimus etiam Maurus vel Aegyptius. Nilus enim quorundam opinione, in Mauritania interiore scaturit, & totam Aegyptum irrigat. Sed quid? depensíne sunt fontes Nili? vt poëta videtur affirmare? an prima flumina vocat ea, quibus priora, quamuis sint, nesciuntur? Sub iudice lis est. Scribunt plerique fontem plurimis diu multumq; vestigatum, deprensum nunquam, Regibus nempè Aegypti, Persarum, Macedonum, & Imperatoribus ipsis Romanis. Audi Lucanum lib.10.

* Nicetam Annalibus, Clemētem Alexandrinum. Pad.l.3.cap.3. Aegyptij & Mauri.

Quæ tibi noscendi Nilum Romane cupido est,
Et Pharius Persisq́; fuit, Macedúmq́; tyrannis
Nullaq́; non ætas, voluit conferre futuris
Notitiam, sed vincit adhuc natura latendi.

Et exertè de Alexandro Magno subiicit.

Summus Alexander regum, quem Memphis adorat
Inuidit Nilo, misitq́; per vltima terræ
Æthiopum lectos: illos rubicunda perusti
Zona poli tenuit, Nilum videre calentem.

Idem tentarat Aegyptiorum Rex Sesostris, de quo Plinius lib.33.cap.3. & Tzetzes var: hist. chil.3.cap.69. Valerius Flaccus, & Lucanus ibid.

Venit ad occasum mundiq́; extrema Sesostris
Et Pharios currus regum ceruicibus egit.
Ante tamen vestros amnes, Rhodanumq́; Padumq́;
Quam Nilum de fonte bibit.

Plura super hoc Sesostre Herodotus lib.2. Cambyses etiam Persarum Rex, vt est apud Herodotum lib.3. idem tentauit, cum exercitum in Macrobios Aethiopas duxit, sed vt Lucanus canit.

——Vesanus in ortus
Cambyses longi populos peruenit ad æui,
Defectusq́; epulis, & pastus cæde suorum
Ignoto te Nile redit.——

Cupiebat & Nero Nili fontes gustare, eoque misit qui inuestigarent. Adi Senecam lib.6. quæst. nat. cap.8. *Nescis autem inter opiniones, quibus narratur Nili æstiua inundatio & hanc esse, à terra illum erumpere,*

erumpere, & augeri non supernis aquis, sed ex intimo redditis. Ego quidem centuriones duos, quos Nero Cæsar, vt aliarum virtutum, ita veritatis inprimis amantißimus, ad inuestigandum caput Nili, miserat, audiui narrantes, longum illos iter peregisse, cùm à rege Æthiopiæ instructi auxilio, commendatique proximis regibus, penetrassent: Ad vlteriora quidem aiebant, peruenimus, ad immensas paludes, quarum exitum nec incolæ nouerant, nec sperare quisquam potest, ita implicitæ herbæ aquis sunt, & aquæ nec pediti eluctabiles, nec nauigio, quod nisi paruum & vnius capax, limosa & obsita palus non ferat. Ibi, inquit, vidimus duas petras, ex quibus ingens vis fluminis excidebat. Sed siue caput illa, siue accessio est Nili, siue tunc nascitur, siue in terras ex priore recepta cursu redit: nonne tu credis illam, quidquid est ex magno terrarum lacu ascendere? Habeant enim oportet pluribus locis sparsum humorem, & in imo coactum, vt eructare tanto impetu poßint. Hæc Seneca.

Vlterius tamen Iuba Rex Mauritaniæ penetrauit, seu potius exquisiuit, vt tradit Plinius lib. 5. cap. 9. originem Nili. *Nilus*, inquit, *incertus fontibus it per deserta & ardentia* (forte arentia) *& immenso longitudinis spatio ambulans, famaq; tantum inermi quæsitu cognitus sine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenêre, originem (vt Iuba Rex potuit exquirere.) in monte inferioris Mauritaniæ non procul Oceano habet, lacu protinus stagnante, quem vocant Nilidem.* Potuit ergò huc respexisse Martialis, quando dixit, deprensi flumina Nili, quod & origo à monte inferioris Mauritaniæ trahatur. Sed Lucanus concludit veriùs:

------ Non fabula mendax.
Ausa loqui de fonte tuo est, vbicunq; videris
Quæreris, & nulli contingit gloria genti
Vt Nilo sit læta suo ------

Plinius ipse incertos nihilominus tradit fontes & loco adducto, vbi plurima de eius origine: & lib. 8. cap. 21. Vbi Nigrin non Nilida caput Nili, ex plerorumque opinione ponit. *Apud Hesperios, Æthiopas*, inquit, *fons est Nigris, vt plerique existimauere caput Nili.* Sed cur plura Nili capita & fontes tradantur, forte causa sit, quod sæpius aliquot dierum itinere se condat, iterumque emersus, quasi nouum flumen prosiliat. Plinium lege libro 5. cap. 9. Dio tamen vnus pro certo affirmat, Nilum ex monte Atlante natum fluere. Verba illius, vt lector ipse iudicet, & in promptu habeat, recitabo. Ἃ δὲ δὴ, περὶ Νείλου πολλαχόθεν ἀκριβώσας ἔχω, δικαιότατός εἰμι εἰπεῖν. ἐκ γὰρ τοῦ Ἄτλαντος, τοῦ ὄρους σαφῶς ἀναδίδοται. τοῦτο δὲ ἐστιν ἐν τῇ Μακεννίτιδι παρ' αὐτῷ τῷ Ὠκεανῷ πρὸς ἑσπέραν καὶ ὑπεραίρει πολὺ πλεῖστον ἁπάντων ὀρῶν. Ὅθεν οἱ ποιηταὶ κίονα αὐτὸν τοῦ οὐρανοῦ εἶναι ἔφησαν. οὔτε γὰρ ἀνέβη ποτέ τις ἐπ' ἄκρον αὐτοῦ, οὔτε τὰς κορυφὰς αὐτοῦ εἶδε. χιόνος τε οὖν ἀεὶ διὰ ταῦτα πεπλήρωται, καὶ τὸ ὕδωρ ἐξ αὐτῆς παμπληθὲς ὑπὸ τὸ θέρος ἀφίησι. ἔστι μὲν καὶ ἄλλως ἑλώδη πάντα τὰ περὶ τοὺς πρόποδας αὐτοῦ τότε δὲ ἐπὶ μᾶλλον, πληθύνεται, καὶ ἐκ τούτου τὸν Νεῖλον τὴν ὡραίαν ἐπαύξειν. Πηγὴ γάρ ἐστιν αὐτοῦ, ὥσπερ που καὶ τοῖς κροκοδείλοις ἄλλοις ἑκατέρωθι ὁμοίως γινομένοις τεκμηριοῦται. καὶ θαυμάσῃ μηδεὶς εἰ τὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἄγνωστα ἐξηυρήκαμεν. Πλησίον γὰρ οἱ Μακεννῖται τῇ Μαυριτανίᾳ τῇ κάτω οἰκοῦσι καὶ πολλοὶ τῶν ἐκεῖ στρατευομένων καὶ πρὸς τὸν Ἀταλαντα ἀφικνοῦνται. Id est, *Quamquam ea quæ de Nilo habeo multis rationibus cognita atq; perspecta, iure poßum referre. Is ex monte Atlante certò fluit: qui mons est in Macennitide, non longè ab Oceano, qua parte spectat ad occasum solis: mons est longè omnium altißimus, quem poetæ ob eam causam columnam cœli esse dixerunt. Nam ad summum eius verticem nemo ascendit vnquam, neq; culmina videre potuit. Quamobrem plenus est perpetuis niuibus, ex quibus æstate magnam copiam aquæ emittit, cùm alioqui ad radices vndiq; paludes habeat, quæ tunc fiunt multò maiores, augeturq; Nilus, propterea quod fons eius est: vt ex crocodilis, cæterisq;, quæ vtrobiq; nascuntur, coniicitur. Neq; vero mirari quisquam debet, si nos ea diximus, quæ sunt à veteribus Græcis ignorata. Nam Macennitæ propter Mauritaniam inferiorem habitant, multiq; ex illis, qui illic bella gerunt, ad Atlantem perueniunt.* Itaque deprensa origo Nili, contra quam scribit, Herodotus lib. 2. Marcellinus 22. Papinius 3. silua. Horatius lib. 4. carm. Ouid. 3. de arte, & 2. Metam. Lucanus 10. Claudianus in epig. idem disertè docet adhuc latere.

Secreto de fonte cadens, qui semper inani
Quærendus ratione latet: nec contigit vlli,
*Hoc * vicisse caput: fertur sine teste creatus* * *vidisse.*
Flumina profundens alieni conscia cæli.

Ausonius epigram. 9. ad August. de Danubio.

Inueniet fontes sic quoq; Nile tuos.

Multò tamen sunt plures, qui negant originem repertam, sed Veteres. Noui affirmant aliqui, quos Marcilius laudat. Ego penes lectorem iudicium relinquo. Scripsit Cicero & Gordianus poëma de Nilo Iul. Cap. Qui in sacras litteras de paradisi hortis scripsêre, plerique omnes originem Nili ad ipsum paradisum, vti & ipse Moses referunt, Tostatum ad cap. 2. & 13. Genes. præter recentiores testor. Aristoteles libro 1. Mete. ex Argyro seu lunæ monte deducit, quem eundem cum Atlante suspicor. Vbi & horti Hesperidum ponuntur ex paradiso reor nostro poëtis translati (vt pleraque omnia Tertulliano & Iustino testibus, à Mose mutuati in suas fabulas transcripserunt verteruntque.) Geon Moses Nilum appellat. Ad testimonium adsunt D. Epiphanius in Ancorato. August. 8. de Genes. cap. 7. Ambrosius libro de Paradiso capite 3. Isidorus libro 13. Etym. cap. 21. Damascenus libro 2. Orthod. cap. 9. Ioseph. libro 1. Ant. capite 1. Hieronymus de locis Hebr. Rhabanus, Eucherius, Rupertus. Ergò definiunt Conimbricenses venas & fontes Nili ex Paradisi campis scaturientes, perque occultos terræ meatus receptos in Congensi regno Afri-

cæ, vt obseruatum nostro æuo primum erumpere. Lege Conim. ad Meteora Aristot. De Geon tamen aliter sentit noster Pererius lib. 3. ad Gen. de secũdo flumine. Maffæus obiter lib. 1. Nili mentionem facit. Ioannnem Batterium Lusitanum non vidi, laudatum in hypomnemate Pradiano. Marcilius addit Vitruuium & Simocatã in Mauritiana. BIBIT.) *Accolæ enim Nili, vinum non quærunt, tanta est Nili dulcedo*, inquit Spartianus in Pescennio. Qui militibus suis item Nilum pro vino propinauit. Theophrastus libro περὶ ὑδάτων Nili, aquam ait & fœcundissimam esse & dulcissimã. Plinius li. 31. cap. 4. Nili rigua pluuiis amara fieri cum magna Aegypti pernicie. Idem Athenæus docet lib. 2. Multos incolas aqua virosa Nili aliquando necatos. Alexander ab Alexandris lib. 4. cap. 17. & Gyraldus nescio quo auctore docent aquam Nili Aegyptiis tanto honore habitam, vt cùm hydria ad templum humeris ferretur, omnes procumberẽt, & sublatis manibus diis gratias agerent. Babylonios reges ex Nilo & Istro aquas inter Gazas condere consueuisse, velut hoc argumẽtum suæ magnitudinis ostenderent, cùm per tot spatia terrarum, totque inuias regiones aduectæ essent. Galenus Niloticam aquam ferè omnibus anteponit. *Nilum*, inquit, *ita laudo, vt bonitatis excellentia paucis admodũ comparari posit fluminibus.* De variis Nili cognominibus, lege Plinium lib. 5. cap. 9. Cælium Rhodiginum li. 27. cap. 6. vbi multa de præstantia aquæ Niloticæ cognosces, aut recognosces. Sed de hac aqua Nili disputantem adi Brodæum lib. 4. Miscell. cap. 24. Vnde sua transcripsisse videtur Marcilius tacito nomine Brodęi. De accessu & recessu Nili alibi dicetur, si locus monuerit. ET QVEM VNDA FERIT SVPREMÆ TETHYOS.) Sunt qui Hispanos interpretentur, à quibus fortè Iuuenalis Satyra 10.

Seneca de nimibus.

Omnibus in terris, quæ sunt à Gadibus vsq;
Auroram & Gangem, &c.

Strabo item lib. 1. Hispanos maximè ad Occidentem pertinere scribit, Horatius Hesperiam vltimam. Dioscorides lib. 5. cap. 102. Hesperam Iberiam, id est, Occidentalem Iberiam nominat. Plinius occasum ponit ad Oceanum Atlanticum, qui Gades alluit. Et alij pleriq; Geographi, Strabo, Mela, Solinus, Ptolomæus. Sunt contra qui Britannos accipiant aut Morinos. Et de Britannis Catullus velut vltimis loquitur ad Occidentem sitis ad Furium & Aurelium.

Siue trans altas gradietur Alpes
Cæsaris visens monumenta magni
Gallicum Rhenum, horribilesq; & vlti
mosq; Britannos.

Idem ad Cæsarem: *—— quod comata Gallia*
Habebat vnctum & vltima Britannia.

Et ibid. *Eóne nomine Imperator vnice*
Fuisti in vltima occidentis Insula?

Virgil. 1. Eclog. *Et penitus toto diuisos orbe Britannos.*

Claud. *Et nostro diductos orbe Britannos.*

Sed enim Britanniam ad Septentrionem magìs pertinere quam Occidentem tradunt Geographi, & res ipsa ostendit, quod ibi longissimi soles, æstiuo solstitio, & breuissimæ noctes: longissimæ contra noctes in solstitio hiberno, & vix vllus dies, quod de Thule insularum vltima disertè pronunciant. Secus in Hispania & Occidente vsuuenit. Solinum lege capite 35. Et Thule circum Britanniam est. Plinius lib. 4. cap. 16. inter Septentrionem & Occidentem iacere docet Britanniam. Poëta noster videtur eos qui ad Meridiem habent, hoc est, Aegyptios & Aegyptiis proximos Afros opponere iis, qui ad Septentrionem colũt, Nilus enim totam Aegyptum, quod nemo nescit, inundat, quem & Aegyptum vocauit Homerus. Aegyptus autem ad Meridiem recedit, vt Plinius lib. 4. cap. 9. definit. Britanniæ & Thule ponuntur pro vltimis ad Septentrionem sitis. Sed perinde est vtros intelligas. hoc dicit ex vltimis orbis partibus Romam properasse spectandi causa varios populos, seu habitent ad primos Nili fontes, seu extremos Oceani fluctus. FERIT.) Cuiusmodi littus Britannicum est quod feritur assiduè fluctibus, quod ex Cæsare discas & Solino. *Mare* (inquit hic) *quod Hiberniam & Britanniam interluit vndosum & inquietum toto in anno, non nisi æstiuis & pauculis diebus est nauigabile.* TETHYOS.) μετωνυμικῶς maris. Tethys Neptuni coniux Cœli & Vestæ filia, socrus Achillis, lege mythologos. FESTINAVIT ARABS) Arabia pars Asiæ triplex, fœlix, petrea, deserta, Sabæi sunt è fœlici Arabia. Arabes & Sabæos, vt genus & partes coniunxit etiam Virgil. 8. Aeneid.

Omnis Arabs, omnes verterunt terga Sabæi.

Sabæi scriptoribus à thuris fertilitate celebrantur. Virgil. 1. Georg.

India mittit ebur, molles sua thura Sabæi.

Dicti à Sabis nepotibus Noë ex Semo Chamoque natis. Dionysius de situ orbis à thure myrrha, & aromatis totam laudat Arabiam. Idem Strabo, Plinius, Solinus alij, nec pluribus in re nota verbis opus.

ET CILICES NIMBIS HIC MAD. SVIS.) Spectarunt etiam ludos tuos, Cæsar, è minori Asia Cilices croci diuites. Cilicia dicta à Cilice Agenoris Phœnicis filio, auctores Herod. lib. 7. describunt

describunt hanc Plinius, Ptolomæus lib.5.cap.8. Ammianus 14. Solinus 51. Strabo 14. Mela. Q. Curtius & alij curiosè. Præfuit huic Cicero prætor. Mater Ciliciæ Tarsus est. NIMBIS SVIS.) Croco suo, è croco enim sparsiones in theatro & amphitheatro fiebant, quas sparsiones Græci κρόκον ῥαίνειν, Latini odorum imbrem, vel odoratum imbrem, vndam croco dilutam vocabant, aqua enim dilutum crocum vocat hîc poëta nimbum, qui spectatores velut imber irrorabat. qua de re nos lib.5.epigr.26.

Hoc rogo non melius, quam rubro pulpita nimbo
Spargere, & effuso permaduisse croco?

Hîc qui plura desiderat, Marciliũ adeat. Ibi de croco natiuo & diluto nos copiosius agemus. MADVERE.) Perfusi croceâ vndâ vti reliqui spectatores, sed illi alieno, hi suo, quia crocum nobilissimum è Coryco monte Ciliciæ. Plinius cap.6.lib.21. Solinus cap.51. Discorides lib.1.cap.21. CRINIBVS IN NOD. TOR. VEN. SICAMBRI.) Sicambri, seu vt Ptolomæus, Sygambri, quos Sugambros Strabo, alij Sigambros vocant, hodie Geldri, in Belgica sunt, inter Mosam & Rhenũ. Ptolomæus & Suetonius ab altera parte Rheni hos collocant, alij eos definiunt Sicambros, qui hodie Zuthphaniæ comitatum tenent. Ortelium lege, voce Sicambri. Hic Martialis Germanos intelligit singulari verbo pro communi vsus. vt Claudianus de 4.consulatu Honorij:

Ante ducem nostrum flauam sparsêre Sicambri
Cæsariem, pauidoq́ orantes munere Franci, &c.

Tacitus cirros seu nodos crinium tribuit Sueuis. *Insigne*, inquit, *gentis obliquare crinem nodoq́ substringere.* Iuuenalis vulgò Germanis Sat.13.

Cærula quis stupuit Germani lumina? flauam
Cæsariem? & madido torquentem cornua cirro.

Inde legunt docti emendatè Sidonium.

Inter Cirrigeras situm cateruas.
Et Germanica verba sustinentem.

Et Lucanum: *Et vos cirrigeros bellis arcere Caicos* *Oppositi* ——

Claudianum: —— *Ingentia quondam*
Nomina cirrigero flauentes vertice reges.

Vbi plerique habent crinigeras crinigeros, &c.

Non est igitur peculiare Sicambris. Adde iuratum testem Senecam, cap.26.l.3. de ira, *nec crinis ruffus & in nodum coactus apud Germanos, &c.* vti & epist.125. *Quid capillum ingenti diligentia comis? cum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel vt Scythæ solent sparseris.* noster poëta lib.5.cap.36.de Erotio.

Quæ crine vincit Bætici gregis vellus
Rheniq́ nodos ——

Nodos Germanorum videtur appellare Tertullianus lib. de virginibus velandis cirros. De colore comarum & artificio capilli ruffandi alibi dicetur.

ATQVE ALITER TORTIS CRINIBVS AETHIOPES.) Germani artificio torquent & nodant capillum, AEthiopes natura crispi & cirrati sunt. Auctor moreti:

Afra genus tota patriam testante figura
Torta comam labroq́ tumens & fusca colore.

Aristoteles nominatim de AEthiopibus lib.5.Animal.cap.3. Petronius Arbiter Sat. Ardor enim solis crinem crispat, cerebrumque siccat, quæ causa est cirrorum AEthiopicorum, vt Aristoteles existimat, & eadem fortè quod citius canescant, vt Plutarchus cap. vltimo, lib.5. de placitis philosophorum scripsit. Cæterùm qui plura de AEthiopibus nosse amat, Ptolomæum, Plinium, Solinum, & in hunc Camertem legat. VOX DIVERSA SONAT.) Diuersa & varia lingua, varij populi, omnes tamen idem loquuntur, & clamant, cùm te Cæsarem in Amphitheatro patrem patriæ appellant. nulla est adulatio, si in Titum referas. mera palpatio si in Domitianum. Conclusio cæteroqui elegans & morem priscum acclamandi docens. Imperatoribus enim acclamabatur vel in consilio à senatu, vel à militibus in triumpho, vel à populo in theatris, aut tota vrbe, si quid noui & fausti pro salute publica egisset. Hîc theatricas tantum memoro. Suetonius cap.7. Claud. *præsedit nonnumquam ludis in Gaij vicem acclamante populo. Fœliciter.* Plutarchus in Galba. καί ποτε θέας οὔσης, καὶ τῶν χιλιάρχων καὶ λοχαγῶν τὸ Ῥωμαίοις σύνηθες, εὐτυχίαν ἐπιφθεγξαμένων τῷ αὐτοκράτορι Γάλβᾳ. *Spectaculo quondam celebrato acclamantibus Galbæ imperatori tribunis & centuriatoribus Fœliciter.* Cicero eandem insinuat ep.42.lib.13.ad Att. Florus lib.3.c. de bello Cimbrico. Tranquillus Dom.cap.13. lege Brissonium lib.8.de formulis, de aliis alibi dicemus. PATER PATRIÆ.) Quid sibi voluerit hæc acclamatio, quidque Romani veteres monuerint his verbis *Pater patriæ*, planissimè docet Seneca, cuius verba non grauabor adscribere ex lib.1.de clementia. cap.14. sunt enim illustria & sempiterna memoria principibus viris retinenda. *Hoc quod parenti, etiam principi*, inquit, *faciendum est, quem appellauimus patrem patriæ, non adulatione adducti. Cætera enim cognomina honori data sunt, Magnos & Fœlices, & Augustos diximus, & ambitiosæ maiestati quidquid potuimus titulorum congessimus, illis hoc tribuentes. Patrem*

quidem

quidem patriæ appellauimus, vt scirent datam sibi potestatem patriam, quæ est temperatissima liberis consulens, suaq; post illos ponens, & quæ ibi sequuntur, celte etiam silici inscribenda. Cæterùm Plinius lib.7.cap.30. Ciceronem ait primum patriæ patrem appellatum. Idem affirmat Iuuenalis:

——Primum
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Et Plutarchus in Cicerone scribit, à Catone Ciceronem primum patrem patriæ appellatum. Appianus item lib.7. bell. ciuilium asseuerat à Cicerone sic salutato ad Imperatores acclamationem hanc permanasse. Enimuerò ego apud Liuium antiquius exemplum reperio, qui lib.1.dec. 1. Camillum dictatorem in triumpho à militibus Romulum ac parentem patriæ, conditoremq; alterum vrbis haud vanis laudibus appellatum tradit. Sed illa vox militum intra triumphum hæsit. Ciceronem in Senatu, Quintus Catulus princeps Senatus patrem patriæ nominauit. Idem postea alij elogium senatores Ciceroni impertiuerunt. Cic. in Pisonem & pro Sextio. Appianus lib.2. bell. ciuilium ait, Catone pro concione illum patrem patriæ appellante, populum vniuersum acclamasse, Catonemque quasi verbis præeuntem secutum esse, indeque morem acclamandi Cæsaribus, eisdem verbis acceptum esse.

Ad Cæsarem, quod expulerit delatores.

IV.

Turba grauis paci, placidæq; inimica quieti,
Quæ semper miseras sollicitabat opes,
**Traducta est Gyaris, nec cepit arena nocentes:*
Et delator habet quod dabat exilium,
Exulat Ausonià profugus delator ab vrbe:
Impensis vitam principis annumeres.

* *Tradita Getulis. Traducta est Getulis. Traducta est Geticis. Traducta est Cyberis seu Cybiris, Lego titulis cum doctissimo Lipsio.*

Titum Cæsarem laudat, quod animaduerterit in sycophantas calumniatores & delatores. Refero verò ad Titum, vt pleraque alia huius libelli, de quo signatè Suetonius. *Inter aduersa temporum & delatores mandatoresq; erant ex licentia veteri. Hos assidue in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac nouissimè traductos per Amphitheatri arenam, partim subiici in seruos, aut vænire imperauit, partim in asperrima insularũ auehi.* Idem paucis verbis Dio *Delatores ex vrbe expulit.* Eosdem tamen à Domitiano punitos inter initia Imperij memorat idem Tranquillus c.9. *Fiscales,* inquit, *calumnias magna calumniantium pœna repressit, ferebaturq; vox eius, Princeps qui delatores non castigat, irritat.* Sed is ita ab hac virtutis laude deflexit, vt potius conquireret delatores quàm puniret. Sic enim Suetonius cap.12. *Nihil pensi habuit, quin prædaretur omni modo bona viuorum & mortuorum, vsquequaque, quolibet & accusatore & crimine corripiebantur. Satis erat obiici qualecumq; factum dictumq; aduersus maiestatem Principis. Confiscabantur alienissimæ hæreditates, vel existente vno, qui diceret se audiuisse ex defuncto cùm viueret, hæredem sibi Cæsarem esse.* Procliuius est igitur existimare, Titi hanc laudem non Domitiani esse. Est qui Traiano adscribat, & ex M S. lib.10. collocet post epigr.28.

TVRBA GRAVIS PACI.) Lege Iacobi Cuiacij I.C. notas ad lib.5. sent. recep. Iulij Paulli, tit.13. de delatoribus, quibus nihil est perniciosius lib.4.C. de delatoribus. *Hos Imperatores* (vt est l.1.& 10. C. Theod. de pet. & vltrò dat.) *maximum humanæ vitæ malum appellitant.* Syn. in epist. κοινοὺς ἀλάστορας τῆς χώρας, *genij mali patriæ, exitia Reipub.* Nota verò hæc turbulenta, turba est, ex lege Papia lata D. CCLXII. sene iam Augusto, qua semissem illatæ mulctæ ferebant delatores. Vnde spe præmiorum multi illecti innocentes accusabant, ij contra quos latæ sunt leges. Nero enim, vt est apud Suetonium cap.10. ad quartas redegit. Titus relegauit, Traianus omninò sustulit, vt Plinius est auctor in Panegyrico. Pius Antoninus reuiuiscentes capitali pœna affecit, si crimen non probarent, vt Iul. Capitol. in eius vita, & Eusebius Eccles. histor. libro 4. cap.9. scribunt, Nec leuiore eos pœna mactauit Aurel. Cæs. vt libro 4. cap.19. idem Eusebius testatur. Ab eadem virtute celebratur Opilius Macrinus Capitolino. Apud Lampridium in Commodo reperiuntur hæ voces in acclamationibus senatus. *Delatores ad Leonem.* Alij eosdem cruce, alij ignibus viuos necauerunt. qua de re lex erat in seruos dominorum delatores. De pœnis delatorum & præmiis fusè Brissonius libro 3. Sel. Antiquit. ex iure ciuil. cap.17. toto. Delator est qui patrimonia fisco defert, spe partis ex fisco capiendæ, sed largius accipitur pro cuiusuis criminis delatione. Sed quæ crimina deferebant? omnia, inquam, minima maxima. Tranquillus cap.61. Tiberio. *Nemini delatorum fides abrogata, omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum simpliciumquè verborum.* quæ ibidem exemplis confirmat indignissimis. Tacitus libro 6. Annal. clarius de his, quem vide. MISERAS SOLLICITABAT OPES.) Tacitus 3. Annal.

Cæterùm

Cæterum multitudo periclitantium gliscebat, cum omnis domus delatorum interpretationibus subuerterentur. Et Plinius de his exitialibus nunciatoribus Panegyrico. *Vidimus delatorum iudicium, quasi grassatorum quasi latronum. Non solitudinem illi, non iter, sed templum, sed forum insederant. Nulla iam testamenta secura, nullus status certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum principum auaritia.* Multos igitur isti quadruplatores omnibus bonis euerterunt, quæ partim in fiscum transferebant, partim sibi præmium delationis retinebant. TRADVCTA EST GYARIS.) Hanc scripturam Iunius assignat Aldinæ editioni. A. 1517. At ego Leuini Torrentij exemplar nuper è bibliotheca Louaniensi accepi, editum Venetiis in Aldi ædibus. M. D. L antiquius, vt vides, & iam centum annorum, quod non habet, Traducta est Gyaris, sed Tradita Getulis. Per Amphitheatrum ignominiæ causa ducti & traducti Gyaris, dandi casu, traditi Gyaris, ducti in Gyaros insularum aspertimas exilij causa. Ita locutus est Tibullus 10. lib. eleg. 11.

Me mea paupertas vitæ traducat inerti

Et Martialis lib. 10. epigram. 54.

Quæ tua traducit manifesto carmina furto.

Vide Budæum. Traduco hîc est cum irrisu & omnium ludibrio duci per publicum. Gyaros, Græcè Γύαρος vna ex Cycladibus insulis est Straboni, Virgilio, Tacito, Plinio, Pomponio, Luciano, vicina Andro, & omnium maris AEgæi sterilissima. Ouidius 4. Metamorph. facit eiusdem mentionem:

At non Oliaros, Didymeq; & Tenos & Andros,
Et Gyaros-----

Virgilius *Mycane celsa, Giaroq; reuinxit.*

In hanc frequenter missi exules & nocentes, Iuuenalis Sat. 10.

Et Gyaræ clausus scopulis paruaq; Seripho.

Et 1. Sat. apertius: *Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum.*

Tacitus 3. Annal. *Ille multum de clementia principis præfatus aqua & igni Silano interdicendum censuit, ipsumq; in insulam Gyarum relegandum.* Et mox ibidem: *Atque ille prudens moderandi, si propria ira non impelleretur, addidit insulam Gyarum immitem & sine cultu hominum esse,* &c. Easdem credo Suetonius *asperrimas insularum appellauit.* Strabo asperitatem & sterilitatem fusius describit libro 10. Plinius Paneg. non diuersas fortè intellexit, cùm laudauit Traianum, quod delatores, quos impunitos reliquerat Nerua, puniuerit, *quorum turba insulas compleuit, quorum supina ora retortasq; ceruices spectauêre Romani, cùm velut piaculares victimæ ad supplicia ducerentur.* Seneca ad Heluiam nominat asperrimas Schiatum, Seriphum, Gyarum, Cosuram, cap. 6.

TRADVCTA EST GETVLIS.) Non ferenda hæc scriptura legibus carminis repugnans. Quanquam Isidorus lib. 9. cap. 2. Getulos à Getis deducat, quos ait ingenti agmine à locis suis nauibus conscensis, loca Syrtium in Lybia occupasse; & quia à Getis venerant, deriuato nomine Getulos (correptis prioribus syllabis) cognominatos putat, quasi diminuto verbo, vt si dicas, Romanus, Hispanus, Germanus, Romanulus, Hispanulus, Germanulus. Vnde & opinio est Gothos & Mauros propinquos inter se quondam appellitasse. Sed ego cum Velsero nostro tam Getarum filios, Getulos, quàm Romanorum fratres Heduos & Batauos censeo. Hoc nonnulli existimant, in barbaris gentium hominumq; nominib. vel tendendis vel corripiendis poëtas esse liberiores. Vt Virgilius primã Sichæi reddit communem, Lucanus mediam in Batauis rapit, Martialis ducit, Vulcanius in epigrãmate, quod Batauiæ Cornelij Aurelij præposuit Battauos --- Batauos ᴗᴗ- Batauos ᴗ-- & Battauiam - ᴗᴗᴗ scripsit. Ita fortè Getulis ᴗᴗ- à Martiale scribi potuit, quanquã alij omnes constanter Gętulos --- immò ipse Martialis infra semper Gętulos --- vsurpat, vtraq; longã, vti nõ putem ferendam hanc lectionem. Tradita Gætulis, probior est, nec fortè explodẽda scriptura cũ Getulia & barbara & arenosa, quam describit in bello Iugurthino Sallustius. Et fortè sequentia ad eandem Getuliam referas, *nec cepit arena nocentes,* quasi locus non ceperit numerum delatorum, insulas enim nocentibus repletas, apud scriptores legimus. Gætulis porrò Gruterus putat referri posse ad leones Gætulos, quibus in theatro delatores sint obiecti, quod verum esse nõ potest, cùm poëta disertè dicat in sequentibus carminibus delatores eiectos in exilium. TRADVCTA EST GETICIS.) Hæc Merulæ est coniectura. Et apud Getas exulasse Romanos, vel ex Ouidio discas. Sed parum commodè loquitur poëta, si dicat, *Traducta est Geticis.* Sunt qui Cyberis vel Cybiris legendum contendant, non improbabili ratione, quod Cybera seu Cybira oppidum Lycaoniæ patria quasi delatorum fuerit. Vnde Ciceroni 4. in Verrem. Sidonio lib. 5. epist. 7. Ammiano Marcel. lib. 15. delatores, Cybiratæ communi voce, maximè Sidonio & Marcellino nuncupantur. TRADVCTA EST GYARIS.) Hæc vt dixi nobis castigatio arrideret, nisi princeps eruditionis Lipsius ad c. 11. lib. 2. de Cruce in notis suis emendasset versum feliciter sanè & verè, vt existimo (vnde & vicinus error deprehendi potest cum ex titulis Getulis natum est) sic enim ille. *Nescio an Martialis versus qui iam diu cubat in morbo, sit sanandus lib. 1. de his ipsis delatoribus & Titi facto.*

Plin. Paneg.

Qui & Gyaris legit.

Turba grauis, &c.
Traducta est titulis, nec cepit arena nocentes.

Titulis enim vult traductos delatores, quomodo? nonne omnium communis est? non hic: quia additum, quos & quàm illustres quisq; detulisset exempli causâ. Hic est Titius, qui Camerinum detulit. Hic qui Lateranum & talia. In libris legitur. Traducta est Gætulis, in aliis Tradita Gætulis: & emendarunt Traducta est Gyaris, quod ego & ratio facilè refellant. Hæc Lipsius. De titulis porrò damnatis vel appositis vel prælatis fusè Lipsius lib.2.de Cruce, cap.11. & noster Gretserus in 2.edit.c.27.

NEC CEPIT ARENA NOCENTES.) Non placet nuperus interpres, *non recepit*, inquit, *quippe indignos. Amphitheatrum enim sacrum, hi autem scelerati & impij.* Quasi verò non sceleratissimi quique in cauea & arena vel feris concessi, vel in crucem acti, vel Herculis tunicam induti & exusti. Tertullianus Apol.cap.15.vbi de amphitheatri cauea loquitur. *nisi quod & ipsos deos vestros sæpè noxij induunt. Vidimus aliquando castratum Atyn illum Deum ex Pessinunte, & qui viuus ardebat, Herculem induerat, &c.* Et cap.9. *Item illis qui munere in arena noxiorum iugulatorum sanguinem recentem, de iugulo decurrentem exceptum auida siti comitiali morbo medentes hauserunt.* Sed quid opus ex Tertulliano testimonium petere? ipse Martial.7.epigr. infrà de pœna Laureoli in Amphitheatro repræsentati, copiosissimus testis, cùm dicit Laureolum aut parricidam, aut heri percussorem sui, aut sacrilegum, aut incendiarium fuisse. Eadem ratio est Dædali, Orphei, Mutij, &c. Atque de delatoribus nominatim Lampridius in Commodo. *Delatores ad leonem,* & de Christianis notus populi furor & clamor, *Christianus ad leonem, Polycarpus ad leonem.* certè Christiani noxij Romanis & impij habebantur, propriéque impietatis crimen Christianis impingebatur. Quod multis locis testatur Seneca de noxiis in arenam deductis & feris obiectis. Legatur Bulengerus de venat. Circi cap.31.toto 33. 35. Nec vlla res prope est testatior in antiquitate, vt mirer quid homini doctissimo in mentē, præsertim cùm ipse infrà epig.7.id non inficietur. Expono igitur illa verba, *Nec cepit arena nocentes,* de Amphitheatri arena: nec enim mirum videri debet, non cepisse arenam omnes nocentes, cùm vix insulæ, vt Plinius in Paneg. Traiani affirmat, omnes ceperint. Nisi malis dicere tantummodo traductos per arenam, & eiectos in exilium, vt Suetonius de delatoribus à Tito punitis tradit c.8. *Inter aduersa temporum & delatores mandatoresq; erant ex licentia veteri. Hos assiduè in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac nouissimè traductos per Amphitheatri arenam, partim subiici in seruos, ac venire imperauit: partim in asperrimas insularum auehi.*

Lege Franciscũ Zephyrum ad hunc locum.

Tertull. Apol. cap.15. Epist.70.

ARENA.) Pro ipso amphitheatro lege Lips. lib. de Amphit. cap.3. plura nos alibi dicemus. ET DELATOR HABET QVOD DABAT EXILIVM.) Perillus Taurum: & faber quas fecit, gestat compedes, quodque diuinæ litteræ, *incidit in foueam, quam fecit,* pœnam talionis hîc intelligit. Delatoris nomen primitus non inuidiosum, lege Cic.1. Ver. & interpretes, sed propter hominum improbitatem falso calumnantium etiam vox improba facta. AVSONIA AB VRBE.) Româ quæ caput Ausoniæ seu Italiæ, immo orbis. Ausonia propriè est Auruncorum terra inter Campanos & Volscos iuxta mare sita, auctor Tzetza. & Isacius in Lycophronem. Festo & Liuio ea pars est Italiæ, in qua Beneuentum & Cales sunt. Seruius ad 7. Aeneid. Auruncos Græcis Ausones dici affirmat. Ausonem tradunt Vlysis & Calypsus filium. IMPENSIS VITAM PRINCIPIS ANNVMERES.) Primus & obuius sensus est, vitam tuam acceptam referas beneficiis & muneribus Cæsaris, qui præter alia munera tibi data editaque, dedit & vitam, cùm perdidit delatores. Alter & occultior intellectus: annumeres seu tribuas vitam tibi seruatam curis Cæsaris, quas impēdit saluti tuæ, cum delatores deprehendit & puniuit. Illinc poëta respexit ad sumptus & impensas pecuniarum in munera & spectacula, hic in curas animi vitæ tuæ causa susceptas. Lege Cuiacium lib.19.cap.36.obser. *Impendium, inquit, præter vulgarem significationem vsuram significare, &c. dixerit quis,* &c. Et mox, *significatur etiam eo nomine,* MVNVS, *licet personale sit, non patrimoniale, id est, sine vlla gerentis impensa. lib.6.D.de legation. In impendiis legationum, quæ solo ministerio obeuntur, Martialis, impensis vitam principis adnumeres.* Hæc Cuiac. Ita etiam munus est ambiguum quod propriè beneficium, deinde officium notat. Poëta vtrumque iunctum vult intelligi.

Patrimoniale munus cum impensâ sine impensa, id est sumptu.

Blanditur Cæsari.

VI. V.

Belliger inuictis quod Mars tibi sæuit in armis
Non satis est Cæsar sæuit & ipsa Venus.
*Prostratum Nemees & *vasta in valle leonem,*
Nobile & Herculeum fama canebat opus.
Prisca fides taceat: nam post tua munera, Cæsar,
Hæc iam fœminea vidimus acta manu.

** & vasta pelle*

De

De pugna fœminarum cum bestiis, seu de venatione fœminarum, est hoc epigramma, quo fœminas cum Hercule componit poëta. Ad Titum & hoc refero. Belliger Mars.) Marti consecratum Amphitheatrum est, in quo viri viris, fœminæ fœminis, nani nanis, virique fœminæque bestiis pugnabant, interque se immaniter mactabant. Est qui censeat ipsum Domitianum in schemate Martis & Veneris præsedisse spectaculis. Est qui ipsos gladiatores habitu Martis & gladiatrices cultu Veneris ornatas pugnasse putet, sed quàm potuisse fieri certum est, tàm incertum est factum esse, ex hoc carmine inquam. TIBI.) In Cæsaris specie, vt Marcilius putat, apud quem de hac re plura. INVICTIS ARMIS.) Victores bestiarum & hominum intelligit. SÆVIT ET IPSA VENVS.) Non viri tantùm sed fœminæ etiam hodie pugnare & vincere didicere, quamuis fœminarum est Theatrum Veneri consecratum, virorum Amphitheatrum, hoc tamen & fœminæ hodie occuparunt. VENVS.) pro sexu ponitur toto, vti & Mars, & signatè dixit non Pallas aut Minerua, quæ bellatrix Dea, sed Venus mollis Dea, armisque aliena. Hom. 5. Iliad.

Οὔτοι τέκνον ἐμὸν δέδοται πολεμήια ἔργα,
Ἀλλὰ σύ γ' ἱμερόεντα μετέρχεο ἔργα γάμοιο.
Non tibi Nata datum studia aspera tangere belli,
Tu blandos cura thalamos.——

Sic Ouidius in Hypermnestra.

Fœmina sum, & virgo naturâ mitis & annis,
Non faciunt molles ad fera tela manus.

Et ibid. *Quid mihi cum ferro, quid bellica tela puellæ?*
Aptior est digitis lana colusq; meis.

PROSTRATVM NEMEES ET.) Planè legerim cum Marcilio Prostratum vasta Nemees in valle leonem. Non nemo putat scribendum:

——& vastâ pelle leonem.

Sed τὸ pellis, non satis vastum videtur verbum, pro vasto leone. Herculis primum opus ac labor leo Nemeæus, quem in valle, (quæ est, vt Diodorus Siculus lib. 4. ponit, μεταξὺ μυκηνῶν καὶ Νεμέας inter Mycænas & Nemeam siluam) confecit, vnde dictus est Nemeæus Hercules, & leo ipse Nemeæus, & ludi sacri Nemea, vt quidam tradunt, vel ab Hercule vel Molorcho instituti, de quibus vide Pindari scholiastas. Fabulam non fabulabor. consule Mythologos, & horum principem Natalem com. lib. 8. cap. 1. locus hic, infrà sæpius recurret. Labores Herculis scripserunt plurimi, quorum poëmata contulit in symbolas suas Pontanus noster lib. 13. ad 7. AEneid. VASTVM LEONEM.) Sic lib. 1. epig. 23. dixit vastos hiatus leonis, pro rictu. Propertius 2. lib. & 19.

Non tamen vt vastos ausim tentare leones.

Virgilius quem allusit noster.

—— Et vastum Nemea sub rupe leonem.

Cui fortè Græcum illud πελώριον respondeat, vt Apollonius lib. 4. appellauit δέρμα πελώριον ἐσ λέοντος. Ita Cicero dixit vastas belluas. & leonem speciatim vastificum in Tuscul. ex Sophocle. Et Manilius etiam lib. 5. vastos leones. PRISCA FIDES TACEAT.) Nihil est, quod antiquitas in Hercule mirata est: quod fecit olim Hercules nunc audent fœminæ. PRISCA FIDES.) *Est enim*, vt Pacatus ait, *amplificatrix veri vetustas*, &, vt Liuius loquitur, *quæ incerta in maius ferri solent*. Idem Salustius dicit cùm affirmat *vetustatem omnia in maius componere*. ἐμφατικῶς ergò accipe hæc *Prisca fides*. MVNERA.) Venationes in gratiam populi editas. Munera tamen propriè ad gladiatorios ludos pertinent, etsi venationes non excludunt. Dicuntur enim & venationes munera, & apud Vitruuium lib. 10. & nostrum poëtam aliosque. Noster etiam naumachias lib. spect. epigr. 24. munerà appellat, & hoc loco disertè venationem, quod neque Lipsius negat, & Bulengerus etiam confirmat lib. de ven. cap. 7. FŒMINEA VIDIMVS ACTA MANV.) Quod olim Hercules id iam fœminæ faciunt, Magistram venationis primam habuêre fœminæ Dianam venatricem, illam θηροφόνον καὶ θηροκτόνον κυνηγέτιδα, ἀγρολέτειραν, vt Græci appellitant, cuius apud Græcos hymni Callimachi extant. Latini eam passim versibus celebrant. Ouid. 3. Metamorph. Gyraldus, Natalis com. aliique sexcenti. Hinc venationes Dianæ sacræ. Huius quasi discipula fuit illa venatrix & συοκτόνος Atalanta, de qua Diodorus Siculus lib. 5. Hyginus, Pausanias in Arcadicis, Ouidius 8. Metamorph. Virgilius etiam primo AEneid.

Virginibus Tyriis mos est gestare Pharetram.

Sed mittamus nimis fortè iam antiqua & fabulosa. In Romanam arenam descenderunt nouæ Atalantæ, & feras confecerunt. Xiphilinus in Nerone. Ἐκεῖνο δ' ἔδειξαι καὶ αἴσχιστον καὶ δεινότατον ἅμα ἐγένετο, ὅτι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες οὐχ ὅπως ἱππικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος εἰς τὴν ὀρχήστραν καὶ εἰς τὸν ἱππόδρομον τότε θέατρον κυνηγετικὸν εἰσῆλθον, ὥσπερ οἱ ἀτιμότατοι, καὶ ηὔλησάν τινες αὐτῶν, καὶ ὠρχήσαντο τραγῳδίας καὶ κωμῳδίας ὑπεκρίναντο, καὶ ἐκιθαρῴδησαν, ἵππους τε ἤλασαν καὶ θηρία ἀπέκτειναν καὶ ἐμονομάχησαν, οἱ μὲν ἐθελοντοὶ οἱ δὲ καὶ πάνυ ἄκοντες. *Id verò turpissimum visu & grauissimum fuit, quod viri fœminæque, non solùm equestris, sed etiam*

iam senatorij ordinis,in orchestram & circum & amphitheatrum ingressi sunt,vt homines turpissimi atq; inhonestis-simi,nonnulliq; eorum tibiis cecinerunt, saltauerunt tragœdias,& comœdias egerunt,citharœdi fuerunt, equos agi-tarunt,belluas occiderunt,munus gladiatorium obiuerunt.Id fecere multi volentes,multi inuiti. Et hoc est quod Suetonius cap.11. & Tacitus annal.15. queruntur, *fœminarum senatorumq; illustrium plures per arenam fœdatos esse.* Hoc idem genus venationis postea exhibuit Titus, de quo noster poëta. fœminæ tamen non illustres pugnarunt ad bestias, vt Xiphilinus his verbis in Tito. ἄλλα τε εἰς ἐνακισχίλια καὶ βόσκημα καὶ θηρία ἀπεσφάγη, καὶ αὐτὰ, καὶ γυναῖκες, οὐ μέντοι ἐπιφανεῖς συγκατειργάσαντο. Domitianus quidem monomachias fœminarum non tamen venationes edidisse legitur apud Suetonium cap.4. Statium lib. 1. Sil. de Calend. Decemb. Etsi fortè de Domit. Iuuenalis tamen sat.1. dicit:

——Mæuia Tuscum
Figat aprum, & nuda teneat venabula mammâ.

Sed has credo pugnas καὶ θηριομαχίας fœminarum vnà cum monomachiis Seuerus Imperator sustulit. Ad gladium certè nullam fœminam permisit pugnare.

Pœna Laureoli.

VII. VI.

Qualiter in Scythica religatus rupe Prometheus
Assiduam nimio pectore pauit auem.
*Nuda Caledonio sic * pectora præbuit vrso*
Non falsa pendens in cruce Laureolus
Viuebant laceri membris stillantibus artus,
Inq; omni nusquam corpore corpus erat.
Deniq; supplicium dederat necis ille paternæ,
Vel domini iugulum foderat ense nocens.
Templa vel arcano demens spoliauerat auro
Subdiderat sæuas vel tibi Roma faces.
Vicerat antiquæ sceleratus crimina famæ
In quo quæ fuerat fabula, pœna fuit.

** MS viscera. melius & rectius.*

Latronis supplicium ad Laureoli mimi fabulam accommodatum & spectatum describit. Quam rem vt peruideas, intellige latronem verum in crucem seu stipitem actum, & feris expositum fuisse, in pœnam criminis. Reus autem dictus est Laureolus, non quod illi hoc nomen esset, sed quod ad primi & ficti Laureoli modum in stipite necaretur. De mimo Ioseph. lib.19. capite 1. Antiquit. de Caio Caligula, καὶ γὰρ μῖμος εἰσάγεται, καθ' ὃν σταυροῦται ληφθεὶς ἡγεμών. Etenim mimus introducitur, quo dux captus cruci suffigitur, id est, quo repræsentatur ille dux captus & suffixus. IN SCYTHICA RVPE.) Infra lib.9. epigr.46.

Ecce Promethea rupes, & fabula montis
Videris immensis cum conclamata querelis
Saxa senis, dices durior ille fuit.

Copiosè de hoc in Prometheo seu Caucaso Lucianus.

Caucasum montem intelligit, ad quem affixus Prometheus aquilam, seu vt alij volunt vulturem recrescente semper pectore pauit. Apollonius lib.2. Argon. Hesiodus in Theog. AEschylus Prometheo vincto. eius interpres & Mythologi. causæ pœnæ furtum ignis Ioui sublati, & hominibus monstrati. Erat autem religatus ad columnam vti nullo pacto se mouere posset. Vel vt alij ad crucem. Tertullianus lib.1. contra Marcionem. Philostratus lib.2. Apollon. cap.2. copiosè de Caucaso bicipiti & Prometheo ad vtrumque tumulum brachiis extenso in formam crucis. Aquilam confecit Hercules, & Promethea liberauit, Pherecides & Pausanias auctores. Lucianus à Ioue liberatum dixit. Caucasus autem mons Scythiæ est. Lege Strabonem & Geographos. Celebratissimus poëtis à fabula Promethei, quem Val. Flaccus lib.5. sæuum cubile Promethei appellat. Ouid.2. Met.

Nec prosunt Scythiæ sua frigora, Caucasus ardet.

Horat. epod. lib. inhospitalem nominat, Virg.2. Georg. Vt taceam Græcos. Plura infra lib. 9 ep.46. ASSIDVAM AVEM.) aquilam quæ interdiu pectu Promethei lacerabat, quod noctu, vt Hesiodus canit, renascebatur, hinc, nimio, legunt plerique, non, nudo. quod semper aui depascen-

pascenti sufficeret, Gretserum lege. Poëta cōtendit spectaculum Laureoli cum fabula Promethei, nam vt Prometheo pectus ab aquila, ita Laureolo totum corpus ab vrso lacerabatur. CALEDONIO VRSO.) Immanissimo è Scotia quæ hodie, olim Caledonia, vt Tacitus in vita Agricolæ vocat, hanc enim Rhenanus & Ortelius intelligendam contendunt. ead. dicta Latinis Albania. Insula Britanniæ est. Hinc Claudianus Britanniam vrsi exuuiis indutam introducit:

—— Caledonio velata Britannia monstro.

Vrsi verò ad Septentrionem & maximi & sæuissimi, vt infra ex Olao magno ostendemus. NON FALSA IN CRVCE LAVREOLVS.) Bestiis in hunc modum concessos plures lego. Et inprimis ipsum Neronem bestiam egisse, immò feras omnes feritate superasse video apud Tranquillum cap. 29. Vopiscus etiam in Aureliano *Mnesteus postea surrectus ad stipitem bestiis obiectus est.* Martialis infra de Dædalo & Orpheo. Iosephus libro supra citato, Xiphilinus de Nerone.

Tertullianus lib. de pudicitia cap. 22. *Puta nunc sub gladio, iam capite librato, puta in patibulo iam capite expanso, puta in stipite iam leoni concesso, puta in axe iam incendio adstricto, deniq; iam ad bestias depugnauerat Paulus Ephesi.* Euseb. lib. 5. c. 1. de Blandina. *Blandina in ligno suspensa proposita est, in prædam & lacerationem feris irruentibus, quæ & quia in specie crucis videbatur, & ob preces ardentes & contentas multam alacritatem iniiciebat certantibus.* Hæc de veris crucibus & hominibus verè expositis & laceratis. Ficta etiam dramata Laureoli agebantur apud Cæsares, in amphitheatro, vbi personam Laureoli Lentulus quidam improbus mimus sæpius agebat, vt testatur 8. sat. Iuuenalis:

Laureolum velox etiam benè Lentulus egit
Iudice me dignus vera cruce ——

Tertullianus hunc Laureoli mimum Catullo tribuit lib. in Valentin. Quia nullum Catulli Laureolum fuerit exercitata. Sed Tertullianus potuit induci à poëta, qui superiore versu egit de phasmate Catulli quod Damasippus egit.

Consumtis opibus vocem Damasippe locasti
Si pario, clamosum ageres vt phasma Catulli
Laureolum velox ——

Catullum tamen non illum, qui Ciceronis æuo nobilis vixit & scripsit, sed alium diuersum intelligit. De ficto Laureolo Suetonius in Calig. cap. 57. *Et cum Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomuit.* Vbi tamen Iosephus ducem pendentem & captum non fictitium fuisse videtur existimasse. D. Hieronymus ad Sabinianum. *Hæc tibi ridicula forte videantur, qui comœdis & Lyricis scriptoribus mimis & Lentulis delectaris.* Et hoc est quod dicit noster poëta, Laureolum non in ficta fictitium cruce pependisse, sed pœnas sceleri suo destinatas dignasque persoluisse, & ab vrso laceratum esse. Hinc discis, Laureolum duobus agi modis solitum. Imo non Laureolum tantum, sed similes fabellas. primum per veros mimos qui (vt hodie in tragœdiis amat fieri) ad imitationem cruces, mortes, supplicia imitabantur; sic vt illusi actores abirent. quod & Tertullianus, quem infra mox subscribam. Suetonius in Calig. cap. 51. & hic Martialis docent, cum veram fictæ cruci opponit. Deinde cùm rei & noxij homines reipsa per fabulæ modum Lentulos, Laureolos, Dædalos, Hercules, Deos, Icaros, Orpheos, Phaëtontes agerent, & reapse necarentur. Doctor & testis præter Martialem copiosus est Tertullianus Apolog. cap. 15. *Dispicite Lentulorum & Hostiliorum venustates, vtrum mimos, an deos vestros rideatis.* Et ibid. *Quid, quod imago Dei vestri ignominiosissimum caput & famosum vestit? quod corpus impurum & ad istam artem effœminatione productum, Mineruam aliquam vel Herculem repræsentat.* Et hæc de Mimis non noxiis. De noxiis porrò ibid. *Nisi quod & ipsos deos vestros sæpè noxij induunt, vidimus aliquando castratum Atyn illum Deum ex Pessinunte, & qui viuus ardebat, Herculem induetat.* De Phaëtonte ibid. *Luget sol filium suum.* Huc etiam illud eiusdem Tertulliani ad Martyres. *Iam & ad ignes quidam se autorauerunt, vt certum spacium in ardente tunica* (quam Iuuenalis & Martialis molestam tunicam nominant, Herculis nempe Oetæi) *conficerent.*

VIVEBANT LACERI ARTVS.) An immeritò dicta nonnullis amphitheatra, *macella?* Arno. 2. *Idcirco animas misit, vt quæ dudum fuerat mites, & feritatis affectibus nesciæ commoueri, macella sibi & amphitheatra constituerent loca sanguinis & publicæ impietatis. Eadem veteres glossæ corpodicinas & μακελλῖτας dixere.* INTRA QVE OMNI NVSQVAM CORP. CORPVS ERAT.) Nudis & laceris visceribus, vbique vulneratus, & nihil nisi vulnus, vt Ouid. in Ibin.

Vnum qui toto corpore vulnus erat.

Corio nempe execto & detracto. Et noster infrà:

Inq; suo nullum limine limen erat.

De hac figura Quintilianum consule, qui *sententiam* ait *esse ex periculo petitam, hoc est ita affectatè & acutè enunciatam,* vt fatua videatur. Græci ὀξύμωρον appellant, quasi acutè stupidum, & sapienter stultū. vt si dicas siluam in silua, flumen in flumine, Ciceronem in Cicerone quærere, & corpus in corpore. —— *Rapitur sine funere funus,* dixit Manilius lib. 5. Et: *Illis in ponto iucundum est quærere pontum.* TEMPLA) Auream templi supellectilem sacrilegus legit, aut pecuniā ciuium in templis ritu veterum depositam, cui fidem facit sacra Machabæorum historia & profana gentium aliarum, Musambertium lege contra Iberum, qui sexcentos testes adducit.

DENI-

DENIQVE SVPPL. DED. NEC. ILLE PATERNÆ.) Caussas supplicij ob quas Laureolus latro potuit interfectus fuisse, enumerat, aut necauit patrem filius, aut dominum seruus. Vel sacrilegium admisit, vel incendium excitauit. Illud denique non bene respondet prioribus. Videntur versus aliquot desiderari. MSS. duo sequentia disticha non agnoscunt pro germanis poëtæ, sed Panormitani. Præposterus ergo ordo est duorum distichorum. VICERAT ANTIQ. SC. CRIM. FAMÆ.) Quidquid denique designauit, nocentior fuit hic verus Laureolus, quàm ille fictus, & vt latro introductus. IN QVO QVAE FV. FABVLA POENA FVIT.) Atque vt ille fictus ficta tormenta subiit, ita hic verus latro vera passus est, & ab vrso laceratus. Ludit in conclusione per contraria, dum noua antiquis vera fictis componit. FABVLA.) supra epigr. 5.

—Accepit fabula prisca fidem.

De Dædalo.

VIII. VII.

Dædale Lucano cùm sic lacereris ab vrso
*Quam velles pennas, * nunc habuisse tuas.*

* tunc.

Noxius Dædalum induit.

Geminum superiori spectaculum quà fine, non quà modo: Hic enim reus Dædalum illum fabricatorem alarum egit, quarum ope ex carcere Minois quondam euaserat, cum Icaro. Ouidius rem fabulatur 8. Met. lib. Passim Mythologi. Rectè Marcilius hoc epigramma quinto, nobis omisso, subiiciendum putauit, quod taurus etiam in Creta & Labyrintho Minois, quem Dædalus fabricarat, fuerit. Hîc in Amphitheatro, nocentem reor hominem alis applicatis, pegmate excussum in feras veluti volando decidisse. Plura enim eius generis infra spectacula de Tauro & aquila memorantur. de pegmatis epigr. 2. diximus. Sunt qui dicunt hunc infœlicem Dædalum fuisse Simonem Magum illud impium caput, & hoc affirmare S. Iustinum Martyrem. Mihi neutrum persuadent, Dædalus quidem volauit, & multæ tempestate Neronis lamiæ volaticæ, & Icari noui, de quibus Suetonius in Nerone, Iuuenalis

—— magus omnia nouit.
Græculus esuriens in cœlum iusseris ibit.

Lucianus in Philopseude. Sed, Simon Magus is non fuit, nec ab vrsis laniatus. nemo enim hoc vel græcorum vel latinorum Patrum docet, qui diligenter Simonis Magi conatus volandi, casum & ruinam exponunt. Iustinus etiam statua ornatum ait à R. P. cuius hæc sunt verba : *Sicut Simonem quendam Samaritam, ortum à Gitta oppido, qui sub Claudio Cæsare subnixus ope dæmonum, & fretus magicis artibus, in hac vrbe regia deus est habitus, & quasi Deus honoratus statuâ positâ in Tiberi inter duos pontes cum hoc Latino titulo,* SIMONI DEO SANCTO. *quem fermè omnes Samaritæ, & aliquot etiam in aliis nationibus, tanquam primarium Deum adorant atq; celebrant.* Et infrà: *rursum quod supradiximus, commenti sunt alios, quos vulgo adorandos proponerent. vt Simonem & Menandrum Samaritas: qui magicis artibus multos seduxerunt, etiam nunc huic errori obnoxios. nam vt iam diximus, in vestra vrbe terrarum dominâ sub Claudio Cæsare Simon* S. P. Q. *Romanum in tantum admiratione sui stupefecit, vt haberetur pro Deo, & receptus in Deorum numerum honoraretur dicatâ sibi statuâ. quapropter* S. P. Q. *Romanum testamur, nos postulare vt si quis eius doctrinâ captus est, ab errore ad veritatem se recipiat.* De Dædalo nihil Iustinus. Eiusdem volatum describit Clemens Romanus, Arnobius, Augustinus, Cyrillus, Epiphanius, Seuerus, Prosper Aquit. Theodoretus, Isidorus, recentiores ferè omnes. De Dædalo nihil. Iustinus etiam in hoc lapsus videtur, quod Semonem Sancum antiquissimum apud latinam gentem numen pro Simone acceperit. Legendum Schidium Petri Claconij de Semone Sanco, anno Christi M. D. LXXIV. Romæ in insula Tiberina inter duos pontes marmoreæ basi cuiusdam statuæ cum huiusmodi inscriptione.

E græco versa.

SEMONI
SANCO
DEO FIDIO
SACRVM
SEX. POMPEIVS SP. F.
COL. MVSSIANVS
QVINQVENNALIS
DECVR.
BIDENTALIS
DONVM DEDIT.

Ostendit

Ostendit deinde Ciaconius ex Fulgentio, Liuio, Plinio, Plutarcho, Varrone, Festo Pompeio, Lactantio, Propertio, Ouidio, Inscriptionibus Semonē Sancum vetustum gentibus barbaris Sabinis & Latinis pro Deo cultū, multis sæculis ante Christum natū. Deū concludit. *Cæterùm videant docti viri, an Iustinus Martyr, vtpote externus, & Latinæ linguæ non admodum peritus, ex ea inscriptione deceptus, in Apologia secunda ita scribat: Post Christi ascensionem in cœlum iidem genij subornarunt quosdam homines, qui se pro diis gererent: qui honores etiam apud vos consecuti sunt, tantum abest, vt pulsi fuerint: Sicut Semonē quendam Samaritam ortum ex oppido Gitto, qui sub Claudio Cæsare subnixus ope dæmonum, & fretus magicis artibus, in hac vrbe regiâ deus est habitus, & quasi Deus honoratus statuâ positâ in Tiberi inter duos pontes cum hoc Latino titulo,* SIMONI DEO SANCTO. Hæc Iustinus, qui existimasse videtur Semonem esse Simonem. Refert etiam Irenæus lib.1. contra hæreses, cap.20. Simonem à Claudio Imp. statuâ fuisse honoratum: sed id à Iustino accepit, vt Tertullianus in Apologetico, cap.13. cùm scribit: *Cùm Simonem Magum statuâ & inscriptione* SANCTI DEI *inaugurati*. vt etiam Eusebius Cæsariensis lib.2. hist. cap.12. Nicephorus lib.2. cap.13. & Nicetas Choniates lib.4. Thesauri cap.1. Suspicantur nonnulli Laureoli personam Christianum egisse, hoc est martyrem fuisse, quod mihi nondum credibile visum. LVCANO.) De Lucania vnde præstantes & immmanes, Romam mittebantur vrsi. Plinius lib.3. cap.5. Varro lib.4. de l.l. LACERERIS.) Syncopa, pro lacerareris, aut certè enallage temporum, si legas, tunc; Nec syncopa, nec enallage, si, nunc, scribas, vt scribendum censeo, & exemplaria habēt. Alloquitur enim præsentem Dædalum, dum laniaretur ab vrso. q.d. Dædale cùm sic distraharis ab vrso, quàm cuperes habere pēnas tuas. *habuisse* tamen pro præsenti ponitur κατ᾽ ἐναλλαγήν. Nam hæc formula huic par est. Tu, cum sic esurias, quàm cuperes aut cupias habere (non habuisse) victum. aut huic. Tu cùm sic discerparis ab vrso, quàm cupias habere pennas tuas? QVAM VELLES PENNAS NVNC HAB. TVAS.) Cum caderes vt Icarus cap.12. apud Suetonium in Nerone *ipso primo statim conatu cecidit iuxta Neronis cubiculum*, id est, suggestum in Amphitheatro, quod instar cubiculi erat. lege Casaubonum ad illum locum. NVNC.) Iusta lectio, sensus est, quàm velles nunc habuisse pennas illas, quas tunc habuisti cùm à Cretâ auolares cum Icaro vt Ouid. canit. 8.

——pennisq́ leuatus
Ante volat, comitiq́ timet, velut ales ab alto.

De Rhinocerote.

VIII. IX.

Præstitit exhibitus totâ tibi Cæsar arenâ,
Quæ non promisit prælia Rhinoceros.
O quàm terribiles exarsit pronus in iras.
Quantus erat cornu, cui pila taurus erat.

Rhinocerotis & Tauri pugnam describit. Rhinocerotis victoris cornu miratur. Rhinoceros vt Pausanias depingit lib.9. Animal est cui in summa nare cornu est, & aliud super illud, non magnum. *Çφίσιν ἐπ᾽ ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἓν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα.* Hinc Rhinoceros dictus est à cornu illo maiore è nare prorumpente. Plinius lib.8. cap.20. longitudine parem elephanto scribit, cruribus tamen breuioribus, colore buxeo, cui vnum in nare cornu sit, quod pugnaturus limat ad saxum, Hostem elephanti. Dio tradit lib.5. ὁ δὲ ῥινόκερως ἐλέφαντι τινι προσέοικεν, κέρας δέ τι κατ᾽ αὐτὴν τὴν ῥῖνα προέχει καὶ διὰ τοῦτο οὕτω κέκληται. *Rhinoceros similis aliqua ex parte elephanti, cornu eminens habet in nare, vnde dictus est Rhinoceros.* Effigiem habes apud Gesnerum & Pierium lib.2. de Rhinocerote. Plura de hoc infrà, nec idem Rhinoceros seu nari cornis, & monoceros seu vnicornis. PRÆSTITIT PRÆLIA QVÆ NON PROMISIT.) Aegrè irritantur rhinocerotes ad pugnam. Martialis infra epigr. 22. *sollicitant pauidi, &c.* Et, Epigr. 22.

Desperabantur promissi prælia Martis.

Irritabantur autem flagello, igne, & ferro candente, stimulis, vt infra docebimus. EXHIBITVS.) Dio in Augusto lib.51. Rhinocerotem ab Augusto tradit exhibitum. Sueton. in Aug. cap.34. Rhinocerotem ab eodem Augusto Romæ inusitatum apud septa ostensum tradit. Plinius tamen lib. cap.20. Pompei Magni ludis Rhinocerota spectatum dicit. Postea sequentes Imperatores monstrauere, nec tamen omnes, de Tito pronum est suspicari, quod Suetonius dicat omne genus ferarum ab illo datum. De Domitiano nummus docet Rhinocerotem gerens cum vrsu iactato, de vtroque fortè Martialis. Pollio in Gallieno inter feras Romæ interfectas numerat Rhinocerotem. PRONVS.) Cornu submisso ad tollendum taurum, & fera aliàs etiam prona. CVI PILA TAVRVS ERAT.) Lib.14. epigr.53. hæc verba repetit.

Nuper

Nuper in Ausonia domini spectatus arena
Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat.

Tauri pilis irritabantur, non illis quibus ludebatur, sed in effigiem humanam formatis, vt mox infrà docebimus. Rhinoceroti verò ipse taurus pro pila erat, tam leue illi pondus taurus. Vnde robur bestiæ discis, quod admiratur poëta, nec præ magnitudine expromit vt lectori, quod solet, meditandum relinquat.

De Leone qui gubernatorem offendit.

x. IX.

Læserat ingrato Leo perfidus ore magistrum,
Ausus tam notas contemerare manus,
Sed dignas tanto persoluit crimine pœnas,
Et qui non tulerat verbera, tela tulit.
Quos decet esse hominum tali sub principe mores,
Qui iubet ingenium mitius esse feris?

Custos leonis *Seneca.*

Lemma declarat epigramma, quod in laudem Cæsaris finit, quem à clementia commendat. GVBERNATOREM) Mansuetarium vocauit in Heliogabalo Lampridius & Firmicus. Noster magistrum in hoc epigr. & infra 17. 18. & 22. Strabo διδάσκαλον & χορτοφόρον, Glossa. Elephanti tamen rector præter communia nomina etiam sua & propria habet, quod suo loco monebimus. Græcis etiam Leonum domitor dicitur, λεοντοκόμος, λεοντοφόρος ἡμεροποιός. Mansuetariis Manilius & mathematici genitalia sidera tribuunt Leonem, Scorpium & Sagittarium. Man. lib. 4. de Sagittario.

Et quibus in bifero centauri corpore sors est
Nascendi concessa libet coniungere currus. & mox.
Quadrupedum omne genus (vel genus impositis) domitare magistris
Exorare tigres, rabiemq; auferre Leoni.

In apotelesmatis sphæræ barbaricæ mansuetarius egregiè depingitur, apponam Manilij versus ex. v. De natis sub Leone & Scorpio.

Non inimica feræ tali sub tempore natus
Ora feret placidas reget in commercia gentes.
Ille manu vastos poterit frænare Leones
Et palpare Lupos, Pantheris ludere captis, &c.

Infra ponemus cætera. INGRATO ORE.) Alioqui gratissimum animal, vt non nisi vehementer irritatum, sæueque verberatum in magistrum sæuiisse putem. Nota est Androcli seu vt alij malunt Androdi Daci historia ex 5. Gellij cap. 14. dictumque vulgo. *Hic est Leo hospes hominis, hic est homo hospes leonis.* Eiusdem est mentio apud Senecam 2. de ben. *Leonem*, inquit, *in Amphitheatro spectauimus, qui vnum è bestiariis agnitum, cùm quondam eius fuisset magister, protexit ab impetu bestiarum* Plura grati animi signa in leone leges apud Plinium lib. 8. Aeliano ἀνδροκλῆς lib. 7. var. cap. 48. dicitur. ἀνδροκλῆς κατεγνώσθη θηρίοις βορὰ παραδοθῆναι. Androcles bestiis obiectus, &c. Enimuerò vt beneficiorum sunt non immemores, ita non obliuiscuntur iniuriarum, quod Philostratus lib. 7 docet, cùm mansuetarium his verbis instituit. μήτε παίωσι, μνησικακεῖν γὰρ, μήτε θεραπεύειν, ἀγερώχους γὰρ ἐκ τούτου γίνεσθαι, καταψῶντας δὲ μᾶλλον ἐς εὐαγωγὰ ἤδη ἄγειν. *Ne verberent eos, memores enim & vltionis appetentes sunt: ne blandiantur aut studiosius tractent: ex eo enim intumescunt, sed manu palpantes, ad facilitatem & mansuetudinem deducant.* Nec falsa monet; comitem certè Iubæ regis adolescentem nobilem, à quo sagitta percussus erat, post annum occursantem inter exercitum totum, agnouit, & solum inuasit, omnibusque frustrà opem ferentibus, in conspectu omnium lacerauit. PERFIDVS.) Vt qui iura humanitatis præter morem, iam mansuetus violarit, sed corrigo morem, nec enim feræ, quamuis domitæ, fidendum, Nam verè Homerus

——οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσι ὅρκια πιστά.
Fœdera sunt hominem non fida, interq; leonem.

Tigres enim & leones, vt epist. 89. verè Seneca. *non exeunt, sed tantum submittunt feritatem.* Elegans est & de lupo ingrato & perfido epigramma ἀδέσποτον, quod propter vltimum versum totum apponam, Ouis de lupo & pastore querimonia.

Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω οὐκ ἐθέλουσα.
Ἀλλά μ' ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη.

Αἰξηθεὶς

Αὐξηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσται.
Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται.

Quod ita intelligo.
Inuitam cogunt stolidi me iussa magistri
Nectar dulce fero suppeditare lupo.
Qui mox lacte meo, maior me, sæuiet in me:
Gratia naturam flectere nulla potest.

Parœmiam lege. Ale catulos lupi. Quod lupo, hoc de leone, vrso, apro, & quauis immani fera accipe, lupus pilum non animum mutat. Lege lib. 2. epigr. 75. de Leone.

Dedidicit pacem subitò feritate reuersâ.

Et de vrso Iuuenalis quamuis mansueto

——rabido nec perditus ore
Fumantem nasum viui tentaueris vrsi
Sit placidus licet, & lambat digitosq; pedesq;
Si dolor & bilis, si iusta coëgerit ira
Vrsus erit.

AVSVS TAM NOTAS CONTEM. MANVS) tam familiares manus, tam sæpe ori innocenter insertas, ore nunc perfido lædis? Alioqui leones à teneris mansuefactos ait esse mansuetissimos Aelianus, & quiduis sustinere patienter à magistro. vti & noster liber lib. 2. *Lib. 5. de natura animalium.*

Verbera securi solitus leo ferre magistri
Insertamq; pati blandus in ora manum.

Iterum Aelianus lib. 17. *Leones Indi cicurantur facilè, vt habena ductari possint, & ad venandos hinnulos, ceruos, apros, tauros, asinos feros loro canum instar agantur.* Et lib. 5. *Hanno* (Carthaginensis ille primus leonis domitor & mansuetarius, vt auctor est Plinius.) *Leonem habuit vasa portantem, & Berenicæ leo fuit cicur, nihil distans ab ancillis ornatricibus. Lingua enim vultum eius perpolibat, & rugas læuigabat, & conuiua erat comedens lentè & modestè.* Seneca cap. 3. lib. 2. de Ben. *Officia etiam feræ sentiunt. Nec vllum tam immansuetum animal est quod non cura mitiget, & in amorem sui vertat. Leonum ora à magistris impunè tractantur.* Idem lib. 2. de ira, & epist. 86. Statius Sil. 2. de mansueto leone.

Quid? quod abire domo rursusq; in claustra reuerti
Suetus & à capta iam sponte recedere præda,
Insertasq; manus laxo dimittere morsu.

TELA) necem. Telum hîc venabulum aut contum, iaculum, excipium, hastamúe explica. his enim armis vtebantur ad conficiendas bestias. QVOS DECET ESSE HOMINVM T. S. P. MORES.) Qui feras cupit esse humanas, quales hic homines cupiat, qui ab humanitate nomen habent. à minori.

De Vrso.

X. XI.

Præceps sanguineâ dum se rotat vrsus arenâ
Implicitam visco perdidit ille fugam.
*Splendida iam * tecto cessent venabula ferro,*
Nec volet excussa lancea torta manu;
Deprendat vacuo venator in aëre prædam,
Si captare feras aucupis arte placet.

** al. terso, alit. recto. melius tecto.*

Nouum venationis genus prædicat, quod visco, quo aliâs aues capiuntur, fiebat. Implicitus enim visco velut glutino aut pice vrsus, expedire fugam non poterat, facileque conficiebatur. PRÆCEPS VRSVS) impetu ruens. ROTAT) κυβιστᾷ Græcè, in orbem agit, seu voluit. Ex Plinio & Plutarcho discis causam. Vrso enim inualidissimum caput: ideò vrgente vi, manibus illud operit, seque vel præcipitat ex rupe, cùm in montibus agitatur, vel in arena capite pedibus, quos manus appellat Plinius, tecto, in orbem volutus plagas declinat. IMPLICITAM VISCO PERD. ILLE FVGAM) hæsit visco impeditus, vt aues cùm viscatas virgas insident. neque enim expono, rete, vt Perottus, etsi veteribus eo intellectu vsurpatum. Virg. 1. Georg. *Plin. c. 36. lib. 8. Plut. de causis.*

Tum laqueis captare feras & fallere visco.

Nonius Marcellus. *Viscum, inquit, positum pro rete à tenacitate.* Varr. Parm.

Lepusculi timentes hoc quadrangulum
Dedit Diana rete nexile, ἄκρυας
Viscum sagenam, lineamq; compedem.

Viscum intelligo genus glutini, quod aucupiis seruit, cum quo contendit hanc venationem
poëta, alioqui nihil dicturus, cùm hoc, vt nouum genus venationis admiretur. Rete tamen quod
iam occurrit, posśis accipere vt nouũ, non in siluaticâ, sed Amphitheatrali venatione, quam sen-
tentiam non omnino reiiciendam pono. Quamuis apud Xiphilinum in Commodo lego bestias
retibus in Amphitheatro inclusas, à Commodo confectas. Splendida venabula.) Idem e-
pitheton dedit venabulis Ouid. 8. Transfor. de Atalanta canens.

Splendidaq́, aduersos venabula condit in armos.

Quem meus intrauit splendenti cuspide Dexter.

Et noster:

Sensus est, nihil opus est ad venationem venabulo aut lancea, quando feræ visco possunt ca-
pi. Sed non satis erat capi, conficienda erat fera, quod absq; ferro non fiebat. Expono igitur. Ces-
sent iam venatores coloribus imbuere venabuli mucronem, non effugient iam quamuis splen-
dentem venabuli aciem, nec opus erit iacere lanceas eminus, cùm cominus irretitæ visco facilè
possint cædi, Venatores autem, ferrum seu mucronem venabuli arte celabant, vt feræ facilius se
ferro induerent non viso, à viso autem refugiebant. Qui legunt, *terso*, ad nitorem ferri id refe-
runt, nam politum & splendens ferrum & abstersum appellatur. Marcilius scribit, *recto*, quod ve-
nabuli ferro rectâ figerentur feræ, lanceæ vibrarentur. Sed si coloribus infecta, quomodo splen-
dida? nempe vt gladius politus vaginâ conditus, vt gemma dactyliothecâ clausa. Absterge co-
lores, præstinguet lumina. Splendidum ergo per se venabulum coloribus fucabant, vt feras fal-
lerent. Quod hic non erat necesse, cùm declinare etiam splendentem ferri aciem visco hæ-
rentes non possent. Non repudio alteram explanationem: cessent venabula venatorum, & con-
dantur vaginâ, quando hic illis vsus non est, cùm feræ nouo artificio, auium ritu capiantur, id
quod à principio dixi. Porro quæ de infectis venabulis dixi, ab oculatis testibus accepi, id in-
quam in venationibus solere fieri. Venabulum venantium telum latissimum. Nonius. Græcis
προβόλια dicuntur, quæ ex Xenophonte ita describit Iul. Pollux. lib. 5. cap. 3. Προβολίοις δὲ ἐπὶ τὰς
σῦς καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀγχέμαχα θηρία. Et mox. τὰ δὲ προβόλια ἔστω μὲν κρανίας, στερεὰ δὲ καὶ δυσθραυστοπαγῆ, φησὶν ὁ ξε-
νοφῶν, αἱ λόγχαι ἢ αὐτῶν ἔστωσαν σιδήρου τομωτάτου. τῆς δὲ λόγχης, τὸ μὲν περὶ τὸ ξύλον καλεῖται αὐλὸς, οὗ τὸ μὲν ἔξωθεν
περίμετρον, τὸ δὲ ἔνδοθεν τοῖχος. τὸ δὲ μετὰ τὸν αὐλὸν κοῖλον ὀβελίσκος, ὅθεν δὲ πλατύνεται, πτέρυγες, καὶ ἑκατέρωθεν
προβολαί. καὶ δεῖ τῶν πτερύγων ἑκατέραν πλατυνομένην, παχυτέραν οὖσαν ἀπολεπτύνεσθαί τε καὶ ἀποστενοῦσθαι κατὰ μικρὸν
ὑπολήγουσαν, ἄχρι πρὸς τὴν γλῶτταν, ἐσομένου δὲ οὐ μόνον τὴν ἀκμὴν ἀλλὰ καὶ τὰς πτέρυγας χρήσιμον, id est, *venabu-
lis autem contra apros & alias cominus congredientes feras. Porro venabula cornea sint, solida & è corno arbore in-
star hastæ fabrefacta, vt inquit Xenophon, horum autem cuspides è ferro sint maximè penetrabili. Sed cuspidis pars
iuxta hastile, fistula dicitur, cuius exterior pars perimetron, interior autem murus. Quæ autem post fistulam est con-
cauitas, obeliscus, & vbi dilatatur alæ dicuntur, quæ vtrinque sint prominentiæ. Cuspidis verò acies, lingua, & opor-
tet alterutram alarum latiorem, & densiorem attenuare, coarctareq́, vt tenuior earum circa linguam finis sit, a-
cuere verò non aciem modò, sed & alas perutile est.* Hæc Xenophon de venabulo. Alia instrumenta ve-
natoria ibid. describit Pollux. Hesichius & Philostratus, Oppianus item lib. 1. Hic tantùm obser-
ua duplex pugnandi genus cum feris, cominus alterum, alterum eminùs, qui comminus pugna-
bant ἀγχέμαχοι, & bestiæ ἀγχέμαχα θηρία dicebantur Græcis pugna ipsa, ἐξ ἀντιστάσεως μάχη, seu μά-
χεσθαι, & συστάδην μάχεσθαι. *contra leonem stare, excipere feras, in plano cum belluis pugnare.* Alterum genus
πόρρωθεν βαλεῖν, vel ἄνωθεν ἀκοντίζειν. De primo genere loquitur hîc Martialis, de altero mox sub-
iungit. Nec valet excussa lancea torta manu.) Eminus nempe emissa, excussa
manu, à corpore proiecta longius, vt fit, cùm telum vel iaculum manu torquetur vibraturque.
Xenophon λόγχην appellat, genus hastæ est missilis, sæpeque hasta sine adiecta voce nuncupa-
tur ein Spieß nostratibus, vt venabulum ein Knöbelspieß / Schweinspieß. Deprendat vac.
ven. in aere prædam.) Quando feræ, inquit, visco auium more capiuntur, quid superest,
nisi vt ipsæ feræ auium ritu volitent: ἀπὸ ἀδυνάτου, & absurdo est conclusio, quod iam videatur,
nec absurdum, nec ἀδύνατον.

Cicero telum cum lato ferro.

Eminus iacere.

De Sue quæ ex vulnere peperit.

XIII.

XII.

Inter Cæsareæ discrimina sæua Dianæ,
Fixisset grauidam cum leuis hasta suem,
Exiliit partus miseræ de vulnere matris.
O Lucina ferox, hoc peperisse fuit?
Pluribus illa mori voluisset saucia telis,
Omnibus vt natis triste pateret iter,

Quis

Quis negat esse satum materno funere Bacchum?
Sic genitum numen credite: nata fera est.

Sequuntur tria eiusdem lemmatis epigrammata sanè venusta & rotunda, diuerso singula epiphonemate conclusa.

INTER CÆSAREAE DIANAE SAEVA DISC.) Prima pars epigrammatis historica est, qua inexpectatus explicatur euentus ex ictu & vulnere secutus, altera pars continet iudicium & acclamationem poëtæ ab exemplo, & fabula. Cæsaream Dianam appellat venationem Amphitheatralem, quæ Dianæ sacra est, vt in prolematis est enarratum, inuentrix pro re inuenta μετωνυμικῶς ponitur. sic infra numen vtriusq; Dianæ vocat. DISCRIMINA SAEVA.) Cruentam cum feris pugnam notat, qua vel à bestiario fera, vel à ferâ bestiarius conficiebatur. Inuisum Christianis spectaculum, quod ex Athenagoræ pro Christianis Apologia, Tertulliani lib. de spect. cap. 10. & Apol. cap. 9. Ambrosio in Psalm. 118. Saluiano, Prudentio, Cypriano epist. 1. ad Donatum aliisque discis. Ambrosius quidem vocat *ministerium crudelitatis.* Cassiodorus lib. 5. cap. 42. *Ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam feritatem.* Imperatores Christiani lib. 11. cod. 43. cruenta spectacula sustulerunt. Venatio ipsa φιλοκύνηγος, & venatores φιλοκύνηγοι θηριομάχοι, παράβολοι Græcis appellantur. GRAVIDAM SVEM.) Siluestrem & feram. Infra. Sus fera iã grauior— LEVIS HASTA.) In fuga vel cursu lancea iacta figebantur, quamuis enim ἀγχέμαχα θηρία essent, tamen non raro territa fugiebant in arena. Martialis infra de leone. Hunc leo cum fugeret— Hinc opus erat venabuli splendentem aciem colore inficere, vt facilius incurrerent. De vrso suprà, Implicitam visco perdidit ille fugam ἐξ ἀντιστάσεως venabulo excipiebantur, eminus hasta seu lancea, vt dictum, feriebantur. GRAVIDAM.) Infra —iam grauior, maturi pignore ventris. EXILIIT PARTVS MIS. DE VVL. MAT.) Vulnere facta parens. Simile in dissimili animante scribit Philippus lib. ep. Græc. εἰς ζῶα.

Ὠκείαις ἐλάφοισι κύων ἰσάμιλλα δραμοῦσα
Ἔγκυος ἠλκώθη παιδοπόρον γένεσιν·
Πᾶσα δὲ συγκατέμυσε κατυλωθεῖσα χρόνοισιν
Ἤδη δ' ἡ τοκετῶν ὥριος ἦν βάσανος.
Πολλὰ δ' ἐπωρύνουσαν ἀνὴρ ἐσιδὼν ἐτόμησεν,
Καὶ σκύλακες φίλιοι νηδύος ἐξέθορον.
Ἀρτέμιδος λέλυται λοχίων χάρις. ἔμπαλι δ' Ἄρης
Ἤρκται μαιοῦσθαι γαστέρας ἡμιτέρας.

Æquabat celeris cursu vestigia ceruæ
Fœta canis, tuber cui graue ventris erat:
Vlcera iam multis vterum clausere diebus.
Horaq; maturum ponere iußit onus.
Tum querulam facto venator vulnere soluit,
Et catulis facto vulnere, facta via est.
Nil meruit Lucina: Deæ Gradiuus obire
Cæpit onus: catulis ille Diana fuit.

Sic Gratianus leænam fœtam sagittæ ictu interemit, sed non tam secundo casu fœtûs, quem vna cum matre eod. ictu traiecit. Ausonius epigr. 3.

Nec contenta ictos lethaliter ire per artus,
Coniungit mortes vna sagitta duas.

O LVCINA FEROX HOC PEP. FVIT?) Luna præest conceptibus, Lucina (quæ & Diana) à Parcis præfecta est parturientibus, quod ipsa fuisset absque dolore à matre gestata in vtero, & absque sensu in lumen edita, quemadmodum Callimachus in hymno Dianæ canit.

———ἧδέ με μοῖραι
Γεινομένην τὸ πρῶτον ἐπεκλήρωσαν ἀρήγειν
Ὅττι με καὶ τίκτουσα καὶ οὐκ ἤλγησε φέρουσα
Μήτηρ, ἀλλ' ἀμογητὶ φίλων ἀπεθήκατο κόλπων
———*hisce leuare*

Vix bene me natam Parcæ statuere dolores,
Quod me cùm pareret vel cùm gestaret in aluo
Mater non vnquam doluit, sine læta dolore
Deposuit quod ventris onus——

Hoccine, inquit, est matrem leuare onere, peremptam vulnere? Crudelis est hæc legis obstetricandi ratio & interpretatio, qualis fuit Tiberij, qui virgines, quas more tradito nefas esset strãgulari, vitiatas iussit suffocari, vt Suetonius tradit in Tiberio. Dio de filia Seiani. Eadem lex erat de prætextatis, vt Dio & Appianus prodidere. PLVRIBVS ILLA MORI.) Nempe φιλότεκνόν τι φύσις. Ex hoc versu patet vnum tantum suculum prosiluisse, cæteros cum matris funere tumulatos, imò

& infrà ep.14.pignore dixit, de vno item ſuculo locutus. Natis.) tranſlatum ab homine ad feras. Triste iter) vulneris & funeris, ſic Cæſonem, non Cæſarem aiunt natum à cæſo matris vtero. Qvis negat) neget legunt nonnulli propter ſimilit. illius de Nerone.

Quis neget Æneæ magna de ſtirpe Neronem.

Natvm materno fvn. Bacchvm?) Nota fabula eſt ex Pindari Olymp. od. 11. Ouid. Met. 3. Orpheo, Euripide, Hygino, Manilio, Mythologis, fulminata enim Semele, Liber extractus eſt viuus, & Iouis femori aſſutus, iterumque natus, vnde Dythyrambus & bimater, Iouis enim femur illi pro altera matre erat. Vnde poëta lib. 5. epigr. 73.

Qui potuit Bacchi matrem dixiſſe Tonantem,
Ille poteſt Semelen dicere Ruſe patrem.

Et bis genitus audit apud poëtas. Credite) à minori. Si fera nata eſt per vulnus & funus maternum, non poſsit eodem modo Deus?

De eadem.

XIII. XII.

Icta graui telo, confoſſaq; vulnere, mater
Sus pariter vitam perdidit atq; dedit.
O quàm certa fuit librato dextera ferro,
Hanc ego Lucinæ credo fuiſſe manum.
Experta eſt numen moriens vtriuſq; Dianæ,
Quaq; ſoluta parens, quaq; perempta fera eſt.

Gravi telo.) Atqui modo dixerat, Fixiſſet grauidam cum leuis haſta ſuem, graue telum & leue telum pugnant in ſe: ſed leuem haſtam propriè dixit: graue telum τεχνικῶς καὶ συνεκδοχικῶς cauſſam pro effectu, leui haſta non leue vulnus, ſed lethale & graue faciebat. Mater Svs pariter vitam perd. atqve ded.) Argutia à * contrariis, dare, perdere ſeu auferre vitam. ἄδηλον eſt epigramma lib. 3. epigr. Græc. εἰς γυναῖκας, quod propter elegantiam totum ſubſcribam, quando ad rem facit.

*Vel potius à repugnantibus tantum, perdere enim hic amittere, non auferre valet.

Εὐχέσθω τις ἔπειτα γυνὴ τόκον εἶπε πολυξώ
Γαστέρ' ὑπὸ τεκέων ῥηγνυμένη τεκέων
Μαίης δ' ἐν παλάμῃσι χύθη νέκυς. Οἱ δ' ἐπὶ γαῖαν
Ὤλισθον κοίλων ἄρσενες ἐκ λαγόνων
Μητέρος ἐκ νεκρῆς ζωὸς γόνος. εἷς ἄρα δαίμων
Τῆς μὲν ἀπὸ ζωὴν εἵλετο τοῖς δ' ἔπορεν.

Optet, ſi qua valet ſobolem: conqueſta Polyxo eſt,
Dirupto natis perdita ventre tribus, Tergeminis rupto viſcere pignoribus.
Et ruit in manibus tepidæ obſtetricis: at illi
Protinus ex aluo proſiluere foras
E matre extincta vini: ſic flebile fatum
Huic vitæ munus demſit, & hiſce dedit.

O qvam certa fvit lib. d. ferr) εὐστοχίαν venatoris laudat, ſeu arte ille ſeu caſu telum miſit. Lvcinae manvm.) Tam certa fuit, vt diuinam poſsis dicere. εὐστοχώτατοι fuiſſe prædicantur, Commodus ab Herodiano & Dione. Domitianus à Suetonio, ab Aurelio Victore Gratianus, & Indi, Baleares, aliique populi paſsim ab hiſtoricis ſacriſque paginis celebrantur. Experta est moriens nv. vtr. Dianae.) Lucinæ Dianæ. Dianæ venatricis, Lucinæ obſtetricis. Ipſemet exponit extremo verſu, vt fera ſit experta vtramque Dianam, vulnere nempe, quo perempta, venatricem; onere ventris, quo leuata, obſtetricem. Sic Lucina fecit parentem, Diana peremptam confecit. Horatius carm. ſæcul. de ludis Auguſti de Lucina præſide partionum.

Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia tuere matres:
Siue tu Lucina probas vocari
Seu genitalis
Diua producas ſobolem, patrumq;
Proſperes decreta ſuper iugandis
Feminis, proliſq; nouæ feraci
Lege marita.

De

De eadem.

XIII. XIV.

*Sus fera iam grauior, maturi * pignore ventris*
Emisit fœtum, vulnere facta parens.
Nec iacuit partus sed matre cadente cucurrit:
O quantum est subitis casibus ingenium.

* Pignora, sed pignore melius.

Opportunum lemma nactus poëta mirificè ludit, & copia verborum, & ingenij argutiâ. FERA.) vt à scropha & porca distinguat siluestrem. GRAVIOR.) quia partui proxima, quod ipse docet, cùm subiicit. MATVRI PIGNORE VENTRIS.) pignore legendum, quoduis pignus deposuerim, quod sequatur. ET MISIT FOETVM.) Si communem retineas scripturam, appositio est, pignora fœtum. Pignora sæpiculè natos & partum significant poëtis. Propertius. *Vide sup. ep. 12. Omnib. vt natis triste p. 1.*

Nunc tibi commendo communia pignora natos.

Ouid. *Dulcia sollicitæ gestabant pignora matres.*

Senec. in Med. *In matre si quod pignus etiam latet*
Scrutabor ense viscera, & ferro extraham.

Suetonius etiam pignora communes liberos appellauit in Tiberio. Fœtus dicitur, quidquid animal parit, seu oua, seu animal. Ouidius dixit Arboreos fœtus. Translatè etiam ad ingenij opera transfertur, ingenij fœtus. MATRE CADENTE CVCVRRIT.) Suprà, Exiliit partus. Cucurrit, inquit, quasi periculum sensisset, quod fuga cuperet declinatum. O QVANTVM EST SVB CAS. INGENIVM.) Rursum ab admiratione casus & fortunæ claudit. vt de Regulo lib. 1. cap. 13. *Vnus nempe tantum,*

Nunc & damna iuuant: sunt ipsa pericula tanti,
Stantia non poterant tecta probare Deos.

Thucidides, *Subita, inquit, experiuntur ingenium & indicant,* quod ingeniosissimus Protogenis, & Nealcis principum pictorũ casus, huius in equi, illius in canis spumâ exprimendâ docet, cùm vtrumque ars & ingenium defecisset, fortuna succurrit, lege Plinium 35. lib. cap. 10. Valerium Maximum lib. 8. cap. 11. Plutarchum de fortuna Alexandri Magni. Sic fertur cicada (vt est in Græcorum fabulis, & Clemens Alexandrinus in præfatione memorat.) Eunomi cum Aristone Rhigino Pithiis musicâ certantis citharam subitò insedisse, chordæq; inter cantum ruptæ vicem canendo explesse. Refert & Seneca, sed non fabulam lib. 2. de Ben. cap. 19. *Tuber, inquit, quidam tyranni, gladio diuisit, qui ad eum occidendum venerat, non ideo, &c.* Casus enim beneficium est, hominis iniuria. Et Cicero de nat. Deor. plura. & Val. Maxim. lib. 1. Ausonius epig. 10. in adult.

Quam pia cura Deûm, prodest crudelior vxor
Et cùm fata volunt, bina venena iuuant.

De Carpophoro.

XIV. XV.

Summa tuæ Meleagre fuit quæ gloria famæ
** Quantula Carpophori portio fusus aper?*
Ille & præcipiti venabula condidit vrso,
Primus in Arctoi qui fuit arce poli:
Strauit & ignota spectandum mole leonem,
Herculeas potuit qui decuisse manus;
Et volucrem longo porrexit vulnere pardum:
Præmia cum laudis ferret, adhuc poterat.

* Est quota.

Carpophorum θηριομάχον celebrem commendat ab ætate, fortitudine, εὐτοχίᾳ, eumq; Herculi, Meleagro, Iasoni, Perseo, Bellerophonti anteponit tribus epigrammatis, hoc, inquam, & 23. vigesimoq; septimo. Qui propè adolescens eod. spectaculo vicenas feras, easq; immanissimas cõfecit. Illud 66. lib. 5. non refero ad Carpophorum. SVMMA GLORIA FAMAE TVAE MELEAGRE FVIT APER) Prædicatur ab Historicis & Poëtis virtus Meleagri feræ confectoris. Diodorus Siculus testis lib. 4. Tzetzes histor. 102. Chil. 7. Pausanias in Arcadicis, Sosiphanes in Meleagro, Homerus Iliad. 1. Ouid. Met. 8. Meleager, vt vno verbo rem exponam, Oenei Aetolorũ regis filius, immissum ab iratâ, ob neglecta sacra, Dianâ, ex Oeta monte in Aetoliæ sata, & Oenei regis cultissimâ vineam

 aprum,

aprum, cum Heroibus ex tota Aetolia concurrentibus, & Atalanta, seu Iasonis, seu Schœnei filia heroide confecit, immortalemq; laudem inde reportauit. Etsi venatrix Atalanta aprum interemisse scribatur potius quàm Meleager, hic tamen Princeps venationis fuit. Poëta noster, Meleagre, dixit à recto Meleagros. Ab Ouidio modò Meleagros, modò Meleager appellatur.

Esse putant tutos donec Meleagros, & vna
Lecta manus iuuenum——

Et ibid. l. 8.
Nec tamen illa sui successu lætior ictus
Quam Meleager erat.——

Aper) D. Siculus ὗν Καλυδώνιον ὑπερφυῆ μεγέθει nominat. Homerus σῦν ἄγριον. noster lib. 11. epig. 19. suem Calydonium, feram Aetolam lib. 7. epig. 26. Ouid. 8. Met. famulum & vindicem Dianæ, non est hic idem cum Mænalio apro Arcadiæ, quē confecit Hercules, de quo infra epig. 27. Hunc Ouidius graphicè describit his versibus:

Misit aprum quanto maiores herbida tauros
Non habet Epirus, sed habent Sicula arua minores
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida ceruix,
Et setæ densis similes hastilibus horrent,
Stantq; velut vallum, velut alta hastilia setæ,
Feruida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit, dentes æquantur dentibus Indis
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent, &c.

Qvantvla Carpoph. portio.) Multesima (vt Lucretius) hoc est, minima Altera scriptura habet. Est quota Carp. nec malè: amant ita loqui scriptores. Ouid. 4. de Ponto. el. 10.

Qui quota terroris pars solet esse mei.

Et noster infrà, lib. 5. epig. 66.

Cæsaris hæc nostri pars est quota——
Ista tuâ Cæsar quota pars spectatur arenâ.

Præcipiti vrso.) suprà. *Præceps sanguinea dum se rota vrsus arenâ.*

Impetum ruentis feræ explicat. Primvs.) maximus: hoc sensu dixit lib. 1. epig. 52.

Non facit ad sæuos ceruix nisi prima leones.

Et sæpe aliis libris. nihil hîc puto fabulandum de Arcto, seu vrsa cœlesti. Vrsorum sub ea mundi plaga, quæ Arcto subiecta, præstantium magna copia est alborum nigrorumque, de quibus Olaus Magnus lib. 18. cap. 24. & decem sequentibus; Arce. Arctos dicta quasi ἄκρα & arcti, ἄκραι τοῦ κόσμου κεφαλαί, mundi supremi vertices. Olaus scribit Nortmanniam, seu Nortvvegiam octoginta quinque asibus sublatam ab horizonte, vt iure posit dici arx mundi, cùm quinq; tantùm gradibus distet ab ipso polo. Sed arctoi populi dicuntur, quotquot ad septentrionem pertinent. Ignota mole leonem) vasta, inusitata, inuisa prius. Historicum carmen est, non deuoco è cœlo hunc leonem, præsertim cùm in sequenti versu disertè hunc comparet cum illo cœlesti Herculis, cùm dicit. Hercvleas post. qvi dec. manvs.) tantus fuit quantus ille Nemeæus, quem Hercules cæcidit. Decvisse.) Sic lib. 12. cap. 15.

Hæc sunt pocula quæ decent tonantem,

Ouid.
Sunt mihi quas poßint sceptra decere, manus.

Volvcrem porrexit pardvm.) Pardos Varias vocat & Africanas, Plinius lib. 8. cap. 17. quas solo colore à Pantheris distinguit. Adeò contentè currunt seseque extendunt, vt ventre propemodum terram radant. Fulmineos appellauit Claudianus in Paneg. Mallij.

Obuia fulminei properent ad vulnera Pardi.
Semine permisto geniti, cum fortè leænæ
Nobiliorem vterum viridis corrupit adulter
Hi maculis patres, referunt & robore matres.

Oppianus de pardorum, seu pardalium celeritate lib. 3. Cyneget.

Ὠκύτατον θείει, καὶ τ' ἄλκιμον ἰθὺς ὀρούει
Φαίης ὁππότ' ἴδοιο διηερίην φορέεσθαι.
Celerrimè currit, & fortiter rectà irruit,
Diceres cùm videres aëriam ferri.

Equum pernicissimum ter & pluries cursu retrorsum iterato assequuntur. Diuinis quoque litteris eorum celebratur cursus, Abacuc. 1. *Leuiores sunt pardis equi eius.* In cursu condunt vngues, ne hebetentur, vt scribit Plinius. Hoc obserua Pantheras, pardales, & pardos non distingui à plerisque, nisi quà mares, quà fœminas. Porrexit.) extendit, occidit. hoc enim est porrigere. Propertius lib. 11. egl. 8.

Viderat informem multa Patroclon arena
Porrectum & sparsas cæde iacere comas.

Homerus.
μέγας μεγαλωστὶ τανυσθείς.

Et no-

Et noster infrà lib.9. *Et mea porrexit sportula, Paulle pedes,* i. mortua est metaphoricè. Virgilius eodem intellectu extendi dixit.

Victorem Buten immani corpore visum
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Percutit & fulua moribundum extendit arenâ.

Sumta loquendi formula à Romanorum consuetudine, qui defunctos collocabant ad ianuam ædium, & loco, & statu, vt faciem, & pedes haberent extentos ad viam, & publicum obuersos, quod ipsum collocari dicebatur, vt Martialis alibi loquitur.

Quot tua Mœnalios collocat hasta sues.

Ita ad rogum quoque extra vrbem efferebantur, vt pedes & caput portam spectarent, quod Persius Sat.3. intellexit, cùm scripsit. Germani ein Wildschwein setzen in re venatica.

In portam rigidos calces extendit.

Caussam huius moris addit Plutarchus in problem. quod occasus ortui sit contrarius. In caput nascimur, pedibus quasi egredimur. LONGO VVLNERE.) Ingenti lethali, vt Virgilius de Didone, *longumq́; bibebat amorem.* PRAEMIA CVM LAVDIS FERRET.) Ecquæ præmia venatori bestiario? supplicium, infamia, vita, pecunia, honor. Nam quatuor hominum genera pugnasse ad bestias lego, noxios & maleficos, seu fugitiuos & captiuos, ad cultrum damnatos, vel feris obiectos. Et maleficos quidem sine missione, ita vt præmium eorum esset tandem ipsum supplicium, quo bestiis esca fiebant. Imò plerumque ad stipitem alligati bestiis concedebantur, quod suprà iam docuimus, captiui non surrigebantur omnes, sed ad bestias dabantur cum spe missionis, vt etiam sine missione ad arbitrium editoris aut victoris. quod ex Iose.7. Orig. discis. Porrò non idem erat dari ad bestias, & obiici bestiis, hoc enim summum supplicium habebatur, illud si bestiam vicisset, ipso certamine, & victoriâ crimen expiabat. Marcianum consule L. respiciendum in fine ff. de pœnis. Idem Vlpianus affirmat. *Qui nummos,* inquit, *aureos raserint, tinxerint, finxerint, si quidem sint liberi ad bestias dentur, si serui summo supplicio afficiantur,* id est, feris sine missione obiiciantur dissipandi, quod summum supplicium habebatur. Ita Paullus v. Sententiarum tit.23. intelligendus, cùm dicit, *magicæ artis conscios summo supplicio affici placuit, aut cruri affigi, ipsos magos viuos exuri.* Alterum genus bestiariorum erat, qui mercede locabant operam ad depugnandum cum bestiis. horum præmium erat pecunia, quam sanguine aut certè periculo sanguinis redimebant cum infamia, Nam infames erant bestiarij, qui manum mercede commodabant. l.1. §. qui artis ait prætor §. vlt. ff. de iis qui notantur infamia. Omnes enim (l. lege Iulia. §.1. ff. de ritu nuptiar. l. vlt. §. si quis autem. ff. de bonis eorum) qui vel scenæ, vel arenæ operam locabant, infames erant, nec matris hæreditatem adibant. Tertium genus erat eorum, qui virtutis causa quidem ad bestias pugnabant, munera tamen ab editoribus oblata, honoresque in arena non recusabant, nec planè infames erant, vt reor, nec omnem tamen notam effugiebant. De his Cassiodorus Var.5. epist.42. ad Maximum. *Si consularem munificentiam prouocant, qui peruncta corporum flexibilitate luctantur, si organo canentibus redditur vicißitudo præmiorum, si venit ad pretium delectabilis cantilena: quo munere venator explendus est, qui vt spectantibus placeat suis mortibus elaborat: Voluptatem præstat sanguine suo, & infœlici sorte constrictus festinat populo placere, qui eum non optat euadere. Actus delectabilis, certamen infelix cum feris velle contendere, quas fortiores se non dubitat inuenire.* & quæ ibid. atrocia sequuntur. Et infrà: *Sed vobis, quibus necesse est talia populis exhibere, largitate manus fundite præmia, vt hæc miseris faciatis esse votiua. Alioqui violenta compulsio est, solemnia dona subtrahere, & mortes delectabiles impetrare, & ideo quidquid in longam consuetudinem antiqua liberalitate peruenit, sine aliqua dilatione concedite supplicanti: Quia homicidij reatus est, illis esse tenacem, quos editio vestra inuitauit ad mortem.* Et concludit non minus dolenter. *Heu mundi error dolendus, si esset vllus æquitatis intuitus tantæ diuitiæ pro vita mortalium deberent dari, quantæ in mortes hominum videntur effundi.* Ex hoc genere putarim Carpophorum Martialis fuisse, qui virtutis caussa depugnarit non sine spe præmij, quod poëta dicat, præmia cum laudis ferret--. Et fieri potest in secundo genere fuisse bestiariorum mercede pugnantium, qui tamen sibi pretium illud feræ confectæ gloriosum putabant. Vltimum erat eorum, qui tantum gloriæ & virtutis causa certabant cum bestiis, idque eminus, vt imperatores & editores, vel etiam cominus nobiles patritij. Sueton. adi in Augusto. cap.43. Dio lib.48. Xiphil. in Commodo. Iuuen. Sat.4.

Pro fuit ergo nihil misero quod cominus vrsos
Figebat Numidas Albanâ nudus arenâ
Venator. quis enim iam non intelligit artes
Patricias ——

Præmia laudis etiam ad tertium hoc genus bestiariorum referas licet, vt cui nullum fuerit aliud virtutis præmium, præter laudem. plura de præmiis lege apud Bulengerum cap.15. ADHVC POTERAT.) ἀκμαῖος indefessus, integris adhuc viribus erat perinde ac si pugnam ordiretur.

De tauro.

XV.

XVI. *Raptus abit mediâ quod ad æthera taurus arenâ,*
Non fuit hoc artis, sed pietatis opus;
Vexerat Europen fraterna per æquora taurus,
At nunc Alciden taurus in astra tulit.
*Cæsaris atq; Iouis confer nunc *stemma, iuuentus*
Par onus vt tulerint. altius iste tulit.

* Schema, lege iuuenci, non iuuentus.

Schema describitur, quo taurus Herculem in cœlum deportauit. Poëta comparat hoc spectaculum Cæsaris, cum fabulâ Europæ tauro Iouis vectæ per æquor. RAPTVS TAVRVS MEDIA ARENA.) in Amphitheatri fastigium, seu vltra fastigium Herculem gestans elatus est. Quid pegmata automataque sint, & quales machinæ docui, ep. 2. ad illa verba: *Et crescunt media pegmata celsa viâ.* Hîc mihi Martinum Delrium ad Senec. vide. Prol. cap. 8. vbi omnis generis machinæ explicantur, quibus homines & feræ, Diique ipsi sublimes ferebantur. Verúmne taurus fictum Herculem extulit? An potius machina tauri Herculem ferentis in cœlum exhibebatur: Vix enim credibile videtur ipsum Domitianum in taurum migrasse quod aliqui existimarunt. vt Hercules beneficio Domitiani cœlum teneret. Instituta tamen contentio inter Iouis & Domitiani schema, videtur claudicare, nisi taurum qui Herculem tulit, Domitianus subiit. Vt enim Europam Iupiter, sic Herculem Domitianus tulit. Ille suam per æquor tantum, hic suum in cœlum vsque. Hinc poëta: altius iste tulit, Domitia. nempe in forma tauri Herculem. Durum tamen hoc sentire. Sed Marcilius in Musambertio pro Dousa stat, pro nobis alij: tu lector arbiter esto.

NON FVIT HOC ARTIS SED PIET. OPVS) taurus, opinor, Domitianum in forma Herculis in cœlum duxit, Herculi verò Domitianum infrà lib. 9. epig. 66. & 104. componit, immò anteponit. Infra de elephante.

Non facit hoc iussus, nulloq; docente magistro
Crede mihi numen sentit & ille tuum.

Palpat poëta Cæsarem, cuius numen etiam feræ sentiant. VEXERAT EVROPEN TAVRVS) Iuppiter in taurum versus.

Ζεὺς κύκνος, ταῦρος, σάτυρος, χρυσὸς δι' ἔρωτα
Λήδης, Εὐρώπης, Ἀντιόπης, Δανάης.

Europa Agenoris Phœnicum regis filia, flos æui sui à Ioue in taurum verso, in Cretam per mare transuecta est. Ouid. 2. Met.

Ille pater, rectorq; Deum, cui dextra trisulcis
Legibus armata est, qui nutu concutit orbem
Induitur faciem tauri mixtusq; iuuencis
Mugit & in teneris formosus obambulat herbis.

Vbi describitur tota fabula. Mythologos adi, qui fabulis pasceris. FRATERNA PER AEQVORA) per Neptunia regna, Neptunus enim frater Iouis. AT NVNC ALCIDEN TAV. IN AST. TVLIT.) Herculem Taurus in cœlum vexit. CAESARIS ATQVE IOVIS CONFER NVNC STEMMA.) deleatur hoc improbum stemma, & schema reponatur. Versum ita interpungo.

Cæsaris atq; Iouis confer nunc schema iuuenci
Par onus vt tulerint, altius iste tulit.

Petrus Colinus scamma legit, quæ vox locum certaminis signat, Petrus Faber in Agon. Serno schema, quod verbum græcum σχῆμα habitum, formam seu personam, figuram sonat, vt σχῆμα ταύρου φέρειν, tauri formam capere, fictitiam nempe. vsus est hac voce lib. 3. epig. 67. pro tecto & metaphorico nomine: Pugnat vehementer Marcilius pro scammate, mihi schema arridet. Hic enim poëta non agit de loco sed forma & habitu tauri, Europæ & Herculis. Si tamen pro δείγματι, seu specimine accipias scamma, fortè sit ferendum. Quanquam ego cum Budæo malim sulcum stadij, vel cum glossario fossum interpretari, hoc est, vt noster Fronto docet, fines & ambitus stadij; etsi interim pro toto sæpe stadio scamma capiatur. Hesychius, σκάμμα ὁ ἀγὼν, στάδιον. Chrysost. ἕως οὗ ἔτι ἐν τῷ σκάμματι ἐσμέν. quãdiu in stadio sumus, non vt Billius, quandiu in fodiendi munere sumus. plura Fronto. Gerardus Gonti vir eruditus, in suis notis ineditis, rescribit θαῦμα non scamma vel schema, vel stemma, vt sit: confer nunc Cæsaris & Iouis miraculum, hoc enim est θαῦμα, sed schema propius ab est ab antiqua lectione, nec tauma tam vsitatum est Latinis quam schema. Idem per taurum putat intelligendum Titum, vti per Herculem Domitianum, quem ideo æmulabatur quod essent adulatores qui gentem Flauiam Vespasiani referrent ad Reatinos & comitem Herculis, quos Vespasianus pro sua prudentia & modestia irrisit Suet. cap. 12. Vesp. Sententia est à paribus,

In notis ad S. Chrysost. paneg. p. 415.

ribus,quibus tamen infert maius.Compone taurum Iouis & Domitiani,vt iuuenci, ſeu tauri par onus (quamuis nec onus par fuit, nam ille puellam, Cæſarem hic,ille hominem hic Deum, ille per vndas, hic per aërem,ille in terram,hic in cœlum onus ſuum deportauit) ſed tamen vt demus par onus tuliſſe,hic tamen Cæſaris taurus altius tulit Herculem, quàm Iuppiter Europen. Maior igitur Ioue Domitianus. Hoc velim ad coronidem huius epigrammatis obſerues,picturas etiam fabularum in porticibus Romanis, aut pallatiis, ſpectatas in ſcenis, quemadmodum Trebellius in Carino,& Capitolinus in Gordianis narrant,eſſe productas. Europæ verò porticus Romæ celebratur,vt infrà de Selio cœnipeta docebimus.

De ſupplice elephante.

XVI. XVII.

Quod pius & ſupplex elephas te, Cæſar, adorat,
Hic modò qui tauro tam metuendus erat:
Non facit hoc iuſſus, nulloq́ue docente magiſtro,*
Crede mihi numen ſentit & ille tuum.

*ullone.

Blanditur Cæſari velut Deo, cuius numen etiam feræ ſentiant. Carmen per ſe lucet. Ingenium elephanti docile,naturam humanæ proximam deſcriberem, niſi rem vulgatam, omnibuſque proculcatam viderem. Et mihi in tanta lemmatum & rerum varietate nec Iliades,nec Chiliades vllæ ſufficiant, ſi omnia quæ occurrunt in litteras mittam, In hoc epigrammate duæ tréſue elephanti prædicantur virtutes,docilitas,robur,ſenſus quidam humanus. Docilitas cum adoraſſe Cæſarem ſupplex hominum ritu laudatur. De qua AElianus lib.2. cap.11.& lib.13. cap.22. expertè de adoratione, τὸν Ινδῶν βασιλέα προϊόντα ἐπὶ δίκας προσκυνεῖ ὁ ἐλέφας πρῶτον δὲ διδαχθεὶς τοῦτο καὶ μαλάκρῶν μνημόνως τε καὶ συντειδῶς αὐτό. *Indorum regem ad forum euntem adorat elephas,primum quidem edoctus, quod poſtea facit promptè nec obliuiſcitur.* Idem Plinius cap.5.lib.8. *Nam quod ad Elephantorum docilitatem attinet,regem adorant,genua ſubmittunt, coronas porrigunt.* Idem ſequentibus capitibus copiosè de hac bellua præſertim 3.cap.quod de docilitate inſcribitur.Seneca epiſt.85.*Elephantum minimus (non mimus) Æthiops iubet ſubſidere in genua,& ambulare per funem.* Q. Curtius lib.8 *Rector more ſolito procumbere elephantem in genua iuſſit,vt Porus aſcenderet.* Oſorius lib.9.de rebus Emmanuelis,ad Leonem X.fuiſſe miſſum elephantum,qui pontificem adorauit refert.*Cùm Pontifex,inquit,è feneſtra ſpectaret,elephantus acceſſit,& ter genibus flexis,& demiſſo corporis habitu venerabundus illum ſalutauit: quod non mediocrem admirationem ſpectantibus incuſſit.* Sed hoc adorandi artificium inſcitia eſt præ illis,quę AElianus,Plinius, Oppianus,Ariſtoteles,de hac humanâ fera tradunt. Multa ſimul de eadem noſtri æui ſcrptores Pierius Hieroglyph.Lipſius 1.Cent.epiſt.50. Oppiani Scholiaſta nouus copiosè 2.Cyneg.Bulengerus de ven.cap.21. Nobis hæc ad præſentem locum multa ſatis,ſi non multa nimis. HIC MODO QVI TAVRO TAM METVENDVS ERAT) de hoc infrà epig.19.

Elephanti genua ſubmittunt,ſed iuniores:ſenioribus poplites indureſcunt.

Plutarchus, Nonnus,Solinus,Baſilius, Ambroſius.

Occubuit (taurus) cornuto ardore petitus.

NON FACIT HOC IVSSVS, NVLLOQVE DOCENTE MAGISTRO.)Senſus eſt:Non facit hoc iuſſus ab aliquo magiſtro, nec tamen ſine magiſtro, ſeu nullo magiſtro, ſed aliquo magiſtro docente;nempe numine tuo Cæſar,quod illi pro magiſtro eſt,& quod ille ſentit. Marcilij lectio non improbabilis, cui tamen præfero vulgarem cum explicatione Ramireſij, quam hic habes. *multoq́ue* non placet, magis arridet vt Gerardus Gontius legit: nigroque docente magiſtro, vt infra *Nigro bellua nil negat magiſtro.*

Accipe hoc non ποιητικῶς dictum à poëta, quod ſine magiſtro faciat, verè enim bellua prudens intelligit per ſe etiam principis maieſtatem. Caſſiodorum audi lib.10.Var.ep.30.*Et quod omnem intelligentiam quadrupedum ſuperat, non dubitat primo aſpectu adorare, quem cunctorum intelligit rectorem eſſe: cui ſi tyrannus appareat,inflexa permanet: nec imponi poteſt belluæ,hoc & malis pendere, quod a ſe nouit bonis principibus exhibere.* MAGISTRO.) magiſter belluæ vocatur etiam ab Ouid.4.F.

Quæq́ue ſui iuſsis obtemperat Inda magiſtri, Bellua——

Ariſtoteles & Iul.Pollux ἐλεφαντᾶς, ἐλεφανταγωγύς, ἐλεφαντάρχυς. Oppianus [illegible]άντορας, Strabo διδασκάλυς, χορτοφόρυς, Lampridius generatim manſuetarios, Rectorem Curtius lib.8.appellauit. Ipſi elephanti Lucæ Boues, Barri, Barrones, nigræ Indæ belluæ Varroni, Lucretio, Ennio, aliiſque dicti. CREDE MIHI NVMEN SEN. ET ILLE TVVM.) Sentit te eſſe Deum, ſic infrà de leonibus lib.1. *Hæc clementia non paratur arte. Sed norunt cui ſeruiunt leones.* Senſum quendam religionis habere elephantes,& Solem ac Lunam adorare notum. Plinius lib.8. Dion. lib.39. AElianus 7.var. Solinus cap.23.Plutarchus de ſolertia animal.Philoſtratus lib.2.Apollonij cap.8. Arrianus de rebus Indicis. Oppianus lib.2. Cyneg.vocem & diuinationem eorundem θαῦμα, ſeu miraculum vocat μαντικόν τι ἦθος elephanti ſuſpicit.qua de & Lipſius lib.dicto.

De tigride & leone.

XVII.

XVIII. *Lambere securi dextram consueta magistri*
Tigris ab Hircano gloria rara iugo,
Sæua ferum rabido lacerauit dente leonem,
Res noua non vllis cognita temporibus.
Ausa est tale nihil, siluis dum vixit in altis;
Post quam inter nos est, plus feritatis habet.

A mansueta tigride ferum miratur leonem laceratum.

LAMBERE MAGISTRI DEXTRAM.) Cicurari tigres, quamuis natura ferocissimas nulla est dubitatio, cùm præter Martialem AElianus lib.5. cap.14. memoret Regibus Indorum cicuratas adferri. Et Seneca epist. 85. *Osculatur tigrim suus custos.* Magistrum tigridis custodem appellat. Idem tamen tigres, & leones non tam exuere, quàm submittere feritatem affirmat. Noster lib.1. ep.105.-- *Improbæq; tigres Indulgent patientiam flagello.* Quod eædem lambant vel manus, vel pedes vino delibutos, idem docet lib.14. ep.107.

Nos Satyrus nos Bacchus amat, nos ebria tigris,
Perfusos domini lambere docta pedes.

Tigrium verò partim ferarum, partim πεπωλευμένων, & mansuetarum spectaculum in vrbe vsitatum, & vulgare fuisse docet noster poëta lib.8. ep.26.

Non tot, &c. *Quot tua Roma nouas vidit Germanice tigres?*
Delicias potuit nec numerare suas.

*Fuerunt sub Gordiano Romæ elephanti 22. (quorum ipse miserat * duodecim Alexandria.) Alces 10. Tigres 10. &c.* Capitolinus de Antonino Pio. *Et omnia ex toto orbe terrarum cum tigridibus exhibuit.* AB HIRCANO IVGO.) Hircaniam Asiæ regionem Ptolomæus describit lib.6. cap.7. Strabo lib.11. Solinus cap.27. Mela lib.3. de Scythia. Plinius lib.8. cap.18. Ammianus, Arrianus & alij. Tigrim feram alit, omnium testimonio frequentem, vnde Hircanas vocauit Virgilius.

* Variè legitur hic locus apud scriptores. Iulius Capitolinus in Gordianis.

------Hircanæq; admorunt vbera tigres.

Et Corippus lib.3. Iustini.

Non secus Hircanæ quoties spectacula tigres, &c.

Armenia & India fert easdem, vt Plinius, Mela, Marcellinus narrant. Siluas Hircanas laudat Lucanus. *Quas nemore Hircano matrum dum lustra sequuntur,*
Altus cæsorum pauit cruor armentorum.

Mela. *Siluæ alia quoq; dira animalia, verum & tigres ferunt.* Solinus. *Gens siluis aspera, copiosa immanibus feris fœta Tigribus, quod genus insigne maculis, &c.* Vbi elegantissimè ipsam feram describit, vti & Oppianus lib. Κυνηγ. qui ferarum pulcherrimam ait, vt pauonem auium, vt meritò poëta noster Tigrim gloriam Hircaniæ appellarit. SAEVA FERVM RAB. LAC. DENTE LEONEM) Auget admirationem cùm vocat sæuam, quę paullò ante linguâ dextram magistri permulserat, nunc ad ingenium reuersa, sæuior sæuo leone, ipsum leonem discerpserit. RES NOVA.) Nam leo fortissimus animalium prædicatur, etiam diuinarum paginarum oraculis celebratus, vt qui ad nullius paueat occursum. POSTQVAM INTER NOS EST PLVS FER. HABET.) mordet Romanorum crudelitatem, inter quos & feræ fiant ferociores. * Nota est feritas Tigridis, à qua & adagia nata, *orba tigride peior*, lege quæ interpretes ad illum Virgilij versum. *Hirc. adm. vbera tigres.* Cùm non est in quos catulis abreptis sæuiat, seipsam laniat ac discerpit. Sed poëta miratur factam ferociorem inter homines, apud quos tamen mitior esse debebat, immò adhuc indomita, ingressa tamen spectacula, rabiem deponere solebat, vt Corippus canit.

Ramiresius in laudem putat dictum Romanorum, nec ipse caret ratione. Vide Gruterũ ad Sen. ep.7. Quia inter homines fui, &c.

Non secus Hircanæ quoties spectacula tigres,
Dat populis noua Roma suis doctore magistro:
Non solita feritate fremunt, sed margine toto
Intrantes, plenum populorum millia circum
Suspiciunt, magnoq; metu mitescere discunt.
Deponunt rabiem, gaudent fera vincla subire
Per medios intrare locos, ipsumq; superbæ
Quod spectantur amant. Caueam turbasq; fauentes
Lustrant, & pronæ solium regnantis adorant.

Enimuerò vt Euseb. lib.8. hist. Eccl. S. Cyprianus epist.103. de spectaculis lib. Machab.3. AElianus lib.13. Martialis epig.19. & 22. huius lib. docent, feras in hominem & seipsas, ferro, igne, verberibus, vino etiam coactas sæuire. B. Cyprianus de spect. *Eruditur artifex bellua, quæ clementior fortasse*

fortasse fuisset, si non illam magister crudelius sæuire docuisset. Seneca etiam homines apud homines reddi crudeliores docet. *Quid,* inquit *me existimas docere? Auarior redeo, ambitiosior, luxuriosior, imò verò crudelior & inhumanior, quia inter homines fui.* Et mox: *Agite Diis immortalibus gratias, quod eum docetis esse crudelem, qui nō potest discere.* Eiusmodi querela est epist.103.& epist.86. De ipsa tigride locus recurret sæpius, vbi de velocitate & ingenio feræ largius disseremus.

De Elephante.

XVIII. XIX.

Qui modo per totam flammis stimulatus arenam
Sustulerat raptas taurus in astra pilas,
*Occubuit tandem cornuto ardore * petitus,*
Dum facilem tolli sic elephanta putat.

Taurum ab Elephanto elisum dicit.

FLAMMIS STIMVLATVS.) Feræ aliis aliæ viis irritabantur ad pugnam. De flammis & ferro apud Euseb.lib.8.Ecclesi.histor.est mentio. Θηεία ἄγεια ἐν ἀμφιθεάτρῳ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαυτηριασμένα. *Feræ agrestes in Amphitheatro flammis & ferro vstæ,* nempe vt in homines crudelius sæuirent. Sozomenus lib.7. cap.27. *flagelli sonitu in aëre edito prouocari solitas tradit.* Vrsi mappâ sollicitabantur. Seneca testis, cuius locum illustrem adscribam lib.3.de ira, cap.30. *Friuolis,* inquit, *turbamur & inanibus. Taurum color rubicundus excitat, ad vmbram aspis exurgit, vrsos leonesq; mappa proritat. Omnia quæ natura fera ac rabida sunt, consternuntur ad vana.* De eod. colore tauro inimico. Ouid.12.Met.

Haud secus exarsit quam circo taurus aperto,
Cum sua terribili petit irritamina cornu
** Phœnicias vestes, elusaq; vulnera sentit.*

Sic intelligendus est Cicero 2. de Diuin. *Tu verò quid habes, quare putes, si paulò antè cor fuerit in*
Tauro opimo, subitò id in ipsa immolatione interiisse, an quod adspexit vestitu purpureo excordem Cæsarem, ipse cor-
de priuatus est? Præclarus (inquit Hotomannus ad lib.3.institut.tit.de oblig.quæ ex del.nasc.§.inter-
dum;) *est locus, quem ex hoc intellexi. quærit enim an taurus is, cuius cor non est inuentum in sacrificio, conspecta*
Cæsaris purpura, sic expauerit, & terrore exanimatus sit, vt cor amitteret. Adde Vlpianum ff. de furtis. *Cum eo*
qui pannum rubrum ostendit, fugauitq; pecus, vt in fures incideret, furti actio est. Plutarchus etiam elephantes
clara veste ait irritari, oratione de connubialibus præceptis. *Qui ad elephantes se admouent, vestem cla-*
ram non gestant. Et subiungit de tauris, *nec puniceam qui tauris; quod huiusmodi coloribus illa animalia maxi-*
mè efferantur. Quod iterat lib.de fortuna Alexandri. Vide Cœlium Rhod.lib.16.cap.11. Gruterum
ad Senecam de irâ.cap.30.lib.3. Plinius lib.8.cap.63. ab Apris candida veste indutos lacerari scri-
bit. Sed redeamus ad tauros, igni, ferro, stimulis, pilis puniceis ad pugnam incitatos. Pilæ fuerunt
humana effigie fœnea, vel straminea simulacra, purpureo colore aut veste induta, quæ tauris ob-
iiciebantur, qua de re etiam sup. epig.9. dictum. V. glossæ has pilas vocant πανειαείνς & πανεγράφας.
Manias à Diis Manibus vocatas Macrobius testatur. De fœneis hominibus Cic. pro Balbo. *Prospe-*
ctat (vid. Cominius) *quid agatur, videlicet fœneos homines in medium ad tentandum periculum proiectos.* Par-
dalibus chartacei homines obiectabantur. S. Basilius serm.10.exam. Intelligis igitur sequentem
versum. (SVSTVLERAT RAPTAS TAVRVS IN ASTRA PILAS.) ex superioribus dictis. De
eisdem pilis supr.ep.9. infrà ep.22. & aliis. OCCVBVIT TANDEM CORNVTO ARDORE PETI-
TVS.) Taurus ab elephanto percussus concidit. Cornuto ardore dixit περιφραστικῶς, pro cornu vel
dente elephanti. Et metonymia est, cornutus ardor, pro irata bellua. Ardor ira, sicut calor, & calidi iracundi causa pro effectu. Antiquissima scriptoribus contentio est de elephanti dentibus seu
cornibus, nec hodie composita. Lege Oppiani interpretem ad lib.2. Cyneg. (Vbi Oppianus confirmat cornua, non dentes esse.) Marcilium ad hunc locum. Poëta noster, & plerique poëtarum
sæpius dentes, quàm cornua nominant. Dentatam, non cornutam faciunt Herodotus, Aristoteles, Dionysius Afer, Plinius, Philostratus, poëtæ, vt dixi, plerique. Cornutam Oppianus, Varro, Pausanias, AElianus, qui tamen hæret, vti videtur & Pausanias, vt existiment nonnulli hodie nec cornua, nec dentes, arma elephanti nominanda, sed singularem aliquam, ac mediam inter cornua & dentes naturam obtinere. DVM FACILEM TOLLI SIC ELEPH. PVTAT.) Ita tauro supra epig.6. euenit, vt, cùm Rhinocerotem pilam putaret, factus sit ipse pila.

* Petitus emēdat Ramiresius, parum feliciter. Musamb plura.

* Puniceas lego.

Sidonius lib. 9. epist.13. —beluasq; Rapidas vocante panno Acuit quibus furorem Beneficta plaga cocco.

Seneca lib. 2. cap.12. de Ira. Vlpianus lib. 50.§. de furtis Sauar. Vide ad Sidonium.

Hebræi vna voce vtrumque, dentem & ebur signũt שן.

Assen-

Assentatur Cæsari.

XIX.

xx. *Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,*
Promisit pariter Cæsar vtraq; manu.
Non potuit melius litem finire iocosam,
O dulce inuicti principis ingenium?

Principem ab indulgentia laudat, quod ex sua familia munere Quæstorio duos gladiatores, vnum tantùm, quamuis diuersum diuerso petente dederit, Myrinum nempe & Triumphum. Dvm peteret pars haec.) In munere Quæstorio Princeps ordinariis, etiam suos quandoque postulante populo addebat, de quibus Seneca epist. 7. *Hoc plerumq; ordinariis paribus, & postulatitiis præferunt.* Sciendum verò, quòd Principes seu Cæsares proprios & peculiares gladiatores aluerint, ad suas populique voluptates; qui vocabantur Fiscales apud Capitolinũ, & postulatitij; Sed locum hunc diserte explanat disertissimus Lipsius lib. 2. Satur. cap. 16. quem adscribo. *Itaq; rectè,* inquit, καίσαρος μονομάχους, *Arrianus dixit istos lib. 1 Dissertationum:* ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς καίσαρος μονομάχοις εἰσί τινες οἱ ἀγανακτοῦντες, ὅτι οὐδεὶς αὐτοὺς προάγει, οὐδὲ ζευγνύει. *At in Cæsaris gladiatoribus quidam sunt, quibus molestum est non produci, non componi.* Eadem sententia (vt multa alia) expressa in Seneca: *Myrmillonem è C. Cæsaris ludo audiui de raritate munerum querentem. Quàm bella, inquit, ætas perit. Nec gladiatores solùm, sed alebāt etiam Histriones. Et scripsit in Alexandri vita Lampridius, Histriones aulicos eum publicasse. Ab his orti postulatitij gladiatores. Quia enim Cæsariani isti eximij, viribus, arte, ornatu: sæpè postulari à populo solent, velut muneris auctarium. Suetonius in Domitiano. Quæstoriis muneribus, quæ omissa reuocauerat, ita semper interfuit, vt populo potestatem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret. Ait aulicum apparatum, quod in Gallienis Capitolinus gladiatores pompaliter ornatos. Et credo ornatos auro præeunte mihi Spartiano in vita Hadriani: trecentos noxios cum auratis chlamydibus in arenam misit ad deridenda munera. Ad hoc gladiatorum genus referendi sunt hi loci Suetonij in Claudio cap. 21. Palumbum (ita gladiatori famoso nomen) postulantibus, daturum se promisit, si captus esset. Cal. cap. 30. Cum Tetrinius latro postularetur, & qui postularent Tetrinios esse ait. Plinij in laudatione Troiani. Impetratum est, quod postulabatur, oblatum, quod non postulabatur.* Ex his ergo apud Martialem sunt Myrinus & Triumphus; nominatim enim flagitari solitos iam didicisti. Ex eodem ordine reor fuisse Verum & Priscum, de quibus infrà. Hìc disce quod Tacitus lib. 11. Annal. docet Quæstoribus necessitatem munerum gladiatorum, si quæsturam apisci vellent, impositam decernente Dolabella sub Claudio Imperatore. Quod & Suetonius 24. cap. in Claudio non tacet. *Collegio Quæstorum pro stratura viarum gladiatorum munus iniunxit.* Itaque Tacitus queritur venundatum Quæsturæ honorem, quod sua pecunia Quæstor quotannis spectaculum gladiatorum dare cogeretur. Quam legem mitigauit Nero initio principatus sui, liberamque fecit. Domitianus, vt auctor est cap. 4. Suetonius, reuocauit, iterumq; etiam nolentes coëgit ad munerum editionem. De his Tertullienus. *Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium. Quæsturas dico & magistratus, & Flaminia, & Sacerdotia.* Porrò inter venationes quandoque gladiatores, & inter gladiatorum munera venationes dabantur, vt ex Xiphil. in Tito, Herodiano in Commodo intelligis, ita vt venatio quasi gladiatorij muneris esset quasi quędam accessio. Quare si quando vel gladiatores tantùm, vel tantùm venationes ederentur, id quasi nouum à Suetonio in Augusto, & Claudio notauit. Quanquam gladiatores venationibus antiquiores. Myrinvm atqve Trivmphvm.) nomina gladiatorum aulicorum Domitiani (ad hunc enim referro hoc, propter Suetonium, epigramma) qui cum ordinariis & Quæstoriis gladiatoribus comparabantur. Myrini mentio est lib. 12. epig. 29. *Nuper cum Myrino peteretur missio læso.* Est & vetus inscriptio Traiani, de quodam Myrrhino Domitiani, quæ ita se habet: DIS. MANIBVS. MYRRHINI. DOMITIANI. PVBLICI. A. COMMENTARIIS. XV. VIR. SF. ARRVNTIA. DOLICHE. CONIVGI. CARISSIMO. ET. LIBERTIS. LIBERTABVSQ. SVIS. POSTERISQ. EORVM. Promisit pariter Caes. vtr. manv.) Suetonius Dom. 4 *Quæstoriis muneribus, quæ olim omissa reuocauerat, ita semper interfuit, vt populo potestatem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret.* Vtraqve manv.) manibus annuit populo postulanti. Parœmiam lege: *ambabus manibus.* Chil. 1. Cent. 9. ad 16. eod. redit altera *plena manu.* liberalitatem notat. aliter accipitur *(vtraque manu)* lib. 1. epig. 16. pro summo conatu, vel pleno totoque affectu. vbi super hoc plura. Litem iocosam) Sic alicubi Ausonius dixit: *Lætam seditionẽ.* De studiis partium & factionibus in circo, theatro, & Amphitheatro dicemus suo loco. hic iocosam litem accipe contentionem populi in re ludicra, ludoque gladiatorio partim Myrinum, partim Triumphum petentis. Quamuis non semper iocosæ lites, vt ex Tacito, Suetonio aliisque suo loco docebimus, vt hic poëta prudens dixerit iocosam, quam ab altera discordi, qua etiam ab manus veniebatur, volebat secernere. O dvlce) Contraria iungit. Hostibus inuictus, ciuibus facilis.

Tacitus 13.

Ad Cæsarem.

XX. XXI.

Quidquid in Orpheo Rhodope spectasse theatro
Dicitur, exhibuit, Cæsar, arena tibi.
Repserunt scopuli, mirandaq́; silua cucurrit,
Quale fuisse nemus creditur Hesperidum.
Affuit immixtum pecudum genus omne ferarum,
Et supra vatem multa pependit auis.
Ipse sed ingrato iacuit laceratus ab vrso,
Hæc tamen vt res est facta, ita ficta alia est.

Vti suprà noxios in Laureoli & Dædali persona ab vrso laceratos dixit, ita hic Orpheum describit indnctum, & ab vrso laniatum. ORPHEO THEATRO) fabula Orphei siluas, & feras trahentis in Amphitheatro exhibita est. Orpheum theatrum à similitudine veri theatri appellat, quod esset in monte, seu Hæmo, seu Rhodope, de quibus epig. 3. suprà, planicies vndique herbida florensque, vti canit Ouidius 10. Met.

Collis erat, collemq́; super planissima campi
Area, quam viridem faciebant graminis herbæ, &c.

In 11. vocat etiam Ouidius theatrum.

Mœnades Orphei titulum rapuere theatri.

Ita Virgilius lib. 5. theatrum in valle describit apud Acestem. Orphei autem auditores erãt saxa, scopuli, aues, feræ, siluæ, vt ibid. canit Ouidius eleganter.

RHODOPE) mons Thraciæ, vt suprà d. hic pro Thracia ipsa accipitur, aut pro feris & siluis ac scopulis, qui ad Rhodopen arrepsere, cùm in ea caneret Orpheus, vt Ouid. testatur 10. Met.

——In altam
Se recipit Rhodopen, pulsumq́; aquilonibus Hæmum.

SPECTAVIT) Orpheo canente, animatas siluas, arbores, saxa; feras humanitatem induisse canunt poëtæ, mythologi exponunt, quos adibis: peruulgata res est. EXHIBVIT ARENA) In Amphitheatro spectauimus eandem fabulam reabse repræsentatam. REPSERVNT SCOPVLI) pegmata seu automata siluas in arena natas agebant, quasi traherentur ab Orpheo. Nascebantur autem seu potius è cryptis subterraneis, per machinas extrudebantur subitarię siluæ, per quas feræ è caueis missæ discurrebant. quod Calpurnius docet.

Ah miseri quoties non discedentis arenæ
Vidimus in partes, ruptaq́; voragine terræ
Emersisse feras, & iisdem sæpè latebris
Aurea cum croceo creuerunt arbuta libro.

Siluas cum feris, & lucos repsisse lego apud Atheneum lib. 5. de pompa Antiochi Epiphanis, seu potius Epimanis. Narrat & Apuleius lib. 10. huiusmodi montes. *Erat, inquit, mons ligneus ad instar inclyti montis illius, quem vates Homerus Idæum cecinit, sublimi instructus fabrica, consitus viretis, & viuis arboribus à summo cacumine de manibus fabri, fonte manante fluuiales aquas eliquans.* Siluas item lego apud Capitolinum in Gordiano Seniore. *Ædilitatis suæ tempore feras Libycas vna die centum exhibuit. Vrsos vna die mille. Extat silua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostrata Cn. Pompeij, quæ ipsius, & patris eius, & proaui fuit, quam Philippi temporibus vester fiscus inuasit, in qua pictura etiam nunc continentur cerui palmati.* Et Vopiscus in Probo. *Venationem in circo amplissimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet. genus autem spectaculi arbores validæ per milites radicitus vulsæ, connexis longè lateq́; trabibus affixæ sunt, terra deinde superiecta; totusq́; circus ad siluæ consitus speciem, gratia noui viroris effronduit. Immissi deinde per omnes aditus struthiones mille, mille cerui, &c.* Horatius de Orphei silua. Vnde vocalem temerè insecutæ: Orphea siluæ. Vbi & auritas quercus appellauit sanè eleganter. Hic alij existimant non erupisse siluas ex subterraneis speculbus, sed paratas in ipsa arena fuisse, vt à latentibus in arborum truncis ad datum signum mouerentur, quod mihi minimè improbabile videtur. Legendus hic Ramiresius & Lipsius amph. cap. 10. cum Marcilio. de cryptis mihi Bulengerus auctor. QVALE FVISSE NEMVS CRED. HESP.) De hoc Virgilius lib. 4. G.

Oceani finem iuxta, solemq́; cadentem
Vltimus Æthiopum locus est: vbi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylæ genti monstrata sacerdos

Heſperidum templi cuſtos epulaſq; Draconi
Quæ dabat, & ſacros ſeruabat in arbore fructus.

De loco etiam Dionyſ. de ſitu orbis.

Πείρασιν ἐν γαίης πέρ παρ' ἑσπερίδων λιγυφώνων.
Vltimus Heſperidum locus eſt in margine terræ.

Heſperides Heſperi Atlantis filiæ AEgle, Arethuſa, Heſpertuſa, hortos habuere nobiliſſimos in extrema parte AEthiopiæ ad occidentem, in eiſque aurea mala Ladon Draco cuſtodiebat, quem Hercules interfecit, hortumque auro ſpoliauit. Lege de horto Heſperidum Plinium lib. 19. cap. 4. & lib. 37. cap. 2. Strab. lib. 3. Apollonium lib. 4. Diodorus verò Siculus lib. 4. oues, ait, in Heſperidibus fuiſſe aurei coloris, eoque aurea mala dicta poëtis; oues enim Græcis μῆλα quoque nominantur, vnde ex ὁμωνυμία, vocis nata fabulæ occaſio. Tzetzes aurea mala ſtellas interpretatur, & Herculem ſolem, vt Macrobius 1. Sat. 20. Herculis nomen in ſolem conuenire docet. De pomis & Hortis Heſperidum, lege Ouid. 4. Met.

Mille greges illi totidemq; armenta per herbas
Errabant, & humum vicinia nulla premebat
Arboreæ frondes auro radiante nitentes
Ex auro ramos, ex auro poma ferebant. Et quæ ſequuntur.

ADFVIT IMMIXTVM PEC. GEN. OM. FERARVM) Lego pecori, non pecudum, quod ita clarior compoſitio, & intellectus commodior. pecus domeſticos quadrupedum greges, boues, inquam, equos, mulos, oues, & hoc genus beſtias continet, feræ: leones, apros, tigres, &c. Ramireſius hic nodum in ſcirpo non quærit, ſed facit, retineo meam explanationem etiam aliis laudatam. Legatur Muſambertius. Fortè tamen non ineptè emendares

Adfuit immixtum pecudum genus omne, ferarumq;
Et ſupra: ——

Ita Dracontius: *Gignitur omne genus pecudum, genus omne ferarum.*

ET SVPRA VAT. MVL. PEP. AVIS) Ouidius.

Tale nemus vates attraxerat, inq; ferarum
Conſilio medius turba volucrumq; ſedebat.

IPSE SED INGRATO IAC. LAC. AB VRSO) Orpheus ille fictitius & noxius, immiſſo in eum vrſo laniatus eſt, qui Bacchidum partes expleuit, à quibus Orpheus diſcerptus canitur. INGRATO) vt qui beneficium cantus, & Muſicæ, maleficio, & crudelitate compenſarit, vel ſurdo, qui ad modos Orphei non attenderit, alioqui flectendus, vt Ouid. 10. canit.

Cunctaq; tela forent cantu mollita, ſed ingens
Clamor, & inflato Berecynthia tibia cornu
Tympanaq; & Plauſus, & Bacchei vlulatus
Obſtrepuêre ſono cytharæ, tum deniq; ſaxa
Non exauditi rubuerunt ſanguine Bacchi.

HAEC TAMEN VT RES EST FACTA, ITA FICTA ALIA EST) Supra epig. 4. *accepit fabula priſca fidem*, & 7. *In quo quæ fuerat fabula, pœna fuit.*
Et: *Quidquid fama canit, donat arena tibi.*

Quare verò hanc antiqui fabulam finxerint, docebit Horatius de arte poët.

Siluestres homines, ſacer interpreſq; Deorum
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus
Dictus ob id lenire tigres rabidoſq; leones.

Plura Mythographi. Plurima Natalis in Orpheo.

De Rhinocerote.

XXII. XXI.

Sollicitant pauidi dum Rhinocerota magiſtri,
Seq; diu magnæ colligit ira feræ:
Deſperabantur promiſſi prælia Martis;
Sed tamen, is rediit cognitus ante furor;
*Namq; grauem gemino cornu ſic extulit * vrſum,* * al. Vrſum.
Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.

Rhino-

Rhinocerotis cum vrso pugnam describit. SOLLICITANT) Reuoca quæ suprà ad 19. epig. de elephante scripsi ad illum versum:

Qui modò per totam flammis stimulatus arenam.

Et epig. 10. de leone. *Et qui non tulerat verba——*

Ad pugnam enim, stimulis, igne, flagellis, pilis, mappis, aliisque irritabantur, non sine periculo magistrorũ, in quos nonnumquam sollicitantes ira feræ conuersa, vt supra de leone. d. Hinc poëta magistros Rhinocerota instigantes vocat pauidos, quod vererentur ne in se bestiam mouerent, aut si non mouerentur, populo displicerent, qui lentas pugnas oderat, vt infrà poëta.

I nunc & lentas corripe turba moras.

SEQVE DIV MAG. COLL. IRA FERAE) AEgrè irritari belluam etiam suprà ostendit Martialis, ep. 9. *Quæ non promisit prælia Rhinoceros.* Et Pierius lib. 2. de Rhinocerote. *Sunt enim qui lentitudinem irascẽdi, ac nullum mox adhibitum modum excandescendi per huius animalis Hieroglyphicum intelligant. Nam in eo conueniunt auctores, magna indigere irritatione: Sed vbi irasci cuperit esse ferocißimum, quod & altero Martialis epigrammate, &c.*

DESPERABANTVR PROMISSI PRAEL. MART.) Cùm suprà dixerit præstitisse, quæ non promiserat, prælia, hic accipe promissa prælia exemplo superioris pugnæ cum tauro, vti enim ibi præter spem populi pugnauit, ita sperabant etiam pugnaturum, quod cùm lentius faceret, desperabant. SED TAMEN IS REDIIT COG. ANTE FVROR) Is furor qui ante epig. 9. describitur cognitus. *(O quam terribiles exarsit pronus in iras.)*

Iam notus populo rediit, vt non putem τὸ, ἰς, πλεοναστικῶς dictum, sed signatè, & ἀποδεικτικῶς. Hoc enim epigramma, & superius de ead. bestia scriptum est, quod Marcilius fatetur, sed aliter exponit. & quia videbat detortam explanationem, versum putauit emendandum, legendumque pro is, ei. seruo communem omnium codicum fidem. NAMQVE GRAVEM GEMINO CORNV) Versus controuersus, variæque scriptorum sententiæ. Angelus Politianus geminum cornu non ad Rhinocerotem, sed taurum refert, non quod, vt sentiunt Bataui, Rhinoceros hic cum vro vel tauro pugnarit, sed quia vrsus tauro grauis, in cuius se cornua implicabat, à Rhinocerote tamen perinde iactaretur, ac leuis pila à tauro. Ita *gemino cornu* dandi casum, non auferendi tribuit, quasi vrsus geminis tauri cornibus fuerit grauis, vt apud Propertium— *& reddere pinu*, pinu, pro, pinui. Virg. 1. AEn. *Parce metu Cytheræa*, & 4. Georg. *Quod nec concubitu indulgent.* antiquo casu, de quo Gellius lib. 4. cap. 16. copiosè, & Virgilij interpretes, quem casum minimè negamus, sed alienam poëtæ, magisque ingeniosam, quàm veram censeo enarrationem, quod geminum cornu Rhinoceroti, non tauro assignemus, vt explicata sententia docet, tollere aliquem cornu, manu, proboscide. Non nemo hîc pro tauro contra vrsum pugnat, & scribit, vrum non vrsum. Vro sanè gemina cornua esse nemo negatum ibit. Sed cùm bestia illa, vt ex Cæsare & aliis constat, sit propè par elephanto, magnitudine, haud pronum est credere ita iactatum vrum à Rhinocerote vt pilam, & rectè Marcilius, meo animo, sentiat, id factum nunquam nec futurum. Domitius & Perottus geminum non propriè, sed τροπικῶς pro magno, ingenti, eoque vno cornu exponunt. Quo pacto locutum Virg. *gemino dentalia dorso.* & Silium.

Inq; gemens geminum contra venabula fertur.

Enimuerò nihil attinet ad tropos confugere. cum simplex intellectus est in promptu, idemque verus & germanus, qui quidem hic est. Rhinoceros gemino cornu suo vrum sic extulit, vt pilam taurus. Rhinoceroti verò geminum esse cornu, Pausanias lib. 9. his verbis ostendit, ζῷον ἐπ' ἄκρᾳ τῇ ῥινὶ ἐν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα. *In singulis illis in summa nare est cornu & aliud supra illud*, (vt Marcilius & Calderinus, in humeris) ὑπὲρ αὐτὸ inquit Pausanias, *non magnum.* Bodinus & Ritterhusius ad 2. Oppian. minus sub maiori ponit. Vtrumque autem cornu in naribus erat, sic enim Eucherius. *Terribilis fera Rhinoceros, cui gemina in naribus cornua.* Immò hoc ipsum credo spectaculum à poëta describi, quod in Domitiani Nummis expressum est, in quibus Rhinoceros spectatur nares gemino cornu insignis. Pierius lib. 2. *Nuper, inquit, allatus est ex India inferiori ad Lusitaniæ regem cuius imaginem ad Leonem X. P. M. transmissam vidimus, vnum quidem cornu in nare habet, alterum supernè* (intelligo supra narem) *prorumpit, non adeò magnum, sed præualidum esse Lusitani omnes, qui animal viderunt, attestantur.* Strabo tamen AElianus, Plinius, Solinus & Oppianus, vnum illi tantum cornu tribuunt, altero minore, fortè propter paruitatem neglecto. Ad extremum disce multum diuersum esse Rhinocerotem à Monocerote, quos tamen aliqui sacrarum litterarum interpretes, noui, veteres, non secernunt, alterumque pro altero sine discrimine ponunt. Tertullianus etiam lib. aduersus Iudæos, quando illa verba Deut. 33. exponit: *Tauri decor eius, cornua vnicornis cornua eius. Non vtique*, inquit, *Rhinoceros destinabatur vnicornis, vel Minotaurus Bicornis.* In Tertulliani sententiam Pamelius concedit, qui Rhinocerotis aliqua cornua extare insignia apud Dionysium iuxta Parisiõs in thesauris regiis affirmat, contra eos qui Rhinocerotem vnico cornu (Monocerotem vult intelligi) in rerum natura fuisse negant. Rhinocerotem certè negare nemo potuit, cùm & theatra Romæ spectarint, & volumina scriptorum nobilissimorum præter diuinas litteras passim testentur. Sed vnicornem, seu Monocerota negatum, etsi falsò, scriptoribus nonnullis dico. Plinius vtrumque

Num. 32. Ps. 91. Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.

animal seorsim, diuerso ingenio, corpore, forma, habitu describit. Rhinocerota lib.8.cap.20. Monocerota lib.8. cap.21. AElianus eod. modo separat vtrumque. Monocerotem quidem, Indis interioribus Cartazono dictum lib. 26. cap. 20. de animal. toto ferè capite, Rhinocerotem verò lib. 17. cap. 44. Vbi simul ait superuacaneum videri Rhinocerotem multis, & Romanis, & Græcis visum, formamque scientibus describere. Idem tauros AEthiopicos etiam à Rhinocerote seiungit. Zezes chil. 5 cap. 8. θηρίον ὁ μονόκερως τυγχάνει φιλευώδης, &c. *Grati odoris amans fera est*, quam vt capiant, iuuenem fortem ac validum aromatis cumulant, vnicornis odore illecta, cornu manuleis iuuenis implicat, ille astringit, alij cornu abscindunt. B. Gregorius in Moralibus *Virgo*, inquit, *ei puella proponitur, quæ venienti sinum aperit, in quo ille omni ferocitate postposita, caput deponit, sicq; ab eis, à quibus capi quæritur, repentè velut inermis inuenitur.* Idem ferè Isidorus lib. 12. cap. 2. narrat. Expono igitur versum. Rhinoceros bicornis, suo cornu gemino non secus vrsum in aërem est eiaculatus, atque taurus pilam, hoc est, effigiem hominis fæneam, aut alia materia fartam. Hoc interim non dissimulo à Rhinocerote etiam tauros iactatos, vt suprà dictum, epig. 9.

Bulengerus cap. 19. de Ven. Circi.

Explicatio versus.

Quantus erat cornu, cui pila taurus erat.

Et lib. 14. epig. 53. *Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat.*

Quæ videntur Batauis fauere, qui vrum, non vrsum scribunt. Sed ingens discrimen est inter vrum & taurum, quem ille multum mole & vastitate superat. Lege de vro, Plinium lib. 8. cap. 15. Solinum. 32. Cæs. lib. 6. de bello Gallico. Macrobium lib. 6. Sat. Seruium ad 2. Georg. Iterum Plinium lib. 11. cap. 37. Et Physiologum apud S. Epiphanium cap. 3. Hæc cùm ego, ex Apollinis, vt rebar, consulto, de hoc vrso, contra vrum decressem, ecce tibi adest amicus, qui me tot rationibus erudiit, & propè obruit, vt reuerà à sententia nihilminus cogitantem abduceret, atque in suam
1. adduceret. *Quid enim*, inquit, *magnum & mirificum dicit poëta, si vrsum Rhinoceros euertit? certè vrsi non tales sunt, qui non possunt ab animali quod elephanto prope par est, facilè in altum iactari, præsertim cum ipsi tauri, si vr-*
2. *sum cornu prono prehendant, facillimè iactent, quod ego vidi hisce oculis. Deinde improbabile, vrsum cum Rhinocerote commissum, planè impari commissione: neq; enim vrsus spem victoriæ contra Rhinocerotem habeat. Et turpe inducere tale par ferarum, quarum vna vinci non difficulter & magno conatu possit, altera nullo modo vincere. Porrò sicut ignominiam iudicat gladiator cum inferiore componi, vt inquit Seneca, ita ignominiam putasset populus Roman. sibi spectaculi miri loco obiici vrsum cum Rhinocerote, cum vrso non sit spes victoriæ. Vel scire aueo, qua arte vrsus Rhinocerotem illum armatū, & cataphractum quasi, & tantum vna sui parte vulneri peruium, conficere possit. Neq; delectabant populum imparia comparata. Neq; Martialis tanquam rem miram ostentare potuisset, etiamsi Rhinoceros vr-*
3. *sum extulerit, quod & taurus possit. Præterea* GRAVEM *vocat Martialis, quod Epitheton vro magis coueniat quàm*
4. *vrso, cum quilibet taurus vrso grauior sit. Nec verò est adeò* ἀδύνατον *vrum à Rhinocerote tolli in altum, cui pila taurus erat toties apud Martialem, lib. spect. epig. 9. & lib. 14. epig. 53. Et licet mole taurum superet vrus, vt ad elephanti vastitatem aliquo modo accedat, tamen non ita ingenti interuallo taurum superat. Maior mole vrus quàm taurus fateor, sed minor elephanto. quid mirum ergo si Rhinoceros, cui pila taurus erat sæpissimè, aliquando in vrum eadem furoris fœlicitate sit vsus, præsertim tamdiu extimulato furore, qui se in ingētem iram & immanes vires coll'egerit, quod*
5. *solum Martialis exaggerat hoc epigr. neq; video quomodo vrsus hic satisfaciat.* Quin & bubalum potuit nomine vri poëta intellexisse. Constat enim ex Plinio lib. 8. cap. 15. & Solino cap 32. bubalis nomen vri vulgò impositum.* Quicquid sit, si vrsum retineamus, tanto nil dignum est vrsus hiatu. Neque dicas. Vrsus ferox satis est, qui etiam leoni committi potest, quare non impar comparatio Vrsi & Rhinocerotis. Impar omnino. cessant enim omnes causæ in commissione Vrsi & Rhinocerotis, quæ vrsi & leonis commissionem iucundam reddunt: nam leo & vrsus prope pares sunt vastitate, & mole, & ferocia, deinde ferociam leonis paulò maiorem, miro astu domare, & eludere nouit vrsus, quod iucundam reddit hanc pugnam.*

& Glossis.

** Sunt tamen qui putent & scribāt ad medium Septentrionem non minores Vrsos, quàm Vros reperiri, immò & maiores. Gruterum adi ad hunc locum*

Postremò, quare minimè credam Vrsum & Rhinocerotem esse commissum, est, quia scimus vrsos (quantumuis in se defendendo sint firmi & statarij, & etiam feroces, si prius inuadantur) non proruere vltrò facilè in cruentam illam pugnam, sed tardos inuasores esse, & nisi vrgeantur à rabie incitati hostis, vel diu irritentur, non solent primi la-
6. *cessere: nam vrso fermè omne præsidium est in stataria pugna (intelligitis quid velim) Quare cùm Rhinoceros tardissimè in iras exurgat, & diutius quàm vlla fera stimulari debeat, antequam pugnet (vt Martialis testis hic epig. 22. & suprà epig. 9.) Quæso quis sibi persuadeat commissum esse par ferarum tam impar mole, & tam paris tarditatis & lentæ iræ, quæ tam ingratas moras traherent? Quàm autem exosa populo hæc tarditas, & mora bestiarum fuerit, testis Martialis epig 22. & 23. I nunc & lentas corripe turba moras. Mihi nemo persuaserit sine sibilo populi potuisse committi, tam in iras lentum par, ne dum à Martiale laudari. Nisi quis dixerit plures feras simul inibi fuisse, è quibus fortè vrsum Rhinoceros prehensum iactarit. Sed hoc fingere est.* Hæc firmamenta adducit ille, quæ si tibi tam certa videntur, quam mihi, mecum poteris vrsum in vrum transformare. Nummus tamen Domitiani (quem Pierius expressum dedit) formam Rhinocerotis vrsum iactantis repræsentans, adhuc scrupulum in animo relinquit. Sed tanti non est, vel si solidus sit, vt in solidum satisfaciat. Concludo sententiam, videri non vrum, sed bubalum, quem vulgus vrum appellitabat, fuisse, quòd poëta, meo quidem animo, ipse dicit, cum aliis locis taurum vocat, nec de diuersis tauris epig. 9. & 22. & lib. 14. 53. scripta arbitror, sed vno duntaxat. Geminum proinde cornu hic vro, non Rhinoceroti, cui tamen geminum non detraho, assignabis. etsi in Rhinocerotem verba poëtæ non minùs, quàm in taurum conueniant.

Do

De Carpophoro.

XXII. XXIII.

** Dorica quam certo venabula dirigit ictu*
Fortis adhuc teneri dextera Carpophori.
Ille tulit geminos facili ceruice iuuencos,
Illi cessit atrox bubalus atq; bison:
Hunc leo cùm fugeret, præceps in tela cucurrit:
I nunc, & lentas corripe, turba, moras.

* Norica.

DORICA QVAM CERTO) Laus Carpophori venatoris bestiarij (de quo supra epig. 15. *Quantula Carpophori*, &c.) à certâ dextrâ, siue εὐστοχία, ab ætate, à robore. DORICA VENABVLA) Græca vtique, Græci enim auctores venabuli, vsitata loquendi forma, cùm pars toti transcribitur, vt Virgil. 2. AEn. *Iuuat ire & Dorica castra*
Desertosq; videre locos———
Propertius lib. 2. & 8. *Viderat ille fuga tractos in littore Achiuos*
Feruere & Hectorea Dorica castra face.
Idem lib. 4. & 6. *Egessitq; auidis Dorica castra rogis.*

Domitius Cretenses sagittas iactat, sed nescio an scopum attingat. Turnebus. *Laconica*, inquit *intelligo. Iuuentus enim Laconum montes venatu assiduè lustrabat venabula gerens. Nemo autem ignorat eos Dorici generis fuisse, in qua est Pindus optimæ ferax materiæ ad hastilia, sunt dorica vocata venabula.* Idem tamen vniuersè accipi pro Græcia non negat. Norica tamen non repudio scriptoribus laudata, Horatio l. 1. car. Ode 16. Corn. sæcul. 17. Martiali lib. 4. ep. 55. FORTIS ADHVC TENERI) Admirationis est primum distichon ab adolescente tenero, simulque forti tantas feras confici, auget laudem à repugnantibus *fortis & teneri*. ILLE TVLIT GEMINOS FACIL. CER. IVVE.) Speciatim robur Carpophori ostendit, quod facili ceruice, id est, nullo labore, perinde quasi plumas ferret, binos simul tauros, per pugnam à se interfectos, gestarit, fortior Milone Crotoniata. Ita ferè Marcilius. Turnebus loco paullo ante adducto, τὸ *tulit*, interpretatur, interfecit, sustulit, quo intellectu Persius, Lamprid. Spartian. aliique vocem vsurparunt, vt Marcilius ostendit. *Tulit*, inquit, *præmium duos iuuencos à se cæsos facili nisu: vel: facilè sustulit boues geminos ceruice ad conficiendum minimè dura & repugnante.* Sed quæ laus Carpophori, si faciles habuerunt, & molles cædi ceruices? Ramiresius facili refert ad iuuencos, pro nobili & versatili, vt ægrè figerentur à bestiariis. tulit, vt Turnebus, pro confecit, interfecit. Vtraque explanatio commoda: ad mentem poëtæ mihi nunc Ramiresij aptior videtur. Voluit enim secundo disticho confirmare, quod primo adfirmarat, ita vti certa dextra cũ facili & mobili ceruice coniuncta tanquam contraria maiorem Carpophoro laudem afferat: gestasse autem humeris duos iuuencos, etsi per se admirabile, tamen huc non facit, nec enim hic de robore sed εὐστοχωτάτῃ dextra Carpophori narratio est, quamuis fortem appellet; spectandum est illud potius *certo venabula dirigit ictu*. Alij τὸ *facili ceruice* referunt ad Carpophorum, vt facili declinatione corporis impetum duorum simul taurorum euitarit, nec occiderit tamen tauros, sed in latus impulsos deiecerit tantum. Ego dixerim à Carpophoro facili ceruice duos tauros prope simul interfectos, ita vt agilitate corporis mox ab vno ad alterum versus, vtrumque confecerit. ATROX BVBALVS) Plinius lib. 8. cap. 15. *Excellentiq; vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cùm id gignat Africa, vituli potius ceruiue quadam similitudine.* Solinus cap. 32. *Sunt & vri, quos imperitum vulgus vocat Bubalos, cum bubali pœnè ad ceruinam faciem in Africa procreentur.* An hic poëta ex vulgi vsu, an propriè locutus? Ex vulgi reor vsu: vros enim atroces meritò appellat, cùm Cæsar, aut potius Iulius Celsus lib. 6. (vide Delrium in Hippolytum Senecæ) tam feroces scribat, vti nec homini, nec feræ parcant, omnesque pariter incursent, & nec paruuli quidem excepti assuescere ad homines, & mansuefieri possint. Formam vri apud Hotomãnum ad Cæs. specta; paullò infrà elephantum est, figurâ tauri. De cornibus & factis inde poculis ibid. Cæsar, & l. d. Plinius, & Solinus cap. 32. Bubali autem sunt propriè tauri, quos bufalos hodiè Itali, Germani Büffel vocitant. quamuis Gloss. Græcolat. βούβαλος, vrus bos siluestris habeat; lege Delrium in Hippolytum ad illum versum: *Latisq; feri cornibus vri.* BISON.) Bisontis figuram ex Cæsaris descriptione lib. 6. cap. 5. aspice In Hotomanni Commentariis secundum præfationem. *Est Bisons*, inquit, *cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit excelsum; cuius è summo rami tanquam palmi diffunduntur.* Eosdem Bisontes describit Plinius lib. 8. cap. 15. Solinus 32. qui captos negat mansuescere, cum tamen Martialis lib. 1. ep. 105. ad currus & esseda vinctos dicat, horridos vltra tauros idem affirmat. Bisontes depingit multis versibus Oppianus, qui tamen βίσωνας à Bistonide Thracia dictos nominat lib. 2. κυνηγ. v. 160. Xiphilinus in Seuero βίσωνας βοῶν τι γένος βαρβαρικόν. Pausanius lib. 10. βίσωνας appellant. Plinij & Solini descriptiones valde à Cæsaris delineatione discedunt; Olai, Sigismun-

di, Gesneri, Munsteri sententiæ conspirant. Albertus Magnus lib. 2. hist. animal. mirificè cum Cæsare conuenit, qui Bisontem equiceruum vocat, & Alcem. *Equicerum, inquit, nobis cognitus, equo similis est, sed altior, vulgo, Elent, & ad equitandi vsum cicuratur: tantundem enim vno die spatij, quantum equus triduo conficit. Cornua eius solida, & ramosa sunt colore, quo cerui. Ab initio vbi enascuntur, vel tres, vel quatuor digitos rotunda sunt, deinceps lata & tenuia, asseris instar, & circa finem multos producunt ramos. Facit hæc latitudo, vt scabellis idonea sint. Pondus cornuum ingens. Magnus horum animalium numerus est in Siluis Prussiæ, Vngariæ, & Illyriæ. Maiora sunt ceruis & hirsutiora, simili tamen pilo. In cæteris solùm cauda ceruis similia. Frontis latitudo ad duas palmas.* Hæc Albertus. Alcis porrò etiam singularis est Cæsariana figura, quæ planè diuersa à Bisonte. De bisonte plura Delrius ad illum Senecæ ex Hippolyto versum. *villosi bisontes.* HVNC LEO CVM FVGERET PRAEC. IN TEL. CVC.) En laudem Carpophori, quem tantoperè ipse rex, & tremor ferarum leo timuit, vt maluerit in aliorum venatorum tela incurrere, quàm Carpophoro occurrere. Et verò leo interritum animal etiam cum vrgetur, fugam dissimulat, quod vti planum est, ita testimoniis Aristotelis, Plinij, Eustathij, Solini, Æliani, & sacrarum litterarum auctoritate laudanda supersedeo. Sed hic fortasse sit alius explicatus, vt leo (quod de leæna Plinius narrat) defixis in terram oculis, ne ferro terreretur, in ferrum irruisse dicatur. I NVNC ET LENTAS CORRIPE TVRBA MORAS) Insultat per irrisionem populo poëta moræ alias impatientissimo. Etiam nunc, inquit, habes, quod querare de tarditate congressus? cum prope citius vides feram confectam, quam in Amphitheatrum egressam? Marcilius dicit hic moram pugnæ compensatam magnitudine facinoris. Ego non ad præsentem huius pugnæ moram, quam nullam fuisse reor, sed vsitatam aliâs lentitudinem pugnarum poëtam respexisse arbitror. q. d. aliâs reprehendis bestiarios, aut feras plausu terres, vt fugiant, aut pugnent. quid hîc habuisti laboris aut negotij, quo vel leonem vel Carpophorum incitares? Nihil. Cæterum populi impatientiam aliaque & alia cupientis spectare accusat his versibus Terentius in Hecura—*hæc cùm data*

Est noua, nouum interuenit vitium & calamitas,
Vt neq; spectari, neq; cognosci potuerit.
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occupat——

De Naumachia Domitiani.

XXIV. XXIII.

Si quis ades longis serus spectator ab oris,
Cui lux prima sacri muneris * *ipsa fuit,* (* ista.)
Non te decipiat ratibus naualis Enyo,
Et par vnda fretis, hic modò terra fuit.
Non credis? spectes, dum * *laxent æquora Martem,* (* lassent.)
Parua mora est; dices, hic modò portus erat.

Naumachias pictas spectabis apud Panuinum.

Nauale spectaculum ac prælium Domitiani, & maximè aquam in Amphitheatrum subitò immissam ac emissam admiratur. Sed eiusmodi spectaculorum editor non primus fuit Domitianus; edidit Cæsar apud Suetonium cap. 39. Laudat Augustum super hac re Breuiarium Ancyranum. Suetonius cap. 43. Aug. Tacitus annal. 12. Frontinus de aqua Alsietina, Martialis infrà ep. 28. Claudius quoque Imperator à Suetonio cap. 21. Dione in Claudio naumachiam in Fucino lacu commisisse scribitur. Nero item exhibuit naumachiam marina aqua innantibus belluis. Titus in veteri naumachia plures, & Amphitheatro subita aqua repleto. Domitianus binas, alteram in Amphitheatro, iuxta Tiberim alteram, de qua infrà Suet. cap. 4. Dio in Dom. SERVS SPECTATOR) Si quis cætera Domitiani munera per itineris longitudinem neglexti, & primum hodie ad naumachiam hanc spectandam aduenisti, ne erra, putáue hîc in Amphitheatrò perpetuum esse mare, seu aquam, paulò ante erat arena, & mox, emissa subductáque aqua, parebunt vada. SACRI MVNERIS) Nam venationes Dianæ, gladiatores Marti & Saturno sacri, vt d. supra, Naumachiæ Neptuno fortè, nisi malis ad Domitianum referre; Cæsares enim diui & sacri; vel ad vtrumq; potius, quod magis placet. PRIMA LVX IPSA) Cùm viris doctis emendo, lux ista, quod eum diem designet, quo die data Naumachia. PRIMA) spectatori nouo. Munus quodcunque seu spectaculum plures occupabat dies. Martialis lib. 8.

Omnis habet sua dona dies.——

Suetonius in Nerone. *Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie millia.* Iulius venationes quinque dierum. Claudius multa spectacula multorum dierum; ei vnum extraordinarium & breue dierumque paucorum. Titus centum dierum, alij pauciorum, alij plurium.

NAVA-

NAVALIS ENYO) lib.6.epig.32.vocauit ciuilem Enyo, id est bellum ciuile. hic naualem, ad discrimen pedestris. Enyo Latinis Bellona. Martis aurigattrix. Virg.

Quam consanguineo sequitur Bellona flagello.

ET PAR VNDA FRETIS) Infrà de natatoribus——æquore toto. & epigr.28.

Et freta nauali sollicitare tuba.

Domitius verò, vti & Claudius apud Dionem & Suetonium, edidit nauales pugnas pænè iustarum classium, quæ magnam certè vim aquæ desiderant, alterumque propè mare. Non ergo te spectator falliat Enyo seu Bellona par iustis classibus & naualibus præliis; nec aqua in amphitheatrum repente immissa tanta copia vt mare videatur. Non est hic semper portus, sed terra, vt mox spectabis. HIC MODO TERRA FVIT) Nec huius rei auctor Domitianus. M.Scaurus Aedilis in temporario Euripo primus Romæ crocodilos ostendit. Plinius lib.8.cap.28. *Augustus aquam ex Euripo aquas in circum Flaminium emisit.* Dio Θεάσε ποιῶν ἐς τὸν φλαμίνον ἱππόδρομον ὕδωρ εἰσήγαγε καὶ ἐν αὐτῷ ἓξ καὶ τριάκοντα κροκοδείλοι κατεκόπησαν. Seneca in epistolis. *Euripos aquarum impetu implet aut siccat.* Tarquinius auctor Euripi, quo circumdedit arenam Circi, Dion lib.3. sed non infudit Circo. Titus apud Dionem, Amphitheatrum subitò aqua repleuit, variaque spectacula ibid. edidit, vt dubitem, an hanc naumachiam, & infrà, lusus Nereidum ad Domitianum, an Titum referam. Inscriptiones enim poëtæ esse, nullus credo. Nero eodem Dione teste, idem in suo ligneo ante fecerat. Heliogabalus illud in humana specie prodigium, Spartiano auctore, nauales Circenses Euripis vino plenis exhibuit. NON CREDIS?) Hospiti rarum hoc & incredibile videri poterat, quod ciuis iam non mirabatur. SPECTES) Expectando specta, dum Nauale prælium subductâ, & emissa aqua finiatur, & redeat arena. LAXENT) dirimant & dissoluant naumachiam: aut laxent Matrem, nunc constructum, mox gladiatoribus relaxandum, vt inter se congrediantur, quemadmodum aliis placet.

De natatoribus.

XXIV. XXVI.

*Lusit Nereidum docilis chorus æquore * toto,* * tuto.
Et vario faciles ordine pinxit aquas;
Fuscina dente minax, nexu fuit anchora curuo;
Credidimus remum, credidimusq; ratem,
Et gratum nautis sidus fulgere Laconum,
Lataq; perspicuo vela tumere sinu,
Quis tantas liquidis artes inuenit in vndis?
Aut docuit lusus hos Thetis, aut didicit.

Malim equidem hoc de natatoribus epigramma Tito restituere, si per alios interpretes liceat. Nihil enim apud historicos de hoc ludo Nereidum in Domitiano. Titum scribit Dion *Immissa in Amphitheatrum aqua equos, tauros, aliaq; animalia simul introducta, quæ idem in aquis, quod nouerant in terra, facerent.* *Et in veteri naumachia belluarum cædes facta est lacu, qua statuas spectat, tabulis inædificato, ac fixis vndiq; trabibus.* Nihil quidem de natatoribus speciatim, quos adfuisse non dubito. sed aliis in re incerta non pugno. NEREIDVM DOCILIS CHORVS) Hesiodus Nereidas quinquaginta enumerat in Theogonia, totidem Orpheus. Homerus lib.6. Iliad.30. pluresque affirmat. Nerei & Doridis filiæ creduntur. De eisdem Orpheus, Apollonius, Euripides, Hyginus, Apollodorus, aliique Mythographi. Vox ipsa secundam syllabam tunc tendit, nunc rapit. Virgilius, Martialis, Statius breuem enunciant. Ouid. longam, Catullus longam & breuem; vtrique rectè. Nereis secunda quidem breui à Nereus Nerei, longa à casu Ionico Νηρεύς, Νηρῆος, Νηρῆι, vnde Νηρηΐς, νηρηΐδος. Quæ de Nereidibus narrat Plinius, leges volum.9.cap.5. DOCILIS LVSIT CHORVS) chorum Virgilius 5.Aen. appellauit *Nereidum Phorciq; chorus.* docilem vocat, quia Nereidum personas agentes omnia ordine & modo agebant. AEQVORE TOTO) toto naumachiæ spacio, supra, *Et par vnda fretis.* VARIO ORDINE) Catullus Nereidas facit choreas ducentes. Orpheus in vndis tanquam lætissimos pisces circa Tritonis currum bacchantes, cursitantes & tripudiantes, quos Cæsariani hi natatores imitabantur. Marcilius varium ordinem refert ad motum & chorum tragicum, vt primùm in dextram, dein sinistram partem se flectant, postremoque consistant, vti in Strophe, Antistrophe, & epodo fieri amat ad cœli motum, ab oriente ad occidentem, & contra: terræque firmitatem significandam, quod fortè subtilius, quàm verius dictum. Bacchari enim in vndis, vt Orpheus scribit, solebant.

An Nereidum habitu natatores in aquis saltationes artificiosas instituerunt.

Πεντήκοντα κόραι περὶ κύμασι βακχεύουσαι
Τετάρτωι ἐπ᾽ ἀρχῇσιν ἀγαλλόμεναι περὶ νῶτα.

Domitius ait Nereidas forma puellarum fuisse. quod aliter esse Orpheus docet.

Θνητοῖς μορφαῖς ἐν βόσκει σῶμά θ᾽ ὅ περ ὅντος

Et Catullus.

Emersére feri canenti è gurgite vultus
Æquoreæ monstrum Nereides admirantes.

Ouid.2.Met.

——facies non omnibus vna,
Nec diuersa tamen,qualem decet esse ferarum.

Plerique tamen alij pulcherrimas aiunt Nereidas fuisse, & indignatas quod Cassiope Aethiopum regis vxor,quamuis æui sui fœminarum pulcherrima, ausa tamen fuerit se Nereidibus anteponere,cuius caussa Andromedam filiam coacta est Ceto exponere, vt mythographi fabulantur. Dracontius Euæ pulchritudinem componit Nereidi in Hexameron:

Constitit ante oculos multo velamine tecta
** Corpore nuda simul, niuei ceu nympha profundi.*

** Ita lego; non corpora.*

FACILES AQVAS) mobiles,facilè cedentes ad nutum Cæsaris. cuius hoc erat mare, non tam ferox,vt illud Neptunium. Ludebant ergo natatores habitu animalium in aquis,variosque choros ducebant. FVSCINA DENTE MINAX) Neptunum egit,vnus ex natatoribus,cuius sceptrum *τρίαινα* seu tridens. Virg.

Non illi imperium pelagi sæuumq́ tridentem,
Sed mihi sorte datum. Et: *Leuat ipse tridenti,&c.*

Fuscina eadem quæ tridens & telum retiarij, sed placet hic propriè accipi,de ludo Nereidum,quæ circa Neptunum & Tritonem. DENTE MINAX) triplici dente. telum trisculum piscatorium, est fuscina. Ouid.——*positoq́ tricuspide telo.* Lege causam apud Mythologos. NEXV CVRVO ANCHORA) quæ vnca & hamata. CREDIDIMVS REMVM, CREDIDIMVSQVE RATEM) Delio natatore ad hos natatores & remos opus est,ego nec velis, nec remis hunc remum, & hanc ratem assequor. Scio quid Domitius conetur,Perrottus cogitet,Marcilius adferat. Censeo hoc epigramma,& tertium infrà ab isto,idem spectaculum,Titi potius, vt dixi, quàm Domitiani complecti,eiusque partem duntaxat vnam hic descriptam,non totam naumachiam,quod apertè infrà docet in contentione vtriusque naumachiæ, Augusti inquam & Titi. Augustus prælium duntaxat nauale ludicrum dedit,Titus præter prælium etiam Nereidum ludos, & ignotas feras,nempe tauros & equos Nereidibus vtique ignotos.à Tito immissos, vt supra ex Dione ostendimus.Remum igitur hic & ratem expono currum Neptuni,& equos (de quibus infrà)cum suo ornatu & fuscina.

Res tota mimica fuit,& per natatores expressa.

Et domini Triton ipse putauit equos.

Etsi ad aurigationem referuntur; sequens enim versus ad ipsum pertinet Neptunum & currum,cùm dicit.

Abnuit in liquidis ire pedester aquis.

Ratem & remum Neptuni credidimus.

Cùm ergo spectaremus Neptunum curru suo cum tridente vehentem, credidimus illum rati sua vehi, remisque impelli, Ita commodè & celeriter promouebat. De curru autem Neptuni Apollonius lib.4.

——εὖτ᾽ ἂν δή τοι ἀμφιτρίτη —— *quam mobilis amphitrite.*
Ἅρμα ποσειδάωνος εὔτροχον αὐτίκα λύσῃ.
Neptuni celerem currum apto tempore soluet.

Et Orpheus in hymn Nept.

τετράορον ἅρμα διώκων, *quadriiugum impellens currum.*

Concham seu Anconem accipe pro curru,nec terrestrem cogita, aut certè talem,qualis in Circensibus aurigatorum fuit.

Tractum hunc poetæ & Mythographi à quatuor equis,aut vitulis marinis, aut balænis tradunt, de qua re lege Natal.lib.2.cap.8.Superiora quoque mirificè conueniunt. Cùm enim chorus Nereidum esset introductus, haud dubiè Neptunus ipse Rex maris abfuisse non potuit, cùm infrà dicat.

Dumq́ parat sæuis ratibus fera prælia Nereus,
Abnuit in liquidis ire pedester aquis.

Hunc ergo circum fusi Dij Marini de quibus Virgilius 5.

Tum variæ comitum facies, immania Cete
Et senior Glauci chorus Inousq́ Palæmon
Tritonesq́ citi Phorciq́ exercitus omnis,
Læua tenent Thetis & Melite Panopæaq́ virgo,
Nesæe,Spioq́, Thaliaq́, Cymodoceq́.

De curru verò Neptuni eleganter ibidem Virgilius.

Iungit equos curru genitor, spumantiaq́ addit
Fræna feris, manibusq́ omnes effundit habenas.

Nonnus in Dionys. sexies nauem appellat currum. Oppianus lib.1. halieut. Aeschylus, Promet.

Promet. vincto. Vnde nautas Homerus ἡνιόχους, & Ouid. aurigas appellarunt. Est tamen qui propè totum versum emendare mauult, & legere: fus.d.m.nexu fluit anco recuruo. Quæ sanè scriptura mirum in modum facit ad nostram concham, seu Neptunium currum, quod concha & anco magnam habeant inter se similitudinem, nisi quod Anco in modum cubiti seu ἀγκῶνος (vnde nomen habet) inflectatur, & optimè Martialis explicat, nexu recuruo in cubitum eat. Ancones autem latinis innotuisse, atque adeo in vsu fuisse, testis est Paullus lib. 4. ad Sabinum, vt habetur lib. 13. D. de instructo vel instrumento legato, vbi inter vasa tabernæ cauponiæ censentur dolia, vasa, ancones, calices, trullæ. Anco seu Ancon, seu Ancor apud Lucanum littoris curui sinum significat.

——quæ littore curuo
Molliter admissum claudit Tarbellicus ancon.

Ad quem locum plura Ioseph. Scaliger ad Auson. lib. 1. cap. 5. Nec Ancon, seu Ancona aliunde nomen habet, quàm à curuo litoris flexu, vt Mela & Plinius testantur. Quemadmodum igitur Venus, Fortuna, Triton, Thetis, &c. pinguntur in conchâ mare pererrare, ita hîc concha, vel anco potius, Neptunius currus videtur à poëta appellari, quem tanta celeritate ferri per vndas, non aliter ac si remis impulsa ratis aut nauis sit, admiratur. Hinc meridiana lux emendato versui & sequenti.

Credidimus remum, credidimusq; ratem.

Ita vt fuscinam pro remo, concham seu anconem, pro rate ponat. Tam celeriter enim Neptunus concha vehens, fuscinâ tantum armatus promouit in vndis, vt si naui remisque ageretur. Et signatè dixit poëta remum, non remos. An potius natatores istos Nereidum formam & schema indutos, natatu suo modo Neptunum cum fuscinâ, modò ratem & remum numero, & ordine, & brachiis, modò velum, modò Castorem & Pollucem, aut hæc simul omnia repræsentasse dicamus. Nec enim difficile fuit Romanis, ludere quauis ratione sub vndis & super vndas. Cùm in theatro nullam non fabulam pantomimi repræsentare potuerint saltatione & gestu; legatur elegantissimus Luciani liber περὶ ὀρχήσεως, vbi ἔξω πίστεως propemodum quædam saltationis spectacula narrantur. Et hæc enarratio præ aliis placet, quam arripuit vt suam Ramiresius, nec aduertit nihil à se dictum, quod à me non dictum prius. Subscribam ipsius verba meis verbis, vt lector vtriusque fidem cognoscat. *Hæ Nereides iuuenes erant natatores habitu Nympharum. dicitur id agmen chorus, quod multi essent.* Pinxit varias ordine aquas, *quod variis nexibus complicati hi natatores varias figuras in aquæ superficie exprimebant, & veluti pictas oculis repræsentabant. Ille ipse chorus sic dispositus fuit vel tota vel aliqua eius pars, vt ipsa natantium dispositio fuscinam vel tridentem in aquâ repræsentaret & turbato hoc ordine rursus ita diffusus fuit ille ipse chorus, vt anchoræ speciem effingeret in aqua. Itaque aduerte me interpretari chorum ipsum fuisse fuscinam, & eundem mox fuisse anchoram, id est, natantium dispositione & iunctura, effictam fuisse fuscinam, confictam anchoram.* Duo porro sidera Laconum, & vela ad Naumachiam referas licet, non ad concham seu currum Neptunium. LATA) expansa & vento distenta, mirum autem in naumachia tanta vela potuisse tendi, quanta propè mari. QVIS TANTAS LIQVIDIS ART. INVEN. IN VNDIS?) Quis tam ingeniosos ludos in aquis excogitauit? viden totum epigramma hoc ad ludos Nereidum & Neptuni, nō ad naumachiam ipsam referri? AVT DOCVIT LVSVS HOC THETIS AVT DID.) Supra humanum sensum sunt, ludi hi, aut docti à Thetide Dea Maris, aut potius ipsa docta à Cæsare maiore Deo. Sentis, reor, poëtam palpantem.

ET GRATVM NAVTIS SIDVS FVLG. LACONVM) Dioscuros Castorem & Pollucem, amica nautis sidera credidimus etiam affulsisse Neptuno, vel classi potius totius naumachiæ, de qua infrà 28. Facilè porrò fuit repræsentare duas stellas, vel igne vel auro, gemmisque ignem vibrantibus. Multa de his Laconibus geminis poëtæ, Homerus seu quis alius εἰς Διοσκόρους. Pindarus Pyth. od. 5. Horatius lib. 4. car. od. 8. & lib. 1. od. 10. 12. & 13. Pausanias in Laconicis. Plinius lib. 2. c. 37. Vidi, inquit, *nocturnis militum vigiliis inhærere pilis, pro vallo fulgorem effigie ea, & antennis nauigantium, aliisq; nauigantium partibus, ceu vocali quodam sono insistunt, vt volucres sedem ex sede mutantes: graues cùm solitariæ venere, mergentesq; nauigia. Et si in carinæ ima deciderint exurentes, geminæ autem salutares, & prosperos cursus prænunciare, quorum aduentu fugari diram illam ac minacem appellatamq; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id nomen assignant, eosq; in mari Deos inuocant. Hominum quoque capita vespertinis horis magno præsagio circumfulgent. Omnia incerta ratione & in naturæ maiestate abdita.* Plura Seneca lib. 1. natur. quæst. cap. 1. Hyginius de stellis. Ouid. 5. Fast. Germanicus ad Aratum. Manilius Astron. His dedicat suum Catullus Phaselum.

Blandi-

Blanditur Cæsari.

XXVII. XXV.

Sæcula Carpophorum; Cæsar, si prisca tulissent,
*Jam nullum * monstris orbe fuisset opus.* (* in monstris.)
Non Marathon taurum, Nemee frondosa leonem,
Arcas Mænalium non timuisset aprum.
*Hac * armata manus hydræ mors vna fuisset,* (* animata.)
Huic percussa foret tota Chimæra semel.
** Ignipedes posset sine Colchide vincere tauros.* (* Aeripedes.)
Soluere & Hesionen solus & Andromeden.
Herculeæ laudis numeretur gloria: plus est
Bis denas pariter perdomuisse feras.

SÆCVLA CARPOPHORVM.) Nimis largum est lemma. Blanditur Cæsari, nec argumentum complectitur epigrammatis. sed finem epigrammatarij. Epigramma est de Carpophori bestiarij pugnis & palmis, quem contendit cum Hercule, Bellerophonte, Iasone, Perseo. & hoc in Cæsaris gratiam, cui gratissimus erat. Poëta in orbem agit rationem, cùm à genere descendit ad partes, & à partibus reddit ad genus. PRISCA SÆCVLA.) quibus Hercules, Theseus, cæteriq; heroes, & semidei cum monstris depugnarunt. IAM NVLLVM MONSTRIS OR. FVIS. OPVS.) Iam; tunc, citò, mox apud bonos auctores significat. Varro lib.2.cap.4. pro amplius vsurpat, quæ notio mirificè huc quadrat. Si Carpophorus vixisset illis sæculis, quibus monstra orbem vastabant; nullum amplius negotium creassent orbi; Carpophorus enim vnus omnia confecisset. *Cùm porci,* inquit Varro, *depulsi sunt à mamma à quibusdam delici appellantur, nec iam* (id est, nec amplius) *lactentes dicuntur.* Verba ita compone. nullum opus seu labor negotiumúe fuisset, orbe, in orbe & per orbem monstris tollendis & purgandis. Alij legunt; *in monstris.* intellige mactandis. *Lego, inquit Gerardus Gontius; Iam nullo in monstris orbe, id est, vicissitudine opus fuisset. Ecce enim tam raptim vobis spectantibus Carpophorus viginti bestias necauit vna vice, & sine orbe ac circuitu.* Orbem exponit vicissitudinem haud scio an satis ex mente Valerij, qui orbem à monstris ait ab Hercule, Iasone, Perseo, Theseo & aliis heroibus repurgatum.

NON MARATHON TAVRVM.) Marathon vrbs est Atticæ Achaiæ decem millibus passuum Athenis distans, vt auctor est Aemilius Probus, Solinus cap.12. *Marathon*, inquit, *campus factus memorabilis opinione prælij cruentissimi.* Persarum cladem notat, de qua Aemilius Probus in Miltiade, & sexcenti alij, quid enim tritius? De tauro Cretæo Virgilius oct. *Tu Cressia mactas, Prodigia.* Ouid. 7.Met.

Mirata est Marathon Cretæi sanguine tauri.
Seneca. *Taurusq; populis horridus centum pauor.*

Hunc taurum igniuomum iratus Neptunus Minoi immisit in Cretam, quam populabundus totam vastabat. Adduxit hunc à Creta Hercules in campum Marathonium ad Eurystheum, ibique occidit. Hyginus fab.38. Apollodorus lib.2. qui septimum laborem Herculis facit taurum, sed appendix Virgil. octauum:

Octauo domuit magno luctamine taurum.
Et Ausonius. *Octaua expulso numeretur gloria tauro.*

Claudianus elegantissimè magnificentissimeque taurum hunc non ab Neptuno immissum, sed è cœlo Lunæ demissum in Cretam canit.

——taurus medio nam sidere cœli
Progenitus Dictæa Iouis possederat arua
Fulmen ab ore venit flammisq; furentibus ardet.

Taurum Marathonium alij Theseo assignant, de quo est epig. lib.4. Anthol. NEMEE FRONDOSA LEONEM) De hac silua Nemea suprà epigr.4. fuit inter Phliuntem & Cleonas. Nemea etiam Argiæ oppidum est in Peloponeso apud Ptolomæum, Pausaniam & Strabonem. Leo Nemeæus primus Herculis labor, quem certatim iactant poëtæ, tu vide singulorum ingenium & varietatem. Cic.2. Tusc. ex Sophoclis Trachiniis. *O ante victrices manus*

O pectora, ô terga, ô lacertorum tori,
Vestrone pressu quondam Nemeæus leo,
Frendens efflauit extremum halitum?

Nec

Nec minus grauiter Lucretius.

Quid Nemeæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille leonis obesset?

Nec ignauè Ouidius. *Hic elisa iacet moles Nemeæa lacertis.*

Virgiliana quoq; Appẽdix. *Compreßit Nemeæ primum virtute leonem.*

Manilius etiam generose 5. Astro.

Cum verò in vastos surgit Nemeæus hiatus.

Generosè Martialis ep.6.*Prostratum vasta Nemees in valle leonem.*

Lib.5.epigr.66. Nemees terrorem appellat.

Lib.9.epigr.104. Omnes labores Herculis enumerat.

Sed splendidè Byzantius Philippus.

Ὤλεσα τὸν Νεμέας θῆρ' ἄπλετον, &c.

Plura sunt epigrammata Græc.lib.4.in solum hunc leonem.

Splendidisimè Claudianus, sed prolixè in laude Herculis. Lege & Aelianũm Achil. Statium ad Aratum. Ausonius.

Prima Cleonæi tolerata ærumna laboris.

ARCAS MÆNALIVM NON TIMVISSET APRVM.) Mænalus vrbs est Arcadiæ Straboni & Pausaniæ. Arcadium suem appellat hunc Lucretius.

——— *& horrens Arcadius sus.*

Ausonius Erymanthium aprum, eundemque intelligit; nam Erymanthus Hesychio, Plinio, Solino, & Pausaniæ est vrbs, mons & fluuius Arcadiæ. Nec diuersum cogita, cùm legis apud Ouidium, *Vestrum opus, Elis habet*; nam & quædam Elis Arcadiæ vrbs. Martialis disertè alibi.

——*Nemeæ terror & Arcas aper.*

Iterum Ouidius Tegeæum, in epistola ad Herculem, aprum, Tegeam verò vrbem Arcadiæ Suetonius, Dio, Ptolomæus, alij tradunt. Cic. *Erymanthiam hæc vastificam abiecit belluam.* Tertius Herculis labor. Virgilian. App. & Ausonius epigr. Græc.

Τὸ τρίτον αὖτ' ἐπὶ τοῖς ἐρυμάνθιον ἔκτανε κάπρον.

Claudianus vt omnia egregiè:

Indomitus regnabat aper, soloq; tremendus
Corpore lunatis fundebat dentibus ornos, &c.

Non hunc intellexit Martialis epigr.15. Hunc tamen ipsum lib.5.epigr.66. bis eodem epig. vbi vocat Mænalium suem: Plautus confundit cum Aetolico in Persa. Tantæ magnitudinis fuit hic aper, vt dens vnus, qui in hortis Cæsaris fuisse dicitur in templo Liberi patris, vnius pedis & quadrantis mensuram æquarit. HYDRÆ MORS VNA.) Vno ictu Lernæam pestem simul interfecisset Carpophorus, quam Hercules multis iteratis plagis ægrè confecit, capitibus aliis atque aliis cæsorum loco repullulantibus. Vnde de incasso adagium. *secat hydram.* Ouid.9.Met.

——*quid profuit Hydræ*
Crescere per damnum geminasq; resumere vires.

ὕδραν τέμνεις, cùm vnum incommodum tollis, ex quo plura nascuntur. Ita Plutarchus de fortuna Alexandri. Plato 4.de Repub. locuti. Horatius.

Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem creuit in Herculem.

Ouidius in Dianeira. *Quaque redundabat fœcundo vulnere serpens*
Fertilis & damnis ditior ipse suis.

Huic Pausanias vnum tribuit caput. Multa Pisander, nouem Alcæus, qui ἐννεακέφαλον appellat. quinquaginta Simonides, & Virgilius. Græcis πολυκάρηνος ὄφις πολυαύχενος ὕδρη dicitur, centum alij, alij octo, è quibus vnum erat immortale. Eleganter de hoc Cicero in Tusculanis.

Hæc dextra Lernam terrâ mactata excetra
Placauit——

Et Lucretius.—— *Lernæáque pestis*
Hydra venenatis poßit vallata colubris.

Secunda Herculis palma fuit. Philippus lib.4.Græc.epigr.

Ὤλεσα τὸν Νεμέας θῆρ' ἄπλετον ὤλεσα δ' ὕδρην

Et ἄδηλον. Δεύτερον ἐν λέρνη πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδρην.

Idem Virgiliana Appendix & Ausonius, Apollodorus, nonnulli quintam faciunt. HVIC PERCVSSA FORET TOTA CHIM. † SEM.) Quia ex tribus conflata feris, quasi triplicem habebat vitam, Carpophorus tamen vno vulnere totam peremisset. Fulgentius 3.lib. Mythol. ait, quasi κύμα ἔρωτος dictam, nec originatio videtur conuenire, cum χίμαιρα Græcis capellam sonet, & longè deflectat ἀπὸ τοῦ κύματος καὶ ἔρωτος. Monstrum triforme dicitur, quod conflatum erat ex leone, capra, dracone, ignem flans, inexpugnabile prodigium. Hom. Iliad. ζ. vbi de Bellerophonte agit.

† Simul, malũt alij, sed idem sensus.

Πρῶτον

Πρῶτον μέν ῥα χίμαιραν ἀμαιμακέτην ἐκέλευσε
Πεφνέμεν. ἡ δ' ἄρ' ἔην θεῖον γένος οὐκ ἀνθρώπων
Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων μέσση δὲ χίμαιρα.

Lucretius de ead. *Qui fieri potuit triplici cum corpore, vt vna*
Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra
Ore foras acrem flaret de corpore flammam.

Ouid. 9. Met. *Quodq́ Chimæra iugũ* (Nã Chimæra Lyciæ mons est) *mediis in partibus hircum,*
Pectus & ora leo, caudam serpentis habebat.

Mythologiam lege apud Mythologos Apollodorum lib. 2. Palæphatum lib. 1. de Bellerophonte Chimæroctono. Seruium ad 6. & 7. Aeneidos, alios Natal. com. lib. 9. cap. 4. IGNIPEDES POSSET SINE COLCH. VIN. TAVROS.) Quod Iason non potuit, vt 7. Met. Pelignus canit, vbi tota de Iasone fabula eleganter exponitur. Sed cur Ignipedes, cùm plerique æripedes legant? Ouid. in Medeæ epistola.

Ære pedes solidi, prætentáque naribus æra.

Ibid. *Iungis vt æripedes——*

Et 7. Met. *Æripedes tauri——*

Valerius Flaccus lib. 8. *——daret æripedes in prælia tauros.*

Græci χαλκόποδας καὶ χαλκώνυχας appellitant: Apoll. lib. 3. Alij hoc loco disertè legunt apud Martialem *Æripedes*, nom. Schottus In Notis. Marcilius celeritati adscribit *ignipedes*, Domitius, quòd à Vulcano in igne facti sint, vt Apollonius his versibus docet.

Τοῖς ἄρ' ἐνὶ μεγάροισι κυταιεὸς Αἰήταο
Τεχνήεις ἥφαιστος ἐμήσατο θέσκελα ἔργα
Καὶ οἱ χαλκόποδας ταύρους δεινὸν σέλας ἀμπνείεσκον.
Talia in aula Cytæi Æetæ
Faber vulcanus fecit præclara opera
Et Æripides tauros, & ærea ora, &c. vnde ignes flabant.

Ouidius tamen equos solis vocat ignipedes 2. Met.

Tunc sciet ignipedum vires expertus equorum.

Supra *volucres* idem nominarat.

Interea volucres Pyrois Eous & Æthon.

Ita si legas *ignipedes*, non vana Marcilij interpretatio, quamuis Domitij vero propior videatur. Malim sanè *Æripedes*. Non nemo legit aëripedes ab aëre non ære, à celeritate quoque, vt ignipedes sed nescio an aër coëat in vnam syllabam, est præterea contra Græcos scriptores qui χαλκώνυχας καὶ χαλκόποδας appellant. Est contra Latinos, qui æripedes ab ære dicunt Ouid. Aerepedes solidi. aër non facit pedes solidos. Iason hos ope Medeæ vicit, aureumque vellus cum Medea abstulit. SOLVERE ET HESIONEM.) Hesione Laomedontis Troianorum Regis filia, postulatu Neptuni patri irati, exposita ceto liberata est ab Hercule ope Telamonis, cui cessit in præmium. Ouid. 11. Met.

——Regis quoque filia monstro
Poscitur æquoreo, quam dira ad saxa reuinctam
Vindicat Alcides——

Et infra de Telamone opem Herculi in capienda Troia, non tamen in liberanda virgine ferente.

Nec pars militiæ Telamon sine honore recessit
Hesioneq́ data potitur——

De hac lege Strabonem 13. Hyginum, Apollodorum, Natal. com. Ouid. In contextu verborum nihil muto. Placet *soluere & Hes. Solus & And.* quod antè dixerat, *posset*. ANDROMEDEN.) Andromede filia Cephei & Cassiopes à matre Nereidibus ob formæ venustatem anteposita, matris linguam coacta piare à Neptuno petita est in prædam Ceto, vt ante Hesione Laomedontis, atque vt illam Hercules, ita hanc Perseus occiso monstro liberauit. Hyginus lib. 2. voce Andr. & Fab. 1. 64. Ouid. Met. 4. Hesiod. in Aspid. Herculis, Diodorus Siculus lib. 4. Apollodorus lib. 2. Arati Phænomena, Licophronis, Pindari, Apollonij commentarij. Propertius lib. 3. & 21. S. Hieronymus epistolis. Plinius mira refert de ossibus & vastitate huius belluæ lib. 9. cap. 5. *Turanius prodidit, expulsam beluam in Gaditana litora, cuius inter duas pinnas vltimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes eiusdem 120. maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Beluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Iudææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Ædilitate sua M. Scaurus longitudine pedum quadraginta, altitudine costarum Indicos Elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.* Sunt & epigrammata Antiphili & Arabij in eandem lib. 4. Anthol. Sed elegantissimè rem persecutus est lib. 5. Manilius. vbi causam, feram, virginem, liberatorem illustri carmine depingit. HERCVLEAE LAVDIS.) redit ad genus, in quo nominat potissimum Herculem velut heroem, quo tamen fortior Carpophorus. NVMERETVR GLORIA.) Ego numeraui Herculis quinque

quinque

quinque opera, numera tu lector reliquas palmas 12. vel 13. superabitur tamen à Carpophoro, qui vicenas feras aut monstra, nec diuerso tempore, sed vno strauit. Vitiosè legunt aliqui *Bis Senas*. PARITER.) simul emissas, aut alteram post priorem cæsam, eodem tamen spectaculo, vt suprà epigr. 15. quod verius arbitror.

Laus Augusti.

XXVI.

Inscriptio improba. Marsilium vide.

Augusti laudes fuerant, committere classes,
Et freta nauali sollicitare tuba.
Cæsaris hæc nostri pars est quota? vidit in vndis
Et Thetis ignotas; & Galatea feras.
Vidit in æquoreo feruentes puluere currus,
Et domini Triton ipse putauit equos.
Dumq́ parat sæuis ratibus fera prælia Nereus,
Abnuit in liquidis ire pedester aquis.
Quicquid & in Circo spectatur & Amphitheatro,
*Diues * Cæsarea præstitit vnda tibi.*
*Fucinus & * pigri taceantur Stagna Neronis*
*Hanc * norint vnam sæcula Naumachiam.*

** Cæsareo: vt referatur ad Amphitheatrum.*
** diri.*
** Norunt alias, sed placet norint.*

Titi (huic potius transcribo epigramma) naumachiam cum ludis variis, & curulibus & equestribus celebrat, & Augusti cum naumachiis componit, & hanc illis anteponit. AVGVSTI LAVD. FV. COMMIT. CLASSES) Augustus nudas exhibuit naumachias. Titus addidit alia spectacula Circensia in ipsis aquis edita. Cæterùm Augustus nauale prælium edidit cis Tiberim cauato solo, in quo postea Cæsarum nemus fuit, vt scribunt Suetonius Aug. cap. 43. Tacitus Annal. 14. Sed quia dicit poëta, *classes*, respicit fortè exercitationem illam classium in lacu Lucrino, vbi tota hieme copias ad bellum Siculum auctore Tranquillo exercuit. Nam Domitij sententia de Actiaca pugna nec mihi placet, cùm deceat ludicra cum ludicris contendere. FRETA NAVAL. SOLL. TVBA) Notum inde verbum, classicum canere, vsus tubarum æquè in naualibus, quam pedestribus pugnis.

Virg. 5. *Inde vbi clara dedit sonitum tuba——*
Lucanus 3. Pharss. *Innumeræ vasto miscentur in æthere voces*
Remorumq́ sonus, premitur clamore, nec vllæ
Audiri potuere tubæ.

Freta dixit noster poëta metonymicῶs pro ipso prælio in freto patrando, ipsisque viris pugnaturis.

CAESARIS HAEC NOSTRI) Titi, vel si contendis, Domitiani pars est quota? minima nempe spectaculi pars est ipsa naumachia. De formula hac, *pars est quota*, supra monui epigr.
Quantula Carpophori portio, &c.

VIDIT IN VNDIS. ET THETIS IGN. ET GAL. FERAS) Nereidas intellige, & quadrupedes, de quibus suprà epig. 26. Nam certè Galatea Nereis fuit, feras ad quadrupedes terrestres refero, ignotas ponto. An fortè homines indutos feras putes? non arbitror. Dio enim in Tito de veris loquitur feris. Thetin alij accipiunt pro ponti nymphis; Galateam pro flumineis. Placet cum Gerardo Gonti, nostri ordinis viro docto quintum distichon, quod est; Quicquid & in Circo, &c. Subiicere secundo; deinde illud: Vidit in æquoreo: Tum illud: Dumque parat. Sunt enim illius: Quicquid & in Circo, &c. explicatio. Extremum manet suo loco. *Amphitheatrum, in quo munus gladiatorium ediderat, aqua repentè impleuit, in eam equos, tauros, aliaq́ animalia mansueta, edoctaq́ facere in aquis id omne, quod in terra facere consuerant.* Idem antea fecerat Nero, Dione sic referente. *In theatro quodam* (ligneum Amphitheatrum Neronis fuit) *postquam edidisset munus, confestim theatro maris aqua repleto, ita vt pisces, & feræ in ea innatarent, exhibuit naumachiam, inductis, qui ornati essent ad exemplum Persarum & Atheniensium. Eoq́ spectaculo finito, rursus aquam subito eduxit soloq́ theatri siccato, pedites induxit, non modo singulis inter se, sed etiam pluribus cum pari numero commissis.* Ignotas autem aquis feras, quis nesciat tauros, equos, canes, quæque terra, non pontus alit animalia. THETIS) Iam supra epigr. 26. d. GALATEA) Et hæc vna Nereidum à lactea maris spuma nomen accepit, vti & Galene. Eustathius ad Iliad. E. ἐπὶ δὲ καὶ ἡ γαλάτεια παρῳχημένη ὥσπερ τῇ γαλήνῃ. αὕτη δὲ καὶ διὰ τοὺς τῶν κυμάτων γαλακτοχόους οὕτω καλεῖται.

λῆπαι. *Galatea etiam veluti Thetis, in tempestatis seditione resonans, eadem est ita cum Galene seu serenitate. Hæc autem* (Galatea) *propter fluctuum lacteam formam sic vocatur.* Gyraldum adi 5. Syntag. de Nymphis. Ouid. 13. Met. Notissima est Homerica, Virgiliana & Hesiodea Galatea. Lege Erithræi indicem in voce Galatea. Cæsar Titus Nereidum ludos in aquis instituerat, vt docuimus, inter quas Thetis, Galatea, cæteræque Nereides cum Tritone & Neptuno.

VIDIT IN ÆQVOREO FER. PVLVERE CVRRVS.) Triton emersus ex vndis (vt apud Suetonium in Claudio, cap. 21.) spectauit Circenses aurigationes, Claudius apud Tacitum lib. 12. *gladiatorum spectaculum edidit in Fucino lacu, inditis pontibus pedestrem ad pugnam.* Titus seu mauis Domitianus edidit, & equestres & pedestres pugnas in ipsa naumachia, hoc enim infra planè testatur poëta, cùm concludit. Quidquid & in Circo spectatur & Amphitheatro, &c. In Amphitheatro gladiatores, in Circo aurigæ spectabantur. ÆQVOREO PVLVERE) in se pugnantia sunt, hoc miriora, quod Cæsar ea iungere possit; si puluis, quî aqua? si aqua, vt puluis? Sed pontes in ipsa naumachia & stagno erãt extructi, in quibus res gerebatur, & aqua pontibus leniter infusa pontes tegebat, & puluerem aspergine ceu nubem excitabat, puluerem inquam imbricum. FERVENTES CVRRVS) vt Horatius od. 1. lib. cap. 1.

Sunt, quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat: metaq; feruidis
Euitata rotis——

Quæ feruent, cùm frequenter circumaguntur, quod in Circensibus accidebat, adeo vt opus esset, aquam aspergere, ita nonnunquam efferuescebant. ET DOMINI TRITON IPS. PVT. EQVOS) Triton Buccinator Neptuni putauit esse currus & equos ipsius Neptuni domini maris. Formam Tritonis describit Apollonius lib. 4. Argon. cantatissimus est poëtis. Virg. 1. Aen. Ouid. 1. Met. Lycophroni, Gyral. Natal. com. aliis. EQVOS) Lege Marcilium in hunc locum. DVMQVE PAR. SAEV. RAT. FER. PRAEL. NEREVS) Quod supra epig. 26. affirmauimus. Neptunum suo curru vehentem, obiisse classem, eamque ad naumachiam instituisse, hic planissimè docet, cùm subiungit. *Abnuit in liquidis ire pedester aquis,* neque enim pedes per aquas voluit incedere, sed triumphali suo curru portari. Nereus autem idem, qui Neptunus pro mari ponitur, vt vel heri poëticã ingressi norunt. SAEVIS RATIBVS.) ad iustam sæpe speciem belli naumachiæ apparabantur, quod Suetonius in Domitiano testatur. Xiphilinus & Tacitus in Claudio. *Centum nauium pugna erat. Vtrinq; quinquaginta, Rhodij & Siculi nominabantur, qui certabant, omnes rei capitalis damnati, qui eruptione facta non prius sunt congressi, quam ab exercitu Cæsaris cogerentur. Lacum enim muro ligneo seu ratibus circumdederat, ne paterent effugia, ipsiq; Prætoriani in ratibus adstiterant,* & quæ in Tacito & Xiphilino fusius describuntur.

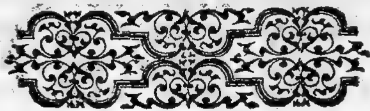
QVICQVID ET IN CIRCO SPECT. ET AMPHIT.) In circo ludi varij, naumachiæ, venationes, equorum & curuum agitationes spectabantur, gladiatores etiam, rarius tamen. Dio, Herodianus, Lipsius, Bulengerus. Panuinius octo spectaculorum genera in Circo antiquis vsitata scribit. Cursum siue certamina curulia & equestria, Gymnicum vel Athleticum, Pompam, Ludum Troiæ, Venationes, pugnas equestres & pedestres, naumachias. Quæ ordine planè & eruditè exponit, singulisque iconas & formas subiicit, vt omnia quasi oculis spectari præsentia videantur. Circorum etiam delineationes accuratas ac descriptiones ibidem spectabis. Hoc distichon vt monui reponendum est suo loco & secundo subiiciendum. Amphitheatro verò extructo gladiatores, venatores ac naumachiæ ad Amphitheatrum translati, Agitationes, equestriaque certamina, & equorum cursus circo relicta. Hic poëta simul omnia spectacula ait iuncta fuisse cum naumachia. Lege Bulengerum de circo, qui omnia copiosè ex variis scriptoribus tractat.

Sed planè versum emendo legoque cum aliis.

Quicquid & in Circo spectatur & Amphitheatro
Diues Cæsareo, præstitit vnda tibi.

Non *Cæsarea*, epig. 1. *Omnis Cæsareo cedat labor Amphitheatro,*

FVCINVS ET PIGRI) Non iactet Claudius suam Naumachiam in lacu Fucino, neque Nero suam in ligneo Amphitheatro, de quibus supra hoc ipso carmine ex Dione, Tacito, Suetonio dictum. De ipso lacu Plinius lib. 3. cap. 12. & lib. 36. cap. 15. Tacitus Annal. 12. atque alij. PIGRI) à contrario Neronis, quem à neruo seu Græco νεῦρῳ deducunt, voce & significatione. Piger autem quia nihil in omni vita dignum nomine & vita gessit, imperium non auxit, imminuit multum & ipse totum simul cum vita amisit. melior citharœdus, quam Imperator. HANC VNAM) vt supra, *Vnum pro cunctis fama lo. opus.* colligit vniuersè, quæ diuersim sparserat.

De

De Prisco & Vero gladiatoribus.

XXVII.

Cum traheret Priscus, traheret certamina Verus,
Esset & æqualis Mars vtriusq; diu:
Missio sæpe viris magno clamore petita est:
Sed Cæsar legi paruit ipse suæ.
*Lex erat ad digitum *positam concurrere † palmam.* * positâ. † palmâ.
Quod licuit, lances, donaq; sæpe dedit.
Inuentus tamen est finis discriminis æqui,
Pugnauêre pares, succubuêre pares.
Misit vtriq; rudes, & palmas Cæsar vtriq;:
Hoc pretium virtus ingeniosa tulit.
Contigit hoc, nullo nisi te sub principe, Cæsar:
Cum duo pugnarent, victor vterq; fuit.

Martialem sapere putant viri docti hoc epigramma ex Virgiliana Appendice transcriptum, eidemque adscriptum.

De postulatitiis gladiatoribus hos fuisse, vel certè è ludo Cæsaris constat, quod Cæsar ipse munerarius his legem tulerit. De Postulatitiis suprà epig. 20. de Myrino & Triumpho dictum largiter. Sententiam epigrammatis colligo. Priscus & Verus è familia principis Domitiani vel Titi commissi in cauea cum diu Marte dubio, neutro vincente aut succumbente depugnarent, impatiens moræ, de more populus, vtrique missionem petiuit à Cæsare, qui reiecta petitione populi, gladiatoribus signum dedit, vt concurrerent, donec alter læderetur, & læsus sublato digito se victum fateretur. mox ambobus simul ictu pari læsis, vtrique victo, vtrique victori palmas misit & rudes. Hunc pugnæ euentum poëta miratur, & inuisum antea inauditumq; prædicat, Cæsarisq; temporibus ac fœlicitati rectè assignat. TRAHERET) neuter victus aut victor, quod nempe molestum erat populo. Lactātius. *Irascuntur etiam pugnantibus, nisi celeriter è duobus alter occisus est.* MISSIO SÆPE VIR. MAG. CLAM. PETITA EST) Missio est, cum læsus gladiator, à populo, vel munerario, vel principe petit vitam, & impetrat in eum diem; occiditur à victore, cùm missio non datur. Victus arma submittebat, supplicabat. Victor clamabat. HOC HABET. Populus, si infestus victo & inexorabilis missionem negaret, RECIPE FERRVM diris vocibus clamitabat, pollicemque vertebat. Prudentius. *——pectusq; iacentis*
Virgo modesta iubet conuerso pollice rumpi.

Et vetus poëta: *Sperat & in sæua victus gladiator arena,*
Sit licet infesto pollice turba minax.

Intelligo autem pollicem vertere, esse tollere pollicem. Fauoris & missionis signum erat, premere pollicem, quod accipio, pollicem intra palmam conditum digitis fuisse pressum. De hoc insolenti clamore populi Martialis lib. 9. epig. 70.

Mitior in magno clamor furit Amphitheatro.

Seneca lib. 2. de Tranquill. & nos alibi. Sine missione munus dabatur, cùm esset aut vincendum aut decumbendum, qualia sine missione spectacula Domitius Neronis non degeneris auus sæpius edidit, vt Augustus edicto coactus sit vetare, ne sine missione darentur. Testes horum pete è Saturnalibus Lipsij cap. 21. & 22. lib. 2. 2. editionis, vbi & hoc poëtæ nostri epigramma adducit, & multa de clamoribus, vulneribus, aliisque tristibus gladiatorum factis, ex variis eruditè disputat. SED LEGI CÆSAR PARVIT IPSE SVAE) Hinc coniecto Cæsarem voluisse Priscum & Verum sine missione pugnare, aut certè dum alter vinceret. Ipse enim suis gladiatoribus legem dictauerat, quam nolebat irritam. PARVIT) obseruauit, quod sanxerat. quid sanxerat? iam subiicit. LEX ERAT AD DIGITVM * POSITAM CONCVRRERE PALMAM) Lex hæc priuata erat, Cæsaris munerarij, quam suis fiscalibus gladiatoribus tulerat, vt ad signum digiti (depositâ palmâ seu præmio cum rudibus) armis concurrerent, quoad alter læderetur. Et quia priuata lex & aulica tantum erat, eo poëta velut minus vsitatam vulgo, ipse exponit. Hinc dicit, quod Cæsar ipse suam legem, quam gladiatoribus tulerat, noluerit violare, quamuis missionem peteret populus. Digitum accipias pro sublato digito à læso & victo, quo se victum profitebatur, vti dictum. sensus ergo poëtæ est. Lex erat Cæsaris, vti ex duobus gladiatoribus Priscus aut Verus non prius palma donaretur, quàm alteruter sublato digito se victũ agnosceret, ita vt palma & victoria concurre- * positâ concur. palmâ.

currerent, simulque iungerentur. Ramiresius hic ante Victoriam cecinit triumphum. Nam apud Quintil. lib. 8. c. 5. nihil est de elato digito. Iocum ipsum pono & expono. Soror germanum suum sæpius ære suo redemerat à ludo, nec tamen ille abstinebat ab arena, ad quam se identidem auctorabat. Soror, vt illi copiam pugnandi adimeret, dormienti noctu pollicem præscidit. Frater cum eâ in ius vocatâ talionis egit, hoc est, petiit vt sorori aut digitus aut potius tota manus recideretur, quod vti manu non posset ad pugnam, cum pollice careret, nec gladium teneret. patronus sororis dixerat, contra fratrem: *Eras dignus vt haberes manum integram.* Sic enim auditur, *vt depugnares.* Sic euim auditur, inquit Fabius, hoc est, subauditur græcè, vt rectè Musambertius, νοεῖται vel ὅτως ἐννοεῖται. Sequitur infra in Quintiliano, qui ex accusatoris persona contra sororem verba adducit; *an digito pugnaui?* quasi diceret: nonne integrâ manu pugnaui? potui ne digito pugnare? nonne sublato pollice manum istam inutilem reddidisti, ac perinde fecisti vt si totam manũ abscidisses? Hæc est germanissima illius loci ex Fabio explanatio. Nec enim legendum est: *at digito pugnaui*: vel: ad digitum mihi pugna est. Vides lector nihil agi nec cogitari de erecto vel elato sublatóue digito; sed de pollice à sorore fratri reciso, ne pugnare posset. frustra sunt ergo alij, qui ad hunc locum Quintiliani confugiunt cum nihil ad versum & fides. Illud autem, quod apud Ciceronem & Plinium extat, in digito mori, extra lineam est, vti &, minimo prouocare. Palma autem victoris præmium. Suetonius. *Myrmillonem ferreâ siccâ confodit, & more victorum cum palma discurrit.* Cicer. pro Sex. Roscio de Capitone, *multarum palmarum nobilis gladiator.* & ibid. *Multas eius esse infames palmas, hanc primam lemniscatam.* Commodus, apud Lampridium, mille palmarum victor pronunciatur. Herodianus etiam basi Colossei inscriptum ait, ἀντὶ τ̃ Γερμανοῦ, χιλίους μονομάχους νικήσαντ☉. Quæ Musambertius ex interprete Homeri Iliad. 3. laudat de δακτυλοτονίᾳ apud Eustathium non reperio, in quo victoriæ signum erat futura cædes vel Paridis vel Menelai. Menelaus vicerat, non occiderat: Troiani negarunt pactam victoriæ palmã Helenam, quod alter negaret se victum, cùm non esset occisus. De digito sublato nihil lego. Verba Eustathij ad illos versus Homeri sunt hæc:

Εἰ μέν κεν Μενέλα☉ Ἀλέξανδρ☉ καταπέφνῃ, &c.

Et:

Εἰ δέ κ' Ἀλέξανδρον κτείνῃ ξανθὸς Μενέλα☉

Ἐνίκησε, &c.

QVOD LICVIT, LANCES, DONAQVE SAEPE DEDIT) Ne interim spectatores moram ægrè paterentur, misit populo dona & obsonia in lancibus. Caligula ante apud Suetonium cap. 8. *panaria cum obsonia viritim in spectaculo diuisit.* Claudius sportulas. DONA) Missilia Suetonius Domitiano. *Septimontiali sacro quidem Senatui equitiq́ panariis, plebi sportellis cum obsonio distributis, initium vescendi primus fecit. dieq́ proximo omne genus rerum missilia sparsit.* Idem ante Titus fecerat per sphærulas rotundas de quibus Dio. σφαιρία γὰρ ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐρρίπτει σύμβολον ἔχοντα, τὸ μὲν ἐδωδίμου τινός, τὸ δὲ ἐσθῆτ☉, τὸ δὲ ἀργυρῶν σκευῶν, ἄλλο χρυσῶν ἵππων ὑποζυγίων βοσκημάτων, ἀνδραπόδων. *Titus paruos globos ligneos de superiore loco iaciebat in Amphitheatrum, in quibus scripta erat nota alicuius esculenti, vestisúe, aut vasis argentei, aut aurei, equorumq́ & iumẽtorum ac mancipiorum.* Singulis ergo dabatur id, quod illius sphæra inscriptum habebat. De donis Domitiani poëta lib. 8. epig. 53. & epig. 78. aliisque lib.

INVENTVS TAMEN EST FIN. DISC. AEQVE) finitum tandem certamen est, sed casu memorando. PVGNAVERE PARES, SVCC. PARES) vterque victus, vterque victor, simul alter ab altero læsus. MISIT VTRIQVE RVDES) Rudis distinguitur à missione: Missio liberabat gladiatorem in eum diem, vel in id munus, rudis in omnem vitam gladiatorem ab arena liberum pronunciabat, nisi volens ipse vel pecunia pugnaret. Missio dabatur læso & victo. Rudis victori in nouo aliquo & inusitato facto: Dabatur vel à lanista, vel editore, postulante plerumque populo: Rudis erat duplex, altera ligneus gladius incuruus Tuseckn / quo batuebant tirones, altera Scipio, qui dabatur veteranis gladiatoribus, velut signum magisterij. Lipsius lib. 1. Sat. cap. 15. planè distinguit hanc ferulam à rude tironum. Petrus Faber scipionem etiam appellat, qui certè non gladius. Rudis tamen ξυλίνη μάχαιρα gladius ligneus fuit, isque vel rectus vel incuruus, pro modo cuiusque armaturæ, Threci incuruus, secutori rectus. Lipsl. lib. 1. Sat. c. 15. in orâ. Vocabatur eadem ferula & virga. Græcis ῥάβδ☉ ἡ τῶν ἐπιστατῶν τῶν μονομάχων. Vnde pro magisterio ac præfecturâ per metaphoram, & rude donatus, liberatus à schola magister, aut scribendi labore, vt est apud Horatium, Varronem & alios. Rudem victor stans ad crepidinem Circi, sub circulo amphitheatri à populo petere & impetrare solebat. Quintilianum, Senecam, Petrum Fab. lib. 1. Ag. cap. 22. & lib. 2. sem. cap. 11. Lipsium lib. 2. Satur. cap. 21. & 22. do testes. Palma communis erat omnibus victoribus. HOC PRETIVM VIR. IGN. TVLIT) Populus tantum missionem petiuerat, Cæsar propter insolitum pugnæ euentum, & missionem, & palmam, & rudem victis victoribusque iisdem indulsit. CONTIGIT HOC NVLLI) ἐπιφώνημα cum tecta palpatione, qua miraculum hoc diuinitati cuidam Cæsaris adsignat. VICTOR VTERQVE) quia victus vterque & læsus.

Ex

Ex fragmentis. Ad Cæsarem.

Da veniam subitis: non displicuisse meretur,
Festinat Cæsar qui placuisse tibi.

Dixi in Prolemmatis hunc libellum aliquot epigrammatum iacturam passum, quod cùm ex illis, quæ de lepore & leone desiderantur, tum his quoque versiculis semiplenis intelligis. Videtur hoc distichon vltimi epigrammatis vltimum fuisse, quo carminum ex tempore scriptorum festinationem excusat. Illa enim sunt gratissima, quæ munus vel opus editum proximè sequuntur. quod Virgilianum illud docet.

——sero venere bubulci. *Lege adagionem: sero venisti.*

Ita Statius de suis siluis minimè siluestribus. *Dubitaui, &c. an hos libellos, qui mihi subito calore, & quadam festinādi celeritate fluxerant, cùm singuli de sinu meo prodiissent, congregatos ipse dimitterem.* Et mox. *Sed apud cæteros necesse est multum illis pereat ex venia, cum amiserint, quam solam habet, gratiam celeritatis. Nullum enim biduo longius tractum, quædam & singulis diebus fusa.* Vbi multa de celeritate calami: Ita præf. lib. 2. *Eandem exigebat stili facilitatem leo mansuetus, quem in Amphitheatro prostratum frigidum erat sacratissimo Imperatori, ni statim traderem.* Ita poëta suam celeritatem carminum in venationes editorum defendit, quod studuerit placere Cæsari, quod nemini meritò debet displicere, cùm sera gratulatio rustica sit & ingrata.

Alterum.

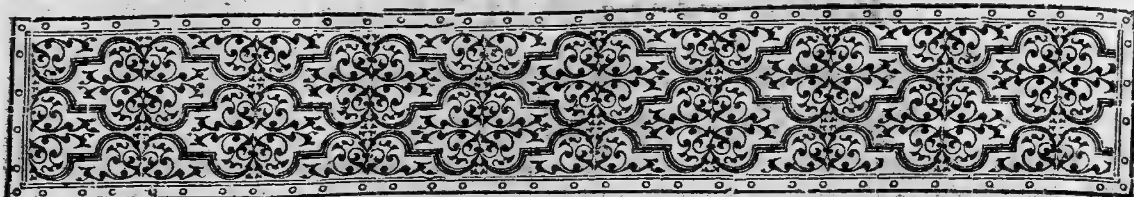
Cedere maiori virtutis fama secunda est,
Illa grauis palma est, quam minor hostis habet.

Et hoc distichon epigrammatis cauda. pugnam imparium videtur poëta celebrasse, in quo minor maiorem seu vir virum, seu fera feram, vt suprà tigris leonem vicerit. CEDERE MAIORI) vt apud Virgilium lib. 10. Aeneas de Lauso.

Hoc tamen infœlix miseram solabere mortem;
Æneæ magni dextra cadis——

MINOR HOSTIS) Cùm vincit maiorem, maxima laus est. In ludo gladiatores inter se comparari solebant, vt pares cùm paribus componerentur. Indignè enim ferebant, si cum inferioribus pugnandum esset, quod victores inferiorum nullam laudem apiscerentur, victi summum dedecus conciperent. Seneca: *Ignominiam, inquit, iudicat gladiator cum inferiore componi: & scit eum sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur.* Minori autem, si vincat, maior laus est nihilominus vt Turno ab Aenea. Reiicit hæc fragmenta Ramiresius: admittit Scaliger, lector bonus arbiter esto. mihi non videntur aliena stilo Martialis.

MATTHÆI RADERI
AD
M. VALERII MARTIALIS LIBRVM PRIMVM COMMENTARIVS.

EPISTOLA.

** Secuturum emendandus ipse Domitius emendat. Heraldum lege.*
** al. Mihi fama.*
** Veritatē MSS.*
** Prælegitur Lipsius rectè legit.*
** clusero.*

*SPERO me * secutum in libellis meis tale temperamentum, vt de illis queri non poßit, quisquis de se bene senserit, cùm salua infimarum quoque porsonarum reuerentia ludant; quæ adeo antiquis auctoribus defuit, vt nominibus non tantum veris abusi sint, sed etiam magnis. * At mihi fama vilius constet, & probetur in me nouißimum ingenium. Absit a iocorum nostrorum simplicitate malignus interpres, nec epigrammata mea scribat. Improbè facit, qui in alieno libro ingeniosus est. Lasciuam verborum * licentiam, id est, epigrammaton linguam excusarem, si meum esset exemplum: sic scribit Catullus, sic Marsus, sic Pedo, sic Getulicus, sic quicunque * perlegitur. Si quis tamen tam ambitiosè tristis est, vt apud illum in nulla pagina latinè loqui fas sit, potest epistolâ, vel potius titulo contentus esse. Epigrammata illis scribuntur, qui solent spectare Florales. Non intret Cato theatrum nostrum; aut si intrauerit, spectet. Videor mihi meo iure facturus, si epistolam versibus * clausero.*

Argumentum epistolæ.

Caput est, innocentia esse sua epigrammata, quibus non personas, sed vitia notet. Verborum licentiam auctoritate maiorum defendit. Catones nil moratur.

DE SE BENE SENSERIT) sibi bene conscius, de aliis bene rectéq; existimabit. Nam mali, de bonis etiam malè, boni de malis bene sentire consueuerunt. Aut; quisquis verè sibi non conscius existimarit, SALVA INFIMARVM QVOQVE PERSONARVM REVERENTIA.) Cùm nullius famam, nec postremissimi quidem nominatim lædam lib. 10. epig. 36.

Innocens Musa Martialis.

Hunc seruare modum nostri nouere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

Quando vera, quādo ficta nomina lemmatum.

Atqui poëta singulis epigrammatis etiam propudiosis certa præfigit nomina? Sed non certorum hominum, nec vera, sed ficta, nisi cum laudat lib. 5. epigr. 15.

Quintus nostrorum liber est Auguste meorum,
Et queritur læsus carmine nemo meo.
Gaudet honorato, sed multus nomine lector,
Cui victura meo munere fama datur.

Videntur tamen quidam famosa carmina sparsisse, quæ Martiali tribuebant, vt poëtæ periculum crearent. Sed illa magnoperè ab se abiudicat, omnesque diras illorum auctori inprecatur lib. 7. epig. 71.

Et quantum poteris, sed vsque clames;
Non scripsit meus ista Martialis.
Lib. 10. epigr. 5. *Et cùm fateri Furia iusserit verum,*
Prodente clamet conscientia, SCRIPSI.

Maledici poëtæ

QVAE ANTIQVIS DEFVIT) Lucilio, Metrodoro Scepsio, Catullo, Ortacilio, aliis. Lucilius Metellum, Lupum, Mutium Albinum lacerauit. Horatius lib. ser. 1. sat. 1.

——aut læso doluere Metello
Famosisq; Lupo cooperto versibus——

Cic. lib. 1. de Fin. ponit Lucilij versus. Persius de eod. Sat. 1.

——secuit Lucilius vrbem
Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.

Græci maledicentissimi.

Catullus præter alios, Mamurram & in Mamurra Cæsarem notauit. Mamurra enim eques Romanus, & præfectus fabrûm C. Cæsaris in Gallia bellum gerentis erat, de quo Plinius lib. 36. cap. 6.

cap.6. *Hic est ille Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus.* Suet. Iul. Cæs. cap. 73. Metrodori Scepsij mentio est apud Ouid. 4. de Ponto ad Tut. & Plinium loco d. Græci Latinis multo fuere liberiores. Notus est virulentus Archilochi Iambus, quo Lycamben cum tribus filiabus ad laqueum adegit, vt Terentianus prodidit: nec ignotus Hipponactis Scazon, quo Anthermum & Bupalum ad idem fatum compulit, quod tamen falsum esse ostendit Plinius. Inde certè nata adagia de maledicis. *Archilochi patria, Archilochia edicta, Lycambea venena, Hipponactium carmen,* & hoc genus alia. Non cesserunt his Comici Prisci, Aristophanes, Cratinus, Eupolis, qui postremus, vt Cicero ad Atticum scribit, ab Alcibiade, quod esset perstrictus carmine, est in mare præcipitatus, cautumque ab eodem, ne quis nominatim quempiam suis carminibus perstringeret. *Ex quo factum est,* inquit Gyraldus Dial. 6. hist. poët. *vt prisca Comœdiæ acerbitas in leniorem formam immutaretur.* Vnde reor suam legem mutuati Romani, qui capite sanxerunt infamiam carminis. Cic. 4. Tuscul. *Quanquam id quidem etiam 12. tabulæ declarant, condi iam tum solitum esse carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges sanxerunt.* Et lib. 4. de Repub. *Nostræ contra 12. tabulæ cum perpaucas res capite sanxissent, in his, hanc quoq; sanciendam putauerunt, si quis actitauisset, siue carmen condidisset, quod infamiam adferret flagitiúmue alteri. Præclarè; iudiciis enim ac magistratuum disceptationibus legitimis propositam vitam, non Poëtarum ingeniis habere debemus, nec probrum audire, nisi ea lege, vt respondere liceat, & iudicio defendere.* Horatius epist. ad Augustum — *quin etiam lex*

Lex de famosis carminibus à Græcis orta.

Romani capitis pœna sanxerunt carminis infamiam, in legib. Regiis. SI.QVIS.CARMEN.OCCENTASSIT.ACTITASSIT.CONDIDISSIT.QVOD ALTERI FLAGITIVM FAXIT, CAPITAL ESTO.

Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi.

Et lib. 2. Sat. 1.

Sed tamen vt monitus caueas, ne forte negoti
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum,
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius est
Iudiciumq; esto.

Cornutus seu, vt alij malunt, Pseudocornutus Persij vetus interpres ad Sat. 1. docet, capitis aut fustuarij pœnam fuisse maledico poëtæ. Extat & Pauli I.C. sententia (lib. 5. titulo de Iniuriis) de famosis carminibus, & lib. 1. C. de famosis libellis. S. Augustinum de ciuit. Dei consule, lib. 2. cap. 12. & ad illum locum Lud. Viuem. Arnob. lib. 4. Donat. ad Terentium de Comœdia. Sidonium epist. 11. lib. 1. Ioan. Sauarum ad eundem Sid. locum. Hinc poëta noster tam solicitè & cautè suam dicacitatem excusat.

NOMINIBVS VERIS) nudis, inquit Domitius, sed planè nudè, & intelligit inuerecunda, cum poëta de nominibus propriis hîc loquatur, quæ non vera, sed ficta se affirmat adhibuisse in vitiis carpendis, id quod iuratus dicit lib. 7.

Nuda verba infrà excusat.

Ludimus innocuis verbis, hoc iuro potentis
Per Genium Famæ, Castaliumq; gregem.

MAGNIS) Cæsarum, consulum, principum & nobilium virorum, vt hodie Pontificum, Regum, purpuratorum, in quos famosi libelli à famosis, & improbis sparguntur. FAMA VILIVS CONSTET) nolim ex aliorum infamiâ famam aucupari. NOVISSISIMVM) tardissimum, stupidissimum. malo enim abiicere famam ingenij, quàm malè ingeniosus videri. Nouissimum, aliàs ad tempus vltimum & postremum, præteritum tamen, non futurum exprimendũ refertur. Plancus ad Cic. *Quo ego interprete nouissimè ad Lepidum sum vsus.* & lib. 11. epist. 1. Bruti. *Post nouissimum Hirtij sermonem.* Ouid. Met. *dixitq; nouissima verba.* Rarenter, imo nunquam Cicero ipse sic locutus legitur. Aliàs ordinem in gradu honoris, dignitatis, ingenij notat. * Cic. pro Q. Roscio Comœdo. *Breui tempore, qui ne in nouissimis quidem erat histrionibus, ad primos Comœdos peruenit.* Hoc intellectu dixit Martialis nouissimum ingenium pro minimè prompto, acuto, & celeri, sed tardo, hebeti, stupido. sim postremus ingeniosorum: Hunc locum negant à me rectè explicatum; ego vero aio, & ipsorum Raderomastigon tabulis confirmo.

**Errat A. Gell. c. 21. l. 10. Vide Beroaldum, Muretũ ad phaselum Catulli.*

At mihi fama vilius constet, inquit Martialis: ego exposui, nolim ex aliorum infamia famã aucupari, hoc est: non tanti mihi sit argutum videri in epigrammatis meis, vt id velim aliis lædendis comparare; sic enim Ramiresius iuxta mecum rectè interpretatur. quasi tu dicas: non tanti mihi sit argutum videri; siue: malim non argutus, sed hebes & stupidus videri, quàm cum aliorũ infamiâ acutus dici & argutus haberi.

Sequitur in Martiale: *& probetur in me nouissimum ingenium.* dixi nouissimum idem hic valere quod tardissimum, vltimum, stupidissimum, postremissimum: Quia Martialis *fama mihi vilius constet,* hoc est, malim non argutus videri: rectè ergo subiungit *nouissimum ingenium in me probetur,* ac si diceret, & explicaret, quod obscurius dixerat *mihi fama vilius constet:* malim non ingeniosus nec acutus videri, quàm calumniosus: immò probetur in me nouissimum ingenium; malim tardissimus & postremissimus planeque stupidus haberi, quàm quemquam lædere. Nonne hęc ad mentem ipsissimam Martialis? Tu verò mox recedis à teipso, & illud *fama mihi vilius constet* aliouorsum accipis, dicisque, comparare famam vilius, quàm veteres, ingeniosa res est, hoc ego facio: (nam hoc est; *in me probetur nouissimum ingenium*) ingeniosus ergo præ cunctis antiquis, siue ingeniosissimus ego: sic enim tu Martialem facis seipsum laudantem. Sed iam tute collige in summam dicta

tua & postrema coniunge cum primis. dixeras *fama mihi vilius constet*, id est, malim non argutus videri: & comparare famam vilius (nam hoc est *fama mihi vilius constet*) ingeniosa res est: ingeniosus, & non argutus siue stupidus pugnant in se. πᾶ σᾶς; πᾶ χάμψεις; πᾶ κέλσεις, vt ille cæcus Polym noster apud Euripidem, Ipse iam tibi ductricem porrigam dextram. Relinque meam mihi interpretationem illam primam, quæ sibi ἐκ ποδὸς εἰς κεφαλὴν conuenit: & tu tibi serua alteram, quæ item bella est, si dicas: *mihi fama vilius constet*. i. possum ego vilius famam comparare, quàm veteres: *probetur in me nouissimum ingenium*. quia inueni nouam artem, quâ id faciam sine cuiusquam infamia, quod sine maximo ingenio non potest fieri. id ergo in me probetur.

Malignvs interpres) omnia in peiorem partem vertens, vt bonus interpres apud Senecam 2. de Ben. contrario sensu. Epigrammata mea scribat) aliter, ac ego, interpretetur, & noua alienaque interpretatione quasi noua scribat, & sua faciat. Scribat) alij interpretantur, inscribat, quod nescio, an ex mente vatis nostri, quem puto parodiam, vel centonem intellexisse, adiunctis fortè etiam veris nominibus, cum leuiter mutatis vocibus paucis carmen ad certum aliquem refertur. Alij, describat, vt carpat, quod non placet. Alij: rescribat ad suum ingenium. Non placet illud, scribat, hîc exponere, accuset. quamuis Budæus ex Synesio doceat, Græcis τὸ γράφειν etiam accusare, sicut & γράφεσθαι, valere. non legi tamen apud Latinos idem esse scribo, quod accuso, etsi cum adiecto *scribere dicam*, significet accusare. Iocorum porro simplicitatem hic carminis innocentiam vocat, non lasciuiam, quia sequitur τὸ, Lascivam verborvm licentiam) veritatem, habent aliæ scripturæ, nec falsò; intelligit enim puram impuritatem, hoc est, apertam pudendarum appellationem, vt lib. 3. ipse declarat.

Schemate non dubio, sed apertè nominat illam,
Quam recipit sexto mense superba Venus.

Petronius.

Quid me constricta spectatis fronte Catones,
Damnatisq; nouæ simplicitatis opus, &c.

Plinius minor *nuda verba* appellauit. Epigrammatvm lingvam) Oscam seu Latinam, hoc est, vt hic accipitur, lasciuam & petulantem, obscœnam. Latinè loqui, præter vulgatum vsum, valet, simpliciter, apertè, ingenuè & sine dissimulatione ac integumento verborum loqui. Cic. 6. in Verrem. *Non enim verbi neq; criminis caussa augendi complector omnia, cùm dico, nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquisse. Latinè me scitote, non accusatoriè loqui.* Latini enim simplices minimeque fallaces habebantur. Martialis loqui apertè verbis lasciuire & petulanter loqui dixit lib. 11. epig. 21.

Cæsaris Augusti lasciuos liuide versus
Sex lege, qui tristis verba latina legis.

Latina verba, obscœna prætextata.

Latina verba, obscœna & prætextata intelligit. Turneb. vide lib. 24. c. 5. Mevm exemplvm.) Quod exemplo fit, omnes rectè fieri (non rectè tamen) autumant. Hoc exemplum lib. 8. epist. ad Domit. laudat his verbis: *Quamuis autem epigrammata seuerissimis quoq; & supremæ fortunæ viris ita scripta sint, vt mimicam verborum licentiam affectasse videantur, ego tamen illis non permisi tam lasciuè loqui, quàm solent.* Eodem exemplo tuetur suos hendecasyllabos. Plinius lib. 5. epist. 3 *Facio nonnunquam versiculos seueros parum, &c. Nec molestè fero, hanc esse de moribus meis existimationem vt, qui nesciunt talia doctissimos, grauissimos, sanctissimos homines scriptitasse, me scribere mirentur.* Et mox infrà: *An ego verear (neminem viuentium, ne quam in speciem adulationis incidam nominabo) ne me non satis deceat, quod decuit M. Tullium, Caium Caluum, Asinium Pollionem, Marcum Messalam, Quintum Hortensium, Marcum Brutum, Lucium Sullam, Quinctum Catulum, Quinctum Sceuolam, Seruium Sulpitium, Varronem, Torquatum* (immò Torquatos) *C. Memmium, Lentulum, Getulicum, Annæum Senecam, Lucceium, & proximè Virginium Rufum, & si non sufficiunt exempla priuata, Diuum Iulium, Diuum Augustum, Diuum Neruam. T Cæsarem? Neronem enim transeo, quamuis sciam, non corrumpi in deterius, quæ aliquando etiam à malis, sed honesta manere, quæ sæpius à bonis. inter quos vel præcipuè numerandus P. Virgilius, Cornelius Nepos, & prius Ennius Acciusque. Non quidem hi Senatores, sed sanctitas morum non distat ordinibus.* Plurima sane super eodem exemplo Apuleius Apol. pro seipso prima, vbi se auctoritate Latinorum & Græcorum Philosophorum, iuxta ac poëtarum & Imperatorum defendit. Iterumque Plinius lib. 4. epist. 14. *Erit eruditionis tuæ cogitare summos illos, & grauissimos viros, qui talia scripserunt, non modò lasciuia rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse, quæ nos refugimus* Multò certè magis nobis refugienda, qui religionem colimus sanctiorem. Illos non miror quà verbis, quà moribus impuros, qui ipsam impuritatem, hoc est, Venerem, Priapum, Cupidinem, Volupiam, Libertinam, Floram, Potinam, Educam, Iugatinum, Mutinum, & alia sexcenta Acherontis monstra, ipsosque impuritatis auctores Dæmones pro Numinibus coluere. Christianos detestor, qui Virginis filium ab omni labe remotissimum professi, spurcissimis tamen verbis, versibus, & scriptis religionem, iuuentutem, conscientiam contaminant, & lasciuia obscœnitateque omnia paganorum gentiumque exempla superant, promptum esset hos auctores indigitare, sed ne nominando quoque noceamus, tacendo nunc prosimus. Hoc teneatur. si verbum otiosum ad tribunal Christi reum citabitur, pœnaque plectetur, quid de spurcis, fœdis, exitialibus dictis futurum sit. Sed de obscœnis voluminibus copiosè Gretserus l. 1. c. 26. de iure & more prohibendi libros, &c. Sic Marsvs) Sidonius carm. 9. *Non Getulicus hic tibi legetur, Non Marsus, Pedo, Silius, Tibullus.* De Getulico

Auctores lasciuorum epigrammatum.

Christiani poëtæ heretici spurciores paganis, Beza, Dousa, Ioannes secundus, &c.

tulico etiam Plinius epist.3. ad Arist.lib.5.Marsi, Pedonis, Getulici, Catulli epigrammatariorum ortus, vitas, mores & mortes exponit Gyraldus ex variis scriptoribus, quem tu consules, nos suo loco de his copiosius. QVICVNQVE PERLEGITVR) emendat Lipsius, prælegitur, in scholis nempe vt Virgilius, Catullus, alij. Sed negant epigrammatarios in scholis prælectos. certè noster lib.8.ep.3. videtur negare: vt malim *perlegere* quam *prælegere*. EPISTOLA VEL POTIVS TITVLO) Qui abhorret lasciuia epigrammata, legat tantùm epistolam libri, vel potius titulum suum epigrammatum, hoc est, titulum libri. Nota Ramiresi; dixi titulum, non titulos, & librum ponat, quando in epigrammatis præter epigrammata nihil est expectandum, cum epigrammatum hæc sit natura & lingua. ILLIS QVI FLORALIA) Floralia fuere spectacula ad cultum Floræ Deæ, dignæ illis sacris, instituta, fœda penitusque castis oculis, immò auribus, & cogitationibus excludenda, contra quæ maiores nostri certatim declamarunt, Tertullianus spectacul. lib. Lactantius 1. Institut. Tatianus aduersus gentes, Minutius in Octauio. D. Augustinus ludos alios theatricos, quamuis turpes, præ his tamen honestos fuisse scribit. Describit hos Ouid.5. Fastorum. Augustinus de ciuit. Dei, lib.4. cap.8. Plinius lib.18. cap.29. Nobis cum Catone ex hoc theatro non abeundum, sed fugiendum, immò nec intrandum. Quod de M. Portio Catone sequitur, pete è Val. Maximo lib.2. cap.4. Gyraldo lib.1. Syntagm. VERSIBVS CLAVSERO) Epigramma ad Catonem intelligit, quod in Iuniana editione tertium est, primo tamen loco reponendum, ipsique mox epistolæ subscribendum.*

Contra Floralia

Nosses iocosæ dulce cum sacrum Floræ,
Festosq́ lusus & licentiam vulgi,
Cur in Theatrum Cato seuere venisti?
An ideo tantum veneras, vt exires?

** Vt est in Gryphianis. M. Cato, de re Floria librum composuit. Gellius lib.10. cap.13. Ad hoc lege Heraldum & Rigaltium.*

Ad Lectorem epigramma.

I.

Hic est, quem legis, ille, quem requiris,
Toto notus in orbe Martialis,
Argutis epigrammaton libellis.
Cui, lector studiose, quod dedisti
Viuenti decus atq́ sentienti,
Rari post cineres habent poetæ.

Superstiti sibi propagatam famæ nominisque æternitatem gloriatur. HIC EST ILLE) Seipsum calamo demonstrat, digito quoque monstratum à populo lib.9. epig.99. iactat.

Rumpitur inuidia, quòd turbâ semper in omni
Monstramur digito——

Ad quem locum multus est Heraldus, & nobis minimè pauca suppetebant, sed προχειρότατα negligamus. Sunt qui negant hoc epigramma primum esse huius libri, sed generale & quasi programma cæterorum, extra ordinem positum, eo quod dicat Martialis: *Argutis epigrammaton libellis*. Aiunt alij quod etiam secundum epigramma alioqui sit ab ordine eximendum. Ego primum & secundum rectè suum locum & numerum in ordine obtinere censeo, sed hæc duo epigrammata ab ipso poëta adiecta tum, cum epigrammata recognita in ordinem digereret. Recognita autem alibi docet.

ARGVTIS EPIG. LIBELLIS) Non ignorauit poëta suas laudes, primamque virtutem epigrammatis, acumen inquam & argutiam, salsa & aculeata, piperataque dicta, sensa cogitataque meliora, quibus ita excelluit noster, vt si cum Græcis (taceo Latinos) componas, facilè intelligas Romanam Musam Graiæ parum, immò nihil concedere, sæpè etiam præcedere. cum illorum plurimi vix pauca condiderint, hic vnus plurima paucis illis non deteriora, sæpè meliora elucubrarit. Et pauca fortasse mediocri ingenio, difficile non sit elaborare: Sed volumina epigrammatum cum incredibili varietate, & argutiâ scribere, non est Cæsiorum, Aquinorum, Suffenorum, nec ipsius fortè Catulli, qui venustus magis quàm argutus. Verè denique Hispanus noster:

Quod non insulsè scribis tetrasticha quædam,
Disticha quod bellè pauca Sabelle facis,
Laudo, nec admiror, facilè est epigrammata bellè
Scribere: sed librum scribere difficile est.

LECTOR

Gloria, poëtarum calcar.

Lector studiose) Lectoris studium, & pronum gratumque iudicium, poëtæ stimulus est ad scribendum, & præmium. Ouid. 4. de Ponto. El. 2.

Excitat auditor studium, laudataq; virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Et idem: *Ingenij stimulos addere fama solet.*

Iterum: *Plausibus ex ipsis populi, lætoq; fauore*
Ingenium quoduis incaluisse potest.

De Trist. 5. —— *Non paruas animo dat gloria vires,*
Et facunda facit pectora laudis amor.

Idem 1. de Rem. Am. & alibi. Propertius lib. 3. el. 6. Val. Flaccus lib. 1. Aliique, & noster sæpius infrà. Rari post cineres hab. poetae) Nomen poëtarum, vt plurimum à morte reuiuiscit, quòd viuos premat inuidia, quæ timet contendi cum præsentibus, multò magis superari. Noster lib. 5. epig. 10.

Esse quid hoc dicam, viuis quòd fama negatur,
Et sua quod rarus tempora lector amat?
Hi sunt inuidiæ nimirum Regule mores, &c.

Ouidius lib. de Ponto. Eleg. vlt.

Inuide quid laceras Nasonis carmina rapti?
Non solet ingeniis summa nocere dies.

Laudem verò posthumam viuis negatam omnes prædicant. Propertius lib. 3. el. 1.

Omnia post obitum fingit maiora vetustas.
Maius ab exequiis nomen in ora venit.

Ouid. 4. Pon. *Scripta placent à morte magis: quia lædere viuos*
Liuor & inuiso carpere dente solet.

1. Am. *Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit,*
Tunc suus ex merito quemq; tuetur honor.

Idem. *Tu mihi quod rarum est, viuo sublime dedisti*
Nomen, ab exequiis quod dare fama solet.

Ad hanc rediuiuam poëtarum famam eleganter Persius alludit, cùm assentatores vano poëtæ posteritatem spondentes, & vaticinantes introducit. Sat. 1.

Assensere viri: nunc non cinis ille poëtæ
Felix? nunc leuior cippus non imprimat ossa?
Laudant conuiuæ. nunc non è manibus illis
Nascentur violæ?

Iactat tamen & Ouidius sibi quoque viuo suam laudem impertitam.

Dicere si fas est, claro mea nomine Musa,
Atq; inter tantos, quæ legeretur, erat.

Et idem. *Famaq; post cineres maior venit, & mihi nomen*
Tunc quoque, cum viuis annumerarer, erat.

Ad lectorem vbi libri venales.

II.

Qui tecum cupis esse meos vbicumq; libellos,
Et comites longæ quæris habere viæ,
Hos eme, quos artat breuibus membrana tabellis.
Scrinia da magnis, me manus vna capit.
Ne tamen ignores, vbi sim venalis, & erres
Vrbe vagus tota: me duce certus eris.
Libertum docti Lucensis quære Secundum,
Limina post Pacis Palladiumq; forum.

Studium discendi quantum priscis.

Hypothesin ex lemmate discis, etsi paruitatem operis iuxtaque commoditatem tibi commendat. Qui tecum cupis esse m. v. libellos) Amabant veteres (tantum erat discendi studium) assiduum laborem, nullumque prope momentum patiebantur fugere, quin aliquid aut meditarentur, aut enotarent, aut lectitarent. Non in castris cessabāt à lectione, non in itinere à scriptione, non in venatione à stilo, non in exilio, non apud hostes, nō in ipsa custodia (vt Cic. 5. de

de Finibus docet) à studiorum meditatione: qua vel exilium, vel dolorem, vel alias animi corporisque molestias leuabant, vel otium delectabant, vel animum optimis disciplinis instituebant. Exemplo sunt Alexandri, Scipiones, Luculli, Cicerones, Cæsares, Plinij, & illi veteres heroës, non sæui tantùm θεράποντες ἄρηος, sed Musarum etiam Mystæ & antistites. Vnde sæculum tot viris & fortibus, & eruditis abundabat. COMITES VIAE) Publij Mimi gnome est, Iucundum comitem pro vehiculo esse viatori, quod & Homerus in Iliad. λ. insinuauit, cùm scripsit —ἀγαθὴ δὲ παραίφασις ἐστὶν ἑταίρου, quis autem iucundior comes, quàm scriptor eruditus? Elegans est apud omnis elegantiæ auctorem M. Tullium de litteris nobiscum peregrinantibus dictum, etsi illas ille nō ad membranas stilo calamóue exaratas retulit, sed ad eas quas in mente & pectore sitas perceptasque nobiscum, circumferimus, *quæ delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur*, & quæ in oratione pro Archia sequuntur. Martialis de ipso Cicerone lib. 14. epig. 188.

Si comes ista tibi fuerit membrana, putato
Carpere te longas cum Cicerone vias.

Quæ hoc loco de Quintiliani dicto (Grammaticam esse dulcem secretorum comitem) contra Ramiresium disputat Musambertius, ipse cognosces.

QVOS ARTAT BREVIBVS MEMBRANA TABELLIS) libellum ad modum pugillarium factum intelligas, qualia sunt enchiridia, ad quæ allusit, cum subiecit, me manus vna capit. Quos libellos Græci ἐγχειρίδια latini codices pugillares, manualia (quæ & ἀναλόγια Græcis) appellitant, vt est Epicteti, & Latinorum multa. Quæro tamen, an hîc perpetuam membranam, vt in voluminibus antiquorum cernis, an distinctas numero paginas accipiat, quales in pugillaribus, & pinacidiis sunt? distinctas reor. De pugillaribus lib. 14. copiosè disseremus, vti & alio loco de volumine, lib. hoc ep. 67. SCRINIA) Sunt capsæ, cistæue, receptacula librorum, tabularum, diplomatum. I. C. frequens vox. erant etiam vnguentaria scrinia. Notum est ex Plinio & aliis illud Darij, quod Alexander Homeri carminibus DD. Poëtæ suorum scriniorum sæpè meminerunt. Ouid. 1. T. el. 1.

Cùm tamen in nostrum fueris penetrale receptum,
Contigerisq́ tuam scrinia curua domum.

Horat. Sat. 1.

Iam satis est, ne me Crispini scrinia Lippi
Compilasse putes——

Et:

prius orto
Sole vigil, calamum, & chartas, & scrinia posco, id est, libros. Iuuenalis cistam appellat. Sat. 1. de Codro.

Iamq́ vetus Græcos seruabat cista libellos.

Catullus:

——ad librariorum Curram scrinia, Cæsios, Aquinos, &c.

Plinius epist. 5. lib. 5. *Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo, compositus habitu studentis, habere ante se scrinium, ita solebat, &c.* VBI SIM VENALIS) Tabernæ librariæ, seu bibliothecæ, hoc est, repositoria librorum, plures fuere Romæ, inter has non venales Maiorum in monte Capitolino, Augusti in Palatio, iuxta Fidei templum Græca & Latina cum porticu Paulli, quæ ad eiusdem Basilicam in foro Cæsaris fuisse creditur. Vlpia, vbi postea thermæ Diocletiani; Marcelli prope theatrum eiusdem, quæ Octauiæ dicebatur, de quà alicubi Gellius. Asinij Pollionis, Virgilij, aliorum. Venales autem, Atrecti, de qua infrà epig. 118. Triphonis lib. 13. epig. 3. Liberti Lucensis Secundi, de qua hîc, & aliorum in Argileto, de quibus infrà. Huius hic locum ostendit cum Domino tabernæ. LIBERTVM SECVNDVM DOCTI LVCENSIS) Mancipia docta prisci Romani, vel domi aluere, vel aduentitia emère, quæ sæpè si operam dominis fidemque suam probassent, manu mittebantur. Ita celebrantur Tiro & Laurea Ciceronis, Iulius Hyginus Augusti, Sæuius Marci Posthumij, qui primus Romæ ad famam docendo scribendoque peruenit, vt de se, ipse:

Commoda breuis libri, & paruis numerat lib. 2. ep. 1.

Bibliothecæ quæ Romæ.

Venales.

Liberti doctissimi.

Sæuius Nicanor Marci libertus negabat,
Sæuius Posthumius idem sed Marcus docebat.

Lutatius Daphnis Q. Catuli; Valerius Cato Bursetti; Cornelius Epicadius Sullæ; Pompæus, Lenæus, Pompei Magni; Scribonius Aphrodisius Scriboniæ, & alij aliorum, Suetonium de claris Grammaticis vide. Nomina sumebat, vt cernis, à patronis, lege Panuinium, Sigonium, Vrsinum, alios. Lucensis verò libertus an Secundus sit appellatus à patrono Secundo, vel quod secundo loco sit natus Domino, an quia inter seruos, aut potius libertos fuerit ordo quidam gratiæ & dignitatis, vt alij primi, alij secundi, tertij, quarti dicerentur, an secundo loco manumissus, non ita patet, vt certò sciri possit, quidquid Turnebus lib. 18. cap. 3. coniectet de primariis, & secundariis libertis. Quod Domitius hunc scribam Othonis ex Plutarcho existimet, mihi non est vero simile, cum disertè illum Lucensis libertum appellet noster poëta. Et multos fuisse Secundos illo æuo constet. LIMINA POST PACIS) locum vbi Secundus libertus Lucensis tabernam librariam venalem habuerit, designat, ad Pacis nempe templum, quod in vrbe etiam infantibus erat notum

tum, situmque in 4. regione vrbis, quæ ab hoc nomen accepit postea, vt Onophrius, Sex.Rufus, P.Victor testantur, qui eam regionem ita inscribunt. Quo in loco velim lector attendas, ne templum Titi Vespasiani (quod Victor,& Rufus ponunt in 8.Regione, sed Rufus tantùm Vespasiani appellat,& Statius intelligit, cum de equo Domitiani scribit, *Terga pater blandoq; videt concordia vultu*) templum pacis existimes. Immò nec illud 6.Reg.templum Flauiæ gẽtis, sed quod est in quarta Regione foro proximũ, quod Vespasianus Suetonio auctore à solo nouum excitauit nouumque fecit; quamuis affirment nonnulli Claudio antea inchoatum. Opus omnium in vrbe, vt Herodianus in Commodo scribit, maximum & pulcherrimum, cuius longitudo trecentorum pedum, ducentorum latitudo fuit, forma quadrata. Laudat hoc Plinius lib.34.cap.8.Iosephus amplissimis verbis celebrat lib.7. belli Iud.Marlianus item lib.3.cap.11. Lipsius Admir.lib.3. cap.6 sub Commodo conflagrauit. In hoc templo vasa & donaria templi Hierosolymitani à Tito deportata & deposita scribit Iosephus & B.Hieronymus. In hoc omnium liberalium artium Professores ad disputandum conuenisse, Galenus in serm. de libris propriis tradit. In editiore loco fuit ad S.Mariæ nouæ: vbi columna striata superstes visitur omnium, quæ Romæ sunt, altissima,& maxima.Itin.Schotti.PALLADIVMQVE FORVM)Forum Transitorium 4.Regione situm, quod & forum postea Neruæ dictum. Onuphrius in Roma quartæ Reg. *Palladium alias transitorium, alias D.Neruæ.* P.Victor, & Rufus. tantum forum transitorium nominant, ideo dictum quod ab eo in forum Augusti, Cæsaris, Romanum transiretur, vel quia in eo Iani templum, quatuor portarum fuerit, quæ transitiones dictæ, vt est apud Seruium, inchoatum à Domitiano, perfectum à Nerua, nunc est post ædem S.Hadriani, inter Capitolinum & Quirinalem colles situm. Multa de hoc Lipsius lib.3. cap.7. A. Palladium verò dictum haud dubiè à Palladis templo. Illud caue putes hic Palladium, quod erat in templo Vestæ ad forum Romanum, intelligi.

Templum pacis vbi & cuiusmodi.

Ad librum suum.

IV. III.

Argiletanas mauis habitare tabernas,
Cum tibi parue liber scrinia nostra vacent?
*Nescis, heu nescis dominæ * fastidia Romæ,*
Crede mihi, nimium Martia turba sapit.
Maiores nusquam ronchi, iuuenesq; senesque,
Et pueri nasum Rhinocerotis habent,
Audieris cum grande sophos, *dum basia captas,*
Ibis ab excusso missus in astra sago,
Sed tu, ne toties domini patiare lituras,
Neue notet lusus tristis arundo tuos,
Ætherias lasciue cupis volitare per auras:
* *I, fuge; sed* poteras tutius esse domi.

** Al. fastigia sed mendosè.*

** Effuge.*

Librum è scriniis exire foras gestientem timidè emittit, quod vereatur, ne pro fama infamiam, pro gloria dedecus auctori suo domum referat, propter acerrimam Romanorum censuram, quam tamen Persius contempsit. Sed noster sibi lectorem Romanum conciliare studet.

Argiletum & Argiletana bibliotheca.

ARGILETANAS TABERNAS) Bibliopolia Marlianus lib.4.cap.9.ponit in imo Argileto (nam duplex erat) haud procul Theatro Marcelli. Panuinius Argiletum collocat in 11.Reg. ibidemque tabernas Bibliopolarum Argiletanas, Argiletum à fine vici Thusci Marlianus incipit, & ad Theatrum Marcelli finit. Dictum vult Varro ab argilla eius generis terrâ, alij malunt ab Argiletho, quod ibi Argum cæsum ab Euandri sociis fabulentur, cui Euander tumulum ibi lucumque consecrarit, vt poëta ostendit. *Nec non & sacri monstrat nemus Argileti*, Est eiusdem infrà lib.2.epig.17.mentio, vbi sutorum officinas ponit in Argileto.

Argiq; letum multus obsidet sutor.

Et lib. hoc epig.118. Atrectum bibliopolam in Argileto tabernam habuisse scribit è Regione fori Cæsariani.

Quod quæris, propius petas licebit,
Argi nempe soles subire letum,

Contra

Contra Cæsaris est forum taberna,
Scriptis postibus hinc & inde totis.
Illinc me pete, &c.

Ab Argileto igitur sume Argiletanas tabernas Bibliopolarum. MAVIS HABITARE) gestis exire, affectas famam & plausum populi, tutius lateres adhuc in scriniis, memor edicti illius Horatiani:

——si quid tamen olim
Scripseris, in Metij descendat iudicis aures
Et patris & nostras, nonumq́ prematur in annum.
Membranis intus positis delere licebit
Quod non edideris: nescit vox missa reuerti.

NESCIS HEV NESCIS DO. FASTID. ROMAE) limata enim, & polita iudicia, teretesque & tritas aures, quarum iudicium est superbissimum, Romani habebant. *Fastidia)* signa intelligit, quæ dabant Romani, cùm aliquid vel legerent vel audirent, quod damnabant. Plinius lib. 5. ep. 3. *Quid quisq́ sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio, satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt.* Iudicium verò aurium per se est fastidiosissimum, vt auctor ad Herennium rectè iudicauit. Hinc apud Horatium est, auditorem legendo occidere. Catullus accepto malo poëta sibi continuo pereundum putauit car. 14. ad Licinium Caluum. *Fastidium aurium & iudicium.*

Di magni, horribilem & sacrum libellum,
Quem tu scilicet ad tuum Catullum
Misti, continuo vt die periret
Saturnalibus optimo dierum.

Sed eleganter idem fastidium exprimit, quod è Sextij oratione plena veneni, & pestilentiæ se concepisse queritur in Scazonte ad Fundum.

Hic me grauedo frigida, & frequens tussis
Quassauit, &c.

Hoc fastidium exprimit lib. 2. epig. 6. noster.

Lectis vix tibi paginis duabus
Spectas ἐσχατοκόλλιον Seuere,
Et longas trahis oscitationes.

Enimuerò Persius hoc vulgi iudicium contemnebat. Sat. 1.

——Nugæ; non, si quid turbida Roma
Eleuet, accedas, examénue improbum in illa
Castiges trutina——

Sed Horatius etiam de iniquo vulgi iudicio queritur apud Mœcenatem.

Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametq́ domi, premat extra limen iniquus.
Non ego ventosæ, &c.

DOMINAE ROMAE.) De laudibus vrbis nos alibi fusè.

MAIORES NVSQVAM RONCHI) quia nusquam nasi longiores, qui sonantiores edunt ronchos, quibus poëta iudicia fastidiosissima significat; vt per nasos longiores, acriores censuras; Est ronchus propriæ stertentis sonus. Martial. lib. 3. epig. 82.

Septunce multo deinde perditus stertit,
Nos accubamus, & silentium ronchis
Præstare iussi, nutibus propinamus.

Græcè ῥόγχος à ῥέγχω διὰ ὀνοματοποιίας. Plautus. *Cyathissat, dum bibit, ronchissat, dum dormit.* Translatè pro derisore, superboque censore accipe. Sidonius. *Nec nos ronchisono Rhinocerote notet.* & Martialis lib. 4. epig. 47. *Ronci seu Ronchi irrisiones.*

Si te pectore, si tenebit ore,
Nec ronchos metues maligniorum.

ET PVERI NASVM RHINOCEROTIS HABENT) Etiam pueri sibi ius censendi, damnandi, irridendi sumunt Romæ. nec mirum. *Nam facilis cuiuis rigidi censura cachinni,* inquit Sat. 10. Iuuen. Et sic informabantur à maioribus. vt Persius ait:

Hos pueris monitus Patres infundere lippos.
Cùm videas.——

Nasus ergo Rhinocerotis nimiam ridendi, carpendique libidinem & licentiam significat. Nasum enim subdolæ irrisioni dicauere veteres, vt Plinius lib. 11. cap. 39. testatur. Quare Horatius dixit—*naso suspendis aduco.* Et idem, *balatro suspendens omnia naso.* Et Persius, *rides,* ait, *& nimis vncis* *Nasus pro iudicio censura, irrisione.*

Naribus indulges.——

Idem de Horatio. *Callidus exterso populum suspendere naso*
Et alibi: *Disce, sed ira cadat naso, rugosaq́ sanna*

Ab eodem sensu nasutus dicitur doctus alios docte & vafrè irridere, lib. 13. epig. 2. Martialis.

Nasutus sis vsq; licet sis deniq; nasus
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas.

Σοφῶς acclamationis formula.

Græci μυκτηρίζειν, & ἀντιμυκτηρίζειν, dicunt ridere, & vicissim irridere. ἀπὸ τοῦ μυκτῆρος. AVDIERIS CVM GRANDE SOPHOS) Cum Romani proceres lectis vel auditis tuis epigrammatis exclamarint SOPHOS, hoc est sapienter, acutè, bellè, rectè, egregiè, euge, vt Horatius & Persius docent, putabis te, simplex libelle, placuisse lectori, & basia osculaque velut signa probati ingenij expectabis. Illi verò per contemptum hoc facientes, & irrisionem, te postremo togæ sinu velut pilam iactabunt. Illud porrò σοφῶς acclamatio fuit Romanis planè solennis. Sidonius lib. 1. ep. 9. *Ad σοφῶς meum non modò laticlaui, sed tribulium quoque fragor concitaretur.* & eod. lib. *Ob hoc illi maximum σοφῶς, non eloquentia prius, quàm verecundia dedit.* Martialis.

Quod tam grande Sophos clamat tibi turba togata.

Et lib. 5. epig. 93. *———tergeminum mugiet ore Sophos.*

Quintilianus lib. 2. cap. 2. grauiter humanitatem hanc, vt vocabant, insectatur, cum indecoram & theatralem licentiam, studiorum perniciosissimam pestem appellat. Oratoribus enim & Caussidicis acclamabatur variè. Cic. 3. de Orat. *Quare bene & præclarè, quamuis nobis sæpè dicatur: bellè & festiuè non nimium sæpe volo. quamquam illa ipsa exclamatio, non potest melius, sit velim crebra.* Græci quoque suas εὐφημίας habuere, cum oratoribus acclamarent, & recitatoribus dicebant, ὀρθῶς, εὖ, ὑπέρευ, vt Horatius *pulchrè, benè, rectè.* Et θείως, μεγάλως diuinè, magnificè. Contra quos Plutarchus lib. de seipso sine inuidia laudando. οἱ δὲ ῥητορικοὶ τὸ θείως, καὶ τὸ δαιμονίως, καὶ τὸ μεγάλως, ἐν ταῖς ἀποδείξεσι προσδεχόμενοι, καὶ τὸ μετρίως, καὶ τὸ ἀνθρωπίνως προσαπολλύουσι. *Rhetores cùm in declamationibus, seu cœtibus acclamationes hasce, diuinè, benè, magnificè, libenter admittunt, omnem modestiam, & sensum hominis amittunt.* Theophrastus in characteribus Ethicis adulatoribus vocem ὀρθῶς vsitatam tradit cap. de adulatione. DVM BASIA CAPTAS) *iactas* aliter legitur, quod si sanè accipias, tolerari potest: iacere enim oscula Phœdrus lib. 5. fab. 88. Tacitus 1. Histor. dixere, pro, pangere oscula. Gruterum vide. Sit forte & hic sensus: basia iactas, promittis tibi & polliceris gratiam lectoris & basia. Quando audis, libelle, σοφῶς, putas sincerè acclamatum, & iam speras, immò captas, & iactas basia, sed non intelligis εἰρωνείας, & nasos Romanos. Poëtas recitantes, & populo doctisque viris probatos à fine passim familiares complectebantur. Hoc ex Plinio Iuniore discis, qui id à se factum ipse tradit. Nos fusè lib. 10. IBIS AB EXCVSSO MISSVS IN ASTRA SAGO) Tu captas & iactas oscula, sed misselle, mox iactabere togâ. Hic mos Romanis, vt non tantùm libros malæ notæ, sed homines etiam iactarent. Suetonius Othone cap. 11. *Ferebatur & vagari noctibus solitus: atq; inualidum quemq; obuium, vel potulentum arripere, ac distento sago impositum in sublime iactare.* Itali Gallique non ineleganter à Vanno vannare vocant. Læuinus Torrentius in Suet. Videtur allusisse & Ouidius lib. 1. T. el. 1.

Variæ acclamationũ voces.

Si quis erit, qui te, quod sis meus, esse legendum
Non putet, è gremio reiiciat q; suo.

Sagatio. Virgula censoria.

Meminit & Vlpianus huius lasciuiæ in Collatione Iuris cum legibus Mosis. Veteribus latinis dicta est sagatio, Græcè παλμός. (Casaubonus ad Suet.) Etsi legendum alij censeant salissatio. Adde his locum ex Vlpiano lib. 7. de offic. Procos. Tit. 1. Musambert. contra Ram. Sed lepida cuiusdam est interpretatio ac planè vt vereor, ridicula. *Excussum sagum, inquit, est miles sagatus, vel sagum ferens (multa enim Domitianus bella gessit contra Cattos, Sarmatas, Dacos) ergo liber hic sibi promittebat se à militibus in castris diligenter esse lectitandum & laudandum.* Intelligit, vt vides, illa verba: *Ibis ab excusso missus in astra sago,* hoc est, effereris in cœlum laudibus à milite in castris. Planissimè contra mentem poëtæ. SED TV NE TOTIES DOM. PAT. LITVRAS) Dignum calamo memoriaque studium veterum nemo est, qui non arbitretur, immò admiretur: scribebant, recitabant, scriniis reddebant, amicos & viros doctos adhibebant, ad illorum iudicium tollebant, limabant, eliminabant multa, quod ex Plinio iuniore, Horatio, Suetonio, Tacito discis. Audi Catullum de Cinnæ Smyrna paruo libello.

Mora scribendi.

Smyrna mei Cinnæ nonam post deniq; messem,
Quam cœpta est, nonamq; edita post hiemem.

Vbi Catullus aliorum properata opera reprehendit, præsertim Hortensij & Volusi. Laudantur à diligenti cura moraque scribendi, Virgilius, Eurypides, Isocrates, qui postremus denos, vel vt nonnulli scribunt, quindenos annos vni panegyrico scribendo insumpsit. Ouidius impatientior fuisse, & remissior in lima meritò creditur, cum ipse fateatur laborem castigãdi, labore scribendi maiorem, & addat

Scilicet incipiam lima mordacius vti.

Augustus suum Aiacem totum deleuit. Philoxenus Dionysij tragœdiam proscripsit. Elegans est oratio nostri Bencij de stilo, vbi multa præclarè de mora, tarditate, religione, censura scribendi. Noster poëta non indiligens fuit in epigrammatum suorum emendatione, etiam iudices adhibuit lib. 4. ep. 87. Apollinarem nominat lib. 7. ep. 25. fatetur ab eodem quædam emendata,

data, cùm ſcribit: *Hoc qualecunque, cuius aliqua pars ipſe es, Dabis*- Librum 10. ſibi prope excidiſſe, ſed reuocatum & emendatum monet.

Feſtinata prior decimi mihi cura libelli
Elapſum manibus nunc reuocauit opus.
Nota leges quædam, ſed lima raſa recenti,
Pars noua maior erit: lector vtriq; faue.

Lib. 12. Priſcum rogat, vt emendet epigrammata, antequam Romam mittantur. Verè de hoc igitur, quod Catullus de Smyrna, dicam: *Hunc incana diu ſæcula peruoluēnt.* TRISTIS ARVNDO) cenſoria lima, ſeuerior. libellus quaſi precatur auctorem, vt frontem remittat, nec ſit nimis acer in ſeipſum. luſus ad turpiculos verſus refero. tametſi generatim rectè etiam accipitur. CVPIS VOLITARE PER AVRAS) Accidit nonnullis ſcriptoribus (ſi tamen ſcriptores, quorum ſcripta ante auctores moriuntur) quod gallinis poſt excluſum ouum, ſtatim gloterantibus, & velut partum ſuum palam prædicantibus. Nam ſimul ac aliquid per impetum fuſum, currunt ad æquales, & malè nata, peius tornata formataque carmina recitant, vt ille qui extemporalem, vt Martialis noſter loquitur, picturam ad Apellem aucupandæ laudis gratia detulit. Sed geſtiens hic ſua proferendi impetus eſt omni vi cohibendus, minimumque, vel vnum etiam epigramma, vnam per noctem ſeponendum, dum deferueat calor, qui impediebat iudicium. Sed hæc plus ſatis ad hoc epigramma, quod cum hoc dicto liceat concludere. κύων σπεύδουσα, τυφλὰ τίκτει.

Ad Cæſarem.

IV.

Contigeris noſtros Cæſar ſi fortè libellos,
Terrarum dominum pone ſupercilium.
Conſueuere iocos veſtri quoq; ferre triumphi,
Materiam dictis, nec pudet eſſe ducem.
Qua Thymelen ſpectas, deriſoremq; Latinum,
Illa fronte precor carmina noſtra legas.
Innocuos cenſura poteſt permittere luſus:
Laſciua eſt nobis pagina, * vita proba.

** Notam interrogationis hic ponunt nonnulli. pagina?*

Excuſat iocos & laſciuiam epigrammatum ab exemplo licentiæ militaris, & mimicis geſtibus. porro mores ſuos emendatos, verſus tantùm blandos, & molliculos aſſeuerat. CONTIGERIS) legeris. Ita lib. 10. epig. 64. dixit ad Pollam.

Contigeris Regina meos ſi Polla libellos,
Non tetrica noſtros excipe fronte iocos.

CAESAR) Tite, an Domitiane? quamuis enim Latinus & Thymele Domitiano in amoribus, eoſdem ſub Tito quoque mimicam exercuiſſe nullus dubito. Et poëta cùm ad Domitianum ſcribit, plerumque nomen Domitiani addit, vt infrà leges. Titum autem ſine inuidia Domitiani laudare non poterat, cùm Domitianus omnia ſibi patris ac fratris opera arrogaret. Iis tamē, qui ad Domitianum hoc referunt, non pugno. TERRARVM DOM. PONE SVPERC.) maieſtatem & ſeueritatem imperatoriam ſepone, ſubmitte virgulam cenſoriam, elegans eſt metonymia. Sunt enim ſupercilia animi ſigna, & indices faſtus, ſuperbiæ, maieſtatis, aut etiam voluntatis. Pro faſtu Iuuenal. dixit Sat. 6.

Supercilium quæ ſignificata habeat.

Malo Venuſinam, quam te Cornelia mater
Graccorum: ſi cum magnis virtutibus adfers
Grande ſupercilium.

De his Plinius lib. 11. cap. 37. *Supercilia homini pariter, & alternè mobilia, & in iis pars animi, his negamus, annuimus, hæc maximè indicant faſtus. Superbia alibi conceptaculum, hic ſedem habet, in corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet, nihil altius ſimul abruptiuſq; inuenit, vbi ſolitaria eſſet, &c.* Iulius Pollux, καὶ τὰς ὀφρῦς αἴρων ὁ ὑπερήφανος, ἢ ἀνασπῶν, ἢ αἰωρῶν, ἢ ἀνέλκων, ἢ συνέλκων, ἢ ἀνατείνων ὑπὲρ νέφη, &c. *Supercilia tollens ſuperbus, aut ſubtrahens, vel ſubleuans, aut ſurſum trahens, aut contrahens, & extendens ſuper nubes.* plura de ſuperciliis ex Xenophonte idem, qui meditantium contracta ait ſupercilia. Cicero ſuperciliis mœſtitiam, hilaritatem, riſum, grauitatem adſcribit. de Offic. *Superciliorum remiſſio, aut contractio, mœſtitia, hilaritas, riſus.* Et infrà: *Hic vos rugis ſuperciliòq; decepit.* Et pro Seſtio: *Tanta erat grauitas in oculo, tanta frontis contractio, vt illo ſupercilio, tanquam Rhadamantus ille niti videretur.* Seueritatem & hilaritatem Pierius in Hieroglyphicis ſupercilio adſignat lib. 33. Inde ſunt ea vulgo protrita, *attollere ſupercilia, contrahere, ponere*

nere supercilia; pro fastu, seueritateque frequentissimè vsurpatur. Martialis hic pro grauitate, seueritate, & maiestate posuit, quod à suis epigrammatis deprecatur, vt lib. 11. epig. 2.

Expressit hunc locũ Ausonius. Carminis incompti tenuem lecture libellum, Pone supercilium.

Triste supercilium, durique seuera Catonis
Frons, & aratoris filia Fabricij,
Et personati fastus, & regula morum, &c. *Ite foras.*

Pro fastu idem lib. 9. epig. 81.

Oderat ante ducum famulos, turbamque minorem,
Et Pallatinum turba supercilium.

Pro grauitate lib. 1. cap. 25. Cuius & ipse times triste supercilium. Terrarum Dominum dixit pro potestate imperatoria, qua orbem terræ administrat, vt Horatius de Ioue lib. 3. Od. 1.

Reges in ipsos imperium est Iouis
Clari gigantæo triumpho
Cuncta supercilio mouentis.

Et Homerus: ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων. Dixit, & nigris superciliis annuit Iuppiter.

Et mox: μέγαν δ' ἐλέλιξεν ὄλυμπον.

Acclamationes militares in triumphis.

Quod Virgilius expressit 9. *totum nutu tremefecit olympum.* CONSVEVERE IOCOS VESTRI Q. FER. TRIVMPHI) Hunc morem militum acclamandi, iocandi, conuiciandi in triumphis nemo nescit, qui Liuium, Dionysium, Dionem, Suetonium, Plinium aliosque vidit. Dionys. lib. 7. ἐφεῖται γὰρ τοῖς κατάγουσι τὰς νίκας ἰαμβίζειν, καὶ κατασκώπτειν τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄνδρας αὐτοῖς στρατηλάταις, ὡς Ἀθήνησι τοῖς πομπευταῖς τοῖς ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν πρότερον ἅμα τοῖς σκώμμασι παρεγχεομένοις, νῦν δὲ ποιήματα ᾄδουσιν αὐτοσχέδια. *Permittitur enim victores deducentibus iambos, & dicteria iacere in clarissimos viros, & ipsos imperatores, quemadmodum Athenis solebant pompam in plaustris ducentes scommatis obuios impetere, nunc autem extemporalia canunt poëmata.* Liuius lib. 4. de C. Valerio Consule. *Itaque cum ex S. C. vrbem ouans introiret, alternis inconditi versus militari licentia iactati, quibus Consul increpitus Menenij nomen celebre laudibus fuit.* Idem lib. 5. de Camillo. *Dictator recuperata ex hostibus patria, triumphans in vrbem redit, interque iocos militares, quos inconditos iaciunt, Romulus ac parens patriæ, conditorque alter vrbis haud vanis laudibus appellatur.* Idem lib. 10. & lib. 39. versus in Imperatores dictos ait. Plinius lib. 19. cap. 8. *Olus quoque siluestre est trium foliorum, D. Iulij carminibus præcipuè iocis militaribus celebratum. Alternis quippe versibus exprobrauere, lapsana se vixisse.* Velleius Paterculus lib. 2. *Eoque inter iocos militares, qui currum Lepidi Planciique secuti erant, inter execrationem ciuium, vsurpabant hunc versum.* De Germanis, non de Gallis duo triumphant Consules. Conuitia militaria recitat in Iulium Cæsarem Dio. lib. 43 Suet. Iul. cap. 40. lege Brissonium de Form. lib. 4.

DVCEM MATERIAM DICTIS) Scommatis & conuitiis, & laudibus etiam, vt suprà audisti. Martialis infrà:

Festa coronatus ludet conuitia miles,
Inter laurigeros cum comes ibit equos.

Et idem, *Fas audire iocos leuioraque carmina Cæsar*
Est tibi, si lusus ipse triumphus amat.

Thymele & Latinus qui.

QVA THYMELEN SPECTAS) fronte hilari & serenâ, qua soles videre, & ridere mimicos gestus Latini, & Thymeles, illâ ead. lege meos iocos epigrammatum. Thymele vxor Latini mimi, cuius actione mimica plurimum fertur delectatus Domitianus, quem Latinus sibi propter delatores cauens, per vxorem Thymelen submissam placauit. Iuuen. Sat. 1.

Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat,
Carus, & à trepido Thymele submissa Latino.

θυμέλη quid.

Quem versum rectè Britannicus de palpatione, & placatione Domitiani exponit, quamuis alij alium latere sensum existiment. Nomen fœminæ inditum videtur à Græcanica voce θυμέλη, pulpitum, seu ara theatri; Thymelen primam saltatricem, & imitatricem fuisse memorant, cuius artis cum vxor Latini perita esset, altera Thymele est appellata. θυμέλην Pollux in theatro dixit, ἢ βῆμα, ἢ βωμὸν pulpitum, seu aram, vt & Suidas. Est autem, vt Philander ad lib. 5. Vitruuij scribit, θυμέλη Theatri pars, vbi histriones suas actiones perficiunt, cuius Plutarchus mentionem facit in sympos. à θυμέλη dicuntur Thymelici, de quibus I. C. ff. de his qui notantur infamia, & Canonica Decreta. lege Cæl. Rhod. lib. 8. cap. 8. Petrum Fab. Agon. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 9. Tiraquellum ibid. Græci histrionicam, θυμέλην nuncupant, θυμέλην enim scenam dixerunt. Thymelicum choragium est apud Apuleium apparatus scenicus. Thymelici sunt, inquit Suidas, οἱ ἐν ὑποκρίσει τὴν τέχνην ἐπιδεικνύμενοι, qui personati artem ostentant. Est enim θυμέλη locus editior, vbi actores saltabant. Thymelicorum denique nomine ludios, mimos, citharoedos, tibicines, citharistas, Lyristas, & huius farinæ alios accipe. Speciatim etiam & cantores, qui modos faciebant, & saltatores Thymelici dicti, de quibus Vlpianus l. 4. ff. de his qui not. infamia. Plura Isidorus lib. 18. cap. 47. Phrynicus ἐν ἐκλογῇ ἀττικῶν ῥημάτων, Iulius Cæsar Sc. Poët. lib. 1. cap. 9. & 19. Britannicus ad 1. Sat. Iuuen.

Thymelici.

uen. A prima Thymele Latini vxor, & ipsa Thymele audiit. Vxorem tamen Latini negat Angelus Politianus lib. epistolarum 7. fuseque super hac re disputat. Iudicium penes lectorem esto, Angelum ego non refuto. Sidonius lib. 9. epist. 3.

Bimari remittat vrbe
Thymelem, paterq; doctas
Tepidas ad officinas
Citharistrias, Corinthus
Digiti quibus canentes
Pariter sonante lingua,
Vice pectinis fatigent
Animata fila pulsu.

DERISOREMQVE LATINVM) Hunc Latinum præter Iuuenalem, & Martialem Suetonius memorat Domit. cap. 15. Martialis epitaphium huic scripsit lib. 9. epig. 29.

Dulce decus scenæ, ludorum fama, Latinus
Ille ego sum plausus deliciæq; tuæ.

Vbi de moribus, & vita, & arte huius plura. Eadem tempestate floruit Paris Thymelicus, & Mimus, quem Domitianus iussit interfici, cui Theodorus Xysticus fecit monumentum. Sueton. Cœl. Rhod. inscriptiones. Mimum porrò aiunt, qui gestibus hominum mores, & vitia ridiculè imitatur, vt hodie moriones in aulis principum. Est & genus fabulæ obscœnæ. Pantomimus omnium personarum imitator effictorque. Cassiodorus lib. Var. 4. epist. vltima *Pantomimo à multifaria imitatione nomen est.* Idem corpus Herculem designat & Venerem. Auctore Tertull. Apol. cap. 19. *Fœminam præsentat & marem, regem facit & militem, senem reddit & iuuenem, vt in vno credas esse multos, tam varia imitatione discretos.* Arnobius lib. 4. *Quid Pantomimi vestri, quid histriones, quid illa mimorum, atq; exoleti generis multitudo.* Tertullianus lib. spect. *Ita summa eius de spurcitia plurimum concinnata est, quam Attelanus gesticulator, quam Mimus etiam per mulieres repræsentat sexum pudoris exterminans, vt facilius domi, quàm in scena erubescant. Quam deniq; Pantomimus à pueritia patitur in corpore, vt artifex esse possit, &c.* Est apud Suetonium horum mentio in Nerone cap. 16. & 26. & Domit. cap. 15. Summa laus mimorum, extat apud Lucianum περὶ ὀρχήσεως cum exemplis. ILLA FRONTE) remissa, hilari, facili, non superciliosa & censoria. INNOCVOS CENSVRA POT. PERMITT. LVSVS) Epigrammata quæ ad nullius infamiam pertinent, quamuis lasciua, inquit Mart. non sunt reprehendenda nec prohibenda, cum sint tantùm iocus & lusus, quos etiam Imperatores spectant, audiunt, permittunt. Domitianus porrò, vt Tranquillus 8. cap. narrat, *suscepta morum correctione scripta famosa, vulgoq; edita, quibus primores viri fœminæq; notabantur aboleuit, non sine auctorum ignominia.* Idem Augustus fecit, qui censuit cognoscendum de iis, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine ederent. Quod & Horatius ep. l. 2.

Mimus & Pantomimus Sanniones.

Domitiani Cæsaris & Censoris edictum de famosis carminibus.

doluere cruento
Dente lacessiti, fuit intactis quoq; cura
Conditione super communi: quin etiam lex,
Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quemq;
Describi, vertere modum formidine fustis.

Sed hac de re suprà in epistola Martialis copiosè dissertatum. Innocuos igitur eos vocat lusus, qui neminem lædunt, vt Ouid. 4. Trist. de se.

De famosis scriptis suprà actum in epistola Martial.

Nec qui detrectat præsentia liuor, iniquo
Vllum de nostro dente momordit opus.

Domitianus porrò censuram perpetuam gessit, exemplo Iulij Cæsaris. Martialis inde *maximum censorem* alibi nuncupat.

LASCIVA EST NOBIS PAGINA, VITA PROBA) Spurcè quædam scripsi, sed purè tamen vixi. Catullus ead. se via defendit ad Aurelium & Furium.

Poëtæ pudicè viuere, impudicè scribere se dicunt. Hunc versum Ausonius Plinio Iuniori tribuit, ego vtriq;.

Qui me ex versiculis meis putatis,
Quod sint molliculi, parum pudicum:
Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum, versiculos nihil necesse est.

Et Ouid. 2. T. *Deme mihi studium, vitæ quoq; crimina demes.*
Idem: *Crede mihi, distant mores à carmine nostri:*
Vita verecunda est, musa iocosa mea est.

Hadrianus Imperator suum quoque Voconium ita excusat in epitaphio.

Lasciuus versu, mente pudicus erat.

Martialis Latinum, de quo iam dictum, pari modo tutatur lib. 9. epig. 29.

Sed nihil à nostro sumpsit mea vita theatro,
Et sola tantum scenicus arte feror.

Non poteram gratus domino sine moribus esse,
Interius mentes suspicit ille Deus.

De Domitiano loquitur, cui Latinus gratissimus. Apuleius Apol. pro seipso prima, Solonis, Platonis, Catulli, AEditui, Portij, Hadriani Augusti exemplis, vti & Plinius iunior, de quo fusè in epistolâ, plurimorum auctoritate, se purgat.

Seneca refutat poëtas. *Aristides item* Sed aliter philosophatur Seneca ad Lucilium lib. 2. *Apud Græcos,* inquit, *in prouerbium cessit, talis hominibus fuit oratio, qualis vita.* Extat hoc apud Aristidem in secunda Rhetor. aduersus Platonem defensione. οὐκ ἀποστατεῖ δὲ ἡ παροιμία τούτων, ἣ λέγουσα, οἷος ὁ τρόπος, τοιοῦτον εἶναι καὶ λόγον, καὶ πάλιν τὸ ἔπερον ὡσαύτως. *Non dissentit autem ab iis adagium, quo dicunt, cuiusmodi sunt mores, eiusmodi orationem esse, ac rursus, qualis sit oratio, tales esse mores.* Quare Solon apud Laërtium τὸν λόγον, ait, εἴδωλον εἶναι τῶν ἔργων. Seneca certè Mœcenatis mollitiem, luxum & delitias ex dictione hominis colligi scribit. Adagionem lege, *qualis* *Et Isocrates.* *vir, talis oratio.* ἐκ γὰρ λόγου ἀνὴρ καλὸς γνωρίζεται. Verè monet Isocrates Dæmonicum, ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, ταῦτα *Eurypides.* νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν. Rectè & Eurypides in Troiade.

Σιγᾶν ἄμεινον τἀκεῖ, μηδὲ μοῦσά μοι
Γένοιτ', ἀοιδὸς ἥ τις ὑμνήσει κακά.

Herodotus. Herodotus lib. 1. accinit. ὅποσα ποιέειν οὐκ ἔξεστι, ταῦτα οὐδὲ λέγειν ἔξεστι. Planè verò Christianè Paga- *Cicero.* nus Cicero pro M. Cœlio. *Quantum à rerum turpitudine abes, tantum te à verborum libertate seiungas.* Et *Muretus.* noster Muretus in Iuuenilibus.

Raro moribus exprimit Catonem,
Quisquis versibus exprimit Catullum.

Sed tu mi lector si paulum otij est, inspice Gretseri nostri caput 26. lib. 1. de iure & more prohibendi malos libros, quod totum huc facit.

Ad Marcum.

VI. V.

Do tibi naumachiam, tu das epigrammata nobis;
Vis, puto, cum libro, Marce, natare tuo.

Excusat intempestiuum munus apud Cæsarem, facitque ipsum Domitianum loquentem. Do tibi navm.) Ego Cæsar occupatus in naualis pugnæ spectaculo apparando interpellor tuis epigrammatis, quæ legenda offers. Vis pvto cvm lib. M. natare tvo) Hoc agere videris poëta, vt à me irato, vnà cum libro tuo in vndas abiectus fluctibus hauriare, aut inter Ne- *Prouerbium.* reidas natatorem agas & mergaris, non succurrit tibi. τὸ ἄκαιρον, πανταχοῦ λυπηρόν; Carmina ingrata veteres non Vulcano tantum vstulanda consecrabant, sed Neptuno etiam delenda tradebant, quod poëta lib. 5. epig. 54. ad Bassum insinuat. & Ouid. 1. El. 3. Am. *Qui cum me munus, &c.*

De leone Cæsaris.

VII. VI.

Ætherias aquilâ puerum portante per auras
Illæsum timidis vnguibus hæsit onus:
** Hinc.* ** Nunc sua Cæsareos exorat præda leones,*
Tutus & ingenti ludit in ore lepus.
** Vtrisque.* *Quæ maiora putas miracula? summus * vtrique*
Auctor adest: hæc sunt Cæsaris, illa Iouis.

Blanditur Cæsari occasione mansueti leonis, quem aquilę Iouis comparat, vt Domitianum ipsi Ioui. Ganymedem lepori, vel potius leones Cæsaris cum lepore; aquilam cum Ganymede, miriusque dicit videri debere, leones pepercisse lepori, quàm aquilam Ganymedi.

Fabula Ganymedis. AEtherias aq. pv. por. per avras) Aquila Iouis Satelles, & internuncia quondam Ganymedem Trois, regis Troianorum filium in cœlum detulit illæsum, Nunc in leonis ore tutus ludit, & latet lepus. Non minùs hoc Cæsaris est miraculum, quàm illud Iouis. Historiam Vergilius attigit,

——quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iouis armiger vncis.

Et Horatius lib. 4. Car.

Qualem ministrum fulminis alitem,
Cui rex deorum regnum in aues vagas
Permisit expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flauo.

Ouid.

Ouid.12.Met.ipsum Iouem canit in aquilam versum rapuisse Ganymedem. Quod & Græcus epigrammatographus testatur

Αἰετὸς ὁ Ζεὺς ἦλθεν ἐπ' ἀντίθεον γανυμήδην
Κύκνος ἐπὶ ξανθὴν μητέρα τῆς Ἑλένης.
Ipse aquila ad pulcrum Ganymedem Iupiter olim
Ad matremq; Helenæ deinde volauit olor.

Raptus est ob regiam formam, vt Ioui pocula ministraret, ita Homero cantante, vel vt Deorum æuo frueretur, vt Apollonius in 3. Argon. vel ob eximiam eius prudentiam, vt Xenophon in Symposio fabulatur. De eod. Cic. 1. Tusc. sed omnia fusè mythologi. PVERVM PORTANTE AQVILA) Sunt qui hanc fabulam in Amphitheatro repræsentatam reipsa scribant, & hæc verba Martialis intelligant, quasi aquila puerum, Ganymedis personam agentem extulerit in aërem, & retulerit, vt lib. 5. ep. 56. aquila ipsum Iouem tulisse dicitur. *Quare raptus Ganymedes. Lucianus in dial. Iouis & Ganymedis Volum. 4.*

Dic mihi, quem portes, volucrum regina? tonantem.

Quod, vt fieri potuisse, & illud lib. 5. de re facta capiendum intelligo, ita hîc non affirmarim de Ganymede portato, sed tantùm comparato, poëtam loqui. Bulengerus hîc puerum aquilæ efferendum & deferendum putat fuisse commissum lib. de Ven. Circi. cap. 21. AElianus sanè lib. 12. cap. 21. narrat infantem à turri deiectum, à subeunte aquila seruatum, & in proximum hortum deportatum, posteaque regnum Babylonis adeptum. Idem lib. 6. cap. 29. puerum ab aquilâ sic adamatum refert, vt illi ministraret, vnaque cum illo moreretur. Calicrates etiam Tyrius, vt est apud Vopiscum, prodidit, Aurelianum infantem, & fasciola vinctum, è cunis ab aquilâ innoxiè leuatum, & in aram impositum, quæ iuxta sacellum forte, sine ignibus erat. Vnde putes non planè fabulosum videri posse, quod Maximus Planudes in vita Aesopi commemorat. Νεκτεναβὼ βασιλεὺς Αἰγυπτίων πυθόμενος, &c. *Nectenabo enim Rex Ægypti cùm falso accepisset, Æsopum esse extinctum, mittit Lycero regi Babyloniorum statim epistolam, qua architectos petebat, qui turrim ædificarent, neq; cœlum, neq; terram attingentem; Lycerus cùm Æsopo quasi rediuiuo, (nam occidi iusserat, quem seruus Lyceri clam seruarat) Nectenabonis epistolam ostendisset, Æsopus omnes aucupes accersiuit, atq; aquilarum pullos quatuor vt caperent iussit, captos nutriuit, ac instruxit, vt pueros in sportis vnguibus aquilarum affixis gestando in altum tollerent, atq; ita obedientes pueris essent, vt quocunq; illi vellent, volarent, siue in altum, siue in terram humi. Exacta hyeme Æsopus cum aquilis & pueris profectus ad regem, spectaculum illud tota admirante Ægypto exhibuit. Rex viso Æsopo perculsus, attulisti, inquit, qui turrim ædificent? cui Æsopus, parati sunt, si modo ostendas locum. Postea egressus vrbem rex in planicie demonstrat dimensum locum. Adductis ergo Æsopus ad demonstratos loci angulos * quatuor cum pueris per sacculos appensis, ac puerorum manibus fabrorum datis instrumentis, iussit euolare, illi verò sublimes, date nobis, clamabant lapides, date calcem, & aliam ad ædificationem materiam. Quo miraculo attonitus Nectenabo, vnde, inquit, mihi volucres homines? Æsope victus sum.* ILLÆSV TIM. VNG. HAESIT ONVS) innoxium Ganymedem gestauit sollicita, ne vel excideret puer, vel vngue læderetur. hinc fidelẽ appellauit Horatius. *Mira de aquila ex Aeliano & Maximo Planude.* * *aquilis*

NVNC SVA CAESAR. EXOR. PRAEDA LEONES) vt aquilæ Iouis, ita leones nutum obseruant Cæsaris, & prędæ iam captæ parcunt, leporesq; prensos iussi dimittunt. Hunc eundem leonem doctum prædam dimittere laudat, opinor, Statius lib. 2. sil.

Quid? quod abire domo, rursusq; in claustra reuerti *Leo cicuratus*
Suetus, & à capta iam sponte recedere præda.

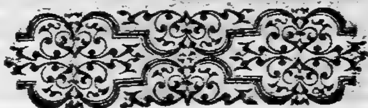
Noster infrà. *Rictibus his tauros non eripuere magistri,*
Per quos præda fugax, itq; reditq; lepus.

Multa sunt de hoc ludicro infrà epigrammata. 23. 49. 52. 61. lib. 1. & epig. 15. TVTVS ET INGENTI LVD. IN ORE LEPVS) infrà:

Tutior in sola non est cùm currit arena,
Nec caueæ tanta conditur ille fide.
Si vitare canum morsus, &c.
Ad quæ confugias ora leonis habes.

QVAE MA. PVT. MIRACVLA) Domitianum cum Ioue componit, cui velut non minori Deo (Deum enim se appellauit ipse, & appellari iussit) pareant feræ non minùs quàm aues Ioui, occultè verò tecteque anteponit etiam Domitianum Ioui, vt cui atrociores; & grandiores feræ paruerint. maiusque miraculum visum, quando leo lepori capto dimisso, recepto, remisso pepercerit, quàm cùm Ganymedem aquila sustulit innoxia. Lege ep. 56. lib. 5. Iuuenal. Sat. 4. *Domitianus se Deum iussit salutari & scribi.*

—& pueros inde ad velaria raptos. Gryphius legit, *summus vtrinq;* miraculis nempe; vnde Gontius legit supra: παῦμα *iuuenci.*

Ad Maximum de columba Stellæ.

VIII. VII.

Stellæ delicium mei columba,
Verona licet audiente dicam.
Vicit, Maxime, passerem Catulli.
Tanto Stella meus tuo Catullo,
Quanto passere maior est columba.

Stella cuias, & quis poëta. *Ludicrarū rerum scriptores.* Aruntius Stella Patauinus, elegiarum conditor, vt in epithalamio Stellæ Statius canit, & scriptor triumphi Domitiani de Sarmatis, cuius mentio apud Martialem lib. 8. defleuit carmine columbam, vt Statius psittacum, culicem Vergilius, passerem Catullus, coruum P.R. vt Plinius est auctor. Scripsere præterea multi horum exemplo vel otij fallendi, vel animi relaxandi caussa, ludicra argumenta. Batrachomiomachiam siue Homerus, siue antiquorum aliquis, vti & Elisius Calentius; culicem laudauit Virgilius, pulicem Calcagninus, pediculum Pucij; Asinum Cipoli, Felem, Floræ, Gallum Thessalæ mul. Gryllum Certaldæ, canem leonteum, simium, noctuam, mergum, picam, equum anonymus apud Guilelmum Canterum. Muscam Lucianus, barbam Hotomanus, formicam infaustus Melanchthon, locustas Iodochus VVilichius, muricem Antonius Musa, stultitiæ encomium parum sapiens Erasmus, Ebrietatem laudauit Rob. Turnerus, Caluitiū Synesius, NIHIL Andreas Ammonius, & alius anonymus, Neminem Vdalricus Huttenus, Anserem Iul. Scaliger, aquilam Guilelmus Vlinus, Bembus etiam culicem, de arte natandi siue Colymbetem Nicolaus VVinman, In laudem vmbræ Ianus Dousa. Stellæ carmen tam egregium fuisse scribit hic noster, vt passeri Catulliano potuerit tanto magis anteponi, quanto maior passere columba est, & comparatio est inter passerem Lesbiæ à Catullo, & columbam Violantillæ à Stella defletos. Maximus autem quis hic fuerit, ad quem Martialis de Stella, non liquet, cùm illo æuo plures memorentur, & noster sæpè ad Maximum scribat, quem nec maximum, nec minimū fuisse, sed fictitium suspicor, quod illum nonnunquam perstringat, nunquam in vero nomine id facturus. lib. 11. Albium quendam Maximum certum nominat. Scripsit & Plinius minor epistolas ad Maximum. lege de multis ibi Maximis Catanæum, & Glandorpium Onom. Rom. putant alij fuisse hunc Maximum Cæsonium de quo lib. 7. ep. 43. alij Veronensem.

STELLÆ DELICIVM) Catulliana imitatio. *Passer deliciæ meæ puellæ,* loquendi formula optimis Scriptoribus, Ciceroni maximè, & Plinio minori familiaris. VERONA LICET AVD. DICAM) Verona patria Catulli audiat Stellam Patauinum meliorem Catullo poëtam. *Verona Scaligerorum.* Verona ciuitas Italiæ, in Venetarum ditione, nobis hodie, Dietrichsbern/ de qua Scaligeri, & Taurellus Saraina libris 4. Dialog. de Orig. & antiquitate Veronæ, Leander in descript. Italiæ, &c. nos infrà epig. 62. *Verona laudator Saraina.* *Verona doctissyllabas amat Catulli.* Huius porrò columbæ defletæ mentio est lib. 7. epig. 13.

Vel Stellæ cantata meo, quam fleuit Hiantis,
Cuius in Elysio nigra columba volat.

VICIT MAXIME, PASSEREM CATVLLI) Hiantidis lacrymæ deplorantis columbam, vicerunt lacrymas Lesbiæ plorantis passerem. Catulli carmen sanè dulce, & deliciosum est, cuius hoc initium.

Lugete, ô Veneres Cupidinesq;
Et quantum est hominum venustiorum
Passer mortuus est meæ puellæ, &c.

Noster li. 7. e. 13. de eod. *Non quales teneri plorauit amica Catulli*
Lesbia nequitiis passeris orba sui.

Huic mellito Catulli hendecasyllabo præfert Martialis Stellæ columbam, quæ quia periit, cum passere eam componere non possumus. Indignantur certè docti viri hoc iudicium Martialis. Ego Martialem aliter sensisse, aliter scripsisse iudico. Stella iuuenis nobilissimus, & opulentissimus scripsit carmen, quod poëta dicis, & moris caussa potius Catulliano anteposuit blanditus Stellæ. Quanquam oportuit bonum fuisse, alioqui poëta magnam inuidiam apud suos sibi conciliasset.

TANTO STELLA MEVS) Quanto passere maior est columba, tanto nobilius est, & melius carmen de columba Stellæ, quàm Catulli de passere. Imitatio rursus Catulliana.

Tanto pessimus omnium poëta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

De columba elegans poëmatium condidit Anacreon.

ἐρασμίη πέλεια, *Amabilis columba.*

Deciani dogma laudat.

VIII.

Quod magni Thraseæ, consummatiq́ Catonis
Dogmata sic sequeris, talis vt esse velis,*
Pectore nec nudo strictos incurris in enses,
Quod fecisse velim te, Deciane, facis.
Nolo virum, facili redimit qui sanguine vitam;
Hunc volo, laudari qui sine morte potest.

** saluum.*

Decianus è Stoicorum disciplinâ, ciuis * Emeritanus prædicatur hîc & infrà pluribus epigrammatis à fortitudine, tolerantia, eruditione, candore, fide. Hic Catoni & Thraseæ geminis Reipub. Romanæ miraculis anteponitur, quòd fortius existimaret sustinere mala in vita, quàm eadem per mortem consciscitam declinare. Deciani verò plures leguntur apud Ciceronem, Valerium Maximum, Prudentium, vbi malè Dacianus pro Deciano scribitur. Nos hic de Stoico singulari. MAGNI THRASEÆ) Hunc Thraseam lib.4.epig.54.vocat constantem

Decianus quis.
** Martialis.*
Gaudent iocosa Canio meo Gades,
Emerita Deciano meo.
Prudentius corrigitur.

Diuitior Crispo, Thraseâ constantior ipso.

Quis verò quantusque hic Thraseas Pætus fuerit, docent Plutarchus lib. περὶ πολιτικῶν παραγγελμάτων. Dio, Arrianus lib.1.Epict.sermon.Suetonius.Ner.cap.37.Dom.cap.10.Plinius epistolis, qui illum Maximum vocat, lib.8.epist.22.Tacitus magnificè lib.16.Annal. *Trucidatis, inquit, tot insignibus viris ad extremum Nero virtutem ipsam exscindere concupiuit, interfecto Thraseâ Pæto, & Barea Sorano.* Elegans est Lipsij elogium, in hunc ipsum, quod lubet ex com.in Tacit.transcribere. *Salue, ait, ô salue vir magne, & inter Romanos sapientes sanctissimum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis, tu ornamentum Romanæ curiæ, tu aureum sidus tenebrosi illius æui. tua inter homines non hominis vita, noua probitas, constantia, grauitas & vitæ mortisq́ æqualis tenor.* Iussus est mori delatore Marcello Eprio, dato mortis arbitrio. De hoc Iuuen.Sat.5.

Thraseæ elogium.

A Nerone mori iussus.

Quale coronati Thrasea Heluidiusq́ solebant
Brutorum & Cassi natalibus——

Iunium Rusticum huius laudes libro edito persequentem, cùm sanctissimum appellasset, Domitianus occidit. Suet.cap.10.Dom.

CONSVMMATIQVE CATONIS) perfectissimi Stoici, vel potius omnibus virtutum numeris absoluti, vt Iuuenalis dixerit.

Catonis laus.

Tertius è cœlo cecidit Cato——

ἐμφατικῶς consummati, de quo Petrus Fab. Agon.3.cap.20. Et Velleius: *Hic,* inquit, *genitus proauo M. Catone principe illo familiæ Porciæ homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio Diis quàm hominibus propior, qui nunquam rectè fecit, vt facere videretur, sed quia aliter facere non poterat, cuiq́ id solum visum est habere rationem, quod haberet iustitiam, omnibus humanis vitiis immunis, semper fortunam in sua potestate habuit.* Hæc Velleius. interfecit se Vticæ, ne Cæsarem victorem adspiceret. Multa de huius virtute Sallustius, passim Cicero, Dio, Plutarchus, Seneca, Lucanus, alij; de morte nescio quis poëta in Scaligeri Appendice.

Inuictus victis in partibus, omnia Cæsar
Vincere qui potuit, te Cato non potuit.

Sed grauius & grandius multo de eodem, quod sequitur:

Ictu non potuit primo Cato soluere vitam.
Defecit tanto vulnere victa manus.
Altius inseruit digitos. qua spiritus ingens
Exiret, magnum dextera fecit iter.
Opposuit fortuna moram, inuoluitq́, Catonis
Scires vt ferro plus potuisse manum.

Non minus illustria duo, quæ sequuntur, quæ tute leges apud Scaligerum. DOGMATA SIC SEQVERIS, SALVVS VT ESSE VELIS) talis vt esse velis, altera habet scriptura, vtraq; lectio seruari potest: talis qualis Cato, & Thrasea, vita, moribus, constantiâ. non morte, quam sibi consciuerunt. SALVVS) sic colis disciplinam Stoicam, eatenusq; sequeris decreta Stoicorum, quatenus cum ratione & sensu communi coniurant. Est autem contra morem, amorem, & vsum vitæ, vita se sponte priuare. tu salua vita virtutem Stoicam amplecteris. Malim ergo saluus quàm talis.

PECTORE NEC NVDO STRICTOS INCVRRIS IN ENSES) Exponit ipse, quatenus Decianus voluerit cum Stoicis philosophari. Non, inquit, in ferrum incumbis. id quod laudo, dum facis, quod volo te facere. Vita enim sequeris Stoicos hosce, nō cruenta morte. Enimuero dogma

Stoico-

Αὐτόχειρες veteribus laudati ut viri fortes. Patres contra D. August. alij etiam Seneca, Iosephus, &c.

Stoicorum non erat, vt sibimet carnifices manus inferrent, etsi princeps Stoicorum Zeno apud Laërtium ipse sibi gulam fregit. Laudi tamen veteres sibi ducebant, in graui fortuna ferrum sua manu pectori admouisse, qui quidem fortunam sic vicerunt, vt in grauiores casus inciderent, atque, quod aiunt, è fumo in flammam, è Scylla in Charibdim deuoluerentur. Quos contra diuus Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei, cap. 23. copiosè contendit, Iosephus item de bello Iud. Seneca epist. 24. de morte Catonis, alibiq; sæpe, semper tamen cum elogio & laude. Quamuis idem, victum illum dicat, qui sibi propter dolorem manus attulisset. *Imbecillus, ait, & ignauus est, qui propter dolorem moritur.* Eadem epistola obiurgat Epicurus non minus eos, qui mortem concupiscunt, quàm eos, qui timent. *Ridiculum,* inquit, *est currere ad mortem tædio vitæ, cùm genere vitæ, vt currendum esset, effeceris.* Et alibi: *Quid tam ridiculum, quàm appetere mortem, cùm vitam tibi inquietam feceris metu mortis.* Idem tantam hominum affirmat imprudentiam, immo dementiam, vt quidam timore mortis cogantur ad mortem. lege, quæ ibidem sequuntur, si tibi inde pretium. Quid leges ciuiles dicant, vide l. 2. §. 3. de his qui notantur infamia. infra 88. &c.

Nolo virvm, facili redimit qvi sangvine vitam) facilem viam ad mortem Arria apud Plinium in epistolis vocat, quod cuiuis in promptu telum, quo latus hauriat. Eleganter Seneca, loco supra adducto. *Vir fortis & sapiens non fugere debet è vitâ, sed exire. Et ante omnia ille quoq; vitetur affectus, qui multos occupauit, libido moriendi. Est enim, mi Lucili, vt ad alia, sic etiam ad moriendum inconsulta animi inclinatio, quæ sæpe generosos atq; acerrimæ indolis viros corripit, sæpe ignauos iacentesq; illi contemnunt vitam, hi grauantur.* Martialis lib. 2. epig. 80.

Hostem cum fugeret, se Fannius ipse peremit.
Hic rogo non furor est, ne moriare, mori?

Disputatum est acriter apud Catonem Vticæ pridie, quàm se vulneraret, inter philosophos, contendente Catone, honestum & laudabile esse voluntario fato defungi, contra nitentibus Apollonide Stoico, Demetrio Peripatetico, Cleanthe medico.

Hvnc volo, lavdari qvi sine morte potest) Qui sustinendo vincit potius fortunam, quàm moriendo declinat. nec tam fortis Aiax manu, quàm animo Vlysses, quem tu Deciane sequeris. Seneca in Thebaide:

Et hoc decebat roboris tanti virum
Non esse sub dolore, nec victum malis
Dare terga: non est, vt putas, virtus pater
Timere vitam, sed malis ingentibus
Obstare, nec se vertere ac retro dare.

Et quæ ibid. sequuntur.

Iocatur in Cottam.

IX.

Bellus homo & magnus vis idem Cotta videri:
Sed qui bellus homo est, Cotta pusillus homo est.

Ridet Cottam Martialis, aitque illum nec bellum nec magnum, cùm vtrumq; videri velit, esse; non magnum, quia bellus, bellus enim idem, quod pusillus; non bellum, quia magnus dici haberiq; cupiat. *Pulchritudo verò,* vt Cælius Rhod. lib. 9. cap. 24. disputat, *haud intelligitur nisi in magno corpore: quoniam dignitas expetitur, quæ in pusillis nulla prorsus fuerit.* Bellos ceu à deliciis veteres appellauerunt, qui à Græcis ciuili eblandimento ἀστεῖοι vocantur, aut σύμμετροι, id est, conformati, quod eorum membra venustum quidem responsum habeant, pusilli tamen sint ipsi, proindeque nec pulcri, nec formosi. Dicuntur & hi belli, qui aliis libenter obsequuntur, & bellè dicere, qui quæ alij velint, loqui student, Cicero. *Omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit; fatetur se non bellè dicere, non ad voluntatem hominum loqui posse.* Hoc significatu, bellus, hominem exprimit pusillum & abiectum, qui se facile ad cuiusuis nutum accommodet. Bellos Lucianus μικροὺς τὰς γνώμας, καὶ ταπεινοὺς ἀνδρῶν ἀνθρώπων nominat. Notantur & εὐτράπελοι cathedralitij glabri, pumicati hoc verbo. Deniq; molles effœminati & lasciuiæ mancipia. Heraldum adi ad hoc ep. Deniq; belli homines sunt, quos Aristoteles lib. 3. de moribus vocat ἀρέσκους. Muretum ad Catullum adi. Est & apud Theophrastum lib. ἠθικῶν χαρακτήρων περὶ ἀρεσκείας egregium caput cum notis Casauboni. bellus igitur cum nec formosus, nec pulcer, sed humilis, pusillus, abiectus, sit, magnus esse non potest. Tu Cotta audire vis bellus, non es ergo magnus, aut si magnus, minimè bellus. Alij bellus & magnus ad paupertatem & diuitias referunt ita vt bellus idem sit quod pauper, magnus ac potens & opulentus, haud scio quàm verè.

De

De Gemello & Maronilla.

X. XI.

Petit Gemellus nuptias Maronillæ
Et cupit, & instat, & precatur, & donat;
Adeóne pulcra est? immo fœdius nil est.
*Quid ergo in illa * petitur, & placet? † tußit.*

* appetitur.
† tussis.

Multò hoc elegantius & argutius priore. Notat auaritiam vulturis seu hæredipetæ Gemelli, qui Maronillam opulentam, sed iam tabescentem ambibat, vt hæres illius institueretur. Nomina ficta sunt, quamuis alias Romana. taxat vitia captatorum.

Carmen liquet, vltimum versum expono. QVID ERGO IN ILLA PETITVR, ET PLACET? TVSSIT) Cur adeo vxorem sibi optat & ambit Maronillam Gemellus? an quia formosa est? nihil illa deformius. Cur ergo? quia tussit, & opulenta est, opes quærit apud Maronillam, quam videt iam ægram, & tussientem, mortique proximam, ideo vxorem petit, vt illam mox efferat, opes auferat. tussim hîc pro omine mortis vicino accipit. legunt alij tussis, non tussit. quod ad proxima verba aptius. quid placet? tussis; tussit ad totum carmen & sententiam refer. de eadem tussi & hæredirate lib.2.epig.26.idem Martialis.

Quod querulum spirat, quòd acerbum Næuia tussit,
Inq; tuos mittit sputa subinde sinus,
Iam te rem factam Bithynice credis habere?
Erras, blanditur Næuia, non Moritur.

Sed de hæredipetis nos infrà vbertim, & Lucianus multus in hac re variis dialogis, Petronius in Eumolpi persona, Horat.lib.2.Sat.2.

Ad Sextilianum potorem.

XI. XII.

Cum data sint equiti bis quina numismata, quare
Bis decies solus, Sextiliane bibis?
Iam defecisset portantes calda ministros,
Si non potares, Sextiliane, merum.

In fictâ Sextiliani personâ bibones inclytos perstringit. EQVITI BIS QVINA NVMISMATA) hæc alij ad legem * sumptuariam, alij ad † sportulam referunt. decem nummi seu numismata siue sestertij, idem enim omnium est precium, hodie apud nos viginti cruciferis respondent, nummus quippe binis cruciferis æstimabatur, vt infrà certo loco ostendã. Sextilianus in cœnam vicenos nummos exhauriebat, cùm lex sumptuaria tantùm denos permitteret equiti. Lex autem sumptuaria seu Fannia, vt Gellius lib.2.cap.24.docet, diebus festis & statis centum æra cenæ concedebat, extra far, olus & vinum. Decem aliis diebus, quot mensibus tricenos æris, cæteris omnibus denos tantùm. centum æra Philippico nostrate constabant, id est, zwaintzig Batzner/siue coronato, vt Budæus, scutato argenteo, vt Itali æstimant. tricenaq; æra 24. cruciferis, dena, octonis constant. De hac lege, si locus erit, vberius, interim Gellium lege, & Athenæum lib.4. Macrobium lib.3.cap.17.Plinium lib.10.cap.5.

* Iunius ad hunc locum.
† Turnebus lib. 8.cap.30.
ein halber Batzen.

Turnebus sportulam interpretatur, Heraldus certam pecuniam ab Imperatoribus in muneribus celeberrimis distributam spectatoribus, qua pararent sibi nõnulli vinũ à coponum pueris, potum circa theatrum, cùm ederentur ludi, circumferentibus. Nec vero aberrare videtur Heraldus, præter missilia, tesseras, sportulas datam pecuniam, cùm poëta disertè dicat, equiti bis quina numismata fuisse data : nisi (quod mihi cum Turnebo videtur) decem numismata locó sportulæ etiam fuerint data ab imperatore, cùm alioqui sportula decem nummis definiretur. Sed perinde est, quo nomine illud Cæsaris donum appelles, videntur sane ad potionem data numismata. Bibisse verò spectatores inter ludos certum est, cùm poëta non reprehendat Sextilianum, quod biberit, vt reliqui, sed quod tanto plus cæteris biberit, & merum biberit. vt & infrà epig.27.docet. Illustris locus est apud Quintilianum lib.6.cap.3. de equite Romano in spectaculis bibente. Quod Heraldus de Coponum pueris suspicatur, ipse Martialis videtur epig.27.indicare.

A Copone tibi fex Laletana petatur.

IAM DEFECISSET PORTANTES CALDA MINISTROS) Aquam calidam adhibebant veteres ad vinum temperandum, quàm & in cauponis vendebant, & in deliciis habebant, vt toto capite

to capite quarto. Electorum primo, electæ eruditionis Lipsius docet. & Mercurial. Var. lib. 1. cap. 18, & cap. 10. vbi tamen Lipsio cum Mercuriali non conuenit: meo iudicio Mercurialis Lipsio herbam porrigit nimis apertè testanti & vincenti. Lector vtrumque componat, & mox Iustum iustè sentire sentiet. Nobis hîc locus sæpè recurret. Sensus carminis apertus. Duo crimina Sextiliano obiicit, quod tanto plus cæteris bibat, & quod infame erat, merum, non mixtum bibat. Vnde & Tiberius Claudius Nero malè audiit, quem per ludibrium *Biberium Caldium Meronem* appellarunt dicaciores. Defecisset ministros calda aqua, quam tantum ad iustum vini modum pararant, Sextilianus, vt ne deficeret aqua calida, merum vinum & duplo plus aliis hausit, lege epig. 27. infrà. Adde Musambertium contra Ramiref. qui cum Turnebo sportulam interpretatur, & rem totã in hæc verba exponit: *Sportula equitibus singulis data bis quina numismata, siue deni nũmi, siue 10. sestertij, siue 10. nummi sestertij. Soliti autem equites in spectaculis conferre sportulas suas, tanquã symbolas, siue collectas de quibus essent. Sextilianus hic contulerat suos decem nũmos, sed bibit vicies. Alij equites si vicies quisq; bibere voluisset, ne aquã quidem calidã ministri curare potuissent, quæ tot tantisq; potoribus satis esset. Hæc meridiana Valerij mens, sed tibi nox intempesta. Esse intempestam tibi prodis tuo tanquam sorex iudicio. Admodum enim moraliter & censoriè. Quis enim, inquis, sobrius eques Romanus vnis spectaculis, centum vini quadrantes haurire non erubuisset? Vide acumen tuum: Quia decem illi nummi centum quadrantes sunt, tu consomnias eis respondere, vini centum quadrantes, & eosdem esse quadrantes monetæ, & quadrantes vini Eadem mox aberratione Valerium explicans, Cur tu, inquis, Sextiliane, adeo intemperanter te geris, vt solus bibas viginti sestertios? Videlicet quod Valerius ait, bis decies, interpretaris 20. sestertios. Atqui Valerius intelligi vult vicies, aut bis denas vices bibis, neq; exprimit, sextantes illi, an deunces an trientes, sed intelligi vult non posse vicies quemquam bibere, quin longè pluris constet, quam nummis decem, quæ summa sanè paruula est. Ad minimum enim illud bis decies, vini sunt trientes 20. qui longè excedunt pretium nummorum decem. Quomodo autem poëta de 20. sestertiis dicere potuit, bis decies? Longè est aliud, decies & bis decies, siue vicies, aliud 10. aut bis 10. siue 20. nummi. Vt viderere tamen in hac ciuitate tua contenebra aliquid & de Hadr. Turnebo iudicare posse, Aliqua. inquis, habet discussione digna, quæ non sunt huius loci Apage te, quin dixisti, vt res est, aliqua, quæ qualia sunt, nescio? Nihil explicatio Turnebi, discussione tua vel cuiusquam eget, excepto illo, bis decies, iu quo tu Phœbe noster, sic hæres, vt mus in pice.* Est qui *bis decies* exponit vicies centena millia sestertiûm siue vigintiquinque millia philippæorum. Sed aliena est huic loco hæc interpretatio, quamuis referat ille ad totum patrimonium. Sequens enim distichon esset inane.

De Regulo.

XIII. XII.

Itur ad Herculei gelidas qua Tiburis arces,
Canaq; sulfureis Albula fumat aquis;
Rura, nemusq; sacrum, dilectaq; iugera Musis
Signat vicina quartus ab vrbe lapis.
Hic rudis æstiuas præstabat porticus vmbras:
Heu quam pœne nouum porticus ausa nefas.
Nam subito collapsa ruit, cùm mole sub illa
Gestatus biiugis Regulus esset equis.
*Nimirum * tenuit nostras fortuna querelas,*
Quæ par tam magnæ non erat inuidiæ.
Nunc & damna iuuant: sunt ipsa pericula tanti:
Stantia non poterant tecta probare deos.

* timuit lego.

Reguli caussidici periculum exponit, quod ob ruinam veteris porticus, qua pœne deprensus est, incurrit, Simulque ostendit esse prouidentiam.

Sed quis hic inquis Regulus? Rex inquam improborum, quem apud Plinium iuniorem Modestus bipedum nequissimum verissimè appellauit, vti Iuuenalis Sat. 1. magni amici, hoc est, Cæsaris delatorem, Sed graphicè eum depingit Plinius lib. 1. epist. 5. lib. 2. epist. 11. 20. lib. 4. epist. 2. 7. lib. 6. epist. 2. Et Tacitus 4. hist. vbi hunc M. Aquilium Regulum Curtius Montanus truci oratione accusauit. Vipsanius Messalla frater defendit. Crassos, Camerinos, Orphitos sub Nerone euertit, multos alios etiam exules crudeliter vexauit, nihil sincerè vnquam egit, viduarum bona captauit, aliaq; innumera flagitia designauit. Studuit tamen, & caussas solicitè egit, ita vt Plinius eundem

eundem ἀγωνοπάλαισον nominarit. Multa sunt de hoc epigrammata Martialis, quorum occasione plura referemus.

ITVR AD HERC. GEL. QVA TIBVRIS ARCES) Tibur oppidum Latij ad 17. lapidem ab vrbe situm, 15. stadia numerant Ptolemæus & Procopius, veterum deliciæ. Herculem pagana superstitio Tiburtinum singulari cerimonia colebat velut Deum tutelarem, ad cuius solennia sacra quotannis magna vis hominum confluere solebat. Immò & templum ibidem sortibus & oraculis non minus nobile quàm Buræ in Achaia visebatur, de quo Pausanias. Statius hoc celebrat in Tiburtino Manlij. *Tiburtus. Amphiarai F. vel Catillus Argiuus seu Arbis conditor.*

Quod ni templa darent alias Tirynthia sortes,
Et Prænestinæ poterant migrare sorores.

Herculis templum existimant fuisse antiquarij, quod sub monte ad viam Tiburtinam videtur. Altera fuit ibidem ædes Herculis Saxani, de qua vetus inscriptio

HERCVLI. SAXANO. SACRVM.
SER. SVLPITIVS. TROPHIMVS
AEDEM. ZOTHECAM. CVLINAM.
PECVNIA. S. A. A. SOLO. RESTITVIT.
AEDEMQVE. DEDICAVIT. K. DECEMB.
L. TVRPILIO. DEXTRO. M. MAECIO. RVFO. COS.
EVTYCHVS. SER. PERAGENDVM. CVRAVIT.

Dictus opinor Saxanus, quod eius fanum in saxo positum fuerit, non procul à cataractis Anienis, vt eius alueũ compesceret, & agros ab inundatione tueretur. Apud Tiburtes igitur Tiburtinus & Saxanus, vt apud Iberos Gaditanus, Batauos Marcusanus, Ligures Monœcus, Baulius & Surrentinus, apud Campanos. Hinc ipsum Tibur apud Strabonem, Martialem, & alios Herculeum, quasi totum hoc municipium eius dei sacris initiatum esset. Colebatur enim in prætorio Tiburti cũ cæteris Diis Hercules, vt Romæ in Capitolio Iupiter. Erant inter ordines publici concilij & sacerdotiorum, Augustales Herculanei magnæ dignitatis, vt veteres tituli & epigraphæ ostendunt. Decima Sibillarum Albunea seu Leucothea, Tibur quoque natalibus suis illustrauit. Collapsa hæc omnia pro viribus instaurauit amplissimus Cardinalis Hippolytus Atestanus, cunctaque supremo numini consecrauit, quæ versibus celebrauit M. Antonius Muretus, descripsit Vbertus Folietus. Leander Ital. laudauit Iulius Roscius Hortinus. Franciscus Schottus Itin. Ital. lib. 3. qui multa & præclara de Tiburtinis tempe conscripsit. Fuluius Cordulus in S. Getulij agone. *Strabo libro 5. ἡ τὸ ἡράκλειον. Cui famũ Herculis est. Gellius lib. 19.*

CANAQVE SVLFVR. ALBVLA FVMAT AQVIS) De his Plinius lib. 3. cap. 5. & lib. 31. Strabo, alij. Cana Albula dicitur à colore albo. Subiecta enim Tiburi planities propter Anienem plurimis aquis gelidis scaturit, quas Albulas vocant, multa medica virtute cùm potæ tum balneo adhibitæ pollentes. Aquam canam seu albam reddit vis sulphuris, vnde fontes promanant. Vitruuius lib. 8. Pausan. 4. Anien. quippe ad montium radices per imam planitiem egelidis venis sulphureis per subterranea metalla deriuatis sparsim erumpit, quas Albulas appellant à colore feri lactis, lege Franciscum Schottum lib. 3.

RVRA NEMVSQVE SACRVM DILECT. IVG. MVSIS) Villam Reguli describit, quam sacram ait Musis, propter Regulum Oratorem. Hunc ipsum hortum opinor à Plinio intelligi, & depingi lib. 4. epist. 2. *Tenet*, inquit de Regulo, *se trans Tiberim in hortis, in quibus latissimum solum porticibus immensis, ripam statuis suis occupauit: vt est in summa auaritia sumptuosus, in summa infamia gloriosus.* Habuit & alia in Vmbria, Tuscia & Tusculano prædia nostro poetæ lib. 7. prædicata:

Quicquid Villicus Vmber, aut colonus,
Aut Tusci tibi Tusculine mittunt.

SIGNAT VICINA QVARTVS AB VRBE LAPIS) quarto ab vrbe milliario seu quatuor millibus passuum, vno ferè nostrate. li. 7. hoc rus tertio milliario ponit, censeo intra tertium & quartum fuisse. Sed quid sibi lapis, itinerum index & signator? Lapis mille passus notabat more vltra Gracchi æuum non porrecto. C. enim Gracchus primus itinera & milliaria signasse videtur, de quo Plutarchus in eius vita. πρὸς τούτοις διαμετρήσας κατὰ μίλιον ὁδὸν πᾶσαν (τὸ δὲ μίλιον ὀκτὼ σταδίων ὀλίγον ἀποδεῖ) κίονας λιθίνους σημεῖα τοῦ μέτρου κατέστησεν. *Porro singula milliaria diligenter lapideis columnis distinxit.* Ita Xilander (vides qua fide) locum interpretatur. Melius Lucas Pætus. *Ad hæc viam omnem per milliaria dimensus (capit autem paullò minus octo stadia, milliare) columnas lapideas spacij signandi caussâ locauit.* Vbi de lapide Lucas Pætus plura. Lapidem Plinius non rarò pro milliario posuit lib. 15. cap. 18. *Non castra Punica ad tertium lapidem vallata*, & lib. 31. cap. 3. *Virgineus* (aquam) *adduxit ab octaui lapidis diuerticulo.* Et lib. 36. cap. 15. de aqua Claudia. *Quippe à quadragesimo lapide, ad eam excelsitatem, vt in omnes vrbis montes leuarentur, influxere Curtius atq; Cæruleus fontes.* Tacitus etiam 4. Hist. *quadragesimo ab vrbe lapide, &c.* Obserua columellis hisce milliariis inscriptas fuisse notas, quibus spacia itinerũ docebantur. Quintilianus. *Partitio reficit audientem non aliter, quàm facientibus iter, multum detrahunt fatigationis notata inscriptis lapidibus spacia.* Idem affirmat Rutilius. *Via Tiburtina, cuius mẽtio apud Vitr. lib. 8. hodie Taurica appellatur, vt Cæsar Cæsarianus ad Vitruuiũ est auctor.*

Interualla viæ fessis præstare videtur,
Qui notat inscriptus millia multa lapis.

Græcis ab his notis milliaria σημεῖα dicuntur. Boëtius *lapides cursorios nominauit*, vt Pius annotauit prior. Ann. cap. 10. Martialis marmor lapidem tertium quartum, &c. Plura Brissonius lib. 4. Antiquit. cap. 8. HIC RVDIS ÆST. PRÆST. PORT. VMBRAS) Ruinosæ & inelegãtis porticus descriptio, rudis enim, rusticanam, inelaboratam signat. Amabant Romani in suis prædiis & prætoriis eiusmodi porticus, & pleriq; omnes adornabant. Plinius epist. 6. lib. 5. suam porticum Tuscanam elegantem, verbis etiam elegantiorem reddit. vti & lib. 2. epig. 17. Laurentinam Reguli porticus huius noster infrà epig. 83. meminit

Hæc quæ puluere dissipata multo
Longas porticus explicat ruinas.

Et Plinius lib. 4. epist. 2. immensas porticus, vt dictum, appellat. NOVVM NEFAS) pœne ruinâ subita deprensum elisisset Regulum, quod summum fuisset fortunæ nefas & facinus. nouum tamen futurum non erat Regulum elidi; multi ruinis oppressi ante, vt Strabo, Ouidius, Val. Max. aliiq; testantur, sed rarum potius. NAM SVBITO COLL.) Ipse describit per hypotyposim casum & periculum, vt infrà.

Tectis nam modo Regulus sub illis
Gestatus fuerat, recesseratq́,
Victa est pondere cum suo repentè.

GESTATVS BIIVGIS REG. ESSET EQVIS) vehiculo, quod equi gemini ferebant bigis nempe; bigæ enim, trigæ, quadrigæ dicuntur, cùm equi bini, vel terni, vel quaterni iugantur, nec tamen bigæ cisium, nec quadrigæ quatuor rotarum currum valent, sed equos quaternos eodem versu, & linea iunctos, velut in acie, cùm milites quaterni quini vel seni per membra partitim incedunt. sic fieri potest vt birotam, seu δίκυκλον, quatuor equi agant, & erunt quadrigæ. vel bini τετράκυκλον, & erunt bigę. Vel vt vehiculum portent ἄκυκλον, alter à fronte, alter à tergo, vt vehi solent ægri, aut principes viri, fœminæúe, ad quod genus mulæ seruiunt potissimum. nec quadrigæ, nec trigæ, nec bigæ erunt, qua de re alibi plenius. Cæterùm hic te velim discere veteres gestari solitos vel animi, vel exercitationis, vel valetudinis caussa, idq; vehiculo, vel sella, vel lectica, cunis etiam & naui, & lecto pensili, de quibus gestationum generibus, vti & de ipsa gestatione doctè Mercurialis lib. 6. cap. 9. 10. & 11. de arte Gymnastica, & Lipsius epist. 11. Miscell. Equitationem medici separant à gestatione. NIMIRVM TENVIT) *Timuit* scribo, non *tenuit*, quasi fortuna non fuerit ausa opprimere Regulum, communem verita inuidiam, quam sustinere non posset.

Senffte.

Infrà:

Et postquam domino nihil timebat,
Securo ruit incruenta casu.
Tantæ, Regule, post metum querelæ, &c.

Multa de hoc timore & inuidia Heraldus digna lectu. NVNC ET DAMNA IVVANT) Discitur inde cura Deorum erga mortales, quam multi philosophorum negabant, simulq; te superis carum. Infrà:

Quis curam neget esse te Deorum,
Propter quem fuit innocens ruina?

IVVANT) delectant, cum videmus nos curæ Diis esse & cordi.

SVNT IPSA PERICVLA TANTI) Meritò subeas tale tantumque periculum, quo Deorum prouidentiam, quamuis tuo periculo doceas, hoc est, tanti pericula non sunt æstimanda, quanti Deorum prouidentia, quæ ex propulsis periculis apparet. Amant ita loqui veteres Latinitatis conditores. Cicero 2. Cat. *Est mihi tanti Quirites, huic inuidiæ falsæ atque iniquæ tempestatem subire, dummodo à vobis huius horribilis belli ac nefarij periculum depellatur*, hoc est, tanti non facio periculum inuidiæ mihi subeundæ, quanti salutem vestram. Vel tanti facio salutem vestram, vt eius caussa nulla inuidiæ tempestas sit, quam subire recusem. Sic pro Q. Roscio, Milone, Cælio, in Verrem ad Atticum aliisque locis est locutus. Et noster sæpius. infrà ep. 118. *Tanti non es, ais: Sapis Luperce.* & ep. 109.

Es tanti, vel si longius illa foret.

Lib. 5. *Bis septena tibi non sunt subsellia tanti.* Eodem lib.

Vix tanti Paullum manè videre fuit.

Aliisque libris & epigrammatis. STANTIA) quia non desiderabant præsentem Diuûm opem, vt cadentia. Neque cognosci tam liquidò potuisset, quàm Diis carus gratusq; esses, nisi postquàm tu inde abiisti, porticus illa subito collapsa fuisset, quæ si stetisset diutius, aut multo post quam tu recesseras, corruisset, nimirum id fortuito, aut casu factum omnes dixissent. Nunc cum stetit illa, & ruinam suam suspendit tantisper, dum tu gestarere, moxque vt gestari desiisti, collapsa est, negari non potest, quin te Dij omnes ament, carumque habeant, vt qui te ruinæ subtraxerint. Sed poëta locum communem reddidit de prouidentia Dei, quã asseruit ex cura, quam Deus habet erga mortales. Probare deos & absoluere dicebant. Hercules Senecæ, Claudianus li. 1. Ruf.

Iuuen.

Iuuen. Sat. 1. Seneca pater. contr. 1. *Liquet Deos esse. qui non aluit, eget: qui in domum suam fratrem non cepit, in publico manet.* Tu, si iuuat, hic Musambertium consule, contra Ramiresium copiosè disputantem, mihi neque otium, neque locus, neque voluntas, neque necessitas est.

De Arria & Pæto.

XIII. XIV.

Casta suo gladium cùm traderet Arria Pæto,
Quem de visceribus traxerat ipsa suis.
Si qua fides, vulnus, quod feci, non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet.

Illustre & virile in fœmineo corpore contemptæ mortis exemplum, Arria, inquam, illa heroina docuit Pætum, virum suum mori. CASTA ARRIA) Celebrant hanc Tacitus, Plinius iunior, Dio, Zonaras, vetus Persij scholiasta, Lipsius ad Tacitum. *Arria mater vxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium, ideo ad mortem actus. Sed præiuit vxor, æterno & inaudito exemplo, semet feriendo, extractumq́ pugionem, marito porrigendo, cum voce, Pæte non dolet.* Cognata erat Persij, socrus Thraseæ. Excepta est hæc vox, Pæte, non dolet. & mirificè celebrata, aliaque huius viraginis maiora. Plinium lib. 3. epist. 16. audiamus. *Præclarum quidem illud eiusdem, ferrum stringere, perfodere pectus, extrahere pugionem, porrigere marito, addere vocem immortalem ac pœne diuinam. Pæte, non dolet.* Sed Plinius his miriora subiicit: *Auxerat*, inquit, *hoc responso curam suorū, attentius custodiebatur sensit.* Et: *Nihil agitis*, inquit. *potestis enim efficere, vt malè moriar, ne moriar, non potestis. Dum hæc dicit, exiluit cathedrā. aduersoq́ parieti caput ingenti impetu impegit, & corruit. Refocillata, dixeram, inquit, vobis inuenturam me quamlibet duram ad mortem viam, si vos facilem negassetis. Videntúrne tibi hæc maiora illo, Pæte non dolet? ad quod per hæc peruentum est, cùm interim illud ingens fama, hæc nulla circumferat.* Hæc æternus Arriæ præco Secundus, apud quem alia de hac eadem non minus vel suspicienda, vel prædicanda miraberis. Habes nouam Alcestidem, Lucretiam, Porciam, vel his omnibus maiorem & sanctiorem. Hinc veram obserua lectionem apud Dionem παῖτε οὐκ ἀλγῶ, vbi Xylander legit παῖ & vertit, puer, tam pueriliter, vt ferula dignus videri possit, quem meritò notauit & castigauit Lipsius, & ante Lipsium Leopardus lib. 1. Emend. cap. 17. SED QVOD TV FACIES) quia tu mea vita, quo saluo perire nequeo; quo pereunte, salua esse non possum. Fuit hic Cæcinna Pætus consularis. in partibus Furij Camilli Scriboniani Dalmatiæ legati bellum ciuile Claudio mouentis, sed oppresi à militibus suis, alij à Cæsare conquisiti & ad mortem adacti, inter quos hic Pætus. Tacitum, Tranquillum, Orosium lege.

DOLET) ποιητικῶς, nam vulnus non dolet, sed facit dolorem. sic Terentius, Plautus, Ouidius, Prudentius, alij locuti, dolet dictum, Martialis capilli dolent, aures, dentes, cor, &c.

Ad Cæsarem.

XIV. XV.

Delicias, Cæsar, lususq́ iocosq́ leonum
Vidimus: hoc etiam præstat arena tibi;
Cùm prensus blando toties à dente rediret,
Et per aperta vagus curreret ora lepus.
Vnde potest auidus captæ leo parcere prædæ?
Sed tamen esse tuus dicitur, ergo potest.

Ludum mansueti leonis cum lepore describit, & Cæsari blanditur. argumentum suprà infraque sæpius tractatum. Tu poëtæ copiam attende, qui eandem rem aliter quidem semper, sed semper etiam venustè exprimit. ARENA) Amphitheatrum. TOTIES A DENTE REDIRET) infrà epig. 105. *Delicias suprà lib. spect. epig. 2. exposuimus.*

Dimittunt, repetunt, amantq́ captos,
Et securior est in ore præda,
Laxos cui dare peruiosq́ rictus
Gaudent, & timidos tenere dentes.
Et epig. 49. *Per quos præda fugax itq́, reditq́ lepus.*

Sed tamen esse tvvs dicitvr, ergo potest) palam adulatur Cæsari, vt Deo, cui pareant etiam feræ, vnde suprà eundem cum Ioue composuit, & infrà:

Quis spectacula non putet Deorum?
Hæc clementia non paratur arte,
Sed norunt cui seruiant leones.

Ita de Elephanto: *Non facit hoc iussus, nulloq́ docente magistro,*
Crede mihi, numen sentit & ille tuum.

Ad Iulium.

XVI. XV.

O mihi post nullos Iuli memorande sodales,
Si quid longa fides, canaq́ iura valent,
Bis iam pœne tibi consul trigesimus instat,
Et numerat paucos vix tua vita dies.
Non bene distuleris, videas quæ posse negari,
Et solum hoc ducas, quod fuit, esse tuum.
Expectant curæq́ catenatiq́ labores,
*Gaudia non * remeant, sed fugitiua volant.*
Hæc vtraqve manv, complexvqve assere toto,
Sæpe fluunt immo sic quoq́ lapsa sinu.
Non est, crede mihi, sapientis dicere, viuam.
Sera nimis vita est crastina, viue hodie.

* *remanent MSS. ferme remeant.*

Epicuræa parænesis ad vitam genialiter agendam ab ipsius vitæ breuitate ducta, quæ deterrere Iulium, quàm impellere magis poterat, aut certè debuerat. Sed Iulium hunc nosse aues, ad quem Martialis sæpius infrà scribit. Et lib. quidem 12. vsum amicitiæ sibi cum hoc Iulio quatuor suprà triginta annos intercessisse refert.

Triginta mihi, quatuorq́ messes
Tecum, si memini, fuere Iuli.

Ad eundem est lib. 9. epig. 77. Rumpitur inuidia, &c. Celebrantur interim alij Iulij apud eundem infrà epig. 108. Lucius Iulius, Iulius Martialis. lib. 4. de hortis Martialis lib. 6. ad Martialem, eodem lib. epig. 1. lib. 10. epig. 47. non ad seipsum, sed ad Iulium Martialem. Lib. 9. epig. 23. laudat Iulium pastorem, de quo Plinius epist. 18. lib. 1. Iulij etiam Candidi vxorem mordet, vt Catanæus existimat, ego secus. Candidi quidem vxorem tangit, vti & ipsum Candidum, sed nomen Candidi fictitium ibi. Floruerunt eodem æuo Iulius Seruianus, Iulius Africanus, atque alij, de quibus Plinius, Dio, alij. Quem hic Iulium Martialis velit, non diuino. amicum poëtæ constat fuisse, suspicor de Iulio Martiale; ille certè est siue Martialis siue alius, ad quem lib. 12. scribit vt diximus, quod enim hic dicit. (O mihi post nvl. Ivl. mem. sod.) lib. 12. exponit, quid sibi longa fides, & cana iura velint, nempe amicitiam triginta quatuor annis cultam. Versum primum ab Ouidio transcripsisse videri potest, qui lib. 1. Trist. Elegiam quartam in hæc verba orditur.

O mihi post nullos vnquam memorande sodales.

Sensus liquidus. Iuli ante omnes amicos referende, amicorum antistes & Alpha, si modò tempus longinquum, & diuturnum veros & sinceros amicos probat, vt reuera probat, cùm Aristoteles dicat, οὐδὲν ἄνευ χρόνου φίλος, non est amicus absque temporis mora, & Menander

Κρίνει φίλους ὁ καιρὸς, ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ
Vt ignis aurum, sic tempus amicos probat.

Sed de hoc loco aliâs plenius, hæc quasi in gustu.

Bis iam pœne tibi consvl triges. instat) Iam propè es ἑξηκοντούτης; bis trigesimus consul, sexagesimum annum signat, triginta consules triginta annos. Vulgaria res, exactis regibus fastos consulares, ab ordine consulum conditos, cum quotannis noui designarentur. hinc modus hic loquendi, sexagesimus consul tibi numeratur, aut instat, sexagesimum vtique annum notat. Et nvmerat pavcos vix tva vita dies) geminus intellectus subit, vt dies vel præteritos, vel futuros dicat paucos. præteritos, quia non vixisti, nec genio indulsisti hactenus, nisi

nisi perraro, sed curis & laboribus æuum propè totum exegisti, quod non est viuere * futuros: cùm annum iam sexagesimum attigeris, pauci tibi iam affecto, & annis senioque fracto corpore dies vitæ restant.

*Græcis ζῆν est viuere, hoc est, delicatè nitidè & beatè viuere, Xiphilinus in Adriano. Plato Comicus: alij.

NON BENE DISTVLERIS, VIDEAS QVÆ POSSE NEGARI) viue dum viuis, incertus es futuri lib.10.

Gaudia tu differs, at non & stamina differt
Atropos, atq; omnis scribitur hora tibi.

EXPECT. CVRAEQVE CAT. LAB.) catenatos labores perpetuos & assiduos appellat, quibus velut vinculis distringaris, cùm labor nempe laborem excipit; curas ad animum, labores ad corpus refer, etsi vtrumque pro vtroque non rarò vsurpetur. GAVDIA NON * REMEANT, SED FVG. VOLANT) Lub.7.

*Remanent Placuit Grutero ex MSS. placuit & Ramiresio. alij. malumus τὸ remeant. Musamb. contra Ramir. Vt allusisse Horatium videatur volat irreuocabile verbum.

Viue velut rapto, fugitiuaq; gaudia carpe,
Perdiderit nullam vit a reuersa diem.

Horatius Sat.6.lib.2. *Dum licet, in rebus iucundis viue beatus,*
Viue memor, quàm sis æui breuis——

Et Persius. *Indulge genio, carpamus gaudia, nostrum est,*
Quod viuis: cinis & manes & fabula fies,
Viue memor lethi, fugit hora.

Plura nihil attinet congerere, locus est communis, vbique obuius.

HÆC VTRAQVE MANV COMPLEXVQVE ASSERE TOTO) Ad formulam adserendi alludit. Veteres in libertatem quempiam vindicaturi, manu prendebant asserebantque, adiecta hac voce. *hunc liberali caussâ manu adsero.* Terent. Adelph.

Nam ego illam liberali adsero caussa manu.

Plaut. Pæn. *Manu eas adserat.*

Idem Persa, Curcul. Rud. Varro lib.5. LL. Hinc Adsertio, adsertor Græcis καρπισία & καρπιστής. Plurima super his consultissimus Brissonius lib.5. For. p.384. Eodem sensu dicebatur supinis manibus accipere Sen. lib.1. Ben. cap. vlt. lib.3. de Ira, cap.20. Suet. Vitellio, cap.7. Sic apud Eunapium, Eusebium, Dionysium Alexandrinum ὑπτίαις χερσὶ λαμβάνειν. Heraldus plura.

SAEPE FLVVNT IMMO SIC QVOQVE LAPSA MANV) Cicero pro M. Cælio. *Amores & deliciæ maturè & celeriter deflorescunt.* Idem 2. de Fin. *Fluit voluptas & prima quæq; euolat.*

NON EST, CREDE MIHI, SAP. DIC. VIVAM) Hoc extremum distichon multi sequius accipiunt, quàm poetæ scriptum est, illi in bonam & piam partem, hic in deterrimam vertit. Nam viuere poetis est, genio, voluptatibus, commissationibus, potationibus assiduè vacare & indulgere. Catullus.

Viuamus mea Lesbia atq; amemus.

Cæcil. hym. *Sex menses mihi satis est, septimum orco spondeo.*

Lucill. *Viuite lucrones, comedones, viuite ventres.*

Varro περὶ φιλονικίας. *Properate viuere puera, quas sinit ætatula ludere, esse, amare.* Plaut. Bacchid.
Non tibi venit in mentem, amabo, si dum viuas,
Tibi bene facias, neq; si hoc hodie amiseris,
Iam pol id quidem esse haud longinquum,
Post mortem id euenturum esse vnquam.

Petronius. *Sic erimus cuncti, postquam nos auferet orcus*
Ergo viuamus, dum licet esse bene. Sed hic non Petronij.

Anacr. Τὸ σήμερον μέλει μοι,
Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδε;

Et Amphides apud Athenæum:

Πῖνε καὶ παῖζε· θνητὸς ὁ βίος, ὀλίγος ὁ ὑπὸ γῆς χρόνος,
Θάνατος δ' ἀθάνατός ἐστιν ἅπαξ ἄν τις ἀποθάνῃ.

Qui multus est in hac re. Eiusdem ferè argumenti sunt illa in Græcorum.2. Epig. c.47. συμποτικά, quæ alibi adducemus. Hoc epigramma totum alij referunt ad animi tranquillitatem, quod non inficior, sed hanc ponit in secura voluptate.

Ad Auitum.

XVI. XVII.

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura,
Quæ legis, hic aliter non fit, Auite, liber.

Fictum quidem nomen est Auiti, quo tamen Stertinium, vt lib.9. in epistolâ ad Toranium

ipse testatur, clarissimum virum intellligit, qui tanti putauit poëtam, vt viuenti, more veterum in sua bibliotheca imaginem poneret. Martialis allusit ad versum Græcum Homeri Odyss. δ.

φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα πολλὰ δὲ λυγρά.

In epigrammate iocatur de libro suo; sic potius modestiam poëtæ interpretor, nec puto distichum hoc ad materiam epigrammatum, sed formam potius, hoc est ingenium, argutiam, elegantiam, venustatem referendum. Bona enim ea dicit, quæ virtutes omnes epigrammatis complectuntur, mediocria, quæ mediocrem habent artem & ingenium: mala verò, leuicula & vulgaria, parum ingeniosa & arguta. Perottus bona dicit ea, quibus virtutes laudat, vt superius ad Iulium. mala, quibus vitia carpit, mediocria, cùm ædificia celebrat. Siccine? malum carmē est, cùm ebrietatem vitupero, mala concio, cùm populi vitia insector? lector sit arbiter. piget addere verbum. SVNT BONA) arguta, grauia, ingeniosa. Eiusdem argumenti est illud ad Lausum.

Triginta toto mala sunt epigrammata libro:
Si totidem bona sunt, Lause, bonus liber est.

Vt in melle vendendo, quod ex malo bonum facies, si vnam partem mali, & duas boni simul miscueris. Nobile Plinij maioris dictum extat apud minorem, *nullum librum tam malum, quin aliquid habeat boni.* vti ferè nullus tam bonus, quin aliquid mali. Emendantur Cicerones, Virgilij, Homeri, atq; vt maiora nomina ponam Plato, Aristoteles, & quis demum non? μηδὲν γὰρ ἁμαρτάνειν τοῦ θεοῦ. MEDIOCRIA) sic Persius semipaganum se nuncupat modestiæ, & dicis caussa. sed negat Venusinus licere mediocribus esse poëtis. At affirmat Arpinas præclarum esse etiam in secundis & tertiis consistere. Nec Horatius ipse semper Horatius. Anteponitur illi in Satyris etiam meo animo Aquinas, qui & ipse manum ferulæ subduxit. MALA PLVRA) Iocatur, quasi perinde sibi sit, seu bona seu mala condat, modo librum concinnet, vt infrà.

Edita ne breuibus pereat mihi charta libellis,
Dicatur potius, τὸν δ᾽ ἀπαμειβόμενος.

Et lib. 2. epig. 8.
Ista tamen mala sunt, quæ si manifesta negamus,
Hæc mala sunt, sed tu non meliora facis.

QVAE LEGIS HIC: ALITER) Interpunctio hæc: Quæ legis hîc: aliter—— arridet præ illa: Quæ legit: hic aliter. Plinius minor lib. 9. ep. 20. *Nihil peccat nisi quod nihil peccat.* de quod. Oratore omnia æqualiter dicente. Id. ep. 16. lib. 1. de Saturnini cuiusdam versibus: *Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris inserit? Sanè data opera molliusculos, leniusculos, duriusculos quosdam: & hoc quasi Catullus aut Caluus.* Sæpe decentior est facies in qua neuus aliquis inest. AEqualis ergo liber malus liber. in quo nulla varietas; similitudo enim satietatem & fastidium parit. nemo sibi semper similis. Immo inquit poëta, liber æqualis malus liber est. lib. 7. epig. 89.

Iactat in æqualem Matho me fecisse libellum,
Si verum est, laudat carmina nostra Matho.
Æquales scribit libros Caluinus & Vmber,
Æqualis liber est, Cretice, qui malus est.

Ad Titum.

XVIII. XVII.

Cogit me Titus actitare caussas,
Et dicit mihi sæpe, magna res est.
*Res magna est, Tite, quam facit * colonus.*

* *Colonus? cum nota interrogationis malũt alij legere.*

Monitus à Tito quopiam, vti se ab hedera ad thyrsum, hoc est, à poësi & vmbrâ, ad solem, & forum conferret, quod magna res esset agere caussas, hoc est fructuosa & vtilis, poësis verò sterilis & inanis, vt eleganter in Dialogo apud Tacitum Quintilianus, vt putatur, disputat. ludit poëta Titum ambiguo verbo *magna res.* Magna res, inquit, est, quam facit colonus, cùm arat, serit, metit, vendit, & auget rem familiarem; tum enim rem facit magnam, cùm auget opes. COGIT ME TITVS ACT. CAVSSAS) Ouidius lib. 4. T. se à parente ad eloquentiam impulsum scribit, quod poësin sterilem diceret.

At mihi iam puero cælestia sacra placebant,
Inq; suum furtim Musa trahebat opus,
Sæpe pater dixit, studium quid inutile tentas?
Mæonides nullas ipse reliquit opes.

Et noster infrà. *Is mihi, diues eris, si caussas egeris, inquit,* lib. 2. epig. 30. Omnium planissimè. lib. 1. epigr. ad Flaccum. *O mihi curarum, &c.* vbi disertiores erimus.

RES

RES MAGNA EST, TITE, QVAM FACIT COLONVS) Res tanti est, quanti artifex; quamcunque artem exerceas, possis eâ rem magnam facere, & opes augere, si probè calleas artem. vti peritus gnarusq; colonus rem magnam facit. Ita caussidicus malus non auget rem, nec rem magnam facit, bonus contra magnam. pari ratione si ero Flaccus aut Virgilius, etiam in poëtico studio rem magnam faciam. Ita tanti ager, quanti colonus, tanti poësis, quantus poëta. Aliter tamen Robertus Titius lib. 7. locorum contr. cap. 23. Martialem intelligit. Atque ad laborem agricolationis refert illa, Res est magna, &c. putatq; ex Phauorino apud Stobæum, suam sententiam confirmari, quam lector, opinor, facilius infirmabit. Alij putant Martialem tectè fundos à Domitiano mendicare. Fingit enim sibi à Tito fœneratore suasum vt relicta poësi se ad forum conferat (vt infra de Caio, quod peto da Cai, non peto consilium, sed auxilium) Argumentum Titi erat Caussidicos rem facere, poëtas frangere, vt & Ouidio pater suadebat. Respondet poëta quasi Tito Don. Cæsari, si velit vt rem faciat, hoc est vinum, frumentum, oleum, fructus comparet, donet sibi agrum, colonos enim hæc facere, malle se agere colonum quam caussidicum.

Ad Tucccam.

XVIII. XIX.

Quid te, Tucca, iuuat vetulo miscere Falerno
In Vaticanis condita musta cadis?
Quid tantum fecere boni tibi pessima vina?
Aut quid fecerunt optima vina mali?
De nobis facile est: scelus est iugulare Falernum,
*Et dare Campano toxica * sæua mero.* ** plena, al. pœna cado.*
Conuiuæ meruere tui fortasse perire:
Amphora non meruit tam preciosa mori.

Vinum Vaticanum reprehendit, Falernum laudat, Tuccam vt sordidum tangit, qui conuiuis malum vinum propinarit, vt minus biberent. Tucca cæteroqui Romanum nomen, quo nomine & ille Virgilianæ poësis arbiter. Hîc fictitium est. Ita censeo, quia qui carpit meminisse oportet illud:

Parcere personis——

Infra Sempronium quendam Tuccam nominat. VETVLO FALERNO) annoso, quod ætatem ferebat, de vinorum æuo dicemus ex Plinio commodo loco.

IN VATICANIS CONDITA MVSTA CAD.) Vinum pessimæ notæ Vaticano agro natum, etiam suo æuo testatur Perottus. Agrum seu collem Vaticanum Leo IV. mœnibus vrbis inclusit, Nicolaus V. instaurauit. Vaticanum Varro in lib. Diuinarum ait appellatum, *quod penes eum Deum humanæ vocis initia essent. Quoniam pueri simul atq; parti sunt eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est. Idcirco vagire dicitur, exprimente verbo sonum vocis recentis.* Gellius lib. 16. cap. 17. Vaticanũ agrum à Deo Vaticano eiusdem agri præside dictum putat. Deum verò Vaticanum à Vaticiniis, quæ vi atque instinctu eius Dei in eo agro fieri solita essent. Vinum Vaticanum noster poëta multis epigr. exagitat. lib. 6. epig. 92.

Vaticana bibis, bibis venenum.
Lib. 10. 45. *Vaticana bibas si delectaris aceto.*
Lib. 12. 48. *Imputet ipse Deus nectar mihi, fiet acetum*
Et Vaticani perfida Vappa cadi.

QVID BONI) argutatur in contrariis.

Quid fecere tibi vel mala vina boni?
Quid fecere tibi vel bona vina mali?

IVGVLARE FALERNVM) miscere pessimo vinum optimum, est occidere vinum, poëta tropicôs de vino, velut homine loquitur. CAMPANO MERO) Falerno quod in Campania nascitur. TOXICA) venena. aliter scribitur *toxica vina*. quæ Vaticana vocat. toxica à taxo arbore, Græcis Σμίλαξ vel Θύμαλος, Latinis taxus appellata, abietis magnitudine. In Italia, Narbonensi Gallia, Hispania, Arcadia nascitur. vt Dioscorides lib. 4. cap. 80. Plinius lib. 16. cap. 10. tradiderunt. Narbonensis seu Arcadica, vt Plinius est auctor, tam præsentis veneni fuit, vt qui sub eius vmbra sederint, obdormierint, cibúmue ceperint, mortui ferantur. immò & vasa viatoria vinis in Gallia facta, mortifera fuere comperta. Paullum ab his abit Theophrastus lib. 3. histor. CONVIVAE MERVI FORTASSE) tam vappidum & ingratum vinum appositum conuiuis dicit, vt conuiuator

Tucca videatur voluisse conuiuas enecare. *At inquit si nos aliquid in te peccauimus, vt toxica praeberes, quid peccauit Falernum, vt misceres Vaticano toxico, & corrumperes?

Ad Aeliam.

XX. XIX.

Si memini, fuerant tibi quatuor, Aelia, dentes;
Expuit vna duos tussis, & vna duos.
Iam secura potes totis tussire diebus:
Nil istic, quod agat, tertia tussis habet.

Iocus in edentulam & tussientem aniculam. QVATVOR DENTES) Viro triceni bini à Galeno & Auicenna assignantur, foeminae duodetriginta. Plinium lib.7.cap.16.Cael. Rhodiginum lib.4. cap.1.adi. AEliae huic fictitiae quatuor restabant, iam assidua tussi luxati & excussi, vt poëta nugatur. NIL ISTIC) Nihil amplius est, quod expuas, praeter animam. Lusit & Aristophanes in edentulas. Musamb. contra Ram.

Ad Caecilianum.

XXI. XX.

Dic mihi, quis furor est, turba spectante vocatâ
Solus boletos, Caeciliane, voras?
*Quid dignum tanto * tibi ventre gulaq; precabor?*
Boletum, qualem Claudius edit, edas.

*MSS. ventrique, gulaque.

In Caeciliani compositi nominis (etsi multi leguntur Caeciliani) personâ barbarum & inhumanum hospitem insectatur, qui, non tam vocarat amicos ad conuiuium vt essent, quàm vt optima quaeque vorantem ieiuni spectarent, ipsique vilissimis cibis vescerentur. Idem queritur Iuuenalis Sat.5. Sunt huius argumenti epigrammata apud Martialem plura: lib.2.43.l.3.59.l.4.98.& 78.lib.6.11. Legenda hoc loco epistola Plinij secundi lib.2.sexta, quam & infra laudaui, cuius initium est: *Longum est altius repetere*, & quae sequuntur. Tota epistola describit sordidissimi & stultissimi hominis conuiuium cum elogio & censura. Elegans factum Philoxeni cognosces apud Dionysium tyrannum coenantis de mullo paruo & magno, vt Muretus refert ad 3. Ethic. Aristotelis. VOCATA TVRBA) Inuitatis conuiuis. sic vsurpatur hoc verbi, voco. Catullus ad Fund.

Qui tunc vocat me, cùm malum legit librum.

Cic.9. epist.20. *Nos iam tantum habemus, vt Verrium tuum, & Camillum qua munditie homines, qua elegantia, vocare saepius audeamus.* Plaut. Asin. *Vocat conuiuam neminem, illam tu voces.* Men.

Qui neq; vocantur, neq; vocant.

Noster infrà epig.44.lib.2.epig.79. & aliquam multis aliis epigrammatis. Hinc vocatores. Martialis. *Iam dices mihi, vapulet vocator,*

Et vocationes. Catullus. *Quaerunt in triuiis vocationes.* Graeci κλητοὺς & κλήσεις, vocant vocatos, & vocationes.

SOLVS BOLETOS) boleti genus fungorum nobilissimorum, quos nouissimum gulae irritamentum vocat Plinius. vide & lib.22.epig.22. de morte Claud. eorum apparatum habes apud Apicium lib.7.cap.13. Martialis auro & argento praefert lib.13.

Aurum atq; argentum facile est lenamq; togamq;
Mittere, boletos mittere difficile est.

BOLETVM, QVALEM CLAVDIVS EDIT) Imprecatur fatalem Caeciliano coenam & exitialem. Claudius enim Imperator gustu boleti veneno tincti interiit. Agrippina tinxit. Suet.c.44. *Certè veneno necatum plures memorant, vbi autem & per quem non liquet. Epulanti in arce cum sacerdotibus per Halotum spadonem datum aiunt. alij domestico conuiuio per ipsam Agrippinam vxorem, quae boletum medicatum auidissimo ciborum talium obtulerat.* Huius mortem descripsit aut irrisit potius Seneca libello quem ἀποκολοκύντωσιν dixit. Inde Nero boletos per iocum cibum deorum appellauit, quod deos faceret, id est, necaret imperatores. In quo multus est Heraldus. Iuuen. Sat.5.

Boletus domino, sed qualem Claudius edit,
Ante illum vxoris, post quem nil amplius edit.

Et 6. Agrippinae Boletus.

Tacitus 12. Annal. *Adeoq; cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum, venenum, nec vim medicaminis statim intellectam.* Plura ibid. de Locusta venefica & Xenophonte medico, qui tandem pinna rapido veneno illita, faucibus Cæsaris immersa Claudium occidit. Cæterùm de noxiorum fungorum genere, quo non pauci per inscitiam interiere, inter quos Serenus ille Senecæ amicus, ex Plinio, Dioscoride, Athenæo alibi referemus.

De Porsena & Mutio Scæuola.

XXI. XXII.

** Dum peteret regem decepta satellite dextra,* *Cum. MSS.
** Iniecit sacris se peritura focis.* *Ingessit. MSS.
Sed tam sæua pius miracula non tulit hostis,
Et raptum flammis iussit abire virum.
Vrere quam potuit contempto Mutius igne,
Hanc spectare manum Porsena non potuit.
Maior deceptæ fama est, & gloria dextræ:
Si non errasset fecerat illa minus.

Sequitur omnibus sæculis iactatum omniumque literis ac monumentis celebratum facinus Q. Mutij Scæuolæ, quod audito nomine ignoratur nemini. Salue Muti heroum sanguis, regum terror, columen patriæ, cuius dextra labantem vrbem sustentauit, Hetruriam vincentem superauit, quæ plus errando potuit, quàm aliorum feriendo. Patratum est hoc decus A. V. C. CC. XLVI. P. Valerio iterum & T. Lucretio Tricipitino Cos. Olymp. 68. Anno. I. Rem Liuius refert lib. 2. Halicarnasseus 5. Valer. Maximus 3. cap. 2. & 3. Seneca epist. 66. Virgil. 8. attingit: vti Claudianus & Silius. Tertullianus componit cum factis Christianorum Martyrum. Apol. lib. de anima. ad Martyres, & alij plerique. DVM PETERET REGEM) Res in hunc modum gesta est (si tantum tibi otij, vt recognoscas,) Cùm in castra Porsenæ Mutius venisset, stipendium militibus dabatur. Scriba, ornatu ferè pari cum rege sedens, multa gerebat, eumque milites vulgo adibant, timens Mutius sciscitari, vter Porsena esset, ne ignorando regem semetipse aperiret quis esset, quo temerè traxit fortuna facinus, scribam pro rege obtruncat. *INIECIT SACRIS SE PERITVRA FOCIS) Ingessit plus est, quàm iniecit, quasi per vim, etiam ipso igne repugnante se ingessit. Cæterùm huius Scæuolæ personam egit reus in Amphitheatro, Domitiani æuo, manumque exussit, vt lib. 8. epig. 30. lib. 10. epig. 25. scribit. Hic ipsa duntaxat historia exponitur. Sacros focos Tertullianus aram vocat. Apol. *Mutius dexteram suam libens in arâ reliquit. ô sublimitas animi.* ad Martyres. *Mutius manum suam dexteram in arâ cremauit, vt hoc factû eius fama haberet.* lib. de anima. *Respice ad Mutij animam, cùm dexteram suam ignibus soluit.* Et aram fuisse ad sacrificium paratam, non finit dubitare Liuius. *En tibi,* inquit, *Mutius, vt sentias, quàm vile corpus sit, iis, qui magnam gloriam petunt. dextraque, accenso ad sacrificium foculo, iniicit.* SED TAM SAEVA PIVS MIRACVLA NON TVLIT HOSTIS) Magnificè Liuius. *Quam cùm velut alienato à sensu animo torreret, propè attonitus miraculo rex, cùm ab sede sua prosiluisset, amouerique ab altaribus iuuenem iussisset: Tu verò abi inquit, in te magis quam in me hostilia ausus, iuberem macte virtute esse, si pro mea patria, ista virtus staret.* Halicarnasseus hoc immortale facinus, ne verbo quidem attigit, cùm de Mutio tamen multa verba faceret. Martialis lib. 8. de spectaculo Scæuolæ, rei inquam huius personam agentis.

Peto ὄρμαν hic valet.

*Ingessit.

Aspicis vt temnat flammas, pœnaq; fruatur,
Fortis & attonito regnet in igne manus.

Silius: *Cernitur effugiens ardentem Porsena dextram.*

Seneca epist. 66. *Ego dubitem, quin magis laudem truncam illam & retorridam manum Mutij, quàm cuiuslibet fortissimi saluam? Stetit hostium flammarumq; contemptor, & manum suam in foculo distillantem perspectauit, donec Porsenna, cuius pœnæ fauebat, gloriæ inuidit, & ignem inuito eripi iussit.* Seneca pater decl. 4. lib. 8. *Non aliud Scæuolæ Mucio cognomen dedit, quam quod à Porsena libertatem manus suæ vstione defendit, nec aliud quam vilitas sui.* noster infrà.

Quòd nisi rapta foret nolenti pœna, parabat
Sæuior in laxos ire sinistra focos.

Porsena dixerunt Virgilius & Claudianus.

MAIOR DECEPTAE FAMA EST ET GLORIA DEXTRAE) *Quantò rarius est,* inquit Seneca, *hostem amissa manu vicisse, quam armata.* Valer. Max. *Vbi se cum æterna gloria cognomine Scæuolam reddidit.*

Obser-

Obserua poetæ morem in encomiasticis soliti post illustre factum acclamare, dictumque nobile dicere.lib.8.de hoc spectaculo.

Scire piget post tale decus, quid fecerit ante;
Quam vidi, satis est hanc mihi nosse manum

Hoc in plerisque omnibus obseruabis tibi vltro occurrentibus.

SI NON ERRASSET, FECERAT ILLA MINVS) Seneca. *In integrum restituit, quicquid errauerat. Confecit bellum inermis ac mancus, & illa trunca reges duos vicit. Porsenam & Tarquinium.* Est in Appendice Virgil. elegans de hoc epigramma, quod iuuat adscribere.

Scribam Liuium & Dionys. Satellitem noster appellat

Lictorem pro rege necans nunc Mutius vltro
Sacrifico propriam concremat igne manum
Miratur Porsenna virum, pœnamq; relaxans
Maxima cum obsessis fœdera victor init.
Plus flammis patriæ confert, quàm fortibus armis
Vna domans bellum funere dextra suo.

Sed multo fortiores Christiana habet Respub. heroes. Vnius Laurentij, vt cæteros cæterasque taceam, constantia vicit longè Pompeij apud Gentium regem exustum digitum, Mutiique manum, quando ille lento cratium igniumque tormento totum corpus vstulatus crematusque victor ignis, naturæ, & imperatoris triumphum egit. Fuere qui putarent & hunc Mucium fuisse Christianum, & coactum vrere dextram, ne indueretur tunica molesta. sed logi.

De leone & lepore.

XXII.

XXIII.

Quid non. al.

Quid nunc sæua fugis placidi lepus ora leonis?
Frangere tam paruas non didicere feras.
Seruantur magnis isti ceruicibus vngues,
Nec gaudet tenui sanguine tanta sitis.
Præda canum lepus est, vastos non implet hiatus:
Non timeat Dacus Cæsaris arma puer.

Redit lepidus poëta cum leporibus suis, de quibus iam bis supra hoc libro. sæpiusq; infrà. Contēdit per adulationem leonem cum Cæsare, & leporem cum Daco puero hoste Cæsaris, nam ea tempestate cœperunt à Domitiano Daci deficere. vt infrà lib.2.7.8.9. docebimus.

QVID NVNC) *nunc* lego potius, quàm, *non.* vt ipse legendum intellectus carminis monet. alioqui nullus locus voci *(placidi leonis)* TAM PARVAS FERAS) soli leoni innata est clementia in supplices. Et prius viros aggreditur, dein fœminas, nec, nisi magna vrgente fame, infantes. Ita generosissimas quasque feras audentissimè aggreditur. Plinium vide lib.8. cap.16. res peruulgata est. FRANGERE) eleganter vt Seneca Herc. fur.

Vno impetu transiliet & verni petet, Frangetque tauri colla.

SERVANTVR MAGNIS CERVICIBVS) tauris, ceruis, apris. infrà.

Quod ruet in tergum, vel quos procumbet in artus,
Alta iuuencorum vulnera figet vbi?

Et idem:

Rictibus his tauros non eripuere magistri.
Non facit ad sæuos ceruix nisi prima leones.

Omitto cætera, quibus idem aliter atque aliter, venustè semper effert. ISTI VNGVES) Ex vnguibus leonis Phidias coniecit, quanta esset fera, vnde natum est verbū. ἐξ ὀνύχων λέοντα γινώσκειν. Maxima vis est leoni in vnguibus, quos vt custodiant. & non refringant, hebetentue, condito in corporis vaginas vnguium mucrone, ingrediuntur, auersisque falculis currunt, nec nisi appetendo protendunt auctore Plinio. Seruantur ergo dixit, vt naturam leonū ostenderet, qui vnguium aciem seruant in vsus frangendarum ferarum. PRAEDA CANVM LEPVS EST) Atqui etiam iuratos hostes canem & leporem inter se colludentem, & canem fugientem, leporem insequentem legimus, canem prædę parcentem, & ore innoxio contrectantem. B. Ambros. epist.38. Bulengerus de Ven. Circi. Pulchrè infrà hortatur poëta lepusculum, vt insequente cane fugiat ad ora leonum, in quibus tutò habitet. NON TIMEAT DACVS CAES. AR. P.) Non dignabitur Cæsar congredi cum puero, aut gregario, Decebalus sit aliquis oportet, qui cum manum conferat. Ita ne tu formides leonem, qui non descēdit à tauris ad lepores. Daci hodie Transiluani VValachi Moldaui.

Dion

Dion etiam Getas appellat, in quos Domitianus, binas expeditiones suscepit, publiceque triumphauit, quamuis pessimè multatus discesserit, vt suo loco ostendemus. Martial. lib. 2. epig. 2.

Quæ datur ex Dacis laurea, tota tua est.

Et 6. epig. 76. *Grande iugum domita Dacus ceruice recepit,*

Et famulum victrix possidet vmbra nemus.

Vbi de Fusco præfecto prætorio, ibi cum exercitu cæso, poëta loquitur.

Ad Faustinum.

XXIII. XXVI.

Ede tuos tandem populo Faustine libellos,
Et cultum docto pectore profer opus,
Quod nec Cecropiæ damnent Pandionis arces,
Nec sileant nostri prætereantq; senes.
Ante fores stantem dubitas admittere famam,
Teq; piget curæ præmia ferre tuæ?
Post te victuræ, per te quoq; viuere chartæ
Incipiant: cineri gloria rara venit.

Hortatur Faustinum, ad quem multa sunt infra epigrammata, vt sua scripta publici iuris tandem faciat, præmiumque laborum nominis celebritatem expectet, quemadmodum elegantissima epistola Octauium impellit Plinius lib. 2. epist. 10. Et Arrianum lib. 3. epist. 7. PRAETEREANT) non legant, non attingant. Si cui verbi huius vsus ignotus, legat Ramiresium: nobis tam tritum est, vt prætereundum omninò putaremus. CECROPIAE PANDIONIS ARCES) Quod opus Græci probent, & Latini. * Cecrops Athenarum conditor. * Pandion instaurator. ANTE FORES STANTEM FAMAM) Ad eundem ferè modum locutus est Plinius lib. 1. epist. 17. *Illa actio mihi aures hominum, illa ianuam famæ patefecit.* PRAEMIA CVRAE) nominis immortalitatem. Plinius. *Hoc fructu tanto, tam parato, desine studia infinita ista cunctatione fraudare, quæ cum modum excedit, verendum est, ne inertiæ, & desidiæ, vel etiam timiditatis nomẽ accipiat.* Ita Ennius mercedem laborum, quibus patrum facta laudauerat, gloriam efflagitauit.

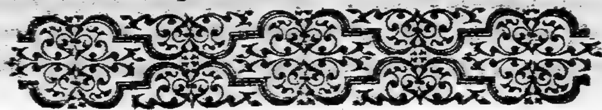
* Chares Mitylenæus auctor.
* Apollodorum lib. 3. Biblioth. vide.

Nemo me lacrumis decoret, nec founera fletum
Faxit, qoum volito doctũ per ora virûm.

POST TE VICTVRAE) ne relinque fœtum ingenij postumum, indulge vitam nato pater, ne orbus in orbem edatur. CINERI GLORIA RARA VENIT) fruere viuus, pascereque tui laudibus ingenij. mors non sentit gloriam, nulla portio laudis manes adit, atque cineres. RARA) tarda, sera, nulla. Romani nonnunquam amicis cõmittebant scripta sua post mortem edenda. quod Martialis docet lib. 4. epig. 33.

Plena laboratis habeas cum scrinia libris,
Emittis quare Sosibiane nihil?
Edent heredes, inquis, mea carmina: quando?
Tempus erat iam te Sosibiane legi.

Plinius idem insinuat epist. 10. lib. 2. *Dices, vt soles, amici mei viderint. opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, vt tantum curæ, intentionisq; suscipere & possint, & velint: sed dispice, ne sit parum prouidum, sperare ex aliis, quod tibi ipse non præstes.* Noster verò poëta ad Epicuream, & Lucretianam philosophiam, seu impietatem respexit, cùm cineri gloriam raram venire dixit. quod animum cum corpore morte solui delerique putarit. Tu porro Ramiresi diuide sententiam. Hortatur Faustinum, vt viuus sua scripta edat: deinde caussam addit, cineri seram gloriam venire, eo quod non sentiatur ea gloria, cùm Epicurei, ex quorum secta fuit Martialis, extingui animum cum corpore putarent. Tu primã partem à me iam ante dictam ad illa verba, Post te victuræ, & illa Cineri g. r. u. repetis: causam subiectam omnino præteris. Cæterum qui hunc Faustinum S. Clementis Papæ augurantur parentem fuisse, Ego quid præter nomen, commune cum illo habuerit, nescio: ex nomine autem diuinare mihi fas non est, qui Alithiæ litare amo.

Ad

Ad Sextilianum.

XXVII. XXIV.

Sextiliane bibis, quantum subsellia quinque
Solus: aqua toties ebrius esse potes.
Nec consessorum vicina numismata tantum,
Æra sed à cuneis vlteriora, petis.
Non hac Pelignis agitur vindemia prælis:
Vua nec in Tuscis nascitur ista iugis.
Testa sed antiqui felix siccatur Opimi,
Egerit & nigros Maßica cella cados.
*A * caupone tibi fex * Laletana petatur;*
Si plus quàm decies Sextiliane bibis.

* copone. * Lacetana.

Profecit Sextilianus vini pernicies. suprà bis tanto cæteris equitibus potarat, hic vnus tantùm haurire cœpit, quantum vix quinque poterant. SVBSELLIA) poëtica synecdoche, qua locus & continens pro re loco comprehensa ponitur. Subsellia in quatuordecim ordinibus occupabant equites Romani. Nam Domitianus legem Rosciam iam prope desitam reuocauit, qua subsellia equitibus secreta à populo. & plebe assignabantur. De quibus lib. 5. planius & plenius. Hinc poëta frequenter subsellia pro Equestribus, ab orchestra patrum, & popularibus, secreta vsurpat. lib. 5. epig. 8.

Edictum Domini Deiq; nostri,
Quo subsellia certiora fiunt,
Et puros eques ordines recepit.

Epig. 28. *Bis septena tibi non sunt subsellia tanti.*
Lib. 2. epig. 29. *Rufe vides illum subsellia prima tenentem.*
Lib. 5. epig. 14. *Subsellioq; semifultus extremo.*

Subsellium Varroni à sella deducitur, qua prætor in iudicio vtebatur. subsellio iudex; dicitur quasi inferior sella, aut minor sella, quamuis aliter lib. 20. originetur Isidorus. Nolim tamen subsellia iudicum hîc intelligas. Sed quantum bibit Sextilianus, si plus quinquies cæteris? Supra epig. 12. poëta equiti decem nummos dedit. quinquaginta igitur Sextilianus absumpsit. hoc est, centum cruciarios, seu duodecim drachmas, & semis. centum cruciariis,* amphoræ senæ, & bini congij emebantur etiam in summâ vini caritate, vt lib. 12. epig. 77. poëta scribit:

* amphora 80. pondo erat.

Amphora vigesis———

Quis gurges tantum vini in vnum spectaculum hauriat? Sed hic nõ affirmat binas amphoras haustas Sextiliano; Hoc dicit illum tantum bibisse. quantum alias soliti sint quinque equites. In cena communis veterum modus bibendi erat Sextarius. In spectaculis quantum hauserint nõ constat, modum reor sine modo fuisse, sic tamen, vt decimum cyathum non excederent, quod vltimus versus docet. AQVA TOTIES EBRIVS ESSE POTES.) doctè monet Marcilius, cum nota interrog. legendum esse hoc carmen. Sextiliane tu bibis quotidie in spectaculis quãtum quinque equites, & identidem ebrius es. Interim tamen vis videri aquæ potor, & simulas te aquam bibere: aqua toties ebrius es? fieri non potest; merum bibis, nec qualecunque vinum bibis, aut multa pluuia dilutum, quod prope vicem aquæ est, sed generosissimum. NEC CONSESSORVM) proximè sedentium, assidentium Sextiliano, vitiosè vulgo, concessorum scribitur. Intelligit poëta Sextilianum à vicinis & remotioribus etiam in Amphitheatro nũmos corrogasse, vt haberet, quod sorberet. AERA) asses propriè qui ærei. As autem quaternos quadrantes valebat, qui hodie quini apud Tirolenses, & alios, cruciarium. A CVNEIS) Cunei pars sunt spectatorum in forma cunei sedentium in Theatris, Circis, Amphitheatris. Quicquid enim sedilium diuiditur præcinctionũ itineribus, & secatur laterib', viis, id spacij cuneis tribuitur. Præcinctiones sunt graduum interualla, & diuisiones in orbem. Dicũtur cunei à forma cunei, qui ab imo acutus in latũ crescit, quales erant in theatris, qui ab orchestrâ angustissima, ad equestria semper in altũ, & latũ fundebantur, ita vt hominũ cæterua in formã cunei sederet. ipsaq; sedilia cuneum præ se ferrent. Per cuneos verò spectatorũ ordines distribuebantur, veluti per ipsam quoq; orchestrã, equestria & popularia, senatus equites & populus. Augustus quippe maritis è plebe proprios ordines assignauit: prætextatis cuneum suum, & proximũ pædagogis. Sextilianus ergo nũmos (nam quos communi

muni sorte acceperat, non sufficiebant, huic biboni) non ab iis tantum, qui ab vtroque latere in eadem linea illi assidebant, sed qui à fronte infra, & à tergo, supra sedebant, emendicabat, & hoc est, quod Martialis dicit, *Æra sed à cuneis vlteriora petit.* Alij ad missilia referunt hæc, cum Sextilianus, non tantum eos nummos, qui intra proxima subsellia ceciderant raperet, sed longinquiora peteret. Heraldum lege epi.12. Cuneorum mentio est apud Iuuen. Sat.6.

—— cuneis an habent spectacula totis
Quod securus ames, quoq; inde excerpere possis.

Virg.5. *Nuncius Anchisæ ad tumulum, cuneosq; theatri*
Incensas perfert naues Eumelus, &c.

Disputat accuratè Lipsius de cuneis cap.13. Amphiteat. & Bulengerus cap.34. de Circo.

NON HÆC PELIGNIS AG. VIND. PRAELIS) Vinum Pelignum, malignum vinum, Martial. lib.13.

Marsica Peligni mittunt turbata coloni
Non tu, libertus sed bibat illa tuus.

Peligni Ouidium alumnum protulere, vt infra ad Licinianum leges. Straboni, Ptolemæo, Plinio, populi Italiæ, hodie Valuenses Leandro. de vino Peligno plura lib.13. Præla vocat torcularia, quibus vinum exprimitur. IN TVSCIS IVGIS) Vinum Tuscanum componit Martialis lib. 73. epig.118. cum Tarraconensi.

Tarraco Campanis tantum cessura Lyæo:
Hæc genuit Tuscis æmula vina cadis.

Plinius Lunæ in Tuscia palmam tribuit. Sed hæc ad lib.13. reiiciamus. Sextilianum poëta non tantum plus quinis bibere, sed intimæ notæ, & generosissima vina potare dolet, cui tamen vel Tarraconense, vel Tuscanum, vel Laletanum gustandum esset, non Opimianum, aut Massicum. TESTA SED ANTIQVI FEL. SICCAT. OPIMI.) Vetus & annosum vinum, vinosus ille bibo, deque optimo genere haurit. Testa vas vinarium. Fictilibus olim vasis vina seruabant ad multos annos, ne dicam sæcula: ducentis annis seruatum Opimianum docet Plinius. Aliter Velleius lib. 2. de Opimiano vino sentit, putatque suo æuo, hoc est, consule M. Vicinio, qui fuit annus CLI. nullum Opimianum extitisse. Sic enim Velleius. *Hic est Opimius, à quo consule celeberrimum Opimiani vini nomen, quod iam nullum esse, spatio annorum colligi potest; cum ab eo sint ad te M. Vinici consulem anni CLI.* Sed ad testam redeamus, cui nota annorum & generis vini adscribebatur. vnde loquendi modi profluxere de meliore, de interiore nota, de eo, quod præstantissimum est. Testarum forma non eadem omnibus, nec multum tamen diuersa, ansatæ omnes vtrinque, vt amphoræ. ab imo turbinem currentem, seu metam inuersam exprimebant, sic vt non starent, nec vt dolia apud nos, iacerent, sed in terram immitterentur, & quasi mediȩ defoderentur. Alia forma erat doliorum, quamuis testaceorum, quæ propius ad turbinem toto corpore accedebant, quam testæ, sine ansis. Altitudo, latitudoque testarum varia; aliquæ ab imo latiores, à summo aliæ, sic tamen, vt omnes ab imo in apicem desinant. Altitudo plerumque pedum trium, latitudo pedis vnius, aut sesquipedis, aut infra, rarò supra, nec infra semipedem, crassitudo sedigiti. Lucam Pætum adi de ponderibus & mensuris, apud quem varias testarum, & doliorum, amphoræque figuras designatas cernes. OPIMI) L. Opimio Cos. V.C. DC.XXXIII. * vini optimi copia prouenit, quod diffusum & conditum dictum est Opimianum cuiuscunque generis esset. Plinius lib.14. Martial. lib.13. epig. 113. Fundanum vinum appellat Opimianum. * *Vel IV.*

MASSICA) Falerna, propter vicinitatem agrorum Massici & Falerni Campaniæ, lib.13. Falernum appellat Massicum. *De Sinuessanis venerunt Massica prælis.* Plura, lib.13. A COPONE) Copo seu caupo. non de his tantum quidam intelligunt, qui statam habent in vrbibus cauponam, sed de popinariis etiam, qui magistratibus præbenda, & eorum familiæ præstabant publicè conducta, qui peregrinantes principes, & magistratus sectabantur, vinum cibariaque vendentes. Horatius Sat.5. lib.1. *Copo rectius quàm caupo scribitur, vide Gruteri notas.*

Differtum nautis, coponibus atq; malignis.

De iis loquitur qui statam & certam vspiam habent coponam, quorum malignitatem accusat, quòd malignè, & illiberaliter victum ferè præbent. Perfidum coponem vocat lib.1. Horat. Sat.1. Et noster multos in eosdem mordaces iocos dicit. Agit de his Turnebus lib.12. cap.3. FEX LALETANA) Vinum ignobile, Martial. lib.7. epig. *Et Laletanæ nigra lagena sapæ.* De hoc & Plinius. *Hispaniarum Laletana copiâ nobilitatur elegantia Tarraconensis.* Est Laletinia Hispaniæ regio, non procul à Tarracone, qua Galliam spectat. fex est, quod in imo dolio subsidit. vinum Laletanum imum, medium, & summum, nil nisi fex erat poëtæ. PLVS QVAM DECIES) Summa potio olim erant decem cyathi. Plautus. *Vide, quot cyathos bibimus? tot, quot digiti sunt tibi in manu.* *Stiche.*

Tibi propino decem, affonde tu tibi inde, si sapis.

Intra modestiæ tamen fines, citra ebrietatem. Nam apud nos decem cyathi non efficiebant dimidiatam mensuram, quæ duodecim cyathis constabat, & sextarius appellabatur. Et hoc paulò ante monui, modum vini in cœnam sextarium fuisse. August. Suet. teste, cùm se lautissimè

inuitaret, senos sextantes, hoc est, duodecim cyathos bibit. Notauit hoc in suo conuiuio suauissimus Lipsius lib.3. Antiq. vbi quintam legem scribit.

Decem cyathi summa potio sunto.

Monet igitur Sextilianum Martialis, vt si decumum cyathum transire velit, ne bibat Opimianum aut Falernum, sed Laletanum. Sextilianus verò bis decies, immò quinquagies bibebat, quando singuli equites decies biberunt. Obserua tamen cyathos decem illos non videri semper simplices, qui duodeni sextarium implerent, fuisse. Nam poëta de se infra ad Procillum iocatur, decem quincunces se siccasse.

Hesterna tibi nocte dixeramus,
Quicunces puto post decem peractos.

Et lib.12. epig.28. *Poto ego sextantes, tu potas, Cinna, deunces.*

Lib. epig.78. *Misceri sibi protinus deunces,*
Sed crebros iubet.

Lib. epig. 66. *Non cenat prius, aut recumbit ante,*
Quàm septem vomuit meros deunces.

Sic de triente, septunce, quicunce loquitur sæpius. Sed ebria fuere illa conuiuia, & Bitiæ, Cotylones, hominesque tricongij conuiuæ. De communi mensa, & quotidiana accipe dicta decem cyathorum, quem numerum honesti, & moderati rarò excedebant. Iurcones, & alios calicum trahones nihil moramur. Cæterum poëta vsum vitæ, & compotationum respexit, cùm post decem cyathos iussit deterius bibere Sextilianum, quem morem, & sacra Christi historia apud Ioannem indicat cap.2. *Omnis homo primùm bonum vinum ponit, & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est.* DECIES) Non placet decies exponere decies centena millia HS. Non agitur hic de pecunia, censu, vel patrimonio, sed solis poculis.

Ad Procillum.

XXVIII. XXV.

Hesterna tibi nocte dixeramus,
Quicunces puto post decem peractos,
Cenares hodie, Procille, mecum.
Tu FACTAM TIBI REM statim putasti,
Et non sobria verba subnotasti,
Exemplo nimium periculoso.
Μισῶ μνήμονα συμπότην * Πρόκιλλε.

** Procille. Μισῶ μνάμονα συμπόταν. E Dorico poëta Lucianus adducit in Symposio. plura Heraldus.*

Iocatur cum Procillo, quem inter pocula per iocum pridie inuitarat, quod Procillus seriò interpretatus, venit. poëta negat se memores conuiuas amare. QVINCVNCES POST DECEM PERACTOS) Ebrius te heri vocaram. Quincunx poculum quinque cyathorum capax; decem quincunces quinquagenos cyathos capiunt, hoc est, duas mensuras nostrates cum sextante. Hoc loco operæprecium me facturum existimo, si tyronibus Musarum, antiquorum mensuras cum nostratibus compositas exposuero, quando inde plurimorum locorum cognitio, & intellectus pendet, vnde & Martialem, & plerosque scriptores sæpè de sextariis, deuncibus, trientibus, sextantibus, congiis, heminis, cyathis, aliisque liquidorum mensuris agentes nullo negotio capies, alioqui Palatinis istis alumnis non capiendos, quod hactenus nimium quàm sæpè sumus experti. Quod & oportunè in re nummaria, quæ vel eandem, vel maiorem difficultatem habet, infra præstabimus. Liquidorum mensuræ Romanis fuere maximæ cullei, minimæ cochlearia, seu ligulæ. Vsurpatissimæ amphora, congius, sextarius, cyathus. Culleus, seu culeus, amphoras capiebat vicenas. Rhemnius Palæmon, qui idem Fannio.

Mensuræ liquidorum.

Est & bis decies, quem conficit amphora nostris
Culleus: hac nulla est maior mensura liquoris.

Cato tamen singulis culleis quadragenas vrnas, & singulas, hoc est, vnam supra quadraginta tribuit; sed fecit hoc accessionis loco pro detrimento, quod emptor in metiendo vino patiebatur, dum singulis vrnis aliquid deperiret. Ita Budæus, Lucas Pætus aliique censuerunt. Omnium igitur sententia culleus continebat amphoras viginti, vrnas quadraginta. Culleus coriaceus erat; id vel ex eo ostenditur, quod lex præcipiebat parricidam culleo insui, & in mare proiici, vt est apud Cicer. pro Sex. Roscio Amerino. Modestinum Iurisc. l. pœna, ad legem Pompeiam de Parricidiis. Quæ pœna erat, vt more maiorum parricida virgis sanguineis verberaretur, deinde culleo insueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera & simia. & in mare proiiceretur,

Cap 155.

Ioannes Mariana lib. de ponderibus & mensur. c.16.

ceretur, cuius rationem habes apud Cicer. & Constantini Cod. de iis, qui parentes aut liberos occiderunt. Quæras quid sit: sanguineis virgis verberaretur? interpretantur alij sanguine rubentibus; alij legunt sanguineis; alij anguineis. gerræ. Plinius legendus lib. 24. c. 10. *Nec virga sanguinea felicior habetur.* c. 18. lib. 16. sanguineum fruticem appellat idem Plinius. Arbor veteribus inter infames & infelices vnde parricidæ ante necem virgis ex hac decerptis cæsi sunt. Ita Magius, ita Brissonius interpretatur. sed hoc παρέργον. Forma vtri similis, maior tamen, ita vt singuli cullei, singulis boum iugis veherentur. vt Pætus ex 12. Catonis capite docet. Huius tamen mensuræ apud Martialem nulla mentio, vti nec vrnæ in hoc significatu, sed docendi causa etiam de his dicendum erat.

Amphora culleo proxima latinis quadrantal, quod in omnem dimensionem pedem haberet. Amphora Græcis à geminis ansis dicta. Formam Fannius describit.

Pes longo spatio, latoq; notetur in anglo
Angulus vt par sit, quem claudit linea triplex
Quatuor ex quadris medium cingatur inane
Amphora fit cubus: quam ne violare liceret
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.

Idem testatur Galanus, & Volusius Metianus de asse.

Octo & quadraginta capiebat Sextarios, seu vicenas mensuras, & quaternas nostrates * libras octoginta. Festus. *Quadrantal vocabant antiqui, quam ex Græco amphoram dicunt: quod vas pedis quadrati octo, & quadraginta Sextarios capit.* Volus. Metianus, *Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet vrnas duas, modios tres, semodios sex, congios octo, sextarios 48. heminas 96. quartarios 192. cyathos 576.* Eadem est Romanis metreta, & cadus, de quibus tamen lib. 5. plenè. Quadrantal igitur Romanum si cum Augustanis mensuris conferantur, vicenas quaternas, præter propter, vt dixi, mensuras capit, vnde semper ad minores eadem ratione descendemus. Hoc tamen obseruatè notа. paullum esse maiorem sextarium dimidiatâ Augustanâ, parte nempe decimâ sextâ Augustanam excedēte. Sed quia extra vrbem, imò in ipsa vrbe mensura maior est, vt in episcopio, dimidiā mensuram sextario rectissimè assignabimus, & stillas paucas, seu deficientes, seu redundantes, rotundandi numeri caussa negligemus. Atque hæc quæ hîc signatè doceo, cum viro totius vrbis, ne quid amplius de viuo loquar, harum rerum, & maximarum scientiarum peritissimo M. Velsero contuli, curioseque litterarum causâ singillatim de singulis, ne mea tantùm opinione niterer inquisiui. Quare illas decimas sextas, aut octauas dissimulabimus, & plenum nnmerum, in Amphoris, congiis, sextariis ponemus. Amphoram exposuimus, quantum vini numerum apud nos capiat. Intellige tamen poëtis sæpè amphoram, pro quouis genere mensuræ, & vase sine discrimine poni, quod apud Horatium, Iuuenalem, Martialem non infrequenter animaduertes, nonnunquam tamen pro certo modo, & iusta amphora, seu quadrantali, vt apud Horatium lib. ad Pisonem, v. 13. Martialem, lib. 12. epigram. 77. leges.

*Augustanas.

Ad vrnam venio, quæ dimidium amphoræ continet, hoc est, duodenas mensuras Augustanas. Fannius. Huius (amphoræ) *dimidium fert vrna.* Huius nulla est mentio apud Martialem in hoc significatu, aliàs pro tumbâ & tumulo frequens. Sed vsurpant alij. Varro lib. 4. L. L. qui ab vrinando vrnam deducit. Columella lib. 12. cap. 20. Cato cap. 155. Budæus, Philander, vt alios recentiores taceam.

Congius est octaua pars amphoræ, quod octo congij amphoram conficiant. frequens latinis & vsurpata vox, â qua Cicero F. bicongius, & Nouellius Torquatus tricongius est appellatus, quod vno impetu tres congios exhauriret. Continet congius mensuras Augustanas ternas, Sextarios Romanos senos. Fannius.

Adde duos chus fit vulgo, qui est congius idem
A quo sextarij nomen fecisse priores
Crediderim, quòd eos capiat sex congius vnus.

Paullus I. C. congium, vrnam & sextarium numerat inter instrumenta Cauponæ. Plinius multam congij facit mentionem, Martialis nullam.

Sextarius tam vsitatus Romanis, quàm Germanis dicta mensura, sed hîc tantùm dimidiam mensuram capit cum parte decima sexta. Nos, vt dictum, quia aliis in locis maior, aut paullò forte nonnunquam minor, dimidiam semper mensuram, quasi mediam viam ingressi cum sextario comparabimus. Dictus est Sextarius, quod congij sexta pars esset, & diuidebatur in duodecim cyathos instar assis, qui in vncias duodenas tribuebatur. Fannius.

Quod si mensuræ pondus componere fas est
Sextarij cyathus pars est, quæ est vncia libræ.

Hic modus vini, Romanis erat ad cœnam, vt supra epigram. 27. in Sextilianum explicaui, quemadmodum Germanis plerumque mensura, hoc est, bini Sextarij. Porrò Sextarij diuisio in duodenos cyathos memoria studiosè custodienda est, quod inde sextantes, quadrantes, trientes, quincunces, heminæ, septunces, besses, dodrantes, dextantes, deunces intelligantur. quanquam dextantes, & dodrantes poëta hoc intellectu non pronunciet. dextans enim est Vitruuio 10. vnciarum

vnciarum mensura, vti dodrans nouem, qui & nouem vncias æris significat. Itaque dextantem & dodrantem hic prætermittemus. Deunx vndecim cyathos capit, dictus ab vndecim vnciis, meminit huius poculi deuncis Martialis lib.12.epig.28.

Poto ego sextantes, tu potas Cinna deunces.

Lib.6.epig.78. *Misceri sibi protinus deunces,*
Sed crebros iubet.

7.epig. 66. *Quàm septem vomuit meri deunces.*

Bessem lib.11.epig.37. nominat, est poculum octo cyathorum.

Quincunces & sex cyathos bessemq́ bibamus,
Caius vt fiat, Iulius, & Proculus.

Ad numerum litterarum, quas amici vel amicæ nomine complectebantur, bibebant. cuius multa sunt exempla apud Martialem, de Cæsare Domitiano Germanico, Næuia, hic de Caio Iulio Proculo, cuius prænomen in recto litteras quinas habet, eò dixit poëta Quincunces, Iulius sex. Proculus octo, bes autem poculum est octo cyathorum. *Næuia sex cyathis, septem Iustina bibatur: Quinq; Lycas, Lyde quattuor, Ida tribus, Omnis ab infuso numeretur amica Falerno.* Septunx calix est septem cyathorum, à septenis vnciis. Martialis lib.8.ep.51.

Si dubia est septunce trahar.

Lib.3.ep.81. *Septunce multo deinde perditus stetit.*

Græcis cotyla. HEMINA) Senos capit cyathos, dimidium nempe sextarium, pars est quarta mensuræ Augustanæ. quanquam hemina simul mensura est aridorum.

Fannius. *Ad cotylas, quas, si placeat, dixisse licebit*
Heminas capiet geminas sextarius vnus.

Plinius lib.23. cap. 7. Gellius 3. Attic. cap.14. *Contra quoq; si ex sextario hemina fusa est, non dimidiatum sextarium fusum dicendum est.* Eadem vt Fannius docet, Cotyla seu cotyle dicebatur. *At cotyle cyathos bis ternos vna receptat.* Pro aridis Columella lib.12.epig.49. Plinius 14.cap.17. vsurpant. Quincunx à quinque vnciis dictus, quinos continet cyathos. Martialis lib.11.epig.37.

Quincunces & sex cyathos, &c. Caius enim quinque litteras habet.

Lib.2.epig.1. *Te conuiua legat misto quicunce* ——

Et hoc quod nunc exponimus. *Quincunces puto post decem peractos.*

Trientes dicti, quod tres sextarium capiant, triens enim quatuor cyathorum poculum est. trientes frequentat noster. lib.1.epig. 107. l.4.epig. 83. l.6.e.86. l.8.e.61. lib.9.e.89. & 92. l.10.e.49. & 13. lib.11.e.40.7.14.103. Propertius lib.3.

Cum fuerit multis exacta trientibus hora. Plinius lib.23.c.7. & aliàs cum aliis.

Quadrans quarta pars sextarij tribus constat cyathis, quater terni quadrantes duodenis cyathis. Martialis lib.9.epig.95.

Quadrantem duplica de seniore cado.

Sed quadrantem sæpius refert ad quartam assis partem, seu tres vncias. vt Quincuncem & trientem Horatius.

Sextans binos tantùm cyathos implet, vnde sextans à sexta Sextarij parte, libro 5. epigram.65.

Sextantes Calliste duos infunde Falerni.

Lib.12.epigr.28. *Poto ego Sextantes, tu potas Cinna trientes.*

Tranquillus August. senos sextantes affirmat bibisse Augustum lautissimè conuiuantem, cap.77.

Cyathus duodecima pars sextarij. nomen Græcum est. Varro lib.4.L.L. *Quo vinum darent, vt minutatim funderent, à guttis guttum appellarunt; & quo sumebant minutatim à sumendo simpulum nominauere, in huiusce locum in conuiuiis è Græcia successit epichysis, & cyathus. In sacrificiis mansit guttum & simpulum.*

Cyatho dimetiebantur modum & numerum bibendi. Mart.

Næuia sex cyathis, septem Iustina bibatur, &c.

Vox latinis frequentissima, & vbique obuia, vnde & *cyathissare* apud Plautum pocula miscere, & *ad cyathum stare.* Suet.cap.49. Cæs.

Ligula seu cochlear, quarta pars cyathi, ita vt quaternæ ligulæ cyathum implerent, noster poëta ligulam à cochleari seiungit lib.14. Lucas Pætus lib.3. de Ant. mens. Liquid. & arid. putat similia fuisse instrumenta. nos plura lib.14. pendebat cochlear, seu ligula aqua, vinóue plena tres drachmas, scrupulum vnum. Hæc ad vsum studiosorum tironum dicta sunto & sufficiunto. Qui accuratiorem longioremque de singulis disputationem desiderat, Budæum de asse, Lucam Pætum I.C. lib.3. de antiquis liquidorum, & aridorum mensuris. Philandrum ad Vitruuium, Leonardum Portium, Alciatum opusc. de ponderibus & mensuris, Georgium Agricolam, Ioannem Marianam, & alios recentiores audiat, qui ex Dioscoride, Galeno, Plinio, Columella, Martiale, Fannio, Catone, Varrone, Volusio Metiano, Cleopatra, aliisque I. C. Medicis, Historicis, Poëtis de

de mensuris eruditè disserunt. Nobis vbi cyathi, trientesque, &c. recurrerint, satis erit hunc locum ostendisse.

COENARES MECVM) quid differant cœnare cum aliquo, & apud aliquem docet variis exemplis, Manutius ad l. 4. epist. Cicer. ad Atticum, epist. 13. hìc (*mecum*) expone in meis ædibus, non mecum apud alium, qui alioqui potest accipi.

TV FACTAM TIBI REM STATIM PVTASTI) Facta res certam & indubitatam, confectamq; seu paratam, & absolutam rem, non promissam tantùm, significat. An respexit poëta ad Iuris morem, vt Terentius, *Facta transacta omnia.* Et Cic. 3. Catil. *Atque illud quod faciendum fuit, factum atque transactum est.* Martial. lib. 2. epig. 26.

Iam te rem factam Bithynice credis habere.

Et NON SOBRIA VERBA SVBNOT.) Ebria pro seriis, & sobriis accepisti. Eleganter Lips. 3. Antiq. *Dicta, indicta; facta, infecta, in vino inscribuntor.* EXEMPLO NIMIVM PERICVLOSO) si per iocum dicta, vel inter pocula serio accipias, creesq; conuiuæ periculum lib. 10. epig. 48.

Accedent sine felle ioci, nec mane timenda
Libertas, & nil quod tacuisse velis

Hic tamen tantum de promissionibus vocationum in cœnis factis loquitur.

Μισῶ μνήμονα συμπότην Πρόκιλλε) Odi memorem combibonem. Videtur adagio ἀμνηστίαν, seu obliuionem rerum in conuiuio dictarum præcipere, quod & fabulis, & symbolis antiqui docuerunt, cum Baccho simul & ferulam, & obliuionem consecrarunt, quibus monebant meminisse non oportere, si quid in conuiuio peccatum sit, aut certè leuem admodum ac puerilem reprehēsionem sufficere. Notauit & Plutarchus in Sympos. Lacedæmoniis hunc fuisse morem, vt si amicum, aut hospitem in domum acciperent ostensis foribus dicerent, ταύτῃ οὐκ ἐξέρχεται λόγος. Idem in Lycurgi vita scriptum est, ex cuius institutione, qui natu maximus erat, ad ostium stabat, vocatisque ingredientibus, cum dicto fores ostendebat, διὰ τούτων ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται, hinc vox nulla efferretur. Ad quod fortè Horatius respexit cùm scripsit,

——ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet.

Quemadmodum Græcus monet senarius.

Τὸν γὰρ γυναικὸς ὅρκον εἰς οἶνον γράφω.
Inscribo vino si qua iurat fœmina.

Ea enim quæ in vino scribuntur, dicuntur, aguntur, in vino relinquenda, & cum vino sæpelienda, nec in memoriam reuocanda. Hoc est, quod apud Germanos passim in cœnaculis rosa lacunaribus supra mensæ verticem affixa conspiciatur, qua silentium conuiuis innuunt, ne temerè quicquam efferant, eorum quæ inter pocula sunt audita.

Inde rosam mensis hospes suspendit amicis
Conuiua vt sub eâ, dicta tacenda sciat.

Atque hoc est, quod vulgò dici nobis solet. Hæc sub rosâ. Quin & poëticus Amor Harpocrati silentij Deo rosam consecrauit, quæ loquacibus exhiberetur silentij symbolum. Apud Romanos littera S. silentij nota tricliniis, & dietarum foribus superponi consueuit, vt inde silentij meminissent conuiuæ, quando multa inter epulas, & fæcundos calices liberius, & licentius dicuntur. quæ enunciata, periculum auctoribus crearent. Plura super his Plutarchus probl. 1. Sympos. auctor Conuiuial. lib. 3.

Μισῶ μνημ.) Alij Doricum versum adducunt: Μισῶ μνάμονα συμπόταν Πόκιλλε. odi memorem compotorem. Sunt qui reprehendant Græca Latinis miscentes, quod tamen à Lucilio, Lucretio, Ausonio, nonnullisque aliis factitatum. Cicer. Tuscul. 1. *Scis enim me Græcè loqui in Latino sermone non plus solere, quàm in Græco Latinè.* Idem tamen ad Atticum frequentat Græca. Lucilius apud Cic. 3. de Orat.

Quàm lepidè lexes compostæ vt tesserulæ omnes.

Et idem: *Et Crassum habeo generum, ne rhetoricotero' tu sis.*

Lucret. lib. 4. de rerum natura.

Nigra μελίχροος *est: immunda & fœtida* ἄκοσμος:
Cæsia Παλλάδιον, *neruosa & lignea* δορκάς,
Paruula, pumilio, χαρίτων ἴα, *tota merum sal;*
Magna atq; immanis κατάπληξις, *plenaq; honoris*
Balba loqui non quit τραυλίζει: *muta pudens est*
At flagrans, odiosa, loquacula λαμπάδιον *fit*
Ἰσχνὸν ἐρωμένιον *tum fit, quom viuere non quit*
Præ macie, ῥαδινὴ *vero est iam mortua tussi*
At gemina, & mammosa, Ceres est ipsa ab Iaccho
Simula, σιλήνη, *ac Satyra 'st: labiosa,* φίλημα.

Sed Ausonius est immodicus, qui totam epistolam ad Paulum Arium 15. permiscuit. cuius hoc est initium.

Ἑλλαδικῆς μετέχων μούσης Latiæq; Camœnæ
Ἄξιον Αὐσόνιος, sermone alludo bilingui, &c.

Lusit tamen Ausonius, ibi non seriò scripsit. Idem fecit epig. 17. ad eundem. Huius generis sunt aliis quoque linguis editæ nugæ, seu lusus, non absque ingenio, & genio, cum Italica latinis, & hæc illis, vel nostratia Romanis variè inseruntur, & permutantur, quæ nos otiosis & feriatis hominibus non inuidemus.

De Acerra.

XXIX. XXVI.

Hesterno fetere mero, qui credit Acerram,
Fallitur: in lucem semper Acerra bibit.

Acerram assiduum cymbiorum remigem laudat, vt alibi Zoilum. Mentitur qui te vitiosum, &c. vitium es. Nomen est suppositum. FALLITVR) negando magis affirmat, cùm subiicit in lucem bibit, hoc est, diem noctemq; potando cōtinuat, vt semper hodiernum, & recens haustum redoleat ructetque. plura de hac pergræcandi phrasi ex Plutarcho, Polluce, aliis, Musamb. L. Piso apud Plinium lib. 15. c. 22. perpotationem biduo toto, duabusq; noctibus continuauit. lege & Heraldi notas. Hunc morem perpotandi olim Germanis (atq; vtinam ne hodie) vsitatum scribit Tacitus in Germ. Xenophon idem de Persis lib. 8. Talis apud Athenæum Pasisocles ex Hedylo epigrammatario

Ἐξ ἠοῦς εἰς νύκτα, καὶ ἐκ νυκτῶν Πασισοκλῆς
Εἰς ἠῶ πίνει τετραχόοισι κάδοις.
Ex aurora in noctem, & ex nocte Pasisocles
In auroram bibit cadis quatuor congios capientibus.

Dalechampius emendat Hedyli pentametrum
εἰς ἠῶ πίνει τετραχόοισι κάδοις
vt sit *In auroram bibit quatuor congiorum cadis.*

Qui legunt τετραχοσίοισι, non intelligunt rationem versus.

Sed non Græci tantùm & Germani combibones sunt & fuere.

Romani quoque ea laude non caruerunt. Nam ipse tertius è cœlo qui cecidit Cato, in pocula per noctem continuata incidit, mane ab antelucanis operis deprehensus, de quo ex Anticatone Cæsaris Plinius lib. 3. epist. 12. ad Catilium. *Veniam ad cœnam, &c.*

In Fidentinum.

Athen. 11 De potoribus. Plinius lib. c. 22.

XXX. XXVII.

Fama refert nostros te Fidentine libellos,
Non aliter populo, quàm recitare tuos,
Si mea vis dici, gratis tibi carmina mittam:
Si dici tua vis, hæc eme, ne mea sint.

Ludit in dilogia vocum, mea, tua, perstringitq; plagiarium Fidentinum, carminum inquam alienorum furem. Sunt plura in hunc disticha, & epigrammata infra 39. 54. 73. Certum tamen aliquem alieno hoc nomine designari poëtæ arbitror. epigram. 53. & 67. nullum exprimit, nisi furem generali voce. Romani porrò proceres, sua scripta nonnunquam paucis adhibitis, aliquando nullo excluso recitabant. Erant nonnulli plagiarij, qui recitata exciperent, & apud alios, alio tempore, pro suis recitarent, sibiq; aliena transcriberent. Hoc Plinius epist. 10. lib. 2. testatur, cum his verbis ad Octauium quendam scribit. *Enotuere quidam tui versus, & inuito te claustra refregerunt: hos nisi retrahis in corpus, quandoque vt errones, aliquem cuius dicantur, inuenient.* Martialis epigramm. 64. infra.

Vt recitem tibi nostra rogas epigrammata, nolo.
Non audire, Celer, sed recitare cupis.

Ita Fidentinum hunc alienis se plumis, vt Aesopicus graculus ornantem, suaque Martialis affirmantem, docet, quo pacto aliena sua dicere possit. *Eme. inquit, & tua erunt, Nam quod emas, possis dicere iure tuum.* vt lib. 2. epig. 20. iocatur in Paullum. Ambigua vt vides sunt mea, tua. Mea, vt auctoris,

ris,tua,si emeris à bibliopola,erunt possessoris. Auctor emi non potest,qua auctor,opus auctoris editum,omnibus venale est. Ne ergò fœdè mentiare,saltem eme carmina mea,vt aliquo modo tua posis dicere:quando me emere,& scientiam non potes;plura infra.

De Diaulo Medico.

XXVIII. XXXI.

Chirurgus fuerat,nunc est vespillo Diaulus:
Cœpit,quo poterat Clinicus esse modo.

Argutia distichi,in ambigua voce Clinici hæret. Clinicus dicitur,qui lectu affixos & decumbentes curat.παρὰ τὸ κλίνη,quæ vox lectum valet. Clinicus est,qui & æger decumbit,vt Ausonius in 16. epistola ad Paulum Axium iocatur de se. Brodæus item & Hermolaus Barbarus, contra tamen sentit Mercurialis. Et Clinicum hic poëta vocat eum,qui mortuos subit,& lecto ad rogum effert,quod Vespillonis munus est:Diaulus primùm Chirurgus,(quæ prima omnium vt est apud Plinium,& Homerum,Medicinæ pars fuit,*Chirurgica inquam,)cùm inter Clinicos, qui præstantiores Chirurgis,Hippocrate eius auctore,vt Varro & Plinius tradidere,numerari vellet,& propter ingenij stuporem ad artem aspirare non posset,quæsiuit aliam viam,qua Clinicus fieret,factus est Vespillo. Itaque circum lectos,& cum lectis habuit,quod ageret, vti Clinici. Idem tamen fecit Chirurgus & Vespillo,vt infra scribit noster de eodem.

Ars vulneraria, Chirurgus vulnerarius.
** Brissoni adi lib.2. Ant.c.4. Clinicum pro Vespillone vsurpari docet in Aduersar. lib.1. Heraldus.*

Nuper erat medicus,nunc est Vespillo Diaulus,
Quod Vespillo facit,fecerat & medicus.

Ante viuos occidit,nunc occisos effert,semper illi cura non viuorum,sed mortuorum. Sed Vespillo quis propriè? *Reperi*,inquit lib.14.cap.3. Turnebus *in antiquo lexico,Vespillonem,esse sepulchrorum violatorem,quem Græci τυμβορύχον vocant,quod intelligetur per antiphrasin,quasi non sepeliat,sed nudet. In Latinogræco lexico reperi vespellio & vespillo,vbi etiam exponitur ille νεκροθάπτης,hic νεκροφόρος. Ita ille funerator est,hic cadauera portat. Putant vespillonem dici,quasi qui veste spoliet mortuum, alias aliorum originationes quod vespere spoliet,quod nec opima,&c.*

Clinices verò exordia narrat his verbis,Plinius lib.29. cap.1. *Sequentia eius*(Medicinæ chirurgicæ)*mirum dictu in nocte densissima latuere vsque ad Peloponesiacum bellum, tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates genitus in insula Coo,in primis clara & validâ,& Æsculapio dicatâ. Is,cùm fuisset mos liberatos morbis scribere in templo eius Dei,quid auxiliatum esset,vt postea similitudo proficeret, exscripsisse ea traditur, atque (vt Varro apud nos credit)in templo cremato instituisse medicinam hanc quæ Clinice vocatur.* Hęc Plinius. Quamuis autem Chirurgicen,à Clinice distinctam tradant Hippocrates,Brodæus,Mercurialis var.lect.lib.3.cap.22. Eundem tamen Medicum vtramque artem exercuisse constat,& Chirurgos etiam vocatos Medicos. Quod & vetus inscriptio Romæ marmori insculpta, quam & Mercurialis exscripsit,docet.

P. DECIMIVS. L. HEROS MERVLA, MEDICVS CLINICVS.
CHIRVRGVS OCVLARIVS VI. VIR, &C.

In Clinicum Menophanem est Lucilij epig.2. Anthol.cap.22.

Εἰς ἀΐδος κατέπεμψε πάλαι ποτὲ,δέσποτα καῖσαρ,
Ὡς λόγος,Εὐρυσθεὺς τὸν μέγαν Ἡρακλέα,
Νῦν δ᾽ ἐμὲ μηνοφάνης ὁ κλινικὸς,ὥστε λεγέσθω
Κλινικὸς Εὐρυσθεὺς, μηκέτι μηνοφάνης.
Tartareas misit,ceu fama est Cæsar,ad vndas
Ingentem Eurystheus Amphitryoniadem;
Me nunc Menophanes demisit Clinicus,vt sit
Clinicus Eurystheus,non mage Menophanes.

Et decastichon lib.2. Anthol. εἰς ἰατρὸς adi.

Sed multò argutius est eiusdem distichon in Marcum Clinicum,quod non intellexit Opsopæus,eoq; mihi adscribendum & exponendum.

Opsopæus reprehenditur.

Τὸν λιθίνου Διὸς ἐχθὲς ὁ κλινικὸς ἥψατο Μάρκος.
Καὶ λίθος ὢν,καὶ Ζεὺς,σήμερον ἐκφέρεται.
*Clinicus en Marcus marmor Iouis attigit, & * mox*
Iuppiter effertur,sit licet ipse lapis. vel
Saxea heri Marcus tetigit simulacra tonantis
Clinicus:effertur nunc Deus atq; lapis.

** heri,hodie verba sonant Græca.*

Tam pestilentem,ait contactum Marci Clinici,vt non homines tantùm enecet,sed ipsos lapides,& statuas occidat,& deiiciat,adeoq; quicquid tangat,frangat & corrumpat. Quid verò Opsopæus? *Marcus Clinicus*,inquit,*quod sonat lectalis* (ita τὸ,Clinicus,intetpretatur) *tetigit heri lapideam statuam Iouis. Et lapis,id est stupidus,& imperitus existens,& Iupiter hodie effertur*, id est, ipse Marcus. immò

Opsopæus. Nónne interpres iste tibi stupidus,& lapis,& ipso Clinico perniciosior videtur, qui Lucilij ingenium,& acumen contactu suo perdidit? Statuæ porrò vt stantes referunt viuos, ita iacentes mortuos,& cadauera mortuorum. immò etiam turrium & mœnium, oppidorumque cadauera dicuntur apud Ciceronem lib.4.epist. Seruio Sulpicio. Obserua tamen in Græco verbo, ἐκφέρεται, latere ambiguum, verumque sensum Lucilij videri. Clinico statuam Iouis, contactam, illico sensisse vim medicam, vt quæ postero die sit elata, quasi ad funus, cùm acciderit, vt ex æde vetusta in aliam transferretur. Ausonius ita interpretatur duobus distichis, ep.73. quamuis nomina mutarit.

Alcon hesterno signum Iouis attigit, ille
Quamuis marmoreus, vim patitur medici.
Ecce hodie iussus transferri ex æde vetustâ
Effertur: quamuis sit Deus atq; lapis.

Effertur ergò, vel ex æde in ædem, vel ex æde, quasi ad rogum, seu tumulum. Effertur Latinis propriè de funere dicitur.

Ad Sabidium.

XXXIII. XXIX.

Non amo te Sabidi, nec possum dicere, quare:
Hoc tantùm possum dicere, non amo te.

Argutum est,& felle imbutum distichon, quod prima fronte nihil præ se ferre videatur, vt illud Catullianum sincerum.

Odi & amo, quare id faciam fortasse requiris?
Nescio, sed fieri sentio,& excrucior.

At in Martiale Martialis latet. In quo verbo? *nec possum dicere quare.* quia non audeo. Flagitium innuit, quod non audet describere, nec indigitare propter honestatem. Ramiresius tamen hoc genus ænigmatum & flagitiorum subtiliter vt vertagus acer subodoratur. Hoc POSSVM DICERE) Hoc audeo, hoc licet, non amari te à me propter mores tuos. Qui mauult simpliciter, vt iacent verba interpretari, per me licet, fieri potest Martialem non porro cogitasse, quod ego nullus credo.

NON AMO) odi, *odio gratuito aut medio affectu.* Ram.& Musamb.

NON AMO TE) Seneca Thyeste *rapior, & quo nescio, sed rapior.* Et: *Haud quid sit scio, sed grande quiddam est:* Et: *Nihil timendum video, sed timeo tamen.*

De Gellia.

XXXIV. XXX.

Amissum non flet, cùm sola est Gellia, patrem,
Si quis adest, iussæ prosiliunt lacrymæ.
Non dolet hic, quisquis laudari Gellia quærit: *MSS. Nō luget.*
Ille dolet verè, qui sine teste dolet.

Sæpius mordet hanc Gelliam poëta lib.3.5.8. Hic, clam gaudere, palam flere Gelliam ait, ob mortem Patris, quod non est verè amantis. tu nota muliebre ingenium, quod in persona Gelliæ proponitur. AMISSVM SOLA NON FLET PATREM) An quia *hæredis fletus sub personâ risus est,* vt Publius ait, an quia Gellia patris liberata custodia, poterat liberius viuere? Cæteroqui omnium hic affectus est fuitq; semper, vt omni genere luctus mortuos præsertim cognatos prosequerentur. Thracas excipio, qui natos flebant, mortuos cum triumpho efferebant. lege illud.1.Græc.ep. Θρήνει γείνεται, &c. SI QVIS ADEST, IVSSAE PROSIL. LACR.) fletum iuxta ac risum in promptu habet fœmina, sæpiusq; more, quàm amore plorat. Ouid.2.de Rem.

Néue puellarum lacrymis moueare caueto,
Vt flerent, oculos erudiere suos.

Iuuen.Sat.6.
Vberibus semper lacrymis, semperq; paratis
In statione sua, atq; expectantibus illam
Quo iubeat manare modo.

Seneca generatim ep.99. *Clarius, cùm audiuntur, gemunt,& taciti quietiq; dum secretum est, cùm aliquos viderint, in fletus nouos excitantur, tum capiti manus suas ingerunt.* Et quæ ibid. de fictis lacrymis verus Seneca. Morem earundem fœminarum in funerib. ita describit Petronius in Ephesia matrona. *Hæc ergò cùm virum extulisset, non contenta vulgari more funus passis prosequi crinibus, aut nudatū pectus in conspectu fre-*

quentiæ plangere, in conditorium etiam prosecuta est defunctum,&c. Est & in 12. tabulis lex contra hanc intemperiem muliebrem. *Mulieres genas ne radunto, neue lessum funeris ergò habento.* Lessum Lælius,& Cicero lugubrem eiulationem interpretantur, vsurpat eandem vocem Plautus Truculento, rursumque Cic.2.Tusc. Varro apud Nonium Lausum. Græcis ἰήλεμ@,id est, nænia, seu cantio funeralis, dicitur. Certant Grammatici an lessus, lessûs, vel lessus lessi, vel lessum lessi dicatur; quid defini iã nescio, priscorum auctoritate careo, recentes variant. Legantur Turnebus ad lib.2. Cicer. de leg. Lipsius Epist. quæst. l.1.ep.7. Meursius de funere c.18. Io. Kirchmannus lib.2. c.6. Et qui in Plautum scripsere. LAVDARI GELLIA QVÆRIT) Stultius nihil est, quàm famam captare tristitiæ,& lacrymas approbare. Seneca. *Sine spectatore cessat dolor. Lacrymæ nec cessant, nec fluunt vnquam tam turpiter, quàm finguntur.* ILLE DOLET VERE, QVI SINE TESTE DOLET) vt Arria illa heroina, de qua Plinius epist.16. lib.3. *Ægrotabat Cecinna Pætus* (de quo supra) *maritus eius, ægrotabat & filius, vterq; mortiferè, vt videbatur. Filius decessit eximia pulchritudine, pari verecundia, & parentibus non minus ob alia carus, quàm quod filius erat. Huic illa ita funus parauit, ita duxit exequias, vt ignoraret maritus, quin immò, quoties cubiculum eius intraret, viuere filium, atque commodiorem esse simulabat. Ac persæpè interroganti, quid ageret puer, respondebat: benè quieuit, beneficium sumpsit. Deinde cùm diu cohibitæ lacrymæ vincerent, prorumperentq;, egrediebatur. Tunc se dolori dabat, Satiata, siccis oculis, composito vultu ridebat, tanquam orbitatem foris reliquisset.* En raras,& sinceras in virili fœmina lacrymas. de qua verè illud Virgilianum dici poterat,

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Ad Lucanum & Tullum.

XXXI. XXXVII.

Si Lucane tibi, vel si tibi Tulle darentur,
Qualia Ledæi fata Lacones habent.
Nobilis hæc esset pietatis rixa duobus,
Quòd pro fratre mori vellet vterq; prior.
Diceret, infernas si quis prior isset ad vndas,
Viue tuo frater tempore, viue meo.

Nobile par fratrum inter se amicissimum celebrat, confertque cum Castore & Polluce,& vtrique vtrumque præfert. Laudat eosdem lib.3. epig.20. lib.9. epig.52. Plinius maior epist.18. lib.8. copiosè. Lucanus natu maior erat, priorque decessit. Nihil hic de Lucano poëta cogita, quem dudum Nero interfecerat.

SI LVCANE TIBI, VEL SI TIBI TVLL.) Si inter vos possetis fata permutare,& alter pro altero mori, vt Castor & Pollux Ledæ Lacænæ filij, vterque pro altero prior cuperet oppetere, nec verò mortuus cuperet redire in vitam, vt alter viueret, sed suos illi omnes vitæ annos viuo transcriberet. tanta est concordia fratrum, qualis illa inter Pythagoræos, de quibus Cice.5. Tuscul. vel qualis Orestis,& Pyladis apud Ouidium. LEDAEI LACONES) Castor & Pollux Lacedæmonij Ledæ stirps. Helenæ fratres, alter pugil, alter eques, de quibus poëtæ garriunt Pollucem fratrem immortalitate donatum, à patre Ioue petiisse, vt Castore à Linceo cæso, quoque indulgeret vitæ æternitatem, qua negata impetrauit, vt cum fratre dimidium suæ communicaret, itaq; per vices alternis diebus singuli viuerent. Virgil.6.

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itq; reditq; viam toties.

Mart.lib.9. *Et si iam nitidis alternis venit ab astris.*

Fabulam prolixè Mythologi exequuntur, ad quos tirones mitto. NOBILIS HAEC ESSET PIET. RIXA DVOBVS) Certamen nobile de morte alterius pro altero subeunda, vt apud Ouid.3. de Pon. el.2.

Alter & è vobis dixit, cadat hostia sacris:
Ad patrias sedes nuncius alter eat.
Ire iubet Pylades carum periturus Orestem,
Hic negat, inq; vicem pugnat vterq; mori.
Extitit hoc vnum, quod non conuenerit illis:
Cætera pars concors & sine lite fuit.

Extat & apud S. Ambrosium lib.2. de Virgin. eiusmodi contentio inter Virginem Antiochenam,& militarem iuuenem, hoc pro illa, illa pro hoc se ad martyrij agonem offerente.

VTERQVE PRIOR) tandem enim vtrique moriendum. VIVE TVO FRATER TEMPORE, VIVE MEO) Ego in æterna mortis conditione manebo, vti tu æternum viuere possis. Itaque viue meum, atque tuum æuum. Consueuere antiqui suos alteri annos imprecari, maximè Impera-

Imperatoribus congiario diuidundo præsidentibus. DE NOSTRIS ANNIS, TIBI IVPITER AVGEAT ANNOS. Tertull. lege Apol. cap. 35. De Lucano verò hoc lib. 9. noster.

Quod semper Superos inuito fratre rogasti,
Hoc Lucane tibi contigit ante mori.
Inuidet ille tibi: stygias nam Tullus ad vndas
Optabat, quamuis sit minor, ire prior.

Ad Fidentinum.

XXXIX. XXXII.

Quem recitas meus est, ô Fidentine, libellus:
Sed malè cùm recitas, incipit esse tuus.

Fidentinus, vt infra epig. 54. scribit Martialis, poëta malus erat, & versus alienos bonosque pro suis, sed malè recitabat, itaque suos faciebat, vel certè suis similes. nam versus quamuis boni, si tamen malè pronuncientur, deteriores, & quasi alij videntur, vt item oratio, quemadmodum Cicero 3. de Orat. rectè sentit. *Ex quo satis significauit* (Aeschines orationem Demosthenis legendo apud Rhodios) *quantum esset in actione, qui orationem eandem, aliam esse putaret auctore mutato.* Et idem: *Sed hæc perinde sunt, vt aguntur.* Fabius lib. 11. cap. 3. *Equidem vel mediocrem orationem commendatam viribus actionis, affirmauerim plus habituram esse momenti, quàm optimam eadem illa destitutam.* QVEM RECITAS MEAS EST LIBELLVS) supra epig. 30.

Fama refert nostros te, Fidentine, libellos
Non aliter populo, quam recitare tuos.

Plagiarius erat hic Fidentinus, alienaque scripta sibi vendicabat. infra epig. 54.

Vna est in nostris, &c.

Aemulatus hunc versum Ausonius ad Theonem epist. priore. *Tu recita & verè poterunt tua dicta videri.* Quæris fortassè cupide moris prisci pernoscendi, quid sibi velint hæ recitationes? vbi, quando, qui, quamobrem, quo fine & vsu quidue recitarint veteres? quæ sanè liberalis est quæstio, quam infra lib. 10. epig. 70. cum cura expediamus. Sæpiculè enim Martialis hos exagitat.

Marcilius ad Persium nuper de recitatione scripsit.

Ad Decianum.

XL. XXXIII.

Si quis erit raros inter numerandus amicos,
*Quales prisca fides; famaq́ue nouit * anus;*
Si quis Cecropiæ madidus Latiæq́ue Mineruæ
Artibus, & vera simplicitate bonus;
Si quis erit recti custos, imitator honesti,
Et nihil arcano qui roget ore deos;
Si quis erit magnæ subnixus robore mentis,
Dispeream si non hic Decianus erit.

*auos.

Decianum illum, de quo suprà, Stoicum à fide, eruditione, candore animi, iustitiâ, honestate, innocentiâ, constantiâ laudat.

SI QVIS ERIT RAROS) rarissimi & carissimi amici conditiones, & virtutes enumerat.

FAMAQVE NOVIT ANVS) Ita Catullus est locutus ad Mallium epig. 69.

Sed dicam vobis, vos porrò dicite multis
Millibus, & facite hæc charta loquatur anus.

Famam anum appellant diuturnam, vel æternam, vel, vt hic, multis retrò sæculis celebratam. Sed hoc loco scribunt alij *auos*, non *anus*; placet *anus*, nam illud, *Quales*, ad præcedens nomen *amicos*, non ad *auos* referendum.

SI QVIS CECROPIAE MADIDVS LATIAEQ. MINERVAE) Cecrops, vt supra d. Athenarum conditor. Cecropia Minerua, pro Græcarum litterarum cognitione ponitur, vti Latia, pro Romana.

ET NIHIL ARCANO QVI ROG. ORE DEOS) Arcana vota pro improbis accipe. Illi enim dicebantur occultas preces fundere, qui parum honesta deprecarentur. In quos ita Persius Sat. 2.

—— non tu prece poscis emaci,
Quæ nisi seductis nequeas committere diuis.
At bona pars procerum tacitâ libabit acerrâ.
Haud cuiuis promptum est murmur, humilesq́ue susurros
Tollere de templis, & aperto viuere voto.

Nempe

Nempe vitæ integrorum ſceleriſque purorum erat aperta vota facere, vt ipſe exponit Perſius.

Mens bona, fama, fides, hæc clarè, vt & audiat hoſpes,
Illa ſibi introrſum, & ſub lingua immurmurat ——

Huc faciunt illa Tibulliana lib. 2. el. 1. (*improba ſ.*)

Vos celebrem cantate Deum, pecoriq; vocate
Voce palam pecori: clam ſibi quiſque vocet,
Aut etiam ſibi quiſque palam ——

Amores petituri, clam poſcebant, ne ſibi notam apud circumſtantes parerent. Aut ſibi quiſque palam, dicit, nec enim audientur proximis propter obſtrepentes tympanorum pulſu Corybantes. Idem inferius.

Optat idem iuuenis, quod nos, ſed tutius optat,
Nam pudet hæc illum dicere vota palam.

Nec verum eſt, quod Ioſeph. Scaliger ad hunc Tibulli verſum notat, veteres ex ſuperſtitione ſemper arcana vota, ſeu honeſta ſeu turpia peterent, feciſſe. Apertè contraueniunt Martialis hic, & Tibullus, & Perſius, qui arcana vota pro improbis accipiunt. Martialis quidem verſus intelligi poteſt, qui nihil arcano ore roget deos, vel ob conſcientiam ſceleris parati, vel mali conſilij agitati, cuius auctores & auditores implorat deos; illud, vt conſcientiam leuent, & terrores morſuſque amoliantur; hoc, vt voti compotes fiant. tales non optat amicos, vt improbos Martialis. Iuuenalis decima Sat. eadem vota aperta & arcana inſinuat, cùm dicit

Formam optat modico pueris maiore puellis
Murmure, cùm Veneris fanum videt anxia mater
Vſque ad delicias votorum. ——

Vbi copioſè poëta, quæ honeſta vota, quæ improba, quæ à Diis expetenda. De votis hiſce improbis Macr. lib. 1. Sat. c. 7. Sen. ep. 20. & l. 6. de benef. c. 38. Cat. nuptiali car. tacito ſuſpendit vota labello. Luc. lib. 5. de ſpecu Delphico. Ianus Gruterus lib. ſuſp. Nec tamen iuerim negatum honeſta quandoque vota tacitè edita quod Seneca cap. 1. de Benef. docet. Tacita vota inſinuat Cicero pro lege Manilia. Aperta vota fuere ſemper Pythagoræorum, vt ſemper honeſta peterēt. Clemens Alexandr. 4. Strom. Petrus Victorius Var. 10. c. 11. Athenodorus apud Senecam epiſt. 10. *Tunc ſcito eſſe te omnibus cupiditatibus ſolutum, cum eo perueneris, vt nihil Deum roges, niſi quod rogare poſſis palam.* De tacitis Catullus —— *tacito ſuſpendit vota labello.*
Horatius: *Labra mouet metuens audiri.* ——

IMITATOR HONESTI) vt Stoicorum ſectator. SVBNIXVS ROBORE MENTIS) Fortis & conſtans, vt Catones, Thraſeæque, nec tamen vſque ad necem voluntariam, vt ſupra monuit. DISPEREAM SI NON HIC DEC. ERIT) Concludit inductionem cum aſſumptione. Ille rarus & ſincerus amicus, qui ea, quæ nunc enumeraui, animi ornamenta virtuteſque poſsidet. Poſsidet autem Decianus, quod vel iureiurando affirmarim, Decianus igitur verus & ſincerus amicus. DISPEREAM) formula execrationis eſt. Diſperream ſi, diſperream niſi, Catullum lege epig. de Lesbia. Plautum Amphitr. Act. 4. ſc. 2. Virgilium Catal. ad Varium Horat. lib. 1. ſer. ſat. 9. Propertium lib. el. 15. Martial. plurib. epig. Eiuſdem notæ ſunt, Dij me perdant, peream ſi, ne ſaluus ſim, &c. Briſſonius multa lib. 8. For. p. 713. & 714.

Ad liuidum.

XXXIV. XLI.

Qui ducis vultus, & non legis iſta libenter,
Omnibus inuideas liuide, nemo tibi.

Imprecatur Zoilo inuidenti, vt id quod facit, ſolus faciat. hoc eſt, ſolus aliis inuideat, nemo illi. Nam eruditis & excellentibus tantùm inuidetur, à minus eruditis. Indoctis enim & fatuis nemo inuidet, vti nec infelicibus. Liuoris porro hoc vnum eſt commodum, quod ſibi maximè noceat, vt eſt in 1. Græc. epig.

Ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν ἐν αὐτῷ·
Τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην.
Grande malum liuor, tamen eſt bonitatis in ipſo
Nonnihil: oſorum corq; oculoſq; vorat.

Et ibid.

Ὁ φθόνος αὐτὸς ἑαυτὸν ἑοῖς βελέεσσι δαμάζει.
Inuidia ipſa ſuis perit exanimata ſagittis.
Inuidiâ Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum ——

Ducere vultus, vt Quintil. lib. 10. cap. 3. Quæ cauſſa frontis tam adductæ? Redibit hic locus, eoque nunc ad alia properandum.

In Cæci-

In Cæcilium.

XXXV.

XLII.

Vrbanus tibi Cæcili videris.
Non es, crede mihi: quid ergo? verna es.
Hoc quod Transtiberinus ambulator,
Qui pallentia sulfurata fractis
Permutat vitreis: quod otiosæ
Vendit qui madidum cicer coronæ:
Quod custos, dominusq́; viperarum:
Quod viles pueri salariorum:
Quod fumantia qui tomacla raucus
Circumfert tepidis cocus popinis:
Quod non optimus vrbicus poëta:
*Quod de Gadibus * improbus magister.* *improba

* * *

Quare desine iam tibi videri,
Quod soli tibi Cecili videris,
Qui Galbam salibus tuis, & ipsum
Posses vincere Sextium Caballum.
Non cuicunque datum est habere nasum.
Ludit qui stolidâ procacitate,
Non est Sextius ille, sed caballus.

Cæcilium scurram dicacem, sibique de vrbanitate plaudentem exagitat, postremisque vrbis catharmatis comparat. Vrbanvs) Vrbani primùm dicuntur, qui Romæ tantùm habitant, quæ ἀντονομαστικῶς vrbs audit, cæteri oppidani. Isid. cap. 4. lib. 8. Quo intellectu Cicero loquitur in epistolis & aliis libris frequenter, cùm res, officia, prætores, tribus, mala vrbana appellat. sed hæc notatio nihil ad hunc locum. Propius accedit alter vsus verbi, quo vrbanus, pro faceto, lepido, salibusque ingenuis, ac liberaliorib. iocis abundante accipitur, qui scurræ opponitur. Cic. 1. Off. *Duplex omninò est iocandi genus, vnum illiberale, petulans, flagitiosum, obscænum. Alterum elegans, vrbanum, ingeniosum, facetum, quo genere non modò Plautus noster, & Atticorum antiqua comœdia, sed etiam philosophorum Socraticorum libri referti sunt, multaq́; multorum faceta dicta, vt ea quæ à sene Catone sunt collecta, quæ vocantur apophtegmata.* Ex hoc numero vrbanorum & facetorum Cæcilius videri cupiebat, cùm à Martiale in illiberale petulansque scurrarum genus coniiciatur. Obseruo tamen nomen vrbani in deteriorem quoque partem optimis scriptoribus acceptum. Plautus Trinummo.

Nihil est profecto stultius, nec stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis
Neque confidentiloquius, neque periurius
Quàm vrbani assidui ciues, quos scurras vocant.

Nisi vrbanum hîc ciuicum interpreteris. Sed clarius eodem sensu peiore Horatius.

Mæuius vt rebus maternis atque paternis
Fortiter absumptis, vrbanus cœpit haberi
Scurra vagans, non qui certum præsepe teneret.

Catullus ad Varum.

Hæc cùm legas, tum bellus ille & vrbanus
Fufenus vnus caprimulgus, aut fossor, &c.

Vrbani ergò & hi, qui doctis dictis, vt parasiti, victum aucupabantur. quos ab affectandis diuitibus scurras vocitabant. non sunt omninò ij, quos ἀρέσκους Græci nos blandos, bellos, aulicos nominamus, vti ἀρέσκειαν placentiam seu placorem, vt veteres. hi enim blandi & elegantes aulici, ad assentatorum potius gregem referuntur, quàm dicacium aut scurrarũ, aut vrbanorum, nisi vrbanitatem pro exquisita quadam aularum elegantia capias. Non es) Vrbanus, festiuus, facetus. Verna es) procax scurra es. Non placet hic Manlium Vernam Transtiberinum, cuius Porphyrio meminit,

meminit, cogitare. sed seruum Vernam, ad contumeliosas vrbanitates eruditum. Seneca lib. in sap. non cad. iniur. *Pueros in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, & sub magistro habent, qui probra mediatè effundunt, nec has contumelias vocamus, sed argutias.* Martialis lib. 10. epigr. 3 *Vernaculorum dicta, sordidum dentem* Iterum Seneca lib. eod. *Eadem caussa est, cur nos mancipiorum vrbanitas in dominos contumeliosa delectet, quorum audacia ita demum sibi in conuiuas ius facit, si cœpit à domino.* Et libro de prouid. cap. 1. *Cogita filiorum nos modestiâ delectari, vernularum licentiâ, illos tristiori disciplina contineri, horum ali audaciam.*

Vernæ propriè sunt Festo *qui in villis vere nati, quod tempus, natura duce, fœturæ est: & tunc rem diuinam Marti Numa Pompilius instituerit pacis concordiæq; obtinendæ gratiâ inter Sabinos Romanosq;, vt vernæ viuerent, ne vincerent. Romanos enim Vernas appellabant, id est, ibidem natos, quos vincere perniciosum Sabinis, qui coniuncti erant cum P. R.* Idem Paullus docet, sed paullò aliter Nonius Marcellus. *Vernas, inquit, veteres appellabant, qui vere sacro nati fuerant, & habebatur nomen hoc, pro vitabili & maledicto.* Plautus ita videtur Amphitr. accepisse.

Hic quî verna est queritur?

Idem. *Cum cruciatu tuo isthæc hodie verna verba funditas.*

Martialis Cæcilium pro maledicente potius, quàm maledicto vernâ accipit. Ab hac procaci contumacia & dicacitate, aut si mauis, à seruili assentatione vernaliter, aut verniliter, & vernilitas deductum dictumq; reperitur. Quintil. lib. 1. c. 1 *Seruili vernilitate imbuti.* Plin. lib. 34. c. 7. *puerum subdolæ vernilitatis appellat.* Tacitus dicta vernilia, procacia, contumeliosa. Horatius lib. 2 Sat. 6. *nec non vernaliter ipsis*

Fungitur officiis, id est, seruilibus per adulationem.

Quanquam alij ad gulam dictum putant, leguntque verniliter, & simul negant vernaliter latinè dici, vt enim à scurra scurriliter, ita à verna verniliter deflectendum. Est tamen & apud Nonium Marcellum vernaliter positum expositumque adulatoriè à vernis, quibus hæc viuendi ars est. Apud Senecam ambigua scriptura est lib. 2. de Ben. cap. 11. vbi vernaliter legit Muretus, alij venaliter. Puteani c. M. S. vernaliter. Idem Seneca, vernilitas scripsit epist. 94. An Cæcilij versus etiam emendatus in Venatore? *Ioan. Marius Mattius lib. 3. Opin. cap. 22.*

Credo nimis tandem hoc veraliter. an vernaliter, seu mage verniliter?

HOC QVOD TRANSTIBERINVS AMB.) Hoces, quod ille, qui trans Tiberim degit & vendit sulphurata, &c. Quis iste verò transtiberinus ambulator? Iudæus, arbitror, etsi alij secus, nec ego pro me hic iuratus. Transtiberina regio duplex erat, altera extra agrum Romanum, de qua Gellius lib. 1. c. 20. *Tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregrè venum ibant,* hoc est, interpete Turnebo lib. 24. c. 43. *qui venditus est, seruiat, non in agro Romano.* Altera, vrbis pars erat, quam ferè Iudæi, qui se Romæ infuderant, occupabant. In eadem vilis plebecula, & sordidiores immundioresque plerique habitabant, & illi qui animalibus fœtidis pelles deripiebant. Iuuen. Sat. 14.

nec te fastidia mercis
Vllius subeant ablegandæ Tiberim vltra.

Martial. *Et detracta cani transtiberina cutis.*

Qui sulphurata vendebant in eadem regione morabantur. Marlianum lege lib. 1. cap. 8. Regio vrbis quartadecima fuit apud Victorem, & alios, de sulphuratis noster subiungit. QVI PALLENTIA SVLPHVRATA) lib. 10. epigram. 3. *Quæ sulphurato nolit empta ramento.* Sunt ergò sulfurata minuta ramenta vtrinque ab oris sulfure imbuta ad flammam è fomite excipiendam. Pallida à colore sulfuris dici intelligis. FRACTIS PERM. VITREIS) nugas nugis: Turneb. lib. 19. cap. 6. Petronius. *An videlicet audirem sententias, id est, vitrea fracta.* lib. 10. idem dicit aliter Martialis:

Quæ sulfurato nolit empta ramento
Vatiniorum proxeneta fractorum. *Statius idem canit 1. Silu. Iuuen. Sat. 5.*

QVOD OTIOSAE VENDIT QVI MAD. CICER CORONAE) Hoces Cæcili, quod ille vilissimus terræ filius, qui otiosæ & feriatæ turbæ passim stanti frictum cicer vendit, de quo Venusinus

Nec si quid fricti ciceris probat & nucis emtor.

Ita lego cum Lambino versum Horatij, quamuis vulgo *fractum* legatur. Porrò idem iudico frictum & madidum. Et sicut Horatius emtorem plebeium & paupertinum intelligit, ita Martialis eiusdem sortis venditorem. Emebat autem plebecula frictum cicer, vt dum agerentur fabulæ, aut darentur munera, solaretur famem. Est ciceris huius mentio apud Plautum in Bacchid.

Tam frictum ego illum reddam, quàm frictum est cicer.

Domitius cicer pro lupino accipit, quem refutat Merula, docetq; in vrbibus Italiæ passim madefactum cicer vendi. Apparatum habes apud Apitium libro quinto, capite septimo, Platinam Cremonensem, libro 7. Virtutes describit Dioscorides lib. 2. cap. 126. qui ἐρέβινθον appellat.

* Contra hos multis paginis agit Matthiolus in Dioscoridem.

QVOD CVSTOS DOMINVSQVE VIPERARVM.) * Circulatorem seu medicum circumforaneum, & agirtam intelligo, qui circumfert serpentes, eosque de collo, brachioque suspendit, seseque nonnunquam ab illis lædi finit, vt apud circumstantes fidem faciat theriacis suis & alexipharmacis, quique vulneri extemplo medetur. Dominum viperarum expono incantatorem serpentium, vt cuius carmen serpens audire cogatur, eiusque ad edictum parere. Plinius 28. cap. 2. *Non pauci credunt serpentes ipsas incantari, & hunc vnum illis esse intellectum, contrahiq; Marsorum cantu, etiam in nocturna quiete.* Attalus apud eundem Plinium affirmat scorpione viso, si quis dicat (*duo*) cohiberi, nec vibrare ictus. Sed domini serpentum credi possunt, & Psylli, Ophiogenes, Troglodytæ, qui postremi etiam vorant serpentes, vt Aelianus tradit. Psylli venenum innoxiè sugunt, sunt enim terrori serpentibus Psylli; vnde mos illi genti fuit, partus editos statim serpentibus obiicere, quo argumento pudicitiam coniugum experiebantur, detecto vel proprio, vel adulterino sanguine. Hos Cato, Plutarcho auctore, per Libyæ deserta iter faciens secum duxit, vt serpentium ictibus mederentur. Psyllos laudat Gellius lib. 19. cap. 11. Strabo. 15. Lucanus, Solinus, Silius, Plinius 8. Hexagon, Cyprius Ophiogenes Romæ in dolium serpentium experimenti caussa fuit coniectus, & illæsus inde extractus. Multa de his Plinius. Vulturum pennis suffitis caueis extrahi libro 1. cap. 45. serpentes Aelianus scribit. Serpentium incantatores nec diuinæ tacent paginæ. Psalm. 57. *Furor illis secundum similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* S. Augustinus lib. 11. de Gen. ad litteram. cap. 27. adscribit hanc vim incantationis non homini, non serpentis intelligentiæ, sed draconi stygio, cui id permissum sit diuino consilio, vt ad humanam vocem moueat serpentes, eosq; cogat prorepere ex cauernis. *Nam quòd vulgo putantur*, inquit, *serpentes audire & intelligere verba incantantium, vt eis incantantibus prosiliant plerumque de latebris, etiam illic diabolica vis operatur. Diuino autem consilio fit, vt hoc magis habeat vsus, serpentes moueri carminibus potiùs, quàm aliud vllum genus animantium.* Et quæ ibidem haud pauca sequuntur. Idem scribit ad Psalmum 57. De Psyllis venenum exugentibus forte an aliud responderet. Hoc autem genus hominum etiam procax, vile & abiectum. Sed de incantatoribus serpentum, & toto hoc genere eruditissimè disputat, Martinus Delrius lib. 2. q. 13. disquis. Magicarum. QVOD VILES PVERI SALARIORVM) Cetariorum seu Tarichopolarum serui & filij, vilissimum genus hominum Græcis & Latinis. Tarichopolæ latinis Salarij dicuntur, qui τὰς ταρίχους salsamenta vendunt. Ταριχοπωλεῖον locus vbi τάριχοι seu salsamenta venduntur. cibus tenuiorum & rusticorum; salsamenta enim vilis cibus. Aristophanis interpres ad ἱππεῖς. ὅπου τὸ ταριχοπωλεῖον, ἀντὶ τοῦ ὅπου τὰ εὐτελῆ πωλεῖται. Vbi Tarichopolium, hoc est, vbi vilia vendũtur. Theophrastus Ethicis char. περὶ ἀγροικίας de rusticitate. *Rusticus vrbem ingressus. Quanti ait, pelles & salsamenta?* Quare rusticus de salsamentis quærit? Quia salsamenta erant tenuiorum & rusticorum cibus. Lucianum lege de conscribenda historia. hinc natum vulgo dictum τάριχος ἀξιώτερον, vilius salsamento. * Cætarij sanè & Romæ & Athenis vilissimum genus hominum, & salsamenta seruorum & pauperum cibus. Ab his enim prouerbium manauit de obscuro terræ filio, quem dicebant patre ortum esse, qui cubito mungeretur, quod erat salsamentariorum proprium. Casaubonum lege ad Strabonem & Theophrastum. Cælium Rhodiginum libr. 13. cap. 26. FVMANTIA TOMACLA) tomacula, & crasi, tomacla sunt hysitia seu insitia, quæ fiunt ex iecore suillo minutatim conciso, & iam semicocto infusis ouis crudis & caseo optimo, & liquamine pipere, aniso, gingibere, omento. Varro de re rustica lib. 2. cap. 10. vocat tomacinas, easque optimas è Gallia Romam apportari dicit. De tomaculis Iuuenal. Sat. 10. voueasque sacellis

* aliud est Zetarius seu Diatarius à zeta seu Diæta, lege Brisson. in voce Diæta.

Exta & candiduli diuina tomacula porci.

Fumantia non quod è fumo detrahantur, quamuis fumo durentur, sed quod è subiecto foculo quem cocus cum tomaculis circumfert, vt semper calida obuiæ plebi, & fumantia possit vendere. Tomacula verò παρὰ τὸ τομεῖν καὶ τόμος deducitur, quod incidere & incisionem sonat nobis, ex conciso enim iecore, &c. fiebant. Britannicus ad Iuuenal. putat tomaculum esse quod Macrobio insitum dicitur, ab eo quod insecta caro reticulo circumdatur. Platina Crem. libro 6. Hysytium appellat, itaque describit. *Iocinora porcina vel quorumuis animalium paullulum elixa terito, eo modo, quo caseum soles. Porcinum deinde ventrem condito ad quantitatem iocinoris, tantumq; casei veteris, amaraci, petroselini, passularum, aromatum contritorum, cum duobus ouorum vitellis admisceto, quantum satis esse putaueris. Ex his in vnum redactis ad magnitudinem nucis pilas facito, omentoq; inuoluito, ac vbi voles in sartagine cum larido frigito. Lentam ac paruam cocturam requirunt. Tomacula hæc vulgus appellat, quæ fortasse melius omacula, cùm inuoluta omento fiant, dicerentur, vel tomacla vt Martiali placet.* Hæc Platina. sed non placet omacula pro tomaculis dici. RAVCVS) cocus ob nidorem, fumum & ignem clamoremque assiduum. TEPIDIS POPINIS) focos tepidos & lentos ignes candentésue carbones, quibus tomacula fouebant semper gulæ parata intelligo. tomacula videntur plebeia, Lucanicæ lautiorum fuisse. Iuuenalis tamen diuina nominat. Popinæ, vbi opsonia venduntur. QVOD NON OPTI. VRB. POETA) Atellanarum auctores intelligit, de quibus in hæc verba politissimus Turnebus lib. 1. cap. 17. *Actoris quoddam genus significare vrbici nomine, & certum quoddam genus poëtarum. Vt enim Satyræ Græcis tragœdiis interponebantur, ita tragœdiis Latinis ad exhilarandum spectatorem Atellanarum exodia interserebant. Nec histrionibus*

nibus earum actus committebantur, sed honestis iuuenibus, quamquam fortasse tandem aliquando à mimis aliis & histrionibus fabulæ illæ actæ sunt. Erantq; hæ fabulæ vrbanissimæ, & vrbis iocos, elegantiamq; imitabantur, & ab vrbe Atella nomen erant adeptæ. Itaq; earum actores Vrbici, vt in eo etiam Iuuenalis Sat. 6. Sanniones.

Vrbicus exodio risum mouet Atellanæ.

Britannicus existimat Vrbicum esse nomen actoris scenici, quod verum est, si nomen omnibus commune Atellanarum actoribus censeat, si certi proprium, errat. Martialis quidem lib. 7. & 11. pueri & viri propria ponit, hic sequius iudico.

QVOD DE GADIBVS IMPROBVS MAGISTER) Qui teneram ætatem non ad honestatem, sed leuitatem & impudentiam informabant, aut potius corrumpebant. Gades in extima Hispania versus occidentem insula est & ciuitas. Iuuen. Sat. 10. Calis Malis hodie.

Omnibus in terris quæ sunt à Gadibus, vsque
Auroram & Gangem.

Strabo duplicem Gadium facit insulam. Plin. lib. 4. vltra Bæticam Hispaniam ponit, in ipso capite Bæticæ ab ostio freti pass. 75. M. longam 12. M. p. latam. Extra columnas Herculeas sitam aiunt. IMPROBIS) Ita aliter legitur, & apud Martialem lib. 5. 79. *Nec de Gadibus improbis puellæ.* Fuere enim impudentiores, hinc lib. 1. epigr. 62. vocat *Iocosas Gades.* & lib. 3. 62.

Cantica qui Nili, qui Gaditana susurrat.

Lib. 6. epig. 71. *Edere lasciuos ad Bætica crusmata gestus,*
Et Gaditanis ludere docta modis.

Iuuen. Sat. 10. *Forsitan expectes, vt Gaditana canoro*
Incipiat prurire choro, &c.

D. VIDERI) Vrbanus; cùm sis Gaditanus, & vrbicus Atellanus, cocus popinarius, Cetarius, Cicerarius, circulator, &c.

GALBAM) non imperatorem, sed morionem & scurram Cæsaris. Martial.

Ille suo felix Cæsare Galba fuit.

Iuuen. sat. 5. *Quod nec Sarmentus iniquas*
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset.

Hic ille Galba, qui soli Mœcenati dormiebat, vt Plutarchus lib. ἐρωτικῷ narrat. Est & apud Quintil. lib. 6. cap. 3. huius mentio.

SEXTIVM CABALLVM) Variant hic codices & interpretes, reperitur Sextius, Sestius, Tectius, Tettius, Caballus. Nobis placet Sestius Caballus, rationem accipe. Sestius Gallus homo fœdus, & libidinosus olim ab Augusto ignominia notatus, & à Tiberio increpitus apud Senatum, vt scribit Tranquillus Tib. cap. 24. dictus est, opinor, à dicacioribus Sestius Caballus, cùm audiret Sestius Gallus, quia enim moribus ad equum potius, quàm hominem accederet, & cognomen ludendi occasionem daret, suspicor illum Sestium Gallum, dictum Caballum, sicut Tranquillus ibidem, Tiberium ait propter vini auiditatem, Biberium Caldium Meronem dictum, alioqui huius nulla extat auctoritas, etsi scribant hunc Caballum Vespasiano & Tito Domitianoq;, Cæsaribus in delitiis fuisse, fidem tamen non faciunt sine teste.

HABERE NASVM) Non omnibus datum argutè acutèque & vrbanè ingenueq; iocari; pleriq; enim dum argutias leporesq; affectant, vel in scurrilitatem, vel procacitatem obscœnitatemq; incidunt. plura de naso. supra. epigr. 4. LVDIT QVI STOLIDA PROCACITATE) qui illiberali petulante, plebeiòue iocandi genere vtuntur, vt tu Cæcili, non sunt Sestij seu Sextij, sed caballi tantùm. hoc est bestiæ & equi, quibus non plus sapiunt, cùm se ad quadrupedum & iumentorum ingenium conformant. Et mordax iocus est in Cæcilium, quem primum vilissimis hominibus seu hominum ludibriis comparauit, postremò nec homini quidem, quamuis humili & abiecto & sordido, sed pecudi similem pecudi solerti, sed propter effrenatam libid. stolido caballo dixit: Hunc sensum quem exposui verum arbitror, qui alia omnia sentiunt, per me licet in partes discedant.

De Portia.

XXXVI. XLIII.

Coniugis audisset fatum cùm Portia Bruti,
Et subtracta sibi quæreret arma dolor,
Nondum scitis, ait, mortem non posse negari?
*Credideram * satis hoc vos docuisse patrem.* *fatis hoc

N 2 Dixit,

Dixit; & ardentes auido bibit ore fauillas:
I nunc, & ferrum turba molesta nega.

Notum factum, notæ fœminæ, Catonis Vticensis generosissimæ filiæ, Bruti tyrannicidæ vxoris, quæ, accepto de morte Bruti nuncio, cùm ferri telique copia non esset, ardentes ore carbones hausit, calidum sanè prandium, sed plenum gloriæ & immortalitatis. Auctores Plutarchus in Bruto, Val. Maximus lib. 3. cap. 2. & 4. cap. 6. Dio. 47. Appianus ciuil. 4. & alij.

Patrem) lege epig. 9. *Quod magni Thraseæ consummatiq́ Catonis.* Plutarchus in Catone: *An nescis paullisper spiritu represso, aut capite ad parietem percusso & illiso emori licere?* Placet ergò Musambercij ex A.C. emendatio. Credideram satis hoc v. d. p. Ardentes bibit ore favil.) Faustus Sabæus non optimus poëta, vtcunque tamen faustè de hac Portia.

Bruto digna viro, generosi nata Catonis
Ebibis ardentes cur moritura faces?
Non aliter potuit tantum compescere luctum
Igne exsiccantur, igne domantur aquæ.

Si iuuat & Antonij Casanouæ epigramma legere, apud Toscanum reperies; nos iuuat properare.

I nvnc) Insultantis & irridentis Portiæ victricis vox, quam Poëta in alio genere sæpius vsurpat. A. epig. 23.

I nunc, & lentas corripe turba moras.

Lib. 2. epig. 6. *I nunc, edere me iube libellos.*

Et aliis locis.

In Mancinum.

XLIV. XXXVII.

Bis tibi triceni fuimus, Mancine, vocati,
Et positum est nobis, nil herè præter aprum.
Non quæ de tardis seruantur vitibus vuæ,
Dulcibus aut certant quæ melimela fauis.
Non pira, quæ lentâ pendent religata genistâ
Aut imitata breues Punica mala rosas.
Rustica lactantes nec misit fiscina metas,
Nec de Picenis venit oliua cadis.
Nudus aper, sed & hic minimus, qualisq́ necari
A non armato pumilione potest.
Et nihil inde datum est tantum spectauimus omnes.
Ponere aprum nobis sic & arena solet.
Ponatur tibi nullus aper, post talia facta:
Sed tu ponaris, cui Charidemus, apro.

Sexageni conuiuæ à Mancino vocati, inter quos Martialis, aprum appositum spectantes, non gustauere. Iudificatus poëta & iratus imprecatur Mancino aprum, non quem ipse absumat, sed à quo ipse absumatur. Huiusmodi conuiuas & conuiuatores celebrat Iuuenal. Sat. 5.

Here) priscè, pro heri. Terentius, Festus, Donatus propter cognationem literarum e & i, dixere heri & here, hesterno die. Martial. 4. epig. 7.

Cur here quod dederas, hodie puer, Hyle negasti?

Et ibidem. *Quid nos derides? here quod puer, Hyle fuisti.*
Dic nobis, hodie qua ratione vir es?

Epig. 16. lib. 4. *Here de theatro Pollione cantante, Cum subitò abires ——*

Pluribus locis eodem aduerbio vtitur noster, & alij. Aeuo Martialis passim *here* vsurpabatur ambigua tamen inter e & i, pronunciatione. Quintil. lib. 1. cap. 7. & cap. 4.

Aprvm)

APRVM) Integri apri mensis inferebantur. Iuuen.5.Sat.

—— Et flaui dignus ferro Meleagri

Fumat aper ——

Plinius lib.8.cap.51. *Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est.* Noster 7.epig.26.13.epig.93.9.epig.49.aliisque epig. Apparatum apri describit Plinius l.d. Apicius lib.8.cap.8. *7.epig.68.*

NON QVÆ DE TARDIS SER. VIT. VVAE) Docet hic Martialis, quæ cum apro apponi solita sint. Vuas hic intelligo duracinas, quales à vite decerpuntur, virides, quæ sero autumno lectæ seruantur. Qui verò seruentur, docet Plinius lib.15.cap.17. Platina. Crem.lib.2.cap.de vua. Columella. *De duracinis lib.13.epig.22.*

MELIMELA) Mala * Plinio à celeritate mitescendi mustea appellata, Dioscoridi † μελίμηλα ἢ γλυκύμηλα, mellita & dulcia. quæ Latini quoque à sapore melleo melimela dixere. Matthiolus eadem putat Appiana. Et Plinius non abhorret cum lib.15.cap.11. de cotoneo (Græcis Cydonium est) agit, eius speciem, mustea facit. Et Martialis lib.13. ** lib.15.cap.14.* *† lib.1. cap.161.*

Si tibi Cecropio saturata Cydonia melle

Ponentur: dicas hæc melimela licet.

Dioscorides diuersis capitibus de cotoneis & melimelis disputat, melimelaque cotoneis subiungit. Et Martialis insinuat distincta, quando tum primum Cydonia dicit, posse melimela appellari, cùm in melle condita sunt, tum enim saporem melleum habent, vti & melimela. Cotonea verò in melle condit Dioscor. lib.1.cap.161. Ita nonnihil diuersa videntur vera cotonea, & melimela. Dulcissima esse docet Martialis lib.7.epig.24.

Infanti melimela dato, fatuasq; mariscas.

Et multò planius hoc præsenti versu, quo melimela cum ipso melle contendit.

NON PYRA, QVAE LEN. PEN. RELIG. GENISTA) Serotina pyra Plinius numerat Græca, ampullacea, laurea, conditque, vt vuas. cap.15. libro 15. non hæc tantum, sed omnis generis, hic tamen serotina accipio.

GENISTA) virgultum vnde pendent suspensi fructus Plinius tamen serotina ad hyemem, vsque ad maturitatem (ita lego, non vt vulgo, ad matrem) pendere affirmat, gelu maturescentia. Hic poëtam existimo de conditis, & in cellis seruatis loqui. Etsi nihil impedit de pendentibus ab arbore genistis leuatâ accipere. De genistâ Plinius lib.24.cap.9. *Genista quoq; vinculi vsum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit, quam Græci auctores sparton appellauere, cùm ex linea piscatoria apud eos factitari docuerim, & nunquid hanc designauerit Homerus, cùm dixit nauium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Africanum vel Hispanum spartum in vsu certum est, &c.* Dioscorides lib.4.cap.158. Spartio frutici longas præferenti virgas, easdem verè facultates tribuit, quas genistæ. Plinius fractu contumaces esse, in alligandis vitibus vinculi vsum præstare, &c. Saracenus scholiis ad Dioscoridem, negat spartio seu sparto seu spartæ eandem esse genistam, quod genista sit foliata, ἄφυλλον autem σπάρτον, cuius & ῥάβδοι ἄφυλλοι dicuntur Dioscoridi. Quamquam concludit, alterum quodpiam genus spartij, nam tria enumerat ex Guillandino, videri posse genistam. *Genista fruticis genus meridentorum, vt spartum & salix.*

AVT IMITATA BREVES PVNICA MALA ROSAS) Malum granarum non aliam ob caussam reor dictum imitari breues rosas, quàm quòd malus punica sit breuis æui in genere arborum, vt rosa florum. Ita Plinius de arborum ætate cap.44. lib.16. cum de durantibus dixisset, subiecit hæc verba. *E diuerso breuissima vita est punicis, fico malis. Et ex his præcocibus breuior quam serotinis, dulcibus quàm acutis, & dulciori in punicis.* Qui malunt inde imitari rosas putare, quòd in germinatione ordinem rosarum seruent, vt Merula docet, & Domitius innuit, diuersa tamen ratione, per me licebit. Aperta enim corrumpuntur citò, aperiuntur verò cum mitescunt. Merula paullò obscurius loquitur. Dicitur Punicum, quia circa Carthaginem nascitur, quæ Pœnorum caput. De malo Punico. Plinius libro 13.cap.19. Dioscorides cap.151. libro 1. de apyrinis lib.13. noster poëta. *ptā.*

RVSTICA LACTANTES NEC MIS. FISC. METAS) Nec fiscina rustica nobis lactis coagula apposuit. Fiscina à ferendo dicta, qua fructus ac necessariæ res feruntur (vt Varro de LL. docet) vt corbe, calatho, textisque vimineis. Meta lactis, est caseus seu coagulum lactis in formam metæ coactum, cuiusmodi & hodie mensis inferuntur. Metæ forma, est turbo inuersus, seu ruens curcúnsue, vt Statius describit, cono & pyramidi similis, ab ima parte lata, supra angusta, rotundata, Philandrum ad 2. Victruuij cap.1. adi. Ita Cato cap.55. de ligno condendo, struem nominat. & Columella lib.2.cap.19. *In metas conueniet ferrum easq; in angustissimas exacui.* Meta inuersa eidem li.9.c.15. cuiusmodi qualus, quo vinum liquatur. Plinius lib.2.ca.10. cùm dixisset metam, se explicans subiungit turbinem inuersum, & cap. proximo monstrat turbinis recti imum esse angustissimum, metam verò in cacuminis finem desinere. Vnde quiuis intelligat lactis coacti seu casei seu coaguli formam ac figuram.

LACTANTES) Ita legerim, non lactentes. Lactens est qui sugit lac, lactans qui continet in se

in se lacteum humorem, matres lactantes, pueros lactentes dicas, lactea meta seu lactans quæ continet lac, nisi inde lactentem malis, quod ex lacte fiat, & quasi lac hauriat. Huius mentio est lib.3.epig.58.

Metamq; lactis Saßinate de silua

Quam non penitus caseum interpretor, sed lac modò coactum, vt ipse docet lib.8. epig.64. Aut massam modo lactis alligati. Et fortè sit hoc, quod Virgil. Ecl.1. dicit

Castaneæ molles & preßi copia lactis

Georg.3. *Quod surgente die mulsère, horisq; diurnis,*
Nocte premunt.

Ouid.8.Met. —*lactis massa coacti.* Turnebus pro caseo accipit *pressum*, alij, pro puro lacte, quod huc non facit.

NEC DE PICENIS VEN. OL. CAD.) Oliuæ in Piceno agro laudatissimæ, non procul ab vrbe. volue 13. lib. epig. de diuis

Hæc quæ Picenis venit subducta trapetis
Inchoat, atque eadem finit oliua dapes.

Plin.lib.15.cap.3. *Italicis transmarinæ præferuntur in cibis, cum oleo vincantur, & in ipsa Italia cæteris Picenæ & Sidicinæ.*

Iunij sententia reiecta. NVDVS APER) Non laudo Iunij interpretationem, nudum aprum sine omni condimento appositum apponentis. Siue enim assum, siue elixum, nunquam tamen insulsum & inconditum inferebant. Et poëta ipse exponit, quo pacto nudum apposuerit, quando sine aliis cibis, & opsoniis illatum dicit. Qui enim singillatim enumerat, nunc generatim dicit, nihil omninò præter aprum fuisse illatum, nihil tamen dubito, quin piperatum solitisque condimentis Apicio lib.8. cap.1. descriptis, præparatum mensis intulerit.

SED ET HIC MINIMVS) plus plusque extenuat cœnam Mancini, gradatimque descendit, sexagenos vocarat, aprum vnicum & nudum, eumq; minimum, dedit spectandum potiùs, quàm gustandum.

PVMILIONE) nano. pumilio & inermis occidisset, tam paruus erat, cùm alioqui iustum ægrè vir, quamuis valens & robustus conficiat. lege Xenophontis Cyneget. Et ad vnum aprum collocandum sæpè pluribus venatoribus opus. redi ad Amph. epig.15.

ARMATO) Armati nani pugnabant etiam in Amphit. Lipsius Saturn.

ET NIHIL INDE DATVM EST) triste spectaculum, aper in mensa, quem secare non audeas. Sic tenuiores conuiuas superbi Virrones tractabant Iuuen. Sat.5.

Hoc agit, vt doleas. nam quæ comœdia, mimus
Quis melior, plorante gula? ergò omnia fiunt,
Si nescis, vt per lacrymas effundere bilem
Cogaris, pressoq; diu stridere molari.

Hi conuiuæ sunt, vt prouerbio dicitur, non conuiuæ. Recurret hic locus infra sæpius. Arenam pro Amphitheatro accipe, vbi venatio aprorum. PONATVR) Agit Mancino pro tam lauta & liberali inuitatione gratias, precaturque, vti Mancinus nullum gustet vnquam amplius aprum, sed gustetur & deuoretur ab apro, quæ Lycambęa est conclusio. CHARIDEMVS) quem Domitianus noxium seu innoxium apro obiecit in Amphitheatro, vt alium patremfamilias, quòd parmulario fauisset, canibus, auctore Tranquillo, Domit.

Ad Stellam.

XLV. XXXVIII.

Lasciuos leporum cursus, lususq; leonum
Quod maior nobis charta, minorq; gerit,
Et bis idem facimus, nimium si Stella videtur
Hoc tibi; bis leporem tu quoque pone mihi.

** Quis hic Stella, dictum ep.8.* Elegans iocus Martialis. Stella * si tibi molestum est bis à me celebrari ludum leporum ac leonum, tu me vlturus eas, & bis in cena sæpiúsue appone leporem; illa mihi pœna magna voluptas. QVOD MAIOR MINORQVE CHARTA) Intelligis lector, librum singularem de spectaculis seu Amphitheatro, mancum esse. Nec enim opinor errabimus, si minorem chartam minorem librum interpretabimur. Minor liber est, qui pauciora continet epigrammata, vt pauca sanè habet ille singularis de Amphitheatro, ex quo nonnulla periisse certum est, cùm fragmenta quædam de eodem sint reperta, quæ in editionem Iunianam primùm sunt ex M. S. & Appendice Virgiliana translata. De leporum verò & leonum lusu nulla in singulari libro littera, nec in aliis à primo libris. Cumque sigillatim & seorsim ante sequentes hi duo prodierint, non potuit sequentes

citasse

citaſſe nondum ſcriptos; illum igitur ſingularem de ſpectaculis vocat minorem chartam, vt hūc primum maiorem appellat, quòd hic plura, ille pauciora epigrammata numeret. Niſi velis (quod non iudico) ad illum librum Martialis referre qui omninò interiit, de quo infra epig. 114:

Quæcunque luſi iuuenis & puer quondam,
Apinasq; noſtras, quas nec ipſe iam noui, &c.

Muſambertius chartam maiorem exponit τεχνικῶς, vt maior ſit Auguſtā & Liuiā, & huic inſcripta epigrammata miſſa Domitiano: minor Hieratica, 11. Fanniana 10. dig. Amphitheatrica 9. Saitica pauciorum. Emporetica 6. Plin. lib. 13. cap. 12. Auguſta ſeu Liuia erat 12. digitorum. de his eruditè Melchior Guilandinus de papyro. Hæc tamen explanatio vt probabilis eſt, ita certa non eſt, vt malim retinere meam. Nam duobus chartarum generibus ead. inſcribere carmina & diuerſis mittere non eſt bis idem facere, ſiue maiores ſiue minores chartas accipias. Sed forte eid. Stellæ miſit eadem carmina in maiori & minori charta. Ramireſius ad longiora & breuiora carmina id refert, & bis idem, ad idem argumentum, de luſu leporum ſeu leonum, quod minus veroſimile videtur, etſi poſsit per ſynecdochen excuſari. Accipit idem chartam maiorem & minorem pro quacunque charta ſeu magna ſeu parua ſeu mediocri, quod id non magni ſit momenti. Sed quod idem ſcriberet in omni charta, hoc moleſtum poterat videri, quod ioco excuſat, ſeu potius eludit.

Chartam porro pro libro & volumine poni ne dubita: Catullus iuratus teſtis epig. 2.

Iam tum cùm auſus es vnus Italorum
Omne æuum tribus explicare chartis.

Nemo tam tiro eſt, quin ſciat tria volumina Cornelij Nepotis à poëta laudari. noſter eodem intellectu ſæpius vſurpat. lib. 4. epig. 83.

Si nimis eſt legiſſe duos, tibi charta plicetur
Altera; diuiſum ſic breue fiet opus.

Nec pluribus opus ad ſolem oſtendendum in meridie.

BIS IDEM FACIMVS) Quî bis, cum hoc vno libro, ſeptenis epigrammatis hoſce ludos leporum celebret? 7. 15. 22. 49. 52. 61. 105. Bis refer ad binos libros, maiorem & minorem vt dictum, quamuis in vtroq; ſæpius idem argumentum & lemma tractarit.

BIS LEPOREM TV QVOQVE PONE MIHI) In cena appone mihi ad te vocato. quàm honeſtè & rectè ſimul petit cœnam, dignus tribus leporibus ob vnum hunc leporem.

De libro ſuo.

XXXIX. XLVI.

Edita ne breuibus pereat mihi charta libellis,
Dicatur potius, τὸν δ' ἀπαμειβόμενος.

Vt liber fiat, creſcatque ad iuſtam magnitudinem, néue paucæ chartæ intercidant, quod etiam bonis doctisq; vſuuenit, ſcribamus apta inepta. Τὸν δ' ἀπομειβόμενος) Videtur indiligentiam Homeri notare, qui ad nauſeam hemiſtichia quædam inculcat, cuiuſmodi ſunt.

Τὸν δ' ἠμείβετ' ἔπειτα
Ατρείδαί τε καὶ ἄλλοι ἐϋκνήμιδες Αχαιοὶ
Τὸν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη πόδας, &c.
Ὢ πόποι, ἦ μέγα πένθος —— Αρες ἄρες, &c.

Et id genus innumera, quæ inter eſt hoc τὸν δ' ἀπαμειβόμενος. In Iliad. & Odyſſea iteratum ſæpius. ἀπομείβομαι Heſychio eſt ἀνταποκρίνομαι viciſsim reſpondeo. Iterat verò Homerus non verſum tantùm, ſed multos ſimul eiſdem verbis, quæ nuncio mandata exponuntur, vt acceperat.

Nobis non licet eſſe tam diſertis,
Qui Muſas colimus ſeueriores.

Græcis nihil eſt negatum, præter fidem.

De Diaulo medico.

XLVIII. XL.

Nuper erat medicus, nunc est vespillo Diaulus;
Quod vespillo facit, fecerat & medicus.

De hoc ipso Diaulo Clinico paullò ante actum, epig. 31. *Chirurgus fuerat*, &c. Idem ferè hîc argumentum. Diaulus, cùm esset Clinicus seu medicus imperitus, multos ægros occidebat, efferebatque. factus Vespillo, idem facit, quod fecerat ante, hoc est, effert mortuos quos occidit, quod est Vespillonis.

De leone & lepore.

XLIX. XLI.

Rictibus his tauros non eripuere magistri,
Per quos præda fugax, itq́; reditq́; lepus.
*Quodq́; magis mirum * velocius exit ab hoste,*
Cùm nil à tanta mobilitate refert.
Tutior in sola non est, cùm currit arena,
Nec caueæ tanta conditur ille fide.
Si vitare canum morsus, lepus improbe, quæris,
Ad quæ confugias ora leonis habes.

** Velocior alii. Nec nihil à tanta nobilitate refert, melius emendatiusq́;*

Ludum hunc leporis & leonis iam sæpè supra cum poëta lusimus, infraque ludemus. Eleganter tamen & hic luditur à Martiale. Non solùm, inquit, non læditur à leone lepus, sed à canibus agitatus, ad hunc velut vindicem confugit, quod eo mirius videri debet, quo leones canibus sunt ferociores.

RICTIBVS HIS TAVROS NON ERIP. MAG.) Quamquam ita leones docerentur à mansuetariis, vti captam iam prædam dimitterent (vt Statius II. siluarum de leone mansueto, & Martialis lib. hoc sæpius de eod. scribunt) facilè tamen redibant ad ingenium & feritatem, si nimis auidis præda pinguis iam capta taurorum nempe & iuuencorum à magistris eriperetur. Quod & hîc Martialis affirmat de cicure leone, qui lepores quidem captos dimittebat, tauros verò hauriebat etiam inuito magistro, quos subinde, si durius tractarentur, extemplo lacerabant, cuius rei testis Martialis libr. A. epigram. 10. PER QVOS) per quorum ora. epig. 15.

Cum prensus blando toties à dente rediret,
Et per aperta vagus curreret ora lepus.

CVM NIL) altera lectio in orâ, vera & germana est. *Nec nihil à tanta nobilitate refert.* Quid refert autem? vt à leonis ore quasi robur quiddam accipiat, indeque celerius currat, vt tutius in rictu leonis, quam vel in arena vel cauea esse videatur. Alterius scripturæ hic potest esse intellectus (*Cum nil à tanta mobilitate refert*) cùm nil vulneris aut mali in tanto cursu, recursu, ingressu, egressu, fuga, reditu, dum excipitur ore, dum dimittitur, accipitur, miraculum dici possit.

SI VITARE CANVM) Apostrophe ad leporem à contrario. Mutato naturæ ordine, lepus vt sis tutus, confuge ad eum, quem maximè times, aut qui maximè timendus videtur. libro 4. de Damis idem scribit. *Vis Cæsar damis parcere, mitte canes.* IMPROBE) Vt infra vocat improbas tigres, nec vituperatio, sed laus est. Lepus alioqui timidum & imbelle animal, quam modò audacter subis ora leonis. Vnde timendum erat certum exitium, tu vitæ certum reperis præsidium. Exponunt alij τὸ *improbe*, δειλὲ κακὲ, καὶ πονηρὲ, quod vt hîc verum, ita falsum de tigribus.

Du loser feiniger Haß/ wie machstu dich so vnnütz.

Ad [a] Licinium.

XLII.

Vir Celtiberis non tacende gentibus,
Nostræq; laus Hispaniæ.
Videbis altam [b] Liciane Bilbilim,
[c] Equis & armis nobilem.
[d] Sterilemq; canum niuibus [e] effractis sacrum
[f] Vada Veronem montibus.
Et delicati dulce [g] Botrodi nemus,
Pomona quod fœlix amat,
[h] Tepidum natabis lene congedi [i] vadum,
Mollesq; Nympharum lacus.
Quibus remissum corpus âdstringas breui
Salone, qui ferrum gelat.
Præstabit illic ipsa figendas prope
[k] Voberta [l] prendenti feras.
Æstus serenos aureo franges Tago
Obscurus vmbris arborum.
Auidam [m] rigens [n] Dircena placabit sitim,
Et * Nemea, quæ vincit niues.
At cùm December canus & bruma impotens
Aquilone rauco mugiet,
Aprica repetens Tarraconis littora,
Tuamq; [o] Laletaniam:
Ibi illigatas mollibus damas plagis
Mactabis, [p] & vernis agros,
Leporemq; forti callidum [q] rumpes equo:
Ceruos relinques villico.
Vicina in ipsum silua descendet focum,
Infante cinctum sordido,
[r] Vocabitur venator, & veniet tibi
Conuiua clamatus propè.
[s] Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
Olidæq; vestes murice.
Procul horridus Liburnus, & querulus cliens:
Imperia viduarum procul.
Non rumpet altum pallidus somnum reus.
Sed mane totum dormies.
[t] Mercetur alius grande, & insanum sophos:
Miserere tu fœlicium;

* P.C. Nutha.

L.
a Licinianum non Licinium apertè, de quo Plinius 5. lib. 4. epist. 11.
b Turnebus Liciniane.
c Aquis legit Hiero. Surita.
d Senemq; Catũ: Catus mons perpetuis niuibus albus. Caluum C P. & Gruteri.
e & fractis.
f Vadaueronem melius.
g Boleti sed rectiueo Botrodi oppidum Celtiberiæ Tib. Graccho euersum Polyb. Boterdi MS. P.
h Tepidi. Tepida. P C. Tepidi natabis lene Cōgendi vadũ.
i Vada. al. Varũ. Gryphius sic legit. Tepida natabis lene Congedi vada. vt sensus sit. Nauigabis lene, id est, nauigio, tepida vada Cōgedi vel Cogedi.
k Voberca. P C. Vobisco prandenti.
l Prandenti. Vtraq; lectio probabilis. infra enim Vicina in ipsum silua descendet focum. & infra ep. 48. melius prendenti.
m recens Deret. Gryphius Dercelta.
n Dercenna. al. & P. CC. alit. Dercella, Durenna.
o Lacetaniam C P.
p vernos.
q rumpens equo, C P.
r Venabitur vocatus.
s Lanata quispiam legit, vitiosè.

t Mercatur. al. Mereatur C P.

Veroq́ fruere non superbus gaudio,
Dum Sura laudatur tuus.
Non impudenter vita, quod reliquum est, petit:
Cùm fama, quod satis est, habet.

Argumentum est in lemmate de Hispaniæ locis, haud satis apertum, potiùs enim hortatur Licinianum ad genialem vitam. Carmen hoc accuratius est castigandum à mendis, quibus est penitus corruptum, vt testatur Turnebus lib. 23. Aduers. cap. 25. *Extat*, inquit, *Turnebus, Martialis epigramma luculentum & egregium ad Licianum, vt editiones loquuntur, vt libri suggerunt antiquæ fidei, quibus plurimum, meisq́ in tribunalibus ferè eorum testimonio res multæ secantur, & lites deciduntur, ad Licinianum, in quo multa reperio partim corrupta, partim aliter edita, quàm scripta.*

A Celtis Gallis & Ibero amne dicti Celtiberi.

VIR CELTIBERIS NON) Clarissime Liciniane, qui decus & columen es Hispaniæ. Celtiberia alternantibus finibus olim, nunc latior, nunc angustior fuit, propriè tamen ab Occasu ad Ortum à Salonis fluuij fontibus, qui ad Medinam Celinam (quibusdam hæc Ecelesta fuit) scatent, ad Nertobrigam, quæ nunc Ricla est, protendebatur. Caunum montem ad Septentriones, ad Austrum Tagi fontes habet prope Albaracinum, quæ vrbs antiquis Lobetum fuisse creditur. Celtiberiam describit Plinius lib. 3. cap. 3. Strabo accuratè lib. 3. qui Bilbilim exprimit Celtiberiæ oppidum, immò CCC. oppida seu arces cum oppidis Gracchο disiectas ait. Ptolemæus lib. 2. plurima Celtiberiæ oppida numerat, adiungitq́; Bilbim corruptè pro Bilbili.

Hic mutus & infans est disertus meus Ramiresius.
Bilbilis descriptio.

VIDEBIS ALTAM LICIANE BILBILIM) Qui leguut Liciane primam syllabam naturâ breuem, velut in eculeo, vt ait Turnebus, extendunt. De Bilbili oppido Hispaniæ & patria Martialis scribit Plinius lib. 39. cap. 14. Frequentissima est patriæ mentio, vt in vita declarauimus. Hic quod apud Varios notaui, enotabo. Straboni Bilbilis Græcè *βίλβιλις* (nam apud Ptolemæum corruptè legitur *βίλβις*) Hispaniæ Tarraconensis oppidum in Celtiberis vulgo Caiataiud, vt Villanouanus & alij coniectant. In vico Huermedam Bilbilitanas reliquias hodie etiam extare scribit Hieronymus Surita. Augusta Bilbilis est in æreo * Tiberij nummo. Hanc tamen Bilbilim Varrerius in Itinerario suo Lusitana lingua conscripto, negat esse Calataiud, qui Calataiud in campestri loco ponit, cùm Bilbilis in arduo monte, vt poëta noster scribit sita fuerit. Inde tamen milliario Hispanico dimidio abesse montem Bambala seu Bambola, vt Surita legit, vndiq; ferè Salone fluuio cinctum, in quo monte hodie multa in ruinis monumenta antiquitatis eruuntur, quę Bilbilim ibi positam testantur. Bilbilis Trogo etiam lib. 44. fluuius est ferrum durans. Hunc Varrerius in Salonem iuxta Bilbilim exonerari tradit, indeq; nomen oppido datum. Plura super his Ortelius. ARMIS NOBILEM) Aquis & armis nobilem, vel armis aquisque nobilem legendum. Salonem enim intelligit. Hieronymus Surita rectè castigat. Quamquam Palatini codices nihil monent de aquis vel equis. Gruteri editio habet

** Huius nummi delineationem seu scripturam lege apud Adelphum Occonem in Tiberio. p. 93. edit. 2.*

Equis & armis ——

Et Hispaniam ab equis præsertim Asturconibus infra libr. 13. laudat noster. STERILEMQVE CANVM NIVIBVS) Turnebus in pergamenis legit. *Senemq́ Canum niuibus.* Vt Canus nomen montis sit canicie niuium albicantis, & senis, audacia & lascinia poëtis vsitata & frequenti, magis tamen probat Turnebus, vt legatur senemque canum niuibus, vt Vadauero mons intelligatur. Quid si legendum sit senemque Caunum? Caunum enim montem, vt Mariana scribit, Celtiberia ad Septentrionem habet, quæ plaga cœli est frigidior. Nec Caunum procul Bilbili affirmat Mariana lib. 1. cap. 3. Caluum appositè ad mentem poëtæ, etsi, canum, niuibus, non minus bellè.

ET FRACTIS VADAVERONEM MONTIBVS) An promontorium sacrum est, de quo Plinius libro 4. cap. 24. *Promontorium sacrum è media prope Hispania prosilit.* *Allusum*, ait Perottus, *ad historiam: Sacrum enim montem nefas esse ferro tangere, sed niuibus aut fulgure, aut imbribus rumpi, suaque sponte scindi, aurumq́ patere colligendum.* Cæterum Vadaueronem emendo, vnaque voce iunctim lego cum doctis viris Vadaueronem. Sensus est: videbis Liciniane senem Caunum & fractis (ita lego) montibus sacrum Vadaueronem: montem autem Vadaueronem fractum, & in insulam positum docet Hieron. Paul. libro m. s. de fluminibus & montibus Hispaniæ: *quidam*, inquit, *non temerè montem Celtiberiæ esse existimant, ab aliis effractum & in insulam positum, quem nunc Vadauicorem corruptè vocant.* Ortelium vide. Quòd Perottus vocem diuidit cum Domitiano & Vada Veronem legit interpretaturque quasi facilia sint vada ad montes, & *Vada Vero* sit appositio, vt si dicas transitus Istrum. (Vero enim Ptolemæo fluuius est) versum & sententiam corrumpit. Vadum enim vtramque rapit. Lego igitur Vadaueronem quondam montem, postea in peninsulam redactum. ET DELICATI DVLCE BOTRODI NEMVS) boleti Turnebus ex veteribus libris scribit: *vbi hodie*, inquit, *semper Botrodi cuditur. Mihi quidem nemus significare quoddam videtur, vbi delicati expetitiq́ Romanis hominibus Boleti nascebantur ad instruenda mensarum fercula.* Verius tamen sit siue Boleti, siue Bottrodi legas, proprium nomen loci communem appellationem cibi esse. Vicum non procul Segobriga Perottus facit, Domitius oppidum pascuis

& siluis

& filuis amœnum, sed absque teste diuinat, rectè tamen, vt opinor, est huius infra mentio lib. 12. vbi etiam Betrodum appellat. P.C. Baterdi suggerit: plura non suggero.

POMONA QVOD FOELIX) Pomona hortorum Dea, à pomo dicta. cuius historiam leges apud Ouid. 14. Met. Gyraldum. Syntagmate 1. historiæ Deorum.

TEPIDVM NATABIS LENE CONGEDI VADVM) triplicem reperio lectionem. legunt nonnulli, vt Turnebus, *Tepide natabis leue, vel lene*, vel *line*; alij *Tepidi natabis lene Congedi vadum*. cuius quidem sensus est: tu Liciniane natationibus operam dabis in fluuio Congedo leniter fluente & solibus æstiuis calente. Luce tepida, id est, æstate; sed hanc lectionem repudiamus, legimusque *Tepida natabis lene Congedi vada*, seu, *Tepidi natabis lene Congedi vadum*. Cuiacius lenem paruulā ait nauē. Ergo egelidi vada Congedi lene natabis, seu natabis in lenibus vadis, hoc est, leniter stagnantibus tepidi Congedi, calentis sole fluminis. natabis lene. si pro naui accipias, ἀκυρολογία est, natare naui. Heraldus ἐπιθέτως vel ἐπιρρηματικῶς positum putat τὸ lene, quamuis non neget lenem & lenunculum πίτυλον ἢ σκαφίδιον valere, quod & Gloss. & Marcellinus lib. 14. docent. P.C. Tepidi natabis lene Congedi, seu Congendi, vada.

MOLLESQVE NYMPHARVM LACVS) Lacus enim Nymphis sacri, & Nympha quasi lympha. MOLLES) aqua enim mollis, molles, non rapidi, sed leniter stagnantes. QVIBVS REMISSVM CORPVS) Quibus lacubus solutum æstu longo calore corpus refrigeres. ASTRINGAS) aqua enim frigida claudit meatus corporis, corpusque contrahit. BREVI SALONE) Salo nobilis Hispaniæ fluuius, sed tenuis non altus, sic enim interpretor breuis, nisi sit breuis eius cursus, ad cuius fontes incipit Celtiberia. QVI FERRVM GELAT) ferri secturæ circa Salonem. hinc Poëta, ferrum gelat. multa huius vbiq; mentio apud Martialem. Hodie Xalon dici affirmat Arias Montanus, Iustin. 44. lib. Bilbilim vocat. Nullum apud eos telum probatur, quod non aut Bilbili flumine, aut chalibe irrigatur. Antonius quoq; hoc tractu aquas Bilbilitinas ponit. PRAESTABIT ILLIC IPSA VOBERTA) Vobercum alij. * Hier. Paullus lib. de montibus & fluminibus Hispaniæ vrbem in agro Bilbilitano esse scribit, Bolerca est Varrerio & Montano. Illa ipsa Voberta circumsepta siluis, præstabit copiam ferarum figendarum. PRENDENTI) malo prandenti. Accubans in prandio venari poteris, & ex mensa feras iaculis configere. sic enim infra in hoc carmine. *Vicina in ipsum silua descendet focum*. non nescio venatoriam vocem esse prendenti. sed huc magis prandenti videtur facere, nec pugnauerim, rectè etiam alterū intelligi posse, quod Colerus notat. AESTVS SERENOS) Calores æstiuos, qui in Hispania maximi, temperabis, si in vmbroso & opaco arboribus corpus Tago merseris, aut sub arboribus ad Tagum consitis velut in vmbra latebis. Tagus & auro, & plurimorum scriptorum encomiis est laudatus. Plinius multa super hoc de auro inueniendo. AVIDAM RIGENS) Dercennam, Derceltam, Deretam, aliis dictum hunc fontem reperio. RIGENS) recens, vt alij. Turnebus *reperio, inquit, Auidam recens Dercelta. Recens autem eleganter erit, rigens frigens, quo significatu dicit Trallianus recentatum vinum à Latinis dici, vt & frigerans Aganippe dixit Catullus.* ET NEMEA QVAE VINCIT) Et nomen hoc fontis est gelidissimi. Nemeta habent alij. & dubitant de fonte & flumine. * AT CVM DECEMBER CANVS) December apud Poëtas plerunque pro ipsa hieme accipitur. IMPOTENS) sæua, dura incocto & crudo frigore horrida. AQVILONE RAVCO MVGIET) Aquilo frigidus semper ventus à septentrione spirans, cui contrarius est Auster. RAVCO) aspero nec clarè sonante, sed fremente & sæuiente tempestate mixtus. APRICA REPETENS) sub hiemem, secedes Tarraconem cœlo temperato & clementi subiectam. Tarraco Scipionum colonia nobilissima, imperij quondam Romani sedes, vnde iura dare populis, belli pacisque consilia prodire moris erat. Diuisa autem olim Hispania in tres partes fuit, Lusitaniam, Bæticam & Tarraconensem, quæ à Tarracone nomen accepit. Mariana lib. 1. Plin. lib. 3. cap. 3. & 4.

* P.C. Vobisco.

* P.C. Et Nutha.

APRICA) insolata, calida, soli exposita. TAMQVE LALETANIAM) De Laletanis Plin. 3. cap. 3. *Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen Rubricatum, à quo Laletani & Indigetes.* Laletanum vinum laudat Plinius lib. 14. cap. 6. Noster lib. 1. ad Sextil. non valde probat. IBI ILLIGATAS) Vide Turnebum lib. vltimo, cap. vlt. Ibi in Laletania venaberis damas & apros. VERNOS APROS) mallem vernas apros, vt habet alia lectio, & probat Turnebus. Vernæ autem apri sunt indigenæ natique in viuariis. PLAGIS) retibus, casibusque textilibus. LEPOREMQVE FORTI CALLIDVM) de venatione leporis Oppianus lib. 4. Cynege. CALLIDVM) nam simul atque canes ac venatores viderunt, ad montium vertices tendunt, quando optimè norunt, quòd anterius sint breuiores sibi pedes, equis verò & canibus ascensus sint difficiliores. Xenoph. in Cyneg.

* RVMPES) rumpes pro interimes, occides posuit, vt Ouidius.

Idmonaq; audacem te quoq; rumpat aper.

* Rumpens Cl.

Et Martialis lib. 12. epig. 14. *Sæpius est equitem rumpere quàm leporem.* Ita eleganter apud Solinum cap. 20. frangere pro interimere positum est. *Apud hos, inquit, populos nati canes omnibus feris anteponuntur, frangunt tauros, lepores perimunt.* aliàs rumpes cursu lepores. Tur. lib. 24. CERVVM RELINQVES VILLICO) quia leporina optima inter quadrupedes, vt lib. 13. diximus ad illud distich. *Inter aues turdus, &c.* hinc lautorum mensis potiùs quàm rusticorum seruit. An quod ægrius capiantur lepores,

res,quàm cerui? & ceruos villicus capere lepores non poſsit? Tuam fidem Ramireſi,cur hanc meam interpretationem præteriiſti & tibi adſcripſiſti, & alteram carpſiſti,cum vtraque mea ſit, etſi altera viſa prius melior? Vicina in ipsvm) Viuaria credo & leporaria intelligit villæ inſtrumenta, aut certè villam in ſiluis mediis ſitam. Ita Plinius ſecundus in epiſtolis,& noſter ſupra Et Sidonius epiſt.2.l.2. Infante cinctvm sordido) Infante villici, qui parum delicatè & politè mundéue ruſticam prolem educat. Horat.lib.2.car.od.18.

In ſinu ferens Deos
Et vxor & vir,ſordidosq́ gnatos,

Vocabitvr venator) Alia ſcriptura habet Venabitur vocatus,& ſenſus erit,vicinus quiuis vocatus perinde,ac venator venabitur, aut, Venator Liciniane, cùm voles, venabitur, vt poſsis inſtaurare conuiuium. Conuiuam autem quemuis ex vicinis,& quoties voles,ex ipſis tuis ædibus ipſe vocare poteris, nec erit opus, vt procul mittas ſeruum ad conuiuam quærendum. Muſambertius ſeruat vocabitur venator ſocius venationis ad conuiuium vt vicinus, nec erit opus vocatore ſeruo. Lvnata nvsqvam pellis) Lunati nuſquam calcei, qui nobilitatis inſigne. Plutarchus problem. 76. *Quid eſt, quòd qui nobilitate præſtare videntur,lunulas in calceis ferunt? an vt dicit Caſtor,eſt ſignum eius,qui in luna eſt habitationis, & quod poſt mortem animæ rurſum lunam ſub pedibus habeant? An quod Arcades, qui cum Euandro in Italiam venerunt. Proſelenes lunares appellati eo genere calcei vterentur, nobilesque Romani ab Euandro ſe ducere originem illo ſigno oſtenderent.* Iuuenal. Sat. 7.

—— & nobilis & generoſus
Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.

Papinius ſilua 5. Protrept. ad Criſp.

—— genitum ſi curia ſenſit,
Primaq́ patritiæ clauſit veſtigia luna.

Philoſtratus lib.2.ſophiſtarum. μηνοειδὲς ἐπισφύριον σύμβολον εὐγενείας,lunati calcei nobilitatis ſymbola. Hinc apud eundem Philoſtratum extat prouerbium, σὺ τὴν εὐγένειαν ἐν τοῖς ἀστραγάλοις ἔχεις. tua nobilitas in aſtragalis ſita eſt. Huc pertinet & illud Mart.lib.2. *Non heſterna ſedet * lingula plantæ.* lege Iunij adagia, *In aſtragalis nobilitas,* Cent 3. ad 23.

* *quid ſi, lunula?*

Et nvsqvam toga) Diuites apud Romanos comitabantur clientuli togati ſportulæ cauſſa,maneque ſalutatum togati ventitabant, atque adeò nuſquam abierunt à latere diuitis,quod honoris & officij cauſſa factitabant, vt hodiè aulici adſunt principi. Martialis illam turbam togamq; moleſtam non occurrere dicit in Hiſpania vt Romæ,ibi ſe opimo otio & quiete frui poſſe. In eodem ſenſu vſurpat togam libro 10. epigram. 47. *Toga rara,mens quieta.* Olidæqve vestes mvrice) Purpuræ de murice,lib.13. *Veſtes imbutæ murice,* murex genus piſcis eſt coloris florem in ore gerens, &c. Plin. Olidae) quæ olent muricem, infectionem coloris purpurei,abſunt,inquit Martial. homines togati nobiles, & purpurati, ſimilisque turba grauis & moleſta. Procvl horridvs Libvrnvs) Liburnus præco publicus,qui citabat reos, actionem proclamabat,aliaque id genus,quæ horrorem hominibus incutiebant, actitabat. de hoc Iuuenal.

——primus clamante Liburno,
Currite,iam ſedit,rapta properabat ab olla.

Et qvervlvs cliens) Nunc hoc deeſſe, nunc id damni feciſſe,nunc extrema pati quiritantur apud dominos,ita moleſti. quæ moleſtia non eſt in ſeceſſu Laletano. Rectius fortè de patronis cauſsid. accipias hunc locum,quibus moleſti rei,vt lib.12. ad Clientes. epig. 69. Imperia vidvarvm procvl) Viduarum,quæ ſuccedunt viris mortuis in familia adminiſtranda,omniaque ipſæ regunt. Cùm pro dominis & patronis parere cogeris vxori quondam,deinde mortuo viro imperanti viduæ omniaque adminiſtranti. dixit imperia. Imperioſius & arrogantius imperant fœminæ, quàm viri,propter innatam ſuperbiam. Verè Iuuen. Sat. 6. *Intolerabilius nihil eſt,quàm fœmina diues.* dura quoque & ſæua iuſſa dicuntur imperia. Hinc Manlius imperioſus, & imperia Manliana.

Non rvmpet altvm palli. som. re) Qui ante lucem ianuam pulſet tuam,& vel deprecetur aliquid,vel roget mitem ſententiam,vel petat,vt cauſſam ſuam agas. Pallidvs) curis anxius,& metu trepidus. Horat.lib.2.epiſt.1.

—— & ſolemne recluſa
Mane domo vigilare, clienti promere iura.

Sed mane tot. dor.) ſecurus in vtramque aurem ſine interpellatore in multam lucem dormies. Mercetvr alivs gran. et in. sop.) οὗτος ὁ σοφός Græci de excellentibus viris aut libris eruditis dicebant: ad quod Martial. alludit. ſcio me σοφῶς aduerbio expreſsiſſe, vt referrem ad acclamationem populi. ſicut illa euge, bellè, &c. laudis & ſapientiæ nomen, qua de re plura ſupra epigram. 4. * Mercetvr) ſolebant nonnulli Romani poëtæ mercede conducere auditores & laudatores carminum, atque ita mercari acclamationes. Horatius epiſtola libri 1. vltima.

Inſanum σοφῶς, antitheſis.
* *Mereatur, Mereatur alij.*

Scire

Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet, ametq́; domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor,
Impensis cœnarum, & trita munere vestis.

Atque idem in Art. poët.

Vt præco, ad merces turbam qui cogit emendam,
Assentatores iubet ad lucrum ire poëtas,
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.

Et Persius Sat. 1.

——calidum scis ponere sumen,
Scis comitem horridulum trita donare lacerna,
Et verum, inquis, amo: verum mihi dicite de me.
Qui pote? vis dicam? nugaris.

Et Mart. ipse Lib. 6.

Quòd tam grande sophos clamat tibi turba togata.
Non tu Pomponi, cœna diserta tua est.

MISERERE TV FOELICIVM) Sed hæc fœlicitas misera est. ironica Antiphrasis. nemo enim miseretur fœlicium, sed miserorum. ride tu talem felicitatem Liciniane, quæ præter splendidam miseriam habet nihil. MISERERE) digni enim sunt commiseratione, qui se tantum putant felices, cùm curis & laboribus, ac molestiis innumeris, vel opes, vel laudem affectant.

VEROQVE FRVERE NON SVP. GAVD.) Verum gaudium appellat Martialis vitam genialem, cura omni & labore molestiaque vacantem. NON SVPERBVS) labores & honores, & magistratus non ambiens, aut famam & acclamationes, & grande sophos contemnens. allatrationes Iberici catelli non magis moror, quam canis betas. DVM SVRA) Causidicus nobilis. Palphurius Sura. Sura tuus laudetur, tu epulare, fruereque commodis tuis. SVRA) amicus Liciniani & Martialis. de quo sæpius alibi, & Suetonius in Domitiano, & Plinius in Epistolis.

NON IMPVDENTER VITA) Tu Liciniane iam pridem omni laude domi forisque cumulatus, famam augere, quam es immortalem consecutus, non potes. Ergo viue de reliquo, genioque serui.

Iocus ex Homero in Cocum.

XLIII. LI.

Si tibi Mistyllus cocus, Æmiliane, vocatur,
Dicetur quare non Taratalla mihi?

Lepidus iocus ex 1. Iliade Hom. quanquam hunc eundem versum alibi, vt alios ex more iterat. AEmilianus cocum suum vocauerat Mistyllon, qnod verbum est apud Græcos, & significat *diuidebant*, secabant in minutas partes, à μιςύλλω, sequunturque apud Homerum hę quatuor voces. τ' ἄρα τἆλλα, quæ pertinent ad verbum, *ac minutatim secabant & alia.* Martialis coniungit omnes quatuor voces, & vnam creat *Taratalla*, quæ vox coniuncta lepida est, & homini tardo, insulsoque belle conuenit. Totus Homeri versus est.

Μίςυλλόν τ' ἄρα τἆλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

Virgil.

Pars in frusta secant, verubusq́; trementia figunt.

Multas hic alij τὰς λύσεις λόγων.

Ad Leporem.

XLIV. LII.

Non facit ad sæuos ceruix, nisi prima, leones.
Quid fugis hos dentes ambitiose lepus?
Scilicet à magnis ad te descendere tauris,
*Et, quæ non cernunt, frangere colla velint.**
Desperanda tibi est ingentis gloria fati:
*Non potes hoc tenuis præda * sub hoste mori.*

* erotetice alij, velint?

* hellenismus. Homer. Iliad. α.

Idem superioribus dicit aliis verbis. CERVIX PRIMA) grandis pinguis, & vasta, cuiusmodi est taurorum, aprorum, &c. Ita supra seruantur magnis isti ceruicibus vngues.

AMBITIOSE) frustra quæris gloriam fati à leone, non persequetur te leo, nec irritabis fugiendo, vt sequatur. SCILICET A MAGNIS) tauri sunt præda leonum, non lepores, turpe est ei pugnare cum pumilione, qui vicerit gigantes. videtur commodus sensus sine nota interrogationis. ET QVAE NON CERNVNT) Ita infrà: *Intres ampla licet, Esse tamen vacuo se leo dente putat.* FRANGERE) *Frangere tam paruas nō didicere feras.* DESPERENDA TIBI) Nam vinci à fortibus aliqua laus est. Ita solatur Lausum AEneas apud Virgil. 10.

Hoc tamen infœlix miseram solabere mentem
Æneæ magni dextra cadis——

Ita Pallas 10. seipsum apud eundem.

Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis,
Aut letho insigni: sorti pater æquus vtriq; est.

Et apud Ouid. lib. 5. Met. Nileus ad interfectum Perseum.

Aspice, ait, Perseu nostræ primordia gentis
Magna feres tacitus solatia mortis ad vmbras,
A tanto cecidisse viro——

Et lib. 12. *Quisquis es ô iuuenis, dixit solamen habeto*
Mortis, ab Æmonio quod sis iugulatus Achille.

Et lib. 9. *——nec tam*
Turpe fuit vinci, quàm contendisse decorum est,
Magnaq; dat nobis tantus solatia victor.

Ita Curtius lib. 7. de triginta captiuis Sogdianis ad supplicium ductis, qui ad Alexandrum Magnum: *Si ab alio occiderentur, tristes morituros fuisse respondent. Nunc à tanto rege victore omnium gentium maioribus suis redditos, honestam mortem, quam viri fortes voto quoq; expeterent, carminibus sui moris lætitiaq; celebrare.* Ita Diocletianus ad Aprum apud Vopiscum in Numeriano. *Gloriare Aper Magni Æneæ dextra cadis.* Martialis infrà: *Quantaq; de magna gaudia morte tulit.* NON POTES HOC TENVIS) non dignatur te vel aggredi, vel occidere: *Scit enim sine gloria vinci, qui sine periculo vincitur,* Seneca.

Quinctianum facit assertorem.

LIII. XLV.

Commendo tibi Quinctiane nostros,
Nostros dicere, si tamen libellos
Possum, quos recitat tuus poëta;
Si de seruitio graui queruntur,
Assertor venias, satisque præstes,
Et cùm se dominum vocabit ille,
Dicas esse meos, manuque missos.
Hoc si terque quaterque clamitaris,
Impones plagiario pudorem.

Fidentinum, de quo supra & infra, furem carminum perstringit, rogatque Quinctianum, vt testis contra, & assertor veniat. An hic Pompeius Quintianus est quem laudat epist. 9. lib. 9. Plinius?

COMMENDO TIBI QVIN. NOS.) Sic Catullus ad Aurelium. *Commendo tibi me ac meos—* NOSTROS DICERE SI TAM. LIBEL.) correctio. Illud enim, quod nobis surreptum est, in aliena est potestate. Atque iure quidem nostra sunt, re autem & vsu furis. Ita eadem nostra, & non nostra sunt. QVOS RECITAT TV. POET.) Velut suos, non meos. Tuus poëta Fidentinus, in quem sequens est epigramma. SI DE SERV. GRA. QVER.) Incipit alludere ad legem vindiciarum, de liberali caussa. Est autem eiusmodi: cùm liber homo per iniuriam ab altero in seruitutem redigitur, vt apud Liuium lib. 3. M. Claudius Appij Clodij X. viri impulsu Virginiam Virginij filiam per fraudem in seruitutem asserere conabatur. Lex tamen vindiciarum latius patet, & est, cùm litigatur de ea re apud Prætorem, cuius incertum est, quis debeat esse professor. Et ideo qui eam tenet, satis dat pro præde vindiciarum. Si, inquit Martialis, mei libelli à Fidentino seruitute oppresi querentur de iugo seruitutis & iniuria, tu quæso Quinctiane vindica.

ASSERTOR VENIAS) in libertatem assere. Assertor græcè καρπιστής, vt assertio καρπισία. Charisius καρπισίας vindicias exponit ab iniectione, prehensioneque manus: sic explicari puto, quòd qui asserebat, vindicabatque, asserendum, manu comprehendebat. Turnebus lib. 27. cap. 15. Cuiacius

cius autem ad lib.5. Iulij Paulli recept.sent.tit.1. *Assertor est*, inquit, *vindex alienæ libertatis. Publicè autem licet cuiuis eum, qui status controuersiam patitur, manu asserere: libertas enim publicam tutelam meretur.* Vide de Assertore Brissonium lib.5. pag.383.& 384. Nec verò potest quisquam, nisi dato assertore de libertate litigare. Briss. de liberali iudicio. suprà epig.15. huius libri. SATISQVE PRAESTES) satis des. præstes à *pras* deducitur. Verbum iuris est, defendas, prædes des, quibus caue de carminibus meis. Multa super his assertionibus Musambertius contra Ramiresium. ET CVM SE DOM. VOC. ILLE) Fidentinus, cùm se auctorem carminum iactabit. Manet in allusione Martialis, & Dominus significat possessorem. DICAS ESSE MEOS, MANVQVE MISSOS) Formulam iudicij vindiciarum insinuat, quam & alij poëtæ tangunt. Plautus Rudent. *Nescio: neque ego istas vestras leges vrbanas scio. Nisi quia* HVNC MEVM ESSE DICO. ET EGO ITEM ESSE AIO MEVM. Plura de hac re vide ad Paullum in l. si rem. ff. de rei vind. Vlpianum & alios.

Virgilius Ecloga 9. *——aduena nostri,*

(Quod nunquam veriti sumus,) vt possessor agelli
Diceret. HAEC MEA SVNT, VETERES
MIGRATE COLONI.

Et lib.1. AEneid. Ouid. lib.2. Amorum.

Et dicam MEA SVNT: *iniiciamq́ manus.*

Apud eundem. Venus Aprilem vindicat.

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum,
Quem Venus iniecta vindicat alma manu.

Ex manuum enim iniectione suum esse designabant mancipium aut seruum. Hinc Martialis dicit libellos à se editos suos fuisse, manuque missos, & libertate donatos, seu in lucem, quasi libertatem editos, quos tamen seruitio premat Fidentinus.

HOC SI TERQVE QVATERQVE CLAMITARIS) esse meos libellos. *Ter quaterq́* solennis est priscorum obtestatio, exclamatio, gratulatio; caussa est septenarij numeri perfectio, de quo multa Macrobius cap.6. de Somnio Scipionis, & cap.5. Virgilij interpretes ad 1. AEneid. Hoc loco obtestantis est.

IMPONES PLAGIARIO PVDOREM) Affectum pudore, coërcebis furem, & Lauernionem. Plagiarius, verbum Iuris, dicitur is, qui plagij crimen commisit, id est, qui liberos emit aut vendit, seu liberos, seu mancipia supprimit, furatur, & vendit pro suis. in C. ad l. Fab. de plagiariis & aliis locis. Plagiatorem Tertullianus appellat lib.2. aduersus Martionem. Auctor Etymologici. *ἀνδραποδιστὴς δὲ οὐ μόνον ὁ τοὺς ἐλευθέρους ἀπάγων εἰς δουλείαν, ἀλλὰ καὶ ὁ τοὺς δούλους ἀπὸ τῶν δεσποτῶν ἀποσπῶν.* Dictus est Plagiarius, quod lege Fabia, plagis damnatus esset, repugnat tempus & dimensio huic originationi. Beroaldus ergo verè, cum quo potius existimem à verbo Græco *πλάγιος* natũ, quod obliquum & transuersum sonat, & *πλαγιάζω* obliquo, & *πλαγίως ἐπίρρημα* apud Hesych. quod dolosè fraudulenter, quasi plagiarius per dolum, & fraudem hominem circumueniat, & in seruitutem rapiat, vendat, supprimat, &c. vt Tindarus apud Plautum Hegionis filius à seruo plagiario surreptus fingitur. Accedit primã syllabam in hoc græco breuem, longam, si à plaga, (quæ Græcè *πληγὴ*) deducas. Cuiacium lege lib.9. Cod. Iust. tit.20. ad legem Fabiam de plagiariis.

Martialis hic in legum allusione perseuerans accipit plagiarium pro eo qui libellos seruitute oppresserat, & carmina Martialis pro suis recitârat, furem inquam carminum, quem Ausonius vocat Lauernam.

Nec iam post metues vbiq́ dictum:
Hic est ille Theo poëta falsus
Bonorum mala carminum Lauerna

Glossa Isidori Lauernam latronem dicit, vt qui alienos filios seducit. Lauernam, Romani fures precabantur, vt instituta sua, & consilia furandi, & mentiendi fortunaret. Horat. — *Pulchra Lauerna*

Da mihi fallere.

Arnobius lib.4. aduersus gentes, Mercurium cum Lauerna fraudibus furtiuis præsedisse docet. Idem lib.7. Deam Lauernam furum.

Ad Fidentinum.

LIV. XLVI.

Vna est in nostris tua, Fidentine, libellis
Pagina, sed certa domini signata figura,
*Quæ tua traducit manifesto * carmina furto:*
*Sic interpositus * vitio contaminat * vncto*

** crimina.*
** Villis contaminat Vncto. an Villo Vncto potius?*

 Vrbica

Vrbica Lingonicus Tyrianthina bardocucullus:
Sic Aretina violant Crystallina testæ:
Sic niger in ripis errat cum fortè Caystri,
Inter Ledæos ridetur coruus olores.
Sic mihi multisona feruet sacer Atthide lucus:
*Improba Cecropias * effundit pica querelas,*
*Indice non opus est nostris, nec * vindice libris,*
Stat contra, dicitq́; tibi tua pagina; fur es.

P C. interposito vilis contaminat vnco.

** offendit. offundit.*
** Indice.*

Ad hunc plura sunt epigrammata.

Idem argumentum cum superiore de Fidentino fure, quem ait tam malum poëtam, vt secerni eius carmina à suis, à quouis possint, non secus ac corui à cygnis.

Vna pagina tua est in nostris epigrammatis, quę tu tibi transcribis. Vt posset Fidentinus sua dicere, admiscuit alienis aliqua epigrammata de suis. SED CERTA DOMINI SIGNATA FIGVRA) Adiuncta mali poëtæ nota, nam illa ipsa & sola pagina inepta, illepidaque, & inficeta declarat, quis eius dominus & auctor sit. QVAE TVA TRADVCIT) Nil muto in lectione; sententia est, quæ pagina apertè docet, te furem esse, & tua carmina, seu quæ tibi ascribis, aliunde surrepta esse. TRADVCIT) prodit, arguit manifesti furti. Ita Tibullus El. 1. *Me mea paupertas vitæ traducit inerti.* & noster lib. 3. epig. 74. *Desine si pudor est, miseram traducere caluam.* & lib. 6. epig. 77. SIC INTERPOSITVS VIT. CON. VNC.) Sic legendum docet Turnebus pag. 339. Mendosus mea sententia versus. Quid si scribas filo. *sic interpositus filo contaminat vncto,* id est, filo crasso, aut villo. Sensus constat, vt Bardocucullus inter Thyrianthinas sordet, ita tuum carmen in meo libello. Vt inter purpuram crassus & vnctus bardocucullus apparet; ita mea carmina quamuis confusa tuis facilè noscuntur propter dictionis & ingenij florem. Quæ hic pro Cicerone dicit Musambertius, rectè habent, sed nescio an pari modo pro Demosthene, cum notat Gellium capite 29. lib. 15. scribentem, orationem à Demosthene annum XXVII. agente contra Androtionem & Timocratem habitam. Affirmat Musambertius ex Dionysij Halicarnassei epistola ad Ammæum à Demosthene anno XXV. dictam. Sed noster Andreas Schottus in vita Demosthenis docet Dionysij calculum esse castigandum. Enimuero hæc quæstio extra lineam est, redeamus in viam. BARDOCVCVLLVS) Gallica vestis penulæ, vel pallio similis adiuncto cucullo. Martial. lib. 14. *Gallia Santonico vestit te bardocucullo.* Breue genus vestis constat ex Matt. lib. 1. epig. 93.

Cerea si pendet lumbis, & trita lacerna
Dimidiasq́; nates Gallica palla tegit, id est,

Bardocucullus. Fit à bardus, quod vel cantorem, vel tardum & stolidum notat, Cantores autem Gallici bardi. Turnebum testor Gallum lib. 25. cap. 24. Sed alij Lucanus, & Marcellinus bardum cantorem minimè stolidum, sed sapientem faciunt, sic enim Lucanus:

Plurima securi fudistis carmina bardi.

Et Marcellinus: *Per hæc loca hominibus paulatim excultis viguere studia laudabilium doctrinarũ inchoata per bardos & eubages, & Druidas, & Bardi quidem fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus, cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Iuuenalis *bardaicum* (sic enim legendum docent) iuuenem vocat militem Gallum, barbarum nempe, non Romanum. Plurima super hoc Marcellus Donatus in Capitolinum p. 208. 209. 898. Hisce verbis: Quales verò essent cuculli Bardiaci, & cur sic dicti, indagandũ. A Bardo bardiacum deriuatum fatentur omnes; Bardus autem Nonio appellatur hebes ingenio, & stultus, βάρδιστ enim Græcis tardus dicitur. Vnde Homerus Iliad. 4. ἵπποι βάρδιστοι. Festo quoque stultus & tarditate ingenij dicitur. Et Cic. pro Cæc. Nimis audacem nimisq́; bardum scripsit. Et lib. de Fato. Zopyrus Physiognomon stupidum esse Socratem & bardum dixit. Ex qua huius vocis, Bardi significatione, forte aliquis bardiacos cucullos deriuatos existimare posset, quum & nostris temporibus moriones, stulti & fatui, qui Principum deliciæ sunt, cucullati incedant. Verum aliunde petendam deriuationem huiusmodi existimamus. Ammianus Marcell. 15. Gallos enumerat Bardos, quos fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitare tradit. Eosdem à studio Philosophiæ, vaticinationibus, & carminibus laudatos inprimis, Strabo lib. 4. Diodorus Siculus lib. 6. cap. 9. scriptum reliquere. Et de his intelligendum puto in Iuuenale Sat. 16. illud:

Bardiacus iudex datur hæc punire volenti.

Nempe Gallicus Bardus, non militaris, vti Turnebus interpretatur, lib. Aduers. 23. cap. 25. & lib. 26. cap. 24. nullam addens suæ interpretations rationem. De his. Luc. lib. 1. scripsit.

Plurima securi fudistis carmina Bardi.

Et Mart. lib. 4. ep. 4. *Lassi Bardiaci os quod euocati.*

Hos

Hos autem Bardos cucullo vsos existimandum, vnde cuculli Bardiaci; ex quo forte euenit, vt posterioribus temporibus poëtæ cucullati fingantur: Sic Petrarchæ & Dantis imagines pictæ & sculptæ cucullatæ visuntur. Gallos itaque cucullis vsos ex dictis constat, nec non etiam ex Iuuenale scribente Satyr. 8.

——si nocturnus adulter,
Tempora Santonico velas adoperta cucullo.

Et Martiale lib. 14. epig. 128.

Gallia Santonico vestit te Bardo cucullo.

Santones autem populos Galliæ esse nemo inficiatur. Lamprid. in Heliog. Tectus cucullione mulionico, ne agnosceretur. T. Pollio in D. Claudio: Bardo cucullum vnum. in epist. Galeni, vbi de muneribus Claudio missis verba facit. Erunt itaque Cuculli Bardiaci Capitolino, Cuculli Gallici, id est, quibus Galliæ populi vtebantur. Sicuti, aliud vestis genus à Dalmaticis supra in Commodo, & hoc in loco Dalmaticas vocauit, & Chlamydes Græcanicas, à Græcis. Martialis ergo Fidentinum simillimum bardis cantoribus, id est, barbaris dignumque bardocucullo, se Tyrianthina dicit: Tyrianthina autem est vestis violacea, color è purpura & viola factus. lege Baysium de coloribus. Græcè melius exprimitur τυριάνθινος, ἴον viola. Tyrius ponitur pro purpureus. Inde Tyrianthinum, quod è purpura & viola constat. splendidissimæ vestes erant. hinc velut vilissimam, & nobilissimam componit, quo enim vilior bardocucullus, hoc magnificentior Tyrianthina. Plinius Tyrianthinam purpura violacea cingi scribit. Lipsi. Electo. lib. 1. cap. 13.

VRBICA) Vrbana, Romana. LINGONICVS) Gallicus. Nam Lingones Galli, qui vtuntur bardocucullo. SIC ARETINAE VIO. CRY. TES.) Sic fictiles & terrestres testæ collatæ cum crystallinis contemnuntur & crystallina infamant. ARETINAE) (nam vt Plinius ait) Aretium vrbs Italiæ testis, Surrentum calicibus terram aptam habebat, lib. 14. Martialis, *Aretina nimis ne spernas vasa, monemus, Lætus erat Tuscis Porsena fictilibus.*

VIOLANT) Comparata cum crystallinis, sordent, cum nulla sit comparatio inter crystallum, & argillam; metaphora. violare, vitiare, fœdare, contaminare μιᾶναι, παραβῆναι, βιάσασθαι, hoc loco contaminare μιᾶναι. nos schenden. CRYSTALLINA) vasa nempe. SIC NIGER IN RIPIS) Cayster Asiæ fluuius cygnis albus ac frequens. LEDAEOS) Ledæ matri Castoris & Pollucis sacri. Quod sub imagine cygni Iuppiter ad Ledam venerit, Euripides in Helena.

——ὡς Ζεὺς μητέρ' ἔπτατ' εἰς ἐμὴν
λήδαν κύκνου μορφώματ' ὄρνιθος λαβών.

Quod Iupiter volauit ad matrem meam Ledan, oloris alitis forma obsitus.

Et in Epigr. Ζεὺς κύκνος, Ταῦρος,

SIC VBI MVLTISONA) Sic offendit dulces cantus Philomelæ, garritus picæ. Ordo verò est. Sic Cecropias querelas offendit improba pica, vbi sacer lucus multisona aue Luscinia, seu philomela, seu Atthide feruet, resonat. Athis, seu Attis, Attidis eadem est, quæ Luscinia, seu Philomela, ab Attica. filia fuit Pandionis Regis Atheniensium, plura lib. 2. epigr. 86. ad Classicum. PICA) nota auis, argutum habet sonum, vt dulcem Philomela. de pica lib. 14. INDICE NON OPVS) Index ab indicio, olim dicebatur, qui crimen aliquid indicasset, detulisset, vt Pedianus ait, & à Sallustio, Liuio, Cicerone, Suetonio, & aliis vsurpatur. Apud Vlpian. l. 197. de verb. sign. Indicasse est detulisse, accusasse, conuicisse. VINDEX) qui alterius causam suscipiebat, vindicandam, quem nunc procuratorem dicimus, vt Boëtius scribit in Topi. Vel qui vindicabat; quò minus is, qui pressus esset, ab aliquo teneretur, vt cùm cuipiam iniecta esset manus, vt ad Prætorem iudicemque duceretur. Ita vindex & Assertor idem valebant. de Assertore supra dictum. Non opus est, inquit Martialis indice, vel vindice meis tuisque carminibus.

STAT CONTRA DIC. TIBI TVA PAG. FVR ES) Scripta tua dissimillima meis te furem etiam me tacente clamant.

*De amicorum iudicio.

XLVII. LV.

** Ad Fuscum.*

Si quid, Fusce, vacas adhuc amari:
Nam sunt hinc tibi, sunt & hinc amici,
Vnum, si superest, locum rogamus,
Nec me, quòd tibi sum nouus, recuses,
Omnes hoc veteres tui fuerunt,
Tu tantùm inspice, qui nouus paratur,
An possit fieri vetus sodalis.

Nouos amicos non prorsus reiiciendos docet. sed videndum, an possint fieri veteres, nam & veteres aliquando noui fuere. Ergo & se posse cooptari in numerum amicorum Fusci, & hoc optare. Fvsce) Plura sunt epigrammata ad Fuscum, an ad eundem vel diuersos non satis decerno. Est epigramma lib. 6.76. de Fusco præfecto Prætorio, vbi fixit epitaphium. Est lib. 7. ep. 27.

Si qvid fvs. vo. ad ama.) Si locus adhuc apud te nouo amico. Nam si verum est dictum, præter vnum verè amari non posse, non vacabit amplius Fuscus. qui iam præter Martialem alios amet, sed possunt plures generatim coli. Amari) Ex amore enim amicitia est nominata, & amicitia ab amando dicitur. Amare autem nihil aliud est, nisi eum ipsum diligere, quem ames nulla indigentia, nulla vtilitate proposita. Nam svnt tibi) Vt mihi vix locus relictus videri possit. sed cogito illud Sallustianum, *Amicorum nunquam cuiquam hominum satis fuit.* Vnvm si svperest) Itaque spero, & mihi inter veteres nouo locum fore. Ita se Dionysius Siciliæ tyrannus Pythagoreis duobus tertium ascribi voluit, vt est apud Cic. in 5. Tusculan. Nec me qvod) Non recusandos nouos docet. de Amicitia Cicero. *Nouitates autem si spem adferunt, vt tanquam in herbis non fallacibus fructus appareat, non sunt illæ quidem repudiandæ, &c.* Imo & dulces esse solent nouæ amicitiæ, quod idem docet cum scribit, *amicitiis non esse vtendum vt floribus, tamdiu gratis, quamdiu recentibus.* Extat præceptum Isocratis de amicis nouis comparandis, eiusmodi. Μηδένα φίλον ποιοῦ πρὶν ἂν ἐξετάσῃς, πῶς κέχρηται τοῖς προτέροις φίλοις. ἔλπιζε γὰρ αὐτὸν, καὶ περὶ σε γενέσθαι τοιοῦτον, οἷος, καὶ περὶ ἐκείνους γέγονε. βραδέως μὲν φίλος γίνου, γενόμενος δὲ πειρῶ διαμένειν, &c. Idem Cicero. *Omnino omnium horum amicorum, atq; incommodorum vna cautio est, atq; vna prouisio, vt ne nimis citò diligere incipiamus, neue indignos. Digni autem sunt, quibus in ipsis inest caussa, cur diligantur.*

Omnes hoc veteres) De amicorum fide exploranda. Isocrates ad Dæmonicum. Δοκίμαζε τοὺς φίλους ἔκ τε τῆς περὶ τὸν βίον ἀτυχίας, καὶ τῆς ἐν κινδύνοις κοινωνίας, τὸ μὲν γὰρ χρύσιον, &c. Quod Ouidius expressit.

Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Et illud: *Amicus certus in re incerta cernitur.* Sed optimè Cicero de amicis in amicitia experiendis. *Experiendum autem est,* inquit, *in ipsa amicitia: ita præcurrit amicitia iudicium, tollitque experiendi potestatem. Est igitur prudentis sustinere, vt cursum, sic impetum beneuolentiæ, quo vtamur, quasi aquis tentatis, sic amicitiis, aliqua parte periclitatis moribus amicorum.* Et quæ consequuntur. Horat. de art. poët.

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborant,
An sit amicitia dignus.

Veteres amicitiæ ἀναμφισβήτως anteponendæ recentibus. Nam veteres optimæ. Ciceroni crede. *Veterrimæ quanquam, (vt ea vina quæ vetustatem ferunt) esse debent suauissimæ, verumq; illud est quod vulgo dicitur: Multos modios salis simul edendos esse, vt amicitiæ manus expletum sit. Maxima enim vis est vetustatis, & consuetudinis, &c.* alibi plura.

Ad Frontonem de voto vitæ suæ.

XVI. XLVIII.

Vota tui breuiter si vis cognoscere Marci,
Clarum militiæ Fronto togæq; decus;
Hoc petit: esse sui, nec magni, ruris arator:
Sordidaq; in paruis otia rebus amat.
Quisquam picta colit Spartani frigora saxi,
Et matutinum portat ineptus aue:
*Cui licet * exigui nemoris rurisq; * beati*
*Ante forum plenas * explicuisse plagas?*
Et piscem tremulâ salientem ducere setâ,
Flauaq; de rubro promere mella cado?
Pinguis inæquales onerat cui villica mensas,
Et sua non emptus præparat oua cinis?
Non amet hanc vitam, quisquis me non amat, opto:
Viuat & vrbanis albus in officiis.

*exnuiis C P.
*beato C P.
*exposuisse C.

Vitam

Vitam priuatam, & otiosam, nec omnino copiosam, nec mendicam omnino, expetendam putat. Fronto, si Marci tui, vota, seu quod genus vitæ maximè probem, scire aues. FRONTO DECVS TOG. ET MIL.) domi forisque rebus gestis clares & celebraris. Fuit hic vt coniecto Fronto cum Nerua imperatore consul, dictum extat apud Dionem in Nerua. *Malum quidem esse, imperatorem habere, sub quo nemini licet quidquam facere, sed multò peius esse cùm omnia licent omnibus.* TOGÆQVE DECVS) consul, sed posteaquam hæc noster scripsisset. Tertium consul fuit, sed primum non lego: alterum consulatum gessit cum Nerua imperatore ex Kal. Iuliis: tertium cum Traiano imperatore III. consule, Plinius Panegyrico. *Recepit etiam consulatum* (Traianus) *vt daret, nouerat moderationem hominum, nouerat pudorem, qui non sustinerent tertio consules esse, nisi cum ter consule.* Fasti ergo omnes ponunt Frontonem tertium cum Traiano itidem ter consule. Laudat eundem Frontonem, quamuis in numero multitudinis: Quod tu singularibus viris, ac de te quidem bene ac fortiter præstitisti, sed in toga meritis. Clarum oratorem hunc quoque fuisse scriptores tradunt. Pacis tamen studiis semper fauebat, & poëtis ædes, hortosque ad recitanda poëmata concedebat, vnde dictum à Iuuen. Sat.

Frontonis platani, conuulsaq; marmora clamant.

MILITIAE) quondam Tribunus vigiliarum. Tacitus hist. lib. 1. *Exauctorati per eos dies tribuni è prætorio Ant. Taurus, & Anto. Naso. ex vrbanis cohortibus, Æmilius Pacensis. è Vigiliis Iulius Fronto.* Multa super hoc Iosephus lib. 7. de bello Iudaic. meruit sub Tito ad Hierosolyma, cuius & libertus & amicus fuit. De hoc & aliis Frontonibus, lege Com. Onuphrij ad Fastos. HOC PETIT ESSE SVI) Agelli fundiue parui dominus esse cupit, non mille iugerum arator. SORDIDAQVE IN PARVIS) Virgil. in Cul.

Illi dulcis adest requies & pura voluptas
Quolibet vt requie victu, contentus abundet.

Contentus paruo & suo. Sic enim Cicero 1. de Officiis: *Multi autem & sunt & fuerunt, qui eam quam dico tranquillitatem expetentes, à negotiis publicis se remouerunt, ad otiumq; perfugerunt.* Et mox: *Vixerunt nonnulli* (Philosophi & Principes) *in agris delectati re sua familiari.* Et: *Alteri se beatos putant, si contenti sint & paruo & suo.* SORDIDA) sine cultu & splendore, neglecta. Prorsus ad hoc epigramma facit illud Horatij od. 2. lib. epod.

Beatus ille, qui procul negotiis
Vt prisca gens mortalium.

Vnde videtur argumentum sumpsisse. Extant in hanc sententiam in Appendice Scal. de tranquillâ vita carmina:

Est mihi rus paruum, fœnus sine crimine paruum
Sed facit hæc nobis vtraq; parua quies, &c. quæ sequuntur.

Et Virgilij culex, Plura lib. 10. ad illa: *Vitam quæ faciunt, &c.* Tibull. el. 1. lib. 7. QVISQVAM PICTA COLIT) Nemo, qui vel exiguam siluam, vel prædiolum habet, ambitiosè superba diuitum limina frequentat.

Virgil. in Cul. *———si nitor auri*
Sublaqueare domus animum non tangit auarum,
Picturæq; decus, lapidum nec fulgur in illa
Cognitus vtilitate manet.——— Horatius.
Forumq; vitat, & superba ciuium
Potentiorum limina.

PICTAQVE FRIGORA SPAR. SAXI) Periphrasis marmoris Laconici, de quo Plinius lib. 36. c. 7. *Pretiosissimi quidem generis Lacedæmonium viride, cunctisq; hilarius.* PICTA) ab ipsa natura, quanquam teste Plinio, & marmora coloribus pingerentur. FRIGORA) marmora enim frigidiora communi saxo. Vt hinc Sidonius alpes glaciales vocet *Alpes marmoreas*; & Ausonius *Trans alpes & marmoream pyrenen.* Incrustabant Veteres ædes suas marmore, vt frigidiores essent. Palladius l. 1. tit. 9. Sidonius in propemptico. *Seu contra rabidi leonis æstus, Vestit frigore marmorum penates.* audax metaphora. Domitius putat hic poëtam ad Batraci, & Sami porticum Octauiæ factam alludere. Martialis pro quouis splendido, & magnifico palatio illa ponit. ET MATVTINVM PORTAT INEPTVS AVE) Communis amicus diuitibus dictus, quotidie salutatum patronos ventitabat, vnicuique verbum AVE prolocutus, transibat ad alium atque alium. Et communium huiusmodi amicorum magnus erat numerus. De hac consuetudine salutandi Manilius lib. 5. Astron.

Instar erit populi totaq; habitabit in vrbe
Limina peruolitans, vnumq; per omnia verbum
Mane salutandi portans communis amicus.

AVE) vide Brissonium p. 7. 43. Itaque dicebantur hi communes amici, qui portabant AVE, hoc est, qui vno hoc verbo mane salutabant potentiores, & ad alia limina transibant. AVE autem solenne verbum erat.

Cvi licet exigvi) Qui venari poteſt in villa, qui villæ adiunctas habet ſiluas, & agros, vt ſuprà ad Licinianum. *Vicina in ipſum ſilua deſcendet focum.* Rvrisqve beati) Horatius.

Beatus ille, qui——
Paterna rura bobus exercet ſuis.

Ante focvm ple. explicvisse pla.) expoſuiſſe habent alij libri; vtraque ſcriptura proba. Retia intelligit & caſſes, vt ſuprà.

Ibi illigatas mollibus damas plagis.
Horatius. *Aut trudit acres hinc & hinc multa cane*
Apros in obſtantes plagas.
Aut amitæ læui rara tendit retia.

Et piscem tremvla) Et cui piſcari licet in ſuo alueolo, tremula ſeta, arundine, virga, à qua tremente pendet ſeta. Oppian. lib. 4. Halieutικῶν, quatuor piſcandi modos recenſet. Naſſa, hamo, lino, ſeu reti, & facibus ac tridente. Poëta hîc de hamo loquitur. Flavaqve rvbro) Rubro cado, ſeu rubra teſta, vt lib. 13. de Faba. *Si ſpumet rubrâ conchis tibi pallida teſtâ.* Horatius amphoras vocat.

Aut priſca puris mella condit amphoris.

Ita cadus & amphora ponuntur pro quouis vaſe melli ſeruando apto. Pingvis inæqvales) Domitius exponit inæquales ſine ordine, fortè melius ad ipſas menſas inæquales, claudas, non pares, nec æquè altas aut humiles, vt Ouidius Transfor. lib. 8.

——menſam ſuccincta tremensq;
Ponit anus, menſæ ſed erat pes tertius impar
Teſta parem fecit, quæ poſtquam ſubdita cliuum
Suſtulit, æquatam menta exterſere virenti.

Imò ipſe Martialis videtur hoc clamare, quod lib. 2. epig. 4. apertè dicit.

Fulcitur teſta fagina menſa mihi.

Mittit Ramireſius lectorem ad lib. 2. ep. 43. vbi tamen hæc ipſa poſuit, quæ ego hoc loco, vti mea tantum migrarit verba ex Ouidio, & hanc ipſius artem nobilem ac Fidentinianam non raro deprehendes, & notauit Muſambertius.

Et sva non emptvs) Et cui focus miniſtrat epulas inemptas, ſic enim malo, quàm Domitius, non emptum cinerem, ligna interpretatur non empta. cuius tamen non reiicio explanationem. Iuuen. *Et panis fumusq; domi.* Sed Iuue. de cibo loquitur. Horat.

Sacrum vetuſtis extruat lignis focum,
Et horna dulci vina promens dolio
Dapes inemptas apparet.

Dicuntur autem inemptæ dapes domi natæ nullo ære paratæ. Ova) Lac & oua villicorum delitiæ. Diis appoſita ſcribit Ouidius in 8. *Ouaq; non acri leuiter verſata fauilla.* Non amet hanc) Concluſio voti. Vitam hanc quietam & priuatam oderit is, qui me odit, nihil enim deterius illi imprecari poſſum, quàm curas æternas, odia, vigilias, inſidias, inimicitias, turbas, quibus vrbana vita cumulata eſt: Agricolæ autem feliciſsimi. Virgil.

Quis magis optato queat eſſe beatior æuo,
Quàm qui mente procul pura ſenſuq; probando
Non auidas agnouit opes——

Vivat et vrbanis) *Albus*, inquit Lipſius lib. 1. Elect. c. 13. *non ad pallorem, ſed ad veſtem: quoniam officia hæc anteambulonum in toga alba.* Iuuenalis.

——niueosq; ad frena Quirites.

Domitius albus exponit ſollicitum anxium, nam & alibi album timentem, & anxium dixit eſſe poëta. Turnebus ni fallor exponit pallidum. Ego ſicut Martialem de officio anteambulonũ propriè locutum non dubito, ita planè exiſtimo eundem obliquè curas, turbasque, & tumultus vrbicos voluiſſe ſignificare, cuius inſtitutum erat quietam, priuatam, & agricolarum vitam anteponere publicæ & vrbanæ, &c. Quo & Horatij ode ſpectat, & laus vitæ ruſticæ, Virgil. in culice. Ramireſius: *albus* eſt delicatus & pulcher, quem alia omnia docet Muſamb.

Ad Cauponem.

LVII. XLIX.

Continuis vexata madet vindemia nimbis;
*Non potes, vt cupias, vendere, * caupo, merum.*

* *Copo. P. ſemper.*

Elegantiſsimè illudit in copone vinum ſolito aqua miſcere, ac pro mero vendere. Tunc autem ob aſsiduam tempeſtatem, & imbres cadentes vinum non poterat diluere, aquoſum enim

fuiſſe

fuisse poëta docet, vt plus aquæ non ferret. Ita copo quamuis cuperet, vt minimè cupiebat, merum cogebatur, id est, non mixtum aut dilutum vendere, quamuis merum nō esset, iam aquā cœlesti satis tinctum. VT CVPIAS) videtur laudare fidem, & notat perfidiam. Vt cupias quamuis minimè cupis fidus, & bonus esse, tamen non potes, propter imbres. Argutissima argutia in Coponem, cuius ait tantam esse improbitatem, vt volens etiam non posiit esse bonus. Nam boni viri tingunt aqua merum, tingit & copo, illi ne noceant, iste tantùm, vt sibi prosit. Illi cùm merum propinant. optima fide faciunt, hic inuitus ac nolens, quòd vinū ὑδαρὸν φέρειν, & per se aquosum plus aquæ non ferat, quod tamen cupit copo. *Videtur,* inquit Titius noster, lib. 2. cont. c. 7. *hoc velle dicere Martialis. Quoniam vindemia madet continuis vexata nimbis, non potes, ô caupo vendere vinum, vt velles, id est purum, sed tamen interim tacito sensu vult cauponem illum cupere quidem vinum infuscatum, vt loquitur Plautus ac multâ aquâ fractum hospitibus exhibere, id autem non posse propterea, quod vinum illud, ex vua madida expressum & aquosa, non patiatur aliam insuper aquam sibi infundi ac permisceri. Et tota ambiguitas latet in voce* (merum) non secus ac penes Ausonium in MEROEN à natura ebriosam.

Infusum sed quod vinum non diluis vndis,
Potare immissum sueta merumq; merum.

Quæ contra Ramiresium Musamb. hic collocet, tute leges; mecum certe facit Musambertius.

Ad Flaccum de Sportula.

L. LX.

Dat Baiana mihi quadrantes sportula centum:
Inter delicias quid facit ista fames?
Redde Lupi nobis, tenebrosaq; balnea Grylli:
Tam malè cùm cœnem, cur benè, Flacce, lauor?

Sportulam litterariam damus iis, qui nondum rectas Latinæ Musæ cœnas gustauerunt; de nomine, finitione, origine, pretio, vsuque ordine συντόμως disseremus, quando multorum inde scriptorum intelligentia pendet. Sportula & sportella à sporta dicitur, quod à sparto nomen accepit, aut ab asporto, vt Nonius & Isidorus docent. Est autem spartus frutex virgosus sine foliis, ab asperitate vocatus, similis carici herbæ, & funes de eo conficiuntur. Isid. lib. 20. cap. 9. Polluci dicitur κίστα, ὀψοφόρος, σπυρίς. Sunt sportæ, seu sportulæ, & sportellæ, vel ciborum, vel pecuniarum receptacula, sportea item vtensilia, vt Asconius ad Cic. Verrinas docet. Turnebus sportellas vitiles ait esse, quibus artolagani & bellaria ferebantur. Varro de vita P. R. lib. 1. *Neque enim obsonium in tota cœna cœptum ex variis rebus cùm coniectum in vnam sportam perspicitur.*

Sportula ergo propriè nummis ferendis & opsoniis seruiebat, vnde μετωνυμικῶς pro ipsa pecuniâ, & cibo frequentissimè apud scriptores ponitur. Apud posteriores Romanos cenæ apponuntiam sportulæ sunt dictæ, quas diuites dabant tenuioribus in sportulis gerendas, quæ opponuntur rectis.

Auctorem sportularum facit Alexander Neap. lib. 5. cap. 24. Catonem Vticensem. *Cato iunior,* inquit, *nouo more tribuit sportulas Græcis ex tritico, raphano, blito & apio. Romanis autem vini amphoras, carnes porcinas, ficus & lignorum fasces.* Quæ quidem ex Plutarcho sumpsit Alexander, qui in Catone minore dona attribuit, Græcis quidem ex porro & lactuca, & raphano, & blito, & apio; Romanis autem vini amphoras, carnes suillas, & ficus, & cucumeres, & lignorum fasces. Hinc sportulæ videntur cœpisse germanæ cum opsonio. Nam vox quod & antiquior, & vsus alius atque alius: in sportulis enim qui ad alios cœnatum ibant, secum cœnam, aut cœnæ partem veluti symbolam ferebant, vt hodie fieri quandoque amat apud Germanos; sed de hac sportula hîc non tractamus.

Occasionem accepit res ex ludis & muneribus publicis, cum populus lautè accipiebatur, & publicè accumbebat ab editoribus munerum acceptus. Deinde transiit ad priuatos potentiores, qui suis salutatoribus, & qui in officiis erant, sportulam seu cœnam rectam dabant, vt hodie viri principes; cumque ingentes sumptus fierent, Nero cœnas rectas sustulit, & sportulam à Catone cœptam reuocauit, factumque est, vt sæpè pecunia pro opsonio daretur, nonnunquam pecunia cum ipso opsonio, Domitianus cœnas rectas reuocauit. Pecunia, quæ clientibus dabatur à patronis vice sportulæ, erat C. quadrantes, hoc est, viginti cruciferi, seu quinq; victoriati, Martialis æuo XVI. tantum. *Occasio sportularum institutarum.* *Ein Freytafel*

Sportulam accipiebant quidem ex more tenuiores tantum, sed Iuuenalis queritur à potentioribus eandem expeti solitam, & Martialis lib. 10. epig. 10. *Cum tu laurigeris, &c.* Primam originem videtur sumpsisse à frumentatione, seu frumenti in populum largitione, statim ab eiectis *Prima origo sportulæ à frumentatione.*

ctis regibus: quæ quidem frumentatio durauit semper in Repub. Romana. Ita vt vilissimo pretio magnum frumenti numerum emerent ciues. Clodius pretium omnino sustulit, & gratis dedit, quod seruatum postea. Sed non idem frumentatio & sportula. frumentatio enim ex ærario publico fiebat. Sportula etiam à priuatis, imò primitus nunquam ex ærario dabatur.

Non videtur fuisse hac vera sportulæ origo.

Accipiebat vnus aliquis cliens, tres, quatuor, quinque, aut plures sportulas eodem die. singuli enim qui erant in officiis sportulam præbebant. Sic Martialis ad Canum. *Occidit puto te, Cane, quod vna fuit.* Scribit de hac re Turnebus, Lambinus, Stukius, Fuluius Vrsinus. Læuinus Torrentius. Lipsius, Faber, Alex. Neap. Ex Cic. Plutarcho, Plauto, Suetonio, Dione, Polluce, Tertulliano, Martiale, Iuuenale.

Lib. 1. epig. 81.

Sportula præterea salarium, & honorarium iudicum est: significat & erogationem in funere apud Christianos συλλογὴν, λογίαν, ἐλεημοσύνην, χάριν, collectam, Germanis, ein Spendt / Almosen / Seckel für die Haußarme Leuth. Hic Augustæ prorsus à senatu sportula datur ciuibus tenuioribus, panis, butyri, ligni, &c. Huc reuocantur Xenodochia, ptochodochia, quibus à ciuitatibus victus suppeditatur.

Die Pfründt / & stipendia.

A Martiale pluries sportula opponitur cœnæ rectæ, quæ dicitur, cùm accumbentibus iusta cœna datur. Vt hoc loco.

Ein gesetztes Mal.

DAT BAIANA MIHI QVADRANTES SPORTVLA CENTVM) Baiana sportula dicitur, quod ob lauationem detur. qui enim vnà lauabant Baiis, vbi optimæ erant aquæ, vnà à potentioribus ibidem sportulas accipiebant. Sed Poëta & præstantiam balnei laudat, & de fame queritur. optimè, inquit, Baiis laui, pessimè cœnaui. De Baiis copiosius, lib. 11. epig. 81. lib. 3. epig. 57. & aliis. QVADRANTES CENTVM) Communis sportula priuatorum. Imperatores sæpè liberaliorem dederunt. QVADRANTES CENTVM) valent 25. assibus; quatuor quadrantes, seu teruncij, vno æstimantur asse. Dictus quadrans, quod sit quarta pars assis: teruncius à tribus vnciis; quinque quadrantes, seu teruncij, hodie apud Tyrolenses æquant cruciferum. Italis vn quadrin: 10. nũmi; decem sestertij; decem numismata; & centum quadrantes idem habent pretium, id est, 20. cruciferos. Et hoc priscâ & primâ assis æstimatione. AEuo Martialis 12. quadrantes efficiebant sestertium nummum. centum ergo quadrantes æstimabis sedecim cruciferis & asse. TENEBROSA) antiqua consuetudine, nam postea clariora Sen. epist. 87. Plinius epist. 3. l. 1. Sidonius lib. 2. epist. 2. Rectam cœnam multis partibus anteponit sportulæ Martialis, aliis locis enim vocat misellos quadrantes. INTER DELICIAS) Cùm optimè & lautè lauerim, decuit etiam lautè accumbere. alioqui malim pessimè lauari, optimè cœnare. REDDE LVPI NOBIS) Nomina sunt balneatorum, qui mercenaria balnea, vt hodie passim in Germania, habebant. Malo, inquit poëta, lauari mercede apud Gryllum & Lupum, quamuis malè, sed largius cœnare, quàm in Baiis delicatè lauari, & secundum balneum esurire. Multa passim balneatorum priuatorum nomina ponit Martialis. Hetrusci, Tuccæ, Grylli, Lupi, Fortunati, Pontici, Seueri, Fausti, Pæti, Tigillini. De publicis & priuatis simul consule Philandrum ad lib. 5. Vitruuij, cap. 10. TAM MALE CVR CŒNEM) Fames & delitiæ balnei malè conueniunt. corpus sudore, caloreque debilitatum, requirit largiorem lautioremque cœnam. FLACCE) putatur hic Valerius Flaccus poëta qui condidit Argonautica, ad quem plura passim sunt epig.

Iuuenal. Sat. 1.

De lepore & leone.

LXI. LI.

Intres ampla licet torui lepus ora leonis:
Esse tamen vacuo se leo dente putat.
*Quod ruet in tergum, vel quos * procumbet in armos,*
Alta iuuencorum vulnera figet vbi?
Quid frustra nemorum dominum, regemq́ fatigas?
Non nisi delecta pascitur ille fera.

** prorumpet.*

Ludit adhuc Martialis in leone & lepore, tantillus, inquit, est lepus, vt quamuis totus ora leonis ingrediatur, ille tamen perinde putet, ac si nihil in ore habeat. QVOD RVET IN TERGVM) Iuuenci vel tauri, vel grandioris animalis. ruet autem significat impetum feræ, quo fertur in prædam repertam. ARMOS) armi sunt in pecudibus, qui in hominibus humeri, solus homo dicitur habere propriè humeros, armos verò bestiæ. Perottus. Festus docet ab antiquis humeros cum brachiis etiam in homine dictos fuisse armos, vnde vox armillæ & arma ab his dependentia. ALTA IVVENCORVM) vbi nulla est prope caro, non possunt alta vulnera infligi. iuuenci

pingues

pingues præbent locum altis vulneribus, lepores non item. QVID FRVSTRA NEMORVM DOMINVM) Conclusio à præstantia & nobilitate leonis. REGEMQVE) Basilius leonem pro dominatore animalium rationis expertium ponit. Reges sanè augurium ex leone ceperunt. Trogus de Sandrocolto Indo, cui ex fuga fesso somnoque in silua correpto leo sudorem abtersit. quod Regni augurium fuit Pierius lib.1. Extat dialogus Pontani nostri in tertio progymnasmatum Leontarchia, seu de principatu leonis in feras, vbi regnum Leoni inter beluas oratione conciliatur. NON NISI DELECTA) Conclusio, leones tantum nobiles, & maximas captare prædas. Multi fuimus in hoc argumento supra. *Iacobi Pontani Leontarchia.*

Ad † Licinianum scriptores vnde.

† Non Licinium nam prima breuis. Catull. Hesterno Licini die otiosi.

LII. LXII.

Verona docti syllabas amat vatis.
Marone fœlix Mantua est.
Censetur Apona Liuio suo tellus,
Stellaq; nec Flacco minus.
*Apollodoro * plaudit imbrifer Nilus,*
Nasone Peligni sonant,
Duosq; Senecas, vnicumq; Lucanum
Facunda loquitur Corduba.
Gaudent iocosæ Canio suo Gades,
Emerita Deciano meo.
*Te * Liciane gloriabitur nostra,*
Nec me tacebit Bilbilis.

** gaudet. non probo, quia mox sequitur.*

** Liciniane.*

Occasionem captat se patriamq; laudandi. VERONA) Catullus Veronensis. (Verona vrbs Italiæ, etiam hodie retinet nomen.) Ad Benanum natus in peninsula Sirmione, quam bello descripsit carmine. De Veronæ antiquitate, & origine legendus Taurellus, Saraina, qui super ea quatuor volumina condidit. SYLLABAS) Syllabæ pro Phaleucio accipiuntur, qui hendecasyllabus est. Catullus.

Adeste hendecasyllabi, quot estis
Omnes vndiq;——

Res nota vulgo, soli Ramiresio ignota, quem docet literas Musambertius, qui multa eruditè hoc loco.

MARONE FELIX) *Mantua me genuit*—— de hac re multa Virgiliani interpretes, quos videbis. CENSETVR) Magni fit, laudatur, prædicatur, numero, & loco est propter Liuium. Ita censeri virtute, armis, iustitia dicitur eruditis priscis. APONA) Apona Patauina tellus. Aponus fons nobilis haud procul Patauio celebratus Claudiano singulari poëmate. lege plura. lib.6. epig.42. Descripsit hunc Casiodorus disertè, vt lib.6. leges. Historicus Liuius, Thraseas Pætus, Valerius Flaccus poëta, Stella item poëta, Paullus I.C. Asconius Pedianus, Longolius, omnes Patauij vel nati fuere, vel ibi floruere. APOLLODORO * PLAVDIT IMBRI) Plures fuere Apollodori, vel tragici, vel comici, vel Grammatici. Hic Alexandrinus poëta laudatur æmulus Menandri. IMBRIFER NILVS) Quid? imbrifer? cùm omnium ferè Geographorum, & poëtarum testimonio imbres in Aegypto non cadant, aut rarò, & per hiemem cadant. Imbriferum vocat Nilum, prudenter, & eruditè doctus poëta, quòd Nilus Aegyptiis sit loco imbrium cœlestium, & pluuiarum, quando totam Aegyptum quotannis inundatione sua fœcundat. Quod scriptores testantur omnes, qui de Aegypto cogitarunt. Egesippus planè huc facit lib.2. de Excidio Hierosol. Et inprimis Seneca Natural. Quæst.4.c.2. *Nam, inquit, in parte, quæ in Æthiopiam vergit, aut nulli imbres sunt, aut rari, & qui insuetum aquis cœlestibus non adiuuent.* Lucanus l.8.

Ande natus, inde Andinus.

** Gaudet.*

Terra suis contenta bonis, non indigia venti
Aut Iouis, in solo tanta est fiducia Nilo.

Claudianus. *Ægyptus sine nube ferax——*

Et: *Gaudet aquis quas ipsa vehit——*

Sed

Sed nihil opus, in re testatissima, testibus aliis. Ramiresius Nilum vicem imbrium esse iam à me doctus docet. NASONE PELIGNI)

Sulmo mihi patria est gelidis vberrimus vndis,
Millia quæ vices distat ab vrbe decem. †

† *quadraginta nostratia.*

2. *Hæc ego composui Pelignis natus aquosis*

Et in 3. Elegi. *Mantua Vergilio gaudet Verona Catullo*
Pelignæ dentis gloria dicor ego.

DVOSQVE SENECAS) Laudat Hispanos scriptores & poëtas, sui non oblitus. Senecæ Cordubenses sunt, vti & Lucanus. Ingens certamen est de Senecis duobus. sed doctè & verè componunt Lipsi. El. 1. c. 2. & Delrius in vita Senecæ. Tu rem hîc accipe, fidem ibi quære. Senecas duos laudat Martialis, Rhetorem, seu declamatorem, qui & auctor controuersiarum & suasoriarum. & Philosophum, cuius cætera omnia, quæ Senecæ nomine extant siue ligata, siue libera oratione scripta. Rhetor, seu declamator, huius Philosophi & Tragici pater. Obscurior ille posteritati, clarissimus iste & solus prope notus. Illi Rhetori tres filij fuere, Philosophus seu tragicus. Nouatus & Mela, qui postremus Lucanum poëtam procreauit. Hæc vt dixi sic habent. si contra venias, duos Achilles cum immortalibus armis obiicio propugnatores Lipsium & Delrium, quorum si vim & argumenta eluseris, ego manus dabo. Itaque caue à Sidonio Apollinare in errorem traharis, qui de duobus hunc in modum scribit. cor. 9. *Non quod Corduba, &c.* Ioannes Sauar. nouus Sidonij interpres à Lipsio & Delrio dissentit. Vide Delrium in vita Senecæ. Obserua item carmen Martialis.

Et docti Senecæ ter numeranda domus.

Vbi tres fratres poëta prædicat illius Rhetoris filios, Senecam, Nouatum, & Melam; caue item Gyraldum histor. poët. dial. 8. De Lucano lege Scholiastas in vita eiusdem. GAVDENT IOCOSÆ) Gades insula, & ciuitas ad extremum Oceanum Occidentis, Canij patria, de quo plura sunt epigrammata. infra ep. 70. multa super hoc Canio. lib. 3. e. 20. IOCOSAE) quia Canius iocosus & ridiculus. imo quia Gades improbæ & artifices lasciuiæ & iocorum petulantiorum. Regredere ad lib. 1. ep. 42. EMERITA DECIANO MEO) Emeritæ Augustæ mentionem faciunt Ptolemæus, Strabo, Mela, Plinius, eamque Lusitaniæ vrbem faciunt, quam alij Bæturiæ, alij Turdulis tribuunt. Golzius ex nummo Augusti coloniam factam ostendit. De Deciano plura suprà diximus in epigr. de dogmate Deciani. fuit enim Stoicus, vbi negauit meus encomiastes Ramir. esse Emeritanum.

TE LICIANE) De Liciniano supra ep. 50. dictum. ibidem de Bilbili oppido Celtiberiæ patria Martialis. De Apollodori, Canij, Deciani, Liciani scriptis nihil superat; reliqua clara.

De Læuina casta, & ad Baias adultera.

LXIII. LIII.

Casta, nec antiquis cedens Læuina Sabinis,
Et quamuis tetrico tristior ipsa viro,
Dum modò Lucrino, modò se permittit Auerno:
Et dum Baianis sæpè fouetur aquis;
Incidit in flammas, iuuenemq; secuta, relicto
*Couiuge, PENELOPE VENIT, † ABIT * HELENE.*

† *abiit.*
* *Thymele.*

Balnea castis publica vitanda, docet exemplo Læuinæ. Læuina ficta vox. meminisse potes illius versus.

Hunc seruare modum nostri nouere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

ANTIQVIS SABINIS) Romanis matronis, quæ natæ ex Sabinis. Liuius lib. 1. d. 1. *Sabinorum verò mores incorrupti & sancti.* Id. eod. lib. *Instructumq;* (intellige Numam Pompilium) *non tam peregrinis artibus, quàm disciplinâ tetricâ ac tristi veterum Sabinorum, quo genere nullum quondam incorruptius fuit.* Iuuen.

——Intactior omni
Crinibus effusis bellum dirimente Sabina.

Nec dubito, quin Lucretiam similesq; Lucretiæ poëta insinuet. ET QVAMVIS TETRICO) Laus coniugij honesti castus & honestus maritus, castior honestiorque vxor Læuina. Attollit castimoniam amplius, vt maius inde dedecus ostendat. tetricus & tristis significant alienos ab inhonestis voluptatibus, studiis ac iocis. DVM MODO LVCRINO) Lucrinus & Auernus duo sunt lacus

lacus propter Baias, inter se non procul dissiti, quos tempestas grauior subinde iungit. Auernus dictus est ab auibus ex graui lacus halitu necatis, dum superuolarent. Lucrinum à lucro dictum putant, quod maior ibi copia piscium. Perottus. Hos Cæsar purgauit mareque in vtrumque immisit, portu Iulio facto. ET DVM BAIANIS) Baiarum aquarum, non tantùm poëtæ, sed historici & Cicero, & Vitruuius mentionem faciunt. Non fuerunt laudatiores thermæ, lege carmen 60. suprà. & lib. 11. epig. 81. INCIDIT IN FLAMMAS) turpes & fœdos amores. notat Romanarum matronarum prauos mores. Et tu, quid balnea prosint, ex græco epigrammate disce.

Οἶνος καὶ τὰ λοετρὰ, καὶ ἡ περὶ Κύπριν ἐρωὴ
Ὀξυτέρην πέμπει τὴν ὁδὸν ἐς Ἀΐδην.

Et Aristophanes in nubibus non fœminas corrumpi balneis, sed viros etiam reddi timidos, hoc est fœminas dicit.

Τὰ θερμὰ λουτρὰ δειλὸν ποιεῖ τὸν ἄνδρα. Thermæ viros effœminant.

Sed qui reperiantur socij in balneis, quæue numina breuiter, & verè expressit Damocharis.

Κύπρις, ἔρως, χάριτες, νύμφαι, Διόνυσος, Ἀπόλλων,
Ὤμοσαν ἀλλήλοις ἐνθάδε ναιετάειν. Lege lib. 4. caput de balneis, ep. Græcorū.

B. V. V. nigrum Plutonis in antrum. Si properas, recto limite præcipitant.

Cypris, Amor, Charites, Nymphæ, Dionysus, Apollo, Iurati, sedes hic posuere suas.

PENELOPE VENIT) Iniuriam Homero faciam, si quicquam de moribus, vel sanctissimæ Penelopes, vel impurissimæ Helenes dixero; quando ille vtranque orbi terrarum, omnibusque sæculis spectandam præbuit. VENIT) casta ad maritum, vt vult Perottus; abit adultera ad balneas. Sed fortè rectius, venit casta ad Baias, & balneas, & abit inde corrupta, & adultera. Vere Seneca: *nunquam mores, quos extuli, refero.* De Thymele dictum supra epig. 5. Non lege Thymele, sed Helene: nec vitium est carminis cum duæ præcedentes syllabæ in vnam coeant. abit, abiit. Musambertius.

De Baianis corruptelis præter Senecam Ouid. lib. 1. de arte. Propert. lib. 1. El. 2.

Ad Celerem.

LIV. LXIV.

Vt recitem tibi nostra rogas epigrammata, nolo.
Non audire, Celer, sed recitare cupis.

Celer certæ & fœlicis erat memoriæ, auditaq; semel, vt de quibusdam fertur, retinebat; cùm poëtam rogasset, vti noua epigrammata nōdum vulgata recitaret, negauit Martialis: Celer enim postea eadem pro suis erat venditurus. Vt supra à Fidentino factum dixit. Aut malè recitabat Celer, carminaque deprauabat & corrumpebat, vt nulla illis inesse venustas videretur, quemadmodum de eodem Fidentino scripsit. *sed malè cùm recitas, incipit esse tuus.* Aut (recitare) tua vis mihi vicissim, vtque habeas occasionem, hoc à me petis. In quo sensu est illud lib. 7. 3.

Vel excipiebat Celer notis & σημείοις carmina vt notarij.

Cur non mitto meos tibi Pontiliane, libellos,
Ne mihi tu mittas, Pontiliane tuos.

De hac re pluries alibi. Alij planissimè laudari tantum putant Celerem, quem putant esse familiarem Plinij cuius ad hunc extat lib. 7. epist. 1.

Ad Fabullam ambitiosam.

LV. LXV.

Bella es, nouimus, & puella, verum est:
Et diues, quis enim potest negare?
Sed dum te nimium Fabulla laudas,
Nec diues, neq; bella, nec puella es.

φιλαυτίαν Fabullæ taxat, docetque virgines commendari modestia & verecundia.

Bella & venusta es virgo. & copiosa, sed cùm teipsam laudas, sordida es, nec virgo, quia impudens, nec diues, quia talem arrogantem, & superbam quamuis diuitem & formosam & virginem tamen oderunt omnes, in copiis inops est, nemo enim talem ducit.

In Cæcilianum.

LXVI. LVI.

Cùm dixi ficus, rides quasi barbara verba;
*Et dici, ficos, Cæciliane, * iubes.*
Dicemus, ficus, quas scimus in arbore nasci:
Dicemus, ficos, Cæciliane tuos.

* putas.

Qui omnia Grammaticorum decreuit componere certamina, frustra est; prius ille tumulo componetur, & prius extremum componet vesper olympum. Quàm longa lis est de hac vnica vocula ficus; nec dum finita? Docebo paucis quæ stet sententia mentis.

Primum dicam ex antiquis & nouis grammaticis de genere ficus, mox de ordine seu declinatione, postremo de intellectu carminis. Genus voci ficus Sosipater Charisius virile & muliebre tribuit his verbis: *Sed Cicero: de ficu se suspendit dicendo, dedit multis licentiam vt hos & has ficus dicerent, quod vsurpare maluimus propter * cacophaton, de qua re elegantissimè Martialis:*

p 9.l.1.
* cacephaton.

Cum dixi ficus, rides quasi barbara verba,
Et dici ficos Cæciliane putas.
Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Lib.1.p.121. Et infrà: *Ficos vitium esse corporis, proinde declinari debere quasi pomum Martialis in Cæcilianum, Cum dixi ficus, &c. vt sit ἀσύνθετον dictum. Quamuis quidam ficus vitium esse velint, vt doloris quasi sonitus audiatur.* Priscianus: *Etiam hic ficus vitium corporis quartæ est.* Martialis in primo Epigrammaton.

Lib.6.p.200.

Cum dixi ficus, rides quasi barbara verba,
Et dici ficos Cæciliane iubes.
Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficus Cæciliane tuos.

Ex quo ostendit & vitium & fructum posse esse quartæ declinationis, genere autem differre. Priscianus virile genus tantum morbo dat, arbori & pomo muliebre tantum. Nostri æui Grammatici alij Charisium, alij Priscianum sequuntur. Nunc quid ego sentiam, aperiam. Ficus arbor, ficus pomum, ficus etiam vitium corporis, tantùm est muliebris generis, non virilis, aut certè videtur esse quod inde ostendo. Grammaticorum decreta tantam habent vim, quantam testes, quos pro suis decretis laudant. Nullum autem ex omni antiquitatis memoria testem idoneum, (scriptorem inquam * classicum) sistunt, cuius auctoritate doceant nomen ficus, cum vitium corporis valet, masculinum esse, præter Martialem, quem non intelligunt. Non igitur est ficus virile nomen, etiam cum pro morbo ponitur. De Martiale mox dicam vbi carminis sententiam inuestigaro. Carisius quidem Grammaticus affirmat Ciceronem, qui scripserat ficu, multis dedisse occasionem vt hos & has ficus dicerent, sed absque tabulis, nullum enim adducit qui scripserit hos ficus. Quæ ex Plinio referuntur, omnium sententiâ prauè leguntur, cum codices emendati habeant semper muliebre.

* Marcellum medicum sequioris æui, non multum moror: de quo infrà.

Sequitur vt de declinatione agamus, in qua minor est controuersia, cum nemo inficias eat, ficum, seu arborem seu fructum significet, esse promiscuè quartæ & secundæ. Nec porrò super ea re contendendum, quod in promptu variorum & nobilissimorum scriptorum Lucilij, Varronis, Horatij, Ciceronis, Plinij, Macrobij, Celsi aliorum testimonia certa & copiosa. Cùm vero morbū significat, alij secundi ordinis, alij quarti, & exertè Priscianus esse docet, qui vltimum quoq; versum Martialis ita legit:

Dicemus ficus Cæciliane tuos.

Enimuero cùm Carisius legat, *Dicemus ficos Cæciliane tuos*, nihil ex Martiale proficit Priscianus. Ficum ergo arborem & fructum tum quarti tum secundi ordinis esse; ficum morbum secundi tantùm cæteri docent omnes, à quibus non discedo.

Veniamus ad epigramma Valerij nostri, quod est in Cæcilianum fictum, vt & alia multa, à quo se reprehensum dicit, quod quarto casu dixisset ficus pro pomo, vt quartus ordo declinationum exigit, dicendum fuisse ficos, quod ficus fici non ficus ficûs diceretur. Ita lis est inter Martialem & Cæcilianum non de genere vocis ficus, sed declinatione tantùm, quod rectè notauit Valla, nihil enim de genere dicitur in carmine. Cvm dixi ficvs rides qvasi barbara vera) non scripserat hos vel has ficus; non accusauit ergo genus, sed declinationem vocis ficus. Praua ergo etiam inscriptio de genere & declinatione ficus. & rescribendum in Cæcilianum. Respondet ergo secundo disticho poëta:

Dicemus ficus, quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Qui

Qui docet ficos poma, esse quarti ordinis etiam,neque interim de secundo negat. Sed addit scomma,ficos cùm vitium corporis significat,hoc est ficosos homines,quales erãt Cæcilianus & eius familia,esse secundi tantùm. Itaq; tuos non est loco epitheti seu adiectiuũ hoc loci,sed pro nomine substantiuo positum,vt si dicas iubeo te tuosq; saluere, & Cornelius Nepos dedit signũ suis.Et hoc est quod dixit Charisius esse ἀσύνδετον ficos & tuos,hoc est,esse substantiua coniuncta seu appositionem,id quod Ramiresius vel non legit, vel non intellexit, alioqui non iactasset se principem hoc carmen intellexisse,quod tamen meo animo rectè intellexit & explicauit. Itaque Grammatici nihil docent,cùm ex hoc loco conantur ostendere nomen ficus pro morbo esse generis virilis,cùm tuos non referatur vt adiectiuum ad ficos,sed vt substantiuum ἀσύνδετον,tuos inquam filios,seruos & tuam familiam,vt alibi de ficosa familia scribit.

Placet tamen etiam Vallæ ponere verba & enarrationem,vt si cui nostra minus faciat satis, habeat in promptu diuersam. Ficus (inquit Priscianus lib.6.)etiam vitium corporis quartæ est. Martialis 5.epig.

Quum dixi ficus,rides quasi barbara verba,
Et dici ficos Cæciliane iubes.
Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci,
Dicemus ficos Cæciliane tuos.

Ante omnia,cur ille risisset Martialem, quod diceret ficus? An non reperitur ficus,saltem pro arbore,atque etiam pro fructu in numero singulari? Non hoc ergo ille ridebat. Quid ergo? quod genere abuteretur? ne hoc quidem. Quippè cùm dico ficus,quo genere vtar,nemo intelligit. Certè ridebat,quod alia declinatione vteretur,quàm ea,qua debebat,vt ex secundo versu,in quo mutata est declinatio,apparet. Quod si igitur Cæcilianus de declinatione aiebat,non de genere,debuerat Martialis ad declinationem,non ad genus respondere,vt est putandum. Atq; adeo necesse est eum respondisse.Siquidem(vt ostendi)ille reprehenderat,quod hic ficos diceret, non ficus,quæ reprehensio si vera est,vt Prisciano videtur, qui vult ficus magis esse quartæ, quæ tandem modestia poëtæ fuisset,eum qui rectè admoneat,tam execrabili (etiamsi vero crimine) incessere? Ergo coniunxit accusationem imperitiæ cum accusatione flagitij per iocum & dicacitatem,vt moris sui est,quod ille adeò stolidus non solùm nequam esset, vt negaret,ficos reperiri, quos secum semper,& quidem cum dolore gestaret. Quod minimè mirum est reperiri,cum pro fructu,ad cuius similitudinem morbus appellatus est,in secunda declinatione, & (vt opinor) in genere masculino,non modo apud poëtas,sed apud oratores quoque probatissimos reperiatur, vt Horatius: Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi. Et Plinius ad Octauium Ruffum. Quæ nunc cum ficis,& boletis certamen nondum habent. Et Cicero de senectute.Ex tantulo grano fici. Quidam grammaticorum recentium,id est,imperitorum aiunt,pro fructu quartæ,pro arbore secundæ esse declinationis, quum pro arbore sit sæpius quartæ,vt idem de Oratore : Vxorem suam suspendisse se de ficu. Secundæ autem, vt apud Iuuenalem, —ad quæ Discutienda valent sterilis mala robora fici. Macrobius & ipse in secunda declinatione semper fere vtitur, & plurimos veterum ostendit vsos. Priscianus verò vult pro fructu & morbo quartæ esse,& hoc authoritate Martialis. Neq; ego inficior vltimũ illum Martialis versum posse sic legi,vt recitat Priscianus. Sed id magis ioco,quàm seriò à poëta accepimus esse dictum.Neq; enim seipsum,quod ficos dixisset,sed illius & nequitiam, & imperitiam reprehendere voluit,non ignorans ficos & Latinè & vsitatè dici.Nec verò Prisciano faciendum fuit,vt vnum Martialem sequeretur,& Cæcilianum nescio quem,vt flagitiosum,sic eruditum in eo præsertim loco vbi iocabatur poëta,nec suã sententiam aperiebat,& tacitè negabat,quod affirmare videbatur.Nam nequaquã dixisset ficus quartæ esse declinationis,& generis masculini,quod inauditum est,nec differentiam posuisset generis inter morbum & fructum,cum hoc ab illo dicatur.

Adde postremo de morbo ex Celso lib.6.quem Græcis σύκωσιν ait dictum ad similitudinem fici,quem ibid.copiosè describit,& varia illius genera eod.lib.6.c.18.

Celsus ergo fugit nomen fici pro morbo acceptum,maluitq; græcam vocem vsurpare,perinde quasi Latina non esset vsitata. Marcellus autem & ipse perantiquus & æuo Theodosij Imp. medicus,ficum pro morbo posuit & genere virili, sic enim ille: *Ad ficos,qui in locis verecundioribus nascuntur, de orbita rotæ collige caluos lapides,non prægrandes,neq; paruos,& pone in foco,vt bene candescant, & lotio infantis eos extingue, postea de ipso lotio locum assiduè laua, ita vt frequenter mutes & lapides, & lotium infantis, tantum proderit, vt sectione & ferro opus non sit.* Sed Marcellus iste in senatum classicorum scriptorum nunquam est adscriptus,vt illius proinde auctoritas præscribere nobis legem grammaticam non possit.Quod si ex vsu sæculi ita pronunciauit,& illud à superiore accepit,erit hoc aliquid, sed incertum. Exposui ego quod sensi; Sacramento non contenderim pro sententia mea.aliorum qui virili genere vsurpant,non condemno. Hoc miror omnes vnius Martialis auctoritate niti,cum versus illius alio versum trahatur,aut certè dubius sit. Quod existiment aliqui non posse versum ἀσυνδέτως exponi,quod ij qui fico laborant non dicantur fici,sed ficosi,sicut qui vlcere non vlcus sed vlcerosi. Atqui poëtæ abutuntur sæpe verbis,& primitiua ponunt pro deriuatis vti Terentius scelus appellat sceleratum,Plautus propudium loco propudiosi,vt & lutum,& alia Martialis: Cap.31.

Mentitur qui te vitiosum zoile dicit,
Non vitiosus homo es zoile sed vitium.

Ficum autem disertè infra lib. 4. ep. 52. AEdilum vocat.

Gestari iunctis nisi desinis Ædile capis,
Qui modo ficus eras——

Ad furem de libro suo.

LXVII. LVII.

Erras meorum fur auare librorum,
Fieri poëtam posse qui putas tanti,
Scriptura quanti constet, & tomus vilis.
Non sex paratur, aut decem sophos, nummis.
Secreta quære carmina, & rudes curas,
Quas nouit vnus, scrinioq; signatas
Custodit ipse Virginis pater chartæ,
Quæ trita duro non inhorruit mento.
Mutare dominum non potest liber notus.
Sed pumicata fronte, si quis est nondum,
Nec vmbilicis cultus, atq; membrana:
Mercare tales adeò, nec sciet quisquam.
Aliena quisquis recitat, & * petit famam,
Non emere librum, sed silentium debet.

* *al. cupit.*

Furi, carmina nondum emissa, aut publicata emenda, & pro suis recitanda aut ventitanda dicit, sua iam orbi nota surripi non posse. Erras quicunque es seu Fidentinus, seu nouus aliquis Thestorides, seu alius, qui emis libros & eos à te factos postea mentiris, non emitur nummis doctrina & poësis.

Ordo verborum est. Erras ô fur qui putas tanti fieri poëtam posse, quanti liber constat. TOMVS VILIS) vide notas Lugdunenses, Vitellium in Merulam. Volumen hoc loco à τέμνω dicitur, vnde τόμος, nam vnũ volumen diuiditur in plures libros, & quasi secatur in partes. * NON SEX PARATVR) Librum fortè duodenis aut vicenis cruciferis emeris. formam eruditionis seu eruditionem ipsam minimè. Σοφῶς) de hoc suprà dictum est. acclamationis genus erat ὗτος ὁ σοφὸς, aut σοφῶς, sapienter, bellè, quod Latinis euge, vt Persius, Horatius, & Martialis vsurpant. SECRETA QVÆRE CARMINA) secreta, nondum publicè proposita. RVDES) vt persuadeas esse tua, quem omnes rudem, & indoctum esse non ignorant; si enim polita sublegeris, tua rudia & impolita, qualia tu componis, facile à reliquis tuis furtis secernentur. Quid vero doctum doces & ante pilos Ramiresi? respondit ecce propinanti Musambertius. En quo te cæcus ferat impetus mentis: legisses quæ sequuntur, inuenisses meam, quam tibi more tuo transcribis exegesin.

* *Manutius lib. 3. ad Q. Fr. epist. I.*

Ego rudes curas (non rudes chartas) exposui, carmina nondum expolita & absoluta, sed noua, recentia, nõdum in vulgus data, sed ab auctore velut patre domi custodica, hæc enim mea verba sunt. Tu rudes curas, carmina quæ nondum in vulgus prodiere: quæso te mi Ramiresi an θρὶξ ἀνὰ μέσον; est ne pilus in medio? carmina quæ nondum in vulgus prodiere; & : carmina nondum in vulgus data? Estne lac lacti & ouum ouo tam geminum ac horum verborum intellectus? an tu ἄνευ νοὸς; sed nego, inquis, impolita; Doce ergo quis rudia interpretetur elegantia, aut polita? Nam recentia & ego appellaui. quæ tu concionaris de voce rudis infra mihi dicta sunt lib. 6. ep. 42. ad illum versum,

Nec fontes Aponi rudes puellis.

Quis rudes fontes nesciat valere intactas vndas, rudes puellas, intactas, viris immaturas, & quas Tertullianus acerbas appellat? tu πάντας ὡ παῖ δίδασκε. Quæ porrò de mento, dementias monuit Musambertius, vt & alia de pura & virgine charta; si in nostris Academiis versareris, mentum tibi ita raderetur, non quidem à Radero, sed aliis rasoribus, vt tu nullum illo volumine abraderes, sed flore sanguinis purpurares.

QVAS

QVAS NOVIT VNVS) auctor solus. SCRINIOQVE SIGNATAS) Clausas & obsignatas annulo seruat auctor libri non vulgati. Virgo charta metaphora. Vt virgo sola, ita virgo charta, nondum in vulgus data, sed ab auctore velut patre domi custodita. ex qua nullum est descriptum exemplar. QVAE TRITA DVRO) quæ nondum in lectorum manus venit, nec versata & tractata pilosa est reddita. Metaphora à barba.

Ouid. *Hirsutus passis vt videare comis.*

Persius. *——positis membrana capillis.*

MVTARE DOMINVM) Auctor, vbi semel intonuit, obtinet ius suum, & securus est furti. SED PVMICATA FRONTE) Libri pellibus, vt nunc fit, olim obtegebantur, eæque pumice poliri ac leuigari solebant. vel ex membrana fiebant, quæ lapide vel dente terebatur vt scabritia complanaretur. Ouid.

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes.

Idem El.1.lib.1. *Quod neq; sum Cedro flauus nec pumice leuis,*

Catullus. *Cui dono lepidum nouum libellum*
Arida modo pumice expolitum.

Frontes appellant alij interiorem & exteriorem voluminis partem : alij summas oras chartæ.

VMBILICIS) bullæ in vtraq; libri extima facie mediæ. In fine libri ex ligno aut osse vmbilici solent apponi. Pieri.lib.34. *Per vmbilicum, inquit, intelligendus est, voluminis terminus, qui cum volumen explicatur, in fine oratio est. cùm verò idem obuoluitur in spiram collectam medium tenet locum.*

Manutius ad lib.3.Cicer.ad Famil.epist.7.docet epistolas plicatas fuisse, non inuolutas in volumen vt libri inuoluebantur. Idem tamen ad epist.1.lib.3. ad Q.Fr. scribit epistolas eodem modo inuolutas fuisse & collectas in volumen vt libri colligebantur, Videturque Manutius emendare sententiam priorem. De vmbilicis quoque & cornibus librorum idem disputat fusius ad lib.3. ep.7. ad Fam. ad quem te locum hinc ablego, vt item ad epist.1.lib.3.ad Q.Fr. vbi & de pellibus, in quibus veteres scribebant, de quibus nos copiosè lib.14. lemmate *chartæ maiores*, Sed de vmbilicis & cornibus librorum iuuat adscribere locum Pierij.

Cùm autem & finem significet vmbilicus, ostendendum quid vmbilicus in libro sit, de libro enim loquitur Martialis, cùm se peruenisse dicit ad vmbilicum vsque, vti paulò ante dicebamus. In quo quidem multi hallucinantur, dum alij vmbilicos esse putant, defensacula ea ænea quibus librorum anguli ornantur simul & muniuntur : quandoquidem cornua etiam eodem errore vocari crediderint à poëtis, præcipuè verò bullam in libri medio affixam. Alij signa quædam esse arbitrantur, quibus antiqui librorum fines concludere soliti essent : ideoq; Porphyrionem citant, qui ad vmbilicum, ad finem interpretetur apud Horatium :

Deus deus, nam me vetat
Inceptum celeres promissum carmen iambos
Ad vmbilicum ducere.

Alij clauos ad similitudinem bullæ, qui pro ornamento affigi soleant tabulis quibus libri conglutinantur, intelligunt. Alij, vt ex errore vno in alium trahantur, rati se apertè rem indicasse, locum Ciceronis ex tertio de Oratore citant : Sed tum ita solet narrare Scæuola, conchas eos & vmbilicos ad Caietam & Lucrinum legere consuesse: ibi per vmbilicos, lapillos intelligunt lotos & politos, ita enim scriptis prodidere, cùm hæ buccinorum quorundam testulæ sint, quæ turbinatim conuoluuntur, in fastigium acuminatæ vmbilici forma, qui ex lapide olim fieri consueuit, ad vmbilici nostri similitudinem. Vt verò & Martialem & Horatium idem dicentes, neq; non Catullum & Ouidium etiam intelligamus, qui vmbilicum hunc eodem omnes significato posuere, sciendum libros olim fieri solitos ductu plurimum perpetuo, vna quippe pagina, non vt nos illis dissectis, & in quaterniones quos dicimus consertis : & quia complicabantur ad instar spiræ conuoluti, inde volumina dicta sunt à voluendo. In extrema autem pagina firmitudinis ergò paruus admodum bacillus, ex cedro quippe, aut buxo, cupressoue, vel ex ebeno, vel ex ebore adglutinabatur, ad latitudinis modum, quà membrana præcisa erat, hunc vmbilicum appellabant, cuius quidem capita volumine complicato hinc & inde prostarent : solebantq; ea ex argento, vel auro, vel etiamnum gemmis ad ornatum præmuniri : atque ea sunt quæ cornua nonnulli vocitarunt, vt Ouidius ad librum Epistola Tristium prima: *Vmbilicus quid.*

Candida, nec nigra cornua fronte geras.

Hoc est, neque ebore, neque argento, aut nitida vlla gemma vmbilici præmuniantur, cuius facies atrata luctum præ se ferat. Martialis 11.

Explicitum nobis vsq; ad sua cornua librum.

Sic apud eundem, vti superius dictum, quod & apud Horatium, vmbilicus pro fine ponitur: quia principium libri est vbi à titulo incipit explicari : finis, vbi tota reuoluta pagina peruentum

est ad vmbilicum. Huius ego generis volumina multa vidi, eaque vetustissima, alia ex membranis, alia ex Nilotica papyro, alia Græcis, alia Hebraicis, alia etiam Arabicis literis perscripta. Non præteribo papyracea illa monumenta, quæ in arcis AEliæ thesauris Romæ asseruantur, in quibus archetypa est Constantini Imperatoris donatio, papyraceum esse textum, glutine quodam delibutum, mox aut aprina sana, vel vitro exæquatum ac perpolitum, vt & scripturæ patiens fuerit, neque vlla calamum asperitate offenderit, miro quippe læuore complanatum.

Cvltvs atqve membrana) pellem hic intelligo, qua obducebantur libri, etsi alias pro ipsa charta ponatur, imò chartæ vicem subeat. potest & hic membrana pro charta poni.

Hoc dubito, an gemina fuerint membrana, quæ ad volumen pertinebat: altera scripta, sed intus tantùm; altera non scripta, qua prior scripta tegebatur & inuoluebatur: An vna tantũ sed bicolor, & introrsum quidem, qua parte perscribebatur, candida; extrorsum varo crocea seu purpurea; de qua Persius Marcilio capiendus cũ Sat.3. dixit; *Iam liber & bicolor positis mẽbrana capillis.* Bicolorum enim membranam interpretatur intus candidam, foris croceam seu purpuream. Sed haud scio an eod. sensu de bicolore & vna intelligendus sit Tibullus:

Lutea seu niueum inuoluat membrana libellum.

Et Ouid. *Nec te purpureo velent vaccinia succo.*

Et Papin. *Noster purpureus nouusq; charta.*

Et noster hic & lib.3.ep.2. *Et te purpura delicata velet.*

Lib.5.ep.6. *Quæ cedro decorata, purpuraq;*
Nigris pagina creuit vmbilicis.

Et Lucianus cum πορφυρᾶν διφθέραν appellat ἐκτοσθεν. Omnino censeo vnicam fuisse membranam & bicolorem, vt dixi; illud enim, ἐκτοσθεν, tergum membranæ exterius notat. Vmbilici porro lignei, vel ossei, vel aurei. De ligneis & osseis Porphyrius testis; aureos laudat in mercenariis philosophis, & imperitis librorum emptoribus Lucianus, qui χρυσοῦς ὀμφαλοὺς nominat. Marcilium adi.

Mercare tales) nondum editas in scrinio latentes, non compactas & ornatas vulgatasque. Aliena qvisqvis recitat) Elegans & arguta conclusio. Tu quisquis es, qui vis alienis te plumis ornare, & famam colligere, noli emere libros iam publici iuris factos & notos; sed rudes & recentes, inuisosque, & auctori da pecuniam insuper, vt taceat; permittatque te sua pro tuis recitare. Aut si nouos libros emis, tuosque vulgo iactitas: da auctori pecuniam, vt taceat, & silentium vnà cum libro eme, ne ridiculus & ludibrium fias.

Ad * Chœrilum.

*Chœrulum.

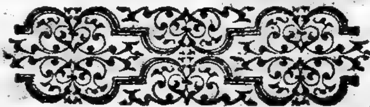
LXVII. LVIII.

Liber homo es nimium, dicis mihi Chœrile semper,
*In te qui dicit Chœrile, liber homo * est.*

* est? cum interrog.

Ludit in dilogia vocis; *liber*. Primo versu capitur pro nimia dicacitate, & linguæ petulãtiâ & maledicentiâ: Altero vacantem omni negotio significat. Et continet distichum summum Chœruli contemptum, qui ne dignus quidem sit, in quem dicto iaciundo aliquid otij sumatur. Nomen Chœruli sumptum opinor ab illo antiquo & pessimo poëta, qui Olymp.113. cum Alexandro magno vixit, eius in expeditione comes: de quo Alexander dixisse fertur, malle se Homeri Thersiten esse, quam Chœrili Achillem. Cum eodem pepigit Alexander, vt pro singulis bonis carminibus singulos aureos, pro malis totidem colaphos acciperet. Ridet hunc Horatius lib.2.epist.1. Et in Arte poët. ad quem locum interpretes lege. Fuerunt & alij Chœruli poëtæ laudatissimi, Gyraldum dial.3.& 6. lege.

Musambertius erotetice exponit: liber homo est? hoc est, liber dicendo dicta in te: & intelligi vult dignum, qui omnibus omnium dicteriis tanquam scopus telis propositus sit. Atqui & hoc non liquet, nec quicquam singulare dicit poëta hoc intellectu. Forte hoc vult poëta: Tu me Chœrile hominem procacioris & liberioris linguæ reum facis: Ego mihi conscius sum nullum à me læsum sciente volente. Nisi forte in te nescius liber sum, qui tibi conscius es, & de te putas omnia dici. Qui sanè & acutus & argutus, & aculeatus est versus. Ac si diceret.
Ego quidem nullum nominatim læsi versu meo. Si tu te læsum putas, ergo te reum confiteris.

Ad

Ad Maximum.

LIX. LXX.

Cœpit, Maxime, Pana quæ solebat
Nunc ostendere Canium, Terentos.

Canius Rufus iocularis poëta in campo Martio sedem locarat, vnde ioci occasionem accepit poëta in Canium ludendi, quem Terentos (qui locus est in campo Martio templo Ditis Panis Satyrorum Faunorumque insignis) populo spectandum præbuit loco Panis, cuius ibi simulachrum erat ridentis. De Canio suprà in carm. scriptores vnde. Et lib. 3. epig. 20.

Vis scire quid agat Canius tuus? ridet.

Lege de hoc Gaditano Canio epistolam Valerij ad Rufinum inter D. Hieronymi. Hic cùm ex Hispaniâ, quam reuiserat, in Italiam rediret, obiit in itinere, quod & ex inscriptione tumuli discis quæ est apud Briss. lib. 7.

PANA) Panis fabulam totam diligentissimè exponit Natal. Comes Mythol. lib. 5. cap. 6. Polyænus Stratag. lib. 1. Panem Bacchi ducem fuisse in Indica expeditione scribit, ab eoque primum inuentam phalangam. plura ibidem. Cur autem, quod ad institutum huc pertinet, simulachrum eius semper ridentis habitu finxerint, caussam ex Homero sumtam iudico, qui in Hymno Iouis eum in amœnissimis pratis inter suauissimos flores semper fistulâ cantantem facit & Deos delectantem. Aut quia solem refert, sol enim ob splendorem ridere dicitur.

TERENTOS) Locus in campo Martis dictus, quòd eo loco ara Ditis patris occultaretur, vel quod profluentis Tyberis ripas aquarum cursu tereret. Quo in loco Euander ex Arcadia profectus cum classe substitisse dicitur. Ouid.

Iamq; ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
Egerat, & Tuscis obuius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui sunt vada iuncta Terenti,
Aspicit, & sparsas per loca sola casas.

Eodem loci Proserpinæ ara subterranea fuit, quam Valer. Max. tradit egesta terra ad 20. pedum altitudinem apud Terentum iunctam Valisio quodam auctore, è salinis locuplete & rusticę vitæ homine, qui liberatis tribus filiis ibi trinoctium furuæ hostiæ sacrificium exhibuit, de quo Ausonius. *Terna Terentino celebrata trinoctia ludo.*

Ipsam aram Romani bello Albino constituerunt, atque alta occultarunt terrâ, vt omnibus præterquam ipsis esset ignota. Hæc ferè de Terento Marlianus lib. 6. cap. 9. plura lib. 4. 1.

Ad Librum.

LX. LXXI.

Vade salutatum, pro me liber ire iuberis,
Ad Proculi nitidos, officiose, Lares.
Quæris iter? dicam: Vicinum Castora canæ
Transibis Vestæ, virgineamq; domum.
Inde sacro veneranda petes pallatia cliuo,
Plurima qua summi fulget imago ducis.
*Nec te detineat *miri radiata Colossi,* *miri.
Quæ Rhodium moles vincere gaudet opus.
Flecte vias hàc, quà madidi sunt tecta Lyæi,
Et Cybeles picto stat Corybante tholus.
*Protinus à læuâ clari *sub fronte Penates,* *nili.
Atriaq; excelsæ sunt adeunda domus.
Hanc pete, ne metuas fastus, limenq; superbum:
Nulla magis toto ianua poste patet,

Nec propior quam Phœbus amat, doctæq́; sorores,
Si dicet, quare non tamen ipse venit?
scilicet. *★ Sic licet excuses, quia qualiacunq; leguntur*
Ista, salutator scribere non potuit.

C. Iulio Proculo salutationis loco librum mittit, cuius scriptio & labor poëtam detinuit, quo minus ipse coram Proculum salutaret. Est ad hunc aliud lib. 11. ep. 37. Vade salvtatvm) Vt hoc epigramma intelligatur, sciendum vnde, quóue ex loco mittatur. Vterq; erat in vrbe Proculus & Martialis. Ab ædibus Martialis ad Proculum mittitur liber. Domus Martialis erat ad pilam Tiburtinam, vt ipse testatur, in septima regione vrbis.

Sed Tiburtinæ sum proximus accola pilæ,
Qua videt antiquum rustica Flora Iouem.

Proculi verò domus erat in palatio Regione 10. ad læuam templi Deûm Matris. Mediam viam hic describit Martialis. Salvtatvm) vt cliens patronum, quod more fiebat, vt supra exposuimus epig. 56. ad Frontonem.

Et matutinum portat ineptus aue.

Pro me) epistola vicarias agit partes absentis. Ouid.

O vtinam possem nunc meus esse liber.
Et 1. Trist. El. 1. *——sine me liber ibis in vrbem.*
Et ibidem. *Vade liber verbisq́; meis loca grata saluta.*
Et lib. 3. el. 7. *Vade salutatum subito perarata Perillam*
Littera sermonis fida ministra mei.
Lib. 5. el. 5. *Qui mihi flens dixit, tu, cui licet, aspice Romam.*
Heu quantò melior sors tua sorte mea est.

Qvaeris iter dicam) A septima regione ad octauam, hoc est à foro Archemorio ad forum Romanum transibis, cui adsitum est templum Castoris & Pollucis, itemque templum Vestæ cum atrio, vbi erant Palladium & ignis, & virgines Vestales. Onuphri. 8. Reg. Canae) vetustæ, antiquæ, Deûm matris. De altero Vestæ templo vide Marlianum lib. 4. cap. 4. Ouid. 3. Tr. El. 1.

Hic locus est Vestæ, &c.

Castora) Castoris templum omnes in foro Romano collocant. Victor. Rufus vetus descriptio V. Inde sacro veneranda) A foro ad Palatinum montem via sacra itur. Palatia autem multa circum erant. Clivo) colle Palatino, omnia dicta à Palatino monte, in quo primũ palatium. De varia Palatij etymologia Marlianus lib. 3. cap. 1. toto. Plvrima qva svmmi) Statuam equestrem Domitiani, quam longo carmine describit Papinius, significat, quæ fuit in Romano foro.

Quæ superimposito moles geminata colosso
Stat latium complexa forum ——

P. Victor. Ducis Domitiani Cæsaris. sensus erit. A foro Romano transeas ad viam sacram, ea parte qua Domitiani statua equestris in foro Romano posita est. Malim transferre ad Arcum Titi, qui in 4. Reg. & via sacra in eadem & colossus in 4. Reg. vrbis. P. V.

Nec te detineat) seorsim iudico ab iis, qui etiam hoc carmine iudicat statuam equestrem Domitiani intelligendam; cur enim bis idem in eodem carmine? Et transeundus erat Colossus ad Proculum 10. regione habitantem. De Colosso eo capiendum hoc distichum iudico, de quo lib. spect. epig. 2.

Hic vbi sidereus propius videt astra colossus.

Colossi) supra lib. A. epig. 2. de colosso dictum. Rhodivm) Rhodius Colossus inter septem vrbis spectacula censetur, vt suprà epig. 1. lib. 1. ostendimus 60. cubitorum fuit vt Plin. & inscriptio græca colosi indicat. architectus fuit Chares Lindius.

Τὸν ἐν ῥόδῳ Κολοσσὸν ἑπτάκις δέκα
Χάρης ἐποίει πηχέων ὁ λίνδιος.
Rhodium Colossum Lindius fecit Chares
Qui septies altus decem cubitos fuit.

Ita lego hoc epigramma in 4. lib. non ὀκτάκις, nec λάχης, sed χάρης. Festus corruptus in eo loco vbi Caletus seu Coletus legitur pro Charete. nec Suidas rem tetigit de Colosséßibus. Bernartium testor ad Papinium sil. 1. Est huius Colosi mẽtio apud Strabonem, Plinium, Orosium, Polybium, qui terræ motu concussum decussumque aiunt. 105. pedes altus erat, vt Festus metitur.

Flecte vias hac) Pete templum Bacchi (madidi) periphrasis templi liberi. Templum Bacchi P. Victor, & alij in 2. Reg. vrbis collocant. Est & 6. Reg. ædicula Liberi patris: & in 11. Reg. ædes Liberi Liberæque. Quodnam horum templorum poëta intellexerit, non satis affirmo. illud nobilissimum in 2. Reg. putem.

THOLVS) testudo templi, vbi est quasi scutum breue in medio templi tecto, quo trabes connectuntur, & dona suspenduntur. De hoc Varro, Arnobius, Statius, Philander ad Vitruuium, Virgil. 9. PICTO CORYBANTE) Corybantes erant euirati sacerdotes Cybeles, de quibus alibi. Supra tholum Corybas habitu sacerdotis stabat. Templum Matris Deûm omnes in palatio seu 10. Reg. ponunt. PROTINVS A LAEVA) Descriptio domus Proculi sitæ ad læuam Ideæ Matris. PENATES) tota domus Proculi: HANC* PETE NE) Etsi maximè educta domus, altique postes & limina terrere possint adeuntem, tamen adeo humanus, facilis & officiosus est Proculus, vt nulla superbia, nullus fastus in illo sit timendus. laus Proculi à moribus. NVLLA MAGIS) Neminem virum bonum excludit, omnibus bonis bona patet domus. De hac humanitate & hospitalitate copiosissimè doctissimus Heraldus ad hunc locum. NEC PROPIOR) Nec domus aut ianua gratior vlla Phœbo. DOCTAEQVE SORORES) Musæ nouem. SI DICET, QVARE) Si quærat Proculus; cur non ipse poëta togatus me salutet coram? SIC LICET) Quia si ipse obiisset officium salutandi, otium non habuisset ista scribendi, qualiacunque, seu bona, seu mala, seu mediocria.

* Hanc lege, non hac.

Ad Fidentinum.

LXI. LXXIII

Nostris versibus esse te poëtam,
Fidentine putas, cupisque credi?
Sic dentata sibi videtur Ægle,
Emtis ossibus, Indicoque cornu:
Sic quæ nigrior est cadente moro,
Cerussata sibi placet Lycoris,
Hac & tu ratione, qua poëta es,
Caluus *cum fueris, eris* comatus.

Idem sæpius argumentum, sed non eod. car. nec inuentione. Fidentinum furem exagitat. SI DENTATA) Tu inseris alienos versus tuis, vt alienos dentes suis AEgle puella. Hoc enim factitabant edentulæ fœminæ, quæ pulchritudinem artificio emebant; sic Palladas.

Ἠγόρασας πλοκάμους φύκος, μέλι, κηρὸν ὀδόντα
Τῆς αὐτῆς δαπάνης ὄψιν ἂν ἠγόρασας.

Et Lucilius aliique epigrammatarii Græci εἰς γραίας κεφ. 3. lib. 2.

Vide Budæum pag. 197. INDICOQVE CORNV) ebore. Elephas enim Indica bellua. CORNV) de hac re lib. spect. disputatum est, an Elephas cornu vel dentes, an vtrunque, an neutrum habeat, an mediû aliquid. SIC QVAE NIGRIOR EST MORO) Morus arbor (cuius fabulam Ouid. lib. Transf. 4. de Pyramo & Thysbe describit) mora fert, quorum triplex in succo color. primus candidus, cùm adhuc acerba, deinde purpureus, cùm maturescunt, postremo, cum penitus maturuerunt, nigrescunt. CERVSSATA SIBI) vide El. 2. Propert. lib. 1. Fœminæ purpurisso & cerussa faciem inficiebant ad conciliandam gratiam & venustatem, contra quas eleganter Xenophon disputat in œconomico, Tertullianus, Clemens Alexandrinus, & alij, Theophrast. in Char. Eth. Cerussa candida est. Quo pacto fiat, leges apud Isidor. lib. 19. Orig. cap. 17. Plura Plinius, Vitruuius lib. 7. cap. 12. & ibidem Philander, Dioscorid. lib. 5. cap. 53. & Serapio. cap. 38.

Maulbör. Elegās fabula. Bleiweiß.

HAC ET TV RATIONE) Caluitiem antiqui horrebant. Iulius Cæsar, vt Suetonius tradit, & Domitianus maximè. Diuinæ quoque literæ de Elysæo à pueris irriso fidem faciunt. Subinde autem emebant crines factitios, & comam fingebant. Ita ridet Martialis Fidentinum, quem poëtam prius caluum fuisse dicit, id est nullum, aut certè malum, insertis quibusdam alienis versibus, velut crinibus factum esse comatum. CALVVS COMATVS) De hoc plura adagiographus in caluo comato.

De Lino.

LXII. LXXVI.

Dimidium donare Lino, quàm credere totum,
Qui mauult, mauult perdere dimidium.

Lino, quod nil reddat, nil credendum. Cùm te poscit centum sestertios nummos Linus, dona illi quinquaginta; præstat enim quinquaginta illi donare, quàm centum perdere; æquè enim non soluit mutuum, ac donatum. Similis est iocus in 2. lib. epig. 3.

Sexto

Sexte nihil debes, nil debes Sexte fatemur;
Debet enim, si quis soluere, Sexte, potest.

Donare ergo & dare perdere est scriptorib. Plauto in Eucl. Trinummo, Senecæ, Tertulliano, testes producit Musambertius.

Ad Flaccum.

LXIII.

LXXVII.

O mihi curarum pretium non vile mearum,
Flacce Antenorei spes, & alumne Laris,
*Pierios differ cantusq; * chorosq; sororum:*
Æs dabit ex istis nulla puella tibi.
Quid petis à Phœbo? nummos habet arca Mineruæ:
Hæc sapit, hæc omnes fænerat vna Deos,
Quid possent ederæ Bacchi dare? Palladis arbor
Inclinat varias pondere nigra comas,
*Præter aquas Helicon, & serta, lyrasq; * Deorum*
*Nil habet, & magnum * semper inane sophos.*
*Quid tibi cum Cirrha? quid cum * Permeßidos vnda?*
Romanum propius, diuitiusq; forum est;
Illic æra sonant: at circum pulpita nostra,
Et steriles cathedras, basia sola crepant.

* citharamq;

* Dearum.

* sed par. al. semper in ore.

* Permeßide vnda. al. Permeßide lympha.

Hic est Valerius Flaccus Setinus seu Patauinus, nam de natali eius solo certatur, auctor octo librorum Argonauticorum, de quo supra in carmine *scriptores vnde*. Hoc epigrammate Martialis Flaccum poëtam magnum, sed tenui censu, vt plerique, hortatur, vt desinat poëtari, & forum adeat, ac quæstuosam eloquentiam sectetur, quando nullus aut exiguus honos sit præmiumque Musis. qua de re est Sat. 7. Iuuen. Et liber Quintiliani de caussis corruptæ eloq.

O MIHI CVRARVM) Flacce Patauine, qui curarum mearum leuamen & solatium es vnicum. ANTENOREI LARIS ALVMNE) Ciuis Patauine, Antenor Patauij cõditor. Virg. 1. AEneid.

Hic tamen ille vrbem Pataui, sedesq; locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaq; fixit
Troia——

PIERIOS DIFFER CANTVS) differ lege, non differt. Desine poëticam, aut differ in aliud tempus, nunc enim nullum Musis pretium. Et verum est illud Titi Calpurnij Eclog. 4.

Frange puer calamos & inanes desere musas
Et potius glandes rubicundaq; collige corna
Duc ad mulctra greges & lac venale per vrbem
Non tacitus porta. quid enim tibi fistula reddet,
Quô tutere famem?

AEs DABIT EX ISTIS) Ouid. 2. de arte.

Carmina laudantur, sed munera magna petuntur.

Et idem. *Ipse licet venias musis comitatus Homere:*
Si nihil attuleris, ibis Homere foras.

Idem lib. 4. Tri. eleg. 10. *Sæpe pater dixit studium quid inutile tentas?*

Martial. lib. 11. *Dicitur & nostros cantare Britannia versus,*
Quid prodest? nescit sacculus ista meus.

Lege ep. 56. lib. 8. ad hunc eundem.

Temporibus nostris——

Et Ouid. in lib. de arte. *Ingenium quondam fuerat pretiosius auro.*

QVID PETIS A PHOEBO) Phœbus pauper est, nil habet, quod largiatur. Si numen poëtarum, & ipse Deus pauper est, quid poëtæ eius alumni, clientesque habeant? ARCA MINERVAE) Forum Romanum, iuxta quod Mineruæ templum, in quo causæ agebantur, reique larga patronis soluebant patrocinij præmia & Minerual. Perottus. Subtilius quæsitum videtur, quod Domitius de Domitiani Minerua censet, & adulatores intelligit Domitiani, qui tantum assentatoribus suis donet æquis & iniquis, sed apertè Martialis de Caussidicis agit, cum mox subiungit Romanum

manum propius diuitiusque forum est. Qui existimant arcam Mineruæ dici ob leges à Minerua conditas, æquè enucleatum iudico, sincerus & expeditus Perotti sensus. alij de priuata cuiusque arca & pecunia arcis custodita interpretantur: sed poëta ipse mittit nos ad forum (cui præsidebat Minerua) cum subiungit:

Romanum propius diuitiusq́ forum est.

De foro & simpliciter pro iudiciis accipi Mineruam iudico. Martialis ad Plinium:

Totos dat tetricæ dies Mineruæ
Dum centum studet auribus virorum.

HAEC SAPIT, HAEC) sapit ἱερογνωμικῶς, eadem enim sapientia Pallas & Minerua. FOENERAT) Dat reliquis Diis mutuum, ô miseros Deos & ridiculos, qui mendicare nummos à fœmina coguntur. QVID POSSENT EDERAE) Confirmat quod dixerat, *fænerat vna Deos*, ab enumeratione singulorum. non locupletant etiam mille Bacchi ederæ.

Cura ducum quondam fuerant regumq́ poëtæ.
Præmiaq́ antiqui magna tulere chori.
Sanctaq́ maiestas, & erat venerabile nomen
Vatibus & largæ sæpe dabantur opes.
Ennius emeruit Calabris in montibus hortos
Contiguus poni Scipio magne tibi.
Nunc ederæ sine honore iacent, operataq́ doctis
Cura, nihil musis, nomen inertis habet.

Ouid. lib. 3. de arte. PALLADIS ARBOR) Olea sacra Palladi, arbor, & plena baccis & fructibus, vt meritò Iuppiter apud Auienum laudet Palladem ob delectum. Phædrum Augusti libertum in AEsopiis audi. lib. 3. 56.

Olim quas vellent esse in tutelâ suâ,
Diui legerunt arbores, quercus Ioui,
Et Myrtus Veneri placuit, Phœbo laurus,
Pinus Neptuno, populus celsa Herculi.
Minerua admirans, quare steriles sumerent,
Interrogauit caussam, dixit Iupiter,
Honorem frustra ne videantur vendere.
At me Hercules inquit, quod quisq́ voluerit:
Oliua nobis propter fructus gratior.
Tum sic Deorum genitor, atq́ hominum sator:
O nata meritò sapiens dicere omnibus:
Nisi vtile est quod facimus, stulta est gloria.

INCLINAT VARIAS) Baccarum nigrarum, (nigrescunt enim maturiores) pondere & vbertate oliua ramos incuruat. COMAS) frondes. VARIAS) quia bacca varia, viridis, flaua, nigricans, &c. PRAETER AQVAS HELICON) Helicon Musarum vertex, Boeotiæ mons est (vnde dicuntur Musæ Heliconiades) vicinus Phocidi, in qua Parnassus seu Larnassus, cui Helicon æmulus altitudine, ambitur saxea rupe & niuibus. Parnassum tamen Ptolemæus & alij in Asia ponunt, nisi Phocis etiam in Achaia. Lege Mythologos. Helicon accipitur pro ipso studio poëtico. Heliconem Oty & Ephialtes Musis consecrarunt, dictus Helicon à vertendis foliis. Nata. lib. 7. cap. 15. NIL HABET) Lege Quintiliani Dialogum apud Tacitum. SERTA) quæ ferunt poëtæ ex edera vel lauro. LYRAS) Vnde Lyrici poëtæ, qui ad lyram vel citharam canebant vt Pindarus, Horatius, Anacreon, & alij. DEORVM) Apollinis & Musarum. PERMESSIDOS) Permesside lympha Ianus Gulielmus ex M. S. legit, vtraque lectio emendata est. Permessis vnda, dicitur, sicut Libystis vrsa. Permessus fluuius est, qui ex Helicone in Coparden Lacum deuoluitur, sacer vt fons Caballinus. CYRRHAM) alij oppidum Phocidis iuxta Parnassum affirmant, alij verticem Parnassi. biceps enim Parnassus & biuertex est. alter Cyrrha, Nissa alter appellatur, vt testatur Abrahamus Ortelius. de bicipiti Parnasso Persius in Prologo.

Nec fonte labra prolui Caballino
Nec in bicipiti somniasse Parnasso
Memini——

ROMANVM PROPIVS) Ad forum te conferas, caussas agas, si rem augere desideras, vt suprà se à Tito admonitum dicit.

Cogit me Titus actitare caussas,
Et dicit mihi sæpe magna res est.

PROPIVS) quam Helico aut Parnassus. Propius ad opes comparandas. De triplici foro in quibus caussæ agebantur dicam loco. DIVITIVS) Ita & Cicero locutus est in lib. de Orat. *Inde ille licentior & diuitior fluxit Dithyrambus.* Hinc veteres dixere diuito, diuitas, id est, locupleto. Accius. *Nihil credo auguribus, qui aureis verbis diuitant alienas suas vt auro locupletent domos.* Et Turpilius: *Dij me diuitant.* *In 8. Regione*

uitant. Illic aera sonant) æquè in foro patronis à clientibus numerantur: illic enim venalis est lingua precio. Cicero cerè & Demosthenes ad magnas opes eloquentia & patrociniis peruenerunt. At circvm pvlpita nostra) Nos præter laudem, & acclamationes, & oscula nil referimus. Pvlpita) Pulpitum ante scenam locus editior, in quo omnis comœdia recitabatur. Ponitur etiam pro suggesto siue loco quocunque editiore, vnde ad populum verba fiunt. Isidor. lib. 15. cap. 4. *Pulpitum dicitur quod in eo lector vel psalmista positus in publico conspici à populo posit, quo liberius audiatur.* Pulpitum non erat totum proscenium, sed pars eius. Scena altior proscenio, pulpitum in ipso proscenio altum pedes quinque, vti qui in orchestra sederant, spectare potuerint omnium agetium gestus. Proscenium auctore Diomede est locus ante scenam. Ibi erat pulpitum, in quod actores fabularum prodibant: scena itaque erat altior pulpito, pulpitum altius orchestra. lege Philandrum & Vitruu. lib. 5. cap. 6. Hic pulpita generatim intelligenda. Ianus Guliel. lib. 3. Verisim. cap. 19. *Omnino melius,* inquit, *liber scriptus: ad circum & pulpita nostra. Recenset loca poëtis veluti consecrata, Circum, in quo ludi fiebant, & spectabantur fabulæ; pulpita, è quibus recitabantur poëmata; cathedras Grammaticorum è quibus explicabantur.* Rectè si legas ad Circum, non at Circum, &. Et steriles cathedras) alij cathedras subsellia, alij sellas interpretabantur. Lips. Eleg. 1. cap. 19. *Cathedras,* inquit, *non absurde capiam pro sellis, suadente Iunen.*

Et Sat. 7. plura.

——cùm iam sexta ceruice feratur
Hinc atq; inde patens ac nudâ pœne cathedrâ
Signator falso——

Quanquam ea vox propriè de sella muliebri. Et græca, ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος, καὶ τῆς ἕδρας. ἕδρα autem sedes est. Horat. serm. 1. Sat. 10.

Discipulorum inter iubeo plorare cathedras.

Ex quo loco intelligis cathedras dici pro subselliis gymnasiorum. Vnde credo cathedrarij Philosophi apud Senecam, vmbratiles, qui apud discipulos in sellis de virtute tantùm disputant. Hic subsellia auditorij in quo recitabant poëtæ accipe. de recitatione copiosè lib. 10. Sensus ergo carminis est. At poëtis, qui sua in cathedris & pulpitis scripta recitant, aut ab aliis recitantur, nihil præter basia, id est, laudes & commendationes, seu grande sophos datur pro labore. Basia) Poëtas si placuissent, osculo acceptos ab auditoribus. lege apud Plinium, de quo suprà epig. 4. alij ad libros poëtarum referunt, quos lectos & gratos basiabant. alij ad laudes tantum. laus tamen ista metonymicῶs accipi videtur. basium enim signum erat libri probati & laudati. de libro intelligendum & laude simul illud libro hoc epig. 4.

Non incredibile de basiis, quæ aliis gentibus vsitata in itu, reditu, quotidiano occursu.

Audieris cum grande sophos & basia captas.

Laudis quidem nobis multum sed nihil æris datur. ex laude non viuimus. hinc miseri sumus.

De Festo.

LXXIX. LXIV.

Indignas premeret pestis cum tabida fauces,
Inq; ipsos vultus serperet atra lues.
Siccis ipse genis flentes hortatus amicos
Decreuit Stygios Festus adire lacus.
*Nec tamen obscuro pia * polluit ora veneno,*
Aut torsit lenta tristia fata fame.
Sanctam Romana vitam sed morte peregit,
*Dimisitq; animam nobiliore * rogo.*
Hanc mortem fatis magni præferre Catonis
Fama potest: huius Cæsar amicus erat.

** M. S. palluit.*

** Via non displicet propter illud Græcum Anthol. 3. τὴν περὶ πυρκαϊῆς.*

Laudatur Festus quod mentagra fœdissimo morbi genere correptus, non veneno, non fame, sed ferro sibi mortem consciuerit. Qui Festum hunc illum iudicant, qui S. Paullum vinctum Romam misit, nullo id argumento probant.

Indignas premeret pestis) Plinius lib. 26. cap. 1. scribit tempore Claudij Cæsaris primùm in vrbem inuectum hoc malum à quodam Perusino equite R. quæstorio scriba, *cum in Asia apparuisset, inde cognitionem eius importante, sine dolore quidem, sed tanta fœditate, vt quæcunque mors præferenda esset. Grauissimum ex his* (intellige generibus pestis) *Lichenas appellauere Græco nomine.* Martialis lib. 10. epig. 99.

Non

Non virus acre pustulaue lucentes
Non triste mentum, sordidiq; Lichenes.

Latini quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primum lasciuia, mox & vsurpato vocabulo mentagram, occupantem in multis totos vtiq; vultus oculis tantum immunibus, descendentem verò in colla, pectusq; ac manus fœdo cutis furfure. curabatur causticis, ni vsq; in ossa corpus exustum esset rebellante tædio. Manilius Cornutus ex prætoriis Legatus Aquitaniæ prouinciæ quina millia Philippæorum. HSCC. in eo morbo curando elocauit. lege plura ibidem apud Plinium, scitu digna de hoc morbo.

SICCIS IPSE GENIS) quod firmi pectoris argumentum. Morbum ipse ridens tulit, quem amici spectare non potuerunt sine lachrymis, quibus mœrorem verbis abstergere conabatur. Sic Thraseas *lætitiæ propior abiit è vita, vt è conuiuio porrectis venis, & incisis.* POLLVIT) palluit habet M.S. preclarè vt sentit Guliel. 3. Ver. cap. 19. *Venenum enim pallorem inducit. Virgil de Cleopatra—pallentem morte futura.* Oratio est figurata, pallet ora. Sed reuera retinuerim cum Musambertio polluit, quod nô modo non ἄκνεον sed κνεώτατον. DECREVIT STYGIOS) Mori semetque ferire. NEC TAMEN) vt multi mortales, Hannibal, Cleopatra, Themistocles, alij, nec inedia exhausit vt Silius aliique sexcenti.

SANCTAM ROMANA) Illustri morte claram vitam finiisti. ROMANA MORTE) prima omnium, quod sciam, Lucretia huius princeps & dux facti. quam magna vis virorũ fœminarumque secuta & ex illustri genere Catones, Scipiones, Fabij, Bruti, Arreæ, Pæti, Thraseæ, &c. solenne hoc fuit Romanis multis sæculis, vt circumuenti malo malum anteuerterent non auerterent, atque ante mortem morerentur. lege lib. 5. Cæsaris de bello Gallico. nos supra quoque disseruimus in dog. Deciani. lege Cic. somnium, & Catonem maiorem, & primam Tuscul. vbi probat iniussu Dei non esse vi ruptis corporis vinclis è vitâ emigrandum.

DIMISITQVE ANIMAM) fato nobili perfunctus. an videtur alludere ad illud Græcum lib. 3. de via dextra, vt proinde legendum potius nobiliore via?

Τὴν ἐπὶ πυρκαϊῆς ἐν δεξιᾷ φασὶ κέλευθον
Ἑρμῆν τοὺς ἀγαθοὺς εἰς ῥαδάμανθυν ἄγειν.

Ad dextram enim partem rogi heroes à Mercurio ad inferos deduci putabantur. An ad Virgilij dictum allusum—*pulchramq; petant per vulnera mortem.* HANC MORTEM) Conclusio ex comparatione Catonis & Festi. Vterque se interfecit, sed ille metu Cæsaris, hic sponte animi. nam illi Cæsar inimicus, huic amicus erat. Ita blanditur Augusto dum Festum laudat.

Ad fora purgatos manes Plutonia dextrâ. Ducere parte rogi fertur Atlantiades.

Ad Attalum.

LXV. LXXX.

Semper agis caussas, & res agis Attale semper,
Est, non est, quod agas, Attale semper agis.
Si res, & caussæ desunt, agis Attale mulas,
Attale, ne quod agas desit, agas animam.

Attalus πολυπράγμων, vt semper occupatus aliquid agere videretur, apta inepta agebat. Ita, vt si quod ageret, deesset, asinas ageret. Precatur huic poëta falsè, vt si nihil habeat quod agat, agat animam, id est, moriatur. Sen. quid egeris, tunc apparebit, cum animam ages. Ita intelligo hunc versum, nec placet qui lectionem variant vt Cælius, & legunt agas asinam, pro, animã. Iam enim antè dixerat, agis Attale mulas. nec ignoro esse vetus verbum agere asellum, quod in 2. de Orat. Cicero refert. Quid sit agere docet Varro lib. 5. de LL.

Ad Canum.

LXVI. LXXXI.

Sportula, Cane, tibi suprema nocte petita est,
*Occidit puto te, Cane quod * vna fuit.*

* Vrna, non placet.

Non probo Perottum in explanatione huius distichi; cùm dicit: Puto te Cane defunctum esse, quia tantum vna sportula fuit, hoc est, quia cibum amplius capere non potuisti, perinde ac si dixisset, inedia periisti; sic enim omnes inedia moriuntur. Auaritiam potius Cani notare videtur, qui, cum multas sportulas petisset, vnamque duntaxat præter spem accepisset, ex dolore & desperatione perieris. Aut voracitatem Cani tangit, qui consueuerat plures semper sportulas deuorare vna cœna, vix tamen famem compresserit. Et quia pridie quam moreretur, vnam tantum

acceperat, fame mortuum dicit, vna enim non sufficiebat cœnanti. QVOD VNA FVIT) Non quia cibum capere non potuisti, vt Perottus, sed quia deuorata vna non erat quod caperes amplius: vna enim non sufficiebat auaro & helluoni.

Ad Sosibianum.

LXXXII. LXVII.

E seruo scis te genitum, blandeq; fateris,
Cùm dicis dominum, Sosibiane, patrem.

Sosibianus fictum nomen, graue enim & acerbum conuitium, quo vitium natalium Sosibiani taxat, quem ex matre adultera seu ancilla natum dicit, cum se equestri loco natum iactaret, vt plerique ex ancillis nati. Domitius fuisse libertum contendit. Liberti dominos non patres, sed patronos vocabant. Deinde nil erat cur negaret, si libertus fuit, se natum seruo, nec enim erat illi turpe, sed potius honestum, quod primus libertatem sit adeptus suæ posteritatis. Hybrida ergo fuit Sosibianus & serua & libero natus, ampullæ enim Ram. nihil mouent aut continent.

CVM DICIS DOMINVM) *Domini vox*, inquit Lips. ad 2. Annal. Tac. *propriè non nisi in seruos. Quanquam Augusti æuo & infra à liberis patres appellatos reperire est, & à fratribus blandientibus fratres. Quod tamen Augustus in sua vetuit domo.* Suetonius tangit vtrunque morem in Augusto. *Dominum, inquit, appellari se nec à liberis quidem aut nepotibus suis vel serio vel ioco passus est: atque huiusmodi etiam blanditias inter ipsos prohibuit.* Quod patres domini audirent etiam ex Diadumeni Cæsaris epistola discimus apud Lampridium in eius vita, per inscitiam ergo negat vsum vocis huius Ramires, cùm æuo Martialis maximè fuerit vsurpata. De fratribus, Senecæ docet locus epistola. C.V. *Illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cùm in Achaia febrim habere cœpisset, confestim nauim conscendit, &c.* Itemque coniuges inter se eo nomine vsi. Suet. Claud. *Occisa Messalina paulò post, quam in triclinio decubuit, cur domina non veniret, requisiuit*, sed & obuios vulgo dominos vocabant. Seneca. *Quomodo obuios, si nomen non succurrit dominus vocamus.*

Plura infrà ad Priscum epig. 113. Idem Martialis ad Priscum.

Cùm te non nossem, dominum regemq; vocabam
Postquam te noui, iam mihi Priscus eris.

Ad Cinnam. *Cùm voco te dominum, noli tibi Cinna placere:*
Sæpe etiam seruum sic voco Cinna meum.

Irrisionis caussa vt hodie Herr Junckher. De coniugibus se mutuatim dominos appellantibus Ouidius suffragatur, qui tempore Augusti scripsit lib. 3. Trist. el. 3.

Nunciet hic aliquis dominam venisse, resurgam.

Ibidem. *Nec dominæ lachrymis in nostra cadentibus ora.*

Et alibi sæpius. apud Catullum in nuptiis Iuliæ & Manlij.

Ac domum dominam voca.

Vide plura apud Læuinum Torrentium ad cap. 53. Aug. Suet. in Augusto.

De Regulo.

LXXXIII. LXVIII.

Hæc quæ puluere dißipata multo
Longas porticus explicat ruinas,
En quanto iacet absoluta casu;
Tectis nam modò Regulus sub illis
Gestatus fuerat, recesseratq;
Victa est pondere cum suo repentè,
Et postquàm domino nihil timebat,
Securo ruit incruenta damno.
Tantæ Regule post metum querelæ,
Quis curam neget esse te Deorum?

Casum huius & historiam descripsit supra epig. 13 *Itur ad Herculei.* Vbi quis hic Regulus fuerit docuimus. LONGAS EXPLICAT RVINAS) Nam porticus longa erat, & soluta magis extendeba-

debatur. EN QVANTO) Vt miraculum grandius reddat, horribilem eius casum exponit. ABSOLVTA) vel ad tecta, vt idem sit quod soluta, vel ad culpam, cùm innoxia cecidit, vt absoluta exponas, innocens, non rea culpæ. supra, *heu quàm pœnè nouum porticus ausa nefas?* TECTIS NAM MODO) Ita superius.

Nam subitò collapsa ruit, cum mole sub illa
Gestatus biiugis Regulus esset equis.

ET POSTQVAM) Hoc est quod dixit. absoluta casu, incruenta, innoxia, securo damno, sui tantum corporis & molis, sine periculo Reguli. TANTAE REGVLE) *Nimirum tenuit nostras fortuna querelas.* Est epiphonema, res mortalium esse curæ immortalibus. QVIS CVRAM NEGET) suprà.

Stantia non poterant tecta probare Deos

De Mario.

LXIX. LXXXVI.

Venderet excultos colles cùm præco facetus,
Atq; suburbani iugera pulchra soli:
Errat, ait, si quis Mario putat esse necesse
Vendere: nil debet, fœnerat immò magis.
Quæ ratio est igitur? seruos vbi perdidit omnes,
Et pecus & fructus, non amat inde locum.
Quis faceret pretium, nisi qui sua perdere vellet
Omnia? sic Mario noxius hæret ager.

Præconis erat commendare quod venale proclamabat. vt Horatius:

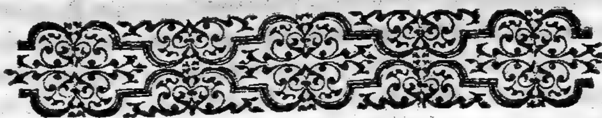
Laudat venales qui vult extrudere merces.

Marius homo copiosus agros loco graui & insalubri vendere cupiebat, vt qui plus detrimenti quàm adiumenti adferrent. Præco simplex præconio suo laudando copias Marij, vituperauit agros, vt pestilentes: ex caussa enim subiecta hoc cogebatur. non amat locum, qui amisit in illo pecus & seruos, & fructus; pestilens ergo, quod non intelligebat præco stupidus se vituperare, quos volebat laudare, vt rectè notauit Musamb. contra Ramires. ac effecit, vt agrum nemo emeret. VENDERET EXCVLTOS) qua regione, via, locóue sitos nemo docet. EXCVLTOS) opponitur hîc inexculto, rudi. Et intelligenda villa seu prædium cum fundis & agris. PRAECO FACETVS) ridiculos ob simplicitatem, acutos, & dicaculos. nonnullos fuisse legimus præcones. Apud Ciceronem secundo de Oratore, omnes superabat Granius, quo, vt inquit Cicero, nemo dicacior. Et in Bruto: *Ego memini,* inquit, *T. Tineam Platentinum, hominem facetissimum cum familiari nostro, Q. Granio præcone dicacitate certare, quem Granius obruebat nescio quo sapore vernaculo.* Hic ille Granius est, qui patrono malo, cùm vocem in dicendo obtudisset, suadebat vt mulsum frigidum biberet, simul ac domum rediisset. *Perdam,* inquit, *vocem si id fecero: Melius est,* inquit, *quam reum.* Præcones apud veteres magno in honore fuere, quos Homerus vocat, Διὸς ἄγγελυς.

Χαίρετε κήρυκες Διὸς ἄγγελοι ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν.

Hic autem Marij præco bardus erat, & ideo aliis facetus. ATQVE SVBVRBANI) Suburbana iugera sunt agri ad vrbem proximi quasi sub vrbe. PVLCHRA) ad aspectum, non fructum, nam quomodo aliâs fructus & omnia perdidisset? ERRAT, AIT) Non ob inopiam vendit Marius, vt alij, qui præconi sua subiiciunt, à creditoribus pressi. Nil debet Marius, immò illi debetur, aliisque dat mutuam pecuniam. QVAE RATIO EST) Locus est pestilens, qui fruges corrumpit, animam inficit, hominesque & feras enecat. Hæc est caussa cur non amet locum Marius, & cur hastæ subiiciat, circumuenire vult emptorem pariq; damno mactare, hoc est occidere. QVIS FACIAT PRETIVM) Hoc distichum epiphonematis loco adiungit. Quod cum ita se habeat, quis emat illud prædium Marij nisi insanus, qui se suosque eat perditum? SIC MARIO) hinc vendere prædium Marius non potest, nec poterit, quis enim emat pestem? & hoc ob præconis stuporem qui rem domini venalem vituperauit, quam putabat se laudare.

Nemo libenter recolit, qui læsit, locum. Phædrus li. 1. fab. 8.

De Nouio Micropsycho.

LXXXVII. LXX.

Vicinus meus est manuq́ tangi
De nostris Nouius potest fenestris
Quis non inuideat mihi, putetq́
Horis omnibus esse me beatum,
Iuncto cui liceat frui sodale?
Tam longè est mihi quàm Terentianus,
Qui nunc Niliacam regit Syenen.
Non conuiuere, nec videre saltem,
Non audire licet, nec vrbe tota
Quisquam est tam propè, tam proculq́ nobis.
Migrandum est mihi longius vel illi,
Vicinus Nouio, vel inquilinus
Sit, si quis Nouium videre non vult.

De remoto vicino facetum epigramma. quem hoc rarius videbat, quò vicinior erat. Nouius potens & prædiues, sed præparcus Euclio. Nomē fictum vt reor à poëta, res fortè ita habuit. Quod enim Domitius affirmat sine testimonio, credat Iudæus Apella. Micropsychus, sonat hominem abiecti animi, sordidum, illiberalem, qualis auarus: hic ne cogeretur aliquid fortè rogaturo Martiali dare, nunquam se in conspectum dedit, quamuis esset vicinus Martiali. *Nihil enim est tam angusti animi, quàm amare pecuniam* verè M. Tullius. VICINVS) Vicinorum nomen propè est amicorum, propter assiduum vsum & conuiuendi consuetudinem, mutuaque auxilia, quod sapientissimus mortalium docet Prouerb. 29. *Melius est*, inquit, *vicinus iuxta, quàm frater procul.* cuius caussam reddere videtur Ascræus lib. I. ἡμερ.

Τὸν δὲ μάλιστα καλεῖν ὅστις σέθεν ἐγγύθι ναίει
Εἰ γάρ τι καὶ χρῆμα ἐγχώειον ἄλλο γένηται
Γείτονες ἄζωστοι ἔκιον. ζώσαντο δὲ πηοί.
Πῆμα κακὸς γείτων ὅσσον τ' ἀγαθὸς μέγ' ὄνειαρ
Ἔμμορέ τοι τιμῆς, ὅς τ' ἔμμορε γείτονος ἐσθλοῦ.

Vt igitur vicinus bonus magnum bonum, ita malus malum pessimum vt Iuuen. de finitimis testatur, cùm scribit.

Inter finitimos vetus, atq́ antiqua simultas
Immortale odium, & nunquam sanabile vulnus.

Persarum hi mores erant, vt quo quis vicinior cuiquam erat, hoc amicior chariorque habetur. Herodotus lib. I. id me docet, cùm scribit, τιμῶσι δὲ ἐκ πάντων ἄγχιστα τοὺς ἑαυτῶν οἰκέοντας, μετά γε ἑαυτοὺς, δεύτερα δὲ τοὺς δευτέρους, μετὰ δὲ κατὰ λόγον προβαίνοντες τιμῶσι, ἥκιστα δὲ τῶν ἑαυτῶν ἑκὰς ᾠκημένων ἐν τιμῇ ἄγονται. IVNCTO CVI) colloquendo, conuiuendo, conuiuando. TAM LONGE EST MIHI) Proximus mihi Nouius, est remotior Terentiano proconsule AEgypti, si tamen proconsul fuit. Tacitus enim I. histor. *Ægyptum copiasq́ quibus coërceretur iam inde à D. Augusto equites obtinent loco Regum, &c.* Regebant eam Neronis & Galbę tempore, Tiberius Alexander illustris eques Romanus, cui successisse puto hunc Terentianum Martialis amicum. NILIACAM SYENEN) AEgyptum noto schemate intelligit, Syene vrbs est AEgypti in finibus AEthiopiæ, vbi puteus est qui æstiuum indicat solstitium: quando is locus circulo Tropico ad vnguem subiectus est, solemque rectà supra verticem habet, cùm ingreditur cancrum, quo tempore puteus totus illuminatur, nullamque prorsus iacit vmbram sol medio solstitij die. Quod & Lucanus poëta notauit — *Vmbras nunquam flectente Syene.* sunt qui volunt hoc de illo Virgiliano in 3. ecl. ænigmate intellectum cùm dixit.

Tres pateat cœli spacium non amplius vlnas.

NON CONVIVERE) Non admodum hoc incredibile videatur de Nouio. Quis olim Visto præsidi Consilij Lutetiani Budæus fuerit vicinus, audi Ludouicum Regium in vita Budæi narrātem. *Budæus è regione ædium mearum, ait, plus decem annis iam habitauit, tamen quoad possum totius spacij memoriam recordari, hunc nunquam vidi, ne diebus quidem festis in limine domus (vt assolet) otiantem, nunquam horis pomeridianis circulantem, aut prætereuntes circumspicientem.* hæc Regius & plura, vt etiam die nuptiarum cum minimum tres horas studiis impendisse affirmet.

Inauditum Budæi studium.

NEC

NEC VRBE TOTA) Ludit eleganter & argutè in contrariis. MIGRANDVM EST) Vt vel ille me videat, vel ego illum, præsentem enim nunquam video, fortè & absentes mutuo vel occurremus vel videbimus. VICINVS NOVIO) Conclusio ex absurdo & paradoxo planeque contrario. Vt mutuo videamus, conuenimus: vt Nouium videas, recedas ab illo, non accedas oportet. præsentem videbis nunquam, absens sæpius. quæ videntur ἀδύνατα. INQVILINVS) qui caret domo & in conducta habitat. sic animus inquilinus corporis, & nos vitæ inquilini sumus: inquilina philosophia, dixit Cicero.

Ad Fescenniam.

LXXI. LXXXVIII.

Ne grauis hesterno fragres, Fescennia, vino,
Pastillos Cosmi luxuriosa voras.
*Ista linunt dentes ientacula: sed nihil * obstat,* *obstant.
Extremo ructus cùm venit à Barathro.
Quid quod olet grauius mistum diapasmate virus?
Atque duplex animæ longius exit odor?
Notas ergo nimis fraudes, deprensaque furta
Jam tollas, & sis ebria simpliciter.

Vini vsus Romanis fœminis, tam seuerè interdictus, vt vinum bibisse perinde esset, ac si in adulterio, aut graui crimine deprehensa capitali supplicio plectenda foret. Hinc oscula cognatorum quibus viri mulierum abstinentiam explorabant. Scribunt hac de re Polyb. lib. 6. Plin. lib. 14. cap. 13. Plutarchus in problem. Dion. Halicar. lib. 2. Cicero de natura Deorum. Seruius ad 2. AEneidos. D. Hieronymus, Isidor. Fabius Pictor. Athenæus, Liuius, Alexand. Neapol. lib. 3. cap. 11. Tiraquellus legibus connubialibus. lib. 9. & alij recentiores. Ouidius monstri instar refert in Fastis. *Atque senem potum pota trahebat anus.* Hinc Fescennia ebria cùm vellet culpam velare, vinique odorem reprimere, vorauit aromata, pastillos, diapasmata. Sed Martialis non repressum fœtorem, sed auctum affirmat, monetque vt simpliciter sit ebria, nec dissimulet culpam, ne in grauiorem incidat.

NE GRAVIS HESTERNO) *Egnatius certè Metellus*, vt Plinius lib. 14. cap. 13. tradit *vxorem suam, quod vinum biberat, fuste necauit.* hoc factum Fescennia timebat. Alias pœnas aliarum mulierum apud eundem habes Plinium. AEuo Iuuenalis & Martialis lex ista de vino propè exlex erat. PASTILLVS) Pastillus, in Sacris, est genus libi rotundi. Festus. Paullus *Pastillus est forma panis parui, vtique diminutiuum à pane.* Placet hîc pro genere libi accipi, nisi malis pastillos intelligi quos describit Platina Crem. lib. 6. (subiicit enim Martialis pastillos pro ientaculo vorasse.) Habent & medici pastillos suos, de quibus Celsus lib. 5. cap. 17. Κρεβελλίας. Trochiscos Græci vocant. Est rotunda massula ex caryophyllo, cynnamo, pipere odoriferisque rebus conflata. Horat. Sat. 2. Ser. 1. *Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.* molles effœminatique vtuntur.

COSMI) myropolæ, aromatopolæ, vnguentarij. & odorarij, siue, qui odores & vnguenta conficiebant. quæ omnia hodie pharmacopolæ. LVXVRIOSA) sobrij enim & frugales ab huiusmodi deliciis abhorrebant. ISTA LINVNT DENTES) non ientabant aut prandebant, nisi pueri aut ægri, & luxuriosi. de ientaculis lib. 14. ep. vlt. DENTES) qui graue olent, sed aromata terentes pellunt, aut potius opprimunt fœtorem in dentibus hærentem, non possunt illum qui ex stomacho ructat. SED NIHIL OBSTAT) Musamb. legit, non incommodè obstant, ad ientacula & pastillos referendo verbum. Ex sentina stomachi, ex imo stomacho. barathrum propriè locus tanta altitudine depressus, vt ægrè despicere possis, ἀπὸ τοῦ βαρὺ ἀτρεῖν. Sed grauem animam inquit, è ventriculo crudo ructantem non potes vllis pastillis emendare. QVID QVOD OLET) Diapasmata fiebant ex rosis aridis & attritis. Plinius lib. 21. cap. 19. in balneis adhibebantur ad coërcendos sudores. Turnebus lib. 9. cap. 27. Liquidos autem odores (de Horatio loquitur,) vnguenta vocat, ad diapasmatum discrimen, quæ odorata quidem, non tamen liquida, sed sicca sunt; puluisculos ergo odoratos intelligo, Martialis hîc pro ipsis pastillis ponere videtur.

ATQVE DVPLEX ANIMAE) Fœdius, habet antiquus codex. Ergo fœtor diapasmatis ex stomacho prodibat. Animam fætidam appellauit Titinnius in Fullonibus. Fætida anima oppugnat nasum. Plautus, animam etiam posticam appellat in Aul. DVPLEX) vini & pastillorum, & diapasmatis. NOTAS ERGO NIMIS) Iam ars tua, & fraus deprehensa est, frustra voras pastillos & diapasmata, quibus non modò non tegis vinum, sed magis prodis. Itaque ne dissimula in posterum vinum haustum, & minus eris nocens. Notat artificia, & flagitia Romanarum matronarum in tegendis sceleribus.

Ad Alcimum.

LXXXIX. LXXII.

Alcime, quem raptum domino crescentibus annis
Labicana leui cespite velat humus.
*Accipe non * Phario nutantia pondera saxo,*
Quæ cineri vanus dat ruitura labor:
Sed fragiles buxos, & opacas palmitis umbras,
*Quæq; virent lachrymis * humida prata meis.*
*Accipe care puer nostri monumenta * doloris*
Hic tibi perpetuo tempore viuit honor,
Cum mihi supremos Lachesis perneuerit annos:
Non aliter cineres mando iacere meos.

* roscida.
* laboris.

Dulce & flebile epitaphium Alcimi pueri, cui se similem sortiri tumulum optat.

ALCIME QVEM) an fuerit Martialis seruus, an alterius quæro. Videtur ipsius Martialis fuisse. CRESCENTIBVS ANNIS) puerum vel adolescentem, viri non crescunt. LABICANA HVMVS) In via Labicana tumulatus erat Alcimus. De more hoc, nam sepulchra olim iuxta vias publicas, & militares fiebant, vt prætereuntes monerent mortalitatis. Frontinus de Iure limitum. Varro lib.5.de ling. Latin. Labicum Latij mediterranei pagus apud Strab. λαβικὸν hodie vel Montone dici putat Leander, quà ab Esquilina porta itur. Est agri Labicani mentio apud Plinium. vide plura apud Sigonium in notis ad Liuium, varia enim est huius vocis scriptura. caput viæ Labicanæ incipit à regione Tabernolæ supra Colosseum. Marlianus lib.5.cap.17. LEVI CESPITE) tumulo non magnifico. vel quod magis arridet, alludit ad priscam formulam. H, S, E, S, T, T, L.

Hic situs est sit tibi terra leuis.

Persius. *Nunc leuior cippus non imprimat ossa?*

Noster item Martialis lib.4.

Mollia non rigidus cespes tegat ossa, nec illi
Terra grauis fueris, non fuit ille tibi.

Plura hac de re lib.4. Precabantur autem omnes, vt terra esset leuis, postquam Præfica dixerat verbum I, licet. ACCIPE NON PHARIO NVTANT.) sepulcra ornabantur hermis, mensis, tabellis, statuis, columnis, pyramidibus. Retinenda videtur scriptura, Phario que legendum. Alludit ad Pyramides, vel potius obeliscos AEgyptiorum: qui celsissimas moles, & prodigiosas statuas cadaueribus excitabant. Phario ergo, AEgyptio. negant enim de Pario marmore ædificata Mausolæa.* NVTANTIA PONDERA) ob immensam altitudinem. de his lib. spect. dictum. QVAE CINERI) Omnia soluit ætas. *Nihil enim est opere aut manu factum, quod aliquando non conficiat, & consumat vetustas.* Cic. pro M. Marcel. *Longa dies molli saxa peredit aqua.* Tibullus.

* C C. P. legunt Pario. penes lectorem esto sententia.

Tabida consumit ferrum lapidemq; vetustas.
Nullaq; res maius tempore robur habet. Ouid.4.de Ponto.
Ipsa etiam veniens consumet saxa vetustas,
Et nullum est quod non tempore cedat opus. Cornelius auctor.

Et Sophocles. πάνθ' ὁ μέγας χρόνος μαραίνει καὶ φλέγει. SED FRAG. BVXOS) Poëta signa dat amoris Alcimo buxum, & ederam: quia, quamuis palleat, semper tamen viret. quasi poëta dicat Alcimo. Etsi morte palleas Alcime, semper tamen amor in te meus florebit, cuius rei signum esto buxus. Ederam, à Poëta Martiali, poëtarum symbolum dari conueniebat, aut quia puer erat humatus, & Bacchus iuuenili forma pingeretur. De buxo vide Alciatum embl.207. Et Claudium Minoem ibidem. Ederam Cisso puero Bacchus dono dedit. Alciat. embl.204.

Credo hic morem tangi priscum, quo sertis & floribus ornabãt sepulchrum, vt tradit Plin. lib.1.cap.3. Minutius felix. Græcis serta ex appio, vt Plutarch. in Timoleonte scribit, fiebant (FRAGILES BVXOS) Coronas ex buxo, & vitis folia, & ederam. Alij ipsas arbores illi depactas tradũt, sepulchrumque buxo & vite opacatum, quod poëta dicat opacas pal. vmbras. Sed folia opinor, seu pampini, non stirps opacat, nisi insitas velis ipsas vites, & vinetum feras vti & buxetum. nam hæc omnia ex more fiebant. QVAE QVE VIRENT) flores, serta, quod, vt dixi, more fiebat. Neque enim

enim laurum hic puto intelligendam, de qua Seruius ad illud Virg. 8. Aeneid. *lucos dat.* ACCIPE CHARE) Carmen æternum. cætera fugiunt. Ouid. 4. Trist.

Carmine fit viuax virtus, expersq; sepulchri
Notitiam seræ posteritatis habet.

DOLORIS) Laboris legit Scaliger, & intelligit epitaphium. Marcilius ad Horatium exponit τὸ laboris, amoris. labor enim poëtis amor est, sicut laborare, amare. Græcis πονεῖν μοχθεῖν. Perpetuum porro honorem Musambertius ad buxum & prata refert, non ad carmen. Ego planè poëtam vtrumque reor insinuasse.

LACHESIS) de Parcis vna; lege Hesiodi Theog. Orpheum in Parcas. De Parcis hæc πολλήθελω, & verè ex Aristo. lib. de mundo, seu quis alius sit auctor. Τρεῖς αἱ μοῖραι κατὰ τοὺς χρόνους μεμερισμέναι νῆμα ἀτράκτων τὸ μὲν ἐξειργασμένον, τὸ δὲ μέλλον, τὸ δὲ περιστρεφόμενον. Τέτακται δὲ κατὰ μὲν τὸ γεγονὸς μία τῶν μοιρῶν Ἄτροπος ἐπεὶ τὰ παρελθόντα πάντα ἄτρεπτα. κατὰ δὲ τὸ μέλλον Λάχεσις· εἰς πάντα γὰρ ἡ κατὰ φύσιν μένει λῆξις. κατὰ δὲ τὸ ἐνεστὸς Κλωθὼ συμπεραίνουσά τε καὶ κλώθουσα τὰ οἰκεῖα. Id est, *Tres Parcæ iuxta tria tempora diuisæ, quarum alia res transactas, alia venturas, alia præsentes significat. Nam vna Parcarum Atropos nomine præteritas spectat, quia quæ præterierunt nulla ratione possunt conuerti, aut reuocari. Alia quæ futuri curam sortita est, Lachesis dicitur, qui rerum naturalium est euentus, stabilis est. At Clotho perspicit præsentia, illaq; absoluit, qui sui sunt muneris.* Ex quibus intelligis, quare Poëta hic de tribus Lachesin nominet. fatum expectabat viuus Martialis, hinc illam appellat, quæ futuri rationem temporis habet. Dicitur à λαγχάνω. Aliter ex Platone de Lachesi, Foquelinus in Persium, apud quem plura de Parcis, & Natal. Com.

PERNEVERIT) scio alios codices habere præuenerit, alios peruenerit; Perneuerit placet, verè enim dicuntur Parcæ, & nascentibus stamina de colo detrahere. Homer. Il. H.

——ἔνθα δ᾽ ἔπειτα
πείσεται ὅσσα οἱ Αἶσα κατακλῶθές τε ἀρεῖαι
γεινομένῳ νήσαντο λίνῳ ὅτε μιν τέκε μήτηρ.
Ille deinde
Cuncta feret quæ fata dabunt, Parcæq; seueræ
Nascenti neuere, parens quando edidit ipsum.

Nentes autem elegantissimus, & venustissimus poëta Veronensis in carmine, de Nuptiis Pelei & Thetidis, describit ab illo principio. *His corpus tremulum, &c.* Perneuerit ergo, vbi absoluerit pensum, impleuerit fatales annos, & decretorium diem, cupio non alio frui honore, sepulchri, atque tu, mi Alcime. Tibullus El. 7. lib. 1. nentes quoque facit Parcas.

Hunc cecinere diem Parcæ fatalia nentes
Stamina non vlli dissoluenda die.

Ad Cinnam.

LXXIII. XC.

Garris in aurem, semper omnibus Cinna,
Garris & illud, teste quod licet turba.
Rides in aurem, quereris, arguis, ploras.
Cantas in aurem, iudicas, taces, clamas,
*Adeone * penitus sedit hic tibi morbus,* * penitus.
Vt sæpè in aurem Cinna Cæsarem laudes?

Cinnam carpit obtrectatorem & adulatorem. GARRIS IN AVREM) Græcorum vetus verbum est, εἰς οὖς λέγειν, in aurem dicere, hoc est, secreto & clanculum committere alteri, quod nolis ab aliis exaudiri. Homer.

Ἄγχι σχὼν κεφαλήν, ἵνα μὴ πευθοίατο ἄλλοι.
Admoto capite prope, ne quis vt arbiter esset.

Eurip. Δεῦρ᾽ ἔλθ᾽ ἐς οὖς γὰρ τοὺς λόγους,
Ades dum, in aurem vt quæ volo tibi eloquar.

Lucianus in Gallo, πρὸς οὖς συγκαθίσιον κοινολογούμενος, *ad aurem cum Syracusanis quibusdam communicat.* Ergo in aurem dicere, vt vides, primitus nō significat carpere, aut obtrectare, sed arcana committere. GARRIS IN AVREM) immurmuras, vt susurro singulis apud singulos, omnibus apud omnes sigillatim detrahis. GARRIS ET ILLVD) Etiam illa clam in aurem dicis, quæ palam norunt omnes. *Iocum æmulatus videtur Scauri,* inquit Lips. ad 4. Annal. Taci. *In Iunium quendam Othonem Rhetorem, quem Scaurus dicebat acta in aurem alterius legere. Acta autem publica sunt, nec aliud tam vulgo promptum,*

ptum, notumq́, adeò, vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit. *Beneficia in acta non mitto, id est, non publico, non vulgo. Et quid magis ridiculum, quàm acta publica alicui in aurem?* RIDES IN AVREM) Studia populi in theatro vel foris, vel circulis videtur significare. Ibi enim modò ridebatur palam, modò plorabatur, arguebatur, contendebatur, clamabatur, acclamabatur, silebatur, attendebatur, damnabatur, pro cuiusque affectu & sensu, de quo alibi dictum. Hæc omnia, quæ populus faciebat palam, Cinna clam, atque si haberet arcana, factitabat; sed faciebat hoc Cinna, quia sæpè apud familiares potentibus nominatim obtrectabat, vel eosdem iudicabat, damnabatque sententia sua, & irridebat, quod palam nominatim facere non potuisset.

ADEÓNE PENITVS) Opere ne tanto tibi hoc vitium placet? *sedet*, placet. Eodem sensu Virgil. 2. 4. & 5. hanc vocem vsurpat, itemq; alij. MORBVS) Vitium. Cic. in Tusc. animi ægritudines, iram, voluptates, inuidiã, odia, &c. morbos appellat. IN AVREM CÆSAREM) Seorsum à Perotto, & Domitio iudico, *Vsq; adeò*, inquiunt illi, *hic morbus in aurem garriendi, & detrahendi innatus erat, vt ne Cæsarem quidem, nisi clam laudaret, cùm apertè liceret*, quod hic acumen? Voluit, quantum assequor, poëta communem omnium obtrectatorem carpere, & Cæsaris assentatorem vnicum affirmare. Mens ergo carminis est; omnibus clam detrahit Cinna, & solum Cæsarem in os laudat, quod proprium est assentatorum, & eorum, qui aulas lambunt, vt domi, non publicè laudent principes: non publicè, vt, quod sunt, non videantur. Est ergo occultus obtrectator, & occultus assentator, quo genere hominum, quæ pestis sit exitialior, non video. Ita acerbissimum est carmen Martialis. Aliud videtur aliis, mihi hoc. Ramiresius non ad obtrectationes, sed improbam tantum Cinnæ consuetudinem referendum putat. Atqui huic consuetudini prauæ alterum detractionis vitium plerumque est coniunctum. Nam quod honestè dicitur, non horret aures alienas & publicas. Lipsium ex me laudauit Ramiresius.

Ad Lælium.

XCII. LXXIV.

Cùm tua non edas, carpis mea carmina Læli,
Carpere vel noli nostra, vel ede tua.

Si tua edideris, plura in illis reprehendenda legentur, quàm in meis, cum interim velis melior aliis poëta videri, aliosque carpas, quod cuiuis in promptu est. *Nam facilis cuiuis rigidi censura cachinni.* qui morbus sedet multis, vt, cum ipsi nil possint, censendis aliis posse videantur.

De Aquino.

XCIV. LXXV.

Fabricio iunctus fido requiescit Aquinus,
*Qui prior Elysias gaudet * adisse domos.* * *abiisse* CC.P.
Ara duplex primi testatur munera pili:
** Plus tamen est, titulo quod breuiore legis.* * *Inscriptum.*
** Functus vterq; sacro laudatæ fœdere vitæ.* * *Iunctus.*
Famaq́; quòd raro nouit, amicus erat.

Fabricius & Aquinus primos ducebant in acie ordines, qui primi centuriones primipili, &c. vocabantur, de quibus copios. Polyb. & ad Polyb. Lipsius de militia Romana. Poëta laudat firmam & æternam vtriusque amicitiam, quæ non viuos tantùm, sed mortuos etiam coniunxit. atq; hoc rarius id exempli est, quod eundem ambo ordinem duxerint, inter quos facillimè exsistit simultas. Figulus, vt in veteri est prouerbio, figulum odit, apud Hesiodum.

QVI PRIOR ELYSIAS) Aquinus citius abiit, & lætius obiit, quòd sodalis viueret. ARA DVPLEX) Quia duobus simul iunctis gemina ara excitata est. TESTATVR) fuisse primos pilos, aquiliferos, nam penes primipilos erat custodia aquilæ. PLVS TAMEN) Plus tamen admirationis adfert quod inscriptum aræ legitur. Quid illud? quod sequitur. FVNCTVS VTERQVE) Vterque alterius amicus erat, quod Romæ, atque inter milites pares, atque æmulos inusitatum erat. De æmulis mira apud Cæsarem & Osorium leges.

Ad

Ad Helium.

LXXVI. XCV.

Quod clamas semper, quod agentibus obstrepis Heli,
Non facis hoc gratis; accipis, vt taceas.

In acrem caussidicum, & prænaricatorem est hoc distichum, vel potius in ineptum clamatorem iocatus est poëta. CLAMAS) quod est contra Rhetorum leges, insolenter & rusticè clamare. Quare Demosthenes cùm audiret quendam immodicè vociferantem. *Non,* inquit, *quod magnum est, bene est; sed quod bene est, magnum est.* AGENTIBVS OBSTREPIS) actores interpellas, clamoribus tuis terres. NON FACIS HOC) non gratis clamas. ACCIPIS VT TACEAS) vt quondam ab Harpalo Demosthenes, de quo sic Pluta. in Demosthene. *Ictus munere, vt si præsidium recepisset, adiunxit se Harpalo (erat Harpalus profugus ab Alexandro cum ingenti pecunia) Postridie collo lana, & fasciis diligenter obligato in concionem progressus, cùm excitaretur ad dicendum, nutu ostendit præclusam sibi vocem. Ibi homines faceti cauillantes non angina dixerunt, sed argentangina oratorem nocte correptum & corruptum.* Fassus postea id ipsum cum dixit se plus aliis oratoribus accepisse, non vt loqueretur, sed taceret. Gellius lib. 9. c. 11. Ramiresium alia omnia sentientem reprimit Musamb. Si tamen Ramiresius tabulis planum fecisset, solitos se miscere causis non vocatos in patrocinium, aut hoc prætores passos esse, non abnuerem ire pedibus in eius sententiam. excipio totas factiones, quales in Miloniana & similibus fuere. Huc facit adagium bos in lingua Aeschilus in Agam.

Τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, βοῦς ἐπὶ γλώττης μέγας
βέβηκεν. plura Adagiographus.

Alij illud taces ad tacenda scelera referunt. Mihi alia omnia hoc loco videntur.

Ad Scazontem.

XCVII.

Si non molestum est, teq; non piget Scazon,
Nostro, rogamus, pauca verba Materno
Dicas in aurem, sic, vt audiat solus.
Amator ille tristium lacernarum
Et Bæticatus, atq; leucophæatus,
Qui coccinatos non putat viros esse,
Amethystinasq; mulierum vocat vestes,
Natiua laudet, habeat & licet semper
*Fuscos colores, * Galbanos habet mores* — * Galbanos, id est, molles & effæminatos. Turneb. lib. 17. cap. 8.

* * *

*Quæris quis hic sit? * excidit mihi nomen.* — * Vide Lip. lib. 1. epist. 5.

Alloquitur Scazontem προσωποποιητικῶς: & impuros seu Fusci, seu Galbæ, seu Cinnæ mores insectatur tacito nomine.

SI NON EST MOLESTVM) claudicas enim & ægrè incedis. Versus hic Choliambus dicitur. MATERNO) I.C. doctissimo & clarissimo viro amico nostro, & Municipi, lege lib. 10. epi. 37. DICAS IN AVREM) clam velut mysterium Cereris, vt nemo præter illum exaudiat. sed lepide poëta iubet, vt in aurem dicat, cùm ipse publico versu vulget per orbem. Quid sit in aurem loqui paulló antè dictum. SIC VT AVDI.) hoc enim est in aurem dicere. AMATOR ILLE) Qui pullatus luxum vestium carpit in aliis. de lacerna iam dictum. Est pulla vestis, nonnunquam etiam amethystina. ET BÆTICATVS) De colore Bæticato Martia. lib. 14. — Sagen niemand dan jederman

Non est lana mihi mendax, nec mutor aheno:
** Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ouis.* — * V. f.

Oues Bæticæ Hispanienses rutilata vellera ferebant, ex quibus vestes natiuo colore fiebant. rutilæ. LEVCOPHÆATVS) Vide Merulam. Est color ex albo & nigro, cùm albus nigredine obscuratur, cinereus, Columella murinū, maußfarb/schimel/ graw/aschefarb. λευκὸς, græcè albus, φαιὸς nigricans, lege Pollucem, Plinium. Vitru. QVI COCCINATOS) Coccinatus, purpuratus, cocco tinctæ

tinctæ vestes purpureæ. AMETHYSTINASQVE) Qui lacernas aut coccineas, aut amethystinas ferebant, iudicabantur tum lautiores & delicatiores. Sene. epi. 115. *Quòd vides istos sequi, qui aut vellunt barbam, aut interuellunt, qui labra presiius tondent, aut abradunt, qui lacernas coloris improbi sumunt. Lacernæ improbi coloris*, interprete Lipsio, *purpureæ sunt, quoniam insolens ille color, Senecæ temporibus & audax.* Amethystinæ dicuntur à colore lapidis Amethysti. Nomen habet à vini colore, quem prius quàm degustet, in violam desinit. vt Plin. tradit, & violacei coloris est. sic Theophrast. eum vocat οἰνωπὸν τῇ χρόᾳ, & Tryphiodorus αἱμαλέῳ ἀμέθυσον, quod diluti cruoris colorem referat. Dionys. Afer. ὑπηρέμα πορφυρέουσαν, *propemodum purpureum.* Ex quibus intelligis quis color vestis amethystinæ fuerit. Plutarchus Symp. 3. probl. 1. NATIVA LAVDET HAB. ET LIC. SE. IV. COL. GAL. HA. MORES) Ferat lacernas natiuo colore tinctas, Bæticatas & leucophæatas; ferat fuscos, pullos, atros: lacernæ enim color pullus potissimum. *Fuscos colores, Galbanos mores*, homioteleuta, & homioptota. Sensus est. Viriles gestet vestes, muliebres certè habet mores. nam Galbus color est pallidus, viridis, flauus. Turneb. lege lib. 17. c. 8. & Lips. El. 1. c. 13. viridis, seu herbaceus, græcè χλωρὸς, qui & fœmineus. Iuuen. *Cærulea indutus scutulata, aut Galbana rasa.*

Fortè etiam ad Galbam Imperatorem fœdè allusit, de quo Tranquil. c. 22. Torrentiũ consule in Galba.

Galbani autem mores effœminati, minimè viriles, sed molles & muliebres. Itaque poëta in voce Galbanos respicit simul ad colorem, de eodem colore herbaceo videtur intelligendus ille Martialis versus,

Herbarum fueras indutus Basse colores.

QVÆRIS QVIS HIC) omnino mea sententia argutissimum est hoc epigramma. Excidit mihi nomen inquit. quasi diceret se oblitum esse nominis, cùm cõtra sibi excidisse nomen ipsum improbi hominis dicat, hoc est, à se in hoc carmine nominatum. & ludit in dilogia vocis, excidit, quod obliuionem, vel imprudentiam casumúe notat. sed vbi nominauit? cùm dixit Fuscos colores, Galbanos mores. En, aut Fuscus erat quem descripsit, aut Galba, aut fortè vnus Fuscus Galba, aut Cinna. Coccinatos accipe medias syllabas erit Cinna. Hoc acutissimus credo Lipsius primus vidit, & notauit. lib. 1. epist. quæ. e. 5.

Ad Næuolum Causidicum.

XCVIII. LXXVII.

Cùm clamant omnes, loqueris tu Næuole semper,
Et te patronum causidicumq́; putas.
Hac ratione potest nemo non esse disertus.
Ecce tacent omnes. Næuole dic aliquid.

Næuolus alter Thersites insulsus, & ineptus causidicus, cùm in Iudicio clamores inter aduersarios magni essent, tum insolentissimè vociferabatur; cùm silentium inter reliquos factum, nec gry audebat. Martialis irridet eloquentiam eius, vel potius infantiam. DIC ALIQVID) Vt quantus sis orator, quem te iactas, audiam. nam in strepitu cùm clamas, nemo, quid dicas, intelligit.

Ad Flaccum.

XCIX. LXXXVIII.

Litigat, & podagra Diodorus Flacce laborat,
Sed nil patrono porrigit. hæc Cheragra est.

Diodorum auarum notat, & eleganter in voce podagra & Cheragra ludit. LITIGAT) In iudicio coram Prætore cùm aduersariis de bonis fortè, quãquam tota res ficta videri possit. Cum duobus litigat Diodorus, cum parte aduersa, & cum morbo suo conflictatur. SED NIL PATRONO) Causidico, qui Diodori causam defendit. HÆC CHERAGRA EST) sic lego cum Iunio non Chiragra, quæ primam tendit. χεὶρ χερὸς, χεράγρα, nisi expungas ι vt apud Ausonium φιδίας πολικισμὸς ὀπερώτης. Ioseph. Scalig. ad Auson. lib. 1. c. 12. vbi & hæc vox χέραγρα extrito ι, ponitur. Dicitur igitur cheragra eliso, ι, dicitur chiragra expuncto ε. vtraque breui. Pulcher iocus. Chiragra manus captat, vt officio fungi nequeant; parci, sordidi, auari laborant Chiragra, inuiti enim largiuntur, quod manu fit. Huc facit illud Diogenis, manus non esse porrigendas amicis complicatis digitis. An ego hoc ex Nonnio promserim, nescio, hoc scio, Raderum à Ramiresio non semel plagium esse passum. & si quisquam in hoc genere candidus, in eo profiteor ego nomen meum, quod vbique deprehendet lector. Si quod à me laudatum adagium, ab aliis item vsurpa-

vsurpatum; non continuo ab eodem accepisse, sed in adagiographo legisse possum, quoties tibi Musambertius crimen plagij obiicit?

Ad Calenum auarum.

LXXIX.

Non plenum modò vicies habebas;
Sed tam prodigus atq; liberalis,
Et tam lautus eras, Calene, vt omnes
Optarent tibi centies amici.
Audit vota Deus, precesq; nostras:
Atq; intra, puto, septimas Kalendas
Mortes hoc tibi quatuor dederunt.
At tu sic, quasi non foret relictum,
Sed raptum tibi centies, abisti
In tantam miser esuritionem,
Vt conuiuia sumptuosiora,
Toto quæ semel apparas in anno,
Nigræ sordibus explices monetæ,
Et septem veteres tui sodales
Constemus tibi plumbea selibra.
Quid dignum meritis precemur istis?
**Optamus tibi millies Calene:* *al. Optemus.
Hoc si contigerit, fame peribis.

Huius epigrammatis periochen illud Ouidij, primo Fastor. complectitur.

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. Et : *Crescit amor nummi, &c.*

Calenus, cùm mediocres opes haberet, minimè sordidus in amicos extitit, vt cœpit rem habere, copiasque augere, amicis nihil largiebatur amplius, & ipse parcius vixit. optat illi poëta immensas opes, vt fame pereat, atque ita irridendo castigat auaritiam.

NON PLENVM MODO) non omnino vicies centena millia HS. possidebas, hoc est, quin- *Philippæus nostras, & aureus Gallicus idem pretium. Sti & coronatus Italicus, seu scutatus decem Iuliorum.*
quaginta millia Philippæorum, cùm vnus Philippæus decem drachmis, id est, 80. cruciferis æsti-
matur. PLENVM) sic lib. 5. e. 71. In Syriscum. ET TAM LAVTVS) Tam liberalis, tam splendidus,
& profusus. CENTIES) Ducenta quinquaginta millia Philippæorum, seu florenorum trecenta
millia. AVDIT VOTA DEVS) Intra septem menses accepisti (quod nos tibi amico amici opta-
bamus) centies centena millia HS. hoc est, vt diximus 250000. Philip. MORTES QVATVOR)
quorum tu post mortem hæreditatem adiisti, AT TV SIC) At tu non secus ac fur, clam habuisti
illam quaternam hæreditatem, imò tam sordidè cœpisti viuere, ac si fractis opibus protractus es-
ses ad extremam paupertatem, & qui antea profusus eras, cùm minus haberes, postquam cœpisti
rem habere, vix semel in anno natalitium conuiuium curas, illudq; ipsum adeò parcè, ac vulga-
riter, vt paucis ac sordidis assibus compares. Hoc est enim, quod dicit, *nigræ sordibus monetæ.*
as enim nigra moneta, quia æreus semper. RAPTVM) optimè habet scriptura, nec gry mutan-
dum, vt te rectè monuit tuus Ramiresiomastix Musambertius, opposuit enim raptum relicto vt
lib. 10. partum relicto. Tu post centies centena millia tibi relicta tàm sordidè cœpisti viuere, ac si
non essent relicta, sed ablata. denarius nunquam æreus, sed argenteus. Quæris iam quot assibus?
ipse exponit, & indignatur.

ET SEPTEM VETERES) Extenuat poëta conuiuium, ampliusque non constitisse selibra, *Zwen Sieter.*
hoc est, semisse, siue duobus Terunciis affirmat, cùm ille tamen ingentem vim pecuniæ ex hære-
ditate accepisset. Quod si veteres amicos, eosq; lectissimos ita accepit, quid de aliis factum cre-
di posit? Libra idem est quod as, si pretium spectes, selibra dimidiatus as, duo quadrantes. PLVM-
BEA) Quid plumbea? apud Nigritas Libyæ, & Taprobanas incolas, plumbeum nummum fuisse
percussum

percussum legimus, apud Romanos nunquam. quid ergo poëta plumbea? Romani cùm de vilissima minimaque pecunia loquerentur, prouerbij loco vsurpabant plumbeum. Plautus in Trinu. *Cui, si capitis reus sit, nummum nunquam credam plumbeum.* Idem in Trin. *Cui homini hodie peculi nummus non est plumbeus.* Quod etiam aliis rebus vi neruoque carentibus vsurpabant. Cicer. *plumbeus pugio*, pro argumento leui, & futili, plumbeum ingenium stupidum, plumbeum acumen: Quadrans tamen æreus & plumbeus, æreus fusus, plumbeus cusus; plura Musambertius contra Ram. QVOD DIGNVM MERITIS) Meditatur quas gratias conuiuatori velit agere. OPTAMVS TIBI) Precamur vt Dij tibi dent millies centena millia HS. Videtur grata optataque imprecari, cum extremam illi famem optet. Ergo vt fame, inquit, pereas optamus tibi millies, id est, vicies quinquies centena millia Philippæorum. seu ter centies tricies mille trecentos triginta tres florenos. Geminum huic epigramma est infra de Scæuola, Quo enim plus possederis, hoc parcius viues: si plurima, omnino, fame peribis.

De Afra vetula.

CI. LXXX.

Mammas atq; tatas habet Afra: sed ipsa tatarum
Dici, & mammarum maxima mamma potest.

Mammeatum hoc carmen est, & ipsis litteris exprimit rem. Cato. pueri, inquit, *potum & cibum primum buas, & papas vocant, & matrem mammam, patrem tatam.* Festus Græcis auum putat valere. Scaliger lib. I. in Auson. cap. 29. *Mamma, quo iunior auum appellat: Tata, quo iunior senem. Aba, quo frater fratrem.* Auson.

——Et possum fratris abare vicem.

Paulò aliter Turnebus lib. 18. cap. 34. *Mamma*, inquit, *in Persio, nutricem esse putem, & apud Martialem. Maxima autem dicitur, vt dicitur magnus socer, vxoris auus. Maior socer vxoris proauus, maximus socer, vxoris abauus. Ergo maxima mamma est, vt ita dicam, abnutrix, De mamma sic scribit Ammonius*: Τίθη μὲν γάρ ἐστιν ἡ τοῦ παιδὸς τροφός, ταύτας δ' ἔνιοι μαίας καὶ μάμμας καλοῦσι; Græcè Tethe vocatur filij nutrix, has autem nonnulli Mæas, siue Maias, & Mammas vocant. Simile est illud in Græco epigrammate lib. 2. εἰς γραίας. Βάπτε δὲ τὰς * λευκὰς, καὶ λέγε πᾶσι τατᾶ. *Infice anus canos, Dicq; puella tata.*

* τρίχας.

Et Brodæus. *Vox est infantis*, inquit, *aut adolescentuli ad eum, qui ætate maior sit, sicuti* τέττα, Eustathio, & Suidæ. Homer. Iliad. Δ. τέττα σιωπῇ ἧσο. φθεγξάμενοι ὑπηνήτῃ νεωτέρῳ φίλῳ ὡς παλαιοτέρῳ. Martialis autem Afram vetulam verbis infantes æmulantem seniores se mammas & tatas appellauisse, vt iunior videri posset, irridet, eamque ait adeò vetulam, & turpem videri, vt omnium mammarum, & tatarum videatur parens esse. Fortè & papillas grandiores poëta notat, ὁμώνυμον enim verbum mamma est, & papillam, & nutricem significat. De ingentibus mammis etiam lib. 14.

Taurino poteras pectus constringere tergo,
Nam pellis mammas.

De Afro Demetrio.

CII. LXXXI.

Illa manus quondam studiorum fida meorum
Et felix domino, notaq; Cæsaribus,
*Destituit primos * virides Demetrius annos:*
Quarta tribus lustris addita messis erat.
Ne tamen ad Stygias famulus descenderet vmbras,
Vreret implicitum cùm scelerata lues,
Cauimus; & domini ius omne remisimus ægro:
Munere dignus erat conualuisse meo.
Sensit deficiens sua præmia, meq; patronum
Dixit, ad infernas liber iturus aquas.

* al. Viridi.

Descri-

Describit mortem librarij sui Afri, quem moriturum manu misit, quia tenere non poterat Enimuerò solebant veteres chariores seruos ante mortem manu mittere. * ILLA MANVS) serui, Amanuensis, seruus ad manum, Cic. 3. de orat. FELIX DOMINO) meis enim carminibus, & illa consecuta laudem est, & immortalitatem, & felix, quia nota Cæsaribus, quibus ego sæpè mea carmina missa dedicaui, aut vltrò ab illis lecta sunt. DESTITVIT PRI.) abiit adolescens. QVARTA TRIBVS) annos natus nouenos denos. lustrum quinquennium est. NE TAMEN) beneficium suum in Demetrium prædicat, eumque à se libertate donatum priusquam decederet. sed quod hoc beneficium tum liberare, cùm seruare non potest? VRERET) Mentagra, de qua supra in Alcimo dictum. CAVIMVS) verbum Iuris variamque vim & vsum habet, hoc loci exponas, liberum pronunciauimus, aut certum securumque pro more de libertate reddidimus, cautionem de libertate dedimus. ET DOMINI) Libertate donauimus, manu misimus, vti nec ego Dominus, nec ipse seruus, sed patronus ego, ipse libertus meus esset. Ius autem habebat dominus in seruum vitæ & necis, omniaque serui bona domini erant. lege Iuris consultos. MVNERE DIGNVS) par erat, vt liber conualesceret, sed fata inuida obstitere. SENSIT DEFICIENS PRAEMIA) libertatis pro fideli opera, quæ sæpè liberabat seruos. hinc tot liberti apud Romanos. MEQVE PATRONVM) Libertus & patronus collata sunt, vt seruus & dominus, magister & discipulus, pater filius, dux miles. LIBER) maluisset opinor seruire apud superos, quàm liber ire ad inferos.

*Plinius ep. 16. lib. 8. plura ad hunc locum Heraldus.

Bluet Alter. Nouemdecennis erat, tria lustra, quindecim, quatuor messes addita, nouemdecim explent.

Ad Lycorim.

LXXXII. CIII.

Qui pinxit Venerem tuam, Lycori,
Blanditus, puto, pictor est Mineruæ.

Elegantissimus iocus in picturam & pictorem elegantem. Venus, vt ex Luciano & Mythopœis constat, venustatis & pulchritudinis palmam tulit, quando cum Iunone, & Pallade in certamen formæ apud Paridem arbitrum venit, vnde æternum inter tres illas Diuûm reginas odium extitit. Pictor Lycoridi puellæ Venerem adeò deformem descripserat, vt illi meritò etiam Idæo pastore iudice præferri Pallas potuerit, cui blanditum pictorem dixit poëta, cùm Venerem turpiorem expressit. Nam Veneri Pallas ob venustatem inuidebat. Itaque epigramma hoc dicit: turpem esse iconem Veneris, quam possidebat Lycoris. quæ puella lupa erat; luparum autem antistitam Venerem nemo ignorat. lege ep. 14. lib. 5. Affine est hoc illi Græco Leonidæ in Diodorum pictorem, qui Menodotum aliis omnibus potius quàm Menodoto similem depinxerat.

Ad Scæuolam.

LXXXIII. CIV.

Si dederint superi decies mihi millia centum,
*Dicebat nondum Scæuola * factus eques.*
Qualiter ô viuam! quam largè quamque beatè?
Riserunt faciles, & tribuere Dei.
Sordidior multò post hoc toga, pœnula peior:
Calceus est sarta terque quaterque cute.
Deque decem plures semper seruantur oliuæ,
Explicat & cenas vnica mensa duas;
* * *
In ius ô fallax, atque infitiator eamus:
Aut viue, aut decies Scæuola redde Deis.

*iustus.

Idem argumentum est cum superiore in Calenum auarum, cui certabat Scæuola, diuersum tamen epiphonema & contrarium. Caleno plura optabat quàm habebat, vt fame periret, Scæuolæ nihil optat, vt lautius, velut ante, viuat.

DECIES MILLIA CENTVM) decies centena millia H S. siue decies centum millia, hoc est, vicies quinquies mille Philippæos, nota Liuio, Ciceroni, Martiali, & aliis Eclipsis, cùm vel decies,

cies, vicies, centies, millies, &c. tantum ponitur, pro, decies, vicies, centies, millies, &c. centena millia H S. vel decies H S, &c.

NONDVM FACTVS EQVES) iustus, etiam iustè scribunt alij, nec tamen vulgata scriptura mendosa. Hic obserua non dici eò, decies centum millia, à poëta, quod tanta summa ad equestrem ordinem requireretur, sufficiebant enim quadringenta sestertia, siue decem millia Philippæorum, sed vt ostendat, Scæuolam voluisse lautum esse equitem, lateque viuere. Poterant equites plus quadringentis possidere, sed non minùs. Decies verò centena millia ponuntur pro magna summa. Et decies H S. olim fuit maxima dos apud Romanos. Iuuenal. *ritu decies centena dabuntur, Antiquo* —— Horatius —— *decies centena dedisses.* Martialis libro 2. epigram. 65.

Illa illa diues mortua est Secundilla
Centena decies quæ tibi dedit dotis.

QVALITER Ô VIVAM) ipsemet se exponit, cùm subiicit, quàm lautè, quamque beatè. genialiter & asoticè. RISERVNT FACILES ET TRIB. DEI) Irriserunt auaritiam Scæuolæ, liberaliter tamen largiti, voti potentem fecerunt, quamuis scirent, bonis non vsurum præ auaritia.

SORDIDIOR) postea quam impetrasti tantas opes, multò parcius, vilius, & sordidius, ac pauper, cœpisti viuere, quod toga, pœnula, calcei, cultusque corporis totus neglectior, & vilior ostendit, vt taceam mensas, & esuritiones, cùm in alteram ac tertiam cœnam, vel paucas oliuas reseruas. IN IVS EAMVS) Iuris formula in ius ire. quod Plautus in Curcul. Persa, Rudente, dixit, *in ius ambulare*, vti &, *in ius te voco, in ius veni, sequere ad tribunal.* Brissonius plura lib. 5. formul.

Quæ erit accusatio? quod conditionem voti violes, quod fallas Deos, quibus promisisti te dapaliter ætatem acturum, si decies dedissent. INFICIATOR) dicitur is, qui negat se debere. quod petitur. Cicero fraudatores, & inficiatores coniungit pro Flacco. Idem in Catil. lentos vocat inficiatores, quasi conantes negare, & vadimonia ægrè obeuntes.

AVT VIVE) genialiter. AVT REDDE) Nam ea lege tibi Dij decies dederunt vt viueres, non viuis: redde igitur decies Diis, quando illis non vteris. noster poëta, opinor, vsurus & abusurus erat, vt ille Horatianus Tigellius.

De spectaculo.

CV. LXXXIV.

Picto quòd iuga delicata collo
Pardus sustinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello:
Mordent aurea quod lupata cerui;
*Quòd *frenis Libyci domantur vrsi,* *freno.
Et quantum Calydon tulisse fertur,
Paret purpureis aper capistris:
Turpes esseda quòd trahunt bisontes,
Et molles dare iussa quòd choreas
Nigro bellua nil negat magistro:
Quis spectacula non putet deorum?
Hæc transit tamen, vt minora, quisquis
Venatus humiles videt leonum,
Quos velox leporum timor fatigat.
Dimittunt, repetunt, amantque captos,
Et securior est in ore præda,
Laxos cui dare, peruiosque rictus
Gaudent, & timidos tenere dentes,
Mollem frangere dum pudet rapinam,

Stratis

Stratis cum modò venerint iuuencis.
Hæc clementia non paratur arte:
Sed nôrunt, cui seruiant leones.

Hoc lemma tractatum supra epig. 15.23.45.49.52.61. nunc elegantissimè per σύγκρισιν, seu comparationem expolitur, cùm ludicrum hoc leonum, & leporum spectaculum contendit cum aliis feris arte cicuratis, & magistro obtemperantib⁹, seu pardos iungat ad iugum, seu ceruis frena iniiciat, seu vrsos habena regat, seu apris capistrum induat, seu bisontes cogat esseda trahere, elephantos iubeat saltare; leones, omnes feras arte superare, cùm pareant leporibus captis, captosq; dimittant, ac recipiant, milleq; modis innoxiè cum illis ludant, quod blandiendo poëta Cæsaris diuinitati adsignat.

PICTO COLLO PARDVS) Pardi, pardales, pantheræ, variæ, Africanæ, vnum genus ferarum putantur; pardus mas, pardalis & panthera, fœmina, de quibus Plinius libro 18. cap. 17. Aelianus passim, Oppianus lib. 3. Cyneget. Aristoteles, Plutarchus, alij. Fœmina ferocior mare, vnde panthera dicta, quasi penitus fera, παρὰ τὸ πᾶν, καὶ θὴρ, vel θήρα, venatio. Varro. Pierius lib. 11. seu quod omnium ferarum coloribus variegata cernatur, seu omnis generis feras venetur. *Picto collo*, ob varietatem villorum, qua speciosior est omnibus feris. Oppianus lib. 3. Cyneg.

Ῥινὸς δαιδαλέος, χροιὴν ἐπιμαρμαίρουσα.
Cutis dædala colorq; micans.

Et ibid. *Εἶδος δ' ἀμφοτέροισιν ὁμοῖα δαιδάλλονται.*
Forma autem vtriuq; similes variegantur.

Latinis inde variæ, à macularum varietate appellatæ. IVGA DELICATA) μετωνυμικῶς, iuga enim propriè non delicata, sed pardorum colla iugum trahentia. quanquam & iuga non plaustralia, vel equina, sed mollia, elegantia, modica, sericaque, & aurea vocare possit delicata, qualia pardi ferebant. Indorum pardos & tigrides, Aelianus lib. 15. c. 14. docet mansuefactos regibus offerri. Romæ quis primus varias exhibuerit, Plinius notat lib. 18. IMPROBÆQ. TIGRES) improbas vocat, vt supra leporem improbum, Du loser keinniger Has. in meliorem potius, quàm deteriorem partem, faciunt enim quod nulli probabile erat facturas tigres, aut lepores, sic vt admirationem spectatoribus adferant. Virgilius.

—— labor improbus omnia vincit.

Nequaquam ergò hoc loco cum Ramiresio expones improbas, ferocissimas, quamuis natura tales sint. sed vt Aesopus in fabulis cochleas appellat κάκιστα ζῶα improba animalia, quod incensis tectis suis striderent seu riderent & canerent, vt ille κακουργῶ παῖς interpretabatur.

INDVLG. PAT. FLAGELLO) Vsqueadeò mansuescunt, vt se etiam verberari innoxiè patiantur immò delectentur, vt Musambertius noster contra Ram. docet. Seneca etiam osculatas tradit à custodibus. Manlius libro 4. vim illam mansuetariis per siderum impressionem dari putat.

Exorare tigres, rabiemq; auferre leoni.

Et lib. 5. copiosè de iis, qui sub leone, & scorpio nascuntur.

Ille manu vastos poterit frenare leones
Et palpare lupos, pantheris ludere captis, &c.

Cicurandi verò artes variæ admodum cum variis adhibebantur, quas inter herbarum quidam succi, quibus magistri feris ora constringebant, ne dente læderent attingentes; dabantur & potiones feris medicatæ, quibus mitigabantur. Elephanti adeps amuletum erat aduersus omnes feras, si vnctus ea feræ nudus occurreret. leones allio illitos non attingunt. ἀείζωον herba semdum dicta, feris in potu propinata tollit feritatem. addebant alloquia, permulcebant manu, blandiebantur, &c. Plinius multa super his lib. 26. c. 11. lib. 29. c. 6. l. 36. c. 11. l. 29. c. 4. l. 8. c. 41. Aelianus lib. 1. de natura animal. c. 38. Seneca ep. 86. Philostratus lib. 7. MORDENT AVREA QVOD LVPATA CERVI) perinde quasi equi. Lupata sunt asperrimi freni genus, à lupinis dentibus dicta, qui inæquales sunt, & eò morsus eorum acerrimus. Virgil.

pressiq; negabunt
Vulnera dura pati, & duris parere lupatis.

Ceruos etiam dociles narrat Aelianus lib. 2. cap. 25. vbi catulum cerui, dono datum ait Ptolemæo Philadelpho, qui lingua græca nutritus sit, & loquentes intellexerit. FRENIS LIBYCI DOMANTVR VRSI) Disputat Electorum lib. 2. cap. 4. Musarum decus Lipsius, quinam sint Libyci vrsi, seu Numidici, cùm passim apud scriptores occurrant. *Annales Romani notant M. Pisone, M. Messala Coss. a. d. XIV. Kalend. Octob. Domitium Ænobarbum Ædilem curulem vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Æthiopas in Circo dedisse.* Idem Herodotus scripsit Melpom. de Libya, cui qua Orientem spectat, leones, elephantos, vrsos tribuit. Solinus accedit cap. 29. *Numidici vrsi forma cæteris præstant, rabie duntaxat, & villis profundioribus.* Strabonis locus de Mauris adeò luculentus, vt negari non possit. οἱ δὲ πεζοί, inquit, τὰς τῶν ἐλεφάντων δορὰς, ὡς ἀσπίδας περιβάλλονται.

τὰς τῶν λεόντων, καὶ παρδάλεων, καὶ ἄρκτων ἀμπέχονται, καὶ ἐγκοιμῶνται. *Pedites elephantum pellibus pro clypeis vtuntur; leonum autem, pardalium, vrsorum induuntur, & indormiunt.* Claudius apud Suetonium cap. 21. *Africanas per turmam equitum prætorianorum ducibus tribunis ipsoq; præfecto confecit*, quas Africanas Xiphilinus vrsos, & alias feras Libycas interpretatur, signatè enim dicit, ἄρκτους πεντακοσίους μεθ' ἑτέρων λιβυκῶν θηρίων. Poëtæ ab his non discedunt. Iuuen.

Profuit ergo nihil misero, quod cominus vrsos
Figebat Numidas.

Virgilius 5. Aeneid.
Occurrit Acestes
Horridus in iaculis, & pelle Libystidis vrsæ.

Ad quem locum Seruius. *Aut reuera vrsæ, aut feræ Africanæ.* Martialis verò noster hoc loco ita Libycos vrsos distinguit à leonibus, vti non possim induci, leones pro vrsis intelligi. Inductione enim à cæteris feris paullatim ad leones ascendit, minusque mirandum ait, quòd pardi iuga trahant, tigres flagra patiantur, cerui frena mordeant, vrsi Libyci lupatis domentur, apri capistra admittant, bisontes esseda trahant, elephanti saltent, quàm quòd leones cum leporibus ludant, captosque non lædant ac dimittant, dimissos capiant. Cur vrsos alioqui ferum, & crudele animal præteriisset? quamuis enim dociles sint, aliaque multa humano propè ritu discant faciantque, poëta tamen ad illud spectaculum respexit, quo diuersæ feræ iuga subierunt, non tanta admiratione, quàm cùm luderent cum leporibus leones. ceruos etiam lupata mordere non tam stupendum erat, quàm eosdem linguam Græcam intelligere. Sed ego rem in medio relinquo nec contra Entellum hunc Dares, Antæusue Herculem venio, qui Libycos, seu Numidicos vrsos interpretatur Leones Africanos, ita veteribus videri dictos, cùm primum in vrbem importarentur, vt Elephantem, Bouem Lucam; Struthionem, passerem marinum; Camelopardalim, ouem feram; Pantheras, Mures Africanos. Ad eundem modum leones inuisos ante, Vrsos Numidicos. sed plena ruris hæc est onomatopœia, seu onomasia. quid enim simile, aut commune leoni cum vrso? Reddit tamen verisimilem sententiam Lipsius quod libro 8. cap. 36. Plinij auctoritate Africam carere vrsis, apris, ceruis, capreis ostendat, quamquam Plinium in eo loco plerique reiiciant. Subit etiam mirari Plinium nescisse Vrsos Numidicos priscis leones dictos, qui sciuerit Boues Lucas appellatos elephantos. Lipsij igitur & Bulengeri lib. de venatione explicatu, Virgilius, Iuuenalis, Martialis, Annales Romani per Numidicos vrsos, leones intelligunt, qui ex ea regione plerique adducebantur. Bulengerus tamen in Martiale hæret, agnoscitque reuera vrsos Libycos, non leones à Martiali putat dictos, sed vrsos, quod est à vero minimè alienum. Neq; tamen negatum eo Lipsij disputationem doctam, & æquè veram videri posse.

Et qvantvm Calyd. tvl. fertvr) Aper Calydonius capistra admittit. Calydon vrbs Aetoliæ, quæ aluit aprum illum vastatorem à Meleagro & Atalanta cæsum, de quo fusè lib. A. epig. 15. Ouid. Met. 8.

Capistris) Capistrum, vinculum est, quod mulis, bobus, aliisque iumentis adhibetur, ne fugiant, & quod circa os inuoluitur, ne gramen carpant. vitium quoque vincula capistra dicuntur. Columellæ, Varroni, Catoni. Pvrpvreis) vt tigres, & pardi delicata iuga ferebant, ita apri capistra picta & mollia, sericaue.

Tvrres bisontes) bison fera cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit excelsum. è cuius summo rami, tamquam palmæ diffunduntur, vt supra plenius ex Cæsare, & aliis feram depinximus. lib. A. epig. 23. *Illi cessit atrox bubalus atq; bison.* Esseda) Essedum currus Britannicus, de quo Iulius Cæsar, seu Iulius Celsus l. 5. Propertius El. 1. lib. 2.

Et molles choreas) Omnem propè fidem excedere videatur, quod de elephantorum ingenio, natura, indole, docilitate amplissimi testes prodiderunt. Hic de saltatione & choreis primum Aelianum lib. 2. cap. 11. de natura animalium audi memorantem. Χορείαν δὲ καὶ ὄρχησιν καὶ βαίνειν πρὸς ῥυθμὸν, καὶ αὐλούντων ἐνδιδόντων, ἢ ταχύνειν ἐπεγειρόντων, μαθὼν ἐλέφας, καὶ ἀκριβοῖ, καὶ οὐ σφάλλεται. *Elephas nouit, vbi didicerit, choreas, & saltationes ad numerum obire, & audire tibiis canentes, & intelligere sonorum discrimina, & tarditates, aut celeritates imperatas exsequitur, & exactus est, & non fallitur.* Sed multò maiorem adferunt admirationem ea, quæ in eodem auctore, & capite sequuntur, quæ tute legas, ego propter rei longitudinem ad breuiora propero. Plinius libro 8. cap. 2. *Germanici Cæsaris,* inquit, *munere gladiatorio quosdam inconditos motus dedere saltantium modo. Vulgare enim erat per auras arma iacere non auferentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere, aut lasciuiente pyrriche colludere, postea per funes incessere, lecticas etiam ferentes, quaterni singulas puerperas imitantes, &c.* Plutarchus idem de saltatione adfirmat. de fortuna ὀρχήσεις τε μανθάνει, καὶ χορείας, καὶ προσκυνήσεις. *Saltationes discit, & choreas, & adorationes.* Et lib. πότερα τῶν ζώων. *In spectaculis ostendit elephas gestuum figuras & varietates, quarum copiam, atque concinnitatem difficilè sit humanæ vlli industriæ exprimere, aut memoria complecti.* Infinitus sim, si belluæ artes explicare aggrediar. Aristotelem adi lib. 2. hist. animal. cap. 1. lib. 9. cap. 46. nec non de historia animal. Aelianum lib. 2. cap. 11. libro 13. cap. 22. Plinium lib. 8. cap. 1. & libro 10. 45. Plutarchum de solertia animalium. Dionem lib. 39. Oppianum lib. 2 Cyneg. eiusque scholiastas. Martialem lib. A. ep. 17. ad quem locum plura leges. Descripsit elephanti laudes & ingenium

egregiè

egregiè Lipſius epiſtola 50. Centur. I. NIGRO BELLVA NIL NEGAT MAG.) nigrum magiſtrum Aethiopem appellat, vti & bellua ipſa ſæpè nigra vocitatur. de Aethiope Seneca epiſto. 86. *Elephantum minimus Æthiops iubet ſubſidere in genua, & ambulare per funem. nil negat,* inquit, *hoc eſt, omnia diſcit, & quæ didicit publicè exhibet.* Quæ autem diſcat, docebunt, quos modo laudaui. QVIS SPECTACVLA NON PVT. DEORVM) Cæſarum, quibus feræ non minùs parent, quàm ipſis Diis, Martial. lib. A. epig. 17. de Elephante.

Crede mihi, numen ſentit, & ille tuum.

Et in fragmentis *Numen habet Cæſar, ſacra eſt vis, ſacra poteſtas*

Credite, mentiri non didicere feræ.

HAEC TRANSIT) Inductionis ἐπιφορά: Alteram partem exponit, cuius cauſſa inductionem inſtituerat, leonum cum leporibus ludum, quem omnibus aliis ferarum admirabiliorem anteponit. Cætera quæ ſequuntur lucent, per ſe, & ex iis, quæ de hoc ludo ſupra ſunt dicta. HAEC CLEMENTIA NON PARATVR ARTE) totius epigrammatis cum epiphonemate concluſio, qua leonum in lepores clementiam diuinitati Cæſaris adſcribit, cuius numen ſentiant leones, eique ad nutum ſeruiant.

Ad Ouidium.

LXXXV. CVI.

*In Nomentanis, Ouidi, quod naſcitur * aruis,* * agris.
Accepit quoties tempora longa merum,
Exuit annoſa mores, nomenq; ſenecta,
Et quidquid voluit, teſta vocatur anus.

Habuit poëta, quod pluribus teſtatur verſibus, vt in vita expoſitum eſt, vineam in Nomentano agro. Vinum hic Nomentanum, cuius eſſet ingenij & naturæ docet. Recens ingratum & inſuaue erat, quod ex Athenæo & Martiale diſcis. *Nomentanum,* inquit ille, *cito ad vigorem accedit, & ab annis quinq; potioni aptum eſt.* noſter lib. 13. epig. 119.

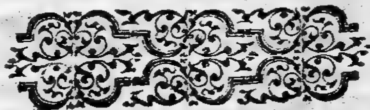
Nomentana meum tibi dat vindemia Bacchum:

Si te Quintus amat, commodiora bibes.

Laudat idem lib. 10. *De Nomentana vinum ſine fæce lagena*

Quæ bis Frontino conſule prima fuit.

Quod ſi diffuſum eſſet, annoſque ſuos, decoctum vixiſſet, poterat cum generoſiſsimis
de palma certare. Nomentum Latij oppidum eſt, vnde via Nomentana nomen accepit. In Vm-
bria ponit Leander Albanorum coloniam, habuit in agro Nomentano vineta doctiſsimus Se-
neca, de quo Columella libro 4. *His, inquit, temporibus, & Nomentana regio celeberrima fama eſt in vi-* *Vnum iugerum*
nea, præſertim quam poſſedit Seneca, cuius in prædiis vinearum iugera ſingula culleos octonos reddidiſſe compertum *noſtrates menſuras reddebat*
eſt. De vinis Nomentanis, Plinius libro 14. cap. 4. vbi copia magis quàm auctoritate præſtitiſſe 3840.
hæc affirmat, qua etiam Cæcubis Setiniſque præficiebantur. ET QVIDQVID VOL. TESTA
VOC. ANVS) teſta anus, vinum in teſtas diffuſum, & in multos annos ſeruatum, quamuis No-
mentanum, tamen poteſt dici Falernum, Cæcubum, Fundanum, Setinum, &c. noſtram explana-
tionem confirmat Muſamb. contra Ramireſium. hæc enim omnia, præſtantiâ ſuâ, quam ab an-
nis accipit, æquat, teſta anus, antiquum vas, ante multos annos conditum, vt charta anus apud
Catullum, quæ perennat. Teſtas varias ſupra deſcripſimus epigram. 27. in Sextil.
Ouidium hunc, quem alibi Quinctum appellat, amauit poëta,
pleraque ad eundem infra epigrammata
ſcripſit.

Ad Lucium Iulium.

CVIII. LXXXVI.

*Sæpè mihi dicis Luci * clarißime Iuli,*
Scribe aliquid magnum; desidiosus homo es.
Otia da nobis, sed qualia fecerat olim
Mæcenas Flacco Virgilioq́; suo.
Condere victuras tentem per sæcula curas,
Et nomen flammis eripuisse meum.
In steriles campos nolunt iuga ferre iuuenci:
Pingue solum lassat, sed iuuat ipse labor.

* *carißimo MSS.*

Se magna sublimiaque poëmata conditurum ait, si non desint magni Mœcenates. De Iuliis variis ad quos poëta scribit, monuimus supra epig.16.

Scribe aliqvid magnvm) Singulis poëtis suus quidam est genius & vena, grandior aliis, aliis tenuior & exilior, valent tamen singuli in suo genere cum

Naturæ sequitur semina quisque suæ.

Vt sunt tot ferè genera dicendi, quot extitere Oratores. Agnoscunt hoc ipsi vates, & de se fatentur. Anacreon primus

Θέλω λέγειν Ἀτείδας: — *Cantem libens Atridas,*
Θέλω δὲ Κάδμον ᾄδειν — *Cantem libensq́; Cadmum,*
Ἁ βάρβιτος δὲ χορδαῖς — *Sed barbiti mihi vnum*
Ἔρωτα μοῦνον ἠχεῖ, &c. — *Neruis sonant amorem.*

Propertius alter. lib.2. eleg.2.

Quod mihi si tantùm, Mœcenas, fata dedissent,
Vt possem heroas ducere in arma manus.
Non ego Titanas canerem, &c. sed
Bellaq́; resq́; tui memorarem Cæsaris, &c.

Ouidius quoque non ignorauit se cum 2. T. ita cecinit.

Cur non Argolicis potius quæ concidit armis,
Vexata est iterum carmine Troia meo.
Cur tacui Thebas, &c.

Et subiicit caussam.

Bella sonant alij telis instructa cruentis
Parsq́; tui generis, pars tua facta canit.
Inuida me spacio natura coërcuit arcto,
Ingenio vires exiguasq́; dedit.

Idem pluribus testatur versibus & hoc lib. & 3. de Ponto eleg.3.

Noster idem fatetur de se. lib.8. epig.57.

Ergo ero Virgilius, si munera Mœcenatis
Des mihi? Virgilius non ero, Marsus ero.

Et lib.4. epig.49.

A nostris procul est omnis vesica libellis,
Musa nec insano syrmate nostra tumet.

Lib. item 9. e. 4. At quam victuras, &c.

Videtur tamen non desperasse maiora, sed voluntate se in epigrammata coniecisse, quod lib.5. epig.16. monet.

Seria cùm possim, cur delectantia malim
Scribere, tu caussa es lector amice mihi.

Et lib.9. epig.1.

Maiores maiora sonent, mihi parua locuto
Sufficit in vestras sæpè redire manus.

Omitto quæ lib.13. epig.1. lib.14. epig.1. aliisque epigrammatis, de epigrammatis & seipso lusit. Aliqvid magnvm) Gigantomachiam vt Callimachus; vel Thebanum bellum vt Papinius; Troianum vt Homerus, Virgilius, alij; Argonauticum vt Apollonius, & Valerius Flaccus; Hannibalicum, vt Silius; ciuile Lucanus; Astronomica Manilius; Physica Lucretius, vel sume Tragica argumenta vt Aeschylus, Euripides, Sophocles, Liuius, Andronicus. Cn. Næuius, Pacuuius, Accius seu Actius, Seneca, & alij. quid in tenui labor tantus?

Romanorum maxima facta vt Ennius.

Otia da nobis) Ad Virgilium respicit Ecl.1. *O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit.* Otium pingue pecuniosumque intelligit, quale Virgilio & Horatio datum à Mœcenate & Augusto, de quibus lib.8.

Et Persius Prol.

Sint Mœcenates, non deerunt, Flacce, Marones,
Quod si dolosi spes refulserit numi.
Coruos poëtas & poëtidas picas
Cantare credas Pegaseium melos.

Notat tempora Domitiani, non Domitianum vt quidam censuere. Domitianus enim ipse excitabat studia propositis certaminibus, vt infra leges.

In magno sanè precio fuêre quondam nobilia ingenia, & ingeniorum opera, quæ reges & imperatores regiâ munificentiâ sunt prosecuti. Taceo Demosthenes, Isocrates, Cicerones, qui per stadium dicendi, ad summas opes sunt euecti. De genere & natione poëtarum loquor, quorum singulos olim versus, vt notant Iureconsulti, annumerabant, auroque rependebant. Notæ sunt opes Virgilianæ, quæ maiores esse potuissent, si proscriptorum oblata patrimonia non recusasset. Tiberius Asellio Sabino propter dialogum, in quo boleti & ficedulæ, ostreæ, & turdi certamen instituerat HS. CC. donauit, vt Suetonius & Plinius sunt auctores. Saleio Basso cùm poëma recitasset, Vespasianus quingenta sestertia dari præcepit, hoc est, duodecies mille & quingentos Philippæos, liberalior fuit Antoninus in Oppianum de venatione & piscatione libros dedicantem, cui in singulos versus singulos stateres aureos numerauit, quæ summa excreuit ad centies sexagies mille Philippæos, cùm versuum essent vicena millia, singulique stateres aurei, æstimarentur florenis binis nostratibus & besse seu cruciferis octo. Chærili quoque victoriam Atheniensium de Xerxe reportatam scribentis luculentos versus Archelaus Macedonum rex singulis aureis compensauit. Hiero Syracusanus Archimelo epigrammatario pro elegia denûm octonûm versuum mille tritici medimnos est dimensus. An tibi non videntur hi aurea poëmata condidisse, qui tantum auri inde reportarint? MAECENAS) Hic ille Virgiliana, Venusina, Propertiana, aliorumq; Musa decantatus est Mœcenas, cuius liberalitas maximè in Virgilium & Horatium Flaccum extitit. De Virgil. noster 8. lib. ad Valerium Flaccum.

Quintilianus libro de causis corrupta Eloquentia.

Accipe diuitias, & vatum maximus esto.

Ab hoc cæteri Musarum patroni nomen acceperunt, velut à Iulio Cęsare Imperatores.

IN STERILES CAMPOS) Musæ recusant arare littus. Fabij dialogus multa in hanc sententiam, de poëtarum sterili & infructuoso studio, noster quoque infra ad Flaccum. Ouid. lib. 4. T. *Sæpè pater dixit, studium quid inutile tentas?* PINGVE SOLVM LASSAT) perseuerat in contentione culturæ cum studio musico. fatigantur quidem boues, dum opimum solum proscindunt, sed spes amplissimæ segetis solatur agricolas. Difficile quidem plerumque sudoris erat condere Aeneidem, sed Augustus & Mœcenas certum labori præmium ostendebant.

At quàm victuras (ait noster) *poteramus pangere chartas,*
Quantaq; Pieria prælia flare tuba;
Cùm pia reddiderint Augustum numina terris,
Et Mœcenatem si mihi Roma daret?

Ad Gallum.

LXXXVII. CIX.

Est tibi (sitq; precor, multos crescatq; per annos)
Pulcra quidem, verùm Transtiberina domus.
At mea Vipsanas spectant cœnacula laurus,
Factus in hac ego sum iam regione senex.
Migrandum est, vt mane domi te Galle salutem:
Es tanti, vel si longius illa foret.
Sed tibi non multum est, vnum si præsto togatum:
Multum est, hunc vnum si mihi Galle, nego.
Ipse salutabo decimâ, vel serius, horâ:
Mane tibi pro me dicat AVERE *liber.*

Excusat matutinum officium & salutationem neglectam ob viæ longitudinem. Martialis enim 7. Regione via lata è regione Apollinis & Clathræ inter forum Archemorium & pilam Tiburtinam ad Pyrum habitabat. Gallus verò Transtiberina. Reg. 14.

SITQVE PRECOR) Alludit priscam formulam, vt Ouid. 3. Fast.

Vtile sit faustumq; precor.

Millies vsurpabant veteres illud. QVOD FELIX, FAVSTVMQVE SIT. vel. QVOD BONVM, FELIX, FAVSTVMQVE REIPVB. &c. Brison. lib. 1. p. 67. Noster lib. 9. ad Cres. eod. modo carmen, vt hic auspicatur.

Est mihi sitq; precor——

TRANSTIBERINA DOMVS) Transtiberinam regionem parum amœnam, vbi fex populi Iudæique ferè stabulabant, supra in Cæcilium descripsimus. Etsi, inquit Martialis, magnifica tibi egregiaque domus est, est tamen parum egregio loco sita, immò etiam quasi separata à corpore ciuitatis.

AT MEA VIPSANAS SPECTANT COENACVLA LAVRVS) Vipsanios plures lego apud Suetonium, Tacitum, Plinium, & in Fastis. Quos inter primum obscurissimus Vipsanus Agrippa postea M. Agrippa dictus ad summum propè nobilitatis & fortunæ fastigium euectus à Socero Augusto Cæsare, cuius Agrippæ hic porticum, quæ ad Panthei est, fortè poëta intelligit lauro insignem, vt coniicio. Nam cur Perotto subscribam, qui T. Vespasianum Apronianum Coss. cum Fonteio V. C. DCCC. XI. conditorem porticus facit, nulla me ratio vel testis antiquæ fidei adducit. Porticum autem ad Pantheum additam ab Agrippa fuisse nulla potest esse dubitatio, cùm & descriptiones vrbis & auctores sanè plures ostendant. Marlianum laudo libro 6. cap. 6. Panuinium in vrbe Roma. Baptistam Leonem. Plinius hanc pronaum, alij prothyron appellant. Ita sentio. Nec puto quicquam hic de minore vel maiore loreto 14. regionis cogitandum. Suetonius ab hoc Agrippa 3. Coss. multa & egregia opera facta refert in Augusto, cap. 29. Pantheum verò occupat hodie Maria Rotunda. Panuinius tamen negat liquere, vbi Porticus Vipsani fuerit. vide 14. eius regionem.

COENACVLA) dicuntur à cœna. Varro lib. 4. LL. *Vbi cubabant, cubiculum, vbi cœnabant cœnaculum vocitabant.* Cœnationes & diætæ, ἀνώγεα, τειχλίνια eadem dicta. Multa super his ex veteribus Petrus Ciaconius de triclinio p. 1. Stuckius Conuiuial. lib. 1. c. 14. copiosè. Erant in editiore parte ædium. Victruuius lib. 2. cap. 8. *Itaq; pilis lapideis, structuris testaceis, parietibus cementitiis altitudines extructæ contignationibus crebris coaxatæ, & cœnaculorum summas vtilitates & despectiones perficiunt.* Cic. contra Rullum idem scribit. Tota superior pars, vbi cœnabatur, cœnaculum vsque ad scandulas appellabatur, quæ plerunq; pauperibus locabatur inquilinis. Iuuen.

Varus venit in cœnacula miles.

Horat. *Quid pauper? ride, cœnacula mutat.*

Martialis. *Et scalis habito tribus sed altis,*

Iterum Iuuen. *Vltimus ardebit, quem tegula sola tuetur.*
A pluuia, molles vbi ponunt oua columbæ.

Prudentius. *Omnis qui celsa scandit cœnacula vulgus.*

Quod nisi alta fuissent, Martialis inde Vipsanam porticum spectare non potuisset. Res notior, quàm vt pluribus testibus egeat, quos multos Stuckius lib. 2. colligit stititque. Martialis quamuis eques tamen pauper erat, & tantùm honorarius. Neque enim irrisoriè vt Ram. loquitur, dixit poëta. *Et scalis habito tribus sed altis.* poterat hoc docere præcedens epigramma.

MIGRANDVM EST, VT MANE DOMI TE GALLE SALVTEM) tanta locorum intercapedo est inter meam tuamque domum, vti si prima luce exeam, te tamen ante tertiam, quartam, aut quintam conuenire non possim, atque hora interim salutandi elabatur, quæ prima & altera est. Itaq; Transtiberim mihi domus conducenda erit, vt te sua hora salutem. Sed tantum incommodum officio tuo facilè postponis, ne officio meo mihi officiam.

ES TANTI) Es quidem tanti faciendus, vt tuâ caussâ quotidie hanc viam vorem, quæ vel longior in tuam gratiam suscipienda esset. Sed tibi perinde est, seu te salutatum veniam, seu non veniam, quando tibi de dignitate nihil decedit, cùm vnus de clientibus tuis abest. VNVM SI PRAESTO TOGATVM) togati comitabantur clientes regem seu patronum suum, quod frequenter poëta inculcat. patroni officium salutandi, vt supra dictum, sportula compensabant.

SI VNVM MIHI NEGO) te prosequendo me ipsum negligo, & otium scribendi amitto. IPSE SALVTABO DECIMA, VEL SERIVS HORA) Non intermittam tamen officium erga te meum. mane carmina mittam, quæ te meo nomine salutent, vesperi ego carminum auctor veniam. decima hora, quæ tertia est ante noctem. Post cœnam ad compotationem ait se venturum, aut ad ipsam cœnam, quæ quidem nonâ pomeridianâ, apud nos tertiâ, inchoabat, durabatque sæpè ad duas tresue horas. Horam certè decimam amauit poëta suisque libellis legendis definiuit lib. 4. epigram. 8.

Hora libellorum decima est Eupheme meorum,
Temperat ambrosias cum tua cura dapes.

Lib. 7.

Lib.7.epig.50. *Hunc licet à decima (nec enim satis ante vacabit)*
Solicites: capiet cœnula parua duos.
Lib.10. ad Plinium. *Seras tutior ibis ad lucernas.*
Hæc hora est tua, dum furit Lyæus, &c.

AVERE) vox solennis matutinæ salutationis. AVE supra cap.56.
Et matutinum portat ineptus AVE.
Ad quem vsum volue, quæ ibi euoluimus.

De Catella Publij.

LXXXVIII. CX.

Issa est passere nequior Catulli.
Issa est purior osculo columbæ.
Issa est blandior omnibus puellis,
Issa est carior Indicis lapillis.
Issa est deliciæ catella Publij.
Hanc tu, si queritur, loqui putabis.
Sentit tristitiamq; gaudiumq;.
*Collo * nixa cubat, capitq; somnos,* * nexa Fr. Modius.
Vt suspiria nulla sentiantur;
Et desiderio coacta ventris,
Gutta pallia non fefellit vlla,
Sed blando pede suscitat, toróque
*Deponi * rogat, & monet * leuari.* * monet & rogat. * lauari. Vide Gruteri Suspicionum lib. & annotat. ad hunc locum Martialis.
Castæ tantus inest pudor catellæ.
* * *
Hanc ne lux rapiat suprema totam,
Picta Publius exprimit tabella,
In qua tam similem videbis Issam,
*Vt sit tam similis sibi nec * ipsa.* * Issa.
Issam denique pone cum tabella:
Aut vtramq; putabis esse veram,
Aut vtramq; putabis esse pictam,

Cum Catulli passere, & Stellæ columba, psittaco Papinij hoc epigramma, qua argutiâ, qua suauitate, & venustate contendi potest. laudat catellam Gallicanam Publij, tamque artificiosè depingit Musæ penicillo, vt hanc catellam verâ Publij, pictaque veriorem pulchrioremque iudicem. Et nec ipsi poetæ hæc catella displicuit, vt cuius mentionem ipse nonnullam faciat. lib. 14.epig.198.

Delicias paruæ si vis audire catellæ,
Narranti breuis est pagina prima mihi.
Et lib.7.epig.86. *Publius exiguæ si flagrat amore catellæ.*

Publium verò amicum suum prædicat sæpius. lib.2.epig.57. reprehendit etiam lib.10.epig. 98. si tamen idem.

ISSA EST PASSERE NEQVIOR CATVLLI) Issa est nomen catellæ Publij. Nomina quæ canibus indenda docet venator Xenophontis. NEQVIOR) blanditiis & adulatione vincit passerem Lesbiæ Catullo celebratum. plura epig.8. OSCVLO COLVMBAE) De columbarum osculis meminit Plinius lib.10.c.8. Aristoteles, Aelianus, Oppianus, Athenæus, Alij. PVRIOR) Munditiem & castitatem columbæ certatim laudant Plinius, Aelianus, Orus, Pierius, vt adulteria etiam

pœna mortis vindicent. Videtur poëta alludere columbam Stellæ, vt passerem Catulli. INDICIS LAPILLIS) gemmis. Plinius lib. vlt. cap. vlt. *Gemmiferi amnes sunt Acesinus & Ganges; terrarum autem omnium maximè India.* DELICIAE PVBLII) Alij canes, alij dracones, feles, simias, sciuros, aues, pisces, equos, noctuas in deliciis habent, & habuerunt. Martial. lib. 7. epig. 86.

Si meus aurita gaudet glaucopide Flaccus, &c.

Ad quem locum plenius de bestiis & animanntibus, &c. Hîc respicit versum Catulli

Passer deliciæ meæ puellæ.

SENTIT TRISTITIAMQVE GAVDIVMQVE) sensum rationis proprium bestiis inesse negant philosophi, suum quendam ac quasi affinem homini cognatumque negat nemo qui naturas elephantorum, formicarum, canum, equorum, &c. nouerunt. Tanta porrò quarundam pecudum & ferarum, auiumque est indoles & docilitas, vt discant ea, quæ homines ægrè assequuntur, vti paullò ante ex Aeliano de elephanto dictum. Issa ergò hominum prope ritu motibus animi tangebatur, quamuis alij ad herum Publium referant, quasi cùm ille gauderet aut mereret, perinde Issa afficeretur. NIXA COLLO) nexa al. vtrumque commodè. suspensa collo domini conniuet. Musambertius reiicit Modij limam, & nixa collo, inquit, Issa quasi collecta in orbem & corpore in caput nixo, quasi puella brachio aut latere. GVTTA PALLIA NON FEVLLA) torum toriue stragula non contaminat, cùm vrgetur à natura; sed deponi dimittique rogat. Pallium hoc loco, tori & lecti operimentum valet, qua notione sæpius vsurpat hanc vocem poëta.

Pignorum reus ebriaq; noctis
Cœnatoria mittat aduocato,

Lib. 11. *Ad cœnam venies, sed sic diuisa recumbes,*
Vt non tangantur pallia nostra tuis

Lib. 14. *Nec fora sunt nobis sunt vadimonia nota,*
Hîc opus est pictis accubuisse toris.

Pallia enim cœnatoria intelligit. Eodem sensu dixit Ouid. Am. el. 2.

Esse quid hoc dicam, quod tam mihi dura videntur
Strata? nec in lecto pallia nostra sedent.

Tametsi Ouidius non cœnatoria, sed cubicularia stragula accipiat, vti & Iuuenal. Sat. 6.

----*tunc corpore sano* (simulans tamen morbum)
Aduocat Archigenem (medicum) *onerosaq; pallia iactat.*

LAVARI) propriè de fœmina vesicam exonerante. legatur Gruterus in susp.

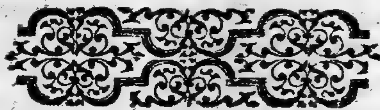
CASTAE TANTVS INEST PVD. CAT.) Epiphonema quo concludit narrationem de mundicia catellæ. sequitur laus depictæ Issæ. HANC NE LVX) Ne memoria Issæ vnquam interiret, adhuc viuam Publius curauit ad viuum exprimi, tamque feliciter expressa & depicta est, vt dubites, quæ vera sit, quæ picta, cùm vtraque vera, vel vtraque picta videatur. Verba Poëtæ tam clara sunt ac ipsa tabella Issæ. Plinius huc facit lib. 35. cap. 10. de cane Ialyso, quem tute, si vacabis leges, verba sunt plura, quæ piget adscribere. Lusit eleganter in catellum Borgetum Andreas Naugerius, cuius hoc est initium; *Borgetus lepidus catellus ille. Cuius blanditias proteruiores, &c.* de cane Lydia aliisque multa lib. 11.

Ad Velocem.

CXI. LXXXIX.

Scribere me quereris, Velox epigrammata longa;
Ipse nihil scribis, tu breuiora facis.

Hoc distichon rectè poëta superiori subiecit, quod alioqui venustatem suam amitteret. longiusculum fuerat de Issa. nunc breuiore lectorem reficit quasi fatigatum. Laudat Velocem ironicōs quod breuia, hoc est, nulla scribat carmina. nec enim breuiora scribi possunt, quàm cùm nulla scribuntur. Quæ autem longa, quæ breuia sint epigrammata dicenda, docet poëta libro 2. cap. 77. de qua re plenius in Prolemmatis dictum.

Ad

Ad Regulum.

XC. CXII.

Cum tibi sit Sophiæ par fama, & cura deorum,
Ingenio pietas, nec minor ipsa tuo;
Ignorat meritis dare munera, qui tibi librum,
Et qui miratur, Regule, tura dari.

Regulum illum causidicum, de quo supra epig.13. laudat à studio sapientiæ & pietatis.

PAR SOPHIAE) Cùm æquè celebreris à laude doctrinæ, quam religionis, nihil est quod quisquam miretur (nisi stolidus, & rerum imperitus) tibi libros dedicari & donari, tusque mitti, cùm tales virtutes talia deceant dona, tus, pietatem; libri, eruditionem ostendunt tuam. Cęterùm si lubet huius Reguli seu Causidici, seu propè Oratoris eloquentiã & pietatẽ nosse, recognosce, quæ Cæcilius Secundus lib.4. epist.e.7. sentit. *Exemplo*, inquit, *est regulus, imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inuentio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum, & tamen eò impudentiã, ipsoq; illo furore peruenit, vt à pluribus orator habeatur. Itaque Herennius Senecio mirificè Catonis illud de Oratore in hunc è contrario vertit. Orator est vir malus, dicendi imperitus. Non me Hercule Cato ipse tam benè Oratorem verum quam hic Regulum expreßit.* Laudat tamen idem eundem sine inuidia principio epistolæ. *Sæpè tibi dico inesse vim Reguli, mirum est, quàm efficiat, in quod incubuit. Placuit ei lugere filium, luget, vt nemo, &c.* Clarius & præclarius lib.6. cap.2. *Soleo nonnunquam in iudiciis quærere M. Regulum: nolo enim dicere desiderare; cur quæro? habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat, &c.* Audi pietatem seu impietatem eiusdem ex eodem. *Quamuis non posset dediscere illud ipsum, quòd oculum modò dextrum, modò sinistrum circumlinebat: dextrum, si à petitore, alterum, si à possessore esset acturus; quòd candidum splenium in hoc aut illud supercilium transferebat: quòd semper aruspices consulebat de actionis euentu, animi superstitione, sed tamen à magno studiorum honore veniebat.* Reliquos mores intueberis apud eundem variis epistolis, de quibus nos epig.13.

Ad Priscum.

XCI. CXIII.

Cùm te non nossem, dominum regemq; vocabam:
Cùm benè te noui, iam mihi Priscus eris.

Elegans & iocosa argutia. Dominos vocabant obuios quoque & ignotos, vt hodie amat fieri, & supra ad epigram.82. ex Seneca, & aliis docuimus ad Sosibianum. *Cùm dicis dominum Sosibiane patrem.*

Poëta ludit simul in nomine Prisci, quod proprium est, & appositum. Obuium te sæpè & ignotum velut dominum meum & regem appellaui per errorem. Postquam cæpi te nosse, eris mihi posthac, qui fuisti tibi ante, Priscus nempe seu seruus, seu plebeius, & ὢν ἐν πολλῶν. Seruos tamen suos ironicès subinde dominos vocitabant, vt hodie, Junckher. Martial. libro 5. epigram. 58.

Cùm voco te dominum, nolo tibi Cinna placere;
Sæpè etiam seruum sic resaluto meum.

Multa super his Brissonius lib.8. Form. pag.744. Reges appellabant patronos suos clientes. lib.2. in Olum.

Quod te nomine iam tuo saluto
Quem regem & dominum prius vocabam, &c.
Reges & dominos habere debet
Qui se non habet, atque concupiscit;
Quod reges dominiq; concupiscunt.

Idem docet lib.4. epig.40. & epig.84.

Sollicitus donas, regem dominumq; salutas.

Iuuen. Sat.14. *—— Idumææ Syrophœnix incola portæ*
Hospitis affectu regem dominumq; salutat.

PRISCVS ERIS) Rebar te magnum ciuem, antequam nossem, postquam, quis esses, & quàm vilis, intellexi, eris, qui es erasque, hoc est, Priscus ille Priscus contemptus & abiectus. Fortean salutando Priscum sperabat sportulam, cùm Priscus dissimularet, poëta desiit à blanditiis, eumque suo nomine, vt Olum infra, appellabat. quemadmodum epigrammatarius Græcus iocatur.

Palladas lib. I. εἰς κόλακας.

Ἢν ὁ φίλος τι λάβῃ, δόμινε φράτερ εὐθὺς ἔγραψεν.
Ἢν δ' ἂν μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
Ὤνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. αὐτὰρ ἔγωγε
Οὐκ ἐθέλω δόμινε. οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι.

Noster Gerardus Gontius distichon totum alio sensu tractat. *Argumentum*, inquit, *epigrammatis hoc est: O Prisce, antequam nossem grauitatem animi tui, putabam me debere tecum agere, sicut cum reliqua leui nobilitate, tibi blandiri, te regem, te dominum appellitare; vbi verò peruidi & persensi hæc puerilia tibi displicere, & ciuilia veraq; te probare, remotis his nugis & technis te tamquam priscum & vetustis moribus & sapientia consularem habebo & colam.* Putat idem hunc Priscum Terentium fuisse ad quem sunt aliquot Plinij epistolæ, & nostri poëtæ multa epigrammata cui 12. quoque librum dedicauit. Sed nescio an non leuiculum hoc distichon sit ad tantum virum, & planè ambiguum. certè infra lib. 2. in Olum idem prorsus argumentum tractat in malam partem

Quod te nomine iam tuo saluto,
Quem regem & dominum prius vocabam
Ne me dixeris esse contumacem, &c.

Ad Lectorem.

CXIV. XCII.

Quæcumque lusi iuuenis, & puer quondam,
Apinasq; nostras, *quas nec ipse iam noui,*
Malè collocare si bonas voles horas,
Et inuidebis otio tuo, Lector,
A Valeriano Pollio petes Quincto,
Per quem perire non licet meis nugis.

Iuuenilia sua, vbi venalia sint, docet. Hoc amice lector & tu doceare libellum hunc, quem hic poëta insinuat, iniuria temporum intercidisse. Quod non vni nostro, sed nimium, quàm multis & scriptis & scriptoribus vsu venerit veniatque. Nec librum spectaculorum, nec hunc primum intelligit, multò minus Priapeia, sed alia omnia, quæ iam nulla, vt supra docui.

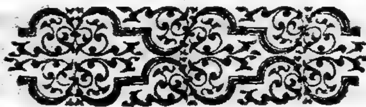
APINASQVE NOSTRAS) Tricæ apinæque, res nugatorias, gerrasque & inanias valent. Martial. lib. 14. *Sunt apinæ tricæq;, & si quid vilius istis.* Vnde & tricari simili figura dicebant, nugas agere. Est ab euentu natum adagium. Nam Tricam & Apinam oppida fuisse quondam Apuliæ docet Plinius lib. 2. cap. 11. *Diomedes, inquit, ibi deleuit gentes Monadorum Dordorumq;, & vrbes duas, quæ in prouerbij ludicrum vertere, Apinam & Tricam.* Alij Tricam aiunt Thessaliæ vrbem fuisse, & dictam à Trica Penei filia. Sed de tricis plura lib. 14. tricabimur.

QVAS NEC IPSE NOVI) tantum fluxit annorum, cùm has extricaui. MALE COLLOCARE BONAS HORAS) Occupato & graui lectore indignas fatetur solitâ poëtæ modestiâ. nec tamen abiicit adeò, vt legi nolit, dum Bibliopolam Quinctum Pollium Valerianum exprimit. Ad hunc ferè sensum loquitur lib. epig. 2.

Ne perdas operam: qui se mirantur, in illis
Virus habe: nos hæc nouimus esse nihil.
Non tamen hoc nimium nihil est, si candidus aure,
Nec matutina si mihi fronte venis.

Bibliopolæ huius alicubi non meminit, aut immemor ego. Sunt qui putent esse hunc Q. Pollium Valerianum, cuius Statius in Siluis celebrauit Surentinum. Ego diuersum censeo ab hoc nostro bibliopola & mercatore. PER QVEM NON LICET MEIS PERIRE NVGIS) nugas vocant Horatius, Catullus, & alij sua poëmata, noster plurimis locis. Habuit verò plures huic Pollio Valeriano similes fautores poëta, præsertim Pompeium Auctum libro 7. epigram. 50.

Sic tenet absentis nostros, cantatq; libellos,
Vt pereat chartis littera nulla meis.

Ad

Ad Faustinum.

XCIII. CXV.

Hos tibi vicinos, Faustine, Telesphorus hortos
Fœnius & breue rus, vdaq; prata tenet,
Condidit hic natæ cineres, nomenq; sacrauit,
Quod legis Antullæ, dignior ipse legi.
*Et Stygias æquum fuerat * patrem * isse sub vmbras:*
*Sed quia non licuit, * viuit vt ossa colat.*

* pater
* ire al. pater iret ad
* viuat.

Epitaphium Antullæ puellæ immaturo fato raptæ. FAVSTINE) singularis hic poëtæ amicus, cui plurima epigrammata inscripsit, regredere ad 26. huius libri. VICINOS HORTOS) An Fænius in agro Tiburtino habuit fundum & hortos? Nam Faustinum per æstatem Tibure rusticatum vigesimo ab vrbe lapide canit noster lib. 4. epig. 57.

Tu colis Argoi regnum Faustine coloni,
Quo te bis decimus ducit ab vrbe lapis.

CONDIDIT HIC NATAE CINERES) Romani primis annis funera suis quisque in ædibus sepeliebant, vnde lares, hoc est, domesticos deos colere cœperunt, quare & vmbræ illis laruæ dictæ, vti docet Seruius ad 5. & 6. Aeneidos. Mox lege 12. tab. cautum, ne mortui intra vrbem humarentur. Cic. 2. de legib. *Hominem mortuum, inquit lex, in vrbe ne sepelito.* Idem postea Romanis & Imperatoriis decretis sancitum. Quod Vlpianus testatur, qui scribit Adrianum pœnam statuisse aureorum quadraginta in eos, qui in ciuitate sepulcrum fecissent, quam fisco inferri iussit. Et in magistratus eandem statuit pœnam, qui id passi forent. l. mortuorum. ff. de relig. & sumptibus funeb. & l. prætor. §. D. Adrianus. ff. de sepul. viol. Idem Paullus 1. sent. narrat. *Corpus in ciuitatem inferri non licet, ne funestentur sacra ciuitatis.* Datum tamen vt Cicero, Plutarchus, Dion. Hal. monent, viris nonnunquam illustribus, Imperatoribus, ducibus, vt in vrbe sepelirentur, vti Publicola Tubertus, Traianus, aliique in vrbe sepulti sunt. Nec fuit hæc Romanorum tantum, sed Sicyoniorum, Atheniensium, Corinthiorum prisca lex, quod ex Ciceronis * epistolis, Plutarchi Arato, Thucydide, aliisque discis. Romani in agris potissimum iuxta vias militares & publicas maximè Latinam, Flaminiam, Appiam, vt viatores mortalitatis admonerēt, sua corpora tumulabant, ornabantque hermis, mensis, labellis, statuis, aris, pyramidibus, columnis. Nec ad eam publicos semper agros, sed patrium & auitum solum quisque ad suos maiores condendos adhibebat. Ita Fænius suam quoque Antullam in suo fundo humarat. De quo genere & vsu veterum sepeliendi, qui plura desiderat præter alios consulat Rhodiginum lib. 17. cap. 19. & 20. Alexand. Neap. lib. 3. cap. 2. lib. 6. cap. 14. & ad ea. Tiraquellum. Et qui nuper scripsere de funeribus ex instituto, Kirchmannus libros 4. Ioannes Meursius librum singularem. Bencium nostrum oratione de funere antiquorum Rom. Brissonium lib. 7. Formul. NOMENQVE SACRAVIT) Indicem ac titulum sepulcro addebant D. M. S. Diis Manibus sacrum. Addebant nomen sepulti, quod in omnibus Antiquorum inscriptionibus legitur. sæpè cum dicto venusto & epigrammate. cuius exempla non pono, cùm hodie magna tumulorum & inscriptionum epigrammatumque copia voluminaque prostent. Communis formula erat. H. S. E. NN.

* Li. 4. Seruius ad Cic.

Ouidius. *Hîc situs est Phaëton* —— Tibullus lib. 3. El. 2.
Lygdamus hîc situs est.
Lucilius. *Seruus neque infidus domino, nec inutilis cuiquam*
Lucilij Columella HIC SITVS *Metrophanes.*

Sed hac de re copiosius infra suo loco, & iam supra d. Sacer verò locus erat sepulcri. magnisque pœnis inuiolabilis, vt mox ostendemus. DIGNIOR IPSE LEGI) Fænius pater, turbato naturæ ordine filiæ nomen inscripsit tumulo legendum, cùm par fuisset prius patris inscribi legique. solebant hoc in epigrammatis filiorum ponere parentes. Ita vetus inscriptio.

FORMOSVS, FRVGI, DOCTVS, PIVS, A PATRE MOESTO
ACCEPIT TVMVLOS, QVOS DARE DEBVERAT.

Ad eundem ferè sensum alia legitur. QVOD FAS PARENTI FACERE DEBVIT FILIVS, MORS IMMATVRA FECIT, VT FECERIT PARENS. Nec diuersa, quæ sequitur. QVOD FILIVS PATRI FACERE DEBVERAT, IPSE FECIT. Et illa. VOTA ERANT, VT PARENTIBVS ISTA PARARET, SED MORS IMMATVRA FECIT, VT FACERENT PARENTES FILIO. Et huic gemina. OPPIA CALSIANE MATER FECI FILIAE MEAE, QVOD AEQVOM FVERAT FILIA HOC FACERET MIHI: VITELLIAE L. F. TALLIAE. Q. V. A. XXI. In his epitaphiis sæpiculè

S

culè additur INFELICISSIMVS PARENS. MATER AD LACRIMAS RELICTA. CONTRA VOTVM,&c.cuius haud pauca apud Brissonium & alios testimonia leges.

AEQVVM FVERAT)ante filium mori patrem,vt modò inscriptiones docuerunt.Lego affinia his apud Græcos lib.3.Diotimi.

Τί πλέον εἰς ὠδῖνα πονεῖν; τί δὲ τέκνα τεκέσθαι;
Μὴ τέκοι, εἰ μέλλοι παιδὸς ὁρᾶν θάνατον.
Ἠϊθέῳ γὰρ σῆμα Βιάνορι χεύατο μήτηρ·
Ἔπρεπε δ' ἐκ παιδὸς μητέρα τοῦδε τυχεῖν.

Funera natorum si sunt spectanda parenti,
Quid labor in partu, quid peperisse fuit?
Qua te mœsta parens scrobe texit nate Bianor,
Hac à te matrem par erat ante tegi.

Elegans & illud ἀδέσποτον quod sequitur.

Τί πατὴρ τόδε σῆμα, τὸ δ' ἔμπαλιν ἦν τὸ δίκαιον.
Ἦν δὲ δικαιοσύνης ὁ φθόνος ὀξύτερος.

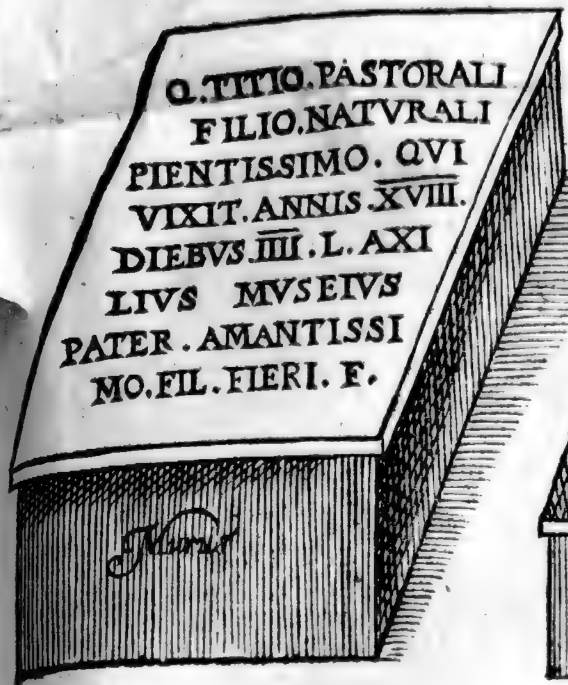
Æquom erat,vt patri natus monumenta pararet:
Vt contra fieret,fecit iniqua dea.

VIVIT VT OSSA COLAT) Relictus lacrymis,priuatus gaudio suo Antulla Fænius,quid agat nisi vt amissam fleat filiam,illiusque colat tumulum? Sacri erant Priscis,vti & hodie tumuli. Lex 12.tab.*Vbi corpus demortui hominis condas, sacer esto.* Plinius lib.2.*Terra nos à reliqua natura abdicatos, tum maximè,vt mater,operit,nullo magis sacramento,quàm quo nos quoque sacros facit.* Plutarchus in Numa mortuos appellat sacros,quorum sacra sint sepulcra. Multa super his Cicero 2.de leg. Nec res obscura de cultu & veneratione cinerum, quibus aras, columnas, pyramides,&c. extruebant. Nam inter deos manes habebantur. Lex 12.Tabula.*Deorum manium iura sancta sunto.Hos leto datos,diuos habento.* Colebant ergo defunctos velut diuos. Eruta nuper in Italia via Nomentana illustria quædam monumenta præsente amico & familiari nostro Ioanne Bair, V.C. IC. qui illa ipsa delineata mecum communicauit,conditoria,inquam, cippos,testas,cineres,lapides,inscriptiones,dimensiones tumulorum,quæ omnia cœlo expressa tibi hic propono.

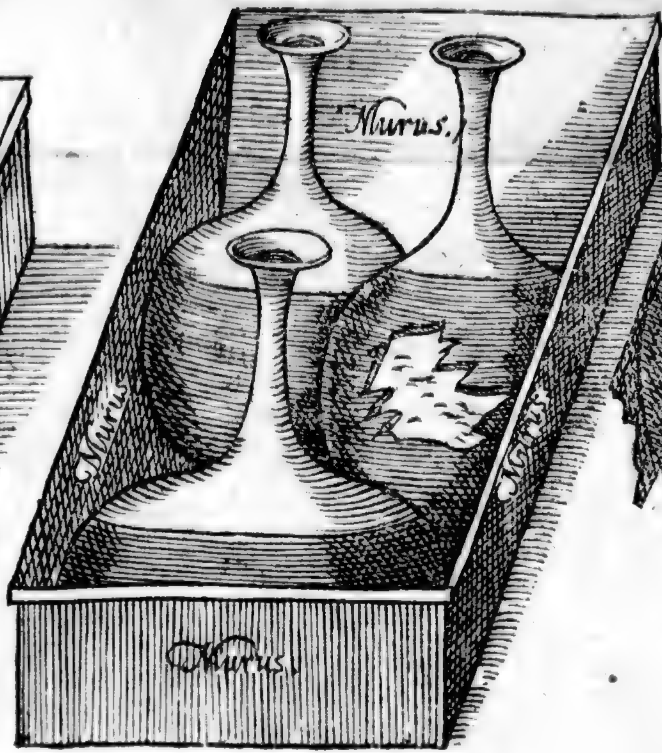
A.C. MDCIV. intra viam Nomentanam & Anienem veterem.

INSCRI-

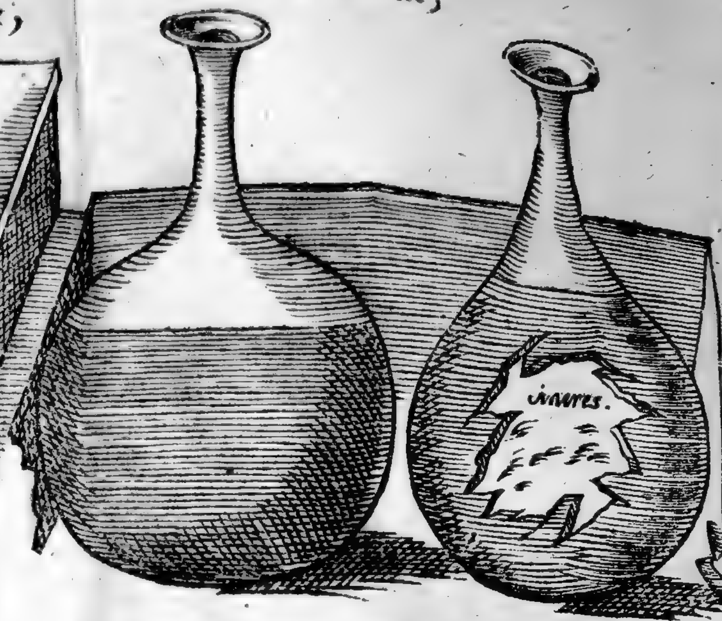
Conditorium clausum

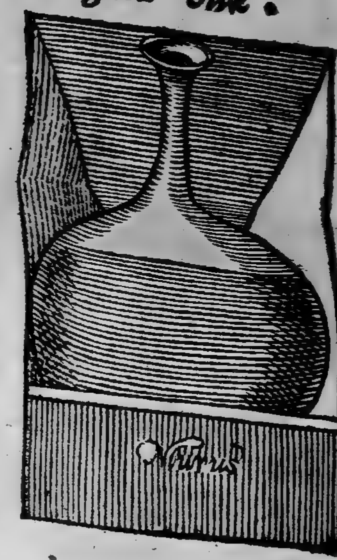
Apertum & trinæ,

Bina,

Singulæ Ollæ.

Pedes Romani.

ANIO VETVS.

F G H A B. C. D. E

N O M E N T A N A.

INSCRIPTIONES IN IISDEM MONVMENTIS LECTÆ.

Sunt hæ numero XXXIII. *quas eo ordine colloco, quo sunt à Jo. Bairio exscriptæ & signatæ.*

A

1.

C. LVCRETIO.
C. F.
PRIMIGENIO.
SIBI. ET. SVIS.
IN FR. P. XXVII.
IN AGR. P. XII.

2.

DIIS. MANIBVS.
ATILIÆ. COMPSÆ.
VIXIT. ANNIS. XXXX.
C. IVLIVS. HELIVS.

3.

DIIS. MANIBVS.
IVLIAE. PRIMIGENIAE.
VIXIT. ANNIS. XXVIII.
IVLIVS. EYCOSMVS.
CONIVGI. SVAE.
BENEMERENTI. FECIT.

4.

COMINIÆ.
AGRÆ.
GALLIA.
CAVILLA. MATRI.
PIENTISSIMÆ.
B. M. F.

5.

D. M.
LVCIO. VALERIO.
L. F. ANIESI.
FORTVNATO.
CREMON. MILI.
COH. XV. RO
CANDIDO. LEG.
VALERIAN. ANATOLI
Æ. NAT. COH. I. PR. 7. AVR.

6.

VARIÆ.
THALEÆ.

7.

AMPVDIÆ.
HELPIDI.

8.

LVCIÆ. PAVLINÆ.
COIVGI. B. M.

B

9.

Q. PLOTI. Q. F.
FELICIS.
IN. FRO. P. XII.
IN. AGR. P. XII.

10.

FL. ONESIMVS. MIM
MIANÆ. VER. SVÆ.
FECIT. Q. V. A. IIII. M. X.

11.

D. M.
T. FLAVIO.
SYMMACHO.
FECIT.
T. FLAVIVS.
ABASCANTVS.
LIBERTVS. B. M.

12.

D. * M. * S. *
PHÆDRO.
T. FLAVIVS. PHIDIAS.
ET. FLAVIA. OSIME.
FECERVNT. FILIO.
KARISSIMO.
PARENTES.
INFELICISSIMI.
V. * A. * XVIII.
ME. * V. *

C

13.

IN. FR. P. IIX.
IN. AGR. P. XII.

14.

Q. TITIO. PASTORALI.
FILIO. NATVRALI.
PIENTISSIMO. QVI.
VIXIT. ANNIS. XVIII.
DIEBVS. IIII. L. AXI
LIVS. MVSEIVS.
PATER. AMANTISSI
MO. FIL. FIERI. F.

D

15.

C. IVLIVS.
HILARIO.
IN. FR. XII.
IN. AGR. P. XII.
D. M. S.

16.

D. M.
C. SETONIO. DE.
PETILIA. SINTHRICH.
BENEMERENTI. FEC.
ANNIL. MENSOR.
DIEBVS. VII.

17.

DIS. MANIBVS.
C. MVCIO. IANVAR.
C.MVCIVS.IANVARIVS.LIB.
PATRONO. OPTIMO.
FL.IVLIÆ.SECVNDÆ.CONIVG.
M.ET.SIBI.LIBERTIS. LIBERTA-
BVSQ; QVIQ; AB. IS.MANVMIS-
SI.MANVMISSÆVE. POSTERIS-
QVE. EORVM.

18.

DIS. MANIBVS. DIDIO.
ROMANO. ET. DIDIÆ. C.F.
VENVSTÆ. ET. DIDIO. VE
NVSTO.C.DIDIVS.AGATHO
MER.PATRONIS. OPTIMIS.
FECIT.BENE.MERENTIBVS.
ET.LIB.LIB.POSTERISQVE. SVIS.

E

19.

M. COCCEIVS.
CL. MEGORCIA.
M. COCCEIVS. M. F.
VOL. APRILIS.
M. COCCEIVS.
CL. MENICANO.
COCCEIA.M.F.PHILVMINA.
ELPIDIA. M. LASSO.
IN. FR. P. XIIX. IN. AGR. P. XII.

20.

DIS.
MANIBVS.
M. MVNATIO. M. F.
AVGVSTALI. VIX.
ANN. L. MENS. V.
M. MVNATIVS. FVS-
CVS. FILIO. CARIS-
SIMO. FEC.

21.

D. M.
P. ATVCIVS. MAR
CELLINVS. TERENTIÆ.
ELEVTHERIDI. SANCT
Æ.FECIT.BENEMERENTI.

22.

D. M.
P. ENNIO.
CONSTANTI.
VETERANO.
CONIVG. BENE
MERENTI. AN
TISTIA. THREPTIA.
FECIT.

23.

VETVRIÆ. EVTYCHIÆ.
Q. VIXIT. AN. LXV. M. V.
DIEBVS. XV. MATRI. DVLCIS
PIENTISSIMÆ. FECIT.
M. ANNIVS. IVSTVS.FIL.
PIENTISSIMVS. BENE.
MERENTI. DE. SE. CVM. M.
ANNIO. THREPTIO. PATRE.
SVO. ET. AVO. IV. K. D.

E

24.

DIS. MANIBVS.
VRBANÆ.
M. VICTORIVS.
THREPTIVS. B. M.
IN. F. P. IV.
IN. AG. P. IV.

F

25.

IN. FR. P. X.
IN. AGR. P. XII.

26.

M. CORNELIVS.
EPITYNCANVS.
SEMPRONIÆ.
SATVRÆ.

27.

TITIÆ. LOGE.
CN. MVNATIVS.
EPITYNCANVS.
CONIVGI. B. M.
TITIVS. NICEPHOR.

DIS.

G

28.

DIS. MANIBVS.
C. PAPIRIVS.
C. F. SCAPTIO.
PVDENTI. VET.
EX. COH. II. PR.
7. VIBI.
VIXIT. ANNIS. L.
T. F. I.
IN. F. P. IX.
IN. AG. P. V.

29.

D. M.
L. VALLIO. CARPO.
BENEMERENTI.
PIENTISSIMO. PATRE.
VALLIA. PRIMITIVA.
FECIT.

H

30.

IN. FRO. P. XII.
IN. AGR. P. X.
DIS. MANI
BVS.

31.

D. M.
L. STERTINIO.
HYLÆ. CONIVGI.
KARISS. VETTIA.
MAGNA. ET. FILIA.
FECERVNT.

32.

M. * MARI.
PRIMIGENI.

Duorum circiter pedum altitudinis terra egesta, primò, Cippi; secundò, lapides tam litterales, quàm rudes,
tertiò, ipsa conditoria, trinis, binis, vel singulis ollis repleta, comparuére: nullam vacuam, plures ad summum vsq; ossi-
bus & cinere frustulentas reperi.

Extabant & in mediis agris, lapidum, seu litterarum fragmenta. Forte vt Siculus Flaccus, lib. de conditione
agrorum, censuit. Sepulchra in locis saxuosis, & sterilibus, etiam in mediis possessionibus fecerunt. In his exscripsi no-
tata num. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32.

Formam loci religiosi, cæmenta terræ mixta, notanter designabant: hinc olim sepimentis munitum fuisse
coniicio. Macer. l. 17. p. 10. *libri primi ad legem vicisimam hæreditariam.* D. de Religiosis & sumptibus funerum,
Monumentum autem sepulchri, id esse, Diuus Hadrianus rescripsit, quod monumenti causa muniendi eius loci, factum
sit. Et quia præter album & subrufum, ordinariæ glebæ colorem, frusta munimentum designantia aspexi, intra quæ,
etiam sepulchris, & ollis inania loca notaui, maximè in signatis, B. C. D. H. *Vlpianum I.C. consului, qui l. 73. Æde*
sacrâ. p. 10. D. de contrahenda empt. de locis puris me admonuit. Intra materiam (inquit) *sepulchrorum, hortis, vel*
certis culturis, loca pura seruata, si nihil venditor nominatim excepit, ad emptorem pertinent.

Trigesimi secundi numeri, ærea, inter ollas vnica & sola, si sæculi sequioris non est, saltem ex alterutrâ Mar-
ciani distinctione. Legis 39. D. de reliq. & sumpt. funerum seqq. verbis eò collocata præsumitur. Videtur autem (in-
quit textus) *terrâ conditum, & si in arculâ, conditum hoc animo sit, vt non alibi transferatur. Sed arculam ipsam*
si res exigat, in locum commodiorem licere transferre, non est denegandum.

De Antulla.

XCIV. CXVII.

Hoc nemus æterno cinerum sacrauit honore
Fænius, & culti iugera pauca soli.
Hoc tegitur cito rapta suis Antulla sepulcro,
Hoc erit Antullæ mistus vterq; parens.
Si cupit hunc aliquis, moneo ne speret agellum:
Perpetuo dominis seruiet ille suis.

Eiusdem Antullæ epitaphium, vnaque parentum. quem morem & hodiè familiæ ser-
uant, vt commune conditorium curent. Epigramma plenum antiqui iuris est, vt mox intelli-
ges.

HOC NEMVS) Sepulcris lucos sacros, & nemora addebant religionis caussâ, quæ violare
nefas erat. Seruius ad 5. Aeneid. Et lucos latè. *Nemus hoc loco pro luco ponit. Lucus sacer erat vel numini, vel*
homini sepulto. Tacitus veteres Germanos præter nemora & lucos templa nulla scribit habuisse.

AETERNO HONORE) Sepulcrum Fænij & Antullæ *H. M. H. N. S.* Inscriptum fuisse reor tumulum
Antullæ his litteris de more. *H. S. H. N. S.* Hoc sepulcrum hæredes non sequetur. Ita vt vendi non

poſſet aut emi, agro vendito. Certum enim ſpacium tumulo ſacrum in fundo definiebatur à frō te in agrum, hoc eſt, in latum & longum, quod erat inuiolabile, & vſu capi non poterat, nec hæredes ſequebatur, vt alia bona. Horat. Sat. 8. lib. 1.

Pantolabo ſcurra Nomentanoq́ nepoti
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: HEREDES MONVMENTVM NE SEQVERETVR.

Ad quem locum vide veterem Horatij interpretem. Lambinum quoque & Briſſonium lib. 7. Form. Qui plurimas monumentorum inſcriptiones adfert cum his literis *H. M. H. N. S.* vel cum his *H. M. E. H. N. S.* Hoc monumentum externum hæredem non ſequetur. vel. *H. M. E. H. N. R.* vel. *H. M. S. S. E. H. N. S.* vel. *H. M. H. EXT. N. S.* apud Lambinum hoc mon. hæredem ex teſtamento non ſequitur. Eiuſmodi poëta deſcribit Antullæ ſepulcrum & lucum à poſteris non abalienandum. IVGERA PAVCA SOLI) pedes pauciores aut plures ſepulcro de fundo addebant, qui locus deſcriptus poſtea ſacer erat. CITO RAPTA) decedunt æui maturi, rapiuntur immaturi. Ouid.

Briſſonium lib. 7. l.

Quæ mihi de rapto tua venit epiſtola Celſo.

Noſter clarius lib. 10. epig. 71. vbi raptos opponit ſenibus.

Hoc tamen vt primis raptos ſibi quærit ab annis.

Et lib. 6. epig. 68. de Eutycho puero:

Inter Baianas raptus puer occidit vndas.

MISTVS VTERQVE PARENS) familiare igitur ſepulcrum, non hæreditarium fuit. ſequitur enim. PERPETVO DOMINIS SERVIET ILLE SVIS) hoc eſt, heredes non ſequetur. æternum ſacer erit Antullæ, Fænio & vxori Fænij. Plura Briſonius lib. 7. p. 702. & 703. & 700.

In Lupercum.

CXVIII. XCV.

Occurris quoties Luperce nobis,
Vis, mittam puerum, ſubinde dicis,
Cui tradas epigrammaton libellum?
Lectum quem tibi protinus remittam?
Non eſt, quòd puerum Luperce vexes.
Longum eſt, ſi velit ad Pyrum venire,
Et ſcalis habito tribus, ſed altis.
Quod quæris, propius petas licebit:
Argi nempe ſoles ſubire letum.
Contra Cæſaris eſt forum taberna,
Scriptis poſtibus hinc & inde totis,
Omnes vt cito perlegas poëtas.
Illinc me pete: ne roges Atrectum,
Hoc nomen dominus gerit tabernæ,
De primo dabit, alteróue nido,
Raſum pumice, purpuraq́ cultum
Denariis tibi quinque Martialem.
Tanti non es, *ais? ſapis Luperce.*

Eludit Luperci auari petitionem. Petiuerat in via Martialem à Martiale dono. Martialis illi Bibliopolam vicinum Atrectum monſtrat, vnde emat. CVI TRADAS EPIGRAM. LIBELLVM) gratis nempe. NON EST, QVÒD PVERVM LVPERCE VEXES) Non intelligit poëta Lupercum gratis petentem, ſed reſpondet perinde quaſi Lupercus cupiat emere. Nihil eſt opus, inquit, puerum venire domum meam; longum eſt; in vicinia eſt Atrectus Bibliopola, hinc petas, licet. AD PYRVM) Iunius quidem ſine teſte affirmat, Regionem vrbis dici ad Pyrum, in qua Martialis habitarit. P. Victor. S. Rufus, Panuinius nullam hoc nomine indigitant regionem. Martialis, vti ſupra docui ex Martiale Reg. 7. via lata ad Pilam Tiburtinam plurimis annis habitauit.

Domitius

Domitius mallet legere ad Pilam. nihil tamen mutat. Perottus ad Pyrum dici putat, vti ad malum Punicum, ad Gallinas ob arbores ibi satas, vel pictas. Crediderim insigne ædium fuisse pyrum, vt aquila cælata Pedonis insigne erat. Aut prorsus locum in 7. Regione certum hoc nomine insignitum, vt Malum Punicum Reg. 6. vbi natus Domitianus. ET SCALIS HABITO TRIBVS, SED ALTIS) Paullò supra ad Gallum, monui tenuiores sub tectis & propè tegulis habitasse, vt Iuuenalis de Codro, Suetonius de Orbilio testantur. Martialis de seipso. *Et mea Vipsanas spectant cœnacula laurus.* Turneb. lib. 13.

ARGI NEMPE SVBIRE SOLES LETVM) In 11. Regione tabernæ librariæ erant ad Argiletum locum vrbis, sic ab Argi letho nominatum, vt fusè supra epig. 4. *Argiletanas mauis habitare tabernas.* CONTRA CAESARIS FORVM) E regione fori Cæsariani. Forum Cæsaris Iulium intelligit, non Romanum seu vetus, non Augusti aut Neruæ. Iulius Cæsar nondum dictator, sed proconsul Galliæ aream ad forum illud suum parandum emit H.S. millies, hoc est, binis millionibus & semis Philippæorum. De foris hisce plenius ad illum versum Martialis.

Atque erit in triplici par mihi nemo foro.

SCRIPTIS POSTIBVS) Foribus tabernæ auctorum nomina figebantur, vt sciret lector, qui libri venales essent. figebantur & ad pilas seu columnas, ad quas bibliopolæ suas tabernas ædificabant, vt Venusinus docet. Sat. 4. lib. 1.

Nulla taberna meos habeat, nec pila libellos

Et de art. poët. *—— mediocribus esse poëtis*

Non Dij, non homines, non concessere columnæ.

NE ROGES ATRECTVM) Bibliopolæ nomen, vt Tryphonis, Pollij, Aucti, &c. Ne sit opus rogare & interrogare, vbi degat Atrectus: simul bibliopolium inspicies in Argileto, Atrectus petenti tibi Martialem statim è bibliotheca sua proferet. DE PRIMO ALTERÓVE NIDO) Nidos Vopiscus vocat armaria. *Bibliotheca,* inquit, *Vlpia elephantini pugillares in sexto armario siti.* Fuere igitur foruli & capsæ certo ordine & situ collocata; vnde primo, imo seu altero de nido, id est, de armario primo vel extremo, vel medio, &c. accipe. RASVM PVMICE PVRPVRAQVE CVLTVM) Vt poliuerint frontes librorum, voluminaq; ornarint purpura & vmbilicis d. supra epig. 67.

Sed pumicata fronte si quis est nondum,

Nec vmbilicis cultus atq; membrana.

DENARIIS TRIBVS TIBI QVIN) Semiphilippico, si denarium pro drachma seu 8. cruciferis accipias, vt primùm acceptus est. si Martialis æuum spectes, quinque denarij sex drachmas efficient, id est, 48. cruciferos; tum enim denarius duodecim assibus æstimabatur, cùm prius tantum decem valeret. Lipsium do testem lib. 1. El. cap. 2. & lib. 1. ad Tacitum. Dicitur denarius à denis assibus, cui apud Græcos perpetuò respondebat drachma, apud Italos hodie Iulius, apud Germanos octo cruciferi seu duo victoriati, quos bazios vocamus. Fuit denarius diurnum militum & operarum stipendium. Apud Romanos; sequius apud Græcos. Nam Demosthenes 1. philippica militi menstruum totum, tantū assignat vnum philippicum: equiti tres. Ita militis diurnum fuit sestertius, & tres quadrantes, cum vna tertiâ: equitis denarius. ducentis equitibus vno mense talentum dabatur. toto anno duodecim bis mille gregariis, quadraginta talenta, quatuor millibus LXXX. Annum ergo stipendium omnium LXXXXII. talenta. Id quod Demosthenes prima philippica docet, quem locum hactenus interpretes non exputarunt: nos hic πωρίζομεν. Quin Solonis lege ὁπλῖται seu pedites sine stipendiis prius militare cogebantur. Primus Pericles ad populum de militum stipendiis legem tulit, vt Vlpianus ad Demosthenem docet. Vnde Thucydides in tertia historia prodidit, Periclis æuo, militi & ministro militis quotidie binas drachmas fuisse numeratas. legatur Sigonius lib. 4. de Repub. Atheniensium. c. 5. Porrò denarij, quinarij & sestertij numi germanam formam ex ipsa moneta suis quamque notis insignem hic tibi spectandam propono, quam ex Ill. V. Marci Velseri bibliotheca depromptam accepi & incidi curaui. Sunt omnes numi argentei.

Den.

Den.

Den.

Quin.

Sest.

Sest.

Tres

Tres cernis denarios, quinarium seu victoriatum vnum, sestertium numum itidem vnum. Primus denarius, cruce decussata denarij nota insignis, secundus stellula notatus, tertius caret numero, quod non videbatur necessarium semper addere numerum in nummo vulgo omnibus noto. Quinarium ex 5. sestertium ex 115. agnoscis. TANTI NON ES AIS? SAPIS LVPERCE) Egon'te tanti emam? non sum adeò demens: tu tanti non es Martialis, vt te seu librum tuum quinque denariis emam. SAPIS LVPERCE) Laudando irridet hominis auaritiam, & clam insinuat, & se sapere, cui tanti non sit Lupercus auarus, quem suo libello donet. Idem ferè dicit lib. 4 ep. 72.

Ad Cæcilianum.

CXXI. XCVI.

Cui legisse, satis non est, epigrammata centum,
Nil illi satis est, Cæciliane mali.

Supra epig. 17. de suis epigrammatib. iudicium tulerat, esse quædam bona, alia mediocria, plura verò mala. Hic quasi omnia sint mala, iocatur, ac proinde satis mali in vno libro, si centum sint epigrammata, qui numerus etiam in bonis poterat videri satis magnus. Nam si bona, multa *satis, si mala, multa nimis.*

Et magnus nimis liber, non potest esse optimus. Callimachus, inquit Athenæus, ὁ γραμματικὸς ἔλεγε, τὸ μέγα βιβλίον ἴσον εἶναι τῷ μεγάλῳ κακῷ, *magnum librum magno malo similem.* Martialis ergo quasi hoc dicit. Fateor epigrammata mea esse mala, sufficiunt ergo centum, qui plura desiderat, mali plus desiderat. Catullus de Fufeno pessimo poëta.

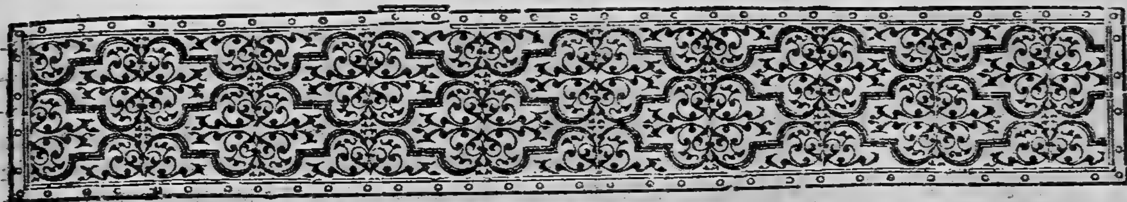
Idemq́; longè plurimos facit versus.

Propria, inquit Muretus, *ac penè perpetua malorum poëtarum nota.* vt quidam de Mantuano sentiunt. Et Horatius de Lucilio Sat. 4. lib. 1. Sed ne & ego in breuium epigrammatum enarratione, longior sim, verbum non amplius addam, nisi illud nostri, de nostro.

Esse tibi tanta cautus breuitate videris,
Heu mihi quàm multis, sic quoque longus eris?

MATTHÆI

MATTHÆI RADERI
AD
M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATON
LIBRVM SECVNDVM COMMENTARIVS.

EPISTOLA.

VID nobis, inquis, cum epistola? parúmne tibi præstamus, si legimus epigrammata? quid hîc porrò
** dicturus es, quod non possis versibus dicere? Video, quare tragœdi epistolam accipiant, quibus pro* — * *P.C. daturus.*
se loqui non licet. Epigrammata Curione non egent, & contenta sunt sua, id est, mala lingua. In
quacunque pagina visum est, epistolam faciunt. Noli ergo, si tibi videtur, rem facere ridiculam,
*& * togam saltanti inducere personæ. Denique videas (videris, alij probant) an te delectet contrà* — * *in toga saltanti inducere personam. al. saltantis.*
retiarium ferula. Ego inter illos sedeo, qui protinus reclamant. Puto me hercule, Deciane, verum
dicis. Quid, si scias, cum qua, & quàm longa epistola negotium fueris habiturus? Itaque, quod exigis, fiat. Debebunt ti-
bi, si qui in hunc librum inciderint, quòd ad primam paginam non lassi peruenient.

Ad Decianum V. C. è Stoicorum disciplina, poëtæ familiarem & lib. superiore sæpius lau- — *Decianus quis.*
datum, est hoc epistolium, quo quasi mirantem facit poëta Decianum, cur epistolam epigram- — *(Curione non egent) Aliena nempe opera, cùm ipsa pro se loquantur.*
matis ipse suis, cùm ipsa epigrammata pro se loqui possint, & epistolæ vicem fungi, proscribat.
Poëta velut immemor sui, admonitu Deciani abrumpit epistolam, longiùs aliâs, vt iocatur, pro-
gressurus. Fecit idem Statius in Siluis suis. Sunt in hac non pauca, quę pertinent ad cognitionem
antiquitatis. Singula ordine exponemus.

VIDEO, QVARE TRAGOEDI EPISTOLAM ACCIPIANT) Tragœdi se populo vel — *Tragœdorum mos per epistolam aliquid petendi.*
principi commendaturi, aut aliquid petituri, per epistolam id exequebantur, quam Curio in
theatro palam recitabat, ipsis loqui fas non erat, indigebant ergo curione seu præcone. Lectas
autem epistolas, & alia docet Plinius lib. 4. epist. 7. *Scripsit publicè vt è Curionibus eligeretur vocalissimus*
aliquis ex ipsis, qui legeret eam populo. Alij putant tragœdiæ præfationis loco præscriptam fuisse.

Curionis autem officium erat, omnia quę in theatro aut amphitheatro, vel principis man- — *Curionis officium idem ferè quod præconis in theatro.*
dato, vel magistratus iussu edictóue, vel alicuius postulato pronuncianda erant, proclamare, vti
quasi pręconem ageret theatralem Curio. cuius mentio est apud Eusebium Cęsariensem * inter- — * *4. Eccl. hist.*
prete Ruffino, quem ministrum ille theatralem appellitat, hic curionem nominat, qui ad popu- — *Ios. Scaligerum ad Festũ vide, voce Curiales.*
lũ iubente magistratu vel prætore aliquid vulgat aut pronunciat. Vocat & Trebellius Pollio Cu-
rionem in Gallienis. *Nam*, inquit, *cùm taurum ingentem in arenam misisset, exissetq́ ad eum feriendum vena-* — *Chil. 2. Cent. 5. adag. 28.*
tor, neq́ productum decies potuisset occidere, coronam venatori misit: mussantibusq́ cunctis, quid rei esset, quòd homo
ineptissimus coronaretur, ille per curionem dici iussit; taurum toties non ferire difficile est. Et idem, *mirantibusq́*
cunctis rem tam ridiculam, per curionem dici iussit, Imposturam fecit & passus est. Merulam & Turnebum lege. — *Saltantis persona.*
Calderinus ad Tragœdorum prophasin & Comœdorum prologum epistolam & curionem satis — *De saltatoribus seu mimis eruditissime Lucianus περὶ ὀρχήσεως.*
imperitè refert. Quæ alioqui notio curionis, hoc loco supersedeo dicere. SVA, id est, MALA LIN-
GVA) liberâ & mordaci. TOGAM SALTANTI PERSONAE INDVCERE) vulgata hæc scriptu-
ra. Adagiographus legit, *in toga saltantis personam inducere*, alij malunt legere: in toga saltanti perso-
nam inducere. Est quippiam facere indecorum, vt si monachus saltet, senex ineptiat. Toga enim
ciuium Romanorum erat, & honoris caussa sumebatur. In ludis scenicis omnes personas panto-
mimus saltu & gestu exprimebat. *Mimicæ autem personæ facies & habitus è foro, angiportis & tabernis afferebant cauponis, coqui, productoris, sycophantæ, militis, meretriculæ, conciliatricis, cursoris, ebrij, stolidi, insani, pistoris, pædagogi, surdi, cæci, fartoris, circulatoris, impostoris, arrilatoris & eiusmodi.* D. Cyprianus lib. de spect. etiam nu-
dos ait saltatores esse productos. Alij togam tralatè dictam putant, & pro epistola vel soluta ora-
tione accipiendam, personam autem saltantem interpretantur epigrãmata vel poëmata, quæ in
cultu scenico saltabantur. Dixeris, inquit Ramiresius, in prætextis & togatis fabulis togas fuisse,

Iul. Scal. lib. 1. poët. Persona vnde dicta. Lib. 1. poet. c. 13. Lib. 1. Sat. c. 15. Ferula & rudis eadem hoc loco.

& apud C. Plinium cap. 48. lib. 7. Stephanionem esse, qui primus togatus saltare instituit, &c. Sanè. Sed togæ illæ dictæ impropriè, siue togæ illæ mimicæ, consuti ex panniculis versicoloriis centones. Scenicæ nempe vestes ἐκ ῥακῶν πάνυ εὐτελῶν συγκεκομμέναι: ex vilibus admodum pannis concisæ. Scripserat forte Lucianus συγκεκροτημέναι, id est, consutæ. Noluere Quirites togam suam, quæ nota propria ciuitatis, actionibus scenicis dehonestari. Musamb. Persona non à personando, vt Gellius existimauit, sed à prisco habitu, qui περὶ σῶμα ludionibus erat vt Scaliger notauit, dicta est. De personarum origine Delrium vide in Proleg. ad Senecam cap. 8. CONTRA RETIARIVM FERVLA) Verè Lipsius tortuosum hunc locum affirmat, nec mea sententia adhuc satis euolutum & explicatum. ferulam, rudem exponunt; retiarium pro tridente accipiunt. Adagiographus. *An inquit, id faciendum putes, quod nemo non damnet atque exsibilet?* Calderinus prouerbium in eos dici solitum docet, qui infirmo præsidio contra maximè instructum pugnabant. sic contra obtrectatores Martialis epistola se defensurus erat, qua parum poterat, plus epigrammate valiturus. Turnebus ad nouos auctoratos allusum putat, cùm illud Senecæ ex Apocolocyntosi exponit. *Et proximo munere inter nouos auctoratos ferulis vapulare placet. Nouos auctoratos hic dicit, qui nuper mercede conducti sunt, vt depugnent, qui pro auspicio ferulis vapulabant, cùm ipsi ferro carerent, & alij gladiatores per ludibrium ferulis eos cæderent, vt pueros ludimagistri. Nam aduersus eum, qui ferrum habuisset, cuius temeritatis esset ferulâ batuere?* Hinc scripsit Martialis. Denique videas, an te, &c. Hæc Turnebus. Ergo sensus est, operam ludes poëta, si te epistola contra Zoilos defendes, ego primus reclamo & disuadeo. An illud Gellianũ huc facit ξύλον ἐκποιεῖν baculum mouere in aliquem? non autumo, quamuis Adagiographus arbitretur. De ferula nos lib. 14. 80. Alij aliud docent non tam re quàm verbis. Epistolam comparant ferulæ, obtrectatores retiariis. Vt ergo Myrmillo antagonista retiarij, parum proficeret ferula, ita Martialis parum epistolâ, vt ergo spectatores reclamarent statim, si hi duo ita componerentur, ita ego reclamo tibi Martialis epistola te defendenti; & tanto magis inquit Martialis, reclamares, si nosses cogitasse me de bene longa epistola, quæ tantisper satisfacient, quoad meliora occurrant.

Lib. 18. cap. 13. Noui auctorati. Ferulis vapulare gebrigt werden. Sensus poeta. Lib. 1. cap. 7.

Ad librum suum.

1. I.

Ter centena quidem poteras epigrammata ferre:
*Sed quis te ferret * perlegeretq́ue liber?*
At nunc, succincti quæ sunt bona, disce, libelli.
Hoc primum est, breuior quòd mihi charta perit.
Deinde quòd hæc vna peragit librarius hora,
Nec tantùm nugis seruiet iste meis.
Tertia res hæc est, quòd si cui fortè legeris;
Sis licet vsque malus, non odiosus eris.
*Te conuiua leget misto * quincunce: sed antè,*
Incipiat positus quàm tepuisse calix.
Esse tibi tanta cautus breuitate videris.
Heu mihi, quàm multis sic quoque longus eris?

* perlegeretue.

* Quincunx, quinq́ cyathi.

Argumentum libri est sine certo argumento. Hoc epigrammate enumerat commoda breuioris libri, & tempus eius legendi præscribit. TER CENTENA) Nullam habet legem liber epigrammatum; epigrammata capit centum, ducenta, sexcenta. Quod vel in Anthologia obserues, quam eo nomine adhuc nemo reprehendit. Scio Tragicis aliam esse legem, quibus certi sunt à scriptoribus definiti actus. SED QVIS TE FERRET PERLEGERETQVE LIBER) duplex intellectus (τὸ ferret) graue esses onus gestanti, & molestus ob longitudinem legenti, Ita alter ad corpus, ad animum alter refertur. Horatius lib. epistolarum 1. 2. 13.

Si te fortè meæ grauis vret sarcina chartæ.
Abiicito——

Liber epigrãmatum sine lege numeri epigrammatum.

Cicero tamen interrogatus, quæ oratio Demosthenis esset optima, respondit longissima. De eadem re Plinius in epistolis. AT NVNC SVCCINCTI)) Audisti incommoda magni & longi voluminis; accipe nunc commoda breuis. HOC PRIMVM EST BREVIOR) Qui illepida inuenustaque scribunt carmina, dicuntur perdere chartas. Martialis libro sexto epigrammat. 64.

Breuis libelli commoda. Chartas perdere.

Audes

Audes præterea, quos nullus nouerit, in me
Scribere versiculos, miseras & perdere chartas.
———vbi quid datur oti,
Illudo chartis, hoc est mediocribus illis
Ex vitiis vnum———

Lib.1.plura de his. Ergò primum commodum breuis libri, minor iactura chartæ. hoc iocosè. DEINDE QVOD HAEC) Alterum, breuis liber breui tempore describitur. LIBRARIVS) dicebatur, qui libros transcribebat, idem amanuensis. NEC TANTVM NVGIS) De nugis & ineptiis iam suprà dictum. Occupabitur melioribus libris describendis. hoc modestè. TERTIA RES HAEC EST) Tertium, vt breui tempore à lectore sine molestia percurratur; euoluto enim libro, veluti quodam penso absoluto gaudemus. Diogenes cùm diutissimè legens, tandem eò venisset vt videret chartam vacuam: *bono,* inquit, *animo estote viri, terram video.* Apophthegmata. TE CONVIVA LEGET) Tempus libri sui legendi monet esse tum, cum feruet potandi studium, id est, cùm hilari sunt conuiuæ. Atque hanc esse mentem Poëtæ, ipse docet Poëta ad Plinium.

Librarius.

Hæc hora est tua, dum furit Lyæus,
Dum regnat rosa, dum madent capilli
Tum me vel rigidi legant Catones.

MISTO QVINCVNCE) vino aqua calida diluto. Antiquitus enim aqua calida ad potum, & delicias fuit. De quicunce libro 1. copiosè, & cum cura disseruimus. Continet quinque cyathos hoc poculi genus. (Sed antequam incipiat positus calix tepere) Ante legatur liber meus in ipso feruore vini & calore: antequam frigescat & gelet; gemina vis latet sub hoc verbo tepuisse, vel enim, vt verba iacent, intelligitur, id est, antequam frigeat vinum calida mistum, vel antequam remittatur certamen potandi, & hilaritas conuiuarum. De more bibendi, & miscendi calidam, & frigidam lege lib.1.cap.4. Electorum Lipsij, qui disertissimè, & planissimè de hac re disputat. ESSE TIBI TANTA) Videris inuitasse lectorem, & cepisse pollicitatione hac breuitatis, velut illicio quodam, Sed, HEV MIHI QVAM MVLTIS) Non tamen omnium vitabis reprehensionem, & fastidium. sunt Romani proceres fastidiosissimi, & mella iuxtà ac fella nauseant. Ita mox infrà. *lectis vix tibi paginis duabus. Spectas ἐσχατοκόλλιον Seuere, Et longas trahis oscitationes.*

Vsus vini aqua diluendi. Lib.1.12. plura. Quincunx. Videtur veterem bibendi morem vt Herald⁹ notauit, respexisse, ἢ τρία, ἢ πέντε, ἢ μὴ τέτλαρα.

Ad * Cæsarem Domitianum.

**Germanicum Cæsarem P.C.*

II. II.

Creta dedit magnum, maius dedit Africa nomen,
Scipio quod victor, quodq; Metellus habet.
Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæsar eras:
Frater Idumæos meruit cum patre triumphos:
*Quæ datur ex * Dacis Laurea, tota tua est.*

** Cattis al. & rectius.*

CERTA DEDIT MAGNVM) Domitianus duplicem triumphum egit de Cattis & Dacis, vt Suetonius cap.6. scribit his verbis: *De Cattis Daciq; post varia prælia duplicem triumphum egit.* Idem Eutropius lib.7. extremo Xiphil. idem insinuat. Martialis hunc triumphum Domitiani cum Metelli & Scipionis, ac patris cum fratre triumphis componit, & hunc illis præponit. Creta dedit magnum nomen L.Metello Cretico, qui triumphauit D.Silano, & L.Murena Coss. vt Eutropius testatur Vicit Cretenses. A. V. C. DC.XXCVII. *& crudeliter victoriam exercuit, nec quicquam amplius de tam famosa victoria, quàm Cretici cognomen reportauit.* Florus de triumpho. etiam Velleius & Dio, & Ouid. Fastor. MAIVS DEDIT AFRICA NOMEN) Scipioni Africano, vt ipsemet in sequenti versu declarat. Res gestæ à Scipione Africano maiore, notiores sunt, quàm vt expositione indigeant. Africani cognomen militaris prius fauor, an popularis aura celebrauerit, an sicuti Felicis Sullæ, Magnique Pompei cœptum ab assentatione familiari sit, haud pro comperto habetur. Primus tamen hic Imperator nomine victæ à se gentis est nobilitatus. Cicero, Liuius, Polybius, Florus, Eutropius, Zonaras, Salustius. Appianus. De hoc Ennij extant epitaphia:

Duplex Domitians triumphus.

Metellus Creticus.

Scipio Africanus maior.

Sulla Felix. Pompeius Magnus. Scipionis ex Ennio epitaphium.

Hic est ille situs, quoi nomen ciui' nec hostis
Quibit pro factis reddere operæpretium
Aliud eiusdem.
A Sole exoriente suprà Mæotidi' pludes
Nemo est qui factis me æquiparare queat.
Si fas endo plagas cœlestum scandere quoiquam;
Mi soli' cœlei maxuma porta patet.

Germanici cognomen quis primus meruerit.
Domitianus cur Germanicus dictus.

SCIPIO QVOD VICTOR) Iam intelligitur ex superiori versu explicato. NOBILIVS DOMITO TRIBVIT) Germanicus Cæsar Drusi filius primus hoc nomen meruit, non quod in Germania obierit, sed Germanos domuerit. *Hoc loco ne te fallat Raderus* (inquit Ramiresius) *more suo falsus, cùm existimet Germanicum Cæsarem, qui fraude Pisonis interiit, esse primum cui Germanici nomen obtigit. Non enim is fuit, sed eius pater Drusus, vt patet ex lectione lib. 1. Annal. Taciti.* Imo ne tu Ramiresi lectorem falle tua ἀνιστορησία. Ego de lecytho, tu de strophio. ego de viuis, tu de mortuis tractas. Druso patri Germani, Augusti priuigno, mortuo demum, Germanici nomen decretum in senatu; Germanico autem viuo, & vna cum patre. Ita vt viuus, quemadmodum Scipiones Africani & Asiatici, Metelli, Cretici, Cæsares, Parthici, Getici, Dacici, &c. appellaretur. Dionis historiam attigisses, Florum inspexisses, Albinouani consolationem ad Liuiam, non teipsum prius accusandum, quam alios reprehensum isses, & hunc honorem mortuo patri primum, filio dein habitum mecum cognouisses. De Germanico ego scripsi, qui hanc appellationem dum viueret, obtinuit, & viuus hanc, & primus accepit. Drusus viuus nunquam audiuit Germanicus. Mortuis principibus multi alij honorum ac nominum tituli impertiti. vt Diui, &c. appellarentur. Germanicus verò Cæsari hoc nomen habuit proprium & Germanos vicit & triumphauit, à quo SECVNDVM se GERMANICVM dixit Domitianus, quod & ipse victoriam è Germanis reportasset, à quibus & Germanicus appellatus, & mensem Septembrem *Germanicum* appellari iussit. Quod autem SECVNDVS GERMANICVS fuerit dictus docet inscriptio: * T. FLAVIO. T. F. GERMANO. CVRATORI. TRIVMPHI. FELICISSIMI. GERMANICI. SECVNDI. IMP. CAESARIS. DIVI F. DOMITIANI. AVGVSTI. EXORNATO. SACERDOTI. SPLENDISS. PONTIF. MINOR. Non interim inficias imus Caligulam, Claudium, Neronem & sequentes Imperatores idem Germanici nomen tulisse, sed non ex victoriis in Germania de Germanis partis vt primi duo Germanici pater & filius, & Secundus Domitianus. Domitianus idem sibi nomen adsciuit, nam puer, seu iuuenis cum Antonio & Mutiano Batauos repressit, Bataui autem seu Holandi inferioris Germaniæ populi sunt, & ad Rhenum habitant. Tacitus, Cæsar, Iunius. Legendum igitur Cattis, non Dacis, Rhenus enim Cattos & Batauos, non Dacos, alluit. ET PVER HOC DIGNVS) De Germaniæ non necessaria expeditione Domitiani iuuenis habes apud Tranquillum cap. 2. in Domitiano lege lib. 4. Histor. Taciti ad finem: de eadem re nos alibi. Nam puer, seu iuuenis in Germania fuit, & in Gallia, ibique affectauit imperium patre adhuc viuente, vbi expertus est suam iuuentam à senioribus contemni. Nomen tamen Germanici primum post geminos actos triumphos assumpsit. Suetonius. FRATER IDVMAEOS MERVIT) Eutropius libro 7. *Hic* (Vespasianus) *cum Tito filio de Hierosolymis triumphauit.* Sueton. 17. Tito: cap. 6. *Triumphauit censuramq́; gessit vna cum patre.* Et in Domitiano cap. 2. *ac triumphum vtriusque Iudaicum equo albo comitatus est.* Triumphum verò actum, & excidium Hierosolymitanum præter multos alios egregiè describit Iosephus Iudæus, quem leges. FRATER) Titus. Idumæos Iudaicos. Idume pars Iudeæ, ab occidente Iordanem spectans quæ Genes. 32. Εδώμ appellatur, eadem Gobolitis, & Amalechitis Iosepho teste, dicta. Stephanus γωβολῖτις, Nabathæos Strabo vocat. Bidumos hodie incolas nominant. CVM PATRE) Vespasiano, qui bellum Iudaicum inchoauit. Iosephum cepit. QVAE DATVR EX * DACIS) Tu solus Dacos vicisti, solus igitur triumphas, non indigebas aut patre vel fratre ad victoriam comparandam. Sed lege quid de Dacico bello scribat Dio, seu Xiphilinus, & Theodosius ex Dione. *At Domitianus,* inquit, *ducto in eos exercitu, quamquam ipse bellum nulla ex parte attigit* (*erat enim non solùm impatiens laboris corporis, sed etiam animo timido & imbelli, petulansq́; & libidinosus, &c.*) *tamen missis ducibus ad bellum gerendum, ac magna parte militum turpiter amissa, vt victor Romam litteras misit.* In eodem prælio cecidit Cornelius Fuscus præfectus cohortium, de quo Iuuenalis, & alibi Martialis. Sed scribendum potius ex Cattis, vt supra monui. DATVR) lege Heraldi animaduersiones ad hunc locum, ex Lipsio epistol. quæst. lib. 1. epist. 5. LAVREA) pro triumpho hîc ponitur, laureati enim triumphabant. De laurea in Iouis gremio deposita & nos infra & hic copiosè Heraldus.

* Apud Panuinium in Roma.

Titus Hierosolymorũ victor, Triumphus Titi & Vespas. Generatim totam triumphi pompam oculis subiicit Panuinius tabula picta libro de triumpho.

* Transsiluani Daci sunt hodie.

Domitianus Veneri quam Marti aptior.

Ad Sextum.

V. IV.

Sexte nihil debes, nil debes Sexte, fatemur.
Debet enim, si quis soluere Sexte potest.

Mendicitatem Sexto obiicit. NIHIL DEBES) felicitatem & fortunas Sexti laudare simulat, cum inopiam eius ridet, felix enim, qui nil debet, nec quisquam infelicior obærato. SOLVERE POTEST) qui soluendo non est, nihil debet. Vide carmen in Linum lib. 1. notum est Iurisconsultorum dictum. *Inopia debitoris excludit omnem actionem, quod nil auferri possit ab eo, qui non habeat.*

Iurisc. dictum N. de dolo malo l. nam is; & de furtis, etc.

Ad

Ad Decianum.

IV. V.

Ne valeam, si non totis Deciane diebus,
Et tecum totis noctibus esse velim.
Sed duo sunt, quæ nos distinguunt, millia passûm.
Quatuor hæc fiunt, cùm rediturus eam.
*Sæpè domi non es: cùm sis quoque * sæpè, negaris:*
Vel tantum caussis, vel tibi sæpè vacas.
Te tamen vt videam, duo millia non piget ire:
Vt te non videam, quatuor ire piget.

* *sæpe negaris.*

Vsum quotidianæ cum Deciano vitæ, & coniunctionem impediri locorum intercapedine dicit. Cupio sanè, inquit, tecum æuum consumere, nec à latere tuo vnquam discedere. NE VALEAM) iurandi formula, vt illæ, dispeream, peream, ne viuam, ne saluus sim. moriar nisi. Brissonius fusè lib. 8. Contraria huic obtestandi: sic valeam, sic viuam, &c. Nasicæ iocus ex Cicerone. sed DVO SVNT QVAE NOS) Assiduus adesse tibi nequeo propter iter duûm millium passuum, quæ geminantur, cùm redeo abs te, & fiunt quatuor millia. Vnde colligis in vrbe disiunctissimas ædes Deciani à Pila Tiburtina fuisse. Nec enim puto Decianum extra vrbem habitasse. SAEPE DOMI NON ES) Nec refugerem laborem, & molestiam itineris, ni frustrà subirem. Est, cùm te domi tuæ non offendo, est, cùm offendo, & congressu prohibeor. NEGARIS) esse domi. Elegans est iocus Nasicæ apud Ciceronem in secundo de Orato. *Hic enim cum ad poetam Ennium venisset, eíque ab ostio quærenti Ennium ancilla dixisset, domi non esse, Nasica sensit.* (Der Herr sagt / er sey nit daheym) *illam Domini iussu dixisse, & illum intus esse: paucis post diebus cùm ad Nasicam venisset Ennius, & eum à ianua quæreret, exclamat Nasica se domi non esse: tum Ennius, Quid? ego non cognosco vocem, inquit, tuam? Hic Nasica, Homo es impudens: ego cùm te quærerem, ancillæ tuæ credidi te domi non esse, tu mihi non credis ipsi?* VEL TANTVM) Ergo Caussidicus Decianus. TIBI VACAS) valetudini, aut balneis, curæ cutis. TE TAMEN) Bella & arguta conclusio à contrariis, quasi ad Decianum, tam longo itinere iret, vt eum ne videret.

Ad Seuerum.

V. VI.

I nunc, edere me iube libellos
Lectis vix tibi paginis duabus.
*Spectas * ἐσχατοκώλιον Seuere,*
Et longas trahis oscitationes.
Hæc sunt, quæ relegente me solebas
*Rapta * scribere, sed Vitellianis.*
Hæc sunt singula, quæ sinu ferebas
Per conuiuia cuncta, per theatra.
Hæc sunt, aut meliora, si qua nescis.
Quid prodest mihi tam macer libellus,
Nullo crassior vt sit vmbilico,
Si totus tibi triduo legatur?
** Nunquam deliciæ supiniores.*
Lassus tam citò deficis viator.
Et cùm currere debeas Bouillas,
*Interiungere * quæris ad Camœnas.*
I nunc, edere me iube libellos.

* *ἐσχατοκώλιον τὸ ἐν ἐσχάτῳ κώλῳ γεγραμμένον.*

* *rapta inscribere lego cum Lauino Torrētio. al. Raptim scribere C. P. Rapta scribere.*

* *Nusquam rectè leges.*

* *Interiungere legendum lib. 3. interiungit equos.*

I Nvnc) Contra delicatum, & oscitantem lectorem. Ironia est, (de qua lib.1.plura diximus) sæpè insultantis. Severe) *qui solebas meas esse aliquid putare nugas*, & laudare, iubereque, vt eas in litteras mitterem & lucem. En quàm præclarè mecum agatur, parui tuis monitis, edidi, at nunc. Lectis vix tibi) Tute ipse vix inspecto libro, vnoque & altero epigrammate, aut pagina lecta, spectas finem. Spectas ἐσχατοκώλιον Severe) An fuit Catilius Seuerus ad quem epistola Plinij est lib.1.22. ἐσχατοκώλιον. Imum chartæ appellatur. sic fastigia πρωτόκωλον. Tibullus lib.3. eleg.1.

——tenuis fastigia chartæ.

ἐσχατοκώλιον quid.
πρωτόκωλον.

Πρωτόκωλον intelligit inquit Scaliger. sicut imam chartæ ἐσχατόκωλον, spectas ἐσχατοκώλιον, Seuere. Perperam legitur hodie ἐσχατοκωλικόν, siue ἐσχατοκολλικόν. Legendum est autem cum Scaligero in Tibullum ἐσχατοκώλιον. In charta κῶλα. sunt partes adglutinatæ, quas scapos vocabant. Vndè regiæ chartæ μακρόκωλα vocabantur ab amplitudine. Ab eo membranæ pelles, καὶ διφθέραι, quia vnum tantùm κῶλον habent, nec adglutinantur, vt chartæ. Propterea vocantur σωμάτια à Græcis, nimirum quia vnum corpusculum sunt, & non plura membra, vt chartæ. Accipe igitur prc ἐσχατοκωλίῳ, vltimam libri partem. Et longas trahis) signa fastidij edis; oscitari enim, seu oscitare est vel ob somnolentiam, vel lassitudinem, vel otium ipsum, & fastidium ora repandere, apud Plautum Menech. *pandiculans oscitatur, toto corpore extenditur biante ore*. Hic captæ ex lectione molestiæ argumentum est, vt lib.6.epist.61. *Ecce rubet quidam pallet, stupet, oscitat, odit*. In elegantes homines oscitant. Haec svnt, qvae) Miratur Seuerum tam citò fatigatum lectione epigrammatum suorum, quæ tamen, cùm primùm legerentur, ab ipso Martiali raptim excipiebat pugillaribus. Vitellianis) quibus amatoria excipiebantur, significat hunc librum secundum esse obscœnum. De Vitell.lib.14. epist.8.

De his lib.14.
ἐσχατόκωλον.
κῶλα charta.
μακρόκωλα.
σωμάτια.
Oscitatio molestiæ vel otij, vel somnolētiæ signum.
Plutarchū lege περὶ τοῦ ἀκούειν.
Gellium lib.8. cap.3. & lib.4. cap.20. de quodam ob oscitationem à censoribus notato.

Nondum legerit hos licet puella,
Nouit, quid cupiant Vitelliani.

Pugillares Vitelliani amatorij, deinde etiam nummos poscebant. Videntur autem Vitelliani elegantes fuisse, vt nos elegantissimus Velserus admonuit; vult enim poëta scripta sua carmina, & excepta honoris caussa à Seuero eleganti charta, quod faciebant proceres Romani, cum sua carmina etiam citreis pugillarib. inscriberent, vt Persius est auctor, Sat.1. plura his li.14. quanquam lectos citreos, non pugillares loqui videatur Persius. Haec svnt singvla) In conuiuiis lectitabant carmina, quod passim ex Horatio, Persio, Catullo, Martiale constat. Et nos suprà lib.1. docuimus. Per theatra) in quibus recitabantur, & canebantur carmina, vt Ouid. de suis cùm abesset scribit cantata fuisse. Meliora) quæ hoc libro continentur, & tibi inaudita, nec enim omnia recitaui. scripsisti quædam à me recitata, nec audisti omnia, quæ postea composui. Qvid prodest mihi) macer, tenuis, breuis. Facilè intercidunt tam curti libelli, vt suprà lib.1. epist.46. dixerat:

Edita ne breuibus pereat mihi charta libellis,
Dicatur potius τὸν δ᾽ ἀπαμειβόμενος.

Nvllo crassior) Vmbilicus hîc accipitur pro vniuerso libro, vt pars pro toto, aliâs pro fine libri. Horat. Epod. Od.14.

Deus Deus nam me vetat
Inceptos olim promissum carmen Iambos
Ad vmbilicum adducere.

Martialis lib.4.
Obe iam satis est, obe libelle,
Iam peruenimus vsque ad vmbilicos.

Aliâs accipitur pro ornamentis librorum, vt lib.1. diximus, & Catullus ad Varum.

Noui vmbilici, lora rubra membrana
Defecta, plumbo, & pumice omnia æquata.

Ex ebore, ligno, auro, osse fiebant, vt Porphyrio & Lucianus docent, ad imitationem humani in ventre vmbilici, ad quorum similitudinem illi vmbilici Ciceronis, & Valerij Maximi de honesto otio dicti videntur. Aliâs vmbilicus pro eo, quod medium in quapiam re dicitur apud Plautum in Menech. dies ad vmbilicum iam est, id est, meridies. Sic Reate Italiæ vmbilicus, &c. ducere amphoram ad vmbilicum apud Horatium est mediam exhaurire. Si totvs tibi) Quid hoc rei? non legat centum epigrammata, aut mille etiam toto triduo? ille ne maior libellus, qui triduo absoluitur? Non hoc dicit Martialis, quòd triduum sit insumendum in lectione huius vnius paucorum epigrammatum libelli, sed molestè fert, vix totū toto triduo relegi, cùm vna alteráue hora possit. Quid, inquit, prodest breuitas, si breuissimo etiam libello triduum insumas? Nvnqvam deliciae) maiores. fastidia grauiora lib.1. epist.4.

Vmbilici forma & descriptio.

Nescis, heu nescis dominæ fastidia Romæ,
Maiores nusquam ronchi——

Iuuenal. Sat.1.
Et multum referens de Mœcenate supino.

Et noster infrà:
Quod nec carmine glorior supino.

Delicias

Delicias vocat hic oscitationes. LASSVS TAM CITO (Vix ingressus viam consides, vix vna alteraúe pagina lecta fastidis. ET CVM CVRRERE) Nec Bouillæ procul ab vrbe,& propius absunt adhuc Camœnæ. Quibus docet librum suum esse breuem, nec tamen ab oscitante lectore vno decursu perlegi. Sed hæreri in itinere. BOVILLAS) Bouillæ dictæ sunt à boum multitudine, quasi boum villa, mendicorum statio, ibi enim stipem colligebant. Vicus olim Latij pauper, via Appia,* ad quem Pædiano teste occisus est à Milone Clodius. facit huius mentionem Persius 6. Satyr. Bouillæ vnde dictæ. *ad sacrarium bonæ Deæ. Clodius vbi occisus.

——& credo Bouillas
Cliuumq́; ad Virbi.

Non sunt idem Bouillæ,& Boalia seu Boaulia, seu Baulli, quamuis à bubus dicti, de quibus Symmachus epist.1. fusè.

INTERIVNGERE) Interiungere inquit Ioseph. Scaliger ad Propert. est deiungere equos, donec cibo recreati sunt. Abiungere,& deiungere,& abiugassere est planè soluere, vt peracto labore vesperi fieri solet. Interiungere sine controuersia legendum, vt lib.3.c.66. Interiungere. Deiungere. Abiungere. Abiugassere.

——& hora lassos
Interiungit equos meridiana.

Interiungere pausam interponere, interquiescere à curru ducta metaphora, in cuius rotas bacillus interiicitur, vt non circumuoluantur. Deinde interiungo, id est, disiungo, vt lib.3. *Tertio interiungo*, coniungo, interiungere dextras, Vergil. dixit, & alij. CAMOENAS) Templum Camœnarum est ad portam Trigeminam. Subsistere ad Camœnas. Camœnarum locus,& ædes extra portam Appiam à Fuluio Nobiliore condita fuit, vt idem auctor est Marlianus. Porta Capena olim Camœna dicta iuxtà Camœnas est. Nunc porta S. Sebastiani in prima regione. V. lege Marlianum lib.1.cap.8. Panuinium de porta Capena, vel via Appia. I, NVNC EDERE) Ironia. cùm tam malè agatur cum libello meo, & tam delicatus fastidiosusque sit, vt exposuit, lector, quis eius caussa frustra laborem suscipiat? Repetitiones primi & vltimi versus, reperiuntur etiam apud Catullum,& ipsum Martialem. Cat. ad seipsum 58.& alios sæpè. Templum Camœnarum. Porta S. Sebastiani.

Quid est Catulle, quod moraris emori?
Sella in curuli struma Nonius sedet,
Per consulatum peierat Vatinius
Quid est Catulle, quod moraris emori?

Ad Attalum.

VII. VI.

Declamas bellè, causas agis Attale bellè.
Historias bellas, carmina bella facis.
*Componis bellè * mimos, epigrammata bellè.*
Bellus Grammaticus, bellus es Astrologus.
Et bellè cantas,& saltas Attale bellè.
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil benè cùm facias, facis attamen omnia bellè.
Vis dicam, quid sis? magnus es ardelio.

*numeros.

Ad hunc Attalum est epigram.lib.1.80. vbi illius πολυπραγμοσύνην carpit. Hic irridet arrogantiam & iactantiam eiusdem. Quia omnia affectabat & iactabat,& denique actum, hoc est, nihil agebat. DECLAMAS BELLE) notum discrimen inter declamatorem & Oratorem. Orator veras caussas, declamator fictas agebat. Morem attende priscorum declamandi, cuius extant certi magistri. Extant Quintiliani declamationes, immò præcepta declamandi eiusque locus, vsus, necessitas, fructus. Lege cap.10.lib.2.& cap.5.eiusdem lib.& multis aliis locis. Declamarunt summi Oratores, Principes, Imperatores, domi, foris, in senatu, in theatro, in tabernaculis etiam,&c. Nihil enim veteres iudicabant esse vtilius hac exercitatione declamandi. Accuratè multa de veterum declamandi vsu VVouerius ad Petronium, p.275. & 276. atque sequenti. CAVSSAS AGIS) defendis & caussas, nunc partes oratoris, nunc declamatoris suscipis. COMPONIS BELLE) Videtur legendum mimos, non numeros, ne idem bis, terué; quid enim est componere numeros quàm carmina facere & epigrammata? Primum ergò genus posuit, carmina, deinde partes; comœdias componis, seu scenicas actiones & histrionicas,& epigrammata, quæ sunt distincta genera scriptionum. MIMI) à μιμεῖσθαι dicti sunt; referunt enim gestu, Ardelio, verè omnium desiderio ardens omnia agens, nihil peragens.

voce,vultu,maximè naturam & hominum mores exprimunt. Mimographi,qui scribunt mimi-
ca,vt Laberius,Philistio,Publius,quorum fragmenta extant. BELLVS GRAMMATICVS)Enu-
merat disciplinarum genera,quæ Attalus instituebat. Rhetoricam,Oratoriam,Historiam,Poë-
ticen,Grammaticen,Mathesin,Musicam,Imò & saltatorem,lyristam, lusorem, Mimographum
esse aiebat. NIL BENE CVM)Iudicium poëtæ de Attalo, soli tibi bellè videris omnia face-
re,solique tibi places,displices omnibus. VIS DICAM, QVID) Nec Grammaticus, nec Ma-
thematicus,nec Rhetor,nec Orator,nec Poëta,nec Musicus,sed verissimus thraso. ARDELIO)
Sipontinus Ardelionem ab ardea,seu ardeola aue deducit. Domitius ab ardendo,qui præceps
ex ardore omnia faciat,incipiat omnia, nihil prosequatur. Aiunt significare hominem inquie-
tum,qui omnia,& nihil agat. Lego apud quosdam Artelio littera T. Sed melius Ardelio. Ele-
ganter Ardelionum ingenia exprimit Phædrus Augusti libertus,lib.2.Fabul.Aesop.cap.36. His
versibus:

Γιδόμενος πάντων μηδὲν ἔχεις ἴδιον Palladam εἰς πολυτεχνεῖς, vide.

Est Ardelionum Romæ quædam natio
Trepidè concursans, occupata in otio,
Gratis anhelans,multa agendo,nihil agens,
Sibi molesta,& aliis odiosissima:
Hanc emendare,si tamen possum,volo
Vera fabellâ, pretium est operæ attendere
Cæsar Tiberius, &c.

Sunt qui censent Ardeliones etiam mimos fuisse, qui in theatris cùm alia,& aliorum,tum
Christianorum mysteria per ludibrium imitati traduxerint. Ex quo genere in Græcorum Me-
nologio constat fuisse,Ardalionem qui ex mimo & histrione Martyr euasit,vti & Genesius,& a-
pud S.Augustinum epist.76.ad Alipium Dioscorus. Hoc ergo genus hominum,seu mimorum,
seu histrionum Ardeliones,seu Ardaliones dictos existimant. Quanquam apud Phædrum ser-
uus Atriensis in hac tribu censetur. Nec histrionum vlla mentio. Lege totam fabulam 36. lib. 2.
cuius principium hîc adduximus. Finis eiusdem carminis sanè obscurus,si verba spectes. Quid
enim (vt hoc παρ' ὁδὸν dicamus) *Multò maiores alapæ mecum veneunt*, quid inquam vult hic versus?
Manumissionem insinuari puto. Vt Tiberius significarit Atriensem tam leuicula opera liber-
tatem haudquaquam consequuturum. Ritus verò manumissionis notus ex quinta Persij &
Cornuto,vt putatur,Quos manumittebant eos alapa percussos circumagebant, & liberos con-
firmabant.Cod.lib.8.tit.de emancip.liber.l.vlt.iniuria rhapismata vocantur.Nouella Const.81.
Nam si emancipationis actio dudum quidem,& per eas,quæ legis nuncupantur actiones, facta
cum iniuriis & alapis,liberabat eos huiusmodi vinculis,&c.lege Cuiacij Obser. ex Ambrosio &
Claudiano. Hinc natas in Confirmationis Sacramento alapas nonnulli existimant,quod ego in
medio relinquo. Germani nobiles seruis ius gladij dantes hodie etiam colaphum ducunt.

18. Cal. Maij, Baronius in Martyr. Rom.

Lib.5.c.13.

Ad Lectorem.

VII.

VIII.

Si qua videbuntur chartis tibi Lector in istis,
Siue obscura nimis, siue Latina parùm.
Non meus est error: nocuit librarius illis,
Dum properat versus annumerare tibi,
Quod si non illum, sed me peccâsse putabis;
Tunc ego te credam cordis habere nihil.
*Ista tamen mala sunt; * quæ si manifesta negamus,*
Hæc mala sunt, sed tu non meliora facis.

Excusat se,lectorem accusat. OBSCVRA) sanè multa, partim nostrâ caussâ, qui non satis
parati à doctrina ad hunc auctorem legendum accedimus,partim ob priuatas res, quas vix duo
tresúe norunt; partim festinatione librarij,à quo se incitatum & oppressum affirmat,vt cogere-
tur properare. Rhingelbergius,hoc meo quidem animo, insulsum & ineptum dat documentũ,
vt in lucem aliquid vulgaturus,tres quatuorué paginas inchoatas statim prælo subiicias, ita fu-
turum est,inquit,vt vrgearis à typographo, cogarisque opus maturare, à quo alioqui cessares.
Vbi illud Horatianum ex Cinna —*nonumque prematur in annum?* LATINA PARVM) Videtur
respexisse ad superioris epigrammatis extremum verbum nouum, & scriptoribus perfecti æui
ignotum. Licet Epigrammatariis risus aut ioci gratia,non solùm barbarum quandoq; verbum,
sed plane solœcon sermonem adhibere. Sic Catullus de Ario. e. 85.

*quasi nos manifesta negemus, quæ lectio Aldina magis placet.
Al. Qui sic manifesta negemus?
Al. Quasi si

Chom-

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet
Dicere, & hinsidias Arrius insidias.

De latina & candida dictione Martialis suprà dictum. NON MEVS EST) Vt iusta esset magnitudo libri, coactum se dicit à librario seu bibliopola properata quædam epigrammata adiicere, quibus quasi extrema manus non accesserit. Hinc carmen quidem esse, sed crimen librarij, si quid vitij in epigrammatis. Sed quis cogebat ante prodere volumen librario, quàm esset perfectum? PROPERAT) Excusant plerique & maximè vulgaris notæ poëtæ sua poëmatia à tempore, & ea vocant αὐτοσχεδιάσματα, perpetuo malorum poëtarum more. QVOD SI NON ILLVM) Hoc miror poëtam dicere; Quis enim condidit epigrammata, tu an librarius? Poteras omnino nihil edidisse, si placuisset, quid in librarium confers? Et eum, qui credit te vitiosè cõposuisse, stultum & sine corde, id est, sine mente & ratione putas? Tu ne dominus librarij, an librarius in te imperium? Placet hoc loco etiam Ramiresij explanatio, nec enim recuso vel ab hoste doceri, etsi Ramiresium amicum potius cum Philippo, quàm inimicum censeo, ἀγαθὴ δὲ παραίφασίς ἐστιν ἑταίρου. *Librarij bibliopolarum amanuenses vt pensum sibi ab heris vrgentibus absoluerent, solebant nimis properare, & interrumpere voces ipsas, versus aliquando integros præterire, transmittere alios, & loco mutare, vnde obscuritas & latinitatis corruptio sæpe consequebatur.* Hæc noster Ram. Sed, ô ventorum stationem? Musambertius non patitur illum μὴ δ' ὅσον σκαρδαμύττει, ne puncto quidem temporis liquido frui honoris gaudio, & melle quod propinaram, qui mox nasturtium edendum apponit, & elleborum bibendum, cor sapientiæ adimit, adeo communis est alea Martis, vt qui modo vincit, idem mox vincatur. vti verè Homerus.

Ξυνὸς ἐνυάλιος, καί τε κτανέοντα κατέκτα.

Versum huius epigrammatis: *Tunc ego te credam cordis habere nihil* Ram. conatus infelici cursu & inuita Criticâ, castigare & rescribillare:

Numne ego te credam cordis habere nihil?

Id est (inquit Ramiresius) si dixeris me peccasse, te cordatum & sapientem iudicabo, &c. Hunc contra Musambertius: *Enimuero iam nequeo contineri. Tu homo videris iuratus ad euertenda Valerij sensa & iocos accessisse. Quippe ex linea antica pugnat interpretatio tua cum mente Valerij. Nec enim, vt tu consomnias, in seipse iocari, sed in lectorem voluit. Patet conclusione ipsa—sed tu non meliora facis. At finem epigrammatis non pessimè legis, sed neq; optimè intelligis. Nempe*

Ista tamen mala sunt. Quasi nos manifesta negemus,
Hæc mala sunt, sed tu non meliora facis.

Peccas tamen cum erotetice legis, negemus? Sed grauius peccas, cùm interpretaris, quasi dictum per lectoris personam ad Valerium. Si manifestum, inquis, est, esse mala tua carmina, cur me stultum appellas, quod errores tuos non librario, sed tibi imputem? &c. At qui Valerij verbum illud est ad lectorem. Quasi verò, inquit, ego manifesta mala ita diffitear, aut potius vltro non fatear. Cùm dixisset poëta errores illos librarij esse, instat lector & vrget, inquiens, immo non librarij, sed tua ista mala sunt, siue peccata. Quasi verò, inquit Valerius, ego diffitear esse illa peccata siue mala mea, & non ioci caussa dixerim esse librarij. Sed vtcunq; res habet, siue mea illa, siue librarij sunt, tu meliora non facis. ISTA TAMEN MALA) Premit lector. seu tu caussa erroris, seu librarius, constat mala esse carmina. QVAE SI) respondet poëta, si negamus mala esse, quæ manifesta sunt, impudentes sumus. Sed melior Apollo emendabit, *quasi nos*, vel, *quasi sic manifesta negemus*. Dicat lector. *Ista tamen mala sunt*, perinde quasi nos mala esse negemus, cum sint manifestè mala. Respondet Martialis. Hæc quidem, &c. HAEC MALA SVNT) Fatemur ergò mala esse, seu mea, seu aliena culpa. SED TV NON MELIORA) In eadem naui esse lectorem dicit, qui possit quidem aliena carpere, sed non emendatiora melioraúe scribere. Ergo diceret lector, quia te meliora non facio, nulla facio, idem tibi faciendum iudico, sic enim Aristarchus respondisse fertur quærenti, cur ipse nulla ederet. *Quia*, inquit, *qualia possum, nolo, qualia vellem, non possum.*

In Postumum.

VIII.

I. *Basia dimidio * quæ das mihi Postume labro,* *r. quid.
Laudo: licet demas hinc quoq; dimidium.
Vis dare maius adhuc, & inenarrabile munus?
Hoc tibi habe totum Postume dimidium.

Impuri oris & capitis hominem notat, cuius, vt alibi scribit, maluit dextram osculari, quàm oris osculum excipere. sic enim infrà, hoc eodem lib. e.21.

Basia das aliis: aliis das Postume dextram:
Dicis, vtrum mauis, elige; malo manum.

BASIA)

BASIA) Oscula officiosa nonnullis etiam hodie gentibus vsurpata, apage autem cum turpibus & obscænis. Lipsium El.2.c.6. de honestis audi loquentem & docentem. *Ea, inquit, varie vsurpata vulgo, & in omni ferè corporis parte. Primum in facie. ibiq; os, genas, oculos suauiabantur, in itu, reditu, gratulatione, imò in salutatione, & cottidiano occursu. Qui mos inualuit maximè, vt opinor, sub Augusto, ideoq; Tiberius, vt nouitium, conatus pellere, & oscula cottidiana, ait Suetonius, prohibuit edicto. Sed hæsit nihilominus, & creberrima oscula iterum sub principibus secutus. vnum Martialem lege, cui benigna materia iocorum ista.* His Lipsius mox testes addit. & deinde subiungit. *Secundò manus osculabantur, sed non tamen nisi potentiorum, Is mos etiam liberâ Rep. ratus, natus videtur à blanditiis candidatorũ, prensantium, rogantium, & alienas manus osculantium.* Hoc ipsum postea auctoritatibus affirmat, Parte autem auersa dextræ osculum imprimebatur, vt ex Plinio ostendit. Viliores tamen, & serui manus, alij oculos, genas, collum osculabantur, Arriano lib.2. Dissert. sic docente. Ab osculatione manus nata illa loquendi formula. AD MANVM ACCEDERE.) Tertiò denique genua osculati, imò & pedes. Testimonia cumulat ibidem ex Vopisco, Capitolino, Ammiano, Plinio iuniore, Dione, &c. quæ tu otiosus leges. DEMAS DIMIDIVM) nec totum, nec dimidium tuum osculum opto, tibi habe totum cum dimidio. MAIVS ET INENARRABILE MVNVS) vin' vtroque me labro disuauiari? sic interpretor, nec moror nequiores cogitationes. De basiis hisce Posthumianis mox infrà ep. 12. *Esse quid hoc dicam*, &c. & epi.21.22.23. Eiusd. argumenti est 15. in Hermum & alia, aliis libris. Tu mihi hic Fabium aliquem Persicum cogita, aut Mamercum Scaurum, aut Natalem, de quibus Seneca & Tacitus.

Legatur & Heraldus ad 21. ep. Martialis.

Seneca 4. de ben. c.32. & Epist 87. Tacit. Annal.

In Selium.

XI. IX.

Quòd fronte Selium nubilâ vides Rufe,
*Quòd ambulator porticum terit * serus,*
Lugubre quiddam quòd tacet piger vultus,
Quòd pœne terram tangit indecens nasus,
Quòd dextra pectus pulsat, & comam vellit,
Non ille amici fata luget, aut fratris,
Vterque natus viuit, & precor viuat.
Salua est & vxor, sarcinæq; seruiq;:
Nihil colonus, villicusq; decoxit;
*Mœroris igitur caussa; * quòd domi cœnat.*

** Seram, per hypallagen. Ambulator pro otiosi veteribus positus Cato R. c.5. Villicus ne sit ambulator, sobrius siet semper. Et de Villica alibi néue ambulatrix siet.*

Selius à nemine vocatus triste luget. FRONTE NVBILA) contrarium, serena, metaphora à cæli tempestate; nubilâ, mœstâ, tristi, caperatâ. Sub porticibus conueniebant, qui ibant, & redibant, ibique maxima erat occasio colloquendi: vt hîc ad curiam.* LVGVBRE QVIDDAM) præsegerit signa tristitiæ. PIGER) tacitus, tetricus, demissus, mœstus. QVOD POENE) Qui & longus per se, & longior depresso vultu videbatur. Multi sunt apud poëtas ioci in nasos Antholog.2. cap.13. εἰς δυσώδεις.

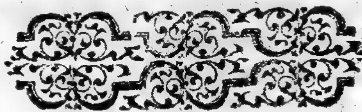
Ἠ ῥὶς Κάστορ☉, &c.

Ἑρμοκράτης τῆς ῥινὸς ἦν, &c. vbi plura. Extat & Mureti iocus, & Erasmi Dialogus.

QVOD DEXTRA PECTVS) Fiunt hæc non nisi in grauissima fortuna aut casu. In morte parentum, aut vxoris, aut filiorum, &c. aut fortunarum iactura facta. Heraldus totis paginis hunc morem & ritum plangendi pectus, & lugendi persequitur. NON ILLE AMICI) Hæc amissa pariunt dolorem dignum, ob quem pectus tundas, crinem vellas. SARCINAE) opes metonym. videtur alludere ad formulam. *satin salue?* cui respondet poëta. salua omnia, frater, natus, vxor, domus, familia, pecunia. NIHIL COLONVS) Nihil in agro, in prædiis, & villis perditum, aut amissum. DECOXIT) per luxum aut negligentiam perdidit, ex re familiari nihil damni dedit. MOERORIS IGITVR CAVSSA) Nulla inquit ergò restat alia caussa, cur lugeat, quàm quòd à nemine sit vocatus, & cogatur domi cœnare, fortè & auaritiam insinuat, quòd Selius, vt suis parceret rebus, lambebat mensas aliorum. caussa quâ legit Lipsius. Emendarim potius caussa quæ? vel, caussa quæ est?

** Caussa, quâ. malim, caussa quæ? domi cœnat. Aldina habet. caussa quæ est? domi cœnat. ead. est MS. P.*
** Plinius in epist.*

Domicœnium caussa mœroris Selio domi nil habenti.

In

In Postumum.

X. XII.

Esse quid hoc dicam, quòd olent tua basia myrrham,
Quodq; tibi est nunquam non alienus odor?
Hoc mihi suspectum est, quòd oles benè Postume semper:
POSTVME, NON BENE OLET, QVI BENE SEMPER OLET.

Impurum notat Postumum. Est Postumus fictum nomen, carpitur enim semper ferè Postumus; apertè autem neminem licebat per leges cauillari. ESSE) quid dicam te admisisse flagitij? Intelligo enim, cùm oscularis me (quod more gentis fiebat, cùm sibi occurrerent, vt paullò antè dictum) esse ementitos odores, quibus tetrum odorem dissimules. olent enim tales hircum. HOC MIHI SVSPECTVM) Benè olet, qui nihil olet. Cic. ad Att. 2. *Vt mulieres ideo benè olere, quòd nihil olent, videntur.* Plautus Mostell. *Quia Æcastor mulier rectè olet, vbi nihil olet: Nam isthinc veteres, qui se vnguentis vnctitabant, &c. Qui oleant, nescias, nisi id vnum, vt malè olere intelligas.* Idem: *Olet stabulum, nauteam, vnguenta exotica.* Diogenes cuidam habenti capillos vnguento delibutos: *Caue*, inquit, *ne τῆς κεφαλῆς εὐωδία, τὴν βίου δυσωδίαν adducat.* Fama est quidam odor vitæ, vnguentum & odores olent mollitiem, & nequitiam: Quis autem tales viros non dicat mulieres? Cicero de Catilinariis pueris.* Horat. Ep. od. 12. Hoc Hemistichium B. Hieronymus, Petronio Arbitro asignat, epist. ad Demet. *Cincinnatulos pueros, & calamistratos, & peregrini muris pelliculas olentes; de quibus illud Arbitri est. non benè olet, qui benè semper olet, virgo deuitet.* Ita & illud, Ingeniosa gula est, apud eundem Arbitrum, & Martialem legitur. Cœlius plura super hac re li. 24. c. 25. * Orat. 2.

Ad Sextum.

XI. XIII.

Et iudex petit, & petit patronus.
Soluas, censeo, Sexte, creditori.

Corrupta Romanorum iudicia taxat. IVDEX PETIT) pecuniam & munera spe absolutionis. PATRONVS) ob defensionem, creditor iure & lege. SOLVAS CREDITORI) præstat vni satisfacere, quàm tribus. Nam si iudicio contendas, vt vincas nimirum, duobus satisfacies. Victus, etiam tribus. Facilius ergò soluis creditori. Hoc ex Verrinis intelligis. Verres enim non sibi tantùm, sed canibus suis aliena legit. Petronius.

Ergo iudicium nihil est, nisi publica merces.
Atq; eques, in caussa qui sedet, empta probat.

Ad Paulinum de Selio.

XII. XIV.

Nil intentatum Selius, nil linquit inausum, — Selius Laudicenus.
Cœnandum quoties iam videt esse domi.
Currit ad Europen, & te Pauline, tuosq; — Europe picta in porticu campi Martij.
Laudat Achilleos, sed sine fine, pedes. — πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεὺς, Hom.
Si nihil Europe fecit, tum septa petuntur,
Si quid Phyllirides præstet, & Æsonides.
Hinc quoq; deceptus Memphitica templa frequentat, — Templum Neptuni cum porticu.
Assidet & cathedris mœsta iuuenca tuis.
Inde petit centum pendentia tecta columnis,
Illinc Pompei dona, nemusq; duplex.
Nec Fortunati spernit, nec balnea Fausti,
Nec Grilli tenebras, Æoliamq; Lupi.

Nam

* iterumq;

*Nam thermis iterum * cunctis, iterumq; lauatur;*
Omnia cùm fecit, sed renuente Deo;
Lotus ad Europes tepidæ buxeta recurrit,
Si quis ibi serum carpat amicus iter,
Per te, perq; tuam, vector lasciue, puellam,
Ad cœnam Selium tu, rogo, Taure, voca.

Occide Selium Taure, vt cum Ioue poßit cœnare.

Idem argumentum cum 7. epigrammate de Selio Cœnipeta, quem & infrà ab eadem virtute laudat. A nemine inuitatus vltro omnibus occurrit vbique, vt inuitetur; Cvrrit ad Evropen) Currit ad Campum Martium, in quo multæ porticus scenicis picturis nobiles. inter quas Europe à Ioue tauro vecta descripta erat, à qua locum Martialis totum nominat. Fuisse id genus picturas in campo Martio, ex Strabone intelligimus, qui de operibus campi Martij hunc in modum scribit: πλησίον δ' ἐστὶ τοῦ πεδίου τούτου, καὶ ἄλλο πεδίον, καὶ στοαὶ κύκλῳ παμπληθεῖς, καὶ ἄλση, καὶ θέατρα
Iuxta autem est alius campus, & porticus circumquaq; plurimæ, & luci, &
τρία, καὶ ἀμφιθέατρον, καὶ ναοὶ πολυτελεῖς.
theatra tria, & amphitheatra. Quid perennes solo herbas, coronatosq; ad fluminis alueum colles? Scenicarum ostentatio picturarum, eiusq; generis spectacula præstant, vt difficulter, & inuitus abscedas. Vbi tamen nescio, an ita capienda sint, verba Græcè, vt habent interpretes. Nam Strabo Græcus ita habet. Καὶ τὸ ἔδαφος ποάζον δι' ἔτους, καὶ τῶν λόφων στεφάναι τὸ ὑπὲρ τοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ ῥείθρου σκηνογραφικὴν ὄψιν ἐπιδεικνύμεναι δυσαπάλλακτον παρέχουσι τὴν θέαν. En στεφάναι, inquit, σκηνογραφικὴν ὄψιν ἐπιδεικνύμεναι, hoc est, *coronæ referentes speciem scenæ*, non de pictura ibi, sed de situ loci videtur loqui, qui cinctus vndequaque videatur speciem theatri præferre. Nec tamen negarim fuisse ibi picturas, nam varia opera in campo Martio insinuat Strabo. Lavdat Achilleos) Exercebantur in campo Martio, omni genere artium, & saltu, item & cursu. Strabo, Horatius, Marlianus & alij. Mercurialis gymnastica cōsule. Selius laudabat Paullinum à celeritate pedum, & subinde alterum Achillem nominabat, de quo millies Homerus. πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς. Achillei pedes igitur celerrimi pedes. Sine fine) sine modo, vt quiuis animaduertat, eum cœnam captare. Si nihil Evrope) Enumerat loca conuentibus hominum frequentata. Septa) autem fuere inter columnam, posteà Traiano ædificatam, & aquam virginem. Erant autem loca tabulis inclusa & vallata, in quibus P.R. suffragia laturus claudebatur. Martialis noster. *In septis Mamurra diu multumq; vagatus*, &c. Quæ & ouilia, ab ouium septis ducta similitudine appellabantur. Lucanus.

—& miserè maculauit ouilia Romæ.

Plura de septis apud Blondum, qui aliquantum discedit à Marliano, quem nos sequimur lib. 6. capite 13. Ergo si nihil Europe fecit, si nullam cœnam promisit Europe, recurrit ad septa, vtrum ibi spes aliqua affulgeat. Si qvid Phyllirides) Iuxta septa Dionysius scribit templum Neptuni cum pulcherrima porticu fuisse, quem locum M. Agrippa multis decorauit ornamentis. In hac porticu Argonautarum historia, seu fabula erat egregio opere depicta. Martialis partem nominat pro tota pictura; nam inter Argonautas, de quibus alibi fusius, fuit Chiron, Phyllires, & Neptuni filius, & Iason Aesone procreatus. A Phyllire fit Phyllirides, ab Aesone Aesonides. Vterque omnium prope poëtarum fabulis celebratissimus. Hinc qvoqve deceptvs) Templa Isidis plura lego Romæ extitisse. Erat Isidis Antenodoricæ à Bassiano conditum, iuxta Bassiani thermas, vt lapidis inscriptio, & Marlianus lib. 4. cap. 24. docet. Lego & in regione quinta, quæ Exquilina dicitur, Isidis templum fuisse apud P. Victorem Sext. Rufum, Marlianum, Lego apud Ouidium, Iuuenalem, Propertium, Suetonium, Eutropium, Diodorum, Apuleium, & alios de templo Isidis in Campo Martio, iuxta ouilia. Iuuenalis Sat. 6.

Isidis antiquo quæ proxima surgit ouili.

Hoc intelligit Martialis. Vide Iosephum lib. 8 Antiquit. de Iuuene quodam Mundo.

Id est septis, de quibus suprà. Locus erat infamis stupris & adulteriis, vt ex artibus Ouidij, & Tristibus, aliisque scriptoribus colligis. Fuit Isis Inachi fluminis filia à Ioue in vaccam mutata, dicta Io. reuersa apud Aegyptum in pristinam formam pro Dea colebatur, cui operaturæ fœminæ à viris abstinebant. Sacra Romam ex AEgypto translata. Hinc Memphitica (Memphis enim caput Aegypti) dicitur. Ouid. 3. Am.

Visite thuricremas vaccæ Memphitidos oras.

Sed cùm Tiberius euerterit templum, vt Iosephus scribit, quid Martialis hic illud ædificat? duplex responsio, aut locum seruasse nomen, vbi templum steterat, aut refectum à sequentibus Imperatoribus. Nam de Domitiano Eutropius disertis verbis Iseum, hoc est, Isidis templum ab illo conditum scribit. Et Suetonius in Othone. *Sacra*, inquit, *etiam Isidis sæpè in linea religiosaq; veste propalam celebrauit.* Vnde intelligis iam instauratum fuisse templum, ante Domitianum. Fuit etiam in tertia regione Isidis, seu potius Serapidis templum, à quibus regio nomen habet. Lege Marlianum lib. 7. Pub. Victorem. Sex. Rufum tertia regione. Assidet et cathedris) Currit ad Memphitica templa, & ibi in subselliis (cathedra enim subsellium est, vt suprà dictum) expe-

expectat, dum vocetur. MOESTA IVVENCA) Propter virum Osirim amissum, quem & diu mœsta quæsiuit, & laceratum inuenit apud Phialam. Seruius. IVVENCA) simulachrum Isidis iuuenca. Ouidius Meta.

Ne fuge Niliacæ Memphitica sacra iuuencæ,
Cùm sedeat Phariæ sistris operata Iuuencæ. & suprà 1. de Art.
—vaccæ memphitidos oras.

INDE PETIT CENTVM) refert hæc Martialis ad porticum Europes Corinthiã, Cn. Octauij. Domitius Vispanam suspicatur. Merula ad primum Ouidij de Art. *Porticus,* inquit, *olim Romæ erigebantur, ad inambulationes & vmbras. Inter cæteras maximæ fuit admirationis porticus Corinthia, ad Circum Flaminium erecta à Cn. Octauio ita appellata, propter æs Corinthium, quod erat in columnis.* Eadem dicebatur porticus in campo Martio, ingenti sumptu ædificata, & vt scribit Plinius, clara pictura Antiphili pictoris, qui Cadmum & Europen pinxit. * Et hæc erit illa, de qua suprà Martialis: *Currit ad Europen,* ad quam videtur allusisse lib. 5. Strabo. Sunt qui velint hic Pompeiam intelligi, de qua Ouid. 1. de Art. * *In Pompeia.*

Tu modò Pompeia lentus spaciare sub vmbra,
Et tertio. *At licet, & prodest Pompeias ire per vmbras.*
Et Propertius. *Scilicet vmbrosis sordet Pompeia columnis*
Porticus aulæis nobilis Attalicis.

Certè clarius & expresſius de columnis Propertius, vt propè concedam in sententiam Merulæ ad lib. 3. de Art. vbi hanc porticum in campo Martio Pompeiam vocat: ex Plinio, qui l. 35. c. 10. disertè Antiphili picturam in Pompeia ponit; sed Merula videtur eam confundere cum Cn. Octauij fabrica. De eadem porticu infrà lib. 3. e. 17.

Proxima centenis pendentia tecta columnis
Exornant fictæ, qua Platanona feræ.

Alij Vipsanam intelligunt, inter quos Torrentius Læuinus cum Domitio. vt infrà lib. 3.

Proxima centenis ostenditur vrsa columnis.

Panuinius non definit vbi porticus hæc C. columnarum fuerit, sed nec constare dicit.

ILLINC POMPEI) Hic primum videtur porticum Pompeianam intelligere, nisi quod in hexametro dixerit generatim, nunc speciatim exprimat. NEMVS DVPLEX) Strabo lib. 5. in descriptione vrbis. Propè hunc campum alius est campus, porticusq; circumcirca permultæ, tum luci, Lucos vocat, quia plures. Quanquam Domitius de vnico intelligendum putet, eoque magno, quem mox infrà nominat Strabo. A tergo lucus magnus, tabulationes habens mirabiles. Læuinus Torrentius ad duplices Pompei hortos refert, de quibus Cicero pro Milone, & Asconius Pædianus interpres. *Atq; adeò ob eas suspiciones Pompeius in superioribus hortis se continuerat;* Vt manifestum sit duplices fuisse. NEC FORTVNATI) Quatuor sunt nomina balnearum, & balneatorum mercenariorum, hoc est, qui mercenaria balnea habent Fortunati, Fausti, Grylli, & Lupi. Sed Lupus & Gryllus habebant planè contrarias, Gryllus in loco depresso & tenebricoso, Lupus propè in cœlo, hoc est, excelso, patente & libero, velut Regna Aeoli, vndè vocat Aeoliam ab Aeolo ventorum Deo. Quo autem loco singulæ fuerint, nec Martialis, nec alij tradunt. Panuinium in XIV. reg. lege. frequentisſimæ fuere in vrbe, & singulæ regiones certum ac magnum numerum habebant, vt è Sexto Rufo, & Pub. Victore constat. NAM THERMIS) De thermis lib. extraordinario de spectaculis dictum. In Thermis propriè sudabatur tantum, balneis lauabatur, coniunctæ erant ferè semper balneæ & thermæ. Et fortè cùm dicit *Aeoliamq; domum*, thermas insinuat. Selius per omnes balneas, omnes thermas discurrit, sudat, lauat semel, iterum ac sæpius, vt aliquem tandem reperiat, quo cum cœnet. OMNIA CVM FECIT) Sed aquam è pumice petiuit, ab omnibus delusus est auersa Fauentia. Loquendi vsus sanè priscus, omnia facere, quod Græci dicunt, πάντα δρᾶν. Martialis de Agathino; *Vt peccare velis, cùm feceris omnia, falli Non potes—* Seneca epist. 125. *Quid formam colis? cum omnia feceris, à multis animalibus vinceris.* Petronius. *Quæ ergo dementia est omnia facere, ne quid è nobis relinquat sepultura?* LOTVS AD EVROPES) Decursis & lustratis omnibus publicis locis, rediit ad primum, hoc est, ad porticum, & Buxetum Europes, ibique insedit iter, in proximum quemque amicorum impetum facturus, cœnamque opportunè importunè extorturus, sed vsque ad vesperum cunctatus miser, tamen à nemine vocatus, incœnatus domum redire cogitur. PER TE, PERQVE TVAM) Misertus poëta miseri Selij, rogat Iouem, vt saltem ipse Selium ad cœnam inuitet, & est salsisſimum epiphonema, imprecatur enim mortem Selio, dum videtur dolere illius vicem, & vt Iouis conuiua sit precari. Verborum ordo est: PER TE TAVRE LASCIVE VECTOR) id est, Iupiter in taurum mutate, & per tuam puellam Europam te rogo, saltem tu Selium desertum ab omnibus, ad cœnam voca, hoc est, interfice, vt posſit tecum cœnare. Non interpretor taurum Phalaridis vt quidam. *Inprecatur mortem Selio.*

In Hermum.

XV. XIII.

Quod nulli calicem tuum propinas,
Humanè facis Herme, non superbè.

Hermi spurcum os taxat. NVLLI PROPINAS) hoc aliàs videtur affectatæ arrogantiæ & grauitatis, neminem iudicare tanti, cui propines. De more propinandi fusè Heraldus, cui locum addo ex Tertulliano maximè ad hunc locum pertinentem. Vnde discas, quàm horruerint antiqui, calices ab infami aliquo tractatos, quem morem poëta doctè allusit, cùm dixit ab Hermo humanè factum, quòd calicem suum, in quem obscænitas oris impuri ructarit, nulli propinarit; vbi poëta Hermum infamibus comparauit; horum enim calices non libabant veteres. Tertullianum audi lib. de Resurrect. carnis, cap. 16. *Et tamen calicem non dico venenarium, in quem mors aliqua ructarit, sed frictricis, vel Archigalli, vel gladiatoris, vel carnificis spiritu infectum, quæro an minus damnes, quam oscula ipsorum? Nostris quoq; sordibus nubilum, vel non pro animo temperatum, elidere solemus, quo magis puero irascamur.* Lege quæ sequuntur. HVMANE) modestè, non superbè, quæ sunt contraria. Laudare simulat illius modestiam, damnat impuritatem. Caussam enim relinquit lectori cogitandam. Si enim superbè non facit, sed humanè non propinando, caussa latebit, & conscientia impuri oris, à quo, suspicari poterat, abhorrere conuiuas. Tale est infrà in Postumum. *Basia dás aliis, &c. alii dextram, malo manum,* quia os impurum. Seneca de Fabio Persio; à quo Græcinus propinationem non accipiebat. l. 2. de Ben. c. 21. Nihil attinet plura addere, aut nomina flagitiosorum, quæ apud Domitium & alios reperies.

In Zoilum.

XVI. XIV.

Zoilus morbū simulabat, vt vestem pretiosam ostentaret.
**cinctus.*

Zoilus ægrotat: faciunt hanc stragula febrem,
Si fuerit sanus, coccina quid facient?
*Quid torus à Nilo, quid sindone * tinctus olenti?*
Ostendit stultas quid nisi morbus opes?
Quid tibi cum medicis? dimitte Machaonas omnes.
Vis fieri sanus? stragula sume mea.

Plurima sunt in Zoilum epigrammata. Videndum quis Zoilus hic, aut vnde nomen eius propagatum, in obtrectatores, inuidos, maledicos, mordaces, & huiusmodi genus hominum, quibus hoc nominis tribuitur. Vt enim Cæsares à Iulio Cæsare, vt maxima minimis contendamus, & Hercules ab Hercule, Harpocrates ab Harpocrate, Catones à Catone, Machaones à Machaone, sic à Zoilo calumniatore, iactatore, obtrectatore Zoili pari ingenio, & liuore imbuti dicuntur. Zoilum auctorem pestilentissimæ nationis ita describit Aelianus Var. lib. 11. cap. 10. Ζωΐλος ὁ Ἀμφιπολίτης ὁ καὶ εἰς Ὅμηρον γράψας, καὶ εἰς Πλάτωνα, καὶ εἰς ἄλλους Πολυκράτους μὲν ἀκουστὴς ἐγένετο, οὗτος δὲ ὁ Πολυκράτης, καὶ τὴν κατηγορίαν ἔγραψε τὴν κατὰ Σωκράτους· ἐκαλεῖτο δὲ Ζωΐλος οὗτος, κύων ῥητορικός. ἦν δὲ τοιοῦτος. τὸ μὲν γένειον αὐτῷ καθεῖτο, κέκαρτο δὲ ἐν χρῷ τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ ἱμάτιον ὑπὲρ τὸ γόνυ ἦν· ἤρα δὲ ἀγορεύειν κακῶς, καὶ ἀπεχθάνεσθαι πολλοῖς σχολὴν εἶχε, καὶ ψογερὸς ἦν ὁ κακοδαίμων. ἤρετο οὖν αὐτὸν τις τῶν πεπαιδευμένων, διὰ τί κακῶς λέγει πάντας; ὁ δὲ, ποιῆσαι γὰρ κακῶς βουλόμενος οὐ δύναμαι. De eodem Adagiographus. *Zoili audax quidem,* inquit, *sed parum felix mordacitas prouerbio locum fecit, vt vulgo Zoili vocentur alienarum laudum obtrectatores, & alienorum librorum reprehensores.* Martial. *Pendentem volo Zoilum videre.* Sophista fuit, hoc facinore potissimùm nobilitatus, quòd Homerum poëtarum omnium principem ausus est libris aliquot in eum scriptis incessere. Vnde Ὁμηρομάστιγος cognomen meruit, quod ipsum etiam abiit in prouerbium: sic enim appellari cœpti nobilium auctorum castigatores, vel teste Plinio in præfatione historiæ naturalis. *Zoilus commentarios in Homerum compositos Ptolomæo tyranno Ægyptiorum obtulit, ingens videlicet præmium à rege sperans. Verùm cùm nihil mitteretur, penuria coactus, misit, qui peterent. Ibi Ptolomæus ait se mirari, cùm Homerus ante tot annos defunctus, tot hominum millia pasceret, Zoilum egere, Homero doctiorem.* Denique per occasionem supplicio affectus est. Quanquam de mortis genere diuersa tradant auctores. Sed de Zoilo alibi ex Vitruuio plura. Hoc epigrammate Zoili stolidam opū & vestium ostentationem, stringit. Qui tantum ea gratia simulârat morbum, vt stragulam vestem salutantibus visentibusque ostenderet. ZOILVS) ægrotat ab animo magis, quàm corpore. Sed quæ caussa morbi? FACIVNT HANC STRAGVLA FEBREM) vt morbum simulares stragula sunt caussa. STRAGVLA) Vlpianus ex Labeone docet instratum omne vestimentum continere, quo amicimur, neque dubium est, quin stragula vestis sit omne pallium. Hunc emen-

Stragulū quibusdam tantū quod insternitur.

emendat Valla. lib. 6. El. cap. 46. qui docet stragulam vestem non dici de vestimento hominis, quo amicitur. *Ego*, inquit, *non memini me reperire stragulam vestem in hunc sensum, sed in opertorium lectorum potius, vbi & dormiebant, & discumbebant*. Probatque id ex Varrone, qui stragulum à sternendo deducit. Sed stragulum, & stragulam vestem etiam pro hominis indumento à probis auctoribus vsurpari, recteque & signatè Vlpianum docuisse propugnat Alexander Neapol. lib. 3. cap. 19. Ex Liuio, Tranquillo, Paullo Iurisconsulto, qui ex pellibus vestes confici dicit, cùm & tunicam, & stragulam pelliceam nonnulli habeant. Festo Pompeio Grammaticorum eruditissimo, qui *Vestis*, inquit, *generaliter dicitur, vt stragula, vt pallium, tunica, vel penula*. Hæc Alexander. Asconius in tertiam Verrinam stragulam vestem pictam esse docet. Isidorus, *Stragulum*, inquit, *vestis est discolor, quod manu artificis diuersa varietate distinguitur, quod in stratu & amictu aptum sit*. Manut. in apopht. *Non tu desines virtutis stragulas pudefacere, de eo, qui exuuio leonis tectus incedebat*. Ego stragulum nudè positum pro tapetibus tantum vsurpari puto; cum verò additur: stragula vestis, etiam pro indumento seu pallio, seu toga, &c. pro me facit Marcellus Donatus, cuius verba laudo, quicquid ogganniat Ramiresius, cui tum demum respondebo, vter errarit, cum ille perpetuum edictum prætoris ad quod Vlpianus scripsit, protulerit. Donatus. Laurentius Valla lib. Eleg. 6. cap. 46. Vlpianum corripit in l. instratum, D. de verb. significat. & in l. lex Cornelia, §. interpulsationem, D. de iniur. affirmantem authoritate Labeonis omne vestimentum esse, quod iniicitur, & ita stragulam vestem esse quæ iniiciatur. Quod pariter confirmat in l. quæsitum est, §. sed si fundus, D. de fundo instr. Aduertas, ait Valla, vestimentum non esse instratum, neque stragulam vestem pro hominis vestimento, sed pro lecti operimento tantum apud authores inueniri. Vlpianum & Labeonem, Alex. ab Alexandro, Genial. lib. 3. cap. 19. tutatus est: & primum authoritate Tranquilli in Nerone, cap. 50. Funeratus est, inquit, Nero impensa ducentum millium stragulis albis auro intextis, quibus vsus Kalendis Ianuariis fuerat. *Addit authoritatem Pompeij Festi scribentis*: Vestis generaliter dicitur, vt stragula, vt pallium, tunica, vel penula. Paulus quoque Iurisconsultus in l. quum & tunicam, D. de aur. & arg. leg. & ipse tradit, ex pellibus vestes confici, quum & tunicam & stragulam pelliceam nonnulli habeant. Postremò adducit & hunc Liuij locum pro sua corroboranda opinione. Addimus & nos Ciceronis authoritatem in 3. Verr. scribentis: Per triennium quæ illa plena domo telarum stragulam vestem conficit, nihil nisi conchylio tinctum: & iterum 4. Verr. Dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam, multam Deliacam supellectilem, &c. D. Hieronymus stragulam muliebrem vestem appellat Prouerb. capite 31. Stragulam vestem fecit sibi, byssus & purpura indumentum eius. Non desunt, his non obstantibus, qui stragulam seu stragulum opertorium lecti, à strato aut sternendo dici putent, ex Plinio lib. 13. capite 12. vbi de papyro agens, ait: Et è libro vela, tegetesque, nec non & vestem & stragulam, ac funes. Martialis Epigram. vlt,

Stragula purpureis lucent villosa tapetis.

Et paulò pòst: *——Nudo stragula ne toro paterent.*

Tibull. 1. Eleg. 2. *Nam neq; tunc plumæ, nec stragula picta soporem.*

Et Martial. lib. 2. *Zoilus ægrotat faciunt hanc stragula febrem.*

Qui à strato stragulam deducunt, citant Virgilium 4. AEneid. de Dione scribentem;

——stratisq; relictis
Incubat.

Et Papinianum Syl. 1. de Venere:

Fessa iacet stratis.

Et secundo eiusdem: *Quis matutinos abrumpit murmure somnos,*
Impositus stratis.

Varro stragulam à sternendo dictam ait, in hæc verba: Quidquid insternebant, à sternendo stragulam appellabant. Budæus in post. Annotat. hoc in loco vestem stragulam interpretatur tapetes, quos Græci & ipsi τάπητα vocant, tegmen, inquam, seu stratum mirè pictum variis coloribus, quo equi, mensæ, & pauimenta sternuntur, vulgo quoque tapeti dicti; sicuti & Latinis. Virg. lib. 10. AEneid.

——Qui forte tapetibus altis
Extructus, totum perflabat pectore somnum.

Et lib. 7. *Instratos ostro alipedes pictisq; tapetis.*

Et Statius lib. 1. Theba. *Aliosq; inferre tapetes.*

Plautus in Pseud. *Neq; Alexandrina belluata, consutaq; tapetia.*

Ego sanè in hac opinionum varietate existimo, straguli nomine absolutè prolato, venire nō modo stragula lectorum, sed & tapetia, aliaque huiusmodi telarum seu pannorum genera, animalium herbarumque variis figuris & coloribus contexta, ob id belluata dicta à Plauto, & picta à Tibullo. Si verò cum additione vestis stragulam protulerimus, dubio procul intelligendum indumentum seu vestimentum, eiusdem tamen generis, vnde Asconius in 3. Verr. act. scriptum reliquit; stragulam vestem esse pictam, & aurum quoque & aliquando intextum habentē existimandum,

mandum, quum addat Liuius verbum illud, pretiosam. Nostram sententiam confirmare possumus ex sacris paginis. Nam 4. Regum, cap. 8. stragulum absolutè prolatum, operimentum lecti significat: loco verò Prouerb. supra citato, cum additione, vestem stragulatam, indumentum exprimit, quod & loco isto fecit Liuius. At non minor occurrit difficultas in explicatione alterius vocis plagulæ. Nonius: plagæ, inquit, grande tegumen linteum, quam lecticariam syndonem dicimus. Varro de vita populi Rom. Chlamides plagæ, vela, vasa aurea: Et rursus: Eburneis lectis & plagis sigillat. Suetonius in Tito, cap. 10. scribit: Lecticæ dimotis plagulis. Ex quibus colligere possumus, plagas, seu diminutiuum plagulas, textilia fuisse, quibus lecti vel lecticæ circumtegebantur, quam interpretationem recipit & Turnebus, lib. Aduerf. 1. cap. 25. Budæus loco dicto, Plagam, stragulum & tapetia confundit. Vlpian. l. 23. de aur. & arg. leg. plagulam inter muliebres vestes recenset, sed quàm bene & eleganter, diiudicet lector, mihi quidem audiendus non videtur. Si fuerit sanus) Hinc intelligis stragula fuisse picta, vel discoloria, cum illa vocet coccina. Coccinæ vestes sunt cocco tinctæ, id est, rubro colore, græcè κόκκος, Galatiæ rubens granum, vnde succus ad tingendas vestes exprimitur. Sensus est. Si fuerit sanus, non poterit ostentare coccina sua & stragula picta & purpurea, quia tantùm in toro & lecto adhibebantur à Zoilo. Quid torus a Nilo) Torus, inquit Isidorus, *dicitur à tortis herbis*, alij à toris herbis, quæ accumbentium humeris supponuntur. *Torus à Toruo. Torus*, inquit Saliger, *est quiuis funis ex loris retortus: vnde nomen habet. Quod autem toris lecti tenderentur, ab eo toros vocarunt. Herodotus τόνους vocat.* Plura ibid. Scaliger. Aliàs aliter accipitur. Plinius lib. 8. cap. 48. *Antiquis torus è stramento erat, qualiter etiam nunc in castris gausape.* Ouid. 8. Meta.

Strosack.

——in medio torus est de mollibus vluis
Impositus lecto——

Torus igitur congesta vel pluma, vel herba, vel arundo. Et toral inuolucrum erat tori, seu operimentum, quod elegantiore rursum stragulo obducebatur. Hoc loco poeta συνεκδοχικῶς, totum pro toralibus dixit. Ita lectus torum, vt & hodie, habebat. Torus inuoluebatur toralibus, toralia stragulis, aut conchyliatis, aut purpureis, aut babylonicis. Sed tam honesta vestis parùm decebat, si toral, quod subesset, turpe & sordidum aliqua parte non opertum, aut retectum appareret. Lege Turneb. lib. 1. cap. 24. Torus a Nilo) Quid toralia è lino candidissimo, atque ab AEgypto vsque petita sibi volunt? Sindon) tenuissimum & subtilissimum velum est eximij candoris. Sindonesque lecticariæ videntur eadem, quæ Germanis Leylacher / & tenuibus à simplici tela fiebant, nobilibus è sindone. Sindones è bombice, alias pro amictu, alias pro toralibus & plagulis plagisúe ponuntur, de quibus plura Marcilius ad Horatium, & Musambertius contra Ramiresium hoc loco. E Nilo) ex AEgypto. Tinctus) melius ad sequens verbum Olenti) quàm cinctus, & si nec malè cinctus legatur, quod lectus esset cinctus, hoc est, ornatus, ὁπλιστικῶς, non, vt exponit Domitius pro muliebri habitu. Olenti) fragrante, infecta, & imbuta odoribus. Ostendit stultas) Morbi genus exponit. ostentationem, & arrogantiam, iactantiamque opum. Quid tibi cum) Nihil opus ad hunc morbum curandum medicis, ab animo, non à corpore ægrotas Zoile. Machaones) Machaon apud Homerum à præstantia medicinæ celebratur, à quo cæteri præstantiores Machaones dicuntur, vt supra dictum. Vis fieri sanus?) Deposito luxu vestium sanus eris: est dilogia in voce *sanus*, & ad mentem refertur, & corpus. Nunc insanis Zoile in tuarum ostentatione opum. Vt sanus fias, sis pauper & ege. Ita lusit Agesilaus Metrodorum (si ritè lecta recordor) se Iouem in epistolâ dictitantem. cui Agesilaus, τῷ μενεκράτει ὑγιαίνειν. id est, sanam mentem optat.

Ad Amianum.

XVII. XV.

Tonstrix Suburæ faucibus sedet primis
Cruenta pendent qua flagella tortorum,
Argiq́; letum multus obsidet sutor;
Sed ista tonstrix Amiane, non tondet,
Non tondet, inquam,* quid ergò facit? radit.*

** inquis cum Heraldo legerim.*
** Ergo quid Tonstricē tondet poëta. Gruterus non tondet inquā, non. quid ergo? quid? radit.*

Tonstrix Suburae (Subura auctore Marliano principium habuit à Foro Romano, & rectâ veniendo per forum Neruæ ad cliuum suburanum, vnde initium viæ Prænestinæ est, desinebat. Dicta, quòd sub muro terreo Carinarum esset. Iunius, quòd sub antiqua vrbe. Varro à pago Succusano littera deleta, & c. in s. mutata. Faciunt huius mentionem cum alij, tum Liuius, Persius & sæpius Martialis. Locus fuit frequens. Iuuenal.

Cedere

Cedere namq; foro iam non est deterius, quam
Exquilias à feruenti migrarè subura.

Vicus infamis. Martial. lib. 6. Persius Sat. 5.

——totiq; impunè subura
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo.

Horatius Epod. Od. 5. suburanæ canes. FAVCIBVS SEDET PRIMIS) In aditu suburæ. CRVENTA PENDENT) Vbi Apollo tortor. Suet. Aug. c. 70. Locum ad caput Saburræ publicum intelligo, reis seruis, aut maleficis potius destinatum, vbi de tergo satisfaciebant. Nec puto illum Horatij versum lib. 2. huc facere epist. ad Florum. *In scalis latuit metuens pendentis habenæ.* Hoc enim supplicium ad priuatas Dominorum animaduersiones cum Acrone referendas puto, de quibus Plautus in Asinaria. Hîc verò locus publicus supplicij describitur. Verberabantur autem serui, immò & liberi damnati. Tranquillus in Tito, c. 8. flagris in foro Romano cæsos delatores scribit. ARGIQVE LETHVM,) Sutorum tabernæ frequentes ad Argiletum. de Argileto suprà dictum. NON TONDET, INQVAM) Tondet caput, radit crumenam, pretium ingens petit non ob tonsuram, sed nequitiam. Lupam ait esse non tonstricem, & hæret in similitudine, nam & tonsores & tonstrices tondent raduntque, sed alterum refertur, vt dixi, ad caput, alterum ad crumenam. Versus claudus claudicat. legerim. *Non tondet inquis, ergo quid facit? radit.* Gruterus longius abit à communi scriptura. RADIT) Plautus non minùs elegantes in hoc genere metaphoras habet, cùm dicit exenterare marsupium, emungere, &c. alij exponunt, *radit,* glubit, vt sit idem quod τείϐει τὰ σχοινία pudendo significatu.

Latissimè de loco & genere verberationū Petrus Faber lib. 2. Sem. c. 8. quem vide. Obiter etiam Casaubonus ad Suet. lib. 2. pag. 125. & Iacobus Gretserus lib. 1. de Cruce c. 8. toto.

In Maximum.

XVII. XVIII

Capto tuam, pudet heu, sed capto Maxime cœnam:
Tu captas aliam, iam sumus ergo pares.
Mâne salutatum venio: tu diceris isse
Antè salutatum: Iam sumus ergò pares.
Sum comes ipse tuus, tumidique ante ambulo regis:
Tu comes alterius. iam sumus ergò pares.
Esse sat est seruum: iam nolo vicarius esse:
Qui rex est, regem, Maxime, non habeat.

Maximi animum seruilem, aut auarum aut vtrumque reprehendit, qui etiam semiclientis & quasi serui munus obeat, salutet, comitetur, cœnas captet. Non est hic Maximus ille ad quem Plinius sed alius ex mille Maximis vel potius nullus. CAPTO TVAM COENAM) Rebar, heu, me Domini cœnam captare, cùm captus à te & deceptus sum. Ipsemet enim captus, & vterque seruus est. IAM SVMVS ERGO PARES) Frequentes nec ingratas habet repetitiones poëta nec eodem semper modo: lib. 1. epig. 78. v.

Pulchre valet Charinus, & tamen pallet,
Parcè bibit Charinus, & tamen pallet.
Benè concoquit Charinus, & tamen pallet,
Sole vtitur Charinus, & tamen pallet.
Tingit cutem Charinus, & tamen pallet.

Sole vritur alij. seruo priscā lectionem, & valet, quod insolatur, ἡλιάζεται.

Multus in hoc Heraldus.

Et mox sequens: *Semper agis caussas, & res agis Attale semper, &c.*

Et eodem de Issa Catella Publij. Et hoc lib. epig. 7. in Attalum.

Declamas bellè, caussas agis Attale bellè, &c.

Tale est 33. in Philænium, & aliis libris alia:

Rumpitur inuidia quidam——

Et in Olum. ANTE SALVTATVM) de hoc more iam suprà dictum. SVM COMES IPSE TVVS) Rex hîc pro domino, vt suprà. Præcedo te præcedentem, velut seruus aut cliens, sed tu idem alteri præis. ESSE SAT EST SERVVM) Renuncio officium salutandi, comitandi, prosequendi, quando ipse illud subis, satis est esse me seruum, nolo esse vicarius serui, hoc est seruus serui. Qui rex & dominus videri vult, ne sit ipse seruus, nam qui dominum aut regem alium agnoscit, ipse illius seruus est. Obiisse autem potentiores quoque officia clientium & Iuuenalis

Largè de comitib. Heraldus. Vide Calium Rhod. de vicario ex Vlpiano. lib. 25. cap. 23. pag. 976.

lis docet,& noster lib.10.ep.10. VICARIVS) Vicarius est, qui in familia sub alterius serui potestate est, qui Ordinarius vocatur.

Ad Zoilum.

XIX. XVII.

Felicem fieri credis me, Zoile, cœna:
Felicem cœna, Zoile, deinde tua?
Debet Aricino conuiua recumbere, cliuo,
Quem tua felicem, Zoile, cœna facit.

Contemnit Zoilum, Zoilique cœnam. Quòd me felicem iudicas ob frequentia, ad quæ vocor, conuiuia, recte habet. Sed quòd felicem ob tuam cœnam, nego & pernego. DEBET ARICINO) Nisi mendicus non beabitur tua cœna, adeò vilis est & agrestis, nec videtur aptum, quod de ægris refert Domitius. ARICINO CLIVO) Extra vrbem ad Virbij vicum, siue ipsam Ariciam, quæ in cliuo sita, via Appia post Albanum montem, vbi lucus Dianæ fuit, quò magna multitudo populorum confluebat. hinc tot mendicabulorum in eo cliuo statio. Persij interpres ad 6.Sat. scribit:

----accede Bouillas
Cliuumq; ad Virbi----

Iuuenalis. *Dignus, Aricinos qui mendicaret ad axes.*

Lege Strabonem de ipsa Aricia, de qua nos alibi plura.

De Paullo.

XX. XVIII.

Carmina Paullus emit, recitat sua carmina Paullus,
Nam quod emas, possis dicere iure tuum.

Iocus in Paullum furem carminum, vt suprà lib.1.in Fidentinum.

Si mea vis dici, gratis tibi carmina mittam
Si dici tua vis, hac eme, ne mea sint.

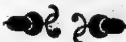
Seneca huc facit lib.7.De benef.cap.6. *Libros dicimus Ciceronis. Eosdem Dorus librarius suos vocat: & vtrumque verum est. Alter illos tanquam auctor sibi, alter tanquam emptor asserit. ac rectè vtriusque dicuntur esse.* Sic potest T.Liuius à Doro accipere, aut emere libros suos. Et Martialis lib.6. de Fabulla.epig.12.

In Postumum.

XXI. XIX.

Basia das aliis: aliis das Postume dextram
Dicis, vtrum mauis, elige? malo manum.

Illotum & impurum os Postumi insectatur. DAS DEXTRAM) in salutatione aut oscularis, quod more fiebat, aut dextram porrigis, poëta mauult dextram puriorem ore, quod olebat nauteam. Vide Remnij Palæmonis apophthegma. plura suprà. Osculum pangebatur vel ingenuum ori, oculis, collo; vel seruile dextræ. Illud liberorum; hoc seruile, quia serui manum libabant dominorum, liberi amicorum, quamuis Domitianus etiam liberis manum præbuerit osculandam. testes apud Musambert.contra Ramiref.audies.

De

De eodem.

XX. XXII.

Quid mihi vobiscum est, ô Phœbe, nouemq́ue sorores?
Ecce nocet vati Musa iocosa suo.
Dimidio nobis dare Postumus antè solebat
Basia, nunc labro cœpit vtroque dare.

Quod pretium & præmium curæ & carminis videri poterat, pœnam interpretatur, perinde ac si osculum à Postumo iactum inuitus exciperet.

QVID MIHI) Ita Ouid. 2. Trist.

Quid mihi vobiscum est, infelix cura, libelli,
Ingenio perij qui miser ipse meo?
Si saperem, doctas odissem iure sorores,
Numina cultori perniciosa suo.

DIMIDIO NOBIS DARE) Cùm ignotior essem Postumo, vix dimidio labro modicè libauit oscula, quia me ex carmine amat, impingit os totum, quod ego velut impurum horreo.

De eodem.

XXI. XXIII.

Non dicam, licet vsque me rogetis,
Quis sit Postumus in meo libello.
Non dicam. quid enim mihi necesse est,
Has offendere basiationes,
Quæ se tam bene vindicare possunt?

Sic finxere alij Lesbias, Corynnas, Cynthias, Lycorides; Aliasque nominabant, alias intelligebant. Apuleius Apol. pro se 1. OFFENDERE BASIATIONES) amicum, qui se nominari non vult, in hoc argumento, me tamen amat. QVAE SE TAM BENE) Tam amanter iniuriam factam. Dixerat enim poëta malle se manum, quàm os. Postumus inuitum osculo modico lacessiuit, deinde ore, & pluribus vindictæ caussa, sed hæ vindictæ erant amoris, non odij signa. Talis est nescio cuius epistola, nisi fallat memoria Iuliani. & noster lib. 7. epist. *Tacitus de Petronio & Nerone*

In Candidum.

XXII. XXIV.

Si det iniqua tibi tristem fortuna reatum, *Vide Alciatum par. 2. cap. 10.*
Squallidus hærebo, pallidiorq́ue reo.
Si iubeat patria damnatum excedere terra,
Per freta, per scopulos *exulis ibo comes.*
Dat tibi diuitias; ecquid sunt ista duorum?
Das partem, multum est. Candide, das aliquid? *C. P. melius.*
✱ *Mecum ergo miser es. quod si Deus ore sereno* *✱ Mecum eris ergo miser.*
Annuerit: felix Candide solus eris?

SI DET INIQVA) Malè relatam queritur gratiam fidei amicitiæ. TRISTEM REATVM) si ob culpam aut crimen in ius ire cogaris, tecum muto vestem, & tua caussa plus doleo, quàm mea, metuoque & pallesco. Hanc vocem, reatus, primus (Fabio libro 8. teste) vsurpauit Messalla. SQVALIDVS) Rei viri illustres mutabant togam, sordidatique incedebant. Nec solus reus, sed propinqui & clientes, imo ipse accusator erat sordidatus. Quintil. lib. 8. Lege VVouerium ad illa verba Petronij. horridos nocentesque capillos. pag. 384. Quo pacto sordidati, pullati ne & atrati? minimè verò, sed candidati; Verùm toga immunda, illota, sordida, cùm aliàs niuea candidissimaque vterentur. Vt miserabiliores essent in veste plebeia. Itaque rei in sordibus esse dicuntur aut sordidati, non pullati, *ne quis erret*, inquit Lipsius lib. 1. Eleg. cap. 13. *qui color* (pullatus) *tantum funebris*. Promittebant etiam barbam. infrà epig. 36.

——nec sit tibi barba reorum.

& capillum. Hinc Rosini errorem intelligis qui lib. antiq. Rom. cap. 19. scribit in hunc modum. *Toga alba deposita, atram induit* (reus nempe) quod falsum. plura de vestium mutatione Ram. & contra eundem Musambertius. Si ivbeat patria) Si victus exilio multabitur, comitabor euntem. Per freta per scopvlos) Ingens nempe amoris & amicitiæ firmæ certæque argumentum. Laudatur vox Thescæ Dionysij tyranni sororis nuptæ Polyxeno, posteaquam maritus metu tyranni profugerat, & rex sororem accusaret, quòd conscia fugæ mariti, non indicasset. *Adeóne*, inquit, *Dionysi me vilem abiectiq; animi fœminam iudicas, vt si sensissem illum moliri fugam, non illi nauigationis & omnium fortunarum comitem additura fuerim?* Dat tibi divitias) Fortuna. Sed quid tu mihi socio laborum? Das partem, mvltvm est) Ex magnis copiis minimam vt partem des, immo vt aliquid des? ne teruntium quidem. Mecvm ergo miser es) Tu mecum eris miser, ego tecum non felix? hoc est, me tibi comitem ascisces in tristi & acerba fortuna, in læta & secunda à te repellis? tecum ergo pauper & miser fui, cur iam non sum felix & beatus? vbi illud: πάντα φίλων κοινά? &c. Malim legere cum aliis. Mecum eris ergo miser. Socium habebis aduersę fortunæ. Felix solvs eris) hoc est, infelix: destitutus ab omni amicitia. Itaque miser eris semper.

Ad Bithynicum.

XXIII. XXVI.

Quòd querulum spirat, quòd acerbum Næuia tussit,
*Inq; * suos mittit sputa subinde sinus:*
Iam te rem factam Bithynice credis habere?
Erras, blanditur Næuia, non moritur.

* tuos P.C.

Næuia diues, hæredem Bithynicum scriptura videbatur. Hæreditati inhiabat Bithynicus, eoque mortem Næuiæ optabat, quæ cùm tussiret, ægreque animam traheret, Iam Bithynicum, quasi certum de morte & gaudentem poëta irridet, Næuiamque simulare morbum non sentire dicit, nullamq; spem adhuc hæreditatis. Heredipetam Bithynicum sæpius infrà exagitat poëta. Næuiæ verò eludentis Bithynici artem planè describit Lucianus in Plutone & Terpsione. & Eucrate Sicyonio. Petronius Satyr. quem infrà sæpius laudabimus. Iterum Lucianus in Zenophanta & Cnemone. Tvssit) Cæterum tussis inueterata ad Libitinam ducit, quam Seneca portussim appellat. tussi laborantes tussicos Iulius Firmicus. In Priapeis.

Defecit latus & periculosam
Cùm tussi miser expuo saliuam.

Blanditvr) ludit te, dum hæredem appellat, non moritura. Sinvs) quasi præ imbecillitate & inualitudine longius reiicere non posset. Placet tuos legere: vt magis animaduertat Bithynicus.

De Selio.

XXVII. XXIV.

Laudantem Selium, cùm cœnæ retia tendit,
Accipe, siue legas, siue patronus agas:
Effetè, grauitèr, citò, nequitèr, eugè, beatè,
Hoc volui, *facta est iam tibi cœna, tace.*

Redit Cenipeta Selius. Audi, quibus modis cœnam captet Selius; ad legentem vel recitantem, vel agentem accedit, laudat, exclamat. Petronius. *Vt foras cœnares, poëtam laudasti*, Et suprà. *Sicut ficti adulatores, cùm cœnas diuitum captant, nihil prius meditantur, quàm quod putant gratissimum † auditoribus fore, nec enim aliter impetrabunt, quod petunt, nisi quasdam insidias auribus fecerint.* Effete, graviter) Sunt qui legant affectè vel effectè. Effete) maturè, sapienter, Effecte) perfectè, Affecte) cum affectu quod placet, arripe. Persuadet Heraldus * effectè. alij malunt effœtè, id est, omnibus partibus absolutè. Graviter) cum dignitate. Cito) expeditè. Neqviter) versutè, argutè, tectè, occultè, ἐρωτικῶς, blandè. Evge) præclarè, Beate diuinè. Persius in huiusmodi adulatores.

† auribus al.

* & C.P.

Euge tuum & bellè, nam bellè hoc excute totum.
Quid non intus habet?

Horatius Art. poët. *Tu seu donaris, seu tu donare voles quid,*
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ, clamabit enim, pulchre, benè, rectè.

Lucilius. Ποιητὴς παχέας ἀληθῶς ἐστὶν ἐκεῖνος

Ὅστις δειπνίζει τοὺς ἀκροασαμένους.
Optimus est vatum, qui dat censoribus offas.

HOC VOLVI) Iam noui te adnlatorem. hanc confessionem volui exprimere, expressisti, satis est, video quantum dicas, cœnabis mecum, satis adulationis, tace modò.

Ad Rufum.

XXV. XXIX.

Rufe vides illum subsellia prima tenentem,
Cuius & hinc lucet sardonychata manus.
Quæq; Tyron toties epotauere lacernæ,
Et toga non tactas vincere iussa niues:
*Cuius olet toto pinguis coma * Marceliano,*
Et splendent vulso brachia trita pilo.
Non † extrema sedet lunata lingula planta,
*Coccina * non læsum * cingit aluta pedem.*
*Et numerosa linunt * stellantem splenia frontem.*
Ignoras quid sit? splenia tolle, leges.

** Marcellano potius legerim aut Marcellino.*
† Nō hesterna legunt alij & rectius.
** sed celsum.*
** pingit C.P. stringit.*
** Stillantem Lipsius.*

Stygmatiæ cuiusdam insectatur fortunam ad equestrem è seruili fastum euecti, & insolentiam indignabundus detestatur. SVBSELLIA PRIMA) Domitius refert ad subsellia iudicum. Quid si ad amphitheatri equestria sint referenda? In theatris seu amphitheatro orchestram senatores, equestria, equites, popularia plebs occupabat. Qua de re lib. 5. fusè epigr. 8. An patronum agebat, & inter subsellia equitum sedebat in iudicio? Crediderim de Causidico seu patrono carmen scriptum, etsi verè illud subsellia sit ambiguum de equestri loco & iudiciis. CVIVS ET HINC) Recitatores, declamatores, Causidici. Cum dicerent, annulos induebant. Persius Satyra 5.

Et natalitia tandem cum Sardoniche albus
Sede legens celsa.

Et Iuuenal. Sat. 7.

Vt redeant veteres Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens.
Respicit hoc primum, qui litigat, an tibi serui
Octo, decem comites post te, an sit sella togati
Ante pedes, ideo conducta Paullus agebat
Sardoniche, atque adeò pluris quàm Crassus agebat.

Mutuos accipiebant, si carerent.

Sardonyx nobilis lapillus à Sarda dictus, quòd in Sardinia repertus primùm dicatur, & onyche gemma candida. Laudatur Arabica. In huius lapidis iactura tantum piamenti putauit esse Polycrates, vt sardonyche in mare coniecta, se à fortunæ (cuius, vt ipse aiebat, nimis prospero successu vtebatur) inconstantia & inuidia redemptum iri putaret. Omnium primus hac vsus ex Romanis dicitur Scipio Africanus. ET TOGA NON TACTAS) Albo vulgò vtebantur Romani, sed discrimen ingens in hac toga; quotidiana populi sordidata, alba tamen erat & natiua, elegantiores & munduli semper in toga à fullone niuea incedebant. Diebus festis & sacris fermè recenti; Cùm prensarent, non alba natiui coloris, sed ab arte. & ideò candidati, candida enim distinguitur ab alba. hæc enim natura, illa artificio cretæ inductæ splendebat. De qua re plenè Lipsius lib. Eleg. 1. cap. 13. CVIVS OLET TOTO PINGVIS COMA MARCELIANO) Per totum theatrum Marcelli spargitur odor, quo perfusus est iste seruus. Vel TOTO MARCELLANO) exhausto myrothecio Marcelli, olet vnguenta Marcelli, vt supra Cosmi pastillis, vt Cosmus & Marcellus vnguentarij fuerint. malim legere Marcellino aut Marcellano, videtur litera altera non fuisse expressa, eoque in 1. abiisse. Si Marceliano legendum putes πρωτότυπον erit Marcelius vt Antonius Antonianus, Plautus Plautinus, Terentius Terentianus. Reperio tamen apud Martialem Cosmianus à Cosmo vnguentario. ET SPENDENT VVLSO BRACHIA TRITA PILO) Brachia læuia, argentea & vncta, vulso pilo, vt nihil in iis asperum aut horridum, mollitiem notat. qua de sæpe infrà. NON HESTERNA SEDET LVNATA LINGVLA PLANTA) Non hesterna, sed antiqua, vt sentit Iunius; sed hoc pugnat menti poëtæ, lunati calcei, aut lunulæ in calceis nobilitatis insigne de qua re lib. 1. *Lunata nusquam pellis & nusquam toga.* epigram. 50. Domitius planè contrarium docet. Non hesternâ, non antiquâ, sed recenti, nouâ & hodiernâ, singulis enim horis mutauit vestem. Hæc placet interpretatio: quamuis *hesternus* aliàs pro nupero & recenti vsurpetur, vt rectè Heraldus docet qui: Cuique hesterna sedet, legit & hesterna accipit pro recenti.

Lib. 31. cap. 10.

Alij seruant non extremam, id est, non vulgarem. & exponit lingulam, fibulam auream Musamb. in Ram. nobis arridet, Domitij & Heraldi mens. Lvnata) Accipiunt nonnulli plantam lunatam non pro extrema calcei lunula nobilitatis insigni, sed loro, vinculo, seu corrigia calceamenti, quòd in modum lunæ cingat pedem & complectatur plantam. Mihi prior arridet explanatio; nunquam legi corrigiam dictam lunam & lunatam, lunata sursum spectant non deorsum, vti ex omnibus pictis & fictis imaginibus doceris quę semilunam, seu lunam mediam erectis cornibus gestant. hic planè nouum ait hominem, & hodie primum nobilitatum, immò ne nobilem quidem sed impostorem, qui se pro nobili gerat, cùm stigmatias & seruus sit, id quod frons inscripta doceat. Lingvla) per diminutionem linguæ dicta, aliâs à similitudine linguæ exertæ, vt in calceis, aliâs insertæ, id est, infrà dentes coërcitæ, vt in tibiis. P. F. Sosipater. *Lingula à lingendo dicta, est in argento. In calceis verò à ligando, sed vsus ligulam sine N. frequentat.* † Fuit, vt hinc colligis, calcei in acutum desinentis formula similis linguæ exertæ versusque nares intortæ. Coccina alvta) Calciamenta gestat coccinea seu rubentia ex pellibus hœdinis confecta, vt coniicio ex libro II. Martialis ad Phœbum.

†*Lib. 4 cap. 20.*

Hœdina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora verticemq; caluæ
Festiuè tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit caput esse calceatum.

Festiuè, inquit, *Baysius, propterea, quòd Romani temporibus illis in calceamentis vterentur pellibus hœdinis.* Calceis Romani primum albis vsi sunt, vt toga & tunica. Martial.

Sordidior cœno, cùm sit toga, calceus autem
Candidior prima sit tibi, Cinna, niue, &c.

Iuuenalis vetus interpres Sat. I. *Illo enim tempore nondum senatores nigris calceis vtebantur.* Nigros perones senatorium calceamentum habet Horatius lib. I. Sat. 6.

Nam vt quisque insanus nigris medium impediit crus
Pellibus, & latum demisit pectore clauum.

Aurelianus apud Vopiscum Calceos mulleos, cereos, albos (galbos legunt alij) hederaceos viris omnibus sustulit, mulieribus concesit. Imperatores ipsi coccineis vsi præter Alexandrum. Posteriores verò principes obtinuerunt, vt nulli nisi Cæsari liceret vti calceamento purpureo, vt Nicetas Choniates & Chorippus lib. 2. de laudibus Iustini Imperatoris testantur.

Purpureo suræ resonant, &c

Spartianus de Alexandro imperatore attestatur. Vnde ergo coccinæ? *Ciuile*, inquit Lipsius, *illud, quòd Alexander calceis albis vsus more cæterorum, non coccineis, vt ante eum Imperatores, & homines aliquot (obserua) delicatiores.* Pingit) Non malè, dixerat enim coccina aluta: nec reiicio vulgarem lectionem, *cingit*, nec reiicio, *stringit*.

Non laesvm pedem) Nam si læsum fascia coccinea, calceoque molliore fouisset, reprehensione caruisset, hinc poëta non læsum pedem dicit. Notæ sunt Pompei fasciæ. Et nvmerosa linvnt stillantem splenia frontem) Plinius Secundus lib. 6. epistolarum ad Arrianum de Regulo caussidico. *Quamuis*, inquit, *non possit dediscere illud ipsum, quòd oculum modò dextrum, modò sinistrum circumliniebat: dextrum, si à petitore, alterum si à possessore esset acturus, quod candidum splenium, in hoc aut in illud supercilium transferebat.* Cataneus candidum splenium exponit candidam fasciam. Apud Plinium maiorem reperio splenion esse herbam Teucrion à Teucro inuentore dictam, qua vescentes pecudes splenibus seu leniebus carere sunt reperta. Vnde splenion dicta est. Lego apud Cælium ex Polluce, quem ille tamen non nominat, splenium vocari visceris caput. Est autem crassissima in liene portio; græcè σπληνιᾶν est splenis vitio seu lienis laborare. Sunt & in genere emplastrorum splenia, de lienis forma nomenclaturam indepta, videlicet in longitudinem producta, fronti plerunque arcendis doloribus solita impingi. Græci sic finiunt ἐπιμήκη ὀθόνια. Galeno hæc quandoque σπλῆνες vocantur; Hinc intelligis splenium esse emplastrum lienis forma, quod fronti doloris arcendi caussa imponatur; vt autem frontis honor & elegantia constaret, fascia candida nitensque adhibebatur. Sunt qui existiment splenia vnguentum esse, eoque emendent priorem vocem stellantem, legantque stillantem. Sed Plinius Secundus de Regulo dixit, illum consuesse splenium candidũ, in hoc aut illud supercilium transferre, quod in vnguentum fluens & stillans haud conueniret, nisi fortè ipsam fasciam vnguento delibutam dicas. De emplastro è melle confecto, vt Plinius tradit, etiam videtur intelligendus ille versus Martialis lib. 10. epig. 22.

Cur spleniato sæpius prodeam mento.

Vt enim deterreret Philænim à basio, dicit se spleniato mento progressum. Et illud li. 8. e. 33.

Talia lunata splenia fronte sedent.

Quæ in vnguenta non conueniunt, Nec in sputum aut succum panis, de quo aliâs: idem enim bis in hoc carmine diceret. Stellantem) Frontem radiantẽ, si ad stigmata vt Domitius. Sed emendat Lipsius stillantem, propter splenium. Fortè seruanda erit vsurpata lectio, vt stellantem,

tem, nitentem, splendentē, propter candorem fasciæ exponamus. sic toga candida vocatur λαμπρὰ seu splendida. Omnino stellantem à stellis fasciæ seu splenio ornatus caussa attextis scribo, vt Pollio in Gallienis *auratos constellatosq́ balteos* nuncupat, id est, stellis radiantes. Symmachus lib. 3. epist. 11. *Verborum stellatur auro.* Ad quæ multa Iuretus ex variis scriptoribus super hoc verbo, *stellat*, vbi & Martialis testimonium affirmat. Eruditè multa hîc Musamb. contra Ramiresium. An placet stellantem dicere ob stellas secundas à Mathematicis in fronte positas, vnde coniectant hominis fata? nugæ, inquis, mittamus ergo. lege tamen Cælium de fronte humana. NVMEROSA) Etiam hoc epithetum obscurum, nisi numerosa, pro frequentia interpreteris, vt lib. 10. *cur splenia-to sæpe, &c.* Aut numerosa sæpe recentia noua & alia atque alia quotidie. IGNORAS QVID SIT? SPLENIA TOLLE, LEGES. Ignoras, cur splenia seu fascias & emplastra fronti addat? stigmaticus fuit seruus & literatus. negas? remóue splenia, ipse leges literas, & inusta fronti stigmata. *Hinc stigmatiæ*, iuquit Cælius lib. 7. cap. 31. *siue stigmatici appellati, quibus ob insigne flagitium, ac blæsos mores, notis inurebatur corpus, & frons inprimis*, & Martialis lib. 3.

Proscriptum famulus seruauit fronte notatus.

Vnde inscriptos vultus nominat scitissimè Plinius, & *Thraciæ nota* in prouerbium adductæ, quanquam illis gentibus nobilitatis loco censeretur, vt auctor Herodotus, prætulisse frontem notatam punctis. Quæ quia literarum formam quandoque ostentarent, non stigmatiæ modò, quod Nonius est interpretatus, sed & literati quoque dicebantur. Nam quod Nicanor Alexandrinus Grammaticus, vt proditur à Græcis, festiuè stigmatius est cognominatus, non ex seruili fœditate natum, sed quod maximè solliciteque lucubrationibus aliquid περὶ στιγμῆς conscripsisset, id est, de punctis siue distinctionibus, quibus vtimur in scribendo.

De stigmatiis Lipsius lib. elect. 2. cap. 15. plenè & accuratè. Musambertius in Ram. vbi de tribus & nouem litteris multa.

In Caium.

XXVI. XXX.

Mutua viginti sestertia fortè rogabam,
Quæ vel donanti non graue munus erat.
*Quippe rogabatur * felixq́, vetusq́ sodalis,* * fidus
Et cuius laxas arca flagellat opes.
Is mihi diues eris, si caussas egeris, inquit.
Quod peto da, Cai, non peto, consilium.

Caij veteris amici sordes & auaritiam exponit.

VIGINTI SESTERTIA) Viginti millia HS. vnum enim sestertium neutro genere mille valet sestertiis, vicies autem mille sestertij quingentis Philippæis æstimantur, aut 666. florenis & duobus HS. QVAE VEL DONANTI NON GRAVE MVNVS ERAT) Ego non petiui tantillam summam mihi donari, sed mutuò dari. quanquam ille donare potuerit. Necquicquam ex hoc versu conatur docere Agricola, & hunc nuper secuti, sestertium in neutro esse eiusdem aut non multo maioris precij cum sestertio in virili, quod illis videatur nimis magnus pecuniæ numerus quingentorum Philippæorum. Nec interim attendunt, tantum esse mutuo petitos, & per miosim non graue munus appellari. Et vero non erat graue homini Romano, felici, copioso, veteri amico. Non erat ergo cur à toto consessu Reipub. literariæ desciscerent. Omnia alia exempla vel ex Cicerone vel Horatio, vel inscriptionibus allata nullo negotio diluuntur cum nihil contra priscam omnium sententiam possint. Aliud enim sestertium in neutro, aliud sestertiûm secundo casu multitudinis, aliud sestertius numus. Sestertij numi & sestertij idem valent: Sestertium neutro singulari mille sestertios seu sestertios numos. Sestertiûm idem est ac sestertiorum numorum. Sestertium tamen in singulari neutrius generis non reperitur. Accipe quæso compendio quæ doctissimus Petrus Ciaconius super hac re doceat lib. de numis, qui postquam de asse, denariis & sestertiis numis egit: *Reliquum est, inquit, vt probemus, Romanos olim sestertiis illis neutris, quæ singula mille sestertios nummos continebant, in summis numerandis vti solitos, à duobus videlicet vsque ad mille, sic, Duo sestertia, decem sestertia, centum, itemque mille sestertia, aut sestertia nummûm. interdum etiam ducenta, & quadringenta tantum dixisse, sestertia subintelligentes; quod ex adductis testimoniis planum fiet. Iuuenalis Sat. 7.*

Hos inter sumptus sestertia Quintiliano
Vt multum duo sufficient.

Sestertium autem genere neutro, numero singulari legisse non memini, sed mille sestertiûm. Martialis lib. 11. epigrammat. 77.

Soluere

Soluere Pæte decem tibi me, sestertia cogis,
Perdiderat quoniam Buco ducenta tibi.
Ne noceant oro mihi non mea crimina, tu qui
Bis centena potes perdere, perde decem.

Iuuenalis Sat. 1.
——simplex ne furor sestertia centum
Perdere, & horrenti tunicam non reddere seruo?

Martialis lib. 11. epigr. 105.
Quadringentorum reddis mihi Phœbe tabellas:
Centum da potius mutua Phœbe mihi.

Et lib. 111. epigr. 11.
Empta domus fuerat tibi Tongiliane ducentis:
Abstulit hanc nimium casus in vrbe frequens.

Cicero act. 4. in Verrem: Repente recitatur vno nomine sestertiûm ducenta quinquaginta millia iussu Prætoris data. & statim: Numerantur illa sestertia ducenta quinquaginta Syracusanis. Ex quo apparet, ducenta quinquaginta millia sestertiûm, & ducenta quinquagiuta sestertia idem esse, singulaq; mille nummos efficere. Igitur quotiescunque numerale nomen neutro genere notis sestertij apponitur, si non additur millia, sestertia neutra sunt intelligenda. Tranquillus in Caligula: Compererat prouincialem locupletem ducenta HS. numerasse vocatoribus, vt per fallaciam conuiuio interponeretur. nec tulerat molestè tam magno æstimari honorem cœnæ suæ. huic postero die sedenti in actione misit qui nescio quid friuoli ducentis millibus traderet, diceretq; cœnaturum apud Cæsarem vocatu ipsius. Tum subiicit Cuiacius ineptam & iure explosam sententiam, secundum quam docet nostratem doctrinam hoc est Budæanam & communem esse veram. Sed, inquit, sestertia neutra fuisse, quæ summam mille nummûm sestertiorum conficerent, & sexcenta sestertiûm, quod ille vult, inusitatam Latinis locutionem fuisse, adductis quibusdam authorum locis ita planum faciemus, vt ipse etiam Agricola id fateatur, vt est homo candidus & veritatis amator. Primum enim Flauius Sosipater, siue Charisius est, quem auctorem Agricola plurimi facit, lib. 1. sic ait: Item in coniungendo, propria quibusdam potestas, quæ ratione excluditur, vt cum dicimus quinquaginta millia nummûm, nec statim centies nummûm dicere possumus, sed centies sestertium; neque tamen quinquaginta sestertiûm, sed quinquaginta sestertia dicimus. Ex quibus verbis illud videtur colligi, si nominibus numeralibus apponitur M. nummûm item & sestertium addi posse: si non apponitur, nummûm non posse, sestertiûm aut sestertia posse; sestertiûm nempe, si per aduerbium loquamur, alioqui sestertia. verbi caussa, dicimus decem millia sestertiûm, & decem millia nummûm; non autem decem millia sestertia. item dicimus decies sestertiûm, non decies nummûm, aut decies sestertia: præterea decem sestertia, non autem decem sestertiûm, aut decem nummûm, sed decem sestertia nummum. Qua sola auctoritate licet Agricolæ opinio abunde confutata videatur, nonnulla tamen poëtarum loca adducam, quæ rem controuersam esse non patiantur. Martialis igitur lib. 10. epist. 75. sic ait.

Millia viginti quondam me Galla poposcit,
Et fateor magni non erat illa nimis.
Annus abit, bis quina dabis sestertia, dixit:
Poscere plus visa est quàm prius illa mihi.
Iam duo poscenti post sextum millia mensem,
Mille dabam nummos, noluit accipere.
Transierant binæ forsan, trinæue Kalendæ,
Aureolos vltra quatuor ipsa petit.

Et lib. 4. epigr. 67.
Prætorem pauper centum sestertia Gaurus
Orabat, nota carus amicitia:
Dicebatq; suis hæc tantum deesse trecentis,
Vt posset domino plaudere iussus Eques.
Prætor ait, scis me Scorpo Thalioq; daturum;
Atque vtinam centum millia sola darem.
Ah pudet ingratæ, pudet ah malè diuitis arcæ.
Quod non das equiti, vis dare Prætor equo?

Notum est autem equestrem censum Romæ fuisse quadringenta millia sestertiûm, quæ hîc quadringenta sestertia appellat. Iuuenalis item Satyr. 2.

Quadringenta dedit Grachus sestertia dotem
Cornicini—— *& statim:*
Ingens cœna sedet.——

Vbi quadringenta sestertia pro equestri censu posuit. Quin & Horatius epist. lib. 1. epist. 7.

——videt ridetq; Philippus,
Et sibi dum requiem, dum risus vndique quærit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
Promittit, persuadet vti mercetur agellum.
Mercatur.——

Et de Luculli milite, lib. 2. epist. 2.

Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
Accipit & bis dena super sestertia nummûm.

Sestertia

Sestertia autem nummûm dixit, vt Cicero act. 4, in Verrem: Redeunt illi Regio Syracusas: queri cum multis, ita vt fit, incipiunt, sese HS. octoginta nummûm frustra dedisse. Quemadmodum Castellani loquuntur dicunt enim, Dos quentos, y dos quentos de marauedis: sic illi decem sestertia, & decem sestertia nummûm. Quin Plutarchus id clarè ostendit in Fabio sic: θέας δὲ μουσικὰς καὶ θυμελικὰς ἄξειν ἀπὸ σηστερτίων διακοσίων τριάκοντα τριῶν, καὶ δηναρίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν, ἔτι τριτημορίου προσόντος. τοῦτο τὸ κεφάλαιόν ἐστιν, ὀκτὼ μυριάδες δραχμῶν, καὶ δραχμαὶ τρισχίλιαι πεντακόσιαι ὀγδοήκοντα τρεῖς, καὶ δύο ὀβολοί. *id est, Ludos autem magnos vouit ex sestertiis trecentis triginta tribus, denariis item trecentis triginta tribus, denariíque triente: quæ summa efficit drachmarum octoginta tria millia, & quingentas octoginta tres drachmas, obolos duos. Quod si singulis sestertiis mille nummos, vel ducentas quinquaginta drachmas tribuerimus, sicut ex superioribus tribuendas esse satis patuit, summa ipsa ad nummum quadrabit, atque Agricolæ opinio explodetur. Præterea ex his quæ diximus, satis constat, quid distent inter se decem sestertij, decem sestertia, & decies sestertiûm. nam decem sestertij, decem nummi sunt, qui singuli duas libras æris & semissem valebant: at decem sestertia, decem millia nummûm huiusmodi: decies autem sestertium. decies centena millia eorundem* Rursum Ciaconius ostendit *vnde factum sit vt singula sestertia mille sestertios continuerint, Et Budæus, inquit, eam rationem affert, quod quemadmodum sestertius duas libras æris & semissem valebat, ita sestertia singula duas libras & selibram argenti, hoc est, ducentos quinquaginta denarios, quasi libra centenos denarios penderet. Sed id reprehendit Agricola ea potissimum ratione, quod ex libra argenti iustum fuit Romæ octoginta quatuor ſenarios signari, non centum, vt ex Plinio supra retulimus. Et videri potest id non ratione, sed consuetudine inductum, vt mutato genere à masculino in neutrum, multiplicatio per millenarium fieret, vt apud Castellanos etiam fit.* Et demum concludit: *Igitur si numeralia nomina sestertiis vnita masculini sint generis, sestertios nummos esse sciemus: si autem neutrius, tunc sestertia neutra. nam cum casibus qui vtrisque communes sunt, vtuntur, si de nummis loquuntur, sestertiis nummis dicunt amphiboliæ vitandæ caussa.* Si vacat, percurre etiam cætera planè digna lectu, & dignus auctor, cui subscribas.

QVIPPE ROGABATVR FOELIXQVE, VETVSQVE SODALIS) Fuit enim & copiosus & potens, diuesq;, & non ignotus mihi, sed cui mecum iam vetus necessitudo intercessisset, quò indignius fero mihi negatam opem.

ET CVIVS LAXAS ARCA FLAGELLAT OPES) Sic locutus est lib. 5. epig. 13.

Et libertinas arca flagellat opes.

Flagellant, vt ait Turnebus, lib. 21. cap. 4. diuitias & annonam, qui magnas arcis clausas opes tenent, & horreis fruges, quòd inuitas velut verberibus & carceribus coërcitas erumpere foras non sinunt. Quod in annona qui faciunt, eam duriorem reddunt, & onerant coëmptis frugibus, & in horreis reconditis, qui & Dardanarij vocabantur, quasi veneficio in horrea sua fruges contruderent, & annonam premerent, & carmine, aliò messes traduci opinio erat. Vt autem flagellare opes dixit Martialis, ita Papinius strangulare, quod verbum confirmat interpretationem hanc, quòd tanquam inuitæ & constrictæ retinerentur & constipatæ. Statius 2. sil.

IS MIHI DIVES ERIS SI CAVSSAS EGERIS INQVIS) Si linguam foro loces, mercenariamque reis facias, comparabis tibi opes, inquit Caius. QVOD PETO, DA, CAI, NON PETO CONSILIVM) Et Titus lib. 1. suaserat poëtæ vt caussas ageret, & ipse poëta Flacco. Ita Diogenes queritur nunquam sibi dari, quod petat, sed aliud à Platone. *Cùm interrogaris*, inquit, *quot sint duo & duo, respondes viginti, ita nec secundum ea, quæ rogaris, das, nec ad ea, quæ interrogaris, respondes.* Legendus Seneca epist. 45.

In Ponticum.

XXXII. XXVII.

Lis mihi cum Balbo est, tu Balbum offendere non vis,
*Pontice: cum Licino: * hic quoque magnus homo est.* * est sic, &c.
Vexat sæpe meum Patrobas confinis agellum:
Contra libertum Cæsaris ire times.
Abnegat, & retinet nostrum † Latonia seruum. † Lauronia. Laronia.
Respondes, orba est, diues, anus, vidua.
Non benè, crede mihi, seruo seruitur amico.
Sit liber, dominus qui volet esse meus.

LIS MIHI CVM BALBO EST, TV BALBVM OFFENDERE NON VIS) Ponticus caussidicus à Martiale fingitur appellatus de defensione contra Balbum Licinum, Patrobam, Lauroniam. Is quia hos timebat, eisque seruiebat, opem Martiali negabat, quem à seruili & timido animo arguit, quæ vitia patrono plurimùm nocent, cùm vel honore, vel potentia, vel gratia inductus libertatem perdit & à fide desciscit.

LIS MIHI) Controuersia apud Prætorem dirimenda. BALBO) fictum nomen hoc, sed à

vera origine natum, vti & Licini, & Patrobæ, & Lauroniæ, Balbum copiosum, & diuitem nolit offendere Ponticus. Pontice, cvm Licino * est, hic qvoqve magnvs homo) Licinus seu tonsor, seu alter, de quo Persius Sat.2.

*sic quoque magnus, &c.

——& spem macram supplice voto
Nunc Licini in campos, nunc Craßi mittit in ædes.

Fuit Licinus Augusti libertus procurator & spoliator Galliæ. testes Suetonius & Iuuenalis Satyr.14.

Dispositis prædiues hamis vigilare cohortem
Seruorum noctu Licinus iubet——

De eodem Licino videtur illud lib.8. cap.3.

Et cùm rupta situ Messalæ saxa iacebunt,
Altaq; cùm Licini marmora puluis erunt.

Vexat saepe mevm Patrobas confinis agellvm) Patrobium quendam libertum Neronis reperio apud Plinium lib.35.cap.13.cui è Nilo arena ad debellanda corpora in palestræ studiis collata est. Patrobas paullum inflexa voce, videtur inde à poëta deductum verbum. Patroba potens & gratia Cæsaris fretus violat aut inuolat transilitque agelli mei limites. tu neque hunc aggredi audes metu Cæsaris. de eodem Patroba seu Patrobio Suet.Galba.cap.20. Tacit.lib.17. Est qui hunc Patrobam Neronis libertum putet fuisse Christianum, & S.Pauli discipulum, quem saluere iubet ad Hebr.cap.16. Dorotheus numerat eundem inter septuaginta Christi, quem Martyrologium Romanum IV. Nou. Pontificem Neapolitanum vel Puteolanum facit. Menologium V. Nou. inter Martyres ponit. Ego de tempore non nego conuenire, sed vtrum hic ipse patrobas Neronis fuerit libertus an alius vehementer dubito, nullis enim id rationibus affirmari video.

Abnegat et retinet nostrvm Lavronia servvm) Lauronia nomen potentis & copiosæ viduæ. poëta ex partium enumeratione ostendit Ponticum seruili esse ingenio, qui nec viros, nec fœminas audeat contrauenire. Lauronia iamdiu mancipium meum contra ius fasq; velut suum seruat. repeto te patrono, tu mutire non audes. sed respondes. Orba est, dives, anvs, vidva) capto illius hereditatem veluti mox ad frigentes abituræ, quòd iam anus sit, & anus vidua, copiosa, & sine liberis ἄτεκνος. Laroniæ cuiusdam mentio est apud Iuuenalem Sat.2.

Non tulit ex illis toruum Laronia quendam
Clamantem——

Non bene, crede mihi, servo servitvr amico) Ergo renuncio tibi officia item mea & amicitiam, nolo seruire seruo, rebar te dominum, sed tute seruis omnibus, vt suprà.

Esse sat est seruum, iam nolo vicarius esse;
Qui rex est, regem, Maxime, non habeat.

Ad Phœbum.

XXXV. XXVII.

De Rhyto lege Baysium.
* Imbricio legunt Perottus & alij.

Cùm sint crura tibi, simulent quæ cornua Lunæ,
** In rhytio poteras Phœbe lauare pedes.*

Rhytum genus poculi est, quod binos capit congios, solisque heroibus, vt Theophrastus de ebrietate scribit, propinabatur. Dorotheus, Sidonius Rhyta similia cornibus esse dicunt. Athenæus lib.11.cap.1.5.& 16. prolixè de hoc disputat. à Rhyto per diminutionem, vt ait Merula deflexum Rhytium. Extat elegans epigramma Hedyli de Rhyto poculo apud Athenæum ex emend. Casauboni.

Cornva Lvnae) Valgus diductis distortisq; poplitibus, coëuntibus vestigiis seu plantis, cui vatia seu vatius contrarius incedit. In Rhytio lavare pedes) Vt Rhytium infrà instar cornu coit, ita pedes valgi, lauari ergo poterit in Rhytio. Rhyto malunt alij ἀπὸ τοῦ ῥύειν, vide Baysium. Petronius. Nunquid & crura in orbem pandere. Aegyptiorum & Aethiopum vitium. VVouerium lege.

Multum est in hoc disticho explanando Tiraquellus in Legibus Connubialibus, vbi Ciceronis, Horatij, Seneca, Quintiliani, Plutarchi, diui Hieronymi auctoritatem profert. Nobis satis liquet versus.

In Pannicum.

XXXVI. XXIX.

Pectere te, nolim, sed nec turbare capillos.
Splendida sit, nolo, sordida, nolo, cutis.
Nec tibi mitrarum, nec sit tibi barba reorum.
Nolo virum nimium, Pannice, nolo parum.

Nunc

Nunc tibi crura pilis, & sunt tibi pectora setis*
Horrida: sed mens est, Pannice, vulsa tibi.

* sunt C. P.

PECTERE TE NOLIM, SED NEC TVRBARE CAPILLOS) Pannicus fictum nomen, quem virum corpore, mente fœminam dicit. & lib. 1. tale est epig. 25. ad Decianum, & 97. ad Scazontem. PECTERE TE NOLIM) Flectere C. P. & melius ad sententiam vt rectè Gulielmius aduertit, quem adibis. Forma viros neglecta decet. ——Ouidius & lib. 1. de Art.

Sint procul à nobis iuuenes, vt fœmina, compti,
Fine coli modico forma virilis amat.

Idem 3. *Sed vitate viros cultum, formamq́ professos,*
Quiq́ suas ponunt in statione comas.

Ridetur apud Ouid. lib. 13. Polyphemus, qui rastro pectere siluam instituit, vt Galateæ placeret.

Iam rigidos pectis rastris, Polypheme, capillos,
Iam libet hirsutam tibi falce recidere barbam.

SED NEC TVRBARE CAPILLOS) Nolim te ritu muliebri comam componere, nec furiarum more disturbare. Alterum enim fœminam, alterum feram sapit. Hinc displicet illius, de quo lib. 1. coma.

Adspicis incomptis illum Deciane capillis, &c.

SPLENDIDA SIT, NOLO) Reprehendit & Horatius curam hanc epist. 1. ad Lollium.

In cute curanda plus æquo operata iuuentus.

Cui tamen ipse deditus. *Me pinguem,* inquit, *& nitidum bene curata cute vises.*
Cùm ridere voles Epicuri de grege porcum.

SORDIDA NOLO CVTIS) Medium tenuere beati, in medio virtus, est modus in rebus. Volo, vt te cures sine cura.

NEC TIBI MITRARVM) Domitius, barbam mitrarum redimicula mitrarum dependentia exponit. Ego reor poëtam voluisse contraria coniungere, hoc est, nec tibi sit nulla, nec nimium promissa ad pectora barba. Mitræ fœminarum aut effœminatorum virorum erant, qui depilabant mentum, vt Otho, & alij, qui fœminis propiores, quàm viris. Barba ergo mitrarum, id est, fœminarum, hoc est, nulla omnino, aut barba mitrarum virorum mulierosorum, quales Cicero in Catil. describit barbatulos, &c. MITRARVM) id est, fœminarum, matronæ enim Romæ mitras ferebant. fuit & Venus vocata mitra, & mitram soluere, est deuirginare. Vnde incorrupta mitra pro pudicitia & virginitate. Legatur Cælius. Fortè ad Gallos sacerdotes Cybeles castratos imberbes & mitratos alludit. An barbaros mitratos intelligit? Virgil. 4. Aen. in persona Iarbæ Aeneæ mitram gestanti obiicit.

Mæonia mentum mitra crinemq́ madentem
Subnixus.

Et li. 9. Remulus Ascanio. *Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ.*

BARBA REORVM) Iam suprà diximus reos ad squalorem comparandum barbam non resecuisse, vestem mutasse, sordidos fuisse, &c.

NVNC TIBI CRVRA PILIS, ET SVNT TIBI PECTORA SETIS HORRIDA) Egregius vir appares. Nam vt canit apud Ouidium lib. 13. Met. Polyphemus.

Nec mea quòd duris horrent densissima setis
Corpora, turpe puta, turpis sine frondibus arbos,
Pluma tegit volucres, ouibus sua lana decori est,
Barba viros hirtæq́ decent in corpore setæ.

Vt viri fortes & à mollitie alieni barbata brachia, & alas hircosas ostentabãt. Casaubon⁹ plura in hanc rem ad Theophr. caput περὶ δυσχερείας. & Sauaro ad Sidonij epistol. 2. lib. 1.

Et Homerus Achillem prædicat à natis in pectore setis, & Virgilius. SED MENS EST, PANNICE, VVLSA TIBI) Animo es parum virili, sed molli, effœminato, in horrido & virili corpore animum geris muliebrem. corpore vir, animo fœmina es. Sunt qui hoc epigramma abiudicent Martiali, sed caussam veram non video.

In Cæcilianum.

XXX. XXXVII.

Quidquid ponitur hinc, & inde, verris:
Mammas suminis, imbricemq́ porci,
Communemq́ duobus attagenam,
Mullum dimidium, lupumq́ totum,
Murenæq́ latus, femurq́ pulli,
Stillantemq́ alica sua palumbum.

Hæc cùm condita sunt madente mappa;
Traduntur puero domum ferenda.
Nos accumbimus otiosa turba
Vllus si pudor est; repone cœnam.
Cras te, Cæciliane, non † vocabo.

† Vocaui mirificè arridet hoc Vocaui. Vide Modium ep.33. & edition. Palatinam.

QVIDQVID PONITVR HINC, ET INDE, VERRIS) Impudentissimum conuiuam describit. Qualem infra lib.7.epist.19.laudat Sanctrã. VERRIS) abstergis, remoues, tollis à mensa. verris mensam, vt Verres Siciliam, ita versam & extersam relinquis, qui, quidquid ponitur in mensam, rapis. Licebat tamen bona venia Modiperatoris, aliquid è mensa secum tollere, vel per alium domum vxori vel amico mittere. Lucianus in Lapithis. Athen.4. & 14.alij. Suet. August. MAMMAS SVMINIS) Sumen ex papillis porcę post editum fœtum occisę fiebat, antequam porcelli suxissent, quoque magis lacteum erat, hoc amplius commendabatur lib.13.

Esse putes nondum sumen, sic vbere largo
Effluit, & viuo lacte papilla tumet.

Plura de sumine lib.13.lem. *sumen*. de apparatu suminis Apitius lib.7.ca.2. IMBRICEMQVE PORCI) Imbrex propriè tegula canalem seu dimidiatũ tubum exprimens. Hic translatè aut pro papillis sectis accipitur, aut ea parte, qua vrina defluit. Domitius lumbum interpretatur aprugnum, nec fortè malè; quod enim in apro in tres partes diuiso medium erat, aprinum seu aprugnum dicebatur. COMMVNEMQVE DVOBVS ATTAGENAM) De hac copiosè disseruimus lib.13. super illo versu.

Ita eleganter Arnobius dixit Imbrex narium.

Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus attagenarum.

Germani vocant ein Haselhun Describit hanc Athenæus lib.9.cap.12. Oppianus, Gesnerus, & alij de auibus. De eius apparatu lege Apitium lib.6.cap.3. MVLLVM DIMIDIVM) Græcis τρίγλη vel μύλλος, quòd ter in anno pariat, gulonibus haud ignotus piscis, de quo lib.13. ad illum versum.

Meerbarbel.

Spirat in aduecto, sed iam piger, æquore mullus
Languescit; viuum da mare, fortis erit.

DIMIDIVM) Disputat acutè. A. Gellius 3. cap.14. quid dimidium dimidiato intersit. Tu verbo rem accipe. Dimidiatum dicitur res tota diuisa in duas partes, dimidium, altera, ex diuisis. Ita dimidiatum significat vtramque, sed diuisam, dimidium alteram tantum. In dimidiato vtraq; pars extat, in dimidio altera, aut certè vnius tantum habetur ratio. Exempla pete ex auctore ipso. Mullum ergo dimidium, partem alteram mulli fuisse appositam intellige. Nam si mullus fuisset integer diuisus in mensa, dimidiatus diceretur mullus. Ego tamen cùm alteram partem edo, dimidium, non dimidiatum edo; si vtramque partem absumerem, dimidiatum mullum dicerer absumpsisse. si per partes alarum, pedum, femoris, capitis, &c. nec dimidium, nec dimidiatum. Ne puta tamen dimidium vno haustu vorandum. LVPVMQVE TOTVM) Lupus & Lucius ein Hecht/ notus piscis, de quo lib.13. MVRAENAEQVE LATVS) De nobilitate murænæ ex variis auctoribus lib.13. ad illum versum multa scripsimus.

Anguilla maxima Germanis Meeraal.

Quæ natat in Siculo grandis Muræna profundo,
Non valet exustam mergere sole cutem.

FEMVRQVE PVLLI) Optima pulli pars femur & ala. STILLANTEMQVE ALICA SVA PALVMBVM) Alica siue Zea genus est præstantissimi tritici. Fiebat inde puls, panis, & potio, quæ propè respondit Zitho seu cereuisiæ. Hic videtur accipi pro aruina seu adipe & pinguedine palumbi, nisi fartum alica intelligas. Nam haud crediderim alica perfusum fuisse assum palumbum. Nihil enim apud Apicium de hac re, qui palumbi prӕparationem diligentissimè prosequitur lib.6.cap.3. Plura lib.13.lem.alica. PALVMBVM) Palumbus columba seu columbus siluestris, de quo Athen.lib.9. cap.16. Martialis lib.13

Der Bern.

Holtztaub.

HAEC CVM CONDITA SVNT MADENTE MAPPA) Hæc, sumẽ, imbrex, attagena, mullus, lupus, muræna, pullus, palumbus. CONDITA) Inuoluta mappa coctis cibis madente imbuta. TRADVNTVR PVERO DOMVM FERENDA) More Romano id fiebat, vt subinde ex alieno etiam conuiuio amicis aliquid mitterent, sed non absque voluntate conuiuatoris. Extat ea de re iocus perelegans inter apophthegmata Augusti, apud quem cùm Curtius eques Romanus homo lautus & deliciosus cœnaret, macrum turdum sustulit è patina, eùmque tenens interrogauit Cæsarem, liceretne mittere. cumque is respondisset, quid ni liceat? Ille protinus auem misit per fenestram iocatus in dilogia verbi, *mitto*. nec offensus Cæsar. NOS ACCVMBIMVS OTIOSA TVRBA) Non habemus, quod edamus. VLLVS SI PVDOR EST, REPONE COENAM) quam domum misisti, nobisque eripuisti. Ego te conuiuam adhibui, tu totum conuiuium abstulisti.

Theophylacti Simocatæ epistol.14. lege.

CRAS

CRAS TE, CAECILIANE, NON VOCABO) Malè scribunt & legunt alij, vocabo. Vocaui scribendum rectè monet Domitius, lepos omnis in hoc verbo, vocaui, consistit. Et est solœcus sermo, sed argutissimus, & notat solœcismum conuiuæ impudentis. Vocaui, inquit, te hodie, tu cœnam meam abstulisti, vt cras cœnes, ego te non vocaui in crastinum, sed hodie. ergo repone cœnam.

In Linum.

XXXI. XXXVIII.

Quid mihi reddat ager, quæris, Line, Nomentanus.
Hoc mihi reddit ager: te, Line, non video.

Odium in Linum declarat. Tam charus & gratus es mihi Line, vt me putem beatum, cùm te non video, vt non videam, secedo in agrum meum Nomentanum, qui, vt alias nihil commodet, satis fructus præstat, quòd mihi conspectum tuum auferat. Nihil enim te vel molestius, vel odiosius, vel inuisius. De agello Martialis Nomentano plura lib. 13.

De muneribus mœchæ.

XXXII. XXXIX.

Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ.
Vis dare, quæ meruit munera, mitte togam.

Cuiusdam adulteræ aut potius prostibuli notam ignominiæ exprimit. Coccina & Ianthina vestes sunt purpureæ & violaceæ, à cocco & ἴον, viola. Vestes autem Romani sibi mutuo mittebant, & ipse populus Romanus regibus & amicis: lege Bayfium de re vest.

VIS DARE, QVAE MERVIT MVNERA, MITTE TOGAM) Meruit togam, hoc est, vt toga, velut adultera, inducta publicè producatur. *Matrona conuicta adulterij ac damnata, vt quidam volunt*, inquit Lambinus (innuit autem Domitium, Porphyrionem, Acronem.) *Alij simpliciter meretricem interpretantur: & melius. Nam mulieres, quæ vulgo expositæ, in publicum togatæ prodibant, & togis vtebantur, vt à matronis stolatis distinguerentur. M. Tull. Philipp. 2. sumpsisti virilem: quam statim muliebrem togam reddidisti.* Horat, Sat. 2. *Est in matrona, ancilla peccesue togata.* Tibullus, *Sit tibi cura togæ potior.* Legatur Brissonius ad legem Iuliam de adulterio. *Iuuen. Sat. 2. Martial. lib. 2. lib. 6. epist. 66.*

In Tongilium.

XXXIII. XL.

Vri Tongilius malè dicitur hemitritæo;
*Noui hominis * mores, esurit, atque sitit.*
Subdola tenduntur crassis † modò retia turdis,
Hamus & in mullum mittitur, atque lupum.
*Cæcuba * siccentur, quæq́ue annus coxit Opimi:*
Condantur parco fusca Falerna vitro.
Omnes Tongilium medici iussere lauari.
O stulti, febrem creditis esse? gula est.

An ille Tongilius, quem notat Iuuen. Satyr. 7.
** fraudes.*
† V. nunc.
** saccentur. Turnebus rectè legit.*

Tongilij morbus est esurire pullos, sitire falernum. sane perniciosus & longè lateque serpens, apud Apicios. VRI HEMITRITAEO) Semitertiana; genus est febris, quam Græci φρικώδη, id est, horridam febrem appellitant, concurrunt in eo quotidiana & tertiana. Genera febrium ex Galeno & Hippocrate commemorat Celius Rhod. lib. 22. cap. 8. Hanc tamen præterit. Hippocrates πυρετὸν φρικώδη appellat, Celsus speciem esse tertianæ. Hermolaus Hemitritæam ideò dici putat, quòd tertianam aliqua parte præsentet, nec tamen tamdiu duret, ac tertiana. Huius sæpius fit mentio apud Martialem. De Hemitritæo Q. Serenus Samonicus. Magensucht.

Mortiferum magis est, quod Græcis hemitritæum
Vulgatur verbis, hoc nostra dicere lingua,
Non potuere vlli, puto, nec voluere parentes
Inscribi chartæ, quod dicitur ABRACADABRA, *&c.*

VRI) quia febres propè omnes calidæ. NOVI HOMINIS MORES: ESVRIT, ATQVE SITIT) Ingenium subdolum dixisset, noui hominis morbos. Fingunt sæpe homines morbos, vt mollius habeantur. SVBDOLA TENDVNTVR RETIA TVRDIS) Esurit turdos, quibus Martialis lib. 13. dat palmam.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Vbi de turdo plenius. CRASSIS) pinguibus. RETIA TENDVNTVR) prætextu morbi venatur aues gulæ suæ.

HAMVS ET IN MVLLVM MITTITVR ATQVE LVPVM) De mullo & lupo paullò ante d. & lib. 13. sunt metaphoræ à ven. & piscat. CAECVBA † SACCENTVR) Vina cæcuba saccentur. sacco vinario castrentur, transmittantur, defecentur, liquentur. Cæcubum dicitur ab agro Cæcubo, qui non procul à Falerno & Massico. de hoc Plinius, Athen. Columella, Strabo, & alij, nos fusius lib. 13. ad illud distichon.

† *siccentur.*

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis,
Vitis & in media nata palude viret.

Sed fortè, siccentur, non vitiosè legetur. Sensus enim erit dentur illi siccanda cęcuba, id est, haurienda, valebit. Turnebus pugnat pro priore, cui non repugnamus. QVAEQVE ANNVS COXIT OPIMI) Fundana lib. 13.

Hæc Fundana tulit fœlix autumnus Opimi,
Expreßit mulsum, consul & ipse bibit.

De Opimio lib. 1. d. epist. 27. ad Sextilianum.

Vinum ergo Opimianum (cuius frequens mentio apud Martialem) est vetustum, nobile, generosum. Consul fuit L. Opimius. A. V. C. DCXXXIV. Ducenti erant anni ad tempora Plinij, non multò plures ad Martialis ætatem. plura lib. 13. CONDANTVR PARCO FVSCA FALERNA VITRO) Propinentur illi Cæcuba, Fundana, Falerna, parco vitro; modicè enim bibebatur Falernum ætate coctum, quòd esset indomitum, & vel exiguum vitrum, cuiuis biboni poterat sufficere, vel ægris certè debebat. Athen. & lib. 13. Martialis. Atqui febrientibus non dabatur vinum. Dabatur & datur hodie pro cuiusque febris conditione. FVSCA) subnigra.

OMNES TONGILIVM MEDICI IVSSERE LAVARI, Ô STVLTI FEBREM CREDITIS ESSE? GVLA EST) Concludit medicos ridendo, qui morbum Tongilij non nouerant, & lauationem præscripserant, cùm ipse culinaria & vinaria pharmaca optaret.

In Maximinam.

XLI. XXXIV.

Ride, si sapis, ô puella, ride,
Pelignus, puto, dixerat poëta:
Sed non dixerat omnibus puellis.
** Quamuis dixerat omnibus puellis,*
Non dixit tibi, tu puella non es,
Et tres sunt tibi, Maximina, dentes,
Sed planè piceique, buxeique.
Debes non aliter timere risum,
Quàm ventum Spanius, manumq́ † Priscus,
Quàm cretata timet Fabulla nimbum,
Cerussata timet Sabella solem:
*Vultus * indue tu magis seueros,*
Quàm coniunx Priami, nurusq́ maior.
Mimos ridiculi Philistionis,
Et conuiuia nequiora vita,
Et quidquid lepida procacitate
Laxat perspicuo labella risu.
Te mœstæ decet aßidere matri

* *V. Verum dixerit.*

† *Crispus. P.C. & alij.*

* *finge tuos.*

Lugen-

Lugentique virum, piumq́ fratrem,
Et tantum tragicis vacare Musis.
At tu iudicium secuta nostrum,
Plora, si sapis, ô puella plora.

RIDE, SI SAPIS, Ô PVELLA, RIDE) Maximinam vetulam ridentem irridet, & σιμωδῶν χα-λεῖν. edentulam ait rubiginosam esse, ingratumque ridere. Vt Catullus Egnatium renidentem. PELIGNVS, PVTO, DIXERAT POETA) Domitius putat Martialem alludere ad versus quosdam de Arte, qualis esse videtur: *Spectantem specta, ridentem mollia ride.* Sed Beroaldus ex Martiano docet, hunc primum versum huius epigrammatis. RIDE, SI SAPIS, Ô PVELLA RIDE) Ouidij versum esse integrum petitum ex Medea, Angelus Politianus esse ex epigrammatis Ouidij, non ex Medea. Nam quorsum phaleucium in Tragœdia aut Medea? Ab Angelo stare placet. Imo in suspicionem venio Priapeia aut pleraq; omnia, aut plura esse Ouidij, cum alij quoq; versus ex iisdem à Seneca proferantur. Sed de hac re dictum initio cap. 2.

Mens ergo Martialis hæc. Si sapis, ô puella, si placere cupis, ride, dixerat Ouidius. SED NON DIXERAT OMNIBVS PVELLIS) Non deformibus, sed formosis tantùm, candidulis dentibus puellis. In illis enim gratus risus. tu vetula, annosa, capularis, edentula, aut tridentula.

DEBES NON ALITER TIMERE RISVM. QVAM VENTVM SPANIVS, MANVMQVE PRISCVS) Spanius puellarum ritu componebat capillos, & studiosè pectebat aut flectebat. Priscus tam curiosus erat vestis, vt velut alter Hortensius cuiusuis contactum refugeret, ne turbaret plicas, quarum caussa legitur Hortensius quendam in ius vocasse; vterque elegans, nitidus, in quos illud Ennianum. *Vos etenim iuuenes,* &c.

QVAM CRETATA TIMET FABVLLA NIMBVM) Infecta est Fabulla, terra Chia, qua illita nitorem, candoremque sibi conciliabat, sed ab vnda contacta, vt auctor est Plinius, celeriter defluit.

CERVSSATA TIMET SABELLA SOLEM) Spanius, Priscus, Sabella ficta sunt nomina, quibus tamen multos, qui id factitabant, arguit. nam *mutato nomine de te fabula narratur*; fieri potest vera esse nomina. Cerussa genus pigmenti, quo imbuitur facies ad candorem. de hoc dictum lib. 1. epig. 73. v. Sed cur timet solem? quia vrit, & vultum reddit duriorem credo etiam nigricantem, proditque artificium.

VVLTVS INDVE TV MAGIS SEVEROS) Non bellè rides, plorabis bellè, compone vultum ad seueritatem & luctum.

QVAM CONIVNX PRIAMI, NVRVSQVE MAIOR) Quàm Priami Hecuba, & Andromache Hectoris vxor. minor nurus Helena Paridis adultera, maior facta, vti & vxor, Andromache. Ouid. de Art.

Nunquam ego te, Andromache, nec te, Tecmessa, rogarem.
Et: *Odimus & mœstas, Tecmessam diligit Aiax, &c.*

MIMOS RIDICVLI PHILISTIONIS, ET QVIDQVID LEPIDA PROCACITATE ET CONVIVIA NEQVIORA VITA, LAXAT PERSPICVO LABELLA RISV) Philistio, Pantomimus, Magnesianus patria. Euseb. mimus, Eusebio auctore, Augusti æuo theatra cachinnis impleuit, qui & ipse risu tandem interiit, cùm mimum daret, qui φιλογέλων inscriptus est. Nominant eundem Sidonius, B. Hieronymus, Marcellinus, Epiphanius. Laberius ex eodem genere ob ridicularia minimè ridiculos honores est indeptus. Tu Maximina, vt personæ tuæ decorum retineas, nunquam ride, nec ridicula specta. Et declina mimicas actiones, vita leuiora conuiuia, in quibus gelotopœi, sanniones, moriones ridiculis dictis dictis risus excitant, vt apud Plautum parasiti, apud Xenophontem in symposio, ni fallor, Philippus. LAXAT) pandit ora, vt appareant dentes. LEPIDA PROCACITATE) iocularibus dictis, facetiis, scommatis.

TE MŒSTAE DECET ASSIDERE MATRI, LVGENTIQVE VIRVM PIVMQVE FRATREM) Te Maximina decet audire, & spectare tragœdias, & asidere Hecubæ lugenti virum vel Priamum, vel Andromachæ Hectorem, pium fratrem Alexandri impij. Ille enim pro patria mortuus est, hic viuam patriam extinxit. Vel vt vult Domitius, Lugenti Hecubæ Hectorem virũ Andromaches, & te decet asidere sorori Electræ deflenti Oresten fratrem pium in patrem Agamemnonem, vel Pyladen, pro quo mortem oppetere cupiebat.

ET TANTVM TRAGICIS VACARE MVSIS) Quæ tantum tristia & luctuosa dant, quod nôrunt omnes, spectacula.

AT TV IVDICIVM SECVTA NOSTRVM PLORA, SI SAPIS Ô PVELLA, PLORA) Pulchrè inuertit primum carmen. Cùm inelegans sis Maximina ridendo, elegantior eris, si me audieris, plorando, Illepidus risus tuus, decoræ lachrymæ.

In Candidum.

XLIII. XVXV.

Venustius: tua, Candide κοινά.

** Creta, Acerra.*
** furiosi cornua tauri,*
** Agenoreas.*

**Candide κοινὰ φίλων, hæc sunt tua, Candide, πάντα.
Quæ tu magniloquus nocte, dieq́ue sonas.
Te Lacedæmonio velat toga lota Galeso,
Vel quam seposito de grege *Parma dedit.
At me, quæ passa est * furias, & cornua tauri,
Noluerit dici quam pila prima suam.
Misit * Agenoridæ Cadmi tibi terra lacernas;
Non vendes nummis coccina nostra tribus.
Tu Lybicos Indis suspendis dentibus orbes:
Fulcitur testâ fagina mensa mihi.
Immodici tibi flaua tegunt Chrysendeta mulli:
Concolor in nostra cammare lance rubes.
Ex opibus tantis veteri, fidoq́ue sodali,
Das nihil, & dicis, Candide κοινὰ φίλων.*

In Candidum & Candido geminos λόγῳ φίλυς, ἔργῳ δ' ἀφίλυς. Primus versus etiam sic legitur.

Κοινὰ φίλων, hæc sunt tua semper Candide κοινά;

Codex Palatinus paullo venustius:

Κοινὰ φίλων hæc sunt; hæc sunt tua, Candide, κοινά.

τὰ τῶν φίλων κοινά.
Cic. Gell. Laërtius.

Κοινὰ φίλων) Hoc verbum lippis & tonsoribus notum, vsurpant iuxta Græci ac Latini, cuius auctorem alij Socratem, alij plerique Pythagoram faciunt, qui non verborum tantum, sed rerum omnium communitatem intrudere conabatur. Quem correxit Epicurus, lege apophtheg. Ex hoc verbo Diogenes ostendit, sapientem virum diuitem esse. *Deorum, inquit, sunt omnia. Deorum autem amici sunt sapientes, & amicorum communia sunt omnia, sapientum igitur sunt omnia.* Sed hæc alij referunt ad Socratem. Seneca hunc locum sibi explicandum sumpsit lib. 7. de benef. c. 4. & eod. lib. c. 12. ad quem amicum lectorem mitto, cui mecum liber communis est.

QVAE TV MAGNILOQVVS NOCTE, DIEQVE SONAS) Tu iactas semper τὰ τῶν φίλων κοινά, & amicis interim nihil largiris.

TE LACEDAEMONIO VELAT TOGA LOTA GALESO) Tu tibi togam è lana Tarentina laudatissima conficis. Plinius *circa Tarentum Canusiumq́ue summam nobilitatem habent*, lanæ nempe. Galesus est agri Tarentini fluuius ad quintum ab vrbe lapidem. De quo Virgilius 4. Georg. Horatius, Liuius lib. 25. eundem alij vocant Eurotam, lege Ortelium.

LACEDAEMONIO) Achiui seu Lacedæmonij condiderunt Tarentum. TOGA) nobili lana Tarentina. Martialis lib. 13.

Nobilis & lanis, & fælix vitibus Aulon,

Ad quem versum plura ibid. TOGA LOTA) quia oues in Galeso fluuio lauabant, ex quarum nobili vellere togæ fiebant, aut vellera ipsa.

** Creta vel Acerra, vide Iunium.*
Retineo primã Scripturam.

VEL QVAM SEPOSITO DE GREGE * PARMA DEDIT) Vel te velat toga Parmensis. SEPOSITO DE GREGE) delecto ex nobiliori vellere Parmensi. Olim Chrysopolis dicta est Parma, ciuitas Italiæ, nota ex retento nomine, & caseo Parmensi & vellere. Mart. 14.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis.

Et libro 5. epigrammat. 13.

AT ME, QVAE PASSA EST FVRIAS, ET CORNVA TAVRI) At ego tegor vilissima toga & lacera, quales sunt pilarum tauris obiectarum. De pilis, hoc est, imaginibus & simulachris hominum, tauris in amphitheatro obiectis, suprà diximus lib. spect. vide plura apud Cœlium Rhod. Forte emendatius hic legas, furiosi, vel furiati tauri.

NOLVERIT DICI QVAM PILA PRIMA SVAM) Compitales pilas hic intelligit. Erant enim vt Sextus Pompeius scribit, pilæ viriles effigies, atque item muliebres ex lana, quæ compitalibus suspendebantur in compitis, quòd esse Deorum inferorum putarent, quos vocant Lares, quibus tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabant, ponebantur, vt essent ijs pilis, & simulachris contenti, viuisque parcerent. Hisce vero imaginibus

nibus nullius omnino pretij vestes circumponebantur. Proinde pannosas etiam quandoque Martialis pilas vocat, vt epigrammatum 10. in Laurum.

Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas:
Nunc postquam desiit ludere, prima pila est.

Sed cur prima pila? Ab harum nempe pilarum similitudine, quasi secundæ prodierunt feris obiectæ. Primæ erant compitales, primæ dictæ, quia in principiis viarum, hoc est, compitis ponebantur. Secundæ, quæ feris obiiciebantur, quæ primulum è stramine fiebant, de quibus suprà. Primipilares, id est, aquiliferi, & primi centuriones nihil ad rem, nec pilæ, columnæ. Plura vide apud Gell. lib. 16. c. 11.

MISIT AGENORIDAE CADMI TIBI TERRA LACERNAS) Tibi Tyrus misit purpureas, & nobiles lacernas. AGENORIDAE) Cadmi Agenoris filij Tyrij, sed Cadmus Theb. Rex fuit, & vrbis Theb. conditor. Alij malunt Agenoreas.

NON VENDES NVMMIS COCCINA NOSTRA TRIBVS) Nummus & sestertius eiusdem sunt pretij. tres nummi sex valent cruciferis. COCCINA) Lacernæ coccineæ, purpureæ.

TV LYBICOS INDIS SVSPENDIS DENTIBVS ORBES) Tu citreas mensas eburneis pedibus possides. LYBICOS ORBES) Periphrasis mensarum, quæ fiebant è citro, qua abundauit Atlas mons Lybiæ. De citreis mensis * alibi copiosius. INDIS DENTIBVS) Pedibus, vt dixi, eburneis. Ebur ex elephanto, qui bellua Indica. ἐλεφαντόποδας τραπέζας. μονοξύλους. * Apoph. lib. 14.

FVLCITVR TESTA FAGINA MENSA MIHI) Pauperum & vicanorum ritu, libr. 1. Ad Frontonem.

Pinguis inæquales onerat cui villica mensas.

Ouid. 8. met. *—Sed erat pes tertius impar,*
Testa parem fecit.

IMMODICI TIBI FLAVA TEGVNT CHRYSENDETA MVLLI) Ingentes mulli tuas lances implent: tu voras in gemmatis catinis opimos mullos, ego in fictili paropside cammarum. CHRYSENDETA) Viri doctissimi explicant vasa crustis aureis illigata, *Ego*, inquit Turnebus lib. 14. c. 3. *vasa gemmata esse puto, quorum gemmæ auro confertæ, & contextæ tenerentur.* Plutarchus in Lucullo id satis indicat. ἐδωρεῖτο χρυσένδετον σμάραγδον, τῶν πολυτελῶν, &c. χρυσένδετον, diceres auro vinctum, auro illigatum. Cœlius ex sententia Martialis Chrysendeton ait esse lancem auro litam. ex Plutarcho smaragdum auro illigatum.

CONCOLOR IN NOSTRA CAMMARE LANCE RVBES) Cammarus græcis ἀστακὸς, vel κάμμαρος, nobis, Meerkrebs. Tu mullos nobiles, ego viles & rubentes cammaros in rubente lance esse cogor. Sic Iuuenalis. Sat. 5.

Aspice quàm longo distendat pectore lancem
Asparagis, qua despiciat conuiuia cauda
Quæ fertur Domino Squilla, & quibus vndiq; Septa
Cùm venit excelsi manibus sublata ministri,
Sed tibi dimidio constrictus cammarus ouo
Ponitur exigua feralis cœna patella, &c.

Tota Sat. huius fere argumenti est.

GREX TVVS ILIACO POTERAT CERTARE CYNAEDO) Tui pueri administri mensæ, elegantia, flore, venustate prope superant Ganymedem. Ganymedes enim Troianus raptus à Iouis alite ad cœlum, Iouis vocatur cynædus, &c.

AT MIHI SVCCVRRIT PRO GANYMEDE MANVS) Ego ipse mihi Dominus & minister, manum pro seruo habeo.

EX OPIBVS TANTIS VETERI, FIDOQVE SODALI, DAS NIHIL, ET DICIS, CANDIDE κοινὰ φίλων) Ex tantis copiis rerum omnium, quas enumeraui modò, nihil omnino, das mihi & antiquo, & fido amico. ἐμφατικῶς, & dicis φίλων κοινὰ, tute tibi solus, vt video, amicus es, cùm tua seruas omnia.

In Sextum.

XXXVI. XLVI.

Emi seu puerum, togamúe pexam,
*Seu * tres, * vt * puto, quatuorúe libras.*
Sextus protinus ille fænerator,
Quem nostis veterem meum sodalem.

* triu. CR.
* pote.
* Computo Heraldus legit Aldus, Velpa-ro.

Ne quid fortè petam, timet, cauetq;
Et secum, sed vt audiam, susurrat;
Septem millia debeo Secundo,
Phœbo quatuor, vndecim Phileto,
Et quadrans mihi nullus est in arca.
O grande ingenium mei sodalis!
Durum est, Sexte, negare, cùm rogaris?
Quanto durius, antequam rogeris.

Auaritiam Sexti argutè, & lepide depingit.

Togam pexam) est recens & villosa. Persius. *—pexusq; togaq; recenti.* Et Martialis infrà.
Pexatus pulchrè rides mea Zoile trita.

Tritæ & pexæ aduersæ sunt. Tritæ apud Festum decotes, id est, detritæ, quasi decutes, defloccatæ sine floccis. Adi Lipſ. lib. 1. Elect. c. 13. à toga pexa pexati. Pexam tamen alij aliter accipiunt, & ἐκτενισμένην exponunt, Marcilium consule ad 1. Sat. Persij.

Sev tres, vt pvto, qvatvórve libras) Libra argenti Romanis X. Philippæis valebat, & centum denarios seu drachmas æquabat, vt Budæus, & qui Budæum sequuntur ex Liuio, Plutarcho, Gellio & aliis ostendunt. Et hæc ratio mihi semper obseruatur in his commentariis. Alij libræ 84 denarios tribuunt, alij 96. drachmas. Georgium Agricolam, Ioannem Marianam, pluresque darem testes si mihi propositum fuisset disputare. Lampridij locum penitus corruptum scias, vbi centum sestertia triginta cum libris confert. Ioannes Mariana pro triginta, legit trecentas libras, qua ratione libra argenti contineret octo Philippicos, 6. Victoriatos, H-S. 1. & numos binos, quorum tres crucifero æstimantur. Idem tamen c. 8. assignat 84. denarios, vnde libra 8. Philippæos & 8. Victoriatos comprehenderet. Alexandrum ab Alexandro hic non adduco super dubio fundamento variæ scripturæ noua genera sestertiorum cudentem. Matthæum Hostum consule lib. 2. c. 11. pag. 366. Sensus carminis est quem Heraldus exponit, cum quo, lego, computo, Alioqui exsensum carmen. Cùm ipse mecum tacitus puto, & exputo trium seu quatuor librarum rationes, veretur Sextus, ne petam à se illas ipsas libras. Sed nihil mutandum putant alij, quod Martialis dixerit, vt puto, quantum memini, nisi fallit memoria.

Fœnerator) Qui fœnerat, occupat pecuniam, quam cum fœnore & vsura recipiat, diues ille Sextus, qui abundat auro.

Qvem nostis veterem mevm sodalem. Ne qvid forte petam, timet, cavetqve) Quod hoc indignius est, quòd notus sodalis, qui non solùm nihil dat mihi, sed timet etiam, ne quid petam, nec petere me sinit, ne dicam impetrare.

Et secvm, sed vt avdiam, svsvrrat) Secum ipse putat rationes suas tacitè, sed tamen, vt exaudiam, tacitus clamat, ne petam.

Septem millia debeo Secvndo, Phœbo qvatvor, vndecim Phileto) *Exempli caussa hic posuit numerum certum pro incerto, septem, quatuor, & vndecim millia, subaudi HS. hoc est 22. millia, HS. quingentos quinquaginta Philippæos.

*lege lib. 4. 37.

Et qvadrans mihi nvllvs est in arca) Deterret Martialem à petitione; quadrans quarta pars assis, 5. efficiunt cruciferum. 4. assem. de hac re suprà lib. 1.

O grande ingenivm mei sodalis! Dvrvm est, Sexte, negare, cvm rogaris? Qvanto dvrivs, anteqvam rogeris) Epiphonema carminis. Hoc est, artificiosè negare. efficere, ne planè petas. O detestabilem auaritiam, tu non solùm amico nihil dones, nec mutuum commodes, sed nec petere permittas, negesque antequam petaris? ὢ πέρας, cum tua amicitia, & sodalitate.

In Neuolum.

XLVI. XXXVII.

Florida per varios, vt pingitur Hybla colores,
Cùm breue Sicaniæ ver populantur apes:
*Sic tua * compositis perlucent † prœla lacernis:*
Sic micat innumeris arcula synthesibus,

* compositis collucent.
* oppositis, suppositis. Aldina editio.
† prata lacernis.

Atq;

Atq; vnam vestire tribum tua vellera possunt,
Apula non vno quæ grege terra tulit.
Tu spectes hyemem succincti lentus amici,
*Prô scelus, & lateris frigora * tuta times.*
Quantum erat, infœlix, pannis fraudare duobus?
** Non * metuas mortem, Næuole, sed tineas.*

* V. trita. Lipsius tute.

* Quod tenuis non te (Quid tenuis?) non te, &c.
* timeas.

FLORIDA PER VARIOS) Argumentum est prope idem 32. ad Candidum. Comparat enim suam egestatem cum amici copiis & opibus. eumque tam parcum dicit, vt vestes amicis inuideat, & tineis potius depascendas relinquat. Vt Hybla vere floret mille depicta coloribus. Ita hic tua vestiaria supellex. Hybla Siciliæ (eadem est Sicania) vrbs, & triplex auctore Stephano, maior, minor, & parua, incolæ Hyblæi. Aiunt & esse montem Siciliæ hoc nomine. Pomponius Sabinus ad 7. Virgilij eclogam, & videtur Martialis insinuare lib. 13. *Cùm dederis Siculis media de collibus Hyblæ.* Domitius idem affirmat, Merula desiderat auctorem.

CVM BREVE SICANIAE VER POPVLANTVR APES) Siciniæ & Sicani multa mentio apud Virgilium, & alios poëtas. Breue ver libant apes, nec enim flores diuturni.

SIC TVA SVPPOSITIS PERLVCENT PRAELA LACERNIS) Maximè probatur hæc scriptura: Appositis, si legas, carmen repugnat; compositis non repudio, sed suppositis propriè; subiiciuntur enim prælis, vt libri solent aut vuæ. summa cura veteribus erat, in componenda veste, maximè toga. Senecam adi lib. 1. de Tranquill. vitæ. c. 1. PRAELA) Prælum trabs, qua vuæ calcata, aut oliua premitur à premendo vocatum, quasi pressorium. Seruius Isid. Sunt præterea instrumenta pressoria, quibus chartarij & typographi vtuntur. Plinius lib. 13. cap. 12. de chartis. Ita hoc loco accipiuntur præla pro tabibus, aut trabulis, quibus premuntur vestes. Poëta ergo sub prælis, inquit, tuis tot apparent lacernarum colores, quot genera florum in Hybla. Hic lacerna pro quauis veste, species pro genere. Lege plura de toga pressa apud Marcilium ad Sat. 5. Persij.

SIC MICAT INNVMERIS ARCVLA SYNTHESIBVS) Idem dicit: & in arca, & in prælis infinitas vestes habes. SYNTHESIBVS) Primus hic locus de synthesi, quæ recurret millies. Videndum, quod genus vestis, quæ forma, quis vsus. Synthesis græca vox est, quam rectè compositionem interpreteris. Accipitur nonnunquam pro veste tota, in vestiario composita, vt hoc loco. Alias pro certo genere. Bayfius esse vestes viliores affirmat, Cœlius indumentum vile & seruile. Sed aliter disputat Lipsius lib. 1. Satur. cap. 2. Primum vocat vestem cœnatoriam. deinde forma Pallij, tertiò non vilem, sed nobilem equitumque tantum & senatorum, & lautiorum hominum. Postremò non Saturnalibus tantùm, sed omnibus cœnis vsitatam, vestemque domesticam, semper purpuream coccinamúe, fuisse, quam Persius lænam hyacinthinam, Plautus Malacum, Martialis pallium vocitant. Quæ cùm grauissimis scriptorum testimoniis stabiliat, ab eius sententia non puto discedendum. Quod autem de quinque diebus Saturnalium dicitur, intellige per eos dies non in cœna, sed extra etiam vsurpatam synthesim, quod aliàs nefas. Plura lib. 14. ep. 1.

ATQVE VNAM VESTIRE TRIBVM TVA VELLERA POSSVNT, APVLA NON VNO QVAE GREGE TERRA TVLIT) Denique tanta tibi copia vestium, vt integram tribum, hoc est, vt innumeros vestire possis. APVLA) (vnde Apulus incola) Regionem Italiæ describit, Plinius lib. 3. cap. 11. Abundabat nobilissimis villo ouibus. Martial. lib. 14.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis.

Et Plinius. *Apulæ lanæ breues, nec nisi pænulis vtiles.* NON VNO) de multis & variis gregibus adfert tibi Apulia vestes.

TV SPECTAS HYEMEM SVCCINCTI LENTVS AMICI, PRÔ SCELVS, ET LATERIS FRIGORA TVTA TIMES) Cùm abundes veste, pateris tamen me clientem, & amicum pauperem frigere, & ipsemet præ auaritia prope frigore interis, nec tuum latus tegis, stulte cui seruas tot testes, mauis dare tineis, quàm tibi & amico? Hæc primùm occursabat sententia: sed altera probatur, vt *lateris* pro *lateronis* accipias, pro eo nempe, qui latus cingebat, vt Næuoli Martialis officij caussâ, & clientes patronorum. Mens ergo hæc, vt Lipsius exponit. Adeò amicus tuus Næuole friget, vt tuipse vereri posis, ne frigus eius ad te permanet. Sanè non à frigido ingenio hæc interpretatio. Legant alij tuta, alij trita, neutrum conuenit. *tûte* Lipsius. Trita tamen tres mss. habent, & propugnat Gruterus in notis. Mihi Lipsius potior.

QVANTVM ERAT, INFŒLIX, PANNIS FRAVDARE DVOBVS? QVID R. N. T. NAEVOLE, SED TINEAS) Hæc scriptura vel potius litura placet. Quid erat si duas mihi vestes donasses? non tibi eas eripuisses, sed tineis, quæ illas absument. Altera lectio habet (*ne metuas mortem*) sensus erit. Non est, quòd timeas, ne frigore pereas, sed potiùs time tineas (QVID,

RENV-

RENVIS?) NON TE, NAEVOLE, SED TINEAS. Ita emendauit Lucas Fruterus lib. 1. Verif. c.9. Iocatus est in hunc ferè sensum Statius. Sil. Ludo Satur. vbi enumeratis omnibus, quæ apophoreti nomine donarentur amicis, tandem ad minima gradum faciens ludit,

Quantum vel dare cereos nitentes,
Cultellum, tenuesúe codicillos?
Ollares, rogo, non licebat vuas
Cumano patinas in orbe tortas,
Aut vnam dare synthesin (quid horres?)
Alborum calycum atq; cacaborum.

Plura super his, & Martiale Fruterus.

Ramiresius legit, Non metuas, non te, Næuole, te timeas. Sensu expedito. Quantum erit duobus pannis seu vestibus fraudare non tam teipsum (ne metuas) quam tineas, quibus arrodendas relinquos.

Ad Rufum.

XLVIII. XXXVIII.

*Coponem melius.

**Cauponem, laniumq́;, balneumq́;,*
Tonsorem, tabulamq́;, calculosq́;,
Et paucos, sed vt eligam, libellos:
Vnum, non nimium rudem sodalem;
*Hæc præsta mihi Rufe, vel * Bitontis,*
Et thermas tibi habe Neronianas.

* Bitonti.

CAVPONEM, LANIVMQVE, &c.) Vitam quietam & modicam in loco etiam obscuro præfert vrbanæ & lautæ. Quas desiderem opes, audi. Cauponem & lanium ad victum; balneum & tonsorem ad corpus curandum, calculos ad animum relaxandum, libellos ad studium selectos.

ET PAVCOS, SED VT ELIGAM LIBELLOS) Paucos, sed optimæ notæ libros. sodalem amicum, & seruum doctum, & eruditum.

HAEC PRAESTA MIHI, RVFE, VEL BITONTIS) Hanc supellectilem si mihi vel Bitontis (quamuis vili, obscuro & contempto oppidulo Apuliæ) suppeditaris. Bitonti legunt alij vti & lib.4.ep.55. Bituntos seu Bitontos, vbi alias Britannos scribitur. Iacobus Bononiensis Annot.c.8. emendat Bisuntos quod oppidum est Hispaniæ apud Ptolomæum.

ET THERMAS TIBI HABE NERONIANAS) Ridebo luxum, vel delicias Romanas. Habeas tibi quantum insumtum est in thermas Neronianas.

THERMAS NERONIANAS) Principatum Neronianæ in vrbe tenebant. Martialis.

Quid Nerone peius,——
Quid thermis melius Neronianis?

Erant inter Pantheonis, & Longobardorum plateas post ædem S. Eustachij Reg. 9. quæ & Circus Flaminius P.V. Marlianus.

In Maximum.

LIII. XXIX.

Vis fieri Liber? mentiris, Maxime, non vis:
Sed fieri si vis, hac ratione potes.
Liber eris, cœnare foris si, Maxime, nolis:
Veientana tuam, si domat vua sitim:
Si ridere potes miseri chrysendeta Cinnæ:
Contentus nostra si potes esse toga.

* * *

Hæc

Hæc tibi si vis est, si mentis tanta potestas,
*Liberior * Partho viuere rege potes.*

* *Vt maximè domini reges, ita maximè serui Parthi, Seneca Parthicam seruitutem alicubi de Ben. nominat. vel Persicam potius.*

VIS FIERI LIBER?) Docet libertatem consistere in victu & cultu tenui, sed non alieno. LIBER ERIS, CŒNARE FORIS SI, MAXIME, NOLIS) Qui cœnant foris, libertatem vendunt illis, apud quos cœnant. Parmenio.

Ἀρκεῖ μοι χλαίνης λιτὸν σκέπας, οὐδὲ τραπέζαις
Δουλεύσω—— & in clausula extrema.
——οὐδ' ὀλίγης δαιτὸς ἐλευθερίην.

Et Lucilij. Μὴ σύγ' ἐπαλλοτρίης ὢν τροφῆ.

Et nescio cuius alterius. Ὦ γαστὴρ κυνόμυια, δι' ἣν κόλακες παράσιτοι.
ὠμοῦ πωλοῦσι σιτομὸν ἐλευθερίης.

Huc referendum apophthegma de Diogene & Callisthene philosopho, quem cùm multi fœlicem prędicarent, quòd apud Alexandrum apparatu splendido exciperetur. Imò, inquit, Diogenes infœlix est, quòd illi prandendum cœnandumque sit, cùm Alexandro visum est. Nihil enim putabat beatum, quod non cum libertate coniunctum esset.

VEIENTANA SI DOMAT VVA SITIM) Veientana & Vaticana vina odit reiicitque Martialis lib.3. de Veientano. In Inuitatorem.

Veientana mihi misces, tibi Massica potas,
Olfacere hæc malo pocula, quàm bibere.

Et alibi de Veientanis rubellis. De Vaticano lib.1. e. ad Tuccam.

Quid te, Tucca, iuuat vetulo miscere Falerno
In Vaticanis condita musta cadis?
Quid tantum fecere boni tibi pessima vina, &c.

Ergo, si potes bibere Veientanum vinum, liber eris.

SI RIDERE POTES MISERI CHRYSENDETA CINNAE) συνεκδοχικῶς chrysendeta pro opibus. Si contemnere potes, & irridere diuitias, vt Diogenes ille Cynicus Alexandrum, & Crœsum lib.1. Anthol. quod epigramma Ausonius aliquando expressit.

Effigiem Rex Crœse tuam ditissime regum.
Vidit apud Manes Diogenes Cynicus.
Constitit, vtque procul, solito maiore cachinno
Concussus dixit, quid tibi diuitiæ?

Chrysendeta, quæ sint, iam suprà ep.32. docuimus. MISERI) miseri sapientibus iudicantur potentes, & potentibus seruientes. Elegans ea de re dictum est Diogenis in Apophtheg. Alexander Macedo miserat Epistolam, ad Antipatrum per quendam nomine Athliam. cùm id temporis adesset Diogenes, Cynico more dixit. Athlius ab Athlio per Athlium ad Athlium. ἄθλιος Græcis est miser.

CONTENTVS NOSTRA SI POTES ESSE TOGA) Trita. qualem dicit se Martialis habuisse lib. hoc ep.58.

Pexatus pulchre rides mea, Zoile, trita.

Et lib.3.e.36. *Hoc merui Fabiane, toga trita que meaque.*

HAEC TIBI SI VIS EST, SI MENTIS TANTA POTESTAS, LIBERIOR PARTHO VIVERE REGE POTES) Si tam excelso es animo, vt prisci fuere Philosophi, qui aurum etiam abiecere. PARTHO REGE) Quia nulli alteri subiecti erant, se seque magnos reges, & Reges regum appellabant. Plutarchus in Pompeio, Suetonius Calig. c.5. Dio in Augusto. Alexa. Neapol. lib.1.c.28. Quodlibet enim impunè facere Rex potest, vt ait Sallustius; quod quidem singulari quadam licentia autores Regi Parthorum factitatum scribunt, vt Herodotus tradit. Lex est, inquit, qua licet Parthorum Regi facere quidquid libet. Plura de hoc Iacobus Bononiensis. cap.8. Annot.

Ad Sextum.

XL. LV.

Vis te, Sexte, coli: volebam amare,
Parendum est tibi: quod iubes, colêris.
Sed si te colo, Sexte, non amabo.

Aequalitatem & familiaritatem inesse docet meræ amicitiæ. COLI) quod est inæqualium, potentiores enim coluntur à tenuioribus, æquales inter se familiariter amant: & notum est verbum, Aequalitas amicitiæ.

SI TE COLO, NON AMABO) quia non poteſt amor cum timore miſceri. Coniunctus eſt enim quidam metus, qui non amorem, ſed odium creat. Hinc inter inæquales fortuna, ſtatu, conditione, vix vnquam vera amicitia; inferiores enim niſi colant ſuperiores, videntur contra officium facere. Vrbanè Auguſtus exceptus à quodam (vt nulli ferè negabat) perparca ac pœnè quotidiana cœna, cùm à conuiuatore dimitteretur, hoc illi tantùm inſuſurrauit, *non putabam me tibi tam familiarem*. Macrob. Apophtheg. Xiphilinum de Traiano, Sidonium lib. 4. epiſt. 4. Plutarchi Alexandrum de Cratero & Hephæſtione lege.

** De Micropſycho.*

* In fictum diuitem.

LVII. XLI.

Hic, quem videtis greßibus vagis lætum,
Amethyſtinatus media qui ſecat ſepta;
Quem non lacernis Publius meus vincit,
Non ipſe Codrus alpha pœnulatorum,
Quem grex togatus ſequitur, & capillatus,
Recensq; ſella, linteisq; lorisq;:
*Oppignerauit ad * modò Claudij menſam*
Vix octo nummis annulum, vnde cœnaret.

** Claudi modo menſam.*

Inſcriptio continet argumentum. & notat Saufellum equitem ad incitas redactum.

GRESSIBVS VAGIS) graphicè deſcribit Sycophantæ tardum & magnis, & amplis paſsibus inceſſum, VAGIS) etiam incertis expone, hoc eſt, temerè nunc huc, nunc illuc graditur.

Beylbraun. AMETHYSTINATVS) Amethyſtus gemma violacei coloris, dicta Plutarcho teſte, quòd arceat temulentiam. Inde Amethyſtinæ veſtes, quæ gemmæ, ſeu lapidis colorem referunt. ad genera purpurarum refertur. Bayſius cap. 3. de veſtibus, & Antonius Thyletius de coloribus, pluresque alij.

AMETHYSTINATVS) ornatus amethyſtinis veſtibus, ſicut Coccinatus, togatus, Bæticatus, Leucophæatus, nec enim puto hîc Amethyſtinatus dicitur ſicut Sardonichatus, vt intelligitur ille, qui Sardonychem gemmam geſtat, ſed qui Amethyſtinam veſtem.

—MEDIA QVI SECAT SEPTA) Ardelio ille, der Gaſſentretter. Septa erant, in quibus populus R. ſuffragia ferebat. De his ſupra copioſius e. 9. dictum. MEDIA) velut princeps & Imperator. SECAT) quia media dixerat, rectè ſubiungit ſecat, metitur enim & quaſi diuidit viam, omnia ad faſtum exprimendum apta.

QVEM NON LACERNIS PVBLIVS MEVS VINCIT) Qui pauperior eſt Publio & Codro. aut qui habet æquè tritas & viles veſtes, ac Publius & Codrus. An Publius eſt ille, de quo libro 1. in Iſſa.

NEC IPSE CODRVS ALPHA PENVLATORVM) Hoc vincit Codrus. haud meliores habet pœnulas ac Codrus, nec Codrus meliores Amethyſtinato. Sed quomodo Amethyſtinatus? quia Amethyſtinæ non erant fictitij illius equitis Saufelli, ſed conductæ duntaxat, vt hodiè conducuntur à Iudæis.

ALPHA PŒNVLATORVM) Intellige principem pauperum. Alpha in ordine primum ſignificat, ſeu primus ſit inter diuites, ſeu pauperes, ſeu doctos, ſeu indoctos: vt ω vltimum. Vnde prouerbium α pœnulatorum. Eratoſthenes apud Themiſtium, βῆτα τῶν φιλοσοφούντων dictus eſt. Apud S. Ioannem Chriſtus ſe, Α, appellat & Ω. primum & vltimum. CODRVS) De hoc eodem Codro eſt illud Martialis lib. 5. e. 27.

Quod Alpha dixi, Codre, pœnulatorum
Te nuper, aliqua cùm iocarer in charta,
Si fortè litem mouit hic tibi verſus,
Dicas, licebit, beta me Togatorum.

Lipſ. lib. El. 1. cap. 3. Pœnulam pullam ſerui geſtabant in cultu quotidiano. Deinde domini cùm iter facerent. Cicer. pro Milone. Poſtremo verò paſsim omnes. Præſertim verò pauperes. Lipſius lib. El. 1. cap. 13. Bayſius. Et adagium, Codro pauperior. Et hîc pœnulam pro paupere ſumi certum eſt. nam Codrus poëta pauperrimus, cuius ſupellectilem deſcribit his verſibus Iuuenal. Sat. 3.

Lectus erat Codro Procula minor, vrceoli ſex
Ornamentum abaci, nec non & paruulus infra

Cantha-

Cantharus,& recubans sub eodem marmore Chiron.
Iamq; vetus Græcos seruabat cista libellos,
Et diuina opici rodebant carmina mures
Nil habuit Codrus,quis enim negat?——

QVEM GREX TOGATVS SEQVITVR ET CAPILLATVS) Hoc non ad Codrum, sed Saufellum. GREX TOGATVS)clientes officiosi & albati; conducti,capillati serui,mallem pueros interpretari,qui Martiali sæpius capillati.

RECENSQVE SELLA, LINTEISQVE, LORISQVE) Lecticis primùm gestabantur honestiores,deinde Imperatorum temporibus sellis,eisque vel laxioribus,vel angustioribus, pro cuiusque fortuna,& primum apertis,dein,vt fœminæ,clausis. Lege Lips.Elect.lib.1.c.14.accuratissimè de sellis disputantem. Linteis) quibus sellam velabant: sic enim suspicor; nisi forte ornatus caussa vsum linteorum introductum dicas. LORISQVE) i. Vinculis, quibus lectica colligabatur. Gracchus. *Vbi audiuit,lecticam deponi iussit: stuppis,quibus lectica deligata erat,vsq; adeò verberari,dum animam efflauit.* Lipsius auctor huius explicationis.

OPPIGNERAVIT AD MODÒ CLAVDII MENSAM, VIX OCTO NVMMIS ANNVLVM, VNDE CŒNARET) Deposuit apud Claudium fœneratorem (& Collybistam) siue Trapezitam annulum pignoris loco,vti mutuos octo nummos acciperet, quibus cœnam compararet,adeò in speciem diues,re miser & egenus erat. Alij legunt, ad Claudi modo mensam. *Extrema egestatis index Iuuen. Sat. 2.*

In Zoilum.

XLII. LVIII.

Pexatus pulchrè rides mea, Zoile, trita,
Sunt hæc trita quidem, Zoile, sed mea sunt.

Idem argumentum superiori. Zoilus lautior Martiale, sed alienis plumis tectus erat, aut suam pexam furatus sit. PEXATVS) à toga pexa,id est,villosa,pexati dicuntur, qui pexam gestant. de pexa suprà lib.hoc epig.33. vbi Lipsij sententiam adduximus. hîc adde Turnebum, si placet. *Vestes,* inquit, *illæ pexæ sunt,in quibus nec stamen,nec subtegmen apparet,eminente & operiente villo: nam in quibusdam licet numerare licia,vt in quibus textis & tramis lana est pilo propior vt istrianis.* TRITA) vestimenta, togam,& lacernam vsu attritam. SED MEA SVNT) tu conductitias tantum habes vestes, ego non alienam,ita ego ditior,nec pexam,nec tritam habes, quæ tua sit. De Zoilo aliâs plura.

De cœnatione micæ.

LIX. XLIII.

Mica vocor, quid sim, cernis? Cœnatio parua,
Ex me Cæsareum prospicis ecce tholum.
Frange toros: pete vina: rosas cape: tingere nardo:
*Ipse iubet mortis te * meminisse Deus.* ** dememinisse.*

Laudat Domitiani Diætam,siue cœnaculum aureum, & hortatur amicos auctore principe ad viuendum. MICA VOCOR) Fuit Mica aurea secunda regione vrbis P. V. Sextus Rufus ead.reg.laudat eandem Eusebius in Chronico Anno Christi XC. Domitiani, IX. Olymp. CC. XVII. vbi simul omnia Domitiani opera compendio refert, vt immerito Domitius à quibusdam reprehendatur quasi Eusebium Micæ aureæ falso testem adduxerit. Reperio apud scriptores varia cœnaculorum cognomina. Strabo tradit Alexandriæ ab Antonio Triumuiro ædificatam diætam regiam,quam Timonion appellauit,in qua post Actiacam pugnam vitam Timoniam,solitariamque ageret. Aliam Romæ in Vita Claudij diætam vocat Tranquillus Hermæum. Lampridius ab Alexandro Imperatore Romano in Regia seu palatio diętam scribit dictā Mammeam,quod mater Mammea vocaretur. Plutarchus Luculli diætam Apollinem cognominatam ait. Vbi summo impendio parabantur conuiuia. Vnde celebratissima est illa vox, *Cœnatur in Apolline.* Ita diæta Domitiani ab operis paruitate vocatur Mica, quam præter Eusebium videtur insinuare Plutarchus in Poplicola: *At,* inquit, *quibus facit Capitolij magnificentia admirationem, hi vnam si in Domitiani domo videant porticum,vel basilicam,vel balneum,vel pellicum diætam: cuiuscemodi est Epicharmi ad gurgitem dictum. Homo benignus es,habes morbum, gestis tu largiens: consimile quid ad Domitianum coguntur dicere. Non tu quidem religiosus,nec magnificus es: morbo teneris,gaudes, cùm in ædificia omnia profundas: qui,vt Midas ille, omnia tibi aurea fieri,& gemmea cupis.* Vides dici diætam,& legis omnia fuisse au- *Luxus Domitiani ex Plutarcho.*

rea & gemmea. Aliam diætam condidit Domitianus in qua περίδειπνον seu silicernium dedit Senatorij, ordinis viris, hoc est, funebres epulas de quibus in hæc verba Xiphilinus ex Dione: Qua ex re non pauci in graues morbos inciderunt, & mortui sunt. Itaque populo nocturnum epulum dedit, eius consolandi causa. Noctu enim sæpe exhibebat certamina; interdum verò & nonas & mulieres committebat. Vtque plebi eo tempore, ita post primorib. Senatorij & equestris ordinis conuiuium in hunc modum fecit. Apparauit ædes nigerrimas ex omnibus partibus: erant enim atra laquearia, parietes ac pauimentum; in eoque sedes nudæ eodem modo collocatæ erant. Quibus paratis rebus, eos de nocte introduci iubet absque comitibus: ac primum omnium iuxta vnumquemque columnam collocat, factam instar sepulchri, in quo nomen eius scriptum erat; pendebatque de ea lychnuchus paruus, vt assolet in monumentis: tum nudi pueri, atramentoque obliti, tanquam spectra quædam ingrediuntur, ipsosque horribili saltatione circumeunt; eoque facto ante pedes ipsorum consistunt; ad extremum, omnia quæ in exsequiis mortuorum adhiberi solent, in vasis eodem modo eis apposita fuerunt. Quas ob res quisque maxime reformidare cœpit & perhorrescere; quod se iam expectarent interfectum iri; præsertim quod cæteris magnum silentium erat, quasi iam mortui essent, quodque Domitianus sermonem habebat de iis rebus quæ ad mortes, quæue ad cædes pertinerent. Tandem verò illos dimittit, præmissis famulis ipsorum qui in vestibulis ædium remanserant. Cumque præparasset alios incognitos homines, à quibus domum reducerentur, vehiculis & lecticis datis, iis metum multo maiorem incussit. Iam quisque domum venerat, iamque respirare quodammodo cœperat; cum nuntiatum est, nonnullos ab Augusto venire. Quæ ex re eis mori omnino spectantibus, ab vno horum oblata est columna argentea; ab altero aliud quidpiam, ab alio vas ex iis quæ in cœna apposita fuerant, quę erant pretiosissima: postremò, puer ille qui ante dęmonem repræsentauerat, vnicuique lotus & ornatus oblatus est: eoque pacto illi totam noctem magno timore perculsi, munera acceperunt. Et Domitianus hos triumphos egit, vel, (vt vulgo loquebantur) exsequias eorum qui in Dacia Romæque mortem obierant.

Cœnatio parva) Iam suprà diximus lib. 1. ep. ad Gallum cœnationem, & cœnaculum eam habere vim, hoc est, locum esse, vbi cœnaretur. Obserua tamen ex Valla, discrimen quoddam in cœnaculo & cœnatione. *Cœnaculum*, inquit lib. 4. c. 22. *locus ad cœnandum in loco superiori; cœnatio locus ad cœnandum, sed in imo potius. Iuuenal.—& algentem rapiat cœnatio solem. Veruntamen cœnaculum, non tam pro loco cœnandi, quàm pro parte domus superiore accipitur, quæ frequenter hospitibus ad habitandum locari solet, qui totam domum conducere non possunt, & parte inferiore, siue illa taberna, siue officina sit, non habent opus. Non est dubium, &c.* Sed accipe quid propriè diæta. Iurisprudentibus diæta est habitatio in hortis amœnitatis & voluptatis caussa extructa, l. 43. §. 1. D. de leg. 1. l. 13. §. vlt. Has Lampridius zetas appellat more Græcorum Aeolica dialecto, quæ pro δ, ponit ζ. vt ζιαβάλλω pro διαβάλλω. vnde Zætarius item diętario est, & S. Castulus Diocletiani diætarius, qui diætam seu zetam curabat. Ita ζάβολος pro διάβολος. In ædibus pro ipsis cœnaculis accipitur; apud * medicos pro certa lege & ratione victus; apud Græcos pro diurno quoque victu: est enim ἡ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τροφή. legendus Cœlius Rhodig. lib. 12. c. 18. Priss. de signif. verb. verbo *diæta*. alij.

* *Vnde medicina diætetica apud Celsum.*

Ex me Caesarevm prospicis ecce tholvm) Vel Capitolium, vel Flauiæ gentis templum, si tamen tum ædificatum erat, vel ædes Cæsaris. Templum autem Cæsaris ex hoc loco, vel cùm me vides, ex magnificentia coniectas opus esse Cæsaris. An neque capitolium, nec templum Cæsaris, nec Flauiæ gentis poëta hîc intelligit, sed tholum interiorem ipsius micæ, à quo pendebat cranium, quod conuiuas mortis admonebat, vt eo largius, & indulgentius viuerent, ac potationibus voluptatibusque asiduè vacarent? Tholvs) *Tholus*, inquit Philander ad 4. Vitruuij. *est ædificij camera. quæ altius crescens rotunda forma in fastigiatum cacumen desinit, à quo πάνθειον θολοειδὲς ὄν, scripsit Dion lib. 53 Re enim vera Pantheum est hemisphærio tectum, hoc est, circulata camera, inq; medio hemisphærio lumen ad circinum factum. Aliâs est testudinis vmbilicus, id est, veluti scutum in medio tecto, quo trabes omnes conueniunt, vbi dona suspendebantur auctore Seruio. 9. Æneid.* Varro de re rustica tholum dixit, *ædificium rotundum columnatum, duplici columnarum ordine, inter quas retibus pro parietibus obiectis, aues omne genus maximeq; cantatrices nutriebantur.* Plura habes apud Philandrum loco d. Vitruuium lib. 7. cap. 5. vbi tholos appellat tholorum rotunda tecta, aut potius tholos rotundas cameras, in tecta rotunda desinentes; An Mausoleum Augusti? vt Ramiresius interpretatur, & probat ex versu Martial.

Iam vicina iubent nos viuere Mausolea
Cum doceant ipsos posse perire Deos.

Non displicet hæc enarratio.

Frange toros) Auctore Cæsare, viuamus, potemus, ludamus, priusquam abeamus. Torus hoc loco pro lecto ipso capitur, in quo cœnaturi accumbebant. qui propriè torus fuit, vt suprà ep. 11. exposuimus. Frange toros) asiduus accumbe, vt vsu diurno nocturnoq; frangatur, aut, vt alij, accumbendo disturba, vt lectus compositus solet turbari, cùm itur cubitum, aut cubitu surgitur. Simile est illud 1. Anthol. Palladæ.

Palla-

Palladæ. Ἔσθι πῖνε μύσας ἐπιτήδειον ἢ ὧδ' ἔοικε.

Et eiusd. Ρίψας γόνυς, μὴ κάμνε, πόσον χρόνον ἐνθάδε μίμνεις;

PETE VINA) pota Græco more, maioribus posce poculis, græcare, ROSAS CAPE) coronati bibebant veteres, quod mille locis Martialis, & mille auctores Græci Latinique loquuntur. lege Anthol. c. 47. l. 2. TINGERE NARDO) vngaris. De nardo vide lib. 13. e. 51. *Texta rosis fortasse tibi vel diuide nardo.*

Multa super rosis hoc loco, & coronis Heraldus.

IPSE IVBET MORTIS TE MEMINISSE DEVS) Domitius ex manu S. Iacobus Cuiacius. docent legendum dememinisse, id est, obliuisci, mortis futuræ & imminentis. Communis scriptura, te meminisse. Ipse Deus Cæsar Domitianus extructa aurea diæta, monet, vt præsenti vita fruare & vtare, nullamque horam (vt Martialis & alij iubent) à iocis & voluptatibus abire patiaris. Planè fuit illud Epicurei porci lib. 2. Anthol.

Viue memor lethi, &c. Extremumque tibi semper adesse puta.

Ἤθελον ἂν πλουτεῖν ὡς πλούσιος ἦν ποτε Κροῖσος
Καὶ βασιλεὺς εἶναι τῆς μεγάλης Ἀσίης.
Ἀλλ' ὅταν ἐμβλέψω Νικάνορα τὸν σοροπηγὸν
Καὶ γνῶ πρὸς τί ποιεῖ ταῦτα τὰ γλωσσόκομα
Ἀντλῶ τὴν πᾶσαν, καὶ τῇ κοτύλαις ὑποβρέξας
Τὴν Ἀσίαν πωλῶ πρὸς μύρα καὶ στεφάνους.

De oscillo, σωμάτιῳ προσωπείοις, copiosè Ios. Scal. ad Ausonium.

Eiusdem ferè argumenti sunt illa lib. 2. cap. 42. καὶ πῖνε καὶ τέρπου, &c. & μὴ μύρα μὴ στεφάνους, & Anacreontis, ἐμοὶ μέλει γέρω, &c. τὸ δ' αὔριον τίς οἶδε. Et Palladæ, πῖνε καὶ εὐφραίνου, &c. & alia pleraque. Sed omnium optimè exprimit distichon illud. Ἠπλοχῶν χαρίεσσα, &c.

Extremum est hoc. Πῖνε, λέγει, τὸ γλύμμα, καὶ ἔσθιε, καὶ περίκεισο.
Ἄνθια τοιοῦτοι γινόμεθ' ἐξαπίνης.

Scal. Auson. lect. lib. 2. cap. 25. plura ex Ausonio & aliis.

Et Aegyptij ceream in conuiuio circumferebant mortis imaginem, vt conuiuæ de morte admoniti largius se inuitarent, genioque suo benignè facerent, *quòd animam vnà cum corpore putarent nonnulli interire. Apud Arbitrum in Trimalcionis conuiuio idem lego. *Potantibus ergo & accuratissimè nobis lautitias mirantibus, laruam argenteam attulit seruus sic aptam, vt articuli eius vertebræque locatæ in omnem partem flecterentur. Hanc cum super mensam semel iterumque abiecisset, & catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adiecit.*

Heu heu nos miseros, quàm totus homuncio nil est
Sic erimus cuncti, post quam nos auferet orcus.

* Herodotus de Aegyptiorum institutis.
Inscriptio vetus ead. Amici, dum viuimus, viuamus.

In* Taurum.

XLIV. LXIV.

* Laurum.

Dum modò caussidicum, dum te modò Rhetora fingis,
Et non decernis, Taure, quid esse velis;
*Peleos & Priami * transit vel Nestoris * ætas,*
Et fuerit serum iam tibi desinere.
Incipe, tres vno perierunt rhetores anno,
Si quid habes animi, si quid in arte vales.
Si schola damnatur, fora litibus omnia feruent:
*Ipse * potest fieri Marsya caussidicus:*
*Eia age, rumpe moras. quo te * spectabimus vsque?*
*Dum, * quid sis, dubitas, iam potes esse nihil.*

* transis, transiit.
* annos.
* potes.
* sperabimus.
* quis.

Taurum vel Laurum ἀπρεπέαλον contemnit, nec Rhetorem, nec Caussidicum esse contendit. Qui temporibus Martialis & paullò antè Martialem Caussidici, patroni, aduocati vocabantur, Ciceronis æuo Oratoris nomen amplius & augustius ferebant. Primus dicitur flexisse ab illa vetere dicendi via directa, Cassius Seuerus quasi parens Caussidicorum, & nouæ eloquentiæ nouus magister. Quinctil. in de Oratoribus dialogo. Caussidicus autè à Rhetore differt, vt Rhetor & Orator. Rhetor est is, qui præcepta, artemque dicendi tradit. Caussidicus & Orator præceptis vtuntur, vsuque ipso eloquentiam exercent in foro & in iudiciis. QVID ESSE VELIS) Caussidicus, an Rhetor, an vterque, an neuter, an nihil. Apuleius Apol. prima pro seipso, Caussidicos ait dictos quod cur quæque facta sint, caussas expediant.

PELEOS ET PRIAMI* TRANSIT VEL NESTORIS* AETAS) Iam prope centum, imo trecentos deliberas annos, vtrum te foro vel scholæ velis applicare. Vere Seneca: Plerosque nihil

* transis.
* annos.

De breu. vita. hil certum sequentes vaga & inconstans & sibi displicens leuitas per noua consilia iactauit. Quibusdam nihil in quo cursum dirigant, placet, sed marcentes, oscitantesque fata deprehendunt. PELEOS) Miror, quid hic enumeret duos Pelios Domitius, cum nihil hic de Peliis, sed de Peleo Aeaci Iouis nepote patre Achillis agatur. De quo præter poëtas scribunt & Historici. Pausanias in Corinthiacis, Diodorus Siculus lib. 4. & alij. Quot annos vixerit, nihil hactenus memini legere. PRIAMI) Priami senectam describit Virgil. 2. Aenid.

Arma diu senior desueta trementibus æuo, &c.

Eodem libro refert æquæuum fuisse Anchisæ. NESTORIS AETAS) nonaginta, vt multi, trecentos, vt Ouidius docet, vixit annos. de hoc lib. 1. accuratius. SERVM IAM DESINERE) Oportebat, inquit, iam pridem desiisse vel Oratoriam, vel Rhetoricam, cùm tu adhuc hæres, quod genus artis velis amplecti. Iam in ea es ætate, vt videri possis serius desinere quàm incipere. INCIPE TRES VN. PERIE. RHET. AN.) Iam incipe, quia præstantissimi Rhetores extincti sunt, & tu quamuis ἐκ πολλῶν, tamen aliquo numero esse poteris. Qui fuerint ij tres Rhetores, & quo anno perierint quæro, nec tamen opere magno quærendum puto. Atestinum, & Ciuem extinctos nominat lib. 3. 38. Egit Atestinus caussas, & Ciuis, laudat & Iuuenal. Sat. 7. Paullum tenuem. Cossum & Basilum. Fuit & Matho eod. tempore Caussidicus, vt alios taceam, inter quos princeps Regulus. SI QVID HABES ANIMI, SI QVID IN ARTE VALES) accingere vel ad docendum, vel dicendum, si quid didicisti. SI SCHOLA DAMNATVR) si Rhetoris officium recusas. FORA LITIBVS OM. FERVENT.) In tribus potissimum foris caussæ agebantur, vt docet Martialis, & alij cum hoc scriptores. *Atq; erit in triplici par mihi nemo foro*, imo quatuor, vt Plinius in epistolis docet, & nos infrà monebimus. IPSE POTEST FIERI MARS. CAVSID.) Facilè est hodie fieri Caussidicum, quibus nil est rudius, immò iam propè ipse Marsya, possit agere caussas, dummodo loqui possit. Erat statua in foro, de qua Suetonius, & alij. Alter sensus non sine sensu acutiore. Tam frequentes aguntur caussæ, vt Marsyæ statua in foro sita potuerit addiscere artem dicendi quamuis saxea. Lege Lipsium lib. 3. antiq. lect. Ad Marsyæ statuam Romani vadimonia obibant Porphy. ad Hor. *obeamus Marsya*, Senecam lege 6. de Benef. Plin. lib. 21. c. 3. De eod. Marsya lib. 10. ep. 62. Gestabat Marsyas manu funem, quo litigatoribus improbis suspendia minabatur. Plin. lib. 35. c. 10. Sidonius carm. 13. scribit Marsyam indoctis poëtis minitari, immò poëtis omnibus laqueum & suspendium ominari, odio nempe Phœbi.

Marsyaq; timet manum ac rudentem,
Qui Phœbi ex odio vetustiore,
Nunc suspendia vatibus minatur.

Sic Palatinus codex habet. alij tamen retinent spectabimus, *simplex pro composito. Quid si legas,* exspectabimus.

EIA AGE RVMPE MORAS) Malo sperabimus (quàm spectabimus) quòd expectandi vim habet. qui enim sperat, expectat. Quamdiu nos tenes? ecquando tandem eris vel Rhetor, vel Orator, vel nihil? NIHIL) non insulsè etiam ad rogum, & cineres, id est, mortem, quæ ad nihil redigit corpus, referuntur. Antequam deliberes, quid esse velis, vita te deficiet. Lege sis Quintil. lib. 12. c. 6. Epict. c. 26.

In Saletanum.

LXV.

LXV.

*Cur tristiorem cernimus * Saletanum.*
An caussa leuis est? extuli, inquis, vxorem.
O grande fati crimen! ô grauem casum!
Illa, illa diues mortua est Secundilla,
Centena decies quæ tibi dedit dotis?
Nollem accidisset hoc tibi, Saletane.

** Saleianum malim ex MSS.*

Dolere simulat casum Saletani, & inuidet hæreditati. EXTVLI) cur solito tristior es? mortua vxor, extuli, proprium funeris verbum. Ter. in Andr. *Effertur, imus*, &c. Plautus in Asinaria. —*Vtinam sic efferamur.* Cicer. pro Flacco. *cùm efferretur magna frequentia*, & aliis locis, atque alij. O GRANDE FATI CRIMEN) Ironicῶs, peccasti mors, errasti fatum, quid tanto bono affecisti Saletanum? ILLA, ILLA DIVES) Secundilla vxor Saletani, quæ plenam marito reliquit dotem. Dos maxima, vt suprà diximus, erant decies centena millia H-S, viginti quinque millia Philippæorum. NOLLEM ACCIDISSET HOC TIBI) Ad dotem refertur. nollem mortua esset Secundilla, ne tu dotem occupares, argutia est in ambiguitate sermonis. videtur dolere casum, & dolet fœlicitatem Saletani.

Künigische Taller.

In

In Lalagen.

XLVI. LXVI.

Vnus de toto peccauerat orbe comarum
Annulus, incerta non benè fixus acu.
Hoc facinus Lalage speculo, quo viderat, vlta est,
Et cecidit sectis icta Plecusa comis.
*Desine * iam Lalage tristes ornare capillos,* *tam.
Tangat & insanum nulla puella caput.
Hoc salamandra notet, vel sæua nouacula nudet,
Vt digna speculo fiat imago tuo.

Intemperiem & insolentiam Lalages insectatur. vt Iuuen. Sat.6. alias perstringit nominatim, alias generatim fœminas omnes. VNVS ANNVLVS) cincinnus crinium. circuli gemini in formam geminæ lunæ erigebantur in comarum fronte, à læua & dextra comæ transuersæ & erectæ (quos cincinnos dicebat) circulis inuoluebantur, acuque figebantur. Iuuen. Sat.6.

Altior hic quare cincinnus?

Sunt qui interpretentur annulum crinium siue capillum crispum dependentem. Sed frustrà sunt. INCERTA ACV) quæ crines non fideliter constringit, sed extra locum defixa est. de hac acu lib.14. plura. HOC FACINVS LALAGE) Lalage fictum nomen. Studium ornandi componendique capillamentum ita describit Iuuenalis.

De crinali acu plenissimè VVouerius ad Petronium. p. 294. nos lib. 14. epist. 24. Pamelius ad Tertullianum lib. de cultu fœm. c. 7. De Virgin. velandis cap. 12. De corona Mil. ca. 14. Martial. lib. 14. Vbi plura. Heraldus ad hunc locum.

——altera læuum
Excedit pectitq; comas & voluit in orbem.
Est in consilio matrona, admotaq; lanis
Emerita quæ cesset acu: sententia prima
Huius erit: post hanc ætate atque arte minores
Censebunt, tanquam famæ discrimen agatur,
Aut animæ, tanti est quærendi cura decoris.
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput,
Post minor est: aliam credas——

Sic Lalage cùm cincinnos in speculo contemplata videret non pares esse, vlta est errorem, velut capitale facinus. sic enim sequitur. ET CECIDIT SECTIS ICTA PLECVSA COMIS) An Plecusam ancillam crudelis Lalage omnino mactauit? haud credo. Sed cur CECIDIT) cadere mori est, auctores innuere Plautus, Virgilius, Ouid. Cic. Tacitus aliique, & valet ad inuidiam Lalages, si ob leuiculam culpam, imò insontem Plecusam interfecit. Quod si tibi ἄριστον, sic interpretare, icta speculo concidit, nec tamen exanimata; sic apud Iuuenalem tractata est Psecas puella, non à Taurea fœmina, vt ridiculè Domitius; taurea enim genus flagri aut nerui est, sed taureo neruo pulsata. Versus sunt hi.

Componit crinem (Psecas ancilla dominæ) *laceratis ipsa capillis*
Nuda humeros Psecas infœlix nudisq; mamillis,
Altior hic quare cincinnus? taurea punit
Continuo flexi crimen, facinusq; capilli.

Taurea punit, neruus punit ancillam metonyμικῶς. sic Plautus est locutus in Asinar.

De taureis Tertull. ad Martyres.

Apud Fustitudinas, ferricrepinas insulas,
Vbi viuos homines incursant mortui boues, id est, nerui bubuli.

PLECVSA) Plecusam non reperio inter Dianæ ministras apud Ouidium, qui has tantum recenset lib.3. Ismenidem, Crocalin, Nipten, Hyalen, Rhaniden, Psecademq; cuius mentio apud Iuuenalem, lego tamen illi fuisse octogenas nymphas. An quia venatrix Diana passo capillo? Virgil.1. *——dederatq; comas diffundere ventis*

De Venere quidem, sed habitu venatricis.

Plecusa verò colligit inflectitque crines, atque annulos spiraque intorquet, quod ipsum nomen à πλέκειν, haud dubiè deductum docet. DESINE IAM LALAGE) Pendeas à cruce Lalage cum tuis capillis, quorum caussa tanta patiuntur insontes puellæ. TRISTES) quia caussa tristitiæ puellæ, & verberum puellis.

Quid Psecas admisit? quænam est hic culpa puellæ,
Si tibi displicuit nasus tuus?

INSANVM CAPVT) Dominæ cædentis ancillas ob pilum conturbatum. HOC SALAMANDRA NOTET) Caput dignum sanie salamandræ, qua imbutum totum depiletur, aut certè ferro

De salamandra ignem extinguente, Aelian. li. 2. de ani. c. 31.

ferro ad cutem radatur, vt digna tuo speculo fiat imago, vt caput sit tam nudum ac ipsum speculum est. Nihil est turpius calua muliere. Apuleius lib.2. Metam. de ornatu crinium sic ait: *Licet Venus ipsa fuerit, licet omni gratiarum choro stipata, & toto cupidinum populo comitata, & balteo suo cincta cinnama fragrans, & balsama rorans, calua processerit, placere non poterit, &c.* digna speculo, dignum verberibus caput. Quod autem Martialis de salamandræ sanie scribit, præter Plinium confirmat Dioscorides lib.2. cap.56. Liquefacta in oleo pilos euellit, exenterata, detractis pedibus & capite, in melle seruatur ad eundem vsum. Sammonicus.

Seu Salamandra potens nulliq; obnoxia flammis
Eximum capitis tactu deiecit honorem.

Petronius. *Quid dicis tu latro? quæ Salamandra supercilia tua exussit?* Nicandr' scholiastes. τὰ δ' ἔντερα αὐτῆς ψιλοῖ τὰς τρίχας. Hoc παρέργως addo, fide carere, quod Aelianus lib.4. animal. cap.31. & Plin. lib.10. cap.17. & Arist. li.5. cap.19. de hist. anim. affirmant, Salamandram in igne viuere, imo ignem extinguere. Sic enim Dioscorides. *Salamandra Lacertæ genus est, iners, varium, quod frustra creditum est ignibus viuere.* Galenus lib.3. de temperamentis. Salamandram ait ad certum vsque temporis spacium in igne nihil pati, vri tamen, si ea longius igni sit admota. Ab his stat doctissimus Matthiolus ad Dioscor. in adductum locum. Qui addit salamandras in Tridentino agro copiosas esse.

In Postumum.

LXVII. XLVII.

Occurris quocunque loco mihi, Postume, clamas
Protinus, & prima est hæc tua vox, quid agis?
Hoc, si me decies vna conueneris hora,
Dicis. habes, puto, tu Postume, nil quod agas.

Otium & ignauiam Postumi exagitat, cuius vnicum videtur negotium rogare, quid alij agant, cùm ipsi nihil sit, quid agat. Qvod agis?) Obuios post datam, & acceptam salutem interrogabant solenni & vulgari formula, Quid agis? Plin. epist.20. lib.3. *Et Hercule, quousque illa vulgaria, ergo, quid agis? & quid commodè vales?* Elegans est & Grani; prǫconis responsum, M. Druso tribuno plebis multa in Rempub. molienti datum, cùm salutasset dixissetque, Quid agis Grani? respondit imo verò tu, Druse, quid agis? Machinationes in Rempub. notabat. Sic Plaut. Curcul. *Tu quid agis, qui patriam euersum vadis?*

O scelerum caput salve qvid agis? *C. viuo.*
Occurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Acceptaq; manu, quid agis dulcissime rerum?
Suauiter, vt nunc est, inquam: & cupio omnia, quæ vis.

Exempla eiusdem formulę sexcenta tibi passim apud Ouidium, Ciceronem, Senecam, Plutarchum, Manutium, & alios occurrent. Hoc, si me decies) Hoc vnum habebat Postumus, quod ageret, vt quæreret, quid agerent alij, sed hoc agere, est nihil agere.

Ad Olum.

LXVIII. XLVIII.

Quòd te nomine iam tuo saluto,
Quem regem, & dominum prius vocabam,
Ne me dixeris esse contumacem,
Totis pilea sarcinis redemi.
Reges & dominos habere debet,
Qui se non habet atque concupiscit.
Seruum si potes, Ole, non habere,
Et regem potes, Ole, non habere.

Se tandem verè liberum ait, nullumque agnoscere dominum amplius. Ne me superbum & insolentem existima, quòd te tuo nomine compellem, quem antea regem appellaui. Olvs) fictum à poëta nomen, ad quem plura extant. Qvem regem et dominvm) Clientes suos patronos, non secus ac serui dominos regesq; appellitabant, de qua re lib.1. à nobis dictum commemini ad Priscum. *Cùm te non nossem, regem dominumquè vocabam.* Totis pilea sarcinis) omnes fortunas meas posthabui liberati, sarcinas meas commutaui libertate. seu iam rebus omnibus

omnibus relictis contemptisque peperi mihi libertatem. Metaphora ducta à veterum consuetudine, qua serui, cùm statum mutarent, ac manu mitterentur, capite raso pileum accipiebant. Plaut. Amphitr.

——Quod ille faciat Iuppiter,
Vt ego hodie raso capite caluus capiam pileum.

Plutarchus in T. Flaminio de Romanis ab eo liberatis. *Hi enim viri, quemadmodum consueuerant serui, vbi manu missi fuerint, rasis capitibus pileos gerere, ita ipsi ornati Tito triumphanti comites se præbuerunt.* Appian. bello Mithridat. de Prusia. Suet. Ner. *Obiit trigesimo & secundo ætatis anno, quo die quondam Octauiam interemerat, tantumq́ gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurrerit.* Seruius ad 8. Aen. refert Feroniam seruorum seu libertorum Deam haberi, quòd in templo eius capite raso soliti sint pileum accipere. Extat pileus etiam libertatis signum in nummis. Figurabantur enim sigilla quatuor expeditis pedibus gradientia, quorum secundum & quartum fasces & secures alligatas gestarent, cum inscriptione BRVTVS. Vnde apud Virgilium

——animamq́ superbam
Vltoris Bruti fascesq́ videre receptos.

Ab altera parte fœminę caput est cum inscriptione LIBERTAS. In historię memoriam scilicet, quòd exactis regibus partaque libertate consularis magistratus annuus auctore præcipuè Bruto, constitutus. Quod verò in alterius Bruti numismatis cernere est pugiones duos adiecto pileo, Dion ex hoc Brutum & Cassium patriæ liberatores indicari dicit. Nam pugio cædem patratam omnino significat, pileus verò libertatem. Natum hinc prouerbium. *Ad pileum vocare*, pro eo, quod est ad libertatem inuitare, aut promissis ingentibus seditionem commouere. Seneca epist. 47. *Dicat nunc me vocare ad pileum seruos, & dominos de fastigio deiicere.* Liuius lib. 34. *Postero die serui ad pileum vocati, & carcere vincti emissi, &c.* Suet. T. 6. *Seruiq́ ad pileum frustra vocatis in Siciliam profugit.* Lege Pierium lib. 40. Lambinum in Plaut. Adagiographum, &c. REDEMI) Videtur allusisse ad genus manumissionis, quod censu fiebat. Vlpianus. *Serui, qui in peculio centum haberent, aut quibus eas facultates domini impartirent. Si eos domini in censum ciuium, à censoribus adscribi iuberent, libertatem consequebantur.* Hæc manumissio à Seruio Tullio 6. Rom. Rege originem videtur traxisse. plura lib. 9. epig. 89. *Multus in hoc item pileo Heraldus.*

REGES ET DOMINOS HABERE DEBET) Seruus cliens, & indigens alieni, quiq; vult ipse fieri dominus & rex, dominum quęrat, ille enim se non habet, non liber est, non est contentus suo, qui seruit aliis, vt habeat, ego me habeo, nil quæro aliud. Dominus quærit seruum & clientem; cliens & seruus dominum; ego nec dominum, nec seruum. QVOD REGES DOMINIQVE) opes, diuitias, seruos, clientes. hæc vt acquirant ipsi domini, maioribus seruiunt dominis, vt hodie nobiliores aulici. SERVVM SI POTES, OLE, NON HABERE) Qui potest carere seruo, carere potest & domino, ipse sibi seruus & dominus, vt Ouidius de Palęmone & Baucide 8. Metam. *8. Metam.*

Nec refert dominos illic famulosq́ requiras,
Tota domus duo sunt, iidem parentq́, iubentq́.

Liber tamen, quisquis sibi imperare potest, quod vult, & imperata facere, aut recusare. Eiusmodi homo Synopæus ille doliaris fuit, qui se Alexandro præferre non dubitauit, nec alios seruos aut clientes habuit, quàm mures & glires. Ad seruos alendos opus est sumptu, quo plerique carent, nisi ipsi seruiant, quod dum faciunt, amittunt libertatem, quamuis seruos habeant.

In Classicum.

XLIX. LXIX.

Inuitum cœnare foris te Classice, dicis,
Si non mentiris, Classice, dispeream.
Ipse quoque ad cœnam gaudebat Apicius ire,
Cùm cœnaret, erat tristior ille, domi.
Si tamen inuitus vadis, cur Classice vadis?
Cogor ait? verum est, cogitur & Selius.
En rogat ad cœnam Melior te, Classice, rectam,
Grandia verba vbi sunt? si vir es, ecce nega.

Classicum cœnipetam tangit, qui verbo negabat, re maxime expetebat conuiuia. DISPEREAM) Formula Romanis vsitata in execrationibus adiurationibusque. Horatius lib. 1. Sat. 9.

——dispeream ni Summosses omnes——

Plautus Amphit. Virgilius Catalectis. Catullus 93. *——dispeream me nisi Lesbia amat, & ——verum dispeream nisi amo.* Eandem vim habent illa verba priscis solennia. peream si, ne viuam. Dij me perdant. Brissonius lib. 8. IPSE QVOQVE AD COENAM) Tam leta res est foris cœnare, vt maiores inuitati

inuitati à minoribus, ditiores à tenuioribus vocati venerint. Augustus Cæsar vix vlli negauit amicorum. Et quis potentior Augusto? Apicius ille dictator helluonum & imperator popinarius copiosissimus, vt infra ostendemus lib.3.epig.22. non inuitabat tantum, sed inuitabatur, & inuitus domi cœnitabat, etsi nihil delitiarum deesset. Largè de Apicio hic Heraldus.

Si tamen invitvs vadis, cvr Classice, vadis?) Fateri nolentem, esse tamen cenipetam ostendit Classicum. si inuitus vadis, cur vadis? atqui verò nemo cogitur inuitus promittere. Eleganter parasitos hosce & gnatones describit Sidonius lib.3.epist.3. *Ieiunat, quoties non vocatur, sed sic leuitate parasitica. Si inuitetur, excusans, Si vitetur, explorans, Si exdudatur, exprobrans, Si admittatur, exultans, Si verberetur, expectans. Cùm discubuerit, fertur actutum, Si tardè comedat, in rapinas: Si citò saturetur, in lacrymas: Si sitiat, in querelas: Si inebrietur, in vomicas, &c.* tu perge si vacas, nam graphicè depingit hos cenisequos. Cogor) cogeris? qui? quia pauper? ditissimus: contendit cum ipso Apicio. an vt parcat sumptibus, ne cogatur vicissim alios vocare? an quia alienæ dulciores cœnæ, vt Diogenes de vino sensit? Hoc suadeor. & fortè vtrumque. Nam cogitur, inquit, vt Selius. Selius autem, vt supra hoc libro expositum est, tota orbe quæritabat cœnas alienas, quòd domi vilius cœnaret & assuesset alienas lambere quadras. Ita triste erat Selio domicenium, affectabat foris lautiores. Eodem modo Classicus tantùm lautis accumbit, & cogitur à ventre & cupidine, trahiturque ad alieni foci nidorem, vt sua quemque trahit voluptas.

En rogat ad coenam Melior te, Classice, rectam) Rogarat aliquis tenuiorum ad cœnam Classicum, negabat. seq; inuitum foris cœnare dictitabat. rogat delicatus & nitidus Melior, & non ad sportulam, sed ad rectam. volas. Melior) vide Statium lib.2. siluarum de arbore Atelij, & Epicedion in Glauciam Glaucias Melioris, & Psittacum. Grandia verba) te inuitum cœnare foris. De cœna recta, seu iusta lautaque & aduersaria illi sportula, dicemus ad illum versum. *Promissa est nobis sportula, recta data est.* immò iam dictum & doctum lib.1.

Ad Cæcilianum.

LXI. L.

*Callidius.

** Candidius nihil est te, Cæciliane, notaui,*
Si quando ex nostris disticha pauca legis.
Protinus aut Marsi recitas, aut scripta Catulli.
Hæc mihi das, tanquam † deteriora legas:
*Vt collata magis placeant mea? credimus * illud*
Malo tamen recites, Cæciliane, tua.

† *dexteriora quidam parū dextrè conati sunt emendare.*
* *istud.*

Cæcilianum, ad quem sunt plura passim huius poëtæ epigrammata, ironicῶs carpit ab inuidia carminum suorum, vt qui Martialem Catullo & Marso deteriorē videatur indicare. Candidvs) Ἀντιφραστικῶς in os me laudas summo candore animi, dum meos versiculos contendis cum Catullo & Marso. sed videris id eo facere, vt appareat, quanto ego illis deterior. Marsi) Marsus epigrammatarius erat laudatissimus, de quo sic Gyraldus. dialog.10. de hist. poët. *Et cum Laurea* (Ciceronis intellige) *erat Domitius Marsus, cuius epigrammata apud antiquos summis laudibus sunt celebrata. Amazonida opus conscripsit, de quo Martialis.*

Quàm leuis in tota Marsus Amazonide.

Plura apud eundem leges, vti & de Catullo, de quo lib.1. diximus. Marsum imitari conatus est Martialis. Ouidius lib.4. de Ponto, eleg.16. *Cum foret & Marsus.* Haec mihi das, tanqvam deteriora legas) Hæc Marsi & Catulli carmina à te lecta mihi das, vt ego videam, quanto mea his meliora sint, imò deteriora, sic enim interpretatur Martialis. Vt collata magis placeant mea?) mihi an tibi? & mihi & tibi, vt tu, Cæciliane simulas, eo das mihi nomine. Credimvs istvd) dari ea mente, quasi tibi mea placeant. credimus, vt tu credis, id est, non credimus, sed faciamus non credere. Malo tamen, recites) malo, vt conferas te cum Catullo & Marso. ego me scio esse deteriorem, nec iactaui meliorem. Subest & alia argutia. * Malo tua recites & conferas cum meis, tunc facile apparebit, mea tuis meliorā; vt enim me postpono Catullo & Marso, ita me antepono tibi insulso & indocto. Et hunc sensum esse suadet vetus lectio, quæ primam huius epigrammatis vocem ponit Callidius, non Candidius. sed reor tantum fuisse in ora glossema quod Martialis contrarium voluerit docere, εἰρωνικῶς enim est positum candidius.

* *Pro hac enarratione propugnat etiā Musamb. contra Ramiresī.*

In Saufellum.

LXXIV. LI.

Cinctum togatis pòst & antè Saufellum,
Quanta reduci Regulus solet turba,

Ad

Ad alta tonsum templa cùm reum misit,
Materne, cernis? inuidere nolito.
Comitatus iste sit, precor, tuus nunquam.
Hos illi amicos, & greges togatorum,
Fusciculenus præstat, & Fauentinus.

Ad Maternum est hoc carmen de Saufelli insolenti fictoq; fastu. de quo supra in fictum diuitem diximus. An is est Maternus Orator, qui in Dialogo Quintiliani de Oratoribus loquitur? CINCTVM TOGATIS POST EST ANTE) anteambulonibus, & lateronibus, & pedisequis clientibus officiosis, & de more togatis, cernis stipatum comitatumque Saufellum, vt iudicare posis diuitem & beatum. QVANTA REDVCI REGVLVS) Castigo Iunij editionem in hoc epigrammate. quid enim τὸ (sola) nec versus ratio nec sensus constat, lege, solet. Tanta incedit comitatus turba Saufellus, quanta Regulus Caussidicus reo iudicio liberato & absoluto domum reduci solet. altera labes in voce (Materne) perinde accentuatur ac si geminæ voces essent ma térne, cùm ad Maternum, non Matrem scribat, sed typographi, non Iunij error. REGVLVS) Is ipse est, ad quem sunt lib. 1. epigrammata de lapsu porticus. Insignis caussidicus & nobilis impostor. Plinius lib. 2. epist. vlt. *Aspice Regulum, qui ex paupere, & tenui ad tantas opes per flagitia processit, vt ipse mihi dixerit, cùm consuleret, quàm citò sestertium sexcenties impleturus esset: inuenisse se exta duplicia, quibus portendi millies & ducenties habiturum, &c.* De eiusdem Reguli studio in dicendo & labore meditandi lib. 6. epistolarum epist. 2. vbi & mortuum affirmat Traiani imperio, dignum maturiore morte.

QVANTA TVRBA) Ingens olim honor oratoribus & caussidicis claris habebatur, domum deducebantur frequenti populo, digito demonstrabantur, salutabantur. Quintilianum audi in Dialogo de Oratoribus. *Iam vero, inquit, qui togatorum comitatus & egressus? quæ in publico species, quæ in iudiciis veneratio? quod gaudium consurgendi assistendiq; inter tacentes in vnum conuersos, coire populum & circumfundendi coram?* REVM TONSVM) supra diximus reos & vestem, & barbam comamq; promisisse, & alia luctus signa dedisse. Absoluti rursum tondebantur, togam nitidam resumebant, & absoluti ad templa properabant, vt vota Diis soluerent, quorum auxilio credebant suam innocētiam testatam fuisse, seq; periculum euasisse. Patronis autem velut victoribus certatim omnes gratulabantur. INVIDERE NOLITO) Materne huic tu ne inuideas, caussam subscribit. *Mos hic quam fuerit antiqu^s tondendi ca. 41. Gen. discit.*

COMITATVS ISTE SIT, PRECOR, TVVS NVNQVAM) Est emptus & conductus comitatus à fœneratoribus Fasciculeno & Fauentino, quibus oppignerauit se suaq; omnia, vt ille fictus supra diues, qui octo nummis annulum deposuerat apud Claudij mensam, vt cænaret.

De leone.

LII. LXXV.

Verbera securi solitus leo ferre magistri
Insertamq; pati blandus in ora manum,
Dedidicit pacem subitò feritate reuersa,
Quanta nec in Lybicis debuit esse iugis.
Nam duo de tenera puerilia corpora turba,
Sanguineam rastris quæ renouabat humum,
Sæuus & infœlix furiali dente peremit,
Martia non vidit maius arena nefas.
Exclamare libet, crudelis, perfide, prædo,
A nostrâ pueris parcere disce lupâ.

Elegans hoc epigramma est, & venustissimam habet apostrophen ad leonem in conclusione.

Arena amphitheatri sanguine ferarum & gladiatorum cruenta, de more à pueris renouabatur. Vagabatur in eadem domitus & cicur leo, nec omnino pueris timendus, qui tamen subitò datus in pristinum furorem pueros inuasit, & miserabiliter in conspectu omnium lacerauit. exclamat poëta per apostrophen ad leonem, & monet, vt humanitatem à lupa, quæ Romulum & Remum in alueo expositos fouit, & nutriuit, discat.

VERBERA SECVRI) Sic etiam tigres cicures verbera magistri patiebantur. Martialis lib. 1. epig. 105. *——Improbæue tigres Indulgent patientiam flagello.*

INSER-

INSERTAMQVE PATI BLANDVS) de hac re Seneca lib. 1. cap. 3. de benef. *Leonum ora à magistris impune tractantur.* Idem epist. 68. *Leonibus manum insertat; osculatur tigrin suus custos.* Omnium primus leonem manu tractare ausus & ostẽdere mansuefactum Hanno è clarissimis Pœnorum traditur. M. Antonius triumuir & primus etiam iugo subdere: primusq; Romæ ad currum iungere. Plinius lib. 8. cap. 16. lege Bulengerum de Venatione Circi. DEDIDICIT PACEM) subitò efferatus leo oblitus est pacis. Sicut lupus pilum, non animum mutat, ita leo. Plinius loco citato. *cùm à pueris alioqui & fœminis maximè abstineat vires, fame tamen stimulante parcit nemini.* Sen. epist. 86. *Tigres leonesq; nunquam feritatem exuunt, aliquando submittunt, & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata. nunquam bona fide vitia mansuescunt.* PACEM) Leonina pax & societas infida. Prouerbium, lege Aesopi apologum de asino, vulpe & leone. plura super his lib. A. 10. de leone qui gubernatorem offendit. QVANTA NEC IN LIBYCIS) Leonum Europa Africa seu Libya ferax est. In Europa tantum sunt inter duos amnes Achiloum & Nestum. In Libycis montibus plurimi. sed Europæi viribus præstant iis, qui vel in Africa vel Syria reperiuntur. Plinius lib. 8. cap. 16. quare ergo Libycos Martialis velut ferocissimos nominauit? quia ibi maior eorum copia videtur, nec leonem cum leone contendit, sed affirmat in Libya feroces esse, quod verum est. Et Getulia in Libya est, vbi præstantissimi quique nascuntur. Virgilius, *Getuli tergum immane leonis.* NAM DVO DE TENERA) duo pueri seu adolescentes, quibus aliàs non facile nocent etiam feroces, & indomiti, nisi extrema fame vrgente. Plinius.

SANGVINEAM ROSTRIS QVAE RENOVABAT) Arenam amphiteatralem intelligit. Amphitheatrum enim ad vsum pugnæ arena sterni solebat. Nam si lapide ruderato, in tam crebra effusione sanguinis, lubrico pauimento quæ ratio standi aut certandi? Arenam iniecere igitur, quæ bibula: & quam ipsam renouare, & velut inarare soliti per interualla ludorum. Arenam porro vulgariam insterni solitam Lipsius in Amphitheatro putat, nisi quod quidam rasuram lapidis albi destinarunt etiam huic rei, quæsita gratia candoris. Plinius lib. 36. *Inuenere alium etiam vsum eius lapidis in ramentis quoque Circum maximum sternendi, vt sit in commendatione candor.* Principes aliquando arenæ loco instrauere minium aut chrysocollam, vt Suetonius & Plinius testantur. Plura ibidem Lipsius. SAEVVS ET INFOELIX) Sæuus præter expectationem. infœlix, quia pueros innocentes mactauit & reddidit morte infœlices, aut quia ipse postea interfectus est.

MARTIA ARENA) quia gladiatorum prælia sic committebantur, vt iusti sæpe belli speciem preferrent. nunc enim mille nunc 20. millia gladiatorum paria exhibebantur, quorum pars maxima in arena velut bello cadebat. Martia etiam quia Marti sacra. plura Musamb. contra Ram. MAIVS NEFAS) multò maius erat scelus, cùm intactæ virgines, episcopi, sanctissimiq; homines & innocentes à nocentissimis latronibus vltro feris in amphitheatro obiicerentur.

EXCLAMARE LIBET) Apostrophe ad leonem, & conclusio ab exemplo lupæ, quæ Romulum & Remum expositos non modò non læsit, sed nutriuit etiam. Cuius rei monumentum seruabant Romani in Capitolio. Cicero de diuin.

Hic siluestris erat Romani nominis altrix
Martia, quæ paruos Mauortis semine natos
Vberibus grauidis vitali rore rigabat.
Quæ tum cum pueris flammato fulminis ictu
Concidit, atque auulsa pedum vestigia liquit.

Plura extant in nummis antiquis.

De Mario.

LXVI. LIII.

Argenti libras Marius tibi quinque reliquit,
Cui nihil ipse dabas, is tibi verba dedit.

Testamento legauit quinque libras argenti, id est, quingenos denarios, seu quinquaginta Philippæos. de libris argenti lege epigr. 44. huius lib. CVI NIHIL IPSE DABAS) Marium moriturientem colebat amicus, & rogabat, vt sibi aliquid legaret, à quo tamẽ Marius nihil vnquam acceperat. Marius se relicturum quinq; libras argenti affirmat, cùm tamen omnia bona iam distribuisset. Mortuo Mario amicus petiuit, nihil accepit. hunc irridet Martialis, & ait eum tantum accepisse, quantum ipse Mario dederat. Musamb. putat tamen esse datas quinq; libras hæredipetæ; sed parum à poeta pro nihilo reputatum. Antequam legerem Musambertium, inspexi Ramiresij interpretamentum, & attonitus hæsi aliquandiu miratus nouum Priscianum. Adij Musamb. an & ipse mecum. prorsus ille bene ad Ram. *Satius esset tibi Priscianum terere, quàm de censura in litterarum principes somniare, &c.* lege in gratiam Ramiresij reliqua Musambertij.

Ergo disce miselle disce Ramex
Cadmæum genus ALPHA, BETA, GAMMA.

VERBA DEDIT) verba dare est nihil dare, decipere Plautus, Terentius, Cicero, Ouidius. lege Donat. in Terent. *verba seni dare difficile est.*

In

In Cosconium.

LIV. LXXVII.

Cosconi, qui longa putas epigrammata nostra,
Vtilis vngendis axibus esse potes.
Hac tu credideris longum ratione colossum,
Et puerum Bruti dixeris esse breuem.
Disce, quod ignoras: Marsi, doctiq; Pedonis
Sæpe duplex vnum pagina tractat opus.
Non sunt longa, quibus nihil est, quod demere possis:
Sed tu, Cosconi, disticha longa facis.

Docet,quæ longa,quæue breuia sint dicenda epigrammata.

VTILIS VNGENDIS AXIB) videtur prouerbij vicem obtinere hoc dictum,quo illiteratum Cosconium melius aurigæ quàm poetę officium præstaturum censet,vt qui ex longo itinere reddere breuius posit vngendo sæpius currum, quo expedito longius spatium citius percurreret,quàm alij breue. sed non est,inquit,similis ratio poëmatum, requirunt iustam symmetriam, pro ratione materiæ,vt in colossis statuarij, pueri longi, monstrosi sunt,& viri puerorum statura pumiliones,iusta cuique naturæ tribuenda proportio, res longa longiusculum epigramma requirit. Nihil moror hic tricas aliorum, qui rem explicando implicant. De axungia ab axibus vngendis dicta prolixè Plinius lib.28.c.9. *Antiqui*, inquit, *maximè axibus vehiculorum perungendis ad faciliorum circum actum rotarum vtebantur; vnde nomen.* Ex quibus fiat ibid. docet,vti & variam ac vsum in medicinis. HAC TV REDDIDERIS) De colosso habes lib. in amphitheat. epig.2. *Hic vbi sidereus propius videt astra colossus.* olim erant Deorum,quos postea sibi reges & principes vsurparũt. maiores ter & amplius humana staturâ. ET PVERVM BRVTI) Strongilion statuarius Bruti puerum fecit,ex ære nempe,quem Brutus Philippensis, quia placuerat, cognomine suo Brutum appellauit,Plinius lib.34.cap.8. Ita Martialis duas statuas longissimam & breuissimam coniungit,& tamen nec illam longam,nec hanc breuem esse dicendam, quòd hæc puero, illa Deo συμμετρικῶς expressa conueniat. De hoc ficto puero Martialis in Apophor. epig.171.

Gloria tam parui non est obscura sigilli,
Istius pueri Brutus amator erat.

DISCE, QVOD IGNORAS) Marsus & C.Pedo Albinouanus epigrammatarij laudatissimi, quorum auctoritate nititur poëta, suaque longiuscula quædam epigrammata defendit. de Marso dictum suprà epig.71. C.Pedonem celebrat Ouidius lib.4. de Ponto. El.10. ad Albinouanum, vbi fallitur auctor thesauri latinæ linguæ, cùm scribit vocari ab Ouidio Pedonium. Nec versum, quo firmare nititur errorem, intellexit, qui sic habet. *Si rogat hæc aliquis cur sint narrata Pedoni.* Non est vocandi, sed dandi casus. Mihi narrata, id est, à me, Græco more. Fabius Pedonem ponit inter poëtas heroicos. Adducit Seneca eius carmina de nauigatione Germanici. Et Thesei gesta scripsit, si scribenti credendum Ouidio.

At tu, non dubito, cùm Thesea carmine laudes,
Materiæ titulos quin, tueare tuæ.

Altiloquum eundem & sidereum appellat eodem lib. El.16.

Cùm foret & Marsus, magniq; Rabirius oris,
Iliacusq; Macer, sidereusq; Pedo.

Miror tamen, cur dicat El.10.

Qui (Theseus) *quanquam factis ingens & conditur à te*
Vix tanto, quanto debuit ore cani.

Insinuat enim Albinouano dictionis charactere non expressam gestorum magnitudinem. Cætera lege apud Gyraldum de hist. poët. d.10.

SÆPE DVPLEX VNVM PAGINA TRACTAT OPVS) Vnum epigramma sæpe duas occupat paginas, seu duabus paginis vnum tantùm epigramma absoluitur. Alteram sententiam, quæ Domitio arridet, quia coacta, nec plana, sed violenta apparet, negligo; sunt qui doceant epigramma vno disticho finiendum esse. sunt qui δεκάστιχον, id est, decem versus admittant, non vltra. sed vsus optimorum scriptorũ ac poëtarum, à quibus leges huiusmodi sunt accipiendæ, aliter docent. De hac re copiosè in Prolemmatis disputatum. NON SVNT LONGA) Concludit & docet, quæ sint longa, quæ breuia dicenda. nec abit à Cicerone, qui 2. de orat. *breuis est L.Crassi oratio, si tamen*

est breuitas, cùm tantum verborum est, quantum necesse est. Qui plura desiderat, legat, quæ sunt dicta ad epigramma lib. 1. ad Velocem.

Scribere me quereris, Velox, epigrammata longa,
Ipse nihil scribis, tu breuiora facis.

Legat & Plinium lib. 5. epist. 6. Sidonium epist. 2. lib. 2.

SED TV, COSCONI, DISTICHA) Qui nec venustè quicquam, nec lepidè, nec argutè dicere potes. Ita longum est, quod scribis, quia nihil γνωμικῶς aut sententiosum, neruosumque dicis, vt etiam distichon pariat lectori molestiam, longumque videatur. Vel quia tota vita laborasti, & nec vnum distichon absoluisti, & edidisti.

Ad Cæcilianum.

LXXVIII. LV.

* Festiuo sed malè.

** Æstiuo serues vbi piscem tempore, quæris?*
In thermis serua, Cæciliane, tuis.

Ridiculè.

Irridet frigidas Cæciliani thermas, cùm thermæ à calore calidæ dicantur. IN THERMIS SERVA TVIS) quæ gelida & hiberna aqua sunt frigidiores. Legitur Nicandri epigramma lib. 2. Anthol. in frigidum balneum λούσθαι, &c. & nostri supra ep. 14. de Lupi balneo.

In Nasicam.

LXXIX. LVI.

Salsè & ridiculè.

Inuitas tunc me, cùm scis Nasica vocatum.
Excusatum habeas me, rogo: *cœno domi.*

Vt Nasica tum Martialem inuitabat, cùm sciret eum iam foras promisisse. Ita Martialis excusat se, cùm nec ab eo, nec alio inuitatus esset. Et est Sardonica oratio, vt si quis exceptus pridie ab aliquo pugnis, postridie diceret de hesterna beneuolentia. Ago tibi gratias, quòd me heri tam liberaliter, tamque amicè acceperis. Vt te Dij Deæq; omnes perdant. CŒNO DOMI) Ingratum parasitis domicœnium. Monet apertè Martialis tunc se inuitandum, cùm domi sibi cœnandum. EXCVSATVM) formula prisca. Ouid. Excusata suo tempore lector habe. & apud Lucam, ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον.

De Fannio.

LXXX. LVII.

* Hoc historicum.

Hostem cùm fugeret, se Fannius ipse peremit.
** Hic rogo, non furor est, ne moriare mori?*

Multi id fecere clarissimorum imperatorum. Annibal, Cleopatra, Otho, Cato Vticensis, Nero, sexcenti alij. Atque id vel contumeliæ, vel grauioris supplicij metu. quos sapientes non fortes, sed imbeciles pronunciant, veluti fortunæ succumbentes, nec eius vim sustinentes. plura lib. 1. epig. ad Decianum ex Seneca, & aliis. quibus adde Galenum lib. περὶ τῶν πεπονθότων τόπων, & Brodæum lib. 6. Miscell. cap. 29. Plutarchum ad Apollonium παραμυθητικῷ. Aliter Christiani heroes, qui se arbitrio immanissimorum tyrannorum permiserunt, ad omnia crudelitatis & immanitatis exempla in se expromenda parati.

Fannij porro haud pauci fuere scriptoribus celebrati, quos recenset Melchior Guilandinus de papyro, pag. 159. Hic noster Fannius fuit ille qui contra Augustum coniurauit, vti testatur Tranquillus cap. 19. in Aug. Dio lib. 54. Seneca, apud quem Liuia: *Saluidianum,* inquit, *Lepidus secutus est, Lepidum Murena, Murenam Cæpio, Cæpionem Egnatius.* Cæpio erat Fannius. Seneca ex vna coniuratione, duas facit. Meminit eiusdem Velleius, Macrobius, & ipse alibi Suet. Hic ergo sibi mortem consciuit. Sunt qui dicant de C. Fannio hic agi, quem laudat in epist. 5. lib. 5. Plinius ad Maximum, quasi propter somnium se occiderit. merum hoc quidem somniū, nec Plinius hoc narrat, nec quisquam alius, nec ipse Fannius hoc somniauit; Et quem laudat Plinius, Plinij æuo naturali morte decessit. Audi ipsum Plinium narrantem: Nunciatum est mihi, C. Fannium decessisse; qui nuntius graui me dolore confudit. Primùm, quòd amaui hominem elegantem & disertum, deinde, quòd iudicio eius vti solebam. Erat enim natura acutus, vsu exercitatus, varietate promptissimus.

ptissimus. Angit me super ista, casus ipsius. Decescit veteri Testamento: omisit quos maximè diligebat: prosecutus est quibus offensior erat. Sed hoc vtcunque tolerabile: grauius illud, quod pulcherrimum opus imperfectum reliquit. Quamuis enim agendis causis distringeretur, scribebat tamen exitus occisorum aut relegatorum à Nerone: & iam tres libros absoluerat subtiles, & diligentes, & Latinos, atque inter sermonem historiamque medios. Ac tanto magis reliquos perficere cupiebat, quanto frequentius hi lectitabantur. Mihi autem videtur acerba semper & immatura mors eorum qui immortale aliquid parant. Nam qui voluptatibus dediti, quasi in diem viuunt, viuendi causas quotidie finiunt: qui verò posteros cogitant, & memoriam sui operibus extendunt, his nulla mors non repentina est, vt quæ semper inchoatum aliquid abrumpat. C. quidem Fannius quod accidit, multo antè præsensit. Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo compositus in habitu studentis, habere ante se scrinium (ita solebat) mox imaginatus est venisse Neronem, in toro sedisse: prompsisse primum librum quem de sceleribus eius ediderat, eumque ad extremum reuoluisse: idem in secundo ac tertio fecisse, tunc abiisse. Expauit: & sic interpretatus est, tanquam idem sibi futurus esset scribendi finis, qui fuisset illi legendi: & fuit idem. Quod me recordantem miseratio subit quantum vigiliarum, quantum laboris exhauserit frustrà.

Viden quid narret Plinius, hoc inquam Fannium præsensisse multo ante quam moreretur sibi fatum impendere post tertium de Nerone librum absolutum, quem tum nec inchoarat forte, nec dum finierat. Nec enim dum consomniauit hoc, extinctus est Fannius, nec posteaquam finiuit, seipsum occidit, non dixit hoc Plinius, non somniauit Fannius. Si autem hoc præsensit Fannius, nunquam debuisset finire tertium librum, ita nunquam fuisset mortuus, sed fata, hoc est numinis decreta rescindi aut infringi non possunt.

In Zoilum.

LVIII. LXXXI.

Laxior hexaphoris tua sit lectica, licebit,
**Cùm tamen hæc tua sit, Zoile, sandapila.*

**Dum, scripserim: vt lib. 8. epist. 3. Dū tua multorum vincat auena tubam.*

Ominatur vel imprecatur Zoilo mortem. *Significat enim*, inquit Lipsius, *in illa ipsa superba, & paucorum hominum lectica ferri ad sepulchrum, id est, non aliud esse, quàm quod dicitur, viuum cadauer.* Lectica feretri propè formam imitabatur, vt scribit Philander ad Vitru. Lectica etiam mortui efferebantur, & viui in sella circumferebantur. Descriptam & ad vnguem depictam habes apud Lipsium lib. El. 1. cap. 19. vbi & de vsu, tempore, forma pluria.

Sententia carminis est. Tu Zoile, velut è lautioribus vnus nunc lectica ampla & magnifica circumferris à sex lecticariis, cùm dignus sis sandapila seu feretro. nihil enim es præter viuum cadauer. imo iam tum non ferri, sed efferri videris, adeo squalidum, emortuum, turpe & fœdum habes corpus seu cadauer. Potentiores hexaphoris seu octophoro efferebantur: viliores sandapila, quam subeunt tantùm quatuor. Fulgentius. *Sandapilam antiqui dici voluerunt feretrum mortuorum, id est, loculum, non in quo nobilium corpora, sed in quo plebeiorum atq; damnatorum cadauera portabantur.* Suet. Dom. cap. 17. *Cadauer eius populari sandapila per Vespillones exportatum.* Inde Sidonio sandapilarius. Ita lib. 6. *Non debes ferri mortuus hexaphoro.* Et: *Quatuor inscripti portabant vile feretrum.* sandapila igitur pauperum feretrum, hexaphorum diuitum. Hexaphorum dicitur, quod sex famuli lecticam eam ferant, sicut octophorum ab octo lecticariis gestatum.

Ad Ponticum.

LXIX. LXXXII.

*Abscissa seruum quid *fingis Pontice lingua?*
Nescis tu, populum quod tacet ille, loqui?

**fœdas.*

Seruum vt domini scelus non enunciaret, per summam crudelitatem elinguauit herus. poëta, quod vnus locutus fuisset, nunc omnes loqui locuturosque dicit. FOEDAS) placet hæc, præ illa, quæ (fingis) habet. Hoc distichum, si verè emendandum est, est elinguandum propter literam mutandam *f. in l.* Nescio an huius carminis occasionem poëta acceperit ex Ouidio de Progne & Philomela. Quod enim dominus seruo fingitur fecisse, id Tereus Philomelæ regiæ virgini Natæ Pandionis, Regis Atheniensium & sorori Prognes excisa lingua fecit. Fabulam plenam lachrymis describit Ouid. 6. Metamor. postquam vitiata, minutaque erat.

——ipse pudore
Proiecto tua facta loquar, si copia detur,
In populos veniam, si siluis clausa tenebor
Implebo siluas, & conscia saxa mouebo,
Audiet hæc æther, & si Deus vllus in illo est.

Tum de tyranno his verbis perculso simul & ad iram velut æstro impulso & inflammato.

Quo fuit accinctus, vagina liberat ensem,
Arreptamq; coma, flexis post terga lacertis
Vincla pati cogit, iugulum Philomela petebat,
Spemq; suæ mortis viso conceperat ense;
Ille indignantem, & nomen patris vsq; vocantem,
Luctantemq; loqui comprensam forcipe linguam
Abstulit ense fero. radix micat vltima linguæ,
Ipsa (lingua nempe) *docet, terræq; tremens immurmurat atræ.*

Tu cætera, quæ ibi sequuntur. vt elinguis Philomela intexuerit scelus telæ, & ad sororem miserit. Vsq; adeo nihil est opertum, quod non aperiatur. saxa credo loquentur, quod homo taceat. Martialis in apophor.

Luscinia. *Flet Philomela nefas incesti Tereos, & quæ*
Muta puella fuit, garrula fertur auis.

**colum niuarium.*

Ad *amicum.

LXXXV. LX.

**placēta genus, alij copta scribunt.*

*Vimine clausa leui niueæ custodia *coctæ,*
Hoc tibi Saturni tempore munus erit.
Dona quòd æstatis misi tibi mense Decembri,
Si quereris, rasam tu mihi mitte togam.

Artificiosè petit togam, aut emit potius carmine & cocta. Ordo & mens carminis est; leui vimine clausa custodia niueæ coctæ. Colum seu saccus niuarius, qui est custodia niueæ coctæ, qui coctam conseruet frigidam. De niuibus & aquis coctis fusè lib. 14. lem. 116. & 117. Coptam hoc loco proscribimus quicquid Iunius ogganniat.

Cocta erat, aqua cocta & saccata & niuibus refrigerata. NIVEÆ COCTAE) frigidæ & candidæ niuibus refrigeratæ. HOC TIBI SATVRNI TEMPORE MVNVS ERIT) Hoc Saturnalibus mitto. DONA QVÒD AESTATIS) Si ægre fers mitti tibi hiberno tempore æstiua munera, hoc est aquam coctam & niuibus refrigeratam mense Decembri, tu mihi mitte æstiuam togam, ita precor vlciscaris iniuriam. RASAM TOGAM) Merula rasam & pexam, ait eandem esse. Domitius rasam æstiuo tempore adhiberi, id quod videtur poëta loqui. De pexa iam suprà. Pexam ait non esse villosam; sed alij pexam & tritam aduersas faciunt, non rasam & pexam, vt Domitius.

Ad Classicum.

LXXXV.

Quòd nec carmine glorior supino,
Nec retro lego Sotadæ cynædum,
Nusquam Græcula quòd recantat Echo,
Nec dictat mihi luculentus Attis
Mollem debilitate Galliambon.
Non sum, Classice, tam malus poeta.
Quid si per graciles vias Petauri
Inuitum iubeas subire Ladam?
Turpe est difficiles habere nugas,

Et stul-

Et ſtultus labor eſt ineptiarum.
Scribat carmina circulis Palæmon:
Me raris iuuat auribus placere.

Ingenio, non nouis carminum generibus, cuiuſmodi ſunt Sotadica, Galliambica, Echetica, inuitare ſe dicit lectorem, nec curare vulgus. CARMINE SVPINO) numeris leuioribus mollioribus, quales ſunt in Mœcenatis verſibus. Duplex enarratio, non glorior carmine antiſtropho: ſupinus enim curſus eſt, qui retro fit. Ouidius de Ponto. el.5. *Fluminaq; in fontes curſu reditura ſupino.* Et ita verſum hunc Martialis explanandum exiſtimo: ſubiungit enim ſpeciatim, quod generatim dixerat. Quali carmine ſupino non glorior?

NEC RETRO LEGO SOTA. CYNÆDVM) Sotades Cretenſis auctor dicitur à Strabone laſciuorum carminum. ἦρξε δὲ σωτάδης πρῶτος τ̃ κιναιδολογεῖν. lib.14. ſcripſit φλύακας & κιναίδους, ridicula, cynædica, obſcæna, nugacia. Suidas, Diomedes, Victorinus, Gy. de poëtis. Quique ſanè pretium operæ tulit incluſus arca plumbea, & demerſus in pontum. Athen. ſed Plutarchus ait in vinculis ob carmen obſcænum contabuiſſe. RETRO LEGO) recurrentia, antiſtropha, reciproca dicuntur Sotadea vel Sotadica, à Pauſania βυστροφηδὸν ſcripta, ab aliis παλινδρομέοντα. Atque horum varia ſunt genera, vel enim heroicum & elegiacum recurrit, vt illud Nicomedis in Hippocraten

Athen.lib.14. ὁ τῆς Ἰωνικὸς λόγος Σωτάδης, &c.

Ἱπποκράτης φάος ἦν μερόπων καὶ σώετο λαῶν
Ἔθνεα. καὶ νεκύων ἦν ἀπάνις εἰν ἀΐδῃ. ab extremo.
Εἰν ἀΐδῃ ἀπάνις ἦν νεκύων καὶ ἔθνεα λαῶν
Σώετο καὶ μερόπων ἦν φάος ἱπποκράτης.

Plura huius generis antiſtrephonta & recurrentia reperies lib.6. Ep. Gr. cap.4. toto. Initium eſt [illegible]λωσλόπη, &c. Eiuſmodi eſt & illud nuperum.

Sacrum pingue dabo, nec macrum ſacrificabo.
Sacrificabo macrum, nec dabo pingue ſacrum.

Vel cùm omnes literæ literis loco immotis releguntur, ita non tantum à voce, ſed litera ipſa incipias. cuiuſmodi eſt apud Sidonium lib.9. epig.14.

Roma tibi ſubitò motibus ibit amor
Roma tibi ſubitò motibus ibit amoR.

Sed hæc & id genus inepta, plerunq; non conſtant ſententiâ, aut illa inſulſa eſt. Propriè Sotadicum dicitur, vt Seruius in Centimetro notat, cùm recurrit Hexametrum.

Ire cupis ſi rus, mala vites ſomnia quæſo.
Quæſo ſomnia vites mala rus ſi cupis ire. Male ſanè recurrit.

Vel Iambicum. *Micant nitore tecta ſublimi aurea*
In Pentametrum. *Aurea ſublimi tecta nitore micant.*

Vel cùm recurrunt eædem literæ in ſingulis vocibus, vt

O Tite tute tibi Tate tanta tyranne tuliſti.

Quorum generum magna, (& deteriora, quo maiora) extant volumina, quibus concinnatis verbis, nihil poteſt videri inconcinnius. Omnes enim eiuſmodi carnificinæ carminum & ingeniorum, præter coactos & male contortos numeros, nihil habent ſenſus, affectus & gratiæ. Poſſent huc referri Porphyrij illius ad Conſtantinum Imperatorem otioſæ & peregrinæ curæ; Quas verè Diomedes otioſa & curioſa ingenia tradit inueniſſe. Rabani item liber artificioſus hierogrammadiſtichorum de ligno crucis. Scripſit & technopægnium G. Leiſentritius, vbi præcepta retrogradorum.

Qui de Sotadicis plura deſiderat, accipiat à Iulio Scaligero lib.2. Poët. ca.30. Gyrald. dial.9. Poët. Terentian. Diomed. Seruio. & aliis. Merul. ad hunc locum. Cœli. Rhod. Quintil. lib.1. & 9. Villiomarus. Animaduerſ. lib.3. cap.22. aliter, ac modò ex aliorum ſententia docuimus, Sotadeos verſus interpretatur. *Duo, inquit, verſus è regione ſibi inuicem reſpondentes, ij ſunt ἀντίστροφοι. Eiuſmodi ſunt Sotadeus iſte.*

Meſſem area, claſſes mare, cœlum tenet aſtra.

Et Heroicus iſte. Aſtra tenet cœlum, mare claſſes, area meſſem. Duæ enim res, & diverſæ Heroicus verſus & Sotadeus. Qui igitur Sotadeos ἀντιστρέφοντας vocant, errant. Et tu quoq; (Titi) erras, qui illos ſequeris: cùm Sotadeus in ſe non recurrat, ſed retro reſpondeat Heroico. Quo nomine Martialis dixit: Nec retro, &c. hoc eſt, Nec compono verſus, qui procurrunt heroico carmine in laudem alicuius, & recurrunt Sotadeo in vituperium eiuſdem. Adde dictis, ſi placet, quæ Hieron. Columna ad Ennium p.291.

De retrogradis eruditè Sidonius lib. 9. epiſt. 14. *Interrogas per pugillatorem, quos recurrentes aſſeram verſus, vt celer explicem ſed ſub exemplo. ſi nimirum ſunt recurrentes, qui metro ſtante, neq; literis loco motis, vt ab exordio terminum ſic à fine releguntur ad ſummum. ſic eſt illud antiquum.*

Roma tibi ſubito motibus ibit amor.
Et illud. *Sole medere pede, ede, perede melos.*

Nec non habentur pro recurrentibus, qui pedum lege seruata, & si non per singulos apices, per singula tamen verba replicantur, vt est vnum distichum meum (qualia reor & quidem legi multa multorum) quod de riuulo lusi, qui repentino procellarum pastus illapsu, publicumq; aggerem confragoso diluuio supergressus, subdita viæ culta inundauerat, quanquam depositurus insanam mox abundantiam, quippe quam pluuiis appendicibus intumescentem, nil superna venæ perennis pondera instarent. Igitur istic (nam viator adueneram) dum magis ripam, quàm vadum quæro, tali iocatus Epigrammate, per turbulenti terga torrentis, his saltem pedibus incessi

Præcipiti modò quòd decurrit tramite flumen,
Tempore consumptum iam citò deficiet.

Hoc, si recurras ita legitur.

Deficiet citò iam consumptum tempore, flumen
Tramite decurrit quod modò præcipiti.

Et: *Musa mihi caussas memora, quo numine læso.*

En habes versus, quorum syllabatim mirere rationem, cæterùm, pompam, quam non habent, non docebunt.

Politianus intelligit versiculos sic factos, vt in extremis responsationes ex persona ponantur Echûs, sententiam explêtes, & morem tuentes illius vltima regerendi. Calius de eisdem.

NVSQVAM GRÆCVLA QVÒD RECENTAT ECHO) Echica sunt, vt Scaliger lib. 2. Poët. docet. In quibus arte id elaboratum est, vt esset extremæ vocis responsio & repetitio. De hac re verè potest illud Homericum dici:

Ὁπποῖον κ' εἴπεισθα ἔπος, τοῖον κ' ἐπακούσαις.

Et Euand. Ἠχὼ μιμόλογον φωνῆς τρύγα ῥήματος ὑγιῶ.

Ouid. 3. Metam. *Vocalis Nymphæ, quæ nec reticere loquenti:*
Nec prior ipsa loqui didicit resonabilis Echo.

Gauradæ de Pane.

Ἀχὼ φίλα μοι συγκαταίνεσόν τι. τί; & quæ sequuntur. ita & Anthol. lib. 4. cap. 10. Apud Latinos extant non pauca, apta, inepta. sed omnia propè lasciua. Lege Scal. lib. 2. Poët. cap. 29. Habes Antonij Thebalde apud Toscanum,

Dic Echo, quid vult, &c.

De Echus natura scripsit elegans epigramma Ausonius, cuius initium est.

Vane quid affectas faciem mihi ponere pictor, &c.

Et eiusdem 97. *Commoritur*, &c. De eadem plura extant Græca epigrammata præter ea, quæ citaui.

Martialis hoc loco dicit se non scribere more Græcorum carmina, quorum extremæ voces aut geminentur, aut sonum more Echus referant, hoc est, non illicere lectorem Echicis. GRÆCVLA) per contemptum, vt Iuuen. *Græculus esuriens*, &c. GRÆCVLA autem) Quia Græci auctores huius carminis. Domitius voculas Græcas latinis insertas versibus intelligit, sed non intelligit Martialem. lege Politianum Miscell. cap. 22. RECANTAT) reportat, remittit, reddit vocem. Et sunt valles, turres, porticus, vnde eadem vox redit quinquies aut septies. Vnde porticus Olympiæ heptaphonos. lege Plinium lib. 36. cap. 15. & 2. cap. 44. de caussis Echus Lucretium lib. 4.

NEC DICTAT MIHI LVCVLENTVS ATTIS MOLLEM DEBILITATE GALLIAMBON) Molle in debilitate Galliambon, habet alia scriptura, sed melius mollem. LVCVLENTVS ATTIS) Carmen vetusti poëtæ Romani Galliambicum significat, quod Attis inscribebatur. Persius Sat. 1.

Sed numeris decor est & iunctura abdita crudis,
Claudere sic versum didicit Berecynthius Attys.

Apud Catullum legimus Cæcilium quendam inchoasse illud genus carminis. Nec Attis, inquit Martialis, dictat mihi Galliambicum; non scribo genus carminis molle & elumbe, vt est Attis scriptus. GALLIAMBVM) non heroo aut forti pede, sed debilitate fractum, vt Attidi, qui euiratus erat, conueniret. Est autem Galliambicus versus, vt docet Scaliger 2. Poët. facetissimus ac venustatis plenissimus versus senarius. In prima sede recipit Anapæstum, quem mutat in Spondæum aliquando. Præterea etiam Creticum Proceleusmaticum. In secunda Iambum: pro quo tamen etiam anapæstus ponitur interdum. & meliore iure tribrachus. Eadem verò licentia spondæus qua & Anapæstus. quare dactylus quoq; se ingessit. In tertiam sedem, haud alius ferè subit, quàm iambus. Quartæ & quintæ dactylus debetur, sed ità vt à quinta nunquam dimoueatur, de quarta cedat, quod mirum est etiã Iambo. Sextus & vltimus semper habet Anapæstum. Vocatur Galliiambus à Iambo pede, & Gallis sacerdotibus Cybeles castratis, Seruius. Etsi possint & aliæ reddi caussæ. Exemplum huius generis est apud Catullum de Aty.

Super alta vectus Atys celeri rate maria
Phrygium nemus citato cupidè pede tetigit.

Non puto tamen hoc carmen Catulli insinuari à Poëta nostro. Sed Galliambi pedes versusque optimè exponit Muretus comment. in Catullum, vbi adiunctum habes Galliambũ ipsius Mureti in Bacchum. Præcepta sumit ex Terentiano Mauro, & Diomede. ATTIS) Attes vel Atys in recto etiam dici reperio. Attin etiam Attinos, vt Attys Attyos. Ioseph. Scaliger ad Catulli Attin. Lydus fuit, * qui sacrorum ritus, quibus coleretur Rhea, primus prodidit, & quos Phryges. Lydi, Samo-

**Phrygium alij nominant.*

Samothraces in sacris adhibebant ab Atte acceptos. Sed Lucian. & Suid. semper Attis, Catullus & Persius Atys. Macrob. in accusandi casu Attinem dicit. Qui plura de hoc desiderat, legat Pausan. in Achaicis. Diodor. Arnob. lib. 4. aduersus gentes. Strabon. lib. 12. Suid. Lucian. Ouid. 4. Fast. D. August. lib. 7. de ciu. Dei. Euseb. 3. de Præparat. Euangel. Fulgentium, Gyrald. copiosiss. Syntag. 4. Nat. lib. 2. Mytholog. Ouid. Metamorph.

NON SVM, CLASSICE, TAM MALVS POETA) Vt indigeam his artificiis ad conciliandum & illiciendum lectorem, ingenio capitur sapiens lector, non huiusmodi curiosis & laboriosis nugis. QVID SI PER GRACILES VIAS PETAVRI INVITVM IVBEAS SVBIRE LADAM) Velut dedignaretur Ladas cursor transmittere petaurum, etsi posset, ita ego, quamuis possim, Echica, Galliambica, aut Sodatica scribere nolo; nulla enim gloria in re tam vili inest, & ingens tamen labor. GRACILES VIAS) rotam intelligo. PETAVRI) *Petaurum*, inquit Mercurialis lib. 3. de arte Gymnast. cap. 8. *Facile perspicies machinam quandam ligneam fuisse, qua homines rotis quibusdam in aërem iactabantur, vt præter nominis id indicantis vim testatus est tum Lucilius, cùm dixit: sicuti Mechanici cùm alte exiluere petauro.* Et Iuuenal. sat. 14.

An magis oblectant animum iactata petauro
Corpora, quiq; solent rectum descendere funem,

Et Martial. lib. 10. *Quàm rota transmisso toties * impacta petauro?* * *intacta.*

Melius & verius Scaliger, quem infra subscribo, post Turnebum. Πέτευρον seu πέταυρον tabella est parieti affixa, ad quam se gallinæ volatu recipiunt, vt pernoctent. Mechanici verò seu petauristæ, quia saltu ad rotam illam se subiiciunt, propterea petauristæ dicti. tanto periculo se traiiciebant, vt Aristophanes Petauristam iubeat dicere χαῖρε φέγγος ἡλίου. vale iubar solis.

Petauro similem fuisse putat Mercurialis iactationem illam, quæ hodie apud puellas puerósue efficitur assere funibus quatuor ad laquearia suspenso, & ibi sedentibus pueris puellisúe veluti per aërem iactatis. Quod genus oscellarum nomine veteribus significatum putat. AElius Stilo Petauristas dici propriè Græcè affirmat, quod ij πρὸς ἀέρα vel πρὸς αὔρας πέτονται, siue quod ad aërem, siue ad auras volent. Formam oscellæ vel petauri expressam habes apud Mercurialem. Idem Ludus AEgyptiis Thracibus aliisque populis vsitatus. Turnebus *Petaurus*, inquit, *tignum vel tigillum est, quod à petauristis per rotam transmittebatur ei impactum: impacta tamen rota dicitur, cui impactum idem. quanquam & petauro quoq; rota impingebatur, itaq; transmittebatur per eum: atq; id verius est. transmissione autem multa & frequenti rota laxior reddita erat: tigno autem illo & rota vtebantur, per hanc machinam saltantes & gestus dantes: sed & tignum aliquando altius suspendebant, & inde saltus ad stuporem spectantium varios dabant.* Lib. 4. cap. 8. Ita, vt vides, aliter intelligit Petaurum Turnebus, aliter Mercurialis. Idem tamen Turnebus lib. 29. cap. 19. *Petauristam legimus dictum, qui saltibus vel schemis leuioribus moueretur.* Vbi planè Turnebum errare in voce, schœnis, puto; Græcè σχοῖνος funem significat, & petauristæ funibus de laqueari suspensis agitabantur. & quamuis rectè corrigat non esse legendum scenis, nec tamen schemis credo, sed schœnis scribendum; schema schemæ ornatum vestemque significat, nec videtur huc facere, vti nec schema schematis. Aliter videtur de Petauro loqui Manilius lib. 5.

Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora, quæ valido saliunt excussa petauro,
Alternosq; cient motus, elatus & ille
Nunc iacet, atq; huius casu suspenditur ille.

Ad quos versus Scaliger doctè. *Rota in sublimi posita à duobus versabatur. alter supernè, alter infernè nitebatur. Ita fiebat, vt alternis deiecti nunc penderent, nunc erecti sederent. Per eandem rotam etiam corpora contento saltu subiecta traiiciebant.* Martialis.

LADAM) De Lada cursore Euro prope velociore lib. 10. planè agemus ad illum versum:

Habeas licet alterum pedem Ladæ.

TVRPE EST DIFFICILES HABERE NVGAS) Ineptus labor est morosius laboriosiusq; tractare nugas, easque ipsas inuoluere ænigmatis, vt Cinna, cuius opus displicuit Catullo, vt doctissimus exponit Scaliger ad illum versum:

Pauca mei mihi sunt cordi monumenta laboris,
At populus tumido gaudeat Antimacho.

CIRCVLIS) turbæ, plebi, vulgo semidocto & semipagano lectori. SCRIBAT CARMINA PALAEMON) Ille inuitet & eblàdiatur lectorem tam vario genere carminum, Sotadico, inquam, Echico, Galliambico, mihi nihil opus his artibus. Palæmon Grammaticorum insolentissimus iactator. testis Suetonius de claris Grammaticis. *Q. Rhemmius Palæmon (vel vt alij Palæmo) Vincentinus Mulieris verna, postea manu missus docuit Romæ, ac principem locum inter Grammaticos tenuit, quanquam infamis omnibus vitiis, palamq; Tiber. & Claudio dicentibus nemini minus institutionem puerorum committendam, sed capiebat homines cum memoria rerum, tum facilitate sermonis, nec non etiam poëmata faciebat ex tempore, scripsit & variis & vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta, vt M. Varronem porcum appellaret: secum & natas & morituras literas iactaret, nomen suum in Bucolicis non temerè positum, sed præsagiente Virgilio fore quandoq; omnium poëtarum, poëmatum Iudicem Palæmonem.* cætera apud Suetonium. Virgilij Ecl. 3. Palæmon inscribitur. versus est. *Hic poëta intelligit τὰς ποικίλους λήρους παλαίμονος.*

 Audiat

Audiat hæc tantum vel qui venit, ecce, Palæmon.

Iuuenal. Sat. 6. odi *Hanc ego, quæ repetit voluitq; Palæmonis artem.*

Idem Palæmon vt tradit Plinius lib. 14. cap. 4. rus emit 600000. nummûm, hoc est, mille quingentis coronatis seu Philippæis. Alij alium censent, quàm rectè non video. De hoc multa Melchior Guilandinus de papyro Fanniana.

Me ivvat raris avri) Idem Persius Sat. I.

Quis leget hæc? min' tu istud ais? nemo Hercule, nemo,
Vel duo, vel nemo, turpe & miserabile, quare?

Et respondet, *——nugæ, non si quid turbida Roma*
Eleuet, accedas, examénue improbum in illa
Castiges trutina, nec te quæsiueris extra.

Idem monet Horatius Sat. 1. serm.

——nec, te vt miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus, an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
——stultus honorem
Sæpe dat indignis, & famæ seruit ineptus.

In Mamercum.

LXXXVIII. LXI.

Nil recitas, & vis, Mamerce, poëta videri:
Quicquid vis, esto, dummodo nil recites.

Mamercum infœlicem ait, malumque poëtam.

Nil recitas) Priscorum hoc erat temporum, vt poëtæ recens elucubrata poëmata publicè solenni quodam ritu recitarent. Sic enim Quintilianus, vt existimatur in Dialogo de Orator. *Hi enim Basso* (versus intellige) *domi nascuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus est, vt cùm toto anno omnes dies, magna noctium parte vnum librum extudit & elucubrauit, rogare vltro & ambire cogatur, vt sint, qui audire dignentur: & ne id quidem gratis; nam etiam domum mutuatur, & auditorium extruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit, & vt beatißimus recitationem eius euentus prosequatur; omnis illa laus intra vnum aut alterum diem, velut in herba vel flore præcepta, ad nullam solidam & certam peruenit frugem, nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudium volucre.* Hoc Quintilianus. Et hoc est grande & immane sophos apud Martialem. Idem Iuuenal. lib. 3. Sat. 7.

——at si dulcedine famæ
Succensus recites, Maculenus commodat ædes,
Ac large—— &c.

Qvidqvid vis, esto) Nihil eris, etiamsi omnia iactes, si nullum dederis specimen artis tuæ. Vel alio sensu. Tam ingratus es, cùm aliquid recitas, vt malim te omnia iactare, quàm recitantē audire, necas enim & enecas me tua recitatione, de quibus recitatoribus Horatius in poët.

Indoctum doctumq; fugat recitator acerbus:
Quem verò arripuit, tenet, occiditq; legendo,
Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Martialis infrà lib. 7. 50. *Ille legat, bibe tu, nobis licet ille sonabit,*
Et cùm, iam satis est, dixeris, ille leget.

Et Catullus ex oratione Sextij plena veneni & pestilentiæ lecta se tussim & morbum traxisse queritur in carmine ad fundum suum. Iuuenal. Sat. 3. caussam inter alias hanc egrediendæ vrbis ponit, quòd cogatur Augusto mense recitantes poëtas audire. Sed prior sensus placet. Nisi fortè negat Mamercum quicquam vnquam scripsisse.

Ad Quinctilianum.

XC. LXII.

Quinctiliane vagæ moderator summe iuuentæ,
Gloria Romanæ Quintiliane togæ.
Viuere quòd propero pauper, nec inutilis annis,
Da veniam: properat viuere nemo satis.

Differat

Differat hoc, Patrios optat qui vincere census,
Atriaq; immodicis arctat imaginibus.
Me focus, & nigros non indignantia fumos
Tecta iuuant, & fons viuus, & herba rudis.
Sit mihi verna satur, sit non doctissima coniunx:
Sit nox cum somno, sit sine lite dies.

Studium vitæ & votum exponit Quintiliano suismet ingenij monumentis commendato. Sed de patria Quintiliani nõ secus inter scriptores certatur, quàm olim de Homero Græcia contendebat. Romanum alij, Calagurritanum seu Hispanum alij prædicant. Ego pro Hispanis propugno, mecumq; Magnus Ausonius in commemoratione Professorum de Ti. Victore Mineruio.

Primus Burdigalæ columen dicere Mineruï,
Alter Rhetoricæ Quintiliane togæ.

Et postea:

Adserat vsq; licet Fabium Calagurris alumnum
Non sit Burdigalæ dum cathedra inferior.

Accedit & doctissimus sanctissimusque testis Hieronymus, seu potius ante Hieronymum Eusebius in Chronico. Olymp. 211. *M. Fabius Quintilianus Romam à Galba perducitur.* Et ibid. Olymp. 217. anno Domitiani VIII. *Quintilianus ex Hispania Calagurritanus primus Romæ publicam scholam aperuit, & salarium è fisco accepit.* Ipse Hieronymus aduersus Vigilantium. *Iste Caupo Calagurritanus, & in peruersum propter nomen viculi mutus Quintilianus miscet aquam vino.* Cassiodorus in Chronico. *Siluano & Prisco Coss. Quintilianus ex Hispania primus Romæ scholam publicam aperuit, & salarium è fisco accepit.* Volaterranus lib. 19. Anthrop. cap. 1. *M. Fabium Quintilianum ortum in Hispania constat è ciuitate Calagurritana, vt Eusebio placet. Hieronymus verò ex ea ciuitate fuisse scribit, ex qua etiam tempore Theodosij Cæsaris Aur. Prudentium Clementem Christianum poëtam floruisse testatur. Ipse deniq; Quintilianus Hispanos prouinciales suos vocat, &c.* Angelus Politanus Præf. in Quintil. *M. Fab. Quintilianus ex Hispaniæ oppido Calagurriæ maximè propter obsessum in eo Sertorium insigni Nerone imperante à Galba, qui & ipse deinde imperator fuit, Romam adolescens admodum perductus, &c.* In sententiam properant historiographi rerum Hispanarum. Nec te moueat, quod Martialis lib. 6. ep. 62. Quintiliani non meminerit. ea tempestate libros Instit. 21. Quintilianus nondum vulgarat, quos postea demum, quàm docere desierat, composuit, vt ipse testis est procem. lib. 1. Poëta verò epigrammati proscripsit, *Scriptores vnde.* Doctor erat tum Fabius, nondũ scriptor, nisi vnius fortè & alterius declamationis. Alterum est, quòd rationis speciem habere videtur, cùm ipse Fabius lib. 5. scribit à se adolescente cultum esse Domitium Afrum senem. & lib. 10. ait, sibi visum Domitium Afrum & Iulium Africanum. Afrum verò Eusebius sub Nerone refert crapula interiisse, sed Eusebius annum non assignat, & errare in anno potuit, vt in Plinio Secundo iuniore, quem cum auunculo confundit, errasse ostenditur. Quanquam idem sæpius, vt mendosus vel falsus castigatur. Aut (si locus diuinationi) potuit Fabius etiam fuisse Romæ priuatim, rediisseque in patriam, ex qua publicè à Galba postea Romam est deductus. Opinionem meam Fabij pater, cuius Romæ eloquentia constitit, confirmat. De auo nihil dico. nec disputo, auine, an patris, an nepotis, an nullius horum (quod vero propius credimus) declamationes sint, quas P. Pithæus in lucem cum Calpurnio emisit. Alij ciuem Romanum non factum sed natum aiunt, quod pater & auus Romæ habitarint; quod Auus, non nepos Calagurritanus fuerit, quod Eusebius mendosus. Mouet me tamen & veterum, & doctissimorum, & sanctissimorum virorum auctoritas, vt iudicium sustineam, ampliusque pronunciem, donec liqueat.

VAGAE IVVENTAE MODERATOR) Ludimoderator, 20. annis Rhetor. docuit. Dicendi elegãtia summam laudem est indeptus, nec iniuria, quis enim Reipub. profit amplius, quàm qui Rempub. futuram in iuuentute ad omnem vitę & morum honestatem, ingeniique cultura informat? Præclarè Cic. de Diuin. non diuinat, sed diuinè respondet: *Nullum, inquit, munus Reipub. afferre maius, meliusq; possumus, quàm si doceamus atq; erudiamus iuuentutem, iis præsertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, vt omnium opibus refrænanda atq; coërcenda sit.* Et verè ille: *Si adolescentes malè morati euadunt, id primò ætatis formatoribus imputandum est.* Vagam vocat poëta iuuentutem; est enim silentij, quietis, attentionis impatiens. Extat dictum Aristotelis de magistris, & Philippi epistola ad Aristotelem. Canes, campos, ludos, iocos, ineptias, & alia omnia potiùs, quàm modestiam, & litterarum meditationem amat. Horat. de Art. Poët. *De Quintiliano Iuuen. sat. 7.*

Imberbis iuuenis tandem custode remoto
Gaudet equis, canibusq; & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper.

Idem Terent. affirmat. ITA EST.
Quod plerią; omnes faciunt adolescentuli,

Vt animum ad aliquod studium iungant: aut equos
Aut canes——

Quodq; idem in Phormione in deliros dicit senes, multò fortè rectius in adolescentes conuenit.

Quid vos (malum) me sic ludificamini
Inepti vestra puerili sententia?
Nolo, volo, volo, nolo: rusum cedo, cape;
Quod dictum, indictum est, quòd modo erat ratum, irritum est.

SVMME) quia magister nepotum Domitiani inquit Musambertius. Sed poëta non adderet vagæ iuuentæ. Ego generatim dictum puto. summum accipio, quia parem tum non habuit.

GLORIA ROMANAE QVIN. TOGAE) Ita locutus est Ouidius. *Pelignæ gentis gloria dicor ego.* Romanæ togæ. Gens togata Virgilio dicitur: *Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.* Quare mutari togam indigne tulit Augustus, versumque hunc pronunciauit apud Suetonium. *Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.* Addit Romana, quia etiam Gallia Cisalpina togata, vt alibi poëta. Cæterum non ideo Romanus est (vt aliqui nec quidquam contendunt) quia gloria Romanæ togæ, sed quia eloquentissimus Rhetor, & optimus dicendi artifex Romæ diu vixit, docuit, & principum nepotes instituit. Et quia ciuitatem, honores, publicum primus salarium accepit. Quid hic disputet contra me Ramiresius, à Musambertio disce.

VIVERE SIC PROPERO PAVPER) Ignosce mihi sequenti disciplinam Epicuream. vita properat, properè etiam viuendum, vt ne aufugiat & effugiat. Hic locus millies redit apud Martialem, & alios, & nos alibi vbertim. DIFFERAT HOC) non viuat, non indulgeat genio suo is, qui patrem suum, seu paterna bona conatur opibus superare, qui ditior patre vult euadere.

Valer. Max. ATRIAQVE IMMODICIS) In prima ædium parte maiorum imagines Romana nobilitas ponebat. Dicebantur autem ij nobiles, qui maiorum suorum habebant imagines, id est, quorum maiores magistratus curules gesserant. Noui autem erant, qui tantum sua, non maiorum habuerunt signa, quorum scilicet maiores nullos magistratus curules, ipsi autem primi gessissent. Valerius. De his loquuntur poëtæ. Horat. ad Pisonem.

Nam quid imaginibus, quid auitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso consule fasti
Profuerint, si vita labat——

Iuuenal. 8. Sat. *Stemmata quid faciunt, quid prodest, Pontice, longo*
Sanguine censeri, pictosq; ostendere vultus
Maiorum, & stantes in curribus Æmilianos?

De his atriis lege Vitruuium lib. 6. c. 4. Locum alij, vbi imagines stabant, vocant tablinum; tablinum autem, vt ait Philander, pro pinnacotheca posuit. Nam in tablino, quod Græcis χαρματοφυλάκιον, codices, & monumenta rerum in magistratu gestarum asseruabantur, in pinnacothecis autem veræ pictæ tabulę & statuæ, vt ex Plin. lib. 35. cap. 2. & 12. coniicere licet. At non signa, vt idem ait, externorum artificum, nec æra aut marmora apud Maiores, sed expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, vt essent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera: semperque defuncto aliquo totus erat familiæ eius, qui vnquam fuerat, populus. stemmata verò lineis discurrebant ad imagines pictas, vt hodie fieri solet. Lege Alex. Neap. lib. 5. Gen. & Tiraquellum ibid. Senecæ locum lib. 3. cap. 28. huc facientem dissimulare non possum. *Qui, inquit, imagines in atrio exponunt, & nomina familiæ suæ longo ordine, ac multis stemmatum illigata flexuris in parte prima ædium collocant noti magis, quàm nobiles sunt.* Et idem libro ad Polybium. *Vide omnes has imagines, quæ impleuere Cæsareum atrium, &c.* Humerorum tenus effigies erant corporum expressæ, non corporis totius, sed melioris partis, capitis inquam, & vultus. Vnde Ciceroni in Bruto, Plinio lib. 35. Iuuenali Sat. 8. vultus & ora dicuntur. Lipsium adi lib. 1. El. cap. 29. Sed latissimè de stemmatis Tiraquellus libro de nobilitate, quem lector opportunè leget. ME FOCVS ET NIGROS) me volentem & contentum modico, terrestris cœna in fuliginosa casa, cum aqua & olere pascit. VIVA AQVA) naturalis, non factus liquor, fons viuus, flumen viuum, saxum viuum, cespes viuus dicitur, cùm in suo loco est naturali, in quo res quodammodo viuunt. Horatius. Eiusmodi sunt ferè, quæ lib. 1. ad Frontonem de voto suæ vitæ scribit. SIT MIHI VERNA SATVR) Verna est seruus domi nostræ natus ex ancilla, aut seruo. Dictus quod vere natus potissimùm, vel vere summo, vt Festus. Verna non rarò etiam libertum significat. Inscriptio. *antequam Fortunatus Augusti libertus verna.* DOCTISSIMA CONIVNX) Iuuenal. Sat. 6. vxorem non laudat nimis eruditam, nimisque facundam.

Illa (inquit) tamen grauior, quæ cùm discumbere cœpit,
Laudat Vergilium, perituræ ignoscit Elisæ,
Committit vates, & comparat inde Maronem,
Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis
Turba tacet, nec causidicus, nec præco loquuntur.
Altera nec mulier——& mox:
Non habeat matrona——

Dicendi

Dicendi genus, aut curtum sermone rotato
Torqueat Enthymema, nec historicos sciat omnes.
Sed quædam ex libris & non intelligat: odi
Hanc ego——

SIT NOX CVM SOMNO) Ita lib.1. ad Licinianum: *Non rumpet altum pallidus somnum reus, sed mane totum dormies.* lib.10.ep.47. etiam somnum inter ea numerat, quæ faciunt beatiorem vitam, sed tamen, qui faciat breues tenebras. SIT SINE LITE DIES) Lib.10. loco dicto. *Lis nunquam, toga rara, mens quieta,* &c. Lis autem frequens inter coniuges, Mart. lib.8.ep.35.

Cùm sitis similes paresq́; vita,
Vxor pessima, pessimus maritus
Miror non bene conuenire vobis.

Iuuenal. Sat.6. *Semper habet lites, alternaq́; iurgia lectus.*

Possunt referri etiam ad contentiones forenses. vt lib.5.cap.21.

Nec lites tetricas, forumq́; triste
Nossemus.

Ad Cæsarem Domitianum.

LXIII. XCI.

Rerum certa salus, terrarum gloria, Cæsar.
Sospite quo magnos credimus esse Deos:
Si festinatis toties tibi lecta libellis
Detinuere oculos carmina nostra tuos:
Quod fortuna vetat fieri, permitte videri,
Natorum genitor credar vt esse trium.
Hæc, si displicui, fuerint solatia nobis:
Hæc fuerint nobis præmia, si placui.

Petit à Domitiano ius trium liberorum. RERVM CERTA SALVS) Saluo enim Cæsare omnia salua; Seneca Consol. ad Polyb. *Fas tibi non est saluo Cæsare de fortuna queri, hoc incolumi, salui tibi sunt tui:* & quæ sequuntur. SOSPITE QVO MA. CRED. ES. DEOS) sic locutus est lib.5. *Sospite quo gratum credimus esse Iouem.* & lib.7.ep.59. *Quem saluo duce credimus tonantem.* Hoc dicit. Te sospite, sospites & magnos credimus Deos. Nam Domitianus suis magnificis ædibus suspiciendos, ac templis illos magnos fecit. Ex ædium enim magnificentia Dominus, & incola cognoscitur. Vel te sospite credimus esse magnos Deos, qui alioquin nisi tu Capitolium dedisses, & instaurasses, vel omnino interiissent, vel certè non magni habiti essent. Cùm enim Dij impiorum simulacra, & saxa essent, illis perditis perdebant quodammodo deos suos; Quod Cicero Oratione prima in Verrem dicit: *Sese* (Siculos intelligit) *iam ne Deos quidem in suis vrbibus, ad quos confugerent, habere: quod eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset.* Lactantium lib.2.cap.4. lege. Vel te sospite magnos credimus esse Deos, vt quorum prudentia orbi certa declaratur, cùm te seruant incolumem, quo pereunte orbis periret, tu enim certa salus rerum. Magnos, alij gratos, propitios, beneuolos, vt qui à Domitiano auctos honores, ædes & beneficia acceperint, & accipiant. Itaque te saluo semper nouis honoribus mactentur. Ram. legit manos, qui meritò vapulat à Musamb. lib.1. ep.13. Ex tua ergo sospitate credimus, & magnos Deos, & rerum humanarum curam suscipere, vt supra lib.1. de Regulo. *Stantia non poterant tecta probare Deos.*

Et eodem. *Quis curam neget esse te Deorum,*
Propter quem fuit innocens ruina? Plura vide ad lib.3.ep.1.

SI FESTINATIS TOTIES) Quæ vsitata poëtarum malorum excusatio. Si carmina festinata, properata, ac prope ex tempore fusa toties legisti. Vel, si festinatis libellis, celeriter legendo decursis, eosdem iterum ac tertio reuoluisti. hoc est, vt συλλήβδην dicam. si tibi placuerunt epigrammata mea toties à te lecta, quod signum est placuisse, nam quæ displicent, vix semel lecta excutiuntur. QVOD FORTVNA VETAT) Præmij loco peto ius trium liberorum. nam, vt essem reipsa, natura negauit, & si sum maritus, tamen ἄπαις, & orbus sum. Ius trium liberorum (quod Iuuenal. *Ius parentum*, & Cornelius Tacitus, *priuilegia parentum.* Tertullianus *authoritatem liberorum appellat*) habebat is, qui trigeminam aut copiosiorem prolem ex matrimonio legitimo suscepisset: aut qui à Cæsare eodem iure donatus esset, etiamsi nullam haberet, aut habiturus videretur. Ius autem patrum, seu parentum, ac maritorum, & sponsorum, qui ternos aut plures habebant filios, in

præ-

præmiis cernebatur, quæ duplicia, honoris & vtilitatis. In spectaculis enim honestior, & separatus locus assignabatur. Præcesserunt in petitione magistratus, & in fascibus ipsis. In sorte prouinciarum, easque diutius obtinebant proletarij. In honoribus petēdis gratia fiebat annorum propter liberos, vt faciliùs, quam alij accederent. Qui plures habet liberos, à cura, tutela, cæterisque muneribus personalibus immunis est. Damnatorum liberi plures assem accipiebant. Cùm populo viritim aliquid diuidebatur, patres triplicem accipiebant portionem, pro tribus liberis alendis, quando cœlebs tantum simplicem. Hoc ius primo natum ex trigeminis Horatiis, qui populo Rom. imperium peperere. Propagatum lege Papia & Iulia. Durauit ad Seueri Imperatoris æuum, qui imminuit aliquam multam partem. Postera omnino ferè dilapsa, cùm Constantinus Magnus pœnas cœlibatus tolleret. τὴν παρθενίαν, καὶ ἀπαιδίαν διὰ τὸν θεὸν ἀσκοῦντας. Dabatur primùm à Regibus, deinde senatu, postremò Imperatoribus, patribus & parentibus, qui trinam aut vberiorem habebant prolem, deinde militibus, qui militiæ caussa operam dare liberis non poterant. Præterea quibus non voluntas, sed natura liberos ex matrimonio negasset, nec tamen omnibus, sed qui id officiis & precibus à principe impetrassent. Ex quo genere fuit Martialis, & Plinius ac alij. Postremò fœminis etiam & matronis. Auctores huius doctrinę inuenies Dionys. Halicarnass. Appianum, A. Gellium, Dionem, Suetonium, Tertullianum, Iuuenalem, Plinium, Vlpianū, Paullum, Sozomenum, Tacitum, Liuium. Ex recentioribus Alexand. Neapol. Tiraquell. Cuiacium, Franciscum Duarenum lib. disp. cap. 40. & præter alios accuratissimum Lipsium, ad tertium Taciti Annalem. vbi pleraque habes ex priscis testimonia. Addam perspicuitatis caussa pauca ex Brissonio. Liberorum ius, commodum significat, quod susceptis ex iusto matrimonio liberis, patres, matresue consequuntur, lib. 1. & Rubr. C. de iure liberor. & apud Vlp. Tit. 17. Regul. Paul. lib. 4. Sentent. Tit. 9. & D. August. lib. 3. contra Iulianum. Isidor. lib. 5. Origin. cap. 24. Ius Liberorum est. coniugum sine Liberis, inuicem pro loco pignorum, hereditatis alterna conscriptio. Huiusmodi autem ius liberorum, & ad Legis Iuliæ Papiæ Popeæ præmia, solidumque ex Testamento capiendum; & ad legitimam, quæ matribus ex Sc. Tertylliano deferebatur, hæreditatem, proficiebat. Itaque circa hoc ius duplex est inspectio. Inprimis autem sciendum est, virum atque vxorem inter se nudo matrimonij nomine, decimam duntaxat capere potuisse. At sublatis Liberis, vno, pluribúsue, plus capere poterant, quemadmodum Vlpian. Tit. 17. Regular. exponit. Sed nec ex cuiusquam testamento Celibes & Orbi capere poterāt, vt patet ex l. 1. C. de infirman. pœn. celib. Proinde qui vel celibem vitam agebant, vel parum felix matrimonium experti erant, ac denique qui liberos nullos sustulerant, vt iudicia amicorum promereri possent, ius Liberorum à principe impetrabant, vt eorum bonitas illis indulgeret, quod fortunæ malignitas denegauerat. Vlpian. Tit. 17. Regular. Vir & vxor inter se solidum capere possunt, si ius Liberorum à principe impetrauerint. Atque hoc ius Liberorum Iuuenalis Sat. 3. Iura parentis vocat. Martialis eodem loquendi genere, Iura paterna, Epigr. 93. lib. 3. item Epig. 13. lib. 8. quo loco eleganter deridet eum qui cum vxorem duxisset, à Cæsare importune ius hoc quo de agimus flagitaret, quod ipsemet sibi, absque principali beneficio, quærere, parareque liberis operam dando, poterat.

Cæterùm non ius modò Liberorum, verùm etiam nominatim ius trium Liberorum, quod plenius erat, latiusque patebat, à Principibus peti solebat: cuius fit mentio in lib. 5. de legit. hered. in Cod. Th. Atque ita ius trium Liberorum, & sibi Plinium, & Suetonio Tranquillo, à Traiano impetrasse, ex eius epist. 2. & epist. 95. lib. 10. liquet. Indultum etiam id sibi à Domitiano prædicat Martialis ep. 91. & 92. lib. 2. Ad eos autem locos quos de iure trium Liberorum accuratè congessit Francisc. Duarenus, cap. 40. lib. Disput. auctarij loco adiicio Statij lib. 4. Syluar. ad Iul. Menecrat. versus,

Ergo, quòd Ausoniæ pater augustissimus Vrbis,
Ius tibi ter geminæ dederat lætabile prolis
Omen erat: venit toties Lucina: piumq́;
Intrauit repetita larem.

Agell. lib. 4. cap. 17. Memini ego Romæ quæsitum, negotio non rei tunc paruæ postulante, an 8. Mense infans ex vtero viuus editus, & statim mortuus, ius trium Liberorum impleuisset. Matres autem, hoc trium Liberorum iure, ad Legitimam filiorum intestatorum mortuorum hæreditatem, ex Sc. Tertylian. admittebantur, quemadmodum Paulus lib. 4. Sentent. Tit. 9. Iustinianus Instit. de Sc. Tertyl. scribunt. Vt verò ius hoc Liberorum consecutæ viderentur, ter peperisse eas sufficiebat, dummodo viuos & pleni temporis peperissent, vt idem Paul. ibid. tradit. Et hoc ita in ingenuis matribus seruabatur. Latinam verò liberam, nisi ius Quiritium consecuta esset, quater peperisse necesse erat, vt ius Liberorum consequi posset. Enimuerò non superstites tantùm, sed & amissi filij, matribus proderant. Quin etiam, absque vllo partu, matres quæ neque Liberos habebant, neque vnquam habuerant, ius hoc trium Liberorum beneficio principis adipiscebantur, quorum omnium auctorem laudo Paulum eo quem supra citaui loco.

QVOD FORTVNA VETAT FIERI) Fortuna, an natura? natura censeo, sed ipsa in fortunā putabatur. Vt enim fortunæ credebatur nasci ex nobilibus, ex opulentis, clarisque maioribus, aut obscuris, tenuibus, seruis, nobilem aut formosum. Ita omnino fœcundum, aut sterilem esse eidem

eidem assignabatur fortunæ. *Auaus* ergo Martialis natura fuit; nam vxorem habuisse constat lib. 12. ad Marcellam vxorem.ep.31. Et hoc lib. sequens. PERMITTE VIDERI) Da ius trium liberorũ, perinde ac si haberem tres liberos. Sic exponit, cùm subiungit. NATORVM GENITOR CREDAR VT ESSE TRIVM) Impetrauit hoc poeta à Tito & Domitiano. epig. sequente, & lib. 3. 93. HAEC SI DISPLICVI) Dilemmate vrget Imperatorem, seu placui, seu displicui, impetrare debeo, quod peto. si displicui, vt sit mihi solatij, ne ad funem abeam, si placui, vt sit laborum præmium. Sed respondere poterat Imperator. Imo nihil iuris impetrabis. Nam si displicuisti, præmio dignus non es, si placuisti, satis habes solatij. Etenim vt tute scribis: *Principibus placuisse viris non infima laus est*. Et præmia poëtarum sunt hederæ, laudes, acclamationes, &c.

In certaminib. dabãtur quãdoq; etiam victis dona, quæ solatia appellabantur Virgil. 5. AEn. Ensem atq; insignem galeam solatia victo. Sic & in θεραπευτικά, Liuiæ Drusi matri, extincto Druso ius trium liberorum datum. Dio l. 55. Heraldus.

Ad Vxorem.

LXIV. XCII.

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum,
Solus qui poterat, VALEBIS VXOR.
Non debet domino perire munus.

Placuisse carmina principi dicit, eoque præmium accepisse ius trium liberorum. SOLVS QVI POTERAT) Nam solus Cæsar dabat hoc ius trium liberorum. Plin. lib. 2. epistolarum. *Nuper ab optimo principe* (Traiano) *trium liberorum ei* (Voconio nempe) *ius impetraui: quod quanquam parcè, & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit*. Martialis ab vtroque Cæsare illud extorsit, vt ipse de se.

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorumq; dedit iura paterna trium.

Et Plinius pro seipso, lib. 10. epist. *Exprimere Domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attulerit, quod me dignum putasti iure trium liberorum.* Ex quo intelliges pro singulari munere claros tantùm viros id honoris, & præmij consecutos esse. — VALEBIS VXOR. NON DEBET DOMINO PER. MVN) Nihil mihi tecum negotij vxor, non procreabo liberos, quos alam, periret enim munus Principis, si liberos alendos susciperem; quia quod nunc gratis est datum, paterna lege deberetur, nec munus esset amplius. Repudiabo igitur te; repudij enim formula; *valeas, tibi habeas res tuas, reddas meas*. Plautus Amphitr. Quæ tamen fraus esset. Et sanè fraudem infuisse huic mori testatur. Tacitus lib. 15. Annali plerosque orbos fictis adoptionibus adsciuisse filios, vt ius trium liberorum haberent; adepti verò ius manu emittebant, quos adoptarunt. Quam fraudem etiam olim in Repub. adhibebant, vt Scipionis verba testantur. *In alia*, inquit, *tribu patrem, in alia filium suffragium ferre*.

Ad Regulum.

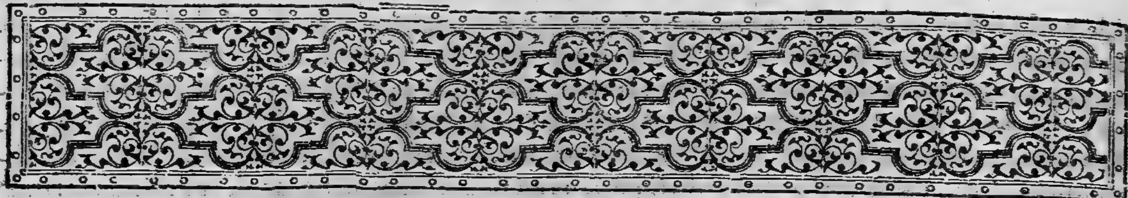
LXV. XCIII.

Primus vbi est, inquis, cùm sit liber iste secundus?
Quid faciam, si plus ille pudoris habet?
Tu tamen hunc fieri, si mauis, Regule, primum;
Vnum de titulo tollere iota potes.

Ex hoc versu coniicis primum librum, itemque spectaculorum secretim additos esse. Ob Titum, credo, in quem pleraque (pleraque, inquam, non omnia) conueniunt. Miscuit quædam, vel potius addidit postea nomen Domitiani, & sæpè non addidit, sed Cæsarem tantùm scripsit, vt scire Lector non posset, vtrum intellexerit, Titum an Domitianum, ac Titum quidem nunquam posuit expresso nomine, quod libros in morte editos, vel certè correctos putem, & ob eam caussam sequentibus nõ adiunctum priorem. Et fortè is pudor est, quem insinuat, quod quæ scripserat in Titum, postea videretur tribuere Domitiano, qui sibi omnia patris & fratris opera arrogabat. Alij etiam ad Traianum referunt.

Domitius exponit hoc verbi aliter. Plus, inquit, pudoris habet, quia, non venit in lucem, & erubuit lucem. Atqui profectò venerat, sed serius. Ad verecundiam carminum referri non potest; ea enim caussa non premebat, sed promouebat. Alij illud, plus pudoris habet, interpretantur, plus turpitudinis, cuius pudebat poëtam, eaque gratia non audebat hunc ad Regulum poëta; Ramiresius etiam Lucretiæ mitteret.

TV TAMEN HVNC FIERI) Cur non coniunxerim primum cum secundo, audisti. Si tu tamen putas hunc secundum primum esse faciendum, dele alterum iota, nam duo II. alterum librum significant. I. primum. III. tertium.

MATTHÆI RADERI AD LIBRVM TERTIVM MARTIALIS COMMENTARIVS.

Ad Lectorem de libro Gallicano.

1. I.

Hoc tibi, quidquid id est, longinquis mittit ab oris
Gallia, Romanæ nomine dicta togæ.
Hunc legis, & laudas librum fortasse priorem,
Illa, vel hæc mea sunt, quæ meliora putas.
Plus sanè placeat, dominâ qui natus in vrbe est.
Debet enim Gallum vincere verna liber.

Gallia togata Lombardia.

Forum Cornelij. Immola.

OC TIBI, QVIDQVID ID EST) secesserat poëta in citeriorem Galliam, indeque librum Romam miserat, quem, si minus priore placeat, excusat, veluti in loco peregrino minusque vrbano natum. LONGINQVIS MITTIT AB ORIS) E foro Cornelij, (nam inde librum esse missum docet epig. 4. infrà) seu Immola hodie, quæ Româ octo dierum itinere abest. GALLIA ROMANAE NOMINE DICTA TOGAE) Togatæ Galliæ periphrasis. Togata dicitur, quia togis vtebantur, vt Romani. Est autem togata Gallia Cisalpina, seu citerior, vt à Cæsare, & aliis nominatur, quæ nunc Lombardia dicitur, & in Cispadanam, & Transpadanam diuiditur. Altera Gallia est Bracchata seu Comata, de qua hìc nulla mentio. Finiebat hanc Rubico flumen, vbi vera Italia incipit. Descriptionem eius & fines habes apud Strabonem lib. 5. Plinium lib. 3. Blondum, Leandrum, Ortelium & alios. Immola seu forum Cornelij est cis Padũ. HVNC LEGIS, ET LAVDAS) Vtrunque legis secũdum & tertium, & seu tu illa secundi, seu tu hæc tertij epigrammata meliora putas, vtraque mea sunt; Aut, quæ tu meliora putas, mea sunt; vel illa secundi, vel hæc tertij. Aut. Tu laudas librum secundum, & illa libri secundi meliora putas, quàm hæc tertij. Ego vtraq; fateor mea esse, siue illa, siue hæc laudes. Aut, mea sunt, quæ tu meliora putas, siue sint illa, siue hæc, siue vtraque, siue aliqua, ex his aliqua, vel ex illis. Aut, vt Douza, per interrogationem. quæ meliora putas? illa, vel hæc, quæ mea sunt. Sed ego potius sine interrogatione putarim legendum hunc locum. Videtur laudem referre ad secundum librum. Sequitur enim: PLVS SANE PLACEAT) Meritò, inquit, illa magis placent his, illa enim vrbana, hæc peregrina. Vtraq; tamen mea sunt. DOMINA) sæpius ita dominam vocat lib. 9. 65. 10. 103. 12. 21. DEBET ENIM GALLVM VINCERE) sed iure cedit hospes ciui, barbarus Latino, liber in vrbe natus libro extra vrbem, habet enim vrbs suum quendam naturalem genium, Et optimi quique poëtæ in vrbe scripserunt. Ouid. lib. 5. Trist. El. 8.

Non dubito, quia sint & in hoc non pauca libello
Barbara, non hominis culpa, sed ista loci est.

Et lib. 3. El. 1.

Siqua videbuntur casu non dicta latinè,
In qua scribebat, barbara terra fuit.

In Vrbe natus liber.

VERNA LIBER) domi, id est, in vrbe, in qua velut domi habito. De Vernis lib. 1. dictum.

Ad

Ad librum suum.

II. II.

Cuius vis fieri, libelle, munus?
Festina tibi vindicem parare,
Ne nigram citò raptus in culinam,
Cordyllas madida tegas papyro,
Vel turis piperisq; sis cucullus.
Faustini fugis in sinum? sapisti.
Cedro nunc licet ambules perunctus,
Et frontis gemino decens honore
Pictis luxurieris vmbilicis,
Et te purpura delicata velet,
Et cocco rubeat superbus index;
Illo vindice nec Probum timeto.

CVIVS VIS FIERI, LIBELLE, MVNVS?) Dedicat Faustino librum hunc tertium. CVIVS) Ita cœpit Catullus.

Cui dono lepidum nouum libellum?

Et Ausonius.

At nos illepidum, rudem libellum
Credemus gremio cui fouendum?

FESTINA TIBI VINDICEM PARARE) Vindex vt lib. I. docuimus, est nomen iuris 12. tab. ASSIDVO VINDEX ASSIDVVS ESTO. PROLETARIO CIVI, QVIVIS VOLET, VINDEX ESTO. Cic. Top. A. Gell. lib. 16. cap. 10. Vindices ciuitatum dicuntur in l. I. C. Theod. *Si quacunque*, &c. iidē qui defensores. Ita ferè hoc loco accipitur pro patrono, defensore & assertore. Etsi prior significatio legis non abludat. NE NIGRAM CITÒ RAPTVS IN CVLINAM) Quære, inquit, tibi patronum, ne fias toga Cordyllis, vt lib. 13. ep. I. loquitur; hoc est, ne abiectus cocis seruias, ad tegendas Cordyllas, pisces, aut cucullus piperis fias. Cordyllæ, vt Plinius lib. 9. cap. 15. & lib. 32. cap. 11. sunt partus thunnorum, Græcis πηλαμύδες, pelamydes, quas Plinius limosas, Gaza limorias à limo vertunt, & annuæ fiunt thinni. Athenæus de pelamidibus lib. 3. cap. 19. Cordyllas appellat, vel corylas, vel corydales, si tamen eæ sunt, quas Aristoteles terra marique viuere docet, & soli expositas interire. Lege quæ, diximus lib. 13. ep. I. NIGRAM) fuliginosam. VEL THVRIS PIPERISQVE) Persius Sat. I. *Vindex, defensor, patronus, assertor.* *Cordyllæ pisciculi & partus thunnorum. Pelamides. Limosæ. Limoricæ.*

Linquere nec scombros metuentia carmina, nec thus.

Horat. ep. I. lib. 2.

Deferat in vicum vendentem thus & odores,
Et piper, & quidquid chartis amicitur ineptis.

Catullus.

Et laxas scombris sæpè dabis tunicas.

Martialis.

Nec scombris tunicas dabis molestas.

Athenæus de Anaxandride, ὅτι γὰρ τικῶν, λαμβάνων ἔδωκεν εἰς τὸ λιβανωτὸν κατατεμών. Scal. ad Catull. Cucullus à vestis forma dictus est, qualem in palliis Hispanicis, vel bardocucullis videmus. Nobis ein Scharnützel/cum chartæ inuoluitur, sic vt conum inuersum exprimat. Pharmacopolis res vsitata, cùm aromata inuoluunt aut vendunt. Carmina infœlicia hunc sortiebantur finem, vt ad culinam, & cucullos damnarentur. FAVSTINI FVGIS IN SINVM?) Potentis & docti amici patrocinium expetis, illi vis dicari & sacrari? Ad hunc Faustinum plura extant lib. I. ep. 26. *Cucullus, Scharnützel.*

Ede tuos tandem populo, Faustine, libellos,
Et cultum docto pectore profer opus.

Et aliis locis. CEDRO NVNC LICET AMBVLES PERVNCTVS) Nunc inuento tali Mœcenate Faustino, potes imbui cedro, nihil iuris habebunt scombri, nihil tineæ in te. Cedrus hîc synecdochicῶς materia pro forma ponitur. Oleo expresso de Cedro, siue cedrino oleo libri tingebantur, ne tineis esca, & ludibrium essent. Cedrus autem nobilissima arbor est, eaque duplex maior & minor: maiorem descriptam habes apud Dioscoridem lib. I. cap. 89. Minorem verò apud Galenum, Theophrastum, Plinium, Dioscoridem & alios. Vires cedriæ, seu olei inde expressi ibidem describuntur, mortua corpora conseruant, viua putrefaciunt, vermes tineasque necant. Arbor ipsa cariem & vetustatem nescit. Deorum simulachra, inde olim facta. Virgil. 7. Æneid. *Quin etiam antiqui, &c.* *Oleum cedrinũ, seu cedrias.* *Vis cedriæ.*

Cedrinas tabulas olim secabant, in quibus carmina reseruabāt veteres, vt perennarent. hoc oleo inunctos Numæ Pompilij libros, cùm reperti essent post annum quingentesimum trigesimum quintum, quàm conditi erant (vt refert Plinius lib.13.cap.5. & lib.16.cap.39.) Cassius Hemina de libris chartaceis Numæ cedratis, hisce verbis scribit. *Et libros cedratos fuisse: propterea arbitror tineas non tetigisse.* Plinius lib.13.cap.13. De vnguinis cedrini viribus Herodotus lib.2. Cedrus vocatur τῶν νεκρῶν ζωή. De more librorum cedro illinendorum Horatius.

——speramus carmina fingi
Posse linenda cedro.

Ouid.lib.1.Trist.Eleg.1.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Persius. *——an erit, qui velle recuset*
Os populi meruisse, & cedro digna locutus.

Ausonius ad libellum.

Huius in arbitrio est, seu te iuuenescere cedro,
Seu iubeat duris vermibus esse cibum.

Succus autem ille cedrinus erat flauus, vt docet Ouid.3.Trist.Eleg.1.

Quòd neq; sum cedro flauus.

Inde natum vetus verbum; digna cedro, id est, immortalitate. Et frontis gemino decens honore) Frontes librorum pumice poliebātur, vt leues planæq; fierent. Ouid.1.Trist.1.

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes,
Hirsutus sparsis vt videare comis.

Et lib.3.Eleg.1. *Quòd neq; sum cedro flauus, nec pumice leuis.*
Catullus. *Arida modò pumice expolitum.*
Ep.22. *Noui vmbilici lora rubra membranæ*
Directa plumbo & pumice omnia æquata.

Frontes autem librorum, non oræ librorum quæ sunt tres, frontes autem duæ sunt latæ, & planæ, hoc est, ipsæ tabulæ pellibus obductæ & pumice tritæ, sic & Muretus exponit ad primum epigramma Catulli. Sed fortè hic idem insinuat, quod Ouidius, cùm dicit.

Candida nec nigra cornua fronte gerit.

Obserua tamen in libris antiquis continuam fuisse chartam, aut membranam, quæ inuoluebatur instar teretis bacilli, primamque partem dici frontem & extremam, quæ & vmbilicis ornabatur, vt sequitur.

Pictis lvxvrieris vmbilicis) Vmbilicus est bacillus extremæ paginæ adglutinatus, circum quem charta vel membrana voluebatur, cuius extremæ partes ornabantur, auro, argento, vel gemmis, de quibus copiosè lib.1.ep.67. ad illa verba: *Nec vmbilicis cultis.*

Et te pvrpvra) Ouid.1.Trist.El.1.

Nec te purpureo velent vaccinia succo.

Et Martialis lib.5.cap.6.

Quæ Cedro decorata purpuraque.

Et: *Vltro purpureum petet libellum.*
Et lib.8.ep.72. *Nondum murice cultus asperoq;*
Morsu pumicis aridi expolitus.

Dubito de purpureo panno, fueritne verè purpura, an succo purpureo tinctæ pelles. Catullus lora rubra vocat, quibus, inquiunt interpretes, velabant libros. Sed quomodo loris velabant? ligabant & claudebant mallem dicerent. Lora enim vincula librorum intelligo. Sed pronuncio extimam faciem seu frontem fuisse purpureo colore, vel croceo tinctam; nam Tibullus de membrana loquitur, eaque vel purpurea, vel lutea, seu crocea.

Lutea sed niueum inuoluat membrana libellum.

Et cocco rvbeat) Ouidius.

* minium. *Nec titulus * minio, nec cedro charta notetur.*

Κόκκος græcè granum est rubrum colorem continens, vt & minium erat rubrum. De cocco suprà diximus. Illo vindice nec * probvm timeto) Faustino patrono te vindicante ab aliorum calumniis, ne Probum quidem Grammaticum, & Criticum iudicium timeto. Probus Berritius, vt Suetonius lib. de Grammaticis refert. *diu centuriatum petiit, donec tædio ad studia se contulit, & emendationi librorum potissimam operam dedit: nunquam sic publicè docuit, vt Magistri personam sustineret.* hîc pro acerrimo castigatore ponitur. Cætera lege apud Tranquillum, & Casaubonum ad eundem. Ramiresius cum probro mutat Probum in probrum: Mus. ad hunc locum.

* Quid si probrum legas.

Ad librum suum.

III. IV.

Romam vade, liber: si, veneris vnde, requiret;
Æmiliæ dices de regione viæ.
Si quibus in terris, qua simus in vrbe, rogabit:
Corneli referas me licet esse foro.
*Cur absim, * quæret breuiter, tu multa fatere.*
Non poterat vanæ tædia ferre togæ.
Si, quando veniet, dicet: responde, poeta
Exierat, veniet, cùm citharœdus erit.

* *al quæret, breuiter tu multa. al. absim quæret breuiter. al. Cur absim quæret, breuiter tu, multa, fatere, Ita vt multa ad tædia seq. versus referatur.*

Via Æmiliana descriptio.

ROMAM VADE, LIBER) Quò & cur abierit Roma, quando rediturus sit, docet. REQVIRET) Lector aliquis, aut ipsa Roma. ÆMILIAE DICES DE REGIONE VIAE) Viâ Æmiliâ Bononiam & Immolam, seu ad forum Cornelij itur. Æmilia eadem est, quæ Lombardia cis Padum. Hanc viam Marlianus lib.7.cap.13. ita nobis sternit. *Æmilia, inquit, via à Lepido Flaminij collega strata, vt quorundam est opinio, ab Æmilia regione Bononiam vsque: cuius vestigia multis in locis cernuntur.* Fuerunt autem Æmiliæ duæ, altera, quæ Flaminiam excipiebat, altera quam strauit Scaurus per Pisas & Lunam, & Sabatias vsque. De prima hîc non agitur. Lepidus is fuit, vt Panuinius docet ex Strabone, M. Æmilij, M. filius Pontifex Maximus, iterum Consul, Censor, & princeps senatus sexies lectus. SI, QVIBVS IN TERRIS, QVA SIMVS IN VRBE, ROGABIT) Degimus in foro Cornelij à Sylla dicto, id est, Immolæ Galliæ togatæ vrbe, vt Ptolomæus, & suprà noster Poëta,

Gallia Romanæ nomine dicta togæ.

Mutauit nomen posteris temporibus, vt Blondus his verbis tradit: *Intus ad Vatreni dextram in via Flaminia est Immola forum Cornelij priscis appellatum, ad quod erat Æmiliæ viæ initium. Ea ciuitas à Narsetis militibus, sicut in historiis diximus diruta, & breui post à Clephi immanißimo Longobardorum rege sub nouo hoc Immolæ nomine, vt Rauennatibus fidem Pop. Romano seruantibus opponeretur, ædificata est:* S. Caßiani purpurata sanguine. CVR ABSIM, QVAERET BREVITER, TV MVLTA FATERE) Multa quæ non audeo proloqui, proloquitur tamen. otia vrbis, & mores togatorum ferre non poteram. sic lib.1. beatos prædicat, qui procul ab vrbe in suis prædiis, & villis rusticari possunt, epig.50. & 56. Iuuenal. Sat.2.

Vltra Sauromatas fugere hinc libet & glacialem
Oceanum, quoties aliquid de moribus audent,
Qui Curios simulant, & bacchanalia viuunt.

Et Sat.3.

Quamuis digressu veteris confusus amici,
Laudo tamen, vacuis quòd sedem figere Cumis, &c.

Et mox:

——quando artibus inquit, honestis
Nullus in vrbe locus, nulla emolumenta laborum.

Et:

——cedamus patria, &c.
Si malus est, nequeo laudare, &c.

Castiganda quorundam castigatio.

Hoc totum carmen planè expressum ex hac tertia Satyra videtur. de varia interpunctione huius carminis, Cur absim. lege Mus. in Ram. SI, QVANDO VENIET, DICET; RESPONDE,) Indignè fero quorundam huius loci castigationem, qui ferulæ rursus submittendi, & castigandi essent pro tali castigatione. (responde, poëta) vitium inesse carmini putant, ex lege Grammaticorum, qui Grammaticam nesciunt. Emendant igitur, TV RESPONDETO) Non vides animam, & vitam sequenti carmini euitari? non intelligis deesse, quod respondeat cytharœdo, vt ostendat se alium exiisse, alium rediturum? Qualis exiit? poëta. Qualis redibit? cytharœdus. Causam mox apponam. Nunc versum defendamus. RESPONDE, POETA) Hæc omnino seruanda lectio. sic & Manilius tertio ordine respondere priscorum more dixit lib.5. Astron. Monet idem Ioseph. Scalig. ad illum locum. POETA EXIERAT) vidit enim poëtis nullum in vrbe locum, vt Iuuenalis Sat.3. confirmat. VENIET, CVM CYTHAROEDVS ERIT) Nunc enim in vrbe dominantur cytharœdi, omniaque possunt: spernitur hîc vates bonus, & citharœdus amatur. Iuuenalis Sat.3.

Quæ nunc diuitibus gens acceptißima nostris,
Et quos præcipuè fugiam, properabo fateri,
Nec pudor obstabit. Nec possum ferre, Quirites,
Græcam vrbem, quamuis quota portio fæcis Achææ?
Iam pridem Syrus in Tyberim defluxit Orontes
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas

Obliquas, nec non gentilia tympana secum
Vexit.

Ergo, inquit Poëta, vbi citharam tendere didicero, redibo in vrbem, tum spero me numero aliquo fore. Et Nero ipse citharœdum egit. Et Vespasianus, vt Suetonius cap. 19. refert, quadragena sestertia, quibus minimum, dedit. Terpnus & Diodorus erant in hoc numero, noster de eisdem citharœdis infrà lib. 5. ep. 57.

Ad eundem.

V. IV.

Vis commendari sine me cursurus in vrbem,
Parue liber, multis? an satis vnus erit?
Vnus erit, mihi crede, satis, cui non eris hospes,
Iulius assiduum nomen in ore meo.
Protinus hunc adeas, primiq; in limine tecti,
(Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille lares)
Est illi coniunx, quæ te manibusq; sinuq;
Excipiet, vel si puluerulentus eas.
Hos tu seu pariter, siue hanc, illúmue priorem
Videris, hoc dices, Marcus auere iubet.
Hoc satis est. alios commendat epistola. peccat,
Qui commendandum se putat ipse suis.

VIS COMMENDARI) commendat Iulio librum suum. prosopopœia ad librum. cui vis commendari, multis, an vni? propemodum expressit Ouidij versum.

Parue, nec inuideo, sine me, liber, ibis in vrbem.

VNVS ERIT, MIHI CREDE, SATIS) Vnus tibi præ cunctis erit Iulius, quem semper in ore fero, & ipse me, qui te familiariter nouit, cui non es hospes & ignotus. IVLIVS) de quo lib. 1. ep. 16.

Bis iam pœne tibi consul trigesimus instat,
Et numerat paucos vix tua vita dies.

PROTINVS HVNC ADEAS) Iulius Cerealis ad Vipsanas lauros habitabat, vt lib. de laureto diximus. *At mea Vipsanas spectant cœnacula lauros.*

Daphnis idem est, quod laurus: græca vox. Martialis priorem domus Dominum Daphnidem appellatum ait, quod ex occasione laureti illius factum putat Domitius. Et hic Ramiresius & Musambertius iniqui in me: Alter dicit me sequi Domitium, quod exertè vanum & falsum: Alter nescit quid in me reprehendat, cum ego ex Lipsio idem docuerim de atrio. Sed vt res lectori pateat, quam breuius attigi, accipe verba Musambertij: *Recta*, inquit, *adi Iulium Cerealem, eumq; saluta in primi limine tecti, hoc est, in ipso atrio, vt si diceret Nil opus tibi captare secretum, in atrio ipso, quæ prima pars ædium, & limini proxima est, inter salutatorum & clientium officia eum adire poteris. Nulla enim mora interposita recipiet te & leget. Ne autem sis nescius vbi habeat, domum incolit eam, quæ Daphnidis olim fuit, &c. Daphnidis forte illius, cuius balneum reg. 4. apud Sextum Rufum & P. Victorem in vrbis topographia.* At ego apud P. Victorem 4. reg. vrbis etiam Balineum Daphnidis reperio. Sunt qui Daphnidem Virgilianum Ecl. 4. interpretentur, sed faciunt id nulla auctoritate vel testimonio adiuti. Præsertim, cum alij Iulium Cæsarem, alij Quintilium poëtam, alij fratrem Virgilij Eclogarium, alij denique Quintil. Varum qui periit cum tribus legionibus in Germ. intelligant. (QVOS TENVIT DAPHNIS, NVNC TENET ILLE LARES) sic me docet in notis Lipsius distinguendum, vbi causam docet idem 1. Elect. cap. 17. de matronis in atrio opus facientibus.

VEL SI PVLVERVLENTVS EAS) Iulij vxor te statim ac viderit, arripiet, legetque, etiam puluere nondum absterso de via. MANIBVSQVE SINVQVE) gratissimum fore librum ostendit. chara enim sinu excipimus, gestamus, condimus. HOS TV SEV PARITER) In quemcunq; prius incideris seu virum, seu vxorem, saluta. AVERE) formula in congressu exprimitur. Aue enim seu Haue dicebant salutantes. Exempla nimis multa suppeditabit ex variis scriptoribus Brissonius lib. 8. p. 743. HOC SATIS EST, ALIOS COMMENDAT EPISTOLA) Venusta gnome epigrammatis. Vt nemo seipsum sibi, ita nec amico vero, qui alter ipse est, commendat.

Ad Marcellinum.

V. VI.

Lux tibi post idus numeratur tertia Maias,
Marcelline tuis bis celebranda sacris.
Imputat ætherios ortus hæc prima parenti:
Libat florentes hæc tibi prima genas.
Magna licet dederit iucundæ munera vitæ.
*Plus nunquam patri præstitit * illa dies.*

* *vlla.*

Assentatur Egnatio Marcellino ob patris natalem, & resectam barbam. LVX TIBI) 16. Calendas Iunij Marcellinus patris sui natalem, & primæ lanuginis suæ depositæ celebritatem festa cerimonia sacrisq; solennibus agitabat. BIS CELEBRANDA) propter natalem patris, & barbæ primitias. IMPVTAT AETHERIOS ORTVS) Hæc lux imputat, signat natalem cœlestem patris tui. AETHERIOS) quia in clarum æthera, hoc est, diem & lumen prodiit. Vel, AETHERIOS) cum sidere felici editus est. & hæc prima sacrorum causa. Imputat autem tanquam beneficium datum, quo vsu loquitur poëta sæpius infrà, itemq; Seneca, Plinius, Tacitus, alij. LIBAT FLORENTES) altera est, quòd hoc die primam barbæ lanuginem resecuisti, cuius memoria erat sempiterna apud Romanos. Ouid. 4. Trist. eleg. 10.

Carmina cùm primùm populo iuuenilia legi,
Barba resecta mihi bisue semelue fuit. Iuuenal. Sat. 4.

Principes eo die magnificentissimos ludos celebrabant. Dio in Nerone: *Post hæc celebrauit festa alterius generis, quæ dicuntur iuuenalia: ea propter barbam eius, quæ tum primùm rasa fuerat, facta sunt: cuius pilos in sphæram auream coniectos Ioui Capitolino consecrauit.* Et Suet. in Nerone cap. 12. *Gymnico quod in septis edebat, inter buthysiæ* (sacrificij solennis ἀπὸ τ̃ βοὸς βοῦς καὶ θύω) *apparatum, barbam primam posuit, conditamq; in auream pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit.* De crinibus eodem modo Diis votis agemus lib. 9. ep. 17. Hæc de barba tantùm primigenia. Lege Alexand. Neapol. lib. 5. cap. 18. Lipsium ad Tac. pag. 374. & seq. multò exactius differentem. MAGNA LICET DEDERIT) Quod dies natalis patri dederit vitam munus est ingens, sed maius, quod eadem illi filium virum: Viri enim appellabantur à barba resecta. Martialis lib. 1. ep. 88.

------ tonsum fac citò, serò virum.

Iuuenilia dies barba primùm resecta.

PLVS NVNQVAM) Ad vtrumque potest referri, natalem & barbam. prius tantùm patri vitæ dulcem memoriam, nunc etiam filium virum dedit. Placet Gerardi Gontij lectio *vlla* nulla dies, præstitit plus boni Marcellino quam hæc.

De Sportula.

VI. VII.

Centum miselli iam valete quadrantes,
Anteambulonis congiarium lassi,
Quos diuidebat balneator elixus.
Quid cogitatis ô fames amicorum?
Regis superbi Sportulæ recesserunt.
Nihil stropharum est: iam salarium dandum est.

Lautiores potentioresque clientibus suis salutatoribus dabant cœnam rectam, eam Nero ad sportulas redegerat. Domitianus Neronis edicto antiquato reuocauit cœnas rectas. Sportula erat calathus vimineus, quo ad rem pecuniariam vtebantur, vt docet Vlpianus. Hinc sportulæ dictæ pro rebus, quæ ferebantur sportulis, & primum quidem opsonia dabantur, deinde centum quadrantes, loco sportulæ: Postremò cœnæ rectæ, quas vocat hîc iustum salarium. Ob hoc decretum plaudit Martialis & exclamat.

Adulatur Domitianum.

De sportulis & sportularum origine lib. 1. dictum plenius.

Centum miselli iam valete quadrantes.

Centum quadrantes decem nummis æstimabantur, id est, quinque baziis, qui cum pretio

iustæ cœnæ, seu conuiuij non erant comparandi, æuo Martialis centum quadrantes tantùm denos senos cruciferos efficiebant. VALETE) quia salarium iam datur, id est, cœna recta. ANTEAMBVLONIS CONGIARIVM LASSI) Clientis togati, & officiosi dominumq; comitantis pretium & merces. Martialis lib. 14.

Si matutino facilè est tibi rumpere somnos
Attrita veniet sportula sæpè toga.

QVOS DIVIDEBAT BALNEATOR) Qui cum potentioribus lauabant clientes, etiam sportulam accipiebant, non secus anteambulones. Martial.

Dat Baiana mihi quadrantes sportula centum,
Inter delitias quid facit ista fames?

BALNEATOR ELIXVS) quasi coctus aquarum, & vaporum calore, sudore perfusus. Balneator, hîc ipsum, qui vtitur balneis, significat, quique pretium dabat clientibus simul lauantibus: non qui balneas apparabat, cui tantum dabatur à singulis vnus quadrans mercedis loco. Qui plura ad hunc versum desiderat, adeat 30. libr. Turnebi, cap. 8. QVID COGITATIS Ô FAMES) Qui vobis placet hoc edictum, patroni? qui estis fames amicorum seu clientium, eosque sportulis vestris necatis, vsque adeò parci, sordidi, auarique estis. REGIS SVPERBI SPORTVLAE RECESSERVNT) Duplex latet intellectus. Regis superbi: vel patroni; quos, clientes, Dominos regesque appellitabant. Martialis.

Cùm te non nossem, regem Dominumq; vocabam.

Neroniana sportula 100. quadrantes.

Vel Neronis; qui reuocatis sportulis cœnas rectas sustulit. Et Neronem alibi poëta vocat regem.

Inuidiosa feri radiabant atria regis.

Eundem & superbum metonymicώs.

Abstulerat miseris tecta superbus ager. Hic poëtæ verior sensus.

NIHIL STROPHARVM EST: IAM SALARIVM DANDVM) sportulas quandoq; imminuebat parciorum auaritia & tenacitas, nec opsonia data centum æquabant quadrantes. Quod & Iuuenalis videtur insinuare, cùm dicit:

——sportula prima.
Limine pacta sedet turbæ rapienda togatæ.

Alij strophas putant dictas, cum vocati clientes ad cœnam rectam pro cœna acceperunt sportulam post cœnam, quam velut otiosi ministri cogebantur spectare, & sportulam ieiuni expectare, quæ explicatio minimè displicet, præsertim cum Musamb. & Ram. conueniant. Stropha est fraus à στρέφω verto, tergiuersatio, mutatio eius quod promissum est. Seneca ep. 26. Non timidè itaq; componor ad illum diem, quo remotis strophis & fucis de me pronuntiaturus sum vtrum loquar fortia, an sentiam.

Et hæ erant strophæ, quibus clientes circumueniebant, & fame enecabant. Stropha græca vox est, ἀπὸ τοῦ στρέφειν, & fraudem fallaciamq; signat. Vtuntur hac voce Martial. lib. 11. ep. 8. Phædrus in fab. Plinius ep. 18. lib. 1. SALARIVM) à sale dicitur, Plinius lib. 31. cap. 7. Cornutus in Persium, salarium interpretatur victum vnius diei; sic videtur accipiendum hoc loco pro cœna recta, is enim victus; si verum est Romanos non prandisse, quod asserit Martialis, negat Philander ad Vitr. De prandiis antiquorum alibi fusius. Significat etiam annuas mercedes, stipendiaque, quæ ob liberalem artem, vel medicinam præstantur. Item tribunorum militarium, & ducum salaria, erant annonæ ipsorum, proinde ἀλάσιον, græci ὀψώνιον dicunt. Vopiscus in Aureliano. *Nam illi Romam venienti salaria sui ordinis sunt decreta.* Et postea: *Panes militares numero sedecim, panes militares Castrenses quadraginta, vini mensalis sextarios quadraginta, &c.*

Salariũ quid, & vnde dictũ.

In Cinnam.

IX. VII.

Versiculos in me narratur scribere Cinna:
Non scribit, cuius carmina nemo legit.

Versiculum hunc quis Dauus non intelligat? Sic, ex communi sensu, sed non poëtæ, Persius Sat. 1.

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

NEMO LEGIT) pessimum poëtam notat, cuius carmina perinde negligantur, ac si scripta nunquam fuissent.

In

In Philomusum.

VIII.

Constituit, Philomuse, pater tibi millia bina
Menstrua, perquè omnes præstitit illa dies.
Luxuriam premeret cùm crastina semper egestas,
Et vitiis essent danda diurna tuis:
Idem te moriens hæredem ex asse reliquit,
Exhæredauit te, Philomuse, pater.

In nobilem decoctorem, & nepotem est hoc epigramma. Philomusus fictitium est. Pater, cùm filium intelligeret ligurire omnia, & gulonem esse, assignauit illi dimensum menstruum, duo millia HS. hoc est, quinquaginta Philippæos, aut 66. florenos, & victoriatum, quem vocamus bazium. Frustra hîc Ramiresius vagatur de sestertio neutrius g. cum & ratio grammatica loquendi formam neget, & res ipsa loquatur. Neque enim dicimus duo millia sestertia vel bina millia sestertia, sed duo vel bina millia sestertiûm. bis mille sestertios, vel bis mille sestertia. Nec de re dubitandum, quis vnquam imperator filio sexcenta millia Philippæorum in annuum contulit sumtum, nisi ductaret exercitum? quis ergo hoc priuatus faciat? Et Martialis alibi ipse vicena millia sestertiûm opponit vicenis sestertiis in neutro, sed de sestertiis supra copiose dictum. PERQVE OMNES PRÆSTITIT ILLA DIES.) Distribuit duo millia sestertiûm in triginta partes, deditque in singulos dies vnum Philippæum, & 12. victoriatos, seu duos florenos, & duos victoriatos. LVXVRIAM PREMERET CVM CRASTINA SEMPER EGESTAS, ET VITIIS) caussa inquit huius paternæ curæ fuit luxus & helluatio tua, quæ coëgit patrem dare tibi diætam, siue diarium, siue diurnã diætam. Græci dicunt τὴν καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν τροφήν. Proinde errant qui tantum diætam medicam intelligunt. Sed de diæta supra ep. lib. 2. ep. 59. aliâs absumpsisses vno alteróue die totum menstruum dimensum, vt Euangelicus ille noster Nepos, & porcorum conuiua. Non sufficiebat tamen hic tibi sumptus, altero semper die nihil erat in loculis. Sic Horat. Sat. 3. 1. ser. de Tigellio.

> ———*decies centena dedisses*
> *Huic parco paucis contento, quinq; diebus*
> *Nil erat in loculis.*

Obserua rectè emendari essent, pro esset, danda diurna essent. diurna, diaria sunt, nisi malis, diæta diurna. Seneca etiam vsurpauit diurna pro diariis. Musamb.

IDEM TE MORIENS HÆREDEM EX ASSE RELIQVIT EXHÆREDAVIT TE) Quis hoc neget esse argutissimum & elegantissimum epigramma? Pater, inquit, te hæredem omnium suorum bonorum instituit, & tamen te exhæredauit, ἐναντία videntur. Pater cùm sciret te conturbatorem esse, & altero tertióue die per luxuriam omnia effusurum, perinde fecit, cùm te hæredem scripsit, atque si nihil reliquisset, & exhæredasset te, quia nihil poteras seruare. In similem huic Asotum extat nobile epigramma Luciani, Anthol. 1. cuius initium est.

> Τὸν πατρικὸν πλοῦτον.

Et illud Hesiodi αἰνιγματῶδες, πλέον ἥμισυ παντός, dimidium plus toto. Quanquam parœmiographi alio versum trahant, tamen rectè in nepotes conueniet illud πλέον παντός, vti alterum ἥμισυ in frugales, quibus dimidia pars bonorum sufficit, cùm Apiciis nec tota, & duplo maior hæreditas non sufficiat. Elegantissima est seu historia, seu apologus, apud nostrum Pontanum vol. 3. progymnasmatum, patris perdito filio prouidentis à morte, qui magnam vim auri in tholo fornicis suspendit, præcepitque filio, vt si se suspendere vellet ob æs alienum & egestatem, illo in loco, vnde demissus erat annulus, se suspenderet, &c. tu lege cætera.

EXHÆREDAVIT) Omnino nihil reliquit, quamuis ex asse scripserit hæredem, sed assem pater non habebat, & quod habebat, tibi reliquit, hoc est nihil, vel, vt dixi, quod tibi reliquit quicquid id fuit, statim decoxisti, vt proinde fuerit tibi aliquid relinquere, ac nihil relinquere.

In

In Fabullum.

IX. IX.

Vnguentum fateor. bonum dedisti
Conuiuis here: sed nihil scidisti.
Res salsa est benè olere, & esurire.
Qui non cœnat & vngitur, Fabulle,
Hic verè mihi mortuus videtur.

A cœna Fabulli vnctum quidem, sed incœnatum se abiisse dicit. VNGVENTVM, FATEOR, BONVM DEDISTI) Videtur occasionem huius epigrammatis ex Catulli Fabullo sumpsisse. Fabullum inuitauit Catullus, sed imperauit, vt cœnam secum ferret, vnguentum se daturum.

Nam vnguentum dabo, quod meæ puellæ
Donârunt Veneres Cupidinesq́,
Quod tu cùm olfacies, Deos rogabis,
Totum vt te faciant Fabulle nasum.

Hic mihi obserua priscum vngendi modum ante cœnam, post balineum. Nec apud latinos, sed græcos etiam vt ex 1. Odyss. & 6. disces Xenophonte, Athenæo, Anacreonte, Plutarcho, Polybio, & Latinis Cicerone, Plauto, Apuleio, Suetonio, Lampridio, Persio, Horatio, Iuuenale, Cornelio Celso, Martiale, Plinio vtroque, aliisque cum veteribus, tum recentibus: inter quos diligentius rem persequitur Fuluius Vrsinus in Appendice ad Ciaconij triclinium. ipsa denique sacra Euangeliorum historia. Scripsit hac de re plenè, & bene Clemens Alexandrinus lib. 2. pædagog. cap. 8.

BONVM) De auctore vnguentorum, genere, caussa, veritate, bonitate, modo; lege Athenæum lib. 15. cap. 14. & aliquot sequentibus. Valde liquidum fuisse constat, cùm cibis, aquæ, vinoq; miscuerint, non solùm corpus inungerent, sed guttur etiam proluerent, imo biberent. Auctores Plutarchus, Athenæus, Plinius, VVilhelmus Stukius lib. 3. cap. 15. lib. 13. cap. 3. Nec tamen succos herbarum, cuiusmodi apud nos eliquatæ rosæ, baccarum iuniperi, & similium, fuisse crediderim nomine vnguenti appellatos. Quanquàm nescio quis vertat patria lingua vnguentũ aquam. Matth. 26. &c. Plerisque crediderim vnguentis aliquid olei mixtum: quod eo vnguenta seruarentur, vt Plinius lib. 3. cap. 2. docet. Et Vergilius.

Staċte tamen optima censetur, si nihil omnino misceatur, vt Athenæus, Plutarchus, Plinius sentiunt.

Nec casia liquidi corrumpitur vsus oliui.

CONVIVIS HERE) here ἐπίρρημα idem, quod heri, ἐχθὲς græcè, Iuuenalis Sat. 3.

De hoc dictũ supra & Quintil.

Res hodie minor est, here quàm fuit, atq́ eadem cras.

Et Mart. lib. 1. epig. 44. *Et positum est nobis nil here præter aquam.*

Nihil carpsisti.

Et sæpè infrà. NIL SCIDISTI) nihil distribuisti cibi in conuiuas. Modiperator seu conuiuator, Dictatorue conuiuij distribuebat in priuatorum mensis. creodæta in mensis principum, vt hodie, quem & structorem nominabant, & carptorem, creodætam. lege Petronij conuiuium apud Trimalcionem. Carpe carpe. Iuuen. Sat. 9. Ouid. 3. Am. RES SALSA EST) Quo pacto salsa? cùm nihil comedas. Insulsa intellige, inepta, ridicula, faceta, viuos numerare inter mortuos, quasi tu mortuos inuitasses, non viuos ad conuiuiũ, quod à conuiuendo dicitur. QVI NON CŒNAT, ET VNGITVR) Mortui enim vngebantur, Plinius lib. 13. cap. 1. Honosq; is (nempe vngendi) & ad defunctos pertinere cœpit. Homerus Iliad. ω.

Καίετο δ' ἔντ' ἐσθῆτι θεῶν ϗ ἀλείφατι πολλῷ

Idem Virg. 6. Aneid. *——& ahena vndantia flammis*
Expediunt corpusq́ lauant frigentis, & vngunt.

Ennius ipse, vt est apud Seruium, hoc factitatum docet.

Tarquinij corpus bona fœmina lauit & vnxit.

Vide Merulam ad ista verba Ennij (lauit, & vnxit.)

Aegyptij condiebant cadauera mirrha, aloë, cedro, melle, sale, cera, bitumine & resina, odoribus & vnguentis delibuta. Ex succo enim Cedri exanimum corpus seruari, sicut viuentia corrumpi haud dubiè perspectum est. Eundem fuisse morem Iudæorum ex D. Marci cap. 16. discis. *Et cùm transisset sabbatum Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.* Idem docet Lucas cap. 23. *Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta.*

Nec vngebantur tantum mortui, sed epulæ etiam sepultis apponebantur quas viuis gustare nefas. Martialis ergo se ad cõuiuium mortuorum velut ipse mortuus etiam se ait inuitatum. Porrò de Silicernio siue dapibus mortuis appositis eruditè Kirchmannus lib. 4. de funere Rom. c. 5. Ex quo pauca hic collocabo. Quam mirè vox Silicernij ingenia etiam acutissima exercuerit, indicio sunt quinq; eius etyma, quæ ex diuersis auctoribus collecta superiori capite proposuimus.

Et

Et quanquam illa in speciem sibi pugnare videantur, si quis tamen pensiculatè hæc meditatus fuerit, totum negotium sine labore componet, me fortean non ineptè præeunte. Ita enim existimo, Priuatas hasce Epulas siue Silicernia fuisse iterum duplicia. Mortuorum nempe & Viuorum. Silicernia Mortuorum erant, quæ DIS Manibus offerebantur, quæ cernere silentio tantum, vt Donatus ἐτυμολογεῖ, non etiã degustare fas erat parentantes: ab hac causa ne funestarentur, quod fieri existimabant, si quis quid eorum, quæ Diuis Manibus libabantur, furtim inuolare seu turburcinari quidpiam in animum induxisset suum. Erant enim veteres in illa opinione, vt putarint animas defunctorum ab inferis excitatas iis vesci & delectari, vt videre est apud Homerum Odyss. χ. Disertè Lucianus, ἐπισκοποῦσιν, inquit, οὐκ οἶδα ὦ Πορθμεῦ, τί ταῦτα πρὸς τὰ ἐν Ἅδου. πεπιστεύκασι δὲ τὰς ψυχὰς ἀναπεμπομένας κάτωθεν, δειπνεῖν μὲν, ὡς οἷόν τε περιπετομένας τὴν κνίσσαν καὶ καπνὸν, πίνειν δὲ ἀπὸ τοῦ βόθρου τὸ μελίκρατον. Hoc est, Equidem ignoro, ô Porthmeu, quid hæc ad eos, qui apud inferos agunt, pertineant. Verum illis persuasum est, vmbras ab inferis reduces cœnare quidem, vtcunque liceat, circum nidorem volitando: bibere autem è foueis mulsum. Tangit etiam Augustinus & reprehendit Sermone XV. De Sanctis: Miror cur apud quosdam infideles hodie tam pernitiosus error increuerit, vt super tumulos defunctorum cibos & vina conferant, quasi egressæ de corporibus animæ carnales cibos requirant. Epulæ enim & refectiones caro tantum requirit: Spiritus autem & anima iis non indigent: parare aliquis suis caris dicit quod ipse deuorat, quod præstat ventri, imputat pietati. Atque hæc causa, cur piaculi loco habitum gustare ea, quæ DIS Manibus essent oblata. Ex quo ritu lucem fœneror obscuro Pythagoræ Symbolo: τὰ πεσόντα μὴ ἀναιρεῖσθαι, quæ deciderint, ne tollas, vel potius vt alij efferunt μηδὲ γεύεσθαι ἅτ' ἂν ἐντὸς τῆς τραπέζης καταπέσῃ, hoc est, ne gustes, quæcunque de mensa deciderint. Nam quidquid inter edendum sub mensam cadebat, id amicis defunctis sacrum putabatur. vt discimus ex Athenæo libr. X. Τοῖς δὲ τετελευτηκόσι τῶν φίλων ἀπένεμον τὰ πίπτοντα τῆς τροφῆς ἀπὸ τῶν τραπεζῶν. Hoc est, Amicis mortuis cibos dant, qui de mensa deciderant. Et inde opinor ortum, vt Silicernia hæc antiquitus super tumulum relinquerentur, siue etiam comburerentur vel in culinâ: Festus: Culina vocatur, in quo epulæ in funere comburebantur. Vel in ipso rogo. Vnde Virgilius lib. 7. Aeneid.

——Congesta cremantur
Thurea dona, dapes, fuso crateres oliuo.

Quo pertinet illud Tertulliani de Resurrect. carnis. At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque cum ipsos defunctos atrocissimè comburit, quos postmodum gulosissimè nutrit, iisdem ignibus & promerens & offendens. Ex hoc igitur fonte videtur manasse genus loquendi Cœnam è rogo rapere, vel simile aliquid, quo vtebantur olim, aut summam mendicitatem alicui imprecaturi, aut exprobraturi diram habendi cupiditatem, siue quod extrema mendicimonia necessitate coacta solerent Silicernia in in busticetis vorare: siue quod insigniter rapaces oporteret esse eos, qui à feralibus istis epulis & DIS Manibus sacris non possent sibi temperare rapaciores nimirum ipsis miluis, quam licet rapacissimam & famelicam semper alitem: nihil tamen esculenti rapere vnquam ex funerum ferculis tradit Plinius lib. 10. cap. 10. Hinc Catullus:

Vxorne Meni, sæpe quam in sepulcretis
Vidistis ipso rapere de rogo cœnam
Cum deuolutum ex igne prosequens panem
A semiraso tonderetur vstore.

Tibullus:

Ipsa fame stipulante furens, escasq́; sepulcris
Quærat, & à sæuis ossa relicta lupis.

Huc refert Turnebus Terentij illud, Eunucho:

Ex flamma te petere cibum posse arbitror.

Si qui lucri causa omnia nefanda subire non verebantur, Bustirapi audiebant, vt notat Ianus Guilielmus in verisimilib. Plautus in Pseudolog:

——Iam ego te differam dictis meis
Impudice. Ba. Ita est. PS. Scelesté. Ba. Dicis vera. PS. Verbero.
Ba. Quippe? PS. Bustirape. Ba. Certè, &c.

In

In Næuiam.

XIII. X.

Dum non vis leporem, dum non vis carpere mullum,
Et plus, quàm patri, Næuia, parcis apro:
Accusas, rumpisq; coquum, tanquam omnia cruda
Attulerit, nunquam sic ego crudus ero.

Erat Poëta inuitatus ad Næuiam, dapsilis cœna apposita erat, sed vt omnia seruarentur, nemoque de melioribus gustaret, Næuia dixit omnia esse cruda. Poëta se hoc pacto ieiunum fore dicit, & nunquam crudum, si de cibis nihil attingat. Ludit in voce, crudus, quæ ad cibum & stomachum refertur. ET PLVS QVAM PATRI N. PARCIS APRO) An tectè ream parricidij dicit Næuiam? quod plus apro quam patri parcat. An simpliciter per comparationem? ACCVSAS, RVMPISQVE COCVM) sic rumpere leporem, equum, aliàs dixit. hoc loco expone, rumpis; cædis, pulsas, mactas. NVNQVAM SIC EGO CRVDVS ERO) si nihil esitauero, nunquam ero crudus. Cruditas enim ex epularum copia, vel nimio cibo oritur. Catullus ad Furiam, *pulcreq; concoquis*, id est, facile digeris, quod edidisti, de esuritore.

De Tuccio seu Tuscio.

XIV. XI.

Romam petebat esuritor Tuccius
Profectus ex Hispania.
Occurrit illi sportularum fabula,
A ponte rediit Muluio.

Tuccium ridet & sportulam. Tuccius ventris caussa longinquum iter susceperat, Romæque iam proximus ad pontem vsque Muluium accesserat, in quo cùm audiret sportulæ famem & tenuitatem, rediit ab ipso ponte in Hispaniam. Hæc nostra commentatio. Nihil enim apud quenquam de hoc epigrammate legere memini. Occurrit animo fabulem dici, quod in ponte Muluio multi mendici (nam pontes hæc natio obsidebat) sessitarint, qui à sportula ad pontē transierint, maluerintq; mendicare, quàm tot vrbanis officiis diurnis nocturnis distendi propter C. quadrātes, plures posse à viatoribus per diem & otium extorqueri. Has verò narrationes audisse Tucciū, qui sportulam affectabat, illicoq; deterritum repedasse in patriam. Quam hîc fabulam alibi pompam appellat. vt Suetonius Pompam scenam appellauit Calig. c. 15. Pro me stat Musamb. contra Ram. ESVRITOR) sic Catullus Aurelium vocat patrem

——esuritionum.
Non horum modò, sed quot aut fuerunt,
Aut sunt, aut aliis erunt in annis.

PROFECTVS EX HISPANIA) cogente fame & paupertate. Horatius. 1. Epistolarum 1.

Impiger extremos Mercator currit ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

SPORTVLARVM FABVLA) Exposita illi est ratio sportulæ, sed poëta poëtico ritu loquitur cùm dicit, *occurrit*: quàm indigna clientes à suis patronis paterentur, dum officia togata obirent, quamque miserè tractarentur dum in atriis vestibulisúe domini congressum vel egressum præstolarentur, quæ omnia Tuccius, cùm sportulæ caussa ex vltima Hispania Romā venerat, non considerarat, dum illi in Ponte Miluio occurrit, qui hæc omnia exponeret, quibus Tuccius auditis illico relegit iter in Hispaniam, nec omnino vrbem est ingressus, cùm iam esset ad pontem Miluium. Vnde poëta duo efficit. Nam & stuporem Tuccij tantum iter frustra suscipientis, nec prius rei caussam dispicientis, ostendit, & infelicium clientium sortem infelicem insinuat. EX PONTE REDIIT MVLVIO) officiorum molestia præmij desperatio. Deterritus aspectu sportulæ, abiit, vnde venerat, non ingressus vrbem. Pons Muluius seu Miluius multis rebus nobilis est. Coniuratio Catilinæ ibi est penitus detecta, captis Allobrogum legatis. Cic. in Catilinam. Ad eūdem pontem Tyrannum impium Maxentium Imperator religiosissimus Constantinus Magnus victrici crucis signo per aërem ingenti miraculo comparente victoriæ nuncio vicit, & de ponte deiecit. Abest ab vrbe vltra mille passus, in via Flaminia situs, à Marco Scauro censore extructus, quem nunc Mollium vocant. Marlianus lib. 7. cap. 3.

In

In Cerdonem.

XII. XVI.

Das gladiatores, sutorum regule, Cerdo,
Quodq́ tibi tribuit subula, sica rapit.
Ebrius es: nec enim faceres id sobrius vnquam,
Vt velles corio ludere, Cerdo, tuo.
Lusisti: satis est: sed te, mihi crede, memento
Nunc in pellicula, Cerdo, tenere tua.

Cerdonem monet, vt ne vltra crepidam, nec siccam vibret, sed subulam figat, seq; intra pelliculam teneat. indigna porro visa res Martiali, Cerdonem dare munus gladiatorium, vti & Iuuenali Sat. 3. Cerdo & Sutor hoc differunt, quòd Sutor faciat, Cerdo reficiat. Hinc Suetonio vocatur Veteramentarius ein Schuchflicker. Sunt, qui ἀπὸ τοῦ κερδαίνειν, ἢ ἀπὸ τοῦ κέρδους deducũt, quod lucrum valet Latinis, ita Cerdo item esset lucroni. SVTORVM REGVLE) Antiphrasticῶs, sicut Codrus Alpha penulatorum. Ex genere Sutorum abiectissime. DAS GLADIATORES) munus gladiatoriũ; quod olim principes tantùm ciuitatis, & magistratus, & lautiores nobilioresq; edidêre. Vnde constat Cerdonem hunc ditissimum fuisse. Ratio enim census habita. Apud Tacitum S.C. extat, quo cautum, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res esset, id est, decem millium Philippicorum, spectata etiam persona, neq; enim id fuit permissum libertini generis hominibus, saltem in vrbe, vt declarat Suet. Claud. cap. 28. Et Harpocratem (libertinũ) cui lectica per vrbem vehendi, spectaculaq; publicè edendi ius tribuit. Multò minus igitur vilissimis sordidissimisque opificibus, laniis inquam, cerdonibus, tonsoribus, &c. ea potestas concessa. Sed Bononiæ cerdo munus hoc dederat, vt infra scribit Martialis. QVODQVE TIBI TRIBVIT SVBVLA) Metonymia instrumentum pro ipso opificio. Quod opificio tibi auri paras, hoc effundis editionibus ludorum: auro enim conducendi erant gladiatores. SVBVLA) græcis βύπορος quod corium perforet. Dicitur etiam ὀπεὸς & ὀπήτιον, Germanis ein Al. SICA) à secando dicta est, inquit Isidorus. Est enim gladius breuis, quo maximè vtuntur, qui apud Italos latrocinia (exules, Panditæ) exercent, à quo & sicarij dicti sunt. Tranquillus autem dicit; *Cùm cuiusdam gladiatoris in ludum emissi gladius curuatus fuisset ex acie recta; procurrit vnus ad eum corrigendum, tumq́ à pugnante responsum est; sic pugnabo: inde sicæ nomen datum est.* Herodianus ξίφος ὑπὸ κόλπιον, quasi gladium sub sinu vocat. Ciceroni occultus pugiunculis dicitur. ein Stilect / heimlicher Dolch / mörderische Wöhr. Clemens Alexandrinus ἅρπην vocat, quæ Thracum est. Ioseph. lib. 20. καὶ οἱ Σικάριοι καλούμενοι (λῃσταὶ δὲ εἰσὶν οὗτοι) τότε μάλιστα ἐπλήθυνον χρώμενοι ξιφιδίοις παραπλησίοις μὲν τὸ μέγεθος τοῖς τῶν περσῶν ἀκινάκαις, ἐπικάμπεσι δὲ, καὶ παραπλησίοις τῶν ῥωμαίων σίκαις καλυμέναις, ἀφ' ὧν, καὶ τὴν προσηγορίαν οἱ λῃστεύοντες ἔλαβον. Glossæ autem definiunt sicam θρακικὸν ξίφος ἐπικαμπὲς, erat instar falcis, Iuuenalis.

——-pugnantem falce supina.

Thrax enim sicâ contra Mirmillonem pugnabat.

Isidorus videtur errare, qui à secando deducit; primam enim producunt poëtæ. Plura de sica Lipsius. El. 2. c. 9. EBRIVS ES: NEC ENIM FACERES) Insanus es, Cerdo, nam sanus nunquã luderes tuo corio, sed alieno & bubulo. Triplex est insania: iræ, ebrietatis, & naturæ. Ira, à philosopho vocatur breuis insania; ebrietas, diurna; natura, diutina aut æterna. EBRIVS ES) Ebrietas enim, vt canit Horatius, *in prælia trudit inermem.* Et Ouid. *——tunc pauper cornua sumit.* CORIO TVO) scindere ferro tuum corium, tuam pellem & cutem in arena, ostendit etiam ipsum Cerdonem editorem simul & gladiatorem fuisse. Aut rectius fortè dicamus, Cerdonem in arenam non descendisse, coriumque Cerdonis interpretemur diurnum nocturnumq; laborem, quo sibi tantas opes parauerat, quas vno postea thylaco in ludum & arenam effudit. LVSISTI: SATIS EST:) Redi tandem ad mentem, abstine ab arena, in pellicula tua te tene. adagion est; vt illud, Sutor non vltra crepidam. nihil ad te arena, ad subulam reddi & pelles tuas, extraque illas nec pedem efferas. Indignatur ergo poëta homines vilissimos esse tam potentes, vt iam edant publicè munera. sic infrà ep. 58.

De hoc Cerdone infrà. An idem dicit Pers. Sat. 5. tollat sua munera Cerdo.

Sutor Cerdo dedit tibi, culta Bononia, munus,
Fullo dedit Mutinæ, nunc vbi caupo dabit?

Et Iuuenalis Sat. 3.

Quondam hi Cornicines & municipalis arenæ
Perpetui comites, notæq́ per oppida buccæ
Munera nunc edunt, & verso pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter.——

In pellicvla) Prouerbium à Cumano asino natum, sibi leonis exuuium aptante, seseq; ad tempus pro leone gerente, quæ res asino magno malo fuit, cùm agnitus, & magno omnium risu alienâ pelle exutus fustibus ad necem vsque cæderetur. Quo apologo admonemur, ne sortis nostræ obliti, maiora viribus conemur, sed intra pelliculam & fortunam nostram nos teneamus.

In Maximum.

XVIII. XIII.

Perfrixisse tuas questa est præfatio fauces.
Cùm te excusaris, Maxime, quid recitas?

Magna cura fouebant recitaturi vocem, vt de Nerone legimus. Vide Plinium. Maximus irrauserat, caussamque frigori assignabat. Poëta stultam excusationem irridet, nec opus excusatione, nec recitatione fuisse dicit; cùm potuerit, ac debuerit non recitasse sua carmina. Sic à Catone reprehensus est Albinus Romanus, qui se excusabat, quòd græcè homo Romanus scriberet: *Maluisti*, inquit, *culpam excusare quàm culpa carere.* Parœmia in hunc conuenit; loqui nescit, tacere non potest. Per præfationes vero monebant auditores quæ ex re iudicabant, & beneuolentiam colligebant, & tenuitatem ingenij, negotia, vitia, alia excusabant.

De Vipera in ore Vrsæ.

XIX. XIV.

Proxima centenis ostenditur vrsa columnis,
Exornant fictæ quà Platanona feræ.
Huius dum patulos alludens tentat hiatus
Pulcher Hylas; teneram mersit in ora manum.
Vipera sed cæco scelerata latebat in ore.
Viuebatq; anima deteriore fera.
Non sensit puer esse dolos, nisi dente recepto,
*Dum perit, ô facinus, * ausa quod vrsa * fuit.*

* V. falsa. * facit.

Proxima centenis ostenditvr vrsa) Domitius Vipsanam porticum interpretatur, alij Pompeianam. Lege, quæ de hac porticu dicta lib.2.epig.11. Porticus illa centum columnis sublata spectabatur, statuæque ferarum, eandem illustriorem reddebant. Inter feras hianti ore vrsa visebatur, in cuius rictu latebat vipera non ficta, sed viua: puer ludibundus inserebat manum, vrsæque insultabat; hunc icit latens intus pestis vipera & occidit. Platanona) Locum Platanis consitum vocat Platanona. Plinius Iun. epist.3. *Quid agit Comum tuæ meæq; deliciæ? quid Platanon opacissimus?* Platanus autem arbor amica Potantibus & disputantibus. De potatoribus testatur Horat.lib.2.od.11.

Cur non sub alta vel platano, vel hac
Pinu iacentes, &c. Potamus vncti?

Virgilius 4.Georg. *Iamq; ministrantem platanum potantibus vmbram.*

Differentibus seruit, apud Platonem, Socrati, & Phædro: apud Ciceronem 1. de Orat. Crasso, Scæuolæ, Antonio, Cottæ, Sulpitio. Dicta Platanus est ἀπὸ τ͂ πλάτ☉; quia patulis est diffusa, vt ait Cicero, ramis. Eadem Horatio cælebs appellatur, mero nutriebatur, vt Martialis de Platano Cordubensi;

Creuit & infuso lætior vmbra mero.

Huic accedunt Plinius lib.12.cap.1. Aelianus lib.2.cap.14. mira refert de Platano Xerxis regis Persarum. Fictae ferae) Non pictæ, fingunt statuarij, pingunt pictores. Cicero lib.5.epistol. ad Luceium de Agesilao: *Neque minus enim est Spartiates Agesilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem suam passus est esse.* Et ibidem: *Neque enim Alexander ille gratia caussa ab Apelle potissimùm pingi, & à Lysippo fingi volebat, &c.* Propertius dicit Attalicis aulæis etiam exornatam fuisse, sed vt dixi, de Pompeia loquitur. Hvivs dvm patvlos allvdens tentat hiatvs pvlcher Hylas;) Puer explorat oris & faucium altitudinem, manuq; inserta, age, inquit, morde fera, si potes. Hylas) Species pro genere. Hylam Pherecydes lib.3. Thiodamantis

asserit

asserit filium, quem Hercules occiso Thiadamante rapuit amauitq; Anticelides lib. 2. rerum Del. Hylam Herculis filium fuisse scribit. Sed Hyllum alij Herculis filium, Hylam delicias illius fuisse tradunt. Nauigauit in Colchidem cum Argonautis, vt testatur Valerius Flaccus. Amissus per aquationem in fontem seu lacum incidit Bithyniæ, Hylas dictum, & periit, vt Solinus tradit: cui sacra postea sunt instituta. Facit eiusdem mentionem Virgil. Eclog. 6. Et Statius Theb. 5. Mortem aliter Flaccus describit. Iuuenalis.

Et multum quæsitus Hylas——

Ouidius lib. 2. de Arte. Propertius & alij. Ab hoc Hyla elegantes pueri Hylæ dicuntur. VIPERA SED CAECO) In hiatu oris atro serpens latebat. CAECO) tenebroso, vt videri, quid abderetur non posset. Ita cæca nox; cæcum antrum. VIVEBATQVE ANIMA DETERIORE Aliena anima viuebat vrsa marmorea & deteriore, nempe pestifera & exitiali, cùm aliàs vrsa nil habeat veneni. Eleganter dicit viuebat, pro habebat in se bestiam viuentem, metonymia. NON SENSIT PVER ESSE DOLOS) Non aduertit latere exitium, nisi ictus dente viperæ, quo ictu periit. O FACINVS, AVSA QVOD VRSA FVIT) Exclamatione à rei indignitate & admiratione ducta, cùm tamen casus esset, concludit. Quàm fera est vrsa, quæ mortua immò saxea etiam interficit, tribuit vrsæ, quod vipera peccauerat. Falsa quod vrsa facit. præaltera hanc scripturam probarim, quòd marmorea vrsa rectè vocetur falsa, neque enim vera est. Eleganter autem & acutè, quasi Poëta optasset verum fuisse, quod vel puero pepercisset propter elegantiam, vel puer vrsam cauisset. Nec te moueat insolentia verbi, facinus facit, Ita Catullus dixit, nescis quod facinus facias. Ab hoc non alienum est, quod Petrarcha narrat. *Audiui, inquit, somniasse quendam morderi se lethaliter à marmoreo leone, ex his, qui in templorum vestibulis cerni solent. Die autem postero, cùm templi fores casu præteriret, leone spectato, non sine risu somnium suum inter comites narrauit, & manu in apertum os illius protinus iniecta dixit, en nocturnus hostis meus. Scorpio itaque, qui in imis faucibus Leonis delitescebat, eum lethaliter vulnerauit.* Sed huic prorsus geminum narrat de serpente in ficto leone latente, & Basilium Cæsarem Macedonem cum digitum Constantinopoli inseruisset mordente, Georgius Hamartolus in Basilio, qui Græcè scriptus in Bibl. Monacensi est. & Aug. Quam infeliciter porro versum vltimum interpretetur Ram. cognosces à Musambert.

De Canio.

XV. XX.

Dic, Musa, quid agat Canius meus Rufus?
Vtrúmne chartis tradit ille victuris
Legenda temporum acta Claudianorum?
An quæ Neroni falsus adstruit scriptor?
An æmulatur improbi iocos Phædri?
Lasciuus elegis, an seuerus herois?
An in cothurnis horridus Sophocleis,
An otiosus in schola Poëtarum
Lepore tinctos Attico sales narrat?
Hinc si recessit, porticum terit templi,
An spatia carpit lentus Argonautarum?
An delicatæ sole rursus Europæ.
Inter tepentes post meridiem buxos
Sedet, ambulatue liber acribus curis?
Titine thermis, an lauatur Agrippæ,
An impudici balneo Tigillini?
An rure Tulli fruitur, atq; Lucani?

An Pollionis dulce currit ad Quartum?
An æstuantes iam profectus ad Baias
*Piger Lucrino *nauiculatur in stagno?*
Vis scire, quid agat Canius tuus? ridet.

* nauiclatur, al. nauculatur.

DIC MVSA, QVID AGAT CANIVS) De hoc Canio diximus lib.1.epig.70.& lib.2.eodem 62. Hîc quid Valerius Ruffino scribat de Canio ex libro epistolarum D.Hieronymi accipe. *Canius à Gadibus Herculis, poëta facundiæ lenis, & iucundæ, reprehensus est à Liuio Pæno, graui historiographo, quod multarum gauderet amoribus. In Inscriptionibus veterum hæc de illo habentur.* HEVS VIATOR, SI VLLA TIBI PIETAS INEST, VERTE HVC ORA. HIC SVNT CINERES C. CANII POETÆ, QVI AD QVARTAM VSQVE OLYMPIADEM IN VRBE OMNIBVS CARVS VIXIT: DEINDE IN HISPANIAM REVERSVS, NEMINEM LÆSIT. TANDEM CVM AD VETERES CVPERET SODALES IN LATIVM REMEARE, PERPETVOQVE CVM POPVLO QVIRITIBVS VIVERE, DVRA NIMIVM FATA PRÆRIPVERE, ET IN ITINERE OCVBVIT: L. ALBINVS CITERIORIS HISPANIÆ PROCONSVL HOC MARMORE TEXIT. Ex quibus intelligis, qui Poëta, quis homo fuerit. De hoc eodem Gyraldus hist. poët. dial.4. ex Valerij epistola. *Fuit hic facundiæ lenis & iucundæ.* Addit, *quem facile risu delectatum legimus.* Laudat Martialis illius Theophilam ab eruditione, quam Sapphoni comparat, cùm dicit.

Hæc est illa tibi promissa Theophila Cani,
Cuius Cecropia pectora voce madent.

Et versus exin extremis. *Castior hæc, & non doctior illa fuit.*

Hoc epigrammate studium Canij vnicum dicit esse ridere: Et hoc enumeratione rerum & negotiorum, quæ gerere poterat, & non gerebat. CHARTIS TRADIT VICTVRIS LEGENDA) Versu credo (nam poëta erat) conscripsit, vt Plinius libera oratione, sed nec Canij, nec Plinij de his temporibus pagina vlla viuit, ita vt non victuris, sed morituris chartis tradiderit mortuos mortuus Canius. Claudius Imperator, qui Neronem præcessit, notissimus Tacito, Dioni, Tranquillo, & omnibus. AN QVAE NERONI) An laudat, inquit Domitius, ea, quæ nonnulli scriptores adulantes Neroni laudarunt. In verbis poëtæ est dilogia. An quæ falsus auctor astruit Neroni velut auctori, vel Neroni, vt à Nerone gesta factaque, narrata aliis viuo Nerone, per adulationem, vel aliis, mortuo, per odium: Illa nunc componit Canius? & ex fide atque historiæ veritate quæ antea magnam partē ficta erant, vel ab ipso Nerone de Claudio, vel de Nerone ab aliis. Falsum auctorem nonnulli Neruam putant ex lib.9.ep.27.& 8.ep.69.

Carmina qui docti nota Neronis habet.

AN AEMVLATVR) De duobus Phædris illustribus lego. Alterum Plato facit loquentem in libro, quem ab ipso Phædro inscripsit, & in quo de amoribus non pauca disputantur. Alterum Ciceronis laudant scripta lib.13. ad Atticum epist.38. *Libros mihi, de quibus ad te anteà scripsi, velim mittas, & maximè φαίδρω, περὶ θεῶν.* siue vt alij legunt, φαίδρω περὶ ὅρων τῆς ἑλλάδος. vel περὶ ὅρων τῆς ἑλλάδος. Et de eodem lib.1. de finibus. *Hic nisi mihi Phædrum mentitum aut Zenonem putas, quorum vtrumque audiui, cùm mihi nihil sanè præter sedulitatem probarent.* Amabat eum Atticus, vt mox sequitur. Quo sanè in loco non agit de Platonis Phædro, sed Epicureo Philosopho. Quod lib.15. Epistolarum ad famil. epist. 18. scribit, videtur referendum ad Platonis Phædrum, cùm dicit: *Longior etiam si Phædrum aliquem habuisset. Nam σπουδάζειν sine periculo vix possumus. Ridere igitur, inquies, possumus? Non me herculè facillimè.* Quid igitur, de quo Phædro hic agitur à poëta? sanè nec de Domitij Platoniano, nec recentiorum quorundam Ciceroniano Phædro locum hunc accipio, sed Martialem de Phædro Augusti Liberto cum acutissimo nostro Velsero locutum sentio, quem Phædrum P. Pithæus primus edidit. Conradus Rittershusius aliique NOTIS illustrarunt. Scripsit fabularum Aesopiarum libros quinque. Vnde Iocos appellat, quid enim aliud, quàm ioci? Improborum reor dici, propter Sybarin. Poëta quærit, an Canius iocos seu amores Phædri æmuletur: an scribat aliquid ad imitationem Phædri Augustæi. LASCIVVS ELEGIS) Elegia primùm reperta ad querimonias exponendas. Horat. Art. poët.

Turneb. lib.22.

Versibus impariter iunctis querimonia primùm,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.

Tristia ergo primùm, posteà læta, & maximè lasciua hoc genere carminis scribebant. Notus Tibullus, Propertius, Gallus, Ouidius, qui meros cecinerunt amores. Quamquam Scaliger lib. 3. poët. ab amantium commiserationibus dictam putet, vox est tragica ἐλελεῦ: Idem lib. 1. cap.50. à funebribus cœpisse elegiam dicit: & posteà ad amores, in quibus altera funera, translatam docet. Didymus elegiam ait esse θρῆνον ᾀδόμενον πρὸς αὐλόν. Lugubrem seu flebilem cantum ad tibiam. AN SEVERVS HEROIS) An heroo pede canit heroum facta. Horat.

Res

Res gestæ regumq́, ducumq́, & tristia bella
Quo scribi possent numero, monstrauit Homerus.

Heroici carminis argumentum seuerum, grande, & illustre. AN IN COTHVRNIS) An scribit tragœdias? nam Cothurnus proprius tragœdiæ, Horat. Art. poët. De Aeschylo.

Et docuit magnumq́, loqui nitiq́, cothurno.

Ouid. 2. Trist. *Et dedimus tragicos scriptum regale cothurnos.*

Et in prouerbium abiit Sophocleus Cothurnus.

Erat Cothurnus genus calceamenti pedi vtrique aptum, etsi videatur dubitare Scaliger propter versum Virgil. in 1. Aeneid.

Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
Purpureoq́, altè suras vincire cothurno.

Si altus fuit, quomodo venabatur? quomodo currebat? Altum tamen fuisse non dubito ex Iuuenale.

——breuiorq́, videtur
Virgine pygmæa nullis adiuta Cothurnis.

Delrius in proleg. ad Senecam; *Communia, inquit, tragicis omnibus syrma seu cyclas oblonga & humum verrens; Item Cothurnus, seu vt Thomas Magister, Pollux & Ammonius vocant, ἔμβατα vel ἐμβάδια; calceamenti altioris genus, quod, vt loquitur Tertullianus libro de spect. tragœdos extollebat: crediderim simile illi, quo Hispanienses fœminæ vtuntur, vulgo cophines dicunt.* Altum fuisse etiam Plinius docet ep. 7. lib. 9. Altera imposita saxis more Baiano lacum prospicit, altera æquè more Baiano lacum tangit. Itaq; illam tragœdiam, hanc appellare comœdiam solet; illam quod quasi cothurnis, hanc quod quasi socculis sustinetur. De Salibus fusè Heraldus. Ad Virgilij Cothurnum respondeo, Veneris ibi calceos κατάχρηστικῶς fuisse cothurnos dictos, cùm species pro genere ponitur, nec tragicis cothurnis similes extitisse. recte ergo meo iudicio Musam. distinguit cothurnos tragicos, vrbanos, & venatorios, quos non altitudine, sed forma fuisse similes docet, modò testes adderet.

HORRIDVS) tristis, nam tragœdia mœsta & horrida, si materiam spectes. AN OTIOSVS IN SCHOLA POETARVM LEPORE TINCTOS) An recitat carmina Musæo lepore, & Attica venustate elegantiaque conscripta. Aliud est schola poëtarum, in qua Grammatici poëtas explanant, de qua Iuuen. Sat. 7. Aliud auditorium poëtarum, de quo Iuuen. Sat. 1. & noster hic atque aliis haud paucis ep. SALES) iocos, epigrammata, aut hoc genus scripta. SCHOLA POETARVM) Ne tu hîc intellige fuisse grammaticum & poëtas enarrasse. Alia est schola Poëtarum, alia Grammaticorum. Grammatici explicabant poëtas: poëtæ ipsi sua recitabant carmina, vt suprà docui, De Saleio Basso ex Quintiliani dialogo. OTIOSVS) ab aliis negotiis vacuus. nam quomodo otiosus, si recitabat? PORTICVM TERIT) In porticu Isidis obambulat lib. 2. epig. 14.

Hinc quoq́, deceptus Memphitica templa frequentat.

AN SPATIA CARPIT) Iuxta septa porticus erat Argonautarum ornata ab Agrippa, in quâ depicta erat historia Argonautarum lib. 2. epig. 14.

——tum septa petuntur,
Si quid Phylirides præstet, & Æsonides.

Ad quem locum plura ibidem diximus. AN DELICATAE SOLE RVRSVS EVROPAE INTER TEPENTES) De porticu Europæ in Campo Martio vbertim lib. 2. epig. iam bis adducto disseruimus, cùm illum versum exponeremus; *Currit ad Europes.* Et illum; *Lotus ad Europes tepidæ buxeta recurrit.* Hic rogat, an Canius rursus, vt solebat, spacia faciat inter buxeta sole tepentia, pomeridiano tempore, iam fracto sole, an verò ibidem sedeat solutus omni cura & meridietur. TITIVE THERMIS) Titi Imperatoris, qui delitiæ mundi, quem sine dubitatione versu clariore sæpè celebrasset, si per Domitianum licuisset. De thermis Titianis intelligendus versus lib. spect.

Hîc vbi miramur velocia munera thermas.

In tertia regione vrbis P. V. AGRIPPAE) thermis. De his thermis & Agrippa hunc in modum Plinius. *M. Agrippa rusticitati, quàm delitiis propior, vnicumq́, felicitatis exemplum multa & egregia in vrbe perfecit opera. Augusto eius socero imperante.* Idem. *Thermas de suo nomine excitauit; has lithostroto & encausto pinxit: arcus & pauimenta ex vitro posuit.* Et rursus: *Lithostrota & pauimenta cæptauêre iam à Sylla paruulis certè crustis, &c.* quæ sequuntur. Locus vbi erant, nunc Gambella dicitur, cùm à Pompeij theatro ad septentrionem pergis propè Pantheona 9. regione vrbis P. V. De his lege Marlianum lib. 6. cap. 6. AN IMPVDICI BALNEO TIGELLINI) Bipedum nequissimus fuit hic Tigellinus Neronis corruptor: de quo sunt illa Iuuenalis. Sat.

Cùm Leno accipiat mœchi bona, si capiendi
Ius nullum vxori, doctus spectare lacunar,
Doctus & ad calycem vigilanti stertere naso,
Cùm fas esse putat curam sperare cohortis,
Qui bona donauit præsepibus, & caret omni

Maiorum censu, dum peruolat axe citato
Flaminiam———

Sed apertius de hoc Tacitus lib. 1. hist. *Sophronius*, inquit, *Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritia, impudica senecta, præfecturam Vigilum & prætorij* (en vt Iuuenal. *Cum fas esse putat curam sperare cohortis*) *& alia præmia virtutum, quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia scelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremò eiusdem desertor ac proditor.* Vin' audire dignam vita mortem? *Accepto apud Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuncio, inter stuprum concubinorum & oscula, & deformes mores, sectis nouacula faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu sero & inhonesto.* Lege de eiusdem moribus 14. Annal. Taciti pluribus locis, maximè cùm de Octauia per ancillas quæreretur. Eundem laudat Dionis Epitome, Scholiastes Iuuenalis vetus, Egesippus lib. 4. cap. 20. AN RVRE TVLLI FRVITVR) De his duobus fratribus germanè se amantibus extat lib. 1. epig. 37. vbi plura sunt allata. Et li. 9. epig. 52. vbi docet Lucanum natu maiorem prius defunctum. AN POLLIONIS DVLCE CVRRIT AD QVARTVM) Ita suburbana prædia aut prætoria nominabant; ad Tertium, Quartum, Quintum, Sextum: intellige lapidem milliarem. Ad quartum ergo, qui quatuor millibus abest ab vrbe, passuum. Lipsius alicubi. In scriptura nihil emendo. rectè habet quartum, non quadrum. sic alibi.

De milliario lapide Vbertin lib. 1. 13. Signat vicinus quartus ab vrbe lapis.

Ad lapidem torquatus habet prætoria quartum.

Ad quem locum plura de his prætoriis & villis. AN AESTVANTES IAM PROFECTVS AD BAIAS) Martialis lib. 1. epig. 63.

Dum modò Lucrino, modò se permittit Auerno,
Et dum Baianis sæpe fouetur aquis.

Baias & Lucrinum præter Philandrum, quem alibi adduximus, describit Dio lib. 48. *Sitæ erant in Campania intrr Misenum & Puteolos. Ibiq; Cumæ, & locus in lunæ formam curuatus, qui totus paruis montibus, & vndis circundatur, & habet tres sinus maris: Tyrrhenum, alterum Lucrinum, tertium Auernum. Agrippa, de quo paullò antè diximus, in ea maris parte, iuxta ipsam continentem, illud interuallum, quod Lucrinum vtrinque à mari dirimebat, perfodit, tanto spatio, vt naues intrare possent, effecitq; portus earundem stationi aptas.* Ibidem describit Baias. *In Baiano sinu ad radices montis Campaniæ sunt aquæ calidæ, à quibus ad Sudationis locum gradibus 43. ascenditur.* Fuerunt in eo sinu plurimæ thermæ, etiam Ciceronianæ, vt Plinius lib. 31. tradit. Baiæ apud omnes poëtas celebrantur PIGER NAVICVLATVR) placet nauculatur, est enim poëta valde religiosus in legibus poëtis obseruandis. VIS SCIRE, QVID AGAT? RIDET) Collige iam, quæ enumerauit toto carmine, an scribit, an recitat, an sedet, an ambulat, an lauat, an rusticatur, an peregrinatur, an nauigat? Nihil horum. Quid ergo? aliquid grandius expectares, sed respondet ἀπροσδοκήτως, Ridet. Quicquid agat, ridet. ridet scribendo, recitando, nauigando, &c. * ridet. Tam verò lepidus erat, vt nihil iucundius fuerit, quàm Canium audisse fabulantem, quem lib. 3. epig. 63. confert cum Sirenibus, imò præfert; cùm ait; se non mirari desertas ab Vlysse sirenes, sed miraturum fuisse, si Canium fabulantem relicturus erat.

* *Videtur ad Catulli Egnatium respexisse semper renidentem.*

In crudelem Dominum.

XXI. XVI.

Proscriptum famulus seruauit fronte notatus;
Non fuit hæc Domini vita sed inuidia.

Crudelis ille Dominus fuit Antius Restio, vt Val. Maximus lib. 6. cap. 8. Appianus lib. 4. Macrob. lib. 1. Saturnaliorum cap. 11. prodiderunt: *Qui proscriptus A. V. D. CCX. à Triumuiris, cùm omnes Domesticos circa rapinam & prædam occupatos videret, quàm maximè poterat dissimulata fuga, se penatibus suis intempesta nocte subduxit. Cuius furtiuum egressum, seruus ab eo vinculorum pœna coërcitus, inexpiabiliq; literarum nota per summam oris contumeliam inustus, curiosis speculatus oculis, ac vestigia secutus lateri voluntarius comes adrepsit. Deinde cùm sentiret cupidos sanguinis milites superuenire, amoto Domino rogum extruxit, eiq; egentem à se compræhensum & occisum senem iniecit. Interrogantibus postea militibus, vbi nam esset Antius, manum rogo intentans, ibi eum crudelitatis piaculis vri respôdit. Fidem meruit præsens spectaculum, & præterita heri culpa nota serui, Antiusq; seruatus.* Qui plura eiusmodi exempla seruorum desiderat, legat Val. Max. & Appianum. Senecam lib. 3. de benef. cap. 23. 24. 25. 26. omnia sanè digna tantorum virorum stilo & testimonio. PROSCRIPTVM) Quorum ea erat conditio, vt bonis ereptis à quouis deprehensi possent occidi, innumeriq; eo casu occisi sunt à Triumuiris seruatis aliquibus miraculo propè, vt scribit Appianus. FAMVLVS) serui nomen nusquam reperio. SERVAVIT) primum quidem vxor seruauit, cùm iniecta culcitra inuoluit, eoq; modo mercenariis impositum ad mare præmisit, indeque in Siciliam fuga abiit: Deinde seruus; vti iam expositum est. FRRONTE NOTATVS) Appianus ob nequitiam

quitiam inustum affirmat. Prius *quippe, inquit, sub Restione enutritus, & in multis clementer habitus, ob nequitiam tandem notis barbaricis* (Threiciis nempe) *inustus fuerat*. De more autem notandorum diximus lib. 1. & erudite tractat Lipsius in Electis, vti ibi scripsimus ad illa verba Martialis, *splenia tolle, leges*. Literæ, aut plura verba, quæ crimen caussamq; notæ continerent; inurebantur: qualia fuere. CAVE FVREM. Lipsius lib. 2. cap. 15. NON FVIT HAEC DOMINI VITA) Vitus est, inquit, dominum, quia reddidit illum omnibus inuisum, se verò gratum: si occidisset, caruisset dominus inuidia, seruus fide. Ita vita à seruo malè accepto data, potius Domino inuidia fuit, quã vita.

B. Augustinus ad epist. ad Galatas. Claudianus lib. 2. Entr. alij de his notis & notatis seruis.

De Apicio.

XVII. XXII.

*Dederas, Apici, *bis tricenties ventri,*
Sed adhuc supererat centies tibi laxum.
Hoc tu grauatus, ne famem & sitim ferres,
Summa venenum potione duxisti.
Nihil est, Apici, tibi gulosius factum.

Exemplum helluonis priuati singulare & inauditum. Sors bonorum & pecuniæ Apitianæ erat septingenties centena millia sestertium: hoc est, decies centena septingenta quinquaginta millia Philippæorum, siue duo milliones florenorum, & trecenta millia triginta tres. Ex hac summa decoxit sexcenties centena millia sestertium: hoc est, duos milliones florenorum, siue sesquimillionem Philippæorum: * supererant centies centena millia sestertium, siue trecenta triginta tria millia florenorum supra trecentos triginta tres. Quis autem hic Apicius? Dion, Seneca, Plinius docebunt. accipe breuiarium. Millies centena millia (hoc est, sesquitertium millionem Philippæorum, siue tres milliones, & trecenta millia, trecentos triginta tres florenos) sestertiûm congessit in culinam, vt Seneca disertè affirmat; sexcenties vt Dion & Martialis: & rationibus subductis, cùm centies superessent, vitam veneno finiit, vt minimè malè illum Plinius lib. 10. cap. 48. *altissimum omnium Nepotum gurgitem appellet*. Vixit temporibus Tiberij Cæsaris: non est is, cuius extant de re culinaria lib. 10. nec is, qui Traiano Imperatori in itinere occurrit, vt Athenæus scribit. Nostro huic Apicio nomen ex Marco Gabio, vel Sabio Apicio. Cuius libri extant, Cælius Apicius audit. Scribit & Suidas de duobus Apitiis, & alterum vocat Marcum Apicium, à quo ait nomen in Asotos & gulæ Proceres propagatum, vt Apiciani dicerentur. De his Apiciis curiosè Cæl. Rhodiginus lib. 9. cap. 11. Seneca epist. 95. Et lib. de beata vita cap. 11. Egregius locus apud Lipsium.

1750000.

** mactè ventre gurges.*

*BIS TRICENTIES) millies Seneca ad Heluiam. *Apitius nostra memoria vixit, qui in ea vrbe, ex qua aliquando philosophi velut corruptores iuuentutis iussi sunt exire, scientiam popinæ professus disciplina sua sæculum infecit; cuius exitum nosse operæpretium est. Cùm sestertium millies in culinam congessisset, &c.* Suidas nullum exprimit numerum certum, nec Dion nisi illum, qui supererat. SED ADHVC SVPERERAT) sed luxui adhuc centies centena millia * supererant, quæ impenderes, exhaustis iam & decoctis sexcenties centenis millibus sestertium. Hoc consensu omnes: Dion lib. 57. Seneca ad Heluiam c. 10. *Cùm sestertium millies in culinam congessisset, cùm tot congiaria principum & ingens Capitolij vectigal singulis comessationibus hausisset, ære alieno oppressus rationes suas tunc primum coactus inspexit. Superfuturum sibi sestertium centies computauit, & velut vltima fame victurus, si sestertio centies vixisset, veneno vitam finiuit. Quanta luxuria erat eius, cui sestertiûm centies egestas fuit?* LVXV) pro luxui: Virgilius ita locutus est, *parce metu virgo*. & alicubi Martialis. Vel ad luxum: laxum alij legunt, id est, non compressum ἀσκεδρὸν, non minus centies, sed amplius potius. HOC TV GRAVATVS) hoc centies sestertio, velut nihil superesset, hac egestate grauatus, inopia pressus, putasti tibi fame, & siti moriendum. ideoq; venenum hausisti. SVMMA POTIONE) extremo poculo, extremo haustu, vt summa dies, id est, suprema, extrema. DVXISTI) ducere. Horatius ducere succos, ducere pocula. lib. 1. car. od. 17.

** Ter ex Seneca scriptura.*

** ducenta quinquaginta millia Philippæorum.*

Hic innocentis pocula Lesbij
Duces sub vmbra——

Et idem ducere Liberum lib. 4. od. 12.

Sed pressum Calibus ducere Liberum.

Et od. 3. lib. 3.

——lucidas inire sedes, ducere nectaris
Succos.——

Sic & Plautus Amphitryone.

——eam ego, vt matre fuerat natum, vini eduxi meri.

Et Cic. dixit obducere venenum. Tusc. 1. de Theramene. sic trahere, siccare calices. VENENVM DVXISTI) Seneca ad Heluiam, cap. 11. *Sestertium centies aliquis extimuit, & quod alij voto petunt,*

veneno fugit. Illi verò tam prauæ mentis homini vltima potio saluberrima fuit. Tunc venena edebat, bibebat, cùm immensis epulis non delectaretur tantùm, sed gloriaretur, cùm vitia sua ostentaret, &c. NIHIL EST, APICI, TIBI GVLOSIVS FACTVM) Argutè sanè. Nunquam tam caro cœnasti, aut bibisti. Poëta perinde loquitur, ac si Apitius venenum centies centenis millibus sestertium emisset, quo periret. Hoc enim periit, ne periret. Vel; Nihil sumptuosius fuit hoc poculo. quis tanti emat mortem?

In Inuitatorem.

Al. in cenipetam auarum. Hic tamen non de cenipeta, sed inuitatore agitur.

XXIII. XVIII.

Omnia cùm retro pueris opsonia tradas,
Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

Ludit Martialis in verbo à pedibus. Cùm tradas seruis à pedibus cibos, cur nō ipsam mensam ponis à pedibus? hoc est, à tergo accumbentium pro seruis scilicet & vernis: quid hîc vacui sedemus? Nec puto hîc poëtam velle mensam inuerti & pedes. Modiperator iste conuiuis sine modo administrabat conuiuium. Pueris enim ad pedes porrigebat omnia, de mensa, nihilq; relinquebat conuiuis: Martialis ergo apponendam pedibus mensam fuisse, non manibus, inquit, cùm cibaria omnia mittat ad pedes. PVERIS) aut filios, aut vernas intelligit aut seruos. De pueris ad fulcra lecticæ solitis sedere scribit Tacitus Annal. 13. *Mos, inquit, habebatur, principum liberos cum cæteris, idem ætatis nobilibus sedentes vesci in conspectu propinquorum, propria & parciore mensa.* Suetonius item in Claudio: *Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris puellisq; nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur.* Ciaconius de Triclinio: *pueri etiam nobiles sedentes, non accubantes, quod delitiosum habebatur, cœnabant.* De seruis videtur affirmare Martialis lib. hoc.

At ipse retro flexus ad pedum turbam.

Et lib. 7. in Sanctram: *Nec esculenta sufficit gulæ præda,*
Musto lagenam replet ad pedes vino.

Hæc tamen non conuincunt. Et, Ad pedes non dicuntur serui sedentes, sed ministrātes: stabant enim ministri tricliniares ad pedes. Seneca lib. 3. de Benef. *Seruus, qui cœnanti ad pedes steterat.* Seruus à pedibus non dicitur cursor, quem hodie Lackey vocant; sed qui domino cœnanti; & accubanti, ad pedes seu à pedibus stat & seruit. Sic ad pedes domini discumbentis stetit illa flebilis Magdalena, quæ velut serua & Ministra pedes, quod item more fiebat, vnxit, vt S. Lucas c. 7. narrat.

Lege Fuluij appendicem ad Ciaconium. Egregiè locum hunc illustrat Causabonus ad Theoph. cap. περὶ ἀναισχυντίας, cuius libet verba adscribere. *Moris fuit veteribus, cùm ad conuiuium irent, seruum aliquem secum adducere, qui hero prandenti pone astaret, vel ad pedes, eiq; præsto esset, si quid ille imperare vellet: latini hos seruos vocant à pedibus, vel ad pedes. Solebant autem illis apophoreta à dominis tradi.* Athenæus initio quarti, καὶ ἕκαστος λαβὼν σὺν αὐτῷ πίνακι, τοῖς κατόπιν διεδίδου παισίν. *mendosè enim ibi hodie* παῖ *legunt, & interpretantur. sic ibidem mox:* ἐπεδώκαμεν καὶ ταῦτα τοῖς δούλοις. *Lucianus* περὶ αἱρέσεων, *de Philosopho, qui è conuiuio domū redierat,* ἀεὶ θαμὰ παρέλαβε τὰ κρέα ὅτα τῷ παιδὶ κατόπιν ἑστῶτι παρεδιδώκει. *Alias autem volente & auctore domino conuiuij hæc auferebantur: vt in Cleopatræ conuiuio, quod Plutarchus & Athenæus describunt: & in eo Carani, apud Athenæum quarti initio: & omnino in omnibus splendidioribus epulis aliâs non tam vidente eo aut volente, quàm vel conniuente, vel inscio: quod rectè hîc Theophrastus inter hominis impudentis notas numerat. Lucilius lib. 11. epig. Græcorum titulo in glutones.*

Καὶ τρώγεις ὅσα πέντε λύκοι Γάμε, καὶ τὰ περισσὰ
Οὐ τὰ σὰ, τῶν δ' ἑτέρων, πάντα δίδως ὀπίσω.

Martialis: *Omnia cùm retro pueris obsonia tradas,*
Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

Lucianus quoq; in Lapithis, siue morosophorum conuiuio. Ὁρᾷς ὅσα τῷ παιδὶ κατόπιν ἑστῶτι ὀρέγει, λανθάνειν οἰόμενος τοὺς ἄλλους, οὐ μεμνημένος τῶν μετ' αὐτόν. *loquitur de guloso quodam, qui delibans ex iis, quæ mensæ erant apposita gratissima quæque, clam aliis, vt sibi quidem videbatur, puero stanti à tergo omnia porrigebat. At is, quem Theophrastus hîc describit, cautior est atq; ingeniosior: palam enim puero suo tradit, quæ vult auferri, simulans se non ea fini dare, vt domum ad se ille ferat: sed vt iis ipse vescatur: in quo minor erat inuidia.*

Ad Faustinum.

XXV. XIX.

Si temperari balneum cupis feruens,
Faustine, quod vix Julianus intraret:
Rogo, lauet vti Rhetorem Sabineum.
Neronianas is refrigerat thermas.

In

In Sabineum frigidissimum Rhetorem est hic iocus, quem insinuat adeo in dicendo & docendo frigidum, vt aquas etiam feruentes prope possit gelare. Aliud commentatur Domitius, sed οὐ πρὸς πόσιν, ventum enim horribilem & pestilentem flabat Sabineus, animamque frigidam è pseudothyro mittebat. IVLIANVS) si adeo temperare vis, vt etiam ferre possit Iulianus. Iulianus autem hic calentes aquas non intrabat, sed admodum tepentes. NERONIANAS) quæ erant egregiè calidæ, & inter optimas numerabantur, de quibus suprà iam sæpius diximus. Cæterùm oratio habet parœmiæ similitudinem ἐκ λίμνης ψυχρότερος. De cantione, oratione, argumento, ioco, aut eiusmodi re quapiam admodum frigida Adagiographus. Cæterùm in Rhetores ineptos, obliuiosos, indisertos, & propè mutos, plures sunt ioci apud Martialem lib. 5. in Apollonium epig. 22. & 55. lib. 6. 35. & 19. Et in Epigrammatis Græcis lib. 2. de Sexto quodam Rufo arbitror, & lib. 4. Palladæ in Gesium. Et apud Ausonium epigr. 44. 45. 46. 47. 48. 50. 51. in Rufum & Rufi statuam. Lucilij item in Meneclem lib. 2. εἰς ῥήτορας.

In Candidum.

XX. XXVI.

Prædia solus habes, & solus, Candide, nummos:
Aurea solus habes, myrrhina solus habes:
Maßica solus habes, & Opimi cæcuba solus:
Et cor solus habes, solus & ingenium.
Omnia solus habes: hoc me puto velle negare:
Vxorem, sed habes, Candide, cum populo.

PRAEDIA SOLVS, &c.) Candidum amicum tantùm adulteram vxorem habere, alioqui nihil commune cum amicis; ait. Et est in eundem fictum Candidum lib. 2. epig. 43.

Candide κοινὰ φίλων, &c.

Solus habes rus & æs, nihil communicas cum amicis. AVREA SOLVS HABES, MYRRHINA) Aurea & myrrhina vasa poculaque. De myrrhinis lib. 14. ex variis scriptoribus, quæ sint docebimus.

MASSICA) Vina, proxima Falerno. lib. 13. de his vberius. OPIMI CAECVBA) Opimianum Cæcubum, vinum Opimio Consule conditum, & per ducentos, & amplius annos seruatum. Cæcubum à Cæcubo agro Campaniæ; genus Falerni. lib. 13. ET COR SOLVS HABES) solus tibi sapere videris; Cordatus, sapiens homo,

Egregiè cordatus homo —— Ennius.

SOLVS ET INGENIVM) solus ingeniosus & doctus tibi videris. Disce elegantem repetitionem vocis (solus) qua & auaritiam hominis videtur monstrare: auari enim ad se rapiunt omnia soli.

OMNIA) à partibus ad totum. HOC ME PVTO VELLE NEGARE) quod sequitur de vxore, vel quod proximè antecedit. OMNIA) demus, te prædia, opes, cor, ingenium solum habere, non tamen habes omnia solus, quia vxorem habes communem, id est, adulteram.

In Gallum.

XXI. XXVII.

Nunquam me reuocas, venias cùm sæpe vocatus:
Ignosco, nullum si modo, Galle, vocas:
Inuitas alios: vitium est vtriusque, quod? inquis.
Et mihi cor non est, nec tibi, Galle, pudor.

Gallum Martialis sæpe vocatum ad cœnam dicit, se autem nunquam reuocatum à Gallo. Indignatur, & se stultum, qui hoc fecerit; & Gallum impudentem, qui non fecerit; affirmat. Martialis ergo fœnerabat cœnas, non dabat, amicitias vtilitate non bonitate probabat, quod contra sapientum est decreta. lege Senecam de Benef. COR) pro Sapientia, res vulgaris. tricor Ennius.

Diceret Autolycus reminiscor si cor haberet.

In

In Nestorem.

XXVIII. XXII.

Auriculam Mario grauiter miraris olere
Tu facis hoc; garris, Nestor, in auriculam.

Nestorem hunc fictitium ait obtrectatorem, aut animam olentem, osq; impurum habere. TV FACIS HOC;) vt oleat illi auricula, quia garris in auriculam, & inficis aures eius conuitiis tuis, aut hircum olente, animâ tuâ, corrumpis aures eis & graueolentiam adfers. Quid sit in aurem garrire lib. 1. ep. 90. diximus.

In Zoilum.

XXIX. XXIII.

—◡◡——◡◡
—◡—◡—◡

Has, cum gemina compede dedicat catenas,
Saturne, tibi Zoilus annulos priores.

Zoilum fuisse quondam seruum & ergastularium, postea ad equestrem ordinem euectum dicit. Genus carminis est Sotadicum, nec tamen antistrophum. Terentiano & Grammaticis appellatur Ionicum à maiore tetrametrum Brachycatalecticum, quale est illud apud Hephæstionem.

Ἥρην ποτέ φασιν Δία τὸν τερπικέραυνον.

Terentianus Maurus Sotadeum scripsit de litteris, cuius hoc initium:

Elementa rudes quæ pueros docent magistri
Vocalia quædam memorant, consona quædam, &c.

De Sotadæo seu Sotadico & ipso Sotade copiosè dictum lib. 2. ep. 86. ad illum versum:

Nec retro lego Sotade cynædum.

Nusquam alibi noster poeta, quod meminerim, vsurpat hoc genus, sed heroicum tantum, vel disticha, vel dimetra Iambica, cum dimetro iuncta, vel choliambica seu scazonta, vel phaleucia. Ita vniuersim continet formas carminũ diuersas septem tantùm. HAS CVM GEMINA COMPEDE) Fingit Zoilum libertate donatum Saturno sacrasse ritu veteri compedes & Catenas. Serui compedibus vincti erant in ergastulo miserabili conditione, & duûm generum vel nequam serui, vel innoxij viles, captiui, barbari, corpore tantùm boni, & quibus cerebrum omne in manu, id est, labore & opera mercenaria & seruili, quos emebant vulgò in hunc finem laborum. Lipsius lib. 2. Elect. cap. 15. Hinc à compedibus dicuntur annulati. GEMINA) quia ligatum illis vtrumque crus. CATENAS) Catenæ orbes habebant ferreos instar annulorum, vt hodie nexi & seminoxij, qui in compedibus faciunt opus: Schellenbuben / ergastularij propriè. ANNVLOS PRIORES) ferreos, id est, compedes; nunc enim argenteos, immò aureos gestat (equestrem enim dignitatem adeptus) cùm antea ferret in ergastulo ferreos. sic alibi ludit.

Annulus iste tuis fuerat modo cruribus aptus.

Plura Lipsius ibidem. Apuleius 9. Milef. *Frontes literati, pedes anulati, capillum rasi, &c.* De anulo equestri suo loco. Originem anuli cum sigillis & iconibus centum quadraginta octo ostendit nuper Abrahamus Gorlæus cum eleganti carmine, Hugonis Grobij, in quo verus anuli vsus docetur. quod lib. 14. leges ad lemma. ANVLVS. SATVRNE TIBI DEDICAT) Quare Saturno? Quia Saturnus olim in compedibus: Caussam Verrius Flaccus testatur se ignorare. Verùm Apollodori lectio suggerit Macrobio, Macrobij mihi. Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo vinculo, & solui ad diem sibi festum, id est, mẽse Decembri. Saturnus ergo victorum Deus, cui soluti vinculis, meritò soluunt vota, votique potentes anulos, seu compedes velut anathemata suspendunt ad libertatis Dei beneficio partæ memoriam sempiternam. Hinc & Saturnalia Saturno sacra, quibus serui dominantur, heri seruitia obeunt. De his & Papinius in Siluis. Horatius non Saturno tantùm, sed Laribus catenas quoque fuisse consecratas ait Sat. 5. lib. 1. nisi κοινῶς Lares pro quouis Deo, & Saturno etiam vsurpet. Vt autem serui seruitutis exoneratæ monumentum Diis sacrabant; sic Gladiatores rude donati arma, naufraugi tabulam Neptuno: pueri bullas Diis penatibus: puellæ puppas Veneri, &c. Lambinus ad 5. Sat. lib. 1. quod ibidem testimoniis stabilitur. Idem suprà docuimus de barba resecta.

Ad Gargilianum.

Nomen Gargiliani fictitium hic, quãuis verus apud Lampridium, & alios scriptores memoretur.

XXX. XXIV.

Sportula nulla datur, gratis conuiua recumbis.
Dic mihi, quid Romæ, Gargiliane, facis?

* * *

Cùm ratione, licet dicas, te viuere summâ:
Quod viuis, nulla cum ratione facis.

** Vnde tibi togula est, & fusca pẽsio cella? Vnde datur quadrãs? vnde? Vir es Chiones?*

Gargilianum ad restem vult adigere, quem ait non habere vllam rationem viuendi, quamuis summa cum ratione viuat. SPORTVLA NVLLA DATVR.) Quia sublatis sportulis Domitianus cœnas rectas reuocauit, vt suprà epig. 7.

Centum miselli iam valete quadrantes.

GRATIS CONVIVA RECVMBIS) Ad iustam cœnam adhiberis officij caussa sine pretio, sed post cœnam nulla est læna, nec domus, &c. QVID ROMAE, GARGILIANE, FACIS?) Cùm tu præter cibum nihil pecuniæ accipias, & nullam artem calleas, qua rem compares, quid facis Romæ? vnde viuis? vnde vestem? vnde lectum comparas? vnde tectum soluis? hoc est enim, pretium cellæ fuscæ. Iuuenalis 3.

Quanti nunc tenebras vnum conducis in annum?

Cellæ gurgustiola hominum viliorum: Casaub. ad Cal. cap. 57. vbi plura. PENSIO) τὸ ἐνοίκιον, precium annuæ habitationis, obuentio. Casaub. ad cap. 38. Iul. Cæs. Heraldus ad hunc locum vterque copiosè. Martialis infrà sæpius. VIR CHIONES) Chione lupa prostibulum quæstum à corpore quærens. QVADRANS) pro lauatione; hoc enim pretium erat, quod Heraldus testibus nimis multis confirmat.

CVM RATIONE LICET) frugalissimè inquies viuo. Frugalius, inquit Martialis, viueres, si morereris. Iocus est in ambiguo (ratione) prius enim frugalitatem & moderationem, posterius mentem, caussam, iudicium intelligentiamque significat. NVLLA CVM RATIONE) Sine vlla ratione & caussa viuis, quia non habes, vnde viuas: præstaret te mori.

Ad Ruffinum.

XXV. XXXI.

Sunt tibi, confiteor, diffusi iugera campi,
Vrbaniq; tenent prædia multa Lares:
Et seruit dominæ numerosus debitor arcæ,
Sustentatq; tuas aurea mensa dapes.
Fastidire tamen noli, Ruffine, minores.
Plus habuit Didymus: plus Philomelus habet.

Ad modestiam hortatur Ruffinum malis artibus auctũ. Fateor tibi multos fundos, & prædia, & iugera coli. VRBANI LARES TENENT PRAEDIA) habes & suburbana prædia non pauca. Infelix Ramiresi simulac alterius vnum aliquod peccatum deprehendis, tu simul multa peccas. En quid hoc ipso in loco Musambertius ad illa tua: *Lares vrbani, id est, domus quàm in vrbe possides, tenent multa prædia, id est, occupant multa ædificia, &c.* Pro superi: Orbilium videre videor cum ferula tibi imminentem, & sic tecum iurgantem. Sic tu magister vis doceri pueros, vt dicant, Domus quã possides occupant multa ædificia? Etenim siue domum velis ab ædificiis occupari, ineptis tu homo: siue domum occupare ædificia, bis ineptis, semel lingua, iterum mente. Nam quæ, malùm, stribligo est domus, quam possides, occupant? Valerius autem voluit, Vrbani tui lares, siue Dij tui penates in vrbe, tenent multa prædia, id est, multum soli, siue soli quãtum satis esset multis domibus, vt in veteribus glossis: Prædia vrbana sunt, quæ habent ædificia, & sunt in vrbe. Profert Brissonius V. C. Etenim solum & superficies iunctim prædium dicitur plerumque, sed propriè, prædium est solum ipsum, idque si ruri, rusticum, si in vrbe, Vrbanum. Iunctim vero etiam ruri vrbanum esse potest, & in vrbe rusticum. ET SERVIT DOMINAE NVMEROSVS DEBITOR ARCAE) Et multos fœneratus es, multis credidisti multum æris. DOMINAE ARCAE) Pecuniæ, quæ domina est, cui seruiunt omnia. Nam clausum possidet arca Iouem, & vt Aristophanes in Pluto. πάντα γὰρ τῷ πράγματι πείθεται διὰ πλοῦτον. AVREA MENSA) Totas mensas non lego aureas fuisse, sed coronas tantum mensarum. Poëta partem pro toto sumpsit. Ciaconius de Triclinio. *His mensis* (citreis elephanto, seu eburneis pedibus nixis) *coronæ argenteæ, aureæ, interdum & gemmis distinctæ addebantur.* Scæuola in l. qui vxori. ff. de auro & argento legat. cùm dixisset: *peruentamus ad gemmas inclusas argento auroq;* subiungit: *sed & in coronis mensarum gemmæ coronis cedant, & hæ mensis.* Vel poëta retulit ad vasa mensæ aurea, citreas tamen mensas auro preciosiores habitas ostendit Martialis lib. 14.

Argenteas lege in Lampridij Heligabalo.

Accipe

Accipe felices Atlantica munera siluas,
Aurea qui dederit dona, minora dedit.

Musambertius tamen totas conijcit aureas etiam fuisse vel inauratas. Super quo versu ibi plura. FASTIDIRE TAMEN NOLI, RVFFINE, MINORES) Etsi tam potens es Ruffine, omniaque tua auro radient, noli tollere supercilium, amicosque olim tuos tenuiores abiicere & præ te contemnere. non reddidit te aurum vel Didymo, vel Citharœdo Philomelo nobiliorem, quorum vterque opibus superauit. PLVS HABVIT DIDYMVS) Infamis ille Didymus, de quo lib. 12. Mart. PLVS PHILOMELVS) fictum credo nomen Cantoris aut Citharœdi, aut lanistæ.

De piscibus sculptis.

XXXV. XXVI.

Artis Phidiacæ toreuma clarum,
Pisces aspicis: adde aquam, natabunt.

Phidias Atheniensis pictor & fictor vixit Olymp. 83. A.V.C. CCC. Plinius lib. 34. cap. 8. Fecit Iouem Olympium, quem nemo æmulatur, Mineruam, Amazonem, & alia scriptorum monumẽtis celebrata opera. Idem auctor Toreutices fuit, quam Polycletus excoluit; sancitumque est, vt nemo seruus toreuticen disceret, tantus ei honos habitus. Plinius lib. 35. cap. 10. Toreuma est opus cælatum, cuiusmodi sunt calices, crateres, signa hominum aut ferarum, aut florum exeuntia extantiaque Iuuen. Sat. 1. ——*& stantem extra pocula caprum.* torno fiunt, vt quidam sentiunt. Ciaconius de Triclinio p. 20. vbi plura. ARTIS PHIDIACAE) Non à Phidia factum toreuma, sed ab inuentore Phidia toreutice dicitur Phidiaca. TOREVMA CLARVM) Egregium opus, cui insculpti spectabantur pisces, adeò ad vnguem expressi, vt Iouem lapidem iures naturales, nõ fictitios esse. Hinc addit poeta. ADDE AQVAM, NATABVNT) Adeò naturam æmulantur, vt à veris secernere non possis. Ita M. Varro scribit, sibi cognitum Romæ Posinum nomine, à quo factas Romæ vuas, item pisces, quos aspectu non fuerit secernere à veris. Plinius lib. 35. cap. 12. Est Iuliani epigramma in phialam pisces mouentes ostendentem lib. 4. Anthol. cap. 32.

An ectypa apud Senecam?

Οὔτω βάκχον ἐδέκτο Θέτις; νῦν μῦθος Ὁμήρου
Ὀψὲ μὲν ἀλλ' εὗρεν πίστιν ἐτητυμίης.
Sic Thetis accepit Bacchum; tua fabula seram,
Sed veram tandem cepit, Homere, fidem.

Infrà de simili argumento plura. 41. de lacerta cælata.

In Fabianum.

XXXVI. XXVII.

Quod nouus, & nuper factus tibi præstat amicus:
Hoc præstare iubes me, Fabiane, tibi;
Horridus vt primo semper te mane salutem,
Per mediumq; trahat me tua sella lutum:
Lassus vt in thermas decima, vel serius, hora
Te sequar, Agrippæ, cùm lauer ipse Titi.
Hoc per triginta merui, Fabiane, Decembres,
Vt sim tiro tuæ semper amicitiæ?
Hoc merui, Fabiane, toga, tritaque, meaque,
Vt nondum credas me meruisse rudem?

Exprobrat amico diuturnam amicitiam, nõ amicam nec munem, putant hoc carmen scriptum anno Martialis 53. sed incerta omnia. QVOD NOVVS) Veteres amici magis colendi, de hoc lib. 1. diximus. Tu perinde abuteris mea amicitia, ac si nuperus essem, & propè seruus. HORRIDVS VT) speciatim exponit, quod communiter dixerat (præstare iubes) quod frequentissimum est poetæ, vt primum genus, deinde partes, vel contra ponat.

PRIMO MANE) primo diluculo dixit Cicer. Columella multo, mane obscuro mane, postero mane. Et Persius clarum mane, non idem quod primo mane. Veteres manum clarum dicebant. Nonius & Seruius manum, id est, bonum. HORRIDVS) impexus, illotus, incomptus, semisopitus, quia non est tantum otij à cubitu, vt me pectam, aut honestè componam. sic properare cogor. SALVTEM) dicam solenne verbum patrono, AVE, de quo supra lib. I.

PER MEDIVMQVE TRAHAT) Cùm anteambulonis officio fungar, mediaq; & cœnosâ viâ te præcedam. De sella, qua ferebantur ciues nobiliores aut ditiores Lipsius Elect. vbertim.

LASSVS ET IN THERMAS) Lassus currendo, teque tota die impransus, & ieiunus comitando.

DECIMA) Duabus horis tardius. Erat enim octaua assignata lauationi, æstate; quam cœna sequebatur hora nona. Hyeme lauabant nona, decima cœnabant. Decima autem hora respondet hodie apud Italos vigesimæ secundæ. apud nos æstate, decima, est octaua, aut potius septima. hyeme tertia, vel secunda pomeridiana. Nam decima hora erat priscis illa, quæ horis duabus antecedebat noctem; vndecima, vnâ. Duodecima vltima diei. De hac re lib. 4. epig. 8. disseruimus. Thermas M. Agrippæ, & Titi Imperatis supra lib. 2. epig. 19. explicauimus.

TE SEQVAR) cogar lauare tecum in Agrippinis, cùm in Titi ipse soleam lauare, æquè bonis, aut etiam melioribus. hora insuper commoda, nempe octaua, cum tu decima demum aut vndecima laues in Agrippæ; hoc enim iure, non ineptè queritur Martialis, se toto die trahi gratis per cænum & lutum, & hora demum decima lauare cum Fabiano, cum ipse possit octaua in Titi lauacro suis commodis vti. Multa rursum hic Ramiresij errata. Iustior est, inquit, multo Fabiani conquestio. Volebat Martialis non Fabiani dicere, caussam enim subiicit. Præterea non queritur (vt somniat à me dictum Ramiresius) Martialis quod cogatur in Agrippæ balneo cum Fabiano, sed quod tempore incommodo. Insuper verum non est quod per fastum amici potentis lauare simul non liceret, cum Agrippinæ thermæ essent publicæ & gratuitæ. & imperatores etiam cum plebeiis lauarent.

HOC PER TRIGINTA MERVI) Tu pro his officiis triginta annis tibi præstitis, quibus attriui togam, non tuam, sed meam; nondum me rude donas? & gratis sportulam præbes? Iuuenal. Sat.

——perierunt tempora longi
Seruitij: nusquam minor est iactura clientis.
Quod porrò officium, ne nobis blandiar, aut quod
Pauperis hic meritum, si curet nocte togatum
Currere ——

TRIGINTA DECEMBRES) 30. annos. TRITAQVE, MEAQVE) mea, inquit, cùm aliàs patroni clientibus togas mittere soluerint. MERVISSE RVDEM) à gladiatoribus sumpta metaphora. Rudem enim, vt scribit Lipsius Sat. 2. cap. 23. indulgebant gladiatoribus veteranis, quasi, magisterij signum: aut etiam nouis in nouo aliquo & strenuo facto, idque populo impetrante. Quintil. *Quidam, vt patrem sepeliret, se auctorauit, sed die muneris productus sub titulo causæ rudem postulante populo accepit.* Quam gladiator stans ad crepidinem Circi sub circulo amphitheatri à populo petere, & impetrare solebat. Dabat illam Lanista, vel editor populi arbitrio, & postulatione. Eius effectus liberatio ab arena. Rudis, quid sit, docet idem Lipsius lib. 1. Sat. cap. 15. Ea duplex tironum gladius ligneus. Lanistæ ferula seu scipio. Rudem Ramiresius accipit de rude gladiatoria & toga. gladiatoriam iuxta mecum; rudem togam ipse apponit. Rudis gladiatoria certa est. toga incerta, immò nulla, nusquam enim reperitur rudis absolutè pro toga. & rudem mereri, rude donari semper alio sensu tritum. lib. autem 2. ep. 44. idem dicit, quod hoc loco, nisi, quod addat ex alio ep. rudem lacernam, sed non absolutè, vt dixi. si quid tamen dicit, ratione præcedentis, versus intelligi potest, vt rudem ad togam nominatam referat.

In irascentes amicos.

XXVIII. XXXVII.

Irasci tantùm felices nostis amici.
Non bellè facitis: sed iuuat hoc facere.

Duplex intellectus, prior in auaros, & potentes amicos, qui irascuntur clientibus, ne cogantur aliquid largiri: quo sensu dixit lib. 12. epig. 13.

Genus, Aucte, lucri diuites habent iram:
Odisse, quàm donare, vilius constat.

Et hæc germana mens poetæ. Posterior, vt felices, boni, sinceri verique intelligantur. de quibus illud Terentianum dicitur; Amantium ira amoris redintegratio est. Quod apud Græcos hoc versu exprimitur.

Ὀργὴ φιλούντων μικρὸν ἰσχύει χρόνον.
Pusillo amantum durat ira tempore.
Discordiâ fit carior concordia.

Ita iuuat irasci, vt amicitia gratior arctiorque fiat. NON BELLÈ FACITIS) est contra naturam amicitiæ & amoris. Amicitia est idem velle & nolle. nemo autem irascitur, cùm ab altero fit, quod alter cupit, & alter est in alterius arbitrio. Vel, NON BELLÈ FACITIS) vos beati & diuites amici; neq; hæc vera est amicitia.

SED IVVAT HOC FACERE) figitis vos irasci, ne cogamini aliquid largiri, aut reipsa irascimini, vt rem negetis. IVVAT HOC FACERE) ad tertium sensum. quia redit postea maiore affectu, & arctior firmiorque fieri solet.

Ad Sextum.

XXXVIII. XXIX.

Quæ te caussa trahit, vel quæ fiducia Romam,
Sexte? quid aut speras, aut petis inde? refer.
Caussas, inquis, agam Cicerone disertius ipso,
Atq; erit in triplici par mihi nemo foro.
Egit Atestinus causas, & Ciuis: vtrumq;
Noras: sed neutri pensio tota fuit.
Si nihil hinc veniet, pangentur carmina nobis:
Audieris, dices esse Maronis opus:
Insanis: omnes gelidis quicunq; lacernis
Sunt tibi, Nasones, Virgiliosq; vides.
Atria magna colam? vix tres, aut quatuor ista
Res aluit: pallet cætera turba fame.
Quid faciam? suade. nam certum est viuere Romæ.
Si bonus es, casu viuere, Sexte, potes.

QVAE TE CAVSSA TRAHIT) Nihil Romæ amplius Romanum. nullo precio sunt ingenia & artes. lege Sat. 3. Iuuenalis.

CAVSSAS, INQVIS, AGAM) Ero Causidicus, immò orator oratorum principe melior. Nam vt Philosophi nomen Aristoteles; poëtæ Homerus aut Virgilius : Medici Hippocrates; Pictoris Apelles : ita eloquentiæ, & oratoris M. Tullius antonomasticῶs meruit. de quo verè Catullus.

Disertissime Romuli Nepotum,
Quot sunt quotq; fuere, Marce Tulli,
Quotq; post, aliis erunt in annis;
Gratias tibi maximas Catullus
Agit pessimus omnium poëta:
Tanto pessimus omnium poëta,
Quanto tu optimus omnium patronus.

IN TRIPLICI FORO), Miror hîc Merulam elinguem aut edentulum. Certatim ab omnibus corripitur hîc Domitius, & iure meâ sententiâ, quia tria fora confuderit, & è triplici vnum fecerit; vel potius ex vno triplex. Triplex forum, in quo causæ agebantur erat hoc. Vetus seu Romanum, quod idem Latino. In Romano rostra, ex quibus illa vox Ciceronis in omnes oras & orbis partes, ac sæculorum posteritatem propagata est. Alterum Caij Iulij Cæsaris. Tertium Augusti. Testes laudo primum Marlianum lib. 3. cap. 24. & aliis locis. *Forum,* inquit, *Romanum, Cæsaris, & Augusti inuicem prope fuisse innuit Papinianus in Syl. cùm dicat.*

Nec saltem tua dicta concinentem,
Quæ trino iuuenis foro tonabas.

Vbi Marlianus singulis sua spatia locaque separatim definit. Hæc lib. 2. epig. 4. Martialis insinuat;

——fora litibus omnia feruent.

Alterum, quem prius nominari oportuit, Alexandrum Neapol. lib. 2. cap. 12. posteaquam copiosè,

piosè,& de triplici foro,& singulorum loco disputauit,ita concludit. Ex quibus sine controuersia liquet;triplex,de quo quærimus,forum;de Romano,de Cæsaris,& Augusti foro, in quibus lites actitari,& iudicia reddi consueuerant; non de aliis intelligi oportere. Idem autem esse Romanum, Latium, seu Latinum & vetus, eodem lib. docet Alexander principio capitis 12. Tertium Cœlium Rhodiginum lib.28.cap.10.Quem tu consules. Sed hæc omnia confirmantur priscorum auctoritate.Nam de foro Latino,seu Latio.Ouid.4.fast. Statius Pap.1. Silua de equo Domitiano.

Stat Latium complexa forum ——

Et Martialis lib.9.epigram.4.

Addita quid Latio Flaccia templa foro?

Idem vocat Romanum,Plinius lib.4.cap.5.& alibi.Virg.8. Aeneid. Propertius lib.4.El.2. Et noster lib.1.ep.Suet.in Augusto & alibi. De Cæsaris foro Plin.lib.16.44. De foro Augusti nimis multi possunt adduci.Lege Tiraquellum,ad cap.12.lib.2. Omnium accuratissimè de his foris Romanis admirandus Lipsius in suis Admirandis. Sextus ergo se fore principem Causidicorum,si in forum descendere velit,magnamque vim diuitiarum comparaturum. Sed respondet Poëta.

EGIT ATESTINVS CAVSAS ET CIVIS)Exempla mendicorum Causidicorum duo. Atestini & Ciuis;quorum vterq; non habuit,vnde solueret annuam conducti laris pensionem totam,den Haußzinß.Idem accidet tibi Sexte,etsi Causidicus sis non postremissimus. Nam hodie in vrbe nisi Sardonychati Causidici,nullum habent locum.Iuuenal.Sat.7.

——purpura vendit
Causidicum, vendunt Amethystina, conuenit illis
Et strepitu & facie maioris viuere census.
Sed finem impensæ non seruat prodiga Roma!
Vt redeant veteres,Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos,nisi fulserit annulus ingens.
Respicit hoc primum,qui litigat,an tibi serui
Octo,decem Comites post te:an sit sella togati
Ante pedes. ideo conductâ Paullus agebat
Sardonyche;atq; ideo pluris quàm Cossus agebat,
Quam Basilus. Rara in tenui facundia panno.

ATESTINVS) ab Ateste vrbe Venetorum ditioni subiecta.Ptol.Martialis lib.10.ep.93.ad Clementem.

Si prior Euganeas Clemens Heliconis in oras
Pictaq; pampineis videris arua iugis.
Perfer Atestinæ nondum vulgata Sabinæ
Carmina ——

CIVIS)κύριον hoc loco. sequitur enim. VTRVNQVE NORAS)Causidicus tenuis,nisi fictum vtrumque putes,ego verum vtriusque veri nomen arbitror. Domitius dissimulat. NEVTRI PENSIO TOTA FVIT)Neuter habuit,vnde solueret annuum ex ædibus censum.Vt supra epigram.30.

Vnde tibi togula est, & fuscæ pensio cellæ?

SI NIHIL HINC VENIET) si in foro nulla spes opum,conferemus nos ad poëticen,pares Virgilio sumus & Ouidio. INSANIS: OMNES GELIDIS QVICVNQVE LACERNIS)Minor spes poëtis. Quos enim Virgilios & Nasones vides,incedunt omnes frigidis & attritis lacerisque lacernis:id est;Optimi quique poëtæ sunt tenuissimi,pauperrimique,vt prope iam cogantur desinere poëticam.Ordo verborum est;insanis,qui hoc putas. Quicunque sunt tibi (intellige,visi) gelidis lacernis,omnes vides Nasones & Virgilios. Non desunt optimi poëtæ. Desunt Mœcenates & Augusti. Iuuenalis accedit testis,Sat.7.

——cùm iam celebres notiq; poëtæ
Balneolum Gabiis Romæ conducere furnos
Tentarent:nec fœdum alij, nec turpe putarent
Præcones fieri,&c.

Poëtæ balnearij,pistores, præcones facti.

Et infra de Statio.

——sed cùm fregit subsellia versu,
Esurit ——

ATRIA MAGNA COLAM) Dialogismus est in hoc epigrammate; Sextum enim facit loquentem,cui respondet Poëta. ATRIA MAGNA COLAM) si poëtica nihil promeruero,aulam ingrediar principis,meque insinuabo in eius amicitiam. Frustra,inquit Martialis, nullus aditus. Vix tres aut quatuor adulatores, & delatores aula pascit. PALLET) Etiam aulici non gratiosi principi,tenues sunt,& fame prope pereunt. QVID FACIAM ? SVADE) Dubius ergo

Sextus. quærit, quando igitur nulla honesta ars Romæ est in pretio; & mihi tamen deliberatum Romæ viuere: qui Romæ viuam? consule in medium. SI BONVS ES, CASV) Si vir bonus es, fortean te venti pascent Romæ. Nam bonis præmium certum, aut stipendium nullum. si casu viuere potes, si quod fors fortunaq; offert, expectas, & prǽterea nihil, veni. Planè geminus est huic epig. locus in Petronio. de Crotona seu Roma. *O mi, inquit, hospites, si negotiatores estis, mutate propositum, aliudq́; vitæ præsidium quærite. Sin autem vrbanioris notæ homines sustinetis mentiri, rectâ ad lucrum curritis. In hac enim vrbe non litterarum studia celebrantur, non eloquentia locum habet, non frugalitas, sanctiq́; mores laudibus ad frugem perueniunt,* &c. Potes & Musamb. hic consulere contra Ram. Gontius legit pro *casu Gabiis*, sed absque teste, nisi quod Gabios Iuuenalis Satyra 3. eiusdem argumenti nominet.

In Thelesinum.

XL. XXX.

*al. ter quinquagena.

*Mutua quòd nobis ter * quinquaginta dedisti*
Ex opibus tantis, quas grauis arca premit:
Esse tibi magnus, Thelesine, videris amicus,
∴ Tu magnus, quòd das? imò ego, quòd recipis.

∴ Tun' al. Tum

Ad Thelesinum Poëtam est septima Iuuenalis Satyra, an hic idem sit, nec ne, animi pendeo, inclinat tamen esse eundem. sed propè inclinantem retrahit, videri Thelesinum illum non diuitem fuisse, qualem hîc Poëta prædicat. An potius compositum nomen est? Insinuat donandum fuisse mutuum, non repetendum aut recipiendum. TER QVINQVAGINTA) sesquicentum sestertia; siue centum quinquaginta millia sestertiûm. Philippǽorum tria millia septingentos quinquaginta. Iuuenal. Sat. 6. eodem modo est locutus.

Bis quingenta dedit, tanti vocat ille pudicam.

Bis quingenta, id est, millena sestertia. siue mille sestertium seu millies mille sestertios, seu, quod idem est, decies centena millia HS. Hic tamen in Martiale putant legendum ter quinquagena. quæ tamen est eadem summa. Manilius lib. 2. dixit; *Ter quinquagenas*. Quanta sit postrema huius, & similium vocum triginta, quadraginta, quinquaginta, &c. Grammatici ferè certant, quamuis omnium sententiæ eò decurrant, vltimam tendi. Ideoque contendunt hîc legendum esse quinquagena. Claius & Guillonius præcisè affirmant longam, nonnulli hærent. Micyllus in tutiorem partem inclinat. Mihi videtur vsitatius produci, nonnunquam tamen corripi. Prius ita verum est, vt falsum nemo credat, posterius exempla scriptorum docent. Primum Manilij lib. 2.

Ter triginta quadrum partes per sidera reddunt.

Quo loco nihil potest esse clarius, nec vitium inest scripturæ, quod obseruasset Scaliger, procul abest, tricena. Alterum ex Martiale peto, qui præter hunc locum lib. 12. Ep.

*propius sexagena.

** Sexaginta teras cùm limina mane Senator.*

Sic habent omnia, quæ vidi exemplaria, vt Grammatici tantùm ipsi videantur emendare lectionem, non emendatam legere. Tertium est Rhemnij de ponderibus & mensuris, sole clarius.

Sexaginta minas, seu vis sex millia drachmas.

Addo hoc φαρέτρας etiam (frustra) reperiri apud Iuuenalem, correptum. Et (responde) apud Martialem & Manilium contra Grammaticos, destinat apud Iuuenalem secunda longa, nisi mendosus est versus, corripitur apud eundem prima in voce *hamis* *Dispositis prædiues hamis* — Sed hamis ibi non deducitur ab hamo quo capiuntur pisces, sed ab hama hamǽ vase aquario quo ad extinguenda incendia vtebantur. sed hæc poëtarum libertati permittamus, &c. ESSE TIBI MAGNVS AMICVS) Pusillus es, non magnus, quia mutuum das & nihil donas. magni animi est donare.

Sat. 14.

QVÒD DAS IMO EGO, QVÒD RECIPIS) à paupere diues. Indicas enim me diuitem, nam à paupere recipere diuitem non magni est animi.

Cuperet sibi donatum hoc nomen
Martialis.

De

De Lacerta cælata.

XXXI. XLI.

Inserta Phialæ Mentoris manu ducta
Lacerta viuit, & timetur argentum.

Vt ante pisces, ita lacertam nunc fabrè factam celebrat, aut potius vtriusque artificem. INSERTA) cælata & ducta, facta Mentoris manu. PHIALAE) Maior est Phiala communi poculo, dicta à Græco φιάλη, quasi πιάλη κατ' ἀντιστοιχίαν, vt sit ἣ τὸ πιεῖν ἄλις παρέχουσα, quòd satis potanti faciat. μείζων γὰρ τοῦ ποτηρίου. Athenæus dixit etiam φιάλιον χρυσοῦν. De hac Plinius lib.33. Et Baysius de vasculis. Appollodorus, qui eam carere pede dicit. Homerus ambiguam facit, hoc est, cuius operculum eandem formam cum pede habet. Germani appellant, Schalen/ hoc est, planum & repandum poculum. MENTORIS) Laudatissimi Cælatoris, à quo insignia vasa docteque facta mentorea appellantur. vt tabulæ pictæ elegantiores Apellææ. Propertius. Et Martialis.

---Mentorea, pocula facta, manu.

mentoreos labores. De Mentore Plinius lib.33. cap.12. *Maximè tamen, inquit, laudatur Mentor: quatuor paria omninò ab eo facta sunt, ac iam nullum extare dicitur.* Et cap.11. *L. verò Crassus orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos habuit centum * sestertiis.* Et lib. 7. cap. 39. *Mentoris Capitolinus Iuppiter, & Diana Ephesia, quibus fuêre consecrata artis eius vasa.* De hoc Iuuenalis Sat.8. & passim alij. De alio Mentore Vlyssis socio, Homerus 2. Odyss. An de cælatore etiam Mentore Aelianus lib.7. cap. 40. loquatur, dubito.

* *binis millibus & quingentis Philippæis.*

LACERTA VIVIT ET TIMETVR ARGENTVM) De ipsa Lacerta alibi. VIVIT) viuam ad vnguem imitata; sic spirare, & viuere dicuntur vultus picti & imagines, vt supra lib.1. de Issa Catella Publij, & de piscibus. hoc lib. de Bucula Mironis, Zeuxidis vua, Parthasij velo, equo Apellis, ita viuis aut descriptis, vt partim homines fuerint decepti, partim feræ. Leges apud Plinium libro 35. epigram. Græca. Ausonium & alios.

TIMETVR) quia venena spargit vera, & hæc veram imitatur.

In Lentinum.

XXXII. XLIII.

Mentiris iuuenem tinctis, Lentine, capillis:
Tam subitò coruus, qui modò cygnus eras?
Non omnes fallis. scit te Proserpina canum:
Personam capiti detrahet illa tuo;

Canos Lentini vetuli vnguento & colore pictos prodit, & proditum iri dicit à Proserpina. MENTIRIS IVVENEM) Cùm Canus sis, optas videri iuuenis, & canos inficis coloribus. Sic dicimur mentiri habitum, vultum, mentiri fœminam, virum, &c. Ridiculum est, quod Nicias lib. 2. Ep. Græc. de quodam capillos tingente hunc in modum scribit.

Τὴν κεφαλὴν βάπτων τις, ἀπώλεσε τὰς τρίχας αὐτάς,
Καὶ δασὺς ὢν λίαν, ὠὸν ἅπας γέγονεν.
Τοῦτο βαφεὺς ἐβόησε, τὸ μηκέτι κουρέα τέμνειν
Μήτε κόμην λευκὴν, μήτε μελαινομένην.

Caput nempe densum, & canum sæpius infecerat, totumque depilauerat, vt nihil haberet tonsor, quod tonderet, nec album nec nigrum. cum caput totum instar oui glabrum esset. Lege Cœlium Rhod. in parœmia, totus ouum factus. TAM SVBITO CORVVS) Coruo nigrior, olore candidior. adag. Quid vult hæc tua tam subita metamorphosis? Plura lege lib.4. ep.36. Et lib.6. ep.57. in Phœbum. & 74. eiusdem lib. NON OMNES FALLIS) Etsi hominibus imponas, non impones Diis. SCIT TE PROSERPINA) Nôrunt Parcæ & vitæ præses Proserpina te vicinum inferis. Hor. lib.1. car. Od.28.

Vbi multa ex Græcis & Latinis de more tingendorum capillorum.

Nullum sæua caput Proserpina fugit.

Monet hos personatos grauissimè Clementis pædag. lib.3. Tincti hi οὐ πρόσωπον, ἀλλὰ προσωπεῖον ἔχουσι, Lucilius vt ille. Poëta noster allusit in Proserpina ad fabulam, qua credebat antiquitas illam morituris secare crinem. Virgil. 10. Aeneid. *Nondum illi flauum P.V. crinem, Abstulerat.* lege Muretum lib.4. Var. cap.16. PERSONAM CAPITI DETRAHET) Persona dicitur ficta imago vultus, quibus passim hodie in Bacchanalibus vtuntur, & olim histriones in theatris vtebantur. Absterget colores & pigmenta tua vt canus appareas, cùm te mox rapiet ad inferos. De persona lib.2. in ipsa epistola.

In Ligurinum.

XLIV. XXXIII.

Occurrit tibi nemo quòd libenter.
Quòd, quacunque venis, fuga est, & ingens
Circa te, Ligurine, solitudo:
Quid sit, scire cupis: nimis poëta es.
Hoc valdè vitium periculosum est.
Non tigris catulis citata raptis,
Non dipsas medio perusta sole,
Non sic scorpius improbus timetur.
Nam tantos, rogo, quis ferat labores?
Et stanti legis, & legis sedenti:
* * *
In thermas fugio: sonas ad aurem.
Piscinam peto: non * licet natare.
Ad cœnam propero: tenes euntem.
Ad cœnam venio: fugas * sedentem.
Lassus dormio: suscitas iacentem.
Vis, quantum facias mali, videre?
Vir iustus, probus, innocens timeris.

Petronius. Per fidem saltem nobis parce, qui te nunquã lapidauimus, &c. Et supra Rogo, inquam, quid tibi vis cũ isto morbo? Minus quàm duabus horis mecum moraris, & sæpius poëticè, quàm humanè locutus es.

* *finis.*

* *edentem.*

In importunum suorum Carminum lectorem est hoc epigramma; & exponit illud græcum, τὰ ἄχαιρα πανταχοῦ λυπηρά. NIMIS POETA ES) Omnibus vbique, importunè, importunè legis tua carmina, omnesque putas delectari tua poësi. nec seruas illud μηδὲν ἄγαν. NON TIGRIS) De tigride equitem raptorem insequente alibi dictum. * NON DIPSAS) Dipsas genus serpentis pestiferum & fatale, à siti nomen habet ex græco, quod ictos assiduo æstu iactet, & siti inexplebili affligat. Cubitalis est. In Asia & Africa reperitur potissimùm. De quo Dioscorides lib. 6. cap. 50. *Quos verò dipsas percussit, solutus ac non constrictus tumor premit, sitisque vsque adeò pertinax, vt satiari non possit, ac sine vlla intercapedine cruciet, etsi potum pleno ore affatim trahant, ilico in eandem relabantur: quare præster aut Causus appellatur.* De eadem scribit Gal. lib. 11. Simpl. & lib. de theriaca. *A dipsade commorsi causo febri malè conficiuntur, & multa siti, & æstu vehementi vexati, interdum & dirupti diem obeunt.* De ead. Aelian. lib. 9. de hist. animal. MEDIO PERVSTA SOLE) cùm apricantur ad meridianum solem: amant enim calorem, & locis in calidis tantùm visuntur. Comparat ergò poëmata Ligurini venenis scorpij, & Dipsadis. Vt Catullus ad Licinium Caluum.

Vide Petroniũ & Martialem infra, siue indicem in Recitatores.
* *lib. spect. ep. 18.*
Solinus cap. 40.

Nam si luxerit, ad librariorum
Curram scrinia, Cæsios, Aquinos,
Suffenum, omnia colligam venena.

NON SIC SCORPIVS) Scorpionum Matthiolus genera ex Auicenna, Plinio, Alberto, Aeliano & aliis, nouem esse docet. Quibusdam in locis, ictis nec mortem, nec dolorem inferunt, quod tamen D. Vigilio præsidi tutelari incolæ acceptum ferunt, & in Pharo (Aristoteles libro 8. animal.) non lædunt. Virginibus vbique lethales. Cynamolui (populus Aethiopum) à scorpionibus funditus deleti, vt scribit Plinius, reuiuiscunt admoto veratro albo mortui Scorpij. Elegantissimè Scorpium in Scorpiaco describit Tertullianus, quem, libet, breuem & illustrem huc transcribere. *Magnum de modico malum Scorpium terra suppurat, tot venena, quot ingenia, tot pernicies, quot & species, tot dolores, quot & colores Nicander scribit & pingit, & tamen vnus omnium violentiæ gestus de cauda nocere; quæ cauda erit quodcunque de postumo corporis propagatur, & verberat. Proinde Scorpij series illa nodorum venenata intrinsecus venula subtilis, arcuatu impetu insurgens, hamatile spiculum in summo tormenti ratione restringens. Vnde & bellicam machinam retracta tela vegetantem de Scorpio nominant. Id spiculum & fistula est patula tenuitate in vulnus, & virus, qua figit, effundit. Familiare periculi tempus æstus Austro & Africo sæuitia velificat,* &c. Sed quare tantoperè, Ligurine timeris?

NAM TANTOS, ROGO, QVIS FERAT LABORES? ET STANTI LEGIS) Hoc est, legis semper & vbique. PISCINAM PETO) Tam latas longasque habebant Romæ, vt nare possent.

Erant aliæ publicæ, vt me docet Cicero ad Q. Frat. epistola 7. lib. 3. *Magna vis, inquit, aquæ ad piscinam publicam.* Et illæ ad Baias, (siue centum cellas) vbi piscinam Philander ait admirabilem, fuisse dictam centum camerellas. Aliæ priuatæ, quas passim in vrbe, & villis ciues habebant. Plinius Iun. lib. 5. epist. 3. *sed ante piscina, quæ fenestris seruit ac subiacet, strepitu visuq; iucunda. Nam ex edito desiliens aqua suscepta marmore albescit.* Et mox; *Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina est.* In quo loco, quæ sequuntur, docent piscinas calidas, & frigidas, & tepidas fuisse. Piscina autem publica fuit in duodecima regione vrbis. Pub. Vict. Duodecima regio dicitur publica. Itaque male Domitius, qui piscinas tantùm domi fuisse docet, vbi frigida lauabant. Erant & pecorum piscinæ, de quibus Varro.

AD CŒNAM PROPERO, TENES EVNTEM. AD CŒNAM SEDEO FVGAS SEDENTEM) Ramiresius legit; Ad cœnam venio, fugas edentem. Musambertius seruat sedentem, & interpretatur tempus ante accubationem, vt illo ep. 61.

Sternantur lecti, Cæciliane sede.

Mihi videbatur idem Ad cœnam propero; &, Ad cœnam venio. Sed venio, accipit pro sum seu adsum, vt Virgil. & alij hanc vocem acceperunt. Alioqui non displicet emendatio Ramiresij & aliorum. Ad cœnam venio, fugas edentem. Sed quod monet hic, veteres accubuisse, non sedisse, tam notum est, & à me iam ante hoc ipso libro supra ad 23. ep. doctum) vt propè hodiè nati pueri id sciant. Sederunt tamen pueri nobiles ad pedes dominorum. sederunt lurcones in popinis, legisses aut meminisses, quæ ad illud 23. ep. scripsi, vbi & de Magdalena ad pedes Domini accubantis stante dictum.

VIR IVSTVS, PROBVS) Cætera cùm bonus es, es tamen in hoc intolerabilis, & impudentissimus, stultissimusque ita, vt te ferre, quamuis bonum, nemo possit. In eundem, quod iam sequitur, & infra 49. & de Aucto ad Vrbicum libro 7. epigram. 50. Iure de hoc Horatianum dicas:

Indoctum doctumq; fugat recitator acerbus,
Quem verò arripuit, tenet, occiditq; legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

De eodem.

XXXIV. XLV.

Fugerit an mensas Phœbus, cœnamq; Thyestæ,
Ignoro: fugimus nos, Ligurine, tuam.
Illa quidem lauta est, dapibusq; instructa superbis:
Sed nihil omninò te recitante placet.
Nolo, mihi ponas rhombum, mullúmue bilibrem:
Nec volo boletos, ostrea nolo: tace.

An fabula sit Phœbum fugisse Thyestis cœnam, non disputo, inquit Martialis, hoc aio, nos fugere tuam. Thyestes & Atreus Pelopis filij infanda designauere. Thyestes incestu se polluit oppressa fratris vxore, Atreus parricidio, cæsis Thyestæ filiis patrique in cœna appositis, quod spectaculum auersatum solem ipsum aiunt fugisse. Scripserunt hanc fabulam Græci, Latinique, Euripides, Nicomachus, Agathon Atheniensis, Theagnides, Cleophon, Corinus, Philiscus Aeginensis, Apollodorus, Thulensis, Apud Latinos Ennius, Pacuuius, Accius, Maternus, Varius & alij, Senecæ Tragœdia Thyestes inscripta viuit, viuetque, dum homines, credo viuent. Argumentum totum, qui nosse cupit, adeat nostrum Delrium, qui doctè cœnam hanc infaustam, & infandam emendauit & exposuit.

NIHIL OMNINO RECITANTE PLACET) Causam, cur fugiat Ligurini cœnam, adfert, quòd venenis illam carminum imbuat, & conuiuas iis legendis enecet. NOLO, MIHI PONAS RHOMBVM, &c. TACE) Delicatos quidem pisces rhombum & mullum, ostrea præterea, & fungos boletósue apponis, sed nihil horum volo. quid ergo? tacere te volo, nil recitare. Malo non cœnare, quàm recitantem auscultare. De Rhombo, Mullo, Boletis, ostreis, libro 13. doceberis.

Ad Candidum.

XLVI. XXXV.

Exigis à nobis operam sine fine togatam:
Non eo, libertum, sed tibi mitto meum,
Non est, inquis, idem: multò plus esse probabo.
Vix ego lecticam subsequor: ille feret.
In turbam incideris, cunctos vmbone repellet:
Inualidum est nobis, ingenuumq́ latus.
Quidlibet in caussis narraueris, ipse tacebo:
At tibi tergeminum mugiet ille sophos.
Lis erit; ingenti faciet conuitia voce:
Esse pudor vetuit fortia verba mihi.
Ergo nihil nobis, inquis, præstabis amicus?
Quicquid Libertus, Candide, non poterit.

Plura iam ad hunc Candidum supra legisti epigrammata. hic eleganter excusat comitatum, & officium non per se, sed Libertum præstitum. Petis, vt tibi officium anteambulonis togatum præstem.

NON EO LIBERTVM) Ipse comitari nequeo, sed mitto eum, qui plura me præstabit officia. NON EST, INQVIS, IDEM) Tu mihi honorem conciliares, quo caret seruus. MVLTO PLVS ESSE PROBABO) libertus seruilia præstat, quæ ego recuso. VIX EGO LECTICAM SVBSEQVOR) plus est ferre, quàm sequi tantùm.

IN TVRBAM INCIDERIS) Ille in turba tibi viam expediet, corpore & brachio velut vmbone repulsans plebem: ego à turba opprimar, quia mihi nullæ vires, laneum latus. Vmbo hic impropriè pro cubito ponitur, cùm aliàs clypeus sit. Suetonius de Acilio Cæsaris milite. *Transiliuit in nauem vmbone obuios agens. vbi pro clypei orbe accipitur.*

IPSE TACEBO) Nunquam acclamabo tibi oranti, & apta inepta proloquenti. AT TIBI TERGEMINVM) Ille te clamoribus, & σοφ phonematis ad cœlum laudibus efferet, ille te mactabit laudibus per adulationem.

LIS ERIT) Litigabis cum aliquo; ille libertus meus tuo nomine lacerabit aduersarium conuitiis. Mihi natura tribuit pudorem eum, vt facere conuitium nulli possim. Viden libertum plura me præstaturum?

Facere conuitium est ὑβρίζειν, καταβοᾷν, conuitia facere dixit antea Ouidius & Seneca.

ERGO NIHIL NOBIS) Ergo omne mihi negas officium? QVICQVID LIBERTVS, CANDIDE, NON POTERIT) Modestè docet Candidum, qualia sint officia à poëta exigenda, non seruilia, cuiusmodi sunt anteambulonum, & lecticariorum: sed liberalia, quæ nec seruus, nec libertus meus reddere possunt. famam, æternitatem nominis, & immortalitatem carmine firmandam. Quæ infinitis partibus alia superant, nec vllo pretio videntur æstimanda.

De Basso.

XLVII. XXXVI.

Capena grandi porta, quà pluit gutta,
Phrygiæq́ matris Almo quà lauat ferrum,
Horatiorum quà viret sacer campus,
Et quà pusilli feruet Herculis fanum,
Faustine, plena Bassus ibat in rheda,
Omnes beati copias trahens ruris.
Illic videres frutice nobili caules,
Et vtrunq́ porrum, sessilesq́ lactucas,

Pigroq́

Pigroq; ventri non inutiles betas.
Illic coronam pinguibus grauem turdis,
Leporemq; læsum Gallici canis dente,
Nondumq; victa lacteum faba porcum,
Nec feriatus ibat ante carrucam.
Sed tuta feno cursor oua portabat.
Romam petebat Bassus? imò rus ibat.

Bassi rus sine rure cauillatur. CAPENA PORTA) in prima regione Vrbis, vt P. V. tradit. Eadem dicta Appia ab Appio Censore, qui viam Appiam muniuit. Eandem dicunt triumphalem & Fontalem. Hodie S. Sebastiani, teste Marliano lib. 1. cap. 8. Dicitur Capena, vel à populis Capenatibus Latinis, vt placet Fuluio, sed non Marliano, ad quos ducebat, vel à flumine Capenate, vt Silius.

Quis sacer humectat fluuialia rura Capenas.

Vel ab oppido Capena, iuxta Albam, ab Italo rege condito, vt Solino videtur; aliter tamen Seruio, & Asconio, Seruius ad illud Virgilij

—— Lucosq; Capenos.

Vnde, inquit, *porta Capena, quæ iuxta Camænas est, nomen accepit.* Erat enim, vt docet Asconius, extra hanc portam ædes Camænarum, propterea Camæna à nonnullis olim est appellata. QVA PLVIT GRANDI GVTTA) propter aquam super eam portam in vrbem ductam, vel quod loco sit depresiore. Iuuenalis eandem vocat madidam Capenam. Cicer. lib. 3. ad Q. Frat. epist. 7. *Romæ*, inquit, *& maximè Appia ad Martis mira proluuies horti, tabernæ plurimæ, magna vis aquæ, vsque ad piscinam publicam*; Vel propter fontes, & delubrum fontis, iuxta portam Capenam. Varro lib. 5. de lingua Latina. *Fontinalia à fonte, quòd is dies feriæ eius, ab eo autem, tum in fontes coronas iaciunt, & puteos coronant.* Festus. *Fontinalia fontis sacra, inde porta Fontonalis.* Scaliger coniect. in Varronem idem testatur, fontemque & delubrum iuxta portam Capenam fuisse docet. Ad quam fuit Martis templum à Sylla restitutum, centumque columnis impositum, nec procul inde lapis Manalis, quem Romani sicco cœlo soloque in vrbem deferebant, vt idem (quod aiunt) statim aqua emanaret, Marlianus lib. 7. cap. 18. *Iuxta Martis fuit Manalis lapis, quo per siccitatem in vrbem relato, pluuia statim manabat; hinc Manalem dixerunt. S. Pompeius auctor est.* *Adde & Frontinum de aquaeductibus.*

PHRYGIAEQVE MARTIS ALMO) *Almo fluuius*, vt docet Marlianus libro 4. cap. 24. *per viam Appiam, Auentinæq; radices in Tyberim fluens, longè ab vrbe, decem millia passuum; In agro maritimo oritur, Appiiq; riuum hodie nominant, in quo Mater Deûm Calendis Aprilibus singulis annis à Gallis sacerdotibus abluebatur.*

Est locus ante Vrbem, quà primùm nascitur ingens
Appia, quaq; Italo genitus Almone Cybelle
Ponit, & Ideos iam non reminiscitur amnes.

Ouidius 4. Fast.

Est locus, in Tyberim quà lubricus influit Almo,
Et nomen magno perdit ab amne minor.

LAVAT FERRVM) Instrumentum sacrorum. Cultros, quibus hostias mactabant. mactasse autem testatur Ouidius 4. Fast.

Ante coronauit puppem, & sine labe iuuencam
Mactauit operum, coniugiiq; rudem.

Non tantum cultri, sed ipsa quoq; Dea lauabatur.

LAVIT) Ouidius.

Illic purpurea canus cum veste Sacerdos
Almonis dominam, sacraq; lauit aquis.

Quo in loco poëta totam complectitur historiam, vt ex Phrygia Deorum mater Romam fuerit aduecta. Ammianum Marcell. vide sis lib. 23. Callimachum, *εἰς λουτρὰ Παλλάδος*, & eius Scholiasten. Theocr. 15. Idyll. B. Augustinum lib. de Ciu. c. 4. Cæterum historiam Phrygiæ Matris habes apud Liuium & alios. HORATIORVM QVA VIRET SACER CAMPVS) Extra Capenam portam Horatiorum fuere sepulchra, campusque, vbi pugnauerunt. Liuius lib. 1. *Albani priores ingenti exercitu in agrum Romanum impetum fecere, castra ab vrbe haud plus quinq; millia passuum locant. Et nunc sepulcra extant, quo quisq; loco cecidit: duo Romana vno loco propius Albam. tria Albana Romam versus, sed distantia locis, vt pugnatum est.* SACER) quia sepulti ibi Horatij, vel sacer, execratus quod propinquus sanguis ibi fuerit profusus, viret ergo, quia non secatur illic fænum. Et infra de sorore Horatij ante Capenam occurrente. Idem Dionysius, & alij. ET QVA PVSILLI) In via Appia templum erat Herculis, de quo Martialis libro nono epigram. 65. & 66. & 104. Pusilli dicit ad assentationem Domitiani, qui se maiorem Herculem nominabat.

FERVET

Fervet) est ad regiam viam, qua frequentissimus viator. aut in loco aperto positum, cœlo ardente; prior placet. Bassvs ibat rheda) Rhedam Græci δίφρον, ἀπήνην, Latini Rhedam & carrucam nominant. Rheda ire, equo ire, curru ire, Latini dicunt. De rheda aurea, argentea, & luxu veterum in Carrucis, Bayfius de vasculis. Beati trahens copias rvris) beatum rus, fertile, opimum, diues, omnis generis ruri nascentes fructus secum deuehēs, cuiusmodi fuerint, ipse subiicit. Frvtice nobili cavles) De Caulibus & generibus caulium, Plinius lib. 19. cap. 8. Hîc brassicæ genus est, cuius laudes Cato cecinit. Plinius *Cymas*, inquit, *à prima sectione præstat proximo vere. Hic est quidam ipsorum caulium delicatior, teneriorq; cauliculus.* Domitius Pompeianum caulem hîc à Martiale signari putat, eo quòd, vt Plinius ibid. procerior; cuius teneritas in dote. Columella lib. 11. Nobili frvtice) stirpe, caudice, stolone. Lege plura de cauliculis lib. 13. Et vtrvnqve porrvm) De his speciatim dictum lib. 13. suo lemmate. intelligit sectiuum & capitatum. Sessilesqve lactvcas) Lactucas omnes celebrant rerum rusticarum scriptores. Plinius lib. 19. cap. 8. tria genera lactucarum, de quibus hîc verbo dicam, commemorat. Vnum lati caulis, alterum rotundi, tertium sessile, seu Laconicum, quod belicon & Capitatum appellant. grosser Salat. His alia, atque alia genera subiungit. nos lib. 13. plura. & Athenæus lib. 2. cap. 32. plurima autem Plinius loco dicto, vnde suas habet historias Domitius. Pigroqve ventri non invtiles betas) pigro ventri, stricto, duro prosunt, solicitant, & cient, & lubricant. De beta lib. 13. suo lemmate. Coronam pingvibvs gravem tvrdis) prædicat & alibi, & lib. 13. coronam turdorum cùm dicit:

Texta rosis fortasse tibi vel diuite nardo,
At mihi de turdis facta corona placet.

Turdum autem præfert omnibus auibus.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet, &c.

Corona viminea turdis inde in orbem pendentibus, hoc loco. plura lib. 13. Leporem laesvm gallici canis dente) Leporem captum Gallicis canibus, cæteris, vt Plinius est auctor, velocioribus, lupinoque satu editis. Nondvmqve victa) visa. Schotti nota, retineo tamen, victa, quòd tener porcellus duram fabam frangere, & vincere nondum possit. Lactevm faba porcvm) porcellum lactentem, tenerum, lacte pastum, nondum fabis terendis aptum. Martial. lib. 14. epig. 41.

Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum
Ponat.

De apparatu vario porcelli Celius Apitius de re cul. lib. 8. cap. 7. Nec feriatvs ibat) Nec otiosus aut vacuus onere anteambulo Rhedæ incedebat & antecedebat, sed oua feno septa, ne collisa eliderentur, ferebat. Romam petebat Bassvs? imo rvs ibat) secumque domum vehebat; sic enim infra. ep. 57.

Cum interrogatione scribo Ro. pet. Bassus?

At tu (Basse) sub vrbe possides famem mundam
Et turre ab alta, &c.
Rus hoc vocari debet, an domus longè?

Quis negaret rure Bassum Romam redire, cùm opes tantas rure nascentes veheret? Sed miser ex vrbe rus in rus ferebat, quia sicut amœnus, ita sterilis erat Basi fundus, & villa, ac prædium. Ita Bassus cortem habuit in palatio, palatium in corte.

De Ollo.

XLVIII. XXXVII.

Pauperis extruxit cellam, sed vendidit Ollus
Prædia: nunc cellam pauperis Ollus habet.

Aedificare beatorum ac diuitum est. Ollus primum diues, vt illi apud Ciceronem Syllani, ædificauit diætas & cœnacula donec cogeretur vendere prædia, & redigeretur ad paupertatem. Hæc sententia germanissima est poëtæ. Carmen ita se habet. Ludit in vocibus *pauperis cellam*, quas in hexametro accipit pro diæta diuitum qui inter cœnationes splendidissimas etiam tenuem illam ponebant, in qua cœnabant quasi pauperum ritu sobriè & modicè, vt in ipso luxu quandam adhiberent varietatem, vt ad delicias & lautitias paratiores redirent. Hanc tenuem cellam appellabant *pauperis cellam*. Intelligis iam opinor Martialis iocum & ictum. Ollus inter prædia & villas & vrbanas etiam domos ac magnificas diætas cōdidit, etiam pauperis cellā more diuitum; sed cum nō esset ferendis tantis substructionū sumtibus, redactus est ad veram paupertatē, vt verè iam in pauperis cella & semper cogatur habitare. Quod de diuitibus & diætis & pauperis cella dixi, me docuit pluribus locis Seneca Epist. 18. qua monet sapientem vtile esse certis dieb. abstinere, & pauperes adsimilare; est enim quædam præexercitatio ad inopiam veram, si venit,

nit, vt ferri posſit. *Hoc*, inquit, *ſecuti ſunt, qui omnibus menſibus paupertatem imitati, propè ad inopiam acceſſerunt, ne vnquam expaueſcerent, quod ſæpè didiciſſent. Non eſt nunc quòd exiſtimes me ducere te ad modicas cœnas, & pauperum cellas, & quicquid aliud eſt, per quod luxuria diuitiarum tædio ludit. Grabatus ille vetus ſit, & ſagum, & panis durus ac ſordidus. Hoc triduo vel quatriduo fer, interdum pluribus diebus vt non luſus ſit, ſed experimentum. Apparet igitur*, inquit Lipſius ad hunc locum, *tunc quoque cœnaculis aut diætis abſtinuiſſe, & in ſeruili aliqua & anguſta cella cœnaſſe.*

Horatius tangere videtur quamuis de vere pauperibus loquatur.

Mundæq́; ſub lare pauperum
Cœnæ, ſine aulæis & oſtro
Sollicitam explicuere frontem.

Idem docet epiſtola 100. *Deſit ſanè varietas marmorum, & conciſura aquarum, & pauperis cella, & quicquid aliud luxuria non contenta decore ſimplici, miſcet: quod dici ſolet, domus recta.* Vbi rurſum Lipſius: Bene habet, neq; aliud eſt, quàm diuites iſtos habuiſſe diſtinctam etiam cœnationem, aut cubiculum quod *pauperis cellam* dicerent: vbi certis diebus velut tenuem & pauperem victum imitarentur.

Iterum Seneca ad Heluiam. *Sumunt quoſdam dies, cum iam illos diuitiarum tædium cepit, quibus humi cœnent, & remoto auro, argentoq́; fictilibus vtantur.*

In Inuitatorem.

XXXVIII. XLIX.

Veietana mihi miſces, tibi Maſſica potas:
Olfacere hæc malo pocula, quàm bibere.

Seipſum inuitabat hic Inuitator, qui optima vina & Falerno proxima potauit: & conuiuis fæcem Veientanam propinauit. Hoc dolet poëta. De vino Veientano lib. 2. epigram. 53. peſsimæ notæ.

Veientana tuam ſi domat vua ſitim. i. ſi potes vile potare.

OLFACERE MALO POCVLA) an erant pocula myrrhina? vinum myrrha amarius? quorum gratus odor, ingratus guſtus. Rameſius aduerſâ Criticâ legit pocula ponis; & olfacere heîc, neſcio quod hic more ſuo ſterquilinium ſagax vertagus olfaciat, legendus Muſamb.

In Ligurinum.

XXXIX. XLXI.

Hæc tibi, non alia eſt ad cœnam cauſa vocandi,
Verſiculos recites vt Ligurine tuos.
Depoſui ſoleas. affertur protinus ingens
Inter lactucas, oxygarumq́; liber.
Alter perlegitur, dum fercula prima morantur.
Tertius eſt, nec adhuc menſa ſecunda venit.
Et quartum recitas, & quintum deniq; librum,
Putidus eſt, toties ſi mihi ponis aprum.
Quod ſi non ſcombris ſcelerata poëmata dones:
Cœnabis ſolus iam, Ligurine, domi.

Redit inuiſus recitator ſuorum carminum, qui ne cœnis quidem ſuis efficere potuit, vt audiretur. DEPOSVI SOLEAS) Ne veſtem ſtragulam, lectoſque inquinarent, ſoleas & calceos depoſuerunt. Seneca declamator controuerſia 25. de Manlio prætore, qui in conuiuio hominem noxium ſecuri feriri iuſsit; *Prætor*, inquit, *ad occidendum hominem ſoleas popoſcit.* Idem docent marmora Romana. Plautus. Trucul.

——iam redit animus, deme ſoleas, cedo vinum.

Terentius, *Cedo*, inquit, *ſoleas mihi, properate, auferte menſam.* Ergo depoſuerat. Horat. lib. 2. Sat. 8.

Et ſoleas poſcit ——

Martialis

Martialis in Cottam.

Bis Cotta soleas perdidisse se questus,
Dum negligentem ducit ad pedes vernam.

Et lib.14. Id seruorum erat officium.

Defuerit si fortè puer soleasq; libebit
Sumere, pro puero proderis ipse tibi.

Dicuntur autem soleæ, Gellio auctore, quibus plantarum calces tantum infimè teguntur, cætera propè nuda, & teretibus habenis iuncta sunt, Vnde Græcis ὑποδήματα videntur dicta. Nonnunquam voce græca crepidulas & crepidas, quas ipsi κρηπῖδας vocant: cuius sutores crepidarios dixerunt, Festus autem soleam vocat, quæ pedis solo subiicitur. Hinc solearij Plauto solearum confectores: & soleati soleis induti. Inde nostra vox, Solen, id est, planta pedis, cuius solea tegumentum fuit. Sunt qui dicant à solo, quod calcant, soleas dici, vt à calce calceus. AFFERTVR PROTINVS INGENS, INTER LACTVCAS OXYGARVMQVE LIBER) Vix accubui, cùm iste pestilentem & magnum, & quo maiorem hoc deteriorem affert librum. OXYGARVM) sic legendum, non origanum. Est oxygarum, garum ex aceto confectum. Apicius l.1.c.6. *Oxygarum (quod sonat Garum siue liquamen acetosum) digestibile habet piperis semunciam, &c.* Athen. lib. 9. ὁρῶ δὲ καὶ μετ' ὄξους ἀναμεμιγμένον γάρον. Conspicio & mixtum aceto garum, vbi oxygarum describit. Glossæ veter. ὀξύγαρον acetarium.

DVM FERCVLA PRIMA MORANTVR, TERTIVS EST) Fercula prima, primam mensam omnesque missus primæ mensæ intelligit, aut fercula prima, primùm apposita, lactucam, oxygarum, oua. Tertius liber ante secundam mensam, si saltem cum secunda mensa secundus liber legeretur, res esset tolerabilis. ET QVARTVM RECITAS, &c. PVTIDVS EST, TOTIES) Occidit crambe repetita Magistrum. Componit lectionem perpetuam cum cibo eodem, vel sæpius apposito, vel recocto. CŒNABIS SOLVS) supra monui ex Persio, & Horatio Romanos proceres consuesse clientes, aut alios inuitare ad cœnas, quibus legerent sua carmina, laudemque & applausum captarent: quorum Martialis non scripta, sed cœnas vocat disertas. Sed Ligurinus Conuiuam occidebat suis, & multis, & malis carminibus, vt Catullus vexatus est, cuius carmen supra laudauimus.

Ad Tongilianum.

LI. XL.

Empta domus fuerat tibi, Tongiliane, ducentis:
Abstulit hanc nimium casus in vrbe frequens.
Collatum est decies. rogo, non potes ipse videri
Incendisse tuam, Tongiliane, domum?

Incendio domum amiserat Tongilianus, quam ducentis millibus sestertium coëmerat. compensatum est damnum maiori commodo; accipit enim ex symbolis ciuium, decies sestertium: rogat poëta argutè, an ipse domum suam incenderit, vt plus ex incendio lucri faceret. DVCENTIS) ducentis sestertiis, seu ducentis millibus sestertium : Philippæis quinis millibus, hoc est, senis millibus sexcentis sex florenis. NIMIVM FREQVENS CASVS) Incendium. Iuuenalis Sat.3.

Nam quid tam miserum, tam solum vidimus, vt non
Deterius credas horrere incendia lapsus
Tectorum assiduos, an mille pericula sæuæ
Vrbis, &c.

COLLATVM EST DECIES) decies centena millia sestertium: viginti quinque Philippæorum, seu scutatorum, seu aureorum Gallicorum quinquies amplius quàm prius habuerat. An à propinquis, vel ciuibus, vel principe?

ROGO NON POTES IPSE VIDERI INCENDISSE TVAM, TONGILIANE, DOMVM?) Quid hac interrogatione & conclusione salsius? Iuuenalis eandem in quodam Asturio notat artem. Sat.3.

Si magna Asturi cecidit domus: horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia prætor.
Tunc geminus casus vrbis, tunc odimus ignem.
Ardet adhuc? & iam occurrit, qui marmora donet
Conferat impensas, hic nuda & candida signa,
Hic aliquid præclarum Euphranoris, & Polycleti
Phecasianorum vetera ornamenta deorum,

Hic libros dabit, & forulos, mediamq́; Mineruam,
Hic modium argenti: meliora & plura reponit
Persicus orborum lautißimus, & meritò iam
Suspectus, tanquam ipse suas incenderit ædes.

In Gelliam.

XLI. LIV.

Quod quacunque venis, Cosmum migrare putamus,
Et fluere excusso cinnama fusa vitro,
Nolo peregrinis placeas tibi, Gellia, nugis.
Sic puto posse meum, sic benè olere canem.

Cosmus vnguentarius erat, vt supra intellexisti. Gelliam tot delibutam ait pigmentis & vnguentis, vt quocunq; incederet videretur Cosmus cum Pharmacopolio venire, tantus erat in omnem viam odor sparsus. ET FLVERE CINNAMA) Vnde odor ex fracto vitro differatur, aëremq́; vicinum imbuat. CINNAMA) Cinnamomum & cinnamum idem asserunt nonnulli, Cinnamomum nota res: coquitur inde odorata aqua, liquatur idem, & vnguentis aspergitur, vt Dioscorides lib.1.cap.13. Martialis lib.4. docet. lege Matthiolum de his ad Dioscorid. VITRO) quia eliquata aromata vitro, vt hodie, seruantur. EXCVSSO) casu, vel ferentis lapsu, vel vehentis succussatione. Plinius de oleo Cinnami lib.15.cap.7. NOLO PEREGRINIS) Nolo artes exoticas adhibeas, quibus captes viros, sed naturali oris venustate & virtutis odore. SIC BENE OLERE CANEM) perfusum odoribus & pigmentatum, vt tute perfusa es & delibuta, quæ alioqui canem aut hircum propter impuritatem tuam oleres. *Elegunter Lucianus dixit in amoribus à Coma totam Asiam spirare.*

Non benè olet, qui benè semper olet.

De Cisterna Rauennate.

XLII. LV.

Sit Cisterna mihi, quàm vinea, malo Rauennæ:
Cùm poßim multò vendere pluris aquam.

CISTERNA) Cisterna, vt scribit Festus, dicitur à cis, & terra: quia fit cis terram, hoc est, infra terram. non habet perpetuam vndam, nec viuam aquam: sed locus est ad aquas cœlestes colligendas aptus, imbribusq; concipitur. l. 1. §. hoc interdictum. ff. de fontibus. Earum faciendarum rationem tradit Plinius lib.36.cap.23. RAVENNAE) Sabinorum oppidum, vt Plinius est auctor lib.3. cap.15. in regione octaua Italiæ, ab Ancona centum duo millia passuum. *Rauenna,* inquit Strabo, lib.5. *Vrbium in paludibus sitarum maxima est, tota ligneis constans ædificiis, aquis perflua, quare pontibus & lembis viæ expediuntur, non exiguam maris portionem affluxu æstus recipit. Locus est adeo salubris, vt ibi gladiatores ali, atq; exerceri iusserint principes Romani.* Caussam subscribit. Sed cùm vrbs in aqua nataret, quomodo carebat aqua, aut velut Tantalus in aquis sitiebat, & in flumine quærebat flumen? Partim marina, partim cænosa & vliginosa erat. Vliginosam fuisse ostendit versus Martialis lib.3. epig.92. *De siti Rauennatium Sidonius car. 9. Vndosæ potiùs sitim Rauennæ. Et epist. 8. lib. 1. de Rauenna, Sitiunt viui, natant sepulti. Plura Sauarus ibid.*

Meliusq́; ranæ garriant Rauennates.

Malo, inquit Poëta, cisternam aquæ, quàm vineam. ditior inde fiam. Vini copia larga, aquæ bonæ penuria, hinc carior.

De Caupone Rauennate.

XLIII. LVI.

Callidus impoſuit nuper mihi copo Rauennæ:
Cùm peterem mixtum, vendidit ille merum.

Non absurdè absurdum præcedens lucet facem sequenti. Rauennæ, cùm aqua carior esset vino, vinum aqua dilutum carius erat vino mero: hinc se deceptum ait à Caupone, qui vendidit illi merum pro mixto, eodem pretio. Hodie multi cupiunt ita decipi, sed nemo est qui decipiat.

De villa Faustini ad Bassum.

LVII. XLIV.

Baiana nostri villa, Basse, Faustini
Non otiosis ordinata myrtetis,
Viduaq; Platano, tonsiliq; buxeto
Ingrata lati spatia detinet campi:
Sed rure vero barbaroq; lætatur.
Hîc farta premitur angulo Ceres omni,
Et multa fragrat testa senibus Autumnis.
Hîc post Nouembres, imminente iam bruma,
Seras putator horridus refert vuas,
Truces, in alta valle mugiunt tauri,
Vitulusq; inermi fronte prurit in pugnam.
Vagatur omnis turba sordidæ cortis,
Argutus anser, gemmeiq; pauones,
Nomenq; debet quæ rubentibus pennis,
Et picta perdix, Numidicæq; guttatæ,
Et impiorum Phasiana Colchorum.
Sonantq; turres plausibus Columbarum.
Gemit hinc palumbus, inde cereus turtur,
*Auidi sequuntur villicæ * sinum porci,* * somnum.
Matremq; plenam mollis agnus expectat.
Cingunt serenum lactei focum vernæ,
Et larga festos lucet ad Lares silua.
Non segnis albo pallet otio Caupo:
Nec perdit oleum lubricus palæstrita.
Sed tendit auidis rete subdolum turdis.
Tremuláue captum linea trahit piscem,
Aut impeditam caßibus refert damam.
*Exercet hilares facilis * hortus * vmbellas,* * hormus * Vmbrarum Vrbanos Vmbones ancillas.
Et pædagogo non iubente lasciui
Parêre gaudent villico capillati,
Et delicatus opere fruitur Eunuchus:
Nec venit inanis rusticus salutator.
Fert ille ceris cana cum suis mella,
Metamq; lactis Saßinate de silua.
Somniculosos ille porrigit glires,
Hic vagientem matris hispidæ fœtum,
Alius coactos non amare capones.
*Et * dona matrum vimineo ferunt texto* * oua

Grandes

Grandes proborum virgines colonorum.
Facto vocatur lætus opere vicinus,
Nec auara seruat crastinas dapes mensa,
Vescuntur omnes, ebrioq; non nouit
Satur minister inuidere conuiuæ.
At tu sub vrbe posides famem mundam,
Et turre ab alta prospicis meras laurus,
Furemq; Priapo non timente securus,
Et Vinitorem farre pascis vrbano,
Pictamq; portas otiosus ad villam
Olus, oua, pullos, poma, caseum, mustum,
Rus hoc vocari debet, an domus longè?

Laudat à copia rerum rus Faustini, vituperat ab inopia Basi villam. BAIANA VILLA) In Campaniæ sinu Baiano amœnissimo sita. NON * OTIOSIS ORDINATA MYRTETIS) Vt tua Basse. MYRTETIS) Locus consitus myrtis. Myrtus arbor odorifera, duplex satiua & siluestris. Vtraque in candidam & nigram diuiditur; sterilis est, baccas tamen vtiles in medicinas alit. Lege Dioscorid. l.1.c.128. Et ibid. Matthiolum & Cornarium & Plinium. OTIOSIS) locum tantùm occupantibus & vmbram otiosis hominibus præbentibus. VIDVAQVE PLATANO) sterili, sed amœna. de hac supra, infraq; dicemus. Lege epistolam Plinij Iunioris li.5 ep.6. TONSILIQVE BVXETO) Buxetum vt myrtetum, buxis frequens locus. Buxum notam cœlo nostro arborem describit Plinius, & ad Diosc. Matthiolus. TONSILI) Romani tondebant buxum, vt foliis variè tonsis, varias animalium formas referrent. Buxum densum esse in monte Cytero Virgilius & Solinus testantur. Tonsile buxetum, & tonsæ oleæ, quæ in orbem & comam tonsæ & putatæ sunt. Tonsa viridaria primus Cn. Matius equestri ordine Augusti amicus, vt Plinius lib.12. cap.2. testatur, inuenit. Quàm variè tondeatur Buxus etiam apud nostros proceres, hodie in Fuggerorum, & principum hortis spectabis. INGRATA LATI SPATIA) Ingrata, soli exposita, nisi buxus defendat & opacet. SED RVRE VERO) Opimo, fœcundo ab omni rerum copia instructo. BARBARO) rustico. Barbaris & rusticis quæstus ex rure est amœnissimus. elegantiam, ordinem, munditiem negligunt. PREMITVR ANGVLO CERES) stipatur, congeritur, cumulatur aceruus Cereris & frumenti. SACRA) quia farre pio litabatur, vel, sacra, quòd ipsa Ceres Dea. *SENIBVS AVTVMNIS) vel adultis, quibus vuæ leguntur, vinumque testis conditur, vel; SENIBVS) annosis, multis annis seruatum vinum, vetus vinum testis seruatum fragrat. POST NOVEMBRES IMMINENTE IAM BRVMA) lib.1. epig.50.

**sterilibus*

Plin. lib.16. c.16.

** maturis. Autumnus hic pro autumnitate ponitur, vt ὀπῶραι pro ὀπωρινοῖς καρποῖς.*

At cùm December canus & bruma impotens
Aquilone rauco mugiet.

Horatius. *Aut cùm tonantis annus hibernus Iouis*
Imbres niuesq; comparat.

SERAS PVTATOR HORRIDVS REFERT VVAS) De vuis duracinis lib. 13. quæsitum est. SERAS) tardè maturescentes dixit. PVTATOR) Vinitor. IN ALTA VALLE MVGIVNT) Horat. lib. Epodon. Od.2.

Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges,

INERMI FRONTE) sine cornibus ἀκέρως. PRVRIT) sonanter, incitatur. OMNIS TVRBA SORDIDAE CORTIS) aues, gallinæ, anseres, pauones gemmantibus caudis. de quibus lib. 13. sed accuratè, quid sit cortes, lib.7. epig.30. explicatur. ARGVTVS ANSER) strepit, gratitat, & clangit alis. NOMENQVE DEBET QVAE RVBENTIBVS PENNIS) Phœnicopterum φοινικοπτερον exprimit, de quo lib.13.

Dat mihi penna rubens nomen, sed lingua gulosis
Nostra sapit, quid si garrula lingua foret?

Plura ibid. Germanicè Rotuogel/Rotfinck. ET PICTA PERDIX) picta à pennis masculosis; germanicè ein Räbhun. Plura li.13. suo lemmate. NVMIDICAE QVA GVTTATAE) Gallinę Affricanæ lib.13.

Ansere Romano quamuis satur Hannibal esset:
Ipse suas nunquam barbarus edit aues.

Copiosius de his ibid. GVTTATAE) maculosæ, distinctæ guttis, guttas habentes. Horatius.

Non Afra auis descendat in ventrem meum.

Intelligo maculas guttis affines, vitiosè apud Domitium guttæ legitur; neque ratio carminis constat. ET IMPIORVM PHASIANA COLCHORVM) Nota hæc Germanis auis elegantissima, quam descripsimus lib.13. dicitur à Phaside Colchorum flumine. IMPIORVM) Impiati ab impia Medea, cuius maleficia, veneficia, & parricidia omnes cothurni Græcorum & Latinorum nobilitant. Vel propter aureum vellus, cuius caussa tot viri fortes in Colchide perierunt. PLAVSIBVS COLVMBARVM) Peristeriones, columbaria in turribus. suprema tectorum amant aues. Ouid.

Aspicis, vt veniant ad candida tecta Columbæ,
Aspiciat nullas sordida turris aues.

PLAVSIBVS) alarum sonitu, alioquin & columbæ gemunt. GEMIT HINC PALVMBVS) Ouid. Philomel.

Et castus turtur atq; columba gemunt.
Plausitat arborea clamans de fronde palumbes.

Proprias auium & animalium voces disce ab Ouidij, aut cuius illa est, Philomela. Polluce lib.5. Nonni Dionys.2. Varronis Originibus. Spartiani Geta, Bulengeri lib. de Venatione. cap.20. De turture & palumbo lege quæ lib.13. dicta. CEREVS) obesus, pinguis. Mercurialis cereum interpretatur hoc loco non pinguem, sed plumis cereis seu flauentibus vestitum. plura Musamb. contra Ram. vtraq; explicatio commoda. AVIDI SEQVVNTVR VILLICAE SINVM PORCI MATREMQVE PLENAM) Porci auidi cibi grunnientes rusticam sinu pastum ferentem sectantur, ad suilia. legunt alij sonum, nec malè, agnoscunt enim porci, villicæ ad pastum vocatis suculas, vocem, & sequuntur, malo tamen sinum. MATREM PLENAM) oues lacte plenas, eoque tardius, quàm agni, progredientes, sanè eleganter, & propriè diuitias ruris depingit. CINGVNT SERENVM) Horat.

Positosq; vernas, ditis examen domus
Circum renidentes Lares.

LACTEI VERNAE) Candidi, delicati seruuli. ET LARGA FESTOS) lib.1. epig.50.

Vicina in ipsum silua descendat focum
Infante cinctum sordido.

Lib.12. epig.18. *Surgentem focus excipit superba*
Vicini strue cultus iliceti.

Focus semper luculentus, semper copia lignorum, & silua coniicitur in focum. focus perennis. FESTOS LARES) solennes, sanctos. Horatius.

Sacrum vetustis extruat lignis focum.

Lares ad focum colebantur veteribus, ibi illis locus. Val. Max. lib.2. cap.4. lib.5. c.1. SEGNIS COPO) Vt sæpè in vrbe, cùm nemo hospitium aut tabernam frequentat. ALBO OTIO) non placet hic exponere curis albo: Nam quî segnis, aut otiosus, si curis oppressus albescit, aut pallet? ALBO) pallido, nunquam otiosos videbis colore florentes, vti nec animi curis anxios, sed corporis exercitatione viuos vigentesque: nec puto hîc albo pro toga, & cultu accipi, vt illud; albus in officiis. quod item malè intelligit Domitius. NEC SEGNIS) Ergo expone, non albet nec pallet hic otiosus caupo, sed habet quod agat, dum administrat vineas, & vinum dispensat heri sui. vt omnes operæ ruri sunt occupatæ. PERDIT OLEVM LVBRICVS PALAESTRITA) In villis & ruri palæstritæ non luctantur, neque rebus vacant vrbanis, sed aucupantur, piscantur, venantur. Quid sit palæstra, vnde deducatur, quæ sint eius partes. Quando & à quibus instituta, leges apud Mercul. Gymast. lib.2. cap.8. Petrum Fabrum Agon. lib.2. c.5. Palæstram Plutarchus lib.2. sympos. ἀπὸ τοῦ πήλου καὶ κηρώματος. hoc est, à pelo seu luto, & ceromate palæstram dictam existimat. alij vt idem Plutarchus ibid. docent ἀπὸ τῆς πάλης, quasi antiquissima res sit lucta, deductam putant. Sosicles πάλλω ἀπὸ τοῦ παλεύειν. Plinius à παλαιστῆ, à connexis digitis. Sed contra Pollux melius à παλλῶσαι, πάλλω ducit, siue à πάλλειν καὶ πάλλεσθαι, vel à πέλας γίνεσθαι. Est igitur palæstra locus in gymnasio palæ seu luctæ destinatus; nec aliud quàm exercitatio quædam in gymnasio, peculiari palæstra siue porticu tecta, quæ Xystus vocabatur, fieri solita, in qua luctatores bini, nudique, oleo delibuti, & puluere aspersi sese brachiis complicantes, inuicemque concertantes, alter alterum deiicere humi contendebant: ad quod peragendum embolæ, parembolæ, paratheses, & systases necessariò requirebantur, illudq; præ cæteris quærebatur, vt pedes primò comprehenderentur: ad quod Plautus allusit de vino in Pseudolo.

Captat pedes primum, luctator dolosus est.

Quæ alia fecerint, lege apud Mercur. à Theseo, vt Faber ostendit, inuenta est. Ipsa palæstra Martis filia habebatur. Lege Alex. Neap. Expressas luctæ & luctatorum imagines habes apud Mercur. laudes palæstritarum in Anthologia. PERDIT OLEVM) Adagionem alludit, oleum & operam perdere. Non perdit in villa oleum, quia nullo vtitur. AVIDIS TVRDIS SVBDOLVM RETE) Horat.

Aut amite leui rara tendit retia
Turdis edacibus dolos.

LINEA TRAHIT PISCEM) Ouid.3.Met.

----linoq; solebat & hamis
Decipere & calamo salientem ducere piscem.

Sic alibi Mart.li.1.ep.56. *Et piscem tremula salientem ducere seta.*

IMPEDITAM CASSIBVS DAMAM) Horat.de apro.

Aut trudit acres hinc & hinc multo cane
Apros in obstantes plagas.

Mart.lib.1. *Cui licet exigui nemoris rurisq; beati*
Ante focum plenas explicuisse plagas.

Et epig.50. *Ibi illigatas mollibus damas plagis*
Mactabis & vernas apros.

EXERCET HILARES FACILIS HORTVS VMBELLAS) Si exponam vmbellas, quod faciant vmbras, hærebit illud, exercet.

legunt alij *Exercet hilares facilis ortus vmbellas.*

Sed quo sensu? alij ex antiquis codicibus.

Exercet hilares facilis arcus vmbrarum.

Alij *Exercet hilares facilis hortus vrbanos.*

Alij *Exercet hilares facilis hortus ancillas.*

Alij *Exercet hilares facilis hortus vmbones.*

Facilis ortu, planè vitiosè legitur.

Ex omni hac varietate scripturæ arridet maximè τὸ ancillas, nisi quod longius à ductu literarum vmbellas à vocis principio recedat. longius hoc, vrbanos, & præterea, quod commune sit, vrbanus; & poëta seorsim singulis sua destinet officia. Musambertius ergo si non metam ipsam tangit, saltem non procul, opinor, aberat. Etenim præ cæteris. inquit, operibus quæ ruri facilia sunt hortorum, itaque his idoneæ ancillæ. Nimirum ostendit Valerius per enumerationem, omnibus, qui de familia Faustini, esse quo in villa eius occupentur, cauponi, palæstritæ, ancillis, pueris pædagogianis, eunucho. Caupo vinum vendit, palæstrita aues captat, piscatur, venatur, ancillæ hortum colunt, pueri pædagogiani vltro & iniussu pædagogi operis aliquid leuiculi faciunt à villico præscripti. Gontius rescribit hormus. est in Palat. Gruteri hormis. Hormus est portus statio & appulsus. diceret poëta: exercet nauigatione iuxta portum vrbanos facilis hormas, non inepta fortè interpretatione. Sed hormus apud Lucianum περὶ ὀρχήσεως est saltationis genus, quod sanè mirificè huc facit, exercet enim iuuentutem saltatio cum voluptate. Luciani verba sunt. Ὅμοια δὲ καὶ οἱ τὸν ὅρμον καλούμενον ὀρχούμενοι ποιοῦσιν. ὁ δὲ ὅρμος, ὄρχησίς ἐστι κοινὴ ἐφήβων τε καὶ παρθένων, παρ' ἕνα χορευόντων, καὶ ὡς ἀληθῶς ὅρμῳ ἐοικότων. καὶ ἡγεῖται μὲν ὁ ἔφηβος τὰ νεανικὰ ὀρχούμενος, καὶ ὅσοις ὕστερον ἐν πολέμῳ χρήσεται. ἡ παρθένος δὲ ἕπεται κοσμίως τὸ θῆλυ χορεύειν διδάσκουσα, ὡς εἶναι τὸν ὅρμον ἐκ σωφροσύνης καὶ ἀνδρίας πλεκόμενον. Non disparia faciunt quibus Hormum saltare curæ est. Hormus autem genus saltationis est adolescentibus virginibusque commune, alternatim ad choream dispositis, vt planè hormum, hoc est, segmentum referant. Solet autem adolescens chorum ducere, ore iuuenili saltans, quo postea, in adoriendis hostibus vsurus sit. Sequebatur hunc puella modestia quadam conspicua, quæ fœmineum saltum decenter admodum peragebat: vt hormum ex temperantia & fortitudine compositum rectè dicere posimus. Hæc ergo, si lector admittis vocem *hormus*, explanatio mihi nunc quidem minimè displicet.

CAPILLATI) pueri, heriles filij, aut vernulæ etiam. PARERE) in promittendo capillo, quem adultiores alebant, inquit Iunius, sed planè contra venio, ipse Martial. lib.12.18.

Dispensat pueris rogatq; longos
Læuis ponere villicus capillos.

Expono igitur, gaudent parere villico capillati, non promittendo sed resecando, ponendoq;. Quid enim ponere, certè deponere, tondere. Et qui antea erant vrbano more capillati, quid rogabat, vt essent capillati? villicus similes esse sui volebat pueros: ipse erat læuis tonsusque, læues & tonsos volebat pueros. Insolens enim erat rusticis, & ingratus promissus capillus. An ad alia hîc imperia villici refertur parere? Ad fruges colligendas, pisces capiendos, venationẽ instituendam: vt sequitur de eunuchis, *opere fruitur*, &c. Hoc alterum certè præ primo arripio, & probant alij præter Ramiresium, qui suo more ad stabulum Cynædorum & haram contra mentem etiam poëtæ diuertit. Douza & Iunius trahunt parere in promittendo capillo. ET HOC NON IVBENTE) permittente, conniuente. ET DELICATVS) nec ipse mollis & tener spado, quales habebant in familiis potentiores, vt Domitianus edicto vetuerit, ne pueri castrarentur, vt alibi dictum. OPERE FRVITVR) sudat, laborat in villa, qui in vrbe fuit otiosus. NEC VENIT INANIS RVSTICVS SALVTATOR. FERT ILLE) Vt in vrbe salutabantur à clientibus, ita ruri à rusticis, sed rustici dona ferebant ruri nata, mella, lac, caseum, glires, hœdos, capones, oua. CERIS CVM SVIS CANA MELLA) fauos, opes rusticas, CANA MELLA) flaua. METAMQVE LACTIS) caseum ad formã metæ, vt supra diximus, factum. SASSINATE DE SILVA) Sassinate seu Sarsinatæ potius, vt Strabo lib.5o. scribit, (D. Hieronymus, Festusq; testes accedunt) est oppidum Vmbriæ Plauti patria, lactis diues, si Martiali cum

Silio credis. Venit in mentem dubitare, vtrum non ſit eadem D. Franciſci, è Spoletana valle Aſsiſium Vmbriæ oppidum, patria. Quod enim hîc lego Sarſina, alij legunt Saſsina. rem Lectoris permitto iudicio. De Saſsinate inſinuat illud lib. 7. epig. 30.

Quicquid Villicus Vmber aut colonus.

Somnicvlosos glires) De gliribus lib. 13. certo lemmate dictum. Vagientem matris hispidae faetvm) hædillum capellæ matris partum vagientem, propter matrem auulſam, metaphora à rebus humanis lib. 7. epig. 30.

Et fœtum querulæ rudem Capellæ.

Coactos non amare) quia caſtrati vſum Veneris amittunt. Dona matrvm) oua. Martial. lib. 7 epig. 30.

Raucæ cortis aues & oua matrum.

Vimineo fervnt texto) Calathis, corbe, caniſtro, ſportula. Proborvm) Caſtæ caſtorum parentum virgines. Nam ab illa vita, vt Cic. pro Roſcio, *In vrbe luxuries creatur*, &c. *Vita autem hæc ruſtica, quam tu agreſtem vocas, parſimoniæ, diligentiæ, iuſtitiæ magiſtra eſt.* Et: *quæ vita maximè disiuncta à cupiditate, & cum officio eſt coniuncta.* Facto vocatvr laetvs) Peracto labore, grata quies. Vocatvr) ad conuiuium. Laetvs) non inuidè, vt in vrbe. De vicino multa ſuprà dicta. Nec avara servat) Vt ſæpè in vrbe fieri queritur Poëta Iuuenalis cum Plinio. Vescvntvr omnes) Domini ac ferui, conuiuæ & conuiuatores. In vrbe ſecus fit: nam ſæpe eſuriens miniſter menſæ, inuidet ſaturo & poto conuiuæ, quem videt epulis diſtendi, ſe fame contrahi, atque hinc inuidia. Possides famem mvndam) Vertit orationem iam ad Baſsi hortum, quem irridet ab omnium rerum inopia, vt alterum à copia laudârat. Svb vrbe) in tua ſuburbana villa, de qua ſuprà ep. g. 47. Famem mvndam) puram famem, quia nihil tibi nec ſordium, nec aliarum rerum adfert. Prospicis meras lavrvs) ſteriles & ἀκάρπυς otioſas & viduas, vt ſupra de myrto & platano. Priapo) Cuſtode hortorum & villarum non timente furem, quia nihil eſt, quod fur inde auferat, & Priapus non habet, quod cuſtodiat, niſi ſeipſum. Extat hac de re Luciani lib. 4. cap. 12. epigramma. Nil timente) pomis, ſed ſibi tantum, vt apud Græcos queritur.

Εἰς τὸ κενόν με τέθεικε νόμῳ χάειν ὧδε πείνπον
Εὐτυχίδης, ξηρῶν κλιματίδων φύλακα.
Καὶ περιβέβλημαι κρημνὸν βαθύν. ὅς δ' ἂν ἐπέλθῃ
Οὐδὲν ἔχει κλέψαι, πλὴν ἐμὲ τὸν φύλακα.

Nimium multa proſtant Priapæa erubeſcenda. ſæpè de eodem Martial. Virgilij appendix. epig. Græca. Et vinitorem farre) Ex agro tuo & villa, vnde paſcas, non habes. tam opimum tibi rus. Ipſum villicum ex villa non potes alere. Pictamqve) pictam villam appellat inanem, ſterilem, infructuoſam, quales ſunt in tabulis expreſſæ. Otiosvs) curis vacuus. Olvs, ova, &c. quæ ſunt dona ruris. Rvs hoc vocari debet, an domvs longe?) falsè. Ex vrbe nempe coactus omnia cibaria ſecum efferre, ita vt quoties rus iret, domum ſecum quodammodo ferret, perinde ac extra vrbem habitaret. Et ſupra.

Domus longè, ab vrbe procul diſsita. ἡ ἀποτέρω οἰκία, vt rectè notauit Heraldus.

Romam petebat Baſſus: imò rus ibat.

Et Romam ſecum duxit, id eſt, ſupellectilem. Ex vrbe rus ſecum, in rus tulit.

De ſutore & fullone.

LIX. XLV.

Sutor Cerdo dedit tibi, culta Bononia, munus.
Fullo dedit Mutinæ. nunc vbi caupo dabis?

Indignatur poëta nunc Cerdones & Fullones paſsim edere munera gladiatoria, viliſsimos homines. ſic Iuuenal. Sat. *Quondam hi Cornicines*, &c. Et Martialis ſupra epig. 16.

Das gladiatores ſutorum regule Cerdo.

Habita cenſus ratio eſt in editoribus. Eſt apud Tacitum Senatuſconſultum, quo cauetur, ne quis gladiatorum munus edat, cui minus quadringentorum millium res ſit. Et lib. 4. annal. ſpectata etiam perſona, neque id fuit libertini generis hominibus permiſſum ſaltem in vrbe, vt Suetonius in Claudio docet, & ad Suet. Caſaubonus; nec vilibus hominibus. Vnde hæc poëtarum indignatio. Svtor cerdo) Iam expoſuimus, quis Cerdo, quis Sutor, κερδώς. Hic coniungit genus & formam. Et quod ad augendam valet indignitatem, non quiuis Sutor dat, inquit, munera, ſed Sutor Cerdo, hoc eſt, Sutorum poſtremiſsimus. Sutorum regule dixerat antea. Plura ibid. Sunt qui dicant, Cerdonem dici, qui ex quacunque arte lucrum petat. quod ſi verum eſt Cerdo Sutor dicitur, qui ex ſutrina ſeu ſuterna. Cerdo tôſor, ex tonſtrina; Cerdo piſtor, ex piſtrino, Cerdo textor ex texterna lucrum facit. Cvlta Bononia) Bononia & Mutina ciuitates Italiæ clariores & nobiliores, quam vt ſcribentis face indigeant. Culta moribus, literis, tectis, frequêtia hominum, opibus, opificiis. Mvnvs) Ludum gladiatorium. Vnde munerarij, editores munerum. millies apud ſcriptores hic vſus huius vocis. Fvllo) γναφεύς, Knapp. Occupatiſsimus quondam fullo Romanis

manis erat creberrimaq; apud ſcriptores fullonum mentio. de quibus, Plinius lib.35.cap.15.& 17. Erant fullones, qui maculas ſcilicet ac ſordes è toga eluebant; & addito ſulphure ac creta iterum candefaciebant. Titinnius apud Nonium.

——terra hæc eſt, non aqua
Vbi tu ſolitus argutarier pedibus,
Cretam dum compeſcis veſtimentaq́ lauas.

Cerdo Bononienſis, Fullo Mutinenſis dederunt in ſuis vrbibus munera, reſtat, vt etiam Caupo det, æquè vilis, ac Fullo & Cerdo.

In Ponticum.

LX. XLVI.

*Cùm vocer ad cœnam, * non tam venalis, vt ante,* * non iam venalis MS.
Cur mihi non eadem, quæ tibi, cœna datur?
Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino:
** Sumitur inciſo mytilus ore mihi.* *ſugitur
Sunt tibi boleti: fungos ego ſumo ſuillos.
Res tibi cum rhombo eſt: at mihi cum ſparulo.
Aureus immodicis turtur te clunibus implet:
Ponitur in cauea mortua pica mihi.
Cur ſine te cœno, cùm tecum Pontice cœnem?
Sportula quòd non eſt, proſit, edamus idem.

Queritur etiam in recta cœna non rectè cœnari, fraudemq́; adhiberi, aliaq́; patrono, alia clienti apponi. Ne poëticum hoc epigramma, ſed hiſtoricum crede. ſic enim ſordidi quidam factitarunt. negas? crede Secundo lib.2.epiſt.6. *nam ſibi,* inquit, *& paucis, optima; cæteris vilia & minuta ponebat, &c.* Plinio iuniori. Lege totam epiſtolam. Idem Iuuenal. Sat.5. Et noſter lib.2.43. NON TAM VENALIS, VT ANTE) ſublatis ſportulis iam vocor, vt amicus, non vt conductus ſportula, vt ante ambulo ſerui ſeruus. Qui legunt non iam, reſpiciunt antitheſin non iam, vt ante. alij ὀξυμωρείαν, ego vtramque & antitheſin & ὀξυμωρείαν, neq; enim pugnant. VENALIS) ſportula emptus ad officium ſtipatoris & lateronis. VT ANTE) cùm ſportula nondum eſſet ſublata à Domitiano. NON EADEM, QVAE TIBI COENA) Sportula abrogata eſt, vt pari lege cœnaret cliens cum patrono: mea non eſt eadem tuæ, quia mihi non idem, quod tibi apponitur; violas ergò legem. OSTREA TV SVMIS) ἀπὸ μερῶν oſtendit non idem eſſe vtrumque: Oſtrea tu comedis, ego mytilum ſugo. De oſtreis lib.13. leges. Nobis dicuntur Meerſchnecken/Oſtreen. SVMITVR MYTILVS) nec mutilus malè. ſæpè (υ) in u, tranſit; nec mitilus planè reiicio, quòd græcè etiam μίτυλος legatur: latinè mitulus & mytilus & mutulus, nobis Muſchel dicitur, biualuis eſt, & hinc rectè ſugitur & quaſi ouum ſorbetur. Horat.

Interim Plinium adi lib.9.cap.4. Macro. l.2.c.11. Non diſplicet altera lectio ſugitur, quæ & Heraldo & aliis placet. Delechampij & Cauſaboni editio habet μύτλον, μύτυλον, mitulum, mytlum, mytilum.

Mytilus & viles pellent obſtantia conchæ.

Apud Athen. lib.3.c.6. ſi locus eſt integer, ſcribitur non μύπλος, ſed μύτλος. τὴν τελλίναν, inquit, λεγομένην ἴσως δηλοῖ ἣν ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι. *fortean, inquit, Tellinā, quæ nominatur ſignificat quam Romani mutlum appellant.* Sed locū hunc Athenæi cum Lambino ſuſpicor eſſe mendoſum, & legendū μύπλον ſeu μίτυλον, vt habent ſcriptę chartę. Lambin. apud Martial. legit mutulus, ex quo cōiicio græcè potius ſcriptū fuiſſe μύτυλος vel μύπλος, verſo y, in priore, in u latinū. quod ſæpè fieri nemo neſcit, vt τύμβος latinè tumba, τρυτάνη trutina, βύρσα burſa, βυκάνη buccina, & ſexcenta alia. Domitiū reprehendit Merula, quòd polypi genus dicit mytilum. nos etiā reprehendimus eos, qui muſculos & mytilos confundunt. Muſculos Græci μύας appellant, de quib. Ariſt. li.4. de hiſt animal. Athenæus loco dicto, qui mytilos à muſculis his verbis diſtinguit, τῶν τελλινῶν λεπτότεραι μὲν εἰσὶν αἱ βασιλικαὶ διαχωρητικαί τε καὶ κοῦφαι. ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι. αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι. οἱ δὲ μύες μέσως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοὶ, οὐρητικοί, &c. Mitulorū, inquit, tenuiores ſunt regij quidē, & aluū mouent & leues ſunt: tum præterea valdè alunt, fluuiales autē ſunt dulciores: at muſculi mediocriter alunt, mediocriterq́; aluū & vrinā mouent. Non iidem ergò muſculi & mytili. adi Lambinū. INCISO ORE) acies teſtæ ſumenti ſeu ſugenti os lædit, os incidit. SVNT TIBI BOLETI) Etſi de boletis multa ſint nobis li.13. memorata, hîc tamen aliquid adſcribendū. Fungorū genus eſt boletus. Fungi duplices, ſalutares alij, alij exitiales. Salutariū, quæ manduntur, alij boleti, alij ſuilli ſeu porcini, alij Amanitæ feruntur. Et de boleto Galenus. Inter fungos boleti, ſi bellè in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos, ſed adparant vulgò & variè cōdiunt, vt alia omnia. Omniū fungorū ij minimè ſunt noxij. De fungorū apparatu Apitius li.7.c.13. Matthiolus l.4. Dioſc.c.28. vbi multa cognitu nō indigna leges, præſertim de lapidib. defoſſis, & in cellas vinarias trāſlatis, aqua tepida aſperſis intra quatriduū fungos

non ingratos procreantibus, Athenæus quoque & Plinius. vt lib.13. exposuimus, narrant. Boletos fuisse in delitiis etiam Cæsaribus, & maximè Claudio, & noster Suetonius memorat cum aliis. RES TIBI CVM RHOMBO EST) De rhombo iam supra. & lib.13. lege. Sparulus genus passeris vilioris piscis. Rhombum alij vocant passerem Germanis Plateiß. sed ex nobilioribus. Sparulus ex eodem genere, sed infimæ notæ. AVREVS TVRTVR) Aureus turtur, pinguis turtur, quem aliàs à calore adipis cereum appellat. CLVNIBVS) optima pars auis, pars extrema supra pedes. IN CAVEA MORTVA PICA) Pica græcè κίσσα vel κίττος, Alster/nota auis Germanis, raro gustatur nisi fortè pulli tenuiores; mihi, inquit poëta, mortua pica in cauea, apponitur in mensa. De loquacitate picarum loquemur alio loco ad illum Martial. versum lib.14.

Pica loquax dominum certa te voce saluto:
Si me non videas, esse negabis auem.

CVR SINE TE CŒNO, TECVM CŒNEM) à contrario & ἀδυνάτῳ, vt illud.

Nec possum tecum viuere, nec sine te.

Tecum sine te cœno, quia in eadem mensa non idem tam suauiter cœnitauimus. est ὀξυμωρία quasi dicas lepidam seu acutam stultitiam, sapientem insipientiam. SPORTVLA QVÒD NON EST) Sportula sublata est, vt detur cœna recta; legem dum seruas, violas. Quia cùm tecum iussit cœnare Domitianus, idem iussit vtrique apponi: quod tu negligis. PROSIT) prosit hæc lex nobis, non obsit. malim ego sportulam, quàm tuam cœnam non tuam: non enim hæc recta, sed iniqua est. Multa sunt huius argumenti epigrammata. supra lib.2. ep.43. ad Candidum & alia.

In Cinnam.

LX. XLVII.

Esse nihil dicis, quidquid petis, improbe Cinna,
Si nil, Cinna, petis, nil tibi, Cinna, nego.

Argutè, nihil nego, si nihil petis. Petebat Cinna sæpiusculè, vt scribit vel fingit poëta, nunc hoc, nunc illud, omniaq; extenuabat petita, cùm negarentur; rem, inquit, nihili mihi negas? Respondet poëta. Si nihil est, quod petis, nihil ego tibi nego. hoc erat omnia negare.

In Quinctum.

LXI. XLVIII.

Centenis quòd emis pueros & sæpè ducentis:
Quòd sub rege Numa condita vina bibis:
*Quòd constat decies tibi non * speciosa supellex:*
Libra quòd argenti millia quinq; rapit:
Aurea quòd fundi pretio carruca paratur:
*Quòd pluris * nulli est, quàm domus empta tibi.*
Hæc animo magno credis te, Quincte, parare?
Falleris, hæc animus, Quincte, pusillus emit.

[Margin: * spatiosa.]
[Margin: * nulla, mula, al.]

In persona Quinti, liberalitate, non luxu argui magnum animum docet. Quinctus autem ex sumpto facto magnus videri volebat. CENTENIS) millibus, hoc est, bis mille quingentis Philippæis. DVCENTIS) geminato pretio. SVB REGE NVMA) vina vetustissima hyperbolicῶs. Numa secundus Romanorum Rex. Liuius lib.1. protrita res. QVOD CONSTAT DECIES) decies centenis millibus sestertium, Philippæis nostris viginti quinque millibus. NON SPATIOSA) sic lego cum Lipsio. Intelligit enim cælatum argentum peritè, & à magno artifice habuisse, adeò vt vna libra æstimaretur quinq; millibus sestertiûm, Philippæis nostris centum viginti quinque. Atqui non nisi decem Philippæi iusta, argenti puri, æstimatio fuisset. Verba sic intellige. Libra quòd argenti cælati, fabrè facti vnica constet quinque millibus sestertiûm, id est, centum viginti quinque Philippæis. AVREA QVÒD FVNDI PRETIO CARRVCA PARATVR) Aurea carruca, aurea rheda. Supra enim ipse Martialis idem esse docuit. Vsurpat Iulius Cæsar hanc vocem lib.1. de bello Gallico Plinius lib.33. cap.11. Lampridius in Alexandro. Vopiscus Aurel. Marcellinus lib.14. Hesychius Græcè ἅρμα, ὄχημα, καροῦχα, δίφρος. FVNDI) agri. quanti ager, tanti carruca aurea. Eadem ratione pretium à Chrysogono numeratum pro authepsa, comparat Cicero cum fundo oratione pro S. Roscio Amerino. *In quibus est authepsa illa, quam tanto pretio nuper mercatus est, vt qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum venire arbitrarentur.* QVOD PLVRIS MVLA EST) Triplex occurrit scriptura in voce mula; nulli, nulla, mula. Antuerpiensis habet nulli; Aldina, nulla; Domitiana, mula:

[Margin: Parũ spatij occupabat libra argenti elaborata tantiq; empta. Non speciosa retinet Lauinus Torrẽtius, diciq; non speciosam ait, supellectilem vulgarem & quotidianam.]

mula: quam probo. Cùm enim dixisset de carruca fundi pretio parata, rectè iungitur mula carrucæ, & pretio domus, vt illa fundi, ita & agrum & domum permutârit carruca & mula. Neronem imitatus & Neronis vxorem, quorum hic argento cælatas carrucas mille in comitatu. Poppæa mulas aureis soleis indutas adhibebat, Plinius, Suetonius, alij. HAEC ANIMO MAGNO) In tanta sumptuum ambitione te magnanimum credis? non est hic magnus, sed pusillus animus, quia rem tantam in res tam pusillas confers, in mulas & carrucas. magnus animus est, qui magna & liberalia cogitat, qui pecuniis amicos comparat.

LXII.

In Cotilum.

XLIX.

Cotile, bellus homo es: dicunt hoc, Cotile, multi.
Audio: sed quid sit, dic mihi, bellus homo?
Bellus homo est, flexo qui digerit ordine crines.
Balsama qui semper, cinnama semper olet:

* * *

Qui legit hinc illinc missas scribitq; tabellas:
Pallia vicini qui refugit cubiti:

* * *

Quid narras? hoc est, hoc est, homo, Cotile, bellus.
*Res * pertricosa est, Cotile, bellus homo.*

Cotilum fœminam vel certè effœminatum capit. BELLVS) Quid bellus supra lib. 1. epig. 10. in Cottam exposuimus, quamuis ibi alia notione vocem vsurparit, hîc mollem signat. FLEXO QVI DIGERIT ORDINE CRINES) qui tortos calamistris crines componit, vt puellæ, & qui vnguentatus & delibutus olet vnguenta, fragrat cinnama. Audi sodes, quomodo laudet hos bellos Clementis pędagogus lib. 3. cap. 3. *Qui enim corporis culti minimè sunt puri, ij nequaquam sunt sani: ad mollitiem autem declinantes planè effœminantur illiberali quidem tonsu ac meretricio se tondentes, & quæ ibi multa sequuntur.* Idem lib. 2. cap. 8. fusè de vnguentis. de quibus alibi nos plenius. QVI LEGIT HINC ILLINC MISSAS) Amatorias literas, quales in Plauto sunt. PALLIA VICINI) In cœnis, ne plicarum ordinem turbet, quarum caussa Hortensius nescio quem in ius vocauit supra lib. 2. cap. 41. de Spanio & Prisco. QVID NARRAS? HOC EST) Iamne intelligis, quid sit bellus homo? non formosus, non elegans, sed nugator, fœmina, is nempe, quem hoc carmine descripsi, καὶ συλλήβδην pertricosa res est bellus homo, nugæ, tricæ, gerræ sunt, bellus homo. Petricosa habet communis, Lipsius & Turnebus emendant. Alij aliter exponunt, nobis liceat tacere.

* Petricosa al.

De Cotilo quodam ardelione Theognis v. 295. Gellius lib. 1. c. 15. de Garrulis & huius farina hominibus.

* * *

Cantica qui Nili, qui Gaditana susurrat,
Qui monet in varios bracchia vulsa modos,
Inter fœmineas tota qui luce cathedras
Desidet, atq; aliqua semper in aure sonat.

* * *

Qui scit, quam quis amet, qui per conuiuia currit:
Hirpini veteres, qui benè nouit auos.

In magistrorum gratiam libuit omissos in purgato Martiali versus apponere, quod iucundam antiquitatis notam ostendunt. Nec de duobus distichis contentio est, nec ignotum, quæ sint cantica *Aegyptia & Gaditana ex Seneca & Martiali nobis alibi explicata. Quis ille sit Hirpinus, quiue Hirpini aui quæras. Respondet † Lipsius ad Valentem Acidalium centuria singulari hisce verbis. *Quis iste, inquis, Hirpinus? non è familia aliqua Romana, ne erres, (etsi ea quoq; fuit) sed equum hic intellegit in Circo nobilem, & multarum palmarum. Nam ea etiam insania, vt stemma & proauos equorum talium quærerent factionarij, atq; inter se celebrarent. Statius in Siluis.*

—— Romulei qualis per iugera Circi
Cùm pulcher visu, Titulus generosus auitis.
Exspectatur equus: cuius de stemmate longo

**Lege sis de Canticis Heraldum qui multa collegit.*

† Epistola 26.

Felix

Felix emeritos habet amissura parentes:

Ecce. vides titulos auitos,& stemmata spectata in his equis? De Hirpino etiam,propriè Iuuenalis: Corithæ posteritas & Hirpini. sed clarissimè lapis vetus,quem Romæ olim vidi & exscripsi, iste:

Aquilo. N. aqui-		*Hirpinus. N. Aquilo-*
lonis. vicit. CXXX.	*Hic in medio vir est*	*nis. vicit. CXIIII.*
Secund.Tulit	*(conditor: factionis*	*secundus tulit*
LXXXVIII.	*Russatæ) qui dextra*	*LVI.*
Tert.	*baculum , sinistra*	*Tert.*
Tul.	*pabulum tenet: &*	*Tul.*
XXX.	*vtrim secus duo asi-*	*XXXVI.*
VII.	*lientes equi.*	

Habes ipsum hic Hirpinum,atq; adeò eius auum Aquilonem.Nam illud N.in lapide Nepotem notat. Vides & palmas vtriusque & plures etiam in auo. Equorum aliorum Circensium nomina haud pauca leges apud Onuphrium Panuinium lib:1.cap.13.de ludis Circensibus.cap.verò 11.hic positam exLipsio inscriptionem inuenies,vbi Hirquinum Hircinum appellat.

Ad Casſianum.

LXIII. L.

Sirenas hilarem nauigantium pœnam,
Blandasq; mortes,gaudiumq; crudele,
Quas nemo quondam deserebat auditas,
Fallax Vlysses dicitur reliquisse.
Non miror:illud,Casſiane,mirarer,
Si fabulantem Canium reliquisset.

Canium Gaditanam Sirenem omnibus præfert Sirenibus. Sirenas) κατὰ μὲν πολλὺς Ἀχελῴυ καὶ Στερόπης τῆς Παρθάονος αἱ Σειρῆνες, κατ' ἐνίυς δ' Ἀχελῴυ, καὶ Τερψιχόρης μιᾶς τῶν μυσῶν. ἑλόμεναι δὲ παρθενίαν ἐμισήθησαν ὑπὸ Ἀφροδίτης καὶ ἔχυσαι πτερὰ, ἀπέπτησαν εἰς τὸ τυῤῥηνικὸν κλίμα, καὶ νῆσον κατέχον Ἀνθέμυσαν ὀνομαζομένην. ὀνόματα δὲ αὐτῶν Ἀγλαοφήμη, Θελξιέπεια, Πεισινόη, καὶ Λίγεια. (ſcio alios,plures,alios pauciores dicere,plerosque tres)ſcholia Homeri,quæ ſic interpretor. Sirenas multi cenſent Acheloi & Steropes Parthaonis;nonnulli Acheloi & Terpſychores Muſæ filias, inuiſas ob virginitatem Veneri,quæ alis, quas habebant,ſublatæ,in Tyrrheni maris inſulam Anthemuſam auolauêre. Audiunt Aglaopheme,Telxiepia,Piſinoë & Ligîa.Homerus duas ponit tantùm,cùm dualem vſurpet. De Cantu Sirenum Homer. Odyſſ.M.Orpheus in Argonaut.Apollonius lib.4.Argonaut.Strabo lib.1.& 6. Virgilius lib.5.Ouidius 3.de arte.Nicander lib.3.mutatorum.Clearchus Crobylus. Pauſanias in Bœoticis. Ouid.5.&13.Met.Plato in Phædro.& lib.de Rep. Macrob.2.ad ſom. Scip.Plinius lib.10. cap.49.Cic.5.Tuſc.Plut.Sympoſ.q.14.&c.Mythologiam egregiè Euſtathius ad Homerum exponit,& Natalis Comes lib.7.cap.13. Vox deriuatur, vt eſt in lexico Rhetorico, παρὰ τὸ σειρᾶν, ὅ ἐστιν ἀστράπτειν, ἄστρα γὰρ σείρια καλῦνται. Alius autem σειριάζειν ἀντὶ τῦ στρέφειν καὶ ἀστράπτει πνασεύει, καὶ σειριᾷ φλιμαίνει, καίυται. Hilarem navigantivm pœnam) Leſches in parua Iliad.

Σειρήνων μετέπειτ' ἐσαφίξεαι ἁλμυρὸν ὕδωρ
Σειρήνων γλυκερῆσιν ἀοιδαῖς θελήσαντο
Ταὶ πλείστυς ναύτας, ὧν πύθετο ὀστέα λευκά.
Sirenum post aduenies ad ſalſa profunda
Sirenum dulces cantus; quorum extitit illis
Dira lues nautis,quorum terra oſſibus albet.

Hilarem pœnam,quia per voluptatem illiciuntur in fraudem.ſic quod ſequitur;Claudianus.

Dulce malum pelago Siren volucresq; puellæ
—— dulcia monstra,
Blanda pericla maris,terror quoq; gratus in vndis.

Et idem:
Nec dolor vllus erat,mortem dabat ipſa voluptas.

Tu lege vacuus plura ibidem. Blandas mortes)Sopiti enim ſuauitate cantus deuoluuntur in mare. Gavdivm crvdele)eleganter à rebus contrariis,ſic amor dictus dulcis amarities. Qvas nemo deserebat) Homer.

—— αἵ ῥά τε πάντας
Ἀνθρώπυς θέλγυσιν ὅτις σφέας εἰσαφίκηται

Et infra:
Οὐ γάρ πώ τις τῇδε παρήλασε νηὶ μελαίνῃ
Πρὶν ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκῦσαι.

Idem

Idem Orpheus & Apollonius cantant, qui multos quidem periisse, sed Argonautas, Orpheo canente, & Sirenum vocibus cithara retusis, euasisse scribit. 4. Argon. FALLAX VLYSSES) duplicem Horatius canit. Homero πολύμητις Ὀδυσσεύς, aliis versutus, pellax, πολύτροπος. ipse alligatus malo, auribus sociorum cera obturatis, vt præceperat Circe. Homer. Odyss. M. & nescio quis poëta.

Sanguine Sisyphio generatus magnus Vlysses
Hac tutos sola præstitit arte suos,
Illeuit cera sociorum callidus aures,
Atq; suas vinclis præbuit ipse manus,
Transiluit scopulos & inhospita littora classis,
Illæ præcipites desiluêre freto.

Victæ enim ab Vlysse seipsas in mare præcipites egerunt. vnde scopuli Sirenum extiterunt, versæ ipsæ in scopulos. Alciatus Emblem. 115. *Absq; alis volucres,* &c. SI FABVLANTEM CANIVM RELIQVISSET) tam suauiter & nequiter garrauit Canius, vt vel ipsum Vlyssem tenere potuerit, quem non potuere Sirenes. De hoc Canio, quis fuerit, supra dictum. *Sirenes.*

In M. Antonium.

LI. LXV.

Par scelus admisit Phariis Antonius armis:
*Abscidit * vultus ensis vterq; sacros.*
Illud, laurigeros ageres cùm læta triumphos:
Hoc tibi, Roma, caput, cùm loquereris, erat.
Antoni tamen est peior, quàm caussa Photini:
Hic facinus domino præstitit, ille sibi.

Ausus Pompeium letho damnare Photinus Lucanus.
** Abscidit heu.*

Laus Pompeij & Ciceronis, scelus Antonij & Photini. PAR SCELVS ADMISIT) Mortem Ciceronis narrant Liuius, cuius tantùm extat de ea fragmentum. Florus in Epitome. Plutarchus in Cic. Dio in Augusto. Valerius Maximus lib. 5. cap. 3. Appianus lib. 4. ciuil. Velleius. pater Seneca declamator in Suasoriis pro Cicerone. Orosius, Eusebius, Augustinus. Iidem ferè Pompei fata exequuntur. PAR SCELVS) Antonius triumuir occidendo Ciceronem par scelus admisit Aegyptio sceleri, quo interemptus est Pompeius Magnus à Photino lib. 5. *Antoni Phario nil concessure Photino.* ABSCIDIT VVLTVS SACROS) alij legendum putant. ABSCIDIT HEV VVLTVS SACROS) Huic simile est illud de puero.

Abscidit heu tenerum lubrica testa caput.

Vtraq; lectio habet defensionem. Itaque nihil muto. SACROS) ob ætatis, magistratus, rerum gestarum, gloriæ, maiestatem, dignitatem, aliaq; mille nomina. ILLVD LAVRIGEROS) Illud Pompeij caput tibi Roma erat, cùm triumphares, nullus enim ante Pompeium tam lætos retulit triumphos, qui de tribus orbis partibus triumphauit, vt Cicero pro lege Manilia, vbi copiosè Pompeij laudos & laures inspicies. Ergò Pompeius præerat Romæ triumphanti (Plinius lib. 7. cap. 26. de Pompeio. *Neque enim ipsi coronantur, sed patrias suas coronârunt*) Cicero loquenti. sic enim sequitur. *Senecam vide in suas.*

Hoc tibi Roma caput cùm loquereris, erat.

Ciceronem enim nullus dicendi vi superauit; quanquam Catonem Ciceroni, & Lucanum Virgilio Adrianus antepofuerit: Vnus, inquam, Adrianus, contra orbis terræ & omnium sæculorum iudicium & consensum. ANTONI TAMEN EST PEIOR) Maius tamen est scelus, inquit, Antonij, qui Ciceronem interfecit, & crudeliter interfecto illusit, nemine cogente. Photinus in gratiam & salutem domini sui, non sua caussa Pompeium interfecit. Obserua historicos quidem omnes eadem, quà mortem ipsam, non eadem tamen, quà modum & percussorem narrare. Plutarchus ab Herennio centurione præsente & adiuuante Popilio Tribuno, quem parricidij quondam reum defenderat, occisum refert. Valerius Maximus ab ipso Popilio interfectum ostendit his verbis. *Hic Popilius postea, nec re, nec verbo à Cicerone læsus, vltro M. Antonium rogauit, vt ad illum proscriptum prosequendum & iugulandum mitteretur, impetratoq; detestabilis ministerij partibus, gaudio exultans Caietam cucurrit, & virum, omitto quod amplissimæ dignitatis, certè salutis eius auctorem, studio etiam præstantis officij priuatim sibi venerandum iugulum præbere iussit, ac protinus caput Romanæ eloquentiæ, & pacis verissimam dextram per summum & securum otium amputauit, &c.* Idem de Popilio scribẽtem Audi Appianũ. *Lenas verò,* inquit, *qui propriam caussam Ciceronis patrocinio tutatus pœnam effugerat, caput è lectica primus extulit, simulq; præcidit tribus feriens secansq; vulneribus ob imperitiam. Abscidit & dextram, qua orationes illas luculentissimas in Antonium veluti tyrannum exarauit, &c.* Cùm his sentiunt Florus epitome 120. qui affirmat fuisse Popilium

Popilium legionarium militem, cùm Plutarchus aiat tribunum. Xiphilinus in Augusto tantùm de capite Ciceronis iam resecto loquitur. *Sed capiti, inquit, Ciceronis allato contumeliosissimè maledixit Antonius, iussitq; in rostris, quo magis inter cætera emineret, collocari edito loco, & vnde in concione auditus fuerat in ipsum dicere, ibi cum amputato dextera capite conspiceretur. Idem caput antequam inde exportaretur, Fuluia sumit in manus, consectatur conuitiis, spuit in faciem, supra genua collocat, ex eoq; ore aperto linguam extrahit, deinde pungit acu, qua ad ornamenta capitis sui vtebatur; ad extremum illudit ei maledicè & contumeliosè.* Nobile est apud Velleium Ciceronis elogium. *Nihil, inquit, tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæsar aliquem proscribere coactus est, aut ab illo proscriptus est, abscissaq;, scelere Antonij vox publica est, cùm eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos & publicam ciuitatis & priuatam ciuium salutem defenderat. Nihil tamen egisti M. Antoni*, &c. Lege tu reliquam conquestionem. Extant in appendice Virgiliana tumuli Ciceronis à variis scripti, humiles tamen, nec digni, qui adscribantur, præter vnum alterúmue, nec ipsum totum: Euphorbus suum optimè concludit, cùm inquit:

Nil agis, Antoni, scripta diserta manent.
Vulnere nempe vno Ciceronem conficis: at te
Tullius æternis vulneribus lacerat.

Et Pompeianus:

Sed vitæ breuitas pensatur laude perenni
Quod mors eripuit, gloria restituit.

Nobilissimum Ciceronis elogium extat apud Plinium lib. 7. cap. 30. quod alibi posuimus. Et ipsius Martialis lib. 5. epig. 70. Antoni Phario, &c. Verè enim Poëta.

Incipiunt omnes pro Cicerone loqui. Legantur suasoriæ Senecæ.

HIC DOMINO PRAESTITIT) Photinus vel Pothinus, sed prior plures habet patronos. Hic Photinus, (Plutarchus in Pompeio & Appianus lib. 2. ciuil. testes) Eunuchus fuit, cùm Pompeius nauem Pelusium (vbi Ptolomæus tredecennis erat) appulisset, Photinus regni procurator, consilium coëgit eorum, qui summam obtinebant auctoritatem, plurimũ autem poterant, quos Photinus volebat. Consultarunt Photinus, Theodotus Chius mercenarius Rhetor, & Aegyptius Achyllas: decernunt mortem Pompeio, ne iratum haberent Cæsarem. Achyllas exequitur decretum ascito in societatem Septimio, qui ordinem duxerat sub Pompeio, Saluiumq; alterum centurionem, præterea tres vel quatuor administros sceleris. Septimius primus à tergo surgentem in nauicula traiecit, deinde Saluius, mox Achyllas enses strinxerunt. Pompeius ambabus manibus faciem toga texit, nihil effatus, sed altum ingemiscens cecidit, postridie natalis sui, cui nato dici poterat, cras morieris. cætera vide apud Plutarchum. De Septimio idem Appianus, sed Sempronium non Septimium vocat, sicut Theodotum, Theodorum; Samium, non Chium præceptorem Regis. Acceperat olim oraculo, (Dio in Iulio) vt vitaret Bassium, Cassios inde suspectos habuit sed montem vicinum, iuxta quem trucidatus est, Cassium vocari postea intellectum est. Achyllam percussorem Pompeij etiam Florus affirmat, & Rhetorem idem vocat Theodorum, à Theodoro Cæsari postea caput oblatum est cum annulo. De Achylla etiam Orosius lib. 6. qui & Cæsari postea necem meditabatur. De eadem morte Pompeij Velleius Paterc. lib. 2. qui fatum eius his verbis claudit.* *Pridie natalem ipsius vitæ fuit exitus*, in tantum, in illo viro à se discordãte fortunâ, vt cui modo ad victoriam terra defuerat, deesset ad sepulturam. Percussores omnes postea interfecti. Theodotum M. Brutus in crucem sustulit. Elogia Pompeij suo loco ponam infra lib. 5. epigram. 75.

** an postridie*

De pigris nautis.

LXVII. LII.

*Cessatis pueri, nihilq; *nostis:*
** Veterno, resinaq; pigriores:*
Quorum per vada tarda nauigantes,
*Lentos *figitis ad celeuma remos.*
Iam prono Phaëthonte sudat Æthon,
Exarsitq; dies, & hora lassos
Interiungit equos meridiana.
At vos tam placidas vagi per vndas
Tutâ luditis otium carinâ.
Non nautas puto vos, sed Argonautas.

** postis * mostis ∴ mihiq; obestis: hoc nescio quam benè.*
** Veientone asinaq; ∴ Aternoq; Sapiq;.*
** tingitis*
Pueros nautarum etiam Horatius li. 1. Sat. 5. appellauit. Tũ pueri nautis, pueris conuitia nautæ Ingerere. Theocritus Id. 13. παῖδας eosdem vocat nautas.

Ludit in ambigua voce. Argonautæ. Cæterum aut mendo corruptum hoc carmen, aut ego mente,

mente, qui non intelligo, quid est *nostris*, aut *nostis veterno & resina* contra leges Prisciani. Legit ergo Lipsius *mostis*, Isacius Pontanus ad Macrobium putat legendum.

Cessatis pueri, nihilq́; postis, pro potestis. Conuenienter, inquit, *præmissum & subsequis vocibus. Cessatis, figitis, luditis.* Ad significatum quod attinet, eodem modo locutus est Plautus.

Non hic, vt possit, edit: sed posse cupit, vt edat. Et Martialis ipse.

Possum nil ego sobrius: bibenti
Occurrunt mihi quindecim poetæ.

Ram. & Musamb. & Gruterus seruant primam & vsitatam scripturã: nihil nostis, sed diuersa mente & intellectu. Ramiresius cum Grutero artis inscitiam interpretantur, nihil nostis, nescitis artem nauigandi. Sed reuera hoc non ex poetæ sensu, qui non artem, sed artificum cessationem toto epigrammate spectat, quo ludit illorum ignauiam, vnde concludit. Non nautas puto vos, sed argonautas. artem quidem tenetis, sed cessatis. Melius ergo & verius Musamb. nihil nostis, nihil potestis; hanc enim vim habet verbum noui, & nostis, quod multis docet & Græcis & Latinis auctorum exemplis, genusque dicendi Atticum ostendit. Huius ergo sententiæ velis remis accedimus. Sed hæremus adhuc impliciti resina, & veterno sopiti.

Turnebus cum Lipsio: *Veientone asinaque pigriores.* Vt sententia sit. Quid cessatis, quid agitis nautæ, aut quid mouetis? nihil mostis, mouistis aut promouistis hactenus Veientone illo veternoso, & lentâ asinâ pigriores. Veiento fuit adeo piger, vt salutantes nõ resalutaret, ob molestiam oris aperiendi, imò non respiceret, nisi ferre aliquid diceres amoris loco; Interpres tamen Iuuenalis hæc ad arrogantiam Veientonis refert Sat. 3.

Ita apud Athenæum legitur quispiam manum nunquam infrà ventrem demisisse, nunquam cibum ori admouisse, sed præmasum à nutrice accepisse. Græcè φυτίνη.

Vt te respiciat clauso Veiento labello.

Idem Sat. 6. *——segnius idem*
Accepta rude cœpisset Veiento.

Id est, donatus rude otio se dare cœpisset. ASINAQVE) asinæ tarditatem & lentorem, nisi valde tardum & lentum ingenium nemo non ignorat. VETERNO) primam corripit. RESINA) In hac voce prima & secunda syllaba tenditur, nec vnquam breuis, nec communis est: quanquam nonnulli Grammatici sequius doceant, corrupto hoc Martialis & Iuuenalis nixi loco, apud Iuuenal. lege, *nec resinata iuuentus.* Martial. infrà.

Quid facient vngues? nam certè non potes illos
Resina, Veneto nec resecare luto.

Et lib. 12. epig. 32. *Nec plena turpi matris olla resina* Scazon est.
Et lib. 3. epig. 77. *Resinata bibis vina Falerna fugis.*

Samonicus de capillo tingendo:

Resina ex facili cerâ viscoque coacta.

De veterno res clara testimonio Virgilij & aliorum poetarum. Quid ergo statuemus, & à quibus hic stabimus? Gruterus nouam lectionem ex antiquis codicibus profert, rescribitque Vaterno Rasinaque pigriores, & ait duorum esse riuulorum nomina. Sed cum hoc sit diuinare, redeamus ad primam & antehac vsurpatam lectionem, veternum inquam & resinam, donec luceat nobis aliquis melior Apollo facem. Veterno igitur & resina pigriores, vt non tam progredi & nauigare, quàm hærere, aut lentè serpere videamini. Hæc quidẽ via expedita est nos explicandi ex hoc veterno & resina, sed Priscianus cum sua legione clamat, nos iura Grammatica violare, veternum primam rapere, resinam primam & secundam tendere, nos contra facere. Et hunc nodum soluit hactenus nemo, quem ostendi etiam primo commentario, nec iam habeo, quod dicam. Cum exploratum sit à Martiale toto opere phaleucium sanctissimè custodiri, & primo loco spondæum poni, Iambum & choreum penitus excludi. Hoc absque sit, plenis velis in veternum & resinam properem, nec vsquam toto epigrammate hęream. Itaq; comperendino versum, quoad aliud vadimonium obeat. Hæc dum scribo incido in notas nostri Gontij qui legit. *Aternóque Sapique pigriores, Martialis,* inquit, *in Gallia cum animi caussa lembum in Rauennæ paludibus ascendisset, tandem fessus, post meridiem reprehendit remiges, quod ad oppidum non redeant, sed in aquis nugentur. Lego Cessatis pueri mihiq́; obestis Aternoq́; Sapiq́; pigriores. Paludes Rauennæ implebant illo tempore multi amnes, ex quibus nominat Plinius Aternum, Sapim & alios.* quorsum, seu quo fine, inquit, *pueri nauigantes per vada tarda, nulla vi fluentis aquæ adiuti, dum promouere se à remorum impulsione sit necesse, tanquam otiosi & ludentes, tingitis in aqua remos, leuiter motos, nec impulsos brachiorum vi, sed vt tantum eos vngere in aqua velle videamini, ad numeros celeumatis expectantes cantus.* sed retineo, *quorum,* Aterni inquam & Sapis amnium Plin. lib. 3. cap. 15. QVORVM PER VADA TARDA NAVIGANTES) Quorum, Veterni nempe & Resinæ tanquam fluminum pigrorum & lentè fluentium. Alioqui tricę, quorsum enim refertur τὸ quorum? ad versúmne pręcedentem? sensus erit quorum Veientonis & asinę ad celeuma; si ad sequentem, nota sit interrogationis oportet, aut sine sensu sensus, eritque post, τὸ quorum, commate incidendum, vt sic intelligatur carmen. Pueri, quid cessatis inertiores asinis? Ad quorum celeuma per vada tarda seu stagna, naumachiamque nauigantes remos tingitis aut figitis, ad populi ne circumsedentis, an Veientonis & asinæ? Ramiresius vertit quorum in quorsum, ἐρωτητικῶς.

Quorsum per vada tarda nauigantes
Lentos figitis ad celeuma remos?

Per vada tarda) per stagnantem & lentem aquam. & pultem paludis, vt Sidonius loquitur figitis remos vt in cœno & pulte propter spissitudinem paludis. Lentos) tardos. Figitis) tingitis alias. placet recepta. figitis, quasi fixos tenetis, non mouetis, vt respiciat ad verbũ, nihil mostis, nec alteram scripturam reiicio. Ad celevma) græcum verbum κέλευμα, κελεύω iubeo: dicitur & κέλευσμα. Est celeuma hortatio seu clamor nauticus, cùm portu procul viso finem nauigationis festis gratulationibus conclamant. Est & hortamentum, quo remiges à celeustis vel incitantur, vel cohibentur à remorum labore; fiebatque vel ipsa voce, vel harmonia, Budæus. Celeustæ autem hortatores, qui remigibus & epibatis præsunt, non ipsi remiges, vt malè Plutarchi interpres exponit. Iidem Celeustæ vini, olei, carnis, victusque, & potionis curam gerebant. Cæl. Rhodiginus lib. 16. cap. 23. Ingens clamor erat, vt ex l. 4. 64. discis.

Quem nec rumpere nauticum celeuma.

Remos) palmulas Catullus appellat 4. epig. de Phaselo, palmas epithal. Epithal. Thet. & Pel.

quas imbuit Amphitrite.

Iam prono phaetonte) iam cœlo vesperascente. Aethon) solis equus, de quo antè dictum. Exarsitqve dies) meridies, qua hora æstus grauissimus. Et hora lasso) shora meridiana & sudantes, & anhelantes equos seiungit, abiungit quietis caussa, suprà de hoc verbo disputauimus. At vos) pueri. Vagi per placidas vndas) tutæ carinæ otium luditis, vos abutimini otio, neque nanigatis, sed luditis, velut portum naui iam ingressa & secura. Sed argonavtas) non estis nautæ, sed argonautæ, id est, inertes, pigri, ignaui nautæ, ἀεργὸς græcè, piger, desidiosus, Argonautæ pigri nautæ; cùm tamen Argonautæ fuerint strenuissimi heroës Iason, Theseus, Hercules, & alij supra triginta. de quibus Apollonius, & Valerius Flaccus, & Orpheus in Argonaut.

Ad Paulinum.

LXXVIII. LIII.

Minxisti currente semel, Pauline, carina.
Meiere vis iterum, iam Palinurus eris.

Ludit in voce Paulini, & Palinuri ob vicinitatem syllabarum, simulque ad casum Palinuri alludit. Palinurus est notus ex Virgilio, classis Troianæ rector & moderator, qui somno oppressus, & è naui excussus fluctibus est haustus, Virg. 5. Martialis tantum vocis significatum græcum accipit & iocatur, οὐρεῖν enim idem valet ac vrinam facere, πάλιν rursum, ergo Palinurus qui iterum meiit. Sed poëta simul respicit lapsum Palinuri, periculumq; par instare Paulino, si currente carina, magnoque impetu ruente velit in vndam exonerare vesicam, ne subitâ vi aliqua excutiatur. Alij ad fæda transferunt, quæ huc non pertinent.

In Rufum.

XCIV. LIV.

Esse negas coctum leporem, poscisq; flagella:
Mauis Rufe cocum scindere, quàm leporem.

Suprà ad Naniam 13. ep. Dum non vis leporem, dum non vis carpere mullum, &c. Accusas rumpisq; cocum—

Auarum Rufum & crudelem ostendit. Rufus, cùm vellet leporem in conuiuas partiri, simulauit esse crudum, coquum ergo velut iratus inuasit, & loris conscidit. ludit in voce scindere, quæ ad tergum coci, & leporem coctum refertur. ne cogaris diuidere, & scindere leporem, mauis scindere, & lacerare infelicem cocum, dignior ipse scindi.

In Næuolum.

XCV. LV.

Rusticè facis vt Curius.

Nunquam dicis Ave, sed reddis Næuole semper
Quod prior & Curius dicere sæpè solet.
Cur hoc expectas à me rogo? Næuole dicas.
Nam puto nec melior, Næuole, nec prior es.
Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorumq; dedit iura paterna trium.

Ore legor multo, notumq́; per oppida nomen
Non expectato dat mihi fama rogo.
Est & in hoc aliquid, vidit me Roma tribunum:
Et sedeo qua te suscitat Oceanus.
Quot mihi Cæsareo facti sunt munere ciues,
Nec famulos totidem suspicor esse tibi:

* * *

Næuoli arrogantiam retundit, quem vna sola turpitudine ait se priorem. AVE) solemne verbum. lege lib.1.ep.56. CVRIVS) Notissima Curiorum familia. si tamen hic illos priscos poëta intelligit. CAESAR VTERQVE) Titus & Domitianus. Hinc libri spect. multa epigr. ad Titum refero. NATORVM IVRA TRIVM) lege ep.91.&92.lib.2. NON EXP. ROGO) viue. plura lib.1. ep.1. TRIBVNVM) honorarium nempe, vti & equitem. de quo vita Martialis. OCEANVS) Lectius & Oceanus designatores 14. graduum equitibus designatorum. de quibus lib.5. fusè, ep.8. 14.26.&c. CIVES) quibus impetrauit ius ciuitatis Romanæ, vti Plinius minor non paucis à Traiano lib.10. epistolarum.

M. Curius Dentatus. Auctor de Viris illustrib. Plinius l.18.c.3.l.19.c.5. l.16.c.39. Plut. Valer. Maxim. Cicero. Eutropius, & alij.

Ad Cerdonem.

LVI. XCIX.

Irasci nostro non debes, Cerdo, libello.
Ars tua, non vita est carmine læsa meo.
Innocuos permitte sales. cur ludere nobis
Non liceat, licuit si iugulare tibi?

Epigrammata, decimum sextum & quinquagesimum octauum erant de Cerdonibus munera edentibus. illa excusat, & excusando ludos, magis accusat & illudit. Noli nobis irasci, Cerdo, non carpsimus mores, sed vile artificium, vel potius gladiatoriam artem, licet iocati sine famæ iactura, vt lib.ep.5. dixit.

Innocuos censura potest permittere lusus.

CVR LVDERE NOBIS NON LICEAT) à maiori conuincit Cerdonem, si tibi licuit iugulare homines, cur nobis non liceat ludere homines? iugulasti autem, cùm gladiatores dedisti, liceat ergo ludere in corium tuum, quod item iugulasti. Videtur poëta simul respicere pelles ferarum iugulatarum, quas trahebat, tractabat, vellebat pro arbitratu Cerdo, & alio interiore sensu homines.

Ad Rufum.

LVII. XCVIII.

Cursorem sexta tibi, Rufe, remisimus hora;
Carmina quem madidum nostra tulisse reor.
Imbribus immodicis cœlum nam fortè ruebat.
Non aliter mitti debuit iste liber.

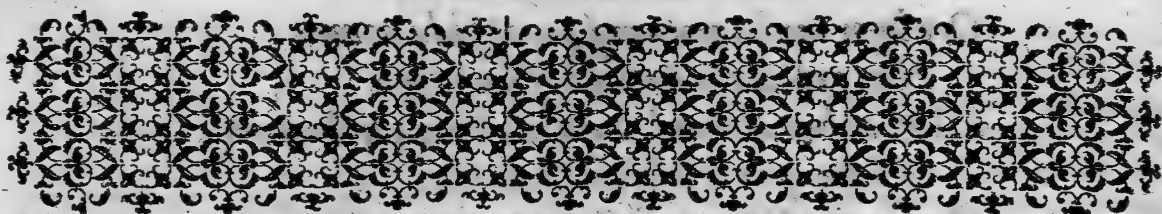
Cursor) excerpes Glossa. ταχυδρόμος, δρομεύς. Rigaltium vide.

Extenuat carmina digna liturâ. CVRSOR) tabellarius, vel qui equo, curribus, vel qui in stadio currit, hic intelligo viatorem. De cursoribus & cursu publico eruditè Lipsius epist.59. Centuriæ singularis ad Nicolaum Micaultium. SEXTA) decima octaua apud Italos, duodecima apud nos hodie, sexta enim semper in meridiem nostrum incidit, dimidiatum nempe diem. De qua re lib.4. ad Euphemum 8. MADIDVM) caussa sequitur. IMBRIBVS IMMODICIS) imber erat maximus, vt cœlum ruere videretur. NON ALITER MITTI DEBVIT ISTE LIBER) dignus, qui aqua deleatur, aut qui æquè madeat nequitiis, atque cœlum aquis suprà lib.1.

Vis puto cum libro, Marce, natare tuo.

Et lib.4. ep.10. *Instructum comitetur pumice librum*
Spongia.

Et ibidem: *Emendare iocos vna litura potest.*

MATTHÆI RADERI *AD* M. VAL. MARTIALIS LIBRVM QVARTVM COMMENTARIVS.

De natali Domitiani.

I. I.

Cæsaris alma dies & luce sacratior illa,
Conscia Dictæum qua tulit Ida Iouem,
Longa precor, Pylioq; veni numerosior æuo,
Semper & hoc vultu, vel meliore nite.
*Hic colat Albano Tritonida cultus in * auro,* (* aruo legunt hodie nonnulli.)
Perq; manus tantas plurima quercus eat.
Hic colat ingenti redeuntia sæcula lustro,
Et quæ Romuleus sacra Terentus habet.
Magna quidem superi petimus, sed debita terris.
*Pro tanto quæ sunt improba vota * Deo?* (* Domitianum vocat Deum.)

ATALEM Domitiani celebrat editi, A. V. C. DCCC. 9. Calend. Nouemb. patre consule designato Claudio Imperatore. Suetonius in Domitian. cap. 1. Vrbis autem annus ex Suetonio & Orosio colligitur. Domitianus enim regnauit annos quindecim, imperium ergo suscepit anno ætatis trigesimo, cùm Suetonio annum quadragesimum quintum non excesserit. ALMA DIES) natalis 9. Cal. vt Suetonius; non octauo, vt vult Domitius. *Natus ad Malum Punicum sexta vrbis Regione, domo, quam postea in templum gentis Flauiæ conuertit.* Suet. P. Victor. Val. Flaccus l. 1. Martial. lib. 9. LVCE SACRATIOR ILLA) duplex interpretatio, vel vt natalem Domitiani præferat Iouis natali, dixit sacratior, vel vt natalem eo dicat sacratiorem, quòd eadem die natus sit Iupiter Idæus, quod tamen infirmum. prior intellectus germanus. CONSCIA DICTAEVM QVA TVLIT IDA IOVEM) qua die Ida Cretæ mons natum excepit Iouem. Quo loco natus sit Iupiter, ingens olim inter populos contentio fuit, vt Pausanias in Messeniacis scribit. Natum in Creta, Lucianus tradit in sacrificiis, imo & educatum, & sepultum. Et Virgil. 4. Georg. Educatum certè in Creta tradunt ferè omnes. Natal. com. lib. 2. cap. 1. Dicte est mons Cretæ. IDA) mons Cretæ Dionys. de situ vrbis.

Κρήτη τιμήεσσα Διὸς μεγάλοιο τιθήνη
Πολλή τε λιπαρή τε καὶ εὔβοτος, ἧς ὑπὲρ Ἴδη,
Ἴδη καλλικόμοισιν ὑπὸ δρυσὶ τηλεθόωσα.
Creta Iouis magni nutrix veneranda feraxq;
Et frugum & pecoris, nemorosa huic imminet Ida,
Ida frequens piceis & quercubus optima mater.

Idem Virg. lib. 3. Aen. *Creta Iouis magni, &c.*

à quo Idæus Iupiter. sed Ida mons alius est Phrygiæ. Virg. 2. Aeneid.

Iamq; iugis summæ surgebat Lucifer Idæ.

Hic

Hic Martialis de Cretensi loquitur. SEMPER ET HOC VVLTV, VEL) millies redi, & semper æquè fausta, aut etiam faustior præsente. PYLIO) Nestoreo, qui tria sæcula vixit, quod vt intelligendum sit, alibi nobis dictum. HIC) Cæsar Domitianus agitat sacra Mineruæ, in aruo (sic enim legendum monet Lipsius) Albano; arce Cęsaris suburbana, in quam sæpè secessit. De Alba & Albano copiosè lib. 5. ep. 1. TRITONIDA) Palladem, Mineruam, quam superstitiosè coluit. Tritonis vel Tritonia dicitur à fluuio Tritone, ad quem edita fertur, vel paludem Tritonidem, vel quia tertio die Lunæ nata fuerit, vt sensit Callisthenes: alij Tritoniam, quòd Trito caput significet Ponticis gentibus, cuius cranium in tres partes diuidatur. alij Lunam ita dixère, quod tertia die à coniunctione solis appareat, etsi non rarò citius, & eodem die prodeat nonnunquam. alij à triplici animi facultate, ratiocinandi, irascendi, cupiendi. alij ver, æstatem, hyemem intelligunt. IN AVRO) qui mecum hanc scripturam malunt retinere, aurum referunt ad coronam Cæsaris auream, qua insignitus certaminibus poëtarum & oratorum, & ludis scenicis præsidebat. Sæpè celebres quinquatria, quibus corones poëtas in Albano tuo ipse redimitus auro. Vicit in his Statius ter.

——ter me vidisti Albana ferentem
Dona comes, sanctoq; indutum Cæsaris auro.

Suet. cap. 4. *Celebrabat & in Albano quotannis quinquatria Mineruæ. Cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti Magisterio fungerentur, redderentq; eximias venationes, & scenicos ludos, superq; oratorum ac poëtarum certamina.* Ad quem locum plura Torrentius Læuinus. PERQVE MANVS TANTAS) Cæsareas. Cæsar ipse victores ornauit querna corona, de qua copiosissimè diximus lib. 8. epigr. 82. & lib. 4. epig. 54.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.

HIC) Cæsar. COLAT INGENTI RED. SAEC. LVSTRO) ludos sæculares centesimo quoque anno reuocatos laudat. Domitianus (vt refert Suetonius cap. 4.) *sæculares fecit, computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed olim Augustus ediderat, &c.* A. V. C. DCCC. XLI. decimo quarto consulatu suo Domitianus hos exhibuit, vt nummus ostendit, cum hac inscriptione LVD. SAEC. F. COS. XIV. Qui porrò fuerint ludi sæculares, quæ origo, quoties celebrati, docent Censorinus de die natali, cap. 5. Horatius car. sæculari. Festus Pomp. lib. 17. Pomponius Lætus Rom. historiæ. B. Augustinus lib. 3. cap. 18. de ciuit. Lud. Viues ibid. alij. Et quia lustrum, & sæcularis annus concurrebant, poëta vocat ingens lustrum, quanquam quintus quoque annus per se Magnus sit appellatus. Censorinum consule. De quinquennali certamine Suetonius cap. 4. *Instituit & quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex Musicum, Equestre, Gymnicum & aliquanto plurium, quàm nunc est, coronatorum, seu coronarum,* vt Torrentius legit. Et quæ ibidem sequuntur. Factum hoc anno V. C. DCCC. IX. Domitiano XII. & Ser. Cornelio Dolabella Coss. Sæpè de his Statius lib. 3. Syluarum ad Claudiam vxorem.

——tum cum Capitolia nostræ
Inficiata lyræ, sæuum ingratumq; dolebas
Mecum victa Iouem——

Et ibidem: *Et Capitolinis quinquennia proxima lustris.*
Et lib. 4. Epul. Dom. *Sæpè coronatis iteres quinquennia lustris.*

ET QVAE ROMVLEVS) Tarentus, seu Terentus locus in campo Martio, vbi Diti sacra fiebant. lege epig. lib. 10. 43. & lib. 1. 70. SACRA) describit hæc Censorinus de die Natali cap. 5. Val. Max. lib. 2. cap. 4. nam ante ludos sæculares sacra fiebant.

MAGNA QVIDEM) Magna à magnis pro magnis sunt petenda. Maximus est Cæsar, maxima à maximis Diis exigenda. DEBITA) quia ipse multum vobis credidit, tot nascentia templa, tot renata, &c. IMPROBA VOTA) postulata iniqua, preces iniustas, intellige nullas. Etiamsi maiora pro Cæsare peteremus, id iure faceremus cum & ipse Deus sit, ô miserum Deum, & miseriores qui tales Deos colunt.

Seruarim, auro.

Ramiresium hoc loco eruditè refellit Musambertius.

De Horatio.

II.

Spectabat modò solus inter omnes
Nigris munus Horatius lacernis,
Cùm plebs & minor ordo, maximusq́;
Sancto cum duce candidus sederet
Toto nix cecidit repente cœlo.
Albis spectat Horatius lacernis.

Cap.4. Mutauit interim ipse pœnulam cum aliis id nō permitteret. Vide sequens epigramma. Candidati seu togati spectabāt Suetonius, Lampridius, Commodo, alij.

Inter imbres & tempestates Domitianus edidit naumachias & spectacula,(Tranquillus auctor) quibus è more aderat populus Romanus candidatus. Solus Horatius quidam pullatus in spectaculo sedebat, qui tamē & ipse velut diuinitus est coactus mutare non vestem,sed colorem, niuibus enim densis è cœlo cadentibus ita est obsitus, vt alberet. Hinc & ipse albatus. Mvnvs) naumachiam.accipitur munus pro omni genere spectaculorum, sępiuscule autem pro ludo gladiatorio.cuius editor, & munerarius dicitur. Lipsius in Satur. Cvm plebs et minor ordo)populi Romani discrimen erat triplex,omnisq; ciuitas in plebem,ordinem equestrem,& senatum tribuebatur. Populus omnes tres ordines complectebatur, Liuius lib.1. *Facturus ne operæ pretium sim, si à primordio vrbis res populi Romani perscripserim, &c.* & reliqui scriptores. plebs infimum gradum,medium equites, primum senatus obtinebat. Omnibus postea Cæsar imperabat. Hinc poëta subiicit. Sancto cvm dvce) Cum Domitiano Cæsare. Sanctum vocat,quia summus magistratus,vel quia seipsum Deum vocari & credi volebat, vel quod æquum Principem,iurisq; obseruantem δικαιοδοτικῶς insinuat.Toto nix cecidit)Quasi Diis ipsis Horatius displicuerit atratus, eoq; niuem demiserint, vt vnus omnibus esset color vestium, omnesq; principem suum Domitianum imitarentur, qui albatus sedebat.

De Niuibus.

III. III.

Aspice quàm densum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Cæsaris, inq; sinus.
Indulget tamen ille Ioui, nec vertice moto
Concretas pigro frigore ridet aquas,
Sidus Hiperborei solitus lassare Bootæ,
Et madidis Helicen dissimulare comis.
*Qui siccis lasciuit aquis, & ab æthere * ludit,*
Suspicor has pueri Cæsaris esse niues.

** Quis ludit?*

Poëta affirmat à filio Cæsaris Domitiani, mortuo & consecrato, niues demissas fuisse ludi causâ. Inter publica hoc spectacula accidit, vt inter imbres & niues Cæsar spectaret,totusq; populus cogeretur nudis capitibus assidere. Audi Dionem. *In quo,* inquit,(nauali nempe prælio) *non solùm omnes ferè,qui pugnauerunt, mortui sunt, sed etiam multi ex spectatoribus; propterea quòd maximo imbri, & vehementi tempestate repente commota nemini permisit abire ex spectaculo: & quanquam ipse pœnulam mutauit, tamen cæteros nihil mutare passus est. Qua ex re non pauci in graues morbos inciderunt, & mortui sunt,&c.* Idem Suet.cap.4.Inter maximos imbres prospectauit.Imbres autem asperante vento in niues coguntur, quod meus philosophus ignorauit.qui fortè per hyemem nullos credit imbres cadere. Cicero: *hiems erat summa, imber maximus.*

Aspice qvam densvm) Elegans est periphrasis niuium. vocat vellus, quia nix cadens similis lanæ;tacitarum, quia nullum crepitum strepitumúe, vt grando, vel imber excitat. Arnobius lib.2.c.11.plumeas crustulas,& niues plumeas.Græci ἐριώδες ὕδωρ, quasi laneam aquam appellitant.Eustathius ad Dionys. τὴν χιόνα ἐριῶδες ὕδωρ ἀστείως οἱ παλαιοὶ φασι. pluria Meursius ad Arnob.Ita ergo tacitas aquas & siccas,& pigro frigore concretas appellat niues.Ita Seneca Medea Act.4.*Hic gelida pigri frigoris glacies inest.* Et: *Euocaui siccis nubibus aquas.* Deflvat in vvltvs Caesaris, inqve sinvs)nota res.Indvlget tamen ille Iovi)sub puro tamen Ioue perstat,nec discedit.fert Iouem ningentem. Nec vertice moto) perinde ac si sudum esset, adeò contempsit niues. Concretas pigro frigore) iisdem verbis describeres glaciem, vt ille de Thracio puero.

Frigore concretas pondere rupit aquas.

Nix autem fit,cùm tenuis aqua è nubibus effusa paulatim decidendo concrescit,non procul à terra, sed longè procul à nubibus, à quibus effusa est, ita vt propter magnum interuallum guttæ rotunditatem suam conseruare non potuerint, sed distractæ iam ac conuulsæ, ad locum, vbi frigore concreuerant, perueneriht. Lucret.

——neque nix acri concreta pruina
Cana cadens violat——

Iouin.Pont.lib.met.c.8.
Ast vbi defluxit calor omnis, & omnia circum
Horrescunt hyeme, & solem loca iniqua negabunt,
Concrescunt gelido nubes è frigore, & vna
Cinguntur mot æq; loco, atque è pondere pressæ

Descen-

Descendunt paßim tractæ, cæsimq; rotatæ,
Ac niuibus iuga summa tegunt, & ad ima feruntur
Albentes, quoniam albescit concretus aquarum
Humor, & admoto quamprimum ardore liquescit.

Vide Aristotelem χιὼν ἢ γίνεται κατὰ νεφῶν πεπυκνωμένων ἀπόθραυσιν πρὸ τῆς εἰς ὕδωρ μεταβολῆς ἀναχωρεῖται. Et Plinium lib.2.cap.60. SOLITVS LASSARE) Cæsar solitus puer adhuc in Germania contra Cattos depugnare, Suet.c.2.& postea contra Sarmatas ac Dacos, iam adsueuerat frigoribus, omnique cœli inclementiæ, patientia sua, etiam fatigare frigidum, & hyperboreum Booten, siue Arcturum, Arctophylacem, bubulcum, &c. idem enim sidus. de quo plura alibi. ET MADIDIS HELICEN) Probus Grammaticus vrsam maiorem vocat Helicen. Et Manilius lib.1.

Cui Germania, Dacia, Sarmatia est subiecta. Boreas Ventus à Septentrione ortus.

Maioremq; Helice maior decircinat arcum,
Angusto Cynosura breuis torquetur in orbe.

Sunt tamen, qui alteram pro altera ponant. Helice nutrix Iouis ferebatur, obque curam eam recepta in cœlum. Lege Mytholog. MADIDIS COMIS) solutis niuibus tincta coma; nam nudo capite spectabant omnes; dissimulauit, tulit perinde, ac siccus, pluuias, seu niues, Helicen dissimulauit frigidum signum, & niuosum, quod Cæsar, quasi tum sæuiens, tamen contempsit. QVI SICCIS LASCIVIT AQVIS) siccas aquas vocat ἐναντίως, nulla aqua sicca, quà quidem aqua, sed niuem appellat siccam, id est, concretam. LASCIVIT) Ille, qui niuem demittit, videtur tecum, vt cum Numine familiari, familiariter iocari & ludere, quis ille? SVSPICOR HAS PVERI) Cæsaris filius is est, ex Domitia Augustâ iam extinctus, & Diuorum albo adscriptus, ille cum Patre suo Deo, Domitiano, videtur iocari, & pater videtur agnoscere Filij ludos. Extat huius filij nummus, in quo puer globo cœlesti stellis cinctus insidet cum hac inscriptione. D. CAESAR. IMP. DOMITIANI. F. In altera facie mater Domitia Augusta Imper. Dom. plura Torentius. Statius Domitianum, vt Deum futurum alloquitur.

Helice Vrsa maior. Cynosura minor. Helice fabula.

Ibis in amplexus notus fraterq; paterq;.

De his eisdem credo niuibus, est epigramma præcedens.

In Bassam.

IV.

IV.

Huiusmodi comparationes sunt lib.6.ep. 93.de Thaide olente lupa.

Quod siccæ redolet palus lacunæ,
Crudarum nebulæ quod Albularum,
Piscinæ vetus aura quod marinæ,

* * *

Laßi bardiacus quod euocati,
Quod bis murice vellus inquinatum,
Quod ieiunia sabbatariorum,
Mæstorum quod anhelitus reorum,
Quod spurcæ moriens lucerna Ledæ,
Quod ceromata fæce de Sabina,
Quod vulpis fuga, viperæ cubile,
Malles, quàm quod oles, olere Bassam.

Bassam hircum olentem describit inductione, & contentione rerum grauißimum odorem expirantium, vt sunt exhaustæ paludes, aquæ sulphureæ, piscinæ veteres, senes sordidi, lanę sępius infectæ, ieiuni Iudæi, rei mœsti, lichnus fumans, Ceroma Sabinum, vulpis vrina, viperæ, quibus omnibus grauius olere dicit Bassam: caussam relinquit Lectori parum honestam cogitandam. QVOD SICCAE) palus exhausta spirat fœtorem ob cœnum & putrem terram, graueque cœlum est, vbi vliginosa terra. Vitruuius li.1. *Quibus autẽ insidiantes sunt paludes, & non habent exitus profluentes, neq; per flumina, neq; per fossas, vti Pontinæ, stando putrescunt, & humores graues, & pestilentes in his locis emittũt.* Plura ibid. Iam verò cùm huiusmodi sole ardentiore exsiccantur, bestiæ palustres moriuntur, ac grauißimus inde spiritus & pestilens exhalat. Salapini ob paludes quotannis grauiter laborant. NEBVLAE QVOD ALBVLARVM) De Albula iam suprà memorauimus, hîc adde, quæ scribit Philander ad lib.8. Vitruuij cap.3. Tyberim prius dictum esse Albulam. Auctores sunt Varro de ling.lat.4. Virg. Aeneid.8. Sextus Pompeius, & alij, salubres sunt ad varios morbos curandos, vt

Strabo lib.5.& Plinius lib.31.cap.2. Meminit & Suetonius in Augusto. Noster Martialis lib.1. vocat aquas sulphureas.

Itur ad Herculei gelidas qua Tiberis arces,
Canaq́; sulphureis Albula fumat aquis.

Hic crudas ob frigus, credo, quod Albulam in agro Tyburtino salutarem facit, vel sulphur. Præter sulphur autem & alumen, videtur abradere aliquid de candido saxo, quod præterfluit. *Coniecta enim in eas aquas semina, candido tectorio velut sacharo obducuntur, quibus non puerorum tantum procacitati, sed viris etiam, inquit Philander, imposuimus, existimabant enim esse condita sacharo.* Distant ab vrbe plus minus decimum tertium lapidem, à Tybure tertium circiter. Piscinae vetvs) Quod redolet vetus fœtensque piscina, non fontana, vel fluuialis, sed marina, quæ multò grauiorem auram reddit. Fuere & in balneis piscinæ, quod rectè animaduertit Musambertius ex ipso Martiale lib.11.ep.22.lib.12.ep.32.& S. Augustino de princ. Dial.c.6. quamquam ex hoc loco conuinci non posit agi de balnearum piscinis.

Lassi bardiacvs) Vix habeo, quo componam tam varias seu scripturas, seu mendas in hoc mendoso versiculo: singulæ voces aliter apud alios leguntur: primam putat emendandam Iunius, & Lazi (id est, Scythæ) legendum. Alteram Turnebus lib.23.cap. 4. & lib. 25. cap. 24. & Merula ad hunc locum, quorum prior Bardaicios, alter Bardaicos contendit restituendum. Iunius, Bardiacus; Lexicographus Bardiacum interpretatur vestem, quæ cucullo careat; Iunius cucullatam. *Bardiacum, inquit, intelligo hirsutam, & pinguem lacernam olidumúe cucullum barbari militis.* Euocatus enim miles est, vt tradit, præter alios, Lipsius, in face historica, ex Dione, Donato, Liuio, Seruio, Dionysio, Sallustio, Cæsare, Tacito & aliis. Fuerunt, euocati, Veterani gnari prudentesque militiæ, qui expletis stipendiis, spontè in gratiam consulis, aut ducum militiam sumebant. Et quia sæpè literis aut nunciis nominatim euocabantur, inde habuere nomen. Duæ quasi fuère euocatorum notæ, vt voluntarij sint & veteres, hoc est, emeriti. Reducamus igitur calculos, & versum hoc modo exponamus. Quod Lasi seu Lazi, barbari Scythæ, euocati, id est, vel senis, vel sudantis, & fatigati militis, veterani & squalentis Bardiacus, seu cucullus olidus redolet, hoc tu, Bassa, oles. Scio hæc aliter exponi à Domitio. Euocatos enim ait fuisse iuuenes ex equestri ordine delectos ad custodiam cubiculi Imperatoris, loco militum, qui bardiaco, id est, sago ex villis caprorum hircum redolentibus facto vtebantur, cùm excubarent. In hac interpretatione auctoris testimonium requiro. Evocat) legit Domitius aduocat, & bardiacum vocat aduocatum emeritum.

Bardaicus manul: Heraldus pro bardocucullo, Bardaicum cucullum appellat, Capitolinus in Pertinace. Bardaicios interpretatur idem Indices è prouinciis euocatos. Ego tribules & euocatos milites intelligo. Aliis bardiacus est calceus militis clauatus Origo vocis Græca est à βαρδέως, βαρδίων Homero βάρδιστοι tardi pigri. Iliad. ψ. Bardus Nonio & Festo tardus, hebes.

Qvod bis mvrice) sæpius imbutæ vestes, & recens infectæ olent nauteam. Hic (τὸ murice) videtur pro quouis colore positum. Propriè murex est concha marina, quam nos Stachelschneck appellitamus: Color inde expressus dicitur Dunckscharlach, quasi fuscam diceres purpuram. De murice lib. 13. plura. Vellvs) lana. Qvod ieivnia sabbatariorvm) Quod Iudæi sabbata obseruantes & inediâ se macerantes, quorum grauis anima. Sed cur grauior Iudæorum? solenne hoc genti fœtere, & dudum à scriptoribus Fœtentes Ivdaei appellati. Marcellin. lib.2. *Cùm Marcus Imperator Palæstinam pertransiret, Ægyptum petens* Fœtentivm Ivdaeorvm, *& tumultuantium sæpè tædio percitus, dolenter dicitur exclamasse O Marcomanni, ô Quadi, ô Sarmatæ, tandem alios vobis deteriores inueni.* Fortunatus lib.5. carm. *Abluitur Iudæus odor Baptismate diuo.* Plura noster Gretserus lib.1. de S. Cruce. c. 98. edit. 2. Caussam aliam Franciscus Philelphus in epistolis adfert cur Iudæi fœteant.

Sabbatariorvm) Atqui Iudæi sabbato non ieiunabant: Verè: sed Iudæi omnes dies sabbata vocabant à principe nempe sabbato, quo feriabantur, à quo primam sabbati, alteram sabbati, tertiam sabbati, &c. nominabant. Ita vt quicunque per hebdomadem ieiunaret, aliquo die sabbati ieiunare diceretur. Ieiunia verò religiosissimè colebant, quod ex Suetonio constat in Augusto c.76. Præsertim Samaritani, quos Dositheos nuncupabaut, sabbatum ita obseruabant, vt quo quisque habitu in tempus primum incidisset, eo permaneret ad vesperam, siue staret, siue sederet, &c. vt alia absurda omittam, quæ ex hac superstitione sequuntur. lege Baronium Cardinalem, tom.1.p.6. editione 4. Romæ, &c.& pag.190. eod. tomo. Iudæorum sabbata vexat & Petronius in Fragmentis, & Iuuenalis sæpicule. Cæterùm ieiunia graueolentiam creant, vt etiam parœmia ostendit νηστείας ὄζει, ieiunium olet. Cœlius Rhod. lib. 24. c. 24. de hoc versu in hæc verba: *Scribit doctissimus poëta Bassam peius oluisse, quam ieiunia sabbatariorum. Id cur non attentarunt interpretes? ne (sicuti visum fortè est) arcem facere ex cloaca, aut lapidem è sepulcro venerari pro Deo existimarentur. Mihi loci huius eruditio non obuia videtur, nec excutata, sed intercutanea, & grauis, quam circulus pullatus nescit, &c. Græcum adagium est νηστείας ὄζει de eo, cuius fœteat anima. Obseruatum est ora hominum, qui nil dum esitarint, grauius olere: ventre siquidem inani, minusq́; agitato, aër factus calidior spiritum, excrementaq́; pituitosa immobilitate sua putrefacere potest. Calidiorem autem effici, argumento est, quòd vel sitim parere ieiunium potest. At vbi ederimus, ciborum odore hebescit prior graueolentia, aut inter extinguitur* Petronius de eadem anima ieiuna. *Nunquid spiritus ieiunio macer,* vel acer, vt alij legunt, id est, grauis, aut marcet, putetque. Cæcilius Plotio apud Gellium, *—quæ mihi,*

Vbi

Vbi domum adueni ac sedi, extemplo suauium
Datat ieiuna anima. Nil peccat suauio;
Vt deuomas, volt, quot foris potaueris.

MOESTORVM QVOD ANHELITVS REORVM) Cur anima reorum fœtet? Curæ & sollicitudo, & anxietas auocant à ventriculo calorem, quo stomachus destitutus officium non potest facere: hinc color & sanguis è vultu abeunt: hinc iuuenis vna nocte, quæ illi vitæ suprema denunciata erat, florentem comam in canos mutatam audiui. de quo illud παρῳδικῶς dici poterat.

O nox quàm longa es, quæ facis vna senem.

MORIENS LVCERNA LEDAE) quod fumans extincti lichni apud Ledam lucerna olet; Ledæ plerique habent libri non tedæ. Leda, id est, lupa, prostibulum. SPVRCAE TAEDAE) immundæ, sordidæ, vnctæ. ellychnij extincti, Dacht. Narrat Plinius lib. 7. c. 7. tam grauem lucernæ extinctæ odorem, vt eius haustu matres abortum faciant. Porrò communem seruo scripturam Ledæ non tædæ, quod ipse poëta lib. 3. in Zoilium confirmat. *Curtaq; Ledæ sobrius bibat testa.* fuit enim Leda olentissima leæna, vnde & scaphium eius, & lucerna, & omne instrumentum, quod contactu suo inquinabat, olebat. QVOD CEROMATA) Ceroma quid sit alibi exposuimus, hîc insinuo. vnguentum erat crassum, & pingue ex oleo & luto, oleum porrò si Sabinum esset, enicabat propè odoris grauitate. QVOD VVLPIS FVGA) Physiologi narrant vulpem, vrgentium canum impetum fugientem, lotium virulentum fundere, quo sterilescant attacta. VIPERAE CVBILE) Qui serpentibus alendis quæstum faciunt, viperas prægnantes capsulis includunt, in quibus fœtum edunt, non tamen occisa matre, vt falsò Plinius lib. 10. c. 62. ex Aristotele non probè intellecto affirmat. an has capsas Martialis vocat cubilia, an verò ipsas terræ cauernas, in quibus latent, & pariunt? ita reor περὶ ὀχείας γὰρ (vt Theophrastus ait) pleraque animalia μάλιστα ὄζει.

Multa super olentibus his leanis, Heraldus.

MALLES, QVAM QVOD) Inductionis, & συγκείσεως conclusio, qua docet à minore teterrimam spirare animam Bassam, occultaque flagitia significat, vt suprà de Postumo, Scauro, Natali, &c. Emendatius opinor legeres *Mallem quàm* quod oles, olere Bassa. Vt omnia priora exempla fætorum ad se referat, & dicat tam male olere Bassam vt malit poëta omnia superius enumerata olere.

Ad Fabianum.

V. V.

Vir bonus & pauper, linguaq; & pectore verus
Quid tibi vis, vrbem quid, Fabiane, petis?
Qui nec leno potes, nec commissator haberi,
Nec pauidos tristi voce citare reos.
Vendere nec varios circa Palatia fumos:
Plaudere nec Cano, plaudere nec Glaphyro.
Vnde miser viues, homo fidus, certus amicus:
Hoc nihil est. nunquam sic Philomelus eris.

Nihil in vrbe sincerum ait; nec sincero locum. An Fabiani declamatoris & Philosophi nomen ex prologo Senecæ lib. 2. decl. acceperit incertum est. Martialis sæpe quæsiuit apta versibus vocabula: vt Sosibianus, Pontilianus, Sextilianus, Massilianus, Cæcilianus & hoc genus alia. Carmen hoc videtur extra scriptum, aut à poëta quasi extra scriptum sit, fictum. LINGVAQVE ET PECTORE VERVS) Iuuenal. Sat. 3.

Quid Romæ faciam? mentiri nescio—
Cedamus patria, &c.

Arbiter idem in Satyrico de Crotona, seu Roma potius in Crotona. *Sin autem vrbanioris notæ homines sustinetis semper mentiri, rectâ ad lucrum curritis. In hac enim vrbe non literarum studia celebrantur, non eloquentia locum habet, non frugalitas sanctiq; mores laudibus ad fructum perueniunt, sed quoscunq; homines in hac vrbe videritis, scitote in duas partes esse diuisos. Nam aut captantur, aut captant, &c.* Et mox: *Videbitis oppidum, tanquam in pestilentia campos, in quibus nihil aliud est, nisi cadauera, quæ lacerantur, aut corui, qui lacerant.* Hæc Arbiter de Crotona, seu Roma. Linguam & pectus consentire oportet in bono viro. nam de improbis Homer. 1. Iliad.

Ὅς ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν ἄλλο δὲ βάζει.

Et Plautus. *Lingua istud dici magis percipimus quàm factis.*

Et: *In melle sunt linguæ sitæ atq; orationes*
Lacteq; corda in felle sunt sita atq; acerbo aceto.

Simi-

Simile in dissimili materia est huic illud Martialis lib. 3. ad Sextum.

Quæ te causa trahit, vel quæ fiducia Romam?

QVI NEC LENO) qui nec impurus leno, prostituere seruos, seruasque ad quæstum potes, nec helluari & potare. NEC COMMISSATOR) Commissationes, seu comessationes sunt cibi potusque post cœnam hausti ex luxu. Commissator nocturnus gulo. sumitur tamen vox commissari subinde largius pro epulatore & compotore. Apud veteres, vt homines passim honesti, & modesti tantùm semel de die cibum sumebant, ita gulæ proceres, & popinones epulas quotidianas quadrifariam distribuebant in ientacula, prandia, cœnas, commissationes, de quibus plenius Rhod. lib. 28. cap. 2. nos alibi. NEC PAVIDOS TRISTI) Nec præconis, vel delatoris officium obire. VOCE CITARE REOS) quod est officium præconis.

VENDERE NEC VANOS) Vendere fumos est in adagione, & dicitur de iis, qui principum beneuolentiam simulato commendationis officio, per occasionem familiaritatis pretio vendunt, quorum passim in aulis multi, magnæ sanè pestes aularum, & rerum pub. Notum est ex Lampridio Thurini Voconij supplicium, quo ab Alexandro Seuero, Imperatorum optimo pessimus adulator est affectus, cùm fumo necaretur, qui fumos vendiderat. Plura apud Adagiographum. Præterea res inanes, mendacia, gerras, logos, nugas tractare aut narrare, est fumos vendere. Vide Spartianum. PLAVDERE NEC CANO) ita legendum non Canio. Tranquillus irridens Galbæ auaritiam, huic Cano donatos quinque denarios narrat, vt mirer, quid Domitio fuerit in mentem, affirmanti Canum non parua pecunia donatum à Galba. Magna sanè vis pecuniæ quinque denarij, cùm denarius non amplius quinque sestertiis valeret, id est, decem cruciferis, immo tantùm octo ante bellum secundum Punicum, postea nouem & tres quadrantes. Verba Suetonij sunt. *Cano autem choraulæ mirè placent denarios quinq; donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.* Sed Plutarchus quinque aureos Cano tibicini ad cœnam canenti datos refert, quę tamen ipsa summa non est Imperatore digna, nec magna sane pecunia, (etiamsi aureus Romanus pluris æstimaretur, quàm hodie solet) de suo, non de publico largitus, vt affirmauit. Xiphilinus autem generatim ait, adeò parcum fuisse, vt non drachmas, sed obolos nonnullis largiretur. De hoc Cano Philostratus lib. 5. cap. 7. *Degebat tunc temporis Rhodi Canus, tibicen omnium, vt ferebatur, ætatis suæ tibicinum præstantißimus. quocum disputat ibidem Apollonius de Musica.* De eodem noster poëta lib. 10. ep. 3.

Et concupiscat esse Canus ascaules?

PLAVDERE NEC GLAPHYRO) Citharœdo. Iuuenal. Sat. 6.

Accipis vxorem, de qua Citharœdus Echion
Aut Glaphyrus fiat pater Ambrosiusq; Choraules.

De plausu, quo citharœdi excipiebantur, si placuissent, fusè Heraldus ex Suetonio, Plutarcho, Luciano, aliis.

VNDE MISER VIVES) His artibus honestis, quibus in vrbe locus nullus, hîc non viues; nisi casu viuere potes, vt dixit suprà de Sexto.

Si bonus es, casu viuere, Sexte, potes.

HOMO FIDVS) poëta dixerat Fabiano: vnde miser Romæ viues? Resp. Fabianus homo fidus sum & certus amicus amabor ab omnibus, & iuuabor. Resp. poëta.

HOC NIHIL EST) Hæ artes, id est, esse fidum, & certum amicum, verum & lingua, & pectore, non adulatorem, &c. nullæ sunt Romæ: nullum operæpretium comparant. sic nunquam Philomelus eris, ex paupere diues. Philomelus enim, cùm Citharœdus tenuis primùm, postea pecuniosissimus fuit. De hoc, poëta superius.

Plus habuit Dydimus, plus Philomelus habet.

In Massilianum.

VI. VI.

Credi virgine castior pudica,
Et frontis teneræ cupis videri,
Cùm sis improbior Massiliane,
Quàm qui compositos metro Tibulli,
In Stellæ recitat domo libellos.

Massilianus fictum nomen, quo veros & improbos mores carpit Romanorum, qui simulabant Curios, &c. non reor Domitianum sic tactum vt volunt nonnulli. Verè enim illud Horatianum, ad carmen hoc, & huic gemina verti potest.

—muta-

——mutato nomine de te
Fabula narratur.

FRONTIS TENERAE) non perfrictæ, non effrontis, integræ, qualis est infantium puerorum, & inculpatæ ætatis. QVAM QVI COMPOSITOS) Nec de Martiale, nec de Stellæ puero Argino suadeor hæc dici. De Martiale non, quia non elegiographus. de puero Argino minus, carperet enim Stellam nominatim, qui tales haberet ministros, cùm Stellam amet poëta. Non friget hæc ratio, sed mens Ramiresio, qui putat offensum potius Arginum futurum fuisse, quam Stellam, cum infra laudasset Arginum à forma. Quin potius vtrumque Ramiresi, & Dominum & seruum; tanto ergo minus hic Arginus intelligendus, quod volebam efficere. Tua vero ratio lepida. formosus fuit Arginus ergo non improbus. ô nouum dialectici acumen! facilius & probabilius contrarium inde conclusisses, quando:

Cum forma lis est magna pudicitiæ.

Nec idem est recitare aut legere impura, & esse ipsum impurum. quamuis aliqua ratione sint cognata. De quo ergo? An de Sabello, quem carpit lib. 12. ep. 43. Vel Musæo Latino, quem tangit noster eodem lib. epig. 97.

Musæi pathicißimos libellos.

Vel Voconio Victore. Cuius Plinius, Martialis, Apuleius, Hadrianus Imperat. meminerunt. An aliquis ignotus notatur. METRO TIBVLLI) elegiaco carmine. Ios. Scal. append. Virgil. intelligit purum Iambum, quo Tibullus quædam Priapeia scripsit, quæ hodieque leguntur. Sic enim ille ad illa verba: Quid hoc noui? *In veteribus excusis Tibulli nomine editur hoc potißimum poëmatium. Itemq; in veteri membrana Tibulliana, quæ est penes te Iacobe Cuiaci, vir eruditißime, totumq; ex puris iambis constat, & sane multum spirat illam venustatem, quæ hodie percipitur in elegiis illius suauißimi poëtæ. Quod ne cui mirum videatur Tibullum Priapeia conscripsisse, iam puto satis confirmari superiore epigrammate; sed & clarius* Martialis: *Vide Heraldum lib. 12. epist. 97.*

Quam qui compositos metro Tibulli
In Stellæ recitat domo libellos.

Ad Euphemum.

VII. VIII.

Prima salutantes atq; altera continet hora.
Exercet raucos tertia caußidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta, quies laßis, septima, finis erit.
Sufficit in nonam nitidis octaua palæstris,
Imperat extructos frangere nona thoros.
Hora libellorum decima est Eupheme, meorum,
Temperat ambrosias cùm tua cura dapes.
Et bonus ætherio laxatur nectare Cæsar,
Ingentiq; tenet pocula parca manu.
Tunc admitte iocos: greßu timet ire licenti
Ad matutinum nostra Thalia Iouem.

Hoc epigramma me hortatur, vt de ratione temporis & horarũ ac diei prisca nostraq; differtem, quando res hæc & liberalem doctrinam cõtinet, & veterum inde consuetudines docentur, & plurimorum scriptorũ plurimi loci intelliguntur. Nec omnino carmen hoc sine cognitione horarum priscarum, cum nostris comparatarum, exponi potest. Qui tu scias, quæ sit prima, quæ postrema, cùm Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, aliæque plurimæ gentes diem à media nocte inchoent, finiantque ad medium diem. Babylonij ab ortu solis ad alterum ortum naturalem diem complexi sint. Contra Athenienses olim, & hodie Italia, Bohemiaq; ab occasu ad occasum diem naturalem definiant, ita vt prima hora sit prima nox, vigesima quarta postrema lux & dies. Astronomis verò meridies sit initiũ & finis vnius diei, viginti quatuor horis circumscripti. Disce duplices apud scriptores, & Mathematicos horas, antiquas seu inæquales, ęquales siue Aequinoctiales. Inæqualis hora est pars duodecima noctis, vel diei solaris, seu artificiosi. Aequalis autẽ vigesima quarta pars diei naturalis (quem Censorinus lib. de Natal. ciuilẽ vocat; diem naturalẽ eum, qui à solis ortu ad occasum definitur, contra aliorũ consuetudinem scriptorum) Ita dies

dies artificialis continet tantum 12.horas, vti & nox artificialis: dies verò naturalis diem continet & noctem, hoc est 24.horas. Porrò antiquæ horæ, seu inæquales, quibus antiqui sunt plurimum vsi, non eo dicuntur inæquales, quòd vna hora eiusdem diei sit altera longior, vel breuior; (nam hac ratione sunt omnes horæ diei artificialis inter se æquales, nec prior posteriore contractior aut productior; quælibet enim dies ac nox in partes duodenas æquales tribuitur) sed vel comparatione nocturnarum horarum cum diurnis. Dies enim artificialis æstiuus continet plus temporis, quàm nox æstiua artificialis, & tamen dies æstiuus duodenas continet horas, & iterum nox duodenas, sed nox horas duodecim breuissimas, dies in solstitio æstiuo longissimas horas. ita horæ nocturnæ, & diurnæ artificiales inter se sunt inæquales, nisi cùm sol transit in arietem, sub vernum æquinoctium, aut in libram ad æquinoctium autumnale, quo solo tempore horarum nocturnarum, diurnarumque spatia concurrunt, nec sese excedunt: alias aut nox habet lõgiores horas, vt hyeme, aut dies, vt æstate, perinde, vt si lineam senûm pedum in partes duodenas seces, & lineam item quaternûm pedum in totidem, hoc est, duodenas partes æquales partiaris, partes lineæ senûm pedum æquales, longiores erunt partibus lineæ quaternûm pedum. Vel inæquales dicuntur, ratione horarum æquinoctialium, cum quibus nunquam conueniunt, nisi in æquinoctio. Quæ ratio nata est ex duodenis Zodiaci, seu signiferi, vt Latini vocant, signis, quam tu rationem fusius à Mathematicis disces. Ad hanc antiquarum horarum normam, hoc carmen est scriptum. Hæc enim & Ciceronis temporibus ratio temporis seruabatur, vt dies artificialis in 12.horas tribueretur: vt prima diei esset, cùm illucesceret, 12.seu vltima, cùm sol occumberet. Nec Romani tantum, sed Iudæi quoque, imò etiam omnis fermè antiquitas horis hisce inæqualibus, seu antiquis vtebatur. Hinc cognosces semper horam sextam fuisse illam, quæ hodie nobis est 12. Italis 16.& 9.quæ nobis est tertia, præsertim in æquinoctio. Christumque hora sexta, id est, duodecima in crucem actum; nona, id est, tertia pomeridiana expirasse. Hinc intelligis, quod Christus affirmat esse 12.horas in die. Ergo vt colligam rationes omnes: principium diei dabat primam, finis postremam, ita vt dies semper haberet 12 partes æquales, & hyeme, & æstate. hyeme breuissimas, longissimas æstate. æquales tantum in æquinoctiis. Atque hæc partim ex Fuluij Vrsini appendice ad Ciaconium, Plinio, Cicer. Macrob. lib. 1. Sat. Christophori Clauij Gnomonice lib.1.partim, Gellio, Plutarcho, Censorino, Pediano. Priores tamen, vt Plutarchus, Gellius, Varro, Macrobius tradunt, primam à sexta noctis, vti nos hodie incipiebant. Redeamus nunc ad Martialem.

Prima salvtantes) Quid fiebat prima & secunda hora diei? clientes salutabant Patronos, dicebant, Aue, de quo iam copiosè suprà.

Iuuenal.Sat.1. *Ipse dies pulcro distinguitur ordine rerum*
Sportula, deinde forum, iurisq; peritus Apollo
Atq; triumphales——

Sed Iuuenalis antemeridianas tantum horas posuit. Quæ nostro tempore respondet primæ antiquæ? non respondeo vnam eandemque, sed pro diei longitudine breuitateque variã. Summa æstate, seu solstitio tertia matutina, respondet illorum primæ. In æquinoctio, sexta nostra. In solstitio hiberno septima vel octaua nostra, primæ inæquali. Et quod inde sequitur, sic sequentes horæ sequentibus, vt sexta illorum tamen semper duodecimæ nostræ responderet. Præmium salutationis erat vel sportula, vel cœna recta. De Spurinna Plinius Iun. epist.1.lib.3. *Manè*, id est, hora prima *lectulo continetur, secunda calceos poscit*, &c.

Exercet ravcos) In æquinoctio tertia antiquorum Germanis est hora nona antemeridiana, Italis hodiè decima quarta. Qua hora tria fora fremebant Oratorum vocibus, caussæque publicæ in foro triplici agitabantur. Tertia ad quartam, quintam, sextam, septimam etiam aliquando iudicia tendebantur.

In qvintam varios) Omnis generis siue ambulationes, vt de Spurinna Plinius, siue studia, vt idem Plinius docet, siue alias occupationes intelligas. Et ij quidem in sextam aut septimam sæpè tendebantur, vt sequens versus docet.

Sexta, qvies lassis) Interiunxisse aliquantulum intelligo circa sextam, quæ est 12.& postea resumpto labori finem hora septima imposuisse. De sex laboriosis horis illud est apud Græcos epigramma lib.1.cap.vlt. περὶ ὡρῶν.

Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται, αἱ δὲ μετ' αὐτὰς
Γράμμασι δεικνύμεναι, ζῆθι λέγουσι βροτοῖς.

Fuerunt igitur antemeridianæ horæ melioris diei pars, vt Virgilius loquitur, qua Romani seriis rebus vacabant. Svfficit in nonam) Palæstritæ exercebantur ab octaua ad nonam. De Palæstris lege præter alios Seruium ad Vergilium. Petri Fabri Agonistica, Mercurialem de re gymnastica. Eadem hora lauabant, etsi hyeme nona. Plinius lib.3. epist. 1. *æstate octaua, hyeme nona balnei*. De hora balnei fusè hic Ramiresius.

Imperat extrvctos) Tempus cœnæ, hora nona, vt vides. nam frangere toros est accumbere, seque in toro versare, metonymicῶς signum pro reipsa. Atque hoc epigrammate intelligis

telligis priscos ætate Martialis tantùm semel in die cibum sumpsisse; nulla enim hîc mentio prandij, cùm tamen totius diei rationem, & studia digerat. Vtrum autem semel tantùm, & qui & quamdiu esitarint, exponit Mercurialis, Stuckius, Fuluius, Vrsinus. Catanæus ad lib. 3. epist. 1. Plinij Iunioris.

HORA LIBELLORVM) Lectitasse inter pocula iam hilariores conuiuas, & hinc, & ex superioribus libris didicisti. Et ex Catullo, Persio, Horatio, Petronio meministi. Maximè verò tùm ludicra, & breuia conueniebant, cuiusmodi sunt epigrammata.

TEMPERAT AMBROSIAS) Structor aut pocillator mensæ Domitianæ Euphemus erat, eoque poterat Cæsari porrigere librum poëtæ.

TEMPERAT DAPES) veluti modiperator infers, quomodo & quoties tibi visum. An ad officium carptoris, seu structoris refers?

ET BONVS AETHERIO LAXATVR) Cùm Cęsar poculis indulget, & se hilarius inuitat. INGENTI) Diuina Cæsarea, potente manu. PARCA) modica. palpat. TVNC ADMITTE IOCOS) Hæc hora est legendorum epigrammatum, quæ iocos, & sales continent, quibus locus nullus est matutinis, & seriis horis, idem lib. 10. ad Plinium, & alios locis. TIMET IRE) hæc placet lectio. LICENTI) quia parum frontis habet. Distinctionem & partitionem diei attingit Iuuenalis Sat. 1. Sed non exactè distinguit, vti nec Quinctil. lib. 12. c. vltimo.

Nectar Deûm potio: nectar bibit Cæsar, quia & ipse Deus.

Ad Faustinum.

VIII. X.

Dum nouus est, neq; adhuc rasa mihi fronte libellus,
Pagina dum tangi non benè sicca timet:
I puer & caro perfer leue munus amico,
Qui meruit nugas primus habere meas.
*Curre, sed * instructum comitetur pumice librum,*
Spongia, muneribus conuenit illa meis.
Non possunt nostros multæ, Faustine, lituræ
Emendare iocos: vna litura potest.

** instructus.*

Recens compositum opus Faustino mittit familiari, quod velut inelaboratum, non stilo emendandum, sed spongia delendum totum ait, si corrigendum sit. NEC ADHVC RASA MIHI FRONTE) nondum pumice æquatus, læuisque redditus. De libris pumice complanandis iam sæpe dictum * supra. NVGAS) nolo de nugis sæpius nugarier. Vide tamen quod alibi non memini dictum, de nugis non nugatoria quæ Ios. Scaliger ad Varronem lib. 6. p. 143. vbi & de Neniis. CVRRE, SED INSTRVCTVM Spongia opus huic loco, Iuniana sunt.

** li. 1. 67. & 118. lib. 2. 2. & alias.*

Curre, sed instructum comitetur pumice librum
Spongia----

Instructum pumice videtur non inemendatè legi posse, dixerat enim, nec adhuc rasa (nempe pumice) fronte; Indigebat ergo & spongia, & pumice, hoc ad poliendas frontes, illa ad castiganda carmina. Communis scriptura habet, instructus, sequente interpunctione nouoque sensu. Curre ad Faustinum puer instructus, vt comitetur librum spongia optimi generis, cuiusmodi sunt spongiæ Africanæ, quibus indigent mea munera, mea carmina illepida, malè tornata, inemendata. Hanc scripturam probat Musambertius, imo & Ramiresius, laudat enim veterem, non Iunianam. Scribentibus & pingentibus semper ad manum erat spongia deletilis, quod Ausonius quoque docuit. *Poëticæ scabiei, quoniam facile contagium est, vtinam quoque ad te prurigo commigret, vt fuco tuæ emendationis adiecto impingas spongiam.* Idem Theoni. *Aut cunctis pariter versibus oblinat, Fuluam lacticolor spongia sepiam.* Obserua & Caligulæ factum apud Tranquillum, cap. 20. *Eos autem, qui maximè displicuissent, scripta sua spongia, linguáue delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent. Legendum adagium spongia medebitur.*

NON POSSVNT NOSTROS) si deleris simul omnia, emendabis meum libellum; aliter emendari mea non possunt, cùm mala sint omnia. Augustus, vt Suetonius cap. 85. refert, querenti, quid ageret Aiax (Aiacem autem tragœdiam cœperat Augustus) respondit illum in spongiam incubuisse, id est, deletum. In membranis enim & codicillis, ac pugillaribus inscribebant, quæ primùm condebant carmina, spongia facilè emendanda. Suet. Nerone cap. 52. *Venere in manus meas pugillares libelliq; cum quibusdam notissimis versibus, ipsius chirographo scriptis, vt facile appareret non translatos, aut dictante aliquo exceptos, sed planè quasi à cogitante, atque generante exaratos, ita multa deleta*

& inducta, & superscripta inerant. Idem Horatius, Plinius, Persius, alij testantur. Terentij Varronis versus etiam testes accedant.

Sed ô Petrulle ne meum taxis libellum,
Si te pepugit huic modi scenatilis;
Sin displicebit, tam tibi latum mare,
Tantum parato spongiam deletilem.

In Antonium Saturninum.

XI. IX.

Dum nimium vano tumefactus nomine gaudes,
Et Saturninum te pudet esse miser:
Impia Parrhasia mouisti bella, sub vrsa,
Qualia qui Phariæ coniugis arma tulit.
Exciderat ne adeò fatum tibi nominis huius,
Obruit Actiaci quod grauis ira freti?
An tibi promisit Rhenus, quod non dedit illi
Nilus, & Arctois plus licuisset aquis?
Ille etiam nostris Antonius occidit armis:
Qui tibi collatus, perfide, Cæsar erat.

Hac de re Suetonius in Domitiano. *Bellum ciuile motum à Lucio Antonio, superioris Germaniæ præside, confecit absens mira felicitate, cùm ipsa dimicationis hora resolutus repentè Rhenus transituras ad Antonium copias barbarorum inhibuisset, &c. Captus igitur & interfectus est Antonius, eiusq; rei nuntium anteuertit aquila, quæ statuam Domitiani Romæ complexa, pennis clangores lætissimos edidit* Accinit huic Xiphilinus, qui narrat Antonium à Lucio Maximo victum captumque. Sed Aurelius Victor Antoninum à Norbano Appio, quem & Poëta noster lib. 9. laudat, victum tradit. Crediderim tamen Norbanum bello interfuisse, non præfuisse, quod mecum sentire videtur Ampliss. D. Marcus VVelserus II. Vir lib. 6. rerum Augustanarum, qui suspicatur hunc Norbanum (postea prætorio præfectum) Rhetiæ præsidem fuisse. DVM NIMIVM VANO TVMEFACTVS) Caussam poëta suscepti ab Antonio belli, contra Domitianum ait fuisse, solum nomen Antonij, quo se M. Antonio triumuiro similem fore sperabat: Sed Victoris Epitome de caussa huius belli sic loquitur. *Hu eius* (Domitiani) *sæuitiis ac maximè iniuria verborum, qua se scortum vocari dolebat, accensus Antonius curans Germaniam superiorem, imperium corripuit, quo per Norbanum Appium bello strato, Domitianus longè deterior more ferarũ grassabatur.* Sic apud Cic. Lentulus, quia Cornelius vocabatur ex fatis Sibyllinis, Arupiscumq; responsis, se tertium Cornelium esse putabat, cui Romæ deberetur imperium, Cinnam ante se & Syllam fuisse. ET SATVRNINVM TE PVDET) pudet esse præsidem tantùm Germaniæ, non ipsum Imperatorem orbis, humilior enim Saturninus Tribunusspleb. fuerat, quàm Antonius. Coniungit duo nomina Antonij, & ab vtroque reprehendit. Saturninum enim voluisse Antonium esse, Antonium noluisse Saturninum; cùm tamen idem fuerit Antonius Saturninus. Saturninus autem Tribunusplebis tantùm fuerat, Antonius autem triumuir, totumque orbem cum Augusto & Lepido diuiserat. De seditionibus Saturnini omnes propè Romani scriptores. Inciderunt in 6. Marij consulatum, Anno vrb. cond. DCXLV. Saturninus Metellum Censorem in exilium egit; Nonium competitorem Trib. occidit. Memmium, ne consul fieret, interfecit, interfectus & ipse postremo cum Glaucia prætore, scelerum socio; Cic. pro Sextio, & prima in Catil. 8. Philip. pro Rabirio. Valerius lib. 9. cap. 7. Appianus lib. 1. Plutarchus in Mario, Florus lib. 3. cap. 16. Liuius lib. 69. alij. Orosius lib. 5. cap. 17. IMPIA PARRHASIA) Germania, Sarmatia, Scythia, aliæque vicinæ gentes, sub Arcto sitæ. Augustæ polus asses quadragenos octonos aliquantoque amplius tollitur. PARRHASIA SVB VRSA) In septentrionali plaga. Fabula de Parrhasi est apud Ouid. Mutat. lib. 2. Eadem fuit Callisto Lycaonis filia, dicta Parrhasis, à Parrhasia vrbe Arcadiæ, quæ à Parrhasio Lycaonis filio nomen habet, versa est à Ioue in Vrsam maiorem, quæ Parrhasis appellatur, & Parrhasium sidus. Vnde Parrhasia sub Vrsa. QVALIA QVI PHARIAE) Periphrasis Antonij triumuiri, qui cum Cleopatra Regina Aegypti ad Actium ab Augusto victus est. PHARIAE) à Pharo. Συνεκδοχικῶς. Cleopatra ab Antonio stetit. Extremo autem bello ad Pharum, cùm vterque Actio in Aegyptum fugisset, victus est Antonius cum Cleopatra. Orof. lib. 6. cap. 19.

EXCIDERATNE ADEO TIBI FATVM) An ignoras, quam res malè cesserit Antonio ad Actium classe victo? cum simul & nomen & imperium, & mox vitam amitteret. Actium est Epiri promontorium: pugna facta est 4. Non. sept. quo die vniuersum imperium Romanum ad Cęsarem recidit, cœptumque inde Augusti imperium. De caussis huius belli Dio, & Epitoma CXXII. Sueton. in Aug. Tacitus lib. 1. Appianus, Paterculus lib. 2. Plutarchus, alij. GRAVIS IRA FRETI) Metonymia. iratum mare, fretum, quia iratum ferebat Cæsarem. AVT TIBI PROMISIT RHENVS) Mallem pro Rheno posuisset Danubium, ad quem prælium est factum, vt ostendit Suetonius de Danubio subito soluto. Sed quia Rhenus est in Germania, flumen pro flumine posuit. ARCTOIS AQVIS) Fluminibus Germaniæ. ILLE ETIAM NOSTRIS ANTONIVS) Antonius potentior te, & tecum collatus Cæsar, tu vix miles, tamen Romanis armis oppressus est, & tu speras victoriam?

De nominum omnibus faustis, infaustis, eruditè Heraldus ex Suetonio, Cicerone, Plinio, Festo monuit. Infausta enim vitabant vbique bona seu fausta quærebant publicè, priuatim.

De nuptiis Pudentis & Claudiæ.

X. XIII.

Fonteius de gente Cæsia.

Claudia, Rufe, meo nubit peregrina Pudenti:
Macte esto tædis ô Hymenæe tuis.
Tam benè rara suo miscentur cinnama nardo,
Massica Theseis tam benè vina fauis.
Nec melius teneris iunguntur vitibus vlmi,
Nec plus lotos aquas, littora myrtus amat.
Candida perpetuo reside Concordia lecto,
Tamq; pari semper sit Venus æqua iugo.
Diligat ipsa senem quondam: sed & illa marito,
Tunc quoque, cùm fuerit, non videatur anus.

Felix Pudenti & Claudiæ connubium precatur. Plura sunt ad hunc Aulum Pudentem epigrammata lib. hoc 29. lib. 7. 10. lib. 1. 32. de Encolpo, vbi & versus emendandus. *Grata pudens* lege *Pudens*, vt Martialis lib. 5. 49. de eodem Encolpo

Permisit fleuitq; Pudens——

Lib. 6. 58. lib. 13. epig. 96. In Vmbria Montana Sassinæ aut Histonij Municipio natus Sabino Cæsio familiaris eiusque municeps, centurio, & fortè tandem Primipilus. Certè Primipilatus honorem vouet illi Martialis. Gulielmus Cambdenus Britannicus fabulosis antiquitatibus persuasus inductusque putat esse Pudentem & Claudiam, quorum B. Paullus in posteriore ad Timotheum epistola nomina ponit. *Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.* sed, tota, quod aiunt, via: Pudens ille sanctus & laticlauius è senatorio ordine Pudentianæ & Praxedis SS. Virginum parens, Priscillæ F. primus S. Petri & Christianorum Romæ hospes: consule Vsuardum, Adonem, Menol. Græcorum, Cæsaris Baronij Annal. Ecclesf. Tom. 1. & 2. & Martyrolog. Noster verò Pudens parum sanè pudenter sancteque Encolpum amauit. lege lib. 1. epig. 32. lib. 5. 49. &c. MACTE ESTO TAEDIS) Auctus, cumulatus esto nouis honoribus nuptialibus. Operæ est vim huius (macte) & originem exponere. Seruius ad illum Virg. 4. Aeneid.

Macte noua virtute puer, sic itur ad astra.

Sermo à sacris tractus.

——*mactant lectas de more bidentes.*

Mactant ait, verbum sacrorum est κατ' εὐφημισμὸν dictum, quasi magis auctum, vnde & magmentum dicebant, quasi maius augmentum. Quoties enim tus aut vinum super victimam fundebatur, dicebant, mactus est taurus vino vel thure, hoc est, cumulata est hostia & magis aucta. Inde ad eos, qui virtute vel honoribus aucti sunt, transfertur. Cic. de repub. *ferunt laudibus, mactant honoribus*, Actius, Philoct. *macte his animis, macte virtute patrum.* Lucill. Sat.

Macte inquam virtute, simulq; his versibus esto

Cum virtute verò iunxerunt frequentissimè veteres macte, Cic. Tusc. 1. Ad Att. lib. 12. Plinius Iun. Panegy. *Macte hac grauitatis gloria Cæsar.* Cato in re rust. *macte hoc illace dape pollucenda esto*, sed vox hæc aliquando ἀκλίτως exprimitur. Liuius lib. 2. *iuberem*, inquit, *macte virtute esse*, Plinius Secundus. *macte vterq; in Remp. merito.* aliquando recto casu pronunciatur. Pompeius & Cato; *mactus hoc facto esto.* Curtius lib. 4. *macti virtute estote.* Plinius auunc. *macti ingenio & cœli interpretes.* Nonius leg. verbo Adolere. sauguinolentis autem ex acie redeuntibus dici solitum, macte virtute

 esto,

esto, Seneca epist. 67. Liuio frequens in ore oratio, lib. 4. 7. 10. 22. 23. Reperitur etiam generandi casui iunctum. Mart. lib. 12. epig. 6.

Macte animi.——

Silius lib. 12. *——Macte ô virtutis auitæ.*

Adi Brissonium li. 4. Formul. Vereor ne mactem lectorem testimoniorum multitudine, presertim Ramiresium, qui Seruium, Virgilium, Cic. Liuium, Plinium, Curtium, alios ait lexica scripsisse. Itaque finem facio. TAM BENE) Quàm feliciter miscentur cinnama nardo, tam feliciter iungitur Pudenti Claudia. MASSICA THESEIS) Ex melle Attico & Falerno seu Masico mulsum conficiebatur, vt vbertim lib. 13. ex Plinio docuimus ad illud Mart. distichum.

Aromata. Nardus, cinnamum. Dioscor. & Plinium vide lib. 13. cap. 1. & 2. Optima vnguenta, imo regalia ex amomo, cinnamomo, nardi-spica temperabantur.

Attica nectareum turbatis mella Falernum:
Misceri decet hoc à Ganymede merum.

Heraldus non mulsum inde fieri, sed Falernum seu quodcunque asperius & firmius melle temperari duntaxat, docet ex Virgilij 4. Georg. Horatij Sat. 2. & 4. lib. 2. putatq; falli, qui secus existimant, sed vereor, ne fallatur ipse, quanquam de nomine controuersia videatur, nam mulsi plura genera, vt Plinius docet. lege sis, quæ lib. 13. annotauimus. THESEIS) Atticis. Theseus enim Atheniensium Rex erat; tam dulce erit vestrum connubium, quàm mulsum. NEC MELIVS TENERIS) De vlmi & vitis amicitia Plinius lib. 16. cap. 18. Inter has atque frugiferas materie vitiumque amicitia, accipitur vlmus, sed quantopere amat vitis vlmum, tantopere odit Brassicam, vti myrtus & olea iunguntur, ita olea & quercus se non ferunt inuicem. NEC PLVS LOTOS AQVAS) Lotus arbor & planta est, vt Mattheolus ad Dioscoridem, Strabo, Eustathius, alij docent pyri magnitudine, aut paulò minor, baccas magnitudine fabæ profert dulces & stomacho salubres, vt non immeritò Homerus lib. 9. Odyss. socios Vlyssis gustata loto, noluisse redire in patriam scribat. Copia loti in Pharide insula, quæ & Lotophagia, & incolæ Lotophagi. Et Africa vbi Opselli exercitus defectus cibariis aliquot dies se loto sustentarunt. Scribunt de loto Theophrastus lib. 4. de plantarum historia. Plinius lib. 16. cap. 30. & lib. 13. cap. 17. Dioscorid. loco dicto Galenus lib. 7. Simpl. med. præter multos recentiores. Sed Eustathius Odyss. 9. λωτὸς καρπὸς δένδρου ἐστὶν ἐοικότος μεσπίλῃ, καὶ οἶνος ἀπὸ ἐκθλίβεται κατὰ καὶ τῶν φοινίκων. οἱ δὲ φασὶν ὅτι λωτὸς πόα καὶ ῥίζα, &c. Lotos, inquit Eustathius, fructus est arboris, Mespilo similis, ex quo vinum velut ex palma exprimitur. Alij dicunt lotum herbam & radicem esse, qua vescentes, qui terras aqua destitutas habitant, potionis alterius non egeant, nec desiderent. Plura ibidem ex Herodoto Eustathius. Scholia Homeri λωτὸν interpretantur τροφὴν ἐξ ἀνθέων. Et Homerus dixerat οἵτ' ἄνθινον εἶδαρ ἔδουσι. Strabo lib. 3. & 17. de arbore & herba loto, eadem quæ Eustathius. Diuersa est arbor ab herba, & gemini populi Lotophagi. Arbor Latinis Celtis vocatur: In Pharide Insula frequens, sed tamen etiam in continente. De fructus dulcedine conueniunt omnes. Nata inde est parœmia; Lotûm gustauit. Lege Spondanum & Adagiographum. de iis, qui gustata voluptate non possunt reuocari ad officium, & patriæ ob diuturnam peregrinationem obliuiscuntur. MYRTVS) myrti montes non amant, odere frigora. In maritimis præcipuè atque amœnis stagnorum & lacuum ripis à natura nullo studio eduntur, & lætam agunt vitam. Vniuersa ferè, vt Mattheolus scribit, Tyrrheni maris littora myrto virescunt & redolent. De myrto plura Dioscorides, Cato, Plinius, Galenus, Columella, Seruius.

Plin. li. 13. c. 17

Littora myrtetis gratissima——

Myrti genera sunt tria. Candidum, nigrum, coniugale, vel potius duo tantùm priora, ita vt coniugale sit epithetum duorum, quod sit myrtus idonea ad connubia. Nuptiis enim præest Venus, & myrtus sacra Veneri, vnde Venus myrtea, & myrtea ara.

CANDIDA PERPETVO) æternus amor, æterna concordia sit huic coniugio, quo nunquam vllum fuit æqualius. Quando autem pares iunguntur, vt sapientum est præceptum, firmi, stabilisque amoris certa spes est.

DILIGAT IPSA SENEM QVONDAM) Altera felicitas coniugij, vt coniunx vterque propaget æuum in multos annos, & tamen formam non amittat. Tertiam & principem felicitatem prætermisit spem posteritatis, sobolem & fœcunditatem, cuius caussa Hymenæi instituuntur.

Ad Silium.

XI. XIV.

Sili Castalidum decus sororum,
Qui periuria barbari furoris,
Ingenti premis ore, perfidosq;
Fastus Hannibalis, leuesq; Pœnos

Magnis

Magnis cedere cogis Africanis:
Paullum seposita seueritate,
Dum blanda vagus alea December
Incertis sonat hinc & hinc fritillis,
*Et ludit * rota nequiore talo,*
Nostris otia commoda camœnis.
Nec torua lege fronte, sed remissa
Lasciuis madidos iocis libellos.
*Sic forsan tener ausus * est Catullus*
Magno mittere passerem Maroni.

** popa. placet rota.*

** & legit Mussamb. seruo tamen veterem & rotundam lectionem cum sua interpretatione.*

Sua Carmina cupit legi à Silio. Hic ille Silius est Italicus, non melior poëta, quàm orator & accusator, consul, & proconsul Asiæ, gemina stirpe mascula florens, etsi filium natu minorem amisit, cuius infrà scribit epitaphium noster poeta; fœlix & beatus ad supremum diem, quem infeliciter clausit, quando inedia se propter valetudinis impatientiam confecit. Scribebat carmina maiore cura, quàm ingenio. Natalem Virgilij studiosius colebat, quàm suum: cuius monumentum vt templum adire solebat, vt poëtæ illius numine afflaretur. Vixit annos quinque supra septuaginta. Silio Consule Nero periit, ipse Traiani temporibus. Carmine bellum Punicum secundum, quo potuit ingenio, expressit. Fuit natione non Hispanus, sed Pelignus; Corfinium patriam habuit, metropolim Pelignorum, quam ciuitatem Samnites Italicam nominarunt, vnde & ipse poëta Italicus; non ab Italia, sed oppido suo Italicus cognominatus est. Extant plura ad hunc poëtæ nostri Epigrammata. Tu lege Secundi epistolam septimam, lib. 3. & Catanæum ibidem, & Martialem nostrum lib. 7. cuius initium.

Perpetuò nunquam moritura volumina Sili.

Et lib. 11. *Silius hæc magni celebrat monumenta Maronis.*

Habuit enim in agro Neapolitano prædium Virgilij, & Ciceronis villam Academicam dictam possedit. Et lib. 9. de eius filio minore Seuero. CASTALIDVM) Castalia virgo Apollinem fugitans in Parnassi fontem à se Castalium dictum incidit: vnde Musæ Castalides. Fuit Castalia Archeloi filia.

Παρνησσὸς νιφόεντα θεοῖς διὰ ποσσὶ περήσας
Ἵκετο Κασταλίης Ἀχελωΐδος ἀμβροτον ὕδωρ.

QVI PERIVRIA BARBARI) Qui canis & exagitas perfidiam Annibalis ingente ore seu carmine heroo pede. PERIVRIA) Perfidi enim Pœni & fœdifragi. Cicer. 1. de off. *Pœni fœdifragi, crudelis Annibal.* PERFIDOSQVE FASTVS ANNIBALIS) Scipionem Africanum Victorem Annibalis & Carthaginis ita describis, vt iterum vinci Annibal Pœnique videantur. PERFIDOSQVE FASTVS) Silius.

Ingenio motuq; auidus fideiq; sinister,
Is fuit exuperans astu: sed deuius æqui.
Armato nullus Diuûm pudor, improba virtus.

Ita Liuius lib 21. eiusdem laudat fidem. *Has, inquit, tantas virtutes, ingentia vitia æquabant: inhumana crudelitas, perfidia plusquam Pœnica, nihil veri, nihil sancti, nullus Deûm metus, nullum iusiurandum, nulla religio.* LEVESQVE POENOS) infidos, incertos fide, Ter enim, vt Silius canit, & alij accinunt, fœdera cum Romanis inita ruperunt.

——ter Marte sinistro
Iuratumq; Ioui fœdus conuentaq; patrum
Fidorum fregere Duces: atque impius ensis
Ter placidam suasit temerando rumpere pacem.

Nota est fides ex ipsa perfidia, quæ parœmia celebratur. *Pœnica fides*, vti & græca fides. Val. Max. lib. 9. c. 7. Carthaginenses *fontem* appellat *perfidiæ*. Et de Annibale ibid. *posuit in dubio, maiorne, an peior haberi debeat, qui contra ipsam fidem acrius, quàm Italiam pugnauit.* Vide Plutarchum. AFRICANIS) Scipioni maiori potissimùm, & postea Numantino, qui Carthaginem & Numantiã euertit. PAVLLVM SEPOSITA SEVERITATE) Primùm laudando eblanditur Silium, nunc beneuolum rogat, vt Saturnalibus legat sua carmina, deposito studio acriore & maiore carminis perpetui & Heroici. BLANDA ALEA) notus ludus, cætera interdictus Romanis, præter Saturnalia, quæ mense Decembri agitabantur, vt alibi docemus. VAGVS) solutus opere, serui enim imperabant, conuiuabantur, & dominos gerebant. INCERTIS FRITILLIS) De talis, tesseris, fritillis seu turriculis, vnde effundebantur tali, seu tesseræ lib. 14. copiosè disseremus. Fritillos seu

orcas nos Trachter aut Brenckh/talorum ludum Bickelin Spiel/talos Beckelin vocamus, vt Frischlinus est auctor. græcè ἀστράγαλος. De fritillo multa hic Ram. nec pauca contra eundem Musambertius. ET LVDIT ROTA) Ipsum fritillum intelligo rotam dici, quia rotundus fritillus velut turricula, vel quia rotatim tali excutiebantur, trochleatim enim & capreolatim intus effecti versabant talos effundendos. NEQVIORE TALO) de talis Iunius Animad. lib. 2. sed ex quarto libro animad. fortè intelligi potest, cur talus nequior dicatur, quæue vis insit naturalis talo. Imo ex c. 4. lib. 2. Vbi tradit talis lusum pro fœminis, &c. Interim si vacat Calagninum inspice de ludo talorum tesserarum latrunculorum, &c. ex quo nostra lib. 14. depromsimus, vti & ex Delrio in Senecam. NOSTRIS OTIA COMMODA CAMOENIS) Saturnalibus lege meas nugas & iocos, lepores liberaliores. TORVA) censorio supercilio, tristi fronte, Catonis vultu. MADIDOS) tinctos salibus. SIC FORSAN TENER AVSVS EST) Non reuera, quod miserit, sed ποιητικῶς vel ἀλληγορικῶς, sic fortè grandioribus poëtis suos hendecasyllabos leues & teneros tener misit Catullus; vt ego tibi Epico heroöque scriptori iocos meos carminum, velut passerem. Forsan, dicit ne affirmatè dixisse argueretur, quod non aduertêre aliqui. De passere Catulli alibi dictum. Se cum Catullo, Silium cum Virgilio componit. Plura Musamb. contra Ram. qui hanc adfert sententiam. Si vixisset Catullus cum Marone fortè misisset illi suum passerem, vt ego tibi epigrammata.

Ad Cæcilianum.

XV. XII.

Mille tibi nummos hesterna * *nocte roganti,*
In sex aut septem, Cæciliane, dies,
Non habeo, dixi: sed tu caussatus amici
Aduentum, lancem, paucaq́ue vasa rogas.
Stultus es, an stultum me credis, amice? negaui
Mille tibi nummos, millia quinque dabo?

* luce.

Stolidum irridet Cæcilianum quinque millia petentem, cui mille sint negati. NOCTE) seruo hanc scripturam cum Gontio. Hospites ad vesperam vel etiam noctem venire solent, & docet hoc Christus apud Lucam. Cæcilianus tempore vsus venit noctu vt necessitatem ostenderet, & facilius falleret. Tota res est ficta. Martialis vix ipse mille nummos habuit. MILLE NVMMOS) vicenos quinos Philippæos. LANCEM PAVCAQVE VASA ROGAS) A minori. Qui pauciora negat, plura nunquam dabit: lances autem & vasa mihi pluris emuntur, quàm mille nummis, ergo minus dabo, quia tu nunquam redderes. Lanx patinæ genus, lege Bayfium de vasculis. CAVSSATVS) caussam petitionis adfers amicum venisse. Ita locutus Curtius l. 6. Ille non vacasse sermoni suo regem caussatus discessit. Et: Illa caussata sine custode regnum reliquisse petere perseuerabat ne irritam spei abire pateretur. Ita locutus Virgilius & alij. Habet & alia significata quæ huc non pertinent. MILLIA QVINQVE) Centum viginti quinque Philippæos.

De puero stillicidio iugulato.

XVI. XIII.

Qua vicina pluit Vipsanis porta columnis,
Et madet assiduo lubricus imbre lapis,
In iugulum pueri, qui roscida * *templa subibat,*
Decidit hiberno prægrauis vnda gelu.
Cumq́ue peregisset miseri crudelia fata,
Tabuit in calido vulnere mucro tener.
Quid non sæua sibi voluit fortuna licere?
Aut vbi mors non est, si iugulatis aquæ?

* tecta.

Elegans carmen & historicum de puero stiria è tecto in caput subeuntis decidente occiso. VIPSANIS PORTA COLVMNIS) Porticum centum columnarum Vipsani Consulis intelligit, de

qua

qua sæpe dictum suprà lib.1.109. & lib.2.9. lib.3,19. LVBRICVS IMBRE LAPIS) lapis stratus, pauimentum, area. Clarè narrat ipse, nec enarratoris indiget. PRAEGRAVIS VNDA GELV) stiriam vocant Eißzapff. TABVIT) stiria soluta est calore vulneris. PEREGISSET) cùm occidisset miserum puellum. CRVDELIA) Metonymia. tribuitur crudelitas rei sensu carenti. QVID NON SAEVA SIBI) Conquestio in fortunam & fragilem vitæ humanæ conditionem. Venustißimum est Epigramma C. Cæsaris Germanici de eodem argumento, sed aliter tamen occiso glacie.

Thrax puer adstricto glacie cùm ludit in Hebro,
Frigore concretas pondere rupit aquas.
Dumq; imæ partes rapido traherentur ab amne,
*Abscidit * tenerum lubrica testa caput.* * Abscidit hæc.
Orba quod inuentum mater dum conderet vrna;
Hoc peperi flammis, cætera, dixit, aquis.

Quod quidem è græco non tamen verbatim est expressum. lib.1. ἀνθολογ. cap. εἰς δυσπραγίας.

Ἕβρου Θρηϊκίου κρυμῷ πεπεδημένον ὕδωρ
Νήπιος ἐμβαίνων, οὐκ ἔφυγεν θάνατον.
Ἐς ποταμὸν δ' ἤδη λαγαρόμενον ἴχνος ὀλισθὼν,
Κρυμῷ τοὺς ἁπαλοὺς αὐχένας ἀμφεκάρη.
Καὶ τὸ μὲν ἐξεσύρη λοιπὸν δέμας· ἡ δὲ μένουσα
Ὄψις ἀναδείξιν ἔσχε τάφου πρόφασιν.
Δύσμορος ἧς ὠδῖνα διείλετο πῦρ τε καὶ ὕδωρ·
Ἀμφοτέρων δὲ δοκῶν οὐδενός ἐστιν ὅλος.

Sed lib.3. antholog. extat Flacci epigramma propius ad Cæsaris accedens.

Ἕβρου χειμερίοις ἁπαλὸς κρυμοῖσι πεδηθεὶς
Κοῦρος ὀλισθηροῖς ποσσὶν ἔθραυσε πάγον.
Τοῦ παρασυρομένοιο περιρραγὲς αὐχέν' ἔκοψε
Θηγαλέον ποταμοῦ Βιστονίοιο τρύφος.
Καὶ τὸ μὲν ἡρπάσθη δίναις μέρος· ἡ δὲ τεκοῦσα
Λειφθὲν ὕπερθε τάφου μοῦνον ἔθηκε κάρη.
Μυρομένη δὲ τάλαινα, τέκος τέκος, εἶπε, τὸ μέν σου
Πυρκαϊῇ, τὸ δέ σου πικρὸν ἔθαψεν ὕδωρ.

Eiusdem argumenti est illud Angeli Politiani, qui germanè vertit
——παῖς Ἕβρῳ ἐπέθρωσκε &c.

Et saltatriculæ illius, quæ diuinum illud caput scelerum præmium poposcerat, idem fatum fuit, nisi quòd etiam resecta ceruix per glaciem saltitârit, omnibusq; in memoriam præteritum facinus præsens supplicium reuocârit, vt Nicephorus Calixtus lib.1. Eccles. hist. cap.20. scriptum reliquit. SI IVGVLATIS AQVAE) Ita Fabius senator haustu lactis periit, vno pilo strangulatus. Anacreon acino vuæ passæ. Plinius lib.7. cap.7.

De Endromide.

XIV. XIX.

Hanc tibi Sequanicæ pinguem textricis alumnam,
Quæ Lacedæmonium barbara nomen habet,
Sordida, sed gelido non aspernanda Decembri,
Dona peregrinam mittimus endromida.
Seu lentum ceroma teris, tepidumúe trigona,
Siue harpasta manu puluerulenta rapis:
Plumea seu laxi partiris pondera follis:
Siue leuem cursu vincere quæris Atham.
Ne madidos intret penetrabile frigus in artus:
Neue grauis subita te premat Iris aqua.
Ridebis ventos, hoc munere tectus & imbres.
Non sic in Tyria Sindone tutus eris.

Endromis, vt scribit Bayfius lib. de re vestiaria, dicta videtur, quòd eo genere vestis ἐν δρόμῳ, id est, in cursu & palæstra vterentur, quam pinguem, hirsutam, & villi longioris fuisse constat ex

hoc Martialis Epigrammate. Renanus & Pamelius ad illa Tertulliani verba de Pallio. *Ita & Endromidis solocem aliqua multitia synthesi extraxit:* sed aliter Ioan. Mercurius sentit. *Endromis*, inquit, *genus amiculi vel straguli potius, quo pugiles & athletæ post certamen vtebantur, vt & frigus arcerent, & sudorem exciperent. Vestis erat crassa hirsuta, villi longioris, & ex ceromate, quo pugiles vngebantur, atque sudore, quo diffluebant, pinguis & sordida. Huic nomen non quòd cursui apta esset (condonabunt mihi hanc censuram B. Rhenani manes) nam quid currenti magis incommodum? sed quod ἐν δρόμῳ, in palæstra vsui, non modò post cursum, sed post quodlibet certamen. Lana, qua constabat, Solocis nomen (quod & hic vsurpatum à Tertulliano) quoniam pinguis & crassa esset. Solox veteri glossario, τὸ παχὺ crassum, pingue, sordidum: & solox lana apud Titinnium puræ opposita.* Quæ omnia confirmat Mercerus hoc Martialis epigrammate, quod hic exponimus. Endromadis mentio est lib. 14.

Pauperis est munus, sed non est pauperis vsus,
Hanc tibi pro togula mittimus endromida.

Vtebantur enim ea potentiores in gymnasiis, etiam fœminæ. Iuuen. Sat. 6.

Endromidas Tyrias & fœmineum ceroma.

Et 3. *Accipit Endromidem——*

Pollux lib. 7. cap. 32. ἐνδρομίδας dicit esse calceamentorum quoddam genus, quo cursores vtebantur, imo Dianæ proprium. Sed apud Martialem certum est genus vestis, quo non pedes, sed totum corpus tegitur: sequitur enim

Ridebis ventos, hoc munere tectus & imbres.
Non sic in Tyria Sindone tutus eris.

Ab endromide Sidonius dixit Endromidatus. De eadem Genial. lib. 5. cap. 18. Alex. Neap. *Sicut*, inquit, *Endromis longiori villo pinguis & crassa in frigoribus à diuitibus vsurpata.* De eadem Tiraquellus lib. 3. legum Connub. voce Endromis. Hanc tibi seqvanicae) Sequana flumen Galliæ. Cæsar lib. 1. bel. Gell. Raymundus Marlianus de Galliæ locis, &c. Lusit in hunc fluuium eleganter Sanazarius.

Iure tuum poteris dicere pontificem, &c.

A Sequana Sequani populi Gallię dicuntur: à Sequanis Sequanicus, hoc est, Gallicanus Burgundicus. Mittimus tibi Gallicanam & crassam seu pinguem, villosam endromidem. Textricis alvmnam) textam à Gallica fœmina. Qvae Lacedaemonivm barbara nomen habet, Sordida sed gelido non aspernanda Decembri) Parenthesi claudenda sunt hæc verba, vt sequentia cum primis congruant. Barbara) Gallicana. nam Galli barbari tunc habebantur. Lacedaemonivm) gręcum & non barbarum nomen. Lacedæmones enim Græci, vox autem ἐνδρομὶς græca est, vt diximus. Et inuentio Endromidis, vti & palæstræ, Græcis debetur. Sordida) inelegans, vncta, crassa, pinguis. Decembri) hyeme commoda. Dona peregrinam) coniunge primo versui. Hanc endromidem peregrinam, nempe Gallicanam tibi dona mittimus, vt sæpe Græci loquuntur. Isocrates ad Demon. ἀπέσταλκά σοι, τόνδε τὸν λόγον δῶρον, τεκμήριον μὲν, &c. misi tibi orationem hanc, munus, &c. Sev lentvm ceroma teris) seu lucta certas seu pila. Certabant vncti ceromate palæstritæ, vt suprà docuimus. Ceroma vnguentum ex oleo cera & puluere. Lentvm) molle aut viscosum. Teris) luctando atteris affrictum corpori. Trigona) Vt locum hunc intelligas de genere pilarum & ludo, συντόμως aliquid dicendum. Pilæ genera quatuor erant apud Græcos & Latinos. Immo quinque, vt mox ostendam. Græci ludum ipsum sphæristicen, & locum sphæristerium, & pilam sphæram nominabant: Latini ludum pilæ. De Græcorum ludo taceo, quòd meum non sit loqui, nisi quæ ad poëtam explicandum valent. Qui tamen earum rerum cognitionem desiderat adeat Galenum, Oribasium, Paullum, Antyllum, Athenæum, Clementem Alexandrinum, Pollucem, Mercurialem, Petrum Fabrum. Ludit hoc loco Ramiresius, & Raderum ex Mercuriali & Fabro quos laudaui, hîc omnia radere dicit, sed vereor ne hodie inter nos nomen commutemus, & Ramiresius vertatur in Raderum, & Raderus in Ramiresium, Nam proximè superiori carmine & multis aliis pleraque Ramiresius rasit ex Radero, vti iure suo nunc Raderus tondeat Ramiresium, nec enim immeritò Musambertius hypomnemata Ramiresij vocat euerriculum Raderi & alienarum lucubrationum. Tiraquellum ad Gen. Alex. Lucianum, Eustathium, alios. Apud Romanos quatuor fuerunt genera pilæ, quibus ludebant, vt Mercurialis lib 2. cap. 5 docet; Follis, trigonalis, paganica, & harpastum, quę omnia communi nomine Italicæ sphæræ exprimit Cælius Aurelianus Medicus. Follis erat pila magna ex aluta confecta, vento tantum & anima inflata, quæ si maior esset, brachiis impellebatur, quæ sæpè (κατ' ἀντονομασίαν crediderim) pila sine alterius adiectione vocis appellabatur. Nonius. *Purgatum scito, quoniam videbat Romæ in foro ante lanienas pueros pila expulsim ludere.* Et Propertius lib. 3.

Cum pila veloces fallit per brachia iactus.

Horatius velocem pilam vocauit follem. Sat. 2. lib. 2. Sat.

——seu pila velox
Molliter austerum studio fallente laborem
Seu te discus agit——

Huius

Huius expreſſam imaginem habes apud Mercurialem. Et res nota etiam in Germania hodie, præſertim in aulis Principum. Minor follis pugnis eiiciebatur, atque pugillaris follis vocabatur, vt apud Plautum in Rudente.

Extemplo hercle ego te follem pugillaterium faciam.

Mercurialis eandem pilam putat folliculum fuiſſe, cuius eſt apud Suetonium in Auguſto mentio. Alterum genus erat Trigonalis pila, quæ parua erat, non triquatrâ figurâ, ſed à loco trigono, vel à numero, figura, ſitu ludentium: ſtabant enim tres eo ordine, vt trigonum ſeu triangulum redderent; vt ex nummis M. Aurelij Antonini apud Bizantios percuſsis apparet, quorum figuram in libris poſuit ſuis Mercurialis. Eadem, vti & follis, nonnunquam ἁπλῶς pila nominatur. Mart. lib. 7. epig. 31. *An hæc ſphæriſta pila, de qua Petronius Arb. Sat. & Artemidorus lib. 4.*

Non pila, non follis, non te paganica, &c.

Vbi enumerat Martialis quatuor genera pilarum, & trigonem non exprimit, niſi communi nomine pilæ. Sed quis eſt huius trigonis vſus, quæ iſthæc ſphæromachia? ſtabant in trigono tres ſphæromachi, hoc eſt, ſpatio & figura trigonem exprimente, manu ad ludum vtraque parata, vti modò pilam pulſam exciperent, modò exceptam pellerent, cauerentque, ne pila excideret, terramuè contingeret: quæ quidem ſumma laus erat huius ludi. De hoc ludo ſæpius Mart. lib. 7.

Sic palmam tibi de trigone nudo
Vnctæ det fauor arbiter coronæ.
Nec laudet polybi magis ſiniſtras:

Et lib. 12. *Captabit tepidum dextra læuaq; trigonem.*

Et lib. 14. *Si me nobilibus ſcis expulſare ſiniſtris,*
Sum tua, ſi neſcis, ruſtice, redde pilam.

Modò ergo mittebant, modò excipiebant; modò ſiniſtra, modò dextra, pro caſu venientis pilæ vtebantur. Reſtat, vt exponamus, cur tepidum vocet trigona, hîc enim & lib. 12. vocat tepidum trigona. An tepidum, vt Mercurialis coniectat, quòd ludentes in calorem & teporem ſoluat. An quòd locus exercitationis balneis tepidis ſeu tepidario proximus; ſtatim enim balneas petebant à pila. An (quod fortè vero propius) pila ludentium & ſudantium manu tepefacta? quo ſenſu etiam Propertius limen ex aſsiduo tritu & vſu tepidum appellat, trigon ergo non eſt pila quaſi tres habeat angulos, ſed quod in trogono ſtarent luſores, alij trigonem à loco trigonali & ſphæriſterio dictum putant. Tertium eſt genus pilæ, quam paganicam vocant: quod vel paganis hominibus, vel pagis vrbanis in vſu. Nam vrbs olim, vt Dionyſius lib. 4. refert in quatuor diuiſa tribus, quæ pagi, & incolæ pagani appellabantur. A villis ergo vel pagis vrbicis dicta paganica pila eſt. maior erat trigonali, minor folle; pluma farciebatur, mollior pila, durior folle. Martial. 14.

Hæc, quæ difficilis turget paganica plumâ,
Folle minus laxa eſt, & minus arcta, pilâ.

Ludebatur etiam in Gymnaſiis paganicâ. Mart. 7.

Non pila, non follis, non te paganica thermis
Præparat, &c.

Poſtremum eſt à græco, Harpaſtum dictum; pila parua eſt corio facta, vt Mercurialis ſuſpicatur. adeò vſitatum priſcis, vt nemo propè, eam velut orbi notam deſcripſerit. mediam nonnulli inter magnam & paruam; ſed Mercurialis minimam fuiſſe ſentit. Erat, quam ludentes alter alteri eripiebat. ἁρπάζω enim rapio ſonat. Vocabatur ludus ipſe harpaſti φαινίνδα, vt Athenæus tradit, & ſolo puluerulento ludebant harpaſto, vt noſter poëta docet hoc ipſo epigrammate, quod nunc exponimus. Et lib. 7. *4. genus*

Non harpaſta vagus puluerulenta rapit.

Et lib. 14. Valentiorum & virorum fuit hic ludus, vt Ouidius docet 3. de arte. Et noſter li. 7. epigr. 66.

Harpaſto quoque ſubligata ludit.

De pila ligneâ hic locus non eſt. Hæc συλλήβδην ex Mercuriale neceſſariò retulimus, quòd frequens mentio, & apud noſtrum, & alios ſcriptores horum ludorum. Adde ex Clemente Alexandrino lib. 3. pæd. pilam hanc σφαῖραν μικράν appellari: & ex Petro Fabro Agon. 1. cap. 6. harpaſti ludum φαινίδα apud Pollucem lib. 9. dici ἀπὸ τοῦ φαινίδου τοῦ πρώτως εὑρόντος, ἢ ἀπὸ τοῦ φαινακίζειν, vel φαινίνδα, ἀπὸ τῆς ἀφέσεως τῶν σφαιριζόντων, quòd procul à luſoribus iaceretur. Irridet hanc notationem Caſaubonus ad lib. 1. Athen. cap. 12. *Falſa, inquit, & abſurda eſt vocis phæninda notatio, ita enim ſcriptum,* ἐκαλεῖτο δὲ φαινίνδα ἀπὸ τῆς ἀφέσεως τῶν σφαιριζόντων. *Quid hoc putidius, &c.* Lego ἐκαλεῖτο δὲ ἐφετίνδα ἀπὸ τῆς ἀφέσεως, vel ἐφέσεως τῶν σφαιριζόντων. Euſtathius. Ἐφετίνδα λέγεται παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ὅταν ἄλλῳ προδείξαντες τὴν σφαῖραν ἄλλῳ ἐφῶσιν. Athenæus Phæneſtio inuentionem tribuit harpaſti. Ludum harpaſti graphicè deſcribit Antiphanis verſus.

——σφαῖραν λαβὼν
Τῷ μὲν διδοὺς ἔχαιρε τὸν δ' ἔφευγ' ἅμα

Τὸν δ'

Τῶν δ' ἐξέχρυσε τὸν δ' ἀνέστησεν πάλιν
Κλαγκλαῖσι φωναῖς——

Quo ostenditur in hoc ludo extrusionibus seu impulsionibus mutuis, dum præripere lusores pilam tentabant, locum præcipuum fuisse. Puluerulenta autem vocat, quòd solum vel arena sparsum, vel assiduo vsu tritum esset puluerulentum. PLVMEA SEV LAXI PARTIRIS) De folle iam diximus esse pilam vento plenam, eamq; maiorem & minorem, sed de plumeo folle nihil scribunt auctores. neque follis erat paganica, quæ sola farciebantur pluma. Nam quod affirmat Domitius, testimonio caret. Mercurialis plumea interpretatur leuia, nam plumea pondera non sunt grauia, nec follem vocat plumeum, sed follis pondus plumeum, in qua sententia maneo, dum certiorem inuenio. LAXI) magni, lati, vel minus duri, vt de paganica. *Folle minus laxa est,* hoc est dura, *& minus arcta pilâ.* Hoc genus ludi pueri senesque adhibebant; vt Martialis.

Folle docet iuuenes ludere, folle senes.

His quatuor pilarum formis addo quintam vitream, cuius inuentor Vrsus Togatus, vt ex priscis monumentis Antiquitatis scientissimus M. Velserus II. vir Augustanus ostendit, cuius hæc in MONVMENTIS Augustanis verba. *Corollarij vicem sermoni, qui à ternis cœpit, non negabo, versus aliquot concinnos, festiuos, scitos totos, inscriptos marmori, ante annum vnum aut alterum Romæ ad D. Petri effosso, qui in primis lucem inferent balneari exercitationi à paucis scriptorum memoratæ, à nullo lectorum ante hoc intellectæ: Indicium Ab. Ortelio debeo.*

VRSVS TOGATVS, vitreâ qui primus pilâ
Lusi decenter cum meis lusoribus,
Laudante populo maximis clamoribus,
Thermis Traiani, Thermis Agrippæ & Titi
Multum & Neronis, si tamen mihi creditis.
Ego sum, ouantes conuenite pilicrepi
Statuamq; amici floribus, violis, rosis,
Folioq; multo, atque vnguento marcido
Onerate amantes, & merum profundite
Nigrum Falernum aut Setinum aut Cæcubum
Viuo ac volenti de apotheca dominica,
Visumq; canite voce concordi senem
Hilarem, iocosum, pilicrepum scholasticum,
Qui vicit omnes antecessores suos,
Sensu, decore, atq; arte subtilissima.
Nunc vera versu verba dicamus senes.
Sum victus ipse fateor à ter consule
Vero patrono, nec semel sed sæpius,
Cuius nunc libenter dicor exodiarius.

Hæc marmor antiquum. Sed versus non omnes constant, vt sæpe aliâs in huiusmodi monumentis inscriptionum.

VINCERE QVAERIS ATHAM) Atham puerum nouennem petaminarium Plinius lib. 7. cap. 20. & Alexander Neap lib. 2. cap. 21. memorant, sed ἀνώνυμον, vt nomen poëta finxisse videatur. A meridie ad vesperam septuaginta quinque passuum millia incredibili celeritate confecit, quæ milliaria sunt minimum quindecim nostratia. De Lada infrà dicemus. De Alexandri Magni Philonide Himerodromo, Lasthene Thebano, Polymestore Milesio item puero, Anistio seu Canistio Lacedæmonio, & aliis pedum pernicitate admirandis lege Alexand. Neap. & Tiraquellum ad locum dictum.

NE MADIDOS INTRET) En vsum endromidis, defendit frigora & pluuias à corpore. TE PREMAT IRIS) Iris nuncia pluuiarum. Metonymia.

RIDEBIS VENTOS) Diuites enim in frigoribus endromide tectos fuisse scribit Alexander.

TYRIA SIDONE) Sindon, vt ex Polluce docet Bayfius, est amictus ex lino Aegyptiaco, quod nunc dicrossum appellatur, dicta, vt opinor, quia primum in Sidone vrbe huiusmodi amictus fieri cœpit: ob id Tyria à Martiale dicta; erant enim vicinæ vrbes Tyrus & Sidon, Sindon ergo inter linea vestimenta adscribitur à Polluce. Apud Matthæum, Marcum & Lucam conuenit Christum sindone munda, id est, linteo inuolutum. D. Ioannes Othoniis obuinctum scribit, sed per Othonia lintea intellexit, nam alias apud Pollucem Othonia ex lana potius, quàm lino fiebant. TVTVS) Ita lego, legendumque doceo, non cultus, vides enim hic agi de vestibus optimè corpus à cœli iniuriis munientibus.

De

De Cærelia & Gellia.

XV. XX.

Dicit se vetulam, cùm sit Cærelia puppa.
Puppam se dicit Gellia, cùm sit anus.
Ferre nec hanc poßis, poßis, Coline, nec illam.
Altera ridicula est, altera putidula.

Intemperiem muliebrem carpit. Gellia anus adoleſcentula videri volebat; Cærelia puella, anus. Gellia anus ſibi placebat, vt pulchra, Cærelia puella volebat videri matura vt anus, vt vetula; concludit poëta Cæreliam eſſe putidam, Gelliam ridiculam. Illam, quòd ſibi videretur grauis, cum eſſet pupa: hæc, quòd, cùm eſſet anus, vellet tamen dici puella, quod ridiculum eſt. FERRE NEC HANC POSSIS, NEC ILLAM) Quia vtraque inepta & ſtulta, quas meritò ſapientes auerſentur, cùm anus Gellia velit videri adoleſcentula, & Cærelia planè puella, iam anus aut grauis matrona.

Puppa) blandientis vox, vt puppus, pupulus, pupillus.

De Selio.

XVI. XXI.

Nullos eſſe deos, inane cœlum
Affirmat Selius, probatq́, quòd ſe
Factum, dum negat hæc, videt beatum.

Atheum Selium Prothagoræ immo Diagoræ Melij, vt Theodori Cyrenaici impiorum impium ſectatorem hoc triſticho mactat. NVLLOS ESSE DEOS) Protagoras, vt Cic. 1. de nat. deor. ſcribit, dubitabat, an eſſent Dij. Diagoras autem & Theodorus Cyren. omninò nullos eſſe aſſerebant. quodque illi de Diis affirmabant, hoc ſimul de Deo, cui nos cultum, honores, preces adhibemus, affirmatum volebant. Quæ ſententia ab ipſa natura, naturæque operibus, omniumque gentium æterno conſenſu, confeſſioneque & ratione repulſa eſt. *Nulla enim gens tam fera, nemo omnium tam immanis eſt, cuius mentem non imbuerit Deorum opinio*; docet Cicero, in Tuſculanis ſuis, & lib. de legibus, & 2. de nat. deor. & de Aruſpicum reſponſis, aliiſq; locis. Apud Chriſtianam gentem, vt pium eſt plures Deos negare; ita ſanctum & diuinum, vnum eundemque trinum confiteri, ſcelus dubitare, quid dicam negare? PROBATQVE, QVOD SE) Cauſſam affert æquè impiam, quæ tamen ſpeciem videtur habere veritatis, ſi Dij eſſent, bonos felicitate auctarent, & malos infortuniis mactarent; ſed contra fit, nam ſceleratiſsimus quiſq; & ἀσεβέστατος eſt feliciſsimus. Aut ſi Dij ſunt, iniuſti ſunt, vt qui beent ſceleratos, probos perdant. Negas improbos eſſe feliciores probis? exemplo ſit hic ipſe Selius, qui cùm ſit ἄθεος, & non ſolùm contemnat Deos, ſed eoſdem penitus tollat, ac neget, tamen omnium propè mortalium eſt feliciſsimus & beatiſsimus. Legendi auctores de prouidentia Dei, copioſè diſputantes, cur iuſtos infelicitet; ſceleratos ſubinde in præſens ſoſpitet Deus. Saluianus, Viperanus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Seneca libro quare bonis viris mala accidant, cùm ſit prouidentia, ad quem librum multa egregiè Muretus. Huc Varronis pertinet diſtichum.

Cicer. lege 3. de natura Deorũ de Harpalo & Dionyſio tyranno. Lactantius de Iuſtitia.

Marmoreo Licinus tumulo iacet, at Cato nullo,
Pompeius paruo: credimus eſſe Deos?

Ad Thaliam.

XVII. XXIII.

Dum tu lenta nimis, diuq́ quæris,
Quis primus tibi, quiſúe ſit ſecundus:
Gratum quiſúe epigramma comparabit:
Palmam Callimachus, Thalia, de ſe
Facundo dedit ipſe Brutiano.
Qui ſi Cecropio ſatur lepore,
Romanæ ſale luſerit Mineruæ:
Illi me facias, precor, ſecundum.

Luſtricum Brutianum virum, quà ingenio, quà probitate, rerum geſtarum gloria clarum laudat ab elegantia carminis, eique primas in elegiâ græcâ tribuit. Facit huius mentionem Plinius

nius Secundus lib.*6.* epist.22. dum eius contra Atticinum defensionem & accusationem describit: *Cui*, inquit, *Cæsar Traianus iustißimum integritatis testimonium reddidit: quem quidem constantiæ gloria secuta est, &c.*

Dvm tv) Thaliam alloquitur. sed cur Thaliam? quia conuiuiorum Dea, lætitiæ & hilaritatis modiperatrix, vt Plutarchus in Sympos. de ea loquitur. Διὸ τοὺς φιλοφρόνως καὶ ἱλαρῶς συνιόντας ἀλλήλοις ἐν οἴνῳ θαλιάζειν λέγομεν οὐ τοὺς ὑβρίζοντας καὶ παροινοῦντας Thaliazin est apud Græcos conuenire non ad lautè epulandum, non vt poculorum & crapulæ fiat liberior concertatio. Poëta verò noster, cùm suis epigrammatis maximè locum dicat esse in conuiuiis, rectè præsidem conuiuiorum Thaliam appellat. Porrò de Thalia, qui plura desiderat, Linocerij mythologiam Musarum voluat. Lenta nimis divqve qvaeris) ὅ νοῦς: Dum tu, Thalia, circumspicis & inuestigas aliquem epigrammatarium nobilem, cui primas dare aut secundas posis; interim Brutianus epigrammatum, & elegiæ græcæ, etiam ipso elegiæ principe Callimacho concedente palmam rapit. Qui si contulerit se ad sales latinos, & epigrammata latina luserit, etiam in illis feret lauream: cui me, precor, ô Thalia, facias in epigrammate secundum.

Qvis primvs, qvis secvndvs) in epigrammate potisimum. sic enim sequens versus exponit. *Gratum quisue epigramma comparabit.* Palmam Callimachvs) Thalia, ad primum & vltimum versum pertinet, Dvm tv, &, Illi me facias. Palmam) primas. à gladiatoribus, quibus palma signum victoriæ dabatur. Callimachvs) nobilissimus vates Aegypti regibus familiaris, patria Cyrenæus, plurima omnis generis volumina scripsit, quæ vetustas omnia ferè proscripsit. Syllabum recenset Gyrald. historiæ poëtarum dial.3. Eius imitator fuit Propertius, qui se Romanum Callimachum appellauit. Ouid. in Ibin eiusdem expreßit carmen in Apollonium discipulum. De hoc & huius αἴτιοις plura infrà, præter hymnos extant eius epigrammata supra triginta.

Qvi si Cecropio) Qui Brutianus, vbi se à Græcis poëmatis ad Latina contulerit, primus erit inter latinos, cui proximus vt sim, opto. Cecropio lepore) non tam ad elegias græcas, quàm epigrammata videntur hæc referenda.

Ad Fabianum.

XXIV. XIIX.

Omnes, quas habuit, Fabiane, Lycoris amicas,
Extulit, vxori fiat amica meæ.

De Lycoride suprà ex Virgilio, quæ fuerit, exposuimus. amasse scias postibulum. poëta insinuat confectas & interfectas veneno Lycoridis amicas, vt sola frui posset amatoribus, ne æmulam haberet. Musamb. fato asignat, non veneno. sed vita Lycoridis non videtur aliena maioribus ausis. Optat deinde, vt etiam vxori suæ fiat amica, quod quidem ridiculè & salsè; hoc enim erat optare mortem vxori. Extvlit) efferre proprium est verbum vsurpatum de iis, qui efferuntur ad rogum.

effertur, imus, &c.

ergo amicas extulit, inrellige mortuas & veneno sublatas. Ita surculum petiuit Diogenes arboris, ex qua viderat pendentem fœminam.

De littoribus Altini.

XXV. XIX.

Æmula Baianis, Altini littora villis,
Et Phaëtontæi conscia silua rogi.
Quæq; Antenoreo Dryadum pulcherrima Fauno
Nupsit, ad Euganeos sola puella lacus.
Et tu Ledæo felix Aquileïa Timauo,
Hic vbi septenas Cyllarus haurit aquas.
Vos eritis nostræ portus, requiesq; senectæ,
Si iuris fuerint otia nostra sui.

Altino vicinum situm laudat comparatione Baiarum à fontibus, siluis, lacubus, seseq; extremum vitæ actum ibi transacturum dicit, si tamen sui iuris futurus sit. Altini) Altinum est oppidum Venetię, eodem situ, quo est Rauenna, inter paludes, vt Strabo docet, vbi periit stupore neruorum

neruorum affectus L. Verus Imperator. oppidum postea incensum & euersum ab Attila, nobilelanis, vt canit in 14. Martialis.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ouis.

Plinius de eodem lib. 3. cap. 18. & 16. Pomponius lib. 2. Strabo lib. 5. De Baiano sinu Campaniæ, & aquis, & sæpius, & satis dictum. ET PHAETONTAEI) Phaëthon, vt 2. mut. Ouidius canit, è curru solis excussus decidit in Eridanum Græcis dictum, Padum Latinis; iuxta quem Heliades infelicis aurigæ sorores in populos versæ plorant electrum; & hoc est quod Martialis ait siluam Pado vicinam esse consciam Phaëthontæi rogi: ad Phaëthontis enim lucum à Naiadibus extructum lachrymarunt, & in arbores abierunt. Vide Plinium lib 3. cap. 16.

QVAEQVE ANTENOREO DRIADVM) Et conscia nympha Phaëthontæi rogi, quę Driadum pulcherrima nupsit Fauno Patauino, in nemore Patauino colenti. ANTENOREO) Antenor Troianus capta Troia euasit Græcos, & in Italia Patauium condidit. Virg. 1. Aen.

Antenor potuit mediis elapsus Achiuis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Lyburnorum, & fontem superare Timaui, &c.
Hic tamen ille vrbem Pataui, sedesq́ locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaq́ fixit
Troia: nunc placide compostus pace quiescit.

DRIADVM) Nymphæ aliæ sunt marinæ, aliæ fluuiales, aliæ siluestres: Marinæ dicuntur Nereides, quæ amnes incolunt, Naiades; quæ lacus, Lemniades. siluestres aliæ montibus præsunt, quas Oreades & Orestiades nominant; aliæ saltibus & floribus, quas Napeas; aliæ siluis & nemoribus, quas Dryades; alię singulis arboribus, quas Hamadryades. Dryades credebantur, quę cum arboribus nascerentur & perirent. Septem fuisse perhibentur, quarum nomina sunt apud Claudianum in laudibus Stiliconis. Lege cap. 11. & 12. & lib. 5. Mytholog. Natal. FAVNO) qui saltibus & agris Patauinis præest. Fauni Dei Agricolarum à Fauno rege Italorum putantur procreati. Plura Mytholog. Natal. lib. 5. cap. 9. EVGANEOS LACVS) Venetos lacus. Euganeorum regionem Cassiodorus Taruisanum appellat: Et apud Plinium Taruisani montes, quamuis vulgò legatur Taurisanis. Domitius XXIII. lacus olim numeratos ait. NVPSIT) ποιητικῶς. ET TV LEDAEO) Aquileia fori Iulij primaria vrbs, de qua Strabo, Ptolomæus, Plinius, alij. TIMAVO) Tantus est fons, vt aliis lacus, aliis fluuius, aliis mare vocetur. Virgilius, Liuius, Seruius, Varro. Polybius apud Strabonem, ait ab incolis fontem maris appellari. Est in foro Iulio Venetę ditionis. Ortelius. LEDAEO) Quia Castor Ledæ filius cum Argonautis ad Timauum venit. Plinius lib. 3. 18. *Argo nauis flumine in Adriaticum descendit, non procul Tergeste; nec iam constat, quo fluuio. Humeris transuectam alpes diligentiores tradunt. subiisse autem Istro, deinde Sao (mallem Sauo) deinde Nauporto, cui nomen ex ea caussa est, inter Aemonam alpesq́ exorienti.* Hæc Plinius. CYLLARVS HAVRIT AQVAS) Cyllarus equus Castoris, etsi non comitatus Castorem, tamen suo more poëta loquitur, quia Castor ibi erat Castorem equo significat μετωνυμικῶς. SEPTENAS) Septem ostia Timaui. VOS ERITIS NOSTRAE) Sed mortuus est in Hispania, non Italia, vt in vita poëtæ exposuimus.

Cyllarus equus postea cælestis.

Ad Postumum.

XXVI. XX.

Quòd te manè domi toto non vidimus anno,
Vis dicam, quantum, Postume, perdiderim?
Tricenos, puto, bis, vicenos ter, puto, nummos;
Ignosces, togulam, Postume, pluris emo.

Postumus fictum nomen, quo aliàs alium, hîc auarum notat amicum; qui à Martiale volebat propè gratis coli & salutari. Poëta ergo ab eius colendi studio destiterat integro anno, nec magnam se æris iacturam fecisse dicit, maiorem facturus, si salutasset, toto enim anno togam attriuisset, quam centum viginti nummis emere non poterat. QVOD TE MANE DOMI) Non quòd Postumus abfuerit, sed Martialis domum Postumi salutandi caussa non venerit. TRICENOS PVTO BIS, VICENOS TER) bis tricenos, & ter vicenos, si colligas, erunt centeni viceni nummi, hoc est, quatuor floreni siue tres Philippæi; nummus enim & sestertius eiusdem pretij sunt. Ramirez in Platonianis numeris eruditus colligit ex bis triginta, & ter viginti tantùm sexaginta, cum, vt vides, numos conficiant centum viginti, nempe bis sexaginta. IGNOSCES) non salutanti. TOGVLAM PLVRIS EMO) non emo togam tribus Philippæis.

Duodecim sportulas.

Ad Augustum.

XXVII. XXI.

Sæpe meos laudare soles, Auguste, libellos.
*Inuidus ecce negat: * non minus ergo soles.*
Quid, quòd honorato non sola voce dedisti,
Non alius poterat quæ dare dona mihi?
Ecce iterum nigros corrodit liuidus vnges.
Da Cæsar, tantò tu magis, vt doleat.

* *num minus ergo soles? ita libri VV. & Mus. probat.*

Domitiani. Augusti liberalitatem & beneuolentiam erga se laudat, vt liberaliorẽ experiatur. Est autem vrbanissimus hic mendicandi modus. NON MINVS ERGO) malim *num minus ergo soles?* alioqui τὸ ergo, ponitur in alieno significatu. QVID QVÒD HONORATO) Adde, quòd mihi voce tua augustâ laudato, adiecisti etiam munera honorum eiusmodi, quæ nemo præter Cæsarem impertiri potest. Nam & ius trium liberorum & equestria ornamenta, & tribunitiam dignitatem contulisti, vt in vita Martialis, ex ipso Martiale ostendimus. Lege lib.3.epig.94. De iure porro trium liberorum actum lib.2.91.& 92. ECCE ITERVM NIGROS) fingit id dolere Zoilis, vt occasio sit plura petendi. CORRODIT LIVIDVS VNGVES) signa anxij & solliciti animi. DA CAESAR, &c. VT DOLEAT) Vide quàm lepidè & artificiosè Cęsarem aggrediatur. Vt non tam petere, cùm maximè petit, videatur, quàm vlcisci inuidum. Da Cæsar tanto magis, vt tanto plus doleat, si plurima dederis, plurimum dolebit, & demum rumpetur. Sed hanc inuidiam Cæsar præstare cogebatur.

Ad Pudentem.

XXIX. XXII.

Obstat chare Pudens nostris sua turba libellis:
Lectoremq́ue frequens lassat, & implet opus.
Rara iuuant. primis sic maior gratia pomis:
Hibernæ pretium sic meruere rosæ.
Sæpius in libro memorator Persius vno,
Quàm leuis in tota Marsus Amazonide.
*Tu quoque de nostris releges * quæcunque libellis,*
Esse puta solum: sic tibi pluris ero.

* *quemcunque*

Excusat multitudinem epigrammatum. Onerat enim discentem turba librorum, non instruit auctore Seneca de Tranquill. vitæ. RARA IVVANT) respicit παροιμίαν rarum charum. Et rectè Pindarus. aquam sanè optimam, sed nihil ea vilius propter copiam, τὸ γδ σπάνιον τίμιον, τὸ δὲ ὕδωρ εὐώνητον. *Facit namq́ue fastidium copia,* inquit Liuius, *& frigidiùs amamus semper ea, quibus vbi lubeat, potiri fas sit.* PRIMIS SIC MAIOR GRATIA POMIS) Vt primi fructus dulciores & chariores, ita gratiores lib.10.93. *Vt rosa delectat, metitur quæ pollice primo.* HIBERNAE PRETIVM SIC) De rosis ex Aegypto Romam per hyemem allatis diximus alibi, & plura de hibernis rosis lib.13. ad illud distichum.

Et in Vrbe tota hyeme recentes rosas educatas ait lib.6.80.

Dat festinatas, Cæsar, tibi bruma coronas:
Quondam veris erant, nunc tua facta rosa est.

SAEPIVS IN LIBRO MEMORATVR) Gratior est paruus liber Satyrarum Persij, quàm ingens volumen Marsi, quod Amazonis dicitur. PERSIVS) duo fuere Persij in literario senatu principes. De priore extat testimonium Ciceronis 2. de Orat. quod vicem habet parœmiæ: cùm enim docta cum indoctioribus componimus; nihil ad Persium dicere solemus, quod è Lucillij Satyrographi verbis hisce sumptum. *Persium non curo legere, Lælium Decimum volo.* Adagiographum consule. nos hîc ad alterum Persium properamus, notum ex Satyris suis, obscuris quondam, hodie verò probè intellectis. Huius librum vnicum Satyrarum eumq́ue paruum, sed pol præstantem contendit cum Amazonide Marsi, quem obiicit velut longum & leuem. Amazon autem, vt Calderinus & Gyraldus sentiunt, prima fuit de pugna Herculis cum Amazonibus. Marsus alioqui epigrammatarius fuit nobilis, quem ipsemet Martialis est æmulatus, vt proinde putent aliqui poëtam hic de alio Marso epico poëta locutum, quibus haud repugnarim. Gyraldus histor. poët.

De Amazonibus Diod. Siculus. Q. Curtius, alij.

poët. De Persij verò poëmate scribit Fabius, tantum illud laudis meruisse, vt de eo passim illud vulgaretur, quod postea disticho hoc complexus est Martialis. TV QVOQVE DE NOSTRIS) vt ergo ne fastidias nostros libros, puta tantùm illa extare, quæ tu quocunque libro leges, ita fiet, vt & molestiam fugias, & me pluris facias. Scribo tamen, quemcunque, ex mente poëtæ.

Tu quoque de nostris releges quemcunque libellis,
Esse puta solum——

Vt sensus sit. Quemcunque librum de meis in manus sumpseris, puta solum esse, & velut vnicum illum lege, sic & absque fastidio euolues, & acumen capies, & me magnifacies. Gontius legit, Quodcunque, & audit epigramma, seu quodcunque libri vel libelli.

Ad Piscatorem.

XXIII. XXX.

Baiano procul à lacu monemus
Piscator fuge, ne nocens recedas.
Sacris piscibus hæ natantur vndæ,
Quæ nôrunt dominum, manumq́ lambunt
Illam, qua nihil est in orbe maius.
Quid quòd nomen habent, & ad Magistri
Vocem quisque sui, venit citatus?
Hoc quondam Libys impius profundo,
Dum prædam calamo tremente ducit,
Raptis luminibus, repentè cæcus
Captum non potuit videre piscem.
Et nunc sacrilegos perosus hamos,
Baianos sedet ad lacus rogator.
At tu dum potes, innocens recede,
Iactis simplicibus cibis in vndas,
Et pisces venerare dedicatos.

Miracula piscium Baianorum celebrat. NOCENS) sacrilegus, impius, damnatus. SACRIS PISCIBVS) Domitiano Deo dedicatis. Sacri pisces Oppiano & Athenæo sunt Delphines, & Pompili, Anthiæ, Callionymi (cuius felle Tobias illitus lucem aspexit, vt Fr. Vallesius de sacra philos. cap.42. coniectat) Plinius lib.9. cap.47. planos pisces dici sacros nautis tradit, Aelianus lib.12. Animal. cap.2. Hierapolitanos pisces omnes sacros appellat. Caussam iidem scriptores variam subscribunt, maximè Athenæus lib.7. de Pompilo. plura Eustathius, Lucianus de dea Syria. Athenæus lib.8. Plinius lib.32. cap.2. Alter Plinius epist.21. lib.8. Suetonius iu Iulio cap.81. QVI NORVNT DOMINVM) Domitianum. MANVMQVE LAMBVNT) μηδὲν ἄπιστον. sic enim & Aelianus lib.8. de animalibus cap.4. *Pisces quoque cicures, & mansueti euadunt, & cùm appellantur, intelligunt, & è manu largientium cibos capiunt, vt Anguilla sacra in Arethusa. Muræna Crassi Romani omnium prædicatione celebrata, sic in auribus & gemmis distincto monili, velut puella, ornabatur, & appellantis vocem Crassi agnoscebat, ad eumq́ adnatabat, cumq́ ei cibi quippiam porrigeret, prompra capiebat, quam ille mortuam affecit honore sepulturæ.* Plura ibidem Aelianus. De Crocodilis mansuetis cap.5. lib.8. Planè huc facit, quod narrat Petrus Martyr Mediolanensis dec.3. lib.8. de rebus Oceanicis. *Vallis Atici dicitur, cui regulus præest Caramatexius nomine piscatu delectatus. in cuius retia,* inquit Petrus, *piscis catulus incidit, de genere piscium immanium, qui dicuntur Manati ab incolis. Minimè notum arbitror genus id monstri per nostra maria. Est namq́ testudineæ formæ quadrupes: squamis tamen, non conchâ munitus, corio durissimo, ita vt neq́ sagittam vereatur, mille verrucis armatus, tergo autem plano, & capite penitus bouino. Aquatilis est, & terrenus piscis, mitis, iners, vti elephas, vtiq́ delphin, hominibus sociabilis, sensu mirabili. Infantulum piscem domi regulus aluit dies aliquot pane patrio, ex iucca & panico puta confecto, radicibus etiam aliis, quibus homines vescuntur. Adhuc paruulum proiecit piscem in lacum suis ædibus proximum, tanquam ad viuaria, qui lacus & ipse suscipit aquas, nec illas euomit. Liber in aquis piscis annos vagatus est viginti quinque, adoleuit in immensum, &c. Pisoni nomen est impositum Matum, quod significat generosum aut nobilem. Quando ergo ex reguli familiaribus ei notis præcipuè in lacunæ ripa, Matum Matum, id est, generose generose, clamabat, humani beneficij memor, caput eleuans, ad vocantem pergebat. pascebatur hominum manu. Si verò quispiam*

piam transfretandi cupidus, signa dabat, prostratu suo traiecturos inuitabat. Decem aliquando monstrum conscendisse vno receptu, transportatosq́; omnes fuisse incolumes, psallendo & cantando compertum est. Hæc hisque plura Petrus. Ite nunc Plinij, Gellij, Aeliani, & de Delphinibus Iasensibus, Baianis, Tænariis, & Corinthiacis porrò gloriamini. ILLAM) orbis gubernatricem. QVID QVÒD NOMEN HABENT) Pisces nec membra auditus, nec foramina habere docet Aristoteles lib. 4. animalium, & Plinius lib. 10. cap. 70. eos tamen audire testatur vterque, primus id exemplo confirmat. *Et in piscinis,* inquit, *Cæsaris genera piscium ad nomen venire spectatur, quosdam etiam singulos. Itaque produntur etiam audire clarissimè mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in vado viuere.* Idem de olfactu docet ibid. cum aliis. ET AD MAGISTRI VOCEM) Adde loco Plinij, & Aeliani ipsum Martialem lib. 10. ep. 30.

Natat ad magistrum delicata Muræna
Nomenculator mugilem citat notum
Et adesse iußi prodeunt senes mulli.

HOC QVONDAM LIBYS) Exemplo confirmat sacros esse pisces. LIBYS) Afer, Pœnus aliquis. Ita Athenæus lib. 7. narrat Epopæum quendam piscatorem à cæto haustum, quod ausus fuisset captum Pompilum deuorare. ROGATOR) mendicus. SIMPLICIBVS CIBIS) non hamatis. DEDICATOS) Domitiano Deo. Multa super sacris & dedicatis piscibus Heraldus. Gruterus docet legendum, dedicatos: sed dedicati melius respondent sacris.

De ape electro inclusa.

XXXII. XXIV.

Et latet & lucet Phaëthontide condita gutta,
Vt videatur apis nectare clausa suo.
Dignum tantorum pretium tulit illa laborum.
Credibile est ipsam sic voluisse mori.

PHAETHONTIDE) Electra soror Phaëthontis in arborem versa, quæ electrum lachrymat. supra* copiosiùs. Et Ouid. 2. Metamor. NECTARE) melle, quod colore geminum flauo electro. LABORVM) Lege Virgilij Georgica de apum studio. Digna fuit apis tam nobili tumulo ob assiduos labores. CREDIBILE EST) Metonymia, non vult apis, vt homo. Tale epigramma est infrà de Vipera ep. 59. Et lib. 6. ep. 15. de formica succino inclusa.

*c. 25.

Ad Sosibianum.

XXXIII. XXV.

Plena laboratis habeas cùm scrinia libris,
Emittis quare, Sosibiane, nihil?
Edent hæredes, inquis, mea carmina; quando?
Tempus erat, iam te, Sosibiane, legi. argutè.

Non hortatur Sosibianum, vt edat libros, sed vt moriatur. EDENT HAEREDES) Ita Plinius ad Octauium, vel Octauius ad Plinium; Dices, vt soles, Amici mei viderint. Opto equidem amicos tibi tam fideles, tam eruditos, tam laboriosos, vt tantum curæ intentionisque suscipere & possint & velint. Sed despice ne sit parum prouidum sperare ex aliis, quod tibi ipse non præstes. TEMPVS ERAT) aliud dicit, aliud intelligit. Dicit viuentes pasci fama laudis, mortuos non sentire, serum igitur esse nomen à rogo. Sed mortuum vult Sosibianum, tempus erat, inquit, iam te legi. Legi autem non potes, nisi mortuus, quia ante mortem non vis edi tua. Morere igitur statim, vt possis legi.

Ad Attalum.

XXVI. XXXIV.

Sordida cùm tibi sit, verum tamen, Attale, dicit,
Quisquis te niueam dicit habere togam.

Attrita erat, eoque sordida, calore tamen albo, vt erant omnes, nisi, vt Horatij suprà, niue tecta fuerit, quod non arbitror. Niueam potius crediderim dici vel tenuem, & ventosam, quæ non defendat niues & frigus, sed potius faciat. Vel decutem & defloccatam, ac detritam, vt dixi, vt illa Partheniana lib. 9. *Quam possis niueam dicere iure tuo.* Ita pro gelida, niuea seu niuosa accipe. Iocus est in ambiguo Niueam.

De pugna damarum.

XXVII. XXXV.

Frontibus aduersis molles concurrere damas
Vidimus, & fati sorte iacere pari.
Spectauere canes prædam, stupuitq; superbus
Venator, cultro nil superesse suo.
Vnde leues animi tanto caluêre furore?
Sic pugnant tauri, sic cecidere viri.

Exhibuit damas inter se præliantes in theatro Domitianus. hic miratur poëta velut Domitiani numine factum, vt imbelles alias & fugaces animantes in mortem, vt tauri, gladiatores, concurrerent. FRONTIBVS ADVERSIS) qui mos cornutarum ferarum. MOLLES CONCVRRERE DAMAS) imbelles infrà, timidas. Plinius lib. 8. cap. 53. DAMAE) semiferum genus caprarum siluestrium. De Damis vide Oppianum de ven. lib. 2. p. 155. Aelianus lib. 7. cap. 19. Animal. inter timidas feras numerat hinnulos, capreas, damas, lepores, &c. pygargos. FATI SORTE PARI) tam validè fortiterq; concurrentes, vt ambæ conciderint stupentibus venatoribus, canibus, spectatoribus. SPECTAVERE CANES) constitêre canes, cùm viderent damas in mutuam necem sponte ruere: venatore opus non erat, qui agitaret, aut ferro conficeret damas. CVLTRO) Venatorio. Venatores enim duplici telo aduersus grandiores feras vtebantur, venabulo, quo sustinebant feram, altero minore interficiebant. Mart. lib. 14. Venabula.

Excipient apros, expectabuntq; leones,
Intrabunt vrsos, sit modò firma manus.

Et idem ibidem culter venatorius.

Si deiecta geres longo venabula rostro,
Hic breuis in grandem cominus ibit aprum.

Huius facit mentionem Suet. in Aug. cap. 13. de lixa. quem deprehensum ait cultro venatorio cinctum. NIL SVPERESSE SVO) nam seipsas interfecerant, mutuoque concursu corruerant. VNDE LEVES) conclusio ab admiratione, & comparatiõne maiorum, quibus æquat minora, taciteque fortè ad Numen Domitiani factum hoc velut referri, vt libro spectaculorum in fragmentis.

Cæsaris ante pedes supplex similisq; roganti
Constitit, & prædam non tetigere canes.

LEVES ANIMI) timidi, molles tanta fuêre concitati rabie, vt in mutuas mortes concurrerent. SIC PVGNANT TAVRI) cùm committuntur, numine Domitiani impulsi. sic gladiatores in arena, in mutua vulnera, cædemque totis viribus incumbunt, & pariter sæpè cadunt.

Ad Olum.

XXVIII. XXXVI.

Cana est barba tibi: nigra est coma: tingere barbam
Non potes, hæc caussa est: sed potes Ole comam.

Medea celebratur ab inuentione capillorum fucandorum, cuius postea, velut discipula, imitatrix fuit Cleopatra. Postremò ad viros etiam transiit. Hinc ridet Lucilius anum capillos tingentem, & iurat nunquam futurum, vt ex Hecuba fiat Helena. Ridetur item & exploditur cæcus ab Archidamo Rege Lacedæmoniorum, fuco canos tegere conatus. Antipater Philippi Macedonis amicus ex iudicum albo erasus est, quòd capillos pariter & barbam fucaret, quòd dicerent in crinibus infidum, nihilo fideliorem in rebus gerendis fore. Philippi Magni maior filius conspicatus senem fucare comam, ne comam, inquit, tingas, sed si potes genua, nempe senio iam labentia; sic noster suprà in Lentinum.

Mentiris iuuenem tinctis, Lentine, capillis
Tam subitò coruus, qui modò cygnus eras?

Et lib. 6. ep. 57. & ep. 74. Ab Aristophane Lysicrates carpitur. à Propertio Cynthia. Plura de his capillorum pigmentis, & figmentis scribit Iunius de coma, cap. 7. Casaubonus ad Theophrasti charact. cap. περὶ κολακείας. Quod autem Poëta noster dicat. TINGERE BARBAM NON POTES) mirum videri posit, cùm legamus quosdam & barbam infecisse quamuis non Romanos. Sed reor neque Romæ moris fuisse, nec artificium tam commodè tegi potuisse, vt falleret spectatores, immò & raso fuisse mento, nec barbam aluisse illo passim æuo, eoque minus infici potuisse. Hanc vltimam caussam laudat Musambertius.

Ad Afrum.

XXXVII. XXIX.

Lege ep. 44. lib. 2. ad Sextum.

Centum Coracinus, & ducenta Mancinus,
Trecenta debet Titius, hoc bis Albinus,
Decies Sabinus, alterumq́; Serranus.
Ex insulis, fundisq́; tricies soldum,
Ex pecore redeunt ter ducena Parmensi.
Totis diebus, Afer, hoc mihi narras:
Et teneo melius ista, quàm meum nomen.
Numeres, oportet, aliquid, vt pati possim:
Quotidianam refice nauseam nummis.
Audire gratis, *Afer*, ista non possum.

Auarum vel ostentatorem vt vult Ramir. imò vt ego vtrumque; nihil enim dedit, describit Afrum. Centvm Coracinvs) Coracinus, Mancinus, Sabinus, Serranus, nomina sunt Debitorum Afri, quos ideo numerat, vt ostendat multa quidem sibi deberi, sed nihil propè possidere, eoque nihil posse donare Martiali, à quo timebat, ne posceretur pecuniam, vel dono vel mutuo. Sed & contraria potest esse sententia, & inanis stultaque opum commemoratio & ostentatio, quam reddit odiosiorem auaritia, dum nihil amicis largitur, immò ad inuidiam eorum sua bona enumerat. Centvm, dvcenta, trecenta) Adiunge singulis, millia sestertiûm. Decies) centena millia sestertiûm; hoc est, viginti quinque millia Philippæorum. Ex insvlis fvndisqve tricies soldvm) tricies centena millia sestertiûm integrè, id est, septuaginta quinque millia Philippæorum. Ex insvlis) Insulas hîc intelligo non primaria notione, sed secundaria. Insulæ enim dictæ, quasi in solo sitæ, quæ vndequaque mari ambiuntur. Inde domus in ciuitate, quæ solæ stant, & seiunctæ ab aliis. Sic enim Festus & alij definiunt. Insulæ sunt dictæ, propriè, domus, quę non iunguntur parietibus cum vicinis, circuituque publico, aut priuato cinguntur. hoc intellectu accipe insulas P. Victoris, Sexti, Rufi, Onuphrij, & aliorum in descriptione vrbis. Quanquam sub imperatoribus (vt Heraldus obseruauit) quæuis ædes locatitiæ insulæ appellarentur. Glossæ Insula νῆσος, συνοικία. Iam Insularius ἐνοικολόγος, ὁ τὸ ἐνοίκιον ἐκλεγόμενος, pensionum flagitator, & collector Domini insularum, locatores. Has ab Afro locatas credo, nobilioribus ciuibus, vti & villas, & agros, ex quibus tricies centena millia sestertiûm plena integraque (hoc enim est solidum, id est, solidè integrè) accepit. sic enim lib. 1. ad Calenum auarum dixit.

Non plenum modò vicies habebas.

Aliâs solidus apud Romanos erat aureus, & aureus solidus valebat centum sestertios, vel viginti quinque denarios, seu drachmas, ita vt denarius hoc loco ponatur pro quatuor sestertiis. Lege Hostum lib. 5. cap. 6. de solido aureo. Sed de hoc solido hîc non locus. Nam solidus pro aureo ante tempora Alexandri Seueri, Latinis auctoribus non fuit in vsu. solidum soluere dixit Cicer. pro Rab. id est, integrum. *Argentarius ab argentario solidum petit.* Quintil. id est, integrum. Ex pecore redevnt) Ex vectigali pecuario Parmensi quotannis accipio sexcenta millia sestertiûm, hoc est, quindecim millia Philippæorum. Nvmeres oportet) soluas, des aliquid, vt molestiam compenses, quam patior, cùm hæc centies cogor audire, vt in posterum patientius audiam. nam quis hæc toties gratis audiat?

An erat Publicanus, Afer, pecuarius, & Decumanus. Vt nihil des mutuum, dona sis aliquid ad redimendum audientis molestiam.

Ad Charinum.

XXXIX. XXX.

Argenti genus omne comparasti,
Et solus veteres Myronis artes,
Solus Praxitelis manus, Scopæque,
Solus Phidiaci toreuma cœli,
Solus Mentoreos habes labores.
Nec desunt tibi vera Glaniana,

Nec

Nec quæ Callaico linuntur auro,
Nec mensis anaglypta de paternis.
Argentum tamen inter omne, miror
Quare non habeas, Charine, purum.

Charini os verberat hoc epigrammate. GENVS OMNE) cœlatum & elaboratum genus est. mox subiicit formas, cùm dicit Myronis, Praxitelis. Nomina sua suis operibus memoriæ caussa inscribebant nobiles artifices, quod præter Senecam c.1. de Tranq. Vitæ & Consol. ad Albinam, ostendit Cicero Tuscul. Q. lib.1. de Phidia, qui cùm vellet nomen suum Mineruæ, quam Atheniensibus ex ebore, & auro faciebat, inscribere, idque locatores prohiberent, seipsum, hoc est, similem sui speciem inclusit in Clypeo Mineruæ. Idem Val. Maximus narrat. *Phidias Clypeo Mineruæ effigiem suam inclusit, quâ conuulsâ, tota operis colligatio solueretur.* MYRONIS) Myro Eleutheris natus, floruit Olymp. 87. Ageladis discipulus, quem opera multa facientem BVCVLA, maximè celebrauit, in quam lib.4. Anthol. supra triginta extant epigrammata, pleraque versa ab Ausonio, Alciato, Henrico Stephano, Vrsino, Velio, aliis. De Myronis operibus, Plinius lib.34. cap.8. PRAXITELIS) Praxiteles Olympiade centesima quarta vixit, Venere marmorea Gnidia, & ænea nobilitatus: cuius opera recenset Plinius lib.34. cap.8. De Venere Praxitelis, Lucianus de amorib. Athenæus lib.13. Val. Max. Anthol. lib.4. cap. εἰς ἀγάλμ. θεῶν, καὶ θεαινῶν. SCOPAE QVE) Scopa, vt Pausanias narrat in Arcadibus, Parius fuit, & Marmorarius insignis. De quo M. Tull. *Scopæ laus cum Praxitele, & Phidia certauit.* Anthol. lib.4. cap. eod. εἰς θεῶν ἀγάλ. Plinius lib.34. cap.8. alij. PHIDIACI TOREVMA COELI) Phidias Princeps statuariorum Atheniensis, vixit Olympiade octogesima tertia, ad annum Vrbis conditæ trecentesimũ circiter, vt Plinius lib.34. cap.8. scriptum reliquit; illius opera pluria scriptorum monumentis commendantur, sed Olympum propè conscendit Iupiter Olympius ex ebore & auro, vt Plinius testatur, non Minerua, vt Budæus ex Plinio conatur ostendere. sed alij ebur, & aurum ad Mineruam referunt, vt Plato, qui in Hippia docet, quæ membra ærea, quæ eburnea fuerint. Thucydides auri pondus lib.2. proponit. De hac re Aristophanes in Pane & Scholiastes eiusdem. Lucianus eius Lemniam anteponit omnibus, de qua Pausanias in Atticis. Ouid.4. de Ponto Plinius, Strabo, Anthol. lib.4. TOREVMA) est opus cœlatum, cuiusmodi sunt pateræ, crateres, &c. torno fiunt, vt quidam tradunt. redi ad lib.3. epigramm.35.

Artis Phidiacæ toreuma clarum.

COELI) Cœlum aurificum & argentariorum stilus, scalprum, & calamus. quo cœlant imagines, feras, &c. Statius Sil.4.

Hic tibi, quæ docto multùm vigilata Myroni
Æra laboriferi viuant, quæ marmora cælo
Praxitelis——

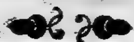
SOLVS MENTOREOS HABES LABORES) Diximus copiosè de hoc lib.3. epigram.41. NON DESVNT TIBI * VERA GLANIANA) Graniana habet Domitius, qui à Granio auctore, seu sculptore dicta putat, vt alia Clodiana. Furniana apud Plinium lib.33. cap.10. sic ista Graniana. sed cùm plerique legant Glaniana; Glanias autem seu Glanius sit fluuius Latij, Liris appellatus seu Linternus, fieri potest, vt Glaniana à loco dicantur, & fluuio. Quid si legendum Gratiana, vt est apud Plinium cap. dicto? Sed placet Musambertius, Glaniana, Graniana, Furniana ab officinis & tabernis Glanij, & Furnij dici. NEC QVAE CALLAICO) Vasa Callaica sunt Phialæ cælatæ auro addito, de quibus infrà Martialis. l.14. V.* Vasa.

Quamuis Callaico rubeant generosa metallo,
Glorior arte magis. nam meus iste labor.

Callaicum aurum dicitur Hispanum aurum, nam Callaici, siue Gallaici Hispani, Gallis finitimi, qui & Callæci. Sipontinus ad ep.64. Domitium à Merula reprehensum prætereo. Etsi nec Merula satis disertè. Sed non abs re Sipontinus. cui suffragatorem addo Ouid. Fast.

Tum sibi Callaico Brutus cognomen ab hoste
Fecit, & Hispanam sanguine tinxit humum.

Callaicum ergo metallum Hispanicum. NEC MENSIS ANAGLYPTA) Anaglypta sic describit Plinius lib.33. cap.11. *Nunc anaglypta in asperitatemq́; excisa circa linearum picturas quærimus.* Sunt igitur & hæc pocula cælata. ἀναγλύφω enim græcè cælo, sculpo valet: ἀνάγλυφα ποτήρια sculpta cælata pocula, sicut & ἀνάγλυπτα. ARGENTVM TAMEN INTER OMNE) In promptu caussa est. Charinus impurus erat, & quidquid tangebat, impurabat, quod & alia epigrammata produnt. lib.1. lib.6. &c.

In Postumum.

XL. XXXI.

Atria Pisonum stabant cum stemmate toto,
Et docti Senecæ ter numeranda domus.
Prætulimus tantis solum te, Postume, regnis:
Pauper eras, & eques, sed mihi consul eras.
Tecum ter denas numeraui, Postume, brumas:
Communis nobis lectus, & vnus erat.
Jam donare potes, iam perdere, plenus honorum,
Largus opum: expecto, Postume, quid facias.
Nil facis: & serum est alium mihi quærere regem,
Hoc, fortuna, placet? *Postumus imposuit.*

Amicus vetus, postquam factus est beatus, veteris amici est oblitus; hoc queritur Poëta sub ficto nomine Postumi. ATRIA PISONVM) Pisonum clarissima fuit semper familia Romæ, & doctorum virorum cultrix. Originem duxit à Numa Pompilio secundo Rege Rom. quod nummus ostendit, in cuius antica parte Numæ nomen est expressum, in postica Cn. Pisonis pro quæstore, & nomen & caput. Hinc Pisones dicuntur ab Horatio art. Poët. quam eisdem inscripsit, Pompilij sanguis. Sensus distichi est, patebat mihi domus illustrium Pisonum, ad amicitiam, & patrocinium conciliandum, patebat & Senecarum, sed hos tibi cunctos vni posthabui. Piso cõiurârat in Neronem conscio Seneca. hinc interfecti ambo. CVM STEMMATE TOTO) Ceris & imaginibus nobilitatos expressimus lib. 2. ep. 90. ad Quintilianum, vbi de atriis & stemmatis leges, quæ sunt ad hunc locum opportuna. ET DOCTI SENECAE TER NVMERANDA DOMVS) ob tres fratres, vt rectè Delrius exponit, Senecam, Nouatum, & Melam seu Mellam: non (vt Domitius & Iunius volunt) tres illi Senecæ fuerunt Rhetor, filius Rhetoris, & Nepos Lucanus ex Mela; sed tres filij Senecæ Rhetoris, cuius fuit obscurior fama, filij tres clarissimi, Seneca philosophus, & tragicus Neronis formator, Gallio seu Nouatus, & Mela. Lege quæ ad librum primum epig. ad Licinianum. Vnde scriptores, enarrauimus. Gyraldus etiam nobiscum facit. PRAETVLIMVS TANTIS SOLVM TE) Pauperem te, & non Patritium, vt Pisones, sed equitem, anteposui & nobilioribus, & ditioribus, neque tamen secus colui, atque consulem aut consularem: amor enim aduersus te mihi loco honorum & opum fuit. TECVM TER DENAS) Enumerat argumenta veri amoris sui erga Postumum, primum erat, quòd potentioribus & nobilioribus tenuiorem, & inferiorem anteposuerit. Alterum quòd ab ineunte ætate, Postumum coluerit triginta ipsos annos. Ter denæ brumæ triginta sunt anni. COMMVNIS NOBIS LECTVS) Tertium à contubernio & conuictu. IAM DONARE POTES) Iam experiar, an eadem tu me fide, & fœdere colueris, ac amaris, quò te ego, an verò tantum simulâris amicitiam. Iam tibi copia est dandi & donandi, ac perdendi aliquid amici causa. NIL FACIS) Nil das, & ego iam amicos, aliosque reges, seu patronos non inuenio; nouus enim amicus, nouus nummus. HOC FORTVNA PLACET) Conclusio ab indignitate. Cur tu, fortuna, beasti Postumum, quem tam insolentem, & ingratum futurum nôras? bibit mandragoram & Lethen, obliterauit memoriam omnem omnium officiorum & amicitiæ, imposuit mihi & tibi, beasse non debueras, aut beatum rursus perdere. Geminum huic est lib. 1. ad Scæuolam, ep. 104. & lib. 2. ad Candidum.

De ead. re est Ouidij eleg. 3. 4. de Ponto ad dissimulantem amicitiam.

Dat tibi diuitias: ecquid sunt illa duorum?
Das partem, multum est. Candide das aliquid?
Mecum ergo miser es. quod si Deus ore sereno
Annuerit, felix, Candide, solus eris.

Et lib. 2. epigramm. 43.

Ex opibus tantis veteri fidoq; sodali
Das nihil, & dicis, Candide, κοινὰ φίλων.

IMPOSVIT) Valde arridet Musabertij ingenium, qui exponit hunc locum peracutè. Postumus mihi fuit Postumus; vt Postumus agnatione sua rumpit testamentum & fallit fratres; sic Postumus longam meam expectationem fefellit.

In malè recitantem.

XXXII. XLI.

Quid recitaturus circundas vellera collo?
Conueniunt nostris auribus ista magis.

Vt frigus defenderent, & vocem seruarent, vtebantur, præsertim, qui raui laborabant, focalibus, quæ vocat hoc loco vellera, alibi lanam in distichis. Focalia autem erant fasciæ, seu vellera, quibus fauces, & colla muniebant à frigore. A faucibus autem focalia dicebantur, quasi faucalia, vt Clodius, Claudius, &c. Horat. Sat. 3. lib. 2.

——ponas insignia morbi
Fasciolas, cubital, focalia——

Vbi lexicographorum fœdum emenda errorem, quo iuuentutem fallunt, cùm tradunt focale esse ferrum ignitum, quo crispantur crines, ad quem errorem adducunt hunc locum Horatij. Audi Cælium Rhodiginum lib. 18. cap. 10. *Id verbum (focalia) non à foco deflexum puto, sed à faucibus inclinatum potius, diciq́; eo nomine colli ornamenta*: quod significat etiam Acron, & Porphyrio ad locum Horatij adductum. Quanquam ægritudinis remedia verius appellarentur focalia, quod item innuit Porphyrio, & monstrat apertissimè Quinctil. *Palliolum*, inquit, *sicut fascias, quibus crura vestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta sola excusare potest valetudo*. Et Mart. lib. 12.

Quòd lana caput alligas, Carine,
Non aures tibi, sed dolent capilli.

Poëta ludit & ridet ineptum & raucum recitatorem, qui enicabat auditores. Detrahe de faucibus tuis focalia & da nobis vt aures obstruamus, ne te audiamus. De recitatoribus plenè lib. 10.

De Vesuuio monte.

XXXIII. XLIV.

Hic est Pampineis viridis modò Vesuius vmbris:
Presserat hìc madidos nobilis vua lacus.
Hæc iuga, quàm Nysæ colles, plus Bacchus amauit.
Hoc nuper Satyri monte dedere choros.
Hæc Veneris sedes Lacedæmone gratior illi:
Hic locus Herculeo nomine clarus erat.
Cuncta iacent flammis, & tristi mersa fauilla:
Nec superi vellent hoc licuisse sibi.

Laus Vesuuij montis Campaniæ, & incendium. VESVIVS) Græci βέσβιον, vt Xiph. in Tito. Plutarchus, quem malè interpres vertit Lesbium. Strabo tamen οὐεσούιον appellat, Latini Vesebium, Vesbium, Vesuium, Veseuum, & appositum inde, Vesuuia, & Veseuia iuga. Virgil. Hodie Summa dicitur. est nobilis vino nobilissimo, quod Græcũ appellant. Vesuius etiam Silius dixit.

Sic vbi vi cæca tandem deuictus, ad astra
Euomuit pastos per sæcula Vesuius ignes.

PAMPINVS VMBRIS VIRIDIS) vitifer, vini ferax. Florus. *Hic amicti vitibus montes Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius Aetnæ imitator*. Idem Strabo lib. 5. qui agris cinctum ait optimis, cæterùm sterilem in vertice. PRESSERAT HIC MADIDOS) Expresserat vinum nobile. LACVS) Torcularia, quibus vuæ pressæ fundunt nectar; lacus, qui excipiunt, prælo subactas, vuas. HAEC IVGA, QVAM NYSAE COLLES) Nysa mons Indiæ, vbi Bacchus ex Iouis femore editus. Vnde Dionysos appellatur, aliàs Meros, græcè μηρὸς, hoc est, femur. plura lib. 8. ep. 38. Plinius, Polyænus lib. 1. strat. Strabo, Mela, alij. SATYRI) Faunorum natio, de quibus Mythologici. Dij sunt montium, & monticolæ vocantur Bacchi satellitium. HAEC VENERIS SEDES) ob fana Veneri, & Herculi in Vesuuio dicata. De Veneris templis lege Pausaniam, cùm alibi, tum in Laconicis. CVNCTA IACENT FLAMMIS) In hoc πολυθρυλλήτῳ Vesuuij incendio, (quod imperante Tito exarsit, vt Suetonius, Papinius, Silius, Dio, Eusebius* in Chronicis, Orosius, Sextus Rufus, P. Victor prodiderunt) periit ille naturæ interpres & Antistes Plinius & hausta bina oppida cum pluribus pagis, Herculanium, & Pompei. Statius in Siluis.

Mira fides, credétne virum ventura propago,
Cùm segetes iterum, cùm iam hæc deserta virebunt,
Infra vrbes populosq́; premi——

* *Qui tamen Plinium. 12. Traiani anno periisse scribit, dum Vesuuium viseret.*

Proco-

Procopius lib. 2. de bello Gothico propè incredibilia narrat de huius montis admiranda tempestate; tantos enim & tam altos cinerum globos elatos, vt vento Constantinopolim vsque nubes illa deferretur. Sed vniuersum hoc incendium, eiusque exordium, incrementa, mugitus, sonitus, fremitusque accuratissimè descripsit, Secundus ad Tacitum lib. 6. epist. 16. & 20. vbi & auunculi mortem, & suum periculum, & totum loci excidium depingit. De eodem Vitruuius lib. 2. cap. 6. Et Philander, Torrentius, ad Suet. Titum. Tertullianus Apolog. cap. 8.* Minucius Felix in Octauio, Pacianus de Pœnitentia, Lactantius de ira Dei, c. 23. Et nuper in Herculis Prodico, Pighius, Catanæus, Cælius Rhod. li. 15. c. 15. copiosè præter eos, quos suprà adduximus. Plinius verò lib. 2. cap. 106. omnes orbis terrarum montes flammas vomentes enumerat, inter quos tamen hic non est. Primum reor tum erupisse, cùm illi extremum diem attulit. Nec svperi vellent) Etiam superi dolent super hac clade, qui noluissent se tantum posse, quantum in rerum natura possunt.

*forte 48.

Ad Phœbum.

*XLV.

XXXIV.

Hæc tibi pro nato plena dat lætus acerra
Phœbe, Palatinus munera Parthenius,
Vt, qui prima nouo signat quinquennia lustro,
Impleat innumeras Burrus Olympiadas.
*Fac rata vota patris, sic te tua diligat * vxor,*
Gaudeat & certa virginitate soror.
Perpetuo sic flore mices: sic deniq; non sint
Tam longæ Bromio, quàm tibi Phœbe, comæ.

*arbor.

Burri quinquennis Parthenij filij natalem celebrat. Haec mvnera dat tibi) hoc tus adolet tibi, Phœbe, tuus Parthenius, de plena acerra, liberali manu pro salute filij sui. Acerra) ara fuit, vt Festus docet, quæ ante mortuum poni solebat, in qua odores incendebantur. Alij arculam turariam, in qua tus reponebant, acerram aiunt dictam. Glossarium vetus acerra turaria λιβανωτείς. Et hoc intellectu hîc vsurpatur, sic tamen vt acerra ponatur synecdochicῶς, pars pro toto, acerra pro toto sacrificio. Phœbe) quare Phœbo? quiáne semper iuuenis, & imberbis Phœbus, & perpetuo flore micans, vt ait noster Poëta, vt illi merito iuuentus commendetur? Mvnera) sacrificia, libamina. Palatinvs Parthenivs) Domitiano à cubiculo, qui Parthenio ius gladij ferendi dedit, à quo tamen cum Maximo, & Sigerio liberto, & Stephano Domitillæ procuratore, vt in Domit. Xiph. narrat per insidias confectus & interfectus est. Suet. & Zonaras. Palatinvs) dicitur, quia in palatio seruiebat Cæsari. Signat qvinqvennia) Vt Burrus filius Parthenij quinquennis, qui iam alterum lustrum incipit, hoc est, sextum annum, viuat infinitos annos. Olympiadas) Olympias non est spatium quinque annorum, vt lustrum, sed quatuor, ita vt quinto anno, quadriennio exacto celebrarentur Olympici ludi. De Olympiadibus alibi copiosius disseremus. Fac rata vota patris) Phœbe damna votis Parthenium, vt superstes sit filius; sic te tua Daphnis Penei filia in laurum versa, Phœbe, diligat, quam tu vxorem cupiebas, vt est apud Ouid. primo Mutat.

De Parthenio Pomponius lib. 41. de hered. inst. Marcelli. lib. 15. Tertull. Apol. Aurelius Victor Nerua Orosius lib. 7. à quo vocatur Spado, nō quòd esset eunuch. sed à militibus abscißis genitalibus interfectus. Adde Philostratum in vita Apollonij. Sidonium epist. 7. lib. 5.

——At quoniam coniunx mea non potes esse
Arbor eris certè dixit mea——

Gavdeat et certa Virginitate soror) Diana venatrix æterna Virgo soror Apollinis Latonæ proles. De virginitate illius scribit Callimachus in hymnis, Ouid. in Met. Lege Natal. Myth. lib. 3. cap. 18. Perpetvo sic flore mices) Iuuenili vultu comatus tamen & crinitus fingebatur, suaque Cæsarie gloriabatur. Ouid.

Nondum laurus erat longoq; decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phœbus.

Et idem:
Vtq; meum intonsis caput est iuuenile capillis.

Præfuit capillitio, cui & primitiæ capillorum sacrabantur, vt alibi didicisti. Iunius plura, de coma. Bromio) Nam & Bacchus gloriabatur æterno flore iuuentæ. Quid. 4. Mutat.

——tibi enim inconsumpta iuuentus,
Tu puer æternus, tu formosissimus alto
Conspiceris cœlo, tibi, cùm sine cornibus astas,
Virgineum caput est——

En virgineum, inquit, caput ergo imberbe, ceruix tamen crinita. certare igitur ista duo numina crinium decore videbantur. Hinc Poëta Phœbum optat in certamine Victorem.

Do

De Sabello.

XXXV. XLVI.

Saturnalia diuitem Sabellum
Fecerunt. meritò tumet Sabellus:
Nec quemquam putat esse, prædicatq́;
Inter caussidicos beatiorem.
Hos fastus, animosq́; dat Sabello
Farris semodius, fabæq́; fressæ,
Et turis, piperisq́; tres selibræ,
Et lucanica ventre cum falisco,
Et nigri Syra defruti lagena,
Et ficus Libyca gelata testa,
Cum bulbis, cochleisq́; caseoque
Piceno quoque. venit à cliente
Parcæ cistula non capax oliuæ,
Et crassa figuli polita cælo
Septenaria Synthesis Sagunti,
Hispanæ luteum rotæ toreuma,
Et lato variata mappa clauo.
Saturnalia fructuosiora
Annis non habuit decem Sabellus.

Sabelli Caussidici inopes ridet opes. SATVRNALIA DIVITEM SABELLVM FECERVNT) nam xenia mittebantur amicis Saturnalibus, vt lib. 13. exposuimus. TVMET) ob munera, & xenia, quæ iactat. FARRIS SEMODIVS) Far xenij loco mittebatur. Mart. lib. 13.

Imbue plebeias clusinis pultibus ollas,
Et satur in vacuis dulcia musta bibas.

Vbi de farre copiosi fuimus. Faba fracta ita parabatur, vt scribit Platina Crem. lib. 7. *Tamdiu in aqua sines, donec,* &c. SEMODIVS) pars dimidia modij. Modius mensura erat aridorum, vt semodius, sextarius, hemina, acetabulum, cyathus, ligula liquidorum & aridorum. Modius libras 26. & vncias 8. capiebat; semodius ergo libras tredecim, sextarios octo, vncias 4. Lege Phil. de mensuris & ponderibus. FABAEQVE FRESSAE) molitæ, fractæ, Columella, Plinius; frendere enim est frangere. ET THVRIS PIPERISQVE) De thure & pipere in xeniis ep. 4. & 5. cognosces. De pipere scribit etiam Athenæus lib. 2. cap. 28. & Dioscorides præter Plinium & alios. SELIBRAE) selibra est semilibra, tres selibræ sunt sesquilibra, id est, vna cum dimidia. amant verò hoc genus loquendi cùm Græci, tum Latini. Pollux, φίλον δὲ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ τὸ ἓν ἥμισυ τάλαντον τρία ἡμιτάλαντα λέγειν. *Solent veteres talentum & semis per tria dimidia efferre.* Quod Casaubonus ad Theophrasti characteres ex Hippocrate, Platone, Xenophonte, Athenæo, Dioscoride, aliis confirmat. Apud Latinos Impp. in Cod. Theod. *Sex semiliquæ* pro tribus siliquis. Augustus in testam. *Ex parte dimidia & sextante,* pro besse. Monet idem doctè, huic loquendi generi simile esse, planè tamen significatione diuersum. si dicas τρίτον ἡμιωβόλιον, id est, duos obolos semis, & sestertius nummus seu sestertius pes. id est, duo asses & semis, duo pedes semis, vbi & Volfium Demosthenis interpretem hæc perperam intelligentem docet litteras. c. περὶ ἀπονοίας. ET LVCANICA) De Lucanica Mart. lib. 13. epigram. 35.

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Vbi plura de Lucanicis farciminibus. FALISCO) etiam Papinius coniungit Lucanicas cum faliscis ad Plotium; Non *Lucanica,* inquit, *non graues falisci.* Falisci Faliscorum Tusciæ oppidum est, Hirpas Solinus vocat. Halesci dicebantur olim Ouid.

Venerat Atridæ fatis agitatus Halescus,
A quo se dictam terra Falisca putat.

Venter

Venter ergo Faliscus porcinus, suillus in Faliscis primum in cibum paratus. Quo pacto fiant, quæ intestinis ingerantur, leges apud Cælium Apicium lib. 2. de re cul. c. 6. Platinam Cremon. lib. 6. tit. Lucanicæ. Athenæus lib. 9. Lucanicas Isicia ex Vlpiano nominat, vti & Arnobius & Macrobius lib. 2. c. 8. ex Alexandro Aphrodisio Problem. 22. lib. 1. qui ἰσικον appellitat. Casaubonum ad lib. 9. Athen. lege. Lampridius in Heliog. Isicia ex pisce primum inuenta Heliogabalo tribuit, itaque nominat. Et nigri Syra) Defrutum vinum est musto ad dimidias decocto. Athenæo ἕψημα παρέγχυμα γλυκύς, vel γλυτεὶς. Aliud genus defruti est musto ad tertias decocto, & vocatur sapa, græcè σιραῖος, prius hîc intelligit Martialis, nam quod Domitius ait sapam exprimi, cùm dicit Poëta, Syra, id abs re est. Nam & σιραῖον dicitur primamque tendit. Plinius lib. 14. cap. 21. *Ipsa quoque defruta, ac sapas, cùm sit cœlum sine lunâ, hoc est in sideris coitu, neque alio die coqui iubent, &c.* Idem cap. 14. *Nam siræum, quod alij hepsema, nostri sapam appellant, ingenij, non naturæ opus est, musto ad partem tertiam mensuræ decocto, quod vbi factum ad dimidiam est, defrutum vocamus* De defruto sic Papinius lib. 4. Sil. ad Plotium.

Dulci defruta vel lutosa Cæno.

Syra) Lagena vitrea. nam vitrum in Syria inuentum, vt Plinius lib. 31. cap. 26. planissimè docet, quidquid contra Domitius. Syrus enim & Syra non significat sapam, sed siræum. Et ficus Libyca gelata) Ficus aliæ sunt æstiuæ, aliæ hibernæ. De hibernis hîc loquimur. Cato Africanas primus appellauit, caussamque belli Punici tertij ex pomo Africano, seu fico in senatu Romano, pro pridie Carthagine dempta præbuit. Saguntinas vocat hibernas. De Mæsianis ita scribit Plinius lib. 15. cap. 18. *Sunt & hibernæ quibusdam Prouinciis, sicut Mæsiæ, sed artis, non naturæ. Paruarum genus arborum, post autumnum fimo contegunt, deprehensasq; in his hyeme grossos: quæ mitiore cœlo refossæ cum arbore simul atq; in lucem remissæ, nouos soles aliosq;, quàm quibus vixere, auidè tanquam iterum natæ accipiunt, & cum venientium flore maturescunt, alieno præcoces anno in tractu, vel gelidissimo.* Ex quibus intelligis omnia, quæ hîc à Plinio de Mæsia dicuntur, à Domitio ad Africanas referri. sed idem fortè hibernis Africanis factitatum. Quod & apud nos fieri amat. Gelata testa) corio frigidiore & duriusculo. Quid hic nugator Ramiresius nugetur de vna ficu, cognosces apud Musamb. adde bellum eiusdem Ramiresij mendaciolum, cum recentem ficum, à me dictam gelatam ficum somniat, cum disertè de hibernis agi doceam. Cum bulbis) bulborum duplex genus, vomitorium, & esculentum, antiquis, vt Matthiolus ad Dioscorid. lib. 2. cap. 166. scribit, notissimum, hodie prorsus incognitum. Græcis βολβὸς ἐδώδιμος, de quo multa Plinius, Dioscorides, alij herbarij. Mart. lib. 13.

Cùm sit anus coniunx, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Bulbus salax herba. Petronius Satyrico. *Mox cibis validioribus pastus, id est, bulbis, cochlearumq; sine iure ceruicibus.* Vim bulborum Alexis, & Xenarchus apud Athenæum produnt. lib. 2. quo loco multa ex multis de bulbis. Cabausonus cap. 5. lib. 1. Athen. Cochleisque) de Cochleis & caseis, nihil est, quod dicam, cùm de caseis lib. 13. vbertim dissertatum sit; Cochleas etiam infantes norunt. qui tamen varia earum genera, esum, cupedias, luxum in iis Romanorum nosse percupit, Dioscoridem legat cap. 9. lib. 2. & Marthiolum, Plinium lib. 9. cap. 65. Galenum lib. 11. simpl. med. Athenæus lib. 2. fusè de his, & fusius Casaubonus. 22. c. qui genera & prouerbia seu dicta inde, narrat.

Piceno quoque venit a cliente) De oliuis ex agro Piceno, quæ lib. 13. diximus, reperies ad hunc versum Mart.

Hæc, quæ Picenis venit subducta trapetis,
Inchoat, atq; eadem finit oliua dapes.

Hic extenuat munus. Cistellam enim tam angustam fuisse iocabundus dicit, vt vix paucarum oliuarum capax fuerit. Et crasso figuli) De vasis Saguntinis Plinius lib. 35. cap. 12. *Retinet hanc* (vasorum) *nobilitatem, & Aretium in Italia, & calicum tantum Surrentum, Asta, Polentia, in Hispania Saguntum, in Asia Pergamum.* Genus ergo poculi synthesis hoc loco (aliâs vestis genus, vt alibi dictum est) & poculi figlini, ex argilla facti, non admodum præstantis aut cari; quod lib. 14. Martialis docet epist. 108.

Quæ non sollicitus teneat seruetq; minister,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Et hîc crasso cœlo polita synthesis, rudi Minerua, materia vili. Septenaria synthesis) ineptæ sanè Lugdunenses notæ ex Domitio aliud dicente, synthesis vas capiens septē quincunces, Domitius cùm Septenariam exponit capacem septuncis, & rectè: si enim septem quincunces vnicum poculum cepisset, maius fuisset, quàm frugalitas Romanorum tolerasset. Septunx autem est calix septem Cyathorum capax; duodecim autem cyathi sextarium implent. Sextarius est media mensura, aut paullò amplius; nisi septem pocula Saguntina malis cum Turnebo intelligere, quod non displicet, vt ad synthesin vestem alludat. Hispanae luteum rotae toreuma) synthesis, quæ fuit figuli Hispani, seu Saguntini torno facta. Et lato

varia-

VARIATA) Mappæ ad limbum purpureis clauis variari solebant. Bayfius; mappæ hîc dicuntur linteola mensaria, seu mantilia, quibus inter cœnam manus abstergebant. erant aurea nonnunquam, vel coccoclauata, vel aureata, Lampridium in Alexandro, Vopiscum Tacito, Capitolinum Gallien. Fuluium Vrsinum Append. ad Petri Ciaconij triclinium, &c. vide. De tunicis laticlauiis dicemus lib. *6*. & iam suprà aliquid attigimus. SATVRNALIA FRVCTVOSIORA) Epiphonema cum irrisione. cùm hæc omnia, quæ enumerauit, munera fuerint leuissima, & Sabellus nunquam maiora, deteriora semper acceperit, vides, quàm fuerit beatus & copiosus.

De Phaëthonte.

XXXVI. *XLVIII.*

Encaustus Phaëthon tabula depictus in hac est.
Quid tibi vis, dipyron qui Phaëthonta facis?

Encausto pingendi duo fuere genera antiquitus, cera, & in ebore, cestro, hoc est, viriculo, donec classes pingi cœpere; hoc tertiũ accessit resolutis igni ceris penicillo vtendi, quæ pictura in nauibus nec sole, nec sale ventisque corrumpebatur. Ceris autem pingere, & picturam inurere fertur primus tentasse Aristides. Deinde Praxiteles, qui artem perpoliuit. Alij referunt inuentionem ad Polygnatum Nicanorem, & Archesilaum Parios. Lysippus Æginæ picturæ suæ inscripsit ἐνέκαυσεν. Pamphilus Apellis præceptor artem encaustices docuisse primus traditur, Plinius lib. 35. cap. 11. ENCAVSTVS PHAETHON) pictus & inustus encausto. DIPYRON QVI PHAETHONTA FACIS? Alludit fabulam & casum Phaëthontis, cùm fulmine ictus & flammatus in Eridanum, seu Padum est præceps actus, & nunc iterum quasi eundem casum subiit, cùm encausto pictus est inustus, eoque meritò Dipyros, id est, bis vstus dici potest; sæuum ergò videri posse pictorem, qui iam vstulatum vrat denuo miserum Phaëthontem. iocus est, vt ille de Troia:

Carminis Iliaci libros consumpsit asellus.
Hoc fatum Troiæ est, aut equus aut asinus.

Ad Flaccum.

XXXVII. *XLIX.*

Nescis, crede mihi, quid sint epigrammata, Flacce:
Qui tantùm lusus illa, iocosq; putas:
Ille magis ludit, qui scribit prandia sæui
Tereos, aut cœnam, crude Thyesta, tuam.
Aut puero liquidas aptantem Dædalon alas,
Pascentem Siculas aut Polyphemon oues.
A nostris procul est omnis vesica libellis:
Musa nec insano Syrmate nostra tumet.
Illa tamen laudant omnes, mirantur, adorant.
Confiteor: laudant illa, sed ista legunt.

Epigrammata non nugas agunt, sed res veras tractant. ILLE MAGIS LVDIT) Illi, inquit, magis ludunt & iocantur, qui tragœdias scribunt, & fabulas. De Tereo & nos alibi diximus, & tute leges apud Ouid. *6*. Met. Strab. lib. *9*. Virg. in Sileno, Homer. lib. Odyss. 7. Sophoclem Elect. Pausaniam in Atticis, Mytholog. CRVDE THYESTA) De Atreo & Thyesta lib. 3. ep. 45. narrauimus. AVT PVERO LIQVIDAS) Fabula Tyrunculis etiam Musarum protrita, quam Ouid. 8. Met. elegantissimè describit. Natalis comes Mythol. lib. 7. cap. *6*. Vberius etiam, quàm erat necesse, est prosecutus. Ego verbum non ampliùs addo. PASCENTEM SICVLAS) Et hæc fabula nullo indiget Oedipo: cui enim monstrum illud horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum, ignotum? Homerus Odyss. Virgil. Aen. Ouid. Met. Lucianus, Mythologi, Theocritus, Hesiodus, sexcenti alij, Pausanias, Tzetzes. A NOSTRIS PROCVL EST) A nostris epigrammatis abest omnis tumor & vanitas. VESICA) translatè hîc pro tumido genere scripti; vt vesica plena venti, & animæ turget, ita carmen vel Heroicum, vel tragicum cothurnatum assurgit & tumet, quod Horat. de Aeschylo.

Ouidius crudum Atreum appellauit, id est, crudelem.

Polyphemum dicit.

Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.

SYRMA) Vestis tragica à σύρω traho. Ciclas est oblonga, & humum verrens. hîc metaphoricῶς. insano syrmate, tragico stilo, & Sophoclæo cothurno. Sed humilis est nostra Musa, genus dicendi subtile, & argutum sequitur. ILLA TAMEN LAVDANT OMNES) Facit loquentem Flaccum, & obiicientem celebrari maximè tragicos & epicos, & esse in summa Romanorum Græcorumque existimatione. CONFITEOR: LAVDANT ILLA) Ostendit, quo genere scripti lector magis capiatur. illône longo, perpetuo, & regio, an hoc breui, arguto, venusto, subtili, & vsu ipso docet placere magis epigrammata, quàm vel epos, vel scriptum in tergo, & nondum finitum Oresten.

Ad Cæcilianum.

LI. XXXVIII.

Cùm tibi non essent sex millia, Cæciliane,
Ingenti latè, vectus es hexaphoro.
*Postquam bis decies tribuit Dea * cæca, sinumq́;* (* Fortuna.)
Ruperunt nummi: factus es, ecce, pedes.
Quid tibi pro meritis, & tantis laudibus optem?
Dij tradant sellam, Cæciliane, tibi.

Pauper splendidè, diues sordidè viuebat Cæcilianus: hoc dolet Poëta, qui detestatur auaritiam hominis, & priorem imprecatur paupertatem. SEX MILLIA) sestertiûm. hoc est, centum quinquaginta Philippæi. VECTVS ES HEXAPHORO) sellam, quam sex lecticarij subibant humeris, quod est beatiorum hominum. Iuuenal.

——sexta ceruice feratur.

POSTQVAM BIS DECIES) quinquaginta millia Philippæorum. DEA CAECA) Fortuna. Fortunæ imaginem ad vnguem expressam habes apud Alciatum emblemate 98. & explicatam ibidem à Claudio Minoë. PEDES) copiosus, & diues pedibus incedis, cùm antea pauper gestarere. QVID TIBI PRO MERITIS) Ab imprecatione concludit. Qui beatus beatitate, & fortuna abuteris, imo vti nescis, dignus es, qui redeas ad egestatis infelicitatem, qua te vt superi mactent, opto. Videtur illi precari opes; nam opulenti hexaphoro, & octophoro gestabantur, cùm contrarium voueat, immò morbos; nam morbidi gestabantur. Cælius Aurel. lib. 1. Tard. cap. 5. pass.

In Ædilum.

De hoc eod. sed Hedylo dicto est ep. lib. 9. 58.

LII. XXXIX.

Gestari iunctis nisi desinis, Ædile, capris:
Qui modò ficus eras, iam caprificus eris.

Lib. 3. 66.

Iocatur in Aedilum ex verbis capris, ficus, caprificus, vt suprà ex ἀργὸς & nautæ dixit Argonautæ alio sensu, quàm alioqui Argonautæ intelliguntur. Aedilus fici morbo laborabat, interimq́ue gestabatur ab edoctis, & cicuratis fortè capris; ominatur inde poëta futurum, vt qui antea fuerit ficus, mox caprificus fiat, ratione tantùm syllabarum & vocum, non veræ significationis habita. Ex capris enim & ficus fit caprificus, vt ex argos & nautæ argonautæ. Nec de capris sub iugum ductis incredibile est, cùm suprà lib. 1. 105. tigres, pardos, ceruos, vrsos, apros, bisontes, &c. iugum subiisse legerimus. Et verò non dissimilia in historicis reperimus. Lampridium in Alagabalo, seu Heliogabalo audiamus. *Canes quaternos ingentes iunxit ad currum, & sic est vectatus intra domum regiam, idq́; priuatus in agris suis fecit. Processit in publicum, & quatuor ceruis iunctis ingentibus Iunxit sibi & leones, Matrem magnam se appellans: iunxit & tigres, Liberum sese vocans, &c.* taceo quæ sequuntur. nec fabulas poëtarum persequor, olores Veneris, dracones Cereris, pauones Iunonis. Sunt, qui hîc capras intelligant, quales Heliogabalus iunxit, indignas scholis nostris, & scholiis. Fieri potest Sellæ pedes seu Atlantes & Telamones in formam Faunorum aut caprarum fuisse effictos, quales hodie etiam spectamus.

De caprifico arbore siluestri dictum lib. 10. epig. 2.

Ad Cosmum.

LIII. XL.

*Hunc, quem sæpè vides * inter penetralia * nostræ* (* intra, al. * Vestra)
Pallados, & templi limina, Cosme, noui
Cum baculo peraq́; senem: cui cana, putrisq́;
Stat coma, & in pectus sordida barba cadit:

Certa

Cerea quem nudi tegit vxor abolla grabati,
Cuique datis latrat obuia turba cibis.
Esse putas Cynicum deceptus imagine falsa?
Non est hic Cynicus, Cosme: quid ergo? canis.

Mordet canem, hoc est, Cynicum Philosophum, elegansque descriptio est philosophi Cynici à cultu eorum. INTER PENETRALIA) in porticibus & propylæis templorum. NOSTER) Etsi alij scribunt Vestræ, malim tamen hic nostræ Pallados, nisi aliter interpungas & legas.

——Vestæ
Pallados & templi, &c.

Nempe inter limina Vestæ, & limina noui templi Pallados, quod maximè placet. Exemplaria tamen omnia quæ vidi retinent nostræ. PALLADIS) Templum Mineruæ Flauianæ à Domitiano conditum intelligit. Reg. 6. ad Malum Punicum. P. V. 6. Regione & Sextus Rufus, de quo lib. 9. 4. & totum epigramma lib. 9. secundum. Cynici dicebant se Herculi similes, quod vt ille clauam, sic ipsi baculum ferrent. imò quòd totum exprimerent Herculem. Antipater lib. 2. Anthol.

Αιάζει πήρη τε καὶ ἡράκλειον ἄριστον
Βεἰθοσινωπίζω Διογένους ῥόπαλον.

Lucianus ἐν Βίων πράσει· ἀγορ. ζηλοῖς ἢ τίνα; Διογ. τὸν ἡρακλέα. Imitaris quempiam? Herculem. Laërtius in Diog. τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ βίου λέγων διεξάγειν ὅνπερ καὶ ἡρακλῆς, cùm diceret, eandem vitæ rationem sequi, quam secutus esset Hercules. Ausonij epig. 22. & 23. quære. De baculo Cynico est illud Lucilij.

Ἀλλὰ τρέφει πώγωνα καὶ ἐκ τειόδυ ξύλον ἄρας.

Hinc vocati sunt βακτροπροσαῖται, hoc est, cum baculo mendicantes. De eodem baculo lib. 4. εἰς φιλοσόφους. Primus enim è Cynica disciplina pallium duplicatum ferebat Diogenes, vt Laërtius in Diogene Cynico refert, quamuis idem Antisthenem Cynicæ auctorem pallium duplicatum, baculum, peram gestasse testetur; testatur & hoc Suidas & Ammonius. Pera, scipio, & hydria tota supellex erat. Ausonius epig. 52.

Pera, polenta, tribon, baculus, scyphus, arta supellex,
Ista fuit Cynici, sed putat hanc nimiam, &c.

Ex illo Græco 3. Anthol. expressum.

Βάκτρον καὶ πήρη καὶ δίπλοον εἷμα σοφοῖο, &c.

Talis fuisse videtur, qui ab Herodiano describitur in Commodo. πρὶν τι λέγεσθαι ἢ πράττεσθαι ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀνὴρ φιλοσόφου φέρων σχῆμα (βάκτρον γὰρ ἦν αὐτῷ μετὰ χεῖρας ἡμιγύμνῳ τε αὐτῷ ἐκκρεμὴς πήρα) εἰσδραμὼν, &c. *Priusquam quicquam diceretur, ageretur*q́ *in scena; repentè quidam philosophi habitu, (manu enim baculum gestabat, ei*q́ *seminudo pera dependebat) curriculo prodiit, &c.* PERA) Est pera sacculi viatorij genus à collo ad lumbos pendens, quo obsonia feruntur, Cynicorum propria. Mart. lib. 14.

Ne mendica ferat barbati prandia nudi,
Dormiat & tetrico cum cane, pera rogat.

De eadem pera Cynica Antipater, vt suprà Αιάζει πήρη τι, luget & pera. Et lib. 4. πήρη καὶ χλαῖνα, &c. Athenæus de coma. τῶν κυνικῶν τρόπον ἔζη κομῶν καὶ ῥυπῶν καὶ ἀνυποδητῶν.

Cynico more viuebat, qua comam, qua sordes, qua nudos pedes. Idem ad rasum quendam. *Habesne, cuius naturam accuses, quòd virum te, non fœminam fecerit?* SORDIDA BARBA) barbati Philosophi erant & maximè Cynici. Heraldus lib. 2. Aduers. cap. 16. philosophos docet barbam & comam abrasisse, quod vt verum sit, ad hunc locum Martialis largè exponit. Diogenes rogatus, cur barbam aleret, respondit, vt se virum esse subinde recordaretur. Plura super hac re Athenæus lib. 13. dip. 5. & Iunius de coma. Contra quos est illud ex græco 2. Anth. Palladæ.

Εἰ τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν
Καὶ τράγος εὐπώγων εὔστολός ἐστι Πλάτων.
Si promissa facit sapientem barba, quid obstat
Barbatus poßit quin caper esse Plato?

Et illud Herodis Attici apud Gellium lib. 9. cap. 2. *Video, ait, barbam; & pallium video: Philosophum non video.* Et Lucillius.

Ἀλλὰ τρέφειν πώγωνα, &c.
Τῆς ἀρετῆς εἶναι φησὶν ὁ πρωτοκύων.

Et Ammianus:
Οἴει τὸν πώγωνα φρενῶν ποιητικὸν εἶναι
Καὶ διὰ τοῦτο τρέφεις φίλτατε μυοσόβην
Κεῖρον ἐμοὶ πεισθεὶς ταχέως οὗτος γὰρ ὁ πώγων
Φθειρῶν ποιητὴς οὐχὶ φρενῶν γέγονεν.

Diogenem barba comante fuisse scribit Sidonius Apollinaris. Demissam porro comam perso-

Luget pera & Herculea claua & sordidata Diogenis scipio, &c.

2. Anthol. cap. εἰς φιλοσόφους vbi pleraque in Cynicos scripta.

Hanc philosophorum barbam exagitat Lucianus.

personato Philosopho non indecentem, Cynico pœnè necessariam scribunt Lucianus in Cynico: Athenæus lib.4. Brodæus lib.2. Anthol. Lege Lucillij epigrammata lib.2. cap. εἰς φιλοσόφους. CEREA QVEM NVDI) quem Philosophum attrita vestis seu abolla, quæ illi vxoris loco est, tegit, fœdo etiam humore vestis inquinata. VXOR) cum qua & in qua dormit, quam conmingit, &c. NVDI GRABATI) lecti nudi inuestis, & pauperis. ABOLLA) pallium, sed iam diu quæro, quid propriè sit abolla, quæue forma eius vestis. Duplicem reperio abollam, sordidiorem vnam, quæ militaris erat; alteram Philosophorum, Senatorum, addo & regum. De militari Nonius Marcellus ex Varrone, & ex Nonio Bayfius lib. de re vest. Et Britannicus Iuuenalis interpres, vbi de maiore abolla agit, illam militari opponit. Non præteriit hanc militarem Alexander Neap. lib. 5. cap.18. *Tametsi*, inquit, *hanc militarem, nonnulli Senatorium amictum abollam putant.* Senatoriam insinuat Iuuenalis Sat. 4.

——rapta properabat abolla
Pegasus, attonitæ positus modo Villicus Vrbi.

Fuit etiam Pegasus Iurisconsultus laudatissimus, idemque præfectus vrbi à Vespasiano. Leg. Tiraquell. ad Alexand. ab Alex. De Philosophica loquitur & hic Poeta noster, & Iuuenal. Sat.3. de quodam Stoico.

——atque audi facinus maioris abollæ.
Stoicus occidit Baream delator amicum
Discipulumq; senex.

Quem locum Britannicus exponit abollam maiorem philosophicam, maioris nempe auctoritatis, quàm militaris. Regiæ abollæ mentio est apud Suetonium, cap.35. de Ptolemæo, quem Caligula occidit. *Ptolemæum*, inquit, *& accersitum è regno, & exceptum honorificè, non alia de caussa percussit, quàm quòd edente se munus ingressum spectacula conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit.* Hac abolla Entellum putat amictum fuisse Seruius 5. Aeneid.

Hæc fatus duplicem ex humeris reiecit amictum. duplicem amictum, id est, abollam, inquit Seruius, sicut chlamys. Martialis lib.8. epig. 48.

Nescit, cui dederit Tyriam Crispinus abollam,
Dum mutat cultus, induiturq; togam.

Ab Antipatro Anthol. lib.2. διπλάδιοι dici abollam existimo, id est, pallium duplicatum, Laërtius de Diogene τρίβωνα διπλώσας πρῶτος, *tunicam prius duplicans* Horatio lib.1. epist.17. dicitur *duplex pannus*; nam de pallio Diogenis loquitur. *Contra quem duplici panno patientia velat.* duplicem autem pannum interpretantur diploida. Sed inspice vestitum de abolla Cynicum: sic enim ferebant pallium. Humerus dexter extra amictum erat, & sinus pallij dextræ subiecti, sub sinistrum brachium reiiciebatur; Arriani Epictetus ἢ τοῖς ἀπαντῶσι λοιδορεῖσθαι ἀκαίρως ἢ καλὸν τὸν ὦμον δεικνύειν, id est, *aut occurrentes importunè conuiciari, aut pulchrum ostendere humerum.* Et idem ἀνείληψε τρίβωνα γυμνὸν δεικνύει τὸν ὦμον. Et lib.2. Anth.

Καὶ σόλον, μάλων, πωγῶνα ὦμιον ἔξω
Ἐκ τούτων ἡ νῦν εὐδοκιμεῖ σοφία.

Talis fuisse videtur, quem describit Herodianus in Commodo, &c. vide suprà. GRABATI) Grabatus vilior lectus ad meridiandum; mentio eius apud Catullum, & sæpè infrà apud Mart. CVI DAT LATRATOS) Qui latrando emendicat stipem. Nam cùm canes vocentur Cynici, canũ autem sit latrare: rectè dixit latratos cibos latrando extortos. ESSE PVTAS CYNICVM) Tale est illud.

Mentitur, qui te vitiosum, Zoile, dicit:
Non vitiosus homo es, Zoile, sed vitium.

Prorsus huic est geminum illud Lucillij lib.2. Anthol.

Παῖς ὃς ἂν ᾖ πτωχὸς καὶ ἀγράμματος οὐκ ἔτ' ἀλήθη, &c.

Ausonius car. 22. CANIS) Hinc Lucillius εἶ μὲν, &c. Cynicorum princeps fuisse fertur à Lucretio Antisthenes; Cynici autem dicti à porticu κυνόσαργες: vel ob sordidam & impudentem vitam: vel quòd obuios allatrarent instar canum, vel moribus canes imitarentur, omniaq; publicè facerent: de quibus plura Laërtius in Antist. è Diog. Lucianus in Cynico, βίων πρᾶσις, Arriani Epictetus. Athenæus lib. 13. CANIS) rogatus Diogenes, cur canis appellaretur, τοὺς μὲν, ἔφη, διδόντας σαίνω, τοὺς δὲ μὴ διδόντας ὑλακτῶ, τοὺς δὲ πονηροὺς δάκνω. Plura Laërt. & Anthol. lib.2. & 4. Ausonius græca quædam de eodem transtulit.

Ad Colinum.

LIV. XLI.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus,
Et meritas prima cingere fronde comas:
Si sapis, vtaris totis, Coline, diebus,
Extremumque tibi semper adesse putes.

Lani-

Lanificas nulli tres exorare puellas
Contigit: obſeruant, quem ſtatuêre diem.
Diuitior Criſpo, Thraſea conſtantior ipſo,
Lautior & nitido ſis Meliore licet;
Nil, adicit penſo Lacheſis, fuſoque ſororum
Explicat, & ſemper de tribus vna necat.

Epicurea παραίνεσις ad viuendum, potandum, helluandum. O CVI TARPEIAS) Coline, qui in certamine quinquennali adeptus es coronam quernam, viue. TARPEIAS QVERCVS) Capitolinas coronas. Domitianus enim, vt Suetonius cap. 4. refert inſtituit Ioui Capitolino quinquennale ludicrum diuerſum à Mineruæ Albanis quinquatriis triplici certamine muſico, equeſtri, gymnico, &c. Victori Epopœiæ querna dabatur, citharœdis item: ex quorum numero Colinus hic fuiſſe videtur. MERITAS COMAS) Victrices. metonymia. PRIMA FRONDE) nobiliſsima, quaſi primaria: vel quòd Ioui ſacra, vel quòd ab Imperatore data, vel vtraque de cauſſa. SI SAPIS, VTARIS) Quæ cauſſa nos dehortatur à deliciis, illa profaniſsimos idololatras ad omnem vitæ licentiam incitabat. Nos breuiſsimos vitæ terminos proponimus, vt hoc contentiùs labori virtutum inſudetur, præſentia contemnantur; illi, vt hoc ſtudioſius in omne voluptatum genus incumberent. Nec eſt, quod mirer: illi poſt decurſum vitæ præſentis ſpacium meliorem vitæ ſpem ignorabant: nos eadem ſpes ad quaſcunque fortunæ indignitates & ludibria perpetienda confirmat. LANIFICAS NVLLI) De tribus Parcis ſcribunt Mythologi, & nos alicubi. DIVITIOR CRISPO) De Criſpo Neronis vitrico bis conſule & oratore ſcribunt Seneca lib. 1. extremo de Ben. & principio lib. 4. quæ. naturalium Plinius lib. 16. c. 44. Tacitus lib. 12. Annal. ibid. copioſiſsimè Lipſius, Suetonius in Nerone cap. 6. Criſpi dictum refert de Caio principe: *nec meliorem ſeruum, nec deteriorem dominum fuiſſe quenquam Caio.* Ditiſsimum fuiſſe conſtat ex eod. Suetonio, qui Neronem opibus Vitrici ditatum affirmat. Bis mille enim ſeſtertia, ſeu, vt Lipſius veterem Iuuenalis Scholiaſten emendat, bis millies HS. poſſedit: hoc eſt quinque milliones Philippæorum. Totam huius Paſsieni vitam habes apud Iuuenalis interpretem, & Lipſium ad 12. Annal. Taciti. De Vibio Criſpo habes apud Suet. in Domitiano, c. 3. Quintilianus lib. 3. *Vibius Criſpus compoſitus & iucundus, delectationi natus, priuatis tamen cauſsis, quàm publicis melior.* Idem de Paſsieno Oratore lib. 6. c. 2. Torrentius Iuuenalis verſum refert ad Vibium contra Lipſium. Vibius eſt, qui rogatus, quis eſſet cum Domitiano, reſpondit; Ne muſca quidem. Tacitus lib. 2. & 4. delatorem vocat. Videtur loqui Poëta de ſuperiore, & nobiliore, & ditiore. THRASEA CONSTANTIOR) De Thraſea lib. 1. ep. 9.

Quòd magni Thraſeæ, &c.

LAVTIOR ET NITIDO SIS MELIORE LICET) Hic eſt ille Melior, ad quem eſt Statij Papinij epiſtola Siluæ ſecundæ, & epitaphium *Glauciæ* alumni Melioris, & *Arbor*, & *Pſittacus*. NITIDO) Lauto, ſplendidè conuiuante. ita Statius vocat eundem Silua. 2. Stat.

Quæ per ſupremas nitidi Melioris opacet.

LACHESIS) De Parcis & nos ſupra non parcè, & fuſiſsimè Mythologi.

Ad Lucium.

LV. LXII.

Luci, gloria temporum tuorum,
*Qui Gaurum * veterem, Tagumq́; noſtrum* * Al. Graium.
Arpis cedere non ſinis diſertis,
Argiuas generatus inter vrbes:
Thebas carmine cantet, aut Mycenas,
Aut claram Rhodon, aut libidinoſæ
Ledæas Lacedæmonis palæſtras:
Nos Celtis genitos, & ex Iberis,
Noſtræ nomina duriora terræ
Grato non pudeat referre verſu:
Sæuo Bilbilin optimam metallo,

Quæ vincit Chalybasq; Noricosq;,
Et ferro Plateam suo sonantem:
Quam fluctu tenui, sed inquieto
Armorum Salo temperator ambit,
*Tutelamq; chorosq; * Rixamarum,* — *al. Risamarũ.
Et conuiuia festa Carduarum,
*Et textis * Peteron rosis rubentem,* — * al. Poteron.
*Atque antiqua patrum theatra * Rigas,* — * V. C. Ripas.
*Et certos iaculo leui * Silaos,* — * V. C. Suẽuos & A. Manutĳ al. Suẽllos.
*Turgentisq; lacus, * Petusiaq;,* — * MS. Perusiaq;
*Et paruæ vada pura * Vetonissæ,* — * al. Tonenissæ. al. Vatinessæ. MS. Teutonissæ.
*Et sanctum * Baradonis ilicetum,* — * al. Duratonis Aldi ed. A. C. 1501.
Per quæ vel piger ambulat viator,
Et quod fortibus excolit iuuencis,
*Curuæ Manlius arua * Matinessæ.* — * MS. Natinessæ.
Hæc tam rustica, delicate lector,
Rides nomina? rideas licebit:
*Hæc tam rustica malo, quàm * Britannos.* — * Bitantum. φιλῦντας basiantes Romanos, sed non placet.

Laudat Lucium poëtam Hispanum, & patriam suam, à metallis, fluminibus, aliisque regionis dotibus. LVCI) De hoc ita prodit Gyraldus dial. 4. hist. Poët. *Post hunc*, (intellige Clodium) *erat Lucius poëta Hispanus, qui Horatium Flaccum imitatus est Domitiano Cæsare, quæ ætas magnam poëtarum copiam effudit.* QVI GAVRVM VETEREM) Domitius legit Graium veterem, & mutato postea nomine Grauium, vt est apud Plinium lib. 4. cap. 20. De quo Silius.

Et quos nunc Grauius, mutato nomine Graium
Æneæ visere domus.

Et idem Silius: *Quiq; super Grauios lucentes voluat arenas.*

Graius ergò seu Grauius fluuius Hispaniæ. Veterem dixit, quia veteribus Graius, posteris Grauius dictus est. Nec ego Hispaniæ fluuium vllum Gaurum reperio, vt mirer à Iunio Gaurum fuisse scriptum. De Tago taceo suis dudum ripis auri beato, omniumque monumentis celebrato. ARPIS CEDERE NON SINIS) sensus est. Luci decus Hispaniæ, qui contendis laude carminis cum Horatiana barbito, celebremus, vt Græci suas Thebas, Mycenas, Lacedæmonas, Rhodum; ita nos Celtiberiam nostramque patriam. ARPIS) Arpi Arporum Ciuitas Apuliæ. Horatius autem Appulus fuit Venusinus. Cedere Arpis est cedere Horatio. Scribit de eadem Plinius lib. 3. cap. 11. vbi plura de hac vrbe, Ptolemæus & Strabo, aliique plures. Nihil hîc de Cicerone Arpinate, & Mario, Plautoque cogita. Aliud oppidum Arpinum, aliud Arpi. ARGIVAS GENERATVS) Natus in Græcia siue Græcus quicunque poëta laudet Græcas vrbes, Pindarus, Homerus, Sophocles, Euripides qui Rhodon, Thebas, Mycenas, Spartam celebrarunt. Quatuor ergo versus hos; Argiuas, cum tribus sequentibus, claude commate seu colo: vt sit intellectus iste: Luci decus Hispaniæ, qui certas Horatio carminis elegantia; celebrent Græci Vates suas Græcas vrbes; nos Hispani nostræ patriæ oppida laudemus. Ita clarus & expeditus est sensus, vt rectè monuit hoc loco Ramiresius; est enim sua cuique laus impertienda, vbi commodè & modestè docet.

THEBAS CARMINE CANTET, AVT MYCENAS, AVT CLARAM RHODON, AVT LIBIDINOSAE LEDAEAS LACEDAEMONIS PALESTRAS:) His versibus planè ad Oden Horatij allusum credo lib. primi septimam.

Laudabunt alij claram Rhodon aut Mitylenem,
Aut Ephesum, bimarisúe Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, &c.
——ditesq; Mycenas.

LEDAEAS PALAESTRAS) Castoris, & Pollucis Ledæ filiorum. LIBIDINOSAE) Libidinosæ, quia parum honestæ luctæ puellarum inter viros. Propertius rem exponit lib. 3. eleg. — *Ledæas, id est, Lacedæmonias.*

Multa

Multa tuæ, Sparte, miramur iura palestræ.

Ad quem locum vide interpretes. Et Petrum Fabrum Agonist. Theodoretum de Curationibus Græcanicarum affectionum. Alij putant Veneri peculiarem & sacram fuisse Lacedæmonem, alij alias caussas cogitant.

NOS CELTIS GENITOS) Celtæ, Galli sunt: Iberi, Hispani, oram habent vicinam. Hinc primùm ortę pugnæ: deinde Societas ex vtraque gente vnam fecit: Vnde Celtiberi Gallohispani. Diodorus Siculus testis. *Celtiberos, inquit, quondam Celtasq; pro Argis bello certantes, pace demum constituta communicataq; inuicem patria mutua connubia permisisse, à qua rerum commune nomen sortiti sunt.* Celticus autem fluuius est, Celtica ciuitas; si vera Plinius. De Celtiberis Lucanus.

Gallorum Celtis miscentes nomen Iberis.

Et Silius: *Venere & Celtæ sociari nomen Iberis.*

NOS CELTIS GENITOS) Nos Celtiberi Hispani nobilitemus carmine ignobilia nomina patriæ nostræ. GRATO VERSV) Hanc gratiam referamus patriæ nostræ. lib.12.

Sunt hæc nomina crassiora terris,

SAEVO BIBILIN OPTIMAM METALLO) ferro. lib.12. epig.18.

Auro Bibilis & superba ferro

Et lib.1. ** Equis & armis nobilem.* * aquis

QVAE VINCIT CHALYBASQVE) Chalybes describit Mela lib.1. cap.21. Plinius, Strabo, Solinus, alij. Chalybes ad Pontum ferè Euxinum pertinent. NORICOSQ.) Ptolemæus hos Aeno flumine, & Danubij parte, quæ est ab Aeno ad montem Cetium, definit. Deinde etiam Boij dicti Norici, cùm exactis Romanis partem Vindeliciæ, quæ inter Licum, & Aenum iacet, occuparunt & immigrarunt. Diaconus lib.3. Longob. *Noricum siquidem prouincia, quam Boioariorum populus habitat, habet ab Oriente Pannoniam, ab Occidente Sueuiam, à meridie Italiam, ab Aquilonis verò parte Danubij fluenta.* Martialis Ptolemæi, non Diaconi Noricum intellexit, cuius æuo adhuc Vindelicia in Romanorum ditione erat. De Noricis curatius M. Velserus Anton. Aug. ET FERRO PLATEAM) Huius oppidi Martialis mentionem facit lib.12. epig.18.

Hic pigri colimus labore dulci

Botrodum Plateamq; ——

FERRO SVO SONANTEM) ob ferrarias officinas ibi creberrimas. paullo aliter Ios. Scaliger ad Catull. Sonantem, &c. i. Plateam ærisonam, id qua scilicet ferrum, aut æs foderetur. vt Catullus Cranona oppidum Thessaliæ vocauit ærisonam. Est & vrbs Græciæ Platæa. proxima à postrema diphthongo scribitur. de qua Strabo Demosthenes in Olynthiacis, alij. Est & pagus in Sycyonia. QVAM FLVCTV TENVI) lib.1. breui. ARMORVM SALO TEMPERATOR) Positus Plateæ describitur, quã Salone fluuio, vel torrenti simili ait cingi. ARMORVM TEMPERATOR) lib.1 epig.50. gelari ferrum Salone dixit. vbi plura legas. TVTELAMQVE) Tutela nomen oppidi in Hispania vetustissimi, quod ab ipso Tubale gẽtis conditore Noëti nepote excitatum est. Prius Tubella, postea Tudela seu Tutela dictum, vt in Regum Hispaniæ rebus gestis Franciscus Tarafa narrat. Ioannes Gerundensis Episcopus in Paralipom. Hisp. lib.1. Tutellam hodie, quondam Titultiam ait appellatam. Lucius Marineus Siculus lib.3. Tutelam apud Iberem amnem terræ fertilitate diuitem ponit. CHOROSQVE * RIXAMARVM) Rixamæ. corruptam vocem suspicor, aut certè vetustate desitam, aut mutatam, quòd apud Hispanos Scriptores nullam de ea literam reperiamus. Vnde Domitius populos Celtiberię dicat, nescio, diuinat opinor. Nam cùm de Hispaniæ & Celtiberiæ locis aiat se scribere poëta, promptum est dicere choros Rixamarum esse populos Celtiberiæ. quamuis malim oppidi aut fori populum, quàm populos; poëta enim ciuitatum nomina enumerat. populos enumerant Scriptores, inter quos nullos vidi Rixamas vel Risamas. CHOROS) pars pro toto. ET CONVIVIA FESTA CARDVARVM) lautiores Carduarum ciues. ET TEXTIS PETERON) alij Poteron. ET CERTOS IACVLO LEVI † SVELLOS) Suellum vel Suelum oppidum Hispaniæ, hodie Molena dicitur. Ioannes Gerundensis lib.1. de ritibus Hispaniæ. PATRVM THEATRA * RIPAS) Iuxta ripas prisci spectacula edebant, & aurigationes Cassiodorus lib.3. epig.51. *Circenses quasi Circuenses, propterea quòd apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses & flumina locis virentibus agerentur.* Lege Bulengerum, D. † Chrysostomum, alios. nos suprà diximus. TVRGENTISQVE LACVS) Turgens, Pelusia, Vetonissa seu Vatinessa, seu Touenissa nomina sunt ignobilium oppidorum Hispaniæ. SANCTVM * BARADONIS ILICETVM) Sanctum ilicetum, inuiolatum ferro; locus sacer. Baradonem seu Buratonem montem, aut siluam interpretantur, sed absque teste. Ilicetum à frequenti ilice, vt salicetum. † PER QVAE VEL PIGER) loca tam amœna iam enumerata, quamuis fessus aut iners, tamen ob amœnitatem cum voluptate perambulat. ET QVAE FORTIBVS) quia solum durius proscindit Manlius, agrum Matinessanum. Matinessa oppidum curuum ob positum loci. DELICATE LECTOR RIDES) fastidiosus, nasutus. RIDES NOMINA?) hinc intelligis à Poëta consilio ignobiliora fluuiorum oppidorumque nomina congesta. HAEC TAM RVSTICA MALO) Conclusio à comparatione vel oppidorum vel prouinciarum ęquè, vel etiam

* Risamarum

† Sillaos alij. Aldus Suenos.
* Rigas alij legunt, sed placet Ripas.

† Oratione de Circo. Panuelium ad Tert. de spect.
* Buratonis al. Durationis Aldus.
malim † per quod.

barbariorum, legunt alij Britannos, vt ſit contentio inter prouincias Hiſpaniarum, & Britannorum, ſic enim Muſamb. Nimirum ruſtica quidem Hiſpaniæ vrbibus nomina, ſed potiores illę vrbes & nomina tamen Britanniis toto penitus orbe diuiſis, neq; cum Hiſpaniæ prouincię elegantia, ſplendore, dignitate comparandis, vt ſi diceret Poëta Hiſpaniam Italia quidem cultu vitæ ciuilis & ornamentis inferiorem ſe fateri; at prouinciarum quidem nulli cedere, maximè autem Britannis, qui quales tunc fuerint Rameſi, operæ precium tibi ſcire, & leges apud Dionem in Seuero quales ſæculo illo fuerint: at Auguſti iam ſæculo Celtiberia togata apud Geographum lib.3. Hanc te comparationem extricare ſatius erat, quam Bituntum in Apulia inuenire, & dicere oppidum illud nominis ſui ruſticitate omnia Hiſpaniæ oppida ſuperare. Alij Bituntum, vt audiſti, Apuliæ oppidum. Sed Bituntum nihil habet Barbari in voce nec horridum. An in moribus ignoro. Præterea poëta exiguam ab Italis & Latinis gratiam iniiſſet, ſi oppida Hiſpaniæ barbara voluiſſet oppidis Italiæ præferre, quia tamen delicatum lectorem appellat Romanum aut Italum non abſurdè Ramireſius videtur ſentire etiam in Italia reperiri barbara oppida quæ poſsint rideri vt Bituntum. Calderini & aliorum enarratio planè reiicienda.

Ad Gargilianum.

LVI. XLIII.

Munera quòd ſenibus, viduisq́ ingentia mittis,
Vis te munificum, Gargiliane vocem?
Sordidius nihil eſt, nihil eſt te ſpurcius vno,
Qui potes inſidias, dona vocare, tuas.
Sic auidus fallax indulget piſcibus hamus:
Callida ſic ſtultas decipit eſca feras.
Quid ſit largiri, quid ſit donare, docebo,
Si neſcis: dona, Gargiliane, mihi.

Gargiliani notat auaritiam, qui orbis, & rogo proximis munera velut hamum obiiciebat, quibus piſcabatur hæreditates. Senibvs vidvisqve) Nam viduæ copioſiores & orbæ ſpem hæreditatis oſtendebant: ſenes autem, vt mox ad frigentes abituri. Ammianus Marcell. lib. 14 *Vilia omnia exiſtimant præter orbos & cœlibes, nec credi poteſt, qua obſequiorum diuerſitate colantur homines.* Plutarchus περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας ἀτέκνους, οἱ πλούσιοι δειπνίζουσι, οἱ ἡγεμόνες θεραπεύουσιν, οἱ ῥήτορες μόνοις προῖκα συνηγοροῦσιν. Diuites orbos cenis excipiunt, duces colunt, Rhetores his ſolis gratis patrocinantur. Sordidivs nihil est) Non eſt hæc liberalitas, ſed auaritia ſordidiſsima ſpecie liberalitatis velata. Sic dona, nouæque merces, & nugæ feruntur principibus, vt ab iis mercatores ditiores recedant. Eleganter & verè Iſocrates ad Nicoclem; Οἱ μὲν εἰωθότες ὦ Νικόκλεις ὑμῖν τοῖς βασιλεῦσιν ἐσθῆτας ἄγειν ἢ χαλκὸν ἢ χρυσὸν εἰργασμένον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων χρημάτων, ὧν αὐτοὶ μὲν ἐνδεεῖς εἰσιν, ὑμεῖς δὲ πλουτεῖτε, λίαν ἔδοξαν εἶναί μοι καταφανεῖς οὐ δόσιν, ἀλλ' ἐμπορείαν ποιούμενοι, καὶ πολὺ τεχνικώτερον αὐτὰ πωλοῦντες ὁμολογούντων καπηλεύειν. Insidias) quia captas prædam maiorem, vt piſcator hamo piſces, auceps aues. de quibus Oppianus, & alij. Plautus ita capi amatores docet eſca & hamo in Truculento.

Quaſi in piſcinam rete qui iaculum parat,
Quando abiit rete peſſum, tum adducit ſinum,
Sin iecit rete, piſces ne effugiant, cauet,
Modò hic, modò illic irretitos impedit
Piſces, vſque adeo, donicum eduxit foras;
Itidem eſt amator, &c. ille hamum vorat, &c.

Insidias) qui teſtamentis orborum & ſenum inſidiantur, quales apud Senecam Arruntius & Aterius, apud Plinium Regulus. *qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, qui familiariſſimum quemq́, ex quo propter amicitiam ſpei plurimum eſt, mori cupiunt.* Hæc Seneca. Erant enim Romæ (vt rectè Briſſon. lib. 3. de verb. ſig. notauit) qui ſenes orbos ac locupletes obſequio demereri ſtudebant, vt ex eorum teſtamentis aliquid ferrent, quique etiam palam conſignatis tabulis eos heredes faciebant, quo ad eandem liberalitatem iam iam morituros prouocarent. cuiuſmodi captatoria officia ridet paſsim Lucianus in dial. mort. Adde Luciano Arbitrum Sat. Martial. lib. 6.

Scis te captari, &c.

Locus hic ſæpius recurrit. lib. 5. epig. 18. *Odi doloſos. &c.* lib. 5. epig. 60.

Qvid sit largiri) Vin videri & eſſe liberalis, dona iis, qui reddere non poſſunt, ex quorum numero ego ſum. Hoc quoq; præceptum reliquit nobis auctor vitæ, vti inuitemus eos, qui compenſare nequeunt.

Ad

Ad Faustinum.

XLIV. LVII.

Dum nos blanda tenent lasciui stagna Lucrini,
Et quæ pumiceis fontibus atra calent:
Tu colis Argiui regnum, Faustine, coloni,
Quo te bis decimus ducit ab vrbe lapis.
Horrida sed feruent Nemeæi pectora monstri.
Nec satis est Baias igne calere suo.
Ergo sacri fontes, & littora sacra valete,
Nympharum pariter, Nereidumque domus.
Herculeos colles gelida vos vincite bruma,
Nunc Tiburtinis cedite frigoribus.

Hyeme Baiis, æstate Tibure degendum. Nam Tibur frigidum semper, Baiæ semper æstuosæ. LASCIVI LVCRINI) ob delicias illius lacus, & loci amœnitatem, & hominum ibi lasciuientium frequentiam. FONTIBVS ANTRA CALENT) Baiæ nempe, quæ ad radices montis Campaniæ sitæ, aquas habent calidas. PVMICEIS) tophis. Vitruuius lib. 2. cap. 6. *Si ergo in his locis aquarum feruentes inueniantur fontes, & in montibus excauatis vapores, ipsáque loca ab antiquis memorantur peruagantes in agris habuisse ardores; videtur esse certum, ab ignis vehementia ex topho terráque, (quemadmodum in fornacibus & a calce)* ita ex his ereptum esse liquorem. Idem suprà, vbi expressè de Baiano sinu agit. Pumex autem lapis est spongiosus, Tuphstein. ANTRA) cellæ excauatæ. TV COLIS ARGIVI REGNVM) Tu Faustine degis Tibure, quod condidit Catillus. de quo Statius Sil. 1. in Tiburtino Manlij.

Vide Sen. epist. ad Lucill. Dictum sæpe iam suprà & infrà.

Hic tua Tiburtes Faunos Chelys: & iuuat ipsum
Alciden, dictumq́ lyra maiore Catillum.

Hor. lib. 1. Car. od. 6. *Tibur Argeo positum Colono.*

Dictum est Tibur à Tiburto Argiuo Conditore, qui & Catillus. Solinus. *Tibur, sicut Cato facit testimonium, à Catillo Arcade præfecto classis Euandri, sicut Sextius, ab Argiuâ iuuentute: Catillus enim Amphiarai filius, post prodigialem patris apud Thebas interitum, Oeclei aui iussu cum omni fœtu vel sacro missus tres liberos in Italia procreauit, Tiburtum, Coram, Catillum, qui depulsis ex oppido Siciliæ veteribus Sicanis, à nomine Tiburti fratris natu maximi vrbem vocarunt.* Virgil. 7. Aeneid. QVO TE BIS DECIMVS) Tu prædium habes in agro Tiburtino, qui ab vrbe viginti millia passuum abest; lapis enim, qui milliaris dictus est, mille passuum spacium signat. FERVENT NEMEAEI PECTORA MONSTRI) Sed ingens feruet æstus in Augusto, cùm sol ingressus Leonem, ardores auget. Rectè, pectora: nam Leo in pectore fulgentissimam & primæ notæ stellá gerit, quam cor Leonis appellant Mathematici. NEMEAEI) in Nemea silua interfectus est ab Hercule, & relatus post inter astra, vt alibi vbertim diximus. NEC SATIS EST BAIAS IGNE CALERE SVO) aquis feruentibus & calidis vaporibus. Geminantur ergo & è terra erumpentes, & è cœlo immissi calores. SACRI FONTES ET LITTORA SACRA) Baiana. sacra, quia omnes fontes priscis superstitionibus sacri. ipsemet adiungit caussam, cur sacri, cum ait: NYMPHARVM PARITER) quia fontes Nymphis sacri. NERIDVM) quia mare sacrum Nereidibus. Nereides Deæ marinæ. HERCVLEOS COLLES) Tibur Herculi sacrum lib. 1. epig. 13.

De lapide milliario dictum fusè lib. 1. ep. 13. ad Regulum.

Testimonia plurima Heraldus ex varijs adscribit.

Itur ad Herculei gelidas quà Tiburis arces,

Vbi caussa redditur, cur Herculei dicantur. Sensus. Placeat mihi vester situs hiberno tempore, quia calidus est, (calidus enim tractus ille Baianus.) At nunc, cùm æstas feruet maximè, Tibur gratius est, vtpote frigidum, quod Statius glaciale dixit:

Cernere facundi Tibur glaciale Vopisci.

Et mox: *Illum nec calido latrauit Syrius æstu,*
Nec grauis aspexit Nemees frondentis alumnus.

In Gallam.

XLV. LVIII.

In tenebris luges amissum, Galla, maritum.
Num plorare pudet te, puto, Galla, virum?

Hic

Hic communem scripturam versus retinui & explanaui. Num plorare pudet te puto Galla virum? Hoc sensu an existimo, num credo quod pudeat te plorare virum? non puto, sed aliquid deterius: te gaudere ademptum tibi virum, vt iam sine custode liberius posis tuo nutu pro tua libidine viuere. Hic sensus non modo non abhorret à verbis poëtæ, sed tam commodus est, atq; Ramiresij qui legit: *Nam plorare pudet te puto Galla virum*, quod adeo esset infamis viuente viro, vt eam pudere posset, si fleret maritum ademptum. Sed vide Ramiresi quàm cæcus ritu Polymnestoris exoculati aut Siculi Cyclopis in obuios parietes impingas. culpasti communem scripturam, quasi nullum sensum contineret, & id ipsum ante peccasti ipse, quod postea in altero culpasti, regredere ad lib. 2. ep. 8. vbi rursum à vulgata scriptura recedis, & nouam pro tuo cerebro cudis, cum scribis ad illum versum:

Tunc ego te credam cordis habere nihil

Aut ego, inquis, nihil cordis habeo, aut hic versus non est à Martiale sic scriptus, & emendas

lib. 2. ep. 8. *Numne ego te credam cordis habere nihil?*

planisimè: Est ne aliud: num puto vel putem; & aliud: num credo vel credam? sed quod sequitur, inquies offendit: Num puto pudet te: Nec hoc est cur offendare, cum supra sæpius ita Martialis sit locutus: lib. 1. ep. 6. puto, vis. epig. 28. puto dixeramus. & 81. simillimam huic locutionem affert, puto te occidit, pro puto nos dixisse, occisum esse, puto te pudet, pro, num puto te pudere? proinde merito hæc tibi non ego, sed Musambertius rescribit: *Enimuero iam nequeo contineri, Tu homo, videris iuratus ad euertenda Valerij sensa & iocos accessisse. Quippe ex linea antica pugnat interpretatio tua cum mente Valerij, &c.* Idem Musambertius hoc loco emendat. *Non plorare pudet te Galla virum.* Nam aut sic capi potest: Puto Galla non pudet te, quasi turpe sit plorare virum, sed puto te non plorare, eoque plorare in tenebris & secessu. Aut, Galla puto non plorare te virum: quod quia turpe est, ploras in tenebris. Si enim plorares, tenebras non sectarere. Lector ex his tribus interpretamentis, quod volet seligat; suum cuique pulchrum. Malim tamen Non, vel Nam, quam Num, quod sententia emineat clarius. Alij cum graui suspicione sceleris aut parricidij legunt sine interrogatione

Nam plorare pudet te puto Galla virum.

Turpe enim putas occisum deflere. Sed hæc videtur longius petita interpretatio. (Nam) V. C. sine nota interrogationis.

De Vipera electro inclusa.

LIX. XLIV.

Flentibus Heliadum ramis dum vipera serpit,
Fluxit in obstantem succina gemma feram.
Quæ dum miratur pingui se rore teneri,
Concreto riguit vincta repentè gelu.
Ne tibi regali placeas, Cleopatra, sepulchro,
Vipera si tumulo nobiliore iacet.

Vt lib. 3. epig. 35. & 41. & quarto hoc, epig. 32. pisces & lacertam sculptam; apemque succino & formicam lib. 6. epig. 15. laudauit, ita hîc viperam electro clausam: narratque perinde ac si non artificio, sed casu id euenisset; adeo naturam ars expresserat. FLENTIBUS HELIADUM RAMIS) Periphrasis populi. Heliades sorores Phaëthontis Solis filiæ, ἥλιος græcè sol. Nota Phaëthontis ex Græcis & Latinis fabula, sed non perinde notum, vnde poëtæ originem huius commenti traxerint. Docet enim Tertullianus lib. Apol. cap. 47. plerasq; philosophorum sententias, & poëtarum fabulas ex diuinis litteris primitus acceptas nouisque cogitationum assutamentis corruptas. *Vnde hæc (oro vos, inquit) philosophis, aut poëtis tam consimilia? non nisi de nostris sacramentis, &c.* Ita planè Græci, cùm legerent historiam lib. 4. Reg. cap. 2. de Helia curru igneo, & equis igneis in cœlum transuecto, ex nominis Heliæ, græcè ἡλίου (quod in secundo casu ambiguum est) vicinitate & occasione condiderunt fabulam Solis, Phaëthontis, & Heliadum. Quod ego ne somniare videar, ad testimonium B. Chrysostomum, & qui ex illo transcripsit, Bedam in lib. Reg. q. 28. cito. *Vt autem*, inquit Beda, *eidem currus & equos tribuant, de miraculo sumptum est Heliæ Prophetæ, qui curru igneo, & equis igneis est raptus ad cœlum, Ioannes Constantinopolitanus Episcopus æstimat. Quod enim Græcis ἥλιος, dicitur sol, (sicut etiam Sedulius, cum de Heliæ ascensu caneret, ostendit dicens.*

(Quàm vel fulminei prælucens semita cœli
Conuenit Heliæ, meritò qui & nomine fulgens
Hac ope dignus erat: nam si sermonis Achiui
Vna per accentum mutatur littera, sol est.)

Audientes

Audientes Græci ab Israëlitis, quos diuinas habere litteras fama prodebat; prædicari, quòd Helias curru igneo, & equis sit igneis ad cœlestia translatus. vel certè hoc ipsum inter alia depictum in pariete videntes, crediderunt, vicinia decepti nominis, SOLIS, *hîc transitum per cœlos esse designatum, & miraculum diuinitus factum in argumentum erroris humana stultitia commentum. Quos imitati ipsi Iudæi, satagerunt, ne in aliquo gentilium stultissimis minus stulti apparerent.* Hæc ἐν παρόδῳ. Lege sis nostrum Gretserum li.1. de Cruce cap.50. edit 2. ad finem. de Heliadibus & Phaëthontibus suprà epig.32. de ape. flebant fatum fratris sui, quæ lachrymæ versæ in electrum. RAMIS) populi arboris. serpit per ramos populi: ramis auferendi casu, vt serpit terrâ, serpit ramis. FLVXIT IN OBSTANTEM) ποιητικῶς, non historικῶς. adeò affabrè facta vipera, vt implicata casu videretur visco succini, sic lib.6. epig.15. dixit.

Dum Phaëthontea formica vagatur in vmbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram.

SVCCINA) succinum electrum. Vnde appositum, succinus, succina, &c. pro succinea; sicut eburneus eburnus, aheneus ahenus, &c. QVAE DVM) Vipera cùm se expedire statim viscoso humore succini non posset, densato iam liquore & rigore constricto, vincta & obruta hæsit in electro. PINGVI RORE) humore denso. MIRATVR) metonymia. hominis tantùm est mirari. CONCRETO RIGVIT VINCTA) placet vincta: compedes viperæ, gummi & viscus electri erât. NEC TIBI REGALI) Elegans planè & electro inscribendum Epiphonema, quo concludit epigramma, insolentia regum Mausolea haud nobiliora esse tumbis ferarum. Cæterùm Cleopatra factis suis notior est, quàm vt calami descriptione indigeat. De morte Reginæ scribit Tranquillus 17. *Cleopatræ, quam seruatam triumpho magnopere cupiebat, etiam Psyllos admouit, qui venenum ac virus exsugerent, quòd periisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit.* Et Plutarchus in Antonio. *Condi iussum corpus Cleopatræ apud Antonium splendidè & regaliter,* scribit. De aspide variè disputat, vt & Dio in Augusto, qui acu crinali veneno imbuta punctam ait. Cleopatræ ornamenta Augustus Romæ Veneris templo dedicauit. NOBILIORE) Cuius Regis tumulus, aut totum Mausoleum electro ædificatum est? De Mausoleo, vnde reliqua regia sepulchra dicta, dictum lib.A.e.1.

Extat eius effigies hodie inter alias priscorum iconas nuper expressas.

De Curiatio.

XLVII. IX.

Ardea solstitio, Pæstanáque rura petantur,
Quiq; Cleonæo sidere feruet ager;
Cùm Tiburtinas damnet Curiatius auras,
Inter laudatas ad styga missus aquas.
Nullo fata loco possis excludere; cum mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia est.

Exemplo Curiatij in Tiburtino loco salutari morte extincti docet, æquè per omne cœlum seu salubre, seu pestilens grassari mortem, adeoque fata nullo excludi loco posse. ARDEA) dicta ab ardore, vel ardea aui, oppidum Latij Turni patria; Maphæus in supplemento Virgilij; conditum à Danae, vt Solinus, & alij auctores. Fabula de Ardea extat apud Ouid.14. met. scribit de eadem Lactant.2. Virg.7. Plinius lib.3. cap.5. Marlianus cap.14. lib.6. Solinus cap.8. Liuius lib.1. *Dum Tarquinius obsidet Ardeam, exactus est regno.* Locus fuit parum salubris, vt Strabo lib.5. docet. *Quæ palustria sunt & morbosa, vt Ardeatinus ager.* SOLSTITIO) Sole principium Cancri obtinente, solstitium æstiuum agitur dictum, quòd stare sol videatur, nec vlterius ascendat, sed eousque progressus regrediatur, idque bis per annum, cùm euasit in summum cœlum, vt æstate 8. Cal. Iulij, & ad imum descendit, vt solstitio hyberno 8. Calend. Ianuarij. Virg.1. Georg. Manilius, alij. PAESTANAQVE RVRA) Pæstum oppidum Lucaniæ maritimæ, Græcis Posidonia dictum, auctore Plinio. Pæstanus autem sinus in Brutiis Plinio ponitur, Græcis Posidonites. QVIQVE CLEONAEO) Enumerat terras caloribus immodicis feruentes. Ardeam, Pæstum, Baias, Cleonæ vrbs Græciæ est, inter Corinthum & Argos sita, de qua Seneca, Ouidius, alij. Circa Cleonam ad Nemæam Siluam Hercules leonem interfecit; qui inde Cleonęus est appellatus: sidus autem Cleonęum est leo, qui terram Augusto mense caloribus accendit, & solis ardores geminat. Stat. Sil.4. lib.4. Malim hîc Baianum sinum intelligere. Baias enim duplici calore feruere suprà epig.57. dixit aquis, & pectore leonis, vbi planè hoc exprimitur. CVM TIBVRTINAS) cùm Curiatius Tibure loco saluberrimo & perfrigido perierit, ibimus nunc per ęstatem ad calidissimas regiones, quando par vbique fati necessitas. Curiatius damnat cœlum Tiburtinum, quia ibi periit. LAVDATAS AQVAS) Aquam Martiam intelligi puto, quæ se, vt Plinius lib.13. cap.3. ostendit, in Tiburtinam aperit, & per nouem millia passuum, Romam olim deducta est. Etsi de aliis aquis ex pumice artificiosè manantibus

Solstitiũ simpliciter positũ, æstiuum significat. τροπὴ θερινή. Bruma χειμερινή. Heraldus plura.

Manil. lib.5.

Lib.1.13.

nantibus legam apud Vitruuium. NVLLO FATA LOCO POSSIS EXLVDERE) Gnomę. Vbique mors, quocunque ſub cœlo ſeu peſtilenti, ſeu ſalutari. Sardinia graui cœlo erat, in quam exulatum abiêre plurimi martyrum. Peſtilentem hiſtoricè appellat. IN MEDIO TIBVRE SARDINIA EST) παρῳμιακῶς hoc. Non ſecus mors Tibure, ac in Sardinia regnat, etſi Tibur ſalutare, Sardinia grauis ſit. Claudianus de bello Gildonico in fine, Symmachus epiſtol.39. lib.9. Seneca Conſol. ad Heluiam, alij. Sardinia inſula mediterranei maris. Stephano, Ptolomæo, Lycophroni σαρδὼ Græcè. Sandaliotis dicta à forma ſoleæ, Ichnuſa à veſtigio, &c. Plinius hanc deſcribit lib.3. cap.7. Silius Claudianus Martianus Capella lib.6. Tacitus lib.2. Annal. narrat ſub Tiberio fuiſſe factum ſenatuſconſultum, vt quatuor millia Iudæorum & Aegyptiorum in inſulam Sardiniam veherentur: qui ſi interiiſſent ob grauitatem cœli, vile damnum fore.

In Mancinum.

LXI. XLVIII.

Donaſſe amicum tibi ducenta, Mancine,
Nuper ſuperbo lætus ore iactâſti,
Quartus dies eſt, in ſchola poëtarum
Dum fabulamur, millibus decem dixti
Emptas lacernas munus eſſe Pompillæ,
Sardonychas auro, lineisq́ue ter cinctum,
Duasq́ue ſimiles fluctibus maris gemmas
Dediſſe Baſſam Cæliamq́ue iurâſti
Herè de theatro Pollione cantante,
Cùm ſubitò abires, dum fugis, loquebaris,
Hæreditatis tibi trecenta veniſſe:
Et mane centum, & poſt meridiem centum.
Quid tibi ſodales fecimus mali tantum?
Miſerere iam crudelis, & ſile tandem.
Aut ſi tacere lingua non poteſt iſta,
Aliquando narra, quod velimus * audire.

** quod ſalubre Mancine, nimis recedit hac ſcriptura à ductu literarum. De his ſcholis poëtarũ lib.10. pleniſſimè & nonnihil ſupra de Canio l.3.10. An otioſus in ſchola poëtarũ Lepore tinctos Attico ſales narrat.*

Enicabat Mancinus ſodales ſuos vaniſsimis & mendaciſsimis narrationibus, cùm aſsiduè ſibi nouam opimitatem felicitatemque hæreditatis aut muneris eueniſſe dictitaret. Poëta rogat, vti vel taceat, vel donum ſuum aliquod tandem expromat, ſic enim ſodales audire cupere. DVCENTA) millia ſeſtertiûm, quinquies mille Philippæos. QVARTVS DIES EST) iam quartum diem audimus huiuſmodi tua munera tibi data, dum in ſchola Poëtarum expectamus, donec Poëta promiſſum aliquod recitet poëma. LACERNAS) Lacerna togæ ſuperinduebatur pallio ſimilis aut penulæ. Nos alibi fusè de hac ex Tiraquello, Bayfio, aliis. MILLIBVS DECEM) HS. ducentis viginti quinque Philippæis. MVNVS POMPILLAE) à Pompilla donatas lacernas dixiſti. SARDONYCHAS AVRO) corruptus erat cum Sardonyche hic verſus. nos verum reſtituimus. verè enim legendum: *Sardonycha verum.* ſic lib.9. epig.60.

Sardonychas veros menſa quæſiuit in omni.

Sunt enim falſi, & difficultas eſt ſecernendi, quippe cùm, vt Plinius lib.37. cap.12. docet, inuentum ſit, ex veris gemmis in alterius generis falſas deducere. *Sardonyches è Ceraunijs glutinantur gemmis, ita vt deprehendi ars non poßit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde nimio ſumptis, omnibus in ſuo genere probatißimis.* LINEISQVE TER CINCTVM) Miror Domitium legere perunctum, vel ter vnctum, cùm ratio verſus non admittat eam ſcripturam, & Scazon per ſe claudicans iam velut Homericus ille Vulcanus ἀμφιγυήεις vtrinq; claudicet. Sed quæ ſunt illæ lineæ, quibus cinctus eſt? an quas Plinius inſinuauit nigra, caudida, miniata? nam quæ de lychno ſcribit Domitius ſine lychno in tenebris commentus eſt: SIMILES FLVCTIBVS MARIS GEMMAS) Smaragdos ait eſſe Domitius. Ego in his fluctibus adhuc fluctuo? * *Callis, ait Plinius, Saphirum imitatur, candidior, & litteroſo mari ſimilis.* malim Cyaneum, quem Græci vocant, nos cęruleum, de quo Plinius li.37. Franciſcus Ruei de gemmis lib.2. aut Beryllum, de quo Franciſcus lib.1. Eſt autem Beryllus vna ex virentibus lucidisque gemmis. probatiſsimæ, ſunt, quæ limpidi maris virorem proximè referunt. Quid ſi Cariſtum notet, de quo Statius lib.1. Sil.

** Calais.*

Non

Non huc admissæ Thasos, aut vndosa Caristos.

Et lib. 2. in Surrentino Pollij.

——& gaudens fluctus spectare Caristos.

Et 1. in Epithal. Stellæ. *——& concolor alto*

Vena mari——

BASSAM CAELIAMQVE) ficta nomina certaque pro incertis. HERE DE THEATRO) Hoc dicit. Heri, cùm ex theatro subitò discederes, imò fugeres canente Cythara Pollione, nobili Cytharœdo (de quo Iuuenalis scribit) dicebas tibi nouam hæreditatem trecentorum millium sestertiûm, hoc est, septies mille, quingentos Philippæos obuenisse; mane vesperique ducenta, hoc est, quinquies mille Philippæos. Poëta Mancini vecordiam & mendacia auget. QVID TIBI SODALES FECIMVS) Ita Catullus ad Licinium.

Nam quid feci ego, quidue sum locutus,
Cur me tot malè perderes poëtis?

Quid fecimus, vti nos tuis insolentisimis & vanisimis fœlicitatum iactationibus occideres? MISERERE IAM CRVDELIS) quia nos enecas dictis. AVT SI TACERE, &c. NARRA, QVOD VELIMVS, &c.) narra te omnibus bonis spoliatum, aut iacturam fecisse, hoc nobis erit iucundisimum audire, hoc cupimus, hoc optamus te perisse. aut dona aliquid, vt posimus hoc audire, nam gratis quis audiat? vt suprà epig. 37. de Coracino dixit.

De Lycori.

XLIX. LXII.

Tibur in Herculeum migrauit nigra Lycoris,
Omnia dum fieri candida credit ibi.

Ridet deformitatem Lycoridis fœminæ lupæ. Tibur, vt suprà dictum, frigidior est locus, eoque candidior hominum ibi forma. Ebur verò, Plinio & Silio testibus, candidisimum ibi seruabatur. Lycoris nigra Romæ negligebatur ob deformitatem, vt candidior redderetur, Tibur migrauit. hoc ridet, occulteque insinuat, AEthiopem lauari non posse. lib. 7. epig. 12.

Dum Tiburtinis albescere collibus audit
Antiqui dentis fusca Lycoris ebur:
Venit in Herculeos colles: quid Tiburis alta
Aura valet? paruo tempore nigra redit.

De Cærelia.

L. LXIII.

Dum petit è Baulis mater Cærelia Baias,
Occidit insani crimine mersa freti.
Gloria quanta perit vobis? hæc monstra Neroni,
Nec quondam iussæ præstiteratis, aquæ.

Naufragium Cæreliæ describit. De Baulis ita Tacitus annal. lib. 14. *ducitq; Baulos. Id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter, & Baianum lacum flexo mari alluitur.* olim Boaulia, deinde corrupta voce Bauli dicta, vt Symmachus eius postea Dominus villæ scribit. Epist. 1. ad patrem.

Huc Deus Alcides stabulanda armenta coëgit
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat occulto nominis indicio.
Ab Diuo ad proceres dominos fortuna cucurrit,
Fama loci obscuros ne pateretur heros.
Hanc celebrauit opum felix Hortensius aulam,
Contra Arpinatem qui stetit eloquio.

Fuerunt ergo Bauli primùm Herculis, deinde Procerum Romanorum, quos inter Hortensius, tum Imperatorum, & Antoniæ Drusi. CRIMINE MERSA FRETI) fortean melius. Occidit insani mersa furore freti, sed non sine exemplo poëta dixit, crimine. Propertius de aquis Baianis, in queis mersus Marcellus.

At nunc inuisæ magno cum crimine Baiæ.

Et lib. 2. *Iupiter affectæ tandem miserere puellæ,*
Tam formosa tuum mortua crimen erit.

Et Martialis lib. 9. *Cappad. sæuis Antistius occidit oris*
Rusticus, ô tristi crimine terra nocens.

Tempestate periit. HAEC MONSTRA NERONI) Historica Synæresis. olim ad Baulos Nero matrem soluto repentè machinoso nauigio iusserat mergi, quæ tamen enauit. ita illam iussæ aquæ non oppresserunt, hanc iniussæ hauserunt. GLORIA QVANTA PERIT?) Magnam laudem vobis comparatam (cum Agrippinam iussæ, non mersistis) in Cærelia innocente submersa perdidistis, quam etiam iniussæ hausistis. MONSTRA) Casum, naufragium, mortem. Dio. sed mare has tragœdias in se perferre non potuit, neque cælare diutius fraudem nefarij sceleris.

De Hortis Martialis.

LXIV. LI.

Iulli iugera pauca Martialis (Iuli. al. Tulli.)
Hortis Hesperidum beatiora,
Longo Ianiculi iugo recumbunt:
Lati collibus imminent recessus:
Et planus modico tumore vertex
Cœlo perfruitur sereniore:
Et curuas nebula tegente valles
Solus luce nitet peculiari:
*Puris leniter admouentur * astris* (* Austris alij malunt, seruo tamen astris.)
Celsæ culmina delicata villæ.
Hinc septem dominos videre montes,
Et totam licet æstimare Romam,
Albanos quoq; Tusculosq; colles,
Et quodcunq; iacet sub vrbe frigus,
Fidenas veteres, breuesq; Rubras,
Et quod virgineo cruore gaudet
Annæ pomiferum nemus Perannæ.
Illic Flaminiæ, Salariæque
Gestator patet, Essedo tacente,
Ne blando rota sit molesta somno,
Quem nec rumpere nauticum celeuma,
Nec clamor valet helciariorum.
Cùm sit tam propè Muluius, sacrumque
Lapsæ per Tiberim volent carinæ,
Hoc rus (seu potius domus vocanda est)
Commendat dominus, tuam putabis;
Tam non inuida, tamq; liberalis,
Tam comi patet hospitalitate.

Credas Alcinoi pios Penates,
Aut facti modò diuitis Molorchi.
Vos nunc omnia parua qui putatis,
Centeno gelidum ligone Tibur
Vel Præneste domate, pendulamque
Vni dedite Sætiam colono;
Dum, me iudice, præferantur istis
Tulli iugera pauca Martialis.

† Iulij Martialis, non suum laudat hortum. Et ad hunc Martialem alia sunt epigrammata sequentibus libris. primum sexti.

Sextus mittitur hic tibi libellus,
Inprimis mihi chare Martialis:

Et illud lib. 10. *Vitam quæ faciunt beatiorem.*
Iucundissime Martialis hæc sunt.

Septimi ep. 16. ad bibliothecam Martialis. Falluntur ergo, qui putant hic ipsius poëtæ Martialis hortum describi. Nunquam enim poëta hæc de se *Commendat dominus, tuam putabis,* & quæ sequuntur. IVGERVM) Lucas Pætus ex Varrone, Plinio, Columella, &c. Iugeri solum & area quadratos pedes continet 28. M. octingentos, quod inde patet, si ducentos quadraginta, & centum viginti pedes in se reducas. Iugerum est ducenos pedes & quadragenos longum, centum viginti latum. Vulgò iugerum, quod iuncti boues vno die arare possunt. Ein jauch Acker. LONGO IANICVLI) Ianiculus seu Ianiculum, vt Halicarnasseus lib. 9. docet, viginti stadia porrectus ab vrbe ad pontem Miluium vsque. Aliter scribit Marlianus lib. 7. cap. 9. qui Ianiculum sex stadiis porrigi in meridiem dicit. Sed Baronius Cardinalis Annal. Eccles. vol. 1. pag. 669. 4. editionis Ianiculum ait veteribus complexum omnes colles illos, qui modicarum vallium interiectu sibi coniuncti ab eo termino, qui est proximus Auentino atque Vaticano, continuantur, & super porta Mutia porriguntur, ac prope pontem Miluium terminantur. Et hoc est, quod Martialis ait. LONGO IANICVLI IVGO RECVMBVNT) horti nempe Iulij Martialis. HORTIS HESPERIDVM BEATIORA) De hortis Hesperidum alibi dictum. Lege Natal. com. lib. 7. cap. 7. de Hesperidibus. LATI COLLIBVS EMINENT) Lati colles Ianiculi latos habent campos, nec sunt acuti, sed propè plani, vt sequitur. ET PLANVS MODICO TVMORE VERTEX COELO PERFRVITVR SERENIORE) Cùm valles circa Ianiculum obscurarum nebularum caligine inuoluuntur, vertex tamen serenus est, & solus fruitur sole, vallibus nocte nebularum tectis. PVRIS LENITER ADMOVENTVR ASTRIS CELSA CVLMINA, &c.) In vertice Iulius Martialis villam, æstiuamque domum altiorem & magnificentiorem instruxerat. Quò altior enim est fabrica, hoc propius admouetur astris: Austris existimant legendum nonnulli: sed Austrum verberant, cùm poëta dixerit cœlo perfruitur sereniore. Serenius cœlum non est Austrium, quod plerunque nebulosum & nubilum, Plinio teste lib. 2. & lib. 18. aliisque. Claudianus de pestilenti Sardinia, *—exclusis regnant Aquilonibus Austri.* Noxium etiam corporibus Austrum docet Vitruuius lib. 1. cap. 6 *Quemadmodum,* inquit, *in insula Lesbo oppidum Mytilene magnificenter est ædificatum & eleganter, sed positum nō prudenter. In qua ciuitate Auster cùm flat, homines ægrotant, cùm Corus, tussiunt, cùm septentrio, restituuntur in salubritatem.* Testantur idem philosophi ad Aristotelis Meteora commentantes. Quanquam Auster in Africa serenat, qui obnubit cœlum in Europa, vbi Aquilo & Auster iurati hostes. Planè locum describi puto eum, qui nunc vocatur mons aureus, vel ab arenis flauis, vt Onuphrius Panuinius scribit; vel honoris causa, vt coniectat Baronius Cardinalis; ibi enim S. Petrum in crucem actum suspicatur. SEPTEM MONTES) Sunt hi. Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Cælius, Esquilinus, Viminalis, Auentinus. Quibus postea accesserunt Collis hortulorum, Ianiculum, & Vaticanus. Panuinius de vrbis Romæ sinu. Marlianus, alij. A septem montibus vrbs, septem montium appellatur Roma, & Varro diem septimontium nominatum prodit. Poëtæ sæpius Romam in septem montibus ἑπτάλοφον nominant. Propertius.

Septem vrbs alta iugis, quæ toti præsidet orbi.

Statius septem geminam vocat. Virgilius septem arces.

Septemq; vna sibi muro circumdedit arces.

DOMINOS) quia Roma Domina & caput mūdi. ALBANOS) Mons Albanus, auctore Strabone, distat centū & decem stadia, hoc est, quinq; milliaria nostraria, seu viginti millia passuum. Dicitur mons Albanus ab Alba longa, ibi quondam extructa. Algidum haud procul inde abest.

† *Tulli Omnino legendum existimo Iuli & sit fortasse is, de quo Tacitus lib. 17. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Et: Vulnerato Iulio Martiale tribuno.*

De hac re plura lib. spect. ep. primo de Pyramidum dimensione.

Albæ Colonia distat ab vrbe centum stadiis. Dionysius. TVSCVLOSQVE COLLES) Tusculum vrbs Latij, inde Tusculanum Cic. prædium, & Tusculanus mons apud Strabonem lib. 5. *Ibi Tusculum habet collem, terræ bonitate, & aquarum copia præclarũ, qui multis partibus sensim attollitur & regionum*, &c. p. 262. Strab. ET QVODCVNQVE IACET) Et omnes, inquit, suburbani agri, villæ, conualles, prædia. FIDENAS VETERES) Fidenæ enim antiquiores Roma, triginta aut quadraginta stadiis ab vrbe remotæ. BREVESQVE RVBRAS) Rubræ oppidum Latij. quæro Auctorem. In tabulâ Peutingerianâ, quam M. Velserus eruit, Rubrarum fit mentio, via Flaminia non procul ab vrbe. Vitruuius Rubra saxa videtur appellare. BREVES) oppidum paruum, an breues, quia breue iter eo ab vrbe? non reor. ET QVOD VIRGINEO) nemus Dianæ Aricinæ intelligit, cùm dicit, *quod virgineo cruore gaudet*. Nam vt Strabo notauit lib. 5. fuerunt in illo luco Dianæ Tauricæ similia sacra, hominesque mactabantur in sacrificio. Locum, sacrificium, lucumque totum describit Strabo. Sunt qui exponant Virgineum cruorem à Virgine Diana in venatione & cæde ferarum fusum: aut vt Domitius sentit, ob pueros ibi ad aram, vt Lacedæmone Thoantio more, ad sanguinem vsq; cæsos; vel intelligendus victimarum sanguis, quarum Deæ immolatarum sanguinem virgineum vocat, quòd Virgini fundatur. vel, vt sentit Musambertius, quod Anna Peranna, dum se ex alta fenestra, vt historici, non humili, vt Ouidius fabulæ caussa tradit, præcipitem dedit, sanguinem fuderit, semper autem fides historica poëticis commentis præferenda. Ramiresij explanationem hic nihil moror. ANNAE PERENNAE) Hanc Ouidius ait fuisse sororem Didonis, quæ apud Æneam in Italia exularit, & in amnem Numicum, vt Lauiniæ insidias vitaret, se præcipitem egerit, & pro Dea postea culta sit. Idem tamen Annam Perennam, anum fuisse Bouillis oriundam, quæ populo in montem per seditionem digresso victum tulerit, in cuius memoriam hæc celebritas est instituta. Alij lunam fuisse Annam dictam, quòd annus ex mensibus fiat. Alij Atlantidem: fabulam totam complectitur Ouid. 3. Fast. colebatur Idibus Martij, vt annare, & perennare commodè liceret. Macrob. 1. Satur. Tiraquellus lib. 3. ad Alex. GESTATOR PATET) An gestator pro lecticario? Lecticarij enim ferebant, & gestabant heros, quamuis & curru gestarentur. An ex villa Iulij despectus erat in viam, vt viderentur quidem esseda, & currus, sed non audirentur tamen, vt mox sequitur de celeumate, & clamore Helciariorum. Hanc veram sententiam iudico. In villa Iulij Martialis cernitur quidem currus, qui gestat vehentes, sed non auditur, nec interpellat somnum dulce dormientis. Essedum genus vehiculi Gallici, Britannici, & aliarum nationum, Germanis, Rollwagen. FLAMINIAE) viæ, quæ à porta Flumentana initium habuit, & nomen à C. Flaminio iterum Consule, qui ad lacum Trasimenum, cum quindecim millibus ab Annibale cæsus est. Sunt qui dicant à filio Flaminij stratam: sed Panuinius censet, à patre cœptam, à filio perfectã. Ab vrbe per Tusciam & Vmbriam, Ariminum vsque pertinebat. Et hac via tota Roma spectari poterat, vt lib. 10. Martialis.

Strabo lib. 5. & Dionys.

al. peranna.

Totaq; Flaminia Roma videnda via.

SALARIAEQVE) Tacitus initium viæ Salariæ ponit à porta Collina, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum via Salaria vrbem introirent. Dicta est Salaria à sale. Sex. Pomp. *Salaria via Romæ est appellata, quia per eam Sabini sal à mari deferebant*. Idem Strabo ex Fabio testatur, cùm Romanos victis Sabinis opibus plurimum auctos scribit. Accedit ad hanc viam Plinius lib. 31. cap. 7. Plura apud Panuinium, Marlianum, alios. QVEM NEC RVMPERE, &c. NEC CLAMOR, &c.) Auget loci & villæ commodissimum situm, quod, etsi vicinus sit pons Miluius, Tiberis, nautæ, Helciariorum nauium copia; tamen clamor ad montem & Ianiculum fractus, non turbet somnum in prætorio Ianiculi cubantis, vixque ad ipsam villam accedat. CELEVMA) *Celeustes est*, inquit Budæus in Pandectis, *qui remiges hortatur, quasi nauigationis moderator, qui à Plauto latine hortator appellatur, quod ea hortamenta faciat, quæ verbo Græco Celeusmata dicuntur etiam à Latinis. Hoc verò celeusma, quod & celeuma dicitur, in nauibus classiariis assa voce interdum, interdum tibia canebatur, ita vt remiges pro modulorum, & harmoniæ ratione, vel concitarent, vel inhiberent remos.* Sidonius ep. 12. lib. 8. *Hic tuas laudes modificato celeumate, simul inter transtra remiges, gubernatores inter aplustria canent*. Idem ep. 10. Paullinus de Nicetiæ reditu.

Nauitæ læti solitum celeusma
Concinent versis modulis in hymnos.

B. Hieronymus ad Heliod. *Exstantium more nautarum epilogi celeuma cantandum est*. Pedianus auctor est, cani remigibus celeuma per symphoniacos seruos solitum olim esse, & per assam vocem, hoc est, ore prolatam, & (vt in Argo naui) interdum per citharam. Cicero in Diuinat. *Ab hac muliere præfectus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe vti velle dicebat*. Canebant etiam iidem classicũ pugnantibus, vt Pedianus exponit. HELCIARIORVM) helciarij sunt, qui onera moliuntur helciis, id est, funibus, vel qui naues deducunt, subducúntue, aut remulco trahunt, à græco ἕλκω vel ἑλκύω. qui se mutuo ad officium hortabantur, vt vno connixu conspirantes, admoliri vniuersis viribus possent, quod singulis nequirent. TAM PROPE MILVIVS) à Ianiculo. Pons Miluius, seu Muluius in via Flaminia situs vltra primum lapidem ab vrbe. Marlianus cap. 3. lib. 7. AM. Scauro Syllanis temporibus est extructus. SACRVMQVE TIBERIM) sacrum, quia pro Deo colebatur, Virg. 8.

Hunc locum Sidonius videtur expressisse lib. 2. epist. 10. Curuorũ hinc chorus helciariorum.

Huic

Huic Deus ipse loci fluuio Tiberinus amæno,&c.

Et mox: *Tuq; ô Tibri tuo genitor cum flumine sancto.*

Cui ibid. sacrificat AEneas. HOC RVS SEV POTIVS) Correctio. Rus quidem est, sed tam hospitale ob Domini liberalitatem, vt meritò domus appellari possit. COMMENDAT DOMINVS) Iulius Martialis possessor. gratum alioqui, gratius ob humanitatem hospitis. TVAM PVTABIS) Ita patet amicis, vt ipsemet exponit. TAM NON INVIDA) aliis. TAMQVE LIBERALIS,&c.) nullo bonorum excluso. ALCINOI PIOS PENATES) De hortis Alcinoi Vlyssem excipientis ex Homeri lib.6. Odyss. & Ouidio diximus. AVT FACTI MODO DIVITIS MOLORCHI) Huius Molorchi mentio est apud Verg.3. Georg. & Seruium, frequentior apud Statium. Pastor fuit in Nemea Silua, qui Herculem ad leonem Nemeæum venientem hospitio, quamuis tenuis, excepit. Statius Sil. lib.3. in Hercule.

Non te (Herculem alloquitur) *Lerna nocens, nec pauperis arua Molorchi,*
Nec formidatus Nemees ager, antraq; poscunt.

Quid ergo Martialis modò factum ait diuitem? Domitianus Herculi fanum excitauit omni cultu & luxu regio instructum, in quo erat sacellum Molorchi diues ob donaria plurima Cæsaris illuc congesta. Hinc ait; *modò diuitis Molorchi*, locupletati nempe à Domitiano, cùm esset pauper. VOS NVNC, OMNIA PARVA QVI PVTATIS) Præfert in Epiphonemate hortos Martialis, quamuis exiguos immensis iugeribus Tiburtinis, Prænestinis, Setinis. VOS) lautiores, qui centum iugera aratis. CENTENO LIGONE) centum seruis iunctis. metonymia. Serui enim ergastularij opus faciebant in agris diuitum. Seneca de Beneficiis. *O miserum, si quem delectat sui patrimonij liber magnus, & spatia terrarum colenda per vinctos.* Florus hos cathenatos cultores appellat. Huc Ouidij versus referendus.

Spes etiam dura solatur compede vinctos
Crura sonant ferro, sed canit inter opus.

Pœnæ caussa relegabantur in agros, ibique vincti opus faciebant, quorum tanta fuit copia, vt agros & prouincias implerent. Locum hunc egregiè tractat Lipsius, Elect. lib.2. cap.15. De Tibure paullò antè largè dictum. PRAENESTE) Vrbs Latij, describitur graphicè Straboni lib.5. Abest Roma stadiis ducêtis, olim Polystephanus dicebatur, diues agri. PENDVLAMQVE SETIAM) Setia ciuitas in extrema Latij parte, supra forum Appij, ab vrbe triginta millia passuum, vel amplius abest. Vnde Setinum vinum, de quo lib.13. disseruimus ad illum versum.

Pendula Pontinos quæ spectat Setia campos.

Plinius ciuitatem ait Campaniæ. PENDVLAMQVE) vocat ob situm. edita enim erat, vt procul spectantibus velut è rupe pendere videretur. Sed cur ait, VNI COLONO DEDENDAM ESSE SETIAM?) An locandum vni colono Setinum agrum dixit, qui eum colat cum familiâ, vnde Domino pendat censum? An: (quod opinor) possideat illa omnia vnus, mihi præ omnibus vnus placet hortus Iulij Martialis. DVM, ME IVDICE) nobiles sunt fundi Tiburtini, Prænestini, Setini, his tamen præfero hortos Martialis.

De Philæni.

LII. LXV.

Oculo Philænis semper altero plorat.
Quo fiat istud, quæritis, modo? lusca est.

Si vtrumque saluum haberet, vtroque ploraret. Videtur mores notare voluisse, & naturæ vitium ἀπροσδοκήτως, tangit, cuius generis plura sunt apud hunc poëtam, & Ciceronem lib.2. de Orat. *Sapiens, si timeat, quid faciet? tremet,&c.* Pauper, si esuriat, quid aget? comedet: si tamen sit, quod edat. LVSCA EST) Lusciositas est humoris copia, propterea & natu minoribus contingere consueuit, quorum est humectius cerebrum, sed luscus est, defioculus, cocles, vnoculus ἑτερόφθαλμος. Sed aliud est esse luscum, aliud lusciosum. Luscus est altero oculo, vt dixi, captus, lusciosus, cui hebes oculorum acies: Blintzler.

Ad Linum.

LIII. LXVI.

Egisti vitam semper, Line, municipalem;
*Qua nihil omnino * dulcius esse potest.*
*Idibus & raris togula est * excussa Kalendis:*
Duxit & æstates synthesis vna decem.

* Vilius, al. durius, seruo dulcius.
* tibi sumpta, sed idê sensus.

 Saltus

Saltus aprum; campus leporem tibi misit inemptum:
Silua grauis turdos exagitata dedit.
Raptus flumineo venit de gurgite piscis;
Vina rubens fudit non peregrina cadus.
Nec tener Argolica missus de gente minister,
Sed stetit inculti rustica turba foci.
Nec nocuit tectis ignis, nec Sirius agris:
Nec mersa est pelago, nec fluit vlla ratis.
**Supposita est blando nunquam tibi tessera talo:*
Alea sed parcæ sola fuere nuces.
Dic, vbi sit decies, mater quod auara reliquit?
Nusquam est: fecisti rem, Line, difficilem.

** Opposita est, non certasti cum lusoribus magno precio.*

Linus decoctor & cōturbator.

Linum ex copiis ad inopiam redactum irridet. MVNICIPALEM) municeps est, qui partem muneris capit, cum populo Romano, non tamen eodem omnino iure est cum ciue Romano. MVNICIPIVM) oppidum est certa lege ciuitate donatum: municipalis qui vitam municipum agit. Legatur Gellius lib. 16. Festus, Sigonius, Manutius & Panuinius de Imperio Romano, vbi municipia ordine recenset. MVNICIPALEM) Rusticanam intellige, agrestem, sobriam & frugalem, opponitur enim vrbanæ, lautæ, delicatæ. Cic. pro Sexto Roscio Amerino. *Patresfamilias, qui liberos habent, præsertim homines illius ordinis, ex municipiis rusticanis, &c.* Et de ipso filio Sexti Roscij municipis nobilissimi. *Ignosci oportere ei homini, qui se fateatur esse rusticum, cùm ruri assiduus semper vixerit.* Sic autem Martialis disserit. Line, cùm tu ditissimus, sobriè & frugaliter vixeris, quo pacto ad egestatem, & mendicitatem extremam peruenisti? Ram. legit durius, durè sanè. DVLCIVS) non repugnat menti, si legas (vilius) hoc est, abiectius, humilius; hoc enim maior erit admiratio te nihilóminus ex opulento pauperem factum. Sed retinemus (dulcius) cum quo facit M. Tullius; *Vitam hanc rusticam, quam tu probro, & crimini putas esse oportere, & honestissimam & suauissimam esse arbitrantur. Et mox: cùm præsertim nihil esset, quod aut Patri gratius, aut sibi iucundius, reuera honestius facere posset.* IDIBVS ET RARIS TOGVLA) Calendis, & ibid. sacrificia publica fiebant, populusq; togatus conueniebat, siue is vrbanus, siue agrestis. Sed non est necesse dicere, Linum in vrbem venisse. Nam in municipiis dies festos suos agitabant, quibus togas candidiores sumebant. Calendæ Iunoni; Idus Ioui sacræ erant. Ouid. 1. Fast.

Vendicat Ausonias Iunonis cura Calendas,
Idibus alba Ioui grandior agna cadit.

Macrobius lib. 1. cap. 15. *Vt autem Idus omnes Ioui, ita Calendas Iunoni tributas, & Varronis, & Pontificalis confirmat authoritas,* &c. vbi multa de his Calendis. RARIS) quia raro in vrbem ventitabat Linus, nec omnibus Calendis. TOGVLA) non lauta, nec laxa, qualem beatiores gestabant, sed exiguam & angustam, quam non turba tantùm, sed viri graues ac rigidi amabant. de qua Horat.

Exiguæq; togæ simulet tesquore Catonem.

EXCVSSA) explicata. nunquam ferè depromuntur ex arcis capsisque collectæ vestes, quin explicando simul excutiantur. Est metonymia. signum pro signato ponitur, hoc est, sumpta, induta. DVXIT AD AESTATES) Decem annis vnam tantùm attriuisti vestem cœnatoriam; hæc enim, vt aliâs docuimus, synthesis est, quam cœnaturi induebant. SALTVS APRVM, CAMPVS LEPOREM) *saltus est, vbi silua, & pastiones sunt,* inquit Caius AElius. Saltus ergo tibi suppeditarunt apros, vepreta camporum lepores. INEMPTVM) sed venatione quæsitum: dicitur id, quod ruri tuo nascitur. Horat. Od. 2. Epod. de laude vitæ rusticæ.

Dapes inemptas apparet.

Et Virgil. 4. Georg.

——dapibus mensas onerabat inemptis.

SILVA GRAVES TVRDOS) Silua aucupio fatigata præbet aues. Species pro genere. GRAVES) pingues. DE GVRGITE PISCIS) piscaris, venaris, vindemias colligis in tuis prædiis, nihil emis. RVBENS) non tam ad vini, quàm cadi colorem refertur; rubris enim testis vina seruabant, vt aliâs monuimus. figlinis nempe & igne coctis, indeque rubris. NEC TENER ARGOLICA) nec tibi administer mensæ è Græcia, more lautiorum Romanorum multo auro comparatus est, sed rustica proles à pedibus stetit. NEC NOCVIT TECTIS IGNIS) nullum vel terra vel mari, vel

vel domi, vel foris fortunæ casum grauiorem es passus. SIRIVS) Canicula, quia terram, agros vrit, segetem exurit, quam egregiè describit lib. 5. Manilius, Virg. Georgicis, alij. Vocatur canicula & canis, & μέγας κύων. Arato, προκύων minor. Quæ hoc loco Ramiresius de caumate nugatur, meritò Musamb. irridet. FLVIT) versatur in mari, quæ tua sit. SVPPOSITA EST NVNQVAM) nunquam lucri causa mutasti talum tessera, nam talis ludebatur potißimùm animi causa, ab omni ætate præsertim Saturnalibus: tessera verò lucri gratia; talus blandus, quia gratior, & omni ætati conuenientior, etiam pueris. tessera rixas ciebat, vt sæpius ad manus veniretur. De lucro tesseræ videtur Martialis loqui lib. 14.

Non sim talorum numero par tessera, dum sit
Maior, quàm talis alea sæpè mihi.

ALEA SED PARCÆ) Victoriæ præmium erant nuces, cùm luderes, nec commodum, si vinceres, nec incommodum, si vincereris. NVCES) puerorum, & eorum qui tantùm fallendi temporis causa ludunt, præmia. DIC, VBI SIT DECIES) cùm tam parcè, & frugaliter vixeris, vbi est patrimonium tuum à matre legatum, hoc est, viginti quinque millia Philippæorum? NVSQVAM EST: FECISTI REM LINE DIFFICILEM) Decoxisti. rem familiarem fecisti difficilem, quod nos patria lingua dicimus, du hast vbel gehaust. Sed primus poëtæ sensus videtur ad labores vitæ municipalis graues, & difficiles referendus, cùm postremo, ob verbi dilogiam paupertatem Lini maximè notatam velit. An tertium hîc mysterium latet? quod est in Germanico, vbelhausen / & ad flagitium etiam pertinet? ita certè nonnulli, quod pecuniam in flagitiosos & impuros impurißimus ipse, vt alibi notatur, effuderit.

In Prætorem.

LIV. LXVII.

Prætorem pauper centum sestertia Gaurus
*Orabat * carâ notus amicitiâ.* * cana.
Dicebatq́ suis hæc tantùm deesse trecentis,
Vt posset domino plaudere iustus eques.
Prætor ait: scis me Scorpo Thalioq́ daturum:
Atq́ vtinam centum millia sola darem.
Ah pudet ingratæ, pudet ah malè diuitis arcæ:
Quod non das equiti, vis dare, prætor, equo?

Αχαριστίαν Prætoris cuiusdam aduersus veterem amicum damnat, quòd maluerit feræ quàm homini prodesse. CENTVM SESTERTIA) centum millia sestertiûm. Vnum sestertium neutro genere mille valet sestertiis, hoc est, bis mille quingentis Philippæis. CANA) vetere, à pueris instituta. hoc ingratior Prætor, qui tali negauit. TRECENTIS) sestertiis, siue trecentis millibus sestertiûm; quadringenta enim sestertia, vt superius est à nobis scriptum, siue quadringenta millia sestertiûm, census erat equester, hoc est, decem millia Philippæorum. VT POSSET DOMINO PLAVDERE) Vt equestribus ornamentis, & dignitate affectus principem prodeuntem cum equestri ordine comitaretur. Dominus enim pro Imperatore, & hoc loco pro Domitiano ponitur. PRÆTOR AIT, SCIS ME SCORPO) Excusat prætor negatam amico pecuniam. danda illa Scorpo & Thallo, & maior danda, tibi igitur neganda. Scorpus agitator celebratißimus iuuenis vigesimo septimo anno extinctus est, vt Martialis lib. 10. docet.

Inuida quem Lachesis raptum trieteride nona,
Dum numerat palmas, credidit esse senem.

In eodem lib. eodem epig. 50. miror Domitium affirmare huic à Caligula præter amplißima munera consulatum esse destinatum; cùm tempore Caligulæ neque natus quidem Scorpus fuerit. Caligula sanè Eutychum, seu Cythicum, seu Scyticum, seu Cycicum, v Torrentius habet ad Suetonium, donis coluit, & consulatu ornare decreuit. Cui in Apophoretis sestertiûm vicies contulerat, de Scorpo nulla mentio. THALLOQVE) sic legendum monet vetus inscriptio Romæ in ædibus Cecchinorum de Diocle agitatore. CENTVM. VICTORIAS. CONSECVTVS. EST. VICTOR. C. III. SINGVLARVM. VICIT. LXXXIII. ADHVC. AVGENS. GLORIAM. TITVLI. SVI. PRÆCESSI THALLVM. FACTIONIS. SVÆ. QVI. PRIMVS. IN. FACTIONE.

In eadem inſcriptione,& Scorpus nominatur FACTIONIS. PRASINAE. VICTOR. ET. FLAVIVS. SCORPVS. VICTOR.

Lipſius Epiſtolicarum quæſtionum l.b.1.epiſt.5.

AH PVDET INGRATAE) Epiphonema à rei indignitate,negas homini,& amico vetuſtiſſimo,das equo,& plura das centum ſeſtertiis. MALE DIVITIS) abutebatur enim opibus prætor. EQVO) ſtatuam equeſtrem Scorpo excitatam dicit. Lege quæ lib.5.ep.26.de Chæreſtrato ex Bulengero ſcripſimus,ad illum verſum.

Quàm non ſenſuro dare quadringenta caballo.

Nihil hic obſcurum aut difficile.

Ad Sextum.

LXVIII. LV.

Inuitas centum quadrantibus,& benè cœnas:
Vt cœnem inuitor,Sexte,an vt inuideam?

Sportulæ pretio inuitârat poëtam Sextus,& Sextus lautè cœnabat, atque in eadem menſa ſordidè Poëta. Hoc Martiali dolet, cui infelici ſpectanda erat inuidenda alterius felicitas. De huius generis inuitatoribus dictum lib.3.ep.59.in Ponticum. CENTVM QVADRANTES) decem nummis ſeſtertiis. 5.Batzen. quinque victoriatis ſeu quinariis.

Ad Pamphilum.

LXIX. LVI.

Tu Setina bibis ſemper,vel Maſsica ponis,
Pamphile:ſed rumor tam bona vina negat.
Diceris hac factus cælebs quater eſſe lagena.
Nec puto,nec credo,Pamphile,nec ſitio.

Non agit hic de ætate vini, vt quidam putant, ſed de veneno.
Naturâ Setinũ optimum eſt, lege lib.13.
Ponere vinum etiam Petronius in Trimalcionis conuiuio dixit.
De Amiano. infrà.

A Pamphilo quatuor vxores veneno interfectas dicit, eoque ſe non ſitire ipſius, quamuis optimam lagenam. RVMOR NEGAT) eſſe tam bona vina,quàm prædicas, ſed infecta pharmaco. SETINA) paullò antè de Setia diximus, & de Setino vino lib.13. vti & Maſsico copioſè. CAELEBS) Viduus,propinata vxori medicata veneni potione. quatuor vxores occidiſti. NEC PVTO, NEC CREDO, NEC SITIO) non diſputo, an rumor vera narret, ego tamen experimento non diſcam,ne peream. graſſabatur hoc vitium Romæ paſsim lege ep.lib.8.43.De Fabio & Chriſtilla. Iuuen.Sat.6. Et noſtrum pluribus locis.

De * Ammiano.

** Anniano.*

LXX.

*Nihil Ammiano præter aridam * reſtem*
Moriens reliquit vltimis pater ceris.
*Fieri * putet potuiſſe quis, Maronille*
Vt Ammianus mortuum patrem nollet?

** veſtem.*
** putaret poſſe.*

Filij cum ſperant ſe ex aſſe fore hæredes,ſæpe optant ſuorum mortem. Ammianus ſeu Annianus optabat rediuiuum,imo nunquam mortuum patrem,quamuis exhæres, quin ideo quia exhæredatus, viuo enim patre & ipſe habebat vnde viueret. Domitius prope reſtem induit,dum aridam veſtem excutit,& modò tritam,modò aridam legit. veſtiſque nomine,vel rudem gladiatoriam,vel cathedram intelligendam vanè auguratur. Ego cum ingenioſiſsimo Lipſio lib.1.Elect.cap.18. reſtem repono,quod & ingenium poëtæ,& res ipſa iubet. Senſus eſt. A patre,perdito filio Ammiano reſtem ſeu laqueum teſtamento, quo ſe ſuſpenderet,relictum. Ita enim nepos ille Ammianus viui patris bona afflixerat,vt & ſe,& fortè patrem ad extremam inopiam compulerit. Pater ergo moriturus de filio deſperans,illi reſtem pro teſtamento imprecatus eſt,vti ſimile teſtamentum in veteri legitur inſcriptione.

ATIME-

ATIMETO. LIB. CVIVS. DOLO. FILIAM. AMISI.
RESTEM. ET. CLAVOM. VNDE. SIBI. COLLVM. ALLIGET.

VLTIMIS CERIS) Vltimas ceras generatim pro vltimâ & extremâ voluntate testatoris possis accipere, id est, pro ipso testamento, non primo sed postremo, & postremùm emendato. Propriè vero, pro extremâ seu imâ cera. idem enim est (etsi negent imperitiores) ima, & extrema, hoc est, pro altero capite seu vltimâ & extremâ tabulâ testamenti, qua secundi hæredes nominabantur, legataq; & alia onera primis hæredibus imponebantur. vt Suet. Iulio cap. 83. discis. *Sed nouissimo testamento tres instituit hæredes sororum nepotes (Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante reliquo: in ima cera) Octauium etiam in familiam nomenq; adoptauit, pluresq; percussorum in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit. D. Brutum etiam in secundis hæredibus.* Quod vt intelligas, disce testamentum pluribus tabulis constitisse. Suet. Nerone cap. 17. *Cautum vt in testamentis primæ duæ ceræ testatorum modo nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur.* Cic. Verr. 3. *Deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosâ liturâ fecit.* Ad quem locum Asconius extrema cera, vltima tabula, vltima parte tabulæ. Horatius lib. 2. Sat. 5.

Legatur Alex. ab Alex. 1. cap. lib. 1. quo accurate super hac re disputat, & Tiraquellus ad eundem. Horatij item interpretes. Brissonij form. lib. 7. pag. 595. Casaub. ad Iulium Suet. Hotomanus ad 3. Cic. Verrinam, Torrentius.

Sic tamen vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu solus multisne cohæres.

Primam ceram, Acron & Porphyrion primam tabulam testamenti interpretantur. In quâ primo versu nomen testatoris sit expressum, in altero versu nomen hæredis. sed inde non videtur effici, quod vult Torrentius, duas fuisse tabulas primas, quibus nihil nisi nomen testatoris & hæredis inscriberetur. Cum in primâ cerâ seu tabulâ potuerit primo versu nomen testatoris poni, altero eiusdem primæ tabulæ nomen hæredis. clarius apud Suet. in Nerone est testimonium de duabus primis ceris, quas rectè duas primas tabulas exponit. Hoc obseruandum esset ijs, qui putarent vnam duntaxat tabulam testamenti fuisse diuisam in tres partes, primam, mediam, imam. Atq; imam dici infimam seu extremam partem tabulæ, vt videtur Asconius cum dicit *vltima tabula, vltima parte tabulæ*, vt dicimus extrema epistola, extremo libro, id est, extrema parte libri. Sed planè sentio cum Torrentio de pluribus tabulis testamenti, quod ex Cic. & Suetonio ostendit. Taceo imas ceras, id est, stilo magis impresso, vt deleri commodè non possit, quod ad parœmiam pertinet, de qua D. Hieronymus imis ceris eradere. Ammianum igitur Martialis quasi in imam ceram testamenti à patre velut legatarium aut secundum hæredem reiectum, restem pro asse inuenisse, qua se suspenderet. Fieriq; potuit vt pater diues, alios hæredes, excluso filio nominarit. MORTVVM NOLLET) Viuum patrem Ammianus cupiebat mortuum; mortuum optat viuum. Illud quia coërcebatur à patre luxus filij, quod Ammianus ægre patiebatur. Hoc quia patre mortuo exhæredatus cogebatur etiam nolens esurire, cum antea semper haberet, vnde etiam beatius lautiusq; viueret. lege epig. 10. lib. 3. Hoc epigramma sit huius lib. 70. MARONILLE) Ita lege, vel Maronilla. nam Maronillæ ferri non potest. NOLLET) mortuum, occisum nonnulli volunt, cuius pœnituerit Ammianum seu Ammianum vt alij legunt.

Ad Quintum.

LVII. LXXII.

Exigis, vt donem nostros tibi, Quinte, libellos.
Non habeo, sed habet bibliopola Tryphon.
Æs dabo pro nugis, & emam tua carmina sanus?
Non, inquis, faciam tam fatuè: nec ego.

Fatuum hîc doceam, quod cuiuis alteri clarum? De Tryphone nobili bibliopola habes in præfatione Quintiliani, huic Triphoni inscriptâ.

De Vestino.

LVIII. LXXIII.

Cùm grauis extremas Vestinus duceret horas,
Et iam per stygias esset iturus aquas;
Vltima voluentes orabat pensa sorores,
*Vt traherent parua stamina * pulla mora.*

* nigra.

Iam

Iam sibi defunctus caris dum viuit amicis,
Mouerunt tetricas tam pia vota Deas.
Tam largas partitus opes, à luce recessit:
Seq; mori posthac credidit ille senem.

Lege Lipsium ad Tacitum lib. Annal. 15.

Atticus hic Vestinus est filius ipsius, vt sensit Lipsius, consularis viri; (de quo Claudius Cæsar orat. pro Gallis,) & in ipso consulatu iussu Neronis præter omnem culpam est interfectus, vt scribit in Nerone Suetonius & 15. annal. Tacitus, qui prolixè genus mortis exponit. Vestini ergo filij liberalitatem in amicos laudat Poëta. GRAVIS) ad morbum refero, quo grauiter affectus. SORORES) Parcas stamina, iam * fatalia rumpere tentantes. SENEM) Ingeniosè & scitè. sic lib. 10. de Scorpo.

** hoc enim est, pulla, vt contrà cādida, niuea, alba vitam longiorem pollicentur.*

Dum numerat palmas, credidit esse senem.

Virtus enim & præclarè facta, non anni, propagant mortalium ætatem, imò immortalitatem, cui sententiæ diuinæ accinunt historiæ.

De Damis.

LXXIV. LIX.

Adspicis, imbelles tentent quàm fortia damæ
Prælia? tam timidis quanta sit ira feris?
In mortem paruis concurrere frontibus audent.
Vis, Cæsar, damis parcere? mitte canes.

IMBELLES) ἀντίθετον. imbelles damæ fortia prælia. TAM TIMIDIS) ita Aelianus lib. 7. cap. 19. ἄτολμα δὲ νεβροί, καὶ πρόκες καὶ ζόρκες, καὶ πύγαργοι, καὶ οἱ λαγῴ, &c. timidi existimantur hinnuli, capreæ, damæ & pygargi, & lepores, Virg. Eclog. 8.

Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

IN MORTEM PARVIS CONCVRRERE) exponit illud fortia prælia, quia in mortem concurrunt VIS CÆSAR DAMIS PARCERE) Elegans & arguta à contrario conclusio. quid enim cerui, lepores, damæ magis fugiunt ac horrent, quàm canes? Iam tamen is status, & ea conditio damarum furentium, & pugnantium est, vt nisi canum latratu, & immissu inter se dirimãtur, sint casuræ omnes. alioqui valeret eadem ratio in contrariis. Vis occidere Cæsar damas? immitte canes. sed nunc seruaret, quia diremta pugna fugerent. Lege epig. lib. 1. 49. de leporibus.

De damis suprà sæpius. d.

De Nigrina.

LXXV. LX.

O felix animo, felix, Nigrina, marito,
Atq; inter Latias gloria prima nurus.
*Te patrios miscere iuuat cum coniuge * sensus.*
Gaudentem socio participiq; viro.
Arserit Euadne flammis iniecta mariti,
Nec minor Alcestim fama sub astra ferat.
*Tu melius * certè meruisti pignore vitæ,*
Vt tibi non esset morte probandus amor.

** census malim adi legem Iuliã seu Papiam.*

** Ram. certa. Mus. certo pignore communicati patrimonij.*

Lau. Nigrina ab amore coniugali.

Tu lubens volensq; cum marito tuas opes omnes vnà cum dote communicasti, eaque re declarasti, quantoperè amares virum. GAVDENTEM) sterilem oportet fuisse Nigrinam: alioqui non licuisset opes cum marito communicare, si liberos procreasset, adi legem Papiam & Iuliam. Ant. August. l. Pap. *Ius autem liberorum impetrare solebant hi, qui, licet vxores haberent, cùm tamen liberos nõ haberent, coniugibus succedere non poterant, nisi decima deducta ex lege Papia. Quamobrem extat post Theodosianas constitu-*

constitutiones Nouellæ Valentiniani de testamentis, in qua relatum Leonium & Iucundam vxorem tanta vicissim caritate certasse vt fusis simul precibus ius liberor. poscerent: & propter incertum sortis humanæ superstitem coniugem precarentur hæredem. Cuius legis interpres illud ita accepit, vt in coniugio positi filios non habeant, seu maritus vxorem, seu vxor maritum voluerit, relinquat hæredem; Quod ius, *inquit,* liberorum dicitur de quo supra.

ARSERIT EVADNE) Tres fuerunt Euadnæ; Neptuni, & Pitanes ab Eurota progenitæ filia. de qua Pindarus Olymp. Od. 6. Πρὸς Πιτάναν δὲ παρ' Εὐρώτα πόρον Δεῖ δαμεισ' ἐλθεῖν ἐν ὥρᾳ, ἅ τοι Ποσειδᾶονι μιχθεῖσα Κρονίῳ λέγεται παῖδ' ἰοπλόκαμον Εὐάδναν τεκέμεν. Ad Pitanam autem iuxta Eurotæ meatum oportet hodie venire tempestiuè, quæ Neptuno mixta Saturni filio dicitur filiam violaceis capillis Euadnen peperisse. Lege Benedictum Arotium ad hunc locum Pindari. Altera Peliæ regis filia, quam Iason Oeneo Cephali regis Phoceorum filio nuptum tradidit, vt refert Theodorus Siculus. Tertia Iphide nata, quæ Capanei in Thebarum oppugnatione* occisi, coniunx erat. Et hanc memorat Poëta noster & Ouid. de Arte. 3. *Statius lib. 10.

Accipe me, Capaneu, cineres miscebimus, inquit
Iphias, in medios desiluitq́ue rogos.

Quæ, vt intelligis ex versu, se in rogum ob mariti desiderium coniecit. De eadem Papinius lib. 12.

Turbine quo sese charis instrauerit audax
Ignibus Euadne, fulmenq́ue in pectore magno
Quæsierit.

NEC MINVS ALCESTIM) Alcestis Peliæ filia. Cùm oraculo editum esset viro Admeto moriendum, nisi alterius sanguine piaretur, sese (cæteris lethum formidantibus) pro viro morti obiecit: cui ob hoc insigne facinus vitam redditam in Symposio Plato narrat, & canit Papinius.

Si chelyn Odrysiam pigro transmisit Auerno
Causa minor, si Thessalicis Admetus in oris
Silua vna terram Phylaceida rettulit vmbram.

Extat illustris tragœdia Euripidis, quæ Alcestis inscribitur. Admeti verò Pheretis filij mentio est apud Hom. lib. 2.

Τῶν ἦρχ' Ἀδμήτοιο φίλος παῖς ἕνδεκα νηῶν.

Valerius verò Maximus lib. 4. cap. 6. sic Admetum alloquitur. *O te Thessaliæ Rex Admete, crudelis, & diri facti crimine sub magno Iudice damnatum, qui coniugis tuæ fata pro tuis permutari passus es, eaque, ne tu extinguereris, voluntario obitu consumpta, lucem intueri potuisti. Et certe prius parentum indulgentiam tentaueras fœmineo animo impar.* Et Ouid. 3. de Arte.

Fata Pherecidæ coniunx Pegasæa redemit,
Proq́ue viri est vxor funere lata sui.

Et idem:

Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset,
Admeti coniunx, quam sequereris, erat.

TV MELIVS CERTE MERVISTI) Illis vt crederetur, morte testandus erat amor; tu in virum pignore, opum communicatione talis, & tam liberalis extitisti, vt tibi viuenti, tam debeatur hæc fides, quàm illis, qui eandem morte redemerunt. Seruo τὸ, pignore, pignus autem vocat opes, & censum paternum, siue hæreditatem, quam totam cum viro communem habere voluit. certò commodius, etsi nec certè iucunde. *Alioqui pignora pro liberis accipiuntur non raro.*

In auarum amicum.

LXI. LXXVI.

Millia misisti mihi sex, bis sena petenti:
Vt bis sena feram, bis duodena petam.

Ridiculè docet, quo pacto ab amico dimidium postulati dare solito, totum impetrare possis. Duodecim millia sestertiû, siue trecentos Philippæos petiui, dedit mihi tantùm sex; vt duodecim impetrem, petam viginti quatuor, vt viginti quatuor extorqueam, quadraginta octo petam.

In Zoilum inuidum.

LXII. LXXVII.

Nunquam diuitias Deos rogaui,
Contentus modicis, meoq́ue lætus.

Pauper-

Paupertas, veniam dabis, recede.
Caussa est tam subiti nouique voti?
Pendentem volo, Zoilum, videre.

Inter quos Statius. Vide car. ad Iulium, Rumpitur inuidia quidam, &c. Zoili historiā apud Vitruuiū inuenies, vt supra monui. Et Claudianum Minoem.

Inuidebant Poëtæ non pauci, vt & hoc, & aliis epigrammatis docet. Poëta petit, non vt ne inuideant, sed causam, vt magis inuideant, sibique laqueo gulam frangant. PAVPERTAS) quam aliâs amaui semper, nunc tua bona pace tibi renuncio. NOVIQVE VOTI) vt cupiam nunc opes, qui semper amaui inopiam? PENDENTEM ZOILVM) hæc caussa est diuitiarum petitarum, vt Zoilus præ inuidia & liuore se suspendat. De Zoilo superius prolixè dissertatum, qui suspendio periit. De inuidia & inuidis lege Alciati emblema, de fœmina viperas vorante, de hydra apud Pierium, de liuore sibi fauces stringente apud Silium, de pallore & macie apud Ouid. Metam.

In Varum.

LXXVIII. LXIII.

Ad cœnam nuper Varus me fortè vocauit;
Ornatus diues, paruula cœna fuit.
Auro, non dapibus oneratur mensa: ministri
Apponunt oculis plurima, pauca gulæ.
Tunc ego: non oculos, sed ventrem pascere veni,
Aut appone dapes, Vare, vel aufer opes.

Clarum est hoc epigramma, nec sol indiget sole. De huiusmodi conuiuatoribus multa sunt epigrammata Martialis, lib.1. in Mancinum, ep.44. lib.3. ep.59. in Ponticum. li.4. ad Sixtum, ep.68. Deest hoc in Domitio. Sunt qui abiudicent hoc carmen Martiali.

In Afrum.

LXXIX. LXIV.

Condita cùm tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo;
Discurris tota vagus vrbe, nec vlla cathedra est,
Cui non mane feras irrequietus, AVE,
Et sine te nullo fas est prodire tribuno,
Nec caret officio Consul vterque tuo,
En sacro decies repetis pallatia cliuo,
*Sigeriosque * modos, Partheniosque sonas.*
Hæc faciant sanè iuuenes; deformius, Afer,
Omnino nihil est ardelione sene.

** meros, al. modo, prō tantum.*

** Vbi de Ardelionum natione plura ex Phædro Augusti. L. De Cathedris lib.1.ep.77.*

Afrum ardelionem, hoc est, ambitiosè, & importunè officiosum depingit, vt lib.2.ep.7.* Attalum in alio genere depinxerat. SEXAGESIMA MESSIS) cùm sis iam ἑξηκονταέτης, hoc est, annos natus sexaginta, & canis obsitus. DISCVRRIS TOTA VAGVS VRBE) officia iuuenum stolidus senex ambis, curris, discurris, salutas, colis, adoras, &c. CATHEDRA) nullus locus publicus, nec priuatus, hominum lautiorum, seu virorum, seu fœminarum est, quo tu non aduoles, & solenne AVE quotidie dicas, cùm iam pridem debueris vale dicere. cathedra hoc loco potissimum fœminam sonat & gynecæum, locumque vbi domi resident ad colum. De more salutandi nobiles, & diuites iam suprà lib.1.ep.56. ad Frontonem diximus. plura Musamb. ET SINE TE NVLLI) omnibus Comes, & anteambulo ades, vt ex magistratu, & aula nemo in publicum prodeat,

prodeat, cui tu latero non incedas. TRIBVNVS) palatinus. ex Cæsaris familia, qui militibus præest, & custodiæ corporis. ET SACRO DECIES) sacer cliuus. via sacra, qua ad palatiū Cæsaris itur. SIGERIOSQVE) seruandam putauimus veterem lectionem, quamuis Domitius extrito Sigerio, qui tamen est apud Xiphilinum, & Zonaram, reponat Saturium, qui nominatur à Tranquillo. Fuerunt hi duo Sigerius & Parthenius Domitiano à cubiculo, & Parthenij ante meminimus, & sæpius infrà meminit Poëta. Sed qui sunt illi Sigerij & Parthenij modi? Ram. legit *meros*, id est nihil aliud tibi in ore, quam Sigerius & Parthenius. Musambertij doctrina propius accedit ad veterem scripturam, cùm legit *modò*, sed eodem intellectu, vt iactare se de amicitia aulicorum, immò omnibus adulari & seruire non desistat Afer. HOC FACIANT SANE IVVENES) Hæc officia salutandi, comitandi, adulandi, quàm sunt decora iuuenibus, tam indecora & aliena senibus. ARDELIO) est, qui omnia, & nihil agit, vbique & nusquam est. Plura lib. 2. ep. 7.

Ad Mathonem.

LXV. LXXX.

Hospes eras nostri semper, Matho, Tiburtini;
Hoc emis: imposui; rus tibi vendo tuum.

Matho Caussidicus, Iuuenali & Martiali.

Quis hic fuerit, infrà leges. IMPOSVI) decepi, nam quod ante prædium tuum fuerat, tibi vendidi. tam frequens enim Matho in illo fuerat, priusquam emeret, ac si ipse Dominus villæ, qua pro sua abutebatur. De Tibure & Tiburtino, paullò antè plura retulimus.

In Mathonem.

LXVI.

Declamas in febre, Mathon: hanc esse phrenesim
Si nescis, non es sanus, amice Mathon.
Declamas æger, declamas Hemitritæus:
Si sudare aliter non potes, est ratio.
*Magna tamen res est, *errans cùm viscera febris*
Exurit: res est magna, tacere, Mathon.

* *erras.*

Mathonem stultum affirmat. nam stulti tacere nesciunt. Fuit hic Matho Causidicus, vt Iuuen. Sat. 1. his docet versibus.

De Caussidicis Mathonianis pulcher locus apud Petroniū primis paginis, vbi mirificè exagitatur declamatorum, atq; tota Rhetorum natio.

------nam quis iniquæ
Tam patiens vrbis, tam ferreus, vt teneat se
Caussidici noua cùm veniat lectica Mathonis
Plena ipso.

De eodem hoc Mathone noster Poëta lib. 10. & 11. HANC ESSE PHRENESIN) Phrenesis valetudo mentis est ex febre nata insania, vel certè patiens febrim, quæ Celso phrenesis dicitur, ex inflammatione cerebri existit. Si tu, Mathon, nescis te insanum esse, cùm febriens declamas, planè insanis. SANVS) ad mentem, non es sanus, insanis. DECLAMAS ÆGER) febri. nisi hîc quālibet inualetudinem notet. HEMITRITÆVS) qui semitertiana cum quotidiana coniuncta vexantur, de qua alibi fusius. Lege Q. Sereni Samonici carmen de Hemitritæo depellendo, quem sup. lib. 2. ep. 40. laudauimus, de eadem Celsus lib. 3. c. 8. toto. SI SVDARE) nam Hemitritæi horrore potissimùm concutiuntur. EST RATIO) si eliciendi sudoris gratia declamas, est, vnde tibi ignoscamus declamanti. MAGNA TAMEN RES EST) hæc Matho fingitur dicere. Magna res est in febre declamare. ERRANS CVM VISCERA FEBRIS EXVRIT) Hæc verba, ad illa Mathonis pertinere possunt, vt sit causa magnæ rei in acri febre declamare posse: quæ tamen verba possunt spectare sequentem, & extremam clausulam. ERRANS) cur dicatur errans febris, hemitritæum videtur docere Celsus cùm dicit: *At vbi id genus tertianæ est, quod hemitritæon Medici appellant, magna cura opus est, ne id fallat. Habet enim plerumq; frequentiores accessiones, decessionesq;, vt aliud morbi genus videri possit, porrigaturq; febris inter horas viginti quatuor, & triginta sex, vt quod idem est, non idem esse videatur.* Cum ergo tam incertas habeat accessiones & decessiones vt nō idem genus morbi esse videatur, merito errans dici potest. Sed posset etiam legi ERRAS. & totum carmen hoc modo interpungi.

Magna tamen res est. erras, cum viscera febris
Exurit, res est magna tacere Mathon.

Sic ERRAS referetur ad poëtam redarguentem. Non est magna res inquit Martialis, declamare in febri, erras Matho, magna res est tum posse tacere.

RES EST MAGNA, TACERE, MATHON) vt sensus sit; non clamare, non ingemiscere, non queritari, sed tacere in summis febrium doloribus, hoc est difficile, hæc magna res est; sed videtur ἁπλῶς posita de taciturnitate, vt dicat magnam esse rem tacere tempore posse. non esse autem tempus loquendi, & declamandi, cùm valetudine tentatur corpus. qua ratione summa loquendi libido Mathonis apparet, qui nec sanus, nec insanus possit tacere: stulti autem nunquam nôrunt tacere; inde Matho es matto. Notum est Zenonis apophthegma, qui iussit regi Ptolemęo renunciari, ab eius legatis visum senem, qui in conuiuio tacere nôrit.

Ad Rufum.

LXXXIII. LXVII.

Hos quoq; commenda Venuleio, Rufe, libellos.
Imputet & nobis otia parua, roga.
Immemor & paullùm curarum, operumq; suorum
Non tetrica nugas exigat aure meas.
Sed nec post primum legat hæc summumúe trientem,
Sed sua cùm medius prælia Bacchus amat.
Si nimis est legisse duos, tibi charta plicetur
Altera: diuisum sic breue fiet opus.

Venuleius sub Alexandro Iurisconsultus fuit, qui tamen hic esse non potest. Ad Rufum plura sunt, & plures sunt Rufi. Lib. 10 ad Plinium. lib. 4. ad Euphemũ plura de tempore legendorum suorum epigrammatum.

Duos epigrammatum libellos mittit ad Rufum, à quo vult commendari Venuleio inter maiora pocula. TETRICA AVRE) censoria aut seuera, cùm epigrammata sint ludicra. Exigat, legat, audiatúe non tristis censor. Perpendat, est enim ab architectis petita metaphora, qui ad perpendiculum exigunt lineam rectam in opere faciundo. PRIMVM SVMMVMVE TRIENTEM) legat meas nugas, cùm nugatur, nec in principio mensę, nec fine. Triens quatuor cõtinet scyphos, vt suprà docuimus. SED SVA CVM MEDIVS) cùm indulget Baccho, siccat pocula, trahit maiores calices. TIBI CHARTA PLICETVR ALTERA) Non est, cur fatigatus eodem tempore vtrunque librum perlegas, nisi ipse velit Venuleius. diuide operam, & iucundior erit, & breuior. An vt nonnemo sentit duos libellos vocat hic duo epigrammata? ego hoc nondum sentio, primum & secundum iam Rufus acceperat, mittit hic tertium & quartum epigrammaton libellum.

In Næuolum.

LXXXIV. LXVIII.

Securo nihil est te, Næuole, peius, eodem
Solicito nihil est, Næuole, te melius.
Securos nullos resalutas, despicis omnes.
Nec quisquam liber, nec tibi gratus homo est.
Solicitus donas, dominum, regemq; salutas,
Inuitas. esto, Næuole, solicitus.

Precatur Næuolo sempiternas curas, vt semper sit modestus. Quo enim beatior & felicior agebat, hoc arrogantior, & insolentior omnes præ se contemnebat. Quo magis curis & casibus premebatur, hoc modestior & summissior omnibus amabatur. Verba sunt in promptu, claraque per se omnia. Regis & domini notionem vsumque lib. 5 exponemus. Et lib. 1. iam exposita. plura sunt ad hunc Næuolum.

In

In Ponticum.

LXIX. LXXXVI.

Nos bibimus vitro, tu myrrha, Pontice. quare?
Prodat perspicuus ne duo vina calix.

Ponticus vinum generosius potabat, conuiuis vilius propinabat, quod vt ne obseruaretur, ipse poculis myrrhinis (de quibus alibi) ob materiam opacis vtebatur, aliis vitra porrigebat. Hoc artificium, & fraudem Pontici aperit Poëta. Idem Lucianus περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων dicit. lib. 14. titulo, myrrhina, copiosè. Hinc intelligis errare eos, qui myrrhina pellucida fuisse scribunt, cùm id vitium myrrhinorum fuerit.

Ad librum suum.

LXX. LXXXVII.

Si vis auribus Atticis probari,
Exhortor moneoq; te, libelle,
Vt docto placeas Apollinari.
Nil exactius, eruditiusq; est,
Sed nec candidius, benigniusq;:
Si te pectore, si tenebit ore,
Nec ronchos metues maligniorum,
Nec scombris tunicas dabis molestas.
Si damnauerit: ad Salariorum
Curras scrinia protinus, licebit,
Inuersa pueris arande charta.

Eandem sententiam habet lib. 7. ep. 25. ad eundem Apollinarem, ad quem & plura sunt epigrammata. AVRIBVS ATTICIS) politis, delicatis, eruditis, limatis, teretibus. RONCHOS) iudicia, censuras, dentes, plura li. 1. ad epig. 4. Obserua dedicandi libelli formulam. SCOMBRIS) pisciculis, qui chartis inuoluebantur. TVNICAS) tegmen. sic alibi.

Ne nigram citò raptus ad culinam
Cordyllas madida tegas papyro,
Vel turis, piperisúe sis cucullus.

SALARIORVM) pueri salsamenta vendentes lib. 1. ep. 42.

Quod viles pueri Salariorum.

De quibus ibi fusè dictum. PVERIS ARANDE) plicande, exponit Domitius, sed quomodo arandus, si plicandus? à tergo scribendus. Lege Tiraquellum ad Alex. cap. 30. lib. 2. de charta opistographa. de qua suprà d. quibus adde, quæ Sauaro multa ad epist. 9. lib. 2. Sidonij annotauit.

De Bassa.

LXXI. LXXXVIII.

Infantem secum semper tua Bassa, Fabulle,
Collocat, & lusus deliciasq; vocat.
Et, quod mireris magis, infantaria non est.
Ergo quid in causa est? pedere Bassa solet.

Facetè pedentem notat Bassam, quæ vt dissimularet suum vitium, gestabat infantem, cui culpam, cùm pederet, impingebat. INFANTARIA) noua vox, quam non expono, vt quidam, puerperam, sed quæ amet infantes, & infantes amanter gestiret. INFANTARIA NON EST) quæ non delectatur consuetudine infantium. Qui hoc carmen ex lib. noni ep. 7. exponunt, sordes & lutum quærunt, vbi nullum est. Nec enim quia aliud impurum, necesse est hoc esse, cum planè diuersa hic & ibi sint argumenta.

In dissimulatorem.

XXXXIX. LXXII.

Nulla remisisti paruo pro munere dona,
Et iam Saturni quinq; fuere dies.
*Ergo nec argenti sex scrupula * Septitianæ* (* al. Septitiani.)
Missa, nec à querulo mappa cliente fuit.
Antipolitani nec quæ de sanguine thynni
Testa rubet, nec quæ coctana parua gerit.
Nec rugosarum vimen breue Picenarum;
Dicere te posses, vt meminisse mei.
Decipies alios verbis, vultuq; benigno:
Nam mihi iam notus dissimulator eris.

Saturnalibus munera commeabant, vt Cal. Ian. strenæ. Martialis amico cuidam donarat libellum epigrammatum, pro quo nil receperat. Hoc vsit Poëtam: vnde hanc bilem in eundem euomuit. PARVO) suum librum modestiæ causa paruum vocat munus. SATVRNI QVINQVE FVERE DIES) Martialis lib. 7. ep. 52.

Omnia misisti mihi Saturnalibus, Vmber
Munera, contulerant quæ tibi quinq; dies.

Ante Cæsarem vnus tantum sacer erat Saturno dies, qui in Opalia; hoc est, in 14. Cal. Ian. incidebat. Cæsar fastis correctis decembri duos adiecit dies inter Opalia & Saturnalia, ita vt Saturnalium primus esset 16. Cal. Ian. Idem Cæsar Saturnalia triduo celebrari iussit. Quartum diem adiectum suspicatur Lipsius ab ipso Augusto. Quintum Caligula. Atq; hi fuêre legitimi dies Sa-
auctoribus ante & post Ciceronem, putat Lipsius lætitiæ, non festi fuisse dies, cæteros nec propriè
Saturnales, nec sacra, nec ferias agitatas, quinq; diebus ante Caligulam. Testes dabit tibi Lipsius
lib. 1. Sat. cap. 3. & 4. vnde hunc riuulũ hausimus. Sensus ergo carminis est; Et iam Saturnalia præ-
teriêre. ERGO NEC ARGENTI SEX * SCRVPVLA † SEPTITIANÆ) Scriptulum vel scrupulũ,
vel scripulum reperio. dicuntur græcè γράμματα, id est, litteræ, eo quòd Græci viginti quatuor per
litteras numerent in alphabeto, & vncia totidem cõtineat scrupula. hoc loco accipio scripulum
pro pondere argenti, non pro nummo; Septitiani autem libra erat malæ notæ, & imperfecti ar-
genti. libra argenti æstimabatur HS. 400. Vnde argenti vncia HS. XXXIII. & quadrante valebat.
Nam vncia est duodecima libræ pars. Scrupulum verò, seu scripulum vigesima quarta pars est
vnciæ. Ergo scrupulum tribus cruciferis valebit, & quadrante. sed quadrantem rotundandi nu-
meri causa negligamus. Sex scrupula octodecim cruciferis æstimabuntur. Si HS. vnus duodecim
vt Manutius semper accipit. Budæus vero decẽ tantum, non decem quadrantibus erit. Si decem
tantum quadrantibus æstimes, VI. scrupula paullò plus quindecim cruciferis valebunt. libra ar-
genti scrupula numerat 288. Poëta hic sena scrupula pro exiguo munere, aut paucis nummis vi-
detur accipere. Vide lib. 5. ep. 20. lib. 8. 71. De Septitiana libra. Septitiani argenti sex scripula in-
terpretantur nonnulli calicem argenteum à Septitio aurifice factum sex scrupula ponderantem,
sed nihil probant. NEC QVERVLO MAPPA CLIENTE) Quam varia rerum genera missitata
fuerint, & à pauperibus, suis patronis; & à patronis vicissim clientibus, describit Martialis lib. 13.
& 14. etsi nec ibi omnes munerum formas complectatur. QVERVLO) qui semper apud patronum de inopia queritur, & opem rogat. MAPPA) nota res. lib. 7.

* scriptula.
† Septitiani. Auri scrupulũ teste Plinio vicenis HS. æstimabatur, id est 46. cruciferis. Argenti scrupulum est tertia pars drachmæ.

His comes accessit spongia, mappa, calix.

ANTIPOLITANI NEC QVÆ DE SANGVINE THYNNI TESTA RVBET) Hunc versum explicatum dedimus lib. 13. ad 103. epigramma.

Antipolitani, fateor, sum filia thynni;
Essem si Scombri, non tibi missa forem.

Ex cuius inscriptione intelligis muriam à Poëta περιφραστικῶς, describi, quæ muria (hoc est genus salsi liquaminis ex thynni piscis sanguine confectum) Antipoli Asiæ vrbe optima fiebat, nobilior tamen erat muria Scombri, seu garum. Vocatur autem filia, quia ex sanguine thynni fit, vt homo ex sanguine hominis. Antipolim alij hic vrbem Galliæ Narbonensis putant, de qua ex Plinio & Gellio lib. 13. ep. 103. dictum. NEC QVAE COCTANA PARVA GERIT) nec testa est mihi cum coctanis vlla missa, de his lib. 13.

Coctana,

*Coctana, quæ torta venerunt condita * menta;*
Si matura forent Coctana, ficus erat.

* Meta lego, non menta.

Coctana sunt genus fici minoris, in Syria natum, quæ tamen ficus non dicuntur ob paruitatem. Plura lib. 13. vbi proprius est locus. Et lib. 7.

Paruaq; cum canis venerunt coctana prunis.

NEC RVGOSARVM VIMEN BREVE PICENARVM) Cistellam oliuarum intellige; nam Picenæ laudatissimæ. de quibus in distichis.

Hæc, quæ Picenis venit subducta Trapetis,
Inchoat, atq; eadem finit oliua dapes.

Et lib. 7. *Semodiusq; fabæ cum vimine Picenarum.*

DICERE TE POSSES) Videtur formula quædam fuisse dicti, in mittendis muneribus, vt amici amicus memor esset, Nam & Catullus vocat linteum à Fabullo sibi missum μνημόσυνον sui sodalis, id est, memoriæ signum, & amoris argumentum. DECIPIES ALIOS VERBIS) Aulicam frontem describit, cuius tota charitas & amor est in verborum honore, & cæremoniarum elegantia, sed mihi semel dedisti verba, inquit, dabis nunquam amplius. Nam

Qui semel est captus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus vnca cibis æra subesse putat.

Porro de ingratis & dissimulatoribus Seneca lib. 3. de Benef. c. 1.

De Rusticatione.

LXXIII. XC.

Rure morans quid agam, respondeo pauca, rogatus.
Luce deos oro, famulos post arua reuiso,
Partibus atq; meis, iustos indico labores,
Inde lego, Phœbumq; cio, Musamq; lacesso,
Hinc oleo corpusq; frico, molliq; palæstra,
** Pondero, poto, cano, ludo, lauo, cœno, quiesco,*
Dum paruus lychnus modicum consumat oliui,
Hæc dat nocturnis nox lucubrata camœnis.

* lege Prandeo. Lauo; id est, lauor παθητικῶς, vt alia quadã.

Lemma Epigrammatis habes in versu. quæ ruris studia, & studiorum horæ ab ortu lucis. LVCE DEOS ORO) En vt sacrilegi isti cultores primum operati sint Diis; quid deceat nos gentem sanctam, Deoq; vni deditam, debitamque? more, inquam, hæc faciebant. Lampridius in Alexandro. *Primum vsus viuendi eidem hic fuit: primum, si facultas esset, matutinis horis in lardrio suo rem diuinam faciebat.* Persius Sat. 2.

Hoc sanctè vt poscas, Tiberino in gurgite mergis
Mane caput bis terq;, & noctem flumine purgas.

Ouid. 1. Amor. Eleg. 8. & 3. & 6. Omnium enim rerum à Ioue principium erat sumendum, vt prisci cecinere.

Ζεὺς ἀρχὴ, ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ, πάντα τελεῖται.

Quem versum ait Plutarchus omnibus rebus acclamari solitum, monebantque à Dei inuocatione, & cultu exordiendum. Sic enim, lib. 4. de leg. Plato. ὁ μὲν δὴ θεὸς ὥσπερ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν, καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχει. Idem planè Orpheus canit.

περὶ τῶν μυστηρίων ἐκλε, &c.

Ζεὺς κεφαλὴ, ζεὺς μέσσα, Διὸς δ' ἐκ πάντα τέτυκται
Ζεὺς βασιλεὺς, ζεὺς ἀρχὴ πάντων ἠδὲ τελευτή.

Et Pythag. Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεοὺς νόμῳ ὡς διάκειται,
Τίμα.

FAMVLOS, POST, ARVA REVISO) primum Deos precor, dein operas & agrum lustro. PARTIBVS ATQVE MEIS) laborem operũ partibus iustis æquo per seruos, vt inquit Virgilius. an vis de ipso Martiale, qui manum ipse operi admôrit? non reor. INDE LEGO, PHŒBVMQVE CIO) Hinc lego, & pango carmina. HINC OLEO CORPVSQVE FRICO) post exactam operam antemeridianam exercebant se palæstra circa octauam & ludebant, deinde lauabant, oleoque se vngebant ante cœnam, vt epig. 8. huius lib. expositũ, ad Euphemum, * PONDERO, POTO, CANO) Quid sibi velit τὸ pondero, non video, nisi fortè retulit ad ludum: prandeo magis arridet, cùm sequatur, poto. sed non prandebant, inquis, vt supra docuisti. Ordinariè, inquam; nam & senes & pueri, & ægri & sæpè etiam sani, prandiis operã dabant. Plinius Secundus, de annulo suo. *reuersus*

* prandeo.

domum, quod reliquum erat temporis, studiis post cibum sæpe, quem interdiu leuem & facilem veterum more sumebat, &c. vbi apertè de prandio loquitur. possis hic prandium pro ientaculo sumere. DVM PARVVS LYCHNVS) Synecdoche pro Ellychnio. HÆC DAT NOCTVRNIS) Carmina pango noctu, dum viuit lychnus, dein quiesco. Ordo verborum. hæc carmina dat lucubrata nox nocturnis Camænis. Vel; hæc lucubrata carmina dat meis nocturnis Musis nox. Legantur epistolæ Plinij 36. lib. 9. & 40. quæ sunt eiusdem cum epigrammate argumenti.

Ad librum.

XCI. LXXIV.

Ohe iam satis est, ohe libelle:
Iam peruenimus vsq; ad vmbilicos,
Tu procedere adhuc, & ire quæris:
Nec summa potes in scheda teneri.
Sic tanquam tibi res peracta non sit,
Quæ prima quoq; pagina peracta est.
Iam lector queriturq;, deficitq;:
Iam librarius * *hoc & ipse dicit.* *ohe.
Ohe iam satis est, ohe libelle.

Hoc carmen loco motum nullam habet venustatem. hic est pereleganter positum: & illud, ohe, sine dubitatione hîc satietatem notat, vt illud ad Persicum.

——& dicas cute perditus, ohe.

Et Iuuenalis de Horatio. *——satur est, cùm dicit Horatius, ohe.*

Est ergo vox, vt Donatus Grammaticus, & alij docent ex Horatio, Martiale, Persio, Plauto, quæ satietatem & fastidium significat, etsi non negent etiam bacchantis esse clamorem. VSQVE AD VMBILICOS) Iam portum videmus, vt Diogenes ludebat, absolutum dedimus librum: hoc enim est peruenire ad vmbilicos. Hoc intellectu Horatius vsurpat vmbilicos, ode 14. Epod.

Candide Mœcenas occidis, sæpe rogando.
Deus, Deus nam me vetat
Inceptos olim, promissum carmen, Iambos
Ad vmbilicum adducere.

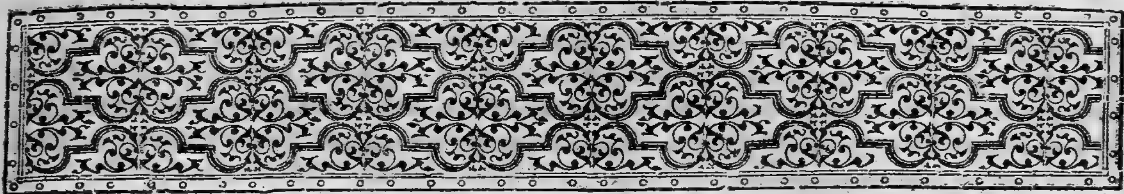
Pro librorum ornamentis alibi vsus est poëta noster, & alij vmbilicis, hîc translatè, pro fine ponuntur. supra de his multa ex Pierio. TV PROCEDERE, &c. NEC SVMMA POTES IN SCHEDA TENERI) Tu nec in fine libri finem facis, schedam Merula ex Quintiliano & Plinio interpretatur folium chartæ. Domitius tabulam rudem papyro superinducta factam. propriè autem fuisse schedas putat Merula, statumina corij, quibus latitudo chartæ augebatur. Eustathius & Aelianus affirmant esse tabellam seu pagellam phyliraceam siue tiliaceam, qua pro charta olim vtebantur. Inuenio, qui accipiant pro membrana seu tabella deletili, cuiusmodi sunt pugillares chartæ. Hîc pro extrema libri pagina accipitur; summa enim extrema est, sicut summus dies extremus dies. vel pro orâ & margine libi. QVAE PRIMA QVOQVE PAGINA) Lectorem primâ paginâ iam satias epigrammatum tuorum ceperat, tu nec in extremâ modum tenes. sic ludit epig. 6. lib. 2.

Vide p. 254. Alex. schedam. plura Melchior Guilandius de papyro, quo nullus exactior.

I nunc, edere me iube libellos,
Lectis vix tibi paginis duabus,
Spectas ἐσχατοκόλλιον Seuere,
Et longas trahis oscitationes.
I nunc, edere me iube libellos.

IAM LECTOR QVERITVR) Iam lector, & scriptor librarius fessi portum spectant, quos occidis, si longius progrediare. LIBRARIVS) Librarij erant, qui tantum libris transcribendis vacabant, vt eiusdem exempli plures libri haberentur, venderentur, &c. Testimonia sunt apud Cicer. Horat. & innumeros alios: in quorum locum nostri typographi, qui formis æneis seu plumbeis seu argenteis, libros vno die tot excudunt, quod mille librarij vix poterant assequi scribendo multis mensibus. multa super hac voce Ramiresius.

MAT-

MATTHÆI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS LIBRVM QVINTVM COMMENTARIVS.

Ad Cæsarem.

I. I.

Hoc tibi, Palladiæ seu collibus vteris Albæ
Cæsar, & hinc Triuiam prospicis, inde Thetyn.
*Seu tua veridicæ * discunt responsa sorores,* *v. discent.
Plana suburbani qua cubat vnda freti:
Seu placet Æneæ nutrix, seu filia solis,
Siue salutiferis candidus Anxur aquis.
Mittimus ô rerum fœlix tutela, salusque,
*Sospite quo gratum * credimus esse Iouem.* *quærimus.
*Tu * tamen * accipies, ego te legisse putabo,* *aspicias. *tantum accipias.
*Et tumidus * Galla credulitate fruar.* *falsa.

MITTIT librum ad Domitianum, rogatque, vti gratum accipiat, seu lecturus, seu neglecturus. HOC TIBI) Seu degis in monte Albano, Cæsar, seu alibi, hoc tibi, quidquid est libri mitto. ALBAE) Ab Alba longa, quæ duodecimo milliario, si verus Eutropius, ab vrbe aberat, Mons Albanus est appellatus. Duas enim Albas in Italia celebres tradunt veteres. Albam Ascanio conditam, de qua Virgilius, Plinius, Appianus, Liuius in via Appia. Alteram Marsorũ, ad Fucinum lacum via Valeria circa Anienis fontes. Illam verò priorem inter montem Albanum & lacum Halicarnasseus ponit. Has duas vrbes cognomines recentiores multi, quod Abrahamus Ortelius nobilis æui nostri Geographus notauit, non separarunt. Fuere tamen planè diuersæ. Illa prior euersa Romanis, Albanique Romam translati Liuius lib. 1. Altera Albensium (sic enim Plinius Albam Albanorum, & Albam Albensium distinguit) describitur Straboni lib. 5. fuitque Romanis propter munitionem, custodiæ seu carceris loco. Hic poëta Albanum montem intelligit, in quo frequens Cæsar, vt mox ex Dione infrà ostendam. Hinc dixit, *collibus Albæ*, montem Albanum designans, non ciuitatem Marsorum. Apertius adhuc monstrat Albanum, cùm addit, *Palladiæ Albæ colles*, quia Domitianus ibi Panathenæa, seu quinquatria ad honorem Palladis instituit. Dio. Θεὸν μὲν γὰρ τὴν Ἀθηνᾶν ἐς τὰ μάλιστα ἤγαλλε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ Παναθήναια μεγάλως ἑώρταζε καὶ ἐν αὐτοῖς ἀγῶνας καὶ ποιητῶν, καὶ λογογράφων μονομάχων τε κατ᾽ ἔτος ὡς ἐν τῷ Ἀλβανῷ ἐποίει. τοῦτο γὰρ τὸ χωρίον τὸ Ἀλβανὸν ἀφ᾽ ὅπερ οὕτως ὠνομάσθη ὃν ὥσπέρ τινα ἀκρόπολιν ἐξείλετο. Mineruam præcipuè ex omnibus Diis coluit, atque ob eam caussam quinquatria magnificè celebrauit: in quibus certamina poëtarum, oratorum, gladiatorumque quotannis ferè exhibebat in Albano. Nam eum locum sub Albano monte, ex quo ita cognominatus est, tanqnam arcem aliquam elegerat. Idem Suet. in Dom. cap. 4. *Celebrabat & in Albano quotannis quinquatria Mineruæ. Cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, redderentque eximias venationes, & scenicos ludos, sicque oratorum ac poëtarum certamina.* Hæc Suet. Idem testatur Quintilianus,

Argumentum. *Alba duplex.* *Alba longa.* *Alba Marsorum.*

Domitianus se Palladis filium nominabat. lianus, & Philostratus lib.2. *Nouerat quendam (Apollonius) fuisse in custodiam datum, quòd publicis precibus non addidisset Domitianum Palladis filium. Palladis enim filium se credi, diciq; voluit. cui lepidè Apollonius, At enim, inquit, arbitrabare fortasse Palladem non peperisse, cùm habita sit virgo. Ignorabas autem, vt opinor, Deam ipsam quandoq; Atheniensibus peperisse, quo insinuabat Domitianum Romanis Draconem fuisse.* De quinquatriis, lege Alexand. Neap. lib.2. cap.22. Ouid.3. Fast. Tiraquellum ad idem caput. Domitianus ergo cùm se Palladis filium credi vellet, instituit quinquatria in monte Albano ad honorem Palladis. Cur autem Palladis filium? Pallas Dea virgo credebatur. Domitianus se virginis filium iactabat, quòd monitu, vt putatur, Iosephi crederet ex vatum oraculis virginis filium æternũ omnium gentium principatum obtenturum. Hinc summa lege iussit inquiri in stirpem Iessæam (vt & pater Vespasianus) quòd ex Dauidis posteritate is imperator æternus diceretur procreandus. Lege illustrissimi doctissimique Baronij A.C.89. Domitiani nonum, edit.4. Martialis blandiendo Palladiam Albam vocat, quòd sciret gratissimum Domitiano. COLLIBVS) Albanum montem intelligit; de quo sic lib.5. Strabo. *His locis vicinus est mons Albanus, longè sublimior luco Dianæ, & eius superciliis, quanquam & celsa ea sint, & satis recta, is quoq; lacum habet, longè maiorem eo, qui est ad Dianæ.* ET HINC TRIVIAM PROSPICIS, INDE THETYN) Thetyn vocat mare, quod ad viam Appiam ab Albano videri poterat à dextris. Triuiam Dianam seu nemus Dianæ, de quo ibidem Strabo lib.5. *Dianæ autem, quod vocant nemus, in sinistra viæ parte est, quà ad Ariciam ascenditur. Fanum, cui Artemisio nomen, in luco est: ante eum lacus mari æmulus, circumcirca supercilio montano continente, atq; arduo, templum, ac lacum in cauo includente, ac profundo loco.* THETYN) vel vtrunque lacum, vel ipsum mare, quod ex monte Albano videri potest, intelligit. SEV TVA VERIDICAE DISCVNT RESPONSA SORORES) Siue es Antij. Quo Strabo lib.4. dicit, consuesse imperatores ad animi remissionẽ sæpius secedere, vbi Deæ Fortunæ templum erat, ipsumque Fortunæ simulachrum sub imagine geminarum sororum colebatur. de quibus Suetonius in Claudio cap.57. *Monuerunt & sortes Antiatinæ, vt caueret à Cassio.* Macrobius lib.1. cap.23. *Sed quo Deus propellit vehentes, vt vidimus apud Antium promoueri simulacra Fortunarum ad danda responsa.* Alex. Neopol. lib.1. cap.13. *Nam Ferentano in oppido, & in Algido, atq; Antij, Equestris Fortunæ templum, & alterum Præneste satis venustum, & multa religione inclytum visebatur, vbi sub imagine duarum sororum, colebatur, ex qua consulentibus certa edi oracula putabant.* Tacitus Annal. lib.3. *Repertum est ædem esse apud Antium, quæ sic (equestris fortunæ) nuncuparetur.* Vbi Tacitus fallitur nullam eius nominis fuisse Romæ. Vide Lipsium ad eum locum. De eadem Fortuna Horatius lib.1. od.35. Acron & Porphyrius ad eandem oden. Statius lib.1. Siluarum.

Et Prænestinæ poterant migrare sorores.

De gemina Fortuna etiam Marcellinus lib.27. *Hunc* (Probum Prætorij præfectum) *gemina quædam (vt poëtæ figunt) Fortuna præpetibus pennis vehens nunc beneficium ostendebat.* VERIDICAE) quia certa oracula dare ferebantur. Alexan. Neapol. lib.1. cap.13. Sed quare geminæ? an quia alia bona, & prospera, alia infausta & mala? Cui Fortunæ in Exquiliis templum locatũ erat, TVA DISCVNT RESPONSA) Adulatur Domitiano, qui se Deum vocabat. Martialis etiam maiorum illum gentium Deum facit, quasi fortuna Dea non reddat oracula Domitiano, sed Domitianus illi, quæ velut à maiore Deo discit, vt inferiores dij à maioribus afflabantur, Virgilius, *Nam cætera Iuno me vetat.* PLANA SVBVRBANI, QVA CVBAT VNDA FRETI) Expolitio est, & quasi prioris versus noua expositio. Vbi sunt veridicæ sorores? vbi mare vrbem alluit. Alluit autem Antium, ita vt vocetur Importuosum. Sic enim lib.5. Strabo. *Eam (Ostiam) sequitur Antium, vrbs importuosa, saxis insita, distans ab Ostia 260. stadia.* Hodie vrbs ea principum otio, & vacationi ciuilium occupationum dicata est. Itaque magnifica sunt ibi ædificia permulta excipiendis (cùm eò commigrant) principibus. Suburbani, dixit, quasi mare occupet suburbium, cùm aliud non sit, seu quod sub vrbem succedat. Antium Ptolomæo Latinorum portus est in Italia. Procopius diei itinere, ait, distare ab vrbe. SEV PLACET AENEAE NVTRIX) Hoc ex more reliquorum poëtarum cùm Deos pluribus locis cultos laudant, legatur carmen sæculare Horatij. Seu sis Caietæ. Dicta est ab AEneæ nutrice ibi mortua. Virgilius 7. AEneidos.

Vt mare quasi suburbium sit Antiatinum.

Tu quoq; littoribus nostris Æneia nutrix
Æternam moriens famam, Caieta, dedisti,
Et nunc seruat honos sedem tuus, ossaq; nomen.

Caietá. Seruius tamen ex Philologiis docet in hoc loco casu incensam classem esse Troianam, vnde Caieta dicta est, ἀπὸ τοῦ καίειν Strabo lib.5. à cauitate vult dictam à Laconibus Caiattam; omnia quippe caua sic appellant Lacones. Etsi non negat, ab AEneæ nutrice sic olim fuisse appellatam. SEV FILIA SOLIS) Seu placet, vt sis Circeis, quod oppidum à Circe filia solis, & Perseidis, vel Perses, vt Homerus. Circei Circeorum dictũ est. Strabo lib.5. vocat Circeum, Mela domum Circes. Promontorium est Latinorum. Eius descriptionem leges apud Theophrastum lib.5. cap.9. de plantis. Fabulam Circes habes apud Hyginum, Fulgentium, Homerum, Virgilium, Ouidium lib.14. Apollonium. Natal. lib.6. cap.6. SOLIS) aliter Diodorus, qui facit eam filiam AEthei, & Hecates. Orpheus, Asteropes, & Hyperionis. SIVE SALVTIFERIS CANDIDVS ANXVR AQVIS) Anxur oppidum Latij, Terracina hodie, Tarracina Latinis, τραχίνη, seu τεχίνη vocabatur. Strabo lib.

Circei.

Anxur. Tarracina.

lib.5. ἑξῆς δ' ἑκατὸν σταδίοις τῷ κιρκαίῳ ταῤῥακίνα ἐστὶ, τραχίνη καλουμένη πρότερον ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος. πρόκειται δ' αὐτῆς μέγα ἕλος ὃ ποιοῦσι δύο ποταμοὶ, καλεῖται δ' ὁ μείζων αὔφιδος. Et Plinius lib.3.cap.5. *Dein flumen Vfens, supra quod oppidum Tarracina lingua Volscorum Anxur dictum;* vt Ennius: *Volsculu' perdidit Anxur.* Liuius lib.4. *Anxur fuit, qua nunc Tarracinæ sunt, vrbs prona in paludes quinquagesimo ab vrbe lapide.* Appianus lib.3.ciuil. SALVTIFERIS) Nam paludem illa duo flumina conficiunt, non parua aquarum salubritate. CANDIDVS ANXVR) Liuius neutro genere expressit lib.4. *Ab illis quoq; exercitibus captum Anxur dictitans esse.* Ibidem: *Ad populandum Anxur sine vlla populatione accessit.* Horatius Sat.5.lib.1.

Impositum late saxis candentibus Anxur.

Lib.6.epig.42.superbus. Dicitur Anxur, quòd Iuppiter imberbis ibi colebatur: quasi ἄνευ ξυροῦ, sine nouaculâ, quia barbam non rasisset. Volscorum metropolis, vt Cato in originibus docet. Vide, an fortè Feroniam intelligat, id est, fontem, de quo Seruius. CANDIDVS) *à candore saxorum dicitur candidus Anxur,* inquit, Domitius, & probat versu Horatij iam citato. Sed Porphyrion ad illum Horatij versum docet, non à candore saxorum, sed à calce, quæ candida, & optima fit, ex lapidibus inde petitis. MITTIMVS Ô FOELIX RERVM TVTELA, SALVSQVE) Hoc refertur ad primum distichum huius epigrammatis, vnde intelligis sæpe sententiam apud poëtas in secundo, tertio, vel quarto demùm disticho absolui, & nihil esse necesse singulis distichis, singulas absolui sententias. vt in 1.epist.lib.1. BARBARA PYRAMIDVM, &c. & mille aliis) Hoc libri mittimus ô Cæsar, qui es fœlix rerum tutela & salus. O custos, & præses, orbis, quo saluo omnes salui sumus. SOSPITE QVO GRATVM CREDIMVS ESSE IOVEM) Quia bello Vitelliano Domitianus puer cum Sabino patruo, & parte exercitus præmissa in Capitolium fugit, quod à Vitellianis mox occupatum, & incensum est. Xiphil. in Vitellio. Suetonius in Domitiano cap.2. Tacitus hist.3. *Domitianus tamen irrumpentibus aduersariis, & ardente templo apud æditumm clam pernoctauit, ac mane Isiaci celatus habitu, interq; sacrificulos variæ superstitionis, cùm se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem comite vno contulisset, ita latuit, vt scrutantibus, qui vestigia secuti erant, deprehendi non potuerit.* Tacitus apud Cornelium primum paternum clientem iuxta velabrum delituisse scribit. Ad hanc igitur historiam Martialis per assentationem alludit, quasi tum Domitianus Iouem defenderit, vt lib.10. epig.104. dicit.

Prima suo gessit pro Ioue bella puer.

Hinc Iouem beneficij memorem, & gratum esse credimus, qui se defensum à Domitiano agnoscat, & qui Domitiano sospiti, ipse etiam sospes & saluus sit, quique in acceptis salutem referat Domitiano. Fortè referatur aptius ad restitutum capitolium à Domitiano, cùm iterum arsisset, vt scribit Tranquillus cap.5. eoque nomine Iouem gratum & memorem esse, vel quòd Ioui custodi Domitianus templum ingens deiecto æditui contubernio excitauit, seque in Dei sinu consecrauit. Itaque seruatus à Ioue Domitianus Ioui ædem posuit, vt & ipse Iuppiter incensus à Domitiano fuit seruatus, atque alter alterius custos, & seruator. Sic infrà: *Quem saluo duce credimus Tonantem.* GRATVM) exponunt alij etiam propitium, beneuolum mortalibus. TV TANTVM ACCIPIES, EGO TE LEGISSE PVTABO) Mallem, tu tantum accipias. Mihi sufficiet librum à te meum acceptum esse, seu legas, seu non legas. acceptum etiam lectum putabo. ET TVMIDVS GALLA CREDVLITATE FRVAR) Superbus gloriabor librum à Cæsare lectum esse. GALLA) Galli enim faciles, simplices, atque hinc creduli. Strabo lib.4. Domitius Galla stolida exponit. Sed contra Cæsar. Gallos ab eximia ingenij solertia laudat, quanquam idem lib.4. ita laudet Gallos à mobilitate. *Infirmitatem Gallorum veritus, quòd sunt in consiliis capiendis mobiles, & nouis plerumq; rebus student, nihil his committendum existimauit.* Firmicus lib.1.cap.vlt. Florus lib.3.cap.10. Quid si referatur ad Gallos sacerdotes Cybeles, qui Galli dicebantur à Gallo fluuio Phrygiæ, cuius hausta aqua vertebantur in furorem. sententia esset: Galla, id est, insanâ, stolidâ credulitate, sed de gente Gallica accipio dictum, candoremque Gallorum intelligo. Seuerus Sulpitius dial. cap. vlt.

Ouidium allusit 3. Am. el.13.

Neq; Gallum decet esse tam callidum.

Et Ennodius:

Sed natos Rhodani nix probitatis habet.

Niuem vocat candorem animorum. Legendus & Heraldus in hunc locum.

Alij Galla exponunt quod liber ex Gallia sit missus, quod mihi nondum persuasum.

Ad Lectores.

II.

Matronæ, puerique, virginesque
Vobis pagina nostra dedicatur.
Tu quem nequitiæ procaciores
*Delectant * nimium, salesq; nudi.*

** Delectant, nimium salesque.*

Lasci-

Lasciuos lege quatuor libellos;
*Quintus cum domino liber *iocetur*
Quem Germanicus ore non rubenti,
Coram Cecropia legat puella.

* *Secatur.*

Verecundum ait hunc libellum, & castum, nempe Cæsari inscriptum, vt superiore carmine vidisti, cuius maiestas, & reuerentia excludat omnem verborum, rerumque licentiam, quod & lib. 8. docet epigrammate ad suum librum, quem ita affatur.

Laurigeros domini liber intrature penates,
Disce, verecundo sanctius ore loqui.

QVINTVS CVM DOMINO) Domitiano. GERMANICVS) Ita enim se à Germania deuicta appellari iussit. Sueton. cap. 13. Macrobius 1. Satur. Plinius Panegyr. idem ad inuidiam Domitiani scribit; & sæpius Martialis κολακικῶς. Quin & octobrem mensem Domitianum, Septembrem Germanicum dixit, dicique præcepit, vt plenius alibi exponemus. CECROPIA PVELLA) Cur ad Domitiani coniugem, aut Iuliam Titi filiam hæc verba referant nonnulli, non intelligo. Etsi Domitia vxor Domitiani, Iulia verò, amata fuerit, non fuere tamen Græcæ. Cecropia puella, significat Græcam puellam. Mineruam Domitiano superstitiosissimè cultam respici putat Domitius, & fortè rectè; nisi virgines illæ Graiæ cultrices Mineruæ, custodes æterni ignis, in Poliadis templo, vbi Palladium fuisse opinio est, à poëta laudentur. Auctor Strabo est lib. 9. τὸ δ᾽ ἄστυ αὐτὸ πέτρα ἐστὶν ἐν πεδίῳ περιοικουμένη κύκλῳ· ἐπὶ δὲ τῇ πέτρᾳ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερόν, ὅ τε ἀρχαῖος νεὼς ὁ τῆς Πολιάδος ἐν ᾧ ἄσβεστος λύχνος, καὶ ὁ παρθενὼν ὃν ἐποίησεν Ἰκτῖνος, ἐν ᾧ τὸ τοῦ Φειδίου ἔργον ἐλεφάντινα ἡ Ἀθηνᾶ. Astu, saxum est in planitie circumquaque domiciliis circumdatum. In eo saxo est templum Mineruæ, & vetusta Poliadis ædes, in qua semper ardens lucerna, & virginum domus, quam Ictinus condidit, in qua Minerua eburnea Phidiæ opus est. Idem Alexander prodidit lib. Gen. dierum 5. cap. 12. *Cuius* (inquit, Vestæ nimirum) *instar sacri, in Poliadis Mineruæ templo, multa religione inclyto, in Attica fuisse legimus, in quo virgines assiduè degere, & Lychnum inextincti luminis, ac Palladium existere, multorum opinio fuit.* Cecropiam ergo puellam, virginem Palladi sacram, quæ ritu Vestalium Romanarum viuebat, possis interpretari. Liber, inquit poëta, hic tam sanctus, & purus est, vt possit coram sanctissimis Mineruæ sacerdotibus sine rubore legi. Nisi fortè Philomelam Pandionis filiam intelligat, quæ adeò casta fuit, vt ob virginitatem per vim læsam cum Progne sorore filium stupratori suum coctum Thyesteo exemplo apposuerit. Ouid. 6. Met. An Virgines vniuersè & matronas Græcorum intelligit; quæ domi quoque cautè custodiebantur, ne quid viderent, vel audirent, quod illarum aures offendere posset. Legatur AEmil. Probus in præf. Muretus variarũ lib. 7. cap. 2. Cic. 3. Verrina.

Ad Domitianum.

III.

Accola iam nostræ Degis, Germanice, ripæ,
A famulis Istri qui tibi venit aquis,
Lætus & attonitus viso modo præside mundi,
**Affatus comites dicitur esse suos.*
Sors mea, quàm fratris melior: cui tam prope fas est
Cernere, tam longè quem colit ille Deum.

* *Sic fatus, affatus placet.*

Legatum Decebali Dacorum regis Diegin (sic illum ex Dione fragmentum Theodosij appellat) fœliciorem prædicat, quàm eum, qui in patria sua dux remanserat. Huic enim Degidi licere Cæsarem præsentem intueri, vultuque diuino frui, quem ille procul sanctè colat, & veneretur, non fruatur. Itaque totum epigramma est plenum adulationis. Ordo verborum est. Cæsar Domitiane, qui à Germania victa Germanicus appellaris, iam Degis Dacus accola ripæ nostræ Danubianæ (nam Danubius ditionem Romanam finiebat & citra Danubium erat Romana & pacata prouincia, vltra seu trans, Barbarica & hostica) qui antea vltra Danubium, hostis erat, iam cis Danubium ad nostras partes transiit, alteramque partem seu ripam Danubij pacatam & Romanam colit & accolit. Romam veniens tuoque aspectu dignatus beatiorem se fratre suo prædicat, quem ad ripam Danubianam Romanorum reliquit, quod ipse coram, frater longè coleret Domitianum, &c. LAETVS ET ATTONITVS VISO MODO PRAESIDE MVNDI, AFFATVS COMITES DICITVR ESSE SVOS) Deges legatus, non obses, vt Calderinus. Simul ac in vrbem

ad conspectum Cæsaris venit attonito, & stupenti similis in hæc verba erupit. SORS MEA, QVAM FRATRIS MELIOR) quanto sum fœlicior fratre meo. CVI TAM PROPE FAS EST CERNERE) Mihi enim licet coram intueri præsentem Deum Domitianum. TAM LONGE QVEM COLIT IPSE DEVM) Domitianum intelligit Mart. illi verò procul timendus, & venerandus est. Ouid. 2. de Ponto.

Fœlices illi, qui non simulachra, sed ipsos,
Quiq; Deûm coram corpora vera vident.

FRATRIS) Quæro fratrem, nec reperio. Decebalum putem? procliue est, sed testem desidero. Theodosij fragmentum Diegim fratrem non appellat, sed Decebali legatum. Iuuat ipsum Theodosium audire, Domitiani trepidationem, pacemque emptam, & falsam victoriæ simulationem egregiè describentem. Ex quibus simul colliges, quis hic Degis seu Diegis, cui regium diadema Cæsar imposuit. Ὁ αὐτὸς Δομιτιανὸς ἡττηθεὶς ὑπὸ μαρκομάννων, καὶ φυγὼν, ἔπεμψε διὰ ταχέων πρὸς τὸν Δεκέβαλον τὸν Δακῶν βασιλέα, καὶ ἐς σπονδὰς αὐτὸν ὑπηγάγετο, ἃς πολλάκις αἰτήσαντι αὐτῷ πρότερον οὐκ ἐδεδώκει, καὶ ὃς, ἐδέξατο μὲν τὴν σύμβασιν, (δεινῶς γὰρ ἐταλαιπωρεῖτο) οὐ μέντοι καὶ αὐτὸς ἠθέλησεν ἐς λόγους αὐτῷ ἐλθεῖν, ἀλλ' ἔπεμψε τὸν Διῆγιν μετὰ τῶν ἀνδρῶν, τά τε ὅπλα καὶ αἰχμαλώτους τινὰς, ὡς καὶ μόνους ἐκείνους ἔχων, δώσοντα. γινομένου δὲ τούτου ὁ Δομιτιανὸς τῷ Διήγιδι διάδημα ἐπέθηκε, καθάπερ ὡς ἀληθῶς κεκρατηκὼς, καὶ βασιλέα τινὰ τοῖς Δακοῖς δοῦναι δυνάμενος· καὶ στρατιώταις καὶ τιμὰς, καὶ ἀργύριον ἐχαρίσατο. καὶ ἐς τὴν ῥώμην, ὡς νενικηκὼς, ἀπέστειλε τά τε ἄλλα, καὶ πρέσβεις παρὰ τοῦ Δεκεβάλου, ἐπιστολήν τε ὥσπερ ἔφασκεν, ἣν ἐλέγετο πεπλακέναι, καὶ πολλοῖς τὴν ἑορτὴν πομπείοις ἐκόσμησεν, οὐκ ἐξ ὧν εἷλε, (πᾶν τὰ γὰρ τοὐναντίον) καὶ προσαναλώσας ταῖς σπονδαῖς, συχνὰ μὲν καὶ αὐτίκα χρήματα, καὶ δημιουργοὺς παντοίας τέχνης, καὶ εἰρηνικῆς, καὶ πολεμικῆς, τῷ Δεκεβάλῳ δοὺς. συχνὰ δὲ καὶ ἀεὶ δώσειν ὑποσχόμενος, ἀλλ' ἐκ τῶν βασιλικῶν ἐπίπλων. τούτοις γὰρ ὡς καὶ αἰχμαλώτοις ἀεί ποτε ἐχρῆτο, ἅτε καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν δεδουλωμένος. Domitianus victus (sic Lipsius interpretatur) à Marcomannis & fugatus, misit illico ad Decebalum Dacorum regem, eumque ad pacem inuitauit. Quam ille suscepit, nec sic tamen vt ipse ad Domitianũ veniret: sed Diegem quendam misit, qui arma pauca & viros, quasi captiuos traderet. Eoque facto, Domitianus, vt verè victor, diadema Diegi imposuit (nempe illi, sed in vicem nomenque absentis Decebali) tanquam & ipse regem Dacis dare posset: & militibus coronas, & dona pecuniaria diuisit. Romam etiam quasi victor, cùm alia misit, tum & legatos, vt à Decebalo, & epistolam ab eodem (quam ipse tamen ferebatur confinxisse:) & pompam triumphalem splendidè adornauit. non ex iis sanè quæ ipse ab hostibus cepisset (nam omnia aliter erant. atque adeò multam pecuniam ad pacem hanc emendam & statim effudit, & in posterum etiam daturum se promisit; præterea artifices & operarios omne genus, vel paci vel bello vtiles Decebalo donauit:) non inquam ex hostium spoliis, sed ex Principalibus tributis instruxit.

Ad Paullum. In Myrtalen.

IV.

Fœtere multo Myrtale solet vino:
Sed fallat vt nos, folia deuorat Lauri,
Merumq; cauta fronde, non aqua miscet.
Hanc tu rubentem prominentibus venis
Quoties venire, Paulle, videris contra,
Dicas, licebit; Myrtale bibit Laurum.

Ebriam Myrtalem insectatur; Myrtale nomen muliebre, sic antiqua habent exemplaria, hanc, non hunc, infrà: Et verò Grammatici docent. Vox est ficta. Nam quoties mores nominatim carpit, nomen est supposititium. Quod verum esse testatur infrà ep. 15. Nisi cùm pridem defunctus est is, qui tangitur, vel hostis, & in communi omnium odio, vt Nero, Neronique affines. Odiosa vulgò nomina adhibet plerumq; in flagitiis grauioribus carpendis & peregrina nonnunquam. Et quia nihil Christiano nomine erat odiosius, Christillam, Christinam, Chrestum exagitat. Chrestum autem dixit Christum impius. Nam per inscitiam Christianos Chrestianos appellitabant. Tertullianus Apologet. cap. 3. *Christianus verò, quantum interpretatio est, de vnctione deducitur. Sed & cùm perperam Chrestianus pronunciatur à vobis (nam nec nominis certa est notitia penes vos) de suauitate vel benignitate compositum est.* Idem Lactantius lib. 4. cap. 7. *Ignari rerum nostrarum Christum Chrestum, & Christianos Chrestianos vocabant.* Suetonius, Claud. cap. 25. *Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Roma expulit.* SED FALLAT VT NOS, FOLIA DEVORAT LAVRI) quibus olentem vino halitum potentiore Lauri vi obrueret, & ebrietatem defenderet. Laurus enim inimica Baccho, arcet ebrietatem Athen. lib. 4. dipnos. ὅτι δὲ ἔθος ἦν τοῖς πάλαι φύλλα δάφνης τρωγαλιζεσθαι Καλλίας ἢ Διοκλῆς ἐν τοῖς κύκλωψιν φησὶν οὕτως, φύλλα σὺ δάπτων καταλύσεις. Lauri porro folia pro bellariis apud veteres habita, sic

Vide inscript. inter quas & Myrtale, vt infrà pon.

Nugantur, qui Martialem Christianum fuisse augurantur.

Turpe olere Bacchum, vt Piso etiam se Ciceroni excusarit.

sic docet Callias siue Diocles in Cyclopibus. Lauri folia tu arrodes; Coronam tamen Lauream propter odoris grauitatem à mensis remouebant veteres, vt idem est auctor lib. 15. Hoc fine crediderim apud veteres in secundis mensis folia Lauri apposita, vt caput petentes spiritus Lauro exhaurirentur, & anima vino, epulisque grauis odore Lauri potentiore premeretur. Immo coronatos Lauro, anetho, hedera priscos legimus, vt vino caput ne tentaretur. Qua de re Mercurialis 4. Var. cap. 6. Struckius lib. 3. cap. 11. quo loco varia ebrietatis antidota recenset. CAVTA FRONDE) Lauri foliis, cauta, quia cauet ebrietatem. HANC TV RVBENTEM PROMINENTIBVS VENIS, QVOTIES VENIRE PAVLLE VIDERIS CONTRA) Facies ebrij, & ebriosi depicta, cuius generis multæ sunt in Germania nostra, vbi calicum trahones infiniti adhuc tenent morem suum, quem Tacitus in Germania describit. BIBIT LAVRVM) Lepidè laurum pro vino dixit, quia Myrtale vini potum Lauro dissimulare studebat, alioqui vinum Lauro conditum Dioscoridi οἶνος δαφνίτης appellatur. Inscriptio de Myrtale est ex Onuphrio. GENIO SOMN. L. DOMITIVS. L.L. ARGYRVS LANARIVS. DOMITIA L.L. MYRTALE S.P.D.D. DEDICA. KAL. IAN.

Hesterno inflatum venas, vt semper Iaccho. Vergil.

Ad Sextum.

V.

Sexte Palatinæ cultor facunde Mineruæ,
Ingenio frueris qui propiore Dei,
Nam tibi nascentes domini cognoscere curas,
Et secreta ducis pectora nosse licet.
Sit locus & nostris aliqua tibi parte libellis,
Qua Pedo, qua Marsus, quaq; Catullus erit,
Et Capitolini cœlestia carmina belli
Grande Cothurnati pone Maronis opus.

Epigrammata mittit Sexto, qui Domitiano à secretis erat, & bibliothecæ curam habebat, quæ poni cupit inter alios epigrammatarios. CVLTOR PALATINAE MINERVAE) Qui seruis ingenio Cæsaris, & colis Musam Palatinam, hoc est, Cæsaris negotia perscribis. sic enim ipse versu sequenti exponit, cùm addit. Nam tibi nascentes curas Domini cognoscere licet, &c. Nam tu Cæsari es à secretis, & rerum omnium conscius. Hinc est, quod dicit. INGENIO FRVERIS QVI PROPIORE DEI) Versaris enim cum ipso Domitiano, & eius consilia, rationes, negotia, caussas pernoscis, & litteris mandas. ET SECRETA DVCIS) periphrasis secretarij, quem hodie appellant. SIT LOCVS) Epigrammata mea repone in tua bibliotheca, & inter epigrammatarios, Catullum, Marsum, Pedonem adscribe, de quibus plura Gyraldus, & nos alibi. Ouid. 4. de Ponto.

Cùm foret & Marsus, magniq; Rabirius oris,
Iliacusq; Macer, sidereusq; Pedo.

CARMINA CAPITOLINI BELLI) an illa certamina poëtarum in quinquennalibus intelligenda, cùm in laudem Iouis Capitolini à poëtis conderentur poëmata? an bellum Vitellianum, de quo Suetonius & Tacitus. In quo Sabinus Domitiani patruus interemptus est, latitante Domitiano in ædibus æditui? de quo poëta noster lib. 9. epig. 104.

Asseruit possessa malis Pallatia regnis;
Prima suo gessit pro Ioue bella puer.

Et Statius lib. 1. Sil. ——*Tu bella Iouis, tu prælia Rheni.*

Erat igitur illud Cæsaris periculum in bello Vitelliano postea descriptum à poëtis, quorum carmina bellum Capitolinum complexa comparat cum Maronis AEneide, vt sua cum Marso, Pedone & Catullo. Illa addenda Maroni, mea Catullo, &c. Ego quoque bellum Vitellianum expono, carmina Capitolina, quæ simul laudes Iouis Capitolini continebant, de quibus lucidè Quintilianus lib. 3. His verbis: *An laudes Capitolini Iouis perpetua sacri carminis materia, vel dubiæ sunt, vel non oratorio genere tractantur?* Forte rectius Tito vel potius ipsi Domitiano Capitolini belli carmina transcribemus, vocat enim cælestia seu diuina quasi à Domitiano facta, vti eundem laudat Quintilianus & quidem à descripto bello quod ipse gesserat. Audiatur Quintilianus. Hos (Scenicos poëtas) nominauimus, quia Germanicum Augustum ab institutis studiis deflexit cura terrarũ; parumque diis visum est esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iis ipsis eius operibus in quæ donatus imperio iuuenis successerat, sublimius, doctius, omnibus deniq; numeris præstantius? *quis enim caneret bella melius, quam qui sic gerit?* Nos tamen sacra literarum colentes feras cæsar, si

Lib. 10. cap. 1. & proœm. lib. 4.

non tacitum hoc præterimus, & Virgiliano certè versu testamur: *Inter victrices hederam tibi serpere lauros.* Ad Quinquennalia. In quibus hoc memorabile accidit, vt 6. lustro L. Valerius Pudens, cùm ageret annum 13. omnium sententia vinceret, ni fallor, carmine. Lege Smetij Inscriptiones.

Ad Musas.

VI.

Si non est graue, nec nimis molestum,
Musæ, Parthenium rogate vestrum.
Sic te serior, & beata quondam
Saluo Cæsare finiat senectus.
*Sic Burrus citò * sentiat parentem;* *nesciat. V. nescio an benè.
Admittas timidam, breuemq́ chartam
*Infra limina sanctioris * aulæ.* * aui.
Nosti tempora tu Iouis sereni,
Cùm fulget placidus, suoq́ vultu,
Quo nil supplicibus solet negare.
Non est, quod metuas preces iniquas.
Nunquam grandia, nec molesta poscit,
Quæ cedro decorata, purpuraque
Nigris pagina creuit vmbilicis.
Nec porrexeris ista, sed teneto,
Sic, tanquam nihil offeras, agasque.
Si noui dominum nouem sororum;
Vltro purpureum petet libellum.

Poëta Musas, Musæ Parthenium rogant, vt Parthenius Cæsari libellum porrigat. PARTHENIVM VESTRVM) Parthenium ex Suetonio, & ipso Martiale iam sæpe descripsimus. Cæsari fuit à cubiculis, honore gladij affectus, quo vsus est contra Cæsarem, conscius, immo socius, & auctor necis eiusdem Cæsaris. Multa sunt ad hunc epigrammata, vt passim videbis, & iam superioribus libris vidisti. SIC TE SERIOR) sic diu sospes, & superstes, & fœlix agas cum Cæsare; oratio Musarum. SIC) veteribus solenne in faustis imprecationibus. Legendus Briss. Form. Græcis οὕτως eod. intellectu, οὕτως ὄναιο. INVIDIA FAVENTE FOELIX) quæ grassatur maximè per regum curias, & aulas; sic inuidia superior, vt ipsa cogatur tibi fauere. SIC BVRRVS) filius tuus. lib. 4. epig. 45.

Vt qui prima nouo signat quinquennia lustro,
Impleat innumeras Burrus olympiadas.
Fac rata vota patris.

SENTIAT PARENTEM) Intelligat fortunam, laudes, fœlicitatem patris, indolis paternæ det specimen. Ita locutus est poëta lib. 6. epig. 35. de filio Reguli.

Maternosq́ sinus viso genitore relinquat,
Et patrias laudes sentiat esse suas.

TIMIDAM, BREVEMQVE CHARTAM) timidam, ob reuerentiam & maiestatem Cæsaris, quem vt Deum, & Iouem adorat. BREVEM) Vnicum, nec multorum epigrammaton libellum. SANCTIORIS AVLAE) intra conclaue Cæsaris, in quo degit, in intimam aulam. Sanctioris fortè propter Lararium, in quo Minerua, aut quia ipse Domitianus volebat dici haberique Deus. NOSTI TEMPORA) tempus modumque libri offerendi præscribit. IOVIS SERENI) Cæsaris læti. læta enim frons, serena frons, & Iuppiter propriè serenus, & sereni Reges. De ore Domitiani & vultus venustate alibi sæpius Martialis & Plinius, Paneg. Sueton. cap. 18. QVO NIL SVPPLICIBVS NEGARE SOLET) principio liberalissimus à Suetonio cap. 9. prædicatur, postremo ab eodem cap. 12. auarissimus, vti non solum non sua largiretur, sed aliena raperet. *Nibil,* inquit, *pensi*

l *habuit,*

habuit, quin prædaretur omni modo bona viuorum & mortuorum, &c. Non sic Titus, qui se diem illum pedidisse dolebat, quo nihil amico præstitisset. Suet. Tit. cap. 8. QVAE CEDRO DECORATA PVRPVRAQVE, NIGRIS PAGINA CREVIT VMBILICIS) Nunquam mea charta, meusque liber cedro tinctus, purpura tectus, vmbilicorum bullis ornatus magnam vim pecuniæ, aut iugera, prædiáue impudenter petit. Sed quod ipse vltrò donat, accipit. De cedro, purpura, vmbilicis lib. 3. epig. 2. disputauimus, cùm illos versus excuteremus.

Cedro nunc licet ambules perunctus,
Et frontis gemino decens honore
Pictis luxurieris vmbilicis,
Et te purpura delicata velet,
Et cocco rubeat superbus index.

Qui versus & huic epigrammati lucem dant, & ibi ad solem exponuntur. DOMINVM NOVEM SORORVM) Studiorum & amantem diuinæ poëseos, cuius studium nō tam curabat, quàm simulabat. Suet. cap. 2. *præmia tamen ampla, & coronas in quinquatribus poëtis tribuebat.* Tacitus hist. lib.

De vrbe instaurata.

VII.

Qualiter Assyrios renouant incendia nidos,
Vna decem quoties secula vixit auis:
Taliter exuta est veterem noua Roma senectam
Et sumpsit vultus præsidis ipsa sui.
Iam precor oblitus nostræ, Volcane, querelæ
*Parce: sumus Martis *turba, sed & Veneris.*

*turma.

* * *

Hoc epigramma ad Volcanū est, sed detractis duobus vltimis distichis, optimè inscribetur de vrbe instaurata. Domitianus enim plurima in vrbe opera fecit, multa instaurauit, de quibus Eutropius lib. 7. & Tranquillus cap. 5. *Plurima & amplissima incendio absumpta opera restituit, in queis & Capitolium, quod rursus arserat.* QVALITER ASSYRIOS NIDOS INCENDIA RENOVANT, QVOTIES VNA AVIS DECEM VIXIT SAECVLA) Comparat vrbem instauratam cum Phœnice. Vt Phœnix, inquit, post mille annos constructo rogo sese concremando renouat, Ita Domitianus vrbem aut incendio, aut senio deformatam restaurauit. ASSYRIOS NIDOS) Phœnicem descripserunt carmine Ouid. 15. met. Oppianus Græcus, Claudianus, Lactantius, singulari poëmate duo postremi. Naturam eius, ætatem, formam, rogum, παλιγγενεσίαν, alij scripsēre non pauci, Herodotus, Solinus, Plinius, Suidas, S. Aurelius Victor. Philoctetes lib. 3. Ioannes Tzetzes. Var. 5. & 6. Volateranus, Orus, Albertus Magnus, epistola Regis AEthiopiæ ad summum Pontificem. Adagiographus de Phœnice, Nicephorus Calixtus, Scaliger pulchrè, & alij, quorum adducit Gesnerus scripta, & testimonia de auib. lib. 3. Quibus adiunges Taciti locum è 6. Annal. *Paullo,* inquit, *Fabio L. Vitellio coss. post longum seculorum ambitum auis Phœnix in Ægyptum venit, præbuitq; materiem doctissimis indigenarum & Græcorum multa super eo miraculo disserendi, de quibus congruunt, & plura ambigua, sed dicta non absurda promere libet. Sacrum soli id animal, & ore, & distinctu pinnarum à cæteris auibus diuersum, consentiunt, qui formam eius definiere. De numero annorum varia traduntur. maximè vulgatum quingentorum spatium. Sunt, qui adseuerent, mille quadringentos, sexaginta vnum interiici, prioresq; alites Sesostride primùm, post Amaside dominantibus, deinde Ptolomæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem, cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo cæterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura. Inter Ptolomæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt, vnde nonnulli falsum hunc Phœnicem, neq; Arabum è terris credidēre, nihilq; vsurpauisse ex his, quæ vetus memoria firmauit. Confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eiq; vim genitalem adfundere: ex qua fœtum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris, neque id temerè, sed sublato myrrhæ pondere, tentatoq; per longum iter, vbi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus: inq; solis aram perferre, atq; adolere. hæc incerta, & fabulosis aucta.* VNA) vnica enim esse dicitur Ouid. 13. Metam. *Vna est, quæ reparet, seseq; reseminet, ales.*

Mureti varias leges.

Philostratus lib. 3. *Aiunt autem vnicam tantùm hanc auem esse.* Hinc Oppianus, *res mira, sine genitore, solo splendore Phœbæo auem hanc procreari.* Et Lactantius:

Fœlix, quæ Veneris fœdera nulla colit.
Ipsa sibi proles, suus est pater, & suus hæres,
Nutrix ipsa sui, semper alumna sui.

Ali-

Aliquando tamen duo visi, pater, & pullus. lege Pierium lib. 20. in Phœnice, qui præclara de hieroglyphico illius ibid. ex Tertulliano, & aliis. ASSYRIOS) lege Ouid. 15. Met. Lactãtium, Claudianum. INCENDIA RENOVAT) lege Plinium, Solinum, Gesnerum lib. 3. Lactantium; nota res est. DECEM SAECVLA) Communis ferè omnium sententia est quingentos viuere annos Phœnicem. Tacitus lib. 6. Annal. Ouid. 15. Met.

Hic vbi quinq; suæ compleuit sæcula vitæ.

Plinius ex Manilio viuere 660. annis affirmat. Solinus quadringentos, & quingentos, Chæremon AEgyptius, sex annis & septem millibus. Ioannes Tzetzes, Albertus Magnus trecẽtis quadraginta. Epistola regis AEthiopiæ trecentis. Solus Lactantius facit cum Martiale, cùm dicit.

Qui postquam vitæ iam mille peregerit annos.

TALITER EXVTA EST VETEREM NOVA ROMA SENECTAM) Ita renouant aquilæ iuuentam, & detracta pelle serpentes. Sed Romam tantum quidem restituit Domitianus, vt alibi Mart. *Nunc Roma est, ante taberna fuit.* & 2. ep. in Amphit. *reddita Roma sibi est.* Hæc nostris temporibus bellorum procellis agitata sæpe, & vastata est; Nunc tamen, ita floret, vt cum prisca conferri possit. lege orationem Bentij primam & secundam, & 3.1. eiusdem epigramma, & 11. ET SVMPSIT VVLTVS PRAESIDIS IPSA SVI) Domitiani pulchrè florentis, & triumphantis, ipsa florens & triumphans. TVRBA) Ita cum Heraldo sentio turbam τὸ πᾶν καὶ ἅπαν valere. seruent alij suas sibi turmas.

*De Phaside.

VIII.

** De edicto Cæsaris.*

Edictum Domini, Deique nostri.
Quo subsellia certiora fiunt,
Et puros eques ordines recepit,
Dum laudat modò Phasis in theatro,
Phasis purpureis ruber lacernis:
Et iactat tumido superbus ore;
Tandem commodiùs licet sedere,
Nunc est reddita dignitas equestris,
Turbâ non premimur, nec inquinamur;
Hæc, & talia dum refert supinus,
Illas purpureas, & arrogantes
** Iussit surgere Lectius lacernas.*

Edixerat Domitianus, ne cui liceret sedere in 14. gradibus, nisi qui haberet equestrem censum, quam legem ante tulerat Otho, Otho, inquam, non imperator. Sed L. Roscius Otho tribunus plebis Manio Acilio Glabrione, & C. Calphurnio Pisone Coss. A. V. C. 687. vt honestissimo equestri ordini cum voluptate, & iucunditatis fructu dignitatem, splendoremque restitueret. ad equites scilicet plebi, atque decoctoribus, qui quadraginta millia in facultatibus, id est, censum equestrem habere desiissent, in ludorum spectaculis quodam modo præponendos, tulit. Hæc & plura ex optimis auctoribus Faber Sem. lib. 2. cap. 6. vbi & hoc epigramma adducit. Quibus amplissimum addes Plinij testimonium lib. 1. cap. 30. *Te* (Cicerone nempe) *suadente Roscio theatralis auctori legis ignouerunt, notat asq; tribus se discrimine sedis æquo animo tulerunt.* Iuuen. Sat. 9. *Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.* Hanc legem reuocatam à Domitiano Phasis libertus laudabat, quòd eques secretus à turba seorsim spectaret, ipseque se pro equite gerebat, quem tamen Lectius (cuius sæpe fit mentio apud Martialem) designator eiecit ex equestribus. Phasidem igitur, vt fictum equitem, irridet hoc epigrammate Mart. EDICTVM DOMINI DEIQVE NOSTRI) de hac appellatione arroganti Cæsaris Xiphilinus in Domitiano. *Factum est imperio eius, vt in epistolis & formulis omnibus Dominus & Deus appellaretur,* imperij anno 6. consul. 14. Volusio Saturnino collega. A. V. C. 89. Notat hanc impiam arrogantiam Eusebius in Chronico. Statius, vt Martialis, illi blanditur lib. 4. Sil. *En hic est Deus, hunc iubet beatis, Pro se Iuppiter imperare terris.* Martialis vbique Deum nominat, à quo plura, quàm Ioue expectabat. Suetonius cap. 13. *Pari arrogantia cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit. Dominus & Deus noster sic fieri iubet. Vnde institutum, vt ne scripto quidem ac sermone cuiusquam appellaretur aliter.* Fabius lib. 3. cap. 7. Laudandum in quibusdam, quod geniti mortales,

tales.in quibusdam, quod immortalitatem virtute sint consecuti, quod pietas principis nostri (ô fœdam adulationem) præsentium quoque temporũ decus est. immò dedecus tuum Fati & principis tui. Deducunt hinc nonnulli crimen impietatis, sed illud potissimum Christianis impactum. etsi non inficior etiam aliis nominibus delatum. Sed primus non fuit, qui sibi id nominis viuus vsurparet, fecit hoc, vt Victor ait, more Caligulæ. Edictvm) Suet. cap. 8. Qvo svbsellia certiora fivnt) Triplicia erant in Circo, Theatro, & Amphitheatro subsellia prima, & infima, hoc est, proxima caueæ, & spectioni senatus, qui in Orchestra spectabat. Secunda Equestria, in quibus equites. Tertia popularia, in quibus populus, & plebs. lege Amphitheatrum Lipsij cap. 14. Certiora) quæ à certo ordine occupentur, non promiscuè, vt antea, quod senatui sua, equiti sua, & plebi sua. Et pvros eqves ordines recepit) Hic exponit, de quo potissimum ordine statuerit Domitianus. Sed tu lege Iuuenal. Sat. 3. quos in equestribus, & quam indignos locarit. Pvros ordines) non permixtos & confusos, cum plebe, vel senatu. Dvm lavdat modò Phasis in theatro) Theatrum καταχρηστικῶς sæpe ponitur pro Amphitheatro, præsertim apud Dionem. Pvrpvreis rvber lacernis) Sic infrà de Basso. Induebant autem purpuram, vt viderentur equites. Petrus Faber. Lacerna quasi lacera, quod capitio minor sit, Sexto Pompeio. Quam militum quoque fuisse constat. Propertius lib. 4. *Texitur in castris quanta lacerna tuis.* Erant & lacernæ, quibus vterentur Romani, cùm spectaculis operam sedentariam præstarent, & togæ superinduebantur ad arcenda frigora. Martialis lib. 14.

Amphitheatrales nos commendamur ad vsus,
Quum tegit algentes nostra lacerna togas.

Iuuen. Sat. 9. *—Pingues aliquando lacernas, munimenta togæ, duri, crassiq; coloris.*

Lib. 4. epig. 2. Supra Horatius nigris lacernis spectauit. De lacernis tamen, quas epomidibus similes dicit, non persuadet Baysius.

Baysius lib. de re vestiaria. *Lacernis candidis vtebantur in spectaculis, si Martiali,* inquit Baysius, *credimus;* atqui si Martiali credimus, etiam nigris, etiam purpureis. res arbitraria videtur fuisse. Ergo lex nulla erat, vt candidâ, quamuis solerent, vterentur. Idem Baysius epomides Iurisconsultorum vocat lacernas, quas induunt, cùm tironibus suis insignia Prolytarum, Lytarumque largiuntur. Et sacerdotum canonicorum pelles, quas humeris quouis anni tempore gerunt in templo. Cardinalium item purpuram. Sumebatur igitur lacerna, vel ad frigus, vel pluuiam arcendam, ein Regen oder Raißmantel. Vide ibidem Baysium. Ad Phasidis fastum hoc refert hic Martialis, dum dicit ruber lacernis, cùm alioqui solerent candidis vti. Et iactat tvmido svperbvs ore, Tandem commodivs licet sedere, Nvnc est reddita dignitas eqvestris) Arrogantiam Phasidis ex oratione, loco affectato, & cultu corporis describit. Quasi eques gloriatur, tandem habitam rationem sui, hoc est, equitis, à principe, sibique sedem à plebe & fece remotam inter equites, qui recuperarunt suum equestrem honorem, etiam in theatris tributam. Tvrba non premimvr) qui non τῆς ἐκ τῶν πολλῶν, ipsam facit loquentem loquacitatem in Phaside. Nec inqvinamvr) sordibus plebis; sordida enim turba vocatur. Haec, et talia dvm refert svpinvs, Illas pvrpvreas, et arrogantes, Ivssit svrgere Lectivs lacernas) Dum se talibus modis iactat, Phasis subselliis equitum occupatis, quasi & ipse eques, aduenit Lectius designator, Phasidemque probè notum eiecit ex equestribus, quem sola lacerna purpurea fecerat equitem. Svpinvs) sedens inter equites subselliis infusus, reiecto in tergum capite. Ivssit lacernas arrogantes svrgere) metonymicῶς. Iussit indutum lacernis purpueris loco cedere, petereque popularia, & ad plebem transire.

In Symmachum.

XI.

Languebam: sed tu comitatus protinus ad me
Venisti centum, Symmache, discipulis.
Centum me tetigêre manus Aquilone gelatæ;
Non habui febrem, Symmache, nunc habeo.

Symmachus ætate Martialis medicus, cuius est mentio lib. 6. & 7. Apud Martialem, quem ægrum visit cum suis auditoribus. qui plurimi, cùm poëtæ arteriam manu explorarent, ex attactu tot frigidarum horridam illi febrem conciliarunt, morbumque non tam curarunt, quàm crearunt. Domitij interpretationem nihil hîc moror, nec reprehendo, vt falsam, sed pudendam. Langvebam) Ita Petronius, Ausonius, alij locuti, Heraldus. Centvm comitatvs) more gentico; apud nos id fieri non amat. Aqvilone) frigidissimo vento; ad Aquilonem enim nunquam accedit sol, vt ab Austro nunquam recedit. & tota illa regio ad septentrionem frigida.

Nvnc habeo) à tuis discipulis excitatam.

Ad Regulum, de fama poëtarum.
X.

Esse quid hoc dicam, viuis quòd fama negatur,
Et sua quòd rarus tempora lector amat?
Hi sunt inuidiæ nimirum, Regule, mores;
Præferat antiquos semper vt illa nouis.
Sic veterem ingrati Pompei quærimus vmbram,
*Et laudant Catuli * Iulia templa senes.*
Ennius est lectus saluo tibi Roma Marone:
Et sua riserunt sæcula Mæonidem.
Rara coronato plausere theatra Menandro:
Norat Nasonem sola Corynna suum.
Vos tamen ô nostri ne festinate libelli;
Si post fata venit gloria, non pereo.

* *Vilia Lipsius & Schottus, commodè & verè ad sensum carminis.*

Præsentia fastidiri, desiderari remota, & cæteris in rebus, & in poësi docet. Regulus autem hic ille causidicus est sui temporis propè nobilissimus, & nequissimus, vt lib. I. ex Plinio Iuniore & Tacito ostendimus. PRAEFERAT ANTIQVOS SEMPER VT ILLA NOVIS) Liuore iudice, qui præsentium animos perturbat, ne possint cernere verum. Elegans est factum Angeli pictoris Romani, qui depictam à se tabulam, & ad veterum penicillum expressam defodit eo loci, vnde sciebat mox erutum iri. Reperta defertur ad ædium Dominum, qui laudare, prædicare, anteponere quamuis præstantibus huius æui, ostendere Angelo, Angelum contemnere. Cùm Angelus: hoc à me factum, inquit, opus est, & infrà in margine scriptum nomen suum ostendit, omnesque iudices illos de Rhinocerotis naso suspendit. POMPEI VMBRAM) Sic lib. II. ep. 48. Porticum Pompei vocat vmbram Pompeiam; *Cur nec Pompeia lentus spatiatur in vmbra.* Catullus ad Camerium appellat Magni ambulationem. Sed regredere ad lib. 2. ep. 9. de Selio, vbi accuratius de hac porticu dissertatum. Sensus carminis est; nos quamuis habeamus nunc ambulationes, & porticus admirandas, tamen laudamus illam Pompeiam, & illam nouis Domitiani præferimus. ET LAVDANT CATVLI IVLIA T. SENES) vt porticum Pompei, ita & Capitolium Catuli præponunt Capitolio Domitiani nostri senes. Tacitus hist. lib. 3. tradit Capitolium votum à Tarquinio Prisco bello Sabino. Seruius Tullius cœpit ædificare, Tarquinius Superbus absoluit, Horatius tamen Puluillus iterum Consul dedicauit. Post quadringentos & quindecim annos. L. & Scipione Coss. conflagrauit. Curam eius instaurandi suscepit Sylla, perfecit & dedicauit Lutatius Catulus; idem Plutarchus in Poplicola affirmat, cuius nomen inter tanta Cæsarum opera vsque ad Vitellium mansit, quanquam erasum scribat Dio, & nomen Iulij Cæsaris inscriptum eius loco, vt vel Dio falsus, vel Tacitus fefellerit. Martialis videtur vtrumque insinuare, & quod Tacitus notauit, & Dio affirmauit, cùm vocat Capitolium Catuli Iulia templa. Venio in eam sententiam verum esse, quòd vterque scripsit, nec tamen (quod Lipsius putat) pugnare inter se. Sed inscriptum quidem Iulij Cæsaris nomen, Catuli tamē nomen, in hominum memoria, & ore hæsisse, vel, vt Gruterus exponit, decretum vt deleretur nomen Catuli, sed non factum. Sic enim Gruterus ad illā verba Martialis CATVLI VILIA TEMPLA) sic scripsi iubente Pal. pr. & tert. & quart. vulgo est; Et laudant Catuli Iulia templa. Sed non satis video quomodo Capitolium vocetur templū Iulium: nam quod est apud Dionem lib. 43. decretum, vt Eraso Catuli nomine substitueretur Cæsaris: decretum quidem; sed non factum, si fides Tacito; qui asseuerat Catuli nomen mansisse vsque ad æuum Vitellij, hoc est, dum rursus incenderetur Capitolium. nec est quod huc trahamus epig. 38. lib. 6. & infanti Iulia tecta placent. nam neque ibi, mea sententia, Iulia tecta sunt Capitolium, vti placet Calderino, sed Basilica Iulia; vbi oratores, vbi iudicia, vti satis innuerat versus præcedens: Iam clamor, centumque viri, &c. Gontius omnino retinet Iulia templa, & Catuli non exponit secundo casu, sed recto multitudinis. Catuli senes, seu nobiles Romani & illustres laudant Iulia templa basilica Cæsaris in foro Romano, præ templis nouis à Domitiano conditis. ENNIVS) cuius fragmenta, & annalium refectam telam reperies apud Merulam, in quem & Hier. Columnæ extant commentarij, quibus nihil vidi eruditius. *Viuo Marone, inquit neglectus est Maro, & lectus Ennius; vti & suo æuo Homerus.* RARA THEATRA PLAVSERE MENANDRO) Raro victoriam tulit ex Comœdia

mœdia viuus Menander, Menandri vitam fusè, & exactè scriptum leges apud Gyraldum de historia poët. Dial. 7. Qui & de aliis tribus Menandris. Rara) Octies vicisse dicitur, cùm quinque suprà centum Comœdias scripserit. Si verus Apollodorus. Extant de hoc Menandro duo non inuenusta in Anthologia epigrammata, quæ apponeremus, nisi in promptu essent. Norat Nasonem sola Corinna svvm) Corinna Thebana, vel Taraquæa poëtria fuit, & Pindari æmula, quem & quinquies vicit. Legatur historia poëtica Gyraldi copiosè vitam describentis. Ab hac Ouidius suæ Corinnæ nomen indidit. Testimonia breuitatis caussa prætereo, quæ apud Gyraldum ex Pausania, Sidonio, Plutarcho, & aliis leges. Fuere, & aliæ duæ Corinnæ poëtriæ. Quod tamen de Nasone soli Corinnæ noto dicit, ποιητικῶς accipe. Nam ipse Ouidius de se lib. 4. Trist. scribit per vrbem totam celebrato.

Nouerat ingenium totam cantata per vrbem
Nomine non vero dicta Corinna mihi.

Idem de Liuore sibi fauente.

Nam tulerint magnos cum sæcula nostra poëtas
Non fuit ingenio fama maligna meo.
Cumq́; ego præponam multos mihi, non minor illis
Dicor & in toto plurimus orbe legor.

Quod de Ouidio dico, magis etiam in Virgilium conuenit. Porrò Corinnam fuisse putant alij filiam Augusti: Sidonius. *Quendam Cæsareæ nimis puellæ, Falso nomine subditum Corinnæ.* Alij neptem, vel ancillam, quos Gyraldus meritò reiicit in vita Ouidij. Vos tamen ô) Vos ô libelli mei, cupitis præsentem laudis fructum capere, optatisque de vestro Domino dicier, hic est; non peto, quod aliis est negatum, beatus ero, si mortuus vixero.

Ad Seuerum. De Stella.

XI.

Sardonychas, Smaragdos, adamantas, Iaspidas vno,
**Portat in articulo Stella, Seuere, meus.* (* Versat Gruterus ex MS. Pal.)
Multas in digitis, plures in carmine gemmas
Inuenies: inde est hæc, puto, culta manus.

Elegantissimè laudat Stellæ Musam, quam inuenustè contaminat hic Domitius, cùm vitiat versum, quem poëtica lege metiri nequierat. Sic enim ille, *Sardonychas Smaragdo, adamantas,* &c. abiecta littera. s. à fine, &. o. atque. a. contractis in vnam syllabam, primam in voce Smaragdos tendit, & contra vsum Grammaticum. s. in syllaba longa tollit. Veteres litteram. s. extriuère, cùm syllaba esset breuis, vt, Temnitur Orator bonus, horridus miles amatur. Cuius generis plurima sunt apud Ennium. De prima autem non meminerat Ouidiani carminis, ——*sedebat*

In solio Phœbus claris lucente Smaragdis.

Imò ipsius lib. 4. ep. 28. *Scythas Smaragdos,* & Nonni in Dionys. βιβλ. ε.

——γλαυκῆς δὲ λίθος χλοάουσα σμαράγδου. &
Λαμπετόωσα σμάραγδος ἀνήγαγεν ἔγχλοον αἴγλην.

Quod autem Martialis mediam corripuerit, id exemplo fecit Græcorũ, qui geminas quasdam mutas, modò ne sint eædem, breues reddunt. Theocritus. Id. 17.

Θαητὸς ἐπὶ βωμὸν ἀνάκτορος Αἰγυπτίοιο.

Et Hom. βατραχ. Ἀλλ' ἐπὶ λέκτρον ἰὼν ἀκρον δάκτυλον κατεδάκνεν.

Cæterùm de gemmis lege Plinium lib. extremo toto, Dioscoridem, Franciscum Rueij, & alios. Anulorum varietatem & vsum copiose ex Hugone Grotio exposuimus lib. 14. lemmate *Anulus.* In articvlo) digito. In carmine gemmas) lumina, & ornamenta carminum vocat gemmas. Cvlta manvs) Non tam propter gemmas, quas gestat, quàm elegantiam versuum; sic cultum ingenium, cultus poëta, cultus stilus dicitur. culta autem manus μετωνυμικῶς. neque enim est manus culta, sed is, cuius est manus. Domitius refert hæc ad munera Violantillæ, quam Asteridem prius vocauit. De ipso poëta Stella, & eius scriptis, qui plura desiderat, legat Gyraldum de histor. poët. & Statij epithalamium. nos de hoc lib. 1. ep. 8.

De * eodem. (* Masclione.)

XII.

*Quod nutantia fronte *pertinaci* (* perticata Grut.)
*Gestat pondera *Masclion superbus,* (* Masclion.)

Aut

*Aut grandis * Linus † omnibus lacertis,*
Septem quòd pueros leuat, vel octo:
Res non difficilis mihi videtur,
Vno cùm digito, vel hoc, vel illo
Portet Stella meus decem puellas.

* V.nimis. † Eminens Scholiis.

Venustè iocatur in gemmas Sellæ, quibus credo puellarum vel ora, vel nominum litteræ erant inscriptæ. Alij, inquit, grauia ceruicibus onera, alij humeris, & brachiis septem, octóue pueros gestarunt. hoc nihil est. Stella vno digito portat decem puellas. MASCHLION LINVS) alij legunt Masdion. Domitius putat alienis nominibus Athanatum, & Fusium æui sui robustissimos describi. Sed cur non suis nominibus afficeret Athanatum, & Fusium, quando robur corporis nō in vitium, sed in laudem, & admirationem cadit? Robustorum nomina plura extant apud Valerium Maximum, Plinium, qui lib. 7. c. 20. de Fusio Saluio hæc memorat; *Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, & ducenaria duo humeris contra scalas ferebat.* Et de Athanato. *Nos quoq; vidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis quinquagenario thorace plumbeo indutum, cothurnisq; quingentorum pondo calciatum per scenam ingredi.* Hæc Plinius. Sed nihil ad nostrum Samsonem. SVPERBVS) aliquando ad mores & in malam partem accipitur, nonnunquam ad corpus translatè vt hic superbus altus, procerus, vt superba domus, ædificium, turris, Ilium superbum. VNO CVM DIGITO VEL HOC, VEL ILLO, PORTET STELLA MEVS DECEM PVELLAS) Dicam decem annulos gestasse vno digito à puellis, vel donatos, vel puellarum effigies præferentes? Nec intelligo, quod nonnulli sentiunt decem puellarum pretium. Quodnam illud pretium? An quod ad annulum contulerunt? An forte plures in vno annulo gemmæ, ora puellarum gerentes? Sic iudico, sic ipse Martialis priori carmine *Sardonychas smaragdos*; potuit plures gessisse annulos, vt hodie fit in vno digito, vt singuli plures gemmas complecterentur; nam decem anulis oneratum vnum digitum mihi verisimile non est, quamuis lib. 11. ep. 60. scribat à Charino senos anulos singulis digitis gestatos, nec vnquam positos, Immò potuit vnum anulum gestasse, qui decem puellas insculptas haberet. vt Pyrrhi gemma Apollinem, & nouem Musas cum insignibus, quæ non efficta, sed natiua specie visebantur, de qua Mardobæus sic canit. *potuit decem.*

Rex Pyrrhus digito gessisse refertur Achatem,
Cuius plena nouem signabat pagina Musas,
Et stans in medio cytharam tangebat Apollo.
-------non artis opus, mirabile dictu.

Testes plures desideras? accipe Plinium lib. 37. c. c. adi Solinum c. 11. Alex. Neap. c. 19. lib. 2. vbi mira de gemmis leges. Plus hoc est, quam quod Seneca lib. 7. Nat. quæst. c. 31. miratur de gemmis singulis articulis gestatis.

In Callistratum.

XIII.

Sum, fateor, semperq; fui, Callistrate, pauper,
Sed non obscurus, nec malè notus eques;
Sed toto legor orbe frequens: & dicitur, hic est:
Quodq; cinis paucis, hoc mihi vita dedit.
At tua centenis incumbunt tecta columnis,
Et libertinas arca flagellat opes.
Magnaq; Niliacæ seruit tibi gleba Syenes;
Tondet & innumeros Gallica Parma greges.
Hoc ego, tuq; sumus: sed quod sum, non potes esse;
Tu quod es, è populo quilibet esse potest.

Se diuitibus anteponit, quòd diuites multi, & è populo vel sint, vel esse possint, poetæ rari numerentur. SED NON OBSCVRVS, NEC MALE NOTVS EQVES) Equestri ordine donatus Martialis? quomodo pauper? cùm equestre peculium fuerit decem millium Philippæorum? Si

& in agro Nomentano fundum, & villam, & in Tiburtino rus habuit suburbanum, & æstiuum, & mulis vehebatur non conductis, lib. 8. ep. 61. Et lib. 9. ep. 99.

Rumpitur inuidia quod rus mihi dulce sub vrbe est,
Paruaq́ in vrbe domus——

Nihilominus pauper Martialis, & sine equestri censu, ius tamen habuit sedendi cum equitibus propter tribunatum extraordinarium, nec plebeium illum priscum, nec militarem, sed sub principibus natum. de quo Ouidius 4. Fast. loquitur,

Hanc ego militiâ sedem, tu pace parasti
Inter bis quinos vsus honore viros.

Errant ergo, inquit Lipsius, lib. de Amphit. c. 14. *qui hoc genus equitum, quod semper tenue, & exsuccum censu, fuisse reliquis pares existimant.* Hi verò tribuni in primis equitum gradibus spectabant. NON OBSCVRVS) ob ingenium nobilis, & clarus. NEC MALE NOTVS) Equester enim ordo temporibus Domitiani fœdè contaminatus, cùm pessimis artibus ad eum honorem pessimi quique, & infames admitterentur. Quod Iuuenalis Sat. 3. deplorat. *Exeat*, inquit,

Cuius res legi non sufficit, & sedeant hic
Lenonum pueri, quocunq́ in fornice nati.
Hic plaudat nitidi præconis filius, inter
Pinnirapi cultos iuuenes, iuuenesq́ lanistæ.
Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

Libertini, & mancipia, imò lenones, præcones, histriones, modò illis res esset, quatuordecim ordines occuparunt, eiectis iis, qui equestri loco nati propter censum defectum, & inopiam, tueri dignitatem non poterant. Hoc tamen intellige, non omnes equites habuisse equum, vel censum, vel ius annuli ferendi. lege Fabrum lib. 2. Sem. c. 6. vbi copiosè de hoc genere equitum, & lege Othonis. Alex. Neap. lib. 2. c. 29. De equestri honore gloriatur noster poëta etiam lib. 3. ep. 93.

Est & in hoc aliquid, vidit me Roma tribunum,
Et sedeo, qua te suscitat Oceanus.

Sed titulis speciosum hoc genus equestre, non ære. ET DICITVR, HIC EST) de hoc verbo verba fecimus lib. 1. ep. 1. sic lib. 3. iactabundus canit.

Ore legor multo, notumq́ per oppida nomen
Non expectato dat mihi fama rogo.

Et lib. 8. epig. 61. & alibi. QVODQVE CINIS PAVCIS, HOC MIHI VITA DEDIT) Ita Ouidium sibi applaudentem lego lib. 4. Trist. Eleg. 10.

Tu mihi, quod rarum est, viuo sublime dedisti
Nomen, ab exequiis quod dare fama solet.

Et 4. de Ponto Eleg. 6. *Famaq́ post cineres maior venit, & mihi nomen,*
Tnc quoq́, cùm viuis annumerarer, erat.

Noster verò Poëta sæpius hoc nobis occinit. lib. 1. ep. 1. lib. 9. ep. 99.

Cui lector studiose quod dedisti
Viuenti decus, atq́ sentienti,
Rari post cineres habent poëtæ.

CENTENIS COLVMNIS) magnificentissimas, splendidissimasq́; ædes possides. LIBERTINAS OPES) ingentes, immensas. Ditissimos enumerat Libertos, Plinius, Chrysogonum Syllæ, quem Cic. pro Roscio Amerino depingit, Amphionem Q. Catuli, Heronem, L. Luculli, Demetriū Pompei, Hippanerum Antonij, Licinium Augusti: Iuuenalis, Mœnam Horatij, Mœnam & Menecratem, Sexti Pompei. Et li. 33. cap. 10. sub principatu Claudij, de quo & Iuuenalis, & Martialis Pallantem, Callistum, Claudium. Crispinum exagitat Iuuenalis. His in Claudio Suetonius addit Dosiden Spadonem, felicem trium reginarum maritum, Polybium, qui sæpe inter duos consules ambulabat, de Narcisso, & Pallante dicebatur, Claudium abundaturum, si à duobus liberis in consortium reciperetur. *Lib. 36. cap. 18.*

ARCA FLAGELLAT) lib. 2. ep. 30. eodem dicendi modo est vsus. *Et cuius laxas arca flagellat opes.* vbi ex Turnebo multa de hoc genere loquendi. MAGNAQVE NILIACAE SERVIT TIBI GLEBA SYENES) multa in Aegypto iugera possides, multos fundos, & agros aras. sic indignatur Iuuenalis Crispinum Aegyptium tot ædes, porticus, prædia tenere. Sat. 4.

Quid refert igitur, quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vectetur in vmbra,
Iugera quot vicina foro, quas emerit ædes.

Et de eodem Sat. 1.

Cùm pars Niliacæ plebis, cùm verna Canopi
Crispinus Tyrias, &c.

De Crispino multa passim Martialis. Suet. alij. Horatius Mœnam Ode 4 Epodon.

Sectus flagellis hic triumuiralibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi iugera,
Et Appiam mannis terit.
Sedilibusq; magnus in primis eques,
Othone contempto, sedet.

Ex quibus æstima, quantæ fuerint opes Libertinorum, & quàm verè posuerit Martialis libertinas opes, pro immensis, & infinitis. SYENE) Aegypti ciuitas, vbi ille fons, in quo putant nonnulli sepultum illud Virgilianum ænigma. *Dic quibus in terris, &c.* Scribit de hac pleniùs Solinus, Strabo, alij. GALLICA PARMA) Parmensis lana, & greges inter Apulos, præponuntur omnibus apud Martialem lib. 14.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis
Nobilis——

Et lib. 2. ep. 43. *Vel quam seposito de grege Parma dedit.*

Gallica autem vocatur Parma, quia ciuitas est Galliæ Cisalpinæ, clara hodie caseo, & clarissima principe Martio Alexandro Parmensi. HOC EGO, TVQVE SVMVS) Ego pauper, tu diues. SED QVOD SVM, NON POTES ESSE) Vtique Callistratus poterat esse pauper, sed non refert priorem sensum. Martialis pauper erat, & aliud erat, hoc est, poëta nobilis, hoc diues Callistratus esse non poterat. nec enim, qui diues est, eo sapiens, doctus, aut poëta est. TV QVOD ES E POPVLO QVILIBET E. P.) Diues etiam indoctus, & quilibet ex triuio subitò fieri potest, si fortuna faueat, sed fortuna nihil iuris habet in litteras, & artes. E POPVLO) quod Græci εἷς ἐκ πολλῶν.

De Manneio.

XIV.

Sedere primo solitus in gradu semper,
Tunc cùm liceret occupare, Manneius;
Bis excitatus, terq; transtulit castra,
Et inter ipsas pœnè tertius sellas,
Post Caiumq;, Luciumq; consedit.
Illinc cucullo prospicit, caput tectus,
Oculoq; ludos spectat indecens vno,
Et hinc miser deiectus in viam transit,
Subsellioq; semifultus extremo,
Et malè receptus altero genu, iactat
Equiti, sedere, Lectioq; se stare.

Venustum sanè, & elegans epigramma, quod lepore Musæo tinctum dicas. Cuius epigrammatis, vt Lipsius lib. de Amphit. c. 13. exponit, sententia ista. Manneium solitum ante Domitiani edictum sedere inter equites, & quidem in equestrium primo gradu, qui ad Orchestrā. Sed agnitum, & pulsum aliquoties à designatore Lectio, trāsisse tandem ad summam caueam, & spectasse inter plebem, & pullatos, tantum non inter cathedras muliebres. Sed illinc quoque deiectum, spectasse in via semi-stantem. Atque huius sententiæ, etiam illud Taciti est, lib. 16. de militibus, qui à Nerone depositi per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. Nam stetisse eos sentio in his vtrisque viis. Sed habet suas tenebras, in quibus pellendis sudat Lipsius cap. 15. lib. de Amphitheatro. SEDERE PRIMO GRADV) inter gradus 14. in Equestribus, primo, proximo Orchestræ. TVM CVM LICEBAT OCCVPARE) ante legem Othonis reuocatam à Domitiano. Otho enim, vt suprà monuimus, primus plebem ab equite, equitem à senatu distinxit in theatris, non in Amphitheatris, aut Circo, vt scribit Lipsius lib. de Amphit. cap. 15. Augustus postea, teste Suet. cap. 44. seruari id vbique voluit. factum igitur decreto patrum, vt quoties quid spectandum vsquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret senatoribus, id est, Orchestra. Liuius tamen, & Dionysius affirmant, à Tarquinio Rege loca diuisa patribus, equitibusque, vbi spectacula sibi quisque facerent, immò sessitasse iidem videntur, populo stante. De hac re Faber libris semestrium. Lipsius lib. Amphith. & 10. ad

Taciti Annal. Bulengerus c.35. de Circo. Occvpare) Hoc verbo vulgo vtebantur, cùm dicerent subsellia ab anteuertentibus esse occupata. metuebant enim, ne excluderentur, si serius venissent in theatrum; ideo de multa nocte occupabant, id est, præripiebant. Bis excitatvs terqve transtvlit castra.) excitatus theatrale verbum, vti & suscitatus. Designatorum munus (quales Lectius, & Oceanus apud Martialem, & Iuuenalem) erat, occupatores promiscuè pellere, & suum cuique ordini gradum assignare, quem si alij insedissent, pellebantur. Formula pellendi erat, per lictores, *surge*, quod ex nostro Martiale Bulengerus confirmat, qui hanc tantùm vocem ex illis ponit. Cùm Martialis dixisset,

Quadringenta tibi non sunt, Chæreßrate, surge,
Lectius ecce venit, sta, fuge, curre, late.

Excitandi formula surge, sta, fuge, &c.

Bis excitatvs) bis, terque coactus est migrare, cùm tamen in equestribus hærere vellet. hoc enim est transferre castra.

Et inter ipsas pœne tertivs sellas) Sic expono hos duos versus, in quibus video sudare principes eruditionis. Manneius bis, ter cum sella sua migrauit ad superiorem semper locum, & humiliorem. Et cùm post Caium, & Lucium sellam suam (in ipsis gradibus, vt acutè suspicatur Lipsius) inter vtrumque ferè, id est, Caium, & Lucium, ipse propè tertius occultè consedisset, etiam inde extractus est in viam, vti staret cum fece populi. De sellis autem illatis etiam à viris, & Lipsius, & Bulengerus affirmant. Quæ viæ inter ordines spectantium in ipso theatro, aut amphitheato fuerint, exponit Lipsius, & Bulengerus, qui triplicem in cuneis viam aduertit, vnam transuersam in podio, quo arena cingebatur, vbi sedebat magistratus, qua per ambitum euntibus iter fuit, alteram circum gradus ipsos, & cuneos, quæ discrimina popularium vocat Tertullianus, vt esset initus ad gradus, & exitus. Tertia veluti per procliuum ascendentibus in popularia, aut in equestria, Orchestramque descendentibus.

Illinc cvcvllo prospicit capvt tectvs, Ocvloqve lvdos spectat indecens vno) Cucullus olim seruorum habitus, postea mutauit, & transiit ad liberos. Faber in semestribus, Baysius, alij. de forma cuculli alibi dictum. Tectvs) ne videretur, quis esset, & agnitus loco quartùm pelleretur. Ocvloqve vno) non quòd luscus esset, sed caput adeò inuoluit, & obnupsit cucullo, vt altero tantùm oculo prospiceret.

Et hinc miser deiectvs in viam transit, Svbsellioqve semifvltvs extremo, Et male receptvs altero genv iactat, Eqviti sedere, Lectioqve se stare) De via iam docuimus, Heraldus ad hunc locum. Vocabantur viæ in spectaculis interstitia illa, tum quæ inter ordines erant, tum quibus per procliuum descendebatur. Sic igitur plures vias constituo: Circa balthea scil. quæ theatrum cingebant, & in popularibus per procliuum. Nam Romani illi maiorum gentium loca distincta habebant, & cardinibus obsepta, ne vulgus temere ingrederetur. At populi gradus non ita poterant occludi. Hæc videntur colligi posse ex illo Tertull. lib. de Spectacul. cap. 3. Nam apud Spectacula & in via statur. Vias enim vocant cardines baltheorum per ambitum, & discrimina popularium per procliuum. semifultus, semi-sedens, & semi-stans. Extremo) subsellio inter equestria proxima viæ. Eqviti se sedere) velut ipse eques. Lectio) designatori, quem timebat, ait, se non equitem stare. Ita infelix Manneius, & quasi monstrosus erat semieques, & semiplebeius, & semihomo. Vtriq; volebat satisfacere, neutri fecit satis. in quo risum captat poëta.

Ad Cæsarem Domitianum.

XV.

Quinctus nostrorum liber est, Auguste, iocorum,
Et queritur læsus carmine nemo meo.
*Gaudet honorato, sed multus * nomine Lector*
Cui victura meo munere fama datur.
Quid tamen hæc prosunt, quamuis venerantia multos?
Non prosunt sanè: me tamen ista iuuant.

** V. carmine.*

Quàm reconditum est superius, tam planum est hoc, & apertum, quo multis vitam, hoc est, memoriam nominis sempiternam se peperisse, offendisse dicit neminem. Nam vbi laudes carmē habet, vera nomina proscribit, vbi carpit improborum mores, ficta, nisi publicè noti sint omnibus, vel principis sententia damnati, vt Antonius Norbanus, Apicius, Nero, & huius farinæ fermentum

mentum improbum. ET QVERITVR LÆSVS CARMINE NEMO MEO) ad eundem modum Ouidius de se in Ibin.

Tempus ad hoc lustris mihi iam bis quinq; peractis
Omne fuit Musæ carmen inerme meæ.
Nullaq;, quæ posset scriptis de millibus extat
Littera Nasonis sanguinolenta legi.
Nec quenquam nostri, nisi me læsere libelli, &c.

LÆSVS CARMINE) Antiqui multi videbantur lædi sub alieno nomine, quod edicto Augusti interdictum erat: Suetonius Augusto. *Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec expauit, & magna cura redarguit* (vel vt alij, *nec magna cura redarguit.*) *Ac ne requisitis quidem auctoribus, id modò censuit cognoscendum posthac de iis, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.* Addit Tacitus primùm ab Augusto hanc carpendi licentiam repressam, cùm ita scribit. *Apud veteres facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, commotus Cassij Seueri libidine, qui viros, fœminasq; illustres procacibus dictis diffamauerat.* Sed Augustus quomodo primus? cùm Horat. lib. 2. Sat. 1. moneat.

Sed tamen vt monitus caueas, ne fortè negoti
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum,
Si mala condiderit quis carmina, ius est,
Iudiciumq; esto, si quis mala———

Quæ leges? Augusti? non existimo, sed de quibus Marcus Tullius 4. Tuscul. *Quanquam id quidem etiam XII. Tabulæ declarant, condi iam solitum esse carmen, quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges sanxerunt.* Et 4. de Rep. *Nostræ contra XII. cùm paruas res capite sanxissent, in his hanc quoq; sanciendam putauerunt, si quis actitauisset, siue carmen condidisset, quod infamiam adferret flagitiumq; alteri. Præclarè. Iudiciis enim, ac magistratuum disceptationibus legitimis propositam vitam, non poëtarum ingeniis habere debemus, non probrum audire, nisi ea lege, vt respondere liceat, & idcirco defendere.* Lex ergo de famosis libellis aliqua, sed agebatur in ea de iis, qui nominatim homines in carmine configebant, vt Lucilius Lupum, & alios, qui & primus Satyram scripsit. Catullus Cæsarem, alij alios. Enimuerò Augusti edictum spectare eò censeo, quod apertè Suetonius adiungit, vt etiam libellos, qui sub alieno nomine famã tamen certorum læderent, damnaret. Lex autem XII. tabularum generatim præcipere videtur, & sigillatim de expressis nominibus. Quid ergo poëta noster, nónne multorum vitia alienis nominibus perstrinxit? Ita, inquam, sed nomina aliena tam multa, & tam aliena sunt à certis hominum certorum vitiis, vt nemo nisi insanus sibi ea adscriberet. Et si adscripsisset, ipse sibi, non poëtæ contumeliam inussisset. Græcis impunè peccare quondam in hoc genere licebat, vt nôrunt omnes, qui Musas nôrunt. Non semper tamen: regredere ad epistolam libri primi, vbi plenius super his famosis libellis. Iuris consulti nôrunt probè has leges in tit. ff. 1. Digest. C. de famosis lib. HONORATO NOMINE) vero, & cum elogio, honoris causa, expresso. quod immortalitati consecrauit. id re ipse exponit, cùm addit, *Cui victura meo, &c.* QVID TAMEN HÆC PROSVNT, QVAMVIS VENERANTIA MVLTOS?) Mihi nihil, at aliis, quia volant per ora virûm, & commendantur posteritati, nomenque æternant. Sic infrà ep. 26.

Quem chartis, famæq; damus, populisq; loquendum,
Qui stygios non vult totus adire lacus.
Hoc rogo non melius, quàm rubro pulpita nimbo, Spargere, &c.

Et: *Hæc legis, & laudas? quæ tibi fama perit.*

ME TAMEN ISTA IVVANT) Et meas, & aliorum laudes propagare carmine. Etiam Homerus suis temporibus neglectus est. At magis, atque magis vatis nunc gloria claret. IVVANT) quia delectant magis, cùm tota Roma cantentur, vt mox subiicit. Quæ de hoc verbo inter se controuertant Ram. & Musamb. leges apud eosdem lib. 1. ep. 13. iuuat, modò prodest, modò iucundum est, modo vtrumque simul significat.

Ad Lectorem.

XVI.

*Seria cùm possim, * quod delectantia malim* — ** quid delectantia.*
Scribere, tu caussa es, Lector amice, mihi,
Qui legis, & tota cantas mea carmina Romã.
Sed nescis, quanti stet mihi talis amor.

Nam

Nam si falciferi defendere templa tonantis,
Solicitisq; velim vendere verba reis:
*Plurimus * Hispanas mittet mihi nauta metretas,*
Et † fiet vario sordidus ære sinus.
At nunc conuiua est, commissatorq; libellus,
Et tantùm gratis pagina nostra placet.
*Sed non * hac veteres contenti laude fuerunt,*
Cùm minimum vati munus Alexis erat.
Bellè, inquis, dixti: *satis est: laudabimur vsq;*
Dissimulas? facies me puto, caussidicum.

* *Hispanos.* † *fieret.* * *&.*

Laudari se verbis queritur, & nullo munere beari. SERIA) res illustres, graues, & veras, non tricas, & Apinas, hoc est, nugas, & iocos. QVANTI) quanto labore, tempore, sumptu; omnibus seruio, nemo mihi, viuo aliis, mihi pereo. FALCIFERI TEMPLA) Ad forum quondam sita, Macrobius. Saturnus autem reorum, cui vota faciebant, & absoluti soluebant. Martialis lib.2.ep.74. An quia & ipse toto anno in vinculis, vt scribit Macrobius lib.1.Sat.cap.8. Et Statius de Saturnalibus Decembribus in siluis. An quia ad forum fuit, vt ex Macrobio intelligo lib.1.c.8. Sensus est; si velim patronus, & aduocatus caussas defendere, ero diues. VENDERE VERBA) Locare linguam mercenariam, caussas agere. HISPANAS METRETAS) Vinum Hispanum. Metreta idem genus mensuræ, quod cadus. de Attico loquor. Cæterùm μετρητὴς dicitur Græcis, & Latinis metretes gen. virili, Et metreta gen.f. Cato c.107. *Oleum si in metretam nouam inditurus eris, &c. Id si feceris, metreta oleum non bibet. Et oleum melius faciet, & ipsa metreta firmior erit*; lege & Columellam lib.12.c.51. & c.22. & c.40. Iuuenalis Sat.3.

—— at hic tignum capiti incutit, ille metretam.

De qua ingens inter auctores sacros, & ciuiles disputatio, quantum metretes capiat. Sunt qui decem congios, sunt qui duodecim capi contendant. Ego totum hunc locum à Dioscoridis, & Paulli I.C. scriptis expediam. Hoc tamen antè tenendum Metreten, Amphoram, cadum, pro eodem genere mensuræ accipi, deinde capaciorem metreten Syriacum Attico, Atticum Romano. Syriacus capit sextarios centum viginti, Atticus 72. Romanus 48. quod Paullus docet. Amphora enim etiam, Festo teste, 48. sextarios capiebat. Iam ergo si de Syriaco loquare, metretes capiebat mensuras nostrates sexaginta. Si de Attico, dubius est locus Discoridis lib.5.c.82. vbi de numero ι. vel ιϐ. non conuenit inter auctores. legi nuper apud Ian. Antonium Sarracenum I.C. qui & notas, & varias lectiones in Dioscoridem scripsit. ν. vel ι. vel ιϐ. reperiri, neque constare, de quo metrete ibi sit locutus Dioscorides, an de Attico, vel Romano. Si de Romano loq. ν. si de Attico ιϐ. ι. verò, seu denarius inducendus est omnino, vt vitiosus. Par esse potest apud D. Ioannem dubitatio, vbi agit de sex hydriis, an Syriacos metretas, an Atticos, an Romanos intellexerit. Syriacos non intellexisse, facit ingens copia vini. Romanos crediderim. Nihilominus est tantus vini numerus, vt vulgus concionatorum fidem meam sit desideraturus, si pronunciauero. Nam, vt singulæ hydriæ tantùm continuerint duas metretas, senæ, mensuras implebunt ducentas octoginta octo. Quid si iam aliquæ hydriæ, vt S. Ioannes affirmat, cœperũt tres metretas (Metreta Romana, seu amphora vicenas quaternas capit mẽsuras nostrates. Iam tu puta summã. Lege Maldonatum, Toletum, Lucam Pætum I.C. De mensuris & ponderibus Rom. Quod si dicas S. Ioan. Syriacam, aut Græcam metretam intelligere, vini vim, & copiam adhuc maiorẽ efficies, vt Fannius, aliique testantur. AT NVNC CONVIVA EST, COMMISSATORQVE LIBELLVS) In conuiuiis legendus. aptus symposiis, & cõpotationibus, vel quod tractet de conuiuiis, poculis, iocis, nugis, & argumento hilaritati, & circulis, & mensis congruenti. commissari dicuntur, qui inter prandia, & cœnam, & post cœnam helluantur, & potant. Conuiuator etiam Terentius dicitur ab argumento. GRATIS) ἀπρηματικῶς. Ego enim inde non ditesco, *nec sentit laudes sacculus iste meus.* gratis placet, sine pretio, nemo soluit mihi iocos, & hilaritudinem, ita gratis placeo. SED NON HAC VETERES CONTENTI LAVDE FVERVNT) Amplissimis enim muneribus culti fuêre poëtæ quondam, ita vt singuli versus singulis aureis redimerentur, de qua re alibi dictũ. ALEXIS) Mancipium elegans Virgilio donatum à Mœcenate. res peruulgata. lege secundam Virgilij eclogam, quæ Alexis, & Corydon inscribitur, lib.8. fusè de hoc puero. BELLE, INQVIS, DIXTI: SATIS EST; LAVDABIMVR VSQVE. DISSIMVLAS? FACIES ME PVTO CAVSSIDICVM) Laudibus non pascor, nec inde viuo; solue aliquid, si placui. surdus es? cogor & ego mutare studium, & foro seruire.

ſeruire. De ... ani laude poëtarum, & pretio famæ, lege Quintiliani, ſeu Taciti de cauſsis corruptæ eloquentiæ dialogum. Et Ouidius *inutile ſtudium* vocat ſæpius in Triſtibus, & Ponto.

In Gelliam.

XXII.

Dum proauos, atauosq; refers, & nomina magna,
Dum tibi noſter eques ſordida conditio eſt:
Dum te poſſe negas niſi lato Gellia clauo
*Nubere: nupſiſti Gellia * Ciſtifero.*

*Vitioſe. * Celtibero. &. Ciſtigero. Vnde ciſtophori nummi Pompeiani Turnebo. lib. 3. & 16.*

Gellia ſæpè agitata à poëta ridetur iterum, quæ ob maiorum imagines, & nobilitatem iactabunda negabat ſe niſi ſenatori nupturam, cùm poſtea propè mendico nupſerit. NOSTER EQVES) Dum ſenatori tantùm nubere vis. NISI LATO GELLIA CLAVO) latus clauus inſigne fuit ampliſsimi, hoc eſt, Senatorij ordinis, quanquam geſtarint eundem omnes, qui vel patre ſenatore, vel equite nati eſſent, non quidem per omnem ætatem, ſed ab anno XVII. quo virilem togam ſumebant, ad annum ætatis ſenatoriæ: quo anno curiam ingredientibus remanſit eiuſdem tunicæ ius, addito reliquo iure ſenatorio. Sin autem ſenatoriam dignitatem non adipiſcerentur, aut eandem oblatam recuſarent, vt Mœcenas fecit, deponebant latum clauum, & anguſtum ſumebant in reliquam vitam. Sic Ouidius eques dicit ſe poſuiſſe lib. 4. Triſt. Eleg. 10.

Curia reſtabat, claui menſura coacta eſt.
Maius erat noſtris viribus illud onus.

Idem in Auguſto Suetonius. immò gerebant etiam tribuni militum, quorum alij lati-clauij, alij anguſti clauij minoris dignitatis illis lati-clauiis. Suet. Aug. Ner. Otth. Dom. Torrentius. Turnebus. De tunica clauata multi ſcribunt, aliter alij. formam vſquequaque perfectè nemo exprimit, quo pacto clauus ille ſeu latus, ſeu anguſtus fuerit inſertus, aſſutus, vel intextus. Scio quid Feſtus, Manutius, Plinius, Suetonius, Bayſius, Cuiacius, Lipſius, Roſinus lib. 5. c. 33. aliique dicant, ſed perfectam inde rei cognitionem haurire non potui. VVouerius qui nuper ad Petronium Arbitrum ſcripſit, affirmat planè ſimilem latum clauum forma, principum noſtrorum epomidibus, ſeu pellibus, quas humeris iniiciunt, cùm in publicum locum ad ſolennem actionem peragendam procedunt. Quæ ſanè forma nota nobis omnibus per ipſas principum picturas, quæ paſsim circumferuntur. Vtuntur ſimilibus & Prolytæ, cùm iuridica laurea inſigniuntur. Aliter Marcellus Donatus ſentit ad Suet. cap. 45. *Verum ſicuti latum clauum Senatoriam veſtem fuiſſe pro comperto habemus, ita qualis fuerit, apud aliquem nec antiquum nec modernum ſcriptorem inuenire potui. Ex hoc loco elicimus, fuiſſe veſtimenti genus ſuccinctorium, & ſupra hoc veſtimentum, toga dictum, iniici poterat, vt dicit VVolphgangus Lazius lib. 2. Com. de Rep. Rom. cap. 3. Lazarus Bayſius libello de re veſtiaria fatetur, ingenuè non ſatis ſibi liquere, quæ veſtis diceretur latusclauus. Latum ſanè clauum veſtem oblongam ad talos vſque declinantem fuiſſe, ex Quintiliano, loco ſuperius citato, exiſtimandum, cuius formam puto eam eſſe, quam in ſtatuis antiquis Senatorij ordinis homines repræſentantes videmus. Doctiſſ. Tiraq. in Annot. in Alex. ab Alex. lib. 5. c. 18. interpretatur laticlaum, id eſt, tunicam latisclauis ornatam. Et ſubdit: Erant autem hi claui ornamenta quædam purpurea clauorum ſpeciem præbentia (Bottoni dicunt Itali) tunicis attexta, ſeu fortaſſe aſſuta, à quibus latusclauus dictus, id eſt, tunica laticlaui, quod erat inſigne maiorum magiſtratuum. Pet. Gregor. in parte 3. ſyntag. iuris vniuerſi, lib. 47. cap. 23. num. 17. ita ſcribit: Latusclauus erat veſtimentum ſuccinctorium, quod clauis (vocant Galli Agraphes, ou crochetes) iungebatur in pectore, quale veſtimentum, quod apud Hungaros hodie circa pectus & longitudinem bracchiorum clauos aureos vel coccinneos habet. Horum ſententiæ adſtipulari videtur Feſtus Pompeius lib. 14. in verbo picta, vbi ſcribit, Tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam, quæ nunc à genere picturæ appellatur. Quibus verbis indicat, clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Varro lib. 8. de ling. Lat. Nam ſi quis tunicam ita conſuit, vt altera plagula ſit anguſta clauis, altera lata, vtraq; pars in ſuo genere caret analogia. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. inquit, in laticlauo veſte clauos affigi ſolere quandoq; aureos, idq; Titum Cæſarem interdixiſſe, teſte Vopiſco in illius vita. Io. Baptiſta Egnatius in ſcholiis in Aurelianum Vopiſci, interpretatur, auro clauatas veſtes, id eſt, quæ clauos aureos habent, nos flores appellamus. Verum illud pro comperto etiam habemus, non ſolum ſenatores, ſed & principes alios viros laticlauo vſus in honoris ſignum, quinimò & mulieres quoque, teſte Herodiano, lib. 3. de Plautina ſcribente: Siquidem latumclauum perpetuò habebat, atq; in ſecundis conſularibus numerabatur. Ita quum Lampridius in Commodo ſcribat, per laticlauij honorem Paternum à præfectura remotum; intelligendum, eum honore geſtationis laticlauij inſignitum; nam præfecti prætorio Equeſtris ordinis erant, teſte Suet. in Tito; niſi interpretemur, Paternum Senatorem effectum. Sic quoq; Suet. dicta exponenda in Domitiano, cap. 10. dum inquit, donatum venia à Domitiano, tribunum laticlauium, hoc eſt, tribunum laticlauij veſtis indumento exornatum, niſi Senatorij ordinis dixerimus. Nam tribunos alios anguſticlauios, alios laticlauios fuiſſe, conſtat ex Suet. ipſo in Othone cap. 10. ſcribente, patrem ſuum Othoniano bello tribunum anguſticlauium fuiſſe. De clauis quibus veſtis laticlauium dicta inſigniebatur, Vlp. l. 19. §. 1. D. de aur. & argent. De*

angusticlauis veste Caius in l. nuper. 43. D. de don. inter vir. & vxor. & Imp. Alex. in l. si Rufinus, C. de vestam. milit. sed de re hac nos alibi plura. Illud profectò maiorem difficultatem habet, quid scilicet per fimbritatum ad manus sit intelligendum. Nonnulli exponunt, Cæsarem gestasse laticlauum vestem ad manus fimbritatum, hoc est, opere Phrygio ornatum, vulgo Ricamato dicimus. At nos rectius interpretandum ducimus, fimbritatum, id est, manicarum extremitates cæsuratim recisas, seu cæsim dissectas habentem, quemadmodum & Plin. lib. 21. c. 15. Vrticæ folia fimbriata dixit, hoc est, per extremitatum orbem concisa. Sicut & alibi auellanarum barbas fimbriatas vocauit. Et Virg. in Georg. 1.

—— Et amaris intuba fibris.

Nam è fibrâ & fimbria deriuata. Vnde fibriatas etiam Plinius lib. 25. cap. 5. cæparum radices vocauit. Quod & allij radici adscribit Colum. & in eundem sensum Cic. in Pison. scripsit: Erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, &c.

Alij aiunt latum clauum esse ornamentum indusij quod ad collum, & infra genua lato clauo, hoc est, limbo aureo erat fimbriatum & clauatum. Ego quod à principio sensi, necdum liquere puto quæ sit germana vestis laticlauia. quamuis cum Donato faciat Guido Pancirollus cap. de fibula. tunicam enim purpuream ait fuisse, quali diaconi & subdiaconi in sacrificio vtuntur, cuius latera globulis aureis connectebantur, quos latos clauos dicebant. ideoque non cingebant, vt alij tunicas, sub tunica habebant indusium laneum, quod subuculam dixere, &c. Ad carminis huius intellectum capiendum sufficit, nosse hoc loco Gelliam tantùm senatorium hominem in virum quæsisse, quamuis non senatores eandem ferrent tunicam, liberi nempe senatorum, & equitum, alioquin poëta non dixisset, *Dum tibi noster eques sordida conditio est.* nisi fortè loquatur de equite à curia secluso. Cistifero) sacrificulo Cybeles abiectissimo, vilissimo; dicebantur cistiferi à cista, in qua Cybeles nescio quæ arcana sacra, aut sacrilegia ferebant. Turneb. lib. 3. cap. 21. Nec Cybeles tantùm, sed Bacchi, Isidis, Osiridis symbolum, præterea Eleusiniorum sacrorum Arnob. lib. 5. Clemens Alex. in προτρεπτικῷ, Pamelius fusè ad Tertulliani Apologeticum, & librum contra Valentinianos: *Ieiunaui atque ebibi Eyceonem è cista sumpsi, & in calathum misi: accipi rursus, in cistulam transtuli, hoc symbolum erat sacrorum Eleusinorum.* Huius sacra describit Apuleius Met. quem alibi testem laudauimus. Arnobius, Tertullianus, præter Mythographos. Ineptè legunt alij Celtibero, qui non vident se violare legem carminis.

Ad Quinctianum.

XVIII.

Quòd tibi Decembri mense, quo volant mappæ,
Gracilesque ligulæ, cereique, chartæque,
Et acuta senibus testa cum Damascenis,
Præter libellos vernulos nihil misi.
*Fortasse auarus * videar, aut inhumanus.* (* Videor)
Odi dolosas munerum, & malas artes.
Imitantur hamos dona: namque quis nescit,
Auidum vorata decipi scarum musca?
Quoties amico diuiti nihil donat,
O Quinctiane, liberalis est pauper.

Excusat non missa Saturnalibus munera, & eò se liberaliorem dicit Martialis, quòd pauper nil donarit diuiti, id est, nihil petiuerit ab illo: sed multum donauit, qui æternùm victurum carmen misit, quo amicum fecit immortalem. Volant mappae) Vltro, citroque inter amicos amicis missæ per clientes, lib. 4. c. 89. Mappa dicta, quod à manibus pendeat; fiebant ex lino, lintea vocat Catullus, manibus tergendis seruiebant.

Missa nec à querulo mappa cliente fuit.

Gracilesque ligulae) ligulam argenteam accipio hoc loco, de qua Martialis libro 14.

Quamuis me ligulam dicant equitesque, patresque,
Dicor ab indoctis lingula Grammaticis,

Et infra ep. 2. *Saturnalitia ligulam misisse selibræ.*

Et gladiolum expono cum Gellio, qui erat in linguæ speciem factus. Columellæ est instrumentum quo spuma è vase purgatur. Plinius pro calamo videtur vsurpare lib. 21. cap. 14. cùm ait,

ait, *inde ligulis hauriunt florem, id est, succum*. plura lib. 14. Et Pharmacopæorum spâthula longiusculum instrumentum in linguæ formam à fronte factum Iunio. Charisius *lingulæ cùm non à linguendo dicta est in argento. In calceis verò ligula à ligando, sed vsus ligulam, sine n. frequentat.* Est & mensura in aridis, & liquidis Plinio, Columellæ, & aliis. Dicitur & ligula γλωσσίς, & μύστρον, & μυάκιον concha. Sauaronem lege ad lib. 1. Sidonij epist. 2. aurium ligulæ, &c. De his donis Saturnalitiis nos lib. 13. & 14. in Xeniis & Apophoretis. Philander & Agricola docent esse quartam partem Cyathi. ita vt quatuor ligulæ vnum Cyathum expleant, Cyathi duodecim, sextarium. GRACILES) tenues, subtiles. CEREIQVE, CHARTAEQVE) Cereos in Saturnalibus missos docent varij scriptores. Caussas mittendorum cereorum refert Macrobius lib. 1. cap. 7. ET ACVTA TESTA) vase testaceo, metæ formam habente, vt in 13. Martialis docet.

Hæc tibi, quæ torta venerunt condita meta,

Sic enim lego cum Beroaldo.

Si maiora forent coctana, ficus erat.

Eandem formam describit Papinius in siluis. cùm vas hoc acutum vocat turbinem ruentem. *Nunquam turbine conditus ruenti, Prunorum globus atq; Cottanorum.* SENIBVS DAMASCENIS) Prunis Damascenis, de quibus lib. 13. disseruimus. SENIBVS) rugosis, vt exponit ipsemet. *Pruna peregrinæ cariæ rugosa senectæ.* Damascus nobilis Syriæ ciuitas, vbi D. Paulus abstersa mentis, & corporis caligine, cœleste veritatis lumen aspexit. quod & ipse per orbem longè, lateque propagauit. LIBELLOS VERNVLAS) metaphoricas. Vernula liber domi scriptus, sicut verna, seruus domi natus ex ancilla. ODI DOLOSAS MVNERVM, ET MAL. ARTES) gnomici versus, probi & elegantes sequuntur. IMITANTVR HAMOS DONA: NAMQVE QVIS NESCIT, AVIDVM VORATA) Vt lib. 4. ep. 56.

Sordidius nihil est, nihil est te spurcius vno,
Qui potes insidias dona vocare tua.
Sic auidis fallax indulget piscibus hamus,
Callida sic stultas decipit esca feras.

Et hoc lib. e. 60. *Quisquis magna dedit, voluit sibi magna remitti.*
Fictilibus nostris exoneratus eris.

Quos versus pluribus, & aliorum dictis ibidem illustrauimus. vti lib. 4. SCARVM) piscem lib. 13. ep. 84. descripsimus. LIBERALIS EST PAVPER) sanè perelegans, & acuta conclusio à contrario. Ille est, inquit, liberalis, qui nihil donat. pauper inquam diuiti, quia donando petit, & plus petit, quàm donum valebat. quę auaritia, non liberalitas est, vt Isocrates luculenter docet oratione ad Nicoclem. LIBERALIS EST PAVPER) quia non colit diuitias, sed amicum, qui nihil à diuite petit, & tamen amat.

Ad Cæsarem Domitianum.

XIX.

Si qua fides veri, *præferri maxime Cæsar*
Temporibus possent secula nulla tuis.
Quando magis dignos licuit spectare triumphos?
Quando Palatini plus meruêre Dei?
Pulchrior, & maior quo sub duce Martia Roma?
Sub quo libertas principe tanta fuit?
Est tamen hoc vitium, sed non leue, sit licet vnum,
Quòd colit ingratas pauper amicitias.
Quis largitur opes veteri, fidoq; sodali,
** Aut quem prosequitur non alienus * eques?* ** At* ** eque*

Κολακικὸν est, mulget laudando Cæsaris marsupium, & quiritando; occultè petit, vt quod amici non præstant, præstet ipse Cæsar. Sic enim infra. *Quatenus hi non sunt, esto tu Cæsar amicus.*

PRAEFERRI TEMPORIBVS POSSVNT TEMPORA NVLLA TVIS) Caussam felicissimorum temporum subscribit duobus distichis. Quibus adde, quæ lib. 9. e. 72. adfert.

Cur nunc, ô mores: cur nunc, ô tempora dicis?
Quod tibi non placeat, Cæciliane, quid est?

Nulla ducum feritas, nulla est insania ferri:
Pace frui certa, lætitiaq́; licet.

Theodos. frag. supra ep. 3. recitauimus.

Dignos triumphos) Immò indignos. Nam de Dacis, & Cattis triumphauit, quamuis scribat Suet. c. 6. & Dio, Oppium Salinum consularem, & Cornelium Fuscum, cui belli summa erat commissa, cum magnâ parte exercitus amissâ, cæsos. Tamen, inquit Dio, missis ducibus ad bellum gerendum, ac magna parte militum turpiter amissa, vt victor Romam litteras misit. lege Plinium Secundum de eod. Sed videtur hîc non tantùm militares hos triumphos, sed ludorũ, & spectaculorum celebritates, quas Historici non prætereunt, memorare. Quando Palatini plus meruere Dei?) Quando Iuppiter, Mineruа, Iuno, tantùm vrbi peperêre commodi, quantum Domitianus? Aut quando maioribus culti honoribus, atque nostro æuo? Ipse Iouem ipsum defendit. Capitolium instaurauit, vrbem variis ædificiorum, publicorum operibus auxit, & ornauit. Libertas maior) Imò quando minor, cùm ea, quæ in conuiuiis inter amicos sub veste dicebantur, afferrentur ad aures principis, nemoque mutire propemodum de repub. auderet. Qui rapuit, mactauit, perdidit nocentes, iuxta ac innocentes, vt illum apud Secundum lib. 1. ep. 12. non immeritò Cornelius latronem appellarit. Ingratas pauper amicitias colit) abutuntur enim diuites clientum officiis, & obsequiis, quæ nullo munere compensant, quod & aliàs, & lib. 1. in Candidum deplorat.

Paneg. Traia.

Colere amicitias etiam Tacitus lib. 1. Hist. dixit. Hinc apud Senecam cultores. c. 2. de breu. vitæ Heraldus.

Ex opibus tantis veteri, fidoq́; sodali
Das nihil, & dicis, Candide, κοινὰ φίλων.

Et lib. 2. ad eundem. In Fabianum item lib. 2. e. 36. Non alienus eques) alienus hîc non auersum valet, vel inimicum animum, sed verum diuitem, nobilem, & digno censu equitem. Est enim eques triplex, stirpe, & censu: equo stipendia faciens: & honore, nomineque, tituloque. Primus equitum ordo ille, qui proximus amplissimo patrum, & senatorum ordini, & hi veri equites. alter miles est, & opponitur pediti. Tertius sub Cæsaribus primùm natus, quibus honoris caussa sedere in 14. gradibus fas erat, in quo numero administri quidam Palatini, & amici Cęsaris, & noster Martialis erat. de quo extremo, nam priores certi, Lipsius in Amphith. c. 14. vt supra monuimus ad illa verba. *Non obscurus eques.* de vero equite loquitur lib. 14. e. 111.

Ante frequens, sed nunc rarus nos donat amicus,
Felix, cui comes est, non alienus eques.

Prosequitur) beneficiis, donis.

Ad eundem.

XX.

* Flammaris, seu .·. scriptula.

Saturnalitiæ ligulam misisse selibræ,
** Flammatæue togæ .·. scripula tota decem,*
Luxuria est, tumidiq́; vocant hæc munera reges:
Qui crepet aureolos forsitan vnus erit.
Quatenus hi non sunt, esto tu, Cæsar, amicus,
Nulla ducis virtus dulcior esse potest.
Iamdudum tacito rides, Germanice, naso:
Vtile, quod non vis, do tibi consilium.

Per risum & iocum captat munera, vt hodie in aulis principum Exodiarij quidã, &c.

Quando nihil donant proceres Romani, Cæsar, tu dona, quia nulla virtus principis est dulcior, & gratior in populum. Selibrae) Semilibræ, siue semissis genus, pondus Romanorum, libra, seu pondo. Diuiditur in 12. vncias. Eius partes sunt vncia duodecima pars, sextans duas cõtinet vncias, quadrans tres, triens quatuor, quincunx, quinque, semis, seu selibra sex vncias; selibram, quasi semilibram intelligas: veteres enim se pro semis vsurparunt; septunx septem vncias. Bes 8. dodrans 9. dextans 10. deunx 11. vncias. Ligulam selibræ vocat, quòd sex vnciarum esset, hoc est, sex vncias ponderaret; quid sit ligula, iam supra epigram. 18. ad Quinctianum docuimus. *Flammataeve) purpureæ. Tyriæ lacernæ, à flammæ ardentis similitudine, cuiusmodi erant Tyriæ, lib. 2. e. 43.

*flammaris legit Domitius.

Misit Agenoridæ Cadmi tibi terra lacernas;
Non vendes nummis coccina nostra tribus.

Et lib. 10. e. 87. *Cadmi municipes ferat lacernas.* Fuit autem Cadmus Agenoris Tyri conditoris filius. ὁ νῦν. Mittere ligulam semissis, aut lacernam decem scrupulorum est ingens apud Romanos luxuria, tanta auaritia, cùm vix possint esse viliora munera. Scrupula decem) libra argenti

genti scripulis constat ducentis octoginta octo. Agricola,& Philander in epitome eiusdem, quæ libra iis æstimatur 400. H S. selibra scrip.144.200. H S. id est, quinque Philippæis. Vnum scripulum valet obolis nostratibus non omninò 19. plus tamen, quàm 18. oboli autem septem vno cruciato. DECEM) Decem argenti scripula plus minus triginta semistertios, seu XV. H S. efficiunt. Decem auri scrupula ducenos H S. id est, quinque Philippæos. Poëta dubio procul auri scripula intelligit, nam decem argenti scrupulis, nõ emeris purpuream lacernam aut pœnulam. De scrupulis, seu scripulis supra lib.4.ep.89. copiosè.d. LVXVRIA EST) regium munus putant Romani; adeò sordidi,& parci sunt. REGES TVMIDI) ne mihi hîc reges populorum intellige, sed ciues Romanos,& patronos clientum, qui suos Dominos reges vocabant, vt libr.1. dictum, doctumq; est. QVI CREPET AVREOLOS) qui donet nummos aureos, vix vllus est. CREPET) crepat enim, cùm numeratur, id est, sonat. AVREOLOS) De aureis vide Lips. in El. ad Tacit. Hotomanum, Hostum. Hîc genus ponitur. Alij legunt aureolas, nec probo. Aureus Romanus denariis valebat 25. id est, florenis tribus & quinis victoriatis seu baziis. QVATENVS HI NON SVNT) Quando ergò tam sordidi,& illiberales Romani, esto tu munificus, munificentia,& benignitas maximè decent principes. TACITO RIDES NASO) Irrides velut stultum,& morionem. quis enim non petat Cæsarem amicum, ad suum commodum? Nasus sedes irrisionis, vt lib.1. dictum est,& pro prudentia ponitur, lib.1. TACITO) clam tacitè rides. VTILE) mihi, nempe, inquit poëta. Et hinc non vis. Imò etiam tibi. Iuuat enim principem amicitia potius, quàm armis septum Isocrates. Et Cic. Tusc.5.

Ad Martialem.

XXI.

Si tecum mihi, chare Martialis,
Securis liceat frui diebus,
Si disponere tempus otiosum,
Et veræ pariter vacare vitæ:
Nec nos atria, nec domus potentum,
Nec lites tetricas, forumq́ triste
Noscemus, nec imagines superbas,
Sed gestatio, fabulæ, libelli,
Campus, porticus, vmbra, * *Virgo, thermæ,* *aquam Virginem intellige.
Hæc essent loca semper, hi labores.
Nunc viuit sibi neuter heu, bonosq́
Soles effugere, atq́ abire sentit,
Qui nobis pereunt, & imputantur.
Quisquam viuere cùm sciat, moratur?

Iulium Martialem, An Martianum potius, vt habet V.C. hortatur ad vitam beatam, id est, voluptuariam. Huius generis epigrammata habes loco, Quid sit viuere. DISPONERE) *Disponere otium* dixit Plinius ep.23.lib.4. Ausonius epist.10. Diem disponere Seneca ad Polyb. Consol.c.25. Plinius Suet. *operum vices disponere* Tibullus. plura Heraldus. IMAGINES) nobiles, arrogantes, qui stemmatum serie gloriantur,& reliquos præ se contemnunt. GESTATIO) duplicem habet intellectum. Primo sensu notat vectionem, quæ lectica, sella, scamno, vehiculo, naui, solita fieri. Seneca. Celsus, Asclepiades, vterque Plinius, alij. Altero ipsum locum, in quo gestabantur, Quem Paullus I.C. ex arboribus confici tradit l. competit 16. quod vi, aut clam. Vlpianus, *si fortè, inquit, voluptati fuit prædium, viridaria, vel gestationes, vel deambulationes arboribus infructuosis opacas, atque amœnas habens, non debebit deiicere, vt fortè hortos faciat olitorios, vel aliud, quod ad reditum spectat.* Plin. Iun. epist.17. lib.2. *Gestatio buxo, aut rore marino, vbi deficit buxus, ambitur.* Fuit autẽ gestatio & valetudinis,& voluptatis caussa veteribus, vt Celsus,& Seneca docent, comparata. VIRGO) aqua virgo Romanis dicta. lege Marlianum lib.6.cap.15. fusè de hac aqua disputantem,& Plinium. lib.31.cap.3. *Agrippa & Virginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo II. M. Pass. Prænæstina via. Iuxta est Herculaneus riuus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit*; nos alibi plura. celebratissima etiam aliis poëtis aqua. BONÔSQVE SOLES EFFVGERE) dies ad pancraticè viuendum aptos, beatos, felices, Soles, pro diebus dixit Horatius Od.5. lib.4.

De imaginibus fusè nos alibi, & hîc Herald.

Celsus lib.2. de re medica c.15. toto.

Idem alij Tiberi vad scribunt.

Virgil.Ecl.9. ——*populo gratior it dies, Et soles melius nitent.*
——*sæpè ego longos*
Cantando puerum memini me ducere soles.

IMPVTANTVR) Non redditur alius dies pro illo, quem abire inutilem passus es, & quo non vixisti. sed vt alibi Martialis, *omnis scribitur hora tibi,* quomodocunque diem absumis, datus imputatur, nec alius pro illo redit. MORATVR?) viuere cùm sciat, possitque viuere, & nôrit, quid sit viuere, quamq; sit vita beata.

De Apollonio ad Regulum.
XXII.

*Quinctum pro Decimo, pro Crasso, Regule, * Marcum*
Ante salutabat rhetor Apollonius.
Nunc vtrunq; suo resalutat nomine; quantum
Cura laborq; potest: *scripsit & edidicit.*

* Macrum lege.

Εἰρωνικὸν est, plenum salis, & leporis. Irridet enim Apollonium Rhetorem ἀμνήμονα, cui tam felix erat memoria, vt duo amicorum nomina retinere non posset, nisi scriberet, & edisceret, velut orationem. QVINCTVM) alterum pro altero nomen occurrit; saltauit enim Quinctum pro Decimo, & pro Crasso Macrum; vbi simul in contrario ludit, quo magis Apollonij infelix rideat ingenium, quòd omnia inuertat, & contraria secumque pugnantia dicat. De ineptis rhetoribus, & Caussid. supra copiosè d. QVANTVM CVRA) egregia ironia alludit ad vetus verbum, labor improbus omnia potest. Exemplum est, inquit, Apollonius hic, qui suo labore edidicit duo nomina.

In Paullum.
XXIII.

*Manè domi * si te merui, voluiq; videre,*
Sint mihi, Paulle, tuæ longiùs Exquiliæ;
Sed Tiburtinæ sum proximus accola pilæ,
Quà videt antiquum rustica Flora Iouem.
*Alta * suburbani vincenda est semita cliui,*
Et nunquam sicco sordida saxa gradu.
*Vixq; datur longas mulorum * vincere mandras,*
Quæq; trahi multo marmora fune vides.
Illud adhuc grauius, quòd te post mille labores
Paulle, negat lasso ianitor esse domi.
*Exitus * hinc operis vani, togulæq; madentis,*
Vix tanti Paullum mâne videre fuit.
Semper inhumanos habet officiosus amicos:
Rex nisi dormieris, non potes esse meus.

* alij, nisi te volui meruiq;
* Suburani.
* rumpere.
* V. hic.

Cur Paullo non dicat Aue, excusat iter, & absentiam Paulli. Paullus hic Caussidicus nobilis fuit, de quo sæpè Martialis & Iuuenalis Sat. 7. nos alibi plura præsertim lib. 7. ep. 71. NISI TE MERVI) alij codices habent, si te. sensus est, tam mihi charus es, vt si te modò merear videre, non recusem longissimum iter. Tu enim in Exquiliis, ego ad pilam Tiburtinam habeo. Sed es tanti, vt si vel longiùs illæ forent, ad te sim venturus modò domi reperiam. LONGIVS) Ita ferè lib. 1. epigram. 109.

Migrandum est, vt manè domi te, Galle, salutem;
Sed tanti es, vel si longiùs illa foret.

EXQVILIAE) Quinta Regione vrbis S. Rufus. P. Victor. Panuinius. De Exquiliis habes apud Varronem. dictæ sunt vel ab excubiis, vt Varroni & Ouidio placet.

Adde, quòd excubias vbi Rex Romanus agebat,
Qui nunc Exquilias nomina collis habet.

M.Cato

M. Cato idem sentit, dissentientibus aliis, qui ab aucupibus dictas aiunt, quòd ibi quisquiliis sparsis aues illuderentur. alij, quòd excultæ à Rege Tullo essent. Plura apud Onuphrium Panuinium, Blondum, Marlianum libro 5. cap. 9. Dionys. alios. SED TIBVRTINAE SVM PROXIMVS ACCOLA PILAE) Regione septima ad Pyrum habito ad viam Tiburtinam, via lata lib. 1. epigr. vlt. *longum est, si velit ad Pyrum venire.* Inter pilam Tiburtinam, & forum Archemorium. hoc etiam lib. 1. epig. 109. innuit. *At mea Vipsanas spectant cœnacula laurus.* lege Marlianum lib. 5. cap. 26. qui pilam Tiburtinam, quasi Tibur ait nominatam. Pila, id est, columna. ANTIQVVM IOVEM) vetus Capitolium, quod supra Clathram, & Apollinem erat. Vide Laurentij Vacarij Romam, qualis imperante septimo Seuero erat, descriptam. RVSTICA FLORA) Dea, cuius templum erat è regione domus Martialis. RVSTICA) quia floribus præest. quæ fœmina illa Aua Taruntia Rustica? Plura nihil est opus addere. Ouid. Fast. rem exponit lib. 5. fusissimè. Plutarchus in Quæst. Rom. Macrobius lib. 1. Sat. cap. 10. Augustinus lib. 6. cap. 7. de Ciuitate. Lactantius lib. 1. c. 2. Chloris dicta prius græca voce. ALTA SVBVRANI VINCENDA EST SEMITA CLIVI) Ad montem Exquilinium, quo per suburram ascenditur; suburanum manifestè legendum, non suburbanum. Iuuenalis.

Cedere namq; foro iam non est deterius, quàm
Exquilias à feruenti migrare subura.

Sunt tamen, qui dicant suburam appellatam, quod sub antiqua vrbe esset. sed nihil id repugnat sententiæ nostræ; certum est hoc loco legendum suburanum. Suburra initium habuit à foro Romano, & recta veniendo per forum Neruæ ad cliuum suburanum desinebat. SORDIDA SAXA) perpetuo cœno obruta, cœnosa, luto fœda. * MVLORVM MANDRAS) *Ouium, boum, mulorum septa, claustraq; mandræ appellantur,* inquit, Perottus. Iuuenalis tamen Sat. 3. pro ipsis mulis rhedas trahentibus accipit, quod ex versibus intelliges. *murorum

Inde caput morbi: rhedarum transitus arcto
Vicorum inflexu, & stantis conuicia mandræ
Eripiunt somnum Druso. ——

Vbi τὸ stantis expono, morantis, non pergentis mulæ, conuitia autem mulionum sunt in mulas cunctantes, & stantes. Cæterum mandra vox Græca μάνδρα, & stabulum, caulamque, qua nocte pecora clauduntur significat. apud Theocritum reperio pro spelunca, cubili. Idyll. 5. locoq; vbi torcularia, & vuæ exprimuntur. Probus docet esse vici ostium, vel flexum, vel arrectum, aut breue, & vile ædificium, quod arctet vici latitudinem. Martiali ponitur eodem sensu, quo Iuuenali. pro longa serie mulorum rhedas trahentium, & onera, nisi longas mandras longa, & ingentia vehicula exponas cum Probo, quod non abnuo. impediebant viatorum iter, cum ferè totam viam occuparent: Seneca lib. 3. de ira c. 6. Quemadmodum per frequentia vrbis loca properanti, in mulas incursitandum est, & alicubi labi necesse est, alicubi retineri, alicubi respergi: ita in hoc vitæ actu dissipato & vago multa impedimenta, multæq; querelæ incidunt. QVAEQVE TRAHI MVLTO MARMORA FVNE VIDES) Ad fabricam excitandam attrahi machinis, trochleisque saxa vides. Vel peritiâ marmora vehiculis imposita ab operis trahi, vti fieri solet, in templis, palatiis, magnisq; operibus erigendis. Pulchrè Iuuenalis Sat. 3. describit impedimenta viarum.

——*nobis properantibus obstat*
Vnda prior: magno populus premit agmine lumbos,
Qui sequitur, ferit hic cubito, ferit assere duro
Alter: at hic tignum capiti incutit, ille metretam,
Pinguia crura luto, planta mox vndiq; magna
Calcor, & in digito clauus mihi militis hæret.

Et mox:

Scinduntur tunicæ sartæ, modò longa coruscat
Serraco veniente abies, atq; altera pinum
Plaustra vehunt, nutant altè, populoq; minantur.
Nam si procubuit qui saxa Ligustica portat
Axis, & euersum fudit super agmina montem
Quid superest de corporibus? quis membra, quis ossa
Inuenit? obtritum vulgi perit omne cadauer.

ILLVD ADHVC GRAVIVS, QVÒD TE POST MILLE LABORES, PAVLLE, NEGAT IANITOR ESSE DOMI) Idem questus ad Decianum lib. 2. epig. 5. *Sæpè domi non es, cùm sis quoque sæpè negaris.* vbi plura. EXITVS HIC OPERIS VANI, TOGVLAEQVE MADENTIS) Inanis nullo operæ pretio. madentis vel nimbo, vel pluuia, vt Iuuenalis, vel sudore perfusæ ob æstum, & longitudinem itineris. VIX TANTI PAVLLVM MANE VIDERE FVIT) tantus est labor adire te, vt etiamsi certum sit te domi tuæ repertum iri, vix tamen suscipiendus sit, quòd abs te solus labor ægrè compensari possit; quid dicam si accedat molestia frustra peracti itineris, cùm aut domi non es, aut esse negaris? SEMPER INHVMANOS HABET OFFICIOSVS AMICOS) Conclusio gnomica. Quò officiosior cliens, hoc inhumanior patronus. REX, NISI DORMIERIS, NON

POTES ESSE MEVS) Ergò quando ita est, vt te non videam, non subibo molestiam itineris. Si cupis esse meus, seu dominus, seu patronus, seu amicus, dormi tantisper, donec salutatum te veniam, vt te domi offendam. Ita lib. 2.

Te tamen vt videam, duo millia non piget ire:
Vt te non videam, quattuor ire piget.

Insinuat Paullum ipsum alios salutatum exire, vt lib. 2. epig. 18. de Maximo.

Manè salutatum venio tu diceris isse
Antè salutatum ——

Ad Bassum.

XXIV.

Herbarum fueras indutus, Basse, colores,
Iura theatralis dum siluère loci.
Quæ postquàm placidi censoris cura renasci
Iussit, & Oceanum certior audit eques:
Non nisi vel cocco madida, vel murice tincta
Veste nites, & te sic dare verba putas.
Quadringentorum nullæ sunt, Basse, lacernæ:
*Aut meus ante omnes * Codrus haberet equum.*

*Cordus

In fictum equitem est hoc, vt supra, infraque alia eiusdem sunt argumenti. HERBARVM COLORES) præter cæcos, vident omnes, quem colorem poëta designet. herbæ enim virides. Erat color hic fœmineus, vt ex Iuuenale docet Lipsius lib. 1. Elect. cap. 13. Græcis χλωεὸς dicitur, latinis etiam galbus, galbeus, & galbanus; inde galbanos mores, id est, molles. fœmineos notat noster poëta. pueri item olim, vt hodie subinde, gerebant virides. Statius lib. 2. Sil. 1. in Glauciam. *Nunc herbas imitante sinu.* Sensus est. Ante legem theatralem promulgatam, seu reuocatam, sedebas, vbi libebat, inter equites, quamuis non eques, & virides, hoc est, viles, & abiectas gestabas vestes; non enim arcebaris à 14. gradibus. At postquam Domitianus Imperator legem reuocauit, & Oceanus designator fictos equites iubet surgere, tu purpuram, & coccina gestas, quo videaris eques, nec ab Oceano suscitaris. De cocco, & purpura, iam sæpè dictum est. de lege theatrali. epig. 14. ad Manneium. Et 8. Phasidem. QVADRINGENTORVM NVLLAE SVNT BASSE LACERNAE: AVT MEVS ANTE OMNES CODRVS HABERET EQVVM) Non impones Oceano, Basse, colore vestis mutato, nouit te esse mendicum. Quamuis enim purpuram, & coccum feras, non tamen æstimantur quadringentis millibus H S. seu, decem millibus Philippæorum, id est, non qui habet purpuream lacernam, habet etiam quadringēta millia H S. alioqui Codrus, qui ipsa propè egestas est, esset eques, nam & ille lacernam coccinneam facilè comparabit, aut emendicabit. Codrum descripsimus lib. 2. epig. 27. ad illud carmen. *Non ipse Codrus penulatorum.*

De censura Domitiani lar gè infra lib. 6. ep. 5. Censor maxime, &c.

De Hermete.

XXV.

Hermes Martia sæculi voluptas,
Hermes omnibus eruditus armis,
Hermes & gladiator, & magister,
Hermes turba sui, tremorq́ue ludi,
Hermes quem timet Ælius, sed vnum,
Hermes cui cadit aduolans, sed vni,
*Hermes vincere, * sed ferire doctus*
Hermes suppositítius sibiipsi
*Hermes diuitiæ * locariorum,*
Hermes cura, laborq́ue ludiarum,

*Nec lego ex MS. & Iunio aliisq́ue
* iocariorū. ali.

Hermes belligerâ superbus hastâ,
Hermes æquoreo minax tridente,
Hermes casside languida timendus,
Hermes gloria Martis vniuersi,
Hermes omnia solus, & ter vnus.

Nobile præconium Hermetis gladiatoris, quem in omni genere armorum principem laudat. Et verè ter maximum, vt Hermetem Trismegistum in philosophia, sic Hermetem hunc in arena prædicat. Doctissimus & acutissimus noster II. vir Velserus, in monumentis Augustanis Hermeti huic nomen ab Hermâ seu palo datum existimat. pag. 241. caussam ibidem eruditam adiungit. Voluptas propriè in spectaculis, muneribus, ludis dicitur. Testimonia Bulengerus lib. de Ven. c. 11. ponit. HERMES MARTIA SAECVLI VOLVPTAS: HERMES OMNIBVS ERVDITVS ARMIS) Attende artem laudandi. primùm à toto genere vniuersè, deinde speciatim, postremò quasi collecta partium enumeratione, rursum generatim celebrat hunc Achillem. Iteratio verò nominis plurimum valet ad id, quod concludit, *Hermes omnia solus, & ter vnus.* hoc enim particulatim exposuerat Hermes hoc. Hermes illud, Hermes omnia, & vnus omnia Hermes. Hoc ergò genus laudandi frequentat poëta, vt prius generatim, deinde particulatim laudes memoret. vt libr. spect. epigram. 3. cùm docet ex orbe toto Romæ spectatores fuisse, primò nullam gentem abfuisse dicit, deinde enumerat. GLADIATOR ET MAGISTER) Gladiator non est μαχαιροποιὸς, vt nonnulli definiunt, hoc est, qui conficit gladios, sed μονομάχος Herod. Cicero libr. 2. ad Atticum, epist. 1. Philipp. 1. & 9. vt Quintilianus docet, qui in arena populo spectante pugnauit. Lipsius lib. 1. Sat. cap. 7. Quanquam apud Ciceronem legas, gladiatores pro spectaculo, & munere ipso vsurpari, homines pro re, vt contra rem pro hominibus, cùm seruitia, coniugia, dicimus seruos, & coniuges ipsos. MAGISTER) Ita Cic. 3. de Oratore lanistam vocat. *Magister*, inquit, *hic Samnitum summa senectute est.* Idem proprio, & Tusco verbo Oratione pro S. Roscio Capitonem lanistam. Lanista enim magister est gladiatorum, qui familiæ gladiatorum præerat. Græcè λυδοτρόπος, μονομαχοτρόφος, ἐπιστάτης μονομάχων. Et apud Valerium Maximum lib. 2. doctores. nam, vt magistri quidam, dictata dabant. vt Tertullianus, & Iuuenalis docent. Germani & ipsi appellant cum epitheto Fechtmeister. florent enim hodie, vti quondam in Germania gladiatores, sed non iis legibus, nec illo cruento priscorum pollice necis, & vitæ arbitro.

HERMES, TVRBA SVI, TREMORQVE LVDI) Quo viso tota familia gladiatorum turbatur, & tremit. Turba hîc ταράχω valet, vnde turbas dare, vt turbellas. LVDI) gladiatorum, arenæ. HERMES, QVEM TIMET AELIVS, SED VNVM) Et Aelius nobilis gladiator, & proximus ab Hermete, vnoque illi inferior. CVI CADIT ADVOLANS) vnde aduolet hic gladiator, quæro, sitné κύριον, an μετοχὴ. Videtur idem superiori carmini sensus, si proprium, vt Aduolans, & Aelius sint duo præstantissimi gladiatores. quando commune est, ita expono. Cui cadit, cui vincitur, & Aelius nobilis gladiator, & quicunque in arenam descendit, nec vnus, nec omnes illi pares sunt.

HERMES VINCERE, *NEC FERIRE DOCTVS) Obscuritas carminis offudit tenebras scriptoribus criticis, vt variè versum hunc aut corrumperent, aut emendarent, aut exponerent. Gemina scriptura communis est, vt legatur vel, *Hermes vincere sed ferire, doctus.* vel, *Hermes vincere, nec ferire doctus.* Tertiam adfert Lipsius libro 1. epist. 5. *Hermes vincere se, & ferire doctus*, hoc est, vt secum ipse pugnet, & sui ipsius victor; aliis inuictus existat. At hoc artis non videtur. seipsum enim ferire, & vulnerare, potest, cùm vult, & quomodo vult, & quando vult. nisi hîc fortè aculeus. Hermes victis omnibus aliis, cogitur secum pugnare, & seipsum ferire, & seipsum sibi sufficere, vt sequitur. quod minimè absurdum iudico, & Lipsius hoc insinuat. Qui legunt (sed) possunt exponere τὸ (sed) caussam victoriæ. Cur vincit Hermes? quia ferire doctus. sed hic plumbeus pugio, nec ferire doctus. Domitius rem totam dissimulat. Mihi tamen salua cunctorum pace, videtur retinenda lectio hæc. *Hermes vincere, nec ferire doctus.* Quo intellectu inquis? non certè non hoc contrario poëtæ. Hermes quidem nouit vincere, sed nescit ferire. apage cum hoc glossario, quod tamen verba videntur dictare, quæ ratio fuit, vt Lipsius putaret versum esse saucium, & cura critica indigere. Ego sic intelligo. Hermes doctus vincere, & doctus non feriendo vincere. Atque ita expono τὸ, nec. Hermes potest vincere sine ictu, quamuis possit ferire, tamen vincere potest, etiamsi non feriat, quod summam habet admirationem, & speciem quandam ἀδυνάτου, cùm tamen non sit ἀδύνατον. Poterat inuoluere gladiatorem (ad luctam referas, licet) *nec ferire.* Et doceor nummo Gordiani Imperatoris, qui extat apud Onuphrium Panuinium, cum hac inscript. *Imper. C. Gordianus Pius, Felix, Aug. P. M. Trib. p. 4. Cos. 2. pp. & infra.* Athletæ siue pugiles. Expressi autem sunt aurigatores & pugiles, inter quos duo reuinctis post tergum manibus, inter se tamen pugnantes.

*se &. Lipsius. sed alias seu.

quod

quod forte sit, *vincere, nec ferire doctus* (inspice lib. 1. Panuinij de lud. Circensibus) aut deiicere, vt cogeretur se victum confiteri, aut expectare ferrum, aut missionem.

Eadem olim laus Athletarum, vt Petrus Faber Agonist. 1. cap. 14. & lib. 3. c. 5. & 6. ex Dione Chrysostomo, Eustathio, Seneca ostendit. Hermes potuit arte Antagonistam occupare, vt ille se vel non commouere, vel non sine exitio posset, ita vt Hermeti ferire fatentem victum, quamuis posset, non esset necesse. Alij quidam propugnant pro *sed ferire doctus: sed.* exponunt, imò, quia Hermes non multum batuebat aut tumultuabatur armis, sed feriebat. ideoque vincebat Quinctil. lib. 6. c. 3. *Et Pedo de Mirmillone qui retiarium consequebatur, nec feriebat, virum, inquit, capere vult.* Ego perseuero in priori sententia. Hermes svppositicivs sibi ipsi) Gladiatores suppositicij erant, qui fessis, & victis gladiatoribus sufficiebantur, qui cum victore contenderent, quos suppositicios, vel subditicios, Græci ἐφέδρους nominabant; substituebantur autem vnus, alter, etiam tertius, forte tamen, non casu. Huius rei magistros habes apud Lipsium, Plutarchum, Dionem, Plinium, Statium, & ipsum Martialem. Ergò sententia versus est gemina. Hermes pugnando nunquam fatigatur, nec indiget qui sibi sufficiatur, sed ipse, perinde ac recens se ipsum supponit, & rursum vno, altero, tertiòue victo in pugnam quartam, quintam, sextam, prodit. Altera est. Hermes omnibus fessis, & victis solus inuictus, & integer expectat suppositicium, pro antagonista victo, aut fesso. Et cùm nullus sit, ipse sibi suppositicius, & se ferit, & se vincit, quod tamen, credo, non ex animo poëtæ dicitur; prior sententia placet, vt Hermes non egeret, vt alij, suppositiciis; nunquam enim fatigabatur. Talis ferè laus est Carpophori lib. spect. epig. 15. post multas cædes ferarum.

Præmia cùm laudis ferret, adhuc poterat.

Hermes divitiae locariorvm) Locarij erant homines pauperrimi, qui loca commoda spectaculis in popularibus occupabant, quæ deinde ditioribus locabant certo pretio. Iulius Cæsar, Bulengerus lib. de Circo cap. 35. Hermes, quia gratissimus spectatoribus gladiator, cùm pugnaturus diceretur, magna vis hominum confluebat. pauperes autem in popularibus, occupatis locis, & gradibus, quos tardè venientibus quasi vendebant, cùm cederent, magnum quęstum faciebant. Et hinc Hermes dicitur diuitiæ locariorum, quia illo pugnante multi locarij locum aliis locauerunt. Hic non ignoro locarium, & designatorem à Lipsio pro eodem accipi. sic enim in Amphit. cap. 15. *Nam locarij, meo animo, non aliud hîc, quàm designatores*; Bulengerus contra: *Lipsius, inquit, omnis elegantiæ pater, designatores, lictores, locarios eosdem fuisse censet. Pace tanti viri dixerim, hîc obdormiuit aliquantulum, aut ego vigilans dormio.* Separat ergò Bulengerus designatores, lictores, locarios, quæ & mea sententia est. Lipsius tamen lictores, & designatores non facit eosdem, quod Bulengerus de illo affirmat, sed locarios tantùm, & designatores. conferantur auctores. Plura de locariis apud eosdem leges; ad locum hunc capiendum, hæc oportuna iudicauimus. Hermes cvra, labórqve lvdiarvm) ludius, ludio, ludia dicitur, sed hoc extremum tantùm apud Martialem & Iuuenalem reperio. Est ludia vel vxor, vel amica gladiatoris, qualis Hippia apud Iuuenalem Sat. 6. describitur. Hermes, inquit poëta, est amor, cura, & sollicitudo, ludiarum; certatim omnes ludię amant, & saluum cupiunt Hermetem gladiatorem quasi Deum suum. Plutarchus in Galba, Heraldus ad hunc locum. Ludij porrò, vt Dionysius Halicarnasseus docet, erant adolescentes tunicas induti insignes, galeati, & ensiferi, petatique, qui omnibus circensibus, & theatralibus pompis in versum incedebant, ipsius velut pompæ duces, Saliis similes, ludij ex eo vocati, quòd à Lydis hoc genus ludicri iuuentum videretur. Et Appianus in Lybico, vbi triumphi pompam describit. *Imperatorem, inquit, lictores præibant purpureis amicti vestibus, tum Cytharœdorum, ac tibiarum, turba ad Hetruscæ similitudinem pompæ. Hi succincti, coronisq́ aureis redimiti, suo quoque ordine, canentes, psallentesq́ prodibant. Hos ludios appellant.* lege plura apud Cælium Rhodiginum lib. 15. cap. 11. & Turnebum lib. 6. c. 26. fuerunt homines parum honesti, histriones, qui in circo, & theatro saltabant. Cic. pro Sextio. Aliud, ludio, & ludius, & ludia. Hermes belligera svperbvs hasta) Hasta Samnites præludebant. Cicero de Oratore. *Atque eiusmodi illa prælusio esse debet, non vt Samnitium, qui vibrant hastas ante pugnam, quibus in pugnando nihil vtuntur.* Et, idem ait, *cùm bracchium concalefecerit, tum se solere pugnare, neque attendit eos ipsos* (gladiatores intellige) *vnde hoc simile ducit, illas primas hastas ita iactare leuiter, vt & venustati vel maximè seruiant, & in reliquum viribus.* Hos Quintilianus Pilarios, & ventilatores vocat, qui ea, quæ emiserant, ita librabant, vt venire in manus viderentur, quæque iuberentur, decurrere. de qua re nos alibi plura. Et tu quoque plura vide apud Lipsium lib. 2. cap. 19. Hermes in prælusione se mirificè ostentabat, & hastam ita vibrabat, vt plausum inde populi ferret. Hermes aeqvoreo minax tridente) Quis Hermetem retiarium quoque fuisse hinc ex fuscina non intelligat? Fuit Retiarius (quemadmodum apud Isidorum lego) qui contra alterum pugnantem occultè ferebat rete, quod iaculum (reteiaculum emendat Lipsius) vt aduersarium cuspide insistentem operiret, implicitumque viribus superaret. quæ armatura pugnabat Neptuno, tridentis caussa. Hæc Isidorus. Tridentem, pugionem, & reteiaculum habuisse Retiarium ex Strabone disco, qui libro decimotertio de retiarij origine ita tradit. *Postea verò ad singulare certamen à Phrynone*

prouoca-

prouocatus (Pittacus nempe) *cùm piscatoria schema in eum pugnauit, & reteiaculo hominem quidem circumuoluit, tridente verò, & pugione impulit, occiditq́.* Et Iuuenalis Sat. 8.

—— mouet ecce tridentem,
Postquam vibrata pendentia retia dextra
Nec quicquam effudit: nudum ad spectacula cultum
Erigit, & tota fugit agnoscendus arena.

Ornatum, & amaturam Retiarij icone expressam habes apud Lipsium lib. 2. Sat. cap. 8. vbi de toto genere fusè disputat. pugnabat cum secutore, & Myrmillone. pugnanti contra Myrmillonem Retiario canebatur, non te peto. piscem peto. piscem autem fictum, vt Festus docet, in galea gestabat. HERMES CASSIDE LANGVIDA TIMENDVS) Domitius de Myrmillone intelligit cassidem languidam. caussam, cur dicat languidam, non exponit. gratis ergò. Lipsius magister esto, lib. 2. Sat. cap. 12. qui Andabatam interpretatur. *Martialem, inquit, de Andabata interpreter, vbi Hermetem gladiatorem attollit, & variis armis pugnacem facit. Hermes b. s. b. H. a. m. t. Hermes cassida languida timendus. Puto enim intelligi singulis versibus, Samnitem (hasta) Retiarium (tridente) casside languida Andabatam.* Quid enim aliud sit languida illa cassis, quàm hæc, quæ tenebras, & languidam caliginem inducens? Ἀναβάται græcè, Andabatæ latinè interiecto littera, d, prisco more. Pugnabant ex equis, galea frontem, oculosque tecti. Vnde natum est verbum, *Andabatarum more pugnare,* id est, cœcorum. D. Hieronymus contra Iouinianum & Rufinum. HERMES GLORIA MARTIS VNIVERSI: HERMES OMNIA SOLVS, ET TER VNVS) Epiphonema ab vltimo ad primum. Idem enim primis duobus versibus dixit, sequentibus probauit, vltimis concludit; verum ergò est Hermetem esse Martiam sæculi voluptatem, omnibus eruditum armis. TER VNVS) qui vnus potest, quod nec tres alij, quia omnia solus. Potuit allusisse ad Hermetem Trismegistum, id est, ter maximum. Quin & apud Latinos magistri à magis ter videntur dicti. Festus, *magistri,* inquit, *dicuntur, quia magis aliis possunt.* Et Paulus I. C. de verborum significat. *qui magis, quàm cæteri, diligentiam, & sollicitudinem rebus, quibus præsunt, debent, hi magistri appellantur. Vnde magistri. Vnde magistratus cognominantur.* Idem tamen à monendo, & monstrando dictos potiùs affirmat.

De Chærestrato.

XXVI.

Quadringenta tibi non sunt, Cherastrate, surge,
Lectius ecce venit: sta, fuge, curre, late.
Ecquis, iô, reuocat, discedentemq́ reducit?
Ecquis, iô, largas pandit amicus opes?
Quem chartis, famaq́ damus, populisq́ loquendum?
Qui Stygios non vult totus adire lacus?
Hoc rogo non melius, quàm rubro pulpita nimbo
Spargere, & effuso permaduisse croco?
Quàm non sensuro dare quadringenta caballo,
** Aureus vt Scorpi nasus vbique micet?*
O frustra locuples, ô dissimulator amice:
Hæc legis, & laudas: quæ tibi fama perit?

**Aereus legit Bulengerus libro de Circo.*

Quod Sat. 3. Iuuenalis, hoc queritur poëta istoc epigrammate. Equites quamuis equitum satu vero, priscoque editos, ob egestatem tamen pelli gradu in spectaculis, nec à quoquam iuuari, qua tamen immortale sibi nomen diuites, comparare possent à se, cæterisque poëtis ob liberalitatem celebrandi. sed plus equum, quàm equitem, nomen, & famam, & hominem amant. QVADRINGENTA) sestertia, id est, decem millia Philippæorum, censum nempe equestrem non habes. SVRGE) formula designatorum Lectij, vel Oceani, cùm equitem ex 14. gradibus, id est, equestri loco eiicerent. Hîc tamen est vox amici admonentis, vt sponte abeat, ne cum robore postea, iubente Lectio, cogatur abire. Lectius designator, qui excitabat & eiiciebat, equites censu carentes ex 14. gradibus. STA) Quæro, num licuerit non equiti, in equestribus tamen stare, sic, vt gradū non occuparet? Videtur licuisse & ex hoc, & superiore 14. de Manneio epigrammate, cùm ita scribit, *iactat equiti sedere, Lectioq́ se stare.* In equestribus dubio procul, quia ex popularib. non fuisset excitatus, sed in via dicis, non ipsis gradib. Ita suadeor intra gradus nec stare quidē licuisse, alioqui non

non adderet poëta *fuge, curre, late*, nec Manneius in viam fuisset protractus. LATE) inter populum, ne Lectius deprehensum inter equites latentem protrahat. ECQVIS, IO, REVOCAT, DISCEDENTEMQ; REDVCIT, ECQVIS, IO, LARGAS PANDIT AMICVS OPES? QVEM CHARTIS, FAMEQ; DAMVS, POPVLISQ; LOQVENDVM? QVI STYGIOS NON VVLT TOTVS ADIRE LACVS?) Fingit Chærestratum parere monenti, & abire ex equestribus, ad quem reuocandum hortatur potentes Chærestrati amicos, vt largiantur ei censum equestrem, ex hoc futurum, vti sibi laudem colligerent sempiternam, eos enim à poëtis immortali carmine celebratum iri. I O) Vox hæc varium habet vsum, frequentissimè gestientis est, vt I o triumphe, quod milites clamabant. aliàs irridentis, aliàs dolentis apud Plautum & Tibullum. hoc loco vocantis videtur, perinde enim est, ac si diceres. Heus quis reuocat Chærestratum? quis illi censum numerat? Non ineptè tamen exponas hîc esse vocem plausum captantis, vel pollicentis. Quis cum laude, quis cum plausu, & applausu omnium vult hunc Chærestratum seruatum? Quis Stygios non vult totus adire lacus? Quis sibi nominis immortalitatem vult comparare liberalitate, & emere famam nec totus mori, vt ignobiles, & illaudati? QVAM RVBRO NIMBO PVLPITA SPARGERE) CROCO. Fuerunt in amphitheatris tubi occulti, seu fistulæ, quæ in imo, & summo amphitheatro dispositæ, ea arte & fine, vt odoratũ quendam humorem eiacularentur leuiter, & inspergerent in sedentes, qui humor è croco plerunque vino diluto. Græcè, odoratus hic imber (vt Apuleius, & Antonius Musa apud Senecam appellant) κρόκος ὀρθινόμενος dicitur, vt habent priscæ glossæ. propriè sparsiones vocabantur. Martialis lib. spect. nimbum nominat.

Et Cilices nimbis hîc maduêre suis.

Et lib. 9. *Lubrica Corycio quamuis sint pulpita nimbo.*

Et Ouid. liquidum crocum. Propertius solennes crocos. Lucanus pressuram croci. Nec ex siphunculis, sed statuis etiam, liquor hic effusus. Ex theatris, amphitheatris, circisque sparsiones tandem in triclinia quoque translatæ. Auctor Suetonius Neron. cap. 31. Plutarchus de Othone narrat idem. Quæ plenius omnia apud Lipsium lib. Amphith. cap. 16. Marcilius aqua, non vino dilutum ait Crocum. lege, quæ ad epigramma tertium lib. spect. notauimus. PVLPITA) hoc propriè de theatris dictum, in quibus scenæ, & pulpita. Iam poëta hîc docet, melius esse pecuniam largiri viro bono, quàm effundere in sumptus inanes, & huiusmodi sparsiones, & statuas equorum, & aurigarum, vt sequitur. QVÀM NON SENSVRO DARE QVADRINGENTA CABALLO) Bulengerus de Circo cap. 33. refert statuam equestrem Scorpo ab equestri ordine positam. *Non modò, inquit, victoribus brauia, præmia, coronæ, sed & statuæ, & tituli, ac elogia victoriæ indicia decernebantur.* Locumque hunc ipsum Martialis adducit, in cuius sententiam lubens descendo. illa enim verba aptè ad statuam, *quam non sensuro caballo*; caballus enim fictus non sentit. Et hic sensus est etiam illius lib. 4. ad prætorem. Quod non das equiti, vis dare, prætor equo. AEREVS VT SCORPI NASVS VBIQVE MICET) Piget nasum hunc non Scorpi, sed Domitij longiorem Rhinocerotis lectori spectandum proponere. Aliter ego cum docto Bulengero, qui commodè, & ingeniosè emendat æreus, cùm vbique mendosè legatur aureus. * æreus nasus, id est, ærea statua Scorpi passim per vrbem erecta fulget; nasus συνεκδοχικῶς noto pueris tropo. Confers, inquit poëta, aurum ad statuam equestrem Scorpi agitatoris, & negligis amicum nobilem. De Scorpo lib. 10. plura & 8. O FRVSTRA LOCVPLES, Ô DISSIMVLATOR AMICE, HAEC LEGIS, ET LAVDAS: QVAE TIBI FAMA PERIT?) Ictus epigrammatis à peruerso diuitiarum vsu. frustra diues es, quia nescis vti diuitiis (quod est esse pauperem) Hæc intelligis, probas, recteque à poëta moneri dicis. Et tamen non moueris, sed inglorius, atque, vt ita dicam infamis, id est, sine fama nobili moreris, quia nihil facis dignum fama, & nominis immortalitate.

*Quia si fortè inaurata statua fuit?

Ad Codrum.

XXVII.

Quòd Alpha *dixi, Codre, penulatorum*
Te nuper, aliqua cùm iocarer in charta:
Si fortè bilem mouit hic tibi versus,
Dicas, licebit, beta *me togatorum.*

Iocatur cum Codro, quem lib. 2. epig. 57. vocarat alpha penulatorum. Fingit offensum eo versiculo Codrum, eique reponendi conuitij facit potestatem. Si tu ægrè tulisti, vocatum te à me alpha penulatorum, voca me beta togatorum; ita me vltum iueris, amboque pares erimus. Nam sicut te primum mendicorum, ita me tu postremum diuitum appellabis, adeoque pares erimus. Alpha notum est ex prouerbio quid valeat. & beta hoc loco non accipio pro secundo, nihil enim nerui haberet carmen, sed pro vno ex vulgo togatorum, atque adeò postremo; postremi enim diuitum,

diuitum,& primi mendicorum admodum affines sunt, & cognati,ficut extrema æstas,& primus autumnus,adulta hyems,& primum ver.

In fictum equitem.

XXVIII.

Ingenium, studiumq; tibi, moresq; genusq;
Sunt equitis, fateor: cætera plebis habes.
Bis septena tibi non sunt subsellia tanti,
Ut sedeas viso pallidus Oceano.

Iactas apud equites,equestre genus,& mores equestres,studiaq; equestria,& ipsum ingenium equestre. Vt id ita esse faciam,tamen non habes opes equestres. CAETERA PLEBIS)censum non equestrem,quadringenta nempe sestertia. Bis septena subsellia non sunt tibi tanti,vt viso Oceano audeas sedere. Quod si negas,cur ergò viso Oceano designatore,surgis,fugis,lates, vt nec ordo vniuersus equitum in quatuordecim ordinibus sedens tibi tanti sit, vt te posit retinere in equestribus,ob conscientiam paupertatis? *De quatuordecim gradib. equitum fusè nos supra & hic Heraldus.*

In Mamercum ad Aulum.

XXIX.

Ut benè loquatur, sentiatq; Mamercus *Aulus Pudens videtur is, de quo sup. lib. 4. 13.*
Efficere nullis, Aule, moribus posis:
*Pietate fratres * Curtios licet vincas,* ** Curios. malè.*
Quiete Neruas, comitate Rusones,
*Probitate * Marcos, æquitate Mauricos,* ** Macros MS.*
Oratione Regulos, iocis Paullos.
Rubiginosis cuncta dentibus rodit.
Hominem malignum forsan esse tu credas;
Ego esse miserum credo cui placet nemo.

Occasionem laudandi Romanorum familias æui sui principes,& optimates à persona ficta Mamerci captat.cui nemo satis bonus,quemadmodum lib.9.epig.72.Cęciliano videbatur.Alioqui de veris Mamercis & illorum alapis Iuuen.Sat.8.NVLLIS MORIBVS)nec integerrimis quidem,& emendatissimis.Hanc ἀπόφασιν confirmat enumeratione partium,id est,Curtiorum,Neruarumque, Rusonum, siue Drusonum, Marcorum,seu Macrorum, Mauricorum, Regulorum, Paullorum.PIETATE FRATRES CVRTIOS)Curtios lego,non Curios priscos,è quibus laudatissimus vnus animam pro suis ciuibus proiecit,& in hiatum terræ viuus,florensq; pręceps abiit. Curtiorum variorum varia extant monumenta in veteribus Inscript. legitur in his L. Curtius Abascantus cum Curtio Gaudente F. Et P. Curtius P. F. Tutus P.Curtius Onesimus.Item C.Curtius Iucundus Reg.1. Cur.P.Curtius Sp.F.Col.Maximus F. Et Curtius Nerua. sed fieri potest nullum esse ex his,quos vult poëta Curtios.Gruterus in Ann.putat Curtios Montanos ex Tacito & aliis ea tempestate illustres laudari.FRATRES)amor,quo filij parentes,ipsique inter se prosequuntur,pietas vocatur. Exemplum ipsius pietatis habes de Castore & Polluce,& apud nostrum poëtam,Pliniumq; Secundum.Tulli & Lucani.apud Lipsium in Tacitum libro 3.hist.Nænij,& ipsum Tacitum Pompeiani,qui ignari fratres,& postea seipsos interfecerunt. NERVAS) Non dubito, quin Neruam Domitiano postea suffectum à quiete commendet, quieto enim, & miti admodum ingenio fuit,si vera scribit ex Dione Xiphilinus. omnes enim accusationes iniquas, & calumnias,quarum caussa ingens tumultus, Domitiano imperante concitatus erat,sustulit,Christianos accusari vetuit,accusatos absoluit,exules restituit,inter quos & D.Ioannem.COMITATE RVSONES)apud Domitium Drusones,sed nec Drusonum,nec Rusonum mentionem apud scriptores reperio;vt homines priuatos,& incelebres,domiq; tantum notos fuisse coniiciam.M.Occium Rusonem lego in Smetij inscriptionibus p.44.Inscript.15. Rusoni Plinius epistolam 19.lib. 9.inscripsit,vbi legendum fortè Rusoni,aut hic Rufoni. Nec qui sequuntur Marci,nobis certi,& definiti. Extant alia epig.ad Marcum, sed alium credo ab hoc. proinde legunt alij ex MSS. Macros, *De Nerua plura lib.11. & aliis.*

n

cros, vt Bibium Macrum intelligat, ad quem sunt Plinij aliquot epistolæ, sed sunt etiam ad Marcum lib.3.ep.5. Aeqvitate Mavricos) Planè Iunium Mauricum laudat, laudatum ab eadem virtute Plinio Iun. lib.4.epist.22. de eodem exule habes lib3.epist.11. & eiusdem laudes lib.1.epist.5. vbi virum grauem, prudentem, multis experimentis eruditum appellat. Et lib.4.epist.22. nihil illo verius, & constantius affirmat. de eodem Tacitus. legitur & Marcius sæpius Mauricus. obserua rectè mediam tendi in voce Mauricos, sic Caicus, Labicus. reperies apud scriptores. Oratione Regvlos) eloquentia. Regulum causidicum, aut si mauis, oratorem intelligit, ad quem sunt multa poëtæ epigrammata. Porrò quàm fuerit bonus Orator, ostendit epist.7. Plinius, his verbis. *Ita recta ingenia debilitat verecundia, peruersa confirmat audacia, exemplo est Regulus, imbecillum latus, os confusum, hæsitans lingua, tardissima inuentio, memoria nulla: nihil denique præter ingenium insanum, & tamen eo impudentia, ipsoq; illo furore peruenit, vt à pluribus orator habeatur.* Plura de eodem lib. 1. ex Plinio Iun. diximus ibidem, & dicimus infra. Iocis Pavllos) ad Paullum causidicum lib.7.epig.71. Paullúmue dicam illum, de quo epig.87. lib.9. an qui hoc ipso 5.epig.22. An omnes diuersi, an vnus, an nullus ex his, quæro. Nobilem fuisse patronum, in Exquiliis habitasse, ludorum variorum, maximè pilæ & latrunculorum peritissimum Paullum celebrat lib.7.epig.71. Et hoc libro epig.23 de Exquiliis facit mentionem. Vnum enim Paullum reor, ad quem tot sunt epigrammata, & Causidicum illum. vide Casaub. ad Suet.

An hoc faciunt Mamerci, vt soli, boni, docti, pr[illegible]videantur.

Rvbiginosis cvncta dentibvs rodit) Theoninis, Lycambæis, Momicis. Omnia carpit seu bona, seu mala sint. Malignvm tv credas) Vt Zoilus fuit ille Homeromastix, aut quos modò nominaui. Ego esse miservm credo, cvi placet) gnome. verè miser, cui nihil placet. cruciatur enim semper, & semper irascitur, amat nullum, odit omnes, omnibus inuisus.

Ad Gelliam.

XXX.

Si quando leporem mittis mihi, Gellia, dicis;
Formosus septem, Marce, diebus eris.
*Si * non derides, si verum, lux mea, narras:*
Edisti nunquam, Gellia, tu leporem.

** Si verum dicis, si verum Gellia mandas Lampridius.*

Gelliam deformem irridet. Lvx mea) sic viri vxores, vel amicas blandè compellabant: Frequens est apud poëtas. apud Plautum aliæ sunt, & molliores blanditiæ. Edisti nvnqvam, Gellia, tv leporem) quia semper turpis, & deformis es. Alexander Seuerus Imperator quotidie ad mensam adhibebat leporem, vnde ex ioco Martialis natus alius iocus in Alexandrum Seuerum. audi Lampridium. *Et quoniam,* inquit, *de lepusculis facta est mentio, quod ille leporem quotidie haberet, iocus poëticus emersit, idcircò quòd multi septem diebus pulchros, esse dicunt eos, qui leporem comederint, vt Martialis coci* (quoq; coce) *epigramma significat.*

Quum leporem mittis, semper mihi Gellia mandas,

(Sic enim legit Lampridius)

Septem formosus, Marce, diebus eris.
Si verum dicis, si verum, Gellia, mandas,
Edisti nunquam, Gellia, tu leporem.

Sed hos versus, inquit Lampridius, *in eam, quæ deformis esset, composuit. poëta verò temporum Alexandri hæc in eum dixit.*

Pulchrum quòd vides esse nostrum regem,
Quem Syrum sua detulit propago,
Venatus facit, & lepus comesus,
Ex quo continuum capit leporem.

Hos versus quum ad eum quidam ex amicis detulisset, respondisse ille dicitur Græcis versibus in hanc sententiam.

Pulchrum quòd putas esse vestrum regem
Vulgari miserande de fabella:
Si verum putas esse, non irascor.
Tantum tu comedas velim lepuscos,
Vt fias, animi malis repulsis,
Pulcher, ne inuideas liuore mentis.

Hæc Lampridius. Versus hi postremi, vt vides syllabis, non legibus suis constant. Sed cur pulchri essent, qui leporem gustassent, Plinius lib.28.cap.19. caussam inuenire non potest, subesse tamen

tamen putat. *Vulgus,inquit,& gratiam corpori in 7. dies friuolo quidem ioco,cui tamen aliqua debeat subesse caussa in tanta persuasione.* de leporina verò carne lege plura libro 13. ex Athenæo, Ioanne Bruyerino,&c.

Ad Varronem.

XXXI.

Varro, Sophoclæo non inficiande cothurno,
Nec minus in Calabra suspiciende lyra,
Differ opus: nec te facundi scena Catulli
Detineat, cultis aut elegia comis.
Sed lege fumoso non aspernanda Decembri
Carmina, mittuntur quæ tibi mense suo.
Commodius ni fortè tibi, potiusq; videtur.
Saturnalicias perdere, Varro, nuces.

Varronem hortatur ad lectionem suorum epigrammatum Saturnalibus. Quis hic Varro sit,opinor,quæres: Nec Menippæus,nec Atacinus,sed ignotus posteris,notus tantùm domi & suis,nisi quòd à Martiale illustratus viuit hodie aliena,non sua Musa rediuiuus. SOPHOCLAEO) Laus Varronis,quem excellentem Tragicum appellat; nam princeps in eo genere Sophocles. CALABRA LYRA) Lyricum eundem præstantem fuisse æmulum Horatij. sunt,qui ad Ennium referant.sed expono Græco, latinoque carmine faciendo promptum,& laudatum. DIFFER OPVS) labores vsitatos scribendi,& legendi. grauiora,& seueriora scripta per hosce dies sepone. SCENA CATVLLI) Quamuis non legam comœdiam Catullo scriptam,lego tamen in ipsius vita,poëtam Iambicis scriptoribus iis,qui veterem Comœdiam condiderunt,adscriptum. nec tamen inde scenam appellari crediderim eius carmen à Martiale, sed potius propter suauitatem carminis.& amœnitatem,quæ omnes etiam scenarum voluptates superare videri potest. sed enim videtur Valerius noster de alio Catullo loqui,cuius mentio libr.spect.ep.7. in Laureolo,vbi de phasmate Catulli quod Sat.8.Iuuen.laudat. CVLTIS ELEGIA) Cultum propriè requirit Elegia,quia tenera,& teneris rebus apta: hinc cultus Tibullus. lege primum de arte poëtica Iulij Scaligeri. FVMOSO DECEMBRI) quo semper calet focus,fumumque mittit. MENSE SVO) læto,quo agitantur Saturnalia optimi dierum. CARMINA) Epigrammata temporibus apta. SATVRNALITIAS NVCES) talus victor nuces rapiebat. vsus autem talorum maximus erat Saturnalibus,vt alibi dicemus,& diximus alicubi.

De ludo puerorum cum iuuencis.

XXXII.

Aspice, quàm placidis insultat turba iuuencis,
Et sua quàm facilis pondera taurus amet,
Cornibus hic pendet summis, vagus ille per armos
Currit, & in toto ventilat arma boue.
At feritas immota riget, non esset arena
*Tutior, & * possent fallere plana magis,* ** V. poterant.*
*Nec trepidant * gressus: ∴ sed de discrimine palmæ* ** V. gestus. ∴ &*
Securus puer est, solicitumq; pecus.

Iucundum spectaculum inter pueros & tauros, quale ferè apud Suetonium in Claudio numero 21. describitur. *Præterea,inquit,Thessalos equites (exhibuit) qui feros tauros per spacia circi agunt, insiliuntq; defessos,& ad terram cornibus detrahunt.* PLACIDIS IVVENCIS) quomodo placidis? cùm sequatur. *At feritas immota riget.* Et Suetonius in Claudio feros tauros agitatos à Thessalis affirmat. Sed in Claudij spectaculo non pueri,sed viri tauros exercebant. Hîc crediderim domitos intelligi,verbaque illa, *At feritas immota riget,* hoc ipsum docere, feritatem illam taurorum oppressam fuisse;vel certè tauros fatigatos,omnia puerorum ludibria passos esse. Vox tamen placidis,non

potest nisi ad mansuetos referri. An caprifico cicurati tauri fuere? Plinius certè lib. 23. cap. 7. *Caprificus,* inquit, *tauros quamlibet feroces, collo eorum circumdata in tantum, mirabili natura, compescit, vt immobiles præstet.* Hinc certè noster videtur dixisse.

At feritas immota riget.——

Tvrba) puerorum vtique. Seneca c. 31. lib. 2. de Ira: aspice elephantorum iugo colla submissa: taurorum pueris pariter ac fœminis persultantibus terga impunè calcata. Et sva qvàm facilis pondera tavrvs amat) Et hinc patet fuisse cicuratos. Pondera) puerorum, quos gestabat. Cornibvs hic pendet svmmis, vagvs ille per armos) Alter de cornu suspensus pendet, alter per tergum currit, & batuit, & quasi digladiaturus armis præludit. hîc enim est ventilare, batuere. Toto bove) per tergum bouis. armi enim sunt humeri bouis. Ventilat arma) tela lusoria, rudes, parmas, hastas, gladios interpretatur Lipsius lib. 2. Sat. cap. 19. ventilare autem præludere, vel batuere. At feritas immota riget) patientissimus taurus fixus hæret, nec se vspiam mouet, ne fallat, & deiiciat pueros. Non esset arena tvtior) tam immotus, & firmus vestigio hæret in vno, vt nec ipsa arena, & pauimentum sit tam firmum, & constans. cedit enim arena, & vestigia fallit. Plana magis) exponit, quid sit arena tutior, hoc est, in plano non tam securè luderent & ventilarent pueri, quàm in tergo bouis. Nec trepidant) An intelligit in eodem vestigio hæsisse, vti paullò ante dixi, an in ipso progressu figebat pedem bos fortiter, & constanter, sineque trepidatione. hoc placet. nec tamen repugno subinde forte substitisse. De discrimine palmae, secvrvs pver est sollicitvmqve pecvs) à contrario concludit, cura omnis, & sollicitudo propria hominis, securitas bestiarium; vt quæ prouidere pericula, dubiosque euentus non possunt. pecus, inquit, magis est sollicitum pro homine, quàm homo de seipso; pueri non timent, & timet pecus; pueri certi sunt de victoria, feræ timent, ne impediant victoriam.

De Crispo ad Faustinum.

XXXIII.

Quadrantem Crispus tabulis, Faustine, supremis
Non dedit vxori. cui dedit ergo? sibi.

In liguritorem Crispum est hoc distichon, qui ventrem suum scripsit hæredem, nihilque vxori reliquit mortuus, omnia enim viuus decoxerat. Tabvlis svpremis) Codicillis, testamento, supremis ceris dixerat supra. Sibi) ventri suo.

In Caussidicum.

XXXIV.

Carpere Caussidicus fertur mea carmina, qui sit,
Nescio: si sciero, væ tibi Caussidice.

Οὐ χαλεπὸν, οὐδὲ καλὸν, nihil difficultatis, nihil etiam nerui. tantùm enim minatur se contra calumniatorem scripturum, qui adeò obscurus sit, vt neque nomen quidem illius in vulgus notum sit, nec ipse dignus, qui carmine suo notus fiat. Quòd si innotescat, tum se cornua sublaturum. Interim ait obscurum & ignobilem.

De Erotio puella.

XXXV.

Hanc tibi, Fronto pater genitrix Flaccilla puellam,
Oscula commendo, deliciasq́ue meas.
** Pallida, ne nigras horrescat, Erotion, vmbras,*
Oraq́ue Tartarei prodigiosa canis,
Impletura fuit sextæ modò frigora brumæ,
Vixisset totidem ni minùs illa dies.
Inter tam veteres ludat lasciua patronos,
Et nomen blæso garriat ore meum.

** G. Puscula ne Iunij editione hoc separatur & numeratur 36.*

Mollia

Mollia * nec rigidus cespes tegat ossa, nec illi, *v. non.
Terra, grauis fueris: non fuit illa tibi.

Geminus error in hoc epigrammate, primus in lemmate. vulgati libri pleriq; habent de Erotionte, cùm ne plura dicam, lex carminis repugnet, & analogia. Vltima enim recti breuis est, vt sequens confirmat distichon, quod haud ita esset, si casu secundo diceretur Erotionis. Deinde eadem est ratio huius nominis, quæ est apud Terentium, & Plautum Glycerij, & Pœgnij, similiumque aliorum. Glycerion, siue Glycerium, Pœgnion, siue Pœgnium, fœminina sunt recto casu apud S. Hieron. Eustochium. Alter est, quòd hoc distichon separetur à sequenti, cùm sint vnũ epigramma, quod ipse verborum sensus docet, qui in primo sequentis epigrammatis versu nullus est, si à primo disticho sit desertus. FRONTO PATER, GENITRIX FLACCILLA) Vtriq; parenti iam defuncto commendat sexennem puellam Erotion vernulam immaturo fato extinctam, vt insontem eius animam apud Manes excipiant, corpusculoq; tellus ne grauis sit. DELITIAS) Ita Cicero de sua Tulliola loquitur: blanditiæ sunt parentum & patronorum.

PALLIDA NE NIGRAS HORRESCAT, EROTION, VMBRAS) Quare commendo vobis? vt à vobis apud Inferos excepta non timeat monstra, laruasque stygias. Cerberum inquam illum tricipitem canem, poëtarum omnium fabulis decantatum. Viden hoc distichon cum sequentibus ad præcedens pertinere? Commendo, inquit, vobis parentibus meam Erotion defunctam, vt illam à Cerbero defendatis. PALLIDA) mortua, vel timida.

IMPLETVRA FVIT SEXTAE MODÒ FRIG. BRVMAE) Sex defuêre dies illi, quo minus sexennium ætatis expleret. VETERES PATRONOS) patrem, matrem, propinquos, auos, auias. Erat enim vernula Martialis, hoc est, domi Martialis è seruo, seruaque nata. LVDAT) In campis Elysiis. BLAESO ORE) quali sunt, qui formare primùm verba discunt, vocesq; tertiant; balbutiunt enim infantes. In adultis blæsum os, vitium; infantibus gratia est.

MOLLIA NEC RIGIDVS CESPES TEGAT OSSA NEC IL. TERRA, GRAVIS FVERIS, NON F. ILLA TIBI) Fausta, & solennis bene precandi mortuis formula, Græcis, Latinisq; vsurpata, nataque ex eo, quòd putarent veteres, sepultos incantationibus obnoxios, piaque hac precatione illis, ne incantarentur, caueri. Quod si incantari contigisset, illis iam non leuem amplius, sed grauem terram existimarunt. Disco hoc ex Quintiliani * declamatione decima de sepulchro incantato. *Nunc*, inquit, *barbaro carmine grauem terram totis noctibus pulsat, & impositum sepulchrum, quod non posit euoluere, quæ solebat ipsos discutere inferos, miratur.* Quod in eadem oratione Quintilianus iterat semel, iterum, ac tertiò; sed precandi hanc formulam Latini à Græcis acceperunt, apud quos parœmiæ vicem propè obtinuit. Iulianus ad Hermogenem Aegypti præfectum, ἐκείνῳ μὲν, inquit, δὴ ἐπειδὴ μακαρείτῃ ἐγένετο, ΚΟΥΦΗ ΓΗ, καθάπερ λόγος. Illi quoniam inter beatos adscriptus, leuis terra sit, vt dicitur. Et Meleages de Ausigene, seu gracili homine, vt Brodæo, seu puero, vt aliis placet.

*Si Quintiliani, & nõ recentioris illa sunt.

Παμμῆτερ γῆ χαῖρε· σὺ τὸν πάρος οὐ βαρὺν εἰς σε
Αὐσιγένην, καὶ αὐτὴ νῦν ἐπέχοις ἀβαρὺς.
Salue terra parens, nunc tu quoque sis leuis illi,
Qui grauis ante tibi non fuit Ausigenes.

Videri potest Martialis hoc penitus expressisse in sua Erotio. Et Agathiæ de infante ante natalem mortuo.

Κούφη σοὶ τελέθοι γαστὴρ τέκος ἀντὶ κονίης.
Αὐτὴ γάρ σε φέρει, καὶ χθονὸς οὐ κατέεις.
Sit leuis, ô infans, vterus pro puluere, namq;
Is cum te condat, non tibi terra opus est.

Et Crinagoræ: Ὦ χθὼν σηματόεσσα, καὶ ἡ παρὰ θινὶ θάλασσα
Παιδὶ σὺ μὲν κούφη κεῖσο, σὺ δ' ἡσυχίη.
O puer, æquoreo tumulus quem littore condit.

Pentametrum ferè verbatim expressit lib. 6. Martialis.

Sit precor & tellus mitis, & vnda tibi.

De Eurymedonte Theocr. Χαιρέτω οὗτος ὁ τύμβος ἐρεῖ ἐπεὶ Εὐρυμέδοντος.
Κεῖται τῆς ἱερῆς κοῦφος ὑπὲρ κεφαλῆς.
Iste salutatus tumulus mihi dixeris esse,
Puluere qui texit Eurymedonta leui.

Apud Tragicum in Alcestide κούφα σοὶ χθὼν ἐπάνω πέσοι γύναι. leuis tibi tellus super incumbat fœmina. Latini frequentes sunt in hac superstitione, & maximè noster epigrammatarius lib. 6. de Pantagatho.

Sis licet inde sibi tellus pacata, leuisq;

Lib. 9. epig. Philænis: *Sit tibi terra leuis, mollíq; tegaris arena.*

Et Iuuenalis Sat. 8. *Dij maiorum vmbris tenuem sine pondere terram.*

Persius Sat.1. cippum leuem dixit.

—— nunc non cinis ille poëtæ
Felix? non leuior cippus nunc imprimat ossa?

Tibullus Eleg.4.lib.2. *Et benè, discedens dicet, placideq́; quiescas,*
Terraq́; securè sit super ossa leuis.

Propertius Eleg.17.lib.1. *Ille meum extremo clamasset puluere nomen,*
Et mihi non vllo pondere terra foret.

Ouid.Eleg.8.lib.Amor. *Ossa quieta precor, tute requiescite in vrna,*
Et sit humus cineri non onerosa tuo.

Lib.1.A.Eleg.8.& alibi sæpius. Pedo Elegia super obitu Mœcenatis.

Nunc ego quid possum? tellus leuis ossa teneto.

Multa sunt eiusdem rei testimonia in antiquis lapidibus. Imò in vetustis monumentis hæ solæ sæpè litteræ reperiuntur. S. T. T. L. vel H.S.E.S.T.T. L. i. hic situs est, sit tibi terra leuis. Atque eadem est ratio voti, cùm precarentur, vt molliter ossa cubarent. Contra verò, cùm exitium, & diras Manibus imprecarentur, optabant vmbris grauem terram, vtque sepulchrum eius incantaretur. quo vmbra pressa è tumulo reuocari non posset. Plinius lib.2.c.63. *Cuius numen vltimum* (terræ nempe) *iam multis imprecamur, irati graue, tanquam nesciamus hanc esse solam, quæ nunquam irascatur homini.* Callimachus.

Εἴη ϖονηρὸν ἐπλύ'σομ μήτε σὺ κύφη
Γίγνεο, μήτ' ἄλλοι δαίμονες οἱ μ' ἔχετε.

Ad quod Propertius lib.2.epig.20.

Si fallo, cinis heu sit mihi vterq́; grauis.

Seneca Hippolyto. *Istam terra defossam premat: Grauisq́; tellus impio capiti incubet.* Propertius Eleg.5.lib.3.

Sit tumulus lenæ curto vetus amphora collo,
Vrgeat hunc supra vis caprifice tua.

Martialis hoc ipso loco hoc idem docet, cùm deprecatur terram, ne grauis esse velit. Et, *Mollia nec rigidus cespes tegat ossa.* Et per iocum de breui colono lib.11.epig.15.

Nam terra est illi quantulacunq́; grauis.

Et Martialis de anu. Ne tua nō possint eruere ossa canes.

His propè similes imprecationes sunt apud Tranquillum in Tiberio cap.75.& Anrelium Victorem in Galieno. Ammianus *εἰς ϖονηρὸς* tamen lib.2. Anthol. Nearcho precatur terram tenuem, vt facilius ossa à canibus posint erui.

Si tibi terra leuis miserande Nearche, voraces
Effodiant tua quò promptius ossa canes.

apud Iuniū hoc etiam est 36.

Ad Fabullum de Euclide.

XXXVI.

** aliter, redire è .·. Patraensibus à Patra Patrarum Vrbe Achaia.*

*Cùm sibi redire * de .·. patruelibus fundis*
Ducenta clamat coccinatus Euclides,
Corinthioq́; plura de suburbano:
Longumq́; pulchra stemma repetit à Ledâ,
Et suscitanti Lectio reluctatur,
Equiti superbo, nobili, locupleti,
Cecidit repentè magna de sinu clauis.
Nunquam, Fabulle, nequior fuit clauis.

Gerebat se pro equite Euclides, cùm seruus esset.

Est & hoc in fictum equitem, & Græcum, vt superiora multa, quem lepidè deridet, dum proditum à claui de sinu cadente dicit. DE PATRVELIBVS FVNDIS) Ex agris sibi à patruelibus legatis, ait se ducenta sestertia, seu CC. millia HS. id est, quinque millia Philippæorum habere. Patrueles, vt Caius I. C. docet, à patruo dicti fratres, vel sorores sunt, ἐξάδελφοι, qui, quæúe ex duobus fratribus progenerantur. alij legunt Patraēnsibus non vanè, quod non procul sint Patræ Corintho. CLAMAT) excitatus in theatro à Lectio designatore ex loco equestri. COCCINATVS) purpuratus.

CORINTHIOQVE PLVRA DE SVBVRBANO) fundo, quia Euclides Græcus Corinthius est, aut fingitur.

LONGÚMQVE PVLCHRA STEMMA REPETIT A LEDA) iactat se genus ducere à Leda parente

parente Castoris, & Pollucis, Helenæ, ac Clytemnestræ, longum certè, si ad Ledam temporibus Domitiani regrediatur Euclides. LECTIO SVSCITANTI RELVCTATVR) Affirmat Lectio, & iurat illi se equitem esse censu.

EQVITI SVPERBO, NOBILI, LOCVPLETI) Ironicôs, tanto, inquit, tam illustri, potenti, & magnifico.

CECIDIT REPENTE MAGNA DE SINV CLAVIS. NVNQVAM, FABVLLE, NEQVIOR FVIT CLAVIS) Concludit Martialis epigramma, & ait nequissimam fuisse clauem, vt quæ prodiderit rem domini sui, & ex diuite pauperem, è domino seruum reddiderit; clauis erat insigne quasi seruorum; gestabant serui claues. & hoc munus illorum. Lipsius id notauit. An fortè vel à cubiculis domino, vel ab hostio? vnde hostiarij apud Petronium. *In aditu ipso stabat hostiarius prasinatus cerasino succinctus cingulo*, &c. Alij lauernionem seu furem faciunt Euclidem, quem clauis occulta & capitalis qua aliorum arcas potuerit excantare fecerit equitem per furta & furem prodiderit, sed hi mihi videntur somnia narrare. placet Lipsij interpretamentum de seruo.

Ad Faustinum.

XXXVII.

Laudatus nostro quidam, Faustine, libello
Dissimulat, quasi nil debeat; imposuit.

Martialis ornabat Romanos epigrammatis, vt vicissim ab illis ornaretur munerib. Cùm à quodam laudato sperasset ampla præmia, deceptus est, nec quicquam accepit. hoc dolet poëta, cùm putet bonum & immortale carmen nullo precio compensari posse, vti & Marullus ad Antoninum Principem Salernum.

Das gemmas aurumq́, ego do tibi carmina tantùm;
Sed bona si fuerint carmina, plus ego do.

Legatur huius lib. ep. 15. & 16.

De Erotio.

XXXVIII.

Puella senibus dulcior mihi cygnis,
Agna Galesi mollior Phalantini,
Concha Lucrini delicatior stagni,
Cui nec lapillos præferas Erythræos,
Nec modò politum pecudis Indicæ dentem,
Niuesq́ primas, liliumq́ non tactum:
*Quæ crine * vincit Bœtici gregis vellus,* ** Vide flauum aureum, lib. 12. 17. Batia.*
Rheniq́ nodos, aureamq́ nitellam.
Fragrauit ore, quod rosarium Pæsti,
Quod Atticarum prima mella cerarum;
Quod succinorum rapta de manu gleba:
*Cui comparatus indecens erat * pauo,* ** G. pauus.*
Inamabilis sciurus, & frequens Phœnix:
Adhuc recenti tepet Erotion busto,
*Quam pessimorum lex * auara fatorum* ** G. amara.*
*Sexta * peregit hyeme, nec tamen tota,* ** peremit in lib. I. Sed & peregit rectè habet.*
Nostros amores, gaudiumq́, lususq́.
Et esse tristem me meus vetat Pætus:
*Pectusq́ * pulsans, pariter & comam vellens,* ** G. pulsat.*
Deflere non te vernulæ pudet mortem?

Ego coniugem, inquit, extuli, & tamen viuo,
Notam, superbam, nobilem, locupletem:
Quid esse nostro fortius potest Pato?
Ducenties accepit, & tamen viuit.

De Erotij puellæ vernulæ Martialis morte præcessit modò carmen. Hîc luget eandem puellam, & eam ab elegantia, pulchritudine, suauitate variis comparatam rebus commendat. Demũ vertit stylum in Pætum, qui Martialem velut fractum, & mollem reprehendebat, quod vernulæ mortem tantoperè deploraret, cùm sibi mortua vxore ipse tamen constaret, fortiterque coniugis factum, suumque casum ferret. Cui Martialis, tu non doles, quia ex coniugis tuæ morte, & testamento tantas opes accepisti, vt expetiisse mortem vxoris videri possis. SENIBVS CYGNIS) qui & eximio sunt candore, & suauissimè, vt nostro poëtæ, & quibusdam aliis placet, ante funera cantant. de qua re lib. 13. ad illud carmen.

(Dulcia defecta modulatur carmina lingua,
Cantator cygnus funeris ipse sui.)

Pleniùs à nobis scriptum est. Erotium candidior erat cygno, & suauiùs canebat. AGNA GALESI MOLLIOR PHALANTINI) Erotium tenerior agnellis Tarentinis. Galesus est agri Tarentini fluuius. V. ab vrbe lapide, vt lib. 2. ad ep. 43. ex variis scriptoribus ostendimus. Nobilitatem ouium, & lanarum Tarentinarum celebrat Plinius, & noster Martialis, cùm alibi, tum lib. 13. *Nobilis & lanis*, &c. Lacedæmonius Tarentum ex oraculo condidit, cui sciscitanti ita respondit Apollo.

Σατυρεόν τοι δῶκα, τάραντα τε πίονα δῆμον
Οἰκεῖσαι, καὶ πῆμ' ἰαπύγεσσι γενέσθαι.
Satyreum tibi do, pinguis pagosq́; Tarenti
Incolere, infestis & Iapygas opprimere armis.

Historiam vrbis conditæ memorabilem leges apud Strabonem lib. 6. CONCHA LVCRINI DELICATIOR STAGNI) Ostrea Lucrina gulonibus præ cæteris expetebantur. Martialis lib. 13.

Ebria Baiano veni modò concha Lucrino.

Ex quo versu hunc intelliges. Lucrinus enim lacus in Campania non procul à Baiis, vt ibidem copiosè disces. LAPILLOS ERYTHRAEOS) gemmas Erythræas, in Erythræo mari natas, margaritas, vniones, lapillos intelligit. Latè vsurpat poëta verbum *Lapillos*. Iureconsulti alioqui & philosophi gemmas à lapillis, hos à margaritis & vnionibus distinguunt. Gemmæ sunt pellucidæ materiæ, vt chrysolithi, smaragdi, saphiri, amethysti; lapilli opaci & contrariæ gemmis naturæ, vt Obsidiani, Veientani. Margaritæ autem siue vniones, nec gemmis, nec lapillis continentur. Germani margaritas appellant Berlin/gemmas Edelgestein/ In conchis margaritæ crescunt & coalescunt in rubro mari. In l. cùm aurum. 19. in fi. D. de auro & arg. & alibi, quæ ex Vlpiano sunt deprompta. De omnibus hisce fusè etiam Plinius, & qui de gemmis tradiderunt. De quibus Plinius & aliàs aliis libris, & lib. 9. cap. 35. Præcipuè autem laudantur (margaritæ) circa Arabiam, in Persico sinu maris rubri, quo loco de earundem origine, & piscatione aliquam plura. Videtur totam hanc laudationem composuisse ad imitationem Ouidianam lib. 13. Mutat. vbi Galatea à Polyphemo rudiùs quidem, & pinguiùs, vt Polyphemum decebat, laudatur his versibus.

Candidior folio niuei Galatea ligustri,
Floridior prato, longa procerior alno,
Splendidior vitro, tenero lasciuior hædo,
Leuior assiduo detritis æquore conchis,
Solibus hibernis, æstiua gratior vmbra,
Nobilior pomis, platano conspectior alta,
Lucidior glacie, matura dulcior vua,
Mollior & cygni plumis, & lacte coacto,
Et si non fugias, riguo formosior horto, &c.
Laudato pauone superbior. ——

POLITVM PECVDIS INDICAE DENTEM) politum, arte laboratum, sectumque ebur. Nam pecus Indica, seu bellua nigra, Inda, vt alibi vocat, Elephas est. QVAE CRINE VINCIT BOETICI GREGIS VELLVS) Oues Bœticæ, siue Hispanæ natiuo colore rutilabant, vt Plinius est auctor, imò vt noster poëta lib. 14. epig. 133.

Non est lana mihi mendax, nec mutor aheno,
Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ouis.

Bœticæ ergo purpureæ, vt & Canusinæ. ergo crines Erotij ruffi, quod & sequens versus ostendit. RHENIQVE NODOS) Germanorum ruffatos capillos, & obliquatos, inque nodum collectos intelligit, quos arte rufabant, vt lib. spect. docuimns ad illum versum.

Crinibus

Crinibus in nodum tortis venere Sigambri.

Et lib.14.epigram.26. *Caustica Teutonicos accendit spuma capillos.* spuma, id est, sapo. Et epigr, 27. aliisque locis. flauescebat, aurique colorem, magis, quàm purpuram imitabatur coma. AVREAMQVE NITELLAM) nitella aurea, puluis aureus fuit, aureaque ramenta, quibus illuminarunt capillos. qualem gerebat comam Commodus Imperator. Herodianus lib.1. κόμη τε φύσει ξανθὴ καὶ οὔλη. ὡς, ὁπότε φοιτῴη δι' ἡλίου, τοσοῦτον ἐκλάμπειν αὐτῷ πυρῶδές τι, ὡς τοὺς μὲν οἴεσθαι ῥίνημα χρυσοῦ προϊόντι ἐπιπάσσεσθαι. τοὺς δὲ ἐκθειάζειν λέγοντας αἴγλην τινὰ οὐράνιον περὶ τὴν κεφαλὴν συγγεγενῆσθαι αὐτῷ. Sed quas Herodianus nati uo colore radiasse comas dicit, Lampridius fucatas affirmat. *Capillo, inquit, semper fucato, & auri ramentis illuminato adurens comam, & barbam metu tonsoris.* Quin & lib.8.cap.2. apud Iosephum, quod mireris ob rei antiquitatem, lego Salomonis equites aurea scobe cæsaream conspersisse. *His, inquit, decus addebant equites, flos iuuentutis procera statura, promissoq́; capillo conspicui, & tunicas è Sarrana purpurâ induti. Ad hæc ramentis auri capillum quotidie spargebant, vt ad solariorum radiorum contactum fulgor à capitibus eorum reflecteretur.* Solinus de Hispanis inquit, *depurgant in minium nitellas pulueris.* *Nitellæ,* inquit Ioannes Camers, *sunt micæ pulueris auri inter arenas repertæ.* Sunt qui legant, mitellam, sed vitiosè; nam Scazon geminaret claudicationem, quod, vt sæpè cæcutit, non vidit Domitius. Est nitela etiam puluis ad candefaciendos dentes. Apuleius Apolog. pro seipso prima. Plura Herald.

Misi, vt petisti, tibi munditias dentium.
Nitelas oris ex Arabicis frugibus.
Tenuem, candificum, nobilem puluisculum,
Complanatorem tumidulæ gingiuulæ,
Conuerritorem pridianæ reliquiæ,
Ne qua visatur tetra labes sordium,
Restrictis forte si labellis riseris.

FRAGRAVIT ORE, QVOD ROSARIVM PAESTI) Rosas spirauit Erotium, rosas fragrauit. PAESTI) Oppidi Lucaniæ Græcis Posidonia dicti, vnde sinus Pæstanus, Plinius lib.3.c.5. Pæstanæ rosæ laudantur sæpius nostro poëtæ. lib.6.e.80.

Tantus veris honos, & odoræ gratia Floræ,
Tantaq́; Pæstani gloria ruris erat.

Lib.9.e.62. *Seu tu Pestanis genita es, seu Tiburis aruis.*

Et alia quàm plurima locis aliis. Plinio Campanæ, & Prænestinæ celebrantur. Rosarium est locus rosis consitus. Rosaria fodere, frutices rosarum pangere. ATTICARVM PRIMA MELLA CERARVM) prima dicit, velut illibata, integrumque odorem retinentia. Atticum mel. lib.13. ad illum versum exposuimus.

Hoc tibi Thesæi populatrix misit Hymetti
Pallados à siluis nobile nectar apis.

QVOD SVCCINORVM RAPTA DE MANV GLEBA) Fragrat Erotium electrum manu tritum. Dioscorides lib.1.93. *Lacrymam populorum commemorant, quæ in Padum amnem defluat, durari, ac coire in succinum, quod electrum vocent, alij Chrysophorum. Id attritu iucundum odorem spirat.* De succino lege ad hunc locum Dioscorid. Matthiolum. Philemon, succinum fossile esse dixit, & in Scythia erui duobus in locis, vnum candidum, alterum croceum. An ideò poëta dixit gleba rapta? Niceas Historicus, succinum Indis thure gratius affirmat ob odorem. INDECENS PAVO) Erotium elegantior pauone tantoque pulchrior, vt turpis pre illa pauus putari posset. Plura lib.13. INAMABILIS SCIVRVS) quo tamen nihil est amabilius, & hodie pueris in delitiis, & ludo. vox est Græca à σκιὰ & οὐρά, quòd cauda corpus inumbret, imò tegat. Plinius; *Præuident & tempestatem sciuri, obturatisq́;, quâ spiraturus est ventus, ex alia parte aperiunt fores: de cætero ipsis villosior cauda est pro tegumento.* ET FREQVENS PHOENIX:) Ita lege, non, infrequens. frequens enim, & non rara videri poterat comparata cum Erotio. Erotium enim tam pulchram fuisse dicit, vt Phoenix videretur, imò Phœnice rarior, & pulchrior, cùm tamen phœnix rarissima auis, & ex plurium sententia vnica sit semper. Regredere ad ep.7. huius lib.

Qualiter Assyrios renouant incendia nidos,
Vna decem quoties sæcula vixit auis.

Et quæ ibi adduximus recognosce. Multa de Phœnice dicta suo loco. Adiice, si placet, quę noster Pererius disputat ad lib. Geneseos. t.2.d.11. vbi negat Phœnicem vnquam extitisse; quanquam verecundè, & modestè, quòd SS. Patres affirmare videantur. ADHVC RECENTI TEPET EROTIVM BVSTO) Paulò ante elata est, & cremata Erotium. Erotium inquam talis, qualem nunc descripsi, non omninò sexennem. ET ESSE TRISTEM ME MEVS PAETVS VETAT) Ad Pætum carmen vertit, cuius fictas irridet lachrymas. Et lugere talem, & tam præstantem puellam Pæte prohibes? PECTVSQVE PVLSANS PARITER, ET COMAM VELLENS, DEFLERE NON TE VERNVLAE PVDET MORTEM? EGO CONIVGEM, INQVIT, EXTVLI, ET TAMEN VIVO, NOTAM, SVPERBAM, NOBILEM, LOCVPLETEM. PECTVS PVLSANS) signa sunt hæc afflictissimi animi, & prope de potestate mentis exeuntis. Tam ægro animo casum filij auditum, imò fictum sustinuit Solon, vt qui

vt qui caput cecidit,& alia fecit,quæ ab afflictis solent,inquit Plutarchus in ipsius vita. Pætus comam vellebat,& pectus plangebat spectante Martiale, vt ostenderet se grauiore casu premi,& coniugem lugere claram, & potentem,atque nihilo minus modum facere tandem luctui,fortiq; animo ferre necessitatem fati,& viuere,proinde faceret idem. De his signis & argumentis luctus vberrimè Heraldus ab ep.11.lib.2. QVID ESSE NOSTRO FORTIVS POTEST PAETO? DVCENTIES ACCEPIT,ET TAMEN VIVIT?) Arguta ironia. luctum Pæti fictum esse,Pætumq; lætum ob mortem coniugis propter amplissimam hæreditatem. mirum ergo videri non debere,si viuat,& vxorem tam citò elugeat. QVID FORTIVS) est irrisio;pecunia fortem fecerat. DVCENTIES)ducenties centena millia HS. id est,quingenta millia Philippæorum.ET TAMEN VIVIT) O fortitudinem. similes sibi casus,& luctus plures possit optare Pætus.

In Calliodorum ad Sextum.

XXXIX.

Non refero hoc epigramma ad Petronianum fratrem.

Calliodorus habet Censum (quis nescit?) equestrem,
Sexte: sed & fratrem Calliodorus habet.
Quadringenta secat,qui dicit, σῦκα μέριζε,
Vno credis equo posse sedere duos?
Quid cum fratre tibi,quid cum Polluce molesto?
Non esset Pollux si tibi Castor eras.
Vnus,cùm sitis duo,Calliodore,sedetis.
Surge, *solœcismum,Calliodore,facis.*
Aut imitare genus Ledæ * AVT *cum fratre sedere*
Non potes;alternis,Calliodore,sede.

** τὸ, aut, redundat.*

Plenum salis,& leporis epigramma, nec Domitio, nec Adagiographis satis intellectum. Calliodorus cum fratre censum equestrem possidebat,eoque se equitem iactabat. Martialis primùm negat Calliodorum esse equitem partitis bonis, deinde docet ridiculè, quo pacto possit vterque esse eques, nempe vt vel duo vni insideant equo siue subsellio in spectaculis; vel Castorem,& Pollucem imitentur,& per vices,vt illi immortales,ita isti equites sint,hodie Calliodorus. postridie frater Calliodori. CENSVM EQVESTREM)quadringenta sestertia,id est,decem millia Calliodorus retineat. QVADRINGENTA SECAT,QVI DICIT, σῦκα μέριζε) sed frater (inquit poëta) cogit te diuidere quadringenta,sibique ducenta poscit. σῦκα μέριζε est diuidere ficos. Et adagium est in eos qui,cùm paruam adierint hæreditatem,eam ipsam tamen coguntur in plures partiri cohæredes,ita vt videantur ficos diuidere.Ita,inquam,expono,non vt parœmiastę de sordidis & parcis,quod huc non quadrat, quamuis hunc versum non excussum satis pro confirmando errore adducant.Altera quoque latet sententia σῦκα μέριζε, diuide mecum totam sortem hæreditatis æqua ratione,ad vsque assem,hoc est,omnia,minima,maxima.vt σῦκα minima bonorum signent,nihilque non esse diuidendum. Quod porrò Domitius putat legendum ἴσα μέριζε, fallitur,nam dum vnum curare vulnus conatur infelix Aesculapius, duo facit. sanam enim lectionem corrumpit,& carminis legem violat(dicit, ἴσα) vbi breuem tendit sequente vocali. QVI DICIT)qui habet ius petendi alteram hæreditatis partem,frater nempe. Seneca: quid mihi prodest scire agellum in partes diuidere,si nescio cum fratre diuidere? VNO CREDIS EQVO POSSE SEDERE DVOS?) Diceret Calliodorus; ambo erimus equites,quia simul habemus quadringenta.Ergò,inquit poëta,semel vno sedebitis equo,& vno,in theatro,subsellio,quod & ridiculum.& turpe.QVID CVM FRATRE TIBI,QVID CVM POLLVCE MOLESTO?NON ESSET POLLVX SI TIBI,CASTOR ERAS) Dolentem facit,& indignantem Calliodorum,quod fratris caussa non possit esse eques. Pollux pugil frater Castoris equitis erat. Optat clam Calliodorus ἀνάδελφ@ εἶ). Si tibi non esset Pollux,frater,posses esse Castor, id est, eques. qui interpungunt versum hunc, & ex nomine verbum faciunt poëtam latinum barbarum reddunt: Quid cum fratre tibi,quid cum Polluce?molesto? apage cum huiusmodi sordibus,Modestinos hos non probo. VNVS, CVM SITIS DVO,CALLIODORE SEDETIS. SVRGE,SOLOECISMVM, CALLIODORE, FACIS) Ineleganter facitis, cùm duo vel vno equo, vel vnis subsellIis sedetis. Surge, Calliodore, solœcismum morum facis, & linguæ; nec enim fas dicere, vnus sedetis. AVT IMITARE GENVS LEDAE: CVM FRATRE SEDERE NON POTES: ALTERNIS, CALLIODORE, SEDE) Aut surge, inquit,aut per vices sede; simul sedere vna sede non decet. IMITARE GENVS LEDAE)

Matris

Matris Castoris & Pollucis, qui alternis diebus sunt mortales, & immortales, quando simul non est concessum vtrique. fabula est apud Mythologos, & nos supra attigimus. lib. 1. de Tullo & Lucano.

In Carinum.

XL.

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas, Carine, misi
Hyblæis madidas thymis placentas.
Defeci: miserere iam, Carine,
Signa rariùs, aut semel fac illud,
Mentitur tua quod subinde tussis.
Excussi loculosq́, sacculumq́,
Crœso diuitior licet fuissem,
Iro pauperior forem, Carine,
*Si * concham toties meam comesses.*

* conchem lege

Carini tussientis hæreditatem diu frustra muneribus captarat Martialis. Optat illi exitialem tussim, nec enim se habere amplius, quod donet. Improbas captantium & captatorum artes carpit sine inuidia, dum se ipsum captatorem & Carinum captatum simulat. SVPREMAS TABVLAS) testamentum. TRICIES) toties enim se moriturum putabat. PLACENTAS) optimo melle imbutas. Hybla mons Siciliæ lib. 13.

Videndus Petronius Arbiter Sat. & Seneca lib. 6. Ben. 38.

Dùm dederis Siculos mediis de collibus Hyblæ,
Cecropios dicas tu licet esse fauos.

Plura alib. De centum ferè generibus placentarum lege Athenæum. THYMIS) Thymus, vel rhytmum frutex nobilis, & operosis apibus familiaris, de quo lege Dioscoridem lib. 3. cap. 37. Mattheolum ad illud ipsum caput, aliosque herbarios. DEFECI: MISERERE IAM CARINE) Defecit me placenta toties tibi missa. MISERERE) tandem morere. SIGNA RARIÙS) aut rarius testamentum conde, muta signa, aut semel morere. mortis enim, tussis illa Carini nuncia videbatur. Mutauit sæpè conditum à se testamentum, vt illiceret captatores ad ferenda munera, quibus spem faciebat hæreditatis. Carinus elusit captatorem, vt Fabius Labienum lib. 7. c. 65. MENTITVR) toties mortem tuam pollicita tussis spem nostram fallit. lege epigr. 26. libro 2. de Næuia tussiente. SACCVLVMQVE) βαλάντιον, Heraldus multa. IRO PAVPERIOR) Irum nobilitauit carmen Homeri Odyss.

Ἦλθε δ' ἐπὶ πτωχὸς πανδήμιος, ὃς κατὰ ἄστυ
Πτωχεύεσκ' Ἰθάκης, μετὰ δ' ἔπρεπε γαστέρι μάργῃ
Ἀζηχὲς φαγέμεν, καὶ πιέμεν· οὐδέ οἱ ἦν ἴς.
Οὐδὲ βίη, εἶδος δὲ μάλα μέγας ἦν ὁράασθαι.
Ἀρναῖος δ' ὄνομ' ἔσκε· τὸ γὰρ θέτο πότνια μήτηρ
Ἐκ γενετῆς· Ἶρον δὲ νέοι κίκλησκον ἅπαντες.

Ex quibus & mendicitatem Iri, & geminam cognominationem discis. SI CONCHEM TOTIES MEAM COMESSES) Tricies placentam misi testamentum signanti; si tricies mecum comesses, ad extremam protraxisses paupertatem. Scio aliter hæc à Domitio exponi, sed inuito poëta. CONCHEM) Synecdoche, vt Iuuen. *Cuius conche tumes.* Et Mart. lib. 13.

Si spumet rubra conchis tibi pallida testa,
Lautorum cœnis sæpè negare potes.

Et lib. e. 77.

Et benè si cœnas, conchis inuncta tibi est.

Est autem conchis fabæ genus cum cortice elixæ. lege lib. 13. Schefbonen. nihil hic cogita de concha.

Ad

Ad Artemidorum.

XLI.

Pinxisti Venerem: colis Artemidore, Mineruam;
Et miraris opus displicuisse tuum?

Irata Venere pinxisti Venerem, & miraris Veneri tuæ deesse Venerem. Cur irata? quia anteponis illi Mineruam, quam colis. Iocus est in pictorem rudem, vt lib. 1. ep. 104. *Qui pinxit Venerem tuam Lycori. &c.* vel: pictorem agis animi caussa, studiosum literarum & philosophum serio; mirandum ergo non est, si malè pinxisti. Non reor hic agi de Artemidoro quem laudat Plinius epist. 11. lib. 3.

In Didymum, seu Dindymum.

XLII.

* * *

Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeasq́, & idus, fibulasq́, censusq́,
Et pumicata pauperes manu monstras.
Sedere in equitum liceat an tibi scamnis,
Videbo, Didyme: non licet maritorum.

In fastosum, superbumq; spadonem Dindymum, non Didicum, vt mecum sentiunt nonnulli, scribit, quem vt dubium equitem affirmat, ita maritum, qui honoratus erat, negat. Theatra loqveris) Decreta Domitiani, & edicta in theatro, amphitheatro, circo seruanda laudat, vt ep. 8. *Edictum Domini, Deiq́ nostri, quo subsellia certiora fiunt, &c. Dum laudat modò Phasis in theatro.* planè est geminum huic nostro. de XIV. gradibus ordinis, & edicto Augusti de iure maritorum, qua de re supra in Phasidem diximus. Trabeasqve) Trabea, Suetonio lib. de vestimentis auctore, triplex erat. Vna Diis sacrata, totaque è purpura facta. Altera regia, & ea purpurea, albo tamen intertexta. Tertia auguralis, purpura, coccoque imbuta. sed hæc, vt inuenta Grammaticorum, irridet Lipsius. Gestabant & equites trabeas, cùm Idibus Quinctilibus transueherentur, vt Dionysius ostendit. Dindymus ergo trabeas, vt eques, iactabat. Trabeis Idibus Quintilibus vtebantur, vt ex Dionysio dictum est modò. Hinc poëta trabeas, & idus coniunxit. De trabea præter Suetonium, Seruium 7. Aeneid. legendus Ausonius in gratiarum actione, Et Elias Vinetus in eundem. Aldus Manutius libro 2, de quæsitis per epistolam ep. 3. Bayfius lib. vest. c. 10. VVolfgangus Lazius lib. 8. comment. Reip. Rom. c. 5. Sed multò his accuratius accuratissimus Lipsius, qui de trabea in hæc verba. ad tertium Annal. Taciti. *Credo igitur vestem hanc trabibus purpuræ intextis, (id enim trabea) sumptam hîc non doloris, sed ordinis ad discriminandum in coloniis equitem, à plebe, & splendorem funeri conciliandum. Illæ enim propriæ equitum (nam Grammaticorum inuenta hîc non moror, qui faciunt etiam regum, ducum, augurum) & ideo trabeata agmina ipsi equites in Statio in epulo Domitiani.*

Hîc tum Romuleos proceres, trabeataq́ Cæsar
Agmina, mille simul iussit discumbere mensis.

Et lib. 5. Silu.

——non te series inhonora parentum
Obscurum proauis, & priscæ lucis egentem,
Plebeia de stirpe tulit. non sanguine cretus
Turmali, trabeaq́ Remi, nec paupere clauo,
Augustam sedem, & Latij penetrale senatus
Aduena pulsasti: sed præcedente tuorum
Agmine——

Et idvs) Quinctiles, quibus equites trabeati transuehebantur, quòd eo die equites Castore, Polluceque visis in prælio pro re Romana stantibus Latinos vicerint. Dionysius libro 6. *Tum sacrificium splendidum, quod populus Rom. quotannis per proceres equestris ordinis viros Idibus Quinctilibus peragit, qua die hæc illi victoria contigit. Præter omnia verò post sacrificium transuectio eorum, qui equos habent ex publico; qui per tribus, & centurias distincti ordine in equis vehuntur, quasi è pugna redeant, coronati fronde oleagina, & palmatis è purpura totis amicti, quas vocant trabeas, initio pompæ facto ab æde Martis, quæ intra vrbem sita est, & tum cæteras vrbis partes per forum transeuntes, tum ædem Castoru prætereuntes, nonnunquam quinque virorum millia gerentes, quæcunq; fortitudinis præmia in prælijs acceperunt à ducibus, egregium sanè spectaculum, dignumq́ imperij magnitudine.*

FIBVLASQVE) Non accipe fibulam hîc pro astrigmento pudoris, quo sensu est apud Tertullianum de corona militis, & sæpè Martialem, cùm adolescentes procaces fibula coërcentur à flagitiis; vnde nata parœmia, *imponere fibulam,* id est, coërcere libidinem, *laxare fibulam,* ruere in libidinem, omnesque honestatis limites transilire. quo intellectu est apud Martialem lib. 7. ep. 80. Et Apophoretis. e. 215. Nec pro ornamento muliebri, vt apud Virgilium lib. 4. & 7. Plinium lib. 35. cap. 10. Tiraquellum in tertiam legem Connubial. Sidonium Apoll. carm. 2. & 5. Claudianum lib. 2. in Eutropium. Sed pro insigni nobilitatis, vel tribunatus. Quales hodie fibulæ in trabeis pontificum & sacerdotum, quas pluuialia nominant, quæ suprà pectus, infra mentum, gemmata, vel aurea connectit. Ita priscis Carthaginensibus, antequam ins togæ acciperent, quadratam tunicam fibula constrictam humeris adquieuisse, Tertullianus libro de Pallio, ipso principio tradit. Pancirellus fibulam vidit & descripsit. Tribunis aurea quondam fibula gestabatur, vel in trabea, vel in Chlamyde. Alexander Neapol. lib. 2. cap. 29. *Vetusto,* inquit, *more in Romanis legionibus solis tribunis aureas fibulas habere; gregario verò, aut manipulari baltheos, aut phaleras argento decoras ferre permittitur.*

Apud Liuium libro septimo, decade secunda, *puero anulum aureum, tunicam lato clauo, cum Hispano sagulo, & aurea fibula, equumq́; donatum ornatum.* Lib. 9. ait Q. *prætorem suos equites catellis, & fibulis ornasse.* Vopiscus scribit Aurelianum suis etiam gregariis militibus fibulas aureas concessisse. Plinius Bruti recitat epistolam, qua suis militibus Brutus illum luxum obiicit, exprobratque. Philostratus in imagine Cupidinis eum effingit cum fibulis aureis. Martialis ergo Dindymum Spadonem, fibulas, id est, ornamenta equestria, & tribunitia iactantem carpit. Et verò honorem fibularum cùm antiquum, tum olim maximum fuisse, vel ex diuina Machabæorum historia intelliges. *Et factum est, vt audiuit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Ionatham, & misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum.* Græcis πόρπη dicitur, Hom. Iliad. 6. Vlpianus l. argumento. D. de auro & arg. leg. fibulas, vti & margaritas inter ornamenta potiùs, quàm vestes enumerat. Plutarchus equitibus fibulam tribuit, vt & alij. Vide Appianum in Libycis de Phanea.

CENSVSQVE) equestres, quadringenta LLS. ET PVMICATA PAVPERES MANV MONSTRANS) Expono pumicatam manum, teneram, læuem, mollem, delicatam, quales sunt nobilium fœminarum, & puerorum. Ita lib. 1. dixit libri frontem pumicatam, id est, politam leuem. Et Ouidius lib. 1. Trist. Eleg. 1.

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes.

Pumice leuigatam. pumice enim non solùm manus, sed alias quoque corporis partes illi semiuiri poliebant. Plinius lib. 36. Iuuen. Sat. 6. & 8. Ouid. de Arte lib. 1. Plinius epist. 11. lib. 2. Sidonius Apol. e. 7. lib. 1. 3. & 8. Plinius lib. 2. cap. 11. ad finem. Lucilius lib. 7. Sat. Sardor, subbellor, desquamor, pumicor, ornor. Sauaronem vide ad Sidonium.

MONSTRAS) contemnis, irrides, perinde quasi tu diues, ac nobilis. Facit autem paupertas, contemptos, & ridiculos, vt Iuuenalis canit, Sat. 3. SEDERE IN EQVITVM SCAMNIS) An sis, vt iactas, verus censu eques, experiar, cùm Lectius, aut Oceanus venerit. qui si te permiserint in XIV. gradibus, equitem credam. Sin iusserint surgere, fictum intelligam, & victum.

NON LICET MARITORVM) quia Spado es. nec ius trium liberorum habes, vt ego, inquit Martialis. Inter cætera autem maritorum iura, erat, vt in spectaculis honestiorem haberent locum, vt Suetonius in Augusto docet, & nos alibi lib. 2. ep. 91. ad illum versum, *Natorum genitor credar vt esse trium,* legendus Lipsius lib. 3. Annalium Taciti.

Amicis donandum.

XLIII.

Callidus effracta nummos fur auferet arca:
Prosternet patrios impia flamma lares.
Debitor vsuram pariter: sortemq́; negabit:
Non reddet sterilis semina iacta seges.
Dispensatorem fallax spoliabit amica,
Mercibus extructas obruet vnda rates.
Extra fortunam est, quicquid donatur amicis:
Quas dederis, solas semper habebis opes.

In lemmate carminis habes breuiarium. Laudat hoc epigramma, vt scitum in primis & elegans, elegantissimus Muretus. Ostendit autem ex partium enumeratione opes omnes casu

amitti posse, præter eas, quæ donantur. pecuniam, inquit, fur sublegit, ædes ab incendiariis exuruntur, creditori negat caput, & fœnus debitor, iurat sibi nihil creditum vnquam esse, Agricolam fallit vel cœlum, vel terra. DISPENSATOREM) Dispensator à IC. appellatur seruus, qui familiæ rationes dispensat, peculique administrationem habet. lib. 51. & 62. ff. de solut. Nonius in verbo, æra. Quintil. lib. 6. Græci οἰκέτην definiunt, ὃς εἴωθεν ἐκδάζειν τὰ δεσποτικὰ χρήματα. seruum, qui expendit herilem pecuniam. Varro. Festus. Isidorus ab antiquo pendendi æris modo deducunt. propriè enim dicebantur, qui æs pensantes dabant, non adnumerabant. In Constitutionibus dispensatores dicuntur, qui principum pecunias curant, thesaurorumque administrationem gerunt. Sensus carminis est. sæpe dispensator donat pecuniam domini amicæ, amatorem circumuenienti, pretium nequitiæ. Mercatores naufragio rem perdunt, solum, quod donant amicis, saluum habent. quod & ipsum à vero discedit, cùm amici sæpe à fide, & amicitia discedant, Christiana lex opes egentibus impertitas cœlo reponi docet, ibique tutas æternare. Cæterùm gnomica carminis hæc clausula est, & à contrario; quod alteri dedisti, non amplius habes; Et tamen amicus, quod amico dedit, illud tantùm habet. EXTRA FORTVNAM EST, QVICQVID DONATVR AMICIS: QVAS DEDERIS, SOLAS SEMPER HABEBIS OPES) Amici memores beneficia reponunt. Interrogatus Alexander, vt armis maximus, ita animo liberalissimus, vbi suos reconderet thesauros: *apud amicos,* inquit. vt qui sciret nusquam tutiùs facultates reponi. vbi enim res postulat, redeunt cum fœnore Plutarchus. Rectè & liberaliter M. Antonius apud Rabirium poëtam exclamat. *Hoc habeo, quodcunque dedi. O quantum habere potuit, si voluisset,* inquit Seneca c. 3. lib. 6. de Ben. *Hæ sunt diuitiæ certæ in quacunque sortis humanæ leuitate vno loco permansuræ: quæ quo maiores fuerint, hoc minorem habebunt inuidiam. Quid tanquam tuo parcis? Procurator es. Omnia ista, quæ vos tumidos, & supra humana elatos obliuisci cogunt vestræ fragilitatis, quæ ferreis claustris custoditis armati, quæ ex alieno sanguine rapta defenditis vestro, propter quæ classes cruentaturas maria deducitis, propter quæ quassatis vrbes, ignari, quantum telorum in aduersos fortuna comparet, propter quæ ruptis toties affinitatis amicitiæ collegij fœderibus, inter contendentes duos orbis terrarum elisus est, non sunt vestra: in depositi caussa sunt, iam iamq; ad alium dominum spectant, aut hostis illa, aut hostilis animus inuadet. Quæris, quomodo illa tua facias? dono dando. Consule ergo rebus tuis, & certam tibi earum, atq; inexpugnabilem possessionem para, honestiores illas non solùm, sed tutiores facturus.* Hæc & his pluria copiosissimus opum contemptor Seneca, quæ tibi pro folio Sibyllæ dicta puta. Alfonsus Siciliæ Rex, interrogatus, quid seruaret sibi, qui tam multis tam multa donaret, *ea,* inquit, *ipsa, quæ dono; cætera enim in meorum numero non habeo.* Cyrus lib. 8. Xen. παιδ. optimè pecunias docet apud amicos deponi. Qui plura in hanc sententiam desiderat, quanquam & hæc multis plurima videbuntur, Cælium Rhod. adeat lib. 20. cap. 24. Scipion. Gentil. lib. 1. cap. 2. parerg.

De Thaide, & Lecania.

XLIV.

Thais habet nigros, niueos Lecania dentes.
Quæ ratio est? emptos hæc habet, illa suos.

De empta hac pulchritudine dentium, & venustate diximus lib. 1. e. 73.

Sic dentata sibi videtur Ægle,
Emptis ossibus, Indicoq; cornu,

His gemina sunt lib. e. 2. lib. 2. In Læliam.

Dentibus, atque comis, nec te pudet, vteris emptis.
Quid facies oculo, Lælia? non emitur,

Et lib. 14.

Quid mecum est tibi (dentifricium) *me puella sumat,*
Emptos non soleo polire dentes.

In Dentonem.

XLIV.

Quid factum est, rogo, quid repentè factum?
Ad cœnam mihi, Dento, quòd vocanti,
(Quis credat) quater ausus es negare.
Sed nec respicis, & fugis sequentem:
Quem thermis modò quærere, & theatris,
Et conclauibus omnibus solebas;
*Sic est: captus es vnctiore * cœna.*

* *V. mensa.*

Et

Et maior rapuit canem culina
Iam te: sed citò cognitum, & relictum
Cùm fastidierit popina diues,
Antiquæ venies ad ossa cœnæ.

Dentonem canem popinarium verberat, vt qui reperta culina vnctiore neglexerit poëtæ cœnam. Est autem nomen aptè fictum ad rem præsentem. Dento enim à dente, & dentibus valent canes. QVID FACTVM?) Quo casu accidit, vt quater vocatus ad cœnam Dento recusarit, qui alias me per totam vrbem, & omnes cœnationes quæritare solebat? Inuenit lautiorem popinam. CONCLAVIBVS) ædibus, cellis & sellis familiaribus. IAM TE; SED CITÒ COGNITVM, ET RELICTVM CVM FASTIDIERIT POPINA DIVES, ANTIQVAE VENIES AD OSSA COENAE) Sed auguror futurum, vt mox diuitibus fastiditus, & abactus ad prioris cœnæ ossa rodenda reuertaris; sed abigeris etiam à meo foco; fies canis tandem ille Aesopicus.

In Bassam.

XLVI.

Dicis formosam, dicis te, Bassa, puellam
*Istud * quod non est, dicere Bassa † solet.* * quæ non. † soles.

Mentiris Bassa, nec puella, nec formosa es, sed deformis anus. & impura. *Restitui*, inquit Gruterus, *leporem suum epigrammati mutatione aliquot litterarum, quam suggerebat Palatinus. nam cùsi hucusque, Istud quod non est, &c. alio sensu nec tam arguto: vult namque, nullam se iactare pro formosa, pro puella, nisi quæ non talis; id est, quæ nec formosa sit, nec puella.* Sed nec dum aliquid è nouacula.

De Philone.

XLVII. XLIX.

* *Nunquam se cœnasse domi Philo iurat, & hoc est:* * *q. Nusquam.*
Non cœnat, quoties nemo vocauit eum.

Aliam Philo, aliam poëta caussam adfert, cur nullum Philoni domicenium. Philo perpetuus conuiua vult videri, quasi Pamphilus alter sit, omnibusque gratus & optatus Gnatoque Terentianus. Poëta inuocatum ait omnino non cœnare, non tam ob continentiam cibi, quam rei familiaris inopiam. Sidonius illustrat hunc locum Martialis, ep. 13. l. 3. *Sed nec est sanè prædicabilis viri in totum silenda frugalitas, ieiunat, quoties non vocatur. Hoc solùm comedens domi, si quid è raptu inter alaparum procellas præmisit obsoniis.* Plura Sauaro ad hunc locum.

Ad Labienum.

XLVIII. L.

Vidissem modò fortè cùm sedentem
Solum te, Labiene: tres putaui.
Caluæ me numerus tuæ fefellit.
Sunt illic tibi, sunt & hinc capilli,
Quales nec puerum decere possint,
Nudum est in medio caput, nec vllus
In longâ pilus areâ notatur.
Hic error tibi profuit Decembri,
Tunc cùm prandia misit Imperator:
Cum panariolis tribus redisti.
Talem Geryonem fuisse credo.
Vites, censeo, porticum Philippi,
Si te viderit Hercules, peristi.

Caluam Labieni ridet. Fuit calua, non certis tantùm inuisa hominibus, sed gentibus. inuisi quippe apud varias gentes calui. defendit hos Synesius, & ipse caluus. legatur Iunij liber de co-

ma. cap. vlt. Tres pvtavi) quod tribus in capite partibus esset capillatus, fronte, & vtrisque temporibus. medium caput glabrum erat. Nvmervs) triplex. Nec pvervm) infantem modò editum, quibus inueste, nudumque caput. Aliter posis dicere nec delicatos pueros ita fuisse secundum tempora comatos vt Labienus erat mollis & effeminatus. tempora ergo erant cincinnata. Area) vt areæ domorum graminibus, ita calui carent capillis. Petronius. *Areaq́; attritis ridet adusta pilis.* Sed Calui nobis sępius redibunt vellicandi. Multus hic Heraldus. Error) vt cùm vnus esses, pro tribus numeratus, tria panaria acciperes. Decembri) Saturnalibus, quibus vltro, citroque dona commeabant. Panaria) vel locum, vbi condebatur panis, auctore Varrone significat, vel ipsum panem, vt apud Suetonium in Caligula, Domitiano, & aliis locis. & hîc apud Martialem. vel pro corbe viminea, vt apud Plinium Iuniorem, epist. 6. Panariolis) tribus panibus, vel sportulis panem ferentibus. De hoc munere Domitiani scribit lib. 1. Statius silua vltima, quæ, Calendæ Decembres Saturnales, inscribitur, vbi & panariorum, & mapparum, aliorumq; donorum descriptio. Talem Geryonem fvisse credo) Tricorporem, quem Hercules in Hispania interfecit abactis in Italiam bubus, & de quo infrà e. 66. plenius. Porticvm Philippi) Porticum Philippi adiunctam templo Herculis Musarum in regione vrbis nona intelligit. de qua Eumenius Rhetor non ignobilis oratione de scholis instituendis in hæc verba tradit. *Ædem Herculis Musarum in circo Flaminius Fuluius ille Nobilior ex pecunia censoria fecit, non modò id secutus, quòd ipse litteris, & summæ poëtæ amicitia duceretur, sed quòd in Græcia, cùm esset Imperator, acceperat Herculem Musageten esse, id est, comitem, ducemq́, Musarum. Idemq́, primus signa nouem, hoc est, omnium Camœnarum ex Ambrociensi oppido translata, sub tutela fortißimi nominis consecrauit, quia mutuis operis, & præmiis iuuari, ornariq́, deberent; Musarum quies defensione Herculis, virtus Herculis voce Musarum.* Cic. pro Archia poëta idem declarat.. *Iam verò ille, qui cum Ætolis Ennio comite bellauit Fuluius, non dubitauit Martis manubias Musis consecrare.* Extant nummi, quibus & Musę, & Hercules Musarum sunt expressi. Hanc ædem collapsam denuò excitauit Martius Philippus Augusti Cæsaris vitricus, Suet. Augusto. cap. 29. *Multáque*, inquit, *à multis extructa sunt, sicut à Martio Philippo ædes Herculis, & Musarum.* Ennio igitur primùm Herculis Musarum ædem deberi, velut symbolum inter doctos, & fortes viros, scribit auctor de viris illustribus. Non tacet hoc templum fortitudinis, & sapientię, Plutarchus Problemat. Rom. 59. Liuius lib. 38. Plinius 35. Macrobius lib. 1. Sat. cap. 12. Ouid. Fast.

clari monumenta Philippi
Aspicis, vnde trahit Martia Casta genus.

Marlianus, & aliquam multi alij. Si te viderit Hercvles, peristi) Iocus elegans à calua Labieni petitus, vt errauit Cæsar in panariis, dum vni tibi, tria dedit, ita te viso errabit Hercules, & caluum pro Geryone inuadet, occidetque. Herculis statua erat in templo.

In Charopinum.

LI. XLIX.

Cœno domi quoties, nisi te, Charopine, vocaui,
Protinus ingentes sunt inimicitiæ;
*Méque * petis stricto medium transfigere ferro,*
Si nostrum sine te scis caluisse focum.
Nec semel ergo mihi furtum fecisse licebit?
Improbius nihil est hac Charopine, gula.
Desine iam nostram, precor, obseruare culinam;
Atque aliquando meus det tibi verba † *coquus.*

* *l. paras.*
† *l. focus.*

Charopinum importunum cœnipetam notat. Sensus & ordo verborum est. Quoties domi cœno, te non inuitato, irasceris non secus ac iuratus hostis. Meqve petis stricto medivm transfigere ferro) velut capitalem hostem. Est auxesis poëtica. Sine te) te non vocato ad cœnam. Nec semel ergo mihi fvrtvm fecisse licebit?) Non licebit mihi vel semel domi absq; te clam cœnare? nimium gulosus homo es. ne obserua posthac, an domi, forisúe cœnem. liceat aliquando mentiri coco meo me ad alium promisisse. liceat nonnunquam verba dare pro cibo, teque fallere. Plena liberalissimis iocis extat epistola apud Muretum, de quodam Titio cœnipeta importuno illo quidem, sed cuius dictis, factisque nihil erat opportunius, qui Charopinos omnes docere poterit, quatenus liceat esse importunis.

Ad

* Ad Rufum.

L. LII.

Hic, qui libellis prægrauem gerit læuam,
Notariorum quem premit chorus læuis,
Qui codicillis hinc, & inde prolatis,
Epistolisq́; commodat grauem vultum,
Similis Catoni, Tullióque, Brutóque,
Exprimere, Rufe, fidiculæ licet cogant,
Aue *Latinum,* χαῖρε *non potest Græcum.*
Si fingere istud me putas, salutemus.

* De causidico.

Pontilianum putat Domitius hîc describi. Sed Pontilianus æquè fictum est nomen hîc, atque infrà ep.67. Pontilianus tamen respondebat, quamuis prior non salutaret. nec enim negat Pontilianum resalutare, aut respondere, sed priorem non salutare. Carpit ergo insolentem cuiusdam indocti, illaudatique causidici arrogantiam, qui non salutet, nec salutanti respondeat, quod in μισάνθρωπον conuenit. Hæc tamen sententia carminis, meo animo, caret anima & acumine. An mutum fuisse fortè, vult dicere? qui non posit etiam volens respondere? Sed videtur illius causidici doctum se per comites notarios, per codices, literas, occupationes simulantis inscitiam, & in dicendo infantiam velle notare, qui quo magis se pro causidico & erudito viro venditet, hoc minus sciat, vt qui ne salutantes quidem posit officiosè resalutare, vt infrà epig.55. de Rhetore hoc sensu dixit:

Extemporalis factus est meus rhetor;
Calpurnium non scripsit, & salutauit.

Et suprà e.24. de Apollonio. *Scripsit, & edidicit,* PRAEGRAVEM LIBELLIS) palam ferebat in via, vt populo multitudinem negotiorum suorum ostenderet. Libellos hîc vel supplices, vel accusatorios, seu iudiciarios accipe. NOTARIORVM CHOROS) pueri amauenses, librarij: scio apud IC. hanc vocem aliter vsurpari. Græcis dicuntur ταχύγραφοι, de qua re lib.104 ep.202. vberius. QVI CODICILLIS HINC, ET INDE PROLATIS, EPISTOLISQVE COMMODAT GRAVEM VVLTVM) Et codicillorum, qui cerati erant; varia est notio Iurisconsultis; vt à Theophilo definiuntur κωδίκελλος, est, ἐλλιπὴς ἐν διαθήκῃ γνώμης τελείωσις ἀναπλήρωσις, id est, codicilli sunt neglectæ in testamento voluntatis, seu sententiæ perfectio, seu scriptura, qua defunctus leuiter, ac sine vlla celebritate volũtatem suam testatus est de eo, quod post mortem suam fieri cupit. Plures habent finitiones Iurisconsulti. Alia significatio est codicillorum, cùm pro publica auctoritate principis, seu diplomate accipiuntur, vt apud Suet. in Claud. cap.29. aliâs paruas tabellas à priuatis ad priuatos datas significant, vt Sulpitius ad Ciceronem. *Puer Acidini mihi obuiam venit cum codicillis.* Hîc primo potissimùm intellectu capi reor, quòd distinguat codicillos ab epistolis, quanquam nihil attinet altero etiam, atq; tertio hîc accipi; generatim enim loquitur. GRAVEM VVLTVM) graphicè fastum Ardelionis depingit. Attendit legentes sublato supercilio, caperata fronte, totoque vultu ad seueritatem composito, velut rerum omnium solus arbiter, iudex, patronus. CATONI) De Catonis seueritate noster poëta lib.1. epig.3. *Cur in theatrum Cato seuere venisti?* Aliâs vocat rigidum lib.10. epig.19. aliâs lib.11. epig.2. durum, sed mores huius leges apud Sallustium in coniuratione Catilinæ, apud Plutarchum, alios. TVLLIO) Tullium non refer ad grauitatem; quid enim Cicerone humanius, & hilarius? Sed attentionem, & negotiorum multitudinem, libellos, codicillosque, cùm vnus omnium optimus fuerit patronus. Hîc verò, quem describit poëta, æquè se occupatum ostendit, attentum, & solicitum. BRVTO) de percussore Cæsaris accipio. Neque hic seuerus fuit, aut durus, vt caput Gentis Brutorum, sed omnium lenissimus, quòd litterarum esset studiosissimus. Itaque hic fictus, quisquis fuit, similis Bruto fuit, non humanitate, aut moribus, sed quòd libellos, codicillos, chartas, pugillares; notarios secum haberet semper, vt maior, minorque Plinius, quòd videretur studere semper, semper meditari, & attendere. Brutum autem fuisse libris semper, litterisque affixum suadet Plutarchus in Bruto, qui non aliâs tantùm, sed in castris sub ipsam pugnam Pharsalicam Brutum fecit commentantem. Domitius omnino hîc, vt sæpè aliâs, elinguis. EXPRIMERE RVFE, FIDICVLAE LICET COGANT, AVE LATINVM, χαῖρε NON POTEST GRAECVM. SI FINGERE ME ISTVD PVTAS, SALVTEMVS) Is tamen adeò barbarus est, & inhumanus, vt ne tormentis quidem possis amicam salutationem exprimere. quod si negas, experiamur, salutemus illum, non respondebit, ne gry quidem. Aue autem erat formula salutandi, vti salue. lege Brissonium lib.8. de formulis. Sed placet magis ad inscientiam hominis referas, dicasq; tam indoctum esse, vti ne salutatus respondere quidem salutanti,

* Lucianũ vide ῥήτορ. Heraldum lege.

tanti, quamuis commune & vsitatum verbum posſit XAIPE. Græcum χαῖρε, reſpondet Latino AVE. Lucianum teſtem habes in Apol. errati commiſsi in ſalutatione. Senſus ergo videtur. AVE Latinum poteſt; Græcum autem χαῖρε non poteſt; tam imperitus eſt bonarum litterarum, cùm tamen paſsim opifices illud χαῖρε ſcirent, & ipſos coruos, pſittacos, picas docerent, vt Cauſsidicus hic etiam coruis ſit indoctior. De coruis, picis, pſittacis, Suetonius, Martialis, Perſius, Apuleius, alij. χαῖρε) idem, quod aue, vt ὑγίαινε vale. Salutabant autem ſe mutuò Romani etiam Græcè. Plutarchus lib. de Garrulitate. plura Heraldus. FIDICVLAE) Fidiculas alij funiculos & neruos exiſtimant, quibus noxij, aut Chriſtiani à paganis in eculeo tendebantur, alij vngulas ferreas, quibus latera fodicabantur & totum corpus ſulcabatur. alij eculeum & fidiculas idem tormentorum genus docent. Editus eſt anno M. DC. IX. Hanouiæ liber poſtumus Hieronymi Magij de eculeo cum notis. Addita appendix de ECVLEO ex Sigonij, Gallonij, & Ιureti ſcriptis, cum tabula eculei ex Gallonio, qua eculeus exprimitur. Ego tamen ex his omnibus nego liquere, quid fidiculæ, quamuis de eculeo minus dubitem. fidiculas certè funes nerueos potius, quàm vngulas putem.

In Poſtumum.

Vide Senecam de Ben. lib. 2. cap. 10 & 11. lib. 7. cap. 22. vt infrà.

LIII. LI.

Quæ mihi præſtiteris, memini, ſemperq; tenebo.
Cur igitur taceo, Poſtume, tu loqueris?
Incipio quoties alicui tua dona referre,
Protinus exclamat, dixerat ipſe mihi,
Non bellè quædam faciunt duo; ſufficit vnus
Huic operi; ſi vis, vt loquar, ipſe tace.
*Crede mihi, quamuis ingentia, Poſtume, * dones,*
Auctoris pereunt garrulitate ſui.

* dona.

Dantem oportere obliuiſci ait, meminiſſe accipientem, vt olim docuerunt è ſapientum numero Lacon ille Chilo; vide apophthegma. quòd ſi cõtra fiat, corrũpitur beneficium, hoc eſt, cùm prædicat. qui dat, erubeſcit, qui accepit. beneficiorum enim memoria ſeneſcere debet nunquam. TV LOQVERIS) Seneca lib. 2. de Ben. cap. 10. & 11. toto contra exprobrationem, & iactationem hanc eleganter diſputat, quem videbis. contra Chilonis decreta, qui apud Auſonium.

Tu, inquit, bene ſi quid facias, non meminiſſe fas eſt:
Quæ benefacta accipias, perpetuò memento.

NON BELLE) tute tua beneficia prædicas. Seneca lib. 7. cap. 22. de Ben. eleganter hunc locum illuſtrabit. *Cùm dicimus; meminiſſe non debet: hoc volumus intelligi, prædicare non debet, nec iactare, nec grauis eſſe; Quidam enim beneficium, quod dederunt, omnibus circulis narrant. Hoc ſobrij loquuntur, hoc ebrij non continent: hoc ignotis ingerunt, hoc amicis committunt. Vt hæc nimia & exprobratrix memoria ſubſideret, obliuiſci eum, qui dedit, iuſsimus, &c.* DONA) non minus arridet mihi quam Grutero.

Ad Baſſum.

LIV. LII.

Colchida quid ſcribis, quid ſcribis, amice, Thyeſten?
*Quid tibi vel * Niobe, Baſſe, vel † Andromache?*
Materia eſt, mihi crede, tuis aptiſsima chartis
Deucalion: vel ſi non placet hic, Phaëthon.

*Nioben.
† Andromachen.

Baſſum poëtam illaudatum carpit. COLCHIDA) Medeam, quæ Colchis patria, omnibus ferè Tragicis decantata fabulis. Ouid. 7. Met deſcribit. THYESTEN) fratrem Atrei, de quo ſuprà dictum eſt lib. 3. e. 45.

Fugerit an menſas Phœbus, cœnamq; Thyeſtæ.

NIOBE) Si hanc ſcripturam ſerues, ſubaudietur: Quid tibi vel Niobe ſcribitur vel Andromache? Vel vt referatur ad ſequentẽ verſum. Quid tibi materia eſt Niobe vel Andromache? materia tuis verſibus aptior eſt Deucalion & Phaëthon. Qui reſcribunt Nioben & Andromachen, aiunt audiri vocem ſcriptio. Quid tibi ſcriptio eſt Nioben vel Andromachen, vt Plautus dixit: *Quid tibi meam tactio*, ita vt nomen regat eundem caſum, quem verbum, vnde nomẽ proficiſcitur.

Gruterus

Gruterus & Heraldus hanc emendationem admittunt, etsi Heraldus mecum inclinat in communem apud Ouid. Met. fabula extat. Est & Græcis deplorata paſsim ſcriptoribus. ANDROMACHE) Hectoris vxor nota ex Homero, Virgilio, & ſexcentis aliis. DEVCALION: VEL PHAETHON) Argutiſsimè poëtæ malo materiam dictat carminis. vel Deucalionem, vel Phaëtontem, qua monet carmina Baſsi digna eſſe vel aquis, vel flammis. Notæ ſunt ex 1. & 2. Met. Ouidij fabulæ. Carmen omnino ſimile apud Leonidam in Anthol. lib. 2. εἰς ζωγράφους. *Epig. Græch. Auſon. Mythographi, &c.*

Γράψας Δευκαλίωνα Μενέστρατε καὶ Φαέθοντα
Ζητεῖς τίς τούτων ἄξιός ἐστι τινος,
Τοῖς ἰδίοις αὐτοὺς τιμήσομεν. ἄξιος οὕτως
Ἐστὶ πυρὸς Φαέθων Δευκαλίων δ᾽ ὕδατος.

Deucalion à te, Phaëthonq́; Meneſtrate, pictus,
Quonam ſit precio dignus vterq́; rogas?
Munere nos vtrumq́; ſuo dignabimur: ipſis
Eſt alter flammis dignus, & alter aquis.

De Rhetore.

LIII. LV.

Extemporalis factus eſt meus Rhetor,
Calpurnium non ſcripſit, & ſalutauit.

Irridet Apollonium Rhetorem obliuioſum, vt paulò antè epig. 22. *Quinctum pro Decimo*, &c. EXTEMPORALIS) ſuprà enim dixerat, *ſcripſit, & edidicit.* nunc tantùm profecit, vt extempore poſsit, & vnum aliquem nominare, quod hactenus niſi ſcriberet, & ediſceret, non potuit; quid non poteſt exercitatio? Cupiebant veteres videri extemporales, quod ea res facilitatem ingenij & exercitatiouem & fidem oſtenderet. Maxima præterea gratia dictis ineſt ex tempore. Quintilianus hoc docet lib. 4. c. 1. de Exordio. Quo vero pacto extemporalis facultas paretur, idem tradit lib. 10. cap. 7. toto.

Ad Lupum. De Rhetore Apollonio.

LIV. LVII.

Cui tradas, Lupe, filium magiſtro,
*Quæris ſolicitus, * diuque tentas.* *V. diu rogasq́;*
Omnes grammaticoſque, rhetoraſq́;
Deuites, moneo, nihil ſit illi
Cum libris Ciceronis, aut Maronis;
*Famæ * Rutilium ſuæ relinquat:* *V. Lucilium*
Si verſus facit, abdices poëtam.
Artes diſcere vult pecunioſas?
*Fac * diſcat citharœdus, aut choraules.* *biſcat, vel...*
Si duri puer ingenî videtur,
Præconem facias, vel architectum.

Quod Iuuenalis Satyra 3. hoc Martialis & hoc, & ſuperioribus quibuſdã epigrammatis docet, non eſſe locum in vrbe bonis artibus. Citharœdos, choraulas, præcones, & hoc genus hominum regnare, diteſcereque. Ciceronem, & Maronem propè exulare. DEVITES, moneo) hoc pro tempore, non ratione ſuadet, cùm tamen id ſuaſum maximè velit, quod diſuadet, id eſt, vt legat Ciceronem, voluat Maronem, pangat carmina. RVTILIVM) hæreo, quam ſcripturam accipiam Lucilium, an Rutilium. plura exemplaria habent Rutilium, quæ ſequor. Rutilios autem tres apud ſcriptores laudatos reperio. Rutilium Geminum Tragicum, cuius Aſtyanax à Grammaticis memoratur, & hic inde verſus. *Melius ſuggrundarium miſer quæreres, quàm ſepulchrum.* ſcripſit & alia, quæ Gyraldus refert. Alter fuit Rutilius à Cicerone laudatus in primo de Oratore, vbi illum præter ius, fas condemnatum Socrati comparat. Et in Bruto, ſiue de claris oratoribus, eius dicendi rationem exponit. Celebrat eundem Valerius Maximus lib. 2. cap. 3. Et Suetonius in Augusto cap. 89. *Etiam libros totos & ſenatui recitauit, & populo notos per edictum ſæpe fecit, vt orationes Q. Metelli de prole augenda, & Rutilij de modo ædificiorum.* Tertium reperio Rutilium

lium Claudium Numetianum Gallum, cuius pars libri primi, qui itinerarium inſcribitur, elego carmine apud Panuinium, cum eiuſdem vitâ extat. qui tamen quoniam Honorij, & Arcadij temporibus vixit, hîc locum habet nullum. nec primus fuit, vt reor; medium adoptamus, & hic à poëta poſitum credimus, quem de architectura ſcripſiſſe putat Beroaldus. Torentius tantum orationem ad populum habuiſſe de modo ædificiorum, quo luxus inhiberetur, & incendiis obuiam iretur. SVAE FAMAE) quam maximam habuit & morum, & doctrinæ. Cic. in Bruto, & primo de Oratore. Valerius Maximus loco dicto. æqualis fuit Craſſo, & Antonio Oratoribus.

SI VERSVS FACIT, ABDICES POETAM) ſi poëticam amat, illam quoque velut inutilem deſinat. PECVNIOSAS.) lucroſas, quæſtuoſas. DISCAT CITHAROEDVS) Græcus loquendi modus; diſcat citharœdi artem, fiat citharœdus. ſic Grammaticus diſcit, & Grammaticus docet. diſcit auditor grammatices, qui & ipſe grammaticus. quare citharœdus? quia illa tempeſtate in pretio; eâ gratia ſe quoque futurum citharœdum ait lib. 3. epig. 4.

Si, quando veniet? dicet, reſponde: poëta
Exierat, veniet, cùm citharœdus erit.

Ioſiam Mercerum lege ad epiſt. 19. lib. 1. Ariſtæneti, & Heraldum ad hunc locum Ammianus.

Εἰ βούλει τὸν παῖδα διδάξαι ῥήτορα Παῦλε, &c.

Et Ariſtophanes ἀνδρείως διδάξαι.

Aliâs aliter legitur, aut emendatur. hiſcat cith[illegible]œdus, quod diſplicet.

AVT CHORAVLES) Iuuenalis interpres ad Satyram 6. Choraulen, ſeu Choraulam ait eſſe eum, qui tibiam in choro inflat. Chorus autem hîc pro cœtu muſico accipitur, αὐλὸς Græcè tibiam ſonat. Hom. Iliad. κ. Αὐλῶν συρίγγων τ' ἐνοπλὴν ὅμαδόν τ' ἀνθρώπων; αὐλέω, tibia cano, Choro αὐλης, qui tibiam in choro inflat. SI DVRI PVER INGENI VIDETVR, PRAECONEM FACIAS, VEL ARCHITECTVM) Quaſi ad præconium, & architecturam nulla indoles requiratur. Quod vt de præconibus (quamuis ab Homero, & Cicerone laudentur partim ab ingenio, partim à munere) concedamus, certè architectones, niſi ingenioſi, videntur nulli. ſed poëta, quia plus id genus hominibus tribuebatur, quàm doctis æuo Domitiani, id vero ferre non poteſt. Architecti non ignobiles paſſim coluntur, & ſcriptis inſuper celebrantur, cùm apud Cicer. de orat. tum Plinium, ac alios. Vitruuius ſuis ipſe libris, qui omnia vincunt mauſolea, æternus, claruſque habetur. Præconium eo tempore quæſtuoſum, quod ex ep. lib. 6. octauo diſcas, vbi præcones tribunis, cauſidicis, poëtis, prætoribus antelatos docet.

Ad Cinnam.

LVIII. LV.

*Cum voco te dominum, * nolo tibi, Cinna, placere:*
Sæpe etiam ſeruum ſic reſaluto meum.

* noli.

Ironia eſt Germanis planè germana, cùm parentes filios, aut ſeruos domini culpæ cuipiam affines dominos appellant, quando vel ſerius reuerſi domum, vel aliud peccarunt. Herr Juncker/ wo iſt man ſo lang geweſen? Herr Juncker/ wie hat man ſich da vnd da verhalten? cùm alioqui nobilium ſit appellatio, cùm ſeria eſt oratio. De ſeruo ergo ironικῶς accipio, vel, irriſio apta eſt, & iocus. Cum vult ſeruum fuiſſe, inſinuare.

De notione & vi vocis dominus dictum li. 1. de Priſco. Cum te non noſſem, &c.

Ad Poſtumum.

LIX. LVI.

Cras te victurum, cras dicis, Poſtume, ſemper.
Dic mihi cras iſtud, Poſtume, quando venit?
*Quàm longè * cras * iſtud vbi eſt, aut vnde petendum?*
Nunquid apud Parthos, Armeniosq́; latet?
Jam cras iſtud habet Priami, vel Neſtoris annos,
Cras iſtud quanti, dic mihi, poſſit emi?
Cras viues: hodie iam viuere, Poſtume, ſerum eſt,
Jlle ſapit, quiſquis, Poſtume, vixit heri.

* eſt
* iſtud?

CRAS TE VICTVRVM) commodis præſentibus fruendum hodie, καὶ μηδὲν ἀναβαλλομένου. tale eſt illud lib. 10. ad Iulium 16.

Epicurea paraneſis.

Non

Non est, crede mihi, sapientis dicere, viuam:
Sera nimis vita est crastina, viue hodie.

Ad quem versum, quæ πρὸς ἡμῶν attulimus, leges ibidem. Ludit autem eleganter in epanodo vocis cras, vti Persius Sat. 5. meliore tamen sensu.

Cras hoc fiet, idem cras fiet. quid? quasi magnum,
Nempe diem donas? sed cùm lux altera venit,
Iam cras hesternum consumpsimus: ecce aliud cras
Egerit hos annos.

QVAM LONGE CRAS ISTVD, VBI EST?) Si semper dixeris, cras viuam, nunquam viues, quod hodiernum cras, crastinum, & crastinum perendinum, atque pari ratione cætera deinde crastina sequentur. PARTHOS) Syri sunt à Scythis oriundi; lege Strabonem, Plinium, alios. ARMENIOS) ab Armenio Thessalo dictos ait Strabo Iasonis comite. Regio Armeniorum est intra Taurum, & Caucasum montes, eaque duplex, maior, minorque. Plinius, Strabo, Solinus, &c. Poëta hîc pro remotissimis ab vrbe ponit. IAM CRAS ISTVD HABET PRIAMI, VEL NESTORIS ANNOS) Semper dixisti te cras victurum, & dixisti hoc toto æuo tuo sexaginta, octoginta, & amplius annos. CRAS ISTVD QVANTI, DIC MIHI, POSSIT EMI?) Si de præterito tempore, quod cras appellat, loquare, nullo pretio potest redimi; si de futuro, nullo emi, quia sponte venit: si velis vti & viuas. HODIE IAM VIVERE SERVM EST) adeò celeriter fugit ætas. ILLE SAPIT QVISQVIS, POSTHVME, VIXIT HERI) tantùm illud tuum dicere potes, quod iam vixisti; nam, an hodie sis victurus, incertum est, nec tibi momentum de crastino polliceri, vel hodierno, nisi quod iam præteriit, potes. Quid ergo tuum viuere est, ô poëta, si vita illa tantùm est dicenda, quæ præteriit, qua non frueris amplius? futurum nondum adest, præsens aut nullum, aut puncto citius vanescit; sic periisti, cùm vixisti. Senecam audi ep. 12. Pacuuius qui Syriam vsu suam fecit, cùm vino & illis funereis epulis se sepelisset: quasi sibi parentaret, sic in cubiculum ferebatur à cœna, vt inter plausus exoletorum hoc ad Symphoniam caneretur: βεβίωκε, βεβίωκε. nullo non se die extulit. Hoc quod ille ex mala conscientia faciebat, nos ex bona faciamus, & in somnum ituri, læti hilaresque dicamus:

Vixi, & quem dederat cursum fortuna peregi.

Crastinum si adiecerit Deus, læti recipiamus. Ille beatissimus est, & securus sui possessor, qui crastinum sine sollicitudine expectat. Quisquis dixit, Vixi, quotidie ad lucrum surgit.

Ad Stellam.

LVII. LX.

*Quòd non argentum, quòd non tibi * misimus aurum,* *r. mittimus
Hoc facimus causâ, Stella diserte, tuâ.
Quisquis magna dedit, voluit sibi magna remitti:
Fictilibus nostris exoneratus eris.

Huius argumenti epigramma exposuimus suprà ad Quintilianum epig. 18. & lib. 4. epig. 56. plenissimè. FICTILIBVS NOSTRIS EXONERATVS ERIS) parua munera, & xenia nostra, seu apophoreta facilè repones, si par pari voles referre. Fictiles patinæ primo, & frugali seculo vsitatæ, postremo aureæ diuitum, fictiles pauperum. nec tamen omnino repudiatæ sunt à lautioribus. EXONERATVS) sine onere pretij, quia mea munera carebunt onere, & pretio.

Ad Detractorem.

LVIII. LXI.

Ad latres licet vsque nos, & vsque,
Et gannitibus improbis lacessas:
Certum est, hanc tibi pernegare famam,
Olim quam petis in meis libellis,
Qualiscunque legaris vt per orbem.
Nam te cur aliquis sciat fuisse?
Ignotus pereas, miser necesse est.
Non deërunt tamen hac in vrbe forsan
Vnus, vel duo, trésue, quatuórue

Pellem

Pellem rodere *qui velint* caninam:
Nos hac à ſcabie tenemus vngues.

Mordet mordentem canem, eique negat immortalitatem nominis, quam à poëta carpendo volebat exprimere. ADLATRES) *De Beat. Vit. cap. 17.* Sen. Si quis itaque ex iſtis philoſophis qui philoſophiam conlatrant, quod ſolent dixerit; quare ergo loqueris quam viuis? GANNITIBVS) *Græcè κνύζειν.* conuitiis, maledictis, gannio, moleſtè obſtrepo. Interpres quiſpiam Perſij proprium ait canum gannire, plura ex Heſychio, Euſtathio, Theocrito Heraldus. Foquelius ex Donato vulpium; poëta noſter à canibus videtur ſumpſiſſe metaphoram, quando cœpit carmen, *allatres licet*, &c. allatrant certè canes, & toto carmine perſeuerat in ea metaphora. PERNEGARE) *l. 2. de ira. Plinius miror de hac re in epiſtolis.* Seneca: *Vltionis contumelioſiſſimum genus eſt, non eſſe viſum dignum ex quo peteretur vltio.* IGNOTVS PEREAS, MISER NECESSE EST) perinde quaſi natus non fuiſſes, vt vulgus hominum, qui nec cogitat quidem de hac fama nominis. PELLEM RODERE CANINAM) adagiographi parœmiacôs vna Martialis auctoritate dici affirmant de iis, qui maledicos, & improbos conuitiis inſectantur, ſed antiquior vſurpat. *Varro li. 6. LL. Canis caninã non eſt.* A SCABIE) libidine maledicendi, quæ grauis ſcabies, & morbus, quo plerique etiam docti vexantur, cùm per aliorum infamiam ſibi famam colligunt.

Ad hoſpites.

LXIII LIX.

Iure tuo noſtris maneas, licet, hoſpes, in hortis:
Si potes in nudo ponere membra ſolo:
Aut ſi portatur tecum tibi magna ſupellex:
Nam mea iam digitum ſuſtulit hoſpitibus.
Nulla tegit ⋆ fractos, vel inanis culcita lectos: *⋆farctos.*
Putris, & abruptâ faſcia reſte iacet.
Sit tamen hoſpitium nobis commune duobus:
Emi hortos, plus eſt: inſtrue tu, minus eſt.

Hortum ſe hoſpitibus offerre dicit, ſi hoſpites ſumptum, & ſupellectilem offerant. IN NVDO SOLO) mihi neque ſellæ, neque lecti ſunt. NAM MEA IAM DIGITVM SVSTVLIT HOSPITIBVS) Meam ſupellectilem iam hoſpites alij emerunt, ſeu attriuerunt, & conſumpſerunt. mihi, inquit, nulla ſupereſt ſupellex, mea ſupellex iam victa, & perdita ſuccubuit. Duplex eſt ſententia in verbis, (tollere digitum) victi tollebant digitum in ſignum τῆς ἥττης. cùm victor clamaret ἆρε δάκτυλον, tolle digitum, id eſt, fatere te victum. auctores Perſius Sat. 5. Athenæus 6. D. Hieronymus in Dialogo Luciferiani, & Orthodoxi, quorum teſtimonia habes apud adagiographũ coniuncta. Altera apud Briſſonium lib. 6. formularum, qui licitationes, id eſt, emptiones factas ait ſublato digito, quod rectè ex Cicer. lib. 3. in Verrem confirmat, vbi de pupilli bonis venditis agitur. *Accurrunt*, inquit, *tamen tutores ad tempus, digitum tollit Iunius patruus.* Et D. Ambroſij lib. 2. epiſt. 2. Commentator Horatij vetus ad lib. 2. Sat. 8. *Indice monſtraret digito. Alluſit*, ait, *ad morem licitationu.* Vterque intellectus conuenit in hunc locum. victa enim eſt ſupellex ab aliis hoſpitibus, cùm nihil amplius fuit, quo vterentur, cùm vſu iam abſumpta eſſet, nec ſufficeret tot hoſpitibus. vendita illis eſt, quia meis vtebantur, vt ſuis, donec abſumerent, quamuis non ſoluerent. atque hoc ſenſu alluſio eſt ad emptionem. prior videtur promptior. Tertia eſt: ſuſtulit digitum, hoc eſt, ſublato digito oſtendit hoſpitibus aliud hoſpitium quod hic nullum ſit. NVLLA TEGIT FRACTOS, NEC INANIS CVLCITA, LECTOS) Culcitæ tomento fartæ ſat noteſcunt in vulgus. Martialis non modò ſe malè fartam, ſed omnino nullam ait habere, quam lecto iniiciat. de culcita plura lib. 14. PVTRIS, ET ABRVPTA FASCIA RESTE IACET) Vt ex faſciis reticulatis ſellarum ſedes hodie fiunt, ita credo lectos faſciis cancellatis fuiſſe deuinctos, quibus culcita fuit iniecta, quarum loco hodie paſſim aſſeres tranſuerſi adhibentur, qui culcitam ſtramineam, deinde plumeam, aut tomento fartam ferunt. quod de reſte dicit, intelligo primùm funes reticulatim per lecti latitudinem, longitudinemque ductos, qui faſcias inflexas iuuarent, aut faſciam & reſtem pro eodem accipit. De faſcia lecti cubicularis Cic. in 2. de diuinatione extremo, his verbis. *Defert ad coniectorem quidam, ſomniaſſe ſe ouum pendere ex faſcia lecti ſui cubicularis.* Lectos autem reticulatis funibus ſuſtineri, & ipſe vidi, & res eſt perulgata. rupta ergo reſte, cadebat putris iam ſitu, cedebatque faſcia. faſcias haſce Petronius Sat. *inſtitas* appellat. *Imperaui Gytoni, vt raptim grabatum ſubiret, annecteretq́; pedes & manus inſtitis, quibus ſponda culcitam ferebat: ac, ſicut olym Vlyxes pro ariete adhæſiſſet,*

haesisset, extentus infra grabatum scrutantium eluderet manus. Glossarium. *Fasciæ, quibus lectus tenditur, institæ.* Isidorus, *Institæ grabati resticulæ.* Commentarius ad Horat. epist. 12. *Tenta cubilia, tectaq; rumpit; cubilia:* lectum intortis funibus, vel fasciolis tentum, tectaque: coopertoria lectuli stragula; plura VVouerius ad Arbitrum pag. 51. Apuleius lib. 1. Miles. *Restim, qua erat intextus, aggredior expedire.* vbi de grabato sermo. SIT TAMEN HOSPITIVM NOBIS COMMVNE DVOBVS) sed ineamus hanc conditionem, hospitium commune erit nobis καὶ κτήσει καὶ χρήσει. tu tamen supellectilem cura, ego locum dabo. nec est, quò querare. maius est hortum emere, quàm eundem colere, & instruere.

Ad Ponticum.

LX. LXIV.

Quid sentis, inquis, de nostris, Marce, libellis?
Sic me solicitus, Pontice, sæpe rogas.
Admiror, stupeo: nihil est perfectius illis,
Ipse tuo cedit Regulus ingenio.
*Hoc sentis? * inquit;* faciat tibi sic bene Cæsar,
Sic Capitolinus Iupiter: immò tibi.

*inquis

Cæcum φιλαύτῃ Ponticum Ironicῶs laudat, & irridet. sic apud Persium Sat. 1.

Quis populi sermo est? quis enim, nisi carmina molli,
Nunc demum numero fluere, &c.

ADMIROR, STVPEO) hoc expectabat Ponticus, quem Martialis in os laudatum retro velut cinonia pinsit. REGVLVS) Causidicus ille nobilis, & bipedum nequissimus. de quo multa sæpius iam suprà lib. 1. FACIAT TIBI SIC BENE CAESAR, SIC CAPITOLINVS IVPITER) Formula bene precandi. Plautus in milite. Sceledrus. *at Dij tibi faciant bene.* Et in Menechmis. Menech. surreptus, *& tibi Dij semper, adolescens, quisquis es, faciant bene.* Et aliis locis. quam vsurpat & Terentius Adelphis. De similibus horum loquendi generum Brissonius lib. 1. IMMO TIBI) Tu precatus es, Pontice, vt mihi sic bene Iupiter faceret, vt de tuis scriptis sensi. At ego sensi malè in animo, tu ergo precaris, vt mihi Iupiter malè faciat. Imo tibi malè faciat, qui malè sanâ mente es, nec intelligis te rideri, nec quàm malè scribas, vides: sed persuades tibi tuos libellos esse optimos, cùm sint pessimi; solebant autem veteres hoc verbo regerere imprecationes. Tertullianus de Idolol. cap. 21. *Scio quendam, cui dominus ignoscat, cùm illi in publico per litem dictum esset, Iupiter tibi sit iratus, respondisse, immò tibi.*

Hic fictum nomen, aliàs nobilis poëta Ponticus. Gyraldum vide. Εἰρωνικῶς accipe.

Ad suos ministros.

LXI. LXV.

Poëta valdè paucos numerauit ministros, si tamen numerari potuerunt. Quamquam suprà etiam tres adiecerit.

Sextantes, Calliste, duos infunde Falerni:
*Tu super æstiuas * Alcine * funde niues.*
Pinguescat nimio madidus mihi crinis amomo,
Lassenturq; rosis tempora subtilibus.
Iam vicina iubent nos viuere Mausolea:
Cùm doceant ipsos posse perire Deos.

*V. solue niues.
*Alcimus.

Inuitat seipsum ad genialem vitam, quòd omnibus moriendum, etiam Cæsaribus, videat ex posito Augusti mausoleo. SEXTANTES) Sextans duos continet cyathos. duo sext. 4. cyathos, id est, trientem infunde, qui tertia pars est sextarij, vt suprà vbertim est expositum. AESTIVAS NIVES) aquam gelidam, & rigentem è niuibus expressam, vino affundebant, quod lib. 14. disertius ostendemus ad illum versum:

Non potare niuem, sed aquam potare rigentem
De niue, commenta est ingeniosa sitis.

Eæ præterea niues non cuiuis vino miscebantur, sed generosissimo duntaxat. nam & aqua illa vino leui carior, vt ibidem docet Martialis, cùm subiicit:

Massiliæ fumos miscere niualibus vndis
Parce puer, constet ne tibi pluris aqua.

Inte-

Interim lege caput 8.lib.1.var.lecti.Mercurialis,in quo antiquissimum nimium potatorum vsum ex Athenæo,& Athenæus ex Alexi Dexicrate,Eutycle,& Xenophonte declarat. Lipsius de aqua miscenda idem,quem alibi laudauimus; Heraldus ad hunc locum. copiosè Ciaconius de Triclinio. ALCIME) Extat lib.1. 89. epig. epitaphium pueri Alcimi. PINGVESCAT NIMIO MADIDVS MIHI CRINIS AMOMO) De more veterum, quo se vngebant, ante cœnam lib.3. epig.12.disputatum ad illum versum, *Vnguentum fateor bonum dedisti.* AMOMO) vnguento inde facto. De amomo Dioscorides, & Plinius. Athenæus. LASSENTVRQVE ROSIS TEMPORA SVTILIBVS) Gestabant coronas ex his floribus,quos anni tempus ferebat,& maximè rosis, aliisque,quæ ebrietatem prohiberent, & caput non premerent. Has potissimùm capiti, nonnulli collo,alij bracchiis applicabant. Cicero Verrina 5. *Ipse autem coronam habebat,vnam in capite,alteram in collo.* idem antiqua docent marmora,quibus expressi sunt,conuiuantes coronati. Fiebant & ex ramentis argenti coronæ,tum,cùm rosæ hyeme non erant. Auctores propè huius rei infiniti. Poëtæ prisci ferè omnes tam Græci,quàm Latini,Aristoteles, Athenæus, Cicer. Plinius, Tertullianus,& alij sexcenti recentiores. Coronabant ipsa etiam pocula,si qua fides Homero 1. Odyss. Virgil.7.Aeneidos.Tibullo lib.2.epig.5.Tertulliano. Plura de hoc genere lege in appendice Fuluij Vrsini ad Ciaconium de Triclinio. pag. 132. & sequentibus. vbi & de vnguento præcedentibus. Guilelmum Stukium. SVTILIBVS) pactilibus,textis.Ouid.5.Fast.

Tempora subtilibus cinguntur tota coronis,
Et latet iniecta splendida mensa rosa.

Noster poëta pluribus locis. IAM VICINA IVBENT NOS VIVERE MAVSOLEA, CVM DOCEANT IPSOS POSSE PERIRE DEOS) In valle Martia videmus sepulchrum Augusti, & cognatorum eius,quos poëta gentis more Deos vocat. quando ipsi Dij moriuntur,etiam Parcæ non nobis parcent. Viuamus ergo,inquit,& dieculam,quæ superest vitæ,cum voluptate claudamus. De Mausoleo Cariæ epigrammate 1.spect.scripsimus. Augusti opus delineant calamo Cassiodorus,Strabo,D.Hieronymus,& alij. Marlianus lib.6.cap.18. *Augustus,inquit, in valle Martia,interque viam Flaminiam,& ripam Tiberis sexto suo consulatu Mausoleum,non suum modò,sed omnium imperatorum, & cognatorum sepulchrum extruxit.* Mausoleum ad similitudinem Mausolei Artemisiæ nominat. Strabo rem accuratius describit,quem, ne longior sim, tute legas. Cariæ Mausoleum spectandum proponit Plinius lib.36. cap.5. Sunt,qui illa verba poëtæ, vicina Mausolea, aliouorsum intelligant, & ad micam Domitiani, in qua suspensum cranium è laquearibus pendebat, quod conuiuas mortis admonebat.redi ad lib.2. epig.59.

Ad Cæsarem.

LXVI LXII.

Astra,polumque dedit,quamuis obstante nouerca,
Alcidæ Nemeæ terror,& Arcas aper:
*Et castigatum * Libyæ ceroma palæstræ:*
Et grauis in Siculo puluere fusus Eryx:
Siluarumque tremor,tacita qui fraude solebat
*Ducere * * nec rectas (acus in antra boues.*
Ista tuæ,Cæsar,quota pars spectatur arenæ?
Dat maiora nouus prælia mâne dies.
Quot grauiora cadunt Nemeæo pondera monstro?
Quot tua Mænalios collocat hasta sues?
Reddatur si pugna triplex pastoris Iberi,
Est tibi,qui possit vincere Geryonem.
Sæpe licet Graiæ numeretur bellua lernæ,
Improba Niliacis quid facit Hydra feris?
Pro meritis cœlum tantis, Auguste,dederunt
Alcidæ citò di; sed tibi serò dabunt.

** v. Libycæ.*
** Neglectas, Heraldus emendat Retineo veterem scripturam, alludit enim ad auersa boum vestigia. Virg.8.*
** malim, non rectas.*

Sine dubitatione refertur hoc epigramma ad Carpophorum, quod admodum affine est epig.27 lib.spect.sed laudem totam tribuit Domitiano. Et tamen non ab ipso Domitiano confectas has feras ex hoc versu potest colligi.

Reddatur si pugna triplex pastoris Iberi,
Est tibi, qui possit vincere Geryonem.

In eadem sententia mecum est Marcilius in Epigramma spect. 15. *Summa tua, Meleagre*, &c. ASTRA, POLVMQVE) Alcides, seu Hercules propter occisum leonem Nemeæum, & aprum Arcadium, dignatus est astris à Ioue, etiam repugnante Iunone. A comparatione minorum ostendit Martialis Domitianum Hercule digniorem esse astris, & concludit: illi iam dederunt, tibi verò dabunt, sed seriùs, vt superesse, & prodesse Reipub. diu possis. ASTRA, POLVMQVE ALCIDAE DEDIT) Propter fortitudinem, Iupiter Herculem retulit inter sidera. Hyginus de eodem. Lucianus in Hermotimo scribit exutum prius fuisse, quicquid mortale in eo erat, quod erat diuinum, in cœlum ascendisse. Hercules Oeteus per tunicam molestam exuit mortalitatem lib. spect. Omnes Herculis labores, & præmium Brizantius Philippus hoc exposuit epigrammate, in Anthologia.

Ὤλεσε τὸν Νεμέᾳ θῆρ᾽ ἄπλετον, &c.

Eiusdem labores reperies in Appendice Virgiliana, & apud alios. nosque alibi infrà. ALCIDES) dicitur ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, quæ vox vim significat, qua maximè pollebat Hercules. NEMEAE TERROR) pestis, seu monstrum Nemeæum, de quo suprà epig. 5. Vide Cæsarem Germanicum in Aratum. Hyg. lib. 2. & lib. 1. fab. 3. ARCAS APER) de hoc epig. 15. lib. spect. OBSTANTE NOVERCA) Iunone Iouis coniuge. Alcmena enim Amphytrionis vxor, Iouis pellex, Herculis mater erat, quam pessimè oderat Iuno, & in eius filium Herculem è luna leonem demisit, quem Hercules occidit, odiumque nouercæ auxit, cuius ingratiis est inter sidera relatus. Germanicus Cæsar in Aratum. ET CASTIGATVM LIBYCAE CEROMA PALAESTRAE) Et victus ab Hercule Antæus in Libyca palæstra, seu in lucta, quæ in Libya contigit, cùm Herculi in Libyam venienti Antæus Libys in pugnam occurreret. de hac Lucanus lib. 4. Pharsaliæ.

Ille Cleonæi proiecit terga leonis,
Antæus Libyci: perfudit membra liquore
Hospes Olympiacæ seruato more palæstræ,
Ille parum fidens pedibus contingere matrem, *id est, terram.*
Auxilium membris calidas infudit arenas.

Et quæ sequuntur, quibus prolixè totum certamen describit. ET CASTIGATVM CEROMA) Et Antæus ceromate inunctus castigatus, seu victus, dedit Herculi cœlum. Castigatus dixit fortè quòd Antæus omnes hospites ad pugnam secum capessendam coëgerit, magnumque numerum occiderit, quos vltum iuit Hercules, dum castigaret, & occideret Antæum. Et metonymia est, ceroma enim ponitur pro ipso Antæo ceromate vncto, vt signum pro signato. Est autem ceroma (vt ex Plinio docet Mercurialis lib. 10. de arte gymnastica cap. 8.) ex oleo, puluere & cera commixtum, quo vngebantur Athletæ, & quo, vt testatur Plinius, iuuentus Romana cunctas animi vires amisit. Martialis lib. 4. *Seu lentum ceroma teris.* & 50. & 70.

Vara nec iniecto ceromate brachia tendis.

Puluis ex variis regionibus adferebatur; duo tamen palmam habuerunt, Puteolanus, & Aegyptius. Sed Puteolanus non videtur ad ceroma facere, qui molibus in aqua & mari solidandis adhibebatur, Vitruuius lib. 5. c. 12. vt ex Sidonio in Panegyrico Anthemiano, Philandro, aliisque disces, corrigesque eorum σφάλμα, qui Sidonij versum hunc.

(Namque Dicarchææ translatus puluis arenæ
Nitratis solidatur aquis, &c.

Ad ceroma palæstritarum torquent. Philander super hoc plura ad Vitruuium. De Aegyptio Suetonius in Nerone, & Plinius lib. 35. cap. 15. Martialis lib. 7. epig. 66. vocat hunc puluerem Haphen, à græco ἀφὼν, quod tactum significat. De ceromate plura Petrus Faber agonisticῶν li. 2. cap. 2. & 5. lib. 1. cap. 14. & lib. 2. cap. 22. Lambertus Hortensius ad 4. Lucani. ceroma erat vnguentum oleaceum, factum ex oleo, & cœno in speciem luti, quo in ludis gymnicis nudos se perungebant. Statius.

Postquam oleo gauisa cutis—
Tum medios artus alterno puluere siccant.
Virgil. 3. *Exercent patrias oleo labente palæstras.*

LIBYCAE PALESTRAE) Libyci certamis, seu in Libyco certamine. Palæstra vario significatu accipitur. primùm pro vniuerso gymnasio. auctor Vitruuius. deinde significat locum quemcunque exercendis corporibus idoneum, quo pacto locutus est Cicero in epistola lib. 3. ad Q. F. & secundo de leg. dum villam suam Arpinatem describens, palæstram ibi nominat, & Virg. 5.

Pars in gramineis exercent membra palæstris.

Et Geta apud Terentium in Phormione, vbi dixit. *Eccum à sua palæstra exit foras* 3. certam gymnasij partem, in qua exercitationes variæ corporis instituebantur, vt Plinius, Galenus, Oribasius docent. 4. ipsa lucta, & exercitatio seu membrorum, seu disputationum vocatur palæstra. Lucilius.

 Ludi-

Iudicis Hortensi est ad eam rem nota palæstra.

Plura apud Mercurialem lib.1.cap. 5. Hic pro ipsa lucta, & certamine, quod in Libya commissum est, capitur. Cæterum de hac lucta Antæi, & Herculis, ita Diotimus lib.1. Anthol.

Τὰν ἥβαν ἐς ἄεθλα πάλας ἤσκησε κρατιστὰς
Ἅ τε Ποσειδῶνος καὶ Διὸς ἀγλαΐα.
Κεῖται δ' ἔσφιν ἀγὼν οὐ χαλκέου ἀντὶ λέβητος,
Ἀλλ' ὅς τις ζωὰν οἴσεται, ἢ θάνατον.
Ἀνταίου τὸ πτῶμα. πρέπει δ' Ἡρακλέα νικᾶν
Τὸν Διός. ἀργείων ἁ πάλα, οὐ λιβύων.

Quæ sic reddidit Angelus Politianus.

Incaluêre animis diua certare palæstra
Neptuni quondam filius, atque Iouis.
Nec certamen erant operoso ex ære lebetes,
Sed quod vel vitam, vel ferat interitum.
Occidit Antæus, Ioue natum vincere fas est,
Estq; magistra Pales Græcia, non Libya.

mallem, par est, pro fas est.

Fuit autem Antæus Neptuni, & Terræ filius. *Incredibile est*, inquit Brodæus, *tantum portentum potuisse succumbere, cuius corpus sexaginta cubitorum fuisse refert Plutarchus in Sertorio*, ὥς φασιν, *addens, in quo fabulam esse nos admonet; licet eius ossa Olympiam illata miraculo fidem fecisse accipiamus.* Hercules autem, teste Herodoto, quatuor cubitorum, & pedis longitudinem non excesit. lege Lambertum Hortensium lib.2. ad illa verba Lucani, *Postibus Antæi Libyæ.* Ouid.9.Met.

——sæuoque alimenta parentis
Antæo eripui.——

Vide Diod. Siculum lib.4. Petrum Fabrum lib.10. Agonistικῶν cap.16. Plinium lib. 4. cap. 22. ET GRAVIS IN SICVLO PVLVERE FVSVS ERIX) Erix in certamine cestuum victus est ab Hercule. Dictus & Erix mons Siciliæ. Sed poëtæ hunc Erycem faciunt Veneris filium, quòd Lycaste mater ob venustatem formæ vulgò Venus diceretur. Hercules ab expeditione Hispanica reuersus venit in Siciliam, vbi ab Eryce in pugnam prouocatus est ea conditione, vt si vinceretur, Eryci omne ornamentum, quod Hercules præ se agebat, cederet, si vinceret, ius regni ad Herculem, & eius stirpem perueniret. ter congresi cestibus, victus demùm, & occisus est Eryx. lege Hyginum fabul.260. Virgilium 5. Aeneid. Lambertum Hortensium. Virgilius loco dicto de pugna Herculis Erycis.

Vide Pontanum in hunc locum.

Quid si quis cæstus ipsius, & Herculis arma
Vidisset? tristemq; hoc ipso in littore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat,
Sanguine cernis adhuc, sparsoq; infecta cerebro.
His magnum Alciden contra stetit.

Plura Seruius, & Lambertus Hortensius, & alij SILVARVMQVE TREMOR) Cacus Vulcani filius triceps erat fur & latro, eoque viatoribus timebatur. Albricus de Deorum imaginibus. TACITA QVI FRAVDE SOLEBAT, DVCERE NEC RECTAS CACVS IN ANTRA BOVES) boues in antrum suum auersas per caudam trahebat, ne quærentibus factum deprehenderetur, cùm vestigia foras ducerent, non intro. idem Herculi bouem rapuit, à quo repertus in Albano monte, & occisus est. Virgilius 8. Aneid. totam hanc historiam elegantissimis versibus describit. *Hic spelunca fuit vasto*, &c. Et Ouid.9. Met.

Lege Herodotum.

——iacet——
His Cacus horrendum Tyberino gurgite monstrum.

Et Propertius lib.4. eleg.10. tota, quæ incipit. *Amphitryoniades qua*, &c. Et Ouid. lib.1. Fastorum totam cædem illius graphicè describit. de eodem lib.5. & 6. Fast. ISTA TVAE, CAESAR, QVOTA PARS SPECTATVR ARENAE?) Hæc, vel ista omnia Herculis facta collata cum Cæsaris spectaculis in amphitheatro, quota pars sunt? minima, intellige; hic enim vsitatissimus Martiali modus loquendi, de quo suprà epig.32. & suprà est:

Quota Carpophori portio fusus aper?

Et aliorum. Iuuenali 14. *Hæc, quota pars scelerum, quæ custos Gallicus vrbis,*
Vtq; à lucifero donec lux occidat, audit.

Et ibidem: *Quota portio facis Achææ.*

Ouid.2.Am. *Pergama cùm caderent celso superata bilustri,*
Ex tot in Atridis pars quota laudis erat?

Seneca in Medea. *Pars vltionis ista, qua gaudes, quota est?* Idem ad Lucillum. *Et nos, inter quos ista frequenter nunciantur, quota pars omnium sumus?* Et hæc Hercules fecit; At multò maiora abs te Cæsar, vel ante meridiem per ludum fiunt in matutino spectaculo. DAT MAIORA NOVVS PRAELIA MANE DIES) Duplex spectaculum erat matutinum & meridianum. Manè cum bestiis depu-

depugnabant: post meridiem ij, qui superfuerant, inter sese, & meridiani gladiatores vocabantur. Cæterùm nec docti, factiq; ad pugnam erant, nec armis in ea vtebantur, aut arte. Cædes tantùm promiscua, & velut laniena. Seneca epist. 7. *Mane leonibus & vrsis homines: meridie spectatoribus suis obiiciuntur. Interfectores interfecturis iubentur obiici, & victorem in aliam detinent cædem. exitus pugnantium mors est. Hæc fiunt, dum vacat arena.* Sic Lipsius 2. Sat cap. 15. & Torentius in cap. 34. cal. Cùm Romæ munera edebantur, matutinis ferè horis bestiarij producebantur, inde gladiatores, venationesque circa meridiem edebantur, postea verò iucundiora quæque spectacula, vt populus à sanguine recrearetur, atque inde læti omnes discederent. Sic Martialis lib. 10. epig. 96.

Matutinarum non vltima præda ferarum.

Seneca ep. 1. lib. 10. *Nuper in ludo bestiariorum vnus è germanis, cùm ad matutina spectacula pararetur, &c.* Torrentius in cap. 30. Calig. Dicit ergo Martialis Romæ in amphitheatro maiores bestias, monstraque vno die, & quidem dimidiato, & matutino confici, quàm Hercules tota vita confecit. de ludis matutinis, & meridianis vide Mercurialem lib. 1. c. 12. QVOT GRAVIORA CADVNT NEMEAEO PONDERA MONSTRO?) Iterat superiora à contentione maiorum, & expositio est superioris pentametri, quo pacto manè dies nouus prælia maiora dare consueuit. In amphitheatro multò maiores feræ interficiuntur, quàm fuit leo Nemeæus. QVOT TVA MAENALIOS COLLOCAT HASTA SVES?) multò maiores, & plures apros interficis, quàm Hercules interfecit. COLLOCAT HASTA) simile est illud Plauti in Amphitruone. Mercurius:

Iam pridem videtur factum, heri quod homines quatuor
In soporem collocastis nudos, id est, quasi multatos, & ictibus,
Sopitos, & propè exanimatos strauistis. Turnebus lib. 4. cap. 15.

Superius Martialis dixit, *longo porrexit vulnere pardum*, id est, porrexit, & collocauit. De voce collocat, plura Heraldus ex Græcis. Vide epigramma, 15. lib. spect. *Summa tua, Meleagre, fuit, &c.* Ad Carpophorum, refero & intelligo (tua hasta) dictum pro Carpophori hasta, qui est tuus venator, quodque ipse fecit, tu videris fecisse. in hac sententia est etiam Domitius. Confirmat meam opinionem sequens pentameter. *Est tibi qui possit vincere Geryonem.* REDDATVR SI PVGNA TRIPLEX PASTORIS IBERI) si denuò Geryon aliquis in arenam descendat, adest vnus aliquis Hercules, qui illum debellare possit. Geryonem trimembrem Hercules vno telo interfecit. Hyginus fab. 30. & 151. PASTORIS IBERI) Geryonis Hispani, *qui* boum inter cætera armentum perquam admirabile habebat: ad quod, cum Hercules accessisset, vt boues abigeret, sese illi opponentem Geryonem de medio sustulit, sicq; boues abduxit, quæ omnibus eas, dum circumagerentur, inspicientibus magnam admirationem incutiebant: mediocris namq; illis magnitudo quædam inerat, à capite quoq; ad ilia paruæ, simæq; erant, cornua prorsus nulla habebant, ossa verò & longa, & lata quidem apparebant, &c.* Palæphatus lib. 1. fabul. de Geryone. TRIPLEX) cum boues Hercules abigeret, quærebant homines, cuius essent illæ. responsum est Geryonis Tricarinij, id est, tricipitis fuisse, nunc Herculis esse. ex quibus dictis Geryonem ipsum tria capita dubio procul habuisse quidam existimabant. Virg. 6. Aeneid.

** Ex quib. duos postea Cacus furatus est.*

Boues erant punicei, qui hospites vorabant. Nat. Comes in Hercule.

——& forma tricorporis vmbræ.

Et lib. 7. & 8.
nam maximus vltor,
Tergemini nece Geryonis, spoliisq; superbus
Alcides aderat, taurosq; hac victor agebat
Ingentes, &c.

Ouid. 9. Met.
——nec me pastoris Iberi
Fama triplex.——

Idem Fastorum, & alibi sæpius. Hesiod. Theogonia.

Χρυσάωρ δ' ἔτεκε τρικέφαλον Γηρυονῆα.
Τὸν μὲν ἄρ' ἐξενάριξε βίη Ἡρακληείη.
Βουσὶ παρ' εἰλιπόδεσσι περιρρύτῳ εἰν Ἐρυθείῃ,

Idem prosus in fine Theogon. canit de eodem. Hæc fabulosa. Sed res ita habet. Geryon tres habuit filios Geryones, quos Hercules Libycus, Orus alioquin dictus, cùm in subiectos Hispanos tyrannidem exercerent, comparato exercitu ex prouocatione vnus omnes, tres solus confecit. vnde nata est fabula Geryonem tricipitem ab Hercule victum. lege Ioannem Marianam lib. 1. cap. 8. de rebus Hispaniæ. Antonius Constantius ad 1. lib. Fastorum Ouid. *Hercules ex Erythra, quam Strabo, & Pheneides Gadas esse dicunt, boues abduxit. Sciendum enim in Hispania tres reges fuisse simillimos (nempe fratres, vt suprà Marianæ) quibus abstulit armēta Hercules, quiq; in Herculem bella mouentes interfecti sunt.* Sic Diodorus Siculus lib. 4. Συμπαραπλέοντος δὲ τοῦ στόλου, διαβὰς εἰς τὴν Ἰβηρίαν, καὶ καταλαβὼν τοὺς Χρυσάορος υἱοὺς τρισὶ δυνάμεσι μεγάλαις κατεστρατοπεδευκότας ἐκ διαστήματος, πάντας τοὺς ἡγεμόνας ἐκ προκλήσεως ἀνελὼν καὶ τὴν Ἰβηρίαν χειρωσάμενος ἀπήλασε τὰς διωνομασμένας τῶν βοῶν ἀγέλας. De Geryonis bobus, & Caco, vbi habitauit, Herodotus lib. 4. Strabo, alij. EST TIBI, QVI POSSIT VINCERE GERYONEM) Carpophorus nempe, qui etiam vinceret Geryonem, quem in heroico vocauit pastorem Iberum ex Ouidio. SAEPE LICET GRAIAE NVMERETVR BELVA LERNAE) de lerna supra

Velut Curiatios trigeminos Horatius.

pra in ep.27.lib.ſpect. IMPROBA NILIACIS QVID FACIT HYDRA FERIS?) Sententia eſt, etiamſi decem, aut plures victæ dicerentur ab Hercule hydræ, tamen non eſſent conferendæ cum Crocodilis Aegyptiacis, qui ſunt interfecti in amphitheatro. IMPROBA) vſitatum Martiali epithetum, vti alibi docuimus. NILIACIS FERIS) Crocodilos intelligit, qui frequentes in Nilo reperiuntur, vnde lib.3.epig.91.dixit Niliacus crocodilus, quos M. Scaurus primus in ædilitate exhibuit ſpectandos. Plinius lib.8.cap.26.deinde Auguſtus, vt Domitius refert, & demùm Domitianus. Crocodilum lib 22.eleganter, & graphicè deſcribit Marcellinus his verbis. *Inter aquatiles autem beſtias crocodilus vbiq; per eos tractus abundat, exitialis quadrupes, malum aſſuetum elementis ambobus, lingua carens, maxillam ſuperiorem commouens ſolam, ordine dentium pectinato perniciosis morſibus, quicquid tetigerit, pertinaciter tenens, oua edens fœtus anſerini ſimilia: vtq; armatus eſt vnguibus, ſi haberet etiam pollices, ad euertendas quoq; naues ſufficeret magnis viribus.* Plura ibidem. Plinius lib.8. cap. 25. totum ad vnguem deſcribit. Strabo lib.17.de crocodilis Romam allatis ita tradit. *Crocodili cùm Romam allati eſſent pro ſpectaculo, Tentyritæ eos ſequebantur, & parata crocodilis piſcina quadam, & foramine in vno laterum, vt ex aqua in apricum egredi poſſent. Tentyritæ (qui ad Nilum habitant) erant, qui eos interdum rete in aquam ipſi intrantes educebant, in locum apricationi deſtinatum, vt à ſpectatoribus cerni poſſent. aliàs rurſum eos in piſcinam retrahebant. nam Tentyritæ nihil accipiunt damni ab illis, ſed acerrimè perſequuntur crocodilos, & plurimos occidunt contra Ægyptij alij colunt, & adorant.* Pierius lib. 29. PRO MERITIS COELVM) concluſio ex adulatione, & comparatione geſtorum ab Hercule, & Domitiano. Ex quibus par præmium, vel maius ſit Domitiano expectandum. Dij Herculi ob ærumnas, & labores citò dederunt cœlum. TIBI SERO DABVNT) tam ſerò, vt nec adhuc dederint, nec daturi ſint vnquam. Sed Martialis promittit Cæſari longam vitam his verbis (tibi ſerò dabunt) tu poſtquam æuum in Pylios annos propagaris, tum demùm ad ſuperos euocaberis. Sic in carmine de filio Domitiani:

Cui pater æternas poſt ſæcula tradat habenas,
Quique regas orbem cum ſeniore ſenex.

Idem ibidem:

Soſpite ſic te ſit natus quoq; ſoſpes, & olim
Imperium regat hoc cum ſeniore ſenex.

Ad eundem modum Ouidius eſt locutus, ſecundo de triſtibus:

Optaui, peteres cœleſtia ſidera tardè,
Parsq; fui turbæ parua precantis idem.

SERO) Ita lib.2. *Eſſe velis (oro) ſerus conuiua Tonantis.*

In Pontilianum.

LXVII. LXIII.

Sæpe ſalutatus, nunquam prior ipſe ſalutas:
** Sic erit æternùm, Pontiliane, vale.*

* *Sic erit: æternum Pont. vale.*

SAEPE SALVTATVS) Verbum ſolenne eſt in digreſſu vale, vt in congreſſu ſalue, vel aue. Briſonius lib.8.pag.747.vbi multa huius rei exempla leges. Præterea vt manè dominis clientes, aut ſerui dicebant, aue, ita veſperi, vale. Mortuis idem vale, ſed extremum dicebatur ter iterato verbo vale, vale, vale. Seruius lib.11.Aen. Poëta igitur, cùm Pontilianum ſæpe ſalutaſſet, nec vnquam ipſe prior ſalutaretur (imò, vt epig.52. ad Rufum * ſcribit, nec cùm ſalutaretur, reſalutabat) iratus, inquam, poëta æternum illi vale dicit, nam ſalutatus, cùm non reſpondeas, mortuus videris, vel certè mortua eſt in te humanitas. Mortuis autem dicitur vale. Ergo æternum vale, abrupta omni amicitia, humanitate, vitâ, tecum eſto. Alter intellectus, tu ſalutatus nunquam prior ſalutas, ſed tantum dicis vale: ſic eſt & erit apud te æternum vale. Sed prior arridet.

Statius 3. Sil. ad patrem.
* *De Cauſſidico, ſed non illum ſenſum illius χάρις putamus, vt Domitius cenſet, quemadmodũ ſuprà ad epig. 52. docuimus.*

De hirundine.

LXVIII. LXIV.

Hibernos peterent ſolito cùm more receſſus
Atthides: in nidis vna remanſit auis.
Deprendêre nefas ad tempora verna reuerſæ,
Et profugam volucres diripuêre ſuæ.
Serò dedit pœnas; diſcerpi noxia mater
Debuerat: ſed tunc, cùm lacerauit Ityn.

Sub tecto,& tegulis, vbi nidificant hirundines, Martialis, ipso Martiale* teste, habitabat, auesque contubernales habebat hirundines, ex quibus vnam cum reliquis non auolasse in autumno notarat,eamq; à reuersis altero vere laniatam. Vnde argumentum epigrammatis sumpsit poëta,breuique fabulam Prognes exposuit.

* Lib.1. Et scalis habito tribus sed altis.

HIBERNOS CVM PETERENT) Quotannis enim (auctore Plinio.) ex Africa maria transeuntes,appetente vere,* ad nos aduolant, & Martio plerunque mense, nostros ingrediuntur, suosque lares reuisunt,vel nouos è luto,& paleis fingunt, vt Ouidius canit Fast.1.

* Condidit inde parœmiam Sidonius: vtq; ad hirundinem aduentum, ad quæ verba multus est Sauaro lib.2. epig.14.

Tunc blandi soles,ignotaq; prodit hirundo,
Et luteum celsa sub trabe figit opus.

Dein oua pariunt, pullosque bis excludunt, atque vbi vltimos partus educauerint, æquinoctij autumnalis tempore in suas remigrant regiones. Quo symbolo,vt hoc ἀστικῶς moneam, viri sapientes infidos notant, qui rebus secundis blandiuntur, deserunt aduersis. Pierius Hierogl.Horus,alij. Athides ab Attica dictæ. Nam Progne Pandionis Atticæ regis filia fuit, vti & Philomela versæ in aues. Progne in hirundinem. Philomela in lusciniam. Fabula est apud Ouidium.lege quæ lib.1.epig.54.ad illum versum diximus. *Sic vbi multisona feruet sacer Attide lucus.* Sed ibi Attis pro luscinia accipitur,quæ soror Prognes, & ipsa ex Attica fuit. Aliter rem narrat Eustathius ad Odyss.T.quod nihil attinet referre.

IN NIDIS VNA REMANSIT AVIS) Solitæ auolare omnes,vt plurium est sententia. Augustinus Niphus,& alij,in cauis arborum cum multis hibernare tradit. Sed Gaspar Heldelinus in ciconiæ encomio scribit,quod iure mirère. *Comperi,inquit,latere hyeme hirundines in nido suo,tanquam mortuas.proinde non puto auolare eas. Totam hyemem habent secum recentia oua. reuiuiscunt autem sub æstatem. Quare iudico mirabile quoddam opus esse,ac imaginem resurrectionis nostrorum corporum.* Hæc Heldelinus ex anonymo auctore. Gesnerus. DEPRENDERE NEFAS AD TEMPORA VERNA REVERSAE)nefas vocat,quòd à natura reliquarum hirundinum desciuerit, nec cum reliquis auolarit. ET PROFVGAM VOLVCRES DIRIPVERE SVAE) suæ, eiusdem generis aues, cognatæ inter se,profugam desertricem agminis,quod vt in re militari capitale est, ita fuit huic hirundini,cùm discerperetur. SERÒ DEDIT POENAS) Sed hoc postea grauiores. Serò, quia tota hyeme impunè tulit mansionem. DISCERPI NOXIA MATER DEBVERAT) dubius est intellectus.discerpi noxia mater debuerat, quòd pullum in nido reliquerit, nec secum auexerit. ita mater velut caussa punienda fuit. Alter est,vt hirundinem manentem vocet matrem speciem certam sexus,pro incerta,quò alludendi maior sit occasio ad fabulam Prognes,vt sequitur,& hic vero propior sensus. SED TVNC, CVM LACERAVIT ITYM) Progne Itym filium occisum apposuit Tereo marito comedendum ob violatam sororem Philomelam, versa mox in hirundinem.lamentabilem casum describit dolenter admodum Ouid.met.6. Laceranda igitur erat hirundo, sed tum, cùm ipsa filium suum Itym lacerauit. Illa enim digna tanto supplicio pœna erat.

Ad Lesbiam.

LXV. LXIX.

Arctoâ de gente comam tibi, Lesbia, misi;
Vt scires, quanto sit tua flaua magis.

Speciem laudis videtur præferre carmen, cum magis vituperet; Flauam enim comam cùm affectarent,quæ studebant placere procis, quô magis flauescebant, hoc impudiciores iudicabantur; Cùm aliâs coma sit in ornamentis. Matronæ honestiores nigram alebant, flauam lupæ, vnde Iuu.Sat.6. Messalinam Claudij Cæsaris coniugem,cùm ad lupanar descenderet, flauo galero nigram celasse comam dicit,vt lupis esset similior. ARCTOA) Germania, quæ sub arcto ad septentrionem.de quorum ruffandi pilos,& obliquandi ratione sæpe iam suprà d.plura Lipsius ad Tacitum. Heraldus ad hunc locum. FLAVA MAGIS) vel natura,vel arte, vel quòd omnino empta,& factitia.si natura,laus est; si ars,fraus; si empta,nequitia, & impostura.

In M. Antonium.

LXVI. LXX.

Antoni Phario nil obiecture Photino,
Et leuius tabulâ, quàm Cicerone nocens;
Quid gladium demens Romana stringis in ora?
Hoc admisisset nec Catilina nefas.

Impius infando miles corrumpitur auro,
Et tantis opibus vox tacet vna tibi.
Quid prosunt sacræ pretiosa silentia linguæ?
**Incipient omnes pro Cicerone loqui.*

** Incipiunt.*

Ingens,& æternum æterni Ciceronis elogium,cui planè geminum est illud lib.3. epig. 65.

Par scelus admisit Pharius Antonius armis, &c.

Claudian. li. 1. in Eutropium Eunuchum. ----En also lador grauiore Photino.

Quo loco quanto vberiores fuimus, tanto erimus hic presſiores. Photino) Aegyptio, à quo interfectus Pompeius,vt suprà narrauimus. Execratur scelus Antonij. Et levivs tabvla qvam Cicerone nocens) Magnificè de Cicerone,acerbè in Antonium,qui cùm plurimos in proscriptione occiderit,omnibus tamen illis occidendis minus peccauit, quàm vno Cicerone opprimendo. De tabula illa proscriptionum sic Appianus lib.4. de ciuil. Rom. bellis. *Itaq; plerosq; ob ædium splendorem proscribentes,omnes ferè vel morte,vel bonorum publicatione damnauerant. Senatorij ordinis circa trecentos,equestris verò ad duo millia. In quibus vel fratres, vel patrui proscribentium inerant.* Nomina verò proscriptorum in tabula publicâ proscripta celeberrimis in vrbis locis proponebantur. vt à Cicerone,Seneca,& aliis docemur.lege Semestria Fabri lib.2. cap. 16. pag. 239. Romana stringis in ora) In os Ciceronis,Quod tibi Roma fuit cum loquereris erat. Romana stringis) exemplo Virgilij : *Ferte citi flammas,date tela, scandite muros.* Et hoc lege Grámatica,non licentia poëtica,Nam vocalis breuis in fine præcedentis verbi,& ante st, sc, sp,posita sequentis nominis prima longa,fit etiam longa. Non item ante mutam & liquidam, nec ante duplicem,nec ante sp,sc,st,sequente vocali breui.vt spacium, statio, scio, sed oportet vt nouum pedem inchoet longa sequens,vt præcedentem breuem moretur & augeat, vt illud Virgil.

----date tela scandite muros.

Et hoc ex Terentiani Mauri lege,quem tamen pauci hactenus ex recentioribus intelligunt; inspexi ergo ipsum Terentianum, quem vti mecum intelligas expono, quatenus quidem ad hunc locum & versum Martialis explicandum facit. Terentianus igitur:

Terentianus Maurus p.42. de carm.heroico.

Hæreat ergo animo sexta hæc tibi viuida,parq;
Litera de numero (quam dixi) semisonantum.

Obserua inquit literam,S,quæ est sexta è semiuocalibus,F,L,M,N,R, S, X. (Nam pro Z, veteres duplex SS.ponebant.)

Sequitur. *Quæ sibi tres tantum poterit subiungere mutas.*

Nempe SC,SP,ST.vt ipse exemplis declarat.miror tamen excludi,q,vt squalor,squama, &c. nisi dicas liquescere,atqui longa est prima.

Si quando scutum,spumas,vel stamina dico
Hæc sola efficiet nudo vt remante trochæo
Spondæum geminæ poßint firmare sonoræ.

Hæ,inquit,geminæ literæ solæ ex trochæo facient spondæum,subiicit ipse exempla.

Exemplis an praua sequar,vel recta probabo.
– – –∪∪ – – –
Quisque scire cupit,vel quisque scribere curat
– – – ∪∪
Ante stare decet,quum dico & separo verbum.
Ante stechirorum vatem natura creauit.
Vltima vocalis remanens,finisq; trochæi.
– ∪ –∪ – ∪ –∪

Nempe: *Quisque, Ante,tela, Romana,&c.ecce*
Excipitur geminis queis proximus exoritur pes
Quæ quanquam capite alterius verbi teneatur
Sufficiant retro vires & tempus oportet.

Non item ante mutam & liquidam sequentes in proxima voce, sic enim Terentianus quem immeritò Grammatici carpunt, quasi docuerit etiã ante mutam & liquidam in diuersis dictionibus vocalem præcedentem tendi.

Vnde tremor terris,aut hoc percussa tridenti
Dactylus efficitur,nam longa est reddita prima
Et mediam nil vda iuuat,quæ subdita currit.

Primam appellat Vnde: mediam de tertiam,*tre.* Vdam vocat liquidam,r.

– ∪ – ∪ ∪
Sic manet Vnde breuis,sic & percussa tridenti
Syllaba si contra fortisq; & viuida detur
– – –∪∪ – – –
Vnde scire potes,percussa spumat arena.
Reddet spondæos iusta ratione locatos.

Nec

Nec inter duplicem vocalis breuis in diuersis dictionibus producetur, frustra enim sunt, qui contra decretum à Terentiano docent: sic enim ille.

Namq; etiam duplex, (quæ nobis vna relicta est
Principium verbi quoniam proferre Latini
Non valet, & tantum vocali subdita currit)
Quum Græcum inciderit nomen quo possumus vti
Si post dactylon accedat, nil tempora duplex
Officiet, gemini poterunt quod pandere versus
Pontibus lustratis coniunxit littora Xerxes
Sanguine turbatus miscebat littora Xanthus
Littora pes, longa constat breuibusq; duabus
Tempora nec lædit duplex, quia dactylus extet,
Pro duplici contra gemina est si consona, lædit:
Pontibus instratis coniunxit littora Sciron.

Expono Terentiani defendendi caussa. Duplex, inquit, quæ nobis est vnica, nempe, X, (nam Z, non agnoscit pro duplici, quod veteres illius loco geminarent Ss, vt pro maza, massa, pro patrizo, patrisso, &c.) quę nullam apud Latinos vocem inchoat, sed semper sequitur vocalem, vt exeo, axis, &c. cum Græcum nomen aut peregrinum incidit, apud Latinos iam vsurpatur, si dactylus sequatur, non reddit præcedentem longam, vt littora Xerxes, littora Xanthus, est dactylus & spondæus, non creticus & spondæus. Si vero dactylo subiicias duas consonantes sc, vel st, vel sp, morantur postremam syllabam dactyli & faciunt longam ex dactylo nempe Creticum vt littora sciron. Caussam addit. X enim valet κ, σ, non σ κ. Nec tendent priorem sequentes duæ consonantes, quamuis st, sp, sc, sq, nisi illas sequatur longa vocalis & versum inchoët.

Nam nisi vocalis producta sequatur vtrasque
Tertia, quas dixi, nullum poterit dare tempus,
Scire etenim quom dico, & stare spumeus amnis,
Tertia vocalis producta adiungitur illis,
Atque inde accipiunt vires prosuntq; priori,
Si fuerit correpta, nihil præstare valebunt,
Quom scapulam, spacium, stimulum subiungo trochæo,
Quippe pedem primum, nisi pes comitabitur alter,
Desinit esse caput versus & prosa loquela.

Collige ergo ex dictatis non rectè à Nicolao Erythreo I C. & Lambino ad Sat. 2. Horat. lib. 1. obiici Terentiano testimonia ex Tibullo: *O quantum est auri pereat potiusq; smaragdi,*

Vel Lucano in eadem voce smaragdi, vel Catullo:

Testis erit magnis virtutibus vnda Scamandri.

Neque ex Homero in eadem voce. Verba enim Smaragdus, scamander & his paria neque pedem inchoant, neque primam tendunt, quod Terentianus desiderat.

Neque rectè obiicitur ex Ouidio ab aliis.

Occidit ille Scinis magnis male viribus vsus.

Scinis enim non inchoat pedem, neq; primam producit. Neq; ex eod. Dulichij, Samiiq; & quos tulit alta Zazinthos; Duplices enim excepit, quod non incipiant ab s, sed à muta. Deinde Zazinthus primam rapit. Multo minus, si vox à muta & liquida incipiat, vt terra, breuis, &c.

Restant sola exempla, ne quid dissimulemus ex toto Virgilio vnicum in principio versus:

Ponite spes sibi quisque; sed hæc quàm angusta videtis,
Ex Horatio: *Contra alius nullam nisi olenti in fornice stantem.*
Ex eodem: *Linquimus insani ridentes præmia scribæ.*
Et: *Ignoscent, si quid peccauero stultus, amici.* al. peccaro
Ex Ouidio: *Spes bona dat vires, animum quoque spes bona firmat,*
Viuere spe vidi, qui moriturus erat.
Ætnæosq; lacus & olentia stagna Palici
Ambiguus fuerit modò vir, modò fœmina Scython. al. Sython. al. Sithon.
Ex Propertio: *Nunc vbi Scipiadæ classes, vbi signa Camilli.*
Et: *Tam bene spondebant tunc omnia quod nihil illam* lib. 4.
Ex Statio: *Ferrea* * *scuta tegunt humeros & pectora latè.* * suta, legunt alij.
Ex Silio: *Mille Agathina dedit perflataq; Strongylos Austris.*

Nunc singulos versus ad examen vocemus, & qui testabiles, qui intestabiles sint videamus.

Primus ille & vnicus ex toto Virgilio est.

Spem, si quam accitis Ætolûm habuistis in armis
Ponite: spes sibi quisque: sed hæc quàm angusta videtis.

Quæstio est de primo pede, Ponito, quam retardat initium sequentis *spes*, & aiunt fieri Creticum, certè ex sententia Terentiani. Priscianus docet, S, in voce spes, liquescere. lib.2. ait S, sępe in metro subtrahi. Sed demus S, non liquescere nec Creticum esse; vnicum est in toto Virgilio exemplum, & hoc initio versus; in postremo sane dactylo nunquam in toto Virgilio eiusdem Catechresin legis. in primo pede est Virgilius aliquanto liberior, vt etiam proceleusmaticum aut anapæstum adhibeat. Sed vna hirundo non facit Ver, præsertim cum inter Grammaticos nec de illo primo pede conueniat. Ex Horatio producti, duo mendosi sunt.

Ignoscent si quid peccauero stultus amici.

Horatius emẽdatus. Notaui illico labem, antequam plures codices inspicerem, & legendum iudicaui peccâro. sed mox ex Lambini testimonio in antiquissimo codice ita legi, deprehendi *peccaro*, inquam, non *peccauero*. Etsi sunt qui emendent *peccabo*.

Alter versus: *Linquimus insani ridentes præmia scribæ.*

Priscianus subtrahi ait, s, ante, c, &, r, sicut &, s, ait liquescere in tertio versu.

Contra alius nullam nisi olenti in fornice stantem.

Versus ex quarto Metamorphoseos etiam mendosus est & pro Scython rescribendum Sithon, de quo Parthenius. Legatur scholiastes Volaterranus. Atq; hæc potissimum ex mente Terentiani & Prisciani veterum grammaticorum. Hodie vsus prope obtinuit vti nulla ratio habearur huius præcepti, & contra passim ab omnibus plerisq; paucis admodum reclamantibus, peccetur. Nunc exponam quid omnino de hac Grammaticorum præceptione sentiam. Auctoritas Virgilij me supra omnia Grammaticorum decreta mouet, si quid mouet, vt rarius breuem syllabam ante verba cœpta ab st, sc, sp, prima longa, & pedem inchoantia putem corripiendam. Nec enim nisi consilio abstinuisse poëtam argumento est, quod semel tantum hoc sibi licere voluerit; cum occasio millies fuerit oblatam legem eam violandi. Cum præterea apud alios quoq; poëtas prima & antiqua classis, rarissimè legatur correpta, nõ perinde reor passim & pro libitu rapiendam, monendosque Musarum alumnos ne frequentent eam licentiam. Damnare tamen erroris contra audentes non ausim, cum duo tantum exempla occurrant productæ syllabæ breuis ante sc, & st, Virgilij inquam & Martialis, & multo plura nobilissimorum poëtarum, qui eam legem Grammaticorum non quidem frequenter aliquando tamen neglexerunt. Nam præter illa quæ paullo ante ex Horatio, Ouidio, Propertio, Statio, Silio posuimus, occurrunt modo hæc inter lectionem obseruata: Lucretij lib.4.

Multo antiquius est quam lecti mollia strata

Nisi dicas esse spondaicum versum &, i, ac, a, coire in vnam syllabam,

Et 6. *Speluncisq; velut saxis pendentibus structas.*

Et eodem: *Tenuia sputa, minuta croci contincta colore.*

Rursum eodem: *Sudent humore & guttis manantibu' stillent.*

Et 5. *Libera sponte sua cursus lustrare perennes.*

Nec Propertius abstinuit lib.3. el.20.

Tuq; ô Minoa venundata Scylla figura.

Et lib.4. El.4. *Tu cape spinosi roscida terga iugi.*

Nisi rescribas *pinosi* pro spinosi.

De Ponto lib.2 el.2. Ouid. *Sæpe creat molles aspera spina rosas.*

Ouid.1. de A. Auctor Philom. *Strix nocturna sonans & vespertilio stridunt.*

Rursum Propertius lib.3. *Altera Scylla maris monstrum medicamine Circes*

Bracchia spectaui sacris admota colubris

Ser.lib.2. Horat. *Proceros odisse lupos? quia scilicet illis.*

Et epod. *Iam mala stultitia, & quæcunque inscitia veri.*

Et: *Hæc mihi Stertinius———*

Nec dubito quin, si attendas, plura sis exempla deprehẽsurus. Ego proinde vti nemini diem dico propter syllabam seu contractam seu porrectam, ita fere ab vtraq; præsertim tironibus & candidatis Musarum abstinendum censeo. Dicerem, bona venia Grammaticorum, esse communem præsertim cum Lucretius (quanquam est liberior) producat & contrahat non solum ante ps, st, & sc, sed etiam ante mutam & liquidam lib.7.

Expiretq; foras in aperta promptaq; cœli,

Tibullus tamen ante sp, breuem porrexit nisi ad triennium referas.

Lib.1. *Pro segete spicas, pro grege ferre dapem.*

Sat.8. Et Iuuenalis: *Occulta spolia, & plures de pace triumphos.*

lib.9. Et Silius. *Immane stridens agitur, crebroq; coacta.*

Sed hæc tria exempla cæsura excusantur, nec ad præceptum Terentiani pertinent cum pedem nouum non inchoent, & *spolia* primam corripiat. Illud Virgilianum *ponite spes* veteres Grammatici pro Cretico habuerunt, quem pedem multi postea secuti apertè creticum fecere vt apud Dicuilem in AVLA SANCTA laudatum ex versibus Theodosij Iunioris æuo scriptis apparet, *p.44.& 53.* quos Dicuil excusat ab imitatione priorum poëtarum. sunt autem versus isti.

Hoc

Hoc opus egregium—

Confici terquinis aperit cum fascibus annos

Supplices hoc famuli, &c. Creticum.

Non debet, inquit Decuil, *mirari quod in primo loco septimi & octaui versus istorum amphimacrus scriptus est, quoniam vt reor, non imperitia, sed auctoritate aliorum poëtarum, & maxime Virgilij (quem in talibus caussis noster simulauit Sedulius) qui in heroicis carminibus non raro pedes alienos posuerunt.* Enimuero hæc imitatio non est laudanda, nimis enim hic apertè peccatum. Creticum.

Catilina) nota cum ex aliis, tum ex Sallustij historia. Miles corrumpitur auro) viginti quatuor millia Philippæorum Lenæ percussori Ciceronis donauit Antonius. Quod signatè expresit Appianus lib. 4. his verbis. *Lena sedenti in foro Antonio caput, manumq́ Ciceronis à longè protulit, ostenditq́. Qua ex re exhilaratus, ducem coronauit, adornauitq́ donis, ducentis scilicet, & quinquaginta millibus drachmis Atticis.* Drachma Attica denario Romano æstimabatur, cùm denarius 4. LLS. id est, duobus baziis valeret. Et tantis opibus vox vacet vna tibi) Tanto pretio emisti silentium, recisâ Ciceronis linguâ. Quid prosunt sacrae pretiosa silentia linguae?) Frustra tamen laborasti in emendo hoc tam pretioso silentio. pretiosum vocat, quia magno pretio redemerat silentium, quod tamen haud prodest, nam vt sequitur, Incipient omnes pro Cicerone loqui) Quod tacet iam nunc Cicero, loquitur totus populus. Ita lib. 2. scripsit in Ponticum, Probarim, incipiunt.

Abscissa seruum quid fingis Pontice lingua?

Nescis tu populum, quod tacet ille, loqui? Idem Tereo euenit abscissa Philomelæ lingua

Tacendum non est Antonij Casanouæ epigramma in Antonium ad imitationem epigram. Martial. lib. 3. epigr. 65. & huius, scriptum de M. Tullio C.

Proscribi nisi ab hoc Cicero, & nisi percuti ab illo

Posset: par facinus hic iubet, ille facit.

Carnificem inuenit tam sæuum Antonius: ipse

Vix vllâ posset sæuior esse manu.

Illum non vellet sese seruasse patronus,

Illum non vellet se genuisse pater.

Vide epigramma Sabæi lib. 2. pag. 352.

Maxime Pompei, teq́ alloquor, optime Tulli, &c.

Legenda præ aliis etiam Senecæ declamatoris controuersia 2. lib. 7. cui titulus Popilius Ciceronis interfector. lib. 3. decl. 2. de Popilio qui interfecit. Tres item Suasoriæ postremæ.

In Syriscum ad Maximum.

LXVII. LXXI.

Infusum sibi nuper à patrono

Plenum, Maxime, centies Syriscus

*In * sellariolis vagus popinis* * sellariolis Schottus.

Circa balnea, quatuor peregit.

O quanta est gula, centies comesse?

Quanto maior adhuc nec accubare?

Syriscum libertum ganeonem, & conturbatorem illustrem, inter paucos dies decoxisse ait centies centena millia LLS. id est, ducenta quinquaginta millia Philippæorum. macte Syrisce Apicij gurgitis germane nepos. Syriscus autem est nomen fictum, & seruile. Syri enim plerique serui à poëtis introducuntur. Infusum) non compilatum expono, sed à patrono datum; Cùm ipse poëta addat à patrono infusum centies centena millia LLS. Verùm sicut patronus infudit, ita Syriscus mox effudit. Plenum) Iustè centies, vti nihil deesset. sic lib. 1. epig. 100. est locutus ad Calenum.

Non plenum modò vicies habebas.

Et lib. 4. ep. 37. tricies solidum, quod idem est, ac plenum. In sellariolis vagus popinis) In lustris, & ganeis impudicis. Tranquillus in Tib. *secessu etiam Capreensi sellariam* (Sellaria legit Torrentius. ego sellariam reperio, quod fortè non abs re, cùm sequatur, sedem, quę vox exponit priorem singulari) *excogitauit, &c.* Tacitus lib. 5. *Tunc primum ignota ante vocabula reperta sunt sellariorum. & spintriarum. Sellaria autem*, inquit Torrentius, *sellæ erant ipsæ ad libidinem excogitatæ*, Sic apud Plinium lib. 34. cap. 8. *sellaria domus aureæ Neronis.* A sedendo igitur sella, & inde sellaria, & sellariolus, & sellularius, qui sedendo opus facit. Sellariolæ popinæ, sunt tabernæ, in quibus nequissimi, non accumbendo, vt honesti tum faciebant, sed sedendo ventrem, geniumq; placabant; popinas autem

autem præter popinones, & lurcones vix quisquam ingrediebatur. CIRCA BALNEA QVATVOR) thermas Neronianas, Grilli, Titi, Agrippæ, cum Domitio sentio; illæ enim celeberrimæ, nisi fortè quatuor balnea quædam insinuauit infamia, quæ verecundi declinabant, quod ad Syrisci mores apprimè facit. PEREGIT) consumpsit, decoxit. O QVANTA EST GVLA CENTIES COMESSE: QVANTO MAIOR ADHVC NEC ACCVBARE) Ab admiratione prodigiosæ heluationis acerbè in Syriscum concludit. Ingens, inquit, est voracitas tam breui centies LLS. conuiuando, liguriendoq; exhausisse, sed longè maior est sedendo tantum absumpsisse, hoc est, quasi ientaculis, & prandiolis, merendis, postcœniis, repotiis, in quibus non accubatur, non iustâ cœna, aut conuiuio. Quantum consumpsisset, si accubuisset, id est, si conuiuium iustum apparasset; quando tantum per iocum, & ludum cum nequissimis, & vilissimis nepotibus & helucis in popinis egesit? Domitius τὸ, accubare, de futuro exponit, poëta de præterito loquitur.

Ad Faustinum.

LXXII. LXVIII.

Humida quâ gelidas submittit Trebula valles,
Et viridis, cancri mensibus, alget ager,
Rura Cleonæo nunquam temerata leone,
Et domus Æolio semper amica Noto
Te, Faustine, vocant, longas his exige messes
Collibus, hibernum iam tibi Tibur erit.

Inuitat Faustinum æstu feruente in Trebulanum agrum ipso Tibure frigidiorem. Describit situm Trebulæ oppidi in Sabinis, vel vici potius, vt lib. 5. Strabo testatum reliquit. SVBMITTIT VALLES) Dionys. Hal. lib. 1. *Ab eadem vrbe* (Reate nempe) *sex fermè stadiis distat Trebula sita in modico tumulo.* Mutuscas fuisse putant, de quibus Virg. *——oliuiferæq; Mutuscæ.* Totam regionem Sabinorum oliuarum, & vitium feracem Strabo tradit. Nihil hîc de Trebia, qui amnis est Placentinus, Romana clade nobilis cogita. procul enim Trebula à Trebia. Plinius lib. 3. Trebulinos Balinienses cognomine dictos ait. ET VIRIDIS CANCRI MENSIBVS ALGET AGER) Trebulanus ager humidus est etiam in summis cœli ardoribus, qui sentiuntur mense Iulio, quo cãcer signum cœleste solem accendit; & Augusto, quo leonis feruent pectora. RVRA CLEONAEO NVNQVAM TEMERATA LEONE) Rura Trebulana nunquam vsta sunt calore solis Augusto mense, quo leo ardet, semper frigida sunt, etiam summa æstate. ET DOMVS AEOLIO SEMPER AMICA NOTO) prædium, villa semper Noto peruia. hoc est, Austro obiecta. Notus enim, Aristotele teste, à meridie spirat, ventus humidus, vt ipsa græcæ vocis originatio ostendit, vnde rectè suprà poëta humidam Trebulam vocauit. Et à poëtis nubifer appellatur, ab Ouid. madidus. Met. 1. *madidis Notus euolat alis.* Aeolus rex ventorum. Virg. 1. Aen. Aeolia inter Italiam, & Siciliam, *fœta furentibus Austris,* vt Virg. ibidem loquitur. TE FAVSTINE VOCAT) Hic sententia finitur. Trebula humida, & algida te inuitat, & ab vrbe seuocat. LONGAS MESSES) dies æstiuos longos, longam æstatem hîc transige his collibus legerim; quid enim, *hic collibus?* HIBERNVM IAM TIBI TIBVR ERIT) Trebulanum rus adeò friget, vt ipsum Tibur, quamuis etiam per æstatem, frigidissimum, summa hyeme caleat præ nostro Trebulano frigore.

Solis instictio.

De Origine Bacchi.

LXXIII. LXIX.

Qui potuit Bacchi matrem dixisse Tonantem,
Ille potest Semelem dicere, Rufe, patrem.

Iocus ex nomine Bacchi sumptus. Græcis enim διμήτωρ, Diod. lib. 5. Latinis Bimater dictus. Ouid. 4. Met.

Ignigenamq; satumq; iterum, solumq; bimatrem.

Orpheus:

Κλῦθι μάκαρ Διὸς υἱ' ἐπιλωῖε βακχεδιμάτωρ.

Quasi duas habuerit matres. Iouem, ex cuius femore natum aiunt, & Semelem Cadmi filiam, ex qua denuò flammata, velut igne prodiit. Cui, inquit poëta, licuit Iouem vocare matrem Bacchi, licet etiam Semelen vocare patrem. Nam vt Iupiter vir, & tamen mater, ita Semele, quamuis fœmina, potest dici pater. Aut si hoc ἄτοπον est, erit & illud. Plinius: Ctesilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Ioue Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiscente inter obstetrices & Dearum clamorem. Enimuerò Muretus non eandem ait rationem,

dem, nec ita Semelem dici posse patrem, qua ratione Iuppiter dictus sit mater. *Nam patris, inquit, proprium est generare in alio, vt ex Aristotele didicimus: quod Semele neque fecerat, neque facere potuerat. Matris autem, conclusum fœtum visceribus suis fouere, & suo tempore parere: quæ omnia, vt quidem se habet fabula præstiterat Iuppiter. Itaque eleganter ingeniosissimus poëta Ouidius, inter cætera epitheta, quibus Bacchum ornat, eum etiam Bimatrem vocat: quod duas matres habuerit, Semelen & Iouem: vnde & Græcè eum* διμήτορα *nominant. Extat & versiculus, veteris cuiusdam poëtæ Græci, qui ob id & masculum Iouis vterum, & ipsum Iouem Bacchi tum patrem, tum matrem fuisse ait,* Ἄρσενι γαστρὶ λόχευσε πατὴρ, καὶ πότνια μήτηρ. *Neque alia ratione Heraclides Ponticus eundem Iouem, Palladis & patrem & matrem vocat. Sed sæpe Martialis, dum salsè & aculeatè diceret, quàm id iustè ac meritò faceret, non curauit.* Meo tamen animo (vti hæc ita sint, vt elegantissimus Muretus docet) poëtarum, præsertim Epigrammatariorum ioci, & sales, non sunt ad rationem vel Platonicam, vel Aristoteleiam reuocandi, non sanè, quòd disciplinas illas seueriores verioresque ignorarent, sed quia proprium est iocantium poëtarum, παράδοξον aliquid, aut παρὰ προσδοκίαν dicere & inferre.

Ad Theodorum.

LXXIV. LXX.

Non donem tibi cur meos libellos
Oranti toties, & exigenti,
Miraris, Theodore? magna caussa est:
Dones tu mihi ne tuos libellos.

Planè geminum est huic lib. 7. epig. 2. ad Pontilianum.

Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.

Crux enim est doctis indoctos vel legere, vel audire libros; ita Catullus ad Licinium Caluum testatur, cùm sibi malos queritur missos esse poëtas. alibique de oratione plena venenis. *Epig. 14.* Theodorus Grammaticus fuit quem Iuuenalis & Priscianus memorant, quem non puto hic à poëta tangi, sed poëtam de quo lib. 11. ep. 94. Pierios vates, &c.

De Pompeio, & Pompei filiis.

LXXV. LXXI.

Pompeios iuuenes Asia, atque Europa, sed ipsum
Terra tegit Libyes: si tamen vlla tegit.
Quid mirum, toto si spargitur orbe? iacere
Vno non poterat tanta ruina loco.

Nobile elogium Pompei, & filiorum. Pompeius de tribus orbis partibus triumpharat, vt est apud Cic. in oratione Maniliana, & centum propè historicos. Non potuit ergo, nisi in sua, vel omnino nulla terra sepeliri. Ita viuus & mortuus orbem terrarum occupauit. *Vt de Crasso, Pompeio, Cæsare Petronius Satyr.* POMPEIOS IVVENES) Cn. Pompeium natu maiorem, & Sextum Pomp. quos Cæsar ipse ægrè ad Mundam superauit. Plutarchus in Cæs. Hirtius de bello Africano. Epitome Liuij. Suetonius in Iulio. Strabo lib. 3. *Cn. Pompeius Sextus Pomp. Pompei Magni filij.* ASIA) Sextus Mileti ab Antonianis militibus interceptus periit. Est Miletum ciuitas Asiæ, vt his verbis tradit Strabo. ὁ δὲ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σέξτος ἐκ Κορδύβης σωθεὶς, καὶ μικρὸν ἐν τοῖς Ἰβηρσὶ πολεμήσας χρόνον, ὕστερον Σικελίαν ἀπέστησεν, εἶτ' ἐκπεσὼν ἐνθένδε εἰς τὴν Ἀσίαν, ἁλοὺς ὑπὸ τῶν Ἀντωνίου στρατιωτῶν ἐν Μιλήτῳ κατέστρεψε τὸν βίον. *Appianum lib. 2. Ciuil. adi.* EVROPA) Munda, vbi Cneus Cnei filius victus est, ciuitas Hispaniæ. Hispania autem in Europa. De interitu Cnei Pompei filij scribit Strabo lib. 3. Plutarchus, & quos paulò antè testes laudaui. SED IPSVM TERRA TEGIT LIBYES: SI TAMEN VLLA TEGIT) Ipsum Pompeium Magnum ad Pelusium, quod in Libya (& Libya Africa est) ad Nili ostium, quâ oppidum occurrit, occisum, & sepultum, de qua re dictum plus satis lib. 3. epig. 65. vbi varios, & amplissimos de morte Pompei testes produximus. Hic ex Spartiano in Adriano addo, Pompei tumulum ab Adriano, cùm Pelusium venisset ex Arabia, magnificentius extructum. Extat & ipsius Adriani, in sepulchrum Pompei, carmen.

Τῷ ναοῖς βρίθοντι πόσῃ σπάνις ἔπλετο τύμβου?
Ossa viri magni tenui quàm clausa sepulchro?

Merula τῷ βρίθοντι variè exponit, vel abundanti templis, vel cui extructa sunt templa, vel cuius spoliis ornata templa. lege Brodæum lib. 1. Anthol. Opsopæum ad eandem. Simile de Alexandri, & magnorum ducum sepulchro in Append. Scal.

Quisquis adhuc nondum Fortunæ mobile regnum,
Nec sortem varias credis habere vices,
Aspice Alexandri positum memorabile corpus,
Abscondit tantum putris arena virum.
Iunxit magnorum casus Fortuna virorum,
Hic paruo: nullo conditus ille loco est.
Ite, nouas toto terras conquirite mundo,
Nempe manet magnos paruula terra duces.

Vide Petronium Arbitrum. Hinc oraculum Pompeio non intellectum, vt vitaret Casium.

Strabo Pompeium in monte Casio tumulum ait sortitum lib.16. *Casius,* inquit, *mons est aggeribus arenarum similis, inque mare procurrens ipse aquarum inops. In eo Magni Pompei corpus iacet, & Iouis Casij est templum, nec procul inde Magnus iugulatus est.* Idem tradidit Dio Cassius, & Dio Nicæus. SI TAMEN VLLA TEGIT) Quia tantum virum nulla tellus capere potest. Alludit simul ad historiam; diu enim inhumatus iacuit. vt Virgil. iacet ingens littore truncus. Non est inelegans Marij Molsæ epig.

Dux Pharia quamuis iaceas inhumatus arena,
Non ideo fati est sæuior ira tui.
Indignum fuerat tellus tibi victa sepulchrum,
Non decuit, cœlo te nisi, Magne, tegi.

Sed nobilissima de eodem Pompeio, & filiis extant in Appendice Scal. epigrammata, quæ huc scriberem, nisi liber in omnium manibus esset.

Ad Quinctum.

LXXVI. LXXII.

Quæ legis causâ nupsit tibi Lelia, Quincte,
Vxorem potes hanc dicere legitimam?

Heraldum vide, & Antonium Aug. de legib. Legis Iuliæ capita Brissoneus recenset.

Iocus est à notatione verbi legis, & legitima, in quibus simul est dubia oratio, propter legem Iuliam à Domitiano reuocatam, quâ adulteri puniebantur. Iuuenalis Sat.1.

——qui tunc leges reuocarat amaras
Omnibus, atque ipsis Veneri, Martique timendas.

Et:

——vbi nunc lex Iulia? donis, &c.

Lelia erat adultera, & ne puniretur, nupsit mœcho, vt posset dici legitima, quæ lege cogente hîc dicitur legitima, aliàs, quæ communi iure nubit. Leliam ergo velut adulteram notat, vel vocat legitimam, vt lib.6. e.7.

Quæ nubit toties, non nubit. adultera lege est;
Offendar mœcha simpliciore minus.

Brissonium adi libro singulari, ad legem Iuliam de adulteriis. Vbi plenè de his nuptiis contra leges legitimis. Legitimam vocem vltimam versus melius sine nota interrog. leges.

Ad Cinnam.

LXXVII. LXXIII.

Profecit poto † Mithridates sæpe veneno,
Toxica ne possent sæua nocere sibi;
Tu quoque cauisti cœnando tam malè semper,
Ne posses vnquam, Cinna, perire fame.

† Mithridates in nummis.

Iocus in Cinnam pauperem à comparatione Mithridatis, veneno adsueti, & Cinnæ fami. PROFECIT M. SAEPE POTO VENENO) Plinius lib.25. cap.2. *Vni ei* (Mithridati) *excogitatum quotidie venenum bibere, præsumptis remediis, vt consuetudine ipsa innoxium fieret. Primò inuenta genera antidoti, ex quibus vnum etiam nomen eius retinet. Illius inuentum autumant sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam veneno viuerent.* Hæc Plinius. Idem ferè Gellius lib.17. c.16. è Lenæo Grammatico Pompei liberto litteris prodidit, qui addit superioribus, nec volentem Mithridatem veneno mori potuisse. *Quamobrem,* inquit, *postea cùm prælio P. R. victus in vltima regni refugisset, & mori decreuisset, & venena violentissima festinandæ necis gratia frustra expertus esset, suo se ipse gladio transegit. Huius regis antidotus præstantissima, quæ Mithridatios vocatur.* An igitur fallitur Eutropius, qui veneno extinctum scribit lib.6. *Mithridates,* inquit, *cum vxore fugit, & duobus comitibus. Neque multò pòst, cùm in suos sæuiret, pharmacis filij sui instinctu, militum seditione coactus venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates.* Contrà venit etiam Plutarchus in Pompeio, qui cum Gellio sentit. Psyllos venenum sugere scribit Suetonius in Augusto. Et

ſto. Et Xiphilinus in eodem. aliâs quoq; Indorum gentes paſci veneno me legere memini. COENANDO MALE) Pulchrè iocatur in Furium, & Furij coniugem Catullus, quos ait vel ſilices comeſſe poſſe. Mithradatis os habes in Fuluij Vrſini Iconibus, poſticam numi partem hic ſpecta.

nummus Mithradatis.

Ad Marullum.

LXXIV. LXXVIII.

Narratur bellè quidam dixiſſe, Marulle,
Qui te ferre oleum dixit in † auriculam.

† auricula.

Triplicem inuenio verſus huiuſce enarrationem. prima eſt Domitij, qui dicit eum oleum in aure ferre, qui nolit alios audire, ſed ipſe ſemper loqui. Altera eſt adagiographorum, qui hominem rigida, & ſupina aure dicunt notari à poëta, id eſt, eum, qui auerſetur audire, tracta metaphora à geſtu eorum, quibus aliquid infuſum eſt in aurem, qui vti ne effluat, aurem ſupinant, quem geſtum imitantur ij, qui vel faſtidiunt, vel auerſantur audire, quod moleſtum eſt. Græcum non abludit, ἀν᾽ οὖς ἔχων, ἀντὶ τοῦ ἄνω τὸ οὖς ἔχων, id eſt, aurem ſublimem habens. Poſtrema eorundem, qui non negant hoc verbi in aſſentatores conuenire. Sed legendum docent, QVI TE FERRE OLEVM DIXIT IN AVRICVLAM) non auricula. Colaces enim, dum potentioribus placita narrant, quaſi oleum auribus inferunt, & inſtillant. oleum enim lenit illum ſenſum, & alicubi læſum curat. qua ratione Marullum adulatorem vocat, priore ſenſu, & primo auerſantem, & faſtidientem aliorum dicta. placet de adulatione accipere, mediam tamen ſententiam non reiicio. Poſsis addere quartam; ſi legas auriculâ: vt poëta habitum capitis in Marullo irrideat ac notet, vt qui perinde incedat & caput in dextrum aut ſiniſtrum humerum inclinet, ac ſi oleum in illa ferret, ac ſollicitus eſſet, ne effunderet, quos incuruicum pecus nominant. Sunt qui addant quintam mea ſententia planè alienam, de palæſtrita Marullo, quod ictibus ceſtuum contuſas aures & fungoſas habeat, ſicut lucerna tempore pluuio fungos contrahit.

Ad * Turanium.

* Turanium.

LXXV. LXXIX.

Si triſti domicœnio laboras,
Turani, potes eſurire mecum.
Non deerunt tibi, † ſi ſoles προπίνειν,
Viles Cappadocæ, grauesq; porri,
Diuiſis cybium latebit ouis.
*Ponetur digitis tenendus * vſtis*
Nigra coliculus virens patella,
Algentem modò qui reliquit hortum;
Et pultem niueam premens botellus,
Et pallens faba cum rubente lardo.
Menſæ munera ſi voles ſecundæ,
Marcentes tibi porrigentur vuæ,
Et nomen pira quæ ferunt Syrorum,
Et quas docta Neapolis creauit,
Lento caſtaneæ vapore toſtæ,
Vinum tu facies bonum bibendo.

† ſeſſiles propinquæ. Merula. al. ſi ſoles propinqui. malè. al. ſeſſiles caprinæ lactucæ Romanæ.
* Vnctis.

Post hæc omnia, fortè si mouebit
Bacchus, quam solet, esuritionem,
Succurrent tibi nobiles oliuæ,
Piceni modò quas tulêre rami,
Et feruens cicer, & tepens lupinus,
Parua est cœnula, quis potest negare?
Sed finges nihil, audiesúe fictum,
Et vultu placido tuo recumbes,
Nec crassum dominus leget volumen,

* * *

*Sed, quod non graue sit, nec * infacetum.*
Parui tibia † condyli sonabit.
*Hæc est cœnula, * Claudiam sequêris,*
*† Quam nobis cupis esse * tu priorem.*

** inficetum.*
† Condyli vt sit κύριον.
** Claudium.*
† Credo iam.
** Quem turpiorem malè.*
Fratrem vocat lib.9.

Turanij nomen verum est, ad quem epistola Martialis lib.9. *Aue mi Turani, &c.* singularis fuit poëtæ amicus, quem & fratrem appellat. De Turanio altero Mangone Suet. & Plinius. Tristi domicoenio) non quòd Turanius pauper, sed quòd domi sine familiarium affatu, & vsu, tristiùs, quàm inter sodales cœnaturus esset. Est sermo iucundus amicorum suauissimum cibi condimentum. Domicoenivm) noua vox, & lepidè ficta à Domi, & cœno, domicœnium, vt veteres testudinem dixêre domiportam, à domi, & porto, Græcè *οἰκοπτία*. Esvrire mecvm) frugali mensa, parabili, terrestrique contentus. Non deervnt tibi † sessiles propinqvae) Domitius legit, *Non deerunt tibi, si soles προπίνειν*. Muta, sessiles propinquæ, id est, lactucæ. *Non de cibo,* inquit, *Merula, propinare dicitur, sed de potu. Præterea, quis vidit vnquam herbas propinari, & in principio cœnæ?* Ego tametsi à Merula sto, quâ lectionem illam *sessiles propinquæ*, ita enim scribendum iudico, quâ reprehensionem tamen illius *προπίνειν* discedo; verbum enim propino apud Latinos non de potione tantum, sed cibo etiam vsurpatum reperio. Iulius Capitolinus in M. Antonino. *Vt parte cultri veneno lita vuluam inciderit, venenatam partem fratri edendam propinans*. En, quid clarius, de cibo etiam propinare dici? Ab hoc vsu translatè dixit Terentius in Eunucho *Hunc ego vobis comedendum, & deridendum propino,* & translatè aliquem ridendum aliis propinare.

† si soles προπίνειν.

Sessiles autem propinquæ sunt lactucæ vulgares in vrbanis hortis vbique obuiæ, alij *προπίνειν* laudant. Plinius hoc genus lactucæ vocat laconicum, & capitatum, nos lib.3. epig.47. ad illum versum, *Et vtrumque porrum, sessilesq; lactucas,* paulò plenius. de sessili lactuca in Priapæis, & noster alibi lactucam sedentem appellat. Dioscorides triplex item genus recenset, satiuum, siluestre, & floridum. lib.2. cap.129. & 130. & Stuckius lib.2. Conuiual. cap.1. sessiles caprinæ, vti legunt alij, lactucæ, quas capræ appetunt, capris ergo relinquamus. Viles Cappadocae) à copia lactis lactucæ. Cappadocæ rectè legi puto, quanquam alij Cappadoces. Sic enim & Columella loquitur.

Cappadocamq; premit ferali mense lupercus.

Est & apud Plinium lib.19. cap.7. mentio Cappadocarum. *Diligentiores,* inquit, *plura genera faciunt* (lactucarum) *purpureas, crispas, Cappadocas, Græcas.* Idem eodem capite. *Et ecce cùm maxime cœpit irrepere satiuis admodum probata, quæ Cæcilia vocatur filio Cappadocæ, nisi crispum, latiusq; esset.* Iunius easdem facit Græcas, crispas, Cappadocas. Plinius verò distinguit. Gravesqve porri) odoréne graues, an decoctione stomachi? stomacho enim aduersari dicit lib.2. cap.143. Dioscorides. Et Plinius, quod mirêris, tradit lib.19. cap.6. Melam equestris ordinis reum, ex procuratione à Tiberio principe accersitum in summa desperatione succo porri ad trium denariorum argenteorum pondus hausto, confestim expirasse sine cruciatu. Vnde intelligis, quàm grauem habeat succum. Divisis Cybivm latebit ovis) Cybium est piscis genus, & cibi, de pisce loquitur poëta lib.11. epig.32.

Et caudam cybij, breuesq; mænas.

De genere cibi ex cybio hoc loco, & Plinius lib.9. cap.15. *Pelamides in apotectos particulatim consectæ in genera cybiorum dispartiuntur.* Et lib.32. cap.11. *Ab iis Mæolici cybium ita vocatur concisum pelamis, quæ post quadraginta dies in Ponto in Mæotim reuertitur.* lege Oppianum de pelamidibus. nos diximus lib.13. Athenæus lib.3. cap.19. *Quid dicimus? nam cybium triobolo, qui vendidisse nititur, nihil facit. Icesius pelamidas magna ait esse cybia. Posidippus in translato, & Euthydemus,* delcanum, ait in libro de salsamentis, hunc piscem

piſcem dictum eſſe à Delcone fluuio, in quo capitur, qui inter ſalſaméta poſitus plurimum confert ſtomacho. plura ibid. Eſt ergo cybium genus cibi ex ouis fractis, in quæ pelamides, vel lacerti, vel caſeus cum poſca inferebantur hoc ferè modo, vt ex Platina lib. 9. de tuenda valetudine diſco. {*Oua recentia cocta, & durata ablatis putaminibus modicè ſecantur, ita vt albamentum non comminuatur. Exemptis vitellis induntur parati, & confecti minutim piſciculi, ſeu lacerti, ſeu caſeus cum poſca cum aliis condimentis, rurſumq́ oua albumine clauduntur, & friguntur.* quanquam Platina non faciat mentionem piſcium, aut lacertorum. facit tamen Martialis lib. 1. epig. 48.

Secta coronabunt rutatos oua lacertos.

Ambiguè loquitur lib. 11. e. 28. *vel duo fruſta rogas cybij;* an ibi cybium piſcem in duas diuiſum partes, an ouum ſectum intelligam? malim piſcem. PONETVR DIGITIS TENENDVS *VSTIS, NIGRA COLICVLVS VIRENS PATELLA) Coliculus, ſeu cauliculus à caulibus dictus, braſſicæ eſt interior pars reſecta à caule, ita vt thyrſus ipſe ſit braſsica, caulis coliculus, lege, quæ lib. 13. e. 17. diximus ad verſum illum, *Unctis Lipſius.

Ne tibi pallentes moueant faſtidia caules,
Nitratâ viridis braſsica fiat aquâ.

Sæpè braſsica, & cauliculi pro eodem ſumuntur. Cæterùm Lipſius putat legendum vnctis, propter infuſum caulibus oleum, alij retinent vſtis, quod ſequatur: Algentem hortum à contrariis. Gruterus in Notis. Vtraque lectio non incommoda. ET PVLTEM NIVEAM PREMENS BOTELLVS) De pultibus ſcribit culinæ dictator Apicius lib. 5. cap. 1. vbi plura genera enumerat. Pultem Iulianam, ex alica; pultem ænogari, pulticulam traſtogalam, & alias. NIVEAM) nempe ex alica ſectam. alicæ autem farina candidiſsima. BOTELLVS) Et hunc lib. 2. cap. 5. deſcribit Apicius. *Botellum ſic facies ex oui vitellis coctis, nucleis pineis conciſis, quibus cepam, & porrum conciſum, thusq́ crudum admiſcebis cum pipere modico, atque ita inteſtinum farcies, adiectoq́ liquamine, & vino decoquas.* Vnde intelligis botellum genus farciminis fuiſſe, ſine carnibus tamen. Botulum tamen Tertullianus Apologia contra gentes, vocat ſanguine diſtentum, vti hodie nos eiſdem veſcimur, quibus veteres Chriſtiani ita abſtinebant, vt ſanguinem prius ſuum profunderent, quàm pecudis etiam ſuffocatum deguſtarent. Apud Athenæum quoque botellum ſanguine fartum, nobis ein Blutwurſt. PREMENS) Vna inferebatur botellus pulti impoſitus. plura libro 13. ET PALLENS FABA CVM RVBENTE LARDO) fabarum, & fabaciorum apparatum lege apud Apicium lib. 5. cap. 6. & Platinam lib. 7. hîc non intelligo fabam fractam, ſed freſam. rubens crediderim vetus dici, & fumo duratum laridum. MENSAE MVNERA SI VOLES SECVNDAE) Caput cœnæ audiuiſti, accipe bellaria. menſæ ſecundæ apud nos cum caſeo apponuntur, à quo etiam nomen habent. Trag den Käs auff.

MARCENTES VVAE) maturæ, eoque optimæ, vt vina marcida, quæ laudat Papinius ſilua prima in Calendis Decembribus, de donis Domitiani.

Illi marcida vina largiuntur.

ET NOMEN PYRA QVAE FERVNT SYRORVM) Et pyra Syra, id eſt, ex Syria allata. Plinius lib. 15. cap. 15. *Proxima iis Falerna, à potu, quoniam tanta vis ſucci abundat. Lactea hæc vocantur, in iiſq́ alia colore nigro donantur Syriæ.* ET QVAS DOCTA NEAPOLIS CREAVIT, LENTO CASTANEAE VAPORE TOSTAE) Caſtaneæ nuces Neapolitanæ laudantur poëtæ. Diphilus caſtaneas, Sardicas glandes appellauit; torrentur, elixanturq́;. res peruulgata. DOCTA NEAPOLIS) Neapolis ciuitas eſt Cumanorum; habitarunt illam olim Græci Chalcidenſes, Bithecuſi, Athenienſes, fuêre ibidem gymnaſia litteraria epheborum, cœtus, curiæ; quinquatria ibidem celebrabantur. hinc docta Martiali, cui fauet Strabo lib. 5. Eadem Parthenope dicta à Parthenopes monumento, quæ fuit vna Sirenarum. VINVM TV FACIES BONVM BIBENDO) Si egregiè potaris, putabo tibi ſapere, quod mihi parum ſapit. POST HAEC OMNIA, FORTE SI MOVEBIT BACCHVS, QVAM SOLET, ESVRITIONEM) Bibebant veteres certa, & praua vini genera, quæ τρεψίας, ſiue ἀνατρεψίας, quaſi euerſores appellabant, vt vomitu purgarent ſtomachum, quo maior eſſet edundi, bibendiq́; appetentia, quam orexin Iuuenalis Sat. 7. vocat, vbi hunc edendi morem Romanis his verſibus obiicit.

——tandem illa venit rubicundula totum
Oenophorum ſitiens, plenâ quod tenditur vrnâ.

Admotum pedibus, (ſimile vinum interpretatur) *de quo ſextarius alter. Ducitur ante cibum rabidam facturus orexin, &c.* Seneca. *Vomunt, vt edant, edunt, vt vomant.* Et: *Non minus potant* (mulieres) *& oleo, & mero viros prouocant. Æquè inuitis ingeſta viſceribus per os reddunt, & vinum omne vomitu remittunt.* Et Martialis noſter.

Non cœnat prius, aut recumbit.
Quàm ſeptem vomuit deunces.

Factitabant hoc & ante, & poſt cœnam, vt ex hoc, quem modò expoſuimus, verſu liquere vides, *Poſt hæc omnia, fortè ſi mouebit Bacchus, &c.* lege Mercurialem. Var. lib. 1. cap. 7. Stuckium lib. 3. cap. 11. NOBILES OLIVAE) De oliuis Picenis memineris dictum lib. 1. e. 44. & lib. 13. ad illum verſum.

Hæc, quæ Picenis venit subducta trapetis.
Incboat, atque eadem finit oliua dapes.

Athenæus lib.2.cap.14. ET FERVENS CICER) De natura, & generibus cicerum Athenæus lib.2.cap.13. Plinius, Dioscorides, & alij de lupinis, quod genus fabæ est, vt cicer genus pisi; *feruens*, ab igne coctum, exponit Domitius. fortè poëta respexit non ad ignem foci, sed naturam ciceris feruidam. Diphilus enim apud Athenæum *ciceres*, inquit, *difficilè est digerere, comburunt, vrinam mouent, & sunt vitiosi.* memini dicere de cicere lib.1. ep.42. ad illum versum, *Vendit qui madidum cicer coronæ.* TEPENS LVPINVS) aqua maceratus. PARVA EST POENVLA, QVIS POTEST NEGARE? SED FINGES NIHIL, AVDIESVE FICTVM, NEC CRASSVM, &c. Parua cœna est, sed iucunda, & sincera inter sinceros amicos, vbi nihil sit opus, vel ob timorem delatorum fingere, vel fictum audire. Nec molestus ero longo volumine legendo inter mensam. Sic lib.10.

Accedent sine felle ioci, nec mane timenda
Libertas, & nil quod tacuisse velis.
De Prasino conuiua meus, Venetoq; loquetur,
Nec facient quenquam pocula nostra reum.

Lucianus τῷ δειπνεῖν, &c. *Vos cœnæ leges non ignoratis amici:*
Fas hodie leges ferre sit, Aule, nouas:
Nemo poëta canet recubans, nec lite molestus
Grammaticâ nobis, nec tibi nos erimus.

SED QVOD NON GRAVE SIT, NEC INFACETVM, PARVI TIBIA CONDYLI SONABIT) Tibicinem, aut tibicinam audies canentem. condyli, id est, foraminis; similitudo ab anulo ducta, quem condylus significat. Condylus propriè est nodus in digitis incuruis extans: tres condylos singuli habent digiti præter pollicem. lege Rhodiginum libro 4. cap.3. copiosè de condylis disputantem, alij Condylum tibicinem intelligunt, vt tibia Condyli. HAEC EST COENVLA; CLAVDIAM SEQVERIS? QVAM NOBIS CVPIS ESSE TVRPIOREM) Torsit interpretes & me sæpe hic versus, primum quod de scriptura non constaret, legendusne vt vulgo

Hæc est cœnula; Claudiam sequeris?
Quam nobis cupis esse turpiorem.

An vero vt MSS. Quam n. c. e. tu priorem

An vt Heraldus: *Hæc est cœnula: credo iam sequeris*
Iam nobis cupis esse te priorem

An verò *——Claudiam sequeris*
Quæ nobis cupit esse te priorem.

Gruterus sibi aquam hærere dicit. Heraldus nimis multa immutat, vt aliquid extundat. cuius mens videtur esse. Iam postquam dixi quæ appositurus essem, sequeris cœnam meam, immò iam voles prior nobis accumbere. Ego primam illam scripturam turpiorem planè repudio, vt quæ nihil faciat ad mentem poëtæ, cùm ipse prioribus verbis omnem Gaditanam petulantiam à sua cœnula remouerit, quando dixit, Non de Gadibus improbæ puellæ, &c. Deinde seruo scripturam primam Claudiam sequeris sine nota interrog. Postremo, vt Veteres libri & MSS. habent rescribo tu priorem Vt ludat poëta in contrariis sequeris &, priorem. Cum enim à varietate ciborum suam cœnulam commendasset, addit gratissimam Turanio coronidem Claudiam. Hoc sensu. Hæc est cœnula: sed aderit etiam vocata Claudia, tuæ deliciæ. Concludit poëta ex mente Turanij: Aderit Claudia? hanc sequar. Imò, inquit poëta, iam non sequi cupis, sed te nobis priorem adesse, propter Claudiam. Commodius ergo scriberetur. Iam nobis cupis esse te priorem. esset enim vis maior in contrariis, & sensus acutior. Vt serues tamen. Quam nobis cupis esse tu priorem etiam eodem intellectu expones: sequeris Claudiam, quam tu ita amas, vt etiam tu nobis priorem velis adesse, quod illam plus nobis diligas. Nec etiam opus, vt priore sensu legas te pro tu, eodem enim res recidit, cum quartus casus intelligatur. Iam nobis cupis esse tu priorem (te nempe) Alij Claudiam vxorem Pudentis intelligunt. Sequeris Claudiam tibi largiorem cœnam propinantem, quam nobis præfers.

In Zoilum.

LXXX. LXXVI.

Vndecies vna surrexti, Zoile, cœna;
Et mutata tibi est synthesis vndecies:
Sudor inhæreret madida ne veste retentus,
Et laxam tenuis læderet aura cutem.

Quare

Quare ego non sudo, qui tecum, Zoile, cœno?
Frigus enim magnum synthesis vna facit.

Zoilum vestium ostentatorem exagitat. VNDECIES SVRREXTI) mutandæ vestis caussa, cùm te sudore perfusum fingeres. SYNTHESIS) vestis cœnatoria, qua domi, non foris vtebantur. nos de hac plura lib. 14. epig. 1. NE SVDOR INHAERERET SYNTHESI) ne sudore imbuta synthesis accedente vento læderet corpus pręingue, & obesum. Ita enim intelligo laxam cutem, distentam, & turgentem. QVARE EGO NON SVDO, QVI TECVM, ZOILE, COENO? FRIGVS ENIM MAGNVM SYNTHESIS VNA FACIT) Vel hinc tua apparet vanitas ostentationis, quòd solus tu sudes, cæteri frigeant; sunt enim, vt ego, vna cœnatoria contenti, neque laudem in copia vestium, vt tu, quærunt, qui te fingis sudare, vt posis mutare vestem, & conuiuis copiam tuarum vestium ostendere. Eiusdem eundem morbum describit lib. 1. e. 16. Ein Hemmet.

Zoilus ægrotat, faciunt hanc stragula febrem, &c.

Dein concludit. *Vis fieri sanus? stragula sume mea.*

Ita hic, vis abstergere sudorem Zoile, & frigere, tolle sex tuas syntheses, & sume vnicam.

Ad Seuerum.

LXXVII. LXXXI.

*Non totam mihi si * vacabis, horam,*
Dones, & licet imputes, Seuere,
Dum nostras legis, exigisque nugas;
Durum est perdere ferias: *rogamus,*
Iacturam patiaris hanc, ferasque.
Quod si legeris ipse cum diserto,
(Sed numquid sumus improbi?) Secundo,
Plus multò tibi debiturus hic est,
Quàm debet domino suo libellus.
Nam securus erit, nec inquieta
Lassi marmora Sisyphi videbit,
Quem censoria cum meo Seuero
Docti lima momorderit Secundi.

* Vacabit. non vacat mihi.

Librum Seuero censendum mittit, quem immortalem futurum dicit à Seueri, & Secundi castigatione prodeuntem. Ordo verborum est. Seuere, si vacabis (malim, vacabit.) non totam horam mihi dones, & imputes, id est, da libello legendo semihoram aliquam. IMPVTES) Seneca: *Sunt enim qui ita distinguunt, quædam beneficia esse, quædam officia, quædam ministeria. beneficium esse quod alienus det. alienus est qui potuit sine reprehensione cessare: officium esse filij, vxoris, earum personarum quas necessitudo excitat, & ferre opem iubet: ministerium esse serui, quem conditio suo loco posuit, vt nihil eorum quæ præstat, imputet superiori.* EXIGISQVE) ad examen, & trutinam iudicij castigas. DVRVM EST PERDERE FERIAS) Hæc Seuerum facit obiicientem. egóne tua caussa perdam meipsum, & non remittam animum per ferias, & otia nostra? ROGAMVS, IACTVRAM PATIARIS HANC, FERASQVE) Verum est, perdes tu quidem ferias, sed rogo perde nostra caussa semihorulam. modestè concedit perditurum legendis nugis, sed interim insinuat edendas, & rem esse momenti non nullius, neque nugas, vt Horatius docet. QVOD SI LEGERIS IPSE CVM DISERTO (SED NVMQVID SVMVS IMPROBI?) SECVNDO) Sed non sum impudens, quòd hoc petam abs te, vt meas legas nugas, cùm tu grauioribus sis districtus? CVM DISERTO SECVNDO) Quis hic Secundus? an ille de quo lib. 1. e. 2. Saturnalitias ferias accipe.

Libertum docti Lucensis quære Secundum.

An Plinius Iunior, cui nomen Secundus. Et passim Secundus audiebat potiùs, quàm Plinius. quod epistolæ Traiani Imperatoris ostendunt, in quibus Traiano semper charissimus Secundus appellatur. auget coniecturam nostram, quòd nominet disertum; erat enim æui sui primus, & Ciceronis admodum studiosus, vt libri ipsi loquuntur. Vocat eundem disertum lib. 10. epig. 19.

Sed ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria ianuam, videto.

PLVS MVLTO TIBI DEBITVRVS HIC EST, QVAM DEBET DOMINO SVO LIBELLVS) Vide, quanti faciat poëta limam, & castigationes doctorum. Idem certè Venusinus, in arte poëtica docet, cùm eos perire dicit, qui monenti Orbilio non obtemperant. MARMORA SISYPHI) æternabit, non adibit infernæ flumina Lethes. non tus, non tineas, non scombros metuet, miror esse qui dicant intelligendam esse statuam Sisyphi æream in platanone Frontonis, cum disertè poëta saxum Sisyphi apud inferos nominet, dicatque librum nunquam aditurum inferos & Sisyphi marmor quod voluit, visurum, si Seueri & Secundi calculum gemmeum retulerit, quod omnino non cadit in platanonis statuam seu Frontonis, esset enim contraria sentẽtia poëtæ; si enim nunquam videret platanonem vbi recitabantur carmina, ergo epigrammata erant interitura. LIMA CENSORIA) elegans metaphora, lima impolitum castigat, politq; ferrũ, iudicium eruditorum malè tornatos versus. MOMORDERIT) Nam & limæ sui dentes, & stilo acumen.

Ad Ælianum.

LXXXII. LXXVIII.

Semper eris pauper, si pauper es, Æmiliane.
Dantur opes nullis nunc, nisi diuitibus.

Idem queritur Iuuenalis Sat. 3. cùm de Codro paupere, & Arturo diuite in hæc verba scribit.

——vltimus autem
Ærumnæ cumulus, quòd nudum, & frusta rogantem
Nemo cibo, nemo hospitio, tectoq; iuuabit.
Si magna Arturi cecidit domus, horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia prætor,
Tum gemimus casus verbis, tunc odimus ignem,
Ardet adhuc, & iam occurrit, qui marmora donet,
Conferat impensas, & quæ sequuntur.

Idem queritur Sat. 1.
——expectent ergo Tribuni,
Vincant diuitiæ, sano nec cedat honori.

In Gaurum.

LXXXIII. LXXIX.

Quid promittebas mihi millia, Gaure, ducenta
Si dare non poteras millia, Gaure, decem?
* *An potes, & non vis? rogo, non est turpius istud?*
† *I, tibi* dispereas, *Gaure:* pusillus homo es.

* *An potes, & non vis rogo? nõ est turpius istud? Si tibi: dispereas, Gaure, &c. Lipsius lib. 1, cap. 5.*
† *v. si tibi desperas. Sic tibi? Dispereas, Heraldus.*

Auarum carpit Gaurum, qui cùm poëtæ ducenta millia LL.S. in fœnus promisisset, petenti nec decem millia credere voluit. DVCENTA) quinque millia Philippæorum. DECEM) HS. ducentos quinquagenos Philippæos. AN POTES, ET NON VIS? ROGO, NON EST TVRPIVS ISTVD? I, TIBI DISPEREAS GAVRE, PVSILLVS HOMO ES) Poteram, inquit Gaurus, sed nolebam, verebar enim, ne non redderes vel sortem, vel fœnus, vel neutrum. Alij putant gratis mutua petiisse poëtam decem millia. Si poteras, inquit poëta, & nolebas, cur es pollicitus; non est hoc turpius, quàm si mihi petenti statim à principio negasses, aut nihil petenti, nihil pollicitus esses? I, TIBI DISPEREAS) imprecatio solennis, vt lib. 1. e. 40.

Dispeream, si non hic Decianus erit.

Et lib. 2. e. 69. *Si non mentiris, Classice, dispeream.* aliisq; libris. Sensus est totius carminis. I, Gaure in malam rem cum tuis opibus, sordidus homo es, & angusti, pusilliique pectoris, illiberalis, qui plus amas aurum, quàm nominis immortalitatem, & liberalitatis. dispereas ergo, & pereas ignobilis, incelebris, illaudatus, ignotus. Non ignoro versum hunc aliter interpungi à sagacissimo Lipsio. Ita enim legit. AN POTES, ET NON VIS ROGO? NON EST TVRPIVS ISTVD) Alij notant disperdas. & Dij tibi, disperdas, alij si tibi despereas. seruo I, TIBI, DISPEREAS GAVRE: PVSILLVS HOMO ES) Sed, si quid de genio carminis huius poëtæ possum existimare, non est hæc interpunctio ex facilitate, & numero Martialis.

In Dindymum.

LXXXIV. LXXX.

Insequeris, fugio; fugis, insequor; hæc mihi mens est:
Velle tuum nolo, Dindyme, nolle volo.

Suam,

Suam,& Dindymi voluntates,& naturas diuersas,& aduersarias esse rotundissimo carmine docet. Quicquid tu vis,nolo, quicquid non vis,volo. Paullò aliter habet illud eiusdem in eum, qui ipse ex diuersis, vt Catilina apud Cic. erat compositus.

Difficilis,facilis,iucundus, acerbus es idem:
Nec possum tecum viuere,nec sine te.

Et in Diadum. *Consequar hoc,vt me nec timeas, nec ames.*

Illud,insequeris,fugio; videtur ex Theocrito expressum, qui sic de gloria.

Ἡ φεύγει φιλέοντα, καὶ ὐ φιλέοντα διώκει.

Quærentes fugit,& fugientes gloria quærit.

Ad Gallam.

LXXXI. LXXXV.

Jam tristis,nucibus puer relictis,
Clamoso reuocatur à magistro.
Et blando malè proditus fritillo,
Arcana modò raptus è popina,
Ædilem rogat vdus aleator.
Saturnalia transiêre tota,
Nec munuscula parua,nec minora
Misisti mihi, Galla, quæ solebas.* *G. quàm.
Sanè sic abeat meus December.
*Scis certè puto * vestra iam venire* *G. nostra.
Saturnalia, Martias Kalendas,
Tunc reddam tibi, Galla, quod dedisti.

Queritur nil sibi Xeniorum à Galla missum Saturnalibus, se tantundem Gallæ remissurum Martialibus. NVCIBVS RELICTIS) nucum ludus puerorum Romanorum proprius, vt hodie Germanorum, quem vti & talum Saturnalibus exercebant. Quibus finitis reuocabantur à magistris,& pædagogis ad officium discendi. Plinius lib.8. epist.7. Nam tu magister, ego contra; atque ideo tu in scholam reuocas, ego adhuc Saturnalia extendo. Vnde vetus adagium, *nuces relinquere,nuces abiicere,nuces intermittere*, id est, à nugis, & apinis ad res serias cogitationes suas conuertere. Persius.

——& nucibus facimus quæcunque relictis,
Cùm sapimus patruos——

Ita sponsus apud Catullum,& Virgilium spargit,& abiicit nuces, veluti iam in virorum adscriptus censum. Contra nucibus indulgere, ad nuces redire, repuerascere est. Genera porrò ludorum quatuor ferè, aut quinque, imò sex enumerat, & describit auctor de Nuce.

Has puer aut certo rectas dilaminat ictu, Dilaminat lego, non dilaniat.
Aut pronas digito bisúe, semelúe petit.
Quattuor in nucibus non amplius alea tota est,
Cùm sibi suppositis additur vna tribus.
Per tabulæ cliuum labi iubet altera,& optat
Tangat vt è multis quælibet vna suam.
Est etiam, par sit numerus qui dicat, an impar,
Vt diuinatas auferat auger opes.
Fit quoque de creta, qualem cæleste figura
Sidus & in Græcis littera quarta gerit.
Hæc vbi distincta est gradibus, quæ constitit intus,
Quot tetigit virga, tot capit ipsa nuces,
Vas quoque sæpe cauum spacio distante locatur,
In quod missa leui nux cadat vna manu.

De hoc nucum ludo sæpiuscule noster Martialis lib 1.3.5.14.&c. ET BLANDO MALE PRODITVS FRITILLO, ARCANA MODO RAPTVS E POPINA, AEDILEM ROGAT VDVS ALEATOR) Saturnalibus concedebatur iuuenibus, virisque, cæteris vetita temporibus. Horatius lib.3.car. Seneca de beata vita c.8. Suet. Augusto c.7. Mart. 14.

Seu græco iubear trocho,
Siue malis vetita legibus alea.

Lucianus in Saturno quem Heraldus adducit.

Adi Iureconsultos, & Alexandrum lib. 3. cap. 21. Aleator, qui ludit alea, vdus, vino madens. Fritillo) pyrgus, turricula, ex qua mittebantur tesseræ, vel tali. lege lib. 13. epig. 1. ad illum versum:

Hæc mihi charta nuces, hæc est mihi charta fritillus,

Vbi fritillum excussimus. Arcano) Post Saturnalia palam nefas erat ludere. clam si deprehensi ab ædilibus fuissent, puniebantur. Satvrnalia tota) septem dierum; apud Lipsium reperies, quot dies, & quando septem, quinque, & pauciores occuparint. Martias Calendas) nihil, inquit, misisti mihi nostris Saturnalibus, nihil tibi mittam vestris, id est, fœmineis. Saturnalia enim quasi virorum erant, Calendæ Martiæ fœminarum. Macrobius lib. 1. c. 12. *Et seruis cœnas apponebant matronæ, vt domini Saturnalibus, mittebantur à viris dona fœminis.* Tranquillus Vespas. *Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & Calendis Martij fœminis.* Horatius lib. 3. cae. Ode octaua:

Solinum consule c. 3. Ouid. 5. Fast. Porphy. ad Hor. Eo die Iunonis Lucinæ ædes coli cœpta. Vel quod pax inter Rom. & Sab. eo die facta.

Martiis celebs quid agam Calendis.

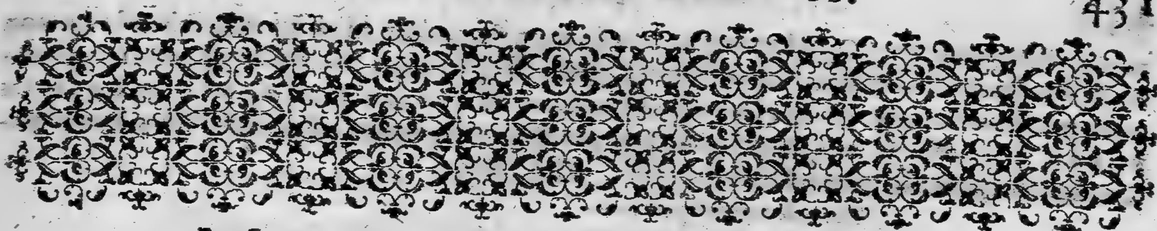
Iuuenalis ergo rectè fœmineas Sat. 9. vocat has calendas. Tibullus lib. 3.

Et vaga nunc certa discurrunt vndiq; pompa,
Perq; vias vrbis munera, perq; domos.

Quibus hi testes non satisfaciunt, plures audiant apud Lambinum ad lib. 3. Hor. Hor. Od. 8. qui rem totam exponit. Et Leuinum Torrentium ad eundem locum. Reddam) nihil.

MAT.

MATTHÆI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS EPIG. LIBRVM SEXTVM COMMENTARIVS.

I.

Sextus mittitur hic tibi libellus,
Imprimis mihi chare Martialis:
Quem si terseris aure diligenti,
Audebit minùs anxius, tremensq́;
**Magnas Cæsaris in manus venire.*

* Magni. Iulium nempe.

AD Martialem, haud dubiè alterum à seipso, mittit castigandum nouum libellum, vt exire securiùs, & in manus Cæsaris venire possit. Ad hunc verò eundem Martialem est epigramma 21. lib. 5. *Si tecum mihi chare Martialis.* Quod sanè ad ipsum poëtam, & auctorem referri non potest, quando dicit:

Nunc viuit sibi neuter heu, &c.

Imo nec illud lib. 10. epig. 47. ad seipsum, sed hunc ipsum Martialem amicum scriptum puto. TERSERIS) ad spongiam alludit, de qua suprà lib. 4. e. 10.

Curre, sed instructum comitetur pumice librum
Spongia: muneribus conuenit illa meis.

AVRE) si emendaueris curiosè, & accuratè, aure, iudicio, censura. CAESARIS) Domitiani. MAGNAS MANVS) ad potentiam refer, imperium.

*De filio Domitiani.

II.

* Ad Cæsarem. III.

*Nascere Dardanio promissum * nomen Iulo,*
Vera Deûm soboles, nascere magne puer.
Cui pater æternas post sæcula tradat habenas:
Quiq́; regas orbem cum seniore senex.
Ipsa tibi niueo trahet aurea pollice fila,
Et totam Phryxi Iulia nebit ouem.

* numen.

Genethliacum est de filio Domitiani, cuius meminit Suetonius cap. 3. *Deinde vxorem suam Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat, repudiauit.* Sed hic filius obiit infans, & à patre consecratus est, vt Papinius scribit, & Domitiæ nummi, * quibus illa diui Cæsaris mater inscribitur, ostendunt. lege Læuin. Torrentium ad cap. 3. Sueton. in Domitiano. Non ignoro, quid hoc loci Domitius. qui à poëta hic non illum Domitiæ filium, sed Iuliæ neptis fœtum adhuc vtero clausum appellari dicit, argumentum eius est, quod secundo Domitiani consulatu filium Domitiæ susceperit, quo tempore nondum erat Imperator. Sed ego cum Læuino iudico; Nam cùm Iuliam Domitianus coëgerit conceptum abigere, vt Sueton. testatur cap. 22. vbi & Iuliam ex ea re mortuam affirmat, dubio procul noluit & filium nasci, multò minus prædicari publico carmine. Deinde si de grauida loquitur Martialis, tam catus erat vates, vt

* Adolphi Occonis numismata inspice p. 186. edit. 2.

marem futurum sciret? Quod attinet ad consulatum secundum, nihil interest, etiamsi tum non Augustus fuerit Domitianus, tamen iam erat Cæsar designatus, & consulatum gerebat, quæ nomina non erant inania, nec sine honore, & imperio. NASCERE DARDANIO PROMISSVM NOMEN IVLO NASCERE) Nascentem puerum alloquitur poëta, vel potius natum, & crescentem, sicut stirpem dicimus nasci, dum crescit. Virgil. Ecl. 4.

Tu modò nascenti puero——
Casta faue Lucina——

Iam natum Pollionis filium alloquitur. nam ipse mox Virgilius eadem Ecl.

Incipe parue puer risu cognoscere matrem.

DARDANIO IVLO PROMISSVM NOMEN) alludit ad Virgilianum versum 1. Aen.

Nascetur pulchra Troianus origine Cæsar, &c.
Iulius à magno demissum nomen Iulo.

DARDANIO) Troiano à Dardano. lege Seruium ad Virgil. VERA DEVM SOBOLES) Virgilius Ecl. 4.

Chara (seu clara) *Deûm soboles, magni Iouis incrementum.*

Quia Domitiani filius, quem & mortuum postea consecrauit. NASCERE MAGNE PVER) Iteratio, qualis apud eundem, & frequentior:

Rumpitur inuidia quidam charissime Iuli, &c.

Vim habet, & significat desiderium poëtæ, & vota ardentia. CVI PATER AETERNAS POST SECVLA TRADAT HABENAS) Sic Ouid. lib. 2. Tristium, vnde videtur (QVIQVE REGAS ORBEM CVM SENIORE SENEX) expressum.

Sospite sic te sit natus quoq; sospes, & olim
Imperium regat hoc cum seniore senex.

IPSA TIBI NIVEO TRAHET AVREA POLLICE FILA, ET TOTAM PHRYXI IVLIA NEBIT OVEM) Cur Iulia? quia Domitianus patruus Iuliæ, quam amabat. Iulia ergo Domitiani filium non poterat non, vtpote patrui sanguinem, amare; siue amarit, siue oderit, hoc poëta ex decoro fingit. IPSA IVLIA) Neptis Domitiani, Titi filia. NEBIT TIBI FILA AVREA) alludit ad disciplinam Hetruscorum. Vt Virgilius Ecl. 4.

Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.

Ad quem versum ita Germanus Valens. *Videtur quibusdam ad Hetruscorum disciplinam respexisse, & tali εὐφημισμῷ Pollioni, vel Augusto Imperium augurari, & promittere. Thuscorum siquidem libris tradebatur, hoc animal insolito colore indutum portendere imperatori omnium rerum cum felicitate largitatem.* Et in Paralipomenis ad eandem Ecl. ex Domitio, & Seneca, idem docet. Aurea pensa sunt felicia Parcarum omina, Petronius de Trimalcione beato, *Præsto erat Fortuna cornu abundanti copiosa, & tres Parcæ aurea pensa torquentes.* Sidonius 15.

——probat Atropos omen,
Fuluaq; concordes iunxerunt fila sorores,

NIVEO POLLICE) Seneca de Nerone.

Aurea formoso descendunt pollice fila.

Sententia carminis est, Iulia quasi Dea Parcarum loco tibi nascenti, natoque nebit felicia vitæ stamina, & aurea fila, totumque vellus aureum, hoc est, meram felicitatem. Parcarum singulis in lucem prodeuntibus vitæ fata nentiũ fabulam lege apud Natal. Com. lib. 3. c. 6. vbi accuratè de ea re disputat. Vt Achilli neuerint fortunam, & casum, & occasum lege apud Catullum in Epithalamio Theseidis, & Thesei. ET TOTAM PHRYXI IVLIA NEBIT OVEM) pellem auratam nebit, πάγχρυσον δέρας, Euripides δέρας χρύσιον, & χρύσιον κῶας Orpheus, & Apollonius. OVEM) qua Phryxus mare traiecerat. Varro lib. II. de re rustica, figmentum hoc ad pecudum caritatem refert; eius verba sunt. *De antiquis illustrissimus quisq; pastor erat, vt ostendit Græca, & Latina lingua, & veteres poëtæ, qui alios vocant πολύαρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούλας; qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, vt Argis Atreus, quam sibi Thyestem subduxisse queritur; vt in Colchide Aeetes, ad cuius arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ; vt in Libya ad Hesperidas, vnde aurea mala, id est, secundum antiquam consuetudinem capras, & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. ea enim sua voce Græci appellarunt μῆλα.* Hæc Varro. Neque desunt, qui vellus illud, libellum fuisse tradant, quo auri faciendi ratio contineretur. Symonides in hymno in Neptunum χρυσοποιΐα, purpurei illud coloris fuisse dixit, quòd à marinis purpuris, in traiectione illa aspersum fuisset.

Muretus in Catullum.

Adula-

Adulatorium.

III.

Ad Cæsarem P.

Censor maxime, principumq́; princeps,
Cùm tot iam tibi debeat triumphos,
Tot nascentia templa, tot renata,
Tot spectacula, tot Deos, tot vrbes:
Plus debet tibi Roma, quòd pudica est.

Laudat Domitianum, quòd legem Iuliam de stupris, & Scatiniam de impudicitia, & ac ris puniendis reuocarit, atque histrionibus scenam interdixerit, pueros castrari à mangoı vetuerit, virginum Vestalium incesta seuerè coërcuerit, &c. præfertque hanc Cæsaris laudem, & factum cæteris omnibus seu triumphis, seu templis. CENSOR MAXIME) nummi veteres, & inscriptiones; Fasti. VIII. consulatu censorem perpetuum ponunt. A. V. C. 834. Olymp. 215. anno 2. Christi 83. Censor) Quintilianum lib. 4. procemio æquè seruiliter Domitiano adulantem, atque Martialem intelliges. In Dionis epitome. *Adeò verò stultè elatus est, & insolenter, vt consul decem annos perpetuos, & censor, quamdiu viueret, primus, solusq́; ex priuatis ciuibus, atque imperatoribus designatus sit.* Suetonius cap. 8. *Suscepta morum correctione licentiam theatralem inhibuit.* Sed Iuuenalis minimè blanditur, cùm dicit Domitianum in aliis quidem, atque aliis crimina puniuisse, sed aliis, quos amabat, pepercisse. Crispino nempe. sic enim Sat. 4. *——& tamen alter*

Si fecisset idem, caderet sub iudice morum.
Nam quod turpe bonis Titio, Seriòque, decebat
Crispino.——

PRINCIPVMQVE PRINCEPS) Quia imperator, cui reges exterarum gentium stipendia soluebant. Epitheta Imperatorum, Cæsarum, & Augustorum leges apud Smetium in syllabo inscriptionum. *Principum princeps*, Maximus princeps, vt est in Inscriptionibus. Apud barbaras gentes multi se reges regum, aut maximos reges appellarunt. Alexander Neap. lib. 1. cap. 28. *Parthis diadema duplex amplissimum decus regum dicunt esse, quippe quorum reges magni, & regum reges habebantur.* Plutarchus in Pompeio scribit, Pompeium noluisse Parthorum regem, appellare regum regem, vt à cæteris appellabatur. Suetonius in Cal. cap. 5. Parthorum principem regum regem appellat. Et Parthorum rex Phraartes ad Augustum scribens regem se regum appellat, apud Dionem in Augusto. Et Iulius Capitolinus Saporem Persarum regem appellat regem regum. de quo etiam Marcellinus lib. 17. scribit eum ad Constantium imperatorem scripsisse hoc titulo. *Rex regũ Sapor, particeps siderum, & frater Solis, & Lunæ, Constantio fratri meo salutem pl. dico.* Idem testatur Trebellius Pollio de eodem. Et Diodorus Siculus lib. 2. cap. 1. de Simandro, & Sesostre Aegypti regibus. de eadem re Plinius lib. 30. c. 1. Plutarchus in Lucullo. In Cyri sepulchro hoc epitaphium inscriptum erat: *Cyrus ego Rex olim Regum conditus hîc sum.*

Cicero in epist. ad famil. lib. 9. Agamemnonem regem regum appellat Homerum imitatus. Strabo lib. 12. & 13. de Troianis Regibus, Tiraquellus. Hodie Indi quidam & barbari reges totas paginas ineptis implent titulis. In Christiana lege solus Deus Rex Regum & Dominus Dominantium appellatur. CVM TOT IAM TIBI DEBEAT TRIVMPHOS) Ex Dacis & Cattis geminum, & lauream ex Sarmatis. de quibus sæpe iam suprà. TOT NASCENTIA TEMPLA, TOT RENATA) Tot noua, & ab integro ex fundamentis erecta, & tot renata, seu restituta. Suet. cap. 5. Eutr. lib. 7. Cassiod. in Chronicis. TOT SPECTACVLA) Suet. cap. 4. *spectacula magnifica assiduè, & sumptuosè edidit non in amphitheatro modò, verùm etiam in circo. Vbi præter solennes bigarum, quadrigarumq́; cursus*, &c. pleraque habes lib. 1. TOT DEOS) nouos, seipsum, & patrem, & Titum, & Iuliam. Antiquos Herculem, Iouem custodem, Fortunam reducem, Ianum, &c. Xiphil. Suet. TOT VRBES) Dacorum & Cattorum, de quibus etiam triumphauit. PLVS DEBET TIBI ROMA, QVOD PVDICA EST) Melius es his legibus de pudicitia rogatis de vrbe meritus, quàm cæteris omnibus, lege Suet. cap. 7. & 8. quas leges veteres reuocarit, nouas condiderit. sed qui alios puros, integrosque præstare conabatur, se ipsum impuritatibus fœdissimè contaminauit. testis Suet. cap. 22. Xiphil. in Domit. Eutropius lib. 7. quid ergo magnoperè mirandum, si totus componitur orbis Regis ad exemplum? QVOD PVDICA EST) suprà epig. 2.

Lusus erat sacræ connubia fallere tædæ,
Lusus & immeritos exsecuisse mares
Vtraq; tu prohibes Cæsar, populisq́; futuris
Succurris, nasci quos sine fraude iubes
Nec spado iam, nec mœchus erit, te præside quisquam;
At prius, ô mores, & spado mœchus erat.

Ad quod epigramma multa annotauit Heraldus.

Ad Cæcilianum.

V. IV.

Rustica mercatus nummis sum prædia multis.
Mutua des centum, Cæciliane, rogo.
Nil mihi respondes, tacitum te dicere, credo,
Non reddes: ideo, Cæciliane, rogo.

Auarum fœneratorem rogat nummos. res aperta. Dauus intelligat. Centvm) sestertia, bis mille quingentos Philippæos. Ideo rogo) quia si reddendi voluntas esset, non rogarem, sed poscerem, rogant autem, qui aut stipem, aut donũ petunt. redditurí poscunt. τὸ rogo hic ambiguum est, & significat vel mutuum, vel gratis, mutuum etiam infrà epig. 16. gratis hic. si cogitarem de reddendo mutuo, non rogarem, quia non frustrà dares, nec beneficium præstares.

De Thelesina.

VII. V.

*Iulia lex populis ex quo, Faustine, * renata est,*
Atque intrare domos iussa pudicitia est,
Aut minus, aut certè non plus tricesima lux est,
*Et * nubit decimo iam Thelesina viro.*
Quæ nubit toties, non nubit: adultera lege est,
Offendor mœcha simpliciore minus.

* V. relata.
* V. nubet.

Thelesinam adulteram exagitat.

Capita legis huius 29. conceptis verbis tradita enumerat Brissonius lib. singulari, quo hanc legem exponit. Dicta est Iulia à C. Iulio Cæsare Octauiano Augusto, non à Iulio Cæsare Dictatore, quod ex Vlpiano, Suetonio, Plutarcho ostendit Brissonius tam planè, vt nullum dubitandi locum reliquerit, quanquam alij aliter senserint scripserintque, quos inter & nos hîc emendati. Est autem de adulteriis seu pudicitia appellata. Renata) relata al. idem vtriusque sensus. reuocata, renouata, retractata. Cùm enim dissimulante magistratu, ipsoque tempore lex Iulia cõsenuisset, passimque æuo Domitiani libido impunè grassaretur, & auersa & aduersa nullo coërcente exerceretur, Domitianus profligatis ciuitatis moribus opem tulit, legisque Iuliæ pœnas sanxit.

Zon. Annal. t. 2.

Et Martialis. *Plus debet tibi Roma quòd pudica est.*

Continet hæc lex Domitiani de pudicitia vtrumque crimen. Torrentium adi ad 34. cap. Suet. August. Briss. &c. Lib. 7. de hac eadem lege. *Sancta ducis summi, &c.* & aliis non paucis.

Iuuenal. Sat. 2. *——qui tunc leges reuocarat amaras*
Omnibus, atque ipsi Marti Veneriq; timendas.

Pvdicitia) qua virûm, qua fœminarum. Decimo viro) In lege Iulia hoc caput legitur lib. 8. c. de adult. *Si mulier ante denunciationem nupserit, qui accusare volet, ab adultero incipito. nec ante ad mulierem quisquam peruenito, quàm adulterum reum peregerit.* His verbis cauebatur fœminæ, vti, si post adulterium, antequam accusaretur, alteri nupsisset, non posset postulari de adulterio, nec accusari, antequam adulter esset reus factus & peractus damnatusque. Hinc Gordianus l. si dum. C. de adult. *Neque enim, inquit, ab ea, quæ nupta est, & adulterium passa, exordium accusationis sumi potest, si denunciatio criminis nuptias non præcessit.* & Vlpianus l. seruos in fin. D. de accusat. *Cæterùm iustè mulier nupta præscriptione vtatur.* hæc ergo lex præscriptionem hanc fœminæ nuptæ dabat, qua sic abutebantur, vt, ne accusari possent à viris suis repudiatæ, statim alteri, nonnunquam ipsi mœcho nuberent. Quod Martialis infrà docet.

Quod nubis Proculina concubino,
Et mœchum modò nunc facis maritum,
Ne lex Iulia te notare possit:
Non nubis Proculina, sed fateris nempe te adulteram.

Et lib. 5. *Quæ legis caussa nupsit tibi Lælia, Quincte.*

Lib. 6. epig. 45. *Permissa est vobis non nisi casta Venus.*
Hæc est casta Venus? nubit Lectoria Lygdo;
Turpior vxor erit, quàm modò mœcha fuit.

Hinc tot diuortia Romæ & per orbem Romanum facta, vt Seneca lib. 3. de Ben. cap. 16. queratur, à fœminis annos non consulum, sed maritorum numero computari & Tertullianus Apol. cap. 6.

cap.6. *Repudium verò iam votum est,& quasi matrimonij fructus.* Hinc ergo noster poëta in ficto nomine Thelesinæ artes adulterarum notat, quæ per hanc legem, ne lege secum ageretur, statim post repudium alteri nubebant, ita vt nonnullæ intra mensem decies nuberent, decemque maritos numerarent. Indignatus ergo poëta hæc flagitia concludit, adulteras non puniri lege Iulia, sed fieri, vt quæ tot nuptiis eludant vim legis. Animaduerterat olim hoc Augustus, ideoque certam formam diuortiorum faciendorum præscripsit, (vt saltem erubescerent tot testes.) quæ hæc est. *Diuortia septem ciuibus Romanis puberibus testibus adhibitis, præter libertum eius, qui diuortium faciet, posthac faciunto, Aliter pro infectis habentor.* Verba autem legitima vsitataque, quibus in diuortiis faciendis vtebantur, hæc erant. RES TVAS TIBI HABETO, RES TVAS TIBI AGITO. Vsurpat hanc noster lib.10.ep.41.

Mense nouo Iani veterem Proculeia maritum
Deseris, atque iubes res sibi habere suas.

Cic.2.Philip. *Mimam exegit: res suas sibi habere iussit ex 12. tabulis.* MOECHA SIMPLICIORE MINVS) Quæ non addit ad scelus, & adulterium, nouum scelus, quo tegat prius, nuptiasque ipsas adulteret. Castiores enim sint adulteræ simplices, quàm nuptæ propter adulterium, quæ lege contra adulteria abutuntur ad ipsa adulteria, vt quasi ex lege peccent, & fiant (vt suprà dixit de Lælia) legitimæ adulteræ, perinde vt si lex pro adulteris, non contra esset lata. Vide, quantum defecerit vrbs à seipsa. Sic enim Tertullianus cap.6.Apol. *Vbi est illa felicitas matrimoniorum de moribus vtique prosperata, qua per annos fermè sexcentos ab vrbe condita, nulla repudium domus scripsit? At nunc in fœminis, &c.* Caruilius Spurius primus ab vxore diuertit propter sterilitatem. Val. Max.lib.2.cap.1. *Ad D.XX.annum Val. Max. scripsit.*

Ad Seuerum.

VI. VIII.

Prætores duo, quattuor tribuni,
Septem caussidici, decem poëtæ,
Cuiusdam modò nuptias petebant
A quodam sene, non moratus ille
Præconi dedit Eulogo puellam.
Dignum quid fatuo, Seuere, fecit?

PRAETORES DVO, QVATVOR TRIBVNI) huius argumenti in dissimili exemplo est epigramma lib.5.57 ad Lupum. Honores ait iacere, & bonas artes; in precio esse citharœdos, choraulas, præcones, architectos, vti & queritur Iuuenalis Sat.3. quem ibi adduximus in rem præsentem. DVO PRAETORES) qui magistratuum Rom. nescit vel nomina, vel officia, legat Fenestellam, Hotomanum de ritu veterum nuptiarum cap.2. vbi de proxenetis conciliatoribus & aliis cognosces. Sigonium, Iurisque Consultos, & alios. NVPTIAS PETEBANT) lege Heraldum. Formula petendarum nuptiarum ferè hæc fuit: Quæ res rectè vortat, mihique, tibique, tuæque filiæ, Filiam tuam mihi vxorem posco, promitte hoc fore. NON MORATVS ILLE) nec prætores, nec tribunos, nec poëtas moratus, posthabitis, & contemptis omnibus, locauit filiam præconi. EVLOGO) nomen ad officium præconis aptè fictum. DIGNVM QVID FATVO, SEVERE, FECIT?) Nihil sanè olim insania fuisset, at modò sapienter fecit. nam præconium hodie quæstuosissimum. pauperes sunt prætores, tribuni, caussidici, poëtæ, diuites citharœdi, præcones, &c.

Ad Læuinum.

VII. IX.

In Pompeiano dormis, Læuine, theatro,
Et quereris, si te suscitat Oceanus.

In fictum equitem salsum epigramma. Læuinus in equestribus mala conscientia sedebat, & veniente designatore Oceano, de quo sæpius lib.5. d. simulabat se dormire, ne eiiceretur ex 14. ordinibus, cui tum nihil profuit ille somnus. POMPEIANO THEATRO) Pompei theatrum inter Marcelli, & Hadriani molem ferè medium regione nona, circo Flaminio, erat visendo opere extructum, de quo Corn. Tacitus lib.14. Hoc à Caligula absolutum tradit Suetonius. capiebat octoginta millia hominum. Primus stabile, & æternum fixit Theatrum Pompeius, cùm antea essent subitaria. Instaurauit denuò, magna ex parte disturbatum Ostrogothorum Rex, vt ex Cassiodori

siodori verbis ad senatum Romanum disco. de eodem Plutarchus in Pompeio, & Porphyrio Grammaticus. Tertullianus lib. singulari de spectaculis, aliique nō pauci, inter quos Marlianus lib. 6. cap. 5. Pompeius Lætus, Philander, Plinius lib. 36. c. 15. Tu Læuine dormis in theatro Pompeiano, vbi maximi sunt hominum clamores, & tumultus, & quereris te suscitari ab Oceano, insanè facis. Poëta ludit in dilogia vocis (suscitat) quod ad somnum, & locum equestrem refertur. poëta cùm de somno excitatum Læuinum videatur dicere, loquitur de loco equestri, ex quo à designatore est excitatus, & eiectus. Oceanus autem etiam hîc ambiguè, cùm respexerit ad mare, quod sonitu fremituque dormientes excitat. Interim verò apparitor vocabatur Oceanus, qui ordines equestres obseruabat. Frustra sunt qui hic de Domitiano queri poëtam somniant.

x.

Petit latenter à Domitiano pecuniam.

VIII.

Pauca Iouem nuper cùm millia fortè rogarem:
Ille dabit, dixit, qui mihi templa dedit.
Templa quidem dedit ille Ioui, sed millia nobis
*Nulla dedit: * pudet heu pauca rogâsse Iouem.*
At quàm non tetricus, quàm nullâ nubilus irâ,
Quàm placido nostras legerat ore preces?
Talis supplicibus tribuit diademata Dacis:
Et Capitolinas itq; reditq; vias.
Dic, precor, ô nostri, dic conscia virgo Tonantis:
Si negat hoc vultu, quo solet ergo dare?
Sic ego: sic breuiter positâ mihi Gorgone Pallas.
Quæ nondum data sunt, stulte, negata putas?

* *Vulgo pudeat.*

Rem intelligis ex inscriptione; esurit & mendicat poëta, non certè, non valdè latenter, sed admodum patenter, ingeniosè tamen, & per dialogum. PAVCA MILLIA) sestertiûm. ILLE DABIT DIXIT, QVI MIHI TEMPLA DEDIT) Domitianus, inquit Iupiter, tibi dabit, qui & mihi dedit. Capitolium enim instaurauit. Flauiæ item genti magnam ædem excitauit. Suetonius, & alij auctores. PVDET HEV PAVCA ROGASSE IOVEM) Ita potius lego, quàm pudet &) Cur mihi non donarit Domitianus quicquam, caussa erit, quòd nihil dignum Cæsare petiuerim; à magnis enim magna decet petere. non est ignotum Alexandri dictum, cùm rogatus esset à mendico exiguam stipem. *magna*, inquit, *cùm mendicus sis, haud te decet accipere, me, cùm Alexander sim, parua non decet dare.* Ita miseri preces elusit, quas iste, vt ante alicubi monui, poterat facetè refellere. Seneca lib. 2. de Ben. hoc Antigono Regi tribuit. *Ab Antigono Cynicus petiit talentum. Respondit plus esse, quàm Cynicus petere deberet. Repulsus petiit denarium. Respondit minus esse, quàm quod regem deceret dare. Turpissima, inquit, eiusmodi cauillatio. Inuenit, quomodo neutrum daret. In denario Regem, in talento Cynicum respexit: cùm posset & denarium, tanquam Cynico dare, & talentum, tanquam rex.* AT QVAM NON TETRICVS, QVAM NVLLA NVBILVS IRA, QVAM PLACIDO NOSTRAS LEGERAT ORE PRECES?) Certè frons Cæsaris serena nobis pollicebatur pecuniam, cùm legeret supplex carmen. TALIS SVPPLICIBVS TRIBVIT DIADEMATA DACIS) Tali vultu læto, & sereno damnat suis votis Dacos petentes, vt sibi suis legibus, suoque iure viuere liceat. DIADEMATA) libertatem patriarum legum, & iura, vel Decebalo Dacorum regi pacem petenti promittit regnum, & diadema. De bello Dacico iam sæpius ex Xiphilino, Suetonio, & aliis tractauimus. ET CAPITOLINAS ITQVE, REDITQVE VIAS) Talis, cùm triumphat; triumphantes enim ad Capitolium ascendebant. bis triumphauit, & semel Ioui Capitolino lauream intulit. DIC, PRECOR, Ô NOSTRI, DIC CONSCIA VIRGO TONANTIS) Palladem familiare numen Domitiani alloquitur, & rogat, cur petenti Domitianus nil dederit: scitè Palladem interrogat; nam ipsum Domitianū interrogare, quare nil donarit, & verecundiæ, & impudentiæ fuisset. NOSTRI TONANTIS) Domitiani. Vide lib. 5. ep. 1. SI NEGAT HOC VVLTV, QVO SOLET ERGO DARE?) Si tam placidus est, cùm reiicit preces supplicum, qualis erit, cùm admittit? Ipsa serenitas non erit, opinor, serenior. SIC EGO, SIC BREVITER POSITA MIHI GORGONE PALLAS) Sic ego quærebam, sic mihi respondit Pallas. POSITA GORGONE) scuto, cui pictura Medusei capitis inerat. lib. 14. epig. 129.

Dic mihi virgo ferox, cùm sit tibi cassis, & hasta:
Quare non habeas ægida? Cæsar habet.

Plura

Plura ad lib.7.ep 1.& lib.9.& 14. Quare autem positam dicat hîc ægidem, duplex potest subesse ratio, quòd alluserit ad statuam Palladis in Capitolio ægide, Domitiani caussa, carentis, vel, quia poëtis Pallas absque ægide fingitur, cùm personã mitem induit, vt rectè Domitius ex Propertio, & Silio notauit. Claudianus de ead. Gorgone Palladis in Raptu. Pallas.

——Stridentia colla
Gorgonis obiectu pallæ fulgentis inumbrat.

Cuius caussam lege apud Parrhasium.

QVAE NONDVM DATA SVNT, STVLTE, NEGATA PVTAS) Rotundè concludit, & eleganter monet Domitianum de dono. Nihil dedit; nihil (inquit Pallas) etiam negauit. dabit ergo, si non negauit. Dederat supplicem libellum, cuius ne obliuiscatur monet poëta.

In Marcum.

IX. XI.

Quòd non sit Pylades hoc tempore, non sit Orestes,
Miraris? Pylades, Marce, bibebat idem.
Nec melior panis, turdúsue dabatur Oresti:
Sed par, atque eadem cœna duobus erat.
Tu Lucrina voras: me pascit aquosa Peloris:
Non minus ingenua est & mihi, Marce, gula.
Te Cadmæa Tyros, me pinguis Gallia vestit:
Vis tu purpureum, Marce, sagatus amem?
Vt præstem Pyladen, aliquis mihi præstet Orestem.
Hoc non fit verbis: Marce, vt ameris, ama.

Cur nulla vera sit amicitia, amicorumque paria Romæ, caussam ait, nihil inter amicos communicari opum, olim autem omnia amicorum fuisse communia. Huius generis sunt epigrammata lib.1.ad Mancinum 44.lib.3.in Ponticum 59.lib.4.ad Sextum 98. lib. eodem in Varum 78. PYLADES ORESTES) peruulgata fabula extat apud Ouid.lib.3.de Ponto El.2.& alios. TV LVCRINA VORAS) ostrea Lucrina laudantur. de lacu Lucrino ad Baias dictum sæpius lib.1.ep.62. lib.3.ep.59.ad illum versum:

Ostrea tu sumis stagno saturata Lucrino.

Lib.5.epig.38.&c.lib.11.epig.90. ME PASCIT AQVOSA PELORIS) Peloridum meminit Plinius lib.32.cap.11. Cælius Rhod.lib.2.cap.12. Horatius lib.2.Sat. 4.

Murice Baiano melior Lucrina Peloris,

Ad quem locum ita cultissimus scribit Lambinus. *Peloris ostrei genus, chama maius*, vt ait Eustathius. διὸ πελωρὶς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος. *Idcirco*, inquit, *Peloris propter magnitudinem appellatur*. Cùm quo congruens Athenæus lib.3.ita scribit, πελωρίδες ὠνομάσθησαν παρὰ τὸ πελώριον, μείζων γάρ ἐστι χήμης καὶ παρηλλαγμένη ἡ πελωρίς. *Pelorides nominatæ sunt à voce* πελώριον, *quod significat magnum, seu ingens, maior enim est chama Peloris, & aliquanto ab ea differt magnitudine*, Varro lib.4.de lingua Latina, *in conchyliis*, inquit, *aliqua ex Græcis, vt peloris, ostrea, echinus.* AQVOSA) flaccida, sine callo illo, ex quo conchylia commendantur, vt Merula exponit. Domitius ait esse genus conchylij, quod nihil habeat præter aquosum quendam liquorem. Atqui Athenæus cap. 7.lib.3. Pelorides nutrire, nec facilè excerni, bonum succum habere, stomacho conferre scribit. INGENVA GVLA) delicata; & ego cupediis capior. Ich iß auch gern gute Bißlin. TE CADMEA TYROS, ME PINGVIS GALLIA VESTIT) Te vestit purpura, me sagum Gallicum rude, & crassi villi tegit. Sic lib.2.ad Candidum dixit:

Misit Agenoridæ Cadmi tibi terra lacernas,
Non vendes nummis coccina nostra tribus.

Videtur endromidem intelligere per sagum Gallicum. Iuuenal.

——pingues aliquando lacernas
Munimenta togæ, duri crassiq; coloris
Et malè percussas textoris pectine Galli
Accipimus,

Sagum tamen Gallica etiam vestis & Hispanica, super quo multa ad hunc locum Heraldus.

VIS TE PVRPVREVM, MARCE, SAGATVS AMEM?) amicorum est eodem vti cultu, nos planè diuerso vtimur, amici ergo veri non sumus. Et saga purpurea legimus apud Horatium lib.Epod.ode 9.

Terra, mariq; hostis victus, Punico
Lugubre mutauit sagum.

Punico, id est, purpureo, vt ex Plutarcho, & aliis interpretatur Lambinus, non gratis ergo dixit, ME PINGVIS GALLIA VESTIT) vt alibi de Sequanica Endromide. Porrò sagum vestis propriè militaris erat, opponebaturque togæ, calor varius, ruber, albus, niger. Plura Bayfius lib. de re vestiaria. Videtur tamen hic de Santonico cucullo loqui, qui & bardocucullus & bardiacus cucullus. Fortean & birrus. Iuuen.

De Sago Heraldus.

Tempora Santonico velas adoperta cucullo,

Vbi vetus interpres, birrum Gallicum explicat. Et Sat. Quod Græci coccum, Latini birrum vocarunt. Persij interpres ad versum Sat. 1.

Scis comitem horridulum trita donare lacerna, &c.

Scis birrum attritum comiti condonare.

Mart. lib. 2. de suis lacernis.

Non vendas nummis coccina nostra tribus.

Plura apud Grotium ad lib. 4. Martian. Cap. Pithæum lib. 1. Aduers. cap. 16. Meursium 2. Exercit. Crit. cap. 3. De eadem Iuuen. Sat. 9. VT PRAESTEM PYLADEN, ALIQVIS MIHI PRAESTET ORESTEM: HOC NON FIT VERBIS. MARCE VT AMERIS AMA) Ero ego Pylades, si tu fueris Orestes. Enimuerò amicitia hæc non in verborum quadam cerimonia, & elegantia sita est, sed in opum quoque, & beneficiorum communicatione. Ille verè amat, vereque redamandus est, qui amico tenui suggerit rem, & auxilium. nec τῷ λόγῳ, sed τῷ ἔργῳ amat. De ope & beneficentia amicorum in amicos multa eruditus Seneca. præsertim epist. 9. *Hecaton ait: Ego tibi monstrabo amatorium sine medicamento, sine herba, sine vllius veneficæ carmine. Si vis amari, ama.* Ausonius epig. 90.

Hoc tibi tu præsta,
Marce, vt ameris, ama. Plura Heraldus.

De Fabulla.

XII. X.

** illa. Versus alioqui deest.*
** deierat.*

Iurat capillos esse, quos emit, suos
*Fabulla; nunquid, * Paulle, * peierat?*

Iocus elegans in voce (suos) meum enim dico, quod vel natura mihi tribuit, vt manus, pedes, parentes, propinquos, &c. vel quod ab alio seu gratis, seu emptione accepi. Ita ager, liber, domus, &c. mea sunt. sic lib. 2. epig. 20. dixit.

Carmina Paullus emit, recitat sua carmina Paullus,
Nam, quod emas, possis dicere iure tuum.

Vide, quæ ex Seneca attulimus ad illum locum.

Pari sensu Fabulla cùm emerit capillos, quos gerit, quamuis iuret esse suos, tamen non peierat. Peierabat tamen Fabulla; natiuos enim, non emptitios iurabat esse, quos ferebat, sed poëta peierantem lepidè excusat. Ad eundem modum iocatus est lib. 1. ad Fidentinum.

Si mea vis dici, gratis tibi carmina mittam,
Si dici tua vis, hæc eme, ne mea sint.

V. ad Iuliam.

De statua Iuliæ.

XIII. XI.

** V. putat.*
** V. tacta.*
** V. liquor, id est, teneritudo.*

Quis te Phidiaco formatam Iulia cælo;
*Vel quis Palladiæ non * putet artis opus?*
*Candida non * tacita respondet imagine Lygdos,*
*Et placido fulget viuus in ore * decor.*

* * *

Hæc est illa Iulia Marciæ Furuillæ filia, cuius postea natali die quodam Hierosolyma cepit Titus. Suetonius cap. 5. Tito. In Domitiano cap. 22. de morte. Ibidem. facit Iuliæ mentionem Iuuen. Sat. 1. Statuam è candidissimo marmore Domitianus Iuliæ, quam impensiùs amabat, ædificauit, argumentum amoris, quem per cestum, Iuliæ manu hærentem declarauit, cùm eo se percussum, vt olim Iupiter à Iunone, & Mars à Venere, significaret, illumque cestum ait poëta, tam verù & potentem, vt videatur ab ipsius Cupidinis collo detractus, imò qui vincat eundem,

vt

vt si Iuno aut Venus cestum desideret, posit illum non iam à Cupidine, sed Iulia mutuum accipere. hoc enim duo sequentia disticha ostendunt, quæ in prælegenda editione subtraximus. Hic poni possunt, vt magister intelligat epigrammati non deesse acumen, & sensum; quem nihil opus est, totum teneris auribus infundere.

Ludit Acidalio, sed non manus aspera, nodo,
Quem rapuit collo, parue Cupido tuo.
Vt Martis reuocetur amor, summiq; Tonantis,
A te Iuno petat ceston, & ipsa Venus.

PHIDIACO COELO) arte & manu Phidiæ statuariorum Promethei, de quo lib. 3. epig. 25. *Artis Phidiacæ toreuma cœli.* cœlum, calamus, scalprum latomorum & statuariorum, vti & cestes seu cæltes. cuius in Iobi historia mentio est. cœlo scribuntur lapides & inciduntur, &c. Phidiam autem hic potissimum nominauit, quòd plures formarit hic Veneres. Iulia autem tam eleganter erat effigiata, vt altera Venus, vel ipsa Venere pulchrior videretur. PALLADIAE ARTIS) parum dixi, inquit Poëta, cùm te comparaui cœlo Phidiaco, ipsa aliqua Pallas te finxit Iulia. Ingenium autem Palladi, vt artium inuentrici, & è cerebro Iouis editæ tribuitur. Virg. *Instar montis equum diuina Palladis arte,* &c. CANDIDA LYGDOS) Candidum marmor Lygdinum Iuliæ formam sic repræsentat, vt loqui videatur. aut si legas non tacta, refer ad candorem; est enim Lygdinum eximio candore. seruo tamen τὸ (tacita) Lygdos dixit συνεκδοχικῶς, vt si dicas, Paros candida pro Pario marmore candido. De Lygdino ex Tauro, & Arabia Romam allato Plinius lib. 36. cap. 8. nos infrà sæpius. VIVVS DECOR) explicat, quod antè dixerat, *tacita imagine*, tam viuus est color in imagine & vultu, vt statua loqui videatur. LVDIT MANVS ACIDALIO NODO) Iulia manu gestat Acidalium, seu Cupidineum nodum, hoc est, cestum, quo percussura videtur Domitianum. Cestus est baltheus seu cingulum Veneris variè pictum, in quo omnes Veneres & Gratiæ inerant. Homer. Iliad. ξ. Plinius lib. 36.

Ἦ καὶ ἀπὸ στήθεσφιν ἐλύσατο κεστὸν ἱμάντα
Ποικίλον· ἔνθα δέ οἱ θελκτήρια πάντα τέτυκτο·
Ἔνθ' ἔνι μὲν φιλότης, ἐν δ' ἵμερος, ἐν δ' ὀαριστὺς,
Πάρφασις, ἥτ' ἔκλεψε νόον πύκα περ φρονεόντων.
Sic ait & lorum cesti, de pectore soluit:
In quo blanditiæ plures mortalia corda
Mulcentes inerant, sermo iucundus, amores,
Gratia, quæ mentem falsa dulcedine fucant.

Ab hoc cesto incestus & incestare, aliaque cognata deducuntur. SED NON MANVS ASPERA) In Cythera insula, Pausania teste, templum Veneris omnium antiquissimũ in Græcia fuit, vbi statua Veneris armata visebatur, ad quam videtur poëta respicere, cùm dicit, *non manus aspera.* Tu Iulia cestum geris manu tenera, molli, non aspera, vt Venus armata in Cythera. Baltheus autem armatæ conuenit, & cestus idem baltheo. VT MARTIS REVOCETVR AMOR, SVMMIQVE TONANTIS) Tu Venus, quando tibi vis placare iratum Martem, aut tu Iuno Iouem, pete cestum à Iulia, citius conciliabis hoc Iuliæ cesto, quàm si ab ipso Acidalio puero seu Cupidine accipias. Erat, vt fingunt poëtæ, hæc vis cesto, vt si quis eo tactus esset, statim eius amore, à quo tactus erat, caperetur. mythologiam fabulæ à mythographis pete. De cesto plura Gyraldus syntag. 13. de Venere. Natalis Comes lib. 4. cap. 13. Plura de cesto Nicolaus Rigaltius ad Onosandrum p. 73. & sequentibus.

In Laberium.

XII. XIV.

Versus scribere posse te disertos
Affirmas, Laberi: quid ergo, non vis?
Versus scribere qui potest disertos,
Non scribat, Laberi; virum putabo.

Fictum nomen hic Laberij est. aliâs notus est Laberius Mimicus, de quo Gyraldus histor. poët. dial. & Macrobius lib. 2. Satur. vixit cum Cicerone, & Cæsare, cui fuit Charissimus. Difficile poëta affirmat ingenium excellens, artem non ostentare: nullumque ferè esse, qui cùm aliquid se scire præter cæteros putet, nolit hoc alios de se scire. NON SCRIBAT, VIRVM PVTABO) contemptorem famæ, nominis, & gloriæ, quod difficile est, nisi fortè tibi *cornea fibra est.* Quid enim, vt ille apud Persium ait:

Obe
Quid didicisse, nisi hoc fermentum, & quæ semel intus
Innata est, rupto iecore exierit caprificus?

En pallor, seniumque. Et mox: *—an erit, qui velle recuset*
Os populi meruisse, & cedro digna locutus
Linquere, nec scombros metuentia carmina, nec thus?

Sed respondeat fortasse Laberius iste cum Persio.

—O mores: vsque adeóne
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Enimuerò quis nolit, quod sequitur.

—digito monstrari, & dicier hic est.
Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?

Ipse Persius tandem cedit, cuius Satyram primam admodum intelliges ad hunc locum facere. Mentiri ergo Laberium affirmat iactantem se posse & nolle carmen condere.

De formica electro inclusa.

XV. XIII.

Dum Phaëtontæa formica vagatur in vmbra,
Implicuit tenuem succina gutta feram.
Sic modò quæ fuerat vita contempta manente,
Funeribus facta est nunc pretiosa suis.

Dum formica sub populi frondibus repit, incidit in liquorem succini, quo deprehensa, velutque visco implicita, per electrum lucebat nobilem sortita tumulum, vt suprà lib. 4. de vipera, epig. 59.

Ne tibi regali placeas Cleopatra sepulchro,
Vipera si tumulo nobiliore iacet.

Et ibidem epig. 32. de ape.

In Cinnamum.

XVII. XIV.

Cinnam, Cinname, te iubes vocari.
Non est hic, rogo, Cinna, barbarismus:
† V. ante. *Tu, si Furius † antè dictus esses,*
Fur ista ratione dicereris.

Cinnarum olim in Rep. consularium clarissimum, & ob ciuiles tumultus nobilissimum erat nomen, vt est apud Cic. Plutarchum, & sexcentos alios. Cinnamus hic, vt se oriundum ab antiqua illa Cinnarum stirpe doceret, detraxit vltimam syllabam, vt pro Cinnamo Cinna diceretur. Iocatur in hunc, & irridet hanc nominis apocopen exemplo Furij, & furis. cætera clara. Quis
* lib. 7. ep. 63. li. hoc ep. 64. tonsor hic Cinnamus fuerit, alibi docebimus.* cuius & in Inscriptionibus mentio.

Ad Priscum de Salonino.

XVIII. XV.

Sancta Salonini terris requiescit Iberis,
Qua melior Stygias non videt vmbra domos.
Sed lugere nefas; nam qui te, Prisce, reliquit,
Viuit, qua voluit viuere parte magis.

Super obitu Salonini solatur Priscum patrem, an filium? Domitius patrem sine teste affirmat. SANCTA VMBRA) Manes enim veteribus sancti habiti. Cic. 2. de leg. Virgil. 5. Aen. & 11. Macrob. 3. Sat. cap. 3. res denique vulgaria. XII. Tabulæ: HOS LETO DATOS, DIVOS HABENTO. TERRIS IBERIS) In Hispania conditus tumulo. QVA MELIOR) quâ vmbra Salonini non est sanctior apud Inferos. VIVIT, QVA VOLVIT VIVERE PARTE MAGIS) animo, fama, gloria. Virtus quæ clara, æternaque habetur. —ἀρεταὶ γὰρ κρείσσονές εἰσι μόνοι. καὶ θνήσκειν μὴ λέγε τοὺς ἀγαθούς. de gloria Ennius.

Nemo me lachrumis decoret, neque funera fletu
Faxit, nam volito viuos per ora virûm.

Sed

Sed posterior cogitatio magis arridet, quam subscribo. Saloninus quamuis mortuus, in te tamen, Prisce, qui alter es Saloninus, & dimidium illius, viuit, quem superstitem reliquit.

Horat.2. lib.Od.17. *Ah te meæ si partem animæ rapit*
Maturior vis, quid moror altera?
Nec charus æquè, nec superstes integer.

Ouid.lib.1.Trist.El.3. *O bene, quòd non sum mecum conscendere passus*
Ne mihi mors misero bis patienda foret.
At nunc vt peream, quoniam caret illa periclo,
Dimidia certè parte superstes ero.

Ergo Saloninus viuet, qua parte maluit, cùm te superstitem reliquit, pro quo oppetere illi votum erat.

In Postumum.

XVI. XIX.

Non de vi, neque cæde, nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis,
Vicini queror has abesse furto:
Hoc iudex sibi postulat probari.
*Tu Cannas, * Mithridaticumq́ bellum,*
Et periuria Punici furoris,
Et Sullas, Mariosqúe, Muciosqúe
Magna voce sonas, Manuque tota.
Iam dic, *Postume*, de tribus capellis.

* Mithridaticumq́.

Ineptum docet Causidicum, caussam agendam, nec extra chorum saltandum. Postumus verò omnia alia, hoc tantùm non agebat, quod agebat. Inuehitur grauissimè in hoc genus causidicorum & declamatorum à caussa recedentium, immò & Rhetorum controuersias à foro alienas in scholis proponentium Petronius in Satyr. & ad eum VVouerius. Postumus fictum nomen. DE TRIBVS CAPELLIS) de re leui contendebam cum aduersario, & tu perinde ac si de imperio orbis ageretur, memoras grauissima bella. Omitte hæc, & redi in viam, dic de tribus capellis, id est, de caussa. Ita Persius studiosos magis verborum, quàm caussæ causidicos reprehendit, Sat.1.

Fur es, ait, Pedio, Pedius quid? crimina rasis
Librat in antithetis: doctus posuisse figuras
Laudatur. bellum hoc, hoc bellum, &c.

Et Quintilianus talem oratorem irridet lib.9. Huc & illud Horatij pertinet.

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Cùm magna ordimur, & in minimis desinimus, vt hîc à bello descendit ad capellas. Contrarium dictum est, mira de lente. παρεγχορδεῖς, extra cantionem sonas Cannas, & bella. ἐξαγώνια καὶ ἀπροσδιόνυσα. TV CANNAS) Romanorum clade nobiles, & victoria Pœni. Liuius 3. Decade. res nota. MITHRIDATICVM) quod Pompeius patrauit, vt omnes priscæ historiæ referunt. ET PERIVRIA PVNICI FVRORIS) *Pœni fœdifragi* Cic. de off. ET SYLLAS, MARIOSQVE, MVTIOSQVE) de ciuili bello in Syllam, & Marium, verbum non amplius addo, cùm nemo, qui vel à limine salutauit historiam Romanam, ignorare possit. MVTIOS) Bellum Porsenæ significat, in quo Mutij gloria dextra enituit, diximus de hoc lib.1.epig.22. Et lib.8.epig.30. MANVQVE TOTA) totis viribus, conatu; lege Brissonij formulas. Etiam prouerbij speciem habet, oratores enim manu gestum faciunt, brachiumque iaciunt. Ad habitum orantis causidici videtur hoc referendum, qui in actionibus brachia exercebat, oratorum more vt Cicero docet, & ad Sidonium Sauaro ad epist.9.lib.9. Etsi ad lib.1. Martialis alium sensum attulimus. IAM DIC, POSTVME, DE TRIBVS CAPELLIS) tandem dic de re proposita, de caussa. tandem redi in viam. Lucillij epigramma, ex quo hoc expressum. lib.2.ep.Gr. εἰς ῥήτορας, propter elegantiam & prouerbium inde natum. (Aliud sus, aliud Menecles) libet adscribere.

Appianum lege.
Appianus de bellis ciuilibus.

Χοιρίδιον κ̀ βοῦν ἀπολώλεκα κ̀ μίαν αἶγα
Ὧν χάριν εἴληφας μισθάριον Μενεκλῆς
Οὔτι δέ μοι κοινόν τι πρὸς Ὀθρυάδαν γεγένηται,
Οὔτ' ἀπάγω Πέρσας τοὺς ἀπὸ Θερμοπυλῶν.

Ἀλλὰ περὶ Εὐτυχίδην ἔχομεν κρίσιν, ὥστε τί ποιεῖ
Ἐνθάδε μοι ξέρξης, καὶ Λακεδαιμόνιοι,
Πλὴν κἀμοῦ μνήσθητι νόμου χάριν ἢ μέγα κράξω
Ἄλλα λέγει μανεκλῆς ἄλλα τὸ χοιρίδιον.
Sucula, bos, & capra mihi periere Menecles.
Ac merces horum nomine pensa tibi est,
Nec mihi cum Othryade quicquam éstue fuítue negoci,
Nec Persas vllos exige Thermopylis.
Sed contra Eutychidem nobis lis, proinde quid hic mi
Aut Xerxes facit, aut quid Lacedæmonij?
Ob pactum & de me loquere, aut clamauero clarè.
Multo aliud dicit sus, aliud Menecles.

In Phœbum.

XX. XVII.

Mutua te centum sestertia, Phœbe, rogaui:
Cùm mihi dixisses, exigis ergo nihil?
Jnquiris, dubitas, cunctaris, méque diebus,
Téque decem crucias: iam rogo, Phœbe, nega.

In deparcum fœneratorem, vt suprà in Gaurum hoc scriptum est. Centvm sestertia) bis mille quingentos Philippæos. Exigis ergo nihil?) nihil ergo vis, vt tibi donem? quando petis mutuum? Inqviris) nec mutua dare, nec donare, nec negare audes; meque, teque dubitando, quærendo, hærendo occidis. quin negas citò, quod tandem negaturus es? minus ægrè feram. Quæso mihi Senecam audi; ex quo videri potest poëta lemma carminis accepisse. *Nihil æquè amarum, quàm diu pendere. Æquiore quidam animo ferunt præcidi spem suam, quàm trahi. Quid? tu non intelligis, tantum te gratiæ demere, quantum moræ adiicis? Inde illæ voces, quas ingenuus dolor exprimit. Fac si quid facis. Nihil est tanti. Malo iam neges.* Et ibidem: *Qui tardè dedit, & diem extrahens profuit, non ex animo fecit. Ita duas res maximas perdidit, & tempus & argumentum amicæ voluntatis. Tardè velle, nolentis est. plura ibidem* lib. I. de ben. c. I. Aut distulit, aut timide negauit, &c. lege carmen infrà 30. ad Pætum, & lib. 7. in Cinnam. lege & Heraldum. P. Syrus. Pars beneficij est, quod petitur, si cito neges.

Lib. 2. de Ben. cap. 1. & 5.

De Carisiano.

XXIV. XVIII.

Nil lasciuius est Carisiano.
Saturnalibus ambulat togatus.

Senatores, equitesque Saturnalibus ponebant togas, & sumebant syntheses, id est, vestes cœnatorias. quæ consuetudo obtinuit sub Imperatoribus primùm, vt Lipsius docet Sat. I. cap. I. Carisianus pauper non habebat synthesim, sed togam tantùm. poëta irridens, caussam paupertatis, adscribit lasciuię, quasi per lasciuiam contra morem incederet. Plura apud Lipsium super hac consuetudine. An poëta hoc dicit. Cum omnes lasciuiunt, solus Carisianus grauis & togatus incedit, quod ipsum est maximè lasciuire, à communi ciuitatis ritu & vsu discedere.

Ad Marcellinum.

XXV. XIX.

Marcelline boni soboles sincera parentis,
Horrida Parrhasio quem tegit vrsa iugo:
Jlle vetus pro te, patriusq; quod optet amicus,
Accipe, & hæc memori pectora vota tene:
*Cauta sit vt virtus, * ne te temerarius ardor* (* V. nec.)
Jn medios enses, sæuaq; tela ferat.
Bella velint, Martemque ferum rationis egentes:
Tu potes & † patriæ miles & esse * decus. († V. patris. * V. ducis.)

Marcel-

Marcellinum in Dacia, non Germania, vt vult Domitius (nam ipse poëta lib. 9. ita docet.

Miles Hyperboreos modò Marcelline Triones,
Et Getici tuleris sidera pigra poli, &c.

Dacos autem Xiphilinus Getas vocat. Idem lib. 7. epigr. 79. ad Faustinum Getarum facit mentionem, cùm Marcellino à Faustino hunc librum vult mitti) tirocinia militaria ponentem monet, vt cautè fortis sit. illum nihilominus, vt Vlyssem, patriam propugnare, eique decus immortale parere posse. SOBOLES SINCERA) vera patris imago, qua natura, qua ingenio, qua moribus. de hoc eodem est lib. 3. 6. epigramma. Quod porrò Marcellinum dicat Hispanum fuisse Domitius, coniectat opinor ex verbis poëtæ, *patriusq; quid optet amicus.* Sed non affirmat se patrium amicum, quòd ex eadem patria fuerit, sed à patre potius Marcellini patrium se poëta amicum vocat. Erat enim familiaris patri, cuius caussa amauit filium. Ita proximo epigrammate patrium appellat vultum, quòd similis sit patri. HORRIDA PARRHASIO QVEM TEGIT VRSA IVGO) Sarmatæ, Getæ, Sauromatæ, Daci, Germani omnes ad septentrionem habent. sed multò altiorem spectant vrsam Getæ, seu Daci, Scythæ, Nortvvegi, Poloni, seu Sarmatæ, quàm Germani. PARRHASIO IVGO) cœlo Septemtrionis. videtur ad Caucasum montem alludere in Scythia situm, de quo mentionem facit expressè lib. 9. epig. 46.

Ecce Prometheæ rupes, & fabula montis,
Quàm propè sunt oculis nunc adeunda tuis, &c.

Ex quo simul loco apertè discis, non in Germania militasse. De sidere Parrhasio multa alibi diximus. Est vrsa gemina, minor, quæ & altior, & maior. fabula est apud Ouidium. Cætera in hoc epigrammate intelligis. TV POTES ET PATRIAE MILES, ET ESSE DECVS (Turnebus lib. 25. cap. 27. ait se in arcanis bibliothecis legere. TV POTES ET PATRIS MILES, ET ESSE DVCIS) prior tamen lectio mihi potior, vt dicat, cautè pugna Marcelline, nam non solùm arte militari præstas, sed & pacis, & artium ornamentis patriam cohonestare potes.

Ad Nepotem.

XX. XXIII.

Bis vicine, Nepos (nam tu quoque proxima Floræ
Incolis, & veteres tu quoque Ficelias.)
*Est tibi, quæ * patrij signatur imagine vultus,* *patriæ
Testis maternæ nata pudicitiæ.
Tu tamen annoso nimium ne parce, Falerno,
Et potius plenos ære relinque cados.
Sit pia, sit locuples, sed potet filia mustum,
Amphora cum domina nunc noua fiat anus.
Cæcuba non solos vindemia nutriat orbos;
Possunt & patres viuere, *crede mihi.*

Nepotem vicinum hortatur ad genialem vitam. Quæro, quis hic fuerit Nepos? hominem diuitem fuisse constat ex versu sequente, quando monet, vt filiæ plenos ære cados relinquat. Sed nisi me fallit suspicio, fuit hic ipse, ad quem extat Plinij iunioris epistola lib. 4. 26. vbi virum grauissimum, doctissimum, disertissimum appellat, & qui prætor vrbanus, & maximæ prouinciæ præfuerit. de eodem lib. 5. epig. 21. prætore. Ipse Martialis eundem lib. 10. epig. 48. ad conuiuium vocat.

Stella, Nepos, Cani, &c.

BIS VICINE NEPOS (NAM TV QVOQVE PROXIMA FLORAE INCOLIS, ET VETERES TV QVOQVE FICELIAS) Quo pacto Nepos bis vicinus sit poëtæ, ipse poëta exponit. Nam ad Floram habitas, & Ficelias. De Flora lib. 5. e. 23. d. Erat 8. regione in tabulis vrbis descriptæ. Florus, & templum Floræ perspicua extant; erant è regione domus poëtæ, qui via lata habitabat. FICELIAS) nescio quid hic ex Pompeio de Fregellis Domitius adferat. Nihil huc Fregellæ faciunt, de quibus Strabo lib. 5. Fregellas enim in Latio nobilissimam quondam ciuitatem, postremò vicum ait fuisse. Merula legendum docet Ficedulas, ita se in antiquo scriptum codice reperisse. Mei codices omnes habent constanter Ficelias, vt vix ausim mutare. Quod Plautum laudat in Captiuis, non firmat illius lectionem. Ficedulas enim affirmat quidem Lambinus vicum fuisse Romanum, nec testatur tamen. Et fuerit; an hic fuerit ad viam latam, septima regione, vel octaua, nemo, nec Sextus Rufus, nec P. Victor, nec quisquam docet, nullæ præterea tabulæ vel

Ficelias,

Ficelias, vel Ficedulas nominant. Ad carmen intelligendum sufficit, Ficelias fuisse vel septima, vel octaua regione, quanquam existimem septima fuisse. Ita enim bis vicinus, hoc est, ex vtraque parte viæ. Floræ nempe, quæ è regione, & Ficeliarũ, quæ fortè contiguæ fuére Martiali. Nisi τὸ bis, referat ad diuersa tempora vel diuersa loca, quod ædium mutatione facile potuit fieri. Quid si intelligat villam Nepotis in via Nomentana ad Ficelias hoc est vicum veterem ita à ficis & copia arborum ficorum dictum, à quo & porta Ficulensis appellata. De Nomentana Martialis villa nulla est dubitatio. De Ficulensi porta Liuius lib. 3. & P. Victor extremo suo libello. Gerardus Gontius. Est tibi, qvae patrii signatvr imagine vvltvs, Testis maternae nata pvdicitiae) Procreasti filiam tui simillimam, quæ planè refert omnibus oris delineamentis patrem, quod argumento est, esse tibi vxorem castam, & filiam hanc legitimam. Ordo verborum. Est tibi nata maternæ pudicitiæ testis, quæ patrij vultus imagine signatur, id est, quæ patrem refert & matrem. Catullus in Nuptias Iuliæ & Torquati

Sit suo similis patri
Manlio, & facile insciis
Noscitetur ab omnibus,
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore

Virgil. *Luderet Æneas, qui te tantum ore referret.*
Horat. *Laudantur simili prole puerperæ.*

Hesiodus queritur filios non similes gigni parentibus:

Οὐδὲ πατὴρ παίδεσσιν ὁμοίιος, οὐδέ τι παῖδες.

Tv tamen annoso nimivm ne parci Falerno, Et potivs plenos aere relinqve cados) Falernum hoc Nepoti missum ab iis, qui captabant hæreditatem Nepotis adhuc ἄπαιδος existimat Domitius, quod ante prolem susceptam egregiè hauserit, postea modicè biberit. Sed hæc νοήματα sunt. nihil hîc commentationibus opus. simpliciter monet Nepotem, vt nihilominus potet post filiam natam, vt antè, satis esse, si hæredi pecuniam relinquat, ipse porrò bibat Falernum suum. sic & lib. 13. epig. 126. monet.

Vnguentum hæredi nunquam, nec vina relinquas;
Ille habeat nummos, hæc tibi dona dato.

Annoso) ante multos annos condito, quod ætatem ferat. Sit pia, sit locvples, sed potet filia mvstvm. Amphora cvm domina nvnc nova fiat anvs) bibat hornum vinum, imò planè mustum filia, & ipsa condat sibi vina, quæ cum illa senescant, tu iam annosus annosum bibe Falernum. de musto plura, lib. 13. Coecvba non solos vindemia nvtriat orbos. Possvnt et patres vivere, crede mihi) Vbi Cœcubum nascatur docet lib. 13.

Vide Horatiũ. Quo enim die seu mas seu fæmina nata, cōdebant vinum nouum, vt cum prole cresceret, & die natali inde tantum hauriretur.

Cœcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis,
Vitis & in media nata palude viret.

Quo loco de generositate Cœcubi copiosè ex scriptoribus variis diximus. Carminis sententia est. Cœcuba vindemia, id est, vinum nobile (est enim species pro genere) non tantùm bibunt ij, qui carent hæredibus, sed patres etiam. licet enim & patribus indulgere ingenio, & genialiter viuere. æra relinquant liberis, ipsi vnguentis, & vino vtantur.

Epitaphium Glauciæ ad viatorem.

XXVIII. XXI.

Libertus Melioris ille notus,
Tota qui cecidit dolente Roma,
Cari deliciæ breues patroni,
Hoc sub marmore Glaucias humatus
Iuncto Flaminiæ iacet sepulchro:
Castus moribus, † integer pudore,
Velox ingenio, decore felix.
*Bis senis modò * messibus peractis*
Vix vnum puer applicabat annum.
Qui fles talia, nil fleas viator.

† innocens.

** vitiosissimè legitur mensibus. quod ingenium in bimulo?*

Totum

Totum hoc epigramma nobis clarum dabit Papinij epicædium, in hunc eundem Glauciam Atedij libertum. de quo idem Papinius in epistola ad Meliorem lib. 2. Silu. *Primum*, inquit, *habet Glauciam nostrum, cuius gratissimam infantiam, & qualem plerunque infelices sortiuntur, apud te complexus, amabam. Iam verò tibi huius amissi recens vulnus (vt scis) epicædio prosecutus sum, adeò festinanter, vt excusandam habuerim affectibus tuis celeritatem, &c.* LIBERTVS) Donatus statim à natali suo libertate. Papinius libro 2. Silu. 1.

Hinc domus, hinc ortus, dominiq́ penatibus olim
Carus vterque parens, atque in tua gaudia liber,
Ne quererére genus. raptum sed protinus aluo
Sustulit exultans, ac prima lucida voce
Astra salutantem dominus sibi mente dicauit.

Hinc intelligo non puerum Glauciam tantùm, sed parentes etiam manumissos. quid enim illa verba,

Carus vterque parens, atque in tua gaudia liber.

Nónne liberum vtrunque parentem pronunciant? TOTA QVI CECIDIT DOLENTE ROMA?) Stat.

Quid mirum? plebs cuncta nefas, & præscia flerunt
Agmina.——

MELIORIS) Melior Atedius extra aleam controuersiæ clarissimus, ad quem sunt Papinij Arbor, & Psittacus, & epigrammata quædam Martialis. DELICIAE BREVES) extinctus enim in pueritia. Papinius,

——tu domino requies, portusq́ senectæ,
Tu modò deliciæ, dulces modò pectore curæ.

IVNCTO FLAMINIAE) viæ, extra vrbem, de qua suprà. adi Marlianum. lib. 6. cap. 19. Panuinium, Liuium, Strabonem, alios. Statius,

Has delicias exponit latius Casaubonus ad Suetonium. lib. 3. p. 175. Nos è Seneca alibi plura. Frequentes tumuli via Flaminia.

——Flaminio quà limite Miluius agger
Transuehit.——

CASTVS MORIBVS, INTEGER PVDORE) Statius,

Hinc me forma rapit, rapit inde modestia præcox,
Et pudor, & tenero probitas maturior æuo.

Et noster in sequente, *Moribus hoc, formæq́ datum,——*

VELOX INGENIO, DECORE FELIX) formam pueri ita describit Statius, vt formam omnem ipsa carmina sua forma superent; tute leges; & noster in sequente. de ingenio Statius.

Ipse pater sensus, ipse stupuere magistri.

Recitabat enim Homerum, & alios poëtas. BIS SENIS MODÒ MESSIBVS PERACTIS, VIX VNVM PVER APPLICABAT ANNVM) Propè tredecennis erat, duodecim annis, inquit, vix applicabat vnum, vitiosè quidam legunt mensibus, non messibus. puerum enim duodecennem, & amplius natum fuisse docent illa, *Velox ingenio, castus moribus, integer pudore.* Nam quod ingenium notaretur in annuo aut bimulo? Et Statius disertè,

O vbi venturæ spes non longinqua iuuentæ,
Atque genis optatus honos, iurataq́ multum
Barba tibi?——

Et, *Iam tamen & validi gressus, mensuraq́ maior*
Cultibus, & puero visæ decrescere vestes.

QVI FLES TALIA, NIL FLEAS VIATOR) A fausta imprecatione concludit. Felix esto, quicunque infelicitatem huius pueri defles. Felices enim non flent.

De eodem.

XXII. XXIX.

Non de plebe domus, nec auaræ verna catastæ,
Sed domini sancto dignus amore puer:
Munera cùm posset nondum sentire patroni,
Glaucia libertus iam Melioris erat.
Moribus hoc, formæq́ datum; quis blandior illo?
Aut quis Apollineo pulchrior ore fuit?

Immo-

Immodicis breuis est ætas, & rara senectus:
Quidquid amas, cupias non placuisse nimis.

Sensus est, tu Glaucia non es emptitius, aut venalitius seruus, sed libertus Melioris, Meliore clarissimo viro dignus puer. DE PLEBE) Seruili, & ex Aegypto aduecta, venumque exposita, quanquam non tota illa plebs seruilis; diuisus erat (vt in Vesp. Tranquillus) populus Alexandrinus in sacerdotes, & plebem; plebs partim libera, partim serua. Iuuenalis Niliacam plebem seruili conditione notat. abiecta procul dubio fex. Tacitus, *quidam è plebe Alexandrina.* Papinius,

Hic mixtus variis venalis mercibus infans.

Non est ergo tibi domus de plebe, sed domo Melioris natus es. NEC AVARAE VERNA CATASTAE) Nec es verna venalitius, ita natus domi, vt venum in catasta cum reliquis seruis exponerere. sed ita natus, vt meritò à Meliore amarere. Statius.

Non te barbaricæ versabat turba catastæ.

Ita lego, vt infrà. *totos census*; non sensus: in sensu enim nullus sensus. SANCTO) casto, recto. CATASTAE) auaræ dicit, multi enim quæstum faciebant è seruorum venditione. Quid est catasta? Omnes locum aiunt, vbi venales exponuntur serui, ἀπὸ τῦ καταςῆναι, quod est exponere. Ita Tibullum, Statium, Martialem, Persium exponunt. Persius tamen de compede videtur loqui Satyr. 6.

Cappadocas rigidâ pingues pauisse catastâ.

Erat enim catasta machina lignea, longaque compedis forma, seruis credo venalitiis iniecta, vnde dicti ipsi serui catasti, non calastri, non calasastri, & catastri, quorum verborum nulla est auctoritas. Vitiosè enim Beroaldus, Rhodiginus, & alij, qui aliter legunt, quàm catastas. Vitruuius firmat nostram sententiam. lib. 8. c. 4. *Ideoq; semper*, inquit, *transmarinos catastos emere formosos, &c.* ad quem locum Philandrum doctissimum interpretem adhibe. In historiis Christianorum Athletarum variè vsurpatur hæc vox, catasta, & ferè pro omni genere torquendi. Prudētius de S. Laurentio, pro craticula. cùm dicit,

Postquam vapor diutius
Decoxit exustum latus,
Vltrò è catasta iudicem
Compellat affatu breui, &c.

Aliâs pro suggestu, seu tabulatis, seu equuleo, in quæ martyres cruciandi leuabantur, vt conspici ab omnibus possent. Prudentius,

Audite cuncti, clamo, longè prædico,
Emitto vocem de catasta celsior.

Erat & instrumentum tortorum, de quo Saluianus lib. 3. de rato iudicio. lege Baronij Martyrolog. de S. Cyriaco. Plinium lib. 35. cap. 18. Accipitur ergo, pro loco, & compedibus. Hæc fusiùs consultò: quod omnes ferè Persij, Tibulli, Martialis interpretes, tantùm de loco exponant, taceant de compede. MVNERA CVM POSSET NONDVM SENTIRE PATRONI, GLAVCIA LIBERTVS IAM MELIORIS ERAT) infans enim manumissus est, vt superiore carmine ex Papinio docuimus. MORIBVS HOC, FORMAEQVE DATVM) cœlestem Glauciæ formam describit Papinius. de moribus suprà dictum. IMMODICIS BREVIS EST AETAS, ET RARA SENECTVS. QVICQVID AMAS, CVPIAS NON PLACVISSE NIMIS) præcox indoles immaturi fati est. Seneca: Nunquam immodica durarunt. Alciatus,

Marilius tamē hac & his plura. Sat. 6.

Odi pupillos præcocis ingenij.

Et Papinianus in epistola, *cuius*, inquit, *gratissimam infantiam, & qualem plerumque infœlices*, id est, ὠκύμοροι, *citò morituri, sortiuntur.* Extat apud Iouianum Pontanum lib. de serm. 3. dictum ingeniosi pueri; qui cùm audisset à quodam, huiusmodi pueros consuesse, vbi ad ætatem peruenissent robustiorem, ingenio subcrassescere. Næ, inquit, *ô bone vir, puerulum te oportet scitum fuisse admodum.* Gellius lib. 13. cap. 2. *In iuuenilibus ingeniis, ait, sibi idem placere, vt in pomis immaturis acerbitas ipsa placet, &c.* Huius ingenij fuit Hermogenes, qui octodecennis conscripsit Rhetoricam, anno verò quarto, & vicesimo mentem, memoriamque propè omnium rerum amisit. De præcoci indole Quintil. lib. 1. cap. 3. prorsus huc facit Alciati emblema 208. de amygdalo. Super his verbis (immodicis, &c.) Heraldus totas paginas impleuit. Par ferè ratio est formæ, immò citiùs illa fugit. Ouidius 2. de Arte,

Forma bonum fragile est, quantumq; accedit ad annos,
Fit minor, & spacio carpitur ipsa suo.

Tibullus lib. 1. *Formæ non vllam fata dedère moram,*

Nemesius Ecl. 11. *Donum forma breue est, nec se tibi commodat annis.*

Sed elegantissimè Seneca in Hippolyto, vbi locus huic rei proprius, cuius initium,

Anceps forma bonum mortalibus, &c.

Et

Et Hercule Oetæo. QVICQVID AMAS) κοινῶς dictum, quasi ad lectorem. si quid amare cupis, vide, vti sit mediocre, quia, quod nimium placet, nimis cruciat, dum habes, & propè enecat, cùm amittis.

In Pætum.

XXIII. XXX.

Sex sestertia si statim dedisses,
Cùm dixti mihi: sume, tolle, dono:
Deberem tibi, Pæte, pro ducentis;
At nunc cùm dederis diu moratus,
Post septem puto, vel nouem Kalendas,
*Vis dicam tibi veriora * veris?* * vero.
Sex sestertia, Pæte, perdidisti.

Nobile carmen, & varium intellectu, pro varia interpunctione. Prima sententia est, quæ verbis ipsis inhæret. Si mihi ducenta sestertia * mutua dedisses, statim ac petiui, & tu dixisti, accipe, deberem iam tibi pro illis ducentis * sex ratione fœnoris. Sed cùm iam primùm dederis, amisisti illud sex sestertiorum fœnus. Altera sententia, & fine dubitatione melior, atque ex ipsius, credo, poëtæ animo. Si mihi tantùm donasses sex sestertia, cùm pollicitus es, deberem tibi tantas gratias, quantas soluerem, si donasses ducenta. nunc quia serò admodum, & vix tandem, quod promisisti, largitus es, amisisti omnem gratiam, qui enim citò dat, bis dat. DEBEREM TIBI PRO DVCENTIS) gratiam, aut fœnus, pro ducentis sestertiis, id est, pro ducentis millibus sestertiûm.

* quina millia Philipp.
* hoc est centenos quinquagenos Philippæos pro fœnore.

POST SEPTEM, VEL NOVEM CALENDAS) menses. SEX SESTERTIA PÆTE PERDIDISTI) Si citius dedisses VI. sestertia, nunc fœnus ducenta acciperes, iam nihil potes exigere, cum primùm dederis. Sed melius ad gratiam beneficij refertur, vt adagionem respiciamus. χάρις γὰρ βραδῦς ἄχαρις. Nec est ignotus Luciani versus,

Ὠκεῖαι χάριτες γλυκερώτεραι· ἢν δὲ βραδύνῃ,
Πᾶσα χάρις κενεή, μηδὲ λέγοιτο χάρις.
Gratia, quæ tarda est, ingrata est gratia: namq;
Cùm fieri properat, gratia grata magis.

His accinit Mimus ille Publius,

Bis est gratum, quod opus est, vltro si offeras. Et,
Beneficium inopi bis dat, qui dat celeriter.

Rectè & Alciatus Emblemate 162. de Gratiis,

Addita cur nuper pedibus talaria? bis dat,
Quis citò dat, minimi gratia tarda preci est.

His adde Senecam de Ben. lib. 2. cap. 1. *Ingratum est beneficium, quod diu inter manus dătis hæsit, quod quis ægrè dimittere visus est, & sic dare, tanquam si sibi præriperet.* De eodem est totum caput 5. quod suprà citauimus in Phœbum. Lib. 7. epigram. in Cinnam est eiusdem argumenti.

De morte Othonis.

XXIV. XXXII.

Cùm dubitaret adhuc belli ciuilis Enyo,
Forsitan, & posset vincere mollis, Otho,
*Damnauit multo * staturum sanguine Martem,* * l. saturū iam. al. saturatum.
Et fodit certâ pectora nuda manu.
Sit Cato, dum viuit, sanè vel Cæsare maior:
Dum moritur, numquid maior, Othone, fuit?

Mortem Othonis Imperatoris,& bellum cũ Vitellio curiosè describit Suetonius, cuius pater Suetonius Lenis ipsi prælio interfuit. Tacitus item. Poëta laudat animum Othonis tantò maiorem, quantò minus à delicato, & mulieroso tale facinus expectabatur, componitque eundem cum Catone Vticensi, quem desperatis rebus ferrum adhibuisse constat, istum dubiis, imò melioribus. ENYO) Dea belli, pro ipso bello (nam & Bellona dicitur) posita est, Virgilius, Statius, Martialis lib. spect. vbi plura. CVM DVBITARET) Cùm adhuc ancipiti, dubioque Marte Otho cum Vitellio pugnaret. *Nam quamuis ad Bebriacum*, (Bedriacum Taciti, Betriacum Pithæi, & Lissæi exemplaria habent) *fraude superatus esset, tamen multas, & integras copias superuenientibus aliis à Dalmatia, Pannoniaq́, & Mæsia habebat, ne tamen cum tanto rerum, & hominum periculo dominationem sibi asserere perseueraret, pudore potius, quàm desperatione victus, subitò moriendi impetum cœpit*, inquit Tranquillus. MOLLIS OTHO) De Othonis muliebri munditie, facie pane illita, aliisque eius nugis idem Tranquillus c. 12. & Iuuenalis Sat. 2.

De naumachia, naualis Enyo.

Res memoranda nouis annalibus atq́ recenti
Historia speculum ciuilis sarcina belli,
Nimirum summi ducis est occidere Galbam,
Et curare cutem summi constantia ciuis,
Bebriaci in campo spolium affectare palati,
Et pressum in faciem digitis extendere panem,
Quod nec in Assyrio pharetrata Semiramis orbe,
Mœsta nec Actiaca fecit Cleopatra carina, &c.

De luxu eiusdem eadem ferè Tacitus lib. 2. hist. & Aurelius Victor in Othone. DAMNAVIT MVLTO STATVRVM SANGVINE MARTEM) Ciuilia bella exosum Othonem etiam priuatum adhuc refert Tranquillus cap. 10. Et verò illa elegans Othonis oratio apud Tacitũ ostendit, quàm abhorruerit à ciuili clade. *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem vestram vltrò periculis obiicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si viuere placeret, pulchrior mors erit.* Sed pulcherrimè apud Dionem loquitur. *Multò*, inquit Otho, *melius est, multoq́ iustius vnum pro multis, quàm pro vno multos interire. Ego quidem Mutius esse malim, aut Mecius, aut Curtius, aut Regulus, quàm Marius, quàm Cinna, quàm Sylla, &c.* ET FODIT CERTA PECTORA NVDA MANV) Vno se traiecit ictu infra læuam papillam, Suetonius. Et Tacitus *vnum vulnus* repertum ait.

SIT CATO, DVM VIVIT SANE VEL CAESARE MAIOR, DVM MORITVR, NVNQVID MAIOR OTHONE FVIT?) Elogium à contentione Catonis, & Othonis. Cato quidem vita superauit Iulium, & Othonem, sed Otho vicit Catonem moriendo. Ille enim desperatis rebus, hic adhuc propè integris, latus hausit. Miles Cæsareus apud Suetonium illum *fortissimum virum, vnicum Imperatorem appellauit*. Tacitus, *duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio tantundem apud posteros meruit bonæ famæ, quantum malæ.* Dio. *Regnauit* (Otho) *dies nonaginta, cumq́ pessimè omnium vixisset, mortuus est honestissimè, & imperium, quod cum magno scelere inuaserat, cum maxima virtute deposuit.*

In Cæcilianum.

XXXV. XXV.

Septem clepsydras magna tibi voce petenti,
Arbiter inuitus, Cæciliane, dedit.
At tu multa diu dicis, vitreisq́ tepentem
Ampullis potas semisupinus aquam.
Vt tandem saties vocemq́, sitimq́, rogamus,
Iam de clepsydra, Cæciliane, bibas.

In molestum caussidicum est epigramma, quem inter dicendum bibentem, vt vires reuocaret, horasque orando expleret, poëta monet, vt si velit bibere, exhauriat aquam clepsydræ, id est, finiat orationem, qua occidebat auditores. SEPTEM CLEPSYDRAS) Clepsydra, seu hydrologium, horologium est aquarium, aqua horas dimetiens. nam vasculum est vitreum graciliter fistulatum, per quod guttatim defluit aqua inclusa, stillicidioq; exhauritur, vnde nomen deductum est ab aquæ furto. κλέπτω enim Græcis est furor, & ὕδωρ aqua. Non fuisse tamen semper vitream constat ex Vitruuio, sed æneam, cupream, argenteam, auream lego. Fuit quasi phiala, è qua furtim aqua fluebat, & vbi reliquisset inanem phialam, tempus exactum esse designabat, quæ in alterum spatium rursum per ministrum replebatur. Formam haud vnam omnium esse crediderim, quod variam variorum descriptionem reperiam. Et vidimus in ædibus clarissimi,

&

& amplissimi M. Velseri, II. viri Augustani, describit hanc Apuleius libro 3. Milesf. Vitruuius loco dicto. Catanæus ad Plinij Iunioris epistolam 23. lib. 1. Claudius Minos ad lib. 2. epist. 11. Beroaldus ad secundam Tusculanam, & ad tertium Apulei. Suidas in verbo κλέψυδρα. Cælius Rhod. lib. 18. cap. 19. Christophorus Clauius lib. 1. Gnom. p. 2. & alij. Morem fuisse, vt ad clepsydram Oratores & Græci, & Latini dicerent, ex Aeschine contra Ctesiphontem, ex Cicer. Tusc. 2. & 3. de Oratore, Plinio Iuniore multis locis, & Martialis hoc ipso, & lib. 8. ipse discis. Sunt, qui vasula velut duos turbines, commissa aiant, vt hodie arenariæ, clepsydræ fiunt. Sed hoc quæro, quod ad rem est, quantum temporis vna clepsydra continuerit. hîc quot auctores lego, tot ferè sententias reperio. Sunt qui singulas clepsydras singulis horis definiant, ita vt clepsidra horam totam complectatur, in qua sententia est Domitius hoc loco, & lib. 8. epig. 7. Christophorus Clauius lib. 1. Gnom. p. 2. Alij tribunt clepsydræ mediam horam. Catanæus ad lib. 6. Plinij Secundi epistola 2. Nonnulli tres clepsydras vni horæ, quemadmodum definit Alexander Neapolitanus lib. 4. cap. 20. Catanæus etiam lib. 2. ad epist. 11. quinque clepsydras vni dat horæ. Ita idem modò duas, modò quinque assignat. Ego totam hanc disputationem ab vno, alteroue loco Plinij Iunioris pendere video. Is enim lib. 2. epist. 11. in hæc verba scribit. *(Dixi horis penè quinq; nam decem clepsydris, quas spaciosissimas acceperam, sunt additæ quatuor)* Propè fidem excedit, quàm variè locus hic à variis legatur, Catanæus legit *viginti*. Tiraquellus ad Alexandri Neapolit. lib. 4. cap. 20. *duodecim*. Claudius Minos *decem*. Beroaldus, *tribus clepsydris*. Budæus numerum clepsydrarum omnino prætermittit, quamuis postea ponat *duodecim*. Ita vnde poterat lis definiri, inde maior ex varietate lectionis existit. Ex Catanæi sententia vigintiquinque clepsydræ efficerent, quinas horas solidas. Et quia Secundus dixerat, pene quinque, interpretatur Catanæus fuisse clepsydras vigintiquatuor. Tiraquellus sedecim, non ex mente Alexandri. Alexander enim tribus clepsydris horam concludit. Ex cuius sententia petiuisset Plinius decem clepsydras, quibus fuissent adiectæ quatuor, quæ definiunt quinque horas, sic vt extremæ pars tertia desit, quam vox, pene, declarat. Vt singulæ clepsydræ singulas horas complectantur, hoc loco ferri non potest, cùm dicat se quinque horas dixisse, & clepsydris, quas ait se capacissimas petiuisse, seu decem, seu pluribus, &c. adiectas esse quatuor. non petiuit igitur vnam, nec vox, tribus, admittenda. nam numerus trium clepsydrarum, non erat capacissimus. cum hoc carmine legamus Cæciliano septem petitas, & concessas. Quis arbiter componet nobis controuersiam? Catanæus dum explicare se, suumque Secundum conatur, seque, Pliniumque, & nos secum inuoluit, dum affirmat ex Philostrato clepsydram ad quoduis temporis spacium aptari potuisse, & fuisse aptatam. Vt hoc ita esse demus, in aliis certè Oratoribus, & Causidicis nego clepsydras incerti spacij fuisse. quamuis clepsydrarum numerus fuerit incertus, ita vt intra certum numerum potuerit pauciores, aut plures petere, ipsæ tamen clepsydræ certum temporis spacium continebant. Alioqui frustra poëta Cæcilianum notaret, quòd septem clepsydras, id est, longum dicendi tempus petiuerit. Sex horas ex lege accusator, vt Plinius Iunior lib. 4. epist. 9. scribit, nouem reus habebat. nec erat necesse, vt vnus consumeret omnes. Olim viginti dies dabantur accusatori, totidem reo. Ascon. in Ciceronis præturam. Claudius Minos rem dissimulat. mihi aqua hæret in aqua. Quod ad Plinij attinet lectionem, cum Minoe senserim, decem clepsydris legendum esse, easque capacissimas habitas, quibus si addas quatuor, efficient quinque horas, præter tertiam horæ partem. Sed vt mihi lector ignoscas, accipe doctissimi Iurisconsulti de hac re disputantis verba, quæ tibi rem, quantum & ipse potuit discere, & dicere, proponent & exponent. Sic enim Budæus pagina 372. Annotat. in pandectas. *Græci etiam non libera spacia ad agendum Oratoribus, sed ad aquæ stillicidium dabant, clepsydras appellantes; vt nunc horarum spacia, non horoscopis tantum, sed etiam vasculis arenariis distinguimus in medio strigatis, ac pertusis, in quibus arena ad pollinariam exilitatem succreta vasculi conuersionibus vltro, citroque commeando horas metitur. Cicero libro tertio de Oratore, de Pericle loquens. Ad hunc non clamator aliquis ad clepsydram latrare docuerat, &c. Idem Plinius Iunior de accusatione Prisci, & Martiani in senatu loquens. Dixi penè quinque, nam clepsydris, quas spaciosissimas acceperam, sunt additæ quatuor. Atque ita Romani Græcorum more ad clepsydram orabant. Qui mos, vt opinor, inualuit Ciceronis ætate. Quanquam in caussa Rabirij in semihoræ circulum ab Labieno accusatore coactum se esse Cicero ipse conqueritur. Neque verò semper ad clepsydram dicere iubebantur, sed sæpe liberæ actiones erant, vt ex Plinio ostenditur libr. 6. epistolarum. Iam illa periucunda vnà dicentibus, quòd Regulus libera tempora petebat, quod audituros corrogabat. Quid denique iucundius, quàm sub alterius inuidia, quamdiu velis, & in alieno auditorio, quasi deprehensum dicere? His enim verbis significat eum, qui libera dicendi spacia petebat, itidem aduersario concedere, ita vt is, qui respondebat, posset vel longiorem, vel breuiorem orationem habere citra inuidiæ, aut pudoris periculum, cùm ex tempore respondere videretur, palamq; ea corona, quam ipse Regulus inuitauerat. Et rursus. Nam postquam obiit Regulus, illa increbuit passim, & inualuit consuetudo, binas, vel singulas clepydras, interdum & dimidias dandi, & petendi, nam, qui dicunt, egisse malunt, quàm agere: & qui audiunt, finiri, quàm iudicari. Et rursus. An nos sapientiores maioribus nostris? nos legibus ipsis iustiores? quæ tot horas, tot dies, tot comperendinationes largiuntur. nos paucioribus clepsydris præcipitamus caussas, quàm diebus explicari solebant. Quanta autem clepsydræ mensura fuerit, mihi non constat. Et*

Ita clepsydra tertiam horæ partem ferè contineret, vt & Heraldus sentit.

illud ipsius Plinij de duodecim clepsydris variè in exemplaribus legitur. Nec horæ illæ, vt opinor, æquinoctiales fuerunt, quales nunc obseruamus, sed temporales erant, atq; vulgares, Hoc Græci, πρὸς μεμετρημένον λέγειν dicunt. vnde illud Demosthenicum: ἀναστὰς ἐν τῷ ἐμῷ ὕδατι εἰπάτω, dicat, inquit, vel ad clepsydram meam. Apparitor autem, qui aquā infundebat, & huic ministerio præfectus erat, ἐφύδωρ appellabatur, & prouerbium inde natum, ὑπὲρ τὸ ὕδωρ ἐγχυνόμενον λέγειν, supra clepsydram dicere, & præter aquam, & aquam perdere apud Quintilianum in vndecima, & alia non pauca. Hæc Budæus. lege adagionem *aquam perdere.*

Ergo summa eò redit, horas legitimas accusatori datas, senas, reo nouenas, subinde liberum dicendi tempus, petitum, & concessum. Clepsydras cœpisse ferè Ciceronis tempore, postea maximè vsurpatas. quantum temporis spacium continuerint, propter corruptum Plinij locum sciri definitè non posse. Septem igitur clepsydras hoc loco poëta pro longo spacio accipit, nec tamen interpretari ausim septem horas, cùm sex tantùm essent præscriptæ. Et præter morem fuisse insinuat septem clepsydras petere, cùm post Regulum vel binas, vel singulas, vel dimidias petendi, & dicendi mos increbuerit. nisi poëta impropriè est locutus, & metonymικῶς, vt clepsydram pro hora poneret. Ex sententia Alexandri Neapolitani septem clepsydræ tertiam horæ partem cum duabus integris notarent. ex Catanæo vel tres, & dimidiam, vel, vnam cum duabus partibus. Ex Domitij, & quorundam aliorum septem solidas. Balbutit etiam Franciscus Polletus aliquid de clepsydra, in historia fori Romani, capite 11. Ego rem totam comperendino.

ARBITER) Iudex. VITREISQVE TEPENTEM AMPVLLIS POTAS SEMISVPINVS AQVAM) At tu post longos logos interiungis, & potas aquam tepentem, vel sole, & mora iam egelidam, vel igne calefactam. Comesse autem, & bibisse nonnunquam Oratores inter actionem ex Quintiliano intelligas, cùm eiusmodi genus Oratorum carpit lib. 11. cap. vltimo. *Bibere, inquit, aut etiam esse inter agendum, quod multis moris fuit, & est quibusdam, ab Oratore meo procul absit, &c.*

SEMISVPINVS) exprimit gestum bibentis, & ampullam exhaurientis, cùm caput supinant, vt ij, qui amphoras totas siccant. AMPVLLIS) lib. 3. ampullas inter vnguentaria vasa numerauerat noster poëta in illo versu, *Et Cosmianis ipse fusus ampullis.* hîc poculi genus est, quod non hians, sed angustum os habebat, vt Plinius lib. 4. epistolarum docet, formam ampullæ habes ex antiquis marmoribus expressam apud Bayfium lib. de vasculis. eadem dicebatur amphotis, quod vtrinque ansata esset. VT TANDEM SATIES VOCEMQVE, SITIMQVE) Hunc versum sanauit Turnebus lib. 25. c. 27. cùm antea legeretur, vt tandem facias vocemque, sitimque, prauo sensu. Vt tandem, inquit, tibi satisfacias clamando, & dicendo, bibe de clepsydra, illamque exhauri, id est, finem dicendi facias; aqua enim exhausta silentium imponebat Oratori. Plinius de tribunatu lib. 1. epistola 23. *Primùm quod deforme arbitrabar, cui assurgere, cui loco cedere omnes oporteret, hunc omnibus sedentibus stare, & qui iubere posset tacere quemcunq;, huic silentium clepsydra indici.*

De filio Reguli.

XXXVI. XXVI.

Adspicis, vt paruus, nec adhuc trieteride plena
Regulus auditum laudet & ipse patrem?
Maternosq; sinus viso genitore relinquat,
Et patrias laudes sentiat esse suas?
Iam clamor, centumq; viri, densumq; coronæ
Vulgus, & infanti Iulia templa placent.
Acris equi soboles magno sic puluere gaudet:
Sic vitulus molli prælia fronte cupit.
Di Seruate, precor, matri sua vota, patriq;,
Audiat vt natum, Regulus, illa duos.

Reguli huius mores, ingeniū, eloquentiam lib. 1. 13. ep. copiosè ex Tacito & Secundo descripsimus.

Laudat filium Reguli Oratoris, faustaque eidem ominatur, quod tamen votum inane fuit. TRIETERIDE PLENA) non dum triennis, aut trimulus. Trieteris spacium trium annorum complectitur. Fuit apud Græcos festus dies tertio quoque anno instauratus ob expeditionem Bacchi,

chi, qui triennio abfuit, Diodorus Siculus lib. 3. Τελετὰς δὲ διακεχυμένου τοῦ σύμπαντος χρόνου, φασὶ τοὺς ἕλληνας ἀπὸ ταύτης τῆς αἰτίας ἄγειν τὰς τριετηρίδας. *A triennio verò iis peregrinationibus exacto Græco instituisse Trieteridas tradunt.* REGVLVS LAVDET ET IPSE PATREM?) Regulus filius trimulus audit orantem patrem, eiusq; eloquentiam suspicit. MATERNOSQVE SINVS VISO GENITORE RELINQVAT) auidus patris audiendi, negligit matrem, velut iam tum ætatem ingenio præcurrens, nucibus relictis maiora spectat. SENTIAT) Ita suprà lib. 5. de Burro Parthenij filio. *Sic Burrus citò sentiat parentem.* SVAS) in se deriuari, vel hæredem non bonorum, sed laudum etiam, & virtutum, vt Cicero de suo Marco. CENTVMQVE VIRI) *Centumuiralia iudicia,* inquit Festus, *à centum viris dicta sunt. Nam cùm essent Romæ triginta quinq; tribus, quæ & curiæ sunt dictæ, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui centumuiri appellati sunt. Et licet quinq; amplius, quàm centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumuiri sunt dicti.* Caussas, quæ apud centumuiros tractabantur, plerasq; enumerat Cicero lib. 1. de Oratore. *Iactare se in centumuiralibus, in quibus vsucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum, ruptorum, aut raptorum, cæterarumq; rerum innumerabilium iura versentur, cùm omnino quid suũ, quid alienum, quare deniq; ciuis, aut peregrinus, seruus, aut liber quispiam sit, ignoret, insignis est impudentiæ.* Erant autem centumuirales caussę in hasta diuisæ, auctore Quintiliano lib. 5. c. de præiudiciis. Auctus est postea numerus certumuirorum, manente tamen semper eodem nomine, diuisusque est in consilia. Plinius lib. 6. epist. 33. ad Romanam. *Fœmina splendidè nata, &c. quadruplici iudicio bona paterna repetebat, sedebant iudices centum, & octoginta, tot enim quatuor consiliis conscribuntur, quibus omnibus præerat prætor,* eodem Plinio auctore lib. 5. epistola vltima. Ex quo loco intelligis, decurias iudicum, quæ in foro iudicabant, diuersas esse à centumuirorum consiliis. Erant hæc centumuirorum consilia quatuor, in quadam Basilica inter se adeò propinqua, vt actiones vnius tribunalis ab alio exaudiri possent. Plinius & Quintilianus. ab his iuuentus Romana tirocinium inchoauit, vt ab Homero in scholis. Plura de iis apud Budæum in Pandectas cognosces. Et plenius atque articulatius, Ræuardus libro singulari Protribunal. cap. 19. & 20. tom. 3. Tract. Tractatuũ. CORONÆ) populi tribunalia iudicium circumstantis. IVLIA TECTA) Iuliam Basilicam intelligit regione octaua, templum Iulij Cæsaris in foro. Basilicam nominat P. Victor post XIV. regiones, vbi omnes basilicas enumerat. Domitius exponit Capitoliũ, cùm expressè Plinius Secundus lib. 5. epist. 21. *descenderam Basilicam in Iuliam,* &c. de qua lib. 12. Quintilianus cap. 5. de Trallo loquens. *Certè,* inquit, *cùm in Iulia Basilica diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris est, cogerentur, atq; omnia clamoribus fremeret, & auditum eum, & intellectum, & quod agentibus hæteris contumeliosum fuit, laudatum quoq; ex quatuor tribunalibus memini.* Hinc discis, ingentes fuisse clamores in centumuiralibus causis, cùm quatuor consilia in vna æde cogerentur, vt poëta rectè dixerit, IAM CLAMOR, CENTVMQVE VIRI, &c. INFANTI) Regulo Reguli filio placent actiones apud centumuiros, quasi & ipse iam cuperet insistere vestigia patris. ACRIS EQVI SOBOLES) alludit Horatium, *fortes creantur fortibus. Est in iuuencis, est in equis patrum virtus.* De eodem filio Plinius Iunior lib. 4. epist. 2. *Erat puer acris ingenij, sed ambigui, qui tamen posset recta sectari, si patrem non referret.* MOLLI) ἄκερως, nondum cornutus. ita vocat molles damas. Eleganter Claudianus Pan. de IV. Consul. Honorij.

Quadraginta quinq; in vno consilio.

Martial. lib. 1. ep. 98. Cum clamat omnes, etc.

——Sic mollibus olim
Stridula ducturum pratis examina regem
Nascentem venerantur apes & publica mellis
Iura petunt, traduntq; fauos, sic pascua paruus
Vindicat, ac necdum firmatis cornibus audax
Iam regit armentum vitulus: sed prælia differ
In iuuenem, patiensq; meum cum fratre tuere
Me bellante locum——

DII SERVATE PRECOR MATRI SVA VOTA, PATRIQVE) Solennis priscorum benè precandi formula. Plautus Capt. Hegio.

Serua Iupiter supremè, & me, & meum gnatum mihi.

Et Cistellaria, *seruate me dij obsecro.* Tibullus lib. 1. elegia vltima, *Dij patrij seruate lares.* Idem Terentius in Adelphis, & Andria, *serua me obsecro.* Virg. 2.

Dij patrij seruate domum, seruate nepotem.

Et alibi sæpius. Noster Poëta lib. 11. pro Nerua.

Hunc omnes seruate ducem, seruate senatum.
Moribus hic viuat principis, ille suis.

Plura qui desiderat Brissonium lib. 1. p. 76. & 78. adeat. VOTA) filium, qui patrem virtute, & eloquentia quondam æmuletur. AVDIAT VT NATVM REGVLVS, ILLA DVOS) mater audiat perorantes vtrumq; Regulum, filium tamen non audiuit mater, cui Regulus filium emancipauerat, vt hæres matris fieret. Mortuus enim est puer, vt Plinius lib. 4. e. 2. refert. *Regulus filium amisit, &c. amissum luget insanè. habebat puer mannulos multos & iunctos, & solutos, habebat canes maiores, minoresq;: habebat luscinias, psittacos, merulas, omnes Regulus circa rogum trucidauit, nec dolor erat ille, sed ostentatio doloris.*

In Raucum Poëtam.

XLI. XXVII.

Qui recitat lana fauces, & colla reuinctus,
Hic se posse loqui, posse tacere negat.

Raui laborans poëta quispiam, focale ad fauces, & guttur seruandum adhibebat. Martialis absurdum eius factum à contrariis, & pugnantibus notat. Tu quia fauces obligas, ostendis te raucum esse, non posse loqui, idem tamen cùm raucus ascendis, & recitas, negas te posse tacere. Nec tacere ergo, nec loqui nosti. quod ἀτοπώτατον. De more verò fauces (vnde focale ductum est) obligandi, alibi fusiùs. 14. ep. 142.

De more recitandi vberrimè lib. 10.

Si recitaturus dedero tibi fortè libellum,
Hoc focale tuas asserat auriculas.

Hinc in quendam malè recitantem lib. 4. epig. 41.

Quod recitaturus circumdas vellera collo,
Conueniunt nostris auribus ista magis.

TACERE) Cùm non minor virtus sit, loco & tempore posse linguæ imperare, quàm loqui, immò importunè garrire est insanire. Eleganter Publius Mimus.

Tacere quisquis nescit, hic nescit loqui.

Quintil. lib. 8. c. 5. Quid? quod miser cum loqui non posset, tacere non poterat.

De Etrusci thermis.

XLII. XXVIII.

*Etrusci nisi thermulis * lauèris,* (* l. lauaris.)
Illotus morieris Oppiane.
Nullæ sic tibi blandientur vndæ,
Nec fontes Aponi rudes puellis,
Non mollis Sinuessa, feruidiq;
Fluctus Passeris, aut superbus Anxur,
Non Phœbi vada, principesq; Baiæ,
Nusquam tam nitidum micat serenum:
Lux ipsa est ibi longior, diesq;
Nullo tardiùs à loco recedit.
Illic Taygeti virent metalla,
Et certant vario decore saxa,
Quæ Phryx, & Libys altiùs cecîdit,
Siccos pinguis onyx anhelat æstus.
Et flamma tenui calent Ophitæ.
Ritus si placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore
Cruda virgine, Martiaq; mergi,
Quæ tam candida, tam serena lucet,
Vt nullas ibi suspiceris vndas,
Et credas vacuam nitere Lygdon.

Non

Non attendis, & aure me supina,
Iam dudum quasi negligenter audis.
Illotus morieris, Oppiane.

A morbo Oppiani sumit occasionem laudandarum Etrusci thermarum, quas lib.1. Siluarum Papinius eleganter describit. Romæ erant in ipsa vrbe. Oppianum autem poëtam, sua opinione, non Poëtam Martialis iudicio, in his thermis luem morbi abstersurum dicit, aut illotum moriturum. ILLOTVS MORIERIS) alij enim fontes, & balnea non eluent labes corporis tui. nisi etiam ad versus Oppiani illotos, quod non existimo, respiciat, Oppianus enim, vt lib.7. leges, pallidus affectabat poësin, eo solum nomine, quòd palleret, pallent enim ob studium boni poëtæ. Sed Oppianus naturæ, non laborum, vitio laborabat. Tu lector nihil hîc cogita de Oppiano Græco poëta, qui posteriùs vixit, & scripsit. NEC FONTES APONI) Aponus Græca vox, vt est apud Cassiodorum. de nomine, & caussa nominis ibidem Cassiodorus. *Scilicet Aponus sine labore, seu tormento, cura, sine horrore, remedia facilia, impunita, &c.* Fontem Aponum Patauio vicinum nobili poëmate laudat Claudianus,

Illotus: An hic quod illautus.

Fons, Antenoreæ vitam qui porrigis vrbi, &c.

Quem Gothorum Rex Theodoricus, Cassiodoro teste, muro cinxit. In eundem Tiberius auguria imperij captans proiecit aureos talos, vt Suet. cap.13. in Tiberio memorat. hodie thermæ Venetorum sunt. Lucanus lib.7. eiusdem eundem celebrat,

Euganeo si vera fides memorantibus, augur
Colle sedens ————

Plinius vocat *aquas Patauinas* lib.2. cap.103. Et vicum, & fontem, qui in vico erat, Aponum vocabant. Sed nullus adeò accuratè, quàm Cassidorus lib.2. epist.39. Ad Aloisium Architectum Theodoricus Rex Gothorum harum aquarum naturam perspexit, & descripsit, cuius epistolam longiusculam tute percurras, ego propero. RVDES PVELLIS) vt tacet Claudianus, ita Theoricus loquitur caussam hanc cur fontes Aponi rudes dicantur puellis. Domitius lepidè Rudes exponit rusticanos. rusticus certè non tam rusticè interpretetur. rudes vocat intactos fontes puellis, quòd in eum fœminæ non descendant. Cassiodorus enim lauacrum illud singulari pudicitiæ disciplinâ sanctum ait; *in eam enim vndam, in qua viri recreantur, si mulier descendat, inceditur,* inquit, id est, calore exuritur. Intactæ igitur puellis, & incognitæ illius fontis aquæ, & inde rudes, quasi non expertæ puellas. An poëta simul ad Verecũdiam Patauinarum puellarum respexit, quam Plinius iunior commendat, cùm de muliere pudicâ, eam Patauinis mulieribus frugalitatis exemplum esse posse scribit. Et noster lib.11. ep.17.

Tu quoq; nequitias nostri lususq; libelli,
Vda puella leges, sis Patauina licet.

Est qui *puellis* referat ad *blandientur*, & *rudes* ad *fontes* nullo artificio, ingenio, mangonio, exornatos, sed ipso solo naturæ ductu commendabiles. Sed hoc contra Cassiodorum est & quæsitum. placet rudes puellis, intactos puellis exponere. NON MOLLIS SINVESA) Huius vrbis, & thermarum varij auctores meminerunt Plinius, Strabo, lib.4. Stephanus, Liuius, Hubertus Golzius, Leander. Vrbs fuit Campaniæ maritima, Græcis Synope quondam dicta. De aquis Sinuessanis, non Suessanis, vt vitiosè nonnulli, Plinius. *in eadem,* inquit, *Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum, & insaniam virorum abolere creduntur.* Plutarchus, ἐκπέμψαν δ' ἐπ' αὐτὸν ὁ ὄθων εἰς τὺς περὶ σινύεσσαν ἀγρύς. *misit contra illum Otho in agrum Sinuessanum.* Tacitus lib.1. Historiæ. Et lib.12. de Claudio, *refouendis viribus mollitie cœli, & salubritate aquarũ Sinuessam perrexit.* Et Martialis sæpiusculè. MOLLIS) ob cœli mollitiem, & loci amœnitatem. FERVIDIQVE FLVCTVS PASSERIS) Inferi maris Campaniæ locus. Iunius cum Domitio ex Iuuenale; sed de Iuuenale falluntur. Iuuenalis enim ibi non de Passere fluuio, sed homine loquitur, quem à salacitate, & nequitia, quadam similitudine, & metaphora passerem vocat. Versus est Sat.9.

Dic passer, cui tot montes, tot prædia seruas
Appula? ——— In Næuolum est tota Satyra.

Promotorium volunt apud Terracinam Torrẽtius, &c.

AVT SVPERBVS ANXVR) De Anxure dictum est ep.1. lib.5. Ad Tarracinam enim, quæ & Anxur, duo flumina conficiunt paludem, non parua aquarum salubritate, vt Martialis ibidem cecinit,

Siue salutiferis candidus Anxur aquis.

NON PHOEBI VADA) sine controuersia intelligit Cumanum littus, in quo nobilissimum Phœbi templum Virgilius AEneidos 6. describit, vbi AEneas ad inferos descensurus cum Sibylla oraculum accepit. de eodem templo Statius, Silius, alij. totus autem ager Cumanus, Strabone auctore, aquis sulphureis, & thermis abundat. Et locum hunc intelligi ipse poëta exponit sequẽtibus verbis, *principesque Baiæ,* quæ sunt ad Cumas. de nobilitate Baiarum sæpius, & plenius supra pluribus locis dictum. nec Phœbi hominis priuati balneas, vada vocaret poëta. NVSQVAM TAM

Lib.11. ep.81. singulari carmine laudat Baias.

NITIDVM MICAT SERENVM, LVX IPSA EST IBI LONGIOR, DIESQVE, NVLLO TARDIVS A LOCO RECEDIT) Statius,

Multus vbiq; dies, radiis vbi culmina totis
Perforat, atq; alio sol improbus vritur æstu.

SICCOS PINGVIS ONYX ANHELAT AESTVS) De his marmorum generibus Papinius lib.1. Siluarum in Epithalamio Stellæ.

Hic Libycus, Phrygiusq; silex, hic dura Laconum
Saxa virent, hic flexus Onyx, & concolor alto
Vena mari, rupesq; nitent, quîs purpura sæpe
OEbalis, & Tyrij moderator liuet aheni.

Onyx & gemma, & vas vnguentarium, & genus marmoris est. Etsi vas vnguentarium ex Onyche marmore fieri potuit, & factum fuisse existimem, vt & alabastrina fiebant. de gemma Plinius lib. vlt. de vase vnguentario Martialis lib.11.

Profertur Cosmi nunc mihi siccus Onyx.

De marmore Plinius lib.36.cap.7. Et hoc loco Martialis. dicitur à colore vnguium, à quo & Onyx gemma. Sensus est. Onyx pinguis, seu sudans anhelat æstus siccos, id est, solem, perinde ac si hominis more æstu balnearum laboraret, nec aliud dicit, quàm in thermis Etrusci etiam inter alia marmora reperiri Onychem, quem tamen Statius negat fuisse.

Mœret Onyx longè, queriturq; exclusus Ophites.

Sed & Ophiten ponit in thermis noster. TAYGETI METALLA) Statius de marmore Lacedæmonio.

Vix locus Eurotæ viridis, cùm regula largo
Sinnada distincta variat, &c.

Cunctis hilarius Lacedæmonium viride marmor, quod hîc intelligit poëta, ait esse, Plinius lib.36.cap.7. Taygetus autem mons est Laconiæ, Strabo lib.8. *Est autem Laonica terra montibus obnoxia, & memorant quidam Taygeti verticem hoc modo abruptum. Lapicidinas habet lapidis pretiosi*, &c. Quod autem poëta metalla vocat, καταχρηστικῶς accipe. metallum enim ad ferrum, aurum, cuprum, argentum, &c. & ea, quæ igne liquescunt, refertur. lapis in puluerem redigitur. Sic locutus est Statius.

Sola nitet flauis Nomadum decisa metallis
Purpura——

Taygeti pluribus locis meminit Statius. Sil. lib.1. Tiburtino Manlij. Et lib.2. in Surrentino Pollij.

Candida purpureo distinguitur area gyro,
Hic & Amiclæi cæsum de monte Licurgi,
Quod viret, & molles imitatur rupibus herbas.

VARIO DECORE) colorum varietate marmora. QVAE PHRYX ET LIBYS ALTIVS CECIDIT) Marmor Sinnadicum, & Nomadicum, purpureum illud, flauum hoc Nomadicum, intelligit. Statius,

Sola nitet flauis Nomadum decisa metallis
Purpura, sola cauo Phrygia quam Sinnadas antro
Ipse cruentauit maculis lucentibus Atys.

Idem lib.1. Sil.2. *Hic Libycus Phrygiusq; silex*, &c. vbi Bernartius vbertim docet, cur marmor Numidicum, Libycum, cur Sinnadicum, Phrygium dicatur.

Plinius lib.35.cap.1. *vt ouatus esset Numidicus, vt purpura distingueretur Sinnadicus.* de Sinnada Oppido lib.5. de Nomadico lib.36.cap.6. Ita Statius in Surrentino Pollij,

Sinnade quot mœsta Phrygiæ sedere secures
Per Cybeles lugentis agros? vbi marmore picto
Candida purpureo distinguitur area gyro.

Et de Nomadicis, *Hîc Nomadum lucent flauentia saxa——*

ALTIVS CECIDIT) magnas marmorum moles effodit. ET FLAMMA TENVI CALENT OPHITAE) Ophites marmor, à serpentum maculis dicitur. ὄφις enim est serpens Græcis. Plinius lib.36.cap.7. *Differentiaq; est eorum ab Ophite, cùm sit illud serpetium maculis simile.* FLAMMA TENVI CALENT) vapore temperato. RITVS VT PLACEANT TIBI LACONVM) Qui sint hi ritus, ipse poëta subiicit. *contentus potes arido vapore, Cruda Virgine*, &c. *mergi.* Sudabant in cellis in modum turricularum cameratarum in hemisphærium extructis. *Cella erat*, inquit Mercurialis lib.1.cap.10. *(quã Laconicum appellabant) nullam aquam intra se continens, ad prouocandum sudorem potissimùm instituta, & ob id à nonnullis calida sudatio, sicuti à Cicerone & Celso assa, nuncupata.* Celsus absolutè tantum Laconicum lib. 2.cap.17. vocat: *Sudor etiam duobus modis elicitur, aut sicco colore, aut balneo. Siccus calor est & arenæ calidæ & Laconici & clibani, & quarundam naturalium Sudationes.* Columella de re Rustica ipso principio. Mox deinde vt apti veniamus ad ganeas, quotidianam crudelitatem Laconicis excoquimus, & exsucto sudore sitim quærimus, noctesque libidinibus & ebrietatibus, dies ludo vel somno consumimus. Dio lib.53. πυελατήειον λακωνικὸν nominat. Vitruuius lib.5.cap.10. Laconicum. Seneca sudatorium. Describuntur hæc omnia accuratè à Dione l.d. Celso lib.11.cap.17. Vitruuio lib.5. Plinio epist. ad Gallum de villa Laurentina. Politiano Miscell.cap.38. Alciato parerg.6.cap.3. Philandro

ad

ad Vitru. Mercurial. cap. 10. lib. 1. copiosè. AQVA VIRGINE) à sudatione, frigidâ se mergebant Lacones, quibus calida omnino erat interdicta, frigida quotidiana, qua de Plutarchus lib. de Institut. Laconicis. Cic. 11. Tuscul. Idem Romani factitarunt, calda tamen abluti. Plinius ep. 7. lib. 2. Mercurialis super hac re tota plenè lib. 3. gymnast. cap. 14. Aquam Virginem deduximus ex fontibus suis lib. 5. ep. 21. & aliis. Martiam Plinius laudat. lib. 31. cap. 3. *Clarissima aquarum omnium in toto orbe, frigoris salubritatisq́, palma præconio vrbis, Martia est inter reliqua Deûm munere vrbi tributa.* Ibid. de Virgine.

Plut. Alcibiade.

CRVDA VIRGINE, MARTIAQVE MERGI) Aquam frigidam vocat crudam Virginem, & nomen aquæ Romæ nobilissimæ Aqua Virgo, & aqua Martia, cui dat primas Plinius. CRVDA) gelida, natiua, non fracta calore. de aqua Virgine vide Lucam Pætum.

De aqua Virgine plenius suprà. & Lucas Pætus librũ de ea scripsit. & Frontinus de aquæduct.

QVAE TAM CANDIDA, TAM SERENA LVCET, VT CREDAS VACVAM NITERE LYGDON) Argenteam vocant, & cristallinam: poëtæ liquidam, & puram vndam. vt nullam, inquit, suspiceris vndam. Ouidius.

—— lapis est numerabilis omnis.

LYGDON) Lygdos marmor est in Tauro natum candidissimum, secundum locum ab alabastrite obtinet in vasis vnguentariis, Plinius lib. 36. LYGDOS) continens pro contento. ex lygdo Lygdinus lapis. & vocat genere fœminino, vt Thason, & Cariston. Ergo pauimentum Lygdinum. Fuere sanè nobilissima, quod ex vno Velseri monumento, & fragmento discis, quod totum egregiè & eruditè exponitur pag. 240. & 241. 242. in monumentis Augustanis, &c.

NON ATTENDIS, ET AVRE ME SVPINA) auris supina significat vel animi auersionem, vt suprà notauimus, vel vt hoc loco gestum, & habitum propè dormientis, cùm caput in humeros inclinamus, qui pigritiam, & negligentiam ostendit. Tu ergo Oppiane, quia mihi non auscultas salutaria monenti, morieris illotus, non curabis valetudinem tuam, nec absterges morbi saniem. Nam si te non capiunt thermæ Etrusci, nullæ capient. Heraldus putat Martialem in homonymia vocis illotus, seu illautus, ludere, sic, vt illautus opponatur lauto, sordidus liberali.

Tam salubres sunt thermulæ Etrusci, vt illæ solæ, vel nullæ te curare possint.

Ad Castricum.

XXIX. XLIII.

Dum tibi felices indulgent, Castrice, Baiæ,
Canaq́ sulphureis nympha natatur aquis:
Me Nomentani confirmant otia ruris,
Et casa iugeribus non onerosa suis.
Hic mihi Baiani soles, mollisq́ Lucrinus,
Hic vestræ mihi sunt, Castrice, diuitiæ.
*Quondam laudatas * quocumq́ libebat ad vndas*
Currere, nec longas pertimuisse vias,
Nunc vrbi vicina iuuant, facilesq́ recessus,
Et satis est, pigro si licet esse mihi.

** v. quacumq́.*

Castricus Baias petiuerat, Martialis ait sibi Baiarũ loco esse suam villam Nometanam, dum se penitus à morbo recreet, ægrum enim fuisse è verbo, (Confirmant) intelligas. INDVLGENT) more poëtico. Castricus enim Baiis indulgebat. FELICES) de nobilitate Baiarum suprà sæpius dictum. CANAQVE SVLPHVREIS NYMPHA NATATVR AQVIS) Nympha, limpha, aqua, vt infrà,

Nympha mei Stellæ, quæ fonte domestica puro
Laberis——

CANA) quia sulphurea. A spuma item Catullus mare canum dixit,

Tortaq́ remigio spumis incanuit vnda,
Emersére feri canenti gurgite vultus.

Et mox.

Nutricum tenus extantes è gurgite cano.

ME NOMENTANI CONFIRMANT OTIA RVRIS) Nomentanam villam sæpius laudat Martialis, vel potiùs extenuat. lib. 2. ep. 38. in Linum. lib. 2. ep. 106. lib. 7. ep. 92. lib. 9. ep. 61. lib. 10. ep. 94. & 48. Et sæpius lib. 13. atque aliis. Rus autem Martialis haud procul ab vrbe prope suburbanum erat, de quo nos suprà. nec diuersum fortè à rure Nomentano. CONFIRMANT) verbum

bum ad eos refertur, qui ex morbo conualescunt. quo Cicero sæpius vsus est epistolis ad Tironem lib. 16. me ægrũ, inquit poëta, restituit fundus Nomentanus. ET CASA IVGERIBVS NON ONEROSA SVIS) Villa pro modo fundi ædificato, nec nimis magna, nec parua nimis. vt Catonis est præceptum, pro agri ratione & modo habendum ædificium, ne villa fundum quærat, néue fundus villam. Columella lib. 1. cap. 4. Plin. 18. cap. 6. Cætera quæ sequuntur clara. de Lucrino lacu suprà fusè, vt & de thermis, aliisque laudatis aquis. ET SATIS EST, PIGRO SI LICET ESSE MIHI) Non longus me ab vrbe recessus nunc pigrum, vel potiùs adhuc ægrũ recreat. Grata quies ægris.

In Calliodorum.

XLIV. XXX.

Festiuè credis te, Calliodore, iocari,
Et solum multo permaduisse sale.
Omnibus arrides, dicteria dicis in omnes,
Sic te conuiuam posse placere putas.
*At si ego * non belle, sed verè dixero quiddam:*
Nemo propinabit, Calliodore, tibi.

* V. nunc vellem tibi verè dicere.

Calliodorum impurum scurram detestatur. MVLTO SALE) te solum putas iocos, & lepores posse spargere, quibus affectas potentiorũ cœnas. EGO NON BELLE) quia sine ioco vitium exponam tuum. NEMO PROPINABIT, CALLIODORE, TIBI) propter oris impuritatem nemo te inuitabit, tecumque bibet, qui os tuum nouit. regredere ad lib. 2. ep. 15. in Hermum.

Ad Catianum.

XLVI XXXI.

Vapulat assiduo Veneti quadriga flagello,
Nec currit: magnam rem, Catiane, facit.

Sensum hunc inesse reor verbis. Auriga ex Venetorum factione equos quadriiugos assiduè verberat, vt ante alios metam contingant, nec tamen efficere potest, vt currant, eoque rem magnam facit, cùm factionem suam omnium ludibrio, & risui exponit, dum plus aliis mouet, minusq; promouet, nec ad metam, nisi postremus cum dedecore peruenit, vti rem magnam faciat, quòd audeat cum tali quadriga cum aliis factionibus in certamen venire. Sed enim non magna nec mira res, si cum pigris equis non potuit ante alios metam contingere. Aliud videtur latere, quod nos interpretes non videmus. An hoc dicit: Quadriga Veneta, hoc est, factio Veneta inuisa Domitiano, grata quondam Vitellio, assiduè conuitiis laceratur, nec currit, nec vnquam vincit. magnam rem facit εἰρωνικῶς, nihil inde habet pretij. VENETI) aurigatoris, agitatoris, seu aurigæ, quæ in circo flectebat metas. Genera aurigarum erant quatuor coloribus distincta. Venetorum, qui cæruleum ferebant, Cœlo, & Mari sacri. Prasinorum, qui viridem, terræ, seu veri, & floribus dicati. Russatorum, qui igni, & Marti. Alborum, qui albos viridi mixtos gerebant pannos. de qua re lege præter alios complures Bulengerum, qui sibi hoc de circo, & aurigis argumentum proprium sumpsit. de aurigarum coloribus tractat cap. 48. Venetus dicitur à Venetia, & coniungit album cum viridi, id est, aërem cum terra. De iisdem factionibus quatuor Aurigatorum plenè Panuinius lib. 1. de lud. Circ. cap. 10.

Ad Hiantida Nympham.

XLVII. XXXII.

*Nympha * mei Stellæ, quæ fonte domestica puro*
Laberis, & domini gemmea tecta subis:
*Siue Numæ coniux Triuiæ te misit * ab antro,*
Siue Camœnarum de grege nona venis:

* V. meo.

* ab Anna. Tur. vel ad Annam.

Exsol-

Exsoluit votis hac se tibi virgine porca
Marcus, furtiuam quod bibit æger aquam.
Tu contenta meo iam crimine, gaudia fontis
Da secura tui: sit mihi sana sitis.

Occasionem captat laudandi fontis Stellæ. AEger poëta furtim hauserat aquam ex fonte Stellæ, quæ vt sibi non noceret, vouit Hiantidi porcam. Hîc se votum ait soluere, porroque rogat, vt securus fontem illum Hiantidos bibat. Hiantida vocat aquam ab vxore Stellæ, quæ Violantilla apud Statium, & ficto nomine Asteris. cùm ipse Stella, seu Ἀστὴρ diceretur, suam postea coniugem Asterida appellauit, cui & carmen hoc nomine inscripsit. DOMINI) Stellæ. GEMMEA TECTA) tam eleganti, & vario marmore domum factam, vt gemmea videatur. Papinius hanc describit lib. 1. Sil. in epithalamio Stellæ,

Digna Deæ sedes, nitidis nec sordet ab astris,
Hic Libycus, Phrygiusq; silex, hic dura Laconum
Saxa virent, hic flexus Onyx, & concolor alto
Vena mari, rupesq; nitent, quîs purpura sæpe
OEbalis, & Tyrij moderator liuet aheni.
Pendent innumeris fastigia nixa columnis,
Robora Dalmatico lucent satiata metallo.
Excludunt radios siluis decussa vetustis
Frigora, perspicui viuunt in marmore fontes.
Nec seruat natura vices, hic Sirius alget,
Bruma tepet, versumq; domus sibi temperat annum.

SIVE NVMAE CONIVX TRIVIAE TE MISIT AB * ANTRO) Siue è specu Egeriæ coniugis Numæ, siue ex fonte nouem Musarum, quibus amica Egeria, aut ipsa vna ex Musis. Ouid. 3. Fastorum. *ab antris. al. Anna.*

Vallis Aricinæ silua præcinctus opaca
Est locus, antiqua relligione sacer, &c.
Defluit incerto lapidosus murmure riuus,
Sæpe sed exiguis haustibus inde bibi.
Egeria est, quæ præbet aquas Dea grata Camœnis,
Illa Numæ coniux, consiliumq; fuit.

TRIVIAE) Dianæ Aricinæ ab Anna Peranna, seu Perenna colebatur; vnde legunt nonnulli hoc loco, TRIVIAE TE MISIT AB ANNA. SIVE CAMOENARVM DE GREGE NONA VENIS) Egeriam nonnulli vnam ex Musis existimarunt. Dionysius Halicarnasseus. *Fabulantur enim identidem ad eum ventitasse Egeriam Nympham, eumq; regiam prudentiam docuisse. Alij non Nympham, sed vnam Musarum, idq; manifestum omnibus esse factum, &c.* Liuius lib. 1. ait à Numa lucum cum fonte, & specu Musis consecratum. *Lucus,* inquit, *quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua: quò quia se persæpe Numa sine arbitris, velut ad congressum Deæ inferebat, Camœnis eum lucum sacrauit, quòd earum sibi consilia cum coniuge sua Egeria essent, & soli Fidei solenne instituit.* Poëta ergo dubitat, an Egeriæ, vel Musæ fons sit ex antro Egeriæ in ædes Stellæ ductus. Quod Domitius putat, alludi hîc ad nouem aquarum ductus vrbis, haud scio, an non sit longiùs à vero ductum. Procopius tradit fuisse XIV. P. Victor XX. Aquam Stellę extra vrbem in vrbem aduectam non eo negatum. Quæro, quando nouem aquarum ductus in Vrbe fuerint? EXOLVIT VOTIS HAC SE TIBI VIRGINE PORCA MARCVS, FVRTIVAM QVOD BIBIT AEGER AQVAM) Dianæ alij, alij Proserpinæ votum hoc, & victimam cæsam dicunt. Atq; Diana eadem Proserpinæ, quæ in cœlo Luna, in terris Diana, apud inferos Proserpina, appellatur. Sed quamobrem immolauit Martialis Proserpinæ? Nihil hîc poëtæ cum Proserpina negotij: Aquam Nympham appellat, quam & clam hauserat. illi se votis cæsâ porcâ exoluit. Expono igitur locum aliter. Porcum immolabant ij, qui piaculum aliquod admiserant, aut insani extiterant, aut liberis auxerant familiam. Eustathius Iliad. T. testis adsit ad expiationes adhibitum porcum, qui AEschylum pro sententia laudat.

Πεὶν ἂν παλαγμοῖς αἵματος χοιροκτόνου
Αὐτός σε χρᾶναι ζοῦς καταστάξας χερῶν.

Et Plautus in Menechmis, & Rudibus. Horatius Sat. 3. lib. 2. ad quem locum Plauti, & Horatij vide Lambinum. Huc facit vetus Adagiographorum dictum, porcum immola. Poëta etsi fortè non insanus ab animo, æger tamen corpore putabat se piaculum admisisse, quòd æger clam, & furtim ex Hiantide biberit, eoque factum, & furtum suum porca piat. Nihil dubito, quin sanus lector sententiam nostram, vbi & carmen Martialis probè expenderit, & adagium, locumque Plauti cum interpretibus inspexerit, sit probaturus. TV CONTENTA MEO IAM CRIMINE, GAVDIA FONTIS DA SECVRA TVI: SIT MIHI SANA SITIS) Tu Nympha Hiantis, tu facer *Sed quare furtim bibit, cùm Stella illi aquã negaturus non fuerit?*

An quia aquæ furtiuæ dulciores, an quia superstitio in ea erat? hoc certè.

cer fons Stellæ, ob victimam tibi immolatam sis mihi placatus, & propina salutares haustus; furtum iam est expiatum. iam secura mihi tui copiam facere potes. Sit mihi sana sitis) Videtur solenne precandi verbum respicere, cùm bibitur. Veteres inter pocula certam benè precandi formulam vsurpabant. Et maximè vocem, vt Liuius lib. 19. tradit (benè) frequentabant. Toxilus in Plauti Persa,

Pægnium, tardè cyathos mihi das,
Credo sanè. Benè mihi, vobis, meæ amicæ: optatus hic mihi
Dies datus hodie est ab Diis. ——

Et mox Lemuescelene respondens, *Benè omnibus nobis.*
In Sticho. Sangarius —— *benè vos,*

Benè nos, benè te, benè me, benè nostrum etiam Stephanium.
Bibe, si bibis.

Idem Ouidius 2. Fastorum, & 1. de Arte. Tibullus 1. eleg. 1. lib. Prospera omnia precatur Terentius his verbis, *benè sit.* Et Persius Sat. 4. legatur Brissonius lib. 1. p. 82. Non noceat ergo mihi furtum meum.

In Pomponium.

XLVIII. XXXIII.

Quòd tam grande sophos clamat tibi turba togata:
Non tu, Pomponi; cœna diserta tua est.

Lautiores homines, & proceres Romani poëseos amantes, cùm versus fecissent, ad cœnam vocatis amicis recitabant, vt amicorum iudicium audirent, & censuram. contrà verò, iam conuiuio deliniti egregiè os oblinebant patronis, & placita loquebantur, exclamabant, acclamabant σοφῶς, vel ὕτω ὁ σοφός, vel *euge, bellè,* &c. vt est apud Persium, Horatium, & Martialem sæpius. nos hac de re plura lib. 1. ad carmen 4.

Audieris cùm grande sophos ——

Et epig. 67. *Non sex paratur, aut decem sophos nummis.* Et epig. 58. *Mercetur alius grande, & insanum sophos.* Et epig. 77. *Nil habet, & magnum semper inane sophos.* Et aliis libris, vt mirer hanc formulam Brissonio prætermissam. Coena diserta tva est) Horatius indignè fert tale iudicium à corruptis iudicibus profectum.

Lib. 1. epist. ad Mecen.

Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis.

Eosdem irridet sibi adulatione blandientes Persius Sat. 1.

—— *calidum scis ponere sumen,*
Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

Ad Lupercum.

L. XXXIV.

Quòd conuiuaris sine me tam sæpe, Luperce,
Inueni, noceam qua ratione tibi.
** Irascar, licet vsque voces, mittasque, rogesque.*
Quid facies? inquis, quid faciam? veniam.

** al. Irascor licet.*

Raro se à Luperco inuitatum queritur, aitque se Lupercum velle vltum ire, & venturum; est enim verus ille versus,

Οὐ χρὴ συμποσίοισι φίλων ἀπέχεσθαι ἑταίρων
Δηρόν. ——

Irascar, licet vsqve voces) *ἀπροσδόκητον* continet distichum. Si me vocaueris, rogauerisque sæpius, vt veniam, irascar tibi, & vlciscar. Qvid facies, inqvis? qvid faciam? veniam) Expectabat Lupercus responsum contrarium, vt diceret, quãdoquidem hactenus tam raro vocasti, etiam vocatus abs te in posterum non veniam. Itaque irascar, & vlciscar te. Sed poëta, cùm sciret se gratum auaro facturum, si diceret se non venturum, ait præter expectationem, vlciscar te, & veniam. Elegantissima de simili ioco, & vindicta inter Muretum, & Titium (quod supra quoque memini monere, sed huc planè facit) Mureti extat epistola plena salis, & Musæi leporis. Initium epistolæ est ad Gerardum, *Mihi crede irascerer Titio, nisi vererer, ne, &c.*

Epita-

Epitaphium Pantagathi.

XXXV. LI.

Hoc iacet in tumulo raptus puerilibus annis
Pantagathus, domini cura, dolorq; sui.
Vix tangente vagos ferro resecare capillos
Doctus, & hirsutas excoluisse genas.
Sis licet * inde * sibi tellus placata, leuisque,
Artificis leuior non potes esse manu.

* sito. aliter.
* V. imposito.
al. Sis licet, vt debes.

Pantagathi pueri serui, & tonsoris expediti, & facilis tumulus. DOMINI SVI) ipsius credo Martialis, alioqui alterum nominaret. VIX TANGENTE VAGOS) Doctus leuissimâ seu facillimâ manu capillos vix tactos ferro resecare; subiicit enim poëta,

Artif. leu. non potes esse manu.

A graui contrà manu, perstringit lib. 11. ep. 85. Antiochum tonsorem. SIS LICET INDE SIBI TELLVS PLACATA, LEVISQVE) Locum hunc, & modum pro functis benè precandi, plenissimè suprà lib. 5. epig. 35. de Erotio puella, ad illum versum excussimus,

Mollia nec rigidus cespes tegat ossa, nec illi
Terra grauis fueris, non fuit illa tibi.

Hoc audi, non ire contra Grammaticos poëtam, cùm dicit, ô tellus sis sibi, id est, ei placata; Græcorum imitatione id dicitur. Sic Plato locutus ἐπειδὴ ἢ οἱ ἐκείνου τὴν ψυχὴν, &c. cùm autem anima sui, id est, eius exisset. Pausanias, καὶ οἱ παῖδα γενέσθαι φαέθοντα, Et sibi (id est, ei) natum esse filium Phaëtontem. Homerus,

——ἰδνώθη θαλερὸν δέ οἱ ἔκπεσε δάκρυ.
Inflexit se, & calida sibi excidit lachryma.

Plura exempla vide apud Budæum in comment. Græcæ linguæ. Quam Græcam loquendi rationem, & alij ex Latinis æmulati sunt, quorum testimonia laudant plures Grammatici Ciceronis, Lucani, aliorum. Sed scriptura sanior est sis licet, vt debes, &c. ARTIFICIS LEVIOR NON POTES ESSE MANV) Quamuis ô tellus Pantagatho sis leuissima, facilitatem tamen Pantagathi vincere non potes, nec potes tam leuis esse pondere, quàm leuis, & facilis illius manus fuit, cùm tonderet. Et hæc tonsorum propria laus est, leui manu percurrere caput, nec ferrum grauiùs infigere, aut cutem radere pungereúe.

De Andragora.

XXXVI. LIII.

Lotus nobiscum est hilaris, cœnauit & idem:
Inuentus mane est mortuus Andragoras.
Tam subitæ mortis caussam, Faustine, requiris?
In somnis medicum viderat Hermocratem.

E Græco hoc est expressum lib. 2. Anthol. εἰς ἰατρούς. Lucillius in Hermogenem medicum.

Ἑρμογένην τὸν ἰατρὸν ἰδὼν Διόφαντος ἐν ὕπνοις
Οὐκ ἔτ' ἀνηγέρθη καίπερ * ἴαμμα φέρων.
Amuleta licet gereret Diophantus, obiuit.
In somnis medicum vidit vt Hermogenem.

* περίαμμα, ἢ περίαπτα.

Acerbius adhuc Nicharchi est in Phidonem, qui se, ad medici Phidonis nomen memoriæ occurrens, ait obiisse.

Οὔτ' ἔκλυσεν Φείδων, οὐδ' ἥψατο, ἀλλὰ πυρέξας
Ἐμνήσθην αὐτοῦ τοὔνομα κἀπέθανον.
Non Clystere vsus Phidon, tetigítue: sed eius
Nomen vt in febri commemini, perij.

Cæterùm facili fato periêre multi, & hodie pereunt. Cicero pro Sexto Roscio Amerino, sic T. Clelium Tarracinensem ait mane repertum, etsi iugulatum. Sic Cleobis, & Biton, Trophonius, Agamedes narrantur mortui reperti prima Tusculana à Cicerone, Silone, Plutarcho lib. 1. Herodoto, Strabone lib. 9. cap. 4.

In Coracinum.

LV. XXXVII.

Quòd semper casiâque, cinnamôque,
Et nido niger alitis superbæ
*Fragras *plumbea *Nicerotiana,*
Rides nos, Coracine, nil olentes:
Malo, quàm bene olere, nil olere.

*pinguia.
*Niceroniana mendosè.

In olentem & infamem, & nimis notabilem delitiis est epigramma. Coracinus fictum nomen. Homo quisquis hircum olet variis pigmentis compescit vel grauem animam, vel corporis vitium. quibus odoribus haud eget nihil olens & purus. Casia) vt hîc accipitur, species est cinnamomi. Cinnamomum Phœnicum vox. Herdotus lib.3. Casiam describit Plinius lib.12. cap.19. Dioscorides lib.1. cap.12. & 13. Matthiolus ad eundem locum. Casia, & cinnamum, seu cinnamomum (idem enim fruticis genus) odoratissimi frutices passim noti. accipit autem casiam, & cinnamum pro quouis genere aromatum notâ figurâ, cùm species pro genere ponitur. vt Persius Sat.5.

Virg.2. Georg.
Athenæus.

Ossa inodora dabit, seu spirent cinnama surdum,
Seu ceraso peccent casiæ, nescire paratus.

Et nido niger alitis svperbae) Et imbutus oleo confecto ex casia, cinnamomo, myrto, aliisque aromatibus, floribus, herbis, fruticibus. &c. quæ describit Plinius lib.13. cap.1. eoque niger, quia vnctus. Alij & fortè veriùs referunt ad thus. *Thus*, inquit Heraldus. *intelligit, quod cinnamomo adiunctum delicatis fragrantiam ministrauit.* Sidonius lib.2. ep.13. Alitis svperbae) Phœnicis. in cuius nido poëtæ tradunt reperiri casiam, & cinnamomum, & alias Sabæas herbas, quanquam Plinius lib.12. cap.19. negat vera esse, quæ certatim omnes canunt. Nec in Arabia casiam, vel cinnamum nasci, sed in AEthiopia. Casiam expressit ait Dioscorides in Arabia gigni. Poëta sequitur poëtas, cuius sensus est. Tu Coracine redolens Arabiam, & omnes odores, herbasque, nos nihil olentes irrides; nos te contemnimus, auersamur cum tuis vnguentis, velut olentem & fœtentem. ille enim optimè olet, qui nil olet. De Phœnice nos lib.5. ad epig.7. plura. Gesnerus fusissime lib.3. de Auibus. Flagras Plvmbea Nicerotiana) redoles vnguenta Nicerotiana, quæ vasis plumbeis in vmbra, vt lib.13. cap.2. Plinius docet, coquebantur. nisi malis, pinguia, vt vnguentum respiciat. sensus idem. Non puto hic alludi ad sagittas plumbeas, quibus cinnamomum ex Phœnicis nido excussum tradit Plinius ex Aristot. lib.6. cap.13. historiæ animalium. Auem Solinus Cinnamolgum vocat. De Cinnamomo plura Isidorus lib.17. Orig. cap.8. AEgineta de Simpl. Medic. Cadamusus in nauig. Indicis. fiebant etiam Plinio auctore, ex plumbo medicinæ ad vlcera fœda ex Venere nata. Nicerotiana) lege. De Nicerote Martialis lib.10. epig.38. & lib.12. epig.66.

Nimbis ebria Nicerotianis.
Et quæcunque Syrus Nicerotes olet
Et quicquid croci, casiæque, cinnamique
Vdus cæsarie spirat delicatus Arabs
Hoc totum vobis nunc ad cœnam adfero.

Niceros vnguentarius, seu myropola erat, vti & Cosmus, quem alibi celebrat. Rides nos, Coracine, nil olentes: Malo, qvam bene olere, nil olere) Caussam, cur malit nil olere lib.2. epig.12. exponit. in Postumum

Hoc mihi suspectum est, quòd oles benè, Postume, semper:
Postume, non benè olet, qui benè semper olet.

In quem locum ex Cicerone, Plauto, aliisque plura diximus. Insinuat benè semper olentes, malè olere, & olere vel vitia naturæ, vel flagitia impuri corporis.

In Phœbum.

LVII. XXXVIII.

Mentiris fictos vnguento, Phœbe, capillos,
Et tegitur pictis sordida calua comis.
*Tonsorem capiti non est adhibere *necessum,*
Radere te melius spongia, Phœbe, potest.

*V. necesse.

Phœbum canum, & caluum fictitios sibi capillos comparantem irridet. Fictos vngvento capillos) Totum hunc locum eruditè tractat Turnebus lib.25. cap.27. cuius verba nō grauabor

uabor adscribere. *Qui olim, inquit, erant toto capite calui, sibi solebant vnguento perfusi velut fila capillorum imitari* (deinde ponit hoc ipsum testimonij loco epigramma, cui subiungit) *Illum enim (Phœbum) iocatur habuisse capillos vnguenti pictos colore, & mutatos, quos spongia poterat totos delere. Nam loquitur de eo, qui canitiem vnguento tegeret, dissimularétque, cùm caluam sordidam planè, intelligenterq́; dicat; hinc & epigramma aliud clarescet.*

Caluam trifilem *(aut tripalem vt aliqui scribunt)* semitatus vnguento.

Ille enim etiam vnguento comam sibi in capite caluo pinxerat, & effinxerat, sed quæ trium filorum esset, & capillorum: vel caluam haberet, cui superessent tres capilli. Cætera, quæ Turnebus adiungit de voce Semitatus, dicemus suo loco. Intelligis, opinor, caluos sibi quasi crines pinxisse. erat enim ignominiosa caluities, lege, quæ lib. 4. ad epig. 36. scripsimus in Olum. Et lib. 3. in Lentinum. TONSOREM CAPITI NON EST ADHIBERE NECESSVM) necesse, habent nonnulla exemplaria. Tonsore tibi, Phœbe, non est opus; veris enim capillis cares. RADERE TE MELIVS SPONGIA, PHOEBE, POTEST) delere pictos crines, & vnguenta siccare, haurireque potest spongia. De spongia suo loco plura referemus. Radere dixit figuratè, quòd vice nouaculæ spongia esset Pœbo. De Galericulo, & emptis pilis alibi diximus.

Lib. hoc. 74. ad Esculanum. copiosè de voce tripalis.

Ad Aulum.

XXXIX. LVIII.

Cernere Parrhasios dum te iuuat, Aule, Triones,
*Cominus & * Scythici sidera * ferre poli;*
O quàm pœne tibi Stygias ego raptus ad vndas,
*Elysiæ vidi nubila * fusca plagæ.*
Quamuis lassa tuos quærebant lumina vultus,
Atq; erat in gelido plurimus ore Pudens.
Si mihi lanificæ ducunt non pulla sorores
Stamina, nec surdos vox habet ista Deos:
Sospite me sospes Latias reueheris ad vrbes,
Et referes pili præmia clarus eques.

** V. Getici. * pigra. * flustra.*

Aulo Pudenti in Sarmatico bello occupato, exponit morbum suum, quo se propè ait extinctum, sed nunc reualescere, sperareque mox futurum, vt saluus ipse saluum ex militia venientem Pudentem, & primipilatu, hoc est, equestri honore affectum, salutet. TRIONES) Septemtrionem, vtramque vrsam, maiorem, & minorem, quas cominus propiùs aspiciunt Scythæ, Sarmatæ, Getæ. Nam quamuis Germani ad septemtrionem, pertineant, non tamen cominus vrsam aspiciunt. astrum certè polare, seu polus, non amplius quadraginta octo gradibus, aliquotque minutis Augustæ, supra horizontem tollitur. Pari ratione suprà errauit Domitius in Marcellino. Domitiani enim imperio bella cum Dacis, Sarmatisq; gesta nescit nemo, qui Dionis epitomen, Suetonium, Tacitum, aliosque legit. Sensus est. Dum tu in Sarmatia apud Getas centurionis officio fungeris, ego Romæ propè vita defunctus sum. FERRE) pigra habent vetusta exempl. vti & Catullus tardum Bootem, & Ouidius, Iuuenalis, alibique Martialis pigra sidera appellat. Eleganter Arctophylacem describit Manilius lib. 1. Germanicus, alij. O QVAM POENE) periphrasis mortis, quàm pœnæ mortuus sum. Isacius Pontanus, Macrobius ad Somnium Scipionis cap. 1. emendat nubila flustra. Flustra dicuntur in mari fluctus immoti, stabiles & iacentes, stupentesque, quam Græci μαλακίαι vocant; Tertullianum & Festum consule. QVAMVIS LASSA) Quantumuis æger fuerim, iamque ipsi oculi in morte natarent, tamen requirebam meum Pudentem, Pudentem loquebar, Pudentem desiderabam. SI MIHI LANIFICAE) si mihi Parcæ pepercerint, nec vitæ stamina inciderint, votaque mea superi audierint. SOSPITE ME SOSPES) saluus saluum videbis Romæ. ET REFERES PILI PRAEMIA CLARVS EQVES) Creatus primus centurio ornamentis equestribus donaberis. Nam primo pili, seu primipili, primíue centuriones, simul ac ad primum ordinem adspirant, in equestrem ordinem adscribebantur, nec titulo tenus, sed censu etiam equestri, vt Lipsius lib. 2. de militia Romana, & 1. lib. ad Tacitum docet. Et Ouid. 3. de Amore id canere videtur haud obscurè,

Polus Augustæ 48. grad. & 15. Minut.

Ecce recens diues parto per vulnera censu,
Præfertur nobis sanguine factus eques.

Plura testimonia dabit, qui & hoc dedit Ouidius. Et locis adductis Lipsius. nec ignoro Domitium aliter exponere, quem ego hîc desero, & ad primum in nostra literatura ordinis doctorem Lipsium me confero. Addo tamen ex Iuuenale, quod valde confirmat censum equestrem, Sat.14.

Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum,
Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus
Afferat.

In Baccaram.

LIX. XL.

Et dolet, & queritur, sibi non contingere frigus
Propter sexcentas, Baccara, gausapinas:
Optat & obscuras luces, ventosque, niuesque;
Odit & hibernos, si tepuêre, dies.
Quid fecêre mali *nostræ tibi*, * *saeua, lacernæ*,
Tollere de scapulis quas leuis aura potest?
Quantò simplicius, quantò est humanius illud:
Mense vel Augusto sumere gausapinas.

*saue legerim.

Vt Zoilus morbum simulabat, quò ostentaret stragulam vestem, & cœnam æstuante cœlo parabat, vti syntheses alias, atque alias proferret, ita Baccara iste hyemem optabat, qua ferendi gausapinas esse occasio. Poëta indignatur, & non haberi sui rationem à Baccara, qui frigora defendere multis gausapinis possit, in gratiam tenuiorum potiùs optandam esse æstatem, vel certê mediis caloribus sumendas gausapinas. Gavsapinas) *Penula gausapina,* inquit Bayfius, *erat crebra, & villosa, qua hiberno tempore, & frigido vterentur.* Martialis lib.14.

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta,
Vt me vel media sumere messe velis.

Rectè Bayfius notat eos, qui penulam gausapinam inter theristra, id est, æstiua vestimenta numerant, cùm nihil hoc epigrammate clarius. Tiraquellus confundit gausapa lutea cum his penulis. Optat et obscvras lvces) cœlum triste, nubilum, frigidum, vt sine aliorum reprehensione posit gausapinatus incedere. Qvid fecere mali) Cur petis tu hyemem, cùm me videas nudum, & ventosa indutum lacerna? nulla tibi pannosorum cura? Saeva) Ergo Baccara fœmina? suspicor legendum sæue, non sæua. nomen Baccaræ est fictum seu fœminæ, seu viri, placet accipere pro virili, nec scio, an fœminis gestatæ gausapinæ. Cod. Palatini vt refert Gruterus habent, sæue. Qvanto est simplicivs) Quantò rectiùs, & humaniùs faceres, si te media æstate ostentares, & fatereris simpliciter tuum morbum, te propter elegantiam ferre gausapinas. nos enim facilè tuam fraudem notamus, qui eo animo petis hyemem, vt posis, vti gausapinis, vtere mensibus æstiuis; non ægrè feremus tuam arrogantiam, ne tu nobis verbis tuis noceas.

Sic lib.1. Quid fecere mali. Et: Quid fecere boni, de Vino Vaticano.

De * Pompillo.

* *Pompello. Ad Faustinũ.*

LX. XLI.

Rem factam *Pompillus* habet, *Faustine, legetur,*
Et nomen toto sparget in orbe suum.
Sic *leue flauorum* valeat *genus Vsipiorum*,
Quisquis & Ausonium non amat imperium.
Ingeniosa tamen Pompilli scripta feruntur:
Sed famæ non est, hoc mihi crede, satis.
Quàm multi tineas pascunt, blattasque diserti,
Et redimunt soli carmina docta coci?

Nescio

Nescio quid plus est, quod donat sæcula chartis,
Victurus Genium debet habere liber.

Vt scripta, librique auctoris æternent, opus esse non tantùm ingenio, sed etiam genio affirmat poëta. Atque ingenium quidem esse Pompillo, deesse tamen genium. REM FACTAM HABET) de hoc loquendi vsu leges, quæ scripsimus ad lib. 1. epig. 28. *Tu factam tibi rem statim putasti.* dicitur de eo, qui rem spe certa iam deuorauit, qui sine dubitatione putat perfectum iri, quod desiderat. idem sensus est lib. 2. epig. 26. ad Bithynicum,

Iam te rem factam, Bithynice, credis habere, id est, certam expeditam.

Hîc intelligit nominis æternitatem ex vulgi sententia Pompillo certò partam. Scriptor erat Pompillus ingeniosus, minùs tamen felix, itaque illi multi adulatores, vel certè non veri rerum æstimatores celebritatem nominis, & scriptorum, famæque immortalitatem certò pollicebantur. SIC LEVE FLAVORVM VALEAT GENVS VSIPIORVM, QVISQVIS ET AVSONIVM NON AMAT IMPERIVM) Mens hæc poëtæ. Sic valeant Vsipij, & quicunque hostes Romani, vt legetur Pompillus. Pompillus autem nunquam legetur à posteritate; nunquam ergo valebunt hostes. Et est imprecatio, malumque omen petitum à scriptis Pompilli mox perituris, vt periêre. perinde enim est ac si diceret, Vtinam sic pereant Vsipij, & hostes P. R. vt peribunt Pompilli chartæ. sic enim certò non viuent diu, nec ætatem ferent. VSIPIORVM) Non sunt iidem Vsipetes, & Vsipij, si Tacito credas, quamuis VVillichius eosdem faciat. Ptolemæus Vsipios ad Istrum ponit. Illi Francofortiani, hi, vbi nunc Marchionatus Badensis, Germanos fuisse constat ex Germania Taciti, qui Cattos, seu Hessos, Vsipios, Terenteros facit vicinos Rheni accolas. Eosdem cum Cattis, & Mattiacis coniungit lib. 4. histor. cùm Mogontium ait obsessum. INGENIOSA TAMEN POMPILLI SCRIPTA FERVNTVR) Vulgi oratio, quem facit poëta loquentem. seu tu probes, seu improbes scripta Pompilli, tamen elucet in illis singulare ingenium. Respondet poëta, non esse famæ, posteritati, æternitatique satis, aliquid præter ingenium amplius in Scriptore desiderari. DONAT SAECVLA) quod conciliet famam, & æternam celebritatem. VICTVRVS GENIVM DEBET HABERE LIBER) huc credo vulgatum fecit verbum. inuita Minerua scribere, tametsi exponant adagiographi, refragante ingenio, meliùs, repugnãte genio, Gratiisque. Hoc est, quod Seneca dixit, malè respondere coacta ingenia. Et Horatius,

Tacit. lib. 13. & in Agricola. Ptolemæus ad Istrum hos ponit. Martialis generatim accipit pro hoste quocunque P. R.

Tu nihil inuita dices, faciesque Minerua.

Martialis:

Carmina quòd scribis Musis, & Apolline nullo,
Laudari debes; hoc Ciceronis habes, &c.

Quis neget, Ciceronem fuisse doctum, & versus potuisse facere? Sed Gratiis, & ingenio caruêre. GENIVM) genius hoc loco pro apta ad poësim natura capitur. nascuntur enim, non fiunt poëtæ. vt vulgi est opinio. Genius rebus omnibus præficiebatur. lege Turnebum lib. 22. cap. 32.

In Inuidum.

XLII. LXI.

Laudat, amat, cantat nostros mea Roma libellos,
Meque sinus omnis, me manus omnis habet.
Ecce rubet quidam, pallet, stupet, oscitat, odit.
Hoc volo: nunc nobis carmina nostra placent.

En quam frequentem habuerit lectorem hic epigrammatarius; non minùs certè hodie omnium doctorum, indoctorumque; propè manibus teritur. Describit hoc epigrammate affectus, signaque Zoilorum, & liuentium. Qualia sunt in carmine de liuore apud Scaligerum in Appendice Virgil.

Testatur gemitu graues dolores,
Suspirat, fremit, incutitque dentes,
Sudat frigidus intuens, quod odit,
Effundit mala lingua virus atrum,
Pallor terribilis genas colorat,
Infelix macies renudat ossa, &c.

OSCITAT) fastidij signum. lib. 2. *Et longas trabis oscitationes*, ad quem versum plura ex pluribus. NVNC NOBIS PLACENT) Cùm tibi, Zoile, displicent. Inuidia enim, & liuor infima, vel mediocria non tangit, summa petit, rodit, mordet. Plura sunt huius generis, vt in capite de Inuidis leges.

Ad Oppianum.

LXII. XLIII.

Amisit pater unicum Silanus;
Cessas mittere munera, Oppiane?
Heu crudele nefas, malæq; Parcæ,
Cuius vulturis hoc erit cadauer?

Oppianum hæredipetam carpit. meritò hîc Domitium Merula irrideat, modò id ne tam barbarè, inimiceque faciat. Domitius legit Oppianus, non Appianus, de quo non pugno. Sed ineptè putat Domitius de Oppiano Cilice poëta poëtam loqui, qui multis annis, postquam obierat Martialis, natus est. Antonino enim Septimij Seueri filio opus suum dicauit, & recitauit, vt auctor est Sozomenus. Pater Silanus prædiues vnico filio priuatus est; non captas hanc prædam Appiane, qui soles omnium hæreditatibus viduorum, viduarumque imminere? Hev crvdele nefas, malaeqve Parcae,) hæredem amisisse Sillanum; cui relinquet tantas opes? Cvivs vvltvris hoc erit cadaver?) Auariores diuitibus ægris per speciem consolationis assidebant, vt scriberentur hæredes. Quos poëta vocat vultures, qui cadauera expectant, vt illi hæredipetæ mortem diuitum, & orborum. Seneca epist. 95. *Ærico ægro aliquis assidet, probamus: at hoc si hæreditatis caussa fecit, vultur est, cadauer expectat.* Talem fuisse Regulum Plinius Iunior scribit in epistolis, talem & hunc Oppianum Martialis, talem C. Memmius apud Ciceronem Scaurum. *Vide, inquit, Scaure mortuus rapitur, si potes esse possessor.* plura epigrammata sunt de his; Hieroglyphici mortuorum bona captantes vulture cadaueri insidente declarant. Lege Pietium lib. 18. de vulture, vbi multa lectu digna cognosces. nos ad alia, hoc tamen non possum tacere, olim Iberis vultures fuisse sepulchri loco. Silius,

2. de orat.

Tellure, vt perhibent, is mos antiquus Ibera,
Exanima obscænus consumit corpora vultur.

Ita hi hæredipetæ sunt diuitum vultures. quorum bona deuorent. Passim de huiusmodi coruis Lucianus in elegantissimis dialogis. Petron. in Satyr.

Ad Marianum.

LXIII. XLIV.

Scis, te captari, scis hunc, qui captat auarum:
Et scis, qui captat, quid Mariane, velit:
Tu tamen hunc tabulis hæredem, stulte, supremis
Scribis, & esse tuo vis, furiose, loco?
Munera magna quidem misit, sed misit in hamo:
Et piscatorem piscis amare potest?
*Hiccine deflebit vero * mea fata dolore?*
Si cupis, vt ploret, des, Mariane, nihil.

* *V. tua. ... us. Marianũ enim alloquitur.*

Captari. captare; venari, dixit Horatius, viduas auaras. Græci θηρᾶν.

Scis, te captari) Idem argumentum cum superiore. Marianum enim indignabundus irridet, quòd fraudem captatoris non notet. Captari) muneribus tuam amicitiam, imò opes, & mortem peti intelligis, & tamen hunc scribis hæredem? Qvid velit) tua bona, tuam mortem. Tvo loco) tua bona occupare vis auarum. Et in ius locumque tuum succedere. Hæres enim iuris est successor. Cic. 2. de leg. Vlpianus in l. quotiens. §. hæredes. ff. de hæred. instit. Pomponius in l. hæres. ff. de adquir. hæred. Et plura Brissonius lib. 7. form. pag. 603. Misit in hamo) sic locutus est lib. 5. epig. 18. & lib. 4. epig. 96. & lib. 5. iterum epig. 60. Iam supra multa ex Seneca de Ben. in captatores, & ex Petronij Satyr. dicta. Sed nullus propè artificiosius hos exagitauit, atque Lucianus totis dialogis Plutonis & Mercurij. Terpsionis & Plutonis, Zenophantæ & Callidemidæ, Cnemonis & Damnippi, &c. & aliis. Hiccine deflebit vero tva fata dolore?) fictæ erunt lachrymæ, plaudet intus, cùm ducet funus. Publius. *Hæredis fletus sub persona risus est.* Si cvpis, vt ploret, des, Mariane, nihil) Argutè, & venustè. tamen verè flebit, & ex animo dolebit, cùm spe bonorum præter spem exciderit. Sic, imò maiore dolore lugeri volebat crudelissimus, & immanissimus Herodes, cùm videret mortem suam omnium festis gaudiis celebratum iri. Apud Iosephum lib. 1. de bello Iudaico cap. vlt. historiam reperies.

In

In detractorem.

XLIV. LXIV.

Cùm sis nec rigida Fabiorum gente creatus,
Nec qualem Curio, dum prandia portat aranti,
Hirsuta peperit rubicunda sub ilice coniux.
Sed patris ad speculum tonsi, matrisq́ togatæ
*Filius, & *sponsam poßit te sponsa vocare.* *V. sponsum.
Emendare meos, quos nouit fama libellos,
Et tibi permittis felices carpere nugas:
Has inquam nugas, quibus aurem aduertere totam
Non aspernantur proceres vrbisq́, foriq́:
Quas & perpetui dignantur scrinia Sili,
Et repetit toties facundo Regulus ore,
Quiq́ videt propiùs magni certamina Circi,
Laudat Auentinæ vicinus Sura Dianæ.
Ipse etiam tanto dominus sub pondere rerum,
Non dedignatur bis, terq́ reuoluere Cæsar.
Sed tibi plus mentis, tibi cor, limante Minerua
*Acrius, & tenues *fixerunt pectus Athenæ.* *V. finxerunt.
Ne valeam, *si non multò sapit altiùs* † *illud:* † Vulgo istud.
**Quod cum panticibus laxis, & cum pede grandi,* *Quid.
Et rubro pulmone vetus, nasisq́ timendum,
Omnia crudelis lanius per compita portat.
Audes præterea, quos nullus nouerit, in me
Scribere versiculos, miseras & perdere chartas.
At si quid nostræ tibi bilis inusserit ardor,
Viuet, & hærebit, totoq́ legetur in orbe.
Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte.
Sed miserere tui, rabido nec perditus ore
Fumantem nasum viui tentaueris vrsi.
Sit placidus licet, & lambat digitosq́, manusq́,
Si dolor, & bilis, si iusta coëgerit ira,
*Vrsus erit: vacua dentes in pelle *fatiges,* *fatiga.
Et tacitus quæras, quam poßis rodere carnem.

Indignatur poëta sua carmina velut turpia carpi ab eo, qui turpior sit suis carminibus, qua moribus, qua natalibus, hoc verò ferendum non esse, quod & Iuuenalis Sat. 2. docet,

——castigas turpia, cùm sis
Inter Socraticos notißima fossa cynædos.

Clam verò occasionem sumit commendandi sua carmina. RIGIDA FABIORVM GENTE) gens enim Fabia bellis gerendis penitùs addicta, totaque Mari consecrata, cuius laus est cùm apud alios, tum apud Liuium lib.2. Quæ & Veiens bellum priuato suo sumptu sola gessit, in quo omnes, præter vnum fermè impuberem adhuc, ceciderũt, hoc est, semi supra trecentos, vt Liuius numerat. Ouid. Fast.

Ter centum Fabios abstulit vna dies.

Rigidam ergo vocat, non ad mollitiem, & delitias, sed aspera belli studia educatam. De Fabia gente Plinius lib.18.cap.3. Macrobius lib. Stat. cap.6. Alex. lib.1. cap.6. Volateranus lib.16.c.1. Silius lib.6. Ouidius 1. Fastorum, & sexcenti alij. Lege Catanæum ad Plinij Iunioris lib. de viris illustribus. CVRIO ARANTI) Cùm nec ex Fabia gente, nec è M. Curij Dentati natus sis, audes tamen me carpere. Cicero de Senectute. *In hac vita* (rusticana) *M. Curius, cùm de Samnitibus, de Sabinis, de Pyrrho triumphasset, consumpsit extremum ætatis: cuius quidem villam ego cõtemplans (abest enim non longè à me) admirari satis non possum, vel ipsius hominis continentiam, vel temporum disciplinam, &c.* Et mox. *A villa in senatum, accersebantur Curius, & cæteri senes.* Sed poëta ποιητικῶς dicit, nec tu es ille, quem Curio marito coniux rubicunda. id est, rustica, & sole colorata sub ilice hirsuta, & comata peperit, id est, nec tu è gente Curiorum. Cuius res gestas qui desiderat, Plinij Iunioris libellum de viris illustribus, Valerium Maximum, Plutarchum, Florum, aliosq; adeat. hæc ad hunc locum plus satis. SED PATRIS AD SPECVLVM TONSI) sed effœminati patris impurus filius, mali corui malum ouum. Lege de hoc speculo Sidonium. Patris adulteri. Illustrissimus Senecæ locus de Breuit. Vitæ c.12. Quid? hos ociosos, &c. quem adducit Heraldus. MATRISQVE TOGATAE) matris adulteræ partus. togas enim impuræ fœminæ ignominiæ caussa ferre cogebantur, vt alibi docuimus.

Ita Fabritium alibi aratorem nominat.

Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ;
Vis dare, quæ meruit munera? mitte togam.

Lib.10. *Thetin viderat in toga spadonem,*
Damnatam Numa dixit esse mœcham.

Iuuen. Sat.2. *Non sumet damnata togam.*

Horat. *Quid inter*
Est, in matrona, ancilla peccesue togata?

Omnino matronæ stolatæ & honestæ diuersum cultũ à damnatis, adulteris, & lupis ferebant. Brissonius curiosè de hoc c.4. Sel. ex Iure Antiquit. & libro singulari de iure Connubiorum. ET SPONSAM POSSIT TE SPONSA VOCARE) Tam pictus, fictus, & comptus, vt sponsa cum Diogene dubitare possit, vírne sis, an mulier. FELICES CARPERE NVGAS) Túne vis carpere, & emẽdare, quod totus orbis laudat; quod vrbs, & vrbis doctissimi viri Regulus, Silius, Oratores, poëtæque nobiles, ignobiles, Cæsar ipse legunt, condunt, relegunt, amant, & in bibliotheca sua reponunt? QVIQVE VIDET PROPIVS MAGNI CERTAMINA CIRCI, LAVDAT AVENTINAE VICINVS SVRA DIANAE) Clarissimus Orator Palfurius Sura coronatus ludis Capitolinis habebat in Auentino monte, vnde in subiectũ Circum Maximum despicere poterat, etiam admiratur mea epigrammata, quamuis ipse ob eruditionem admirabilis. Ipse enim Plinius Iunior æui sui decus ab hoc discere cupit, ad quem Palfurium extat lib.7. epist. elegantissima de admirandis spectris Q. Curtio Rufo, & Athenodoro philosopho obiectis. Extat & Iuuenalis versus Sat.4.

Semipuella puer.

Si quid Palfurio, si credimus Armillato.

Senatu motum fuisse disco ex Tranquillo, qui cap.13. in Domitiano in hæc verba. *Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, vt Palfurium Suram restitueret pulsum olim senatu, ac tunc de oratoribus coronatum, nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit voce præconis.* Extat & clarissimi viri Licinij Suræ monumentum in Vetij inscript. Q. Curtius Rufus eiusque Vita apud Plinium Secũdum. quo tempore vixerit ibid. dictum Tiberij de eodem. Suræ beneficio Traianus creatus imperator, Arnobius Victor. De alio Palfurio Sura lego apud Trebellium Pollionem. *Longum est, inquit, cuncta in litteras mittere, quæ qui volet scire, legat Palfurium Suram, qui Ephemeridas eius* (Galieni) *vitæ composuit.* De tertio, qui insignis latro, apud Vopiscum in Probo Imperatore. In vertice porrò Auentini montis erat templum Dianæ, quod Seruius Tullius dicauit. Marlianus ex variis scriptoribus lib.5. cap.2. Circus autem Maximus à Tarquinio Prisco. R. institutus est inter Auentinum, & Palatinum montes. Idem auctor lib.4. cap.11. Eius iconem optimè expressit Panuinius lib.1. de ludis Circensibus cap.4. p.7. SED TIBI PLVS MENTIS, TIBI COR LIMANTE MINERVA ACRIVS, ET) Sed nimirum tu plus tota Roma, plus Silio, Regulo, Sura, Cæsare, totoque populo Romano sapis. COR ACRIVS) tibi cor vni sapit; videtur dictum vetus respicere, acetum habet in pectore, vt est apud Plautum, à quo non ablusit Persius Sat.5.

mendosè colligis, inquit,
Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.

De quo libro sequenti plura. TENVES ATHENAE FINXERVNT PECTVS) subtiles, nempe artiũ, & sapientiæ magistræ, & inuentrices, fixerunt lego, non finxerunt, id est, informarunt, instituerunt. NE VALEAM, SI NON MVLTÒ SAPIT ALTIVS † ISTVD, QVOD CVM PANTICIBVS

† *illud.*

LAXIS,

LAXIS, ET CVM PEDE GRANDI, ET RVBRO PVLMONE VETVS, NASISQVE TIMENDVM OMNIA CRVDELIS LANIVS PER COMPITA PORTAT) Tibi detractor, vt sit acrius cor,& intelligentius,quàm cæteris? dispeream,ni plus sapit cor pecudis,quàm tuum.Ineptè Domitius putat hos insitios detractoris versus à Martiale exempli caussa insertos; nihil æquè falsum. Dicit enim poëta, vt & doctissimus Turnebus exponit, plùs sapere putridum cor, & iecur pecudis, & quæ venalia cum pede,& panticibus (id est,intestinis, ventribus, seu ventris amplitudine, pinguedine, & omaso) gerit lanius per vrbis compita quam ingenium & cor detractoris. Nec vlla hîc interrogationis nota. Plautus Pseudolo, *Ita lego vt V.C. habet.* *Lib.25.cap.27.* *Pantices,quid.*

improbæ vini modò cupidæ estis,
Eo vas,vestros panticesq; adeo madefacitis,cùm ego sim hîc siccus.

Festus ventris fluxum interpretatur pantices, quòd ventrem pandant. NE VALEAM) lege Brissonij formulas. RVBRO PVLMONE) iam corrupto, eò subiungit. VETVS, NASISQVE TIMENDVM) fœtens iam,& putre,nasi exitium,quod circumfert Lanius. AVDES PRÆTEREA, QVOS NVLLVS NOVERIT, IN ME SCRIBERE VERSICVLOS) publicis audes me carpere scriptis, quanquam non carpis, quia tuos versus nemo legit,nemo nouit, quibus tantùm perdis chartas. de quo genere loquẽdi suprà dictum. Mart. *Non scribit cuius carmina nemo legit.* Ouid. alicubi de Ponto. AT SI QVID NOSTRÆ TIBI BILIS INVSSERIT ARDOR) At si ego in te composuero epigramma, sempiternas tibi infamiæ notas inuram, quas nullus possit Cinnamus, aut artifex vlla arte delere, easq; toti terrarum orbi spectandas proponam. CINNAMVS) tonsor fuit,& beneficio amicæ diuitis ditissimus eques. Martialis lib.7. epig.62. In Cinnamum.

Qui tonsor fueras tota notissimus vrbe,
Et posthæc dominæ munere factus eques.

Attestatur Iuuenalis, obscuriùs tamen Sat.1.

Patricios omnes opibus cùm prouocet vnus,
Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat.

Iudicio damnatus,& eiectus postea in exilium. Sed de hoc li.7. plura. Domitius ad Fullonem Cinnamum refert, quòd fullo emaculare vestes soleat. Poëta verò de stigmatis inustis corpori translatè loquitur, quæ delere poterat Cinnamus tonsor, non fullo. DELEBIT. columbino fimo deleri stigmata docet Plinius lib.29.c.6. FVMANTEM NASVM VIVI TENTAVERIS VRSI) Ne vrsum iram spirantem anima tua & voce irritaris, id est, me, qui maledictis tuis incitatus inuadã, & te Lycambæo carmine lacerabo. Hieroglyphici vehementem iram significaturi vrsum fingunt, quòd id animal immodicis animis soleat excitari. Et Mathematici iracundum eum futurum dicunt, qui sub primo,& vigesimo gradu Tauri nascitur; vrsum ibi statuunt retrò spectantẽ, id est, ad ea, quæ facta sint, indignantẽ. Ab irritatione etiam vrsus nomen inuenit. Vt enim Hebræa lingua incitationem ad iram significat. NASVM) in illo enim sedes iræ. Theoc. Idyllio 1.—χολὰ ποτὶ ῥινὶ κάθηται. Flatus enim, & spiritus vehementior iram prodit. Adi Ioannis Meursij spicilegium ad Idyllia Theocriti p.2. Adde Persium Sat.5. *Quintius Serenus de cuius & faces vitiis propellendis.*

Disce, sed ira cadat naso, rugosaq; sanna.

SIT PLACIDVS) sit cicur,& mansuefactus; si tamen verberaueris, aut acriùs incitaueris, vrsus redibit ad ingenium vrsi. VACVA DENTES IN PELLE FATIGES) Vt canes ergo imitere, suadeo,& pelles,& ossa, quodq; ossibus adhæret, rode: me viuum non tangas, senties vrsum incitatum. VACVA) mortua, inani, quæ morsa, defendere se non possit. me senties viuere.

Ad Tuccam.

XLVI. LXV.

Hexametris epigramma facis, scio, dicere Tuccam:
Tucca, solet fieri: deniq; Tucca, licet.
Sed tamen hoc longum est: solet hoc quoq; Tucca licere,
Si breuiora probas, disticha sola legas.
Conueniat nobis, vt fas, epigrammata longa
Sit transire tibi: scribere, Tucca, mihi.

Tucca nomen censoris librorum, vti & Aristarchi,& Orbilij,&c. facit hunc poëta reprehendentem, quod carmine heroo, & longiore scripserit epigramma. Poëta negat, non licere etiam hexametro,& longiore epigramma facere. huic autem epigrammati occasionem dedit superius, quod ne tangeretur, hũc clypeum obiecit, nos de hac re capite diximus de epigrammate. Et poëta sæ- *In Prolegomenis.*

ta sæpius adhibet hexametra, exemplo Græcorum. CONVENIAT NOBIS) Ita distingue, compone, & expone. Conueniat nobis. Inter nos conueniat sententiis, vt fas sit epigrammata longa, tibi transire, mihi scribere.

Ad Martianum.

LXX. XLVIII.

Sexagesima, Martiane, messis
Acta est, & puto iam secunda Cottæ,
Nec se tædia lectuli calentis
Expertum meminit die vel vno.
At nostri bene computentur anni,
Et quantum tetricæ tulêre febres,
Aut languor grauis, aut mali dolores,
A vita meliore separentur;
Infantes sumus, & senes videmur.
Ætatem Priamique, Nestorisque
Longam qui putat esse Martiane,
Multum decipiturque, falliturque.
Non est viuere, sed valere, vita.

Cottam felicem prædicat, quòd totâ vitâ nullo morbo tentatus fuerit, se infelicem, qui vix vllam à dolore horam vacuam vixerit. SEXAGESIMA) duos supra sexaginta annos natus Cotta. NEC SE TAEDIA LECTVLI CALENTIS) nunquam febri ardente iactatus decubuit. AT NOSTRI BENE COMPVTENTVR ANNI) Sed putetur, & subducatur nostra ætas, & vita, morbique, febresque, & corporis, & animi dolores, & cruciatus à reliquo tempore melioris status nostri remoueantur, hodie nati, qui tamen ἑξακονταετεῖς & cani videmur, iudicabimur. tantum malorum hausimus, vsque adeo nulla dies malo suo, morboque vel corporis, vel animi caruit. PRIAMIQVE, NESTORISQVE) Conclusio à comparatione, Non quid diu (vt Priamus, & Nestor) viuunt, beati, & felices sunt, sed qui dum viuunt, valent, & voluptatibus perfruuntur. An est Flauius hic Martianus de quo Plinius epist. 11. lib. 2.

De Cilice fure.

LXXII. XLIX.

Ridiculum in nobilem furē.

Fur notæ nimium rapacitatis
Compilare Cilix volebat hortum:
Ingenti sederat, Fabulle, in horto
Præter marmoreum nihil Priapum:
Dum non vult vacuâ manu redire;
Ipsum surripuit Cilix Priapum.

Statuis aureis & argēteis apponebantur custodes; ligneæ & lapideæ erāt incustoditæ. Iustinus Martyr ad Diognetum. Tertullianus, Martialis, Heraldus.

Priapus custos hortorum à Priscis creditus, omnibus ferè hortis colebatur. Cilix fur sterilem ingressus hortum, cùm nihil, quod custodiretur, inueniret, ipsum custodem rapuit. Videtur occasionem huius epigrammatis accepisse ex Lucilij epigrammatis hisce Græcis in furem Eutychidem.

Τὸν θεὸν αὐτὸν ἔκλεψεν ὃν ὀρκίζεσθ' ἔμελλεν
Εὐτυχίδης, εἰπὼν, οὐ δύναμαι σ' ὀμόσαι.

Abstulit

Abstulit Eutychides, per quem iurare volebat,
Et iurare Deum non, ait, inde queo.

Et in Aulum eiusdem:

Τὸν πτηνὸν ἑρμῆν τὸν θεῶν ὑπηρέτην,
Τὸν ἀρκάδων ἄνακτα, τὸν βοηλάτην
Ἑστῶτα τῶν γυμνασίων ἐπίσκοπον
Ὁ νυκτοκλέπτης αὖλος εἶπε βαστάσας.
Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

Illum volantem Deorum nuncium,
Illum imperatorem Arcadum, illum bubsequam,
In hisce gymnasiis locatum præsidem,
Nocte auferens Aulus manu furace, ait:
Doctore sæpe discipulus est doctior.

Plura sequuntur eiusdem ingenij, & auctoris, quæ túte leges. Hinc, credo Martialis suum Priapum sublegit ad imitationem. Porrò Priapum esse Deum hortorum mille ostendunt, cùm Græca, tum Latina carmina, pleraque tamen Christianis auribus abstinenda; Græca nuper sanctiora ex Archia, lecta versaque sunt. Fuit & Vertumnus, de quo elegans carmen habes apud Lipsium lib. 3. Antiquarum lectionum. *Vertumnus loquitur ad hospitem.*

Ad Esculanum.

L.

*Medio recumbit * imus, ille, qui lecto,*
*Caluam * Triphilem † semitatus vnguento,*
Foditque tonsis ora laxa lentiscis:
Mentitur, Esculane: non habet dentes.

* Vnus.
* V. trifilem, al. tripalem.
† segmentatus vitiosè.

Caluum quempiam edentulum, qui simulabat se dentatum, mordet. MEDIO IMVS) In cœnaculis Romanorum vt plurimum tres lecti erant, in quibus discumbebatur ad mensam, vnde triclinia sunt appellata; nonnunquam tamen duo tantùm, vt apud Plautum legas biclinium à duobus lectis. Porro singuli lecti capiebant binos, ternos, quaternos, aut quinos etiam conuiuas, quanquam apud Romanos quini in vno lecto raro, aut nunquam accubuerint. Inter tres ergo lectos medius lectus erat honoratissimus, & medius locus in medio lecto omnibus dignior. Tribus accumbentibus in vno lecto, summus dicebatur, qui ad caput lecti cubabat, imus, qui ad medij, & dignissimi pedes. Quando duo tantùm, summus dignissimus habebatur. Si quatuor, proximus à summo, honoratissimus; imus verò, qui ad tertij pedes iacebat. Hæc vt ne ficta nobis putes, accurate tractant accuratissimus Lipsius lib. 3. Antiquarum lectionum. Ciaconius lib. de Triclinio. Stukius lib. 2. conuiuial. cap. 34. Hinc iam intelligis, cur dicat poëta Imus, & medio lecto. Ea enim erat consuetudo, vt terni plerunque in vno lecto accumberent, & qui ad pedes medij in medio lecto accumbebat, imus dicebatur recumbere. Qui quidem locus fuit cōsularis olim dictus, de quo Ciaconius multa ex Plutarcho. CALVAM * TRIFILEM SEMITATVS VNGVENTO) Ita lego cum doctissimo Turnebo. Ait enim caluam illius imi trium filorum, seu capillorum fuisse, & hos ipsos pilos pictos, & factitios. Semitatus verò dixit, (quæ est antiquorum librorū scriptura) quòd in calua, velut area vnguenti lituris tanquam sulcos duxerit, & veluti vias secuerit. Segmentatus legi non potest, cùm lex carminis obstet. Placet hæc Turnebi sed non displicet nostri Gontij scriptura & explanatio.

* Triphylem, al. triplem.

Caluam tripalem semitatus vnguento.

Caluam, inquit, istius calui & edentuli de quo loquitur comparat vineæ, quæ propter senectutem, vel quod aliud vitium paucas habet vites, & caluata dicitur, vt est apud M. Catonem de re rustica c. 33. si vinea à vite caluata erit, sulcos interponito, ibique Viui radicem serito, vmbram à sulcis remoueto, crebroque fodito. dictio verò tripalis explicat quid sit calua, vel caluata vinea, nempe quæ tres tantum palos habet, & tres vites totidem palis alligatas. Apud Nonium Varro, Sex tabulis Flextabulis περὶ ἐπαρχιῶν. Quid? tu non vides in vineis quòd tria pala habeant tripales dici? dicitur autem tripalis vinea fere vt malleolus trigemmis apud Columellam de re rustica l. 3. c. 19. Tertia vero dictio, semitatus, quam nonnullos codices habere testatur Calderinus, pertinet quoque ad vineam. Nam Vinea semitatur, id est semitis distinguitur inter hortulos stirpiū, & paginas vitium. de cuius rei commoditate vide Columellam de re rustica lib. 4. cap. 18. & per occasionem lib. 3. cap. 20. De palationne agit Palladius in Februario, cap. 20. de limitatione, & cardinatione, & semitatione vineæ docet Plinius lib. 17. cap. 22. quoto quæque pede, vel palo fieri

fieri debeat. Accipe Plinij verba. Vineas limitari decumano XVIII. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum transitus, aliisque conuersis limitibus denum pedum distingui per media iugera. aut si maior modus sit, totidem pedum cardine, quot decumano limitari. Semper verò quintanis semitari; hoc est in quinto quoque palo singulæ iugo paginæ includantur. Ergo vt hæc ad caluum accommodemus, sicut in caluata vinea, quæ paucas habet vites & palos semitæ lucent inter hortulos vitium. sic in calui recumbentis calua hinc & hinc ad tempora paullulum supra aures erant tres pili, media verò semita latè nitebat vnguento. FODITQVE TONSIS ORA LAXA LENTISCIS) Lentiscũ frondea cuspis, seu dentiscalpium, quo dentibus inhærentia carnium fila, sordesque purgabant. Martialis lib. 14.

Adagiographus lege, lentiscum mandere.

Lentiscum melius, sed si tibi frondea cuspis
Defuerit: dentes penna leuare potest.

Sudat mastychen, seu resinā lentiscatam.

Lentiscus arbor est amica dentibus, Græcis σχῖνος dicta, nobis campher, vnde lentisca purgandis dentibus fiebant, ex quo natum prouerbium, lentiscum mandere, σχῖνον διατρώγειν, in eos iactatum, qui nimium poliendi, & comendi corporis studio tenentur. Fiebat enim ex lentisco dentifricium, seu puluisculus candidandis dentibus comparatus. Dioscorides lib. 1. docet lentisci succum ex aqua decoctæ figere vacillantes dentes, si eo colluantur, & cuspides inde factas, si affricentur, vtiles esse dentibus abstergendis. Cura verò dentium olim, vt delicatioribus, probri loco obiiciebatur. Et Apuleius de dentifricio accusatus est; à parte transfertur ad totum corpus. Adagiographus his plura. MENTITVR, ESCVLANE: NON HABET DENTES) simulat se dentes purgare, ne edentulus credatur. Dentibus autem carere perinde ingratum erat, ac pilis carere. Extat enim & in edentulos Græcorum verbũ, ἀμύλοι γνάθοι, bucca edentula, exarmatus senex, in contemptum senem. Et Gregorius Thessalonicensis. γέροντος ἀμύλοι γνάθοι βακτηρία, sunt scipio seni maxillæ edentulæ. Hinc est, quod Martialis ludit sæpe in eas, quæ emptos dentes inserebāt, ne edentulæ putarētur. li. 14. ep. 56. & li. 12. ep. 13. *Dentibus, atq; comis, nec te pudet, vteris emptis,*
Quid facies oculo, Lælia, non emitur?

Aliisque libro & epigrammatis aliquammultis.

In Pontiam.

LXXV. LI.

Cùm mittis turdumúe mihi, quadramúe placentæ,
Siue femur leporis, siue quid his simile:
Buccellas misisse tuas te, Pontia, dicis.
Has ego nec mittam, Pontia, sed nec edam.

Potia magistra videri potuit fuisse Locusta, quā exagitant. Tacitus 12. Annal. & 12. Suet. Ner. c. 3. Iuuen. Sat. 1. Instituitq; rudes melior Locusta propinquas. Teller.

Pontiam veneficam exagitat, cuius munera veneno tincta repudiat. lib. 2. ep. 34. lib. 4. ep. 43. de ead. Pontia. QVADRAM) frustum de secta, & de secta, & diuisa placenta lib. 3. epig. 76.
Nec te liba iuuant, nec sectæ frusta placentæ.

Et lib. 9. epig. 92. *Libetur tibi candidas ad aras,*
Secta plurima quadra de placenta.

Ita dixit idem lib. 12. epig. 32. *Nec quadra deerat casei Tolosatis.* quadræ ex argento, auro, stanno, pane etiam fiebant, quarum loco nos orbes adhibemus, in quibus cibum diuidimus, dictæ, non quòd quadratam formam referrent, sed quòd quarta pars panis esset. Multa eruditè super quadris hisce Baronius Cardinalis lib. 1. Annal. pag. 546. edit. 4. Accipitur apud poëtas pro victu, & tota sæpe mensa. Iuuenalis.
Vt bona summa putes aliena viuere quadra.

Virg. pro pane 3. Aen. *Ambesas subigat malis absumere mensas.*

Quod lib. 7. clariùs dicit.
——patulis nec parcere quadris.

Buccellatus panis biscotto.

De placenta Athenæus fusissimè. BVCCELLAS TVAS) è mensa tua tibi extructa, & apposita; buccella, & buccea à bucca dicitur. modus cibi cocti, seu panis, quantum bucca capere potest. Rhodiginus vocat spiram farinaceam Bretzen. Marcellinus panem ad diuturnitatem coctũ, quem hodie biscoctum vulgò vocant. HAS EGO NEC MITTAM, PONTIA, SED NEC EDAM) amicis aliis non mittam, nec ipse gustabo veneno imbutas, quia venefica sceleratissima es. de qua lib. 2. epig. 34.
O mater, qua nec Pontia deterior.

Vt posset adultero nubere, duos filios, ipsa Medea crudelior, interfecit. Iuuenalis Sat. 6.
——sed clamat Pontia, feci,
Confiteor, puerisq; meis aconita paraui,

Quæ

Quæ deprensa patent, facinus tamen ipsa peregi,
Tune duos vna sæuissima vipera cœna,
Túne duos? septem, si septem fortè fuissent.

Epitaphium Fusci.

LII. LXXVI.

Ille sacri lateris custos, Martisq́ togati,
Credita cui summi castra fuêre ducis:
Hîc situs est Fuscus, licet hoc, Fortuna, fateri,
Non timet hostiles iam lapis iste minas.
Grande iugum domitâ Dacus ceruice recepit,
Et famulum victrix possidet vmbra nemus.

Vide Gretserũ lib.2. de cruce, vbi de cenotaphiis. hoc tamē non est cenotaphium, sed pro ipso epitaphio scriptum epigramma.

Cornelius Fuscus præfectus prætorij, prius Dalmatiæ procurator, claris natalibus, primâ iuuentâ, quietis cupidine, senatorium ordinem exuerat. Idem pro Galba dux Coloniæ suæ, eaq́ opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit, non tam præmiis periculorum, quàm ipsis periculis lætus, pro certis, & olim partis, noua, ambigua, ancipitia, malebat, &c. Et quæ his subiungit Tacitus 2. & 3. lib. histor. Tranquillus addit Fuscum in Dacia bello oppressum interiisse, cùm à Domitiano summæ belli esset præfectus. in eandem sententiam Eutropius lib. 7. *Et à Dacis Appius Sabinus consularis, & Cornelius Fuscus præfectus prætorij cum magnis exercitibus occisi sunt.* Iuuenalis Sat. 4. delatorem Cæsaris grauem, & sæuum fuisse testatur his verbis.

——sæuior illo
Pompeius tenui iugulos operire susurro,
Et qui vulturibus seruabat viscera Dacis
Fuscus marmorea meditatus prælia villa.

Ad Fuscum item extat epigramma lib. 7. 27. Hic Fusci præfecti prætorij legis epitaphium. SACRI LATERIS CVSTOS) Domitiani præfectus prætorij, custos corporis. MARTIS TOGATI) Domitiani, qui ipse togatus & in vrbe residens per duces Mars est, & bella gerit absens. CREDITA CVI SVMMI CASTRA FVERE DVCIS) Cui Domitianus Dacici belli summam commiserat, Tranquillus. HIC SITVS EST FVSCVS) vsitata formula. legatur Brissonius. LICET HOC, FORTVNA, FATERI, NON TIMET HOSTILES IAM LAPIS ISTE MINAS) Quamuis apud Dacos victus ceciderit, tumulus tamen Fusci non timet hostem postea victum. GRANDE IVGVM DOMITA DACVS CERVICE RECEPIT) Iulianus enim, quem bello Dacico post Fuscum Domitianus præfecit, congressus cum hostibus in Tapis magnum numerum eorum occidit. Et de Dacis postea Domitianus triumphauit. Dio. Tranquillus. Eutropius. ET FAMVLVM VICTRIX POSSIDET VMBRA NEMVS) Victâ postea, & in deditionem acceptâ Daciâ, victrix dici potuit vmbra Fusci, quamuis antea victa. NEMVS FAMVLVM) Romanis subiectum possidet vmbra victrix Fusci nec timet hostem victum, vel quia tumuli & manes etiam ab hostibus non violantur.

Nos lib. 1. prolixè.

In Afrum.

LIII.

Cùm sis tam pauper, quàm nec miserabilis Irus,
Tam iuuenis, quàm nec Parthenopæus erat:
Tam fortis, quàm nec cùm vinceret Artemidorus,
Quid te Cappadocum sex onus esse iuuat?
Rideris, multoq́ magis traduceris, Afer,
Quàm nudus medio si spatière foro.
*Non aliter monstratur Atlas cum compare *mulo,*
Quæq́ vehit similem bellua nigra Libyn.

Politianus c. 23. Miscell.

* gibbo: Politianus (mulo) docet scribendum.

Inuidiosa tibi quàm sit lectica, requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Afri mendicitatem cum summa arrogantia, & fastu coniunctam omnium ludibrio exponit. Pauperrimus enim, & valentissimus hexaphoris ferebatur, perinde quasi ditissimus esset, aut ægerrimo corpore. Iri ciuis mundi diuitias ex Homero suprà lib. 5. ep. 40. ostendimus. PARTHENOPÆVS) Hunc celebrat inprimis Aeschylus in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, à pulchritudine, cùm vocat βλάστημα καλλιπρῴρου, ab ætate, cùm illi primam tum ait cœpisse lanuginem proserpere; à virilitate, & animi vi, cùm ait eum ferre nomen minimè conueniens animis, quibus viros puer æquabat. Scholiastes Parthenopæum ait, τῆς Ἀταλάντης, ἥτις καὶ Παρθενόπη ἐλέγετο, υἱόν. filium Antiopæ, quæ & Parthenope dicebatur. Vnde Parthenopæus, qui ex Arcadia Argos migrauit. In bello Thebano quintus laudatur ab Aeschylo dux, præfectusque portæ boreali. Eundem describit Papinius lib. 4. Thebaidos.

Tu quoq; Parrhasias ignara matre cateruas
Ah rudis armorum (tantum noua gloria suadet)
Parthenopæe rapis, tum saltus fortè remotos
Torua parens (nec enim iuueni foret ire potestas)
Pacabat cornu, gelidiq; auersa Lycæi.
Pulchrior haud vlli triste ad discrimen ituro
Vultus, & egregiæ tanta indulgentia formæ,
Nec desunt animi, veniat modò fortior ætas.

Matrem tamen facit, vt & Ouidius, Atalantam. Seruius ad 6. Aen. alios nominat parentes. ARTEMIDORVS) Geminos lego apud scriptores Artemidoros, ex quibus nullus hic. Domitius hunc pugilem fuisse ait, & diuinat ex verbis poëtæ, & rectè, vt opinor: id enim videtur loqui, cùm fortis, & victor appellatur; pugnauit ergo, & vel pugil, vel luctator, vel gladiator fuit. Sunt alia epigrammata Martialis lib. 5. 8. 9. in Artemidoros quosdam, fictos, credo. QVID TE CAPPADOCVM SEX ONVS ESSE IVVAT?) Horatius eodem modo de domino paupere, qui multos alebat seruos. Cappadoces Romanis vt plurimum seruiebant, ipsi prope nati ad seruitutem. Persius Sat. 6.

——ne sit præstantior alter
Cappadocas rigida pingues pauisse catasta.

Sed natos prope ad seruitutem liquet; quibus S.P.Q.R. vt sui iuris, liberiq; essent, cùm concessisset, vt regem sibi habere liceret, poposcerunt, negantes viuere gentē sine rege posse. Brodęus ex lib. 78. Iustino. Et lib. 12. Strabone. Martialis etiam Cappadocas seruos nominat lib. 10. e. 76.

Nec de Cappadocis eques catastis.

De improbitate Cappadocum alio libro referemus. ONVS) Cur pateris, te velut diues, à sex Cappadocibus lecticam subeuntibus gestari, cùm prope animam debeas? RIDERIS) non secus, ac si per medium forum nudus incederes. omnes te vt insanum, & furiosum rident. Sic infrà de Philippo.

Octaphoro sanus portatur, Auite, Philippus,
Hunc tu si sanum credis, Auite, furis.

NON ALITER MONSTRATVR ATLAS CVM COMPARE * MVLO) Nec Domitij, nec Merulæ placet interpretatio: Politianus nobis magister fiat Miscell. c. 23. vbi primùm disputat, legendúmne sit gibbo, vel mulo, probatque mulum præ gibbo. Itaque concludit. *Quare cùm superiorem illam veluti constantem, solidamq; reperiamus in melioribus scripturam, quærendum videtur, quid sibi Atlas postulet, cum compare mulo, quáue caussa perinde videatur, vti Maurus elephanto vehens. Porrò Atlantem de Iuuenalis verbis nanum quendam, pumilumúe fuisse temporibus illis, haud ignoratum colligimus. Sic enim inquit,*

* gibbo.

——nanum cuiusdam Atlanta vocamus.

Vt ex contrario per ridiculum sit alter Atlas appellatus, qui foret pumila statura, sicuti,

Vt Pygmæus cùm pulice occiso exclamauit, alter Hercules.

——canibus pigris, scabieq; vetusta
Turpibus, & siccæ lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit tigris, pardus, leo, si quid adhuc est,
Quod fremat in terris violentius——

Sed & multi cùm pumili, vel mulæ, tum in pretio sunt, inquè deliciis habitæ, de queis in distichis idem Martialis,

His tibi de mulis non est metuenda ruina,
Altius in terra penè sedere soles.

Si quando igitur nanus hic Atlas, mulo consimiliter nano, & compare sibi vtatur, verisimile est rideri solitum publicitus, sicut etiam Maurus niger derisui vulgo, quoties concolorem sibi elephantum inscenderet. Vnde idem in primo,

Et molles

Et molles dare iussa quòd choreas,
Nigro bellua nil negat magistro.

Conuenit autem proposito, argumentoq́ poëtæ in eum, qui iuuenis, & validus, & pauper, lectica identidem tamen à sex, & ipsis iuuenibus, validis, pauperibusq́ gestabatur. Atq; vt illi superiores, nihilo ipse secius deridendi sui dabat occasionem. Hæc verè, & non impolitè Politianus. De Atlantibus, siue Telamonibus columnas sustinentium, si malis (gibbo) legere, quàm mulo, Merulam adi. quanquam ipse videbis explicationem illam gibbosam esse, nec concinnam, & parum videri solidos huiusmodi Atlantes. Alij Romæ ea tempestate procerum gigantem fuisse vel narrant vel fingunt, mulamque habuisse magnitudine insignem, eamque ob caussam admirationi fuisse populo & risui; sed vereor ne horum quoque interpretatio ludibrio sit lectori. Adducunt rationem forte parem caussæ, quod lib.13. Martialis dixerit:

Quantum noluerit ferre rogatus Atlas.

BELLVA NIGRA) Elephas. LIBYN) Afrum conuenienter: & carmen est in Afrum. Cætera ex Politiano intelligis. REQVIRIS) rogas, quàm stultè facias? nec mortuus quidem hexaphoro ferendus est. mortuo tibi pauperi inuideretur, si hexaphoro efferreris, ne dicam viuo. sufficit tibi sandapila. lectica enim diuitum est, præsertim hexaphora. Iuuenal. Sat.1. de Regulo indignabundus,

Nonne libet medio ceras implere capaces
Quadriuio, cùm iam sexta ceruice feratur, &c.

Non satis arguta videtur conclusio, nisi addas, vt atrocior fiat ictus, Cùm iuuenis & robustus feratur à sex grandibus seruis, videri mortuo propiorem, quàm viuo; imo pro mortuo esse habendum, qui deliciis vsq; eò interierit, vt viuus valensq; ferri se patiatur. Cùm igitur mortuus sis, Afer, sandapila efferendus es, non hexaphoro per vrbem ante ora nostra ferendus. vt infrà 59. quo negat sanum esse Philippum, qui hexaphoro feratur. Et lib.2.

Laxior hexaphoris tua sit lectica licebit
Dum tamen hæc tua sit, Zoile, sandapila.

Hæc dum cogito, succurrit alius intellectus pentametri huius, quem verum arbitror. Tu Afer, cùm alter Irus sis, ac tã pauper, vt vix habeas, vnde viuas, mortuus es potiùs, quàm viuus; nam obscuri, † pauperesque quasi pro mortuis habebantur, & sæpè etiam hodie habentur. Ita mortuum appellat Martialis Gallum Lingonum pauperem & semiuiuum. † *Lib.10. ep.27.*

Ad Aulum de lusco.

LIV. LXXVIII.

Potor nobilis, Aule, lumine vno
Luscus Phryx erat, alteroq́ lippus:
Huic dicit medicus, bibas, caueto,
Vinum: si biberis, nihil videbis.
Ridens Phryx, oculo, valebis, inquit.
Misceri sibi protinus deunces,
Sed crebros iubet: exitum requiris?
Vinum Phryx, oculus bibit venenum.

Charius huic Phrygi vinum ait fuisse oculo. VALEBIS) pereas. DEVNCES) vndecim cyathorum capax scyphus. OCVLVS VENENVM) vino exoculauit oculum, vt Apuleius loquitur. Eiusdem argumenti epigramma scripsit in ebriosum sobrius, & antiquis moribus Thomas Morus ingens æui nostri, reiq; Catholicæ decus, & firmamentum. Est de Fusco potore non tam felix quidem, quàm poëtæ nostri, non postremæ tamen notæ,

Potando medicus perituros dixit ocellos
Fusco: qui cùm se consuluisset, ait:
Perdere dulcius est potando, quàm vt mea seruem
Erodenda pigris lumina vermiculis.

Paullò felicius illud. in eundem,

Perdis, ait Fusco medicus, tua lumina vino,
Consultat secum, quid velit ergo sequi.
Sidera, terra, fretumq́, solent quæcunq́ videri,
Omnia sunt, inquit, visa reuisa mihi.

Multa mihi, ſed vina tamen guſtanda ſuperſunt,
Multa refert annus cùm noua muſta nouus.
Iam certus, firmusq́, valebitis, inquit, ocelli,
Nempe ſatis vidi, non ſatis vſq; bibi.

Ad Lupum.

LXXIX. LV.

Triſtis es, & felix, ſciat hoc fortuna, caueto:
Ingratum dicet te, Lupe, ſi ſcierit.

In lætis lætum, triſtem in triſtibus vult eſſe Lupum: vulgi ſcilicet, non ſuperciliosa philoſophorum ratione, qui eundem & Socraticum in omni fortuna vultum ſeruandum docent. Tristis) grauis, ſeuerus, nō iucundus. Felix) copioſus, diues, beatus, vt alias vſurpatur à Martiale. Ingratvm) fortunæ lætæ beneficia non recognoſcentis. Sed auarum ſimul inſinuat, vt qui triſtis quod nondum ſatis habeat.

De Roſis ad Cæſarem miſsis.

LXXX. LVI.

Vt noua dona tibi, Cæſar, Nilotica tellus
Miſerat hibernas ambitioſa roſas:
Nauita deriſit Pharios Memphiticus hortos,
Vrbis vt intrauit limina prima tuæ.
Tantus veris honos, & odoræ gratia Floræ,
Tantaq; Pæſtani gloria ruris erat.
Sic quacunq; vagus greſſumq́, oculosq́ ferebat,
**Textilibus ſertis omne rubebat iter.* * Sutilibus.
*At tu Romanæ *iuſſus iam cedere brumæ,* * feſſus.
Mitte tuas meſſes, accipe, Nile, roſas.

Ex Aegypto roſæ hibernæ mitti Romam ſolebant. Aeuo Domitiani etiam in vrbe nouo inuento educabātur. Legatur Plinius lib.22.cap.4. *Carthagine noua Hiſp. tota hyeme præcox roſa naſcebatur.* Seneca ep.123. Non viuunt contra naturam, qui hieme concupiſcunt roſam? fomentoque aquarum calentium, & calorum apta imitatione brumalium florem vernum exprimunt. Ambitiosa) ex roſis hibernis laudem captans. Poëta quaſi nunc inſultat Aegyptiis mercatoribus ſe ſe ob roſarum hibernarum aduectionem iactantibus, & monet, vt ipſi nunc ex Italia roſas petant, Italis autem mittant frumentum. Navita Memphiticvs) Aegyptius mercator contempſit hortos Aegyptios, cùm vidit roſeta Romanorum, quæ multis partibus ſuperabant Aegyptia, quod κολακικῶς accipies. Tantvs veris honos, et odoræ gratia Floræ) Epiphonema, tam læta per vrbem roſaria florebant, vt ver ipſum & Floræ regnum, Pæſtanique agri roſetis pleni in vrbem migraſſe viderentur. Sic qvacvnqve) adeò, quacunque Aegyptius nauta incedebat, roſis fragrabant, rubebantque omnia. Textilibvs sertis) coronis roſeis, de quibus lib.13.

Dat feſtinatas, Cæſar, tibi bruma coronas,
Quondam veris erat, nunc tua facta roſa eſt.

At tv Romanæ) Ergo tibi nunc, Aegypte, poſſumus mittere, quas mittebas antè nobis hibernas roſas. Tv mitte messes) frumentum. Quatuor menſium annonam per ſingulos annos Romæ pendit Aegyptus. Ioſephus Excid.II.

Ad

Ad Rufum.

LVII. LXXXII.

Quidam me modò, Rufe, diligenter
Inspectum, velut emptor, aut lanista,
Cùm vultu, digitoq́ subnotâsset,
Tune es, tune ait ille Martialis,
Cuius nequitias, iocosq́ nouit,
*Aurem qui modò non habet * seueram?*
Subrisi modicè, leuiq́ nutu
Me, quem dixerat, esse non negaui.
Cur ergo, inquit, habes malas lacernas?
Respondi: quia sum malus poëta.
Hoc ne sæpius accidat poëtæ,
Mittas, Rufe, mihi bonas lacernas.

Petit togam à Rufo, cui mox næniás plorat. EMPTOR) Qui venalitios seruos emebãt, curiosè inspiciebant corpora etiam γυμνὰ, ne quid vitij occultè lateret. Lucianus præter alios in πρᾶσι βιῶν. Seneca pater controu. 2. l. 1. Suetonius Augusto. c. 69. Claudianus in Eutrop. Herald. ad hunc locum. LANISTA) non à laniandis corporibus lanista dicitur. est enim Tuscum verbum, quibus carnificem significat. Et ludi gladiatorij petiti à Tuscis, vt ex Isid. Lips. 1. Satur. lib. 15. docet. Græcis λυδοτρόφος, μονομαχοτρόφος, ἐπιστάτης μονομάχων dicitur. magistri, & doctores gladiatorum fuêre, integrasque familias ducebant. Plura Lipsius. NEQVITIAS IOCOSQVE) Epigrammata iocosa. AVREM * SEVERAM) qualem Catones, Curij, Fabricij, Fabij habuêre, abhorrentem à spurcis, & illiberalibus iocis. BATAVAM) prouerbium, Auris Batana, tristis, censoria, casta, seuera, Batani sunt hodie Holandi. En Batauos priscos, rigidos disciplinæ & pudoris custodes. Scio nonnullos ad inelegantiam & rusticitatem hoc vertere, sed poëta abhorrentes à spurcis & fœdis iocis ostendit, vtpote homines in armis & duriore vita educatos. quales Tacitus describit. Lucanus truces, id est, acres bellicosos appellat. plura Chiliastes Batauus. MALAS LACERNAS) Petronius. Ego, inquit, *poëta sum, & vt spero, non humillimi spiritus, si modò coronis aliquid credendum est, quas etiam ad imperitos gratia deferre solet. Quare ergo, inquis, tam malè vestitus es? Propter hoc ipsum. amor ingenij neminem vnquam diuitem fecit.*

Fechtmeister. Adagiographus cent. 6. Chil. 4. * Batauam.

Qui pelago credit, magno se fœnore tollit,
Qui pugnas & castra petit, præcingitur auro,
Vilis adulator picto iacet ebrius ostro,
Et qui sollicitat nuptas, ad præmia peccat.
Sola pruinosis horret facundia pannis,
Atq́ inopi lingua desertas inuocat artes.

MALVS POETA) qualis sum poëta, talem gero vestem. vrbanè. MITTE BONAS LACERNAS) en quàm eleganter, & scitè mendicet.

Ad Cæsarem Domitianum.

LVIII. LXXXIII.

Quantum solicito fortuna parentis Etrusco,
Tantum summe ducum debet vterq́ tibi.
Nam tu missa tuâ reuocasti fulmina dextrâ:
Hos cuperem mores ignibus esse Iouis.
Si tua sit summo, Cæsar, natura Tonanti,
*Vtetur * toto fulmine rara manus.*

* Herald. emẽdat torto. Heraldum Gruterus qui seruat toto.

Muneris hoc vtrumq; tui testatur Etruscus,
Esse quòd & comiti contigit, & reduci.

Laudat Cæsarem, quòd Etruscum reuocarit ab exilio. QVANTVM SOLICITO) Quantum restitutus parens debet filio, qui patri reditum ab Imperatore impetrarat, tantum pater & filius debent tibi, Cæsar. FORTVNA) status melior, & conditio parentis. SVMME DVCVM) tibi Cæsar. REVOCASTI FVLMINA) sumpta à Ioue metaphora in Cæsarem, in qua perseuerat, decretum exilij antiquatum intelligit. Statius idem,

——nec plura moratus
Romuleum reseras iterum, Germanice, limen,
Mœrentemq; foues, inclinatosq; penates
Erigis——

IGNIBVS IOVIS) Vellem tantam esse clementiam. Iupiter enim semel emissum fulmen, nunquam reuocat, qui si haberet ingenium Domitiani, aut rarò, aut nunquam torqueret fulmen irreuocabile, & tota vi quaqua potest. MVNERIS HOC VTRVNQVE TVI TESTATVR ETRVSCVS) filius & pater; filius, qui patri comes sponte iuerat in exilium, quod tu non ægrè tulisti. pater, qui precibus filij rediit tuâ indulgentiâ. HOC VTRVNQVE) beneficium, quòd licuerit filio comitari patrem exulem, patri redire in patriam. Fuit Etruscus pater primùm seruus à Tiberio donatus libertate. Papinius lib. 3. Sil. in Etrusci lacrymis,

——Tibereia primùm
Aula tibi vixdum ora noua mutante iuuenta
Panditur. hinc annis multa super indole victis
Libertas oblata fuit.——

Deinde Caligulam minùs fauentem expertus, & aula expulsus, sed rursus in comitatum expeditionis Germanicæ assumptus.

——nec proximus, inquit Statius, *hæres*, id est, Caligula.
Immitis, quanquam furiis agitatus, abegit.
Hunc & in arctoas tenuis comes vsq; pruinas,
Terribilem affatu passus, sæuumq; tyrannum.

Deinceps reliquos tyrannos, & Cæsares passus, feliciter tamen euasit eorum crudelitatem, magnisq; paulatim opibus auctus, præfectus ærario, munia, sed leuia obibat. Vxorem duxit Oppij Sabini Consularis, qui in Dacico bello periit, Suet. in Domitiano, *sororem Etruscam, liberos inde geminos suscepit. Illa in flore ætatis mox extincta est. Pater Etruscus in Domitiani familiaritatem ingressus, equestri honore auctus, & iure trium liberorum donatus, nobilitatusq; est.* Eodemque fortunæ cursu ad immensas propè opes, quod vel ex thermis colligas, peruenit, annosque demùm natus octoginta suspectus Domitiano in exilium pulsus, non extra Italiam tamen, & mox placato Cæsare reuocatus, moxque fato functus interiit. Quæ omnia è Statij lacrymis collegimus, faciuntque cùm ad hoc, tum sequentia quædam de Etrusco epigrammata intelligenda. Statius autem vtcumque obscurè narrat quædam, & caussam exilij vix attingit, totumque errorem senis appellat, cùm dicit,

Lib. 7. ep. 39. Pectore non humili passus Vtrumq; Deũ.

Tu (Imperator) *seu tarda situ, rebusq; exhausta senectus*
Errauit, seu blanda diu fortuna regressum
Maluit, attonitum & venturi fulminis ictus
Horrentem, tonitru tantum, leniq; procella
Contentus monuisse senem, &c.——

Cætera docebimus lib. 7. ep. 39. in huius Hetrusci epitaphio.

De Philippo.

LXXXIV. LIX.

Octaphoro sanus portatur, Auite, Philippus;
Hunc tu si sanum credis, Auite, furis.

Arrogantem carpit, & superbum. Octophorum erat sella, seu lectica, quam octo serui succollabant. Erat hoc principum virorum, lautorum, & delicatorum. Suetonius in Caligula. *Interdum adeò segniter* (Caligula) *iter faciebat & delicatè, vt Octophoro veheretur.* Si hoc principi viro vitio datum, quanto magis priuato? Poëta ludit eleganter in voce sanus. priore versu de corpore accipitur propriè, altero de animo translatè.

Flet

Flet mortem Rufi.

LX. LXXXV.

Editus est Sextus sine te mihi, Rufe, Camœnis:
Nec te lectorem sperat, amice, liber.
*Impia Cappadocum tellus, & * numine læuo* *V. lumine.
*Visa tibi, cineres reddit, & ossa * patri.* *V. patris sed malo patri legere.
Funde tuo lacrymas, orbata Bononia, Rufo.
Et resonet tota planctus in Æmilia.
Heu qualis pietas: heu quàm breuis occidit ætas?
Viderat Alphei præmia quinq; modò.
Pectore tu memori nostros euoluere lusus:
*Tu solitus * nostros, Rufe, tenere iocos.* *V. totos.
Accipe cum fletu mœsti breue carmen amici,
Atq; hæc absentis tura fuisse puta.

Plurima sunt epigrammata ad Rufum, Instantis vel potius Instantij generum, natum annos quinque supra viginti, qui in Cappadocia diem obiit. SINE TE) te absente edidi sextum librum carminum. CAMOENIS) Musis, vel vt alij, in vico Camœnarum. Fuit & extra portam lucus, & ædes Camœnarum, vt suprà diximus. videtur potius de Musis loqui, vt lib. 7. ad eundem epig. 67.

Commendare meas Instanti (ita lege) *Rufe Camœnas.*

Sensus igitur est editus à me sextus liber Camœnis, Musis, id est, liber carminum. quæ enim carmine scribuntur, Musis carminum præsidibus eduntur. NEC LECTOREM) quia mortuus es. IMPIA CAPPADOCVM TELLVS, ET NVMINE LAEVO) Seruilia fuisse Cappadocum ingenia, paullò antè docuimus. Videamus, cur eosdem vocet poëta impios. Hoc vel ex communi Græcorum verbo disci potest, τρία κάππα κάκιστα, tria pessima cappa, Cilix, Cres, Cappadox, quòd hi populi pessimis essent moribus. quanquam alij referant hæc tria cappa ad tres Cornelios, Cinnam, Syllam, Lentulum. Demodocus certè epigrammatarius illos depinxit lib. 2. Anthol. εἰς πονηρούς, vbi illos φαυλεπιφαυλοτάτους, id est, pessimorum pessimos appellat. Initium epigrammatis est,

Καππαδόκαι φαῦλοι μὲν ἀεὶ—— deinde concludit.

Καππαδόκην ποτ' ἔχιδνα κακὴ δάκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
Κάτθανε γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.

Vipera Cappadocem mordens mala, protinus hausto
Tabifico periit sanguine Cappadocis,

En Cappadox virulentior ipsis serpentibus. NVMINE LAEVO) sinistro, auersante Deo, infausto sidere. VISA TIBI) acerbè in Cappadoces, quòd solo aspectu, velut reguli seu basilisci interficiant peregrinos. ORBATA BONONIA) Clarior hæc AEmiliæ, seu Lombardiæ ciuitas nostro colono. an Bononiensis Rufus, an præfuit? prius credo. AEMILIA) Lombardia cis Padum, Leandro antea Daria dicta. Viam hîc AEmiliam, quæ Bononiam ducit intelligit, an regionem? hanc reor. QVALIS PIETAS) quàm pius iuuenis. figuratè. BREVIS AETAS) vicenos quinos natus annos. ALPHEI PRAEMIA QVINQVE) quinque lustra. Cæterùm Olympias quatuor tantum annos vt alibi ostendimus, continet. Poëtæ nonnunquam abutuntur voce. Olympica certamina ad Alpheum amnem in Græcia Pisas lambentem quinto quoque anno celebrata intelligit. Vt Virgilius 3. Georg. Homerus Iliad. 4. Pindarus, Silius, alij. Alpheus autem in Arcadia fontem haurit, vt Pausanias, Pindari Scholiastes, Strabo consensu tradunt. PECTORE TV MEMORI) tu solitus es ediscere nostra epigrammata. THVRA ABSENTIS) quæ alioqui, in præsentis de more rogum iniecissem, pro thure tibi carmen scribo, quod æternum de tua laude odorem sparget.

In bibentes aquam.

LXXXVI. LXI.

Setinum, dominæq; niues, densiq; trientes
Quando ego vos medico non prohibente bibam?
Stultus, & ingratus, nec tanto munere dignus,
Qui mauult hæres diuitis esse Midæ.
Possideat Libycas messes, Hermumque, Tagumque:
*Et potet calidam qui mihi * laudat aquam.*

** V. libet.*

Queritur sibi ægro assiduè bibendam calidam præscripto medici, mallet Setinum nobile, vel gelidam aquam, quæ decocta temperabatur. Dominae nives) nobiles, gratæ, optatæ, vt dominę voluptates, Cic. quòd affectibus imperent, vel illos alliciant, trahantque. De vsu niuium, & veterum luxu lege Stuckium lib. 3. p. 301. copiosè ex variis auctoribus disputantem. Setinum vinum lib. 13. gustandum proposuimus. Stvltvs, et ingratvs, nec tanto mvnere dignvs, Qvi mavvlt haeres divitis esse Midae) Insanit, qui colligit opes, & bibit aquam. Ingratvs) Fortunæ, qui habet vina præstantia, & bibit aquam. Ita pœnituisse Nicanorem dicit nescio quis Græculus in 2. Anthol. cùm cogitasset de diuitiis colligendis, genioque pocula subtraxisset.

Plura lib. 14. suo lemmate.

Ἤθελον ἂν πλουτεῖν ὡς πλούσιος ἦν ποτε Κροῖσος,
Καὶ βασιλεὺς εἶναι τῆς μεγάλης Ἀσίης·
Ἀλλ' ὅταν ἐμβλέψω Νικάνορα τὸν σορυπηγὸν,
Καὶ γνῶ πρὸς τί ποιεῖ ταῦτα τὰ γλωσσόκομα,
Ἀντλῶ τὰ πάσας καὶ ταῖς κοτύλαις ὑποβρέξας,
Τὴν Ἀσίαν πωλῶ πρὸς μύρα, καὶ στεφάνους.

De Midæ opibus, & auaritia Ouid. Met. Herod. lib. 1. atque alij. Possideas Libycas messes) Africanos agros, & flumina aurum arenis aduehentia. Et *libet calidam qvi mihi lavdat aqvam) sint alij ditissimi, & bibant aquam calidam, sim ego pauper, dummodo bibam vinum. Rari sunt poëtæ abstemij. laudat Homerus αἴθοπα οἶνον. Anacreon pocula somniat. Ennius sæpiculè potus prosiliebat ad arma Musica. Martialis sæpè sitiuit. Horatius non bona scribi aquæ potoribus carmina canit. Turnebi interpretationem transimus.

Posuimus hoc lib. 2. vel 3.
** potet.*

Ad Cæsarem.

LXXXVII. LXII.

Di tibi dent, & tu Cæsar, quæcunque mereris;
Di mihi dent, & tu, quæ volo, si merui.

Iterum tectè mendicat. Cæsar, inquit, tu, quæ mereris, à Diis, & à teipso accipe; à nullo enim nisi à Diis, & teipso quicquam vel petere, vel expectare potes, quando omnibus mortalibus es ditior. Sic & mihi, si quid merui te laudando, & Diis sacrificando. Dij, quibus indigeo, largientur, & tu Cæsar, qui æquè multa potes, ac Dij, largiri, & ipse tu Deus. Sic lib. 10. ad Traianum,

Formulas pares apud Brissonium leges.

Dij tibi dent, quicquid, princeps Traiane, mereris.

Nero apud Tranquillum senatui gratias agenti respondit *cum meruero:* Plinius in panegyr. Tra. Sed ingenti conscientia Cæsar pacisceris cum Diis, vt te si mereris, seruent. cum scias an merearis, neminem magis quam Deos scire.

Ad Cæcilianum.

LXXXVIII. LXIII.

Mane salutaui vero te nomine casu:
Nec dixi dominum, Cæciliane, meum,
*Quanti libertas * constet mihi tanta requiris?*
Centum quadrantes abstulit illa mihi.

** V. cōstat tibi.*

Mihi excidit nomen tuum te salutanti, tu multasti me sportulâ. Centvm qvadrantes) tanti sportula erat, id est, decem nummis, seu 20. cruciatis. Multa de libertate in hunc locum Heraldus. Notat interim superbiam procerum Romanorum.

De

De Panareto potore.

LXIV. LXXXIX.

Cùm peteret * *seram media iam nocte matellam* *al. sanam. medium. seram.*
Arguto madidus pollice Panaretus:
Spoletina data est sed quam siccauerat ipse:
Nec fuerat soli tanta lagena satis.
Ille fide summa testæ sua vina remensus,
Reddidit œnophori pondera plena sui.
Miraris, quantum biberat, cepisse lagenam?
Desine mirari, Rufe: merum biberat.

CVM PETERET SERAM MEDIA IAM NOCTE MATELLAM) Vide adagium in Miscellis, est modus matula. Vrinarium vas est matella, eaque virorum, scaphium fœminarum. Panaretus vrinam facturus petiuit matellam, porrectam à seruo per errorem, & fortè (nisi ego hîc cæcutio) in tenebris lagenam Spoletinam, quæ eandem ferè cum matella formam habebat, vt ostendit Bayfius lib. de vasculis, impleuit, aquamque eadem mensura, qua vinum biberat, lagenæ reddidit, nec plus reddidit, quàm lagena cœperat, quia tantum hauserat, nec aquam adhibuerat, sed merum biberat. Potest fieri etiam sine errore matulam Spoletanam fuisse porrectam, cum eadem forma fuerit propemodum matulæ & lagenæ Spoletanæ, nisi repugnet, quod sequitur, *quam siccauerat ipse*, sed potest fieri non fuisse eam ipsam lagenam, sed formam eiusdem. placet magis prior explicatio. Non videtur eandem ad potionem & vrinam adhibuisse nisi per errorem. ARGVTO MADIDVS POLLICE) quid sit arguto pollice petere matellam, ipse Martialis lib. 14. epig. 119.

Dum poscor crepitu digitorum, & verna moratur, &c.

Crepitu digitorum poscebatur. Et lib. 3. in Zoilum, ep. 80.

Digiti crepantis signa nouit Eunuchus.

Lege adagium, ad digiti crepitum. Dominorum erat vilius aliquid imperantium. Petronij Arbitri verba accipe. *Cum has miraremur lautitias, Trimalcio lautissimus homo digitos concrepuit, ad quod signum matellam spado ludenti supposuit. Exonerata ille vesica, aquam poposcit ad manus.* Digitos concrepuit inquit, non pulsabant ergo, vt quidam arbitrantur, digito seu ictu pollicis spondam, sed digitis inter se collisis pollice inquam & medio digito crepitum edebant, signum nempe matulæ porrigendæ. MADIDVS) tinctus probè, & imbutus Baccho, ebrius. SPOLETINA DATA) lagena fictilis, quam antè plenam vino Spoletino exhauserat. De lagena lib. 13. & de Spoletino vino diximus ad illud distichum,

De Spoletinis, quæ sunt cariosa, lagenis
Malueris, quàm si musta Falerna bibas.

NEC FVERAT SOLI TANTA LAGENA SATIS) Panaretus exhausit totam lagenam, nec sitim extinxit, hausturus amplius, si amplior lagena fuisset. Non accipe hunc versum de vrinâ; nec plus bibisse puta, quamuis amplius sitiuerit, quàm lagena ceperat. Sequitur enim, quòd summa fide remensus sit totum vinum, quod hauserat, quodque lagena ceperat. Caussam subiicit, quia merum, inquit, biberat. Quod vt capiatur, velim Germanos nostros meminisse à Romanis hominibus sobriis, & modestis, aut nunquam, aut rarò merum haustum, sed aquâ semper dilutum: id quod lib. 1. in Sextilianum, & aliis libris ostendimus, nec ea res controuertitur. Poëta dixerat versibus prioribus allatam amphoræ huic, hoc est, Panareto lagenam Spoletanâ bene magnam, tricongiam nempe aut bicongiam. Hanc exsiccauit statim Panaretus totam, ita vt nec extingueret sitim, nec tamen aquam de more adhibuerat, cùm ex lagena vinum cyathis infunderetur, certaque portio aquæ singulis cyathis adderetur, quo fiebat, vt quarta ferè aut tertia pars aquæ accederet, pro ratione tamen vini, quod aquæ plus minúsue ferebat; Rufus igitur mirabatur, quòd cùm Panaretus lagenam integram exsiccasset, non plus vrinæ reddiderit, quàm quantum lagena cœpisset, cùm ex ratione aquæ affusæ multò amplius debuerit & bibisse, & remensus fuisse. Respondet poëta Panaretum non adhibuisse aquam, sed meracum vinum bibisse. Atq; hinc summa fide remensum esse, quod exhausisset. Quanquam Aristoteles in problem. docet eos minus reddere lotij, qui merum bibunt, quàm qui dilutum, quòd merum etiam seipsum consumat, &c. Sed poëta hic tantùm ait redditum, quantum acceptum. Hic sensus est germanissimus poëtæ, quicquid aliud conaberis, eludêris. *ὀλιγοφόρα minus aqua miscebatur. plus firmis & generosis.*

In

In Amianum.

XCI. LXV.

Cœlatus tibi cùm ſit, Amiane,
Serpens in paterna, Myronis arte:
Vaticana bibis: bibis venenum.

Sigillatum poculum. Pulchrè conuenire poculum Amiani cum vino ait Vaticano, quod inde bibat. ſerpentem in poculo eſſe expreſſum, vinum Vaticanum venenum eſſe. erat enim ex peſsimo vinorum genere. lib. 1. epig. 19. vocat Vaticana, ſæua toxica. MYRONIS) de hoc artifice alibi multa diximus, & Plinius non pauca. bucula ſua nobilitatus eſt maximè. PATERA) à patendo dicta, genus poculi, patens ore latiſsimo, quo libabatur Diis vinum. Varro lib. 4. de lingua Latina.

De Calpetiano.

XCIV. LXVI.

Ponuntur ſemper chryſendeta, Calpetiano:
Siue foris, ſeu cùm cœnat in vrbe domi.
Sic etiam in ſtabulo ſemper, ſic cœnat in agro.
Non habet ergo aliud? non habet immò ſuum.

Irridet ſplendidam Calpetiani mendicitatem. CHRYSENDETA) quæ ſint, & qualia vaſa ſuprà lib. 2. ex Turnebo, Cælioque docuimus. hic addo Bayſium, qui Chryſendeti formam nobis ex antiquo lapide expreſſam dedit. Qui addit libro de Vaſculis. *Cæterùm vaſa aureis cruſtis illigata dicuntur à Martiale chryſendeta. Dicuntur & lances chryſendetæ ab eodem, in Apophoretis. Ornabantur & emblematis vaſa, quæ poterant adiici, & detrahi ad voluntatem domini.* de quibus Budæus in Annotat. IN STABVLO) in diuerſorio, πανδοχείῳ. ſtabularius πανδοχεύς. Sic locus apud S. Lucam accipiendus de Samaritano. *Luc.18.* qui vulneratum duxit εἰς πανδοχεῖον in ſtabulum. vbi ſtabulum pro hoſpitio publico ponitur, vt apud Petronium: *Nec quo loco ſtabulum eſſet, ſciebam:* ad quem Io. VVouerius: Cauponium ſeu diuerſorium. Apul. 1. Mil. Quod ingreſſu primum fuerit ſtabulum. Cyprianus ad Steph. *Stabula in itinere appetunt tutiora.* longe plura VVouerius, ſed hæc notationem vocis ſatis indicant. NON HABET ERGO ALIVD? NON HABET IMO SVVM) Interrogat lector, eſtné Calpetianus tam lautus, & diues, vt non niſi aureis, & argenteis, gemmeiſque poculis vtatur? Reſpondet poëta. vteretur aliis, ſi haberet. hæc, quæ habet, non ſunt ipſius, ſed mutuò ſumpta. ipſe nec aurea, nec argentea, nec vitrea, Codro pauperior, poſsidet. Niſi fortè etiam obliquè hæc ipſa chryſendenta furto ablata velit à Calpetiano Martialis cum dicit *non habet ſuum* ergo alienum; nec quomodo alienum exponit, ſed relinquit lectori cogitandum.

De Thaide.

XCIII.

Tam malè Thais olet, quàm non fullonis auari
Teſta vetus, mediâ ſeu modò fracta viâ.
Non ab amore recens hircus, non ora leonis,
Non detracta cani Tranſtiberina cutis.
Pullus abortiuo nec cùm putreſcit in ouo,
Amphora corrupto nec vitiata garo.
Virus vt hoc alio fallax permutet odore,
Depoſita quoties balnea veſte petit;
Pſilothro nitet, aut acidâ latet oblita cretâ,
Aut tegitur pingui terq; quaterq; faba.

Cùm

Cùm bene se tutam per fraudes mille putauit
Omnia cùm fecit, Thaida Thais olet.

Aliquam lupam seu prostibulum nomine Thaidis vexat poëta, propter graueolentiam, quæ leænis & chimæris hisce communis. Fuere Thaides amicæ poëtis prioribus celebratæ. Menandro, Afranio, Terentio. Nota & M. Alexandri Thais, cuius impulsu Persepolim exussit. Nota Alexandrina, quæ lacrymis omnem animi corporisque labem detersit. Noster poëta Thaidem nominat lib.3.4.5.6.9.10.11.14. Hîc, vt dixi, pro olente turpique Harpyia, hoc est, infami aliqua Leda, Quartilla seu Triphæna ponitur. FVLLONIS AVARI) Fullo est, qui togas recentat, & maculas ac sordes è toga eluit, & addito sulfure, & creta rursum candefacit. Plinius lib.35.cap.17. *Ergo ordo hic est: primùm abluitur vestis Sarda* (cretâ) *dein sulfure suffitur, mox desquamatur Cimolia, quæ est coloris veri. Fucatus enim deprehenditur, nigrescitq́; & effunditur sulfure, &c.* Frequens vbique mentio fullonum apud veteres, præsertim in comœdiis. Titinnius apud Nonium.

——terra hæc est, non aqua,
Vbi tu solitus argutarier pedibus,
Cretam dum compescis, vestimentaq́; lauas.

Argutatio pedum, Senecæ saltus fullonius appellatur. Erat & lex fullonibus dicta, quam Metellam nominabãt. de qua Plinius lib. iam indigitato. sunt qui Metiliam vocent Antonius Augustinus lib. de legib. in voce Metella. Est hæc ars fullonum inuenta à Nicia Megarensi, vt idem Plinius est auctor lib.7.cap.56. AVARI) auarum, opinor, vocat, quòd æuo illo maximus vsus fullonum, qui magnum quæstum arte sua faciebant, magnumque pretium pro vestibus candefactis aut emaculatis exigebant. TESTA VETVS) qua vrinam excipiebant, quam ad vestium purgandarum vsum adhibebant. Vtilissimam Cameli vrinam (Plinius lib.28.cap.8.) fullonibus aiunt. Stabant ergo in publico dolia, seu amphoræ, testæúe ad vrinam passim reddendam. Vnde natum existimant vectigal vrinarium, & chrysargyrum. quod primus Vespasianus indixit. & Græci Imperatores retinuerunt & auxerunt. Suetonius in Vespas. Georgius Cedrenus, Constantinus Manasses, quorum fidem laudat in Admirandis Lipsius lib.2.cap.6. MEDIA SED MODO FRACTA VIA) tum enim grauissimus & teterrimus exhalat odor. Eiusdem testæ meminit lib.12.ep.48. ——*iunctaq́; testa viæ.* Et lib.3.ep.80. etsi priuatæ, olentis tamen. *Curtaq́; Ledæ sobrius bibat testâ.* NON AB AMORE RECENS HIRCVS) Theophrastus περὶ ὀσμῶν, διὸ καὶ οἱ τράγοι, καὶ οἱ ἔλαφοι, καὶ τὰ ἄλλα περὶ τὰς ὀχείας μάλιστα ὄζει. Quare & hirci, & cerui, & alia animalia, cùm coëunt, deterrimè fœtent. Nata inde ab hirco parœmia τραγίζειν, hirquitallire, seu hircum olere, de iis, qui malo odore infestantur. Alarum quoque fœtor caper & capra à Latinis appellatur. Catullus in Rufum. τράγου ὄζειν

Lædit te quædam mala fabula, qua tibi fertur
Valle sub alarum trux habitare caper.

Horatius.

Namq́; sagacius vnus odoror
Polypus, an grauis hirsutus cubet hircus in alis.

Græci τράγον vocant, & τραγίζειν. Hippocrates ἐπὴν ἀφροδισιάζειν ἄρξωνται ἢ τραγίζειν. Quæ autem sit huius graueolentiæ caussa, docet ex Aristotele Cælius Rhodiginus lib.15.cap.10. De hirco lib. 4. ep.4. Martialis in Bassam, quam eodem modo, vt hic, Thaida, tractat. quemadmodum & Lucillius Telesillam, lib.2. Anthol. εἰς δυσώδεις, quam Chimæræ Homericæ, Lemniadibus, pedi Philoctetæ, Harpyiis, tauris igniuomis componit. ORA LEONIS) Plinius lib.11.cap.53. *Animæ leonis virus graue, vrsi pestilens, elephantorum serpentes extrahit, ceruorum vrit.* Caussam fœtentis animæ leoninæ referunt in cruditatem, quæ ex crudis carnium frustis expirat. Pierius plura lib.1.p.13. vbi crapulam per leonem designat. NON DETRACTA CANI TRANSTIBERINA CVTIS) Vrbis pars deterrima & Iudęis, vt Philo testatur, potissimùm occupata. Pleraq; ibi viliora, & immundiora fiebant, pellesque animalibus fœtidæ deripiebantur. Lege, quæ lib.1.ep.42. in Cæcilium scripta. Et Iuuen. Sat.14. Turneb. lib.24. cap.43. PVLLVS ABORTIVO, NEC CVM PVTRESCIT IN OVO) Corruptus in ouo fœtus, pestis narium, si aperias. nec præter narium experimentum alio opus testimonio. AMPHORA CORRVPTO GARO VITIATA) Garum nobis accuratè describitur ex Plinio & aliis, lib.13. lemmate. Sociorum garum. salsum liquamen est ex intestinis scombri sale maceratis, & putrescentibus factum. Garum dicitur, quòd priùs ex garo pisce fieret. Corrupto autem garo perinde nares, ac ouo vitiato, torquentur. VIRVS VT HOC ALIO FALLAX PERMVTET ODORE) Virus, fœtorem hunc δυσοσμίαν totius corporis, non stomachi tantùm, vt Domitius vult, tegere conatur, & obruere Thais, vt crapulam Fescenia lib.1.ep.88. PSILOTHRO) Psilothra sunt pharmaca seu vnguenta, quibus pilosæ corporis partes glabrantur. Galenus de compos. pharm. secund. locos. lib.1.cap.4. *Et quæ quidem pilorum denudatoria sunt, & propriè, vt dixi, psilothra vocantur, tantùm non quotidiè in omnium muliercularum fermè etiam virorum vsu habentur.* Ex quibus rebus conficiantur, ibidem tradit Galenus ex Critone, vbi & Paridis histrionis, & Heraclidæ Tarentini Psilothrum conficit. Addit, quomodo eodem fœminæ in balneis vtantur. Vocatur & ampeleuce, *Multa pharmaca ibidem enumerantur ad pilos extirpandos, multa & Domitius enumerat.*

leuce, hoc est, vitis alba psilothrum, quòd eius cinis etiam pilos absumat. Plinius lib.22. procem. Vsus est hac voce poëta lib.3.ep.73. in Gargilianum.

Psilothro faciemq; lauas (lege, faciem læuas) *& dropace caluam.*

Psilothro facies non lauatur, nisi de ampeloleucæ cineribus ex vino citra oleum loquatur. Hoc enim genus psilothri igni sacro aspergitur, vt Plinius testatur, & pilos absumit. Atque ita seruari prisca lectio possit, *faciemq; lauas.* AVT ACIDA LATET OBLITA CRETA) Cretam Cimoliam, terram Samiam, Chiam, Selinusiam Plinius 35. cap.16.&17. docet maximè adhibitam ad cutem mulierum emendandam, erugandam, aliosque morbos curandos. acidam poëta vocat, quòd aceto dilueretur. Poëta lib.3. hanc cretam Venetum lutum videtur appellare, quæ ex Cypro adferebatur. PINGVI FABA) Galenus eodem loco. *Hordei itaq; farina, & fabarum, ampliusq; erui, spuma nitri, ac ipsum nitrũ familiaria pharmaca sunt omnibus ad tollendas sordes vsurpata. Assiduus autem eorum vsus etiam pilos attenuat.* pane madido quotidiè linebat faciem Otho Imperator, quem panem ex oryza, aut fabis factum nonnulli tradunt. Iuuenal. ex farina siliginea.

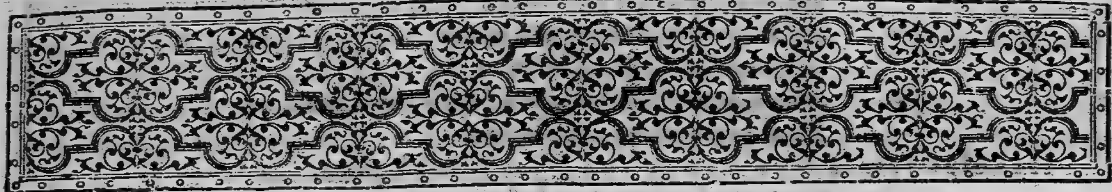
Suet.cap.12.

Sed quæ mutatis inducitur atq; fouetur
Tot medicaminibus, coctæq; siliginis offas
Accipit, & madidæ facies dicetur, an vlcus?

TVTAM) à graueolentia & fœtore. THAIDA THAIS) Thais fucata & infecta, fœtentem tamen, & olentem olet Thaida lupam. Nam pura mulier optimè olet, cùm nihil olet. Videtur poëta respexisse ad illud Epigoni Λαΐδι λαΐς. Qui similia in olentes epigrammata desiderat præter Martialem, & Catullum legat cap.lib.2. εἰς δυσώδεις, Anthol.

MAT-

MATTHAEI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS LIBRVM SEPTIMVM COMMENTARIVS.

Ad Domitianum.

I. I.

Accipe belligeræ crudum thoraca Mineruæ,
*Ipsa Medusææ quem * timet ira * Deæ.*
Dum vacat hæc, Cæsar, poterit lorica vocari:
Pectore cum sacro sederit, Ægis erit.

al. & melius, quo tumet. * tumet. * coma.

PLVRES quidem expeditiones suscepit Domitianus partim in Germanias, & Gallias, partim in Cattos, Sarmatas, & Dacos. Hoc epigramma ad Sarmaticam videtur referendum, cùm dicat poëta, *Inuia Sarmaticis domini lorica sagittis.* Atque illas in Germanias, & Galliam sponte, reliquas coactus. Suet. in Domitiano cap. 2. & c. 6. Xiphil. Eutropius. ACCIPE BELLIGERAE CRVDVM THORACA) Accipe Cæsar, & indue loricam impenetrabilem telis, belligeræ Mineruæ, est enim togata, & militaris Minerua. Domitianus, quia se filium Palladis credi volebat, & vt Suetonius cap. 15. scribit, Mineruam superstitiosè colebat, vt legionem quoque Mineruiam appellaret, ideo loricam talem induit, qualem gestare armata Minerua solet. Sic enim pingitur Minerua. Galeam fert cristatam in capite, hastam longam gerit dextra, sinistra scutum, seu AEgidem cristallinam Gorgoneo capite formidabilem. hanc AEgidem tamen alij, vt Cornutus, pectori Palladis appingunt, & hoc loco Martialis. Pallium fert triplici colore imbutum, candido, purpureo, & aureo. Picturam vide apud Alciatum emblemate 22. eius rei symbolum, & enarrationē apud Claudium Minoem ad idem Alciati emblema. plura de Pallade apud Nat. Com. lib. 4. cap. 5. Cornutum lib. 2. de natura Deorum. Fulgentium Mythol. 2. Gyr. Syntag. 2. Pierium 14. Hyerogl. Homerus Iliados ε Mineruam his versibus armat:

Vide Met. 4. Vltima fab.

Ἡ δὲ χιτῶν' ἐνδῦσα Διὸς νεφεληγερέταο
Τεύχεσιν ἐς πόλεμον θωρήσσετο δακρυόεντα
Ἀμφὶ δ' ἄρ ὤμοισιν βάλετ' αἰγίδα θυσανόεσσαν,
Δεινὴν ἣν περὶ μὲν πάντη φόβος ἐστεφάνωται
Ἐν δ' ἔρις, ἐν δ' ἀλκή, ἐν δὲ κρυόεσσα, ἰωκή.
Ἐν δέ τε Γοργείη κεφαλὴ δεινοῖο πελώρου
Δεινή τε σμερδνή δὲ Διὸς τέρας αἰγιόχοιο.
Illa induta Iouis loricam nube potentis
Armis cingebat sese ad plorabile bellum
Mox floccatam humeris sibi proiicit ægida circum
Terribilem, quam circum etiam timor vndiq; cinxit,
Et rabies, & vis, & concertatio pallens
Inflatumq; caput monstri media obtinet. hæc est
Ægiochi Iouis effera, cæcaq; læua.

Domitianus loricam, seu thoracem eiusmodi sibi fieri curauit, in quo Medusæ caput iuxta pectus erat expressum. CRVDVM) durum, militarem, sæuum, terribilem, vel recentem, & nouum intelligo. Sic Virgilius 5. AEnei.

Seu crudo fidit pugnam committere cæstu.

Idem 10. AEneid. *——& crudum per costas exigat ensem.*

Et:

Aiax apud Sophoclem μεταφορικῶς,
Ἀλλ' αὐτίκ' ὠμοῖς αὐτὸν ἐν νόμοις πατρὸς
Δεῖ πωλοδαμνεῖν κἀξομοιοῦσθαι φύσιν.
Sed eum paternis institutis asperis (ὠμοῖς propriè crudis)
Domitari oportet: atq; mores exsequi,

Ipsa Medvsaeae qvo tvmet ira Deae) Ita Virgilius,

Gorgoneumq; caput turbatæ Palladis arma.

Quo irata Pallas vtitur, quem sumit Pallas pugnatura. Et Claudianus de raptu Helenæ.

Sentiet iratam mox Ægida,

Medusæa autem dicitur Pallas, quòd Palladis ope Perseus Medusam interfecerit. Albricus, & copiosè Palæphatus. al. comæ non malè, sed multo sonantius & gratius, Deæ. Medusa vna ex Gorgonibus filia Phorbi fuit. Pausanias in Corinthiacis. comam eius vertit in serpentes Pallas, & ori dedit hanc vim, vt, qui illud aspicerent, in lapides verterentur. Ouid. 1. de Ponto,

Ipsa Medusa oculis veniat licet obuia nostris,
Amittet vires protinus illa suas.

Cur versa sit, lege apud Ouid. 4. Met. fab. vltima. Plura Natalis Comes lib. 7. cap. 11. Hesiodus de Medusæ capite in scuto. Cæterùm versus est Leoninus, qualis apud Ouidium,

Quærebant flauos per nemus omne fauos.

Et Virgilium, *Terga citatorum dextra contorsit equorum.*

Et Homerum, ἔσπετέ μοι μοῦσαι τὰ ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Dvm vacat haec, Caesar, poterit lorica vocari) Quæ lorica, quando non gestatur à Cæsare, dicitur lorica, etiamsi ab alio mortali induatur, cùm sumit eam Cæsar, qui Deus est, iam non amplius lorica, sed AEgis vocatur, Dij enim AEgidas gestant, mortales verò loricas. Pectore cvm sacro sederit, AEgis erit) AEgis propriè munimentum est pectoris æreum à Vulcano fabricatum, habens in medio Gorgonis caput: quod munimentum si in pectore numinis fuerit, AEgis vocatur: si in pectore hominis, sicut in antiquis imperatorum statuis videmus, lorica dicitur. Seruius.

Virgil. 8.

Ægidaq; horrificam turbatæ Palladis arma
Certatim squamis serpentum, auroq; polibant,
Connexosq; angues, ipsamq; in pectore Diuæ
Gorgona desecto vertentem lumina collo.

Et Ouid. 4.

Hanc (Medusam) *pelagi rector templo vitiasse Mineruæ*
Dicitur. auersa est, & castos Ægide vultus
Nata Iouis texit. néue hoc impunè fuisset,
Gorgoneum crinem turpes mutauit in hydras.
Nunc quoq; vt attonitos formidine terreat hostes,
Pectore in aduerso, quos fecit, sustinet angues.

Eiusdem facit mentionem Hom. Iliad. 2.

Φόρημα Ἀθηνᾶς.

μετὰ δὲ γλαυκῶπις Ἀθήνη
Αἰγίδ' ἔχουσ' ἐρίτιμον, ἀγήρων, ἀθανάτην τε, &c.

Ad Loricam Domitiani.

I. II.

Inuia Sarmaticis domini lorica sagittis,
Et Martis Getico tergore fida magis:
Quam vel ad Ætolæ securam cuspidis ictus,
Texuit innumeri lubricus vnguis apri,
Felix sorte * tua es: *sacrum cui tangere pectus*
Fas erit, & nostri mente calere Dei.
I comes, & magnos illæsa merêre triumphos,
Palmatæq; ducem, sed citò, redde togæ.

* *tua: sacrum rotundius. sic infra ep. 8.* Felix sorte tua, poteras—

Videntur sequentia disticha nouum epigramma conficere. hîc enim loricam ipsam alloquitur, superiori tetrasticho Cæsarem est affatus. Inuenio nonnullis in exemplaribus idem à priore separatum, quare & hîc separandum iudicaui. Felicem prædicat loricam, quòd pectus Dei, id

id eſt, Cæſaris attingat, & comes eat in hoſtes. LORICA) deſcribit loricæ præſtantiam, & duritiem. *Lorica à loris dicitur*, inquit Varro, *quòd de corio crudo pectoralia faciebant. Poſtea ſuccuderunt Galli è ferro ſub id vocabulum, ex annulis ferream tunicam.* Varia autem genera loricarum celebrauit antiquitas; nam lineas, coriaceas, æneas, ac ferreas fuiſſe conſtat. de ſingulis copioſiſsimè Lipſius lib. 3. de militia Romana. dial. 6. ad quem te locum hinc remitto. SARMATICIS SAGITTIS) de Sarmatarum, ſeu Polonorum, vt hodie appellantur, telis, ſæpe Ouidius libris de Triſtibus, & Ponto. de Triſt. lib. 5. El. 10.

Hoſtis equo pollens, longeq; volante ſagitta,
Vicinam latè depopulatur humum.

Et mox. *Pars cadit hamatis miſerè confixa ſagittis,*
Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.

Lib. 4. El. 1. *Hoſtis habens arcus, imbutaq; tela veneno,*
Sæuus anhelanti mœnia luſtrat equo.

Qui fuerint Sarmatæ, docet Strabo lib. 7. Mela, Ptolemæus, Plinius, & alij. INVIA) Domitianus ad modum Sarmaticarum loricarum ſibi thoracem fieri curarat. Sarmaticæ autem loricæ tam duræ, & firmæ erant, vt ictus omnes ſuſtinerent, quod teſtatur Pauſanias lib. 1. χρῶνται θώραξιν, οὔτε εὐπρεπείᾳ τῶν ἑλληνικῶν ἀποδέουσιν, οὔτε ἀσθενεστέροις, καὶ γὰρ συστάδην τυπτόμενοι, καὶ βληθέντες ἀνέχονται. *Loricas ad vſum habent, neq; decore Græcanicis inferiores, neq; infirmiores. Nam & cominus percuſſæ, & iactu petitæ, reſiſtunt, & ſuſtinent.* ET MARTIS GETICO TERGORE DVRA MAGIS) Amplificat duritiem loricæ Domitiani, à comparatione. duriſsimas habent Getæ loricas, durior eſt tamen Domitiani lorica. MARTIS) quia apud Getas loricatus colitur tergore, eò quòd ex tergore, & pellibus animalium loricæ quoque ſint factæ. apud Homerum thorace pardi neſcio quis heros armatur. An Martem refert ad dominum. domini Martis Domitiani? vt alibi togatum Martem appellat. Sed Geticum tergus Martis vocat, quia Mars ipſe apud Getas natus, Belli numen apud bellicoſiſsimam gentem. Virgilius, Statius, Sidonius, Iornandes. Vegetius. Stevvechius ad lib. 1. Veg. cap. vlt. Sauarus ad epiſt. 9. lib. 8. & carm. 9. Quia igitur Mars eſt è Getis oriundus, armaturam illi poëta Geticam rectè induit. QVAM VEL AD AETOLAE SECVRAM CVSPIDIS ICTVS) AEtoli, Plinio auctore, lanceas inuenerunt. hinc poëta AEtolam lanceam, ſeu cuſpidem pro acutiſsima, & maximè penetrabili ponit. Vel, quod Domitio videtur, AEtolæ cuſpidis, id eſt, Meleagri teli, vt dicat tam firmam eſſe loricam Domitiani. vt nec Meleager quidem, quamuis aprum interfecerit, loricam tamen hanc ſuo telo poſsit penetrare. SECVRAM) ictum non timentem. TEXVIT INNVMERI LVBRICVS VNGVIS APRI) Turnebus exiſtimat loricam Domitiani ſquamis æneis textam, & conſertam fuiſſe, aprinarum vngularum ſpeciem imitantibus. Lipſius contra ex veris, & ipſis vngulis, Domitianum enim ambitioſè imitari voluiſſe Sarmatarum, (contra quos expeditionem ſuſceperat, vnde Ioui lauream de iis poſtea conſecrauit) loricas affirmat. Sarmatæ verò loricas huiuſmodi, vt Pauſanias lib. 1. deſcribit, faciebant. *Multos equos quiſque nutrit, iis non ad bellum modò vtuntur, ſed & Diis patriis ſuis immolant. Colligentes verò vngulas, eas purgantes, & diſſecãtes conficiunt ex iis quiddam draconum ſquamis ſimile. Aut ſi quis draconem non viderit, vidit autem nucis pineæ fructum viridem, iis è ſegmentis, aut torulis ſi opus aſsimilarit, haud errarit. Has igitur ſquamulas perforantes, & neruis equinis, aut bubulis conſuentes loricas ad vſum habent, neq; decore Græcanicis inferiores, nec infirmiores.* Nam & comminus percuſſæ, & iactu petitæ reſiſtunt, & ſuſtinent. *Graphicè*, inquit Lipſius ibidem, *loricas iſtas habes deſcriptas, ad quarum exemplum Domitiani principis illa fuit.* INNVMERI APRI) ſynecdochικῶς innumeri vngues aprorum. lubricus, politus. FELIX SORTE TVA, SACRVM CVI TANGERE PECTVS FAS ERIT, ET NOSTRI MENTE CALERE DEI) Altera pars epigrammatis continet gratulationem μετωνυμικῶς, loricæ enim tribuit felicitatem, & fortunam, quæ propria ſunt hominis. O felicem loricam, non tam quòd tam firma, & dura videare, quàm quòd mox à Cæſare induêre, & cœleſtem, ac diuinum illius animum continebis. NOSTRI) Domitiani, qui Deus Martialis erat, imo qui ſeipſum Deum vocabat. I COMES: ET MAGNOS ILLAESA MERERE TRIVMPHOS) Concluſio, à fauſto omine, & imprecatione per allocutionem. I comes Cæſaris ad bellum Sarmaticum, & illæſa cæſis, & deuictis hoſtibus cum triumpho reuertere. Hinc Mineruam poëta lib. 14. ep. 179. fingit ægide carere, quaſi Domitianus mutuam acceperit:

Dic mihi virgo ferox, cum ſit tibi caſsis & haſta
Quare non habeas ægida? Cæſar habet.

Sed de Sarmatia non triumphauit Domitianus, lauream Ioui tantùm conſecrauit. Tranquillus cap. 6. PALMATAEQVE DVCEM, SED CITO, REDDE TOGAE) Victis perduellibus mox imperatorem triumphantem vrbi reſtitue. PALMATAE TOGAE) Palmata veſtis eſt triumphantium, dicta primum, Feſto auctore, *à latitudine clauorum, quæ nunc à genere picturæ palmata appellatur.* clauorum latitudo tanta erat, vt palmo menſurari poſſent; claui autem fuêre quaſi flores quidam panno intexti; poſtea à palmarum ramis, qui in ea intexebantur, palmata dicta eſt; in ea enim, vt ait Iſidorus, victoriæ cum palmis erant intextæ. Eadem erat picta, eademque trabeata, ſeu trabea, vt Auſonius vſurpat. & Bayſius docet, quem de picta, trabeata, & palmata leges libro de re

vest.cap.10.& Valtrinum lib.7.quanquam trabea non tantùm triumphalis, vti nec picta, vel palmata. Numeratur tamen inter triumphales vestes, etiam scutulata, Phrygiata, surculata, vndulata,& clauata. Alex. Neapol.lib.5.cap.18. Et Tiraquellum ad idem Alexandri caput consule. Petebatur ea tunica palmata è Capitolio, vel postea è palatio. testimonia habes apud Valtrinum, & Baysium. Lege Liuium dec.1.lib.10.& 3.d.lib.10. Suetonium in Claudio cap.17. Apuleium Apol.1. Capitol.in Gordianis, Seruium ad Virgilium 11.& Eclog.10. Plinium lib.8.cap.48. Ausonium in Panegyrico, Appianum, Dionysium lib.3.& 5. Plutarchum in AEmilio. Valerium lib.9.cap.1. Macrobium lib.3.cap.13. Isidorum lib.19. Dicuntur triumphales tunicæ, natæ ex vsu pictarũ vestium, de quibus Homerus,

Iliad.3. *Τὴν δ' εὗρ' ἐν μεγάρῳ, ἡ δ' μέγαν ἱστὸν ὕφαινε,*
Δίπλακα μαρμαρέην, πολέας δ' ἐνέπασσεν ἀέθλους
Τρώων δ' ἱπποδάμων, καὶ ἀχαιῶν χαλκοχιτώνων.

Quo tamen loco Eustathius docet in editionibus Aristarchi, Zenodoti, & Aristophanis legi *Δίπλακα πορφυρέην*, non *μαρμαρέην*, *μαρμαρέην* autem exponit *λάμπουσαν, ἐκ τοῦ μαρμαίρω*. Sed hæc accuratius, vt dixi, Baysius, & recentiores non pauci.

Ad Pontilianum.

II. III.

Cur non mitto meos tibi, Pontiliane, libellos?
Ne mihi tu mittas, Pontiliane, tuos.

Verebatur poëta, ne Pontilianus beneficium maleficio compensaret, sibique pro suis bonis epigrammatis mitteret pessima. fermè eiusdem argumenti est illud lib.5.epig.74 in Theodorum, quo loco & hoc carmen produximus. Qui ex Pontiliano, Opiano, Cæciliano, fictis hic nominibus fingunt certos Opios, Pontios, Cæcilios fumos vendunt.

De Opiano.

III. IV.

Castricus nobilis poëta. infra epig.31.

Esset, Castrice, cùm mali coloris,
Versus scribere cœpit Opianus.

AEgro corpore erat plerunque Opianus, vt suprà lib.6. de thermis Hetrusci diximus. pallor inualetudinem comitatur. Opianus poëta minimè bonus, cùm palleret, cœpit scribere poëmata, ratus, vt pro poëta nobili haberetur, qui plerunque ex labore, & meditatione contrahunt pallorem, non valetudine, vt Opianus. De pallore poëtarum, & studiosorum hominum, Persius Sat.3.ad Cornutum.

At te nocturnis iuuat impallescere chartis.
Iuuen.Sat.7. *——tunc vtile multis*
Pallere, & toto vinum nescire decembri

Hinc reor à Persio dictam pallidam Pyrenen, quòd ad illum fontem, Statio testante, poëtæ carmina meditarentur. Plinius item Iunior lib. 6. epistolarum epist.2. de studio Reguli oratoris. *Cur ergo quæro? habebat studiis honorem, timebat, pallebat, scribebat, &c.* Et lib.1.epist.5. *Expalluit notabiliter, quamuis palleat semper.* En, *quamuis*, inquit, *palleat semper*, studiorum nempe caussa. Hinc & imagines poëtarum macræ pingebantur. Iuuen.Sat.7. *Vt dignus venias hederis & imagine macra.* Petronius poëtarum vultus pallidos & macilentos vocat exercitatos. *Intrauit pinacothecam senex canus & exercitati vultus.* Idem sæpe Lucianus. Vnde autem pallor in literatis?

Multa tulit, fecitq́, puer, sudauit, & alsit.

Auocant à ventriculo spiritus calentes ad caput, & impediunt cibi concoctionem, cruditates pariunt, vnde morbi, & pallor. Celsus lib.1. ipso prooemio. donec maiore studio literarum disciplina agitari cœpit, quæ vt animo præcipuè omnium necessaria, sic corpori inimica est. Et mox: Scilicet his hunc maximè requirentibus, qui corporum suorum robora, inquieta cogitatione, nocturnaque vigilia minuerunt. Vti autem Opianus iste se putabat pallore nomen poëtæ consecuturum, ita alij furore, quem simulant, re vera furunt, quemadmodum Venusinus ait,

Ingenium misera quia fortunatius arte
Credit, & excludit sanos Helicone poëtas
Democritus: bona pars non vngues ponere curat,
Non barbam: secreta petit loca, balnea vitat.

Nancisce-

Nanciscetur enim pretium, nomenq́; poëtæ,
Si tribus Anticyris caput insanibile, nunquam
Tonsori Licino commiserit. ——

Idem de hoc Democrito Cicero 2. de Oratore, & 1. de diuinat. lege ad hunc locum Lambinum.

Ad Cæsarem Domitianum vt redeat in vrbem.

V. IV.

Si desiderium, Cæsar, populique, patrumque
Respicis, & Latiæ gaudia vera togæ,
Redde Deum votis poscentibus: inuidet hosti
Roma suo, veniat laurea multa licet.
Terrarum dominum propiùs videt ille; tuoque
Terretur vultu barbarus, & fruitur.

Palpat Domitianum, quem incredibili desiderio expectari dicit à patria. Si te charitas ciuium tuorum mouet, si senatus, & plebis vota non negligis, redi in vrbem. Horatius ad Augustũ:

Diui orte bonis optime Romulæ
Custos gentis abes iam nimium diu
Lucem redde tuæ dux bone patriæ.

RESPICIS, ET LATIAE GAVDIA VERA TOGAE) gaudia vera populi, ipsum dicit esse Domitianum, quo absente nullum populus gaudium putat esse verum θωπευτικῶς. LATIAE TOGAE) Romani enim togati. Virgilius,

Romanos rerum dominos, gentemq́; togatam.

De toga suo loco copiosè disseremus. REDDE DEVM VOTIS POSCENTIBVS) Teipsum, qui Deus es, Domitiane redde vrbi, redi in vrbem, quando te certatim omnes votis omnibus exoptant. INVIDET HOSTI ROMA SVO) felicem prædicat Roma hostem, quòd fruatur præsentia Numinis tui atq; ideo inuidet, ac sic frui cupit. χαριεγλωττεῖ Martialis noster. VENIAT LAVREA MVLTA LICET) Victis non inuidetur, de quibus laurea reportatur. Sed tantùm desiderium videndi Domitiani est, vt licet sæpius de victis laureas referat, tamen illis nihilominus inuideamus, quòd fruantur Deo nostro. Laurea multa, dixit, quòd Domitianus à Sarmatis Ioui lauream tantùm intulit, & sacrauit, vt suprà diximus. Verius hic referas ad ipsas litteras, quas in vrbem frequentes & laureatas misit, victoriæ Sarmaticæ nuncias. TERRARVM DOMINVM PROPIVS VIDET ILLE) En caussam, cur hosti Roma inuideat, quia præsentem videt Dominum & Deum nostrum, inquit Martialis, quæ summa est beatitas. TVOQVE TERRETVR VVLTV BARBARVS, ET FRVITVR) fruitur, vt Numine, terretur à victore. sic caussam voluptatis habet, & timoris. conclusio plena adulationis. Numinis enim est & mortales terrere, & eosdem oblectare clementia, & beneficiis. Lib. 5. epig. 3.

Sors mea, quàm fratris, melior, cui tam propè fas est
Cernere, tam longè, quem colit ille Deum.

Poëta videtur simul laudare oris in Domitiano dignitatem amabilem, de qua, vt alibi dictum, ipse in senatu olim gloriatus est imperator.

De fama reditus Domitiani.

VI. V.

Ecquid hyperboreis ad nos conuersus ab oris
Ausonias Cæsar iam parat ire vias?
Certus abest auctor, sed vox hoc nuntiat omnis:
Credo tibi, verum dicere, Fama, soles.
Publica victrices testantur gaudia chartæ:
Martia laurigerâ cuspide pila virent.

Rursus io magnos clamat tibi Roma triumphos,
Inuictusq́ tua, Cæsar, in vrbe sonas.
Sed iam lætitiæ quò sit fiducia maior,
Sarmaticæ laurus nuntius ipse veni.

De reditu Cæsaris ait passim rumores spargi, sed absque auctore, rogat Cæsarem, vt ipse auctor, nuntiusq́; sit triumphi, & mox veniat. HYPERBOREIS AB ORIS) A Sarmatis, qui septemtrioni maximè sunt subiecti. Strabo, *Hyperborei super Aquilonem, Riphæosq́ montes sub ipso siderum cardine iacent.* Sarmatæ autem non ipsi hyperborei, sed finitimi. Seruius ad 4. Georg. dicit vocari hyperboreos, quòd vltra eos flet Boreas. Sed Festus, *Hyperborei*, inquit, *supra Aquilonis flatum habitantes, dicti, quòd humanæ vitæ modum excedant viuendo vltra centesimum annum, quasi ὑπερβαίνοντες ὅρον, humani seculi æuum.* Lege Diodorum, Strabonem, Melam, Plinium cap. 16. lib. 6. Sententia est. An Cæsar à Sarmatis in patriam parat reditum? CERTUS ABEST AUCTOR) Valla lib. 4 *Fama, & rumor idem sunt, alterum à fonte Græco descendit, cùm per orbem, aut vrbes rumor absq́ certo nuncio, de re noua spargitur.* plura de fama diximus lib. 1, epig. 1. SED VOX HOC NUNCIAT OMNIS) hinc constans fama. constanti fama fertur. Cic. ad Q. F. *Constanti fama, atq́ omnium sermone celebratum est, ita esse.* CREDO TIBI) Nam, vt Homerus Odyss. 14. canit, fama ex Ioue est.

— —ἢ ὄσσαν ἀκούσῃς
Ἐκ Διὸς, ἥτε μάλιστα φέρει κλέος ἀνθρώποισι.

Aut famam audieris ex Ioue, quæ potissimùm gloriam adfert hominibus. Et Hesiod. lib. 2.

ἔργων, καὶ ἡμερῶν.
Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται ἥντινα πολλοὶ
Λαοὶ φημίζουσι. θεός νύ τις ἐστὶ καὶ αὐτή.

PUBLICA VICTRICES TESTANTUR GAUDIA CHARTAE) Si literæ Romam missæ testantur venturum principem, quid est, quòd dicat (Certus abest auctor?) literas intellige missas de victoria Cæsaris aduersus Sarmatas, non de aduentu, quanquam poëta rectè coniiciat venturum principem bello patrato, argumento à literarum testimonio ducto. de literis autem Dio, seu Xiphilinus ex Dione in Domitiano. VICTRICES CHARTAE) laureatæ literæ. Veteres enim parta victoria laureatas misêre ad senatum, vel ad principem literas, indices victoriæ. Laurus enim insigne triumphi, & victoriæ semper fuit. de hoc more Liuius dec. 1. lib. 5. *Literæ*, inquit, *à Posthumio laureatæ sequuntur victoriam populi Rom.* Et 5. dec. lib. 5. *Tabularius, qui se ex Macedonia venire diceret, laureatas literas attulisse dicitur.* Plinius lib. 15. cap. vlt. *Laurus Romanis præcipuæ lætitiæ, victoriarumq́ nuncia additur.* Iul. Capitolinus in Maximino. *Statim Romam laureatas literas misit, quæ in vrbe ingentem lætitiam fecerunt.* Lampridius in Alexandro, *laureatas tabulas vocat.* Am. Marcellinus lib. 16. vbi de Constantino Cæsare. Cornelius Tacitus, *ipse lauream prosperè gestæ rei ad fratrem misit*, id est, laureatam epistolam. Cæsar lib. 3. Belli ciuilis. *Sed neque*, inquit, *in literis, quas scribere est solitus, nec in fascibus insignia lauri prætulit.* Ex poëtis Persius Sat. 6.

—— missa est à Cæsare laurus
Insignem ob cladem Germanæ pubis. ——

Claudianus in bello Gildonico,

Iam domitus Gildo multis victoria nodis
Hæsit, non spacio terræ, non obice ponti,
Congressum profugum, captum vox nuntiat vna,
Rumoremq́ sui præuenit laurea belli.

** aliqui tela legunt. Vid. lib. 10. ep. 10.*

MARTIA LAURIGERA CUSPIDE* PILA VIRENT) Martia tela, pila militum & hastæ lauro coronata, quemadmodum etiam Seneca in Agamemnone alludit:

Sed ecce vasto concitus miles gradu
Manifesta properat signa lætitiæ gerens,
Namq́ hasta summo lauream ferro gerit.

Lictorum quoque fasces, & secures intelligit. nam & lictores magistratu vincente laureati incedebant. Cic. lib. 8. ad Atticum. *Age iam has compedes, fasces, inquam, hos laureatos ex Italia ferre quàm molestum?* Idem lib. ad Att. epist. 7. *Subito consilium cepi, vt antequam luceret, exirent, ne qui conspectus fieret, aut sermo præsertim lictoribus laureatis.* Plinius Secundus, *vehebatur* (Antonius) *in essedo Tribunus plebis, lictores laureati antecedebant.* Tacitus lib. 13. *Nero ob res à Quadrato, & Corbulone prosperè gestas, laurum fascibus imperatoriis addi iusserat.* Idem Plutarchus in Lucullo. Iul. Obsequens in lib. prodigiorum. Iul: Capitolinus in vita Maximini. Cassiodorus Var. lib. 9. Ep. *Quid P. C.* &c. Herodianus lib. 7. Virgæ etiam laureatæ, quo insigni principes à priuatis dignoscuntur. Alex. Neapol. lib. 1. cap. 27. & Tiraquellus

quellus ad eundem locum. PILA) pilum, quod Græci ὑσσὸν vocant, duplex eſt, maius, & minus. minora vna cum ferro iaculis mediocribus paria fuêre. Maiorum pilorum alia tereti, alia quadrata figura fuiſſe ſcribunt, vt haſtile ad medium vſq; quadratum eſſet, quod ferro item quadrato præfigeretur. De pilis lege Valtrinum lib. de re milit. Rom. lib. 3. cap. 12. Et Lipſium lib. 3. dialogo 4. Veg. cap. 20. Stevvechium ad idem. Claudianus in quartum conſul. Honorij,

Nec te laurigeras pudeat Grandine ſecures
Secura geſtare manu.——

Sed cum principes laureatos faſces geſſerint ſemper, vt Herodianus lib. 7. teſtatur, cùm dicit de Gordiano. *αἵτε ῥάβδοι ἐδαφνηφόρουν. ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγνῶναι τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν.* Et Capitolinus in Maximino. *Inde Carthaginem venit cum pompa regali, & protectoribus, & faſcibus laureatis;* quid eſt, cur hîc velut nouum lætitiæ, & victoriæ ſignum ſcribat Martialis, faſces Romæ laureatos fuiſſe? Intelligo, magiſtratuum Romanorum faſces, non Imperatoris, allato nuncio de victoria principis lauro coronatos eſſe. Principes ſemper fuiſſe laureatos, qui tum quidem Romæ non erant, ſed in Sarmatia cum Domitiano. Deinde forſan nondum perpetuò laureati Cæſarum lictores erant; ſeriùs enim ea res incœpit. Lauro verò coronabantur primum, cùm victoria parta eſſet, quanquam lictores ſemper habuerit princeps, & princeps quidem Auguſtus XII. Dione teſte lib. 54. Xiphilinus in Domitiano. Domitianus XXIV. à quo ſuſpicor æternam laurum fuiſſe vſurpatam. Vide Lipſium ad lib. 13. Annal. Taciti. ſed non primus XXIV. Domitianus vſurpauit. prior Sylla totidem in dictatura habuit. Lege Sigonium in A.V.C. 673. *RVRSVS IO MAGNOS CLAMAT TIBI ROMA TRIVMPHOS) Cùm literas victrices & laureatas pop. R. vidiſſet, vocem illam ingeminauit, IO TRIVMPHE. quæ alias imperatori triumphanti, cùm per vrbem in Capitolium curru veheretur, acclamari à militibus ſolebat, vt Varro tradit lib. 5. de lingua latina. *Sic triumphare, ait, appellatum, quòd cum Imperatore redeuntes milites clamitant per vrbem in Capitolium eunti,* IO TRIVMPHE, IO. Liuius lib. 21. *Infantem in vtero matris in Marrucinis,* IO TRIVMPHE, *clamaſſe dicit.* Horatius lib. 4. Carm. de triumpho Auguſti, *Vulgus.

Túque dum procedis, Io triumphe,
Non ſemel dicemus, Io triumphe,
Ciuitas omnis, dabimusq; diuis
Thura benignis,

Idem lib. Epod. od. 9.
Io triumphe tu *moraris aureos*
Currus, & intactas boues,
Io triumphe, *nec Iugurthino parem*
Bello reportaſtis ducem.

Tibullus lib. 2. epig. 6.
Ipſe gerens laurus, lauro deuinctus agreſti
Miles, Io, *magna voce* triumphe *canet.*

Ouid. lib. 4. Triſt. El. 2. de triumpho Germanici agens.
Tempora Phœbea lauro cingentur, Ióque
Miles Io, *magna voce* triumphe *canet.*

Idem lib. 1. Am. El. 2.
Omnia te metuent, ad te ſua brachia tendent,
Vulgus Io, *magna voce,* triumphe *canet.*

Alcimus Auitus lib. 6. ad ſororem, cap. 6.
Cautiùs, ac meliùs, mihi tum laudabere: cùm iam
Hoſtibus euictis, & Io *clamante* triumpho.

Et hæc vtique læta vox accipienda eſt apud Ouid. 1. Metam. vbi Apollo de lauro loquens.
Tu ducibus, ait, *lætis aderis, cùm læta triumphum*
Vox canet.——

Nam & triumphum clamare, in hanc ſententiam dicunt Liuius lib. 21. Et Silius Italicus lib. 13. Et triumphum proclamare, Valerius Maximus lib. 1. cap. 6. Planè vox hæc, *Io,* exultantium eſt.

Vnde Ouid. lib. 2. de art. Am.
Dicite Io Pæan, & Io *bis dicite* pæan,
Decidit in caſſes præda petita meos.

Hæc collegit Briſſonius lib. 4. de formulis, quæ hunc Martialis locum mirificè illuſtrant. Io autem ſæpe Martialis vſurpat pro voce exultationis, vt lib. 5. epig. 26. lib. 8. epig. 4. 11. 20. & 37. INVICTVSQVE TVA CÆSAR IN VRBE SONAS) Ponit ipſam vocem populi clamantis, prior enim, Io triumphe, communis erat, & peruulgata ratio triumphi proclamandi, ſed alios, atq; alios titulos communi voci pro virtutis, aut victoriæ magnitudine addebant, vt ſuprà docuimus. INVICTVS SONAS) vocaris, & proclamaris iam à toto populo *inuictus Imperator.* Eſt hoc ſolenne Imperatorum elogium, vt dicantur *Inuicti, & felices Inuicti. Inuicti & perpetui. Inuictiſſimi & victorioſiſſimi. Inuictiſſimi feliciſſimiq;,* &c. quod veteres Inſcriptiones pluribus monumentis oſtendunt. SED IAM LAETITIAE QVÒ SIT FIDVCIA MAIOR) Sed vt expleatur populi deſiderium, & gaudium, propera in vrbem, & ipſe nuncius eſto tuæ victoriæ. SARMATICAE LAVRVS NVN-

CIVS IPSE VENI) Cur è Sarmatia triumphum non egerit, sed laurum duntaxat Ioui intulerit, caussam legionis vnius casum, & legati cædem crediderim, aut certè si, vt Tranquillus insinuat, post legionis interitum primum suscepit bellum Sarmaticum Cæsar, cruentam fuisse victoriam, vt Dacico bello accidit, licet coniectare. Xiphilinus videtur hanc pugnam cum Dacica, seu Getica expeditione permiscere. Cæterùm vt hîc Domitianus, ita Nerua Traianus ex Pannonia laurum attulit, eamque in Iouis gremio collocauit, vt Plinius in Panegyrico scribit. *Traianus enim profligatis Pannoniis, eius victoriæ testem lauream Neruæ miserat, quam Nerua ipso adoptionis die Ioui Capitolino consecrauit.* Et Pacatus in Theodosium. *Curij, Coruncani, Fabritij, cùm induciæ bella suspenderant, inter aratra viuebant, & ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri rusticabantur.* Postremò Plinius lib.15. cap. vlt. de lauro loquens. *Et hinc*, inquit, *in gremio Iouis Opt. Max. deponitur, quoties lætitiam noua victoria attulit.* Ouid. lib.4. Trist. El.2.

Et dabitur meritò laurea vota Ioui.

Sed non tantùm illa Ioui laurus inferebatur, cùm non triumpharetur, verùm etiam post triumphum iam propè peractum Ioui laurea consecrabatur. Id quod omnes scriptores, qui de triumphis agunt, testantur.

Ad Cæsarem Domitianum.

VII.

Hiberna quamuis Arctos, & rudis Peuce,
Et vngularum pulsibus calens Ister,
Fractusq; cornu iam ter improbo Rhenus
Teneat domantem regna perfidæ gentis,
Te summe mundi rector, te parens orbis:
Abesse nostris non tamen potes votis.
Illic & oculis, & animis sumus, Cæsar,
Adeoq; mentes omnium tenes vnus,
Vt ipsa magni turba nesciat Circi,
*Vtrúmne currat * Passerinus, an Tigris.*

* *Passarinus.*

Argumentum de desiderio, & amore P.R. erga principem absentem. HIBERNA ARCTOS) Quamuis procul ab vrbe in hostico ad septemtrionem degas, tamen en præsens animis, & votis nostris. Hiberna arctos vocatur, vel quia per hyemem ibi, aut certè partem hyemis ibi erat Cæsar, vel quia semper gelidi, & hiberni septemtriones. Ouidius 2. Met.

Tum primum radiis gelidi caluére triones.

Idem lib.2. Trist. *Parrhasiæ gelido virginis axe premor.*

Quod epithetum proprium est septemtrionis, vti dicatur gelidus. Sol enim eò propiùs nunquam accedit, sed ab ortu per meridiem fertur ad occasum. de arctis lib.1. plura diximus. RVDIS PEVCE) Insula est ad primum Istri ostium. de qua sic Mela libro 2. *in mediterranei maris insulis sex*, inquit, *sunt inter Istri ostia* (nempe insulæ) *ex his Peuce nobilissima, & maxima.* Ab hac Plinius tradit primum Istri ostium appellatum. Facit eiusdem mentionem Lucanus lib.3.

——& barbara Cone
Sarmaticas vbi perdit aquas, sparsamq; profundo
Multifidi Peucen vnum caput abluit Istri.

Facit eiusdem mentionem Strabo lib.7. vbi narrat Triballorum Regem Syrmum ab Alexandro Magno fugatum in Peucen fugisse. Vide Germ. Taciti. Strabo lib.7. *Ad ostia magna est insula Peuce, quam tenentes Pastarnæ, Peucini sunt cognominati.* Rudem vocat credo Martialis à barbarie Peucinorum. Arrianus lib.1. & poëta infrà. ET VNGVLARVM PVLSIBVS CALENS ISTER) Egregiè describit totius regionis illius immania frigora. Ouid. Trist. lib.3. epig.10. vbi non solùm Istrum concrescere, sed ipsum pontum rigescere, his versibus affirmat,

Cæruleos ventis latices durantibus Ister
Congelat, & tectis in mare serpit aquis.

Quaq;

Quaq; rates ierant, pedibus nunc itur, & vndas
Frigore concretas vngula pulsat equi.
Perq; nouos pontes subter labentibus vndis
Ducunt Sarmatici barbara plaustra boues.
Vix equidem credar, sed cùm sint præmia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum:
Lubricaq; immotas testa premebat aquas, &c.

Idemque sæpius eadem elegia dicit. Et Elegia 12. atque aliis. CALENS ISTER) Planè poëtica hyperbole; potiùs enim solueretur glacies, quàm caleret. Ita Catullus in Galliambo:

Mihi ianuæ frequentes, mihi limina tepida.

Et Augustus Cæsar in epistola quadam. *Lusimus per omnes dies, forumq; aleatorium calefecimus.* Rem ergo & locum frequentatum sonat vox caleo ita vsurpata.

FRACTVSQVE CORNV IAM TER IMPROBVS RHENVS) Metonymia. & synecdoche est, Rhenum dicit pro accolis Rheni, fractum pro victis Germanis, Batauis, & Cattis. Alludit simul ad fluuiorum cornua. Virgil. 8.

Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum.
V. Flaccus. *Siluarumq; Deæ, atq; elatis cornibus amnes.*
Mart. lib. 9. epig. 104. *Cornua Sarmatici ter perfida contudit Istri.*
Ouid. lib. 4. El. 2. *Cornibus hic fractis——*

Aelianus lib. 2. Var. cap. 33. TER) Puer in Batauos pugnauit, deinde in Cattos, postremo in Antonium superioris Germaniæ præsidem, de qua postrema victoria sic Tranquillus cap. 4. *Bellum ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ præside, confecit absens felicitate mirâ, cùm ipsa dimicationis hora resolutus repentè Rhenus transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset.*

TENEAT DOMANTEM REGNA PERFIDÆ GENTIS) Quamuis in Sarmatia, vel Dacia, vel Germania in coërcendis rebellibus, & contumacibus populis occupatus sis, & detineâre, ô Cæsar. TE SVMME MVNDI RECTOR, ET PARENS ORBIS) Elegans, & magnifica periphrasis imperatoris, quem aliâs Dominum, & Deum, aliâs patrem patriæ, sæpe principem, Ducem Germanicum, mundi præsidem, terrarum Dominum, Augustum, Censorem maximum, & principum principem appellat. ABESSE NOSTRIS NON TAMEN POTES VOTIS) Corpore quidem seiuncti sumus, animis tamen, & votis coniuncti tecum peregrinamur. hoc enim sequenti versu declarat, cùm dicit, *Illic & oculis, & animis sumus Cæsar.* ADEÒQVE MENTES OMNIVM TENES VNVS) Ita omnes, cùm aliquid narratur vel de victoria, vel de aduentu tuo, animis, & oculis auertũtur à spectaculis, vt nemo aduertat, quid illic agatur, etiamsi in medio sedeat Circo. VT IPSA MAGNI TVRBA NESCIAT CIRCI, VTRVMNE CVRRAT PASSERINVS, AN TIGRIS) Passerinus, & Tigris cursu certabant, reliquosq; longè superabant, quos exempli caussa proposuit poëta, vt desiderium populi, & studium erga principem exaggeraret. Quamuis ipse Passerinus, & Tigris stadio contendant, tamen nemo attendit præ tui desiderio. Horum cursorum facit mentionem lib. 12. epig. 36.

Vis cursu, pedibusq; gloriari
Tigrim vince, leuemq; Passerinum.

Dubito, an de cursoribus hîc poëta loquatur, an equis aurigatorum Circensibus: extat enim apud Onuphrium Passarinus equus Circensis, in tabula equorum Circensium PASSARINO NIGRO POMPEI I. Et Passerinum aliqui nigrum; Tigridem maculosum equum non male interpretantur.

De reditu Domitiani.

VII. VIII.

Nunc hilares, si quando mihi, nunc ludite Musæ:
Victor ab Othrysio redditur orbe Deus.
Certa facis populi tu primus vota, December:
Iam licet ingenti dicere voce, venit.
Felix sorte tua, *poteras non cedere Iano,*
*Gaudia si nobis, quæ * dabit ille, dares.*

* *dabat. sed emendatius dabit. nam mense Ianuario Vrbẽ est ingressus, cùm Decembri nũtius de reditu adferretur.*

Festa

Festa coronatus ludet conuicia miles:
Inter laurigeros cùm comes ibit equos.
Fas audire iocos, leuioraq; carmina, Cæsar,
Sit tibi; si lusus ipse triumphus amat.

Cùm nunciatum esset Domitianum mense Ianuario venturum in vrbem, eumque iam esse in itinere, alloquitur poëta primùm Musas, deinde Decembrem, quem dicit Ianuario anteponi potuisse, si Cæsar ipso Decembri venisset in vrbem. postremò sua carmina dicit valde conuenire tempori, esse enim illa iocosa, mox etiam militem iocos in triumpho dicturum. SI QVANDO MIHI) Si vnquam læta cecini carmina, nunc canenda sunt. NVNC HILARES MVSAE LVDITE) Nunc tempus, ludis, leporibus, & dictis est. Caussa statim subiungitur, quia redit Imperator in vrbem, & victor redit. VICTOR AB OTHRYSIO REDDITVR ORBE DEVS) Othrysæ, seu Odrysæ Straboni, & Stephano Thracio versus pontum Euxinum, vnde Odrysius. Thraces autem, & Getæ, Mysique dicti sunt. vide Strab. 7. hoc loco pro toto septemtrione videtur capi, in quo Thracia, Sarmatia, Dacia, &c. CERTA FACIS POPVLI TV PRIMVS VOTA, DECEMBER) hactenus nesciebamus, ecquando rediturus esset Cæsar, mense Decembri tandem certum nuncium de aduentu Cæsaris accepimus. CERTA POPVLI VOTA) desideria, gaudiaque populi de Cæsaris aduentu hactenus dubia tandem certa efficis, & reddis. FELIX SORTE TVA: POTERAS NON CEDERE IANO) Beatum & felicem prædicamus te modò December, sed multò esses felicior, & beatior, si mense tuo etiam vrbem ingrederetur Imperator, ipsi profectò non cederes Ianuario, quo mense iter conficiet, lauream que Ioui sacrabit. GAVDIA SI NOBIS DARES, QVAE ILLE DABIT) si tu nobis Cæsarem præsentem exhiberes, vt Ianuarius exhibebit, minimè cederes felicitate Ianuario. FESTA CORONATVS LVDET CONVITIA MILES) De iocis, & scommatis militum in Imperatorem iactis supra diximus, vbi & hunc versum adduximus. CORONATVS) Ita scribit Appianus etiam tubicinas militibus permixtas coronatas fuisse. Imo totum populum. Martialis infrà,

Hic lauro redimita comas, & candida cultu
Roma salutauit voce, manuq; Ducem.

Ouid. el. 2. 4. Trist. Onuphrium Panuinium commentario de triumpho Romano.

INTER LAVRIGEROS CVM COMES IBIT EQVOS) Etiam equi laureati incedebant; currus enim hostium spoliis onusti traducebantur à militibus coronatis. COMES) miles. lege Valtrinum lib. 7. cap. 8. FAS AVDIRE IOCOS, LEVIORAQVE CARMINA, CAESAR, SIT TIBI) si triumphans conuitia militum, & festos, ac festiuos iocos lubens audis, audi etiam, & lege meos iocos, & nugas, hoc est, epigrammata iocosa. SI LVSVS IPSE TRIVMPHVS AMAT) Admittit enim solennis, & magnificus triumphus quosuis, & quorumuis militum, ac hominum iocos.

De Casselio.

VIII. IX.

Cùm sexaginta numeret Casselius annos:
Ingeniosus homo est: quando disertus erit?

Ad eruditionem comparandam non sufficit ingenium; opus est disciplina, arte, studio. Iactabat se Casselius de ingenio ἑξηκοντούτης, volebatque videri doctus. Poëta; nimis serò te, inquit, ingeniosum dicis; à puero requirebatur ad doctrinam futuram ingenium; nunc si disertus audires, laudareris. τὸ disertus refert ad cultum ingenij, ingenium ad naturam; naturam se habere tandem Casselius post sexagesimum annum notauit. nunquam ergo erit disertus, quia non est amplius aptus ad discendas inferiores literas. Apud Quintilianum Casselius I. C.tus est. INGENIOSVS) Quintilianus: *Itaq; ingeniosi vocentur, vt libet, dum tamen constet contumeliosè sic laudari disertum.* QVANDO DISERTVS ERIT?) nunquam, hactenus nihil studuit, in posterum non studebit, ætas enim negat.

lib. 2. c. 12. & lib. 6. c. 3.

In

In Olum.

X. IX.

In lucem cœnat Sertorius, Ole, quid ad te?
Cùm liceat tota stertere nocte tibi.
Septingenta Tito debet Lupus, Ole, quid ad te?
Assem ne dederis, crediderisue Lupo.
Illud dißimulas, ad te quod pertinet, Ole:
*Quodq; magis curæ conuenit esse * tuæ.* * tibi.
Pro togula debes; hoc ad te pertinet, Ole:
*Quadrantem nemo iam tibi * credet: & hoc.* * V. credit.
Vxor mœcha tibi est: hoc ad te pertinet, Ole.
Poscit iam dotem filia grandis: & hoc.
*Dicere quindecies poteram, * quid pertinet ad te:* * V. quod.
Sed quid agas, ad me pertinet, Ole, nihil.

Olus aliis obtrectabat, aliosque prodigere sua dicebat, cùm ipsemet nihil haberet. IN LVCEM CŒNAT SERTORIVS) totam noctem comissando absumit. Ita lib. I. de Acerra.

——*in lucem semper Acerra bibit.*

Sertorius, Titus, Lupus ficta nomina hoc loco. SEPTINGENTA) sestertia, id est, dena septena millia Philippæorum. hîc numerus certus est, pro incerto. ASSEM NE DEDERIS, CREDIDERISVE LVPO) quid ad te, quid debeat Lupus, cùm tu illi nec assem dederis, aut credideris. Aut si te solicitum faciunt nomina Lupi, quæ Tito debet, tu illi nil credas, cura vacabis. PRO TOGVLA DEBES) nondum soluisti togam, quam gestas; hoc taces, & dissimulas, aliorumq; debita recenses. AD TE) ludit in epanodo horum verborum eleganter. SED QVID AGAS, AD ME PERTINET, OLE, NIHIL) Tam curiosus es in alienis, vt millies potuerim dicere tibi, quid ad te? sed quia hoc nihil ad me, quid tu agas, taceo. Poterat vereri poëta, ne idem sibi ab Olo obiiceretur, quod ille Olo. Ipse igitur occupat, & dicit, nihil ad me, quid agas. Sed contemptum notat Oli quasi poëta non curet albus an ater homo sit, quos enim contemnimus, negligimus, nec facta illorum vlla ad examen vocamus.

Ad Pudentem.

IX. X.

Cogis me calamo, manuq; nostra
Emendare meos, Pudens, libellos.
O quàm me nimium probas, amasq;,
Qui vis archetypas habere nugas.

Pudens poëtæ amicissimus memoriæ, & μνημοσύνα loco petebat carmina manu poëtæ scripta. Poëta agnoscit Pudentis erga se amorem. ARCHETYPAS NVGAS) epigrammata manu mea exarata, vel emendata. Primum exemplar. EMENDARE) Composita manu mea describere. In magno pretio habentur etiam à principibus viris monumenta archetypa ipsorum auctorum. Ita Isabella Pannoniæ Regina calamum Ouidij argenteum pro thesauro ingenti quōdam seruatum ostendit Angelio Bargæo nobili Poëtæ, cum hac inscriptione. OVIDII NASONIS CALAMVS. qui non multò ante id tempus erat in quibusdam ruinis repertus. Et D. Hieronymus in Catalogo de Ecclesiasticis scriptoribus se Pamphyli Martyris scripta ipsius manu notata custodire testatur, & omnibus Crœsi thesauris anteferre. Euripidis autographum quanti fecerit Ptolemæus Aegypti Rex, in Euripidis vita leges.

Hercules Ciofanus in vita Ouidij.
Angelus Bargæus in elegia qua Scytharũ mores describit. Ostendunt Basilienses S. Athanasium manu ipsius scriptum; sed cum dicatur charta ex linteolis, recentiore inuento, confecta, qualem hodie vsurpamus, fides hæret. Ego rē in medio relinquo, quod codicem non inspexerim, sed à visoribus acceperim.

Ad

Ad Faustinum.

XI. XII.

Sic me fronte legat Dominus, Faustine, serena,
Excipiatq; meos, qua solet aure, iocos:
Vt mea nec, iustè quos odit, pagina lædit,
Et mihi de nullo fama rubore placet.
Quid prodest, cupiant cùm quidam nostra videri,
Si qua Lycambæo carmine tela madent?
Vipereumq; vomant nostro sub nomine virus,
Qui Phœbi radios ferre, diemq; negant?
Ludimus innocuis verbis: hoc iuro potentis
*Per genium famæ, * Castalidumq; gregem.*
Perq; tuas aures, magni mihi numinis instar,
Lector, inhumana liber ab inuidia.

* V. Castalium que.

Clancularius poëta, vt poëtæ Hispano periculum crearet, famosa quædam carmina Martialis nomine ediderat. Iurat poëta nihil à se scriptum, quod cuiquam ruborem adferret, aut notam inureret. SIC ME LEGAT DOMINVS) sic me legat, & amet Domitianus, vt ego non lædo, quos etiam iustè odi. LYCAMBAEO CARMINE TELA MADENT) propriè Iambo mordaci, & virulento, maledico, contumelioso. Lycambes socer (non gener, vt Domitius) Archilochi poëtæ, desponsam iam poëtæ filiam negauit; iratus Archilochus tam acerbum in socerum carmen scripsit vt se socer cum sponsa suspenderit. Hinc minatur Horatius maledico cuipiam,

Caue, caue, namq; in malos asperrimus
Parata tollo cornua.
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.

Hipponax nempe.

Et lib. I. epistolarum ad Mœcenatem,

Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.

VIPEREVM VIRVS NOSTRO SVB NOMINE VOMANT) lib. 10. epig. 33.

Vt tu, si viridi tinctos ærugine versus
Fortè malus liuor dixerit esse meos,
Vt facis, à nobis abigas——

Et epig. 3.

Poëta quidam clancularius spargit,
Et vult videri nostra, credis hoc Prisce?

QVI PHOEBI RADIOS FERRE, DIEMQVE NEGANT) qui non audent prodere nomen suum. LVDIMVS INNOCVIS VERBIS) lib. 10.

Hunc seruare modum nostri didicere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

Et I.

Innocuos censura potest permittere ludos, &c.

Et lib. hoc. epig. 71.

Si quisquam mea dixerit malignus,
Atro carmina quæ madent veneno,
Vt vocem mihi commodes patronam,
Et quantum poteris, sed vsq; clames,
Non scripsit meus ista Martialis.

HOC IVRO POTENTIS PER GENIVM FAMAE) me innocuum esse à maledicentia iuro per famam nominis mei, & per tuum fauorem, lector candide. Genius est rei cuiuscunq; gratia, Venus, lepos. Et genius est comes vitæ. accipitur pro malo genio alia notione. Iurabant autem per varios Deos, Deasque, per Iouem, Iunonem, Venerem, Cupidinem, per Cæsarem, sua, aliorum capita, aures, oculos, sacra, enses. Iouem lapidem, quod erat sanctissimum iusiurandum. formulas varias iurandi, qui quærit, discat, apud Brissonium lib. 8. Formularum.

De

De Lycoride.

XIII. XII.

*Dum Tiburtinis albescere * collibus audit* *solibus.
Antiqui dentis, fusca Lycoris, ebur.
Venit in Herculeos colles: quid Tiburis alti
Aura valet? paruo tempore nigra redit.

De hoc argumento epigramma est lib. 4. 62. vbi de statu cœli Tiburtini, & ebore plura. Palat. Codices albescere solibus rescribunt, quod mirificè placet.

Ad Regulum.

XIV. XV.

*Æra domi non sunt, superest hoc, Regule, * tantùm* *V. solum.
Vt tua vendamus munera: nunquid emis?

Auarum quidem fuisse Regulum apud Secundum lego, nec tamen, vt Domitius, puto à Martiale auaritiam hîc notari, quòd vilia donarit; fuit enim Regulus poëtæ perfamiliaris; existimo potiùs peti nummos à Regulo Oratore per fas nefasque ditato, & hoc more poëtæ tectè, lepideque. TVA VENDAMVS, NVNQVID EMIS?) ridiculè ex absurdo, nemo enim sua emit. Cogor, inquit, vendere, quæ donasti, vin ea redimere pecunia? illa enim mihi opus est. intelligis, quid velim?

Ad bibliothecam Iulij Martialis.

XV. XVI.

Ruris bibliotheca delicati,
Vicinam videt vnde lector vrbem,
Inter carmina sanctiora si quis
Lasciuæ fuerit locus Thaliæ,
Hos nido licet inferas vel imo,
Septem quos tibi misimus libellos
Auctoris calamo sui notatos:
Hæc illis pretium facit litura.
At tu munere dedicata paruo,
Quæ cantaberis orbe nota toto:
Pignus pectoris hoc mei tuêre,
Iuli bibliotheca Martialis.

Autographum septem librorum epigrammatum dedicat bibliothecæ Iulij Martialis, cuius hortos, & rus in Ianiculo suburbano lib. 4. epig. 64. descripsit. Et sunt plura ad hunc eundem Iulium, vt supra notauimus. RVRIS DELICATI) lib. 4. supra descripti. VICINAM VIDET VNDE LECTOR VRBEM.)

Hinc septem dominos videre montes,
Et totam licet æstimare Romam. lib. 4.

NIDO IMO) infima statione, ordine; nidi, foruli sunt librorum, in quibus velut capsis, certo ordine, graduque reponuntur. vt lib. 1. diximus. AVCTORIS CALAMO) auctoris autographo monimenti causâ scriptos. HAEC ILLIS PRETIVM FACIT LITVRA) In pretio erunt libri septem, quòd manu mea sint scripti, & emendati. DEDICATA) donata, consecrata. Bibliothecæ Musis & Apollini sacræ erant; hinc velut templa Musarum dicuntur dedicatæ, & proprium est verbum dicare, cùm ad bibliothecam refertur. Plinius lib. 25. c. 2. *Asinij Pollionis hoc Romæ inuentum, qui primus bibliothecam dicando ingenia hominum rem publicam fecit.* Dedicabantur & statuæ, &

imagines in bibliothecis, vt ex Cicerone, Plinio, & aliis non est obscurum. Ivlii bibliotheca Martialis) Miror dubitare quosdam, an suam ipsius, vel aliam intelligat, cùm diserte dicat Iulij; an Martialis Iulius audiebat? Cæterùm Romani proceres nobiles sibi instruebant bibliothecas. Habuit Epaphroditus Neroni à libellis Grammaticæ professor triginta millia optimorũ librorum, habuit Asinius Pollio, Virgilius, alij. De regibus Aegypti, & Pergami taceo, quod Gellius lib. 6. c. 17. toto, Ammianus, Galenus, Eusebius loquuntur. Videatur auctor de nobilibus per orbem Bibliothecis. Et Iusti Lipsij Syntagma de Bibliothecis, in quo scribitur, in Ptolomęi libraria, numerata voluminum septingenta millia ex Gellio. Extat insigne factum Ptolemæi, quod Vitruuius lib. 7. præfatione refert, de ratione augendæ Bibliothecæ suæ, instituisse eum ludos Apollini, & Musis, quibus scriptores optimos, iudicumque sententia victores honore, præmioque ornauit. Aristophanem verò quendam ex iudicibus contra reliquos sex iudices sensisse vnum, & vicisse, præfectumq; Bibliothecæ fuisse. ibidem de Zoilo, &c. Lege & Philandrum ad illum locum. Aristoteles auctore Strabone lib. 13. omnium primus Bibliothecam instituit: vti princeps Anaxagoras librum vulgauit, si verus lib. 2. Laërtius. primusque Ioannes Guthenbergus Teuto patria, Moguntiæ. Anno M. CCCC. XLII. typis librum subiecit, quanquam hodie sunt, qui artem hanc laudemq; Sinis inuentoribus multò antiquioribus transcribant.

Ex Græcis primus libri vulgati auctor, Anaxagoras.

De fragmento Argus.

XVIII. XVI.

Fragmentum quod vile putas, & inutile lignum,
Hæc fuit ignoti prima carina maris.
Quam nec Cyaneæ quondam potuére ruinæ
Frangere, nec Scythici tristior * *vnda freti.*
Sæcula vicerunt: sed quamuis cesserit annis,
Sanctior est salua parua tabella rate.

* *V. ira.*

De Argo naue doctissimè, disertissimeq; vnus in paucis Hieronymus Columna ad Ennij Medeam disputat pag. 314. Huius fragmentum tempore Martialis Romę extabat, in quod est hoc epigramma. Prima carina) Ita quidem Ouidius lib. 6. Met. Catullus, Pherecydes, Scholiastes Apollonij; alij tamen Danaidem à Danao Aegypti fratre factam omnium primam asserunt. Sed carina Noëtica, (cuius fragmentum celebrat Iosephus, & ornauit in foro Constantinus Magnus Bizantij) haud dubiè prima aquis innatauit. Nec enim de priore cuiusquam testimonium extat, quanquam non negarim fieri potuisse, & factum existimem ante Noëticam classem, scaphas & rates in flumina & fortè, in maria deductas. Quis verò primus nauigarit artemq; inuenerit, docet Polydorus lib. 3. cap. 15. Lignvm) quale lignum fuerit ex variis docet Columna. Statius, Catullus, Euripides πεύκην, id est, pinum. Flaccus. Idem tamen alnum, & Orpheus piceam nominat, & fagineam, Ennius abiegnam, Alexander Cornelius, vt est apud Plinium, ex Eone arbore robori simili, ac viscum ferente, factam dicit, quæ nec aqua, nec igni corrumpi posset. Cyaneae rvinae) Cyaneæ, & Symplegades duæ sunt insulæ Bosphoro Thracio adiacentes; Symplegades autem à saxis concurrentibus. Ouid. lib. 7. Met. has insinuat,

Quid quod nescio qui mediis concurrere in vndis
Dicuntur montes, ratibusq; inimica charybdis.

Apollonius lib. 1.

—— οἱ πόντοιο κατὰ στόμα, καὶ διὰ πέτρας
Κυανέας βασιλῆος ἐρημοσύνῃ πελίαο.

V. Flaccus

Hoccine Cyaneæ concurrunt æquore cautes
Tristius an miseris superest mare? ——

Rvinae) magnum ad Cyanæos scopulos adiêre discrimen Argonautæ, vt V. Flaccus scribit, eoque ruinas dici putem à poëta. Scythici freti) In Pontum nauigarunt. Diodorus Siculus libro 4. totum iter Argonautarum describit, quod ex tabulis Ortelij edendis, vel iam editis videbis. Secvla vicervnt) Ante bellum enim Troianum soluerunt Argonautæ. Iam tot annis durarunt reliquiæ Argus. secula vicerunt nouena, & quæ non cesserat fluctibus, scopulis, & syrtibus, cessit tandem tempori, quod exedit, consumitque omnia. Sanctior est salva parva tabella rate) Et quanquam superest pars parua, tamen illa religione, & antiquitatis veneratione superat omnes nouas, quamuis integras, & firmas. De Argonautis ipsis, eorumq; numero supra diximus. Rem totam scribunt Diodorus Siculus, Orpheus, Apollonius, Ouidius, Valerius Flaccus, alij.

In Sanctram.

XVII. XIX.

Nihil est miserius, nec gulosius Sanctra;
*Rectam vocatus cùm * recurrit ad cœnam,* * encurrit.
Quam tot diebus, noctibusq; captauit:
Ter poscit apri glandulas, quater lumbum,
Et vtramq; coxam leporis, & duos armos:
Nec erubescit peierare de turdo,
Et ostreorum rapere liuidos cirros.
** Dulci placenta sordidam linit mappam.* * ℣. dulcis.
Illic & vuæ collocantur ollares,
Et punicorum pauca grana malorum,
Et lippæ ficus, debilisq; boletus.
Sed mappa cùm iam mille rumpitur furtis,
Rosos tepenti spondylos sinu condit,
** Et deuorato capite, turturem truncum,* * Et deuorato. alij Indeuorato
Colligere longa turpe nec pudet dextra.
Analecta, quicquid & canes reliquerunt.
*Nec * esculenta sufficit gulæ præda,* * ℣. esculentis.
Misto lagenam replet ad pedes vino.
Hæc per ducentas cùm domum tulit scalas,
Seq; obserata clausit anxius cella,
Gulosus ille, postero die vendit.

Emptorem cœnarum, & venditorem earundem Sanctram describit. MISERIVS) auarius; qui analecta cœnæ alienæ vendit. GVLOSIVS) qui inuitatus cœnæ magnam partem subducit, mappaque, & sinu condit, deinde domi clam partem deuorat, partem vendit. RECTAM) non ad sportulam, sed iustam ad cœnam, qua accumbebat. reuocarat autem rectas cœnas, vt supra planè expositum est, abrogatis sportulis Domitianus. CAPTAVIT) tam longo tempore insidiatus est potentioribus, dum tandem inueniret conuiuatorem, vocatoremque. POSCIT) Liberaliores conuiuatores clientibus, & conuiuis potestatem faciebant poscendi, quæ vellent. Petronius. *Iam Trimalcio eadem omnia lusu intermisso poposcerat, feceratq; potestatem clara voce, si quis nostrum iterum vellet mulsum sumere.* Apud Suetonium in Augusti cœna. *Licétne mittere,* &c. APRI GLANDVLAS) vel glandia. in homine tonsillæ, quæ in apro glandulæ. de quibus Plinius lib. 8. cap. 51. in hæc verba. *Neq; alio ex animali numerosior materia ganeæ, quinquaginta propè sapores, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaq; cœnis abdomina, glandia, testiculi, vuluæ, sincipita verrina.* vbi plura, & de aprugna. LVMBVM) In tres partes diuiso apro, media lumbus aprungus, appellata. Plinius loco dicto. COXAM VTRAMQVE LEPORIS) nempe melioris leporis partes. ARMOS) coxæ posteriorum pedum pars superios, armi anteriorum. PEIERARE DE TVRDO) audet iurare se nil attigisse de turdis, postquam duos, trésue subduxit. de turdo plura lib. 13. OSTREORVM CIRROS) generosa ostrea ex Plinio interpretor. *Addunt, inquit, peritiores notam* (melioribus ostreis intellige) *ambiente purpureo crine fibras* (quas à Martiale cirros puto appellari) *eoq; argumento generosa interpretantur calliplephara appellantes.* Poëta certè hîc optimas cupedias describit. Domitius ait ostreorum cirros similes esse carnibus, quas informes ranæ pariunt, & cirrinæ appellantur, vel polypis minores. SORDIDAM LINIT MAPPAM) quia placentam clam ex mensa detractam mappa inuoluit, mappamq; contaminat. VVAE OLLARES) In ollis nempe seruatæ, quæ esui sumptæ auiditatem stomacho excitant, Platina lib. 2. Variis autem modis, & vasis seruantur, vt docet Platina, & Plinius lib. 5. cap. 17. PVNICORVM MALORVM) mala granata intelligit Pœnis frequentia, nobilia, & nota vulgo poma. de quibus Dioscorides, & Plinius. ET EXCAVATAE PELLIS INDECENS VVLVAE) Hanc Apitius lib. 7. cap. 1. vocat sterilem. Domitius de ea loquitur, quam apparat Apitius lib. 2. c. 5. Sed ibi non agitur de sterili. poëtæ verò verba planè sterilem

Lib. I. de sportula.

Meerschnecken. *de quibus lib. 13. ostrea.*

lem designant, quam Apitius lib. 7. vt dixi, tribus modis condit, præparatque, quos tu ibidem leges, ego cocum non ago. Rosos spondylos) spondylus legit Rhodiginus lib. 4. c. 2. alij fondilos. de spondylorum condimentis, & præparatione Apitius lib. 3. c. 18. Hos ita describit Cælius Rhodiginus, vt vix scias, quam huc transferas sententiam; velim piscem, cum Macrobio, & Seneca intelligere, quem schinolum vulgo dicunt. Athenæus spondylos inter salsamenta numerat, qui & in mugilis capite forma echinata spondylum agnoscit; idem inter salsamenta spondylum ponit. In homine, & feris spondyli sunt vertebræ dorsi, & ἱερὰ σῦριγξ, id est, sacra fistula appellatur, constatq; viginti vertebris. ipsa verò spina dorsi græcè ῥάχις nominatur. Quia ergò poëta dicit rosos spondylos, ex animali vertebram interpretari potes, quam arrosam in sinum calentem, & ob cibos reconditos tepentem coniecit Sanctra.

Et devorato capite, tvrtvrem trvncvm) Rectè viri docti legunt, Et deuorato, cùm exemplaria vitiosè habeant indeuorato. Sanctra turturem capite detracto furatus est. Longa dextra) porrectâ, ad colligenda, quæ sub mensam ceciderant analecta. Sunt enim hæc, quæ vel abiiciuntur iam arrosa, vt ossa, vel casu manibus excidunt comedentium. Analectæ ministri, qui hæc frusta esculenta secundum mensam relegunt, purgantque. Sanctra ergo, quæ canibus proiicebantur, aut quæ sub mensam cadebant demissa, & extenta manu in sinum colligebat. Escvlenta praeda) non cibos tantùm collegit, & sublegit, sed vinum etiam, quamuis iam aqua temperatum, & propinandum, aut seruile vinum, quòd nunquam merum seruis porrigebatur. Ad pedes) per seruum, qui ad pedes. Vel ex mensa seruorum, & puerorum, qui ad pedes, vt alibi dictum, cœnabant. Per dvcentas scalas) scalas hîc scalarum gradus expono, & Sanctram pauperem sub tegulis altis more pauperum habitasse, vt ipse Martial. lib. 1. de se.

Turneb. lib. 24. cap. 33.
Plura lib. 14.

Et scalis habito tribus, sed altis.

Igitur dicit per gradus prope ducentos ad cellam Sanctræ ascendendum fuisse. sed meliùs fortè de ipsis ædibus intelligas. Anxivs clavsit cella) vti solus reliquias, & analecta deuoraret, eoq; nomine meritò gulosus helluo, & simul auarus, quòd cætera, quæ absumere non poterat, postridie venderet. Narrat Augerius Gislenius Busbequius epist. 4. leg. Turcic. Hoggiæ factum Sanctræ non absimile, sed magis ridiculum ab euentu. Turcæ, inquit, è mensis opiparis sibi potius auferunt, sed tamen non ferè nisi familiares, & quibus vxores & liberi sunt domi. Plena sudaria frustorum esculentorum è mensa mea domum plerumque asportabant, nec verebantur vestem sericeam guttis iurulentis oblinere, quamuis apud eos primo loco commendetur mundities. Huius rei mentio mihi reducit in memoriam casum iocularem, quem non me pigebit tibi referre. Ridebis, sat scio, quemadmodum & ego affatim risi: nec risum contemseris homini maximè proprium, & quo nulla re melius humanæ miseriæ condiuntur. Tum Catones non sumus. Hic mos est Bassis, vt paucis ante ieiunia sua, quæ nos quadragesimam vocamus, diebus, prandium omnibus, qui venire volunt præbeant, excluditur nemo. Sed tamen ferè accedunt vicini, clientes, noti, & amici. stratum est humi super tegetem oblongum scorteum mantile, quod densatis ferculis oneratur. Ea mensa multorum hominum capax est. Bassa ipse in summo assidet, circumq; eum qui sunt honoratiores, longa deinde serie minorum gentium côuiuæ, donec nulli amplius supersit locus, plures adstant; non enim mensa simul omnes capit, sed vbi qui consederunt, famem depulerunt, quod fit raptim, magna modestia, ac silentio, ac potione mellis aut saccari aqua diluti prandium finiuerunt, salutato conuiuij patre discedunt. in quorum locum succedunt ex circumstantibus alij, ac deinceps alij, donec breui spatio multi ex eadem mensa saturentur, famulis interea haud segnibus nouos discos & patinas detersis prioribus succenturiare. Cum huiusmodi conuiuium haberet domi suæ Bassa, aduentorem fortè Singiaccum inuitarat, vt sibi accumberet. secundum ab isto locum tenebat quidam senex ex eo genere, quos Hoggias Turcæ vocant, hoc est, litteratos. hic cum ante se magnam diuersorum ciborum congeriem videret, velletq; iam satur portare aliquid ad vxorem, cœpit quærere sudarium, quo reponeret: sed illud domi reliquerat. non tamen sibi deest: capit vt bonus gladiator consilium in arena. dependentem à tergo manicam arripit non suam, (vt putabat) sed Singiacci. hanc infercit, quantum potest, eamque postremò bono panis frusto, ne quid elabatur, veluti obsignat. nam remitteret paulisper valedicturus hospiti, necesse erat, quod eorum ita ferat consuetudo, vt manibus ad pectus vel ad femora applicatis suos optimates salutent. quo functus officio denuò manicam, sed suam colligit, quam vbi est triclinio egressus, sedulo pertentans inanem offendit, obstupescit. Sed quid faceret? tristis domum redit. Surgit haud multò post & ipse Singiaccus, Bassamq; veneratus abibat, ignarus oneris, quod pendebat à tergo. sed mox ad singulos egressus manica quod continebat parere cœpit. longam ducebat à tergo Singiaccus reliquiarum lineam. ridere omnes. respicit ac vidit non sine rubore offas vomentem manicam. Tum Bassa (coniectura assequutus id quod erat) eum renocat, ipsum residere & Hoggiam illum accersi iubet: ad quem conuersus, cùm (inquit) sis & mihi vicinus & verus amicus, & domi habeas vxorem & liberos, nec tibi defuerit, quod à mensa mea ad eos portares, miror cur id facere neglexeris. Tum Hoggia, Nulla domine mea culpa id factum, sed Genio irato meo. Nam cùm imprudens sudarium domi reliquissem, in

manicam

mauicam meam recondideram prandij reliquias, quam tamen triclinio egressus nescio quo casu vacuam offendi. Sic abstersus Singiacco pudor, literatorisq; presbyteri frustratio & casus nouitas maiorem etiam risus materiam circumstantibus dedit.

De Natali Lucani.

XVIII. XX.

Hæc est illa dies, quæ magni conscia partus,
Lucanum populis, & tibi, Polla, dedit.
Heu Nero crudelis, nullaq; inuisior vmbra:
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Natalem diem, & fatalem Lucani eodem epigrammate canit, & deplorat. HAEC EST ILLA DIES) quartus nonas Nouemb. C. Cæsare Germanico, iterum, & L. Cæsiano coss. Cordubæ, quæ Hispaniæ Bœticæ prouincia, natus est Lucanus. Sulpitius tamen, & antiquissimus commentarius 3. Non. Nou. ponunt vatis natalem. Pater fuit Annæus Mela, Senecæ Rhetoris filius. philosophi, eiusdemq; Tragici, & Gallionis frater. Mater Lucani Ancilia. Vxorem habuit Pollam Argentariam, Pollij Argentarij filiam. quam hoc epigrammate Martialis appellat. plura in vita Lucani à variis scripta apud Lambertum Hortensium, & Gyraldum. HEV NERO CRVDELIS) conspirauit Lucanus in Neronem, quòd fama carminis eius premebatur à Nerone, cõtra quem, vt canit Papinius, est in theatro coronatus. detecta coniuratione iussus est mori. Cui tamen post mortem famam non inuidit, legique, & edi permisit. Inscriptio vetus testis. M. ANNAEO LVCANO CORDVBENSI POETAE BENEFICIO NERONIS FAMA SERVATA. de quo Lipsius. *Gaude liberrime poëtarum litasti genio æternitatis.* Mortem leges apud Tacitum Annal. 15. Papinium, & qui vitam scribunt. DEBVIT HOC SALTEM NON LICVISSE TIBI) Videtur ad Neronis dictum respicere, qui multis occisis nescisse hactenus Cæsarem, quantum Imperatori liceret, dicebat. Legatur Genethliacon Statij in Lucanum lib. 2. Silu. *Ex vita Lucani.*

De eodem.

XIX. XXI.

Vatis Apollinei magno memorabilis ortu
Lux redit: Aonidum turba fauete sacris.
Hæc meruit, cùm te terris, Lucane, dedisset
Mixtus Castaliæ Bœtis vt esset aquæ.

Lux celeberrima natalis magni vatis meruit, vt Bœtis, flumen Bœticæ Hispaniæ, ad quod natus est Lucanus, numeretur inter fontes Musarum. De hoc eodem Papinius. Magnus certè habitus Lucanus, meritoq; laudatus. Legitur in vita ipsius, non inelegans epitaphium, quod vitæ compendium continet. *Plura scripsit quàm extant.*

Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi,
Quæ gessêre pares, hinc gener, inde socer.
Continuo nunquam direxi carmina ductu,
Quæ tractim serpant: plus mihi comma placet.
Fluminis in morem, quæ sunt miranda citentur,
Hæc verò sapiet dictio, quæ feriet.

De eodem ad Phœbum.

XX. XXII.

Phœbe veni; sed quantus eras, cùm bella canenti,
Ipse dares Latiæ plectra secunda lyræ.
Quid tanta pro luce precer? tu Polla maritum
*Sæpè colas, & se sentiat * ipse coli.*

Ad natalem Lucani, cui dedisti secundum locum à Virgilio, veni. BELLA) Pharsaliam Pompei, & Cæsaris. IPSE DARES) more poëtico. vt Papinius Calliopen facit de poëta loquentem, multisq; ibidem poëtis anteponit, Virgilioq; venerandum dicit. Aliter plerique de hoc Lucano sentiunt, quàm hic poëta prædicat. Petronius Sat. tantùm non nominat, cùm reprehendit. *Ecce* ** & ille.*

belli, inquit, ciuilis ingens opus quisquis attigerit, nisi plenus litteris, sub onere labetur. Non enim res gestæ versibus comprehendendo sunt, quod longè melius historici faciunt, sed per ambages, deorumq́; ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus; vt potius furentis animi vaticinatio appareat, quàm religiosæ orationis sub testibus fides. Hæc Arbiter. Nec ignorauit hoc de Lucano iudicium Martialis, cum lib. 14. scribit,

Sunt quidam, qui me dicunt non esse poëtam
Sed qui me vendit, bibliopola putat. Vbi ex Quintil. & Seruio plura.

POLLA) Vxor & ipsa docta, quæ scribenti astitit, & Pharsaliæ libros emendauit. Papinius.

Nec solum dabo carminum nitorem,
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atq; ingenio tuo decoram,
Qualem blanda Venus, daretq; Iuno,
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratiâ, decore.

Et Sidonius cap. 23. *Quid, quos duplicibus iugata tædis Argentaria Polla dat Poëtas,* ita lege, non portas.

In maledicum.

XXI.

Cum Iuuenale meo, quæ me committere tentas,
Quid non audebis perfida lingua loqui?
Te fingente nefas, Pyladen odisset Orestes:
Thesea Pirithoi destituisset amor.
Tu Siculos fratres, & maius nomen Atridas,
Et Ledæ poteras dissociare genus.

* * *

Excusat se de Iuuenale amico velut nunquam violato, quòd tricator quidam litiumque sator volebat factum videri. Martialis enim supra questus erat à quodam famosos versus scribi suo nomine. Erat suspectus nonnullis Iuuenalis, cui suggesserant improbi eum à Martiale notatum. quod cum poëta noster cognouisset, statim se Iuuenali purgauit. Est verò Iuuenalis hic Satyræ non primus, sed princeps, Domitiano infestus, exul Paridis Saltatoris, vt Suidas, vetus Iuuenalis interpres, Sat. 7. Sidonius carm. 9. suadent. scripsit Satyras, aut certè dedit in hominum manus post Domitiani cædem. Quid enim! Viuo tyranno viueret, qui de illo alia?

Sat. 3.
Qualis erat tragico nuper pollutus adulter
Concubitu: qui tunc leges reuocarat amaras
Omnibus, &c.

Lege, quæ sequuntur de Domitiano, & Iulia Titi. Nónne & molestam tunicam induisset Iuuenalis, si Domitianus hæc de se legisset.

Sat. 4.
Cùm iam semianimum laceraret Flauius orbem
Vltimus, & caluo seruiret Roma Neroni.

Et de morte eiusdem. *Sed periit, postquam cerdonibus esse timendus*
Cœperat.

Paridem histrionem Domitianus mediâ viâ occidit auctore Dione propter Domitiam. Ridiculum ergo, quod in Iuuenalis vita dicitur. Paridem post mortem Domitiani nihil potuisse, cùm ante Domitianum Paris perierit. CVM IVVENALE MEO) Extat ad eundem lib. 12. epig. 18. Ex quo constat Iuuenalem post Domitiani mortem Romam reuertisse, nec in exilio mortuum; nec enim hoc poëta ignorasset, aut exulantem in Aegypto, Romæ dixisset in clamosa subura errare, collémue terere Dianæ, &c. COMMITTERE) ad contentionis certamen. PYLADEN) Quæ subiungit amicorum paria Pyladis & Orestis, Thesei & Pyrithoi, Agamemnonis & Menelai Atridarum, Castoris & Pollucis Ledæ filiorum, trita sunt etiam tironibus. Qui sint fratres Siculi non inter se tantùm amici & concordes, sed in parentes vt maximè pij accipe primùm ex amplissimo teste Seneca de Ben. 3. cap. 17. *Vicere Siculi iuuenes, cùm Ætna maiore vi peragitata, in vrbes, in agros, in magnam Insulæ partem effudisset incendium, vexerunt parentes suos. Dissedisse creditum est ignes, & vtrinque flamma recedente limitem adapertum, per quem transcurrerent iuuenes dignissimi, qui magna tuto auderent.* Hæc Seneca.

Non hic de Damone & Pythia Pythagoreis agitur.

Seneca. fuerunt Catanæi patria. Silius, *Et Catane generasse pios celeberrima fratres.* Strabo.lib.6. etiam nomina iuuenum expressit. καὶ γὰρ οἱ ῥύακες εἰς τὴν καταναίαν ἐγγυτάτω καταφέρονται. καὶ τὰ περὶ τοὺς εὐσεβεῖς ἐκεῖ τεθρύλληται τὸν Ἀμφίνομον, καὶ τὸν Ἀναπίαν οἱ τοὺς γονέας ἐπὶ τῶν ὤμων ἀράμενοι διέσωσαν ἐπιφερομένου τοῦ κακοῦ. Non tacuit hos Pausanias, Aristoteles, seu Theophrastus de mundo, Plutarchus Orat. ad Apollonium, alij.

In malum Poetam.

XXII. XXIV.

Dulcia cùm tantùm scribas epigrammate semper,
Et cerussata candidiora cute:
Nullaq; mica salis, nec amari fellis in illis
Gutta sit: ô demens, vis tamen illa legi?
Nec cibus ipse iuuat morsu fraudatus aceti:
Nec grata est facies, cui gelasinus abest.
Infanti melimela dato, fatuasq; mariscas:
Nam mihi, quæ nouit pungere, chia sapit.

Melle, & felle epigramma imbuendum. CERVSSATA) candida. cerussa, color candore eximio, quo se fœminæ cerussant. redi ad lib.1. epigr.73. de Lycoride. MICA SALIS) ingenij, leporis, vrbanitatis; Est suauitas quædam cum mordacitate, coniuncta. sales pro iocis, ridiculis, facetiis, dicteriis accipiuntur apud bonos scriptores. Sic Catullus Quintiam negat formosam, quamuis candidam, & longam.

Quintia formosa est multis, mihi candida, longa,
Recta est, hæc & ego singula confiteor.
Totum illud formosa nego: nam nulla venustas,
Nulla in tam magno corpore mica salis.

Afranius. *Quicquid loquitur, sal merum est.* lege adagionem, salsugo non inest illi. ἅλμη οὐκ ἔνεστιν αὐτῷ. Terentius pro eodem accepit.

—— *qui habet sale* (ita legit Muretus) *quod in te est.*

Sal ergo argutiam quandam, leporemq; notat. Lege Victorium lib.12. Var. cap.13. Inde: insulsus homo, insulsa oratio, carmen, id est, illepidum, inuenustum, ineptum. FELLIS) candore, seu melle, felle item & sale abundauit noster poëta, id est, mordacitate seu dicacitate, Plinio Iuniore teste; eadem ergo requirit in aliis, quæ in se agnoscebat, sine quibus condimentis fatuum est epigramma. Vt autem sal, & mel figuratè, ita fel acerba, mordacia, & propè maledicta dicta metaphoricῶs significat. nec dicta, sed animum etiam acerbum. Plautus Tr. *Mel, fel, sal, condimenta epigr.*

In melle sunt linguæ sitæ vestræ, atq; orationes,
Corda in felle sunt sita. ——

Sales felle suffusi sunt mordaces, amarulenti, acerbi ioci, quales in epigrammatis plures. NEC CIBVS IPSE IVVAT MORSV FRAVDATVS ACETI) vt salsa, acidaque palatum iuuant, acuuntq; & irritant stomachum, insulsa, dulciaq; nimis mouent stomachum. Ita acria dicta, & mordacia dicta inuitant lectorem, & gratum reddunt epigramma. acetum autem apud scriptores pro acri pectore, & callido accipitur. Plautus. *Ecquid aceti habet in pectore?* Et. *Nunc, experiar, sitnè aceto, tibi cor acre in pectore,* id est, habeas aliquid prudentiæ, astutiæ? sapiásne? sitnè aliquid acuminis in te? Horatius item acetum pro mordacitate accepit in Satyris.

At Græcus, post quam est Italo perfusus aceto,
Persius exclamat. ——

Adagiones legantur. acetum habet in pectore, aceto perfusus est, ad quos Persius Sat.5. allusit.

——*mendosè colligis, inquit,*
Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto.

NEC GRATA EST FACIES, CVI GELASINVS ABEST) Gelasinus est corrugatio ridendo circa os expressa. vel gelasini sunt rugæ, velut sulculi, qui à ridentibus in ore fiunt. gelasini item dentes anteriores, qui ridendo nudantur, quasi renidentes ὅτι γυμνοῦνται γελώντων, inquit Pollux,

 gelasinus

factitet. Inde vocatum aiunt Gelasinum Democritum assiduè ridentem, vel potius hominum facta irridentem. Poëta ait non esse gratam faciem, quamuis pulchram, quæ renidere nequeat. possis etiam aliter exponere, sed vereor, ne minùs ex sententia. non est grata facies, cui dentes Gelasini desunt ridenti; tunc enim apparent; edentuli autem ingrati aspectu. Et carmen quamuis venustum, si tamen dentibus careat, id est, mordacitate, minùs placet. De rugis, & corrugatione accipiunt locum Cælius Rhodiginus lib. 4. cap. 1. Et Henricus Stephanus. Infanti melimela dato) melimelum Græcè μελίμηλον, quasi mellitum pomum, mite pomum, quod vt celeriter mitescit, ita celeriter corrumpitur. Infantes dulcibus delectantur saccharo, melle, ficis. Mariscas) fici insipidæ, dulces tamen, sed insulsæ. Chia sapit) quæ vinum, & salem secum fert. ita enim lib. 13.

Risus venustat faciem, quando non est effusus, sed modicè dentes renudat.

Chia seni similis Baccho, quem Setia misit,
Ipsa merum secum portat & ipsa salem.

De qua ibidem pleniùs diximus. marisca igitur carmen insulsum, & eneruum. Chia salsum vinum, & mordax, epigramma notat. cuiusmodi poëtæ sunt ferè omnia, vt verè de hoc Sidonius,

Et mordax sine fine Martialis.

Habet enim piperata carmina.

Scazonta mittit ad Apollinarem.

XXV. XXIII.

Apollinarem conueni meum, Scazon,
*Et si vacabit, * ne molestus accedas,*
Hoc qualecunque, cuius aliqua pars ipse est,
Dabis: hoc facetum carmen imbuant aures.
Si te receptum fronte videris tota,
Noto rogabis vt fauore sustentet.
Quanto mearum scis amore nugarum
Flagret: nec ipse plus amare te possum.
Contra malignos esse si cupis tutus,
Apollinarem conueni meum, Scazon.

* *V. non.*

Apollinaris hic extra aleam magnus, clarusq; vir erat, si modò is est, ad quem Secundi leguntur epistolæ lib. 2. 9. & 5. 6. doctissimum eundem fuisse constat ex hoc carmine, quo testatur hunc aliquam epigrammatum suorum partem esse, quæ ad emendationem, censuram, limamq; referenda esse nemo negatum ibit. Obtrectabant autem nonnulli poëtæ, qui monet Scazontem suum, Iambúmue claudicantem, vt in sinum Apollinaris confugiat, vbi tutum fore librum pollicetur. Si vacabit) offer Apollinari librum captato tempore. Cuius aliqua pars ipse est) qui interpolat mea carmina. Fronte tota) sit te lætus, hilaris, & cum grata animi significatione excipiet. supra toto fulmine dixit.

De apro à * se occiso.

* *Dextro.*

XXVI. XXIV.

Tuscæ glandis aper populator, & ilice multa
Iam piger, Ætolæ fama secunda feræ,
*Quem meus intrauit splendenti cuspide * culter,*
Præda iaces nostris inuidiosa focis.
Pinguescant madidi læto nidore penates,
Flagret & exciso festa culina iugo.
Sed coquus ingentem piperis consumet aceruum,
Addet & arcano mixta falerna garo.

* *Dexter.*

Ad Dominum redeas: noster non te capit ignis
Conturbator aper. vilius esurio.

Aprum à Dextro missum dono dicit maiorem esse foco suo, nec sine magnis impensis inferri. An fuit hic Dexter ille sub Traiano consul à seruis suis trucidatus? Plinius lib. 8. epistol. 14. TVSCAE GLANDIS) pastus in Fuscana silua aper; glandes aprorum, porcorumq; pastus. PIGER) saginatus glandibus, Ilicis autem pomum glans est. AETOLAE) Diana irata Aetolis, quod preterita esset in sacrificiis, in agros eorum ingentem immisit aprum, vastantem omnia, quem heros Meleager confecit. legatur lib. Sp. e. 15.

Summa tuæ, Meleagre, fuit quæ gloria famæ.

Quo loco multa de Aetolo apro. FAMA SECVNDA) magnitudine, præstantiaque proximus illi Aetolo. QVEM MEVS INTRAVIT SPLENDENTI CVSPIDE DEXTER) varia scriptura. alij referunt ad Martialem ipsum, vt inscriptio altera docet, alij ad Dextrum amicum Martialis, quam lectionem probamus, quòd insequentibus dictis aptius conueniat, cùm eundem aprum ad Dominum ait remittendum, certè intelligit Dextrum. qui ad Martialem referunt pro τὸ Dexter, legunt culter. SPLENDENTI CVSPIDE) de venabulo, cultro venatorio dictum lib. Sp. ep. 27. venabulo, cultróue cominus pugnabatur, lancea eminus. lib. 14. ep. 30.

Dextri mentio est in Vet. Inscriptionibus apud Smetiū.

Excipient apros, expectabuntq; leones,
Intrabunt vrsos, sit modò firma manus.

Et de cultro venatorio.

Si deiecta geres longo venabula rostro,
Hic breuis in grandem cominus ibit aprum.

Sus autem, leo, pardus ἀγχέμαχα θηρία cominus venabulo, vel cultro figebantur. Cerui, &c. eminus hasta. INVIDIOSA) tanta, cui possit inuideri, vel inuidiosa, magna, opima, ingens. vt apud Hor. inuidiosa aula. PINGVESCANT PENATES * MADIDI) Vncta cœna, lautaque, & festa instruatur, ob pinguem aprum, rideant penates madidi, ebriique lares. EXCISO IVGO) excisa tota silua. totam siluam, siue iugum montis, iugum incendam foco, & ad aprum assandum adhibebo. est auxesis. SED COQVVS INGENTEM PIPERIS CONSVMET ACERVVM) Apicius lib. 8. de re culinaria c. 1. varia condimenta aprugnæ describit; inter omnia semper est tritum piper. Alia item Martialis lib. 1. epig. 44. de Charidemo apri condimenta apponit. ADDET ET ARCANO MIXTA FALERNA GARO) œnogarum, id est, garum falerno mixtum. οἶνος, Græcè vinum. garum genus optimi liquaminis, de quo lib. 13. arcanum vocat, quòd sit interius, meliusq;, nempe falerno tinctum. Cæterùm Apitius semper vinum addit apro asso. *In aprum, inquit, assum iura feruentia sic facies, piper, cuminum frictum, apij semen, mentam, thymum, satureiam, enochi florem, nucleos tostos, amygdala tosta, mel, vinum, liquamen, acetum, & olei modicum admoue.* Idemq; eod. cap. sæpius.

* madidi. lati.

AD DOMINVM REDEAS) ad Dextrum, qui donauit. NOSTER IGNIS) nostra culina frugalis, non est instructa à tot condimentis, & aromatibus, liquaminibus, &c. Videtur cum apro petere à Dextro simul etiam condimenta apri, vt qui donauit maiora, minora ne subtrahat. CONTVRBATOR APER) decoctor, & dissipator omnium bonorum meorum. conturbare rationes, est patrimonium, vel opes decoquere, abligurire. Hic sensus est. Vt ego te condiam aper, vt decet, exhauries totam culinam, & marsupium meum: conturbandum esset mihi tua caussa. multa de hoc loquendi genere lib. 9. epig. 4. leges. VILIVS ESVRIO) fames mea contenta est leuiori cibo. Es thut mirs wol ein schlechters. non desiderat has cupedias, & lautias, sed pecunias.

Ad Fuscum.

XXV. XXVII.

Sic Tiburtinæ crescat tibi silua Dianæ,
Et properet cæsum sæpe redire nemus.
Nec Tartessiacis Pallas tua, Fusce, trapetis
Cedat, & immodici dent bona musta lacus.
Sic fora mirentur, sic te pallatia laudent.
Excolat & geminas plurima palma fores:
Otia dum medius præstat tibi parua December,
** Excipe, sed certa, quos legis, aure iocos.*
Scire * licet verum; res est hæc ardua: sed tu
Quod tibi vis dici, dicere, Fusce, potes.

* V. Exigis & Exige sed, forte melius ad iudicium.
* libet melius. licet al.

Haud

Haud possim definire, an sit ad illum Fuscum, qui in Dacis periit, cuius epitaphium est lib. 6. epig. 76. an ad filium in Cappadocia extinctum, epig. 85. temporis enim rationem poëta non obseruat. an ad alium omnino Fuscum. Ad Fuscum mittit librum Saturnalibus legendum, & iudicandum. Hunc Fuscum Oratorem fuisse, vel Causidicum constat ex ipso carmine. Sunt qui censeant esse illum Fuscum ad quem extant aliquot Plinij Epistolæ, cuius & ipse quasi præceptorem egit, vti apparet ex ep. 9. lib. 7. *Quæris quemadmodum in secessu, quo iamdiu frueris putem te studere oportere.* & quæ sequuntur. Et de eod. lib. 6. ep. 11. in qua & iuuenem & cognomento Salinatorem appellat. SIC) vocula poëtis solennis, in votis, & precationibus, & petitionibus. Exempla cùm apud nostrum, tum Tibullum, Ouidium, Senecam, Prudentium leges quæ multa adducit Brissonius lib. 1. p. 75. SIC TIBI CRESCAT SILVA T. D.) Sensus est. omnia tibi felicia precor, vti nempe silua Tiburtina cæsa tibi citò reuirescat, vt olіueta magnam olei copiam largiantur. vt in caussis vincas, & coroneris in quinquatribus & ludis Capitolinis. per hæc te testor lege nostrum libellum, &c. DIANAE) Deę, nemorumq; pręsidis. Tiburtina autem, quia ibi nemus habebat Fuscus. SILVA) in ea regione, locoq; sita. CAESVM REDIRE) reuiuiscere. NEC TARTESSIACIS) Nec tuum oliuetũ cedat Hispanis, seu Bœticis oliuis. Tartessus Straboni fluuius, qui aliis Bœtis, à quo prouincia Bœtica. PALLAS) inuentrix olei, cui & sacra olea. TRAPETIS) pręlis, seu molis oleariis, quas descripsimus lib. 13. ep. 30. de oliuis.

Hæc, quæ Picenis venit subducta trapetis.

Legesis interim ad hunc locum Heraldũ. ET IMMODICI DENT BONA MVSTA LACVS) redundent folia musto. folia, siue lacus excipiunt liquorem trapetis expressum. FORA) te dicentem, caussasq; agentem suspiciat populus, laudet aula, coronet Imperator in quinquatriis vel Capitolinis certaminibus, ad quinquatria enim vel quinquennalia refero illud quod sequitur, EXCOLAT ET GEMINAS PLVRIMA PALMA FORES) Victoria ornet ædes tuas parta in certamine Palladis, de quo lib. 8. ep. 82. Videtúrne ad palmas militares alludere? abnuo, & ad poësin, vel caussas potius refero. Palma enim (vt Heraldus rectè notauit) figebatur ianuis causidicorum, qui vicissent in causis. Ausonius

Palmæ forensis, & Camœnarum decus
Exemplar vnum in literis.

Iuuen. Sat. 7. *——rumpe miser tensum iecur & tibi lasso*
Figantur virides scalarum gloria palmæ.

Vbi scalæ, vt Casaubonus notauit, pro aditu domus accipiuntur. Plura Heraldus.

OTIA) Saturnalibus, quibus est iustitium. CERTA AVRE) certa lege, vt virgulam censoriam adhibeas, & censeas. SCIRE LICET VERVM. RES EST HAEC ARDVA) Diceret Fuscus. Ego quidem verè iudicabo, verum pronunciare non audebo; veritas enim odium parit. respondet poëta. SED TV, &c.) dic, quod tibi dici velles, id est, lauda. Scire libet verum? amas verum, vel, sine interrogatione; libet quidem verum scire, sed audire est difficile, tu tamen dic, quod tibi dici velles de tuis versibus & orationibus. Possis & ita interpretari Fusce tu quæris sententiam meam de tuis scriptis, dic mihi tuam de meis. Erit hoc difficile tibi me curanti, fac tamen. Sic ferè Priscum rogat lib. 12. *Tu velim ista quæ tantum apud te periclitantur diligenter æstimare, & excutere non graueris, &, quod tibi difficillimum est de nugis nostris iudices nitore seposito.* Potes ergo dicere quæ tibi non probantur, sicut cupis tibi dici.

Ad Regulum.

XXX. XXVI.

Raucæ cortis aues, & oua matrum,
*Et * flauas medio vapore chias,* (* V. furnas.)
Et fœtum querulæ rudem capellæ,
Nec iam frigoribus pares oliuas,
Et canum gelidis olus pruinis,
De nostro tibi rure missa credis,
O quàm Regule diligenter erras.
Nil nostri, nisi me, ferunt agelli.
Quicquid villicus Vmber, aut colonus,
Aut Tusci tibi, Tusculiue mittunt,

Aut

Aut rus marmore tertio notatum:
Id tota * *mihi nascitur subura.* *Sub.

Empta foro, non inempta, ruriúe nata Regulo ait munera à semissa. CORTIS) Quid sit cortes cortis, docet Lipsius Variarum secundo contra Lambinum. Erat cortes, teste Festo, genus ædificij rotundi, mapaliis persimile. Cato in Originibus. *Mapalia vocant, vbi habitant; ea quasi cortes rotunda sunt.* Varro de vita populi Rom. *ad focum hyeme, ac frigoribus cœnitabant, æstiuo tempore in propatulo, vere in corte.* Lambinus ridiculè cortem interpretatur in commentariis ad Ciceronem. Sed id nihil hîc ad nos. hoc verò, quòd idem legit cohortem, non cortem. Ouidius etiam in Fastis cohortis dixit,

Abstulerat multas illa cohortis aues.

AVES CORTIS) sunt gallinæ, pulli, capones, columbæ, pauones, galli, anates, anseres, &c. RAVCAE) ob aues domesticas raucum canentes. OVA MATRVM) gallinarum, vt Iuuenalis est locutus, oua ipsis cum matribus. Et lib. 3. ep. 57.

Et oua matrum vimineo ferant texto.

Quanquam vulgo scriptura habeat ibi. Et dona matrum, oua certè intelligit. ET FLAVAS MEDIO VAPORE CHIAS) & ficus aridas. MEDIO VAPORE) moderato, temperatoq; calore siccatas, paullatim arefactas, non tostas. De Chia ficu supra epig. 24. & lib. 13. FŒTVM RVDEM) hœdillum. QVERVLAE) matris solicitæ de fœtu suo, & quiritantis. FRIGORIBVS PARES OLIVAS) quod iam non sint ferendo frigori, cedentes frigori, gelatas frigore, & corrugatas, contrahit enim frigus. CANVM OLVS) ex horto lectum modò rigente, & pruinis obsitum. DILIGENTER ERRAS) diligenter, vel quia putas me tibi similem excolendo agro, qui diligens es, multarúmque rerum copias, & opes ex tuis agris petis. vel quia sciens volens erras, dum simulas putare te missa tibi à me munera, meo ruri nata. NIL NOSTRI, NISI ME, FERVNT AGELLI) Nihil præter dominum est in domo, agro, horto meo. de horto habes lib. 5. epig. 63. Vel nihil ferunt nisi me tantum, & vix me alunt agelli mei. QVICQVID VILLICVS) Quicquid tibi tuus villicus vel ex Vmbria, vel coloni ex Tuscis, & Tusculanis agris mittunt, id mihi emendum in foro Suburano. RVS TERTIO MARMORE NOTATVM) ad tertium ab vrbe lapidem. tribus nempe millibus ab vrbe distans. An est rus suburbanum, aut horti trans Tiberim, in quibus latissimum solum porticibus immensis ripam statuis suis occupauit, quemadmodum Plinius lib. 4. epist. 2. tradit. ID TOTA MIHI NASCITVR SVBVRA) Id mihi in vrbe emendum est. Subura enim in vrbe, nec tamen ad forum olitorium, quod in vndecima regione, & Subura secunda, & tertia regione.

Ad Atticum.

XXVII. XXXI.

Attice, facundæ renouas qui nomina gentis,
Nec sinis ingentem conticuisse domum:
Te pia Cecropiæ comitatur turba Mineruæ,
Te secreta quies, te sophos omnis amat.
At iuuenes alios fracta colit aure magister,
Et rapit immeritas sordidus vnctor opes.
Non pila, non follis, non te paganica thermis
Præparat, aut nudi stipitis ictus hebes:
* *Vara nec iniecto ceromate brachia tendis:* *Rara.
Non harpasta vagus puluerulenta rapis:
Sed curris niueas tantùm prope Virginis vndas,
Aut vbi Sidonio taurus amore calet.
Per varias artes, omnis quibus area * *feruit,* *feruet.
Ludere, cùm liceat currere, pigritia est.

Laudat currendi exercitationem in Attico. FACVNDAE GENTIS RENOVAS NOMINA) Ostendit Atticum ex Pomponij Attici stirpe natum, memoriam Pomponij Attici (qui primus

nomen

nomen cum doctrina reportauit ab Athenis) hominis in omni vitâ, virtute, litteraturâ elegantissimi refricare, iuxtaque mores illius, & ingenium, atque doctrinam exprimere. Pomponij porrò Attici vitam leges apud Aemilium Probum, seu Cornelium Nepotem. Ad eundem sunt laudatissimæ Ciceronis epistolæ, quæ ad Atticum inscribuntur. FACVNDAE) fuit enim disertissimus, & in recitando suauissimus, libros vulgauit de magistratibus, & illustribus familiis Romanorum, versus, aliaque complura. Cornel. Nepos. CONTINVISSE) nec pateris, vt laus Atticorum vnquam in tua domo conticescat. TE CECROPIAE MINERVAE COMITATVR TVRBA) semper in comitatu habes è Græcorum disciplina sapientes. quod Romani habuerunt in more, vt Cicero de Clodio pro Milone. SECRETA QVIES) non egit caussas, non capessiuit magistratus, sed philosophorum more secessit à turbis. Et auctor generis Atticus nec ipse attigit magistratus, contentus ordine equestri, sibi, & familiaribus vixit. AT IVVENES ALIOS FRACTA COLIT AVRE MAGISTER) Gymnastes, siue exercitor docet alios iuuenes pugilatum. FRACTA AVRE) læduntur enim aures in pugillatu, cùm verberantur tempora. Virgilius lib. 5. de Entello,

Infra ep. 66. in Philon. Et putre lutulenta de palæstra Vncti verbere vapulat magistri.

——erratq; aures, & tempora circum
Crebra manus, duro crepitant sub vulnere malæ.

Idem testatur Mercurialis de re gymnastica lib. 5. cap. 6. Turnebus lib. 24. cap. 28. à Græcorum sumptum exercitatione rectè docet, apud quos qui gymnasiorum plagis contusi, multatique fuerant, propterea quòd à concertatoribus ferè aures, & tempora feriri solerent, auribus fractis dicebantur. Pollux lib. 2. ἐπὶ δὲ τῶν ἐν γυμνασίοις πληγῶν τὰ ὦτα κατεαγῶσι, καὶ ὠτοκάταξις. Hesychius ὠτοκάταξις τὰ ὦτα τεθλασμένος. Igitur magister fracta aure, & magister exercitationum, & gymnasiorum exercitor, qui luctam, pugilatúmue docet. fracta tamen aure & discipulus, & magister dici potest. SORDIDVS VNCTOR OPES) Alipta, seu pædotriba, vnctorque iuuenes vngit, & iuuenum marsupia emungit. In gymnasiis enim erat aliptæ, seu vnctores, qui corpora fricabant, vngebantque. Mercurialis lib. 1. c. 12. *Aderant serui fricandis corporibus destinati, qui ad præscriptum gymnastæ, aut pædotribæ, modò nudis manibus, modò vnctis, modò cum linteis, aliàs duris, aliàs mollibus, aliàs asperis, aliàs mediocribus vario, ac diuerso modo, prout opus erat corpora fricabant. Post hos erant & reunctores ita à Plinio, & Celso nuncupati, quòd corpora iam exercitata vngerent, reungeréntue.* Lege plura apud Turnebum lib. 16. cap. 15. Petrum Fabrum Agonist. lib. 2. cap. 5. IMMERITAS) quia operam illis non necessariam impendit. tota autem patrimonia effundebant in hoc genus hominum, quod mores corrumpebat iuuentutis, vt Traianus agona Viennensem sustulerit. Plin. l. 4. ep. 22.

Heraldus plura super his.

Pædotriba vnctorū magister.

NON PILA, NON FOLLIS, NON TE PAGANICA THERMIS PRAEPARAT) pila nempe trigonalis, quæ sæpè sine adiectione pila vocatur. Mercur. lib. 1. cap. 5. *Follis duplex, maior, & minor; maior brachiis expellebatur, & nonnunquam, vt trigonalis pila ἁπλῶς vocabatur. minor pugillaris, quòd pugnis expelleretur.* PAGANICA) pluma farta, maior trigonali, minor folle, dicta verò pagis vrbicis, vel rusticanis. Hæc omnia pilarum genera, quæ hoc loco tantùm attigimus, lib. 4. ep. 16. de Endromide plenè & diligenter ex Mercuriali exposuimus, quem adibis. lege & Fabrum de præmiis, & vsu pilæ lib. 1. Agonist. p. 19. & p. 171. lib. 2. PRAEPARAT) ad thermas, ad balneas, ante cœnam prisci lauabant, ante lauationem corpus exercebant. NVDI STIPITIS ICTVS HEBES) hunc locum nobis Vegetius, & Stevvechius clarum dabunt. libro 1. cap. 11. Et libro 2. cap. 23. de re militari. Ludus palaria vocabatur. Sosipater Charisius est auctor libro 1. institut. Grammat. Plato lib. 7. de legib. Aristoteles polit. Mercurialis lib. 3. de arte Gymnastica. *Pali figebantur in terram, vt nutare non possent, sex pedes eminebant, puta ad iustam viri staturam. hunc palum cominus sudibus, eminus missilibus procul ferire meditabantur. De quo tironum ludo, & exercitatione Iuuenal. Sat. 6.*

Herma figura, seu statua humana,

——aut quis non vidit vulnera pali,
Quem cauat assiduis sudibus, scutoq; lacescit,
Atq; omnes implet numeros——

A singulis autem tironibus singuli pali defigebantur, contra quem tanquam aduersarium tiro cum crate illa, & claua lignea, velut cum gladio, se exercebat, & scuto, vt nunc quasi caput, aut faciem peteret, nunc à lateribus minaretur, & quæ sequuntur, in ipso Vegetio. Idem Lipsius ex eodem adiunctis Senecæ, Spartiani, Vopisci testimoniis tradit. ICTVS HEBES) quia sudibus, vel potius, vt emendat Lipsius, rudibus palum oppugnabant. hebetes ergo ictus, non acuti, quia lignei gladij, seu claui. Formam pali, seu nudi stipitis spectabis apud M. Velserum in Augustanis monumentis p. 237. vbi pauimentum est expressum cum schematis gladiatorum & aurigarum, &c. infra metas. Stevvechius tamen ait retinendam vocem sudibus.

Lib. 5. dial. 14.

** rara.*

*VARA NEC INIECTO CEROMATE BRACHIA TENDIS) Nec luctaris. In lucta cùm se mutuò complecterentur, implicarentque mutua brachia, obtorquebant lacertos, vt vari viderentur; varia enim crura obtorta, vti & vara brachia. Si rara legas, sensus erit rarò luctari, & inunctum Atticum, si vara, nunquam: posterior placet; vt enim de superioribus loquitur ludis, ita de lucta. CEROMATE) ceroma genus vnguenti ex oleo, puluereque factum, de quo plura libr. 4. ep. 16.

NON

NON HARPASTA VAGUS PULVERULENTA RAPIS) Harpastum à Græco verbo ἁρπάζω rapio, genus pilæ est minimæ, si rectè suspicatur Mercurialis, quam sibi mutò, qui ludebant, subripere conabantur. Et valentiorum erat ludus in puluerulento solo. vt lib. 4. dictum. SED CURRIS NIVEAS TANTÙM PROPE VIRGINIS VNDAS) sed exerces tantùm te cursu ad aquam Virginem, vel ad porticum Europæ. SIDONIO AMORE) taurus Iupiter, qui Europen Agenoris Tiri, & Sidonis conditoris filiam per mare in Cretam vexit. *De aqua Virgine lib. 5. 21.*

PER VARIAS ARTES) sensus est. ludere varios ludos, siue pila, siue lucta, siue sudibus ad palum in campo, & gymnasio ad ludum destinata, pigritia est, cùm possis currere; quæ sola præ cæteris laudanda est exercitatio. Et si hunc sensum admittis, ita interpunge versum,

Per varias artes, omnis quibus area feruet,
Ludere, cùm liceat currere, pigritia est.

Si verò hoc modò incidas.

Per varias artes, omnis quibus area feruit,
Ludere cùm liceat, currere pigritia est.

Alius existet sensus. nempe cùm tot sint genera exercitationis, & tam variæ artes ludendi, qui se cursu tantùm, & non lucta, non pila, non harpasto exercet, piger est. quæ quidem interpretatio prorsus contraria est superiori, primam tamen vt certiorem præ altera probarim, quod altera sit contra mentem poëtæ, cùm velit reuera laudare currendi exercitationem quam per inductionem præfert aliis exercitationibus, & tandem concludit, cùm possis breui cursu assequi quod alij multis horis quærunt, pigritia est aliis ludis indulgere, cùm possis currere. Videtur autem sumsisse hoc ex Seneca qui reprehendit athleticem & cursum laudat. *Stulta est enim mi Lucili, & minimè conueniens literato viro occupatio exercendi lacertos, & dilatandi ceruicem, ac latera firmandi, sunt aliæ exercitationes & faciles & breues, quæ corpus & sine mora laxent, & tempori parcant, cuius præcipuè ratio habenda est, cursus, & cum aliquo pondere manus mota, &c.* Laudat & Mercurialis lib. 5. c. 7. moderati cursus exercitationem. *ep. 15.*

In Cinnam.

XXVIII. XXXII.

Sordidior cœno cùm sit toga, calceus autem
Candidior prima sit tibi, Cinna, niue:
Deiecto quid inepte pedes perfundis amictu?
Collige, Cinna, togam, calceus ecce perit.

Scopticum in Cinnam, quod mundis & candidis calceis vtatur, sordida verò & inquinata toga. CALCEUS AUTEM CANDIDIOR) Calcei albi Romanis quondam passim vsitati, vt hodie elegantioribus. Spartianus in Alex. *fasciis semper vsus est: baccas albas habuit.* Emendat Lipsius, & legit baxeas albas. Baxeæ, pro calceis apud Plautum, & Apuleium lib. 2. *Iuuenem quendam linteis amiculis intectum, pedesq́ palmeis baxeis indutum.* In Floridis *vestem de texterna emere, baxeas istas de suterna præstinare. Ciuile autem illud,* (inquit Lipsius) *calceis albis vsus more cæterorum, cum coccineis, vt ante eum Imperatores, & homines aliquot delicatiores.* Ibidem & Vopisci locus emendatur, vbi rectè pro albis, galbis legendum. COLLIGE TOGAM) tolle, attrahe, ne calceum inquines. Docet autem poëta insanum esse Cinnam, qui maiorem calcei, quàm togæ rationem habeat, contrarium faciendum fuisse, togam enim colligendam esse, ne calceis sordidis inquinetur. non vt calcei, qui sæpè necessariò collutulantur, à toga contaminentur. mundam ergo togam potius decuit gestare quàm calceos. placeat mediocris in omnibus concinnitas, vti monet Fabius. Nam & toga, & calceus, & capillus tam nimia cura quàm negligentia sunt reprehendenda. *Lib. 1. El. c. 13.* *Mulierum peculiares fuisse tradit Heraldus albos calceos, quod nondum probo.*

Ad Seuerum.

XXIX. XXXIII.

Quo possit fieri modo, Seuere,
Vt vir pessimus omnium Charinus
Vnam rem bene fecerit, requiris?
Dicam: sed citò, quid Nerone peius?
Quid thermis melius Neronianis?

Non deest protinus ecce de malignis
Qui sic rancidulo loquatur ore
Vt quid tu Domini Deiq; nostri
Præfers muneribus Neronianas?
Thermas præfero balneis cynædi.

Duorum impurissimorum beneficia in P. R. inter se confert. VNAM REM BENE FECERIT) balneas nobiles excitarat, vt ipse docet in extremo versu. Sensus est totius epigrammatis. miraris, quî potuerit à malo homine aliquid boni fieri? Etiam Nero pessimus optimas extruxit thermas, nihil enim pugnat, quo minus improbus aliquis, boni quippiam præstare possit.

NON DEEST DE MALIGNIS) Adulator aliquis Domitiani statim lecto hoc epigrammate carpet epigramma, perinde quasi Neronis, & Charini thermas, balneasque publicis Domitiani thermis, ædificiisq; anteposuerim. Sed ego, inquit, hîc non comparo Charini, & Neronis opera, cum operibus Domitiani. Sed Charini tantùm balneas, cum Neronis thermis.

RANCIDVLO ORE) metaphora sumpta à vitiato iam, & prope corrupto cibo, qui putori proximus. ranceo enim verbum vetus idem valet, quod olidum, vel odorem ingratum emitto. caro subrancida, & aper rancidus apud Ciceronem & Horatium sunt vitiata Satyr. 2. lib. 2. *Id est, fætor, grauisue odor.*

Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia nasus
Illis nullus erat, sed credo hac mente, quòd hospes
Tardius adueniens vitiatum commodiùs quàm
Integrum edax dominus consumeret ——

Inde metaphora apud Persium Sat. I.

Rancidulum quiddam balba de Nare locutus.

Putidum aliquid, & ingratum locutus. Et hoc loco Martialis rancidulo ore, infecto detractionibus, & adulationibus ore. DOMINI, DEIQVE NOSTRI) Domitiani. libro 5. epigram. 8.

Edictum Domini Deiq; nostri. vbi plura.

MVNERIBVS) ædificiis publicis Domitiani, de quibus antea. BALNEIS CYNAEDI) Quid peccaui in principem, cùm Neronianas thermas Charini balneis præposui? non vituperaui Domitianas. nec enim cùm Homerum laudo, reprehendo Virgilium. Thermas Neronianas laudat Papinius, I. Sil. Nihil hic de Etrusco somnia.

Ad Stellam.

XXXV. XXX.

Cùm pluuias madidumq; Iouem perferre negaret,
Et rudis hibernis villa nataret aquis,
*Plurima quæ posset subitos * effundere nimbos,*
Muneribus venit tegula missa tuis;
Horridus ecce sonat Boreæ stridore December,
Stella tegis villam, non tegis agricolam.

** defendere legerim potius, id est, arcere.*

Vestem diues meus eques, petit à Stella.

TEGVLA MISSA) cùm mea villa malè materiata perplueret, misisti scandulas, seu tegulas, quibus defenderem pluuias. VILLAM TEGIS, NON TEGIS AGRICOLAM) nunc hiems sæuit. tecta quidem iam est villa, sed adhuc nudus agricola, nónne etiam me teges, qui pluris sum villa?

Ad Castricum de Theta.

XXXVI. XXXI.

*Nosti * mortiferum quæstoris, Castrice, signum?*
Est operæpretium discere theta nouum.
Exprimeret quoties rorantem frigore nasum,
Lethalem iuguli iusserat esse notam.

** moriferum.*

Turpis

Turpis ab inuiſo pendebat ſtiria naſo,
*Cùm * fleret madida fauce December atrox.* (* ꝟ. flaret. alij ſtaret.)
Collegæ tenuêre manus: quid plura requiris?
Emungi miſero, Caſtrice, non licuit.

Crudelem quendam quæſtorem Vitellij vt nonnulli ſuſpicantur, inſectatur, qui carnifici hominis occidendi ſignum dedit Naſo emungendo. NOSTI) noſti, inquam, non noſtri lege. Verſum tamen puncto interrogationis claude. quamuis ſenſus ſit, ſi legas, Noſtri, eſt operæ precium, Caſtrice, diſcere ſignum mortiferum ſeu nouum θῆτα noſtri quæſtoris. Expeditior eſt prima ſcriptura. MORTIFERVM SIGNVM,) θ, nempe vſitatum ſignum condemnationis, vt abſolutionis A. Perſius Sat. 4.

Et potis es nigrum vitio præfigere Theta.

MORTIFERVM) quia mortis nuncium adfert vt carbo, & creta; atri, & candidi calculi; ſigna alba felicia, nigra infauſta. Θ verò vel quòd humani pectoris transfixi ſimilitudinem gerat, vel quòd mors Græcis θάνατος dicatur, primaq́ue littera pro voce tota vſurpetur. Romani prius A. cùm abſoluerent, C. cùm condemnarent, N. L. cùm non liqueret vſurpabant. De quibus omnibus, lege Alexandrum Neapol. lib. 3. cap. 5. Tiraquellum ibidem. Briſſonium lib. 5. de formulis. Foquelinum ad 4. Sat. Perſij. Brodæum lib. 1. epigram. εἰς πορνεύς. Auſonium in pædagogum Eunum epig. 119.

Tuumq́ nomen θ ſectilis ſignet.

Eſt apud Plautum in Aulularia littera quædam longa etiam infelix, vti Staphila ſe longam fore litteram dicit. Longamque illam literam alij plerique L. Cælius verò Rhodiginus lib. 10. cap. 8. contendit eſſe litteram T. Romanis tamen ſoſpitalis erat. Greterum lege cap. 51. de S. Cruce. vbi mira de hac littera T. ſunt, qui I. Lambinus verò nullam certam, omnes enim litteras poſſe eſſe longas, vel fiunt, cùm grandiores, & maximè, cùm cubitales ſcribuntur. mihi quod de longis affirmat, verum videtur affirmare, nihilominus ex ipſis longis I. vel T. vel L. poſſe deſignari. THETA NOVVM) nouum ſignum mortis inuenit, vt quempiam interfecturus naſum emungeret, hinc vocat nouum, aliis inuſitatum. Vt Iuuenalis de populo Romano,

——— quì pollice verſo
Quemlibet occidit populariter ———

LETHALEM NOTAM) iuſsit occidi deſtinatum. STIRIA) vi frigoris, & cœlo pluuio expreſſa. alioquin ſtiria eſt aqua in modum turbinis concreta, ſiue ſtillicidium gelatum. COLLEGAE) (Ein Tißtapfſen.) Quæſtores alij crudelis, & inuiſi collegæ tenuerunt manus, ne illam ſubitò admoueret naſo abſterſurus guttam, & ſignum cædis daturus. Plures fuêre quæſtores, primum duo, mox quatuor, tum plures. Feneſtella, Sigonius de antiquo Iure ciuium, cap. 2. & alij. Aerarij, parricidij, prouinciales. In ſingulis ordinibus plures. EMVNGI MISERO NON LICVIT) Cùm antea occidiſſet leuiſsimo ſigno paſsim homines, poſtea quaſi ſpoliatus omni poteſtate fuit miſer, vt ne naſum quidem abſtergere potuerit.

De Polyphemo.

XXXII. XXXVII.

Tantus es, & talis noſtri, Polypheme, Seueri,
Vt te mirari poſsit & ipſe Cyclops.
*Sed nec Scylla * minus, quod ſi fera monſtra duorum* (* minor.)
Iunxeris, alterius fiet vterq́ timor.

Seueri Martialis amici par ſeruorum, Polyphemus alter ob magnitudinem ita dictus, altera ſerua Scylla ab altero monſtro appellata. tantos fuiſſe ait, vt non modò cuiuis alij, ſed & ipſi alter alteri potuerint eſſe terrori. (Eſt Polyphemi mentio in Vet. Inſcript.) MIRARI POSSIT IPSE CYCLOPS) minor nempe Polyphemo Seueri. An ad ſtatuas Polyphemi & Scyllæ refert? de ſeruis accipio. SCYLLA * MINOR) minor lego, non minus. niſi dicas, τὸ minus, ad monſtrum referri. Nec Scylla ſerua minor eſt Polyphemo vel minus monſtrum. vel *minus* aduerbium, nec Scylla minus miratur quam Cyclops. placet *minor*. Polyphemus ex Homero, Virgilio, Ouidio, Theocrito, & aliis, vti & Scylla nota ſunt monſtra. (* minus. Vide Turneb. lib. 24. cap. 28.) Quid Grutero fuerit in mentem neſcio, vbique Sylla non Scylla reſcribenti, operarum credo vitio, nam Turnebus exertè Scylla non Sylla legit; & verè; eſt enim contentio inter Polyphemum & Scyllam monſtra Siciliæ, alterum terræ, alterum maris.

De Cœlio.

XXXVIII. XXXIII.

Ad hoc carmen multa Herald.

Discursus varios, vagumq́; mane,
Et fastus, & Aue potentiorum,
Cùm perferre, patiq́; iam negaret,
Cœpit fingere Cœlius podagram,
Quam dum vult nimis approbare veram,
Et sanas linit, obligatq́; plantas,
Inceditq́; gradu laborioso,
(Quantum cura potest, & ars doloris?)
Desijt fingere Cœlius podagram.

Cœlij fraudes, & podagram irridet. VAGVM MANE) ne cogeretur salutare potentiores, & AVE dicere. multus hic Heraldus de discursu clientum. ET SANAS) quales impostorum quorundam sunt artes mendicorum. LABORIOSO) ægro, vt vestigia lentè poneret, ne offenderet exulceratos pedes. QVANTVM CVRA POTEST?) Ironia, vt lib. 5. epig. 22.

—— quantum
Cura laborq́; potest? scripsit, & edidicit.

Tamdiu malum finxit, & pedes strinxit, dum effingeret verum morbum, ipsamque podagram, vt non fuerit opus amplius fingere. desiit enim fingere, cùm re ipsa laboraret podagra.

Epitaphium patris Etrusci.

XXXIX. XXXIV.

Hic iacet ille senex, Augustâ notus in aulâ,
Pectore non humili passus vtrumq́; Deum:
*Natorum pietas sanctis quem coniugis * vmbris*
*Miscuit: Elysium possidet * vmbra nemus.*
Occidit illa prior, viridi fraudata iuuenta,
*Hic propè ter * senas ∴ vidit Olympiadas.*
Sed festinatis raptum te credidit annis,
Aspexit lachrymas quisquis Etrusce tuas.

** Vrnis*
** V. ambo*
** V. denas*
∴ Vixit, melius

Huius Etrusci vitam συντόμως lib. 6. epig. 42. de Etrusci thermis complexi sumus ex Papinio descriptam. PASSVS VTRVMQVE DEVM) Claudium & Neronem, libertus, non seruus. à Tiberio enim donatus est libertate, testis Papinius contra Domitium.

—— Tibereia primum
Aula tibi, vix dum ora noua mutante iuuenta
Panditur hic annis multa super indole victis
Libertas oblata venit. ——

Quod noster passum dicit, hoc Papinius iuga vocat,

Tu toties mutata ducum iuga ritè tulisti
Integer, inq́; omni felix tua cymba profundo.

Deum autem vocat, quòd Cæsares retulerint in Diuos Romani. notum est Vespasiani morituri dictum, vt video, Deus fio. VTRVMQVE) Neronem dixi & Claudium, nisi placeat ad Deum secundum, & aduersum referre. Imò ad Domitianum potiùs respicio, qui iratus Etruscum eiecit, placatus eundem reuocauit. Vtrumq; ergo accipe iratum & propitium. lib. 6. epig. 83.

Nam tu missa tua reuocasti fulmina dextra.

NATORVM PIETAS) filius enim Etruscum patrem damnatum, & in exilium eiectum spontè comitatus est, nec antea destitit fatigare precibus Domitianum, quàm pacem illi, reditumque impetraret, vt Papinius de Etrusco filio.

—— cui nos fidissime linquis
Fortuna redeunte pater, modo numina magni

Præsidiis,atq; breues hominum placauimus iras,
Nec frueris.——

Conivgis) Etruscæ, à qua summo loco nata Etruscus maritus,& filij nomen accepêre. Papinius in lachrymis.post susceptos geminos in ipso flore ætatis extincta. Elysivm possidet *ambo nemvs)Etruscum,& Etruscam;ambo,casu accusandi multitudinis,vt duo apud Virgilium lib. II. ** vmbra.*

Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros.——

Occidit illa prior viridi fravdata ivventa) Papinius.

——Sed media cecidére abrupta iuuenta
Gaudia florentesq; manu scidit Atropos annos,&c.

Hic prope ter senas vidit Olympiadas)ter senas lege,non ter denas;alioqui fuisset centum,& quinquaginta annorum, ter senæ autem Olympiades, nonaginta explent annos,sic vt Olympiadem pro lustro,seu quinquennio accipias. Et quamuis nonagesimum non attigerit(quod vox,propè, docet)tamen octogesimum excessit.Papinius enim octoginta annos Etrusco feliciter ait actos deinde primum in exilium à Domitiano missum,ex eoque reuocatum diem obiisse extremum.

Dextra bis octonis fluxerunt secula lustris,
Atq; æui sine nube tenor,&c.

Si Olympiadem poëta ποιητικῶς accipit. Etruscus fuit ἐννενηκονταέτης, id est, X C. annorum, (Si verè & historicè L X V I I. Si tamen lustrum pro quinquennio ponit Statius.) Sed erit fortasse,qui me erroris damnet Olympiadem quinquennio definientem,cùm historici, & Chronologi quatuor annorum spatio Olympiadem concludant. Vt Pererius lib. 4.c.3.qui Olympiades 54 plenas ducentis,& sedecim annis definit. accipit ergo Olympiadem pro quadriennio,nam si quinque annos complecteretur,efficerentur anni ducenti septuaginta. Iosephus Scaliger, qui Tetraeteridem vocat Olympiadem.Sed non erit difficilis hîc responsio. Verum aio,quod Chronographi decernunt initio quinti anni celebrata fuisse Olympia, vnde quinquennis à quinque fratribus dicta,& instituta,ita vt quadriennium solidum excluso quinto anno complecteretur vna Olympias. Ipsi quoq; Chronologi inter se dissentiunt,quos noster Delrius componit com. in Herculem furentem Senecæ pag. 281. Poëtæ tamen Olympiadem καταχρηστικῶς pro quinquennio solido vsurpant,& æquant lustro Romano. Ouidius de Ponto lib.4.Eleg.6,

In Scythia nobis quinquennis Olympias acta est,
Iam tempus lustri transit in alterius.

Cæterùm de Olympiadib. hæc compendio accipe.Institutæ sunt post excidium Troiæ,anno quadragesimo septimo, vel octauo.ante V.conditam vicesimo quarto. apud Iudæos Achaz regnum obtinente annum iam octauum. Copiosè,& diligenter disputat hac de re Pererius de communibus omnium rerum naturalium principiis lib.4.cap.3. Iosephus Scaliger lib. 5.de initio Olympiadum. Cælius Rhodiginus lib.13.cap.17. Qui omnes sua dicta ex Pausania,& aliis nobilissimis scriptoribus confirmant. Accedunt huc Benedictus Aretius in Pindarum,Elias Vinetus in Ausonium, Brodæus lib. Anthol.& alij. *Chronicum Alexandr. MS. Græcum.* Sed festinatis raptvm te credidit annis, Aspexit lachrymas,&c.) tantoperè luxit parentem Etruscus filius,vt qui illum vidit plorantem,putare potuerit,patrem florente æuo, & immatura fatorum vi,ad inferos abreptum. quantus porro luctus fuerit filij Papinius canit,

——heu quantis lassantem bracchia vidi
Planctibus,& prono fusum super oscula vultu,
Vix famuli,comitesq; tenent,vix arduus ignis
Submouet.——

Ad Sempronium Tuccam.

XXXV. XL.

Cosmicos esse tibi Semproni Tucca videris:
Cosmica, Semproni,tam mala,quàm bona sunt,

Sempronium tam malum videri posse,quàm bonum dicit.Cosmicus dici volebat,id est, mundanus,ciuis mundi,quales te iactabant Socratici. Socrates enim interrogatus,cuias esset. mundanus,inquit.*Omne solum forti patria est.* Et Teucer,*patria est,vbicunque est bene.* E Socratis ergo disciplina videri volebat Sempronius,atque adeò Cosmicus. Sed Poëta nomen Cosmicus largiùs accepit,& mundana, seu Cosmica tam mala, quàm bona esse, imò plura mala, & plures

 malos,

malos, quàm bonos in mundo affirmat. malum ergo potius Sempronium, quàm bonum credendum, si Cosmicus sit. ferè sic locum hunc explanat doctissimus Turnebus. Domitius. Cosmicus ad etymologiam refert, & ornatum exponit. Vt sensus sit etiamsi ornatus sis, non tamen bonus es, nam & mala possunt ornari, & sæpe improbissimus quisque est ornatissimus. Non displicet mihi Torrentij mens. *Tucca*, inquit, *comis, humanus, commodus in conuersatione hominum multorum. Nomen enim oppositum solitudinis. Humana autem tam mala, quàm bona sunt.* Sæpè supra de Cosmo vnguentario dictum. Forte hic deditum vult Tuccam vnguentis fuisse, hoc est, gnarum rei vnguentariæ. Poëta eam artem vel potius vsum artis dubium affirmat, Cosmicos enim seu vnguentarios & vnguentatos posse & benè & malè audire.

Ad Castricum.

XXXVI.

Muneribus cupiat, si quis contendere tecum,
Audeat hic etiam, Castrice carminibus.
Nos tenues in vtroq; sumus, vinciq; parati:
Inde sopor nobis, & placet alta quies.
Tam mala cur igitur dederim tibi carmina, quæris?
Alcinoo nullum poma dedisse putas?

Ab opibus, liberalitate, eruditione laudat Castricum. se extenuat, accusat, excusat. Ab opibus, & liberalitate, cùm ait Castricum non posse vinci muneribus. à doctrina, cùm dicit neminem audere cum Castrico carmine certare. se extenuat, cùm fatetur nec diuitem, nec magnum poëtam. accusat, quando sua carmina mala appellat. Excusat, cùm docet etiam Regibus nonnunquam, quamuis diuitibus, dona tamen à tenuioribus offerri, eoque se Castrico, quamuis docto, tamen carmina misisse. ALCINOO POMA) Adagij speciem habet, quale illud, *in siluam ligna ferre, aquam in mare, vlulas Athenas, soli lumen mutuare*, &c. Alcinous autem Rex Phæacum, cuius hortus Homero laudatus 6. Odyss. vt alibi dictum.

In Cinnam.

XXXVII.

Primum est, vt præstes, si quid te, Cinna, rogabo,
*Illud deinde sequens, * vt citò, Cinna, neges.* *v. s.
Diligo præstantem, non odi, Cinna, negantem:
Sed tu nec præstas, nec citò, Cinna, negas.

Aut dandum, aut citò negandum. lege epig. lib. 6. in Phœbum & eod. in Pætum, vbi ex Seneca, & aliis multa super hoc versu.

Ad Ouidium.

XLIII. XXXVIII.

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæsonius hic est,
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc Nero damnauit: sed tu damnare Neronem
Ausus es, & profugi, non tua fata sequi.
Æquora per Scyllæ magnus comes exulis isti:
Qui modò nolueras consulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas est cineri me superesse meo:
Audiet hæc præsens, venturaq; turba: fuisse
Illi te, Senecæ, quod fuit ille suo.

Maximus

Maximus Cæsonius vir consularis à Nerone damnatus, in coniuratione Pisoniana missus in exilium, comitem voluntarium habuit Ouidium (non illum Nasonem poëtam, quod infantibus dico) qui expressam Cæsonij postea mortui imaginem seruabat, ad quam hoc epigramma scripsit poëta, vt illa verba (hic est) de icone Cæsonij accipias. VIVIDA CERA) quæ ad vnguem refert Cæsonium. alter quasi Cæsonius. Ita mortuos solebant quasi in vitam reuocare. Secundus de Reguli filio lib. 4. epist. 7. *Illum coloribus, illum cera, illum ære, illum argento, illum auro, ebore, marmore effingit.* HVNC NERO DAMNAVIT) Tacitus lib. 15. Annal. *Cadicia vxor Sceuini, & Cæsonius Maximus Italia prohibentur, reos fuisse se tantùm pœna experti.* SED TV DAMNARE NERONEM) Nero Cæsonium iudicio damnauit, tu Ouidi Neronem damnasti, cùm Cæsonium damnatum sponte, velut innocentem es secutus, quo facto docuisti iniquam Neronis condemnationem fuisse. ita tuo facto illius iudicium detestatus arguisti. Tale dictū leges in apophthegmatis de Diogene, cui cùm obiiceretur, Sinopenses te exilio damnarunt, & ego, inquit, illos mansione. PROFVGI FATA SEQVI) Idem Papinius in Etrusco. AEQVORA PER SCYLLAE) In Siciliam, aut Sardiniam eiectum. Scyllam autem scopulum Siciliæ ex Virgil. 3. Et Hom. 12. Odyss. qui monstri nomen ob scopuli periculum illi indunt. Ouid. 13. Met. QVI MODÒ NOLVERAS CONSVLIS IRE COMES) in Africam, cui præfuit. FVISSE ILLE TE, SENECAE QVOD FVIT ILLI SVO) Quod Cæsonius fuit Senecæ, hoc Cæsonio Ouidius. Vt Cæsonius non dissimulauit se amicum Senecæ, quamuis damnati, ita tu Ouidi etiam Cæsonij amicum te ostendisti, cùm damnatum secutus es in exilium. Exulauerat autem & Seneca à Claudio relegatus in Corsicam, vnde Senecæ liber de cōsolatione ad Heluiam. rediit deprecatu Agrippinæ. Tacitus 12. Annal. Non lego comitem exilij Senecę fuisse Cęsonium. poëtæ verba trahi possent eò, quandò comparat Senecæ, & Cæsonij exilia, amicitias, fidem, & subiungit talem Ouidium fuisse Cæsonio, qualis Cæsonius erat Senecæ. Amoris autem caussa nonnunquam comitabantur amici amicos in exilium. Suet. de Illustribus Gram. cap. 6. Maximus Tyrius, Heraldus. Seneca episto. 9. In quid igitur amicum paro? vt habeam pro quo mori possim: vt habeam quem in exilium sequar, cuius me morti opponam.

An C. Cæsonius Pætus dictus est maximus qui VII. Neronis anno cum Turpiliano consul fuit? A. V. C. DCCC. XIV. Lipsium ad eū vide locum.

Profugus quis.

Ad eundem.

XXXIX. XLIV.

Facundi Senecæ potens amicus,
Caro proximus, aut prior Sereno,
Hic est Maximus ille, quem frequenti
Felix litera paginâ salutat:
Hunc tu per Siculas secutus vndas,
O nullis Ouidi tacende linguis,
Spreuisti domini furentis iras.
Miretur Pyladem suum vetustas,
Hæsit qui comes exulis parentis.
Quis discrimina comparet duorum?
Hæsisti comes exuli Neronis.

Idem argumentum. Ouidij fidem, & charitatem in Cæsonium anteponit Pyladis officio Orestem comitantis. FACVNDI SENECAE) De eloquentia, copia & virtutibus itemq; vitiis orationis Senecæ copiosè disputat Lipsius contra Caligulam, Quintilianum, Agellium Lipsius in prolegom. ad Senecam. Sensus est duorum, & quatuor versuum. Hic est Maximus Cæsonius ad viuum expressus, Senecæ quondam, Chari, Sereniq; amicus, quem ille potens Senecæ amicus, Cæsari gratissimus, toties per literas salutat. Cera (nam ad imaginem scriptum hoc carmen intelligas) expressus Senecæ, Cari, atq; eius, ad quem liber Senecæ de tranquill. animi. &, In virum sap. non cadit iniuria, Sereni summus amicus. CARO) an is est, quo de Secundus epist. 27. lib. 1. qui Domitiano libellum dedit, de Plinio Secundo? Iuuenal. Sat. 1. —— *Quem munere palpat Carus* —— DOMINI FVRENTIS) Neronis. EXVLIS PARENTIS) Orestæ. Clytemnestræ subductus ab Electra (Euripides in Electra) & in Phocidem cum pædagogo missus. deinde reuersus, matre interfecta rursus exulauit. DISCRIMINA DVORVM) Orestis, & Cæsonij fidem, Ouidij & Pyladis. maius tu Ouidi discrimen adiisti, quàm Pylades; ille se Oresti sine periculo propè adiunxit comitem, tu damnatum à Cæsare crudelissimo non dubitasti sequi.

De Sereno lib. 8. ep. 81.

Ad Priscum.

XLV. XL.

Commendare tuum, dum vis mihi carmine munus,
Mæonioq; cupis doctiùs ore loqui:
Excrucias multis pariter me, teq; diebus:
*Et tua de nostro, Prisce, Thalia * placet.*
Diuitibus poteris Musas, elegosq; sonantes
Mittere: pauperibus munera * pexa dato.

*Tacet Turneb.

* alij plana, alij plena legunt. Vt Modius ex M. S. Idem factum Graculo cuidā ab Augusto refert Macrobius quem alibi adductū memini.
* lib. 24. c. 28.

Petit munera sine carminibus; dum enim Priscus meditaretur carmen, quod cum munere Martiali mitteret, interim poëta egebat, nec carmen, nec munus accipiebat. EXCRVCIAS) te scribendo, me nil interim dando. ET TVA DE NOSTRO, PRISCE, THALIA PLACET) tacet, scribit* Turnebus. Omnia, quæ vidi, exemplaria seruant (placet) quod mihi nequaquam displicet. Prisco enim placere suam Thaliam ait, quam meditabatur, cum poëtæ incommodo, quod sibi non placeat. de nostro, inquit, tibi placet, de nostro incommodo tibi places, dum facis elegans, sonans, & concinnum carmen. Malim tamen cum Turnebo, *Tacet*, hoc intellectu. Excrucias me differendo munus tuum propter carmen quod iam diu meditaris, & interim tua Musa tacet de nostro munere, quod missurum promisisti, mitte mihi munus vt pauperi, carmina non desidero; De nostro ergo intellige damno & iactura differs munus & trahis tempus componendo carmine cum munere mittendo. De nostro dixit vt Plautus, si de illarum cœnaturus es vesperi. PAVPERIBVS MVNERA PEXA DATO) nonnulli codices hîc plena legunt. non pexa. alij plana, id est, non clausa chartis, & carminibus, alij blenna, nescio an blenni. Seruo pexa. Domitius pexa, pulchra exponit, quàm pulchrè, lector iudicet, malim ad pexam vestem referre. Quid diu meditaris carmen, quod ego pauper non desidero; mitte illud diuitibus, mihi vestem. Plena legit Modius & interpretatur cito data, cum mora & tarditas gratiam beneficij corrumpat.

* Quod conualuit Gryph.

Ad * Licinium.

XLVI. XLI.

Doctorum, Licini, celeberrime, summe virorum,
Cuius prisca graues lingua reduxit auos:
Redderis heu quanto fatorum munere nobis,
Gustatâ Lethes pœnè remissus aquâ.
Perdiderant iam vota metum, securaq; flebat
*Tristitia: * & lachrymis iamq; peractus eras.*
Non tulit inuidiam taciti regnator Auerni,
*Et ∴ raptas fatis reddidit ipse * colos.*
Scis igitur, quantas hominum mors falsa querelas
Mouerit: & frueris posteritate tuâ.
Viue velut rapto, fugitiuaq; gaudia carpe:
Perdiderit nullum vita reuersa diem.

* heu lachrymis rectè Schottus emendat sequitur enim iamq;
∴ raptas.
* solo.

Gratulatur Licini o reditum in vitam, quam iam ab omnibus deploratam, & conclamatam fuisse dicit, hortaturq; vt reliquam vitæ partem genio indulgeat. LICINI) Is ipse Licinius, ad quem est epist. Secundi lib. 4. trigesima. DOCTORVM SVMME VIRORVM) doctorum doctissime. Secundus idem sentit. *Attuli tibi, inquit, ex patria mea pro munusculo quæstionem altissima ista eruditione dignissimam, &c.* PRISCA LINGVA) aut non fucata, sed syncera, aut quia Licinius archaismos, & antiquitatem amabat in sermone, aut deniq; doctrinam sapit antiquorum. PERDIDERANT VOTA METVM) iam desperauerant vitam, & non timebant vitæ spe iam depositæ. Iam vota fieri desierant; nemo enim re deplorata ampliùs vouet; metuimus enim, quæ accidere possunt, non quæ acciderunt. Torrentius. IAM PERACTVS ERAS) pro mortuo deplorabaris. * RAPTAS † COLOS) fusa, stamina Parcarum. reddidit Parcis à morte iam ereptas colos, & pensa. MORS FALSA) decepta, quæ iam deuorauerat te spe. aut falsa, quia fefellit nos, te iam quasi mortuum flentes.

Licinius Sura.

*raptum.
*solo.

FRVERIS

FRVERIS POSTERITATE TVA) sentis ipse, velut rediuiuus, quam te passim amarint mortales, qui tibi iam opinione nostra eramus posteri. *Triginta annis gloriæ suæ superuixit. legit scripta de se carmina: legit historias, & posteritati suæ interfuit.* Plinius epist. 1. lib. 2. de Virginio Rufo. VIVE VELVT RAPTO) Est Epicurea παραίνεσις. Vtraq; ergo manu amplectere vitam fugitiuam, & te totum da commodis præsentis vitæ, auidè, quod superest vitæ, absume, perinde ac si ex rapto viueres. Ipsemet exponit, quid sit, rapto viuere, multa sunt huius generis apud hunc Epicurum hortamenta. PERDIDERIT) perdere se diem illum putabant, quem non indulgebant genio, ventri, voluptatibus.

De Anio.

XLII. XLVII.

*Cùm mensas habeat ferè * ducentas,* *S. trecentas.*
Pro mensis habet, Anius, ministros:
Transcurrunt gabatæ, volantq; lances.
Has vobis epulas habete lauti.
Nos offendimur ambulante cœna.

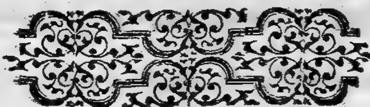
Ambulatoriam cœnam odit Martialis, quòd nihil inde ferè posset esse, propter ministrorum celeritatem, qui in patinis circumferebant cibos ad conuiuas, vt quod quisque vellet, inde legeret, rariùs autem ad poëtam accedebant, aut transibant celeriùs, aut præteribant omninò. malebat sibi in mensis apponi. DVCENTAS) alij trecentas, sed numerus est certus pro incerto, & magno. PRO MENSIS MINISTROS) ipsi ministri subeunt vices mensarum, quia ipsi gerunt cibos, in gabatis, & parapsidibus, non apponunt mensis. Moris autem erat prioribus, vt singulis missibus singulas mensas inferrent, iam suis epulis, dapibusque onustas, easque postea simul auferrent. Annius vnam haud dubiè mensam apposuerat, sed eam vacuam, deinde ministri ordine circumferebant opsonia, vt quod cuique placeret, inde carperet. Hoc ideo copiosiùs, quod haud satis hunc locum Stuckius intelligat, cùm affirmat eo modo in cœna ambulante cibos circumlatos, quo in cœnobiis epulæ ad proximè accubantem transeunt. Haud, inquam, eo modo. nam quamuis nonnunquam vna, alteráue parapsis à primo ad vltimum transeat, tamen apponuntur. Annius autem seruis circumferendas dedit, vt eas nunquam mensis inferrent. Nec à Baysio rectè puto exponi, cùm dicit reprehendi à Martiale Annium, quòd dapes lancibus potiùs, quàm mensis ipsis inferri sineret, quasi nulla fuerit mensa conuiuis apposita, fuit vtique, sed sine dape, nam quo illud, quod à seruo obeunte acceperant, reposuissent? in ipso toro, aut lecto, absurdum hoc. An mensas ita onustas pro discis, vt quicquid obsonij erant apposituri, semel id apponerent, nullis aliis discis, id est, lancibus adiectis? Quod ad Seruij auctoritatem attinet, valdè vereor, ne Seruius non capiatur, cùm ad illum Virgilij versum scribit. *Postquam exempta fames epulis, mensæq; remotæ. Apud maiores,* inquit, *ipsas mensas apponebant pro discis.* Sed discos pro lancibus accipio cibo, & obsonio plenis, singulisq; singulas mensas, id est, patinas, siue quadras obsonio plenas, vt hodie fit in cœnobiis appositas, easq; binas, vnas carnium, secundas pomorum. Et hoc apud priscos Romanos, non imperatorum temporibus, sed multò ante imperatores. Turnebus lib. 25. cap. 24. *Puto,* inquit, *ita intelligendum, suppetunt illi mensæ plurimæ ad ducentas, non tamen in eis obsonia reponit, sed eas semper serui gerunt, nec epulis frui possunt conuiuæ. Ita ambulatoriam cœnam potius spectant, quàm comedunt, cùm ministri celeriter parapsides, & gabatas ante conuiuas præterferant.* Rectè Turnebus, si mensas, vt ipse exponit, pro gabatis, & paropsidibus, quas ferebant serui, accipiat. TRANSCVRRVNT GABATAE) Gabatæ genus lancis concauæ, Gallis, vt Turnebus notat, hodie extritâ mediâ gatæ dictæ. Martialis II. 1. Aen.

Sic implet gabatas, parapsidasq;.

VOLANTQVE LANCES) lances vasa escaria rotunda subinde, nonnunquam quadrata. dicta lanx à latitudine, & erat non solùm lata, sed etiam caua. Martialis lib. II.

Et leues scutulas, cauasq; lances.

Mediæ erant, maximæ, & minimæ. Iureconsultus in l. lancem tractatu de vasculis. Et Baysius. NOS OFFENDIMVR AMBVLANTE CŒNA) pauperes amant appositam qua famem, & ventrem, non oculos pascant. Ambulatorium ientaculum vocat Apuleius alio significatu, quando boues ambulando pascunt. Et Monachos quosdam ait ambulantes cibum sumere, ne cibi voluptatem sentirent.

Ad

Ad Seuerum.

XLIX. XLIII.

Parua suburbani munuscula mittimus horti,
Faucibus oua tuis: poma, Seuere, gulæ.

Oua, & poma munus mittit. oua medicinam faucibus vel rauc.*, vel exulceratis & anginæ, poma, quæ incitent gulam, ineantque gratiam à palato. De Vrbano vero suo gloriatur lib. 8. epig. 61.

Sed quod sub vrbe rus habemus æstiuum, &c.

Ad Vrbicum.

L. XLIV.

Mercari nostras si te piget, Vrbice, nugas:
Et lasciua tamen carmina nosse libet
Pompeium quæras (& nosti forsitan) Auctum,
Vltoris prima Martis in æde sedet.
Iure madens, varioq; togæ limatus in vsu,
Non lector meus hic, Vrbice, sed liber est.
Sic tenet absentis nostros, cantatq; libellos:
Vt pereat chartis littera nulla meis.
Deniq; si vellet, poterat scripsisse videri:
Sed famæ mauult ille fauere meæ.
Hunc licet à decima (nec enim satis ante vacabit)
*Solicites: capiet cœnula * parua duos.*
Ille leget, bibe tu: nolis licet, ille sonabit:
Et cùm, iam satis est, dixeris, ille leget.

* V. parca.

Auctum celebrat, qui poëtæ versus, vt suum nomen, tenebat, poteratq; carentibus libro, esse ipse liber. Hunc vt adeat, monet Vrbicum, si velit inemptum posfidere Martialem. POMPEIVM QVAERAS, (ET NOSTI FORSITAN) AVCTVM) Vnus est animo meo Pompeius Auctus, eoque versum, vt distinxi, lege. vt sensus sit, vin legere inempta mea carmina? adeas Pompeium Auctum, quem & tute fortasse nosti. VLTORIS PRIMA MARTIS IN AEDE SEDET) P. Victor & forum hoc, & ædem Iouis Vltoris in 8. regione vrbis ponit. Marlianus lib. 3. c. 10. hanc Martis ædem Diuæ Martinæ cessisse templo scribit, De eodem Plinius lib. 33. cap. 14. Ouid. 5. Fastorum. Suetonius in Augusto cap. 29. *Publica opera extruxit, ex quibus vel præcipua forum cum æde Martis Vltoris, &c.* Et mox. *Ædem Marti bello Philippensi pro vltione paterna suscepto vouerat, sanxit ergo, vt de bellis, triumphisq; hîc consuleretur senatus, &c.* Iuuenalis Sat. 4. Dion. lib. 54. Eius templi effigiem in veteribus nummis expressam habes apud Torrentium Læuinum, in Augusto Suetonij. IVRE MADENS) Iuris prudens; Ita lib. 1. ep. 39.

Si quis Cecropiæ madidus Latiæq; Mineruæ
Artibus -----

Et infra libro hoc ep. 68. *Cuius Cecropia pectora dote madent.*

LIMATVS) vsu exercitatus, studiis pacis & caussis tractandis opportunus, omnisq; ciuilis prudentiæ scientissimus. NON LECTOR, SED LIBER) tenet memoria totum librum epigrammatum. SIC TENET ABSENTIS NOSTROS) Ita passim in epistolis Cic. Horatius Sat. 4. lib. 1. Plinius, alij principes latinitatis sunt locuti. POTERAT SCRIPSISSE VIDERI) tam ad vnguem tenet mea, recitatque, vt non meliùs possit sua. nec tamen pro suis mea recitat. Seneca epist. 33. *Aliquid intersit inter te & librum, quousq; disces? iam & præcipe. quid est quare audiam quod legere possum.* Et pater huius ipso prologo declam.

Quanquam alij malunt hic absentes.

Intra exiguum paucissimorum dierum tempus, poterit quilibet facere id quod Cyneas facit: qui missus à Pyrrho legatus ad Romanos, postero die nouus homo & senatum & omnem vrbanam circumfusam senatui plebem, nominibus suis persalutauit. Aut quod ille fecit, qui recitatum

tatum à poëta carmen nouum, suum esse dixit, & protinus memoria recitauit: cùm hoc ille cuius carmen erat, facere non posset. Aut hoc fecit Hortensius: qui à Sisenna prouocatus, in auctione persedit diem totum, & omnes res & precia, & emptores ordine suo recensuit, argentariis recognoscentibus, ita vt in nullo falleretur.

A DECIMA) hora pomeridiana, quæ est tertia ante noctem. tardior hora cœnæ solito, propter Aucti occupationes. Hora decima, si rogaueris, vt tibi mea carmina legat, te ad cœnulam adhibebit, & tota cœna vsque ad nauseam etiam leget, tam amat meas nugas. De importunis recitatoribus & lectoribus alibi plenissimè. Auctus porro negotia sua ad horam vsq; decimam extendebat vt Asinius Pollio Orator, quem nulla cura vltra decimam retinuit. ne epistolas quidem post eam horam legebat, ne quid nouæ curæ nasceretur, sed totius diei lassitudinem duobus illis horis ponebat.

Ad Auctum.

XLV.

Gratum est, quòd Celeri nostros legis, Aucte, libellos; II.
Si tamen & Celerem, quod legis, Aucte, iuuat.
Ille meas gentes, & Celtas rexit Iberos,
Nec fuit in nostro certior orbe fides.
*Maior me * tanti reuerentia turbat, & aures* *tanto, elegantius.
Non auditoris, iudicis esse puto.

Celeri præfecto quondam Celtiberorum idem Auctus legebat poëtam. Veretur poëta, ne fortè ingratum sit Celeri, quod sibi ait gratum, Celeremque laudat. Celeres apud Plinium Iun. duos lego, li. 4. epig. 11. alterum equitem Romanum, qui ob Corneliam Vestalem in comitio virgis exanimatus; alterum, ad quem est illa lib. 7. epig. 7. elegantissima de recitatione. an iste hic idem sit, an alius, diuinare non possum. CELEREM IVVAT) si placet. ILLE MEAS GENTES) Celtiberiam administrauit. NEC FVIT) Nullius fides, abstinentia & innocentia ita constitit in Celtiberia, ac Celeris, quo proconsule vectigalia quoq; optima fide soluebantur. NON AVDITORIS) dignitas, & maiestas hominis me terret; nec enim auditorem, sed velut gentis, ita & Musarum iudicem illum veneror.

In Vmbrum.

XLVI.

Omnia misisti mihi Saturnalibus, Vmber, III.
Munera, contulerant quæ tibi quinq; dies:
Bis senos triplices, & dentiscalpia septem:
His comes accessit spongia, mappa, calix.
Semodiusq; fabæ cum vimine Picenarum,
Et Laletanæ nigra lagena sapæ,
Paruaq; cum canis venerunt coctana prunis,
*Et Libycæ * fici pondere testa grauis.*
Vix puto triginta nummorum tota fuisse *S. Picen.
Munera, quæ grandes octo tulère Syri.
Quanto commodius nullo mihi ferre labore
Argenti potuit pondera quinq; puer?

Vmbri munera Saturnalibus sibi missa eleuat. CONTVLERANT QVAE TIBI QVINQVE DIES) quæ tu ab aliis accepisti quinq; diebus Saturnalium. Legitimi autem Saturnalium dies erant quinque. Caligula enim quintum adiecit. Saturnalia sequebantur sigillaria, quæ adiecta Saturnalibus dies septem efficiebant, sed illi duo sigillarium, non erant germani Saturnalium. legatur Lipsius 1. Satur. cap. 4. & 3. BIS SENOS TRIPLICES) duodenos triplices, seu pugillares. dicuntur autem triplices à tribus foliis, quincuplices quinq; foliorum. fiebant ex citro, ebore, aliisq; generibus materiarum, vt hodie ex membrana, lapide, lignis. plura lib. 14. DENTISCALPIA SEPTEM

Sex modij medimno continentur. Medimnus videtur pro maxima frumenti mēsura poni, vt apud nos ein Schaf/ modius ein Mötzen.

ἕψημα.

ptem)lentiſca, quibus dentes repurgantur. diximus de his lib. 6. epig. 74. & lib. 14. Spongia) tergendis menſis. Mappa) lib 5. epig. 20. linteolum menſarium, Tiſchfacelet. Semodivsqve fabae) dimidiatus modius, vt lib. 4. epig. 46.

Farris ſemodius, fabaq́ue freſa.

Vimine Picenarvm) ciſtella oliuarum, ex Piceno allatarum, de quibus lib. 13. & ſæpius ſupra. Et Laletanae nigra lagena sapae) Laletanum vinum craſſum, vile, & ignobile. Laletania regio Hiſpaniæ. Martialis libr. 1. epig. 5. *tuamq́ Laletaniam.* Ptolemæus Lœetaniam vocat. Sapa propriè dicitur vinum ad tertias decoctum, vt auctor eſt Plinius. Laletanum verò plenum fæcis, decoctione egebat. Nigra Lagena) ad vinum refero, quod purpureum vocat Ouidius. αἴθοπα οἶνον Homerus, quanquam de alio genere locutus. Etſi Macrobius lib. 7. cap. 12. αἴθοπα οἶνον non à calore, ſed colore dictum ait. Parvaqve cvm canis venervnt coctana prvnis) cottana, ſeu coctana genus ficorum Heſychio, minora ſunt ficis Martialis libro 13.

Hæc tibi, quæ torta venerunt coctana meta,
Si maiora forent coctana, ficus erat.

Cana pruna ſunt durata, rugoſa. lib. 5. ſenes dixit. Et Libycae fici pondere testa gravis) Et vas graue Africanis, & hibernis ficis. multa ſuper his lib. 4. epig. 46. Vix pvto triginta nvmmorvm tota fvisse) Vix argenteo noſtrate hæc munera æſtimabantur. nummus, & ſeſtertius idem. triginta florenum reddunt, vt ſuprà docuimus. Octo Syri) octo ſeruos, & ſeſtertius... ſerui, qui plerunq; Syri, vel Cappadoces. vt ἁπλῶς Syrus, & Cappadox pro ſeruo vſurpetur. vt philoſophus pro Ariſtotele, poëta pro Virgilio. Exempla apud poëtas, & Oratores paſsim. Argenti pondera qvinqve) quinque libras. libra vna argenti quadringentis HS. valet, id eſt, decem Philippæis. quinq; libræ, quinquagenis Philippæis. mauult poëta quinquaginta philippæos ſiue ſexaginta ſex florenos cum triente quàm vnum florenum. ſibi ſapit Martialis, vt non pauci hodie.

In Naſidianum.

XLVII. LIII.

Semper mâne mihi de me * *mera ſomnia narras,*
Quæ moueant animum, ſolicitentq́ue meum.
Jam prior ad fecem, ſed & hæc vindemia venit,
Exorat noctes dum mihi ſaga tuas.
Conſumpſi ſalſasq́ue molas, & turis aceruos:
Decreuêre greges, dum cadit agna frequens.
Non porcus, non cortis aues, non oua ſuperſunt.
Aut vigila, aut dormi, Naſidiane, tibi.

* *tua.*

Semper mane mihi) artes captandi damnat in Naſidiano, qui prius poëtæ adulabatur, vt aliquid ab eo muneris: deinde ſomniorum religione obiecta conabatur emungere. Qvae moveant animvm, solicitentqve mevm) Mira hominum ſuperſtitio ſemper in ſomniis obſeruandis fuit, atque vtinam non hodie ſit. Quid veteres de ſomniis crediderint, leges apud Macrobium libro in ſomnium Scipionis. Interpretes Virgilij ad ſextum Aeneidos de cornea, & eburnea porta ſomniorum. Ouid. Metam. Artemidorum de ſomniorum interpretatione, Hieroglyphica Pierij paſsim, & alios, Alexand. Neapol. Cœlium Rhod. lib. 27. Rectè & alius poëta.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pauidas mentes falſa timere iubent.

Iam prior ad fecem, sed et haec vindemia venit) Iam me defecit vinum ſuperioris vindemiæ, & hornæ, dum per ſagam expiare conor illa infauſta tua ſomnia. Saga) interpres ſomniorum. De hac ſuperſtitione Priſcorum in hæc verba Theophraſtus, περὶ δεισιδαιμονίας, καὶ ὅταν ἐνύπνιον ἴδῃ πορεύεσθαι πρὸς τοὺς μάντεις πρὸς τοὺς ὀρνιθοσκόπους ἐρωτήσων τίνι θεῷ ἢ θεᾷ προσεύχεσθαι, id eſt, Inſomnium porrò ſi viderit, pergere ille ad ſomniorum interpretes, ad diuinos, ad augures ſciſcitaturus, cui Deo, cui Deæ vota ſint facienda.

Ariſtophanes Ranis.

Ἀλλά μοι ἀμφίπολοι λύχνον ἅψατε
Καλπίσι τ' ἐκ ποταμῶν δρόσον ἄρατε
Θέρμετε δ' ὕδωρ
Ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω.
Agite miniſtri facem accendite,

Rorem

Rorem è flumine vrnulis haurite
Lympham calfacite,
Vt diuinum somnium expiem.

Petronius de eodem. *Cæterùm Licas vt Triphænæ somnium expiauit.* Martialis lib.11.

Amphora nunc petitur nigri cariosa falerni,
Expiet vt somnos garrula saga meos.

Plut.de hoc more. *Περὶ δεισιδαιμονίας ἀλλ' ἐπ' ἐνύπνιον φάντασμα, &c.*

CONSVMPSI SALSASQVE MOLAS, ET TVRRIS ACERVOS)Omnibus ferè sacrificiis adhibebant far tostum,tus,vinum,hostiam.Salsas molas far appellat sale mixtum.somnia tamen meticulosa expiari;& auerruncari ablutione mos erat, vt ex Aeschylo,Aristophane,Persio docet Cœlius Rhodiginus lib.27.cap.16. Idem ex Sophocle solitos narrare Soli infausta somnia. Alexander item de ablutione cap.27.lib.5. Turis mille exempla habes apud Brissonium lib.1. Salis in Prudentij hymno in Eulaliam.

Si modicum salis, eminulis,
Turis & exiguum digitis
Tangere virgo benigna velis,

De vino ibidem. Brissonius ex Arnobio, Ouidio, Tertulliano, & plurimis aliis. sic de vino expono hîc vindemiam. vinum altaribus superfundebant. SAGA) maga, cui dedi vinum omne, quod habui,far,& tus, vt expiaret somnia tua. Ouidius,& Tibullus anum vocant. DECREVERE GREGES) tot victimas immolaui Eumenidibus, tot agnas. NON PORCVS, NON CORTIS AVES, NON OVA SVPERSVNT) De porcis,& ouis lege Alexand.Neapol.lib.5.cap.27.vbi omnia genera expiationum inuenies,cum Tiraquello,ex Tibullo,Ouidio,& Iuuenale,&c.CORTIS AVES) ante exposuimus epigr.30. huius libri. AVT VIGILA, AVT DORMI, NASIDIANE, TIBI) Aut nunquam dormi, aut dormi tibi,somnia,quæ voles,de te,non de aliis.ego tua somnia non morabor amplius. *Annuit & hic Heraldus.*

Ad Rabirium.

XLVIII. LV.

Astra polumq; tua cepisti mente, Rabiri:
Parrhasiam mira qui struis arte domum.
Phidiaco si digna Ioui dare templa parauit,
Has petat à nostra Pisa Tonante manus.

Parabit, Turnebus legit.

Architectum Domitiani Rabirium laudat, qui Domitiano nobile palatium extruxit. ASTRA, POLVMQVE)domum enim æmulam cœlo excitauit. PARRHASIAM) Palatinam.Euander enim Arcas palatium in eo loco, vbi Palatinus mons est, in vrbe primus ædificauit. Parrhasia vrbs Arcadiæ, & ipsa Arcadia Parrhasia dicta, à Parrhasi in vrsam postea conuersa. A poëtis ergo Parrhasia,aula Palatina, palatium ipsum dicitur. PHIDIACO SI TEMPLA IOVI) Pisa, seu Olympia Elidis vrbs templum Ioui Olympico nobilissimum extructum habet, in quo ex ebore Phidias Iouis effinxit simulachrum omni cultum posteritati. Comparat poëta Phidiam, & Rabirium,& alloquitur ciuitatem Pisam.Tu Pisa,quando tibi visum ædificare Ioui Olympico templum, pete à Domitiano nostro Ioue Rabirium architectum, qui multis partibus superat Phidiam. *Lib.10.ep.80.*

De Cæciliano.

L. LVIII.

Non cœnat sine apro noster, Tite, Cæcilianus:
Bellum conuiuam Cæcilianus habet.

Cæcilianus neminem adhibebat ad cœnam, & semper cœnabat aprum. poëta aprum conuiuam appellat, quòd ad eius condimenta tantùm absumeret Cæcilianus, quantum conuiua homo vix in cœna comederet. Hinc Martialis missum sibi aprum iubet reuerti ad dominum, quòd focus poëtæ pauper tantam feram non caperet.

Ad dominum redeas, noster non te capit ignis,
Conturbator aper, vilius esurio.

Sunt qui nomen proprium hic putent Aprum,hominemque infamem dicant,ad quem alludat poëta.Torrentius in notis ad Martialem. quibus haud pugno. Alij allusum putant ad Cœcilium secundum,Plinium inquam,quod in epist.6.lib.1.ad Tacitum scribat:*Ridebis,& licet rideas. Ego Plinius ille quem nosti apros tres & quidem pulcherrimos cepi. ipse inquis? ipse.* Quasi vero nemo nisi Plinius venator fuerit aprorum.

Ad Iouem.

LIX. LI.

Tarpeiæ venerande rector aulæ,
Quem saluo duce credimus Tonantem,
Cùm votis sibi quisque te fatiget,
Et poscat dare, quæ Dei potestis:
Nil pro me mihi Iuppiter petenti
Ne succensueris, velut superbo.
Te pro Cæsare debeo rogare.
Pro me debeo Cæsarem rogare.

Fœda adulatio erga Domitianum. TARPEIAE AVLAE RECTOR) Iupiter, qui in Capitolio sedem habes, ibiq; coleris. QVEM SALVO DVCE CREDIMVS TONANTEM) Quem Deum credimus, dum saluus noster Deus est, qui te bello Capitolino seruauit, & Capitolium incensum instaurauit. NIL PRO ME) Tu Cæsarem serua, ille me seruabit. ille enim à nemine nisi à te defendi, & seruari potest, ego ab illo. Sic lib. 9. anteponit cœnam Cæsaris Iouis conuiuio. TE PRO CAESARE DEBEO ROGARE) Ad vota publica, quæ quotannis Cæsaris nomine fiebant à ciuibus respicit, de quibus infrà plenè.

Suet. Domit. Dictum supra fusè.

Ad Cæsarem Domitianum.

LX. LII.

*Abstulerat totam * temerarius institor orbem,*
Inq; suo nullum limine limen erat.
Iussisti tenues, Germanice, crescere vicos;
Et modò quæ fuerat semita, facta via est.
Nulla catenatis pila est præcincta lagenis:
Nec prætor medio cogitur ire luto.
*Stringitur in † densa nec cæca nouacula * turba:*
Occupat aut totas nigra popina vias.
Tonsor, caupo, coquus, lanius sua limina seruant.
Nunc Roma est, nuper magna taberna fuit.

* *vrbem.*
† *V. densas.*
* *V. turbas.*

Vti fieri amat in anniuersariis vrbium nundinis apud nos, cùm dorsuariorum pergulis viæ publicæ vtrinque occupantur, vt vix locus sit transeundi. Ita Romæ perpetuis gerulorum tabernis vici propè omnes vrbis arctabantur, vt quocunque incideres, in baiulorum tentoria, & cadurcum incideres. Quod Domitianus, ne fieret, interdixit, vicosq; laxauit, & vias, tabernis vtrinque remotis, aperuit. Hoc edictum laudat hoc epigrammate poëta. ABSTVLERAT TOTAM VRBEM TEMERARIVS INSTITOR) Adeo vias omnes, & omnes vicos vrbis occuparat mercator, vt in suo limine nullum limen esset, vt nullæ ædium fores apparerent, præstructis vbiq; tabernis, atque pergulis. de hoc modo loquendi superius egimus in versu, *Reddita Roma sibi est, &c.* Institor propriè dicitur is, qui tabernis, vinis vendendis, vel alicui alteri negotio est præpositus. l. institor. 1. ff. de Institut. act. vbi dicitur Institor appellatus ex eo, quòd negotio gerendo instet, siue tabernæ, siue alij negotiationi sit præpositus, &c. græcè ἐργαστηριάρχης. IVSSISTI TENVES, GERMANICE CRESCERE VICOS) Vrbs diuiditur in regiones, regiones in vicos, vici in ædes. Vicus duplex, vrbanus & paganus; hîc de vrbano. & est idem platea, & angiportum. TENVES VICOS) angustos propter tabernas institorum, & mercatorum. CRESCERE) remotis tabernis ampliores, & latiores fieri. ET MODÒ QVAE FVERAT SEMITA, FACTA VIA EST) semita est via à plaustris auersa.

Hic quasi angustam viam, seu ἡμιόδιον intelligit.

Plautus. *A semita in viam regredere.*
Ennius. *Qui sibi semitam non sapiunt, aliis monstrant viam.*

NVLLA CATENATIS PILA EST PRAECINCTA LAGENIS) Pilæ columnæ, ad quas libri vendebantur. Horat. Sat. 4. lib. 1.

Nulla taberna meos habeat, nec pila libellos.

Lambinus, *ad columnas, seu pilas prostabant libri. vt in arte poëtica,*

——mediocribus esse poëtis

Non Dij, non homines, non concessere columnæ.

Nam poëtæ scripta sua, quæ edere, & diuulgare volebant, bibliopolis, & librariis, quorum tabernæ, & officinæ erant ad columnas, dabant: à quibus emebat deinde vulgus. NVLLA CATENATIS LAGENIS) Nullus copo vendit vinum ad pilas in lagenis. Iuuenalis,

——postquam omnis vbique

Fixa catenatæ soluit compago tabernæ.

NEC PRAETOR MEDIO COGITVR IRE LVTO) Viis vtrinque ad ędes tabernis occupatis, & cùm vtrinq; viæ ab ædibus ad canalem pronæ incidant, omnes sordes ad medium concurrunt. STRINGITVR IN DENSA NEC CAECA NOVACVLA TVRBA) Domitius exponit cæcam nouaculam non visam, & stringitur, nudatur, hoc est, tonsores non tondent in media turba. Ergo domi. quia cellæ tonsoriæ publicæ deiectæ, vti & coponum tabernæ. An nouaculam ad sectores zonarios & fures refert, qui in turba, marsupia exsecabant, vt hodie passim eruditi fures secant? quos βαλαντιοτόμους vocitant. CAECA) recondita theca sua, aut cæca, quæ non videatur in turba, cùm res breuis sit, & exigua. aut quod forte etiam insinuare vult, multos clam tum occisos fuisse gladiis tonsoriis. sed hæc coniectura est. OCCVPAT AVT TOTAS NIGRA POPINA VIAS) Nigra fuligine, fumoq; tecta, & obsita, vel tenebricosa, vt Cic. in Pisonem, vel arcana, cæca. popinæ tabernæ erant, in quibus omnis generis opsonia vendebantur. Claudius has demolitus est, vt Dio scribit, publiceque edixit, ne quis carnem elixam, aut aquam calidam venderet. id & ante imperium Claudij, præsertim sub Tiberio, factum fuisse credendum est. Nam & Nero interdixit, ne quid in popina cocti præter legumina, & olera veniret. Suet. Ner. cap. 16. & idem fecisse Vespasianum Xiphil. tradit. Vide plura apud Læuinum Torrentium, ad cap. 38. Suet. in Claud. qui tradit cap. 16. ad Ner. antea nullum non opsonij genus in popinis venditum fuisse. lege Vallam ad Raudensem.

TONSOR, COPO, COQVVS, LANIVS SVA LIMINA SERVANT) Colligit, quod sparsim dixerat, tonsor non tondet amplius, copo non vendit vinum ad pilas, coquus, & lanius remouêre popinas in via media extructas. SVA LIMINA SERVANT) suas officinas intra, non extra tecta habent. NVNC ROMA EST, NVPER MAGNA TABERNA FVIT) affine est illud, *Roma domus fiet.* &, *Reddita Roma sibi est, &c.* Nuper Roma videbatur versa in popinam, aut tabernam, nunc vrbs est à te restituta. hinc tua, vt supra. Tertullianus videtur caussam aliquam insinuare cap. 35. Apolog. *Grande videlicet officium, focos & toros in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere, vino lutum cogere, catervatim cursitare ad iniurias, ad impudentias, ad libidinis illecebras.* vide totum locum.

De Silio.

LXII. LXII.

Perpetui nunquam moritura volumina Sili
Qui legis, & Latia carmina digna togâ;
Pierios tantùm vati placuisse recessus
Credis, & Aoniæ Bacchica serta comæ.
Sacra cothurnati non attigit antè Maronis,
Impleuit magni quam Ciceronis opus.
Hunc miratur adhuc centum grauis hasta virorum,
Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.
Postquam bis senis ingentem fascibus annum
Rexerat, asserto qui sacer orbe fuit:
Emeritos Musis, & Phœbo tradidit annos.
Proq; suo celebrat nunc Helicona foro.

Volumina Silij latuêre multis seculis, eruta in comitiis Germaniæ, ex antiqua turri, Calderinus emendauit, & commentariis illustrauit. Petrarchæ temporibus nondum extiterunt. Gyraldus. PERPETVI NVNQVAM) De hoc habes epigramma lib. 4. *Sili Castalidum decus, &c.* lib. 8. epigr. 66. quod de filio Silij, non de patre accipio, lib. 9. de filio extincto. lib. 11. *Silius hæc magni.* Vitam

tam eius conscripsit Hermannus Buschius, Pasiphilus. Secundus tamē lib.3.epistolarum 7. Ingenium, mores, virtutes, vitia, mortem accuratè exponit. Gyraldus historia poët. ter fuisse consulem affirmat. ex lib.8.ep.66. non intellecto inductus, quod de filio, non patre accipiendum. ego haud suadeor. A Nerone consulem creatum scio, & eum vltimum, & vltimo anno Neronis. Fasti Casiodori semel ponunt Italicum, nec Martialis hoc tacuisset, nec Secundus, cum Turpiliano priore. Asiæ proconsulem fuisse notat Secundus. poëta fuit operosus magis, quàm ingeniosus. melior Orator. vel potiùs accusator, quo nomine primùm malè audiuit. Plinius lib.8. Pelignus patria, non Hispanus. Italica enim metropolis est Pelignorum. ET LATIA CARMINA DIGNA TOGA) tam egregia, quàm natus in vrbe poëta scribere poterat. PIERIOS) tantum fuisse poëtam credis? etiam Orator fuit, nec ante Maronem attigit, quàm expresßisset Ciceronem. CENTVM GRAVIS HASTA) de centumuirali iudicio copiosè superius ex Budæo disertum est. CLIENS) defensus. POSTQVAM BIS SENIS INGENTEM FASCIBVS ANNVM) quo periit Nero, vt Plinius Secundus auctor est, consul fuit Silius. Casiodorus Othonem, & Siluanum ponit. Maior, P. Silium, & Apium Iunium. ASSERTO QVI SACER ORBE FVIT) quo terrarum orbis in libertatem assertus est, tyranno Nerone occiso. EMERITOS MVSIS) secessit enim, seque in Campania tenuit, antequam tamen secederet, scripsisse carmina reor. PRO FORO) pro causis agendis operatur Apollini. Videtur notare hunc Silium (vti & Lucanum) Petronius. *Sic, inquit, forensibus ministeriis exercitati, frequenter ad carminis tranquillitatem, tanquam ad portum faciliorem refugerunt, credentes faciliùs poëma extrui posse, quàm controuersiam sententiolis vibrantibus pictam.*

Nihil hic Merula dicit.

Ergo vnū duntaxat consulatum gessit.

In Cinnamum.

LXIII. LIV.

Qui tonsor fueras tota notißimus vrbe,
Et post hoc dominæ munere factus eques.
Sicanias vrbes, Ætnæáque regna petisti,
Cinname, cùm fugeres tristia iura fori.
Qua nunc arte graues tolerabis inutilis annos?
*Quid * facit infelix, & fugitiua quies?*
Non rhetor, non grammaticus, ludiue magister,
Non Cynicus, non tu Stoicus esse potes;
Vendere nec vocem Siculis, plausumq́ theatris.
Quod superest, iterum, Cinname, tonsor eris.

** faci.*

QVI TONSOR FVERAS) Ex tonsore beneficio fœminæ factus eques Cinnamus, & à nescio quo vocatus in Ius, abiit in Siciliam exulatum. Poëta inscitiam illius irridens ait illum rediturum ad artem assuetam, cùm aliam non teneat, iterumque tonsorem fore. NON RHETOR) vt Valerius Licinianus in Sicilia professus est Rhetoricam, qui senator, orator, & prætor erat. *Prætorius hic, inquit Secundus, modò inter eloquentißimos caussarum actores habebatur, nunc eò decidit, vt exul de senatore, rhetor de oratore fieret.* pluraque ibidem de eodem. Iuuenalis.

Si fortuna volet, fies de consule Rhetor.

Hinc Plinius dixit, quos tibi fortuna ludos facis? facis enim ex professoribus senatores, & ex senatoribus professores. NON GRAMMATICVS) vt Διονύσιος ἐν κορίνθῳ. Henricus III. choraules factus apud Nemetes. LVDIVE MAGISTER) gladiatorem exponit Domitius. diceret saltem lanistam. sed intelligo litteratorem, vt à Rhetore ad grammaticum, à grammatico ad litteratorem descendat. Et libro 10. epig.62. eodem sensu vsurpat,

Nec Philosophus.

Ludimagister parce simplici turbæ, &c.

Et lib.12. epig.57. *negant vitam——*

Ludimagistri mane, nocte pistores.

Et libro 9. epigrammat.70.

Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister?

VENDERE NEC VOCEM SICVLIS) An vt causidicus, an præco, an histrio? de histrione primum sequitur, PLAVSVMQVE THEATRIS) de præcone non videtur accipiendum. poterat enim esse præco, ad cuius officium non requirebatur eruditio. De causidicis hæreo. inclinat animus in histrionem, vt posteriora verba lucem adferant prioribus, quæ exponunt, quid sit vendere Siculis vocem. Immò concludo de causidico. Videtur poëta ad Ciceronem respicere,

qui Siculorum caussam contra Verrem defendit, nisi (vt quidam) legas pro Siculis, scenis, placet magis Siculis, quod Cinnamus in Sicilia exulauerit. De causidicis Martialis 5.

Solicituq; velim vendere verba reis.

Sen. Hercul. Fur. *Hic clamosi rabiosa fori*

Iurgia vendens improbus——

Non absurdè tamen de Citharœdo accipias, vt & Iuuen. Sat. 7. Suet. Ner. cap. 21. aliâsq; Iuuenalis accipiunt. QVOD SVPEREST, ITERVM, CINNAME, TONSOR ERIS) nullam enim artem aliam tenes. suprà de eodem obscurius. & Iuuenalis, *Patricios omnes, &c.*

In Gargilianum.

LV. LXIV.

Lis te bis decimæ numerantem frigora brumæ
Conterit vna tribus, Gargiliane, foris.
Ah miser, & demens, viginti litigat annis
Quisquam? cui vinci, Gargiliane, licet?

Vinci semel dicit esse vincere potiùs, quàm litem ad vigesimum trahere annum. TRIBVS FORIS) Romani, seu Latini, quod & vetus. Iulij Cæsaris, & Augusti. redi ad lib. 3. epig. 38. CVI LICET VINCI?) cedendo enim vincit, litem autem ad tot annos ducendo amittit, quamuis vincat; plus enim ferè tot annis impendit, quàm postea victor accipit.

De Labieno.

LVI. LXV.

Hæredem Fabius Labienum ex asse reliquit:
Plus meruisse tamen se, Labienus ait.

Argutum, & piperatum epigramma. Labienus hæredipeta Fabij hereditatem captabat, multaque viuo munera mittebat. Fabius bona sua pleraque decoxit, antequam obiret, & exhaustus scripsit hæredem Labienum, qui plura Fabio donarat, quàm ex testamento à Fabio accepit, quamuis illi totum patrimonium suum legarit. PLVS MERVISSE) quia plus dederat, quàm acceperat. Ludit poëta in ambiguo, meruisse enim ad pœnam, & præmium refertur. Labienus de præmio accipit, poëta de pœna intelligit. quasi maiori malo ille hæredipeta fuerit multandus, nec vnus quidem as legandus. EX ASSE) omnium bonorum suorum hæredem scripsit, quæ vix vnius assis erant. legatur Turnebus lib. 24. cap. 28.

Ad Rufum.

LVII. LXVII.

Commendare meas Instanti Rufe, Camenas
Parce precor socero, seria forsan amat.
Quod si lasciuos admittit & ille libellos,
Hæc ego vel Curio, Fabricióque legam.

Rogat poëta Rufum, ne Instantius socero Rufus legat, vel commendet sua epigrammata, esse Catoniani supercilij. INSTANTI) de quo plura infrà libro octauo. Instanti, quintus casus, rectus est Instantius. CVRIO, FABRICIOQVE) frugalissimos, seuerissimos senes, de quibus suprà sæpius. Et noti sunt ex Cicer. Liuio, Valerio Maximo, tota denique Romanâ historia. Si tuus, Instanti, socer, inquit poëta, libellos meos legerit, nullum existimabo, quantumuis grauem, reiecturum.

De Theophila ad Canium.

LXVIII. LVIII.

Hæc est illa tibi promissa Theophila, Cani,
Cuius Cecropia pectora voce madent.
*Hanc sibi iure petat magni senis * altus in hortis:* (*Ꝟ. Atticus hortus.)
Nec minus esse suam Stoica turba velit.
Viuet opus quodcumque per istas miseris aures:
Tam † nec fœmineum, nec populare sapit. († non.)
** Non tua † Parthenis nimium se præferat illi,* (* Non. † Parthenia. al. Panthenis al. Pantanis.)
Quamuis Pierio sit bene nota choro.
*Carmina fingentem Sappho * laudauit amatrix.* (* alij laudarit, laudabit, vel laudaret.)
Castior hæc, & non doctior illa fuit.

Sponsam Canij poëtæ Theophilam ab exquisita doctrina, & singulari castimonia laudat. PROMISSA) coniux. THEOPHILA) tertia ab vltima, natura breuis auctoritate poëtica tenditur, vt prima in Italia. Græci tamen dicerent Theuphila, vt in 1. Anthol. Θεύδοτος pro Θεόδοτος. Theudosius pro Theodosius. Quamuis iidem 4. epig. Iulianos, & Aurelianos proxima ab vltima correpta. CANI) Huius Canij poëtæ Gaditani vitam habes lib. 3. ep. 20. (Et lib. 1. ad 62. ... que.)

Dic Musa, quid agat Canius meus Rufus?

CVIVS CECROPIA PECTORA VOCE MADENT) Erudita Græcè. MAGNI SENIS ATTICVS HORTVS) Platonis Academia. Diogen. Laërtius in proœmio, Καὶ Πλάτων, ὁ τὴν ἀρχαίαν ἀκαδημίαν συστησάμενος. Et Plato, qui veterem Academiam erexit. Et lib. 3. in Platonis vita, ἐπανελθὼν δ' εἰς Ἀθήνας διέτριβεν ἐν Ἀκαδημίᾳ, τόδ' ἐστὶ γυμνάσιον προάστειον ἀλσῶδες, ἀπό τινος ἥρωος ὀνομασθὲν Ἀκαδήμου, καθὰ καὶ Εὔπολις ἐν ἀστρατεύτοις φησὶν ἐν εὐσκίοις ἀνδρόμοισιν Ἀκαδήμου θεοῦ. *Regressus Athenas in Academia morabatur. Est autem locus in suburbano nemorosus à quodam Heroë Academo appellatus, sicut & Eupolis in Astrateutis memorat in ambulacris Academi vmbrosis Dei, &c.* In eadem Academia sepultus. Vnde quæ ab eo fluxit secta, Academica dicta est. Sunt, qui referant hortum hunc ad Epicurum, quem 80. minis emerat, id est, octingentis Philippæis. (*Vixit Epicurus LXXII. annis.*) SENIS) nonaginta circiter annos nati. ATTICVS HORTVS) ita lego. non altus in hortis. Iure hanc discipulam petat Plato. si tamen altus legas, expone de Academo sene, in cuius horto Plato philosophatus. STOICA TVRBA) Eandem cupiant Stoici. NON TVA PARTHENIS) Nec tu Cani Parthenin tuam familiarem antepOsueris Theophilæ, quamuis doctam poëtriam. An Sulpitiam intelligit eo tempore florentem, an aliquam aliam nobilem poëtriam hoc nomine nuncupatam? nam de Partheni nihil memini legere. MSS. Parthenin. alij Pantænis. VIVET OPVS) quicquid Theophila emendarit, immortale erit, tam est elegantis iudicij, & exquisitæ litteraturæ, vt nihil vulgare, aut protritum scribat. CARMINA FINGENTEM) Theophilam poëtriam meritò laudarit (laudarit inquam, nō laudauit) Sappho item poëtria, sed amatrix Phaonis.

CASTIOR HAEC, ET NON DOCTIOR ILLA FVIT) Insignis Theophila, quòd ingenio par Sapphoni, virtute, & verecundia etiam superior. Sapphûs parentes, vitam, mores, & amores, ingeniumque, & mortem Gyraldus narrat dialogo 9. de historia poëtarum. Extant hodie fragmenta carminum Sapphûs cum Pindaro, & aliis Lyricis iuncta. Ego, vt quantum de hac iudicium fuerit Græcorum intelligatur, epigramma Græcum proferam.

Οὔνομά μεν Σαπφώ. τόσσον δ' ὑπερέσχον ἀοιδῶν,
Θηλειῶν, ἀνδρῶν ὅσσον ὁ Μαιονίδας.

Sappho mihi nomen, sumq; inter docta puellas,
Inter tu doctos es quod Homere viros.

Sunt plura in decimam hanc Musam non inelegantium poëtarum elegantia epigrammata, quæ lib. 3. & 4. aliisque Anthol. libris leges.

De familia ficosa.

LXX. LIX.

Ficosa est vxor, ficosus & ipse maritus,
*Filia ficosa est, & gener, atque * socer.* (* nepos.)
Nec dispensator, nec villicus vlcere turpi,
Nec rigidus fossor, sed nec arator eget.

Cùm

Cum sint ficosi pariter iuuenesq; senesq;
Res mira est: ficos non habet vnus ager.

Tota familia laborabat fœdo morbo, quem ficum appellant medici. De hoc morbo, (si tamen hîc vt arbitror) Celsus lib. 6. cap. 3. *Est etiam vlcus, quod a fici similitudine σύκωσις, à Græcis nominatur. Caro excrescit, & id quidem generale est. Sub eo verò duæ species sunt. Alterum vlcus durum & rotundum est, alterum humidum & inæquale. Ex duro exiguum quiddam & glutinosum exit: ex humido plus* (an pus?) *& mali odoris. Fit verò vtrumq; in his partibus, quæ pilis conteguntur,* &c. Iocatur poëta in ambiguo verbo fici. vt & suprà diximus, *ficos, Cæciliane, tuos.* Omnes in familia erant ficosi, solus ager non habebat ficus, seu poma. Nepos non socer, legit Gruterus, quod gener atque socer non essent eiusd. familiæ. Sed diceres multo minus fossores & dispensatores eiusd. esse familiæ.

Ad Paullum.

LX. LXXI.

Gratus sic tibi, Paulle, sit December,
Nec vani triplices, breuesq; mappæ,
*Nec turis veniant * leues selibræ:* * leues.
Sed lances ferat, aut scyphos auorum,
Aut grandis reus, aut potens amicus.
Seu quod te potius iuuat, capitq;
Sic vincas Nouiumq;, Publiumq;
*Mandris, & vitreo latrone * clausos:* * mandris.
Sic palmam tibi de trigone nudo
Vncta det fauor arbiter coronæ.
*Nec laudet Polybi * magis sinistras:* * Polybum.
Si quisquam mea dixerit malignus:
Atro carmina quæ madent veneno,
Et vocem mihi commodes patronam,
Et quantum poteris, sed vsq; clames:
Non scripsit meus ista Martialis.

A Paullo asseri sua carmina à malignis cupit. De modo loquendi per voculam. Sic, antè diximus. est enim imprecandi formula. ep. 27. Sensus est, per gratissima Saturnalia te precor, quibus opto, vt tibi non pauperum, sed diuitum munera larga mittantur, non inanes inquam pugillares tribus paginis, non mappæ, aut semilibra turis. Sed lances, seu scutulæ, & scyphi antiquo opere facti, aut precor, lusores Nouium, & Publium ludo latrunculorum, & vincas ludo trigonalis pilæ Polybum; per hæc inquam te precor, vt, si quisquam infamia de aliis, & maledica sparserit, patrocinium mei suscipias, & quanta maxima voce clames, noui ego meum Martialem, noui eius innoxia carmina, non sunt hæc, non sunt inquam vlla maledica carmina nostri Martialis, qui nouit parcere personis, dicere de vitiis. Planè eiusdem argumenti est illud suprà epigram. 12. vti & infrà alia. VANI TRIPLICES) triplices pugillares exposuimus suprà epig. 52. ad Vmbrum. lib. 14.

Tum triplices nostros non vilia dona putabis,
Cum se venturam scribet amica tibi.

VANI) leues. SELIBRA) dimidiata libra. LANCES) lege carmen 47. de Annio. GRANDIS REVS) potens, diues cliens, quem defendisti. VINCAS NOVIVM, ET PVBLIVM) peritissimos ludi latrunculorum. MANDRIS) regionibus, seu vrbibus expono cum Calagnino lib. de ludo talorum, tesserarum, & calculorum, alioqui bis idem diceret, si mandras pro latronibus accipias. alia notione suprà lib. 5. epig. 27. hanc vocem vsurpauit, vbi mandram claustrum, seu septum ouium, boum, mularum, aut ipsas mulas diximus. Hinc credo sumpta metaphora, vt calculorum, seu latronum sedes (Græci nominant mandras) hîc appellarit. quas regiones Pollux & Eustathius vocant & vrbes. VITREO LATRONE CLAVSOS) ille autem calculus, qui inter

 duos

duos deprensus erat nudus, desertus à suis peribat. Vitreo) Cæruleo vel albo vel nigro vel alio, dummodo essent duo diuersi, quod dixi lib. 14. nec aduertit Ramiresius, qui hic vitreas fractas in me iactat, cum vitreo exposui cæruleo. Quid autem est mare vitreum, nisi cæruleum, vnde Lucretius *Cærula ponti* dixit. Erant coloribus distincti calculi. Vitreum etiam Ouidius de arte 2. nominat.

Fac, pereat vitreo miles ab hoste tuus.

Quamuis ibi Calagninus legat victo, non vitreo, hunc tamen Martialis agnoscit. Quales calculos adhibuerit Trimalcio in hoc genere ludi, Petronium audi. *Sequebatur puer, cum tabula terebinthina, & crystallinis tesseris, notauiq́ rem omnium delicatißimam: pro calculis enim aut nigris aureos argenteosq́ habebat denarios.* Latrone) calculi latrones ab insidiando dicebantur, & canes, Græcè λίθοι, ψῆφοι, πεσσοί. Latinis primùm calculi, seu scrupi, deinde latrones, & canes. Erant in abaco, quẽ πλινθίον Græci vocant, ceu tu laterculum dicas, regiones lineis distinctæ; has vrbes nuncupabant, vnde & in prouerbium abiit πόλεις παίζειν, cùm res paruas magnis nominibus afficimus, & ollas exornamus. Erant hæ regiones plerumque quinque, lineolis, transuersariisque, & decussationibus alternatim dimensæ, quinque, & viginti numero, singulis latrones quinque insistebant, præter mediam, cui tantùm quatuor tribuebantur. Excubabant igitur vtrinque latrones, seu canes mauis dicere, coloribus distincti hostili animo insidiantes. Ea fuit ludi ratio, vt si vnus ex hostili agmine incomitatus deprehenderetur, ita vt circumueniri posset, captiuus ex acie traheretur. Ab eo linearum numero Sophocles πέσσα πεντέγραμμα, id est, pessa quinque lineis distincta vocitasse fertur. Ex quibus quæ media fuit, sacra dicebatur, à qua mouere calculum religio fuit, ni magna, & ineuitabilis quædam vrgeret necessitas. Hinc prouerbium oriundum est, κινῶ τὸν ἀφ' ἱερῆς, hunc moueo à sacra. cùm extra præsidia implorantur. Et plura his Calagninus, quæ ibidem leges. Martialis lib. 14. ep. 17.

Calculus hic gemino discolor hoste perit.

Et epig. 20. *Insidiosorum si ludis bella latronum,*
Gemmeus (vitreus) *iste tibi miles, & hostis erit.*

Rex Epirotarum artem militarem calculorum ludo docuit. Non hic ludus idem scaporum, seu Scacchiæ (vt Vida appellat) ludo. In calculorum, seu latrunculorum ludo sunt lineæ tantùm quinque, & sedecim regiones, seu orbes, seu quadra. In scaporum verò nouem lineæ, & regiones 64. de quibus Cicer. 1. de Oratore, vbi rectè scrupis, non scriptis legitur, vt enarrator errat. Sic palmam tibi de trigone nvdo, Vnctae det favor arbiter coronae, Nec lavdet Polybi* magis sinistras) Vincas ludo trigonalis pilæ, tibique præmium gymnastæ vncti addicant victoriam, nec tibi Polybij felicissimam, & expeditissimam sinistram præferant. de trigonali pila lib. 4. epigr. 16. fusius, & plenius. Quod hîc de sinistrâ dicit, obseruandum in trigonali pila sinistram maximè vsui fuisse, quemadmodum docet lib. 14. epigram. 46.

* manus.

Si me nobilius scis expulsare sinistris,
Sum tua; si nescis, rustice, redde pilam.

Nvdo) nudi enim eum ludum exercebant, vt in expressa apud Mercurialem icone videntur, qui lib. 2. cap. 5. hunc ludum in hæc verba ex hoc ipso loco Martialis describit, solitos lusores ita triangulari situs figurâ colludere, vt manibus vtrisque modò sinistrâ, modò dextrâ pilam vicissim expellere, & excipere valerent, ne vnquam caderet, in quo summam ludentium laudem fuisse verisimile sit, sicut in lib. 7. vbi Polybum (malim Polybium) quendam laudat, ob agilitatem sinistræ manus in iacienda, excipiendaque pilâ. lib. 12. Martialis.

Captabit tepidum dextrâ, læuaq́ trigonem,

Vbi & hunc huius libri, & 14. versus adduxi. Atro veneno qvae madent) famosa, maledica. Vocem patronam) quia tu optimus patronorum, propugnatricem innocentis Musæ meæ vocem mihi commoda. Non scripsit) quæ alius illi falso adscribit.

Ad Maximum.

LXXII. LXI.

Esquiliis domus est, domus est tibi colle Dianæ,
Et tua patricius culmina vicus habet:
*Hinc * viduæ Cybeles, illinc sacraria Vestæ;*
Inde nouum, veterem prospicis inde Jouem.
Dic vbi conueniam, dic qua te parte requiram?
Quisquis vbique habitat, Maxime, nusquam habitat.

* f. biuia. Lipsius biuira, propter Saturnum, & Atym.

In

In Maximum ludit plurifariam habitantem. ESQVILIIS DOMVS EST) Montem Esquilinum, seu montes suprà lib.5.epig.23.in quinta regione collocauimus,& descripsimus. P.Victor ponit in quinta regione, quæ & Esquilina dicitur. Eadem regione Sextus Rufus, & Panuinius. Tibi Maxime in Esquiliis domus; DOMVS EST IN COLLE DIANAE) monte Auentino, in cuius vertice templum Dianæ Seruius Tullius 6. Rom. Rex dicauit. diximus lib. 6. epigr. 64. ad illum versum:

Laudat Auentinæ vicinus Sura Dianæ. Reg.13.

ET TVA PATRICIVS CVLMINA VICVS HABET) Vicus patricius subiectus Exquiliis, dictus à patriciis, quinta reg. quos Seruius Tullius ibi iussit habitare. Solinus tradit Seruium Tullium in Exquiliis supra cliuum Virbium habitasse, quem vico patricio supereminere probat Sext.Pomp. cùm dicit, vicum patricium appellatum, quòd ibi iubente Seruio Tullio patricij habitauerunt, vt si quid aduersus ipsum molirentur, ex locis superioribus opprimi possent. HINC VIDVAE CYBELES, ILLINC SACRARIA VESTAE) Hæc duo coniungit etiam lib. 1.epig.71.templum Cybeles erat iuxta templum Liberi, Vestæ iuxta Castoris.

Quæris iter? dicam: vicinum Castora canæ
Transibis Vestæ, Virgineamq; domum.

Et de Cybele. *Flecte vias hac, qua madidi sunt tecta Lyæi,*
Et Cybeles picto stat Corybante tholus.

Templum Castorum erat regione 8. Vestæ item. P. Victor. *Templum Castorum ad lacum Iuturnam.* Et ibidem. *Templum Vestæ cum atrio*, procul ambiguo, conditum à Numa, cuius regia ibidem. Ex Esquiliis ergo, & vico patricio ædem Vestæ spectabat Maximus, & Capitolium nouum. Ex Auentino autem Capitolium vetus, & templum, quod reg. 6. Bacchi, secunda regione Isidis, seu Cybeles templa fuere, & prima & tertia regione. CYBELES) Deûm matris templum intelligo. Cybelem lib.13.epig.64.etiam matrem appellat poëta. INDE NOVVM) Ex Exquiliis. VETEREM INDE) Et Auentino. Nouum accipio de Capitolio, non vetus sexta regione situm. quod quis ædificarit, Lipsius in Admirandis lib.3.cap.5.demonstrat, vbi plura de eodem, qui non immeritò suspicatur hæc ad Capitolium nobile, & quod vetus vocat ratione palatij Domitiani pertinere, sic enim lib.9.ep.88.

Aspice Tarpeium, Pallatinumq; tonantem.

QVISQVIS VBIQVE) Ita S.Augustinus de Deo. qui vbique, & nusquam. Et Seneca: *Nusquam est qui vbiq; est.* Nam hîc, ibi, alibi esse, est alicubi esse, alicubi non esse, quod in Deum non cõuenit, cùm sit vbique. nusquam autem est, quia non speciatim hîc, vel ibi, vt simul non sit alibi. Ita poterat interrogare de se ipso Maximus, vt ille apud Petronium.

Ad Philomusum.

LXXV. LXII.

Quòd te diripiunt potentiores,
Per conuiuia, porticus, theatra,
Et tecum, quoties ita incidisti,
Gestari iuuat, & iuuat lauari:
Nolito nimium tibi placere.
Delectas, Philomuse, non amaris.

Philomusum scurram ostendit, qui non viri, sed morionis locum occupet apud proceres Romanos. DIRIPIVNT) simul diuersi inuitant, vt alius huc, alius illuc trahat. recusantes enim à bene volentibus trahuntur. Germanis inde natum est adagium in eos, à quibus se certò & seriò inuitatum iri sperabant, nec tamen sunt nisi dicis caussa vocati. Man hat mir den Rock nit fast zerrissen. Est & hæc sententia. QVOD TE DIRIPIVNT) quòd ambiant tuam præsentiam, quòd tecũ esse ditiores cupiant in conuiuiis, in deambulationibus, porticibus, gestationibus, & quoties denique in aliquem incidisti, non est, quod tibi blandiaris. Seneca eodem vsus verbo cap. 7. de breuit. vitæ. *Diripitur ille toto foro patronus, & magno concursu vltra, quàm audiri potest, complet omnia. Quando, inquit, res proferentur?* DELECTAS) risum moues illis dictis tuis sannionum ritu, non coleris ab illis, nec amaris, sed vt morio contemneris. Vereor, ne idem in aula Martiali subinde acciderit. Sidonius. de quodam tali. *Ita viuens paucis voluptati, nullis amori, omnibus risui, vesicarum ruptor, fractorq; ferularum.* *Vide Aristot. cap.3.lib.8. ad Nicomachum.*

In Tuccam.

LXXVI. LXIII.

Exigis, vt nostros donem tibi, Tucca, libellos.
Non faciam: nam vis vendere, non legere.

Illiberalem, & sordidum animum Tuccæ declarat. sed nihil opus est solem ostendere. Auaris & ingratis nihil donandum, qui aliena beneficia vendunt, nemini, nec sibi quidem, benefaciunt.

In *Papilum.

*ꝟ. Pamphilum.

LXXVII. LXIV.

Cùm Saxetani ponatur cauda lacerti,
*Et benè si cœnas, conchis inuncta tibi * est:*
Sumen, aprum, leporem, boletos, ostrea, mullos
*Mittis, habes nec cor, * Papile, nec genium.*

* tollendum quibusdam τὸ est, videtur enim redundare.
*ꝟ. Pamphile.

Lib. 4. epig. 69. epigramma est in Pamphilum, quem veneni suspectum facit. Papilus, seu vt alij legunt, idem Pamphilus eadem ex caussa malè audiebat, eoque nec munera eius erant grata, nec compensabantur Papilo. quo fiebat, vt Papilus per imprudentiam & munera amitteret, & genium, quo se ipsum fraudabat. Non reor tamen hîc aliquid de veneno cogitandum, sed stultum docet Papilum, qui velit videri lautus foris, & domi egeat, bona sua aliis largiatur, vt ipse careat. SAXETANI LACERTI) genus piscis. Plinius. *Colias, siue Parianus, siue Saxetanus à patria Bœtica, lacertorum minima.* A patria, inquit, Bœtica, vbi Saxetum locus appellatur. Lacertorum meminit Athen. lib. 7. Oppianus lib. 1. Hal. Dioscorides, alij. CONCHIS) faba viridis. Iuuenal. *cuius conche tumes.* sæpius dictum & lib. 13. & superioribus. INVNCTA) oleo non perfusa? immò probatur, imbuta oleo. sic vsurpat Horatius 3. Sat. lib. 1. serm.

Cùm tua peruideas oculis malè lippus inunctis.

Inunctæ autem, seu non vnctæ fabæ fatuæ sunt. SVMEN) papillæ porcæ à fœtu edito statim resectæ. lib. 13. MVLLOS) pisces lib. 13. plura. HABES NEC COR) stultus es. multorum sententia animus sedem in corde principem habet. cordatus prudens. Tu Papile corde cares, cùm tu deteriora comedis, & meliora aliis mittis, à quibus nihil recipis. Videtur captatorem notare Papilum. NEC GENIVM) genium hîc pro lautiore vitæ indulgentia, quæ in cibis delicatioribus consistit, accipe, vnde indulgere genio, genialiter viuere, placare genium. genium non habebat Papilus, quia mittebat illum aliis, quoniam sumen, aprum, ostrea, &c. misit, & seipsum genio fraudauit. Iuuenal. Sat. 14. de auaro.

Hesternum solitus medio seruare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ
Alterius, conchem æstiui cum parte lacertæ.

Est ad eundem infrà hoc lib. carmen, *Vnguentum fuerat,* &c. Genium, pro gratia possis etiam accipere, quod dona Papili non conciliarent Papilo amicos, & ingrata essent. Nam dona nisi cum gratia dentur, ingrata sunt, vt Seneca libris de Ben. copiosè docet.

Ad Seuerum.

LXXVIII. LXV.

Potaui modò consulare vinum:
Quæris, quàm vetus, atq; liberale?
Ipso consule conditum: sed ipse
Qui ponebat, erat, Seuere, consul.

Iocatur in verbo consulare vinum. Consulare enim vinum est vetus vinum Opimianum, vt alibi vocat, ducentorum ferè annorum, vel certè, quod ante monarchiam est conditum. Poëta inuitatus à consule ad cœnam, bibit hornum, aut omnino mustum, quod consulare vocat, nempe à consule propinatum. IPSO CONSVLE) Videtur Opimium notare, cùm suum conuiuatorem intelligat, vt postea sequitur, *Ipse, qui ponebat, erat consul.* LIBERALE) à Libero Baccho vel à liberali spacio temporis & longinquo, vel à copia.

Ad

Ad Faustinum.

LXXIX.

Quatenus Odrysios iam pax Romana Triones
Temperat, & tetricæ conticuere tubæ.
Hunc Marcellino poteris, Faustine, libellum
Mittere, iam chartis, iam vacat ille iocis.
Sed si parua tui munuscula quæris amici
Commendare, ferat carmina nostra puer.
Non qualis Geticæ satiatus lacte iuuencæ
Sarmaticâ gelido ludit in amne rotâ;
Sed Mitylenæi roseus mangonis ephebus,
Vel non cæsus adhuc matre iubente Lacon.
At tibi captiuo famulus mittetur ab Istro,
Qui Tiburtinas pascere posit oues.

Ad hunc Marcellinum scripsit lib. 3. epig. 6. lib. 6. ep. 25. vbi illum ad Sarmaticum bellum profectum narrat. lib. 9. ep. 46. Rogat hic Faustinum, vt Marcellino per puerum mittat librum.

QVATENVS) postquam. Græcè ἐπειδὴ Gloss. ODRYSIOS) Hyperboreos Geticos suprà dixerat. De hoc epig. 7. huius lib. *Victor ab Othrysio*, &c. Odrysæ apud Xenophontem in Anabasi Cyri populus supra Thraciam, cis Istrum. TRIONES) vrsam, polum, ἅμαξαν, septemtrionem. lege epig. lib. 6. 58. ad Aulum. PAX ROMANA) empta credo à Domitiano, vt lib. 5. ep. 3. ex Theodosij fragmento ostendimus. PVER) adde tu munusculo meo munus puerum, aut saltem puer elegans ferat Marcellino. SATIATVS LACTE IVVENCAE) Non puer barbarus, quales sunt Getarum lacte pastorum. vti fusè lib. spect. ep. 3. docuimus. Græcis γαλακτοφάγοι appellati. Virgil.

Sarmatas & Dacos Getas & vicinos populos hoc nomine complectitur.

Et lac concretum cum sanguine potat equino.

ROTA) trocho. adi lib. 14. epig. 168. currum etiam posis Sarmaticum interpretari. GELIDO) concreto frigore. MITYLENAEI MANGONIS) Mangones hominum genus improbissimum, qui pueros exsecabant, & frangebant in Venerem. fusè de his Heraldus ad ep. lib. 6. *Lusus erat pueros*, &c. Vetuit hoc edicto Domitianus, nec quicquam in imperio vtilius & sanctius decreuit.

MITYLENAEI) Mitylene Lesbi insulæ oppidum in Græcia. Nam Græci artifices omnium nequitiarum. Athenæum lib. 13. adi, Aemilium Probum in proœmio. CAESVS LACON) διαμαστιγώσιν Lacedæmoniorum intelligit de qua Cicero 2. & 5. Tuscul. Seneca de diuina prouidentia. Plutarchus in Lycurgo. Tertullianus, qui planè hunc locum *matre iubente* exponit. Pausanias vberrimè, Lucianus in Anacharside, & περὶ γυμνασίων, disertè de parentibus astantibus, comminantibus, & rogantibus, vt in verberum patientia perseuerent. Legendus Nicolaus Cragius de Repub. Lacedæm. TIBVRTINAS OVES) Nam Tibure seu via Tiburtina Faustinus prædia possidebat. lib. 4. ep. 57.

Ad Martyras cap. 4.

Ad Lausum.

LXVI. LXXX.

Triginta toto mala sunt epigrammata libro:
Si totidem bona sunt, Lause, bonus liber est.

Lib. 1. epig. 17.

Sunt bona, sunt quædam mediocria, sunt mala plura,
Quæ legis. hic aliter non fit, Auite, liber.

Refero ad artificium, acumen, ingenium, argutiam, elegantiam, doctrinam, non ad argumentum bonum, vel malum, hoc est, mores.

De

De Eutrapelo.

LXXXII. LXVII.

Eutrapelus tonsor dum circuit ora Luperci,
**Expungitq; genas: altera barba subit.*

**V. Expingitq;.*

Eutrapelus nomen tonsoris tardi. dum tu barbam, & genas scitè radis, & pingis, seu vt alij legunt, expungis, id est, euellis, depilas, interim altera barba succrescit.

Ad Librum.

LXXXIII. LXVIII.

Dum mea Cæcilio formatur imago Secundo,
*Spirat & * argutâ picta tabella † manu:*
*I liber ad Geticam Peucen, Istrumq; * tacentem,*
Hæc loca perdomitis gentibus ille tenet.
Parua dabis caro, sed dulcia dona sodali:
Certior in nostro carmine vultus erit.
Casibus hic nullis, nullis delebilis annis
Viuet, Apelleum cùm morietur opus.

**V. argutam.*
† V. manum.
**V. iacentem.*

Plinius imaginem poëta sibi curauit fieri, Vt Stertinius statuam. More hoc fiebat, Vt abeuntes amici sibi mutuo imagines curarent fieri ad memoriam reuocandam. Seneca ep 40 Ouid. 1. Trist. El 6. Meursius part. 2. Crit Exercit. c. 7.

Carmina mittit Cæcilio Secundo, non seruo, sed Plinio Iun. vt coniicio. Peucæ insulæ ad Danubij ostium sitæ, de qua Amianus lib. 1. & Strabo, vt alibi diximus, Cæcilium Secundum, hoc est, Plinium Iuniorem cum proconsulari potestate præfuisse reor. Cùm obtinuerit Bithyniam, & Pontum prouincias, vt ex vita Secundi, & antiquâ lapidis inscriptione cum vita iuncta Mediolani in æde D. Ambrosij in arca lapidea ex tabulis contractis doceri potes. Ad Pontum autem est Peuce, cùm Danubius in Pontum exoneretur. Inspice collectas Smetio inscriptiones. p. 159. 6. nec refert hoc libro Domitianum celebrari, & Plinium mortuo tyranno Bithyniæ, & Ponto præfuisse: poëta non semper ordinem temporum est secutus. Aut dicemus Secundum diuersis temporibus Peucæ & Bithyniæ præfectum fuisse. Dvm mea imago) petitam imaginem poëtæ à Plinio Iun. aut pingi curatam suspicor. Poëta dicit se certiorem animi, & ingenij formam carminibus expressam, quæ nulla vetustate aut casu sit interitura, mittere. Caecilio Secvndo) miror, quem hic seruum somniet Domitius. Spirat) ad viuum expressa. I liber ad Geticam Pevcen) hanc Pomponius Mela lib. 2. describit, & nos suprà lib. hoc epigr. 7. ad illum versum.

Hiberna quamuis Arctos, & rudis Peuce.

Scythæ enim ad ostium fluminis habent, vt Amianus narrat. Getæ Dioni sunt Daci. Geticam) Scythicam. Istrvmqve iacentem) Peuce primo Istri ostio, Plinio teste, nomen dedit. iacentem appellat, propter amplitudinem fluminis, quòd instar amplissimi, latissimique campi, aut æquoris placidas voluat aquas, qua de caussa legunt aliqui tacentem, quod sine sono strepituque aquarum agmina placidè labantur. aut, quod Domitius rectè sentit, frigore concretum dicit, eoque tacentem. quod suprà epig. 7. exposuit.

Et vngularum pulsibus calens Ister.

Haec loca perdomitis gentibvs ille tenet) Hoc quidem, si ad Plinium Secundum referamus, non nisi Traiano imperante factum debuit, quo tempore Bithyniam, & Pontum Secundus administrauit, quod ipsum Secundi epistolæ loquuntur. aut poëta rationem temporum neglexit, aut diuersis temporibus rexit Peucen & Bithyniam. Perdomitis gentibvs) prius ibi Domitianus bellum coactus cœpit, Traianus patrauit. Parva dona) epigrammata, quæ sempiternam ingenij mei imaginem impressam retinebunt. Vivet, Apellevm) cùm tabula picta oris mei temporis longinquitati cedet, viuet carmen, quod est æternum. Horatius carmine octauo lib. 4.

Donarem pateras, &c.

Et 9. ad Lollium:

Ne forte credas interitura.—
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi sed illachrymabiles
Vrgentur, ignoti longa Nocte: carent quia vate sacro.

Ad

Ad Sabellum.

LXIX. LXXXIV.

Quòd non insulsè scribis tetrasticha quædam,
Disticha quòd bellè pauca, Sabelle, facis:
Laudo, nec admiror. facilè est epigrammata bellè
Scribere: sed librum scribere difficile est.

Facile ait esse vnum, alterumúe epigramma commodum condere: sed librum totum, hoc difficilè, nec cuiusuis; desideratur enim in tanto numero epigrammatum magna rerum varietas, & tot argumenta, quot sunt epigrammata, nec quælibet apta res epigrammati. prolemmata nostra vide. Abiicit ergo Sabellum quod id non posit, seque illi præfert.

In Sextum.

LXX. LXXXV.

Ad natalitias dapes vocabar,
Essem cùm tibi, Sexte, non amicus.
Quid factum est, rogo, quid repentè factum
Post tot pignora nostra, post tot annos,
Quòd sum præteritus vetus sodalis?
Sed caussam scio: nulla venit à me
*Argenti tibi libra * postulati.* *V. postulanti.
Nec læuis toga, nec rudes lacernæ:
Non est sportula, quæ negotiatur.
Poscis munera, Sexte, non amicos.
*Jam dices mihi, * vapulet vocator.* *V. Vah pudet, Vocetur.

Sextum ait munera venari suis cœnis. Eamque ob caussam se præteritum quod nihil do-
nasset Sexto in ipsius natali. putatur idem illi lib.5.ep.5. à secretis Domitiano. AD NATALITI-
AS) vbique ferè gentium dies cuique natalis cum festa celebritate, solenniqúe conuiuio agita-
tur, solis Thracibus exceptis, qui diem natalem lacrymis prosequebantur, vt est in Archiæ epi-
grammate, Θρήνιας αἰνήτω.&c. De festis natalium gaudiis legatur Censorinus. Et Alexa. Neapol.
lib.2.cap.22. Et sacra historia de D. Io. Bapt. & Herode. & hic Ecclesiæ mos est, & consuetudo.
De cœnis natalitiis Plautus in Persa.

——hoc age accumbe,
Nunc diem suauem meum natalem inter nos
Agitemus amœnum.
Date illi aquam manibus, apponite mensam.

Cic.2.Philipp. *hodie non descendit Antonius, cur? dat natalitia in hortis.* Iuuenalis Sat. II.

Moris erat quondam festis seruare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente noua si quam dabat hostia carne.

Legatur VVilhelmus Stuckius. Ciacconius, alij. NON AMICVS) adhuc non familiaris, sum
vocatus; notus, & amicus iam non vocor. PIGNORA) amicitiæ, consuetudines, alloquia. PRAE-
TERITVS) alludit morem censorum, à quibus præteriti dicebantur, qui in recitatione senatus
non nominabantur. Liuius 27.38. Heraldus alij. ARGENTI TIBI LIBRA * PVSTVLATI) *postulati.
libra argenti constat quadringentis LLS. vt antè monuimus, id est, 10. Philippæis. PVSTVLATI) *postulanti.
asperi, optimi. dicitur pustulatum, & pusulatum, velut pustula, & pusula eodem significatu, imo
& pustulatum, non à verbo postulo, sed u in o subinde migrante, quod Turnebo, Torrentioque
video placere, qui ita scriptum reperiunt apud Plinium, & Suetonium in antiquæ fidei exempla-
ribus. pusulatum ergo purum est, & pusula, ac igne excoctum, quodqúe pustulas, & tumores ha-
bet. pusula etiam ignis sacer est Columellæ, qui pustulas passim, quâ depascitur, attollit. nomen-
qúe ex eo habet pusula, quia pus continet. Torrentius ad 44. Suet. in Nerone illa verba. *Exegitq;*

ingenti fastidio, & acerbitate nummum asperum, argentum postulatum, aurum ad obryzum. Duo, inquit, *exigebat Nero, nummi integritatem, & materiæ præstantiam. Integritatem, vt ait Seneca, attactu ipso percipimus, si asper sit, quod ex Virgilio, Persio, Iuuenale testatum facit. Materiæ verò præstantia colligitur, argenti si pustulatum sit, auri, si obryzum (nam & pustulas, & pusulas quoque dicimus) quod multiplici excoctione tubercula collegerit, qualia nimirum vi ignis suscitantur. Vnde pusula ignis sacer est, & pusulosa ouis Columellæ. Nec repugno, si quis postulatum scribere malit. (magna enim cognatio est litterarum o & u) verùm, ne à postulando, quod imperiti faciunt, deriuetur.* Legatur & Casaubonus, & alibi Martialis, felix pustula, &c: RVDES LACERNAE) nouæ. iniiciebantur togis, vt hodie pallia. NON SPORTVLA, QVAE NEGOTIATVR) sportula est munus patroni, quo donat clientem gratis. Ita accipiebam ego me à te vocatum ad rectam velut sportulam, teque nihil pro illa expectare. Sed vt video, vendis tuam sportulam, seu rectam, velut negotiator muneribus, nec inuitas, nisi qui compensent. Non est ergo beneficium, sed auctio. Seneca lib. 4. c. 14. *Non est beneficium, quod in quæstum mittitur: hoc dabo, hoc recipiam, auctio est.* Et lib. 6. c. 12. *Multum (vt ait Cleanthes) à beneficio distat negociatio.* IAM DICES MIHI; VAPVLET VOCATOR) Iam excusabis te per vocatorem seruum, cuius officium est inuitare nuncupatos, quasi me per obliuionem præterierit imprudens. Porrò verbum voco antiquis sine adiectione valebat idem, quod inuito ad prandium, ad cœnam. Catullus.

Qui tunc vocat me cùm malum legit librum.

Et ad Porcium. *——mei sodales*

Quærunt in triuiis vocationes.

Plautus Sticho: *Negare nulli soleo, si quis me vocat.*

Asin. *Vocat conuiuam neminem, tu illam voces.*

Et aliis locis. VAPVLET) det pœnas, quòd te neglexerit, aut vapulet vocator seruus, qui te vel semel vocauit, quando nihil numorum remittis. Sed placet, vt de excusatione accipias; cum hoc enim sensu facit etiam altera lectio, *Vah pudet, vocetur.* lectionem tamen priorem retineo.

De vocatoribus his videatur ad lib. 3. Hali. Oppiani versu 232. Rittershusius. Obserua, vocatoribus nonnunquam pecuniam esse numeratam à cœnipetis, vt conuiuiis interponerentur. apud Suetonium Calig. cap. 39. quidam ducenta sestertia numerauit. Addit Casaubonus alterum testimonium ex Ammiano lib. 13. *Nomenclatores assueti hæc & talia venditare, mercede accepta, cœnis quosdam & prandiis inserunt subditiios, ignobiles & obscuros.* Græcis vocator est κλήτωρ, vocati κλητοὶ, inuocati ἄκλητοι.

De Se.

LXXXVI. LXXI.

Si meus aurita gaudet * *Lagopode, Flaccus,*
Si fruitur tristi Canius Æthiope:
Publius exiguæ si flagrat amore catellæ,
Si Cronus similem cercopithecon amat:
Delectat Marium si perniciosus Ichneumon:
Pica salutatrix si tibi, Lause, placet:
Si gelidum collo nectit * *Flaccilla draconem:*
Lusciniæ tumulum si Thelesina dedit:
Blanda Cupidinei cur non amet ora * *Labycæ,*
Qui videt hæc dominis monstra placere * *suis?*

* *Lagopece. Glaucopide potius cum Scaligero lege.*

* *Glaucilla. v. Galathia. Flaccella. Claudilla quasi à Claudia.*
* *Labyrta.*
* *sua?*

Alia aliis in deliciis esse, se delectari Labyca puero formosissimo, quod cum poëtæ vitio datum esset, à contrariis excusat pulchritudinem per se amabilem, perinde quasi diceret. Si Flacco Canio, Publio, &c. licet monstra, Aethiopes, aues, dracones amare, quare non amem hominem, & hominem formosum, &c. Quamquam alij aliter sentiant. Labycam monstruosum fuisse. Quòd Romani priùs quidem formosa mancipia amantes, postea luxum in distorta & prodigiosa corpora verterint, vt Quintilianus, Clemens Alexandrinus, Casaubonus lib. 2. Animaduers. ad Suet. p. 166. docent.

AVRITA LAGOPODE) nomen auis hoc loco, de qua Plinius lib. 10. cap. 48. docet hanc nunquam mansuescere, nec extra terram suam nasci, occisam statim marcescere. Auctor auium lib. 3. ait Germanis vocari Steinhun, magnitudine columbæ, nasci in montibus, & specubus, pedibus villosis, & leporinis, carere omnino auribus, mirarique se à poëta nostro vocari auritam.

Aut

Aut ergo Martialis aliam intellexit auem, aut auritam à sensu aurium, non à forma, aut magnitudine, dixit. Sicut Plautus auritum populum dixit, attentum. Restat alter scrupulus, cur primam naturâ breuem duxerit. Horat. Sat. 2. lib. 2.

Nec scarus aut poterit peregrina iuuare lagopis.

Lagopus à Græco λαγὼς, & πούς, quod pedes leporinos habere videatur. Iure poëtico, quo natura breues tendunt, tractam aiunt. Sed Lagopice legunt nonnulli, puellæ nomen. Verùm ego cum Scaligero glaucopide haud dubiè scribo, & expono vlulam, seu bubonem, noctuamúe. quod his verbis docet Scaliger ad Propertium. *Primum, lagopodem non esse auritam. Est lagopus, quam perdicem albam Inalpini vocant. Deinde prima syllaba corripitur. Postremò auis illa pulcherrima est. ideoq́ non videtur inter monstra, & portenta naturæ annumeranda: quum tamen hoc agat Martialis, vt ostendat monstra placuisse illis viris, quos ordine recenset. at contra glaucopis, seu bubo, & aurita & sanè non inter venusta illa animalia numeranda.*

SI FRVITVR TRISTI CANIVS AETHIOPE) De Canio poëta Gaditano suprà lib. 3. epig. 20 diximus. TRISTI AETHIOPE (seruo delectatur Aethiope. TRISTI) cur? quia ater, deformis, & ingratus. An quia Aethiops pro infausto omine erat, si alicui matutinus occurrisset, vti & simia, Eunuchus, claudus. Iuuen. Sat. 6. Appianus 4. Ciuil. Lucianus in Eunucho. Claudianus l. in Eutropium Eunuchum. Heraldus largè de his, quem videbis. PVBLIVS EXIGVAE) lib. 1. epig. 110. legisti de catella Issa Publij elegans epigramma. SI *CRONIVS SIMILEM CERCOPITHECON AMAT) Cercopithecus nigro capite, pilo asinino, caudatus, cætera simio similis, Martialis lib. 14. epig. 202. *Et l. & 2.* ** Cronus.*

Callidus emissas eludere simius hastas,
Si mihi cauda foret, cercopithecus eram.

SIMILEM) Aethiopi, qui superiori carmine positus. caput enim nigrum, vt Aethiopi, Cercopitheco est. dicitur à κέρκος, cauda, & πίθηκος, simia. DELECTAT MARIVM SI PERNICIOSVS ICHNEVMON) Marium vel Priscum, vel Celsum intelligit eo tempore claros. ICHNEVMON) mus Indicus, hodie, perniciosum vocat; acria enim bella cum acerrimis hostibus aspide, & crocodilo gerit. felis est magnitudine, forma muris, Plinius lib. 8. cap. 24. *Notum, inquit, est animal hac gloria maximè in eadem natum Ægypto. Mergit se limo sæpius, siccatq́ sole. Mox vbi pluribus eodem modo coriis loricauit, in dimicationem pergit, in ea caudam attollens ictus initos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces, pugnat cum crocodilo, & aspide.* Plinius lib. 8. cap. 25. Oppianus lib. 3. Cyneg. Aelianus lib. 8. v. cap. 25. & alij. Cicer. 1. de natura Deorum. *Crocodili dormientis hiatum intrat, viscera corrodit, & depascitur, &c.* PICA SALVTATRIX SI TIBI, LAVSE, PLACET) De hac lib. 14. epig. 76.

Pica loquax certa dominum te voce saluto,
Si me non videas, esse negabis auem.

Plura de docilitate picarum, coruorum, psittacorum lib. 14. SI GELIDVM COLLO NECTIT FLACCILLA DRACONEM) alij Glaucilla & Gracilla. Claudilla à Claudi pudentis vxore aliqui legunt, coniectura verisimili nulla. seruo Flaccilla. Senecam do, lib. 2. de Ira cap. 31. qui hæc de dracone, & ingenio ferarum. *Aspice elephantorum iugo colla submissa, taurorum pueris pariter ac fœminis persultantibus, terga impunè calcata, & repentes inter pocula sinusq́ innoxio lapsu dracones, & intra domum vrsorum leonumq́ ora placida tractantibus, adulantesq́ dominos feras, pudebit cum animalibus permutasse mores.* Miriora Lucianus de dracone Alexandri Pseudomantis. Et pluria Casaubonus, Curis Secundis ad Suetonium. vt olim, ita hodie æstiuis mensibus serpentes in delitiis habent mulierculæ Romanæ. draco caret veneno, vt Plinius lib. 29 docet. Torrentius ad illum Suetonij locum in Tiberium. *Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua cùm consumptum à formicis inuenisset, monitus est, vt vim multitudinis caueret.* Et legi de draconibus mulierum alicubi. videntur à Psyllis didicisse artem tractandi Serpentes, qui quidem sine veneno erant. miracula draconum multa in Variis narrat Aelianus pueros, aut puellas amantium. Olympias Alexandri mater serpentes contrectans thiasos celebrabat. Plutarchus. *Bacchæ serpentibus se coronabant, quod à Baccho ortum* Muretum lege ad Catullum. Aiunt colubris obiecto linteolo dentes eripi, deinde innoxios tractari. *Credo Iuuenal.*

LVSCINIAE TVMVLVM SI THELESINA DEDIT) Lusciniæ, quæ Thelesinæ ob docilitatem charissima. Plinius lib. 10. cap. 42. tradit Lusciniam fuisse Cæsaribus (Druso, credo, & Germanico) iuuenibus, quæ Græcè, & Latinè verba conaretur. Ibidem de coruis, turdis, & aliis. Et P. in procemio. TVMVLVM) sicut Crassus murænæ, alij equis, canibus, &c. CVPIDINEI LABYCAE) Cur mihi non liceat amare puerum Labycam Cupidini formâ parem, eoque Cupidineum; nomen est fictum. DOMINIS) referunt aliqui hoc totum epigramma ad seruum aliquem horum Dominorum. Sed nihil dicunt. Martialis de se vt docet inscriptio, (quæ non est ad Lausum, quem quinto casu propter versum appellauit) loquitur. Familiares autem & proceres Romanos vocat more tum recepto dominos & reges, vt ex multis supra epigram. didicisti. *Labyssa Torrent.* *Labyrta Gentius.*

De suis libris.

LXXXVII. LXXII.

Fertur habere meos, si vera est fama, libellos
Inter delicias pulchra Vienna suas.
Me legit omnis ibi senior, iuuenisq́ puerq́,
Et coram tetrico casta puella viro.
Hoc ego maluerim, quàm si mea carmina cantent,
Qui Nilum ex ipso protinus ore bibunt;
Quàm meus Hispano si me Tagus impleat auro,
Pascat & Hybla, meas pascat Hymettos apes.
Non nihil *ergo* sumus, *nec blandæ* * *murmure linguæ*
Decipimur; credam iam, puto, Lause, tibi.

* munere.

Vbi tum M. Antonius Primus poëta amicus erat.

In Gallia quoque se iam legi gloriatur. vt Plinius Sec. lib. ep. 11. lib. 9. Vienna) Allobrogum vrbs. Stephano βίεννα, priscis senatoria dicta. metropolis Delphinatus, extra Celtas, Belgas, & Aquitanos, quam fluuius Rhodanus præterfluit, ad cuius ripas citeriores sita proxima Aruernorum finibus, &c. Cæsar lib. 7. bello Gallico. Altera Vienna Austriæ caput, obsidione Solemanni nobilis. Ex ipso ore) quod tamen, vt supra docuimus, latet. remotissimos hic Aethiopas dicit. Tagus in Hispania fluuius auro nobilis & omnibus fere poëtis in ore. Hybla, Hymettus montes apibus, & melle redundantes, prior Siciliæ, Atticæ posterior. Credam iam puto, Lause, tibi) εἰρωνικῶς. supra dixerat Lausus se triginta reperisse epigrammata mala. Hic poëta insultat Lauso. credam iam puto, Lause, tibi, scilicet. carpas, quantum potes, nihil efficis, non credo mala esse, quæ probant omnes. Aut credam non plura esse mala, quàm triginta, cùm facilè plura concessissem.

Ad rosam.

LXXXVIII. LXXIII.

Ifelix rosa, mollibusq́ sertis
Nostri cinge comas Apollinaris,
Quas tu nectere candidas, sed olim,
Sic te semper amet Venus, memento.

Apollinari amicissimo suo, carminumque suorum emendatori mittit sertum rosaceum, optatque, vt comas eo cingat vsque ad multam senectam. Quas tu nectere candidas, sed olim, memento) sensus. quas tu comas rosa cinge candidas, sed nondum, olim tamen futuras, hoc est canas, quasi dicat; quas opto, vt possis in multos annos gestare, donec canescas. opto, vt multis annis viuas, quibus vtaris rosa.

Ad Creticum.

LXXXIX. LXXIV.

Iactat inæqualem Matho me fecisse libellum:
Si verum est, laudat carmina nostra Matho.
Æquales scripsit libros Caluinus, & Vmber.
Æqualis liber est, Cretice, qui malus est.

Matho causidicus apud Iuuenalem; poëta sæpius hoc nomine vtitur pro incerto puto. se excusat, Mathonem accusat ex ambiguo sensu inæqualis libri. Inæqualis liber bonus est, & malus: bonus, si inæqualis ob rerum varietatem, & carminis, quæ delectat, malus, si quædam bona, quædam mala, quædam arguta, quædam leuicula, aut plumbea, ita vt scriptor non sit sibi similis.

lis. Malus etiam cum ſtylus ſibi non conſtat,& quotidie mutatur,ita vt quædam eleganter, quædam ſordidè & abiectè ſcribantur, quales ſunt diſcipulorum lucubrationes, qui elegantias ex auctoribus quaſdam ſuis epiſtolis inſerunt,& mox ad ſuam barbariem, cum nihil alieni reperiunt,relabuntur. atque hoc ſenſu Matho inæqualem dixit Martialem. Contrà priore intellectu noſter poëta. hinc ſubiungit. LAVDAT NOSTRA CARMINA) inæqualis enim liber bonus eſt ob rerum varietatem. AEQVALES SCRIBIT LIBROS) Aequalis liber aut totus bonus, aut totus malus eſt. Et quia nullus totus bonus eſt,cùm bonus etiam nonnunquam dormitet Homerus;ſequitur æqualem librum totum eſſe malum. quales ſcripſit Caluinus, & Vmber; duos malos poëtas nominat,qui non extant,vt Fufenos,Cæſios,Aquinos, Catullus. AEQVALIS LIBER MALVS EST) quia cum totus bonus non ſit,& nec inæqualis,totus igitur malus. Inæquales ſcriptores in malam partem fuêre Sextilius Ena, & Albutius,de quibus Seneca declamator: Ena poëta,Albutius Orator, hic inæqualitate ſtyli quotidie mutati laborabat, ille permixtam ingenuitati barbariem habebat. CRETICE) à Creta deuicta nominatus. *Ita planè lego cum doctis viris,ſuffragante antiquo exemplari. Et ipſa lege Grammatica. Criticus enim, Græcos,& Latinos ſcriptores teſtor,primam corripit. Deſpauterius mendoſa hac Martialis lectione,& Iuuenalis deceptus primam dixit ancipitem. Vnum eſt Simonidis 1. Anthol. teſtimonium contra nos,quod Græcis demus,qui dicunt Ἄρες ἄρες.

*non tamen ille Metellus, qui primus hoc nomen tulit.

Theocritus penultima longa.

Γνῶθι θεόκριτον θεωρῶν τὸν ὀλυμπιονίκαν.

Noſce Theocritum ſpectator olympionicen.

In Baccharam.

LXXV.

XCI.

Si quid opus fuerit, ſcis me non eſſe rogandum,
Bis nobis dicis, Bacchara, terq; die.
Appellat rigida triſtis me voce Secundus:
Audis, ſed neſcis, Bacchara, quid ſit opus.*
Penſio † te coram petitur clareq; palamq;:
Audis, ſed neſcis, Bacchara, quid ſit opus.*
Eſſe queror gelidasq; mihi, tritasq; lacernas:
Audis, ſed neſcis, Bacchara, quid ſit opus.
Hoc opus eſt, ſubitò fias vt ſidere mutus,
Dicere ne poßis, Bacchara, quid ſit opus.

Fœnerator vt ſuprà.
* V. C.
Cum interrogationis nota legit hac Torrentius, quid ſit opus?
† cur à me.
* V. C.

In vanum promiſſorem & pollicitis diuitem,aut potius in diſſimulatorem. Nam veri amici eſt,etiam non roganti ſuccurrere,quod apud Senecam lib.2.cap.10. De benef. fecit Arceſilaus. APPELLAT) creditorum verbum à debitoribus nomina exigentium. Manutius ad epiſt. Cicer. 24 lib. 16. ad Famil. APPELLAT ME SECVNDVS) creditor exigit à me fœnus,ſignifico tibi. NESCIS, QVID SIT OPVS) diſſimulas intelligere. & dicis,qua tibi re Valeri opus eſt, paratus ſum tibi opem ferre. Cum autem intelligis à me peti vſuram & ſortem, penſionem cellæ, & cum vides me prope nudum in hieme diſſimulas, & repetis tuum *neſcio quid ſit opus.* PENSIO) cellæ, [illegible] lib.3.epig.30. ædium conductarum,aut cellæ pretium.

Vnde tibi togula eſt,& fuſcæ penſio cellæ?

Et eod.lib.epig.38. *——neutri penſio tota fuit.*

Lib.12.epig.32. *Quas non retentas penſione pro bima.*

Ludit in repetitione verborum. Quid ſit opus,quæ Bacchara dixerat.pete,ſi quid tibi opus. Martialis multa tectè,multa quaſi apertè petebat,nec tamen,quid eſſet opus, alter intelligebat. GELIDAS) non villoſas,ſed leues. HOC OPVS) concludit cum imprecatione, quia dixit mihi fruſtra,ſi quid opus,peto à Diis,vt afflatum ſidere elinguent,ne poſſis falſo dicere,quid ſit opus. Imò & verè,vt non poſſis dicere,quid tibi ſit opus,ſed pereas nemine tibi ſuccurrente, quando nemini poteris tuam inopiam exponere. SIDERE MVTVS) *ſideratio*,inquit Budæus in Pandect. apud Plinium, *morbus eſt arborum afflatarum ſidere, quocunque modo id acciderit. Peculiare autem nomen ſiderationis eſt,ſub ortu canis,ſiccitatum vapor,cùm inſitæ,ac nouellæ arbores emoriuntur,præcipuè ficus, & vites.* A Græcis ſideratio ἀστροβολισμὸς dicitur,quaſi ſideris percuſſio,quam ſphaceliſmon quidam appellant,vt inquit Theophraſtus lib.5. de cauſſis, qui ſideratas arbores ἀστροβλῆτας appellat, quaſi ſidere percuſſas. *Siderantur autem,inquit,præcipuè plantæ nouellæ,ac ſurculi ſuæ cauſſa imbecillitatis, quod accidit,*

cùm

cùm siccata tellure humorem trahere nequeunt. quapropter plurimæ pereunt sub sidus. At maiores ætate, vt pote validiores magis resistunt, & alimentum longè trahunt. Idem sphacelismon morbum esse radicum ait lib. 4. de plantis, ὅταν αἱ ῥίζαι μελανθῶσι, cùm radices nigrescunt. Siderationis nomen inde ad homines translatum est, per similitudinem, arescente corpore. Vnde homines hoc modo affecti ἀστροβλῆτες, & Latinè siderati dicuntur. Hoc etiam σφακελίζειν ab Aristotele, & Aegyneta dicitur. Aristoteles ψιλούμενα τὰ ὀστᾶ τῶν ὑμένων σφακελίζει, ossa suis membranulis nudata, siderantur. Aegyneta sphacelon, id est, siderationem, appellat partes carnis in corpore marcidas, & iam sine sensu. vt in carcinomate perfecto contingit, id est, νεκρώσεις σαρκὸς, ὅταν ἀναίσθητα γίνονται τὰ τοῦτο παθόντα μόρια. sunt qui putant eundem morbum cum apoplexia Celso dicta. attonitus stupor, sideratio Scribonio, cùm homo repente voce, sensuque defectus concidit. Martialis infrà lib. 11. epig. 86.

Sidere percussa est subitò tibi, zoile, lingua.

Plura & illustria planè VVouerius ad Petronium pag. 279.

Ad Narniam.

XCII. LXXVI.

Narnia, sulphureo quam gurgite candidus amnis
Circuit, ancipiti vix adeunda iugo,
Quid tam sæpe meum nobis abducere Quinctum
Te iuuat; & lenta detinuisse mora?
Quid Nomentani caussam mihi perdis agelli,
Propter vicinum, qui pretiosus erat?
Sed iam parce mihi: nec abutere, Narnia, Quincto:
Perpetuo liceat sic tibi ponte frui.

Rogat Narniam ciuitatem, vt ne diutius detineat Quinctum Ouidium agro Nomentano vicinum agrum habentem, se ægrè ipsius absentia carere. NARNIA) ciuitas, seu oppidum Vmbrorum, seu Sabinorum, Nequinum quondam auctoribus Plinio, & Liuio dictum. AMNIS) Nar, vnde ciuitas Narnia, incolæ Nartes. de amne Strabo lib. 5. *Vrbes intra Apenninum in Flaminia via memorabiles, Ocriculum ad Tiberim, Larulũ, Narnia, per quam fluit Nar fluuius, qui paullum suprà Ocriculum in Tiberim exit, nauigabilis lembis non magnis.* ANCIPITI IVGO) gemino montis Apennini fortè. QVINCTVM) Ouidium, ad quem plura suprà. NOMENTANI CAVSSAM AGELLI) cur mihi aufers Quinctum, cuius vnius caussa libenter in fundo meo Nomentano dego. PERPETVO LICEAT SIC TIBI PONTE FRVI) *Vltra Narniam apparent à dextris supra Narem admirandi ac longè conspicui pontis fornices ac ruinæ ingentes: qui duos prealtos & abruptos montes* (quos noster anceps iugum vix adeundum dicit) *subter labente flumine solebat coniungere, vt æquali via transitus ab oppido Narnia pateret in montem aduersum. Ex Manubiis Sicambricis extructum sub Augusto quidam autumant, & Procopius Augustum eius auctorem memorat, haud vnquam pontis arcus celsiores à se visos scribens. Quæ adhuc eius reliquiæ supersunt ex lapide quadrato prægrandi pilis vastissimis sublimes arcus impositi, me Hercle, demonstrant florentis imperij maximum, & insani sumptus opus fuisse*; lege Schotti Itinerarium lib. 1. pag. 106. Pontem hunc Nari impositum velut nobilem, & clarum prædicat, æternumque Nartibus precatur, & pars est pro toto, sic vestra vobis sit incolumis vrbs cum ponte, pons cum vrbe.

De Papilo.

XCIII. LXXVII.

Vnguentum fuerat, quod onyx modò parua gerebat:
Olfecit postquam Papilus, ecce garum est.

Tam grauem ait, & olentem Papili animam ex infami & impuro oro profectam, vt afflatu etiã nobilissima vnguenta corrumpat, & garum reddat. Garum autem est liquamen piscium salsum, quod Seneca pretiosam saniem præcordia rodentem appellat. de garo plura lib. 13.

Expirantis adhuc scombri de sanguine primo
Accipe fæcosum munera cara garum.

Sed hoc genus gari, quod sociorum appellabatur, nobile erat. Erant alia olentia semicorrupta lib. 6. epig. 93.

Amphe-

Amphora corrupto nec vitiata garo.

Hîc de corrupto velim intelligi. ONYX) Ex onyche marmora fiebant, seu vasa vnguentaria, vt ex alabastro. de onyche fusiùs suprà lib. 6. epig. 42. & lib. 14. de murrhinis.

Horat. 2. Sat. 4. Byzantia putruit orca.

In Linum.

LXXVIII. XCIV.

Bruma est, & riget horridus December,
Audes tu tamen osculo niuali
*Omnes * obuios hinc, & hinc tenere,*
Et totam, Line, basiare Romam.
Quid possis grauiusque, sæuiusque
Percussus facere, atque verberatus?
Cuius liuida naribus caninis
Dependet glacies, rigetque barba,
Qualem † forcipibus metit supinis
Tonsor Cinyphio Cilix marito.
Quare si tibi sensus est, pudorque:
Hibernas, Line, basiationes
In mensem, rogo, differas Aprilem.

* V. obuius. sic versus requirit.

† V. forpicibus, rectius, forficibus.

Nimis officiosum auersatur Linum, qui omnes quouis tempore, & hyeme, & æstate basiabat. monet, vt differat oscula in Aprilem. AVDES OSCVLO NIVALI OMNES TENERE) osculum honestum amicitiæ, vel cognationis, vel officij signum vsitatum multis gentibus olim, & hodie. de hodierno more nihil dico, olim Iudæis ex diuinis litteris cognoscis Gen. 33. fratrem reducem frater Esau osculo excipit. Et 1. Reg. 20. osculantur inter se Ionatas & Dauid. Magdalena suauiata pedes Christi est. Iudas odium velat osculo. in osculo sancto Christiani inter se salutabant. fratres osculantur Paulum. Persarum idem mos, pares enim, quos honore afficiebant, osculabantur. inferiores potentiorum genua tangebant, cognatos, & amicos in digressu aut reditu. Auctores do Xenophontem lib. 1. & 5. Cyrip. & laudat. Agesilai. Zenodotum in prouerbio νόμῳ καὶ χώρᾳ. Herod lib. 1. Alexandrum lib. 2. 19. Romani in Deorum, & hominum cultu oscula adhibebant. Et hominum ora, genas, oculos, manus, genua, & pedes, in itu, reditu, gratulatione, imò salutatione, & quotidiano occursu tempore Augusti potissimùm inualuit. testimonia habes apud testatum Lipsium lib. 2. Elect. cap. 6. quod totum de osculis. NIVALI) frigido, madidoque. PERCVSSVS) quasi læsus omnium opem implorares. CVIVS LIVIDA GLACIES) cui flaua stiria frigore concreta ex naribus magnis dependet. QVALEM FORCIPIBVS) qualem barbam habent hirci Cinyphij, cùm tondentur à Cilice tonsore, forficibus, sic enim est in Cod. Pal. supinis, apicibus erectis, manubrio deorsum spectante, vt supinæ manus, quas iunctas ad cœlum tendimus. an versa potius ratione acie suprema forficum terram spectante, quod mihi vero propius videtur. CINYPHIVS MARITVS) hircus ad flumen Cinypem pascens. Cinyps autem Garamantum fluuius Ptolemæo est, Africæ flumen Plinio, & Melæ. QVARE) omitte officium tuum osculandi, & differ in æstatem.

Epitaphium Vrbici pueri.

LXXIX. XCV.

Conditus hîc ego sum Bassi dolor, Vrbicus infans,
Cui genus, & nomen maxima Roma dedit.
Sex mihi de prima deerant trieteride menses,
Ruperunt tetrica cùm mala pensa Deæ.
Quid species, quid lingua mihi, quid profuit ætas?
Da lachrymas tumulo, qui legis ista meo.
Sic ad Lethæas, nisi Nestore serior, vndas
Non eat, optabis quem superesse tibi.

Elegans infantis bimuli tumulus. BASSI)parentis,an Salei Bassi,cuius honorifica mentio in dialogo Quinctiliani de caussis corruptæ eloquentiæ.Cui Vespasianus,cùm poëma nobile recitasset,donauit quingenta sestertia?DOLOR)quia vehementer amauit hunc Vrbicum Bassus.& quò maior amor, hoc maior inde dolor. CVI GENVS) qui natus est in vrbe,& ab vrbe dictus est vrbicus,hoc est,Romanus.SEX DE PRIMA TRIETERIDE) biennis ergo,& semis; trieteris,vt supra doctum,triennium est.SIC AD LETHEAS)precatio viatori flenti casum,& mortem pueri. Sic, vt fles, & optas huic puero longiorem tua vitam, viuas Nestoris annos.

Ad librum suum.

XCVI. LXXX.

Nosti si bene Cæsium, libelle,
Montanæ decus Vmbriæ Sabinum,
Auli municipem mei Pudentis:
Illi tu dabis hæc vel occupato.
Instent mille licet, premantq́ curæ,
Nostris carminibus tamen vacabit.
Nam me diligit ille, proximumqúe
Turni nobilibus leget libellis.
*O quantum * mihi nominis paratur?* — ** tibi, emendatius.*
O quæ gloria, quàm frequens amator?
Te conuiuia, te forum sonabit,
Ædes, compita, porticus, tabernæ.
Vni mitteris, omnibus legêris.

Ioannes Baptista Fōteius Primnio ingēs volumen scripsit de gente Cæsia, cui addidit appendicē Iulius Iacobonius.

Mittit librum Cæsio Sabino ex Vmbria oriundo,& Auli Pudentis municipi. Quis hic quantusque vir fuerit, docet Fonteius de gente Cæsia cap.20. & 21. vbi varias Plinij Iunioris epistolas ad hunc Sabinum scriptas,& Martialis hoc ipsum epigramma fusissimè exponit,vti mihi labore supersedendum putem in hoc labore.Est de hoc eodem Sabino lib.9.illud Martialis Nympha sacri,&c.Et suprà lib. de Pudente.libroque 11. plura,&c.quantum autem Cæsius amarit Martialem, vel ex hoc intelligis, quòd omnibus negotiis anteposuerit poëtæ noua epigrammata, & ea vnus omnibus legerit.TVRNI NOBILIBVS)Turnus Aruncanus patria,Satyricus fuit,de quo Probus in Iuuenal. *Turnus libertini generis ad honores ambitione prouectus est, potens fuit in Vespasianorum Titi, & Domitiani aula.* Extat de eodem lib.11. epig.11.

Contulit ad Satyras ingentia pectora Turnus;
Cur non ad Memoris carmina? frater erat.

De Memore Turni fratre lib.11. agemus. Est & Rutilij testimonium de Turno.

Huius vulnificus, Satyra ludente Camœnis,
Nec Turnus potior, nec Iuuenalis erat.

Sidonius carm.9. *Non Lucilius hic, Lucretiusq́ est,*
Non Turnus Memor.——

Lege Gyraldum. AMATOR) libri mei. omnes amabunt, commendante Cæsio.

Ad Castorem.

XCVII. LXXXI.

*Omnia Castor * emit, sic fiet, vt omnia † vendat.* — ** emis. † vendas.*

Duplex est sensus. qui omnia emit, omnia vendit, vendit pecuniam, emit merces, ædes, agros,&c. quamuis pecunia non dicatur vendi, nisi cum pecuniâ, pecunia emitur,quod in censibus amat fieri. Alter, & verior credo. Castor, cùm pauper sis, & multa tamen emas, cogeris tandem omnia vendere, vt vitam toleres. Turnebus pentametrum ait se huic appensum reperisse, quod tu lib.25.cap.24.ibidem leges, nobis germanum non videtur,eoque præteritum. Frequens emptio & emptorum venditio certam parant viam ad paupertatem.

Ad

Ad Crispinum.

LXXXII. XCVIII.

Sic placidum videas semper, Crispine, tonantem:
Nec te Roma minùs, quàm tua Memphis amet.
Carmina Parrhasia si nostra legentur in aula:
(Namq; solent sacra Cæsaris aure frui)
*Dicere de nobis, vt lector candidus * audet,*
Temporibus præstat non nihil iste tuis.
Nec Marso nimium minor est, doctóque Catullo.
Hoc satis est ipsi, cetera mando † Deo.

* aude, non audet lege.

† Domitiano nempe.

Commendat Crispino librum, eumque à Crispino vult Cæsari commendari. Crispinus autem hic est, vt Prætorianum illum Claudij, & Neronianum centurionem Crispinum apud Tacitum taceam, Aegyptius, qui plurimum gratia, & potentia potuit apud Domitianum, quem acerbè Iuuenalis momordit Sat. 1. & Sat. 4. quæ nota in illum, ex Ichthyopola princeps equitum factus. seruum, & vernam Aegyptium appellat Sat. 1. Martialis & hîc, & suprà eiusdem mentionem facit. TVA MEMPHIS) quæ metropolis quondam Aegypti. Aegyptius autem, vt dictum est, Crispinus. PARRHASIA) in palatio Domitiani. Parrhasia autem ab Euandro Arcade, & Arcadia Parrhasia dicta. Vnde palatia Cæsarum generatim Parrhasia sæpius appellat noster poëta. DICERE DE NOBIS, VT LECTOR CANDIDVS, AVDE) aude, inquam, non audet. Sensus. Tu Crispine si vel Cæsar legerit, aut legētur illi, aude hoc elogium de me addere. TEMPORIBVS PRAESTAT NON NIHIL ISTE TVIS) Non est exiguum ornamentum æui tui Cæsar, hic poëta. NEC MARSO) epigrammatariis Marso, & Catullo, quorum eruditionem æmulatur poëta. HOC SATIS) vt de me suggeras Domitiano. IPSI CETERA MANDO DEO) Domitiano, qui præmium laboris mihi pro sua munificentia persoluet. Cetera illi curæ erunt, vt me donis beet. Cætera ipse Deus Domitianus facile assequetur, quid velim.

Ita distingue & interpunge. Hoc satis est Crispi cætera mando Deo.

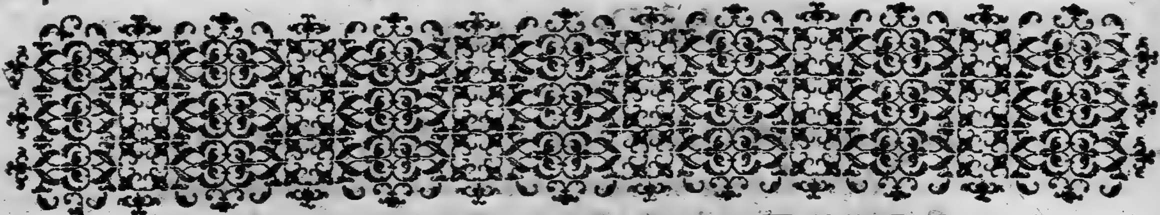
Ad Ponticum.

LXXXIII. XCIX.

** Pontice per reges discurris, & omnia lustras:*
Magna quidem sequeris, Pontice, magnus homo es.
Pontice, si qua facis, sine teste facis, sine turba:
Non adhibes multos, Pontice, cautus homo es.
Pontice, te celebrem forma natura creauit:
Dignus eras Helena, Pontice, pulcher homo es.
Pontice, voce tua posses adamanta mouere:
Vox tua dulce sonat, Pontice, dulcis homo es.
Pontice sic alios, sic te quoque decipit error:
Vis dicam verum? Pontice nullus homo es.

* Vix ausim hoc epigramma Martiali adscribere.

Transcriptum ex Anglicano hoc est. Domitius, & Aldus desiderant. Pro legitimo non agnosco. Ponticum, vt ardelionem, insectatur. prima disticha quatuor ironicōs accipe. postremum propriè. PER REGES) dominos, patronos, vt sæpe iam monuimus. MAGNVS HOMO ES) quia magnos, & magna sequeris. CAVTVS HOMO) caues, ne quæ sine teste parum honesta facis, emanent in vulgus. Hoc alterum distichon etiam ineptum est, & planè non ex ingenio piperato. Quid enim, sine teste facis, inquit, & subiungit. non adhibes multos. testor genium Martialis, abesse ingenium Martialis. DECIPIT ERROR) vt sibi videantur, quod non sunt. NVLLVS HOMO ES) nec magnus, nec cautus, nec pulcher, nec dulcis, sed nullus. Imo nullus hic Martialis est. Est qui velit rescribere multus homo es vt nasum faciat poëtæ vel sibi.

MATTHÆI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS LIBRVM OCTAVVM COMMENTARIVS.

IMPERATORI *Domitiano Cæsari Augusto, Germanico,* * *Dacio, Valerius Martialis salutem. Omnes quidem libelli mei, Domine, quibus tu famam, id est, vitam dedisti, tibi supplicant: & puto, propter hoc leguntur. Hic tamen, qui operis nostri octauus inscribitur, occasione pietatis, frequentiùs fruitur. Minùs itaque ingenio laborandum fuit, in cuius locum materia successerat. Quam quidem subinde aliqua iocorum mistura variare tentauimus: ne cœlesti verecundiæ tuæ laudes suas, quæ faciliùs te fatigare possunt, quàm nos satiare, omnes versus ingererent. Quamuis autem Epigrammata seuerissimis quoque, &* † *supremæ fortunæ viris ita scripta sint, vt* * *nimiam verborum licentiam affectâsse videantur: ego tamen illis non permisi tam liberè loqui, quàm solent: cùm pars libri & maior, & melior ad maiestatem sacri nominis tui allegata sit. Meminerit non nisi* † *religionis purificatione lustratus accedere ad templa debere. Quod vt custoditurum me lecturi sciant, in ipso libelli huius limine profiteri breuissimo placuit epigrammate.*

* Dacico.
† summæ.
* V. mimicam vel inimicam.
† V. religiosa.

IMPERATORI) Despondet Musam suam Domitiano, cuius Dacicam, Sarmaticamque victoriam celebrat. MINVS INGENIO LABORANDVM FVIT) Res enim præuisas, aut vltrò oblatas, verba non inuita sequuntur. —τίς ἂν ὃ ῥέα φοῖβον ἀείδοι; Quis non facile laudet Phœbum? Promptum est laudare, cùm laude digna geruntur, alioqui non laus, sed adulatio est, cùm viri principes, nullâ re benè gestâ, tamen laudibus mactantur. Lib. 12. poëta queritur, sibi multùm fuisse laborandum in argumento, quòd Roma abfuerit, quæ infinitam sibi siluam epigrammatum suppeditarit. *Quod placet, inquit, in meis libellis, auditor dictauit. Illam indiciorum subtilitatem, illud materiarum ingenium, bibliothecas, theatra, conuentus, &c. ea quæ delicatè reliquimus, quasi destituti desideramus.* SEVERISSIMIS QVOQVE, ET SVPREMAE FORTVNAE VIRIS) Plinius Iunior lib. 4. epistolarum de suis hendecasyllabis liberioribus epist. 4. *Ex quibus tamen, si nonnulla tibi paulo petulantiora videbuntur, erit eruditionis tuæ cogitare, summos, & grauissimos viros, qui talia scripserunt, non modò lasciuiâ rerum, sed ne verbis quidem nudis abstinuisse, quæ nos refugimus, etc.* Idem lib. 5. epist. 3. quæ lib. 1. ad epistolam Martialis adduximus, sed hæc ab exemplo excusatio non purgatur sed grauatur. Multa super hac li. 1. & præfatione. RELIGIONIS PVRIFICATIONE LVSTRATVS) κολακικῶς, perinde quasi Domitianus sanctissimus sit Deus, ad quem adire, nisi lustrato, sit nefas. Tangit interim ritum solennem priscorum, qui se vndis priùs purgabant, quàm preces funderent, aut Diis facerent. cuius rei testimonia sexcenta leges apud Brissonium lib. 1. Formularum, ex optimis scriptoribus deprompta. Aquam autem veteres omni lustrationi adhibebant. Dion. lib. 39. Seruius 12. Aen. Varro rerum hum. lib. 10. Cato. 3. Orig. Tertull. de Baptis. cap. 5, Lact. lib. 5. cap. 20. Seneca Herc. Furente. Apul. Miles. 11. Plurima verò Ioannes VVouerius ad illa Petronij verba *Triphænæ somnium expiauit.* Legunt alij lustratos γραμμὰς, alioqui lustratus ad librum refertur. porrò hæc purificatio Græcis περιῤῥαντοις dicitur, sacrificulus enim ingredientes in fanum νόμῳ ἑλληνικῷ περιέῤῥαινε.

Ad librum suum.

I.

Laurigeros domini liber intrature penates,
Disce verecundo sanctiùs ore loqui.
Nuda recede Venus: non est tuus iste libellus,
Tu mihi, tu Pallas Cæsariana veni.

Libro Pallatinam domum ingressuro mandat verborum, rerumque verecundiam, & reuerentiam. DOMINI) Domitiani. Posteriores ab Augusto principes passi sunt se appellari dominos,

nos, imo deos. Et edicto hoc præceperunt, præsertim Domitianus. Augustus vero edicto vetuit, ne dominus vocaretur. Tiberius idem nomen recusauit. Suet. Aug. c. 53. Tiberio 27. Iulianus reuocare conatus est Augusti & Tiberij consuetudinem, sed illius ironia irrisa est, Casaub. ad Suet. Primus Caligula se, non pro domino tantùm, sed pro Deo gessit. Tiraq. cap. 22. LAVRIGEROS PENATES) palatium, domum victricem, laureatam. Hoc Romæ fiebat, vt diebus celebrioribus, festis, natalitiis, triumphalibus postes laureis coronarent. Tertullianus Apol. *Cur die læto non laureis postes obumbramus.* Et lib. 2. ad Vxorem: *Procedit de ianua laureata & lucernata,* Rursum Apol. cap. 35. *recentissimis & ramosissimis laureis postes præstruebant.* Idem lib. de Idol. & corona militis. Sed laurus triumphis dicata, perpetuò Cæsarianas ædes exornabat. Plinius lib. 15. cap. 39. *Laurus triumphis propriè dicatur, vel gratissima domibus, ianitrix Cæsarum Pontificumque, quæ sola & domos exornat, & ante limina excubat, &c.* Caussas addit Ouid. 3. Trist. Eleg. 1.

Cur tamen opposita velatur ianua lauro,
Cingit & augustas arbor opaca comas?
An quia perpetuas, &c, quæ sequuntur.

In triumphis olim laurea gestabatur, postea aurea corona, sed hic lauream è Sarmatia allatam tangit. Triumphauit bis; de Cattis & Dacis. Lauream Ioui Capitolino de Sarmatis retulit. Suet. in Dom. Dion in eod. nos plura infra. NVDA VENVS) Ad picturas Veneris respicit, quales adhuc hodie visuntur Romæ, quanquam hic lasciuiam rerum & verborum intelligit. NON EST TVVS ISTE LIBELLVS) quia castus. PALLAS CAESARIANA) Virgo Ioue nata, quam Cæsar superstitione coluit, eiusque se filium credi voluit. Suet. cap. 4. & 15. Dio, Philostratus, Quintilianus. Lege Torrentium ad cap. 4. Suet. nos lib. 5. pleniùs.

Ad Ianum.

II.

Fastorum genitor, † parensq; Ianus † V. paterq;
*Victorem modò cùm videret * Istri,* * V. Istro.
Tot vultus sibi non satis putauit,
Optauitq; oculos habere plures,
Et lingua pariter locutus omni,
Terrarum Domino, Deóque rerum
Promisit Pyliam quater senectam.
Addas, Iane, † tuam, pater, rogamus. † V. pater tuam.

Blanditur Domitiano ob reditum. FASTORVM GENITOR, PARENSQ. IANVS) Quia rector temporum est primus mensis, à quo annus alius, atque alius nomen accipit. Ita alio epigrammate Martialis,

Principium des, Iane, licet velocibus annis, &c.

Fasti (auctore Seruio) sunt libri dierum computationem habentes, vbi per consules, vt Porphyrion ad Horatium docet, annorum numerum colligebant. Acron gram. *Fastos,* ait, *esse annales, in quibus memoria temporum continetur, quiq; ad commemorationem honorum, rerumúe gestarum inuenti dicuntur, virtutis indices.* Horatius in 4. car.

Tuas Auguste virtutes in æuum
Per titulos, memoresq; fastos Æternat ——

Et eodem lib.

Non Coæ referent iam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ semel
Notis condita fastis
Inclusit volucris dies.

Fasti ergo, cùm per annos singulos scriberentur (vnde Ianum parentem fastorum dixêre) tantummodo, quod factum quoque anno, gestúmue esset, continebant. De eisdem fastis plura habes apud Macrobium, Priscianum, Festum Pompeium. Vide Antonium Constantium in argumento ad Ouidij fastos, Tiraquellum, Sigonium, & alios. VICTOREM MODÒ CVM VIDERET ISTRI) cùm Domitianum reducem à Sarmatis aspiceret. TOT VVLTVS SIBI NON SATIS PVTAVIT) Bifrontem alij, alij quadrifrontem affirmarunt. Propter finem anni præcedentis, & initium sequentis bifrontem: propter quatuor elementa, quæ ab illo extiterunt, cùm chaos esset, quadrifrontem, vel propter quatuor anni tempora. Lege Marlianum li. 4. cap, 8. Albericum in Deorum imaginibus. Et Ouid. 1. Fast. Chaos autem, & Ianus, primùm idem fuerat, vt ipse testatur apud Ouidium. Ianus his verbis.

Me

Mœchaos antiqui (nam sum res prisca) vocabant.

Et mox: *Tunc ego qui fueram globus, & sine imagine moles,*
In faciem redij, dignaq; membra Deo, &c.

Et 1. Met. *Ante mare, & terras, &c.*

Vide N. Comitem ad eosdem locos. OPTAVITQVE OCVLOS HABERE PLVRIS) Non sufficiebant illi quatuor, aut octo. desiderium vehemens videndi Cæsaris significat. Vt Plato de suo Stella,

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς Ἀστὴρ ἐμός. εἴθε γενοίμην
Οὐρανὸς, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σὲ βλέπω.
Stella meus stellas dum suspicis, ipse vtinam sim
Cœlum, oculis vt te pluribus aspiciam.

Stellæ enim dicuntur oculi cœli. Talis modus loquendi est apud Virgil. 6. Aen. cùm de numero pœnarum disserit, quas se, vel si centum linguas, & ora centum habeat, enumerare posse negat.

Persius Sat. 5. *Vatibus hic mos est, centum sibi poscere voces,*
Centum ora, & linguas optare in carmina centum.

Et mox: *——vt par sit centeno gutture niti.*

Ita & apud S. Hieronymum de vitâ Paullæ, *si omnia membra in linguas, &c.* ET LINGVA PARITER LOCVTVS OMNI) Omni lingua, quam habebat vel duplicem, vel quadruplicem. TERRARVM DOMINO, DEOQVE RERVM) De hac arroganti appellatione Domitiani, qui se iubebat Dominum, & Deum vocari, cùm aliâs sæpe Martialis, & nos lib. 1. plura diximus. & modò superiore carmine. PROMISIT PYLIAM QVATER SENECTAM) δωωδεκαπλῶς. Ianus tibi non tria secula Nestoris, sed duodecim promisit. Pylia senectus erat triseclis. ter quatuor reddunt duodecim; ergo si quater senectam illi Pyliam optauit, duodecim secula optauit. Sed hoc loco rectè quæri potest, quæ fuerit ætas, & senecta Nestoris. Ouid. 12. Met. Et Tibullus existimant trecentos annos vixisse Nestorem.

——vixi
Annos bis centum, nunc tertia viuitur ætas.

Tibullus, si tamen id carmen est Tibulli

Quem si quis videat vetus, aut non fregerit ætas,
Terna minus Pyliæ miretur secula famæ.
Namq; senex longe peragit cum secula vitæ,
Centum fœcundos Titan renouauerit annos,
Ipse tamen velox.——

Homerus Odyss. γ. videtur de eadem ætate loqui, cùm dicit,

Τρὶς γὰρ δή μιν φασὶν ἀνάξασθαι γένε' ἀνδρῶν.
Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐφθίατο——

Sed Homeri scholiastes monet ætatem vnam, ex veterum sententia, triginta annorum spacio definiri; qua ratione nonagesimum annum tantùm attigisset Nestor. Et Xenophon in Aequiuocis. *Ætas*, inquit, *apud Ægyptios spacio triginta annorum perficitur.* sic intelligit ætatem Nestoris Acron, & Suidas in dictione τριγέρων. Plinius de eadem ætate. Porphyrius in Homericis Quæstionibus, Plutarchus in libro de defectione oraculorum. Censorinus de die natali cap. 6. Eustathius ad 1. Iliad. Ausonius.

Artemidorus. Onirocrit. 2. Brodæus ad lib. 1. epigrammata Græcorum, qui epigramma illud εἰς ζωὴν

——ἔθανε χὼ τριγέρων πύλιος.

Exponit de nonaginta annis, vti & quod præcedit,

——οἱ δ' ἐπὶ τούτοις Νέστορ.

ADDAS, IANE PATER, TVAM, ROGAMVS) Immortalitatem precatur Domitiano; Ianus enim Deus immortalis credebatur. Precabantur veteres bene suis imperatoribus, siue natalitiis diebus, siue Calendis, siue in reditu, longosque annos optabant. Seneca pro Claudio lib. 1. Consol. ad Polyb. de breu. vitæ cap. 8. Dicere solent eis quos validissimè diligunt, paratos se partem annorum suorum dare. dant, nec intelligunt. Plinius Paneg. & epist. 10. ad Traianum. Iulius Firmicus lib. 1. Mathes. cap. vlt. Ouid. lib. 15. Metam. lib. 1. de Ponto eleg. 1. Propert. Pedo, Martialis sæpe infrà. Populus in congiario.

De nostris annis tibi Iupiter augeat annos.

Consule Brisson. lib. 1. Formul. Tertullianus etiam pro Imperatoribus profanis vota huiusmodi persoluta ait à Christianis. Apolog. cap. 30. *Precantes sumus semper pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, &c.*

Ad

Ad Musam.

III.

Quinque satis fuerant, vel sex, septemq́ libelli,
** Et nimium: quid adhuc ludere, Musa, iuuat?*
Sit pudor, & finis; *Iam plus nihil addere nobis*
Fama potest: teritur noster vbique liber.
† Et cùm rupta situ Messalæ saxa iacebunt,
Altáque cùm Licini marmora puluis erunt: †Quin.
Me tamen ore legent, & secum plurimus hospes
Ad patrias sedes carmina nostra feret.
Finieram, cùm sic respondit nona sororum,
Cui coma, & vnguento sordida vestis erat:
Túne potes dulces, ingrate, relinquere nugas?
Dic mihi, quid melius desidiosus ages?
An iuuat ad tragicos soccum transferre cothurnos?
Aspera vel paribus ora tonare modis?
** Perlegat vt tumidus raucâ te voce magister,* *Prælegat.
Oderit & grandis virgo, bonusq́ puer?
Scribant ista graues † nimium, nimiumq́ seueri, †potius.
Quos media miseros nocte lucerna videt.
At tu Romano lepidos sale tinge libellos:
Agnoscat mores vita, legátque suos.
Augustâ cantare licet videaris auenâ;
Dum tua multorum vincat auena tubas.

Fingit se à Musâ incitatum ad prosequendum epigrammatum scribendorum studium. * ET NIMIVM) Ita antiquiores habent codices, quos probo. Quinque, inquit, vel sex, vel septem libri epigrammatum satis fuerant: satis verò? immo & nimium. Iam pridem hunc ludum desitum oportebat. RVPTA SITV MESSALAE SAXA) M. Valerius Coruinus Messala. M.F.M.N. clarissimus orator Augusti ætate, quem his verbis prædicat Quintilianus lib. 10. *Messala nitidus & candidus, & quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.* Laudat & Cicer. lib. ad Brutum epist. 13. sed patrem fortè huius. Horatius de arte poëticâ. *Est.

——consultus Iuris, & actor
Caussarum mediocris abest virtute diserti
Messalæ——

Dicti sunt Messalæ à Messana Siciliæ ciuitate, quam Valer. Coruinus expugnauit. Ouidius Fast.

Hunc Numidæ faciunt, illum Messana superbum.

Tiberius hunc in oratione secutus, quem adolescens obseruârat. Suet. in Tib. Idem nomine senatus primus Augustum patrem patriæ appellauit. biennio ante mortem excidit omni (Plinius, Eusebius) memoriâ, vti neque nomen quidem suum retineret. Ditissimus erat, & ædes magnificentissimas extruxerat, vt infrà Martialis lib. 10. epig. 2.

Marmora Messalæ findit caprificus.——

Filius degener. Persius Sat. 2. *——magna quid dare lance*
Non possit magni Messalæ lippa propago.

ALTAQVE CVM LICINI MARMORA PVLVIS ERVNT) Licinus, Enceladus, Helenus, Marathus, Thyrsus, Epaphroditus, Polybius liberti Augusto charissimi. Licinus hic vel tonsor, de quo Iuuenal. Sat. 14. Et Horatius de arte poët. Galliæ autem procurator dictus fuit Licimnus, vt Torrentius ad Suet. docet. de hoc plura lib. 2. epigr. 32. quanquam alij hunc ipsum arbitrentur procuratorem, Foquelinus ad 2. Persij Sat. Cornutus putat fuisse Licinium Crassum. *Licinius Crassus,*

Licinus Augusti libertus, vel potius Iulij. tonsor. Galliæ procurator Licimnus. De hoc Licino Seneca e-

pist.102 Dion. lib.50 Hor. ad Pisones. Anonymus ad Iuuen. Marcilius ad Sat.2. Persij.

sus,inquit,inter Romanos,locupletissimus, ideo diues cognominatus. Huius ergo diuitias optat puero. Alij volunt Licinium tonsorem ac libertum Augusti Cæsaris significari, prædiuitem, cuius monumentum est pretiosi operis. Sepultus viâ Salariâ propè vrbem ad lapidem secundum. De hoc homine non inuenustum Varronis epigramma fertur:

Marmoreo Licinus tumulo iacet: at Cato paruo:
Pompeius nullo: quis putet esse deos?

Ab hoc videtur abire Iuuenalis, qui de ædificiis,

——vigilare cohortem
Seruorum noctu Licinus iubet attonitus pro
Electro, signisq; suis, Phrygiaq; columna.

Quos versus nemo ad Crassum refert. Et ego cum Iuuenale nego Crassum eundem cum hoc Licino. Et Persius separat Sat.2.

Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in ædes.

Nona sororvm) Thalia, non quòd vltima numero, sed vna de nouenis. Thaliam autem intelligendam docet ipse Martialis, cùm vnguento sordidam dicit. Vngebantur autem ante conuiuium, post balneas. magistra verò, & modiperatrix conuiuiorum Thalia, quam lib.4.epigr.8. suam Thaliam vocat. eandem appellat lib.12. epig.96. lib.9.epig.27. lib.9. epig.75. lib.10.epig.19. *Facundo mea Plinio Thalia.* lib.9. epig.27. item lib.4. Soccvm) Vin aliud genus carminis tractare, tragicum nempe, vel heroicum? Soccus est comœdorum. Cothurnus Tragœdorum. Soccus hic pro leuiore carminis formâ, qualis est epigrammatis, vsurpatur; & leuiores scriptores comici. de Socco & Cothurno lege Delrium in Senecam. Paribvs modis) carmine heroico. Perlegat) prælegat lego cum doctissimo Lipsio, qui & illum locum epistolæ lib.1. *(sic quicunque perlegitur)* emendat, & *prælegitur* scribit. Intelligit Martialis gymnasia Grammat. in quibus Virgilius, Homerus, aliiq; discipulis prælegebantur, vt hodie. Miror porrò à quibusdam negari prælectionem eandem esse cum interpretatione seu enarratione auctorum, cum Fabius lib.2. cap.5. disertè id affirmet: *Et hercle, inquit, prælectio quæ in hoc adhibetur, vt facile & distinctè pueri scripta oculis sequantur, etiam illa quæ vim cuiusq; verbi si quod inusitatum incidat docet, multum infra Rhetoris officium existimanda est.* Grammatici ergo ex Fabij sententia interpretando prælegunt poëtas & oratores; Rhetores idem faciunt, sed alio modo, cum non interpretantur iam vim verborum, sed virtutes orationis & vitia si qua incidant; Miror item negari latinè dici *equestris ordo*, cum dicatur à Cicerone equestris splendor. Porro quod ad Lipsium attinet, vti primo libro non iustè videtur emendasse *prælegitur*, cum rectè scriptum esset *perlegitur* ita rectè hic *prælegat* non *perlegat*. Ibi enim de priuata cuiusq; lectione loquebatur poëta, vt cum quis per se librum quemcunque legit, & perlegit, hoc est, legendo absoluit. Hic vero de grammatico qui discipulis in schola prælegit auctores & exponit, loquitur. Scio me tum secutum primitus esse Lipsium, sed nunc aliud placet. Martialis enim hic docet, non epigrammatarios sed Homerum, Hesiodum, Virgilium, Horatium Senecam & alios prælectos esse, exclusis epigrammatariis, quales fuere Catullus, Marsus & alij libro primo laudati; ex hoc ergo loco doceris hic legendum *prælegat*, ibi *perlegitur*. Oderit) sæpe enim, cùm vapulant, prælectionum caussâ, irascuntur ipsis auctoribus, quos ediscere coguntur, librosque eorum lacerant. Ravca) qui ad rauim vsque clamant. Lvcerna videt) Hinc virorum doctiorum pallor, de quo lib.7.epist.3.& aliâs. Plinius Iunior de Regulo. Persius Sat.5. Symmachus lib.2.epist. 18. Et quæ Franciscus Iuretus ad illum locum ex 1.Sat. Martiani Capellæ. Theodosio Imperatore, Apuleij Apolog.1. annotauit. Lucerna bonis scriptoribus vigilatas chartas, & studium diurnum, nocturnumúe sonat. Notum est verbum, τὸν λύχνον ὄζει, id est, lucernam olet, de re meditata, multoque studio elucubrata. Demosthenis ἐνθυμήματα dicebantur τὸν λύχνον ἀπόζειν. & de eodem. ferebatur illum plus olei, quàm vini consumpsisse. Celebratissimæ sunt Epicteti, & Aristophanis, & Cleanthis Lucernæ. de hac lucerna Iuuenalis,

Hæc ego non credam Venusinâ digna lucernâ.

Agnoscat mores) quos tamen ita describit, vt parcat personis, exponat vitia. Hoc Petronius fecit, petulantius tamen.

Petronij carmen diuino pondere currit,
Quo iuuenum mores arguit atque senum.

Angvsta avena) tenui carmine, epigrammatis hendecasyllabis, distichis, scazontibus, Iambis. refero ad argumentum etiam tenue, & sæpe nugatorium, iocos, risus, vitia hominum, errores, conuitia, &c. Vt Virgilius rustica, & culicem cecinit,

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena, &c.

Vincat tvbam) dum plus laudis epigrammate merearis, quàm alij heroico versu; plus enim celebrantur carmina Martialis, quàm vel Silij, vel Lucani, vel etiam Flacci. Noster libro 4. epig.49.

A nostris procul est omnis vesica libellis,
Musa nec insano syrmate nostra tumet.

Et ibid. *——laudant illa, sed ista legunt.*

Ad

Ad Cæsarem Domitianum.

IV.

Quantus, io, latias mundi conuentus ad aras
Suscipit, & soluit pro duce vota suo.
** Nam non hæc hominum, Germanice, gaudia tantùm,*
Sed faciunt ipsi nunc, puto, sacra Dei.

* *V. non sunt.*

Deos, & homines ait gratulari aduentum Cæsari, & sacra, pro gratiarum actione, facere. QVANTVS, IO, CONVENTVS) & concursus est omnis ætatis, & ordinis, & sexus ad templa in reditu principis.

MVNDI) conuentus non vrbis, sed orbis totius. SVSCIPIT, ET SOLVIT) Suscipiebant in venturum annum, soluebant præterito anno suscepta Plinius epist. 44. lib. 10. Vota etiam veteres suscipiebant pro reditu cum principum tum priuatorum, aut si morbo tentaretur princeps. Suetonius Calig. cap. 14. *Cùm deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset, vota pro reditu suscepta sunt.* Tacitus 3. *Decreuere patres vota pro reditu eius.* Inscriptio vetus. *Ro. P. Quintilius Sex. F. Varus Cos. ludos votiuos pro reditu Imper. Cæs. Diui Augusti. I. O. M. fecit cum Claudio Nerone Conlega.* pro valetudine Augustæ, Pompei, Cæsarum, vota publicè suscepta docent Tacitus 3. Velleius, Capitolinus in Antonino philosopho. Dio lib. 41. Iuuenal. Sat. 10. Plinius Paneg. Tertullianus ad Scapulam & Apolog. cap. 30. Passim inscriptiones lapidum, monumentorum. plura Brissonius lib. 1. Form. vbi hoc nostri poëtæ epigramma laudat. Vide epist. 2. huius libri. Legendus hic Heraldus, qui multus est in hoc ritu veterum explicando.

NON SVNT HAEC HOMINVM, GERMANICE, GAVDIA TANTVM) Nec homines tantùm vota faciunt, ob gaudium ex aduentu tuo conceptum. SED FACIVNT IPSI NVNC, PVTO, VOTA DEI) Ipsi Dij, quibus tu tot templa ædificasti, tot instaurasti, lætantur adesse suum cultorem, & iam ipsi Dei fatentur * se tibi debere, ac te pro Deo maiore colendum, thusq; adolendum.

* *Quot templa Diis ædificarit Domitianus enumerat poëta lib. 9. epig. 4.*

Ad Macrum.

V.

Dum donas, Macer, annulos amicis:
Desisti, Macer, annulos habere.

Fictum nomen decoctoris, qui totum patrimonium in impuras fœminas effudit. DESISTI ANNVLOS HABERE) priuatus es equestri dignitate ad inopiam redactus. ita geminus sensus est, equites enim, qui censu carebant, annulos ponebant. Ad quod videtur & Iuuenalis allusisse, cùm absumptis omnibus, ait nouissimum annulum exire. De annulorum origine, iure, varietate fusè Plinius lib. 33. cap. 1. & nuper Abrahamus Gorlæus in dactyliotheca.

Annulus equitum insigne.

In Euctum.

VI.

Archetypis vetuli nihil est odiosius, Eucti,
Ficta Saguntino cymbia malo luto.
Argenti † furiosa sui cùm stemmata narrat
Garrulus, & verbis mucida vina facit.
Laomedonteæ fuerant hæc pocula mensæ.
Ferret vt hæc, muros struxit Apollo lyrâ.
*Hoc cratere ferox commisit prælia * Rhætus,*
Cùm Lapythis pugnâ: debile cernis opus.
Hi duo longæuo censentur Nestore fundi:
Pollice de Pylio trita † columba nitet.
Hic scyphus est, in quo misceri iussit amicis
*Largiùs Æacides, & bibit * ipse merum.*

† fumosa. Lipsius lib. 1. ep. 5. & Schottus. cum Heraldo Rectè. sic enim Cicero, Seneca, Iuuenalis, alijque appellarunt, quod incultum quendam, & caliginem illis vetustas obduxerit.
** alij Rhæcus.*
† columna,
** V. Ãsque.*

Hac propinauit Bytiæ pulcherrima Dido
In paterâ, Phrygio cùm data cœna viro est.
Miratus fueris cùm prisca toreumata multùm;
*In Priami * cyathis Astyanacta bibes.*

Ex vana Eucti vasorum ostentatione captat occasionem celebrata priscis pocula laudandi; Laomedontis, Rhæti, seu Rhæci, Nestoris, Achillis, Didonis. Euctum verò ait habere antiqui operis pocula, sed recentia vina.

ARCHETYPIS) vasis, primiue exempli poculis, sic archetypæ chartæ, id est, autographa, manus ipsius auctoris.

FICTA SAGVNTINO CYMBIA MALO LVTO) fictiles cyathos ex argilla Saguntina antepoſuerim poculis Eucti, quamuis illa iactet. Cymbia sunt pocula in cymbæ formam effictа. Seruius 3. Aeneid. Festus cymbium ait dictum, quòd eius medium æquè pateat in omnes partes. Apuleius cymbium appellat, quod Latini situlam. Athenæus lib. 11. cap. 10. ex Simoristo definit cymbium poculum concauum, exiguum. Dorotheus, pocula profunda, quæ fundum non habeant rectum, nec aures. Ptolemæus gibbosa. Nicander Thyatirenus poculum sine auribus. Vlysses Polyphemo merum propinauit cymbio, vt est apud Homerum. plura Athenæus. SAGVNTINO LVTO) de his Saguntinis calicibus plura lib. 14. ad versum 108.

Quæ non solicitus teneat, seruetq́ minister,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

Erant vilia pocula, & fictilia. ARGENTI STEMMATA) nobilitatem, & antiquitatem poculorum. sumptâ metaphorâ ex hominum more, & genere, apud quos nobilissimi existimantur, qui ad auorum, atauorum, tritauorum, quique ad centesimam stirpem generis nobilitatem referunt. Est qui emendet: Argenti furiosa suus cum pegmata narrat Circulus. Ego sequor alios qui legunt fumosa stemata. MVCIDA VINA FACIT) tam copiosè laudat pocula, vt interim quamuis recentia vina, tamen mucescere, & mucorem situ contrahere possint. Insinuat poëta tam ingratam hanc Eucti conuiuis verbositatem esse, vt ipsa cœnæ gratia, vinique suauitas garrulitate corrumpatur. LAOMEDONTAE FVERANT HAEC POCVLA MENSAE) Neptunus, & Apollo ædificarunt Troiam Iouis imperio, vt in Olympicis Pindarus dicit, & Homer. 1. Iliad, quòd cum Iunone contra Iouem coniurâssent. præmium erat aurum, Ouidio sic canente in 11. Metam.

——Phrygiæq́ tyranno
Ædificant muros pacto pro mœnibus auro.

Herodotus à Laomedonte ait pecuniam Apollinis, & Neptuni sacrificiis dicatam, ad extruenda mœnia Troiæ conuersam; atque inde natam fabulam de pretio à Laomedonte Diis non reddito. Noster poëta formam pro genere posuit, craterem aureum pro ipso auro. FERRET VT HAEC) præmij & pretij loco acciperet. STRVXIT APOLLO LYRA) Ouidius in epistola Paridis, ab Apolline lyrâ canente ait coiisse mœnia.

Ilion aspicies, firmataq́ turribus altis
Mœnia Phœbeæ structa canore lyræ.

HOC CRATERE FEROX) In pugna Lapytharum, & Centaurorum, quæ est apud Ouidium lib. 12. Met. vbi tamen non Rhætus, sed Theseus cratere pugnat, Rhætus torre. Ouidij versus sunt.

Fortè fuit iuxta signis extantibus asper
Antiquus crater, quem vastum vastior ipse
Sustulit Ægides, aduersaq́ misit in ora. (Eryti nempe)

De Rhæto verò Centauro ibidem.

Ecce rapit mediis flagrantem Rhætus ab aris
Primitium torrem, &c.

Initium quidem pugnæ inter Centauros à poculis cœpit, sic enim Ouid.

Vina dabant animos, & primâ pocula pugnâ
Missa volant, fragilesq́ cadi, curuiq́ lebetes,
Res epulis quondam, nunc bello, & cædibus aptæ.

CVM LAPYTHIS) Centaurus, & Lapythes, filij Apollinis, capita duorum populorum, Lapythes quidem, à quo Lapythæ dicti, Centaurus, vnde Centauri. de quorum inter se pugnâ Diodorus Siculus lib. 4. cap. 8. Cicero in Pisonem. Virgilius 2. Georgicorum Hylæum facit cratere pugnantem. Horat. Ode 18. lib. 1. Homerus Iliad. φ. Plutarchus Theseo. Propertius, alij. PVGNA DEBILE CERNIS OPVS) malè distinctum vulgò hoc carmen. τὸ pugna, non ad Lapythas, sed ad sequentia referendum, vt sensus sit, craterem pugnâ debilem factum, id est, comminutum, detritum. HI DVO LONGAEVO CENSENTVR NESTORE FVNDI) Ex Homero describit poculum Nestoris, quod in Iliados λ. hunc in modum legitur.

Aliter tamen Pindarus.

Πὰς

Πὰρ δὲ δέπας περικαλλὲς, ὃ οἴκοθεν ἦγ' ὁ γεραιὸς.
Χρυσείοις ἥλοισι πεπαρμένον, οὔατα δ' αὐτοῦ
Τέσσαρ' ἔσαν, δοιαὶ δὲ πελειάδες ἀμφὶς ἕκαστον
Χρύσειαι νεμέθοντο. δύω δ' ὑπὸ πυθμένες ἦσαν.
Ἄλλος μὲν μογέων ἀποκινήσασκε τραπέζης,
Πλεῖον ἐὸν, Νέστωρ δ' ὁ γέρων ἀμογητὶ ἄειρεν.
Poculum erat pulchrum, domo & id portauerat ipse
Transixum clauis aureis, ac illius aures
Quattuor: hinc geminæ complexæ liuiæ, at illas
Ex auro circum pascuntur; funda duo sunt,
Nec facilè hoc quisquam poterat extollere mensa,
Cùm plenum foret: at Nestor nullo ipse labore
Tollebat senior.

Quos Homeri versus fusiùs exponit Athenæus lib.10.cap.12.lib.11.cap.13. Eustathius ad hunc Homeri locum. Cornelius Vitellius in Georgium Merulam. Alciatus, cuius est hoc emblema.

Nestoreum geminis cratera hunc accipe fundis,
Quod grauis argenti massa profundit opus.
Clauiculi ex auro stant circum quattuor ansæ,
Vnamquamq; super fulua columba sedet.
Solus eum potuit longæuus tollere Nestor.
Mæonide doceas, quid sibi, Musa, velit?
Est cœlum scyphus ipse; colorq; argenteus illi,
Aurea sunt cœli sidera clauiculi.
Pleiadas esse putant, quas dixerat ille columbas:
Vmbilici gemini magna, minorq; fera est.
Hæc Nestor longo sapiens intelligit vsu:
Bella gerunt fortes: callidus astra tenet.

Minos craterem ipsum his verbis describit. *Homerus in Nestore sene eloquentissimo, & consultissimo typum sapientiæ repræsentat, cuius patera geminis fundis argentea, clauiculis aureis, quatuor ansis, & sub harum quaque sedens columba, cœlum, & pulcherrimum astrorum ordinem significat. Nam crater, cùm sit color argenteus, clauiculis aureis cœlum refert purissimum, & stellas aurei coloris. Columbæ sunt pleiades, duo vmbilici, vtraque vrsa.* Effigiem crateris habes in ipso emblemate expressam. Sed mihi non disertè exponit Claudius Minos, qui fuerint illi fundi gemini, variæ enim sunt, veterum & Græcorum interpretum apud Eustathium enarrationes, & sententiæ, sicut & apud Athenæum, necdum tamen definitæ; opusne fuerint vnum, an gemini crateres, alterque alteri impositus, & supremis labris immissus, ἀμφικύπελλα vocant Græci, quales hodie apud Germanos visuntur. Quater geminis ansis duplex crater, crater duplici ore, & labris. Martialis videtur quasi duos crateras insinuare, cùm dicit, HI DVO LONGAEVO CENSENTVR NESTORE FVNDI. TRITA COLVMBA) vsu assiduo, & longo, manus Nestoreæ columbæ ansis insculptæ, detritæ, magis fulgebant. aurum enim tractatum nitescit. Domitius legit columna, pro columba, & columnam pro fundo ponit. columbæ autem erant aureæ, vt canit Homerus. CENSENTVR) in pretio habentur. Hæc de Nestore huic loco sufficiant: desideranti plura Eustathius, & Athenæus, quamuis nec ipsi, satisfacient. HIC SCYPHVS EST IN Q. M. I. AMICIS L. AEACIDES) hoc poculo vtebatur Achilles Aeaci nepos, de quo Homerus Iliad.9.

Μείζονα δὴ κρητῆρα μενοιτίου υἱὲ καθίστα.
Maiorem profer craterem nate Menætis.

AMICIS) Vlyssi, Aiaci, Phænici legatis Agamemnonis ad Achillem placandum missis. Homer. iliad.

Χαίρετον, ἦ φίλοι ἄνδρες ἱκάνετον, ἦ τι μάλα χρεὼ,
Οἵ μοι σκυζομένῳ περ, ἀχαιῶν φίλτατοί ἐστόν.

HAC PROPINAVIT BIT. P. D. IN PATERA) ex I. Aeneid.

Hic Regina grauem gemmis, auroq; poposcit,
Impleuitq; mero pateram, quam Belus, & omnes
A Belo soliti.——

Et mox:

Primaq; libato summo tenus attigit ore,
Tum Bitiæ dedit increpitans; ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.

PHRYGIO VIRO) Aeneæ. COENA) quam describit I. Aeneid. Virgilius. MIRATVS F. C. P. T. M. IN PRIAMI CYATHIS ASTYANACTA BIBES) antiquis poculis nouum apponet vinum Euctus. Priami cyathi, sunt archetypi, prisci, Astyanax Priami nepos, Hectoris filius. Nouum vinum pro acerbo & ingrato posuit. De laude annosi vini alibi pleniùs. Torrentius non ad vinum, sed ipsa pocula Eucti hæc refert, eaque non prisca, sed noua fuisse putat.

In Cinnam.

VII.

Hoc agere est caussas, hoc dicere, Cinna, disertè:
Horis, Cinna, decem, dicere verba nouem?
*V. si. ★ *Sed modò Clepsydras ingenti voce petisti*
Quattuor: ô quantum, Cinna, tacere potes?

Cinnam causidicum infantem, & βραδυλόγον irridet. Hoc, inquit, est esse disertum, & eloquentem, decem horis nouem verba parturire? SED MODO CLEPSYDRAS QVATVOR PETISTI) A pretore Cinna quatuor horarum spacium petiuerat ad dicendum: poëta ait illum quatuor horas ad tacendum, non loquendum petiisse. QVANTVM TACERE POTES?) quatuor clepsydras. de clepsydra suprà disputauimus lib. 6. epig. 35. nullumque certum spacium definire potuimus, quòd locus ille Plinij Iunioris, vnde cognitio rei pendet, variè legatur. Noster tamen poëta generatim clepsydras singulas, singulis horis circumscribere videtur, quem sic expono, donec certior dux monstret iter.

Ad Ianum.

VIII.

*V. renouet. *Principium des, Iane, licet velocibus annis,*
Et ★ reuoces vultu secula longa tuo:
† turba, *V. vota. † salutet; *Te primùm pia † thura rogent, te ★ voce † salutent;*
Purpura te felix, te colat omnis honos;
Tu tamen hoc mauis, Latiæ quod contigit vrbi,
Mense tuo reducem, Iane, videre Deum.

Quamuis felix prædicari possis, & gloriari, quòd abs te anni principium, & auspicium ducatur, tuique mensis initio consules purpuram, & fasces sumant, tamen multò es felicior, quòd mense tuo Domitianus victor, & sospes à Sarmatis est reuersus. Palpat Domitianum. PRINCIPIVM DES, IANE, &c.) Ianum veteres præfecerunt reducendis annis, & seculis. Ouidius 1. Fastorum.

Ecce tibi faustum, Germanice, nunciat annum:
Iane biceps, anni tacitè labentis origo:
Solus de superis qui tua terga vides.

Caussam ibidem habes. *Bruma noui prima est, veterisq; nouissima solis:*
Principium capiunt Phœbus, & annus idem.

ET REVOCES VVLTV SECVLA LONGA TVO) qui biformis, & bifrons fingebatur, quòd præterita, & futura videret, & iungeret, hoc est, quia esset finis præcedentis, & sequentis principium anni. TE PRIMVM PIA THVRA ROGENT, TE VOCE SALVTENT) Caussam, cur primùm Iano supplicaretur, quærit Ouid. 1. Fast. & reddit.

Mox ego: cur quamuis aliorum numina placem,
Iane tibi primùm thura, merumq; fero?
Vt possis aditum per me, qui limina seruo,
Ad quoscunque voles, inquit, habere Deos.

TE VOCE SALVTENT) Ouidius.

At cur læta tuis dicuntur verba Calendis,
Et damus alternas, accipimusq; preces? &c.

Gruterus ex variis CC. emendat PIA TVRBA ROGET & SALVTET, quod placeret, nisi poëta ad ritum placandi Iani alluderet, quod ture & mero libato fiebat, vt ex Ouidio docui. conuenit etiam vox:

Et damus alternas accipimusq; preces.

Arridet tamen magis lectio noua, pia turba, videtur enim vt sæpe tres ordines populi Romani complecti, plebem, senatum, equites. PVRPVRA TE FELIX, ET COLIT OMNIS HONOS) Tunc designati consulatum ineunt. Ouidius 1. Fastorum.

Ianiq; noui præeunt fasces: noua purpura fulget,
Et noua conspicuum pondera sentit ebur.

Vestibu

Vestibus intactis Tarpeias itur in arces,
Et populus festo concolor ipse suo est.

Et lib.4.de Ponto. Et 9.ad Græcinum.

Spectarem,qualis purpura te tegeret, &c.

PVRPVRA TE FELIX) Videtur totum senatum intelligere, quòd postea subiiciat, *te colit omnis bonos*, equestris nempe, vel potius totus magistratus. Statius appellat senatum, *purpureos patres*, vel à parte, quòd Consules purpurati, vel quòd prætextatus magistratus, vel propter latum clauum. Nam senatus illo æuo nondum purpuratus. Lipsium testor lib.1. Elect. c.13. Statij verba coniurant cum Martiale lib.4.Sil.1.

Moribus atq; tuis gaudent turmæq; tribusq;
Purpureiq; patres, lucemq; à consule ducit
Omnis honos——

TV TAMEN HOC MAVIS) Conclusio per adulationem. Tu non tam tibi plaudis, quòd anno des initium, & consules crees, quàm quòd mense Ianuario redire Domitianum videris.

REDVCEM DEVM) An excitatum Domitiano templum nomine Iouis Reducis, de quo est inscriptio:

PRO. SALVTE. ET. REDITV. D. N. IMP. CAESARIS
VOTIS ——————. PIO. FELICI. VOTIS
X. ANNALIB. INVICTO. AVG. DOMITIVS. BASSVS. T. FR. AGENS. XX. ANNALIB.
FELICITER. VICE. PRINCIPIS. PEREGRINORVM. TEMPLVM
IOVIS REDVCIS. C. P. O. FELICITER
CVLTV. DE. SVO EXORNAVIT.

Ad Quinctum.

IX.

Soluere dodrantem nuper tibi, Quincte, volebat
Lippus Hylas: luscus vult dare dimidium.
Accipe quamprimum: breuis est occasio lucri.
Si fuerit cœcus, nil tibi soluet Hylas.

Præstare docet paruum lucrum nullo. Quinctus Hylæ pecuniam crediderat. Hylas cùm lippire inciperet, tantùm dodrantem, hoc est, nouem vncias de libra volebat soluere, morbum excusans, quòd non posset solidum reddere. Quincto recusante, factus est Hylas luscus, & ob eandem caussam, selibram tantùm iam dicebat soluturum. Monet poëta Quinctum, vt quamprimum dimidium accipiat, ne perdat totum, periculum enim esse, ne Hylas cæcus fiat, nihilque omnino reddat. Possis forte Quinctum etiam pro ophthalmico accipiendum putare, sed errabis, cum dodrans (nona pars vnciæ) ex vsura esset soluendus. Quinctus lib.1. Bibliopola fuisse scribitur Q.Pollius Valerianus dictus, fuit & Q.Ouidius lib.9.& aliis.

De Basso.

X.

Emit lacernas millibus decem Bassus 150. Philippæis.
Tyrias coloris optimi: lucrifecit.
Adeò bene emit? *inquis: imo non* * *soluit:* * *V. soluet. alius n vendidit.*

Bassum furem vestiarium prodit. NON SOLVIT) quia furatus est. BENE EMIT) vili pretio, aut iusto saltem & æquo. *Bene emitur.* Cicero ad Atticum lib.1. Seneca lib.6. de Ben. cap.15. Ouid. lib. Amor.1. *Nunc bene, dicit emi.* Extat inde iocus Ciceronis apud Suetonium, & Macrobium 2.Saturn.c.2.in Iulium Cæsarem. Qui cùm Seruiliæ amplissima prædia minimo addixisset, mirantibus plerisque vilitatem, facetè Cicero. *Quò meliùs,* inquit, *emptum sciatis, Tertia deducta est.* Tertia Seruiliæ filia erat, per matrem, vt credebatur, Cæsari conciliata. Iocus est in verbis Tertia deducta. quasi tertia pars pretij adhuc de priore sit detracta, cùm Cicero nomen proprium fœminæ intelligat. Contrario sensu dicitur *malè emere*, id est, iniquo grauique pretio. EMIT) antequam venderentur, aut venales essent. Emit, furatus est, aut pluris emit, quàm esset soluendo.

Ad Cæsarem Domitianum.

XI.

Perueniſſe tuam iam te ſcit Rhenus in vrbem;
Nam populi voces audit & ille tui.
Sarmaticas etiam gentes, Iſtrumq́ue, Getasq́ue
Lætitiæ clamor terruit ipſa nouæ.
Dum te longa ſacro venerantur gaudia Circo,
Nemo quater miſſos currere ſenſit equos.
*Nullum Roma ducem, * nec te ſic, Cæſar, amauit:*
Te quoq́ue iam non plus, vt velit ipſa, poteſt.

** nec te nisi te. Marcilius ad Perſium legit, nisi te.*

Fauſtas populi, & inuſitatas acclamationes Cæſare redeunte poëta deſcribit, quas ipſis auditas, vnde profectus erat, Sarmatis affirmat. indeque Cæſaris aduentum in vrbem etiam à remotiſsimis gentibus cognitum eſſe, adeoque omnium occupatos in Cæſare ſpectando oculos fuiſſe, vt nemo, quid in Circo ageretur, animaduerteret. Rhenvs iam scit te pervenisse in tvam vrbem) Iam audiuit Germania (nam Rhenus notus Germaniæ fluuius eſt) te Romam rediiſſe. tuam vrbem dixit, vt magnificis operibus à Domitiano ornatam, & quaſi denuò exædificatam. Omnia enim & fratris, & patris fabricas ſibi adſcribebat Domitianus. de hac re etiam ſuprà lib. 1. diximus. & Martialis.

Taliter exuta eſt veterem noua Roma ſenectam,
Et ſumpſit vultus præſidis ipſa ſui.

Nam popvli voces avdit et ille tvi) Vnde cognouerit Germania, reditum Cæſaris in Vrbem, exponit. tantus erat & clamor, & applauſus populi in Circo, vt illum orbis terrarum exaudiret. de more verò applaudendi in aduentu Cæſaris, lege Briſſonij Formulas. Sarmaticas etiam gentes, Istrvmqve, Getasqve Laetitiae clamor terrvit ipse novae) Expolitio, & amplificatio eſt applauſus, quem tantum ait fuiſſe, vt etiam accolis Iſtri Sarmatis, & Gothis, ſiue Getis audiretur. Dvm te longa sacro venerantvr gavdia Circo) Dum populus applauſus, & acclamationes geminat, & frequentat, longa etenim gaudia cum Domitio interpretor plauſus, ſeu clamores diuturnos populi, qui ad duas horas aliquando, vt vel ex litteris diuinis, & profanis conſtat, durabant. Nemo qvater missos cvrrere sentit eqvos) Omnium ora, oculique ſic in te vnum cõuerſa fuêre, ô Cæſar, itaque intenta, vt nemo aduerteret ad ludos Circenſes, & equorum decurſus, & aurigationes. Qvater missos) Vicies & quinquies è carceribus mittebantur, & ſepties circum metas flectere debebant ad victoriæ palmam obtinendam. Quater miſſos equos Panuinius interpretatur quadrigas, ſeu quatuor equos currui iunctos lib. 1. de Lud. Circenſ. c. 9. p. 16. Non videtur idonea loco interpretatio. Domitianus tamen, ſeptem curricula, ſeu ſpacia ad quinque corripuit, ſeu contraxit, vt miſſus centum perficere poſſet. Tranquillus in Domit. c. 4. De ſeptenis curriculis eſt illud Propertij lib. 2. Eleg. 25.

Aut prius infecto depoſcit præmia curſu,
Septima quàm metam triuerit arte rota.

Ouid. in Halieuticis.

Seu ſeptem ſpatiis Circo meruêre coronam.

Apud Græcos duodecimo ſpacio finitum curſum verba Pindari Olympiorum hymno ſecundo docent. ἄνθεα τεθρίππων δώδεκα δρόμων ἄγαγον, *hoc eſt*, ait Scholiaſtes Triclinius. Τὰς νίκας τῶν δύο καὶ δέκα δρόμων τῶν ἁρμάτων. Δωδεκάκις γὰρ περιῴχετο τὸν δρόμον τὰ τέλεια ἅρματα. Erat autem ea parte, qua carceres erant, locus continendis, emittendiſque equis, biiugibus, triiugibus, quadriiugibus, ſeiugibus etiam, & decemiugibus curribus curſu certaturis, qui locus & oppidum dicebatur, ſi Sexto Pompeio credimus: erat, inquam, aliquando in modum forficum apertus, vt Dionyſius Halicarnaſſeus tradit, & Circi Maximi fundamenta demonſtrant. alibi aliter. Locus autem in Circo erat duplex, alter hippodromus, alter catadromus dicebatur. In hippodromo de equorum pernicitate certabatur; ſiue puris equis, ſiue bigis, trigiſue, aut quadrigis, circum metas duas, pari interuallo, in extremis ferè collocatas decurrerent. In catadromo Troia, ſeu Troianus ludus, Equitia, ſeu, vt barbari dicunt, Torneamenta exercebantur. Plura habes apud Philandrũ ad lib. 5. Vitruuij cap. 3. vbi & formis expreſſas habes metas. Alexandrum Neapolit. lib. 5. cap. 8. Tiraquell. ibid. Muretum ad epiſtolam 108. Senecæ. Iſidorum lib. 18 cap. 34. *qui ſeptem, inquit, ſpacia quadrigæ currunt, quorum finis eſt creta.* Lact. lib. 7. cap. 27. Caſsiodorum, Var. lib. 3. Seruium ad 3. Georgicorum.

Cen-

Centum quadriiugas agitabo ad flumina currus.

Optimè nuper iconibus expressa imago Circensium aurigationum prodiit Venetiis ex Panuinij designatione, qui hunc ipsum Martialis versum lib. 1. Circens. cap. 9. adducit. Bulengerus quoque diligenter de Circo scripsit, ex quo non pauca ad hunc locum deprompta leges.

Cicer. alludit in oratione pro Cælio. & in lib. de Orat. *in hoc flexu ætatis*, &c. Horatius agit de eodem loco. Ode 1. lib. 1. Vide Lambinum, & alios. Turneb. Hic locus Martialis etiam de puris equis intelligi potest. cuius hodie aliqua imago est apud Monachienses ad nundinas Iacobæas, vbi extra portam Neœceanam, ad quatuor millia passuum puris equis decurritur. Certatur ibidem cursu pedum à iunioribus. Olim & fœminæ decurrebant stadium, præsente semper aliquo principum Bauariæ. NVLLVM ROMA DVCEM, NEC TE SIC, CAESAR, AMAVIT) Conclusio. Ex quo populi desiderio tui & videndi, & salutandi, facilè coniectare potes Cæsar, quantoperè te P.R. amet. Ego coniicio nullum vnquam principem sic amatum fuisse, nec te ipsum quidem, antequam redires. Legunt alij nei te, alij nisi te, vero quoque intellectu, sed arbitror primam scripturam retinendam, nec te, hoc sensu; quamuis populus Romanus multos principes vehementer amauit, tamen hactenus nullum tam ardenter amauit ac te, nec te prius tantopere vt nunc amat, amauit: modò verò ita amat, vt si velit magis amare, non possit. TE QVOQVE IAM NON PLVS, VT VELIT IPSA, POTEST) Pulchrum quidem, & venustum acumen, sed parum verum. Populus quidem indifferenter postea occisum tulit. Senatus adeò lætatus est, vt mortuum contumeliosissimo, & acerbissimo acclamationum genere lacerauerit. Tranquillus cap. 23. quem si tantoperè amasset, necem eius vehementer doluisset. Nomen eius, ex omnibus monumentis erasit, vt hodie etiam inscriptiones ostendunt apud Smetium.

Ad Priscum.

XII.

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito:
Non aliter * fuerint fœmina, virque pares. * *fiunt.*

Imparia connubia, infausta. Acutè verò poëta: si vis, vt par sit connubium, sit impar; nam si par fuerit, impar erit. QVAERITIS) Tu prisce cum tuis. NVBERE) proprium est fœminarũ. viri ducunt, fœminæ nubunt. Caper Grammaticus lib. orthographiæ, & de latinitate verborum. Dicitur tamen etiam quandoque de viris, vt auctor est Nonius Marcellus: & Suetonius, Tacitusque nonnunquam ita loquuntur; quanquam videantur hi duo aliò respexisse, quando de Nerone narrant. Tiraquellus docet etiam ducere ad fœminas referri. Martialis hoc loco alio sensu vsurpat nubere. quare, inquit, non duco locupletem vxorem? ne illi subsim, illa me regat. Etenim vt Sat. 6. dicit Iuuenal. *Lib. LL. connubial.*

Intolerabilius nihil est, quàm fœmina diues.

Et. *——veniunt à dote sagittæ*
Libertas emitur (à fœmina nempe.)

Sic Anaxandrides apud Stobæum.

Ἢν γὰρ πένης ὢν, τὴν γυναῖκα χρήματα
Λαβὼν, ἔχει δέσποιναν, οὐ γυναῖκ' ἔτι,
Ἧς ἐστὶ δοῦλος, καὶ πένης.
Nam si quis pauper pecuniosam vxorem
Duxerit, non vxorem, sed dominam habet,
Cuius est famulus, & seruus.

Super hac re multa apud Senecam declamatorem controuersia 6. lib. 2. Et philosophum filium, & sexcentos alios, quos leges apud Tiraquellum in v. legum connubial. glossæ primæ, parte 5. matrona est quæ nupta γαμετή. NON FIVNT ALITER FOEMINA, VIRQVE PARES) cōcordes non erunt, nisi vxor pareat marito. nam vbi vxor par marito, iam impar est coniugium; vxoris enim est parere, viri imperare. Ouidius in Deianira ad Herculem.

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Innumera huius rei sapientum, Oratorum, Poëtarum, Græcorum, Latinorum testimonia, & oracula reperies apud Tiraquellum loco iam adducto. nobis liceat esse breuibus.

Ad

Ad Gargilianum.

XIII.

*V. Mulio.

**Morio dictus erat: viginti millibus emi.*
Redde mihi nummos, Gargiliane: sapit.

Vix habuit Martialis tot in bonis.

Quingentis Philippæis ait se emisse morionem à Gargiliano, fuisseque deceptum ab emptore, sapere enim morionem, cuius proprium sit, vt ipsum docet nomen, desipere. MORIO DICTVS ERAT) Morionem alij à morte, quasi non vigeat intellectu, alij è Græco deducunt. de quo lib. 14. Adhibebantur olim, Plinio Secundo teste, vti & hodie, mensis diuitum exhilarandorum conuiuarum caussâ. B. Augustinus lib. contra Pelag. *Ipsos quoq; fatuos videmus, quos vulgo moriones vocant, ad cordatorum delicias adhiberi, & in mancipiorum æstimatione pretiosiores esse cordatis.* Idem lib. contra Donatistas. Sapit) eâ gratiâ magis emendus erat, cùm poëta contrarium concludat. SAPIT) non excitatur, nec conuiciis irritari potest, non insanit, nec furit, cùm vexatur. Vide lib. 14. lemma. Morio.

Xenophontis symposium Philippus quidam γελωτοποιὸς exhilarat lacrymis suis.

In crudelem amicum.

XIV.

Pallida ne Cilicum timeant pomaria brumam,
Mordeat & tenerum fortior aura nemus.
Hibernis obiecta notis specularia puros
Admittunt soles, & sine fece diem.
At mihi cella datur non totâ clausa fenestrâ,
In qua nec Boreas ipse manere velit.
Sic habitare iubes veterem crudelis amicum?
Arboris ergo tua tutior hospes ero.

Calidus iocus de frigore.

Melius arbores tegi ab amico, quàm amicum queritur amicus Martialis. CILICVM POMARIA) vox (Cilicum) ambiguè posita est, potestque vel ad brumam, vel ad pomaria referri. de pomario Cilicum accipio, potius, quòd arbores è Cilicia translatas coluerit amicus ille, eisq; seruandis per hyemem locum specularibus tectum instruxerit, vt simul tempestas hyemis arceretur, & simul purus sol admitteretur. sic epig. *68.*

Inuida purpureos vrat ne bruma racemos, &c.
Condita perspicuâ viuit vindemia gemmâ
Et tegitur felix, nec tamen vua latet.

PALLIDA) vel ob maturitatem, vel ob hyemem, ad quam pallescunt folia. TENERVM NEMVS) nemus arborum, & stirpium teneriorum, & nobilium. MORDEAT) vrat. HIBERNIS NOTIS OBIECTA SPECVLARIA) vt tutæ sint arbores, teguntur specularibus, & tectis, vt defendant hyemem, & solem admittant. apud nos etiam hypocausta stirpibus conseruandis fiunt. SPECVLARIA) Seneca sua tempestate ait vsum specularium inualuisse. Plinius Iunior lib. 2. epist. 17. *Deinde porticus in O litteræ similitudinem circumactæ, quibus paruula, sed festiua area includitur, egregium aduersus tempestates receptaculum; nam specularibus, ac multò magis imminentibus tectis muniuntur.* ad quem locum Catanæus. *Sicut nostra,* inquit, *tempestate vitreis orbibus conglutinatis frigus, & ventos arcemus, sic olim lapidibus specularibus, in quamlibet tenues crustas fissis. Hispania & Cappadocia multitudine, & magnitudine Cyprum, & Ciliciam superant, sunt tamen obscuriores, vt in agro Bononiensi breues & maculosi, Candido specularі mira natura inest, cùm neq; senescat, facileq; solem, & frigus sustineat.* Vsus specularium præter dictum varius. Seneca de balneorum luxuriâ. *Pauper,* inquit, *sibi videtur, ac sordidus, nisi parietes magnis, ac pretiosis orbibus refulserint. quantæ nunc aliquis rusticitatis damnet Scipionem, quòd non caldarium suum latis specularibus diem admiserat?* In sellis etiam agnoscit Iuuenalis.

Speculares lapides intelligit. Plinius lib. 36. c. 22. & 37. c. 5. & 15. c. 16. Legatur & Salmuthus lib. 1. Memorab. cap. de specularib. Brissonius lib. 17. de Verb. signif.

Idem epist. 91. & de prouid. c. 4.

Qui vehitur clauso latis specularibus antro.

Et Vlpianus ornamenti caussâ sæpè adhibita ait, putatque specularia esse partem domus, siue sint affixa ædificia, siue ad tempus detracta. Arbores porrò, vuæ, rosæ, cucumeres, & id genus alia hac ratione per hyemem custodiebantur. Columella cucumeres præmaturos fieri ostendit, si vasis maioribus rotulæ subdantur, quò tecti specularibus, hyeme serenis diebus tutò producantur ad solem, rursumque intra tecta recipiantur. Sic Tiberio ferè toto anno cucumis oblatus.

Plinius lib. 19. c. 5.

tus. Et Palladius iubet cellam olearem contra frigus specularibus, vt lumen admittat, muniri. De specularibus ita lib.1.p.32. Pancirolus: *Specularia seu speculares lapides materia quædam lucida erant, vt S. Basilius scribit, & instar aëris transparens. Hanc veteres fenestris imponebant, vt nos vitrum. De his specularibus apud Plinium extat, & in iure ciuili. Nero sacellum siue templum Fortunæ ex specularibus construxit: in quo qui erat, extrinsecus absq; vllo obstaculo conspiciebatur: ac, vt Plinius scriptum reliquit, portis etiam clausis, lux ibi inclusa, non transmissa videbatur. Speculares hodie non reperiuntur. Deposita apud me quondam fuit crystallus, ex simili materia, altior digitos duos, adeò translucens, vt aër quodammodò videretur, extremis solùm partibus visui expositis. Continebat in se Chelydrum, qui ore aperto agnellum quasi deglutiturus erat: sed ab hoc ei Crux opponebatur. Erat affabrè effigiata. Acceperam à Dn. Martino Gerstman, nunc quidem Episcopo Vratislauiensi. atq; etiamnum me habere credo.* Senecam lege ep.91. qui suo æuo vsum speculariorum repertum ait. ET SINE FECE DIEM) legendum docet Cuiacius (*Et sine sole diem*) Nescio an ad membranas. ego nusquam legi, sine sole; *Vide Cuiacium.*

SINE FECE) purus, absque pulueris, & venti turbine, sine atomis, pluuia, niue. Martialis lib.6. de Etrusci thermis. *Nusquam tam nitidum, &c.*

IN QVA NEC BOREAS IPSE, &c. Elegans auxesis, tam frigidum mihi cubiculum designasti, adeoque omnibus ventis peruium, vt ipse ventus, imo ventorum acerrimus, & gelidissimus Aquilo seu Boreas, qui à Septemtrione spirat, ibi frigeat, nec manere possit. ARBORIS TVAE) specularibus tectæ, & vndequaque munitæ, ne brumâ mordeatur, quæ magna est non modò inhumanitas, sed crudelitas, non dico in amicum, sed in hostem, vt mitiùs tractes arborem, & truncum, quàm hominem, & hominem notum, & veterem amicum. Omnia enim verba vim habent.

Ad Domitianum.

XV.

*Dum noua Pannonici * narratur * gloria belli,*
Omnis & ad Reducem dum litat ara Iouem:
Dat populus, dat gratus eques, dat tura Senatus,
*Et ditant * Latias tertia dona tribus*
Hos quoq; secretos memorabit Roma triumphos,
Nec minor ista tuæ laurea pacis erit.
Quid tibi de sancta credis pietate tuorum?
Principis est Virtus maxima, nosse suos.

** numeratur. * clariga, id est, recuperatio rerum ablatarum, al. roriga, ineptè. * q. Latia. lege Vitellium contra Merulam.*

Epigramma est de laurea Domitiani, quam Ioui Capitolino ex bello Sarmatico intulit, de quibus triumphare noluit. Hanc parem ait fuisse poëta triumpho, ob P.R. singularem lætitiam, & applausum. Dum Romæ noua celebratur victoria belli Sarmatici. OMNIS ARA LITAT AD REDVCEM IOVEM) In omnibus templis supplicatur sacrificaturque, & ob Domitianum ex bello Sarmatico in vrbem reuersum, gratiæ Diis aguntur. An tantum in templo Domitiano vt Reduci Ioui condito? DAT POPVLVS, DAT GRATVS EQVES, DAT TVRA SENATVS) Ab enumeratione partium ostendit totam vrbem, & Rempub. effusam in vota, ob principis aduentum, & victoriam. Populus Romanus à scriptoribus modo in tres, modo quatuor, modo plures diuiditur ordines; hìc in quatuor, quod his verbis doctus notauit Casaubonus ad Suetonium: Ne illud quidem nouum, quòd tribus appellat Suetonius vel Augustus potius, populi vilissimam partem, quam Tacitus plebem *sordidam*. Obseruare enim licet cùm pop. Rom. à scriptoribus modò in tres ordines distinguatur, modò in quatuor, modò in plures, appellatione tribuum persæpe vltimum ordinem notari. Statius Syluarum lib.4.

Primum, Diis gratiæ aguntur, deinde epulum, & liberalitas principis laudatur. De votis ob reditum Principis persolutis paullò ante copiosius.

Moribus atq; tuis gaudent turmæq; tribusq;
Purpureiq; patres—

Vult dicere, senatus populusque Rom. & equester ordo. populum appellat tribus. Sic Florus lib.II.c.6. aliique. alij plebem à populo separant, & illam tribuum appellatione notant. Extat vetus inscriptio quæ hoc manifestò docet: ita autem habet.

IMP. T. CAESARI
DIVI. F.
VESPASIANO. AVG.
PLEBS. VRBANA
QVAE FRVMENTVM
PVBLICVM. ACCEPIT
ET. TRIBVS

Martia-

Martialis libro 8. *Dat populus, dat gratus eques, dat thura senatus,*
Et libant Latiæ tertia dona tribus.

Inde est quod tribulis, pro paupere & egeno ac capite censo sumitur. Horatius.

Vt cum pileolo soleas conuiua tribulis.

Martialis. *Nunc anus & tremulo vix accipienda tribuli.*

Idem: *Nec pallens toga mortui tribulis.*

Manilius eleganter istos tribules turbam sine nomine vocat sub finem lib. 5.

Vtq; per ingentem populus describitur vrbem,
Præcipuumq; Patres retinent, & proximum equester
Ordo locum, populumq; equiti populoq; subire
Vulgus iners; videas etiam sine nomine turbam.

Vulgus iners, plebs est: sine nomine turba, sunt tribus.

Dat tvra senatvs) Ita Val. Maximus l. 1. cap. 1. loquitur, adi copiosum hic Heraldum.

Et ditant Latias tertia dona tribvs) Ad ferias Latinas refert hæc Domitius, quem Merula refutat. Ego neque Merulam nec Domitium sequor. Sed expono cum doctioribus à Domitiano datum populo epulum, post depositam in gremio Iouis laurum, de quo epulo poëtam rursum infrà canere censeo ep. 50.

Tanta tuas celebrant, Cæsar, conuiuia laurus.
Vescitur omnis eques tecum, populusq; patresq;
Et capit ambrosias cum duce Roma dapes.

Tertia dona) tertiam laurum, bis in triumpho, semel sine triumpho. Propter triplicem victoriam reportatam à Cattis, Dacis, Sarmatis, quæ extrema fuit. Ita suprà.

Merulam nihil moror.

Fractoq; cornu iam ter improbus Rhenus.

Et infrà: *Cornua Sarmatici ter perfida contudit Istri.*

Hos qvoqve secretos memorabit Roma trivmphos) Noluit de Sarmatis iustum triumphum agere, sed lauream tantùm Ioui Capitolino inferre, quam lauream vocat secretum triumphum à P.R. non minùs celebrem semper futurum, atque si iustum triumphum egisset. Nec minor ista tvae lavrea pacis erit) Nec minùs celebris hæc tua erit laurea, qua pacem populo Romano attulisti, ac si magnificentissimum triumphum egisses. Qvid tibi de sancta credis pietate tvorvm?) Quàm bene sentis de ciuibus tuis, & ciuium erga te amore, cùm credis te non minore admiratione, fore apud tuos, laureâ tantum relatâ, ac si plenum triumphum egisses? sciebas enim, quid de te Roma sentiret. Principis est virtvs maxima, nosse svos) Conscientia benefactorum, & virtus Cæsaris, amorque in ciues amabilem reddit principem populo, efficitque, vt vicissim populus amet principem, ac tueatur. vt rectè præcepit ille apud Isocratem & Xenophontem, regnum beneuolentiâ ciuium stabiliendum esse. Nosse svos) animos erga se suorum, & amorem. nam erga odiosum principem nemo aperit animum sincerè, quamuis beneuolentiâ sæpe simuletur.

** Syperum.*

In* Ciperum.

XVI.

**V. ducena.*

Pistor qui fueras diu, Cipere,
*Nunc caussas agis, & * ducenta quæris:*
Sed consumis, & vsque mutuaris.
A pistore, Cipere, non recedis,
Et panem facis, & facis farinam.

Fictum nomen Ciperi. Ciperus olim pistor, postea Caussidicus; Caussidicus idem fecit, quod pistor, hoc est, omnes suas opes contulit in panem, & farinam, siue in epulas, conuiuia, ganeam. Ludit poëta in verbis facere farinam, & panem; quâ pistor Ciperus, faciebat, seu pinsebat; qua Caussidicus faciebat, id est, consumebat panem, & farinam. erat enim decoctor. Dvcenta qvaeris) sestertia seu ducenta millia HS. 5000. Philippæos, certus numerus, pro incerto. quæris, mutuaris. Consvmis) non sufficiunt tibi ducenta: A pistore non recedis) Idem enim Caussidicus facis, quod fecisti pistor, nempe. Et panem facis, et facis farinam) pecuniam tuam totam absumis in culinam, lautè accumbis. Videtur argutè simul in ordine verborum ludere. pistor enim prius farinam, deinde panem facit. Sed Ciperus

perus panem conficiebat,& dentibus molebat,farinamque comedendo faciebat. Tantùm farinam olim pistores faciebant,vnde illud,in pistrino molere, panem ipsi ciues, seu Quirites pinsebant; postea vtrumque idem pistor factitabat, vt rectè Domitius ex Atteio Capitone docet. ET PANEM FACIS) Refer ad tertium versum. Consumis & mutuaris. Ita enim non recedit à pistore Ciperus,quia rem facere non potest, quamuis Causidicus factus; adhuc enim mutuatur,seu farinam facit; & consumit,id est, panem facit. Ita alij intelligunt, sed fortè rectiùs panem facis,dentibus frangis & consumis,farinam facis, in minutas partes panem dentibus conficiendo. Vel; panem facis, caussis agendis tibi victum quæris, sed lautius viuendo panem & opes minuis in farinam,vt cogaris etiam mutuum sumere. Hæc tamen vltima explanatio maximè arridet,vt sit panem facis,lucrum facis; farinam facis,sumtum facis.

Ad Sextum.

XVII.

Egi, Sexte, tuam pactus duo millia caussam;
*Misisti nummos * quot mihi? mille. quid est?* — *quid mihi mille.
Narrasti nihil, *inquis, & à te * prodita caussa est.* — *V. perdita.
Tanto plus debes, Sexte, quòd erubui.

Plus sibi deberi ait Martialis ob amissam caussam, quàm obtentam, quia, inquit, tua caussa erubui,quod grauius est,quàm si vicissem,& fuissem laudibus mactatus. DVO MILLIA) HS.50. philipp. NARRASTI NIHIL) malè caussam egisti, imo prodidisti. nihil narras, nihil dicis, idem hoc loco. PRODITA CAVSSA EST) Etsi legant alij perdita caussa est,tamen seruandam puto vsitatam lectionem; neque enim præuaricatores solùm caussam produnt, sed etiam ij, qui caussas agendas suscipiunt,quas vel non intelligunt,vel ad agendum propter imprudentiam, & inscitiam inepti sunt. vt Antonius secundo de Orat.& Crassus in primo queruntur. ERVBVI) aliis enim ridendus & miserandus propinatur, (vt Cicero.1.de Orat.docet) ineptus Orator.

Ad Cirinium.

XVIII.

**Sic tua, Cirini, promas epigrammata vulgo,* — *si.
**Vt mecum possis, vel prior ipse legi.* — *Vel.
Sed tibi tantus inest veteris respectus amici,
Carior vt mea sit, quàm tua fama tibi.
Sic Maro nec Calabri tentauit carmina Flacci,
*Pindaricos * posset cùm superare modos.* — *nosset.
Et Vario cessit Romani laude cothurni,
Cùm posset tragico fortius ore loqui.
Aurum, & opes, & rura frequens donabit amicus:
Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Summa amicitia Cirinij, qui Martialis caussâ sua non edebat epigrammata,ne starent æmula epigrammatis Martialis. Poëta,ede modò,inquit,tua,vt vel mecum legaris,vel mihi etiam anteponaris.nullum adhuc vidi amicum,qui stupidior,& imprudentior aliis cuperet videri. SIC) bene precantis dictio, vt suprà sæpius. Pal. Cod. apud Gruterum habet si tua, &c. promas, &c. Vel possis,sensu certe planiore: Si tu Cirini ederes tua epigrammata, vel mihi par esses, vel me etiam superares. SED TIBI) qui meâ caussâ dicis te tua non edere. quasi pluris faceres meum honorem,ac nomen, quàm tuam ingenij existimationem. SIC MARO) quemadmodum tu meâ caussâ non edis epigrammata cùm possis, ita Virgilius non scripsit odas, nec tragœdias, c[illegible] posset Varium,Horatium,& Pindarum superare. VARIO) Epicus fuit,de quo Horat.Macrob.Quintilianus,Tacitus,alij.sunt,qui putent hunc esse,de quo Virgilius 3.& 9.Ecloga. Gyraldus duos fuisse affirmat,Quintilium Varum,seu Varium seu Varum, seu Varrum ilium, qui in Germania periit,lege ep.56.infrà. Et L. Varum poëtam,& Grammaticum. QVI VELIT INGE-

Torrentij commentarium vide ad Horatium lib.1. Ode6.

INGENIO CEDERE, RARVS ERIT) gnome. nemo stultus vult haberi.& ingenij opes, omnibus fortunæ bonis præstabiliores sunt, quibus ægrè ceditur, tu tamen Cirini vis mihi vltro cedere.

De Cinna.

XIX.

Pauper videri Cinna vult, & est pauper.

Argutè, & breuiter. Cinna pauper ita se gerebat, quasi dissimularet opes, & tamen esset diues. Poëta nihil est, inquit, quod simules, cùm id reuera sis, quod simulas, id est, pauper. vt is, qui naturâ simplex diu quærebat, an liceret simulare stultitiam, cui nescio quis, *nihil est*, inquit, *quod simules: dissimula potius.* An propterea vult videri pauper, ne cogatur soluere creditoribus, & tamen vult credi pauper, quod credendum affirmat Martialis.

Ad Varum.

XX.

Cùm facias versus nulla non luce ducentos,*
Vare, nihil recitas: non sapis, atque sapis.

* *ꝟ. ducenos.*

Varum schediasten simul ait sapere, & desipere. desipere, quòd frustrà laboret, & quotidie effundat ducentos versus; sapere, quòd eosdem non recitet, quos si recitaret, ineptus haberetur, nihil enim dignum auditu, memoriaque scribi potest tam breui tempore tanto numero. vt rectè Euripides Alcestidi Tragico obiicienti, quòd vno die tria tantùm carmina composuisset, ipse verò centum, responderit: ipsius centum carmina vix tres dies durare; sua tria, in centum secula duratura. Elegans extat oratio nostri Bencij, quæ magnam partem consumitur in præcepto de non properando scribendi labore. Et Horatij oraculum in Arte:

——vos ô
Pompilius sanguis carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigauit ad vnguem.

Et nostri Martialis iudicium de schediasmatis, aut versibus ex tempore fusis lib. 9.

Lege nimis durâ conuiuam scribere versus
Cogis, Stella, licet scribere, nempe malos.

† Ad Luciferum.

† *ꝟ. De Cæsare.*

XXI.

Phosphore, redde diem. quid gaudia nostra moraris?
Cæsare venturo, Phosphore, redde diem.
Roma rogat. placidi nunquid te pigra Bootæ
Plaustra vehunt, lento quod nimis igne venis?
*Ledæo poteras * abducere Cyllaron astro.*
*Ipse suo cedet * nunc tibi Castor equo.*
Quid cupidum Titana tenes? iam Xanthus, & Æthon
Fræna volunt: vigilat Memnonis alma parens.
Tarda tamen nitidæ non cedunt sidera luci,
Et cupit Ausonium Luna videre ducem.
*Iam, Cæsar, vel nocte veni: * sint astra licebit:*
Non deerit populo te veniente dies.

* *ꝟ. adducere.*
* *ꝟ. tunc.*
* *ꝟ. stent. melius.*

Pridie quàm ingrederetur Vrbem Cæsar, Martialis meditatus alloquitur sidera, vt noctem præcipitent: tantum enim esse desiderium, & expectationem populi, vt longissima ei nox videatur. Tandem acutè, & venustè concludit, nil opus fore die, sub mediam etiam noctem fore lucem

cem meridianam Cæsare ingrediente, nam ipsum esse solem. PHOSPHORE REDDE DIEM) Phosphorus planeta est,& Venus dicitur, ac vesperus, seu vesper,& Lucifer, & vesperugo. Græcè φωσφόρος, καὶ ἕσπερος. Vitruuius lib.9. *Et stationibus propter eam circinationem morantur in spaciis signorum. Id autem ita esse, maximè cognoscitur ex Veneris stellâ, quòd ea, cùm solem sequatur, post occasum eius apparens in cœlo, clarissimeq́; lucens vesperugo vocitatur: aliis autem temporibus eum ante currens,& oriens ante lucem, Lucifer appellatur.* Manilius lib.1.

Et Venus accensó cum ducit vespere noctem.

Lucifer magno spacio à sole recedens secundum latitudinem, vna eademq́; die matutina, & vespertina fit. Vnde vesperus, & Lucifer dicitur. Scaliger, Hyginus lib.2. Astron. pag. extrema. Philander ad cap.4. lib.9. Vitruuij,&c. MORARIS) à Circo tractum. Morator enim erat qui ludis Circensibus præerat carceribus ne equi citius tardiusúe mitterentur aut prosilirent, vt docet vetus inscriptio.

Q. RAPIDIO. Q. F. LEM. MVLIONI. MORATORI
LVDI. CIRCEN. ET. AGITATORI. FACTIONIS
VENETAE.

REDDE DIEM) solem enim semper anteuertit,& cum aurorâ oritur. GAVDIA NOSTRA) Cæsarem. CAESARE VENTVRO PHOSPHORE REDDE DIEM) Caussam adiungit, cur optet diem mox à Lucifero reuehi, quia Cæsar nocte peracta venturus est. REDDE DIEM) repetitio poëtica, quæ in pluribus epigrammatis frequentanda non est. rarior nec elegantiâ, nec gratiâ caret. huiusmodi est illud.

Rumpitur inuidiâ quidam, charissime Iuli,&c.

Quod quidem venustissimè concluditur.

Rumpatur, quisquis rumpitur inuidiâ.

ROMA ROGAT) vt diem,& Cæsarem reducas. PLACIDI NVNQVID TE PIGRA BOOTAE PLAVSTRA VEHVNT) Maior arctos, vocatur Græcè ἄμαξα, Latinè plaustrum. Hyginus lib.2. Astron. *Sed maiorem arcton complures plaustro similem dixerunt,& ἄμαξαν Græcè appellarunt.* Gellius lib.2. cap.21. BOOTAE) qui bubulcus Latinè,& Græcè Arctophylax dicitur, quòd quasi seruet, & custodiat arcton. seu pastor sit boum, vnde Bootes. Septem enim stellæ triones, quasi teriones, id est, boues dicebantur, vide Gell. Fabulam de Boote habes apud Hyg. lib.2. Astron. & lib.3. eiusdem positus. Aratus in Phænom.

Inde Helicen sequitur senior, baculoq́; minatur,
Siue ille Arctophylax, Bacchio munere cœcus
Icarus ereptam pensauit munere vitam.
Non illi obscurum caput est, non tristia membra,
Sed proprio tamen vna micat sub nomine flamma.

Bootes, qui & Arcturus fertur esse custos plaustri, eo, quòd plaustrum sequatur, id est, Septemtriones. German. ad Arat. Hunc Ouidius lib.1. El. 10. frequenter nominat custodem Erimantidos vrsæ. Ad eundem sensum Manilius lib.1.

A tergo nitet Arctophylax, idemq́; Bootes,
Qui similis iunctis instat de more iuuencis,
Arcturumq́; rapit medio sub pectore secum.

Arcturum vocant Vitruuius lib.9. Plinius. Firmicus Bassus. lege Philandrum ad Vitruuium. PIGRA) tarda, tardius enim mouentur, nec magnum circulum efficiunt. Ouid. 2. Met.

Te quoque turbatum memorant fugisse Boote,
Quamuis tardus eras,& te tua plaustra tenebant.

LENTO QVÒD NIMIS IGNE VENIS?) sic apud Plautum miratur Sosias noctis longitudinem.

Credo ego (inquit) hac noctu Nocturnum obdormiuisse ebrium.
Nam neq́; se septemtriones quoquam in cœlo commouent,
Neq́; se luna quoquam mutat, atq́; vbi exorta est semel,
Nec iugula, neq́; vesperugo, neq́; Virgiliæ occidunt.
Ita statim stant signa, neq́; nox quoquam concedit die.

LENTO) tardo, serò exorienti, & venienti, Ouidius.

Hanc tua Penelope lento tibi mittit Vlysse.

IGNE) stella. sæpè apud poëtas stellæ vocantur ignes. LEDAEO POTERAS ABDVCERE CYLLARON ASTRO) Cyllarus equus à Mercurio Dioscoris donatus. Castori, & Polluci geminis, posses abducere, seu eripere equum Cyllarum Castori, vt hoc vehens citius diem reduceres. Papin. Sil.1.

Castor eques, Pollux pugil. equus Castoris astris insertus, Cyllarusq́; dictus.

Et pauet aspiciens Ledæus ab æde propinqua
Cyllarus——

Vbi sciendum Romæ stellatum equum fuisse dicatum in æde Castoris ad forū. sæpius enim Romani ope Geminorum victores euasisse crediti sunt. Cic. de natura Deorum. Plut. in Paullo.

Lact.lib.2.c.8.Dion.6.Val.Maximus lib.1.c.8. LEDAEO) Ledes natis, Ledæo sideri, id est, geminis. Sunt qui Castorem & Clytemnestram dicant Ledæum astrum, nec pingi nisi equiculum supra Aquarium, quod quidem in sphæra cælesti apparet. Extat nobile ingenij exercitamentum, super funere Oribatis equi, in quo generosissimi quique equi celebrantur, quorum omnium parens Cyllarus fuisse fertur. IPSE SVO CEDET NVNC TIBI CASTOR EQVO) Ipse Castor suum Cyllarum, suum equum tibi interim dabit mutuum, vt citiùs exoriaris. Obseruandum & Lucifero suum à veteribus equum assignatum, eumque singularem, vt Castori. Stat. 2. Theb.

——alienumq; æthera tardo
Lucifer exit equo. Et lib. 6.
——Lunæ præuenerat ignes
Mutato Nocturnus equo—— Ouid. 15. Met.
——cumq; albo Lucifer exit
Clarus equo.——

QVID CVPIDVM TITANA TENES?) Quid solem properantem retardas? Pausanias in Corinthiacis Titanem Astronomiæ peritum fuisse scribit, quare frater Solis est dictus, & pro ipso Sole à poëtis vsurpatur. Sic Minerua noctem prorogat apud Hom. lib. 4. IAM XANTHVS, ET AETHON FRAENA VOLVNT) Equi solis sunt. Ouid. 2. Transfor. lib. enumerat.

Interea volucres Pyroeis, & Eous, & Æthon
Solis equi, quartusq; Phlegon.——

Et Euripides τετράωρα, quadriiugum. vide Spondanum. Homerus 23. Odyss. non quarto, vt falsò citat Natalis, duos tantùm recenset Lampum & Phaëtontem. nec soli eos attribuit, sed auroræ. Versus apud Homerum sunt hi.

Ῥυσατ᾽ ἐπ᾽ ὠκεανῷ χρυσόθρονον, οὐδ᾽ ἔα ἵππους
Ζεύγνυσθ᾽ ὠκύποδας φάος ἀνθρώποισι φέροντας
Λάμπον, καὶ φαέθονθ᾽ οἵ τ᾽ ἠῶ πῶλοι ἄγουσι.

Certè extrema verba disertè Lampum, & Phaëtonta ad auroram referunt. οἵ τ᾽, inquit, ἠῶ πῶλοι ἄγουσι, hi pulli auroram vehunt. Cur autem Martialis Xanthum memorat, de quo alij nihil? An quòd Sol flauum, seu aureum colorem imitetur? hæc sententia carminis. iam equi solis cursum parant, iam volare gestiunt. VIGILAT MEMNONIS ALMA PARENS) Aurora iam expergefacta, iam orta solem reducere conatur. quam Homerus bigis inuehentem, alij vt Lycophron μονόπωλον faciunt, & Pegaso vtentem. Virgilius modò bigis, modò quadrigis imponit. de hac Hesiod. in Theog. Orpheus in Aurora. Memnon Auroræ & Tithoni filius. lege Natalem lib. 6. c. 3. TARDA TAMEN NITIDAE NON CEDVNT SIDERA LVCI) Enimuero tam illustris, & clara est nox, vt videatur dies, sidera & astra tam clarum micant, vt solem æquare possint, certè Luna est clarissima. Vel. Astra nolunt cedere soli; eoque nusquam videntur commoueri, vt & ipsa possint Romanum Principem spectare, quem velut immota expectant. ET CVPIT AVSONIVM LVNA VIDERE DVCEM) Luna nobis propinquissima desiderat Cæsarem videre, venientem patrem patriæ, & orbis Dominum. IAM CAESAR VEL NOCTE VENI) Conclusio plena adulationis. Vbicunque Cæsar, ibi dies, nam Cæsar noster Sol est. Etsi adhuc astra in cœlo fulgeant, te tamen veniente omnia lucebunt, & videberis non minùs, ac si ipso meridie ingrederere. (stent astra) probo, vt apud Plautum Amphit. & alios, vt sit, nusquam commoueantur. ita cælum stare dicitur.

In Gallicum.

XXII.

Inuitas ad aprum: ponis mihi, Gallice, porcum.
Hybrida sum, si das, Gallice, verba mihi.

Gallicus, vt Martialem ostenderet esse hybridam, hoc est, ciuem Bilbilitanum & Romanum, vel propter obscurum ius ciuitatis dictus Hybrida, vt Q. Varius apud Valer. Max. lib. 8. cap. 6. vel aliam similem ob caussam nobis ignotam, vocato apposuit porcum, cùm ad aprum inuitasset. Poëta ait se intelligere iocum, si tamen alter voluit iocari. Si das, inquit, verba, si me voluisti decipere & irridere, intelligo. Est enim lepos, lepôrem deprendere. Non placet hæc admodum interpretatio, accipe alteram. Hybrida, propriè est canis ex venatico, & gregario natus, aut fœtus ex apro, & porco. aut quodcunque animal ex fero & mansueto natum. Plinius lib. 8. cap. 53. deriuatur vox à Græco ὕβρις contumelia, vt sit hybrida quasi per contumeliam natus; à bestiis ad homines ex diuersa conditione, & impari statu procreatos transfertur, vt si quis ex Græco patre, Romana matre, vel patre libero, matre serua sit editus. Hic poëta alludit ad semiferum ani-

animal. Tu, inquit, Gallice, si mihi verba dederis, & apposueris porcum pro apro, facies me hybridam seu semiferum, vt tangam & lacerem te carmine. iam enim spe, & animo deuoraram aprum, re autem ipsa porcum. Ita ego quasi ex apro & porco compactus te inuadam. Vsurpant hanc vocem Cic. in Antonium, Horatius lib. 1. ser. Sat. 7. Val. Max. lib. 8. cap. 6. Suetonius Augusto c. 19. & Martialis noster lib. 6. ep. 39.

Iamq; hybridarum grex tibi foret plenus,
Si Spado Coreulus, Dindymusq; non esset.

Plinius lib. 8. cap. 53. de M. Antonio Ciceronis in consulatu collegâ.

Hirtius de bello Africano vocat Hybridas è libertinis seruisque prognatos Numidas. Gallicum hunc putant nonnulli esse illum vrbi præfectum Cæsar. Domitiano Iuuen. Sat. 14. Stat. Syl. Soteria Gallici.

Ad Rusticum.

XXIII.

Esse tibi videor sæuus, nimiumq; gulosus,
Qui, propter cœnam, Rustice, cædo cocum?
Si leuis ista tibi flagrorum caussa videtur;
Ex qua vis caussâ vapulet ergo cocus?

Artificem quemque castigandum, cùm peccat in suam artem. VAPVLET COCVS) illius enim officium est rectè apparare cœnam. Miseram conditionem cocorum fuisse ex Martiale suprà didicisti, cùm serui essent, non item, si conductitij. Apud priscos magno honore habiti, nec indocti. Athenæus de cocis fusè lib. 9. & 14. vbi celebres cocos laudat. Sed quare propter cœnam & non prandium cædebantur? Cœnabant semper, prandebant aut raro aut nunquam.

Nec cocorum, sed omnium seruorum miserabilis status. legatur epist. 47. Senecæ. Et Lipsij Electa.

Ad Cæsarem Domitianum.

XXIV.

Si quid fortè petam timido, graciliq; libello,
Improba non fuerit si mea charta, dato.
Et si non dederis, Cæsar, permitte rogari:
Offendunt nunquam tura, precesque Iouem.
Qui fingit sacros auro, vel marmore vultus,
Non facit ille Deos: qui rogat, ille facit.

Blandissimè mendicat. IMPROBA) Si libellus meus non impudenter magna petiuerit, si non fuerit aut sit importunus vt alibi dixit improba vota. QVI FINGIT SACROS AVRO, VEL MARMORE VVLTVS, NON FACIT ILLE DEOS: QVI ROGAT, ILLE FACIT) par est, vt mihi des, quod peto, quia ego te facio Deum. Nam vt non ille, qui statuas ædificat, siue aureas, siue marmoreas, sed ille, qui ædificatas adorat, facit Deos, ita ego, Domitiane, ostendo te esse Deum, qui te pecuniam rogo, & adoro, non ille, qui nihil petit, nec adorat. Ergo Martialis potiùs pecuniam Domitiani, quam Domitianum adorabat; si enim illa non caruisset, hunc non adorasset. Deos enim sibi quisque vtiles cudit, vt Petronius.

Primus in orbe Deos fecit timor: ardua cælo
Fulmina cum caderent, discussaq; mænia flammis.

De origine Idololatriæ Sap. 14. & 15.

Iam sibi quisq; Deos auido certamine fingit.

OFFENDVNT NVNQVAM) immo vero conciliant:

Munera crede mihi placant hominesq; Deosq;.

In Oppianum.

XXV.

Vidisti semel, Oppiane, tantùm
Ægrum me malè: sæpe te videbo.

Si tu gaudes, quòd me semel ægrum videris, quantoperè ego gaudebo, qui te sæpe vidi ægrotantem, qui semper æger es, nunquam sanus? De hoc d. sæpius. Nihil singulare hic video, nisi quid latet in hoc morbo mihi ignoto. Semel ægrum: referunt nonnulli ad paupertatem Martialis, qui nihil rogans etiam à Domitiano tum acceperat. Martialis Oppianum sæpe ait hoc morbo laborasse & laboraturum. Sed hoc diuinare est, an εὐστόχως non satis dispicio.

Ad Cæsarem Domitianum.

XXVI.

Non tot in Eois timuit Gangeticus aruis
Raptor, in Hyrcano qui fugit albus equo,
Quot tua Roma nouas vidit, Germanice, tigres:
Delicias potuit nec numerare suas.
Vicit Erythræos tua, Cæsar, arena triumphos,
*Et victoris opes, diuitiasq́; * Dei.*
Nam cùm captiuos ageret sub curribus Indos,
Contentus gemina tigride Bacchus erat.

* Bacchi nempe

Tigrides plures in spectaculum adduxerat Domitianus, à qua re Martialis illum laudandi occasionem arripit, ipsique Baccho, qui duabus tigribus triumphauit, anteponendi. NON TOT IN EOIS) Non tot in Asia, Indiaque venator Indus timet tigres, cùm venatur earum catulos, quot nuper tuo munere Romæ sunt visæ. EOA ARVA) periphrasis Indiæ. Orientis arua syluæ & nemora. GANGETICVS RAPTOR) eques venator Indus, vel Asiaticus dictus à Gange nobilissimo flumine Asiæ. Ptolemæus auctor. Plutarchus libello de fluminibus, olim Chiliarum appellatum docet. de eodem Mercator in tabula generali. Plinius lib. 6. cap. 18. Ouidius 4. Metam.

Decolor eximio qua cingitur India Gange.

In Scythicis montibus ortum tradunt alij, in quem 19. amnes influunt. RAPTOR IN HIRCANO QVI FVGIT ALBVS EQVO) qui raptis catulis tigrium celerrimè fugit plenus timoris, & pallidus, ac albus præ terrore, cùm audit fremitum sequentis feræ. qua de re sic Plinius lib. 8. cap. 18. *Tigrim Hircani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maximè cognitæ, dum capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur, equo quàm maximè pernici, atque in recentem subinde transfertur. At vbi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps odore vestigans. Raptor appropinquante fremitu abiicit vnum è catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumq́; consequitur, ac subinde donec in nauem regresso irrita feritas sæuit in littore.* Hæc Plinius. Aelianum & Oppianum vide. Elegantissimè Valerius Flaccus lib. 1.

——haud aliter saltus vastataq́; pernix
Venator cùm lustra fugit, dominóque timentem
Vrget equum, teneras complectens pectore tigres,
Quas astu rapuit pauido, dum sæua relictis
Mater in auerso catulis venatur Amomo.

Addit Pierius lib. 10. de tigride, equum à raptore in littore relinqui, eumq́; à fera redeunte totum discerpi, vnde natum est, vt qui vltionem significare volunt, tigridem & equum ab ea laceratum pingant. IN HYRCANO EQVO) quia in India & Hyrcania sunt tigres, inquit Domitius; quod quidem nō inficiamur, sed cur Hyrcano equo? quia Hyrcanus venator in Hyrcania vtebatur Hyrcano equo, Indus Indo, nisi fortè celeritatem velit notare. Sed videtur Hyrcano equo vti in India, cùm hîc de venatione tigrium Indarum agat. QVOT TVA ROMA NOVAS) Augustus tigrim primus cicurē in dedicatione theatri Marcelli ostendit in caueâ. Claudius quatuor. Quot Domitianus exhibuerit, adhuc quæro; quin maximus numerus fuerit, dubitari non potest, cùm poëta dicat in hoc distícho numerari non potuisse. quod etsi hyperbolicoteron dictum est, tamen copiam significat nō vulgarem. plura lib. spectaculorum ad illum versum. *Lambere securi, &c.* VICIT ERYTHRÆOS) tuum amphitheatrum superauit triumphum Bacchi apud Indos, qui victis

victis Indis geminis tantùm inuectus tigribus triumphauit. Tertium autem Bacchus triumphauit. De mari rubro seu Erythræo disputat Strabo lib 6. Idem est, quod Aethyopicum, Indicum, Persicum mare. Inter Africam & Taprobanam insulam, & Asiæ meridionalem partem alluit. Diodorus Siculus Bacchum elephanto reuectum in patriam, omniumq; primum egisse triumphum scribit. Plinius lib. 8. cap. 2. NAM CVM CAPTIVOS AGERET) Cùm triumpharet. SVB CVRRIBVS) De captiuis in triumphum ductis, Alexander ab Alexandris ex variis auctoribus, & Tiraquellus ostendit lib. 6. cap. 6. Tunc reges, & captiui nobiles, & si qui bello capti insignes forent, præcipuè hostium duces, contra quos indictum fuisset bellum, ex tanto fastigio deiecti in vehiculis aut ferculis, cæteri verò cateruatim vincti catenis in seruitij notam præcedebant. Blondus lib. 10. triumphantis Romæ. Iosephus in triumpho Titi & Vespasiani. Plinius variis locis. Dionysius, Dio, Ouidius, atq; plures alij. Triumphum Romanum iconibus descriptum exhibet nobis Panuinius. CONTENTVS GEMINA TIGRIDE BACCHVS ERAT) Concludit maiorem esse Domitianum Deum Baccho, qui in triumpho Indico tantùm duas habuerit tigrides. de vecto curru à tigribus Virgilius 6.

Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber agens celso Nysæ de vertice tigres.

Ouid. lib. 1. de Arte. *Iam Deus in curru, quem summum texerat vuis,*
Tigribus adiunctis aurea lora dabat.

Et idē in epist. Phyllidis. *Inq; capistratis tigribus alta sedet.*

Idem 4. Metamorph. lyncibus vectum tradit Bacchum.

——tu biiugum pictis insignia frenis
Colla premis lyncum, Bacchæ, Satyriq; sequuntur.

Idem Virgilius. *Quot lynces Bacchi variæ,——*

De lyncibus & tigribus Statius.

——effrænæ dextrâ, læuaq; sequuntur
Lynces, & vda mero lambunt retinacula tigres.

Vnde discis lynces quidem comites currus fuisse, tigres autem traxisse. quanquam Ouidius expressè dicat tractum etiam à lyncibus, sed hoc fortè in sacris, non in illo triumpho.

Ad Gaurum.

XXVII.

Munera qui tibi dat locupleti, Gaure, senique:
Si sapis, & sentis, hic tibi ait; morere:

Captatores testamentorum insidiabantur diuitibus ægris, viduis, & senibus, illisque munera mittebant, vt hæredes scriberentur. de hac fraude monet Gaurum poëta, vt sibi ab huiusmodi vulturum insidiis caueat. De captatoribus testamentorum multa Seneca lib. 6. de Ben. cap. 38. Martialis lib. 6. *Scis te captari.* Plinius epist. lib. 2. Quintilianus, vt vulgo putatur declam. vltima. Gruterus ad Senecam, &c. Patronius plurima Satyrico. Lucianus in Mercurio & Plutone, de Eucrate, aliisque compluribus locis. Brissonius 13. de verborum signif. MORERE) vt ipse statim succedat in bona tua. M. Tullius in Paradoxis: *Quis nutum senis orbi locupletis non obseruat?* Seneca Consol. ad Marc. *In ciuitate nostra plus gratiæ orbitas confert, quàm eripit.*

De Partheniana toga.

XXVIII.

Dic toga, facundi gratum mihi munus, amici,
Esse velis cuius fama, decusq; gregis?
Appula Ledæi tibi floruit herba Phalanti,
Qua saturat Calabris culta, Galesus aquis?
An Tartesiacus stabuli nutritor Iberi
Bætis, in Hesperiâ te quoque lauit aqua?
An tua multifidum numerauit lana Timauum,
*Quem * prius astrifero Cyllarus ore bibit?* * pius.
Te nec Amyclæo decuit liuere veneno:
Nec Miletus erat vellere digna tuo.

 Lilia

Lilia tu vincis, nec adhuc dilapsa ligustra,
Et Tiburtino monte quod albet ebur.
Spartanus tibi cedet olor, Paphiaq; columbæ:
Cedet Erythræis eruta gemma vadis.
Sed licet hæc primis niuibus sint æmula dona,
Non sunt Parthenio candidiora suo.
*Non ego prætulerim * Babylonica picta † superbè*
Texta, Semiramia quæ variantur acu.
Non Athamanteo potius me mirer in auro.
*Æolium dones si mihi Phryxe, * decus.*
O quantos risus pariter spectata mouebit
*† Trita palatinâ * vestra lacerna togâ.*

* V. Babylonia. † V. superba.

* V. pecus meum.

† V. Cum alij culta.
* V. nostra. rectius Lipsius probat cum * nostra lege.

Donatus à Parthenio præfecto cubiculi Domitiani nobili togâ Martialis, petit tectè meliorem etiam lacernam, alioqui se ludibrio fore populo, si nobilissima, candidissimaque togâ incedat, & vilem, tritamq; lacernam togæ nouæ iniiciat. Dic toga) prosopopœiâ togam alloquitur. Facvndi) Parthenius enim, de quo suprà copiosè, & doctus erat, & poëta, & infrà lib. 9. epig. 50. de hac eadem togâ.

Partheniana fuit, quondam memorabile vatis
Munus.——

Cvivs gregis) cuius lanæ, & velleris gloria, quando sunt varia genera lanarum, aliud crassius, aliud nobilius, &c. Appvla Ledaei) enumerat prẹstantissima genera vellerum, inter quæ primum Tarentinum, de quo lib. 14. epigr. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis
Nobilis: Altinum tertia laudat ouis.

Torrentius ad Horat. lib. 2. Od. 6.

Appvla) Apulia, in quâ Tarentum. Ledaei) Lacedæmonij, Leda mater Castoris & Pollucis Lacedæmonia. Phalanti) Tarentinæ vrbis conditoris lib. 5. epig. 38.

Agna Galesi mollior Phalantini.

Quo loco plura de Phalanto. Florvit herba) quam oues Tarentinæ depastæ sunt. caussa remota pro effectu (συνεκδοχικῶς; herbæ enim ouibus detonsæ vertuntur in naturam ouis, & tandem in vellera. Quanquam philosophorum senatus hoc fortè negabit, qui capillos & crines censet non augeri, &c. sed poëtæ non semper ad amussim philosophantur. Qua satvrat Calabris cvlta Galesvs aqvis) vbi Galesus flumen à Calabris ortum, culta irrigat, id est, agrum Tarentinum, per Tarentum enim Galesus labitur. An Tartessiacvs Boetis) Bœtis fluuius Hispaniæ, à quo Bœtica dicitur, Plinio Hispania vlterior. Bœtis Straboni, alio nomine Tartessus. Stephano Perce dicitur. Liuius ait Circen incolis appellari. extat ad Bœtim Martialis carmen lib. 12. vltimum. Stabvli nvtritor Iberi) fluuius, qui bibitur Hispanis ouibus. Mvltifidvm Timavvm) Timauus seu fluuius, seu fons maris in diuortia abit, vt canit lib. 4. poëta noster, hoc multifidum, siue diuisum in multa ostia,

Hîc vbi septenas Cyllarus haurit aquas.

Est in Venetûm ditione ad forum Iulij, ponit & noster iuxta Aquileiam. Hîc ergo rectè meo animo Merula contra Domitium Altinam lanam, non Patauinam intelligendam docet. nam & poëta lib. 13. dat huic lanæ tertias, & Altini littora describit lib. 4. epig. 25. vbi Timaui meminit.

Et tu Ledæo felix Aquileia Timauo.

Cyllarvs) Equus Castoris donatus à Mercurio, lege, quæ suprà hoc libro, & ad lib. 4. diximus. Astrifero) quia relatus in astra, vel potiùs astrum ferens, vt suprà epig. 21.

Ledæo poteras adducere Cyllaron astro.

Id est, Castori poteras auferre. Vide Stesichorum. Livere) Laconico colore, quem alij coccinum, alij purpureum, alij viridem, alij denique cæruleum existimant. Purpureum Horatius & Papinius, qui virides nominat Amyclas. De viridi hoc loco interpretor. Statius 6. Theb.

——huuc virides non excipietis Amyclæ.

Ideo dicit Martialis togam Parthenianam non fuisse infectam Amyclæo colore, quia viridis, color muliebris, vt suprà docuimus. togæ candidus virorum. Livere) succo imbui; liuor enim succus; metaphorâ ab exulcerato, & liuente vulnere. Nec Miletvs) Oppidum Asiæ, & caput Ioniæ, in quo periit Pompei filius, tingebantur ibidem lanæ, Virgilio teste. Georg. 3. *quamuis Milesia magno Vellera mutentur.* Cic. 3. in Verrem. Columella lib. 7. cap. 2. Generis eximij Milesias,

Calabras,

Calabras, Appulas nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas Virg. 4. Georg. Tertull. de Pallio, cap. 3. & de habitu mul. VELLERE DIGNA) lanæ Milesiæ Plinius tertium locum tribuit. lib. 8. cap. 48. LILIA TV VINCIS) candore. LIGVSTRA) ligustrum arbor est oleæ foliis circum ramos similis, vt Dioscorides lib. 1. cap. 107. docet, eodem nomine florem gignit candidum, odoratum. plura de hac Matthiolus ad Dioscoridem. Seruius ad secundam Eclogam Virgilij. *Alba ligustra cadunt.* & omnes Virgilij interpretes. NEC ADHVC DILAPSA) decerpta enim subitò flaccescunt, ad quod Virgilius respexit, cùm cecinit alba ligustra cadere, ac si diceret, candida sunt quidem ligustra ramis hærentia, simul ac verò cadunt, languent, marcescuntque. TIBVRTINO MONTE ALBET EBVR) cœlum Tiburtinum frigidum, eoque ebori candefaciendo seruiebat, vt alibi exposuimus. De fossili ebore Theophrastus. Et Plinius lib. 36. c. 18. SPARTANVS OLOR) Intelligit cygnum, quem Iupiter induit omnium candidissimum, Spartanum autem vocat, quòd Leda Iouis pellex Spartana esset, eadem ratione Amyclæi, & Lacones appellantur. PAPHIAEQVE COLVMBAE) Veneris columbæ. Columbas enim Veneri consecrauit antiquitas, vt pauonem Iunoni, Cygnum Apollini, alias aliis. Hinc Cytheriacæ, & Paphiæ à poëtis appellantur. Sacras autem esse Veneri Martialis etiam lib. 13. docet.

Ne violes teneras præduro dente columbas,
Tradita si Cnidiæ sunt tibi sacra Deæ. Vide Satyr. Petronij.

PAPHIAE) à Papho insula Veneris, vbi colebatur. Virgilius 1. Aen.

Ipsa Paphum sublimis abit, sedesq; reuisit
Læta suas, vbi templum illi, centumq; Sabæo
Ture calent aræ, sertisq; recentibus halant.

ERYTHRAEIS VADIS ERVTA GEMMA) vniones, margaritas nobilissimas ait ex mari rubro extrahi. Plinius lib. 9. epist. 35. copiosè. vbi & in sinu Persico Arabiæ, maris rubri ait laudatissimas reperiri. PRIMIS NIVIBVS) non calcatis, intactis. DONA) vestis, toga. PARTHENIO SVO) ad animum & pectus refer Parthenij. BABYLONIS PICTA TEXTA) Babylon Plinio lib. 8. cap. 48. teste docuit diuersos colores picturæ intexere. summi pretij erant triclinaria Babylonica. Silius lib. 14.

——fuluo certaret vt auro
Vestis, spirantes referens subtegmine vultus
Quæ radio cœlat Babylon.

Apul. 1. Flor. *Habebat cinctum baltheum, quod genus picturâ Babylonica miris coloribus variegatur.* Rufinus lib. 7. belli Iud. cap. 24. Plura suppeditabit Brisson. lib. 2. de verb. signif. Picta ergo, coloribus variis distincta accipe. SEMIRAMIA ACV) id est, Babylonica. Semiramis regina Babylonis. nota res, & vbique clara, de picta veste, & triumphali alibi disputauimus. ATHAMANTAEO AVRO) non tam grata mihi foret vestis ex aureo Phryxi vellere confecta, quàm tua toga Partheni. Athamas pater Phryxi & Helles fuit. AEOLIVM * DECVS) auream vestem aui. Aeolus Athamantis pater, Phryxi auus, de quibus fabulæ. O QVANTOS RISVS MOVEBIT) Variè legitur hoc distichon. mihi arridet vetus liber, qui sic habet postremum versum. CVM PALATINA NOSTRA LACERNA TOGA) Et intellectus existit ipso sole clarior. Quantoperè ridebunt me spectatores, cùm me noua, & planè nobili togâ ornatum, simulque vili superiniecta lacerna indutum, & contemptum videbunt? simul enim apparebo Crœsus & Irus, Cæsar & nihil. Ita rectè petit à Parthenio etiam nouam lacernam, vt munus sit perfectum. Si scribas (culta Palatina) sensus erit, nostra lacerna vilis & trita, sed nouâ togâ conspicua, me videndum populo exponet, cùm simul pulchram induero togam, & pannosam lacernam. Iunius legit, * TRITA PALATINA VESTRA LACERNA TOGA) parum emendatè, & planè. vetus scriptura placet, vt legatur, nostra.

** V. pecus. non malè de ariete aureum vellus habente. Ita Lipsius ex veteri lectione docet legẽdum. Et ex Suetonij Augusto c. 40. constat lacernas togis iniici solitas. Noster hunc morem sæpius notauit lib. 5. & aliis locis.*
† Trita culta. V. cum. V. nostra.

De distichis.

XXIX.

Disticha qui scribit, puto vult breuitate placere:
Quid prodest breuitas, dic mihi, si liber est?

Epigrammata laudantur à breuitate, eoq; promptius leguntur, quò breuiora, & argutiora sunt. poëta ridet hanc breuitatem in libro epigrammatum. Liber enim epigrammatum, quamuis distichis conscriptus, æquè liber est, atq; aliorum poëmatum volumina. Sidonius lib. 8. epistolarum, Lampridium quendam oratorem laudat à breuitate. *Præterea, inquit, quod ad epigrammata spectat, non copia, sed acumine placens, quæ nec breuius disticho, nec longius tetrasticho finiebantur.* Extat de eadem re in Anthologia epigramma lib. 1. cap. 44. Cyrilli.

Πᾶν καλὸν ἐς ἐπίγραμμα τὸ δίστιχον, ἢν δὲ παρέλθῃς
Τοὺς τρεῖς, ῥαψῳδεῖς, κοὐκ ἐπίγραμμα λέγεις.

Et

Et ptimum eodem cap.44. Anthologiæ Parmenionis tetrastichon. Hinc Martialis longitudinem suorum epigrammatum sæpius nunc excusat. nunc accusatam dicit.lib.1.epig.111.lib.2. epig.72. lib.3. epigr.82. lib.6. epigr.65. & aliis locis. De breuitate epigrammatis plura in prolemmatis.

De spectaculo Scæuolæ.

XXX.

*spectatur.

*Qui nunc Cæsareæ lusus * spectantur arenæ:*
Temporibus Bruti gloria summa fuit.
Aspicis, vt teneat flammas, pœnáque fruatur
Fortis, & attonito regnet in igne manus.
Ipse sui spectator adest, & nobile dextra
Funus amat: totis pascitur illa sacris.
Quod nisi rapta foret nolenti pœna, parabat
Sæuior in † laxos ire sinistra focos.
Scire piget post tale decus, quid fecerit antè:
Quam vidi, satis est hanc mihi nosse manum.

† *V. lassos. elegantius, quasi iam victos & languentes.*

Vt in lib. spect. tribus epigrammatis, rei ac damnati personas egêre Dædali, Laureoli, & Orphei, ita fictitius hic Scæuola ad exemplum C. Mutij Scæuolæ dextram foco iniectam in amphitheatro exusit. Cuius fortitudinem celebrat hoc epigrammate poëta. Sed infrà lib.10. epigr.25. ait coactum fecisse, putat non nemo hunc fuisse Christianum, sed nullo argumento. Qvi nvnc lvsvs spectantvr) tempore Domitiani fortiores affirmat esse viros, quàm Bruti (quo quidem Domitianum palpat) seculo. quod enim olim vix in re seria, & necessaria ausi fuêre omnium iudicio fortissimi, id nunc per ludum & iocum passim faciunt homines. Caesareae arenae) in amphitheatro Cæsaris, quod συνεκδοχικῶς arena vocatur. Temporibvs Brvti gloria svmma fvit) Quo tempore Lars Porsena Clusinus Rex, à Tarquiniis exactis sollicitatus, cum infesto exercitu Romam venit, Vrbiq; tantum terrorem iniecit, quantum ante nunquam Roma experta fuerat. In quo bello tria æternæ virtutis & memoriæ exempla edita sunt à Romanis. Horatius enim Cocles vnus & solus totum exercitum sustinuit, dum pons sublicius rescinderetur. Clælia virgo vna ex obsidibus inter tela hostium Tiberim tranauit. Et C. Mutius solus in castra hostium penetrauit, ipsumque Regem occisurus, dextram in regis persona errantem, & scribam pro rege mactantem foco iniecit & exusit. Quod factum hic personam Scæuolæ agens in amphitheatro repræsentauit. Liuius lib.1. de. primæ Dionysins Halicar. lib.5. Valerius Max. lib.3. cap.2. & 3. Martialis lib.1.

Dum peteret Regem decepta satellite dextra, &c.

Multa super hoc lib.1.22 ex Tertulliano & aliis d.

Virgilius lib.8. Aen. de Mutio tamen tacet. Temporibvs Brvti) Brutus iam interierat ab Arunte, & Aruns à Bruto interfectus. Liuius lib.2. Dionysius lib.5. Porsena autem sequenti anno, qui fuit A. V. C. CC. XLV. Romam obsedit. Vide Sigonium in fastis & triumph. Rom. anno verò CC. XLVI. pacem cum Romanis fecit. Dionysius tamen lib.5. quem Sigonius sequendum putat, obsidionem in CC. XLVII. annum reiicit. Gloria svmma fvit) sic de Meleagro & Carpophoro superius est locutus.

Summa tuæ, Meleagre, fuit quæ gloria famæ.

Et de gloria huius Scæuolæ lib.1. epig.22.

Maior deceptæ fama est, & gloria famæ,
Si non errasset, fecerat illa minus.

Ita Valerius Maximus lib.3. cap.2. *Cuius clementiam non adulatus Mutius, tristior Porsenæ salute, quam sua lætior, vrbi se cum æternæ gloriæ cognomine Scæuolam reddidit.* Aspicis vt teneat flammas: poenaqve frvatvr) Patientiam describit eius, qui Scæuolam imitabatur, quam patientiam lib.1. vocat sæua miracula. & de contempto igne à Mutio eodem lib. Frvatvr fortis) patiendo illustrior fiat. Ita ferè locutus Seneca in Hercul. Furente.

——superat & crescit malis
Iraq; nostra fruitur.

Et Iuuenal. Sat.1.

Exul ob acta ua Marius bibit & fruitur Diis
Iratis.——

REGNET) superior igne & contemptrix ignis, quam ipse ignis attonitus stupuerit. IPSE SVI SPECTATOR ADEST) Ita fuit idem & spectator, & spectaculum. sic loquitur de cygno.

Cantator cygnus funeris ipse sui.

NOBILE DEXTRAE FVNVS AMAT) funera rogo inferebantur. Mutius manum iniecit, viuum funus. TOTIS PASCITVR ILLA SACRIS) Exuritur in foco. QVOD NISI RAPTA FORET NOLENTI POENA) Iussit Cæsar ad imitationem Porsenæ damnatum ab igne remoueri. sic enim Liuius de Porsena. *Quam cùm velut alienato ab sensu torreret animo, propè attonitus miraculo Rex, cùm ab sede sua prosiluisset, amouerique ab altaribus iuuenem iussisset, &c.* Et Martialis lib. 2. *Et raptum flammis iussit abire virum.* SCIRE PIGET POST TALE DECVS, QVID FECERIT ANTE; QVAM VIDI, SATIS EST HANC MIHI NOSSE MANVM) Conclusio à comparatione præteritorum & præsentis facti. Non certò constat hunc, qui Scæuolam egit, fuisse facinorosum, fortean ipse vltro tale specimen patientiæ, gloriæ caussâ, spectante Domitiano edere voluit. extremus hic versus est ambiguus. Non lubet, inquit, in priorem vitam inquirere, quæ scelera (si reus & scelerosus) ediderit; hoc enim vno facto omnia priora facta, seu bona seu mala obliterauit; aut si egregia, tamen cum hoc non conferenda. si damnata, facilè hac pœna voluntariâ deleta. SATIS EST HANC MIHI NOSSE MANVM) fortiorem igne. Ita παραφράζει hunc locum Lipsius. *Non inquiro, cur ille damnatus in arenam fuerit ad tam tristem pœnam* (haud dubiè scelus aut paricidium ea dextra patrauerat) *sed sufficit vidisse hanc manum in igne illo sic constantem, & meritò purgatam.*

Vltro enim se nonnunquã ad ignes auctorabant, vt Tertullianus ad Martyres narrat. Reum tamen fuisse existimo cum Lipsio in notis. quod etiã ex lib. 10. colligas vbi de molesta tunica agit ep. 25.

In Dentonem.

LXXXI.

Nescio quid de te non bellè, Dento, fateris,
Coniuge qui ductâ iura paterna petis.
Sed iam supplicibus dominum lassare libellis
Desine, & in patriam serus ab vrbe redi.
Nam dum tu longè deserta vxore, domóque
Tres quæris natos, quattuor inuenies.

Dento maritus à Cæsare trium liberorum ius petiuit, vel quòd ipse liberos procreare non posset, vt Plinius minor, vel nescio, qua aliâ de caussâ. poëta, vt ex vrbe maturiùs in patriam redeat, (nec enim erat Romanus) monet, non impetrato iure trium liberorum, quatuor domi reperturum ex adulterio vxoris susceptos. De iure trium lib. disputauimus superius. epigramma est venustum & acutum.

Concludit argutè quid quæris foris, quod domi inuenies amplius?

De columba Aretullæ.

XXXII.

Aëra per tacitum delapsa sedentis in ipsos
Fluxit Aretullæ blanda columba sinus.
Luserat hoc casus: nisi inobseruata maneret,
*Permissáque * sibi nollet abire fuga.*
Si meliora piæ fas est sperare sorori,
Et dominum mundi flectere vota valent:
Hæc à Sardois tibi forsitan exulis oris,
Fratre reuersuro, nuncia venit auis.

* *dia.*

Ominatur Aretullæ fratris ab exilio reditum. AERA PER TACITVM) Existimat Domitius in Theatro id factum, quando missilia & direptionem populo Domitianus dedit. Ego aliter iudico. Primùm in Circo vel Amphitheatro potissimùm missilia dabantur. Deinde maximus inter direptionem clamor excitabatur, cùm noster poeta dicat tacitum per aëra. Præterea dicit inobseruatam mansisse in sedentis gremio. Nihil horum in spectaculis: vbi sedebant quidem, sed in rapinam oculis, & mente, & manibus incumbebant. Nec sedisse reor diripientes. Ergo probabile est extra spectacula alicubi seu domi seu foris accidisse hoc Aretullæ. Insuper nec casus omnino videri poterat, si præda captabatur, vt in direptione solebat. Sed de missilibus nos plura lib. hoc ep. 78. de ludis stellæ. LVSERAT HOC CASVS) sæpius aues ominis caussa ad homines vltrò aduolasse leguntur. ad Priscum Tarquinium, aquila. Liuius. plura Valerius Max. lib. 1. cap. 4. Sensus

sus est. casu factum videri poterat, nisi etiam non retenta in gremio Aretullæ mansisset. SI MELIORA SPERARE FAS EST) non fuit ergo casus, sed omen fratris ab exilio reuocandi. HAEC A SARDOIS) videtur hæc columba è Sardinia, vbi frater exulabat, tibi nuncia venisse. Sardinia autem grauis insula, in quam exules, vt & in Gyaros mittebantur. Martialis.

—in medio Tibure Sardinia.—

NVNCIA VENIT AVIS) Lege Frontinum lib. 3. Stratagematum de columbis per Hircium cum litteris ad Brutum Mutinæ obsessum missis. vbi plura de mittendo & recipiendo nuncio. Morrhes Aegyptiorum Rex cornicem nunciam habuit. Aelianus lib. 6. Animal. cap. 7. Suidas, Alexander Neapol. lib. 1. cap. 27. Et Plinius refert Cecinnam hirundines habuisse victoriæ nuncias. Alexand. Neap. de columbis, & hirundinibus. Lipsius lib. 2. Satur. cap. 6. Elegantissimum est Anacreontis carmen de columba nuncia, cuius hoc est initium. Ἐρασμίη πέλεια. amabilis columba, &c. Quàm variæ apud diuersos auctores literarum mittendarum artes sint repertæ, non est huius loci exponere. De columba addo Honorio II. Pontifice exercitus Christianorum Tyrum vrbem, in mari, ritu fere Venetiarum, sitam quintum mensem obsidebat, nec spes erat eius tum occupandæ; cum animaduersum est columbam sæpius per aërem commeare, quod cœpit obsidentibus esse suspectum. Obseruatam ergo cum super castra ferretur, ingenti fremitu & clamore excitato, fragore tot millium attonitam deiecerunt, vt in ipsa castra deflueret. Habebat ad pedes appensam chartam à Rege Damasci Tyriis inscriptam, qua rex firmabat animos obsessorum; rem fortiter gererent, nec desponderent animos, nec vlla se ratione dederent, mox suppetiatum se venturum. Erat epistola Arabico charactere exarata; Nostri, illa oppressa, scripsere Regis nomine eadem lingua aliam, qua significarunt Tyriis, nullam esse spem auxilij à Damasco, consulerent ipsi rebus suis. Quod vbi responsum Tyrij per remissam columbam acceperunt, se & vrbem, rebus desperatis, nostris dediderunt. Auctor Antonius Ciecanellus in vitis Pontificum. Itaque falluntur qui morbo comitiali columbas laborare ex hac caussa suspicantur. Nec taceo columbam Architæ ligneam de qua sic Gellius: *Sed id quod Archytam Pythagoricum commentum esse atque fecisse traditur, neque minus admirabile, neque tamen vanum æquè videri debet: Nam & plerique nobilium Græcorum, & Fauorinus philosophus memoriarum veterum exequentissimus affirmatissimè scripserunt, simulacrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaque mechanica factum volasse. Ita erat scilicet libramentis suspensum, & aura spiritus inclusa atque occulta concitum. Libet Hercle super re tam abhorrenti à fide ipsi Fauorini verba ponere:* Ἀρχύτας ταραντῖνος, φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὤν, ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην, πετομένην. ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκέτι ἀνίστατο, μέχρι γὰρ τούτου.

Ad Paullum de phiala.

XXXIII.

De prætoricia folium mihi, Paulle, corona
Mittis, & hoc phialæ nomen habere iubes.
Hac fuerat nuper nebulâ tibi pegma perunctum,
*Pallida * quam rubri diluit vnda croci.*
An magis astuti derasa est vngue ministri
Bractea, de fulcro († quod reor esse) tuo?
Illa potest culicem longè sentire volantem,
Et minimi penna papilionis agi.
Exiguæ volitat suspensa vapore lucernæ,
Et leuiter fuso rumpitur icta mero.
Hoc linitur sputo Iani caryota Kalendis,
*Quam fert cum * paruo sordidus asse cliens.*
Lenta minus gracili crescunt colocasia filo,
Plena magis nimio lilia sole cadunt.
Non vaga tam tenui † discursat aranea telâ:
Tam leue nec bombyx pendulus vrget opus.

* quod. Vt referatur ad pegma, sed retineo, quā, quia dicit fuisse vndam croco dilutam vt luberet.
† quam præfero hanc.
* V. parco.
† discurrit melius.

Crassior

Craßior in facie vetulæ stat creta Fabullæ:
Craßior offensæ bulla tumescit aquæ.
*Fortior * intortos seruat vesica capillos,* * & tortos.
Et mutat Latias spuma Batana comas.
Hac cute Ledæo vestitur pullus in ouo:
Talia lunata splenia fronte sedent.
*Quid tibi cum phiala, ligulam cùm mittere * poßis?* *posses.
*Mittere cùm * poßis vel cochleare mihi?* *posses.
*Magna nimus loquimur: * cochleam cùm mittere poßis.* * V. cochlear.
Deniq; cùm poßis mittere, Paulle, nihil.

Extenuat Paulli munus sibi missum. Phiala genus poculi est, de quo lib.3.epig.42.diximus. DE PRAETORICIA FOLIVM CORONA) Victores in ludis coronatos, testantur Latini & Græci scriptores. Ludis porro post Reges prætores præfuere, vnde prætoriciæ coronæ appellantur. Editores autem non sunt soli prætores, sed & ædiles, quæstores, consules, sacerdotes, ærarij, Imperatores. Lipsius lib.1.Sat.cap.9. Bulengerus libro de Circo, cap.42. Quod autem Martialis folium appellet, intellige coronas fuisse argenteas in foliorum seu florum, seu arborum formas fictas, audi Plin.lib.22.c.2. de corona aureis foliis & argenteis facta, sic loquentem. *Crassus, inquit, diues, primus argento auroq; folia imitatus, ludis suis coronas dedit, &c.* bracteæ igitur vel aureæ vel argenteæ flores & folia exprimebant. fuisse autem laminas tenuissimas, hic Martialis versus docet, quo confert phialam Paulli non solidam & crassam, sed subtilem, & instar paginæ tenuem. folium, inquit, coronæ, non phialam misisti mihi. De coronis plurima leges apud Bulengerum de Circo cap.54. Coronarum originem ex Tertulliano lib. de corona militis intelliges. HAC NEBVLA FVERAT TIBI PEGMA PERVNCTVM) pegmata, de quibus lib. spect. dictum, erant ornata & inducta auro, vel argento, sed tenui, vt solent apud nos statuæ DD. & aræ inaurari, quanquam Imperatores nonnunquam magnam in iis vim argenti consumpserint. Sic enim Plinius de Caio. *Pegma duxit, in quo fuere argenti pondo centum viginti quatuor.* plura de pegmatibus Faber in semestribus. & Lipsius libro de Amphitheatro cap.22. PALLIDA QVAM VNDA RVBRI CROCI DILVIT) In theatris, & spectaculis, & conuiuiis miro artificio crocus dulci vino mixtus è fistulis, vel statuis, vel aliis machinis exprimebatur. vt ex Apuleio, Plinio, aliisq; auctoribus lib. spect. declaratum est. Hinc vocat pallidam vndam croci. tritum enim crocum vino colorem pallidum & flauescentem, simulque odorem largiebatur. Hîc dubites, an imber hic ex ipso pegmate fuerit missus, an ex altiori loco theatri in pegma inciderit. DILVIT) quia inductum pegmati aurum vel argentum erat tenue, ait dilutum fuisse ab illa sparsione, id est, ablutum, aut certè mixtum. AN DERASA VNGVE ASTVTI MINISTRI, BRACTEA DE FVLCRO TVO) pedes, quibus fulciebantur lecti, seu fulcra ex ligno, ære, argento, auro etiam fiebant. de ligneis habes apud Terentium in Adelphis. *Lectulos in solei ligneis pedibus faciendos dedit, vbi potetis vos.* De æreis Plinius lib.32.cap.11. & Lampridius in Heligabolo, à quo, solido argento factos habuisse lectos affirmat triclinares & cubiculares. Neque lecti tantùm, sed statuæ, sellæ gestatoriæ, lacunaria sunt olim imbracteata. De statuis Ammianus Marcellinus lib.14. *Easq; auro curant imbracteari.* & lib.17. *Facis imitamentum in figura æreum, itidem auro imbracteatum.* De sellis & gestatoriis. Sid. lib.8. epist.8. Idem de Lacunari lib.2. epist.10. Sauaro plura ad Sidonium. Hos lectos vocabant Græci κλίνας ἀργυρόποδας. Suetonius in Caligula narrat seruum in publico conuiuio ob detractam lectis argenteam laminam seu lamnam carnifici traditum. De aureis Virg.6.Aeneid.

——lucent genialibus altis
Aurea fulcra toris——

Et Plinius lib.37.cap.2. Quæres, quo pacto vngue potuerit deradi argentum? Bracteis argenteis vestita erant fulcra, & lecti. primus argentum Caruilius Pollio dicitur à Plinio, lectis addidisse. Vt autem lignum, ebur, testudines in bracteas sunt secta, ita & argentum. bracteæ autem erant tenuiores, & faciliùs abradi poterant, præsertim cùm operirentur lecti argento, tam tenui lamina. bracteæ autem tam sunt tenues, vt plicari possint, lamina crassior. de hoc more fulcrorum ornandorum lege Petrum Ciaconium de triclinio. fures huius notæ & rasores laudat Iuuenalis Sat.13. etsi de statuis ibi: Flinderle.

Hæc ibi si non sunt, minor extat sacrilegus qui
Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipsam

Neptuni. qui bracteolam de Castore ducat
An dubitet solitus totum conflare Tonantem.

Apud Senecam ep.41.leo bracteatus est aurata iuba. putant bracteam à βράχω clamo quod sit stridula & tinniat, diduci. Poëta verò phialam Paulli bracteis hisce argenteis tenuissimis comparat. QVOD REOR ESSE) Ita potiùs existimo, nempe de fulcro esse tuo bracteam. si legas, (quam) tollenda est parenthesis. ILLA POTEST CVLICEM LONGE SENTIRE VOLANTEM) incredibilis extenuatio. tam, inquit, est tua phiala subtilis & tenuis, vt moueatur & crepet, cùm culex aut papilio, quamuis procul inde, transuolet; quouis enim vento, vt charta, vel bracteola, impellebatur. EXIGVAE LVCERNAE VAPORE SVSPENSA VOLITAT) velut charta paullò altiùs candelæ imminens mouetur calore, sic ob tenuitatem tua phiala, quæ nec modicum vini sustinet, quin rumpatur. HOC LINITVR SPVTO IANI CARYOTA KALENDIS) Caryota est palmarum fructus, qui operiebatur tenuissimis auri tunicis seu bracteolis, vt hodie saccarum, mittebaturq; Xenij loco patronis ad calendas Ianuarias à clientibus. Martialis lib.13.

Multa ad hunc locũ Heraldus.

Aurea porrigitur Iani caryota calendis,
Et tamen hoc munus pauperis esse solet.

Vbi de caryotis ex Tertulliano, Merula, Ioseph. Scaligero, ad lib.1. Tibull. *Quid fuco splendente genas onerasse.* multa leges. putat enim Scaliger non fuisse anream bracteam, sed succum ex madido pane, quem sputorum vmbilicos appellat Tertullianus. Itaque corium seu crustam fuisse caryotarum ait, ex pane madido & tincto factam. QVAM FERT CVM PARCO ASSE CLIENS) patrono, muneris loco, vt diximus. Fusè super hoc more & caussa Heraldus ad hunc versum. LENTA MINVS GRACILI CRESCVNT COLOCASIA FILO) Colocasia, vt Plinius loquitur, vel colocasium, vt Virgilius,* & Martialis, est faba Aegyptia, vel potiùs radix fabæ Aegyptiæ, quam Græci κύαμον vocant, de qua Martialis lib.13.

Ecl.4. Mistaque ridenti colocasia fundet acantho.

Niliacum ridebis olus, lanasq; sequaces,
Improba cùm morsu fila, manuq; trahes.

Multa super colocasiis Athenæus lib.3. Casaubonus cap.1. ad eundem. LENTA) flexilia, cocta enim colocasia, vt fila, tenduntur. lege plura apud Dioscoridem lib.2.cap.99. Plinium lib.21. cap.15. Theophrastum lib.4.cap.10. de plantarum historia Ruellium lib.2.cap.39. nos quæ videbantur, ad lib.13. attulimus. PLENA LILIA) liliorum folia cadentia, sunt crassiora tuâ phialâ. ARANEA TELIS) quæ sunt tenuissimæ, ita vt fila sæpe videri non possint, vti & bombycum, quæ sericum vomunt. de bombycum labore scripsit elegans poëma Hieronymus Vida, non ignobilis poëta. Plinius lib.1.cap.22. *Telas, inquit, araneorum modo texunt ad vestem, luxumq; fœminarum, quæ bombycina appellantur. prima eas redordiri, rursusq; intexere inuenit in Ceo mulier Pamphila Plateæ filia, non fraudanda gloria excogitatæ rationis.* plura sequenti capite. CRASSIOR CRETA FABVLLAE) Cretam Chiam intelligit, & Selinusiam, de quibus lib.36.cap.16. Plinius. *Est, inquit, in medicaminibus & Chia terra candicans, effectus eius, qui Samiæ, vsus ad mulierum maximè cutem. idem & Selinusiæ.* OFFENSÆ AQVÆ BVLLA) eleganter caussam bullientis aquæ vno verbo exprimit, cùm offensam ait, id est, percussam. alia bullæ significata nihil huc faciunt. FORTIOR VESICA SERVAT INTORTOS CAPILLOS) reticulum capillorum, seu vitta tenuis, de qua in Anthologia.

Πορφύρεον χάιτης *ἔκτορα κεκρύφαλον.
Purpuream vittam, qua coma vincta manet.

*ῥύτορα.

Et in eadem.

Ἡδὲ φιλοπλέκτοιο κόμας σφιγκτῆρα φιλαινὶς
Βαπτὸν ἁλὸς πολιῆς ἄνθεσι κεκρύφαλον.
Atq; comæ implexæ retinaclum, murice tinctam
Cæruleo vittam lauta Philænis habet.

Lege de hac seu vitta, seu retinaculo, seu reticulo, tæniaue commentarium Iunij de coma. Martialis translatè vesicam appellat. nisi vesicam pro fascia acceperit, qua crinem aggestum, & in modum turris ædificatum retinebant, quod mihi ferè vero propius iudicatur. has Græci ἀναδε-σμὰς vocant. Iuuenalis Sat.6. Et Papinius, Nazianzenus, Tertullianus, qui quam Martialis vesicam, ille vaginam appellat. Iunius ibidem. ET MVTAT BATAVA SPVMA LATIAS COMAS) lib.14. Martialis.

Caustica Teutonicos accendit spuma capillos.

MVTAT LATIAS COMAS) in flauas & rutilantes; ruffabant enim Germani & Bataui crines lixiuio & smegmate. lege Batauiam Iunij cap.7. quod totum est de hac re, & hoc versu Martialis exponendo, nos plura lib.14. HAC CVTE) phiala tua non est densior tunicâ oui cygnei, qua pullus inclusus vestitur. Ledæum ouum est ouum cygni à Lede, ad quam Iupiter, vt fabulæ narrant, specie cygni venit. Exclusit illa oua duo, & ex altero prodiit Pollux & Helena; ex altero Castor & Clytemnestra. plura mythologi. Oua autem tenuissimas secundum putamina tunicas habent, quod nemo nescit. hîc vel de ipsa cute pulli, vel oui potest intelligi. LVNATA FRONTE SPLENIA SEDENT) lunata frons dicitur, quòd hemicyclon à geminis temporibus efficiat.

SPLE-

SPLENIA) splenium à splenis, siue lienis forma dictum, de quo lib.2.epig.29. fascia longiuscula arcendis doloribus fronti impacta, σπληνικὸς ἐπίδεσμος Græcis dicitur. multa super hoc lib.2. ad illum versum.

Ignoras, quis sit? splenia tolle, leges.

Adde illis, quæ Philander lib.1. ad Vitruuium cap.4. scribit; meminit & Martialis lib.1. epig.22.

Cur spleniato sæpe prodeam mento.

Vbi pro emblastro videtur accipi. cuius enim parti læsæ splenion adhibebatur, vt Philander scribit. LIGVLAM CVM MITTERE POSSIS) triplicem significatum habet ligula; vel enim pro gladiolo accipitur, vt auctor est Gellius; vel pro spatha, siue rudicula, vt Plinius, & Celsus appellant; vel pro genere poculi, siue cochleari potus, aut mensuræ liquidæ, quæ cyathi quarta pars est. cauam fuisse iuniores putant ad modum retractæ ad palatum linguæ, vnde nomen accepit, & certè hauriri poterat aliquid ligulâ, quemadmodum ex Columellæ lib.10. cap.15. & Plinij lib.21.cap.14. verbis non coniectas, sed planè vides. plura lib.14. Fannius ligulæ mensuram Græcè vocat mystrum. Dioscorides, Chemen. lib.5. plura, & 14. COCHLEARE) eiusdem mensuræ liquidæ aiunt scriptores cochleare, & ligulam. Philander in Agricolæ epitoma. Lucas Pætus lib.3. de mensuris liquidorum & aridorum, & alij. Et Pætus similia hæc fuisse putat instrumenta, quòd Martialis ea coniungat lib.14. sed hic locus videtur aliud docere. si enim idem cochlear & ligula, poëta ineptè duo eiusdem magnitudinis instrumēta coniunxit, cùm tamen à phiala ad ligulam, à ligula ad cochlear, à cochleari ad nihil descendat. Apud Fannium cochlear est pars 4. cyathi; sed Fannius ibi de Græco cochleari loquitur, quod & noster poëta potuit intelligere. cochlear enim esse idem Latinis, quod ligula, non nego, cùm ex Columellæ lib.12.cap.21. id planum fiat. vbi cochlear cum aliis quartam cyathi partem continentibus vasis comparat. COCHLEAM) cochlea limacis testa est, sæpius pro ipso limace capta. cochlear autem à cochleis nomen accepit. Martialis lib.14.epig.121.

Sum cochleis habilis, sed nec minùs vtilis ouis:
Numquid scis, potiùs cur cochleare vocer?

Quis verò non videat cochleam esse minorem cochleari? cùm vnum plures contineat. NIHIL) vides, pallatim à phiala, velut maiore poculo, ad minimum, immo ad nihil descendi? Nam media illa de nebula, bractea, sputo, filo, tela aranei, serico, creta, bulla, vesica, spuma, tunica pulli, splenio, non ad paruitatem phialæ, sed tenuitatem labri, seu laminæ argenteæ referuntur.

In iactatorem.

XXXIV.

Archetypum Myos argentum te dicis habere;
Quod sine te factum est, hoc magis archetypum est.

Iactabat se nescio quis de poculorum suorum antiquitate; poëta affirmat illud antiquius esse, quod sine illo factum sit, quod ego sic interpretor. Iactatorem illum solitum adulterare nobilia vasa, & adulterata pro sinceris vendere, magis ergo archetypa sunt, quæ tu non attigisti, nec curasti fieri, illa enim non sunt corrupta. solitos autem quosdam eandem fraudem facere, legis apud Vitruuium lib.9.cap.3. de redemptore Hieronis aurum adulterante, cuius dolum deprehēdit Archimedes. Archetypa porro dicuntur, quæ à primo auctore facta sunt, vt archetypa carmina, id est, scripta manu ipsius auctoris. Archetypa Myos, pocula cælata manu Myos. Fuit autem Mys, vt tradit Plinius lib.33.cap.12. proximus arte Mentori, cuius Myos opera, Silenum, & Cupidines extitisse suo tempore narrat in Rhodiorum insula Plinius. Turnebus lib.21.cap.24. Argutiam ponit in vocabulo (factum) hoc sensu. Dicis te habere toreumata argentea operis antiqui, quæ quidem magni ab omnibus olim æstimabantur: Iocans Martialis ait; tu ista verbosa ostentatione argenti tui, & iactatione ventosa multum detrahis pretio, & efficis, vt vasa tua conuiuis molestiæ & tædio sint, adeo vt argentum factum, id est, vasa, (argenti enim facti nomine vasa censentur argentea) si sine te fit, & si absis, fit magis archetypum, pluris censeatur, antiquiusque videatur. Ergo archetypa sunt, quæ tu archetypa non vocas, quæ tu pro archetypis obtrudis, archetypa nō sunt. Vel argentum, quod sine te factum est, quamuis recens sit, tamen propiùs accedit ad antiquum & incorruptum, quam tuum Archetypum à te adulteratum. Legunt nonnulli: Quod Sene te factum est; Quasi illa tua quæ iactas archetypa Myos non sint, sed archetypa sint tua quæ te sene, vel à te sene facta sint, senilia nempe. Sed nescio an huic enarrationi germanus insit genius.

In pessimos coniuges.

XXXV.

Cùm sitis similes, paresq́ vitâ
Vxor pessima, pessimus maritus,
Miror, non bene conuenire vobis.

In discordes coniuges est hoc tristichon. cùm pares paribus, similesq; similibus gaudeant, miror, vos non esse concordes, cùm sitis simillimi moribus, vitâ, vitiis, id est, vterque pessimus. CONVENIRE VOBIS) Ita Catullus dixit

Pulchrè conuenit improbis Cynædis.

Cicero de Finibus. Petronius Satyr. *Intelligo vobis conuenire non posse.*
Alioqui mirandum magis fuisset si inter se mali conuenissent.

Ad Cæsarem Domitianum.

XXXVI.

Regia Pyramidum, Cæsar, miracula ride:
Iam tacet Eoum barbara Memphis opus.
Pars quota Parrhasiæ labor est Mareoticus aulæ,
Clarius in toto nil videt orbe dies.
Septenos pariter credas assurgere montes:
Thessalicum breuior Pelion ossa tulit.
Æthera sic intrat, nitidis vt conditus astris,
Inferiore tonet nube serenus apex.
*Et prius * arcano satietur lumine Phœbi,*
Nascentis Circe quàm videt ora patris.
Hæc Auguste tamen, quæ vertice sidera pulsat,
Par domus est cœlo: sed minor est domino.

* Auricomi.

Geminum planè huic est omnium primum lib. spect. nam & hæc domus Palatina Cæsaris, digna erat spectatu, vt quæ inter nobiliores orbis fabricas referri posset, quam poëta Pyramidibus, aulisque Aegypti anteponit, atque altitudine etiam altissimis Thessaliæ montibus præfert, postremo argutè concludit. Et quanquam tam vasta, ampla, & excelsa est domus, tamen est minor domino, Cæsare. REGIA MIRACVLA PYRAMIDVM) de his 1. epist. lib. Spect. diximus. Vocat autem Regia, quòd Reges Aegypti pyramidas condiderint. vt Chemmis, Chabræus, Mycerinus, & qui duodecim simul quindecim annis, concordibus animis, regnum administrarunt. RIDE) præ tuo enim palatio sunt contemnendæ, velut puerorum campestres casæ, & lusus. IAM TACET EOVM) orientem enim Aegyptus spectat, ἠὼς, oriens, ἠῷος. Quanquam introrsus ad meridiem recedat. MEMPHIS) Illa vetus tota præter pyramidas occubuit, noua Cair dicta surrexit, quam curiosissimè & diligentissimè spectauit Illustrissimus Princeps Nicolaus Christophorus Radziuilus, Olycæ & Niessuisiæ dux, Vilnensis palatinus, & in suo itinerario accuratissimè descripsit. PARS QVOTA) celebratur quidem Mareotica fabrica, Aegyptia, sed ad tuum palatium collata vanescit, & aut nihil, aut minima pars est. PARRHASIAE AVLAE) Cæsaris domus, seu palatium, fortè Parrhasium, quòd aurum, seu smaragdi è Scythia allati illam totam aulam mirificè exornarint, Martialis lib. 12. epig. 15.

Quicquid Parrhasia nitebat aula,
Donatum est oculis, Deisq́ nostris,
Miratur Scythicas virentis auri,
Flammas Iupiter——

Rectiùs,

Rectiùs,opinor, dicetur Parrhasia aula ab Euandro Arcadiæ rege, qui primus palatium ædificauit à Pallante dictum. Nam vt quodcunque principis palatium ab Euandri Pallante, ita quamcunque regiam, Parrhasiam aulam appellari puto, ab eodem Euandro, qui ex Parrhasia, seu Arcadia,in Italiam venit,atq; in Pallatino monte,pallantium, seu palatium condidit Parrhasiæ vrbs Arcadiæ. CLARIVS IN TOTO NIL VIDET ORBE DIES) Papinius de eodem Sil.4.

Tectum augustum,ingens,non centum insigne columnis,
Sed quantæ Superos,cœlumq́, Atlante remisso,
Sustentare queant. stupet hoc vicina tonantis
Regia,teq́, pari lætatur sede locatum.

SEPTENOS PARITER CREDAS ASSVRGERE MONTES) an turres palatij intelligit? THESSALICVM PELION) alludit gygantum fabulam, qui montibus viam in cœlum extruebant. Ouid.1.Metam.

Altaq́, congestos struxisse ad sidera montes.

Ibi tamen Pelion Offæ fuisse subiectum scribit Ouidius,contra ac Martialis. AETHERA SIC INTRAT) se inter nubila condit, imo nubes altitudine superat, vt tempestates infra coquantur, & fastigium sit extra tempestatem omnem. TONET) quasi Iupiter in cœlo,infrà tonat,suprà serenat. *sub pedibusq́, videt nubes & sidera Daphnis.* Statius lib.4.Silu.

———Fessis vix culmina prendas
Visibus,auratiq́, putes laquearia cœli.

ET PRIVS ARCANO) & Phœbus, seu sol oriens priùs aspicit apicem palatij,quàm cacumen montis Circes,quæ filia Phœbi credita est. Ouid.Met.14.

En ego cùm Dea sim,nitidi cùm filia solis.

Virgilius. *Atq́, hîc Æneas ingentem ex æquore lucem Prospicit.*

Homerus O.K. ἄμφω (*Æeas & Circe*) δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου ἠελίοιο.

Orphe' in Argonauticis. Κούρη ὁμογνήτη μεγαλόφρονος αἰήταο
Ἠελίου θυγάτηρ κίρκην δὲ ἐκικλήσκουσι.

Alij filiam solis affirmant, vt Dionysius Milesius, Apollonius Rhodius. ARCANO) priusquam hominibus apparet, sol iam aspicit domum tuam, & ideo arcano. emendant aliqui τὸ *arcano*, & rescribunt auricomo. placet *arcano* quod illi sol oriatur ante communem ortum propter operis altitudinem, altißima enim prius aspicit sol nascens, vti celsas turres & montes, vti apud Iustinum primus vidit solem ortum qui se ad occidentis montes conuertit. HÆC AVGVSTE) conclusio & epiphonema. Hæc ô Cæsar tua domus quamuis culmine sidera tangat, & cœlum æquet amplitudine, tamen te non capit, nec est satis ampla pro dignitate nominis & numinis tui. Miror tamen ab aliis scriptoribus huius aulæ Parrhasiæ Domitiani non fieri speciatim mentionem, vti odei, stadij, &c. Noster infrà 29. huius libri, & lib.12. eandem memorat. Et Statius.

Æthereo & tantùm domino minor, ille penates
Implet & ingenti genio iuuat———

Sic Odyss.4. contendit Homerus domum Menelai cum cœlo Iouis, sed non vt Martialis præfert, audax enim facinus, inquit Eustathius, erat comparare humanum opus cum diuino, ne dicam præponere.

Ad * Polycarmum.

* al. Polycharmum.

XXXVII.

Quòd Caietano reddis Polycarme, tabellas,
*Millia * te centum * non tribuisse putas?*
Debuit hæc, inquis: tibi habe, Polycarme, tabellas,
Et Caietano millia crede tuo.

* ter centum.
* num. probatur.

Creditor Caietani Polycarmus remisit Caietano nomen centum millium HS. atque tabulas seu syngrapham & chirographum, donatæ pecuniæ symbolum, Caietano reddidit, vnde Polycarmus volebat prædicari liberalis; poëta negat esse liberalis æs, quod soluere alter non posit, remittere, sed ad priora debita tantùm adiicere, vnde nihil speres, hoc esse liberalitatis. MILLIA CENTVM) bis mille supra quingentos Philippæos. NVM) donasse putas? non donat ei qui soluendo non est. siue legas NVM, siue NON pro. NONNE erit idem sensus. DEBVIT) mihi Polycarmo debuerat centum millia. CREDE) da altera mille, quæ non reddat, & tu pro pecuniâ, serua tabulas.

Ad Meliorem.

XXXVIII.

Qui præstat pietate pertinaci
Sensuro bona liberalitatis,
Captet forsitan, aut vicem reposcat.
At si quis dare nomini relicto
*Post manes, tumulumq; *perseueret,* *perseuerat.
Quærit quid nisi parcius dolere?
Refert sis bonus, an velis videri.
Præstas hoc, Melior, sciente fama:
Qui sollemnibus anxius sepulti
Nomen non sinis interire Blæsi,
Et de munifica profusus arca,
Ad natalitium diem colendum
Scribarum memori, piæq; turbæ
Quod donas, facis ipse Blæsianum.
Hoc longum tibi vita dum manebit,
Hoc & post cineres erit tributum.

Celebrat pietatem Melioris erga Blæsum scribam, cuius defuncti natalem quotannis reuocabat. Et festum Blæsianum appellabat. Melior autẽ est is, de quo lib. 6. epig. 28. & 9. meminimus. Cui Papinius lib. 2. Siluarum dedicauit, in quo nõ tacet hunc Blæsum Glauciæ apud inferos occurrentem. An hic Blæsus poëta mimus fuerit, de quo Stephanus de Vrb. verbo *κωπείλων*, & Quintil. lib. 6. c. 3. de risu, incertum est; mihi non videtur fuisse idem. Velleianus autem nihil ad rem. Qvi præstat sensvro bona) ostendit argumento veram Melioris pietatem. Qui, inquit, largitur viuis munera, aut captat hæreditatem alterius, certè maiora ab eodem munera vel officia expectat. Tu largiris. & nihil inde speras, quia mortuo præstas; verè igitur pius es, qui his donis tuis tantùm lenis dolorem Blæsi defuncti. Qui præstat beneficium defuncto, verè prȩstat, quia nihil inde sperat. *Nam qui mittit beneficium in quæstum, non dat beneficium, facit auctionem. Qui beneficium dedit, vt reciperet, non dedit.* Seneca multa super his lib. 4. cap. 11. 12. 13. 14. Qui mortuis dant, aut morituri viuis, non captant. Plinius epist. 17. lib. 1. *Est adhuc curæ hominibus fides & officium. sunt, qui defunctorũ quoq; amicos agant.* Vide & lib. 9. ad Colonem. Nomini relicto) mortuo. Refert, sis bonvs, an velis videri) gnome. solus enim verè bonus qui rectè facit, nõ vt facere videatur, sed quia sic faciendum est. sic Velleius lib. 2. laudat Catonem, *qui*, inquit, *nunquam rectè fecit, vt facere videretur, sed quia aliter facere non poterat*, & quæ sequuntur. refert, plurimum interest inter eum qui bonus est, & tantũ bonus vult videri. Communem hunc locum copiosè explanat Heraldus. Præstas hoc) posuerat primò genus, nunc subiicit formam. Ille verè bonus, &c. Sed tu is es. Quid ergo agis? iam exponit factum. Qvi sollemnibvs) Qui memoriam Blæsi tui defuncti renouas quotannis, instaurando natalitia illius. Scribarvm memori, piæqve tvrbæ) de scribarum sorte Blæsus erat, quem priùs lugebant omnes defunctum, & mortui postea natalem, non secus ac suum celebrabant, quo natali Melior, scribas Blæsi caussa prosequebatur muneribus. De consuetudine celebrandi diem natalem multa ad hunc locum ex multis scriptoribus collegit Heraldus, quem, si vacabis, leges. Qvod donas facis ipse Blaesianvm.) quod scribis Blæsi nomine largiris, id facis Blæsianum, hoc est, nullam inde beneficij compensationem expectas, & quasi totum Blæso tribuis. Hoc longvm tibi erit tribvtvm) huius Blæsiani festi nomen erit immortale. Ita *μετοχικῶς* expono tributum, vt ad Blæsum referatur. Aut tributum sit nomen, nõ epitheton, vt censum intelligat, quem percepturus sit Melior ex donis, hoc est gratam, & sempiternam sui memoriam. solæ enim quæ dantur amicis, inquit alibi, *non moriuntur opes.* Hoc ergo, quod donas, erit tibi longum, & post cineres tributum, inde recipies non aurum, non argentum, sed nomen pietatis, liberalitatisque nunquam intermoriturum.

Ad Domitianum.

XXXIX.

Qui Pallatinæ caperet conuiuia mensæ,
Ambrosiasq́; dapes, non erat ante locus.
Hic haurire licet sacrum, Germanice, nectar,
Et Ganymedeâ pocula mixta manu.
Esse velis, oro, serus conuiua tonantis.
At tu si properas Iuppiter, ipse veni.

Laudat regiam Domitiani à Rabirio extructam, de qua suprà epig.36. Ante ædificatum palatium hoc Domitiani, non poterant in aulâ celebrari solemnia populi conuiuia, nunc accumbimus omnes, & diuina Domitiani munera bibimus. SACRVM NECTAR) Vide Statium idem canentem. GANYMEDEA) ministrata conuiuis ab ephebis Domitiani similibus pulchritudine Ganymedi.

Statius. *Idæos totidem putes ministros.*

ESSE VELIS, ORO, SERVS CONVIVA TONANTIS) precor, Domitiane, vt serò cœlum adeas, id est, æuum in multos annos propages. formula prope solennis precantium, vt princeps sero cœlum adiret. Seneca ad Polyb. lib.1. Plinius. Ouid.15. Met. & alij, quos Brissonius lib.1. Formul. adducit.

AT TV IVPITER SI PROPERAS, IPSE VENI) At si Domitianum citiùs euocas in cœlum, tu ad Domitianum in terras descende potiùs, & cum illo cœna, æquè enim Deus est, ac tu, & æquè lauta apparat conuiuia nobis, atque tu superis. Ita lib.9. epig.93.

Ad cœnam si me diuersa vocaret in astra, &c.

Hoc idem conuiuium infrà libro hoc ipso epig.49. celebrat.

Ad Priapum.

XL.

Non horti, neq; palmitis beati,
Sed rari nemoris, Priape, custos,
Ex quo natus es, & potes renasci,
Furaces moneo manus repellas,
Et siluam domini focis reserues.
Si defecerit hæc, & ipse lignum es.

Minatur Priapo hortorum & siluarum custodi flammas, nisi custodiat, flammarum alimenta, siluam suam. NON HORTI, NEQVE PALMITIS BEATI) Non excultum & nobilem hortum vel vineam (palmes enim in vite) hîc custodis, sed siluulæ non densæ, & paucarum arborum, è quibus & tu fictus, & sculptus es. arce fures, & foco meo materiam reserua, quod nisi feceris, te ipsum vram, nam & ipse truncus es. O pium poëtam, hic cultus omnibus impiorum Numinibus debebatur. CVSTOS) Virgil.4. Georg. Horat. serm. de Priapo. Priapæa. alij. LIGNVM ES) Horatius.

Olim truncus eram ficulnus inutile lignum,
Cùm faber incertus, scamnum faceretne Priapum,
Maluit esse Deum: Deus inde ego furum auiumq́;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet, &c.

Plura de hoc Deo Gyraldus Syntag. 8. Natal. alij.
Xerxes malè tractauit Deos. Et Sinæ multant. Maffæus.

Ad Faustinum.

XLI.

Tristis Athenagoras non misit munera nobis,
Quæ medio brumæ mittere mense solet.
An sit Athenagoras tristis, Faustine, videbo:
Me certè tristem fecit Athenagoras.

Queritur nil sibi muneris ab Athenagora Saturnalibus missum. Bruma solstitium hibernum, vt solstitium simpliciter, æstiuum valet. Ipsa autem die brumæ etiam munera commeabant. Tertull. de Idol. cap. 14. Tristis Athenagoras) videtur, inquit, tristis Athenagoras, quia lætissimo anni tempore nihil læti misit. Sed tamen, an verè tristis sit, nescio; hoc scio, me tristem ab eo factum, quòd nil acceperim. res aperta. Fuit hic Athenagoras Chirurgus, vt ipse poëta lib. 9. epig. 97. docet. *Alphicus ante fuit, &c.*

Videtur simulasse tristitiam, vti nihil donaret amico, vt solent irasci nonnunquam amici ditiores.

Ad Mathonem.

XLII.

Si te sportula maior ad beatos
Non corruperit, vt solet: licebit
De nostro, Matho, centies laueris.

Licet, toties mecum laueris, quoties voles, si non affectas, vt soles, lautiores balneas, & cœnas. Multa sunt de hoc Mathone epigrammata. Fuit non ignobilis Caussidicus eo tempore Romæ Matho, de quo Iuuenalis.

——nam quis iniquæ
Tam patiens vrbis, tam ferreus, vt teneat se,
Caussidici noua cùm veniat lectica Mathonis.

De sportula, quæ decem numis, aut 100. quadrantibus constabat, sæpius dictum suprà.

In Fabium & Christillam.

XLIII.

*Effert vxores Fabius, * Christilla maritos,*
Funereamq; toris quassat vterq; facem.
Victores committe Venus, quos iste manebit
Exitus, vna duos vt Libitina ferat.

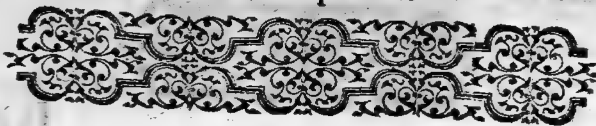
* *Chrestilla vt alibi in Chrestium.*

In parricidas est epigramma. Fabius vxores mactabat, Christilla maritos; poëta hos matrimonio iungendos ait, sic enim futurum, vt se mutuò interimant, & vna efferantur. id quod iam sæpè noster sæpius alibi. Accidisse refert ex nescio quo scriptore Domitius temporibus Augusti, vt vna septem viros, & vnus septem vxores efferret, qui duo connubium iniêre. Sic Bitus & Bacchus gladiatores multos sustulerant, qui ipsi postea mutuis vulneribus occubuerunt. Sed hoc nihil erat, Martialis infrà lib. 9. ep. 16. de Chloe. S. Hieronymus * Romæ vidit maritum, qui viginti sepeliuerat vxores, & vxorem, quæ viginti duos maritos: hos demum copulatos, & vxorem à marito sepultam. Vide Scholiastas ad 2. Sat. Persij, & 6. Iuuenalis. Facem) morem funus prosequentium, facesque gestantium scio notum; funeream autem dixit Martialis, quòd aliæ faces essent nuptiales. Vnde.

* *ad Gerontiam.*

Viximus insignes inter vtramq; facem.

Libitina) mors. Romanis Dea mortuorum, præses dicta à libendo, de qua ex variis scriptoribus digna lectu Rhodiginus lib. 29. cap. 18. & aliis locis. nos alibi pleniùs.

Ad Titullum.

XLIV.

Titulle moneo viue. semper hoc serum est,
Sub pædagogo cœperis licet, serum est.
At tu miser Titulle, nec senex viuis:
Sed omne limen conteris salutator,
Et mane sudas vrbis osculis vdus,
Foroq; triplici sparsus ante equos omnes,
Ædemq; Martis, & colosson Augusti
Curris per omnes tertiasque, quinctasque.
Rape, congere, aufer, posside; relinquẽdum est.

* * *

Titullum iubet viuere genialiter, nec hæredibus ingratis multa relinquere. SVB PAEDAGOGO) à pueris licet incipias indulgere genio, tamẽ serò incipis. SALVTATOR) mane omnibus adfers AVE, & totam vrbem percurris. hoc prius generatim, deinde speciatim varia loca subiicit. D. Hieronymus importunum quendam ex hoc genere salutatorum describit ad Eustochium ep. 22. *Cum,* inquit, *festinus exurgit; salutandi ei ordo disponitur, viarum compendia requiruntur* (nota studium & morem salutatorum) *& pene vsq; ad cubicula dormientium senex importunus ingreditur. si puluillum viderit, si mantile elegans, si aliquid domesticæ supellectilis, laudat, miratur, attrectat, & se his indigere conquerens non tam impetrat, quàm extorquet, quia singulæ metuunt veredarium vrbis offendere.* Plura Victor. ad hũc locum.

FORO TRIPLICI) de quo superiùs. ANTE EQVOS) ante equites. iudices enim equestris ordinis potissimùm. AEDEM MARTIS) ad forum Augusti sitam. COLOSSON AVGVSTI) ad bibliothecam Apollinis, hunc situm scribit Marlianus lib. 3. cap. 6. alij. additur Augusti, ne Neronis intelligas. TERTIASQVE QVINCTASQVE) hoc est, curris ad omnia Iudicum subsellia, omnesque decurias, quarum erant principio tres. Augustus adiecit quartam. Caius Caligula quinctam. Compendio rem totam de decuriis iudicum accipe ex optimis scriptoribus, Cicerone, Plinio, Tranquillo, &c. Primò ad Gracchi tempora soli senatores iudicia tenuerunt, vsque ad annum IↃ. CXXX. ab V. C. Deinde Gaius Semp. Gracchus iudicia ad solos equites transtulit. Auctores Appianus lib. 1. Bell. Ciu. Ascon. Diuin. Velleius lib. 2. Tacitus 12. Varro. &c. Nec te Plutarchus & Florus turbent, qui equites senatoribus non rectè miscent. Nam Seruilius Cæpio. A. V. C. IↃ. CXLVII. iudicia cum senatoribus communicauit, sic tamen, vt maior numerus esset equitum. M. postea Liuius Trib. pl. numerum æquauit, vt CCC. equites, & totidem senatores iudicarent. Huius leges antiquauit Philippus Consul: Philippi Sulla, qui rursus iudicia ad senatores solos transtulit, quæ lex XI. annos durauit. Mox enim Aurelius Cotta tres decurias instituit, vt senatores, equites, & tribuni AErarij iudicarent. A. V. C. IↃ. CXXCIII. Tertiam decuriam C. Iulius Cæsar sustulit, Tranquillo teste, Pompeius tertiam rursus adiecit tribunorum AErarij, ex amplissimo tamen censu. Antonius postea tertiæ decuriæ adiunxit centuriones Antesignanos, manipulares ex Alaudarum legione. hoc est, vt Cic. 5. Philipp. interpretatur, Saltatores, Cytharistas, Aleatores, exules, Græcos. Augustus quartam adiecit Ducenariorum, id est, qui haberent ducenta sestertia. Quintam Caligula. Sextam Galba rogatus tamen non addidit. Suet. Iulio Augusto. Cal. Galba. Vna decuria postremis temp. minimum mille continebat iudices. Plin. An Quinctas & Tertias seu Tertias ac Quinctas tabernas numulariorum publicas intelligit diuersis temporibus extructas? Carminis sensus vtramque explicationem admittit.

RAPE) ad opes congerendas refer. per vim, congere, accumula, aceruа aufer extorque officiis accipe, oblata ab amicis posside, retine accepta. RELINQVENDVM EST) volenti nolenti. nudi enim descẽdimus ad vmbras, vt præter prophetas canunt poetæ, & res ipsa loquitur. Quod sequitur in Martiale de centum paginis Calendarum, accipe pro tabulis centum debitorum, & papyrum pro rogo. Calendis autem vsuræ exigebantur: vide Gruterum ad epist. Senecæ 4. calendarium continebat rationes mensium singulorum.

Ad Flaccum.

XLV.

Priscus ab Ætnæis mihi, Flacce, Terentius oris
Redditur: hanc lucem lactea gemma notet.
Defluat, & lento splendescat turbida limo,
Amphora centeno consule facta minor.
Continget nox quando meis tam candida mensis?
Tam iusto dabitur quando calere mero?
Cùm te, Flacce, mihi reddet Cythereia Cypros,
Luxuriæ fiet tam bona caussa meæ.

** Huic Prisco Terentio inscribit lib.12. ad eund. est carmen primum & quartum lib.12.*

Celebrat reditum è Sicilia * Prisci Terentij, Martialis familiarissimi amici. an ex administratione prouinciæ decesserat? precatur, vt tam læte mox etiam Flacci redeuntis è Cypro diem agat. AETNAEIS) è Sicilia. AEtna enim in Sicilia. LACTEA GEMMA) albus calculus, qui felix est, & vitam, ac salutem notat, vt contra niger mortem, & infausta omnia. Huius originem alij à Scythis, alij à Thracibus deriuant. Scythæ certè omnes anni dies missis totidem in vrnam, aut pharetram calculis signabant, quemque putabant prosperum abiisse, candido calculo, aut cretâ notabant; quem cōtra inauspicatum, atro lapillo, aut carbone signabant; quem felicissimum, vnione, seu gemma ornabant. De Thracibus, & aliis Plinius lib.7. cap.40. *Vana, inquit, mortalitas, & ad circumscribendam se ipsam ingeniosa computat more Thraciæ gentis, quæ calculos colore distinctos pro experimento cuiusq; diei in vrna condit, ac supremo die separatos dinumerat, atq; ita de vnoquoq; pronunciat.* Vnde natum existimo, vt Thraces mortuos cum triumpho efferrent, quòd tot incommoda vitæ superassent. Ad huncergo gentium morem sæpè alludunt scriptores. Iuuen.

Hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo.

Martialis lib.9. ep.53.
Felix vtraq; lux, diesq; nobis
Signandi melioribus lapillis.

Horatius.
Threßâ neu careat pulchra dies notâ.

Iterum Mart. lib.11. ep.37. *Caius hanc lucem gemmâ mihi Iulius albâ*
Signat.——

Sed clarissimus locus est lib.12. ep.34. ad Iulium, vbi de vitâ præteritâ loquitur.

Et si calculus omnis huc & illuc
Diuersus, bicolorq; digeratur,
Vincet candida turba nigriorem.

Atque vt in diebus notandis atro, alboque calculo vtebantur, ita in iudiciis damnabant atro, absoluebant albo. Ouid.15. Met.

Mos erat antiquis niueis, atrisq; lapillis
His damnare reos, illis absoluere culpâ.

Et lib.6. Anthol. Leonidas Alexandrinus.

εἷς πρὸς ἕνα ψήφοισιν ἰσάζεται, οὐ δύο δοιοῖς.
Vnus, non geminus respondet calculus vni.

Hinc est illud Græcorum. λευκὴν ψῆφον προσθεῖναι. Vide adagiographum, *album calculum addere.* Et Brodæum ad lib. primum Anthol. c. εἰς λογογραφίαν, ad illa verba. Δίστιχα γὰρ ψήφοισιν ἰσάζεται.——

DEFLVAT, ET LENTO SPLENDESCAT TVRBIDA LIMO, AMPHORA) splendescat, poliatur, inquit Domitius. quid? poliatur fictilis amphora? cur? aliter intelligo Martialem. apertam enim amphoram centenorum annorum, ex motu primùm turbidam fluxisse, pallatimque, vt solet fieri, cùm vena inciditur, lucidiorem & clariorem vini laticem exiisse puto. nisi malis saccatam & percolatam fuisse; minor autem, quia detractis aliquot congiis numerus vini reliquus minor fiebat, donec exhauriretur. Nisi capias de interiore amphorâ, in qua apparebat hærens limus, effuso vino tam annoso. amphoras illas fictiles fuisse non nego, vnde sunt appellatæ testæ. Martialis lib.1. ep.106.

Exuit annosa mores, nomenq; senecta,
Et quicquid voluit, testa vocatur anus.

CENTENO CONSVLE) vinum sæculare, siue ante centum annos conditum. MINOR) quia subinde aliquid detractum maioribus celebritatibus anni, vt natali die suo & suorum, &c. CONTINGET) quando iterum tam lautè cœnabo? TAM IVSTO) Quando erit caussa tam iusta, & vera instruendi conuiuium? CVM TE, FLACCE) cùm Flaccus redibit ex Cypro Veneri sacra, caussam expo-

exponit Diodorus Siculus, Phurnutus, Lactantius, Hesiodus, Iustinus, & Marcus Velserus ad historiam B. Afræ M. fusè pleneque. LVXVRIAE) festæ accubationi.

In variè se tondentem.

XLVI. XLVII.

Pars maxillarum tonsa est tibi, pars tibi rasa est,
Pars vulsa est: vnum quis putet esse caput?

Bellè in huius temporis capita hoc caput conuenit. Iunius in commentario de coma cap. 2. obseruat senos antiquis vsitatos tondendi modos: *Aut, inquit, tondebant forpiculâ, aut radebant nouaculâ, aut digitis vellebant, aut volsellis eradicabant, aut deglabratoriis medicamentis extinguebant, aut denique pice, resinaq; extirpabant.* Martialis tres, imo omnes sex radendi modos complexus est disticho; vulsura enim aut digitis, aut volsellis, aut medicamentis, aut pice, resinaque fiebat. VNVM CAPVT) referebant enim fœminas vel adolescentes vulsurâ, iuuenes tonsurâ, rasurâ viros. Sic comptum Suetonius tradit Iulium Cæsarem, vt & tonderetur, & raderetur, & velleretur. Cuius discipulus in hoc genere fuit Otho Siuius, de quo Iuuenalis, & idem Suetonius. Ita referunt antiquitatum volumina Maxias populos, dextram capitis partem capillatam gessisse, læuam rasisse, vti & Eubenses sinciput radebant, occipite comato. de quibus Homerus.

Τῷ δ' ἅμ' Ἄβαντες ἕποντο θοοὶ ὄπιθεν κομόωντες.
Criniti retro, atq; agiles comitantur Abantes.

Et Statius. ——*non ego Abantiadas in terga comantes.*

Ὀπιθοκόμαι dicuntur. plura apud Iunium, Iulium, Sinesium de caluitio, & alios. VVouerius multa de rasurâ ad Petronij Satyricon.

De abolla Crispini.

XLVII. XLVIII.

Nescit, cui dederit Tyriam, Crispinus, abollam,
Dum mutat cultus, induiturq; togam.
Quisquis habes, humeris sua munera redde, precamur:
Non hoc, Crispinus, te, sed abolla rogat.
Non quicunq; capit saturatas murice vestes,
Nec nisi deliciis conuenit iste color.
Si te præda iuuat, fœdiq; insania lucri,
Quo poßis meliùs fallere, sume togam.

Furem hortatur, vt ablatam Crispino abollam nobilem reddat, & togam potiùs subducat, alioqui deprehensum iri. TYRIAM) purpuream à Tyriis inuectam & infectam. Abollam) de hoc genere vestis dictum est suprà lib. 4. ep. 53. ad Cosmum.

Cerea quem nudum tegit vxor abolla grabati.

CRISPINVS) de hoc lib. 7. ep. 98. ad Crispinum plura. MVTAT CVLTVS) vestem. abollam. In plurium conuentu, cùm fortè vni dedisset seruandam, dum indueret togam, ille cum abolla abolitus euanuit. SATVRATAS MVRICE VESTES) rubras, ardentes purpurâ. de murice diximus alibi. Sensus est, non cuiusuis est gestare purpuram, lautiores tantùm vtuntur hoc colore nobili. Itaque si indueris pauper, exuêris. FOEDI LVCRI) furti. TOGAM) furare. omnes enim togati incedunt, in omnibus vnus facilè latebis.

Vxor abolla, sicut pellex culcita.

Ad Cæsarem Domitianum.

XLVIII. L.

Quanta Gigantei memoratur mensa triumphi,
Quantaq; nox superis omnibus illa fuit,

Qua

Qua bonus accubuit genitor cum plebe Deorum,
Et licuit Faunis poſcere vina Iouem;
Tanta tuas celebrant, Cæſar, conuiuia laurus:
Exhilarent ipſos gaudia noſtra Deos.
Veſcitur omnis eques tecum, populuſque, patreſque,
Et capit ambroſias cum duce Roma dapes.
Grandia pollicitus quanto maiora dediſti?
Promiſſa eſt nobis ſportula, recta data eſt.

Epulum dedit populo Domitianus, poſt lauream à Sarmatis Ioui illatam, quod hoc carmine celebrat Martialis, & confert cum epulo Iouis, vti & Papinius lib.1. ſiluarum, & quarto, quàquam videantur diuerſa fuiſſe, de quibus Papinius. Dio. Suetonius cap.4. alij. Qvanta mensa gigantei trivmphi memoratvr) Quantum, & quàm magnificum, lætumque fuit conuiuium, quod Iupiter dedit omnibus Diis, reportato de gigantibus triumpho. de gigantomachia Heſiod. in Theog. Ouid.1. Met. Horatius lib.3. Carm.4. Claudianus ſingulari carmine eandem deſcripſit, quam in Phlegræo campo pugnatam alij affirmant. Qvantaqve nox svp. omnibvs illa fvit) Quàm læta & grata, cùm Fauni etiam accumberent. Qva bonvs accvbvit genitor cvm plebe Deorvm) Genitorem vocat Iouem, qui aliis à poëtis Diûm pater, atque hominum Rex appellatur, quàm bonus, facilis, & mitis poſito fulmine, lætus, & lautus. Plebe) Ouid.1. Met. Plebs habitat diuerſa locis—— Et in Ibin explicat, qui de plebe ſint:

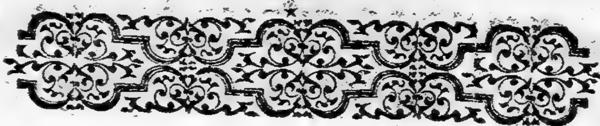
Vos quoq; plebs ſuperum Fauni, Satyrique, Lareſque,
Fluminaq; & Nymphæ, ſemideumq; genus.

Et licvit Fav. p. v. Iovem) Cùm in conuiuio Fauni ſemicapri, Satyri, numina ſiluestria, à Ioue vinum peterent, cum Ioue potarent, Ioui propinarent. Tanta tvas celebrant, Caesar, convivia lavrvs) Alterum comparationis membrum, quo par Iouis epulo fuiſſe dicit, conuiuium datum populo à Domitiano. Exhilarent ip. g. n. Deos) Tanta eſt hilaritas, & lætitia huius conuiuij, vt ipſi Dij cupiant intereſſe, ac iam nobiſcum rideant. Vescitvr omnis eqves tecvm, popvlvsqve, patresqve) Ita Papinius lib.1. ſiluarum, enumerat triplicem ordinem P.R. Et capit ambrosias cvm dvce Roma dapes) Genus ſubiicit partibus. Roma tota tecum accumbit. hoc eſt, plebs, equites, & ſenatus. Ambrosias) nam & Domitianus volebat videri, & dici Deus, Dij autem veſcuntur ambroſia. Homerus, Heſiodus, Virgilius, Ouidius teſtantur. Grandia pollicitvs qvanto maiora dedisti?) Epiphonema eſt à liberalitate Cæſaris, qui plura præſtet, quàm promittat. Promissa est nobis sportvla, recta data est) Suetonius in Domit. cap.7. Sportulas publicas ſuſtulit, reuocata cœnarum rectarum conſuetudine; ſub Nerone enim cœnæ publicæ ad ſportulas redactæ. Sportulæ & ſporrellæ à ſportis dicuntur. ſportulæ autem calathi erant viminei, quibus ad rem penuariam vtebantur. Vlpianus lib.3. de penu legata. Hinc dictæ ſportulæ, quæ pro ſalutationis officio clientibus erogabantur. ſiue id opſonij, ſiue ſtipes, ſiue quadrantes eſſent. Martialis.

Centum miſelli iam valete quadrantes
Anteambulonis congiarium laſſi.

Papinius Silu. D. Cyprianus epiſt.34. Sportulas vocat, quæ Chriſtianorum conſuetudine ſacerdotibus diſtribuebantur, his verbis: *Presbyterij honorem deſignaſſe nos illis iam ſciatis, vt & ſportulis iiſdem cum presbyteris honorentur, & diuiſiones menſtruas æquatis quantitatibus partiantur.* Vnde *ſportulantes* dicti ab eodem Cypriano, quibus dabantur ſportulæ. ep.66. De aliis ſportularum diuiſionibus, Plinius epiſt.120. lib.10. *Qui virilem togam ſumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magiſtratum, vel opus publicum dedicant, ſolent totam Bulen* (ſenatum) *atq; etiam à plebe non exiguum numerum vocare, binoſq; denarios, vel ſingulos dare.* Lege Iureti notas ad epiſt.55. lib.4. Symmachi. Vbi fusè de his ſportulis. Et Briſſonium lib.17. de verb. ſignif. Veterem Ariſtophanis interpretem ad illa in Nub. *δεῖς μοι πρυτανεῖα.* Gloſſas veteres ex Biblioth. Regia. De origine & ipſis ſportulis multa lib.1.

* *
*

De

De phiala Rufi.

XLIX.

11.

Quis labor in phiala? docti Myos, anne Myronis?
Mentoris hæc manus est, an Polyclete tua?
Liuescit nulla caligine fusca, nec odit
Exploratores nubila massa focos.
Vera minus flauo radiant electra metallo,
*Et * nimium felix pustula vincit ebur.*
Materiæ non cedit opus: sic alligat orbem,
Plurima cùm tota lampade Luna nitet.
Stat caper Æolio Thebani vellere Phryxi
Cultus: ab hoc mallet vecta fuisse soror.
Hunc nec Cinyphius tonsor violauerit, & tu
Ipse tua pasci vite Lyæe velis.
Terga premit pecoris geminis Amor aureus alis:
** Palladius tenero * lotos ab ore sonat.*
Sic Methymnæo gauisus Arione delphin
Languida non tacitum per freta vexit onus.
Imbuat egregium digno mihi nectare munus,
*Non * grege de domini, sed tua * Ceste manus.*
Ceste decus mensæ, misce setina: videtur
Ipse puer nobis, ipse sitire caper.
Det numerum cyathis Instantis littera Rufi:
Auctor enim tanti muneris ille mihi.

** V. niueum. rectè, nam ad ebur refertur.*

** al. pallados & * lotus.*

** V. non rogo det dominus.* ** Certa, placet aliis, mihi Ceste. sequitur enim Ceste decus mensæ, vt apud Virgil.* --sequitur pulcherrimus Astur, Astur equo gaudens. *Si lubet certa rescribere refer ad fidem dextræ, quæ Martiali optimum vinum erat mixturà, alij forte sequius.*

*   *   *

Laudat munus sibi à Rufo C.V. missum. LABOR) ingenium, artificium. MYOS) De Mye & cælatore Mentore leges Plinium lib.33. cap.12. Myronis statuarij, & Polycleti, vti & Myos suprà ex eod. Plinio mentionem fecimus. LIVESCIT) aurea phiala instar electri liuescit. NVLLA CALIGINE FVSCA) pura, sincera, velut iam è fornacibus extracta, purgata igni, & explorata. NON ODIT) vt adulterinum aurum exploratorem ignem, in quo vanescit, vt chrysopœi non ignorant. VERA ELECTRA MINVS RADIANT) Tam fulget hæc phiala, quàm electrum, imo superat electrum. Phialas ex electri crustis factas insinuat Iuuenalis Sat. 5.

Heliadum crustas, & inæquales beryllos
Virro tenet phialas. ———

Aureas, & argenteas, argyridas, & chrysidas phialas leges apud Athenæum lib.11. cap.18. sanè variè & obscurè differentem de phiala, vbi affirmat phialam quasi pialam dictam, quòd bibenti sufficiat. quodque maior sit poculo. Ibidem phialarum multa recensentur nomina, formæque. Hoc loco velim aduertas, triplex esse electrum. primum, quod ex lacryma populi stillat, quod succinum appellatur Latinis, cuius sunt varia genera, de quibus Matthiolus medicorum clarissimus in commentario ad Dioscoridem disputat. Alterum auri genus est, de quo Plinius lib.33. cap.4. in hæc verba, quæ paullò altiùs repeto, vt res clarius intelligatur. *Omni auro inest argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte. In vno tantum Galliæ metallo, quod vocant Abierarense, trigesima sexta portio inuenitur, ideo cæteris præest. Vbicunque quinta argenti portio est, electrum vocatur. Scrobes eæ inueniuntur in Canaliensi.* Tertium est factitium ad naturam secundi, de quo item ibidem Plinius.

Ioannes Stephanus Durantus amulam interpretatur.

Fit & curâ electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Ex hoc tertio electri genere phialam hanc factam credas. Vnde subiicit Martialis. VERA MINVS FLAVO RADIANT ELECTRA METALLO) Hæc enim phiala non ex vero electro, sed factitio constabat. cùm tamen radiorum fulgore verum superaret electrum, quod aurum quintam habet portionem argenti. Ita vt vera electra vocet natiuum aurum, adiecta quinta argenti portione, non succinum. nisi verba (flauo metallo) auferendi casu posita excessum, non materiam significent; tum enim hic sensus esset. vera electra, seu succinum minùs radiant, atque huius phialæ flauum metallum, id est, aurum, quod tali modo electrum vocatur. Ex quo Helena calicem Mineruæ in Lindio Rhodiorum consecrauit. Fulget hoc ad lucernarum lumina clarius argento. Iuuenalis locus mihi de succino videtur intelligendus, quòd vocet Heliadum crustas, potuit tamen καταχρηστικῶς locutus fuisse. De factitio electro Tertullianus lib. aduersus Hermog. & Praxeam. B. Gregorius ad Gregorius ad 38. cap. Iob. 2. *Electrum ex auri argentiq; metallo miscetur, in qua permixtione argentum quidem clarius redditur, sed tamen fulgor auri temperatur.* Idem ad Ezech. cap. 1. hom. 2. Brisson. lib. 5. de verb. sign.

ET NIVEVM FELIX) malim cum vetere codice, Et niueum, legere. Componit enim argentum cum candore eboris. PVSTVLA) argenti optimi igne excocti, quod pustulas seu pusulas habet, de quo lib. 7. epig. 85. diximus. Scaliger pustulam niueam ait materiam ex auro & argento compositam, non succinum. in Festum. An hoc ad emblemata phialæ referam? an labrum? an potiùs tota phiala argenti colore fuit? quæ aurum artificio excoctum habet. Quo sensu dicerem illa Martialis, *Vera minùs flauo, &c.* referri non ad succinum auro comparatum, sed aurum, quod electrum dicitur, cum hoc fictitio compositum. FELIX) feliciter, & ingeniosè facta, vel me facit felicem, vel quia aurea, seu argentea. aurum felicius cæteris metallis, quia carius. EXPLORATORES FOCOS) Iudices veri auri, & indices. Exploratores ignes dixit Claudianus 4. Cons. Honorij. MATERIAE NON CEDIT OPVS) Ouidius in descriptione regiæ Solis,

Materiam superabat opus. ———

Quanquam nobilissima sit phialæ materia, tamen ars, & ingenium, quo facta est phiala, superat aurum. quod autem sit phialæ artificium, ipse mox exponit. SIC ALLIGAT ORBEM) fronti plenam lunam. respicit figuram planetæ. Luna enim bigis vehens in vertice gestat simulacrum lunæ. vt apud Hyginum lib. 4. de planetis adspicies. an potius claudit orbem phialæ circulo elegantique emblemate? an implet & circinat? STAT CAPER) emblemata & incrustationes describit. Capri frequenter cælabantur in calicibus, quòd sacri essent Baccho, cuius vineam læserant. Ouid. 1. Fast. Et noster alicubi. Iuuenalis.

Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

Anacreon in suis Lyricis describit, quæ solita sint fingi in poculis, sidera nempe, vel arma, vel vites, vel botri, vel mille aliæ figuræ. AEOLIO VELLERE) caper aureo vellere ornatus. AEolus Athamantis pater, Athamas Phryxi & Helles, quos aries per pontum, deiecta tamen Helle, transuexit. AB HOC) affabrè facto capro maluisset Helle Phryxi soror vecta fuisse, nec enim in mare fuisset excussa. HVNC NEC CINYPHIVS TONSOR VIOLAVERIT) Cinyps Garamantum flumen est, ad quod multi pascunt hirci. Martialis lib. 7. ep. 94.

Dependet glacies, rigetq; barba,
Qualem forficibus metit supinis
Tonsor Cinyphio Cilix marito.

Et lib. 14. ep. 140. ———*sed olentis barba mariti:*
Cinyphio ———

PASCI LYAEE VELIS) quamuis caper aliâs sit victima Bacchi. Martialis lib. 3. ep. 24.

Vite nocens rosea stabat moriturus ad aras
Hircus, Bacche, tuis victima grata sacris.

Ouid. Fast. AMOR AVREVS) Cupido capro vehens. PALLADIVS LOTVS) iuxta tritonem lacum Palladis in Africa nascitur lotos, vnde Palladius lotus. Est lotus tibiæ genus, quo & epithalamium canebatur, quod epigramma Græcum docet.

———λωτοὶ
λωτοὶ ἄχευν καὶ θαλάμων ἐπλατάγευντο θύραι.
Insonuit lotus, ianua concrepuit.

Sunt qui primam breuem etiam efferant, vt,

———λωτὸν κατὰ πνεύματα μέλπει.

Lotumque calamiscum dicunt, vnde lotages, qui lotum exercent, dicuntur. Lege Cælium Rhodig. lib. 9. cap. 6. Athenæus lib. 4. cap. 24. *Tibiæ, inquit, quæ lotinæ dicuntur, eædem sunt, quæ ab Alexandrinis Photinges nominantur, atq; ex dicta loto conficiuntur, quod lignum nascitur in Libya,* de fistula ex loto facta legitur epigramma nobile Philippi, cuius est initium.

ἱμερόεν αὐλήσαντι ———

SIC METHYMNAEO ARIONE GAVISVS DELPHIN) præter Strabonem lib.16. cap.vlt. Gellium, Herodotum lib.1. Lucianum, Solinum, Plutarchum in Sympofio. Ouid.2.Faſt.leges elegans hac de re lib.1. Anthol. Bianoris epigramma cap.40.

ὡς ἰχθύας,
φῶρες ὅτ' εἰνάλιοι, &c.———
Præcipitem è naui, &c.———

Tractauit eandem ſeu fabulam, ſeu hiſtoriam Oppianus lib.5. Halieut. Plinius lib.9.cap.8. vbi plurimæ & memorandæ res de delphinibus referuntur. Eſt & nobile emblema Alciati in auaros, in quem locum Claudius Minos plura. METHYMNAEO) Methymna patria Arionis citharœdi, & Pitaci ſapientis, quæ Ptolæmeo, Plinio, Stephano, Ouid. Philoſtrato, & Parthenio Lesbi inſulæ vrbs. Cretæ vrbs AEliano. NON TACITVM ONVS) Cecinit enim inter delphinas Arion, vt fabulæ docent. IMBVAT) hanc phialam, hoc munus Rufi, nectar, id eſt, nobiliſsimum vini genus. NON GREGE DE DOMINI) non quiuis ex ſeruis, & adminiſtris. Sed Ceſtus reliquis ſcitior, &c. De his pueris Seneca epiſt.35. *Tranſeo agmina,* &c. Pædagogia vocabant hos cœtus puerorum per colores, nationes, ætates diſtinctos, quòd ſub pædagogi cura. Vlpianus l.12. ff. de inſtru. Plinius lib.33. Tacitus 15. Annal. Tertullianus, alij. MISCE SETINA) vinum in agro Setino natum, de quo lib.13. dictum. IPSE PVER) Cupido. CAPER) geſtans puerum. DET NVMERVM CYATHIS) hunc morem ad numerum literarum, quem amicorum nomina habebant, bibendi, ſuprà tetigimus. INSTANTI) Quod nomen in primo & quinto caſu ſeptem continet litteras; hoc loco pro quinto accipias Inſtans Rufe. Rufe enim continet trientem, ſeu quatuor cyathos, & Inſtans ſeptem: ſequitur enim *Emb.89.*

Si Telethuſa venit, promiſſaq; gaudia portat:
Seruabor dominæ Rufe triente tuo.
Si dubia eſt; ſeptunce trahar; ſi fallit amantem
Vt iugulem curas, nomen vtrumq; bibam.

Proinde Gruterus non explicat ſe, ſed implicat magis cum hoc loco reſcribit Inſtanti Rufe. Inſtantius enim quocunque caſu plures habet quàm ſeptem literas. Quin tamen Rufus dictus ſit Inſtantius non eo inficias, cum & ex ſeptimo & duodecimo libro conſtet; Fuêre ergo vel duo diuerſi Inſtans Rufus, & Inſtantius Rufus; vel Rufus appellabatur Inſtans Inſtantius Rufus. meliora ſuggerenti libenter cedam. AVCTOR) Illius enim eſt munus, ille me donauit phialâ.

In Catullam.

L. LIIII.

Formoſiſsima quæ fuêre, vel ſunt,
Sed viliſsima quæ fuêre, vel ſunt.
O quàm te fieri Catulla vellem,
Formoſam minùs, aut magis pudicam.

Rara eſt concordia formæ atq; pudicitiæ. Hinc poëta Catullam optat, vel minùs formoſam, vel magis pudicam, hoc, ne tam vilis habeatur, illud, ne tam turpis, ob formam omnibus proſtitutam exiſtat. Ita pudiciorem ait fore minùs formoſam, aut honeſtiorem magis pudicam. Formam porrò emendatiſsimam elegantiſsimè depingit Arbiter Sat. his verbis: *Crines ingenio ſuo flexi per totos ſe humeros effuderant: frons minima, & quæ radices capillorum retro flexerat. ſupercilia vſq; ad malarum ſcripturam currentia, & rurſus confinio luminum penè permixta: oculi clariores ſtellis extra lunam fulgentibus, nares paullulum inflexæ, & oſculum, quale Praxiteles habere Dianam credidit. Iam mentum, iam ceruix, iam manus, iam pedum candor intra auri gracile vinculum poſitus, Parium marmor extinxerat.* Amiſsi verò pudoris infamia, omnem elegantiam oris, & venuſtatem oblitterat, vti pudor magis commendat, quemadmodum canit Val. Catullus.

Vt flos in ſeptis ſecretus naſcitur hortis
Ignotus pecori, nullo contuſus aratro
Quem mulcent auræ, firmat ſol, educat imber,
Multi illum pueri, multæ optauere puellæ;
Idem cum tenui carptus defloruit vngui
Nulli illum pueri, nullæ optauere puellæ:
Sic virgo dum intacta manet, tum cara ſuis. ſed
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris iucunda manet, nec cara puellis.

Noſter hic poëta præſenti epigrammate exprimit Catullum ad M. Tullium Ciceronem:

Diſertiſsime Romuli nepotum
Quot ſunt, quotq; fuere Marce Tulli, &c.

Ad Cæsarem Domitianum.

LIV. LI.

Magna licet toties tribuas, maiora daturus
Dona ducum victor, victor & ipse tui:
Diligeris populo non propter præmia, Cæsar,
Propter te populus præmia, Cæsar, amat.

ἀντιμεταβολὴ conuersio Auct. ad Her. l. 4.

Laudat congiarium Domitiani, quod populo ter dedit. sic enim Tranquillus: *Congiarium populo nummorum trecenorum ter dedit, atq; inter spectacula, & munera largißimum epulum*, &c. Poëta argutè, cùm imperatores largiendis donis studuerint sibi populum conciliare, ait munera amari propter Domitianum, non Domitianum propter munera; hic enim amor est auarorum, ille ingenuorum & liberalium animorum. DVCVM VICTOR) κολακικῶς, quasi liberalitate superet reliquos imperatores. respicit simul forte ad Cattos, Sarmatas, & Dacos. IPSE TVI) quæ summa laus est, & conuenit in eos, qui suis cupiditatibus temperant, vt Alexander, cùm cœpisset Darij vxorem, intactam seruauit, quo se ipsum vicit. notus est vulgaris versus: *Fortior est, qui se*, &c.

Singulis viritim decem argenteos florenos.
Si legas tricenorum singulis dedit vnum florenum. alij codices habent trecentorum.
De congiariis passim historici & Augustai scriptores.

Ad eundem de leone.

LV. LIII.

Auditur quantum Massyla per auia murmur,
Innumero quoties silua leone furit,
*Pallidus attonitos ad * Pœna mapalia pastor*
Cùm reuocat tauros, & sine mente pecus:
Tantus in Ausoniâ fremuit modò terror arenâ.
Quis non esse gregem crederet? vnus erat.
Sed cuius tremerent ipsi quoq; iura leones,
*Cui diadema * daret marmore picta Nomas.*
*O quantum per colla decus, quem * sparsit honorem,*
*Aurea lunatæ cùm stetit * vnda iubæ?*
Grandia quàm decuit latum venabula pectus,
Quantaq; de magna gaudia morte tulit?
Vnde tuis, Libye, tam felix gloria siluis?
*A Cybeles nunquid venerat ille * iugis?*
An magis Herculeo, Germanice, misit ab astro,
Hanc tibi vel frater, vel pater ipse feram?

** al. plena, sed Pœna verius, id est, Punica.*
εὐρύβρομον rectè Pindarus appellauit.
** v. darent marmora picta comas.*
** spargit.*
** v. vmbra.*
** v. iugo.*

Numidicum & immanem leonem à Cæsare in arenam missum & occisum laudat. Domitius, quem olim secuti sumus, affirmat Romæ in amphitheatro ab ipso Cæsare interemtum. negant alij, & Romæ quidem aiunt cæsum sed non à Domitiano: Ego verè anceps hæreo; Romæ tamen in arena à bestiario confectum puto, nusquam enim lego, nec in Tranquillo nec Dione Domitianum ipsum in arenam Romę descendisse. proinde à Carpophoro aliquo fuisse collocatum. Romæ autem prostratum docere videtur Martialis:

Tantus in Ausonia fremuit modò terror arenâ.

Quod si contendas ex illo Martialis versu ab ipso Domitiano interemtum:

Quantaq; de magna gaudia morte tulit,

docendum erit in Albano fuisse, vel à Domitiano, vel à Glabrione consule mactatum, ita vt Ausonia arena pro Albana accipiatur. In Albano autem plerisque spectantibus, vt Tranquillus narrat, centenas varij generis feras sæpe confecit, sed non nisi sagittis quibus certum destinabat ictũ. De Glabrione Dio testis. Glabrionem quoque, qui cum Traiano magistratum gesserat, accusatum

tum præter cætera superioris criminis, & quod cum bestiis pugnasset, interfici iussit, cui præsertim propter inuidiam infensus erat. Nam cum eum consulem in Albanum vocasset ad Iuuenalia, coëgissetque immanem Leonem expugnare, Glabrio non solum à Leone læsus non est, sed etiam eum egregiè confecit. potes ergo magnam mortem ad consularem manum, nisi inuidia Cæsaris obstat, transferre. Sed vt dixi, mihi vero propius videtur Romæ confixam esse venabulo à nobili aliquo bestiario. quamuis *magnam mortem* de fera magna & immani, & in publico cum bestiario valido pugnante posſis interpretari.

AVDITVR QVANTVM) à comparatione incipit, & ostendit vnum illum leonem Cæsaris tantum edidisse rugitum in arena, quātum vix omnes in Libya leones simul edere posſint. MASSYLA) per saltus Massyliæ, quæ pars Libyæ, equorum & leonum feracissima. INNVMERO LEONE) incertus numerus pro certo, vt significet multitudinem, sicut Oratores solent: *infinita haberem, quæ dicerem, nisi me dies deficeret.* SILVA FVRIT) continens pro contento. leones in silua furunt, fremunt, rugiunt. PALLIDVS ATTONITOS) ordo est. Quantus auditur fremitus leonum in Massylia, cùm timidi pastores pecus reducunt domum, tantus nuper fremitus est ab vno leone, in Cæsaris arena, auditus. PALLIDVS) metu exanimatus, metonymia, signum pro re, pallor arguit timorem. ATTONITOS TAVROS) metu perculsos, sine mente, ob rugitum leonum. Tanta ferarum aliarum trepidatio est, cùm audiunt rugientem leonem, vt (DD. Basilio & Ambrosio testibus) multa animantium, quæ eius impetum alioqui pernicitate pedum euaderent, ad indignantis fremitum percussa attonitaque sistantur, nulloq; negotio capiantur. Pierium vide lib. 1. p. 4. in Leone. SINE MENTE PECVS) ἄκοφρον. Heraldum lege. MAPALIA) casæ paruæ Punicæ. Festum adi, & ad eum Scalig. TANTVS IN AVSONIA) ad magnitudinem leonis, & præstantiam declarandam vtitur hyperbole. SED CVIVS) tantus erat, vt iure Rex inter leones videri posset. CVI DIADEMA DARET) quem Regem leonum crearet Numidia. NOMAS) Græca vox, latinè Numidiam valet. PICTA MARMORE) quia maculoso marmore abundat Numidia, quod M. Lepidus quondam Romæ ostendit. O QVANTVM) hactenus generatim totum laudauit leonem. nunc partes eius celebrat. DECVS) iubam insignem vocat decus. sunt autem iubati leones præstantissimi. Plinius lib. 8. cap. 16. Oppianus lib. 3. Cyneg. QVEM SPARGIT HONOREM) expolitio est, exponit enim, quod sit illud decus. AVREA) flaua, qui color imitatur aurum, inauratam alicubi vocat Seneca. LVNATAE) tortæ, inquit Domitius. Sed fortè melius in modum lunæ curuæ erectæ, cùm dicat stetit, intelligo igitur iubam vtrinq; erectam stetisse ad formam lunæ, stetit enim, inhorruit. Leo enim sibi certandum videns iubam erexit, vti homines per timorem erigunt comam. Virgil. AEn. 3.

Virg. 4. Georg. raris habitata mapalia tectis.

Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.

Vel LVNATAE) qui de luna missus erat. Vide Hyginum, & Cæsarem Germanicum ad Aratum. GRANDIA QVAM DECVIT) Iam hoc ad Domitiani vel Glabrionis, vel bestiarij nobilis laudem referendum, laudat simul ingens pectus leonis quod docuit grandia venabula, vt ingentia vulnera facerent. QVANTAQVE DE MAGNA MORTE GAVDIA TVLIT) quod manu magna ceciderit, gaudia tulit, triumphare debuit leo, se tam nobili morte perfunctum; de hac re alio loco, de lepore. l. 1.

Desperanda tibi est ingentis gloria fati.

Posſis, vt dixi, etiam de ipsa fera accipere.

VNDE TVIS) Apostrophe ad Libyam leonum feracem, quam beatam prædicat, ob tam eximiam feram. A CYBELES NVNQVID) ab Ida monte Phrygiæ, vnde Cybele dicta est Idæa. habuit varia nomina, vocabatur Rhea, Proserpina, & Isis, Berecynthia, Tellus, Vesta, Pandora, Pesſinuntia, &c. Fabulati sunt poëtæ hāc Deorum matrem, à quatuor leonibus in curru vehi solitam, & corona turrita coronari, &c. ad quam solutam alludit hîc poëta, cùm interrogat, an leo iste ex iugis Cybeles quasi missus à Dea ad Deum Domitianum venerit. Quid soluta significet, leges apud Lucretium. lib. 2.

Hanc veteres Graiûm docti cecinêre poëtæ
Sedibus in curru biiugos agitare leones,
Aëris in spacio.——

Epigrammaton 7. Anthol. Trismegisti seu Orphei.

Εἰ δὲ κὰν ἠελίοιο λέοντος μοῖραν ἰόντος, &c.

De eadem pasſim Mythologi. Fulgentius lib. 3. Mythologicon. Natalis Comes lib. 9. cap. 5. & poëtæ prope omnes tām Græci, quàm Latini. AN MAGIS HERCVLEO) astrum Herculeum est leo ab Hercule interfectus, vt suprà docuimus. is relatus est inter astra Zodiaci, seu signiferi, & fulget stellis septem & vigiti. illustrem, & primæ notæ vnam in pectore, alteram in cauda gestat. de hoc Aratus in φαινομένοις. Manilius. Virgilius. GERMANICE) Germanicus dici voluit, à victis Germanis, de quibus & triumphauit, vt suprà dictum. Ita vocat lib. 9. Rheni domitorem. HANC TIBI VEL FRATER) Titus, vel pater Vespasianus, mortui, & in Deos relati. ποιητικῶς.

Ad Flaccum.

LVI. LIII.

Temporibus nostris ætas cùm cedat auorum,
Creuerit & maior cum duce Roma suo.
Ingenium sacri miraris abesse Maronis,
Nec quemquam tantâ bella sonare tuba?
Sint Mæcenates, non deerunt, Flacce, Marones,
Virgiliumq; tibi vel tua rura dabunt.
Iugera perdiderat miseræ vicina Cremonæ,
Flebat & abductas Tityrus æger oues,
Risit Tuscus eques, paupertatemq; malignam
*Reppulit, & * celeri iussit abire fugâ.*
*Accipe diuitias, * & vatum maximus esto,*
Tu licet, & nostrum, dixit, Alexin ames.
** Adstabat domini mensis pulcherrimus ille,*
Marmoreâ fundens nigra falerna manu.

* * *

Excidit attonito pinguis Galatea poëtæ
Thestylis, & rubras messibus vsta genas;
*Protinus Italiam concepit, & * arma, virumque,*
Qui modò vix culicem fleuerat ore rudi.
*Quid Varos, Marsosq; loquar, * ditataq; vatum*
Nomina, magnus erit quos numerare labor?
** Ergo ero Virgilius, si munera Mæcenatis*
*Des mihi? Virgilius non ero: * Marsus ero.*

Scire volunt omnes, mercedem soluere nemo.

** Celebri legunt alij eod. sensu. celebri gradu apud Accium reperitur in AEgystho. sed noster agrè admittit Accius & quicquid Paccuuiusq; vomunt.*

** Abstabat Gruterus ex Pal. C. quod non valde placet.*

** Viden exordium AEneidos?*

** V. dictataque.*

** al. Ipse ero.*

** Marcus ero. Heraldus legit. nobis Marsus placet, supra enim lib. 7. ep. 98. dixerat: Nec Marso nimium minor. Ergo si dederis mihi ampliora munera, dabo me ipse Marsus, hoc est, par Marso.*

Nullos ait suo tempore Virgilios, quòd nulli sint Mæcenates. tale est lib. 5. epig. 19. Videtur Flaccus de Martiale questus, quod nunquam ita se laudasset vt Parthenium, Paullum & Rufum, qui dona miserant poëtæ, & poëta vicissim carmen. Si vis inquit à me laudari da munera Mæcenatis & ero tuus, si non Virgilius, certè Marsus. AETAS AVORVM) Qui fit, vt nostro æuo, quo maximè floret Roma, nulli floreant vates? CVM DVCE ROMA) cum Domitiano. lib. 5. epig. 19.

Pulchrior, & maior, quo duce, Roma fuit?

Et libro spect. *——reddita Roma sibi est.*

Dialog. Quintil. lege de Orat. Iuuen. Sat. 7.

SINT MAECENATES) qui foueant poëtas. Nam & Virgilius antequam haberet Mæcenatem, non prælia, sed pascua tantùm, & rura, culicesque cecinit. IVGERA PERDIDERAT) Cremona, haud procul Mantuâ, partes Cassij & Bruti secuta, contra Octauium tandem victorem, mulctata agro suo, quem militibus Cæsar assignarat, etiam in societatem mali trahebat vicinam Mantuam, cùm ager Cremonensis non sufficeret veteranis, quibus præmij loco Cremonensis vicinia erat attributa. Cæsar, vt Mantuani agri Cremonensibus adderentur imperauit, itaque spoliatus est Virgilius suo peculio, & fundo, cuius recipiendi gratiâ Romam profectus, per Mæcenatem, & alios patronos commendatus Augusto, impetrauit non tantùm suos agellos, sed ingentia etiam munera, quæ hîc commemorat Martialis. Et hinc ait factum, vt arma, virumque conciperet, qui antea pinguem Galateam cecinisset. TITYRVS AEGER OVES) In prima ecloga sustinet personam Virgilij Tityrus, sicut aliorum Mantuanorum Melibœus. De hac re Sidonius epist. 5. lib. 1.

Lege Virgilij vitam ab interpretibus copiosè enarratam.

Atque obiter Cremonam peruectus adueni, cuius est olim Tityro Mantuano larium suspirata proximitas. Focas Grammat. de ead.

Proscripsit miseræ florentia rura Cremonæ
Totaq; militibus pretium concessa laborum,
Præda fuit violenta manus bacchata per agros,
Non flatus non tela Iouis, non spumeus amnis,
Non imbres rabidi, quantum manus impia vastat.
Mantua tu coniuncta loco, sociata periclis.

RISIT TVSCVS EQVES) Mœcenatis regiâ Etruscorum stirpe oriundi laudes, ingenium, vitam leges in Albinouani elegiâ, qua obitum deplorat Mœcenatis. Et apud Horatium lib.1.car. Od.20.lib.3.Od.16.& proximâ ab vltima. Apud Velleium lib.2.Lucanum in Mœcenatis Panegyrico ad Pisonem. Martialem lib.12.epig.4. lib.11.ep.4.lib.1.ep.108. lib.10.ep.73. lib.7.ep.28. Vide Mureti annot.ad Od.1.lib.1.Lambinum & alios Horatij interpretes. Huic Virgilius Georgica inscripsit. ALEXIN AMES) quem tamen Apuleius Apol.1.affirmat Pollionis, non Mœcenatis puerum fuisse. qui ipsum Augustum appellatum à poëta Alexin putant, male carmen & poëtam exputant, quos merito refellit doctissimus vir & Socius noster Io. Ludouicus de la Cerda ad Eclog. 2.Virg. ADSTABAT DOMINI) Mœcenatis. MARMOREA MANV) candidâ. Petronius. *Iam mentum, iam manus, &c. Parium marmor extinxerat.* vide ep.ad Catullam paullò suprà Arnob. lib.4. *Vlnarum niuei marmoreiq; candores.* EXCIDIT) oblitus est Galateam suam, quæ hoc loco pro agresti carmine accipitur. aliâs alios habet significatus, quos apud interpretes Virgilianos ad 1. eclogã leges. THESTYLIS) & hæc excidit agrestis puella, in agris & ruri versata. de quâ Virgilius eclog. 2.& Theocritus. PROTINVS ITALIAM CONCEPIT, ET ARMA, VIRVMQVE) periphrasis Aeneidos, cuius initium ponit pro toto opere, vt in græcis epigrammatis, Μῆνιν ἄειδε θεὰ, &c. Hinc intelligas initium hoc esse Aeneidos. non: *Ille ego,* &c. Idem lib.14.

Poëta pueris & puellis quos versu celebrãt aliena nomina fingunt. Apul. Apol. à prose.

Ne nugis positis arma, virumq; legas.

Et apertè pro initio ponit Persius Sat.1.

Arma virûm: nónne hoc spumosum & cortice pingui,
Vt ramale vetus vegrandi subere coctum.

Sidonius idem sentit de principio.

Hinc Maro post audes Arma virumq; loqui.

CVLICEM) paruum, & rude collatum cum Aeneide, sed per se spectatũ nobile poëmatium. QVID VAROS) duos Varos seu Varros fuisse docet Gyraldus poët.histor.dial.4.prior Quintilius Varrus, rem in Germania, vt tradunt historici, infeliciter gessit. de quo est illud Virgilij Ecloga 6. *Tacitum lege.*

Nunc ego, namq; super tibi erunt, qui dicere laudes
Vare tuas cupiant, & tristia dicere bella.

Et Manilius. *Cum fera ductorem rapuit Germania Varum.*

Alter est Lucius Varus, qui cum Plotio & Tucca Aeneidem emendauit, de quo puto hunc locum intelligendum; fuit enim & poëta & Grãmaticus. Tertius est quidam Varius epicus. MARSOSQVE) de Marso suprà sæpius dictum, Epigrammatarius fuit, quem imitatus est Martialis, vt ipse hoc epigrammate* testatur. *Virgilius non ero, Marsus ero.* lege Gyraldum dialog.10. DICTATA) ita legendum censeo, quòd hîc agat de poëtis à suis Mœcenatibus locupletatis. ERGO ERO VIRGILIVS, SI MVNERA MŒCENATIS DES MIHI?) Interrogatio. Tun' te Virgilium futurum putares, si haberes, quem ille, Mœcenatem? quæ isthæc confidentia est? Respondet poëta, ero Virgilius in meo genere. hoc est, præstans epigrammatarius, vti Marsus fuit, quo non ero inferior. Heraldus legit Marcus, & refert ad ipsum Martialem. Marcus ero Martialis, cui nomini non minùs conciliabo nomen, quàm olim Maro suo. Vtraque lectio non aliena poëtæ sensu. Marsum tamen probo.

** Et lib 3.ep.5. Qua Pedo, quà Marsus, quàq; Catullus erit. Et lib.7.ep.98. Nec Marso nimiũ minor est.*

De Picente.

LIV. LVII.

Tres habuit dentes, pariter quos expuit omnes,
Ad tumulum Picens dum sedet ipse suum,
*Collegitq; sinu fragmenta nouissima * fracti*
Oris, & aggestâ contumulauit humo.
Ossa licet quondam defuncti non legat hæres:
Hoc sibi iam Picens præstitit officium.

** v. laxi.*

Picens se ipsum sepeliuit. OSSA NON LEGAT HAERES) Etiamsi hæres, Picentis filius, aut propinquus non colligat cineres Picentis, non tamen erit inhumatus, iam enim ipse sui partem, suaque ossa terræ mandauit. An ita decoxit vt neq; dentes ei superessent, quos hæredes legerent? Attingit veterum morem in reliquiis vstulati corporis legendis. Virg. 6. Aen. de Miseno. Maurus, Hom. Seruius, Tacitus, Suetonius, alij. Gyraldum adi lib. de Vario sepulturæ ritu. Tiraquellum ad Alex. ab Alex. Birckmannum & Meursium. Lepos est in eo, quod videtur ἀδύνατον, vt quisquam seipsum sepeliat, simulq; viuat, & simul sit sepultus. Similis est iocus apud Quintilianum lib. 8. c. 5. & Senecam Consol. ad Martiam c. 22. vide Heraldum.

In Artemidorum.

LVII. LV.

Cùm tibi tam crassæ sint, Artemidore, lacernæ,
**Poßim te † sagarum iure vocare *meo.*

* Possum.
* Sagarim meũ habet Manut.
* meum. al.

Ludit in ambigua voce sagari. Artemidorus tam crassam gestabat lacernam, vt sagum videri posset. Vocat ergo illum sagarum quasi sagatum, cùm tamen sagarus esset, vt Lipsius lib. 1. epist. 5. ex inscriptionibus docet, qui curaret theatrum. Est & in vallo ciuitatis, vt Appianus monet, inscriptio huiusmodi. I. O. M. VOLVVIO. TERTVLLO NEGOCIATORI SAGARIO EX APVLIA. Et in Capitolio. *Terentio Pamphilo Sagario.* sed aliud est sagarus, aliud opinor sagarius, qui saga vendit. Est & apud Athenæum deliciosus quidam & inertissimus Sagaris. Est apud Virgilium famulus quidam trilicem loricam gestans. 5. Aeneid. In Delphinorum domo vetus est inscriptio, qua vocantur sagari cultores theatri Marcelli. Et lego, meo, non meum, sagarum non sagarim. Sagaris fuit fluuius Phrygiæ, quem alij sagarim, alij sagarum, alij sangarium, alij aliter, vt Brodæus docet, appellant. Est & genus teli Persici apud Strabonem lib. 15. & Herod. lib. 1. Sed nondum lux in hoc epigrammate, quod altius ingenium requirit, aut potiùs scientiam vocis, & officij sagari. Interim diuinare placet, dum ænigma liqueat. Artemidorus in spectaculis, reor, ante poëtam Martialem stabat crassa & distenta lacerna, ita vt officeret spectanti poëtæ. Et quia Sagarorum fuit, vt coniicio, officium, vela suspendere, diducere, adducere. Artemidorus Martiali quasi pro velo fuit crasso nimis, per quod ludos spectare commodè non poterat. Hinc suum Sagarum appellauit Artemidorum. Quod si ad Virgilianum Sagarim (vt aliàs solet, vti & ad Homerum sæpe) respexit, sensus erit ex contentione Sagaris & Artemidori eliciendus. Tu Artemidore videris mihi alter ille Maronianus Sagaris, qui vnà cum Phegeo connixus humero loricam hamatam, auroque consertam, ac trilicem, ægrè tamen sustinere ac ferre potuit. Tam enim crassa est grauis tua lacerna, vt conferri posit cum Sagaris lorica, nec à te ferri, qui propè oneri succumbis. Sed friget, vt mihi videtur, iocus parum salsus & piperatus. Itaque multa potius hic conamur quàm explicamus. Sunt qui hic somnient agi de paupertate Artemidori philosophi, & Martialis, quod ego vigil non video.

In Luscum furem.

LIX. LVI.

Adspicis hunc vno contentum lumine, cuius
*Lippa sub attrita fronte lacuna *patet:*
Ne contemne caput, nihil est furacius illo.
Non fuit Autolyci tam piceata manus.
*Hunc tu conuiuam cautus *vitare memento:*
Tunc furit, atq; oculo luscus vtroq; videt.
Pocula soliciti perdunt, ligulasq; ministri,
Et latet in tepido plurima mappa sinu.
Lapsa nec à cubitu subducere pallia nescit,
Et tectus lænis sæpe duabus abit:

* sedet.
* Seruare melius, obseruare ne aliquid legat de tuo.
Lege Ciaconiũ & Vrsinum de triclinio.

Nec

*Nec dormitantem * vernam fraudare lucernâ*
Erubuit fallax, ardeat illa licet.
Si nihil inuasit, † puerum tunc arte dolosa
Circuit, & soleas surripit ipse suas.

** Vernam seruum præstolantem conniuentemq́; , uum herus cœnat.*
† Puerũ suum, cuius cura heri soleæ committebantur, vt alibi d.

Nobilem & exercitatum furem monophthalmum seu vnoculum celebrat, qui plus vno, quàm alij duobus videant oculis. CONTENTVM) quasi sufficiat illi oculus vnus, nec requirat plures ad furta. sed, *contentus*, hoc loco significatu simplici accipitur, pro eo, qui habet vnum oculum. LIPPA LACVNA) stillans hiatus, & cauea oculi amissi. an deprehensus in furto aliquo, oculum pro pignore reliquit? turpe corpus, turpe ingenium, vt de Vatinio Paterculus: In quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij, adeo vt animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. Sed non respondebat ingenio Aesopi infame corpus. ATTRITA) perfricta. NE CONTEMNE CAPVT) luscum: est enim caput malorum. aliâs pro toto homine caput, noto tropo vsurpatur. vnde carum caput, impium caput, audax caput apud optimos scriptores. hîc vtroque intellectu accipias licet. AVTOLYCI PICEATA MAVNVS) Hunc furem laudat Homerus Iliad. x.

Græcè θεία & ἱερὰ κεφαλή.

Τήν ῥά ποτ' ἐξ Ἐλεῶνος Ἀμύντορος Ὀρμενίδαο
Ἐξέλετ' Αὐτόλυκος πυκινὸν δόμον ἀντιτορήσας,
Quam quondam ex Eleone Amyntoris Ormenidæ
Rapuit Autolycus ædibus sordidis perfractis.

Fuit, vt Eustathius scribit, Mercurij filius, patris quàm simillimus, furta doctus aliis induere coloribus, ne vendita deprehenderentur. Vlysis auus maternus. Homerus Odyss. 11. &c. Ouid. Met. 11.

Nascitur Autolycus furtum ingeniosus ad omne.

Plato lib. 1. de legibus Autolyci mentionem facit, & Columella lib. 1. cap. 3. abigeum, seu abactorem fuisse dicit, vt Cacum. PICEATA MANVS) cui adhærent omnia tacta. sic Catullus ad Thallum.

Quam nunc tuis ab vnguibus reglutina, & remitte.

LIGVLASQVE) de ligulis & lib. 5. & hoc. epig. 33. dictum. aliâs cochlear, aliâs spathidam significat, in cœnis adhibebatur. LAENIS) læna genus vestis militaris, quam & chlamydem vocant. Virgilius 4. Aeneid.

De ligula multa lib. 14. loco cochlearis erat priscis.

——Tyrioq́; ardebat murice læna.

Leucoppus in Bacchis eiusdem facit mentionem. Persius Sat. 1. Rhodiginus lib. 16. cap. 10. Bayfius de re vestiaria. alij sagum aiunt villosum, Græcis χλαῖνα, vel χλαῖνις dicta. SOLEAS) soleæ, quæ tegunt solum pedis seu vestigia, vt sunt crepidæ apud nos, & calones, &c. plura lib. *14. Pueri ad pedes has soleas custodiebant, quod non ignotum, heri verò exsoleati accubabant.

De læna suo lemate lib. 14.
** Et ibid. de solea lanata.*

In Claudiam.

LVII. LX.

Summa Palatini poteras æquare Colossi,
*Si fieres breuior, Claudia, * sesquipede.*

** sesquipedem.*

Claudiam irridet, quæ cùm esset breuis, tamen longa videri cupiebat, & surrectis ceruicibus incedebat. Martialis ait illam sesquipede longiorem colosso Palatino. An fuit longissima potius & modum fœminæ excessit, vt aliqui volunt? quam Martialis hyperbolicῶs contendit cum altissimo Romæ colosso. SVMMA) summum verticem colossi. An hîc equum Domitiani intelligit? in quem est Papinij 1. lib. Silua. carmen primum. fuit altissimus. Papinius.

———vix lumine fesso
Explores, quàm longus in hunc despectus ab illo.

In Latino foro seu Romano fuit hic equus inauratus, vt idem canit. de quo Marlianus lib. 3. cap. 18. An Colossum Neronis, quem Titus transtulit? lib. A. epig. 2. SESQVIPEDE) pede sesquialtero, id est, vno & dimidio. Domitius ait fuisse longissimam fœminam, & poëtam voluisse hyperbolicῶs eius longitudinem exprimere. cùm auctoritas desit, an longa nimis, an nimis breuis fuerit, vtraque sententia constare potest, Propè tamen in Domitij partes eo, quòd Claudia longior plerisq; insolentissimè se propterea efferret nimiumque sibi placeret. An simul alludit Ciceronis iocum 2. de Orat. in Memmium, qui ad fornicem Fabij caput demittebat? Claudia verò tanto insolentior apparebat, quanto maiorem se & colosso ipso longiorem existimabat. Longas porrò

porrò fœminas priscis laudatas ostendit longè ex Homero, Virgilio, Ouidio, Propertio, Statio, Tiraquellus in leg.2. Connub.74.

In Carinum.

LXI. LVIII.

Liuet Carinus, rumpitur, furit, plorat,
Et quærit altos, vnde pendeat, ramos.
Non iam, quòd orbe cantor, & legor toto,
Nec vmbilicis quòd decorus, & cedro,
Spargor per omnes, Roma quas tenet gentes:
Sed quòd sub vrbe rus habemus æstiuum,
Vehimurq; mulis non, vt antè, conductis.
Quid imprecabor, ô Seuere liuenti?
Hoc opto, mulas habeat, & suburbanum.

Carino inuidenti rus suburbanum poëtæ, optat Martialis, vt ipse ea habeat, quibus inuidet, id est, vt sit tam pauper, ac ipse poëta. Carini nomen legitur in Inscriptionibus M. Gauius Karinus, de quo, reor, nihil cogitauit Martialis, quamuis Domitiani æuo sit facta, cum nihil huc faciat, etsi fuit qui hoc putaret. Non iam, qvòd orbe) vt alter Zoilus. Svb vrbe rvs) fallitur Marlianus, & alij, qui hortos Iulij vel Tullij Martialis in Ianiculo nostro Martiali adscribunt, alios habuit, de quibus & lib.9.e.99. Hoc opto) vt sit tam pauper, ac ego, nihilq; habeat præter meas mulas, quas alere vix possit, & meum suburbanum sterile & malè extructum, vt lib.5.ep.63.scribit. Huius epigrammatis sensus etiam videtur interior quidam esse, quem expono. Dolet Carinus poëtæ rus suburbanum & mulas, quibus gestandi causâ vehebatur, seu donatas seu paratas. Poëta vicissim prima fronte imprecatur Carino easdem mulas & idem suburbanum. sed tectè optat mulas, non quibus gestetur, sed quas agat per mediam vrbem suoque ex suburbano, hoc est, olitorio horto, non amplo prædio aut prætorio, sed paupertino hortulo, oleribus duntaxat consito, quæ mulis in vrbem vehat, & vendat ipse absumat: hinc mulas optat nec proprias, sed mercede conductas, non quibus gestetur, sed quas agat, vt ille apud Horat.

——aut olitoris aget mercede caballum,

Olus autem tenuium victum docet idem Horatius epist.5.lib.1.

Nec modica cœnare times olus omne patella.

Et lib.1.Sat.6. *lachaniq; catinum.*

Ad quos locos, Interpretes adi. Plura ad hanc sententiam H.Steph. animad. ad illud Adagiographi. Agas asellum. Alij ponunt vim epigrammatis in eo, quod præter expectationem bene precetur inuidenti, sed illam ego imprecationem bonam nemini inuideo.

De Picente.

LXII. LIX.

Scribit in auersa Picens epigrammata charta,
Et dolet, auerso quòd facit illa Deo.

Picentem tam malum, quàm longum, seu loquacem poëtam irridens carpit. Etsi non deest qui censeat Picentem tam pauperem fuisse, qui nec chartam puram habuerit, in qua scriberet. Mihi nihil de paupertate videtur poëta cogitasse, quod multi in auersa scripserint charta minimè pauperes. In aversa) quod genus scripti opisthographum vocarunt veteres. Ex vna quippe parte, hoc est, intus tantùm, vt hodie epistolia solemus, scribebant. deinde voluebant chartas; vnde volumina à voluendo nomen habent: cùm autem scribendi calor traheret auctorem, deficiente paginâ, vtramque partem subinde exarabant. Audi de opisthographis Alex. Neap. lib.2.c.30.super his disserentem. *Dixi, inquit, satis liquere verbi originem è Græco deductam, & quantum assequi poteram opisthographum dici chartam, quæ vtraq; facie, & diuerso latere scripturæ admouebatur, hoc est, intus & à tergo, quæ plerunq; non specie libelli erat, sed voluminis instar torquebatur, quo more prisci edidisse feruntur; dedu-*

ctum

ctum nomen ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν, quod post & retro significat, καὶ γραφὴ, quod est scriptura. Qui igitur tam à facie, quàm à tergo scripta exarabant, in opisthographo scripsisse ferebantur. Plinius Iunior. *Electorum commentarios sexaginta mihi reliquit opisthographos,* hoc est, etiam à tergo scriptos. De his auersis scriptis est illud Iuuen. Sat. I.

Scriptus, & in tergo nondum finitus Orestes,

Et nostri vatis lib. 4. e. 81. *Si damnauerit, ad salariorum*
Curras scrinia protinus licebit,
Inuersa pueris arande charta.

Accedunt huc Sidonius lib. 7. Lucianus in philosophorum vitis, alio sensu auersam & aduersam exponit copiosè Guilandinus de papyro p. 185. vbi de aduersariis libris ex Cicerone, sed poëtæ mens hic, ipso Guilandino teste, intus & foris scripta epigrammata. AVERSO DEO) Apolline lib. 2. e. 89. in Gaurum.

Carmina quòd scribis Musis, & Apolline nullo, &c.

Quæ fiunt inuita Minerua; vt Horatius.

Tu nihil inuita facies, dicesq́ue Minerua.

Dicuntur autem illa coacta carmina, ingrataqua, quæ genio carent poëtico. de quibus Horat. Et Seneca affirmat coacta ingenia malè respondere, carmina nimirum quæ repugnante natura, & refragante ingenio fiunt. Supra noster.

Nescio quid plus est, quod donat sæcula chartis:
Victurus genium debet habere liber.

Et noster lib. 6. epig. 60.

In Clytum.

L X. LXIV.

Vt poscas, Clyte, munus, exigasq́ue,
Vno nasceris octies in anno,
Et solas, puto, tresúe, quatuorúe
Non natalitias habes Kalendas.
Sit vultus tibi læuior licebit
Tritus litoris aridi lapillis,
Sit moro coma nigrior caduco,
Vincas mollitie tremente plumas,
Aut massam modò lactis alligati,
Tu nobis, Clyte, iam senex videris.
Tam multos quis enim fuisse credat
Natales Priamiue, Nestorisue?
Sit tandem pudor, & modus rapinis.
Quòd si ludis adhuc, semelq́ue nasci,
Vno iam tibi non sat est in anno,
Natum te, Clyte, nec semel putabo.

Clytus, vt sæpius ab amicis natalitia munera reciperet, ferè quot calendis celebrabat suum natalem. poëta impudentiam hominis arguit, & monet, vt semel agat genethliaca, alioqui se nihil missurum, sed neglecturum, perinde ac si natus non fuisset vnquam. VT POSCAS) consuetudo mittendi natalitia munera variarum nationum exponitur à Stuckio lib. I. conuiual. c. 16. fusè, quem adibis. Et durat ea res etiam hodie apud omnes gentes. VNO NASCERIS) tibi agitas tua genethlia. loquendi modus est ridiculus, cùm nemo nisi semel nascatur. Sed facilè intelligitur, celebrari memoriam natalis octies, aut nouies per annum, & hoc est quasi denuo nasci, cùm nouum annum ingrediaris. Magna fuit in amicos veterum benignitas. dabantur munera à morbo restituto, quæ soteria nominabant. Statius Soteria pro Rutilio Gallico vouit. de quibus & Martialis lib. 12. 56.

De natalitio lib. 12. simile epig. 56. in Polycarmum agrum sapius.

Nam

Nam quoties surgis, Soteria poscis amicos,
Sit pudor. ægrota iam, Polycarme, semel.

Dabatur & redactis vel per incendium, vel aliud infortunium ad paupertatem Mart.lib.3.51.

Collatum est decies. rogo, non potes ipse videri
Incendisse tuam, Tongiliane, domum?

Hanc enim artem adhibebant, cùm malè materiatas haberent ædes, vt incensas sumptuosiùs restituerent, sed amicorum ἐράνῳ. Nam ἔρανον Græci id genus munus vocitabant, quod amico in paupertatem delapso conferebant. Iam hæc quorundam etiam Græcorum auaritia fuit, vt opes suas pro aliis expenderent, vt ab aliis maiores reciperent, sæpe etiam damnum fingerent, vt verum inde commodum perciperent. Id quod Dionysius tyrannus Speusippo philosopho obiecit. Casaubonum ad Athen. lib. 7. c. 5. consule. SIT VVLTVS) Iam, inquit, toties celebrasti natalem, vt mihi, quamuis iuuenis sis, atque adeo adolescens, tamen Priamo, & Nestore senior videaris. VVLTVS LEVIOR) quamuis penitus iuuenis atque imberbis sis, nullosq; canos in vertice geras, sed moro nigriores habeas capillos. SIT TANDEM PVDOR) desine tandem nasci, & incipe mori. NATVM TE NEC SEMEL PVTABO) nihil amplius mittam donorum perinde ac si nunquam fuisses natus. An tectè spurium notat, de cuius natali non constet?

Ad Domitianum.

LXV. LXI.

Hic vbi Fortunæ reducis fulgentia latè
Templa nitent, felix area nuper erat.
Hic stetit Arctoi formosus puluere belli
Purpureum fundens, Cæsar, ab ore iubar.
*Hic lauro redimita comas, & candida * cultu*
Roma salutauit voce, manuq; ducem.
Grande loci meritum testantur & altera dona:
*Stat sacer † edomitis gentibus arcus * ouans.*
Hic gemini currus numerant elephanta † frequenter.
Sufficit immensis aureus ipse iugis.
Hæc est digna tuis, Germanice, porta triumphis:
Hos aditus vrbem Martis habere decet.

** Vultu habet communis editio. cultu vetus C. & melius, vt illud niueos ad frena Quirites.*
† V. & domitis, è domitis.
** V. ouat.*
† frequentem, mallem legere

Post victoriam Sarmaticam arcum triumphalem sibi poni iussit maximum Domitianus, quem præter alia illius opera celebrat hoc epigrãmate Martialis. Arcus statim à morte eius sunt disturbati, tam multi erant per vrbem conditi, vt cuidam Græcè fuerit inscriptum, ἀρκεῖ sufficit. Tranquillus c. 13. Dio in Nerua. FORTVNÆ REDVCIS) Fortunæ Deæ plurima templa Romæ, alibique variis nominibus erant extructa. Fortunam Masculam Ancus Martius condidit, vt Plutarchus libro de Fortuna Romanorum tradit, Paruam Fortunam Seruius Tullius, vt idem Plutarchus problem. 74. testatur. Ita alia Fortuna Fortis fuit, alia Primigenia, Prospera, Obsequens, Virilis, Muliebris, Viscata, Equestris, Seia, Conuertens, Calua, Respiciens, Fors Fortuna, Propitia, Mala, Bona, Euelpis, Atrophea, Beneprosperans, Virgo, Prænestina, Antiana, &c. totque templa, quot nomina, & his plura. Ad rationem horum templorum Domitiano templum Fortunæ Reduci est ædificatum, quod saluus & incolumis à bello Sarmatico esset in vrbem à Fortuna reductus. de hoc templo Fortunæ Reducis hîc Martialis (nam & Iouem reducem se appellari passus est impius) Et Claudianus.

Aurea Fortunæ Reduci si templa priores,
Ob reditum vouère Ducum——

Lege Alex. Neap. lib. 1. cap. 13. Tiraquellum ad idem caput. Extant & hodie Romæ inscriptiones ararum Fortunæ Reduci dicatarum Vespasiani, quas apud Smetium fol. 50. reperies in 5. & 4. inscriptione. FELX AREA NVPER ERAT) Felicem vocat, vel quòd illa Fortunæ erat destinata, vt templum ibi conderetur: vel quòd, vt Martialis insinuare videtur, ibi Princeps à populo salutatus, exceptusq; sit in vrbem primùm reuersus. HIC) vbi nunc templum Reduci Fortunæ conditum. ARCTOI BELLI) Nam Sarmatia sub Arcto. FORMOSVS PVLVERE) quin turpatus, & sordi-

Sic Horatius puluerẽ Olympicum dixit.

sordidatus? puluis non reddit formosum, sed inquinat. Metonymia est, puluis bellicus, ornat non turpat; significat enim fortitudinem, & certamen pugnantis. PVRPVREVM FVNDENS) Vel ex itinere, cuius crebra agitatio calorem, & ruborem excitat, vel natura. Suet. cap. 18. *Statura fuit procera, vultu modesto, ruborisq; pleno, ita vt à verecundia, & pudore & commendaretur, & commendari se sciret. quod ipse in senatu quondam attigit. Vsq; adhuc, inquit, certè animum meum probastis & vultum.* Et Mart. lib. 8. epist. ad Domitianum, *Cœlesti verecundiæ tuæ, &c.* Et quanquam, vt Tranquillus scribit, pulcher ac decorus fuerit, tamen poëta velut pulchriorem fingit, vt suum Aeneam Virg. 1. Aen.

Restitit Æneas, claraq; in luce refulsit
Os, humerosq; Deo similis, namq; ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis adflarat honores.

Sed fortè ibi, cùm triumpharet, constiterat, vt P. R. salutaret. triumphantis autem facies minio illini solebat ad similitudinem Iouis. Seruius ad 10. Eclogam Virgilij. *Facie rubea pingitur Pan propter ætheris similitudinem: æther autem est Iupiter: vnde etiam triumphantes habent omnia Iouis insignia, sceptrum. palmatam togam, qua vtebantur illi, qui palmam merebantur; faciem quoq; de rubrica illinunt instar coloris ætheris.* Isid. testatur idem lib. 18. *triumphantes colore rufo liniebantur, quasi imitarentur diuini ignis effigiem.* Eundem Domitiani vultum sæpius commendat Papinius. Plinius in Panegyrico aliter sentit. *Superbia in fronte, ira in oculis, fœmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa.* Et Tacitus in extrema Agricolæ vita. *Cùm de notandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille vultus & rubor, à quo se contra ruborem muniebat.* Philostratus lib. 7. μεστὴ δὲ παχεῖα χολῆς. παντὶ γὰρ μάλιστα ἐμφαίνει. Ruborem ex ira natum ostendit, cuius sedes in genis, vt Plinius lib. 11. c. 37. auctor est. HIC LAVRO REDIMITA COMAS, ET CANDIDA CVLTV ROMA SALVTAVIT VOCE, MANVQVE DVCEM) De populo laureato, & candidato iam suprà egimus, cùm de triumpho ageremus. Epigram. *Nunc hilares si quando. &c.* Huc refer, quæ scribit Herodianus in Commodo vrbem ingrediente, vt δαφνοφόρος populus illum exceperit. Si (vultu) legas, expones læta vultu ob reditum Domitiani. GRANDE LOCI MERITVM TESTANTVR ET ALTERA DONA: STAT SACER EDOMITIS GENTIBVS ARCVS OVANS) Ergo Fortunæ Reducis templum, & arcus Domitiani stabant iuncta in eadem area. De arcu triumphali hæc Marlianus lib. 6. cap. 16. *Triumphalis arcus mutilatus, suisq; spoliatus ornamentis, & titulis, inter S. Syluestri & Laurentij in Lucina sacras ædes viam amplexus Flaminiam, Domitiano Imperatori adiudicatur. Qui verò nunc extat arcus, vulgo tripholi quasi tripolis, vt quibusdam placet ob victoriam trium vrbium appellatus.* GRANDE MERITVM) Quòd ibi Cæsar P. R. salutantem humaniter exceperit, Martialis pro grandi merito accipit. eoq; nomine ibi Fortunæ Reduci templum, & arcum triumphalem ait Domitiano excitatum. ALTERA DONA) arcus triumphalis. primum donum, templum Fortunæ intellige. STAT ARCVS OVANS) de victis gentibus, vel ob victas gentes Sarmatarum, Dacorum, Cattorum, Germanorum. OVANS) triumphans. etsi de Sarmatis non triumpharit. Vsitatum genus honoris arcus excitare victoribus. plures enim etiam aliis ædificati fuere. Legimus de arcu Romuli, Vespasiani, Septimij, Traiani, Coclitis, Fabiani, Constantini, Gordiani, Galieni, Tiberij Cæs. Theodosij, Camilli, & fortè plurium. HIC GEMINI CVRRVS NVMERANT ELEPHANTA FREQVENTER) supra arcum quadrigæ geminæ erant collocatæ, propter geminam è Dacis palmam, & victoriam relatam. Suet. cap. 13. *Ianos, arcusq; cum quadrigis, & insignibus triumphorum per regiones vrbis tot ac tantos extruxit, &c.* NVMERANT ELEPHANTA) elephanti enim illum arcum triumphalem vehebant; an ad sellas in curru eburneo hoc retulit? Tradunt scriptores Imperatorem cultu regio, armillisque ornatum, omnia Iouis insignia in sella eburnea gestantem resedisse. Valtrinus lib. 7. cap. 9. SVFFICIT IMMENSIS IVGIS IPSE) Hinc intelligo elephantos ad quadrigas iunctos fuisse, quòd dicat Martialis immensis iugis; vasta enim bellua elephas, & plures erant iuncti, vt iuga immensa, id est, maxima spectarentur. De iugo eruditam VVackerij disputationem libro de furca expectamus. AVREVS) Quamuis gemini sint currus, vnus tamen triumphator est Domitianus, qui facile sua maiestate vtrumque currum implet, & explet. AVREVS) non nisi aureas vel argenteas sibi statuas erigi permisit. Suet. cap. 13. Xiphilinus. *Quamobrem ei tot, & tanta decreta facta sunt, vt in omni ferè orbe terrarum, qui sub ditione eius erat, statuæ aureæ atq; argenteæ positæ sint.* HÆC EST DIGNA TVIS, GERMANICE, PORTA TRIVMPHIS) Epiphonema, & acclamatio in conclusione. talem arcum tuus triumphus & victoria merebatur, Cæsar, & talis porta Martiam vrbem, Martique sacram, & à Martis progenie conditam decebat.

Plurima ad hunc locum Heraldus ex Græcis & Latinis scriptoribus annotauit.

Arcus enim aliud nihil erat, quam ingẽs & arcuata porta, qualis in Varto rũ picturis hodie extat, quã & triumphantes subibant & transibant.

De consulatu Silij.

LXVI. LXII.

Augusto pia tura, victimasq;
Pro nostro date Silio Camœnæ.
Bis senos iubet en redire fasces;
Nato consule, nobiliq; virga
*Vatis * Castaliam domum sonare.* (*V. Castal.)
Rerum prima salus, & vna Cæsar,
Gaudenti superest adhuc, quod optet
Felix purpura, tertiusq; consul.
Pompeio dederit licet senatus,
Vt Cæsar genero sacros honores,
Quorum pacificus ter ampliauit
Ianus nomina, Silius frequentes
Mauult sic numerare consulatus.

Consulatum filij, non Patris Silij ornat carmine Martialis, & optat, vt quondam & alter filius consul creetur, sicq; consulares fasces ter ad domum Silij redeant, non vti ad Pompeium, qui binos item habuit liberos mares, sed neuter illorum consulatum gesſit, cùm Pompeius pater tertiùm consul esset dictus. AVGVSTO) Domitiano Cæsari sacrificate, vt Deo, nomine Silij, cuius filium Cæsar creauit consulem. (aliique.) Errat hîc Domitius, qui Silium ter consulem fuisse dicit, & cum Domitio Gyraldus, & Onuphrius, & qui vitam Silij conscripserunt, tertium eidem consulatum adscribentes, cùm pater semel duntaxat, semel filius natu maior consulatum sit adeptus. minor, hoc est, Seuerus, nunquam. Plinius Iunior, qui eadem ætate vixit, & Silium filiosq; Silij familiariter nouerat, epist. 7. lib. 3. qua mortem vitamq; narrat, tantùm vnum consulatum eius, & alterum filij refert, & patris quidem ait incidisse in mortem Neronis, quod & Fasti Siculi, & Capitolini testantur. filius cum Sextilio Laterano ex Kal. Iulij XVI. consulatu Domitiani, cui successit ex Cal. Iulij vel Aprilis vt nonnulli suspicantur, Non tacuisset trigeminum Silij consulatum Plinius, qui etiam filij fasces laudauit, & patris proconsulatum Asiæ omnesq; honores curiosè notauit. Accedit, in nullis Fastis nec Consularibus, nec Capitolinis Silij Italici nomen, nisi semel expressum. Nam P. Silius P. F. P. N. Nerua non fuit hic noster C. Silius Italicus. Quod ergo sequitur (frequent. cons. mauult sic numerare) expone; non vt Pompeius & Agrippa, qui ter consules, filiis nunquã consulibus, extitêre. Silius contentus est vno, vt gemini filij etiam singulos consulatus gerant. imò & ipse Martialis noster lib. 7.

Post quam bis senis ingentem fascibus annum
Rexerat, asserto qui sacer orbe fuit,
Emeritos Musis, & Phœbo reddidit annos,
Proq; suo celebrat nunc Helicona foro.

Ex quo loco facilè existimabit Lector, Silium post gestum consulatum se à Reip. negotiis remouisse. Sed ex hoc epigrammate non probè intellecto reor acceptam erroris occasionem (redire fasces) non patri, sed nato; nam & ipsemet subiungit, NATO CONSVLE) non patre. At quo pacto redire? in domũ, inquam, eandem, non ad eundem hominem: sic enim sequitur. NOBILIQVE VIRGA VATIS CASTALIAM DOMVM SONARE) Magistratus quoties suam aut alienã domum ingrediebatur, lictor præcedens virga fores percutiebat, quasi ad significandum eius aduentum. Liuius lib. 6. Plinius 7. Statius de nuptiis Stellæ. *multâ pulsantur limina virgâ.* Fuit autem hæc virga diuersa à fascibus, vt contra Manutium euincit Lipsius lib. 1. Elect. cap. 23. vbi multa super virga hac lictorum. RERVM PRIMA SALVS) Cæsarem rogat, vt tertium etiam consulatum alteri filio conferat. Ita vt domus illa Silij triplici consulatus dignitate condecoretur. TERTIVS CONSVL) superest Silio patri, vt optet tertiam purpuram consularem minori filio Seuero, qui consul non est factus. POMPEIO DEDERIT LICET SENATVS) Confert Pompei triplicem consulatum cum triplici, quem sperabat Silius, consulatu. Pompeius item duas habuit filias Cn. P. & Sextum

Sextum

Sextum.sed consulatus ipse rapuit pater. Silius autem MAVULT SIC NUMERARE CONSULATUS) vt singuli semel consulatum gerant. ter autem consul fuit Pompeius; primùm cum M.Licinio Crasso Olymp.176.† V.C.684.deinde cum eodem Crasso A.V.C.699.Olympiade 191.postremo cum Q.Cælio Metello.Pio Scipione.A.V.C.702.Olymp.182.Ter quoque Agrippa. Lipsium ad Panegyricum Plinij do testem, probè testatum.Pompei filij nunquam fuere consules. Sextus tamen designatus erat,sed hostis iudicatus,antequàm consulatum iniret.nec est,quòd te moueat Seneca lib.4.cap.30.de Ben.cùm nominat Sextũ Pomp. & alios Pompeios consules:Sextos Pompeios,Sextorũ filios intelligit Seneca. lege Sigonij Fastos,& triumphos.ET CÆSAR GENERO.) Octauianus Augustus M.Vipsanio Agrippæ Iuliam, post M.Marcelli mortem in matrimonium locauit,ex qua tres omnino stirpis virilis liberos (Iuliam & Agrippinam taceo) suscepit, Caium & Lucium Cæsares,& Agrippam Posthumum. C.& L.consularem honorem nunquam consecuti diem obierunt. Posthumi ratio à Poëta non habetur. cùm de triplici consulatu patris M.nempe Agrippæ, nondum nato Posthumo,loquatur. Ter autem M.Agrippam consulari honore fuisse ornatum ostendit Velleius his verbis: *Quem vsq; in tertium consulatum amicitia principis euexerat.* Ad quem locum Lipsius contra Sigonium & Onuphrium Panuinium docet,tres duntaxat,non quatuor consulatus Agrippæ gestos,refertq; hoc ipsum Martialis dictum, *Et Cæsar genero*,ad Agrippã: verè.Nam ad Pompeium generum C.Iulij Cæsaris,superiore versu nominatum ineptè referetur. QUORUM PACIFICUS TER AMPLIAVIT IANUS NOMINA) Octauiani & Agrippæ nomina illustrauit ter pacificus Ianus,hoc est,tertio clausus (anno enim priore Augusto V. consule cum Sexto Apuleio,post victum Antonium pace P.R.terra marique parta clausus erat,nec dum apertus sequenti anno,Augusto VI. & M.Agrippa II. consulibus) cùm ante Augusti æuum bis omnino clusus legatur. Primò imperante Numa (à quo mos claudendi acceptus) XLIII.annos portæ Iani clausæ manserunt,vt Liuius & Plutarchus tradidère. Deinde A.V.C.D.XIX.T. Manlio Torquato,C.Atilio Bulbo II.coss.iterum clausus,eodemque anno, vt multi testantur, reclusus. Tertiò ab Augusto, vt dictum primùm. Quartò ab eodem IX. & M.Iunio Silano coss. post bellum Cantabricum A.V.C. DCC.XXIX. Dione & Orosio auctoribus. Quintò ab eodem circa natalem Domini principis pacis. Casaubonum lege ad cap.22.Suet.

† 177.Vt Panuinius anno 2.

In Cæcilianum.

LXIII. LXVIII.

Horas quinq; puer nondum tibi nunciat, & tu
Iam conuiua mihi, Cæciliane, venis.
Cùm modò distulerint raucæ vadimonia chartæ,
Et Floralitias lasset arena feras.
Curre, age, & illotos reuoca, Calliste, ministros:
Sternantur lecti: Cæciliane, sede.
*Caldam poscis aquam, * sed nondum frigida venit:*
Alget adhuc nudo clausa culina foco.
Mane veni potiùs: nam cur te quincta moretur?
Aut cur non serò, Cæciliane, venis?

* nondũ mi.

Cæcilianum conuiuam præmaturè ad cœnam ventitantem iubet aut maturiùs aut seriùs adesse,hoc est,omnino abesse. PUER NUNCIAT) hora quinta veterum Romanorum iam vndecimæ ferè respondet; nam hora sexta est sine controuersia ipse meridies, qui duodecima apud Germanos,Romanis hora quinta hodie erit 11.præproperè ergo ad cœnam veniebat ante meridiem,cùm hora nona æstate, hyeme decima esset cœnæ (vt suprà ad Euphemum lib.4.epist.8.exposuimus.)

Imperat extructos frangere nona toros.

Puerorum autem siue seruorum fuit munus,pronunciare horas. Quanquam à primis originibus ad primum bellum Punicum ortus tantùm, & occasus dierum,postea meridiem Accenso pronunciante notarint. Accensi mentio est in carmine à Varrone adducto.

Vbi primum Accensus clamarit meridiem.

Suet.Domit.c.16.Plin.lib.7.de Cn.Bæbio locutus.Seneca de breuitate Vitæ.c.12.Vbi sanè illustris locus de lauatione,cœna,natatione,&c. Sidonius lib.2.epist.9. Heraldus ad hunc locum. Lipsius lib.2.Elect. Adde ex Hieronymo Magio c.5.& 6. de tintinnabulo æuo Luciani iam horas

per aquam & sonitum fuisse demonstratas; machinæ formam inspicies ibidem cum descriptione Magij, quia tamen pauci librorum copiam habent. apponam ipsum caput Magij, est non longum. *Existimant nonnulli, apud antiquos, diei noctisq; horas tintinnabuli maioris sono distingui & significari consueuisse, ea solum auctoritate innixi, quod Lucianus litteris prodiderit, horas per aquam & sonitum sua ætate demõstratas. in quorum ego aliquando sententiam pedibus discessi. Verùm postea factum est vt aliud sentirem, quod esset absq; dubio probabilius. Primum enim cœpi mecum addubitare, quod Plinius, qui res huiusmodi multas exequitur, & Vitruuius, descriptis antiquorum solariis, id est, horologiis, quæ in sole, vmbrâ horas (quod etiam hodie fieri videmus) distinguebant, ac transeuntibus demonstrabant, nihil omnino de sonoro horologio loquantur, nullaq; eiusmodi arte non vulgari instrumenti fabrefacti mentio apud antiquos scriptores reperiatur. Mox accidit vt Ioannes Nicolaus Iustus affinis meus, ac vir doctus, libri veteris mihi copiam faceret, in quo, præter alia multa instrumenta horologium, quod per aquam & sonitum constaret, Luciani horologio non absimile, graphicè esset delineatum: cuius formam vtcunq; hic apponendam esse duxi, vt quisq; Luciani locum nullo negocio cognoscat.*

CVM MODÒ DISTVLERINT RAVCÆ VADIMONIA CHARTÆ) cùm modò dimissa sint vadimonia, & caussæ forenses, quæ hora tertia agebantur. lib. 4. epig. 8.

Exercet raucos tertia caussidicos. Quartæ legit non nemo, seruo chartæ.

VADIMONIA) generatim accipiuntur pro iudiciis; vnde apud Iurisconsultos veteres ad vadimonia occurrere, id est, iudicio se sistere. & vadimonium obire, iudicio adesse, vadimonium promittere, velle adesse ad iudicis tribunal. Propriè verò vadimonia sunt sponsiones priuatis seu publicis in iudiciis. vades promittunt reum iudicio adfore, vas ille est, qui reo spondet, reum vadimonia obiturum. De his Budæus annot. in Pandectas. Sunt & illa verba iuris, vadimonium promittere, vadimonium obire, vadimonium deserere, vadimonium differre, ad vadimonium occurrere. Vadimonium est sponsio sistendi in iudicio. Varro lib. 3. de lingua latina. *Vas, inquit, dictus est qui pro altero promittebat.* Inde vadari verbum, pro vadimonio obstringere. testimonia sunt ex Cic. Plauto, Demosthene, qui ἀναδέχεσθαι δίκην & ἐγγυᾶσθαι, id est, iudicium recipere, & sponsorum fide promittere. & ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν δίκην, καὶ ἀπαντᾶν ἐπὶ τὴν κυρίαν. occurrere ad vadimonium. DISTVLERINT) non verè Domitius exponit peregerint. aliud est peragere, aliud differre vadimonia. peragere est decidere, absoluere caussas. differre in aliud tempus proferre, quod non fiebat nisi graues & publicas ob caussas, in luctu, iustitio, ludis publicis, aut alio simili casu, aut caussâ. de quibus exempla sunt apud Iuuenalem.

Si magna Asterij cecidit domus: horrida mater,
Pullati proceres, differt vadimonia prætor.

Poëta noster tamen hîc videtur dicere vadimonia, id est, iudicia tertia hora fieri, quæ si expediri non possint, differri in alterum diem. Etsi hîc possit esse intellectus eo die, quo Cæcilianus venerat ad Martialem, dilata fuisse iudicia propter ludos Floralicios. ET FLORALICIAS LASSET ARENA FERAS) In ludis Floraliciis Floræ Deæ institutis multa indigna gerebantur, quæ Lactantius lib. 1. cap. 20. Macrobius lib. 1. cap. 4. D. August. lib. 4 de ciuit. Dei, cap. 8. & lib. 6. cap. 7. aliiq; narrant. Inter cætera Aediles cicer, fabas, & missilia plebi spargere assuerant, leporesque & capreas, aliaq; multa animalia ludis admittere, quos in vico patricio, aut proximo celebrabant. Alexand. Neapolit. ex Plinio & Varrone. celebrantur IV. Cal. Maij. De his ergo feris hîc loquitur Martialis. CVRRE, AGE ILLOTOS REVOCA MINISTROS) Illotos. hora octaua lauabant primùm, & Cæcilianus hora quincta venerat. STERNANTVR LECTI) triclinares, quibus cœnaturi accumbebant, quem morem apud Ciaconium de Triclinio, & Vrsinum explicatum habes. CALDAM POSCIS AQVAM) vino miscebant veteres aquam. Martialis lib. 1. epig. 12.

Iam defecisset portantes calda ministros.

De varia aquæ cum vino mistione legendus Athenæus, & Mercurialis lib. Variorum 1. cap. 18. & lib. 1. cap. 10. plura nos ad lib. 1. Bibebant etiam calidam vomitus caussa, vt alibi exposuimus. CALDAM POSCIS) proprium & vsitatum in hac re verbum. Plinius epist. 53. lib. 7. Seneca epist. 122. Petron. Sat. Sauaro ad Sidonium epist. 11. lib. 1. De calidi potus vsu apud Veteres ex instituto singularibus libellis scripsit Pierus Cassianus vti se appellat, & Iosephus Castalio, hic Romæ, ille Bononiæ editus. A. C. M. DC. VI. & VII. quamuis inter se non conueniant. Non malè sentire videtur Cassianus. NONDVM FRIGIDA VENIT) Nondum allata frigida, non focus excitatus. MANE VENI POTIVS) cur expectasti quinctam? poteras hora prima venisse, imo poteras hora 12. venisse, poteras omnino abfuisse. SERÒ) post cœnam vtpote inuocatus nec inuitatus. Habet hæc vox, sero, etiam alium intellectum, valetque idem, quod pridie. Apuleius lib. 3. *Et conuiuij, cui te serò desponderas, appropinquantis admonet.* Et lib. 1. *Vnde autem scio an conuentore illo, cum quo serò aduenerae, iugulato fugæ mandes præsidium.* legesis Isaacum Pontanum ad Macrobium. Hic certè sensus magis intempestiuum notat Cæciliani aduentum, qui inuitatus ad sequentis diei cœnam, pridie venerit, ne cœnam negligeret.

Ad

Ad Entellum.

LXIV. LXVIII.

Qui Corcyrei vidit pomaria regis,
Rus, Entelle, tuæ præferat ille domus.
Inuida purpureos vrat ne bruma racemos,
Et gelidum Bacchi munera frigus edat,
Condita perspicua viuit vindemia gemma,
Et tegitur felix, nec tamen vua latet.
Fœmineum lucet sic per bombycina corpus:
Calculus in nitida sic numeratur aqua.
Quid non ingenio voluit natura licere?
Autumnum sterilis ferre iubetur hyems.

Vindemiam Entelli etiam hyeme florentem, miroque artificio conseruatam laudat. CORCYRÆI) Corcyra maris Ionij insula, Homero Phæacia, & Scheria dicta, vbi laudatissimos scriptoribus hortos coluit Phæacum Rex Alcinous, cuius regiam & hortos ex Homero descripsimus lib.4.epig.64.& lib.7.epig.41.de hoc & lib.1.epig.94.

Regius Alcinoi nec mihi seruit ager.

Confert rus Entelli cum Alcinoi pomariis. VRAT) de frigore, vt Virgilius.

——aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

Mordeat, dixit suprà. RACEMOS) hoc loco propriè de botryone, seu botro, vnde pendent in strobili modum acini seu vuæ, accipe; aliâs etiam Plinio teste de aliis plantis dicitur. BACCHI MVNERA) Virg.1.Aeneid. *Lib.16.c.34.*

Munera lætitiamq; Dei——

FRIGVS EDAT) perdat; viti enim inimicum frigus. PERSPICVA GEMMA VIVIT VINDEMIA) perspicuam gemmam suprà vocauit specularia, pellucidos lapides. *Epig.14.*

Hibernis obiecta notis specularia puros
Admittunt soles.——

FELIX) tempore etiam alieno ferax, aut quia tecta & munita contra hyemes. FEMINEVM CORPVS PER BOMBYCINA LVCET) Tam tenui serico velabantur matronæ quondam Romanæ, vt queritur Seneca lib.7.de Benef.cap.9. *Vide sericas vestes, si vestes vocãdæ sunt, quibus nihil est, quo defendi aut corpus, aut pudor poßit, &c.* Petronius ventum textilem appellat, & nebulam lineam, qualis est apud Horatium & Propertium, Plinium, Coa. Adi Hieronymũ ad Lætam, Heluidium, Marcellæ epitaphium. Clem. Alexand. *ἱμάτια διαφαίνοντα*. Seneca pellucida. Tertullianus textum pellucidum. Fulgentius syrma nebulosum. Tibullus Carbaseos ventos nominat. Claudianus vitream vestem, Rallam dixere veteres. Cic. in Catil. vela. QVID NON) claudit epigramma cum exclamatione per admirationem humanæ industriæ, & solertiæ ingenij, quod nil non poßit arte efficere. AVTVMNVM) quo colligitur vua. hyemem vertit in autumnum, anni tempora mutare didicit.

In Vacerram.

LXV. LXIX.

Miraris veteres, Vacerra, solos,
Nec laudas nisi mortuos poëtas.
Ignoscas petimus, Vacerra: tanti
Non est, vt placeam tibi, perire.

Mortuos tantùm laudabat poëtas Vacerra. Martialis argutè: non tanti facio tuas laudes, vt tuâ caussâ velim ante diem mori, quò abs te laudari poßim. Geminum est huic, de iis, qui tantùm admirantur antiquos, lib.5.epig.10.ad Regulum.

Hi sunt inuidiæ nimirum, Regule, mores,
Præferat antiquos semper vt illa nouis.

Ad quem locum ibi leges plurima. Si tamen pluria plurimis desideras, adeas licet Iuretum ad lib.1.epist.23.Symmachi, pag.21.Sidonij Interpretem epist.8.lib.3. qui doctè multa ex Vellei.2. de Sentio Saturnino, Tacito de Oratorib. Horatij lib.2.epist.1.Phædro præfat.lib.5. Plinium Secundum supra laudaui. TANTI NON EST, VT PLACEAM TIBI, PERIRE) verbum pro recto, vt apud Persium.

Vsq; adeóne scire tuum nihil est.———

Non tanti facio laudem tuam, vt eâ gratiâ velim mori, & veteribus adscribi, quo laudari possim.

De Nerua.

LXX. LXVI.

Quanta quies placidi, tanta est facundia Neruæ:
Sed cohibet vires, ingeniumq́ pudor.
*Cùm siccare * sacrum largo Permeßida posset*
Ore, verecundam maluit esse sitim:
Pieriam tenui frontem redimire corona
Contentus, famæ, nec dare vela suæ.
Sed tamen hunc nostri scit temporis esse Tibullum,
*Carmina qui * docti nota Neronis habent.*

V. sacrã haud dubiè melius. Hæc enim, non hic Permeßis, permeßidos, fons Musarum.

V. nostri docta.

Sic poësin illius infrà laudat lib.8.epig.27.

Laudat Neruam Imperatorem ab ingenio poëtico, qui etiam puer à carminis dulcedine Tibullus appellabatur. QVANTA QVIES) tam miti fertur ingenio fuisse, vt scribat Aurelius Victor, neque in coniuratos & confessos quosdam durius consuluisse. Cùm enim Calpurnius Crassus ingentibus promissis militum animos pertentaret, & Nerua resciret, illum cum vxore Tarentum remouit, patribus lenitatem eius increpantibus. Missos in exilium reuocauit, inter quos D. Ioannem Euangelistam, vt Suidas testatur. taceo alia mansueti ingenij indicia, quæ apud Victorem tute leges. De eodem Baptista Egnatius, summæ ciuilitatis, & clementiæ in eos, qui in illum coniurarunt fuisse dicit, quod ex Dione, Eutropiique breuiario sumpsit, qui Neruam æquissimum, & ciuilissimum vocat. In senatu iurauit nullum suo iussu senatorem interfectum iri. Epitome Dionis. TANTA) placidus animo, tam disertus, & facundus lingua, sed minimè omnium se ostentabat. VERECVNDAM SITIM) cùm superare omnes carmine posset, & exhaurire fontem Caballinum, tamen abstinuit pudore, & verecundia, modestiaque impeditus. TENVI CORONA) hedera, cùm posset querna corona. Scripsit enim nō heroica, sed elegidia, & epigrammatia quædam. Elegiographi autē, & epigrammatarij hedera coronabantur. Magni vates querna corolla, vt noster poëta de Colino scripsit.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.

De hac quercu doctè Scaliger ad Ausonium lib.1.cap.10.

Idem infrà insinuat ad Domitianum de laurea Domitiani.

Non quercus te sola decet, nec laurea Phœbi,
Fiat & ex hedera ciuica nostra tibi.

Sic Propertius sibi folia hederæ exposcit. FAMAE SVAE VELA) non colligere omnem, quam possit, nominis celebritatem. SED TAMEN HVNC NOSTRI SCIT TEMPORIS ESSE TIBVLLVM) De hoc ita Gyraldus dial.5.p.Hist. *Connumeratus quoq; est inter poëtas Nerua Cæsar Imperator; quod & Plinius in epistolis ostendit, qui cùm puer esset, à carminis dulcedine Tibullus vocabatur. id quod clarè docet hoc versu Martialis.* Plinius Iunior lib.5.epist.3.inter poëtas hunc ponit. Huic Nero suum poëma commisit, suumque Tibullum appellauit. DOCTI NERONIS) Neronem poëtam fuisse præter Suetonium Dio, Seruius, & Cornutus, ac Philostratus affirmarunt. Tacitus tamen eum parum in poëtica valuisse putauit. lege Gyraldum dialogo 5.p.hist.

In Postumianum.

LXVII. LXXI.

Quatuor argenti libras mihi tempore brumæ
Misisti ante annos, Postumiane, decem.
Speranti plures (nam stare, aut crescere debent
Munera) *venerunt plusue minusue duæ:*
Tertius, & quartus multo inferiora tulerunt.
Libra fuit quincto Septitiana quidem.
Bessalem ad scutulam sexto peruenimus anno.
Post hunc in cotula rasa selibra data est.
Octauus ligulam misit sextante minorem:
Nonus acu leuius vix cochleare tulit.
Quod mittat nobis, decimus iam non habet annus:
Quatuor ad libras, Postumiane, redi.

Supra ad dis- sim. Septitianã lib. 4. epist. 72.

Quotannis ad saturnalia Postumianus poëtam donis coluit, sic vt quò magis crescerent anni, eò minus donaret, iamque post decimum annum adeo minuerat munera, vt nisi nihil mitteret, non posset dignum poëta munus comparare. Monet ergo hunc Martialis, vt incipiat à primo rursus anno, rursumque mittat quatuor argenti libras, atque ita deinceps pergat. QVATVOR ARGENTI LIBRAS) 40. Philippæos. nam argenti libra 10. Philippæis æstimatur, vt supra docuimus. Philippæum pro 80. cruciferis accipio. siue 40. HS. NAM STARE AVT CRESCERE DEBENT) alioqui subuertis. Eleganter Iunior Plinius lib. 3. epist. 4. *Est enim ita comparatum, vt antiquiora beneficia subuertas, nisi illa posterioribus cumules. Nam quamlibet sæpe obligati, si quid vnum neges, hoc solum meminerunt, quod negatum est.* Idem ferè sententiosus Seneca lib. 2. de beneficiis cap. II. *Perdet,* inquit, *agricola, quod sparsit, si labores suos destituat in semine. Multa cura sata producuntur ad segetem. Nihil in fructum peruenit, quod nō à primo vsq; ad extremum æqualis cultura prosequitur. Eadem beneficiorum est conditio, &c.* ac tandem concludit, *nisi illa adiuueris, perdes. Parum est dedisse, fouenda sunt.* LIBRA SEPTITIANA) Est libra octo vnciarum cum semuncia, ratione primæ libræ & maximæ. Nam primùm libra Romana, siue pondo, siue as, duodecim vncias complectebatur. deinde primo bello Punico propter Reipub. difficultates, sextans de iusta libra detractus est, ita vt dextans remaneret, & haberet idem pretium cum integra libra. Vnde apud Plinium legis, percussos asses dextantario pondere, id est, detracto sextante à iusta & prima libra, vt cum Alciato mihi Plinius videtur exponendus. Deinde vrgente & premente Rempub. Annibale, de sextante rursum detracta est vncia, ita vt libra Romana dodrantem, id est, 9. vncias contineret. Denique Papyriana lege vnciales asses, siue dodrantales rursum imminuti percusso asse semunciali, quæ libra nouem vnciis, & semuncia constabat, quam nos septitianam putamus, aut certè non iustum primæ libræ pondus 12. vnciarum, sed vel dextantem, vel dodrantem. Ita enim conuenit huic loco, cùm poëta à quatuor libris descendat ad dipondium, seu binas libras, tertio anno ad libram, quarto ad dextantem, quinto ad septitianam, id est, dodrantem, vel dodrantem cum semuncia, sexto ad bessalem scutulam, quæ octo vnciis æstimabatur, septimo selibram, siue cotylam sex vnciarum, octauo ligulam duarum, aut minus vnciarum. Nono cochlear acu leuius; sic planè legendum ratio & sententia, & alia exemplaria suadent. Nam vt communis habet scriptura (aculeolos in cochleare) nescio quid in sententiam diuinari debeat. Non improbo etiam illam lectionem. NONVS PERMODICVM VIX COCHLEARE TVLIT) quæ eundem reddit cum priore sensum. Sed redeo ad septitianam, & locum Plinij, de quo grauis concertatio est inter scriptores. Budæus enim, Cælius Rhodiginus, Georgius Agricola, Hostus (quamuis hic non definiat) & alij plerique omnes sextantarium pondus assis seu libræ aiunt fuisse sextantis, siue duarum vnciarum pondus, non dextantis, id est, decem vnciarum. Sed Alciatus tam commodè, & verè, & acutè super hac re disputat libro de ponderibus, & mensuris, vti me trahat in sententiam; duos tamen in illam paginam errores credo irrepsisse, chalcographi potius, quàm ipsius auctoris culpâ, præsertim alterum. priorem, cùm dicit quatuor sextarios nummos in denario esse. vbi legendum 4. HS. nummos. Alterum, cùm septem vncias, & semunciam pro libra ex putatione ipsius Alciati putem. Sed vnde septitiana libra? an à

Septitio auctore? NL. amplius pronuncio. Aurifabrum aut argentarium coniectant alij, nec optimæ fidei seu nominis. Alioqui si vera esset lectio de septem vnciis, & semuncia, coniectarem dictam esse septitianam, quasi septuncianam. Sed hæc interpretatio non conueniret loco Martialis, qui disertè docet Septitianam continere vncias 8. & semis. BESSALEM AD SCVTVLAM) vas cauum, ac rotundum à scuto dictum, vnde & scutella apud Ciceronem. Scutula 8. vnciarum dicitur bessalis à besse, bes octo constat vnciis, quod omnes, qui de ponderibus, mensuris, & re nummaria scribunt, contestantur. IN COTYLA) Cotyla genus est poculi profundo labello, de quo Aristophanes apud Athenæum. & Zenodotus.

Multa cadunt inter * *cotylam, supremaq; labra.*

Vt solet ex cotyla, de corpore sanguis abibat.

* calicem.

Et Simoristus auctor est, cotylam appellari altum poculum. Diodorus putabat idem esse cotylum, & cotylam, cotyli verò vnam tantùm aurem habent, cotylæ nullam. Plura de hoc genere poculi apud Athenæum lib. II. cap. 18. Apollodorus altum ac profundum genus poculi vocat cotylam, & manus concaua idem fert nomen, & ludus quidam Encotyle dictus. Est & cotyla mensuræ genus, quod sex vncias, siue cyathos capit, id quod nemo negat. IN COTYLA RASA SELIBRA) ambiguus sensus. vel cotylam ait fuisse tantùm sex vnciarum, vel, in cotyla selibram argenti positam, & vna cum cotyla donatam. Sed cùm addit (rasam) intelligit poculum seu calicem rasum, id est, politè factum, qui fuerat 6. vnciarum, nisi malis rasam selibram rude argentum intelligere. LIGVLAM) genus item mensuræ, quarta parte cyatho minus, cyathus enim, vt supra dixisse memini, quatuor accipit ligulas. ACVLEOLOS) lego cum VV. DD. acu leuius, qua lectione nihil ad sententiam accommodatius. Et hoc rursum loco discis cochlear distingui à ligula, quod multi negant. QVATVOR AD LIBRAS REDI) lepidum consilium, & vtile sibi, dat alteri, simulque scitissimè mendicat. Incipe rursum à quatuor libris, & ita progredere per decenium, vt soles.

Ad librum suum.

LXXII. LXVIII.

Nondum murice cultus, asperoque
Morsu pumicis aridi politus
* *Artanum properas sequi libelle.*
Quem pulcherrima iam redire Narbo,
Docti patria Narbo Votieni
Ad leges iubet, annuosq; fasces:
Votis quod paribus tibi petendum est,
Continget locus * *ille, & hic amicus.*
Quàm vellem fieri meus libellus.

* V. Arcanum. vel. Montanum.

* V. hinc & hinc. al. hic & hic.

Artano Narbonem redeunti comitem donat libellum vices auctoris obeuntem, qui vellet ipse esse libellus, id est, comes Artani. MVRICE) libros purpureis ornatos coloribus, titulos minio scriptos, vmbilicis cultos, frontes pumice rasas, ex Ouidij lib. I. de Trist. Eleg. I. Catulli primo carmine, & multis locis poëtæ nostri, iam sæpius est occentum. NARBO) Ciceroni & Ausonio dicitur Martius Narbo. poëta nomen commune respexit. A Narbone celeberrimo Galliæ Braccatę emporio tota prouincia dicta est Narbonensis, vnde Allobroges erupêre. Legatur Ausonij carmen de Narbone in claris vrbibus. Vbi celebrat vrbem à nominis celebritate, coloniæ principatu, situ, fluminibus, portubus, lacubus, templis, amplitudine, quæ prima Romanorum in Gallia fuit prouincia. Extant & Sidonij nobiles de eadem hendecasyllabi. *Salue Narbo potens salubritate.* Et quæ sequuntur. Varia eius nomina habes apud Ortelium. DOCTI VOTIENI) poëtæ nobilis. lege Gyraldum lib. 4. dial. H.P.

AD LEGES, ANNVOSQVE FASCES) Quia Narbo fuit colonia Romana, Respub. quoq; aliqua ad formam vrbis administrabatur. Nam vt Romæ erat populus, & senatus, sic hi nouos colonos in decuriones, & plebem diuidebāt; decuriones senatus, plebs populi Romani effigiem referebant. Ex decurionibus singulis annis duo vel quatuor viri pro coloniæ magnitudine, vel paruitate creabantur, qui II. viri, vel IV. viri, I. D. id est, iuridicundo vocabantur. Hi consulum Romanorum speciem repræsentabant. lege Gellium, & Panuinium de imperio Romano, & iure coloniarum, quod studiosissimè Marcus Velserus II. vir Augustanus, Mœcenas noster in antiqui-

quitatibus Augustanis exponit. Hinc ergo poëta ad leges & ius dicendum, ad fasces & magistratum gerendum, dicit. Artanus enim II. vir, vel IV. vir erat.

VOTIS QVOD PARIBVS TIBI PETENDVM) an vt redeat Artanus, an liber sit comes, an vt vtrumque fiat?

CONTINGET LOCVS ILLE) malim, vt vetus codex habet (CONTINGET LOCVS HINC ET HINC AMICVS) quod dicit, vt vtrumque fiat, & vt ille redeat Narbonem, & tu cum illo locum attingas amicum amico.

QVAM VELLEM FIERI) quàm cuperem ipse pro libello comes ire Artano. Sic Leander apud Ouidium Heroni.

Mittit Abydenus, quam mallet ferre salutem.

Et: *Ah quantò mallem, quàm scriberet, (dextra nempe) illa nataret,*
Interea pro me pernoctet epistola tecum, &c.

Et 1. Trist. *Heu mihi, quòd domino non licet ire tuo.*

In malum medicum.

LXIX. LXXIV.

Hoplomachus nunc es, fueras ophtalmicus antè:
Fecisti medicus, quod facis Hoplomachus.

Imperitum medicum irridet ex vicina vocum cognatione capto ioco. HOPLOMACHVS OPHTALMICVS) tale epigramma lib. 1. epig. 43.

Nuper erat medicus, nunc est Vespillo Diaulus,
Quod Vespillo facit, fecerat & medicus.

Et de eodem. *Chirurgus fuerat, nunc est Vespillo Diaulus,*
Cœpit, quo poterat, Clinicus esse modo.

HOPLOMACHVS) vniuersè sonat quemuis gladiatorem, qui pugnat armatus, vti Græca docet originatio. ὅπλα enim arma, μάχη pugnam valet. Et Græci gladiatores ὁπλομάχους & μονομάχους vocitare amant. Apud Latinos, Senecam patrem, Suetonium, & alios. Hoplomachus est certa species gladiatorum; priores Samnitem vocauêre; hunc enim putat eruditionis antistes Lipsius dictum Imperatorum temporibus Hoplomachum, quem antè dixerant Samnitem. ὅπλα sunt thorax ferreus, scutum, hasta, gladius, galea, ocreæ ferreæ, lorica. Hoplomachos diceres hodie cataphractos, olim etiam loricatos, erat tamen in gladiatoribus, vt dixi, is qui armatus non nudus pugnabat. FECISTI) occidisti. FACIS) occidis. OPHTHALMICVS) ophthalmia est mala oculi affectio seu lippitudo & delacrymatio cum inflammatione tunicę, quam corneam medici appellitant. Medici inde ophthalmici seu ocularij dicti. Oculariorum expressa mentio in veteribus Smetij inscriptionibus, quas inter & hæc legitur. P. DECIMIVS. P. L. EROS. MERVLA. MEDICVS. CLINICVS. CHIRVRGVS. OCVLARIVS. VI. VIR, &c. De oculorum morbis & vitiis curandis Celsus lib. 6. cap. 6.

* De Gallo Lingono.

Ad Lucanum, de quo lib. 1.

LXX. LXXV.

Dum repetit sera conductos nocte penates
*Lingonus à * rectâ, Flaminiaq; * via.*
Expulit offenso vitiatum pollice talum,
Et iacuit toto corpore fusus humi.
Quid faceret Gallus, qua se ratione moueret?
Ingenti domino seruulus vnus erat;
Tam macer, vt minimam posset vix ferre lucernam:
Succurrit misero casus, opemq; tulit.
Quatuor inscripti portabant vile cadauer,
Accipit infelix qualia mille rogus.

* Tecta Grut. in susp.
* recens.

Hos

Hos comes inualidus submissa voce precatur,
Vt quocunque velint corpus inane ferant.
*Permutatur * onus, stipataque tollitur altè*
Grandis in angusta sarcina sandapila.
Hic mihi de multis vnus, Lucane, videtur,
Cui meritò dici, mortue Galle, potest.

* G. ὄρμα.

Historicum epigramma de sacerdote Cybeles, qui offenso pede eliserat talum, quem iacentem vespillones à seruulo vnico, & macro rogati, retulerunt domum in sandapila. Hunc Gallum æquè mortuum potuisse dici affirmat poëta, quàm illud cadauer, quod illud esset exanime, hic euiratus. CONDVCTOS PENATES) conductam ære cellam; paupertinum fuisse docet, qui ædibus caruerit, vt fuerit opus conducere precio, & cellam tantùm, non domum, sed domus partem. LINGONVS) patria. Lingones populi inter Celtas finitimi AEduis, Sequanis, & Tullensibus. ciuitas Lingonum, hodie *Lingres* indigenis dicitur, in ditione Lugdunensi Francorum Regum sita, patria Statij Papinij, vt aliqui existimant. Quanquam Gyraldus vel Neapolitanum, vel ex Sellis Epiri oppido oriundum fuisse contendat. Tolosanum alij, vt idem Gyraldus tradit, memorant. A RECTA, FLAMINIAQVE VIA) viâ rectâ, proxima Flaminiæ fuit. Panuinius, *via*, inquit, *ducebatur per longitudinem campi Martij.* Seneca in Lusu de morte Claudij. *Trahit*, inquit, *capite obuoluto, ne quis possit eum agnoscere, per campum Martium, & inter Tiberim, & viam rectam descendit ad inferos.* Idem Marlianus lib. 6. cap. vlt. Sed quorsum spectat ille Ouidij versus de templo Martis?

Lux eadem Marti festa est, quem prospicit extra
Appositum rectæ porta capena viæ.

Porta capena planè auersa est à Flaminia. Viæ rectæ nulla mentio nec apud Victorem, nec Rufum, nec in Notitia veteris imperij. De Flaminia nobilissima suprà sæpè dictum. Lege Marlianum lib. 6. cap. 19. *incipit hæc*, vt Pauinius scribit, *à porta Populi, & Ariminum vsque progreditur.* EXPVLIT OFFENSO POLLICE VITIATVM TALVM) Elisit talum, læsit pollicem pedis. talum in homine Aristoteles, & Plinius negant, agnoscunt Seneca in epistolis, & Herodotus lib. 3. Est autem talus rectum in articulo pedis os ventre eminens concauo in vertebra ligatum, cuius intima Græci vocant cola. legendus Cælius Rhodiginus lib. 4. cap. 11. INGENTI DOMINO) ἀντιφραστικῶς, nempe qui vix vnum haberet seruum, & eum macrum, exsuccum, & exanguem. Aut quod verius est, ingenti domino, id est, præpingui, obeso, vastaque mole corporis, sequitur enim *Grandis in angusta sarcina sandapila.* TAM MACER) tenuis, macilentus, gracilis. Multa sunt lib. 2. Anthol. cap. εἰς λεπτούς, nobilia & planè ridicula Lucillij epigrammata, quæ tute videbis. Hic planè cum Roberto Titio lib. 7. cap. 11. legerim lucerna, non, lacerna, quòd præcedat, Dum r. sera cond. nocte pen. SVCCVRRIT CASVS MISERO) seruo misero, qui dominum portare non poterat, casu occurrerunt vespillones, qui cadauer efferebant.

QVATVOR INSCRIPTI) quatuor serui, vespillones, stigmatiæ. Inscripti dicuntur, quòd frontibus improborum inurerentur litteræ, vnde & litterati serui vocabantur. Iam superiùs de hac re diputatum est. Adde his & superioribus, apud Romanos etiam liberos homines, qui calumniæ damnati erant, notis inscriptos esse, nota fuit K littera, quoniam prisci ita Kalumniam scribebant. Erant hi serui litterati publica mancipia ad cadauera exportanda destinata. Adi Lipsium libro Electorum secundo copiosè super his disserentem. & VVouerium ad Petronij Satyricum. ACCIPIT INFELIX QVALIA MILLE ROGVS) tale cadauer tulerant, qualia mille solent pauperum efferri. Plures autem ex hac tribu simul in vnum rogum coniiciebantur, vt Heraldus copiosè probat. PRECATVR) Hos vespillones. VT QVOCVNQVE VELINT, CORPVS INANE FERANT) ambiguè. cadauer est corpus inane, quod exanimum sit. Gallus item inanis, quia castratus. Refero tamen ad cadauer. rogat seruus, vt cadauer in quemcunque angulum deponant, & tollant dominum suum, domumque ferant, & deinde cadauer porro efferant. INANE) mortuum Cic. 2. de legibus. Ouid. de Tibullo. Statius lib. 1. Theba. Albinouanus ad Liuiam. Heraldus ad Martialem ex P. Fabro. Bernartius ad Statium. PERMVTATVR ONVS) cadauer cadauere. Sequitur enim (mortue Galle) viuo tamen mortuum permutatur. STIPATA) à quatuor inscriptis, seruis libitinariis. aut stipata sarcina, iniecta, insertaque lecticæ, quæ vix capiebat Gallum, vt per vim intrudendum fuerit illius corpus, ita videntur declarare, quæ sequuntur.

GRANDIS SARCINA IN ANGVSTA SANDAPILA) stipatum igitur, & arctè compactum erat corpus, propter sandapilam angustiorem. Gallus autem bene saginatus, vt capones. Sandapila vilium hominum feretrum fuit. Hinc Suetonius in Domitiano popularem vocat.

Cada-

Cadauer eius populari sandapila per vespillones exportatum. fecerunt has fabri ipsis vespillonibus viliores. Iuuenalis Sat. 8.

Permixtum nautis, aut furibus, aut fugitiuis,
Inter carnifices, & fabros sandapilarum.

Idem testatur Fulgentius, qui plebeiorum & damnatorum ait esse feretrum.

HIC MIHI DE MVLTIS VNVS) adagium est protritum εἷς ἐκ πολλῶν, pro vili, ignoto. apud Herodianum in procemio. Sunt qui perinde viuunt, ac si non viuerent, perinde sunt, quasi non essent, quos nemo natos, nemo nouit mortuos. MORTVE GALLE) ad obscuritatem, & paupertatem hominis, & naturam Galli semiuiri aspicit. Non est vir, non est notus, mortuo igitur similis. Vt illa est philosophi sententia, Clari, doctique viri distant tantùm ab indoctis, quantùm à viuis mortui.

In Gallicum.

LXXI. LXXVI.

Dic verum mihi, Marce, dic amabo:
Nil est, quod magis audiam libenter.
Sic & cùm recitas tuos libellos,
Et caussam quoties agis clientis,
Oras, Gallice, me, rogasque semper.
Durum est me tibi, quod petis, negare.
Vero verius ergo quid sit, audi:
Verum, Gallice, non libenter audis.

Argutissimè tangit Gallicum de suo ingenio, scriptisque sententiam poëtæ requirentem. & aliquid laudis aucupantem. Nullo modo credendum est hunc ipsum Gallicum fuisse præfectũ vrbi. Tam stultus enim Martialis nunquam fuit, vt tam grauiter notaret principes, vti mirer quid aliis in mentem fuerit, cum ex solo nomine coniectant hunc fuisse vrbi præfectum quem Iuuen. Sat. 13. laudat:

Hæc quota pars scelerum, quæ custos Gallicus vrbis
Vsque à Lucifero donec lux occidat audit.

Quasi tantum vnus Gallicus fuerit tum in vrbe, aut vnus Karinus, &c.

DIC VERVM) Inquit Gallicus, verum amo, dic verum. Respondet poëta, dicam verum, vero verius. verum inuitus audis. Ex quo dicto facilè coniiciebat, quid sentiret poëta. Inuiti audimus nostra reprehendi. si reprehendero tua scripta, verum dixero, sed ægrè hoc audies; omnes enim laudari amamus. Vide interpretes ad 1. Satyr. Persij. Et verum inquis amo——

Ad liberum amicum.

LXXII.

Liber amicorum dulcissima cura tuorum, *Sunt plura ad hunc Liberum.*
Liber in æterna viuere digne rosa:
Si sapis, Assyrio semper tibi crinis amomo
Splendeat, & cingant florea serta caput.
*Qui sic vel medio finitus * vixerit æuo,* ** Vixit in aeu.*
Longior huic facta est, quàm data vita fuit.

Ad Epicuream vitam hortatur amicum. ASSYRIO AMOMO) vnguento ex Assyrio amomo expresso. Lege Athenæum, Plinium, Dioscoridem; diffluebant Romani vnguentis. Cic. in Catilinam, vnguento delibutos notat iuuenes barbatulos. sed vberiùs de vnguentis superiùs. FLOREA SERTA) In conuiuiis coronati potabant, quod iam decies iteratum. LONGIOR HVIC FACTA EST, QVAM DATA VITA FVIT) Bis vixit; imo nunquam vixit, qui sic viuendo periit. *Fusè de vnguentis libris superioribus in Lentinum & alios dictum.*

* * *

De ludis Stellæ.

LXXIII.

LXXVIII.

Quos cuperet Phlegræa suos victoria ludos,
Indica quos cuperet pompa, Lyæe, tuos,
Fecit Hyperborei celebrator Stella triumphi,
O pudor, ô pietas, & putat esse parum.
Non illi satis est turbato sordidus auro
Hermus, & Hesperio qui sonat orbe Tagus.
Omnis habet sua dona dies, nec linea diues
Cessat, & in populum multa rapina cadit.
Nunc veniunt subitis lasciua numismata nimbis:
Nunc dat spectatas tessera larga feras.
Nunc implere sinus securos gaudet, & absens
Sortitur dominos, ne laceretur auis.
Quid numerem currus, ter denaq; præmia palmæ,
Quæ dare non semper consul vterq; solet?
Omnia sed, Cæsar, tanto superantur honore,
*Quòd spectatorem te tua laurus * habet.*

* V. amet.

Laudat Stellam, à quo præter triumphum Domitiani carmine celebratum, etiam ludi ad honorem Principis, & victoriæ memoriam sunt dati, quem tamen honorem præsentia Cæsaris superauit, quòd his Stellæ ludis interesse non sit dedignatus. Qvos lvdos Phlegraea victoria cvperet esse svos) Phlegræa victoria Herculana, non Iouis, & Deorum: quamuis ope Deorū dicatur Hercules vicisse. Cùm enim ad Cumeam planitiem venisset, (Phlegræam vocatam ob scatentem ignem antiquitus) gigantes illic inuenit, qui audito eius aduentu in vna castra conuenerant, prælioque ingenti commisso Diis adiuuantibus vicit. Natalis Comes in Mythol. lib. 7. cap. 2. Strabo de eadem, & Silius. Plinius lib. 18. *Quantum autem vniuersas terras campus Campanus antecedit, tantum ipsum pars eius, quæ Laboriæ vocantur, quem Phlegræum Græci appellant. Finiuntur Laboriæ via ab vtroq; latere consulari, quæ à Puteolis, & quæ à Cumis Capuam ducit.* Indica qvos cvperet pompa, Lyaee, tvos) Quos ludos à Stella cantatos, à Domitiano spectatos, cuperet Bacchus in triumpho suo Indico factos. De geminis tigribus, aut elephantis Bacchum vehentibus, dictum lib. 1. Indica pompa est Indicus triumphus. Lyæus, Bacchus, ἀπὸ τοῦ λύειν, quòd curas soluat vinum, vnde Liber à Latinis est appellatus, quod animum à curis liberet. de Triumpho Silius.

Montem Vesuuium nonnulli existimant fuisse, vt Gyraldus docet in Hercule.

Qualis odoratis descendens Liber ab Indis,
Egit pampineos frenata tigride currus.

Plura lib. 1.

Aut cùm Phlegræos confecta mole gigantes
Incessit campis tangens Tyrinthius astra.

Fecit Hyperborei celebrator Stella trivmphi) Fecit ludos Sarmatici triumphi, quem & carmine descripsit Stella. Nec tamen iustus is fuit triumphus, cùm lauream tantùm Ioui intulerit, vt Suet. cap. 6. narrat. Sed Stella celebrauit etiam triumphum de Dacis reportatum, vt Papinius canit:

——Dacas (quæ est gloria maior)
Exuuias, laurosq; dabit celebrare recentes,

O pvdor, ô pietas, et pvtat esse parvm) Quamuis in gratiam principis ludos celebrauerit Stella tam nobiles, sumptuosos & magnificos, vt ille Hercules deuictis gigantibus, & Bacchus subactis Indis, inuidere posset, quorum triumphum superauit Stella; tamen, quamuis satisfecerit omnibus, sibi velut parum amplo & sumptuoso displicuit, minimeque satisfecit. Non illi satis est) Stellæ nempe non satis ad liberalitatem aurum sparsisse in populum. Nam Hermus & Tagus flumina, auri ramenta, & arenas aureas vehunt. Tagus quidem Hispaniæ, natus

natus in Celtiberis, diuidit Lusitaniam, & vltra Vlysipponem in Oceanum exoneratur, Ptolemæus & alij auctores. Hermus Straboni Lydiæ flumen, Asiæ fluuium alij scribunt. Virgilius 2. Georg. 15. l.

Nec pulcer Ganges, atq; auro turbidus Hermus.

Turbidus dixit, quod noster sordidus. OMNIS HABET SVA DONA DIES) Stella in ludis Circensibus, & Amphitheatralibus, magnam vim opum effudit in spectatores & gladiatores, venatores, aurigatores, aliosq; ludiones. nec id semel, sed dum durarent ludi. instaurabantur verò sæpius & aliàs nouem, aliàs decem, aliàs paucioribus, aut pluribus diebus agitabantur, vt ex Cicerone, Liuio, & aliis discimus. Votiuos verò hosce Stellæ ludos fuisse existimo pro Domitiano. (quanquam Stella postea fuerit consul) & Romanos, qui sæpè vouebantur, multaque in iis congiaria populo dabantur, ita vt nonnulli sua patrimonia in ludos & munera gladiatoria effuderint,* qua de re vbertim Bulengerus lib. de Circo cap. 8. Et de Venatione. cap. 13. 14. 15. & de Circo cap. 55. de missilibus. Suetonius Tito, Domitiano, Nerone & aliis, & ibid. Torrentius, Lipsius, Adm. cap. 11. l. 2. Bulengerus iterum. de Ven. c. 24. de Venatione direptionis. OMNIS DIES) Suet. Nerone. *Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies, &c.* vides morem. quod tamen non lego ab omnibus factum semper. NEC CESSAT LINEA DIVES) Mirum dictu, quàm multi multa super hac lineâ & sæpè extra lineam. Bulengerus libro de Circo, cap. 11. *Lineam diuitem, interpretor ordinem dierum, quo missilia dabantur populo ab imperatore, de quibus agit Martial. lib. 8. epig. 77.* Hic de imperatore non agitur, sed de Stellæ ludis & missilibus. Deinde non reor ordinarium fuisse, vt per omnes dies missilia darentur, alioqui nec Suetonius, nec Martialis hoc velut singulare prædicarent. Postremò, quis ad dierum ordinem vnquam retulit lineam diuitem, an qui dixit: *mors vltima linea rerum?* vbi pro morte & fine vitæ ponitur. Vidit hoc ἀτόπως Bulengerus, hinc transiit ad sententiam Turnebi, qui lineam diuitem exponit, contextam è gemmis lineam, de qua Symmachus lib. 6. ep. 80. Cælius Rhodiginus lib. 5. c. 14. & Iureconsulti. Calderinus ad ipsa refert spectacula, ita vt dona, non pro missilibus, sed pro ludis ipsis (quibus non corpus, & ventrem, aut marsupium, sed oculos pascerent) accipiat. Diues pro cuneo diuitum ponit, qui spectabat dona; quasi non perinde populus & pauperes vsurparint ead. spectacula. Rursum Bulengerus ad totum populum refert intra cuneos per lineam redactum, qui, antequam à lineatoribus regulâ dirigeretur, in intermetio vagabatur. nec in hoc sensu sensus vllus; quorsum enim diues? Rhodiginus lib. 5. cap. 14. etiam duplicem, imò triplicem adfert interpretationem, ex Seruij sententia primum pro regulâ, limine, signo, cretâ facta. *Ex cuius, inquit, interpretatione facilè percipi licet, cur in ludis ab eruditis persæpe linea nuncupetur alba, quàm significasse Martialis videri potest illis versibus lib. 8.*

Titus centum diebus consecrauit Amph.

** Cic. de Milone, qui tria patrimonia effuderat in ludos. Idem de Messala Vopiscus.*

Refutatur Bulengerus. Si tamen seriem donorum ex dierum ordine mittitur, non refragor Bulengero, quod poëta ipse videtur docere. Omnis habet sua dona dies.

Lib. 29. cap. 9. Plinius item.

——nec linea diues cessat——

Quo refert & Ouidij versum Cælius.

Et bene te cogit, si nolit, linea iungi,
Qua tibi tangenda est lege puella loci.

Deinde ad longum sedendi ordinem. Sicut & illud in Amoribus.

Quid frustra refugis? cogit nos linea iungi.

Postremò pro lineâ margaritarum ex Vlpiano D. 9. ad l. Aquil. & lib. 47. de furtis. Doctorum optimus Iustus Lipsius in notis ad nos missis, *Mihi, inquit, videbatur linea pro ordine subselliorum capienda, & interpretabar non solùm populum habere, quod caperet in missilibus, sed & senatum. Diues igitur linea orchestra.* Hæc placet ex imo sententia. videtur enim poëta consilio distinxisse popularia ab orchestrâ, cùm subiecit. *Et in populum multa rapina cadit.* Possit fortasse linea diues etiam accipi pro perpetua serie donorum, sic vt dicat, non cessasse lineam diuitem, seu dona & munera ac missilia Stellæ, totis ludis. Lipsio tamen malo subscribere. De immensis porrò largitionibus Cæsarum, & magistratuum minorum, vt Consulum, Prætorum, Aedilium, Quæstorum, Lipsius Admir. l. d. Et Saturnal. Bulengerus de Ven. cap. 24. Legatur & Lactantius lib. 6. Inst. *Magnis vrbibus suffecturas opes exhibendis muneribus impendunt.* Ambros. 81. serm. Magistratus, &c. *totum patrimonium suum largitur, &c.* Hadrianus Imperator per ludos eiuscemodi in adoptione Ceionij Commodi quater millies H S. hoc est, decem milliones perdidit. ET IN POPVLVM MVLTA RAPINA CADIT) Direptionem intelligit, de qua in Prolemmatis d. Rapina autem ea fuit auium potissimum. Stat. 1. Sil.

Inter quæ subito cadunt volatu,
Immensæ volucrum per astra nubes,
Quas Nilus sacer, horridusq; Phasis,
Quas vdo Numidæ legunt sub austro.

Martialis mox. *Sortitur dominos, nec laceratur auis.*

Præter aues alij alia quoque missitabant. Nero apud Sueton. 11. aues, tesseras frumentarias, vestes, aurum, argentum, gemmas, margaritas, tabulas pictas, mancipia, iumenta, mansuetas feras, naues, insulas, agros. Sed hæc per tesseras, de quibus infra subiiciam. Gordianus sine tesseris diripiendas omnis generis animantes dedit. Struthiones mille vno spectaculo, mille ceruos,

mille apros, mille damas, ibices, oues feras, & alia herbatica animalia, quanta vel ali, vel inueniri potuerunt. Immisi populares, rapuit quisque, quod voluit, &c.

Nvnc veniunt svbit. l. n. nimbis) Nunc è loco superiore in subsellia, & gradus magna vis nummorum sestertiorum spargitur. Hinc supra. *Non satis est illi Hermus, &c.* numisma idem, quod sestertius, quando argenteum est, de quo lib. I. in Sextilianum.

Heraldus plura de tesseris. Tessera missiles rotunda, frumentaria quadrata. Videatur Marcilius ad Sat. Persij. Suet. Dom. c. 4.

Nvnc dat spectatas tessera l. f.) Tesseræ ligneæ, aut spherulæ è loco superiore in theatrum, & populum spargebantur, quibus signa inscripta erant ferarum productarum in caueam, vel aliarum rerum, quas editor volebat populo largiri; cuiusmodi erant vestes, aurea & argentea vasa, equi, vehicula, mancipia, aliaque id genus munera. Tesseras autem & sphærulas, seu globulos populus rapiebat, cùm iactarentur, & quod quisque in tesserá signum habebat, illud accipiebat ab imperatore, vt si tesseræ esset inscriptus ceruus, equus, domus, domum, equum, ceruum à Cæsare, vel munerario accipiebat. De huiusmodi tesseris hic poëta loquitur. Iuuen. Sat. I. Suetonius Nerone, Domit. Tito, Capitol. Gordianis. Dio, Tito, Caligula, Domitiano. Adriano. Plutarch. Lipsius, Bulengerus, alij.

Nvnc implere sinvs s. g.) Nunc viritim distributa dona, sine direptione, quæ contentiones & turbas ciebat, & tesseræ sorte datæ rerum & auium absentium, vt quod cuique euenisset in signo, id postea à Stella peteret. Opponit ergo poëta spectatas feras & absentes. Qvid nvmerem cvltvs) an aurigatores vel gladiatores insinuat? quos videtur vario habitu, & veste in spectacula misisse. An vestes populo datas, & coronas victorum triginta? Consvl vterqve) cum collatis symbolis edunt ludos & spectacula. quod ex more fiebat. legatur Suet. Iulio, cap. 10. Vbi M. Bibulus Aedilis cum Cæsare communibus impensis ludos fecit, nihil tamen inde honoris tulit. Omnia sed, Caesar) Quæ etsi magna sunt per se, tamen illa summa facis tua præsentia, quæ te absente nulla essent.

Ad Domitianum.

LXXX. LXXIV.

Sanctorum nobis miracula reddis auorum;
Nec pateris, Cæsar, sæcula cana mori.
*Cùm veteres Latiæ ritus * renouantur arenæ,*
*Et * pugnat virtus simpliciore manu.*
Sic priscis seruatur honos, te præside, templis,
Et casa tam culto sub Ioue numen habet.
Si noua dum condis, reuocas, Auguste, priora;
Debentur, quæ sunt, quæq; fuêre tibi.

** renouentur.*
** pugnet.*

Pugilatum exercuêre Lacedæmonij, eiusq; pugnæ auctorem Pollucem tradunt. lege de pugillatu Petri Fabri agonistica. Pugiles hosce Romani in Circum deduxêre, & Domitianus iam desitum pugillatum reuocauit, à quo facto poëta laudat Cæsarem, & affirmat illi in acceptis referenda & antiqua, & recentia spectacula, templa, &c.

Sanctorvm avorvm miracvla) quæ mirabatur antiqua simplicitas, illa reuocâsti. Nec enim gladiatorum cruenta spectacula priores Romani edidere, nec venationes tam feras, vt cum feris cogerentur pugnare homines. Primi gladiatores Romæ dati publicè A. V. C. CCCCXC. Appio Claudio, & M. Fuluio consulibus. Epitome Liuiana. XVI. Ausonius, Lipsius I. Sat. cap. 8. Romulus ipse Circenses instituit, in quibus & pugiles. Et Tarquinius Priscus locum diuisit. Lege Liuium lib. I. dec. I. Saecvla cana) Metaphora ab homine. sic cana fides, antiqua, Prisca. Cùm veteres Latiae ritvs renovantvr arenae, Et pvgnat virtvs simpliciore manv) Olim pugiles in Circensibus committebantur, tu reuocas illam consuetudinem. *renouantur & pugnat* tam iustè legitur, quàm *renouentur & pugnet*. Tu Cæsar reddis nobis maiorum nostrorum spectacula, cùm, seu qaundo pugnat, quando veteres ritus renouantur. Nulla hic stribligo aut mendum orationis. Sic Cicero, Terentius & alij locuti. cùm Romam veni, cùm huc respicio. Simpliciore manv) pugnis tantum, & cæstibus. non ferro, tridente, &c.

Pugilum varia spectacula proposuit Panuinius in tabulis Circensibus.

Sic priscis servatvr honos, te praeside, templis) Vt ludos veteres instauras, ita templa quamuis humilia colis, magnaque ob sanctam vetustatem in veneratione habes. Plurima templa & opera vel incendio, vel vetustate corrupta restituit. Suet. Domit. Et casa tam cvlto svb Iove Nomen habet) Iupiter antiqua in casa humili, id est, humili, & vili templo colebatur, illam restituisti tu. De humili Iouis templo sic Ouidius I. Fastorum.

Iupiter

Iupiter angusta vix totus stabat in æde,
Inq; Iouis dextra fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis, &c.

TAM CVLTO SVB IOVE) Quamuis iam diues, & auro, gemmisque oneratus sit in Capitolio Iupiter, tamen nunc etiam casa prisca, & ædicula Iouis venerationem à te Cæsar instaurata habet. TAM CVLTO SVB IOVE) tam diuite, & magnifico templis. SIC NOVA DVM CONDIS, REVOCAS, AVGVSTE, PRIORA; DEBENTVR, QVAE SVNT, QVAEQVE FVERE TIBI) templa plura condidit Domitianus, vt iam sæpè dictum, plura restituit vetera. concludit ergo poëta, sub Domitiano omnia tempora Reipub. Romanæ recurrere, & sub vno aspectu poni, quando Domitianus acta priora reuocat, & noua condit, &c. Quicquid singuli per se reliqui seu Reges, seu consules, seu dictatores, seu Imperatores præstitère in Vrbe, hæc vnus tu omnia solus agis.

In Gelliam.

LXXV. LXXXI.

Non per mystica sacra Dindymenes,
Nec per Niliacæ bouem iuuencæ,
Nullos deniq; per Deos, Deasq;
Iurat Gellia: sed per vniones.
Hos amplectitur, hos deosculatur.
Hos fratres vocat, & vocat sorores,
Hos natis amat acrius duobus.
His si quo careat misella casu,
Victuram negat esse se nec horam.
Eheu quàm bene nunc, Papiriane,
Annæi faceret manus Sereni.

Gellia vita sua chariores habebat gemmas, sine quibus negabat se posse viuere. poëta precatur, vt à fure Sereno gemmæ clepantur, Gelliaque moriatur. MYSTICA SACRA DINDYMENES) Dindymene eadem Dea, quæ Rhea, Deûm mater, Cybele, Berecynthia mater, Pesuntia, Dea Phrygia, aliis affecta nominibus, cuius historiam ex variis scriptoribus delibatam leges à Gyraldo, syntagmate 4 & Natali Comite, aliisque mythologis. Dindymene vocatur, Hesychio, & Strabone auctoribus, à montibus Phrygiæ, vel, vt Stephanus sentit, Troadis, Dindymis. Hinc Catullo Dindymi domina. & Dindymena domina dicitur. Horatius lib. 1. car. *Non Dindymene, non adytis,* &c. Apollonius in Argonauticis.

Μητέρα Δινδυμίην πολυπότνιαν ἐγκαλέοντες.
Dindymiæ matris venerabile numen adorant.

Hesychius etiam Dindymen appellat. Diodorus Siculus, à matre Dindymene, Dindymenen dictam insinuat. MYSTICA SACRA) Initia & mysteria Deæ Dindymenes Catullus crotalum, & tympanum fuisse canit. Sed clariùs omnia Claudianus in raptu Proserpinæ, vbi describit templum Cybeles.

Terribiles intus thyasi, vesanaq; mixto
Conuentu delubra gemunt, vlulatibus Ide
Bacchatur, timidas inclinant Gargara siluas.
Postquam visa Ceres, mugitum tympana frenant,
Conticuére chori, Corybas non impulit ensem,
Non buxus, non æra sonant, blandiq; leones
Submisére iubas. ——

Fortè an posint hîc mystica sacra accipi pro sacris Bonæ Deæ, quæ solæ fœminæ curabant. Plura de his Arnobius. Ouid. 4. Fastorum. Lactantius in diuinis institutionibus contra gentes. *Apuleius de asino.* Augustinus de ciuit. Dei. Lege Gyraldum, & Natalem. NON PER NILIACAE BOVEM IVVENCAE) Isidem, quæ versa in bouem culta est Aegyptiis pro Dea. Propertius 1. lib.

Atq; vtinam Nilo pereat quæ sacra repentè
Misit matronis Inachis Ausoniis. Et 2.
Io versa caput primos mugiuerat annos,
Nunc Dea, quæ Nili flumina vacca bibit.

Ouidius primo Metam.

Coniugis (Iunonis) *aduentum præsenserat, inq; nitentem*
Inachidos vultus mutauerat ille iuuencam.

Eadem Iouis imperio reuersa in pristinam formam pro Dea culta est. Ouidius.

vultus capit illa priores,
Cornua decrescunt, fit luminis arctior orbis,
Contrahitur rictus, &c. Et mox:
Nunc Dea Linigera colitur celeberrima turba.

Qui plura desiderat, mythologos adeat. PER DEOS DEASQ; IVRAT GELLIA) Fœminas per Deas, viros per Deos olim deierasse refert Alex. Neapolit. lib. 5. c. 10. A. Gellius lib. 11. c. 6. affirmat mulieres nunquam per Herculem, neque viros per Castorem, iurasse. Fœminas tamen per Deos Castorem & Pollucem, viros per Castorem nunquam. Varro per Pollucem affirmasse quicquam tradit viros. Apuleius per Herculem iurantem in 4. Metam. introducit Socratem. Idem contra apud Platonem in Gorgia per Iunonem iurauit. PER VNIONES) gemmas, margaritas, velut Diis, Deabusque, & suis liberis chariores; per charissima enim iurare soliti sunt veteres, cuius testimonia mille apud Brissonium de priscis Romanorum loquendi formulis. EHEV QVÀM BENE FACERET MANVS ANNAEI SERENI) Vtinam Annæus Serenus fur notus & nobilis subduceret Gelliæ suos vniones. Sic enim futurum esset, vti nec horam, vt ait, viueret. argutè hoc poëta, dignã enim morte ait eam, quæ gemmas plus Diis, plus suis liberis, plus sua vita, & seipsa diligat. Vide quæ lib. 7. ep. 44. de hoc Annæo Sereno dicta sint. Furem certè Serenum nusquam legi, quamuis affirmet hunc furacem Domitius, quem secutus sum, quod suspicari pronũ esset aliquid huiusmodi designatum esse olim à Sereno. Sed postquam Senecam legi, & epist. 63. expendi, non possum suaderi hunc Serenum vnquam malè audisse, quod alioqui Seneca tali amico non erat vsurus, nec mortem familiariter laturus. Nec Tacitus, nec Plinius quicquam ad furta pertinens loquuntur, cum huius mentionem inferunt. vt vel de alio locutus videatur poëta, vel si de hoc, alia sententia verbis illis suberit,

quàm bene
Annæi faceret manus Sereni. De alio diuerso reor poëta scripsit.

Ad Domitianum.

LXXXII. LXXVI.

Dante tibi turba querulos, Auguste, libellos,
Nos quoq; qui domino carmina parua damus,
Posse Deum rebus pariter, Musisq; vacare
Scimus, & hæc etiam serta placere tibi.
Fer vates, Auguste, tuos: nos gloria dulcis,
Nos tua cura prior, deliciæq; sumus.
Non quercus te sola decet, nec laurea Phœbi:
Fiat & ex edera ciuica nostra tibi.

Laudat Domitianum, quòd faueat poëtis, nec summis, & epicis tantùm, sed epigrammatariis etiam. AVGVSTE, DANTE TIBI TVRBA QVERVLOS LIBELLOS) Per libellos supplices adibat populus principes, & Imperatores, nec aliter accedere moris erat. Tacitus. & l. 33. ff. de re iudic. Libellorum supplicum fit etiam mentio l. 15. de in ius vocand. & multis aliis. Vide Brissonium. de formulis. lib. 3. Sueton. in Augusto cap. 53. *Promiscuis*, inquit, *salutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium desideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quòd sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem.* Idem in Domitiano cap. 17. *legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina.* Lampridius in Commodo. *Ipse Commodus in subscribendo tardus, & negligens, ita vt libellis vna forma multis subscriberet.* Sed iuuat vnum, alterúmue exemplum huiusmodi libellorum subiicere. ex lapide Romano. QVOM ANTE HOS DIES CONIVGEM ET FILIVM AMISERIM, OPPRESSVS NECESSITATE, CORPORA EORVM FACILI SARCOPHAGO COMMENDAVERIM: DONEC IIS LOCVS, QVEM EMERAM, AEDIFICARETVR VIA FLAMINIA, INTER MIL. II. ET III. EVNTIBVS AB VRBE PARTE LAEVA. ROGO, DOMINE (IMPERATOR) PERMITTAS MIHI IN EODEM LOCO IN MARMOREO SARCOPHAGO, QVEM MIHI MODO COMPARAVI, ET CORPORA COLLIGERE, VT QVANDO EGO ME ESSE DESIERO, PARITER CVM EIS PONAR.

SECRETVM FIERI PLACET. IVBENTIVS CELSVS PROMAGISTER SVBSCRIPSI III. NON. NOVEMBREIS ANTIO POLLIONE ET OPTIMO COSS.

Habes formulam precum Latinam; accipe Græcam cum responso. l. 9. de L. Rhod.

ἀξίωσις.

Εὐδαίμονος Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνῖνον βασιλέα. Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνῖνε, Ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν τὰς κυκλάδας νήσους οἰκούντων.

Ἀντωνῖνος εἶπεν Εὐδαίμονι.

Ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης. τῷ νόμῳ τῶν ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων ἐναντιοῦται. τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ θειότατος Αὔγουστος ἔκρινεν. id est,

Libellus supplex.

Eudæmonis Nicomediensis ad Antoninum Imperatorem. Domine Imperator Antonine. Naufragium in Italia fecimus, & ab incolis Cicladum spoliati sumus.

Antoninus Eudæmoni.

Ego quidem mundi sum Dominus. Lex autem de mari, lege Rhodiorum nautica iudicator, cui nemo nostrum repugnabit: Idem enim D. iudicauit Augustus. QVERVLOS) de casu & infortunio, vel iniuria aliqua quiritantes, vel auxilium petentes. Vocabantur iidem libelli, *desideria, & preces.* l. 5. eodem de ædif. priu. *Si is, contra quem preces fundis,* & l. 19. cod. de donationibus. *In eum, contra quem preces fundis, & aliis innumeris,* & in l. 2. cod. de errore aduoc. *Errores eorum, qui desideria, id est, preces subscribunt.* Plura vide apud Brissonium loco citato.

NOS QVOQVE QVI DOMINO CARMINA PARVA DAMVS) Vt populo licet preces fundere, & libellos supplices tibi offerre, ita nobis poëtis, Cæsar, licet carmina porrigere, & dedicare. Et hic mos erat priscorum poëtarum, vt epigrammata imperatoribus præberent, quod ex Macrobio intelligas lib. 2. Satur. cap. 4. *Solebat descendenti,* inquit, *à palatio Cæsari honorificum aliquod epigramma porrigere Græculus. Id cùm frustra sæpè fecisset, rursumq́ eum id facturum vidisset Augustus, breue manu sua in charta exarauit Græcum Epigramma, pergenti deinde ad se obuiam misit. Ille legendo laudare, mirari, tam voce, quàm vultu. Cumq́ accessisset ad sellam, demissa in fundam pauperem manu, paucos denarios protulit, quos principi daret. Adiectus hic sermo,* μὴ κατὰ τὴν τύχην σου σέβαστε, εἰ πλέον εἶχον, πλέον ἐδίδουν. *Non secundùm fortunam tuam, Auguste, si plus haberem, plus darem. Secuto omnium risu, dispensatorem vocauit Cæsar, & H S. centum millia Græculo numerari iussit.* CARMINA PARVA) Epigrammata, sic ad * Neruam, vocat paruam Musam. *Duo millia quingentos Philippæo.* ** Lib. 9. ep. 2[?].*

Sed tamen & paruæ nonnulla est gratia Musæ.

Et se modicum vatem ibidem appellat. Et lib. 10. epig. 1.

Terq́ quaterq́ mihi finitur carmine paruo
Pagina facta tibi, quam cupis esse breuem.

Dicuntur etiam parua carmina, quæ materiam non illustrem complectuntur. Horat. lib. 2. epist. ad Augustum.

——sed neq́ paruum
Carmen Maiestas recipit tua, nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.

Hinc miratur Ouidius lib. 2. Tristium sua carmina ab Augusto fuisse lecta,

Scilicet imperij princeps statione relicta,
Imparibus legeres carmina facta modis:
Non ea te moles Romani nominis vrget;
Inq́ tuis humeris tam leue fertur onus,
Lusibus vt possis aduertere numen ineptis;
Excutiasq́ oculis otia nostra tuis.

Et Virgilius 1. Aeneidos.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena.

Et Ecloga 1. *Siluestrem tenui Musam meditaris auenâ.*

Eiusdem sunt generis gracilis Thalia, tenuis versus, & similia. Tibullus vocat parua munera, lib. 3. Eleg. 1.

—— & accipias munera parua, rogat.

POSSE DEVM REBVS PARITER, MVSISQ; VACARE SCIMVS) Haud ignoramus te velut Deum cœlestis; & diuini ingenij principem pluribus simul rebus vacare, hoc est, & orbem terræ administrare, & tamen litteris, litteratisque operam dare posse. Porrò tam fuerunt litteratorum studiosi imperatores, vt prope inter prodigia relatus sit Iustinianus ἀναλφάβητος. Alexander Magnus Iliadem sibi ab Aristotele expositam edidicit, & scrinio Darij custoditam circum tulit, noctu cum pugione sub puluino posuit. Plinius, Gyrald. poët. histor. illamque suum viaticum appellauit. Iulij Cæsaris Iter, Oedipum, Herculis laudes, celebrat Tranquillus. alia poëmata Plutarchus in eiusdem vita. Plinius, & Donatus alia. Octauius verò Augustus quantus & amator poëtarum, & ipse poëta fuerit, testantur Suetonius, Horatius, Macrobius, Giraldus lib. 5. histor. poët. Idem Suetonius, & Plinius de Tiberio affirmant. Germanicus ille dignissimus &

imperio, & longiore vita à Tranquillo, Plinio, & Ouidio poëta laudatur, qui de hoc, non de Tiberio cecinit.

Quod nisi te nomen tantum ad maiora vocasset,
Gloria Pieridum summa futurus eras. Et:
Nam modò bella geris, numeris modò verba coërces,
Quodq; alius opus est, hoc tibi lusus erit.

Vide Gyraldum lib. 5. dialogo 5. ac plura de aliis, Claudio, Nerone, Tito, Adriano, Aelio Vero, qui Martialis epigrammata ita amauit, vt suum Virgilium vocaret. Sed quid de Domitiano præsente, quem tantoperè laudat noster poëta? Tacitus lib. 4. hist. ait eum simulasse studium carminum, quo velaret animum, & fratris æmulationi subduceretur. Idem Suetonius cap. 2. *Simulauit & ipse mirè modestiam: in primisq; poëticum studium tam insuetum antea sibi, quàm postea spretum & abiectum, recitauitq; etiam publicè.* & cap. 20. *Nunquam tamen aut historiæ, carminibusq; cognoscendis operam vllam, aut stilo vel necessario dedit.* Longè diuersa ab his Quintilianus adulationis suspectus lib. 10. cap. 1. refert. *Hos, inquit, nominauimus, quia Germanicum Augustum ab institutis studiis deflexit cura terrarum, parumq; Diis visum est esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iis ipsis operibus, in quæ donatus imperio iuuenis successerat, sublimius, doctius, omnibus denique numeris præstantius? quis enim caneret bella melius, quàm qui sic gerit? quem præsidentes studiis Deæ propius audirent? cui magis suas artes aperiret familiare numen Mineruæ? dicent pleniùs futura secula, nunc enim cæterarum fulgore virtutum laus ista perstringitur. Nos tamen sacra litterarum colentes feres Cæsar, si non tacitum hoc præterimus, & Virgiliano certè versu testamur.*

Vide Lipsium ad eund. locũ.

Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Alloquitur Domitianum, vt vides, eique blanditur, vt sæpè Martialis. nec referenda sunt hæc, vt multi viri non eruditi censuerunt, ad Germanicum Cæsarem Drusi filium, vno ferè sæculo ante extinctum. Mineruam verò præcipuè cultam à Domitiano quis ignorat, cùm se eius Deæ filium appellari voluerit? Vide Gyraldum lib. de poët. hist. dial. 5. scripsisse verò Domitianum poëmata testatur eiusdem æui Valerius Flaccus lib. 1. Argon.

Lege Carrionis notas ad hunc locum.

——versam proles tua pandet Idumen,
Namq; potest Solymo nigrantem puluere fratrem,
Spargentemq; faces, & in omni turre furentem.
Illa tibi cultusq; Deûm, delubraq; genti
Instituet.

Vides hæc de Domitiano affirmari, qui Flauiæ genti templum amplissimum erexit. Dictum autem, & dici voluisse Germanicum testantur poëtæ, & historici. Suetonius in Domit. c. 13. *Post autem duos triumphos Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianumq; transnominauit, &c.* Martialis lib. 2. epig. 2.

Nobilius domito tribuit Germania Rheno,
Et puer hoc dignus nomine Cæsar eras.
Lib. 5. ep. 19. *Iam dudum tacito rides, Germanice, naso.*
Et 7. e. 60. *Iussisti tenues, Germanice, crescere vicos.*
Et 8. e. 4. *Nam non hæc hominum, Germanice, gaudia tantùm.*
Et 8. e. 26. *Quot tua Roma nouas vidit, Germanice, tigres.*
Et eod. e. 39. *Hîc haurire decet sacrum, Germanice, nectar.*

Et multis aliis locis, vt lib. 8. ep. 55. 56. lib. 5. e. 2. 3. lib. 13. e. 4. & Silius.

At tu transcendens, Germanice, facta tuorum,
Iam puer auricomo performidate Batauo.

POSSE DEVM) sic quoque se Deum & appellauit, & appellari voluit. de quo supra egimus. ET HAEC ETIAM SERTA PLACERE TIBI) simulauit enim, vt diximus Domitianus poëticum studium, poëtæ verò hedera coronabantur, vt paulò post docebimus. FER VATES AVGVSTE, TVOS: NOS GLORIA DVLCIS, NOS TVA CVRA PRIOR, DELICIAEQVE SVMVS) Ita loquitur Quintilianus lib. 10. cap. 1. quem supra citauimus. Amas poëticam Cæsar: amas & poëmatis declaras, dum te illis totum tradis; sic enim simulabat æmulatione Titi. Tranquillus cap. 4. in Domitiano. NON QVERCVS TE SOLA DECET) ob seruatos ciues tuos, domitis Germanis, Dacis, fuso Antonio præside superioris Germaniæ. De querna corona sic Virgilius lib. 6.

Generatim hic multa fusè Heraldus, & Ios. Scal. lib. 1. ad Auson. cap. 9.

Atq; vmbrata gerunt ciuili tempora quercu.

Ciuili, id est, ciuica, vt interpretatur Seruius, qui reddit rationem, quare hæc corona ex quercu fuerit. nempe quia ante vita in hac arbore hominibus fuit, qui glandibus vescebantur. Plinius Secundus, si is est de viris illustribus cap. 26. *Ob hoc, inquit, ab exercitu ciuica corona de quercu, quæ dabatur ei, qui ciues seruasset, donatus est.* Valerius Maximus lib. 2. cap. 3. vbi de Sylla meminit Plutarchus in vita Coriolani, & problemat. cap. 92. Gellius lib. 5. cap. 6. Lucanus lib. 1. Pharsaliæ.

——summi

—— summi tum munera Piti
Lælius, emeritiq; gerens insignia doni
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Claudianus in Panegyrico Olibrij.

Sæpè duces meritis bello tribuêre coronas.
Hunc cingit muralis honos, hunc ciuica quercus
Nexuit.

Et in Panegyrico ad Stilicon.

Mos erat in veterum castris, vt tempora quercu
Velaret validis, fuso qui viribus hoste,
Casurum potuit morti subducere ciuem.
At tibi quæ poterit pro tantis ciuica reddi
Mœnibus.——

Sidonius Apollinaris ex lauro, in Panegyrico Maiorani paullò ante finem,

Nectat muralis, vallaris, ciuica laurus.

Plinius lib.16.cap.4. scribit, huiusmodi coronam primò fuisse Ilignam, postea magis placuisse ex Esculo Ioui sacra, variatamque esse cum quercu: vbique tamen custodito honore, glandis. Nec puto quercum referendam ad carmen heroicum hoc loco, vt Domitius dubitat, quamuis enim poëtis epicis data sit querna corona, tamen huc non quadrat; Martialis enim comparat Cæsaris res, & victorias cum studiis, & docet illum esse lauro, & quercu, propter seruatos ciues, & victos hostes: hedera verò propter studia, & Musas donandum. Præterea Virgilius epicus de suo carmine heroico locutus, rogat principem, vt suam hederam, id est, carmina misceat reliquis triumphis. vbi epicis tribuit hederam. Ecl.8. Propertius tamen de Ennio sic.

Ennius hirsuta cingat sua dicta corona,
Mi folia ex edera porrige, Bacche, tua.

De querna corona epicis data à Domitiano, vide Scaligerum ad Ausonium. Iacobum Pontanum ad Eclogam 7. Virgilij. Non repugno tamen etiam hunc sensum videri posse, vt dicat. non quercus te sola decet, imperator, propter carmen heroicum, & laurea Phœbi. forsitan addidit (Phœbi) vt significaret se de carmine loqui. vt quasi magis explicaret, quod dixerat; NON QVERCVS TE SOLA DECET, NEC LAVREA PHOEBI) ob victoriam de Germanis, & Dacis partam. triumphantes enim lauro coronabantur, vel quòd in monte Parnasso laurus sit spectatissima, vel quòd fulmine non tangatur. Plinius lib.15.cap.30. Gellius lib.5.cap.6. *Triumphales*, inquit, *coronæ aureæ sunt, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. Id vulgo dicitur aurum coronarium. Hæ antiquitus ex lauro erant. post fieri ex auro cœptæ*, & huc pertinet Virgilius eclog.8.

Phœbo sacra laurus.

Prius myrto coronabantur, vide Tiraquellum loco infra citato.

—— atq; hanc sine tempora circum,
Inter victrices ederam tibi serpere lauros.

Et Horatius lib.2. Od.1.

Cui laurus æternos honores,
Dalmatico peperit triumpho.

Hæc ex Tiraquello ad lib.4. Alexandri. cap.18. Sed hoc Tiraquellus non rectè, quòd ex solo hoc versu Martialis coronam triumphalem etiam hederaceam fuisse dicat. nam id minimè videtur Martialis velle dicere, sed hoc potiùs. Non quercus te, ô Imperator, sola decet ob seruatos à te ciues, nec sola Phœbo sacra laurus ob victos hostes, & partum triumphum. sed tertia etiam hederacea, quia poëta es, & poëtas amas. ad quam sententiam facit plurimum illud Virgilij Ecloga 8.

Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Hoc est, vt Seruius rectè exponit. Debet etiam carmen meum florere inter plures tuos triumphos; nam victores imperatores lauro, hedera coronantur poëtæ. ad quod videtur quasi Martialis allusisse. FIAT ET EX EDERA) Et coronam poëticam mereris, vel quia ipse poëta, vel quia faues poëtis, illosque primus quercu ornasti ad exemplum Olympiorum. hedera verò, seu edera sertum est poëticum. Virgilius Ecloga 7.

Pastores hedera crescentem ornate poëtam.

Seruius poëtas hedera coronari dicit, quòd sacri Baccho, cui edera sacra, vnde & ipsi velut Bacchæ insanire dicuntur, vel quia semper virent ederæ, quemadmodum carmina æternitatem & merentur, & aliis pariunt. Horatius lib.1.car.Od.1.

Me doctarum ederæ præmia frontium
Diis miscent superis.——

Et lib.1. Epod. ad Iulium Florum.

——seu condis amabile carmen,

Prima feres ederæ victricis præmia. ——

Lucretius de Ennio lib. I.

—— *qui primus amœno*
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam.

Persius in Prologo Satyrarum.

Scazon. *Heliconidasq́, pallidamq́ Pirenen*
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces. ——

Sed vnde ista hedera poëtarum, cur tam frequens omnibus in ore, quibus item de caussis se vel ipsi coronis huiusmodi induerent, vel ab aliis induerentur, copiosissimè Iacobus Pontanus noster exposuit ad illum versum Virgilij, *Pastores hedera*, &c. Ecloga 7. ad quem te locum hinc, ad Ausonium Ios. Scaliger. remittimus. Et Alciatus Emblema. CC. IV. & Claudius Minos ad idem. CIVICA NOSTRA TIBI) Quæ nobis ciuibus tuis datur, illa etiam te decet. Aut fiat corona tibi, Imperator, ex edera, quia poëtas minorum gentium, seu minores etiam amas, seruas, & ornas. De vario coronarum genere, & forma, lege Tertullianum de corona militis. Liuium lib. 7. Polyb. lib. 6. Zonaram lib. 2. Suetonium in Caligula cap. 45. Plutarchum in Mario. Plinium lib. 7. cap. 28. & lib. 2. cap. 3. & sequentibus aliquot. Gellium lib. 5. cap. 6. Stevvechium ad lib. 2. Vegetij. Tiraquellum loco citato. de poëticis verò coronis Iacobum Pontanum. Petrum Fabrum Agonisticon, variis locis. de corona non dignis collata poëtis, vide epigramma apud Gyraldum.

* * *

MAT-

MATTHÆI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS EPIG. LIBRVM IX. COMMENTARIVS.

Ave mi * *Toranni, frater chariſsime. Epigramma, quod extra ordinem paginarum eſt, ad Stertinium clariſsimum virum ſcripſimus, qui imaginem meam ponere in bibliothecâ ſua voluit. De quo ſcribendum tibi putaui: ne ignorares, Auitus iſte quis vocaretur. Vale, & para hoſpitium.*

* *al. Turani, ad quem lib. 5. ep. 79. Vt reor eſt ſcriptum. Vt ſunt exempli gratia programmata quædam ad libros præfixa.*

EXTRA ORDINEM) ſeparatum à reliquis epigrammatis, ita vt primum fuerit de templo Flauiæ gentis. STERTINIVM) plura ſunt ad hunc epigrammata poëtæ, quæ videbis in Epigrapharum indice. QVI IMAGINEM MEAM IN BIBLIOTHECA SVA) Hoc more fiebat, vt bibliothecas ſtatuis doctorum virorum, aut Muſarum & Apollinis exornarent. Plinius Iun. de Silio. Et Cic. lib. 4. ad Attic. ep. 9. Et vel ex hoc epiſtolio, & proximo epigrammate conſtat, cùm dicit:

Quam non obſcuris iungis, Auite, viris.

De L. Actij poëtæ breuis, ſtatuâ maximâ in Camœnarum æda poſita, lege Plin. l. 34. c. 5. De hoc more idem Plinius exertè l. 35. c. 2. Alter Plin. epiſt. 28. l. 4. Seneca l. 1. de Tranquill. Vitæ. c. 9. Iuuen. Sat. 2. Suetonius. Tib. c. 70. Euſeb. l. 2. hiſt. Eccl. c. 18. Quorum verba recitat Heraldus, qui plura. Et poëtis ſtatuas etiam publicè erectas conſtat ex lib. 4. Anthologiæ, εἰς εἰκόνας ποιητῶν Homeri, Pindari, Anacreontis, Steſichori, Sapphûs, Heſiodi & aliorũ. Mantuani Virgilio ſtatuam erexere, quam prope adorarunt, poſtea iuſſu Caligulæ deiectam. Virgilij item Mantuani, & Homeri effigies numiſmatis Chij impreſſerunt. Poſteris verò temporib. ſtatuæ nobiliſsimis poëtis in æde Camœnarum erigebantur, quo honore multi ad poëticæ ſtudium excitabantur, quòd coronatas hederis ſtatuas affectarent, de quibus Perſius in prologo. & Iuuenalis Sat. 7.

Ad Auitum.

I. I.

* *Non te celabis, ſublimi pectore vates,* * *Nota licet nolis Gr.* *al. Latè lucebis*
Cui referet ſerus præmia digna cinis,
Hoc tibi ſub noſtra breue carmen imagine viuat:
Quam non obſcuris iungis, Auite, viris.
Ille ego ſum nulli nugarum laude ſecundus: *Verè magnus nugator.*
Quem non miraris, ſed, puto, lector amas.
Maiores maiora ſonent: *mihi parua loquuto*
Sufficit, in veſtras ſæpè redire manus.

AVITVM) Auitus tamen eod. tempore verus Romæ vixit, fuere & alij Auiti, de quib. li. 1. ep. 17. ad quem ſunt aliquot Plinij epiſtolæ. Poëta nomen Stertinij mutauit, quod hoc illi gratius noſſet. In Eclogis ita ἀλληγορικῶς alia pro aliis nomina ſubſtitui ſolent. Martial. plurima finxit nomina aliena, quib. tamen certorũ ſubinde vel laudes, vel vitia prædicat. Poſtumi certè nomine putarunt etiã tum fuiſſe certũ deſignatũ. VATES) Hunc in catalogo poëtarũ Gyraldus, quod miror, omiſit. Nominis tui memoria erit ſempiterna. Imagini ſuæ vult adſcribi hoc tetraſtichon. *Ille ego ſum nulli, &c.* SECVNDVS) Catullum tamen ſibi & Brutianum præponit. NON MIRARIS) velut magnum & nobilem poëtam, ſed vt epigrammatarium amas. Nugas, iocos, & ſales appellat, vt ſæpè ſupra infraq́;.

Tetraſtichõ hoc à priore ſepararim. ſcribit enim hoc in ſeipſum.

De templo Flauiæ gentis.

II. II.

Dum Janus hyemes, Domitianus autumnos,
Auguſtus annis commodabit æſtates:
Dum grande famuli nomen adſeret Rheni
Germanicarum magna lux calendarum:
Tarpeia ſummi ſaxa dum patris ſtabunt:
Dum voce ſupplex, dumq́ thure placabit * *Iulia.* * *V. C. nomen.*
Matrona diues dulce * *Julium* * *numen:*
Manebit altum Flauiæ decus gentis,
Cum ſole, & aſtris, cumq́ luce Romana.
Inuicta quicquid condidit manus, cœlum eſt.

De hoc templo Suet. in Domit. c. 1.5. & 17. Papinius in filuis, Martial. l. 6. c. 17. Hoc iuxta naumachiã collocat Marlian. Blondus ait se quadratos lateres amplissimos ex ruinis, quæ Ecclesiã S. Silvestri, eiusq; sacrarũ virginũ monasteriũ sepiunt, extractos vidisse. quorũ multi literas haberét in hæc verba. DOMITIANA MAIOR PARS. DOMITIANA MINOR. DVM IANUS HYEMES) Ianus dat nomen Ianuario, q medius inter hibernos menses. Ita sæpè apud poëtas Decẽber, & Decẽbres ponuntur ꝓ hyeme. DOMITIANVS AVTVMNOS. Septembrẽ enim Germanicũ, Octobrem Domitianũ appellauit. Ita Statius eid. adulatur lib. 4. Sil. in consulatu 17. Domitiani. *——nondum omnis honorem*

Annus habet, cupiuntq; decem tua nomina menses.

Iam enim Septembrẽ & Octob. occuparat, restabant adhuc decẽ menses quos insigniret nouis nominibus. AVGVSTVS ANNIS COMMODABIT ÆSTATES) Sextilẽ, vt iam dictũ, Augustũ appellauit, vt Iulius Quintilẽ Iuliũ, quòd eo mense victorias insignes obtinuerit. DVM GRANDE FAMVLI, &c. Sententia 4. versuũ est ab inductione, dum Ianuarius hyemẽ, Domitianus autumnũ, Augustus ęstatẽ, Germanicus Septembrẽ dabit, aut tẽpora ab his nominabuntur, stabit templũ Flauię gentis. Sed duorũ postremorũ hic est ordo. Dũ magna, seu prima dies Septẽbris, q Germanic⁹ dicitur, hoc. n. est (Germanicarũ Calendarũ) grande nomẽ famuli Rheni asseret, dum Germanico Cæsari nomẽ à Germania subacta & victa, quam Rhenus fluuius interfluit, tribuet. TARPEIA SVMMI SAXA DVM PATRIS STABVNT) dũ capitoli immobile saxũ, vt Virgil. loquitur, durabit. DVM VOCE SVPPLEX, &c. Iuliã Neptem, Titi filiã, q Domitian⁹ viuã perditè amauerat, vt Suet. testatur in Domit. c. 22. mortuamq; consecrationis honore affecit. Huic vt deę, matres Romanę tus adolebãt, & supplices votis placabant. MATRONA DIVES) hoc ad dignitatẽ Iuliæ, ꝗ eius ope etiã potẽtes & nobiles matronæ indigerent atq; supplicarent. DVLCE IVLIVM NVMEN) charũ: ad amores Domitiani respicit, aut dulce ciuib. etiam Romanis, gratũ & optabile Numen. MANEBIT ALTVM FLAVIAE GENTIS DECVS) Concludit inductionẽ. Quãdiu Sextilis vocabitur Augustus, Germanicus Septẽber, Domitianus October, & quãdiu dea coletur Iulia, tamdiu durabit templũ, illustre, & magnificũ, regale gentis Flauiæ, Flauij Vespasiani, Flauij Titi, & Flauiæ Iuliæ. Ouid. *Cum sole & luna semper Aratus erit.* CVM SOLE ET ASTRIS, CVMQ; LVCE ROMANA) Velut ipse sol, & sidera, & imperiũ Romanũ semper durabunt. Ita cum sole, &c. etiam hoc templũ Cæsaris Flauiæ gentis. INVICTA QVICQVID CONDIDIT MANVS, COELVM EST) Extremũ epiphonema. Quicquid. n. ædificat Cæsar inuictus, illud vinci vetustate nõ potest. COELVM EST) immortale & æternum est, vt cœlum, quod nulli mutationi est obnoxium.

Iulia nomen lego vt V. C. habet. & Titi filiam Iuliam intelligo.

Ad Domitianum.

IV. III.

Quantum iam superis, Cæsar, cœloq; dedisti,
Si repetas, & si creditor esse velis:
Grandis in æthereo licet auctio fiat olympo,
Coganturq; Dei vendere, quicquid habent:
Conturbabit Atlas, & non erit vncia tota,
Decidat tecum qua pater ipse Deûm.
Pro Capitolinis quid enim tibi soluere templis,
Quid pro Tarpeiæ frondis honore potest?
Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada prætereo: res agit illa tuas.
Quid loquar Alcidem, Phœbumq; piosq; Laconas,
Addita quid Latio Flauia templa polo?
Exspectes, & sustineas, Auguste, necesse est.
Nam tibi quod soluat, non habet arca Iouis.

QVANTVM IAM SVPERIS) Plura eiusdẽ tẽpla celebrat Ioui, Iunoni, Palladi, Phœbo, Castori & Polluci Flauiis excitata, de quib. & alij Historici meminere, nõ tamẽ omnib. Mirificè verò tollit opera Domitiani, dicitq; nec Iouẽ, nec supos omnes soluẽdo futuros, si nomina ab illis Cęsar exigat. An vlla adulatio huic par vspiã legitur? Ouid. muniuit viã 2. Fast. *Nec satis est homines: obligat illa Deos.* SI REPETAS, ET SI CREDITOR ESSE VELIS) Si quod superis donasti tẽplis excitãdis, putare velis & exigere, opprimẽtur superi debitis, nec ære tuo poterunt exire. CREDITOR) si donare nolis, sed exspectas, dũ satisfaciat. GRANDIS IN AETHEREO) Quamuis hastæ subiiciantur omnes deorũ dearumq; fortunę & opes. AVCTIO) est, cũ quis seu obæratus, seu spõte animi, pręconi seu hastę bona subiicit, aut à creditore subiiciũtur ea lege, vt ei, qui adiecto pretio licitatione vincit, res empta addicatur, duo enim pluresue licebantur. Ab augendi adiiciendiq; negotio appellatur. Plaut. Menæch. rogat præconem, vt sibi detur.

Mes.

Mes. Vis conclamari auctionem fore quidem
Men. Die septimi ——
Auctio fiet. & mox.
Die septimi
Venibunt serui, supellex, fundi, ædes, omnia.
Venibunt: quiq; licebunt præsenti pecunia.

De formulis auctionum, & priuatis publicisq; auctionibus lege Brissonium lib. 6. COGANTVRQVE DEI VENDERE, QVICQVID HABENT) Etiamsi cœlum & terram vendiderint, & omnia, quæ cœli complexu continentur, atq; seipsos præterea, tamen nomina sua non dissoluent. CONTVRBABIT ATLAS) Atlas, vbi viderit Iouem non esse soluendo, coniiciet se in pedes & cedet foro, vt mercatores solent ex notis Terentij. Conturbare, decoquere, & pecuniam suam dissipare significat, & propriè de seruis dicitur, qui rationibus dominicis paria non faciunt. plena est autem locutio, conturbare rationes, vt in Eunucho Terentius:

Ita conturbasti mihi rationes omnes.

Vel conturbare fortunas, vt Cic. ad Cælium in 8. epist. lib. significat & conturbare quasi versuram facere, & postremis satisfacere præteritis prioribus. Ergo, Conturbabit Atlas, cœlum vendet, tum decoquet, sic in 10. *hic pretiosa fames conturbatorq; Macellus.* Conturbatorem Macellum dixit, vt in 7. conturbatorem aprum.

—— noster te non capit ignis,
Conturbator aper, vilius esurio.

Qui enim ex Macello viuebant Romæ, & cupediis mensas & apro onerabant, ad extremum patrimonia vorabant: & decoctores vel inopes certè fiebant. Iuuen. 7. *Sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic est Tongilli, &c.* Hæc Bud. in Pandectas. Atlas, qui cœlum gestat, proscribet & vendet cœlum, nec tamen expediet debita. Conturbo igitur intelligo, quod Germani dicunt banckrodt machen/proscribere bona sua. ET NON ERIT VNCIA TOTA) An ad vsuram alludit, vt dicat tantum debere superos Domitiano, vt non sortem, sed nec fœnus nec vsuram vnciæ possint soluere. Vncia significat duodecimam partem assis, cuius hæc erat nota; ⊢⊣ mensuræ quoque primus gradus est. vncia pedis, &c. Hic ergo sensus erit, etiam conturbauerit Atlas, tamen ex vncia non soluet, id est, non duodecimam partem debitorum soluet, reddet. Nam vnciarum hæres ex vncia scriptus, hoc est, qui duodecimam partem bonorum capit. Lege Brissonium lib. 7. DECIDAT TECVM QVA PATER IPSE DEVM) Atlas, vt præco, venale proponat cœlum, & Iupiter tecum decidat, seu rationes conferat, vter alteri plus debeat, & non erit vncia tota, & duodecimam partem non expediet. PRO CAPITOLINIS QVID ENIM TIBI SOLVERE TEMPLIS) Capitolium conflagratum restituit, & nouam ædem in Capitolio excitauit. Suet. cap. 5. QVID PRO TARPEIAE FRONDIS HONORE POTEST?) Ostendit à partibus quantum debeat Iupiter. Heraldus plenior ad hunc locum. *Quinquennale certamen instituit Domitianus, Ioui Capitolino triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquantò plurium, quàm postea erant coronatorum,* coronarum legit Torrentius. *Certabant etiam & prosa oratione græcè, latineq;*, &c. Suet. cap. 4. coronas verò victoribus ipse imperator imponebat, vt Martialis lib. 4. epig. 1. testatur, cùm dicit. *Perq; manus tantas plurima quercus eat:* quanquam ibi de quinquatriis Mineruæ loquitur, sed lib. 4. epist. 54. de hac eadem quercu Capitolina.

O cui Tarpeias licuit contingere quercus.

Quem versum non puto ad quinquatria Mineruæ, sed ad certamen Capitolinum triplex referendum, de quo hoc loco poëta loquitur, qui hîc affirmat ob ludos quinquennales Ioui Capitolino institutos, in quibus, victoribus laureæ & coronæ quernæ dabantur, non habiturum Iouem, quod reponat, tanta esse merita Cæsaris. de hac corona consule Iacobum Pontanum nostrũ ad Eclog. 7. Virgilij. Durasse videtur certamen Capitolinum vsque ad Constantinum M. qui cum Licinio sexagesimum celebrauit si verus Onuphrius. TARPEIAE FRONDIS) laurea & querna corona victores insigniebantur, vt dictum. An referenda sint hæc verba ad laurum? non opinor. QVID PRO CVLMINIBVS GEMINIS MATRONA TONANTIS?) Quid Iuno Iouis & soror, & coniunx tibi pro geminis delubris rependet? De his templis tacent historici, nec apud alios, quod sciam, est verbum vllum, nisi dicas in restituto Capitolio restitutum quoq; sacellum Iunonis, quod Iouis templo adhærebat, vt ex altera parte Palladis seu Mineruæ. lege Marlianum lib. 2. cap. 3. & lib. 5. c. 23. Sacellum cum ara, Ioui Conseruatori posuit adhuc viuente patre, vbi fuerat domus Cornelij Primi, quo loco delituerat bello Vitelliano. Ioui item custodi templum in Capitolio adeptus imperium. Suet. & Tacit. 19. Hic tamen, vt mecum Torrentius sentit, videtur Iunoni duo templa consecrasse. PALLADA PRAETEREO) Domitianus Minerua Chalciœcæ templum erexit, vt testatur Cassiodorus lib. 6. c. 11. An propter statuam hoc dicit, quam habebant in cubiculo, an ob quinquatria in monte Albano? RES AGIT ILLA TVAS) Addictum ita tibi Numen est, vt olim Vlysi. aliud nihil cogitat, quàm vt te familiarem suum omni genere honorum & bonorum afficiat. de hac alibi plura, quam superstitiosè coluit. QVID LOQVAR ALCIDEN) Herculi in via Appia templum & statuam posuit, de qua supra. PHOEBVMQVE) De Apollinis templo nihil scriptores, nisi intelligat Odeum,

Odeum, de quo Eutropius lib.7. credo restituta fuisse hæc templa ab illo. sic enim Suet. c.5. *Plurima & amplissima incendio absumpta restituit.* PIÓSQVE LACONAS) pios, quòd vicissim viuant mortales & immortales. Templum Castoris & Pollucis, quod restitutum puto. ADDITA QVID LATIO FLAVIA TEMPLA POLO) De hoc templo superiùs singulari carmine dictum. Quid memorem, inquit, Italiæ, & vrbis, quæ sub Latio polo, id est, cœlo, ornamentum & decus Flauiæ gentis, quid pro hoc Iupiter soluet? Latium polum appellat eam veluti poli partem, cui Latinorum Romanorumque Dij transcripti fuerunt, eosque inter Vespasianus. Titus patrem Vespasianum consecrauit. Læu. Tor. ad cap.1. Suet. in Domit. Et Plinius Iun. in Paneg. Dicauit cœlo Tiberius Augustum, vt maiestatis numen induceret, Claudium Nero, vt irrideret, Vespasianum Titus, Domitianus Titum, ille, vt Dei filius, hic, vt frater videretur. POLO) fuit qui putaret legendum foro, sed non fuit Flauium templum in foro. Polo dixit propter operis altitudinem vt lib.10.

Nec capitolini summum penetrale tonantis
Quæq; nitent cœlo proxima templa suo.

Et hoc lib. ep.35.

Dum videt augusti Flauia templa poli.

Quanquam alij hic tholi non Poli scribant.

EXPECTES ET SVSTINEAS, AVGVSTE, NECESSE EST, NAM TIBI QVOD SOLVAT, NON HABET ARCA IOVIS) Conclusio. Ergo cum tot tantaq; opera Diuis & Ioui excitaris, Iupiter etiamsi cœlum vendat, soluere statim non potest, oportet, vt exspectes, dum ditior fiat, aut donec te mortuum cœlo ipso recipiat, & cœlum pro tot promeritis tradat.

In Paullam.

VI. IV.

Nubere vis Prisco: non miror, Paulla: sapisti.
Ducere te non vult Priscus: & ille sapit.

NVBERE VIS PRISCO) Diuiti & nobili Paulla infamis mulier cupiebat nubere. Priscus impuram reiecit. Tu, inquit, Paulla, haud stultè agis, dum affectas nuptias diuitis, sed æquè sapienter ille, qui te contemnit. De hac ipsa Paulla lib.1.75.

Mœchus erat, poteras tamen hoc tu, Paulla, negare.
Ecce vir est, nunquid, Paulla, negare potes?

Et eadem lib.10. epist.8. *Nubere, &c.* Et lib.11. epist.7.

An per illa verba *Sapisti* & sapit, insinuat Priscum & Paullam veneficos fuisse, & alterum sibi ab altero timuisse?

In Afrum.

VIII. V.

Dicere de Libycis reduci tibi gentibus, Afer,
Continuis volui quinq; diebus, Aue.
Non vacat, aut, Dormit, dictum bis, terq; reuerso.
Iam satis est: non vis, *Afer,* auere. vale.

Afer superbus, ex Africa redux non admittebat poëtam ad gratulandum aduentum. Indignabundus poëta, vel potius iocabundus, si non vis, inquit, saluere, vale. Et τὸ vale, simul amicitiæ solutum fœdus notat. quo pacto eos valere iubemus, quos à nobis abigimus, aut potiùs à quibus nos discedimus. Cicero de natura deorum. *Si maximè talis est Deus, vt nulla gratia, nulla hominum charitate teneatur, valeat,* id est, nihil mihi cum illo negotij, abeat in malam rem. Sic Ouid. *Valeant mendacia vatum.* Ita hoc loco vsurpatur. quod tamen ex priore *auere* videtur aliud sonare, cùm reuera hoc dicat. Qui Cæcilium classicum ex Plinio huc transferunt, poëtas agunt. *tesseram frangere.*

Ad Bithynicum.

X. VI.

Nil tibi legauit Fabius, Bithynice: cui tu
Annua, si memini, millia sena dabas.
Plus nulli dedit ille: queri, Bithynice, noli.
Annua legauit millia sena tibi.

Fabio

Fabio Bithynicus quotannis sex millia H S. donauit, vt tandem hæres scriberetur à Fabio. Sed Fabius artem captandi notans, illa sena millia consumpsit, & Bithynico moriens nil legauit. Querentem Bithynicum solatur poëta irridendo captatorem. Noli, inquit, queri tibi nil legatum, quotannis enim tibi legauit sex millia, quæ solebas antea dare Fabio, & posthac non dabis. PLVS NVLLI) nemini quicquam, nec tibi aliquid. ANNVA SENA) quæ dabas antea, non dabis posthac, ergò sex millia H S. legauit.

Huius ferè ingenij est lib. 9. epig. 10. in Philomusum.

6000. *H S.* 160. *Philippaei.*

In Cantarum.

VII. XI.

Cœnes, Cantare, cùm foris libenter:
Clamas, & maledicis, & minaris.
Deponas animos truces, monemus:
Liber non potes, & gulosus esse.

Cœnipetam, esse seruum dicit. LIBER ET GVLOSVS) Si liber fueris, non eris gulosus, si gulosus, non eris liber. Liberi liberè de aliorum vitiis loquuntur, nemini blandiuntur, hinc nemini inuitantur: gulosi, nisi adulentur & rideant cum ridentibus, non vocantur, vt parasitus apud Plautum in Capt. Tale supra est, lib. 2. epig. 53. ad Maximum.

Liber eris, cœnare foris si Maxime, nolis.

Horatius conuiuatorem nec aqua vel per iocum aspergendum, nedum dictis mordendum docet.

De Earino Domitiani.

VIII. XII.

Nomen cum violis, rosisq; natum,
Quo pars optima nuncupatur anni,
Hyblam quod sapit, Atticosq; flores,
Quod nidos olet alitis superbæ:
Nomen nectare dulcius beato,
Quo mallet Cybeles puer vocari,
Et qui pocula temperat Tonanti:
Quod si Parrhasia sones in aulâ,
Respondent Veneres, Cupidinesq;
Nomen nobile, molle, delicatum
Versu dicere non rudi volebam:
*Sed tu syllaba contumax * repugnas.* *rebellas
Dicunt, Earinon tamen poëtæ:
Sed Græci, quibus est nihil negatum:
Et quos ἄρες ἄρες decet sonare.
Nobis non licet esse tam disertis,
Qui musas colimus seueriores.

Ludit in nomine Earini Domitiani Eunuchi, & nomen quidem dulce esse, quod à vere sit deductum, Græcis enim ἔαρ ver sonat, sed contumacibus syllabis constare, syllabasque repugnare. Statius in epistola ad Pollium, quem mox infra de coma ad testimonium citamus. *Earinus prætereà Germanici Dei nostri* (ô miseros deos & homines) *libertus fuit, quamdiu desiderium eius moratus sum.* Dion. in Domitiano. καὶ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐκείνου πρὸς συνεχῶς ἤρα, ὅμως ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος ἰσχυρῶς περὶ τὰς ἐκτομίας ἐσπουδάκει, ἀπηγόρευσεν ἐπὶ ἐκείνου ὕβρει μηδένα ἔτι ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων ἀρχῇ ἐκτέμνεσθαι. QVO PARS OPTIMA) Veris laudes habes apud Virgilium lib. 2. Georgic.

Ver adeò frondi, &c.

Et apud Ouid. Fast. 1. *Omnia tunc florent ——*

Et Lucretium qui primus erat laudandus lib. I. initio & alibi sæpius. Non opus pluribus. Cvm violis rosisqve natvm) nomen vernum, scilicet ver significans, ἐαρινὸς vernus. violæ enim ineunte, rosæ adulto vere nascuntur. Hyblam) melle in Hybla monte Siciliæ lecta. Atticos flores) quos apes delibant in Hymetto. Alitis svperbae nidos) phœnicis, de quo lib. 5. epist. 7. *Qualiter Assyrios, &c.* Nomen nectare dvlcivs beato) Multa super nectare & succo nectaris Iuretus ad epistolam 26. lib. I. Symmachi. Cybeles pver) Atys. lege epigramma lib. 2. 86. Qvi temperat pocvla tonanti) Ganimedes. Parrhasia) Pallatina. in palatio Domitiani. Parrhasia dicitur ab Euandro, qui ex Arcadia, quæ & Parrhasia dicitur, in monte pallatino pallatium seu palatium primus excitauit. Si sones) loqueris, loquaris mulsa: vt Plautus in Pœnulo, aut vt viderentur Sirenes canere, & Veneres, Cupidines, Charitesque respondent, tanta gratia inest verbis, vt videantur loqui ipsæ Charites & Veneres. Petronius. *Hæc ipsa cùm diceret, tanta gratia conciliabat vocem loquentis, tam dulcis sonus pertentatum mulcebat aëra, vt putares inter auras canere Sirenum concordiam.* Respondent) hoc loco valet idem, ac si dicas, cùm tu loqueris, ori tuo conciliant gratiam omnes Veneres & Cupidines, id est, omnis elegantia & suauitas inest ori tuo. Versv non rvdi) elegans nomen eleganti volebam carmine celebrare. Sed syllaba contvmax repvgnat) tres enim priores, imò omnes quatuor in recto breues. Dicvnt Earinon tamen poetæ) En quàm scitè nominat, quem in carmine nominari posse negabat, vt Ouidius Tuticanum 4. de Ponto el. 12.

Et pudeat, si te qua syllaba parte moretur,
Arctius appellem Tuticanumq; vocem.
Et potes in versum Tuticani more venire,
Fiat vt è longa syllaba prima breuis.

Sed Graeci) imò etiam Latini. exemplum sunt Piramides, Italia, Arabia, apud Virgilium, Propertium, & alios. Et in mediis, tulerunt, steterunt, dederunt, media breui. Græci tamen licentiores, qui versus habent ἀκεφάλους, qualis est ille apud Homerum Iliad. 23. ἐπειδὴ νῆάς τε καὶ ἑλλήσποντον ἵκοντο.

——οἷς ἐξουσία
ἔστι λέγειν ἅπαντα καὶ ποιεῖν μόνοις. Athen. 6.

Et qvos ἄρες ἄρες) Mars, quintus casus ab ἄρης prima communi variato accentu. legendus Eustathius ad 5. Odyss. sic apud Theocritum καλὸς, & Homerum ἀνὴρ prima ambiguè nunc tenditur, nunc contrahitur. Hîc allusit Homeri versum, qui est Iliad. ε. & aliis lib. Ἄρες ἄρες βροτολοιγὲ μιαιφόνε τειχεσιπλῆτα. * Nobis) Latinis non eadem potestas audendi, quæ Græcis, qui in vocibus propriis & repugnantibus legi poëticæ, dicunt Iulianos, Lucianos, Claudianos proxima ab vltima correpta. testimonia sunt in Anthologia epigrammatum. lib. 4. 5. 7. lib. tamen II. ep. 104. primam rapuit in voce Sophroni, & secundam extendit cùm ex originatione Greca contra fieri oportuit, σωφρόνιος enim à σώφρων descendit.

* Lucil. lib. 9. *Scribemus pacem, placidè, lanum, ariañ, acetum ΑΡΕϹ ΑΡΕϹ Græci vt faciunt —*

De eodem.

XIII.

IX.

Si daret autumnus mihi nomen, ὀπωρινὸς, essem,
Horrida si brumæ sidera, χειμερινός.
Dictus ab æstiuo θερινὸς mihi mense vocarer,
Tempora cui nomen verna dedere, quis est?

Si daret avtvmnvs) idem argumentum, nec carmen obscurum; nomen à gratissimo anni tempore acceptum dicit. ὀπωρινὸς autumnalis, χειμερινὸς hibernus, θερινὸς æstiuus, ἐαρινὸς vernus. En quam scitè nomen Earini sine Earino exprimit. Obserua hic Martialem secutum esse ἀναλογίαν in voce ὀπωρινὸς, quæ apud Homerum tertiam semper tendit Iliad. φ.

ὡς δ' ὅτ' ὀπωρινὸς βορέης νεοαρδέ' ἀλωὴν, &c.

Atq; alibi Iliad. π.

ἤματ' ὀπωρινῷ ὅτε λαβρότατον χέει ὕδωρ Ζεὺς ——

χειμερινὸς autem & θερινὸς proximam ante vltimam rapiunt, ad quorum imitationem poëta etiam ὀπωρινὸς quamuis longam contraxit.

De

De eodem.

X. XIV.

Nomen habes, teneri quod tempora nuncupat anni,
Cùm breue Cecropiæ ver populantur apes.
Nomen, Acidalia meruit quod arundine pingi,
Quod Cytheræa sua scribere gaudet acu.
Nomen, Erythræis quod littera facta lapillis,
*Gemma quod Heliadum pollice trita * notet.* * notat.
*Quod penna scribente grues ad sidera * tollant,* * tollunt.
Quod decet in sola Cæsaris esse domo.

NOMEN HABES) idem superiori argumentum, nomen à vere ductum dulce, & delicatum habere dicit Earinum. ACIDALIA ARVNDINE) an columbæ calamo? illæ enim sunt aues Acidaliæ; an cygni penna? an Gnidio nodo? Nam Gnidus sacra Veneri insula. De calamo Gnidio reliquis probatiore Plinius lib.16.cap.36. Persius, alij. CITHERAEA SVA ACV) qua varios pingit flores, nam ipsa præsidet veri. NOMEN ERYTHRAEIS) sensus & ordo verborum est. Nomen dignum quod notet littera facta (seu scripta) Erythræis lapillis, id est, nomen gemmeum gemmis scribendum. HELIODVM GEMMA) succinum dicit, quod digitis attritum aut frictum gratum odorem exhalat. de Heliadibus, sororibus Phaëtontis, in populos seu alnos versis, supra satis diximus. PENNA SCRIBENTE) penna stridente alij codices, seruo tamen scribente, sensu penitiore; grues enim litteram Y gregatim volando exprimunt. *Turbabis versus, nec littera tota volabit, Vnam perdideris si Palamedis auem,* littera autem Y affinitatem & formæ similitudinem habet cum Latinorum vltima vocali V. à qua nomen veris inchoat. lib.13. diximus Palamedis litteram videri Δ Græcum, fuisse potius, quàm Y vel V. Ad Δ ergo si referas, legas velim *stridente penna* hoc sensu. Vt grues altissimè volantes, nomen Earini inter sidera ponant. Δ. enim stella est supra caput arietis posita. vel quia aduentu suo ver nobis denunciant. Auolant enim hyeme, æstatis initio reuolant. Si ad V litteram putas respexisse poëtem, omninò ver intellige. Grues enim venientes veris nunciæ, vt hyemis abeuntes. vide Hieroglyph. Pierij in grue. QVOD DECET IN SOLA CAESARIS ESSE DOMO) clarum in clara domo.

In fictos amicos.

XI. XV.

Hunc, quem cœna tibi, quem mensa parauit amicum,
Esse putas fidæ pectus amicitiæ?
Aprum amat, & mullos, & sumen, & ostrea, non te,
Tam benè si cœnem, noster amicus erit.

HVNC) cœnipetam ait esse πάμφιλον, id est, omnium assentatorem, & nulli verè, & sanctè amicum. Tales amicos celebrat lib.1. cum Selium describit. Lege Heraldum. Seneca Epist.3. *Errat ille qui amicum in atrio quærit, in conuiuio probat.* APRVM ET MVLOS) hæc omnia sigillatim lib.13. exposita leges.

De Chloë.

XII. XVI.

*Inscripsit tumulo septem * celebrata virorum* * scelerata. V.C. & Lipsius.
Se fecisse, Chloë: quid pote simplicius?

INSCRIPSIT TVMVLO) Chloë mulier septem viris maritis fato functis, epitaphium communi tumulo his verbis inscripsit. CHLOE FECIT intellige epitaphium & tumulum septem maritis. poëta aliouersum inscriptionem trahit, & insinuat verba illa, *Chloë fecit,* significare Chloë interfecit. septem enim viros veneno sublatos à Chloë dicit. Qui pote, inquit, simplicius, candidius, apertius? simpliciter & candidè fatetur se fecisse. Argutia est in verbis, *se fecisse.* *Vt Fabius & Chrestilla li.8. 43. & lib.6.ep.7. Thelesina.*

XVII. De coma Earini.

Consilium formæ speculum, dulcesq́ capillos
Pergameo posuit dona sacrata Deo.
Ille puer * *tanto* * *domino gratissimus aula,*
Nomine qui signat tempora verna suo.
Fœlix, quæ tali censetur munere tellus.
Nec Ganymedeas mallet habere comas.

* *tota*
* *tanta domina*
* *tanta aula*

Comam suam detonsam Earinus Domitiani eunuchus, paullò ante, quàm lex vetaret, sectus, misit cum speculo Pergamon Aesculapio, deo patrio, nam & Earinus, vt lib. 3. Sil. ait Papinius, erat Pergamenus. Hanc comam venusto carmine Papinius, & hic Martialis immortalem reddunt. CONSILIVM FORMAE SPECVLVM) Eodem modo dixit Tertullianus lib. de veland. Virg. *Iam & consilium formæ à speculo petunt.* Seneca lib. 1. Quæst. Nat. *Multi ex hoc (speculo) consecuti primo sui notitiam; deinde & ad quædam consilium; formosus vt vitaret infamiam: deformis vt sciret redimendum esse virtutibus, quicquid deesset corpori: iuuenis vt flore ætatis admoneretur illud tempus esse discendi, & fortia audendi: senex vt indecora canis deponeret, & de morte aliquando cogitaret.* Cur speculum appellat formæ consilium? quòd de forma sua iudicaturi consulant speculum, quod cuiusq; formam veris coloribus & imaginibus impressam refert. de hoc mox infra. *Quo* (speculo) *felix facies iudice tuta fuit.* speculum verò vnà cum Cæsarie puer Earinus miserat. Papinius accinit.

Tum puer, è turba manibus qui fortè supinis
Nobile gemmato speculum portauerat auro,
Hoc quoq́ demus, ait. ——

Noster in proximo epigr. DVLCESQVE CAPILLOS PERGAMEO POSVIT DONA SACRATA DEO) flagella comarum resecta gemmata pyxide, auroque inuoluta cum speculo misit. Papinius.

Legatur & præfatio Papinij ad Pollium.

Ite comæ, facilemq́ precor transcurrite pontum,
Ite coronato recubantes molliter auro.
Ite ——

PERGAMEO) Pergamus est Ptolemæo Troadis vrbs in Asia minore, quam Pausanias lib. 4. quondam ait Teuthraniam dictam, Galeni medicorum optimi patria, & chartarum, quæ Pergamenæ dicuntur, inuentrix. In hac nobile fanum Aesculapij visebatur, qui inde Pergameus & Pergamenus est dictus. Papinius.

Pergameas intrasse domos, vbi maximus ægris
Auxiliator adest, & festinantia sistens
Fata, salutifero mitis Deus incubat angui.

Sine Seuerus, vt alij.

Q. Serenus Santonicus: *Tuq́ potens artis, reduces quæ tradere vitas*
Nosti, atq́ in cœlum manes reuocare sepultos,
Qui colis Ægæas, qui Pergama, quiq́ Epidaurum, &c.

POSVIT) hoc more fiebat gentico, de quo placet παρέργως subiicere, quæ Iunius de coma scripsit. *Loquitur,* inquit, *istud abundè mos antiquissimus, quo adolescentes ad consistentem vsque ætatem comam nutrire solent, subsequenti deinde tempore patriis eam fluminibus detonsam consecrabant, tribuentes hunc honorem aquæ, vt alimoniæ parenti, vitæq́ conseruatrici, vnde & κουροτρόφοι epitheto dicti fuere poëtis fluuij. Sic Achillem Sperchio Thessaliæ amni rasilem crinem vouisse, & Memnonem Auroræ filium Nilo ex Philostrato constat. Sic Apollini, cognomento κουροτρόφῳ, votiuam Cæsariem pubertatis annos ingressi adolescentes appendebant. Cato de liberis educandis Ambraicæ primum capillum puerilem demptum, item cirros ad Apollinem ponere solere ait. Refert & Plutarchus temporibus Thesei morem fuisse, vt excedentes ex Ephebis Delphos profecti, detonsæ comæ primitias Phœbo consecrarent. Testatur hoc & epigramma.*

Ὥριον ἀνθήσαντας ὑπὸ κροτάφοισιν ἰούλους
Χειράμενος γενύων ἄρσενος ἀγγελίας
Φοίβῳ θῆκε Λύκων πρῶτον γέρας, &c.

Tempora succingens vultus lanugo virilis
Nuncia maturè florida tonsa cadit.
Phœbo hanc primitias sacrat Lyco.

Martialis quoq; eam fuisse Romanis consuetudinem indicat lib. 1. ep.

Hos tibi, Phœbe, vouet totos à vertice crines
Encolpus, domini Centurionis amor.

Eam

Eam ob caſſam cirratos appellat pueros Perſius, qui crines numini detondendos in ipſo pubertatis limine nutriebant. Teſtatur Feſtus Pompeius capillarem arborem Romæ appellatam, in qua tonſum capillum deo conſecratum ſuſpendebant adoleſcentes. Sic Veſtalium virginum crinis ad Loton arborem Romæ vetuſtiſſimam, cognomento Capillatam (ſic enim à Plinio Polyhiſtore, litterarum monumentis proditum eſt) deferebatur conſecrandus. Qui de hoc more variarum gentium auet ſcire pluria, quæ porro ſubiunxit, legat. Chriſtianæ verò pietatis myſteria qui carpit, impiè facit, nec cauſſas rationesq; diuini Numinis exploratas habet. Adde his, quæ de prima barbæ lanugine poſita tradunt ſcriptores. Martialis enim lib. 3. ep. 6. eos etiam dies fuiſſe celebres docet ad Marcellinum.

Libat florentes hæc tibi prima genas.

Super quo verſu, quæ ſunt ibi cogitata, lege, quem item locum eruditè Lipſius ad Tacitum lib. 14. Ann. tractat. ILLE PVER) Earinus domino Domitiano Cæſari gratiſsimus aulâ, aulico officio, obſequio, miniſterio. miſcebat enim pocula Domitiano. Papinius.

——hæc pocula magno
Prima duci, myrrhasq́; graues, chryſtallaq́; portat.

NOMINE QVI SIGNET) dignus, qui Maio det nomen à ſuo nomine, vt pro Maio dicatur Earinus. Aut nomine qui ſignet ver, quando Earinus vernum valet. FELIX) Pergama tellus beata tanto munere. palpat poëta. GANYMEDAEOS) Iouis adminiſtri Ganymedis.

Conſule Heſychium, Plutarchi Theſeum, Callimachum εις δῆλον, Scholiaſten Pindari, Homerum Iliad. ψ. Lucianum de Dea Syria Tertullianum de anima c. 40. Pollucem lib. 3. Statiū Theb. 6.

Ad Æſculapium.

XIII. XVII.

Latonæ veneranda nepos, qui mitibus herbis
Parcarum exoras penſa, breuesq́; colos:
*Hos tibi laudatos * dominorum voce capillos,* * domino ſua vota
Ille tuus Latia miſit ab vrbe puer.
Addidit & nitidum ſacratis crinibus orbem,
*Quo felix facies * iudice * tota fuit.*
Tu iuuenile decus ſerua, ne pulchrior ille
In longa fuerit, quàm breuiore coma.

* rata vota
* al. indice
* tuta

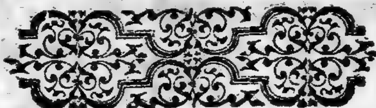
Variis alioqui Diis conſecrabant. Herculi, Apollini Aeſculapio & fluminibus. hinc Petronius. Cui Deo crinem vouiſti?

LATONAE) de eodem argumento octoſtichon eſt, niſi quòd & roget Pergameum deum, vti Earinum tonſum tam formoſum ſeruet, quàm fuerat intonſus. LATONAE NEPOS) Apollinis filius, Apollo Latonæ. Matrem Homerus in hymnis ait Coronidem fuiſſe, Ex ouo corniculæ Lucianus excluſum narrat ex falſo vate, ſed fabulas mythologis mittimus. QVI MITIBVS HERBIS) periphraſis medici. Fuit enim medicinæ inuentor Aeſculapius. Hom. in hymnis.

Ἰητῆρα νόσων Ἀσκλήπιον ἄρχομ᾽ ἀείδειν.

Ab hoc autem aiunt poëtæ Hippolytum vitæ reſtitutum, Virgil. 7. Natalem adi lib. 4. cap. 11. mihi non eſt propoſitum fabulari. EXORAS PENSA BREVESQVE COLOS) Parcæ præſides humanæ vitæ, cuiusque æuum, & fata moderantur ſtamine, quod de colo detrahunt; ad quam fabulam reſpicit poëta, & affirmat Aeſculapij arte penſa breuia tendi. EXORAS) extorques. qui impetras à Parcis longiorem mortalibus vitam, Mythologiam Parcarum intelliges ex lib. 3. Nat. Comitis. ILLE TVVS) Pergami natus, vt ſupra. DE LATIA VRBE) Roma. NITIDVM ORBEM) ſpeculum, lege ſuperius epigramma. SACRATIS) quia Deo conſecrauit comam. QVO IVDICE FELIX FACIES TVTA FVIT) ſupra conſilium formæ vocauit, hîc iudicem formæ & faciei appellat. Speculū autem, iudex eſt incorruptus, neq; mendax, reddit formam, vt accipit; hominum iudicia ſæpè, qualia cæcorum, ſunt, præſertim amantium. Hinc poëta docet, verè pulchrum fuiſſe, ita pronunciaſſe ſpeculum. Grutero lis eſt cum Iunio de voce *tuta* & *tota*, me iudice tutior erit Gruteri ex Palatinis ſcriptura, cui ſuffragatur Petronius: *Quod ad me attinet non timeo ne quis inueniatur, cui minus placeam. nec ſpeculum mihi, nec fama mentitur.* Tertullianum adde lib. de velandis Virg. cap. 12. *Iam & conſilium formæ à ſpeculo petunt.* TV) Aeſculapi da, vt tam ſit elegans tonſus, quàm pulcher erat intonſus.

al. indice. rectè Strung.

Ad Cæsarem Domitianum.

XIX. XIV.

Est mihi sitq́; precor longum, te præside, Cæsar,
Rus minimum, parui sunt & in vrbe lares.
Sed de valle breui quas det sitientibus hortis,
*Curua laboratas antlia * tollit aquas.*
Sicca domus queritur nullo se rore foueri,
Cùm mihi vicino Martia fonte sonet,
Quam dederis nostris, Auguste, Penatibus vndam,
Castalis hæc nobis, aut Jouis imber erit.

*al. curta al. cura laborantes * ducit*

EST MIHI) ait se rusculum habere suburbanum & vrbanam domam, vtrumque sitire, & rus, & domum, sed agellum ait se irrigare, hausta de vicina valle aqua, domum non posse: petit veniam aquæ Martiæ non procul inde salientis. EST MIHI RVS MINIMVM) Ita lib. 8. epig. 61.

Sed quod sub vrbe rus habemus æstiuum.

Et infra lib. hoc ep. 99. *Rumpitur inuidia, quòd rus mihi dulce sub vrbe est,*
Paruaq; in vrbe domus: rumpitur inuidia.

Nomentana viâ; an pręter villam aliud rus intelligit? non censeo, Nomentani frequens vbique mentio, vti & de domo. SED DE VALLE BREVI) ex valle, inquit, subiecta haurio aquam horto irrigando. ANTLIA CVRVA) absit hinc *cura*; *curua*, lego. antlia propriè sentina est, vti & ἄντλον & ἄντλος. hîc accipio pro machinâ aquariâ, qua hauritur aqua, nisi velis haustrum interpretari, siue modulum & cadum rotæ, quæ haurit, & largitur. antlare, latinis est haurire, Græcis ἀντλεῖν. Liuius, *florem antlabant Liberi ex carchesiis.* Lipsius 2. Elect. c. 15. *Antlia non tam vas, quàm instrumentum adhauriendum: siue aquaria quædam machina, quæ pedum nisu & agitatu aquas per modiolos & haustra tollit.* LABORATAS AQVAS) opere aquario libratas, vel cum labore hauriendas. MARTIA) hanc aquam Plinius commendat lib. 31. c. 2. In via Valeria excepta per portam Exquilinam ad thermas Diocletiani deducta est, & in Cælium & Auentinum montem deriuata. plura Frontinus libro 1. de aquæductibus. CASTALIS) putabo cœlestem esse fontem, aut Castalium è Musis.

Aquam Martiā pro domo, non Rure petit.

In Sabellum.

XX. XV.

Laudas balnea versibus trecentis,
Cœnantis bene Pontici, Sabelle,
Vis cœnare Sabelle, non lauari.

LAVDAS) cœnipetam parasitum, & assentatorem carpit Sabellum, qui balnea laudabat, cœnam petebat. huius ingenij erat Selius lib. 2. epig. 14. Aliorum suspiciones hic nihil moror.

Ad Domitianum.

XXI. XVI.

Hæc, quæ tota patet, tegiturq́; & marmore & auro,
Infantis domini conscia terra fuit.
** Fœlix, quæ tantis sonuit vagitibus, & quæ*
Vidit reptantes, sustinuitq́; manus.
Hic steterat veneranda domus, quæ præstitit orbi,
Quod Rhodos, astrifero quod pia Creta polo.
Curetes texêre Jouem crepitantibus armis,
Semiuiri poterant qualia ferre Phryges.
At te protexit superûm pater, & tibi, Cæsar,
Pro iaculo, & parma, fulmen & ægis erat.

** O felix, quātus s. n. & quam*

Hæc

HAEC, QVAE TOTA PATET, TEGITVRQVE ET MARMORE ET AVRO) Hoc epigramma est de templo Flauiæ gentis ad Malum punicum in 6.reg.V. non sept. testes Suet.cap.1.P. Victor in reg.vrbis. Hoc templum felix prædicat, quòd antea, quàm conditum esset, ibi natus fuerit Domitianus, vt testatur Suet.cap.1. Non videtur hic celebrare templum Iouis Seruatoris, in quo loco Domitianus bello Vitelliano seruatus est, apud Cornelium Primum. HAEC QVAE TOTA PATET) terra hæc, quæ nunc tota patet, quæ nunc publicum habet templum, quod adire possunt omnes mortales, cùm antea priuata esset domus. TEGITVRQVE ET MARMORE ET AVRO) Magnificum & regium opus fuit; sed quomodo tectum marmore & auro? An tholus & tectum huiusmodi, an totum templum ex marmore confectum & inauratum ex parte? An aureæ fuêre statuæ? Aut columnæ pictæ, an tholus? INFANTIS DOMINI CONSCIA TERRA FVIT) Hæc terra Domitianum natum excepit, nascentem vidit. FELIX, QVAE TANTIS SONVIT VAGITIBVS) Beata tellus, quæ primam excepit vocem Iulæam. ET QVAE VIDIT REPTANTES SVSTINVITQVE MANVS) pulchrè puerilis conatum gressus exprimit. Infantes enim cùm nondum didicere pedibus insistere, manibus humi quadrupedum instar reptant. Vnde sphingis ænigma de homine primum quadrupede, deinde bipede, & tripede postremum. HIC STETERAT VENERANDA DOMVS) In reg.6. ad Malum punicum, vt d. in qua domo natus est Domitianus. QVAE PRAESTITIT ORBI, QVOD RHODVS) Quæ suscepit Domitianum, vt Rhodus Neptunum, vt Creta Iouem, in quibus ea numina nata dicuntur. Rhodum alij ad Iouem sicut Cretam referunt, quod Rhodij olim Telchines iidem qui Curetes & Phryges siue Troiani. Statius in Vindicis Hercule: Tacitus 19.

Tale nec Idæis quicquam Telchines in antris

Hi Rhodum & Phrygiam coloniis auxerunt. ET PIA CRETA) quia Iouem aluit. CVRETES TEXERE IOVEM CREPIT. ARMIS) Fabulam copiosissimè describit collectam ex illustribus auctoribus. Nat.lib.9.cap.7. dicti sunt Curetes ἀπὸ τῦ κουρῆτευ quòd caput inter saltandum quaterent. alij ἀπὸ κυρεῖν, à tondendo. lege Ouid.4 Fast. *Hoc Curetes habent, &c.* Curetes cum Rheâ Iouem Saturno subduxerunt, eumq; in Cretam educandum deportarunt. Editi è terra, vel dactylis Idæis, qui Iouem in antro latitantem, ne à Saturno deuoraretur, lacte & melle nutrierunt. Diodorus Siculus. de his ita Lucretius 2.

Hic armata manus, Curetas nomine Graij,
Quos memorant Phrygios, inter se forte caterua
Ludunt, in numerumq; exultant sanguine læti,
Terrificas capitum quatientes numine cristas
Dictæas referunt Curetas, qui Iouis illum
Vagitum in Creta quondam occultasse feruntur,
Cùm pueri circum puerum pernice chorea
Armati in numerum pulsarunt æribus æra.

Horum meminit Virg.3. Aen. & Cretam vocat insulam Iouis. SEMIVIRI POTERANT QVALIA FERRE PHRYGES) Semiuiri Phryges hoc loco Corybantes, sacerdotes Cybeles euirati & castrati intelliguntur, vti & illo car.lib.3. epig.90.

Semiuiro Cybeles cum grege iunxit iter.

Cur autem castrati essent sacerdotes Cybeles, leges apud Mythologos. ab his deinde Troiani omnes per conuitium, quòd victi à Græcis essent, & imbelles, semiuiri appellati. Turnus apud Virg.12. de Aenea. —— *da sternere corpus*
Semiuiri Phrygis ——
Et 4. Aen. —— *Semiuiro comitatu.*

QVALIA) iaculum & scuta ferebant, & inter se, dum saltarent Pyrrhichicam, complodebant. ensem & scutum significat ipse Martialis in hoc extremo pro iaculo & scuto. AT TE PROTEXIT SVPERÛM PATER) Hic quidem versus, si seorsim accipiatur à reliquis, possit videri de Ioue custode accipi posse, cui iuxta hoc nomine templum condidit, cùm bello Vitelliano apud Cornelium quendam iuxta Velabrum delituit. sed ego omnia ad Flauianam ædem refero, cùm eo loci natus sit. ET TIBI, CAESAR, PRO IACVLO ET PARMA) Pro ense & scuto; hæc enim arma erant Corybantum præter sistra, tympana, & cymbala, &c. iaculum dixit pro gladio aut hasta. Parmæ genus erat scuti parui, vnde dicti parmularij, qui sæpè vincebantur, vt alibi ex Martiale docuimus. FVLMEN ET AEGIS ERAT) hæc enim Iouis arma sunt. de Domitiani & Palladis ægide supra diximus. Iouis Aegis alia erat, & dicebatur à græco αἶξ. id est, capra, à qua educatus erat, quam mortuam inter astra retulit Iupiter, eiusq; pellem ad perpetuam rei memoriam ad suum scutum accommodauit, scutumq; ægis à græcis appellatum est, de quo Virg.8. Lib.7.epig. &

—— *Arcades ipsum*
Credunt se vidisse Deum, cùm sæpè nigrantem
Ægida concuteret dextra, nimbosq; cieret.

Et Iupiter inde dictus est Aegiochus Hom. Iliad.ε.

Κλῦθί μευ Αἰγιόχοιο Διὸς τέκος Ατρυτώνη.
Audi me Iouis Ægiochi Tritonia nata.

Fulmen est ignis in sublime elatus, qui, cùm à circumstante frigore comprimitur, vi erumpit. eius famuli sunt βροντὴ, καὶ ἀστραπὴ, καὶ πῦρ ἀκμάζον, Brontes tonitru, Astrape fulgur, Pyracmon ignis multus. De fulmine, & eius vi lege Aristot. lib. meteor. Est autem telum Iouis, cum quo pingitur & fingitur. Indeq; Iupiter fulminator dicitur. lege Nat. lib. 2. c. 1. græcis, ni fallor, κεραύνιος. His igitur armis, id est, ægide & fulmine te defendit Iupiter.

Lucretium. Iouinianum Pontanum. vide.

Ad Pastorem.

XXIII. XVII.

Credis ob hoc me, Pastor, opes fortasse rogare,
Propter quod vulgus, crassaq; turba rogat?
Vt Setina meos consumat gleba ligones,
Et sonet innumera compede Tuscus ager.
Vt Mauri Libycis centum stent dentibus orbes,
Et crepet in nostris aurea lamna toris:
Nec labris nisi magna meis crystalla terantur,
Et faciant nigras nostra Falerna niues:
Vt canusinatus nostro Syrus assere sudet,
Et mea sit culto sella cliente frequens:
Vt lutulenta linat Tyrias mihi mula lacernas,
Et Massyleum virga gubernet equum?
Est nihil ex istis: superos, ac sidera testor,
Ergo quid? vt donem, Pastor, & ædificem.

al. Et mea Massylum, quod probo.

CREDIS OB HOC) Liberalis animi argumenta prodit. multa enim se petere, vt multa dare posit, & ædificare, hoc enim est magni & liberalis animi signum. An hic Iulius Pastor? de quo Plinius Iunior lib. 1. epist. 18. *quanquam vetus exemplum Iulius Pastor.* An eius frater qnem impius Caligula interfecit, vt est apud Senecam lib. 2. de Ira. c. 33. Elegans est historia de dissimulanda ira, vti fecit pater, ne amitteret & alterum filium. Sunt qui Hispanos fuisse pastores hosce credant ex inscriptione ibi reperta: DOMITIO. PASTORI. VETERANO LEG. SEPT. GEM. Ex ead. familia putant fuisse Pastorem Christianum Presb. qui vitam Pudentis, Pudentianæ, Nouati, & Praxedis perscripsit, quod nondum affirmo. PROPTER QVOD VVLGVS) qui diuitias in luxum & voluptates effundit, aut in fastum absumit. SETINA) Setia ciuitas Latij, vnde setinum vinum, de quo lib. 13. & supra iam sæpius dictum. lib. 4. epig. 64. GLEBA) Metonymicῶς, Non peto, inquit, opes, vt ingentes colam vineas. SONET INNVMERA COMPEDE THVSCVS AGER) nec vt mille serui in Tuscano agro & vinea occupentur, infra.

Multus hic Heraldus.

Nec Tusca ligo vinea politus,

Et lib. 4.

Conteno gelidum ligone Tibur.

De misera seruorum conditione, qui in compedibus vincti opus faciebant in agris fusè disseruimus lib. 4. epig. 46. Et Lipsius El. 2. cap. 15. TVSCVS) in Etruria, quæ & Tuscia. VT MAVRI) mensas ingenti pretio factas & ex Atlante Mauritaniæ monte allatas, quas citreas vocabant, eburneis pedibus impositas. Vberiùs lib. 14. ORBES) mensæ. DENTIBVS) eburneis ex Elephanti dentibus factis. AVREA LAMNA) bracteis aureis argenteisq; triclinia fuisse cooperta supra lib. 8. epig. 33. d.

Iuuenalis Sat. 14. Ouid. de Ponto ad Gracinũ.

Bractea de fulcro (quod reor esse) tuo.

Lamna dixit Horatius carm. 2. l. 2.

Nullus argento ——

NEC LABRIS) vasa crystallina in luxu adhibebantur, narrauimus supra ex Seneca de crudeli domino, qui puerum Murenæ iussit obiici ob vas crystallinum confractum. NIGRAS NIVES) niuibus enim refrigerabant aquas, vt lib. 13. & supra docuimus. NIGRAS) quia falernum nigrum cui miscebantur niues colatæ. VT CANVSINATVS) vt serui mei (nam Syrus pro seruo accipitur, quòd plerumque vel è Syria vel è Cappadocia mitterentur) vestibus è canusina lana nobili & rufa culti sudent sub assere, lectica, inquam, qua gestabantur veteres; lectica autem compacta erat ex asseribus, vt nostrum propè feretrum. legatur Lipsius in Elect. CVLTO CLIENTE) nec peto diuitias, vt habeam multos anteambulones, stipatores, comites clientes togatos & candidatos.

VT

VT MVLA LINAT LACERNAS TYRIAS) Nec vt ardeam murice, purpuratusq; inuehar inquinatus à sordidis cœno mulis. Idem dicit Iuuen. Sat.7. *Balnea sexcentis,* &c. ET MASSYLEVM) Numidæ infrenis vtebantur equis, quos virga regebant. Virg.4. Aen. *Et Numidæ infreni cingunt.* Idem Lucanus canit lib.4.

Et gens, quæ nudo residens Massylia tergo
Ora leui flectit frenorum nescia virga.

Et Silius:

Hinc passim exultant Numidæ gens nescia freni,
Queis inter geminas per ludum mobilis aures
Quadrupedum flectit non cedens virga lupatis.

Oppianus lib.4. Κυνηγ. V.45. illustrem habet locum, quem adscribam.

—— ὁππότε δ' αὖτε
Καὶ μούνοις ἵπποισι κυνῶν ἄτερ ἰθὺς ἐλαύνειν,
Ἵπποισιν κείνοισιν ὅσοι περὶ Μαυρίδα γαῖαν
Φέρβοντ', ἢ Λιβύεσσιν, ὅσοι μὴ κάρτεϊ χειρῶν
Ἄρχονται φιλίοισι βιαζομένοιο χαλινοῦ:

—— *interdum verò contra*
Etiam solis equis, sine canibus, rectà ad agitandum:
Equis (inquam) *illis, qui per Mauritaniam terram*
Pascuntur, aut Africanis, qui non robore manuum
Cohibentur lupatis violenti freni;
Sed obtemperant virgis, quoquò homo duxerit.

MASSYLEVM VIRGA GVBERNET EQVVM) Numidæ seu Massyli, qui populi sunt Lybiæ, virga non frænis regebant equos, vt Liu.lib.35. Strabo lib.vlt. Virgil.4. Aen. Silius, & alij tradiderunt. Et Ausonius in consulatu. *Mirabamur poëtam, qui infrænos dixerat Numidas.* VT DONEM, ET AEDIFICEM) quæ sunt magni & honesti animi, donare & ædificare. hoc enim potissimum est principum, illud amicorum verè fidorum.

Ad * Charum.

*Carum.

XVIII. XXIV.

O cui virgineo flauescere contigit auro,
Dic, vbi Palladium sit tibi, Care, decus?
Adspicis & domini fulgentes marmore vultus,
Venit ad has vltrò nostra corona comas.
*Albanæ * liuere potest pia quercus oliuæ,*
Cinxerit inuictum quòd prior illa caput.

*al. libare.

O CVI VIRGINEO) Dialogismo constat hoc epigramma. In primo disticho poëta alloquitur Carum, & interrogat, vbi sit illa corona oleaginea ex auro facta, qua donatus erat à Domitiano, in quinquatriis. Domitius putat Carum fuisse centurionem Domitiani, quòd oleaginea tantùm donaretur triumphum procurantibus; sed nulla hîc de centurione mentio, & oleaginea etiam aliis de causis data. Crediderim potius Causidicum fuisse, de quo Iuuen. Sat.1.

Delator insignis erat temporibus Domitiani, vt alibi d. ex Iuuenale.

—— *quem munere palpat*
Carus ——

Et ipse Martial. *Ecce reum Carus te detulit, adsit agellus.*

Sunt qui medicum & statuarium & aulicum Domitiani faciant, sed absq; tabulis. nomen *Mesio* fuisse lego, vnde forsan alij *medico* legere. statuarium faciunt ex sequenti epigrammate, sed non reor inde cogi posse à Caro factam statuam Domitiani, sed Caro locatore & cultore statuæ.

Fuit & Carus quidam cognatus poëtæ, ad quem infra ep.55. scribit, quanquam inscriptio variat. In altero respondet Carus, se statuam Domitiani marmoream eâ coronasse. Concludit extremo disticho rursum poëta per comparationem. Meritò, inquit, huic oleagineæ tuæ coronæ potest inuidere querna, qua aliàs solebat Domitiani statua ornari, quòd nunc præripuerit illi honorem. O CVI VIRGINEO AVRO CONTIGIT FLAVESCERE) virgineum aurum vocat coronam. Pallas virgo. hinc & virgineum & Palladium aurum. Corona verò hæc in similitudinem foliorum oliuæ expressorum erat facta, quæ conferebatur iis, qui triumphum victori procurabant, quamuis ipsi prælio non adfuerint, quemadmodum Gellius lib.5. cap.6. est auctor; quanquam & virtutis causâ donatas oleagineas Dio Cassius c.49. tradit. Victo enim Sexto Pompeio militi-

An in quinquatriis coronatus erat Carus? Vt illi Iupiter Capitolinus in quinquennalibus inuidere potuerit.

militibus suis Augustus Cæsar oleagineas distribuit. Καὶ πᾶσι, inquit Dio, πεντακοσίας δραχμὰς, τοῖς δὲ ναυκρατήσασι καὶ στέφανον ἐλαίας ἔδωκε. *Et omnibus quidem* (militibus) *quingentas drachmas, iis vero, qui nauali prælio vicissent, etiam coronam oleagineam dedit.* Idem bello Mutinensi ante à senatu factum ait, καὶ τοῖς μὲν στέφανον ἐλαίας ἐν ταῖς πανηγύρεσι φορεῖν δόντες, *his coronas oleagineas, quas in ludis ferrent, dantes, &c.* Plura de coronis Tertullianus de corona militis & Pamelius eius scholiastes : Vegetius & eius interpres. Lipsius de militia Romana, Plinius, A. Gellius, & alij. PALLADIVM DECVS) coronam oleagineam; olea enim Palladi sacra, de qua non pauca superioribus libris. ASPICIS EN DOMINI FVLGENTES MARMORE VVLTVS) Carus ait se coronam imperatoris imperatori reddidisse, cuius statuam coronauit. Sic apud Suetonium lego Iulij Cæsaris statuam laureâ coronâ ornatam. Cæsarum statuæ formabantur ad habitum principis, cum corona, quam princeps gestare solebat. Hinc videmus omnium propè imperatorum statuas & sigilla laureata. COMAS) Cęsareas. ALBANAE LIBARE) scribe potius, linere, vt meliora habent exempla; quid enim libare? Linere sensum habet. imperator quernam solebat ferre, vt supra lib. 8. epist. 82.

Sed videntur hæc ad certamina oratoria Capitolina & Albana referēda; à Pallade enim donatam Caro scribit in proximo epig.

Non quercus te sola decet, nec laurea Phœbi.

Querna siue ilignea ob seruatam Remp. laurea ob victorias de hostibus partas. Inuidere, inquit poeta, potest quercus oleæ, quòd hæc prior caput imperatoris contigerit, cùm alioqui querna coronari soleat. Vt, libare, legas; expones, sacrificare.

Ad eundem.

XXV. XIX.

Quis Pallatinos imitatus imagine vultus
Phidiacum Latio marmore vicit ebur?
Hæc mundi facies, hæc sunt Iouis ora sereni:
Sic tonat ille Deus, cùm sine nube tonat.
Non solùm tribuit Pallas, tibi, Care, coronam,
Effigiem domini quam colis, illa dedit.

QVIS PALLATINOS IMITATVS) Idem argumentum de statuâ Domitiani, quam in ædibus suis factam colebat Carus. huius elegantiam artemq; prædicat. QVIS) statuarius vicit Phidiæ Iouem Olympium, ex ebore factum, quem laudat Plinius, Pausaniasq; cum aliis. Huius vt dixi statuæ auctorem putant aliqui ipsum Carum, ego nondum. HAEC MVNDI FACIES) sole illustrata ; sic nitet & fulget hoc marmor, vt meridianus mundus, id quod sequentia verba declarant. HAEC SVNT IOVIS ORA SERENI) sic pingitur & fingitur Iupiter serenus, & nulla tempestate nubilus. adulatoriè hoc. semper enim Cæsarem, qui Deus dici volebat, confert cum Ioue. SIC TONAT SINE NVBE) placidus, non vltor scelerum, quæ sunt optima auguria. Ouidius docet in Fast. *Ter tonuit sine nube Deus, tria fulmina misit.* SINE NVBE) sine ira, quæ frontis serenitatem turbat. NON SOLVM PALLAS) In quinquatriis victori, siue in venatione, siue scena, siue poesi, siue oratione Suet. cap. 4. non solùm Pallas tibi contulit oleagineam, sed etiam donauit hanc ipsa tibi statuam, cuius artificium non potest nisi in Palladem referri, cùm mortales superet manus.

De Nerua.

XXVII. XX.

Audet facundo qui carmina mittere Neruæ,
Pallia donauit glaucina, Cosme, tibi.
Pæstano violas, & cana ligustra colono.
Hyblæis apibus Corsica mella dabit.
Sed tamen & paruæ nonnulla est gratia Musæ,
Appetitur posito vilis oliua lupo.
Nec tibi sit mirum, modici quòd conscia vatis,
Iudicium metuat nostra Thalia tuum,
Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures,
Lasciuum iuuenis cùm tibi lusit opus.

In lauta conuiuio non omnia semper lauta.

Lasciuus. V. C.

Neruæ

Neruæ poësim supra lib.8.ep.70.laudauimus, vbi Neruam alterum diximus appellatum Tibullum. PALLIA GLAVCINA) Glaucinus color imitatur oculos noctuinos & equinos, vnde Virgilio dicuntur equi Glauci, vlua item palustris. Paulò latiùs patet hæc vox, quàm cæsius. quidquid cæsium glaucum, nec contra. legatur Antonius Thylesius de coloribus. quanquam non omninò probamus, quæ ille in illo libello disputat. COSME) Myropolam fuisse credam illum, cuius supra frequens mentio, an potiùs nobilem lanæ infectorem? hoc reor cum Torrentio nisi malis vtrumq; eundem & vnum fuisse. PAESTANO) ager Pæstanus rosis, & omni genere florum abundauit, quem alibi depinximus. Ligustra item supra lib.8.ep.28. ad illum versum exposuimus.

Lilia tu vincis, nec adhuc delapsa ligustra.

SED TAMEN ET PARVAE NONNVLLA EST GRATIA MVSAE, APPETITVR POSITO VILIS OLIVA LVPO) ab exemplo docet gratam esse gratiam epigrammatum; vt in lauris & genialibus conuiuiis, tamen oliuæ appetuntur, ita inter magnificas & heroas poëmatum tubas tenuis epigrammatum auena nonnunquam delectat. LVPO) pisce nobis ignoto, nec enim est idem cum lucio, quem Hechten appellamus. plura lib.13.ep.89. NEC TIBI) nec est, quod mireris meam Musam pallere ad iudicium tuum, quando ipse Nero, quamuis egregius poëta, tamen censoriam tuam limam pertimuit. de Nerone supra ex Neruæ carmine plura.

Epitaphium Latini.

XXI.

Dulce decus scenæ, ludorum fama Latinus,
Ille ego sum plausus, deliciæq; tuæ:
Qui spectatorem potui fecisse Catonem,
Soluere qui Curios, Fabriciosq; graues,
Sed nihil à nostro sumpsit mea vita theatro,
Et sola tantùm scenicus arte feror.
Nec poteram gratus domino sine moribus esse,
Interiùs mentes suspicit ille Deus.
Vos me laurigeri parasitum dicite Phœbi,
Roma sui famulum dum sciat esse Iouis.

DVLCE DECVS SCENAE) Latinum arte mimica nobilem emortualem laudat à morum innocentia, & vita procul à scenicis ludis distante. actum de hoc eod. lib.1.ep.5. ipse Latinus fingitur loqui. DECVS SCENAE) id est, ornamentum & voluptas ludorum scenicorum sui. SPECTATOREM CATONEM) omnium grauissimum, de quo lib.1. in epistola. *Non intret Cato theatrum nostrum, aut si intrauerit, spectet.* Et ep.3.

Vbi de Latino & Thymele, quam negat eius vxorem fuisse Politianus.

Cur in theatrum, Cato seuere, venisti?
An ideo tantùm veneras, vt exires?

Nota res est fœminas Floralia celebraturas præsentem Catonem erubuisse, nec antea ludos cœpisse, quàm Cato exiret. legatur D. Augustinus de ciuit. Dei, præter auctores profanos. CVRIOS FABRICIOSQVE) veteres Romanos frugales, graues & honestos, de quibus Liuius, & alij rerum Romanarum scriptores. SED NIHIL A THEATRO SVMPSIT MEA VITA) vt poëtæ se excusant, qui dicunt, *Lasciua est nobis pagina, vita proba.* &, *Lasciuus versu, mente pudicus erat.* Atque Catullus,

Qui me versiculis meis putatis,
Quòd sint molliculi, parum pudicum.
Nam castum esse decet pium poëtam
Ipsum, Versiculos nihil necesse est.

Sic Latinus, qui mores hominum improbos exprimebat gestu in scena, non referebat moribus suis, quos ait (si Diis placet) sanctos fuisse. ET SOLA TANTVM SCENICVS ARTE FVI) non animo, vita, moribus, sed leuis & lasciuus gestu, animo sanctus. Enimuerò cuius ars est improba, quomodo vita proba est, cùm per omnem vitam nihil exerceat, nisi artem suam, quæ sepelienda erat vnà cum artifice. NEC POTERAM GRATVS DOMINO SINE MORIBVS ESSE) Domitiano probari, nisi probus, non poteram. INTERIVS) γνωμικῶς, si generatim loquare. mentem, non frontem Deus inspicit. VOS ME LAVRIGERI PARASITVM DICITE PHOEBI) parasitos Apollinis, seu Phœbi, poëtarum Dei, vocabant olim mimos & histriones, qui poëtarum carmina recitabant

recitabant in scena, vt auctor est Verius Flaccus. Inscriptiones veteres M. AVR. LIB. AGILIO SEPTENTRIONI. PANTOMIMO. SVI TEMPORIS. PRIMO SACERDOTI. SYNHODI. APOLLINIS. PARASITO.

Et alia

L. ACILIO. L. F. POMCVTICLAE. NOBILI. ARCHIMIMO COMMVNI. ADLECTO DIVRNO. PARASITO APOLLINIS. TRAGICO COMICO. Vide Ioannis Meursij Exercit. Critic. parte 2. c. 6. vbi de his grassatoribus, cœnipetis, parasitis Deorum & opulentiorum plura. Latinus histrionem & mimum se Phœbi seu Apollinis profitetur, interim tamen ait se Domitiani famulum, & aulicum Palatinum. Et lateat fortè etiam hic sensus. Ego quidem in scena facio mimicam, sed hanc, quia Domitiano placet; illius enim, non vester sum famulus, Nō tibi, sed domino ludo. ROMA SVI IOVIS FAMVLVM) Domitiani, quem sæpè Iouem appellat. *Me meus in terris Iupiter ecce tenet.* Quare autem Lauriger? auctor ipse poëseos; & poëtæ Laureati; coronabantur enim laurea velut victores. Vnde natum verbum, *multi laureati, pauci Phœbi.* Turnebus adeundus lib. 21. cap. 24.

Epitaphium Philænis, seu Philænidis.

XXX. XXII.

Sæcula Nestoreæ permensa, Philæni, senectæ
Rapta es ad infernas tam citò Ditis aquas.
Euboicæ nondum numerabas longa Sibyllæ
Tempora, maior erat mensibus illa tribus.
Heu quæ lingua silet, non illam mille catastæ
Vincebant, nec quæ turba Serapin amat:
Nec matutini cirrata caterua magistri,
Nec quæ Strymonio de grege ripa sonat.
Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo?
Quæ sciet hos, illos vendere lena toros?
Sit tibi terra leuis, mollique tegaris arena,
Ne tua non possint eruere ossa canes.

SAECVLA NESTOREAE SENECTAE PERMENSA) Epitaphium sagæ, lenæ, & lupæ, cui terram tam leuem precatur, vt illius corpus à canibus effossum deuoretur. TAM CITÒ) ironicōs, cùm aiat trisæclem fuisse. RAPTA) velut adolescentula ante iustum æuum, & exactam ætatem. EVBOICAE SIBYLLAE TEMPORA) Eubœa insula Aegæi maris, in qua Chalcis ciuitas. Chalcidici coloniam Cumas (vti & alias multas auctore Libanio Rhetore) deduxere, vnde & ipsæ Cumæ Euboicæ dictæ. Virgil. 6. *Et tandem Euboicis Cumarum allabimur oris.* Ouid. 4. Metam. *Sedibus Euboicam Stygiis emersit in vrbem,* Papinius. *Gaudent Euboica domum Sibyllæ.* SIBYLLAE) Cumanæ, de qua Virg. *Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.* Non disputabo hîc de numero, patria, nominibus, libris, auctoritate Sibyllarum, quando id copiosissimè fecit Ludouicus Viues ad D. Augustini lib. 19. de ciuitate Dei, cap. 23. & Virgilij interpretes ad Eclogam, *Sicelides Musæ.* Onuphrius in libro de Sibyllis etiam vultus & habitum sculptura expresit decem Sibyllarum, quamuis doceat plures. edita proximè sunt oracula Sibyllina (si tamen vera illa & germana sunt priscarum) Parisiis Anno M. D. XCIX. cum notis Opsopæi & Sebast. Castalionis interpretatione. de annis Sibyllæ Cumææ tantùm disputabo. cùm ab æuo Sibyllæ huius dicta sit parœmia, Sibylla viuacior, quanquam adagiographi nullos annos exponant. Ouidius 14. Met. nobis planam rem faciet, qui de hac Sibylla, & eius Senecta fusius scribit. Primùm enim ait sibi immortalitatem promissam à Phœbo, si pudorem vellet abiicere. *Lux æterna mihi cituraque, &c.* Deinde fecit illi copiam optandi, quid vellet: petit. *Si mea virginitas Phœbo patuisset amanti.* illa vt tot annos viueret, quot manu hausisset corpuscula

——arenarum.
—— ego pulueris hausti
Ostendens cumulum, quot haberet corpora puluis,
Tot mihi natales contingere vana rogaui.

Indulsit hos illi annos Phœbus, plura indulturus, si & ipsa Phœbo indulsisset, sed illa, Contempto munere Phœbi, inquit,

Innuba

Innuba permaneo. sed iam felicior ætat
Terga dedit, tremuloq́; gradu venit ægra senectus,
Quæ patienda diu. non iam mihi sæcula septem
Acta vides, superest, numeros vt pulueris æquem
Tercentum messes, tercentum musta videre, &c.

Ex quibus illi Chiliadem annorum, id est, mille annos definitum fuisse intelligis. MENSIBVS) Ergo Philænin nongentos annos mensesque nouenos fingit exegisse, ex quo intelligis quam annosam fingat poëta Philænin. HEV QVAE LINGVA SILET) loquacissimã fuisse docet, dum catastis & ergastulis seruorum vnam illius vocem comparat. Vna, inquit, Philænis tantum garriebat, quantum mille carceres & ergastula seruorum. Catasta propriè locus est, vbi serui compedibus vincti venales exponuntur, lib. 6. ep. 29. nec auaræ verna catastæ. Casaubonus ad 6. Persij de originatione eius & vsu his verbis constat: *Catasta vox Romana, sed Græcæ vel potius Siculæ originis, vt aliæ non paucæ, quæ ab istis ad Romanos corruptæ & semibarbaræ transierunt, reliquis Græcis omnino incognita. Siculorum lingua Græcam multis modis vitiatam fuisse, etiam illi norunt, qui solum Plautum attigére. à verbo καθίζεσθαι aut voce κατάστασις facta est vox catasta. ita dixerunt pegma ligneum, in quo suos vænales collocabant cum illos vendebant, aut ad venditionem parabant. publicè mancipia fuisse in catasta vendi solita indicat locus Plinij lib. 35. de Chrysogono Syllæ liberto. Talem in catasta videre Chrysogonum Syllæ. Sed erant etiam in ædibus catastæ, vt quas arcanas vocat Martialis epigrammate in Mamurram.*

Inspexit molles pueros, oculisq́; comedit:
Non hos quos primæ prostituere casæ:
Sed quos arcanæ seruant tabulata catastæ,
Et quos non populus, nec mea turba videt.

quo ex loco discimus eximiæ formæ pueros quibus hedera non erat opus, non fuisse in publicum productos: sed domi apud mangones ipsos facile emptores inuenisse. ibi igitur catastam conscendebant, non in foro. etiam illud discimus ligneam fuisse catastam è tabulatis constructam. quare etiam machinas vocabant catastas. Q. Cicero de petitione consulatus, loquens de Catilina: quo in magistratu amicam, quam palàm domi haberet, de machinis emit. Cur imponerentur catastæ mancipia docet vetus scholiastes Persij: apud antiquos venales gladiatores in catastæ ponebantur, vt in eis possent omnia membra inspici. solebant enim qui seruos emebant, nudare illos, & diligenter essentne omnia membra integra & valida perspicere. Suetonius libro II. qui matres familias & adultas ætate virgines denudarent atque perspicerent, tanquam Thoranio mangone vendente. & lib. 4. illustriores fœminas præter pedes suos transeuntes diligenter ac lente mercatorum more considerabat. Seneca pater Controuersiarum libro primo: Nuda in littore stetit ad fastidium emtoris: omnes partes corporis & inspectæ & contrectatæ sunt. tangit & filius Seneca epist. 80. neque hoc solùm, sed etiam saltare iubebant, vt ostendunt Menandri locus & Propertij, & aliis modis agilitatis specimen dare. quare Martiali eques de catasta dicitur qui ibi fuerat venditus:

Nec de Cappadocis eques catastis.

vt mirari nemo debeat quod machinam ad torquendum paratam, quæ vulgò equuleus dicebatur, catastam etiam appellarint. in Martyrologiis sæpè legas in catastam martyres fuisse impositos. Prudentius de Romano martyre:

Emitto vocem de catasta celsior.

& sæpius alibi. nec solùm pro equuleo vsurpat: sed pro quouis pegmate ligneo cui imponi solent qui variis suppliciis afficiuntur. ita accipe catastas igneas in Peristephanon hymno primo, & similes locos in historiis martyrum. Scimus longè alia de hac voce hactenus prodita esse à magni nominis viris: verùm quæ ita ferè absurda sunt, vt refutationis non egeant. Sed enim horum error longe tolerabilior illorum obstinata peruicacia, qui catastos nescio quos contra liquidissimam veritatem apud Vitruuium comminiscuntur. ὧν ἰατρεῦσαι τὴν ἄγνοιαν, οὐδ᾽ Ἀσκληπιάδαις τοῖ τόγε νομίζω δεδῶσαι. Agunt de eodem Hieron. Magius in postumo de eculeo, & Gallonius de tormentis Martyrum. NEC QVAE TVRBA SERAPIN AMAT) Nec Isidis sacerdotes tantoperè clamant, vt hæc anus. Strabo libro 17. scribit Canopi templum fuisse Serapidis & cultu & religione excellens, ad cuius sollemnia per fossam ex Alexandria ingens turba descendebant. Nam die ac nocte plena erat nauiculis virorum & mulierum per omnem leuitatem frementium & saltantium. De Serapide & Iside Plutarchus libellum scripsit, fabulam & sacra cùm Isidis, tum Serapidis lege apud Gyraldum in Syntagmatis 16. hist. Deorum. Plinium lib. 8. aliosque scriptores. Hic ego cum Domitio facio, & non Isidis sacra, nec inuentum Isirin, nec lymphatos puerorum greges intelligendos puto, sed, vt ex Strabone recitaui, Serapidis cultum in fossa, &c. Serapidem Plutonem Græci dixere, colebatur vulgo quod à malo genio occupatos curare crederetur. Rhodiginus lib. 2. cap. 13. de Iside suo loco referemus. Apuleius in Miles. de Iside & sacris copiosè cum interpretibus. CIRRATA CATERVA) in scholis erudiri solita. Pueri cirros alebant, dum eos ponerent, & Phœbo suæ pubertatis annos consecrarent. Cirratos & Persius Satyr. 1. appellat. STRYMONIO DE GREGE) Strymon est fluuius Thraciæ grue frequens, est enim Thracia natale solum gruis, vt Herodotus lib. 2. tradit. Virgil. 1. Georg. *Strymoniaq́; grues.* & 11. Aratus, Gruunt autem & mirè garriunt, præsertim cùm tempestas imminet. Sed nihil attinet hìc esse copiosum. adi Gesnerum lib. 3. de grue. Videtur poëta comparationem ab Homero mutuatus esse qui 3. Iliad. componit Troianorum ad pugnam exeuntium clangori gruum contra Pygmæos euolantium. QVAE NVNC

THESSALICO LVNAM DEDVCERE RHOMBO) quæ ſaga nunc tuo loco, Philænis, excantabit lunam: Rhombus eſt vertigo magica, quam turbinem Horatius in Epodis appellat. Rotam ferream ſeu æream dicunt, cui fila & ſtamina, quibus ſe viros illigare credebant ſagæ torquebant, vti Propertius, Theocritus & Virgilius docent. Vtebantur hoc inſtrumento veneficæ, & filis impletum in orbem agebant. Theocritus in Pharmaceutria, χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος. Vt vertitur iſte turbo æneus, &c. Ouid. 1. Am. & 8. egregiè Dipſadis magæ artes his verſibus deſcribit.

Eſt quædam, quicunque volet cognoſcere lenam,
Audiat, eſt quædam nomine Dipſas anus.
Ex re nomen habet, nigri non illa parentem
Memnonis in roſeis ſobria vidit equis.
Illa magas artes Ææaq; carmina nouit,
Inq; caput liquidas arte recuruat aquas.
Scit bene, quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.
Cùm voluit, toto glomerantur nubila cœlo,
Cum voluit, porrò fulget in orbe dies.

Quibus ſubiungit ſanguine lunam imbui, illam magica pluma tectam volitare per auras, & nocturnas vmbras, euocare manes tumulis, aliaque infanda patrare, quæ ſolent etiam hodie peſtes hominum, & odia Dei, Diuûmque, fœminæ ſagæ. Sic Pindari ſcholiaſtes Od. 4. Pyt. λαμβάνουσι αἱ φαρμακίδες τὴν ἴυγγα δεσμεύουσιν ἐν τροχῷ τινός, ὃν περιεργοῦσιν ἅμα ἐπάδουσι, &c. Horat. Epod. 17.

Canidia parce vocibus tandem ſacris
Citumq; retro ſolue ſolue turbinem.

Et noſter Martialis lib. 12. epigr. 57.

Dicet quot æra verberant manus vrbis,
Cum ſecta Colcho luna vapulat rhombo.

Propert. lib. 2. *Deficiunt magico torti ſub carmine rhombi.*

Et lib. 3. *Staminea rhombi ducitur ille rota.*

An libet apud Petronium audire ſagam de vi carminis ſui gloriantem?

Quicquid in orbe vides, paret mihi: florida tellus,
Cùm volo, ſpiſſatis areſcit languida ſuccis.
Cùm volo, fundit opes, ſcopuliq; atque horrida ſaxa
Niliacas iaculantur aquas, mihi pontus inertes
Submittit fluctus: Zephyriq; tacentia ponunt
Ante meos ſua flabra pedes. mihi flumina parent,
Hyrcanæq; tigres, & iuſsi ſtare dracones.
Quid leuiora loquor? Lunæ deſcendit imago
Carminibus deducta meis, trepidusq; furentes
Flectere Phœbus equos reuoluto cogitur orbe.
Tantum dicta valent. Taurorum flamma quieſcis
Virgineis extincta ſacris, Phœbeia Circe
Carminibus magicis ſocios mutauit Vlyſsi:
Proteus eſſe ſolet, quicquid libet, hiis ego callens
Artibus Idæo frutices in gurgite ſiſtam,
Et rurſus fluuios in ſummo vertice ponam.

Et Tibullus his gemina canit lib. 1. eleg. 2. Apollonius lib. 3. Argon. Lucianus Philoſpende. Apuleius Miles 11. Euphormio & alij.

LVNAM DEDVCERE) quod tum credebant fieri, cùm obiectis vmbris eam videbant deficere. quod cùm fieret, pulſabant ęra, quod antidotum habuere contra artes ſagarum. Theocritus τὸ δὲ χάλκεον ὡς τάχος ἄχει, ſimul ac æs ſonat. Seneca in Hippolyto.

At nos ſollicite lumine turbido
Tractam Theſſalicis carminibus rati
Tinnitus dedimus.

Scholiaſtes Lycophronis, θύουσι δὲ αὐταῖς κύνας, ὥς φησι Σώφρων ἐν μίμοις, ὁ γὰρ κύων βαΰζας λύει τὰ φάσματα. ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθείς.

Horat. Epod. 17.
——& polo
Deripere lunam vocibus poſſum meis.

Iuuenal. Sat. 6.
————nemo æra fatiget
Vna laboranti poterit ſuccurrere lunæ.

Ouid. 7. Met.
Te quoque luna traho, quamuis Themeſæa labores
Æra tuas minuant.——

Et

Et Tibullus eleg.8.lib.1. *———è curru lunam deducere tentat,*
Et faceret, si non æra repulsa sonent.

THESSALICO) Thessalia (quæ & Aemonia ab Aemone Deucalionis filio dicta) magiis & veneficiis olim insignis fuit, vt Apuleius, Plinius, Ouidius, Propertius, & alij docent. LENA TOROS VENDERE) lena conciliatrix amorum, quæ turpi ex re quæstum alieno etiam corpore facit, quales sint, à Plauto disces in cuius plerisq; comœdiis lena suas agit partes. SIT TIBI TERRA LEVIS) De hac formula precandi supra lib.5. in epitaphio Erotij fusissimè diximus. Et lib.1. de Antullâ. NE TVA NON POSSINT ERVERE OSSA CANES) precationem vertit in diram imprecationem; sit tibi terra tam leuis, vt ossa tua à canibus effossa rodantur. sic dum videtur bene precari, pessimè imprecatur. Idem Ammianus Græcè in Nearchum. Rupserim

Εἴη σοι κατὰ γῆς κούφη κόνις οἰκτρὲ Νέαρχε,
Ὄφρα σε ῥηιδίως ἐξερύσωσι κύνες.

De Antistio Rustico.

XXIII. XXXI.

Cappadocum sæuis Antistius occidit oris
Rusticus. ô tristi crimine terra nocens.
Rettulit ossa sinu chari Nigrina mariti,
Et questa est longas non satis esse vias:
Cumq; daret sanctam tumulis, quibus inuidet vrnam,
Visa sibi est rapto bis viduata viro.

CAPPADOCVM) Mortem Antistij, lacrymas vxoris describit. An verò sit hic Rusticus, ad quem Plinius Iunior scripsit, an alius, vt puto, non ausim confirmare. CAPPADOCVM) De Cappadocum ingenio suprà satis multa sunt relata. Cappadocia est pars Armeniæ. SAEVIS) alludit fortè versum *Vipera Cappadocem, &c.* RETTVLIT OSSA SINV) More id fiebat, quo de more plurima Heraldus. LONGAS NON SATIS VIAS) quamuis longissimum sit iter Armenia in vrbem, tamen quia cogebatur domi terræ mandare viri reliquias, cupiebat semper in itinere versari, nec vnquam domum redire. QVIBVS INVIDET) quasi se felicioribus, vt qui condant amores suos, quos ipsa desiderabat. BIS MORI) primò cum vir moreretur, illa exanimis propè vnà est extincta, deinde renouabat dolorem, cùm etiam ossa cogeretur deserere, vt illa apud Petronium Ephesia Matrona. De Nigrinæ amore in maritum plura lib.4.ep.75. *O Felix animo, &c.*

* De Vibij voto.

** Ad Cæsarem de ansere.*

XXIV. XXXII.

Dum comes Arctois hæreret Cæsaris armis
Vibius, hanc Marti pro duce vouit auem.
Luna quater binos non tota pergerat orbes,
Debita poscebat iam sibi vota Deus.
Ipse suas anser lætus properauit ad aras,
Et cecidit sanctis hostia parua focis.
Octo vides patulo pendere numismata rostro
Alitis? hæc extis condita nuper erant.
Quæ litat argento pro te, non sanguine, cæsa
Victima, iam ferro non opus esse docet.

DVM COMES) Vibius Crispus in expeditione Sarmatica comes Domitiani vouit Marti anserem, velut custodem Cæsaris; hunc laudat poëta, & simul auctorem pacis esse Cæsarem ex numismatum symbolo ostendit. Nihil hic poëta de placando Cæsare cogitauit propter dictum Vibij. nec constat Domitianum resciuisse. ARCTOIS) Sarmaticis. Sarmatica enim sub arcto, quod suprà iam dictum sæpius, vti & de pugna ex Suetonio & aliis. VIBIVS) hic est ille Vibius Crispus, qui rogantibus, quis esset cum Cæsare, respondit, *ne musca quidem*. Tranquillus cap.3. Est eiusdem apud Iuuenalem mentio Sat.4.

Ad iconem anseris est epigramma.

——venit & Crispi iucunda senectus,
Cuius erant mores, qualis facundia, mite

Ingenium. Caussidicum fuisse omnes docent. Quintil.lib.10. vbi virtutes huius enumerat Tacitus libro 2. & 4. vt delatorem notat. Xiphilinus eiusdem iocum refert de Vitellij conuiuiis. HANC AVEM) anserem Romani imperij custodem vti libro 13. ex variis scriptoribus ostensum. MARTI) vt seruaret Domitianum in bello Sarmatico, quod spacio octo mensium confecit. QVATER BINOS ORBES) octo menses. DEVS) Mars, parta ex Sarmatis laurea redeunte Cæsare. PROPERAVIT) faustum omen; nam renitens aut euadens hostia infausti euentus omen erat. ET CECIDIT HOSTIA) solenne verbum in sacris. Brissonius multa lib.1. Form.pag.17. OCTO VIDES) quibus octo menses in bello patrando consumptos puto significari. Erat autem eiusdem anseris effigies argentea ad basim Martis posita, rostro nummos octo porrigens. ALITIS HAEC EXTIS CONDITA NVPER ERANT) singulari prodigio, quo tempus belli continebatur: Capiebantur auspicia ex victimarum extis potissimum, vt Græci latinique auctores prodidere. QVAE LITAT ARGENTO PRO TE, NON SANGVINE, CAESA VICTIMA, IAM FERRO NON OPVS ESSE DOCET) Videtur insinuare argenteam ætatem rediisse temporibus Domitiani, illa porrò tempestate pax opima terras occupabat, nec vlla adhuc bella foris gerebantur, vt Hesiodus & Ouidius canunt. Sensus est. Iam non ferro, id est, cæde & sanguine opus esse portendit victima, quæ pro sanguine argẽtum fundit. Poterat obliquè poëta insinuasse pacem non sanguine & bello iusto, sed auro redemptam à barbaris, quod antea libro 5. ex Dionis fragmento factum ostendimus. Et hoc fortè portendebat victima. Sed hic intellectus carminis, & Vibio, & Martiali mortem attulisset, si tyrannus fuisset assecutus. Itaque non videtur hoc voluisse poëta, vel ausus etiam fuisse notare.

Argentum sæpe veteres Diis litarunt. quod Heraldus confirmat.

* In laudem Domitiani.

** Ad Cæsarem de ansere.*

XXXV. XXV.

Iupiter Idæi risit mendacia busti,
*Dum videt Augusti Flauia templa * poli.*
Atque inter mensas largo iam nectare fusus
Pocula dum Marti traderet ipse suo.
Respiciens Phœbum pariter Phœbique sororem,
Cum quibus Alcides, & pius Arcas erat:
Gnosia vos, inquit, nobis monumenta dedistis;
Cernite, quàm plus sit, Cæsaris esse patrem.

** tholi.*

Laudat templum Flauiæ gentis. IDAEI BVSTI) Cretensis sepulchri, vbi mortuus fertur Iupiter. Callim. in hymnis,

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ γὰρ τάφον, ὦ ἄνα, σεῖο
Κρῆτες ἐτεκτήναντο. σὺ δ' οὐ θάνες, ἐσσὶ γὰρ αἰεί.
Cretes mendaces semper rex alme sepulchrum
Erexere tuum: tu viuis semper & vsque es.

Lucianus. Οἱ Κρῆτες οὐ γενέσθαι παρ' αὐτοῖς οὐδὲ τραφῆναι μόνον τὸν Δία λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τάφον αὐτοῦ δεικνύουσι. Lactantius libro 1. de falsa religione. *Ennius in sacra historia descriptis omnibus, quæ in vita sua gessit, ad vltimum sic ait. Deinde Iupiter postquam terram quinquies circuiuit, omnibus amicis & cognatis suis imperium diuisit: reliquitque hominibus leges, mores, frumentáque parauit, multáque alia bona fecit, immortali gloria, memoriaque affectus, sempiterna monimẽta suis reliquit, ætate pessumata in Creta vitam commutauit, & ad Deos abiit. huncque Curetes filij sui curauerunt, decorauerúntque eum. Et sepulchrum eius est in Creta, in oppido Gnoso: & dicitur Vesta hanc vrbem creauisse. In quo sepulchro eius scriptum est antiquis literis Græcis, ὁ ζεὺς τοῦ κρόνου, id est, Iupiter Saturni. Hoc certè non poëtæ tradunt, sed antiquarum rerum scriptores: quæ adeò vera sunt, vt Sibyllinis versibus confirmentur, qui sunt tales.*

De sepulchro Iouis in Creta Scholiastæ Callimachi. Ἐν Κρήτῃ ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ μίνωος ἐπεγέγραπτο. ΜΙΝΩΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΤΑΦΟΣ, &c. Et quæ sequuntur.

Δαίμονας ἀψύχους νεκύων εἴδωλα καμόντων
Ὧν Κρήτη καύχημα τάφους ἡ δύσμορος ἴσχει

Et Cicero de Natura Deorum. Cùm tres Ioues à Theologis enumerari diceret, ait tertium fuisse Cretensem Saturni filium: cuius in insula illa sepulchrum ostenditur. Hæc Lactantius. DVM VIDET) ita suprà. *Addita quid Latio Flauia templa polo.* Augusti poli; dum videt mirabundus cœlum, aut cœlo æmulum templum Flauiæ gentis; dum videt polum, quem condidit Domitianus patri. malim tamen cum Schotto tholi, qui summa pars templi. POCVLA DVM MARTI) inter conuiuium deorum, iam probè appotus, cùm posceret Martem poculo, eique hauriendum nectar porrigeret ALCIDES) Hercu-

Hercules. ARCAS) Mercurius in Cyllene (vnde Cyllenius dicitur) monte Arcadiæ natus. Virgilius.

Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
Cyllenes gelido conceptum culmine fudit.

PIVS ARCAS) Mercurius enim prior deorum immortalium cultus & sacra instituit, hominesque ad humaniorem vitam reuocauit. Horat. lib. 1. car.

Mercuri facunde nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum,
Voce formasti catus, & decoræ
more palæstræ, &c.

GNOSIA VOS, INQVIT,) Tumulum mihi vos in Creta condidistis mortuo, sed non augustum & magnificum. CERNITE, QVAM PLVS SIT) En quale & quàm splendidum ac diuinum opus condiderit patri suo Vespasiano Domitianus: vtinam Cæsaris potius quàm vester, ô Dij, genitor fuissem. adulatio non occulta.

In Philomusum.

XXVI. XXXVI.

Artibus his semper cœnam, Philomuse, mereris,
Plurima dum fingis, sed quasi vera refers.
Scis, quid in Arsaciâ Pacorus deliberet aulâ,
Rhenanam numeras Sarmaticamq; manum:
*Verba ducis Daci * Cattis mandata resignas,* *chartis.
Victricem laurum, quàm venit, ante vides.
Scis, quoties Phario madeat Ioue fusca Syene:
Scis, quota de Libyco litore puppis eat.
Cuius Iuleæ capiti nascantur oliuæ,
Destinet ætherius cui sua serta pater.
Tolle tuas artes, hodie cœnabis apud me,
Hac lege, vt narres nil, Philomuse, noui.

ARTIBVS) Cœnipetas describit, quibus artibus soleant aucupari cœnas. FINGIS) semper aliquid noui, seu veri narras, seu falsi, quorum hodie magna copia, qui lambunt aulas principum. SCIS QVID IN ARSACIA) quod vniuersè dixerat more suo, speciatim per partes exponit. Adscribam geminum huic ex Plauti Trinummo locum, vbi exagitat eos, qui sciunt, quæ nesciunt, vt occlusiorem habeant stultiloquentiam.

Nihil, inquit, *est profecto stultius, neque stolidius*
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque periurius,
Quàm vrbani assidui ciues, quos scurras vocant, &c.

Et mox:

Qui omnia se simulant scire, nec quidquam sciunt.
Idq; quod in aurem rex reginæ dixerit,
Sciunt. quod Iuno fabulata est cum Ioue.
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen ij sciunt,
Falson' an verò laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt, dum illud, quod lubeat, sciant.

ARSACIA) pro Parthia hoc loco accipe. aliâs Arsacia Mediæ oppidum est à Nicanore conditum, Straboni ῥάγεια, Stephano Raga, dictum. Parthi Arsaciam nominant. Ptolemæus ait Arsaciæ nomine tria oppida contineri, vt docet Hermolaus. Dicta autem est Arsacia ab Arsace, rege Parthorum, de quo pluria Lambertus Hortensius ad illum Lucani versum lib. 1.

Plus illa vobis acie, quàm creditis, actum est,
Arsacidæ——

Arsacidæ ergo Parthi, quia reges Parthiæ sequentes plerique Arsaces dicti; vt Mithridates Ponti; Darij, vel Xerses, Persæ; &c. Tigranes Armeni. PACORVS) Parthorum Rex. Tacitus histor. lib. 5. *Rex Parthorum Pacorus Iudæa potitus interfectusque, &c.* Hic Pacorus pro quouis rege Parthiæ est positus.

positus. De eodem Pacoro Iosephus de bello Iudaico multa. & Plutarchus in Antonio. Vidi apud ampliss. V. M. Velserum, quẽ iure antiquitatis thesaurum dicas, numum, qui Arsacis os præfert cum hac ab altera facie, inscriptione circum oram ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΣΑΚΟΥ ΕΥΕΡΓΕΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝΟΣ, sed numum inspice.

RHENANAM NVMERAS) In Cattos enim & Sarmatas bellum mouit Domitianus, numeras, recenses copias Germanicas, & Sarmáticas, nosti, quot sint in vtriusq; gentis exercitu capita. RHENANAM) Miror esse qui Persij Sat. 6. versum illum

——ingentesq́, locat Cæsonia Rhenos.

Rhenos exponant Rhenanos, vt si Danubios dicas Germanos, Rhodanos, Gallos. Rhenos ergo intellige tres Rheni alueos à Cæsonia locatos artificibus vt ficti & effigiati in triumpho more veterum portarentur. VERBA DVCIS DACI) legerim cum MSS. Pal. & Gulielmo chartis mandata, sequitur enim, resignas, nec est imperfecta, ad quemcunque enim missa sint, siue ad Cattos siue alios tu velut à secretis omnibus regibus & ducibus aperis. Sic legendum manuscripti libri, & res ipsa docet. Tu adeò impudenter garrulus es, Philomuse, vanusque, vt principum toto orbe distantium arcana litteris commissa nosse videri cupias. Cattos quanquam hostes Romanorum, tamen non memini societatem coisse cum Dacis. VICTRICEM LAVRVM) à Sarmatis laurum esse reportatam vides, antequam videas. MADEAT IOVE FVSCA SYENE) vbi aut nulla aut rarissima pluuia. Curtius lib. 4. Alexandri per Aegyptum interiorem profectionem describens & alij. Syene autem insulæ & oppidi nomen est, Strabone auctore. de oppido Plinius lib. 2. cap. 72. *Simili modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinq́, millia stadiorum, solstitij die medio nullam vmbram iaci, puteumq́, eius rei experimenti gratia factum totum illuminari. Ex quo apparere solem illi loco supra vertitem esse, quod etiam in Italia supra flumen Hyposim fieri eodem tempore Onesicratus scribit.* Lucanus de eadem re lib.

Dictum alibi de pluuia.

——calida medius mihi cognitus axis
Ægypto atque vmbras nusquam flectente Syene.

De feruore cœli huius etiam alibi Lucanus. *nam quis cancro feruente Syenem Ibit.* PHARIO) à Pharo insula Aegypti. Pharius Iupiter, Aegyptius. FVSCA) colorantur ibi sole homines: Syene enim adsita Aethiopiæ. DE LIBYCO LITTORE PVPPIS EAT) Ex Africa. Nosti, quot sint naues in classe Carthaginensi, cùm soluerint Carthagine, quotiesq; soluant. Varro & Plinius lib. 7. cap. 21. ex Varrone refert Strabonem quendam solitum Punico bello, à Lilybæo Siciliæ promontorio exeunte classe Carthaginis portu, etiam numerum nauium dicere; idem Solinus. CVIVS IVLAEAE CAPITI) Nosti, qui coronandi sint à Cæsare in quinquatriis Albanis oleaginea corona auro facta. qua de corona suprà lege epig. 24. ad illum versum. *O cui virgineo flauescere contigit auro.* IVLAEAE) Cæsareæ à Iulio, qui à Iulo, Iulææ. DESTINET AETHERIVS) Refero huc certamina capitolina, de quibus alibi dictum. AETHERIVS PATER) Iupiter Capitolinus. Suet. cap. 4. *Instituit & quinquennale certamen Capitolino Ioui triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquantò plurium, quàm nunc est, coronarum.* TOLLE TVAS ARTES) aliorum cœnas garriendo capta, meam captabis tacendo.

Ad Agathinum.

XXXIX. XXVII.

Summa licet velox, Agathine, pericula ludas,
Non tamen efficies, vt tibi parma cadat.
Nolentem sequitur, tenuesq́, reuersa per auras,
*Vel pede, vel tergo, * clune, vel vngue sedet.*
Lubrica Corycio quamuis sint pulpita nimbo,
Et rapiant celeres vela negata Noti,
Securos pueri neglecta perambulat artus,
Et nocet artifici ventus, & vnda nihil.

** crine, placet plurimum ad hyperbolem facit.*

Vt

Ut peccare velis, cùm feceris omnia, falli
Non potes: arte opus est, vt tibi parma cadat.

SVMMA LICET) ex Pilariis ac ventilatoribus optimum dicit Agathinum, qui parmam in altum iaciebat recipiebatque, sic, vt numquam falleretur. Agathinum, vt Lipsius Saturnalibus ex variis scriptoribus fidem facit, tam certum ait, vt non tam arte indigeat, ne erret, quàm vt erret, id est, difficilius illi esse errare, quàm non errare. De his Quintilianus lib. 10. cap. 7. *Quo constant miracula illa in scenis pilariorum ac ventilatorum, vt ea, quæ miserint, vltro venire in manus credas, & qua iubent, decurrere.* PERICVLA LVDAS) ludo periculum, idem, quod ludo cum periculo, & fortè sit argutior sensus, si dicas Agathinum ludere pericula, contemnere, & perinde ludere parma, ac si nullum esset casus periculum. Alioqui nunquam periculum sine periculo vincitur. Gladiatores parmas aut clypeos in altum iaciebant, recipiebantque cum venustate, quin & hastas, fortasse & gladios. Id propriè vocabant ventilare. Seneca pater lib. 3. contr. Aliud est ventilare, aliud pugnare, Seneca filius. epi. 118. *Quàm stultum est, cùm signum pugnæ acceperis, ventilare?* Lipsius 2. Sat. cap. 19. NON TAMEN EFFICIES) quamuis ita ludas, vt ipsum ludum ludere videaris, & negligere, tamen numquam potes errare, vt in terram cadat iactata parma siue clypeus. est enim genus clypei minuti, vt alibi dictum, fusiùs lib. 14. exponetur. eius formam habes apud Lipsium lib. 2. Sat. cap. 9. SEDET) hæret parmula. LVBRICA CORYCIO) Etsi croco aut crocea odorataque vnda siue sparsionibus omnia madeant in theatro, & ipsa parmula aspergatur lubricaque reddatur, tamen in Agathini corpore, quamcunque partem attingit, hæret. Porrò sparsiones theatricas & amphitheatricas copiosiùs libro spectaculorum, & aliis locis declaratas leges. CORYCIO) Corycus est portus, oppidum, & antrum eodem nomine in Cilicia, & si verus Plinius, copia croci in eadem regione Martial. lib. 5. & 2. Ep. 2.

Et Cilices nimbis hic maduere suis.

Lucanus. *Vtq; solet pariter totis se effundere signis*
Corycij pressura croci, sic omnia membra
Emisere simul rutilum pro sanguine virus.

Et Ouidius, *Nec fuerant liquido pulpita rubra croco.*

PVLPITA) in theatro erant pulpita, in quibus recitabantur carmina poëtarum, & orationes, vt alibi dictum. Fuit in proscenio pulpitum altius orchestra, è quo tibicines & cytharœdi musica actione populum detinebant Græcis θυμέλη dictum. & λογεῖον in quo saltabat chorus tragœdorum. Multa super hoc Bulengerus de Theatro cap. 21. ET RAPIANT CELERES) Quamuis magna vis ventorum vela hinc inde rapiat, aperiantque theatrum velis vndequaque tectum, tamen non sic abripit parmulam, vt non incidat & insideat vel tergo, vel manibus pedibusúe Agathini. Vt autem fuerint extensa, his verbis describit lib. Amphit. Lipsius. *Foramina in lapidibus summis ad illigandos velorum funes fuisse: per quæ foramina, coniicimus,* inquit, *traiici, & in altum dirigi antennas solitas, velorum funes sustinentes. At ipsæ antennæ siue mali per foramina ea immissæ & demissæ mutulis quibusdã excipiebantur, firmitatis caussa. Ad antennas autem subrectas, funes transuersim ligati, & extensi super quos deducta vela.* Mox varia scriptorum testimonia subiicit ibidem. Inuentor velorum Plinio & Valerio Maximo testibus fuit Q. Catullus, cùm capitoliũ dicaret, Carbasina vela primus Lentulus Spinter in theatro ludis Apollinaribus adhibuit. Mox, *Cæsar*, D. inquit Plinius, *totum forum intexit, &c.* Fuere variis coloribus, vt præter alios Lucretius ait:

Et vulgo faciunt id lutea rusaq; vela,
Et ferruginea, &c.

Nero purpurea stellis aureis distincta suspendit, auctor Dio. Vento autem vehementiore velis vti non poterant, sed eorum loco vel pileis vel vmbraculis tegebantur. Eadem vela poterant contrahi & explicari. testimonia lege apud Lipsium lib. de Amphit. cap. 17. SECVROS PVERI) In theatro ludentis. Agathinus puer, non gladiator. NEGLECTA) parma non cum cura excepta. VENTVS ET VNDA) quamuis parmam in aëre lubricam sparsionibus & agitatam turbine in diuersas rapiant partes, ille tamen ita feliciter excipit, ac si summa cœlo tranquillitas foret. VT PECCARE) Epiphonema ab incredibili, qui hyperbolicõs extollit artem Agathini. Cùm aliàs arte opus sit, ne erretur, hic artem adhibet, cùm vult errare, alioqui non potest. Ita quod aliis ars, huic natura est. Agilium genituram in lepore describit Manilius lib. 5.

De natali Cæsoniæ.

XL XXVIII.

Prima Palatino lux est hæc orta tonanti,
Optasset Cybele qua peperisse Iouem.
al. sancta mea. al. Rufo. *Hac & Santonici genita est, Cæsonia, Rufi,*
Plus debet matri nulla puella sua.
Lætatur gemina votorum sorte maritus,
Contigit hunc illi quòd bis amare diem.

PRIMA) celebrat natalem vxoris Rufi, qui incidit in natalem Domitiani. PRIMA LVX HAEC) Domitiani nono Cal. Nouembres nati. patre Vespasiano consule designato A.V.C. 804. Suet. Domitiano. PALATINO TONANTI) Domitiano, qui Cæsareum palatium occuparat. CYBELE IOVEM) Cybele siue Rhea mater Iouis, lege Higyn. & Mythol. CAESONIA) an ex stirpe Cæsoniæ Caligulæ coniugis? de qua Tranquillus in Caligula & Persius Sat. 6.

——ingentesq; locat Cæsonia Rhenos

An Rhetos. non arbitror. De aliis Cæsoniis Inscriptiones. SANCTA) altera impia, & perditæ luxuriæ. alij legunt Sanctonici. Sunt autem Sanctones Galli inter Aquitanos, populi finitimi Tolosatibus, & propinqui Petrocoriis, Engolismensibus, Pictauis, ac Galliæ prouinciæ. Romanorum ciuitas est, in prouincia Burdegalensi, in Francorum regione sita, nomen retinens. De Santonibus Cæsar lib. 1. de bello Gallico. Hac eadem die, qua natus Domitianus 9. Cal. Nou. PLVS MATRI) quòd ab ea, tali sit edita luce. GEMINA SORTE) natalem geminum vno die celebrat Cæsaris & vxoris.

Ad Apollinem.

XLIII. XXIX.

V. Myrinis. al. Semurinis. al. marinis à mari & littore Actiaco. *Campis diues, Apollo, sic Murinis,*
Sic semper senibus fruare cycnis,
Doctæ sic tibi seruiant sorores,
Nec Delphis tua mentiatur vlli,
Sic pallatia te colant, amentq;:
Bis senos citò me rogante fasces
Det Stellæ bonus annuatq; Cæsar.
Fœlix tunc ego, debitorq; voti
Casurum tibi rusticas ad aras
Ducam cornibus aureis iuuencum.
Nata est hostia, Phœbe, quid moraris?

CAMPIS) vouet Stellæ consulatum, implorat Apollinem, vt in Siluis Papinius, vt votis suis annuat. CAMPIS DIVES, APOLLO, SIC MYRINIS) sensus est, sic Apollo colaris in campis Myrinis, sic tibi canant sacri cygni, sic præsis Musis, &c. sic tua oracula Delphica numquam fallant: sic Cæsares te colant; per hæc omnia rogo, da, vt Cæsar creet Stellam consulem. CAMPIS MYRINIS) Scio Domitium & Sipontinum diuersos abire in huius versus explanatione, quorum controuersias non compono. Ego campos Myrinos seu Murinos, expono Grynæos campos, dictos Martiali à Grynis vel Gryneo oppido Myrinorum, de quo sic Strabo lib. 13. εἶτα πολίχνιον Μυριναίων γρύνιον, καὶ ἱερὸν ἀπόλλωνος, καὶ μαντεῖον ἀρχαῖον καὶ νεὼς πολυτελὴς λίθου λευκοῦ. Et prope eisdem verbis Stephanus γρύνοι πολίχνιον Κυρηναίων (emendo μυρηναίων) οὗ καὶ ἱερὸν Ἀπόλλωνος, καὶ μαντεῖον ἀρχαῖον, καὶ ναὸς πολυτελὴς λευκοῦ λίθου ἐν ᾧ τιμᾶται. Est Myrina ipsa etiam vrbs Aeolica, vt suspicer Gryneum fuisse Myrinorum coloniam, cùm Myrinorum oppidulum Strabo nominet. Vnde Myrinus Apollo & Gryneus idem. Stephanus Myrinam vrbem in Lemno ponit. Idem tamen Aeolidis oppidum fatetur à Myrna vel Myrino dictam. gentile format cum Strabone, Myrnæus, nō Myrnus. Sed poëta contraxit tetrasyllabon in τρισyllabon. Nam quod de muribus (ex Strabone & Eustha-

Eustathio) & Smynthio Apolline affirmat Domitius, durius mihi videtur, cum prima naturâ tendatur, & poëta noster sit admodum religiosus poëticarum legum custos. Quod verò ad campos attinet, didicimus ex Pausania in Atticis, propter templum Apollinis Grynæi fuisse nemus & campos. Pausaniæ verba sunt. θώρακας δὲ λινοῦς ἰδεῖν ἐν τ' ἄλλοις ἱεροῖς ἀνακειμένοις, καὶ ἐν Γρυναίῳ (sic vocem subiicit hanc Pausanias) ἔνθα Ἀπόλλωνος κάλλιστον ἄλσος δένδρων, καὶ ἡμέρων, καὶ ὅσα τῶν ἀκάρπων ὀσμῆς περιέχεταί τινα ἢ θέας ἡδονήν. Grynæum Apollinem celebrant Latini quoque vates, quos hîc prætermitto. Turnebus legit Semurinis à Semurio campo vrbi vicino; sed cum nullum ibi reperiatur templum Apollinis, & poëta Apollinem laudet à celeberrimis oraculis, non possum in Turnebi sententiam descendere. An legendum *marinis* à mari & littore Actiaco vbi Antonium vicit Augustus Apollinis ope Augusto præsentis? de quo Virgil. 8.

Vide Alciatum par.5.5.c.22. Turnebum lib. 21. c. 29.

Actius hoc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper: omnis eo terrore Ægyptus & Indi
Omnis Arabs, omnes verterunt terga Sabæi.

Ad quos versus hæc Turnebus de templo Apollinis Actij: *Significatur*, inquit *Apollo ille*, qui in Leucadio littore colebatur, atque ita vt littoralis vocabatur, & ludis triennalibus, & gymnicis, & circensibus natalibusque celebrabatur. Nam Apollini grata esse littora ostendit Homerus in eius hymno scribens: Ἀκταί τ' εἰς ἅλα κεκλιμέναι, λιμένες τε θαλάσσης. Vbi plura Turnebus ex Apollonio, & Higino de templo Apollinis Actiaco ab Argonautis condito.

Lib.21.c.9.

SENIBVS FRVARE CYGNIS) Cygnum Phœbo sacrum Plato his verbis testatur. ἀλλ' ἅτε οἶμαι τοῦ Ἀπόλλωνος ὄντες, μαντικοί τέ εἰσι καὶ προειδότες τὰ ἐν ᾅδου ἀγαθὰ, ᾄδουσι καὶ τέρπονται ἐκείνην τὴν ἡμέραν διαφερόντως ἢ ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. Quod Cicer. in Tusc. prima pœnè verbatim expressit. *Itaque commemorat, vt cygni, qui non sine caussa Apollini dicati sunt, sed quòd ab eo diuinationem habere videantur, quî prouidentes, quid in morte boni sit, cum cantu & voluptate moriantur.* Idem alibi Plato. sed vnius vnum sufficit testimonium. Alciatus emblem. 183.

Hic Phœbo sacer, & nostræ regionis alumnus
Rex olim, veteres sumit adhuc titulos.

Et Octauius Cleophilus.

Hanc volucrem Phœbo fertur sacrasse vetustas,
Quòd referat cantus, Delphice, magne tuos.

Hinc quia vatum Deus Apollo ipsi vates cygni dicuntur. Virg.

Cantantes sublime ferunt ad sidera cygni.

Theocrito μουσῶν ὄρνιθες, & Horatius Pindarum Dircæum cygnum appellauit. SENIBVS) ante mortem enim canere feruntur. Mart. 13.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua,
Cantator cygnus funeris ipse sui.

Super qua re plura lib. 13. DOCTAE SIC TIBI SERVIANT SORORES) Domitius sorores Prænestinas putat intelligendas, quarum nos alibi oracula exposuimus. Ego nihil video, cur nõ ad nouensiles Deas, seu Musas, quarum præses Apollo, possint referri. cùm sæpe dicantur sorores lib. 2. ep. 22. *Quid mihi vobiscum est ô Phœbe, nouemq; sorores.* lib. 4. ep. 14. *Sili Castalidum decus sororum*, & aliis locis. NEC DELPHIS MENTIATVR VMQVAM) Delphis Pythia sacerdos Apollinis, Phœbas hæc primitus virgo erat, postea anus habitu puellari, notissimum est oraculum Delphicum, & omnium scriptis celebratum, præ cæteris veridicum, vt etiam de Christo seruatore sit vaticinatum. Delphis autem dicitur, Phœbas illa, à Delphico oraculo. Apollo Delphicus apud Delphos edidit oracula. Legatur Apollodorus lib. 1. & Mythologi. Oracula Delphica extant hodie coniuncta cum Sibyllinis in editione Lutetiana Opsopæi inter quæ & datum Augusto de Christo. PALATIA) Cæsares in palatiis habitantes. ME ROGANTE) fiat Stella consul. lib. 12. ep. 3. scribit hunc Stellam consulem fuisse. BIS SENOS) consulatum. metonymia. DEBITOR VOTI) reus voti, si impetraro. RVSTICAS AD ARAS) in villa & prædio meo suburbano. CORNIBVS AVREIS) Hic ritus fuit* maiorum victimarum, vt cornibus aureis procederent. Iuuen. Sat. 6.

——& auratam Iunoni cæde iuuencam.

Et Virgil. lib. 9. *Et statuam ante aras aurata fronte iuuencum*, ad quem locum plura Donatus, Seruius & alij Virgilij interpretes. Idem firmant testimonia Plinij lib. 33. cap. 3. Macrobij lib. 3. Sat. cap. 5. Athenæi lib. 9. IVVENCVM) primo sacer taurus fuit Apollini. Virg. 6. *Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.* Deinde mutata consuetudo, & bos seu iuuencus immolatus. Pausanias in Bœoticis. Fuerunt & aliæ Apollinis victimæ, quas hîc prætereo. NATA EST) mihi in agro suburbano. MORARIS) conferre consulatum Stellæ.

**Plinius lib. 33. c. 3. Tertull. lib. de Corona Militis. Valerius Flaccus lib. 1. Argon.*

De statua Herculis.

XLIV. XXX.

Hic, qui dura sedens porrecto saxa leone
Mitigat exiguo magnus in ære Deus,
Quæq; tulit, spectat resupino sidera vultu,
Cuius læua calet robore, dextra mero.
*Non est * fama recens, nec nostri gloria cœli:*
Nobile Lysippi munus, opusq; vides.
Hoc habuit numen Pellæi mensa tyranni,
Qui citò perdomito victor in orbe iacet.
Hunc puer ad Libycas iurauerat Hannibal aras:
Iusserat hic Syllam ponere regna trucem.
Offensus variæ tumidis terroribus aulæ,
Priuatos gaudet nunc habitare Lares.
Vtq; fuit quondam placidi conuiua Molorchi,
Sic voluit docti Vindicis esse Deus.

* *Forma legit Heraldus.*

HIC QVI DVRA SEDENS) Elegans & plenum antiquæ eruditionis epigramma, de Hercule Vindicis epitrapezio, hoc est, Deo conuiuiali. Hoc enim te scire volo, vt epigrammatis intima sensa penetres, morem fuisse priscis hominibus (quod Arnobius, Papinius, Martialis aliique docent) statuas & simulacra deorum in mensa collocandi, velut tutelam geniumque mensæ. sic enim Papinius de hoc Hercule epitrapezio:

——castæ genius tutelaq; mensæ, Et,
——Pellæus habebat
Regnator lætis numen venerabile mensis.

Et noster Martialis. *Hoc habuit numen Pellæi mensa tyranni.*

Hanc ergo statuam mensæ illatam, vt Papinius, ita & Martialis laudat & describit. HIC QVI DVRA SEDENS PORRECTO SAXA LEONE MITIGAT DEVS) Hic, Deus Hercules, quem statua refert, leonis pelli saxo instratæ & extensæ mollis insidet. PORRECTO LEONE) synecdochicῶs totum pro parte. porrecta pelle mitigat saxum. durius enim est nudum insidere. de eiusdem exuuiis Papinius.

Sustinet occultum Nemeæo tegmine saxum.

MAGNVS DEVS) ærea illa statua parua erat, fermè pedalis, Statius.

——paruusq; videri
Sentiriq; ingens, & cùm mirabilis intra
Stet mensura pedem.

Et infrà:

Quis modus in dextra, quanta experientia docti
Artificis curis pariter gestamina mensæ
Fingere, & ingentes animo versare colossos.

Tamen artificio ita expressus, vt omnia lineamenta maximi Herculis haberet. magnitudinem refert ad molem corporis maiorem humanâ. Et ingentia Dei facta. QVAEQVE TVLIT, SPECTAT) Quæ sidera seu cœlum olim ab Atlante sibi impositum tulit, illud reiecto in tergum capite resupino vultu, qui habitus est sublimia spectantium, suspicit. Fabula extat apud Mythologos. Sic ære formatus erat Hercules, vt oculis cœlum spectaret, quod fieri non potest, nisi vertice in tergum vergente. CVIVS LAEVA CALET ROBORE) clauam sinistra, dextra poculum gestabat. Papinius.

tenet hæc (dextra) marcentia fratris, Bacchi,
Pocula, adhuc sæuæ meminit manus altera cædis.

Clauam etiam Statius robur appellat:

——hac exitiale ferebat
Robur, & Argoos frangebant brachia remos.

NON

NON EST F. R. N. N. G. C.) Est archetypum opus, non hodie factum. Forma an fama legam? si fama: intelligas operis antiqui celebritatem. Si forma, quadrat omnino etiam ad carmen. Non est opus hodie fusum, nec ab hodierno artifice factum sed Lysippi, &c. prætulerim tamen fama cui optimè respondet gloria. CÆLI) cælatorum instrumentum & statuariorum, quo scalpunt & sculpunt materiam. NOBILE LYSIPPI MVNVS) Vindex vtrique poëtæ, Papinio & Martiali videtur lemma carminis dictasse, ita respondent versus versibus, vt hoc loco Papinius.

certè tu muneris auctor
Non aliis malles oculis Lysippe probari.
Et suprà:
——Deus ille, Deus sese q; videndum
Indulsit Lysippe tibi.

Lysippus statuarius temporibus Alexandri Magni fuit, illudque Alexandro dedicauit. Cic. lib.5. epistolarum, Plinius, alij. munus dicitur, quòd heroës ab heroïbus illud velut dono acceperint. HOC HABVIT NVMEN) hunc Herculem, vel hanc Herculis statuam ad mensam Alexander Magnus adhibuit. Statius:

——Pellæus habebat
Regnator lætis numen venerabile mensis.

Pellæus autem dicitur Alexander, quòd pater Alexandri Philippus è Pelle oppido, quemadmodum Demosthenes scribit, fuerit oriundus. Iuuenalis eodem epitheto hunc afficit.

Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.

TYRANNI) regis. vox τύραννος olim etiam in bonam partem capiebatur. Virgilius.

——dextram tetigisse tyranni.

QVI CITÒ PERDOMITO) Intra duodecim annos totam Asiam & Indiam victor peragrauit, & Babylone veneno extinctus est. Hercule autem, vt Curtius, & Plutarchus, aliique tradunt, se prosatum iactabat. HVNC ANNIBAL IVRAVERAT) hunc Herculem Libycas ad aras. PVER) nouem annorum, vt Liuius lib.21. & Probus in vita Annibalis Polyb. lib.2. & 3. scriptum reliquere. Florus tantùm vocat puerum, Auctor de viris illustribus vndecim annorum fuisse contendit, quamquam ibi Magius existimet mendum inesse libro. Iurauerat autem puer Annibal se, cùm primùm posset, Romanos terra marique bello persecuturum. Et iurauerat, vt Silius ait, Martem, non Herculem. poëta noster hoc poëticè dixit, quo dicendi modo significabat Annibalem postea hanc Herculis statuam possedisse, vti & Papinius.

Mox Nasamoniaco decus admirabile regi
Possessum, fortiq; Deo libauit honores
Semper atrox dextrâ, periuroq; ense superbus
Annibal.

IVSSERAT HIC SYLLAM) hunc eundem possedit sequenti tempestate Sylla dictator: qui tamen dictaturam posuit. poëta fingit Syllam iussum ab Hercule deponere imperium dictaturæ. trucem vocat ob crudelitatem, quam in victos ciues & Marianas partes exercuit, de qua alius poëta: *Lucan. lib. 2. Lege D. Aug. de ciuit. Dei, li.3.c.27. & 28.*

Excessit medicina modum, nimiumq; secuta est,
Qua morbi duxere manum.

Et Cicero, *quos potuit, occidit, quos non potuit, eiecit.* Nam recuperata Repub. pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in nullo hominum vmquam fuit, inquinauit, de qua Plutarchus, Appianus, Velleius, Epitome, pluresque alij. Quod Herculem Sulla postea acceperit, canit & Papinius.

Nec post Sidonij lethum ducis ære potita
Egregio plebeia domus conuiuia Syllæ
Ornabat semper claros intrare penates
Adsuetum & felix dominorum stemmate signum.
Et inferius:
Nec te regnator Macedum, nec barbarus vnquam
Annibal, aut sæui posset vox horrida Syllæ
His celebrare modis.

REGNA) dictaturam, qua priùs per summam crudelitatem abusus est, nec tam regiam, quàm tyrannicam potestatem exercuit. OFFENSVS TERRORIBVS AVLAE) Hercules hactenus in regum & principum mensis versatus, cœpit tyrannidem, & fastum aulicum auersari, voluitque in priuatis mensis coli. Sic & Papinius.

Hic igitur tibi læta quies, fortissime Diuum
Alcide: nec bella vides pugnasq; feroces, &c.

CONVIVA MOLORCHI) Molorchus pastor Nemees, cuius indicio Hercules ab eo hospitio

tio exceptus feram Nemeæam interfecit. memini dixisse plura lib.4.epigram. 64. ad illum versum.

Aut facti modò diuitis Molorchi.

Papinius eundem sæpius commendat. In hoc primum Hercule Vindicis.

Sed qualem parci domus admirata Molorchi.

Et lib.3.Sil.in Hercule Surrentino.

Non te Lerna nocens,nec pauperis arua Molorchi.

DOCTI VINDICIS) etiam Papinius celebrat chelin,& vittas, & lauros Vindicis. An hic Vindex è satu Iulij Vindicis proprætoris à Virginio Rufo in Galliis victi? Illius meminit Plutarchus,Tacitus,Plinius iunior,Suetonius in Nerone,Dionis epit. Nulla significatio apud Papinium vel Martialem.

De eadem statua.

XLV. XXXI.

Alciden modò Vindicis rogabam,
Esset cuius opus,laborq; fœlix,
Risit: nam solet hoc: leuique nutu,
Græcè nunquid,ait,poëta nescis?
Inscripta est basis,indicatq; nomen.
Λυσίππου, lego, Phidiæ putaui.

ALCIDEN MODÒ) elegantiam & artem eiusdem statuæ laudat artifex poëta. ALCIDEN) optimus eruditionis auctor Lipsius putat legendum Alcides in recto, vt sit hic ordo verborum & sententia: rogabam,cuius opus & labor Alcides iste Vindicis esset,seu statua Herculis? sed retineo constantem omnium librorum scripturam. Quanquam idem sensus esse potest, quem vult noster Lipsius, siue legas Alcides, siue Alciden. Itaque expono. Interrogabam ego Alciden Herculem qui modo est Vindicis in ære statua,à quo esset artifice factus? risit,inquit,Deus,& vt hoc de Deo credibile videretur,ait Herculem id solere,nam facies statuæ non erat torua, sed hilaris & epulis apta,ad quam poëta potuit respexisse. placidam autem fuisse, & serenam frontem statuæ Papinius testatur.

Non torua effigies, epulisq; aliena remissis.

Et mox:

Sic mitis vultus,veluti de pectore gaudens
Hortetur mentes——

Immo infantis læti vultum habuisse testatur. Si legas Alcides,erit hæc mens; Alcides, (vt in quinto casu appellet Herculem) modo Vindicē(sic enim alia refert scriptura, non indicem,) interrogaui quis esset auctor tuæ statuę? risit Vindex,vt solet,& Græcè inquit nescis? lege inscriptā basim statuæ & leges Λυσίππου & auditur ἔργον. ALCIDEN) Alcides dictus est ab Alcæo auo suo, patre Amphitryonis. ΛΥΣΙΠΠΟΥ LEGO, PHIDIAE PVTAVI) In basi statuæ,id est,infima parte,cui statua insistit,quæ erat forma saxi in hac effigie.lege ergo nomen græcis litteris expressum Λυσίππου,intellige opus. Basis autem statuis subiiciebatur,cui artificis, aut locatoris nomen caussaque inscribebatur. Cic.in Verrem Plinius epist.6.lib.3. PHIDIAE) putabam,inquit poëta, Phidiam statuarium principem & nobiliorem Lysippo esse auctorem,tam egregiè factum erat opus.

Ad Marcellinum.

XLVI. XXXII.

Miles Hyberboreos modò, Marcelline, Triones,
*Et Getici * tuleris sidera pigra poli.*
Ecce Promethea rupes,& fabula montis,
Quàm propè sunt oculis nunc adeunda tuis.
Videris immensis cùm conclamata querelis
*Saxa senis,dices,durior * ille fuit,*

* toleras.

Pal. * ipse melius.

Et

Et licet hoc addas; potuit qui talia ferre,
Humanum meritò finxerat ille genus.

MILES HYPERBOREOS) ad Sarmatas & Scythas iturum Marcellinum filium admonet fabulæ Prometheæ. de hoc Marcellino lib. 3. ep. 6. lib. 6. ep. 25. multa leges. TRIONES) quasi teriones boues, auctore Gellio. Septemtrionem describit. Scythia sub polo & plaustro sita. ET GETICI T. S. P. P.) vrsas & Booten tardè mouentes. GETICI) Scythiæ. ECCE PROMETHEAE) Prometheus ob ignem Ioui ferula subductum, hominemque formatum affixus Caucaso præbuit aliti iecur identidem recrescens laniandum. Fabula est apud Aeschylum, qui de vno hoc Prometheo tria scripsit dramata, quibus hæc nomina. *Προμηθεὺς δεσμώτης, Προμηθεὺς πυρφόρος, Προμηθεὺς λυόμενος*. Prometheus vinctus, Prometheus ignifur, Prometheus solutus. nobis tantùm vinctus est tarditus, cæteri fugêre. copiosi sunt in hoc Prometheo Mythologi, & poëtæ plerique omnes, Lucianus item, Historici etiam, Pausanias variis locis. Strabo lib. 15. & 11. Herodotus de vinculis Promethei. Diodorus Siculus 1. & 5. lib. Philostratus lib. 7. in vita Apollonij, & alij. QVAM PROPE SVNT) Caucasi vertices describit Strabo l. 11. cuius est principium. *Caucasus vtrique suppositus mari Euxino & Caspio, &c.* VIDERIS IMMENSIS) cùm rupes Caucaseas aspexeris lachrymas Promethei conscias, & clamoribus attonitas. CONCLAMATA) lege Aeschylum & epigramma lib. 4. Anthol. *εἰς εἰκόνας ἀρχαίων τινῶν.* Imo lege orationem Aeschyli, qua Prometheus cœlum & terras, & omnia testatur elementa se indigna perpeti à Ioue. *Ὦ δῖος αἰθήρ, &c.* DVRIOR ILLE FVIT) saxis durior Prometheus, qui talia ferre potuit, tam incredibilia. HVMANVM GENVS FINXERAT) æquè enim duri homines, quàm Prometheus auctor hominum, qui tam durum supplicium tulit. *Nempe inde genus durum sumus, Et documenta damus, qua simus origine nati.* Elegans est controuersia apud Senecam l. 10. 5. *Parrhasius pictor Atheniensis cum Philippus captiuos Olynthios venderet, emit vnum ex his senem, perduxit Athenas, torsit, & ad exemplar eius pinxit Promethea. Olynthius in tormentis perit, ille tabulam in templo Mineruæ posuit, accusatur religionis læsæ.* Hoc thema controuersiæ. Eleganter dixit Argentarius contra Parrhasium: *Hoc Promethea facere est, non pingere.*

Tertullianus, quem lib. spect. laudauimus.

In Gellium.

XXXIII. XLVII.

Gellius ædificat semper: modò limina ponit,
Nunc foribus claues aptat, emitque seras:
Nunc has, nunc illas mutat, reficitque fenestras.
*Dum * tamen ædificat, quidlibet ille facit:*
Oranti nummos vt dicere possit amico,
Vnum illud verbum Gellius, ædifico.

al. reficit mutatque.
* tantum.

GELLIVS AEDIFICAT) sordidum & illiberalem taxat Gellium, qui vt nihil cogeretur amicis donare, fingebat se semper aliquid ædificare. AEDIFICO) quid ædificarit, describit poëta, limina, fores, seras, fenestras, aliaque minuta, quæ irridendi causa ponit. AEDIFICO) hinc opus est mihi præsenti pecunia, quam tibi nec mutuam dare, multò minus donare possum. sed nil ædificat, qui nil donat.

In Gallicum.

XXXV. XLIX.

Hæredem cùm me partis tibi, Gallice, quartæ
Per tua iurares sacra, caputque tuum.
Credidimus, (quis enim damnet sua vota libenter?)
Et spem muneribus fouimus vsque datis:
Inter quæ rari Laurentem ponderis aprum
Misimus, Ætola de Calydone putes.
At tu continuò populumque patresque vocasti:
Ructat adhuc aprum callida Roma meum:

Ipse ego (quis credat?) conuiua nec vltimus hæsi:
Sed nec costa data est, caudáue missa mihi.
De quadrante tuo quid sperem, Gallice? nulla
De nostro nobis vncia venit apro.

In ingratum Gallicum est hoc epigramma, qui per fraudem spoliauit poëtam apro, cùm ei promisisset ex quadrante hæreditatem. HAEREDEM PARTIS QVARTAE) hæredem ex quadrante; quadrans enim quarta pars libræ, quot enim libras æris habebat Gallicus, tot quadrantes erat habiturus Martialis, id est, quartam partem bonorum omnium. de his loquendi modis Budæus, Brissonius, & alij. PER TVA SACRA) per deos, credo, penates, quos priuatim domi colebat Gallicus. PER CAPVT TVVM) formula iurandi priscorum, per caput, de qua Brissonius multa iurata & testata adfert lib. 8. p. 713. CREDIDIMVS) peieranti: sed in posterum nec iuranti credemus. DAMNET SVA VOTA) facile enim mortales, quod optant, credunt. Quis desperet quod maximè sperat? SPEM MVNERIBVS FOVIMVS) spem hæreditatis donis aluimus, misimus tibi aprum. LAVRENTEM APRVM) ingentem aprum in Laurente saltu captum. AETOLA DE CALYDONE) Calydon ciuitas Aetoliæ, vnde aper Meleagro cæsus Calydonius dictus, vt suprà. tantus fuit, quanti in siluis Aetolis capiuntur. de hoc suprà lib. 7. epig. 26.

Vide Eumolpum Petronij, quomodo ducti lusiq; heredipetæ.

Tuscæ glandis aper populator, & ilice multa
Iam piger Ætolæ fama secunda feræ.

AT TV CONTINVÒ POPVLVMQVE PATRESQVE VOCASTI) missum accepisti, inuitasti (me tantum excluso) totam Romam, quæ adhuc non decoxit aprum meum. Valde dolet poëta, se spem & rem, id est, & hæreditatem, & aprum amisisse. CALLIDA ROMA) respicit ingenium Gallici, qui, vt cæteri plerique Romani, spe bonorum legandorum captabat simplicium munera & conuiuia. IPSE EGO) dolenter sanè dicit hoc infelix poëta, qui velut canis Aesopicus, dum captaret vmbram, carnes amisit. QVIS CREDAT?) tantum nefas, tantumque crimen in ingratos cadere mortales. NEC VLTIMVS) nec imus assedi. exclusus sum penitùs à conuiuio. DE QVADRANTE TVO) Concludit à comparatione minorum. si tu minora & de meis nil dedisti mihi, quid maiora de tuis dabis? In sua persona tangit hæredipetas, & artes Romanorum qui spe hæred. multos exhæredabant.

Alij fortè rectius legunt pallida. Marcida luxu & conuiuiis.

De Partheniana toga.

XXXVI.

I.

Hæc est illa meis multum cantata libellis,
Quam meus edidicit lector amatq; togam.
Partheniana fuit, quondam memorabile vatis
Munus: in hac ibam conspiciendus eques
Dum noua, dum nitida fulgebat splendida lana,
Dumq; erat auctoris nomine digna sui:
Nunc anus, & tremulo vix accipienda tribuli,
*Quam possis niueam dicere iure * tuo.*
Quid non longa dies, quid non consumitis anni?
Hæc toga iam non est, Partheniana: mea est.

** togam.*

Togam lib. 8. ep. 28. missam à Parthenio detritam ait, taciteque petit nouam. VATIS) Parthenij. Lib. 12. ep. 11. laudat illum multis versibus à studio poëtico. EQVES) Martialem equestri dignitate donatum in vita poëtæ diximus, non censu, sed munere principis, iure equestri affectum. AVCTORIS NOMEN) Parthenij, alludit nomen quasi Partheniana toga sit Virgo, hoc est, recens & intacta, seu noua. παρθένος Græcis virginem sonat. Ita latinè parthenianam diceres Virgineam. TREMVLO TRIBVLI) seni sordido, & pauperi. Tribulis prima notione ex tribu ciuem Romanum significat, qui domicilium Romæ habet, sicut contribulis, qui ex eadem tribu est. deinde tribulis paullò largius pro ciue Romano Romæ non degente, sed municipe aliquo, cuius rei exempla habes apud Cic. in epistolis ad Fam. Q. Fratrem epist. 1. lib. 3. & aliis locis. postremò pro tenui paupereque, capite censo vel proletario, vti & hoc loco vsurpat Martialis, infrà epig. 58.

Præfectus cubiculi Domitiani & percussor illius.

Nec pallens toga mortui tribulis.

NIVE-

NIVEAM) attritam, vti cùm abrasa vel defloccata lana, fila nuda parent & albent. QVID NON LONGA DIES) γνωμικῶς de quo multa ex variis Iacobus Pontanus ad 9. Ecl. Virgilij. *Omnia fert ætas.* HAEC TOGA IAM NON PARTHENIANA, MEA EST) aulica, nobilisque. MEA EST) iam fortunæ respondet meæ, detrita pauperi.

In Gaurum.

XXXVII. LI.

Ingenium mihi, Gaure, probas sic esse pusillum,
Carmina quòd faciam, quæ breuitate placent:
*Confiteor: sed tu bis * denis grandia libris,*
Qui scribis Priami prælia, magnus homo es.
*Nos facimus Bruti puerum, nos * Lagona viuum*
Tu magnus luteum, Gaure, Giganta facis.

* senis vt æmulus Virgilij.

* Langona MSS. Gruteri.

INGENIVM) comparat poëta poëmata sua, & epigrammatia gratis, & viuis pueris, & nanis. opera Gauri immensa luteis & mortuis gigantibus. cui parœmia accinit græca μέγα βιβλίον, μέγα κακόν, de quo lib. 1. epig. vlt. INGENIVM PVSILLVM) in nugis & epigrammatiis occupatum. MAGNVS HOMO) tu putas te magnum poëtam, quòd res magnas viginti libris Priami bella sones, sed magnus homo stolidus homo est. Lucilius apud Varronem lib. 6. *Nequam & magnus homo, laniorum immanis canes vt.* Martialis sæpiculè eodem sensu lib. 2. epig. 32. lib. 7. epig. 99. lib. 9. 51. Eadem vi Catullus dixit:

Longus homo est, magnas cui lites intulit olim,
Falsum mendaci ventre puerperium.

NOS FACIMVS BRVTI PVERVM, NOS LAGONA VIVVM) Fateor, inquit, ego parua opera, sed grata & viua condo, tu magna & mortua fingis idola. BRVTI PVERVM) de hoc lib. 14. lemmate βρούτου παιδίον.

Gloria tam parui non est obscura sigilli,
Istius pueri Brutus amator erat.

Nihil hîc mali cogita. Strongilon auctore Plinio lib. 34. cap. 7. nobilis statuarius finxit sigillum pueri tam artificiosè, vt puerum fictum Brutus amarit, & suo cognomine affecerit & ornarit. LAGONA) Luciscus, eodem teste Plinio, & ipse nobilis artifex, Lagona faciebat ex pane dulciario, qui in Saturnalibus spargebatur. Papinius lib. 1. Sil.

Molles Caioli, Lagunculique:

Hic tamen crediderim de sigillo seu statua ahenea agi.

TV MAGNVS LVTEVM, GAVRE, GIGANTA FACIS) tu magnam molem, sed luteam mortuamque ædificas, quæ simul vt nata est, cadit & interit. parua opera alibi pluribus laudauimus. Gigantes autem è luto & terra geniti, vt ipsum etymon docet, γηγενεῖς & πηλογόνοι.

De Lucano & Tullo.

XXXVIII. LII.

Quod semper superos inuito fratre rogasti,
Hoc, Lucane, tibi contigit ante mori.
Inuidet ille tibi. Stygias nam Tullus ad vndas
Optabat, quamuis sit minor, ire prior.
Tu colis Elysios, nemorisque habitator amœni,
Esse tuo primum nunc sine fratre cupis.
Et si iam nitidis alternus venit ab astris,
Pro Polluce mones Castora, ne redeat.

QVOD SEMPER) Epitaphium Lucani, non poëtæ illius, sed Tulli fratris natu minoris, de quo lib. 1. epig. 37. *Si Lucane tibi, &c.* vbi hos comparat Castori & Polluci, vt etiam hoc loco: singularem enim pietatem vtriusque erga alterum commendat. Extat de his epist. 18. apud Plinium Iuniorem lib. 8. quæ tota est de testamento & morte vtriusque, & Lucani, & Tulli, moribusque vitæ prioris. INVITO FRATRE) Tullo, qui quamuis iunior, tamen optabat prior mori. ESSE

Apud Xenoph. lib.1. Cyripad.

TVO PRIMVM NVNC SINE FRATRE CVPIS) Viuus tam amabas fratrem, vt ὅσον σπαρδαμύττειν tibi longum videretur tempus. nunc quia mori tibi ante fratrem contigit, gaudes te potuisse priorem mori, optasque fratri, quem ex asse hæredem reliquisti, vitam maximè diuturnam, vtque & pro te viuat semper, qua pietate ipsos Laconas Castorem & Pollucem superas pietate, qui vicissim mortales sunt & immortales. ET SI IAM NITIDIS ALTERNVS VENIT AB ASTRIS) confert pietatem Tulli & Lucani. Castor cum Polluce vices viuendi quot diebus mutat, vt alter hodie apud superos viuat, alter altero die. Sed Lucanus est tam pius in Tullum suum, vt non solùm ipse semper cupiat pro se fratrem viuere, sed etiam moneat loco Pollucis Castorem ex viuis venientem, ne redeat amplius. Iam Pollucem exemplo suo motum nolle redire in vitam. Fabula lib.1. exposita.

Quam sæpe fuit moriendum Castori & Polluci?

Ad Quintum.

LIII. XXXIX.

V.C. ne moreris. melior vulgo. quod mereris.

Si credis mihi, Quincte, quod mereris,
Natales, Ouidi, tuos Apriles,
Vt nostras amo Martias Kalendas,
Fœlix vtraque lux, diesq; nobis
Signandi melioribus lapillis.
Hic vitam tribuit, sed hic amicum:
Plus dant, Quincte, mihi tuæ Kalendæ.

Natalem Q. Ouidij celebrat, eumque suo præfert. MELIORIBVS LAPILLIS) vnde nata sit hæc loquendi formula, suprà enarrauimus lib. 8. epist. 45. ad Flaccum. HIC VITAM TRIBVIT, SED HIC AMICVM) amicitiam ait vita ipsa meliorem. Sic Philippus Rex non tam sibi gratulabatur de nato filio, quàm nato Aristotelis philosophi tempestate. extat illa apud Gellium lib.9. cap.3. se enim filio vitam dedisse, & Aristotelem, vt bene & cum virtute viueret, daturum, id quod ipsa vita sit præstantius. Plinius epist.30. l.6. *Debemus mehercule natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum lætitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia & cura hic hilares, istic securi sumus.*

Ad eundem.

LIV. XL.

Natali tibi, Quincte, tuo dare parua volebam
Munera; tu prohibes: imperiosus homo es.
*Parendum est monitis; fiat quod vterque * iubemus.*
Et quod vtrumque iuuat; tu mihi, Quincte, dato.

** V. Solemus.*

NATALI) munera diebus natalitiis missitabantur amicis, immò & petebantur natalitia, quod poëta suprà lib.8. epig.64. in Clytum docuit.

Vt poscas, Clyte, munus exigasq;,
Vno nasceris octies in anno.

Poëta parabat Q. Ouidio genethliaca, Ouidius recusabat. Poëta festiuè, quando, inquit, non vis, vt dem tibi, tu mihi dato. ego promptus accipiam. obserua elegantiam mendicandi.

Ad Carum cognatum.

LV. XLI.

Auson. Qualis Picenæ populator turdus oliuæ.
** leuis.*

** Care al. Clara.*
** mihi.*
** nobis.*

Si mihi Picena turdus palleret oliua,
Tenderet aut nostras silua Sabina plagas;
*Aut crescente * vadis traheretur arundine præda,*
Pinguis & implicitas virga teneret aues;
** Cara daret solenne * tibi cognatio munus,*
*Nec frater * vobis, nec prior esset auus.*

Nunc

*Nunc sturnos inopes, fringillarumq; querelas
Audit, & arguto passere vernat ager.
Inde salutatus picæ respondit arator:
Hinc propè summa rapax miluus in astra volat.
Mittimus ergo tibi paruæ munuscula cortis,
Qualia, si recipis, sæpe propinquus eris.*

* Hunc.

SI MIHI) Χαρίστια Cari celebrat, & agrestia munera excusat. Morem obserua priscorum. Charistia dicebantur, cùm propinqui solenne adornarunt conuiuium, cui tantùm cognati aderant, litium ponendarum, & amoris instaurandi gratia institutum. de quo Valerius Max. lib. 2. cap. 1. *Conuiuium etiam solenne maiores instituerunt, idq; Charistia appellauerunt; cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: vt si qua inter necessarios querela esset orta, apud sacra mensæ & inter hilaritatem animorum fautoribus concordiæ adhibitis tolleretur.* Celebrabantur hæc 11. Cal. Martias. Ouid. 2. Fast.

*Proxima cognato dixere charistia Cari,
Et venit ad socios turba propinqua deos.*

Et mox de conciliandis animis.

*Diis generis date thura boni, Concordia fertur
Illa præcipuè mitis adesse die.
Et libare dapes, vt grati pignus amoris, &c.*

Græcorum similia fuêre φιλίτια amica. Germanis propè quotidiana Freundtmal. de quibus Stuckius lib. 1. cap. 32. SI MIHI PICENA) si esset mihi copia pinguium (hoc est enim pallere) turdorum oliua Picena pastorum, aut in Sabinorum siluis liceret venari. AVT CRESCENTE VADIS TRAHERETVR ARVNDINE PRAEDA) Aut si piscari fas esset. CRESCENTE) recente virga, flexili, non fragili, quæ decerpta est adhuc crescens & viridis. Crescentem, alij interpretantur, prædâ grauem & inflexam & quodammodo arcuatam; Quod tum crescere virga videatur, cùm pendentis ex ea piscis pondere incuruescit, & velut exurgit altiùs. Sed hic vellicat nobis aurem Gruterus, qui negat hic halieuticen intelligendam sed aucupium, crescentem enim arundinem non piscatorum esse sed aucupum, id Martialem docere lib. 14. ep. 219.

*Non tantum calamis sed cantu fallitur ales,
Pallida dum tacita crescit arundo manu.*

Caussam addit, nusquam se legisse captos arundine pisces amicis aut cognatis. Nec persuadet, Gruterus; nec caussam probat, cum lib. 13. in xeniis varia piscium genera amicis mittantur, non est verisimile omnes vel reti, vel tridente, vel nassa captos, sed multos potuisse virga piscatoria per hamum trahi, quod Oppianus docet lib. 4. Halieuticωn quem nos lib. 1. ep. 56. ad illum versum laudauimus.

Et piscem tremula salientem ducere seta.

De hamo est nostri lib. 10. quoque ep. 30.

*Nec seta longo quærit in mari prædam
Sed à cubiclo lectuloq; iactatam
Spectatus altè lineam trahit piscis.*

De arundine exertè Tibullus l. 2. Et.

Spes laqueo volucres, spes captat arundine pisces

Et Ouidius 13. Met. *Nam modo ducebam ducentia retia pisces
Nunc in mole sedens moderabar arundine limum.*

Et 1. de Arte. *Tremula dum captat arundine pisces*

Retineo ergo veterem & probam scripturam: *Aut crescente vadis.* quomodo autem versus lib. 14. ep. 119. sit accipiendus, ibi cognosces.

PRAEDA) piscium. IMPLICITAS) aucupij periphrasis. viscosis enim virgis capitur auis. CARA DARET SOLENNE TIBI COGNATIO MVNVS) Cara cognatorum, dicebantur Latinis Charistia, voce à Græcis accepta. NVNC STVRNOS INOPES) nota vel infantibus auis, quam Græci ψὰρ vel ψάρον, vt est apud Aristotelem, indigitant: nobis starus, sturnello Italis dicitur, Latinis etiam ardea, lege Gesnerum lib. auium de sturno. FRINGILLARVMQVE) æquè pueris nota fringilla ac sturnus. dicitur frigilla seu fringilla, quòd frigore cantet, vt Festus originatur, Fincken/ Rotfincken / Buchfincken / Græcis σπίνος, vt Arato placet: σπίζα Gaza ex Aristotele vertit fringillam, alij alia adferunt nomina, quæ plura recenset Gesnerus. Taceo, qui sequuntur, passeres, picas, miluos ipso nomine cognitos. MITTIMVS ERGO) cors vel cortes alit gallinas, anseres, gallos, & domesticas aues, de ipsa voce alibi ex Lipsio disputauimus. SAEPE PROPINQVVS ERIS) si non, vt vilia, contempseris, sæpe mecum cœnabis, aut sæpe tibi velut propinquo talia mittam.

* Aliud est genus Rotfincken/ de phænicopteris.

Ad Flaccum.

LVI. XLII.

Luce propinquorum, qua plurima mittitur ales,
Dum Stellæ turdos, dum tibi, Flacce, paro:
Succurrit nobis ingens, onerosaq; turba,
In qua se primum quisque meumq; putat.
Demeruisse duos, votum est: offendere plures
Vix tutum: multis mittere dona, graue.
Qua possum sola veniam ratione merebor:
Nec Stellæ turdos, nec tibi Flacce dabo.

LVCE PROPINQVORVM) facetè excusat in Charistiis nulla Flacco aut Stellæ mitti munera, caussam adfert, ne offendat plures, dum paucis tantùm paret munera. Igitur nulla, inquit, dabo, vt nullus ægrè ferat, credo poëtam nulla habuisse, imò desiderasse ab aliis. LVCE PROPINQVORVM) de qua celebritate in superiori epigrammate satis fuimus copiosi, eandem hic intelligit. STELLAE) V. C. & N. ad quem multa extant epigrammata Martialis superioribus, & sequentibus libris. Flaccus etiam poëta poëtæ familiaris, qui scripsit Argonautica. INGENS TVRBA) quæ amicitiam vtilitate probet, omnes certatim se amicos meos iactant, cùm illis paro dona. VOTVM EST) voluntas, animus est. volo, opto, &c. DEMERVISSE DVOS) duobus tamen cogitabam dona mittere, tibi nempe & Stellæ. demeruisse mihi, beneficio deuincire, sed ea re offendam plures, quos indonatos dimisero, sin autem omnibus aliquid impertiar, me ipsum spoliabo. Itaque concludit. QVA POSSVM) nulli igitur mittam quicquam, vt nullus queratur. facetè hoc & ridiculè, quod sciebat in rem poëta suam.

Ad Nympham.

LIX. XLIII.

Nympha sacri regina lacus, cui grata Sabinus,
Et mansura pio munere templa dedit.
Sic montana tuos semper colat Vmbria fontes,
*Nec tua Baianas * Sarsina malit aquas:* * *Sassina, al. Farsina.*
Excipe solicitos placidè mea dona, libellos:
Tu fueris Musis Pegasis vnda meis.
Nympharum templis quisquis sua carmina donat,
Quid fieri libris debeat, ipse monet.

NYMPHA SACRI) Mittit librum ad censorium tribunal Cæsij Sabini Vmbri, Auli Pudentis municipis, cui librum quoque septimum transmisit, vt est lib. 7. epig. 96. Et mittit velut ad fontem Cæsij. De hoc Cæsio Sabino dictum fusè lib. 7. epig. 96. Fonteium de gente Cæsia adi. Fontes autem sacri erant priscis, quibus præerant, vt aliâs memini dicere, nymphæ, velut amnibus, lacubus, siluis, montibus. Monet, vt carmina si displiceant, vti sibi displicere ait, mergat vndis, eo enim missa ad Nympham. TEMPLA) fontem egregio opere ædificauit in ædibus suis. SIC) precatur, vt Sarsinates frequentent, & colant hunc fontem, præferantque Baianis aquis. SARSINA) ciuitas Vmbriæ seu municipium in fide Cæsiorum positum, patria Cæsij Sabini; Sassina alibi, non Sarsina lib. 3. epig. 57. Hoc epigramma verbosè exponit Fonteius lib. de gente Cæsia cap. 20. *Farsina* rescribunt alij, præsertim Volaterranus, qui ex Lapidibus & Plinio id conuincere contra scriptorum reliquorum torrentem nititur. legendus Leander in Romanula p. 461. patria fuit Plauti, nequaquam S. Francisci, vt quidam somniant, cuius fuit natale solum Asisium, seu, vt Catoni placet Esisium. Colonos Plinius Asisinates appellat. Leander p. 136. in Vmbria. *Sassinates.* SOLICITOS EXCIPE LIBELLOS) solicitos ob iudicium Cæsij. Nam scriptores cùm suas curas Orbiliis, Criticis, & Aristarchis, tradunt censendas & corrigendas, solicitè iudicium censorum expectant. Ouid. 1 Fast.

Pagina iudicium docti subitura magistri, Pallet, &c.

PEGASIS VNDA) Græca compositio, nomen pro apposito nominis, vt Virgil. *& pelle Libystidis vrsæ.* Pegasis à Pegaso equo fontis Caballini fossore, vt fabulantur poëtæ. lege Mythologos.

NYM-

NYMPHARVM TEMPLIS) sua carmina aquis delenda & mergenda ait. Nymphæ enim pro ipsa aqua συνεκδοχικῶς accipiuntur. QVID FIERI DEBEAT) abiiciendos in vndas esse libros, aqua delendos.

In Mamurram.

XLIV. LX.

In septis, Mamurra, diu multumq; vagatus
*(Hic, vbi Roma suas aurea * vexat opes.* * risit.
** * **
Expendit veteres calathos, & si qua fuerunt
Pocula Mentorea nobilitata manu;
Et virides picto gemmas numerauit in auro,
Quicquid & † in niuea grandius aure sonat. † à niuea.
*Sardonychas veros * mensâ quæsiuit in omni,* * mensas quæs. in omnes. al. mensâ quæs. in omnes.
Et precium magnis fecit iaspidibus.
Vndecimâ lassus cùm iam discederet horâ,
Asse duos calices emit, & ipse tulit.

Mamurram, aut in Mamurra paupertatis dissimulatores describit & irridet, qui in nundinis licebant perinde quasi omnia empturi, cùm vix haberent, quod domi cœnarent. Id hodie nimium quàm frequenter experiuntur mercatores. IN SEPTIS) Septa describit Panuinius lib. 2. de lud. cir. cap. 1. p. 65. Septa fuere 9. Reg. in campo Martio, inter columnam Antonini postea, & aquam virginem. P. V. & S. Rufus. Circo flaminio fuerunt loca tabulis inclusa & vallata, in quibus P. R. suffragia laturus includebatur. Ead. dicta Ouilia. Lucanus & Iuuen. Sat. 6. Ead. describit accuratè Alex. ab Al. lib. 2. cap. 18. Seruius ad 1. Ecl. Marlianum vide lib. 6. cap. 13. Et de his suprà lib. 2. epig. 14. de Selio, dictum. *Mamurra præfectus Fabrûm Iulij Cæsaris. Plinius, hic fictitium.*

ROMA AVREA) tantum in septis auri laborati exponebatur, vt meritò ipsa Roma aurea diceretur. VEXAT) emendo, licitando, litigando, ostentando, non, vt aliqui vexat, id est, conuehit, illic venalia ingentis precij exposita lib. 10. ep. 80. EXPENDIT VETERES CALATHOS) calathi vel fuêre vasa viminea, quibus muliebria instrumenta lana, flores, &c. ferebantur; vel ærea, quibus lactis humor vel caseus seruabatur, vel calices sacris destinati. volue 18. lib. epig. 107. lemmate, *calathi*. videtur hic calices intelligere vinarios. MENTOREA MANV) De hoc nobili cælatore scripsimus lib. 3. epig. 41. de lacerta Mentoris manu cælata. VIRIDES GEMMAS) smaragdos. PICTO AVRO) vario, elaborato, fulgente, vt lib. 1. picta colla Pardorum appellauit, non coloribus distincta, sed naturâ maculosa. Nisi velis, auro per artem colores alios inductos. IN AVRE SONAT) gemmas ab auribus suspendi solitas dicit. SARDONYCHAS VEROS) sunt enim adulterini, vt Plinius docet, qui fiunt arte. qua de re dictum sæpius. PRETIVM FECIT) licitando; æstimari iussit, quasi empturus. VNDECIMA HORA) paulò ante noctem. nam duodecima est vltima diei, qua de lib. 4. ad Euphemum. IPSE TVLIT) quòd seruo & puero careret, quæ enim in foro emebant puero vel seruo vel familiari domum ferenda tradebant, vnde lepidum Iacoponi factum narratur qui pullos sibi commissos tulit ad sepulchrum seu conditorium illius à quo domum ferendos acceperat, quod tumulum verè nostram domum diceret. leges hoc in nostri Viridarij altera parte. Qui videbatur totas catastas, & mensas, omneq; aurum, & argentum empturus, luteos fortè & saguntinos calices emit, qui nec cœnasse videtur ob paupertatem, cùm hora nona accumberetur, summum decima.

De corona rosea.

XLV. LXI.

Ad eundem Sabinum, de quo priore carmine, mittit.

Seu tu Pæstanis genita es, seu Tiburis auris,
Seu rubuit tellus Tuscula flore tuo:
Seu Prænestino te villica legit in horto,
Seu modò Campani gloria ruris eras,
Pulcrior vt nostro videare corona Sabino,
De Nomentano te putet esse meo.

Mittit Cæsio Sabino coronam, quam vult credi in suo Nomentano prædiolo natam. SEVTV) nominat agros rosarum fertilissimos Pæstanum, Tiburtinum, Tusculanum, Campanum. PVLCHRIOR) vt gratior sis Cæsio missa à poëta, dic te natam in ipsius poëtæ horto Nomentano. Coronis vtebantur veteres, vt sæpius diximus, in conuiuiis.

De Platano Cordubensi.

LXII. XLVI.

In Tartessiacis domus est notissima terris,
*Qua diues * placidum Corduba Bœtin amat:*
Vellera natiuo pallent vbi flaua metallo,
Et linit Hesperium bractea viua pecus.
Ædibus in mediis totos amplexa penates
Stat platanus densis Cæsariana comis.
Hospitis inuicti posuit quam dextera fœlix,
Cœpit & ex illa crescere virga manu.
Auctorem, dominumq; † nemus sentire videtur:
Sic viret, & ramis sidera celsa petit.
Sæpe sub hac madidi luserunt arbore Fauni,
** Sæpe sub hac latuit rustica fronde Dryas.*
Dumq; fugit solos nocturnum Pana per agros,
† Terruit, & tacitam fistula sera domum.
Atque oluere Lares comissatore Lyæo,
Creuit & effuso lætior vmbra mero.
*Hesternisq; rubens * delecta est herba coronis,*
Atque suas potuit dicere nemo rosas.
O dilecta deis, ô magni Cæsaris arbor,
Ne metuas ferrum, sacrilegosq; focos.
Perpetuos sperare licet tibi frondis honores:
Non Pompeianæ te posuere manus.

**placitum V.C.*

† situm V.C. sed placet nemus quod per auxesin appellat propter magnitudinē arboris, quæ vna quasi nemus efficit.
**Terruit & tacitam fistula sera domum.*
† Sæpe sub hac latuit rustica fronde Dryas.
** detecta.*

Explicat platanum, Cæsaris manu satam Cordubæ, de qua nihil alij scriptores, cùm aliâs celebrentur platani Socratis apud Platonem in Phędro, Ciceronis primo de Oratore, Xerxis Regis Persarum in Lydia apud Aelianum lib.2. cap.14. Licinij Mutiani ciuis Romani, cùm legatus præesset Liciæ, Cortyniana Cretæ fabula Europæ nobilitata. Hermocreontis epigramma extat in platanum lib.1. Anthol. εἰς δένδρα cuius initium est.

Ἷζ᾽ ὑπὸ σκιερὰν πλάτανον ξένε τάνδε παρέρπων.
Sede sub vmbrosa hac platano, hospes adrepe.

Hortensij quoq; apud Macrobium. IN TARTESSIACIS) Tartessum suprà diximus vocatum Bœtin, à quo Bœtica Hispaniæ interioris prouincia flaua lana nobilis. CORDVBA) Senecarum & Lucani patria. VELLERA NATIVO) vbi greges ouium aureum seu rutilum habent vellus, lib.12.

Bœtis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

BRACTEA VIVA) aureus color: bractea lamina auri leuissima. LINIT) inaurat. TOTOS AMPLEXA PENATES) maior fuit illa Liciniana Mutiani. CAESARIANA) sata manu Cęsaris Dictatoris, vt superiùs. DRYAS) Nympha montana. Hoc autem de lusu Faunorum & Dryadum poëticè dictum. Ipsi verò ciues gaudebant vmbra platani, & conuiuia curabant, quod de Liciniana refert Plinius. Et Horatius lib.2. Car. Od.11. *Cur non sub alta vel platano, vel pinu, &c. potemus vncti?* Virg.4. Georg. *Iamq; ministrantem platanum potātibus vmbram.* Ad quem locum latè noster Pontanus.

TACI-

TACITAM) somno sopitam excitauit fistula Panis & Dryadis. COMISSATORE LYAEO) Etiam Bacchus ibi se inuitauit. CREVIT ET EFFVSO LAETIOR VMBRA MERO) φίλοινος est platanus, nutriebatur à Romanis vino. lege Macrobij lib. 2. cap. 13. de Hortensij platanis. Lubet adscribere Philippi epigramma lib. 1. Anthol. εἰς οἶνον, vbi Platanus ait, se ventorum prostratam turbine vino perfusam & imbutam aliis arboribus iacentibus, resurrexisse, creuisseque.

Εὐθαλέα πλάτανόν με νότου βαρυλαίλαπες αὖραι
Ρίζης ἐξ αὐτῆς ἐστόρεσαν δαπέδῳ,
Λουσαμένη βρομίῳ δ', ἔστην πάλιν ὄμβρον ἔχουσα
Χείματι καὶ θάλπει τοῦ Διὸς ἡδύτερον.
Ὀλλυμένη δ' ἔζησα. μόνη δὲ πιοῦσα λυαῖον,
Ἄλλων κλινομένων ὀρθοτέρη βλέπομαι.

Sic verto:

Me lætam platanon validi vis turbinis haustam,
Radice ex ima, flamine strauit humi.
Tincta tamen Bromio surrexi lætior imbre
Bacchi, quàm nimbis atque vapore Iouis.
Arida gustato Lenæi rore reuixi,
Hinc stratis reliquis rectior aspicior.

HESTERNISQVE RVBENS DELECTA EST) placet Gruteri ex Palatino C. scriptura, deiecta est herba nempe vel à pedibus vel à coronis à Faunis relictis & abiectis quę deiecerunt etiam gramen. NE METVAS FERRVM) est enim sacra Cæsari. NON POMPEIANAE) victæ, sed Cæsareæ victrices manus.

De Philænide.

XLVII. LXIII.

Tinctis murice vestibus quòd omni
Et nocte vtitur, & die Philænis,
Non est ambitiosa, nec superba:
Delectatur odore, non colore.

TINCTIS) purpuratam ait incedere Philænidem non ob fastum, sed vt odore vehementi purpuræ, fœtorem impuri corporis obruat. De purpura bis tincta & olente Martialis lib. 4. ep. 4. in Bassam.

Quòd bis murice vellus inquinatum.

De statua Domitiani.

XLVIII. LXV.

Herculis in magni vultus descendere, Cæsar,
Dignatus Latiæ dat noua templa viæ,
Qua Triuiæ nemorosa petit dum regna viator,
Octauum domina marmor ab vrbe legit.

Cæsar passus se ad imaginem & formam Herculis fingi, ornauit statua & templo viam Appiam. quod templum ad octauum est ab vrbe lapidem, seu octauum milliarium. HERCVLIS IN MAGNI) cur id factitarint, ex Dione & Lampridio docet Heraldus. In illius enim specie se fingi pingiq; volebant cui se similes videri cupiebant. QVA TRIVIAE NEMOROSA PETIT DVM REGNA VIATOR) Quà per nemus Dianæ fit iter, donec ad templum Herculis siue Domitiani veniatur. NEMOROSA REGNA) Dicato ab Hippolyto (postquam eum Aesculapius in vitam restituerat) Dianæ Aricianæ templo, cui lucus adiacet & lacus, hodie quoque Nemorensis dictus, vulgo speculum Dianæ; postea barbarico Scytharum more introductum fuit, vt inter seruos fugitiuos, is, qui singulari certamine victor, primus hostiam immolasset, Deę sacerdos fieret, quem & Regem appellabant, & Sacerdotij regnum tantisper obtinebat, dum vertente anno fortior aliquis superueniens pugna eum superaret, qualem C. Caligula ei, qui iam multos annos sacerdotio præfuerat, submisit. Ouid. 3. Fast. describit lacum & lucum.

De Via Appia & templo infrà epig. 104. Sexto à monte Albano.

Vallis Aricinæ silua præcinctus opaca
Est locus, antiqua relligione sacer.
Hic latet Hippolytus loris distractus equorum,
Vnde nemus nullis illud aditur equis.
Licia dependent longas velantia sepes,
Et posita est meritæ multa tabella Deæ.

Sæpe potens voti frontem redimita coronis,
Fœmina lucentes portat ab vrbe faces.
Regna tenent fortes manibus, pedibusq́ fugaces,
Et perit exemplo postmodo quisque suo.

Plura ad hos versus Antonius Mancinellus. Idem Ouidius libro de Arte amandi.

Ecce suburbanæ templum nemorale Dianæ,
Partaq́ per gladios regna nocente manu.

De historia hac copiosè Strabo libro 5. quem attingit Tranquillus in Cal. cap.35. Papinius lib.3. Siluarum in Hercule Surrentino. Valerius Flaccus lib.2. Argo.

——Et soli non mitis Aritia regi.

Pausanias in Corinthiacis. Lucanus lib.3.

Qua sublime nemus, Scythicæ quà regna Dianæ.

Idem lib.6. *Parua Mycenææ quantum sacrata Dianæ*
Distat ab excelsa nemoralis Aritia Roma.

Seruius ad illud è 6. Virgil.

Aureus & foliis, & lento vimine ramus.

Beroaldus. Gregorius Gyraldus syntag.12. Læuinus Torrentius ad Calig. Suetonij, Tiraquellus ad lib.2. Alex. Neap. cap.8. Regna igitur dicuntur Dianæ, quia sacerdos Rex appellabatur, nemorosa, quia templum in nemore. Triviae) de hoc epig. lib. spect. diximus. Viator) pedes, non licebat equiti accedere, Ouid.3 Fast.

Nec triuia templo, &c.

Vnde nemus nullis illud aditur equis.

Octavvm marmor) octauum lapidem, seu limitem & notam itineris. Legit) viator petit, adit. Domina ab vrbe) Ita sæpe Martialis de vrbe lib.1. epig.4. X. epig.103. XII.21. &c.

De eadem statua.

LXVI. XLIX.

*Ante * colebatis votis, & sanguine largo;*
Maiorem Alciden, nunc minor † iste colit.
Hunc magnas rogat alter opes, rogat alter honores;
Illi securus vota minora facit.

* *colebatur.* † *ipse V. C.* ἐμφαντικώτερον.

Ante colebatvr) Hoc epigramma rectè coniungitur cum 65. Herculis in magni, &c. alioqui & hoc & illud est elumbe. Iterum præfert Domitianum Herculi, sensus est. Antea colebatur Domitianus vt Deus precibus & sacrificiis, pecudumque cæde & victimis. At nunc etiam ipse Hercules Deus velut inferior Domitianum adorat, vt se maiorem. Hvnc magnas) hunc, Domitianum, ab hoc Domitiano maiore Hercule, alius petit pecunias & opes, alius dignitates & honores, alius felicitatem, alius alia. Illi secvrvs vota) Minori. à minore minora petuntur, non maiora, vt à Domitiano, quæ minor Hercules præstare non posset. Secvrvs) non indignabitur minor, si minora poscetur, vt qui fateatur se non posse maiora dare.

Ad Herculem de eadem statua.

LXVII. L.

Alcide Latio nunc agnoscende tonanti,
Postquam pulchra Dei Cæsaris ora geris.
*Si tibi tunc isti * cultus, habitusq́ fuissent,*
Cesserunt manibus cùm fera monstra tuis,
Argolico famulum non te seruire tyranno
Vidissent gentes, sæuáque regna pati.
Sed tu iussisses Eurysthea, nec tibi fallax
Portâsset Nessi perfida dona Lichas.
Oetæi sine lege rogi securus adisses,
Astra patris summi, quæ tibi pœna dedit.

* *Vultus, emendatius.*

Lydia

Lydia nec dominæ traxisses pensa superbæ:
Nec styga vidisses, Tartareumq; canem.
Nunc tibi Iuno fauet, nunc te tua diligit Hebe:
Nunc te si videat Nympha, remittat Hylan.

ALCIDE LATIO) Nullum facit adulandi finem poëta. Herculemque à Cæsaris facie tantam dignitatem capere dicit, vt, si illum vultus honorem & elegantiam mortalis habuisset olim, nullum omnino periculum aditurum fuisse dicat. LATIO) Hercules enim Græcorum Thebanus, vt Pindarus Isthm.4. aut Argiuus, vt Diotimus epig.2.lib.1.Anthol. aut Aegyptius, vt Herodotus. Varro infinitos facit Hercules. Nunc dicit poëta, Latio agnoscende Ioui Capitolino, quãuis tu Græcus, sed quia nunc Latij Cæsaris ora induis, facilè à Ioue Latio cognosceris. ALCIDE NVNC LATIO AGNOSCENDE TONANTI, POSTQVAM PVLCHRA DEI CAESARIS ORA GERIS) Hercule, vt olim probares te Iouis ex Alcmena filium, orbis terrarum tibi peragrandus, & à monstris purgandus fuit. nunc facilè agnosceris progenies Iouis, postquam effictus es ad imaginem & formam Cæsaris; Cæsar enim simillimus Ioui. PVLCHRA ORA) Tranquillus cap.18. de Domitiano. *Præterea pulcher* (erat) *maximè in iuuenta*. SI TIBI TVNC ISTI CVLTVS, HABITVSQVE FVISSENT) Si de Romano Hercule, triumphalis; per triumphi enim dies Hercules cultu triumphali ornabatur. CESSERVNT MANIBVS CVM FERA MONSTRA TVIS) Si habuisses tum ora, & vultum, & habitum Cæsaris, cùm pugnares in feras. ARGOLICO FAMVLVM NON TE SERVIRE TYRANNO) Argolicum Græcum ab Argis tyrannum vocat Euristheum Stheneli & Archippes filium, Regem Argiuorum. Cur autem imperium in Herculem habuerit Eurystheus, Iupiter & Iuno caussa fuere. Iupiter enim iurarat illum alteri imperaturum, qui priùs in lucem ex aluo prodiisset, quod Iuno cùm audisset, Eurystheum septimestrem exire iussit, & Herculis ortum in primum diem mensis decimi vsque propagauit, vt ait in paruo Hercule Theocritus. lege Nat. lib.7. cap.1. Ergo quia ope Iunonis prior natus erat Eurystheus, Herculi natu minori præcepit, vt atrocissima pericula subiret, & orbem terræ à monstris repurgaret, & hæc erat seruitus, de qua hîc Martialis. SAEVA REGNA) cùm toties mortis adire discrimen cogeretur, quoties certamen iniret. hinc vocat Eurystheum tyrannum. SED TV IVSSISSES EVRYSTHEA) tu illi imperasses, si ora & vultum gesisses Cæsaris. NEC TIBI FALLAX PORTASSET NESSI PERFIDA DONA LICHAS) Lichas seruus Herculis erat, quem Echalia in potestatem redactâ Hercules ad coniugem Deianiram nuncium victoriæ misit. Huic Lichæ Deianira vestem Nessi Centauri sanguine imbutam eo animo ad Herculem ferendam dedit, vti Hercules non amaret Iolen pellicem, de qua inaudiuerat Deianira. Nessi enim sanguis vires amoris habebat. Hercules indutus tunicam, igne sacro & furore correptus Lycham in flumen ad Thermopylas præcipitauit, ipse in rogum se, ad Oetam montem coniecit. Deianira gulam sibi laqueo fregit; habes exemplum vesani amoris Ouid. in Deianira ad Herculem.

Idem Papinius sæpe de formæ, Tacitus negat.

Nessus vt est auidum percussus arundine pectus,
Hic, dixit, vires sanguis amoris habet.
Illita Nessæo misi tibi texta veneno,
Impia quid dubitas Deianira mori?

PERFIDA DONA) Nesi perfida, qui suum sanguinem, seu venenum potiùs Deianiræ muneris loco reliquerat, quo decepta ipsa decepit Herculem, dum interfecit.

OETAEI SINE LEGE ROGI, SECVRVS ADISSES ASTRA PATRIS SVMMI, &c.) de hoc rogo Ouidius in Deianira. Apollodorus tradit pyram à Pæante fuisse succensam, quam Hercules conscendit in monte Oeta. vnde vocatur Oetæus rogus. in quo quicquid mortale erat in Hercule, concrematum est, quicquid diuinum, cœlum conscendit. Lucian. in Hermotino inde nata molesta tunica cùm Herculem Oeteum in arena gesserunt noxij. QVAE TIBI POENA DEDIT) Astra non per ignem perq; supplicium ob vestem Nessæam occupata intrasses, sed si vultum Cæsaris habuisses, absque rogo cœlum conscendisses. LYDIA NEC DOMINAE TRAXISSES PENSA SVPERBAE.) Omphalæ regis Lydorum filiæ Hercules amore percussus. Ouid. in Deianira.

Non pudet Alcide, victricem mille laborum
Rasilibus calathis imposuisse manum.
Crassaq; robusta deducis pollice fila,
Æquaq; formosæ pensa rependis heræ.
Diceris infelix scuticæ tremefactus habenis,
Ante pedes dominæ pertimuisse minas.

En tibi Herculem: *Quem non mille feræ, quem non Steneleius hostis,*
*Non potuit Iuno vincere, * vincit amor.*

* *Vicit*

In

In huius Omphalæ gratiam etiam ad inferos descendisse fertur, quare subiungit Martialis Nec styga vidisses, &c.) etsi alij iussum ab Eurystheo scribant. De Cerbero educto ex inferis, & ad Eurystheum adducto infrà.

Nvnc tibi Ivno favet) Iuno nouerca Herculis omni ratione deletum Herculem extinctumque voluit, omniumque certaminum vnica caussa fuit, sed recepto in cœlum reconciliata Heben, id est, Iuuentam filiam illi in matrimonium locauit, ad quorum nuptias epithalamion scripsit nobilis poëta Plato Comicus. Nat. lib. 7. cap. 1. Quanquam paulo aliter idem lib. 2. cap. 5. Eam fabulam poëta hic alludit, cùm dicit. *nunc tibi Iuno fauet*, quamuis inimica semper, sed postquam induisti Cæsarem, tibi conciliata etiam Heben despondet, vt statim subiungit. Nvnc te diligit Hebe) vxor tua, tibi antea non tam pulchro minùs amica. Nvnc, si te videat Nympha, remittat Hylam) Nunc si te Cæsaris effigiem referentem videat, Nympha, quæ Hylam rapuit, eundem puerum tibi tam pulchro, quàm puer erat, lubens remittet. Nympham Apollonius Amphidatiam nominat. Gyraldum lege in Hercule.

In magistrum ludi.

LXX. XLIX.

*Quæ tibi.

**Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister,*
Inuisum pueris, virginibusq; caput:
Nondum cristati rupere silentia galli:
Murmure iam sæuo verberibusq; tonas.
Tam graue percussis incudibus æra resultant,
Caussidicum medio cùm faber aptat equo.
Mitior in magno clamor furit amphitheatro,
Vincenti parmæ cùm sua turba fauet.
Vicini somnum non tota nocte rogamus:
Nam vigilare leue est, peruigilare graue.
Discipulos dimitte tuos; vis, garrule, quantum
Accipis, vt clames, accipere, vt taceas?

Vt lib. 12. ep 57.

Qvid tibi nobiscvm est) Irascitur clamoso ludimoderatori somnum poëtæ matutinum interrumpenti. didactron ait se soluturum, non, si doceat, sed taceat. Invisvm pveris) ferulam & verbera timentibus. qui autem timent, non amant, sed oderunt præsertim plagosos Orbilios. Et sæpe fit, vt immanitate magistri, tenella ætas à studiis terreatur. Lege Vidę librum de arte poëtica. Plutarchum de educandis liberis. blandos magistros illa ætas desiderat. Galli rvpere silentia) Idem Iuuenal. Sat. 7. Dummodo non pereat, &c. Media ferè nocte scholam aperire incipiebant, magna mihi dicendi esset copia de galli cantu, sed epigrammata non nisi necessaria, aut vulgo non intellecta reor explicanda. Lege feriatę Alciati emblema 15. cuius lemma est vigilantia & custodia. Plinium lib. 10. cap. 21. Aelianum 4. Animalium cap. 29. Lucianum in Gallo, Plutarchum libro de oraculis Pythiæ. Apuleium lib. 2. M. Ouid. Fastor. Lucretium lib. 4. Heliod. Aethiopicarum histor. lib. 4. Ausonium Idylliis. Anytes epigramma lib. 4. Anthol. *εἰς ὄρνις*. Gesnerum lib. 3. de Gallinaceo plurima scribentem, Aesopi fabellam. Pierij hieroglyphica, præter SS. Patres, qui passim de galli vigilantia scripserunt, & Physicos. Nondvm) hora tertia secundum mediam noctem primùm dicuntur canere. Cavssidicvm medio cvm faber aptat eqvo) Domitius ad equestrem statuam honoris caussa caussidico poni solitam, refert. sed alij trahunt ad pœnam & ignominiam præuaricationis. A Domitio sto, qui pro se habet Iuuenalem Satyr. 7. *Æmilio dabitur, &c.* Multa hoc loco Heraldus, & in sequent. Tacitum de Orat. *Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines ac tituli & statuæ, &c.* Mitior c. in amph. f. c. t. p. v. f.) De populi acclamationibus in Circo & amphitheatro variisque factionibus copiosè scribit Bulengerus cap. 46. & 47. lib. de Circo. Et Lipsius Saturnalium lib. 2. cap. 24. qui locus propriè totus huc facit. Parma pugnabant Thraces: & hoc genus, & qui his fauebant, parmularij dicti. Domitianus Myrmilloni fauens patremfamilias Thraci studentem è spectaculis detractum canibus obiecit. Pervigilare) noctem totam insomnem ducere. Vt taceas) facetè è contrario. Et Isocrates à discipulo garrulo duplicem mercedem postulabat, alteram, vt loqui, alteram, vt tacere disceret.

Hora circiter prima quarta vigilia.

Suetonius in Domitiano.

In * Cæcilianum.

LII. LXXII.

* *Macilianum.*

Dixerat; ô mores, ô tempora *Tullius olim,*
Sacrilegum strueret cùm Catilina nefas:
Cùm gener, atque socer diris concurreret armis,
Mœstáque ciuili cæde maderet humus.
Cur nunc, ô mores, *cur nunc* ô tempora, *dicis?*
Quod tibi non placeat, Cæciliane, quid est?
Nulla ducum feritas, nulla est insania ferri:
Pace frui certa, lætitiáque licet.
Non nostri faciunt, tua quòd tibi tempora sordent,
Sed faciunt mores, Cæciliane, tui.

DIXERAT Ô MORES) adulatur Cæsari, dum reprehendit Cæcilianum (non Plinium iuniorem, vt quidam ex nomine Cæciliani falsò coniectat) sua tempora vituperantem. Ô MORES) Cic. 1. in Catilinam. verba tironibus nota. Seneca Suas. 6. tuis verbis Cicero vtendum est, *ô tempora, ô mores.* CATILINA) Hunc & Cicero & Sallustius suis coloribus egregiè depingunt. historiam plures scripsere. Elegantissimè etiam Iuuenalis, vt omnia Sat. 8. *Quis Catilina, &c.* CVM GENER, ATQVE SOCER) tum non dixit hęc verba, sed poterat dicta meritò iterare, tanta caussa. GENER) Pompeius ducta Iulia Cæsaris filia. NVLLA DVCVM FERITAS) aliter historici & Iuuenalis scripsere, cùm aliis tyrannus, aliis latro, aliis parricida vocetur. In Christi quoq; gentem debacchatus est Domitiani furor. MORES) sceleratis omnia tempora metuenda, tuta omnia, & secura innocenti. Omnibus temporibus fuere, sunt, & erunt plures improbi, quàm probi, nec est, cur tempora quisquam sua accuset, sed se. Senecam lib. 1. de Ben. cap. 10. ferè toto de hac re disputantem lege. Et ad Lucilium epist. 98.

Nero aliis, & Neroniana crudelitatis portio, Tertull.

De leone & ariete.

LIII. LXXIII.

Massyli leo fama iugi, pecorísque maritus
*Lanigeri, mirum, * qua posuère fide.*
Ipse licet videas, cauea stabulantur in vna,
Et pariter socias carpit vterque dapes.
Nec fetu nemorum gaudent, nec mitibus herbis:
Concordem satiat, sed rudis agna † famem
*Quid meruit terror Nemees, quid * portitor Helles,*
Vt niteant celsi lucida signa poli?
Sidera si possent, pecudésque feræque mereri,
Hic aries astris, hic leo dignus erat.

* *coiere.*
† *feram.*
* *proditor.*

MASSYLI LEO FAMA IVGI) Laudat & stupet concordiam leonis & arietis, simul innoxiè habitantium. intelligit leonem mansuetum, de quo suprà *Verbera,* eaq; gratia dignum vtrumque cœlo iudicat æquè ac leonem Nemeæum, & Arietem Phrixi vectorem & Helles. MASSYLI) de hac voce superiori epigrammate dictum. FAMA IVGI) propter magnitudinem & præstantiam corporis omnium nobilissimi in Libya. PECORISQVE MARITVS) arietis periphrasis. sic Virg. 3. Georg.

Quem legere ducem, & pecori dixere maritum.

Et Ecloga 7. *Vir gregis ipse caper.* Vide Pontanum ibidem. Sic Horatius, Theocritus, sic Martialis ipse alibi. MIRVM, QVA POSVERE FIDE) id est, feritatem posuere, cicurati, simulq; mansueti & pacati, veluti eiusdem generis, vixere. POSVERE) Eleganter, vt Virg. 7. Aeneid.

Cùm venti posuere——
Statius 2. Silu. *Cùm rabidi ponunt fluctus——*
5. Theb. *Cùm fera ponit hyems,*

Gruterus tamen reiicit hanc scripturam & legit coiere, bene quidem, sed nescio vtrum non etiam prior commoda. Ipse licet videas) eodem loco, eodemque cibo pariter vtuntur. nec leo desiderat ceruos aut tauros, nec suas herbas aries. Concordem) nec pugnant inter se de pastu, quodque datur alteri, vtrique placet. De hac concordia ferarum Bulengerus lib. de Venatione quem alibi adduximus. Meliore fide conueniunt, quàm apud Aesopum Asinus, vulpes, & leo, vnde natum prouerbium, leonina societas: & Aelianum, leo, vrsa, & canis. Rvdis agna quòd etiam aries vorarit agnam, admiratione dignum; videtur enim leo exuisse feritatem, & aries induisse, famem lege concordem. Qvid mervit terror Nemees) leo Herculis, vt referatur in astra. De leone suprà diximus. De ariete Mythologi scribunt Natalis comes lib. 6. cap. 9. Ouid. in epistola ad Leandrum.

Inuideo Phrixo, quem per freta tristia tractum
Aurea cornigero vellere vexit ouis.

Sic Manilius 4. Astron. Sic Apollonius 2. Argon. Hunc arietem Fhrixus diis sacrificauit. Dij eundem propter merita in cœlum transtulerunt, ac 13. stellis illustrem reddidere. Hyginum vide. Proditor, emendatius, fuit enim contra fidem excussa in mare. Sidera si possent) ostendit fuisse fabulam de leone & ariete; nam si, inquit, pecudes cœlum mereri possent, debuissent hic leo & hic aries in cœlo reponi. elegans conclusio, in pecudes partus Christi conscias aptior.

Ad Liberum amicum.

LXXIV. LIV.

*Liber Amyclæa frontem * redimite corona,*
Qui quatis Ausonia verbera Graia manu.
Clausa mihi texto cùm prandia vimine mittas,
Cur comitata dapes nulla lagena venit?
Atqui digna tuo si nomine munera ferres,
Scis, puto, debuerint quæ mihi dona dari.

* *Vittate eleganter.*

Leuinus Torrentius ad aurigandi artem refert.

Tertullianus de corona militis.

Panuinius lib. de ludis Circensibus eosdem ludos expressit.

Liber Amyclea) Donatus esculentis à Libero pugile Martialis petit etiam Liberum, seu poculenta. Amyclaea corona) pugilatus auctores Spartani, Pollux enim primus pugilatum inuenit. Coronabantur autem pugiles victores, vti & reliqui; corona enim communis ferè omnibus erat victoribus, vt suprà docuimus. Et Virgilius 5. Aeneid. inter cætera etiam ponit in medio coronas. disputat multa de coronis Petrus Faber libro 2. cap. 22. Agon. Primum genus erat ex oleastro, deinde ex auro in Olympicis. Athenis ex olea. Bulengerus lib. 2. cap. 54. de Circo. Sensus carminis; Liber, qui pugilatu victor coronatus es, Lacedæmoniâ coronâ, id est, coronâ è pugilatu relatâ. Qvi qvatis Avsonia verbera Graia manv) Qui Græcorum ludos exerces Latinus. Pugilatus imaginem, initia, auctores, victores, præmia lege apud Mercurialem lib. de arte gymnastica 2. cap. 9. toto. & Petrum Fabrum in Agonisticis. Clavsa t. v. p.) in sportula misisti cibos sine potione. Digna t. n. m.) Liber Liberum debebas addidisse, & munera Bacchi.

In Sutorem.

LXXV. LV.

Dentibus antiquas solitus producere pelles,
Et mordere luto putre, vetusque solum:
*Prænestina tenes * defuncti rura patroni,*
In quibus, indignor, si tibi cella fuit.
At me litterulas stulti docuere parentes:
Quid cum Grammaticis Rhetoribusque mihi?
Frange leues calamos, & scinde, Thalia, libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

* *decepti plus hoc quam defuncti.*

Dentibvs antiqvas) Dolet sutorem clientem in possessionem domini sui venisse per artem tam vilem, se autem nobilissima disciplina eruditum esurire. Vatinium sutorem Beneuentanum aliqui suspicantur, Neronis quondam aulicum, de quo Tacitus libro 15. Annalium.

Denti-

DENTIBVS) periphrasis sutoris cerdonis. cerdo enim reficit ruptos calceos, sutor nouos conficit. Hinc poëta dicit solitum putre luto solum mordere. Pro solea autem solum dixit, vt Plautus.

Rapuit currenti cursori solum.

Et Bacchid. *Qui soccis habeat aurum suppactum solum.*

Lucret. 4. *Auia Pieridum peragro loca, nullius ante, Trita solo.*

Quem iocum D. Ambrosius serm. 74. respexit. *At vbi Dominus surrexit, nota facta, solo attrita est plurimorum.* PRAENESTINA R. P. T.) legata tibi à Domino tuo. Clientes dominos veterum more patronos appellabant. & sæpe factum, vti, cùm patronus sine liberis decederet, cliens aut libertus in bona patroni succederet, vt contra in liberti patronus. CELLA) Cellæ seruorum. An cellam atriensem dicit vbi vinctus Ianitor custodiam ianuæ gerebat? Petronius de Trimalcionis domo legendus. Sed venit me reprehensum Georgius Erhardus homo diligens, in symbolis Petronianis pag. 597. quod dixerim: vbi vinctus ianitor custodiam ianuæ gerebat: *Memoria,* inquit, *opinor lapsus: Non enim seruus vinctus seruabat, sed canis: ipse seruus liber à vinculis erat, vt ex Plauto discimus.* Ego nullâ illic immemoriâ peccaui, sed erraui, si falsum est quod scripsi. De cane primum non sum oblitus disertè dici à Petronio: *Canis ingens catena vinctus non longè à cella hostiarij, &c.* Adieci sciens volens de vincto etiam seruo, qui ex more quoque catenatus erat, quamuis id Arbiter non exprimat, exprimunt alij. Te ipsum tibi testem do quamuis tuimet oblitum: Syllogen tuam adi in Petronium, & hunc ipsum locum ex Ioannis VVouvverij interpretatione recognosce, qui ad vocem hostiarij: *Seruus,* inquit, *qui ad limen obseruabat Ianitor aut ostiarius: is erat in cathenis:* Columella lib. 1. An putem fortunatius à catenato repulsum iri ianitore? Suet. L. Ottacilius seruisse dicitur, atq; etiam hostiarius in cathena fuisse. *idq; prisco instituto, quod ex Ouid. 1. Fastorum claret. Ille apud Plautum Trin. ostiarium alloquitur:* Heus ecquis foribus tutelam gerit? *hoc enim eius munus, quod Ouid.* egressus introitusq; videt. *Et 3. Am.* Excubui clausam seruus vt ante domum. Hæc VVouvverius. Componit inde, vt reor, Seneca lib. 3. de Ira. cap. 27. ostiarium cathenato cani, quod vinctus vterq; allatret ingressuros: *Iratum vidisti amicum tuum ostiario caussidici alicuius, aut diuitis quod intrantem submouerat, & ipse pro illo iratus extremo mancipio fuisti. Irasceris ergo cathenario cani?* pars ædium minima. Indignus eras cella, ne dicam tota domo, & bonis omnibus. AT ME) Ego infelix tracto nobiliores artes, & tamen non inuenio tales patronos; eccur non didici etiam sellulariam? FRANGE LEVES CALAMOS) abiice studia, & litteras, nuncium mitte Musis, quando plus prodest calceus, quàm calamus. Idem Iuuenalis Sat. 7.

Frange miser calamos, vigilataq; prælia dele,
Spes nulla vlterior.

Ibidem de Rhetoribus & Grammaticis paupertinis.

De effigie Camoni.

LVI. LXXVI.

Effigiem tantùm pueri pictura Camoni
*Seruat, & infantis * prima figura manet.* *parua.
Florentes nulla signauit imagine vultus,
Dum timet ora pius muta videre pater.

Camonum vicennem pater amissum ex more veterum alioqui non expressit imagine, ne mortui adolescentis aspectu renouaret dolorem, eundem tamen, vt infantem, effigiatum retinuit, ne filij obliuisceretur defuncti, & iucundior esset recordatio tacentis. FLORENTES) viginti annorum. mox infrà de eodem.

Creuerat hic vultus bis denis fortior annis.

TIMET ORA MVTA) muta enim pictura infantes nondum loquuntur; pictura ergo magis infanti conuenit, quàm viro.

De balneo Tuccæ.

LVII. LXXVII.

Non silice duro, structiliue cæmento
Non latere cocto, quo Semiramis longam
Babylona cinxit, Tucca balneum fecit:
Sed strage nemorum, pineáque compage,
Vt nauigare Tucca balneo possit.

Idem beatas lautus extruit thermas,
De marmore omni, quod Carystos inuenit,
Quod Phrygia Sinnas, Afra quod Nomas mittit,
Et quod virenti fonte lauit Eurotas.
Sed ligna desunt: subice balneum thermis.

Irridet balneum Tuccæ ligneum, & thermas marmoreas, cùm ordo materiæ vertendus esset. balneum enim hoc loco accipit pro receptaculo aquarum frigidarum, seu cella frigidaria, thermas pro caldaria, in qua erant calefaciendæ aquę. conueniebat ergo, vt thermæ fierent ligneę aquis calefaciendis multò aptiores, & marmora frigidæ excipiendæ pararentur. Habebant prisci Romani iuxta thermas etiam cellas frigidas, vt ex Papinio, Martiale, aliisq; doceri potest. Tu Plinij Iunioris locum audi, ex quo de reliquis existimes. *Inde Balinei cella frigidaria spaciosa & effusa, cuius in contrariis parietibus duo baptisteria velut eiecta sinuantur, abundè capacia, si nare in proximo cogites,* & quę ibidem sequuntur. ad quem locum Catanęus. *Vbi*, inquit, *aqua frigida, si pœnituisset teporis, lauabantur. Nam balinei cellæ tres erant caldaria, vbi calida, tepidaria vbi tepida: frigidaria, vbi frigida seruabatur.* Idem Victruuius & alij. Hinc ergo iocus Martialis. cùm Tuccæ thermæ, vt quæ marmoreæ, admodum frigerent, suadet, vt balnei cellam frigidariam ligneam subiiciat thermis, vt calefiant. NON SILICE DVRO) Hinc intelligis, ex qua materia vulgo frigidariæ cellæ fierent, vel ex cemento & latere, vel silice, vel marmore, imò argento lautioribus. Lege, si miraris, & mirare apud Lipsium in admirandis lib. 3. cap. 8. toto. SEMIRAMIS) Iam lib. spect. ep. 1. Babylonem & reginam Semiramidem enarrauimus. SED STRAGE NEMORVM) velut classem ædificaturus, VT NAVIGARE) non lauare, aut natare velle videatur. BEATAS THERMAS) magnificas, sumptuosas, operosas. DE MARMORE OMNI) enumerat ordine genera marmorum præstantissimorum, de quibus suprà in balneo Hetrusci diximus. Hîc tantum Senecæ locum, hunc mirificè illustrantem adscribo. sic enim epist. 86. de luxu balneorum. *Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis ac pretiosis artibus refulserint, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint, nisi illis vndique & in picturæ modum variata circumlitio prætexatur, nisi vitro condatur camera, nisi Parius & Thasius lapis, quondam rarum in templo spectaculum, piscinas nostras circumdederint: nisi aquā argentea* * *epitonia* † *fuderint. Et adhuc plebeianas fistulas loquor, etc.* CARISTOS) insula in mari Aegæo Plinio, aliis in Laconica, aliis in Eubœa oppidum Ptolomæo. Dryopes condidere, si verus Diodorus. de Caristo sic Plinius, *at nobilis, Caristus, notior tamen marmore Caristio. ante vocitata Chalcedotis, aut Macris, vt Dionysius & Ephorus tradunt, vt Aristides, Macra, vt Chalidemus, Chalcis ære ibi reperto, vt Menechmus Abantias, vt poëtæ vulgo Asopis.* Caristio marmore ingentis magnitudinis & tabulę excindebantur priuatim & publicè ad ornatum vrbis Romæ; nam in ripa montis Salomini consistit Caristus, tradente Strabone, cui vicina sunt Styra & Marmarium, in quo carystiarum columnarum latomia est. Ad Carystum verò lapis nascitur, quem pectunt, nent, texunt; inde mantilia conficiuntur egregiè contexta: ea vbi sordescunt, in flammas proiecta non secus emendantur, quàm si maculas elueris. Stephanus duas ponit Carystos; sed hæc multa nimis. lege Catanæum ad Plinium iun. lib. 5. ep. 6. nos suprà de eadem. QVOD PHRYGIA, SINNAS) Marmor Sinadicum lib. 6. ep. 42. exposuimus ad illum versum, *Quæ Phryx, & Libys altiùs cecidit.* Erat purpureum, vt Numadicum seu Africanum, de quo ibid. Papinius Silu.

* *epistomia. episthomica.* † *fuderunt.*

Sola nitet flammis Nomadum decisa metallis
Purpura, sola cauo Phrygio quam Sinados antro
Ipse cruentauit maculis lucentibus Atys.

Plura apud Plinium lib. 35. cap. 1.

AFRA NOMAS) Numadicum marmor, vt iam est dictum. ET QVOD VIRENTI FONTE LAVIT EVROTAS) Lacedæmonium marmor viride, quod ad Eurotam fluuium Spartanum reperitur, suprà lib. 6. ep. 42. vocauit Taygeti metalla. SED LIGNA DESVNT) vt calefiant thermæ, incende balneum illud ligneum, & subiice thermis. sic absurdè factum ostendit ex absurdo. à Tucca, quòd ligneum, frigidarium, & marmoreum caldarium fecerit, cùm contrà fieri oportuerit. Subice scribendum ne ex Scazonte Vulcanus fiat.

De effigie Camoni.

LXXVIII. LVIII.

Hæc sunt illa mei, quæ cernitis ora, Camoni:
Hæc pueri facies: primaque forma fuit.
Creuerat hic vultus bis denis fortiter annis:
Gaudebatq; suas pingere barba genas.

Et

*Et libata semel summos modò purpura * cultus* *cultros.
Sparserat: inuidit de tribus vna soror,
Et festinatis incidit stamina pensis,
Absentemque patri rettulit vrna rogum.
Sed ne sola tamen puerum pictura loquatur,
Hæc erit in chartis maior imago meis.

HAEC SVNT ILLA) Ad effigiem Camoni videtur fuisse scriptum, idem argumentum cum tetrasticho 76. Epigrammatis, nisi quòd hic paulò explicatius scribat de annis, & morte Camoni. De consuetudine priscorum seruandi imagines defunctorum aut charorum Heraldus. Mos hic hodie magis viget ac olim. PVERI) infantis imago. CREVERAT HIC VVLTVS) vicennis erat. ET LIBATA SEMEL SVMMOS MODÒ PVRPVRA CVLTVS SPARSERAT) sensus est. Et semel illi barbara resecta erat. PVRPVRA) barba fortè subrufa, aut prima lanugo, quæ flauescit potiùs; videtur tamen rufam insinuare. SVMMOS CVLTVS) vestem supremam togę iniectam abscissa barba insperserat. Cultros, forfices; quod prætulerim vulgatæ lectioni cultus. INVIDIT DE TRIBVS VNA SOROR) florem iuuentæ inuidit fatum adolescenti. VNA) Lachesin ponit Domitius, alij Atropon, quibus accinit vulgo iactatus versus,

Clotho colum retinet, Lachesis net, & Atropos occat.

Poëta quamuis ex tribus, nullam designatè videtur intelligere, vt alibi. *Et semper de tribus vna necat*, seu Clotho, seu Lachesis, seu Atropos. Parcarum fabulam apud Gyraldum habes & Natalem, aliosque Mythologos, ego propero. HAEC ERIT IN CHARTIS) Verus poëta, vt & Isocrates in Euagora, qui cæteram pompam funebrem interire, laudes autem oratione celebratas vetustatem non sentire dicit. De eadem Plinius Iun. in epist. Et noster lib. 7. ep. 83. *Certior in nostro carmine vultus erit.*

De conuiuio Prisci.

LIX. LXXIX.

Quod optimum sit, disputat, conuiuium,
Facunda Prisci pagina:
Et multa dulci, multa sublimi refert,
Sed cuncta docto pectore.
Quod optimum sit, quæritis conuiuium?
In quod Choraules non venit. V. C. In quo Choraules non erit.

Omnia præter extremum versum liquent, hunc expono. IN QVOD CHORAVLES NON VENIT) Choraula seu Choraules à græco χοραύλης deductum est. Choraula is dicitur, qui in choro musico tibiam inflat. diximus super hac re lib. 5. ep. 56. Adhibebantur olim ad conuiuia omnis ferè generis instrumenta musica, cantabatur, saltabatur, pugnabatur, vt alia taceam. Poëta igitur ait illud esse conuiuium dulcissimum & suauissimum, in quod nullus veniat Choraules, hoc est, à quo absit omnis tumultus clamantium, saltantium, ebriosorum. Ita speciem pro toto posuit genere & tumultu musico, simulque irridet occultè Priscum, tam multis chartis de hac re disputantem, cùm verbo dici possit. Faciunt mentionem eiusdem vocis & Plinius, & Suetonius in Nerua. Apuleius in asino aureo. Cęterùm de solenni priscorum, nostrorumque temporum vsu musices in conuiuiis copiosissimè scribit Stuckius lib. 3. cap. 20. Notum est adagium, *malus Choraules, bonus symphoniacus* Plura Adagiographus.

Ad Picentinum.

LX. LXXX.

Funera post septem nupsit tibi Galla virorum,
Picentine: sequi vult puto Galla viros.

Vt supra Fabius & Chrestilla venefici, alter vxores, altera viros extulerat, ita hoc loco Picentinus & Galla post funera vtrinq; elata non pauca iuncti sunt matrimonio. Sensus ergo est. Galla venefica post occisos septem viros, tibi Picentino Venefico & parricidæ nupsit. Ergo videtur decresse mori, quod tibi nupserit, qui perinde tollis è medio vxores, vt Galla viros, quos videtur velle sequi dum tibi nupsit, vt occidatur abs te, vt aliæ sunt occisæ.

Ad Domitianum.

LXXX. LXI.

* priorem.

*Oderat antè ducum famulos, turbamq́ue * minorem,*
Et Pallatinum Roma supercilium.
At nunc tantus amor cunctis, Auguste, tuorum,
Vt sit cuique suæ cura secunda domus.

V.C. † vestri.

Tam placidæ mentes, tanta est reuerentia † nostri,
Tam placata quies, tantus in ore pudor.
Nemo suos (hæc est aulæ natura potentis)
Sed domini mores Cæsarianus habet.

Oderat ante dvcvm) blanditur Cæsari & Cæsarianis. Priorum Imperatorum familia tam arrogans, & superba fuit, vt intoleranda videretur ciuibus, tua tam est comis & humana, vt plus illam, quàm se diligant ciues. An ad Tigellium & Neronis libertos respicit? Iuuenal. Maxima quæque domus famulis est plena superbis. Gruterus ex Pal. C C. rescribit priorem, & refert ad libertos, quod placet. Palatinvm svpercilivm) metaphora aulicum fastum ostendit. Cvra secvnda) plus illos, quàm se, curant cuncti. Domini mores) *totus componitur orbis Regis ad exemplum, &c.* Cicero lib. 5. ad Att. ep. 11. Si verum est illud ὁποία ἡ δέσποινα, τοῖαι καὶ θεραπαινίδες, qualis hera, tales pedisequæ. Sidonius epist. 9. lib. 4. *Seruat illæsam domino domus par pudicitiam.* Arnobius ad Psal. 130. *Vsitata vulgo sententia est, quæ dicit iuxta mores domini familiam constitutam.* Rectè Mœcenas apud Dionem admonet Augustum, πάντα γὰρ, ὅσα ἂν ἢ καλῶς, ἢ κακῶς πράξωσι, σοὶ προσγενήσονται, καὶ τοιοῦτος ὑφ' ἁπάντων νομισθήσῃ, ὁποῖα ἂν ἐκείνοις ἐπιτρέποις. Caesarianvs) Palatini serui aulicum officium, qui in aulis versantur.

Ad Aulum.

LXXXIII. LXII.

al. excoctos.

Lector, & auditor nostros probat, Aule, libellos:
Sed quidam exactos esse poëta negat.
Non nimium curo: nam cœnæ fercula nostræ
Malim conuiuis, quàm placuisse cocis.

Lector, et avditor) carmina probari sua passim ab omnibus, ab vno tamen aliquo vituperari, velut non satis limata & emendata dicit. Respondet poëta se conuiuis, non cocis, scribere epigrammata, poëtam illum æmulum esse cocum, non poëtam. Sed qvidam exactos) non nemo putat legendum, excoctos, nescio, num acutè magis, an verè. sanè ad sequentem versum illa coniectura bellè collineat, quasi cocus à sua arte petita metaphora dixerit, Martialem non satis excoctum esse, cui Martialis, se non cocis, sed conuiuis ludere. Cocum hoc loco putant hominem lautum & nobilem dici, qui vocet parasitos ad cœnam à quibus vt poëta laudetur vt dictum lib. 6. ep. 48.

Quod tam grande sophôs clamat tibi turba togata,
Non tu Pomponi, cœna diserta tua est.

Et lib. 12. ep. 48. *Conuiuas alio, &c.*

In Cinnam.

Nunnam, fortè Munam, vt infrà li. 10. ep. 36. LXXXIV. LXIII.

* V. tibi. rectius.

Dixerat Astrologus periturum te citò, Cinna:
*Nec puto mentitus dixerat ille * mihi.*
Nam tu dum metuis, ne quid post fata relinquas,
Hausisti patrias luxuriosus opes.
Bis quartum decies, non toto tabuit anno:
Dic mihi, non hoc est, Cinna, perire citò?

Dixi-

DIXERAT ASTROLOGVS) Astrologus Cinnam diuitem breui moriturum prædixerat. Cinna decoxit subitò omne patrimonium, nec mortuus est. Poëta veridicum fuisse ait astrologum, verè enim periisse Cinnam, cùm ad incitas redactus sit. Lusit in ambigua voce perire, quæ ad vitam, Astrologi sensu; poëtæ, ad fortunas refertur. Lepidum est Lucilij epigramma in 2. Anthol. cap. εἰς ἀστρολόγους de Aulo, qui se quartam dixerat non superuicturum, cùm iam quinta adesset, ne mendacij argueretur, seipsum suspendit; ita nec Aulus falsidicus erat. Huius notæ astrologus fuit Michaël Stifelius, dignus qui ex gabalo semper aspiciat astra, quem Ecloga nona celebrat Hannardus Gammerius; hic in Saxonum pago Xylodorpij paganis suis in annum Christi M. D. XXXIII. V. Nonas Octobris fatalem & decretorium mundi diem edixerat, eoque rem deduxerat, vt creduli agrestes rem familiarem in tabernis & cauponis dies noctesque pergræcando confringerent. Sed cum destinato die nihil eorum quæ prædixerat Stifelius euenisset, plebs decoctis opibus prope in rabiem acta, vatem suum vinctum ad magistratum rapuit, nec tamen quicquam profecit. Eiusd. farinæ mathematicus fuit Ioannes Campanus præstigiator insignis, qui eod. vltimi die imminentis vaticinio colonis persuasit ne agros colerent, immo hastæ subiicerent vti Guilelmus Lindanus l. 1. c. 9. de fug. idol. narrat. In eod. ludo versatus est Andreas Osiander edito etiam oraculo, vti ostendit Ioan. Nasus Centuria prima. verit. 2. digni omnes qui Rhodum ad Tiberium veridicorum exploratorem mittantur. Bisque tuum decies, lege, id est, vicies centena millia HS. siue quinquaginta millia philippæorum.

Ad Cæsarem Domitianum.

LXIV. LXXXV.

Inter tanta tuæ miracula, Cæsar, arenæ,
Quæ vincit veterum munera clara ducum,
Multum oculi, sed plus aures debere fatentur
Se tibi, quòd spectant, qui recitare solent.

INTER TANTA) Histrionibus Domitianus scenam interdixit, edictum laudat poëta. sententia totius epigrammatis est, multùm tibi omnes debent spectatores, Cæsar, ob spectacula sumptuosissima, & magnificentissima, quibus priorum Principum omnia munera & ludos superasti. sed plurimum histriones, qui agere semper, spectare numquam poterant, nunc & ipsi facti sunt spectatores, qui antea actores. Multùm oculi, id est, histriones, qui aures aliorum occupabant recitandis versibus, & spectare non poterant. De eiectis histrionibus lege Suetonium cap. 7. *Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure concesso.* Verùm torta hæc enarratio primùm quidem legenti occurrit. Si altiùs inspicias cum Lipsio, intelliges, hic de Equitibus sermonem esse, quos priores Principes ad operas scenicas adegerant, Domitianus minimè, ne clarissimus ordo sordesceret. Errant qui lege Domitiana recitationem poëtarum vel oratorum sublatam ex hoc carmine docent.

Equitibus Romanis scenam interdixit, id est, ne equites histrioniam exercerent.

Ad Norbanum.

LXV. LXXXVI.

Cùm tua sacrilegos contra, Norbane, furores
Staret pro domino Cæsare sancta fides:
Hæc ego Pieria ludebam tutus in vmbra,
Ille tuæ cultor notus amicitiæ,
*Me tibi Vindelicis * raptum narrabat in oris,*
Nescia nec nostri nominis Arctos erat.
O quoties veterem non inficiatus amicum
Dixisti, meus est iste poëta, meus!
Omne tibi nostrum, quod bis trieteride iuncta
Antè dabat lector, nunc dabit auctor opus.

** mæstum, ferno raptum.*

CVM TVA SACRILEGOS) lectos olim Norbano seorsim singulos, nunc vno volumine digestos mittit in Vindeliciam libellos. SACRILEGOS FVRORES) Cum L. Antonius Saturninus, superioris Germaniæ preses, contra Domitianum bellũ suscepisset, Norbanus hic, vt habet Aurelius

relius victor, Antonium vicit. Epitome Xiphilini à L.Maximo superatum tradit; certè prælio interfuisse constat, & Rhetiæ præfuisse amplissimus & doctissimus Marcus Velserus II. vir lib. 6. rerum August. suspicatur. nos caussam huius belli à Saturnino gesti retulimus lib. 4. ep. 11. in hunc ipsum Antonium Saturninum. sacrilegos vocat poëta, quòd contra sacram Cæs. maiestatem pugnarent. hinc Norbani sanctam appellat fidem pro Cæsare stantem. HAEC EGO PIERIA LVDEBAM TVTVS IN VMBRA) Romæ nempe, aut in suburbana vmbra, poëtæ delectantur quiete, nam, Ouidio teste:

Carmina secessum scribentis, & otia quærunt.

Virg. *Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi*
Siluestrem tenui Musam meditaris auena.

ME TIBI V. IN O.) sensus est. Arctos (cui subiecta Vindelicia) non nescia mei nominis narrabat tibi in Vindelicis oris degenti, & pugnanti me defunctum esse, qui rumor, credo, dilatus est ex morbo, quo de lib. 8. ep. 26.

Vidisti semel, Oppiane, tantùm
Ægrum me malè, sæpe te videbo.

Et lib. 6. ad Hiantida. VINDELICIS IN ORIS) Vindelicia non continet Augustam tantùm, sed quicquid inter Rhetos & Noricos est, de quibus Strabo lib. 4. Velserus primo libro rerum Aug. operosè & accuratè scripsit. *Constat quidem*, inquit, *inter omnes, sic vt de eo non possit ambigi. Quicquid à Danubij fontibus ad Oenum inter Italiam & Germaniam iacet, pertinere aut ad solos Rhætos, aut ad Rhætos vna cum Vindelicis, isto ordine, vt Rhæti ad occidentem; Vindelici ad orientem solem vergant. Hi Oeno, illi Danubij fontibus propiores sunt.* Et paullò inferiùs. *Nam, vt vno verbo absoluam, Quisquis Vindelicorum vmquam meminit, inter Rhætos & Noricos sitos esse sensit.* Hæc Velserus. Vindelicia autem à Vindone & Lyco, seu Lico fluuiis (quos inter velut insula, media sita est Augusta) nomen accepit. Vindeliciam & Rhætiam graphicè descriptam, & tabulis expressam videbis apud eundem lib. 1. ARCTOS) pro septemtrione, cui subiecta Vindelicia, vti & tota Germania, accipitur. Vrsa seu plaustrum etiam agrestibus nostris haud ignotum sidus. BIS TRIETERIDE IVNCTA) sexennio, vt alibi dictum; trieteris enim triennium continet. ANTE D. L. N. O. D. A. OPVS) Antea, qui libros meos sparsim legebant, etiam tibi legendos afferebant: nunc ipse collectos tibi omnes mitto.

De Paullo ad Atilium.

De Paullo.

LXXXVII. LXVI.

Languidior noster si quando est, Paullus, Atili,
*Non se * conuiuis abstinet ille * suis.*
Tu languore quidem subito fictoq; laboras,
Sed mea porrexit sportula, Paulle, pedes.

* *conuiuas.* * *suos emendatius.*

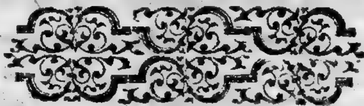
Periit nempe mihi sportula.

LANGVIDIOR) ægrum se Atilius simulabat, ne cogeretur amicis impertiri sportulam. hunc morbum non Atilio, sed suæ sportulæ ait lethalem. NON SE CONVIVIS ABSTINET ILLE SVIS) aut, vt alij legunt, conuiuas abstinet ille suos. eodem res redit. cùm ægrotat Paullus, non ille se à conuiuiis, nec conuiuis abstinet, vt tu, qui tamen mihi tantùm, non tibi moreris, dum morbum fingis, vt mea moriatur sportula. Porrigere pedes dicitur de mortuis, qui depositi ad ianuam versus viam pedes tendebant. Sic Persius Sat. 3.

Hinc tuba candelæ tandemq; beatulus alto
Compositus lecto, crassisq; litatus amomis
In portam rigidos calces extendit——

Ritu naturæ, inquit Plinius, *capite hominum gigni est, pedibus efferri.* Domitius aliter versum interpunctum legit. Non se: conuiuis abstinet ille suis. Quasi Paullus etiam non admitteret clientes, contrario sensu; sed Paullum laudat Martialis, Atilium reprehendit. Potest tamen & hîc sensus elici: Atili, quando Paulus decumbit, abstinet ille quidem se, non tamen à conuiuiis sed à conuiuis. Tu verò etiam cum non laboras, sed tantum fingis morbum. Interim tamen dum vos seu verè seu fictè ægrotatis, mea sportula moritur, quia neuter me ad cœnam vocat, aut sportulam porrigit, vnde sportula porrigit pedes. Vel conuiuas abstinet suos, à cibo nempe vti locutus est & Seneca: Vrendus, secandus, abstinendus sum. Et S. Cyprianus abstentus, à sacra communione proscriptus.

Ep. 76.

De

De filio Silij.

LXVII. LXXXVIII.

Festinata sui gemeret cùm fata Seueri
Silius, Ausonio non semel ore potens:
Cum grege Pierio mæstus, Phœboq; querebar,
Ipse meum fleui, dixit Apollo, Linon.
Respexitq; suam, quæ stabat proxima fratri,
Calliopen, & ait, tu quoq; vulnus habes.
Adspice Tarpeium, Pallatinumq; tonantem,
Ausa nefas Lachesis læsit vtrumq; Iouem.
Numina cùm videas duris obnoxia fatis,
Inuidia poßis exonerare deos.

Funebre carmen, quo deflet minorem natu filium Silij. De hoc Plinius lib. 3. ep. 7. *Beatus & felix* (pater nempe) *nisi quòd minorem è liberis duobus amisit, sed maiorem, melioremq; florentem atq; etiam consularem reliquit.* Vnde intelligis hunc Seuerum moribus non vndequaque emendatis fuisse, quãdo maiorem vocat meliorem. SILIVS A. N. S. O. P.) pater Oratorem egit vsque ad consulatum, vltimam ætatem totam consecrauit Musis & carminibus pangendis, quod ipsum ex Plinio iuniore intelligas. CVM G. P. Q.) deflebam Seuerum & fleuere mecum Apollo & Musæ. Apollo dixit hunc fuisse alterum suum Linum, Calliope Orpheum. Linos apud veteres scriptores varios reperio. Philarchus historicus Lino lamentationes, & fletus elegiaco carmine scriptos memorat. Dio in tertiâ compositione Linum alium ex Apolline & Psamate nympha natum tradit. & à Psamate ad Nemeum fluuium editum Linum appellatum, quod verbum antiquis Argiuis spurium sonat. Alium fabulantur Apollinis & Terpsichores filium, ab Hercule cytharâ occisum, cuius discipulus fertur Orpheus. Postremò Linum Amphimori & Vraniæ gloria musices mortales omnes superantem lego, ab Apolline, cui se conferebat, occisum. Hic alterum ex Apollinis filiis intelligit, quem componit poëta Seuero Silij, vt Silius sit Apollo, Seuerus Linus. Cùm quererer apud Apollinem de morte Seueri immaturo fato defuncti, respondit Apollo, humanè ferendum esse casum Seueri, cùm eundem subire cogantur Deorum filij, inter quos Linus. Locus autem è Virgilio expressus lib. 10.

——Troiæ sub mœnibus altis
Tot nati cecidêre Deûm; quin occidit vna
Sarpedon mea progenies.

Orpheus suismet scriptis est clarus & nobilis, Calliopes & Apollinis filius. Virgilius de vtroque in Ecloga 4.

Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus: huic mater quamuis atq; huic pater adsit
Orphei Calliopæa, Lino formosus Apollo,

Alij Aeagri & Polymni filium aiunt, alij aliorum. VVLNVS HABES) vterque periit & Linus Apollinis, & Orpheus Calliopes. Linus alter ab Hercule cythara mactatus, alter canibus expositus, & laniatus. Orpheus Bacchi indignatione, cuius apud inferos laudes tacuerat, à Bacchis immißis est laniatus: fabulam habet Ouid. in Met. alij alias mortis causas fingunt. Fulminatum refert in epigrammate Leonidas.

Θρήικα χρυσολύρην τῇδ' Ὀρφέα Μοῦσαι ἔθαψαν
Ὃν κτάνεν ὑψιμέδων Ζεὺς ψολόεντι βέλει.

Quem Iouis horrificus percußit fulminis ictus,
Conditus hoc Musis Orpheus est tumulo.

Vulnus habes: elegans metaphora, Seneca ad Polyb. cap. 25. *Omnes scient quomodo te in isto vulnere gesseris*: Et Cicero frequenter, imposita Reip. vulnera sanare, &c.

ASPICE TARPEIVM) si fata immortalium deorum natos tollunt, quid querimur mortales? Iupiter enim ad Troiam Sarpedonem amisit. Domitianus alter in terris Iupiter suum filium Domitianum in secundo consulatu, de quo nos suprà lib. 6. ep. 3. ad illud *Nascere Dardanio*, &c. Sarpedon Iouis & Laodamiæ filius Homerus Iliad. 2.

Λαοδαμείη μὲν παρ' ἐλέξατο μητίετα Ζεὺς
Ἡ δ' ἔτεκ' ἀντίθεον Σαρπηδόνα χαλκοκορυστήν.

Lycio-

Lyciorum ductor interfectus est à Patroclo Iliad. π. mortis facit mentionem Virgil. 1. Aen. lege Dictyn Cret. lib. 1. Diodorum lib. 5. Triphiodorum. Sarpedonis epitaphium est apud Ausonium, quo simul & parentes, & mortem exponit.

Sarpedon Lycius, genitus Ioue numine patris,
Sperabam cœlum, sed tegor hoc tumulo,
Sanguineis fletus lachrymis. Pró ferrea fata,
Et patitur luctum, qui prohibere potest?

In eundem Sarpedonem extat lib. 4. Anthol. epigramma, cuius hoc initium ἴσατο σαρπήδων. NVMINA C. V. D. O. FATIS) non est, quòd superis irascaris. IN. P. E. D.) cùm ipsimet non possint à suis natis fata arcere. Non dubito, quin ad imitationem Antipatri scripserit hoc Martialis; sic enim ille post tetrastichon in Orpheum.

Ὤλεο γὰρ σὺ δὲ πολλὰ κατωδύραντο θύγατρες
Μναμοσύνας, μάτηρ δ' ἔξοχα Καλλιόπη.
Τί φθιμένοις στοναχεῦμεν ἐφ' υἱάσιν ἀνίκ' ἀλαλκεῖν
Τῶν παίδων ἀΐδαν οὐδὲ θεοῖς δύναμις.

Mortuus es. natæ lacrymis luxere profusis,
Mnemosynes luxit Calliopeq́; parens
Sed cur lugemus natos? nam Ditis auari,
Et natos superûm ferrea fata trahunt.

Ad Lupercum.

LXXXIX. LXVIII.

Septem post calices Opimiani
Denso cùm iaceam triente blæsus,
Adfers nescio quas mihi tabellas,
Et dicis, modò liberum esse iussi:
*** Zenas seruulus est mihi paternus:*
SIGNA. cras melius, Luperce, fiet.
Nunc signat meus annulus lagenam.

** Zonam, Zenam: Nastam.*
** Hæc omnia dicit in persona Luperci. Signa, inquit Lupercus. Cras) respondet Martialis.*

SEPTEM) in testamentorum suppositorem est hoc epigramma, qui tum testes iubebat obsignare, cùm iudicare de testamento, rectè, an perperam scriptum esset, ebrij non poterant. Martialis ergo sobriis testamenta signanda docet. SEPTEM POST CALICES) Postquam hausi septuncem optimi, & præstantissimi, vetustissimiq; vini, Opimio consule conditum, & lingua balbutio, adfers tabulas. malim tamen hic calicē non pro cyatho (quorum duodenos cōtinet sextarius) sed pro triente accipere. vt septem trientes biberit, non septem cyathos. triens autē quatuor cyathos capit; ita septē trientes efficerent duos sextarios, & quatuor cyathos, hoc est, mensuram vini nostratem, & trientem. alioqui non videtur septem cyathis mentis & linguæ vsum amissurus fuisse, dimidio sextario & vno cyatho, nisi dicas vinū tam præstans fuisse, vt vel minima pars, sensus capere potuerit. BLESVS) blesus est, qui litteras non potest omnes ritè exprimere, τραυλότης, inquit Aristoteles in problematis segmento vndecimo, τῶ γράμματός τινος μὴ κρατεῖν οὐ τὸ τυχόν, cùm quis litteræ alicuius non casu, sed vitio, est impotens. ψελλότης balbutiens dicitur, ἰσχοφωνία, vel ἰσχοφωνία hæsitantia. ADFERS.) tabulas supposititias, quibus declaras te manu misisse serunm. ZENAS) Zenam vel Zonam alij, alij legunt cùm interpunctione:

——modò liberum esse iussi
Zonam: seruulus est mihi paternus.

alij Nastam.

SERVVLVS PATERNVS ZENAS) frugi nempe seruus, vt qui diu eidem seruisset domino, quod boni serui argumentum vt contra improbi, qui sæpè dominos mutabant, qualem Eutropium Claudianus describit. Vide Heraldum. SIGNA) tabulæ emptionum, venditionum, testamentorum, quicumque vel publici, vel priuati contractus scripturam continebant, obsignari solebant. modum autem obsignandi docet Paullus Iurisconsultus lib. 5. Sententiarū Tit. 25. *Amplissimus*, inquit, *ordo decreuit eas tabulas, quæ publici vel priuati contractus scripturam continent, adhibitis testibus ita signari, vt in summa marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino constringantur, atq; impositum suprà linum ceræ signa imprimantur, vt exteriores scripturæ fidem interiori seruent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent.* mos hic cœpit Neronis æuo. Suet. cap. 17. Idem testantur Seneca lib. 3. de Ben. cap. 15. Ausonius ad Paullum ep. 23. Veteres tamen & linum, & cerā etiam adhibere solitos ad signādas

das litteras,& tabulas, ex Plauto, Cicerone, aliis discis. Ad signandum porro amici vocabantur, & Iurisconsulti. Verbum autem solenne dicebatur SIGNA, si vnus esset, aut SIGNATE, si plures, aut SIGNENT LICET,&c. Legatur Brissonius lib.6. Form. Lupercus ergo quas tabulas, vel testamenta falsa vellet subiicere, ea signanda amicis iam ebriis offerebat, vti tabulas vel non lectas, vel non intellectas signarent. Martialis hanc improbitatem & fraudem notat. CRAS) cùm sobrij erimus. εἰς αὔριον τὰ σπουδαῖα, in crastinum seria. NVNC SIGNAT MEVS ANNVLVS LAGENAM) lagenas & vasa signabant veteres, ne serui furaces vinum haurirent, aliásue res escarias furarentur. Cuius rei illustre testimonium est apud Cic. lib. 16. epistola ad Tironem. *Sicut, inquit, olim matrem meam facere memini, quæ lagenas etiam inanes obsignabat.* Plautus in Persa. *Nam id demùm lepidum est tripartos homines vetulos aniles bene admordere, qui allium seruo obsignent cum sale.* Horatius ep. 2. lib. 2.

Simili fraude vsus est apud Ciceronem Oppianicus in Asinij testamento. Lege Plinij illustrem locum c. 1. lib. 33. Quæ fuit illa priscorum vita, &c. Multa etiam Lipsius ad 2. Annal. Taciti. Plurima verò Meursius ad Lycophronis Cassandram. Τὰ δ' ἄλλα Σπινθῆρος.

——posset qui ignoscere seruis,
Et signo læso non insanire lagenæ. Vide Torrentium ad eum locum.

Persius Sat. 6. *Et signum in vapidâ naso tetigisse lagenâ.*

Martialis ergò iam semipotus dicit se solicitum esse de lagenâ suâ signandâ, ne serui furtim exhauriant, ebrios enim dominos obseruabant. Alij quidam signatam aiunt à Martiale ne Lupercus & Zenas impuri eam contingerent. De annulo signatorio & aliis eiusdem vsibus lib. 14. lemmate ANNVLVS.

Ad Rufum.

LXIX. XC.

Dum me captares, mittebas munera nobis:
Postquam cepisti, das mihi, Rufe, nihil.
Vt captum teneas, capto quoq; munera mitte,
De cauea fugiat ne malè pastus aper.

DVM ME CAPTARES) Amicitiam donis partam, donis alendam & conseruandam docet. CAPTARES) amicitiam meam affectares, aut opes etiam & hæreditatem; nam captare proprium est heredipetarum. DE CAVEA FVGIAT NE MALE PASTVS APER) à simili, vt aper, aut fera esuriens fugit, sic ego nullo abs te cultus munere, subducam me à tua amicitia. Carcer vel pro antro, vel claustro, vel cubili ferarum accipitur. In circis autem & Amphitheatris ima pars, & ipsa arena nónunquam vocabatur cauea, in quam ex specubus subterraneis emittebantur feræ, qui specus & ipsi vocabantur caueæ. Liuius lib. 12. Statius Sil. 2.

——stat cardine aperto
Infelix cauea & clausis circum vndiq; portis
Hoc licuisse nefas pauidi timuere leones.

Vopiscus in Probo, *Neque erat bestiarum impetus ille, qui esse caueis egredientibus solet.* idem alij. Lipsius lib. de Amphith. cap. 9. Consuesse autem id fieri, vt feræ caueis nonnunquam elaberentur, docet Tertullianus ad Martyres. *Quotiens feræ & in siluis suis, & in mediis ciuitatibus elapsæ caueis homines deuorarunt?* Adde Tertulliano Marcellinum lib. 39. de Valentiani Augusti sæuissimis vrsis binis.

Ad Stellam.

LXX. XCI.

Apparet & hunc versum ex tempore factum.

Lege nimis dura conuiuam scribere versus
Cogis, Stella: licet scribere, nempe malos.

LEGE NIMIS DVRA) iussus à Stella versum ex tempore condere poëta, negat ex tempore bonum versum fieri posse, & hoc ipsum, quod negat fieri posse, ex tempore facit. Ita Sidonius de se affirmat. *Annuo postulatis* (inquit princeps) *si hoc ipsum è vestigio versibus petas, Fiat, inquam, retrorsumq; conuersus, tamquam aquam manibus poscerem, tantumq; remoratus, quantum stibadij circulum celerantia ministeria percurrunt, cubitum toro reddidi. Et imperator: spoponderas te licentiam scribendæ satyræ versibus subditu postulaturum. Et ego:*

Scribere me satyram qui culpat maxime princeps,
Hanc, rogo decernas, aut probet, aut timeat.

Secutus est fragor (nisi quod dico iactantia est) par Camillano, quem quidem non tam carminis dignitas, quàm temporis breuitas mouit. Epistola est lib. 1. vltima. De Augusto refert Suetonius cap. 98. his verbis. *Sed ex delectis vnum Masgabam nomine quasi conditorem insulæ κτίστην vocare consueuerat. Huius Masgabæ ante annum defuncti tumulum, cùm ex triclinio aduertisset, multis luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clarè pronunciauit.*

Kτι-

Κήπου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conuersusq; ad Thrasyllum Tiberij comitem, contra accubantem & ignarum rei interrogauit, cuiusnam poëtæ putaret esse? Quo hæsitante subiecit alium:

Ὀρᾷς φάεσι μαστιγάδας πιμώμενον;

De hoc quoq; consuluit. Cum ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscumq; essent, optimos esse, cachinnum sustulit, atq; in iocos effusus est. Cicero laudat ab hac facultate, & celeritate Archiam. *Quoties ego*, inquit, *hunc Archiam vidi, cùm litteram scripsisset nullam, magnum numerum optimorum versuum, de iis ipsis rebus, quæ tum agerentur, dicere ex tempore, quoties reuocatum eandem rem dicere, commutatis verbis atq; sententiis.* Et alibi Antipatrum Sidonium. NEMPE MALOS) nihil hoc verius. vix enim meditati dignum aliquid æuo condimus. sensit idem poëta noster de carminibus, quod de pictis tabulis Apelles. Huc Euripidis, Horatij, Taciti, Quintiliani, omniumque emendati iudicij hominum iudicia recurrunt, subitos versus bullas esse inanes, anteque parentem plerumque mori malè natos.

Ad Flaccum.

XCII. LXXI.

** florido recliuis. Vide 2. Sat. 2. Horatij.*

** Pertundas i. frangas.*

*Sic in gramine * floreo recliuis,*
Qua gemmantibus hinc & inde riuis
Curua calculus excitatur vnda,
Exclusis procul omnibus molestis,
** Perfundas glaciem triente nigro;*
Frontem sutilibus ruber coronis:
Infamem nimio calore Cypron
Obserues moneo, precorq; Flacce,
Messes area cùm teret crepantes,
Et fului iuba sæuiet leonis.
At tu diua Paphi remitte nostris
Illæsum iuuenem, remitte votis.
Sic Martis tibi seruiant Kalendæ,
Et cum ture, meroq;, victimaq;
Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placenta.

Idem hodie fieri cernimus.

SIC) Flaccum amicum in Cypro degentem monet, vt per ardores æstiuos tueatur valetudinem, quo saluus & incolumis possit redire in vrbem. SIC) Quàm moneo, vt in omne genus voluptatum te effundas, tam hortor, vt seruias valetudini. RELICTIS) Seneca Theb. act. 4. Hic ferrum abdidit, recliuis hastæ, Delrium adi. PERFVNDAS G. T. N.) lib. 13. lemmate niues, super hac re multa satis dicta, hic verbo rem accipe. veteres consuesse per æstatem vinum temperare niuibus, vt frigesceret, & bibitu suauius efficeretur. TRIENS) quatuor capit cyathos. FRONTEM SVTILIBVS) coronati potabant veteres, quod iam sæpè diximus. INFAMEM CYPRON) dictam à Venere, cùm ante Sphecia & Cerytia, & Macæia vocaretur, vt habent Philostratus in Cypriis, Xenagoras lib. 2. de insulis. Flaccum in Cypro fuisse etiam suprà scripsit lib. 8. ep. 46. MESSES CREPANTES) aridas & siccas; tum enim tritæ & excussæ crepant. ET F. I. S. L.) mense Augusto, quo leo regnat cum sole ortus. AT TV) Apostrophe ad Venerem, cui Cypros & Paphus insulæ sacræ pro Flacci reditu. SIC M. T. S. K.) Vitiosè scriptum, vbi Matris habes pro Martis. Martiæ Calendæ fœminis sacræ erant. Martialis lib. 5. ep. vlt. ad Gallam.

Scis certè puto vestra iam venire
Saturnalia, Martias Calendas.

Quas & Iuuenalis Sat. 9. fœmineas vocat. Ad quem locum super his Calendis Martiis, quæ dicenda erant non tacuimus. ET C. T. M. V.) Explicat ritum & genus sacrificij, quo colebant Venerem Calendiis Martiis fœminæ. thure, quod quidem in omnibus ferè sacris erat solenne, merum non ita & victima; fuere enim multa priscis inuenta sacra. Veneri Cœlesti, auctore Polemone ad Timæum, & Nymphis nephelia sacra, id est, sobria sine vino primum fiebant, deinde iussu

Pythij

Pythij oraculi mel & liquentia vina adhibita. Lucianus Venerem triplicem facit, Cœlestem, hortensem, ac popularem. Publicæ seu populari capra candida cædebatur. Hortensi, & Cœlesti iuuencam, alij columbam mactandam putabant, vt Apollodorus lib. de Diis scriptum reliquit. Strabo sues etiam Veneri (non absurdè sanè) mactatas scribit. CANDIDAS AD ARAS) Manibus nigras, superis candidas ponebant aras. SECTA PLVRIMA QVADRA DE PLACENTA) Libum seu placenta in plurimas partes diuisa. Libabitur tibi, ô Venus, si saluum reduxeris Flaccum, plurima quadra de secta placenta. In sacris autem libum dicebatur, & secium à secando, culter secespita, cuius formam habes apud Cæsarem Baronium, vt alibi monuimus, & multis expressam nummis antiquis, quam Festus & Paullus describunt, quos inter auctores latinæ linguæ reperies. Moreti auctor.

Et notat impressis æquo discrimine quadris.

Horatius. *Et mihi diuiduo findetur munere quadra.*

Plura Scaliger in Moretum.

Adulatur Domitiano.

LXXII. XCIII.

Ad cœnam si me diuersa vocaret in astra
Hinc Inuitator Cæsaris, inde Iouis.
Astra licet propiùs, pallatia longiùs essent,
Responsa ad superos hæc referenda darem;
Quærite, qui malit fieri conuiua Tonantis,
Me meus in terris Iuppiter ecce tenet.

Coquinarium præconium, de epulo Domitiani. DIVERSA IN ASTRA) videtur palatium Cæsaris hîc Cœlum & astra appellare, vt sententia sit, si me Iuppiter ad sua astra, & Cæsar in sua, hoc est palatium, vocaret, mallem ad Cæsarem, quàm Iouem promittere. Nam infrà de ædificiis Martialis, quicquid condis, inquit, cœlum est. HINC INVITATOR) Inuitator Cæsaris. si per ministrum me vocaret Cæsar, aut Iupiter. ASTRA LICET PROPIVS) Anteponit epulum Cæsaris ambrosiæ superum, & auget comparationem ad contemptum Iouis. Etiamsi cœlum in terris, aut terra vicinior cœlo fieret, & contra Cæsaris domus remotior esset cœlo, tamen ad illam neglecto Ioue properarem. QVAERITE, QVI MALIT FIERI CONVIVA TONANTIS) Adulatio non ferenda. ME MEVS IN TERRIS IVPPITER ECCE TENET) Malo cœnare cum Cæsare in terris, quàm cum Ioue apud superos, meus mihi Iuppiter, Cæsar est. De epulo Domitiani Statius in Sil.

Ad Condylum.

LXXIII. XCIV.

*Quæ mala * sunt domini, quæ serui commoda, nescis* *sint.
Condyle, qui seruum te gemis esse diu.
*Dat tibi securos vilis * lecticula somnos:* *tegeticula. Ita Suetonius in Aug. Lucubratoriam lecticulam appellat.
Peruigil in pluma Caius ecce iacet.
Caius à prima tremebundus luce salutat
Tot dominos: at tu, Condyle, nec dominum.
Quod debes, Cai, redde, inquit Phœbus, & illinc
Cinnamus: hoc dicit, Condyle, nemo tibi.
Tortorem metuis? podagra, cheragráq; secatur
Caius, & mallet verbera mille pati.

* * *

QVAE MALA) dominum sæpe infeliciorem seruo docet in personis Condyli serui, & Caidomini. VILIS LECTICVLA) culcita strata, non mollis pluma, sed curis & angoribus vacua. Alij laudant τὸ tegeticula, nec ego improbo. teges, storea seu matta est, vnde diminutum tegeticula, ein Matzen. TOT DOMINOS) tot dominos, quot manè salutabat. CONDYLE, NEC DOMI-

NVM) quomodo non dominum, cùm seruus esset? accipe dominum eodem intellectu, quo Caius habebat dominos. sic enim nullum habebat, quem Condylus salutaret, nec enim hoc seruorum, sed liberorum & clientium erat munus. QVOD DEBES, CAI, REDDE, INQVIT) Domini sæpe sunt obærati; serui nunquam. Phœbus & Cinnamus hic pro fœneratoribus aut creditoribus accipiuntur, vt alibi Phœbus, Cinnamus tonsor aliâs. TORTOREM) Lorarium aut carnificem; grauiter enim accipiebantur serui à dominis, quòd in eos vitæ & necis potestatem haberent. exempla passim apud scriptores occurrunt, & nobis iam suprà dictum. MALLET VERBERA MILLE PATI) Verbera non diuturna sunt, chiragra & podagra totos dies, menses, annos durant. secatur dixit, vt Catullus. *Aut si quem meritò tarda podagra secat.*

Nec Condylus seruus dominũ suum, vt cliens mane salutabat.

Ad Calatissum ministrum.

XCVI. LXXIV.

Addere quid cessas puer immortale Falernum?
Quadrantem duplica de seniore cado.
Nunc mihi dic, quis erit, cui te, Calatisse, deorum
Sex iubeo cyathos fundere? Cæsar erit.
Sutilis aptetur decies rosa crinibus, vt sit,
Qui posuit sacræ nobile gentis opus.

* * *

ADDERE) vsitatum in hac re verbum, quod fundere, miscere χεῖν, ministrare valet. vt li. 10. & Xeniis noster loquitur. Tibullus lib. 1. el. 2. & lib. 3.

I puer & liquidum fortiùs adde merum.

ADDERE QVID CESSAS) Veneratur, vt Deum, & adulatur Domitiano, in cuius gratiam se primùm sex cyathos hausturum, postea decem, ad nomen Cæsaris Germanici vel Domitiani exprimendum & colendum. PVER CALATISSE QVID CESSAS ADDERE IMMORTALE) præbe nobis infusum falernum, vt potemus, nosque lautè inuitemus in Cæsaris gratiam, quod sanè multi cupiunt, si de Cæsaris ære aut cella. An hoc in conuiuio, quod præbuit Cæsar, de quo superius, an priuato? IMMORTALE FALERNVM) Falerni vini nobilitas celebratur à Plinio lib. 14. cap. 6. Vide lib. 13. Martialis. IMMORTALE) ob generosam eius vim, & quod in multos annos recondatur, vt in sequenti carmine scribit de seniore cado. vel quod cum immortali nectare sit conferendum, dignumque, quod ab ipsis Diis immortalibus bibatur. Quadrantem duplica, petit sex cyathos; tot enim litteras habet Cæsar. DE SENIORE CADO) Cadus duplex est, maior & minor. Cadus maior seu amphora Attica sesquiamphoram Romanam capiebat. Apud Latinos cadus & metretes octo congiorum fuit. Ergo cadus sextarios capiebat quadraginta octo. Minor erat idem cum congio, ita vt cadus, & congius 6. tantùm sextarios continerent. SENIORE) de meliore; vinum enim vetustas commendat. Plautus in prologo Casin. Aularia. *Qui vtuntur vino vetere, sapientes puto.* Et in Aul. Meg.

Indomitum.

De quadrante sextario, &c. d. lib. 1.

Hic cadus pro incerta mensura capitur.

——at ego iussero
Cadum vnum vini veteris à me afferrier.

Horatius in epistola ad Aug.

Si meliora dies, vt vina, poëmata reddit, &c.

Pind. Olimp. 9. αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. lauda vinum quidem vetus, sed flores nouorum hymnorum, id est, carmen nouum. Suspendebant Romani è vasis vinariis tabellam, in qua Galeno teste scripta erat ætas, quo tempore, quibúsue consulibus conditum esset. Iuuenal. Sat. 5.

——cuius patriam titulumq́; senectus
Deleuit multa veteris fuligine testæ.

In Trimalcionis conuiuio idem docet Petronius.

Brod. Misc. lib. 1. cap. 3. Martialis. *Potaui modò consulare vinum.* NVNC MIHI DIC, QVIS ERIT) Solebant prisci in amicorum gratiam tot haurire cyathos, quot litteras illorum nomen continebat. Cæsar autem soluta diphthongo sex habet. proposuit hanc quæstionem ministro Calatisso. Dic puer, cùm iubeo te sex mihi porrigere cyathos, quem significo? respondet puer. Cæsar erit. & hoc est, quod dixit ante, quadrantem duplica. huius exempla passim occurrunt in Martiale. CVI DEORVM) Domitianum intelligit, qui se iubebat Deum vocari. SVTILIS APTETVR DECIES ROSA CRINIBVS) Bibituri veteres sumebant coronas, ac toties reponebant, quoties potaturi. Vt ergò Martialis ad Cæsaris venerationem rosas caperet, decimam rosam

Germanicus totidem habet litteras & Sarmaticus, &c.

popo-

poposcit, vt Domitianum significaret, quod nomen decem habet litteras. de more coronarum alibi Martialis:

Lassenturq́; rosis tempora sutilibus.

Nam coronæ sutiles solennes fuere præsertim sacris, vt Plinius lib. 21. cap. 3. ni fallor. *sutiles saliorum sacris inuenimus, & solennes cœnis.* de vsu coronarum lege Atheneum, Tertullianum, alios. VT SIT, QVI POSVIT) Vt sit Domitianus, qui ædem Flauiæ gentis condidit & dicauit.

De Hippocrate.

LXXV. XCVI.

Santonica medicata dedit mihi pocula virga: al. Sardoa.
Os hominis, mulsum me rogat Hippocrates.
Tam stupidus nunquam, nec tu puto, Glauce, fuisti,
Chalcea donanti Chrysea qui dederas.
Dulce aliquis munus pro munere poscit amaro?
Accipiat, sed si potat in elleboro.

Hippocrates stomachi caussa poetæ absynthite misso petebat mulsum. Poeta factum Hippocratis irridet, & se vicissim sanitatis caussa missurum quidem mulsum, sed cum elleboro potandum, quo cerebrum purget. SANTONICA) Absynthium à Dioscoride lib. 3. cap. 23. & 24. *describitur marinum, quod seriphium vocant.* Triplex esse traditur. Ponticum, quod Matthiolus diuersum à nostrate & vulgari dicit. Marinum seu seriphium, & Santonicum; idem Plinius. *Absynthij genera sunt plura. Santonicum appellatur à Galliæ ciuitate, Ponticum à Ponto, vbi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur, neq́; aliud præstantius, multoq́; Italico amarius, sed medulla Pontici dulcis.* Latinis feriis victor absynthium bibebat, vt idem Plinius. *Siquidem,* inquit, *Latinorum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victorq́; absynthium bibit, credo sanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus. Est & absynthium marinum, quod quidam seriphium vocant, &c.* Ex absynthio fit absynthites vinum, vt Plinius lib. 14. cap. 16. docet, Et Dioscorides, *Vinum ex eo fit, quod absynthiten vocant, præsertim in Propontide & Thracia.* Santones, vt suprà diximus, populi Aquitaniæ. Santonum portum hodie Rupellas nominant. SANTONICA VIRGA) Absynthio imbuta Wermutwein / Seneca Suas. pro Cicer. 2. veluti salutarem pueris daturus potionem absynthiaci poculi. Lucret. l. 4. OS HOMINIS) En hominem impudentem, vide os hominis, impudentiam & vecordiam: petit mulsum pro absynthio. Mulsum vinum melle conditum, idem, quod lib. 13. Adagium lege, quo ore, qua fronte, Pierium lib. 33. Lambinum ad Horatium epigr. 18. lib. 1. Quintilianus: fiduciam hominis. Absynthium.

Nam veluti pueris absynthia tetra medentes
Cùm dare conantur——

TAM STVPIDVS) hoc neque ipse Glaucus Homericus, de quo lib. ζ Iliad. admisisset stultitiæ, quamuis aurum ferro mutauerit, cùm arma sua aurea, cum Vlysis ferreis commutauit. DVLCE MVNVS PRO AMARO) pro melle fel? ein Roß vmb ein Pfeiffen. ACCIPIAT, SED SI POTAT IN ELLEBORO) dabo hac lege, vt potet in elleboro, id est, fateatur se insanum, & indigere elleboro, quod insaniam purgat. Vide Plinium, Horatium, Ouidium. Lib. 6. χάλκεα χρυσείων.

De Herode.

LXXVI. XCVIII.

Clinicus, Herodes, trullam subduxerat ægro:
Deprensus dixit, stulte, quid ergo bibis?

CLINICVS HERODES) In medicum furem est. Clinicus, qui ægros curat, ἀπὸ τῆς κλίνης. à lecto dictus Clinicus, de quo lib. 1. plura. TRVLLAM SVBDVXERAT) furatus erat trullam. Argenteam reor. Trulla vas potorium, hîc argenteum, quanquam frugalis antiquitas argenteam supellectilem non admittebat. Cuiacius legatur libro 10. obser. cap. 17. sed Martialis æuo, iam luxus in vrbem migrauerat, immo retro Martialem iam omnia Romæ aurea & gemmea. *Truus,* inquit Nonius Marcellus, *veteres à terendo, quam nos trullam dicimus, appellari voluerunt.* Pomponius: *Mulier vbi aspexit tam mirificè tutulatam truam.* Titinius: *Sapientiâ gubernator torquet nauem, haud valentia. Cocus magnum ahenum, quando feruit paulla confutat trua.* Varro de lingua latina. *Trulla,* inquit, *à similitudine truæ, quæ quod magna & hæc pusilla, vt truula. Hinc Græci τρυβλίον. nos trullam, quæ è culina in lauatri-*

nam aquam fundit. Trua quod transuolat ea aqua, ab eodem est appellatum Trulleum, simile enim figurâ, nisi quod latius concipit aquam, & quod manubrium cauum non est, nisi vinaria trulla accesserit. Aliam significationem in ædificiis habet Isid. Deprensvs) elegans est Apologus apud Phrygem de fure item medico, qui quoties ad viduam cæcam ventitabat, semper secum aliquid è supellectile auferebat, quæ curata, cùm videret omnia ex ædibus ablata. *Iam,* inquit, *minus video, quàm antea.* Stvlte qvid ergo bibis) Ingenium Medici, imò furis subitum & promptum. In furto deprensus simulauit se tantùm remouere ab ægro trullam voluisse, ne biberet, quod illi mortiferum esset. Iocus est in responso furis promptissimo.

Ad Iulium.

XCIX. LXXVII.

Rumpitur inuidiâ quidam, charissime Iuli,
Quòd me Roma legit, rumpitur inuidiâ.
Rumpitur inuidiâ, quòd turba semper in omni
Monstramur digito, rumpitur inuidiâ.
Rumpitur inuidiâ, tribuit quòd Cæsar vterque
Ius mihi natorum, rumpitur inuidiâ.
Rumpitur inuidiâ, quod rus mihi dulce sub vrbe est,
Paruáque in vrbe domus, rumpitur inuidiâ.
Rumpitur inuidiâ, quòd sum iucundus amicis,
Quòd conuiua frequens, rumpitur inuidiâ.
Rumpitur inuidiâ, quòd amamur, quodq́; probamur:
Rumpatur, quisquis rumpitur inuidiâ.

Videtur Martialis Virgilianum illud cogitasse & amasse. Ecl. 7. --- inuidiâ rūpantur vt ilia Codro.

Rvmpitvr invidia) ad Iulium Martialem illum, de cuius hortis lib. 4. & bibliotheca lib. 7. dictum. contra Inuidum, qui vt magis inuideret, doleretque, omnia sua prædicauit Martialis. Roma legit) idem suprà sæpius. Monstramvr digito) vt nobilis poëta. libro 1. epig. 1. poteram hîc multa ex Plinio iuniore, & aliis adferre, sed non abutar in re clara tuo, lector, otio. Lege & Heraldum otiosus. De digito moneo, indicem intelligendum non medium digitum quo stulti monstrabantur, & si Stoicis etiam stulti, qui aliis sapientes, monstrabantur indice, non rarò & ipsi Stoici medio monstrandi. Plura Marcilius seu Musambertius contra Ramires. lib. 1. ep. 1. Caesar vterqve) Titus & Domitianus lib. 3. epig. 49.

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorumq́; dedit iura paterna trium.
Ore legor multo, notumq́; per oppida nomen
Non exspectato dat mihi fama rogo.

Ivs trivm natorvm) quamuis careret liberis, tamen maritorum iure fruebatur poëta beneficio Cæsaris, qui illud munus, vt ex Plinio Iuniore intelligo, solus conferebat; quæ autem iura maritorum fuerint, iam suprà copiosè enarratum. Rvs dvlce svb vrbe) intelligunt plerique hortos Martialis in Ianiculo sitos, cùm illi non fuerint Martialis poëtæ, sed Iulij Martialis, de quo libro 4. & 7. de suo autem rure sæpiculè supra meminit in non dissimili argumento. Reor Nomentanum accipiendum. Rvmpatvr) Inuidia hoc boni habet, quòd in se mala sit. Anthol. lib. 1. εἰς φθόνον.

Ὁ φθόνος ἐστὶ κάκιστον, ἔχει δέ τι καλὸν ἐν αὐτῷ,
Τήκει γὰρ φθονερῶν ὄμματα καὶ κραδίην.
Pessima res liuor, sed habet tamen ille, quod optes,
Liuentis tantum corq́; oculosq́; vorat.

Et ibidem:

Ὁ φθόνος αὐτὸς ἑαυτὸν ἑοῖς βελέεσσι δαμάζει.
Liuor se telis conficit ipse suis.

Rvmpatvr) non inuideo inuidenti, plus plusque, donec rumpatur.

Ad Ouidium.

Ad Q. Ouidium.

LXXVIII. C.

Vindemiarum non vbique prouentus
*Cessauit, Ouidi: pluuia * profluit grandis.* (* V profuit. melius.)
Centum Coranus amphoras aquæ fecit.

Coranum perfidum cauponem notat, qui in magna vini caritate amphoras aqua miscuit, atque ita reduxit vilitatem & copiam vini, vt etiam aquam venderet pro vino. supra libro 1. epigram. 57.

Continuis vexata madet vindemia nimbis,
Non potes, vt cuperes, vendere caupo merum.

Ad Atticum.

LXXIX. CI.

Marcus amat nostras Antonius, Attice, Musas,
Charta salutatrix si modò vera refert,
Marcus Palladiæ non inficianda Tolosæ,
Gloria, quem genuit pacis alumna quies.

MARCVS AMAT) Amicum suum M. Antonium Tolosanum Gallum laudat, cui placebat poëta. Hic est ille M Antonius Primus, quem describit Tacitus lib. 2. Histor. 3. 4. qui Vespasiano, præter Mucianum, peperit Imperium. De eodem Suetonius Vitellio cap. vlt. *Siquidem ab Antonio Primo aduersarum partium duce oppressus est, cui Tolosæ nato, cognomen in pueritia Becco fuerat:* id valet gallinacei rostrum. Plura Dio, & Hegesippus lib. 3. CHARTA SALVTATRIX) charta epistolaris, de qua lib. 14. hic pro ipsa epistola salutem continente. VERA REFERT) si non blanditur, aut inuidet laudando. PALLADIAE TOLOSAE) Tolosæ amantis & colentis Palladem, & litteras. Quod hic de Auro Tolosano refert Domitius ex Gell. lib. 3. c. 9. extra chorum est. Tolosa oppidum Galliæ Narbonensis. PACIS AMICA QVIES) Vt ostendat esse alium Antonium, non ex familiâ Antonij Triumuiri, aut Antonij Saturnini, &c. seditiosi hominis, & hostis Reip. adiungit patriam, tempus, studia. PACIS) An tempora Augusti extrema notat? Ipse profecto homo minimè quietus fuit. Pace pessimus, bello non spernendus. Est de huius Antonij (infrà lib. 10.) imagine elegans epigramma 32. & 23.

Ad Librum.

LXXX. CII.

Tu qui longa potes dispendia ferre viarum,
I liber absentis pignus amicitiæ.
Vilis eras, fateor, si te nunc mitteret emptor;
Gaude tui precium muneris auctor erit.
Multum, crede mihi, refert à fonte bibatur,
Qui fluit, an pigro quæ stupet vnda lacu.

TV QVI LONGA POTES) Mittit librum à se correctum ad Antonium in Galliam. SI TE NVNC MITTERE TENTO) manifesta labes, nullus sensus. emenda, ex codice Lutetiano. (MITTERET EMPTOR) & sole clariora omnia. gratior enim liber est ab ipso auctore & gratis missus, quàm è foro emptus. MVLTVM CREDE) gnome. fons semper purior, dulcior, *nam dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ.* Vnde illa parœmia, *ex fontibus haurire.*

Accusat Bassum officia propè gratis exigentem.

In Bassum.

CIII. LXXXI.

Denariis tribus inuitas, & mane togatum
Obseruare iubes atria, Basse, tua;
Deinde hærere tuo lateri, præcedere sellam,
*Ad * vetulas tecum plus minus ire decem.*
*Trita quidem nobis togula est, vilisq; * putrisq;,*
Denariis tamen hanc non emo, Basse, tribus.

** viduas.*
** vetusq;.*

Denarius Romanus argenteus erat nummus, & decem asſibus (vnde denarius dictus) primum æstimabatur, quatuor ue HS ſeu 8. cruciferis, qui Græcis drachmam efficiunt. deinde per bella ciuilia aucto auri, & argenti precio denarius cœpit 16. asſibus æſtimari, ſeu XII. cruciferis & 4. quadrantibus. itemque HS. 4. asſibus, ſiue tribus cruciferis, & 4. quadrantibus qui aſſem efficiunt. Tandem 12. asſibus æſtimatus denarius tempore Augusti, ſtetit aliquandiu hoc precio, & ſequentibus imperatoribus. Ita ſeſtertius tribus asſibus valebat. Et denarius 9. cruciferis, & dodrante, ſiue, tribus quadrantibus. quinque autem quadrantes accipio pro crucifero noſtrate. Et hoc precium ſeſtertij numi, pro tribus asſibus ſeu XII. quadrantibus Paulus Manutius in commentariis ſuis ad Epiſtolas & Orationes Ciceronis vſurpat ſemper, vnde fit vt eius ſumma nunquam cum aliis conueniat, ſed ſemper ſuperet. Exempli cauſſa Epiſtola 6. ad Famil. narrat Cicero ſe domum de Craſſo emiſſe XXXV. H-S. tricies nempe quinquies centenis millibus ſeſtertiûm. qui numerus æſtimatur Manutio centum quinque millibus ſcutatorum (hoc eſt philippæorum ſeu coronatorum, vt ſinguli ſcutati 80. cruciferis ſint) aliis qui primam ſeſtertij æſtimationem non poſteriorem ſeruant, tantum octoginta ſeptem millibus philip. & quingentis. Ita ſuperat communem æſtimationem ſeptendecim millib. quingentis philippæis in hac ſorte; ſeſtertium enim æſtimat Manutius XII. vt dixi quadrantibus, cæteri tantum decem. Ego communi ſemper via ingredior hoc commentario, & 8. cruciferis æſtimo denarium, quemadmodum Græci drachmam. Cæterum ſuper hoc mutato identidem pretio denarij, lege Lipſium in Electis, & ad Tacitum. p. 38. & 39. MANE TOGATVM) togati ſalutabant patronos clientes, togati comitabantur, togati adſtabant. PRAECEDERE SELLAM) anteambulonis vice, de quo ſæpe dictum. ſellam, qua geſtabantur domini. AD VETVLAS) ad dominas & matronas Romanas. TRITA QVIDEM NOBIS) Tu quanquam me ex veſte trita æſtimes, & velut contempto tantum des tres denarios, tamen hanc veſtem non emo tribus denariis, quam lacero te comitando, itaque non dicam poſthac AVE & SALVE, ſed vale quia plus tibi do, quàm tu mihi. Formam denarij ex numis expreſſam ſpectaſti lib. primo, vti & qui narij & ſeſtertij numi.

Denarius rotundo numero drachmam ſeu 8. cruciferos valet & ita accipitur à ſcriptoribus paſſim.

Tres denarij ſex victoriati, ſeu viceni quaterni cruciferi.

Adulatur Domitiano.

CIV. LXXXII.

Appia, quam ſimili venerandus in Hercule, Cæſar,
Conſecrat Auſoniæ maxima fama viæ,
Si cupis Alcidæ cognoſcere facta prioris,
*Diſce: Libyn domuit: * aurea poma tulit:*
Peltatam Scythico diſcinxit Amazona nodo:
Addidit Arcadio terga leonis apro.
*Æripedem ſiluis * ceruum, Stymphalidas * vndis*
Abſtulit: à Stygia cum cane venit aqua.
Fecundam vetuit reparari mortibus Hydram:
Heſperias Tuſco lauit in amne boues.

** raraq;, malim aurea, niſi religio obſtet verſus, domuit aurea, quam non facile violat Martial.*
** ceruam.*
** aſtris.*

Hæc

Hæc minor Alcides. maior quæ gesserit, audi,
Sextus ab Albana quem colit arce lapis.
Asseruit possessa malis Pallatia regnis:
Prima suo gessit pro Ioue bella puer.
Solus Iuleas cum iam retineret habenas,
Tradidit, inq; suo tertius orbe fuit.
Cornua Sarmatici ter perfida contudit Istri:
Sudantem Getica ter niue lauit equum.
Sæpe recusato Parthos duxisse triumphos
Victor Hyperboreo nomen ab orbe tulit.
Templa deis, mores populis dedit, otia ferro,
Astra suis, cælo sidera, serta Ioui.
Herculeum tantis numen non sufficit actis:
Tarpeio Deus hic commodet ora patri.

APPIA QVAM SIMILI VENERANDVS) Domitiani facta cum gestis Herculis contendit, & Domitianum maiorem Hercule facit, Herculemque maiorem appellat. APPIA) ipsam viam Appiam alloquitur προσωποποιικῶς. Appia via (quæ maxima es Ausoniæ viæ, seu quæ regina es, vt Papinius vocat, viarum latinarum.) QVAM SIMILI IN HERCVLE VENERANDVS CAESAR CONSECRAT) Quam viam Appiam consecrat, sacram & religiosam reddit Cæsar adorandus sub imagine Herculis, in templo ibi ad octauum ab vrbe lapidem à Domitiano extructo, vt Martialis infrà. *Aperta rursum assentatio.* *Papinius in via Domitiana.* *De hac in admirandis Lipsius quam infra descripsimus.*

Herculis in magni, &c.
Octauum domina marmor ab vrbe legit.

Hanc viam (teste Papinio, qui illam Domitianam appellat) strauit Domitianus, qua paludes intercludebantur vel arenæ. *Et quæ nunc solidum diem terebat.* Appia autem vocatur, quòd eam Appius cæcus strauerit. *horarum via facta vix duarum.* SI CVPIS ALCIDAE COGNOSCERE FACTA PRIORIS, DISCE) Appia, si cupis Herculis minoris, seu veri Herculis labores & ærumnas cognoscere, exponam tibi. LYBIN DOMVIT) Antæum intelligit, de quo lib. I. copiosè dictum. AVREA POMA TVLIT) interfecto dracone, qui aurea mala custodiebat, ex Hesperidum horto illa decerpsit. PELTATAM SCYTHICO DISCINXIT AMAZONA NODO) Baltheum Hippolytæ Amazonum reginæ bello victæ detraxit. alij Dylicæ ereptum baltheum affirmant. PELTATAM) pelta scuto vtentem. de pelta lege Manutium de quæsitis per epistolam & interpret. Virgilij ad illum versum *8. M. P. ab vrbe.*

——lunatis agmina peltis.

SCYTHICO NODO) periphrasis balthei, seu zonæ, cingulíue. ADDIDIT ARCADIO TERGA LEONIS APRO) De leone & apro occisis iam supra libro I. narratum. AERIPIDEM SILVIS CERVVM) Cerua aurea habebat cornua, Dianæ apud Oenonem sacra erat, in monte Mænalo vagabatur, quam Hercules cepit, & Dianæ Taygetæ consecrauit. STYMPHALIDAS VNDIS ABSTVLIT) De his Apollonius 2. Argon. qui vocat eas Ploïdas.

Ploidas inde lacu volucres Stymphalidas vlla
Pellere vi potuit: namq; hoc quoque lumine vidi.
Ast idem vt manibus crotalum pulsauit in alta
Existens specula prospectans, protinus illæ
Cum clamore procul linquentes littus ierunt.

Hæ ad Stymphalum lacum, vbi Iuno educata fuerat, erant, & humanis carnibus vescebantur. alij ab Heroë Stymphalo dictas Stymphalidas docent. Plura Nat. lib. 7. Myth. cap. I. Gruterus pugnat pro astris, *reprehensæ enim,* inquit, *in aëre Harpiæ non in lacu sicuti latius ostendi in Senecæ tragœdiis. Sed quid ad Apollonium?* A STYGIA CVM CANE VENIT AQVA) Cerberum Hercules apud inferos cepit, & ad Eurystheum Mycenas adduxit. Nat. eodem loco. Herculis labores Quintus Smyrnæus græcus ordine recensuit: de eodem ferè omnes poëtæ. FECVNDAM VETVIT REPARARI MORTIBVS HYDRAM) De hac lib. I. centum capita, quorundam sententia, aliorum 50. habuit, &c. VETVIT) Hercules non dedit spacium hydræ renouandorum capitum, sed igne adussit. HESPERIAS TVSCO LAVIT IN AMNE BOVES) Boues Geryonis dicit, quas ex Hesperia siue Hispania in Italiam egit, atque in Tiberi lauit; hunc enim amnem Tuscum dicit. de Geryone lib. I.

lib.1. plura. Lege Alciati emblema de Geryone. Haec minor Alcides) hi sunt labores veri Herculis, quem, vt dixi, assentandi caussa minorem Herculem vocat. Maior qvae gesserit, avdi) Nunc audiamus, quid gesserit Domitianus maior Hercule Hercules. Sextvs ab Albana qvem colit arce lapis) Quem Domitianum octauo ab vrbe, sexto ab arce Albana lapide, hoc est, octauo vel sexto milliario ab vrbe, sub effigie Herculis in templo ibidem structo, mortales pro Deo & Hercule venerantur. Asservit possessa malis Palatia regna) Bello Vitelliano Domitianus capitolium defendit cum Sabino patruo, qui hoste victore captus & occisus ad Gemonias est raptatus. Domitianus, vt suprà exposuimus, euasit habitu tectus Isiaco. Lege Xiphilinum in Vitellio, Suetonium in Domitiano, Tacitum, & alios. Et Martialis lib.2. epig.2. Prima svo gessit pro Iove bella pver) Cùm defendit capitolium, & victus apud æadituum latuit, quam postea casam in templum vertit, Iouique custodi ædem consecrauit. Vicit igitur Domitianus Herculem; ille enim infans serpentes elisit, hic ipsum Iouem bello Vitelliano periclitantem defendit, & liberauit, sed ita liberauit, vt conflagrauerit capitolium. Solvs Ivleas cvm iam retineret) Cùm Mutianus, Vespasiani dux, ante Vespasianum in vrbem venisset, Vitellium occidit, & Vitellianas partes dissipauit, Domitianum ex latebris extraxit, Cæsarem consalutauit, atque omnia cum Domitiano administrauit, non secus ac si ipse imperator esset, vt hoc nomine ad filium Vespasianus scripserit. *Ago tibi gratias, fili, quòd me sinas principatum tenere, quodq́ me nondum ex eo expuleris.* Xiphilinus, Vespasianus & Suetonius in Domitiano cap.13. Principatum verò adeptus, neque in senatu iactare dubitauit, & patri se, & fratri imperium dedisse, illos sibi reddidisse. Ad hanc vocem Domitiani refert Martialis, cùm dicit: *Solus Iulæas cùm iam retineret habenas*; nam absente adhuc patre se pro imperatore gerebat. Iulæas habenas, Cæsareas, imperatorias, à Iulio Cæsare primo imperatore dictas. Tradidit) nolens volens patri, qui Tito; cui Domitianus vt se æquaret, expeditionem in Galliam & Germaniam non necessariam inchoauit. Suetonius cap.2. Inqve svo tertivs orbe fvit) Tertius, postremus in administrando; nam pater imperabat, Titus adiuuabat, Domitianus correptus ob ambitionem cum patre habitabat, poëticæque studium simulabat. Cornva Sarmatici ter perfida contvdit Istri) Bis in Dacia, semel etiam in Sarmatia; De Dacis triumphauit, de Sarmatis lauream reportauit, vt iam suprà sæpius à nobis dictum. Perfidi Istri) perfidis gentibus, quę ad Istrum colunt, Dacis & Sarmatis. Svdantem Getica ter lavit eqvvm) Idem dixit, quod hexametro dixerat. Nam Getæ Daci dicuntur; lege Xiphilinum in Domitiano. Sunt Metonymiæ, signa pro rebus ipsis; sudor enim pugnam & laborem significat. Saepe recvsato Parthos dvxisse trivmphos) Q. Curtius eundem habet modum loquendi, & Silius. Apuleius, Ammianus, Marcellinus comperto, cognito, audito eum hoc fecisse, cæsum esse exercitum, &c. Sensus est, cùm sæpe negatum esset Domitiano, ne ad Parthicam expeditionem proficisceretur, auxiliatum Vologeso, atque inde triumphum duceret. sic enim Suetonius cap.2. *Nec tamen eo secius cum Vologesus Parthorum Rex auxilia aduersus Alanos, ducemque alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit, vt ipse potissimum mitteretur, & quia discussa res est, alios Orientis reges, vt idem postularent, donis ac policitationibus solicitare tentauit.* Sæpe recusato, sæpe negato illi ducere Parthicum triumphum. Cum sæpe recusasset Vespasianus petitionem Domitiani Vologeso Parthorum Regi succurrere volentis, Domitianus tamen Germanici nomen à Germanis deuictis tulit. Victor Hyperboreo nomen ab orbe tvlit) A Sarmatis, Danis, Batauis, Cattis, Germanis, vnde Germanicus dictus, & hi omnes populi ad Boream & septemtrionem habitant. Templa deis) Ioui Custodi & Capitolino, Flauiæ genti, Isidi, Serapidi, Iano, Herculi, &c. Tranquillus cap.2. Eutropius lib.7. & alij. Martialis pluribus in locis infrà. Mores popvlis) De moribus & legibus Domitiani supra lib.6. ep.4. & 7. aliisque locis scriptum. Dedit otia ferro) Mart. suprà.

Nec minus ista tuæ laurea pacis erit.

Rebus in Sarmatia, & Dacia vtrinque compositis; nec enim diuturna pax ea fuit, Decebalo bellum identidem instaurante. Dedit otia ferro) bello feliciter confecto, pacem reduxit. Astra svis (patrem, fratrem, vxorem in numerum deorum retulit, & genti Flauiæ templum magnificentissimum ædificauit. hunc honorem ἀποθέωσιν appellabant græci, Suetonius in Domitiano cap.2. consecrationis honorem interpretatur. Coelo sidera) cœlum dedit suis, & suos cœlo, inter astra enim retulerat. sic lib.1. Sed qui sibi dare non potuit, aliis quid daret? Agesi. ad Thasios. Serta Iovi) Laurum Sarmaticam, de qua iam ad Cramben, est dictum. Hercvleum tantis nvmen non svfficit actis) Conclusio comparationis, qua anteponit gesta Domitiani, gestis Herculis. Odi tam apertas assentationes. Tarpeio Devs hic commodet ora patri) Domitianus Deus colatur potiùs sub imagine Iouis, vt paria sint acta. Nam *Iupiter in cœlis, terris regit omnia Cæsar, Diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet.* Tarpeio patri) Ioui Capitolino, qui Tarpeius à monte: Tarpeia Arx à Sp. Tarpeio, qui bello Sabino arci præerat capitolinæ, à cuius filia Tarpeia prodita, & Tarpeia nominata. Liuius lib.1. Plutarchus in Romulo, Varro, Seruius, & alij. Commodet) Cæsar effingat imaginem Iouis à suo vultu, Iouis imaginem

imaginem sibi similem exprimat. Iupiter non Hercules pingatur imagine Domitiani, Hercules enim præ Domitiano nullus est, vix Iupiter illi par est, imo inferior illo, vt supra de conuiuio Iouis & Domitiani. In Christiano hominem cum Deo conferente læsæ maiestatis diuinæ crimen esset.

Ad Phœbum.

LXXXIII. CV.

Quadringentorum reddis mihi, Phœbe, tabellas:
Centum da potiùs mutua, Phœbe, mihi.
Quære alium, cui te tam vano nomine iactes:
Quod tibi non possum soluere, Phœbe, meum est.

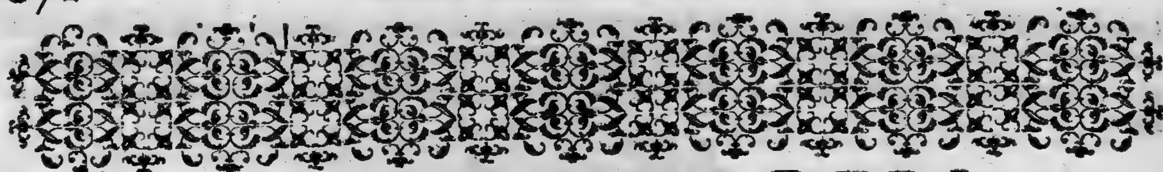
Phœbus fœnerator & creditor Martialis, de quo paulò ante dictum, exigebat fœnus & sortem. Poëta petit, seque nihil debere ait, quod nihil habeat, vnde soluat. QVADRINGENTORVM) tabulas quadringentorum millium HS. id est, decem millia Philippæorum. CENTVM) da mihi potiùs alia centum millia mutua, vt inde liberalis habeare. QVAERE ALIVM) putabam donatum esse abs te pecunia, quòd diceres te mihi quadringenta dedisse, sed vanus fuisti. QVOD TIBI NON POSSVM SOLVERE, MEVM EST) lib. 2. idem dicit de Sexto. epigr. 3.

Sexte, nihil debes, nil debes, Sexte, fatemur;
Debet enim, si quis soluere, Sexte, potest.

Ad quod ibi plura. Lib. 11. epig. 77. rogat Pætum, vt perdat decem millia sibi mutuò data. Et lib. 1. epig. 76. de Lino aliisque locis.

MAT-

MATTHÆI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS LIBRVM DECIMVM COMMENTARIVS.

* Ad coronidem.

† V. Videar.

*

I.

Si nimius † videor, seráque coronide longus
Esse liber: legito pauca, libellus ero:
Terq; quaterq; mihi finitur carmine paruo
Pagina. fac tibi me, quàm cupis esse breuem.

I NIMIVS VIDEOR) Omne tulit punctum hic liber, paucissimis inductis; castus, dulcis, eruditus est, morum præcepta continet, descriptionibus variis abundat, nullæ aut rarissimæ adulationes, quia mortuus ille Dominus Deusque, hoc est, impius tyrannus seruorum suorum ferro cæsus, cui successit Nerua, & Neruæ mox Traianus, ad quem sunt lecta quædam huius libri epigrammata. SI NIMIVS VIDEOR) possis hoc tetrasticho finire librum nonum potiùs, quàm inchoare decimum, nisi poëta dicat (legito) quod sequentem laborem, non præteritum spectat. Est autem non longior nono, imò duobus etiam epigrammatis breuior. Liber poëtæ longus videtur, qui centesimum epigrammatum numerum excedit. lib. 1. epig. vlt.

Cui legisse satis non est epigrammata centum,
Nil illi satis est, Cæciliane, mali.

CORONIDE) fine. Coronida imposuisse, *adagium est*, inquit Cælius, *significans vltimam rei manum admotam, nec affectum opus, sed prorsus completum, finitumq;. Siquidem coronis, est quandoque montis vertex, aut structuræ summum, quandoque vero, quod in fine libri ponitur, vnde est adagionis origo. Quod in libro de Alexandri fortuna, manifestum Plutarchus facit: Dionysius,* inquit, *Philoxenum poetam in Latomias coniecit: quod cùm ille tragœdiam à se concinnatam recoquendam, emendandamq; tradidisset, totam is* ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος περιέγραψεν, id est, *ab initio ad coronidem vsque circumscripsit, quod est, expunxit, deleuítque*. Coronis, quæ in calce libri ponebatur, hanc olim figuram præferebat. V. vel hanc 7. quod idem est signum alarum equestrium. Inscriptio vetus: M. BALLONIO, M. F. POL. PAVLLO MVTINA. MILITI. COHORTIS X. PRAEFECTO 7 (hoc est alæ) FRONTONIS MILITAVIT. ANNOS VIII. VIXIT ANNOS XXXVI. T. P. I. Nam Aristophanis interpretes scribunt esse lineam breuem, sed ab inferiore parte flexam. Alia coronidis significata, & multa, & varia lege apud Cælium loco dicto. κορωνὶς est ala cornicis, translatione ab ædificio ad librum facta quod sicut domus tum absoluta suis omnibus est numeris, cum in eius fastigio sedet cornix, ita libri & alia cum ala appingitur ad finem finita intelliguntur. TERQVE QVATERQVE) singulis paginis ter aut quater finitur liber, cùm sint tria quatuorúe in singulis epigrammata. FAC TIBI ME) tam breuem quàm ipse cupis, cum possis in singulis epigrammatis cessare.

Ad Lectorem.

II.

Festinata prior decimi mihi cura libelli
Elapsum manibus nunc reuocauit opus.
Nota leges quædam, sed lima rasa recenti:
Pars noua maior erit: lector vtrique faue.

Lector

Lector opes nostræ, quem cùm mihi Roma dedisset,
Nil tibi, quod demus maius habemus, ait.
Pigra per hunc fugies ingratæ flumina Lethes,
Et meliore tui parte superstes eris.
Marmora Messalæ findit caprificus, & audax
Dimidios Crispi mulio ridet equos.
*At chartis nec furta nocent, nec sæcula * præsunt,* *prosunt
Soláque non norunt hæc monumenta mori.

FESTINATA PRIOR) Sub incudem reuocauit hunc librum præproperè editum. FESTINATA CVRA) Primi fœtus non satis maturi, ὕστεραι φροντίδες σοφώτεραι, curæ secundæ meliores. NOTA QVAEDAM) Primo ardore fusa quædam leges, sed tamen limata & polita. VTRIQVE) nouis & veteribus. MAIVS) Lectore tui amante, cupido, grato. quod pauci habent. FVGIES FLVMINA LETHES) Vindicabis nomen ab hominum obliuione. Lethe flumen infernum rerum omnium præteritarum memoriam abolens. MARMORA MESSALAE CAPRIFICIVS) lib. 8. epigram. 3.

Et cùm rupta situ Messalæ saxa iacebunt,
Altaq; cùm Licini marmora puluis erunt.
Me tamen ora legent——

M. Val. Coruinus Messala, Augusti æuo clarissimus orator, ditissimus ciuis, ædes magnificentissimas extruxit. Lege, quæ ibi ad lib. 8. scripsimus. De nomine Messalæ Seneca de breuit. vitæ cap. 13. *Sanè & hoc ad rem pertineat, quòd Valerius Coruinus primus Messanam vicit, & primus ex familia Valeriorum vrbis captæ in se translato nomine Messana appellatus est, paullatimq; vulgo permutante literas Messala dictus est.* CAPRIFICVS) è siluestri genere ficus nunquam maturescens. Plinius libro decimo sexto capite decimo nono, è muris & saxis erumpit, sic vt durissimos quoque lapides deiiciat enitendo. Iuuenalis.

Caprificus infausti nominis arbor quam mortuis malè imprecabantur. Propertius el. 5. lib. 4. Vrgeat hunc supra vis, Caprifice tua. Turnebus videatur lib. 23. cap. 6.

——Ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora fici.

Persius Satyr. 1. alludit μεταφορικῶς.

Quid didicisse? nisi hoc fermentum, & quæ semel intus
Innata est, rupto iecore exierit caprificus.

Obserua hoc, quod παρέργως ex Plinio dico, caprificu tauros quamuis feroces collo eorum circumdata adeò compesci, vt immobiles perstent. Facta mentio huius epigrammatis lib. 6. e. 52. ET AVDAX DIMIDIOS CRISPI MVLIO RIDET EQVOS) Crispus fuit Neronis vitricus, ditissimus Romanorum. Alter Vibius Crispus Domitiani æuo. Vtrumque lib. 4. epig. 54. descripsimus ad illum versum.

Diuitior Crispo, Thrasea constantior ipso,

Mulio Crispi, auriga Crispi ridet equos, equestres statuas vetustate, & tempestate corruptas fractasque, vt huic caput, alteri pedes, aliis alia deessent. Eleganter Iuuen. Sat. 8.

Et Curios iam dimidios, nasumq; minorem
Coruini, & Galbam auriculis nasoq; carentem.

Sensus distichi est. Opera quamuis sumptuosa vetustate consumuntur, & pereunt, scripta curæq; doctorum virorum nunquam. AT CHARTIS NEC FVRTA NOCENT) Sunt immortalia carmina. Idem Ouidius lib. 1. Am. el. 15. & elegia vltima. Et lib. 3. Amorum, eleg. 8. Horatius lib. 4. car. od. 8. Lucanus lib. 9. Pharsaliæ, rursus Ouidius lib. extremo Metam. confidentissimè de nominis sui immortalitate.

Iamq; opus exegi, quod nec Iouis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.
Cùm volet illa dies, quæ nil nisi corporis huius
Ius habet, incerti spatium mihi finiat æui,
Parte tamen meliore mei super alta perennis
Astra ferar, nomenq; erit indelebile nostrum,
Quaq; patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi, perq; omnia sæcula fama,
Si quid habent veri vatum præsagia, VIVAM.

Illustris est hic locus. Extant super eadem re emblemata Alciati 134. & 204. Plinius Iunior passim in epistolis, Cicero, Ouid. 4. de Tristibus, Tibullus el. 4. lib. atque alij. Et noster sæpius, quæ

iam præterita;sed in primo Anthologię elegans est Philippi epigramma in Homerum,quod huc pertinet.

Οὐρανὸς ἄςρα ταχίον, &c.

Ipsa prius mundo radios priùs astra negabunt,
Ante Panomphæus luce carere queat.
Et mare dulcescet priùs, & findetur aratris,
Mortuus ad vitæ munera surget homo,
Quàm simul intereant laudes & nomina vatis,
Cuius perpetuum fluxit ab ore melos.

Aequè elegans est lib.3.Anthol.in Laërtæ tumulum.

Ψήχει καὶ πέτρην, &c.

Saxa cauat tempus. Claudius Minos ad Alciati emblema. SAECVLA PRAESVNT)Nam si tempus edax præesset,consumeret auctores. Legunt alij prosunt,vt videatur ludere in verbis nocent & prosunt, sed si sæcula non prosunt, nocent perdendis & obliterandis libris, quod haud paucis accidit.præfero τὸ præsunt,quod libri,si generatim loquamur, sint supra sæcula & omnem vetustatem. Quanquam eodem sensu possis retinere prosunt,cum libris vetustas addat reuerentiam & auctoritatem & precium, cui etiam minus inuidetur. Seneca de breuit. vitæ c.15. *Sapientiæ noceri non potest:nulla delebit ætas præsens, & nulla diminuet sequens, ac deinde semper vlterior aliquid ad venerationem conferet,quoniam quidem in vicino versatur inuidia,simplicius longè posita miramur.*

Ad Priscum.

III.

Vernaculorum dicta, sordidum dentem,
Et fœda linguæ probra circulatricis,
Quæ sulfurato nolit empta ramento
*Vatiniorum * Proxineta † fractorum*
Poëta quidam clancularius spargit,
Et vult videri nostra. credis hoc, Prisce,
Voce vt loquatur psittacus coturnicis,
*Et concupiscat esse * Canus ascaules?*
Procul à libellis nigra sit meis fama,
Quos rumor albâ gemmeus vehit pennâ.
Cur ego laborem notus esse tam prauè,
*† Cum stare, gratis cum * silentio possim?*

** proxeneta.*
† flagrorum.
** Galba Imper. tibicen.*
** constare.*
† silentium possit.

VERNACVLORVM DICTA)In clancularium poëtam,& impostorem,qui famosa carmina nomine Martialis spargebat,vt poëtę periculum crearet,quem multis modis mendacij & imposturæ arguit. VERNACVLORVM DICTA) Scurrilia, illiberalia, inepta, qualia sunt seruorum & vernarum. Planè facem lucet huic epigrammati illud lib.1. ep.41. in Cæcilium,& vicissim hoc illi.

Vrbanus tibi, Cæcili, videris,
Non es,crede mihi, quid ergo? verna es.

Vbi verna,sicut hic vernaculi pro Gaditanis,& procacibus pueris accipiuntur,qui contumelias & probra meditata effundebant in homines, ad eamque rem, vt Seneca docet, acuebantur. De hac farina hominum plura ibi. Senecam tamen audi lib. In sap. non cad.iniur.cap.11. *Eadem caussa est,cur nos mancipiorum nostrorum vrbanitas in dominos contumeliosa delectet.quorum audacia,ita demum sibi in conuiuas ius facit,si cœpit à domino. Vt quisque contemtissimus,& vt maximè ludibrio est,ita solutissimæ linguæ est. Pueros quidam in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, & sub magistro habent, qui probra meditatè effundant. Nec has contumelias,sed argutias vocamus.* Ad quem locum Gruterus ex Dousâ ad Arbitrum multa. Vernaculos & circulatores coniungit Seneca lib.6. de Ben. *Alter apud proximum circulatorem resedit, & dum vagus, atque erro vernaculis congregatur & ludit transeuntem Platonem, quem non quæsierat, inuenit.* Lege Cuiacium lib.10. Obseru.cap.17. Casaub.lib.7. Animad.ad Suet.p.298. Herald. ad hunc poëtæ locum. SORDIDVM DENTEM) Sordidam & fœdam dicacitatem. Et FOEDA LINGVAE PROBRA CIRCVLATRICIS)Lib.1.Transtiberinum ambulatorem vocauit, circu-

circulatorem;poſsis circumforaneos, errones,impoſtores, & id genus agirtas etiam interpretari,qui radiculas,lumbricos,ſuccos, fucos & fumos in foro,circuliſque, concione aduocata, vendunt, & ſtentorea voce proclamant, laudantque, quas volunt extrudere merces, vt ſimpliciores & agreſtes hianti rictu attendentes atque attonitos emungant argento. Leue autem, & vanum,& ſcurris proximum eſt genus circulatorum. QVAE SVLFVRATO NOLIT EMPTA RAMENTO VATINIORVM PROXENETA FRACTORVM)quæ dicta non emas pallentibus ſulphuratis. ramenta ſulphurata Schwebelhöltzlein/ cū aſſerculi in multas partes fiſsi extremis oris ſulphure tinguntur,qui ad ignem ex carbone vel igniario excipiendum opportuni.PROXENETA)Proxenetæ,Apuleio interprete,ſunt mediatores, vt ipſe loquitur, hoc eſt, conciliatores, interceſſoreſque inter emptorem & venditorem. Vnde γεωτικῶς proxeneta amicorum;qui aliquibus eſt auctor amicitiæ inter ſe contrahendæ. Hoc loco accipio pro eo, qui inter ſulphuratorum & vitreorum fractorum emptores velut ſequeſter,& arbiter eſt,permutabant enim vitrea fracta ſulphuratis,vt ex lib.1.epig.42.

Qui pallentia ſulphurata fractis
Permutant vitreis ———

Poëta igitur, viliſsimos quoſque & abiectiſsimos nominat homines, quorum ioca, dictaque ſunt inſulſa,ſcurrilia,pudenda. Proxeneta eiuſdem hoc loco fæcis homo, quem tamen pro emptore videtur poſuiſſe.Proxenetica ſunt proxenetarum præmia vel ſalaria.Proxeni hoſpitibus excipiendis præfecti, qui ex ciuitatibus aduentarent, qui & proſtatæ, & phrontiſtæ Græcis dicti. Cælius lib.11.cap.10. Fuit apud Lacedæmonios magiſtratus Proxenorum,qui hoſpitum curam gerebant,vti Nicolaus Cragius eruditus ſcriptor docet lib.de Repub.Lacedæm.2. cap.10. VATINIORVM FRACTORVM) vitreorum calicum lib.14.Calices Vatini.

Vilia Sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe:ſed naſus longior ille fuit.

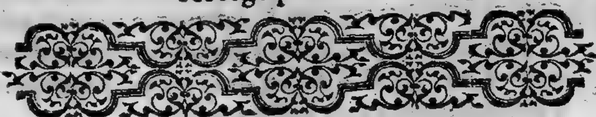
Beneuentanus fuit hic Vatinius, vitreorum artifex, & primo ſutor, qui ad tantas opes peruenit,vt munus ederet,quemadmodum Iuuenalis,Tacitus,Martialis queruntur. Vitrea fracta,vt lib.1.docuimus ex Turnebo,& aliis,pro nugis, & gerris ponuntur tranſlatè. Et hic à poëta comparantur clancularij poëtæ carmina & conuitia ſulphuratis, vitreis fractis. CLANCVLARIVS) occultus impoſtor,ſuum ſuis verſibus nomen præfigere non audet.ſuprà lib.7.ep.11. CREDIS HOC PRISCE)Idem lib.7.ep.71.queritur,& rogat Paullum,vt clamet.*Non ſcripſit meus iſta Martialis.* PSITTACVS C.) ſe pſittaco, clancularium coturnici comparat.Pſittacus docilis, & imitator omnium humanarum vocum,coturnix indocilis, ingratam habet vocem. Pſittacum deſcribemus lib.14.lemmate Pſittacus.CANVS Aſcaules?)Canus nobiliſsimus tibicen & choraula,aſcaules agreſtis vtricularius. Canum laudauimus lib.4.ep.5. ad illa verba, *Plaudere nec Cano,plaudere nec Glaphyro*, vbi ex Tranquillo & Philoſtrato, libauimus multa; gratiſsimus fuit Galbæ imperatori. ASCAVLES) qui vtrem inflat, Sackpfeiffer/ Suetonius in Nerua vtricularium vocat, ἀσκὸς græcis vter,αὐλὸς fiſtulam tibiámue ſonat. NIGRA FAMA)collecta ex aliorum infamia. Famam deam Deorum cultoribus habitam & cultam ſuprà diximus, ad illum credo verſum, *Crede mihi, verum dicere fama ſolet.* Hic addo,cur nigra dicatur.quia fama ſæpius mala eſt. Virg.4.AEn.ait illam volare noctu per vmbras.Claudianus.

Famaq; nigrantes ſuccincta pauoribus alas.

Deſcribit hanc Virgilius,vt dixi elegantiſsimè & copioſè 4.AEn. Ouid.12. Met.& 8. Heſiodus ἔργοις καὶ ἡμέραις. Pauſanias in Atticis,Plutarchus in Camillo templa famæ extructa referunt. Eſt & epigramma græcum εἰς φήμην,de bona fama & nominis immortalitate ſuperiore epigrammate dictum. ALBA PENNA)bonam famam deſcribit. RVMOR GEMMEVS)candidus,fœlix, ſecundus;optima autem optimis notabantur lapilliſue nobilioribus, vt ſuprà diximus. NOTVS PRAVE)Cur ex infamia aliorum mihi pariam infamiam, cùm ex laude aliorum laudari queam? CVM STARE GRATIS)Cur obloquendo aliis peribo,cùm tacendo ſaluus eſſe poſsim? Malim alteram ſcripturam.Conſtare gratis cùm ſilentio poſsim;ſic enim infra 29.locutus eſt. *Horatius lib.2. od.2. Illum agit penna.*

Iam conſtare tibi gratis cœpere puellæ.

SILENTIO POSSIM) ſatis multa & egregia ſcripſi quibus famam ſecundam merui, quid opus eſt mihi ad comparandam famam rubiginoſis verſibus & conuitiis,cum iam tacendo conſtem & vbique lauder? Non diſplicet tamen vulgata ſcriptura *cum ſtare* ſic enim & Horatius: *& recto ſtet fabula talo*, ſtare,eſt probari,laudari,commendari. gratis,impunè,cum alioqui famoſorum libellorum auctores lege puniantur.

Ad Lectorem.

IV.

Qui legis OEdipoden, caligantemq́; Thyesten,
Colchidas, & Scyllas, quid nisi monstra legis?
*Quid tibi raptus Hylas, quid Parthenopœus & * Atys* (* Attis.)
Quid tibi dormitor proderit Endymion?
Exutusq́; puer pennis labentibus, aut qui
Odit amatrices Hermaphroditus aquas?
Quid te vana iuuant miseræ ludibria chartæ?
Hoc lege, * quod possis dicere iure, meum est. (* V. quod posßit dicere quisque Pal. posßit dicere Vita, meum est.)
Non hic Centauros, non Gorgonas, Harpyiasque
Inuenies: hominem pagina nostra sapit.
Sed non vis Mamurra tuos cognoscere mores,
Nec te scire: *legas αἴτια Callimachi.*

Qvi legis OEdipodem) Poëta epigrammata sua vtiliora omnibus ait fabulis, doceri hic mores, & vitia dedoceri, & eò Mamurras fugere epigrammata, ne suas labes agnoscant. OEdipodem) OEdipum scripsit AEschylus, Sophocles, Seneca. OEdipus autem & OEdipodes idem est, quod *οἰδίπους, & οἰδιπόδης* dicatur. Porrò totam fabulam de OEdipo & OEdipi patre, vxore, liberis, infausta progenie, bello Thebano, inter OEdipi liberos ex Pausaniæ & Calæni sententia, primus Homerus, deinde Antimachus, tertius Ponticus, AEschylus, Sophocles, Euripides composuere. Ex latinis Attius, quod ex Nonio colligas. Seneca seu quis (an Pomponius secundus) ignotus, qui Thebaidem tragœdiam scripsit. Et nobilissimus Papinius, cuius aurea Thebais duodecim libris comprehensa hodie legitur. Diodorus Siculus Græcus soluta oratione, Pausanias, & nonnulli alij rem sunt persecuti. Thyesten) Atreus Thyestæ filium in cœna apposuit comedendum. Tragœdiam varij scripserunt, quos lib. 3. ep. 45. enumerauimus, vbi pleniùs fabula exposita. Caligantem) Ad fabulam respexit. Solem enim, tam diro spectaculo viso, tantum facinus execratum refugisse significant poëtæ, Ergo caligantem in vmbra, sole fugiente. Vnde illud est ex Actio *natis sepulchrum est ipse parens.* Seneca.

Hoc est, Deos quod puduit, hoc egit diem
Auersum in ortus.

Et suprà.

Vix lucet ignis: ipse quin æther grauis
Inter diem noctemq́; desertus stupet;
Quid hoc? magis magisq́; concußi labant
Conuexa cœli. Spißior densis coit
Caligo tenebris, noxq́; se in nocte abdidit
Fugit omne sidus——

Colchidas) Medeam intelligit scriptam tragico cothurno, Græcis ac Latinis. Auctores ordine recenset Delrius noster in notis ad Medeam Senecæ. Scyllas) ita emendo, quid enim Syllas, quod monstrũ, aut quæ fabula? Scyllam describit in monstrum versam, Ouid. lib. 14. Met.

Scylla venit, mediaq́; tenus descenderat aluo,
Cùm sua fœdari latratibus inguina monstris
Adspicit, ac primo non credens corporis illas
Esse sui partes, refugitque, abigitque, timetque
Ora proterua canum, &c.——

Qvid t. r. Hylas) Hylas Theidamantis filius, ab Hercule, patre cæso, abductus, postea à Naidibus nymphis raptus est. Ouid. lib. 2. de arte. Val. Flaccus, Propertius, & alij. Parthenopoevs) Filius Meleagri, & Atalantæ iuuenis ad bellum Thebanum profectus est, & occisus. de quo Statius Theb. nos plura ex AEschylo & aliis lib. 6. ep. 77. ad illum versum.

Tam iuuenis, quàm nec Parthenopæus erat.

Eiusdem

Eiusdem fit mentio lib.9. epig.58.

Non iaculo, non ense fuit, læsusq; sagitta,
Caßide dum liber Parthenopæus erat.

ATHYS) Cybeles, seu Rheæ puer & sacerdos, qui sacra primus Rheæ colendæ Phrygibus, Lydis, aliisque prodidit. Plenius de hoc scriptum est lib.2.ep.86.

Nec dictat mihi luculentus Athys.

DORMITOR ENDYMION) Hunc Cicero scribit 1.Tusc. perpetuò dormientem in Latmo monte Cariæ à Luna adamatum. *Endymion verò*, inquit, *si fabulas adire volumus, nescio quando in Latmo obdormiuit, qui mons est Cariæ, nondum opinor experrectus, &c.* Idem Lucianus in dialogo Veneris & Lunæ. Theocritus ecl.3. Somnum hûc explicat Plinius lib.2. & refert ad contemplationem siderum. Strabo lib.13. Sepulchrum huius ait in Latmo monte ostendi: frequens mentio Endymionis apud poëtas, Propertium lib.2. Nasonem, lib. Amorum, & Heroidum, & alios. EXVTVSVE PVER) pueris notus puer Icarus Dædali filius. Lege Met. & Mythol. ODITA. H. AQVAS) Hermaphroditus Mercurij & Veneris, vt ipsum docet nomen, filius Salmacidem ingressus fontem, vtrumque sexum induit. Fabula est apud Ouidium lib.4. & varios ibid. interpretes, fontisque Salmacidis plena descriptio. Ennius apud Ciceronem, 1. de off. Salmacida spolia sine sanguine & sudore. Ouid.15.Met.

Cui non audita est obscænæ Salmacis vnda?

Ego tantum ex Anthologia nobile epigramma subscribam lib.1. cap.65. Vbi fons se de hac infamia liberat.

* Εἰ μὲν ἀνὴρ ἥκεις ἀρύσαι ξένε τῆς δ' ἀπὸ πηγῆς
Εἰ δὲ φύσει μαλακὸς μή με πίῃς πρόφασιν.
Ἄρρεν ἐγὼ ποτόν εἰμι καὶ ἀνδράσι μοῦνον ἀρέσκω,
Τοῖς δὲ φύσει μαλακοῖς, ἡ φύσις ἐστὶν ὕδωρ.

* εἰς τὴν σαλμακίδα.

Si vir es, hoſpes, aquas nostris ex fontibus hauri,
Ne bibe, si mollis, ne rea dicar aqua,
Mascula lympha viris potor, placeóque, probórque:
Molli, mollities est sua mollis aqua.

Idem Strabo lib.14. *Salmacis*, inquit, *fons nescio quamobrem infamis, tanquam emolliens eos, qui inde bibant. Hominum enim mollities videtur ab aqua vel aëre caussam trahere, cùm ea minimè sit caussa molliciei, sed diuitiæ & victus incontinentia.* Vitruuium lib.2. adi. In ipsum autem Hermaphroditum epig. lib.4. Anthol. cap.12. Cuius initium, Ἀνδράσιν ἑρμῆς εἰμι. *Mas ego sum maribus*, &c. & lib.5. cuius initium.

ἵστατο δ' Ἑρμαφρόδιτος.

Sed omnium elegantisſimum est illud de Hermaphrodito Pullicis, seu Pollucis poëtæ hoc tantùm epigrammate sibi nomen immortale colligentis.

Cùm mea me genitrix grauida gestaret in aluo,
Quid pareret, fertur consuliſſe Deos, &c.

Hoc Politianus Græcè eleganter vertit, quod inter Græca eiusdem epigrammata reperies. QVID T.V.I.) Quid legis fabulas alienas nihil ad mores facientes? MEVM EST) lege, quæ tua sunt, lege tuos mores, vitam, vitia, vt inde melior euadas, hoc tuum est, hoc ad te Mamurra, legendum ergo pro iure vita. Est enim poëta noster Satyricus & paſsim vitia carpit, quæ quisque facile in se alius hoc alius aliud deprehendet, cum nemo sine crimine viuat. CENTAVROS) *Semibouemq; virum, semiuirumq; bouem.* de centauris suprà diximus. GORGONAS HARPYIASQVE) Gorgones è Phorco & Ceto nata monstra tres sorores finguntur, quas & Lamias Græcè à cano capillitio vocant. Habitarunt in Scythia, vnum oculum & vnum dentem communem habuerũt, quo vtebantur, cùm domo exibant, domi verò in vasculo quodam reponebant. Apollodorus lib.2. ait illas squamosorum anguium spinis obsita capita habuisse, dentes tantos, quanti sunt ingentium aprorum, manus cereas, alasque aureas. Duplices fuere, quarum tres (Enyo, Pephredo, seu Piphrado & Erito, quibus alij alias addunt) in Scythia fuere: Aliæ tres in extremis Iberiæ partibus ad occidentem ab Hesperidibus haud procul distantes, quas Hesiodus Sthino, Euryalen, & Medusam appellauit. Hæc in gratiam Tironum. Testimonia suppeditabit ampliſsima Nat. Comes lib.7. Myth. cap.12. Harpyia ἀπὸ τοῦ ἁρπάζω, dictæ etiam Stymphalides aues. Taumantis & Electræ filiæ. Nomina & historiam lege apud Nat. cap.6. lib.7. HOMINEM SAPIT) non monstra & fabulas, sed sanctam morum institutionem. MAMVRRAE) fictum nomē. Etsi hoc nomine olim Romani quidam, de quibus alibi. Hoc loco pro quouis copioso, nepote perdito. AETIA CALLIMACHI) Librum caussarum scripsit Callimachus, quem imitatus est Varro, vt Seruius notauit. Vide Cælium Rhodiginum lib.7. cap.1. & lib.1. Anthol. Καλλίμαχος τὸ κάθαρμα, τὸ παίγνιον, ὁ ξύλινος νοῦς. Αἴτιος ὁ γράψας αἴτια Καλλίμαχος. Opsopæus putat hoc epigramma non esse in Callimachum celebrem, sed aliquem alium, causam nullam adducit, de αἰτίοις Callimachi Gyraldus Dial.3. hist. pen. *Scripsit item*, inquit, *causas & ritus sacrorum, hoc est*, τὰ αἴτια, *quod opus cum Latinis cognitum fuit, tum Græ-*

cis

cis maximè. Qua re mirum est quosdam alioqui doctos imprudenter hoc ignorasse apud Martialem. Plura de hoc poëta lib. 4. ep. 23. ad illum versum.

Palmam Callimachus, Thalia, de se,
Facundo dedit ipse Brutiano.

Domitius αἴτια dixit opusculum in Ibin, & legit ethea, non ætia. alij. *Nec te scire iuuat αἴτια Call.* quos emendat Gruterus. AETIA CALL.) Laudat hæc & Priscianus lib. 1. Quod Callimachi quoque auctoritate confirmatur in AEtiis sicut iam supra dictum est hoc versu.

Τὰς μὲν ὁ Μνησάρχειος ἐφηξεῖνος ὤλεσεν αὐτάς.

In maledicum Poëtam.

V.

Quisquis stolæue, purpuræue contemptor,
Quos colere debet, læsit impio versu:
**Pontes per vrbis erret exul, & cliuos,*
(* Erret per vrbem pontis exsul & cliui Grut. ex Pal.)
Interque raucos vltimus rogatores
Oret caninas panis improbi buccas.
Illi December longus, & madens bruma,
**Claususque fornix triste frigus extendat.*
(* Clususque.)
Vocet beatos, clamitetque fœlices,
Orciniana qui feruntur in sponda,
**Et, cùm supremæ fila * venerint horæ,*
(* At. * neuerint, retineo venerint quia sequitur, diesque tardus.)
Diesque tardus, sentiat canum litem,
Abigatque moto noxias aues panno,
*Nec finiantur morte *supplicis pœnæ:*
(* al. simplicis melius.)
Sed modò seueri sectus Æaci loris,
Nunc inquieti monte Sisyphi pressus,
Nunc inter vndas garruli senis, siccus,
Delasset omnes fabulas poëtarum,
Et cùm fateri Furia iusserit verum,
Prodente clamet conscientia, scripsi.

QVISQVIS STOLAEVE) Diras omnes imprecatur impostori & sycophantæ, qui Martialis nomine vulgabat maledicos versus in claros viros, matronasque. STOLAEVE) matronarum cultus stola potissimùm, quamquam stola, vti vestis, communis vox est ad omne genus vestimenti, cuius rei multos testes adducit Bayuius lib. de re vest. cap. 1. Sumitur tamen metonymicôs non raro pro fœminâ honestâ matrefamilias. Tibullus.

Sit modò casta, doce, quamuis non vitta ligatos
Impediat crines, nec stola longa pedes.

Ouid. 1. de Arte. *Este procul vittæ tenues insigne pudoris,*
Quæque legis medios instita longa pedes.

Instita est limbus stolæ extremæ, vt fasciola assutus. & idem.

Ecquid ab hoc omnes rigida submouimus arte,
Quas stola contingi, sumptaque vitta vetat.

Marcellus docet matronas vti solitas stola ad imos pedes defluente, quam instita assuta, hoc est, tenuissima fasciola ambibat. Cæterùm stola Græcam habet originem, à στέλλομαι induor. Plutarchus in Arato. ὁ δὲ Ἐργῖνος ἑπτὰ λαβὼν νεανίσκους ἐσταλμένους ὁδοιπορικῶς. Erginus autem assumptis septem adolescentibus viatoria indutis. Stolam autem rugosam & striatam fuisse vestem ex Mart. lib. 5. ep. 92. disco in Vetustinam.

Rugosiorem cùm geras stola frontem.

Hone-

Honestarum autem fœminarum fuisse, & pudicarum insigne docet idem lib. ep. 36.

Quis Floralia vestit & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Stolatæ matronæ effigiem expressam apud Bayfium de re vestiaria spectabis. PVRPVRAEVE CONTEMPTOR) Ad Augusti tempora magistratus insigne erat prætexta purpura, nec patres purpurati incedebant: Labente disciplina lautiores homines, & ditiores extra magistratum etiam purpureas lacernas, & pœnulas sumebant, quod Seneca ep. 115. queritur, vbi lacernas improbi coloris, purpureas Lipsio interprete intelligit. Martialis confirmat lib. 5. ep. 8. de Phaside, fícto equite.

Phasis purpureis ruber lacernis:
Hæc & talia dum refert supinus,
Illas purpureas & arrogantes
Iussit surgere Lectius lacernas.

Hic ergo purpuræ contemptor, est nobilitatis calumniator, qui famosis scriptis lacerat nobiles viros, quos colendos ait Martialis. PONTES P. V. E.) redigatur ad extremam mendicitatem, & in pontibus, quos medicabula passim obsident, roget stipem. Eodem sensu dixit lib. 12. ep. 32. in Vacerram.

Hæc sarcinarum pompa conuenit ponti. De qua re suprà lib. 1.

PONTES PER VRBIS) Lego orbis, vt habent aliqua exemplaria, rectè enim coniungitur cum sequente vocula exul. Quomodo enim exul, si in vrbe? PONTES) in quibus frequentia mendicorum, quòd ibidem concurrant vltrò citroq; commeantes homines. Ita cliuos non vrbanos tantùm, sed Aricinos & alios accipio. EXVL) Idem Ouid. inimico suo imprecatur in Ibin.

Exul inops erres alienaq; limina lustres,
Exiguumq; petas ore tremente cibum.

Iuuen. Sat. 4. diruſq; à ponte ſatelles.

CLIVOS) Mendicorum Asylum. quamuis hîc dicat vrbis; cliuus autem Aricinus non est vrbicus, sed ad Ariciam cliuum Virbij. ROGATORES) mendicos lib. 4. ep. 30.

Et nunc sacrilegos perosus hamos
Baianos sedet ad lacus rogator.

PANIS IMPROBI) miseri infœlicis, multis precibus à viatoribus extorti. CLAVSVSQVE F. T. F. EXTENDAT) Longa sit illi hyems, dieque lateat domi sub frigido fornice, foco sine Vulcano. Cellam intelligit, quam sibi pauperes certa pensione conducebant, de qua ex Iuuenali suprà. VOCET BEATOS, CLAMIT. FOELICES) Beatos & fœlices olim mortuos vocabant. Marcellin. lib. 25. *Quem cum beatum fuisse Sallustius respondisset præfectus, intellexit mortuum.* Et fuisse, legit emendatius Marcilius. *Fœlices* appellat, Horatius Sat. 9. lib. 1. *Beatos.* Persius Sat. 3. Græcis idem est Μακάριος, μακαρίτης, εὐδαίμων. Marcilius plura ad Persium. ORCINIANA SPONDA) Sandapila, feretro, sponda, id est, lectica, qua mortui efferũtur, ab orco dicta, quòd mortui ad orcum eant. Cælius Rhod. lib. 10. cap. 18. *Ex eadem item doctrina, inquit, Valerio Martiali, Orciniana sponda, pro sandapila ponitur, siue feretro. Sunt qui tamen non ab Orco, id est, Plutone, sed ab* ἕρκος, *quo septum significatur, quod & orcana dicitur, ab* ἐρύκω *nomen id deducant, & capulum siue thecam ex impolitioribus lignis, aut etiam viminibus contextam, compactamq; autument significare, quod si ita est, adspirabimus primæ: nisi quod in oratore Cic. aliud est visum. Valerius Probus flatilem admittit.* SENTIAT CANVM LITEM) Infaustum omen, quod Plutarchus in Cimonis vita commemorat, quem contra Persas mouentem, canis irata allatrare visa est, & vocem inde ex humano, & canino latratu confusam edere in hæc verba.

Vade, mihiq; meis catulisq; futurus amicus.

Quod Aristophilus illi explicauit, mortemque denunciauit. canis enim allatrans hominem, est hostis illius. SENTIAT C. L.) Id est difficulter moriatur, vnde canina mors. An hoc dicit? Iam morti vicinus, audiat de ossibus suis, & cadauere distrahendo litigantes canes, quorum ventres pro sepulchro sortiatur. Et hoc est, quod dixit (diesque tardus) sentiat summa vitæ tædia, nec tamen possit mori. ABIGATQVE M. N. AVES. P.) bubones, corui, vultures, noctuæ, aues, ominosæ fuêre veteribus; vti corui, qui Ciceroni iamiam interficiendo laciniam togæ vellicarunt. Domitiano cornix apud Suet. ante paucos, quàm occideretur, menses, in capitolio elocuta est. ἔσται πάντα καλῶς, &c.

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere, dixit, erit.

Agrippæ bubo mortem nunciauit. de bubone Ouid. in Ibin.

Sedit in aduerso nocturnus culmine bubo,
Funereoq; graues edidit ore sonos.

De vulture ibid.

Vnguibus & rostro tardus trahet ilia vultur.

Et de canibus.

Et scindent auidi perfida corda canes.

 Tradit

Tradit Vmbricius auspex biduo aut triduo ante volare ad cadauera vultures, quàm exponantur. immo vbi futura sunt. Plinius lib.10.cap.6. Canes oderant Romani ossa eruentes; suprà Martialis. *Ne tua non poßint eruere ossa canes.*

Hircanis sepulchra erant canes, in eumque finem, vt plures scripsére, alebantur. Sed noctua mortis erat quondam hieroglyphicum, quod reis apud AEthiopes à rege missum mortem denunciabat, vti seipsos interficerent. Pyrrho Epirotarum regi Argos expugnaturo, noctua se in itinere hastæ eius insidens ostendit. Plura Pierius in noctua. Charadrius auis alba, vt eam Physiologus describit, morbo laboranti mortis aut vitæ indicia prodit; à morituro enim prospectum auertit, conualiturum fixis oculis intuetur, quemadmodum D. Epiphanius Cypri Episcopus ad Physiologum cap.23. scriptum reliquit. Videtur igitur imprecari maledico, vt exhaustus, emaciatusque & desertus iaceat in triuiis, vtque ad eum, tamquam ad olidum cadauer, discerpendum corui, vultures, canes lupique accurrant. DIES QVE TARDVS) Planè mihi poëta ex Ouidij Ibide videtur argumentum huius epigrammatis mutuatus; eodem enim modo imprecatur his versibus ille.

Causaq; cùm desit, desit tibi copia mortis,
Optatam fugiat vita coacta necem:
Luctatusq; diu cruciatos spiritus artus
Deserat, & longa torqueat ante mora.

MOTO PANNO) Pannosus & mendicus infœliciter moriatur. LITEM) Ouidius ad lupos transtulit.

Deq; tuo fiet, licet, hac sis laude superbus,
Insatiabilibus corpore rixa lupis.

NEC F. M. S. POENAE) Ouid.

In loca ab Elysiis diuersa fugabere campis,
Quasq; tenet sedes noxia turba, coles.

Et idem:

Nec mortis pœnas mors vltima finiet huius,
Horaq; erit tantis vltima nulla malis.

SED. M. S. S. AE. LORIS) ibidem Ouid. de ipso AEaco.

Noxia mille modis lacerabit membra, tuasq;
Æacus in pœnas ingeniosus erit.

Porrò fabulæ apud Ouid. Virg. Homerum & Mythologos extant, quas etiam tirunculi poëseos nôrunt. SECTVS LORIS) Ita locuti Tibullus, Ouidius, Horatius. *Sectus flagellis verbere, &c.* MONTE SISYPHI) AEoli filius saxum in montem subducit, deuolutumque reuocat semper.

Ouidius etiam in Ibin.

Sisyphe, cui tradas reuolubile pondus, habebis.

NVNC L. V.) Ouidius Ibin.

Poma pater Pelopis præsentia quærit, & idem
Semper eget liquidis, semper abundat aquis.

DELASSET O. F. P.) Quas Ouidius ibidem commemorat. Et Virg. 6. Ouid. Met. Homerus, & sexcenti alij. ET CVM F. F. I. V.) manifestè ex Ouid. in Ibin.

Sic tibi de furiis scindet latus vna flagello,
Vt sceleris memores confiteare tui.

PRODENTE C. C. S.) Ego nomine Martialis vulgaui famosa carmina, non Martialis.

De aduentu Cæsaris.

VI.

Fœlices, quibus vrna dedit spectare coruscum
Solibus Arctois sideribusq; ducem:
Quando erit illa dies, quo campus, & arbor, & omnis
*Lucebit * Latia culta fenestra nuru?* * Socia.
Quando moræ dulces, longusq; à Cæsare puluis,
Totaq; Flaminia Roma videnda via?
Quando eques & picti tunica Nilotide Mauri
Ibitis, & populi vox erit vna, venit?

De

De M. Vlpio Nerua Traiano Cæsare, patria Hispano, primùm ex Germania, cui præfuerat, auctoribus Plinio iuniore, & Dione, post Neruæ mortem Romam venturo Romanis gratulatur. FŒLICES Q. V. D.) Sanè diuersus abeo à Domitio, qui hîc vera quidem, sed ἀκαίρως de vrna sortium & iudicum disputat. fuisse illos sorte delectos, reiectos, probatos, vt antea moris erat. Vrnam hîc vitam expono, sic vt dicat fœlices eos, qui nondum vrna clausi & mortui, videre poterũt venturum in vrbem Traianum. Alter explicatus est, vt respiciat poëta sortem & vrnam, qua legi legati solebant, ad principem mittendi. Tacitus lib. 4. Hist. *Secundum vetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent.* Cicero ad Atticum lib. 1. epist. 17. *Senatus decreuit, vt legati cum auctoritate mitterentur, &c. Hoc non queo præterire, cùm de consularibus mea prima sors exisset, vna voce senatus frequens retinendum me in vrbe censuit.* Dio. lib. 59. πρέσβεις δὲ ἐπ' αὐτοῖς ἄλλους κλήρῳ, καὶ τὸν κλαύδιον αἱρετὸν ἔπεμψαν. Legatos his de rebus, alios quidem sorte, Claudium verò suffragiis electum miserunt. Potest & vrna hîc pro sorte accipi, vt sensus sit. Fœlices, quibus sorte & sorte quadam bona continget, vt Traianum videre possent, quod neque viuis omnibus licet, vt oculis suis imperatorem spectent. Et hic sensus fortè planior cæteris & verior. SOLIBVS A. S. D.) E Germania, quæ sub Arctoa plaga ad septentrionem. QVANDO E. I. D.) quo redeunti occurret tota ciuitas in campos, & domi omnes fenestræ spectatricibus erunt plenæ. Vt arbores, fenestræ, tabernæ, ianuæ, viæ, &c. lucernis ornatæ sint, ignesque excitati, cum vel principes venientes exciperentur, aut dies festi agitarentur, ex Tertulliano & aliis copiosè docet hic Heraldus. fœminæ honestiores ex ædibus prospectabant, quas hic vel Latias vel Socias nurus appellat. MORÆ) dulces vocat, quia exspectatus, & gratus erat. qui expectabatur. MORAE DVLCES) Tardum etiam & lentum in vrbem ingressum, vocat. Effusa enim in vias multitudo, eas angustas reddebat. Atque inde moræ. Sed dulces, quia spectare plures, & verius diutiusque poterant principem lentè incedentem, quod gratum dulceque populo. TOTAQVE F. R. V. V.) hæc enim via septentrionem spectat, in qua spectatur tota Roma. Q. E. ET P. T. N. MAVRI) tunica acu picta, ala prætoriana erat. eleganter Aegyptij vestes elaborabant. Lucanus lib. 10.

Quod Niloti acus expressum pectine serum
Soluit, & extenso laxauit stamina velo.

Vtebantur Romani luxus causa Mauro equite, quod infrà ep. 13. ad Tuccam ostendit.

Et Libys in longo puluere sudet eques.

Traianus tamen, quem prædicat Plinius iunior Panegyrico, pedes, non eques Romam est ingressus, imò & pedes semper cum milite iter fecit, vt disertè Dio.

Ad Rhenum.

VII.

Nympharum pater, amniumq; Rhene,
*Quicunq; * Othrysias bibunt pruinas,* * Odrysias.
Sic semper liquidis fruaris vndis
Nec te barbara contumeliosi
Calcatum rota conterat bubulci:
*Sic & cornibus * aureus receptis,* * & aureis.
Et Romanus eas vtraq; ripa:
Traianum populis suis, & vrbi,
Tibris te dominus rogat, remittas.

NYMPHARVM) Ex hoc epigrammate intelligis ex Germania venisse. Et Nerua ad Traianum in Germaniam scripsit, vt his verbis Dio in Nerua. Καὶ ἐπέστειλεν αὐτοχειρίᾳ (ἦρχε δὲ τῆς Γερμανίας ἐκεῖνος:)

Τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν.

Atq; ad eum sua manu scripsit (is tum præerat Germaniæ:)

Telis Nerua tuis lacrymas vlciscere nostras.

Imò dictus est etiam Germanicus, vti & Dacicus & Parthicus. Eutropij breuiarium disertè affirmat Coloniæ Agrippinæ factum esse Imperatorem. Et Plinius iunior in Paneg. *Eidem, cùm Germaniæ præsideret, Germanici nomen hinc missum, nihil ipsum, vt imperator fieret, agitasse: nihil fecisse, nisi quod meruit, & paruit.* Et mox: *Iam Cæsar, iam Imperator, iam Germanicus absens & ignarus, &c.* NYMPHARVM PATER)

PATER) Rhenus & Danubius fluuiorum Germaniæ reges, omnibus prope historicis laudati. Omnes amnes fluuiiq; priscis sacri erant, & pro diis culti, quod nemini ferè ignotum. Laudes Rheni, ingenium, naturam, nomina singulari capite exponit Hadrianus Iunius in sua Batauia. cap. 8. toto. LIQVIDIS) An alludit ad originem nominis? quòd Rhenus Germanis à puritate seu tori, cuius fidem explorasse credebatur, seu aquarum argenteo liquore, & nitore dictus videatur? OTHRYSIAS PRVINAS) Odrysias alibi ab ὀδρυσῇ Stephano. Plura super hac voce ad illum versum. *Victor ab Odrysio redditur orbe Deus.* Odryse autem Thracia est. Poëta largiùs vim vocis extendit. Rhenus Thraciam non attingit. CONTVMELIOSI BVBVLCI) Ouidius idem de Istro. *Perq; nouos pontes subter labentibus vndis, Ducunt Sarmatici barbara plaustra boues.* Sed poëta eruditus hîc aliquid ex historiæ memoria repetit. Francorum (quos communi nomine tunc Romani Germanos appellitabant) mos fuit, vt illorum Rex, quocunque iter faceret, carpento iret, quod bubus iunctis, bubulco, rustico more, agente trahebatur. Auctor Eginardus Caroli Magni familiaris & domesticus. Quin & Arminium Germanum, qui Augusto & Tiberio infestus, non parum negotij exhibuit, Ioannes Marius Belga, Francum fuisse affirmat. Contumeliosum ergo bubulcum videtur generatim ipsum regem Francorum appellare Martialis, quod ante me notauit ad Mosellam Ausonij, Elias Vinetus.

Lib. 7. ep. 7.

VTRAQVE RIPA) Bicornis enim Rhenus. quanquam vtranque ripam, vt infrà dico, Germanicam cis & trans Rhenũ sitam appellasse videatur. De cornibus Rheni, seu ostiis in mare decurrentibus, plenè disputat Iunius c. 8. Batau. vbi simul docet, vnde dicantur fluuiorum cornua. Quod Meursius ad Cassandram pag. 259. non minùs diligenter præstat.

VTRAQVE RIPA) rectius, qua pertinet ad Galliam, & cis qua attingit Germaniam, quæ sæpius aliquam partem etiam Romanis Tiberio, Drusoque victoribus paruerat, iterumque defecerat.

CALCATVM) per hyemen gelu duratum. Herodianus in Alexandro de Danubio & Rheno. Μέγιστοι γὰρ δὴ οὗτοι ποταμῶν ὑπ' ἄρκτῳ ῥέουσι Ῥῆνός τε καὶ Ἴστρος, ὁ μὲν Γερμανοὺς, ὁ δὲ Παίονας παραμείβων, οἳ θέρους μὲν ναυσίπορον ἔχουσι τὸ ῥεῖθρον, διὰ βάθος τε καὶ πλάτος. τοῦ δὲ χειμῶνος παγέντες, ὑπὸ τοῦ κρύους ἐν πεδίου σχήματι καθιππεύονται. ἀντιτυπὲς δὲ οὕτω καὶ ἐρρὸν τὸ ποτὲ ῥεῖθρον γίνεται, ὡς μὴ μόνον ἵππων ὁπλαῖς καὶ ποσὶν ἀνθρώπων ἀντέχειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀρύσασθαι θέλοντας μὴ κάλπεις ἐπ' αὐτῷ μηδὲ κοῖλα σκεύη φέρειν, πελέκεις δὲ καὶ δικέλλας. ἵν' ἐκκόψαντές τι σκεύους ἀράμενοι τὸ ὕδωρ φέρωσιν ὥσπερ λίθον. Hæc Dio. Plura suprà ex Ouidio ad illum versum, *& vngularum pulsibus calens Ister.* SIC ET C. A. R.) propter auream arenam, inquit Domitius, At ego nusquam nec pictum, nec fictum, nec scriptum lego, Rhenum aureas voluere, Tagi instar, & Hermi, & Pactoli, glebas, nisi nuperus quidam scriptor auriferum quoque appellat.

Rhetia quæ niuibus saxisq; ingentibus horret,
Auriferi Rheni dicitur esse parens.

Et Matthiolus in lib. 5. Dioscoridis cap. 70. *Est etiam auriferax diuersorum fluminum arena. Siquidem proculdubio cõstat in Hispania Tagum, in Thracia Hebrum, in India Gangem, & in Lydia Pactolum, in Pannonia Istrum, in Germania Rhenum, in Italia Padum & Ticinum aureas ducere arenas, à quibus arte quadam aurum omnium probatissimum elicitur.*

An fortè ad aurifodinas Germaniæ respicit? Sed coniicio aureum dici, quòd flauam & auream Germani comam eo tempore alebant, vti sæpe iam docuimus; nisi malis ad triumphum trahere, cùm flumina depicta auro argentoúe gestabantur. ROMANVS V. R.) Cis transq; Rhenum subiecta sit Germania Romanis. Trans Rhenum, Gallia est veteribus posita; cis Rhenum Germania vsque ad ripas Danubij. Ita vt Germani intra alueum Rheni & Danubij arcerentur; posteris temporibus Germani paulatim se latiùs diffuderunt, & vltra Rheni fines, & vltra Danubium imperium propagarunt, quod & hodie tenent. T. T. D. ROGAT) Tiberis, qui tibi, Rhene, imperat, rogat vt remittas Traianum, neque nouo motu aliquo detineas.

De Paulla.

VIII.

Nubere Paulla cupit nobis; ego ducere Paullam
Nolo, anus est. vellem, si magis esset anus.*

** quia citò fierem hæres illa mortua.*

NVBERE) Elegans iocus. Nolo, inquit, Paullam ducere vxorem, quia anus est; ducerem, si magis esset anus, tum enim breui moreretur, & me hæredem scriberet

De

De Se.

IX.

Vndenis pedibusq; syllabisq;,
Et multo sale, nec tamen proteruo,
Notus gentibus ille Martialis,
Et notus populis, quid inuidetis?
Non sum Andremone notior Caballo.

Affirmat Valerius sibi famam ingenij & carminis non inuidendam, quod eandem adepti sint multo se inferiores & indigniores siue homines siue equi.

VNDENIS) hendecasyllabis. Phaleucio carmine. ET MVLTO S.) Sidonius. *Et mordax sine fine Martialis.* Plinius, *qui multum in scribendo & salis haberet & fellis.* NOTVS GENTIBVS) lib. I. epig. I. *Toto notus in orbe Martialis.* NON SVM ANDRAEMONE NOTIOR CABALLO) Sestius Andræmon Caballus nobilis scurra, temporibus Vespasiani. Lege, quæ lib. I. ep. in Cæcilium ad illum versum diximus.

Qui Galbam salibus tuis & ipsum
Posses vincere Sestium Caballum.

Dicit se non plus famæ adeptum liberali suo ingenio, quàm Sestium scurrili & inficeto, quod æuum esset tam scurrile. Torrentius, nobilis equi circensis nomen esse Andremonis, vt Hirpini, Aquilonis, Incitati putat.

In Paullum.

X.

Cùm tu, laurigeris annum qui fascibus intras
Mane salutator limina mille teras: *Vide Heraldũ ad hunc versum primum.*
Hic ego quid faciam? quid nobis, Paulle, relinquis,
Qui de plebe Numæ, densaq; turba sumus?
*Qui me *respiciat, dominum regemq; vocabo?* **respicies.*
Hoc tu, sed quanto blandius ipse facis?
*Lecticam, *sellamq; sequar? nec ferre recuso;* **sellámne.*
Per medium pugnas, sed prior ire lutum.
*Sæpius assurgam recitanti carmina? *tu stas,* **V. testis.*
Et pariter geminas tendis in ora manus.
Quid faciet pauper, cui non licet esse clienti?
**Diuisit nostras, purpura vestra, togas.* **V. dimisit.*

CVM TV LAVRIGERIS) diuites & claros æquè seruiles esse, atque pauperes, imò iam patronos ipsos clientium obire partes queritur. INTRAS) aperis, inchoas: ab illis enim anni nominabantur. Plinius Panegyr. Iuretus ad Symmach. lib. I. epig. 16. Sauaro ad Sid. epig. I. 8. LAVRIGERIS F.) Cùm tu, qui geris consulatum (consulum enim erant laureati fasces) mane dicas AVE. Q. D. P. NVMAE) qui de paupertinorum tribu sumus. Numa inter Romanorum reges pauperrimus. Numæ plebs, vt Cicero dixit, *Romuli fex.* D. REGEMQVE) patronum, quos reges & dominos vocabant, vt suprà sæpe. RESPICIAT) Iuuenal. de Veientone.

Vt te respiciat clauso Veiento libello.

LECTICAM S. S.) comes, aut stipator, aut anteambulo. SAEPIVS ASSVRGAM) De ritu hoc assurgendi & manus tendendi Manilius, fusè ad Sat. I. Persij. TV STAS) obserua morem applaudendi recitantibus, cùm aliquid placeret, aut cùm appellarentur auditores. qua de re fusè infra de recitatione. G. T. IN ORA MANVS) vtraque manu applaudis recitanti. Lege Iuuenal.

A facie iactare manus, de adulantium gestu. nal. Sat. 3. DIVISIT) iam non officio, non dignitate, non honore, sed veste tantum distinguuntur clientes à patronis, pauperes, à potentibus; Domitius legit *dimisit*, quasi missione accepta ab officiis clientum, quibus adhibebatur toga cum dominos officij caussa stiparent. Si legendum sit *dimisit* interpretabor, dimisit nostras togas purpura vestra, exclusit nos iam nobilitas ab officio clientum, siue salutandi siue comitandi, siue acclamandi. quo intellectu vsurpauit verbum Quintilianus, Seneca, noster sæpius, sed non semper valet ipsum excludere, sed potius relinquere amandare, negligere, nonnunquam etiam excluderere.

In Calliodorum.

XI.

*Nil aliud loqueris, quàm Thesea, * Pyrithoumq;,*
Teq; putas Pyladi, Calliodore, parem.
Dispeream, si tu Pyladi præstare matellam
Dignus es, aut porcos pascere * Pyrithoi.
Donauit tamen, inquis, amico millia quinq;,
*Et totam *, vt multum, terq; quaterq; togam.*
Quid, quod nil vnquam Pyladi donauit Orestes?
Qui donat quamuis plurima, plura negat.

* al. Perithoumq;
* Perithoi.
* Et lotam multum.

NIL ALIVD LOQVERIS) In parcum amicum sese tamen Pyladem & Theseum iactare ausum. Poëta veros, ait amicos, non qui aliquid donent, sed qui πάντα κοινὰ habeant. THESEA PERITHOVMQVE) Græcis πειρίθοος scribitur. Res est peruulgata, vti & de Pylade & Oreste. amicorum paria collegit auctor theatri vol. 3. lib. 7. Theseum laudat Plutarchus & alij. Pyl. & Orestæ certamen Ouid. 4. Trist. el. 4. Pacuuius fabulam de eisdem scripsit. Cic. in Lælio. Orestis corpus auctore Plinio fuit septem cubitos longum, hunc furentem custodiuit Pylades & vomenti caput vel peluim tenuit quod infimorum est munus seruorum, vti & matulam præstare, quod Spartanus puer ne cogeretur facere maluit sibi gulam frangere. PRÆSTAREM.) Parœmia de vehementer inæqualibus. Plura adiographus, vti & sequens, pascere porcos Perithoi. Quia Perithous in in vallibus Pindi montis & siluis glandiferis degebat, quæ porco abundabant. MILLIA Q.) HS. centum viginti quinq; philippæos. Sed hic numerus certus exempli causa tantùm ponitur à poëta. ET LOTAM) propè nouam, rarissimè lotam. QVID) quia habuere omnia communia. Q. D. Q. P. P. NEGAT) non communicat omnia sua cum amico, qui donat, alioqui non posset dare, neque haberet aliquid, quo alter careret.

Ad Domitium.

XII.

Æmiliæ gentes, & Apollineas Vercellas,
Et Phaëthontei qui petis arua Padi,
Ne viuam, *nisi te, Domiti, * permitto libenter,*
Grata licet, sine te, sit mihi nulla dies.
Sed desiderium tanti est, vt messe vel vna
Vrbano releues colla perusta iugo.
I precor, & totos auida cute combibe soles.
*Quàm formosus eris, * dum peregrinus eris.*
Et venies albis non agnoscendus amicis,
† *Libabitq; tuas pallida turba * genas.*

* al. admitto, alij permuto. quid si dimitto sed permitto propugnat Gruterus in Suspic. lib.
* al. cum.
† al. Liuebitq;
* al. genis.

Sed

Sed via quem dederit, rapiet citò Roma colorem, Te duce quem dederis.
Niliaco redeas tu licet ore niger.

AEMILIÆ GENTES) Vouet secessum Domitio fœlicem, & reditum. Aemiliæ vrbs dicitur Apollinea, vel à liberalibus disciplinis, vel ob templũ Apollinis, vel ab auro Apollini sacro. Chrysopœi hodie solem appellant aurum, quòd sit effector auri; coquitur enim in visceribus terræ à sole, &c. PHAETHONTEI A. P.) Padus, Eridanus Græcis, in quem Phaëthon curru solis excussus cecidit. NE VIVAM) formula priscis iurandi vsitata, de qua aliâs dictum. MESSE) æstate. VRBANO I.) negotiis, curis vrbicis. I PRECOR) vt hæc tibi secesio benè cedat, & totis diebus cuticulam cures, apriceris, frices. COMBIBE SOLES) Apricationem siue insolationem Græci ἡλιοχαΐαν vocitant, de qua multa ad 3. Sat. Persij Marcilius. QVAM F. E. DVM P. ERIS) quàm coloratus peregrè redibis, niger, fuscus. ALBIS AMICIS) In vmbra & delitiis enutritis, nisi malis ad togas candidas referre, vt suprà *albus in officiis*. NON AGNOSCENDVS) mutato colore; subniger enim & coloratior reuenies, eoque statim non agnoscendus eris tuis. LIBABIT) excipiet te reducem osculo. scribunt alij: Liuebitque tuis pallida turba genis. Sed non video, cur hic debeat quisquam inuidere Domitio quod è peregrinatione sole adustus nigrior redierit Romam. lib. 9. ep. 24. est inuidiæ caussa. PALLIDA) alba & pallida ob vigilias, officia, & seruitutem vrbanam. COLOREM) candidum reddet. NILIACO) Aegyptij enim fusci & colorati.

Ad Tuccam.

XIII.

Cùm cathedralitios portet tibi rheda ministros,
Et Libys in longo puluere sudet eques,
*Strataq; non vnas * cingant triclinia Baias,* * tangant, pingant.
Et Thetis vnguento palleat vncta tuo;
Candida Setini rumpant crystalla trientes,
Dormiat in pluma nec meliore Venus:
*Vrere * non miserum cessant suspiria pectus.* * nec.
Vis, dicam, malè sit cur tibi, Tucca? benè est.

CVM CATHEDRALITIOS) Tuccam opulentum & fœlicem eò infœlicem prædicat, quòd suam fœlicitatẽ ignoret. quod multis vsu venit, vt tum primùm se beatos agnoscant, cùm beatitudinis iacturam fecere. CVM CATHEDRALITIOS PORTET TIBI RHEDA MINISTROS) Cùm habeas, inquit, pueros fœminis ipsis delicatiores & effœminatiores, cùm & equites Mazacas, thermasque plures, & triclinia, & vnguenta, hauriasque è crystallo setinum vinum, mollissimumque lectum, tamen velut miser & infœlix gemis & suspiras, quasi tibi malè sit. Sanè tibi malè est, quia nimis benè est, quod non intelligis. CATHEDRALITIOS) teneros, effœminatos. Cathedra enim fœminarum. vnde cathedralitij quasi fœminæ, non viri Iuuenal. Sat. 6.

Cuius apud molles minima est iactura cathedras.

Et Calpurinus. *Inter fœmineas spectabat turba cathedras.*

Est cathedra eadem sellæ. Iuuenal.

——Cum iam sexta ceruice feratur
Hinc atq; inde patens, ac nudâ pœnè cathedrâ.

Quanquam, inquit Lipsius 1. Elect. *ea vox propriè de sella muliebri, quæ discreta fuit à virili.* Plura ibid. de sella hac Lipsius. Intelligo igitur cum Turnebo, cathedralitios, formosos, elegantesque pueros, fœminis magis, quàm viris similes. RHEDA) Gallicana vox, currus quatuor rotarum, cisium duarum. Isidoro autore Græcis ὄχημα τετράκυκλον, Xiphil. in Adriano, οὐδὲ ἔστιν ὁπότε ὀχήματος τότε γε, οὔτε τετρακύκλου ἐπέβη. *Nunquam eo itinere nec currum nec rhedam ascendit.* Corrigit meritò Dionis interpretes Causabonus, qui τετράκυκλον quadrigas interpretantur. Dio disertè ὄχημα & τετράκυκλον separat; quamuis ὄχημα commune sit nomen ad omnes currus. Speciatim tamen pro carpento, aut alio maioris artificij curru accipitur. Glossarium ὄχημα vehiculum currumúe interpretatur, siue rheda ὄχημα est. Ennapius in Aedesio, διὰ δὲ εὐδαιμονίαν ὀχημάτιον rhedam, alioqui & τετράκυκλον. ἐπὶ τετρακύκλου ὀχήματος ἐφέρετο. In codice Theod. de cursu pub. *Statuimus rhedæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, veredo triginta.* Plura de hac Causabonus ad 57. cap. Suet. in Iulio. PORTET)

cùm

cùm tecum in curru habeas, quoties iter facis, tam nobiles pueros. Sed poëta more suo speciem ponit, cùm tamen velit intelligi genus, hoc est, Tuccam semper habere delicatos secum. de hoc genere puerorum, & rheda Cic. pro Milone. ET LIBYS IN LONGO PVL. SVD. EQVES) Antiquo more lautioribus ditioribusque Romanis, imò & Cæsaribus Afri & Numidæ equites erant ad iter. Præcurrebant illi, & agmen ducebant heri sequentis. Martialis suprà ep.6.

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri
Ibitis?——

Tacitus 2. hist. de Othone, *Aderat citus equo Numida.* Seneca epist. 87. *O quàm cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via diuitibus cursores & Numidas, & multum ante se pulueris agentem.* Et epist. 114. *Omnes sic iam peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen cursorum antecedat.* Suetonius eodem modo accipiendus in Nerone cap. 30. *Iter fecisse traditur phalerata cum Mazacum turba, atq; cursorum.* Claudianus Panegyr. Stil.

——pauidus proiecit missile Macax

Et Nemesianus. *Quemq; coloratus Mazax deserta per arua.*

Mazaces nobiles Libyæ seu Africæ populi. Lipsium ad 2. Taciti hist. Turnebum lib. 30. cap. 3. Gruterum ad Senecæ epistolas, Domam lib. 1. cap. 13. Præcid. lege. STRATAQVE NON VNAS CINGANT TRICLINIA BAIAS) Habes lautas & multas thermas, lautasque & multas mensas. Baias iam suprà multis locis sigillatim laudauimus lib. 1. epig. 60. & 61. aliisque. Hic Baias accipit ποιητικῶς pro quibusuis thermis & balneis. Ad thermas autem & balneas ædificabant triclinia, diætas, cœnationes, vnctoria Gymnasia, quod ex Vitruuio, Plinio iuniore, Sidonio, aliisque notum. legitur tamen pro, non vnas, Nolanas. Seneca ep. 90. Hoc quoque parum est, nisi latifundiis vestris maria cinxistis. ET THETIS VNGVENTO PALLEAT VNCTA TVO) Vngebantur veteres secundum balneas, vt suprà Martialis docuit. Et verò habebant vnctaria sua, vt ex Plinij lib. 2. epist. 17. pluribusq; intelligitur, vbi oleum, quo vngebantur, seruari solitum. Hic Thetis pro balneo ponitur. Tua balnea, Tucca, vbique vnguentum olent, & pallent à colore vnguenti. Lege nobis scripta lib. 3. ep. 12. *vnguentum fateor bonum dedisti.*

CANDIDA SETINI RVMPANT CRYSTALLA TRIENTES) Setinam vitem celebramus lib. 13. in hoc lemmate.

Pendula Setinos quæ spectat Setia campos,
Exigua vetulos misit ab vrbe cados.

TRIENS) poculi genus 4. cyathorum. Crystalla συνεκδοχικῶς pro crystallinis dicitur crystallus & crystallum, quod alij ex concreta nasci glacie docent, alij constanter negāt, de quo Bernatius ad Sil. Statij. RVMPANT) Lautiorum certè hominum crystallina, quæ calidâ lædebantur; hîc opes Tuccæ ostendit, vt qui semper ex crystallinis biberit; & fiebat sæpe, cùm temperarent vina, vt calices frangerentur. Sed fortè subtilius dixit, rumpant, traluceant, & splendore suo quodammodo findant crystallum. IN PLVMA) In molli lecto. VENVS) deliciarum domina, quam in pluma olorina cubare somniant poëtæ, vt cui olores sacri. VERERE NEC) Cùm sis tam beatus & fœlix, cruciaris tamen, quòd nequeas esse adulter, & quas cupis, incestare mœchas, hoc est, doles, quòd cogaris esse bonus, nec possis semper esse malus. VIS DICAM) Sortem tuam non intelligis, & tibi malè est: quia nimis benè est.

Ad Crispum.

XIV.

Cedere de nostris nulli te dicis amicis,
Sed sit vt hoc verum, quid rogo, Crispe, facis?
Mutua cùm peterem sestertia quinq;, negasti:
Non caperet nummos cùm grauis arca tuos.
Quando fabæ nobis modium farrisq; dedisti?
Cùm tua Niliacus rura colonus aret?
Quando breuis gelidæ missa est toga tempore brumæ?
Argenti quando missa selibra mihi est?
Nil aliud video, quo te credamus amicum,
Quam quòd me coram pedere, Crispe, soles.

Toga breuis. alicula est. lib. 12 ep. 83. ad Vmbrum.

CEDERE

CEDERE DE NOSTRIS) λόγῳ non ἔργῳ Crispum ait amicum, quamuis se de amicitiâ poëtæ iactantem,& impudentiâ cynicâ amicum proclamantem. SESTERTIA Q.) quinque millia HS. centum viginti quinque philippæos. F. MODIVM) continet sextarios senos denos, id est, octo mensuras nostrates, libras XXVI. & bessem. Medimnus senos modios. modius ein metzen/Medimnus ein schaf/adi Plinium, Lucam, Pætum. De modio accuratè nuper disputauit Villalpandus ad Ezechielem. FARRISQVE) fabam,& farinam, cùm tu in Aegypto multa ares iugera. A. SELIBRA) dimidiata libra. plura supra. PERDERE) quo non meum, sed Diogenis amicum, & canem cynicum te ostendis.

De Apro.
XV.

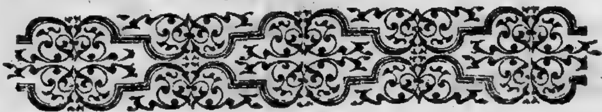
Dotatæ vxori cor arundine fixit acutâ:
*Sed dum ludit Aper, * ludere nouit Aper.* *f. lædere.

DOTATÆ VXORI) ab Apro per iocum ait factum; seriò tamen occisam vxorem, vt illius bona raperet. COR ARVNDINE FIXIT) ludum finxit sagittarium, quo traiecit vxorem, quasi per errorem. SED DVM LVDIT APER) dum simulat errando se non posse ludere, maximè nouit ludere, hoc est, ipsum ludum eludit,& serio agit. Alij (LÆDERE NOVIT APER) scribunt, quæ quidem lectio multò est expeditior, sed haud scio, an argutior, vel etiam arguta satis. quamquam est nôn inuenusta paronomasia vocibus ludere, & lædere, vt prope magis arrideat superiore.

In Caium.
XVI.

Si donare vocas promittere, nec dare, Cai:
Vincam te donis, muneribusq; meis;
Accipe, Callaicis quicquid fodit Astur in aruis,
Aurea quidquid habet diuitis vnda Tagi:
Quicquid Erythræa niger inuenit Indus in algâ,
Quicquid & in nidis vnica seruat auis.
Quicquid Agenoreo Tyros improba cogit aheno:
Quicquid habent omnes, accipe, quomodo das.

In vanum promissorem. VINCAM TE DONIS) nam *pollicitis diues quilibet esse potest.* G. IN ARVIS) Asturia Hispaniæ vlterioris regio abundat auro. Plinius. *Vicena millia pondo ad hunc modum annis singulis Asturiam, atq; Galleciam, & Lusitaniam præstare quidam tradiderunt, ita vt plurimum Asturia gignat. Neq; in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas.* Callaicum ergo à Gallecia dicitur, etsi Gallaicum potius scripserimus, quàm Callaicum. Gallecia autem & Asturia vicinæ regiones, eoq; altera pro altera posita. Astur oriundus ex Asturia. De Asturia Plinius etiam lib.4.cap.22. Lusitaniam cum Asturia,& Gallecia patere quingenta quadraginta M.P. longitudine; latitudine quingenta triginta sex. M.P. (TAGI) auri ramenta in fluminibus auriferis reperiuntur. qualia sunt Tagus in Hispania, Padus Italiæ, Hebrus Thraciæ, Pactolus Asiæ, Ganges Indiæ, nec vllum absolutius aurum est. Plinius lib.33.c.4. ERYTHRAEA A.) Littus Erythræorum gemmas habet, vt suprà sæpe. QVIDQVID ET IN) Phœnix omnis generis aromata, surculos thuris & casiæ colligit in nidum, vt Ouid. Lactantius, Tacitus,& alij scribunt,& nos lib.5. copiosè recensuimus. QVICQVID A. T. I. C. AHENO) omnes purpuras tibi dono. Agenor Tyrum & Sidonem condidit. Q. Curtius & alij. IMPROBA) inuentrix superbiæ. QVIDQVID H. O.) colligit more suo, quod sparsim dixerat. omnium tibi bona dono. ACCIPE, QVOMODO D.) nihil das, nihil accipe.

De Macro

XVII.

Saturnalicio Macrum fraudare tributo
Frustra, Musa, cupis: non licet, ipse petit.
Sollennesq́; iocos, nec tristia carmina poscit,
Et queritur nugas obticuisse meas,
Mensorum longis sed nunc vacat ille libellis.
Appia quid facies, si leget ista Macer?

Satvrnalitio) Macer occupatus in via Appia sternenda, de qua Papinij silua extat, legebat Geometras, & subinde Martialis epigrammata, quæ ad saturnalia expectabat, intermissa verò petebat. Respondet poëta. Si legeris mea, negliges tua, viam tuam Appiam. Satvr. tribvto) munera vsitata & solênia, quæ tam stata erant, atque tributũ principi pendendum. Ipse petit) munerum loco carmina, vt sequitur, solennes iocos, epigrammata. Mensorvm longis) Facit mensoris etiam Plinius iunior mentionem lib. 10. ep. 18. ad Traianum. *Dispice, domine, an necessarium putes, huc mittere mensorem, &c.* Vegetius mensores vocat, qui in castris ad podismum demetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant. Catanæus pro calculatore, de impensarum ac litium æstimatore, cùm demetiri sit æstimare & æquare. dicuntur & mensores frumenti sitometræ. M. long.) legit Geometricos libros. Mensores fuere Dicæarchus Siculus, Plinius lib. 2. cap. 67. qui montes permensus est. Anaximander Milesius qui primus terræ marisque circuitum descripsit. Dionysius de situ orbis, & alij. Alexander Magnus secum habuit in castris, Plinio auctore, Diognetum & Bitonem itinerum mensores. Appia q. f.) infecta eris, si hoc faciet Macer, si me legerit. Nihil hic ingenij, nisi in voce ambigua Appiæ quid lateat. De via Appia lege Lipsium, qui in Admirandis, de hac singulare caput conscripsit.

De Mario.

XVIII.

Nec vocat ad cœnam Marius, nec munera mittit,
Nec spondet, nec vult credere: sed nec habet.
Turba tamen non deest, sterilem quæ curet amicum,
Heu quàm perfatuæ sunt tibi, Roma, togæ? * *Eheu placet.*

Nec vocat ad c.) Coli volunt à clientibus patroni, & nolunt colere donis clientes. Talem ait esse patronum Marium. Nec spondet) pro me creditori. Nec vvlt credere) dare mutuam pecuniam. Nec habet) cùm habere simulet, hoc pauperior, quòd nec pauper habeatur, vt haberi velit. Hev qvam) ab indignatione. Perfatvæ) metonymicῶs, vestis pro vestito. Quàm stolidi estis Romani, qui gratis seruiri vobis cupitis, & multò vecordiores ipsi clientes, qui gratis vobis seruiunt. Scribe: *Eheu quam fatuæ.* Quis ita loquitur: *heu quàm perfatuæ*, heu quàm perdoctus est?

Mittit librum ad Plinium.

XIX.

Nec doctum satis, & parum seuerum,
Sed non rusticulum nimis libellum,
Facundo mea Plinio Thalia
I perfer: breuis est labor peractæ
Altum vincere tramitem suburæ.

Illic Or-

Illic Orphea protinus videbis
Udi vertice lubricum theatri,
Mirantesq; feras, auemq; regis,
Raptum quæ Phryga pertulit Tonanti.
Illic parua domus tui Pedonis
Cælata est aquilæ minore penna.
Sed ne tempore non tuo disertam
Pulses ebria ianuam videto.
Totos dat tetricæ dies Mineruæ,
Dum centum studet auribus virorum,
** Hoc, quod sæcula, posteriq; possint* — * Hæc, malim hoc.
Arpinis quoq; comparare chartis;
Seras tutior ibis ad lucernas.
*Hæc hora est tua, * dum furit Lyæus,* — * cum.
Cùm regnat rosa, cùm madent capilli,
Tunc me vel rigidi legant Catones.

NEC D. S.) *Alloquitur Musam,* (iuuat Plinij verbis argumentum tradere) *mandat, vt domum meam* (Plinij) *in Exquiliis quærat, adeatq; reuerenter.* Addo his laudari Plinium ab eloquentia, quam cum Cicerone contendit. NEC D. S.) ad tam doctum virum difficilè est doctum satis librum mittere. SEVERVM) verecundum & castum. NON RVSTICVLVM) elegantem tamen & vrbanum. THALIA) conuiuiorum præses, & hilaritatis arbitra. PERACTAE) Gruterus rectè transposuit versus. Iam enim constat sole clarior sensus, qui antea tortus, — V. Region. V. Onuphrius.

I, perfer: breuis est labor peractæ
Altum vincere tramitem suburæ.

Non est, inquit, longâ ad domum Plinij via, quæ statim est post superatam suburam. I. O. PR. VIDEBIS) Orphei statuam, an picturam? crediderim in vertice, & summo theatro fuisse statuam Orphei, quales erant multæ ornatus causa; lubricum Orphea dixit ex sparsionibus illis odoratis. V. T. SVBVRAE) à Sabura in Exquilias, vt alias docuimus, ascendebatur; Theatrum tamen vertice seu altitudine cliuum superabat; nec tamen hæc constanter, sed τεκμηρίως affirmo. Fieri potest, vt secundum theatrum, Orpheus in domo aliqua fuerit descriptus; ibique stillicidio theatri fuerit tinctus, quemadmodum & Ganymedis fabula, & in domo Pedonis cælata minor aquila. Pedonem, poëtam nobilem, suprà ex Ouidio, & aliis laudauimus. Hic non Pedonem poëtam, poëta, sed Oratorem nobilem seu Causidicum loquitur, de quo Iuuenalis Sat. 7.

Sic Pedo conturbat, Matho deficit, exitus hic est.

Non propugno tamen pro Causidico mordicus, potuit vatem intellexisse. PHRYGA) Ganymedem aquila in cœlum euectum. TEMPORE NON TVO) non matutino. Tempus autem libelli sui legendi lib. 4. epig. 8. definit.

Hora libellorum decima est, Eupheme, meorum,
Temperat Ambrosias cùm tua cura dapes.

Qua hora se lautioribus inuitabant poculis à cœna, quæ nona incipiebat. DISERTAM) Plinij iunioris oratoris, æui sui principis. EBRIA) iocis & salibus referta & lasciua. TOTOS DAT TETRICAE DIES MINERVAE) causis & foro dat operam atque iudiciis, quæ tetrica sunt, rariq; risus. Tetricus etiam mons est asper, & difficilis. Verg. 7. Et Tetricæ horrentes rupes. nescio an huc faciat, quemadmodum aliqui trahunt. CAVETO) videto, ait. DVM CENTVM STVDET AVRIBVS VIRORVM) centumuiralibus causis, quas suprà in Reguli carmine copiosè explicauimus. ARPINIS COMPARARE CHARTIS) Tulliani scriptis. M. T. C. Arpinas fuit, vti & Marius VII. consul. SERAS) hora nona aut decima, vt iam dictum, ad cœnam ROSA) coronati enim potabant. Et hoc est, quod existimant aliqui vinum coronare, cùm coronati biberent. MADENT) delibuti vnguentis. RIGIDI LEGANT CATONES) quamuis seueri & tetrici, tamen hac horâ me legant, qua discedunt à sua grauitate, animumque paullisper remittunt.

Ad Manium.

XX.

Ducit ad auriferas quòd me Salo Celtiber oras,
Pendula quòd patriæ viſere tecta libet,
Tu mihi ſimplicibus, Mani, dilectus ab annis,
Et prætextatâ cultus amicitiâ,
Tu facis, in terris quo non eſt alter Iberis
Dulcior, & vero dignus amore magis.
Tecum ego vel ſicci Getula mapalia Pœni,
Et poteram Scythicas hoſpes adire caſas.
Si tibi mens eadem, ſi noſtri mutua cura eſt,
In quocunque loco Roma duobus erit.

Paulatim de patria cogitat poëta, quòd Traiano parum gratus eſſet, ob adulationes, credo, Domitiani, vel quia, vt Dio ſcribit, bonarum artium princeps eſſet prorſus ignarus, quanquam Eutropij breuiarium dicat eum fuiſſe iuriſconſultiſsimum, Et Iuuenalis Sat. 7. in ſolo Traiano ſpem doctis putat aliquam relictam. Hic poëta tamen ſe in gratiam Manij reuerſurum ait. Dvcit ad avriferas qvòd me Salo Celtiber oras) Cur redire velim in Hiſpaniam, & reuiſere Salonem, & Bilbilim. Tv mihi) tu cauſſa es, qui cum familiariſsimè ab ineunte ætate vixi. ſimplices anni primæ ætatis. Et praetextata cvltvs amicitia) pueri prætextam gerebant vſque ad 17. annum. deinde togam virilem ſumebant, quod vel mediocriter litteratis non eſt obſcurum, an etiam Martialis prætextatus? ita videtur, amicus enim, non ſeruus aut cliens. Tv facis) vt redire cupiam. Tecvm ego vel Getvla mapalia pœni) tecum vel in Getuliam & illam barbariem abirem. Mapalia agreſtium caſæ culmo tectæ. Pœni, agri Carthaginenſis; hîc pro tota Africa. Getuliam deſcribit Salluſtius in Iugurth. Si tibi mens eadem) ſi vna mens in duobus corporibus, ſi tibi cura mei, ceu mihi cura tui, vbique nobis Roma erit, vt, vbi deus, ibi cœlum. Et dulcior Scythia Scythæ, quàm Italia & Roma. Senecam ad Heluiam de conſol. lege.

Ad * Sextum.

* *Criſpum.*

XXI.

Scribere te, quæ vix intelligat ipſe Modeſtus,
Et vix Claranus, quid rogo, Sexte, iuuat?
Non lectore tuis opus eſt, ſed Apolline, libris:
Iudice te maior Cinna Marone fuit.
Sic tua laudentur: ſanè mea carmina, Sexte,
Grammaticis placeant, & ſine grammaticis.

Scribere te) Sextum obſcuritatem affectantem irridet, quod ſanè vitium multi hodie in laude ponunt, qui κακόζηλοι & antiquarij videri volunt; non ſanè dulciſsimus & clariſsimus Lipſius, qui potiùs, quod obſcurum, euoluit, & ingenij ſui lumine illuſtrat, ſed quidam fruſtrà illius æmuli, quos ipſe ſe ait ridere & irridere, quos A. Gellius in aliena perſonâ refutat. audi Fabium: *Nec tantum inuentio ingenioſa damnatur, ſed & elocutio, cum iam nihil proprium placet, dum parum creditur diſertum quod & alius dixit: tum demum ingenioſi ſcilicet, ſi ad intelligendos nos opus ſit ingenio.* Idem lib. 8. procem. Modestvs) Modeſtum & Claranum ſeu Caianum Domitius Iuriſconſultiſsimos fuiſſe ſcribit. Merula Claranum Senecæ diſcipulum ex ipſo Seneca probat. Ego nec Modeſtinum Iuriſconſultũ laudatiſsimum ignoro, nec Modeſtum aut Claranum inter Iuriſcõſultos agnoſco; hunc Grammaticum virum doctum eruditumque aſſero, de quo præter Senecam epiſt. 7. ad Lucilium, Auſonius in epiſt. 2. ad Vrſulum Grammaticum Treuirorum,

L. 6. c. 3.

Vrsule Collega nobilis Harmonio.
Harmonio, quem Claranus, quem Scaurus, & Asper,
Quem sibi conferret Varro priorq; Crates.

Modestos plures reperio à scriptoribus celebratos. Plinius iunior Vectium Modestum virum optimum à Domitiano in exilium relegatum scribit. Vectium Modestum declamatorem quendam nominat Iuuenalis; reperio Modestum & Aegypti præfectum fuisse apud Suidam: Et Iulij Modesti Gellius facit mentionem; Iulium Modestum C. Iulij Hygini libertum credo intelligi, cuius meminere Suetonius de illust. Grammat. cap. 20. Carisius, Diomedes, Gellius, Quintilianus. Elias Vinetus, ad Suetonij Grāmat. Volateranus, Macrobius. Fuit & alius Vegetio appressus, auctor libelli de rerum militarium vocabulis ad imperatorem Tacitum, posterior. APOLLINE) qui, velut Deus, posit animi tui noëmata & cogitata dispicere. Dij quippe omnia norunt. Virgilius ænigma proponens inquit, *Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo.* Et παροιμία *Ne Apollo quidem intelligit*, de re vehementer obscura, vt est apud Athenæum lib. 3. τί δὲ ἡ ἐπιστολὴ δηλοῖ, νομίζω ἐγὼ μηδὲ τὸν πύθιον διαγνῶναι, Et Antiphanes apud eundem,

Ταυτὶ δ' ὅτ' ἐστὶν οὐδ' ἂν ἀπόλλων μάθοι.
Nec Apollo, quid sibi hæc velint, intelligat.

IVDICE TE MAIOR CINNA MARONE FVIT) C. Heluius, aut Helcius Cinna, nobilissimorum scriptorum libris cantatus poëta, scripsit nouennio toto, opus obscurum quidem, sed egregium, quod Smyrnam inscripsit, vnde Horatij præceptum de lima *nonumq; prematur in annum.* Virgilius, ipse Deus poëtarum, negat in Buccolicis se dignos Cinna versus canere. L. Crassitius Grammaticus hunc perobscurum & difficilem commentariis doctissimis illustrauit, de quo est illud epigramma

Vni Crassitio se credere Smyrna probauit,
Desinite indocti coniugio hanc petere,
Soli Crassitio se dixit nubere velle,
Intima cui soli vota sua extiterunt.

Excurrit in laudes huius præter Virgilium, Catullus, Horatius, Quintilianus, Suetonius, Seruius, Gellius, vitam exponit totam Gyraldus dialog. 10. de historia poëtarum. Martialis illum Virgilio, & iure, postponit, eiusque tenebras hic notat. SIC TVA) dicantur obscura, quo non est intolerabilius in carmine vitium, cùm natura sua propter verborum traiectionem & fabulas facilè incidat in noctem, quam ingenium intricatum facit tenebricosiorem. GRAMMATICIS PLACEANT, ET SINE GRAMMATICIS) placeam lectori sine Oedipo, non sit opus Grammaticis ad epigrammata mea intelligenda Grammatico, posit ea Grammaticus sine labore capere.

De M. Antonio.

XXII. XXIII.

Iam numerat placido fœlix, Antonius, æuo
Quindecies actas Primus Olympiadas:
Præteritosq; dies, & tutos respicit annos,
Nec metuit Lethes iam propioris aquas.
Nulla recordanti lux est ingrata, grauisq;
*Nulla * fuit, cuius nomen meminisse velit.* * *subit.*
Ampliat ætatis spatium sibi vir bonus: hoc est
Viuere bis, vita posse priore frui.

IAM NVMERAT) lib. 9. epig. 101. de hoc eodem est explicatum, vbi patriam & studia eius intelliges. Carmen est de ætate & felicitate Antonij, quam vtramque ait esse summam. QVINDECIES ACTAS OLYMPIADAS) sexaginta annos iusta Chronologorum putatione; Olympias enim τετραετηρίς. Solinus auctor, & Afranius in 3. Annalium, Isidorus, Eusebius, Pererius, Ios. Scaliger, & omnes viri Chronologiæ gnari. Notæ Gryphij secus docent, quas meritò notandas & censendas duco, cùm Olympiada dicant esse spatium quinquennij, idque omnibus esse in confesso. Imò omnibus est in confesso esse quadriennij, non quinquennij spatium. Budæus omninò olympiadem cum lustro comparat in pādectis, *& quemadmodum*, inquit, *lustra quinto anno absoluuntur, ita olympias, sic vt quatuor integros includat.* Poëtæ tamen, vt suprà diximus, nonnunquam accipiunt *Ouid. --quinquennis Olympias acta est.*

unt olympiadem pro quinquennio, eò quòd peracto iam quadriennio initio quinti anni olympia sint celebrata. Ita partem & initium ponunt pro anno toto, qua ratione septuagesimum quintum annum ageret Antonius. TVTOS) sic rescribendum ex mel. codicibus. tutos vocat iam extra fortunæ conditionem positos. Nihil enim fortuna habet in præterita quæ mutare non potest. Senecam lege de breuit. vitæ. LETHES AQVAS) mortem. flumen infernum obliuionem inducens à Græco λήθη. AMPLIAT) gnome. bis vixit, qui ad senectam bene vixit. præteritæ enim vitæ grata recordatio præsentem vitam alit, & facit iucundiorem. Seneca ep. 79. Nam vt Posidonius ait, vnus dies hominum eruditorum plus patet quam imperiti longissima ætas. Idem de breu. vitæ. In tria tempora vita diuiditur, quod est, quod fuit, & quod futurum est. Ex his quod agimus breue est; quod acturi sumus, dubium; quod egimus certum. hoc est enim in quod ius fortuna perdidit, quod in nullius arbitrium reduci potest. & quæ sequuntur.

Ad Kal. Martias.

XXIV. XXIII.

Natales mihi, Martiæ Kalendæ,
(Lux formosior omnibus Kalendis,
Qua mittunt mihi munus & puellæ:)
Quinquagesima liba septimamq́;
Vestris addimus hanc focis acerram.
His vos, si tamen expedit, roganti
*Annos addite * bis precor nouenos,*
Vt nondum nimia piger senecta,
Sed vitæ tribus aureis peractis
Lucos Elysiæ petam puellæ.
*Post * hæc tempora, nec diem rogabo.*

** bis non ter scribendum, vt fiat septuaginta quinq; quos optat.*

** hunc Nestora. vt addat tres Nestoris ætates.*

In celebrando suo natali annos præteritos numerat 57. & futuros optat 27. vel vt alij codices, bis nouenos 18. priori voto cuperet annos 84. posteriore 75. neutrum poëta est assecutus.

LVX) Hic versus cum sequenti est parenthesi claudendus, hoc sensu: O Martiæ Calendæ (quibus nulla mihi lux gratior & iucundior, qua non viri tantum sed puellæ quoque & fœminæ mihi mitttunt munera de more natalitia) vestris aris iam quinquagesima liba & septimam acerrā addimus, hoc est: iam agitaui natalem meum genioq; natali meo sacrificaui quinquagies septies.

HIS VOS) his 57. sacrificiis seu annis, si ita mihi expedit vt tamdiu viuam, quod vos Dij melius, ac ego, nostis, addite alteros 27. &c. De muneribus porro natalitiis legatur carmen 87. huius libri de natali Restituti, vbi disertè etiam puellæ nominantur quæ viris munera mittebant, vti & viri puellis. copiosè de donis Martinus de Rhij Hispanus lib. singulari de die natali.

QVINQVAGESIMA LIBA SEPTIMAMQVE) Iam natalem colo quinquagies septies. & Dijs libo quadram de placenta, vt suprà. MVNVS) de hoc more dictum sæpe. FOCIS) aris. ACERRAM) thus adolemus; acerra vas thuriferum. quæ autem ad sacrificium natalitium adhibebantur, lib. 9. epig. 92. posuit.

Sic Martis tibi seruiant Kalendæ,
Et cum thure, meroq́;, victimaq́;
Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placenta.

SI TAMEN EXPEDIT ROGANTI) sæpe enim præstat citò mori, quàm diu viuere. Iuuenal. Sat. 4.

Da spatium vitæ, multos da Iupiter annos,
Hoc recto vultu solum, hoc & pallidus optas.
Sed quàm continuis & quantis longa senectus
Plena malis, &c.——

Quare seruat poëta, quod ibidem Iuuenalis præcipit, si tamen expedit.

——Nam si consilium vis,
Permittes ipsis expendere Numinibus, quid

Conue-

Conueniat vobis, rebusq; sit vtile vestris.
Nam pro iucundis aptissima quæq; dabunt Dij,
Charior est illis homo, quàm sibi———

VT NONDVM NIMIA PIGER SENECTA) Ex hoc loco intelligis scribendum potiùs, vt vetus lectio habet. *Annos addite bis precor nouenos,* vt sint 75. nam octogesimus annus iam plenus ærumnis, quas Iuuen. Sat. 4. egregiè describit. SED VITAE TRIBVS AVREIS) vt varia huius loci scriptura est, ita varia scriptorum enarratio. Aldus tres vitæ areas legit, & exponit infantiam, iuuentam, virilitatem, & senectutem, quarum tres priores peractas dicat poëta. sed non placet hoc poëtæ, qui senectam non abnuit, sed senium. Accedit in veteri codice *aureis* non *areis*, vt suprà, *bis nouenos*, non *ter nouenos* legi, quam ego lectionem prorsus auream, nec tribus, imò nec centum aureis permutandam iudico. sic quippe constabunt omnia. Petit enim poëta, vt ad annos septem suprà quinquaginta, sibi adiiciantur decem & octo, qui prioribus adiecti rectà efficiunt tres aureos Romanos, hoc est, septuaginta quinque denarios; vnus enim aureus, vt doctissimè Lipsius ostendit, 25. denariis æstimabatur. Triplica vicenos quinos denarios, septuagenos quinos colliges. hanc sibi auream ætatem optat poëta, pueritiam nempe seu adolescentiam, iuuentam (quæ & eadem virilitati) senectutem. Scio, quid Turnebus lib. 30. cap. 30. doceat. sed nihil hic circumuestio, nec fuco. Torrentius ad Martialem putat tres aureos pro militari stipendio positos, de quibus Suet. Cæs. cap. 26. quasi stipendia vitæ peracturus poëta, &c. Non nemo torquet Martialis versus ad numerum 81. vt Platonis ætatem exprimat, sed ego ex Martiali hos cogere non possum. L. ELYSIAE) campos Elysios Proserpinæ ad inferos raptæ, id est, moriar. POST HAEC) actis his aureis, non morabor mori, & hic varia lectio, sed Iunianam probo.

De Mucio.

XXIV. XXV.

In matutinâ nuper spectatus arenâ
Mucius, imposuit qui sua membra focis.
Si patiens, fortisq; tibi, durusq; videtur:
Abderitanæ pectora plebis habes.
Nam cùm dicatur tunicâ præsente molestâ,
Vre manum: plus est dicere, non facio.

IN MATVTINA) lib. 8. ep. 30. descripsit spectaculum Scæuolæ in arena datum, hoc loco, quod ibi laudauit, hîc eleuat, fortioremq; futurum fuisse affirmat, si imperanti dixisset, non facio, tum enim non manus, sed totum corpus fuisset vstulatum & concrematum. IN M.) spectaculum duplex erat, matutinum & meridianum, manè cum bestiis pugnabant, post meridiem ij, qui superfuerant, (ex bestiarum pugna intellige) inter se, & meridiani gladiatores vocabantur. plura Seneca epist. 7. Lipsius lib. 3. Sat. cap. 15. MVCIVS) historiam Scæuolæ, lib. 1. ep. 22. descripsit, & lib. 8. repræsentatam dixit. ABDERITANAE PECTORA PLEBIS HABES) stolidus es. Abderitana mens, stulta mens, adagione fertur. Et Abdera Solino, Melæ, Plinio lib. 15. cap. 28. Straboni lib. 14. & aliis, ciuitas Thraciæ, à Diomedis sorore Abdera condita & indigitata (alij ab Abdero Herculis puero, seu filio ibi occiso dictam aiunt) natalibus Democriti philosophi patria, qui hominum studia moresque risu perpetuo prosecutus damnauit. Abderitæ ad insaniam inclinatos, tradunt plerique scriptores, & Cic. de nat. deorum. *Equi certè in proximis Abderæ pascuis in rabiem vertuntur, quod cœli vitium etiam humanas mentes affecit.* Locus enim humilis, asperque in crasso cœlo incoctoq; situs est, vt Iuuen. Sat. 10. de Democrito locutus. *cuius prudentia monstrat,*

Summos posse viros & magna exempla daturos
Veruecum in patria crassoq; sub aëre nasci.

Adagium pluribus explicant Erasmus, & alij in prouerbio.

Abderitica mens, & Diomedis equi, Abdera pulcra,

Teiorum colonia, &c. NAM C. D. T. P. M. VRE M. P. EST D. NON FACIO) Meritò Calderinum emendat hic Merula, moris antiqui inscium. Nihil hic de Scæuolæ tunica, quæ errorem dextræ suggessit, nihil de apparitoribus cogitatum poëtæ, sed verus & germanus huius distichi sensus est: Cùm iubearis, Muti, præsente tunica molesta (hoc est pice, resina, cæterisque ignium alimentis imbuta, infectaque, imò intexta etiam) vrere manum, maioris est fortitudinis dicere, nolo, quàm vrere dextram. Vris enim manum, ne totus viuens vidensq; indutus illâ tunicâ comburaris. Seneca mihi lucem hanc & tunicam explicauit, qui de variis tormentorum cruciatibus in hæc verba loquitur ad Lucilium epist. 14. *Cogita hoc loco carcerem, & cruces, & eculeos, & vncum, & adactum*

ctum per medium hominem, qui per os emergat, stipitem, & distracta, in diuersum actis cruribus, membra, illam tunicam alimentis ignium & illitam & intextam, quicquid aliud habet præter hæc commenta sæuitia. Eodem prorsus intellectu Iuuen. Sat. 8. de Catilinæ, Cethegi, & Senonum facinoribus locutus dixit (vt rectè Mancinellus & interpretes Iuuenalis.)

Ausi, quod liceat tunica punire molesta.

Ausi facinus igni expiandum. Allusit ad hoc supplicium sæpius Martialis μεταφορικῶς, cùm de malis poëtis & carminibus loquitur, chartasq; ineptis carminibus illitas vocat tunicas scombrorum. scombri enim pisces chartis inuoluti, cineribusque & prunis obruti torrebantur, non secùs, ac rei molesta illa tunica induti, tostique & exusti. De eadem tunicâ Tertullianus ad Martyras. *Iam & ad ignes quidam se autorauerunt, vt certum spacium in tunica ardente conficerent.* Repræsentabant verò tunicâ hac induti Herculem OEteum veste Deianiræ à Nesso acceptâ ambustum, quod Tertullianus in Apol. c. 15. declarat. *Quid quod imago Dei vestri ignominiosissimum caput & famosum vestit, &c.* Et mox subiungit: *Et qui viuus ardebat, Herculem induerat.* Quare, non placet Rigaltij sententia ad Onosandrum pag. 17. NON FACIO) quod si dixisset, tunica insutus & exustus esset.

De Varo.

XXVI. XXV.

* al. rite.

*Vare, Parethonias Latia modo * vite per vrbes*
Nobilis, & centum dux memorande viris.
At nunc, Ausonio frustra promissa Quirino,
Hospita Lagæi littoris vmbra iaces.
Spargere non licuit frigentia fletibus ora,
Pinguia nec mæstis addere thura rogis.
*Sed datur æterno victurum carmine * nomen,*
Nunquid & hoc fallax, Nile, negare potes?

* munus non malè.

Deflet mortem Vari centurionis in AEgypto defuncti. VARE PARETHONIAS) periphrasticωs centurionem describit, cuius insigne *vitis.* Sic lege versum, *Vare Parethonias, Latia modò vite per vrbes,* vt sit sensus. *Vare, qui centuriatum in Ægypto geris.* Per vitem sæpius apud scriptores centurio signatur. Iuuen. *aut vitem posce libello,* id est, centuriatum. Vbi vetus Iuuenalis interpres: *Vt centurio fias,* inquit, *Vitis namq; insigne centurionum est, à Libero patre inuentum, qui primus triumphauit, & inuentor vitis est.* Spartianus in Hadriano. *Nulli vitem nisi robusto & bonæ famæ dedit.* Eusebius lib. 7. Eccles. hist. τιμὴ τίς ἐστιν παρὰ ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, καὶ τοὺς τυχόντας φασὶν ἑκατοντάρχους. *Honos quidam est Romanis gestare vitem, & qui adepti, dicuntur centuriones.* In lapidibus passim centurionum dignitas notatur bifurcata aut incurua vite, quæ decussatam crucem, aut litteram X figurâ exprimit. Lucanus lib. 6. de Scæua Centurione.

Scæua viro nomen, castrorum in plebe merebat,
Ante feras Rhodani gentes, ibi sanguine multo
Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Et Silius de Ennio poëta. *Ennius antiqua Messapi ab origine regis*
Miscebat primas acies, Latiaq; superbus
Vitis adornabat dextram decus.

Vtebantur hac centuriones ad castigandos milites, vicemque fustis subibat; nam Romani tantùm ciues vite puniebantur. Macer. l. milites. ff. de re militari. *Eum, qui centurioni castigare se volenti restiterit, veteres notauerunt, si vitem tenuit, militiam mutet, si ex industria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punitur.* Iuuen. de Marij prima militia.

Arpinas alius Volscorum in monte solebat
Poscere mercedes alieno lassus aratro,
Nodosam post hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret castra dolabra.

Refert Tacitus 1. Annalium, Centurionem Lucilium militari ioco dictum *(cedo alteram)* quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rursus aliam poscebat. Plura super hac re Plinius lib. 14. cap. 1. Tacitus 1. Annalium. Epitome Liuij lib. 17. Cicero de pet. Consul. Apul. lib. 9. ET CENTVM DVX MEMORANDE VIRIS) quî centum? cùm in ordinaria legione decem cohortes, triginta manipuli, 60. centuriones, qui singuli sexagenos ducebant. Legio enim, vt Polybius, Liuius, aliiq; sunt auctores, vt plurimum quatuor millia, paullóue amplius continebat, quatuor

millia

millia inquam & ducentos. Et Gellius lib. 6. cap. 4. disertè. *In legione centuriæ sunt sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.* Centuria autem, vt Liuius, & Lipsius ex Liuio multisque scriptoribus, & Steuechius ad Vegetium docet, in legione veteri & Polybiana sexaginta militum sunt, non centum. Dicebantur tamen centuriones à prima illa Romuli militia, qui in legionem adscripsit primitus tantùm tria millia, eaque in triginta manipulos distribuit, qui singuli constabant militibus centenis; cohortes enim decem in triginta manipulos distribuebant, quibus singulis singuli centuriones præerant. Vegetius lib. 2. cap. 13. apertè hoc scribit. Vnde factum, cùm centeni milites centenos duces sequerētur, vt ipsi ordinum ductores Centuriones appellarentur. AVSONIO QVIRINO) Romulo, qui in Apotheosim relatus Quirinus est dictus, Synechdoche; conditor hic pro vrbe positus. FRVSTRA PROMISSA) nequidquam pollicebaris te in vrbem reuersurum, Aut promissa, qui nobis ipsis promittebamus tuum reditum. HOSPITA VMBRA) exul vmbra & peregrina. LAGAEO) AEgyptio littore, vt Silius Nilum appellauit Lagæum.

Terminus hinc roseus amnis Lagæus ad ortus
Septeno impellens tumefactum gurgite pontum.

Lagæus à Lago patre Ptolomæi Macedonis, qui τῷ λόγῳ Philippi, ἔργῳ δὲ, vt Pausanias in Atticis scribit, Lagi fuit filius. Matrem Ptolomæi à Philippo grauidatam, Lagoque in vxorem traditam idem narrat. Ptolomæus autem hic primus inter AEgyptios reges hoc nomine fuit, qui AEgyptum, post Alexandrum Macedonem, à quo è gregario milite ad summos honores erat euectus, est fortitus, vt Pausanias in Atticis, & Iustinus lib. 13. aliique referunt. SPARGERE NON LICVIT FRIGENTIA FLETIBVS ORA) præsentis præsens optabam funus lauare lachrymis, quod quia AEgyptus, quæ te rapuit, negauit, non negabit saltem, nec potest, vt velit, quo minus æterno te carmine fleam *humanè & familiariter.* Et munus hoc erit nobilius lacrymis, quia æternas continet lacrymas seu lacrymabile carmen. FALLAX NILE) AEgyptij fallaces, sic Horatius Circum fallacem dixit.

Ad Diodorum.

XXVI. XXVII.

Natali, Diodore, tuo conuiua senatus
Accubat, & rarus non adhibetur eques,
Et tua tricenos largitur sportula nummos:
Nemo tamen natum te, Diodore, putat.

Diodorum aut obscurum, aut spurium dicit, qui tamen arte sua ad magnas opes venerat, gratus quondam Vespasiano. NATALI) quem ex gentico more conuiuiis celebrabat. ET RARVS NON ADHIBETVR EQVES) & non rarus eques, sed frequens adhibetur. Sciens iterum à Domitio diuerto, qui hîc de lege Othonis frustrà, & contrà mentem & verba poëtæ propter leuem traiectionem poëticam non intellectam, aliena disputat. TRIC. NVMMOS) cum aliâs deni tantùm sestertij seu nummi in sportulam darentur, qui sunt centum quadrantes. NEMO TAMEN NATVM TE, DIODORE, PVTAT) omnes te tamen pro ignobili obscuroque terræ pignore habent, nec dignum vllis natalitiis muneribus putant, aut, seruus natus est, & post libertate donatus. Seneca in Apocol. Nemo enim illum vnquam natum putauit.

Triceni nũmi ein Gulden/ aliâs sportula decem tantum nummorũ erat

Progenies terra & fraterculus gigantum.

Ad Ianum.

XXVII. XXVIII.

Annorum, nitidiq; sator pulcherrime mundi
Publica quem primum vota, precesq; canunt.
Peruius exiguos habitabas ante Penates,
Plurima qua medium Roma terebat iter,
Nunc tua Cæsareis cinguntur limina donis,
Et fora tot numeras, Iane, quot ora geris.
At tu sancte pater, tanto pro munere gratus,
Ferrea perpetua claustra tuere sera.

ANNO-

ANNORVM) Laudat Ianum & forum transitorium Neruæ, non Vlpium, seu Traianum, vt Domitius, & Cassiodorus. Iani enim templum quatuor portarum in transitorio foro fuisse Seruius ostendit, & Iani olim transitiones dictæ, quòd passim transeuntibus paterent. Hinc Martialis vocat *Ianum peruium*. ANNORVM) idem dixit lib. 8. ep. 2. *Fastorum genitor parensq́ Ianus*. Et Ouid. 1. Fast. *Iane biceps anni tacitè labentis origo*. SATOR MVNDI) apud Ouidium dicit sibi commissam custodiam mundi totius.

Quidquid vbiq́ vides, cœlum, mare, nubila, terras,
Omnia sunt nostra clausa, patentq́ manu.
Me penes est vnum vasti custodia mundi,
Et ius vertendi cardinis omne meum est.

Plura ex Arnobio & Macrobio Heraldus.

PVBLICA QVEM PRIMVM) Caussam addit Festus, Iano primùm fuisse supplicatum quasi parenti, à quo rerum omnium factum putabant principium. Clarius Cic. de nat. deorum: *Cùm in omnibus*, inquit, *rebus vim haberent maximam prima & extrema, principem in sacrificando Ianum esse voluerunt, quod ab eundo nomen est deductum. ex quo transitiones peruiæ Iani, foresq́ in liminibus profanarum ædium Ianuæ nominantur*. Quadrifrontem aiunt, quòd annus in quatuor diuidatur tempora, Ver, æstatem, autumnum, hyemem. Omnem huius dei naturam ferè describit Ouid. 1. Fast.

Mox ego cur, quamuis aliorum numina placem,
Iane tibi primum tura merumq́ fero?
Vt possis aditum per me, qui limina seruo
Ad quoscunq́ voles, inquit, habere deos.

PERVIVS EXIGVOS) Iani plures fuêre Romæ, alij gemini, alij quadrifrontes, vt Ouid. 1. Fast.

Cùm tot sint Iani, cur stas sacratus in vno,
Hic vbi templa foris iuncta duobus habes.

De Boiario negat Marlianus, quamuis Blondus asserat.

Multa super Iano ex Arnobio, Macrobio & aliis hoc loco Heraldus. Quod plerique de foro piscario & boiario accipiunt Antonius Constantinus, Paullus Morsus. Ianum geminum ædificauit Numa, Seruio teste, circa imum Argiletum, iuxta theatrum Marcelli, cuius portæ duæ, quas legitimum erat aperire, cùm bellum esset, in pace verò claudi, vt apertis, in armis esse ciuitatem, clausis verò, pacatos circum omnes significarent. De hac re pleniùs lib. 8. de Silij consulatu. *Erat*, inquit, *sacellum totum ex ære constitutum, quadrata quidem dimensione, tantæq́ amplitudinis, quanta Iani integri statua poterat ænea quinq́ pedalis capi; capite duntaxat bifrons, portæ vtrinq́ æneæ, quæ pacis tempore claudebantur, instante autem bello aperiebantur, vocabaturq́ Ianus geminus*, de hoc Ouid. 1. Fast.

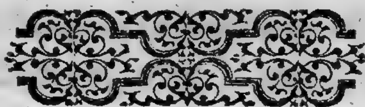
Omnis habet geminas hinc atq́ hinc ianua frontes.

Loquitur enim de prisco illo & primo Iano. Hic ipse Ianus postea translatus est ad forum transitorium Domitiano cœptum, Neruæ perfectum. Quod Seruius docet, cùm in hæc verba scribit: *Captis Faliscis ciuitate Thusciæ inuentum est simulachrum Iani cum frontibus quatuor; fuerat enim bifrons apud theatrum Marcelli. Vnde quod Numa instituerat, translatum est ad forum transitorium, & quatuor portarum vnum templum institutum*. Fuerunt & alij quadrifrontes Iani, de quibus Victor & Marlianus atque alij. PLVRIMA QVA MEDIVM ROMA TEREBAT ITER) forum transitorium apertè designat, quod inter Capitolium & Quirinalem collem situm, dictum inde transitorium, quòd per id in alia opportunè velut transitus esset, vel certè, quod Cic. insinuat, ob Iani templum, cui quatuor portæ, quæ transitiones peruiæ, & Iani dicebantur. NVNC TVA CAESAREIS CINGVNTVR LIMINA DONIS) Domitiani & Neruæ. Domitianus enim, vt dixi, inchoauit (quod scribit Tranquillus aliique) Nerua absoluit. DONIS) foro & ornamentis fori. Fuit hoc postea ab Alexandro Seuero, si fides Lampridio, statuis, colossis, vel pedestribus nudis, vel equestribus DD. imperatoribus locatis mirificè illustratum. ET FORA) quatuor vtique fora. Romanum seu vetus, Iulium, Augustum, & hoc transitorium. Vlpium seu Traianum poëta nō vidit. Hæc autem quatuor fora magnificè, vt omnia, Lipsius, in Admirandis suis lib. 3. cap. 7. describit, ad quem te hinc remitto. AT TV SANCTE) quando Ianus est clausus, est index pacis, poëta optat, vt semper sit clausus. FERREA PERPETVA) præsta æternam nobis pacem; Clausus enim pacem, vt diximus, signabat. Videtur insinuare Ianum ea tempestate fuisse clausum. cur enim dicat. Ferrea claustra tuere perpetua sera, id est, nunquam aperias. Sed apud Historicos altum de hac re silentium. Vespasianus A. V. C. DCCCXXIV. se III. & Nerua Coss. clausit, vt Tacitus & Orosius testantur.

Plura Marlianus lib. 4. cap. 8.

à precatione.

Sub Domitiano bella fuisse grauia, & plura passim scriptores narrant, parique ratione sub Traiano. Nerua pacificus fuit, sed tamen pax non externa, nec interna. Quoties ab Vrbe condita fuerit clausus supra de consulatu Silij docuimus.

De

De littore Formiano.

XXVIII. XXX.

O temperatæ dulce Formiæ litus,
Vos, cùm seueri fugit oppidum Martis,
Et inquietas fessus exuit curas,
Apollinaris omnibus locis præfert.
Non ille sanctæ dulce Tibur vxoris,
*Nec Tusculanos, * Algidosúe secessus,*
Preneste nec sic, Antiúmue miratur,
Non blanda Circe, Dardanisúe Caieta
Desiderantur, nec Marica, nec Lyris,
Nec in Lucrina lota Salmacis vena.
Hic summa leni stringitur Thetis vento:
Nec languet æquor: viua sed quies ponti
Pictam Phaselon adiuuante fert aura.
Sicut puellæ non amantis æstatem
Mota salubre purpura venit frigus,
Nec seta longo quærit in mari prædam,
Sed à cubiclo, lectuloq; iactatam.
Spectatus altè lineam trahit piscis.
Si quando Nereus sensit Æoli regnum,
Ridet procellas tuta de suo mensa
Piscina rhombum pascit, & lupos vernas.
Natat ad magistrum delicata muræna.
Nomenculator mugilem citat notum,
Et adesse iussi prodeunt senes mulli.
*Frui sed istis quando Roma * permittis?*
Quot Formianos imputat dies annus
Negotiosis rebus vrbis hærenti?
*O * vinitores, villiciq; fœlices,*
Dominis parantur ista, seruiunt vobis.

** Algidū Straboni, Liuio, Stephano Latij oppidum. Algidus mons 12. ab Vrbe lapide, Eutrop. lib. 1. Algidum nemus, Leandro & Nigro, Selua del Aglio.*

** permittit.*

** ianitores.*

Laudat Apollinaris prætorium Formianum, illudque tam graphicè describit, vt nec Formiæ sint tam formosæ & amœnæ, quàm hoc epigramma; quod vt capias faciliùs, ipsas Formias ex melioris notæ scriptoribus adumbrabimus. Formiæ Latij oppidum, prius Hormiæ dictum, à Laconibus conditum, nomen à commoditate portus, vt auctor est Strabo, accepit. Fuit ad viam Appiam loco Molæ propinquo, si verus Leander in descriptione Latij. Lestrigonum sedem fuisse Cicer. lib. 2. ad Atticum epist. 13. Plinius & Solinus affirmant, vbi olim Antiphates Rex Lestrigonum imperauit, ipsamque domum Antiphatæ, Marsus Formias ait intelligendas. Oppidum Laconibus excitatum Sarraceni, Blondo teste, anno à C. N. DCCC. LVI. exciderunt. Abfuerunt Caietâ stadiis 40. Formiæ, vt colligit lib. 5. Strabo. Ciceronis villa Formiana prædicatur lib. 2. epist. ad Atticum epist. 13. & lib. 1. ad Atticum epist. 3. Maurici postea, Plinius iunior epist. 14. lib. 6.

Faciunt

Faciunt præter iam laudatos Formiarum mentionem Mela, Tacitus, Antoninus, Papinius. Cic. ad Atticum lib.2.epist.13.alludit ad Homeri versum Ὀδυσσ.κ.vbi Lamum Formiarum conditorem facit poëta:

Ἑβδομάτῃ δ' ἱκόμεσθα Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον
Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην.———

Idem Horatius lib.3.carm.Od.17.

Auctore ab illo (Lamo) ducis originem
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps & innantem Maricæ
Littoribus tenuisse Lirin.

Loci amœnitatem Leander describit in Latio. O TEMPERATAE) rectus casus multitudinis, seu potius quintus, alloquitur enim ipsas Formias. Vos Formiæ temperato cœli loco sitæ Apollinari rusticanti estis gratissimæ. MARTIS) Romam, quam Romulus filius Martis condidit. Ouid.1.Fast.

Dum casa Martigenam capiebat parua Quirinum.

NON ILLE SANCTAE DVLCE TIBVR) pudicæ vxoris, ita hic accipe sanctæ. Dicámne vxorem Tiburtinam, an agrum habuisse Tiburtinum, an vtrumque? Vxoris, credo, villa Tibure fuit. DVLCE TIBVR) transeo Tusculanos, Albanosque & Algidos recessus, quò vrbi viciniores, hoc orbi notiores, quos tamen suprà non tacuimus. PRAENESTE) Latij oppidum in prospectu vrbis, vt Tusculum, & Tibur. Egregiè, vt cætera, describit hoc Leander, quem adibis. ANTIVMVE) vrbs Latij centum octoginta octo stadiis ab Vrbe, ab vno ex Vlyssis & Circes filiis indigitata: nobilis fuit oraculo Fortunæ, de qua nos superiùs, & Horatius lib.3. Ode1. *O diua, gratum quæ regis Antium.* descriptionem plenam in Leandri Latio littorali leges. NON BLANDA CIRCE) Ab Antio Circæum montem, vbi domus Circes, ducentis nonaginta stadiis distare Strabo mari propinquum tradit. In promontorio Circæo, ciuitas parua Circæum, Tarquinij Superbi Colonia. Locus celebratissimus nostris litteris non indiget; lege Strabonem, Plinium, Melam, Solinum, Procopium, Homerum, & alios. DARDANISVE CAIETA) Iam suprà Caietæ fuimus. Ciuitas ex Virgilij 7. AEn. satis nota. Dardanis, quia Troianis, qui Dardani, condita. NEC MARICA) Marica Fauni coniux, iuxta Minturnensium littus ad Lirin, diuersis honoribus culta est, de qua Virgilius:

Prope 6. milliaria nostratia.

Amplius nouem milliaribus.

Maius opus moueo; rex arma Latinus, & vrbes
Iam senior, longa placidas in pace regebat,
Hunc Fauno & Nympha genitum laurente Marica
Accipimus———

Lib. 13. de Marica Martialis.

Lucum sacrum Maricæ describit Strabo. Ad Liris etiam amnis ripam erat magnificum templum. Lucanus lib.2. *Liris per regna Maricæ Festinis impulsus aquis.* Leander in Campania. LIRIS) de hoc ipso Martialis lib.13.epig.82.

Cæruleus nos Liris amat, quem silua Maricæ
Protegit: hinc squillæ maxima turba sumus.

Liris (vt Leander in Campania multorum testimoniis confirmat) idem est amnis, qui Garilianus. Garilianus à Gauro monte dicitur, quòd non procul inde eius ostia ferantur. Plinius Glanicum appellat. Oritur in Apennino, indeque propter Soram & Fregellas, perque Minturnos & Vestinos ad vicum Freutalem mari inuehitur, ab initio Claninus, postea Liris dictus, vt Ptolemæus & Strabo tradunt. dextrà Liris Ausonia fuit, vrbs ita græcis appellata, Latinis Aurunca, de qua Virg.7.AEn. NEC IN LVCRINA) Etsi de Lucrino lacu in Campania, proximo Baiis, dictum superiùs, hic tamen adiicio, dictum Lucrinum à lucro; piscosus enim lacus est, & ostreis auratisque abundat. Scribunt de eo Tacitus, Silius, Strabo, Plinius. Leander in Campania, Virg.7. AEneid. & Martialis sæpe, & complures alij. SALMACIS VENA) Non quòd Salmacis fons ad lacum Lucrinum erumpat, sed quòd Baiæ sint tam delicatæ & gratæ, vt mollis fons Salmacis in Caria natus. Salmacis ex Naidibus vna describitur copiosè ab Ouid.4.Metam.fab.4.cuius initium:

Vnde sit infamis, quare male fortibus vndis
Salmacis eneruet, tactosque emolliat artus
Discite ——

Et lib.15.

Quodque magis mirum est, sunt qui non corpora tantum
Verum animos etiam valeant mutare liquores
Cui non audita est obscœnæ Salmacis vnda?

Sed plura de his supra hoc ipso lib.ep.4. HIC SVMMA) Hactenus Formianum contulit cum aliis locorum amœnitatibus, prætulitque cunctis, nunc ipsum locum describit. Hic, inquit, æquor (quod Thetin vocant, quæ dea maris) planum non tollitur, impellitúrue vehementius Austris Eurisque, sed leni flamine permulcetur. NEC LANGVET AEQVOR) nec est pigra tamen stupensque vnda, sed placidis motata auris portat nauem. PHASELON) phaselum describit Appianus

pianus his verbis de Octauia locutus. ἐδωρήσατο δὲ καὶ ὀκτάβια τὸν ἀδελφὸν αἰτήσασα παρ' ἀντωνίου, δέκα φασήλοις τριηρητικοῖς ἐπιμίκτοις ἐκ τε φορτίδων νεῶν καὶ μακρῶν. *Munerata est Octauia fratrem decem phaselis mixtis ex forma onerariarum longarumq; nauium.* Et Plutarchus de eadem prorsus scribens vocat *Myoparones*, quos Appianus phaselos, vt Myoparo & phaselus eandem videantur formam habuisse. hoc est ex naue oneraria & longa triremi mixti. Myoparonem verò Bayfius existimat dictum à Myante & Paro insula, quod vtriusque loci mixtam nauium formam haberet, sicut Naxiuges, & Cinduges, naues in Naxo & Cindo factæ. Nobilitatus est phaselus carmine Catulli, Castori Pollucique consecratus, ex quo intelligas nunc remis, nunc velis actos fuisse phaselos, quemadmodum hodie, quos vocant galeones. Est apud Horatium lib.3. Ode 2. Virg.4. Georg. Strabonem 15. phaselorum seu faselorum mentio. Gyraldus doctore Nonio, phaselum ait nauigium esse Campanum, itaq; Sallustium, Varronem, & Sisennam affirmare. Meminit & Cic. ad Atticum. Sunt qui putent à leguminis specie phaselum nauem factam, dictamque. Sunt qui à phaselide loco deduci opinentur; pictam noster poeta cum Virgilio appellat.

Et circum pictis vehitur sua rura phaselis.

SICVT PVELLAE NON AMANTIS AESTATEM MOTA SALVBRE PVRPVRA VENIT FRIGVS) sic omnino lego & emendo hunc locum volente credo & probante senatu Critico, & ipsa re rationeque docente, imò & M.S. Modij, si vera, quæ epist.23. scribit ad Princium; comparat enim lenes Formiani littoris auras cum ventulis, quas puellæ per æstatem æstu graui veste pro fronte iactata excitant, quod & hodie fieri videmus. si (multa) legas, nullus subest intellectus. NEC SETA) nec piscaturo necesse medium petere mare, aut procul recedere à littore. SETAM) virgam, arundinem, filúmue lineum piscatorium vocat setam; hoc enim vnum est genus piscandi inter ea, quæ Oppianus, vt alibi dictum, enumerat. SED A CVBICLO) Laurentinum suum seu Laurens easdem aut maiores habuisse commoditates scribit Plinius iunior in ep. 7. lib. 9. in lecto tamen piscari non potuit. *Ex illa possis despicere piscantes, ex hac ipse piscari, hamumq; è cubiculo ac pœne etiam lectulo, vt è nauicula iacere.* ALTE LINEAM TRAHIT) captus & altè sublatus lineam curuabat pondere, quo magnitudo piscis ostenditur. SI QVANDO NEREVS) cùm procellæ tempestatesque ingruunt, & mare horrescit. Sensus: Si quando venti incumbunt, ridet mensa tuta à tempestate procellas è suo loco seu cubiculo seu lectulo. AEOLI REGNVM) quod describit Virgil.1. AEn. ventos intelligit. PISCINA) piscinas habebant passim in villis & suburbanis suis. Plinius suprà de Baiis idem.

Piscina rhombum pascit, & lupos vernas.

Ita distingue & interpunge; non vt antea de sua mensa piscina. RHOMBVM) de hoc lib.13. fusè. LVPOS VERNAS) natos in piscinis, seu domesticos. NATAT AD MAGISTRVM) lib.4. ep. 30.

Qui norunt dominum manumq; lambunt,
Illam qua nihil est in orbe maius.
Quid quòd nomen habet, & ad Magistri
Vocem quisq; sui venit citatus.

In quem plura ἰσοειχᾶς, quæ huc pleraque conueniunt. NOMENCVLATOR) qui piscium nomina, & nominatim euocat è piscina. Idem valent nomenclator & nomenculator. vt templum & tempulum. Vsus est Suetonius hoc eodem verbo nomenculatoris. *ad extremum Telephi mulieris serui nomenculatoris*, in Aug. cap.19. & Calig.14. *Misit circum fora, & basilicas nomenculatores ad inuitandos iuuenes senesque, &c.* Heraldus. sumptum ab vsu ciuili nomen. Petitori magistratus, in vrbe fuit laborandum, vt venientes salutatum ciues, quemque suo nomine resalutaret, vt omnes sibi notos habere videretur & amicos. quod cùm fieri non posset, vt vnus omnium nomina teneret, ministros habebant, qui omnium nomina ciuium dominis suggerebant, & hi nomenculatores dicti; calare enim, vetus verbum, vocare sonat, à græco deductum καλεῖν, & nomenculator græci ὀνοματοκλήτωρ: officium ὀνοματόκλησις, nomenclatio. Iidem citabant reos ex memoria in foro, conuiuas domi. MVGILEM) piscem, vt lib.4. de murena dixit. SENES MVLLI) pisces item in piscinis consenescentes; tales enim animi potiùs, quàm mensæ gratiâ alebant. FRVI SED ISTIS) dolet non esse locum & spacium rusticandi per negotia vrbana. FORMIANOS DIES) iucundos, solutos cura Vrbana. O VINITORES) beatos prædicat villicos, quibus potiùs hæc commoda parta; quàm dominis Villicorum; domini enim rarò, hi semper delitiis rurestribus fruuntur. Legunt alij ianitores nec improbabili coniectura, quod nulla hic mentio vineæ. Ianitores autem etiam in villis & prætoriis fuisse nulla dubitatio est, vt serui atrienses de quibus Phædrus lib. 2. fab.36.

Multa super his piscibus lib.4. ep.30.

In Calliodorum.

XXXI. XXIX.

*Addixti seruum nummis herè mille * ducentis,* (* trecentis.)
Vt bene cœnares, Calliodore, semel:
Nec bene cœnasti, mullus tibi quatuor emptus
Librarum, cœnæ pompa caputq́; fuit.
Exclamare libet: non est * hoc, improbe, non est, (* hic.)
Piscis: homo est; hominem, Calliodore, voras.

In gulosum & ganeonem est hexastichon, quo notat in Calliodoro luxum & gulam Romanorum. Addixti) miror Iunianum exemplar habere Addisti, cùm verbum solemne sit priscis, addicere iudiciis & venditionibus quibusdam. Addicti enim primùm vocati sunt homines obærati, qui & nexi dicuntur, qui lege 12. tabularum ob æs alienum creditoribus in temporariam seruitutem addicebantur, quos Græci *ἀγωγίμους*, id est, *καταδεδικασμένους* dixerunt, quos creditori ducere domum à prætore permittebatur; huius rei testimonia sunt apud Liuium lib. 2. Plutarchum in Solone, Plautum in Pennulo, Terentium in Phormione. Cic. in 2. de Orat. & aliis locis. Quintilianum lib. 7. cap. 4. Gellium lib. 20. cap. 1. Budæum in pandectis. hac notione non accipitur hic vox, *addicere* vel *addictus*. Deinde addicere est venundare. Suet. in Cæs. *Bello ciuili super alias donationes amplissima prædia ex auctionibus hastæ minimo, (vel vt alij melius) nummo addixit*, id est, venum dedit. in qua significatione habet & prouerbij speciem, *nummo addicere*, hoc est, pro vilissimo pretio, frusto panis, vt ait Budæus, vendere. Præterea fundi, ædes, serui quoque in diem quandoque addicebantur l. 2. l. quod autem. l. si prædio. l. Imperator. l. cum duo. l. in diem. Digest. de in diem addictio. In diem autem addictio Paullo teste, ita fiebat. *Ille fundus* (sic & seruus) *centum esto tibi emptus, nisi si quis intra Cal. Ian. proximas meliorem conditionem fecerit, qua res à domino abeat.* Plura testimonia Brissonius habet lib. 6. For. pag. 506. Budæus Pandectis. Postremò addicere est etiam auctionem facere, hoc est bona sua (seu quædam seu omnia) proscribere, & licitantibus obiicere, quod *ἀποκηρύττειν* græcè dicitur. Martialis ergo seruum à Calliodoro addictum, vel in diem, vel omnino venditum dicit; nexus enim, seruus dici non potest. Here) heri, dicitur hodie. olim herè dicebatur. Ita sæpius Martialis lib. 1. & aliis. Mille dvcentis) triginta Philippæis, seu quadraginta florenis, quos hodie vocamus, 40. Gulden: Philippæi Königische Taler. Nec bene coenasti) caussam addit, quòd toto illo precio vnum emerit piscem, nec aliud quicquam mensæ præter mullum intulerit. Mvlvs tibi qvatvor emptvs Librarvm) ergò libra decem florenis, seu Philippæis septem, & vna vigesima. nec tibi hoc incredibile videatur vnam mulli libram tanti fuisse, cùm apud Senecam epist. 95. Tiberio imperante mullum quatuor pondo, & ad selibram, quinque millibus HS. emptum legas, hoc est, centum & viginti quinque Philippæis. Imò Plinium lib. 9. cap. 17. mullum vnicum octo millibus nummum fuisse præstinatum, hoc est 200. Philippæis. alij scribunt hic trecentis & summa erit 32. philip. & 20. numorum. Coenae pompa) in tres partes diuidebant veteres cœnas, in proœmium seu antecœnam, de qua alibi, cœnæ caput; & secundas mensas. Cœnæ caput Cicero appellauit 5. Tusc. Negauit se iure illo nigro, quod cœnæ caput erat, delectatum. Alexis apud Athenæum *κεφάλαιον δείπνου*, Martialis pompam & caput. Exclamare libet) epiphonema à rei indignitate. Non est hoc improbe, non est) hoc in eos conuenit, qui tributa populi, vectigaliaque in luxum & pompam absumunt. De luxu Romanorum sæpe supra dictum. adde illis hic Petronium Satyr. *Ales Phasiacis, &c.* Et VVouerium ad eundem locum.

Iuuenalis -- poterat fortasse minoris. Piscator, quã piscis emis.

De imagine M. Antonij.

XXXII. XXX.

Hæc, mihi quæ colitur violis pictura, rosisque,
*Quos referat vultus, * Cæciliane, rogas?* (* Cacidiane. Caditiane.)
Talis erat Marcus mediis Antonius annis
Primus, in hoc iuuenem se videt ore senex:
*Ars vtinam mores, animumq́; effingere * posit,* (* posset.)
Pulcrior in terris nulla tabella foret.

Nobi-

Nobilitauit hoc epigrammate Antonium illum Tolosanum, & corporis effigiem, & animi virtutes expresit. HAEC MIHI) quam corono rosis, velut ipsum Antonium præsentem. alij scribunt hic trecentis & summa erit 32. Philip. & 20. numorum. MEDIIS ANNIS) florenti ætate, iuuentam ipse poëta subiicit. PRIMVS) Primus cognomen. M. Antonius Primus, vt suprà 23. epig. ARS VTINAM) En exemplum illustre scribendi in magnorum & bonorum virorum imagines. Ars tantùm extremam oris lineam describit penicillo: animi, rerumque gestarum, ornamenta non tangit. Elegans est ea de re Leontij Scholastici epigramma de Gabriele præfecto Constantinopolitano.

Καὶ φαέθων γραφίδεσσιν ἔχει τύπον; ἀλλὰ χαράσσει
Ἥλιον τέχνη κρυπτομένων φαέων.
Καὶ σὲ σοφὲ πολίαρχε γράφει χαριέντι τέχνη,
Ἐκτὸς σῶν ἀρετῶν, αὐτὸς ὅλων χαμάτων.

PVLCHRIOR) virtus enim, si pingi posset, elegantissima esset, & mirabiles sui amores, Platone teste, excitaret.

Ad * Numacium Gallum. * Munatium.

XXXI. XXXIII.

*Simplicior priscis, * Numati Galle, Sabinis,* * Munati.
Cecropium superas qui bonitate senem;
*Sic tibi * cum soceri claros retinere Penates* * Consoceri, emendatius.
Perpetua natæ det face casta Venus:
Vt tu, si viridi tinctos ærugine versus
Fortè malus liuor dixerit esse meos,
Vt facis, à nobis abigas: nec scribere quenquam
Talia contendas carmina, qui legitur.
Hunc seruare modum nostri nouere libelli,
Parcere personis, dicere de vitiis.

SIMPLICIOR) Vt suorum carminum patronum inuocat Paullum lib. 7. epig. 71. & hoc lib. epig. 51. sic rogat hic Numacium, vt infames versus, suo nomine vulgatos, suos esse neget. SIMPLICIOR SAB.) Sabinos vocat simplices, non stolidos, aut ingenio tardos, sed rectos, candidosque, nec malis artibus imbutos. simul tamen respicit historiam Sabinarum, à Romanis fraude, qua circumuentæ sunt, raptarum. CECROPIVM SENEM) Epicurum Domitius, alij Socratem accipiunt. Seneca in epistolis passim mirificè extollit Epicurum, vt poëta fortè suum magistrum insinuarit potiùs, quam Socratem. De Socrate tamen rectius accipies Apollinis oraculo probatum quem Plato ex Xenophon laudarunt. SIC TIBI) variè legitur hic versus, *cùm soceri, consoceri.* Ordinem & compositionem verborum attende, vnde lux. Sic tibi det casta Venus, perpetuâ face natæ, consoceri claros penates retinere, hoc est, Venus tibi connubium natæ tuæ, cum consoceri filio initum, in ædibus generi & soceri, æternùm firmet, vti concordes gener & nurus, consocerique simul viuatis. Consocer est, quorum alter filium alterius filiæ in matrimonium dedit. Si legas, *cum soceri,* ita distichon intellige. Sic tibi det casta Venus retinere claros penates soceri, cum perpetuâ face natæ, hoc est, Tu Numati possideas domum Soceri cum natâ illius, vxore tua, semper. Tertiam scripturam, *cùm soceri* repudiamus. VT TV) coniunge cum sequentis distichi verbis, *vt tu, (vt facis) à nobis abigas si viridi, &c.* TINCTOS AERVGINE VERSVS) veneno tincta carmina, infamia & maledica scripta. Veteres, vt Turnebus lib. 30. cap. 30. notauit, inuidiam animi vitium esse censuerunt, quale rubigo est ferri & ærugo; vt enim illa ferrum & æs exedit, ita inuidia cor edit, & se ipsam corrodit. Horatius illam æruginem, nigræ loliginis succum appellauit. QVI LEGITVR) cui fama fauet & lector; non fauet autem fama infamiæ. HVNC SERVARE) Lege XII. tabularum, quemadmodum suprà ostensum est, infamia scripta erant proscripta, & Augusti postea, iterumque Domitiani decretis sublata. Poëta igitur fictis & alienis personis docet Vrbem, quisque enim illud Horatianum lib. 1. Sat. 1. *mutato nomine de te Fabula narratur,* ad se trahere potest, qui sibi conscius est criminis, cuius fabulosus auctor fingitur. Sic poëta prodest omnibus, nocet nemini. Itaque verum non est, quod quidam scribunt Martialem sibi male conscium quæsiuisse patronos, & tandem profugisse.

Epist. lib. 1.

Lib. 6. epig. 3. Agnoscat mores vita, legatque suos.

Ad Traianum.

XXXIV. XXXII.

Di tibi dent, quicquid, *princeps Traiane*, mereris,
Et rata perpetuò, quæ tribuere, velint.
Qui sua restituis spoliato iura patrono;
Libertis exul non erit ille suis.
*Dignus es, vt possis * totum seruare clientem:*
Vt liceat tantùm; vera probare potes.

* tortum.

Dii tibi dent) Ius patronorum à Traiano Romanis redditum laudat Martialis. Dii) solennis formula bene precandi, qua & supra vsus est lib. 6. ep. 87.

Dij tibi dent, & tu, Cæsar, *quæcunq; mereris.*

Plinius Paneg. de iureiurando Traiani, *vt ita se dij seruarent si ipse mereretur.* Rata) ratum imperium, quod Dij contulere, firment. Spoliato ivra patrono) Vt Tacitus in 2. historiæ de Vitellio, qui reuersis ab exilio libertorum iura concessit. Erat ingens hoc beneficium. Nam, vt Iurisconsulti docent, operas liberti domino debebant, alimenta, si egeret, denique testamento bonorum semissem. Præterea si in officio non essent, poterant reuocari in seruitutem. Hoc ius vocant patronatus, & ius patronorum Plinius iunior lib. 10. epist. 11. Spoliato) per Domitianum, vt Tranquillus refert, libertinis, militibus æquatis, patroni in eos ius amiserunt: hoc decretum rescidit Traianus, libertosque in ordinem redegit. Libertis exvl) Exul dicitur hic pro eo, cuius bona proscripta sunt; proscribebantur verò patroni, cùm illis ius patronatus eriperetur, vt ex libertorum bonis semissem ne acciperent; ita impropriè vocat hîc exulem. De clientibus & patronis hîc non ago; alia enim sunt iura patronorum in clientes, alia in libertos; non omnis cliens libertus, omnis tamen libertus cliens, de quibus Vlpianus & grauissimus Iurisconsultor. senatus. Dignvs es) decet hoc imperatoris munificentiam, vt ciuem Romanum toto suo iure donet, atque dignitati restituat. Vocat hîc ciuem Romanum clientem Imperatoris: liberum clientem ciuis & patroni. Scaliger ad Vergilij Moretum legit *tortum*, non *totum*, quasi torserit patronos à libertis delatos, sed vereor ne hoc ipsum sit tortum. Qui de clientibus plura desiderat, legat Dionysium Halicar. Gellium, Plutarchum in Romulo, & Iurisconsultos. Vt liceat) vt occasio sit modò, audes & gaudes id facere; sit modò aliquis patronus suo iure spoliatus, extemplò vera esse, quæ dico, probare potes. Vel, *Vt liceat tantùm vera probare, potes.* Dignus es, vt possis; & potes: dummodo liceat, seu possit probare se esse patronum exul.

Et propriè potest accipi de exulibus à Nerua restitutis in patriam, à Traiano, iuri patronorum.

De Sulpitia.

XXXV. XXXIII.

Omnes Sulpitiam legant puellæ,
Vni quæ cupiunt viro placere.
Omnes Sulpitiam legant mariti,
Vni qui cupiunt placere nuptæ.
Non hæc Colchidis asserit furorem,
Diri prandia nec refert Thyestæ,
Scyllam, Byblida nec fuisse credit,
Sed castos docet & pios amores,
Lusus delicias, facetiasque.
Cuius carmina qui bene æstimarit,
Nullam dixerit esse nequiorem.
Nullam dixerit esse sanctiorem.

Tales

Tales Ægeriæ iocos fuisse
Vdo crediderim Numæ sub antro.
Hac condiscipula, vel hac magistra
** Esses doctior, & pudica Sappho.*
Sed tecum pariter, simulq; visam
Durus Sulpiciam Phaon amaret.
Frustra: namq; ea nec tonantis vxor,
Nec Bacchi, nec Apollinis puella
Erepto sibi viueret Caleno.

** Esset, retineo esses, & tecum alloquitur enim Sappho poëtriam per apostrophen. Sappho si tibi esset Sulpicia condiscipula vel potius magistra, esses doctior & pudicior, Phaon tamen tibi olim gratis amatus si vtramque videret præferret tibi Sulpiciam, frustra tamen, quia tam casta est, vt omnium etiam Deorum amores præ suo Caleno legitimo viro repudiet.*

OMNES SVLPITIAM) poëtriam laudat Sulpitiam, quæ Martiali æqualis, scripsit poëmata de amore coniugum, & temporibus Domitiani, quæ in Virgil. App. leges, aliaque nonnulla. Est infra ad Calenum eiusdem mentio. Fuit, vt Gyraldus scribit, ex nobilissima Sulpitiorum familia, cum viro quindecim annos amantissimè coniunctissimeque vixit, de qua Sidonius. *De Sappho Seneca epist. 88. ex Didymi libris.*

Non quòd Sulpitiæ iocos Thaliæ
Scripsit blandiloquos suo Caleno.

VNI VIRO) casti coniuges. admodum rotundè connubium describit, in quo vnam vir vxorem, vxor vnum habet amatque virum. C. FVROREM) non scribit Medeæ amores, & facinora, veneficiaque, de quibus suprà plenè. D. P. THYESTAE) Iam suprà de Atreo, fratri Thyestæ liberos coctos in prandio apponente dictum. Has fabulas apud Ouid. 7. 8. & 9. Metam. Senecam in Thyeste. SCYLLAM) etiam de hoc monstro Siculo dictum. C. AMORES) connubiales. SANCTIOREM) præponitur huic versui versus iste: *De monogamia Tertullianus; sed non vbiq; Romanus. Lib. 3. ep. 45. Lib. 7. ep. 37. & 43. Lib. 6. ep. 47.*

Nullam dixerit esse nequiorem

hoc sensu. Si mores Sulpiciæ spectes, nullam dices pudiciorem: Si versus, nullam nequiorem, scripsit enim amores sed coniugum. AEGERIAE) AEgeria Numæ coniunx, vt alibi poëta, & nos ad illum. Numa Rex II. Romanorum, leges Romanis laturus, finxit se cum hac dea colloqui in Aricino antro, & diuinitus doceri. Liuius lib. 1. Dio. Hal. Ouid. Fast. 3.

Ægeria est, quæ præter aquas, dea grata camænis,
Illa Numæ coniux consiliumq; fuit.

ANTRO VDO) humido, vuido Aricino. P. SAPPHO) poëtria, cuius odæ quædam hodie viuunt, quas inter Lyricorum fragmenta reperias, vitam apud Gyraldum. Est & Ouidij epist. Sapphus ad Phaonem. Epigrammata græca plura, & elegantia in eandem, quibus decima dicitur Musa. Antipater, Sidonius, Ausonius, Papinius, Horatius, AElianus, Suidas, Baptista Egnatius, Plinius meminere. DVRVS) discessit enim à Sappho quasi inimicus. Ergo sensus est, Si Phaon Sulpiciam videret poëtriam, propter hanc etiam Sapphoni reconciliaretur, simulque Sulpitiam amaret, sed frustra, inquit, poëta. Nam Sulpitia tam casta est, vti, nec Iouis, vt Iuno, vel Leda, nec Danai, vt Ino, nec Apollinis, vt Daphnis, nec Bacchi, vt Ariadne Alexipæa dignaretur connubium, erepto sibi coniuge Caleno, quem non secus, atque Artemisia Mausolum amat amauitque semper. De Caleno rursus infrà. Malè igitur distinctum est carmen, Inter punge. Frustra: namque, &c.

In Munnam.

XXXVI. XXXIV.

Improba Massiliæ quicquid fumaria cogunt,
Accipit ætatem quisquis ab igne cadus,
A te, Munna, venit: miseris tu mittis amicis
*Per freta, per longas toxica * sæua vias.* ** pæna.*
Nec facili pretio, sed quo contenta Falerni
Testa sit, aut cellis Setia cara suis.

Non venias quare tam longo tempore Romam,
Hæc puto causa tibi est, ne tua vina bibas.

De Setino suprà & infrà lib.13.

IMPROBA) Munnæ vinum Massiliense Romam missum vituperat. Massiliense vinum fumatum lib.13. exposuimus. TESTA) qua recondebant vina, testæ formam spectas apud Lucam Petum. NON INVENIAS,) lepidè & salsè. Tam improbum ait vinum, vti OEnopola ipse illud procul refugiat.

Ad Maternum.

XXXVII. XXXV.

Quiius dicis, aut respondes in vrbe.

Iuris & æquarum cultor sanctissime legum,
Veridico Latium qui regis ore forum,
Municipi, Materne, tuo, veteriq; sodali
Callaicum mandas si quid ad Oceanum,
An Laurentino turpes in littore ranas,
Et satius tenues ducere credis acos?
Ad sua captiuum quàm saxa remittere mullum,
Visus erit libris qui minor esse tribus?
*Et * fatuam summa cœnare Pelorida mensa,*
Quosq; tegit læui cortice concha breuis?
Ostrea Baianis quàm non liuentia testis,
Quæ domino pueri non prohibente vorent.
Hic olidam clamosus ages in retia vulpem,
Mordebitq; tuos sordida præda canes,
Illic piscoso modò vix educta profundo
Impediant lepores humida lina meos.
Dum loquor, ecce redit sporta piscator inani:
Venator capta marte superbus adest.
Omnis ab vrbano venit ad mare cœna macello:
*Callaicum mandas * si quid ad Oceanum?*

** fatuum, fatuè supra lib. 6. ep. 11. aquosa peloris.*

** numquid.*

Multa mentio est huius apud poetam, lib.2. ep.74 lib.1. ep.97. Strabo illam Lusitaniæ partem, quæ trans Durium est, Callaicam vocari docet.

Poëta patriam cogitans rogat Maternum Iurisperitum & municipem, an aliquid velit mandati dare ad suos. Materni mentio est apud Plinium in epist. Tacitum & Quintilianum libro de causis corruptæ eloquentiæ C.V. fuisse constat. IVRIS) Iuris scientem periphrasticῶs describit. rigidos iustitiæ satellites, nisi fallor, appellat Horatius. LATINVM FORVM) qui ius respondes aduocatis & reis. MVNICIPI) qui sumus eiusdem patriæ, συμπατειώτω. CALLAICVM) Hispanicum à Gallecia, de qua suprà, cùm de Callaico auro diceremus. Obserua orationem hîc deficere, quod intelliges, si componas verba. Materne, inquit, si quid domum per me nuncias, quod sequitur, tacet. nempe ego patriam meditor, ego nuncius ibo. AN LAVRENTINO) contendit Hispaniæ opes, cum Italiæ inopia. Putásne præstare, piscari ranas & acos, quàm pingues & trilibres mullos? Laurentinus ager 17. millibus passuum ab vrbe recedit, vt Plinius lib. 2. epist. 17. suum Laurens, seu Laurentinum describit, quo loco vide Catanæum. Cicer. 2. de Orat. Valerius Maximus ad Laurentum Lælium & Scipionem ait solitos conchas legere, multa Leander in Italia. ACOS) Oppianus lib.1. ἀλιευτ. & 2. Κυν. & 3. Halieut. vocat ῥαφίδα, quæ βελόνη dicitur, Latinis acus piscis, qui per stultam cupiditatem vlciscendi retia, sese implicat perditque. Scribit de aco, Aristot. 3. de gen. animalium cap. 4. qui affirmat eum in partu propter magnitudinem ouorum disrumpi. De eodem Plnius lib. 9. cap. 51. Rondelitius lib. 8. Athenæus 7. ait vilissimum esse piscem.

DVCERE

DVCERE) capere. AD SVA) sensus est. An præstat ranas & viles acos Romæ capere, quàm ingentes mullos, qui capti in Hispania abiiciuntur in mare, nisi sint trilibres, tanta copia est. AD SAXA) vnde extrahuntur. Saxatiles pisces vniuersè meliores fluuiatilibus, vt Theopompus Comicus apud Athenæum docet. Celsum, & Varronem lib. 3. c. 3. Rei Rust. vide. L. TRIBVS) paullò ante ep. 30. de littore Form. super magnitudine & precio mulli disputauimus. F. PELORIDA) insulsam; sic fatuas dixit alibi betas, fabas. Peloridis meminit Plinius lib. 32. cap. 11. inter cancrorum genera chamæpelorides, chamæglymerides, quæ sunt maiores, quàm pelorides. à Peloro Siciliæ promontorio, vel à monte dictam putant. QVOSQVE TEGIT.) ostrea parua ieiuna, exsucca.

alij ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, à cœno. Horatius lib. 2. S. 4. Mitulus, & viles pellent obstantia concha.

O. B. Q. N. L. TESTIS) Nonne præstat in Hispania potius piscari, ostrea non vilia, aut parua, sed quæ superent Baiana ostrea, in Lucrino lacu nata, quæ sunt præstãtia. LIVENTIA) non inuidentia; maiora enim minoribus non inuident, sed contrà minora maioribus. QVAE D.) tanta est copia ostreorum etiam nobilissimorum & maximorum, vti non domini tantùm, sed serui & mancipia ad satietatem iis vesci possint in Hispania. HIC OLIDAM) quæ vrinam in fuga incredibili fœtore mittit, suprà plenius. Scholiastes Callimachi. Τὸ ζῶον τοῦτο λέγεται ὅτι ἔνθα ἂν οὐρήσῃ ἄγονον τὸν τόπον τοῦ ἔτους ἐκείνου γίγνεται. ὅθεν ἀλώπηξ ἡ καὶ ἀλωπεκία, πάθος περὶ τὴν κεφαλὴν γινόμενον, ἀπὸ μεταφορᾶς τοῦ ζώου. *Hoc animal, vbi vrinam facit, locum reddit eo anno sterilem, Vnde morbus capitis alopecia, & qui laborat, alopex translatè dicitur.* CLAMOSVS) venator canes exhortans. ILLIC) in Hispania retia modò extracta è piscoso mari tendes feris, & leporum numerum magnum subitò capies. Lepus cum vulpe minimè comparandus, cùm in regum etiam sit delitiis. Lampridius in Alex. Seuero. qui quotidie leporem iussit apponi.

DVM LOQVOR) steriles amnes Italiæ dicit, & sine pingui fera siluas. piscator missus ad ducendos pisces, nihil attraxit. Venator, quia martem cœpit, putat se opimam prædam adeptum, quam superbus ostentat. MARTE) martes martis, mustelæ genus, de quo Plinius lib. 39. cap. 4. *mustelarum duo genera, alterum siluestre, alterum vrbicum seu domesticum, distant inter se magnitudine.* Græci vocant ἰκτίδας. Est horum mentio apud Ciceronem, Dioscoridem lib. 2. ep. 24. Aristot. lib. 3. de gen. animal. cap. 6. Ouidium, Aelianum, alios. hoc loco siluestrem videtur notare, quòd à venatore dicat captam. vox ipsa nouitia est, nec memini apud antiquum legere. Matthiolus hanc sigillatim describit ad Dioscoridem.

OMNIS AB V.) In omni cœna præter carnes apponuntur pisces, qui ex Hispanico mari præstantes mittuntur; proinde si quid mandas abiturienti, confectum dabo. Illuc enim propero, vnde Roma viuit, & cœnat.

Ad Calenum.

XXXVI. XXXVIII.

O molles tibi quindecim, Calene,
Quos cum Sulpitia tua iugales
Indulsit Deus, & peregit annos.
Vixisti tribus, ô Calene, lustris.
Ætas hæc tibi tota computatur,
Et solos numeras dies mariti.
Ex illis tibi, si diu rogatam
Lucem redderet Atropos, vel vnam
Malles, quàm Pyliam quater senectam.

O MOLLES) fœlix coniugium Sulpitiæ & Caleni prædicat, & omnia ad Sulpitiæ refert gratiam. MOLLES) dulces, concordes, lætos. VIXISTI) quindecennne connubiũ ait fuisse. AETAS T. H.) hos quindecim annos, quibus indulsisti genio & lecto geniali, solos in vita numeras. EX ILLIS) si tibi Parca Atropos vel vnum diem redderet, anteponeres illum quatuor sæculis. Ergo mortuus erat, sequitur enim, *Si tibi*, &c. & suprà ep. 35.

Erepto sibi viueret Caleno.

In Lesbiam.

XXXIX. XXXVII.

Consule te Bruto quid iuras Lesbia, natam?
Mentiris; nata es, Lesbia, rege Numa.
*Sic quoq; mentiris: namq;, vt tua sæcula * narrant*
Ficta Prometheo diceris esse luto.

* narrent.

Geminū huic epigrammati est illud lib. 2. Anthol. Myrin. εἰς χαῖας. ἢ τετραχόσι ὤν. &c. Lege li. I. c. IOL. Mammas atq; tatas, &c.

Consvle te B.) Lesbiam tam turpem & annosam ait, vt videatur omnium fœminarum prima ex ipso luto à Prometheo ficta. Mentiris) fingit poëta fictum hoc à Lesbia dictum. Rege Nvma) es ergo omnibus consulibus antiquior. Numa secundus Romæ Rex. P. lvto) nota fabula de Prometheo hominum artifice. Sic in Vetulæ epitaphio de Plotia anu.

Pyrrhæ filia, Nestoris nouerca;
Quam vidit Niobe puella canam;
Laërtes auiam senex vocauit;
Nutricem Priamus, socrum Thyestes,
Iam cornicibus omnibus superstes,
Hoc tandem sita prurit in sepulchro,
Caluo Plotia cum Melanthione.

Omnia suprà fidem ποιητικῶς extulit.

In Proculeiam.

XLI. XXXVIII.

Mense nouo Iani veterem Proculeia maritum
Deseris, atq; iubes res sibi habere suas.
Quid, rogo, quid factum est? subiti quæ caussa doloris?
Nil mihi respondes? dicam ego, prætor erat.
Constatura fuit Megalensis purpura centum
Millibus, vt nimium munera parca dares:
Et populare sacrum bis millia dena tulisset,
Discidium non est hoc, Proculeia; lucrum est.

Mense novo) Auaritiæ caussa, auara Proculeia à viro diuertit. De communione bonorum inter virum & vxorem legendum cap. 20. Hotomani de ritu veterum nuptiarum. Mense novo) Ianuario. v. maritvm) vt res indignior appareret, contraria iungit, vetus & nouum. Minus peccasset, si nouum deseruisset virum, quàm veterem, & iam vsu, vita, concordiaq; notum & coniunctum. i. res sibi svas) Diuortij concepta verba sunt. Cùm vir à muliere, & mulier à viro discessura pari voto diceret, *Abeas, valeas, tuas res tibi habeto.* Ouid. 2. de Rem.

Munera quæ dederas, habeat sine lite iubeto.

In XII. tabulis apud Fuluium Vrsinum hæc Verba diuortij leguntur prisco more
Sei. Vir. Avt. Molier. Alter. Alterei. Nontiom
Miseit. Divortiom. Estod. molier. Res. Sovas. Sibei
Habeto. Vir. Molierei. Claveis. Adimitod. Exicitoqve.

Apud Iurisconsultos super hac re plura l. 2. Digest. de diuortio. Alexander Geneal. dierum. lib. 4. cap. 8. Tiraquell. Connubial. 2. gloss. 8. Brissonius de formulis antiquis. Antonius Augustinus, Vrsinus, Marcilius ad XII. Cæterùm à condita vrbe vsque ad vicesimum, & quingentesimum annum, nullum repudium inter virum & vxorem intercessit. Primus S. Cornelius vxorem sterilitatis caussa dimisit. Addo. Ex Plutarchi Romulo constat, vxori nunquam licuisse à viro discedere, viro diuertere ab vxore nefas fuisse, nisi in adulterio, aut veneficio, clauiumque adulterationedeprehensa fuisset, aut vinum bibisset, sed hæc postea consuetudo mutauit. Constatvra fvit) Ludi Megalenses non fuere, (vt ille Terentij interpres cum nonnullis sensit) magnis Diis consecrati, sed magnæ deorum Matri Pesinunte Romam aduectæ. Auctores grauissimi con-

mi consulares ferè omnes. Varro, Cicero, Liuius, Herodianus, Ouid. Fast. Gellius, Festus, S. Augustinus de ciuit. Dei, & res, sine teste testata satis, quos si tamen requiris, recentiores, lege Alexand. Neap. lib. 6. cap. 16. Muretum. Vtrumque Scaligerum, Ludouicum Viuem ad D. August. Dicti sunt hi ludi Megalenses & Megalesia à templo Megalesio, vnde aduecta erat Romam dea. Celebrabantur per sex omnino dies, à pridie Nonas Apriles, ad quintum Idus. Fasti veteres. Varro lib. 4. de lingua latina. Paullus Manutius ad Cic. epist. ad Fam. lib. 2. ep. 2. Quid his ludis actum, narrat Herodianus in Commodo, D. Augustinus de ciuit. Dei, lib. 2. cap. 4. & seq. Alex. Neap. copiosè lib. 6. cap. 19. & alij. Hos curarunt primùm AEdiles, quod Liuius, Cicero, aliique docent. Prætores autem & magistratus purpurati in toga prætexta, atque in ornatu maximo præsidebant; quare purpura Megarensis, seu Megalensis in prouerbium abiit, vt est apud Alex. Hinc Proculeia virum suum tenuem, sed prætorem; paullo ante Megalesia, ne cogeretur illi purpuram emere, deseruit. CENTVM MILLIBVS) bis mille quingentis philippæis. argenteis imperialibus, quos florenos hodie vulgo appellant, IIIM. CCCXXXIII. cum triente. POPVLARE SACRVM) Domitius ad eadem Megalesia refert, Merula ad Floralia, ego ad neutra. *Popularia sacra* (inquit Festus Pompeius lib. 14.) *teste Labeone, quæ omnes ciues faciunt, nec certis familiis attributa sunt, vt Fornacalia, Palilia, Laralia.* Ergo populare sacrum est generatim dictum, & vel Fornacalia, vel Palilia, vel Laralia, vel si quæ his similia fuere. Alex. Neapol. cap. 8. lib. 6. Tiraquellus ibidem. Ad hæc ergo popularia opus erat prætori 20000. HS. id est, philippæis 500. LVCRVM) trium millium philippæorum. ludis Megalensibus & sacris popularibus.

à 4. Aprilis ad 9. eiusdem mensis. Pompam Circensem depinxit Panuinius.

Ad Philerotem.

XXXIX. XLIII.

Septima iam, Phileros, tibi conditur vxor in agro:
Plus nulli, Phileros, quàm tibi reddit ager.

SEPTIMA) vt suprà Chloë septem viros, ita Phileros septem vxores confecit, vt tectè vult intelligi poëta, quemadmodum & eodem lib. ep. 81. de Galla & Picentino.

Funera post septem nupsit tibi Galla virorum,
Picentine: sequi vult puto Galla viros.

REDDIT AGER) tam fœcundus est & fertilis vxorum mortuarum. Diogenis non absimile dictum circumfertur, cùm ab arbore suspensam videret mulierem. *Vtinam*, inquit, *omnes arbores tales fructus ferrent.* Sic Mento contr. 33. dixit apud Senecam:

Nulli plus reddunt integra mancipia.

REDDIT AGER) etiam eò trahas licet, vt de viuis accipias, quasi ager pro mortua vxore, viuam semper aliam ac nouam redderet. Verus tamen & simplex sensus videtur. (PLVS NVLLI, REDDIT AGER) Reddit enim dotes tot modò abs te sepultarum vxorum. Illis enim aut sua morte defunctis, aut veneno abs te sublatis, dotes earum & bona ad te redeunt. Ita ferè infrà de Sosibiano captatore.

Nemo domum pluris, Sosibiane, locat.

De sepulchris in agris poni solitis supra dictum, & disputat largè Meursius part. 2. Crit. c. 10. Brisson. form. alij.

Ad Q. Ouidium.

XL. XLIV.

Quincte Caledonios Ouidi visure Britannos,
Et viridem Thetyn, Oceanumque patrem:
Ergo Numæ colles, & Nomentana relinques
Otia, nec retinet rusque, focusque senem?
Gaudia tu differs, at non & stamina differt
Atropos, atque omnis scribitur hora tibi.
Præstiteris caro, quis non hoc laudet, amico,
Vt potior vitâ sit tibi sancta fides.

Sed

Sed reddare tuis tandem mansure Sabinis,
Teq; tuas numeres inter amicitias.

Magnus & clarus vir hic fuit Ouidius. Cæsonij comes voluntarius exilij, Neronis temporibus natus Cal. Aprilibus, lib. 9. ep. 53. & 4. Iuxta Nomentum prædia habuit, vt hîc & lib. 1. aliisque epigrammatis cognoscis. Hoc loco ait amici caussa profectum in Britanniam, vouet illi reditum, & quietam tandem vitam. CALEDONIOS) hodie Scoti. Nec idem valent Caledonius & Calydonius. Calydon ciuitas est Aetoliæ lib. 9. ep. 49.

Inter quæ rari Laurentem ponderis aprum
Misimus, Ætola de Calydone putes.

Et lib. 1. ep. 105. *Et quantum Calydon tulisse fertur.*

Inde Calydonius lib. 11. epig. 19.

Tanquam sit Calydonius timetur.

Hoc loci de Britannia loquitur. VIRIDEM) ob colorem aquæ. Thetis vxor Oceani, qui parentes Nereidum, vt fabulæ nugantur. N. COLLES) Romam. NOMENTANA O.) prædia, rura Nomentana, quorum lib. 1. ad eundem Ouidium est mentio ep. 106.

In Nomentanis Ouidi quod nascitur agris, &c.

Regione 4. Plinio. Et aliis libris sæpiculè. Nomentum Vmbriæ oppidum. Albanorum Colonia Tarquinio expugnata. Vbi noster poëta prædium lib. 4.

Nomentana meum tibi dat vindemia Bacchum,
Si te Quintus amat, commodiora bibes.

Meminere Strabo, Plinius, Virgilius, Liuius, alij, Leander in Vmbria. G. T. DIFFERS) Ex Epicuri disciplina hoc dogma. ATROPOS) Parcarum vltima. P. C. Q. N. H. L. AMICO) quis officium tuum erga amicum reprehendat? cùm tu vitam ipsam amicitiæ posthabeas. TVIS S.) vnde oriundus es. TEQVE T. N. I. A.) Eleganter hoc. Tibi ipsi tandem sis amicus. alioqui nihil proderunt olim amicitiæ.

In delicatum lectorem.

XLV. XLI.

Si quid lene mei dicunt, & dulce libelli;
Si quid honorificum pagina blanda sonat;
Hoc tu pingue putas, & costam rodere mauis,
Ilia Laurentis cùm tibi demus apri.
Vaticana bibas, si delectaris aceto:
Non facit ad stomachum nostra lagena tuum.

SI QVID LENE) Encomiastica, nuptialia, natalitia, amatoria, & hoc genus alia, quæ vt materia blanda & lenis, ita numeros quoque lenes & blanda verba desiderant, id quod lib. 11. ep. 91. his versibus declarat.

Carmina nulla probas, molli quæ limite currunt,
Sed quæ per salebras altaq; saxa cadunt.
Et tibi Mæonio quod carmine maius habetur,
Lucili Columella, hic situs Metrophanes
Attonitusq; legis terrai, frugiferai,
Actius & quicquid Paccuuiusq; vomunt.
Vis imiter veteres Christille tuosq; poëtas? &c.

Si tibi hæc velut minus acria displicent, abi hinc & rodas ossa, bibas acetum, legas maledica, &c. mihi placet subinde etiam lenia & dulcia miscere amaris. HONORIFICVM) ad laudes & encomia refero, lene & dulce, ad epithalamia, natalitia, assentationes, basia, &c. Marsus apud Quintilianum ioca seria partitus est in tria genera, honorificum, contumeliosum, medium. Honorifici exemplum est illud ex Cicerone pro Ligario de Cæsare: *qui nihil soles obliuisci nisi iniurias.* Contumeliosi ex eod. ad Atticum de Pomp. & Cæs. *habeo quem fugiam, quem sequar non habeo.* Medij siue apophthegmatici, cum Cicero dixit mortem neque grauem accidere posse viro forti, neque immaturam consulari, neque miseram sapienti. PINGVE) crassum, rude, inelegans, nota parœmia. pinguis Minerua, pingue ingenium non acre, subtile, promptum. Persius Sat. 1.

Est hoc spumosum & cortice pingui.

ILIA APRI) vnde possis satur fieri, sic apud Homerum honoris caussa Vlyssi apponitur suis dorsum. NON FACIT AD STOMACHVM.) stomachus aliâs iram, aliâs affectum & naturam hominis valet, vt hoc loco.

In Mathonem.

XLII. XLVI.

Omnia vis bellè; Matho, dicere, dic aliquando
Et bene: dic neutrum: dic aliquando malè.

OMNIA) Intelligentia distichi pendet à scientia vocis (bellè) bellus autem apud Ciceronem, Plautum, Varronem, & alios sæpè in bonam partem valet, vt bellæ litteræ, ciuitas, otium, &c. Sæpe etiam in malam, eumque notat, qui aliis libenter obsequitur, & bellè dicere est loqui ea, quæ alij velint audire, quasi dicas blandè dicere & palpare, nihil, quod offendat, moueat, ingratumue sit; quo sensu dixit Cicer. *Omnes tuas artes, quibus tu magnus es, concedit, fatetur se non bellè dicere, non ad voluntatem loqui posse.* Et Martialis noster lib. 1. ep. 10.

Matho Caussidicus Iuuenal. Sat. 1. Apud Senecam quoq; Caussidici nomen est.

Bellus homo, atq; idem vis magnus, Cotta, videri:
Sed qui bellus homo est, Cotta, pusillus homo est.

Nempe non liber, sed aliorum seruus & assentator. Est enim pusilli & ignaui hominis abiectique, ad aliorum quasi se nutus quoscunq; accommodare. Bellus præterea sonat Græcis eos, quos Aristot. 3. Eth. ἀρέσκους appellat, qui student aliis placere, seu dictis, seu iocis, seu cultu, aut sunt dicaces, scurriles, intempestiueq; petulantes, Plinius epist. 25. lib. 4. *Quid hunc putamus domi facere, qui in tanta* (in comitiis & magistratu deligendo) *re, tam serio tempore, tam scurriliter ludat? qui deniq; omnino in senatu dicax, & vrbanus, & bellus est. tantum licetiæ adiicit primis ingeniis illa fiducia, &c.* De mollitie cultus Martialis lib. 3. *Cotile, bellus homo es.* Hic Mathonis caussidici studium dicendi videtur carpere, quod Matho referebat eò, non vt bene, sed vt bellè diceret. quod quid sit, ostendit Persius Sat.

Fures, ait Pedio: Pedius quid? crimina rasis
Librat in antithetis, doctas posuisse figuras
Laudatur, bellum hoc: hoc bellum? ——

Bellum, inquit Persius, hoc putant Oratores, cùm schemata oratoria & antitheta, figurasq; oratorias ostentant, & nihil de caussa dicunt? nō est hoc bellum, non est. Idem factitabat Matho, qui conabatur bellè dicere, artē Rhetoricam, & artis omnia lenocinia expromere, Martialis ait hoc bellè, non bene fieri. Dic aliquando non bellè, sed bene, de re nempe proposita, nec artem semper, sed rei naturam inspice. DIC MALE) neglige artis fucos & præcepta. quod ipsum est nonnunquam bene dicere, cùm tali ratione malè dicis. Sicut in ipso neglectu quidam cultus est, & in contemptu artis artificium. Hæc mihi arridet sententia. Domitius ad iudicium (nescio quo iudicio) carminis refert, aitque frigidè laudatum esse carmen poëtæ à Mathone, cùm bellum vocasset, parum bellè.

Lege epigr. 19. lib. 6. in Postumum. & Petron. Arbit. pag. 1. cum VVeverano.

Ad * seipsum.

** an potius ad Iulium Martialem sæpius laudatū suprà.*

XLIII. XLVII.

Vitam quæ faciunt beatiorem,
Iucundissime Martialis, hæc sunt:
Res non parta labore, sed relicta:
Non ingratus ager, focus perennis,
Lis nunquam, toga rara, mens quieta,
Vires ingenuæ, salubre corpus,
Prudens simplicitas, pares amici,
Conuictus facilis, sine arte mensa:
** Nox non ebria, sed soluta curis:* ** al. Meri.*
*Non tristis torus, * attamen pudicus:* ** & tamen.*

Somnus,

Somnus, qui faciat breues tenebras.
Quod sis, esse velis, nihilque malis:
Summum nec metuas diem, nec optes.

Hoc est illud πολυθρύλλητον epigramma, lippis, vt aiunt, & tonsoribus decantatum: quod pueri nôrunt, antequam discant, tenent, antequam intelligant. Totum est ad beatæ vitæ tranquillitatem compositum: quâ de beatâ & tranquillâ vitâ planè beatos condidit libellos parum beatus Seneca, qui vitam beatam naturæ finibus circumscribit, aitque beatam vitam esse, secundum naturam viuere. Res non parta labore, sed relicta) Quæsitæ res, & relictæ contraria sunt. Relictæ patrimonio; partæ & quæsitæ curis. Anxiè autem parta, anxiè tenentur: beatus est, præsentibus, qualiacunque sint, contentus. *Habebit philosophus amplas opes: sed nulli detractas, nec alieno sanguine cruentas, sine cuiusquam iniuria partas, sine sordidis quæstibus, quarum tam honestus introitus, quàm exitus; quibus nemo ingemiscat, nisi malignus.* & quæ apud Senecam c.23. de beata vita sequuntur. Adde, si placet ex Virgiliana append. de vita tranquilla. *Est mihi rus paruum, &c.* Multa Cicero passim de ead. Cæterùm, relinquere hæreditatem, proprium & vsitatum verbum in hac re. Virg. 4. Georg.

Vide Iuuenal. Sat. 10.

Terent. Phorm. Sallustius bello Iug. Auctor ad Herennium.

——cui pauca relicti
Iugera ruris erant——

Ad quem locum, nostrum Pontanum adi. Multa & Brissonius lib. 16. de verborum significat. Non ingratvs ager) In hac re multus est Cicero lib. de Senect. Ingratus ager, est sterilis & infecundus, qui acceptam sementem non cum sperato frugum reddit fœnore, vt gratus ille, qui segetem vberrimam largitur. Horatius eundem prædicat beatum, qui suos colit fertiles agellos.

Beatus ille, qui——
Paterna rura bubus exercet suis,
Solutus omni fœnore.

Focvs perennis) Metonymia, focum pro victu posuit. Hunc focum Tibullus sibi optauit.

Diuitias alius fuluo sibi congerat auro:
Dum meus assiduo luceat igne focus.

Statius lib. 1. Sil. de eod. foco.

——diuesque foco lucente Tibullus.

Lis nvnqvam) contentiones forenses intellige. Horat. *Forumque vitat.*
Virg. 2. Georg. *——nec ferrea iura,*
Iratumque forum, aut populi tabularia vidit.

Quid enim magis serenam animi quietem perturbat, quàm lites, iudicia, caussæ, accusationis, & defensionis curæ? Toga rara) rara officia vrbana. infra ep. 51. *ô tunicata quies.* Togati enim clientes æquè de nocte ac die fatigabantur. salutabant, comitabantur, seruiebant, & rarò inter quiescebant; iniurias præterea mille, & mille contumelias ab atriensibus, & seruis præstolantes perpetiebantur, vt fusiùs alibi exposuimus; rectè Horatius de beato, vitante

——superba ciuium Potentiorum limina.

Et Virg. *Penetrant aulas & limina regum.*

Mens qvieta) Animi concordiam Seneca putat summum bonum. Concors est animus extra metum, extra cupiditatem positus. Quies autem mentis inæstimabile bonum. Plura idem libello de tranquillitate animi.

De beata vita cap. 9. c. 4. c. 5.

Vires ingenvæ) Quas & sapiens optat. Seneca de beata vita c. 22. Non tamen portentosum aut giganteum robur. Robusti enim, viribus freti, occupant sæpe alios, prælia & pugnas amant, quæ non modò tranquillam perturbant, sed omnem vitam adimunt. Iuuenal. Sat. 10.

——viribus ille
Confisus periit, admirandisque lacertis.

Exempla passim sacra & profana historiæ, & fabulæ suppeditant, nec sacræ litteræ tacent. Ouid. 1. Trist. ingenuas vires, videtur pro corpore tenero & laborum insueto ponere.

Illi corpus erat durum, patiensque laborum:
Inualidæ vires, ingenuæque mihi.

Salvbre corpvs) Mens sana in corpore sano petenda, vt ex philosopho Iuuenal. Sat. 10. docet. *Orandum est, vt sit mens sana in corpore sano.* Seneca philosopho, & ipse philosophus accinit. *Sapiens malam valetudinem tolerabit, bonam optabit.* De mente sana idem lib. eodem cap. 3. nec pluribus opus, aut si cui opus, Tiraquellum adeat lib. de Nobilitate 3. n. 388. Prvdens simplicitas) En quam geminè Christianæ legis conditori. *Estote prudentes, sicut serpentes, simplices, sicut columbæ.* Est autem sapientis, quæ corrigi non possunt, dissimulare, patique potiùs, quàm facere iniurias.

De beata vita, cap. 22.

iurias. quæ stultis simplicitas, cordatis sapientia est. PARES AMICI) Impares enim genere, fortuna, opibus, rarò pares gerunt animos, dum maior minorem facilè contemnit, minor maiorem palpat. De fideli amicitia Seneca c.7. de Tranquill. animi, & passim in epistolis. Pares etiam proemia paribus coniungit. CONVICTVS FACILIS) συντρόφοι faciles & familiares iucundum reddunt conuictum. Videtur hic ipsum apparatum mensæ parabilem & quotidianum, nec sumptuosum appellare conuictum: id quod mox sequentia verba exponunt. SINE ARTE MENSA) non peregrinæ nec exoticæ deliciæ & cupediæ. Non quales per maria & omnes terras Nomentanus & Apicius conquisierunt, *super mensam recognoscentes omnium gentium animalia. Vide hos eosdem è lectis suis spectantes popinam suam, &c.* De parabili verò cibo lib. de Tranquill. cap. I. *Placet cibus, quem nec parent familiæ, nec spectent, nē ante multos paratus dies, nec multorum manibus ministratus, sed parabilis, facilisq́, nihil habens accersiti precio; sed vbilibet non defuturus, nec patrimonio grauis, nec corpori: nec rediturus, qua intrauerat.* En hæc est sine arte mensa. Sed lautis hominibus. *Quicquid quæritur, optimum videtur*, vt Petronius testatur. NOX NON EBRIA) Non epulis, somno, vinoque sepulta, nec curis anxia & insomnis. NON TRISTIS TORVS) Vxor non Xantippæa, molesta intemperies, æterna lis, rixa, iurgium: sed facilis, commoda, tractabilis, & pudica matrona. BREVES TENEBRAS) Nauci homines Plato, & cum Platone sapientes omnes existimant somni mancipia; mortuis, glires hos, quàm viuis propiores dicas, vt rectè Ouidius cecinerit.

Seneca lib. de beat. vita, c.11.

Seruo hāc scripturam; nam de mente iam suprà dixerat, mens quieta.

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Breuem ergo somnum & noster poëta commendat, sed quietum. Possis & aliter interpretari breues tenebras, somnum inquam tam dulcem & suauem, vt nox, quamuis longa, tamen breuissima fuisse videatur. Multa mihi copia esset memorandi viros ex omni antiquitate clarissimos, qui in somnum non secus ac iuratissimum hostem pugnauerunt, omnibusque machinis expugnarunt. Sed obuia pluribus transeamus. QVOD SIS, ESSE VELIS) Contentus sua sorte, conditione, fortuna, nec præ se alios iudicet beatos, vt Horatius Sat. I. queritur, & quærit, cur nemo sua sorte contentus viuat. Terentius dat consilium. *Quoniam id fieri, quod vis, non potest, id velis, quod possis.* Græci monuere idem. ὡ δυνάμενος, ὃ θέλεις, θέλεις, ὃ δύνασαι. Et, Δεῖ τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν. SVMMVM NEC MET. DIEM N. OPTES) Seneca de beata vita c.5. *Potest beatus dici, qui nec cupit, nec timet*, & epist. 24. *Obiurgat Epicurus non minus eos, qui mortem concupiscunt, quàm eos, qui timent*, & quæ ibid. sequuntur. Idem lib. 6. quæst. natural. c.32. *Mori nec rogaueris, nec timueris.* Audisti, quæ, ex sententia Poëtæ beatam præstent vitam: iuuabit & Pentadij nobilissimas syllabas de ead. beatâ vitâ venustissimè canentes pro huius epigrammatis coronide, apponere.

Non est, falleris, hæc beata non est,
Quod vos creditis esse vita, non est
Fulgentes manibus videre gemmas,
Aut testudineo iacere lecto,
Aut pluma latus abdidisse molli,
Aut auro bibere, & cubare cocco,
Regales dapibus grauare mensas,
Et quicquid Libyco secatur aruo
Non vnâ positum tenere cella:
Sed nullos trepidum timere casus.
Nec vano populi fauore tangi,
Et stricto nihil æstuare ferro.
Hoc quisquis poterit, licebit illi
Fortunam moueat loco superbus.

Parat conuiuium.

XLIV. XLVIII.

Nunciat octauam Phariæ sua turba iuuencæ,
Et † pilata redit, iamq́ subitaq́ cohors.
*Temperat * hic thermas, nimios prior hora vapores*
Halat, & immodico sexta Nerone calet.
Stella, Nepos, Cani, Cerealis, Flacce venitis.
Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

† Ios. Scaliger ad Tibullum p. 118. Atq; pilata, legit. à pilo, prima breui. Nonius v. pilare, & Festus, alij pileata, vt pileati Parthi.
** hæc.*

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit, & varias, quas habet hortus, opes.
In quibus est lactuca sedens, & tonsile porrum,
Nec deest ructatrix mentha, nec herba salax.
Secta coronabunt rutatos oua lacertos,
Et madidum thynni de sale sumen erit.
** Castus.* ** onyx.*
**Paruus * in his, vna ponetur cœnula mensa,*
Hœdus, inhumani raptus ab ore lupi.
Et quæ non egeant ferro structoris ofellæ,
Et faba fabrorum, prototomiq́ rudes.
Pullus adhæc, cœnisq́ tribus iam perna superstes
Addetur: saturis mitia poma dabo.
De Nomentana vinum sine fœce lagena,
** plena.*
*Quæ bis Frontino consule * prima fuit.*
Accedent sine felle ioci, nec mane timenda
Libertas, & nil, quod tacuisse velis.
**Scorpoq́ meus conuiua.* ** Non.*
*De Prasino * conuiua meus, Venetoq́ loquatur:*
** Nec facient quemquam pocula nostra reum.*

Inscriptio continet argumentum.

Ouid. l. Met.

NVNCIAT OCTAVAM) Isidis (quæ Inachi filia versa in bouem, deinde in deam, colebatur Romæ sacris ex AEgypto petitis, Lucianus, Apuleius, alij) sacra hora pomeridiana 8. absoluebãtur, quæ est apud nos secunda pomeridiana. Octaua hora exercebãt corpora veteres, & lauabant. De exercitatione lib. 4. Martialis. *Sufficit in nonam nitidis octaua palæstris.* Ante octauã non licebat publicè lauare, nisi ægris. Spartianus in Hadriano. *Ante octauam horam neminem, nisi ægrotum, lauare passus est.* Ipsa hora lauandi tintinnabulo indicabatur, Mart. lib. 14.

Redde pilam, sonat æs thermarum, ludere pergis?

NVNCIAT OCTAVAM) Habebat Isidis mysta tintinnabulum de quo hæc Magius lib. de tintinn. c. 7. *Nolim lectorem ignorare Syriæ Deæ sacerdotem, vt auctor est Lucianus, tintinnabulo vti cõsueuisse. Ait namq́, ante Syriæ Deæ templum phallos duos miræ altitudinis fuisse statutos: in hos sacerdotem ea solitum arte cõscendere, qua Syri palmas altiores, nimirum fune caudici aduoluto (duplicem hunc esse oportuit, vt dum in altero pedes eius, qui conscendere vellet, cõsisterent, alter altius promoueretur) ac paulatim ad superiores partes protracto. cum verò ad summas phalli partes peruenisset, orare, sacra facere, ac inclamare consueuisse, atq́ interim tintinnabulo sonũ edere, vt verbis tinnitus sociaretur. Æs namq́ in sacris non modicam vim habere, existimabat antiquitas. Sunt præterea qui putent, Deæ eiusdem sacerdotes, qui stipem non modicam passim emendicantes, siue potius corradentes, colligerent (hos Cicero in libris de legibus, domos exhaurire & vrbem superstitione implere dicit) tintinnabula vsurpasse; visiturq́ inter antiquorum statuas, Romæ opinor, sacerdos huiusmodi cum pera & tintinnabulo. More non absimili apud Italos nostros, qui D. Antonij fratres nuncupantur, passim eleemosynas colligentes, statim atq́ in pagos & vicinias peruenerint, tintinnabula mouent, quod tinnitus religionem quandam præ se ferat (etenim D. Antonium cum tintinnabulo appingi videmus) & eos, qui aliquid daturi sint, accersat. Eodem cum iis, qui benignè fecerunt, piè salutem æternam à Deo expostulant, identidem personant. Quod & Isiacos fecisse arbitror.*

SVA TVRBA) calua & sistrata, id est, Isidis sacerdotes rasi, de quibus ad illum versum Martialis pleniùs,

Linigeri fugiunt calui, sistrataq́ turba.

P. COHORS) sistrata, inquit Domitius. Merula negat pilum, & sistrum idem sonare, nec ego memini idem valere. Merula pilatam vocat, quòd gladios gestarint sacerdotes, & se vulnerarint. Apuleius sanè lib. 11. Metam. totam sacerdotum, & totius populi pompam describit, nec pili, quod sciam, mentionem facit vllam. aliquos tamen in ea pompa velut è ludo gladiatorio prodire affirmat. qui gladios ancipites, vel anceps ferrum gerentes sua brachia dissecabant; octauo verò libro docet linigeros illos se cruentasse. Et Seneca lib. de beata vita. ep. 22. *Cùm sistrum aliquis*

liquis concutiens ex imperio mentitur, cùm aliquis secandi lacertos suos artifex, bracchia atque humeros suspensa manu cruentat, cùm aliqua genibus per viam repens vlulat, laurumq; linteatus senex, & medio lucernam die præferens conclamat, &c. Plura Diod. Siculus, Herodotus, Gyraldus, Arnobius, Tertullianus, Ouidius alij.

ET PILATA R.) Ferri potest hæc scriptura, si gladiatam intelligas. Laudo tamen Scaligerum, qui legit. *Atq; pilata.* Pilata, id est, calua, volsa. Isidis enim sacerdotes pice depilabantur. Et hoc est pilare, vt Martialis alibi.

Nec plena turpi matris olla resinâ,
Summœnianæ qua pilantur vxores.

Et caluos fuisse seu volsos, nulla est dubitatio. Martialis l.11.ep.29.

Linigeri fugiunt calui sistrataq; turba.

Sed ad hoc primum epigrammatis distichon iuuabit animaduertisse, Isidi bis in die laudes ab Isiacis dictas. Prima nempe hora, qua sacerdotes Isidis templum aperiebant, (idque Apertio vocabatur) & Deam salutabant, quod Salutationem, & Excitationem appellabant. Post, totum diem stipem emendicabant. Inde ad octauam redibant, & deam componebant, & templum claudebant. Has geminas Isidis laudes Tibullus intelligit, cùm ita lib.1. canit.

Bisq; die resoluta comas tibi dicere laudes
Insignis turba debeat in Pharia.

Confirmat hoc de prima hora Apuleius lib.11. pluribus locis. Arnobius lib.7. alij quos Scaliger verbatim apponit. Octauam horam nominat hîc expressè Martialis. Sed nondum locus hîc totus enodis. Quid sibi vult. Iamq; subitq; τὸ, que, post verbum subit redundat. An scribendum statque subitque cohors. Nam reuersi Isaici ex mendicatione Deam stantes adorabant. Martialis lib.12.ep.20.

Linigeri fugiunt calui, sistrataq; turba,
Inter adorantes cùm stetit Hermogenes.

Deinde componebant, opinor, Deam, templumque claudebant. Alij tamen pleri seruant: *Iamq; subitq;.*

REDIT) ad templum deæ, quod erat Romæ in Campo Martio, vnde Campensis dicitur Isis Apuleio. In sacris autem illis Isidis repræsentabant indagationem, qua filium amissum quærebant, Isidis natum. hora verò octaua vestigatio illa cessabat, Isaciiq; ad sacram ædem reuertebantur. TEMPERAT) hora octaua. PRIOR) septima quæ prima est pomeridiana, SEXTA, quæ duodecima. NERONE) thermis Neronianis. STELLA) nomina* septem conuiuarum. SIGMA) Imperitè legunt quidam signa, placent signa. Sigma Græcorum character olim, vt C. Latinorum formabatur, præsertim in maioribus figuris. exempla obuia in Inscriptionibus & nummis & libris. Stibadia vocat lib.14.

Accipe lunata scriptum testudine sigma,
Octo capit.———

De hoc genere sigmatis, vel stibadij lib.14. plura ep.87. Erat genus lecti in formam hemicycli factum. cœpit sub Imperatoribus, quamuis nonnulli mensam fuisse contendant. MALVAS) maluam Græci μαλάχην, Nos, Pappel/ vocitamus, qua de. præter auctores nostri æui, scribunt Dioscorides lib.2.c.3. Theophrastus lib.5. de plantarum historia. Plinius lib.19.c.4. Galenus lib.7. Simplicium medicam. Quòd maluæ ventrem lubricent, etiam iidem ferè omnes confirmant. LACTVCA SEDENS) sessilis, laconica betica variè appellata. TONSILE PORRVM) regredere ad lib.3.ep.47. & lib.13.ep.19. de porro. HERBA SALAX) Erucam putant, Græcis ocymum, nec pluribus opus. RVCTATRIX MENTHA) Alij stupratrix, alij destupratrix, alij ruptatrix. seruo primam scripturam; ructatrix, quod ructus cieat. Mentha à Græco μίνθη, nobis Müntzen/ herba pueris nota. SECTA C.) Iam suprà docuimus oua solita secari, mediaque cybiis inferciri, rursumque claudi. RVTATOS) rutâ imbutos lacertos. nota vulgo herba; lacertos non accipe hîc venenosos, quales apud nos visuntur. suprà de lacertis. plura lib.17. ep.77. in Papilum. ET MADIDVM) sumen papillæ scropharum recens effetarum, (de quo lib.13.) salso liquore de thynni piscis sanguine infectum, PARVVS O.) manifestè corruptus locus. lege paruus in his (inter hæc) ponetur cœnula mensa Hœdus, vt intelligas hœdillum ponendum fuisse, qui vnâ cœnulâ, atque vnâ mensâ potuit totus absumi. RAPTVS) ποιητικῶς, qui poterat rapi, & obnoxius erat prædatori. STRVCTORIS) creodætæ, carptoris, Fürschneider. Sunt, qui distinguant structoris officium à Carptoris, quòd carptor diuidat cibos, & sit idem, qui scissor. Structor verò, qui struat, ordinet, componat, vt Seruius docet, fercula, vnde & structores dicuntur ferculorum compositores. Structoris munus fercula puerorum manibus allata commodè disponere. Græcis τραπεζοκόμος, τραπεζοποιός, οὐχ ὁ μάγειρος, ἀλλ' ὁ τῆς πάσης περὶ τὰ συμπόσια παρασκευῆς ἐπιμελούμενος. VVouerium lege ad Petronium pag.319. Heraldus structorem eundem scissori facit, qui multa ad hoc Martialis verbum. OFELLÆ) alioqui duplici ff, scribitur *offellæ.* sunt partes carnium in craticula assatæ, vel in olla clixæ. Varro de re rust. cap.4.l.2. *In Hispania vlteriore in*

*non ficta: ad omnes extant multa epigrammata.

Apud Philandrum & Ciaconium de triclinio.

Rautten

Gryphius disertè habet in his.

Structor, carptor, cibicida, scissor Iuuen. Sat.5. Heraldũ adi.

Ita Petronius structorem accipit.

re in Lusitania cum sus esset occisus, Attilius Hispaniensis minimè mendax, & multarum rerum peritus in doctrina, dicebat L. Volumnio senatori missam offulam cum duabus costis quae penderet III. & XX. pondo, eiusq́; suis à cute ad os pedem & III. digitos fuisse. Festus exponit ofellas carnes conditas, & globi forma concisas, Knödel. FABA FABR.) herba, qua condita faba est, fabrilis vocabatur, vt canit Columella.

——quiq́; fabis habilis fabrilia miscet.

PROTOTOMI) caules coliculi, de quibus lib. 13. primi caules succisi. PERNA) pes suis cum superiore dorsi parte. lib. 13. plenius. SVPERSTES) sufficiens quatuor cœnis. SATVRIS) secundis mensis. MITIA) Virg. *——sunt nobis mitia poma.* præmatura. NOMENTANA L.) Nomentanum vinum, quò recentius, hoc deterius, quò vetustius, hoc generosius. lib. 1. ep. 106.

In Nomentanis, Ouidi, quod nascitur agris,
Accepit quoties tempora longa merum,
Exuit annosâ mores, nomenq́; senectâ,
Et quicquid voluit, testa vocatur anus.

FRONTINO) Nusquam reperio Frontinum consulem, hoc æuo, Fronto ter consul fuit. Fasti Capitolini. cum Traiano III. & ipse Fronto III. Constat tamen consulem fuisse, quòd Frontini huius libri stratagematum titulum hunc præferant. *Sexti Iulij Frontini viri consularis.* Scripsit idem de Aquæductibus lib. II. librum de qualitate agrorum. Est de hoc eod. carmen infrà 59. Poëta vinũ conditum ait, Frontino consule II. quod pro recente ponit. vixit enim æuo Martialis & Traiani Frontinus. Fasti porrò consulares truncati sunt, præsertim qua mediis anni mẽsibus, quibus subinde alij aliis consules successerunt. M. T. LIBERTAS) nullus erit, qui nostros iocos insidiosè excipiat, & deferat ad Cæsarem, nosque reos faciat, vt Domitiani temporibus contingebat. Idem fac̃titatum Tiberij æuo. Senecam testor de Ben. lib. 3. c. 26. vbi de Paullo Prætorio memoratu digna res notatur. vide & Duarenum ad legem Iuliam de Maiestate. c. 4. Iterum Senecam c. 27. 3. de Ben. Seneca iterum de breuitate vitæ: nullius ex his (philosophis) sermo periculosus erit, nullius amici capitalis sumtuosa obseruatio. DE PRASINO) de quatuor factionibus Aurigatorum diximus aliâs. Prasini habebant viridem cultum, Veneti cæruleum. Studia populi inclinabant partim in Prasinos, partim in Venetos, & cum populo Cæsares. qui ergò diuersum à Cæsare sentiebant, magnum periculum subibant.

In Cottam.

XLIX. XLV.

Cùm potes amethystinos trientes,
Et nigro madeas Opimiano:
Propinas modò conditum Sabinum,
Et dicis mihi, Cotta, vis in auro?
Quisquam plumbea vina vult in auro?

Setinum & Falernum, Opimiana vina. Sabinum mala nota. CVM POTES) conuiuatorem sordidum carpit, qui bibebat Falernum, & conuiuis in auro propinabat Sabinum, vinum deterrimum. AMETHYSTINOS TRIENTES) Synecdoche, pocula posuit pro ipso vino. AMETHYSTINOS) vel refert ad gemmas insertas poculis, vel ad colorem nobilissimorum vinorum; gemmam tamẽ hanc non conuenire poculis Plato recentior docet in epig. 4. In Amethysto Bacchus sculptus, alloquitur gemmam lib. 4. Anthol.

ἀμέθυστος non ebrius.

ἀλίθος ἐς' ἀμέθυστος, ἐγὼ δ' ὁ πότας διόνυσος·
ἢ πιθέτω νήφειν, ἢ μαθέτω μεθύειν.

Sobria tu gemma es, sed ego potator Iacchus:
Ebria vel tu sis, sobrius aut ego sim.

Andreas Vactius. SABINVM) ante annum sextum potabile non est, postea nobile; hinc poëta dixit modò conditum seu recens. PLVMBEA V.) pessima vina.

De

De Scorpo.

XLVI.

Frangat Idumæas tristis victoria palmas:
Plange, fauor, sæuâ, pectora nuda, manu.
Mutet honor cultus, & iniquis munera flammis
Mitte coronatas, gloria mœsta, comas.
Heu facinus, primâ fraudatus, Scorpe, iuuentâ
Occidis, & nigros tam citò iungis equos.
Curribus illa tuis semper properata, breuisq;
Cur fuit, & vitæ tam prope meta tuæ?

Suet. Cal. c. 55. Incitato equo Caligula destinauit consulatum altaq; multa stolidior equo.

L.

Deplorat fatum Scorpi aurigatoris populo principibusque gratissimi. Huic ait Domitius à Caligula destinatum consulatum. nihil somniauit de Scorpo nondum nato Caligula; Scorpus enim annum ætatis septimum supra vigesimum non excessit; & à Claudio vsque ad Traianum propè sexaginta anni fluxere; natum credo Scorpum sub initia Vespasiani Cæsaris, & Imperatoris creati, si Scorpus Traiano Neruæ succedente statim est extinctus. Qui aurigæ, siue aurigatores, qua conditione, quam nobiles, noti, &c. copiosè Panuinius lib. 1. de lud. Circens. c. 11. FRANGAT I.) Hortatur Victoriam, Fauorem, Honorem, Gloriam Numina semper propitia Scorpo, vti symbola sua, Scorpo ante veluti insignia quædam indulta in rogum præcipitent. FRANGAT VICTORIA PALMAS) victor enim Scorpus fato victus est. itaque frustrà gerit palmam signum victoriæ. Palma, & alia multa priscis significabat, & consensu victoriam, quod Imperatorum sculptæ, cælatæ, pictæ, nummisq; expressæ imagines ostendunt, parœmiæ confirmant, scripta principum auctorum, prodigia palmis data, miracula naturæ, oracula diuina clamant. de quibus Cicer. Gellius, Plutarchus, Plinius, Aristot. Valerius Max. D. Ioannes in Apocalypsi, *Et palmæ in manibus eorum*, aliisque libris alij vates tractant. Caussam aiunt huius symboli, quòd palma onere pressa non succumbat, sed fortiùs exurgat, quod in certatores cadit, qui dum vincunt, nullis laboribus difficultatibusque superantur; multa super hac Pierius lib. 50. De palma Iulij Cæs. vel Augusti Brodæus lib. 1. Anthol. ad Philippi epigramma εἰς δάφνην. Etenim, quam alij scriptores palmam, Philippus ait, laurum fuisse. IDVMÆAS) nemo nescit Idumen Syriæ, & Iudæam palmæ feracem, ita vt ipsam Iudæam Romani expressuri, simulacrum arbori palmæ alligatum finxerint. sic in Titi nummis spectatur, cum inscriptione *Iudæa capta.* Idem aliâ atque aliâ forma in Vespasiani nummis. De palmâ Idumæâ etiam Virg. Lucanus, Plinius, alij sæpius vel canunt, vel narrant. TRISTIS) ob mortem Scorpi, quæ sæpe in aurigatione ludis Circensibus vicerat. PLANGE F.) signum luctus, plangere manu pectus apud varias gentes. Alexand. Neapol. lib. 3. cap. 7. & ibid. Tiraquellus, vbi non hoc tantum, sed innumera alia plurimarum gentium luctus signa leges. De spectatorum acclamationibus, fauore, plausu, fremitu, furore fusè Bulengerus de circo, c. 46. toto. MVTET) Romani, vti ferè cæteræ gentes omnes & hodie, in luctu vestem mutabant cuius vbique in Cicer. Liuio, Ouid. ad Liuiam, aliosque scriptores testimonia occurrent, quæ leges apud Tiraquellum, Bencium, aliosque sexcentos. MITTE CORO.) Hic quoque mos obtinuit, vt comæ in luctu tonderentur, & flammis iniicerentur. Apud Homer. Iliad. Ψ. in morte Patrocli Achilles. & Odyss. 4. & 24. Quintus Calaber de funere Achillis. Virgil. 9. AEneid. Propert. lib. 1. eleg. 17. Catullus in Arg. Ouidius 3. Met. Statius 6. Theb. Sisenna lib. 4. apud Nonium Marcellum. Herodianus in Caracallo. Iunius de coma. Tiraquellus. MVNERA FLAMMIS) quæ quantaq; in rogum cum cadauere iniecerint, è Suetonij Iulio, c. 84. & Plinij epist. 2. lib. 4. disces. Nero in Poppææ funere tantum aromatum consumsit, quantum tota Arabia vno anno non profert. Plinius l. 12. c. 18. Heraldus plurima.

Sic Ouid. frangere fasces dixit ad Liuiam. Consul init fractis mœrentem fascibus Vrbē.

Sordidati, immò pullati lege quæ copiosè hic tractat Heraldus.

PRIMA IVVENTA) septimo & vigesimo ætatis anno. Mart. infrà. *Inuida quem Lachesis raptum trieteride nona.*

NIGROS EQVOS) vt albus victoriis & triumphis seruit, ita pullus & ater luctibus & exequiis. equos autem nominat, quòd Scorpus aurigator esset, & Pluto inferorum deus atris inuehens equis pingatur priscis. Ouid. 5. Met.

Hanc metuens cladem tenebrosa sede tyrannus
Exierat, curruq; atrorum inuectus equorum
Ambibat Siculæ cautus fundamina terræ.

Aurigabatur autem Scorpus etiam apud inferos, quòd veteres existimarent vita functos eadem actitare apud Manes, quæ viuentes egissent.

> ——*quæ gratia currũm,*
> *Armorumq́; fuit viuis, quæ cura nitentes*
> *Pascere equos, eadem sequitur tellure repostos.*

Nigros verò equos Poëta assignat Scorpo mortuo, quòd apud inferos omnia atra. CVRRIBVS ILLA) ordo verborum est. Cur meta illa tuis curribus (in certamine aurigandi) semper properata & breuis? quod est dicere, Vt currus tui priores semper in cursu flexerunt metas, ita tu quoque metam vitæ æmulis tuis prior flexisti, cùm obiisti, ita vt meta tibi semper proxima, velut viuenti, ita & morienti fuerit.

Ad Faustinum.

II. XLVII.

Sidera iam Tyrius Phryxæi respicit agni
Taurus, & alternum Castora fugit hyems.
Ridet ager, vestitur humus, vestitur & arbor,
Ismarium pellex Attica plorat Ityn.
Quos, Faustine, dies, qualem tibi Roma Rauennam
Abstulit? ô soles, ô tunicata quies?
O nemus, ô fontes, solidumq́; madentis arenæ
Littus, & æquoreis splendidus Anxur aquis.
Et non vnius spectator lectulus vndæ,
Qui videt hinc puppes fluminis, inde maris?
*nec. *Sed * non Marcelli, Pompeianumq́;, nec illic*
Sunt triplices thermæ, nec fora iuncta quater.
Nec Capitolini summum penetrale tonantis,
Quæq́; nitent cœlo proxima templa suo.
Dicere te lassum, quoties ego credo Quirino,
Quæ tua sunt, tibi habe: *quæ mea redde mihi.*

SIDERA) Faustinus in Campania amœnos quosdam locos & villas circa Tarracinam habebat. Martialis rectè carpit amicum, quòd vernis solibus vere, hoc est, rure suo & otio non fruatur, sed Romæ patiatur se honoribus & magistratibus implicari. SIDERA) verni temporis descriptio à tribus signis cœlestibus, & ipsa terra flore vestita. Nam cùm annus in quatuor tempestates tribuatur, Ver, æstatem, autumnum, hyemem, cuique tempori tres menses adsignantur, Veri, Martius, Aprilis, Maius, quos poëta his tribus signis ostendit Ariete, qui mense Martio prodit, tauro, qui Aprili, Geminis, qui Maio. Iam Tyrius taurus respicit sidera agni Phryxæi; aries enim ante taurum oritur, taurus simul ac emicat, arietem præeuntem videt. Agnus autem Phryxæus appellatur, propter Phryxum Athamantis filium, quem aries per Hellespontum in Colchos vexit cum sorore Helle, quæ decidit in pontum. Aries autem, detracto vellere aureo, relatus est inter astra. Ouid. 3. Fast.

> *Vtq́; fugam capiant, aries nitidissimus auro* (sic lego)
> *Traditur: ille vehit per freta longa duos.*
> *Dicitur infirma cornu tenuisse sinistra*
> *Fœmina, cùm de se nomina fecit aqua, &c.*

Et mox:

> *Littoribus tactis aries fit sidus: at huius*
> *Peruenit in Colchas aurea lana domos.*

Q. Curtius de rebus gestis Alex.

Qui fabulam totam desideras, Hyginum adi lib. 2. Astron. & Natalis aliorumque Mythol.

Taurus

Taurus Tyrius. Rectè poeta Tyrium vocat, qui pater Europæ, Agenor Tyrum & Sidonem vrbes condidit. Europa verò Sidone à Ioue in taurum verso in Cretam per mare Tyrium est transuecta. ALTERNVM CASTORA) Manilius Geminos facit Apollinem & Herculem. alij Castorem & Pollucem. alternum vocat, quod equiculus Castoris & Geminus nunquam simul in Græcia videantur, quemadmodum astrologi docent. RIDET AGER) descriptio veris, qualis apud Ouid. 1. Fast. *Omnia tunc florent.* Et 15. Met. *Nam tener & lactens, &c.* Virgil. *Ver adeò frondi.* Lucret. 1. *Æneadum genetrix, &c.* Veris nuncia hirundo. Sauaro multa ad ep. 14. lib. 2. Sidonij. ISMARIVM PELLEX) Philomela Pandionis Atheniensium Regis filia, per vim stuprata à Tereo Thraciæ tyranno, pellex dicitur sororis Procnes, quæ vxor Terei. fabula est apud Ouid. Met. floridè descripta. ISMARIVM) Thracium. ab Ismaro monte Thraciæ Ismarus in sing. in casu multitud. Ismara. Virg. 6. Eclog. & 2. Georg. ITHYM) filium Terei & Prognes occisum à matre & matertera. Multa ex variis scriptoribus super hac fabulâ noster Pontanus ad illum Virgilij versum Ecl. 6.

Aut vt mutatos Terei mutauerit artus, &c.

Rem totam eleganti carmine describit Ouid. 5. Fast.

QVALEM TIBI) vsurpatam seruo lectionem. QVALEM TIBI ROMA RAVENNAM ABSTVLIT?) Rauennam enim & Taracinam aliasque in colonias ciues per æstatem excurrebant, vt ipse alibi Mart. Forum Cornelij & Rauennam ipsam. Faustinus honoribus & magistratu occupatus in vrbe, carebat Rauennâ & Tarracinâ, vbi villas & prædia colebat. Roma ergò abstulit Rauennam Faustino, cùm potestatem excurrendi & rusticandi negauit. V. C. habet, *quales tibi Roma Rauenna Abstulit.* vario sensu & impedito, nisi alloquare Rauennam. Quales tibi dies, Faustine, quales tibi Rauenna, Roma abstulit, cùm tuum tibi Faustinum negauit. Cætera nota. O TVNICATA QVIES) quieta, otiosa, tranquilla, rurestris. tunica enim seruorum quondam & rusticorum cultus in coloniis & municipiis. Cic. in Rullum de Capuanis. *Iam verò quis metus tunicatorum illorum in Albana & Seplasia.* Plinius lib. 7. epist. 3. *Quin ergo aliquando in vrbem redis? vbi dignitas, honor, amicitiæ, tam superiores, quàm minores. Quousq; regnabis, quousq; vigilabis, cùm voles? dormies, quandiu voles? quousq; calcei, nusquam toga feriata? liber totos dies.* Nihil est illustrius hoc loco ad hunc versum exponendum, qui ad illum quoque lib. 1. pertinet.

Lipsium, contra Iunium consule lib. 5. epist. 5.

Lunata nusquam pellis, & nusquam toga,
Olidæue vestes murice.

Idem Plinius lib. 1. epist. 9. de eadem vitâ. *O rectam sinceramq; vitam ô dulce otium, honestúmque, ac pœne omni negotio pulchrius; ô mare, ô littus, verum secretumq; museon, quàm multa inuenitis, quàm multa dictatis?*

Ergo tunicata quies est libera ab officiis vrbanis, salutationibus, negotiis, curis, vigiliis. qua de Lipsius 1. Elect. cap. 25. Et lib. 1. epist. 5. quęst. vbi de Romanis togâ in municipiis rarò vtentibus. Respexit huc Sidonius ep. vlt. lib. 2. *Menses in otio fuliginoso, seu tunicata quiete transmittere.* O NEMVS) transit ad Tarracinam seu Terracinam à Rauennâ. Tarracinensis verò ager siluas, lacus, & littora habet amœnissima. dicta vrbs quondam Volscis, Anxur, caput gentis. colonia Romana, trecentis eò deductis. Liuius lib. 8. *Erat ipsa ciuitas quõdam in colliculo sita, fossis & conuallibus vndiq; cincta, per quas aqua marinæ diffundebantur.* Leandrum consule in Latio, qui multa ex multis scriptoribus collecta habet. SOLIDVM L.) quia altum propter vicinos montes. MADENTIS ARENAE) alluuione maris. AEQVOREIS SPLENDIDVS) suprà lib. 5. epig. 1. ad illum versum,

Siue salutiferis candidus Anxur aquis,

Plura memini dicere super Anxure. Anxur ipse non fuit flumen, sed oppidum circum fusum aquis dulcibus marina mixtis, & hinc salutiferis, quòd acrimonia salsa putorem arceret, ne animalia noxia crearentur. Fuit non procul inde palus Pomtina seu Pontina ex duobus fluminibus Vfente seu Aufido poëtis celebrato, & alio minore, vt hinc poëtam quoque nostrum subiecisse credam. ET NON) mare & flumina intelligit vrbi circumfusa & propinqua. Ex ipso porò lectulo seu cubiculari, seu tricliniari, ait spectatas vndas, quòd villa littori immineret. Seneca de tranquil. cap. 1. *Quid perlucentes ad imum aquas, & circumfluentes ipsa conuiuia.* Plinius lib. 2. de suo Laurentino ep. 17. *Est contra medias cauædium hilare: mox triclinium satis pulchrum, q; in litus excurrit, ac si quando Africo, mare impulsum est, fractis iam nouissimis fluctibus, leniter alluitur. Vndiq; valuas aut fenestras nō minores valuis habet, atq; ita à lateribus à fronte quasi tria maria prospectat.* Et mox plura ibid. SED NON MARCELLI) Theatrum Marcelli Octauiæ sororis Augusti filij, quod Augustus excitauit, fuit inter Capitolium & Tiberim, vbi nunc Palatium Sabellorum, loca capiebat 80000. Iuxta theatrum porticus erat Octauia. Marlianus lib. 6. cap. 2. de Marcello Virgil. 6. AEn. & hist. August. Theatrum Pompei loca item capiebat 80000. Scribunt de hoc Plutarchus in Pompeio, Porphyrio, Martialis. Victor & Rufus in regione 9. circo Flaminio, ponunt. Diximus aliis libris de hoc pleniùs, vti hoc fuerit fixum & æternum, cùm antea subita & soluenda extruerentur. De hoc Pompeiano multa Philander ad Vitruuium lib. 3. cap. 9. Fortean hic Pompeianum Iouem intelligit, de quo S. Rufus in 9. Regione. Plinius iib. 34. cap. 7. Lipsius in Admirandis. NEC ILLIC SVNT) triplici serie ædificatas thermas interpretatur Calderinus. haud scio, an rectè; mihi triplices cellæ in balneis videntur à poëta signari, caldariæ, tepidariæ, frigidariæ, quas vno & communi nomine thermas vocat, & tri-

Virgil. 7. AEn. Lucanus lib. 3. Silius 8. noster mox infrà. Et fons ipse Anxur nonnunquam, &c.

plices propter trina labra & cellas, in quibus natabant, lauabant, corpora astringebant. Atq; has cellas disertè ponit Plinius epist. 6. lib. 5. *Inde Apodyterium balinei laxum & hilare excipit cella frigidaria, in qua baptisterium amplum atq; opacum. Si natare latius aut tepidius velis, in area piscina est. In proximo puteus, ex quo possis astringi, si pœniteat teporis. Frigidariæ cellæ connectitur media, cui sol benignissimè præsto est caldariæ magis.* En tres cellas, frigidariam, mediam, id est, tepidariam, & caldariam. Rectè enim sic exponit Catanæus. Ita præfurnio Balneorum tria ahena, Vitruuio teste, imponebantur, caldarium, tepidarium, & frigidarium, quod erat supremum, ex quo fluebat aqua in tepidarium, ex hoc in caldarium; tria ergo erant ahena & tres cellæ. Idem Paulus scripto testatur, qui tepidarium secundum parietem in balneo fuisse docet. Antonius Musa cum Euphorbo fratre instituit, vt à balneis corpus multa frigida astringeretur. Lege Catanæum ad lib. 2. epig. 17. Philandrum ad Vitruuium lib. 5. cap. 10. Pallad. lib. 1. cap. 40. Frigidariæ & caldariæ sæpius meminit Mart. lib. 6. epig. 42. vbi Thermulis explicatis subiungit,

Ritus si placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore,
Cruda Virgine, Martiaq; mergi.

Et lib. 9. epig. 77. vbi balneum Tuccę irridet. FORA QVATER) de quatuor foris suprà epig. 28. dictum. Romano, Iulio, Augusto, Transitorio. NEC CAPITOLINI SVMMVM PENETRALE TONANTIS) Iupiter Capitolinus supra nobis est celebratus, & nemini ignotus; restituit illum Domitianus exustum, & templum Flauiæ gentis extruxit. DICERE) conditor, pro vrbe ponitur, & Romanis. Quoties tu dicis Romulo, cùm fessus & fractus es tot curis, & officiis. QVAE TVA) tu tibi tuos serua honores, & curas; me & mea, hoc est otium, rus, villam, redde mihi.

Epitaphium Scorpi.

LIII. XLVIII.

Ille ego sum Scorpus clamosi gloria Circi,
Plausus, Roma, tui, deliciæq; breues.
Inuida quem Lachesis raptum trieteride nona,
Dum numerat palmas, credidit esse senem.

Huius modò deplorauerat immaturum fatum. CLAMOSI CIRCI) aurigatores enim in circulo flectebant metas & * cuniculis certabant, quibus acclamabat totus populus, vt suprà è Circo Bulengeri * ostendimus. PLAVSVS) sæpe victor abierat. BREVES) raptus citò. TRIETERIDE NONA) septimo & vigesimo ætatis anno. trieteris triennium complectitur, orta à Bacchi sacris, vt iam ante exposuimus. DVM NVMERAT PALMAS) elegans encomium. Lachesis, Parca toties Scorpum ludis Circensibus victorem viderat, vt eum iam secularem crederet; alij quippe senes ad summam ætatem prouecti, tot palmas non rapuere, quot iuuenis Scorpus. Ita victoriis multis paucos æui annos compensauit. Ad eundem modum Ouidius ad Liuiam de Druso in bello Germanico occiso.

* curriculis.
* cap. 29.

Quàm paruo numeros impleuit principis æuo,
In patriam meritis occubuitq; senex.

Et ibid.

Quid numeras annos? vixi maturior annis;
Acta senem faciunt; hæc numeranda tibi.

Apud Leod. à Quercu, extat Adolescentis epitaph. tom. 1. *Iulius, &c.* De beatis sanctisque viris idem diuinæ litteræ: *Consummatus in breui expleuit tempora multa.*

S. 4.

In Olum.

LVI. XLIX.

Mensas, Ole, bonas ponis: sed ponis opertas:
Ridiculum est, possum sic ego habere bonas.

MENSAS, OLE, BONAS) Dapem laudabat suam, & conuiuia Olus, cùm tamen epulas non exponeret videndas, sed opertas apponeret, indeq; aperiret, quod vellet. Poëta se quoque hac ratione lautum esse posse iocatur, & tectas mensas inferre, quæ tamen propè vacuæ sint. Ita clam vel paupertatem Oli, vel auaritiam, vel arrogantiam notat, vel iuncta omnia carpit. De operta mensa Petronius in Trimalcionis conuiuio. *Hæc vt dixit, ad symphoniam, 4. tripudiantes procurrerunt, superioremq; partem repositorij abstulerunt. quo facto videmus infra, scilcet in altero ferculo, altilia, & sumina, &c.*

In Gallum.

L. LVII.

Totis, Galle, iubes tibi me seruire diebus;
Et per Auentinum ter quater ire tuum.
*Eximit, aut reficit dentem * Cassellius ægrum,* * Cascellius.
Infestos oculis vris Higyne pilos;
Non secat, & tollit stillantem Fannius vuam,
*Tristia saxorum stigmata debet * Heros.* * Eros lege.
Enterocelarum fertur Podalirius Hermes;
Qui sanet ruptos, dic mihi, Galle, quis est?

De patronorum & regum auaritia queritur, qui officia clientum nullis beneficiis compensent. SERVIRE) salutando, comitando, sequendo, præeundo. PER AVENTINVM) Montem, in quo Gallum ait habitasse. EXIMIT) defatigationem comparat cum morbis, & cæteris ait inuenta remedia, fatigatis nullum extare medicum. medicina autem erat poetæ pecunia, cuius difficultate laborabat semper. CASCELLIVS) chirurgus. hodie circulatores hoc artificium profitentur. Idem Plinius pasim, Dioscorides, alij. INFESTOS) Higynus chirurgus ophtalmicus oculis medebatur, cum pili palpebrarum oculum irritarent. de hoc vitio pilorum, & eius cura Celsus lib. 7. cap. 7. doctissimè scribit, cùm chirurgum instituit, quo pacto vrendi sint pili. Eleganter Serenus de eodem.

Namq; oculos infesta pilorum tela lacessunt,
Quodq; illis dederat vallum natura tegendis,
Inde inimica seges proprios deseuit in orbes, &c.

NON SECAT, ET TOLLIT) tuberculum in faucibus est vua à similitudine dictum, de quo vitio aut morbo Celsus lib. 6. cap. 14. & 7. cap. 12. priore agit, vt curari sine sectione posit, posteriore vtrumque modum exponit. Et Serenus:

*Si forte * affixam languor deiecerit vuam,* * afflictam.
Tunc horas aliquot pronus recubare memento,
Aut illam puluis tosti releuabit anethi,
Aut cinis ex cochlea, vel torrida braßica flammis.

TRISTIA * SERVORVM) prorsus adfirmo hanc scripturam; quorsum enim saxorum stigmata? Seruos literatos intelligit, aut stigmatias libertos. Stigmatum autem delendorum artem præter hunc Erotem, & Cinnamus callebat, de quo lib. 6. epig. 64. *Stigmata nec vafra delebit Cinnamus arte.* Hic verò Cinnamus tonsor erat, vt lib. 7. Martialis scribit: * saxorum.

Qui tonsor fueras tota notißimus vrbe.

Et Sat. 1. Iuuen. *Quo tondente grauis iuueni mihi barba sonabat.* Hanc artem ergò exercebat Heros hic, seu potius, vt emendo, Eros, nam ἥρως græcè primam tendit. tollendum ergò in latina voce flatilem litteram reor, vt vox à græco ἔρως deducatur. Infrà certè scribit de Erote ep. 80.

Plorat Eros, quoties maculosæ pocula myrrhæ
Inspicit———

Cæterùm artem delendorum stigmatum tradit Dioscorides lib. 1. parabilium cap. 116. Στίγματα δὲ αἴρει βατράχιον καταπλασθὲν, καὶ πράσου φύλλων χυλὸς ὁμοίως μανδραγόρας ἐπὶ ἡμέρας λ. παρατριβόμενον, &c. Idem lib. 4. cap. 76. breuius, sed discrepat ab hoc loco dierum numero. ibi enim ε, ϛ, ς quinque aut sex dies, hic triginta affricandum succum dicit. suprà διαφορεῖ δὲ πᾶσαν σκληρίαν, καὶ ἀποστήματα χοιράδας φύματα. παρατριβόμενά τε ἡσυχῇ ἐπὶ ἡμέρας ε, ϛ, ς στίγματα, ἄνευ τοῦ ἕλκους, ἀφανίζει. Sed & duritias omnes, apostemata & tubercula discutit. Ead. si quinis diebus leniter affricetur, stigmata citra exulcerationem delet. Brissonius legit *saxorum stemmata* quod non placet. stigmata saxorum posis interpretari sectos ob herniam vel calculum cicatrices seruantes. An rescribendum: *stigmata fixorum?* sic videtur Cicero locutus pro Sexto Roscio Amerino: *litteram ad caput affigent* intelligit C. calumniatoribus inuri solitum. ENTEROCELARVM) Enterocelas latini, teste Celso, Herniam vocant, Lib. 7. cap. 18. cùm testiculi ex delapso in scrotum intestino, tument. Germanis der Bruch / ἔντερον Græcis intestinum, κήλη tumorem generatim, & speciatim testiculorum morbum sonat. Eandem vocant ἐντεροκήλην, & ὑδροκήλην, cùm, ex humore defluente, idem tumor existit. scribit Galenus cap. 15. de tumoribus non naturalibus. Copiosissimè etiam Celsus lib. 7. cap. 18. vbi singulas huius morbi partes, caussas, remedia exponit. taceo alios. Alia genera σαρκοκήλη, κιρσοκήλη, βουβωνοκήλη appellantur, quæ latinis vna vox Ramex continet, de quibus Hermolaus in glossematis; de curando verò Ramice lib:

lib.7.cap.22.Celsus.genus morbi lib.7.cap.18. exponit,itemque Eustathius & Q.Calaber. HERMES) chirurgus, vt quondam Podalirius, qui hoc loco pro medico ponitur, vt Ouid.1.de rem. Am. *Curabar propriis æger Podalirius herbis.*

Podalirius autem Machaonis frater, AEsculapij filius erat, vt Homerus, Eustathius, Q.Calaber, Diodorus Siculus, Celsus testantur. Podalirium aiunt circa diætam occupatum, Machaonem vulnera curasse. Refert Cælius Rhodiginus Podalirium Damathi Cariæ regis generum factum, postquam eius filiam è tecto delapsam, misso ex vtroque bracchio sanguine, curauit. Hic, vt dixi, pro medico accipe, Vt sensus carminis sit, Hermes est Podalirius seu medicus Enterocelarum. QVI SANET RVPTOS) Enterocelas à ramice distinguit, vti & medici. Hermes curabat Enterocelâ laborantes, sed quis, inquit, curat ramices? Nemo, inquit, & hoc metaphoricῶs: ruptos enim hic non vocat herniosos, vel ramicosos, sed laceros, & officiis regum fatigatos, quorum caussa vestes teruntur, corpora franguntur, &c.

Lege Ioannis Gorræi definitiones medicas.

Ad Sextum.

LVIII. LI.

Argenti libram mittebas: facta selibra est,
Sed piperis. tanti non emo, Sexte, piper.

Dolet decrescere munera (quæ vel stare, vel crescere debent, vt suprà lib.8.epig.71.dixerat) Sexti, qui cùm prioribus Saturnalibus consuesset poëtam ornare argenti libra, postremis misit illi pro argento piper. Iocatur Martialis, & negat se velle selibram piperis emere libra argenti, hoc est, accipere dono piper pro argento. LIBRA ARGENTI) 10. Philippæis æstimatur libra argenti, florenis tredecim & vna trigesima. SELIBRA) semilibra 5. Philippæi. Hanc libræ argenteæ æstimationem ex Budæi, & qui Budæum sequuntur, sententiâ accepi. libram enim Romanam argenti minæ Atticæ exæquat, quam mille assibus siue centum drachmis, seu denariis centum, siue quadringentis sestertiis numis definit. Scio Alexandrum lib.4.cap.24. Genial. dierum diuersum abire & alia omnia sentire. Scio & Lampridium in Heliogab. triginta argenti libras centum sestertiis permutare. Quod qua ratione fiat, Alexander quidem conatur exponere, cum libram argenti tribus sestertiis valere dicit. Ego Liuium, Plutarchum, Budæum, non Agricolam vel Alexandrum sequor.

Ad Frontinum.

LIX. LII.

Anxuris æquorei placidos, Frontine, recessus,
Et propiùs Baias, littoreamq; domum;
Et quod inhumanæ Cancro feruente cicadæ
Non mouere nemus, flumineosq; lacus
Dum colui; doctas tecum celebrare vacabat
Pieridas; nunc nos maxima Roma terit.
**Hic mihi* quando dies meus est, *iactamur in alto*
Vrbis, & in sterili vita labore perit.
Dura suburbani dum iugera pascimus agri,
Vicinosq; tibi, sancte Quirine, lares.
Sed non solus amat, qui nocte dieq; frequentat
Limina, nec vatem talia damna decent.
Per veneranda mihi Musarum sacra, per omnes
Iuro deos, & non officiosus amo.

**Dic.*

ANXVRIS AEQVOREI) Excusat neglectum salutandi officium. Anxur & Terracina eadem ciuitas, de qua paullò ante ep.51. ad Frontinum. Anxur à poëta nonnunquam pro flumine capi-

capitur, vt ſuprà, *æquoreis ſplendidus Anxur aquis.* ET PROPIUS BAIAS) Tarracina enim vltra Baias. Baiæ propiores vrbi. LITTOREAMQVE DOMVM) dubito, an Centumcellas intelligat, quæ in ſinu Baiano ſunt, vel palatia circa Baias ad mare ædificata, vt Leander oſtendit. ET QVOT INHVMANAE) Siluam & Agrum Rheginum dicit: de quo Plinius lib. 11. cap. 27. *At in Rhegino,* inquit, *ſilent omnes,* (cicadæ nempe) *vltra flumen in Locrenſi canunt.* Sed de cicadis, quoniam hic proprius eſt locus, ex Leandro contra Strabonem accipe. *De cicadis* (inquit) *ad hunc amnem,* (*quem Alicem vocant*) *quod Strabo refert, inprimis eſt memorabile, vocales admodum eas in ripa Locrorum eſſe, mutas prorſus in vlteriori. Cauſſam exiſtimari, quòd hæ regionem obtineant opacam & vmbroſam, ideoque mollibus humidiſq; pelliculis alarum ad ſtridorem ineptæ ſint; Illæ contra feruidis ac patentibus in locis degant, vnde ſiccas ac vti corneas alas conſequantur, proptereaq; valde ſtridulæ ſint? Ego miror Strabonem putare ſonum cicadis in alis eſſe, cùm interno motu & agitatione corporis, non alis canant, vt animaduerti cernique poteſt. At enim quòd cis amnem vocaliores, quàm vltra ſint, ego inde eſſe credo, quòd hæ maiore ſolis ardore torreantur aliis. Etenim ea cicadarum natura eſt, vt vbi vehementius æſtuent, ibi multò acriùs ſtrideant.* Facius cauſſam fabuloſam adfert, Vocem illis à Diis ereptam, ne moleſtæ eſſent Herculi ibi quieſcenti. Quod ſequitur in Leandro de certamine Eunomi & Ariſtonis Rheginenſis, cùm Eunomo cicada accineret, retulimus lib. Spect. ad illum verſum, *O quantum eſt ſubitis caſibus ingenium,* vbi ex Clemente Alexandrino, Strabone, & Timæo acceptam fabulam compēdio libauimus. FLVMINEOSQVE LACVS) manifeſtè Alicem amnem intelligit, ad quem intra Locros tacent, trans ripam canunt. Rhegium autem & Alex. eſt in magnâ Græciâ, quam eandem Calabriam vocant. CICADAE FERVENTE) ſolſtitio æſtiuo, cum æſtu feruet cœlum, & ardent hiantq; prata, quod adulto fit Iulio, cum ſol è cancro declinat in leonem. DVM COLVI) hic ſententia finit, nec tamen periodus. Tu ſic iunge poſtrema primis. Dum ego colui Tarracinenſes receſſus, tecumque fui Baiis, Centumcellis, & in Rheginenſi campo. TECVM VACABAT DOCTAS PIERIDAS CELEBRARE) iuuit carmine ludere, paritérq; Muſis vacare. NVNC ROMA TERIT) nunc Romæ agimus.

Cicada Eunomi.

Manilium lege.

HIC) Romæ, niſi legas *Dic mihi,* quod non diſplicet. QVANDO DIES MEVS EST) cùm liber ab officiis patronorum mihi ſeruio. DIES MEVS EST) quaſi adagij loco vſurpatur apud Senecam Suaſ. 2. vbi verba ex Cornelio Seuero declamatore & poëta (quanquam illum Fabius verſificatorem cenſeat potius quam poëtam) quem Naſo laudat lib. 4. de Ponto, El. 16. adducit. Occurrit, inquit, mihi ſenſus in eiuſmodi à Cornelio Seuero dictus, tamquam de Romanis, neſcio an parum fortiter. Edicta in poſterum diem pugna, epulanteis milites inducit & ait,

——ſtratiq; per herbam
Hic meus eſt, dixere, dies——

Elegantiſsimè quidem affectum animorum incerta ſorte pendentium expreſsit, ſed parum Romani animi ſeruata eſt magnitudo. Cœnant enim tamquam craſtinum deſperent. Quantus illis Laconibus animus erat, his qui non poterant dicere: *Hic dies eſt meus.* Illud Porcellus Grammaticus arguebat in hoc verſu quaſi ſolœciſmum, quod cum plures induxiſſet, diceret: *Hic meus eſt dies.* non, *Dies hic eſt noſter.* & in ſententia optima accuſabat id quod erat optimum. muta enim, vt Noſter ſit, peribit omnis verſus elegantia, in quo hoc eſt decentiſsimum, quod ex communi ſermone trahitur. nam quaſi prouerbij loco eſt, *Hic dies meus eſt,* & cum ad ſenſum retuleris, nec Grammaticorum quidem calumnia ab omnibus magnis ingeniis ſubmouenda, habebit locum. Dixerunt enim non omnes ſimul, tanquam in chorum manu ducente Grammatico, ſed ſinguli ex his: *Hic meus eſt dies.*

IACTAMVR IN ALTO VRBIS) In alta ſemitâ, monte nempe Quirinali, vbi Martialis lares habuit, haud procul à Quirini templo, quod in Quirinali monte. Non ſum neſcius à Domitio Ianiculum intelligi, hortoſque Martialis in Ianiculo, quos ipſe poëta lib. 4. epig. 64. deſcribit ſitos, ſed nec hortos habuit in Ianiculo Martialis, nec ædes, vti vehementer ego mirer viros doctos, qui certatim omnes aſſeuerant, hortos illos fuiſſe Martialis poëtæ, quibus eximendus hic error, vti alterum de Silio ter conſule, Dei beneficio, exemptum puto. Horti illi, quos lib. 4. poëta deſcribit, fuere Iulij Martialis, non M. Val. Martialis, hoc ipſe poëta ſæpius occinit, dum ita carmen inchoat. TVLLI) (imò Iulî lege, ipſo teſte Martiale lib. 7. epig. 16. *Iuli bibliotheca Martialis,* eodemque fine claudit. *Iuli iugera parua Martialis.* nec cogita nomen Iulij eſſe quintum caſum, ſecundus eſt & contractus, vt lib. 7.

Pignus pectoris hoc tuere
Iuli bibliotheca Martialis.

Quo loco nihil poteſt eſſe diſertius; bibliothecam enim Iulij Martialis in Ianiculo inſtructam alloquitur. Et ne dubites fuiſſe hanc in hortis Iulij ad Ianiculum, ipſe docet poëta. *Vicinam,* inquit, *videt vnde lector vrbem,* quemadmodum lib. 4. de iiſdem hortis dixerat.

Hinc ſeptem dominos videre montes,
Et totam licet æſtimare Romam.

Ex

Et ex ipsis quoque versibus posis existimare poëtam non de se, sed Iulio loqui, cùm addit. *Hoc rus*, (In Ianiculo) *seu potiùs domus vocanda est,*

Commendat dominus, tuum putabis:
Tam non inuida, tamq; liberalis,
Tam comi patet hospitalitate.

Sed rus dubito an aliud à Nomentano fuerit. 14. Reg.

Cæcus videat hæc non ad poëtam, sed patronum poëtæ Iulium Martialem C.V. pertinere. Vbi ergò Martialis rus suum & lares habuit? Vtique in Quirinali monte suburbano lares, quem montem nunc Caballum dicunt. Hoc poëta testatur, cùm lares suos & iugera iuxta templum Quirini (à quo mons Quirinalis auctoribus Varrone & Ouidio dictus est) fuisse hic dicit. *Vicinosq; tibi, sancte Quirine, lares.* In Ianiculo autem nullum Quirini templum. P. Victor in Ianiculo ponit hortos cum domo Martialis; non eo negatum, sed nego, pernegoque intelligendam domum & hortos poëtæ nostri; Iulij Martialis hortos, domum, bibliothecam P. Victor in Ianiculo ponit. Lege Marlianum lib. 5. cap. 21. 22. 23. 25. 26. Attende tamen ne hic ipse Marlianus, cùm de Ianiculo lib. 7. cap. 9. disputat, à nostra sententia auocet, cùm dicit. *In hoc colle* (Ianiculo) *Martialis hortos amœnissimos habuit, quos ipse lib. 1.* (Aldinam sequitur editionem, nam Iuniana lib. 4. hoc epigramma ponit) *multis versibus*, communi enim aliorum errore est abstractus, cum planissimè Iulij, non suos describat. IN ALTO VRBIS) translatè quoque intelligas: iactamur in alto vrbis velut in alto mari fluctibus turbarum, officiorum aulicorum salutationibus, comitatu & aliis sterilibus curis. STERILI LABORE) quem in hortum suum suburbanum frustra collocat, cùm fructus nullos propè reddat. Videtur simul poëticum studium notare, quod item, vt alibi, queritur sterile & inane. PASCIMVS) colimus pascendi potiùs, tam saxosum & durum est solum. DVRA) scruposa, sicca, vt suprà questus est, se ex valle magno labore aquam haurire.

Sed de valle breui, quas det sitientibus hortis,
Curua laboratas antlia tollit aquas.

SED NON SOLVS AMAT) Excusat hîc officium suum intermissum, & affirmat, à se non minùs amari Frontinum, quamuis non toties reuisum, salutatum, & comitatum, quàm ab officiosis aliis clientibus, qui dies noctesque illius limina terant, amicitiam enim & amorem non in externo, sed intimo penetrali consistere, non officiosus, inquit, ego corpore sum, officiosissimus tamen animo.

In delicatum lectorem.

LIX. LIII.

Consumpta est vno si lemmate pagina, transis,
Et breuiora tibi, non meliora placent.
Diues & ex omni posita est instructa macello
*Cœna tibi, sed te *mattya sola iuuant.* **mattea.*
Non opus est nobis nimium lectore guloso.
Hunc volo, qui fiat non sine * pane satur. **penne.*

Excusat longiora epigrammata. CONSVMPTA PAGINA VNO LEMMATE) fastidis longiora epigrammata. Lemma est breuis vel orationis, vel poëmatis comprehensio, & velut summa, inscriptio, caput. vt lib. 14. epig. 2.

Lemmata si quæras cur sint adscripta, docebo,
Vt si malueris, lemmata sola legas.

Eodem sensu lib. 11. epig. 43.

Viuida cùm poscas epigrammata, mortua ponis
Lemmata———

Nec tamen omnes inscriptiones epigrammatum sunt lemmata, quia non continent omnes argumentum carminis, vt si legas, ad Domitianum, Inscriptio est, lemma non est. Contra, Ad Loricam Domitiani, de reditu Domitiani, de ludis Stellæ, de coma Earini lemmata sunt & inscriptiones. Aliter dialectici accipiunt lemmata, quæ Cicero assumpta vel assumptiones interpretatur. Hic lemma ipsum epigramma intellige, vt sensus sit. Si vno lemmate seu epigrammate impleatur tota pagina, si vnum epigramma tam longum & πολύστιχον, vt totam paginam occupet, velut longius & molestius præteris, & breuiora quæris, cùm tamen non rarò, longiora sint meliora. Vt Cicero de orationibus Demosthenis, longissimam quamque optimam putauit. DIVES) Comparat epigrammata sua apparatissimo conuiuio, in quo non vnius generis cupediæ, sed

sed omnes lautitiæ & gulæ irritamenta sunt. SED TE MATTYA) Et varia est scriptura huius lo-
ci,& varia interpretatio;hanc tamen faciliùs componas,quàm illam. Legunt alij mactea,alij ma-
ctya,mattya,vel matteas mattheas.muliebri genere Tranquillus in cal.cap.38.macteas venenatas
dixit.Athenæus lib.14.τὼ ματτύλω Turnebus macteas & ματτύας græcè scribit. Casaubonus M. SS.
Tranquilli libros & primam editionem ait habere macteas. Martialis hoc loco neutro extulit,si
locus tamen sanus.suspicor enim legendum,sed te mattya sola iuuat,vel vt alij mactea sola iuuat.
Mactea verò seu Mattya Grut.mattea omne scitamentum,& omnis cupedia,iucundumq; eduliũ
& preciosum censetur,cùm tamen initiò esset quædam maza.Dicta fuit mattya, vt asserit Apollo-
dorus Atheniensis lib.1.Etym.à mandendo, velut etiam mastyche. *Nos autem* (inquit Athenæus
lib.14.cap.23.) *à pinsendo dictam fuisse contendimus,vnde maza etiam nominata est. Vocarunt principio popula-
rem hunc,communemq́; cibum ex farinis mazam, postea nomen ipsum mazæ in mattyam commutarunt,atque ita
appellarunt omnem cibum magnificum.Idem quod,*inquit,*apud alios mattya dicitur, apud Spartanos æclea (scri-
bit Molpes Lacon)quod secundas mensas,significat. Genus hoc cœnæ Attici bellaria. Dorici Epæclum, alij Græci pleri-
que secundas mensas dicere consueuerunt.* Sanè conuenit huic loco,bellaria secundasque mensas intelli-
gas,quibus rectè conferuntur epigrammata breuia, lepida, iocosa, salsa, scoptica, quæ recreant
legentem partim ipsa breuitate,partim argutiâ & lepore,vt obductæ saccharo amygdalæ, cinna-
ma,anethum.nec maza postea contenta fuit Græcia,quamuis primùm popularis esset,hoc enim
ipsa Græcorum parœmia ostendit,ὑπὲρ μάζαν, *supra mazam*,&verbum ὑπερμαζᾷν delitiosiùs & luxu-
riosiùs agere,delitiis abundare. Mazam autem putant ex farina, oleo,& aqua confici solitam.
Rhodiginus existimat inde dictos Marcipanes, quos alij à Marco auctore sic vocatos censent,vt
Marci pastillos. Adde corollarij loco mattyam, & genere fœmineo prolatam à Martiale lib.13.
epig.92.Inter quadrupedes mattya prima lepus,si tamen vera hæc scriptura; passim enim legitur
gloria prima. De macteolis loquitur Arnobius lib.7.

NON SINE PANE)probo panem,quamuis alij aliter scribant.Sensus est.Amo conuiuam,
qui non tantùm cupediis vult expleri,sed pane vescitur etiam.Hæret poëta in cœpta metaphora.
Desidero lectorem,qui non meros iocos,& nugas quærit in carmine, sed subinde etiam descri-
ptiones,laudes,epitaphia,aliaque id genus solida carmina. *penne satur* scribunt nonnulli, & aiunt
sorbitiunculam esse ex trito pane,laudantq́; Calderinum qui pene non penne scripsit & caudam
animalis interpretatur. mihi panis placet.

De * Munna.

* Munna.

LIV. LX.

Iura trium petiit à Cæsare discipulorum,
Adsuetus semper Munna docere duos.

IVRA TRIVM) hypodidascalum triuialem irridet, quem ait petiisse ius docendi tres di-
scipulos,quemadmodum ciues petebant ius trium liberorum,miserum enim litteratorem non
nisi duobus antehac operam locasse. Ius autem docendi pauciores vel plures petitum non me-
mini legere,itaque tantum irrisio videtur. Lepidè Diogenes apud Diogenem Laërtium irridet
didascalum perpaucos docentem. Εἰσελθὼν, inquit, εἰς διδασκάλου, καὶ μούσας μὲν ἰδὼν πολλάς, μαθητὰς δὲ ὀλί-
γους. Σὺν θεοῖς, ἔφη, διδάσκαλε, πολλοὺς μαθητὰς ἔχεις. Similior est Stratonici citharistæ iocus,de se ipso, vt
refert Athenæus cap.7. libro 8. qui cùm in gymnasio suo nouem haberet musas,cum Apolline,
duosque tantùm auditores,rogatus à quibusdam,quot haberet discipulos? Cum Deis, ait, duo-
decim.

Aliud tamen latere suspicor.

Epitaphium Erotij.

LV. LXI.

Hic festinata requiescit Erotion vmbra,
*Crimine * quam fati sexta peregit hyems:*
Quisquis eris nostri post me regnator agelli,
Manibus exiguis annua iusta dato.
SIC Lare perpetuo, SIC turbâ sospite, solus
Flebilis in terra sit lapis iste tua.

* *quem Gruterus sed mendosè.legatur epig. 35.lib.5. de eadem puella.*

HIC FESTINATA) Discessurus in patriam Martialis commendat Erotij puellæ vernulæ tumulum futuro agelli domino. FESTINATA) immatura. SEXTA HYEMS) nondum absoluerat sextum annum, lib.5.epig.35.36.& 38. sunt de eadem Erotio.

Impletura fuit sextæ modò frigora brumæ,
Vixisset totidem ni minus illa dies.

Et:

Quam peßimorum lex auara fatorum
Sexta peregit hyeme, nec tamen tota.

De his anniuersariis iustis multa Heraldus, eoq; ego nunc pauca.

ANNVA IVSTA) anniuersaria sacra Manibus fecere prisci, mense Februario XI. Cal. Martij, vel vt Ouid.2. Fast. canit XIII. Cal. Et sacra illa feralia ab inferis, & ferendo dicebantur, quòd epulas ad sepulcrum ferrent, quibus ius parentandi. Macrobius lib.1.cap.13. à Numa hæc instituta tradit. Ouidius ab ipso Aenea originem deducit. Sacrificandi morem & insanias lege apud Ouidium lib.2. Fastor. hoc initio, *Est honor & tumulis.* Qui aliarum quoq; gentium morem certis temporibus parentandi desideras, Alexandrum N. adi lib.5.c.26.& ibidem Tiraquellum. SIC LARE PERPETVO) fausta imprecatio. Parentanti quotannis Erotio precor, vt sit ipse cum tota domo semper saluus & incolumis, nullumque tumulum, præter hunc Erotij in gente sua habeat, hoc est, vt nullus ex eius familia moriatur.

LXI.

Ad magistrum ludi.

Ludi magister parce simplici turbæ:
Sic te frequentes audiant capillati,
*Et delicatæ diligat chorus * mensæ:*
Nec calculator, nec notarius velox
Maiore quisquam circulo coronetur.
Albæ leone flammeo calent luces,
Tostamq; feruens Julius coquit messem.
** Scuticaq; loris horridis Scythæ pellis,*
Qua vapulauit Marsyas Celenæus,
Ferulæq; tristes sceptra pædagogorum
Cessent, & idus dormiant in Octobris;
ÆSTATE PVERI SI VALENT, SATIS DISCVNT.

* musæ. Lips. epist. Q. is 1. ep.5.

* cirrata loris. cod. Pal. retineo Scuticaq; loris non locus.

Aestiuas vacationes Poëta proclamat, monetq; ludimoderatores, vt desinant sæuire. Nam à Iulio ad Octobrem vsq; scholæ cessabant, vti & Saturnalibus, Minerualibus, & aliis per annum feriis. CAPILLATI) capillos nutriebant, donec pubescerent genæ, deinde consecrabant tonsos Phœbo aut Aesculapio, alteriue numini aut flumini, vt supra dictum in coma Earini li.9. ET DELICATAE) ministros interpretatur Domitius, haud scio, an ex animi sententia poëtæ. Nec enim verisimile est, litteratores fuisse tam potentes, vt greges ministrorum tantos alerent. Ego sic intelligo. vt poëta dicat magistrum ludi in mensa, quam cingebant discipuli assidentes magistro, docuisse, quod etiam hodie fieri amat in triuialibus pædagogiis. Lipsius legit Musæ pro mensæ; mihi videtur seruanda fides omnium codicum, & sequentia docent legendum, mensæ. Nobiles pueros ad pocula stetisse potentiorum contra Horatium, Suetonium, & alios non nego. sed huc non videtur id facere, quamuis Torrentius putet. *delicatæ mensæ* dixit, quod pueri delicati cingerent mensam, notâ figurâ. Optat ergò poëta, vt à sua discipulorum turba ludimoderator ametur, quod fit, cùm magister blandus est, & pueritiam humanitate inuitat ad discendum potiùs, quàm verberibus, nec terret plagarum atrocitate, quemadmodum Orbilij plagiosi solent. chorus ergo pædagogium est delicatorum puerorum. Ad hanc interpretationem mirè faciunt, quæ sequuntur. NEC CALCVLATOR) disertè, quod dixi, poëta ipse declarat, solitos in mensa doceri pueros, cùm dicat, nec quisquam maiore circulo coronetur, siue notarius siue calculator. Calculatorem & notarium coniunxit, quòd pueri antiquitus scribendi, & calculum ponendi artem simul discerent. B. Augustinus lib.2. contra Acad. *Quibus duobus repertis nata est illa librariorum & calculorum professio, velut quædam infantia Grammaticæ.* Hor. Sat.6. lib.1.& lib.1.e.1.

Vide Iuuenal. Sat.7.

Læuo suspensi loculos tabulamq; lacerto.

Tabulam ratiocinatoriam seu calculatoriam intelligit Iuuenal. Sat.9.

——ponatur calculus, adsint
Cum tabula pueri. ——

Brisson.

Brisson.lib.3.de verb.signif. CALCVLATOR) hoc loco calculator dicitur is,qui ratiocinandi seu putandi artem,quam Græci Arithmeticam nominant,docet. Calculus enim in rationibus adhibetur, vnde natæ parœmiæ *subducere calculum, ponere calculum*, vt in Panegyrico Plinius, reuocare ad calculum,de quibus adagiographi.Habet vox & alia significata,quæ tamen huc non faciunt.Calculator autem tam dicitur is,qui docet,quàm qui discit.D.Hieronymus: *In litterario,* inquit, *ludo,vbi prima elementa excipiunt pueri, Abcdarij nuncupantur, vt syllabarij alij quidā verò & nominarij, nonnulli iam calculatores*.Rhod.lib.26.cap.28.NOTARIVS VELOX)Notarius est,qui excipit aliena dicta calamo,certisque notarum compendiis assequitur dicentem,imò etiam anteuertit. lib.14. epig.208.

Currant verba licet,manus est velocior illis;
Nondum lingua suum,dextra peregit opus.

Ausonius ep.136.ad Not. *Quàm præpetis dextræ fuga?*
Tu me loquentem præuenis.

Ad quem locum multa doctè Elias Vinetus Ausonij interpres. Nos plura lib.14.verbo Notarius. Hic pro magistro accipe,qui notas docet,& notare. CIRCVLO CORONETVR) plures numeret discipulos mensam coronantes. Circulus hic coronam puerorum mensam cingentium significat.Vnde Sidonius epist.11.lib.1.vocat circulatorem,non præstigiatorem, (vt aliàs vsurpatur) sed, qui in circulo stat, aut circulos cogit, in circulo aliquid agit, aut recitat,vt Plinius epist.7.lib.4.vsus videtur. *Et ipse tu hunc luctuosum Reguli librum,vt circulator in foro, legeris.* Vide, quæ Sauaro ad Sidonium. ALBAE FLAMMEO) describit tempora æstiua,quibus maximi calores in extremo Iulio,& primo Augusto,cùm leo sidus nobile soli iungitur,geminatque æstus, eodemque tempora canis vrit omnia,Manilius lib.5.

Cùm verò in vastos surgit Nemæus hiatus,
Exoriturq; canis,latratq; canicula flammans,
Et rabit igne suo geminans incendia soles,
Qua subdente faces terris radiosq; mouente
Dimicat in cineres orbis,fatumq; supremum
Sortitur,languetq; suis Neptunus in vndis.

Et quæ ibidem sequuntur. ALBAE LEONE)dies & longi & sole perpetuo clari,videtur etiam albas respicere segetes,quando sequitur.TOSTAMQVE FERVENS IVLIVS COQVIT MESSEM)maturat segetem.Manilius æstus probè exponit,cùm scribit;

Et viridi nemori sanguis decedit & herbis.

Et mox:
——natura suismet
Ægrotat morbis nimios obsessa per æstus,
Inq; rogo viuit. tantus per sidera feruor
Funditur,atq; vno ceu sint in lumine cuncta.

SCVTICAQVE)cessent nunc & scuticæ & ferulæ,quibus pueri vapulant.dormiant potiùs in Octobrem vsque,vti valeant,quod si didicerint (valere inquam) satis per caniculæ dies didicerunt. SCVTICA) flagellum ex loris,seu pelle; σκῦτος enim pellem sonat.Nec redundat adiuncta coniunctio, que,quando respondet voci. *Ferulæq;* SCYTHAE PELLIS)Scythæ præter pelles vix alias ferebant vestes, & ex pellibus conficiebant lora, quibus seruos multabant:quam pœnam adeò timebant,vt,cùm domini octo annos,vt Iustinus,28. vt Herodotus narrat,à patria in expeditione Medica abfuissent,tandemque pulsi reuerterentur in Scythiam, à dominis, quos admittere in patriam,ductis dominorum vxoribus nolebant,vinci armis quidem nullis potuerint, sed flagellis à Dominis prolatis statim victi cesserint. Iustinus lib.2.Herod.4. SCYTHAE PELLIS) Victus Marsyas(vt Hyginus fab.165.narrat)traditus est ab Apolline ad arborem religatus Scythæ, qui,Scythico more,scutica mulcatum membratim separauit. An etiam hoc insinuat Marsyam sua pelle exutum vapulasse?Scythæ pellis Græcorum more pro Scythicæ pellis,vt σκύθην ἐς οἶμον in viam Scytham,id est,in viam Scythicam,apud Aeschylum. De ferula lib.14. pleniùs,& supra d. SCEPTRA PAEDAGOGORVM) Ausonius de se.

Ausonius,cuius ferulam nunc sceptra verentur.

Vbi comparat ferulam cum sceptris,atque hæc illi subiicit.fuerat enim imperatorum magister; quin ipse alicubi se vocat regium magistrum,vti Quintilianus,Seneca,Plutarchus,Arsenius,&c.fuere.Scaligerum ad Ausonium c.12.vide. CESSENT) Vtinam ea sint tempora quibus cessare ferulis & ferias æternas agere liceat, sed nec pueritia tam innocens, nec iuuentus tam obsequens vt verbis & nutu,quod maximè optes,regi posse videatur.QVA VAPVLAVIT MARSYAS CELENAEVS) Non tantùm vapulauit,sed planè corio spoliatus & exutus sua pelle Marsyas ab Apolline victore fuit.Fabulam Mythographi Hyginus fab.165. Palæphatus lib.1. Fulgentius lib.3. Gyraldus,Natalis,alij narrant.Certamen Marsyæ cum Apolline ad Celænas ciuitatem, vbi pellis Marsyæ seruabatur,& flumen Marsyæ vel Meandri,vt alij,eleganter describit præter Ouid. Apuleius

Plura de Marsya lib.2.ep.64. Lege & Sauaronē ad 17. Carmen Sidonij.

leius lib.1. Floridorum, vbi habitum oris, cultum corporis; parentes, patriam Marsyæ, vicissimq́; elegantiam Apollinis graphicè depingit. CELENAEVS) à Celæpis ciuitate Phrygiæ maxima, ad Marsiæ fluminis ostia sita. Plinius, Liuius, Ptolemæus. IN IDVS OCTOBRIS) quibus iam fractus calor, & temperatum cœlum. AESTATE PVERI SI) γνωμικῶς. Cicero primo de natura Deorum. *Nos ipsi (quoniam id temporis est)* (æstus scilicet) *valetudini demus operam.*

Epitaphium nobilis matronæ.

LXIII. LVII.

Marmora parua quidem, sed non cessura, viator,
Mausoli saxis, Pyramidumq́; leges.
*Bis mea Romano spectata est * vita ∴ Terento,*
Et nihil extremos perdidit ante rogos.
Quinq; dedit pueros, totidem mihi Iuno puellas:
Clauserunt omnes lumina nostra manus.

* * *

** Vitta Lipsius. ∴ Tarento.*

MARMORA) elegans epitaphium, cui non est dissimile lib.3. Anth. Carphylidæ. μὴ μέμψῃ παρειὼν τὰ μνήματα τά μευ παρόδιτα, &c. Vbi sicut Carphalidas virum, ita Martialis hic vxorem cuiusdam felicem, à liberis, tempore coniugij, μονογαμίᾳ, morte celebrat. MARMORA) tumulum paruum quidem, sed quem Pyramidibus & Mausoleis (de quibus lib. A. epig.1. dictum) iure anteposueris, spectabis. BIS MEA) Nihil moror hic Domitium, multò minus Ram. lib.4. ep.1. contra quem fusè & eruditè Musambertius ad eum locum. Angelus Politianus magister esto, qui locum hunc eruditè enarret. Tu caput tribus, vt aiunt, verbis accipe. Matronam hanc (cuius nomen non expressit) ait binis ludis sæcularibus interfuisse Claudij Imperatoris (qui sunt celebrati A.V.C. DCCC.) & Domitiani, qui A.V.C. DCCC.XLI. sunt renouati, quemadmodum est apud Suetonium in Claudio & Domitiano, ad quem locum vide Torrentium. Fluxerunt ergo inter vtriusque Cæsaris ludos sæculares vnus & quadraginta anni. Ita matronam hanc oportuit minimum fuisse annorum quadraginta & vnius, maiorem fuisse fieri potest, minor esse certè non potuit. *Enimuerò quid hoc magni* (Lipsius ad me in notis inquit) *si vidisti & vixisti duos sæculares, Nam Claudius anticipauerat, iterumq́; quasi corrigens Domitianus. Itaq; duntaxat interfuere XLI. anni inter illos binos. Et hoc aliquis glorietur? tantillum inquam spacium vitæ? lego vitta & refero ad coniugium. Binos sæculares,* inquit, *vidi nupta, & pueros peperi.* Matronæ vittas gerebant ex Plauto, Propertio, Festo, quibus adde Ouidium de Arte, & alios. Cur autem post quadraginta annos renouarit sæculares Domitianus, cùm intercedere, ex auctoritate Val. Antiatis, Titi Liuij, M. Varronis, centeni, imò (vt est in commentariis Quindecimuirorum, & docent edicta Augusti, Sibillina oracula, Horatius) centeni deni solerent, Suetonius in Claudio cap.21. & Domitiano cap.4. ostendit. De origine sæcularium ludorum, ritu sacrorum, & sacro trinoctio plura Ouid. Fast. eiusq; interpretes. Onuphrius Panuinius libro singulari de ludis sæcularibus, Politianus loco dicto, Elias Vinetus ad Ausonium. De Claudij verò & Domitiani sæcularibus. Dio, Tacitus, præter superiores. Post Domitianum Septimus Seuerus Cæsar eosdem instaurauit, & extremos Philippus Cæsar A.V.C.M. Olymp. CCLVI. an. Chr. D.CCXLIX. ROMANO * TARENTO) non temerè adiecit Romano; est enim Tarentum alias in extrema Iapygia nobilis ciuitas. Hic autem locus in campo Martio, vbi ara Ditis erat, Tarentum vel Tarentus, vel Terentus Terentúmue nominabatur, quòd ara Ditis patris in terra occultaretur, aut quod ad ripam Tiberis fluuius terram eo loco tereret. Extat vetus super ea re inscriptio. In ara Ditis subterranea in Terento, campi Martij loco: Ad quam P. Valerius Poplicola primus post reges exactos consul, nuncupatis publicè votis, atros seu furuos boues pro maribus, Diti patri; pro fœminis verò concolores iuuencas Proserpinæ mactauit, lectisterniumque, & ludos trinoctio fecit. P. VALERIVS. VOLVSI F. POPLICOLA. IGNIFERVM. CAMPVM. DITI. PATRI. AETERNAEQVE PROSERPINAE CONSECRAVEI, LVDOSQVE. EISDEM. DIEIS. POPVLI. ROMANI SALVTIS ERGO FECI.

Miscel. cap.58.

Censorinus de die nat.

** Terento aliter. Apud Onuphrium.*

ET NIHIL EXTREMOS) felicem exegi vitam, nullisque casibus obiectam, hoc ostendit versibus subiectis. QVINQVE DEDIT PVEROS) decem liberos edidi, sanos & superstites mihi omnes. IVNO) præsidi puerperarum. CLAVSERVNT OMNES) omnes morienti adstiterunt, extremumq; officium præstiterunt. De hoc more claudendi oculos morientibus. Plinius lib.11. c.37. *Morientibus, inquit, oculos operire, rursusq́; in rogo patefacere Quiritium magno ritu sacrum est, ita more condito, vt neq; ab homine supremum eos spectari fas sit, & cœlo non ostendi nefas.* Non fuit hic cœptus, sed ab Homeri vsq; sæculo vsurpatus. Odyss.42.

Oὐδ

Οὐδὲ ἄλοχος πολύδωρος ἐχέφρων πηνελόπεια
Κωκύσ' ἐν λεχέεσσι φίλον πόσιν, ὡς ἐπέοικεν,
Ὀφθαλμοὺς καθελοῦσα, τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων
Lib. Iliad. 11. Ἀλλ' οὐ μὲν σοί γε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
Ὄσσε καθαιρήσουσι θανόντι περ.——

Virg. 7. Aen. de morte Euriali. Ouidius epist. Penelop. ad Vlyssem, Ariadne ad Theseum, ad Liuiam. Lege Alex. Neap. lib. 3. c. 7. & Tiraquellum ibid. Vltimo disticho laudat monogamiam, *Contigit & thalami mihi gloria rara, &c.* 40. annis cum vnico marito se vixisse gloriatur. Hor. 3. Od. 14. *Vnico gaudens mulier marito.*

In Carmenionem.

LVIII. LXV.

Cùm te municipem Corinthiorum
Iactes, Carmenion, negante nullo,
Cur frater tibi dicor ex Iberis,
Et Celtis genitus, Tagiq́ ciuis?
An vultu similes videmur esse?
Tu flexa nitidus coma vagaris:
Hispanis ego contumax capillis.
Leuis Dropace tu quotidiano:
Hirsutis ego cruribus, genisq́,
Os blæsum tibi, debilisq́ lingua est,
Nobis filia fortiùs loquetur.
Tam dispar aquilæ columba non est,
Nec dorcas rigido fugax leoni.
Quare desine me vocare fratrem,
Ne te, Carmenion, vocem sororem.

CÙM TE MVNICIPEM) In Carmenionem effœminatum scribit, quem falsè vocat suam sororem, cùm ille se poëtæ fratrem diceret. CORINTHIORVM) De municipiis & municipibus supra dictum; parum distinguebantur à coloniis municipia, vtrique enim, & qui ex municipiis & coloniis sunt, ciues Romani habentur, non pari tamen iure & natura. Coloniæ ex ipsa ciuitate, velut parente, deductæ & propagatæ, municipia ex alieno in ciuitatem ascita. Municipes sunt, vt Gellius lib. 13. cap. 16. describit, ciues Romani ex municipiis suo iure & suis legibus vtentes, muneris tantùm cum populo Romano honorarij participes, à quo munere capessendo municipes appellari dicuntur. Adi Panuinium libro de Imperio Romano. capite de municipiis. Corinthius municeps, est ciuis Corinthius, suo tamen iure viuens, sed quare descripturus Martialis Carmenionem parum virum, vocat municipem Corinthiorum? Præceps Corinthus in luxuriam erat, plurimæq; voluptatum illecebræ ibidem. Quod Plato 3. de Rep. testatur, cùm luxum Corinthiorum carpit. Vnde & natum adagium. Non esse cuiusuis adire Corinthum. de quo lege Adagiographos. Hinc Carmenio effœminatus fingitur ex officina Corinthiorum prodiisse. NEGANTE NVLLO) etiam hoc argutè dictum. Iactas, inquit, te municipem Corinthium, nemo negat, mores tui improbissimi, vel te tacente, loquuntur. CVR FRATER TIBI DICOR) Ostendit Carmenionem fœminam, se virum, & ægrè fert, quod fingat se Hispanum & Bilbilitanum. TV FLEXA NITIDVS COMA) tu arte calamistratos habes capillos, ego neglecta comâ & incultâ horridus. Cœl. 15. cap. 8.

Municipũ ius quale sit, quoq; pacto à colonarum iure differat, eruditè docet Gellius lib. 16. c. 15. Omniumq; primi Cerites municipum iura vsurparunt.

DROPACE TV LAEVIS) Dropax, & græcè δρώπαξ, medicamenti genus est apud medicos, idem ferè, quod πίττωσις seu picatio, cum pix arida oleo liquitur, cutique, dum calet, allinitur, &c. consule Aeginetam lib. 7. c. 17. Aetium lib. 3. c. 190. Est & medicamentum depilatorium, quo deglabrantur corpora. Suidas. πολλοὺς ὁρῶ διὰ τὴν ὑγίειαν ἐπὶ τὸν ξυρὸν καὶ δρώπακα καταφεύγοντας. multos video sanitatis caussa ad nouaculam & dropacem confugere. Mart. lib. 3. in Gargilium.

Psilothro faciemq́ lauas & dropace caluam.

Inde est δρωπακίζειν καὶ πιττοῦν, hoc est, calidæ picis agglutinatione depilare corpus. Suidæ

δράπαξ est etiam καλλωπισμένος ἀνήρ, comptus homo, seu læuis vir. Os blabsvm) quod vitium sæpè delicatioribus & pinguioribus est. Debilis) infracta, parum virilis. Tam dispar) aues generosissimas cum blandissimis comparat, vt Horat. lib. 4. car. Od. 4.

—— nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Nec dorcas) altera contentio feræ timidæ cum interrito leone. Dorcas inter siluestres capreas numeratur, magis tamen accedit ad ceruum, caprea fœmina, dorcas mas est, à Græco δέρκω video, volue lib. 13. epig. de dorcade, vbi hæc pleniùs. Easdem confert Horatius, capream tamen ille cum leone contendit. Qvare) cùm tu propior cultu & vultu sis fœminæ, caue me fratrem dicas, ne te ego nominem sororem. alius hic latet anguis, quem Lipsius excantat lib. Ant. 1. vbi proponit in vino hanc quæstionem. *Quæro, quid fratris & sororis vocabula antiquis designarint.* Amasios intelligit.

De Polla.

LXX. LIX.

Custodes das, Polla, viro, non accipis ipsa.
Hoc est vxorem ducere, Polla, virum.

Quamuis Polla Regina Lucani fuerit vxor, hic tamen non illam, sed incertam notat. Obseruas tu, Polla, tuum maritum per certos homines, ne committat aliquid contra tori fidem, & tute inobseruata facis, quod libet. Hoc non est nubere viro, sed virum ducere, cùm alias vir ducat, fœmina nubat lib. 8. epig. 12.

Vxorem quare locupletem ducere nolim,
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.

Hinc monet ἄδηλος apud Scaligerum in App.

Sic me custodi, Cosconia: néue ligata
Vincula sint nimium néue soluta nimis
Effugiam laxata nimis: nimis aspera rumpam;
Sed neutrum faciam, commoda si fueris.

Obserua custodes vxoribus appositos à maritis, quos tamen sæpè fallebant adulteræ. Iuuen. Sat. 6. *sed quis custodiet ipsos*
Custodes? ——

Propertius lib. 1. *Quos igitur tibi custodes, quæ limina ponam?*

Tibullus lib. 1. *Ipse malus docui, quo pacto fallere posset*
Custodes.

Ad Potitum.

LXX. LX.

Quòd mihi vix vnus toto liber exeat anno,
Desidiæ tibi sum, docte Potite, reus.
Iustius at quanto mirere, quòd exeat vnus,
Labantur toti cùm mihi sæpè dies.
Nunc resultanteis video nocturnus amicos,
Gratulor & multis, nemo, Potite, mihi.
Nunc ad luciferam signat mea gemma Dianam,
Nunc me prima sibi, nunc sibi quinta rapit.
Nunc consul, prætórue tenet, reducésue choreæ:
Auditur toto sæpè poëta die.
Sed nec caussidico possis impunè negare,
Nec si te rhetor, grammaticúsue rogent:
Balnea post decimam lasso centúmue petuntur
Quadrantes. fiet quando, Potite, liber?

Qvod mihi) Excusat scriptorum tarditatem, caussamq; in vrbicas occupationes confert. Plenum antiquitatis epigramma est. Nvnc resalvtantes) occupationes diurnas & nocturnas enumerat. Vesperi resalutor ab amicis mane salutatis. Mos hoc Romanus condidit, vt mane

diceretur AVE, seu HAVE, vesperi VALE, cuius exempla multa leges apud Brissonium de formulis, p.747. GRATVLOR) aliis vel honores indeptos, vel hæreditatem & opes, vel natum filium. sæpiùs enim hæc in hominum vitâ vsu veniunt. N. MIHI) aut quia nihil habeo, cur quisquam gratulari mihi possit, aut si quid mihi dignum gratulatione accidat, inuidetur, potiùs quàm fauetur. NVNC A. L.) In nummo veteri est epitheton Dianæ, quam Luciferam vocant, vel quòd sola noctu luceat; luna enim auctore M. Tullio à lucendo ducta est: vel quòd aliena luce luceat, solis nempe noua quippe luce fulget semper, vt Græcis dicta sit σελήνη, quasi σέλας νέον, nouum lumen. & σελασφόρος, & φωσφόρος, id est, lucifera. Horat. Noctilucam lib. 4. Od. 6. appellauit, templum Palatinum respiciens, quod noctu, Varrone teste, lucebat: vel ad imitationem Simonidis, qui νυκτιλαμπῆ eandẽ vocitauit. Putant Luciferam dictam, quòd nascentibus lucem ferret, Lucina enim parturientium præses, vel quòd in Auentino monte cum Lucifero coleretur. SIGNAT. MEA GEMMA) Diana in monte Auentino colebatur, quò Martialis signaturus vocabatur. Tale est illud Horatij.

Cubat hic in monte Quirino
Ille extremo in Auentino.

Rogati autem signabant, vt testes, testamenta, quò legitima haberentur, quæ sine testibus nulla, quod Iureconsulti nôrunt. De hoc more Martialis lib. 5. e. 40.

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas ——
Signa, cras melius, &c.

Lib. 9. e. 89.

GEMMA) De hac Atreius Capito. *Postea luxuriantis ætatis signaturas pretiosis gemmis cœpit insculpere: & certatim hæc omnis imitatio lacessiuit, vt de augmento pretij, quo sculpendos lapides parassent, gloriarentur. Hinc factum est, vt vsus annulorum exemptus dextræ, quæ multum negotiorum gerit, in læua relegaretur, &c.* NVNC ME PRIMA) prima hora diei, quæ salutationibus impendebatur. Martialis lib. 4. epig. 8. *Prima salutantes atq; altera continet hora.* QVINTA) vndecima apud nos, dabatur variis negotiis domesticis. Mart. ibid *In quinctam varios extendit Roma labores.* NVNC C. P. T.) deducendi & reducendi comitandique. Possis & de caussis forensibus accipere, vt dicat se Oratores audire, quibus præsunt consules & prætores. REDVCESQVE C.) non satis liquet, an de choreis sacerdotum Cybeles, an Isidis, de quo supra, *Et pilata redit, iamq; subit q; cohors.*

An de choreis veris & saltationibus theatricis, aliúsue agat. AVDITVR T. S. P. D.) cùm nouum carmen à poëta scriptum publicè recitatur. Erant enim collegia poëtarum & Academiæ poëticæ. Iuuat hîc de more veterum recitandi laudatissimo, quãdo sæpè apud Martialem, & alios scriptores huius est mentio, paulò copiosiùs disserere, & finem huius recitationis, genus scripti, locum, modum, tempus, auditores, fructum ostendere. quæ sanè consuetudo vtinam hodie vigeat inter doctos, emendatiores sæpè, doctioresq; libros volueremus. Originem quidem ad Ciceronis, imò Terentij, aut superius etiam æuum fortasse retulerim, quamquam rudiorem illam, nec adhuc publicam, & cum apparatu, sed inter amicos & epulas cœptam, quod me Donatus in vita Terentij docet his verbis. *Scripsit comœdias sex, ex quibus primùm Andriam quum Ædilibus daret, iussus ante Cerio recitare* (Et fortè hoc ex more) *ad cœnantem cùm venisset, dictus est, initium fabulæ, quod erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse: post paucos verò versus inuitatus, vt accumberet, cœnasse vna: deinde cætera percurrisse non sine magna Cerij admiratione, &c.* Deinde Catulli carmen in Sextium.

Nam Sextianus dum volo esse conuiua
Orationem in Attium petitorem
Plenam veneni, & pestilentiæ legit.

[illegible] de Recitationib. Vide Lipsij epistolam 48. cent. 2. ad Belgas, cuius initium suaue nuper fuit.

Plinius lib. 5. ep. 3. disertè ait, nescire se, an Accius & Ennius sua scripta, priusquam ederent, recitarint. *Recito tamen,* inquit. *quod illi an fecerint, nescio etiam, sed illi suo iudicio poterant esse contenti, mihi modestior cõstantia est, &c.* ἀναγνώστας quidem suos habuere etiam ante Ciceronẽ ex Cicerone colligas, sed illi aliena recitabant, & iam in manus hominum data. Hic de auctoribus ipsis loquor. Apud Romanos igitur paulò seriùs cœptum hunc morem scripta publica recitandi iudico, & Augusti æuo, quod ex Horatio, Virgilio, qui quartum & sextum ipse in Augusti domo recitauit, Ouidio, Suetonio colligas. Imò Augustum ipsum auctorem principem affirmarim, de quo Suetonius c. 84. vbi de studiis loquitur Imperatoris. *Mutinensi bello in tanta mole rerum & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidiè traditur. Nam deinceps neq; in senatu, neq; ad populum, neque ad milites locutus est vnquam nisi meditata & composita oratione, quamuis non deficeret, ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret, aut edíscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia ex scripto, &c.* Hinc, reor, fluxit origo recitandi, cùm Regis ad exemplum totus orbis componatur. Sed Græcis iam ante vsurpatus hic mos, imò & Aegyptiis. In Sophoclis vita legimus poëtam à filiis accusatum, legisse suam Oedipum Coloneum. à Ptolemæo Aegypti frequentatam hanc librorum recitationem, docet Vitruuius. Is enim cum amore bibliothecæ ornandæ & augendæ flagraret, inuitauit hominum studia præmiis publicè propositis, quod ex Vitruuij lib. 7 procemio verbatim disces, quem locum propter rei elegantiam exscriptum dabo. *Reges Attalici magnis philosophiæ dulcedinibus inducti, cùm egregiam bibliothecam Pergami, ad communem delectationem instituissent, tunc idem Ptolemæus, infinito zelo cupiditatisq; incitatus studio, non minoribus industriis ad eundem modum contenderat Alexandriæ comparare. Cùm au-*

Asinium Pollionem publicæ recitationis, quæ orationũ & caussarum, auctorem nonnulli faciunt. Poëtis vsus antiquior fuit sua recitandi.

rem summa diligentia perfecisset, non putauit id satis esse, nisi propagationibus in seminando curaret augendam. Itaq. Musis & Apollini ludos dedicauit, & quemadmodum Athletharum, sic communium scriptorum victoribus præmia & honores constituit. His ita institutis, cùm ludi adessent, iudices litterati, qui ea probarent, erant legendi. Rex cùm iam ex ciuitate sex lectos habuisset, nec tam citò septimum idoneum inueniret, retulit ad eos, qui supra bibliothecam fuerant: & quæsiit, si quem nouissent ad id expeditum. Tunc ei dixerunt, esse quendam Aristophanem, qui summo studio summaq. diligentia quotidie omnes libros ex ordine perlegeret. Itaq. in conuentu ludorum, cùm secretæ sedes iudicibus essent distributæ, cum cæteris Aristophanes citatus, quemadmodum fuerat locus ei designatus, sedit. Primo poëtarum ordine ad certationem inducto, cùm recitarentur scripta, populus cunctus significãdo monebat Iudices, quod probarent. Itaq. cùm ab singulis sententiæ sunt rogatæ, sex vnà dixerunt. Et quem maximè animaduerterunt multitudini placuisse, ei primum præmium, insequenti secundum tribuerunt. Aristophanes verò, cùm ab eo sententia rogaretur, eum primum pronunciari iussit, qui minimè populo placuisset. Cùm autem rex & vniuersi vehementer indignarentur, surrexit, & rogando impetrauit, vt paterentur se dicere. Itaq. silentio facto docuit, vnum ex his eum esse poëtam, cæteros aliena recitauisse. Oportere autem iudicantes non furta, sed scripta probare. Admirante populo, & rege dubitante, fretus memoria è certis armariis infinita volumina eduxit, & ea cum recitatis conferendo, coëgit ipsos furatos de se confiteri. Itaq. rex iussit cum his agi furti, condemnatosq. cum ignominia dimisit. Aristophanem verò amplissimis muneribus ornauit, & supra bibliothecam constituit.

Quibus certaminibus propè gemina instituit Romæ postea, vt Suetonius & alij narrant, Domitianus, in quibus vicit Papinius, Et VI. lustro tredecennis puer, vt habent inscriptiones. Atque hæc de origine. Caussam & finem recitationis alij gloriam, famamq; habuere, alij, quę & prima, & vera, iudicium auditorum, scriptorumq; suorum emendationem spectauere. De laude & ambitione famę, auctor Dialogi de causis corruptæ eloquentiæ, cùm de Saleio Basso loquitur, &c. *Et vt,* inquit, *beatissimus recitationem eius euentus prosequatur: omnis illa laus intra vnum aut alterum diem, velut in herbâ & flore præcepta, ad nullam certam & solidam peruenit frugem: nec inde amicitiam refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudium volucre.* Martialis in furem carminum suorum, & aliena recitantem.

Non sex paratur aut decem sophos nummis,
Aliena quisquis recitat, & quærit famam,
Non emere librum, sed silentium debet.

Et lib. 6. in Pomponium.

Quòd tam grande sophos clamat tibi turba togata:
Non tu, Pomponi, cœna diserta tua est.

Et lib. 1. ep. 50. *Mercetur alius grande & insanum sophos.*

Et lib. 2. ep. 27. *Laudantem Selium, cœnæ cùm retia tendit,*
Accipe, siue legas, siue patronus agas.
Effetè (seu affectè) *grauiter, citò, nequiter, euge, beatè.*
Hoc nolim, &c. ——

Persius Sat. 1. de recitatoribus eisdem.

At pulchrum est digito monstrari, & dicier, hic est.

Et:

Euge tuum & bellè, nam bellè hoc excute totum;
Quid non intus habet?

Pro hac tamen laude, non rarò lapides retulere, quibus malè recitantes accipiebantur. Petron. Sat. *Ex his, qui in porticibus spaciabantur, lapides in Eumolpum recitantem miserunt. At ille, qui plausum sui ingenij nouerat, operuit caput extraq. templum profugit. Timui ego, ne me poëtam vocaret. Itaq. subsecutus fugientem ad littus perueni: & vt primùm extra teli coniectum licuit consistere, Rogo, inquam, quid tibi vis cum isto morbo? Minus quàm duabus horis mecum moraris, & sæpius poëticè, quàm humanè locutus es. Itaq. non miror, si te populus lapidibus prosequitur. Ego quoq. sinum meum saxis onerabo, vt quotiescunq. cœperis à te exire, sanguinè tibi à capite mittam. Mouit ille vultum, & ô mi, inquit, adolescens non hodie primum auspicatus sum: imò quotiens theatrũ, vt recitem aliquid, intraui, hac me aduentitia excipere frequentia solet.* Et infra: *Miserere & aut pinacothecam, aut balneum cogita.* Sed hi non tam videntur lapidibus appetiti, quòd recitarent, quàm quòd certi insanire viderentur, quos plebs lapidibus fugabat, Seneca contr. III. *Pueri scholas frequentant; hi Ciceroni Cestium præferrent, nisi lapides timerent.*

Alter & melior finis erat, vti ex recitatione publica commune & publicum, sed tacitum quasi iudicium colligerent de scriptis suis, quæ velut in examen & trutinam mittebant, cùm recitarent; facilè enim sapientes ex nutu, gestu, vultu, oscitatione, lætitia, tædio notabant, gratáne essent, quæ legerentur, an ingrata, placerent, an displicerent. Vtramque, hanc inquam, & superiorem tangit Plinius ep. 17. lib. 7. *sua, inquit, cuiq. ratio recitandi. mihi, quod sæpè iam dixi, vt si quid me fugit, vt certè fugit, admonear, quò magis miror, quod scribis fuisse quosdam, qui reprehenderent, quòd orationes omninò recitarem, nisi verò has solas non putant emendandas.* Et ibid. *Nec verò ego, dum recito, laudari, sed dum legor, cupio. Itaq. nullum emendandi genus omitto, ac primùm, quæ scripsi, mecũ ipse pertracto: deinde duobus aut tribus lego. mox aliis trado annotanda: notasq. eorum, si dubito, cum vno rursus aut altero pensito, nouissimè pluribus recito, ac si quid mibi*

mihi credis, tunc acerrimè emendo, nam tantò diligentiùs, quantò solicitiùs intendo. Optimè autem reuerentia, pudor, metus iudicant. Et: *Nonne si prima quæq; improbari putes, debilitaris & concidis? Opinor quia in numero ipso est quoddam magnum, collatumq; consilium, quibusq; singulis iudicij parum, omnibus plurimum. Itaque Pomponius Secundus, hic scriptor tragœdiarum, si quid fortè familiarior amicus tollendum, ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat. Ad populum prouoco: atque ita ex populi vel silentio, vel assensu aut suam, aut amici sententiam sequebatur; tantum ille populo dabat.* Idem prorsus vides à Iudicibus Alexandrinis factitatum, cùm ex populi acclamatione poëtis & scriptoribus præmia decernerent, contra quos iudicauit Aristophanes. Easdem iudicij notas, & recitationis causas describit epist. 5. *Itaq; has recitandi caussas sequor. Primùm quòd ipse, qui recitat, aliquantò acriùs scriptis suis auditorum reuerentia intendit. deinde quòd de quibus dubitat, quasi ex consilij sententia statuit. multa etiam à multis admonetur, & si non admoneatur, quid quisque sentiat, perspicit ex vultu, oculis, nutu, manuum motu, murmure, silentio, quæ satis apertis notis iudicium ab humanitate discernunt. Atque adeò si cui fortè eorum, qui interfuerunt, curæ fuerit eadem illa legere, intelliget me quædam aut commutasse, aut præteriisse, fortasse etiam ex suo iudicio, quamuis ipse nihil dixerit mihi.* Lib. 7. epigram. 17. de timore optimo dicendi magistro. Hunc finem & caussam recitandi multi simulabant, pauci amabant. Persius Sat. 1.

Scis comitem horridulum trita donare lacerna,
Et verum, inquis, amas: verum mihi dicito de me.
Quî pote? vis dicam? nugaris ——

Petronius arbiter. *Multo me turpior es tu Hercule, qui vt foris cœnares, poëtam laudasti.*

Martial. lib. 8. ep. 76.
Dic verum mihi, Marce, dic amabo:
Nil est, quod magis audiam libenter.
Sic & cum recitas tuos libellos,
Et caussam quoties agis clientis
Oras, Gallice, me rogasq; semper;
Durum est me tibi, quod petis, negare,
Vero verius ergo quid sit, audi
Verum, Gallice, non libenter audis.

Hinc fiebat, vt amore laudis & fucatæ famæ nonnunquam conducerent pretio acclamatores. Horatius in arte poët.

Vt præco, ad merces turbam qui cogit emendam,
Assentatores iubet ad lucrum ire poëta,
Diues agris, diues positis in fœnore nummis.

Idem declamatores factitabant. Plinius epist. 14. lib. II. *Sequuntur auditores actoribus similes conducti & redempti mancipes, conuenitur in media basilica, vbi tam palam sportulæ, quam in triclinio dantur. Ex iudicio in iudicium pari mercede transitur. Inde iam non inurbanè* σοφοκλεῖς *vocantur. Iisdem latinum nomen impositum est laudiceni.* Ex eadem re sunt illa Petronij.

Quisquis habet nummos, &c.
Carmina componat declamet, concrepet, omnes
Et peragat caussas. ——

Hinc illa corrupta iudicia auditorum corruptorum, de quibus idem Horatius Sat. 2. lib. 2.

—— malè verum iudicat omnis
Corruptus iudex.

Vel cœnis redimunt laudes. Horatius.

Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet ametq; domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor
Impensis cœnarum & tritæ munere vestis.

Idem sæpius Martialis, Persius, alij. Iuuenalis Sat. 7. dispositos ait libertos & comites, qui applauderent.

Scit dare libertos extrema in parte sedentes
Ordinis, & magnas comitum disponere voces.

Sed quæras, quid publicè recitatum sit, poëmatáne tantum, an etiam alia scriptorum genera? Vix vllum genus scripti reperio, quod publicum suggestum fugerit. Plinius epist. 17. lib. 7. *A quibus libenter requisierim, cur concedant (si concedunt tamen) historiam debere recitari, quæ non ostentationi, sed fidei veritatiq; componitur. Cur tragœdiam, quæ non auditorium, sed scenam & actores: cur lyrica, quæ non lectorem, sed chorum & lyram poscunt. At horum recitatio vsu iam recepta est; num ergo culpandus est ille, qui cœpit? quamquam orationes quoque & nostri quidam & Græci lectitauerunt.* De argumento & genere scriptorum Iuuenal. Sat. 1. *Semper ego auditor, &c.* vbi Theseidem Codri, Elegiam, Tragœdias, fabulas aliaq; lemmata recenset. Qui recitarint, iam rogas? Principes seu Imperatores, viri consulares, nobiles, clari, & potissimùm poëtæ. De Imperatoribus Suetonius cap. 85. Augusti studia celebrans.

Quæ argumenta recitata. De historia testatur & Seneca.

Recitatores cuius conditionis.

Multa

Multa varij generis prosa oratione composuit, ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, velut in auditorio, recitauit. Sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ volumina cùm iam senior ex magna parte legisset, fatigatus Tiberio tradidit perlegenda, &c. Recitauit & Claudius Cæsar, de quo Suetonius: *Historiam in adolescentia hortante T. Liuio, Sulpicio vero Flauo etiam adiuuante scribere aggressus est. Et cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit. Nam cùm initio recitationis defractis compluribus subselliis obesitate cuiusdam, risus exortus esset, ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnosq; reuocaret. Alia multa recitauit in principatu non ipse, sed per lectorē. Nec Romæ tantùm, sed Alexandriæ etiā, vbi veteri Musæo nouum addidit.* Recitauit orationes Titus in senatu, Suet. c. 6. Domitianus & alij. Fuit porrò Quæstorum officium, vt principum orationes, & scripta recitarent in senatu; sed hîc non de illa recitatione decretoria disputamus. Brissonium vide de Quęstoribus. Sel. ex iure Antiquit. lib. 1. cap. 17. De seipso sæpè Plinius, & nobilibus adolescentibus. De Romanis præconibus Persius Sat. 4. de Regulo Oratore Plinius. Auditores fuere partim populares, & omne genus sine delectu, partim certi. De vulgo omnique genere hominum. Plin. lib. 7. ep. 17. docet, cùm ait, Pomponium secundum ad iudicium populi prouocasse. Et lib. 5. ep. 3. *Atq; hæc ita disputo, quasi populum in adiutorium, non in cubiculum amicos aduocarim.* Idem licet ex ep. 12. lib. 1. coniectare, vbi auditorum negligentiam increpat, & Claudij Cæsaris diligentiam. Nam & Imperatores subinde audiebant, vti Augustus, Vespasianus, Domitianus, alij. Et ex auditoribus nonnulli sæpè rogabantur, & nominatim ad publicam auditionem inuitabantur. Quod idem Plinius lib. 1. epist. 13. queritur. *Tametsi ad audiendum pigrè coitur, pleriq; in stationibus sedent, tempusq; audiendis fabulis conterunt.* Et mox: *Nunc otiosissimus quisq; multò ante rogatus, & identidem admonitus, aut non venit, aut si venit, queritur se diem, quia non perdiderit, perdidisse.* Idem auctor dialogi. *Quorum tamen hic exitus est, vt cum toto anno per omnes dies magna noctium parte, vnum lib. extudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur, vt sit, qui dignentur audire? & ne id quidem gratis.* Alij verò recitatores non quosuis admittebant, sed familiares, notos, doctos. Plinius de se ipso, lib. 2. epist. 19. *Nos autem, si placuerit recitare, adhibituri sumus eruditissimum quemque.* Idem libro 5. epist. 3. vbi ait, *in cubiculum amicos vocari solitos.* Et libro 7. epist. 17. *Ego enim non populum aduocare, sed certos electosq; soleo, quos intuear, quibus credam, quos denique tanquam singulos obseruem, & tanquam non singulos timeam?* De eodem delectu auditorum habendo est epist. 15. lib. 6. ad Romanum, de Passieno Paullo, quem Iabolenus Priscus interpellauit. Erant, qui populi, & auditorum certorum plausum emerent, de quibus iam ante ex Horatio dictum. Modus, tempus & locus non eadem semper fuere. Plinius libro 1. epist. 13. ait toto mense Aprili nullum ferè diem abiisse, quo non recitaret aliquis. Iuuenalis alicubi mense Augusto se poëtam audisse narrat. Ego certum puto, tempus incertum fuisse, sæpius tamen in æstate, quàm hyeme ob cœli clementiam recitatum. Id à Iuuenale doceor tum, cùm poëtæ aut scriptori placebat, auditorem vocatum, qui de Papinio loquitur Sat. 7.

Cap. 34. *De auditorum genere.* *Tempus.*

Curritur ad vocem iucundam, & carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit cùm Statius vrbem,
Promisitq; diem ——

Diem promisit vtique poëtæ iudicio dictum delectumque. Vnde simul intelligis quosdam auidè, magnoque concursu auditos. Locus alius publicus, ad quem licebat cuiuis accedere, qualis Aedes Apollinis Capitolini, quam ad similitudinem Ἀθηναῖον, seu Mineruij Græcorum, Athenæum, Capitolinus, Lampridius, D. Hieronymus appellarunt. Fuere & basilicæ aliæ, seu templa, theatra, Pinacothecæ; Petronius & Suetonius auctores. domus Stellæ, de qua Martialis, & horti Frontonis. Iuuen. Sat. 1.

Locus.

Frontonis platani, conuulsaq; marmora clamant
Semper, & assiduo ruptæ lectore columnæ.

Generatim de loco recitationis à poëta conducto loquitur auctor dialogi, seu Quintilianus, seu Tacitus. *Nam & domum mutuatur & auditorium extruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit.* Iuuen. Sat. 7.

—— *at si dulcedine famæ*
Succensus recites, Maculonus commodat ædes.
Ac longè ferrata domus seruire iubetur.

Alius priuatus, cubicula, balnea, triclinia, &c. cùm pauci, iiq; delecti vocabantur, vt Plinius lib. 5. ep. 3. ostendit. Et lib. 7. e. 19. de Augusto supra recitauimus. Legebat sæpè inter ipsa conuiuia. quod Horatius, Persius, Martialis reprehendunt. Modus fuit, vt è scripto, non ex memoria recitarent, vt Oratores; sedentes, vt iudices; non stantes, vt patroni. Hinc lector & recitator apud Cic. 2. de Orat. & pro Cluentio idem est, qua scriptum; largiùs tamen vox lectoris, quàm recitatoris, capitur. Gestus, vultus, motus idem, qui actorum, nisi quod recitator in omnib. languidior, quàm Orator vel actor, eò quòd manus & oculi præpediantur. Plin. ep. 19. lib. 2. ad Cerealem. De sessione tamen addubito; nam verba Plinij possunt referri ad actorem, non recitatorem, quando dicit. *Vnde accidit, vt hi, qui sedentes agunt, quamuis illi maxima ex parte supersint eadem illa, quæ stantibus, tamen hoc, quod sedent, quasi debilitentur & deprimantur,* de recitatoribus verò subiungit. *Recitantium verò præcipua pronunciationis adiumenta oculi, manus, præpediuntur.*

Hoc

Hoc tamen sedendo agentibus impedimenti non est, oculi enim & manus liberæ sunt. Quamuis Iuuenalis Sat.7. videatur insinuare recitatores sedisse, cùm dicit,

Nam quodcumq; sedens modò legerat, hæc eadem stans
Proferet, atq; eadem cantabit versibus iisdem.

Lecta tamen recitatoribus, non ex memoria pronunciata, hinc certus intelligis, quod & Persius, qui simul recitantis cultum describit, exponit.

Scilicet hæc populo pexusq; togaq; recenti
Et natalitia tandem cum Sardonyche albus
Sede legens celsa ——

Recitantium cultus fuit exquisitus, vt maiorem gratiam ab auditoribus inirent. Recitabant annulati, sardonychati, spleniati, pexi, siue κτενισθέντες & compti, candidati, purpurati etiam & ianthinati. Persius Sat.1. ad quam Marcilium eruditè meditatum lege, vbi de recitabulis, & recitatoribus plura, quæ postea, quàm hęc scripseram, legi. Addit & Turnoropæus quędam de phonascis, ad quorum nutum vocem temperabant.

Actor ex æquo & plano, non ex suggestu, nisi ad populum ex Rostris, aut militem in castris diceret, verba faciebat. Hinc discis, vnde natus languor auditoribus, ex recitantis nempe languore, cuius oculi manusq; præcipua orationis instrumenta, & quasi vita, intra pluteum, & chartam concludebantur, quod Plinius non ignorauit, cùm adiecit. *Quo minus mirum est, si audientium intentio languescit, nullis extrinsecus blandimentis capta, aut aculeis excitata.* Accedebant sæpè alia vitia recitatoris. Balbæ nares. Persius Sat.1.

Rancidulum quiddam balba de nare locutus.

Faucium rauis. Iuuenal.1.

Vexatus toties rauci Briseide Codri.

Et Martialis lib.4. epigram.41.

Quid recitaturus circumdas vellera collo?
Conueniunt nostris auribus illa magis.

Et sæpiculè aliàs. Argumenti præterea similitudo eiusdem sæpius à diuersis tractati. Iuuen.

Nota magis nulli domus est sua, quàm mihi lucus
Martis, & Æoliis vicinum rupibus antrum
Vulcani, quid agant venti, quas torqueat vmbras
Æacus, vnde alius furtiuæ detrahat aurum
Pelliculæ, quantas iaculetur Monychus ornos,
Expectes eadem à summo minimoq; poëta.

Vides poëmata, contrita poëtis argumenta? Lucum Martis, seu originem vrbis de Romulo & Remo, Aetnam, Inferos, Argonautas, gigantomachiam. Carminis prolixitas tædio mactabat auditores. Iuuenal.

—— summi plena iam margine libri
Scriptus, & in tergo nondum finitus Orestes.

Hæc & his affinia nonnunquam offendebant auditores. Fuêre tamen, qui recrearent, & magnis muneribus, honoribus, laudibus ornarentur. Laudat Plinius Calphurnium Pisonem nobilē adolescentem, Donauit Vespasianus Saleium Bassum quingentis H S. Donatus Virgilius, cùm sextum Aeneidos recitasset Augusto, ab Octauia, propter extremos de Marcello versus, millenis quinis ducentis & quinquagenis philippæis. Reportarunt illustre nomen vates ex recitatione, cùm probatum esset scriptum. libelli tum certatim describebantur, legebantur, & immortalitati consecrabantur. Hoc πάρεργον lectori non ingratum fore censuimus, quòd inde multorum locorum, cùm in Martiale, Iuuenale, Plinio, tum aliis auctoribus, explicatio, cognitioq; iucunda antiquitatis cognosci posse videbatur. Sunt qui censeant recitationes à Domitiano sublatas inducti versu Martialis lib.9.ep.85.

De acclamationib. plenius lib.2. ep.27. lib. 1. ep.50. & aliis; Marcilius quoque ad Persium Sat.1.

Multum oculi, sed plus aures debere fatentur
Se tibi; quod spectant, qui recitare solent.

Sed de histrionibus scenicis, non poëtis carmen est accipiendum, vt suo loco dictum doctumq; est. Redeamus, vnde digressi sumus. Quod ergo poëta dicit toto die audiri poëtam intelligis iam tota volumina fuisse recitata. CAVSSIDICO) inuitanti ad actionem in foro habendam; neque enim puto hîc recitationem intelligendam, quamuis Plinius iunior suas orationes etiam recitarit, iam in foro pronunciatas.

RHETOR) ad declamationes; assiduè enim in scholis Rhetorum auditores declamationibus, caussisque fictis exercebantur: quarum vsum, vtilitatem, necessitatem exponit Fabius lib. 2. cap.11. Declamationis definitionem Fabius lib.4. cap.2. tradit. Cicero passim, & Ciceronis filius ad Tironem in epist.18. teruntur manibus eiusdem Fabij Quintiliani, si tamen Fabij, & Senecæ patris laudatæ declamationes. Vsum declamandi eleganter expressit Iuuenal. Sat.7. *Declamare doctes, &c.* Quid Grammatici docuerint, quidq; ab illis desideratum sit, idem Satyricus docet.

Petronius irascitur his Rhetoribus & declamatoribus, pagina prima, Num alio furiarum genere, &c.

Vt

Vt legat historias, auctores nouerit omnes,
Tanquam vngues, digitosq́ suos. ——

Ad præfationes reor à Grammaticis inuitatos nonnullos, cùm nouum auctorem auspicarentur, vt hodie fieri amat, aut aliàs ad illustrem locum vel poëtæ vel historici. Nam quod nos hodie in humanitate docemus, veteres in Grammatica tradebant.

Balnea post) cùm alioqui æstate, hora esset octaua, hyeme nona, poëta se ne tempori quidem lauare potuisse per occupationes. Decima autem hora apud nos in æquinoctiis quarta pomeridiana, in solstitio æstiuo, sexta aut septima, hiberno secunda, vt quouis tempore duas horas ante noctem intelligas.

Centúmque quadrantes) sportulam, 20. cruciferos. Quadantes quatuor assem efficiunt; centum, sportulam. Fiet quando, Potite, liber) hoc pacto nunquam, cùm omne tempus sit aliis negotiis exemptum. Hinc primo versu dixit, mirandum potius, quòd anno toto libellum vnum componat.

De Rabirio.

LXXI. LXI.

Quisquis læta tuis, & sera parentibus optas
Fata, breuem titulum marmoris huius ama.
Condidit hac charas tellure Rabirius vmbras.
Nulli sorte iacent candidiore senes.
Bis sex lustra tori, nox mitis & vltima clusit:
Arserunt vno funera bina rogo.
Hos tamen, vt primis raptos sibi quærit in annis:
Improbius nihil his fletibus esse potest.

Qvisqvis) Rabirius hic architectus erat Domitiani, de quo lib. 7. ep. 55. Hic parentum eius funus describit, & Rabirij seu veras seu fictas lacrymas. Qvisqvis) poëta viatorem alloquitur. Quisquis optas, vt tui parentes diu viuant, & feliciter diem suum obeant, vt parentes huius Rabirij, lege hoc epitaphium. Charas vmbras) vtriusque parentis. Sorte candidiore) feliciore. Bis sex lvstra) sexaginta annos coniuncti matrimonio exegere, raro sanè exemplo. Vno fvnere) vna nocte ante extincti, simulque cremati. Hos tamen) perinde tamen tulit mortem parentum senio confectorum Rabirius, ac si sibi puero & pupillo essent erepti. aut sibi quidem viro, sed quasi immaturo fato defunctos. Ita Hetruscum laudat Statius.

—— tenet ecce seniles
Leniter implicitos vultus, sanctamq́ parentis
Canitiem, spargit lacrymis, animæq́ supremum
Frigus amat. celeres genitoris filius annos
(Mira fides) nigrasq́ putat properasse sorores.

Et supra de eodem clariùs & largiùs. Improbivs nihil his) quousque enim viuendum erat parentibus, & quando moriendum, vt non fleret Rabirius? quid egisset Rabirius, si immaturi obiissent, qui etiam maturrimos inexplebilibus lacrymis prosequitur? Improbivs) vt qui ipsam felicitatem deploret, cùm & senes, & bono fato defunctos amiserit, & ipse hæres successerit, vt fictæ possint videri lacrymæ. An dicit: nihil amantius potest esse his lacrymis. an, importunius? vt improbus labor, importunus, assiduus.

Adulatorium.

LXXII. LXII.

Frustra blanditiæ venitis ad me
Attritis miserabiles labellis:
Dicturus dominum, deumq́ non sum;
Jam non est locus hac in vrbe vobis.
Ad Parthos procul ite pileatos,

Et

Et turpes, humilesq́, simplicesq́
Pictorum sola basiate regum.
Non est hic dominus, sed imperator,
Sed iustißimus omnium senator:
Per quem de stygia domo reducta est
Siccis rustica veritas capillis.
Hoc sub principe, si sapis caueto,
Verbis, Roma, prioribus, loquaris.

FRVSTRA BLANDITIÆ) Blanditur Neruæ Traiano, dum nullum blanditiis apud eum ait esse locum, simul ex vituperatione prioris præsentem imperatorem laudat, quod & Plinius in Panegyrico fecit. De his blanditiis digna lectu ẽ Seneca, Valer. Maximo, Suetonio, Tacito, Athen. Heraldus. ATTRITIS M. L.) An Domitianus fuerit etiam adoratus, vt Caligula, Diocletianus, nescio, dominum certè deumque se dixit, diciq; se iussit. His poëta verbis diuturnam hominum adulationem temporibus Domitiani declarat, quasi homines attriuerint labra illius pedes solumque basiando. DOMINVM DEVMQVE) Domitianum, de quo Suetonius & alij, nos supra. NON EST LOCVS) Imperante Traiano, qui in hoc genere omnium confessione modestissimus fuit. lege Panegyricum Plinij. AD PARTHOS PILEATOS) Parthi enim præter morem Romanorum, Græcorum, Germanorum, Gallorum pileati incedebant. turbinatos credo pileos, candyas, cyrbasias, cydaresq; gestabant, vt hodie Turcæ & Persæ. Lipsius cap. 19. de Amphit. Quare ad Parthos mittit? Parthi reges superbi amabant inferiorum adulationes, & abiecta officia. PICTORVM SOLA BASIATE REGVM) de fastu Parthorum regum alio loco diximus, qui se reges regum appellitabant, duplex diadema gestabant. Herod. lib. 7. Plutarchus in Pompeio. Sueton. in Caligula. Dio in Augusto. Xenophon vero Parthorum seruilia ingenia ostendit, cùm ab illis regem adorari, pedes osculo tangi, aliaq; de fastu prædicat. PICTORVM) ad vestem, & cultum purpuramque refert. sola) Pedes osculandi morem Heraldus exponit cum testimoniis pleniùs. DOMINVS SED IVSTISSIM. SENATOR) de hac modestia, virtute, comitate lege Panegyricum Plinij, Dionem in Traiano, Suidam. VERBIS PRIORIBVS) adulatoribus, seruilibus, fucatis, mendacibus.

Damnat Martialis quem ante laudauerat Domitianum, vt à multis fieri amat, pro ingenio adulatorum. Et Persæ etiam pileati. Turnebus, Heraldus.

Ad Marcum.

LXIII. LXXIII.

Littera facundi gratum mihi pignus amici
Pertulit Ausoniæ dona seuera togæ,
Qua non Fabricius, sed vellet Apicius vti,
Vellet Mæcenas Cæsarianus eques,
Vilior hæc nobis alio mittente fuisset:
Non quacunque manu victima cæsa litat.
A te missa venit, possem nisi munus amare
Marce tuum: poteram nomen amare meum.
Munere sed plus est, & nomine gratius ipso
Officium docti, iudiciumq́ viri.

Marco Antonio Primo Tolosano gratias agit de litteris & toga missa. AVSONIAE TOGAE) Ipse tamen non Ausonius. FABRICIVS) ille paupertatis & parsimoniæ primæ magister, de quo supra. APICIVS) cuius luxum lib. 3. epig. 22. descripsit. MAECENAS) & de hoc dictum largè lib. 8. CAESARIANVS) partes Cæsaris secutus, qui numquam accessit Remp. Similem habet locum Iuuenalis Sat. 12.

De quo libro 9. fusè ex Tacito Suetonio.

——vestem
Purpuream teneris quoq́ Mæcenatibus aptam.

Te Lautior

Lautior enim & nitidior fuit, Seneca epist. 93. & 114. vbi discinctum vocat. Non q. m.) Non cuiusuis hostia deo grata, nec cuiusuis munus homini charum, * sæpè donantis gratia maior est ipso dono. Gratum fuit munus tuum mihi, gratius ob commune vtrique nomen, gratissimum officium & iudicium tuum de meis carminibus. Litat) litare est rite sacrificare & impetrare. Gregorium Gyraldum consule syntag. 37. vbi multa ex Plinio, Suetonio, Virgilio, Plauto, Liuio, aliis de verbo hoc & ritu veterum. p. 503. Possem amare) pro amarem. Elegantissimum huius verbi (*possum*) apud scriptores priscos, vsum exponit Guil. Canterus Nouarum Lect. lib. 2. c. 2. toto, multisq; illustrat exemplis. Videtur poëta maluisse pecuniam quam vestem.

** Seneca de Ben.*

Ad Romam.

LXXIV. LXIV.

Iam parce lasso, Roma gratulatori,
Lasso clienti: quandiu salutator
Anteambulones & togatulos inter,
Centum merebor plumbeos die toto,
Cùm Scorpus vna quindecim graues hora
Feruentis auri victor auferat saccos:
Non ego meorum præmium libellorum,
(Quid enim merentur) Apulos velim campos:
Non Hybla, non me spicifer capit Nilus,
*Nec quæ paludes delicata * Pontinas*
Ex arce cliui spectat vua Setini.
Quid concupiscam quæris ergo? dormire.

** Pomtinas.*

Iam parce lasso) damnat inofficiosa officia salutandi, quæ clienti præter sterilem sportulam nihil adferant, cùm aurigatores auri saccos ingentes auferant. Adhæc officia respexit Plautus, Amphit. Sos. *Vide sis, herus salutator, oppessulatas ante fores graditur.* ad quæ verba Batauus quispiam. *Alludit ad officium togæ, quod qui obibant, Anteambulones seu saltatores cluebant, ab hac caussa, quoniam clientes ac Salutigerulos se facerent potentiorum, voluntariæ seruituti quasi addicti, ne dicam mancipati spe sportulæ, aut cœnæ rectæ: quam vt adipiscerentur, aliquando mane, vel à media nocte interdum præ foribus, aut in vestibulo saltem egressum Regis sui deducendi porro præstolabantur, officia sua ex parte quisque æmulanter inter se atque adeò ambitiosè intendentes, quò videlicet contemnifico illi ac fastidioso domino morigeros sese & obsequentes præberent, probarentq;, nihil non contumeliarum interim à ianitoribus Atriensibusq;, atq; id nugis hominum indignissimè pertolerantes ac deuorantes taciti, quò etiam referendum illud Petronij. Liensq; cœnas impotentium captet. plura & compertiora nosse qui volet, consulat de toto hoc genere Senecam, Martialem, Iuuenalem, alios; deniq; Lucianum in mercede conductis.* Hæc ille.

Suetonius in Cal. cap. 21.

De plumbeis alibi d.

Plvmbeos) sportulam centum quadrantum intelligit, plumbeos per contemtum appellat cùm essent ærei. cudebantur tamen & plumbei, fundebantur ærei, alij erant adulterini, & stannei & plumbei. legatur Marcilius contra Ramiresium lib. 1. epist. 100. Scorpvs) cuius supra mors est & epitaphium. Vna hora) qua aurigatur in circo. Qvindecim saccos avri ferventis avferat) Romæ moris fuit victoribus aurigis aurum postulare, quod postea equis victoribus cœptum postulari. Iuuenal. sat. 7. versu vltimo.

De opibus Aurig. Panuinius lib. 1. de lud. Cir. ca. 14. p. 40.

Accipe, Victori populus quod postulat aurum.

Quem versum peruersè quidam interpretantur: rectiùs vetus in Iuuenal. interpres. Lege Bulengerum de circo cap. 34. de præmiis aurigarum, &c. Capitolinum in Vero. *Volucri*, inquit, *equo Prasino mortuo sepulcrum in Vaticano fecit.* In huius equi gratiam primùm cœperunt equis aurei, vel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, vt ei & à populo Prasinarum partium sæpè modius aureorum postularetur. Apvlos c.) quietem se & somnum præmij loco petere ait, non opes & diuitias, iugera Apuliæ Aegyptique, vineas Setinas, quæ sunt ad Pomtinas paludes, de quibus alio dictum loco. Setia autem edito sita loco erat, cui subiecta vlua Pomtiniana. Dormire) somnum enim Romæ excutiunt mille negotia & molestiæ, de quibus Iuuenal. Sat. 3.

Ni melius dormire putem, quàm scribere versus.

——tanti tibi non sit opaci
Omnis arena Tagi, quod in mare voluitur aurum,
Vt somno careas, ponendaq; præmia sumas
Tristis, & à magno semper timearis amico.

De

De Mæuio.

LXV. LXXVI.

Hoc fortuna tibi videtur æquum?
Ciuis non Syriæue, Parthiæue,
Nec de Cappadocis eques, catastis,
Sed de plebe Remi, Numæq; verna,
Iucundus, probus, innocens amicus,
Lingua doctus vtraq;, cuius vnum est,
Sed magnum vitium, quod est poëta,
Pullo Mæuius alget in cucullo:
Cocco mulio fuget Incitatus?

Horat. Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex.

Incitati Pet. Fab.

HOC FORTVNA TIBI) queritur poëtas negligi, muliones locupletari; artes enim nobiles iacebant, viles colebantur, de qua re satyra est septima Iuuenalis tota. Seipsum & suam infelicitatem sub persona Mæuij poëtæ describit. CIVIS NON S.P.) non factus ciuis Romanus, qui antea seruus erat Parthicus, aut Syrus, aut Cappadox in equestrem ordinem relatus, de quibus Iuuen. Sat. 3.

Hic alta Sicyone, ast hic Amydone relicta,
Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus aut Alabandis,
Esquilias, dictumq; petunt in vimine collem
Viscera magnorum dominûm dominiq; futuri.

Et paulò supra:

Iam pridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes, &c.

CATASTIS) Catasta, vel custodia est venalium seruorum: Martialis lib. 9. epist. 60. *arcanæ tabulata catastæ*: vel equuleus in suppliciis martyrum, dictus à similitudine equulei Cappadocum, qui catasta vocabatur. Prudentius περὶ στεφ. hym. x. vel est igneus lectus, in quo vstulati martyres. Vide Marcilium ad 6. Sat. Persij, & librum postumum Magij de equuleo, quem supra laudauim'. SED DE PLEBE) sed Romanus, Romæ natus, ingenuus, liber, qui seruitutem numquam seruiit. Verna enim hic non pro seruo, sed homine Romæ nato accipitur. LINGVA DOCTVS VTRAQ;) græca & latina. QVOD EST P.) nunc enim illi tantùm nesciuntur, qui aliquid sciunt, barbari & rudes coluntur. PVLLO MAEVIVS) Mæuius & Bauius apud Virg. Ecloga 3. vt pessimi poëtæ notantur:

Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui,
Atq; idem iungat vulpes & mulgeat hircos.

Fuit Mæuius hostis etiam Horatij Ode 10. epodon. Horum ergo nomine mali poëtæ designantur, vt apud Catullum, Cæsij, Aquini, Fusseni, apud Festum & Athenæum Mæson comicus, apud Diomedem Autolycus & Burrio Satyrici, Manducus, Pappus, Macus, Bucco Sagaris Atellani. Mæuius & Bauius heroici.

Martialis seipsum, velut inter poëtas malos ponens modestiæ caussa vocat Mæuiū & pauperē vt doceat bonas artes negligi, equisones & agasones coli & adorari. Cucullus est pars vestis à tergo pendentis, quo tegitur caput, vt in 5. didicisti. hodie *cappam* vulgo dicunt. Pullus color paupertinus: pulla paupertas inde Calpurnio. Sueto. in Aug. 44. pullatos appellat. Lipsius lib. elect. 1. c. 13.

COCCO M. F. INCITATVS) Poëta Mulionem hoc loco, & lib. 11. epig. 1. ipsum vocat Incitatum. *De Scorpo fuerint & Incitato.* Quod equidem, & lib. 11. nisi versus me impediisset, iudicassem hîc legendum. MVLIO INCITATI) Etenim Incitatum equum Caligulæ vel patre chariorem fuisse colligas è Suetonio cap. 55. & Dione disertius in Caligula. Tranquilli verba sunt. *Agitatori Cythico commissatione quadam in Apophoretis vicies HS. contulit. Incitato equo, cuius caussa pridie Circenses, ne inquietaretur, viciniæ silentium per milites indicere solebat, præter equile marmoreū, & præsepe eburneum, præterq; purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam, & supellectilem dedit, quò lautiùs nomine eius inuitati acciperentur: consulatum quoq; traditur destinasse.* Hæc Tranquillus, sed primū verbum nonnulli emendant, qui tamen ipsi emendandi sunt, cùm legunt *Incitati equo*, cùm disertè habeat *Incitato equo*, vt dicat equo fuisse hoc nomē, quod ita confirmat Dio, vt non nisi ab eo, qui omnem auctoritatem negat, negari possit. Sic enim Græcus: Καὶ ἕνα γε τῶν ἵππων, ὃν Ἰγκίτατον ὠνόμαζε, καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει, χρυσᾶς τε αὐτῷ κριθὰς παρέβαλλε, καὶ οἶνον ἐν χρυσοῖς ἐκπώμασι προὔπινε, τήν τε σωτηρίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν τύχην ὤμνυε, καὶ προσυπισχνεῖτο καὶ ὕπατον αὐτὸν ἀποδείξειν. καὶ πάντως ἂν καὶ τοῦτο ἐπεποιήκει, εἰ πλείω χρόνον ἐζήκει. *Vnum verò ex equis suis, quem Incitatum nominabat, inuitabat ad cœnam, ita vt ei hordeum ex auro apponeret, funderetq; vinum, in poculis aureis, ac per salutem eius, & fortunam iuraret, seq; eum consulem facturum polliceretur, id quod fecisset omnino,*

si vixisset diutius. Quid clarius dici de nomine equi & equo ipso potuit? Martialis porro nomen Incitatus, sine controuersia hîc pro homine auriga, non equo ponit, si tamen versus non est mendosus. Ego sanè cum Petro Fabro lib. 2. sem. cap. 20. legerim. *Cocco mulio fulget Incitati.* Infra lib. 11. epig. 1. videtur nomen Aurigæ, vbi Scorpum & Incitatum coniungit. Et venio in suspicionem fuisse Domitiani & Traiani æuo celebrem agitatorem hoc nomine affectum, ex equi fortasse prioris memoria, nisi locus, vt dixi, mendosus.

De Caro medico.

LXVI.

LXXVII.

Nequius à Caro nihil vnquam, Maxime, factum est,
*Quàm quòd febre perit: fecit & * ille nefas.*
*Sæua nocens febris saltem quartana * fuisset;*
*Seruari medico debuit * illa suo.*

* *illa. ita lege.*
* *fuisset*
* *ille, carus nempe sibiipsi.*

Dolet Carum medicum subita febri, quem diu cruciatum cupiebat, extinctum. Neqvivs nihil factvm Caro, qvàm qvòd perit) Hunc ferè loquendi modum vsurpauit Plinius epist. 2. lib. 6. *Bene fecit Regulus, quòd est mortuus, meliùs, si ante;* quasi in hominis potestate fuisset aut mori, aut non mori. Qvod febre) crucem illi culeúmue optabam, non tam lene fatum. Fecit et ille nefas.) quis nisi mendosus non videat scripturam esse mendosam? illa, certè, non ille febris dicitur. Febris fecit nefas, quæ subitò sustulit Carum, debebat esse quartana, quæ diu cruciasset hominem, qui multos cruciauit & extinxit. Porrò de generibus febrium disertè Celsus lib. 3. cap. 3. vbi Hemitritæon ait febrim perniciosam, quartanam simpliciorem, cætera ibi. Debvit ille svo) Hîc scribere posis, *ille* carus sibiipsi nempe, posis & *illa* febris quartana.

De medicorum perfidia Plinij querimonia extat lib. 29. cap. 1.

Ad Macrum.

LXVII.

LXXVIII.

Ibis litoreas, Macer, Salonas,
Ibit rara fides, amorq́ recti
Et secum comitem trahet pudorem.
Semper pauperior redit potestas.
Fœlix aurifera colone terræ,
Rectorem vacuo sinu remittes,
Optabisq́ moras, & exeuntem
Vdo Dalmata gaudio sequeris.
Nos Celtas, Macer, & truces Iberos
Cum desiderio tui petemus.
*Sed quæcunque tamen feretur * illic*
Piscosi calamo Tagi notata,
Macrum pagina nostra nominabit.
Sic inter veteres legar poëtas,
Nec multos mihi præferas priores,
Vno sed tibi sim minor Catullo.

* *illinc*

Macrum Hispaniæ & Dalmatiæ diuersis annis rectorem laudat, & hic Salonas coloniam felicem prædicat, quæ Macrum esset habitura præfectum. Littoreas Salonas) Salonæ oppidum Dalmaciæ cepit primus C. Cosconius proconsul A. V. C. 674. Ptolomæus coloniam appellat. Huc deposito imperio Diocletianus Dalmata priuatus concessit, & in villa haud procul Salonis præclaro otio consenuit, vt in breuiario Eutropij lego. Idem Suidas in Diocletiano, qui Salonas vrbem Illyricorum vocat. Stephanus Salonas Dalmatiæ, Salonem Illyrici, Salonium Bithyniæ

Eutropij breuiarium.

thyniæ oppidum facit. In antiquo epigrammate apud Mazochium p. 28. colonia Marcia Iulia, Salona nominatur. hodie tantùm arx Clissa ibidem Nigro ponitur, lege Appianum & Strabonē. Littoreas appellat. vt Strabo lib. 7: maritimam oram Dalmatarum. IBIT R. F.) virtutes sanctorum prȩsidum describit, fidem, iustitiam, continentiam. S. P. R. POTESTAS) magistratus continens & abstinens. Mirificè laudat ab hac dote Pompeium. Cic. pro Manilia, & hortatur Q. Ciceronem ad eandem æmulandam, suam verò in Cilicia præturam exempli caussa proponit: Fuit & M. Cato, vt est apud Plutarchum, omnis exemplum abstinentiæ. Valerius eiusdem testis lib. 4. cap. 3. vbi huius virtutis documenta plurima miraberis. Ita prædicatur à Gellio Gracchus. *Cùm, inquit, rediret ex Sardinia, de sua parsimonia & continentia hæc protulit. Cùm Roma profectus sum, zonas plenas argenti extuli, eas ex prouincia inanes retuli.* AVRIFERAE) Plinius lib. 33. cap. 4. *Aurum, qui quærunt, ante omnia segullum tollunt; ita vocatur indicium, alueus, vbi id est, arenæq; lauantur, atq; ex eo, quod resedit, coniectura capitur, vt inueniatur aliquando in summa tellure protinus, rara felicitate, vt nuper in Dalmatia principatu Neronis singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens.* V. S. REMITTES) nihil secum, præter gloriam, in patriam reportantem remittas. V. GAVDIO) lacrymis abeuntem prosequeris. G.) desiderio. NOS) ego patriam Celtiberiam reuisam. DESIDERIO) quem antea habuimus rectorem adhuc desideratum lib. 12. epig. vltimo.

Non ignorat, onus quod sit, succedere Macro.

SED Q.) hoc dicit. Quæcumq; epigrammata mittentur à me Romam ex Celtiberia, continebunt laudes & nomen tuum, Macer. Pagina scripta calamo piscosi Tagi. scripta ad Tagum in Hispania. SIC) votum. Tam hoc fiet, quàm ego posteris legar, & poëtis melioribus adscribar, qui me parem Marsis, Pedonibus, aliisque, & vnico inferiorem Catullo minimè nego.

De Torquato & Otacilio.

LXVIII. LXXIX.

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum:
Ad quartum breue rus emit Otacilius.
Torquatus nitidas vario de marmore thermas
Extruxit: cucumam fecit Otacilius.
Disposuit Daphnona suo Torquatus in agro:
Castaneas centum seuit Otacilius.
** Consul Torquatus: vici fuit ille magister,*
Nec minor in tanto visus honore sibi.
Grandis vt exiguam bos ranam ruperat olim,
Sic puto Torquatus rumpet Otacilium.

*Consule Torquato vici fuit ille magister. Idem sensus si legas Consul, Torquatus: vici fuit &c.

Irridetur à poëta Otacilius pauper, qui Torquatum diuitem & magnificum nec quicquam æmulabatur. Perstringit interim eos, qui cùm sint longè inferiores, tamen potentiores student æquare. AD L. QVARTVM) Ad quartum ab vrbe milliarium, vt milliarium mille passibus definiatur, loquendi vsus acceptus est à lapideis columnis, quorum auctor traditur à Plutarcho in vita Gracchi, C. Gracchus. *Ad hæc, inquit, viam omnem per milliaria dimensus (capit autē paullò minus octo stadia milliare) columnas lapideas spatij signandi caussa locauit.* Hæc ille. Quo loco animaduertendum est (vt rectè docet Lucas Pætus Iurisconsult.) Plutarchum in eo, quo dixit, octo stadia paullò minus esse milliario, discrimen Romani Græciq; pedis non animaduertisse. Quòd autem milliaria lapides appellarentur, testantur Plinius, Liuius, alij, adi Lucam Pætum de antiquis Rom. & Græcorum mensuris. Lipsium lib. 3. admir. cap. 10. In columnis plerumq; inscripta erant milliaria. adde Brissonium lib. 11. de verb. signif. qui multa de columna aurea Augusti in foro posita. PRAETORIA) non intelligo hîc ducum & imperatorum in castris tabernacula, aut domum in vrbibus prætorianam, sed villas ciuium nobiliorum elegantiores & magnificentiores, quales habuere imperatores, cæteriq; lautiores Romani in suis suburbanis. Papinius in Tiburtino Manlij Vopisci I. Sil.

Lege epigram. 13. lib. 1. Signat vicinus quartus ab vrbe lapis.

——nec te mitissimus amnis
Diuidit, alternas seruant prætoria ripas.

Suetonius in Aug. cap. 72. Caligula cap. 37. Tito c. 8. Iuuen. Sat. 1. Ausonius, Tertullianus de idololatria, Palladius lib. 1. c. 8. Iurisconsulti partem villæ ad vsum patrisfamilias lautiùs ædificatam vocant prætorium, Tacitus villam. Virgilius eleganter, vt omnia, apum Rempub. castris contendit, & cellam regiam prætorio. *Et circa regem atq; ipsa ad prætoria densæ Miscentur.* BREVE RVS) hinc 4. Georgic.

discis prætoria fuisse magnifica & splendida, cùm Otacilij rusculum & prætoria Torquati velut duo contraria inter se componat. Strabo tradit villas eas, & Prætoria Persarum regias, æquasse. lege Capitolinum de Gordianorum villa in via Prænestina. Lipsium Admir. cap. vltimo, libro 3. N. V. D. M. THERMAS) In villis Romanos ædificasse thermas ex Plinij epistolis pluribus constat. & Capitolino, aliisque. Magnificentiam thermarum lib. 6. epist. 42. copiosè explicauimus. tu lege Admiranda Lipsij lib. 3. cap. 8. de Balneis Thermisque. CVCVMAM) cucumam tuguriolum interpretatur Prateius. D. Ambrosius serm. 90. vas æreum. *Dij ærei, inquit, ex quibus cucumæ melius fiant ad vsus hominum, cucumellam* certè Vlpianus numerat inter vasa; *secus, inquit, si siluam seuisset, in qua labra, & crateras, & cucumellas positas haberet.* Martianus ad l. Cor. de sit. 1. §. 2. *Si claui percusserit, aut cucuma in rixa.* Budæus ferreum baculum videtur interpretari. Politianus Miscell. cap. 30. *Est vas in quo aqua calefiebat corpori, linteis, cæterisq; abluendis.* Petronius expressè pro vase aquis calefaciendis. *Mox incincta quadrato pallio, cucumam ingentem foco apposuit.* Ad quem locum obseruationes lege. DISPOSVIT D.) Daphnon Græcis, Romanis lauretum seu loretum, dicitur locus lauro arbore consitus; δάφνη enim laurus est, vt πλατανών. de laureto Cæsarum ad Gallinas, & Auentino laureto Plin. lib. 16. cap. 30. Suetonius in Galba cap. 1. Mira sunt, quæ de Veientana Liuiæ villa referuntur; adi Pierium lib. 50. de lauro.

CASTANEAS C.) Torquatus lauretum in suo prædio habet, Otacilius vix centum castaneas, non arbores, sed poma castanearum. C. TORQVATVS) plures Torquatos fasti consulares præferunt. poëta Torquatum ponit pro consulari nomine propter gentis nobilitatem, velut rem notam. VICI MAGISTER) Vicimagistri, magistri è plebe & viocuri dicuntur iidem, quorum frequens mentio in Inscriptionibus, frequentissima apud Rufum & P. Victorem. Augustus primus vrbem in XIV. regiones diuisit, (vt sentiunt viri docti. quamuis Torrentius contra nitatur.) Vicos CCCCXXIV. vt ostendit ex Rufo Casaubonus; Regionibus præerant curatores, quos Græci ῥεγεωνάρχας & ῥεγεωνάρχους appellant, quos alij putant nouum fuisse magistratum, Torrentius & Causabonus rectè negant. curamque regionum habuisse ædiles, tribunos, prætores, docent ad 3. caput Suet. in Augusto. Idq; ad Seueri tempora seruatum. quod Dio in actis anni DCCXLVII. tradit lib. 55. singulis porro regionibus præfecti erant duo curatores; auctores Rufus, & P. Victor. Vicomagistri, seu vicorum magistri, viocuri χιλίαρχοι iam inde ab antiquissimis temporibus in vrbe fuerunt. GRANDIS V. E.) Horat. idem lib. 2. ser. sat. 3. vt poëta videatur inde huius epigrammatis lemma sumpsisse. Sic enim ille.

Asconium lege ad Ciceronis Pisonianam.

An quodcunq; facit Mæcenas, te quoq; verum est,
Tanto dissimilem, & tanto certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis
Vnus vbi effugit, matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliserit. illa rogare,
Quantáne, num tandem, se inflans, sic magna fuisset.
Maior dimidio. num tanto? cum magis atq;
Se magis inflaret: non si te ruperis, inquit,
Par eris, hæc à te non multùm abludit imago.

Et epist. proxima ante vltimam lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua.*

De Erote.

LXXX. LXIX.

Plorat Eros, quoties maculosæ pocula murrhæ
Inspicit, aut pueros, nobiliúsue citrum,
*Et gemitus imo * promit de pectore, quòd non*
Tota miser coëmat septa, feratq; domum.
Quàm multi faciunt, quod Eros, sed lumine sicco:
Pars maior lacrymas ridet, & intus * habet.

* promit. * hauet al.

Vt lib. 9. Mamurram egestatis dissimulatorem, opumq; inopem iactatorem carpsit, ita hic eumdem notat, alio tamen artificio, & Erotis nomine ac persona, qui apertè flebat, cùm venales thesauros rerum & hominū, inani marsupio, frustra, dolentibusq; oculis spectaret, nec inopiam, nec affectum dissimularet, cum quo alios æquè egentes, ac Eros erat, sed ridentes in speciem & mendicitatem risu tegentes componit. hoc enim est, quod dicit; Pars maior ridet, & lacrymas intus habet. Vel vt alij legunt *auet* seu *hauet.* ita vt aliter versum distinguas, & exponas. *Pars maior lacrymas ridet; & intus auet.* hoc est, in speciem quidem rident, cùm flere mallent: nam intus æquè cupiunt

piunt pocula myrrhina, pueros, & quicquid venale in septis extat, atq; Eros. EROS) hic fictum nomen. aliàs Eros græcè Amorem sonat. MYRRHAE) seu murrhæ. Lib. 9. *Myrrhina signauit sepositiq; decem*, de murrhinis seu myrrhinis lib. 14. suo lemmate dictum. PVEROS) nobilia & pretiosa mancipia in catasta venum exposita. libro 9. epigrammat. 60. *Sed quos arcanæ seruant tabulata catastæ, Et quos non populus, nec mea turba videt.* SEPTA) lib. 9. *In septis Mamurra diu multumq; vagatus*, &c. vbi plura de septis. CITRVM) lib. 9.

Inde satur mensas, & opertos exuit orbes,
Expositumq; altè pingue poposcit ebur.
Et testudineum mensus quater hexaclinon,
Ingemuit citro non satis esse suo.

Arborem hanc, vnde mensæ auro cariores fiebant, lib. 14. ep. 89. descripsimus.

Accipe felices, &c.

LACRYMAS RIDET) nempe, vt vetus Græcorum verbum habet ξεναῖς γελᾷν παρειαῖς, siue γναθμοῖς γελᾷν ἀλλοτρίοις. hoc est alienis mandibulis seu peregrinis buccis ridere. non ex animo. qui spem vultu simulant & premunt altum corde dolorem. Adagiographum adi. *Virg. 1. Aen. Iunius. cent. 6. ad 49. & 50.*

Ad Gallum.

LXX. LXXXII.

Si quid nostra tuis adicit vexatio rebus,
Mâne, vel à media nocte togatus ero.
Stridentesq; feram flatus Aquilonis iniqui;
Et patiar nimbos, excipiamq; niues.
Sed si non fias quadrante beatior vno,
Pergemitus nostros ingenuasq; cruces:
*Parce precor * lasso, vanosq; remitte labores,* *fesso*
Qui tibi non prosunt, & mihi, Galle, nocent.

Deprecatur officium anteambulonis, quod ait sibi nocere, amico nil prodesse. MEDIA NOCTE TOGATVS) media nocte tibi occurram officiosus, & te comitabor, si vsus fuerit; officia enim vrbica in toga fiebant, non penulâ aut lacernâ. INGENVASQVE CRVCES) aulica officia, cætera plana. *Quæ sunt honestæ cruces, quales sunt principum & episcoporum, & qui his inseruiunt.*

Ad Marinum.

LXXI. LXXXIII.

Raros colligis hinc & hinc capillos,
Et latum nitidæ, Marine, caluæ
Campum temporibus tegis comatis:
Sed moti redeunt iubente vento,
Redduntùrq; sibi, caputq; nudum
Cirris grandibus hinc & inde cingunt.
Inter Splendophorum, Telesphorumq;
*Cidæ stare putabis * Halmyroten.* *Hermerotem MSS.*
*Vis * tu simplicius senem fateri?* *te*
Vt tandem videaris vnus esse,
(Tonsor iam reliquos metat capillos.)
Caluo turpius est nihil comato.

Caluum irridet Marinum, vt lib. 5. ep. 50. Labienum. RAROS COLLIGIS) tempora comatus

tus

tus erat Marinus, cætera caluus, vt comatus toto capite videretur, sic disposuit capillos, vt caluitium tegeret, quod ventus tamen subitò detexit, comâ in tempora reiectâ. latum campum caluam, supra, aream vocauit. Obserua lector, de ipsa voce caluitij & caluitie. caluitium plerique omnes veteres dixere, nescio an priscorum cuiquam caluities placuerit, nostro vel proximè superiori sæculo Alexander Neapolitanus & Rhodiginus caluitiem dixere Cenestellis seu Fenestellis nomen dedisse. Proinde velim si in nostris commentariis alicubi caluitiem legeris, caluitium rescribas, semper incerta certis posthabere soleo. Quòd artificium veteres ad tegēdam caluam adhibuerint, aliàs docuimus, & infrà lib. 14. lem. 50. docemus ; Consule & Casaubonum lib. 7. Animad. pag. 295. Reddvntq; sibi) redeunt in locum suum & tempora. Capvtqve nvdvm cirris grandibvs hinc inde cingvnt) lib. 5.

Sunt illinc tibi, sunt & hinc capilli,
Nudum est in medio caput ——

Cirri, βόστρυχοι, capillamenta velut in nodum collecta. sunt & cirri fœminarum in temporibus fictitij, Harlocke/ crispati & contorti. Inter splendophorvm Telesphorvmqve) Spendophorum emendant nonnulli; sententia est: caput Marini simillimum esse tribus iuxta se stantibus Telesphoro, Hermeroti, & Splendophoro. Splendophorus enim & Telesphorus elegātes & comati erant pueri, caluus autem Helmerotes seu Halmyrotes, qui medius si steterit, apparebit vnum quasi caput, cuius vtrinque tempora sint capillata, medius vertex nudus & deglabratus, & supra lib. 5. ep. 50. Labienum Geryoni tricipiti comparauit. Telesphori lib. sequente mentio est ep. 27. & 59. & de alio Telesphoro, lib. 1. ep. 115. de Splendophoro est ep. 57. lib. 9. Ex quibus intelligis formosos pueros fuisse & comatos. cætera nil moror. Hermerotes, in ora vetus habet codex, * signum est apud Plinium lib. 36. c. 5. eius artifex Tauriscus Trullianus. Halmyros græcè Marinum, & salsum ἁλμυρώδης salsuginosum valet, ἁλμυρότης ipsam salsuginem, sal autē & salsugo depilant capillos, vt Halmyros depilatum & caluum sonet. Cidas) *Sic adstare* putat Heraldus emendandum. Cidas an dominus, an pictor, fictórue, quæro. Apud Plinium Cydonus & Cydias nobiles reperiuntur artifices, Cidæ nulla, quod sciam, mentio. Hic fortè Hermerotem seu Halmyrotem dicas Cidæ fuisse filium, Græcorumque more locutum Martialem Hermerotem Cidæ, nempe filium, υἱὸς enim Græcis tacetur in hoc loquendi genere quod etiam pueri, qui vel à limine salutarunt Græcam Musam & non sunt, vt ille, ἀναλφάβητοι. Vis tv simplicivs senem fateri?) vin te senem esse tu fateri candidè? Ergo (vt tandem non tricorpor, vt Geryon, sed vnus videaris) tonde cirros tuos, & comata tempora. & sis penitùs caluus. Ita enim nec capillatus es, sed monstrum. carmen tertium ab vltimo tollendum arbitrantur. De caluitio multa Iunius lib. de coma c. 11. toto. Elegans est in caluos epigr. Petronij.

* Statua

Quod solum formæ decus est, cecidere capilli
Vernantesq; comas tristis abegit hyems.
Nunc vmbra nudata sua iam tempora mærent,
Areaq; attritis ridet adusta pilis.
O fallax natura deûm: quæ prima dedisti
Ætatis nostræ gaudia, prima rapis.
Infelix modò crinibus nitebas
Phœbo pulchrior & sorore Phœbi.
At nunc læuior ære, vel rotundo
Horti tubere, quod creauit vnda,
Ridentes fugis & times puellas.
Vt mortem citiùs venisse credas,
Scito iam capitis periisse partem,

Scripsit Caluitij encomium Synesius, Beatus Rhenanus scholiis illustrauit.

De Ladonte nauta.

LXXXV. LXXII.

Jam senior Ladon Tiberinæ nauta carinæ
Proxima dilectis rura parauit aquis
Quæ cùm sæpè vagus premeret torrentibus vndis
Tibris, & hyberno rumperet arua lacu:
Emeritam puppim, ripa quæ stabat in alta,
Jmpleuit saxis, opposuitq; vadis.

Sic

Sic nimias auertit aquas; quis credere posset?
Auxilium domino mersa carina tulit.

IAM SENIOR) Elegans & venustum epigramma ab euentu natum, cùm demersa naue seruatus est nauta, qui saluâ periisset. LADON) fictum forte nautæ nomen, vt supra Marinus. aptê tamen; est enim Ladon apud scriptores fluuius, & nautæ vitam in fluuiis degunt. Apud Ouidium 3. Met. idem est nomen canis. TIBERINAE) fluuiatilis nauta, non marinus. PARAVIT RVRA) Iuxta Tiberim rus emit & instruxit. SAEPE VAGVS) Tiberis eluuiones esse frequentes & historiæ, & ipsa tempora loquuntur, sed tantam aquarum molem ripis egressam, vrbemque & vrbi vicinos campos ingressam, quanta nono, supra millesimum quingentesimum nonagesimum, anno, nulla hominum memoria recordatur vel testatur, quando ipsa vrbs, & prope montes ipsi vrbis, fluctibus operti natarunt. EMERITAM) iam fatiscentem & cariosam. RIPA ALTA) quam tamen superarunt vndæ. ripa fluuiorum, & amnium est, littora nauium & marium. AVXILIVM DOMINO MERSA CARINA TVLIT) ab euentu velut contrario concludit. aliàs enim mersa nauis mergit vectorem, hæc seruauit. Scripsit Iulianus AEgyptius nobile epig. εἰς μύγδονα ἁλιέα. lib. 3. Gr. Vbi sua naui piscator mortuus crematus nauigauit ad Charontem, eademque viuo & mortuo profuit.

Fieri potest esse verum nomen.

Clemente VIII. pont. M.

μύγδων τέρμα βιοίο λαχών, &c.

Trans stygias, vitæ properans post funera, Mygdon
Classe sua ipse sibi portitor iuit aquas,
Nam vitæ altricem quondam testemq́; laborum,
Et plenam prædis sæpius æquoreis,
Mortuus asciuit comitem, communibus ambo
Dum pereunt flammis nauta ratisq́; pares.
Tanta fides cymbæ, quæ ditans larga magistrum
Fida fuit vitæ fida necisq́; comes.

De natali Restituti.

LXXIII. LXXXVII.

Octobres age sentiat Kalendas
Facundi pia Roma Restituti.
Linguis omnibus & fauete votis.
Natalem colimus: tacete lites.
Absit cereus aridi clientis,
Et vani triplices, breuesq́; mappæ
Expectent gelidi iocos Decembris.
Certent muneribus beatiores.
Agrippæ tumidus negotiator
Cadmi municipes ferat lacernas,
Pugnorum reus, ebriæq́; noctis
Cœnatoria mittat aduocato. *Iurilitibus.*
Infamata virum puella vicit,
Veros Sardonychas sed ipsa tradat.
Mirator veterum senex auorum
Donet Phidiaci toreuma cœli.
Venator leporem, colonus hœdum,
Piscator ferat æquorum rapinas.
Si mittat sua quisque, quid poëtam
Missurum tibi, Restitute, credis?

OCTOBRES) Restituto, ad quem est Plinij ep. 17. lib. 6. & 1. lib. 7. precatur in natali die multa clientum & ampla munera, se pro muneribus carmen, quod munus est poëtæ, mittere. ROMA SENTIAT *Nobili causidico.*

sentiat Kalendas Octobres) obseruet tuas Calendas, easque donis ornet. Facvndi) caussidici, & ex Plinio constat virum doctum fuisse. Favete lingvis) *Hoc verbum non à fauore trahitur, sed imperatur silentium, vt ritè peragi sacrum possit, nulla mala voce obstrepente.* Seneca de beatâ vitâ c. 26. Lingvis omnibvs et favete votis) verba solemnia sunt, & in sacris Romanis vsitata. fauere autem linguis est tacere, Votis fauere est accedere ad vota publica sacerdotum, idemq; precari, quod illi. Iam hic irem per mille scriptorum testimonia, nisi diligentissimus Brissonius lib. 1. Form. optimorum auctorum formulas, verbatim posuisset, quas tu apud illum leges. Obserua tamen; de mente huius prisci dicti, *fauete linguis*, fuit æuo Senecæ dubitatum an illo fauentia imperaretur an silentium. pleriq; existimabant, vt Seneca docet, à fauore trahi, siue (vt emendant aliqui) ad fauorem trahi, sed quod ad fauorem trahat, alij quibus accedit Seneca, silentium in sacris imperari. Cum Seneca facit Donatus: *In sacris*, inquit, *ore fauere est silentium accommodare.* Festus aliis verbis idem dicit: *pascito linguam, id est, coërceto*, à quo deducitur, *compescito.* Alioqui negari non potest, quod affirmat Lipsius, & res ipsa docet, fauere à fauore trahi, sicut calere à calore, frigere, à frigore, ardere ab ardore, &c. Sed de vsu prisci dicti hic disputatur, quem melius prisci quam nos cognorant. Natalem colimvs) dies natalitios singulari cerimonia, & hilaritudine, sacrisq; veteres celebrabant, eoque die sanguinem non fundebant, conuiuia instaurabant, dona missitabant, de quibus lib. superioribus dictum sæpiculè. adi Alexandrum Neap. lib. 2. c. 22. & ibid. Tiraquellum Censorinum de die natali, Plinium lib. 18. c. 8. Varronem libro, cuius titulus est Articulus. Tacete lites) Et hoc solenne factum & verbum veteribus. Cic. lib. 2. de legib. *Lex est. Feriis iurgia amouento, easq; in famulis operibus patratis habento.* & lib. 1. de diuin. *Rebusq; diuinis, quæ publicè fierent, vt fauerent linguis, imperabatur, inq; feriis imperandis, vt litibus & iurgiis abstinerent, quod ab omnia pertinet.* Ouid. 1. Fast.

Prospera lux oritur, linguisq; animisq; fauete,
Nunc dicenda bono sunt bona verba die.
Lite vacent aures, insanaq; protinus absint
Iurgia, differ opus liuida turba tuum.

Plura his etiam addebant, de quibus Alexand. Neap. lib. 5. c. 27. Absit cerevs aridi clientis) tenues & potentiorum clientes patronis suis in Saturnalibus muneris loco, vt supra adscriptum est iam sæpiùs, præter alia, cereos quoq; missitabant, cuius caussam Macrobius lib. 1. cap. 7. exponit. *Cumq; diu*, inquit, *humanis capitibus Ditem & virorum victimis Saturnum placare se crederent* (Pelasgi nempe) *propter oraculum, in quo erat*

Καὶ κεφαλὰς ἅδῃ, καὶ τῷ πατρὶ πέμπετε φῶτα,
Saturnum placate viris, ceruicibus Orcum.

Herculem ferunt postea, cum Geryonis pecore per Italiam reuertentem, suasisse illorum posteris, vt faustis sacrificiis infausta mutarent: inferentes Diti, non hominum capita, sed oscilla ad humanam effigiem arte simulata, & aras Saturnias, non mactando viros, sed accensis luminibus excolentes: quia non solùm virum, sed & lumina φῶτα *significant. Inde mos per Saturnalia missitandis cereis cœpit. Alij cereos non ob aliud mitti putant, quàm quòd hoc principe ab incomi, & tenebrosa vita, quasi ad lucem, & bonarum artium scientiam editi sumus. Illud quoq; in literis inuenio, quòd cùm multi occasione Saturnaliorum per auaritiam à clientibus ambitiosè munera exigerent, idq; onus tenuiores grauaret, Publicius trib. pleb. tulit, vt non nisi cerei ditioribus missitarentur.* Addunt alij cereos fuisse missos à clientibus vt cognoscerent leges & caussam meditarentur; sed non solùm caussidicis fuerunt missi, sed quibuscunq; patronis & dominis. lib. 13.

Hic tibi nocturnos præstabit cereus ignes,
Subducta est puero namq; lucerna tuo.

Et vani triplices) pugillares trium paginarum. Vani) nulli, contemti, viles. de quibus lib. 14. epist. 6.

Tunc triplices nostros non vilia dona putabis.

Brevesqve mappae) quarum vsus in mensis ad tergendos digitos & labra; frequens harum mentio passim apud nostrum poëtam. Expectent iocos Decembris) mittantur Saturnalibus, non natalibus. Beatiores) ditiores. Agrippae tvmidvs negotiator) planè reor intelligi mercatores, qui sub Agrippæ, generi Augusti, porticu aut septis, vt supra lib. 9. 60. res venum exponebant. Cadmi mvnicipes) Thebanas possis accipere. Cadmus enim Thebarum conditor; quia tamen municipes vocat, accipio Tyrias, sæpè aliàs à poëta prædicatas, & à Paride velut nobilissimas Helenæ donatas. lib. 14.

Nos Lacedæmoniæ pastor donauit amicæ:
Deterior Ledæ purpura matris erat.

Tyrus autem Agenori patri Cadmi condita cum Sidone. Ita Tyrij sunt municipes Cadmi velut oriundi ex eius stirpe; quamquam etiam Carthago fuerit colonia Tyri. hoc loci municipes μετωνυμικῶς transfert ad vestes. Pvgnorvm revs) reus de vi (quam per ebrietatem innocenti fecit, cùm pulsauit) patrono suo oratori caussidicoue mittat muneris loco cœnatorias vestes, & syn-

Q. Curtius, Strabo, alij.

& syntheses, vt fideliùs defendat. Cœnatoria) Petronius arbiter. *Cenatoria repetimus, & in proximam sellam* (lego cellam) *ducti sumus, vbi tres lecti strati erant.* Infamata pvella) adulterij rea, virum, te auctore & patrono, maritum accusantem vicit, vt casta crederetur. Illa igitur tibi veras gemmas, non suppositias donet; adulterabantur sardonyches adeò, vt non facilè differitas notaretur, vt Plinius est index. Mirator) veterum operum & poculorum, qualem supra Euctum depinxerat, mittat tibi Phidiæ crateras torno factos, nobiles, affabreq; cælatos. Caeli) instrumentum artis, pro arte posuit. Cælum autem scalptorum est & cælatorum, vt celtes latomorum, penicillum pictorum. Qvid poetam missvrvm credis?) carmina.

De Cenatoriis vestibus lib. 14. suo lemmate.

Ad Cottam.

LXXIV. LXXXVIII.

Omnes persequeris prætorum, Cotta, locellos,
Accipis & ceras: officiosus homo es.

Cottam furem prodit, qui sectabatur Prætores, velut officiosus, vt occasionem furandi venaretur. loculos enim, & tabulas gestare prætorum cupiebat. loculos, quos posset exenterare, tabulas seu ceras, quas corrumpebat, corruptus ipse pecunia. Accipis) furaris, vt corrumpas. vel, non vt portes, sed asportes. Officiosus vsurpatur etiam de libertis officiosis obscæno sensu vt Seneca lib. 4. decl. docet: Memini Arterium, &c.

De corruptis ceris sæpè in Verrem Cicero. Loculos fortè hic vrnas iudicum possis interpretari.

De statua Iunonis.

LXXV. LXXXIX.

Juno labor, Polyclete, tuus, & gloria felix,
Phidiacæ cuperent quam meruisse manus.
Ore nitet tanto, quanto superâsset in Ida
Judice conuictas non dubitante deas.
Junonem, Polyclete, suam nisi frater amaret,
Junonem poterat frater amare tuam.

Laudat signum Iunonis à Polycleto statuario factum. Polyclete) huius opera enumerat Plinius p. 593. inter quæ tamen hæc statua nulla est. Domitius alium Polycletum fabricatur, quod vt verum esse potest; ita potest & falsum videri; neque enim à Plinio omnia Polycleti artificia crediderim posita, sed præcipua, & veterum scriptis celebrata. In Ida) monte Phrygiæ, vbi Paris de Iunonis, Mineruæ, & Veneris venustate arbitratus est, quod poëtæ varij tangunt. Lucianus dialogo toto exposuit. Apuleius in Metam. Virg. 1. Aen. Ouid. in epist. & 1. de arte. Propertius, alij. Nisi frater amaret) Iupiter Iunonem vxorem, & sororem. Virg. 1.

Iouisq; ——
—— Et soror & coniunx.

Ivnonem tvam) statuam. Frater) Iupiter. de statuis amatis epigrammata græca consule.

Ad Marium.

LXXVI. XCI.

Mari quietæ cultor, & comes vitæ,
Quo ciue prisca gloriatur Atina:
Has tibi gemellas barbari decus luci
Commendo pinus, ilicesq; Faunorum,
Et semidocta villici manu structas,
Tonantis aras, horridiq; Siluani,
*Quas * tinxit agni sæpè sanguis, aut hœdi,*
Dominamq; sancti virginem deam templi,
Et quem sororis hospitem vides castæ,

Horatius ad Faunum. Imminens villæ tua pinus esto.
**pinxit.*

Martem

Martem mearum principem Kalendarum,
Et delicatæ aureum nemus Floræ,
Hoc omne agelli mitte paruuli numen,
Seu tu cruore, siue ture placabis:
Vbicunque noster Martialis est, dices,
Hæc ecce mecum dextera litat vobis
Absens sacerdos, vos putate præsentem,
Et date duobus, quicquid alter optârit.

Relictum Mario rusculum suum poëta rediturus in patriam commendat. QVIETAE VITAE CVLTOR) priuatum hunc, & rebus rusticis deditum fuisse ostendit. ATINA) hanc Ptolemæus in Latio ponit. Plinius in 1. regione. Leander in Samnitibus. Colonia fuit Romana, de qua Frontinus de coloniis. *Atina muro ducta colonia. Deduxit Nero Claudius, iter populo non debetur.* PRISCA) fuit vna ex iis, quæ Turno contra Aeneam pugnaturo arma fabricauit. Virg.

Quinque adeo magnæ positis incudibus vrbes
Tela nouant, Atina potens ——

Silius 8.
Nec Fabreteriæ vulgus nec monte niuoso
Descendens Atina aberat.

PINVS, ILICESQVE FAVNORVM) Faunis siluestribus sacra pinus & ilex. Et pinus quidem nominatim Pani montium præsidi, & Fauno. Ouid. 2. Fast.

Cornigerumque caput pinu præcinctus acuta
Faunus, in immensis qua tumet Ida iugis.

Idem de Pane ibid.
Ipse ego Flaminiam poscentem februa vidi,
Februa poscenti pinea virgo data est.

Et Propert. lib. 1. el. 18.
Vos eritis testes, si quos habet arbor honores,
Fagus, & Arcadio pinus amata deo.

Ilices & pinus agrestes nominat arbores agrestium deorum. SILVANI) Fauni, vel, vt alij, Saturni filius erat Siluanus, siluarum, pastorum, finium, agrorumque custos, cui cupressus sacra. Virg. 1. Georg. Horatius 1. Epod. Virg. 8. & alij.

HORRIDI) pingebatur enim, vt Faunus, cornuta fronte, corneisque pedibus, cuius caussam redidit Natalis Comes lib. 5. cap. 9. AGNI ET HOEDI SANGVIS) Siluano, de stirpe Faunorum, res sacra fiebat vel agno, vel hœdo. Horat. lib. 1. car.

Nunc & in vmbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, siue malit hœdum.

Agnus etiam Ioui sacer erat, vt canit Homerus,

Οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν
Γῆτε, καὶ ἠελίῳ, Διὶ ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον.
Ferte agnum niueum & nigram portabitis agnam
Telluri solique: Ioui portabimus ipsi.

DOMINAMQVE SANCTI VIRGINEM DEAM TEMPLI) Dianam venatricem & nemorum reginam. TEMPLI) Luci barbari, vt supra. luci enim Dianæ sacri, velut montium & nemorum custodi, vt Hom. hymno in Venerem. Horatius 3. carminum.

Montium custos nemorumque virgo.

Homerus signatè σκιόεντα ἄλσεα vmbrosa nemora dixit. barbari, intonsa, inculta, inuiolata. SORORIS HOSPITEM) Martem Dianæ sororis; communem habuêre patrem Mars & Diana Iouem, diuersam tamen matrem. MEARVM PRINCIPEM KALENDARVM) cuius calendis ego lucem aspexi. HOC OMNE) hos omnes deos; Faunos Siluanos, Iouem, Dianam, Martem, qui in agello meo mihi culti sunt, cùm tu, Mari, coles seu victima, seu ture. VBICVMQVE) siue redux in Hispania, siue alibi viuúsue mortuúsue. HAEC) sacra. DEXTERA) sexto casu, vt sensus sit. Hæc munera Martialis mecum dexterâ suâ sacerdos ipse vouet, consecratque vobis. DATE DVOBVS) omnia vtrique, fausta bonaque.

Ad

Ad Clementem.

LXXVII. XCII.

Si prior Euganeas Clemens Helicaonis oras,
Pictáque pampineis videris arua iugis:
Perfer Atestinæ nondum vulgata Sabinæ
Carmina, purpurea sed modò suta toga.
Vt rosa delectat, metitur quæ pollice primo:
Sic noua, nec mento sordida charta iuuat.

SI PRIOR) librum nouum Sabinæ Clementis (non illius consularis ex Flauia gente, quem Domitianus impius impiè propter pietatem Christianam interfecit, sed alterius) vxori mittit, quem à nouitate commendat. EVGANEAS) Veneti & Pataui dicuntur Euganei, non tam quòd ex eorum satu sint editi, quàm quòd Euganei ab Agenore & Venetis seu Henetis fugientibus pulsi fuerint. Liuius lib.1. Euganei autem inter mare & alpes incolebant. De hac re, præter Virgilij locum illustrem 1. Aeneidos, Extat epigramma, quod in æde D. Laurentij Patauij legitur;

Inclytus Antenor patriam vox nisa quietem
Transtulit huc Henetos, Dardanidumq; fugas,
Expulit Euganeos, Patauinam condidit vrbem,
Quem tenet hic humili marmore cæsa domus.

Dicuntur autem Euganei Græcis, quasi εὐγενεῖς nobiles, vt Petrus Marsius ad Silij versum hunc notauit

——tellure antiquitus orti
Euganea, profugiq; sacris Antenoris oris.

Multa multorum mentio est de Euganeis, tu Leandrum reuise in decima septima regione Italiæ, in ipso regionis limine. HELICONIS) non est in Helicone nata menda. lege cum Musis Helicaonis, & præpositiunculam (in) tolle, quod te vel ipsa lex grammatica doceat, cùm alioqui ἀταξία non syntaxis vlla sit. Si prior, inquit, videris Helicaonis oras & picta arua vineis. Helicaon Antenoris Patauij conditoris filius Homero 4. Iliad. scribitur. IVGIS) vite varia consitis. PERFER ATESTINAE) versus Leoninus, quem vocant, quales apud Homerum.

Hom. ἔσπετέ μοι μοῦσαι τὰ ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
Virg. *Lora citatorum dextra contorsit equorum*
Ouid. *De Troiæ fatis si quid restare putatis.*

ATESTE) ciuitas olim illustris in Venetorum ditione, quam describit Leander in Marchia Taruisina. p.730. distat Patauio, vt ex Antonini itinerario constat, XXV. M. P. Leander tamen affirmat tantùm XV. M. P. hodie abesse, & itinerarium videri corruptum, eoque loci decussem temerè adiectum. Oriundæ sunt hinc Ferrariæ, Mutinæ, Rhegiiq;, Lepidi ex Atestina familia principes. SABINAE) coniugi tuæ. PVRPVREA TOGA) scripsi alicubi purpurã, & purpuream togam librorum videri fuisse ex vera purpura; Sed id sequius fortè fuit. Membranam enim luteam seu croceam, intus candidam, foris rubentem, videtur vocasse purpuream togam, & purpuram; qua velabantur libri, siue intus chartę, siue etiam membranę essent. Disputat super his plenè ex variis scriptoribus Marcilius ad Sat.3. Persij, quem videbis. VT ROSA) à simili epigrammatis conuenienti concludit. Sunt epigrammata veluti rosæ, quibus tamen adiunctæ spinæ, vt epigrammatis aculei & ictus. MENTO SORDIDA) oris attritis, & villosis, barbatisque.

Munusculum pomorum.

LXXVIII. XCIII.

*Non * mea Massylus seruat pomaria serpens,* * mihi.
Regius Alcinoi nec mihi seruit ager.
Sed Nomentana securus germinat hortus
Arbore, nec furem plumbea mala timent.
Hæc igitur, media quæ sunt † mihi nata Sabura, † modo.
Mittimus Autumni cerea poma mei.

Amico empta mittit poma. MASSYLVS SERPENS) In Hesperidum hortis aurea mala Ladon draco custodiebat. Apollonius lib.4. Ouid. lib.4. Metam. in fabula Persei.

Plura super his alibi dicta. Regivs Alcinoi ager) Vide lib. 4. ep. 64. & aliàs sæpe cantata Alcinoi poma & horti ex Odyssea Homeri. Sed Nomentana arbore) prædiolum suum in Nomentano agro poëta freqnenter canit. immitia poma, vt & his & aliis carminibus docet, ferebat. Secvrvs) caussam adiungit, quòd plumbeos lapidososque fœtus edant, quos appetebat nemo. M. Svbvra) in foro pomario Romæ empta. Subura enim est meus hortus, & meus Autumnus, vt ad Regulum. supra. d. Cerea) matura, flauentia.

Ad Auitum.

XCIV. LXXIX.

Sæpe loquar nimium gentes quòd, Auite, remotas,
Miraris, Latia factus in vrbe senex;
Auriferumq; Tagum sitiam, patriumq; Salonem,
Et repetam saturæ sordida rura casæ.
Illa placet tellus, in qua res parua beatum
Me facit, & tenues luxuriantur opes.
Pascitur hic, ibi pascit ager, tepet igne maligno
Hic focus, ingenti lumine lucet ibi.
Hic pretiosa fames, conturbatorq; macellus,
Mensa ibi diuitiis ruris operta sui.
Quatuor hìc æstate togæ, plurésue teruntur:
Autumnis ibi me quatuor vna tegit.
I, cole nunc reges; quicquid non præstat amicus,
Cùm præstare tibi poßit, Auite, locus.

Huic geminum prope est illud supra ad Maternum iurisperitum; caussas reddit hic, cur patriam cogitet, solum Hispanum cum Romano confert. Saepe loqvar nimivm gentes qvòd, Avite, remotas) miraris à me prædicari Hispanos vltimos præ Romanis. Auitus est ille Stertinius, de quo epistola libri 9. ad Torannium. Factvs in vrbe senex) supra quatuor & triginta annos Romæ vixerat, vt in vita ostendimus. Avriferumq. Tagvm sitiam) Quis non videt poëtam hìc sitire patriam, & τὸ sitiam, verbum, nõ proprium vrbis. Tagum enim fluuium Hispaniæ nobilissimum, vt auri feracem, sitit. Non certo tamen Domitio de Sitia, quam Ptolomæus memorat; vterq; intellectus, seu sitiam, seu Sitiam legas, videtur commodus, quamuis mihi prius verbum arriserit. Salonem) de quo lib. 1. ep. 50. Satvrae casae) non sterilis & ieiunæ. Tenves lvxvriantvr opes) accedit enim quies & otium opimum, quod omnibus delitiis Romanis antepono. Pascitvr hic, ibi pascit ager) Ita ep. 58. supra.

Sitia est Hispaniæ vrbs, sed hic sitiam verbum. Sitiebat poëta Tagum, hoc est, aurũ, cum infrà queratur de paupertate.

Dura suburbani dum iugera pascimus agri.

Focvs) culina: victum intellige parabilem domi, carum Romæ, vbi etiam focus ipse emendus, & ligna: Pretiosa fames) arguté hoc; irritamenta gulæ carò redimes, quibus tamen non sedes famem, ita vt magno pretio nihil posis, nisi famem, emere. Contvrbatorq. macellvs) hanc lectionem seruo; sic enim poëta alibi locutus, *Conturbator aper*—sensus est. Cùm pretio ingenti in macello Romæ paretur mensa delicatior, decoquuntur opes, & tota patrimonia. Conturbare enim est rationes vitæ, & patrimonium euertere, vt ostendimus ad illum versum, *Conturbabit Atlas*—Macellus fertur olim Romæ nobilis fuisse sicarius, cuius deprehensi & puniti domus solo æquata in forum fuit carnarium versa. I, cole nvnc reges) dominos Romanos & patronos assiduis nec quidquam officiis prosequere. Non praestat amicvs) patronus cultus. Locvs) patria.

De Numa.

XCV. LXXX.

Dum leuis arsura struitur Libitina papyro,
Dum myrrham, & casiam flebilis vxor emit:
*Iam scrobe, iam lecto, iam * pollinctore parato*
Hæredem scripsit me Numa: conualuit.

Suam

Suam infelicitatem Numæ dolet ſaluti fuiſſe, quòd ſcriptus heres, hero reualeſcente, proſcriptus ſit. Dvm levis Libitina strvitvr arsvra papyro) Dum paratur rogus. Libitina dea ſepulchralis, & funerum præſes. Venus Libitina Romæ templum habebat, in quo omnia ad procuranda funera venum exponebantur. Venus autem ingredientibus vitam & egredientibus præeſſe dicebatur. vnde ἐπιτυμβία Delphis appellata. Accipitur Libitina nunc pro morte, vt apud Horatium, Libitinam vitare, nunc pro ipſo rogo, pompa funebri, & quæ ad funera curanda pertinent. Vide Plutarchum ῥωμαϊκοῖς probl. 23. Halicarnaſſeum lib. 4. in Numa. Martianum lib. 9. p. 97. Valer. Max. lib. 5. tit. 11. Gyraldum in ſepulchralibus, & Deorum ſyntag. 13. de Venere. Alex. Neap. & Tiraquellum, alios. Arsvra papyro) Huius cauſſam addit Alexander N. lib. 3. cap. 7. *Eam verò pyram*, inquit, *pro dignitate & honoribus, quibus in vita functus erat, & pro vt ampliſsimos magiſtratus & imperia geſſerat, modò maiorem, modò minorem extruxere. Fuitq́ lege XII. tabularum cautum, ne de lignis politis extrueretur: donec per funerum miniſtros, qui pollinctores dicti ſunt, corpus igne ſuppoſito cremabatur, in qua extruenda id ſeruatum eſt, vt præter arida ligna, papyrum quoque, quò faciliùs crementur, nonnunquam crocum & vinum affatim apponant.* Arsvra strvitvr Libitina papyro) Lectulus feralis priſcis altus fuit & ſublimis, præſertim lautioribus, itaque puluini papyro & tomento farti turgebant. Martialis lib. 8. ep. 44. *dum tibi torus creſcit.* Lucianus lib. de luctu, ὑψηλὸς καὶ μετέωρος, ὥσπερ εἰς πομπὴν κεκοσμημένος. Silius lib. 10. *celſum feretrum* appellauit. Virg. 11. *ſublimem*, nempe mortuum. Plura Marcilius ad 3. Satyr. Perſij Sed vereor ne puluini non papyro ſed mendaciis farti turgeant. Guilandinus enim vir antiquitatis elegantioris minimè imperitus docet papyri non folia aut phyliras in quibus ſcribebatur, ſed radices ad rogum adhibitas, ſic enim ille ad membrum ſeptimum Plinij p. 114. de papyro. Quinto ſignificat & radicem papyri, qua Aegypti etiamnum pro ligno ignis gratia vtuntur, quemadmodum quondam feciſſe teſtatur Theophraſtus, Dioſcorides, Plinius. Proinde Martialis lib. 8. ad Titullum, innuens veteres vſos eſſe papyro ad rogum, denotauit non ſuperficiem eius ſtirpis, ſed radices.

Fractus papyro dum tibi torus creſcit.

Quæ cauſſa eſt cur Iuriſconſultus libro proximè citato, capite 35. papyrum contineri ligni appellatione cenſeat. Lignorum, inquit, appellatione in quibuſdam regionibus, vt in Aegypto vbi arundine pro ligno vtuntur, & arundines & papyrum comburitur, & herbulæ quædam, vel ſpinæ, vel vepres continebuntur.

Dvm myrrham, et casiam flexilis vxor emit) Inſana profuſio fuit hæc priſcorum, vt in charorum rogos chariſsima quæque & ſumptuoſiſsima iactarent. præter vnguenta enim & odores, tura, omniſque generis pigmenta & aromata, feminæ ornamenta ſua, armillas, zonas, vittas, cincinnos, torques, bullas prætextas, omnemque mundum muliebrem inferebant. Odorum verò copia exanimatos etiam viuos ad ſepulchra ſtantes legimus; in funere Syllæ ſtatuam iuſtæ magnitudinis ex odoribus factam, rogo illo abſumptam tradunt. Reperio ſceptra, balteos, enſes, arma, ſcuta, canes, equos, aues, homines quoque viuos cum mortuis exuſtos. Plinius epig. 2. lib. 4. de Regulo filium lugente. *amiſſum tamen luget inſanè. Habebat puer manulos multos, & vinctos, & ſolutos, habebat canes maiores minoreſque, habebat luſcinias, pſittacos, merulas, omnes Regulus iuxta rogum trucidauit, nec dolor erat ille, ſed oſtentatio doloris.* Statius de eodem ſumptu in Glauciæ epitaphio.

——quid ego exequias, & prodiga flammis
Dona loquar, mœſtoq́ ardentia funera luxu.
Quod tibi purpureo triſtis rogus aggere creuit,
Quod Cilicum flores, quòd munera graminis Indi,
Quodq́ Arabes, Phariiq́ (palam eſt, vidiq́) liquores
Arſuram lauere comam, cupit omnia ferre
Prodigus, & totos Melior ſuccendere cenſus.

Cenſus, inquā, non ſenſus corrigo; quis enim ſenſus in ſenſu? vt tamē habent vulgata exemplaria.

Deſertas exoſus opes, ſed non capit ignis
Inuidus, atque arctæ deſunt in munera flammæ.

Aduocarem plures teſtes, niſi res teſtata eſſet. Iam scrobe) ſcrobs hìc tumulum ſonat, aliàs foſſam, quæ ſanè tumuli ſpeciem præfert; ima enim, vt Columella ſcribit, latior eſt, ſumma coit magis. tumulis & ſepulchris varia ſunt nomina, ſarcophagus, quòd carnem exedat, tumba, arca, vrna, cippus, marmor, lapis, ſaxum, monumenta, olla, ſolium, conditorium, Mauſoleum, Chriſtiani quondam conchylia, ciboria, appellauerunt. Eria, ſiue ἠρία: ſuggrundaria infantium ſepulchra: coragium virginis ſepulchrum, arena, terra, rogus, buſtum, terræ ſinus, gremium terræ puluis. Græcis σηκὸς, τάφος, μνῆμα, σορὸς, λίθος, πέτρος, κόνις, τύμβος, μνημήιον, σῆμα, στήλη, ψάμμος, μνᾶμα, σᾶμα, στάλα, ἠρίον, κάλυμμα, χῶσις, βῶλος, σκόπελος, & quę his plura leguntur in Anthol. Gręcorum, Latinorum verò paſsim occurrunt teſtimonia, nec ego omnia, ſed quæ in tempore occurrebant, notaui. Lecto) lectuli vel lecti dicebantur, quibus cadauera efferebantur ad rogum, & ſepulchrum, quo ſenſu feretrum, capulus, ſandapila, loculus dicitur.

Lib 8. ep. 44. Fultus papyro dum tibi torus creſcit.

Lib.18.c.21. POLLINCTORE) dicitur is, qui corpus mortui lauat & vngit, curatque. A pelle, vt Turnebus arbitratur, vngenda, ficto vocabulo, quasi pellis vnctor, vt & pollincere sit tanquam pellem vngere, vel potius tanquam perungere, id est, perinundare. In vetustis enim monumentis pellinctor reperitur. E & O non raró tradunt mutuas operas, & in alternas sedes subeunt; sic polluceo à pelluceo est deflexum, & polluctum quasi pelluctum. Quòd illo in genere sacrificij polluceamus, & quòd pelluceat ille splendor decumæ & epuli. Eadem ratione à perliceor polliceor est deductum; alij pollinctorem putant quasi pollutorum vnctorem. Erant pollinctores ex familia libitinarij, quod Vlpianus ostendit his verbis: *Si libitinarius, quos Græcè νεκροθάπτας vocant, seruum pollinctorem habuerit, isq; mortuum sepeliuerit, &c.* Vtitur eodem sæpius in lib. Matheseos Iulius Firmicus, & Tertullianus aduersus gnosticos. Nonius verbo, pollinctores. Declarat ergo poëta Numam iam conclamatum & depositum fuisse.

HAEREDEM) q. d. ecquis non doleat conualuisse, cùm me occidit, dum hæreditate spoliauit. Iocus est, quo videtur suadere, vti plures sequantur factum Numæ, si quasi postliminio redire in vitam velint, sed non omnibus idem eventurum.

De figura Socratis.

XCIX. LXXXI.

Si Romana forent hæc Socratis ora, fuissent,
Julius in Satyris qualia Rufus habet.

SI ROMANA) distichi sententia est à simili ducta, quo laudat & Socratis, & Rufi grauitatem ac seueritatem. Si Socrates fuisset Romanus, illius frons esset gemina Rufi Satyricæ fronti; tam enim seuerus est in satyris suis Rufus, quàm seuerum apparet os Socratis. Rufum porrò hunc, virum illustrem & doctum fuisse, ex Plinij lib. 5. ep. 21. & 7. lib. ep. 25. intelligis. Socratis imaginem spectabis apud Fuluium Vrsinum numero 133. & 134. ad quam hæc annotauit Ioannes Faber. Imago Socratis priori loco posita in numo æneo grandiusculo (Italicè contorniato) exstat; in cuius antica parte nomen exprimitur, ΣΩΚΡΑΤΗΣ, cui imagini similis est quæ sequitur, ex marmore, quod penes Cardinalem Farnesium est, sculpta: itemque quæ apud Fuluium visitur in Herme, cui inscriptum est Socratis nomen, vna cum literis hisce ex Platone desumtis: ΕΓΩ ΟΥ ΝΥΝ ΠΡΩΤΟΝ ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΑΕΙ, ΤΟΙΟΥΤΟΣ ΟΙΟΣ ΤΩΝ ΕΜΩΝ ΜΗΔΕΝΙ ΑΛΛΩΙ ΠΕΙΘΕΣΘΑΙ ΗΤΩΙ ΛΟΓΩΙ ΟΣ ΑΝ ΜΟΙ ΛΟΓΙΖΟΜΕΝΩΙ ΒΕΛΤΙΣΤΟΣ ΦΑΙΝΗΤΑΙ. Exstat apud insuper eundem Fuluium vna cum effigie Platonis eius discipuli, in Corniola anulari gemma artificiosissimè incisa, quam credibile est à quopiam vtriusque studioso gestatam fuisse. Mirificè autem hæc gemma formam eam Socratis exprimit, quam ei Plato & Xenophon in Symposio attribuunt, quod nimirum Sileno similis fuerit, naso simo, & oculis emissitiis. Ex hac imaginis delineatione succurrit alia distichi explicatio, Socratem inquam hominem Atheniensem similem fuisse Iulio Rufo (non institori vt quidam diuinant, & pro Satyris legunt nullo teste, septis) qui vel à Satyricis fuit irrisus, vel qui Silenum in Satyris egit.

** In poëtam imperitum.*

* In commiscentem versus operi suo.

C. LXXXII.

Quid, stulte, versibus nostris tuos misces?
Cùm litigante quid tibi miser libro?
Quid congregare cum leonibus vulpes,
Aquilisque similes facere noctuas quæris?
Habeas licebit alterum pedem Ladæ,
Inepte frustra crure ligneo curres.

QVID, STVLTE) lemma exponit argumentum, cui affinia sunt libris superioribus in fures carminum; vide syllabum inscriptionum. Planè geminum huic est illud lib. 1. ad Fidentinum 54. *Vna est in nostris. &c.* Et ad eundem eodem lib. 73. *Nostris versibus, &c.* L. LIBRO) velut in dispari connubio vir vxorq; litigant semper, ita tui versus meis dissimiles elumbes, & inepti nunquam conueniunt. L. VVLPES) suos versus ait generosos, apertos, notos, alterius degeneres, qui soli & in sole non audeant apparere, sed velut noctuæ clam alicui surrepant; suos numerosos, fluentes, alterius claudicantes, & qui pedes habeant sine pedibus. LADAE) multorum ingeniis celebratus est hic cursor Ladas Aegineus. Græcos audi, quorum primus Pausanias in Corinthiacis. τῦ ναῦ δὲ ἔστιν ἐντὸς λάδας, ποδῶν ὠκύτητι *ὑπεςλαβόμενος τοὺς ἐφ' ἑαυτῦ. *In templo autem ipso Ladas est, qui pernicitate pedum* *cunctos*

** ὑπερβαλλόμενος lego.*

cunctos anteiuit ætatis suæ homines. de Stadio eiusdem in Arcadicis. Vicit Olympiade quinta supra centesimam vigesimam, vt in Phocensibus idem Pausanias est auctor. In Laconicis vero Ladan quendam alium δολίχῳ, hoc est, longiore curriculo ludis Olympiacis vicisse tradit, confectoque cursu ægrum ad Eurotæ fluminis proximam & militarem viam deportatum, diem suum obiisse, ibique monumentum victori excitatum. Vbi Pausanias existimat duos fuisse cognomines Ladas, quorum alter δολίχῳ, alter σταδίῳ, vterque Olympiacis ludis coronatus sit: Est in 4. Anthol. incerti epigrammatarij distichon in Ladam nostrum, quod adscribo.

Λάδας τὸ στάδιον εἴθ' ἥλατο, εἴτε διέπτη,
Δαιμόνιον τὸ τάχος, οὐδὲ φράσαι δυνατόν.
Per stadium Ladas, saltauerit, ánne volarit,
(Par superis cursu) dicere lingua nequit.

Longius est sequens in eiusdem statuam, quod ibidem leges. Apud Latinos, Latinitatis princeps * Cicero 4. ad Herennium. *Quod si quis ad Olympiacum venerit cursum, & steterit, vt mittatur, impudentesq́; illos dicat esse, qui currere cœperint, ipse intra carcerem stet, & narret aliis, quomodo Ladas aut Boiscus cum Sicyoniis cursitarint.* Catullus ad Camerium

* *Vel auctor quisquis est. Boiscū Boium fuisse putat M. Velserū in Boicis.*

Non Ladas si ego, Pennipesúe Perseus

Solinus cap. 6. *Primam palmam velocitatis Ladas quidam adeptus est, qui ita supra cauum puluerem cursitauit, vt arenis pendentibus nulla indicia reliquerit vestigiorum.* Iuuen. Sat. 13.

——pauper locupletem optare podagram
Ne dubitet Ladas, si non eget Anticyra, nec
Archigene; quid enim velocis gloria plantæ
Præstat, & esuriens Pisææ ramus oliuæ

Martialis lib. 2. ep. 86. *Quid si per graciles vias petauri*
Inuitum iubeas subire Ladan?

Virgil. 3. Georg. videtur de hoc Lada cogitasse, cùm cecinit, *vix summâ vestigia ponat arena.*

De Capitolino.

LXXXIII. CI.

Elysio redeat si fortè remissus ab agro
*Ille suo felix Cæsare * Galba vetus* — * *Gabba.*
Qui Capitolinum pariter, † Galbamq́; iocantes — † *Gabbamq́;*
*Audierit: dicet, rustice * Galba, tace.* — * *Gabba.*

ELYSIO REDEAT) Capitolinum laudat ab vrbana dicacitate, eumque Galbæ anteponit. SVO FELIX) Cæsare Augusto, cui Sarmentus, vt Horat. Sat. 5. lib. 1. & Galba, vt Iuuenalis Sat, 5. in delitiis fuere. nos plura lib. 1. ep. 42.

Qui Galbam Salibus, &c.——

Nihil hic de Cæsare Galba cogita. RVSTICE GALBA) præ vrbanitate enim Capitolini rusticus & insulsus habeberis.

Ad Bilbilitanos agros.

Ad municipes Bilbilitanos.

LXXXIV. CIII.

Municipes, Augusta mihi quos Bilbilis agri
Monte creat, rapidis quos Salo cingit aquis:
Et quid læta iuuat vestri vos gloria vatis?
Nam decus, & nomen, famáque vestra sumus.
Nec sua plus debet tenui Verona Catullo,
Méque velit dici non minùs illa suum.
Quatuor accessit trigesima messibus æstas,
Ut sine me Cereri rustica liba datis.
Mœnia dum colimus dominæ pulcherrima Romæ,
Mutauere meas Itala regna comas.

Excipitis reducem placida si mente, venimus:
Aspera si geritis corda, redire licet.

Placet inscriptio V. C. quanquam legam aliter, Ad Bilbilitanos, nulla voce adiecta. Reditum in patriam ciuibus suis denunciat. Municipes hîc accipit pro ipsis ciuibus Bilbilitanis. Ita Cicer. in epistolis, & Plinius Iunior est locutus. AVGVSTA) Diutulè dubitaui, an angusta, vel Augusta legerem, sed in conspiratione omnium exemplarium, quæ ad manus habui, nihil mutandum ratus mutaui sententiam; paruam enim gratiam à popularibus iniret, si angustam patriam vocaret. Gruterus retinet angusta. & si rem spectemus, fuit angusta. * AGRI) arridet lectio oræ. (alto) alibi enim Bilbilim pendulam appellat, vt alto monte sitam fuisse intelligas. & lib. I. ep. 50. Altam dixit Bilbilim, & hîc sequenti epigrammate. SALO) quo ferrum duratur, quod cæteris antefertur: ipsique vrbi, vt Plinius scribit, claritatem peperit, quod haud ignorauit poëta, qui lib. I.

Bilbilis Augusta. Recte Augusta, quia fuit colonia, & dicta Augusta lege qua lib. I. ep. 50. dictā, & in vita poëta.
** Aeri.*

Aquis & armis nobilem

Canit patriam suam. ET QVID L. I.) à claris enim ingeniis illustrantur plurimùm ciuitates, vt Stagira Aristotele, Mantua Virgilio, Verona Catullo, Homerum quidem septem sibi asseruere vrbes ciuem. Pelignæ gentis gloriam se Ouidius iactat; de his lib. I. fusiùs. VERONA) de qua lib. I. ad Licinianum ep. 62. Q. M. A. T. AETAS) quatuor supra triginta annos vixi in vrbe. DOMINAE ROMAE) Iam supra laudauimus vrbem. Hic & Heraldum vide. C. R. LIBA) Cereri variè litabatur, vel victima, quæ parua erat, vel vino, lacte, melle sine victima, vel pauperiore spica, herba viridi, aliisque nugis, vt Gyraldus syntag. 17. & Natalis Comes ex variis scriptoribus colligunt. Libum, inquit Athenæus lib. 3. est πλακοῦς ἐκ γάλακτος ἰτρίων τε καὶ μέλιτος ὃν Ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι. *Placenta ex lacte, sesamo, & melle confecta Romanis libum nominatur.* Cereri porro liba sacrabantur, quod placenta Cereris esset filia, sed hæc nugamenta rideamus. M. COMAS) canas ex nigris fecere. ASPERA) vt postea cum stomacho expertus est, si verus ipse lib. 12. epistola. Vltimum distichon abiudicant Martiali.

Ad librum.

CIV. LXXXV.

I nostro comes, i libelle Flacco
Longum per mare, sed fauentis vndæ.
Et cursu facili, tuisque ventis
Hispanæ pete Tarraconis arces.
Illinc te rota tollet, & citatus
Altam Bilbilin, & tuum Salonem
Quinto forsitan essedo videbis,
Quid mandem tibi, quæris? vt sodales
Paucos, & veteres, & ante brumas
Triginta mihi quatuorque visos
Ipsa protinus à via salutes,
Et nostrum admoneas subinde Flaccum,
Iucundos mihi nec laboriosos
*Secessus * spatio paret † salubri.*
Qui nigrum faciant tuum parentem,
Hæc sunt. iam tumidus vocat magister,
Castigatque moras, & aura portum
Laxauit melior. vale libelle.
Nauem, *scis puto*, non moratur vnus.

** Flauo, vt intelligat Alphiū Flauum. ego nihil muto. Seneca declamator & Martialis longo temporum interuallo dissident.*

** precia. † salubres.*

I NOSTRO) Mittit librum ad Flaccum amicum, & municipem, quem in Hispaniam iturum monet, vti veteres amicos salutet, & nouum sibi hospitium paret.

TARRA-

TARRACONIS) vrbis & regionis Hispanæ nomen. Tarraconem, inquit, vsque nauigabis, deinde descendes, & ascendes currum, terraque Bilbilim vsque veheris.

QVINTO FORSITAN) essedum hic pro statione seu mansione, vt itinerum metatores appellitant, accipit. Essedum est genus currus Gallici & Britannici, ex quo Britanni, vt est apud Iulium Cæsarem, prælium inibant. possis & quintum diem interpretari, ita vt Tarracone Bilbilis quinque dierum itinere distet. Erant olim per certa prouinciarum loca vehicula disposita, quibus crebrò mutatis citissimè, quo vellent, peruenirent. Iulius Capitolinus in Antonino Pio. *Vehicularium cursum summa diligentia subleuauit.* Spartianus in Seuero. *Vehicularium munus à priuatis ad fiscum traduxit.* Erat & cursus publicus, cuius in XII. Cod. Iustin. fit mentio, quem, quòd fisci sumptibus sustineretur, fiscalem appellauit Spartianus. *Statim cursum fiscalem instituit.* nam ita legendum Alciatus censuit in 12. Cod. tit. de cursu publico, non, vt alij, inhibuit. Læuinus Torrentius in Cod. Louaniensi Martialis.

Est enim Bilbilis in Hispania Tarraconensi, vt Strabo tradit.

De cursu publico ex Lipsij tertia centuria epist. disces plura.

A VIA SALVTES) statim ab aduentu, ipso ingressu in patriam. S. SALVBRI) loco opportuno, & studiis, otioque apto.

TVVM PARENTEM) me auctorem carminum. sunt enim ingenij partus, velut nati, vt & Ouid. I. Tristium.

Aspicies illic positos ex ordine fratres.

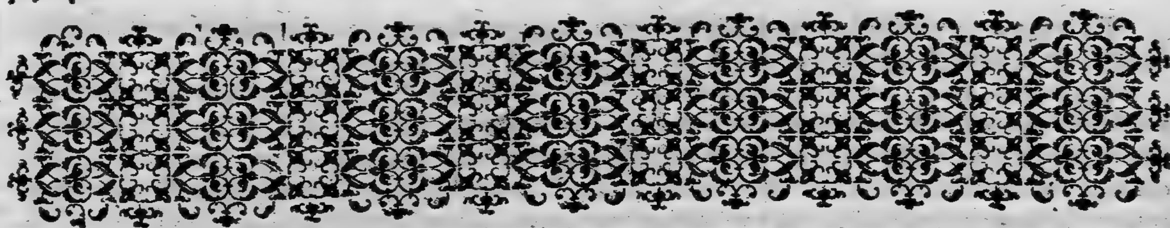
Et mox.

Deq; tribus moneo, si qua est tibi cura parentis,
Ne quemquam, quamuis ipse docebit, ames.

TVMIDVS) nauarchus imperiosus, vectores iurgio cogit. LAXAVIT P.) frequentem antea & densum nauibus, soluit emissis nauibus.

NAVEM NON MORATVR VNVS) adagij species. vnum non expectat nauis; nam vnus vir, nullus vir. Et vnus homo non facit ciuitatem, vti nec vna hirundo ver facit nec vna dies, vt Aristoteles cum ratione ipsa docet, nec vnus numus diuitem.

MATTHÆI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS LIBRVM VNDECIMVM COMMENTARIVS.

Ad Librum.

I.

Quò tu, quò liber otiose tendis,
Cultus sindone non quotidiana?
Numquid Parthenium * *videre tentas?*
Vadas & redeas ineuolutus.
Libros non legit ille, sed libellos:
Nec Musis vacat, aut suis vacaret;
Ecquid te satis æstimas beatum,
Contingunt tibi si manus minores?
Vicini pete porticum Quirini:
Turbam non habet otiosiorem
Pompeius, vel Agenoris puella,
Vel primæ dominus leuis carinæ.
Sunt illic duo, tresue, qui reuoluant
Nostrarum tineas ineptiarum:
Sed cùm sponsio, fabulæq; lassæ
De Scorpo fuerint vel Incitato.

* *Videre? certè. Irreuolutus, malè.*

QVÒ TV, QVÒ) Librum vndecimum exire gestientem & palatia aulamque affectantem coërcet, satisque feliciter cum eo actum iri dicit, si in porticibus & circulis ab otiosis legatur. OTIOSE) absolutum & domi otiosum foras mittit ad otiosos. CVLTVS. S. N. Q.) non vulgariter concinnatus, sed cedro, purpuraque decoratus, vt lib.3.ep.2.& 5.ep.6.ipse declarat. QVOTIDIANA) Catullus iure poëtico abusus primam natura breuem tendit, alteram longam contrahit. Martialis legem obseruat semper lib.10.ad Carmenionem.

Leuis dropace tu quotidiano.

SINDONE) Tyria, inuolucrum purpureum insinuat. Sindon vel amictus est vel torale, de quibus copiosè Marcilius Sat.4.lib.2.ad Horatium, & idem contra Ramiresium lib. 2. epigr. 16. ad Martial. hoc loco pro velo voluminis seu theca ponitur. PARTHENIVM) quem verò hic nominat Parthenium? illúmne Domitiano à cubiculis, cuius laudes & munera libris superioribus prædicauit? Vtique non alium. Sed quî potest hoc fieri, cùm liber hic Traiano imperante sit in manus hominum datus, & Parthenius, Nerua imperium occipiente, sit interfectus, quod in epitoma

toma Aurelius Victor narrat, cùm & genus supplicij atrox & infame exponit? Ego librum hunc initio imperij Neruæ, ad quod ipse opera Parthenij & Petronij peruenerat, cœptum reor, vulgatum verò post, iam Traiano Augusto. Vixisse verò Parthenium aliquamdiu Nerua principe dubitari non potest, cum, vt Aurelius Victor tradit, Nerua Parthenium Petroniumque, quamuis frustrà, pro viribus tamen, ne occiderentur, defenderit. Aut si hæc sententia non placet, affirmes licet poëtam in distributione epigrammatum rationem temporum subinde neglexisse, priusq; scripta, posteriùs scriptis addidisse; libro certè tertio epig. 36. memorat se triginta annis coluisse Fabianum. Et lib. 13. & 14. Xenia nempe Apophoretaque constat Domitiano principe vulgata, cùm in iis laudet Domitianum. Nisi dicas à poëta Parthenium velut notum, pro quouis Palatino positum, vt mox de Scorpo loquitur, sed extat & lib. 12. ad eundem Parthenium epigramma, quo rogat, vt tradat librum principi. V ADAS & R. IN.) planum vitium, cur non planè & apertè emendetur? quis non videt claudicare hendecasyllabum, si legas irreuolutus? NEC M. V.) Doctum fuisse Parthenium & poëtam, suprà ostendimus. & lib. 5. ad Musas. *Musæ*, inquit, *Parthenium rogate vestrum* lib. 12. ep. 11.

Nam quis ab Aonio largiùs amne bibit.

SVIS) poëmatis pangendis. LIBELLOS) supplices, quos imperatori porrigebat, cùm esset à cubiculo. M. MINORES) vulgi, non Palatinorum. V. P. P. QVIRINI) lib. 10. epig. 58. de templo Quirini dictum ad illa verba. *Vicinosq; tibi, sancte Quirine, lares.* Addit Marlianus. *Quidam propè Quirini templum porticum fuisse volunt, quò conueniebant homines componendorum negotiorum caussa*, ibique aliquando sponsalia esse peracta, de qua porticu Martialis hic. Huic adde Iuuen. Sat. 2.

—officium cras
Primo sole mihi peragendum in valle Quirini;
Quæ caussa officij? quid quæris? nubit amicus.

POMPEIVS) porticum Pompeij intellige, de qua Ouidius.

Tu modò Pompeia lentus spaciare sub vmbra.

Et nos lib. 2. ad ep. 14. *Illinc Pompeij dona, nemusq; duplex.*

A. PVELLA) lib. 2. epig. 4. *Currit ad Europen* porticum nempe. Europe enim Tyria fuit, Tyrum Agenor condidit. Iupiter Europen per mare Tyrium in specie tauri in Cretam vexit, vt ibi pleniùs diximus. D. L. CARINAE) Iasonem & porticum argonautarum intelligit, in qua historia illorum heroum aureum vellus petentium erat expressa, de qua nos lib. 3. epist. 20. ad illum versum:

An spatia carpit lentus Argonautarum.

T. INEPTIARVM) vt alibi vocat sua carmina nugas, cum Catullo, ita hîc ineptias & tineas. tineas quidem μετωνυμικῶς, quòd chartis, quibus describuntur epigrammata, tineæ insidientur. Ineptias autem propter argumenti leuitatem & iocos. S. C. SPONSIO) Cum à spectaculis Circi spectatores fessi abeunt, tum mea poëmata in porticibus legunt. De Scorpo aurigatore diximus lib. 10. epig. 50. in eius epitaphio, & aliis lib. Incitatus, vt hîc, ita lib. 10. ep. 76. est nomen aurigæ, quamquam equi nomen sit apud Suetonium & Dionem, vt lib. 10. ostendimus. Sponsionem & fabulas studia populi vocat, quibus inter se in factiones diducti certabant de futura aurigarum victoria, Venetus ne, an Prasinus, an alij palmam relaturi essent, sæpeque in diuinationibus & contentionibus præmia deponebant. Lege super his rebus Bulengerum, cap. 46. de Circo, vbi de circi clamoribus, ex instituto, toto capite tractat.

Ad lectores.

II. III.

Lectores tetrici salebrosum ediscite Santram:
Nil mihi vobiscum est: iste liber meus est.

LECTORES TETRICI) hilarem & facilem desiderat lectorem. S. SANCTRAM) illepidum, & spinosa philosophorum consulta scribentem Sancram notat. Salebrosus idem, qui durus, hians, non numerosus. Est suprà lib. 7. epi. 19. in gulosum quendam, & voracem cognominem carmen. Santræ cuiusdam scriptoris mentio est apud Donatum in vita Terentij, & Quintilianum lib. 11. cap. 10.

De

De suis libellis.

IV. III.

Non vrbana mea tantùm Pimpleide gaudent
Otia, nec vacuis auribus ista damus:
Sed meus in Geticis ad Martia signa pruinis
A rigido teritur centurione liber.
Dicitur & nostros cantare Britannia versus;
Quid prodest? nescit sacculus ista meus.
At quàm victuras poteramus pangere chartas,
Quantaq; Pieria prælia flare tuba?
Cùm pia reddiderint Augustum numina terris,
Et Mæcenatem si mihi Roma daret.

Non vrbana) Legi se quidem vbique gentium dicit, sed nihil inde legere. Maiorem se vatem futurum, vbi maiores fuerint Mæcenates. n. v.) non Romani tantùm ciues & otiosi mea terunt. Pimpleide) Pimpleides Musæ dictæ Porphyrioni sunt à fonte vel vico Macedoniæ. Interpreti Apollonij à Pimplia regione, quæ est prope Pieriam. Est eodem nomine Pierius fons & mons, & pagus iisdem dictus. Pipleades alij non Pimpleades dixere. Græca vox est πίμπλεια & πίμπλια, non Piplia; quamuis Varro de lingua latina videatur Pipleades vocare, vti & Acron, qui à peplo vestis genere sic appellatas quibusdam ait, vel ab Orchomeniorum monte Pimpleo. Lege Gyraldum syntagmate de Musis. Inde Pimplæus à fonte & monte, & musæ Pimplæ Martialis lib.12. & Sidonius auctores. Strabo. πιερία γὰρ καὶ ὄλυμπος καὶ πίμπλα καὶ λείβηθρον τὸ παλαιὸν ἦν θρᾴκια χωρία καὶ ὄρη. νῦν δ᾽ ἔχουσι μακεδόνες. Nam Pieria, Olympus, Libethrum antiquitus Thracia fuere loca & montes, nunc Macedones obtinent. vacvis) otiosis, Romanis, & vrbanis. n. s. i. mevs) vbique legor, sed non colligo pecuniam. At qvam) ista poëmata tua peribunt, scribe opus aliquod grande, quod æternet. Cvm pia) Da mihi alterum Augustum in Nerua, alterumque Mæcenatem, & si non Virgilius, saltem Marsus ero, vt suprà lib.8. dixerat.

Precatur deos pro Nerua.

V. IV.

Sacra, Laresq; Phrygum, quos Troia maluit hæres,
Quàm rapere arsuras Laomedontis opes,
Scriptus & æterno nunc primùm Iuppiter auro,
Et soror, & summi filia tota patris.
Et qui purpureis iam tertia nomina fastis
Iane, refers Neruæ, vos precor ore pio.
Hunc omnes seruate ducem, seruate senatum:
Moribus hic viuat principis, ille suis.

Sacra l. p.) Neruam hic opinor, non Traianum laudat, quamuis Iunius aliter sentiat. Argumento inducor, quod poëta dicat.

Et qui purpureis iam tertia nomina fastis
Iane refers Neruæ——

Nerua enim primo imperij anno tertium consulatum gessit cum Virginio Rufo, quo tempore poëta nondum Roma abierat. Traianus autem quarto demum anno post, tertium consul fuit, quando poëta in patria vltimum librum qui fuit XII. vulgauit. Sacra laresqve) sacra & penates appellauit Virg. 2. Aen.

Tu genitor cape sacra manu patriosq; penates,

De Diis penatibus Macrobius lib.3. cap.4. Et ibid.

Sacra suosq; tibi commendat Troia penates.

Quæ autem fuerint sacra, quiue Dij mox subiungit:

Sic ait & manibus vittas, Vestamq; potentem,
Æternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Plura

Plura super hoc loco apud Virgilij interpretes. HEROS) heroes dicti priscis sunt viri fortes & semidei, quales fuere Hercules, Diomedes, Oeneus, Byzas, Pergamus, alij. A. L. OPES) Laomedon Rex Thraciæ, opes Laomedonteę, Troianæ opes. Arsuras dicit, cum ipso Ilio nempe Græcis incenso; pietas Aeneę prædicatur, qui neglectis opibus Deos flammis eripuit, cui certè magnas debent gratias, quando immortales à mortalibus seruati sunt. SCRIPTVS AE. A. I.) sensus est. Vesta, & Dij penates, Iupiter item, Iunoque, & Pallas cum Iano, nunc auro fulgent in templis, Nerua locupletante, quod explicat infrà lib. 12. epist. 15.

Quicquid Parrhasia nitebat aula,
Donatum est oculis, Deisq; nostris.
Miratur Scythicas virentis auri
Flammas Iupiter——

SCRIPTVS) pictus, factus. SOROR) Iuno. F. T. PATRIS) Pallas è cerebro Iouis edita sine matre, vt fabulantur poëtæ, eoque tota patris. ET Q. P.) Tertium consulatum Traiani, quem cum M. Cornelio Frontone III. cos. gessit. A.V.C. 853. Christi 99. Olymp. 219. anno 4. vt habent Fasti Capitolini. Referebantur in fastos consulum nomina, vt norunt etiam tirones Antiquitatis. Hoc obserua, quod Spartianus in Aelio Vero, de illo, & Antonino refert. (*Qui primi*, inquit, *duo Augusti appellati sunt; & quorum fastis Consularibus sic nomina præscribebantur, vt dicantur non duo tantùm Antonini, sed duo Augusti: tantùmque huius rei nouitas & dignitas valuit, vt fasti Consulares nonnulli ab his sumerent ordinem Consulum. Domitius refert ad 3. cos. Neruæ.* H. O. S. DVCEM) Formula precandi solennis, apud Virgilium passim & alios occurrens. M. HIC V. P. I. SVIS) senatus imitetur Neruam, Nerua se ipsum; eleganter concludit.

Lego, scriptus & nō scriptus es, ita enim sententia & ordo docent.

Lege Brissoniū. De modestia Traiani plenissimè Plinius Panegyr.

In laudem Neruæ.

V. IV.

Tanta tibi est recti reuerentia, Cæsar, & æqui,
Quanta Numæ fuerat: sed Numa pauper erat.
Ardua res hæc est, opibus non tradere mores,
Et cùm tot Crœsos viceris, esse Numam.
*Si redeant veteres, ingentia nomina, *patres,*
Elysium liceat si vacuare Nemus:
*Te * volet inuictus * pro libertate Camillus,*
Aurum Fabricius te tribuente volet.
Te Duce gaudebit Brutus: tibi Sylla cruentus
Imperium tradet, cùm positurus erit.
Et te priuato cum Cæsare Magnus amabit:
Donabit totas & tibi Crassus opes.
Ipse quoq; infernis reuocatus Ditis ab vmbris
Si Cato reddatur, Cæsarianus erit.

**partes, malè patres.*

**Te colet inuicta. *pra.*

Sanè si spectes mores Neruæ, prorsus in vitam illius conuenit hæc laus, nec minus in Traianum. N. P. ERAT) Rex alter Romanorum pauper erat, ἐκ συγκρίσεως nempe comparatus tecum, & cum Imperatoribus Romanis. Si Numa tibi par opibus fuisset, tam sanctus, ac tu es, nunquam extitisset. ARDVA RES) gnome. Elegans est Senecæ ad Lucilium super hac re dictum. *Magnus ille est, qui fictilibus sic vtitur, quemadmodum argento, nec illo minor est, qui sic argento vtitur, quemadmodum fictilibus. Infirmi est animi pati non posse diuitias.* Laudat hunc versum Muretus in comment. ad Aristotelis Ethica. Non tradunt mores opibus, qui adepti imperium & opes non abutuntur iis ad fastum non efferuntur ad superbiam, crudelitatem, aliorum oppressionem & iniuriam, qui denique idem est diues, qui pauper erat. SI REDEANT) contendit veterum Romanorum parsimoniam, vitas, mores cum Traiani virtutibus. CAMILLVS) Te Camillus principem malit, quàm suam illam libertatem. Lips. epist. quæst. lib. 1. cap. 5. vbi legit, *pra libertate.* Dictator exul creatus liberauit ingratam patriam ab excidio Gallorum; factum eius & hoc, & de magistro Faliscorum Faliscis dedito clarissima fuere. Liuius lib. 5. Florus lib. 1. cap. 13. & 12. Plutarchus in vita Camilli. Ouid. in Fastis. auctor de viris illustribus, & alij.

Fusius de fortunis rectè possidendis Seneca lib. de beata vita cap. 20.

FABRI-

Fabricivs) de huius abstinentia & paupertate Liuius lib. 14. Plutarchus in Sylla. Cicer. Lælio. Gellius lib. 1. cap. 14. ex auctore de viris illustribus. Valer. Maximus lib. 2. cap. 9. lib. 4. cap. 3. & 4. Hæc alij Curio Dentato assignant de repudiato auro, alij vtrique Val. Max. lib. 4. cap. 3. exemplo 5. & 6. Fabricium etiam Arellius & Albutius contr. 9. apud Senecam auri contemtorem laudant. Brvtvs) assertor ille libertatis, qui reges eiecit, Remp. condidit. Liuius lib. 1. Dionysius, Plutarchus, Florus, auctor de viris illustribus, & alij. Sylla c.) ciuium suorum sanguine purpuratus, aut potius deturpatus Sylla, non eget teste, cùm vitam ipsius graphicè depinxerit Plutarchus, Appianus lib. 1. bell. ciuil. Plinius, Florus, auctor de viris illustribus. Cic. passim Valer. Maximus, & quotquot ferè de rebus Romanis scripsere. Imperivm p. dictaturam, quam deposuit, quem Iulius Cæsar dixit nescisse litteras, quòd fasces abiecerit. P. c. Caesare) Iulium Cæsarem intellige, cum quo Pompeius Magnus ciuile bellum gessit, quod Lucanus opere suo detonat, & Plutarchus, Appianus, aliique accuratè describunt. Crassvs) Crassi diuites duo potissimum celebrantur, primus audiuit Licinius Crassus de quo Cic. lib. 2. ad Atticum, ep. 13. *Quanto in odio noster amicus Magnus* (Pompeius) *cuius cognomen vna cum Crassi Diuitis cognomine consenescit.* Et Val. Maximus lib. 6. c. 9. *Quid? Crasso nonne pecuniæ magnitudo locupletis nomen dedit? Sed eidem postea inopia turpem decoctoris superlationem iniunxit. Siquidem bona eius à creditoribus, quia solidum præstare non poterat, venierunt. Ita quoq; amara sugillatione non caruit: quia cum egens ambularet, Diues ab occurrentibus salutabatur.* Alter fuit ille Parthici sititor auri, multo priore illustrior & diuitior, qui victus demum à Parthis bibit aurum quod sitiuerat. Huic nemo diues videbatur, qui ex annuo censu non posset alere legionem. Huic post decimas Herculi consecratas, post epulum plebi datum ante Parthicum bellum supererat septies mille centũ talenta, hoc est, quadragies ducenta sexaginta millia philippæorum, siue quatuor milliones & ducenta sexaginta millia aureorum, quæ apud nos efficiunt florenorum milliones quinque & sexcenta octoginta millia, hæc in vita huius Crassi Plutarchus, & de hoc agit hic Martialis, alter enim qui decoxerat nihil poterat dare, nec cum tanto imperio vnquam fuit. Cato) Vticensis, qui tamen se ipsum interemit, ne videret Cæsarem. Plutarchus, Appianus, Florus, alij. Tanta æquitas tua est, Princeps, vt vindices libertatis tibi seruire malint, quàm liberè viuere.

Ad Romam & Dindymum.

VII. VI.

Vnctis falciferi senis diebus,
Regnator quibus imperat fritillus,
Versu ludere non laborioso
Permittis puto, pileata Roma.
Risisti. licet ergo, nec vetamur,
Pallentes procul hinc abite curæ:
Quidquid venerit obuium, loquamur,
Morosa sine cogitatione.
Misce dimidios puer trientes,
Quales Pythagoras dabat Neroni:
Misce, Dindyme, sed frequentiores;
Possum nil ego sobrius, bibenti
Succurrent mihi quindecim Poëtæ.

Optimi dierum dicuntur Saturnalitij.

Vnctis) Scripturus carmen ad hilaritudinem Saturnal. se excitat. v. diebvs) lætis, lautis, quibus vncta conuiuia curantur. Falciferi senis) Saturni, cuius insigne falx. Macrob. lib. 1. cap. 7. de quo aliàs. R. fritillvs) quibus luditur alea. est fritillus alueus, in quem tesseræ iaciuntur, vel, vt alibi docent, pyrgos seu turricula ex qua tesseræ excutiuntur, lib. 14. pleniùs. n. lab.) facili, iocoso, non eruditissimo, sed nato inter pocula, vt sequitur. p. Roma) Saturnalibus vestem mutarunt veteres, & synthesinati incedebant, velut perpetuò epulaturi. Synthesis enim cænatoria vestis est, de qua lib. 14. epist. 1.

Synthesibus dum gaudet eques, dominusq; senatus,
Dumq; decent nostrum pilea nostra Iouem.

Et

Nec fora sunt nobis,nec sunt vadimonia nota:
Hic opus est pictis accubuisse toris.

Serui etiam pileati per eos dies velut domini incedebant, quibus ipsi administrabant epulas. De pileis Alex. Neap. cap. 22. lib. 2. *Quippe festis Saturni diebus seruos ingenuorum ministeria occupare, pileos sumere,& munera missitare seruatum est.* Turnebus lib. 8. cap. 4. non seruos tantùm, sed dominos,& totam Romam ait per eos dies fuisse pileatam. Lipsius de Amphitheatro cap. 19. toto, de pileis Romanorum copiosissimè disputat & ostendit Romanos cum Græcis, Gallis, Germanis nudo capite fuisse, præter certos homines,& tempora. Tempora quinque enumerat. Sacra, ludos, saturnalia, peregrinationes, militiam. Homines verò, primùm libertos nouos, ægros, conuiuas nonnunquam & senes; testes laudat antiquos, certos & magnos, quos inde huc, si voles, accerses. De epulis & dominorum ministerio, seruorum libertate exstat Accij poëtæ carmen apud Macrob. lib. 1. cap. 7. Horatij Sat. 7. lib. 2. Solini. cap. 3. Athenæi lib. 14. cap. 17. RISISTI) arrisisti, placet votum tibi meum, exequar ergo. O. LOQVAMVR) omnia sine discrimine, quicquid in buccam, seu deceant, seu dedeceant, tam impia fuit priscorum pietas. M. D. P. TRIENTES) dimidius triens est sextans, hoc est, duo cyathi; vt poëta frequentiùs bibendi copiâ haberet & iocandi, nec tamen sauciaretur vino, petit sextantes pro triente. P. NIL. E. S.) Horatius bellè accinit & affirmat exemplo. *Stöckerle. Lib. 1. epist. epist. 19.*

Nulla placere diu,nec viuere carmina possunt,
Quæ scribuntur aquæ potoribus: Vt malè sanos
Adscripsit Liber satyris,Faunisq; poëtas.
Vina ferè dulces oluerunt manè Camænæ.
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater numquam,nisi potus ad arma
Prosiluit dicenda.———

Vini appetentior fertur & Aeschylus fuisse, quem Luciano teste Calisthenes dixit in vino tragœdias scribere. Plutarchus in Symposiacis tradit Aeschylum ideo tragœdias potando scripsisse, quòd vini calor vim inueniendi excitet (quæ in sobriis torpet aliquando) imagines moueat, impetumque & fiduciam ministret. Hinc Bacchus, vt Plato cum Aristotele scribit, furoris Deus poëtas amat, sine quo vates & poëtæ parum proficere creduntur. BIBENTI S. M. Q. POETAE) Est vinum poëtis velut quidam Pegasus, vt Nicrates cecinit.

Οἶνός τοι χαρίεντι μέγας πέλει ἵππος ἀοιδῷ,
Ὕδωρ δὲ πίνων καλὸν οὐ τέκοις ἔπος.
Ταῦτ' ἔλεγεν, Διόνυσε, καὶ ἔπνεεν οὐχ ἑνὸς ἀσκοῦ
Κρατῖνος, ἀλλὰ παντὸς ὀδώδειν πίθου.
Τοιγὰρ ὑπὸ στεφάνοις μέγας ἔβρυεν, εἶχε δὲ κισσῷ
Μέτωπον, ὥσπερ καὶ σύ, κεκροκωμένον.

Pegasus est vati velox in carmina Bacchus,
Potaturis aquas vtile nil facies.
Dixerat hæc,Bacche,expirans non vtris odorem
Cratinus,totum at vas grauiter redolens
Læta coronatus cantabat carmina crines,
Vt tu Bacche,hedera nam redimitus erat.

Eiusdem ingenij Aristophanes, Anacreon, Horatius fuere. Aristoteles lib. 8. de naturis animal. psittacum loquaciorem fieri putat, si vinum biberit.

De statua Memoris.

VII. X.

Clarus fronde Iouis, Romani fama cothurni,
Spirat Apellea redditus arte Memor.

CLARVS) Tragicus erat Memor, contra quàm sentit Calderinus. Fidem Placiades Fulgentius facit, qui Memoris carmen ex fabula, quæ Hercules inscribebatur, adfert.

Ferte suppetias optumi comites.

Accedit & Probi testimonium,& Martialis, qui Romani cothurni famam appellat. cothurnus certè Tragicorum est. Horatius de Aeschylo.

Qui docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.

Et in adagium abiit Sophocleus cothurnus. Fronde clarum dicit, quòd poëtis imagines horonatæ ponerentur. SPIRAT APELLEA) imagines sunt naturæ imitationes, quoque magis ad naturam accedunt, hoc viuaciores apparent. Appelles porrò pictor, non fictor fuit, ita in tabu-

 lam

lam pictam conueniebat hoc carmen. Sed quibusdam placet, Apollinea, legi, vt statuam Memoris in Apollinis templo inter poëtarum aliorum statuas collocatam intelligas, de quibus Persius in prologo.

——quorum imagines lambunt
Ederæ sequaces.

Censent aliqui epicum fuisse & Tragicum: & illud, *fronde Iouis clarus* referunt ad coronam ex agone Capitolino à Domitiano instituto reportatam. Censent hoc inquam sed non eu incunt, mihi testata placent.

De Turno.

XI. VIII.

Contulit ad Satyras ingentia pectora Turnus;
Cur non ad Memoris carmina? frater erat.

CONTVLIT AD S.) Turnus frater Memoris Satyricus, de quo Probus Grammaticus, Iuuenalis interpres. *Turnus Libertini generis ad honores ambitione prouectus est, potens fuit in Vespasianorum Titi & Domitiani aula.* Eiusdem meminit lib. 7. epig. 96. noster.

Nam me diligit ille, proximumq;
Turni nobilibus leget libellis.

Vtriusque carmen recitat Sidonius car. IX. Ex Arunca fuere ciuitate; Rutilius in Itinerario sic de Turno.

Huius vulnificis satyra ludente Camœnis,
Nec Turnus potior, nec Iuuenalis erat.

Ex commentariis vetustis ad Iuuenalem adducitur hic Turni versus.

Et quæ Cæsareas soboles horrenda Locusta
Occidit, curis dum liberat arte Neronem.

FRATER ERAT.) cùm posset Turnus Memorem superare cothurno, tamen abstinuit, vt Vnicus propter Martialem.

Ad puerum suum.

XII. IX.

Tolle puer calices, tepidiq; toreumata Nili,
Et mihi secura pocula trade manu,
Trita patrum labris, & tonso pura ministro;
Antiquus mensis restituatur honos.

TOLLE PVER) detestatur tectè luxum Romanorum, & cupit reduci priscorum parsimoniam. TOLLE) accipe vitrea pocula ex Aegypto missa; nam toreumata Nili vitreos calices intelligit, de quibus lib. 14. lemmate. Vitrei calices.

Aspicis ingenium Nili: quibus addere plura
Dum cupit, ah quoties perdidit auctor opus.

TOLLE PVER) altero sensu, & contrario priori fortean sensum poëtæ magis assequor; remoueri enim vitrea Aegyptia aut crystallina magno comparata, & arte summa elaborata iubet & fagina pocula, fictiliáue sumi, secura manu domino & conuiuis à ministro præbenda, quæ etiam lapsa manu aut non frangantur, aut fracta, non frangant opes domini, qualia erant Saguntina, de quibus lib. 14.

Quæ non solicitus teneat seruetq; minister,
Sume Saguntino pocula ficta luto.

TRITA P. L.) Romani multis annis coluerunt modestiam & frugalitatem. Numa quidem, vt auctor est in Paradoxis Cicero, librisque de natura deorum, fictilibus vrnulis, capedunculis ac simpulis sypullis (quæ erant vasa fictilia, quibus in sacrificiis sacerdotes Diis prælibabant) faciebat. Tibullus eleg. 1. l. 10.

Adsitis Diui, nec nos è paupere mensa,
Dona nec è paruis spernite fictilibus,
Fictilia antiquus primùm sibi fecit agrestis
Pocula de facili composuitq; luto.

De eadem paupertate Ouid. 1. Fast. Iuuen. Sat. 5. Plinius lib. 33. cap. 12. prædicat abstinentiam Cati Aelij aut Elicij, cui Aetolorum legati ex fictilibus prandenti vasa argentea, non accipienda afferebant. Omnia exempla Agathocles Syracusanorum Rex laudatissima sua modestia superauit, de quo Ausonium legas. de Porsenna etiam Martialis.

Aretina nimis ne spernas vasa, monemus;
Lautus erat Tusci Porsena fictilibus.

Iuuenalis item Sat. 3. & 6. Et t. p. m.) ministrata sanctè & simpliciter à rudibus & castis pueris, non comatis & comtis basiata. Petronium Arbitrum lege. *Indum non fulgebat ebur*, &c. A. mensis) reuocentur prima sæcula, priscorum parsimonia & frugalitas.

In Zoilum.

X. XII.

Ius tibi natorum, vel septem, Zoile, detur,
Dum matrem nemo, det tibi nemo patrem.

Ius tibi natorum) Zoilus quamuis notus, nesciebatur tamen, vnde esset natus, quem ius trium liberorum petentem irridet. N. septem) trium liberorum ius, non septem à Cæsare peti solebat. Poëta per me, inquit, vel septem licet petas ius natorum, dummodo tibi nullus pater & mater sit, hoc est, nemo sciat, quo patre, qua matre sis natus. Quid quæris natos, nondum inuento patre & matre? Affinis est huic loco iocus apud Ciceronem 2. de Orat.

St' tacete, quid hoc clamoris est? quibus nec pater nec mater sit:
Tanta confidentia estis? auferte istam nunc superbiam.

Poëta dixerat de pupillis, Statius in spurios detorsit. Apud Diogenem Laërtium & Plutarchum à Diogene dictum etiam huc pertinere videtur, qui nothum cùm videret lapides in turbam iactantem; *Caue*, inquit, *ne patrem tangas*, vt qui ipse ignoraret, quis pater suus esset, & an in turba illa.

Epitaphium Paridis. Pantomimi.

XI. XIV.

Quisquis Flaminiam teris viator,
Noli nobile præterire marmor;
Urbis deliciæ, salesq́; Nili
Ars & gratia, lusus & voluptas,
Romani decus, & dolor theatri,
Atque omnes Veneres, Cupidinesq́;,
Hoc sunt condita, quo Paris, sepulchro.

Qvisqvis Flaminiam) Parides histriones pantomimos duos reperio. Vtrumque apud Tranquillum & Dionem. priorem occisum à Nerone, alterum à Domitiano. Paridem Neronis Dio affirmat interfectum, quòd Nero cùm saltationem discere non posset, magistrum occiderit. Τί γὰρ δεῖ λέγειν, ὅτι καὶ τὸν Πάριν τὸν ὀρχηστὴν ἀποθανεῖν ἐκέλευσεν, ὅτι ὀρχεῖσθαι παρ' αὐτοῦ μαθεῖν ἐθελήσας, οὐκ ἠδυνήθη. Et Tranquillus. Sunt, qui tradant Paridem histrionem occisum ab eo, quasi grauem aduersarium. Sed huius non est hoc Martialis epitaphium, qui Domitiani Paridem intelligit. de quo Suetonius c. 3. in Domitiano. *Deinde vxorem suam Domitiam, ex qua secundo suo consul. filium tulerat, alteroq́; anno consalutauerat vt Augustam, eandem Paridis histrionis amore deperditam repudiauit.* Dio cædem Paridis addit in Domitiano. Τὸν Πάριν τὸν ὀρχηστὴν ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ, δι' αὐτὴν (Δομιτίαν) φονεύσας. ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ καὶ ἄνθεσι καὶ μύροις τὸν τόπον ἐκεῖνον ἐτίμων, ἐκέλευσε τούτους σφάττεσθαι. Paridem etiam saltatorem in media via occidit, ac postquam accepit eum locum à multis hominibus floribus & vnguentis honorari, eos interfici iussit. Quia, vt Tranquillus narrat, non Paridem tantùm, sed Paridis discipulum impuberem adhuc, etiam tum maximè ægrum, quòd arte formaque non absimilis magistro videbatur, occidit. Ad magnas Paridem diuitias & potentiam in aula Domitiani priùs venisse ostendit Iuuenalis Sat. 7.

——*sed cùm fregit* (Statius) *subsellia versu,*
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agauen,

Ille & militiæ multis largitur honorem
Semestri vatum digitos circumligat auro
Quod non dant proceres, dabit histrio?
Et: *Præfectos Pelopeia facit, Philomela tribunos.*

Flaminiam) via Flaminia sepultus erat Paris, vt eadem vtrinque tumulis plurimis ornata. iuxtà vias enim cippos & marmora demortuis erigebant, quod iam suprà in Martiale vidimus in epitaphio Glauciæ lib.6.ep.28.

Hoc sub marmore Glaucias humatus
Iuncto Flaminiæ iacet sepulchro.

Hinc epitaphia plerumque sunt ad viatorem. Lipsius lib.3.admir.cap.10. quæ sparsim alij, in caput, his verbis redigit. *Præcipuum id fuit, quòd monumenta & sepulchra paßim ad viam adsita & latus vtrumque prætexebant: Quàm pulcher ille adspectus viantibus, quanta & seriorum & iocorum materies? Illic, illustrium ingeniorum, aut clarorum virorum memoria & inscriptio. alibi libertorum, seruorum, scortorum superba monumenta. Mirari, dolere, illudere, etiam detestari occasio erat, & quid in tot titulis & inscriptionibus pasci? Quædam à meliore ingenio & scitæ, quædam aliqua nota aut inuentiuncula spectabiles, & istæ, quæ hodie extant, dicent.* Hæc Lipsius verissimè. In libris veterum inscriptionum testimonia sexcenta. Romani dolor) Sidonius Martialem imitatus epist.1.lib.4.

Germani decus, & dolor Mamerci.

Virgil.10.Aeneid. primus auctor:

O dolor, atq; decus magnum rediture parenti.

Auson.epit.5. *Et decus & dolor es coniugis Ausonij.* Plura Sauaro ad Sidonium.

Hoc svnt condita) En illustre epitaphij scribendi exemplum. Vt Martialis sales, iocos, gratias ait vnà cum Paride sepultos, ita tu cum heroe virtutes poteris sepelire. Lege apud Gell.lib.1.cap.24. Næuij & Plauti epitaphium non valde diuersum ab extremis hisce Paridis versibus.

* Colo.

De* Colono.

XV. XII.

* Colonem.

*Hæredes nolite breuem sepelire * colonum,*
Nam terra est illi quantulacumq; grauis.

Haeredes) Elegans iocus ex vsu formulæ Romanæ & hominis paruitate captus. precabantur veteres bonis terram leuem, malis grauem, vt suprà docui. Iocatur poëta in precatione hac, & colonum omnino sepeliendum negat ob paruitatem, alioqui quantulamcunque glebulam fore grauem. Est & apud Callimachum epigramma in Theridem dolichodromum breuem.

Σύντομος ἦν ὁ ξεῖνος, ὃ καὶ τάφος, οὐ μάκρα λέξω,
Θῆρις Ἀρισταίω, Κρής, ὑπ' ἐμοὶ δολιχόν.
Hospes & vrna breues sunt, non ero carmine longus.
Theris Aristæi, Cres, stadium supero.

Sunt alia epigrammata in breues, lib.2. Græcor. epig.

Legitur epistola 9. lib.9. apud Plinium quæ inscripta est Coloni, vt suspicari posis Colonem, non Colonum hic scribendum.

Ad Sabinum.

XVII. XIII.

Non omnis nostri nocturna est pagina libri:
Inuenies & quod mane, Sabine, legas.

Non omnis) non omne argumentum epigrammatis natum in tenebris: etiam diurna, hoc est, casta puraque se scribere affirmat. Cæsius Sabinus hic est, de quo multa suprà.

In

In Lupum.

XIV. XIX.

Donasti, Lupe, rus sub vrbe nobis:
Sed rus est mihi maius in fenestra.
Rus hoc dicere, rus potes vocare?
In quo ruta facit nemus Dianæ,
Argutæ tegit ala quod cicadæ,
Quod formica die comedit vno,* *comest in vno.
Clausæ cui folium rosæ corona est:
In quo non magis inuenitur herba,
Quàm costi folium, pipérue crudum:* *Cosmi.
In quo nec cucumis iacere rectus,
Nec serpens habitare tuta possit.* *tota.
Erucam malè pascit hortus vnam,
Consumpto moritur culex salicto,
Et talpa est mihi fossor, atque arator.
Non boletus hiare, non mariscæ
Ridere, aut violæ patere possunt:
Fines mus populatur, & colono
Tanquam sus Calydonius timetur,
Et sublata volantis vngue Procnes
In nido seges est hirundinino.
Non est dimidio locus Priapo.
Vix implet cochleam peracta messis,
Et mustum nuce condimus picata.
Errasti, Lupe, littera sed vna.
Nam quo tempore prædium dedisti,
Mallem tu mihi prandium dedisses.

DONASTI, LVPE, RVS) suburbanum prædiolum poëtæ* donarat fœnerator Lupus amicus, ad quem sunt plura epigrammata. Hoc poëta mirificè κατὰ μείωσιν per varias comparationes extenuat, ac tandem paronomasia concludit, malle se prandium, quàm tale prædium. Videtur scriptum hoc epigramma ad imitationem Luciliani, quod est in 2. Anthol.

* *An fingit tantùm à Lupo donatum? an aliud à Nomentano intelligit?*

Αγρὸν Μηνοφάνης ὠνήσατο καὶ διὰ λιμὸν
Ἐκ δρυὸς ἀλλοτρίας αὐτὸν ἀπηγχόνισεν.
Γῆν δ' αὐτῷ τεθνεῶτι βαλεῖν οὐκ ἔσχον ἄνωθεν,
Ἀλλ' ἐτάφη μισθοῦ πρός τινα τῶν ὁμόρων;
Εἰ δ' ἔγνω τὸν ἀγρὸν τὸν Μηνοφάνους Ἐπίκουρος,
Πάντα γέμειν ἀγρῶν εἶπεν ἄν, οὐκ ἀτόμων.

Dicit Lucilius Menophanis agrum tam paruum fuisse, vti se suspendere in illo propter famem non potuerit, neque mortuus sepeliri. Epicurum certè, si vidisset, dicturum fuisse, omnia plena non atomis, sed agris esse; quasi ager Menophanis minor fuerit atomo. Eiusmodi ferè Ciceronis est, aut Laureæ liberti.

Fundum Varro vocat, quem possim mittere funda,
Ni tamen exciderit, qua caua funda patet.
Extractam puteo situlam cùm ponit in horto,
Vlterius standi non habet ille locum.

Lib.19 cap.5. Lege Brissonium lib.4. de verborum signif. & lib.19.

SVB VRBE) suburbanum, de quo lib. 9. & aliis dictum. M. IN FENESTRA) *Plebs Romana,* Plinio teste, *in fenestris suis, in imagine hortorum, quotidiana oculis rura præbebant, antequā præfigi prospectus omnis coëgit multitudinis innumeræ sæua latrocinatio.* I. Q. R. F. N. DIANAE) Ruta vnica occupat totum hortum, tantus est. Nota pueris etiam herba. Græcis πήγανον appellatur, Dioscorides lib.3.c.45. COSTI FOLIVM) De costo Dioscorides lib.1.c.15.& Plin.lib.12.c.12. *radix est eximio odore.* Folium autem costi nullum erat, vt nec piper in horto Martialis, nec herba Cosmi, MSS. pharmacopolæ. CVCVMIS L. R.) cucumis seu cucumer satiuus & siluestris nobis Kucumern / haud ignotus vulgo. Rectus, inquit, non habet locum, ne dum si longus iaceat. ERVCAM) hortensem vermem, olerum pestem Krautwurm. SALICTVM) idem quod salicetum, locus salice consitus. BOLETVS) fungus, de quo alibi. MARISCAE) ficus insipidæ. SVS CALYDONIVS) aper Aetolus; alibi dictum. & SVBLATA) ordo & sensus. Seges horti mei vngue Procnes seu hirundinis (Procne enim mutata est in hirundinem) potest tota tolli, & in nido reponi. N. PICATA) nuce, pice & resina oblita & clausa, amphoræ seu testæ seu lagenæ picabantur, ne anima vini reconditi exspiraret, vinumque fugeret. Petronius, *statim allatæ sunt amphoræ vitreæ diligenter gipsatæ,* &c. L. VNA) sana lectio & retinenda contra codicem Pulmanni, qui legit litteris duabus. Littera vna permutata ex voce prædium, fit prandium, si e, in n, vertas.

Lib.13.

Sueton. Claud. cap.16. Cato de re R. cap.2. Plinius Columella, &c.

Ad Labullum.

XXV. XV.

Dum te prosequor, & domum reduco,
Aurem dum tibi præsto garrienti,
**Et quidquid loqueris, facisq́ laudo,*
Quot versus poterant, Labulle, nasci?
Hoc damnum tibi non videtur esse,
Si quod Roma legit, requirit hospes,
Non deridet eques, tenet senator,
Laudat caussidicus, poëta carpit,
Propter te perit; hoc, Labulle, verum est?
Hoc quisquam ferat, vt tibi tuorum
Sit maior numerus togatulorum,
Librorum mihi sit minor meorum?
Triginta prope iam diebus vna est
Nobis pagina vix peracta: sic* est,
Cùm cœnare domi poëta non vult.

* Vt de Selio lib.2.ep.14.

* fit, melius.

Deprecatur officium togatum prosequendi, &c. propter studium epigrammatum. R. LEGIT) libellos suos lectori gratos ostendit POETA CARPIT) figulus figulum. Hesiodus.

—Ζηλοῖ δὲ τε γείτονι γείτων
Εἰς ἄφενον σπεύδοντ'. ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσιν,
Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ, κοτέει καὶ τέκτονι τέκτων,
Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.
Semper vicinus vicino est æmulus, hunc vt
Condere cernit opes properantem gnauiter. atqui
Concertatio conducit mortalibus ista:
Nec fabrum pote ferre faber, figuloq́ molestus
Est figulus: mendico protinus inuidet alter
Mendicus, cantor cantorem liuidus odit.

HOC L. VERVM EST) æquum iustumque est? Cic. pro Muræna negat verum esse allici beneuolentiam cibo. Et lib.2. ad Att. *Quid verius, quàm ad iudicium venire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit.* Liuius lib.32. *Cæterùm & sociorum audiri postulata verum esse.* Virgil.12.Aeneid.

—me veriùs vnum
Pro vobis fœdus luere & decernere ferro.

Horat.lib.2.Sat.3.

An quodcunq; facit Mæcenas, te quoq; verum est
Tantò dissimilem—

Et

Et epist. ad Mæc. 2. lib. 1. *Metiri se quemque suo modulo ac pede verum est.* TOGATVLORVM) te officij caussa in toga prosequentium. COENARE DOMI NON VVLT) cœna enim aufert poëma. lego, sic fit, cum foris cœnatur.

In Cæcilium.

XVI. XXXII.

Atreus Cæcilius cucurbitarum
Sic illas, quasi filios Thyestæ,
In partes lacerat secatq́ mille.
Gustu protinus has edes in ipso
Has prima feret alteráue cœna,
Has cœna tibi tertia reponet.
Hinc seras epidipnidas parabit.
Hinc pistor fatuas facit placentas,
Hinc & multiplices struit tabellas
Et notas caryotidas theatris:
Hinc exit varium coco minutal,
Ut lentem positam, fabamq́ credas,
Boletos imitatur, & botellos,
Et caudam cibij, breuesq́ mœnas:
Hinc cellarius experitur artes,
Ut condat vario vafer sapore
In ruta folium Capelliana.
*Sic implet gabatas, * parapsidasqúe,*
Et leues scutulas, cauasq́ lances.
Hoc lautum vocat, hoc putat venustum,
Unum ponere ferculis tot assem.

** parapsidesq́ paropsidesq́*

ATREVS CAECILIVS CVCVRBITARVM) Irridet sordidè lautum Cæcilium, qui non asse comparabat centum fercula. A. C.) Cæcilius est Atreus cucurbitarum, hoc est, laniator, vt enim Atreus Thyestæ fratris filios laniauit dissecuitque in mille partes, & Thyestæ comedendos apposuit. Ita tu diuisas perpetuò apponis cucurbitas. Suspicantur aliqui tangi hoc carmine Plinium Cæcilium iuniorem quod lib. 1. epist. 15. scribat Septitio Claro: paratæ erant oliuæ Bæticæ, cucurbitæ, bulbi, alia mille non minus lauta, quasi nemo Romæ præter Plinium cucurbitas gustarit. GVSTV PROTINVS HAS EDES IN IPSO) probè sic legitur. Gustus autem seu gustatio, vt Petronius Arbiter appellat, est exordium cœnæ, seu antecœna. *Allata est,* (inquit in Trimalcionis conuiuio) *gustatio valde lauta.* Et mox: *Cæterùm in promulsidari* (id est, in gustu) *asellus erat Corinthius.* Martialis de gustu etiam mox infrà ad Cerealem.

Hæc satis in gustu, cætera nosse cupis?

Disputatum suprà copiosiùs ex variis scriptoribus super gustu. poëta gustum hîc, pro gustus ipsius initio & gustu accipit; sequitur prima cœna, cuius prima pars erat gustus cucurbitæ in conuiuio Cæcilij: ipsa deinde tota antecœna (qua lactucę, oliuæ, echini, ostrea aliaque hoc genus leuia dabantur) altera cucurbita. Altera cœna, * quæ & caput cœnæ dicebatur, repetebatur, tertia denique, quæ & secunda mensa, eadem aliter atque aliter parata cucurbita conuiuis obtrudebatur; lego apud Maximum Planudem in vita Aesopi paratum conuiuium ex linguis duntaxat. Et apud Lampridium Heliogabalus vna die tantùm de fasianis, alia de pullis, alia de pisce, vel hoc, vel illo, alia de porcis, alia de struthionibus, alia de oleribus, alia de pomis, alia de dulciis, alia de opere lactario tantùm instruebat conuiuium. Sic ego locum hunc intelligo, de vna eademque cœna, non diuersis. Et confirmant, quæ sequuntur. HINC SERAS EPIDIPNIDAS PARABIT) Epidipnides sunt, quæ post cœnam eduntur; ἐπιδειπνέω enim est secundariam cœnam perago, seu epidipnidas perago. Athen. lib. 1. ἐπιδορπίσασθαι δ' ἔλεγον τὸ ἐντραγεῖν καὶ ἐπιδειπνῆσαι. Et libro

** Florem cœnæ Gellius nominat.*

 eodem

eodem cap.30 vbi loquitur de caseis. *Caseos,* inquit, *latos ac tenues Cretes Thalias appellant, vt ait Seleucus, quas in quibusdam sacrificiis comburunt. Igne coctorum meminit Philippidas in tibiis, sic autem lac primum appellatur.*

Hos igne coctos, hæc oleraq; habens simul.

Atque hæc omnia similia fortasse Macedones, quæ post cœnam eduntur, Epidipnidas appellarunt; sunt enim condimenta potus. Scio Natalem aliter verba Athenæi interpretari, sed mihi Cælius Rhodiginus, huius interpretamenti auctor, lib.27. cap.18. *Forte,* inquit, *vniuersa hæc, epidipnidas nuncupant Macedones.* Nat. *dapes* vocat. Epidipnidas igitur apud nos caseum accipias, qui postremus in omni cœna apponi solet, & inter secundas mensas principatum, & secundarum mensarum nomen tenet, quamuis multa bellaria, electuariaq; caseo meliora inferantur. HINC PISTOR FATVAS FACIT PLACENTAS) Ex eadem cucurbita. Miror Domitium hîc farreas placentas legere, cùm ratio carminis disertè repugnet, neque mens ipsa poëtæ farreas admittat, cùm farreæ placentæ meliores haud dubiæ fuerint placentis ex cucurbitis factis; poëta rectè appellauit fatuas, & insulsas insipidasque, cùm non laudare, sed vituperare cœnam Cæcilij decreuit. M. TABELLAS) Et hîc discedo à Domitio, qui tabellas hîc pugillares duplices aut triplices intelligit, cùm poëta de generibus ciborum ferculorumq; loquatur. Malim quadras, de quibus Martialis.

Aut secta quadra de placenta

Quas translatè tabellas appellat. Pistores autem mille figuras esculentorum formabant, vt lib.14. lem. *Pistor dulciarius,* ostendit.

Mille tibi dulces operum manus ista figuras
Extruet, huic vni parca laborat apis.

Quamuis enim superiore versu fatuas dixerit placentas, dicit hic alias atque alias sapore tinctas quadras. ET NOTAS CAR. THEATRIS) Cariotides & cariotæ poma fœtusq; sunt, seu baccæ palmarum in Aethiopia natarum, de quibus Plinius libro 13. capite 4. Martialis libro 13. ep.27.

Aurea porrigitur Iani cariota calendis.

Spargebantur eædem inter missilia populo, vnde poëta notas Theatris dixit. Et Papinius lib.1. sil. Cal. Decembr.

——& latente palma Prægnantes cariotides cadebant.

MINVTAL) Est minutal genus cibi, seu condimenti, quod ex rebus minutim concisis fiebat, vt palati magister Apicius docet; fiebat vario nomine & esculentorum genere. Tarentinum aliud, aliud Marianum ex citreis dulce: fiebat ex iocinore pulmoneq; leporis, fiebat item ex marino pisce, liquamine, vino, oleo, porris capitatis, coriandro, vnde noster poëta *varium* dixit. Fecit huius mentionem Iuuenalis Sat.14.

Hesternum solitus medio seruare minutal,
Septembri——

VT L. F. P.) vt pultem ex lente fabáue credas factam. BOLETOS) diximus copiosè de hoc genere fungi, & superiùs & lib.13. ad ep.48.

Argentum atque aurum facile est, lanamq; togamq;
Mittere, boletos mittere difficile est.

Tertulliano teste Botelli & sanguine distendebantur, Blutwürst / *dictum suprà & infrà.*

BOTELLOS) describit hos gulonum doctor lib.2. cap.5. genus erat farciminis ex oui vitellis coctis, nucleis pineis concisis, quibus cœpam, & porrum concisum, tusque crudum admiscebatur cum pipere modico adiecto liquamine & vino. Martialis lib.5. epig.79.

Et pultem niueam premens botellus.

Vbi etiam de pulte dictum. ET C. CYBII) Et de hoc lib.5. *Diuisis cybium latebit ouis.* Est piscis & cibi genus cybium, vt ibid. docuimus, vbi & apparauimus ex Plinio, Platina, Athenæo. B. MOENAS) Antiphanes apud Athenæum in Agresti seu Butalione, mœnas (pisces) Hecates cibum appellat ob breuitatem.

Sunt hæ profectò Hecates epulæ,
Quas hic mœnas vocat & Triglas.

Meliorem hos succum habere ait Hicesius, quàm gobios. mutant subinde colorem, vt auctor est, Plinius, hyemeque candidiores sunt, quàm æstate, vnde λευκομαινίδες dicuntur, quas nonnulli boacas vocitant. De medicinis mœnæ Dioscorides tractat lib.2. cap.31. & Plinius. Dicitur autem hic piscis ἀπὸ τῆς μανίας, quod Dianæ, (quæ & Hecate, quæ μανίας causâ) olim sacer esset. Oppiano lib.1. μαινίς. CELLARIVS) non est is tantùm, qui vinum procurat, sed procurator totius pœni, quod apertè docet Columella: *Non minor,* inquit, *habenda erit ratio, vt cibus & potio sine fraude à cellario præbeatur.* Idem nomen vsurpat Plautus Milite; & Captiuis. dicitur & promus, & promus condus Græcis ταμίας, nobis Speißmeister / Kuchimeister. I. R. SOLIVM C.) Griphij exemplum habet, In rutâ folium capellaniâ, fortè sit legendum: *In rutæ folium capellianæ.* Capelliana autem ruta dicitur quibusdam, ob capillorum, quos habet, multitudinem, vt eandem Pamphilus multicomam vocarit. alij rutam capellaniam ab auctore, qui primus eam sic parauit, vt Cosmiana Nicerotia-

cerotiana dixerat suprà. Mihi neutra sententia satis liquet. Coniectura, si licet vti, non improbabili capellianam rutam dixerim, rutam caprariam hodie medicis appellatam, quòd eam capreæ sectentur & pascant. Galegam vulgò vocitant, rutæ siluestris speciem. Alij emendant. *In ruta folium Capelliana*, vt sit à Capella vnguentario seu herbario nomen deductum, vt à Cosmo pigmentario, vnguenta Cosmiana. Capellas verò cognomen Romanum fuisse ex Ouidio, Iuuenale & aliis constat. Iuuen. versus est:

Discit ab hirsuto iaculum torquere Capella

vbi pro campiductore Capella accipitur, vti doctiores exponunt, quamuis alij ad capellas pecudes referant. Ego tamen magis inclino in folium rutæ caprariæ, est enim tenue cuius formam & descriptionem habes apud Matthiolum ad lib. 4. Dioscor. c. 136. GABATAS) Gabatæ sunt lances escariæ, redi ad lib. 7. ep. 47. *Transcurrunt gabatæ, volantq́ue lances.* PARAPSIDASQVE) Apud Iuuenalem, nostrum poëtam, & Suetonium in Galba paropsis seu parapsis pro escario vase accipitur, sic enim Iuuen.

——quam multa magnaq́ue paropside cœnas.

Suet. *Ordinario quidem dispensatori breuiarium rationum offerenti paropsidem leguminis pro sedulitate & diligentia porrexisse, &c.* Martialis hoc ipso libro

Cui portat gaudens ancilla paropside rubra
Alecem——

Græcis, quorum hæc vox est παροψίς, & patinam sonat, & ipsum opsonium ac cibum, viliorem tamen. Iulius Pollux. τὰς δὲ παροψίδας, ἡ μὲν πλείστη χρῆσις ἐλέγχει τοὔνομα ἐπὶ μάζης, ἢ ζωμοῦ τινος, ἢ ἐπὶ ἐδέσματος εὐτελοῦς. ὑμῖν ἀλλὰ καὶ τὸ ἀγγεῖον λεκτέον. *Paropsides autem quæ sint, vsus ipse docet, quando paropsis nomen pro mazâ, aut iure, iusculóue aliquo,* aut esculento viliore accipitur. dicendum tamen & vas esse. Et mox idem, ἐν δὲ τῇ Ἀντιφάνους Βοιωτίᾳ σαφέστατα ἐπὶ τὸ ἀγγεῖον ἐστὶν εἰρημένον. In Antiphanis Bœotia, clarissimè pro vase ponitur. Et Cælius: *Illud,* inquit, *neutiquam est prætereundum, iusculenta plerumque de vasorum appellari nominibus, vt paropsidas & triblia, nec non in Plauto* magidas & capidas. Adde his Athenæum lib. 1. cap. 1. ET L. SCVTVLAS) politas lances & scutulas suprà exposuimus. V. ASSEM) totum conuiuium asse comparare. quatuor quadrantibus, qui nec crucifero æstimantur.

In Petronio parapsis, non paropsis legitur. Hesychius quoque nō tantùm paropsidem, sed etiam parapsidem appellare obseruat. Et apud Iuuenalem veterib⁹ exemplaribus parapsis, nō paropsis legitur. Turn. lib. 20. c. 27.

In Nestorem.

XVII. XXXIII.

Nec toga nec focus est, nec tritus cimice lectus,
Nec tibi de bibula sarta palude teges:
Nec puer aut senior, nulla est ancilla, nec infans,
Nec sera, nec clauis, nec canis, atque calix.
Tu tamen affectas, Nestor, dici atque videri
Pauper, & in populo quæris habere locum.
Mentiris, vanóque tibi blandiris honore,
Non est paupertas, Nestor, habere nihil.

NEC TOGA) Mendicum paupertatem simulantem irridet, vt suprà;

Videri Cinna vult pauper, & est pauper.

Totum porro hoc epigramma ex Catulliano in Furium est expressum.

Furi, quoi neque seruus, est neque arca,
Nec cimex, neque araneus, neque ignis, &c.

N. T. D. B. S. P. TEGES) tegetem Calderinus tugurium interpretatur. Ego straguli genus esse reperio apud Varronem, qui primo de re rustica. *Sic,* inquit, *fiunt de canabi lino, iunco, palma, scirpo, vt funes, restes, tegetes.* Est ergo teges, quam hodie vulgò storeàm dicunt, quibus religiosorum cœtus pro lectis vtebantur. Idem Varro substerni solitos in secundo docet. *Sed diligentiores tegeticulis subiectis oues tondere solent, ne qui flocci intereant.* Plinius lib. 13. & 14. *Papyri vela tegetesq́ue nec non & vestem atque stragula ac funes contexunt.* Iuuenalis Sat. 5.

Nulla crepido vacat, nusquam pons & tegetis pars
Dimidia breuior——

Et 6. *Ausa palatino tegetem proferre cubili,*

Et 9. *Quando ego figam aliquid, quò sit mihi tuta senectus*
A tegete & baculo.

Colum. lib. 5. *sub ortu caniculæ palmeis tegetibus vineas adumbrabat.* fiebant ex canna, vlua seu scirpo, spartóue. hodie stramineas contexunt, & ad fores hypocaustorum sternunt, vt ingressuri calceos tergant, ne solùm cœno contaminent. NEC SERA, NEC CLAVIS) Seram, clauem, canem

coniungit,

coniungit, an vt ostendat, nec seruorum quidem insignia Nestorem possidere. Atrienses serui seu hostiarij, qui ianuæ custodelam gerebant, clauem gestabant, qua ianuam recludebant, canem sæpe viuum catenaque vinctum ad hostium apponebant: sæpe pictum, fictum etiam & sculptum veteres in pariete vel ad parietem habebant cum inscriptione. CAVE CAVE CANEM. M. Seneca 6. contr. Varro Eumen. Petronius in Trimalcion. conuiuio. Vide Casaub. ad Theophrasti characteres. Clauem planè hostiarij videtur poëta etiam lib. 5. epig. 36. notasse, cùm de Euclide ficto equite scripsit,

Cecidit repente magna de sinu clauis.

S. PALVDE) canneam scirpeámne accipe tegetem. IN POP.) vis videri pauper & vnus è multis, εἷς ἐκ πολλῶν. NON EST PAVP.) πτωχός ἐστιν, οὐ πένης. non pauper, sed mendicus; pauperes pauca quidem, sed non nihil, vt tu, habent. Laudem paupertatis cognosces apud Xenophontem in Symposio & Aristophanem in Pluto.

De Prasino.

XXXIV. XVIII.

Sæpius ad palmam Prasinus post fata Neronis
Peruenit, & victor præmia plura refert:
*I nunc liuor edax, dic * tu cessisse Neroni:*
Vicit nimirum non Nero, sed Prasinus.

* te.

SAEPIVS) Prasinus auriga Neroni gratissimus, sæpius in Circo vicit, cui contrariæ factiones inuidebant, dicebantque non Prasinum, sed Neronem, quòd Nero factionis Prasinę esset, vicisse. Poëta Prasinum defendit. Vicit, inquit, post Neronis necem Prasinus, Vicit igitur Prasinus, non Nero, viuo etiam Nerone. I NVNC LIVOR EDAX) Incredibilis veterum traditur ἱππομανία, quæ in quatuor diuisa partes, (quibus duas postea Domitianus argenteam & auream adiunxit) nam quatuor erant colores agitatorum, sæpe ad manus, cædem & insignem cladem peruenit. Fauebat vna pars & potissima Prasinæ factioni, quæ viridata aurigabatur, altera Venetæ cærulæ, tertia russæ, luteæ, croceæ, purpureæ, roseæ, qui colores omnes ad vnam factionem russam pertinent, quarta albæ. Prasina Veri & terræ; πράσον enim porrum sonat; Veneta aquæ & cœlo, nubiloque autumno (sic puto cum Bulengero locum Cassiodori emendandum) sacra est; Russa flagranti æstati & igni; Alba hyemi. Vetus poëta

De his factionib⁹ & Panuinius doctè lib. 1. de lud. Cir. cap. 10.

Sidonius, Micant colores albus vel Venetus, virens rubensque.

Tempora cornipedes resecant elementa colores
Auriga vt Phœbus quattuor aptat equos.

Sed quamuis & quatuor colores, & quatuor factiones (duæ quippe Domitiani mox interierunt) fuerint, duæ tamen principes fuere Prasina & Veneta, duæque cæterę his velut sociæ iungebantur. Alba quidem Prasinæ viridi, russa verò Venetę cæruleæ, quod Corippus lib. 1. Iustinian. his versibus ostendit

Et fecere duas studia in contraria partes,
Vt sunt æstiuis brumalia frigora flammis.
Nam viridis vernis campus seu concolor herbis
Pinguis oliua comis, luxu nemus omne virescit,
Æstatis roseus rubra sic veste refulgens,
Vt nonnulla rubent ardenti poma colore.
Autumni Venetus ferrugine diues & ostro
Maturas vuas, maturas signat oliuas.
Æquiparans candore niues hyemisque pruinam
Albicolor viridi sociâ coniungitur vrnâ.

Et hæ duæ factiones Veneta & Prasina semper aduersariæ lib. 5. Ep. Græc.

Οἱ βένετοι πρασίνοισιν ἐνάντιοι αἰὲν ἔοντες.
Aduersi Prasinis Veneti sunt semper, eruntque.

Et cùm populus in partes discederet, sæpeque contra principem vel Venetæ vel Prasinæ factioni faueret, excitabantur rixæ, cædes, mortes. Constat ex Manassis Politicis, sub Hypatio patricio, in seditione Circensi Constantinopoli triginta quinque millia hominum interiisse, cùm Belisarius militem in populum immisisset. Paulus Diaconus lib. 4. hist. Longobard. Per Prasinos & Venetos ait in Oriente ciuile bellum fuisse excitatum. Caligula milites etiam adornabat ad seditionum motus hos excitandos, qui exercitum immisit. DIC TE C. NERONI) dic falso te non superatum à Prasino, sed à Nerone. Nero, Caligula, Claudius, Verus, Prasinæ factionis fuere maximi fautores. Vitellius Venetæ ita, vt qui contra Venetos locuti essent, occiderentur. Poëta noster, vt hinc intelligis, Prasinæ factionis erat.

De

In Apro.

XIX. XXXV.

Ædes emit Aper, ſed quas nec noctua vellet *Noctua noctis domina fugiens lucis. Vide Hierogl. Pierij.*
Eſſe ſuas: adeo nigra vetusq́ casa eſt.
Vicinos illi nitidus Maro poſſidet hortos.
Cœnabit belle, non habitabit Aper.

Vt infrà lib. 15. ep. 20. in amœnas ædes, incommodas tamen habentem dixit, *quàm bene non habitas*, ita Aprum ruinoſis, cæcis, & incommodis emptis, ait malè habiturum & bene cœnaturum, quòd eſſet in Maronis hortos ex Apri caſa proſpectus amœnus. COENABIT BELLE) quia bellum habebit proſpectum in hortos Maronis, vel inuitabitur vt vicinus à Marone ad cœnam, nam Aprum pauperem fuiſſe videtur inſinuare.

In Fabullum.

XX. XXXVI.

Ignotos mihi cùm voces trecentos,
Quare non veniam vocatus à te,
Miraris, quererisq́ue, litigaſq́ue,
Solus cœno, Fabulle, non libenter.

IGNOTOS) cum ignotis cœnare ait eſſe ſolum cœnare. Solent prudentiores, cùm inuitantur, quærere de collegis ſuis aliiſue conuiuis, ne temerè ſe cœtibus hominum ignotorum cum diſcrimine vel famæ, vel aliarum cauſſarum miſceant. Plutarchus in ſeptem ſapientum conuiuio narrat Chilonem non ante condixiſſe, quàm de ſingulis conuiuis, qui eſſent, quæſiſſet, quòd diceret σύμπλουν καὶ σύσκηνον vectorem & contubernalem eſſe ferendum etiam ignotum, quibuſcum nauigare & militare eſſet neceſſe: at verò in conuiuio quibuſlibet ſe commiſcere non eſſe hominis prudentis. De vocationibus ſupra ſæpiculè, & lib. 7. ep. 85. de vocatoribus.

De Caio Proculo.

XXI. XXXVII.

Caius hanc lucem gemma *mihi Iulius* alba
Signat, *iò votis redditus ecce meis.*
Deſperâſſe iuuat, veluti iam rupta ſororum
Fila, minus gaudent, qui timuere * nihil. *minus.
Hypne quid expectas piger? immortale Falernum
Funde, ſenem poſcunt talia vota cadum,
Quincunces & ſex cyathos, beſſemq́ bibamus,
Caius vt fiat Iulius & Proculus.

Soteria Cai Proculi celebrat præter ſpem vitæ reſtituti. Suſpicor hunc ipſum Proculum fuiſſe, ad quem extat epiſtola Plinij lib. 3. 15. ex qua diſcis poëtam fuiſſe. Imò de poëta certus es lib. 1. ep. 71. ad hunc eundem. GEMMA ALBA) diſſeruimus ex Thracum inſtituto ſuper hac formula ſuprà largè. DESPERASSE) vitam. Inde deſperati, depoſiti. plura Heraldus. MINVS GAVDENT, QVI TIMVERE NIHIL) gnome. E ſumma triſtitia ſæpe naſcitur maxima lætitia. Refertur à Plinio de duabus matronis gaudio præter ſpem oblato mortuis, quarum altera, filio ex clade Thraſimena reduci ad ipſam portam facta obuiam, in complexu eius expirauit. Altera, cùm falſo mortis filij nuntio domi mœſta ſederet, ad primum adſpectum redeuntis exanimata eſt. *Genus caſus,* inquit Valerius Maximus, *inuſitatum, quas dolor non extinxerat, lætitia conſumpſit.* IMMORTALE FALERNVM) immortale, quia melius fit annis, quoque vetuſtius, hoc generoſius & firmius. TALIA VOTA) tam inſperata & grata. QVINCVNCES) Iam ſupra docui ſuetos veteres ad numerum litterarum, quas amicorum nomina ferebant, bibere. CAIVS IVLIVS PROCVLVS) bibendus erat tot cyathis, quot litteris. Caius quincunce, id eſt, 5. cyathis, Iulius ſex. Proculus beſſe, ſeu 8. cyathis.

In

In Zoilum.

XXXVIII. XXII.

Zoile quid tota gemmam præcingere libra
Te iuuat, & miserum perdere Sardonycha?
Annulus iste tuis fuerat modò cruribus aptus:
Non eadem digitis pondera conueniunt.

Zoilum è seruo factum equitem exagitat, eiusq; superbiam & humilitatem exprimit. TOTA LIBRA) libralem annulum gestabat, vt poëta poëticè auget. Sic in Crispinum Sat. 1. Iuuen.

Ventilet æstiuum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat maioris pondera gemmæ.

De qua re dictum alibi largiùs. ANNVLVS ISTE TVIS) Ludit in ambiguo annuli, qui modò compedes, modò gemmas digitorum significat. vtrasque gestauerat Zoilus. Vide versum de hoc Zoilo.

Has cum gemina compede dedicat cathenas
Saturne tibi Zoilus, anulos priores.

Putas tam magnos ex argento auróue anulos conuenire digitis, quam olim pedibus tuis ferrei.

De mulione surdo.

XXXIX. XXIII.

*Mulio † viginti venit modò millibus, * Aule,*
Miraris pretium tam graue? surdus erat.

† XX. M. HS. id est, quingẽta Philippicis.
* Aulus Pudẽs, de quo sæpe supra.

Dolet mulionem viginti millibus emptum, & mulionem quidem surdum. Vnde intelligis studium equorum & mulorum, quorum caussa tanti muliones emebantur. SVRDVS ERAT) redditurus admiranti Aulo caussam tanti pretij velut dignam, vt desinat mirari, auget admirationem à caussa deteriore; nam quia surdus erat, debebat minoris veniisse. Sed latebat aliud, cur surdum tanti quis mulionem emerit. Non poterit quædam flagitia domini interrogari. Iuuen. Sat. 6. Alioqui erat opus mulioni acutis auribus ad hortamenta spectatorum audienda; surdis enim illud dicitur, nec audit currus habenas.

De Amynta.

XLII. XXIV.

Indulget pecori nimium dum pastor Amyntas,
Et gaudet famâ, luxuriáque gregis.
Cedentes oneri ramos syluamq; fluentem
Vicit, concessas ipse sequutus opes.
Triste nemus diræ vetuit superesse rapinæ,
Damnauitq; rogis noxia ligna pater.
Pingues, Lygde, sues habeat vicinus Iolas:
Te satis est nobis annumerare pecus.

INDVLGET PECORI) historicum vel allegoricum potiùs, est epigramma, quo deplorat casum Amyntæ pastoris, de arbore præcipitantis. INDVL. PEC.) dum nimium saginat porcum. FAMA LVX. GREGIS) dum nitidos curat sues, indeque laudem quærit. CEDENTES) ascendit arborem glandium pondere curuatam, & similem in terram fluenti & depressæ. CONCES. IPSE SEC. OPES) iuglandes cadentes secutus est cadendo, & vt ille excussit glandes, ita excussus ab illis decidit, fractis nempe ramis, quibus insistebat. TRISTE NEM. DIRAE RVI. VET. SVP.) pater excisam eam arborem in rogum extruxit, vt vrendo corpore filij pœnas daret. PINGVES LYGDE SVES) Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Caue tibi Lygde à simili casu, nec nimium pecus & porcum, sed te ipsum cura. Satis est non amittere pecus, si augere nequeas, aut augeas, quantum sine tuo periculo possis. Amyntas, Iolas, Lygdus, nomina pastorum ex Virgilio & Theocrito desumpta sunt, Amyntæ Virgilius meminit 3. & 2. Iolæ Ec. 2. & 3. Non inuideamus vicino pecori. Videtur respexisse ad parœmiam δυσμενὴς γὰρ καὶ βάσκανος ὁ τῶν γειτόνων ὀφθαλμός. nam vt Pelignus ait:

Fertilio

Fertilior seges est alieno semper in agro,
Vicinumq; pecus grandius vber habet.

Idem Hesiodus dixit, vt suprà retulimus. Vide Statium ad Tibulli versum,

Consuesset numerare pecus.

Vbi de hoc more numerandi pecus. ANNV. PECVS) reddere sine fraude cum fœnore, quod natura & fœtus dederunt, aut reducere eum numerum, qui in pascua deductus est, vt ille Virg. Menalcas Ecl.3. cui pecus est bis numeratum. Ita gloriatus Nero apud Senecam: *Hodie Diis immortalibus si à me rationem repetant, annumerare genus humanum paratus sum.* perdidisset postea totum si potuisset & vixisset.

In Cæcilianum.

XXV. XLIII.

Viuida cùm poscas epigrammata, mortua ponis
Lemmata; quid fieri, Cæciliane, potest?
Mella iubes Hyblæa tibi, vel Hymettia nasci,
Et thyma Cecropiæ Corsica ponis api.

VIVIDA) Carmen egregium sine egregio argumento fieri posse negat. MOR. LEMMATA) videtur sanè ex ambiguo ludere, mortuumq; lemma appellare, quod sit de mortuo, vt supra iam Amyntæ casum descripserat; & mortuum, hoc est, humile, abiectum, vile. Illustria autem desiderat poësis facta. nam vt non licet mediocribus esse poëtis, ita nihil humile aut mediocre cadit in versum. Heroici bella tonant, Tragici clades promunt, Satyrici, Epigrammatariique regum, populique insignes fraudes & flagitia notant. Ita vt deterrima aut pulcherrima deceant carmen. THYMA CORSICA) à simili ostendit non posse sumi ex amaris lemmatis dulcia carmina. Thyma Attica à Plinio & aliis, præstantissima dicuntur, vnde & mella Attica cæteris dulciora, Corsica amaroris quid habent. Corsica mella celebrat Diodorus Siculus lib.6. cap.5. atque in buxo, seu taxo vt alij, fieri, sed admodum amara dicit. Virg. Ec.9.

Sic tua Cyrnæas fugiant examina taxos.

Corsicam Strabo Diodorus l. d. latè describunt. Se api componit, argumentum flori, &c.

Ad senem orbum.

XXVI. XLV.

Orbus es, & locuples, & Bruto consule natus,
Esse tibi veras credis amicitias?
Sunt veræ: sed quas iuuenis, quas pauper habebas,
Qui nouus est, mortem diligit ille tuam.

Monet senes, vt sibi caueant à captatoribus testamentorum & fictis amicis. Nihil hic nouis. BRVTO CONSVLE) Auxesis est, proque sene capulari ponitur. Brutus enim exactis Regibus primus consul fuit. A. P. R. C. CCXLIV. Quo verò tempore, hæc poëta scripsit, agebatur plus minus annus. V. C. DCCCL. Senex ergo sexcentorum & amplius esset annorum. Sed huius generis hyperbolas plures supra de aniculis audisti. De Orborum captatoribus Lucianus in Plutone & Mercurio de Eucrate. Et nos prope mille locis ad Martialem.

De Silio.

XXVII. XLIX.

Silius hæc magni celebrat monumenta Maronis,
Iugera facundi qui Ciceronis habet.
Hæredem, dominumqúe, sui tumulique, Larisqúe
Non alium mallet, nec Maro, nec Cicero.

SILIVS HAEC) Emacem Silium epist.7. lib.3. dixit Plinius, multasq; villas possedisse: *Virgilij,* inquit, *ante omnes, cuius natalem religiosiùs, quàm suum, celebrabat, Neapoli maximè, vbi monumentum eius adire vt templum solebat.* Iouianus Pontanus narrat Silium pęne quotidie sepulchrum Virgilij adiisse, donisque velut hostiis manes propitiasse, eiusque exemplum secutum Sanazarium. Aiunt Silium

lium aliquamdiu delituisse in tumulo, vt ab ossibus poëtæ spiritum Virgilianum hauriret. Ciceronis quoq; villam habitauit, quam ad Græcorum imitationem appellauit Academiam, de qua Plinius lib.31. cap.1. *Digna memoratu villa est ab Auerno lacu Puteolos tendentibus imposita littori, celebrata porticu ac nemore, quam & vocabat M.Cicero Academiam ab exemplo Athenarum. Ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in qua & monumentum sibi instaurauerat, ceu verò non & in toto orbe fecisset. Huius in parte prima, exiguo post obitum ipsius tempore Antistio vetere possidente, eruperunt fontes calidi perquàm salubres oculis, celebrati carmine Laureæ Tullij, qui fuit è libertis eius, vt protinus nascatur etiam ministerium eius ex illa maiestate: ponam ipsum carmen, dignum vbique, & non ibi tantùm legi.*

Quo tua Romanæ vindex clarissime linguæ
Silua loco melius surgere iussa viret?
Atque Academiæ celebratam nomine villam
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus?
Hic etiam apparent lymphæ non antè repertæ,
Languida quæ infuso lumina rore lauant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes cùm patefecit ope;
Vt quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sint plures, oculis quæ medeantur aquæ.

Habuit & Formianum, & ad Caietam villam, in qua periit. Tumulus Ciceronis in insula Zazintho ostenditur, vbi in æde Franciscorum & cineres illius in lapideo conditorio seruari dicuntur, vti Illustrissimus princeps Nicolaus Christophorus Raziuilus in itinerario suo Hierosolymitano narrat, cum illuc mense Maio appulisset. A.C.M.D.LXXXIII. HAERED. NON ALIVM MALLET NEC MARO NEC CICERO) Silius enim orator erat & poëta. Poëtam carmina testantur, Oratorem etiam Plinius iunior laudat, quanquam dicat Neronis æuo abusum eloquentia.

*Silio.

De eodem.*

LI. XXVIII.

Jam prope desertos cineres, & sancta Maronis
Nomina qui coleret, pauper & vnus erat.
Silius † Arpino tandem succurrit agello,
*Silius, & vatem non * minus ipse tulit.*

† Andino.
* Non minor ipse colit.

Idem argumentum de Virgiliano prædio à Silio empto. CINERES) non fuit tumulus Virgilij Arpini, sed duobus millibus passuum Neapoli distabat, vt Seruius & ex Seruio Leander docet in Campania, vbi simul fatetur nesciri hodie certum tumuli Virgiliani locum, se enim curiosè & studiosè omnia vestigia persecutum. Cineres ergo hic cenotaphium aut memoriam Virgilij interpretatur, vt ipse poëta seipsum interpretatur, cùm subiungit nomina Maronis. Obserua tamen apud Gruterum tertium versum in MSS. non reperiri his verbis vt hic & vulgo scriptus est, sed hisce aliis:

Silius aptatæ succurrere censuit vmbræ.

alij scribunt: *Silius Andino tandem succurrit agello*

certè *Arpino* huc non facit. & est totum hoc de Marone non Cicerone. SIL. ET VATEM NON MINVS IPSE TVLIT) *Non minor ipse colit*, scribit Lipsius lib.1. ep.5. sententia sanè & planiore & argutiore. Omnia tamen exemplaria conspirant; mens alioqui esset. Silius succurrit agello, qui Silium non minus vatem ac Virgilium, postea dominum habuit, ac tulit. Loquendi modus hic apud Virgilium legitur. 1.Aen.

Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros——

*Velium.

Ad * Iulium Cerealem.

LIII. XXIX.

Cœnabis belle, † Iuli Cerealis, apud me:
** Conditio est melior si tibi nulla, veni.*
Octauam poteris seruare; lauabimur vna:
Scis, quàm sint Stephani balnea iuncta mihi.

† Veli.
* Conditio melior si tibi nulla venit, rotundius.

Prima

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, & porris fila resecta suis.
Mox vetus, & tenui maior cordyla lacerto:
Sed quam cum rutæ frondibus oua tegant.
Altera non deerunt tenui versata fauilla,
*Et Velabrensi massa * recocta foco.* * coacta, emendatè.
Et quæ Picenum senserunt frigus oliuæ,
Hæc satis in gustu: cætera nosse cupis?
Mentiar, vt venias, pisces, † conchylia, sumen, † colyphia.
Et cortis saturas, atque paludis aues.
Quæ nec Stella solet rara nisi ponere cœna.
Plus ego polliceor, nil recitabo tibi.
Ipse tuos nobis relegas licet vsque gigantas, * Rara.
** Rura vel æterno proxima Virgilio.*

Inuitat (Iulium an Velium, Plinius lib. 4. ep. 21. inscribit Velio Cereali) Cerealem ad cœnam, & est fortasse ad eundem Cerealem poëtam illustrem, qui γιγαντομαχίαν scripsit, lib. 2. epist. 19. Plinij. Idem, vt hic, suprà lib. 10. ep. 48. vocatur ad cœnam. OCTAVAM) horam palæstræ & lauationi destinatam lib. 4. ep. 8. in partitione temporis ostendimus. LAVABIMVR VNA) Heraldum adi. Erant solaria in balneis, quæ obseruabantur à conuiuaturis. STEPH. BAL. IVNCTA) In valle collis hortulorum Stephanus balnea habebat, non procul ab ædibus Martialis. Cæterum nobilissima balnea Romęq; celebratissima enumerat Philander ad Vitruuij lib. 5. cap. 10. LACTVCA) de hac lib. 13. suo lemmate. VENT. MOVENDO) ducendo, lubricandoq;. CORDYLA) de hoc genere piscis lib. 13. ep. 1. Vetus, salsa vt opponatur recenti. LACERTO) lege ep. 48. ad versum. (Mentio est Stephani in Suetonij Domit. sed nescio, an eiusdem,)

Secta coronabunt rutatos oua lacertos.

CVM RVTAE FRON. OVA TEG.) vt lib. 10. lacertos apparauit, ita hîc ponit cordylas, quę secta oua, & rutata claudebant. ALTERA TEN. VER. FAVILLA) Sorbilia intelligit, & leniter cocta oua; eisdem verbis descripsit hæc Ouid. 8. Met. in Philemonis, & Baucidis apparatu.

Ouaq; non acri leuiter versata fauilla

ET VELAB. MASSA RECOCTA FOCO) Caseum Velabrensem intelligit, non vinum, quis enim vinum, massam vocet? de caseo autem Velabrensi lib. 13. suo titulo leges. OLIVAE) Iam sæpius Picenas oliuas suprà laudauimus. IN GVSTV) Antecœnâ, primo missu. Plura ad versum illum,

Gustu protinus has edes in ipso.

MENTIAR) caput cœnæ lautius apponam verbis, vt condicas mihi. PISCES) melioris vtique notæ. Pisces enim in lautioribus conuiuiis principem locum occupabant, quod multis testibus confirmat Heraldus. CONCHYLIA) ostrea. SVMEN) papillam porcæ effetæ. lib. 13. lemmate, *sumen*, plura. CORTIS) villaticas gallinas & altiles. PALVDIS) anates, anseresq;. STELLA) nobilis & stirpe, & ingenio. multa de hoc sæpiculè suprà lib. 1. 5. & aliis. RARA) lautiore vnctioreque. NIL RECIT) Non rarò suauitatem conuiuiorum modiperatores isti corrumpebant molesta, & importuna lectione suorum scriptorum, de quibus Horatius.

Indoctum doctumq; fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet occiditq; legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris hirudo.

Pari ratione commendat lib. 5. ep. 79. Torannio suam cœnulam.

Nec crassum, inquit, *dominus leget volumen.*

Molestissimum idem conuiuium Ligurini describit lib. 3. ep. 49. ob quatuor aut quinque voluminum inter epulas recitationem. Lucianus in 2. Anthol. eadem lege vocat Aulum, vt nihil recitet: τὸν δ' ἐκ δειπνάειν νόμον οἴδατε, &c. IPSE TVOS GIGANTES) Laudat gigantomachiam Cerealis, & Georgica Virgilianis æmula. RARA) pleraque habent exemplaria, quæ, si vera lectio, refer ad commendationem gigantomachiæ. Rura legerim ego, alioqui distorta verba. gigantas, rara; Vel tu, inquit, licet nobis legas Gigantes, vel rura Virgilio proxima, & liquent omnia. Rura; carmina de agricolatione. Georgica, quid mirum si rustica, quæ tamen hic prætulerim raris Gruterianis. Scripsit enim gigantomachiam & de re rustica vt Virgilius: sic enim Martialis, relegas nobis in cœna gigantes tuos vel rura æmula Virgilij Georgicis. non hoc melius, quàm rara? quæ vox modo præcesserat superiore etiam disticho.

De Claudia Rufina.

LIV. XXX.

Claudia cæruleis cùm sit Rufina Britannis
Edita, * *cur Latiæ pectora* † *plebis habet?*
Quale decus formæ? Romanam credere matres
Jtalides possunt, Atthides esse suam.
Di bene, *quòd sancto peperit fœcunda marito:*
* *Quot sperat generos,* † *quotq́ puella nurus?*
Sic placeat superis, *vt coniuge gaudeat vno.*
Et semper natis gaudeat illa tribus.

* *quam.* † *gentis. Ita ferè suam Marcellam prædicat infrà.*

* *Quod.* † *Quodq́*

Videtur gratulari Claudiæ trigeminos, vnde ius trium liberum indipiscebatur.

Claudiam Rufinam Britannam laudat à vetustate, ingenio, fœcunditate, precaturque tribus natis, natabusque totidem generos & nurus. Hanc Claudiam non alteram ab illa dico, quam lib. 4. ep. 13. Aulo pudenti Centurioni nuptui tradidit. Peregrinam ibi vocauit, Hic Rufinam & Britannam nominat. Proprium, τὸ *peregrinam*, ibi putabamus, hic κοινὸν arbitramur. Lat. pect. pleb. hab.) Barbara quidem patria, sed ingenio Romana, inquit, est Claudia. Qvale dec. formae) Græcè & Latinè sciſſe dicit Claudiam Domitius, quòd poëta dicat Italidas & Atthidas credidiſſe eſſe ſuam. Sed poëta de forma, non lingua loquitur. Tam, inquit, elegans est Claudia, vt Romani poſsint credere eſſe Lucretiam, Græci Helenam. Dii bene) bene precandi vel gratulandi formula, Ouid. 1 Trist.

O bene, *quòd non sum mecum conscendere passus.*

In potationibus plurimum frequentabatur vox *bene*. Et in omnibus faustis imprecationibus. Brissonius lib. 1: p. 72. multis hoc testimoniis firmat. Qvot sp. generos) tres minimùm liberi requirebantur ad auctoritatem trium liberorum. Dabatur etiam ius quatuor liberorum, quod ex Tertulliano intelligas. Claudia ergo aut tres, aut quatuor liberos, aut sex etiam habuit, poëta non definit. De iure trium liberorum præter Iuriſconsultos breuiter Lipſius ad 3. Annal. Tacit. diſputat, nos lib. 2. ep. 91. & 92. Sperat) generos filiabus, nurus filiis. Sic) Et hæc particula formulam habet, quam iterat poëta centies. Con. vno) En monogamiam etiam veteribus laudatam. An Pudens erat extinctus? quod videatur hic monere Claudiam ne ſecundas ineat nuptias; auget ſuſpicionem quod dicat *sancto*. ſancti erant veteribus defuncti. Virgil.

Salue sancte parens, cineres saluete recepti.

Et XII. tabulæ. Hos leto datos, divos habento. Nat. trib.) vt ius trium natorum habeat, quatuor autem Liberorum ius ad Libertinos pertinuit.

In Zoilum.

LV. XXXI.

Unguenta, & casias, & olentem funera myrrham,
Turaq́ de medio semicremata rogo,
Et quæ de Stygio rapuisti cinnama lecto,
Jmprobe de turpi, Zoile, redde sinu.
A pedibus didicere manus peccare proteruæ.
Non miror furem, qui fugitiuus erat.

Vng. et casias) Zoilum fugitiuum ſeruum, & ſepulchralem furem exagitat. Vng. et cas.) Quæ rogis inferri ſolita ſint munera, quantaque, ſuprà lib. 10. ep. 97. de Nunna copioſè expoſuimus ad illum verſum,

Dum leuis arsura struitur Libitina papyro,
Dum myrrham & casiam flebilis vxor emit.

Et qvae de) Graues olim extabant pœnæ in effoſſores ſepulcrorum, & τυμβωρύχους, vt Græci eos appellitant, Dig. & C. de ſepulchro violato. *Summum quippe scelus habitum est violasse sepulchrum.* Vlpianus. *Sepulchri*, inquit, *violati actio infamiam irrogat.* Paulus. *Rei sepulcrorum violatorum si corpora extraxerint, vel ossa eruerint, humilioris quidem fortunæ, summo efficiuntur supplicio, honestiores in insulam deportantur, aut relegantur, aut in metallum damnantur.* Inde natum adagium ἀκίνητα μὴ κινεῖν. *non mouenda ne moue*, aut, *immota ne moue*. Idem vetabant, vt eſt in 2 de Diuin. apud Cic. axes Solonis. Lege Gyraldi ſepulchralia. Rhod. Alex. ab Alex. Sophronium ſeu Ioannem Moſchum, cap. 77. & 78. quo pacto ſepul-

ſepulchrorum violatores à ſepultorum manibus ſint mulctati. Ioannem Kirchmannum libro 3. cap. 24. de Funerib. Roman. Stygius porro lectus eſt feretrum. A PEDIBVS) pedes è compedibus ſubduxere ſe, manus ſuut exemplum pedum ſecutæ. DIDICERE) furari, pedes ſeipſos ſibi cum corpore à domino aſſeruere, manus aliena rapuere. Vulgare erat hoc, nec vnius hominis culpa, vt è rogo dum cremaretur corpus precioſa ſemicremata diriperentur, à ſcurris tamen, non viris honeſtis. Meurſius cap. 26. de funere.

Ad Vrbicum.

XXXII. LVI.

Hortatur fieri quòd te Lupus, Vrbice, patrem,
Ne credas. nihil eſt, quod minus ille velit.
Ars eſt captandi, quod nolis, velle videri:
Ne facias optat, quod rogat, vt facias.
Dicat prægnantem tua ſe Coſconia tantùm:
Pallidior *fiet iam* pariente *Lupus.*
At tu conſilio videaris vt vſus amici,
Sic morere, vt factum te putet ille patrem.

Monet Vrbicum, vt Lupum captatorem fallacem fallat. FIERI PATREM) In ſpeciem honeſtum eſt conſilium, vt adoptet filium, cui relinquat bona, ſed hoc ſciebat Lupus Vrbicum non facturum, quem hoc conſilio ſibi conciliare ſtudet, vt ipſe filius, hoc eſt, hæres inſtituatur. ARS EST CAPT.) locus communis in vultures iſtos. NE FAC. OPTAT, QVOD ROG. VT FAC.) Lupus, & quiuis captator improbus. Quod rogat, vt facias, hoc ipſum optat, ne facias, aliud enim mente coquit, aliud in lingua promptum habet. Non credis mihi Vrbice? experire, fingat ſe tua vxor Coſconia concepiſſe, ſenties Lupum captatorem illo nuncio exanimatum; ſed vtere amici conſilio, & artem arte elude. tute tibi ipſi ſis filius, abſume, dum viuis, omnia, vt mortuus nihil relinquas, tuimet hæres, vt Heliogabalus aiebat, futurus.

Captatores iam ſupra ſæpe proditi. Coſconia mentio in App. Virgil. Sic me cuſtodi, &c.

In Chæremonem.

XXXIII. LVII.

Quòd nimium laudas, Chæremon Stoice, mortem,
Vis animum mirer, ſuſpiciamq́ tuum.
Hanc tibi virtutem fracta facit vrceus anſa,
Et triſtis, nullo qui tepet igne focus.
Et teges, & cimex, & nudi ſponda grabati,
Et breuis, atque eadem nocte dieque toga.
O quàm magnus homo es, qui fæce rubentis aceti,
Et ſtipula, & nigro pane carere potes.
* *Lingonicis agedum tumeat tibi culcita lanis,*
Conſtringatq́ tuos purpura † texta toros.
*O quàm * tu † cupias ter viuere Neſtoris annos,*
Et nihil ex vlla perdere luce voles.
Rebus in anguſtis facile eſt contemnere vitam;
Fortiter ille facit, qui miſer eſſe poteſt.

** leuconicis. al. † pexa. * tum. † cupies.*

QVOD NIM.) Chæremonem mortem ex ſententia ſtoicorum contemnendam dictitantem ſuggillat, oſtenditq́; eum non ex animi conſtantia vitam odiſſe, ſed ob mendicitatem lucem fugere. Fortis ille eſt qui προαιρέσει, non ἀνάγκῃ contemnit mortem. *O vita miſero longa, felici breuis,* inquit Publius. ET TEGES, ET CIMEX) Iam ſuprà hæc enarrata, *nec tritus cimice lectus.* FRACTA VRCEVS ANSA) An Chæremon vrceum furto ſubduxerat? hunc enim morem habent fures, vt auriculas, naſos & anſas calicibus & teſtis detrahant & frangant, ne furti poſsint argui. Seuerus

lib.10.contr.5. Casſius apud Senecam contr.34. aiebat, eos qui detracto verbo, aut mutato, aut adiecto putant ſe alienas ſententias lucrifeciſſe, ſimiles ſibi videri furibus qui alienis poculis anſas mutarent, LING. LAN.) Leuconicis aliter. Nobiles lanæ fuere, à candoris præſtantia ſic dictæ. lib.14. tomentum Lingonicum, ſeu Leuconicum, & Tomentum Circenſe ep.159. & 160. REBVS IN ANGVSTIS) gnome, mortem contemnere, vel ſibi inferre, vt maius malum effugias, non eſſe fortitudinem appellandam, ſed metum & animi imbecillitatem, de qua re eruditè, & verè D. Auguſtinus lib.1. de ciuit. Dei, cap.23. vbi de morte Catonis Vticenſis diſputat. Seneca, quem lib.1. ep.9. ad Decianum adduximus; lege & Fabri ſem. lib.1. Hunc verſum aiunt apud Senecam legi de paupertate & abiudicant Martiali, ſed librum Senecæ de paupertate nullum vidi.

Ad Seuerum.

LVIII. XXXIV.

Miraris, docto quòd carmina mitto Seuero,
Ad cœnam quòd te, docte Seuere, vocem?
Iupiter ambroſia ſatur eſt, & nectare viuit:
Nos tamen exta Ioui* tura, merumque damus.
Omnia cùm tibi ſint dono conceſſa deorum,
Si quod habes, non vis, ergo quid accipies?

*al. cruda.

Cauſſam reddit, cur poëtam donet carmine, ſaturum ſeu diuitem pauper inuitet. MIRARIS, DOCTO QVOD CARMINA MITTO SEVERO) videor γλαῦκ' Ἀθήνας, lignum in ſiluas, aquas in mare ferre. AD COENAM) Sic Horatius inuitat Mœcenatem lib.3. carm.29.

Tyrrhena regum progenies, &c.

IVPITER) ipſe Deus, cuius vnius ſunt omnia, non ſpernit minima mortalium dona, & mortales pij creduntur, cùm, quæ habet ipſe, dederint. Ita nec ego, qui colo amicum, quibus poſſum, donis, ſim reprehendendus. Et referunt hiſtoriæ maximos reges agreſtium vel poma, vel aquæ hauſtus haud paruis muneribus compenſaſſe. Plutarchi præfationem ad Traianum in Apophthegmatis conſule. Religiosè imperator Iuſtinianus in epigraphe ſacræ menſæ TVA DE TVIS, &c. IVPITER AMBROSIA) Cornelius Gallus:

Vide Senecam lib.7. de Ben.

Qui ſatur ante fuit felix conuiua Deorum
Nectare quæ ſuperis pocula grata Deis.

De Carino.

LIX. XXXV.

Senos Carinus omnibus digitis erit,
Nec nocte ponit anulos.
Nec cùm lauatur. cauſſa quæ ſit, quæritis?
Dactyliothecam non habet.

SENOS) Carinum opes oſtentantem, vt inopem cauillatur. cùm ſenis gemmis anulatos haberet ſemper digitos, id fieri dicit, quòd nec plures his habeat, nec ponere poſſit, quòd dactyliotheca, in qua ſeruet anulos, deſit. ſed duntaxat ad certos dies conducat anulos.

In Iuſtinum.

LXVI. XXXVI.

Sexcenti cœnant à te, Iuſtine, vocati,
Lucis ad officium, quæ tibi prima fuit:
Inter quos, memini, non vltimus eſſe ſolebam:
Nec locus hic nobis inuidioſus erat.
Poſtera ſed feſtæ reddis ſolennia menſæ:
Sexcentis hodie, cras mihi natus eris.

Expo-

Expostulat cum Iustino de se ad natalitias dapes, vt olim, non inuitato. Tectè interim videtur vt spurium notare qui velut geminos celebret natales; & illa verba cras mihi---valent idem ac si diceret cras credam te legitimum tuum natalem celebrare, hoc est nunquam. LVCIS AD OFF.) ad celebrandum natalem tuum. NEC LOCVS HIC) primarius. POSTERA) vocas ad reliquias & analecta. SEXCENTIS HODIE, CRAS MIHI NATVS ERIS) non mitto tibi hodie munera genethliaca, mittant, quos inuitasti. Cras ego, hoc est, numquam mittam.

De ritu natalis & officiis illis plenè Heraldus. Stukius, Martinus Rhey, alij.

In Maronem.

XXXVII. LXVIII.

Nil mihi das viuus, dicis post fata daturum,
Si non es stultus, scis, Maro, quid cupiam.

NIL MIHI) falsè ludit ludentem. SCIS, MARO, QVID CVP.) quando viuus nihil das, & promittis omnia mortuus, mori te quamprimùm cupio, vt fiam hæres; hæredipetæ enim nil magis cupiunt, quàm mortem testatoris. *Tempus erat iam te Sosibiane legi.* supra lib. ep. 33.

In Mathonem.

XXXVIII. LXIX.

Parua rogas magnos: sed non dant hæc quoq; magni,
Vt pudeat leuius te, Matho, magna roga.

PARVA ROGAS) Matho caussidicus vsque adeò contemnebatur, vt ne parua quidem munera impetraret à magnis: poëta hortatur, vt magna petat, quò minùs saltem erubescat, si negentur. De Mathone suprà ex Iuuenale & Martiale sæpe.

Epitaphium canis Lydiæ.

XXXIX. LXX.

Amphitheatrales inter nutrita magistros
Venatrix, siluis aspera, blanda domi,
*Lydia dicebar domino fidissima * dextra,* * Dextro.
Qui non Erigones mallet habere canem:
Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus,
Luciferæ pariter venit ad astra deæ.
Non me longa dies, nec inutilis abstulit ætas,
Qualia Dulichio fata fuère cani:
Fulmineo spumantis apri sum dente perempta,
Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus,
Nec queror infernas quamuis citò rapta sub vmbras:
Non potui fato nobiliore mori.

AMPHITHEATRALES) nobile epigramma in canem venatricem ab apro interfectam, quam cum Procyone & Sirio in cœlum relatis, cumque Homerico Vlysis cane Argo confert. Est ergo epitaphium, quale soluta oratione legitur apud Claudium Pontosum de Leonteo cane. AMPHIT.) In Amphitheatro & Circo sæpe venationes exhibebantur, vt lib. A. & lib. I. aliisque legisti. Percusserat Lydiam aper populo notam & charam, cuius hîc ingenium in feras asperum, blandum in dominos, fatumque nobile describit. MAG.) venatores, & bestiarios, & curatores, præfectosque amphitheatri. LYD. DICEB.) prosopopœia: ipsa canis loquitur. DOM. FID. DEX.) tam fida hero, quàm dextra heri, sed laudo scripturã c. Pal. domino fidissima Dextro, vt sit proprium. de Dextro supra. & Plinius epist. 14. lib. 8. Fidem canum laudat Cic. 2. de nat. deorum, Va-

lerius Max.lib.9.cap.14. narrat Masinissam regem pro Satellitio canes adhibuisse. Imò quod Plinius lib.6.cap.30.& Solinus cap.43. refert, mirius videri potest; In Africa Ptoemphanæ, & Aethiopia,quos Nubas vocant,regiam potestatem cani tradunt, atque ex eius motu & nutu imperia accipiunt. Fuere,vt Cicero tradit, qui & pro deo canem adorarent, legatur Lipsij epistola de canibus supra laudata. Qvi non Er. mal. hab. canem) De cane Erigones scribit Hyginus lib.2. Ast. Fuit Erigone filia Icarij,qui Liberum habuit patrem. Icarius canem Meram nomine secum duxit,cùm Atticam peragraret. Interfectus à pastoribus, & secundum arborem defossus,aut in puteum coniectus dicitur. Canis Mera,filiam Erigonen,veste dentibus prensâ,perduxit ad cadauer,quo viso puella se mox ibidem suspendit.& Mera canis desiderio dominorum contabuit: quanquam sint,qui canem in puteum desiliisse tradant, ex eoque, cui Anigrus nomen,neminem postea hausisse. Horum casum miseratus Iupiter omnium corpora in cœlo deformauit. Atque Icarium Bootem; Erigonen, Virginem & Astræam; canem autem sua appellatione,& specie caniculam dixit,quæ à Græcis, quòd ante maiorem oriatur, προκύων appellatur; cuius ortum Manilius ad vicesimam septimam partem Cancri refert.

Notus Anubis.

At Procyon oriens,cùm iam vicesima Cancri,
Septimaq; ex vndis pars sese emergit in astra.

Aliter in Arati Phænomenis res explicatur,vbi canis Neæra vocatur. lege Cæsaris Germanici interpretationem. Cæterùm vt Neæra,seu Mera prodidit Icarij cædem,ita Pyrrhi regius canis, vt est apud Plutarchum,antequam ad regem veniret,herile cadauer, toto triduo custodierat interfectum,quo sepulto,caneque à rege ascito euenit, vt haud ita multò pòst Pyrrhus exercitum lustraret,Pyrrho assidebat canis,tacitusque quiescebat. Cùm interim interfectores heri, nomina daturi præsto fuerunt.exiliit canis extemplo, vbi eos adesse vidit, magnoque hostes latratu incessens ad Pyrrhum identidem respectabat,vt non illi solùm,sed omnibus,qui aderant, suspicionem concitarit ingentem. Correpti igitur & indiciis deprehensi, pœnas supplicio dedere. Aelianus lib.7.cap.4.Animal. Celebrantur Hesiodi,Poli histrionis,Colophonij,Eupolidis, Alexandri,Atalantæ,Hippomanis,& aliorum canes in heros maximè, fidem & amorem declarantes. N. qvi Dictaea Ceph. de gen.) Hic Sirius est stellarum fulgentissima, vt canit Manilius,infesta corporibus humanis,cuius fabulam habes lib.2.Astr.in Hygino. Fuerat canis Europæ custos à Ioue datus,cumque ea in Cretam,quæ Dictæa appellatur,à monte, peruenerat ad Minoem,qui eam Procridi, à qua curatus est,muneris loco donauit. Procris marito Cephalo mortua reliquit; eam tandem Iupiter inter astra retulit,sidus notissimum: fabulas alij aliter fabulantur,quas ego non moror. Lvc. p. v. ad astra deae) Lunæ, quæ eadem Diana, venatrix amica canibus,imò quæ,vt refert Hyginus, hunc canem in fabulis Lælapa, nempe Procridi dedit. Qva Dvl. fata fve. cani) Argum Vlyssis canem canit, æterno Homeri carmine celebratum Odyss.lib.17. Erat apud Eumæum subulcum; versuum initium est.

Ἂν δὲ κύων κεφαλήν τε καὶ οὔατα κείμενος εἶχεν
Ἄργος Ὀδυσσῆος ——

Dvlichio) Dulichium insula Vlyssi quondam subiecta cum Ithaco monte. Seruius, Mela,alij. Fvl. spv. apri) quanta vis apri sit,ostendit Xenophon libello de venatione, vbi rarò sine canum strage,nonnunquam etiam venatorum,capi aprum dicit. Calydonium verò seu Aetolum,& Erymanthium suprà ex Ouidio descripsimus. Fato nob.) A tam præstanti fera mactata decus est à forti & magno cæsum cadere. Est inter epigrammata Toscano lecta, Tebaldei Ferrariensis de cane & apro, cuius initium, *Gloria vterque sui generis,* &c. Sed dictum de hac re sæpius.

Ad Pætum.

LXXVII. XL.

Soluere Pæte decem tibi me sestertia cogis:
** Perdiderat quoniam Bucco ducenta tibi.*
Ne noceant,oro,mihi non mea crimina:tu, qui
Bis centena potes perdere, perde decem.

** Perdiderit.*

Solvere) Iratus Pætus se fraudatum pecunia ducentorum millium HS. à Buccone, inuasit reliquos debitores, inter quos Martialis, qui deprecatur alienam culpam sibi nocentem,& rogat lepidè à maiore,vti sibi etiam decem M.millia donet.hoc eum posse præstare, minus enim esse decem millia perdere, quàm ducenta, at eum ducenta perdidisse; posse ergo & decem.

id est, quinis millib.philippaorum.

CCL. philippicos.

Ad

Ad eundem.

XLI. LXXX.

*Ad primum decimâ lapidem * quòd venimus horâ,* * qui.
Arguimur lentæ crimine pigritiæ:
Non est ista via, non est mea, sed tua culpa,
Misisti mulas qui mihi, Pæte, tuas.

Pæti mulas tardissimas irridet, vt quæ decem horis vix potuerint mille passus conficere. PRIMVM LAPIDEM) ad prætorium tuum, quod mille passibus abest Roma. milliaria enim columnis lapideis, vt ostendimus suprà, signabantur. MVLAS TVAS) debebat videri ea caussa celerius aduenturus fuisse, cùm dicit in morâ mulas fuisse. Videtur Pætus donasse decem sestertia poëtæ, & insuper illum villam suam misis mulis inuitasse.

De Baiis.

LXXXI.

Litus beatæ Veneris aureum, Baiæ.
Baias superbæ blanda dona naturæ
Vt mille laudem, Flacce, versibus Baias:
Laudabo dignè non satis tamen Baias.
Sed Martialem malo, Flacce, quàm Baias.
*Optare vtrumq; pariter, * improbum votum est:* *improbi.
Quòd si deorum munere hoc tibi detur:
Quid gaudiorum est Martialis & Baiæ?

LITVS BEATAE VENERIS) Laudarat Flaccus immodicè Baias, & non negat Martialis dignas laude; neque pro dignitate vnquam satis laudari posse; malle tamen se Martialem, quàm Baias affirmat, hoc est, componere epigrammata, & volumen edere, quod Martialis immortale nomen præferat, quàm menses & annos, vt multi, in Baiano sinu delitiis voluptatibusque detenere. vnaque cum illis deteri & perire. Possis explicare de hortis etiam Iulij Martialis, in quibus si essent etiam aquæ & balnea locum dicit fore beatum.

OPTARE VTRVMQVE PARITER IMPROBI VOTI EST) Delicias, & sapientiæ diuitias, ac laudis immortalitatem; quia Dij non gratis concedunt laudem & immortalitatem homini, sed laboribus, vt Hesiodus cecinit, omnia vendunt. *Qui cupit optatam cursu contingere metam. Multa tulit fecitq; puer, sudauit & alsit*, ait Venusinus poëta, scabendum caput, rodendi vngues, vigilandum, sudandum, scribendum. Improbi igitur voti est optare otium Baianum, & simul negotium litterarium. Quod si tamen deorum munere, & diuina quasi virgula tibi mihiúe detur. Quid nobis erit beatius, quibus contingat & Martialis simul & Baiæ. Hoc est, vt sim Martialis auctor & auctior libris meis, clarusque scriptis, & simul otio Baiano beatus. Si ad hortos Martialis respicias; Quid beatius erit si poterimus frui Iulio Martiale simul & Baiis. BEATAE VEN.) vel propter amœnitatem loci, qui omnes Veneres, & Gratias ad se trahat & inuitet, vel quòd omnium corruptelarum genera ad Baias reperirentur, ibique Venus imperatrix regnum teneret. Nam audi magnum & iuratum huius rei testem Senecam epist. 51. *Ne Baias quidem*, inquit, *Diuersorium vitiorum esse cœperunt. Illic sibi plurimum luxuria permittit: illic tanquam aliqua licentia debeatur loco magis soluitur. Non tantùm corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

BLANDA DONA NATVRAE) Multa super Baiis multis locis à me dicta; hic tantùm Senecæ dictum pono. *Nos*, inquit, *vtrumque possumus, contenti Baiis sumus: quas postero die, quam attigeram, reliqui: locum ob hoc deuitandum, cùm habeat quasdam naturales dotes, quia sibi illum celebrandum luxuria desumpsit.* Cicero lib. 9. epist. ad famil. videtur contrarium sensisse, nisi de vitiis hominum, non cœli vitio est locutus. *Gratulor*, inquit, *Baiis nostris: si quidem, vt scribis, salubres repentè factæ sunt: nisi fortè te amant, & tibi assentantur, & tamdiu, dum tu ades, sunt oblitæ sui. Quod quidem si ita est, minimè miror, cœlum etiam, & terras vim suam, si tibi ita conueniat, dimittere.* An de morbo aliquo Dolabellæ dicit hoc, cui cùm alioqui aduersarentur Baiæ, præter morem salutares repentè factæ sint? Nusquam aliâs quod

quod meminerim, cœlum Baianum reprehendit, cùm de vitiis non taceat. Cætera iam explanata sunt, quæ ad intellectum totius epigrammatis pertinent.

De Philoſtrato.

LXXXIII. XLIII.

A Sinueſſanis conuiua Philoſtratus vndis
Conductum repetens nocte iubente larem,
Pæne imitatus obit ſæuis Elpenora fatis,
Præceps per longos dum ruit vſque gradus.
Non eſſet, Nymphæ, tam magna pericula paſſus,
Si potiùs veſtras ille bibiſſet aquas.

Caſum Philoſtrati non illius Græci, qui vitam condidit Apollonij Magi, ſed priuati alicuius, nec admodum diuitis, vt qui conductas habuerit ædes, & ſub tecto, tenuium ritu, habitarit. A SINVESSANIS VNDIS) Sinueſſa Colonia Romana, 80. ſtadiis abeſt Minturnis, olim Synope dicta. Auctores Plinius & Liuius. Celebrantur aquæ Sinueſſanæ à ſalubritate. *In eadem*, inquit Plinius, *Campaniæ Regione Sinueſſanæ aquæ, ſterilitatem fœminarum, & inſaniam virorum abluere creduntur.* Claudius Imperator apud Tacitum lib. 12. *refouendis viribus mollitie cœli, & ſalubritate aquarum, Sinueſſam perrexit.* CONVIVA) ergo potus. quia ſequitur. Non eſſet tanta pericula paſſus, ſi aquas bibiſſet. Nox & ebrietas malæ ſunt comites aut duces viæ, rectè monet Virgilius noctu quieſcendum & dormiendum eſſe:

——& iam nox humida cœlo
Præcipitat, ſuadentq; cadentia ſidera ſomnos.

Il. n. Parendum ergo nocti vt docet Homerus:

Νὺξ δ' ἤδη τελέθει. ἀγαθὸν καὶ νυκτὶ πιθέσθαι.
Nox agitur iam nunc, nocti parere iuuabit.

IMITATVS ELPENORA) qui ebrius per ſcalarum gradus caſu miſerando lapſus, & præceps actus interiit. In Circes Palatio. Ouid. Ibin.

Neue gradus adeas Elpenore cautiùs altos,
Vimq; feras vini, quo tulit ille modo,

Et hoc ex Homeri Odyſſ. κ extrema.

Ελπήνωρ δέ τις ἔσκε, &c.

PAENE IMITATVS) idem vtriuſque fere caſus, vterque ebrius, vterque lapſus fregit ceruicem, ſed Philoſtratus ante ſomnum, Elpenor mane poſt ſomnum. Homerus Odyſſ. κ.

Ἐλπήνωρ δέ τις ἔσκε νεώτατος, οὐδέ τι λίην
Ἄλκιμος ἐν πολέμῳ, οὔτε φρεσὶν ᾗσιν ἀρηρώς,
Ὅς μοι ἄνευθ' ἑτάρων ἱεροῖς ἐν δώμασι Κίρκης
Ψύχεος ἱμείρων κατελέξατο οἰνοβαρείων
Κινυμένων δ' ἑτάρων ὅμαδον καὶ δοῦπον ἀκούσας.
Ἐξαπίνης ἀνόρουσε, καὶ ἐκλάθετο φρεσὶν ᾗσιν
Ἄψορρον καταβῆναι ἰὼν ἐς κλίμακα μακρήν.
Ἀλλὰ καταντικρὺ τέγεος πέσεν, ἐκ δέ οἱ αὐχὴν
Ἀστραγάλων ἐάγη, ψυχὴ δ' ἄϊδόσδε κατῆλθε.

Qui per gradus aſcendunt aduerſi, auerſi deſcendunt; qui radios ſcalarum; aſcendunt & deſcendunt aduerſi, quod oblitus Elpenor è tecto deuolutus eſt.

NON ESSET, NYMPHAE) Nymphas aquas vocat, vt ſuprà fontem Hiantidis. Philoſtratus non eſſet lapſus, ſi ſobrius rediiſſet. Nymphæ quintus caſus eſt.

Ad

Ad Sosibianum.

XLIV. LXXXIV.

Nemo habitat gratis, nisi diues, & orbus apud te,
Nemo domum pluris, Sosibiane, locat.

In captatorem & vulturem est hoc distichon, quo nouam captandi artem prodit. NEMO GRATIS, NEMO PLVRIS) Senes & orbos, & simul pecuniosos excipiebat hospitio, vt scriberetur hæres. Ita hospitium locabat gratis in præsens, pro totis testamentis & hæreditatibus, quas in futurum exspectabat. Plinius lib. 14. de his captatoribus. *Postquam cœpere orbitas in auctoritate summa & potentia esse, captatio in quæstu fertilissimo*, &c. Et iunior ep. 30. lib. 9. Laudas mihi & frequenter & præsens, & nunc per epistolas, Nonium tuum, quòd sit liberalis in quosdam: & ipse laudo si tamen non in nos solos. Volo enim eum qui sit verè liberalis, tribuere patriæ, propinquis, affinibus, amicis; sed amicis dico pauperibus: non vt isti qui iis potissimum donant, qui donare maximè possunt. Hos ego viscatis hamatisque muneribus, non sua promere puto, sed aliena corripere: & quæ sequuntur.

A contrario argutatur. orbus ἄτεκνος, id est, sine liberis.

Ad Antiochum tonsorem.

XLV. LXXXV.

Qui nondum Stygias descendere quærit ad vndas:
Tonsorem fugiat, si sapit, Antiochum.
Alba minùs sæuis lacerantur brachia cultris,
Cùm furit ad Phrygios enthea turba modos.
Mitior implicitas Alcon secat enterocelas,
Tractaq; fabrili dedolat ossa manu.
Tondeat hic inopes Cynicos, & Stoica menta,
Collaq; puluerea nudet equina iuba.
Hic miserum Scythica sub rupe Promethea radat:
*Carnificem nudo pectore * pascat auem.*
Ad matrem fugiet Pentheus, ad Mænadas Orpheus,
Antiochi tantùm barbara tela sonent.
*Hæc quæcunq; meo * numerâsti stigmata mento,*
*In veteli * picta qualia fronte sedent.*
Non iracundis fecit grauis vnguibus vxor:
Antiochi ferrum est, & scelerata manus.
Vnus de cunctis animalibus hircus habet cor:
Barbatus viuit, ne ferat Antiochum.

** poscet: præclarè: mallet enim Prometheus aquilæ cor præbere aut iecur assiduè pascendũ quàm se permittere Antiocho tondendum. De Prom. lib. spect. ep. 7.*
** numeratis.*
** Pyctæ, & hoc bene. Pyctes pugil.*

Antiochum tonsorem imperitum & barbarum describit, vt Lucilius εἰς κουρέας 2. Anthol.
Ἀρες ἄρες βροτολοιγὲ, &c.

ALBA MINVS SAEVIS LACERANTVR BRACHIA CVLTRIS) Deæ Cybeles, & Deæ Syriæ, seu Isidis sacerdotes propè eadem sacra, cærimonias, ritus habebant, & ipsa Dea vna. Illi Corybãtes, hi Galli dicebantur, illi semiuiri, & hi quoque nõ viri. lege, quæ ad 8. Met. Apulei notat Beroaldus pag. 254. & 255. Bracchia autem & musculos Isidis sacerdotes lacerabant, vt scribit his verbis Apuleius 8. *Et nonnunquam morsibus suos incursantes musculos, ad postremum ancipiti ferro, quod gerebant, sua quisque bracchia dissecat.* Et mox infrà: *Cerneres profectu gladiorum, ictuq; flagrorum solum spurcicie sanguinis effœminatum madescere.* AD PHRYGIOS MODOS) ad æra Corybantia & vlulatus, quos suprà sæpè attigimus, & Catullus egregiè depingit in Atty. ENTHEA TVRBA) furore correpta, ἔνθεος alioqui Deo plenus. Latini fanaticos, diuinos, limphaticos, furore sacro, velut enthusiasmo, correptos

Lucianus dial. dea Syria. Seneca apud D. August. lib. de Ciuit. Dei 6. c. 10. Seneca in Agamemnone. & lib. de beata vita, cap. 27. Supra Senecã laudauimus in eadem re.

Alconis meminit Ausonius ep.72.& 73.& Plinius.

reptos vocant. ALCON SECAT ENTEROCELAS) Alcon Chirurgus; ἐντεροκήλη herniæ genus est, de quo dictum lib.10.epig.56.ad versum illum:

Enterocelarum fertur Podalirius Hermes.

TONDEAT) barbati Cynici, Stoicique, equi item, & Promethei Antiocho tondeantur, à me manum abstineat. De Cynicorum barba suprà lib.4.

Cum baculo peraq; senem: cui cana putriq;
Stat coma,& in pectus sordida barba cadit.

TONDEAT) Hoc distichum loco motum, videtur ante vltimum reponendum.

AD MATREM FVGIET PENTHEVS) à qua, Agaue nempè, dilaniatus est, lege 3. Metam. Ouid.

Prima suum misso violauit Penthea Tyrso
Mater——

AD MAENADAS ORPHEVS) à quibus Bacchi sacra celebrantibus discerptus est. Quas maximè Pentheus & Orpheus fugerent, si viuerent, ad illas tamen potiùs confugerent, si essent ab Antiocho tondendi. habitum Mænadum describit Ouid.Met.6.mortem Orphei 10. ipso statim initio. PICTA FRONTE) rugosa & sulcata: sic enim pinguntur caperatæ senum frontes. malim tamen, *Pycta* pugilis cicatricibus deformi fronte.

In Parthenopæum.

LXXXVII. XLVI.

Leniat vt fauces medicus, quas aspera vexat,
Assiduè tussis, Parthenopæe, tibi:
Mella dari nucleosq; iubet, dulcesq; placentas,
Et quidquid pueros non sinit esse truces.
At tu non cessas totis tussire diebus;
Non est hæc tussis, Parthenopæe, gula est.

LENIAT) tussi gulosa laborabat Parthenopæus, à pistore dulciario curandus. PVEROS TRVCES) quicquid pueros iratos, dulces & blandos reddit, vt mella, melimela, ficus, placentæ, &c. GVLA EST) magnus, Hercle, sed puerorum morbus. de tussi curanda medici. & Q. Serenus.

Interdum fauces tussi quatiuntur atroci,&c.

Epitaphium Canaces.

XCII.

* AEolidas.

** Æolidon Canace iacet hoc tumulata sepulcro,*
Vltima cui parua septima venit hyems.

* Ha. * ha.

** Ah scelus, ah facinus, properas quid flere viator?*
Non licet hîc vitæ de breuitate queri.
Tristius est letho lethi genus: horrida vultus
Abstulit, & tenero sedit in ore lues:
Ipsaq; crudeles ederunt oscula morbi,
Nec data sunt nigris tota labella rogis.
Si tam præcipiti fuerant ventura volatu,
Debuerant alia fata venire via.
Sed mors vocis iter properauit cludere blandæ,
Ne posset duras flectere voce Deas.

Puellæ septennis immaturum deplorat fatum, & fato tristius morbi genus. AEOLIDOS) triplicem hic scripturam lego: *Æolidos, Æolidon, Æolis heu Canaces*: nullam non veram putes. Aeolidos,

dos, Insulæ ab Aeolo dictæ; Aeolidon, secundus casus multitudinis Græcus pro Aeolidarum, Aeoli filij filiæque. *Æolis heu Canace*, plus cæteris arridet, quia planior. Fuit Aeoli filia. De qua Ouidius epist. 11. Heroidum, iussa mori à patre Aeolo propter incestum cum fratre commissum. Hic Romanam aliquam puellam, aut propter venustatem Nymphæ geminam, aut natam in Aeolia dignatur hoc nomine. NON LICET HIC VITAE DE BREVITATE QVERI) ah hospes, quid fles mortem quamuis festinatã? nihil habet mali mors, si genus morbi inspicias, rem indignam proclamabis. LVES) hanc lib. 1. epig. 79. ad illum versum descripsimus. *Videtur Cancer morbus siue mentagra.*

Indignas premeret pestis cùm tabida fauces,
Inq; ipsos vultus serperet atra lues.

EDERVNT) hoc cancri ingenium, vt serpat & corrumpat omnia. de quo Celsus lib. 6. c. 15. ALIA VIA) ne vocem intercluderent, quæ tam dulcis erat, vt ipsas, quamuis inexorabiles Parcas, exorare potuerit, quod vt ne fieret, interclusit inuida mors ipsas fauces, ne sibi è faucibus eriperetur. elegans acumen, quod in Orlandi Lasi epitaphium transferas.

In Zoilum.

XLVII. XCIII.

Mentitur, qui te vitiosum, Zoile, dixit.*
Non vitiosus homo es, Zoile, sed vitium.

* *dicit.*

MENTITVR) excusaturo similis magis accusat, minus negat, & maius affirmat συνεκδοχικῶς.

De Theodoro.

XLVIII. XCIV.

Pierios vatis Theodori flamma Penates
Abstulit. hoc Musis, hoc tibi, Phœbe, placet?
O scelus, ô magnum facinus, crimenq; deorum,
Non arsit pariter quòd domus & dominus.

Dolere primùm casum Theodori simulat, deinde grauiorem imprecatur. DOMVS ET DOMINVS) Theodorus vna cum domo vrendus erat. An erat Grammaticus, à quo Theodoreorum secta?

In Germanum.

XLIX. XCVII.

Martia, non Rhenus salit hic, Germane. quid obstas,
Et puerum prohibes diuitis imbre lacus?
Barbare non debet, submoto ciue ministro,
Captiuam victrix vnda leuare sitim.

Queritur à Germano bibi Martiam aquam in ædes deductam in vrbe, vrbano ciue repulso, cùm puer Romanus inde cuperet haurire, palpatque Romanos, & Cæsarem, sed frustra. Non debet vnda victrix leuare sitim captiuam reiecto, repulsoque, ciue ministro aquæ Martiæ; à Romanis enim in vrbem inducta est, vt alibi docuimus. & Plinius lib. 31. cap. 3. tradit Ancum Marcium, Marcium Regem, M. Agrippam auctores aquæ Marciæ in vrbem diuersis temporibus deriuatæ.

Ad Sophronium.

CIV. L.

Tanta tibi est animi probitas, orisq́, Sophroni,
Ut mirer fieri te potuisse patrem.

Tanta tibi est) Sophronium similiorē vultu & pudore fœminæ, quàm viro, miratur ducta vxore factum virum & patrem. aptum quoque nomen finxit ad virtutem & continentiam, nisi omnia ἀντιφραστικῶς, quod non existimo. In voce *Sophronium* non spectauit originationem Græcam, sed accentum Latinum.

Ad Garricum.

CVI. LI.

Mittebas libram: quadrantem, Garrice, mittis.
Saltem semissem, Garrice, solue mihi.

Mittebas) supra dixerat beneficia aut crescere aut saltem stare debere. Hinc dicit iam solue, quasi deberet, semissum siue selibram seu duos quadrantes, cùm antea donaris libram solidam, per semissem decuisset te descendere ad quadrantem, vt de Posthumiano lib. 8. dixerat.

Ad Maximum.

CVII. LII.

*Albi Maxime, si * vacabit hora,*
Hoc tantùm lege: namq́ & occupatus,
Et non es nimium laboriosus.
Transis hos quoque quatuor? sapisti.

* *Vacas hauere al. habere.*

Albi) inertiam Albij Maximi carpit, qui vix quatuor versus legat sine labore. Transis hos qvoqve qvatvor? sapisti) quid sapisti? si legisses, Albi, tuam pigritiam notatam animaduertisses.

Ad Septitianum.

CVIII. LIII.

Explicitum nobis vsque ad sua cornua librum,
Et quasi perlectum, Septitiane, refers.
Omnia legisti? credo, scio, gaudeo, verum est.
Perlegi libros sic ego quinque tuos.

Explicitvm) Volumen Septitianus Martiali euolutum remiserat, perinde quasi totum legisset, quod tamen euoluerat tantùm, non legerat. olim enim libri in orbem perpetua charta colligebantur, ita vt à fine inciperent, qui in volumine medius erat, & intimus, vt vmbilicus in corpore. Hinc volumen dictum, & euoluere implicitum. Explicitum ergò volumen est ita euolutum, vt vmbilicus, & extremus margo appareat. qui eleganter vmbilicis ex cornu factis, aliisque ornamentis poliebatur. hoc loco explicitum significat tantùm apertum, explicatum ad extremam oram, rursumque à fine ad primam oram collectum. Perlegi) vidi tantùm & explicui, rursumque inuolui. Dicebant, vt opinor, ab hac forma explicandi: Explicit liber, hoc est, finit, seu finitur liber. Apud Phædrum. Phædri Aug. Lib. lib. primus explicit. Ita apud Placidum Luctatium, & alios. sed an vox latini sit, vel sequioris & barbari sæculi, parum constat, & Grammatici tacent.

Ad Lectorem.

LIV. CIX.

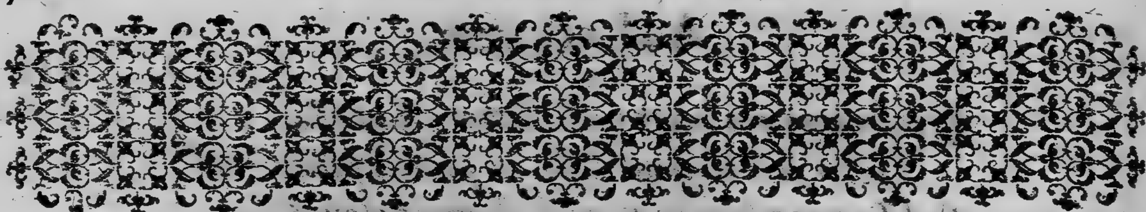
Quamuis tam longo poßis satur esse libello,
Lector, adhuc à me disticha pauca petis.
Sed Lupus vsuram, puerique diaria poscunt,
Lector, solue: taces, dißimulasque? Vale.

Fingit lectorem plura petere Epigrammata, cui Poëta, solue laborem scribendi, plura scribam. mihi alendi serui, reddendum fœnus, taces? nec ego verbum amplius addo. DIARIA) sunt demensa & cibaria seruorum, quæ paterfamilias pro cuiusque serui conditione erogabat. Diaria præterea vocantur erogationes annonarum, quas B. Cyprianus Sportulas, Iulianus antecessor, salaria appellauit. Exponit hæc fusè Cuiacius ad Nouellam VI. de Episcopis & Clericis. & Nouellam LVII. de subrogatis Clericis. Horatius epist. I. Diaria seruorum memorat.

Cum serui urbana diaria rodere mauis.

Ad quem versum plura interpretes.

MATTHÆI RADERI
AD
M. VAL. MARTIALIS LIBRVM DVODECIMVM COMMENTARIVS.

Val. Martialis Prisco suo S.

CIO me patrocinium debere contumacissimæ triennij desidiæ: quæ absoluenda non esset inter illas quoque occupationes vrbicas, quibus faciliùs consequimur, vt molesti potiùs, quàm officiosi esse videamur: ne dum in hac prouinciali solitudine, vbi nisi etiam intemperanter studeamus, *& sine solatio, & sine excusatione secessimus. Accipe ergo rationem, in qua hoc maximum & primum est, quòd ciuitatis aures, quibus adsueueram, quæro, & videor mihi in alieno foro litigare. Si quid est enim in libellis meis, quod placeat, dictauit auditor. Illam iudiciorum subtilitatem, illud materiarum ingenium, bibliothecas, theatra,* conuentus, in quibus studere se, voluptates non sentiunt: ad summam omnium,* ea, quæ* delicatè reliquimus, quasi destituti desideramus. Accedit his municipalium rubigo dentium, &* iudicij loco liuor, & vnus aut alter mali, in pusillo loco multi: aduersus quos difficile est habere quotidie bonum stomachum. Ne mireris igitur abiecta ab indignante, quæ à gestiente fieri solebant. Ne quid tamen & aduenienti tibi ab vrbe, & exigenti negarem, cui non refero gratiam, si tantùm ea præsto, quæ possim, imperabo mihi, † cui indulgere* consueueram, & † statui paucissimis diebus, vt familiarissimas mihi aures tuas exciperem aduentoria sua. Tu velim, ista, quæ tantum apud te non periclitantur, diligenter æstimare & excutere non graueris; & quod tibi difficillimum est, de nugis nostris iudices nitore seposito, ne Romam, si ita decreueris, non Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum.*

** studemus.*
** conuictus.*
** delicati.*
** illud quod.*
** iudicis.*
† V. quod.
** V consueram.*
† V. studui.

Scio me patrocinivm) In patriam reuersus Poëta cessauit toto triennio. Prisco verò Terentio venienti ex vrbe Bilbilim, & Epigrammata exigenti scripsit hunc 12. & dedicauit, in qua dedicatione silentij caussas aperit. Non fuit hic Terentius Priscus idem cum A. Cornelio Palma, vt non nemo existimauit. Priscos enim & Palmas Fasti planissimè diuersos docent, qui non à quouis temerè sunt emendandi cum Latini & Græci coniurent, quamuis infra ep. 11. scribat de Palma præside. Nusquam tamen Palma, vel Priscus vel Terentius est indigitatus sed A. Cornelius Palma. Priscus ergo Terentius planè alius est à Palma; nec hunc illum putant Priscum cui Plinius epistolas aliquot inscripsit quem Catanæus arbitratur appellatum Neratium Priscũ; quo loco & de Iulio Prisco & Statio Prisco disputat, Terentiũ præterit, qui tamen fuisse potuit; an fuerit non diuino. Quæritur an vterque Celtiberis cum imperio pro consulari præfuerit? De Palma certum est: Priscus videtur præfuisse sed non simul. Priscus si rexit Celtiberos Palmæ successit, qui Palma primo Traiani anno cum Senecione consulatum gessit, post quem videtur in Hispaniam missus, de quo plura suo loco infra ex Dione. Priscus antea præfuit Siciliæ vt Martialis docet lib. 8. ep. 45. Videtur Martialis eo ipso anno quo Terentius Priscus in Hispania fuit decessisset, hoc est, quarto anno à discessu ex vrbe, si modo epistola Plinij 21. lib. 3. ad hunc Priscũ est, vulgo Cornelio Prisco inscripta, sed nec in editione Catanæi, nec Claudij Minois hanc inscriptionem præfert, cum legitur C. Plinivs prisco svo S. nec Terentius nec Cornelius additur, quem Cornelium fuisse reor illum A. Cornelium Priscum qui cum Sexto Pompeio Collega consulatum gessit A. C. XCV. Domitiani XII. Additum ergo à posteris Prisco Cornelij nomen apud Plinium ex coniectura, quæ nunquam certa est. Cornelius autem Priscus & Terentius Prisci diuersi fuere. Hoc addo. Si Martialis primo Traiani anno, vt prope certum est, in Hispaniam rediit, & quarto eiusdem extinctus est, vixit annos LX. cum primo Claudij anno putetur quibusdam natus, qui fuit Christi XLIII. Traiani vero quartus. Nam lib. 10. ep. 24. narrat se quingesimum septimum agere, & eod. lib. ep. 104. quatuor & triginta Romæ vixisse. Venit ergo Romam cum ageret tertium & vicesimum. Christi 66. Neronis decimo. quibus adde triginta quatuor, existent quinquaginta septem. transegit tres postremos in Hispania, sunt ergo sexaginta solidi; sed attigit sexagesimum primum, triennium enim exactum in hac ipsa ad Priscum epistola

stola Martialis declarat, cum se patrocinium triennij contumacissimæ desidiæ debere affirmat. Obiit ergo A.C.104. Traiani 5. Sed hæc omnia non sunt ex cortina vel aheno Delphico, cùm de morte Martialis annus certus cognosci non possit. Quod enim ex Plinij epistol.21.lib.3. id euincere conantur nonnulli, infirmum est, primum quod de anno epistolæ datæ non constet; deinde, dubium est cui Prisco, an Terentio, an Cornelio, an Neratio, an Statio, an Iulio sit inscripta; postremo de loco non conuenit an Plinius Roma scripserit in Hispaniam, an ex Bithynia Romam, quinto enim anno Traiani Plinius Romæ non fuit sed proconsul Bithyniam procurauit, vt videatur ex Bithynia Romam scripsisse. Nihil ergo signatè de morte, & quot annos post triennium in Hispania transactum prouixerit, doceri potest. SCIO ME) defendendum est mihi silentium triennale, quo intermisi compositionem. Quod in vrbe, quamuis occupatus, vix tamē excusarem, multo minus in secessu & otio hoc prouinciali excusare posse videor. QVIBVS FACILIVS) officiis vrbicis, quamuis molestis, hoc tantum videmur assecuti, vt molesti potiùs diuitibus, quàm officiosi putaremur. CIVITATIS AVRES) cultas, eruditas, raras, vrbanas, quales non inueni Bilbili. DICTAVIT AVDITOR) Ingeniosus & dicax & argutus, qualis Romæ in Theatro, aula, foro, &c. Ouid.

Excitat auditor studium laudataq; virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

RVBIGO MVNICIPALIVM) Bilbilitanorum Poëtarum liuor & inuidia, qui carpunt mea scripta, vt barbari, cùm Latini & Romani amarint & laudarint. An, vt nullus Propheta gratus in patria, sic nullus etiam Poëta? Nempe vt οἶνος ἀλλότριος, & deliciæ exoticæ, & vestes peregrinę plus amantur & laudantur domi natis, & domesticis; Ita scriptores & scriptorum labores patrij, alienis posthaberi solent. Municipes fuere M. Vnicus poëta & nostro cognatus, Licinianus item Bilbilitanus, sed qui dentes in Martialem exeruerint, aut genuinum fregerint non constat. hos duos poëta amauit. A GESTIENTE) nam:

Carmina proueniunt animo deducta sereno.

SI TANTVM EA PRAESTO, QVAE POSSIM) erga quem non declaro gratum animum, cùm scribo tantum, cùm lubet & possum scribere, sed tum, cùm videor non posse, cùm alienus abhorret animus. IMPERABO) extorquebo à me nolente volente. ADVENTORIA SVA) Epistolam aduentoriam intelligunt Calderinus, Rhodiginus lib.28. & alij, quæ aduenienti amico occurrit. Ego cum Turnebo lib.30.c.26. non epistolam, sed librum hunc 12. accipio. Quid enim? statuit paucissimis diebus epistolam conscribere? nihil opus diebus, quod vna hora fieri potest. De libro igitur, vt de aduentoria cœna loquitur, qua excipimus amicos peregrè redeuntes, aut post longam temporis intercapedinem ad nos reuisentes. Apuleius aduentores appellat, qui in cauponas diuertunt lib.1. Milef. *Et nunc senex ille, inquit, dolium innatans vini sui aduentores pristinos in fece submissus officiosis ronchis appellat.* Plautus eandem vocem adhibet in Truculento, *si æquum facias, aduentores meos non incuses*. Hospites autem aduentitia exceptos nulli ignotum. Et Poëta seipsum interpretatur, cùm subiungit. *Tu velim ista* (epigrammata profectò) *excutere non graueris.* APVD TE TANTVM NON PERICLITANTVR) qui me sic amas, vt omnia mea, digna putes luce, qui sine liuore solus mea iudicas. NITORE SEPOSITO) non sequar Domitium, qui nitorem refert ad elegantiam & expolitionem doctrinæ, quam nolit exigi à Prisco in censurâ, sed barbarum & rudem mittat in vrbem. Atqui ad hoc non opus erat censurâ; cur Poëta iubet, vt æstimet, excutiat, iudicet? an vt barbarior, hoc est, non Hispaniensis, sed planè Hispanus, planè rudis & barbarus mittatur? à ratione alienum prorsus sit ita ratiocinari & barbarum. Nitorem ergo refero ad elegantiam & humanitatem, quam Priscus ad carmina Martialis adferre solebat, ex quo iudicium amicum, non seuerum aut triste liuidumque de scriptis Poëtæ ferebat, quod suprà Poëta insinuauit, cùm dixit apud solum Priscum *sua carmina non periclitari.* Rogat Poëta Priscum, vt seposito nitore, beneuolentia, amicitiaque & humanitate, iudicem & Aristarchum agat, seuereque iudicet, excutiat, æstimet, ne Romam mittat librum Hispaniensem, quòd fortè sit ferendum, si sapiat aliquid Hispanum, in Hispania scriptus; vt Ouid. de suo lib.3. Trist. epist.1. sed prorsus Hispanum, incultum, rudem, barbarum. Hanc esse mentem Poëtæ lector ipse iudicabit, si epistolium curatiùs perpenderit. Fauore deposito dixit Seneca epist.99. eod. sensu. Siue alios obseruare volueris (liberius enim inter aliena iudicium est) siue teipsum fauore deposito.

Lege plura apud Heraldum de hac aduentoria cœna.

Ad Priscum.

I.

Retia dum cessant, latratoresq; Molossi,
Et non inuento silua quiescit apro,
Otia, Prisce, breui poteris donare libello.
Hora nec æstiua est, nec tibi tota perit.

Retia dvm cessant) Librum Prisco offert opportunè legendum. Retia dvm cessant) dum venandi nulla occasio, poteris mihi horâ breuiorem dare, ne tota pereat otio, sed meis carminibus legendis aliquid proficias; nullus enim liber tam malus, quin aliquid boni. Molossi) canes à populis, vnde mittebantur, dicti. Hora nec aestiva est) Horæ æstiuæ longiores; quòd veteres diem æquè æstiuam, ac hibernam in duodenas horas partirentur, vnde sequebatur, vt necessariò horæ æstiuæ multò productiores hibernis, cùm sol, e. g. apud nos etiam, solstitio, quartâ matutinâ, quæ prima erat priscis, oriatur; octauâ vespertinâ occidat: brumâ verò octauâ matutinâ appareat, quarta pomeridiana recedat. Ita apud nos æstiua hora duplo longior esset, hibernâ, si veterum more diem tribueremus, solemque orientem & occasum putaremus à primâ & extremâ luce. Priscus tamen non summa hyeme venisse videtur, sed adulta, vel autumno extremo; eo enim anni tempore non est puluerulenta via. aprorum autem in bruma venatio est.

Ad sua carmina.

II.

Quæ modò littoreos ibatis carmina Pyrgos,
*Ite *sacra, iam non puluerulenta via est.*

* sita, id est, solida, firma non placet.

Qvae modo) ex Vrbe quondam misi carmina Pyrgos, inde in orbem diuidenda. nunc ex orbe mitto in vrbem. Pyrgos) oppidum Tusciæ, vbi nunc D. Marinellæ ædes est. Triginta inde stadia, Strabone auctore, emporium erat Ceretanorum, iuxta Erim flumen, quod ibi in mare exoneratur. Virgilius Pyrgos veteres appellat.

Et Pyrgi veteres intempestaq́ Grauiscæ.

Rutilius: *Alsia prælegitur tellus, Pyrgiq́ recedunt, &c.*

Antoninus locum hunc Purganum appellat. Plinius, Ptolemæus, Cato, Pyrgos. Sunt autem inter Grauiscas & Pyrgos C.LXXX. stadia, id est, quinque milliaria nostratia & sesqui mille passus. Plura docebit hoc loco Leander in Tuscia. Ite sacra) via, quæ intra vrbem est, & ducit ad palatium. Victor ponit eam in 3. Reg. vbi & suburæ caput; dicta sacra, quòd augures per eam profecti solerent quot mensibus inaugurare, vt Varro opinatur; Sex. Pompeius à fœdere ibi icto inter Romulum & Tatium appellatam putat. lege Marlianum lib. 3. cap. 26. An sacra illa via est etiam in Hispania, sicut sacrum promontorium quod ex media Hispania prosilit? Plinius lib. 4. cap. 24. Iam non pvlvervlenta via est) quia cœlum humidum & pluuium, vt ex epig. superiore didicisti. Videtur initium sequentis epigrammatis hoc distichon.

Ad librum suum.

III.

Ad populos mitti qui nuper ab vrbe solebas,
*Ibis * tu Romam nunc peregrine liber,* * io.
Auriferi de gente Tagi, tetricíq́ Salonis,
Dat patrios Manes quæ mihi terra potens.
Non tamen hospes eris, nec iam potes aduena dici,
*Cuius habet fratres tot domus * alta Remi.* * vna
Iure tuo veneranda noui pete limina templi,
Reddita Pierio sunt vbi templa choro.
Vel si malueris, prima gradiere Subura:
Atria sunt illic consulis alta mei,
Laurigeros habitat facundus Stella Penates,
*Clarus * Hianteæ Stella sititor aquæ.* * Ianteæ.
Fons vbi Castalius vitreo torrente superbit,
Vnde nouem dominas sæpe bibisse ferunt.
Ille dabit populo, patribusq́, equitiq́ legendum,
Nec nimium siccis perleget ipse genis.

Quid

Quid titulum poscis? versus duo tresue legantur,
Clamabunt omnes te, liber, esse meum.

AD POPVLOS) Mittit librum in Vrbem, vnde antè emiserat, ad Stellam Consulem & Poëtam, Poëtæ amicissimum. AVRIFERI DE GENTE TAGI TETRICIQVE SALONIS) ex Hispania, vbi Tagus & Salo flumina. PATRIOS MANES) vbi parentum cineres conditi sunt, quæ patria mea est. NON TAMEN HOSPES ERIS) nempè cuius auctor suprà quatuor & triginta annos Romæ vixerit, & ibidem multos Epigrammatum libros vulgarit. IVRE TVO VENERANDA NOVI PETE LIMINA TEMPLI) Adi templum Apollinis in ea parte palatij excitatum ab Augusto, qua fulmine ictam domum Palatinam Aruspices responderunt desiderari templum Apollinis. In hoc templo senior Augustus sæpè Senatum habuit. In eodem dependebant lychni instar arboris mala ferentis, vbi probati Poëtæ scripta sua reponebant. Horatius art. Poët.

Scripta Palatini quæcunque reponit Apollo.

Immò ausim referre ad Traianum, de quo Dio disertim. Κατασκευάσε δὲ καὶ βιβλίων ἀποθήκας. Marlianus lib.3. cap.4. FRATRES TOT) vndecim libros epigrammatum, duos distichorum, vnum spectaculorum; habet ergo hic duodecimus, quatuordecim fratres, ipse decimus quintus. Nihil ergo docet, qui ex hoc loco conatur docere Priapeia esse Martialis. Cæterum fratres appellauit Ouidius quoque 1. Trist. el.1.

Aspicies illic positos ex ordine fratres.

Ita libri eiusdem auctoris se mutuo vocant fratres, vt auctor eosdem, suos fœtus, sua viscera, & suos natos infaustos Oedipodas & Telegonas. Catullus ad Mallium:

Nec potis est dulces Musarum expromere fœtus.
Ouid. 1. Trist. 6. el. *Imposui rapidis viscera nostra rogis.*
Id. El. 1. Tr. *Oedipodas facito, Telegonasq́; voces.*

Parentes autem frequenter. Martialis lib.10. ep.104.

Qui pigrum faciant tuum parentem
Ouid. Tr. 1. el. 1. *——si qua est tibi cura parentis* Et alibi frequenter.

REDDITA PIERIO SVNT VBI TEMPLA DEO) Nerua Imperator & Poëta, Poëtas amauit, eisque templum Apollinis instauratum restituit. Fuit & Bibliotheca in atrio libertatis à Pollione primum, Plinio auctore, publicata. Crediderim tamen hic de Palatino agi templo, ad quod mittit Ouidius lib.3. de Trist. ex Ponto suas lacrymas.

Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
Ducor ad intonsi candida templa Dei.
Signa peregrinis vbi sunt alterna columnis
Belides, & stricto barbarus ense pater.
Quæq́; viri docti veteres fecere nouique
Pectore lecturis inspicienda patent.

Fuit & altera Bibliotheca, quam liberariam dixerunt, ad theatrum Marcelli, ab Octauia matre excitata, quam ab Ouidio signari puto (quanquam interpretes aliouorsum tendunt) cùm dicit epist.1. lib.3. Trist.

Altera templa peto vicino iuncta theatro,
Hæc quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quæ doctis patuerunt prima libellis
Atria Libertas tangere passa sua est.

Templum Iunonis in hac etiam porticu ponit Plinius. Vox tamen *libertas* videtur Pollionis Bibliothecam insinuare. VEL SI MALVERIS, PRIMA GRADIERE SVBVRA) ad Consulem Stellam in prima subura, hoc est, aditu Suburæ habitantem. Incipiebat à foro Romano, desinebat ad initium viæ Prænestinæ, Marlianus lib.5. cap.17. P. Victor Suburæ caput ponit in 3. Regione. CONSVLIS) cui consulatum suprà vouerat Poëta lib.9. epig.43.

Bis senos citò, me rogante, fasces
Det Stella bonus, annuatq́; Cæsar.

De consulatu etiam Papinius in epithal. Stellæ. CLARVS HIANTHEAE STELLA SITITOR AQVAE) arridet hæc scriptura, vt legam sititor, non petitor. Clarum Poëtam fuisse constat ex lib.5. Martialis, Sidonio, aliis. lege superiora. FONS VBI) hoc lib.7. epig.49.

Fons Dominæ, Regina loci quo gaudet Hianthis
Gloria conspicuæ, delitiumq́; domus.

Clariùs & fusiùs hunc exposuimus lib.6. epig.47.

Nympha mei Stellæ——

TITVLVM) Martialem, quem sine nomine & titulo, statim agnoscet lector.

Ad Priscum.

IV.

Quod Flacco, Varióque fuit, summóque Maroni
Mæcenas atauis regibus ortus eques:
Gentibus & populis hoc te mihi, Prisce Terenti,
Fama fuisse loquax, chartáque dicet anus.
Tu facis ingenium, tu, si quid posse videmur,
*Tu das ingenuæ * munera pigritiæ.*

* *ius mihi*

Qvod Flacco) Priscum ait suum Mœcenatem dignum æterno præconio immortalitatis, eius simul virtutes prædicat. Nam disticha tria postrema infrà in 6. epig. de Nerua. *Macte animi*, huc pertinent. quod rectè notauit Turnebus lib. 30. cap. 26. Flacco) Horatium & Virgilium nosti. Varium ex Gyraldo de hist. poëtica cognosces. Nos lib. 8. epig. 18.

Et Vario cessit Romani laude Cothurni,

Moecenas) alludit Horatij versum: *Mæcenas atauis edite Regibus.* Charta anvs) Catullus famam anum dixit epig. de Gallo.

Verùm id non impunè feres: nam te omnia secla,
Noscent, & qui sis fama loquetur anus.

Interpretes Horatij consule & Virgilij ad 1. Georg. & 2. vbi multa de Mæcenate noster Pontanus.

Macte animi) sensus ex compositione intelligitur. Macte) cumulate, aucte, beate animi, quem animum rarus habet, aut vix vllus Romæ. Morvmqve tvorvm) itera, macte, macte morum tuorum, ornatissime Prisce optimis moribus, quibus credibile est fuisse Numam & Catonem. Largiri) nunc quidem licet omnibus impunè per pios Cæsares etiam in alios esse benignum & officiosum, paupertatemq; malignam pellere: hoc enim est breues census extendere, curtam nempè supellectilem augere & amplificare, quod vix Dij faciant, si roges. Sed tv) Iam omnibus licet esse bonis, tu etiam tunc fuisti optimus, cùm tempora essent pessima. Mvnera pigritiae) fuit ergo liberalis in poëtam Priscus & senem aluit: de qua laude Seneca ep. 74. Confitebitur ergo, multum se debere ei, cuius administratione ac prudentia contingit illi pingue otium, & arbitrium sui temporis, & imperturbata publicis occupationibus quies.

Ad Cæsarem.

V.

Longior vndecimi nobis, decimique libelli
Arctatus labor est & breue rasit opus.
Plura legant vacui quibus otia tuta dedisti:
Hæc lege tu, Cæsar, forsan & illa leges.

Longior) emendatum à se decimum & vndecimum, ait, contractumque in pauciora epigrammata commendat Cæsari. Emendationis caussa potuit fuisse mors Domitiani, quod decimum & vndecimum sub Domitiano videatur vulgasse, sed mox subsecutam esse cædem Domitiani, in cuius laudem multa, de more principem adulando, composuerat; Illa ergo adulatoria quia apud optimates magnam inuidiam erant habitura, induxit, & vtrumque librum antequam latius spargeretur emendatum (adiectis ad nouos principes Neruam inquam imperatorem, & Traianum adoptatum) reuocatis prioribus, in manus hominum dedit. Breve rasit opvs) Ita lego. rasit, emendauit nempe, & emendando multa erasit. Otia tvta) nemo enim imperante tyranno Domitiano tutus erat, vt ex Tiraquello & Xiphilino cognoscis.

In commendationem Neruæ.

VI.

Contigit Ausoniæ procerum mitissimus aulæ
Nerua: licet toto nunc Helicone frui.
Recta fides, hilaris clementia, cauta potestas
Iam redeunt: longi terga dedere metus.

Hoc populi, gentesq́; tuæ, pia Roma, precantur.
Dux tibi sit semper talis, & iste diu.
*Macte animi, quem rarus * habet, morumq́; tuorum,* — * habes.
Quos Numa, quos hilaris posset habere Cato.
Largiri, præstare, breues extendere census,
Et dare, quæ faciles vix tribuere Dei,
Nunc licet, & fas est. sed tu sub principe duro,
Temporibusq́; malis ausus es esse bonus.

Hilaris Cato Nerua fuit cætera similis Catoni nisi quod non fuerit tam tetricus & seuerus.

An hæc ad Neruam Traianum referenda? nam alter iam erat mortuus, cùm hæc poëta scriberet in Hispaniâ: An celebrauit Neruam in gratiam Traiani? de quo mox infrà: Carmina in vtrumque conueniunt. CONTIGIT) Imperator creatus est Nerua, cuius ex historicis iam supra mite ingenium laudauimus. LICET TOTO) licet bonos impune iam laudare, licet iam liberius scribere & loqui, quod tuæ principis aures adulatoribus & delatoribus sint clausæ. Vel. Iam sine adulationis suspicione licet totum ingenium in laudes Principis effundere, qui tamen laudari, pro dignitate satis poterit nunquam. Eutropius in breuiario suo. *Adeò in ea gloria bonitatis obtinuit, vt vel assentantibus, vel verè laudantibus occasionem magnificentissimi præstet exempli.* PIA ROMA) orbis terrarum tibi, Roma, talem semper optat principem. QVEM RARVS HABET) O te felicem & ter beatum principem, qui tali sis animo qualem rarus imo vix vllus priorum Cæsarum, præter Titum delicias mundi, habuit. Tyrannus fuit Cæsar & Remp. liberam oppressit; adulter felix Augustus, qui & ipse quoque respirantem à cæde Cæsaris patriam & senatum exercitu inuasit ac tenuit: scelestus Tiberius; crudelis Caligula; nec Claudius probatus; monstrum & prodigium orbis Nero; delicatus extra mortẽ Otho & effœminatus; gulo Vitellius; auarus Vespasianus, quamuis non in suum commodum; portio Neronianæ crudelitatis Domitianus & latro, vt in epistolis Plinij appellatur; mitis Nerua; optimus Traianus. BREVES* CENSVS) paupertatem & inopiam equitum Romanorum tuis copiis subleuas. TEMPORIBVSQVE MALIS) Sidonius de Patiente Episcopo Lugdunensi. *Inter hæc temporum mala, bonus sacerdos, bonus pater, bonus annus es. Quod tam præclarum, quàm rarum est.* Petrus Aruernus lib. 6. epist. 15. *Vt enim doctor ille, quem nosti, Ecclesiæ dicit: magnum est esse bonum inter bonos, sed longè maius est esse inter malos; nam vt ait D. Cyprianus epist. 2. lib. 2. Esse iam inter nocentes innoxium crimen est, malos quisquis non imitatur, offendit.* Hæc Sauaro ad Sidonium, & his plura. Seneca ad Polyb. Tu quidem etiam minus bono fratri fuisses bonus. sed in illo pietas tua idoneam nacta materiam multo liberius se exercuit.

De Ligia.

VII.

Toto vertice, quot gerit capillos,
Annos si tot habet, Ligia, trima est.

De caluis nimium sæpe superioribus lib. Inspice Indicem locorum communium.

TRIMA) In Caluam Ligiam & tripilarem. TRIMA) triennis. LIGIA) Ligia non Ligia vt Alciatus.

In commendationem Traiani.

VIII.

Terrarum dea gentiumq́ue Roma,
Cui par est nihil, & nihil secundum,
Traiani modò læta cùm futuros
Tot per sæcula computaret annos,
Et fortem iuuenemq́ue Martiumq́ue
In tanto duce militem videret:
Dixit præside gloriosa tali;
Parthorum proceres, ducesq́; Serum,
Thraces, Sauromatæ, Getæ, Britanni,
Possum ostendere Cæsarem, venite.

TERRA-

TERRARVM DEA GENTIVMQVE ROMA) Vrbis orbis terrarum Dominæ illustria planè elogia collegit scriptorum clarissimus Iustus Lipsius de magnitudine Roman. cap. 2. Vbi hoc ipsum Poëtæ nostri encomium principe loco velut princeps ponit. Quod apud Frontinum non multum diuersis à nostro verbis, si tamen, vt meritò suspectum habet locum Lipsius, illa germana sunt Frontini, reperies. addam ego vnicum ex Crinagora, epigramma Romæ vrbis nobilitate non indignum. Est illud in 1. Anthologiæ cap. *εἰς ἀνδριας καὶ ἀνδρίας.*

> Οὐδ' ἢν ὠκεανὸς πᾶσαν πλημμυρεαν ἐγείρῃ
> Οὐδ' ἂν Γερμανίη Ῥῆνον ἅπαντα πίῃ
> Ῥώμης οὐδ' ὅσσον βλάψει σθένος ἄχρι καὶ μίμνῃ
> Δεξιὰ σημαίνειν Καίσαρι θαρσαλέη.
> Οὕτω καὶ ἱεραὶ Ζηνὸς δρύες ἔμπεδα ῥίζαις
> Ἑστᾶσιν, φύλλων δ' ἄνα χεῦσ' ἄνεμοι.

Sic verto:

> *Oceanus totos si montes tollat aquarum,*
> *Totaq; si Rheni flumina Teuto bibat,*
> *Roma tamen stabit licet oppugnata tot annis,*
> *Dextera dum terras Cæsaris alma reget,*
> *Sic Iouis augustæ contemnunt flamina quercus,*
> *Aridaq; impulsæ decutiunt folia.*

TRAIANI) Vnica periodus est totius epigrammatis. Roma, inquit, caput mundi, cùm Traiani Imperatoris futuros, eosque plurimos annos euolueret, dixit, omnes bellicosos populos, virtutem Imperatoris formidaturos, eiusq; armis cessuros. TOT PER SAECVLA) tria quatuorúe. ET FORTEM IVVENEMQVE) Panegyr. Plinius, *tua iuuenta tuo robore inualuit.* Idem disertiùs. *Imperator titulis, & imaginibus, & signis: cæterùm modestia, cum labore, vigilantia Dux, & legatus, & miles.* IN DVCE MILITEM) Dio in Traiano de bello Dacico secundo. *Multa in eo bello ipse strenui Imperatoris, & viri fortis facinora edidit. Et in expeditione Parthica pedibus iter faciebat cum exercitu, pedibus non aliter, ac illi, flumina transibat.* Plinius Paneg. *Itaque perinde summis atque infimis carus, sic Imperatorem, commilitonemq; miscueras, vt studium omnium laboremq;, & tanquam exactor intenderes, & tanquam particeps sociusq; releuares.* PARTHORVM PROCERES) Parthos bello superauit Traianus. Iulianus in Cæsaribus. *Ingressus est Traianus humeris gestans Tropæa Getica & Parthica.* Dio. *Adhæc Nisibi Batniq; captis Parthicus cognominatus est.* Idem nummi veteres docent, qui varias habent inscriptiones Traiani, nunc optimi, nunc Dacici, nunc Parthici, Germanici S. C. appellati. De Parthis laurum & iuuenis, & puer admodum retulit. Plinius Paneg. Traiano. d. DVCESQVE SERVM) multa & memoranda referuntur de Seribus Scythiæ Asiaticæ populis. Eusebius de præpar. Enang. cap. 6. *Apud Seras*, inquit, *lex est nec occidere nec fornicari, nec adorare simulachra. Vnde in illa Regione nullum templum conspicitur, nulla mulier meretrix, nulla adultera, nemo fur, nemo homicida.* Quod certè mirari posis; nam eadem apud Christianos lex est, multi tamen fures è furca pendent, adulteri puniuntur, latrones comminuuntur. Scribunt, si plura iuuat legere, de Seribus Plinius lib. 6. cap. 17. & aliis locis. Seruius ad secundum Georgicorum. Solinus cap. 63. Marcellinus copiosè lib. 23. Strabo lib. 15. D. Ambrosius cap. 23. quinti hexaëmeron. Ptolemæus, Mela, alij. THRACES) noti, quorum metropolis Bizantium vrbs, nunc Constantinopolis. SAVROMATAE) idē, qui Sarmatę. Hodie in Europæa Sarmatia sunt Poloni, Rusi, Lituani, Massouini, Pruteni, Pomerani, Liuones, Moscouitæ, Gothi, Alani, VValachi, Tartari, qui cis Tanaim. degunt legatur Alexander Guagninus Rerum Polon. tom. 2. p. 3. Cromerus, alij de quibus lib. A. epig. 3. d. GETAE) Daci, quos Dio Getas vocat. BRITANNI) enumerauit grauissimos populi Romani hostes Parthos, Thraces, Dacos, Britannos. POSSVM OSTENDERE CAESAREM, VENITE) sentietis vindicem, si deficere à me, aut oppugnare me velitis, Traianum Cæsarem. Plinius Paneg. *At nunc rediit omnibus terror, & metus, & votum imperata faciendi.* Vident enim Romanum ducem vnum ex illis veteribus & priscis, quibus imperatorium nomen addebant campi cædibus & infecta victoriis maria.

Lege inscriptiones veteres apud Smetium, & Onuphrium Panuintum in Fastos & Gruterum.

Ad Cæsarem.

IX.

> *Palma regit nostros, mitissime Cæsar, Iberos,*
> *Et placido fruitur pax peregrina iugo.*
> *Ergo agimus læti tanto pro munere grates:*
> *Misisti mores in loca nostra tuos.*

PALMA REGIT) Hispaniam pacatam Cæsaris virtuti & moribus adscribit. PRIMA) dubia vox hoc loci. Est Palma symbolum Victoriæ & Iustitiæ; extat nummus Traiani, in quo Victoria sedens spectatur, cum lauro & palmæ ramo II. Cos. illius: & plures, aliis consulatibus, aliis figuris

guris insigniti cum Palmâ. Est præterea A. Cornelius (non Terentius Priscus) Palma, nomen viri illustris & Consularis, apud Dionem, Traiano gratissimi, cui & statuam Imperator posuit; præfuit Syriæ. *Per id tempus,* inquit Dio, *Palma præfectus Syriæ cepit eam Arabiæ partem, quæ Petram attingit, redegitque in P.R. potestatem.* Occisus est ab Adriano successore Traiani: bis gessit Consulatum cum C. Sosio Senecione, primo Traiani anno, vt habent Fasti Capitolini, Fastique Siculi; secundo cum Tullo. An de hoc Palma loquatur Poëta, an de victoria Traiani contra Scythas Dacosque, & recepta Iberorum gente in fidem, an alludat simul ad vtrumque, non est mihi promptum dicere. Videtur (nec dubitandum amplius) de Palma Præfecto loqui, à Traiano in Celtiberiam misso, quem Poëta & laudat, & Traiano pro tam clementi præside gratias agit. PLACIDO IVGO) Palma enim clementer & placidè prouinciam administrabat. PAX PEREGRINA) extra nationem Italiæ in Celtiberia. MISISTI MORES) misisti Palmam Prætorem, tuarum virtutum æmulum, similemque imaginem, vt ergo redundat inferioris magistratus virtus ad laudem supremi, ita eiusdem vitia contaminant principem, vt familia honesta commendat patrem familias, de qua se in illa diuina epistola prima ad Q. Fratrem M. Tullius plura & omnibus regibus legenda.

De Africano.

X.

*Habet Africanus millies, * & tamen captat:*
Fortuna multis dat nimis, satis nulli.

*absit particula &.

HABET) Africani auaritiam carpit. MILLIES) millies centena millia HS. 2500000. Philip. FORTVNA MVLTIS DAT NIMIS, SATIS NVLLI) gnome, quæ infinitam auri sitim esse docet,

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.
Quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

De auaris Sen. contr. 19. Sen. Oedip. act. 3. Consol. ad Martiam. epist. 94. & 109. locus est communis, & multis tractatus.

Audiamus magistrum temperantiæ Senecam lib. 2. cap. 2. *Nunquam improbæ spei, quod datur, satis est. Eò maiora cupimus, quò maiora venerunt.* Et quę ibidem sequuntur. Emenda primum versum: Habet Africanus millies, tamen captat, induc τὸ & quod redundat, & alioqui claudicantem iambum vitiat.

Mittit Librum ad Parthenium.

XI.

Parthenio dic, Musa tuo, nostróque salutem;
Nam quis ab Aonio largius amne bibit?
Cuius Pimplæo lyra clarior exit ab antro,
Quem plus Pierio de grege Phœbus amat?
Et si fortè; sed hoc vix est sperare, vacabit:
Tradat vt ipse duci carmina nostra, roga.
Quatuor & tantùm, timidumq; breuemq; libellum
Commendet verbis: hunc tua Roma legit.

PARTHENIO) cùm Parthenius fœdè & crudeliter à prætorianis militibus Domitiani sublatus sit, ipso Nerua Imperatore, non tamen imperante, sed renitente, vt cuius ope ad Imperium euaserat, mirari possis, quo pacto suum ad Parthenium librum mittat. Regredere ad epigramma primum libri superioris, vbi super hac re disputatum. certum est hic neglectum ordinem temporis. Venit in mentem dubitare, an poëta sub Nerua, non Traiano in patriam redierit, nihilque de nece Parthenij cognorit. Procliuius tamen est retinere, quod in vita poëtæ definiuimus. Poëta tamen defuncti memoriam ac officium perinde quasi viui celebrat, haud ingratum fore Principi Traiano ratus, qui necem Parthenij vindicauit. Nec potest de alio Parthenio accipi, nisi filium intelligas Burrum, quod ego non suadeor. argumentum docet inscriptio. Concludo epigramma hoc ad decimum librum primæ editionis reiiciendum, scriptum esse Romæ, non in Hispania. PIMPLAEO) montem aut fontem Pimplæum supra lib. 11. epigr. 4. aperuimus. LYRA) an Lyricus fuit Parthenius? diuersum enim genus carminis secutum constat ex lib. 11. cùm scribit.

De hoc Parthenio multa superiorib. lib. 4. ep. 45. lib. 5. e. 6. lib. 8. epig. 28. & aliis.

Musis non vacat, aut suis vacaret.

QVATTVOR TANTVM VERBIS) nempe quæ ipse subiicit. *Hunc tua Roma legit.*

Ad Postumum.

XII.

Omnia promittis, cùm tota nocte bibisti:
Mane nihil præstas. Postume, mane bibe.

OMNIA PROMITTIS) in vanos & temulentos promissores. MANE BIBE) quando non es liberalis, nisi potus, & serò promissa manè tibi excidunt, pota manè, vt promittas & memor præstes. manè enim viget memoria nondum aliis occupata obrutáue curis ac negotiis. MANE BIBE) vt serò promissa præstes, immo abstine à poculis ne promissorum memoriam diluas.

Ad Auctum.

XIII.

Genus, Aucte, lucri diuites habent iram.
Odisse, quàm donare, vilius constat.

GENVS) & hoc gnomicon est in auaros, prorsus geminum illi lib. 3. epigr. 37.

Irasci tantùm fœlices nostis amici:
Non bellè facitis, sed iuuat hoc facere.

Ne donarent, fingebant iras. Seneca: *Syriacus contra Maximum Stertinium, à quo premebatur, cum comes eius fuisset, dixit: per annos quindecim in officio tuo fui. dic quid peccauerim? sed hæc est consuetudo vestra, iniuriam vocatis finem seruitutis.*

Ad Priscum.

XIV.

Parcius vtaris, moneo, rapiente veredo,
Prisce, nec in lepores tam violentus eas.
Sæpe satisfecit prædæ venator, & acri
Decidit excussus, nec rediturus equo.
Insidias & campus habet, nec fossa nec agger,
Nec sint saxa licet, fallere plana solent.
Non deerunt, qui tanta tibi spectacula præstent:
*Inuidia fati sed leuiore * cadunt.* (* cadant.)
Si te delectant animosa pericula: † Tuscis, († Tuscis.)
Tutior est virtus, insidiemur apris.
Quid te frena iuuant temeraria? sæpius illis
Prisce, datum est equitem rumpere, quàm leporem.

Monet Priscum venatione plurimùm se oblectantem, vti cautè, nec toto equi impetu feras persequatur, si obuia pericula casusque declinare velit. RAPIENTE VEREDO) celere, volante, cum impetu ruente equo. Veredum equum purum interpretor & simplicem, sine rheda cisióue; quo pacto enim per auia, inuiáue siluarum rheda veheretur, cùm ægrè etiam equo nudo penetrari possint. Nec me à sententia deterret auctoritas Budæi, qui in Pandectas de Veredis in hæc verba scribit. *Veredi à vehendis rhedis dicti, vocabulo à Gallico Latinoq; composito, vt Epiredium: cùm rheda sit Gallicum vocabulum, vt inquit Quintilianus. Antiqui enim non equis singulis, & expeditis, vt hodie, sed vehiculis vtebantur. Vnde cursus vehicularis erat, qui publicus dicitur lib. 12. Codicis.* Ex quibus tu verbis intelligis, opinor, ea fuisse opinatione Budæum, vt diceret Veredos non equos esse singulos, sed qui rhedas traherent ac veherent. Habeo, quem opponam doctissimo Budęo, non indoctiorem Turnebum, qui lib. 18. cap. 1. Aduersar. *Veredum*, inquit, *nunc equum puto, qui neque rhedam, neque cisium trahat, sed vice tamen rhedæ sit.* Id adeò ex Ausonio & Martiale coniicere licet, ne aliis auctoribus testimonium denuntiemus. PARCIVS) &c. Non, vt opinor, qui venabatur, rheda vectabatur. sed & equum esse, non rhedam sequens versus indicat.

Decidit excussus, nec rediturus equo.

Ausonius autem apertissimè id etiam indicat his verbis.

Non Cisium, aut pigrum cautus conscende Veredum,
Non tibi sit rhedæ, non amor acris equi.

Iterum,
Vel celerem mannum vel ruptum terga Veredum.

Vbi in equis viatoriis numeratur Veredus. sed & in antiquo lexico exponitur πῶλος. Procopio est equus cursus publici. Isidorus tamen Veredos esse dictos ait, quòd veherent rhedas, vel quòd per vias publicas currant, per quas & rhedas ire solitum erat. In eadem cum Turnebo sententia est interpres Ausonij. quamquam non imus negatum, Veredos rhedis primùm iunctos fuisse, cursusque publicos Cisiis, rhedis, aliisque vehiculorum generibus confectos. Videtur hîc tantùm de campestri venatione loqui poëta, sed nihilominus de equo veredum expono. PRAEDAE SATISFECIT) præda factus, qui prædam captabat. Vt in ipsa Hispania Phafilla Legionis & Asturum Rex ab vrso in venatione laniatus est, si verus Ritius Neapolitanus lib. 2. Regum Hispaniæ. INSIDIAS ET CAMPVS HABET) Leporum venatio, campestris est; dumeta enim & fruticeta colunt, non altas siluas, gnomikῶς dictum.

INSIDIEMVR APRIS) quorum periculosa & planè bellicosa est venatio; lege Cyneget. Xenophontis. Tuscis habent exemplaria. Et poëta suprà lib. 7. ep. 26.

Tuscæ glandis aper, &c.

Alij legunt disiunctim; tu scis, nempe verum esse, quod moneo. Nam in Hispania non erant Tusci apri, sed poëta generatim loquitur. Si amas pericula, exerce te in Italia apris Tuscis occursando.

EQVITEM RVMPERE, QVAM LEPOREM) rumpere, frangere, vt alias Poëta noster vsurpat, hoc est, occidere. Sæpius, inquit, eques periit, quàm lepus. Refert Abbas Robertus in Chronicis, Falconem Hierosolymorum regem, cùm leporem insequeretur, ex improuiso apparētem, equi præcipitantis lapsu interiisse.

Adulatorium.

XV.

Quidquid Parrhasia nitebat aula,
Donatum est oculis, deisq; nostris,
Miratur Scythicas virentis auri
Flammas Iuppiter, & stupet superbi
Regis delitias, grauesq; lusus.
Hæc sunt pocula, quæ decent tonantem:
Hæc sunt, quæ Phrygium decent ministrum.
Omnes cum Ioue nunc sumus beati:
*At nuper, pudet, at *pudet fateri,* * al. ac piget.
Omnes cum Ioue pauperes eramus.

Ad Traianum hoc refero carmen, nec adulatorium est, sed historicum & verum. QVICQVID PARRHASIA) quicquid splendoris erat in Palatio, quod ab Euandro Parrhasiæ, seu Arcadiæ Principe, parrhasium dicebatur. OCVLIS, DEISQVE NOSTRIS) templis publicis est dedicatum. Plinius Panegyr. *Licet ergo cùm fortuna, tum liberalitas tua visenda nobis præbuerit, vt præbuit, nunc ingentia robora virorum, & pares animos; nunc immanitatem ferarum, nunc mansuetudinem incognitam; nunc secretas illas & arcanas, ac sub te primum communes opes; nihil tamen gratius, nihil sæculo dignius, quam quod contigit desuper intueri delatorum supina ora, retortasq; ceruices.* Multa discis ex hoc loco; primum pertinere hoc epigramma ad Traianum à quo primum arcanæ & palatinæ opes in amphiteatrum, & mox in templa prolatæ & consecratæ; deinde delatores per amphitheatrum traductos supinis oribus, & ceruicibus retortis, vt ab omnibus conspici possent; postremo nauigiis impositos & in exilium emissos, quibus rebus declaratur simul epigramma quartum lib. spectaculorum,

Turba grauis paci, &c.
——nec cepit arena nocentes
Et delator habet quod dabat exilium.

MIRATVR SCYTHICAS VIRENTIS AVRI FLAMMAS IVPPITER) lib. priore,

Scriptus es æterno nunc primùm Iupiter auro,
Et soror & summi filia tota Patris.

Scythicas flammas v.a.) virens aurum repercussu smaragdorum aureis poculis insertorum refulgens; nam smaragdi omnia propinqua colore suo pingunt, quos & genera vitrorum certa imitantur. Scythicas appellat, quòd optimæ notæ, Solini, Plinij, & aliorum testimonio, Smaragdi è Scythia feruntur. cum ex Dacis lauream reportarit Domitianus, non sine auro & gemmis Scythicis reportasse credibile est cum & Degis obses esset. Sunt, qui de Scythico auro in Ripheis montibus nato & gryphibus eruto custoditoque malint accipere. sed gryphes alij fabulosos putant. Regis delitias) Domitiani luxum aureum, quem in crateribus aureis, & conuiuiorum lasciuia ostentabat. Haec svnt pocvla, qvae decent tonantem) consecrata Ioui à Traiano, sicut myrrhina magni precij dicarat in triumpho Pompeius, quod Plinius, aliique tradunt. Phrygivm ministrvm) Ganymedem pocillatorem Iouis. Omnes cvm Iove) Insignis & fœda adulatio. Suprà Flauiæ gentis aurea tecta prædicabat, nunc pauperem ait fuisse Domitiani Iouem, diuitem Traiani, suprà Iouem etiam cœlo vendito, Domitiano non soluendo fore, ob templa, aras, ædesque extructas; Plutarchus enim duodecim millia talentorum insumpta ait Domitiano in Capitolij instauratione, id est, 7200000. Philipp. nunc autem stilo mutato, damnatoque, quem maximè laudarat, palpat Traianum. Tu lector nota adulatorum ingenium, qui deturbato Deo, Acherontem in cœlum tollerent, si largiretur. Rectè Poëta; *pudet at pudet fateri*, apertam nempè nimisque manifestariam assentationem. At pvdet fateri) dignum Diis talibus præconium; si pauperes Dij, quales erunt homines? imò quales Dij, qui à pauperibus homuncionibus, quamuis regibus, beantur. næ illi semper cum suo Ioue pauperes sunt, eruntque.

Septem milliones & ducenta millia Philipp.

Lego pro at. ah pudet ἐμφατικώτερον.

In Lentinum.

XVII. XVI.

Quare tam multis à te, Lentine, diebus
*Non abeat *febris, quæris & vsq; gemis;*
*Gestatur tecum *sella, pariterq; lauatur,*
Cœnat boletos, ostrea, sumen, aprum;
Ebria Setino fit sæpe, & sæpe Falerno:
*Nec nisi *post niueam Cæcuba potat aquam;*
Circumfusa rosis, & nigra recumbit amomo,
Dormit & in pluma purpureoq; toro.
*Cùm *sic tam pulchrè, tam bellè viuat apud te,*
Ad Dammam potiùs vis tua febris eat?

** quereris febris.*
** pariter pariterque.*
** per, emendatè.*
** sit ei, al. Cum sit tã pulchrè, cum tam bene viuat apud te.*

Insectatur luxum ægri & febrientis Lentini, qui questus de diuturna febri, febris causam, hoc est, firmissima vina, delicatasque dapes, & cupedias non abstinebat, non mirandum igitur febrem, tam lautè apud Lentinum delicateque habitantem non discedere. Gestatvs) febriens gestaris, lauaris, epularis, potas feruentissima vina, gelidissimas aquas, quæ sunt pestes febrientium. Cvm sic) Scripserim potius. Cum sit ei pulchrè: notum genus loquendi, bene esse, pulchrè esse. Sarcasmo irridet Lentinum. Ad Dammam) alij codices Damnam, alij Damam præferunt. Damnam vel Dammam apud scriptores non reperio, quamuis notæ Gryphij asserant perinde pauperem fuisse, ac Codrum aut Irum; Damæ fit mentio apud Horatium & Persium. Horat. pro abiecto, & vili capite ponit serm. 1. Sat. 6.

Tune Syri Damæ aut Dionysi filius audes
Deiicere è saxo ciues aut tradere Cadmo?

Et lib. 2. Sat. 7.

Tu cum proiectis insignibus annulo equestri,
Romanoq; habitu prodis ex indice Dama
Turpis———

Persius apertè seruum fuisse manumissum ostendit Sat. 7.

———seu steriles veri quibus vna Quiritem
Vertigo facit, hic Dama est, non tressis agaso,
Vappa & lippus, & in tenui farragine mendax.
Verterit hunc Dominus, momento turbinis exit
Marcus Dama———

Fuit

Fuit & Nomentani cuiusdam Dama cocus, quem Sallustius centum millibus æris conductum habuit, vt est apud Horatij interpretes. Sententia Poëtæ nostri hæc. *Ad Damam potiùs vis tua febris eat?* Cùm Dama infœlix miserrimam & infœlicissimam, vt pauperrimus vitam agat, vis ad eum febrim ablegare? nolit illa profectò, si sapiat, vt quæ apud te lautiùs tractetur, à Dama protinus fugeret, à quo foueri non posset.

Ad Iuuenalem.

XVII. XVIII.

Dum tu forsitan inquietus erras
Clamosa, Iuuenalis, in Subura;
Aut collem dominæ teris Dianæ:
Dum per limina te potentiorum
Sudatrix toga ventilat, vagumque
Maior Cælius, & minor fatigant:
Me multos repetita post Decembres
Accepit mea, rusticumq́ fecit
Auro Bilbilis, & superba ferro.
Hic pigri colimus labore dulci
Bothrodum, Plateamque: Celtiberis
Hæc sunt nomina crassiora terris.
Ingenti fruor, improboq́ somno,
Quem nec tertia sæpe rumpit hora,
Et totum mihi nunc repono, quidquid
Ter denos vigilaueram per annos.
Ignota est toga: sed datur petenti
** Rupta proxima vestis è cathedra.*
Surgentem focus excipit superba
Vicini strue cultus iliceti,
Multâ villica quem coronat ollâ.

* * *

** Dispensat pueris, rogatq́ longos*
Læuis ponere villicus capillos.
Sic me viuere, sic iuuat perire.

** Seneca de tranquillit. vita. Placet nō ex arcula prolata vestis, non pōderibus, aut mille tormentis splendere cogentibus expressa, sed domestica & vilis, nec seruata, nec sumenda solicite.*
** Dispensant pueri.*

Describit otium suum Bilbilitanum. Iuuenalis hic, satyricus est, (ad quem superioribus libris) non ille apud Tacitum Consularis. INQVIETVS) officiis, & curis vrbicis distentus. CLAMOSA SVBVRA) frequenti & populosâ, propter res venum expositas, vbi frequens clamor. Forum autem ibi fuisse rerum venalium etiam lib. 7. ep. 30. docuit, ad Regulum, *Lib. 7. ep. 23.*

Id totâ mihi nascitur suburâ.

COLLEM DIANAE) montem Auentinum accipe, in cuius vertice, quà Tiberim spectat, Dianæ templum erat, vbi nunc D. Sabinæ ædes est. Marlianus lib. 5. cap. 2. nos suprà non semel id docuimus. LIMINA POTENTIORVM) quos salutas comitarisque. SVDATRIX TOGA) togati officium salutandi stipandique obibant: sudatrix in æstu & discursu sudore madebat. MAIOR ET MINOR CAELIVS) montes. maiorem olim Querquetulanum dictum scribit Tacitus. Cælium posteà à Cæle Vibenna Hetruscæ gentis duce, qui sedem illam Romæ, Tarpeio Prisco adsignante,

gnante, accepit. Minor) Cæliolus aut Cælicolus dictus, vbi D. Ioannis Euangelistæ Domus sacra, Marlianus lib. 4. cap. 18. Mvltos dec.) annos 34. Botrodvm, Plateamqve) de Botrodo d. lib. 1. ep. 60. de Platea, lib. 4. 54. *Et ferro Plateam suo sonantem.* Tertia) nona ferè apud nos antemeridiana. Repono) compenso somnum & otium Romæ neglectum. Toga) officia togata nulla. Proxima vestis e cathedra) manè surgenti vestemque petenti fertur à seruo è sede ruptâ maleq; concinnatâ, in quam vesperi cubitum profecturus amictum deposueram. vel, rupta vestis fertur è proxima sella, vt sit casus rectus, & *rupta* vltimam tendat, propter sequentes, *rupta proxima* vt *Romana stringis* in ora. quamuis Terentianus tantum velit valere in syllabis st, sp, sc, longis & pedem inchoantibus, vt supra fusè doctum. Sed Lucretius lib. 6. ead. positione est vsus,

Expirentq; foras in aperta promtaq; tali.

Nec Martialis choreo vtitur in phaleucio vt Catullus. Focvs) ignis iam luculentus, cui silua nunquam deest; focus enim vicinam habet congeriem lignorum. Cvltvs) focus, diues ligni ex ilice arbore. Olla) quem focum cingunt ollæ densæ prandia cœnasque coquentes. Dispensat pveris) Villicus officia: an etiam cibos? alij legunt, Dispensant pueri. alius dispensator, alius villicus. Martialis lib. 11. ep. 40. lib. 7. ep. 70. De villico lib. 10. ep. 50. vel 49. vt alij. lib. 3. ep. 58. Seruo tamen communem scripturam: Dispensat pueris, quid enim pueri dispẽsent? Villicus erat qui dominicum agrum colebat, sæpe idem in villis cum dispensatore, qui diuersus in magnis credo prætoriis, vti & domi. dispensator enim scriptoribus qui pecuniam domini dispensat & rationes accepti & expensi fert domino. legatur Briss. de verb. sign. verbo dispensator. pueris autem non committebatur ea cura sed viris quamuis seruis. Dispensat ergo pueris diaria & necessaria in villis. rogatque Dominum vti liceat illis ponere capillos. alij malunt; rogatq; villicus dominum vt sibi liceat ponere capillos, vt iam vir dici haberique possit. sed nescio an villici tam infantes & pueri vt Ramiresius. Itaque illud *rogat* vel refertur ad pueros quasi villicus roget pueros vt ponant volente hero & exorato, capillos, vel ad villicum vt roget dominum loco puerorum, vt liceat eisd. tondere capillum, & ad viros iam paulo maturioribus transire. Laevis) ad cutem rasus. Longos capillos) quos rasa turba villicorum ferre non potest, amatque rasos potiùs quàm capillatos. Sic me) Epiphonema. Vivere) mihi genioque meo indulgere. quod viuere quid aliud est, quàm mori & perire?

De Æmilio.

XIX. XVIII.

In thermis sumit lactucas, oua, lacertum,
Et cœnare foris se negat Æmilius.

In thermis) occultum Cœnipetam irridet, qui in thermis diuitum lauabat, tantumque vorabat, vt cœna haud egeret. interimque iactabat se non captare cœnas, cùm cœnaret tamen in thermis, quas vtique non domi suæ habebat. In balneo sumere aliquid cibi non insuetatum priscis. Ex Suetonio, Martiale, aliis patet. Martialis infrà in Aprum,

Sobrius à thermis nescit abire domum,

Sed AEmilius in thermis aliquid gustare negabat esse cœnare, siue de suo siue alieno; poëta irridendo affirmat.

Ad Marcellam.

XXI. XIX.

Municipem rigidi quis te, Marcella, Salonis,
Et genitam nostris quis putet esse locis?
Tam rarum, tam dulce sapis: Pallatia dicent,
Audierint si te vel semel, esse suam.
**Nulla, nec in media * certauit nata Suburâ,*
Nec Capitolini collis alumna tibi.

*Vlla.
* certarit, al. certabit Ios. Scaliger.

Nec

Nec citò ridebit peregrini gloria partus,
*Romanam * ducat quàm magis esse nurum.*
Tu desiderium dominæ mihi mitius vrbis
Esse iubes: Romam tu mihi sola facis.

Te citò ridebit peregrinus Clodia partus. al. peregrini gloria partus.
** deceat.*

Marcellam vxorem habuit Poëta, de cuius hortis infra ep. 31. Laudat hic eius comitatem, prudentiam, & morum suauitatem, ipsisque Romanis Iunonibus comparat. MVNICIPEM) Fallitur ergo Scaliger, qui Romanam fecit, ex gente Clodiorum plebeia. Fuit enim, vt disertè hîc Martialis, Bilbilitana. Et frustra Marcellam cum Romanis, si Romana esset, componeret. RIGIDI SALONIS) fluuij ferrum durantis. lib. 4. ep. 15. *Armorum Salo temperator.* PALLATIA) Roma si te videat, dicat te natam Romæ, & educatam, in ipsâ principis aulâ. AVDIERINT) Hoc aliqui ad linguæ latinæ vsum & cognitionem referunt. Ego ad prudentiam simul & comitatem, morumque & ingenij & linguæ elegantiam. NVLLA NEC) Emendant vlla. Sed constat sententia non minus, si legas (nulla) & verba ritè componas. Nulla Romanarum, vel nobilium, vel ignobilium, nec in media quidem Subura natarum, nec circa capitolium habitantium matronarum, tibi certarit; tecum certamen elegantiæ, prudentiæ, & comitatis susceperit.

De Subura & quæ fœmina ibi. Marlianus lib. 5. cap. 17. Et nos lib. 2. ep. 17.

CERTARIT) * ita prorsus scribo, & catus quisque subscribet. Eadem mens carmini, si legas (vlla.) Nec vlla fœmina, quamuis in Sabura nata, vel circa capitolium educata, tecum certarit. NEC CITO RIDEBIT PEREGRINI GLORIA PARTVS) Deprauatissimum hunc versum Ios. Scaliger putat, & conatur emendare. *Te citò ridebit peregrinus Clodia partus. Nam quid est, gloria peregrini partus? Martialis enim vxori Marcellæ cognomen erat, cui necesse est Clodiæ nomen esse. Nam notum, qui fuerint in gente Claudia Marcelli, qui erant Plebeij, & ab iis patritij Clodij distinguebantur pulchrorum cognomine.* Hæc Scaliger. sed non persuadet. De Claudiis & Clodiis patriciis & plebeiis non disputo. Vxorem Martialis non Romanam, sed Hispanam & Bilbilitanam municipem suam ipse Martialis dicit, & natam Bilbili. *Et genitam nostris quis putet esse locis?* Id est. Tam venusta es, vt ægrè credi possit, te Hispanam esse. Frustra ergo, *τὸ gloria,* in Clodiam vertit Scaliger, præsertim cùm constet sensus, qui hic. *Nec citò ridebit, &c.* Nec citò erit, aut nascetur extra vrbem & Italiam vlla fœmina (hanc enim periphrastικῶς vocat poëta, peregrini partus gloriam, id est, peregrè extra vrbem Romanam, natam) quam magis deceat (ita lego cum Heraldo) existimare Romanam, vel ab ipsis Romanis, ac te, Marcella. Nunc verbatim exponam, vt omnes versum hunc multis peregrinum capiant. Nec gloria peregrini partus; nec vlla puella, extra vrbem nascetur, & nata ridebit parentes, seu arridebit patri aut matri, quam magis deceat esse Romanam nurum, seu quam magis deceat esse natam Romæ, quàm te, Marcella, quæ planè Romanis es gemina, vt, qui te nesciat Hispanam, planè credat Romanam. Hic germanissimus & planissimus est huius distichi sensus. Gruterus: *sensus, inquit, esse videtur non facile orituram proximis aliquot annis, quæ tam mereatur dici Romana, quam ipsa reuera erat.* RIDEBIT) Catullus dixit rideat ad patrem.

** Certarit, vel certabit, vt sequitur ridebit.*

Deceat, lego, non, ducat.

Torquatus volo paruolus
Matris è gremio suæ,
Porrigens teneras manus,
Dulce rideat ad patrem,
Semihiante labello.

Virgilius Eclog. 4. quem allusit Martialis, de Salonino Pollionis filio, sine præpositione, vti noster, dixit. —— *qui non risere parentes, Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est. Manifestò* (inquit rectè Scaliger) *hortatur puerum, vt ad matrem rideat, non contra, vt illi parentes.* Itaque aduersatur hoc Quintiliano, qui τὸ Qui, pro Quoi accipit. Interim disce, cur poëta dixerit, ridebit. Fuit opinio veterum liberos, qui non citò risissent ad parentes, ἀγελάστους fore, quos & hoc nomine afficiebant, in eoque numero Anaxagoram Clazomenium, Aristoxenem, Crassum ponebant. Plura de hoc nascentium risu, & genio marium, & Iunone puellarum interpretes Virgilij ad 4. Eclogam. vt mirer à Ioanne Meursio nullam eius, in syntagmate de puerperio, factam mentionem, cum tot auctores dederint occasionem. Cætera liquent.

In Læliam.

XX. XXIII.

Dentibus atq; comis, nec te pudet, vteris emptis:
Quid facies oculo Lælia? non emitur.

DENTIBVS) edentulam, luscam, caluam irridet Læliam anum, quæ frustrà sibi iuuentam artibus concinnare studebat. Cui poëta; vt comas & dentes factitios tibi compares, certè non

potes oculos. super emptitiis comis, dentibus, &c. suprà sæpe d. lege & Pædag. Clem. Alexandrini.

Ad Iuuencum de Couino.

XXIV. XXI.

O iucunda, Couine, solitudo,
Carruca magis, essedoq; gratum
*Facundi mihi munus * Heliani;* * Hadriani.
Hic mecum licet hîc, Iuuence, quidquid
In buccam tibi venerit, loquaris.
*Non * vector Libyci niger caballi* * rector.
Succinctus, neq; cursor antecedit.
O si conscius esset hic Auitus,
Aurem non ego tertiam timerem.
Totus quàm bene sic dies abiret.

IVVENCVS) Munus AEliani, seu vt alij legunt, Hadriani celebrat. AElianum censent hunc nonnulli illum variæ historiæ conditorem, Prænestinum patria, Rhetorem, & omnis elegantiæ doctorem; mihi secus videtur, quod post Adriani demum tempora Suida auctore Rhetoricam sit Romæ professus cum Martialis quarto vel quinto anno Traiani cesserit è vita. Transeunt iidem ad Hadrianum, quod huius loci variet scriptura. Sed nihil tam infirmum, quam ex nomine solo ducere coniecturam. Est autem Couinus, Pomponio Mela enarrante, vehiculi falcati genus, quo Galli, Germani, Belgæ, & Britanni in præliis vtebantur. Couinarius apud Tacitum, in vita Soceri agricolæ, qui Couinum regit, aut qui ex Couino pugnat. Melæ verba sunt lib. 3. *Dimicant non equitatu modò aut pedite, verum & bigis, & curribus Gallicè armati. Couinos vocant, quorum falcatis axibus vtuntur.* Vnde Silius falciferum vocat. Lucanus. (Cap. 5. Idem Diod. lib. 6.)

*Et docilis rector, * rostrati, Belga, Couini.* * monstrati.

Martialis hîc pro camerato, & tecto curru videtur vsurpare Couinum. Illa enim verba. O IVCVNDA, COVINE, SOLITVDO;) ad vmbram tecti & velati currus refert. videtur pro lectica siue arcera, siue gestatorio, cameratoque vehiculo hic poni, nobis ein Senffte. Itaque non omnis couinus falcatus. Notauit Marcellus Donatus quædam de couino, sed nihil attulit, nisi quod allatum fuit prius à nobis. Est Couini mentio apud Sidonium carm. 23.

Iamq; & pectora prona de Couino
Extenti rapiuntur, & iugales, &c.

D. Hieronymus ad Isaiam cap. vlt. Couinum vocat bellicum, quo Belgæ in bellis vsi sunt. CARRVCA) carrum Cicero, & Cæsar 1. lib. de bello Gallico vocat. Plinius, Martialis & alij carrucam. biiuge curriculum Suetonius. bigam Virgilius. ESSEDOQVE) & hoc Gallici vehiculi genus, de quo aliâs. d. IN BVCCAM) sine metu proditionis aut delationis. NON VECTOR LIBYCI NIGER CABALLI) succinctus, expeditus, qui non laboriosè insideat equo, nec freno regat, sed velut otiosus vehatur. Massylæi enim equites, Mauri infrenibus equis, vt suprà docui, vtebantur. MANNVLI) pumili, parui equi, quales lauti homines filiis emunt, quibus vehantur. lege, quæ suprà de Reguli filio ex epist. Plinij narrauimus lib. 4. Horatius 1. serm. Sat. 7. *Impositus mannis—* Ausonius, *Vel celerem mannum—* AVITVS) Stertinius V. C. de quo lib. 9. in epist. AVREM TERTIAM) obseruatricem, quæ arbitraretur nostra dicta, & insidiosè exciperet, ac posteà ad principem deferret. ABIRET) iucundo colloquio & vectatione. (Multa de hoc Vectore Libyco Heraldus. Lib. 9. ep. 23. — Suprà dictum ex Seneca de hac re.)

In Thelesinum.

XXII. XXV.

Cùm rogo te nummos sine pignore, non habeo, inquis.
Idem, si pro me spondet agellus, habes.
Quòd mihi non credis veteri, Thelesine, sodali,
Credis colliculis, arboribusq́ meis:
Ecce reum Carus te detulit: adsit agellus.
Exilij comitem quæris? agellus eat.

Fœneratorem Thelesinum, qui nihil poëtæ sine pignore credebat, exagitat. scribit quasi Romæ esset. CARVS) Delator quondam Domitiani, & accusator causidicus, vt Plinius ad Voconium, & Priscum de Faunia, & Iuuenal. sat. 1.

——quem Massa timet, quem munere palpat
Carus——

Dictum supra de Caro. Cætera plana.

In Cinnam.

XXIII. XXVII.

Poto ego sextantes: tu potas, Cinna, deunces
Et quereris, quòd non Cinna bibamus idem.

Cinna potator illustris querebatur sibi deterius à Poëta vinum propinari, quàm ipse biberet. amicis autem idem apponendum & bibendum. respondet poëta immeritò illum queri, vt qui non tantum, quantum ipse, sed plus etiam bibat. Ita poëta respondet de numero, cùm alter de genere queratur. simulque, vt eximium potatorem, carpit, caussamque occultè insinuat, cur ipse melius, Cinna deterius bibat. se parum bibere, & iure ergo melius; illum nimio plus, ergo meritò vilius. DEVNCES) vndecim cyathos. SEXTANTES) duos Cyathos.

In auarum amicum.

XXIV. XXVI.

Sexaginta teras cùm limina manè senator,
Esse tibi videor desidiosus eques:
Quòd non à prima discurram luce per vrbem,
Et referam lassus basia mille domum.
Sed tu purpureis vt des noua nomina fastis,
Aut Numidûm gentes Cappadocumq́ petas.
At mihi quem cogis medios abrumpere somnos,
Et matutinum ferre, patiq́ lutum,
Quid petitur, rupta cùm pes vagus exit aluta,
Et subitus crassæ decidit imber aquæ?
*Nec venit † ablatis * clamator verna lacernis;* † allatis. * Clamatus.
Accedit gelidam seruus ad auriculam,
Et, rogat, vt cœnes secum, Lætorius, inquit:
*Viginti nummis * non ego malo famem?* * non ego malo famem,

* Quàm sit cœna mihi, tibi sit prou. m. Et faciamus idem, nec mereamur idem?
* Sexagena. Erat eques sine equo.

** Quòd sit cœna mihi, tibi sit prouincia merces,*
Et faciamus idem, nec mereamur idem.

* Sexaginta teras) eosdem labores non eadem præmia diuitibus & pauperibus esse proposita Romæ quasi adhuc degeret in vrbe, ostendit. Mane) salutandi causa. Senator) maior me, qui tantum eques sum. argumentum auari est, à contentione maiorum. Ego Senator officiosus discurro, tu non facias hoc eques, & alienus eques? Pvrpvreis f. des nomina) sed tu vt fias Consul, aut obtineas Prouinciam cum Imperio, laboras. Consulum nomina fastis inscribebantur, vnde anni temporaque putabantur. Fasti autem purpurei vocantur, quòd purpura illiti. Sidon. l. 8. ep. 8. *Licet tu deductum nomen à trabeis, atque elaboratas curules, & gestatorias bracteatas, & fastos recolas purpuratos*, &c. Plura de his Sauaro ad hunc Sidonij locum.

D. s. matvtinvm lvtvm ferre) ast ego per cœnum & lutum curro manè & lacero calceos, lacero togam, quam nemo reddit mihi. Rvpta alvta) rupta pelle, solea. Ablatis clamator) lego clamatus, non clamator. clamatus, vocatus, non venit, vt ferat aliam lacernam, quam nullam inuenit domi. proinde legunt alij allatis non malè. Accedit) tandem post tot officia, casus, & discursus, venit seruulus, & mihi concreto frigore suggerit in gelidam auriculam, vocatum esse me à Lætorio patrono ad cœnam. magnum verò beneficium & spolia ampla referimus. Non ego malim cœnam viginti nummis frugalem sumere domi, quàm foris etiam lautè, sic fractum & fatigatum cœnare? Qvòd sit cœna mihi) nonne indignum est tam dissimilibus preciis tam similia nos onera ferre? Gruterus legit: *Quam sit cœna mihi*, & in fine pent. nota interrog. Fortè possis legere, *Cum sit cœna mihi*, illud *quod* etiam caussam notat iusto sensu. *Non ego malo famem, Quod* (vel cum) sit mihi tantorum laborum tantum sportula, tibi vero tota prouincia?

De Hermogene fure.

XXIX. XXV.

Hermogenes tantus mapparum, Pontice, fur est,
Quantus nummorum vix, puto, Massa fuit.
Tu licet obserues dextram, teneasq; sinistram.
Inueniet, mappam qua ratione trahat.
Ceruinus gelidum sorbet sic halitus anguem:
Casuras altè sic rapit Iris aquas.
Nuper cùm Myrino peteretur missio læso:
Subduxit mappas quattuor Hermogenes.
Cretatam prætor cùm vellet mittere mappam,
*Prætori mappam * surripit Hermogenes.* (* surpuit, lege)
Attulerat mappam nemo, dum furta timentur:
Mantile è mensa surripit Hermogenes.
*Hoc quoq; si deerit: medios * distringere lectos,* (* discingere.)
Mensarumq; pedes non timet Hermogenes.
Quamuis non modico caleant spectacula sole,
Vela reducuntur, cùm venit Hermogenes.
Festinant trepidi substringere carbasa nautæ,
Ad portum quoties paruit Hermogenes.
Linigeri fugiunt calui, sistrataq; turba,
Inter adorantes cùm stetit Hermogenes.

Ad cœnam Hermogenes mappam non attulit vnquam,
A cœna semper rettulit Hermogenes.

Furem nobilem & ingeniosum in persona Hermogenis depingit. finxit etiam poëta aptum furi nomen: Hermes enim seu Mercurius lauernionum & furum Deus, cuius malum * ouum erat Hermogenes, si nomen spectes & furandi artem. MAPPARVM) vt mercatores non omnes easdem sectatur merces, sed alius gemmas, alius aurum, alius telam, alius aliud comparat, rarò vnus omnia; Ita in furum natione sunt alij, qui pecuniæ tendunt insidias, & marsupiarij fures, bursariiúe dici possunt, alij pecudes abigunt, quos pecuarios vocabis, lintearios, qui toralia, stragula, lintea, mantilia, colligunt, & subinde iisdem vendunt, à quibus gratis emerant. Ita Hermogenes iste fur Mapparius erat sanè ingeniosus, qui in meridiana luce hominibus tenebras offundebat, vt quod modò viderant, mox non viderent. Qualia sunt in Anthol. de Antiocho, Heliodoro & aliis. MASSA) Bæbius Bœticæ quondam prouinciæ præses, quem Senecio, & Plinius iunior de repetundis accusarunt Domitiano Principe, vt Plinius lib. 7. ep. vltima tradit; à quo Massa iam damnato postulatus est Senecio impietatis, quod Catanæus interpretatur crudelitatis. Ego cõtra impietatis crimen, lego fuisse Religionem Christianam apud Suetonium, Tertullianum, Arnobium, &c. Nec scio, an diuersus sit ab hoc ille, quem 1. sat. Iuuenalis vocat delatorem,

Hermogenes fur mapparius. Multa ad hoc epigramma Heraldus.
* Quasi Mercurio natus.

Quod superest, quem Massa timet——

Diuersum placet dicere, ipsumq; Massam furem tertium à duobus.

TENEASQVE SINISTRAM) Hermogenis; qui etiam vinctis manibus tamen excantat mappas. à sinistra furaci laudat Catullus Marrucinum Asinium ep. 12. CERVINVS HALITVS) miranda sunt naturæ, vel auctoris naturæ potiùs, opera, quę vt alia innumera, sic ceruus ostendit, qui veneno, quod occidit alios, instaurat æuum, & vitam propagat. serpentes enim solerti indagine vestigat, ex latebris attrahit, deuoratque. Vnde Græcis dictum putant ἔλαφος παρὰ τὸ ἐλᾶν, aut ἑλεῖν τοὺς ὄφεις à capiendis seu trahendis serpentibus. Quod eleganter Poëtarum elegantissimus Lucretius versibus expresit,

Naribus alipedes vt Cerui sæpe putantur
Ducere de latebris serpentia sæcla ferarum.

Plinius lib. 11. c. 83. *Elephantorum,* inquit, *anima serpentes extrahit: Ceruorum item vrit.* Eustathius, attritu cornuum ad petram, eorumque odore id facere ceruum, scribit. Graphicè verò Oppianus lib. 2. κυνηγ.

ἀλλ᾽ ὅτ᾽ ἴδῃ στρεφάλιγξιν ὑφαινόμενον δολιχῇσιν
ἴχνος ὀφιόνεον μέγα καγχαλόων ἀφικάνει
ἄσσον φωλειοῦ, ῥῖνας δ᾽ ἐπεθήκατο χειῇ
πνοιῇσιν λάβρῃσιν ἐφελκόμενος ποτὶ δῆριν
ἑρπετὸν οὐλόμενον, &c.
Verùm vbi viderit voluminibus contortum longū
Vestigium anguinum, admodum exultans propinquat
Prope lustrum: naresq; applicat latibulo
Flatibus violentis attrahens ad pugnam
Reptile exitiosum.

Lege quæ sequuntur ibidem. Porro ibi totam eorum pugnam describit. Et Physiologus c. 7. περὶ τῆς ἐλάφου. AElianus lib. 2. c. 9. Tertullianus libro de Pallio. *Taceo ceruum, quòd & ipse ætatis suæ arbiter serpente pastus languescit in iuuentutem.* Item de halitu Nicander in Theriacis. Sancti interpretes, in S. Iobum, & illum versum regij poëtæ, *Quemadmodum desiderat Ceruus ad fontes aquarum,* nisi enim ad fontem properet, intra tertiam horam moritur. & D. Basil. in Hexameron. Horus tamen Hieroglyph. cap. 87. ait aspectu viperarum ceruos fugere. Durat ead. vis & ἀντιπάθεια in cornu ceruino, quod adustum serpentes fugat, Scholiasta Apollonij 2. Argon. auctore. CASVRAS AQVAS SICRAPIT IRIS) hoc ex vulgi opinione existimantis Iridem furtim potare ex fluminibus, & in altum aquas rursus casuras tollere. Res autem aliter habet. Iris enim tum fit, cùm exhalatio humida è terra fluminibusque elata in nubem coit, paulatimque velut in rorem minutasq; guttas liquescit; sole porrò in occidente vel oriente, (neq; enim alio tempore fieri potest) ex aduerso nubes roridas intuente, fit anaclasis radiorum in adspectu & oculis nostris, non secus, ac in speculo alioúe læui & opaco corpore. Arcum hunc cœlestem describit Lucretius lib. 6.

Lege Senecam lib. 1. Quæst. Natural. c. 3. & sq. ad nonum. Vbi totam rationem Iridis depingit.

Terraq; cùm fumans humorem tota rehalat,
Hinc vbi sol radiis tempestatem inter opacam
Aduersa fulsit nimborum aspergine contrà,
Tùm color in nigris existit nubibus arci.

De qua Aristoteles lib. 3. Meteor. ὅτι μὲν οὖν ἀνάκλασις ἡ ἶρις τῆς ὄψεως πρὸς τὸν ἥλιον φανερόν. *quod ergò Iris sit refractio aspectus ad solem, manifestum est.* Et ibid. vbi finitio arcus cœlestis tota ponitur. Ἶρις μὲν οὖν ἐστὶν ἔμφασις ἡλίου τμήματος, ἢ σελήνης, ἐν νέφει νοτερῷ, καὶ κοίλῳ, καὶ συνεχεῖ πρὸς φαντασίαν ὡς ἐν κατόπτρῳ θεωρουμένη

κατὰ

κατὰ κύκλον περιφέρειαν. Et Plutarchus in 3.ἀρεσκ. *Oportet enim exhalationem humidam cogitare, quæ in nubem mutetur, deinde paullatim in paruas guttas liquescat. cùm igitur sol in occasu fuerit, necesse est omnem arcum cælestem è regione solis videri, quia cùm aspectus noster in guttas illas incidit, refringitur ita, vt fiat iris.* Ouid.5.Met.

Qualis ab imbre solet percussis solibus arcus
Inficere ingenti longum curuamine cælum,
In quo diuersi niteant cùm mille colores
Transitus ipse tamen spectantia lumina fallit.

In Virgiliana appendice habes Iridem sæpiculè descriptam. Plinius lib.11.c.59. caussam scribit radium solis immissum cauæ nubi, repulsa acie in solem refractum; colorumque varietatem mixtura nubium, aëris igniumque fieri; nisi sole aduerso non fieri, nec vnquam nisi dimidia circuli forma, nec noctu (ad lunam tamē radios fieri docet Aristotelet, vt diximus, & Iouianus Pontanus) nec plures simul, quàm duas. Iouianus Pontanus in lib. Meteorum, quem eleganti carmine conscripsit. Iridem pinxit cap.33.& 34. lege Nicephorum Blemidem lib. Met. Ammianum lib.20. Valer. Flaccum Argon. lib.4. Senecam naturali. quæ. lib.1. RAPIT) si ad caussam Iridis referas, verus est poëta; solis enim vis humorem & exhalationes furtim attrahit. Venustè. Plautus in Curculione bibacem aniculam arcui cælesti comparat.

Ecce autem bibit arcus, pluet credo hodie.

Vide Heraldū de hac missione

Ad quæ Bataui explan. adi. NVPER CVM MYRINO) nuper in ludo gladiatorio, in clamore populi & tumultu amphitheatrali, quatuor subduxit mappas. Myrinum gladiatorem aulicum Domitiani fuisse didicisti ex lib. A. ep.20. versu illo,

Dum peteret pars hæc Myrinum, pars illa Triumphum,
Promisit pariter Cæsar vtraq; manu.

MISSIO) læsi gladiatores, nisi populus, aut Imperator, aut munerarius vitam donarent, & missionem darent, ferrum accipere cogebantur ab aduersario. Itaq; læsi supplicabant, & arma submittebant, quod signum victi fractiq; animi erat. Et ante Monarchiam populus vitæ necisque arbiter erat, aut editor. Quare Horatius de supplice gladiatore,

Ne populum extremâ, toties exoret arenâ.

Seneca. *Gladiatoribus licet arma submittere, misericordiam populi tentare; tu neq; submittes arma, nec vitam rogabis; recto tibi inuictoq; moriendum est.* De editore Cicero 2. Tuscul. Posteà ius id ad Imperatores rediit, super quibus plura lib. A. ep. de Prisco & Vero. lege Lips. sat. lib.2.c.22. CRETATAM PRÆTOR C. V. MITTERE MAPPAM) De hac mappa fusè Heraldus. In ludis Circensibus ante missus, dabatur signum à magistratu. id quale ante Neronem fuerit, non constat, fuisse tamen ex Ennij versu disces,

Expectant, veluti, prætor cùm mittere signum
Vult, omnes auidi spectant ad carceris oras,
Quàm mox emittat pictis è faucibus currus.

Et Manilius, ———*mittunt in tempore signum.*

Iuuen. sat.11. —Megalesiacæ spectacula mappæ.
Quint. lib.1.c.1.
Mappa vsurpatum Circo nomen Pœni sibi vendicant.

Panuinius lib.1. de lud. Cir. c.14. p.36. Nec sanè cuiusuis erat mittere signum, sed magistratus & editoris, quod tanta religione seruatum est, vt si Prætor abesset, dictator signi mittendi crearetur. quod Liuius his verbis ostendit: *Dictator creatus, quia prætor morbo implicatus erat, qui signum mittendis quadrigis daret.* Putat Bulengerus fuisse descensum editoris è curru. Neronis æuo mappa candida mitti cœpit, quam ideo cretatam appellat Martialis, cuius causam & originem aperit Cassiodor. lib.3. Var. *Mappa,* inquit, *signum dat Circensibus, tali casu fluxit in morem. Nero prandens flagitante populo missus, mappam abiici iussit per fenestram.* Mappa igitur signum è sella editoris in Circum deiiciebatur, quâ Mapparius exceptâ missus adornabat. Pleniùs hac de re Bulengerus lib. de Circo cap.16. quod est de hac ipsa mappa totum. Hermogenes fur ipsum signum à prætore mittendum surripuerat. Prætor autem plerumq; editor. Diceres, quæ occasio mappæ in Circum mittendæ? Magistratus ante missionem super fornices carcerum eo loco, vnde spectabant, conuiuium curabant, mappamq; in tempore mappario mittendam tradebant, quod Cedrinus docet. ATTVLERAT MAPPAM NEMO) ad conuiuia seu priuata, seu publica, mappas singuli suas ferebant, quod ex Catullo & Martiale, aliisque intelligis. Per ludorum verò dies, publica & priuata conuiuia (vt Plutarchus in Dione & Appianus scribunt) agitabantur. MANTILE) à conuiuatore parabatur, linteum tergendis manibus factum, Græcis χειρεκμάγιον aut χειρόμακτρον dictum, mensis insternebatur. Martialis lib.14. Gausapa villosa, seu mantile,

Mappa punicū nomen Quintil.

Nobilius villosa tegant tibi lintea citrum,
Orbibus in nostris circulus esse potest.

Varro lib.5. de ll. mantelium appellat, quasi manuterium, vbi manus terguntur. DISTRINGERE LECTOS) stragula lectorum, in quibus ad mensam accubabant, colligebat, & discingebat, ita cum aliis lego, hoc est, nudabat, spoliabat lectos stragulis & toralibus. MENSARVMQVE PEDES) eburneos in varias figuras formatos. Plinius lib.12.c.5. de eburneis. Lucanus. *Dentibus hic niueis sectos Atlantide silua,*

Auro imbracteatos.

Impe-

Imposuére orbes——

Iuuenalis sat.11. *——latos nisi sustinet orbes*
Grande ebur,& magno, sublimis pondus, hiatu
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes.

Et noster lib.14. *Grandia taurorum portant qui corpora, quaeris,*
An libycas poßint sustinuisse trabes?

VELA REDVCVNTVR) vela in theatris ad vmbram faciendam adhibita docuimus lib.9. ep.39. ad versum,

Et rapient celeres vela negata Noti.

Eadem vela eleganter explicauit Lipsius Antiph.c.17. SPECTACVLA) spectatores in theatris & amphitheatris. PARVIT) Petronius,

Iurisconsultus, paret, non paret, habeto. paruit, apparuit, venit.

Plura Heraldus, vt mox infra de caluis sacerdotibus Isidis. LINIGERI FVGIVNT) Isidis Sacerdotes linteati & sistrati. Apuleius lib.11. *Tunc influunt turbae sacris diuinis initiati, viri foeminaeq; omnis dignitatis,& omnis aetatis linteae vestis candore puro luminosi; illae limpido tegmine crines madidos obuolutae; hi capillum derasi funditus vertice praenitentes,&c.* Eosdem Ouidius, Iuuenalis, & alij linigeros appellant. Orphei & Pythagorae inuentum sacrificiis aiunt lineum vestitum; laneum enim velut impurum execrabantur. Plinius lib.19. *Vestes sacerdotibus Aegypti linteas gratißimas tradit, eo genere lini, quod Xylon vocant, vndè & dicta xylina, quibus nulla sunt in candore mollitiáue praeferenda.* Isidis ergo sacerdotes peculiari more vsi linteis, à poëtis aeternum hoc epitheton ferunt. Caussam Marcianus Capella lib.2. exponit, quod lini vsum sementemque Isis monstrauit. Lege Crotium ad eum locum. SISTRA) quatiebant in sacris, quae manu ferebant, vt Apollonius, aliique scribunt. de sistro iam alibi fusiùs diximus. AD COENAM) Mappae, quae & ipsae tergendis manibus & ori seruiebant, à singulis conuiuis, vt d. ferebantur, mantilia non item. Hermogenes, quas alij afferebant, ille auferebat.

Apuleius Apolog.

Ad Aprum.

XXVI. XXX.

Siccus, sobrius est Aper: quid ad me?
Seruum sic ego laudo, non amicum.

Aprum vel auarum, vel pauperem, vel verè sobrium ebrius poëta carpit. SICCVS) sobrius SERVVM SIC LAVDO NON AMICVM) amicum lautum & liberalem, seruum sobrium & frugalem amo. Tu verò, Aper, nec lautus, nec liberalis, nec diues, sed pauper es, qui simulas sobrietatem, quam necessitas exprimit. Etsi de paupertate in gratiam Domitij dico, non reor poëtam eò collineasse, sed exceptum mensa frugaliore, infrà tamen ridet Apri opes inopes.

De Hortis Marcellae vxoris.

XXVII. XXXI.

Hoc nemus, hi fontes, haec textilis vmbra supini
Palmitis, hoc riguae ductile flumen aquae:
Prataq; nec bifero cessura rosaria Paesto:
Quodq; viret Iani mense, nec alget olus:
*Quaeq; natat * clusis anguilla domestica lymphis;* * *Clausis.*
*Quaeq; gerit similes * candida turris aues;* * *Aspicis vt veniant ad candida tecta columbae. Ouid.*
Munera sunt dominae post septima lustra reuerso,
Has Marcella domos, paruaq; regna dedit.
Si mihi Nausicaë patrios concederet hortos,
Alcinoo possem dicere, malo meos.

HOC NEMVS) laudat hortos vxoris, sibi reduci donatos. TEXTILIS VMBRA) palmitum inter se consertorum foliis vmbram iacentibus. DVCTILE FLVMEN) aquae ductus. BIFERO PAESTO)

PAESTO) dictum suprà ex Plinio de agro Pæstano bis per annum florente. POST SEPTEM LVSTRA) 35. annos. Vides lustrum pro quinquennio accipi? lib.10.ep.103.34. annis dicit fuisse Romæ; 35. in patriam rediit. SI MIHI NASICÆ) Hortos nobilissimos Alcinoi Vlysis hospitis, cuius filia erat Nausicaë, exposuimus lib.4.ep.64.

Credas Alcinoi pios Penates. Hom. Odyss. 6.

In Vacerram,

XXXII. XXVIII.

Torrentius ad Suet. Tib. c. 37. & ibid. Beroaldus.

O Julianum dedecus Kalendarum,
Vidi, Vacerra, sarcinas tuas, vidi:
Quas non retentas pensione pro bima,
Portabat vxor rufa crinibus septem,
Et cum sorore cana mater ingenti.
Furias putaui nocte Ditis emersas.
Has tu priores frigore & fame siccus,
Et non recenti pallidus magis buxo
Irus tuorum temporum sequebaris.
Migrare cliuum crederes Aricinum.
Ibat tripes grabatus, & bipes mensa,
Et cum lucerna, corneoq; cratere.
Matella curto rupta latere meiebat.
Focum ferentis suberat amphoræ ceruix.
Fuisse gerres, aut inutiles mœnas
Odor impudicus vrcei fatebatur,
Qualem marinæ misit aura piscinæ.
Nec quadra deerat casei Tolosatis,
Quadrima nigri nec corona pulei,
Caluæq; restes allioq;, cepisq;,
Nec plena turpi matris olla resinâ.
Quid quæris ædes, villicosq; derides,
Habitare gratis, ô Vacerra, cùm possis?
Hæc sarcinarum pompa conuenit ponti.

Vacerram diuitias simulantem, mendicabulum omnibus ridendum ostendit. O IVLIARVM DEDECVS CAL.) Calendas Iulias polluisti sordibus tuarum sarcinarum, Kalendis Iulij ferè ædes à commigrantibus mutabantur. Sueton. Tib. cap. 35. *Senatori latum clauum ademit, cùm cognouisset sub Kalendas Iulij demigrasse in hortos, quò viliùs post diem ædes in vrbe conduceret.* VIDI) propiùs inspexi tuam supellectilem Aricinam Iro, Codroque dignam.

QVAS NON RETENTAS) sensus est, quas sarcinas ædium Dominus pro pensione cellæ, abs te per biennium conductæ, noluit retinere pignoris loco, cùm tu alias non esses soluendo, ita vt maluerit te gratis dimittere, quàm talia scruta, pignoráue capere. has, inquam, tua vxor, & calua, & rufa, & mater cum sorore, anus Acheronticæ furiisque simillimæ, ferebant. Ex biennij cessatione, pignorum retentio erat. Cuiacium lege ad Nouell. 7. CANA) rectè legis. INGENTI) ætate. FVRIAS) harum parentes, nomina, officia Mythologi produnt, quos in manibus habes. FRIGORE ET FAME SICCVS) Catulli carmen respexit, quod est ad Furium.

Atq;

Atq; corpora ficciora cornu.
Aut si quid magis aridum est, habetis
Sole, & frigore, & esuritione.

IRVS) huius diuitias Homerus exposuit, de quo nos suprà. MIGRARE CLIVVM CRED. ARICINVM) diceres mendicos omnes ex colle Aricino, vbi frequentissimi spectantur, aliò discedere. Aricinum cliuum lib. 2. ep. 19. in illo versu, descripsimus, Lib. 5. 40.

Debet Aricino conuiua recumbere cliuo,
Quem tua felicem, Zoile, cœna facit.

IBAT TRIPES GRABATVS, ET BIPES MENSA) grabatus εὐτελὴς κλινίδιον vilis lectus seu scimpodium. tripedem fuisse dicit velut claudum, cùm quadrupedes essent, vti & mensæ monopedes, bipedes, tripedes, quadrupedes. bipedes P. Ciaconius de Triclinio Romæ in marmoribus expressas videri scribit. Fuluius Vrsinus bipedes negat in antiquis marmoribus reperiri. Poëtam reor hoc ipso supellectilem Vacerræ irrisisse, quòd grabato mẽsæque pedem abstulerit, vt fractam & vilem supellectilem ostenderet. *Pauperum supellex. Ouid. 8. Met. de Bancide.*

CVRTO LATERE) breui, non alto, & rupto, quod humorem non continebat. FOCVM) ceruice ferebat culinam cum amphora, cui focus erat impositus. FVISSE GERRES) gerres locustarum genus. Plinius lib. 32. cap. vlt. regredere ad lib. 3. ep. 77.

teq; iuuant gerres—— minuta salsamenta.

MOENAS) viles pisciculos lib. 11. ep. 32. expositos in illo versu.

Et caudam Cybij, breuesq; mœnas.

ODOR IMPVDICVS) teter odor, fœtor, pedor vrcei, amphoræ. QVADRA CASEI TOLOSATIS) caseorũ genera multa lib. 13. poëta commendat, inter quæ non est Tolosanus Gallus, velut deterior cæteris. Plinius lib. 11. epist. 42. optimos recenset, quibus subiungit. *Nam Galliarum, inquit, sapor, medicamenti vim obtinet, hoc est ingrati saporis.* quadrima corona nigri pulei) nec deerat quatuor annorum puleium, eoq; nigrum, aridum & quasi putre. Puleium Cicero & alij vulgò vocant pulegium. nota herba, cuius vires Dioscorides lib. 3. c. 36. *πειγλήχων* exponit condimentum palati rustici. Quo pacto feratur, ex Catone de re rustica disces. coronam fasciculum pulei intellige in coronam collectum. Inter vilissimas censetur prologo lib. 7. contr. Senecæ, *Idem (Albutius) res dicebat omnium sordidissimas, acetum, & puleium, & laternas, philerotem, spongias:*

CALVÆQVE RESTES) Tritæ restes, an glabræ propter allia glabrasque cæpas è reste pendentes, an restes lecti intelligit? an vsu longo detritas? QVAERIS ÆDES) ruri villam. DERIDES) illudis villicis, apud quos te diuitem simulas, cõducis cellam, pacisceris pecuniam, cùm nec rem nec pecuniam feras, & ipsa pensio ædium conducendarum maior futura sit, quàm tua tota supellex. HABITARE GRATIS) Ipsemet exponit, vbi gratis habitare possit: in ponte cum gregibus rogatorum & mendicorum, qui nullam soluunt de ponte pensionem. In pontibus enim mendicorum erant stationes, lib. 10. epigram. 5. *Vide Heraldũ de ponte hoc pluribus agentem.*

Pontes per vrbis erret exul, & cliuos,
Interq; raucos vltimus rogatores
Oret caninas panis improbi buccas.

Idem alicubi Iuuenalis, quem citauimus.

Ad Iulium.

XXIX. XXXIV. *Ad Iulium Martialem vt suprà.*

Triginta mihi, quatuorq; messes,
Tecum, si memini, fuere Juli:
Quarum dulcia mixta sunt amaris.
Sed iucunda tamen fuere plura.
Et si calculus omnis huc & illuc
Diuersus, bicolorq; digeratur:
Vincet candida turba nigriorem.
Si vitare velis acerba quædam,
Et tristes animi cauere morsus,

Nulli te facias nimis sodalem.

* minus? cum nota interrog.

Gaudebis * minùs, & minùs dolebis.

Triginta) Nimium vsum familiarium molestias creare, & perturbare vitæ beatæ tranquillitatem docet. Existit enim inde libertas, quæ subinde audet liberiùs notare vitia amici, minimè cupientis aut ferentis. Videtur omnino carmen scriptum ad Iulium Martialem. Calcvlvs diversvs bicolorqve) Iam hos superiùs ex Thracum instituto calculos voluimus, & candidos fœlices dies, atros infœlices significasse docuimus. Nvlli te facias nimis sodalem) gnome didactica: non omnia, ne cum amicis quidem communicanda, quòd possint in hostes mutari. sed contra hanc sententiam grauiter disputat Seneca epist. III. ad Lucilium. *Tam audacter cum illo loquere, quàm tecum. Tu quidem ita viue, vt nihil committas, nisi quod committere etiam inimico possis, sed quia, &c.* & epist. 82. *Vir bonus vtrosq; calculos sic ponit, vt seipse circumscribat, beneficio adiicit, iniuria demit.*

Hac tamē germanorum amicorum natura, vt Seneca in epistolis docet.

Ad Labullum.

XXXVI. XXX.

Libras quatuor, aut duas amico,
Algentemq; togam, breuemq; lænam,
Interdum aureolos manu crepantes,
Possint ducere qui duas Calendas,
Quod nemo, nisi tu, Labulle, donas,
Non es, crede mihi, bonus, quid ergo?
Vt verum loquar, optimus malorum.
*Pisones, Senecasq; * Memmiosq;*
*Et * Crispos mihi redde, sed priores.*
Fies protinus vltimus bonorum.
Vis cursu, pedibusq; gloriari?
Tigrim vince, leuemq; Passerinum,
Nulla est gloria præterire asellos.

* Mutiosq;

* Priscos.

Labullum sibi de liberalitate blandientem negat esse liberalem: quamuis omnes sui temporis auaros superet munificentia, imparem esse tamen eum priscis Mæcenatibus verè benignis & liberalibus. Malos vincere bonitate, negat esse præclarum, sed ipsis bonis esse meliorem pulcrum dicit. Libras) argenti nempe, vt sæpe suprà. Lænam) Græcis dicitur χλαῖνα, vestis, quæ togæ iniicitur, vt sæpe iam diximus. Avreolos) aureos, quorum vnus denariis 25. valebat. quod ex libro decimo Epigram. 75. discis.

Libra argenti, vt s. d. decem Philippæos æquabat precio.

Transierant binæ forsan trinæue Calendæ,
Aureolos vltra quatuor ipsa petit.

Sed clariùs suprà ex Lipsio de aureis disputatum com. in Tacitum. Aureolus seu aureus centum nummis sestertiis, id est, ducentis cruciferis valebat. Dvas Calendas) quod duorum mensium diætam seu victum parent. Optimvs malorvm) vt luscus rex inter cæcos, ita tu munificentissimus inter auaros. Pisones) qui fouerunt Horatium, quibus de arte poëtica liber dedicatus. Senecasqve) Philosophum cum duobus fratribus Gallione & Mela. De Seneca Iuuenal. Sat. 5.

De aliis Pisonibus consule Volateranum lib. Antrop. 18. littera P.

Ipsi pauca velim, facilem si præbeat aurem
Nemo petit, modicis quæ mittebantur amicis
A Seneca. quæ Piso bonus, quæ Cotta solebat Largiri——

Memmiosqve) Memmio Lucretius opus suum dedicauit, etsi alij rescribunt *Mutios* vt *Priscos* pro *Crispos*. Crispos) non viuentes, sed auos & proauos. De Crispis pluribus plura leges lib. 10. epig. 2. & 14. lib. 5. ep. 33. lib. 4 ep. 54. *Diuitior Crispo, Thrasea constantior ipso, &c.* Priores ergo accipe, non sui æui. Vibios, de quibus Quintilianus, Volateranus, alij. Vltimvs bonorvm) Optimus malorum, & vltimus bonorum idem est, vt suprà lib. 5. de Codro. Alpha penulatorum, & beta

beta togatorum. ditissimus pauperum, pauperrimus diuitum. TIGRIM VINCE LEVEMQVE PASSERINVM) Metaphora ab equis velocissimis; vis aliquam liberalitatis laudem colligere, contende cum Mæcenatibus, Pisonibus, Crispis. Tigris, & Passerinus nomina equorum sunt, de quibus idem Martialis suprà lib. 7. epigram. 6.

Vt ipsa magni turba nesciat Circi,
Vtrum currat Passerinus, an Tigris.

Dubitaui lib. 7. an poëta de equis vel hominibus locutus sit. Tigris enim & Passerinus nomina videntur equorum potius quam hominum, præsertim cum de Passerino equo disertè inscriptiones doceant. Secutus Domitium antea, nunc ab illo diuertam, & ad equos stilum conferam, quamuis timidè, præcedit enim: Vis cursu pedibusque gloriari? perseuero tamen quia nullam ait gloriam vincere asellos, equi enim celeriores tardigradis asellis, quibuscum contenduntur. Cursores admirandæ velocitatis alibi posuimus ex Plinio. PRÆTERIRE ASELLOS) vincere auaros, quos asellis comparat; gnomica conclusio. vti cochleam vincere cursu nulla est laus, ita liberalitate auarum. Seneca epistola 80. *Nec enim bonitas est pessimis esse meliorem.* Epist. 86. *Non his tollunt affectus, sed temperant. quantum autem sapienti damus, si imbecillimis fortior est, & mœstissimis lætior, & effrenatissimis moderatior, & humillimis maior? Quid si miretur velocitatem suam laudans, & claudos debilesque respiciens?*

Illa vel intactæ segetis per summa volaret Gramina——

Hæc est pernicitas per se æstimata, non quæ tardissimorum collatione laudatur.

In Nasutum.

XXXI. XXXVII.

Nasutus nimium cupis videri,
Nasutum volo, nolo Polyposum.

In obæsæ naris hominem, qui sibi argutus in iocando, vel etiam iudicando videbatur, cùm esset rusticus & obtusus. Nasuti irrisores dicuntur, & εἴρωνες, Persius Sat. 1.

——rides, ait, & nimis vncis
Naribus indulges.——

Martialis lib. 1. *Et pueri nasum Rhinocerotis habent.* Et lib. 13. epig. 2.

Nasutus sis vsque licet, sis denique nasus,
Et possis ipsum tu deridere Latinum.

Nonnunquam iudicium, ingenium, & censuram significat, vt auctor est ex Aristotele Quinctilianus; sic Martialis plerumque coniungit, vt nasutos ponat pro acrioribus Aristarchis, & simul irrisoribus, vt illa duo iam adducta docent testimonia. Hic certè acutum argutumque simul iudicem, & vrbanum argutè iocantem vel irridentem signat, cui opponit Polyposum crassum, agrestem, barbarum, censorem; vt enim Polypus est nasi morbus, ita ineptus iudex, vel irrisor stolidus speciem quandam habet acrioris iudicij, non verum iudicium, nec ingenium. Cæterùm Polypus est piscis, de quo Lucianus in Dialogis*; A quo morbus narium accepit nomen. Morbum in hæc verba describit Celsus lib. 6. cap. 8. *Polypus est caruncula modò alba, modò subatra, quæ narium ossi inhæret, & modò ad labra pendens narem implet, modò retro per id foramen, quo spiritus à naribus ad fauces descendit, adeo increscit, vti post vuam conspici possit, strangulatque hominem maximè Austro aut Euro flante fereque mollis est, rarò dura, eoque magis spiritum impedit, & nares dilatat, quæ ferè καρκινώδης est, itaque attingi non debet.* De curatione eiusdem libro 7. cap. 10.

Vt lib. 1. Cæcilium laudauit. Vrbanus tibi Cæcili videris.
* *Tom. 1. Menelai & Protei. Oppianus, Plinius, alij.*

In Sabellum.

XXXII. XXXIX.

Odi te, quia bellus es, Sabelle.
Res est putida bellus, & Sabellus,
Bellum denique malo, quàm Sabellum.
Tabescas vtinam, Sabelle belle.

Ludit in nomine Sabelli, qui cùm inuitus audiret bellus, poëta ingratiis quater vtramque vocem in quatuor versibus iterat, & iungit, vt illi ad nauseam inculcaret, bellum Sabellum. Et videtur Sabellus hic personatus Catullum præ Martiale laudasse & in ore habuisse cum laudaret versum, *bellè*, quod illi obiicit Martialis. ODI TE, QVIA BELLVS ES) Bellus, vt ante docuimus,

Lib. 1. de Cotta.

mus, parum hominem aut virum sonat. Bellus autem Sabellus videtur bis bellus, cùm semel esse bellum, sit imbellum. RES EST PVTIDA) inepta, ingrata. BELLVM MALO, QVAM SABELLVM) bellus enim vitiosus est tantùm, Sabellus ipsum vitium, sæpe hunc Sabellum infrà supraque perstringit ab impuritate & aliis vitiis. TABESCAS) Vt res putida, bellus Sabellus; ita leuiculum & putidulum hoc carmen, dignum bello Sabello. Potest & quinto casu exponi belle tabescas Sabelle; sed nec in hoc aliquid belli video præter imprecationem; & ἐπιρρηματικῶς, bellè tabescas Sabelle.

* Pompilianũ.

In * Pontilianum.

XL. XXXIII.

Mentiris, credo: recitas mala carmina, laudo:
Cantas, canto: bibis, Pontiliane, bibo,
Nil tamen omnino præstas mihi. mortuus, inquis,
Accipiam bene te. nil volo: sed morere.

Describit Adulatorem in sua persona. Vide Plutarchum libro de amici & adulatoris discrimine, & Heraldum ad hoc epigram.

MENTIRIS CREDO) omni genere officij prosecutus Poëta Pontilianum, nihil præter promissa recipiebat; promittebat autem hæreditatem, aut eius partem, post mortem. Poëta pro istis promissis illi mortem imprecatur, quo simul insinuat stultè fieri ab amico, qui sic amicum cóciliet, vt conciliatus, mortem amico exoptet. MENTIRIS, CREDO) lepidè hoc; quomodo sciens credebat mentienti? nisi ambiguè intelligas, vt argutè haud dubiè poëta. Mentiris, credo te mentiri; vel mentiris, & simulo me officij caussâ credere, qui verus sensus. CANTAS, CANTO) En adulatorum expressam effigiem, qualis apud Iuuenalem Sat. 3.

——rides, maiore cachinno
Concutitur; flet, si lachrymas conspexit amici;
Quid, quòd adulandi gens prudentissima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici,
Et longum iuuenis collum ceruicibus æquat
Herculis Antæum procul à tellure tenentis?

Terentius eundem exprimit in Eunucho.

Gnato:

——his vltro arrideo,
Et eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt, laudo; id rursum
Si negant, laudo id quoq;
Negat quis, nego; ait, aio, &c.

MORERE) Hæc vota sunt assentantium colacum, & coracum, vt cadauer exspectent. Poëta in sua persona adulatorum mores expressit. quod addit, nil volo, ostendit inuisa esse promissa mortua. Crudelis vox hæc est MORERE legatur controuersia tertia lib. 10. Senecæ titulo. Demens qui mori coëgit filiam.

In Tuccam.

XLI. XXXIV.

Non est Tucca satis, quod es gulosus:
Et dici cupis & cupis videri.

DICI CVPIS ET CVPIS VIDERI) Exemplum nobile gurgitis & gulonis ex officina Apicij ganeonum principis, profecti, quod hodie nimium quàm multi imitantur, præsertim in poculis maioribus.

Ad Marcum Vnicum.

XLIV. XXXV.

Vnice cognato iunctum mihi sanguine nomen,
Quiq; geris studiis corda propinqua meis.

Carmina

Carmina cùm facias soli cedentia fratri,
Pectore non minor es, sed pietate prior.
Nec deerant Zephyri, si te dare vela iuuaret:
Sed tu litus amas, *hoc quoq; fratris habes.*

VNICE) Vnicum cognatum vnice laudat, qui & ipse fratrem habebat poëtam heroum, sed ipse elegiam scribebat, ne starent sua carmina æmula fratri, vt de Turno & Memore suprà narrarat. Gyraldus Dialog. 4. de poët. historia, præter vnicum hoc Martialis testimonium, de Vnico habet nullum. Laudatur à nonnullis Vnicus quidam hoc maior, apud Senecam, vnicus Ouidij cultor, sed in illa Senecæ controuersia 4. lib. 10. legitur Vinicius non, Vnicus. SOLI CEDENTIA FRATRI) Elegiaca, cùm ille heroa pangat. PIETATE PRIOR) dum cedis fratri, quem vel æquare, vel superare poteras. NON DEERVNT ZEPHYRI) si stilo & ingenio cursum geniumq; permitteres, in altum grandis poëta eueherer is. HOC QVOQVE FRATRIS HABES) hoc te fratrem ostendis, dum fratris caussa tuam venam coërces.

Ad Phœbum.

XXXVI. XLV.

Hœdina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora verticemq; caluæ,
Festiuè tibi, Phœbe, dixit ille,
Qui dixit caput esse calciatum.

Calcio & calceo legitur.

HŒDINA TIBI) caluum comatum, imo à calua calciatum irridet. HŒDINA PELLE) galericulo, quod à caluis, à canis, à fœminis etiam nigrum capillum gerentibus, tegendæ caluæ, comæ canæ, nigræque caussa, alióue vsu gerebatnr, de quo lib. 14. Epigrammate 50.

Phœbus hic, fœnerator suprà memoratur, sed est pòtius hic fictum nomen.

Ne lutet immundum nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madidas condere pelle comas.

Iuuenalis. *Nigrum flauo crinem abscondente galero.*

Lucilius in Nicyllam.

Τὰς τείχας, ὦ Νίκυλλα, τινὲς βάπτειν σε λέγουσιν,
Ἃς σὺ μελαντοτάτας ἐξ ἀγορᾶς ἐπρίω.
Tingere te perhibent quidam, Nicylla, capillos,
Quos mercata atros ipsa foro extuleras.

Tertullianus futile & textile capillamentum dixit. Suetonius* Othonem Siluium caluum, ad obtegendam capillitij raritatem, galericulo vsum scripsit, quod ipse capillitium appellat. CAPVT CALCIATVM) ex pellibus & coriis calcei parantur, itaque calciauit caput Phœbus, qui eandem materiam ad caput tegendum adhibuit. Hœdinas pelles adhibuit Rebecca ad Iacobi læuis & elegantis manus collaque asperanda vt Esaum referret, quem locum amœno dialogo illustrauit noster Pontanus colloq. Sa. 16.

** Cap. 2.*

Gen. 27.

Ad Clasicum.

XXXVII. XLVI.

Vendunt carmina Gallus & Lupercus:
Sanos, Claßice, nunc nega poëtas.

Insaniores esse homines malis & insanis ait Poëtis, vt qui mala & insana carmina etiam pretio emant. GALLVS ET LVPERCVS) mali poëtæ. SANOS NEGA POETAS) Ludit in ambiguo; poëta enim propter Enthusiasmum insanus dicitur, de quo Ouidius.

Est Deus in nobis, agitante calescimus illo:
Spiritus ætheriis sedibus ille venit.

Græci hos ἐνθέους, μουσοπατάγους seu μουσοπατάκτους, φοιβολήπτους, μουσολήπτους appellitant. Plato sanè putauit cum Democrito aliquid diuinius esse, & supra hominem in poëta. Seneca de tranquil-

 litate

litate vitæ extremo : *Nam siue Græco poëtæ credimus, aliquando & insanire iucundum est; siue Platoni, frustra poëticas fores compos sui pepulit: siue Aristoteli, nullum magnum ingenium sine mixtura dementiæ fuit. Non potest grande aliquid & supra cæteros loqui nisi mota mens: Cum vulgata & solita contemsit, instinctuq́ sacro surrexit excelsior, tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non potest sublime quicquam & in arduo positum contingere, quamdiu apud se est. Desciscat oportet à solito, & efferatur, & mordeat frenos, & rectorem rapiat suum eoq́ ferat quo per se timuisset ascendere.*

Disputat de hoc furore poëtico Gyraldus Dialogo primo de historia poët. pagina 5. Alter Martialis sensus est, poëtam sanum esse: non stultum & stolidum. Ita ad naturalem hominum stultitiam seu insaniam, & diuinum furorem poëticum alludit. Hîc cum de enthusiasmo, & diuino afflatu loqui videatur, intelligit tamen alteram insaniam, seu potiùs simplicitatem & stultitiam. Multò enim simpliciores ait ipsos homines, qui mala carmina emunt, quàm poëtas, qui mala vendunt. Venditor enim, si stultum emptorem offendat, ipsam illi stultitiam suam vendit, hoc est, mala & stulta carmina.

In habentem varios mores.

XLVII. XXXVIII.

Difficilis, facilis, iucundus, acerbus es idem:
Nec tecum possum viuere, nec sine te.

DIFFICILIS) Ita in quendam varium Theognis.

Ἀργαλέως μοι θυμὸς ἔχει περὶ σῆς φιλότητος·
Οὔτε γὰρ ἐχθαίρειν, οὔτε φιλεῖν δύναμαι,

Pectora nostra tui quàm mirè amor afficit, Aule:
Non odisse queam, sed nec amare queam?

Horat. Sat. 3. lib. 1. Tigellium ita describit:

Nil æquale homini fuit illi, sæpe velut qui
Currebat fugiens hostem,——&c.

Rectè Manilius, *Omnis habet sua commoditas incommoda secum.*

NEC TECVM POSSVM) propter difficiles & acerbos mores. NEC SINE TE) propter comitatem & facilitatem. Argutia, à contrario, parœmiam lege, τῇ μὲν ὕδωρ φορεῖ, τῇ δ' ἑτέρᾳ τὸ πῦρ, vel vt Plautus. Altera manu fert lapidem, panem ostentat altera. Ita vt vna inuitet, altera repellat.

In lautum inuitatorem.

XLVIII. XXXIX.

Boletos & aprum si tanquam vilia ponis,
Et non esse putas hæc mea vota; volo.
Si fortunatum fieri me credis, & hæres
Vis scribi, propter quinq́ lucrina; vale.
Lauta tamen cœna est: fateor, lautissima: sed cras
Nil erit, immo hodie, protinus immo nihil.
*Quod sciat infœlix *damnatæ spongia *virgæ,*
Vel quicumq́ canis, iunctaq́ testa viæ,
Mullorum, leporumq́, & suminis exitus hic est,
Sulfureusq́ color, carnificesq́ pedes.
Non Albana mihi sit commissatio tanti,
Nec Capitolinæ Pontificumq́ dapes:
Imputet ipse deus nectar mihi, fiet acetum,
Et vaticani perfida vappa cadi.

* *damnata.*
* *Virga.*

Conui-

Conuiuas alios cœnatum quære magister,
Quos capiant mensæ regna superba tuæ.
Me meus ad subitas inuitet amicus ofellas:
Hæc mihi quam possum reddere, cœna placet.

BOLETOS ET APRVM) Lautitias diuitum captatrices contemnit, frugalitatem laudat. Illustre & lautum est epigramma. BOLETOS) Fungorum genus optimum, quod lib. 13. auro anteponit.

Argentum atq; aurum facile est, lænamq; togamq;
Mittere: boletos mittere difficile est.

VILIA) si me putas in conuiuio præ cunctis optare boletos & apros, nolo tuus esse conuiua, si, vt vulgarem, hunc ponis cibum, non vt singularem, volo. VALE) si conuiuio hoc, captas mea bona, vale, renuncio amicitiam & conuiuia. QVINQVE LVCRINA) quinque ostrea è lacu Lucrino petita. CRAS NIHIL ERIT) gula enim breuissima voluptas, & cibi dulces, dum in ore versantur, quorum reliquiæ sunt sordes. QVOD SCIAT) quod vel spongia, vel testa sciat, nihil superesse vestris de lautis cupediis, quàm stercora & sordes. SPONGIA DAMNATAE VIRGAE) scio Domitij & Merulæ enarrationes super hoc versu; spongiam à Vitellio ex Senecæ epistolis rectè iudico exponi. In Amphitheatro secedentibus gladiatoribus ad naturæ requisita ponebatur lignum adhærente spongia, qua purgabant obscæna. Poëta igitur periphrasticos & metonymicos excrementa cibi intelligit. Virgam appellat lignum, cui spongia adhærebat. spongia infœlix dicitur, vt virga damnata, quòd ad vsum vilem & fœda ministeria adhiberetur. Iubet Senecam adscribere ex epist. 70. *Nuper in ludo bestiarum vnus è Germanis, cùm ad matutina spectacula pararetur, secessit ad exonerandum corpus: nullum aliud illi dabatur sine custode secretum. ibi lignum id, quod ad emundanda obscœna adhærente spongia positum est, totum in gulam farsit.* Infelix quidem ἀκύρως quod felicitas vel infelicitas non cadat nisi in hominem; similitudine tamen ab humanis ducta lapis vt Protarchus ait, in altari felicior est illo qui in gradibus ponitur, quod hic calcetur, honoretur ille. *Aristoteles 2. phys. cap. 6.*

VEL QVICVNQVE CANIS) hic paullum diuerto, & Poëtam non ad ea, quæ per inferiorem gutturem, vt Plautus loquitur, egeruntur, sed quæ per superiorem, hoc est, ad vomitum respexisse puto, & propriè canis ad vomitum, non stercus accurrit, vel recurrit. IVNCTAQVE TESTA VIAE) Amphoræ, vt ex Titinnij oratione pro L. Fannio disco, in angiportis ponebantur ad vrinam faciendam. Hinc originem vectigalis vrinarij deducit Lipsius lib. 2. Admir. cap. 6. *Origo huic vectigali & caussa, quòd in publico amphoræ aut dolia stabant ad vrinam reddendam: quam Fullones, opinor, vertebant deinde in suum vsum.* Vectigalis auctor Vespasianus, Suet. cap. 23. Cibus ergo & potio vel per aluum & vesicam deiicitur, vel per guttur & fauces reiicitur. MVLLORVM) in has sordes abeunt & mutantur vorati pisces, lepores, & suillæ pars optima, quæ sumen est, hoc est, papillæ modò enixæ porcæ, de quo lib. 13. suo lemmate. SVLPHVREVSQVE COLOR) gulæ & luxus reliquias & effecta exponit, pallorem, qui ex cruditate stomachi nascitur; cruditas enim ex immodicis epulis existit, vnde cæterorum morborum turba. NON ALBANA MIHI SIT COMMISSATIO TANTI) Nolim cum Cæsare ipso accubare in Albana arce, si hæc cruciamenta sint ferenda; à Cæsare populo epulum lautissimum exhibitum lego apud Papinium, Martialem, Suetonium, Dionem, sed in vrbe: in monte Albano datum fuisse epulum iudico in quinquatriis, quæ ibidem Palladi instituit & celebrauit. Quod videtur Papinius his versibus insinuare. *Qua mihi fœlices, &c.* Syluarum lib. 4. de epulo Domitiani, versibus vltimis. Iam extinctus erat Domitianus, & oratio non est absoluta sed vouentis, ac si diceret. Si mihi apponeres epulum, vt olim Domitianus in Albano hac conditione & exprobratione beneficij, nolim tecum cœnare.

NEC CAPITOLINAE, PONTIFICVMQVE DAPES) Epulum Iouis vocat Capitolinas dapes. Idibus Nouembris epulum indictum. Kalendarium. Tenuit consuetudo apud Romanos, vt vel in supplicationibus, vel iræ cælestis placandæ caussa in templis Deorum conuiuia instaurarentur, Diisque tanquam epulaturis lecti sternerentur. Meminit epuli Iouis Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *Iouis epulo,* inquit, *ipse in lectulum, Iuno & Minerua in sellas ad cœnam inuitantur.* His epulis indicendis præerant Triumuiri vel septemuiri epulonum, quos antiquitas, auctore Sexto Pompeio, Epulonos, & epulones appellabat. De quibus & Cicero in oratione de Aruspicum responsis & 3. de orat. Lampridius in Alexandro, & alij. Liuius frequenter libro quinto, decade 3. libro septimo, decadis eiusdem, & libro decimo. Idem disertim libro nono, decade 3. *in capitolio conuiuium huiusmodi celebrant. Lectisternia,* inquit, *tribus Diis, Ioui, Iunoni, & Mineruæ Romæ in Capitolio hoc modo fiebant. Iouis simulacrum statuebatur in lecto recubans; Iunonis & Mineruæ imagines in sellis considebant. Deinde multa nocte appositis epulis, septem epulones introducebantur, qui cibos sacratos comedebant. Hinc Iuppiter dapalis dictus, quod illi sacra dapali epulo fierent.*

Pontificvmqve dapes) Pontificalis cœnæ vetustiſsimæ & lautiſsimæ deſcriptionem habes apud Macrobium lib.3.Satur.cap.13.de cœna Metelli Pontificis: Dabatur illa bis in anno 9. Calend. Augusti, & 13. Calendas Nouembris. Celebratur & Hortenſij dapalis ſeu adiicialis cœna, quam dedit in ſacerdotij inauguratione. Plinius lib.1.cap.10. Varro lib.3.de re ruſtica. Cicero epiſt. 7. ad Gallum. Erant tam ſumptuoſæ hæc Pontificiæ & Augurales epulæ; vti συνεκδοχικῶς pro quouis magnifico & ſplendido conuiuio paſsim ab auctoribus vſurpentur. Horatius.

Abſumet hæres Cæcuba dignior,
Seruata centum clauibus, & mero
Tinget pauimentum ſuperbo
Pontificum potiore cœnis.

Impvtet) in rationibus ponat, & inter debita vel beneficia data numeret. Multa ſuper hoc verbo Heraldus ad hunc locum. Tu Senecam adi de tranquill. vitæ, cap.6. *qui fercula pro congiariis numerant*; & quæ ibi multa in hanc ſententiam præcedunt & ſequuntur. Impvtet ipse Devs) ab humanis conuiuiis tranſit ad diuina, quæ & ipſa contemnit. Vappa) vinum fugiens, aut fex vini, & metaphoricè homo nihili. Horatius 1 ſermonum.

——non ego auarum.
Cùm veto te fieri: vappam iubeo, ac nebulonem.

Lege & Heraldum de hoc magiſtro & magiſterio.

Vaticani) quod ſuprà reprehendit lib.1.epig.19. Coenarvm magister) Variis nominibus magiſter conuiuij appellabatur. Rex conuiuij à Tacito in Nerone, Sidonio, lib.9. Epiſtolarum. Modiperator à Varrone lib. 20. Rerum humanarum. Magiſter Catullo; vnde Cicero magiſteria conuiuiorum, in Catone. Dictator. Strategus Plauto dicitur. Cœnæ pater Horatio lib.2.ſermonum, ſ. 8. Parochus eidem. Conuiuator. Græcis συμποσίαρχος, βασιλεύς, ὀνοματοκλήτωρ τῶν δείπνων, ταξίαρχος; plura Fuluius Vrſinus in Appendice Ciaconij de Triclinio. Malè Domitius interpretatur Magiſtrum ſtructorem, qui ſeruus fuit, cuius munus deſignat Seneca lib.6. ep.47. ad Lucilium. & lib. de breuitate vitæ. Iuuenalis, vt omnia, eleganter Sat.2. Structor omnes cibos ex arte, partiebatur. Regna) conuiuator enim Rex. Atque vt poëtæ vocant regna, ita Cicero Magiſteria. Vocat regna ſuperba propter epularum & conuiuij regium luxum. Ofellas) ofellarum tam variæ formæ, vt vix poſsis definire, quid propriè ſit ofella. Iſidorus offam propriè dicit, eſſe fruſtum dentium, cuius diminutiuum ofellam facit. Lego apud Apicium rotundas ofellas, apud Martialem curuas in morem farciminis lib.14. epig.221.

Torrentium vide.

Parua tibi curua craticula ſudet ofella.

Atque vt forma erat varia, ita & materia, vnde ofellæ conficiebantur. Hoc obſerua in ofellis nihil oſsium fuiſſe, ſic Apicius lib.7. ofellas exoſſabis, in rotundum complicabis, &c. Platina Cremon. lib.8. ſic parat ofellam. *Caſei Parmenſis non nimium duri, tantundem recentis teres. Duo ouorum albamenta agitabis, paſſulas integras, cinnami, gingiberis, croci modicum admiſcebis, inuoluesq́; farina ſubacta & bene extenuata, ad eam, quam voles, magnitudinem, in furno deinde non nimium coques; Ita enim gratiores ſunt.* Idem ofellas ſeu fruſtellas deſcribit lib.9. illaſque ex Sambuco, polline, caſeo, lacte, riſo, ſaluia, pomis, amygdalis, ficis, piſcibus parat. Sunt qui dicant ofellas eſſe fruſtilla panis, cum pingui iure, quas apud nos offas appellamus. Sunt & offæ ſuillæ, vitulinæ, ſunt quæ pullis, quæque canibus offunduntur. Denique leuioris cibi genus eſt, cùm opponat illud Martialis lautis, quod dicitur lib.10. & 14. Iuuenalis Sat.11. Perſius, alij. Deniq; ofellæ nomine Kräpflein/Strützel/Nudel/Knödel/Mueß/ carnes aſſatas, in modum artocreæ factas, contineri nihil dubito ex iis, quæ Varro, Plinius, Iſidorus, Martialis, Iuuenalis, Apicius, Platina Crem. ſcribunt. Iuuenalis etiam partus immaturos medicamentis abactos offas vocat, cum de Iulia & Domitiano loquitur.

In habentem amœnas ædes.

XL.

*Daphnonas, *platanos, ac aërias *cypariſſos,*
Et non vnius balnea ſolus habes.
*Et *tua centenis ſtat porticus alta columnis,*
Calcatuſq́; tuo ſub pede lucet onyx.
Puluereumq́; fugax hippodromon vngula plaudit,
Et pereuntis aquæ fluctus vbiq́; ſonat.
Atria longa patent: ſed nec cœnantibus vſquam,
Nec ſomno locus eſt, quàm bene non habitas.

** platanonas & * pityonas.*

** tibi.*

Daphno-

DAPHNONAS) sapientis esse architecti non elegantes tantùm, sed commmodas ædes parare docet. DAPHNONAS) Laureta Romanis, Græcis δαφνῶνες, vt πλατανῶνες dicuntur. Explicata sunt hæc lib.10.epig.79. AERIAS CYPARISSOS) ob altitudinem, qua velut è densa metæ basi paulatim tenuatur in acutum, Ouid.10.Metaph.

Affuit huic turbæ metas imitata cupressus.

Et:

Sidereum gracili spectare cacumine cœlum.

Arbor dicata Diti & tumulis. Exornabant Romani cyparissis hortos & villas. Quod vel ex Plinij 5.lib.epist.6.intelliges. *Cupressis,* inquit, *ambitur & tegitur, densiore vmbra, opacior nigriorque.* NON VNIVS BALNEA) sed velut publica, tam ampla & magnifica. Sed alij versum ita emendant:

Daphnonas platanonas, & aërios pityonas

locum intelligunt lauris, platanis & pinis consitum, pityon enim est pinetum. De Platanone Plinius ep.3.lib.1. Quid platanon opacissimus?

ONYX) porticus strata onichite lapide nobili, de quo suprà in balneis Etrusci. Seneca ep. 16. *Sunt enim quos vltra priuatum pecuniæ modum fortuna prouehit, auro tegit, purpura vestit, & eo deliciarum, opumq; producit, vt terram marmoribus abscondant, & non habere tantum possint, sed calcare diuitias.* HIPPODROMON) curriculum equorum seu spacium, in quo exercitationis caussa decurrunt equi. Habuêre veteres in prætoriis suis hippodromos, quod è Plinij Iun. Tusculano disces. *Hanc,* inquit, *dispositionem amœnitatemq; tectorum longè lateq; præcedit hippodromus; medius patescit, statimq; intrantibus oculis totus offertur, platanis circuitur, illæ hedera vestiuntur.* Distinguuntur Hippodromus, catadromus, peridromus. Philandrum lege ad Vitruuium, lib.5.cap.3. Hippodromus namque apud Latinos pro Circo accipitur, in quo de equi pernicitate certabatur, siue puris equis, siue bigis, trigisue aut quadrigis circum metas duas pari interuallo in extremis ferè collocatas decurrerent. Rursus hic Martialis ipsis etiam syllabis plausum equi celeritatemque exprimit, vt ille Virgilianus. *Panuinius lib. 1. de lud. Circ. cap. 5. & 9.*

Quadrupedante putrem sonitu quatit vngula campum.

FLVCTVS VBIQVE SONAT) Artificia fontium in hortis amabant prisci, vt hodie amantur, & passim magnis sumptibus fiunt: QVAM BENE NON HABITAS) ridiculè ex absurdo & contrario concludit, quid enim est absurdius, quàm in amplissima domo nullum esse locum cœnandi, nullum dormiendi, quorum caussa potissimùm ædes ædificantur. Imperitus ergo Artifex tantùm hoc non fecerat, quod erat faciendum, cætera omnia. *Simile suprà.*

De Fabullo.

XLI. LI.

Tam sæpe nostrum decipi * *Fabullum, quid*
Miraris, Aule? semper homo bonus tiro est.

** Fabullinum Miraris.*

TAM SAEPE) In simplicem & antiqui moris hominem est distichon, quo docet, bonos viros haberi pro simplicibus, & imperitis, decipique, quòd nolint decipere. TIRO) inexercitatus, imperitus, simplex, vt Christiani olim ab impiis idololatris per contemptum nominabantur. Seneca epist.108. *Et quia omnia nouitate grauiora sunt, hæc cogitatio assiduam præstabit, vt nulli malo sis tiro.*

Ad Semproniam.

XLII. LII.

Tempora Pieria solitus redimire corona,
Nec minus attonitis vox celebrata reis,
Hic situs est, *hic ille tuus, Sempronia, Rufus:*
Cuius & ipse tui flagrat amore cinis.
Dulcis in Elysio narraris fabula campo,
Et stupet ad raptus Tyndaris ipsa tuos.
Tu melior, quæ deserto raptore redisti:
* *Illa virum voluit nec repetita sequi.*

** Noluit illa virum nec reposita sequi F.M.*

Acci-

Accipient olim cùm te loca læta piorum,
Non erit in Stygia notior vmbra domo:
Non aliena videt, sed amat Proserpina raptas:
*Iste tibi dominam * conciliauit amor.*

* conciliabit.

Epitaphio mortem Rufi, & Semproniæ erga Rufum virum amorem & fidem celebrat, quæ rapta ab amatore rediit ad virum, ostenditque se inuitam fuisse abductam, aut certe pœnituisse facti. sunt enim quæ volentes rapiunt potius quam rapiuntur. TEMPORA) Poëtam & oratorem laudat Octauium Rufum, & virum doctum fuisse Plinius epistolis testatur, si tamen hic idem, quod non affirmo, sed coniecto.

CVIVS ET IPSE TVI FLAGRAT AMORE CINIS) quòd rapta ad Rufum sponte redierit. NARRARIS) à marito Rufo. TYNDARIS) Helena Tyndari filia rapta Paridi. MELIOR) Castior fuisti tu, Sempronia, Argiua Helena. REPETITA) decennali bello, quo Troia conflagrauit: hemistichium ex I. Virg. Georgico de Proserpina.

Nec repetita sequi curet Proserpina matrem.

Hanc lib. 10. noster vocat Elysiam puellam. VIRVM) Menelaum. ACCIPIENT) mortua quondam apud inferos digito monstraberis. NON ALIENA) sed amica iucundis oculis aspicit, & amat raptas Proserpina inferorum Regina, & ipsa Diti rapta, quem raptum nobilitauit generoso carmine Claudianus.

In Paternum.

LIII. XLIII.

Nummi cùm tibi sint opesq; tantæ,
*Quantas ciuis habet * Paterne, rarus,*
Largiris nihil incubasq; gazæ,
Vt magnus draco, quem canunt Poëtæ,
Custodem Scythici fuisse luci.
Sed caussa, vt memoras, & ipse iactas,
Diræ filius est rapacitatis.
Et quid tu fatuos, rudesq; quæris,
Illudas quibus, auferasq; mentem?
Huic semper vitio pater fuisti.

* Paterne.

Mythographos adi, & Meursium ad Cassandram δρακοντοφρούραις ἐσκεπασμένην σκοπαῖς, &c. pag. 326.

NVMMI) Paternum insectatur illiberalem & auarum, patremque appellat auaritiæ. CIVIS RARVS) prope nullus; es copiosior omnibus. CVSTODEM SCYTHICI LVCI) Draconem hunc aurei velleris custodem alibi descripsimus. Hic tantum ex 7. Metam. tres versus pellege.

Peruigilem superest herbis sopire Draconem,
Qui crista linguisq; tribus præsignis, & vncis
Dentibus horrendus, &c.

SCYTHICVM) quia Colchis in Scythia. LVCI) ante templum Martis, vbi & lucus & campus. In luco autem fagus illa, de qua aureum vellus pependit. ET QVID FATVOS) Tun' pro fatuis & stultis nos ducis, qui non intelligamus tuas artes? Accusas filium furacem, & te per filium excusas; tute es ille filius immo pater filiæ, siue rapacitatis & auaritiæ; rapis enim per fas nefasque. Vbi poëta ludit in nomine Paterni filij & patris. Hic quidem sensus rectus & obuius, sed animo meo latet obliquus alter intellectus, quo Paternum ait mœchum; nam vitio filius dicitur spurius. Ita (huic) non refero ad (vitio) sed ad filium. Huic filio tuo, tu, Paterne, semper fuisti vitio pater. Ioseph. Scal. lege ad Varronem de re rustica p. 224. A. 1581.

In

In Zoilum.

XLIV. LIV.

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læsus,
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.

CRINE RVBER) vultus est index mentis, & lineamenta corporis argumenta animi; liberalis & honesta facies liberalem & honestum arguit animum, praua prauum. Nos Zoilum suprà ex Vitruuio & AEliano descripsimus. Parœmiam vide, ex fronte perspicere. Rufas vxores suprà ep. 32. exagitauit. Rufum supra finxit auarum. honesta frons, honesta mens, perfricta frons, os impudens. Atra verò ex Pythagoræ decreto ad malum notandum referebantur. vnde & carbone notantur, quæ damnantur. Fieri non potest, vt plerique philosophi tradidere, vt qui omnino deformis est, sit bonus. SI BONVS ES) signa enim omnia mala sunt. Caue ergo signatos & Cainos.

In Polycarmum.

XLV. LVI.

Ægrotas vno decies, aut sæpius anno,
Nec tibi, sed nobis hoc, Polycarme, nocet.
Nam quoties surgis, soteria poscis amicos:
Sit pudor: ægrota iam, Polycarme, semel.

AEGROTAS) vt suprà quosdam dixit sæpius in anno nasci & natalem celebrare, vti poscerent munera natalitia, ita Polycarmum ait sæpius fingere morbum, vt posceret soteria. Sunt autem soteria munera, quæ dabantur amicis à morbo recreatis, qualia scripsit Papinius Rutilio Gallico. AEGROTA IAM POLYCARME SEMEL) argutè hoc, & acerbè, mortem enim tectè imprecatur, nam qui moritur non ægrotat sæpius.

Ad Sparsum.

XLVI. LVII.

Cur sæpe sicci parua rura Nomenti,
Laremq; villæ sordidum petam, quæris?
Nec cogitandi * spatium, nec quiescendi, * Sparse.
In vrbe locus est *pauperi. negant vitam*
Ludimagistri mâne, nocte pistores, Lib. 2. ep. 57. Ald.
Ærariorum marculi die toto.
Hinc otiosus sordidam quatit mensam
Neroniana nummularius massa;
*Illinc * paludis malleator Hispanæ* * Balneis Turn.
Trîtum nitenti fuste verberat saxum.
*Nec turba cessat * entheata Bellonæ,* * linteata.
Nec fasciato naufragus loquax trunco,
A matre doctus nec rogare Iudæus,
Nec sulfuratæ lippus institor mercis.
Numerare pigri damna qui potest somni,
Dicet, quot æra verberent manus orbis,
Cùm secta Colcho Luna vapulat rhombo.

Tu

Tu Sparse nescis ista, nec potes scire
Petilianis delicatus in regnis,
Cui plana summos despicit domus montes,
Et rus in vrbe est, vinitorq; Romanus.
* Colle. M.S. *Nec in Falerno * monte maior autumnus,*
* latus. *Intraq; limen * clausus essedo cursus,*
Et in profundo somnus, & quies nullis
Offensa linguis, nec dies nisi admissus.
Nos transeuntis risus excitat turbæ,
Et ad cubile est Roma: tædio fessis
Dormire quoties libuit, imus ad villam.

Cvm saepe) Exponit Sparso (ad quem extant aliquot Plinij epistolæ) caussas secessus in villam Nomentanam, vrbanos strepitus, qui nullam quietis partem concedunt poetæ vel meditandi vel conniuendi. Gemina huic epigr. est Iuuenalis Satyr. 2. & nostri lib. 10. ep. 74. ad Romam. Scribitur hoc epigramma à Martiale quasi Romæ versante, aut olim scriptum Romæ fuit. Sicci Nomenti) sterilis & aquam desidecantis. Nomentanam villam suprà non raro inuisimus. Negant vitam) quietam nempe & tranquillam. Lvdimagistri mane) Queritur & lib. 9. epig. 70. de Ludimagistris.

Nondum cristati rupere silentia Galli,
Murmure iam sæuo verberibusq; tonas.

Et: *Vicini somnum non tota nocte rogamus;*
Nam vigilare leue est, peruigilare graue.

Iuuenal. Satyr. 7. *Dummodo non pereat, mediæ quod noctis ab hora*
Sedisti, qua nemo faber, qua nemo sedebat,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro.

Nocte pistores) Quamuis pistorum opus, dum pinsunt, non sit streperum aut tumultuosum; tamen cùm molunt, versántque rotas, sonitus intra extraque molam ingentes excitant, vti intra molam quidem non audiaris, nisi in aurem alterius clames. Pistorum autem hoc munus fuisse Plautus docet, & ipsa vox pistrinum moletrinas significat. Lege ad Vitruuium lib. 10. cap. 10. Philandrum, vbi varia pistrinorum seu molarum genera describuntur. Aerariorvm marcvli) malleoli seu malleus pusillus.

Lucilius: *Et velut in fabricam feruens cùm marculus ferrum*
Multorum magnis ictibus tundit.

Deducitur à marco; marcus enim est malleus maior, dictus marcus, quòd maior sit ad cædendum & fortior, marcellus mediocris malleus, marculus pusillus. Isid. Orig. lib. 19. cap. 7. de instrumentis fabrorum. Extat & apud Plinium lib. 7. vox hæc & Cyniræ inuentum traditur. Aerariorvm) fabrorum, ferrum, chalybem, æs tractantium, vel qui in cudenda moneta sedentariam exercent; sed hi monetarij sunt. Hinc otiosvs nvmmvlarivs qvatit mensam ner. massa) Numularij Trapezitæ dicuntur, seu mensarij, qui pecuniam ad mensas tenent. Collybistæ. (Wechßler.) Neroniana massa) est optimi auri & argenti nota. postulatum enim, vt legit Causabonus, seu pusulatum argentum exegit Nero, aurum ad obrusam. Suet. cap. 44. Nerone, lege Torrentium. Domitius Tò Neronianam, existimat potiùs referendũ esse ad Claudium fœneratorem, eiusque mensam dici Neronianam, quòd Claudius audiret, & Nerones vocarentur Claudij. sed poeta signatè dixit massa Neroniana, quod materiam argenti videtur spectare. quæ inde forte nata est. Nero incensa vrbe ex statuis magnam vim æris & argenti & auri conflauit, vnde pecunia cusa, quæ Neroniana potuit dici, sicut æs Corinthium quod exusta Corintho Mummius confecit. De Nerone Suetonius cap. 38. vbi de incendio agit: *Per sex dies septemque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum bustorumq; diuersoria plebe compulsa. Ac ne non hinc quoq; quantum posset prædæ & manubiarum inuaderet, policitus cadauerum & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisso, collationibusq; non receptis modo verum & efflagitatis, prouincias, priuatorumq; census prope exhausit.* (Infra eod. cap.) Et de statuis idem cap. 32. *Vltimo templis compluribus dona detraxit, simulacraque ex auro vel argento fabricata conflauit. In his penatium Deorum, quæ mox Galba restituit.* Illinc palvdis mall. Hispanae) Balucis ex Plinio conatur emendare Turnebus sed parum credo feliciter, quamuis illum primo com-

commentario secutus sim. explicant ita massas auri appellatas in Hispania. Sed pro auro, scoriam auri nobis vendunt. Seruant alij PALVDIS, sed verrunt Tagum cuius ramenta aurea & arenas fulgentes nobis tradunt. Nihil ad chorum, nunquam vidi aurum fuste ligneo tundi quem ridet aurum. Paludem ergo interpretor linum, & setabum in paludosis Hispaniæ campis natum, de quo Catullus.

Nam sudaria Setaba ex Iberis
Miserunt mihi muneri Fabullus
Et Verannius ———

Locus ergo est pro eo quod continetur, vt vrbs tota hoc loquitur. Ita palus pro lino quod seritur ad paludes. Supra lib. 11. ep. 33. iuncum vocauit paludem,

Nec tibi de bibula sarta palude teges.

TRITVM NITENTE FVSTE SAXVM) Aurum extenuatum in laminas & bracteas interpretantur; sed fustis repugnat. linum olim in saxo fuste ligneo seu malleo stupario, vti Plinius appellat, tundebat. Mox inquit lib. 19. cap. 1. arefactæ (virgæ lini) in saxo tunduntur stupario malleo. Nostra gens habet aliam rationem lini exfestucandi. Malleator igitur hic qui linum in saxo frangit & decorticat, qui vbi frequens, vti linificæ apud nos paganæ, magnum excitat strepitum.

NEC TVRBA CESSAT ENTH. BELLONAE) Iterum diuerto à Domitio, qui Bellonæ sacerdotes Bellonarios, vt auctor est Acron, dictos, cum Corybantibus, vnaque ipsas Deas confundit, Cybelem cum Bellona, quæ nihil habuere commune. Bellona siue Duellona priscis vocata, dicebatur soror & vxor Martis, vt D. Augustinus de ciuitate Dei, Lactantius, Suidas, Claudianus prodidere: quamuis Martem alij ipsius Bellonæ seu Enyus filium scribant. Dea belli habetur Statius 2. Theb. *Cybele quidem & Isis, & magna Deum mater, & c. pro eisdem habentur.*

Nec magis ardentes Mauros hastataq; pugnæ
Impulerit Bellona tubas.

Enimuero hæc nota. Ad versum poëtæ venio, & sacerdotes, qui se cultris feriebant, & suo sanguine numen Bellonæ placabant, furentesque vaticinabantur. Docet hoc Tibullus.

Hæc vbi Bellonæ motu est agitata, nec acrem
Flammam, non amens verbera torta timet.
Ipsa bibenne suos cædit violenta lacertos,
Sanguineq; effuso spargit inepta Deam;
Statq; latus præfixa veru, stat saucia pectus,
Et canit euentus, quos Dea magna monet.

Horatius in 1. ser. *Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis,*

Lucanus in 1. ——*tunc quos sectis Bellona lacertis,*
Sæua monet.

Tertullianus in Apol. *Longius excurro, hodie isthic Bellonæ sacratus sanguis de femore proscisso in palmulam exceptus & suis datus signatis.* Lactantius 1. *Alia*, inquit, *sacra virtutis, quam eandem Bellonam vocant, in quibus ipsi sacerdotes non alieno, sed suo cruore sacrificant: sectis namq; humeris & vtraque manu districtos tenentes gladios currunt & efferuntur & insaniunt.* Neque tamen in Cybeles sacris non eosdem fuisse ritus negamus, quos lib. 11. ep. 85. enarrauimus. Romæ porrò vicus Bellonæ fuit in alta semita 6. Reg. vrbis non procul ab ædibus & vico Martialis, qui in septima regione ad portam Tiburtinam habitabat. Templum ipsum Bellonæ ante portam carmentalem regione nona visebatur. quemadmodum illud P. Victor descripsit. Ante templum columella fuit, quæ bellica dicebatur, super quam, hastam iaciebant bellum indicturi. Festo auctore, haud procul, vt canit Ouid. à Circo Maximo. *In Fastis*

Hinc solet hasta manu belli prænuncia mitti
In regem & gentes, cùm placet arma capi.

Turba igitur entheata, hoc est, œstro Bellonæ percita, & diuino quodam furore afflata, erat sacerdotes Bellonæ. Entheatam hic vocat, quam supra entheam appellauit.

Orba nimis sæuis lacerantur bracchia cultris,
Cùm furit ad Phrygios enthea turba modos,

Hæc ergo turba nullam ciuitati quietem indulget. Videatur Seneca de beata vita, cap. 27. In æde porrò Bellonæ dabatur senatus redeuntibus à bello ducibus & legatis exterarum gentium, quod Liuius, Cic. alij testantur. NEC FASCIATO NAVFRAGVS LOQVAX TRVNCO) Nec cessat naufragus suspensa ex humeris picti naufragij tabula implorare hominum opem & misericordiam, hoc est, quod dicit fasciato trunco, tabula nempe picta de fascia suspensa. Hoc factitabant prisci, vt emersi fluctibus vicatim & oppidatim cogerent stipem, & tandem tabulas ipsas, quas secum ferebant, Neptuno aut Castori & Polluci nautarum Numinibus consecrarent, quorum ope se testabantur naufragium euasisse. Sunt hac de re poëtarum ampla testimonia. Iuuenalis Sat. 14.

Quot Tagus & rutila voluit Pactolus arena,
Frigida sufficient, velantes inguina panni,

Exiguusq; cibus mersa rate naufragus assem
Dum rogat, & picta se tempestate tuetur.

Horat. lib. 1. Car. Od. 5. vota nautarum confirmat.

——me tabula sacer,
Votiua paries indicat vuida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

Virgil. 12. AEneid. *Hic steterat nautis quondam venerabile lignum,*
Votiua ex vndis vbi figere dona solebant,
Laurenti Diuo, & votas suspendere vestes.

Putant aliqui partem mali cum velo intelligendam, hoc enim verbis trunco & fascia explicari, quod mihi parum credibile paret; malim, si pro tabula truncus sit accipiendus, statuam Neptuni pusillam aut Castoris interpretari, & pro *fasciato* rescribere *asciato*. A matre doctvs nec rogare ivdaevs) Nec cessat Apella mendicare. Nec institor svlph. mercis) Nec cessat proclamare sulphurata ramenta vilis circulator & lippus. dictum de his lib. 1. epig. 42.

Semilusciu, sulphur officit naribus & oculis.

Hoc quod transtiberinus ambulator,
Qui pallentia sulfurata fractis
Permutat vitreis.——

Et lib. 10. epig. 3. *Quæ sulphurato nolit empta ramento*
Vatiniorum proxeneta fractorum.

Lippvs) sulphur lippitudinem hanc creat sulphurantibus cremia. Nvmerare) Citiùs numerabis manus in vrbe pulsantes æreas pelues, cùm fascinata laborat luna carmine magico (quamuis tota vrbs ferè sit occupata ære verberando) quàm percensebis impedimenta somni & quietis. ordo verborum est. Ille numerabit somni damna, qui potest numerare pulsantes æra mulieres, cùm deuocatur luna sagis. Nullus autem manus illas numerabit; nec dicet ergo quis impedimenta somni in vrbe, quia infinita. Rhombo) vbertim rhombus nobis explicatus est lib. 9. epig. 30. ad illum versum:

Quæ nunc Thessalico lunam deducere rhombo.

Lib. 9. epig. 30.

Colcho) Medea princeps & magistra præstigiatricum, Colchis erat, quod nemini ignotum, rhombus girgillus, quo inuoluebant fila lunamque torquebant. De strepitu vrbis Seneca epist. 57. *In his quæ me sine auocatione circumstrepunt essedo transcurrentes pono, & fabrum inquilinum, & ferarium vicinum, aut hunc qui ad Metam sudantem fistulas experitur, & tibias, nec cantat sed exclamat.* Nescis ista) incommoda & damna somni. Petilianis delicatvs in regnis) Non intelligit poëta hic (liberè pronuncio) Petiliam in Lucanis, Philoctetæ opus, de quo Virgilius 1. AEneid.

——sic illa ducis Melibœi
Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.

Et Liuius, Strabo, Solinus, alij, Leander in magna Græcia. Sed Petiliana regna vocat domum & agrum L. Petilij Scribæ, sub Ianiculo, vbi Rex Numa (Solino, Dionysio, Liuio, Cassio, Hemina auctoribus) fuit sepultus. Liuium vnum pro cunctis testem audi. *In agro L. Petilij Scribæ* (Cn. Terentium Scribam nominat Cassius 4. Annalium libro) *sub Ianiculo, dum cultores altius moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ octonos fermè pedes longæ, quaternos latæ inuentæ sunt, &c.* Mira de libris & corpore Numæ sequuntur. Regna autem vocat poëta, vt Virgilius:

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Et Cicero de oratore. Cur autem id putem, sequentes me versus inducunt, vt credam. Admodum enim conuenit hæc descriptio illi in lib. 4. epig. 64. de hortis Martialis. Nam vt hic delicatum ait Petilium in regnis suis. Ita ibi *Celsæ culmina delicata villæ* laudat, vt ibi ex hortis Martialis septem ait vrbis montes conspici. Ita hic, *Cui plana summos despicit domus montes.* Nec est, cur mireris dici planam domum; nam planus erat in Ianiculo, modico tumore, vertex vt lib. 4. canit. Et, vt hic ait, *rus in vrbe esse & vinitorem Romanum*; Ita ibi: *Hoc rus seu potius domus vocanda est.* Et quid clarius, cùm poëta dicat; *rus in vrbe* Sparso esse, & vinitorem Romanum, quia vinea in vrbe. Regna autem prætoria sunt suburbana & villæ. Possis tamen Petilianum regnum etiam collocare cum P. Victore V. regione in qua lucus Petilianus cum colle Viminali, & fortè ibi domus Petilij in montis iuxta planitie.

Nec in falerno monte avt) *Falerno colle*, M. S. Modij; sententia carminis est, tua villa tam lætas habet vineas, atque mons Falernus, in Campania. Autumnus pro vindemia, noto tropo. Intraqve limen clavsvs essedo cvrsvs) Et tam laxè habitas, vt gestari intra ædium tuarum spatia possis. Modius putat *latus* non *clausus* legendum; ego retineo scripturam priorem; limine enim definiebatur claudebaturque (quamuis alioqui patente) cursus, seu spatium gestationis; gestabantur enim seu curru, seu lectica, corporis exercendi caussa, quod de auun-

de auunculo suo tradit Plinius, & Mercurialis in gymnastica, vt lib.5. exposui. Modij lectionem tamen non reiicio, quam Gruterus etiam probat. ET IN PROFVNDO SOMNVS) lib.4. de hoc eodem Ianiculo.

Illic Flaminiæ Salariæq;
Gestator patet, essedo tacente,
Ne blando rota sit molesta somno,
Quem nec rumpere nauticum celeuma.

OFFENSA LINGVIS) transeuntium & clamantium. NEC DIES NISI ADMISSVS) Ego, inquit, via lata, loco tam frequenti & inquieto habito, vt Roma tota mihi ante ipsum cubiculum sita videatur. Ita intempesta nocte non deest summa dies. Tu verò etiam ipso meridie potes diem excludere & noctem perpetuam continuare, nisi velis vltro apertis fenestris lucem & solem velut supplicem admittere. Plinius epist.17.lib.2. *Miraris cur me Laurentinum, &c.* Si epistolæ Plinij ante libros Martialis prodiissent, dicerem lectam hanc à poëta dum hæc scriberet. IMVS AD VILLAM) Quod tibi non est necesse, qui villam in vrbe habes, & noctem in meridie.

De importunis basiatoribus.

XLVII. LIX.

* * *

Tantum dat tibi Roma basiorum,
Post annos modò quindecim reuerso,
Te vicinia tota, te pilosus
Hircoso premit osculo colonus,
Hinc instat tibi textor, inde fullo.
Hinc sutor modò pelle basiata.
Hinc menti dominus pediculosi,
Hinc defioculus, & inde lippus.

* * *

Iam tanti tibi non fuit redire.

Vide Catullũ. Viuamus mea Lesbia, &c.

Tantum pauperes, vt video, poëtam salutarunt.

Huic Germanum est illud lib.11. ep.99. ad Bassum. Detestatur importuna basia hominum luridorum, qualia sunt barbarum cynicarum. POST QVINDECIM) certum tempus pro incerto ponit, nec de se, vel te, sed quocunque. Vox *defioculus* rectè habet, & luscum sonat, cui desit oculus; dexioculus alij legunt, cui dexter tantùm oculus sit.

Ad suum Natalem.

XLVIII. LX.

Martis alumne dies, roseam quo lampada primùm,
Magnaq; siderei vidimus ora Dei.
*Si te rure coli, viridesq; * pigebit ad aras,*
Qui fueras Latia cultus in vrbe mihi:
Da veniam, seruire tuis quòd nolo Kalendis,
Et qua sum genitus, viuere luce volo.

** pudebit.*

Natali suo se genialiter victurum dicit ruri, quod in vrbe non poterat. MARTIS) Calendis Martiis natus erat lib.9.ep.53.

Vt nostras amo Martias Calendas.

Et lib.10.ep.24.

Natales mihi Martiæ Calendæ,
Lux formosior omnibus Calendis.

ROSEAM LAMPADA) Phœbeam facem, hoc est, solem. MAGNA ORA DEI) Phœbi, & est expolitio prioris versus. MAGNA ORA) Centies enim & sexagies magnitudine superat vniuersum terræ globum, globus solis, vt communis est Astrologorum ἀπόδειξις, sed nobis non maior

mediocri speculo apparet. Nuper inuenti sunt qui dicerent centies quadragies maiorem. VIRIDES AD ARAS) è cespite factas, vt ruri fiebant. LATIA IN VRBE) Romæ. SERVIRE NOLO) tuis Calendis Martiis nolo vrbicis officiis occupari, quod est seruire, & tuis calendis est sextus non tertius casus. EX QVA LVCE) natalitia. VIVERE) genialiter, quod in vrbe non possem, vt mox sequens epigramma docet.

De* Alauda.

De * Sabello.

LXI. XLIX.

* nec.
* Sabelle.
* Desinet.

*Natali pallere suo * ne calda * Sabello*
** Desit, & vt liquidum potet Alauda merum,*
Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco,
Atq; inter mensas ire, redire suas,
Excipere hos, illos, & tota surgere cœna,
Marmora calcantem frigidiora gelu:
Quæ ratio est, hæc sponte tua perferre, patique?
Quæ, te si iubeat rex dominusque, neges.

NATALI) Peruersa est inscriptio huius epigrammatis, seu legas de Sabello, seu de Alauda. Neque epigramma est de Sabello nec Alauda, quos pro quouis obuio conuiuâ nominauit, sed de stulta natalis celebrandi curâ, quippe hoc vnum curandum, vt nihil cures nisi genium tuum; quod ipse priori epigrammate se facere docet, videtur hoc cum priore etiam coniungendum. NE CALDA SABELLO) Occupari anxiè suo natali in curando amicorum conuiuio, & caldam aquam parare, liquidumque vinum conuiuis Sabello & Alaudæ. ALAVDA) Gallus homo, gulo hic delicatus, apud Ciceronem prima in Antonium concione legio Alaudarum celebratur non optimo elogio. *Non quæro inquit, ista; addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarum, ô contumeliosum honorem iis quos ad iudicandum nec opinantes vocatis.* Alaudæ Galli transalpini erant, quos Cæsar victo Pompeio ciuitate donauit. Cicero rursum Philip. 5. Suetonius Iulio. Plinius: *ab illo galerita appellata quondam postea Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederat Alauda.* Plura apud interpretes Ciceronis & Suetonij. TVRBIDA CAECVBA) turbida vina; cæcubum ab agro Cæcubo dicitur, optimum vini genus. lege Xenia, Attenuabantur autem linteis saccis, & colabantur, vt liquerent, & frigerent, quod lib. 14. planiùs in lemmate, *saccus niuarius*, exponemus. IRE REDIRE) famulorum ritu. MARMORA) Cœnacula enim potentiorum strata marmore, vt hodie. Seneca epist. 87. Eo deliciarum peruenimus, vt nisi gemmas calcare nolimus. FRIGIDIORA GELV) nudis pedibus accubabant, & conuiuator surgens, vel excipiendi hospitis inexpectato aduenientis, vel rei cuiuspiam curandæ caussa, nudus pauimenta calcabat, iterumque se in lectum recipiebat. soccos abituri petebant. REX DOMINVSQVE) non faceres conuiua & cliens, quod facis rex, patronus, dominus & conuiuator.

De Ligurra.

LXII. L.

Versus, & breue, viuidumq; carmen
In te ne faciam, times, Ligurra,
Et dignus cupis hoc metu videri:
Sed frustra metuis, cupisq; frustra.
In tauros Libyci * ruunt leones,
Non sunt papilionibus molesti.
Quæras, censeo, si legi laboras,
Nigri fornicis ebrium poëtam:
Frons hæc stigmate non meo notanda est.

* fremunt.

Læserat

Læserat quispiam ineptus & insulsus versificator poëtam eo tantum fine, vt irritaret in se Martialem, ab eoq; nominatim refutaretur. Poëta negat se gry dicturum in eum, quem contemnerent omnes, sibi prorsus imparem ingenio & carmine. quod genus contumeliæ grauissimum est non videri dignum quem vltum eas. Hic ficto nomine Ligurræ, certum aliquem designat. BREVE VIVIDVMQVE CARMEN) Epigrãmatis periphrasis, quod & breue & piperatum mordaxque sit, oportet. IN TAVROS) Leo γενναιότατον θηρίον, non sæuit in bestiolas & minores feras hinnulos, lepores, cuniculos, multò minus papiliones, sed in tauros, ingentesque beluas. Cuius ingenij & indolis fuisse leguntur, & canes apud Plinium lib. 8. cap. 40. missi Alexandro Macedonum ab Albaniæ rege, qui ne damas quidem, imò nec apros, & vrsos dignabantur aggredi, sed leones tantùm & elephantos sternebant. Poëta se leoni, Ligurram papilioni confert. Lege adagia, *hinnulus leonem, ne caprea contra leonem, culicem elephanti comparas, Formicam camelo, &c.* NIGRI FORNICIS) Obscurum improbum & contemptum notat. Cuius carmina salariis pueris & cocis sint pro cucullis, vel in sellis Patroclianis legantur, &c. Vel quæ fiant in nigra cella & obscura ab ignoto, & obscuro poëta. EBRIVM) insanum, stolidum, adagium notum, *cretâ notare, carbone notare; cretâ* notantur probanda sanaque Horatius sat. 3. serm. 2.

Quorsum abeant sani? creta an carbone notandi?

Persius sat 5. ad Cornutum magistrum suum:

Illa priùs cretâ, mox hæc carbone notasti.

Bona enim candido colore, mala atro notabant ex Pythagoræ decreto, quòd candida ad boni naturam, atra mali pertinerent. Hinc niger & nigri fornicis apud Cic. Catullum, Horatium, Martialem pro malis & infœlicibus ponuntur. PVTRI CRETA) si creta dixisset, probasset carmina Ligurræ; adiecit putri, vt putida notaret carmina.

FRONS HAEC STIGM. N. M. N. E.) Stigmatiis seruis poëtam seruilem & abiectum confert, indignum, qui à Martiale etiam, non dico, laudetur, sed vituperetur; stigmatias seruos suprà notauimus.

Ad Saturnum.

LI. LXIII.

Antiqui rex magne poli, mundiq; prioris,
Sub quo pigra quies, nec labor vllus erat,
*Nec regale nimis fulmen, nec fulmine * digna,*
Scissa nec ad Manes, sed sita diues humus:
Lætus ad hæc facilisq; veni, solennia Prisci
Gaudia, cum sacris te decet esse tuis.
Tu reducem patriæ sexta, pater optime bruma,
Pacifici Latia reddis ab vrbe Numæ.
Cernis, vt Ausonio similis tibi pompa macello
Pendeat, & quantis luxurietur honos?
Quàm non parca manus, largæq; numismata mensæ,
Quæ, Saturne, tibi pernumerentur opes?
** Vt sit bis pretium meritis, & gratia maior,*
Et pater, & frugi sic tua sacra colit.
At tu sancte tuo sic semper amere Decembri:
Hos illi iubeas sæpe redire dies.

* digni.

* Vtq; sit hic. An legendum; Et patera, & frugi, id est, vino & mola salsa? Grammatici reor, non patientur.

ANTIQVI) Prisco Terentio post annum sextum ipso Decembri in patriam Hispaniam reduci epulum extruitur, ad quod poëta Saturnum inuitat, & rogat, vt Prisco sæpe reuocet Saturnalia, diuque æuum illi propaget. Sunt tamen qui hoc loco Marium Priscum repetundarum postulatum & damnatum intelligant de quo Plinius epist. 9. lib. 3. Malum dedi, malum accepi. Mihi dubio mentem inclinat ratio non videri Marium Priscum publico iudicio damnatum, mittit enim

nim librum poëta Romam; Romanis credo non laudaret exulem Romæ damnatum, & quomodo exul in patria?

Antiqui) Aureum Saturni seculum delibat. Antiqui poli regem appellat Saturnũ, quod Saturnus ante Iouem cœlo imperarit, à Ioue filio postea exutus imperio, & deturbatus. Hesiodus in Deorum ortu.

Πεύθετο γὰρ γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος
Οὕνεκά οἱ πέπρωτο ἑῷ ὑπὸ παιδὶ δαμῆναι.

Ouidius 1. Fastorum lib. 8. AEn. & Eclog.

Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo
Arma Iouis fugiens, & regnis exul ademptis, &c.

Ouid. 1. Met. alij. Antiquum igitur & priorem mundum vocat à Saturno gubernatum. Sub quo pigra quies) Egregiè aureum seculum describit Ouid. 1. Met. Virgilius. Eclog. *Sicel. Musæ.* Tibullus, *Quàm benè Saturno, &c.* Sed planissimè Pherecrates in Actu *metalla fodientibus* in scripto, Natalis Comes lib. 2. Mythol. cap. 2. vbi nimium quàm multa. Hesiodus in operibus & diebus, Orpheus.

Virgil. 1. Georg. Ante Iouem nulli subig. etc. Ad quæ multa Iac. Pontanus.

Nec regale) imperiosum, tyrannicum, *regiè facere & regium factum:* apud Cic. in Catil. concione, & alibi semper in malam partem accipitur.

Fvlmine digna) summa enim erat hominum innocentia, scelus nesciebatur, vt Ouid. describit. De ceraunijs earumque formis Anselmus Boëtius in lapidum & gemmarum historia, cap. 261. lib. 2.

Scissa nec ad manes) Opes & aurum ac diuitias ait nondum fuisse tum repertas, nec quæsitas ab auaris, sed humi sitas. Ouid.

——& itum est in viscera terræ,
Quasq; recondiderat, stygiisq; admouerat vmbris,
Effodiuntur opes.

Plinius lib. 33. præfat. *Imus in viscera eius, & in sede manium opes quærimus.* Tu redvcem patriae) Priscum Terentium aut Marium Priscum reuersum in Hispaniam ipso Decembri post sexennium. Pacifici nvmae) Nulla bella gessit, sed totum se populumque religionibus dedit & adstrinxit. Liuius lib. 1. alij. Cernis) Non cedunt Saturnalia Hispana Romanis rerum omnium apparatu, an etiam ad victimas? Pompa) carnium, pisciumque & obsoniorum. Qvam non parca manvs) Vides quàm larga tibi deferantur munera, quantaque pecunia in Saturnalia absumatur. Vel enim ad dona Saturnalia refert opes poëta, vel ad venalia macelli opsonia, vel ad victimas, vel simul ad omnia. Victimæ postea vendebantur & comedebantur, vt ex lib. 10. epist. 97. Plinij discis. & hæc Christiano execrata erant Idolothyta, de quibus Tertullianus & patres. Vtqve sit his) Varia lectio est, alij *vt his sit*; alij, *vt si his.* Placet legere, *vtque sit his.* Sententia est, aut esse videtur: vtque tibi Saturne sit gratior hæc celebritas, & Prisco vtilior, Ipse pater Prisci (quamuis alioqui frugalis & temperans, bonusque) sicut nunc exposui, tua sacra, id est, Saturnalia, tam lautè, & sumptuosè colit. Pater tamen ipse fortasse sit Priscus, non pater Prisci, vt intellectus sit; Vt gratior sit liberalitas tibi Saturne Prisci, priscus quamuis pater & non profusus tibi hæc dedicat, vt tibi suos liberos bonorum hæredes posthabeat. Itaque si orbus esset, posset esse munificus, nunc pater hoc facit, quid faceret ἄπαις. Sic semper amere) *Sic,* benè precantis vocula, vt centies dictum. Tu Saturne, precor, vt ita semper cultus iubeas Prisco sæpe redire Saturnalia, hoc est, longum illi indulge æuum.

** De malo poëta.*

* Ad Cordubam.

LXIV. LII.

Vncto Corduba lætior Venafro,
Histra nec minus absoluta testa,
Albi quæ superas oues Galesi,
Nullo murice, nec cruore mendax,
Sed tinctis gregibus colore viuo:
*Dic, vestro, rogo, *sit pudor poëtæ,* (*V. si.)
**Ne gratis recitet meos libellos.* (*Nec.)
Ferrem, si faceret bonus poëta,

Cui

*Cui possem dare mutuos *honores.*
Corrumpit sine talione cælebs.
Cæcus perdere non potest, quod aufert.
Nil est deterius latrone nudo:
Nil securius est malo poëta.

* dolores ferunt honores, relinquo aliis dolores.

In Cordubensem poëtam & malum, & furem carminum suorum scribit, rogatque Cordubam, vt suum clientem moneat, ne aliena pro suis recitet. VNCTO CORDVBA) Reprehensurus Cordubensem ciuem laudat Cordubam, vt reprehensione vnius, conciliet sibi vniuersos. Commendat verò à nobilitate & copia olei, cuius ager Bæticus ferax erat, & à lanis Bæticis, quas infra epigrammate vltimo describit. LÆTIOR VENAFRO) Vnctũ appellat Venafrum ab oleo, quod in Venafrano agro Campaniæ nascitur omnium præstantissimum; quamuis poëta κολακευτικῶς præferat Cordubense. Plinium audiamus lib.15, cap.2. *Principatum*, inquit, *in hoc quoq; bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, eiusq; parte quæ Licinianum fundit oleum: vnde & Liciniæ gloria præcipua oliuæ.* HISTRA NEC M. A. T.) Plinius ibid. Bæticum oleum, & Histrum inter se pari certare laude affirmat. Cordubense hîc pro Bætico accipio, vti & lanam: Corduba enim Hispaniæ Bæticæ oppidũ est, Ptolomæo *colonia patritia* nominata, & ipse poëta infra Bætin *oliuiferum* appellat. Histriam Plinius in decima ponit regione Italiæ, eamq; vt peninsulam ait excurrere. Oppida sunt Cremona, Brixia, & alia celeberrima, quæ libro tertio enumerat in Venetorum ditione.

TESTA ABSOLVTA) An ad figlinam Histram respicit poëta, & Cordubam componendam cum Histriæ operibus & ædificiis, & vasis?

ALBI QVÆ SVPERAS OVES GALESI) Galesus flumen Italiæ ad Tarentum, vbi candidæ lanæ copia, vt lib.2.ep.43. ad illum versum,

Te Lacedæmonio velat toga lota Galeso.
Et lib.5.ep.38. *Agnâ Galesi mollior Phalantini.*
Lib.4.ep.28. *Et lotam tepido togam Galeso.*
Lib.8.ep.28. *Appula Ledæi tibi floruit herba Galesi,*
Quæ saturat Calabris culta Galesus aquis.

Quod Langius non intellexit, cùm in suo indice coniunxit hæc duo, velut nomen cum suo apposito. *Galesus* enim virili genere effertur, *culta*, neutro & numero multitudinis.

NVLLO MVRICE N. C. M.) rutilo aureoq; colori similia vellera oues Bæticæ, nullo fuco imbuta, sed natiuo tincta, ferebant. Martialis infrà epig.100.

Bætis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.
Et lib.5.ep.28. *Qui crine vincis Bætici gregis vellus.*

Plinius lib.8.cap.48. *Hispania nigri velleris præcipuas habet: Polentia iuxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythreas vocant, item Bætica.* Hinc noster poëta comparauit lanas Bæticas cruori & murici, vtique rutilantibus.

DIC) Corduba, tuo ciui & clienti, malo poetæ. NE GRATIS R.) scribat ipse vicissim carmina tam laudata, quæ possim ego Bilbili pro meis recitare, illique par pari reponere.

SINE TALIONE CŒLEBS) Talio valet idem apud Festum lib.18. quod par vindicta. Isidorus lib.5.cap.27. *Talio est, similitudo vindictæ, vt taliter patiatur quis, vt fecit.* Lex omnium antiquissima, naturæque conuenientissima, quam ipse naturæ & æquitatis Auctor apud Mosen. *Exod.21. tulit.* δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, ὀφθαλμὸν ἀντ' ὀφθαλμοῦ, χεῖρα ἀντὶ χειρὸς, πόδα ἀντὶ ποδός. Et Deuter.19. Aristot.lib.5. Ethic.cap.5. ἀντιπεπονθὸς appellasse videtur talionem. Romanis quoq; inter primas XII. tabularum leges fuit talio. Cuius hæc apud Gellium verba leguntur: *Si membrum rupit meum, è pacto talio esto.* quæ Festus aliter refert: *Si membrum*, inquit, *rupit, ni cum eo facit, talio esto.* Fuluius Vrsinus in Notis ad XII. tabulas leges ex priscis monumentis ita adducit: SEI. MEMBROM. RVPSIT. NEI. CVM. EO. PACIT. TALIO ESTOD. Alij legunt membrum rapit. Pacit aut est pro paxit. Pluribus super hac lege agit Gellius lib.20.cap.1. Huius legis assertores erant & Pythagorei, vocabantque ius Rhadamanti, peruulgato illo versu,

εἴκε πάθοι τά ἔρεξε, δίκη τ' ἰθεῖα γένοιτο.
Ius rectum fuerit, si factis perferat æqua.

Sed quemadmodum Aristoteles non vndequaque probauit; & ἀναλογίαν quandam, non ἰσότητα, in hac lege desiderauit, Ita Romani, prætorij iuris clementiâ eandem temperarunt. Christus verò omnis auctor indulgentiæ & clementiæ eandem certa ratione antiquauit, cùm apud D. Matthæum cap.5. maleficia beneficiis compensanda docuit. quæ tamen iuri naturali non præscribunt. Damasus Pontifex Christianis etiam, pœnam talionis constituit, qui alte-

rum de falso crimine accusassent. Disputant I.C. de hac lege l. vlt. de accus. reciprocam pœnam & aliis capitibus.

COELEBS) Quintilianus, Festus, Isidorus, cœlibes à cœlo deducunt, quasi cœlo dignam vitam agant, & cœlo beati sint, ita vt cœlibes quasi cœlites velint dictos, quod grauissimo munere vacent. D. Hieronymus: *Cœlebs est,* inquit, *qui vxorem non habet.* Quod etiam ad fœminas refertur, quæ virum non habent. Græcis ἄγαμος, & cœlibatus ἀγαμία dicitur. Quam notionem hic poëta respicit, cùm Cordubensem vocat cœlibem, vt qui ingenio suo, quemadmodum & cœlibes, & ἄγαμοι, nihil pariat edátue. Sunt enim quidam fœtus & partus ingenij, monumenta sapientiæ & doctrinæ, libri, scriptaque doctorum VV. de quibus memini supra dicere. Corrumpit, inquit, Martialis, sine talione cœlebs. Nihil scribit, quod possim ego vicissim pro meis vsurpare & recitare, vt ille mea pro suis.

COECVS PERDERE NON POTEST, QVOD AVFERT) Auferre nihil potest, quia nihil potest inuenire, nihil ergo perdere. Aliter etiam ita versum intelligo. Cœcus perdere non potest, quod aufert, Si oculato nempe oculum expungat, ipse carens oculis, aufert alteri, quo ipse caret. Et hunc germanum sensum existimo, quanquam primus minimè malus est.

NVDO LATRONE) Cui nihil potest adimi, quamuis ipse rapiat aliena. Cordubensem furem cum cœlibe latrone, & cœco contendit ignominiosis similitudinibus, vt acriùs mordeat.

NIL SECVRIVS EST MALO POETA) Vt nihil securius est mendico, ita nihil securius imperito poëta. Illi opes nemo auferet, quas non habet, huic carmina nemo furabitur.

Cantabit vacuus coram latrone viator,
Et mala nemo malo subducet carmina vati.

Est & alius verborum poëtæ intellectus, vt dicas illam securitatem ab inscitia auctoris existere. Quo enim inscitior est, hoc plerunq; audacior & impudentior scriptor, vt Græcum habet dictum, ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει. *Inscitia quidem audaciam, consideratio tarditatem adfert.* Et Plinius lib. 4. ep. 7. *Recta ingenia debilitat verecundia, peruersa confirmat audacia.* Parœmiam lege: *Inscitia confidentiam parit,* ad quam multa. Chil. 4. Cent. 5. adag. 54.

De Cinna.

LXV. LIII.

Vincentem roseos, faciemq; comaq; ministros
Cinna cocum fecit Cinna gulosus homo est.

GVLOSVS HOMO EST) Dilogia, ad amorem & cibum refert, vt Seneca epist. 47. Et pater contr. 10. Noster supra lib. 10. ep. 66. de Theopompo. Et lib. 2. ep. 51. in Hylum.

Ad Amœnum.

LXVIII. LIV.

Bis quinquaginta domus est tibi millibus empta,
Vendere quam summâ vel breuiore cupis.
Arte sed emptorem vafrâ corrumpis, Amœne,
Et casa diuitiis ambitiosa latet.
Gemmantes prima fulgent testudine lecti,
Et Maurusiaci pondera rara citri.

* * *

Deinde ducenta sonas, & ais non esse minoris.
Instructam vili vendis, Amœne, domum.

Delphica mensa marmorea Cic. 6. in Verr.

BIS QVINQVAGENIS) In fraudulentum venditorem, qui deceptus malè materiatam domum centum millibus HS. emerat, quã vel quinquaginta venditam cupiebat. Is ergo vt emptori fumum venderet, ornauit aurea argenteaque supellectili domum, illamque ducentis millibus æstimauit. Poëta vili ait, instructam domum vendi, sed vacuam, caro nimis. AEdes autem non erat cum ornamentis venditurus Amœnus, sed vacuas. ornamenta apposuit, vt obiiceret escam emptori.

emptori. CASA DIVITIIS AMBITIOSA LATET.) Casa vilis, fucata est supellectili pretiosæ. GEMM. P. F. T. L.) Attende priscum morem lecti genialis collocandi in prima aula, seu atrio, vbi honestæ matronæ opus faciebant, qua de re nonnihil dictum lib. 3. ep. 5.

Protinus hunc adeat, primiq; in limine tecti
(Quos tenuit Daphnis, quos tenet ille lares)
Est illi coniux.——

Quæris, vnde is lectus, aut quare in atrio stratus? Nouæ nuptæ lectus magno apparatu sternebatur, qui matrimonij æternum esset monumentum. Isque dicebatur genialis lectus, genialis torus, in nuptiis, quòd Genio & Iunoni sacer, vel ominis caussâ à genendo. Hoc Arnobius præ cæteris clarius exponit. *Cum in matrimonium, inquit, conuenitis, toga sternitis lectulos, & maritorum genios aduocatis.* De eodem cecinit Lucanus,

——gradibus acclinis eburnis
Stat torus, & picto vestes discriminat auro.

Et Iuuenalis,
——Tyriusq; palam genialis in hortis
Sternitur.

Catullus in Argonauticis puluinar geniale vocat.

Puluinar vero Diuæ geniale locatur
Ædibus in mediis, Indo quod dente politum
Tincta tegit roseo conchylis purpura fuco.

Sed is lectulus genialis secundum nuptias religiosè admodum seruatus, & atriis suis è regione ianuæ collocatus æternum coniugij monumentum ac pignus erat, à quo situ dictus est lectulus aduersus, quòd ianuæ exaduersum poneretur. Asconius in Milonianam. *Deinde omni vi ianua expugnata, & imagines maiorum* (quæ ex more in atriis seruabantur) *deiecerunt, & lectulum aduersum vxoris eius Corneliæ, cuius castitas pro exemplo habita est, fregerunt, itemq; telas, quæ ex veteri more in atrio texebantur, diruerunt.* Laberius poeta accinit.

Nunc lentus es tu, nunc tu susq; deq; fers.
Materfamilias tua in lecto aduerso sedet,
Seruos sexcentis verbis nefariis vtitur,

Propertius idem.
Seu tamen aduersum mutauit ianua lectum,
Sederit & nostro cauta nouerca toro.

Eundem etiam post nuptias genialem vocabant. Cicer pro Cluentio. *Lectum illum genialem, quem biennio ante filiæ suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari ac sterni, expulsa atque exturbata filia, iubet.* Horatius.

——lectus genialis in aula est?
Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vita.

Aula est atrium à Græco αὐλὴ. Lampridius in Alexandro. *Quod tabula Traiani Imperatoris, quæ geniali lecto patris* (malim cum Lipsio matris) *imminebat, dum mater eum in templo pareret, in lectū decidit.* Primam ergo testudinem atrium & vestibulum ædium intelligo, lectos autem aduersos vxoris & nurus, aut ποιητικῶς, posuit numerum multitudinis pro singulari. Gemmantes vocat lectos pauoninos, de quibus lib. 14. lemmate, *lectus pauoninus.* citrum enim gemmas pauonum imitatur, vt ex Plinio infrà docebimus. Referre tamen possis & fortè certiùs ad testudinem: testudine enim facta lecti operiebantur. De qua re lib. 14. lemmate, *Stibadia.* Nec ignoro me suprà cum Lipsio hoc ad vestibulum seu atrium ædium retulisse, vox quippe prima, rem ambiguam facit. Prima autem testudo siue nobilior est mascula & marina, terrestris enim χερσαία χελώνη est ferè inutilis vel certè minus vtilis. gemmantes vero lecti verè, quia & testudo inter gemmas. Plinius lib. 16. cap. 43. *Placuit deinde materiem & in mari quæri. testudo in hoc secta, nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentum, vt pigmentis perderet se, plurisq; veniret imitata lignum. Sic lectis precia quæruntur. Sic terebinthum vinci iubent, sic cedrum preciosius fieri, sic acer decipi. modo luxuria non fuerat contenta ligno, iam lignum enim testudinem facit.* Iuuenal. Sat. 11.

Heraldus ex Plinio lib. 9. c. 11 & lib. 16. cap. 43. Iuuenali sat. 11. refert testudinem ad lectorum fulcra.

Nemo inter curas & seria duxit habendum
Qualis in Oceani fluctu testudo nataret
Clarum Troiugenis factura & nobile fulcrum.

ET MAVRVSIACI PONDERA RARA CITRI) Mensas citreas magni pretij intelligit ex Mauritania allatas, quarum pretium est apud Plinium lib. 13. cap. 15. vbi Budæus errauit in numerorum ratione, cùm legit HS. X. hoc est, decem sestertiis, & HS. X V. siue quindecim sestertiis exprimendus numerat ἐπιρρηματικῶς decies HS. quindecies sestertiûm, vt ex Tertulliano de pallio disces. *Adigo*, inquit, *cauterem ambitioni, qua M. Tullius quingentis millibus nummum* (sestertius & sestertius nummus idem est) *orbem citri, qua bis tantùm Asinius Gallus pro mensa eiusdem Mauritaniæ numerat. En quantis facultatibus æstimauere ligneas maculas?* Cicero igitur suam citream mensam emit duodecim

decim millibus & quingentis philippicis. Asinius XXV.M. De citri pretio lib.14. lemmate, *mensa citrea*, ad illum versum,

Accipe fœlicis Atlantica munera siluæ:
Aurea quæ dederit dona, minora dabit.

Enimuerò morem ornandi testudinem Seneca exponit lib.6. Ben.cap.9. *Video elaboratam scrupulosa distinctione testudinem, & fœdissimorum pigerrimorumq; animalium testas, ingentibus pretiis emptas, in quibus ipsis illa, quæ placet, varietas, subditis medicamentis in similitudinem veri coloratur. Video istic mensas, & æstimatum lignum Senatoris censu* (hoc est, XXX. coronatorum seu Philippæorum) *eo pretiosius, quò illud in plures nodos, arboris infœlicitas torsit. Video istic crystallina, quorum fragilitas accendit pretium.* Et mox: *Video myrrhina, video vniones, &c.*

Mavrvsiaci) Afri, *Maurusij gens Phœnica circa Tripolin & Magnam Syrtim, hodie Pacati dicuntur.* Notitia vtriusque imperij, & Procopius auctores apud Ortelium.

Deinde dvcenta sonas) ducenta millia sestertium, seu quina millia Philippæorum. Non minoris) te ais non vendituram minori pretio, quàm ducentis.

Instrvctam vili vendis, Amœne, domvm) Si, quemadmodum ostentas, cum omni supellectili ducétis vendas, vili fateor, sed detracta supellectili, nihil carius, nihil te auarius cogitari potest, qui vilem casam ducentis M.HS. vendere per fraudem cupias.

De Idibus Maronis.

LXVIII. LV.

Maiæ Mercurium creastis Idus.
Augustus redit Idibus Dianæ.
Octobres Maro consecrauit Idus.
Idus sæpe colas & has & illas,
Qui magni celebras Maronis Idus.

Celebrat natalem Virgilij, & eundem celebrantibus optat mille natales. Maiæ Mercvrivm creastis Idvs) Nusquam legi Idus Maias natalitias fuisse Mercurio. Sed quòd eo die Mercurio templum haud procul à Circo Maximo dedicatum à veteribus Romanis. A. V.C.CC LIX. ipso teste Liuio, & Ouidio Fast.

Templa tibi posuere patres spectantia Circum
Idibus, ex illo est hæc tibi sacra dies.

Porrò Maia, parens Mercurij Mercatorum, & furum Dei, Maio dedit nomen, vt est apud Macrobium & Ouidium; quanquam iidem alias quoq; appellationis huius caussas enumerent. Mercatores Idus has magna religione celebrarunt, quorum sanè ritus apud Ouid. eleganter & copiosè descriptos leges in 5. Fast. & Macrobium lib.1. sat.cap.12. Fingit poëta eo die Mercurium natum, quo illi sacrificabatur, quoque templum erat consecratum, qui certè Mercurio natalis in vrbe fuit. Quæ sunt eodem die per Romanos facta, tradit Festus, Varro, Plutarchus, Ouidius, sed huc non pertinent. Iduum tamen harum est mentio apud Ausonium, quem infra mox adducam.

Avgvstis redit Idibvs Diana) Idus Augusti sacræ erant Dianæ, Ausonius Eidyllio de feriis Romanis.

Et medias Idus Maij Augustiq; recursu,
Quas sibi Mercurius, quasq; Diana dicat. *

Vide Liuineiũ ad V. panegyr. p.329.

** Cal. antiquũ ethnicum circa tempora Constantini Magni confectum. Idibus Augusti N. Cianes, id est, natalis Dianæ.*

Ouidius in Fastis his Dianæ feriis narrat mulieres votis damnatas, ab vrbe faces ardentes in Aricinum nemus, vbi summa superstitione colebatur, detulisse, cùm ait:

Sæpe potens voti frontem redimita coronis
Fœmina lucentes portat ab vrbe faces.

Easdem videtur Propertius intelligere illo versu lib.2. ep.33.

——Sed tibi me credere turba vetat,
Cùm videt accensis deuotam currere tædis
In nemus, & Triuiæ lumina ferre Deæ.

Scribit & Gratius de venatione, canes morbidos & scabie aspersos ad Deam fuisse adductos à venatoribus cum facibus.

Spicatasq; faces sacrum ad nemorale Dianæ
Sistimus, & solito catuli venantur honore,

Ipsaq;

Ipsaq; per flores medio discrimine luci,
Strauere arma sacris, & pace vacantia festa.

Turnebus lib.7.cap.26. OCTOBRES MARO CONSECRAVIT IDVS) Idem in vita Virgilij Donatus. *Natus est,*inquit, *Cn.Pom. M. & M. Licin. Crasso Coss. iduum Octobrium die, in pago, qui Andes dicitur.* Et Probus Grammaticus. *P.Virgilius Maro natus, idibus Octobribus Crasso, & Pom. Coss. matre Maia Polla, &c.* Idem in Chronico Eusebius Cæsariensis testatur. IDVS SÆPE COLAS HAS ET ILLAS, QVI MAGNI CELEBRAS MARONIS IDVS) Precor, vt diu viuas, qui celebras Maronis natalem. Vnus omnium studiosissimè & religiosissimè fertur natalem Virgilij coluisse Silius Italicus, vt ex Plinij epist.7 lib.3. disco. *Virgilij,* inquit, *ante omnes, cuius natalem religiosius, quàm suum, celebrabat.*

Ausonius Martialem æmulatus. Mercurius Maias superorum adiunctus honori. Octobres olim genitus, Maro dedicat Idus.

Ad clientes.

LVI. LXIX.

Matutine cliens vrbis mihi caussa relictæ,
Atria, si sapias, ambitiosa colas,
Non sum ego causidicus, nec amaris litibus aptus:
Sed piger, & senior, Pieridumq; comes.
Otia me, somnusque iuuant, *quæ magna negauit*
Roma mihi; redeo, si vigilatur & hîc.

Non desiderat officiosos, vel patrocinium implorantes poëta clientes, quos ait se fugisse etiam Romæ, quam & ipsam clientum caussa reliquerit.

MATVTINE CLIENS) qui antelucanus, vel officij, vel opis caussa ades ad fores: ad diuitum palatia, vel patronorum ædes abi, non est, cur à me patrocinium expectes; non causidicus, nec forensis declamator; poëta sum. De importunis de die, de nocte clientum officiis, erga patronos Casaubonus lib.2. Animad. p.134.

REDEO) In vrbem, vbi vigiliis saltem maior honos & pretium: quamuis inde somni caussa exierim. Non abit multum à priore, de importunis basiatoribus, epigrammate, quod ita concludit.

Iam tanti tibi non fuit redire.

Ad Paullum.

LVII. LXX.

Sic, tanquam tabulas, scyphosq;, Paulle,
Omnes archetypos habes amicos.

SIC TANQVAM) Paullum auarum ait ornari ab amicis, sed amicos non à Paullo. Quemadmodum antiqua opera poculorum & tabularum pictarum ornant quidem dominum, sed à domino nihil accipiunt; Ita amici à Paullo nihil beneficij accipiebant. An potiùs hoc dicit, nullum nouum amicum à Paullo in amicitiam admitti? An ipsis amicis vti, vt tabulis & scyphis archetypis? hoc est, parum familiarem illis; archetypa enim rarò exponuntur.

Causidicus hic Paullus, vt supra d.

Placet prima explanatio, à Paulo nihil amicis veteribus donari, sed illos velut inter antiqua opera seruari, sine fructu amicorum, & commodo Pauli.

De

De Apro.

LXXI. LVIII.

* V. Vanum. mlo τὸ Vacuus.
* daret enterocelicus vnctor.
* V. biberet. ∴ si modo quod modo. * patruo.
* V. diatreta.

*Lintea ferret Apro * vacuus cùm vernula nuper,*
Et supra togulam lusca sederet anus;
*Atq; olei stillam * donaret Opelicus vnctor:*
Nudorum tetricus censor, & asper erat.
Frangendos calices, effundendumq; Falernum
*Clamabat, * biberet ∴ qui modo lotus eques.*
*A sene sed postquam * nummi venere trecenti:*
Sobrius à thermis nescit abire domum.
*O quantum * diatheca valent, & quinq; comati?*
Tunc, cùm pauper erat, non sitiebat Aper.

Aper tenuis in balneis reprehendebat luxum potantium: Interim testamento legati ferebantur illi trecenti nummi, quos ille statim in dolium contulit, ebriusq; è thermis ægrè domum rediit. Poëta Aprum ante hæreditatem non sobrium, sed mendicum, superaturum fuisse potatores, si facultates suppeditassent, id quod euentus postea docuerit.

LINTEA) Lauanti Apro verna vacuus, mendicus, & vilis ferebat lintea, quibus se absterge-ret. De linteo Heraldus postquam in balneis, inquit, lauarãt, (nostri grammatici dicunt lauerãt) oleo se perfundebant, & quandoque beatiore vnguento, ac linteis postea tergebant, quæ domo sibi adferenda curabant. testes subiicit idoneos Apol. Arbitrum, Marcellinum. SVPRA TOGVLAM) Et vestes illius vxor, fortè anus & lusca in apodyterio, vbi vestes lauaturi reponebant, custodiebat. Fures enim balnearij vestibus insidiabantur: quorum innumerus prope numerus. Lege Annotationes VVouerij ad illa Petronij. *Subducta enim vestimenta sibi dispensatoris in balneo, &c.* Fuisse apodyteria iuxta balneas, ipse vsus etiam hodie docet, & Plinius lib. 5. docet: *Inde apodyteriũ balnei laxum & hilare excipit cella frigidaria, &c.* Cic. ad Q. Fratrem: *Inde apodyterio nihil altius, nihil muscosius.* Et alibi: *In balneariis hypocausta in alterum apodyterij angulum promoui, &c.* Custodes verò apponebantur, ne vestes sublegerentur.

ATQVE OLEI STILLAM D. OPELICVS V.) Vngebantur veteres in balneis, palæstris, & conuiuiis: de palæstris & conuiuiis dictum supra. Plinius lib. 2. ep. 17. Addit balineis vnctuaria & hypocausta. Apuleius 2. Florid. de Hippia loquens: *Magno, inquit, in cœtu prædicauit fabricatum semet sibi ampullam quoq; oleariam, quam gestabat lenticulari forma, tereti ambitu, pressula rotunditate, iuxtaq; honestam strigileculam, &c.* Vitruuius locum, vbi vngebantur, appellat eleothesium vel eleodesium: emendarim ego eleothecium, sicut myrothecium, vt Philander emendat. Aper autem tam pauper erat, vt nec lecythum seu guttum, ampullamúe olei, nec oleum haberet, quo se in balneis vngeret, vt ipse vnctor Opelicus, stillam seu guttam olei donaret. Gruterus legit ex MSS. daret enterolicus vnctor, cogitabat opinor *enterocelicus* non enterolicus, quod nihil sonat. De enterocelis diximus lib. 10. ep. 57. enterocelicus vnctor est qui enterocelos seu ruptos & herniosos vngit. Vel enterocelicus est herniosus cui intestina defluunt in scrotum.

NVDORVM CENSOR) Nec pudorem tectos accipe; nudi enim toto corpore, lauabãt. quæ caussa fuit, vt veteres obscuriora balnea intrarent, ne se nudos viderent, aut viderentur. Vbi luminosa facta, verecundi tegebant naturam. Multa ex Clementis pæd. lib. 3, cap. 5. Hieronymo ad Lętam. Ambros. lib. 1. Off. cap. 18. Augustino de Ciu. lib. 14. & aliis plurimis, Sauaro ad epist. 2. lib. 2. Sidonij.

Bibebant in balneis Quintil. c. 9. lib. 1. Iuuen. sat. 8. de Damasippo.

FRANGENDOS CALICES) tollendas potationes, hoc enim sonat, *frangendos calices*, hoc loco; quasi nulla sint suppeditanda pocula ad hauriendum vinum.

A SENE) qui Aprum hæredem trecentorum nummorum scripsit, hoc est, septem Philippæorum cum semisse.

SOBRIVS N.) Extemplo se ingurgitauit in merum, in ipsis adhuc thermis, quamuis paruorum factus dominus nummorum; quid faceret diues?

O QVANTVM) Irrisio est. Quid non possunt diuitiæ, quàm celeriter mutant hominũ mores?

DIATRETA) Cælius Rhod. lib. 27. cap. 27. *Calix verò diatretus Vlpiano intelligitur, tessellatus, & torno concin-*

concinnatus: vnde diatretarij artifices id genus. Martial. 12. *Alij Diatheca tuentur, vti passim legitur, ac testamentaria intelligunt bona.* Turnebus lib. 27. c. 31. legit diatreta, & diatretos calices exponit clauatos, insertis clauorum capitulis ad ornatum, aut aliis emblematis, vel è crystallo, myrrha, aut metallo artifici perforato, & in foramina gemmas inserenti atque emblemata. Alij diatretos calices putant cælatos, & tornatiles, quæ toreumata dicuntur. Plura exemplaria, non habent diatreta, sed diatheca. διαθήκη Græcis testamentum sonat. Quæ lectio parum conuenit loco: nisi dicas testamento legatos esse quinque comatos & trecentos nummos.

Idē Brissonius ex Vlpiano calix diatretus. Vnde diatretarius.

TVNC, CVM PAVPER ERAT, NON SITIEBAT APER) Quasi verò diues factus sit trecentis nummis: est, vt dixi, irrisio. Quid autem facturus erat diues Aper in balneis, si pauper etiam potauit? Vide Sen. lib. 1. de Ben. cap. 9.

Ad Pannicum.

LIX. LXXIII.

*Iugera mercatus prope * busta latentis agelli,*
Et malè † compactæ culmina fulta casæ,
Deseris vrbanas, tua prædia, Pannice, lites,
Paruáque, sed tritæ præmia certa togæ.
Frumentum, milium, ptisanamqúe, fabamqúe solebas
Vendere pragmaticus: nunc emis agricola.

** Gallica intellige.*
† V. Compositæ.

IVGERA) Pannicum caussidicum fructuosa dicendi arte deserta agellos ementem steriles irridet.

IVGERA) Iugerum est, quod vno die iuncti boues arant. De iugerum dimensione lib. spect. ep. 1. fusè disputatum.

PROPE BVSTA LATENTIS AGELLI) Busta Gallica intelligunt plerique, ad Cloacam Maximam quarta vrbis regione apud Panuinium. Est locus, vbi Galli à Camillo interfecti sepulti fuêre, vbi nunc S. Andreæ templum, ad busta Gallica visitur, & corrupto nomine, portugallo nuncupatur. Abest haud multùm ab Amphitheatro, quod in media vrbe à Trãquillo in Tib. collocatur. Liuius tamen lib. 5. naturam nominis quidem ab interitu Gallorum, sed morbo & pestilitate, non ferro interemptorum affirmat hisce verbis: *Sed ante omnia obsidionis bellíque mala fames vtrinque exercitum vrgebat: Gallos pestilentia etiam cum loco iacente, inter tumulos, castra habentes, tum ab incendiis torrido & vaporis pleno, cineremq́, non puluerem modò, ferente, cùm quid venti motum esset; quorum intolerantissima gens est, humoríque ac frigori assueta; tum æstu & angore vexati, vulgatis velut in pecora morbis, moreretur. Iam pigritia singulos sepeliendi, promiscuè aceruatos cumulos hominum vrebat: bustorumq́ inde Gallicorum nomine insignem locum fecere.* Ex quo loco simul intelliges, cur poëta dicat *latentis agelli*; depressa enim illic terra & iacens erat Roma, vt latere videretur, vbi castra habebant Galli; placetq; busta non in Exquiliis, sed in 4. regione interpretari. Nec desunt, qui eundem dicant locum *doliola* dictum, à doliolis sub terra, vbi non licebat spuere. Quamuis opinio vetustior obtinuerit, illic mystica quædam Numæ condita fuisse, aut Gallorum cineres, vnde busta Gallica. Plura Marlianus lib. 3. cap. 19. & cap. 25.

DESERIS VRBANAS LITES) Sensus: agrum sterilem mercatus, deseris forum ditius, agrum feraciorem, hoc est, caussas, tua prædia.

PARVAQVE, SED TRIT. PR. CERTA TOGAE) Vrbanorum officiorum & laborum certam mercedem, quamuis paruam, sportulam pro salutatione & comitatu. pro caussis, quod dant clientes. Iuuen. Sat. 7. Significat fuisse caussidicum simul & salutatorem, quæ officia togati obibant. tunicati autem erant in agris, vt supra, *O tunicata quies, &c.*

Lites.

FRVMENTVM, MILIVM, PTISANAMQVE, FABAMQVE) Milium Græcis κέγχρος, & κεγχρὶς, & παμάλη dicitur. Germanis Hirsch. Aliud est Europeum, aliud Indicum. Ptisana hoc loco, pro ipso hordeo, seu oriza accipitur, est & hordeum coctum, aut sorbitio & potio hordeacea; de hac scripsit Hippocrates, vt Plinius tradit: nos plura lib. 13.

VENDERE PRAGMATICVS) Dum caussas ageres & agro careres, abundabas ex dono clientum, omni genere frumenti & frugum; postquam emisti agrum, & frumento cares & frugibus. locus est ex absurdo & contrario, cùm contra factum oportuit.

Habebas rus, cùm careres; cum habes emptum, cares.

PRAGMATICVS) hic caussidicum intelligit. etsi nihil impediat etiam propriè pragmaticum hic interpretari. Pragmatici sunt ex familia Iurisconsultorum, Oratorum quasi serui, vt Cicer. 1. de Orat. docet. *Itaque non vt apud Græcos, infimi homines mercedula adducti, ministros se præbent in iudiciis oratoribus, ij, qui ab illis pragmatici vocantur.* Fabius lib. 12. cap. 3. *Neq; ego sum nostri moris ignarus, oblitusúe eorum, qui velut ad arculas sedent, & tela agentibus subministrant: neque idem nescio Græcos factitasse, vnde nomen*

his pragmaticorum datum est. Sunt ergo pragmatici, qui oratoribus leges & ius suggerunt. De pragmaticis functionibus hîc non disputo. Rhodiginum lege lib.25. cap.22. Heraldum ad hunc locum.

Ad Catullum.

LXXXIV. LX.

Hæredem tibi me, Catulle, dicis.
Non credam, nisi legero, Catulle.

HAEREDEM) Iocus ex ambiguo, verbi *lego*, quod ad testamentum legendum seu tabulas, & pecuniam, & ossa defuncti refertur, lego enim librum, lego pecuniam, vt apud Horatium.

Relegit omnem idibus pecuniam.

Lego, etiam ossa, seu colligo. poëta se non crediturum ait scriptum hæredem, donec legat, quod primo aspectu refertur ad codicillos seu tabulas, altero ad pecuniam, tertio ad ossa. Non credam, inquit, donec legam testamentum, imò non credam, donec moriare, & legam ossa tua. Enimuerò nec credam post mortem, donec mihi numerata legatur pecunia. Ita occultè mortem precatur Catullo, qua probet se esse hæredem. Proba ergo te vera dicere, & morere.

Ad Flaccum.

LXXXV. LXI.

Cùm tibi Niliacus portet crystalla cataplus,
Accipe de circo pocula Flaminio.
Hi magis audaces, an sunt, qui talia mittunt
*Munera? sed * gemmis vtilis vsus inest.*
Nullum sollicitant hæc, Flacce, toreumata furem,
Et nimium calidis non vitiantur aquis.
Quid, quòd securo potat conuiua ministro,
Et casum tremulæ non timuêre manus?
Hoc quoque nonnihil est, quòd propinabis in istis,
Frangendus † fuerit cùm tibi, Flacce, calix.

** geminus vilibus vsus, emendatè, exponit enim geminum mox vsum, cui alterum gemnum.*

† V. fuerat.

Anteponit vsum calicum fictilium, calicibus vitreis & crystallinis ex Aegypto allatis propter vsum & minus precium, & minus incommodum si frangantur aut frangendi sint. CVM TIBI NILIAC. P. CRYSTALLA CATAPLVS) Sto cum Turnebo, pro Domitio, contra Merulam, & cataplus lego, non catastus. Cataplus propriè est appulsus classis, de quo multa eruditè Casaubonus ad Augustum Suetonij, cap.97. Et cataplus Niliacus nihil est aliud, quàm nauigatio Aegyptiorum. Ex Aegypto enim annona, & merces plurimæ Romam aduehebantur, & quia Græcè loquebantur, etiam Græco vocabulo eorum nauigatio κατάπλους, cataplus hîc vocata est. Vlpianus de officio proconsulis. *Sed & quas Græci ἐπιδημίας, siue κατάπλουν obseruare.* Sidonius,

Si tum cataplus arserit.

Ausonius, *——toto tibi nauigat orbe cataplus.*

DE CIRCO POCVLA) fictilia, quæ in regione 9. circi Flaminij venum exponebantur, aut calices vitrei, non fictiles; sequitur enim,

HI MAGIS AVDACES) Romæ quippe vitra vilia ad Circum Flaminium vendebantur. Audaces vocabantur, quòd specie quadam auderent imitari crystallina, de quibus lib.17. lemmate, *calices.*

Non sumus audaces plebeia toreumata vitri.

Sensus ergo: suntne hi calices magis audaces, an illi, qui dant tales, tam viles. Officina vitri in circo Flaminio, an ibi etiam facta vitra. Bulengerum vide lib. de Circo, cap.5. Circum Flaminium antea Apollinarem dictum accuratè describit Onuph. Panuinius lib.1. de Ludis Circensibus, cap.18. Bulengerus de Circo, cap.5. vbi plura de hoc versu Martialis & toreumatis.

SED GEMMIS VTILIS VSVS INEST) Hoc quasi ex persona Flacci obiicientis: At gemmæ etiam vsum habent in pellendis morbis, venenis, insania, aliisque non paucis rebus. Si verus lib.37. Plinius cap.2. & sequentibus, Dioscorides, alij. Malim hic emendatiorem scripturam admitte-

mittere, vt mihi videtur, & cum aliis exponere: quamuis sint hæc pocula vitrea de Circo Flaminio & vilia, tamen vtilem eumque geminum vsum habent. nemo fur illis insidiatur: & non rumpuntur calida & feruente aqua. de audacibus lib. 13. porro anquiremus. Possis ergo legere: Sed geminus vilibus vsus inest. Si placet seruare communem scripturam possis exponere etiam τὸ gemmis μεταφορικῶς: possunt enim & fictilia ita fingi & tingi vt gemmas imitentur.

NVLLVM SOLLICITANT) non negat poëta vim gemmarum (si ita legas) poculis insertarum: sed hanc quoque inter alias virtutes ait habere facultatem, vt fures alliciant, qui vitreis vilibus & fictilibus non insidientur. Nullum, inquit, hæc toreumata, hæc pocula fictilia & ficta è luto furem inuitant; nec rumpuntur aquâ calidâ, vt crystallina, nec periculum creant ministro, si casu manum fugiant conuiuæ, vel ministri. Conuiuas etiam obseruare cogebantur ministri, ne vel frangerent, vel gemmas acutis vnguibus, vt Iuuenalis ait, exsculperent. Est certè apud Senecam, quod antè meminimus, rei atrocis narratio, de Vedij puero, crystallinum frangente, eoque ad murænam damnato, & ab Augusto seruato. Et tam solliciti erant famuli in tenendis & porrigendis crystallinis, vt ex ipsa solicitudine, & cura peccarent, poculaque frangerent, quod lib. 14. poëta docet lemmate, crystallina.

Custodes conuiuis nonnunquam apponebatur, ne gemmas legerent. Iuuen. Sat. 5. ---custos affixus ibidem. Qui numeret Gemmas.

Frangere dum metuis, frangis crystallina: peccant
Securæ nimium, sollicitæque manus.

HOC QVOQVE NON NIHIL EST) etiam hoc habent commodi, quòd fictilia propinata impuro & olenti ori, possint sine magno commodo & iactura frangi; non item crystallina. Plinius lib. 28. cap. 2. Græcus epigrammatarius lib. 2. de olenti ore & fractis calicibus: ἐχθές μοι, &c. Sed aliud latere videtur, quam modò dictum: incantationes timebant veteres, ouaque sorpta & cochleas frangebant, metu dirarum, quibus etiam figlina opera credebant obnoxia. Ergo si putaris calicem incantatum, sine damno franges poculum.

De caritate vini.

LXII. LXXVII.

Amphora vigessis, modius datur ære quaterno.
Ebrius, & crudus nil habet agricola.

Hoc distichum contrario prorsus intellectu potest exponi. Primum vt inscriptio docet, per auxesin de caritate vini, vt sententia sit: In summa amonæ & vini caritate saturum tamen & ebrium esse Agricolam, κυρίως vel κοινῶς colonum; atque ita decoquere, vt nihil ei supersit numorum. Deinde per μείωσιν siue diminutionem tantam esse vilitatem annonæ, vt agricolæ diu noctuque studeant compotationibus atque abliguriant rem familiarem. Vel primo rursum sensu: in summa annonæ caritate Agricolam virum cœnipetam, per artes adulatorias captasse cœnas aliorum, & asidue de aliena quadra ructasse crapulam. Iam si quæras, quid mihi in hac sententiarum varietate vero propius videatur; κατὰ μείωσιν exponendam, non αὔξησιν puto Martialem, & titulum distichi corrigendum, qui alioqui non complectitur rem totam, cum æquè de frumento quam vino agatur.

Amphora ergo vigessis est, duobus nempe denariis, siue quatuor victoriatis, hoc est sedecim cruciferis. Continet autem amphora sextarios quadraginta octo, siue quatuor & viginti mensuras vini nostrates. vile ergo villum, seu villi precium erat, & duo sextarij non toto asse veniebant. Frumentum etiam vilius, ære quaterno, hoc est, cruciferis tribus & quadrante. Apud Tacitum lego frumenti modium tribus numis, siue sex cruciferis veniisse, quod erat leuissimum precium. Sequitur ergo leuius esse ære quaterno. Hic aduerte lector non agi de largitionibus frumenti à Clodio ereptis, & ab imperatoribus propagatis, sed de communi frumento quod extra largitiones publicè vel priuatim venum ibat. Dubito præterea an poëta de frumento Romæ vel in Hispania Bilbili venum dato loquatur, cum hunc librum in patria condiderit. Vincentius Contarenus libro de frumentaria Romanorum largitione nihil de hoc versu, vel re ipsa disputat.

lib. 15.

De* Æthonte.

** Aethone.*

LXIII. LXXVIII.

Ante Iouis statuam crepuit satur histrio: pœnam
Iupiter indixit, viuere de proprio.

Olidus est iocus. Aethontem ob ventris crepitum à Ioue multatum ait domicœnio trinoctiali, vt domi nempe, inuitatus à nemine, cogeretur tribus diebus cœnare. Histrio cùm pauper esset, domi prope ieiunia cœnabat; hoc enim Martiali est domicœnium libro quinto epigram. 48.

Nunquam se cœnasse domi Philo iurat, & hoc est;
Non cœnat, quoties nemo vocauit eum.

Eodem lib. 79. *Si tristi domicœnio laboras*
Turani potes esurire mecum.

Iovis statvam) Honorem statuis Deorum habitum liquet, quando pro ipsis diis adorabantur. Vnde Cicero contra Cæcilium dixit à Verre sublatos Deos è Sicilia, cùm deorum simulacra abstulisset. de qua re Lactantius libro 2. cap. 4. Nec Deorum tantùm, sed imperatorum quoque statuæ & regum ita cultæ sunt, vt qui violaret, contaminaret, vllâue contumelia afficeret, maiestatis reus fieret. Postulatus est maiestatis L. Ennius E. R. quòd effigiem principis promiscuum ad vsum argenti vertisset. Capital quoque erat ad Augusti simulacrum, seruum cædere, vestem mutare, nummo vel annulo effigiem impressam latrinæ aut lupanari intulisse. Narrat Seneca lib. 3. lib. 3. Ben. Tiberio imperante prætorium quendam virum in annulo inscriptam Cæsaris imaginem habentem, cùm matellam sumpsisset, maiestatis postulatum, quòd imaginem obscœnis admouisset. Quare nec eos contingere fas erat aut lædere, qui in periculo ad Cæsarum statuas confugissent. Plura Brissonius lib. 4. Select. ex Iur. ciuil. Antiquit. C. XI. Crepvit) ventre, non ventriculo. aliquid animæ amisit, vt Plautus iocatur; si de vomitu accipies, non bene conueniet, quod sequitur *viuere de proprio*, nisi ex histrione canem facias ad vomitum redeuntem. Penam Ivpiter ind.) ob contumeliam statuæ. crepitu factam. Vivere de proprio) Effecit, vt nemo per triduum infœlicem histrionem inuitaret, vt ventrem probè exinaniret, ne satur amplius pederet & creparet. hanc esse mentem docet ipse poëta. de eodem suprà, quod omissum hìc subscribo.

Multis dum precibus Iouem salutat
** Stans summo resupinus vsque in † angues,*
Æthon in capitolio pepedit.
Riserunt homines: sed ipse diuum
Offensus genitor, trinoctiali
Affecit domicenio clientem.
Post hoc flagitium misellus Æthon,
Cùm vult in capitolium venire,
*Sellas ante petit * Patroclianas*
Et pedit deciesq; viciesq;:
Sed quamuis sibi cauerit crepando,
Compressis natibus Iouem salutat.

** Brissonium vide de ritu adorandi. Form.*
† Vngues lege.

** Latrinas, à patrocle Aristophanico dictas Turneb. lib. 30. cap. 16.*

Ad Bithynicum.

LXXX. LXIV.

Nil in te scripsi, Bithynice: credere non vis,
Et iurare iubes? malo satisfacere.

Rursus ex ambiguo argutus iocus. Bithynicus siue Volusius, siue Paulus querebatur à poëta scriptum esse infame carmen, negabat poëta. Exigenti de more iusiurandum in foro Bithynico, aut pecuniam, nisi iuraret, ait poëta se malle satisfacere & soluere, quàm iurare; sed satisfacere Martialis refert ad carmen, non ad pecuniam, vt dicat malle se scribere in Bithynicum carmen virulentum, quàm numerare aliquid; vel, malo scribere in te, quàm iurare nil scripsisse me, quod dum facit, lædit magis. ita sibi satisfecit, non Bithynico. Satisfacere, hic etiam potest idem valere, quod culpam deprecari, & veniam delicti petere, vt apud Plautum Amphit. *Quin ego illum aut deseram, Aut satisfaciat mihi, &c.* Hic ambiguè poëta malo satisfacere, id est, deprecari, vel malo satisfacere, scribere in te. Plura ad hunc leguntur lib. 2. ep. 26. lib. 6. ep. 50. lib. 9. ep. 7. De Iureiurando Quintil. lib. 5. cap. 6.

De Callistrato.

LXXXII. LXV.

Ne laudet dignos, laudat Callistratus omnes,
Cui malus est nemo, quis bonus esse potest?

Callistratus, vt neminem offenderet, laudabat omnes, poëta negat verum esse iudicium, quòd nec omnes sint pares, nec omnes sint boni. Ita fieri, vt improbi etiam laudentur, quod qui facit, ipse reprehendendum se docet. hoc ingenium fuisse Angelo Politiano ferunt. Contrarium est suprà lib. 5. epig. 29. in Mamercum. vide A. Gellium lib. 6. cap. 1. Seneca lib. 1. de Clem. Sed non tamen vulgo ignoscere decet. Nam vbi discrimen inter malos bonosque sublatum est, confusio sequitur, & vitiorum eruptio.

De

De Vmbro.

LXVI. LXXXIII.

Bruma diebus, feriisq́ Saturni
Mittebat Vmber aliculam mihi pauper:
*Nunc * mittit alicam: factus est enim diues.* * misit

BRVMAE) Notat auaritiam Vmbri, qui plus pauper donarat in Saturnalibus poëtæ, quàm diues, pauper aliculam, diues alicam donabat. ALICVLAM) Alicula hic Cuiacio non cibus, sed genus togę est puerilis. lib. 10. obser. cap. 18 *Inter puerilia numerantur aliculæ, id est, togæ breues.* lib. 10. epig. 14. *Quando breuis gelidæ missa est toga tempore brumæ.* aliis cibus est, vti & mihi. Alica dicitur Festo, quòd alat corpus. Isidorus ait Græcanicum esse, Est flos frumenti. Fiebant inde pultes & sorbitiunculæ panesque, de quibus lib. 13. suo Lemmate. d. quo pacto fiat scribit Apicius lib. 5. cap. 5. Tria genera eius enumerat Plinius lib. 18. cap. 11. minimum, ex flore ipso alicæ factum; alterum secundarium, paulò crassius; tertium aphorema, Nachmel grandissimum & vilissimum. NVNC MITTIT ALICAM) videtur dicere maius quid esse alicam, quàm aliculam, cùm minus sit; carpitque Vmbrum, post quæsitas opes sordidiorem ac antea, factum.

De Menogene.

LXVII. LXXXIV.

Effugere in thermis, & circa balnea non est
Menogenen, omni tu licet arte velis.
Captabit tepidum dextra læuaq́ trigonem,
Imputet acceptas vt tibi sæpe pilas.
*Colliget, & referet * lapsum de puluere follem,* *V. laxum uo-
*Etsi iam lotus, iam soleatus * erit,* lue. *V. ero.
*Lintea si * sumas, niue candidiora loquetur,* *V. fumes.
Sint licet infantis sordidiora sinu.
Exiguos secto comentem dente capillos,
Dicet Achilleas disposuisse comas.
*Fumosæ feret ipse * tropin de .·. face lagenæ,*
Frontis & humorem colliget ipse tuæ. *propin. .·. fæce.
Omnia laudabit, mirabitur omnia, donec
Perpessus, dicas, tædia mille, veni.

Cœnipetam ad vnguem describit. vnde discis, quibus artibus olim captarint adulatores, clientes, & parasiti potentiorum culinas. EFFVGERE) Vbique officiosus adest seu frigida, seu calida laues. CAPTABIT TEP. D. T. Q. TRIGONEM) trigonalis pila sinistram potissimùm exercebat, vt in distichis docet. * Monogenes dextra iuxta ac læua pilam excipiet, & tibi ascribet exceptam, velut docto artis pilæ. Pilam trigonalem non à figura ipsius pilæ, sed ludentium & in trigono stantium appellat, quod supra monuimus ex Mercuriali. Alioqui trigon locus quoque triquetrus est, in quo luditur pila seu trigone. TEPIDVM) humidum, madefactum sudore ludentium. FOLLEM.) Et de hoc pilæ genere iam supra dictum sæpius, & lib. 14. dicetur senibus & pueris folles conuenire. IAM LOTVS, IAM SOLEATVS) Octaua hora alij lauabant, alij ludere pergebant quod lemmate *tintinnabulum* lib. 14. docet poëta.

Selij frater est hic Menogenes. Adi lib. 2. ep. 13.

** Cœnipeta officiosissimi.*

Lib. 7. epig. 31.

Redde pilam: sonat æs thermarum, ludere pergis?
Virgine vis sola lotus abire domum?

Menogenes cœnæ caussa tam erat officiosus, vt etiam lotus iam & soleatus, hoc est, iam accubiturus, non dubitarit inquinare pedes. Solea Verrio non solùm ea, quæ solo pedis subiicitur, sed etiam pro materia robusta, super quam paries craticius extruitur. Isidorus *soleæ sunt, quibus tantùm pedum plantæ teguntur, dictæ à solo pedum.* Item: *Soleæ materiales ex materia corio intexta.* Soleas post lotionem adhibebant, quas tamen accubaturi exuebant. LINTEA) ad balneas quibus corpus tergas vt supra d.

Exigvos secto dente c. capillos) periphrasis pectinis, qui ex dente elephanti in radios secti fiebat. Achilleas comas) Philostratus in Heroicis de Achillis coma. Τὴν μὲν δὴ κόμην ἀμφιλαφῆ αὐτῷ φησιν, καὶ χρυσοῦ ἡδίω, καὶ εὐσχήμονα ὅπῃ καὶ ὅπως κινοίη αὐτὴν ἢ ἄνεμος ἢ αὐτός. *Comam ait illi esse densam, & vtrinque prehensilem, auro venustiorem gratioremque, quocumque aut vtcumque agitaretur à vento vel ab ipsomet.* Et alibi: Ἐπισκιῶόν τι καὶ θυμοειδὲς χρύαγμα: *Velut vmbraculum quoddam frontis & magni animi incitamentum.* Flauam Achillis comam Homerus celebrat lib. ψ. qui ἐπιτάφιος dicitur.

Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην.

Stans seorsim à rogo flauam totondit comam.

De eadem: *Et quam Sperchio tumidus seruabat Achilles.*

Tropim) τρύγη Hesychio est τὸ κατώτατον τῆς νηὸς, hoc est, infima nauis pars; hic pro vino ex infima lagena deterrimo & vapido, adeoque ipsa fece. Accipitur translatè, Tropis, pro infima parte lagenæ. Tropis Tropios & Tropidos apud Græcos scriptores reperies. τροπία & ἐκτροπία est vinum vapidum. Vtebantur eo veteres vel ad corpora abluenda in balneis, vel ad vomitum (de quo aliàs dictum) ante cœnam ciendum. Fumosæ dicit, vt ostendat vinum per se malum & Massilianum fuisse, & illam ipsius partem iam corruptam & fecem τρόπιν appellat. Perpessvs toedia) Affectus molestia ex tam importunis officiis. Veni) ad cœnam. tum quiescebat Menogenes.

In comam pueri sui.

Ad Polytimum.

LXXXVI. LXVIII.

Nolueram, Polytime, tuos violare capillos:
Sed iuuat hoc precibus me tribuisse tuis.
Talis eras modò tonse Pelops, positisque nitebas
Crinibus, vt totum sponsa videret ebur.

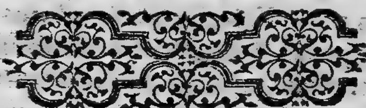
Cæsariem Polytimi venustam priùs noluerat poëta tonderi, tonsam gaudet, quòd inde candor eluceat corporis, antea coma tectus. Pelops) Cui eburneus fuerat humerus, vt fabulantur poëtæ. Natalis Comes lib. 7. cap. 17. rem exponit. Sponsa fuit Hippodamia.

De Cotta.

LXXXIX. LXIX.

Bis Cotta soleas perdidisse se questus,
Dum negligentem ducit ad pedes Vernam,
Qui solus inopi præstat, & facit turbam:
Excogitauit homo sagax, & astutus,
Ne facere posset tale sæpius damnum:
Excalceatus ire cœpit ad cœnam.

Irridet Cottæ extremam inopiam dissimulantis. Bis Cotta soleas) Iam supra diximus isse soleatos ad conuiuia, quas tamen in ædibus & tricliniis ponebant, seruisque custodiendas tradebant. Cotta cùm nullas haberet vel soleas vel calceos, nudipes & excalceatus conuiuatum ibat & facere id furum caussa dicebat, quòd bis iam soleas amisisset. Dvcit ad pedes Vernam) seruum à pedibus, sic ad manus, ad aures, & pocula seruus. Facit tvrbam) in toto comitatu suo nihil habet præter vnicum seruum. Excalceatvs) O ingeniosum hominem & versutum, qui cùm miser esset, nolebat tamen videri miserabilis. Seneca epistola 88. *mulio excalceatus non propter æstatem.* Hodie pagani homines passim per æstatem excalceati incedunt, maluntque pedes quam calceos lacerare; multos paupertas excalceauit.

De

De Tongiliano.

LXX. XC.

*Tongilianus habet nasum: scio, non nego: * sed iam*
Nil, præter nasum, Tongilianus habet.

TONGILIANVS HABET) Iterum ludit in ambiguo verbo nasi. primo versu translatè, altero propriè accipit nasum. Tongilianus habet nasum, iudicat acutè & censoriè, non ego habeo, sed ille; sed malo, non nego. NIL PRAETER NASVM) tam est pauper, vt nihil præter se, imò nec se, sed tantùm nasum suum habeat; nasus enim Tongiliani maior est Tongiliano. Vide epig. Græcum. *Harpocrates nasi*, &c. Est & alius sensus illius, *nil præter nasum*. quasi à iudicio penitùs aberrarit, totusq; à naso suo suspensus sit.

* Ego, Iunij editio. nego, Aldi quam probo.

Ad Charinum.

LXXI. XCI.

Quòd lana caput alligas, Charine,
Non aures tibi, sed dolent capilli.

Argutè ridet Caluum, qui focale adhibebat, vt caluam, non aures, tegeret, cui dolebant capilli, non quos habebat, sed quibus carebat, quòd eum caluitij puderet. De focali lib. 14. dicemus, & iam supra nonnihil attigimus.

De Marone.

LXXII. XCII.

Pro sene, sed.·. caro votum Maro fecit amico,
Cui grauis & feruens hemitritæos erat:
Si stygias æger non esset missus ad vndas,
Vt caderet magno victima grata Ioui.
Cœperunt certam medici spondere salutem.
Ne votum soluat: nunc Maro vota facit.

* clarè, valdè arridet, vel, ceu caro vel Soclaro, quod non bellum. De more vouendi pro amicorum salute Iuuenal. Sat. 12. Multo plura ad hoc ep. Heraldus.

Lepidè & acerbè tangit Maronem testamenti captatorem deceptum. PRO SENE) ex quo spes erat hæreditatis prope certa cum senex & æger esset. CLARE) vt senex exaudire posset, de claris & occultis votis Persius multa Sat. 2. De modo signandi vota & incerandi genua Deorum habes apud Turnebum & Heraldum in hunc locum. HEMITRITAEOS) pestilens febris semitertiana, de qua dictum lib. 2. epig. 40. De hac, & Q. Serenus Samonicus. VT CAD.) vouit pro salute senis victimam Maro. Senex pro hac caritate scripsit Maronem hæredem. Interim cœpit conualescere. perturbatus Maro, qui senem cupiebat mori, vouit aliam victimam, vt moreretur, ne simul hæreditatem amitteret, & victimam; planè huius ingenij erat Regulus, vt Plinius Iunior in epistolis docet. Multa super his captatoribus Lucianus passim.

Ad Priscum.

LXXIII. XCIV.

Sæpè rogare soles, qualis sim, Prisce, futurus,
Si fiam locuples, simq; repentè potens:
Quemquam posse putas mores narrare futuros?
Dic mihi, si fias tu leo, qualis eris?

Fingit se interrogatum à Prisco, qualis futurus fuerit, si dij fortunatum & beatum fecissent: Respondet id quidem certo neminem prouidere; si tamen licet ex vobis diuitib. coniectare, leo essem, quia tales estis, tenues opprimitis & deuoratis, argutè & falsè; diuites quippe diuitum ingenia

genia induunt. Sępè accusatum imus magistratus, quibus grauius peccaremus si in ead. potestate viueremus, ἀρχὰ γὰρ δείκνυσι τὸν ἄνδρα. Seneca epist. 42. *Odit eos qui subita & magna potentia insolenter vtuntur; idem faciet, cum idem poterit. Multorum quia imbecillia sunt vitia, non minus ausura, cum illis vires suæ placuerint, quam illa quæ iam felicitas aperuit.*

In Tuccam.

XCVI. LXXIV.

*v. scribebam versus.

**Scribebamus epos: cœpisti scribere: cessi,*
Æmula ne starent carmina nostra tuis.
Transtulit ad tragicos se nostra Thalia cothurnos:
Aptasti longum tu quoq; Syrma tibi.
Fila lyræ moui doctis exculta Camœnis:
Plectra rapis nobis ambitiosa noua.*
Audemus satyras: Lucilius esse laboras.
Ludo leues elegos: tu quoq; ludis idem.
Quid minus esse potest? epigrammata fingere cœpi:
Hinc etiam petitur iam mea fama tibi.
Elige, quid nolis; quis enim pudor omnia velle?
Et si quid non vis, Tucca, relinque mihi.

*v. ambitiose.

SCRIBEBAMVS EPOS) In æmulum Tuccam omnia poëtæ studia imitantem, quem eleganter monet, vt sibi tandem ea relinquat, quæ ipse nolit. turpe esse omnia velle, cùm in vno excellere vix possis. EPOS) Heroicum seu Epicum ἀναμφισβήτως intelligendum: vt mirer Domitium iambicum interpretari, cùm ipse poëta mox Tragicum subiiciat, quod genus vtique iambo constat. Et Aristoteles, Plato, Eustathius ad Homerum, & quicunq; de poëtica scripserunt, coniurati docent, epos esse speciatim heroicum & hexametrum. Vnde dicti epici Homerus, Virgilius & his paria scribentes. Vnde & ἐποποιΐα, hoc est, poësis heroica. Κατὰ πλάτος, omne genus carminis fortean significauit, quando dicitur μηδὲν πρὸς ἔπος, nihil ad versum, etsi aliter alij vertant, & dicant, latinis esse, nihil ad rem. plura Lambinus ad Horat. lib. I. ser. Sat. 10. SYRMA) vestis tragœdis propria, à σύρω traho, de qua dictum supra. LYRAE) Lyricum accipe, quale scripsit apud Græcos Stesichorus, Bacchylides, Ibycus, Anacreon, Pindarus, Simonides, Alcman, Alcæus, Sappho, Corinna. Apud Latinos Horatius primus, & fortè postremus hoc dignus nomine.

SATYRAS) quales scripsere Lucilius, Horatius, Persius, & postremus tempore, prior arte Iuuenalis. De Satyra plenè Casaubonus. ELEGOS) lusere Tibullus, Propertius, Ouidius. EPIGRAMMATA) vltimo loco ponit suam artem, quod velut mixtum est ex omni genere & argumentorum & carminum.

Ad Bœtim.

C. LXXV.

Bœtis oliuifera crinem redimite corona,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.
Quem Bromius, quem Pallas amat, cui rector aquarum
Albula nauigerum per freta pandit iter:
*Ominibus lætis * nostras Instantius oras*
Intret, & hic populis, vt prior annus eat.
*Non ignorat, onus * quod sit, succedere Macro.*
Qui sua metitur pondera, ferre potest.

* vestras

* quid

Instantium

Instantium Rufum Marco successurum in prouincia excipit carmine. BOETIS OLIVIFERA CRINEM REDIMITE CORONA) Bœtim fluuium alloquitur, & precatur, vt Instantium fœlici auspicio accipiat. OLIVIFERA) Ab olei copia suprà laudauit Cordubam oppidum Bœticæ: Abundauit semper Bœtica oleo, quod Plinius lib. 15. cap. 2. confert cum Istro oleo, & Statius libro 2. sil.

Alij poëtæ plerumq; fluuios arundinibus cingunt. Virg. 8. Ouid. 5 Fast. Rutilius lib. 1. Sidonius Car. 2.

Vnctis Bœtica prouocas trapetis.

Bœtis autem fluuius toti prouinciæ Bœticæ nomen dedit, quam & mediam secat, quæ *cunctas prouinciarum*, Plinij præconio, *diuiti cultu, & quodam fertili, ac peculiari nitore præcedit*. Idem alibi: *Bœtis in Tarraconensi prouincia, non, vt aliqui dixere, Mentesa oppido, sed Tugiensi exoriens saltu*. Habet ingenium Bœtis propè idem mari, quod & Philostratus libro 5. & Statius docent: *Nauigarunt*, inquit Philostratus, *fluuium Bœtim, qui maximè Oceani naturam erga fluxum refluxumq; declarat. Excrescente enim pelago versus fontes, ex quibus oritur, fluuius fertur spiritu quodam ipsum à mari depellente, &c.* Hinc Statius dixit.

Attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melete Bœtis,
Bœtim Mantua prouocare noli.

Oleæ feracem ait & Silius lib. 3.

——genuit quos vbere ripa,
Palladio Bœtis vmbratus cornua ramo.

AVREA QVI NITIDIS VEL T. A.) sæpiculè poëta lanas Bœticas prædicauit lib. 14.

Non est lana mihi mendax, nec mutor aëno,
Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ouis.

Et lib. 12. epi. 64. *Nullo murice, nec cruore mendax*. ad quem locum pluscula adiecta, & lib. 8. ep. 28. lib. 5. ep. 28 aliisque libris. Testatur idem Plinius lib. 8. cap. 48. QVEM BROMIVS, QVEM PALLAS AMAT) Abundat vino & oleo Silius lib. 1.

Nec Cereri terra indocilis, nec inhospita Baccho
Nullaq; Palladio sese magis arbore tollit.

Errant qui versum hunc. QVEM BROMIVS QVEM PALLAS AMAT, &c.) ad Instantium referunt. Bœtim enim alloquitur, vt sequens versus docet: *Cui rector aquarum Albula per freta pandit iter.* in mare pandit, Oceanus enim excipit Bœtim.

CVI RECTOR AQVARVM ALBVLA PER F. P. I.) Exoneratur Bœtis in mare, quod Oceanum dixere, ad occasum. RECTOR AQVARVM) Neptunus, mare. ALBVLA) Albulum fretum appellat, vt Catullus canum gurgitem, & canentem gurgitem. OMINIBVS LAETIS) Altera pars epigrammatis, quæ petitionem continet, cùm sibi in exordio à flumine laudato conciliasset beneuolentiam. INSTANTIVS) Instantius Rufus, ad quem est ep. 73. lib. 8. cuius hoc principium.

Instanti quo nec sincerior alter habetur
Pectore, nec niuea simplicitate prior.
Commendare meas, Instanti Rufe, Camœnas
Parce precor socero.——

ANNVS) pacatè fœliciterque Macro præside, cui in prouinciæ administratione Instantius successit. NON IGNORAT ONVS) quàm graue sit bono succedere principi, qui magnum sui desiderium in animis hominum reliquerit, non nescit Instantius. QVI SVA METITVR PONDERA, FERRE POTEST) gnome haud multum abit ab Horatio eadem in diuerso tamen genere præcipiente.

Versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri.——
Metiri se quemq; suo modulo ac pede verum est.

In effrontem.

LXXVI. CI.

Os ataui, † patrui nasum, duo lumina patris,
Et matris gestus dicis habere tuæ.
Cùm referas priscos, nullamq; in corpore partem
Mentiris; frontem, dic mihi, cuius habes?

† Al. patris, an Martialis sit hoc tetrastichon, meritò quæras,

Lemma, totum exponit epigramma. FRONTEM D. M. CVIVS HABES?) effrontis, vel canis: an etiam maiores huius effrontis, sine fronte fuisse dicit, quibus geminus, hic effrons? an contrà, effrontem hunc iactare se falsò similem maioribus, cùm dissimilis sit, eoque effrons?

CVM

CVM REFERAS PRISCOS) Dubites an Priscos vel priscos scribas. Si *Priscos*: hoc dicet. Iactas te similem atauo, patruo, patri, matri, cùm nullum horum referas, sed potius Priscos, qui non sunt tui maiores: effrons ergo es, cùm non tuos, sed alienos referas fronte. Si legas *priscos* duplex iterum sensus est, cùm referas tuos priscos maiores vultu, cuius frontem habes? mentientis ne, cùm sis dissimilis? an impudentis, quia & illi tales? an ore maiores refers, sed non viuendi more & virtute? à quibus multùm degenerasti. Cæterùm & parentes gaudent, cùm similes sibi liberos progignunt, & ipsi liberi gloriantur, cùm laudantur bonis parentibus forma pares. Apud Virgilium Euander Aeneam primùm intuitus, & Anchisæ similem agnoscens, in hæc verba prorumpit.

——vt te, fortissime Teucrum,
Accipio, agnoscoq; lubens? vt verba parentis,
Et vocem Anchisæ magni vultusq; recordor?

Propter eandem formæ similitudinem, qua Semiramis filium suum Ninum, vel ille matrem referebat, mentita sexum & personam filij mater, multis annis post excessum mariti Assyriis imperauit, vt Diodorus Siculus, Iustinus, alij prodidere. Inde Geryonis fabulam trium fratrum similitudo condidit, vt Solinus scribit. Martialis ab ead. similitudine formæ Nepotis filiam commendat lib. 6. epig. 27.

Est tibi, quæ patrij signatur imagine vultus,
Testis maternæ nata pudicitiæ.

Madaurensis in Apol. 1. pro seipso. *Equidem scio, & filiorum chariores esse qui similes videntur.*
Horat. lib. 4. Od. 5. *Laudantur simili prole puerperæ*

Theophrastus in charact. de adul. seu blanditie: *Ad cœnam vocatus, conuiuij dominum iubebit vocare liberos suos, ingressosq; magis similes patri dicet atq; ficus ficui. Quod si dissimiles forent pro spuriis sæpe censebantur.* Fabius seu quis alius decl. 18. *Quæ pudicitiæ prima fiducia est, edidit partum quem maritus agnosceret: non timuit ne stupra furtiuosq; concubitus paruuli vultus aut crescentis infantiæ similitudo detegeret.* Phocyl.

Non similes natos lectus producit adulter.

Sed hæc condimenti gratia; quorum magnam adferrem copiam, si minor fieret liber, quem finio.

MAT-

MATTHÆI RADERI AD M. VAL. MARTIALIS EPIGRAMMATΩN LIBRVM DECIMVMTERTIVM.

CVI XENIA INDITVM NOMEN.

COMMENTARIVS.

DE inscriptione primum huius libri dicendum, & docendum quid sit Xenium, quando XENIA liber hic inscribitur. Nomen à subiectæ rei argumento liber accepit; quæ enim Saturnalibus mittebantur inter amicos, remittebanturque, illa quidem Xenia, remissa verò munera apophoreta (de quibus extremo libro) dicebantur, vt quidam definiunt. Nos aliter censemus. De Xeniis Vitruuius lib.6.cap.10. *Nam cùm fuerunt Græci delicatiores, & ab fortuna opulentiores, hospitibus aduenientibus exstruebant triclinia, cubicula cum penu, cellas. Primoq́; die inuitabant ad cœnam, postremò mittebant pullos, oua, olera, poma, reliquasq́; res agrestes. Ideo pictores ea, quæ mittebantur hospitibus, imitantes Xenia appellauerunt.* En claram & certam ex claro proboque auctore originem Xeniorum, à re primùm ipsa, deinde pictoribus, & pictis Xeniis, sed originem inquam; Nam Xenia postea, vt Suidas tradit, non hospitibus tantùm, sed amicis ab amicis mittebantur. ξένιον γὰρ δῶρον παρὰ ξένοις διδόμενον. Et sæpe coniunguntur in Oratione ξένοι καὶ φίλοι, quemadmodum apud Demosthenem leges περὶ στεφάνου. Et apud Cic. pro S. Roscio Amerino. *Fama & vita innocentis ab hospitibus amicisq́; paternis defenditur.* Intelligit autem eosdem Cicer. & amicos & hospites ibi Metellos, Seruilios, Scipiones. Apud Iurisconsultos l.6.ff.de off. proconsul. Magna olim religione hospites accipiebantur, quod verentur ne si quem exclusissent, Deorum aliquem humana sub facie latentem tectis prohiberent, aut inhumanius tractarent, vt Iouem Lycaon apud Ouidium:

Viue Domitiano Romæ scripta Martiali sunt hæc Xenia.

Apophoreta, non tantùm sunt remissa munera, sed conuiuis domum ferenda post conuiuium data. Vide lib. 14.

> *Et Deus humana lustro sub imagine terras.*

Et quæ ibidem sequuntur, vti & VIII. Met. de Ioue & Mercurio:

> *Iupiter huc specie mortali, cumq́; parente*
> *Venit Atlantiades positis caducifer alis.*
> *Mille domos adiere, locum requiemq́; petentes:*
> *Mille domos clausere seræ.——*

Xenia vocabantur munera, quæ à Prouincialibus Rectoribusque prouinciarum offerebantur. Cassiodorus 7. Var. *Vnusquisq́; per solennitatem commonitus offerat voluntarium munus. Xenia enim non sunt debita.* Plinius lib.5. epist. ad Val. *Quàm me iuuat, quòd in caussis agendis non modò pactione, dono, munere, verùm etiam Xeniis semper abstinui.* Enimuerò probare non possum, quòd sint, qui existiment Xenia dici Græcis ea, quæ Latinis Lautia. Nam apud Liuium & alios Lautia dicuntur, quæ legatis à Senatu, non priuatis à priuato, vt Xenia, donantur; quamquam Græcum verbum vtrumque comprehendat, non verò item Latinum, *lautia*, lege Brissonium lib. 2. de formulis. Lautia fortè hodie possunt dici, quæ & legatis, & viris illustribus passim in vrbibus donãtur, cùm aduentant, cuiusmodi sunt frumentum, caro, piscis, vinum, pecunia etiam, &c. Xeniorum genus aliud est, quod strenas vocant, à Strenia Dea: mittebantur strenæ Cal. Ianuarij, ad annum feliciter auspicandum, auctore Tatio Sabino in regno socio, qui verbenas felicis arboris, olim è luco Streniæ Deæ decerptas, primus accepisse legitur, meriti pretij argumento, quod strenuorum virorum virtuti dabatur. Appianus in Liby. *Phanea, à senatu Xeniis condonatus plurimis, purpurea veste, & fibula aurea, equo phaleris aureis ornato, & insignibus pariter armis.* De priuatis Apuleius. *Mittit mihi Byrrhena Xeniola, porcum optimum, & quinq́; Gallinulas, & vini cadum ætate pretiosi.* Martialis toto hoc lib. priuatorum Xenia enumerat propè innumera, à quibus & librum indigitauit. Sed amicorum ad amicos dona missa hic potissimùm intelligo, etsi dicat Martialis.

Hæc licet hoſpitibus pro munere diſticha mittas.

Martialis porrò, quia res mittendæ deerant, nomina pro rebus, hoc eſt, diſticha conſcripſit, quæ loco Xeniorum, & ipſe mitteret ſuis amicis, & iis mittenda ſuaderet, quibus copia non eſſet vera munera mittendi, vt ipſe docet epig. 3.

Si tibi tam rarus, quàm mihi, nummus erit.

Monet Rhodiginus Cælius lib. 28. cap. 8. Martialem argumenta diſtichorum accepiſſe ex Charmo Syracuſio, qui, vt ſcripſit Athenæus, lib. 1. Clearcho Sophiſta Trechedipno, ſeu Curricena auctore, in ſingula, quæ apponebantur, verſiculos primùm concinnauit, ac parœmias, vti eſt de piſcibus illud:

* ad Euripidis Hecubam alludit.

*Ἥκω λιπὼν αἰγαῖον ἁλμυρὸν βάθος.

Venio relinquens Aegæi maris ſalſam profunditatem. Opuſculum Leonidæ diſtichis conſcriptum inſinuat Brodæus lib. 6. Antho. ad illud Diſtichon:

Εἷς θεὸς ἓνα ψήφοισιν ἰσάζεται ἢ δύο δοιοῖς
Οὐ γὰρ ἔτι στέργω τὴν δολιχογραφίην.

De Apophoretis libri ſequentis initio diſputabimus. Xenia Saturnalibus, vt & Apophoreta dabantur. Reſpondent ergo hi duo diſtichorum libri quodammodo Athenæi dipnoſophiſtis. Non item Platonis, Xenophontis, Plutarchi. Hic enim de generibus ciborum & vini tractatur, vt apud Athenæum; non ponuntur autem quæſtiones vel ethicæ, vel aliæ ex naturæ arcanis petitæ.

Epigramma.

I.

Ne toga cordylis, & pœnula deſit oliuis,
Aut inopem metuat ſordida blatta famem,
Perdite Niliacas, Muſæ, mea damna, papyros:
Poſtulat ecce nouos ebria bruma ſales.
Non mea magnanimo depugnat teſſera talo,
Senio nec noſtrum, cum cane, quaſſat ebur.
Hæc mihi charta nuces, hæc eſt mihi charta fritillus:
Alea nec damnum, nec facit iſta lucrum.

Flagitioſè imparatus, vt ſolent etiam hodiè, Martialis à pecunia, iocabundus ait, ſe Saturnaliorum diebus, quibus pueris fas nucibus, adoleſcentioribus alea ludere, cum Muſis luſurum, & blattis prandia paraturum. eamque aleam parum quidem lucroſam, nec multùm tamen eſſe damnoſam.

Cordyla puſilla pelamides.

Ne toga cordylis) ſententia pendet ab altero diſticho; ô Muſæ, quæ mihi nihil aliud præſtatis, quàm iacturam chartæ, contaminate ſanè illas peſsimis carminibus, vt ad culinam ferantur tegendis piſciculis aptæ; nam Cordylæ piſces ſunt, pelamides & thinni dicti. lege lib. 3. ep. 2. Togam dixit, & pœnulam, pro cucullo; Moleſtam tunicā vocat alibi, quod inuoluti chartis, velut tunica cineribus aſſarentur. Olivis) baccis olearum; nos plura de his ſuprà infraque. Sordida blatta) peſtis librorum, & veſtium: eadem eſt, quæ tinea Muſis victima ſacrificanda. Vt ne tineæ vermeſque fame pereant, inſcribam carmina papyris, quas arrodant. Perdite Niliacas papyros) quia papyrum naſcitur in paluſtribus Aegypti, aut quieſcentibus Nili aquis, vbi euagatæ ſtagnant. De auctore primo chartæ, deque vario genere, vſu, bonitate, more veterum ſcribendi in foliis, &c. lege Plinium lib. 13. cap. 11. & 12. vnde ſua omnia Domitius. Adde & Guillandinum commentario de papyro. lib. 14. ſuper ea re fuſius. Mea damna) Iocus eſt, quia mala carmina, perdunt bonas chartas. Postvlat ecce novos ebria brvma sales) periphraſis Saturnalium, quæ Decembri Menſe celebrabantur, quibus omnes ſe ad hilaritatem, & iocos inuitabant. ſuprà copioſius de Saturnalibus. Sales) facetias, dicta, lepores. Ebria) indulgebatur liberaliter Genio & Baccho. Non mea tessera depvgnat magnanimo talo) Comparat ſua epigrammatia teſſeræ, quæ impar talo. lib. 14. *Non ſim talorum, &c.* Quantum aſſequor, hunc puto animum eſſe Poëtæ. Ego, nec ludo talis, neque teſſeris, neque nucibus, neque fritillis, ſed dictis & epigrammatis, hoc eſt, Muſæ carminaque ſunt mihi loco omnium ludorum, ſeu talis, ſeu teſſeris, ſeu nucibus fiant. Magnanimo talo) quia ſex habebat latera, ſeu angulos talus, & nonnunquam in nullum latus incumbebat, ſed rectus ſtabat, qui quidem caſus erat felicisſimus, teſſeræ autem ſeu cubi, quia ex omni parte æqua-

Hexagonus talus.

les

les erant, & quatuor angulos perfectos habebant, æquè longi, lati, crassi, paribus angulis semper iacebant, nec poterat alius esse situs tesserarum. De talis ac tesseris scripserunt Cælius Rhodiginus lib. 20. cap. 17. & lib. 4. cap. 11. & 12. Tiraquellus ad Alex. Neap. lib. 3. cap. 21. Turnebus lib. 6. cap. 10. & lib. 9. cap. 33. Idem lib. 18. cap. 12. & copiosius 27. cap. 3. Adrianus Iunius lib. 11. Animaduersionum cap. 4. toto. Merula contra Domitium ad hunc locum. Calcagninus, qui hoc sibi proprium sumpsit argumentum. Gilbertus Cognatus Cent. Adag. 6. ad 496. Bernardus Saracenus Curcul. Plaut. Act. 2. Scen. Date viam. Sipontinus ad Martialem. Beroaldus in Propertium & Suetonium. Nicolaus Leonic. in Sanneto, Galeottus Martius de promiscua doctrina. cap. 36. Scaliger in exercitationibus contra Cardanum. Lambinus Comm. ad Plauti Asinariam. Polydorus Virgilius lib. 2. de inuent. rerum c. 13 Lipsius Antiq. lectio. lib. 2. Plenissimè noster Delrius cômentar. ad Senecæ Herculem furentem de quibus lib. 14. suo lemmate. DEPVGNAT TESSERA) tesseris tribus, talis quatuor ludebatur in alueolo, ita vt inferior videretur tessera & vilior, Astragali autem seu tali nobiliores; nihilominus tantùm erat tesserarum commodum, quantum talorum, & fortuna par in vtroque genere, & æquè incerta, vt testantur, quos modò adduxi testes; atque qua quidem tesseræ numero sunt pauciores, potentiores autem tali, videtur Poëta voluisse carmina sua conferre cum grauiorum Poëtarum scriptis, sic tamen, vt neget velle contendere grauitate carminis, & maiestate cum grandibus Poëtis, tesseraque significabit sortem, conditionem, rationemque inferiorem suæ artis epigrammatariæ heroo aliorum, qui quasi recto pede incedunt. SENIO NEC NOSTRVM CVM CANE QVASSAT EBVR) senio dicitur, cùm in iactis tesseris senarius apparet, & cùm in omnibus tribus, est fœlicissimus iactus; quemadmodum etiam in talis tunc iudicatur casus fortunatissimus, cùm omnes tali diuersas habent figuras, vt nullus cum altero conueniat. Senio vocatur etiam Cous & Colias. Canis autem infœlicissimus, cum vnicum senario obiectum punctum apparet, & Græcis dicitur ὄνος asinus.

Tesserarum ead figura hodie qua olim. Talos non vidi. Lib. 5. c. 6. Turneb.

De talo, lib. 14. suo lemmate plenius.

EBVR) Synecdoche, vel pro talis eburneis, vel pro fritillis, & pyrgis, vel pro ipsa tabula & alueo eburneo. De his lib. 14. HAEC MIHI CHARTA NVCES) pro nucibus puerorum scribam iocosa, & leuia epigramata, quæ mihi erunt nuces. HAEC EST MIHI CHARTA FRITILLVS) Fritillus, Turnebo teste, est vasculum buxeum longum & teres, è quo mittuntur tesseræ, vel tali in tabulam. Idem & Pyrgus siue turricula. nam imaginem & effigiem rotundæ turriculæ præbebat. Ne igitur improba fallaci manu bolos, quos vellent aleatores veterani, iactarent, aliosque fallerent, excogitatum fuerat ad fraudem tollendam, vt per pyrgum mitterentur tali. Intus autem pyrgus excauatus erat gradatim, exsculptusque, vt agitati concussique tali, in graduum offendentes superficie, volutarentur, incertiorque iactus esset. Ausonius in Profess. Burdegalensibus.

Lib. 6. cap. 3.

Vidimus & quondam tabulæ certamine longo,
Omnes qui fuerant enumerasse bolos.
Alternis vicibus, quæ præcipitante rotatu,
Fundunt excussi per caua buxa gradus.

Vide plura ibidem. Aliter hunc locum explicat Domitius. ALEA NEC DAMNVM, NEC FACIT ISTA LVCRVM) Alea metaphoricos, hoc genus studiorum, seu ludorum, nec mihi vehementer nocet, nec etiam valde prodest. intelligit epigrammata sua.

In Detractorem.

II.

Nasutus sis vsque licet, sis denique nasus,
*Quantum noluerit ferre * rogatus Atlas;*
Et possis ipsum tu deridere Latinum,
Non potes in nugas dicere plura meas,
Ipse ego quàm dixi; quid dentem dente iuuabit
Rodere? carne opus est, si satur esse velis,
Ne perdas operam, qui se mirantur, in illos
Virus habe: nos hæc nouimus esse nihil.
Non tamen hoc nimium nihil est, si candidus aure,
Nec matutina si mihi fronte venis.

** rogatus.*

In Zoilum & sciolum, nimiumque vel longæ, vel emunctæ naris, est hoc epigramma, quo monet Lectorem Theoninum, vti ne carpat, quod à se iam carptum, & abiectum contemptumque sit satis.

Nasvtvs sis vsqve licet) Metaphora est, re à sensu, ad animum iudiciumq; translata. Vt enim vis odora canum vestigat omnia naribus, ita mens & animi solertia, secernit apta grataque ab ineptis & ingratis. Hinc ponitur vncus & longus nasus pro acri & subtili iudicio. Vncæ nares (ex Aristotele Quintilianus) ingenium significant, risum, contemptum, fastidium. Martialis lib. 1. *Et pueri nasum Rhinocerotis habent.* Sæpius pro irrisione. Est enim in naso irrisionis sedes, & irrisores nasuti vocantur, vt hoc loco. Sic Plinius lib. 2. cap. 37. *Et altior tantùm homini, quem noui mores subdolæ irrisioni dicauére.* Persius Sat. 3.

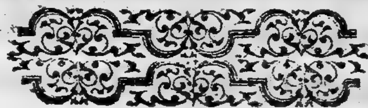
Ingeminat tremulos naso crispante cachinnos.
Mart. *Non cuicunq; datum est habere nasum.*
Horat. in serm. *——balathro suspendens omnia naso.*
Et Persius. *——Rides, ait, & nimis vncis*
Naribus indulges——

Græci simplici verbo efferunt μυκτηρίζειν, ἀντιμυκτηρίζειν. Cass. ad Cicer. lib. 15. epist. 19. *Scis quàm se semper à nobis derisum putet. Vereor, ne nobis rusticè gladio velit ἀντιμυκτηρίσαι.* Vide lib. 1. epigr. 4. Sis deniqve Nasvs) tale est illud. *Non vitiosus homo es, Zoile, sed vitium.* Detractor, etsi nasutus sis, imò ipse quantus quantus es, ipse nasus sis. Catullus ad Fabullum. *Quod tu cùm olfacies, deos rogabis, Totum vt te faciant, Fabulle, nasum.* Sed hoc alio sensu. Qvantvm nolverit ferre rogatvs Atlas) & tantus tibi nasus sit, quantum ferre aut noluerit, aut non potuerit ipse Atlas, qui tamen gestat cœlum humeris ἰ αὐχένος ὑπερβολικῶς. Togatus legunt aliqui vt intelligatur Romanus non Maurus de quo lib. 6. ep. 77. *Non aliter ridetur Atlas cum compare mulo* vbi alij longum & procerum velut gigantea mole hominem interpretantur; plures verò pumilionem contrario sensu.

Et possis ipsvm tv deridere Latinvm) De hoc Latino Domitiani Mimo iam sæpè dictum. Sensus est. Latinus Mimus omnium mores, gestus, errores scitissimè potuit irridere imitando, sed tu, si vel ipsum hunc, qui ridebat omnes, possis irridere, tamen non potes me plus irridere, quàm egomet meipsum iam irrisi. Non potes in nvgas dicere plvra meas, ipse ego qvam dixi) superiore carmine appellaui eas, togas Cordylarum, pœnulas oliuarum, ludibrium Blattarum, nuces puerorum, & fritillos. De nugis hisce ante dictum. Qvid dentem dente ivvabit rodere) quid nugas meas exagitas, quæ nihil habent inuidiosum, aut magnificum? Magna & illustria petit Inuidia. parœmia est de eo, qui carpit eum, qui neque lædi queat, neque sentiat, vt si lapidem verberes. d. suprà. Carne opvs est, vt satvr esse velis) Qui primùm parturiunt montes, & murem edunt, qui ordiuntur arma, *quibus cœlo se gloria tollit, qui pila minantia pilis, populosq; potentes*; Equum Troianum condunt, asinum finiunt, qui se in monte Parnasso somniasse dicunt, & labra fonte Caballino proluisse, qui scribunt *grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus anhelet, qui Cirratorum centum dictata fuére, qui Phyllidas, & Hypsipylas, vatum & plorabile si quid eliquant.* Hos morde cum Persio; & cum Horatio, promissores ingentes, & qui sublimes versus ructantur, qui fumum ex fulgore dant, lege Poët. Horatij 1. Satyr. Persij, ibi reperies, quæ scripta sint digna naso, hoc est irrisione & dente. Ego tenuia struo carmina & arida, mordaciaque epigrammata, in quæ si dentem imprimas, dentem lædas. Ne perdas operam) In meis nugis carpendis. Qvi se mirantvr) qui sibi placent. Quis autem non? audi Cic. Tusc. 5. *In hoc enim, inquit, genere, nescio quo pacto magis, quàm in aliis, suum cuiq; pulchrum est. Adhuc neminem cognoui Poëtam, qui sibi non optimus videretur.* Quis non illud Horatianum de se: *Ego mira poëmata condo, Occupet extremum scabies.* In illos virvs habe) digni sunt, qui rideantur & carpantur, qui maiora viribus promittunt, aut suscipiunt, nec perficiunt, quique sibi impensè placent, ac Deos quosdam Parnassios existimant. Virvs habe) mordacia, verba virulenta, quæ atro madent veneno, in illos ingentes, inquam, virus profer. Nos haec novimvs esse nihil) esse nugas & apinas fatemur. Non tamen hoc nimivm nihil est) non planè abiicit vel abiicienda putat; seruient, inquit, hæc carmina non Catonibus & sobriis, sed cænatis, aut pransis, vbi locus hilaritati, sunt festiui sales. Si candidvs avre) si lecta audiueris sine inuidia, aut legeris. Nec matvtina si mihi fronte venis) non caperata fronte, aut seuero tristique supercilio, lib. 10. ad Plinium & aliis, idem dixit.

Silius.
Statius.

Similis est parœmia suprà. Pellem rodere caninam; quæ caret carne.

Epi-

Epigramma.

III.

Omnis in hoc gracili Xeniorum turba libello
Constabit nummis quattuor empta tibi,
Quattuor est nimium: poterit constare duobus,
Et faciet lucrum bibliopola Tryphon.
Hæc licet hospitibus, pro munere, disticha mittas,
Si tibi tam rarus, quàm mihi, nummus erit.
Addita per titulos sua nomina rebus habebis;
Prætereas si quid non facit ad stomachum.

Vide Præfationem Quinctil. de Tryphone.

Precium & argumentum libelli significat. Precium est geminus nummus, seu victoriatus, Argumentum, Xenia distichis comprehensa.

OMNIS, IN HOC GRACILI LIBELLO, TVRBA XENIORVM) multa sunt hîc Xenia, quæ omnia quatuor, immò duobus nummis comparabis, id est, 4. cruciferis.

QVATVOR EST NIMIVM) Correctio, est breuis & vilis liber. POTERIT CONSTARE DVOBVS) emas igitur duobus nummis; carius Virgilij vnicus est emptus, quàm omnes Martialis. 20. enim aureis primum venibat secundus Aeneidos. ET FACIET LVCRVM BIBLIOPOLA TRYPHON) Huius facit mentionem lib. 4. epi. 72. HAEC LICET HOSPITIBVS, PRO MVNERE, DISTICHA MITTAS) diximus initio lib. quibus dari consuerint Xenia. Et hic non tantùm peregrinos intelligo; sed amicos & familiares. Qui rem habebant, mittebant res, quas describit hîc Martialis, aliis suadet, vt carmina mittant, quæ depingunt Xenia.

SI TIBI TAM RARVS, QVAM MIHI, NVMMVS ERIT) Alter prope Homerus erat Martialis, Plinius iunior fatetur à se viatico adiutum abeuntem, prædicat tamen nonnunquam suos & hortos ac honores. Fuit equestribus donatus. & iure trium liberûm, qui vix vnû, imo seipsum poterat alere. vitam in fronte libri adi. ADDITA PER TITVLOS) Lemmata seu argumenta & periodos singulorum distichorum intelligit. PRAETEREAS, SI QVID NON FACIT AD STOMACHVM) alludit ad esculenta Xeniorum, & reipsa de carminibus suis hoc dictum voluit.

Tus.

IV.

*Serus vt * ætheriâ Germanicus imperet * aulâ,*
Vtq; diu terris, da pia tura Ioui.

Vsum turis ostendit in sacrificiis.
** ætheria.*
** aula.*
Al. caret.

Adulatio est, tura cremantur in sacrificiis. Poëta vsum turis ostendit, & monet Deos rogandos pro diuturna Cæsaris vita.

SERVS VT IMPERET) vt tardè & post multa sæcula abeat in cœlum, diuque regnet in terris; multa ad τὸ, SERVS, suprà. Legunt alij ætheriæ aulæ, quod mihi verum, & maior adulatio est, & loquendi modus expeditior, alioqui audiendum est in aula, in terris. quanquam possit intelligi *in*: in aula, in terris.

GERMANICVS) Domitianus. Vnde intelligis disticha hæc & Xenia non extremis Martialis annis scripta, sed viuo adhuc Domitiano. Cùm in superioribus libris ad Traianum reperiantur epigrammata, quæ non nisi mortuo Domitiano scribi potuêre.

DA PIA TVRA) pia, quia destinata rebus piis, nempè Religioni & superis. De ture, vbi nascatur optimum, lege apud Plinium lib. 12. lib. 4. Dioscoridem lib. 1. cap. 81. 82. & 3. 4. Oribasium, &c. Poëta velut conuiuium paraturus primum de more tus adolet. Horat. lib. 4. car. vlt.

Nosq; & profestis lucibus, & sacris
Inter iocosi munera Liberi
Cum prole, matronisq; nostris
Rite Deos prius apprecati,
Virtute functos more patrum duces
Lydis remisto carmine tibiis:
Troiamq; & Anchisen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

Piper.

V.

Cerea quæ patulo lucet ficedula lumbo,
Cùm tibi fortè datur, si sapis, adde piper.

De ficedula infrà est carmen, vbi auem depingemus. De ficedula piperata Petronius. *Hîc nescio quid boni debet esse, persecutus putamen manu, pinguißimam ficedulam inueni piperato vitellio piperatam.* CEREA) pinguis Metonymia; pinguia enim cerea videntur & mollia. PATVLO LVMBO) lato vel patente; lumbus est inferior ad renes corporis pars, sedes cupidinis.

ADDE PIPER) alioqui fatui saporis. Plinius. Piper Græcis πέπερι. peregrinum est; nam nulla vox definit islis in I. vt Athenæus lib. 2. docet. Naturam piperis describunt Theophrastus lib. 9. cap. 22. histor. stir. Dioscor. lib. 2. cap. 189. Et recentiores Ianus Sarracenus. Ioannes Bruyerinus de re cibaria.

Alica.

VI.

Nos alicam, mulsum poterit tibi mittere diues.
Si tibi noluerit mittere diues, eme.

Alica genus potionis ex Zea seu spelt a factum, Vilius mulso, respondet ferè nostræ cereuisiæ, nisi quod hæc ex hordeo, illa ex tritico.

NOS) pauperes; nam alica pauperum est Xenium, vt mulsum diuitum. *Alica res Romana est, & non pridem excogitata, alioqui non Ptisanæ laudes potiùs scripsissent Græci. Nondum arbitror Pompei Magni ætate, in vsu fuisse, & ideo vix quicquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola: Esse quidem eximie vtilem nemo dubitat, siue eluta detur, ex aqua mulsa, siue in sorbitiones decocta, siue in pultem.* Plinius lib. 22. cap. 25. Adde Plinij epistolam ad Erutium, *alica cum mulso & vino, &c.* ALICAM) Alica fit è zea, quam semen appellauimus. Zea à Latinis dicitur spelta, ex qua fit alica potio. De zea plenius Io. Bruyerinus de re cibaria cap. 13. l. 13. *Alica dicitur, inquit Festus, quod alat corpus.* Isid. græcum ait verbum. Genus est præstantissimi tritici, è Laboriis Campaniæ missi, vnde fiebat potio, quæ dicebatur alica. Tunditur granum eius in pila lignea. Nam lapidis duritia conteritur. Alicæ sunt tria genera, minimum, ac secundarium: grandissimum verò apheroma appellant. Plin. lib. 18. cap. 11. Ptisanæ, quæ ex hordeo fit, laudes omnes in alicam transeunt. Plin. lib. 22. cap. 25. Vide Mercurial. lib. 4. Var. cap. 18. Palladium in Iunio. Copiosè etiam nuper Ioannes Bruyerinus lib. 5. de re cib. cap. 12. de alica scripsit. MVLSVM) Isid. Orig. lib. 20. mulsum potionem, ait ex aqua & melle confectam, quam græci μελίκρατον dicunt. Sed apud Plin. lib. 22. cap. 24. traduntur varia genera mulsi, non ex aqua tantùm, sed vino, eoque vario; laudatur illud, quod fit ex vetere. Pollio nihil præter mulsum bibit, aut edit plurimis annis, & vitam vltrà centesimum annum propagauit. MITTERE DIVES) quia carius est alicâ, quæ respondet zytho nostro, siue ceruisiæ, quam potissimùm plebs bibit.

De mulso infrà suo lemmate.

SI TIBI NOLVERIT MITTERE, EME) facetum consilium, sed absque auxilio. quale illud, pauper quando esuriet quid faciet? comedet. sed vnde? Sensus est, Nos, mittimus tibi Alicam, quæ omnino mulso indiget, sed mulsum tibi diues mittet, aut si non mittet, emes, Alicam cum mulso fuisse apponi solitam, nulla est dubitatio, cum id Plinius, quem suprà laudauimus, disertè affirmet.

Conchis faba.

VII.

Si spumet rubrâ Conchis tibi pallida testâ,
Lautorum cœnis sæpe negare potes.

Si fabam folliculatam condimentis suis apparatam habes, poteris domi cœnare, nec desiderabis lautius conuiuium. Conchis faba est, à similitudine Conchæ, quæ carunculam cortice, seu testa clausam habet, & accipitur pro edulio ex faba confecto. seu: Conchis est faba cum cortice elixa, ad discrimen fabæ fressæ, quæ sine cortice coquitur. Conchis enim appellatur faba, quæ cum suo folliculo est. Etiam Concha pro faba reperitur. Scribonius. *Ex fabæ quasi Conchâ, multo cum cumino cocta*; etsi hic folliculus ipse videtur. Tur. lib. 17. p. 156. de qua Martial. lib. 5. epigram. 40.

Congula hodiè. Schalbonen.

Et Iuuenal. Sat. 3. *Cuius Conche tumes* ——

Et dicitur Conchis, huius Conchis.

RVBRA

RVBRA TESTA) fictili vase; rubent enim testæ igni coctæ. Conchis porro nisi condiatur liquamine, coriandro, cimino, porro conciso, & oleo, (cuius maior addi copia debebat) erit fatua & fine sapore. SPVMET) cocta nempe & feruens liquore. PALLIDA) elixa enim pallescit. LAVTORVM COENIS SAEPE NEGARE POTES) Inuitatus sæpe recusare potes; tam lautæ dulcesque sunt conches huiusmodi, vt diuitum mensa facilè careas. De faba & conche Ioannes Bruyerinus lib. 7. cap. 2. toto vbi multa ex AEsculapij schola depromit, quæ huc parum faciunt. Conchem nonnulli fabam Romanam putant nunc albam meram putam, nunc puram putam nigram, nunc versicolorem: Poëtam verò hic non de viridi & folliculata, quæ cum aceto solet edi, sed matura & excussa ex folliculataq; volunt loquentem intelligi, quod viridis non spumet sed cocta, quam disceptationem cocis relinquo.

Far.

VIII.

Imbue plebeias clusinis pultibus ollas,
Vt satur in vacuis dulcia musta bibas.

Musta ex plebeis ollis pulte imbutis dulciora bibuntur.

Far dictum est *à frangendo*, quòd pistillis olim frangeretur, vt docet Isidorus; vel *à faciendo*, teste Varone lib. 4. de lingua Latina; vel *à ferendo*, quòd id ferat terra. *Far* significat frumentum cum omne ferè, tum potissimùm adoreum, deinde farinam ex eodem factam, & pultem. Columella sæpissimè pro crassiore farina accipit. Chondrum Galeno dictum putant. IMBVE PLEBEIAS) *hoc præcipit* (inquit Turnebus lib. 25. cap. 28.) *disticho Martialis, vt in ollas, quæ clusini farris pulte imbutæ fuerint, mustum mittatur, quòd eo tanquam condiatur, & ad bonitatem proficiat, commendeturq́;*. Olim Romani trecentis annis farre hoc, seu pulte victitarunt. Plinius lib. 18. cap. 8. *Ex omni genere durissimum far, & contra hyemes firmissimum, patitur frigidissimos locos, & minus subactos, vel æstuosos sitientesq́;. Primus Latio cibus, magno argumento, in adoreæ donis sicuti diximus.* Pulte autem, non pane vixisse longo tempore Romanos, manifestum, quoniam inde pulmentarij, hodieque dicuntur, &c. IMBVE) Clusinis pultibus ollas plebeias, viles, quibus plebs vtitur; recentes, vt odorem hauriant seruentque, hoc enim est imbuere. Hor. *Quæ semel est imbuta recens, seruabit odorem, Testa diu.* Inde vinum gratius bibitur. CLVSINIS PVLTIBVS) farre Clusino. Clusium est oppidum Tusciæ, mediterraneum Ptole. Plinio, Ortelio; Vetus & nouum. Et Clusini dicti veteres & noui, vnde optimum far adferebatur. candidius est ab agrestibus blancæ dictum. Columella farris genera quatuor ponit. far Clusinum candoris nitidi, far venusculum, rutilum, & alterum candidum, semen trimestre, seu halicastrum. Clusium hodiè Dusia vocatur. Plura de eius vsu in sacris, & nuptiis lege apud Plinium variis locis, Columellam, Varronem, Hieronymum Mercurialem lib. 4. Var. cap. 18. & lib. 2. cap. 23. Hotomannum de ritu veterum nuptiarum C. XIX. de nuptiis quæ farre contrahuntur. Ioan. Bruyer. VT SATVR IN VACVIS DVLCIA MVSTA BIBAS) reddunt enim vinum gratum, & dulce vasa, hac pulte, imbuta. MVSTA) quid mustum sit, nemo nescit; Quæ genera, lege apud Plinium lib. 14 cap. 19. IN VACVIS) ollis nempè Clusinam pultem redolentibus. videtur autem mustum pro vino posuisse.

Pultiphagi Romani.

Lens.

IX.

Accipe Niliacam Pelusia munera lentem:
Vilior est alica, carior illa faba.

Lentem infra alicam, supra fabam ponit.

Lens Græcis φακὴ & φακὸς dicitur, nobis linsen. Philosophorum quondam delitiæ. Apud Græcos in pretio fuit. Athenæus, Zenonem solitum fuisse lentes coquere scribit. Inde Stoicorum dogma erat, vt refert Athenæus lib. 4. Sapientem omnia bene agere, & lentem diligenter condire. Pherecrates tamen contra, μή μοι φακῆς, μὰ τὸν Δί, οὐ γὰρ ἥδομαι, ἢν γὰρ τράγῃ τις, τοῦ στόματος ὄζει κακόν. *ne mihi lentes, quæso, per Iouem; non enim mihi placent, si quis enim comederit, ore malè olet.* Optima nascitur circa Pelusium oppidum Aegypti, teste Plinio, à quo Nili ostium Pelusiacum dictum est, Virgilius, *Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis.* B. Hieronymus ad Ezechiam lib. 9. censet à poëta Pelusiacam vocitatam, non quòd ibi gignatur id genus leguminis vel maximè, sed quòd è Thebaida, & omni Aegypto per riuum Nili illuc deferatur. Fuit hic cibus Aegyptiis quasi peculiaris, vnde & Elephas morbus ibidem vulgatissimus. Ex hoc legumine nata sunt non pauca prouerbia. vt *lente gaudere desiit, lenticulam angulo tenes, lenti vnguentum infundere, ante lentem vngere ollam,* lege Adagiographum. Esau ius primigeniæ, libertatemque lente commutauit Genes. 25. Plinius lib. 18. cap. 12.

Duo genera eius (lentis) *in Ægypto, alterum rotundius nigriusq́, alterum sua figura.* Inuenio apud Auctores æquanimitatem fieri vescentibus ea. Vnde lenti homines non præcipites, & Lentuli nomen acceperunt, vt à cicere Cicerones, à faba Fabij. De lentis ingenio plura Ioan. Breyerinus lib. 7. cap. 3.

Vilior est alica, carior illa Faba) Lens non est conferenda cum Alica, de qua paulò antè diximus; laudatior tamen faba seu conche, de qua item suprà; fabæ lentique maiorem Græci honorem habuere, quàm piso, & cæteris leguminibus, vt Theophrastus est auctor.

Simila ex tritico.

X.

Nec poteris similæ dotes numerare, nec vsus,
Pistori toties cum sit & apta coco.

Farinam similagineam variis pistorum vsibus seruire dicit. Triticum, quod principatum tenet inter frumenta, fractum aut tritum cernitur in tria genera; primum Pollinem seu volaticum appellant, quod parietibus vestibusque panificum, velut puluis adhæret. alterum similago seu simila dicitur farinæ flos, pars optima, de qua loquitur hic Mart. 3. genus est, vnde fit secundarius panis; vtriculum vocat Plinius. Furfures sunt recrementa, quæ in cribro subsident, dum farina excernitur. Simila igitur, nobilis & laudata farina est, quæ tot præstat commoda pistoribus. Græcis σεμίδαλις, Syracusiis σεμαλὶς, Latinis similago & simila. flos farinæ. Platina lib. 7. *Similam fieri è tritico loto, sicco, ac leniter mola diffracto dicunt medici*, &c. Plura Ioan. Bruyerinus lib. 5. cap. 7.

Dotes nvmerare) *non potes,* inquit Domitius, *quia est minutim concisa simila.* ridiculam puto hanc interpretationem: quasi verò pulueris seu farinæ numerum vocarit dotes varias, & ob eam caussam numerari non posse dixerit quod puluis sit. Existimo dotes esse, varium vsum (vt ipse Poëta exponit) similæ, quem præstat coco & pistori, ad varia genera panum, placentarum, cibariorum conficienda. Pistori) *Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellum, annis ab V.C. super D. LXXX. Ipsi panem faciebant Quirites, mulierumq́; id opus erat, sicut & iam in plurimis gentium.* Plinius lib. 18. cap. 11. Apud nos in plerisque pagis Rusticanæ mulieres pinsunt. Nec coquos habebant in seruitio, sed conducebant è macello, quod ex Plauto intelligis. Pistor est, qui farinam facit, & panem. Coquus, qui cibaria conficit.

Ita & Domitius postea subiicit.

Hordeum.

XI.

Mulio quod non det tacituris, accipe, mulis,
Hæc ego coponi, non tibi, dona dedi.

Accipe hordeum, quo sæpe defraudat mulas mulio, sed tu acceptum vendes coponi; ita non tam tibi, quàm cauponi dedi. Hordeum, cuius naturam, genus, laudes habes apud Plinium lib. 79. cap. 7. notius est genus frugis, quàm vt indigeat enarratore. Ex hordeo fiebat panis laudatus Græcis, damnatus Romanis, quem seruis gladiatoribus apponebant, vnde hordearij dicti. lege Mercurialem lib. 4. Variarum, cap. 18. Ex hoc (quanquam non tantùm) facta ptisana est, de qua Hippocrates condidit volumen. Plinius lib. 22. cap. 25. & lib. 18. cap. 7. Ptisana autem à πτίσσειν, quod est pinsere vel decorticare, vocata est. & primùm significat omnia frumentacea deglubata, ac pistillis decorticata, deinde cocta aquis. Postremò de hordeo, propriè vel decorticato solùm, atque deglubato, sicut monstrare videtur Pollux. Martialis lib. 12.

Frumentum, milium, ptisanamq́; fabamq́; solebas Vendere——

Et de quo loquitur Constantinus lib. 17. vbi pro curatione doloris capitis laudat ptisanam crudam, vel etiam de hordeo decocto. Quo pacto coqueretur, leges apud Mercurialem loco suprà adducto. Præter hanc ptisanã fiebat apud Arabas & Latinos aqua ex hordeo tam decorticato, quàm nõ decorticato, quã ibidem describit Mercurialis: sed illa laudata fuit de octauo genere, cuius laus tota transit in alicam, continetque succum hordei, atque colata vocabatur, quã hodie Itali hordeatam nominant. Laudes ex Hippocrate ibidem describit Mercurialis. De pane hordeaceo, & Ptisanis sic Plinius lib. 18. cap. 7. *Panem ex hordeo antiquis vsitatum, vita damnauit quadrupedumq́; tradidit refectibus. Ptisanæ inde vsus validissimus, saluberrimusq́; tantoperè probatur. Vnum laudibus eius dicauit volumen Hippocrates, quas laudes ad Alicam transfert lib. 22. cap. 25.* sed Itali faciebant Ptisanam ex oriza, quã reliqui mortales ex hordeo. Hæc ideo volui copiosius tractare, vt hic versus probè intelli-

telligeretur, quem aliter atque aliter video exponi. Domitius ex Plinio tradit ex hordeo panem in Italia factum, postea quadrupedibus hordeum tantùm offusum; postremò factam ex ea ptisanam, de qua putat hic Martialem locutum; hordeum enim ait ad amicum à Martiale missum, non pecudibus & mulis obiiciendum, sed cauponi dandum ad ptisanam faciendam. Atqui Romani non ex hordeo ptisanam, sed oriza fecerunt, vt docet Plinius lib.18. cap.7. præterea alica ptisanæ præfertur à Plinio, omnesque laudes ptisanæ, in alicam transferendas putat. Alicam etiam ante Pompeium non fuisse in vsu testatur Plinius. Ptisanam antiquiorem multò reperies, si caput 18. lib.4. Var. Mercurialis probè expenderis. sentio tamen non ex sola oriza factam ptisanam, sed ex hordeo etiam. Turnebus lib.25. cap.28. tota via abit à Domitio, sic enim versum hunc explanat. *Accipe*(amice, scilicet,) *quo quadrupedes sæpe defraudat mulio: quanquam, cùm hordeum pecudum pabulo potius seruiat, quàm hominum, dedi, quod tu potius cauponi vendes, quàm comedes: nam coponibus est eo opus ad Iumentorum pastus.* Domitianus ita exponit. *Accipe hordeum, quod non dabit amplius mulis taciturus, mulis taciturus, inquam, si enim subtractum fuerit illis pabulum, tacebunt probè, qui pasti modò rudunt hinniuntq́.* Immo vero magis hinnient subtracto pabulo. Iob. 6. *Nunquid rugiet onager cum habuerit herbam? aut mugiet bos cum ante plenum præsepe steterit?* ad quem locum plura interpretes. Rescribunt alij: *Mulio quod non des.* Mulio mitto tibi hordeum saturnale donum, quod des tuis mulis, immo non des; quamuis enim coponi dederis in stabulo vt offundat illud tuis mulis, ille tamen mulis non dabit, sed subtractum vendet, ita illi potius quam tibi dono, ille enim fruetur commodo illius mulis ablati. Notat ergo perfidiam coponum, qui iumentis furtim pabulum subducunt, & subductum reuendunt. HAEC EGO CAVPONI NON TIBI DONA DEDI) Hordeum tamen non tam tibi quàm cauponi dedi, quia tu cauponi hordeum dabis, ille tibi ptisanam pro hordeo reddet. Turnebi sententia placet.

Frumentum triticeum.

XII.

Tercentum Libyci modios de messe coloni
Sume, suburbanus ne moriatur ager.

Ne incultus ager suburbanus sterilescat, frumentum Libycum sere, quod maximè amat. Triticum, laudatissimum genus frugis, serebant in agro suburbano, seu proximo vrbi. Libyam porro tritici frumentique feracem scribit Horatius Od.3.

Quicquid de Libycis verritur areis

Et lib.2. Sat.3 — *Frumenti quantum metit Africa:*

Seneca in Thes. — *Non quicquid Libycis terit*
Feruens area messibus.

Et ipse Mart. lib.6.e. — *Possideat Libycas messes, Hebrumq́, Tagumq́.*

Hinc Ceres Libyssa vocata est, quòd inde frumentum sit allatum, Festus. Frumentariæ Romanorum prouinciæ fuere Africa, Sicilia, Aegyptus, Hispania, Sardinia, Bœotia, Macedonia, Asia, Syria, Chersonesus. Poëta hic in alienâ diuitis persona donat amico sterili trecentos modios tritici Africani, vt agrum suburbanum foueat: donat inquam vel potius optat, aut sibi donandum docet. Plinius tamen laudat potissimum ex Sophocle Italicum triticum à candore & pondere, quanquam non neget Thracium. lege de generibus tritici eundem lib.18. cap.7. TERCENTVM MODIOS) numerus certus pro incerto, quod more Poëtarum pro magna copia ponitur. DE MESSE LIBYCI COLONI) de frumento quod ab Agricolis ex Libya adfertur. SVBVRBANVS NE MORIATVR AGER) ne sterilescat si satio cesset, & incultus relinquatur. De tritico triticique vario genere Ioannes Bruyerinus lib.5. cap.1. & 2. Galenus πολυχνοτροφώτατον, καὶ πολλυχνσότατον appellat. *Modius ein Metzen suprà lib.10. disputatum.*

Betæ.

XIII.

Vt sapiant fatuæ, fabrorum prandia, Betæ,
O quam sæpè petet, vina, piperquée, cocus.

BETAE) non piperatæ & vnctæ, fatuæ, id est, insipidæ. Plebeius cibus, vt coliculi trossulorum. Beta hortensium leuissima est, πεύτλιον, σεῦτλον, tenuiorum mensis potissimùm vsitata. Persius Sat.2.

——Quod haud deceat plebeia radere beta,

Symposius Aenig.4. — *Tota vocor Græcè, sed non sum tota Latinè*

Pauperibus semper proponor namq; tabernis.
In terris nascor, lympha lauor, vngor oliuo.

A Beta dicitur betizare & lachanizare, de quibus Adag. Insipidæ sunt, nisi pipere condiantur & vino coquantur. Diogenis notum est dictum, *canis non vescitur beta*; pro mollibus aut potiùs vilibus, & abiectis ac fatuis videtur accepisse. Fatuas betas dixit, salsi saporis expertes. fatui enim cibi dicuntur insipidi & inconditi, & quemadmodum insipientem hominem, translatione à cibis ducta, dicimus, ita etiam fatuum hominem, non qui euanuit, id est, in nihilum abiit, sed qui sapientia aut sapore caret Bud. in Pandectas. Betam à Græcis ex argento dicatam legimus Delphico Apollini, raphanum auro, rapam ex plumbo, vt quod nobilius esset genere metalli, significarent, Plinius lib. 19. cap. 5.

O QVAM SAEPE PETET VINA) affectat vinum Beta, & betam vinum; odore enim betæ, foliis in dolium demersis vinum restituitur, vt tradit Plinius lib. 19. cap. 8. Apitius tamen lib. 3. cap. 9. nullam nec piperis, nec vini mentionem facit. Multa super beta Ioannes Bruyerinus lib. 8. cap. 8. sunt betæ vel albæ, vel sanguineæ, vtraque non mala, melior alba.

Biessel.

Lactuca.

XIV.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi, cur nostras inchoat illa dapes?

Lactucas olim postremas; auo suo primas fuisse appositas ait.

LACTVCA) dicta, quòd abundantia lactis exuberet. Palladius Ian. tit. 14. eius vsus principio cœnę temporibus primum Domitiani videtur cœpisse. Plutarchus enim in symposio caussas morborum sui temporis, præter alias, enumerat mutationem victus. sic enim ille, τὴν περὶ τὰ σιτία καὶ τὰ ὄψα, καὶ τὰς ἄλλας διαίτας τοῦ σώματος διαλλαγὴν, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν ἐδεστῶν καὶ μετακεκόσμησιν οὐ μικρὰν ἔχειν διαφοράν. Idem insinuat lib. 8. symp. 9. Idem Plinius epistola ad Erutium, *paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, oua bina, alica cum mulso*. Et Athenæus lib. 2. Alioqui lactuca, & reliqua acetaria, prioribus sæculis vltimo loco inferebantur. Virgilius Moreto.

Grat aq; nobilium requies lactuca ciborum.

Idem Athenæus lib. 2. οἱ μὲν ἀρχαῖοι, &c. Veteres, inquit, omnes ante cœnam non inferebant, neque μήτρας, nec lactucas, neque aliud quicquam horum, vt nunc consuêrunt. Seneca epist. 115. *Deinde ad cœnas lautitia transfertur, & illic commendatio ex nouitate, & soliti ordinis commutatione captatur, vt ea quæ cludere solent cœnas, prima ponantur, vt quæ aduenientibus dabantur, exeuntibus dentur.* Lactucæ verò laudes ibidem describit copiosè. Caussam, cur veteres in fine lactucam esitarint, habes apud Christophorum Vegam lib. 2. cap. 7. Cur alij principio, docet Martialis.

Lib. 11. epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, & porris fila resecta suis.

Prioribus verò seculis ostrea, oua, rutæ, mora, gobij sumebantur initio, vt testatur Martialis. Horatius Satyr. 3. Cicer. lib. 9. Epistolarum ad Varronem, Nonius, Athenæus lib. 2. Porphyrio lib. 2. Sat. 5. 2. ad illa verba, *ab ouo ad mala*. lege plura in Appendice Fului Vrsini ad Triclinium Ciaconij. Adde quod scribit Turnebus lib. 27. cap. 28. *Ad auertendam ebrietatem institutum antiquitus, vt lactucis non in cœnæ procœmio vescerentur; quod ad conciliandam appetentiam nostra tempestate fieri nemo nescit, sed in fine: quoniam insita frigiditate retundat ebrietatem lactuca.* Vide Alciati emblemata. Auspicati sunt etiam cœnas ab oliuis, eisdemque finiebant, vt docet Martialis. Plura Ioannes Bruyerinus lib. 8. cap. 4.

Hæc quæ Picenis venit subducta trapetis,
Inchoat, atque eadem finit oliua dapes.

Ligna acapna.

XV.

Si vicina tibi Nomento rura coluntur,
Ad villam moneo, Rustice, ligna feras.

Ligna in siluā ferenda, quod silua Nomentana sine silua.

Ligna acapna dicuntur, quæ incensa nullum exhalant fumum; καπνὸς enim Græcè dicitur fumus, ἄκαπνος, quod fumo caret. Coctilia ligna de quibus Theophrastus lib. 5. histor. Casaubonus in Capitolinum. p. 23. & 497. fusè. Hoc dicit Poëta. Qui ad Nomentum oppidum Latinorum, ab Vrbe ad decimum lapidem situm, prædia villasque habent, secum ligna amurcâ aspersa, soleque siccata ferant; illic enim, ob vliginem & paludes, omnia salictis plena; neque materia, nisi viridis, vlla, quæ fumum potiùs, quàm ignem excitet. De palude Nomentana Plutarchus in Cæsare.

Rapa,

Rapa.

XVI.

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus, in cœlo Romulus esse solet.

Tam dulcia tibi rapa mittimus, quàm dulcia Romulus in cœlo vorat. Rapum seu rapa tenuium hodie, quondam etiam illustrium victus. apud Mantinzam optima Cæl.Rhod. lib.9, cap. 12. BRVMALI FRIGORE GAVDENTIA) *recentia enim seruantur frigore, calore spongiosa fiunt: nebulis & pruinis ac frigore vltrò aluntur, amplitudine admirabili, vidi 40. libras excedentia, genera sunt tria, rotunda, vel lato fundo, vel radice in longitudinem procurrente; frigore dulciora fieri existimant & grandiora, tempore in folia exeunt.* Plinius lib.18. cap.13. De rapis qui plura desiderat, legat Columellam lib.2. cap.10. Cat.& Varronem. Athenæus multa multis locis. Platina Cremon. lib.7. de rapo copiosè. IN COELO ROMVLVS ESSE SOLET) tam dulcia sunt, vt ea vel Romulus in cœlo edere cupiat, imo edat. Credidisse videntur prisci Deos non tantùm nectare & ambrosia pasci, verum etiam vilibus quibusdam cibis, vt Romulus rapis; credas de paupertate illius sæculi, quo Romulus vixerat. Proinde quasi in cœlis iisdem cibis victitet, quibus in terra alebatur. Seneca in Apocolocynthosi. *sitq; è Repub. esse aliquem, qui cum Romulo possit feruentia rapa vorare.* Vorauit ea Q. Curtius Dentatus vir frugalissimus iuxta ac fortissimus. Cic. in Cat. Plutarchus in Catone Maiore. Val. Max. lib.4. cap.3. Athen. lib.10. cap.3. Megacles de viris illustribus, ad quem allusit Iuuen. Sat.11.

Hæc olim noster iam luxuriosa senatus
Cœna fuit, Curius paruo quæ legerat horto,
Ipse focis breuibus ponebat olуscula――

Lege Plinium lib.19. cap.5. Alexandrum Neapol. lib.3. cap.11. Tiraquellum ibidem. Turnebum lib.18. Ioannem Bruyerinum lib.9. cap.2. 3. 4.

Coliculi.

XVII.

Ne tibi pallentes moueant fastidia caules,
Nitratâ viridis Brassica fiat aquâ.

Nitrum custodit caulium viriditatem.

Brassicæ vim, laudes, medicinam Cato de re rustica cap.156. commemorat. Caules (vnde coliculi, pro cauliculi) sunt brassicæ pars interior. Dicuntur, vt vult Festus, à præsecando, quia præciduntur à thyrso. Varroni brassica quasi Passica, quòd ex scapo minutatim præsecetur, & passa fiat. Populus Romanus D C. annis tantùm brassicæ medicina vsus; Varro familiam suam tantùm brassica tutam à pestilentia præstitit. Lege Ioannem Bruyerinum lib.9. cap.9. Sententia carminis est, vt suaues tibi coliculi seu cauliculi sint, & vti coctos nunquam fastidias, nitrum in coquendo adhibeas; illud enim viriditatem custodit. Brassica est eadem, quæ coliculi, vnde Brassica secta. FASTIDIA) vt Druso Cæsaris Tiberij filio mouerunt, non sine castigatione Patris, vt Plinius tradit lib.19. ca.8. NITRATA) ex nitro facta, Nitrum non multum distat à sale; optimum est, quod vocant chalactricum, in Clytis Macedoniæ natum, candidum purumque proximum sali. Plinius lib.31. cap.10. vbi copiosè naturam eius & fontes aperit. Paratum cauliculorum varium vide apud Apicium. Brassica capitata Kabßkraut. Kol.

Porri sectiui.

XVIII.

Fila Tarentini grauiter redolentia porri,
Edisti quoties, oscula clausa dato.

Sectiui quod folia eius crebro secarentur. Grauem ar porro odorem.

Porrum sectiuum idem, quod sectile. optimum quod Tarenti nascitur, hinc nominat præstantius. Porrum quibusdam pro Numine colebatur, vt est apud Alexandrum Neapolitanum. FILA) in multa enim crescit stamina adeo tenuia, vt fila quodammodo dicere possis. Sensus carminis est in promptu; quia enim grauiter redolet porrum, comedentis animam quoque reddit olidam; hinc oscula clausa iubet dari, nam ora aperta ingratum exhalarent odorem. Dicitur sectiuum ad discrimen capitati, de quo infrà. Columella de re rustica lib.11. cap.3. & Plinius lib.19. cap.6. qui narrat Neronem vocis gratia, porrum ex oleo statis mensium omnium diebus, & nihil aliud, nec panem quidem comedisse. Eius succo, Mela reus à Tiberio factus, ad certum pondus hausto, subito & sine cruciatu expirauit.

Mela succo porri extinctus.

Porri capitati.
XIX.

* *Mittis. Vnde porrum capitatum petendum.*

** Mittit præcipuos nemoralis Aritia porros,*
In niueo virides stipite cerne comas.

Vt sectile porrum Tarenti, sic Aritiæ capitatum nascitur optimum, de quo sic Columella lib.11. de re rustica cap.3. *In eo autem, quod magni capitis efficere voles, seruandum sit, vt antequam translatum deponas, omnes radiculas amputes, & fibrarum summas partes intondeas. Tum testulæ vel conchæ, quasi sedes in singulis subiectæ seminibus adobruuntur, vt fiant capita latioris incrementi. Cultus autem porri assidua sarritio & stercoratio est.* Ita ferè Plinius lib.19. cap.6. *Antiqui silice vel tegula subiecta, capita dilatabant, nunc sarculo leuiter conuelluntur radices, vt delumbatæ crescant, neque distrahant. Laudatissimum in Ægypto mox Orthiæ atque Aritiæ.* Aritia) Latij ciuitas. Nemoralis) propter vicinum nemus de quo suprà fusius in via Domitiana seu Appia. In niveo stipite) in cano stipite, seu calamo; Porri, vbi maturuit, capita quidem virent, calamus autem albescit. Ita intelligo hunc locum. Virides comas caput comatum, & quasi hirsutum intellige.

Napi.
XX.

* *Nos.*

** Hos Amiternus ager felicibus educat hortis,*
Nursinas poteris parcius esse pilas.

Napi & Rapa adeò inter se vicina sunt, vt napi sæpè transeant in naturam & speciem rapi, & rapum in formam napi, vt testatur Columella libro 2. cap.10. Napus tamen videtur species rapi, quod genus est; Germani faciunt hoc discriminis, vt rapum quidem absolutè vocent Rüben, napum autem Stockrüben, napi sunt minores rapis & instar fusi caudati & orbiculati. Plura apud Columellam loco citato, & libro vndecimo capite vltimo. Plinius lib.19. cap.5. quinque genera recenset, principatum dat Amiterninis, vt hic Martialis, secundas Nursinis, &c. Idem lib.18. cap.13. *Napi verò Amiternini* (subaudi palmam merentur) *quorum eadem ferè natura, gaudent æquè frigidis, &c.*

Hos Amiternvs ager) malim, Nos. Amiternum ciuitas Italiæ, patria Salustij historici ad amnem Aternum de quo libro 3. epigr.67. Felicibvs hortis) nam ibi nobilissimi napi feruntur. Nvrsinas pilas) rotunda ad speciem pilæ. rapa autem Nursina laudatiora cæteris, Plinius lib.18. cap.13. Nursia, teste Ptolemæo, ciuitas est Sabinorum hodie Norza dicta. Vnde Nursini & Nursinus ager, &c. Parcivs) aut quia viliores & inferiores, aut cariores; viliores quidem contemnes, cùm napi præstantiores: si cariores, poteris abstinere, cùm Napi æquè boni.

Asparagi.
XXI.

* *Asparagi lectissimi.*

Mollis, in æquorea, quæ creuit, spina, Rauenna,
Non erit incultis gratior asparagis.

Asparagus Græca vox est, vsurpata Latinis, Germanis Spargel. Plinius batin hortensianam nominat. Legatur Cato de re Rustica cap.16. Atheneus lib.2. cap.31. copiosè de Asparagis. Ioannes Bruyerinus lib.8. cap.18. & 82. Mollis spina) Asparagus in totum spina est, nullum folium habet. Theophrastus, &c. & Plinius lib.21. cap.15. Cùm Asparagus careat foliis & spinosus sit, quare vocat mollem? quia satum & hortensium Rauennatem intelligit. Est enim asparagus incultus seu spontè natus, non inferior culto. Plinius libro 19. cap.8. Est & aliud genus incultius asparago, mitius corruda, passim etiam in montibus nascens refertis superioris Germaniæ campis, non infaceto Tiberij Cæsaris dicto, herbam ibi quandam simillimam asparago nasci; nam quod in Neside insula sponte nascitur, longè optimum reputatur. De hoc Martialis in pentametro.

In aeqvorea Ravenna) Rauenna vrbs Italiæ in Boiis, auctore Plinio; βάζεννα Ptolemæo. Zozimus Rhene vocatam scribit, quòd eam aquæ, ab omni parte circumeant; & hinc Martialis æquoream. De asparago verò Rauennatico. Plinius lib.19. cap.8. *Nullum gratius his solum, quàm Rauennatium hortorum. Trium librarum asparagum Rauenna aliquando produxit.*

Vua

Vua duracina.

XXII.

Non habilis cyathis, & inutilis vua Lyaeo.
Sed non potanti me tibi nectar ero.

Vua duracina est, quæ acinos, duro callo corióue tectos habet. Plinius lib.14.cap.1. *Vua non alicubi gratior callo, vt inde posit inuenisse nomen duracina.* Alij duracinas dicunt, quod acinos duros vt apianæ quædam, habeant. NON HABILIS CYATHIS) potari non potest. NEC VTILIS VVA LYAEO) nec vinum inde exprimi. SED NON POTANTI ME TIBI NECTAR ERO) comedenti nectar ero. Plinius lib.14.cap.3. *Sed sicut etiamnum insignes, vua non vino, ambrosiaca, duracina sine vllis vasis in vite seruabitis, tanta est in frigore æstus, tempestatisq; firmitas.* Columella lib.3. de re rustica cap.1. vocat duri acini vuas. Bruyerinus generatim de vuis lib.11.cap.40.& 39.

Chia ficus.

XXIII.

*Chia seni similis Baccho, *quam Setia misit,* *quem.
Ipsa merum secum portat, & ipsa salem.

Ficorum varia sunt genera. de quibus scribit Columella, Plinius, Palladius, Macrobius, Cato. Martialis Chiam probat hic, & lib.7. epig.24. & verò Plinius non improbat. Enumerant hanc omnes, qui de generibus ficorum scribunt. Chios est Aegei Pelagi insula, quæ sola mastichen profert, de qua Plinius lib.5.cap.31. CHIA SENI SIMILIS BACCHO) Chia ficus vocatur, quia nata primùm in Insula, translata postea, alibi quoque seri cœpit: hinc subiungit poëta. QVAM SETIA MISIT) Malim, *quem*, vt referatur ad priora *seni Baccho*. Setia oppidum fuit Cretæ Heraclium dictum, de quo Abrahamus Ortelius ex variis auctoribus. Sed nec arbitror hanc ficum ex illo oppido fuisse allatam; dicerem potius ex agro Campaniæ Setino missam, etsi nihil hic affirmo. Athenæus lib.3. Chiam ficum Romæ adscribit: *ἐπαινεῖται δὲ καὶ ἄλλα σύκων γένη, κατὰ τὴν ῥώμην γιγνόμενα, χῖα καὶ τὰ λιβιανά, ἔτι δὲ καὶ χαλκιδικὰ ὀνομαζόμενα, καὶ τὰ Ἀφρικανά, ὡς καὶ Ἡρόδοτος ὁ Λύκιος μαρτυρεῖ ἐν τῷ περὶ σύκων συγγράμματι.* Laudantur & alia genera ficorum Romæ nascentium, nempe Chiæ, Liuianæ, & eæ, quas Chalcidicas vocant, & Africanæ, vt testatur Herodotus Lycius, in opere de ficu. Sed Romam opinor pro Italia Athenæus accepit. IPSA MERVM SECVM PORTAT, ET IPSA SALEM) en laudes fici Chiæ, quæ vinum vetus redolet, & salsa est. Pro caseo & vino arida ficu Cato vsus est.

Cydonia.

XXIV.

Si tibi Cecropio saturata Cydonia melle
Ponentur, dicas hæc melimela licet.

Si tibi Cotonea seu Chrysomela melle Attico imbuta apponentur, iure poteris illa melimela, hoc est, mellita poma appellare; sunt enim æquè dulcia, ac mella. Scribit de iisdem Palladius in febr. Feruntur ex Creta; multa Plinius ex Catone: tu caput accipe: *Hu proxima amplitudine mala, quæ vocamus Cotonea, & Græci Cydonia, ex Creta insula aduecta. Incuruatos trahunt ramos prohibentq; crescere parentem. Plura eorum genera. Chrysomela incisuris distincta, colore ad aurum inclinato. Quæ candidiora nostratia cognominata odoris præstantissimi.* Plura lib.15.cap.11. Docet & Platina Crem. lib.2. de Cotoneis. Et Ioannes Bruyerinus lib.11.cap.20. de re cibaria. SI TIBI CECROPIO) Cecropius, Atticus à Cecrope. Laudatur præ cæteris Atticum mel. SATVRATA CYDONIA) quo pacto incoquantur melle Cydonia, docet Varro, & ex Varrone Plinius lib.15.cap.17. CYDONIA) à Cydone vrbe Cretæ. Serenus cap.24.

Cotonea primò Cato appellauit, Cydonia Græcis dicta. Kütten.

Aut quis poma Cydon Creteis misit ab oris.

Ouid.8.Met. *Armaq; equosq; habitusq; Cydoneasq; pharetras.*

DICAS HAEC MELIMELA LICET) mera quasi mella dicas. vox est Græca à *μέλι καὶ μῆλον*, à melle & pomo, vt si dicas mellitum pomum. Cydonea melle immersa verè dici possunt melimela, eingebeißte ins Hönig. Consule Palladium in febr. Columellam lib.12.cap.45. Genera sunt Struthea, mustea, mellita seu melimela, Dioscoridi, Plinio lib.15.11. & cap.17. Aëtio. Melimela & reliqua dulcia stomachum & ventrem soluunt. *Cydonia & Cydonea, dicitur.*

Nuces

Nuces pineæ.

XXV.

Nux pinea Cybelæ sacra.
* absiste.

*Poma sumus Cybeles, procul hinc * discede, viator*
Ne cadat in miserum nostra ruina caput.

Venio ad insignia nostræ vrbis, Conum, inquam, & Strobilum pineum, cui pomo suus quoque debetur honos. Lege de hoc, si placet, rerum Augustanarum Scriptorem accuratissimum M. Velserum IIvirum; Græcè dicitur πίτυς. Nuces seu strobili, colliguntur in conum, conus vuæ speciem propemodum imitatur. Poma svmvs Cybeles) de his Plinius lib. 15. cap. 10. *Nucum pinearum genera sunt 4. Fructus, grandissimus pineis nucibus, altissimeq; suspensus, intus exiles nucleos lacunatis includit toris, vestitos alia ferruginis tunica. Alterum Tarentinæ digitis fragili putamine, auiumq; furto in arbore, tertium Sapiniæ è satiua picea, quartum pityida vocant, è pinastris, &c.* Poma) omne genus fructuum significat, & nostra lingua rectè dicitur Obs. Cybeles) pinus enim magnæ Matri seu Rheæ, seu Terræ sacra est, propter Atthin Phrygium Pastorem Calai filium, qui magnæ Matris cerimonias in Lydia monstrauit, eoque natus & cultus à Cybele, inuito Ioue, qui aprum immisit in Lydiam, à quo Atthis fuit interemptus, postea mutatus in pinum, quæ magnæ Matri ideo sacra est; lege Mythol. lib. 2. cap. 1. eadem pinus sacra Pani, qui montibus præsidet. Procvl hinc discede viator) est enim conus pini grandissimus, vt scribit Plinius, qui offenderet subeuntem. Ne cadat in miservm nostra rvina capvt) Iocus est Poëtæ, qui poma ipsa facit loquentia, nec tanta sunt, vt sternant viatorem. Esus verò laudatur à medicis. Paulum Aeginetam, & Platinam Crem. lib. 3. de nucibus pineis adi.

Dioscorides lib. 1. cap. 76.

Phædrus lib. 3. Aesop. Fab. 56.

Sorba.

XXVI.

Sorborum vis.
* damus.

Sorba sumus molles nimium durantia ventres,
*Aptius hæc puero, quàm tibi, poma * dabis.*

Sorba Latinè, Græcè ὄα, Germanicè Speirling. Arbor ipsa Sorbus appellatur. Plinius lib. 16. cap. 21. quatuor facit Sorborum genera, quæ ibi leges. De sorbis Theophrastus lib. 3. cap. 12. Sorba svmvs) vim & naturam sorborum exponit, quibusque magis apta in cibum. Molles nimivm dvrantia ventres) sic Plinius lib. 18. cap. 7. Idem Dioscorides lib. 1. cap. 173. Etiam Catoni non ignota, quæ sapa condiri iubet. Reliqua astringunt stomachum, sistuntque aluum. Item Sorba sicca, non recentia, stomacho & aluo citæ prosunt. Molles ventres) lubricam aluum vocat mollem ventrem. Aptivs haec pvero) pueri facile deiiciunt, & sæpe laborant profluuio alui, seu diarrhæa, viri non item. Ioannes Bruyerinus lib. 11. cap. 22. affirmat sorbis se crudis à dysenteria curatum quatuor decennem.

Pueri molliore semper aluo viris.

Spathalion Cariotarum.

XXVII.

Cariotæ, id est, dactyli.

Aurea porrigitur Iani Cariota Calendis;
Sed tamen hoc munus pauperis esse solet.

Sensus est: ramus sputo splendente seu succo illitus, dependentibus cariotis datur Calendis Ianuarij, quamuis à tenuioribus. Sparthalion) est palmes seu termes, à quo pendent cariotæ poma. De Cariotis sic Plinius lib. 13. cap. 4. *Iam in Æthiopiæ fine, quinque earum* (palmarum) *nec plures arbores tradunt, non raritate magis, quàm suauitate mirabiles. Ab his Cariotæ maximæ celebrantur, & cibo quidem & succo vberrimæ. Ex his præcipua vina orienti, iniqua capiti, vnde pomo (Cariotæ) nomen.* Spathalion) immanè est, quàm inhumanè Domitium Merula tractet: legit enim Petalion, non Spathalion. Petalion significat folium, spathalion ramum. melius meo quidem animo conuenit sententia Merulæ, quàm Domitij, sed non ideo tam fœdè lacerandus erat, qui tametsi non pauca malè, multa tamen & benè & præclarè in rebus sanè perobscuris, primus ipse facem luxit. Spathe valet palmæ ramum, spathalion, est diminutiuum, ramulus; sic enim Herodotus deducit. vnde spathalion Cariotarum, est ramulus cum cariotis, seu balanis, hoc est, palmarum fructibus inde pendentibus. Avrea porrigitvr Iani Cariota Calendis) *tegebatur,* inquit Domitius, *Cariota leui Bractea auri* Calendis Ianuariis. Merula inauratas fuisse dicit, *quales,* inquit, *inauratæ Calend. Ianuar. ex consuetudine mittebantur.* Sed longè aliter sentit Tertullianus, & ex Tertulliano Ios. Scaliger. Ex alio enim versu Martialis Scaliger videtur hunc interpretari libro 8. epig. 33.

Hoc linitur sputo Iani Cariota Calendis.

Sputum

Sputum, inquit Scaliger, *Tertullianus vocat corium, aut crustam, quæ ex illo tectorio inducebatur.* Sed quod illud tectorium, quod sputum, ex qua re natum? audi porro Scaligerum ad lib. 1. Tibulli El. quæ incipit. *Non ego celari possim, etc. splẽdens succus* (sic legit Scaliger, non fucus) *est crassius sputum, ex madido pane, vt ius Collyricum, cuius illitu genis splendorem conciliabant.* Tertullianus de cultu mulierum. *Ad mensuram neminem sibi adiicere posse pronuntiatum est. Vos plane adiicitis ad pondus Collyridas quasdam, sputorum vmbilicos ceruicibus astruendo.* Collyridas vocat à crassiore succo. vnde offas etiam appellat Iuuenalis.

Sed quæ mutatis inducitur atque fouetur
Tot medicaminibus, coctæq; siliginis offas
Accipit, & madidæ, facies dicetur, an vlcus?

Ex pane enim siligineo id fiebat. Idem Iuuenalis. *Sat. 2.*

Et pressum in facie digitis extendere panem.

Suetonius in Othone cap. 12. Quin faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum, idq; instituisse à prima lanugine, ne barbatus vnquam esset. Ad Martialem igitur à Scaligero redeamus. Aurea, inquit, Caryota porrigitur, quomodo aurea? sputône illo, hoc est, corio tenui, quod vmbilicos, hoc est, bullas, & pompholygas in crustâ habebat? Ita sanè ad mentem illius interpretari ausim, quando etiam sequens versus ad rem facit. SED TAMEN HOC MVNVS PAVPERIS ESSE SOLET) vnde enim aurum pauperi, quod donaret, accepturus donandum? Vilior est auro siligo, & succus ille splendebat, forte etiam croco infectus, vt, *Pallida, quam rubri diluit vnda croci.* Enimuerò non plane reiiciendam putem vel Domitij, vel Merulæ sententiam, fuisse inauratas, vel quasi tenuissima bracteola tectas. Hinc enim subiungit in pentametro. ET TAMEN HOC MVNVS PAVPERIS ESSE SOLET) Quod mirum videri merito possit, quo pacto pauperi tantum auri, quod adfricare Caryotis & palmulis possit; si aurum non fuisset, versus minorem & vim, & admirationem haberet. Addo etiam αὔξησιν in hoc versu, si Romæ pauperes sibi mutuo aurum donant, quid donabunt diuites, quantæ erunt opes potentiorum? Lector, quam volet, sententiam sequatur. Diuitibus inauratæ cariotæ à pauperibus videntur donatæ, simplices ipsi inter se missitabant. lib. 8.

Hoc linitur sputo Iani cariota calendis
Quam fert cum parco sordidus asse cliens.

De his Cariotis loquitur Ouid. 1. Fast. etsi obscurius; palmam enim pro fructu accipit, cùm dicit,

Quid vult palma sibi?——

cui simul adiungit caricam & mella. caussamque reddit horum munerum; Iano fuisse hæc dulcia munera donata, vt esset auspicium anni, totusque annus dulcis, & gratus suauisque foret.

Coctana seu Cottana.

XXVIII.

*Hæc, tibi quæ torta venerunt condita, * meta,* ** menta.*
Si maiora forent coctana, ficus † erat. *† erant.*

Coctana seu Cottana, vt Plinius & Turnebus habent ficus carycis paulò sunt minores. Plinius libro 13. cap. 3. *In ficorum genere autem carycas, & minores eius generis quæ Cottana vocant.* Syri nempe. nam κότλανα Syriaca vox est. Casaubonum ad lib. 3. Athenæi cap. 32. do testem. Non sunt Cottana caricæ Damascenæ, quas in epistolis laudat Iulianus. Iuuenalis Sat. 3. *quo pruna & cottana vento?* Hesychius κότλανα εἶδος συκῶν, id est, Cottana sunt genus ficorum, nascuntur in Syria. TORTA) tota, legit Beroaldus, id est, plena, vt expono ego. Meta vas testaceum, quod metæ formam, siue turbinis ruentis habeat, vt loquitur Papinius. de qua lib. 5. epig. 18. ad illum versum. *Et acuta senibus testa cum Damascenis.* Seruo, torta; nam & meta torta seu rotundata. Sed meta, præ menta placet. Quamuis ex mentæ surculis possit sportula contexi, vt illa quoque scriptura non omnino abs re videatur.

Pruna Damascena seu vas Damascenarum.

XXIX.

*Pruna, * peregrinæ, carie † rugosa, senectæ* ** Plin 15. ca. 13. In peregrinis arboribus dicta sunt Damascena, &c.*
Sume; solent duri soluere ventris onus. *† In Italia nũquam in rugas siccantur. Plin. lib. 15. cap. 13.*

Ede pruna siccata vetustateque ipsa iam contracta in rugas. De his Plinius lib. 13. cap. 5. *Item pruna in Damasco monte nata & mixa, vtramque iam familiarem Italiæ.* Petronius Syriaca pruna nominat in Trimal. conuiuio. PEREGRINAE) allata quondam ex Syria: Damascus enim Syriæ ciuitas. PRVNA) genera sunt admodum varia prunorum, sed Damascena grandia & subnigra laudem ferunt. lege Plinium, & alios. SOLENT DVRI SOLVERE VENTRIS ONVS) citant aluum pruna hortensia, omnia siluestria astringunt. Gal. lib. 2. Alim. Dioscorides lib. 1. cap. 74. idem poëtæ dicit de prunis, sed non Damascenis; κοκκυμηλέα δένδρον, &c. κακοστόμαχος, κοιλίας μαλακτικὸς τῶν δὲ Συριακῶν

καὶ μάλιστα τῶν ἐν Δαμασκῷ φυομένων, ὁ καρπὸς ξηρανθεὶς, εὐστόμαχος καὶ κοιλίας σταλτικός, Prunus nota arbor, &c. Stomacho infestus, aluumque mollit. At Syriacarum, & earum maximè, quæ Damasci nascuntur, fructus exsiccatus, stomacho amicus, aluumque stringit. Gal. lib. 7. simpl. Pruna Damascena siccata non aluum quidem illico sistere, sed minus, quam cætera, quæ ex Iberia importabantur, eandem subducere voluit, quod plurimum astrictionis habeant, vt clariùs lib. 2. de fac. alim. loquitur. Plinius lib. 23. cap. 7. *Ipsa pruna aluum molliunt.* Idem Platina lib. 1. de prunis. Multa & Bruyerinus.

Caseus Lunensis.

XXX.

Caseus Etruscæ signatus imagine, Lunæ,
Præstabit pueris, prandia mille tuis.

A fructibus ad caseos transit. Laudat genus Casei. Plinius lib. 11. cap. 42. de diuersitate caseorum. *Mixtóque,* inquit, *Hetruriæ atque Liguriæ confinio Lunensem magnitudine conspicuum, &c. quippe ad singula millia pondo premitur.* Quare autem dicatur Lunensis, ipse Poëta docet, cùm dicit *signatus imagine Lunæ.* An insigne habuit oppidi Lunæ? Luna inter Ligures & Etruscos. Persius *Lunai portum est operæ precium cognoscere ciues, &c.*

PRAESTABIT PVERIS PRANDIA MILLE TVIS) Romani, Græci item, semel in die cibum sumebant circa vesperum, pueri tantùm ientacula seu prandia; nam idem significabant, lege Mercurialem Var. lib. 4. cap. 17. egregiè de hac re tota disputantem. Certè cum hoc facit etiam illud Martialis carmen lib. 4. epig. 8. quo describit rationem totius diei, vbi nullam ientaculi, nullam prandij mentionem facit. Zoroastres caseo viginti annis vixit ita temperate, vt vetustatem non sentiret. Plinius lib. 11. cap. 42. Hodie non minus nobilia celebrantur caseorum genera, quàm olim iactabantur, vt narrat in Batauia sua Hadrianus Iunius. Et Platina li. 2. de caseo. Athenæus lib. 14. cap. 326. qui laudat Siculum. Et nuper Ioannes Bruyerinus lib. 14. cap. 7. 8. & seq.

Vestinus.

XXXI.

Si sine carne voles ientacula sumere frugi,
Hæc tibi Vestino de grege massa venit.

Huic secundas dat Plinius lib. 11. cap. 42. loco obsonij erat, & pueris pro ientaculis dabatur. Si voles, inquit, opimum ientaculum ientare, Vestinum edas. Ientaculum quibusdam pro prandio sumitur, sed Tranquillus in Vitellio distinguit. MASSA VESTINO DE GREGE) Vestini populi sunt Italiæ, de quibus Plinius lib. 3. cap. 5. MASSA VESTINO DE GREGE) periphrasis casei; cogitur enim lac in massam & premitur.

Caseus Velabrensis. al. fumosus.

XXXII.

Non quemcunque focum, nec fumum caseus omnem,
Sed Velabrensem qui bibit, ille sapit.

Velabrum maius, locus Romæ Regione 11. P. Victor. Inter Auentinum fuit Velabrum ita dictum, quòd cùm locus esset paludosus, volentes transire in Auentinum, ferrentur cymbulâ, & soluerent stipem, Pecunia autem, quæ soluebatur nautis, velatura appellabatur: vnde Velabrum. Pomponius Lætus de Romana antiquit. Marlianus lib. 4. cap. 7. Qui sedem Velabri propè forum Boiarium ponit, vbi nunc ædes D. Gregorij cognomento in Velabro. Auentinus erat olim ab reliquis montibus disclusus. Itaque qui eo ex vrbe aduehebantur ratibus, quadrantem soluebant, vnde Velabrum à vehendo. *Velaturam facere,* inquit Varro, *etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt.* Propertius.

At qua Velabri regio patet, ire solebat
Exiguus, pulsa, per vada, linter, aqua.

Ouidius:

Qua Velabra solent in circum ducere pompas,
Nil præter salices, crassaq; canna fuit.
Hic vbi nunc fora sunt, lintres errare videres,
Quaq; iacent Valles, Maxime Circe, tuæ.

Merula aliter hic legit Plinium.

In Velabro multæ casearie siue casealia. Est autem Casearia, vt Vlpianus vocat, taberna, vbi veteres caseos reponebant, & fumos bibere instituebant. A Velabro deducitur Velabrensis; nam caseus in vrbe optimus in Velabro potissimùm infumabatur. Plinius lib. 11. cap. 42. *Et caprarum*

gregibus

gregibus sua laus est, recenti maximè, tam augente gratiam fumo, qualis in ipsa Vrbe conficitur cunctis præferendus. Non puto Columellam de eodem locutum, quando lib. 7. cap. 8. scribit. *Est etiam non ingrati saporis muria perduratus, atque ita maligni ligni vel culmi fumo coloratus.* Iam facile intelligitur distichon. Ille caseus tantum est gratus, non qui vbicunque fit, qui fumum bibit, sed Velabrensem, qui in Velabro infumatur. (bibit) est enim recens fistulosus, & haurit fumum, &c.

Caseus Trebulanus.

XXXIII.

Trebula nos genuit, commendat gratia duplex,
Siue leui flamma, siue domamur aqua.

Trebulam Seruius putat Virgilianas Mutuscas, oppidum in Vmbria quem corrigit Herm. Barbarus. Erythræus & Villanouanus putant Trebulam Ptolemæi, quos reiicit Abrahamus Ortelius. Plinius Trebulanos Balinienses cognominat, & Mutuscæos, & Suffenates cap. 21. Varro in Originibus affirmat oppidum esse in agro Reatino; sed hic, vt Domitius docet, Martialis laudat Trebulanos caseos, qui in coloniâ Romana iuxta Crustumium, oppido Trebulâ fiebant, de quibus Plinius lib. 11. cap. 42. qui tamen nullam facit mentionem ibi Trebulæ, sed campi tantum Cęditij, qui erat in Vestinis, verbaque illa referuntur ad caseum Vestinum, audi Plinium. *Proximum autem vrbi Vestinum, eumq; à Cæditio campo laudatissimum,* τὸ eumq; dubio procul refertur ad Vestinum. TREBVLA NOS GENVIT) facti pressique sumus Trebulis. Trebulæ supra fuit mentio lib. 5. *Humida qua gelidas submittit Trebula valles.* COMMENDAT GRATIA DVPLEX) vsus est nobis duplex, duobus modis cum suauitate in cibum paramur. SIVE LEVI FLAMMA) cùm torremur modicè leui fauilla, in partes secti. SIVE DOMAMVR AQVIS) seu descobinati cibisque permisti, aut alia ratione, caldâ parati.

Lib. 3. cap. 4.

Lucanicæ.

XXXIV.

Filia Picenæ venio Lucanica Porcæ,
Pultibus hinc niueis grata corona datur.

Lucanicum farcimen appellat filiam Picenæ porcæ; fiunt enim Lucanicæ ex aruina & pipere, cymino, concisis carnibus porcinis, vt docet Apicius. Lucanicam dicunt, quòd hanc milites à Lucanis didicerint Varro de ling. lat. De hoc genere farciminum plura Apicius lib. 2. cap. 6. toto. Platina Crem. lib. 6. de Lucanicis. tribus etiam locis Athenæus Lucanicarum siue Isiciorum meminit. lib. 7. prorsus extremo lib. 9. his verbis, *καὶ τὰ ἐκ τῶν σαρκῶν, εἰς λεπτὰ κατακνιζόμενα* (seu *κατακνιζομένων*) *καὶ μετὰ πεπερίδων συμπλαττόμενα. Ἰσίκια γὰρ ὀνομάζειν αἰδοῦμαι τὸν Οὐλπιανὸν, &c.* Ad quem locum Casaubonus. *Inter cætera autem, quæ dicuntur in porcelli ventrem condita, nominantur καὶ τὰ ἐκ τῶν, &c. tot Græcis dictionibus περιφράζει Leonides siue Athenæus, quæ vno verbo Romani appellabant Isicia. Romanam autem esse vocem, constat ex Arnobio, Apicio, & Macrobio lib. 7. cap. 8. Alexander Aphrodisius problem. 22. vocat Isicon.* Enimuero Apicius lib. 2. cap. 1. hysitia appellat, & distinguit à Lucanicis, de quibus seorsim agit lib. 2. cap. 6. distinguit & Platina. Macrobius Isicium prius Insicium ab insectione dictum docet. VENIO) missa ad amicum seu hospitem ab amico. PICENAE PORCAE FILIA) facta è carnibus porcæ, natæ in agro Piceno.

Lib. 12. Athenæus Lucanicā φύσκην appellat, vt interpres vertit.

PVLTIBVS HINC NIVEIS) Pultis varia erant apud veteres, & hodie sunt genera, quæ recenset Stuckius lib. 1. p. 55. Hic, candidum, hoc est, ex tritico factum intelligit, Martialis suprà, *Et pultem niueam premens botellus.* De pultibus vide VVilichium de arte Magirica. GRATA CORONA DATVR) Vt hodie ad Brassicam apponuntur, ita vt ora patinæ farciminibus coronetur, sic intelligo Romanis in more fuisse.

Oliuæ, aut Cistella Oliuarum.

XXXV.

Hæc, quæ Picenis venit subducta trapetis,
Inchoat, atque eadem finit oliua dapes.

Primam arborum oleam fuisse creditum antiquis.

Arboris Oliua nomen est, & fructus, seu baccæ oleæ. De arbore Plinius lib. 15. Dioscorides lib. 1. cap. 138. fructus colymbades & baccæ appellantur. De satione & cultu oliuarum à Columella, Catone, Palladio, & aliis tractatur. Hic baccas accipe.

HAEC, QVAE PICENIS VENIT SVBDVCTA TRAPETIS) Vsum oliuæ baccæ ostendit in mensis: ab illis enim inchoabant cœnam, & finiebant veteres, & hodie non nemo. Optimæ putabantur in Italia Picenæ, seu quæ in Piceno agro creuerant. Plinius. subducta, vel subiecta, vt

est apud Q. Curtium lib. 6. de igne sarcinis subducto, id est, subiecto. Vel, subducta, accepta, subtracta hoc loco expone, non subiecta, non expressa, sed subtracta ne inde oleum exprimeretur, sed vt pomum mensæ inferretur. Quam ob caussam Italicis transmarinæ præferuntur in cibis, cùm oleo vincatur. Et in ipsa Italia cæteris Picenæ, & Sidicinæ. sale illæ primùm condiuntur, & vt reliqua, amurca sapáue. De Picenis etiam alibi Martialis.

Et quæ Picenum senserunt frigus oliuæ.

Varia eius genera leges apud Plinium & Mercurialem lib. 1. cap. 3. vbi disputat, quæ oliuæ stomacho magis prosint. Athenæus copiosè de oliuis lib. 2. cap. 28. Romanis ait drupas appellatas. De eisdem Dioscorides, & multa multi eius interpretes. TRAPETIS) trapetes molæ oleariæ vocantur: trapetes à terendo. Varro de ling. lat. trapes trapetis, & trapetum trapeti, mola oliuaria à τρέπω, id est, verto seu voluo, inquit Seruius, Virgilius lib. 2. Georgicon. *Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.* Videtur autem trapetum non præcisè mola olearia, sed prælum potius. Columella enim lib. 12. cap. 50. *Oleo autem conficiendo molæ vtiliores sunt, quàm trapetum, trapetum, quàm canalis & solea.* Cato de re rustica trapes & trapetum dicit, lib. 18. & cap. 22. vt putem apud Isidorum mendum esse, qui trapedum habet, fine auctore.

INCHOAT, ATQVE EADEM FINIT OLIVA DAPES) Principio fineque cœnæ apponitur, primùm, credo, vt inuitet gulam, postremò fastidium arceat, etsi multos alios vsus habeat, de quibus Plinius Variis locis, & Mercurialis lib. Var. lect. lib. 1. cap. 3. omitto alios recentiores. Ad agio circumfertur; vna sola sumpta aurum est; secunda argentum, tertia venenum.

Mala Citrea.

XXXVII. XXXVI.

Aut Corcyrei sunt hæc de frondibus horti,
Aut hæc Massyli poma Draconis erant.

Citrea mala Athenæ quasi cedrea à cedro putat dici: plurima memoratu digna refert de vi cōtra venena & experientia lib 3. cap. 43. & 4.

Laus Citreorum. Hæc poma, inquit, sunt vel ex Alcinoi, vel ex Hesperidum horto lecta. MALA CITREA) polyonymum est hoc aureum pomum, græcè χρύσεον, μηδικόν, ἑσπερικὸν μῆλον, ἑσπερίδων μῆλον, κεδρόμηλον, περσικὸν κίτρων, κοκκόμηλον περσικόν. Latinè malum aureum, Aurantium, malum Hesperium, Medicum, Assyrium, Citreum. Alij distinguunt malum aureum seu aurantium à citreo, medico, Assyrio & illud Pomerantzen / hoc citron nostrate sermone vocitant. Scribunt de his Athenæus, qui affirmat esse illa aurea Poëtarum mala apud Hesperidas. Galenus, Theophrastus, lib. 4. cap. 4. Plinius, Dioscorides lib. 1. cap 136. recentiores plurimi. Virgilius lib. 2. Georg. egregiè vim horum describit.

Pocula si quando, & quæ sequuntur.

Et in Bucolicis. *Aurea mala decem misi, cras altera mittam.*

AVT CORCYREI) Corcyra insula maris Ionij, dicta à Corcyra filia Asopi ibi sepulta: Apollonides in nauigatione Europæ: dicta Drepanum olim, de qua Dionysius de situ orbis.

Καὶ λιπαρὴ κέρκυρα φίλον πέδον ἀλκινόοιο

Et pinguis Corcyra gratus Alcinoi campus.

Homerus σχερίαν καὶ φαιακίαν nominat, aliaque varia nomina habet, hodie Corsu: estque in Venetorum ditione. Vlysses ibi naufragium passus Homerus libro Odyss. 5. de hac Virgilius 3. Aeneid.

Protinus aërias Phæacum abscondimus arces,

Corcyram, inquit Seruius, *insulam dicit inter Epirum & Calabriam sitam, vbi regnauit Alcinous.* Mela libro 2. *& vicina Adriatico mari Corcyra.* HORTI) de hoc Plinius libro 19. cap. 4. sed Homerus & Regiam Alcinoi, quam solis splendori comparat, amplissimam, & hortum eleganter describit 7. Odyss.

Ἔκτοσθεν δ' αὐλῆς μέγας ὄρχατος ἄγχι θυράων, &c.

Plura Eustathius ad eundem locum, Virgilius lib. 2. Georg.

Pomáque & Alcinoi siluæ——

Ouid. 13. Met. *Proxima Phæacum felicibus obsita pomis.*

Iuuenalis: *Qualia perpetuis Phæacum autumnus habebat,*
Credere quis posit surrepta sororibus Afris.

AVT HAEC MYSSILI POMA DRACONIS ERANT) Hesperidum poma intelligit, de quibus plura suprà libro 2. in comparatione Herculis cum Domitiano. MASSYLI) sic Virgilius 4. Aeneid.

Hinc mihi Massylæ gentis monstrata Sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasq́; Draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore fructus.

DRACONIS) Massyli Draconis; sic & gens Massyla vocabatur, & Massylia insula Hesperidum. Draconis nomen erat Ladon. Apollon. lib. 4. Typhonis & Echydnæ filius. de loco Hesperidum iam suprà egimus. POMA) comparat Citrea mala ob nobilitatem aureis malis Hesperidum & Alcinoi.

Colostrum.

XXXVII. XXXVIII.

Surripuit Pastor quæ nondum stantibus hœdis,
De primo matrum lacte, Colostra damus. Piest.

Colostrum seu *colostra*, vt Plinius loquitur, *est prima à partu spongiosa densitas lactis. Maximè alit quodcunque humanum, mox caprinum; vnde fabulæ Iouem ita nutritum dixere; dulcissimum ab hominis camelinum, efficacissimum ex Asinis.* Colostrati infantes dicuntur à colostro. concipere enim nutrices exitiosum est. Plinius lib. 28. cap. 9. Hoc loco lac caprinum ait se donare Martialis, sed quod statim à partu sit exceptum. De Collostra sic Palladius in Nouemb. *Manu tamen prius exiguum lactis, in quo spissior est natura, mulgendum, apud Pastores Colostram vocant; namque hæc agnis nisi auferatur, nocebit.* Aristoteles tro-phalida appellat. SVRRIPVIT PASTOR) quod lac capræ detraxit, & hœdo surripuit, antequam admoueret vberibus ora. NONDVM STANTIBVS) recens proiectis ex vtero, necdum erectis. MATRVM) Capræ matres; hirci, viri & mariti appellantur poëtis.

Hœdus.

XXXVIII. XXXIX.

Lasciuum pecus, & viridi non vtile Baccho,
** Dat pœnas; nocuit iam tener ille Deo.* * Det.

Hœdilli mensis grati; tenerrima enim caro. Distichi sententia est; carpsit hœdus vites & corrupit; ideo mactatus est victima Deo. Nam caper seu hircus, Baccho sacer erat. Ouidius Fastorum 1.

Sus dederat pœnas, exemplo territus huius
Palmite debueras abstinuisse caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito dicta dolore dedit.
Rode caper vitem: tamen hinc cùm stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur, &c.

In sententiam est illud Eueni Poëtæ,

Κἢν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν ὅμως δ' ἔτι καρποφορήσω
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοὶ τράγε θυομένῳ.

Rodas me licet ad stirpem, de palmite, fundam
Dulcia mactando vina sed hirce tibi.

Hinc ludi Græcorum & Latinorum Ascolia dicti, quos describit Tzetzes in Hesiodum, & Virgilius 2. Georgicorum. Vtres enim ex pelle hirci faciebant inflatos vento, in quos humi depositos altero pede insiliebant, atque super iis ferebantur: tum sæpius labentes in terram decidebant. Virgilius.

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens, scopulis arentibus, æstus;
Quantum illi nocuêre greges, durique venenum
Dentis, & admorsa, signata, in stirpe cicatrix.
Non aliam ob caussam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proscenia ludi, &c.
Mollibus in pratis vnctos saliêre per vtres.

LASCIVVM PECVS) sic Virgil. Eccl. 2,

Florentem Cithisum sequitur lasciua capella

VIRIDI) viti, Baccho nondum maturo. vineæ florenti.

Oua.

XXXIX. XL.

Candida si croceos circumfluit vnda vitellos,
Hesperius scombri, temperet oua, liquor.

Oui recentis vitellum iubet imbui liquore scombri piscis, quem Græci σκόμβρον, Germani Maccarell vocant; in aqua sulphureum induit colorem, extra communem, vt Plinius tradit. Liquor autem scombri præstantissimus est si Plinio credimus lib.31. cap.8. *Nec liquor vllus pene præter vnguenta, maiore in pretio esse cœpit.* CANDIDA SI VNDA) recentissima oua lac habent, quod vocat candidam vndam, quam liquore scombri nobilissimo miscendam docet coquus Martialis. Salis loco adhibent Græci garum, & oua condiunt. CROCEOS) flauos. Galenus *ouum cum melle vel garo, vel sale coctum, est compositum ex diuersis facultatibus.* Nec puto Martialem loqui de sorbilibus, cùm Galenus dicat esse composita ex diuersis facultatibus. HESPERIVS LIQVOR) garum vocant, liquorem præstantissimum. Hesperius siue Hispanus; nam Hispania vocatur Hesperia, ad hesperum sita. Horatius dixit Iberum piscem. SCOMBRI) Latini lacertum vocant: genus est duplex scombri; maior græcè σκόμβρος, minor Cotias, ætate tantùm differt à priore. Gaza ex Aristotele vertit monedulam, Martiali putatur esse lacertus, Saxetum; Germanis vterque Maccarell. Quid garum aut garon sit, lege Plinium de piscibus lib.31. cap.7. garum scombrorum nobilius cap.8. lib. eodem, de quo hìc Martialis. Scombros Mauritania, Bœtica, & Carteia capit. Plinius ibidem. De Garo Martialis infrà,

Expirantis adhuc scombri de sanguine primo
Accipe, fœcosum munera cara garum. Vbi plenè de garo.

* Ald° lactens.

Porcellus * lactens.

XLI. XL.

Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum
Ponat, & Ætolo de sue diues edat.

Lacte pasti porcelli, Apicius lib. 8. speciatim meminit.
Speenferckel.

Malo esse lactentem porcellum, quàm aprum; ille mihi sapit, non inuideo lautis aprum. PORCELLVS LACTENS) (non lacteus, vt Domitius) est modò raptus ab vbere matris, qui nihil aliud gustauit, quàm lac de porca matre, sic lactentes pueri, infantes. Varia porcellorum nomina Vitellinorum, Flaccianorum, Laureatorum, Frontonianorum, Cæsianorum, Hortulanorum, Traganorum cum suo apparatu describit Apicius libro 8. de re culin. & ex Galeno multa de eodem Ioannes Bruyerinus. LACTE MERO) ipsemet describit, quid sit lactens porcellus. PIGRAE MATRIS) periphrasis effœtæ porcæ. lege Plinium lib.8. cap.51. AETOLO DE SVE) de lib.1. cop. Idem Arcadius sus, occisus à Meleagro: lege Nat. in Meleagro & Hercule.

Apyrina & Tuberes.

XLII. XLI.

Non tibi de Libycis Tuberes, & Apyrina ramis,
De Nomentanis sed damus arboribus.

Suetonius Domit. cap. 16.

Nomentum ciuitas, Nomentanus inde ager ferax tuberum & apyrinorum, quæ alioqui in Africa proueniebant, Romamque ferebantur. NON TIBI DE LIBYCIS TVBERES) de Libycis ramis poma ex Africa allata dicit (tuberes) tuberes & tubera dicitur; sed tubera ὕδνα genus fungorum sunt. Tuberes, mala sunt, de quibus Plinius libro 15. capite 14. *Æquè, inquit, peregrina sunt zizipha & tuberes, quæ & ipsa non pridem venére in Italiam. hæc* (mala intellige seu tuberes) *ex Africa, illa* (ziziphra) *ex Syria. Sext. Papinius, quem consulem credimus, primus veráque attulit D. Augusti nouissimis temporibus, in castrorum aggeribus sata, baccis similiora, quam malis, sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & in tecta iam siluæ scandunt. Tuberum duo genera candidum, & à colore sericum dictum, Pœnè peregrina sunt, in vno Italiæ agro Veronensi, nascentia quæ lanata appellantur, &c.* De Apyrinis idem Plinius lib.13. cap.19. *Sed circa Carthagiuem Punicum malum cognomine sibi vendicat,* (Africa) *aliqui Granatum appellant. Diuisit & in genera, apyrina vocando, cui lignosus nucleus abest, sed candidior ei natura, & blandiores sunt acini, minusq́; amaris distincta sunt membranis.* De iisdem idem Plinius lib.10. cap.6. *Punici mali nouem genera iterare superuacaneum. Ex his dulcia quæ apyrina alio nomine appellauimus, stomacho inutilia habentur, &c.* Seneca epist. 86. *Sic Peripateticus imperturbatus dicitur quomodo apyrina dicuntur, non quibus nulla inest duritia granorum, sed quibus minor.* Ergo Tuberus & Apyrina sunt genera pomorum, allata primùm ex Africa, sata postea alibi, & Nomenti, quæ optima putabantur. DE NOMENTANIS) in quo agro villam habebat Martialis.

Tubera mox describemus.

potiùs dicuntur propriè punica.

Idem.

Idem.

XLII. XLIII.

Lecta suburbanis mittantur apyrina ramis
Et vernæ tuberes; quid tibi cum Libycis?

Versus est leoninus, quales habet Virgilius, Ouidius, Homerus. Argumentum idem cum superiore, ac si dicat tam generosa nascuntur in suburbano agro, vicino Romæ, quàm in Africa: quid ergo petis Libyca? APYRINA) ἀπὸ τοῦ στερητικοῦ α, καὶ πύρην, quod nucleum signat, apyrina sine nucleo. πυρὴν πυρῆνος quod in pomo aut bacca ligneum est, aut osseum, granum item & ipse nucleus, & acini semina. VERNAE) Vernæ, domi nati serui dicuntur, & fructus vernæ, domi nati. Nam tuber, generis virilis, cùm fructum significat, arbor ipsa, tuber generis fœm. in neutro alia significatio. VERNAE TVBERES) domi nati, in suburbano nostro. Tuberum mentionem facit Suetonius in Dom. cap. 16. *Pridie quàm periret, cùm oblatos tuberes seruari iussisset in crastinum, adiecit, si modò vti licuerit.* De arbore Columella lib. 11. cap. 2.

Sumen.

XLIII. XLIV.

*Esse * putes nondum sumen: sic vbere largo* *potes.
** Effluit, & viuo lacte, papilla * tumet.* *effluit Sumineo. *effluis. *tumes.

SVMEN) Græcis οὖθαρ & ὑπογάστριον. Athen. lib. 14. n. 326. Propriè à sugendo dictum. Nam & mulieris mammam, sumen veteres dici voluerunt Lucil. Sat. lib. 4.

Quod si nulla potest mulier tam corpore duro
Esse, tamen tenero moueat successa lacerto,
Et manus vberior lactanti in sumine sidat.

* Plinius sumen abdomini suis, nomen inditum refert primùm à Publio mimographo. *Et suis sumen optimum, si modò fœtus non hauserit, eiectitia deterrimum.* ESSE PVTES NONDVM SVMEN: SIC VBERE LARGO EFFLVIT) sumen ex papillis porcæ post fœtum editum occisæ fiebat, antequam porcelli suxissent, quoque magis lacteum erat, hoc amplius commendabatur. Plutarchus inter delitias recenset sumen. Hinc Persius, *—calidum scis ponere sumen*, lectam illi cœnam instruere. SVMEN) farciminis genus fuit ex suillis mammis post primum partum resectis, fiebat, antequam eas fœtus suxisset. Poëta Suminis genus optimum describit, *Esse putes nondum sumen, sed adhuc viuas in sue papillas*, tanta inde copia lactis redundat, ac si ex vbere & papillis passis efflueret. —ET VIVO LACTE PAPILLA TVMET) Eleganter Cic. lib. 1. de diuin. lac appellat rorem vitalem. *Lib. 8. c. 51. Cælius Rhod. lib. 9. c. 12.

Hic siluestris erat Romani nominis altrix
Martia, quæ pueros Mauortis semine natos
Vberibus grauidis vitali rore rigabat.

TVMET) turget; sic gemmæ vitium tumere dicuntur, & turgere Ouidius.

Et noua de viridi palmite gemma tumet.

Virgilius 2. Georg. *——tumidis Bumaste racemis.*
——turgent in palmite gemmæ. Virg.

Pulli Gallinacei.

XLIV. XLV.

Si Libycæ nobis volucres, & Phasides essent,
Acciperes: at nunc accipe cortis aues.

PVLLI GALLINACEI) sunt domesticæ aues omnibus notæ. SI LIBYCAE) si mihi copia esset peregrinarum auium illas mitterem, quæ cùm desint, boni consule domesticas. LIBYCAE) Numidicas gallinas dicit. Indianische Hennen videntur quibusdam hodie, quasi ex India allatæ. Sed non easdem Lybicas cum Indicis testatur Gesnerus de Gallina vbi disertè vtramque describit, & distinguit. PHASIDES) Phasianos, de quibus infrà. CORTIS) cortes est spatium intra maceriam villarum. Non. De auiariis, & corte plura discas ex Palladio lib. 1. de re Rust. c. 22. & 23. Vitruuio lib. 6. cap. 9. cortes est ædificium in villa rotundum, vt mapale. lege, quæ scripsimus libro 7. ep. 30.

Persica nucipersica.

XLVI. XLV.

*Vilia maternis fueramus * præcoqua ramis,*
Nunc in adoptiuis persica cara sumus.

De Persica Athen.lib.3. In natiua stirpe nullius pretij eramus, insita pruno nobilissima poma nascimur. Pallad. de Instit.lib.14. de Persico.

Ipsa suos onerat meliori germine ramos
Persicus, & pruno scit sociare genus,
Imponitq; leues in stipite Phyllidis vmbras,
Et tali discit fortior esse gradu.

Persica dicuntur, quòd primùm credantur ex Perside delata. Nucipersica, quòd à nuce ægrè soluantur, vnde duracina vocantur. quæ Germani Pfersing appellant. Genera sunt plura, aliaque Gallica, alia Asiatica. Atque ex vtroque genere, alia duracina, quibus & palma debetur, iudice Plinio lib.15.c.12. quæ Dioscoridi sunt Armeniaca, & Persica præcoqua, æstate maturescunt, doctisque Trecacina nominantur, Germanis Möllelin & Molleten. *Præcocia, inquit* Plinius, *intra XXX. annos,* (ante Vespas. putat Domitius) *reperta, & prima denariis singulis singula venundata, Alia supernatia à Sabinis veniunt, popularia alia vndiq;. Pomum innocuum expetitur ægris, pretiumq; iam singulis triceni nummi fuere,* hoc est, florenus aut amplius, *nullis maiore, quod miremur, quia non aliud fugacius. Longißima namq; decerpto bidui mora est, cogitq; se venundari.* Plinius loco citato. PRAECOQUA) Columella lib.12.cap.31. *Vuas præcoquas quam maturißimas legito* Isidorus lib.17. c.5. de re Rust. Præcoquæ vocatæ quod cito maturescant, & ante omnes sole coquantur, has λάγως dicunt quod currant ad maturitatem velociter vt lepus. Non excogitauit hanc vocem Martialis vt diceret *præcoqua* pro, præcocia. Columella maior est Martiale. Et Seneca Theb. act.1. *Lethum præcoqui fati tulit,* quamuis Delrius ibi præcoquis legat. *Precias* videtur appellare Virgilius vuas & Columella quas Seruius *præcoquas* dici putat.

NUNC IN ADOPTIVIS RAMIS PERSICA CARA SUMUS) Ramis, à quibus adoptati sumus, qui maioris precij habentur; metaph. ab homine, qui adoptat filios. Persica insititia intelligit.

Panes Picentini.

XLVII. XLVI.

Picentina Ceres niueo sic nectare crescit,
Vt leuis accepta, spongia turget, aqua.

Videntur buccellati esse Ammiano. Athenæus lib.3. vocat panem Capyrium, hoc est, aridum friabilem hiulcum. Picenus ager in 5. Italiæ regione, de quo Plin. lib.3.c.13. de Picentinis panibus idem lib.18.c.11. *Durat sua Piceno in panis inuentione gratia ex alicæ materia; eum nouem diebus macerant, decimo ad speciem tractæ subigunt vuæ passæ succo; postea in furnis, ollis inditum, quæ rumpuntur ibi, torrent. Neq; est ex eo cibus, nisi madefacto, quod fit lacte, maximè mulso.* Ex his verbis planissimè intelligis carmen Martialis. Ceres enim panem significat, quia inuentrix & magistra Pistorum fuit. Macrobius panes Picentes laudat. Val. Max. lib.9. cap.15. Ne equitium furno Piceno veniens prætercam. NIVEO NECTARE) elegans lactis periphrasis. VT LEVIS) comparatio ad rem explicandam. Non aliter panis Picentinus lacte mersus ac arida spongia aqua imbuta, tumet ac imbibit lacteum humorem.

Boleti.

XLVIII. XLVII.

Argentum atq; aurum facilè est, lænamq; togamq;
Mittere, boletos mittere difficile est.

BOLETI) bolos, glebam, & rubricam pictoris sonat: vnde appellationem habent boleti, qui dehiscentes rubent forinsecus, interius luteo colore. Cælius Rhodig. lib. 11. cap. 16. Boletus genus est fungi optimi, cuius auidissimus erat Claudius Imperator, quo & ab Agrippina vxore veneno infecto periit. Suet. in Claud.41. Plinius lib.22. cap.22. *inter ea, quæ temerè manduntur, boletos meritò posuerim, optimi quidem hos cibi, sed immenso exemplo in crimen adductos, veneno Tiberio Claudio Principi per hanc*

hanc occasionem in Coniuge Agrippina dato. Et paullò post: *Nec tunicæ minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hac, &c.* Et mox: *Et Boletis quidem ortus occasusq; omnis intra dies septem est.* Plura sequenti cap. & nos alio loco in illum versum. *Boletum, qualem Claudius edit, edas.* Seneca ep. 95. omnes boletos putat noxios. *Quid tu illos boletos, voluptarium venenum, nihil occulti operis iudicas facere, etiamsi præsentanei non fuerant?* Idem ep. 108. *Libebat circumscribere gulam & ventrem. Inde ostreis boletisq; in omnem vitam renunciatum est. Hæc enim non cibi, sed oblectamenta sunt, ad edendum saturos cogentia.* ARGENTVM ATQVE AVRVM FACILE EST, LAENAMQVE) Cui auri & argenti copia est, faciliùs mittit, quàm boletos. quid ita? an quod iusti raro, ægreque reperiantur? an quòd quisque maximè illos appetit, atque ipse sibi amicissimus consumit? de læna & toga superiùs actum. BOLETOS MITTERE) Turnebus lib. 15. p. 100. boletos ait esse delicatissimos pisces, & boletare halieuticon, id est, grandis discus, in quo velut stabularentur pisces, &c. hic genus fungi esse ne dubita; præparationem docet Apicius lib. 7. cap. 13.

De ead. Seneca in Apocolocyntosi.

Lanam describit Marcilius ad 1. Sat. Persij.

Ficedula.

XLVIII. XLIX.

Cùm me ficus alat, cùm pascar dulcibus vuis,
Cur potiùs nomen non dedit vua mihi?

FICEDVLA) Latinè à ficu dicitur; græcè συκαλὶς, quòd ea pinguis fiat, vel quòd tempore ficorum capiatur. auicula Lusciniæ simillima, tum colore, tum magnitudine: nobis dicitur Grasmuck. Plura vide apud Gesnerum lib. 3. de auibus. v. ficedula. Est apud Alciatum elegans emblema de ead. *paruam culinam non sufficere duobus ganeonibus, &c.* CVM ME FICVS ALAT) Aristoteles ficedulas docet vermiculis ali: verum id, sed autumno ficis pascuntur. Varro de lingua lat. *ficuum esu pinguis fit.* Idem Athenæus & Eustathius testantur; à ficedula prouerbium videtur dictum Græcorum.

Athenæus lib. 2. verbo συκαλίδες.

Σῦκα φίλ' ὀρνίθεσσι φυτεύειν δ' οὐκ ἐθέλουσι.
Grata auibus ficus sunt, sed plantare recusant,

—CVM PASCAR DVLCIBVS VVIS) hinc putat Cælius Rhod. dictas esse *ampelidas.* vvedulas possis Latinè reddere. licentia fortè poëticâ magis, quàm auctoritate. Refert Suetonius à Tiberio Cæsare, Asellio Sabino HS. ducenta donata, quòd in dialogo quodam instituerit certamen inter boletos, ficedulas, ostreas, & turdos.

De ficedularum esu Gellius lib. 15. c. 8.

CVR POTIVS NOMEN NON DEDIT VVA MIHI?) An quia seriùs cognitum est ficedulam vua vesci, & prius ficu? Græci videntur nomen etiam ab vuis dedisse, si tamen eædem sint ampelides, ἀμπελίδες. plura alibi.

Tubera.

XLIX. L.

*Rumpimus altricem tenero * de vertice terram,*
Tubera; boletis poma secunda sumus.

** qua.*

Tubera, (inquit Isidorus lib. 16. de re rust.) *tumor terræ prodit, eaq; caussa nomen illi dedit.* sed hoc falsum esse ex Plinio, Dioscoride, & Galeno disces, qui tubera radicibus ademerunt. *Tubera vocantur: hæc vndiq; terra circundata, nullisq; fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec vtiq; extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas vrgente, nec ipsa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, vt planè nec terram esse possim dicere, neq; aliud quàm terræ callum: siccis hæc ferè, & sabulosis, fruticosisq; nascuntur. excedunt sæpè magnitudinem cotonei, etiam librali pondere. duo eorum genera; arenosa & dentibus inimica, altera sincera: distinguuntur & colore rufo, nigroq; & intus candido. Laudatissima, quæ Africæ crescunt, &c.* Eadem describit cap. 2. lib. 19. *De tuberibus,* inquit, *hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus. nec vltrà annum durare; tenerrima autem verna esse, Asiæ nobilissima circa Lampsacum, & Alopeconesum, &c.* Et hoc memorabile est, quod refert ibidem Plinius. *Lærtio Licinio prætorio viro iura reddenti, in Hispania, Carthagine, his paucis annis, accidisse mordenti tuber, vt deprensus intus denarius primos dentes inflecteret. Ex quo discimus naturam terræ in se globari, & tubera reddere.* De eisdem Dioscorides lib. 2. cap. 139. *Tubera rotundæ radices sunt, sine caule, sine foliis flauescentes, vere effodiuntur. Cruda & cocta eduntur.* RVMPIMVS) Plinius. *Nec vtiq; extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas vrgente, nec ipsa terræ cohærent.* Quid igitur Martialis? an errare Poëtam dicemus? Iudico Poëtam de effossione tuberum loqui; effodiuntur enim vere, vt docet Dioscorides. Plura vide apud Galenum lib. 2. de Alimentorum facultate. Auicennam, Mathiolum ad lib. 2. Dioscoridis & alios. Effodiunt & porci, vt scrophi pasci

Plin. lib. 19. Iuuenalis, & tubera radere terra.

Multa Athenaeus lib. 2. ex Theophrasto & aliis.

pasci obseruarunt, qui porcis effossa extorquent, & ipsi ex certo herbæ genere discunt vbi lateant. Rumpimus dixit vt Seneca epist. 124. *Hoc bonum non est in prima fronde, quæ emissa cum maximè solum rumpit*; sic enim legendus hic locus, non vt vulgo: *quæ emissæ cum maximè prorumpit.* Et ante Senecam Ouidius: *Nunc herba rupta tellure cacumina tollunt.* 4. Fast. Altricem) Ita Virgilius 3. Aeneid. *Et terram altricem sæui execramur Vlyssis.* Et Pindarus Olymp. ἀυξομένην πεδόθεν πολύβοσκον γαῖαν. Tenero de vertice) ob tenera credo gramina, quæ sunt in vertice terræ, vel multitudinem, ad quam ex imbribus redigitur; tunc enim nascuntur tubera. Boletis poma secunda svmvs) boletos præfert tuberibus. Poma) dixit impropriè, quòd illa arborum sunt, tubera terræ. Præparationem Apicius ostendit lib. 7. c. 14.

** decuria.*

Turdorum * corona.

LI. L.

Texta rosis fortaßè tibi, vel diuite nardo;
At mihi de turdis facta corona placet.

De Coronis more veterum in conuiuio vsurpatis, alibi egimus; quibus ex floribus, & quot genera coronarum fuerint, persequitur Athenæus lib. 15. fusissimè. Tertullianus de corona militis, Plinius lib. 21. cap. 2. & 3. Clemens Alexand. Pædagog. lib. 2. cap. 8. Iocatur Poëta in genere coronarum, & sibi κατὰ ἀντιδιάκριτον, nec è rosa, nec è nardo pactilem placere, sed factam ex turdis, quæ non nares, sed stomachum impleant, dicit. Divite nardo.) Vbique sua Nardo laus est, delicias parit naribus, gratissimum exhalat odorem. Nobis dicitur spica nardi, latinis nardum, nardus, & nardi spica, plurima sunt eius genera, de quibus lege Dioscoridem lib. 1. cap. 6. & sequentibus, Mathiolum ad eundem. factas autem coronas è nardo conuiuiales testatur Plinius lib. 21. cap. 3. *Lautißimum, inquit, habetur è nardi folio, coronas dari.* hinc diuite, Martialis dixit.

Coronam hic accipi puto, vt suprà de lucanicis, quæ marginem patinæ coronabant.

At mihi de tvrdis facta corona placet) in Catino credo vel orbe, seu quadra illata, cocti turdi mihi placent, aut si mihi coronam texere mittereúe cupis, è vimine pendentibus vndique turdis, mihi corollam texe, quam & gestabo libens, & posteà coctam deuorabo. Ein Ziegel Vögel für ein Krantz auß blumen. Sic hodie coronæ feruntur venum in forum è viminis circulo seu ramo in orbem flexo, factæ. De Tvrdis) Turdi latinè à tarditate dicuntur, quòd serò ad calida se referant, vt vult Isidorus. Aristoteles τριχάδα; pilarem turdum Gaza vertit, Germani Kramettvogel. Aristoteles quidem tria genera facit, nos pilarem turdum, quem ἀντομαστικὸς turdum vocari putamus, intelligimus. Turdus igitur Alberto, aliisque testibus, boni præcipuique saporis est, & vt Aristophanis Scholiastes tradit, præ cæteris auibus inter lautitias habebatur. Horatius certè 1. Epistola. *Nil melius turdo,* Martialis.

Inter aues turdus, si quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

De corona verò turdorum etiam alibi Martialis:

Illic coronam pinguibus grauem turdis
Videres.

Plura qui desiderat, adeat Ornithographos lib. de auibus.

Anas.

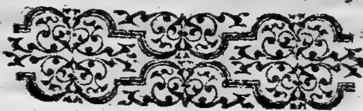
LIII. LII.

Præparationem anatis, Apicius c. 1. toto docet.

Tota quidem ponatur anas; sed pectore tantùm
Et ceruice sapit, cætera redde coquo.

Anas latinis, Græcis νῆσσα, & νῆσσα κατοικίδιος cicur, nota auis, seu siluestris, seu domestica: anas dicta à nando. Varro de lingua lat. Apud varios populos varia sunt earum genera. De anatum natione multa Plinius, & nonnulla Athenæus lib. 9. Sed fusè omnia Ornithographi.

Tota qvidem ponatvr anas) Quæ partes sint in anate nobiliores, & gulæ gratiores, describit hoc disticho. Inferatur quidem in mensam tota anas cocta, sed pectus & ceruicem ede, cætera remitte coquo. Sed pectore tantvm, et cervice sapit) Auicenna alas, & ventrem, & hepata in anate commendat. Multa super anate Ioan. Bruyerinus lib. 15. c. 31.

Tur-

Turtur.

LII. LIII.

Dum pinguis mihi turtur erit, lactuca valebis,
Et cochleas tibi habe; perdere nolo famem.

Apposito turture cereo seu pingui, abstinendum à lactucis dicit, & cochleis, veluti vilioribus, stomachumque seruandum delicatioribus, & mitioribus cibis (exemplo Philippi Macedonum Regis) docet. Turtur de voce vocatur auis pudica, & semper in montium iugis, & in desertis solitudinibus commorans, Isid. lib. de brutis animalibus 12. & Albertus. Gemit pro cantu, *τρύζειν* est proprium turturum. Græcis *τρυγὼν*, nobis Turteltaub. plura apud Gesn. lib. 3. de Turture. Dvm pingvis mihi tvrtvr erit) *turtures autumno magis conueniunt in cibum, quòd eo tempore solum reperiantur: edi debent postridiè, quàm occisi sunt,* &c. Lactvca valebis) non attingã, nec gustabo. Et cochleas tibi habe) principio, vt suprà diximus, lactuca, pro anticœna ponebatur, & ostrea, colcheæ, &c. *Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum, &c.* Ep. 4. De cochleis Plinij 5. epist. ad Erutium. *Paratæ erant lactucæ singulæ, cochleæ ternæ, oua bina, &c.* Perdere nolo famem) alioqui lactuca dabatur, vt omnia acetaria, ad irritandam gulam, Horat. lib. 2. serm. Sat. 4.

Tostis marcentem squillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea——

Nam lactuca innatat, post vinum stomacho; sed Martialis locum seruare vult Turturi. Hoc vsitatum est, vt qui lautiores cibos exspectat, à vulgaribus & quotidianis abstineat. Plura apud Apicium lib. 6. cap. 3. Platinam Crem. lib. 5.

Petaso.

LIII. LV.

Musteus est; propera; caros ne differ amicos:
Nam mihi cum vetulo sit petasone nihil.

Petaso est porci pars ea, quam coxam vocant, & ab alis incipit, costas comprehendit, petaso igitur potius ex armis porci quam coxis fieri videtur: an hic sit, de quo Varro in lib. de re rustica, cap. 4. dubito, nec tamen valdè, quia ibi de porco sermo. Iuuenalis à Petasone petasunculus dixit Sat. 7. *Quod vocis pretium? siccus petasunculus.* Hinc Martialis musteum petasonem, recentem, plenum succi & saporis, non siccum & duratum intelligit. Condimenta Petasonis apud Apicium lib. 7. cap. 9. reperies. Martialis sæpius vsurpat hanc vocem lib. 3. epig. 76. *Et pulpam dubio de petasone voras.* & hoc ipso lib. 13. sequenti disticho.

Perna.

LIV. LVI.

**Cerretana mihi fiet, vel massa licebit*
De Menapis: lauti de petasone vorent.

* Caretana.

Perna à pede dicitur, vt Varro de ling. L. docet, de perna Cato cap. 162. lib. de re rustica. Diuidunt suillam carnem, in pernam, petasonem, & lardum. Et perna est coxa porcina salita. Atheneus lib. 14. *κάλλισται μὲν γὰρ αἱ γαλατικαὶ, καὶ οὐκ ἀπολείπονται δ' αὐτῶν, οὔτε αἱ ἀπὸ Κιβύρας τῆς Ἀσιατικῆς, οὔτε αἱ λυκίαι.* Alia aliis locis de eadem perna. Horat. lib. 2. serm. Sat. 2. ——*præter olus fumosæ cum pede pernæ.* Siquidem petaso coxa est, ad petasi formam lata. Turnebus lib. 16. cap. 16. Ego, inquit, *putem petasonis partem pernam vocari, vel Atheneo auctore, cuius hæc verba sunt, ἐπεὶ δὲ πετασῶνος μέρος ἑκάστῳ κεῖται ἣν πέρναν καλοῦσι.* Sunt ergo pernæ suum crura. etiam in homine dixit Ennius.

Lege Symposij ænig. 83. Nobili duco genus, &c.

His pernas succidit iniqua potentia Pœni.

Perna autem, & petaso græcam ostendunt originem; prius à *πτέρνη* ortum videtur, alterum latitudinis significationem præsefert. Est & Perna piscis, à similitudine pernæ suillæ dictus, Plin. lib. 32. cap. vltimo. Cerretana massa) à Cerretanis Hispaniæ populis dicitur perna Cerretana; optima enim inde affertur: vt & Cerretanum vinum. Iunius. Apud Pliniũ reperio Cerretanos nõ Cæretanos, *perq; Pyreneum Cerretanos*, lib. 3. cap. 3. de Citeriore Hispania. Cære diphthongo, est oppidũ Hetruriæ, à quo Cæretanus fluuius. vnde putat Domitius optimas pernas adferri, &

ri, & Martialem de hac Italica perna locutum arbitratur. Sed falli videtur Domitius, cùm disertè Strabo, & ex Strabone Athenæus lib. 14. tradant de Cerretana perna Hispaniæ. *Conualles montium, inquit, tenent Cerretani maxima Hispanorum natio, apud quos excellentes pernæ quæ vel cum Cantabricis de principatu contendant.* Codices tamen plerique omnes habent Caretana, & apri Tusci laudantur alibi poëtæ, & hæc scriptura non paucis arridet, vti propemodum ad Domitij sententiam redeam. MASSA) intelligo carnis suillæ frustum sale maceratum: propriè dicitur farina aqua subacta: hinc & niuis massa, picis massa; Virgilius, ferrea massa. A Martiale propè vsurpatur, vt pulpa 3. lib. ep. 76. *Et pulpam dubio de petasone vores.* Massa ergo Cerretana est periphrasis pernæ, ex Menapiis vel Cerretanis allatæ. DE MENAPIS) Menapij hodie vocantur Geldrenses, Iuliacenses, & Cliuenses. Leodius, Iunius, Abrahamus Ortel. Iulio Cæsari, Straboni, Tacito, Ptolemæo sunt Galliæ populi, inter Belgas. Aliis sunt VVestphali, Meni accolæ, à quo Menapij. Horum pernæ laudabantur, & nunc, teste Iunio, præ cæteris expetuntur. LAUTI DE PETASONE VORENT) Apitiani & delicatiores de Petasone musteo nempè & recente, qui rariores, edant. Præparat Petasonem, & pernam Apicius lib. 7. cap. 9. Platina Crem. lib. 6. Petaso à πετάννυμαι, ὅτι πετάννυται quod latius extendatur.

Colocasia.

Colocasium neutrius g. & colocasia fœm. apud scriptores: sed colocasia est herba, colocasium est radix fabæ. Apicius colocasia apparat lib. 7 c. 15.

LVII. LV.

Niliacum ridebis olus, lanasq́ue sequaces,
Improba cùm morsu fila manuq́ue trahes.

Colocasia, faba est Aegyptia, Græcis κύαμος αἰγύπτιος. Eleuat Poëta, contemnitque eius gustatum propter inhærentes, quasi fusos & fila, cùm cocta non secus ac lanam, aut fila trahas, & morsa dentibus hæreant, & extendantur. NILIACUM RIDEBIS OLUS) caules fabæ, olus vocat. Dioscorides lib. 2. cap. 99. *radice firmatur arundine crassiore, quæ cruda coctaq́ue estur: ei colocasiæ nomen est, sata virens manditur, quæ magnitudine vulgarem superat.* Matthiolus ad eundem locum. *Sunt, qui Ægyptiam fabam suæ radicis appellatione colocasiam nuncupent.* de eadem Theophrastus lib. 4. cap. 10. de plantarum hist. Et Plinius lib. 21. cap. 15. *In Ægypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon vocant aliqui. Hanc à Nilo metunt, caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo, &c.* En cur dixerit Martialis fila manu lanasque sequaces trahes. De colocasiis alibi Martialis lib. 8. epig. 33. *Lenta minus gracili crescunt colocasia filo.* Athenæus fusè de colocasiis lib. 3. ipso statim initio.

Iecur anseris.

LVIII. LVI.

Aspice, quàm tumeat magno iecur ansere maius;
Miratus dices, hoc, rogo, creuit vbi?

Iecur anseris notissimæ auis, Romani potissimùm probabant. Plinius, *Nostri sapientiores, qui (anseres) iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit, exemptum quoq́ue lacte mulso augetur. Nec sine causa in quæstione est, quis primum tantum bonum inuenerit. Scipio Metellus vir consularis, an M. Sestius eadem ætate eques Romanus, &c.* Horat. serm. 2. Sat. 8.

Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi.

In omni iocinorum genere præstat anserinum, tanquam humidius, tenerius & suauius. Adhibetur & ars iecori suum, sicut anserum: inuentum M. Apicij ficu, carica, saginatis à satietate necatis repentè mulsi potu dato. Plin. de eod. Ouid. 1. Fast.

Nec defensa iuuant Capitolia, quo minus anser
Det iecur in lances, Inache laute, tuas.

ASPICE, QUAM TUMEAT MAGNO IECUR ANSERE MAIUS) Idem fermè Iuuenalis. Sat. 5.

Anseris ante ipsum, magni iecur anseribus par.

Athen. lib. 9. Χηνῶν δὲ ἥπατα (περισπούδαστα δὲ ταῦτα κατὰ τὴν ῥώμην) Εὔπολις μνημονεύει, &c.

MIRATUS DICES, HOC, ROGO, CREVIT VBI? In Culina nempe iecur ita creuit fartum: sed hospes imperitus, primùm iocinoris magnitudine perspecta, putabit anseres alicubi esse tanto maiores, & quæret, vbi tanti nascantur, aut vnde ferantur. Hunc sensum Martialis nemo, opinor, negabit. Nam qui in saginario seu μεσώσει exponunt, non de iecore sed toto ansere loquuntur. Hic de iocinore tantum est sermo.

Glires.

Glires.

LVII. LIX.

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo.
Tempore sum, quo me nil, nisi somnus alit.

Glires genus sunt murium, dicuntur à gliscendo; nam gliscere est crescere. Hyeme enim tota dormiunt, & immobiles quasi mortui iacent, tempore æstiuo reuiuiscunt. Isid. lib. 12. de brutis animal. TOTA MIHI DORMITVR) Plin. lib. 8. cap. 52. *Sicut glires, quos Censoriæ leges, Princepsq; M. Scaurus in consulatu non alio modo cœnis ademere, quàm conchilia, aut ex alio orbe conuectas aues. semiferum & ipsum animal, viuaria in doliis idem, qui apris instituit.* (Fuluius Hirpinus.) *Qua in re notatum, non congregari nisi populares eiusdem siluæ, & si misceantur alienigenæ amne, vel monte discreti, interire dimidicando genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. senium finitur hiberna quiete, conditi enim & hi cubant, rursus ætate iuuenescunt simili Nitelis quiete.* Habes apud eundem libr. 29. cap. vltimo, quid prosint, & obsint stomacho. Quo pacto & apud quos capiantur, saliantur, &c. leges apud Mathiolum lib. 2. ad Dioscoridem cap. 63. Apponuntur apud Petronium in Trimalcionis cœna. *Ponticuli etiam ferruminati sustinebant glires melle, & papauere sparsos.* Plura Varro lib. 3. de re rust. cap. 15. Amm. Marcell. lib. 28. Sed quorsum commemorat Martialis in Xeniis glires? nempe comedebãtur, & hodie comeduntur; donabãtur igitur, vt alia, cum Xeniis. Glirium apparatum tradit Apicius lib. 8. c. 9. Multa de gliribus recens auctor Ioannes Bruyerinus de re cibaria. Sed non accipe hic sorices pro gliribus.

Cuniculus.

LVIII. LX.

Gaudet in effossis habitare cuniculus antris:
**Monstrauit tacitas hostibus ille vias.* (* Monstrabit.)

Dicti quasi caniculi, inquit Isid. quòd canum indagine capiantur. fortè melius Varro de re rustica lib. 3. cap. 12. *Tertij generis* (leporum) *est, quod in Hispania nascitur, similis nostro lepori, ex priori parte, quem cuniculum appellant.* Hinc Catullus Celtiberiam vocauit cuniculosam epig. in Egnatium. Athenæus de cuniculo, lib. 9. cùm leporem describit. Plinius & Galenus Hispanam vocem autumant. Polybius lib. 12. historiæ de eodem cuniculo. Cuniculi dicti, ab eo, quòd sub terra cuniculos ipsi facere soleant, vbi lateant in agris. Plinius lib. 8. epist. 55. *Leporum generis sunt, & quos Hispania cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemq; Balearibus Insulis populatis messibus afferentes. Fœtus ventre exectos, vel vberibus ablatos, non repurgatis intraneis, gratißimo in cibatu habent, Laurices vocant. Baleares ab Augusto auxilium militare aduersus copias cuniculorum petiuere.* lege plura ibidem. IN EFFOSSIS ANTRIS) Archelaus auctor est, quot sint corporis cauernæ ad excreméta lepori, totidem annos esse ætatis?

MONSTRAVIT TACITAS HOSTIBVS ILLE VIAS) Habent enim ab animali hoc nomen cuniculi, quos miles fodit: Vegetius lib. 4. cap. 24. Cuniculi enim aguntur ad muros hostiũ & arces, quibus & multæ vrbes sunt captæ, & cunicularij sæpe ab obsessis etiam oppressi. lege Godescalcum Stevvechium ad cap. 24. Vegetij. Liuium, Polyænum, Frontinum, &c. nihil etiam hodiè vsitatius in bellis. Omnes propè historici meminêre cuniculorum. MONSTRAVIT TACITAS VIAS HOSTIBVS) Sic enim Varro apud Plinium narrat lib. 8. cap. 9. *A cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, &c.*

Attagenæ.

LIX. LXI.

Inter sapores fertur alitum primus
Ionicarum gustus Attagenarum.

Ingens certamen est inter auctores, de nomine Attagenæ. Attici enim ἀτταγᾶς, alij dicunt ἀττάγας. Aristoteles in recto ἀτταγὴν, ἀτταγῆνος, à Polluce ἀτταγαὶ nominantur. Atticè dici ἀτταγαὶ commun. ἀτταγῆνες, affirmat Eustathius. Oppianus lib. 2. Ven. dixit ἀτταγέων g. plur. Mirum igitur videri non debet, etiam apud Latinos variare Scriptores. Horatius dixit attagen. Ionici virili genere, Martialis Attagena, æ, genere & inflexione. vt & Gaza ex Aristotele transtulit. syllaba prima variè scribitur. simplici t, alij duplici. sed apud Græcos simplici nunquã, nisi versus gratia. Ergo extra metrum duplici scribendum: in carmine, si prima corripienda, exteri potest alterum. Germanis Haselhun. INTER SAPORES) Inter delitias, & cupedias in gustatu. PRIMVS IONI-

CARVM GVSTVS EST ATTAG) Versus sunt Choliambi seu Scazontes. Has mirificè cum Mart. laudat Phœnicides apud Athenæum lib.14. qui affirmat varias delitias se gustasse, sed nihil conferri posse cum attagêne. Aristophanes similiter in Ciconiis apud Athenæum. Ἀτλάγας ἥδιστον ἐν ἐπινικίοις κρέας. Et Gellius. *Attagen auis Asiatica inter cibos electiles, quondam numerata, maximè quæ in Ionia nascitur.* Plinius lib.10.cap.49. Lib.9.

Gallina altilis.

LXII. LX.

Pascitur & dulci facilis Gallina farina,
Pascitur & tenebris; ingeniosa gula est.

Eruditam gulam alius appellitat.

Altiles Gallinæ dicuntur, quòd sagina alantur & enutriantur. Platina: *saginare capos & gallinas inuenêre ipsi Liguritores, quo vnctiùs, & lautiùs deuorarent.* Interdictum est lege C. Fabij Cos. ne quid volucrum poneretur, præter vnam Gallinam, quæ non esset altilis. Gallinas saginare omnium primi cœpêre Deliaci.* Plinius. *Inuenit mille artes, viasq; delitiarum luxus, & gula.* Hoc, exemplo Martialis ostendit, dum gallinā saginari in tenebris dicit; adeò nihil abditū tenebris latere potest, quod delitiosum ingeniū non penetret. PASCITVR ET DVLCI FACILIS GALLINA FARINA) Quod de sagina Gallinarū scribit Columella, planè facit ad hunc locū. *Nam illi, qui volunt nō solùm opimas, sed etiā teneras aues efficere, mulsa recente aqua, prædicti generis farinā conspergunt, & ita farciunt. Nonnulli tribus aquæ partibus vnā bonam vini miscent, madefactoq; triticeo pane, obesant auem, quæ prima Luna (quoniam id quoq; custodiēdum est) saginari cœpta, vigesima perglišcit.* FARINA) Cibus autem præbetur hordeacea farina, quæ, cùm est aqua conspersa & subacta, formantur offæ, quibus aues saginantur. sed hæc communis ratio est saginandi. de delicatioribus loquitur Martialis, cùm dicit, dulci farina. FACILIS) facilis paratu, vel facilis saginatu. PASCITVR ET TENEBRIS) audi Varronem lib.3.cap.9. extremo. *Gallinæ,* inquit, *saginantur maximè villaticæ. Eas includunt in locum tepidum, angustum, & tenebrosum, quod motus earum & lux pinguedini inimica, electis ad hanc rem maximis gallinis.* Et Columellam. *Locus ad hanc rem desideratur, calidus maximè, & minimi luminis, &c.* Seneca epist.123. *Aues quæ conuiuiis comparantur, vt immotæ facilè pinguescant, in obscuro continentur, ita sine vlla exercitatione iacentibus tumor pigrum corpus inuadit, & per vmbram iners sagina succrescit.* Hoc oraculū verius esse Delphico res præsens & vsus vbique docet. INGENIOSA GVLA EST) omnia luxuriæ instrumenta condimentaque proceres gulæ inuenêre. Petronius Arbiter.

*Lib.10.c.50.

Ingeniosa gula est; siculo Scarus æquore mersus
Ad mensam viuus perducitur——

Rôbhun.

Perdix.

LXV. LXI.

*Ponitur Ausoniis * auis hæc rarißima mensis:*
** Hanc in lautorum * mandere sæpè soles.*

** perdix. * condere ventre. * Hanc in piscina ludere, in lotrina. De perdicibus Athenæus lib. 14. Plinius lib.10.c.33. Laërtius in Aristippo.*

Perdix lauta & nobilis ales, magnique pretij nobilium, & potentium mensis ponebatur, & hodiè etiam ponitur. pauperes pultophagi nunquam gustant. Perdicum aucupia tantùm sunt Principum & Toparchorum, rusticis interdicta, hinc rara in pauperum cœnis. HANC IN LAVTORVM) diuitum. magni fuêre pretij, vt 50. drachmis vnicam ab Aristippo emptam legamus. De natura, vi, ingenio, apparatu in cibis, vide Gesnerum lib.3. in perdice.

LVDERE) Si legas: *Hanc in piscina ludere sæpe soles.* Poëta docebit perdices familiares & cicures cum heris lusisse & lusas fuisse, quemadmodum Porphyrius lib.3. de abst. tradit se Carthagine perdicem aluisse, quæ sibi norit adulari, blandiri, & voci præter naturā perdicum quodammodo respondere, colludereque. Altera tamen & vsitata scriptura expeditior est & certior, quam retineamus. Emendant alij:

Hanc in lotrina ludere sæpe soles.

Et ludum in piscina Romanis vsitatum qui πέρδιξ vel περδίκιον, vel περδικισμός sit dictus, interpretantur, sed absque auctore quod sciam.

Colum-

Columbini.

LXII. LXVI.

*Ne violes teneras * præduro dente columbas,* * *periuro.*
Tradita si Cnidiæ sunt tibi sacra Deæ.

Veneri columba sacra erat, vt scribit de Diis Apollodorus. Plutarchus de Isid. & Osirid. caussam aiunt, quòd sæpius in anno pariat, sitque salacior auis. Religio erat Mystæ Veneris, esse columbam, vel columbinos; Cnidos autem Insula admodum coluit Venerem. Ouid. 1. Metam.

——non tam Cythereia curat
Littora, non alto repetit Paphon æquore cinctam,
Piscosamq́ Cnidon——

Fuit Cnidos Asiæ oppidum in Doride Regione. Ptolemæus & Strabo auctores. Plinius tradit primùm Triopæam, deinde Pegaseam, & Statiam appellatam. NE VIOLES TENERAS PRÆDVRO DENTE COLVMBAS) Lampridius Columbinos vocat Pipiones, siue, pullos columbæ, Græci περιστερεῖδες, sed lepida & ridicula cuiusdam interpretatio. *De pullis*, inquit, *intelligere * videtur*, * *Martialis.* rectè hoc. *Quibus dens hominis venenum est.* quomodo venenum? crudum nemo attingit, coctum si edat, mirum videatur, si columbino dens hominis sit venenum; sic enim pani, sic boui, sic omnibus homo venenum est, quia perdit pecudes & deuorat. Nempe vt apud Plautum Ergasilus in Capteiuis.

Quanta pernis pestis veniet, quanta labes larido,
Quanta sumini absumendo, quanta callo calamitas.

Caussam igitur aliam adferre oportet, cur non violandus pullus columbinus, quàm illa. Audi poëtam ipsum.

TRADITA SI CNIDIÆ SVNT TIBI SACRA DEÆ) En tibi, quibus interdicat esum pipionum. Mystis nempè Veneris, quibus auem Veneri sacram esse, piaculum erat. Cnidia enim Dea Venus est. Cnidius quippè cultrix Veneris, & columbæ, columbiniq; victima Veneris. Hinc AEneas vocat maternas aues. Ouid. 13. Metam.

Colla Cytheriacæ splendent agitata columbæ.

Alex. apud Athen. λευκὸς Ἀφροδίτης εἰμὶ γὰρ περιστερός. Quin & Veneris currum columbis tractum legimus, testis Apuleius lib. 6. Phornutus seu Cornutus, propter columbæ, nempe puritatem & castitatem. Lege memorabilem historiam de columbis apud Athenæum Venerem sequentibus, & comitantibus, &c. TRADITA SACRA) sacerdoti & Mystæ Veneris. Proinde legerim potius *periuro dente* cum Mysta Veneris contra ius sacrorum suorum violet ministram Veneris columbam.

Galbula.

LXIII. LXVIII.

** Galbula, decipitur calamis & retibus, ales,* * *Galbina, Galpina.*
Turget adhuc viridi, cùm rudis vua, mero.

Quo tempore capienda sit Galbula, docet. Circa Augustum nempè. Galbulam alij Galgulam appellant. Græci ἰκτέρον, seu ἰκτερόν, de qua Oppianus & Epiphanius cap. 23. sunt qui putant *Ad Physiologũ.* esse peregrinam auem, nec in Germania reperiri, rarò etiam in Italia. Alij tamen Charadrium galbulam Germanis appellari existimant, Gelbling aut Hemmerling, &c. Græcis etiam συκοφάγον, dici putant nonnulli, sicut ficedulam. Has describit Gesnerus lib. 3. de Galbula. DECIPITVR CAL.) arundine viscosa, res nota aucupibus. ET RETIBVS) In areis aucupiorum retia tenduntur auibus. offunditur esca. Plautus in Asin.

——hic noster quæstus aucupij simillimus,
Auceps quando concinnauit aream, offundit cibum
Aues assuescunt——
Sæpè edunt, semel si sunt captæ, rem soluunt aucupi. Et idem.
——sumere eum licet sine retibus.

Mira narrantur de hac aui. Epiphanius Constantiæ Cypri Episc. Καὶ ἐὰν τῇ νόσῳ ἡ νόσος τοῦ ἀνθρώπου ἐστιν εἰς θάνατον, ἀποστρέφει ἀπὸ τοῦ νοσοῦντος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁ χαραδριὸς, ἐὰν δὲ ἡ νόσος πρὸς ζωὴν, ὅτιν ἀτενίζει τὸν νοσοῦντα ὁ χαραδριὸς, καὶ ὁ νοσῶν τὸν αὐτόν. Lege Aelian. de eadem, Aristophanem & eius interpretem, Heliodorum lib. 3. Plinium, qui non Charadrium, sed Icterum, & Galgulum lib. 30. cap. 2. vocat. Suidas ait, proponi venalem, vt ab Ictericis inspiciatur.

Tvrget adhvc viridi cvm rvdis vva mero) In Augusto nempè, apud nos etiam in Septembri, & maximè Septembri. Vuam autem immaturam periphrasticῶs, viridem vuam appellat. maturæ enim aut flauescunt, aut nigrescunt, aut rubescunt; vuam acerbam Græcis ὄμφακα intelligit.

Cattæ.

LXIX. LXIV.

Pannonicas nobis nunquam dedit Vmbria Cattas;
*Mauult hæc * Domino mittere dona Pudens.*

* Domina.

Has aues (nam auis nomen esse hîc certum est) apud nullum auctorem reperio. Domitius, at sine teste, affirmat eas etiam in Vmbria capi, ductus credo auctoritate huius versus, cùm tamen verba hoc non doceant: Missas enim ad Pudentem in Vmbriam ex Pannoniis, Romam ipse ad Imperatorem, credo, mittebat. Panon. Cattas) quæ in Pannonia capiuntur. Feles etiam nonnulli Cattos vel Cattas, sine Classici auctoritate appellant. Gulæ tamen insidias, nec felis effugere potuit. nam sunt, vt Io. Bruyerinus lib.13.cap.36. narrat, (nec res est obscura apud alias gentes) qui pro delicatissimis epulis vtuntur. Idem Cattum, inquit, quoque Latini vocant, sed ego testem probum desidero. Nvnqvam ded. Vmbr.) Quia Pudens in Vmbria habitabat, Vmbria Italiæ Regio, quam hodie Spoletanam vocant, Græcis ὀμβρία. Inquilini Ombri & Ombrici: Stephanus.

Mavvlt haec Domino mittere dona Pvdens) Dominum intellige Domitianum ipsum, quando absolutè nominat Dominum, & propter raritatem credo auis, & nouitatem; recens enim tum in Italia visam probat silentium omnium auctorum veterum. Domitius ad diuitem refert, nec repugno. Pudens enim poëta fuit, & suos habuit Mœcenates. de hoc sæpius prioribus est libris actum.

Pauo.

LXX. LXV.

Miraris, quoties gemmantes explicat alas,
Et potes hunc sæuo reddere dure coquo?

Auis etiam infantibus nota ταὼς & ταὸς dicta, & à rerum naturalium Scriptoribus, Aristotele, Plinio, Oppiano, Varrone, Columella, Alberto, Gesnero, & innumeris aliis celebratissima. Carmen est apertum; miratur occidi & vorari posse tam venustam & elegantem auem. sed nimirum auara gula, nec venustati, nec elegantiæ parcit. Gemmantes explicat alas) propter elegantiam immenso quondam pretio empta; nam ex Asia in Europam primùm tradunt inuectam. Miraris) Ex Barbaris enim ad Græcos primùm delatus, longo tempore rarus, deinde studiosis elegantiæ & pulchritudinis precio spectatus est Athenis, & viros & mulieres admittentes, ad huiusmodi spectaculum, ex eo quæstum fecerunt, atque, vt Antiphon contra Erasistratum narrat, marem & fœminam mille drachmis æstimarunt. De quæstu ex hac aui facto ab Aufidio Lucrone scribit Plin. & alij. Macrob.lib.3.Sat. *Ecce, inquit, non admiranda solùm, sed & pudenda, vt oua pauonum, quinis denariis veneant.* Gemmantes alas) Ouid.

Centũ Philippais. 20. HS.

Laudatas homini volucris Iunonia pennas
Explicat, & forma multa superbit auis.

Eleganter hanc describit Tertullianus lib. de pallio. Lege Consalum Ponce ad cap.12. Epiphanij ad Physiologum. Nec opus pluribus in re protrita.

Coco) Q. Hortensius hanc sibi seu laudem seu contumeliam peperit, cum primus Romæ pauonem occidit.

Phœ-

Phœnicopterus.

LXVI. LXXI.

Dat mihi penna rubens nomen: sed lingua gulosis
Nostra sapit; quid si garrula lingua foret?

PENNA RVBENS NOMEN) Phœnicopterus Latinis, φοινικόπτερος Græcis, auis dicta ob puniceum colorem. Aristophanes in auibus. Martialis lib.3.ep.57. *Nomenq́ debet, quod rubentibus pennis, solis animal est*, inquit Kiranides, cap.7. *habens alas puniceas. similis magnitudine Ciconiæ, etiam paullò maior. Nec forma planè, si colorem & rostrum extimum excipias, dissimilis; palustris est. Nili incola.* Heliod. lib.6. Hunc ita describit Scaliger ad Cardanum. *Rostrum neq; rectum planè, sed neque aduncum habet, Scythici arcus partem potiùs imitatur. Cinereum colorem nobilitant alarum puniceæ pennæ, à quibus & nomen, &c.* Suetonius in Caligula, *Phœnicopterus auis circa lacus & paludes victitat. visu pulchra, & colore decora purpureo.* Videtur autem insigni esse magnitudine. Iuuenal. Sat.2. ingentem nominat.

——SED LINGVA GVLOSIS NOSTRA SAPIT) testatur hoc Plinius, cùm dicit, Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse. Apicius nepotum omnium altissimus gurges imponi eandem patinæ suæ luxu ambitiosissimam voluit. Lampridius de cerebellis illius. *Helogabalus*, inquit, *exhibuit Palatinis ingentes dapes extis illorum refertas, & cerebellis Phœnicopterorum.* Hanc autem sibi velut Deo mactari iussit Caligula, vt Gyraldus refert, cuius & sanguine pridie, quàm periret, aspersum, narrat Suetonius. *Suet. Vitellio, cap.13.*

Tranquillus in Vitellio: *Hanc quoq; cœnam exsuperauit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitudinem clypeum Mineruæ αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac sacrorum iocinora, linguas Phœnicopterûm, murænarum lactes à Carpathio vsque, fretoq́ Hispaniæ, per nauarchos ac triremes petitarum commiscuit.* Seneca ep.3. portenta luxuriæ indigitat. *Non magnam* inquit rem facis, quod viuere sine lecto apparato potes, quod non desideras miliarios apros, nec linguas phœnicopterorum, & alia portenta luxuriæ, iam tota animalia fastidientis, & certa membra ex singulis eligentis.

——QVID SI GARRVLA LINGVA FORET) Quantoperè saperet, cùm tacita tam grata sit? quid si, vt Psittaci, Luscinia, & aliæ, garrirem? dubio procul principatum tenerem inter aues, quando etiam muta sapio plus cæteris. Lege Ioannem Bruyerium de re cib. cap.45. lib.15. Apicius præparat lib.6. cap.5. AEsopus histrio ex linguis canorarum auium fecit patinam, ad quam videtur poëta allusisse.

Phasianus.

LXVII. LXXII.

**Argiua primùm sum transportata carina,* **Argoa.*
Antè mihi notum nil nisi Phasis erat.

PHASIANVS) Græci hanc auem φασιανικὸν ὄρνιθα, καὶ φασιανὸν appellant, Germani Fasan/ Latini Phasianum à Phasi, seu Phaside Colchorum flumine, seu quòd ibi sit frequens, seu inde ab Argonautis transportata; quod quidem hîc insinuat Martialis. Eustathius in Dionysium, arbitratur dictos Phasianos à Phasianis populis. Athenæus ex Media in Europam ait asportatam. De hac scribunt Plinius, Auctor de natura rerum, Paullus Venetus, Albertus M. Obscurius Aristoteles de histor. animal. 6. & 2. Galenus, & plures recentiores. Auis est pulcherrima, de qua Longolius. *Phasianis nunquam quicquam speciosius contemplatus sum. Valeant omnes pictores, ipse Apelles si rediuiuus foret, varietatem & splendorem pennarum plumarumq́; imitari non posset.* ARGOA CARINA) Argonautarum nauem dicit, de qua Val. Flaccus multos libros. ANTE MIHI NOTVM NIL NISI PHASIS ERAT) Hinc vocantur Phasides & Phasiani. Phasis autem fluuius dictus à Phaside patre Colchi. Eustathius Agatharchides Cnidius, de Phasi fluuio. πλῆθος, inquit, δὲ ὀρνίθων τῶν καλουμένων φασιανῶν φοιτᾷ, τροφῆς χάριν, πρὸς ἐμβολὰς τῶν στομάτων. Petronius in Sat. *Martial. lib.3. ep.66.*

——*Iam Phasidos vnda, Orbata est auibus*——

Statius lib.4. Sil. Martialis suprà hoc eodem libro,

Si Libycæ nobis volucres, & Phasides essent,
Acciperes: at nunc accipe Cortis aues.

Est hæc item ales longè pulcherrima Solonis elogio celebrata, qui ad Crœsum in regali solio, diademate & purpura auroque refulgentem, interrogantemque, nunquid speciosius quicquam spectasset, dixisse fertur, Phasianos & pauones sibi venustiores videri, quòd naturali ornamento, non adscititio suo spectabiles essent. In mensis Principum frequentes. Lampridius, habuit,

Vt Christus SS. de floribus Salomone ornatioribus. habuit, inquit. *Heliogabalus hanc consuetudinem, vt vna die nō nisi de Phasianis tantùm ederet, item alia de pullis.* Leones, Psittacis, & Phasianis pauit, aliasque feras. Extat Vespasiani Strozæ carmen de Phasianis, seu Phaside.

Numidicæ.

LXXIII. LXVIII.

Ansere Romano quamuis satur Hannibal esset,
Ipse suas nunquam barbarus edit aues.

Gallinas Varro, & Columella triplices faciunt, villaticas, rusticas, Africanas. Africanæ sunt eædem Numidicis. Numidicæ in ea parte Africæ, cui Numidia nomen, teste Plinio, celebrantur Varroni ead. est cum Meleagride. De his suprà Mart. *Si Libycæ nobis volucres, &c.* Describit has Plinius, Athenæus, alij, coquit Apicius. Ansere Romano) In Italia bellum gessit Hannibal 15. annis, sextodecimo, in Africam frendens gemensq; redire, vocatu Senatus, est coactus. Liuius lib. 10. dec. 3. Ansere Romano) pastus est anseribus, dum esset in Italia; cur abstinuit Numidicis, & patriis auibus, melioribus ac Romani erant anseres? Nondum ea tempestate Numidicæ Gallinæ mensis illatæ erant, nec dum luxus in vrbem, atque Italiam immigrauerat. Ipse svas nvnqvam barbarvs edit) gentes omnes nationesq; Romanis barbaræ erant, præter Græcos.

Anser.

LXXIV. LXIX.

Hæc seruauit aues Tarpeij templa tonantis:
Miraris? nondum fecerat illa Deus.

Anser, vel anseri notus. Martialis delibat historiam priscam, cum Galli, duce Brenno, capta Vrbe, sub noctis silentium falsis vigilibus, sopitisq; canibus Capitolium conscenderant, indeq;, custode & indice ansere Iunoni sacro, deiecti erāt. Liuius insignitè rem describit lib. 5. Lucretius.

——humanum longè præsentit odorem,
Romulidarum arcis seruator candidus anser.

Ouid. 11. Met. *——canibusúe sagacior anser.*

Virg. 8. AEneid. *In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis*
Stabat pro templo, & capitolia celsa tenebat.
Romuleoq; recens horrebat regia culmo,
Atq; hic auratis volitans argenteus anser,
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat;
Galli per dumos aderant, arcemq; tunebant
Defensi tenebris & dono noctis opacæ, &c.

Templa tonantis) Nam in capitolio templum Iouis erat Feretrij omnium Romæ primum à Romulo opima spolia referente votum.

—Nondvm fecerat illa Devs) Fœda in Domitianum adulatio. Quid ansere fuit opus ad seruandum Capitolium? Humanum opus erat arx illa, & mortale, atq; à mortalibus custodiri debebat, & malè custodiebatur: nunc quia Domitianus illud conflagratum nuper restituit, Domitianus, inquam, Dominus Deusq; noster, vt suprà (dictante nempè & volente Domitiano) nunc immortale, nec indiget alio custode, vti nec cœlum. Quicquid autem (vt suprà dixerat) inuicta condidit manus, (Cæsaris) cœlum est.

Grues.

LXXV. LXX.

Turbabis versus, nec littera tota volabit,
Vnam perdideris si Palamedis auem.

Γέρανοι Græcis dicuntur, Germanis Kran vel Krey. Latinis Grues; vnde verbum congruere dictum est, à Gruibus, quæ se non segregant, siue cū volant, siue cùm pascuntur. Festus. congruere auté est conuenire. Mirum obseruant in volatu ordinem. de quo Aristoteles, Plinius, Aelianus, Albertus, aliiq;, & nostri æui nō pauci. Tvrbabis versvs) ordinem vocat versus; hoc enim versus Latinis significat. Isidorus, *Versus vulgo vocati, quia sic scribebant antiqui, sicut arator terram. A sinistra enim*

nim ad dextram primùm deducebant stylum; deinde conuertebantur ab inferiore, & rursum ad dextram versus, quos & hodiè agrestes versus vocant. Columella lib. 2. cap. 2. Varro de re rust. cap. 10. versum vocat centum pedum quaquà versum quadratum. Bubulcum autem per proscissum ingredi oportet, alternisque versibus obliquum tenere gradum. Hîc, vt dixi, versus, ordinem volandi, quem Grues seruant, significat, vt Virg. dixit 5. AEneid. *Lucanus lib. 6. Et turbata perit dispersis littera pennis.*

——triplici pubes quem Dardana versu
Impellunt, terni consurgunt ordine remi.

Et 4. Georg. *Ille etiam seras in versum distulit vlmos:*

NEC LITTERA TOTA VOLABIT) littera quæ sit, Grammatici certant. Vinetus ad illa Ausonij: *Hæc gruis effigies.* — Υ intelligit Palamedicam litteram. Φ, verò gruis tantùm vnius. Vbi de Υ plura ex Philostrato leges. Gropaldus, *Volantes, inquit, ordine quodam literam Ypsilon faciunt.* Id quod Palamedem deprehendisse legimus. Cælius Rhodiginus, vel Λ vel Υ, notari putat. *Inter volandum, inquit, littera Λ, ab eis delineari videtur, vel vt aliis amplius arridet Υ, Cuius inuentionem ex auium volatu Palamedi attribuunt.* Id quod indicare Philostratus aduertitur. Alij Δ, græcum intelligunt, vt D. Hieronymus ad Rusticum de vita monast. Et sanè hæc sententia cum Cicerone, AEliano, & Tzetze facit, & veri simillima est. Cicero enim affirmat Grues calidiora petentes trianguli formam efficere. Et Ioannes Tzetzes. *Grues, inquit, vt faciliùs aërem incidant, ordinem instruunt triangulum oxygonum:* Idem docet AElianus: *Trianguli figuram efficiunt, vt hac forma faciliùs aëra aduersum secent. Et triquetra figura sexangulum edunt.* testantur idem de ordine Plinius, Gellius, Plutarchus, Seruius ad illud Virgilij 1. AEn. *Et cœtu cinxere polum.* Ex Aristotele Ciceronem quæso rem disertissimè explanantem audi lib. 2. de natura Deorum. *Illud verò ab Aristotele animaduersum, in quo pleraque quis potest non mirari? grues, cùm loca calidiora petentes, maria transmittunt, trianguli formam efficere. Eius autem summo angulo aër ab iis aduersus pellitur: deinde sensim ab vtroque latere, tanquam remis, ita pennis cursus auium leuatur. basis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adiuuatur, &c.* quid his verbis planius? quibus ipsissimum Δ exprimitur.

LITTERA TOTA VOLABIT) si enim vnam auem exemeris ex ordine volantium, litteræ Δ. symmetriam tolles & corrumpes. hic ordo volantium non exprimit amplius totum Δ. PALAMEDIS AVEM) gruibus enim veluti magistris ordinem, & litteras didicit, & quas didicerat, homines docuit; ostenderem hoc singulis literis, nisi crescerent nimium litteræ. Fuisse dicuntur ab illo inuentæ hæ nouæ. Θ, Ξ, Φ, X. vel vt Philostratus vult. Υ, Φ, X. Palamedes fuit Nauplij Eubœæ Regis filius, de quo sic Philostratus in Heroicis. *Summo vir ingenio fuit, ordinem litterarum repperit, additis nouis quibusdam. Quas Vlysses eius inimicus, ait non ab eo inuentas, sed à Gruibus ex ordine volatus earum acceptas. Præterea calculorum, mensurarum & ponderum, tum etiam aleæ in castris apud Auliden inuentor fuit. Astrologiæ insuper peritus, annum mensesque ad cursum solis accommodauit. Primusque in Castris visam ac reformidatam Solis eclypsin, dixit notatam, minimeque timendam esse. Vlyssis primum insaniæ simulatio ab eo fuit deprehensa: quapropter non destitit Vlysses, eum apud exercitum proditionis falso insimulare, donec lapidibus obrueretur: quem postea Græci fleuêre, & magnoperè desiderauerunt.* De quo Virg. 2. AEneid.

Fando aliquid, si fortè tuas peruenit ad aures
Belidæ nomen Palamedis & inclyta famæ
Gloria: quem falsa sub proditione Pelasgi
Insontem infando indicio, quia bella vetabat,
Demisêre neci, nunc cassum lumine lugent.

De hoc, quem ἀνδρα μυσῶν appellat Euripides, tragœdiam, Palamedes, inscriptam composuit, in qua dictum erat illud, ἐκάνετε, ἐκάνετε τὸν βελτιστον ἐλλήνων. Plato eiusdem facit mentionem in apologia Socratis. Plura apud Seruium ad 2. AEneidos.

Rusticula.

LXXI. LXXVI.

*Rustica *sum perdix; *quid refert, si sapor idem est?* *sim. *an.
*Carior est perdix, *sic sapit illa magis.* *nec.

Rusticula Græcis * σκολόπαξ Alberto snepa, Germanis Schnepff. Σκολόπαξ dicitur, quòd rostrum longum, & rectum habeat instar pali, quem Græci σκόλοπας nominant: rusticam autem dictam putem ad contentionem alterius perdicis, quæ elegantior est. De hac sic Nemesius Poëta, ** σκολώπαξ. Plinius lib. 10. cap. 38. & 20. rusticularum facit mentionem.*

——præda est facilis & amœna scolopax:
Corpore non Paphiis auibus maiore videbis:
Illa sub aggeribus primis, quà proluit humor,
Pascitur, exiguos sectans obsonia vermes, &c.

Qvid refert, si sapor idem est) Albertus Magnus affirmat Rusticulam carnem habere suauem. Habetur quidem in delitiis, minùs tamen, quàm perdix, & carne minùs alba est, & magis rubicunda, quàm perdix.

Carior est Perdix: sic sapit illa magis) Temporum suorum luxum notat, quibus copiosiores, conuiuia sumptuosa pararent, illudq; melius & delicatius censeretur, quod carius plurisque venderetur. Seneca ad Albinam matrem, cap. 90. *Miserabiles quorum nisi ad preciosos cibos non excitatur fames. Preciosos autem non eximius sapor, aut aliqua faucium dulcedo, sed raritas & difficultas parandi facit.* lege Sat. 2. lib. 2. serm. Horatij. Et Petronius planè hoc ipsum dicit:

Ales Phasiacis petita Colchis,
Atq; Afræ volucres placent palato
Quòd non sunt faciles: at albus anser
Et pictis anas enouata pennis,
Plebeium sapit, vltimis ab oris,
Attractus Scarus, atq; arata Syrtis,
Si quid naufragio dedit, probatur:
Quicquid quæritur, optimum videtur.

Cygnus.

LXXVII. LXXII.

Dulcia defecta modulatur carmina lingua,
Cantator Cygnus funeris ipse sui.

Cygnus ex Græco est κύκνος, latinè olor, symbolum Poëtarum, omnium propè decantantus versu, quin & ipsi Vates Cygni, & olores μεταφορικῶς appellantur. Pindarus ab Horatio Dircæus Cygnus. Vnde natum extitit illud anser inter olores. Virg. Eccl. 9. *sed argutos inter strepere anser olores.* Hinc & Phœbo sacer. Alciatus, emb. 183.

Gentiles clypeos sunt qui Iouis alite gestant,
Sunt, quibus & serpens aut Leo signa ferunt.
Dira sed hæc vatum fugiunt animalia ceras,
Doctaq; sustineat stemma pulcher olor.
Hic Phœbo sacer, & nostræ Regionis alumnus,
Rex olim, veteres seruat adhuc titulos.

Lege Claudium Minoëm ad hoc Emblema. Dvlcia defecta modvlatvr) laudat Cygnum ab extremo vitæ actu, quem dulci cantu suauissimè finit. Defecta) Seneca pater in Suasoria pro Cicerone: *quippe non satiatus modo cædendis ciuibus (Antonius) sed defectus quoque.* Seneca filius Hippolyto. Act. 2. *Vadit incerto pede iam viribus defecta.* Cantator Cygnvs fvneris ipse svi) Cygnum morti vicinum canere affirmant Plato, Aristoteles, AElianus, Orus; qui cum Oppiano docet, non tantùm sub finem, sed tota vita canere. Ouidius,

Sic vbi fata vocant, vdis abiectus in herbis
Ad vada Mæandri concinit albus olor.
— —veluti canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.

Statius Silu. *Non ego quas fati certus sibi voce canora*
Inferias promittit olor———

* *de Orat. Crassum cygno contendit.*

Cicero,* Horatius, Lucretius. Contra sentiunt Plinius lib. 19. cap. 23. AElianus 1. Variarum. Alexander Mindius apud Athenæum. Lucianus in libro de Electro, vel Cygnis ait, illos χρόζειν τι πάνυ ἄμουσον ἀσθενὲς, non secus ac coruos ac graculos, imo vt corui sirenes præ illis videri possint. Scaliger accedit ad Plinij sententiam, Pierius.

Porphyriones.

LXXVIII. LXXIII.

Nomen habet magni volucris tam parua gigantis,
*Et nomen Prasini * Porphyrionis habet.*

* *Purpurionis.*

Laudat Porphyrionem à nomine, quòd commune cum gigante maximo, & nobilissimo habet. Hanc Gesnerus ex variis scriptoribus ita describit. *Huic Porphyrioni cæruleus toto corpore est color, media caudæ extremæ pars in cinereo albicat, oculi nigri sunt, rostrum & crura purpureo rubore splendent. Rara est auis,*

auis, ni fallor in Narbonensi prouincia frequentior. AElianus ait, ὡραιότατόν τε ἅμα, καὶ φερωνυμώτατον ἐστι ζῶον, *animal est venustissimum, & nomine suo dignissimum.* NOMEN HABET MAGNI VOLVCRIS TAM PARVA GIGANTIS) Porphyrio filius Sisyphi, immanis gigas fuit, vt Apollonij in 3. Argon. Scholiastes scribit, quem Hercules telis confecit. Perottus, *constat*, inquit, *inter Gigantes principatum obtinuisse Porphyrionem & Alcyoneum.* Laudat eundem Horatius lib. 3. Carm. Ode 4. *Aut quid minaci Porphyrion statu.* Et Eustathius Iliad. Ξ. quod Iunoni voluerit vim inferre ab Alcæo liberatæ. Prasinus verò Purpureo dictus, Neronis auriga fuit. Suetonius in Neron. TAM PARVA) Porphyrio par est, vt docet Oppianus, magnitudine gallinæ altili, sed crura ei longiora. Longe abeunt à vero, qui carduelem aut acanthida interpretantur. Moses Leuit. 11. Porphyrionem numerat inter immundas aues.

Pindarus in Pythiis cum Scholiasta.

Mullus.

LXXIV. LXXIX.

Spirat, in aduecto, sed iam piger, æquore mullus
Languescit, viuum da mare, fortis erit.

Ab alite ad piscem transit poëta. Mullus Græcis τειγλὴ vel μύλλος, τειγλὴ, quòd ter in anno pariat. μύλλος. videtur ex latinis acceptum, vel contra. *Mullus*, inquit Isidorus lib. 12. cap. 6. *vocatus, quòd mollis atq; tenerrimus, cuius cibo tradunt libidinem inhiberi, oculorum aciem hebetari: homines autem, à quibus sæpè pastus est, piscem olent.* Mullus in vino necatus, his qui inde biberint, vini tædium adfert, quod potatoribus notandum. Plura leges apud Oppianum lib. 1. halieuticon &. 3. & Scholiasten illius, Conradum Ritterschusium. sed Plinius lib. 9. cap. 17. docet mullos ex Fenestella, à colore mulleorum calceamentorum nomen accepisse. Idem lib. 9. cap. 18 *mullum octoginta librarum, in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit.* Idem superiore capite, multa de hoc eodem ab Asinio Celere, & Caio Imperatore octo millibus nummûm vel vnico empto affirmat. Seneca etiam decem * millibus nummûm. Varios moriens induit colores. SPIRAT IN ADVECTO AEQVORE) ægrè spirat, quamuis in eadem aqua marina, qua captus est, feratur. Spirat ἀκώρως, vt enim Aristotelis alumnis placet, pisces non spirant, nec hauriunt animam; contra quos Plinius venit: *Spirant autem confessione omnium & paucissima alta in mari, quæ internorum viscerum pulmonem habent, quoniam sine eo nullum animal putatur spirare: nec piscium branchias habentes anhelitum reddere, ac per vices recipere existimant, quorum hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchiis carentia in qua sententia fuisse Aristotelem video, & multis persuasisse doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonum vice aliis possunt alia spirabilia inesse viscera, ita volente natura: sicut & pro sanguine est multis alius humor.* Et quæ ibid. sequuntur, vbi copiosè conatur ostendere pisces spirare, qua de quæstione erudite Rhodiginus cap. 15. lib. 4. Sed Aristoteles lib. de morte & vita validius suam sententiam confirmat, nihil spirare quod careat pulmone, amphibia vero, ranas mures fluuiatiles & delphinos ac balænas pulmones habere, quod delphini dormientes caput exponant. Sed de his plenius vel physicorum sectæ ad libros Arist. de ortu & interitu solent pertractare. VIVVM DA MARE) verum mare non haustam partem illius. Vel: viuum mare recens haustum. FORTIS ERIT) viuet, vel: pulsa pigritia, senties subitò fugiturum. Plura apud Dioscoridem lib. 2. Athenæum, alios, præsertim Macrobium lib. 7. Sat. cap. 11.

Bärbel/ Meerbärbel.

* *Ducentis quinquaginta Philippicis.*

Lib. 8. cap. 7.

Muræna.

LXXV. LXXX.

Quæ natat in Siculo grandis Muræna profundo,
Non valet exustam mergere sole cutem.

Muræna similis anguillæ, duorum cubitorum, marinus est piscis. Græcis μύραινα. Germanis Meeraal/ id est, anguilla marina Latinis. Græcis posterioribus Exormistos, & ἔγχελυς, ἀπύρηνος, anguilla exossis. Ausonio Mustella. Latinis etiam lampetra à lambenda petra. De hac scribunt Plinius, AElianus, alij.

SICVLO MVRAENA PROFVNDO) In mari Siculo Macrobius lib. 3. Satur. scribit olim murænas maximè in deliciis habitas fuisse Romæ, adeò vt ab vsq; freto Siculo accerserentur. L. Crassus Orator murænam in piscina domus suæ mortuam, atratus tanquam filiam luxit. Addo ex Seneca lib. 3. de Ira, humanis corporibus pastas esse Murænas. *Fregerat vnus ex seruis eius* (Vedij Pollionis) *crystallinum, ad mortem rapi eum Vedius iussit, nec vulgari quidem periturum morte, murænis obiici iubebatur, quas ingens piscina continebat. Quis non hoc illum putaret luxuriæ caussa facere? sæuitia erat. Euasit è manibus puer, & con-*

& confugit ad Cæsaris pedes, nihil aliud petiturus, quàm vt aliter periret, nec esca fieret. Motus est nouitate crudelitatis Cæsar, & illum quidem mitti, crystallina autem omnia coram se frangi iussit, compleriq́; piscinam. Fuit Cæsari sic castigandus amicus, bene vsus est viribus suis. hæc & plura Seneca cap. 40. Idem confirmat lib. 9. Plinius cap. 29. *Inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ Vedius Pollio eques Romanus, ex amicis D. Augusti, viuariis eorum immergens damnata mancipia, &c.* Varro de re rustica lib. 2. cap. 6. *non enim si murænæ flutæ sunt in Sicilia, &c.* Plinius de eadem muræna lib. 32. cap. 2. & lib. 9. cap. 55. Et generatim Macrobius lib. 2. Sat. cap. 11.

Non valet exvstam mergere sole cvtem) Varro in Gallo narrat Murænam pinguissimam innatare mari, & tergus sole exustum curuare amplius non posse, cùm branchiis careat, indeque manu capi.

Rhombus.

LXXXI. LXXVI.

Quamuis lata gerat patella Rhombum,
Rhombus latior est tamen patella.

Græcè idem nomen habet, nobis Meerbut & Thatbot/ sonat. Duplex genus est, asperum & planum, latissimus piscis, cuius formam habes apud Gesnerum lib. de piscibus. à latitudine Martialis Epigrammatis occasionem accepit. Rhombus triplicem significatum habet. Primum instrumentum est mathematicum, & magicum terragonon, quo sagæ vtuntur ad deducendam lunam, de quo alibi. deinde piscem significat, vt hoc loco: tertiò rotam, * quam agitando tramam glomerant. Sed de pisce agit Plinius pluribus locis, & affirmat Rauennæ optimum inueniri, & lib. 32. cap. 9. Verborum sensus est in promptu, Rhombum aliquando esse tam latum, vt quamuis latam patinam excedat. Lata) sic Iuuenalis. *Incidit Hadriaci spacium admirabile Rhombi.* Horat. serm. 2. Sat. 2. vocat grandes Rhombos. Patella) à patina: patina à patendo.

** Eandem reor formam magici rhombi.*

Ostrea.

LXXXII. LXXVII.

Ebria Baiano veni modò concha lucrino,
Nobile nunc sitio luxuriosa garum.

Græca vox est ostreon: dicitur ostrea, & ostreum in recto sing. Nonius. Isidorus sic originatur: *Ostrea dicta est à testa, qua mollities interior carnis munitur; græci enim testam ὄστρακα vocant. Ostrea autem neutro: carnes eius muliebri dicuntur genere.* Nonius quidem vtrumque genus agnoscit, sed testam & carnes non distinguit genere. Germanis Ostern. Oppianus lib. 5. ἁλιευτ. v. 589. Genera omnia ostreacea, in mari serpentia, luna augescente, carne repleta esse affirmat, & maiorem domum habitare, decrescente verò tenuioribus membris contineri, & corrugari, idem docet. omnia nasci è limo, non semine, Cynig. 2. à quo stat & Seneca epist. 95. *Quid illa ostrea inertissimam carnem cœno saginatam nihil existimas limosæ grauitatis inferre?* De ostreis Baianis seu Lucrinis, ita Macrobius lib. 2. Sat. cap. 11. *Hic est Sergius Orata, qui primus balneas pensiles, primus ostrearia in Baiano locauit, primus omnium saporem ostreis Lucrinis adiudicauit.* Ebria Baiano veni modo concha Lvcrino) è lacu Lucrino, qui in Campania est. Erythrei, & quorundam aliorum sententia, Lucrinus lacus mare mortuum appellatur, vnde ferebantur ostreæ nobilissimæ, quas hîc conchas vocat; lautorum mensis apponebantur. Petronius Arbiter,

——— atq; lucrinis
Eruta littoribus condunt conchilia cœnas,
Vt renouent per damna famem.———

Baiano) à Baiis, de quibus suprà sæpius. Ebria) saturata, vt ipse alibi exponit Martialis. Nobile nvnc sitio lvxvriosa garvm) Ante quidem satur aquæ Lucrinæ, nunc sitio garum; liquorem intelligit, de quo paullò antè hoc ipso libro dictum, & infrà dicetur suo lemmate, Garum sociorum. ante potaui lacum, inquit concha, Lucrinum, nunc bibam garum ad dapes paranda.

Squillæ.

LXXXIII. LXXVIII.

Cœruleus nos Liris amat, quem sylua Maricæ
*Protegit: hinc * squillæ maxima turba sumus.*

** scylla.*

Squillæ Romanis, Græcis σκύλλαι, cancer, pinnoteres, pinnophylax. De Squilla Cic. 2. de nat. Deorum. *Pinna verò* (sic enim græcè dicitur) *duabus grandibus patula conchis, cùm parua squilla, quasi societatem*

tatem coit comparandi cibi; Itaq; tùm pisciculi parui in concham hiantem intrauerint, tum admonita à squilla, pinna morsu comprimit conchas sic dissimillimis bestiolis communiter cibus quæritur. In quo admirandum est, congressúne aliquo inter se, an iam inde ab ortu naturæ ipsæ congregatæ sint. Idem dicit aliis verbis 3. de finibus: *At illa quæ in concha, &c.* De eadem Plinius lib. 9. cap. 42. *Concharum generis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semper, nec vnquam sine comite, quem pinnoterem vocant, alij pinnophylacem, is est, squilla parua, alibi cancer dapis assectator. Pandit se pinna luminibus orbum corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus, & vbi licentia audacia creuit, implent eam Hoc tempus speculatus index morsu leui significat. illa compressu, quicquid inclusit, exanimat, partemq; socio tribuit.* Eadem prorsus habet Oppianus lib. 2. Halieut. v. 187. &c. Athenæus lib. 3. qui addit prioribus, eas duas bestiolas sibi cognatas, perinde ac si ex eodem semine creatæ essent. Plutarchus περὶ τῶν ζώων. Nemesius cap. 1. de natura hominis, & Phile in Iambis. Orus Niliacus Hieroglyph. Artemidorus lib. 2. cap. 14. scribit pinnam & pinnophylacem visas homini per quietem bonum signum esse ad nuptias, &c. Horatius lib. 2. serm. Sat. 4. & 8. Iuuenalis. Sat. 5. COERVLEVS NOS LIRIS AMAT) Liris Latij fluuius, olim Clunius, deinde Liris, vt Plinius, & Strabo lib. 5. testantur: παρὰ τὰς φρεγγέλλας ὁ λεῖρις ὁ εἰς τὰς μιντούρνας ἐκδιδοὺς, dictus. Appianus Alexandrin. Linternum putat vocatum suo tempore: hodie Garigliano nuncupatur Leando. Oritur in Apennino, alluit Minturnas. Horatius lib. 1. Od. 31. vocat taciturnum amnem. Et Cic. lib. 2. de legibus. *Fibrenus statim præcipitat in Lirim, &c.* CAERVLEVS) à forma aquæ. SILVA MARICAE) Virgil. 7. AEn. eadem commemorat,

Hanc Fauno & Nympha genitum Laurente Marica.

Ad quem locum Seruius. *Marica Dea est littoris Minturnensium, iuxta Lirim fluuium. Quod si voluerimus accipere vxorem Fauni Maricam, non procedit. Dij enim Topici, id est, locales, ad alias regiones nunquam transeunt, sed potest dictum esse per licentiam poëticam, cùm sit Minturnensis.* Dicunt alij per Maricam, Venerem intelligi debere, cuius sacellum fuit iuxta Maricam. Horatius eiusdem facit mentionem lib. 3. car. od. 17. Marica & Fama eadem, est vxor Fauni. Vide Lambinum ad Horatij locum iam adductum. HINC SQVILLAE MAXIMA TVRBA SVMVS) Ex Liri fluuio, vbi squilletum est, Cic. teste. in orationibus pro L. Agraria.

Scarus.

LXXIX. LXXXIV.

Hic Scarus, æquoreis qui venit obesus ab vndis,
Visceribus bonus est: cætera vile sapit.

Ein Meerbrachs/vulgo *Saphyrus à cæruleo colore.*

Græcè σκάροι vel σκάρι dicuntur, qui tamen, vt nouus Oppiani scholiastes notat, apud Athenæum distinguuntur. Distinguit & Plinius lib. 32. cap. vlt. dicti ἀπὸ τοῦ σκαίρειν vel σκαίρειν, quod nassæ inclusi caudæ ictibus crebris euersi laxent fores, atque ita retrorsum erumpant. Ouid. siue quis alius Halieut. auctor

——sic & scarus arte sub vndis
Contextam si forte leui de vimine nassam
Incidit, assumtamq; dolo tandem pauet escam,
Non audet radiis obnixa occurrere fronte
A versus crebro veniens sed verbere caudæ
Laxans subsequitur, tutumq; euadit in æquor
Quin etiam si forte aliquis, dum pone nataret,
Mitis luctantem Scarus hunc in vimine vidit
A versi caudam morsu tenet, atq; trahendo
Captiuum texto socium de carcere soluit.

Idem ex Ouidio Plinius de Scaro. Scribunt de hoc pisce Oppianus lib. 1. halieut. v. 109. & v. 134. lib. 2. extremo. Isidorus lib. 12. cap. 6. Athenæus lib. 7. Plinius libris variis & locis. A ruminando nomen habet; solus enim ex piscibus ruminat, vt Plinius tradit, herbis vescitur, vt Oppianus docet. Ennius piscem hunc vocat cerebrum Iouis. *Scarum,* inquit, *præterij cerebrum Iouis.* Ouidius in halieut. Horatius lib. 2. Sat. 2. Macrobius lib. 2. Satur. *Octauius præfectus classis sciens scarum adeo Italicis littoribus ignotum, vt hoc nomen Latinum eius piscis non habeamus, incredibilem scarorum multitudinem viuariis nauibus huc aduectam, inter Hostiam & Campaniæ littus in mare sparsit, miroq; ac nouo exemplo pisces in mari tanquam in terra fruges aliquas seminauit. Idemq; tanquam summa in hoc vtilitatis publica versaretur, quinquennio dedit operam, vt si quis inter alios pisces scarum fortè cepisset, incolumem confestim & inuiolatum mari redderet.* Petronius.

Ingeniosa gula est Siculo Scarus æquore mersus
Ad mensam viuus perducitur.——

Plinius lib. 32. cap. vlt. *Scarus qui hodie principalis est,* & 32. cap. 2. HIC SCARVS AEQVOREIS) est enim maximus piscis. Plinius lib. 32. cap. 8. & alibi. OBESVS) præpinguis. VISCERIBVS BONVS EST CAETERA VILE SAPIT) Lege Gesnerum de Scaro, & Apicium. Plinius maximè iocinora

nora commendat, quæ hoc loco viscera appellat Martialis. CAETERA) ϰατὰ, subaudi more Græcorum, cætera Graij.

Coracinus.

LXXXV. LXXX.

* Niliaci. * macelli.

*Princeps * Niliacis raperis, Coracine, * macellis,*
Pelleæ prior est gloria nulla gulæ.

Ein Meerkarpf / fortè rectius, ein Meerrapp.

Coracinum AEgyptium piscem Græci κορακῖνον, Ausonius Coruum vocant. Græcis dictus est vel ἀπὸ τῦ κινεῖν διηνεκῶς τὰς κόρας, καὶ ἐδέ ποτε παύεσθαι, vel παρὰ τὸ κορὸν τὸ μέλαν. Ausonius,

Nec duraturi post trina trihoria corui.

Vide Oppianum lib.1.halieut. & Ritterschusium. PRINCEPS NILIACIS RAPERIS CORACINE MACELLIS) Plinius lib.32.cap.5. *Coracini pisces Nilo peculiares sunt, sed nos hoc omnibus terris demonstramus.* sententia est. Alexandriæ coracinis nullum genus piscium habetur delicatius & nobilius. Princeps) nobilissimus Niliacis macellis ex Ichtyopolio caperis, Romam aduceheris. Sed Athenæus vilem esse scribit ex Amphide.

Ὅστις κορακῖνον ἐσθίει θαλάττιον
Γλαύκυ παρόντος, ὗτος ὐκ ἔχει φρένας
Quicunq; coracinum vorat maritimum,
Glauco præsente, non habet cerebrum.

Sic apud eundem Archestratus vocat φαυλότατον κορακῖνον. Plinius tamen lib.9.cap.18. In AEgypto optimum esse testatur. PELLEAE PRIOR EST GLORIA PRIMA GVLAE) Pellea vocatur Alexandria ab Alexandro M. cuius pater Philippus (& ipse Alexander) Pellæ vrbe Macedoniæ natus est, vnde vterque vocatur Pellæus: Iuuenalis, *Vnus pelleo.—&c.*

Echinus.

LXXXVI. LXXXI.

Ermaceus, Ygel / Meerygel.

Ille licet digitos testudine pungat acuta,
Cortice deposito mollis Echinus erit.

De Echino plurima congessit Ritterschusius ad Oppianum lib.2. Cyn. vers. 598. cap. 604. Non pauciora Gesnerus: Sed clariùs differit Mathiolus ad lib.2. Dioscoridis cap.1. vbi ex Aristotelis lib.4. de historia animalium, multa Echinorum genera commemorat. Nos hîc diuidimus Echinum in terrestrem & marinum; terrestrem, in caninum, & suillum, à quibus diuersus est, qui vocatur histrix, maior cæteris, &c. Martialis potissimùm de marino loquitur, qui turbinati, patellique sunt, quos ex Aristotele Mathiolus ibidem describit. In Italia circa mare Tyrrhenum & Adriaticum frequentes. circa Toronem habentur Echini marini candidi testa, spina, & ouo. ILLE LICET DIGITOS TESTVDINE PVNGAT ACVTA) omnes quidem Echini spinas habent, nec tamen omnes æquè acutas; nam circa Toronem sunt spinis paruis, non rigidis, sed mollioribus. Genus aliud est minutum spinis longis perdurisque gigni in alto gurgite solitum. Histrix terrestris maximè pungit, de vtroque agit Gal. lib.11. simplic. medicamentorum. CORTICE DEPOSITO MOLLIS ECHINVS ERIT) testam, vocat corticem. MOLLIS) in cibo gratus, non omnia genera cibo apta. *Primum,* inquit Aristoteles, *quod cibo idoneum est, oua sunt magna esculentaq; pariter in maiore corpore & minore, nam nouelli adhuc paruiq; pleniusculi illis constant.* Vide Plinium. Idem Isidorus docet lib.12.cap.8. *Echinus à terrestri Echino* (quod & Varro de lingua latina testatur) *nomen traxit quem vulgus erytium vocat. cuius testa duplex spinis aculeata, in modum castanearum, quando adhuc opertæ, de arboribus cadunt. Caro eius mollis & minio similis.* Vide Græcum epigramma, & prouerbia de Echino. Refert Athenæus à Lacone quodam echinum integrum cum testa comesum, affirmante, non se reiecturum per os testam, quamuis offenderet, nec de cætero eo vsurum.

Murices.

LXXXVII. LXXXII.

Sanguine de nostro tinctas ingrate lacernas,
Induis, & non est hoc satis, esca sumus.

Queruntur Murices iniquam sortem suam, & crudelitatem hominum, vt, quòd sanguinem oues suum hauriant, carnes verò homines absumant. Murex latior est purpura, neque aspero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte rostro, sed simplice concha, vtroq; latere sese colligit,

figit, quibus inhærentibus plenam ventis stetisse nauem, portantem nuntios à Periandro, vt castrarentur pueri nobiles, conchasque, quæ id præstiterant, apud Gnidiorum Venerem coli fertur: rostrum pedale est, crassitudine quinque digitorum; naues moratur; in sale asseruatum, extrahit aurum, quod in puteos decidit, si admoueatur. Quod de nauibus dicebatur, confirmant plures historiæ, Osorius, Guilielmus Rondeletius apud Ritterschusium. Oppianus lib. 1. halieut. Idem legitur de Echeneide seu remora apud Plinium lib. 32. cap. 1. & alios, sed non est idem Echeneis, & Murex, murex concha est, Echeneis piscis. Plinius ibidem: Murex Baianus optimus, Horat. serm. 2. Sat. 4. *Murice Baiano melior.* SANGVINE DE NOSTRO) vestes imbuuntur: florem in ore habet, vt docet Plinius, quem moriens expuit, hinc à nautis, vti viuus in potestatem veniat, curatur. Purpurandæ lanæ artificium inuenit Hercules Tyrius miro sane modo quem in Chronico Alexandrino & Cedreno aliisque cognosces. ESCA SVMVS) mensis inferimur, vt reliquæ testæ, & ostrea; à murice pisce dicuntur saxa & scopuli murices & machinulæ. Steuuechium ad lib. 3. Vegetij lege.

Gobius.

LXXXIII. LXXXVIII.

In Venetis sint lauta licet conuiuia terris,
Principium cœnæ Gobius esse solet.

Duplex est fluuialis & marinus, Græcis κώβιος καὶ κῶθος καὶ κώθων dicitur Athenæo teste. Germanis Groppen. Ouid. in halieut. *Lubricus & spina nocuus non Gobius vlla.* Oppianus lib. 2. halieut. Gobium ait virulentum, cui repugnat Solonis apophthegma: Vide nouum Scholiasten Oppiani. IN VENETIS) Veneti. Cæsari sunt Galliæ populi, quos Vannes Martianus appellat, in minore Britannia, quorum vrbem Cæsar Venetiam appellat. De his non est hîc sermo, sed de Venetis Italiæ, qui antea Heneti, à quibus, cognomines Veneti ortum habent. Plinius lib. 6. cap. 72. dicebantur iidem Euganei, &c. Venediger. Vrbs tamen Venetorum condita primum est anno Christi CCCC. LII. Marciani III. LAVTA CONVIVIA) sensus epigrammatis; quæ apud alios vilia censentur, Venetis sunt in deliciis. Ita fit, vt alia aliis plus minúsue sapiant; singulæ ferè gentes suis quibusdam peculiaribus capiuntur ciborum cupediis. PRINCIPIVM COENAE GOBIVS ESSE SOLET) De antecœnis Romanorum, hoc est, ouis, lactucis, ostreis, antea diximus, hîc quasi peculiarem gentis morem commemorat. Vnus Oppianus, si obsistat omnibus, reiiciendus videtur in hac sententia. Nam Gobium non virulentum Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus his verbis docet: *Gobius littoralis piscis est, ex eorum numero, qui parui perpetuò manent, præstantissimus autem ad voluptatem, coctionem, simul ac distributionem, & succi bonitatem est, is qui in arenosis littoribus, aut saxosis promontoriis viuit. At qui in fluminum ostiis, aut stagnis marinis versatur, non æquè suauis est, neq; boni succi, neque concoctu facilis* (& hoc fortè genus damnat Oppianus) Cæterùm Mathiolus lib. 2. ad Dioscoriden cap. 19. de Gobio hunc in modum scribit. *Gobij in Venetis Ichtyopoliis frequentissimi conspiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent ac numerosi proueniant, quos Veneti, go, appellant, capite sunt amplo, gustuq; persuaues, quòd carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem, quorum iecur maximam init à palato gratiam. Athesis, Nosius, aliique, plurimos alunt, larius item lacus. Sunt hi pisculi non modo concoctu facillimi, sed & ori suauissimi & gratiosissimi, præsertim, cùm ouis turgent.* Plura habes apud Mathiolum. Oppiani versus sunt hi. Thołm/capitones diceres.

Κέντρα δὲ τευχήεντα μετ' ἰχθύσιν ἐπλίσσοντο
Κώβιος, ὃς ψαμάθοισι καὶ ὃς πέτρῃσι γέγηθε.
Aculeos autem lethales inter pisces exerunt
Gobius, qui arenis, & qui scopulis gaudet.

Sed de veneno Gobij etiam Ouidius:

Lubricus & spina nocuus non gobius vlla
Et nigrum niueo portans in corpore virus.

Lupus.

LXXXIV. LXXXIX.

Laneus Euganei lupus excipit ora Timaui
Æquoreo dulces cum sale pastus aquas.

Lupus, græcè λάβραξ, dicitur Isidoro teste lib. 12. cap. 6. à vorandi auiditate propter similitudinem lupi terrestris. non est idem cum Lucio quem Hechten Germani appellamus; Lupus nobis ignotus est, Gallis Lubin, aliis Lonazo aliis Anauolo dictus. Est & Lupus marinus monstrum potius quam piscis Meerwolff/ de quo hic non locus. De fluuiatili Ouidius:

Clausus rete Lupus quamuis immanis, & acer
Dimotu cauda latitat submissus arenis.

Et de eod. *——Lupus acri concitus ira*
Discursu fertur vario, fluctusq; ferentes
Prosequitur, quassatq; caput, dum vulnere sæuus
Laxato cadat hamus, & ora potentia linquat.

LANEVS) Laneus lupus, albus, candidus instar lanæ detracta squama. EVGANEI TIMAVI ORA EXCIP.) maris frontem, vt appellant incolæ, teste Polybio apud Strabonem. Timauus autem fons vel fluuius, vel lacus est Venetus, hoc enim Euganeus significat, vt Virgilius, Liuius, & Plinius sunt auctores. à Varrone mare appellatur. Leander ponit illum in foro Iulio eumque vulgo, Timauo, nuncupari affirmat. AEQVOREO DVLCES CVM SALE PASTVS AQVAS) explicat sequens versus priorem. quomodo excipit ora Timaui? Lupus in confinio maris salsi, & dulcis aquæ fontis, vel fluuij Timaui, haurit partim dulces, partim amaras aquas. Nam illi maximè probantur Lupi, qui in huiusmodi concursu aquarum degunt & capiuntur. Macrobius lib. 2. Satur. tradit olim lupum Tiberinum, præcipuè qui inter duos pontes captus esset, Romæ à gulosis in honore fuisse, quod & Horat. confirmat serm. lib. 2. Sat. 2.

Vnde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet, pontes inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci.——

De ingenio piscis. Plura leges apud Ritterschusium in 1. halieut. Oppian. v. 112. Gesnerum lib. de piscibus, in lupo, Aristotelem, Plinium, Athenæum, Albertum, & alios. ad hunc locum explicandum hæc satis.

Aurata.

XC. LXXXV.

Non omnis laudem pretiumq; Aurata meretur,
Sed cui solus erit concha lucrina cibus.

Orata siue Aurata dicitur, quòd (vt scribit Isid. lib. 12. cap. 6.) in capite auri colorem habeat; dicuntur & varij, à varietate. Germanis Forällen/Goldbreme/Goldbrächßn/ quasi varioli. Græcis χρύσοφρυς, & apud Athenæum, τωνίσκος. χρύσοφρυς quidem etiam ab auro, vt Oppianus 1. halieut. Αγλαίη χρύσοφρυς ἐπώνυμος. Ouid. *Auri Chrysophrys inuiolata decus.*

NON OMNIS LAVDEM PRECIVMQVE AVRATA MERETVR) Athenæus lib. 7. sine discrimine huius vel illius loci plurimum commendat auratam, eumque omnium piscium suauissimum esse affirmat. Sed Martialis ex Lucrino lacu, conchis pastum, vt Apicius ex eodem mullos, reliquis anteponit. De Aurata, Aristoteles lib. 8. hist. anim. Plinius pluribus locis facit mentionem Auratæ, nec tamen describit. AElianus. Gesnerus plura. Lege Macrobium lib. 2. Sat. cap. 11. qui Sergium Oratam ab hoc pisce, quem amabat, cognominatum ait, vt Licinios Murænas.

* Acipensis.

** Aldi editio Acipenser habet, & in accus. Acipensera.*

XCI. LXXXVI.

Ad Pallatinas Acipensem mittite mensas,
Ambrosias ornent munera rara dapes.

Acipensis seu acipenser piscis, quem vulgò Sturionem dicunt. Contentio est inter authores de hoc pisce, quem illi fortè nunquam gustarunt. Eundem Ellopem nonnulli existimāt, Germanis idem est Styr. Hunc piscem intulit mensis Gallonius Romanus præco, de quo Cic. in orat. pro Quinctio: *Qui relicta bonorum virorum disciplina, & quæstum & sumptum Gallonij sequi maluerunt, atq; etiam, quod in illo fuit, cum audacia perfidiaq; vixerunt.* Lucill.

Styr/Stierle. Græcis ἔλλοψ, & ἀκκιπήσιος.

O Publi gurges Galloni, es homo miser, inquit,
Cœnasti in vita nunquam benè, cùm omnia in ista
Consumis squilla, atq; acipensere cum in Decumano.

Horat. serm. 2. Sat. 2. *——haud ita pridem*
Galloni præconis erat Acipensere mensa
Infamis?

Archestratus apud Athenæum lib. 7. putat γαλεὸν eundem esse piscem, atque eum, qui apud Romanos cum tibiis & coronis ad cœnas cum pompa quadam circumfertur, coronatis etiam iis, qui eum ferunt: qui appellatur Acipenser, audi ipsum Athenæum, Αρχέστρατος δὲ ὁ τὸν αὐτὸν Σαρδαναπάλῳ ζήσας βίον, περὶ τοῦ ἐν ῥόδῳ γαλεοῦ λέγων τὸν αὐτὸν εἶναι ἡγεῖται, τῷ παρὰ Ρωμαίοις μετ' αὐλῶν, καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερομένῳ ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων καλούμενον δὲ * Ακιπήνσιρα, id est: *Archestratus autem, qui eandem Sardanapalo vitam viuebat, de Galeo Rhodio loquens existimat eundem esse, qui apud Romanos cum tibiis* & co-

** ἀκκιπήσιον habet Casauboni editio.*

& coronis in cœnam ferebatur, coronatis etiam iis, qui eum ferebant dictum acipenserem. Appio verò Grammaticus in lib. de Apicij delitiis & luxuria, eum piscem ἔλλοπα vocant Græci, Acipenserem Romanorum esse ait. Gellius lib. 7. cap. 16. ἔλλοπα ῥόδιον, inter cibos lautos, opiparos & exquisitos memorat. Et Cic. in fragm. de Fato. *Nam cùm esset apud se ad Lauernium Scipio, vnaque Pontius, allatus est fortè Scipioni Acipenser, qui admodum rarò capitur. Sed est piscis, vt ferunt imprimis nobilis. Cùm autem Scipio vnum & alterum ex iis, qui eum salutatum venerant, inuitasset, pluresq́; etiam inuitaturus videretur, in aurem Pontius: Scipio, inquit, vide quid agas, Acipenser iste paucorum hominum est.* lege Macrobium lib. 2. Sat. cap. 12. Lambinum ad 2. Satyr. Horatij lib. 2. Iunium voce Acipenser, Ouid. halieut.

Tuq́; peregrinis Acipenser nobilis vndis.

Plinius lib. 9. cap. 17. Iul. Scal. Exercitat. 218. cap. 3. Oppianus 1. halieut. v. 749. qui vocat Acipenserem χελλὸν γλαῦκον, à quo dicit partum defendi à grandibus rictuque aperto recipi, donec terriculamentum abscesserit, tuncq; respuere ex gula; vide ad eundem locum Ritterschusium & Philæ Iambos. PALLATINAS) Principum in Palatio habitantium Romæ. AMBROS. DAP.) nobiles, diuinas, cæsaribus dignas, immortales quasi Deorum. (RARA) rarò enim capitur, vt suprà Cicero ostendit, figuram & longitudinem Acipenserum habes apud Gesnerum expressam, describit eandem accuratè Athenæus lib. 7.

Lepus.

LXXXVII. XCII.

*Inter aues turdus (si * quis me iudice * certet)*
*Inter quadrupedes * gloria prima lepus.*

** quid. * certum. al. * mattya, id est, delitia. al. mattea.*

A piscibus ad feras transit. Turdo ex auibus, lepori ex quadrupedibus Martialis in delitiis principatum tribuit; de Turdo iam suprà hoc libro dictum. Leporem L. AElius, Varrone teste, & Isidorus quasi leuipedem putauit dici, sed Varro de lingua latin. lib. 1. græcum verbum & priscum desitumque esse docet. Leporis naturam, vsum in medicinis, carnium bonitatem intelliges, ex Aristotele, Plinio, Dioscoride, Mathiolo, Gesnero, Oppiano. Nos suprà lib. 5. ep. 30. ad Gelliam plenius. INTER QVADRVPEDES * GLORIA PRIMA LEPVS) aliqui legunt Mattya vel potius, mattea, non gloria; vtraque vox quadrat. Mattea cupedias, delitias, & quicquid exquisitissimum est, valet; gloria principatum in Epulis. Mattea deriuatur à græco μάζα. Maza porrò fiebat ex farina, oleo, & aqua: Suidas addit lac, vnde mox & mattea est, dictaque eo nomine pretiosa omnia edulia, vt scribit Athenæus lib. 14. Tertullianus, & Iunius, &c. Leporinum sanguinem velut omnium suauissimum magno in pretio apud veteres habitum scribit Galen. lib. 3. de alim. facult. Atque vt sanguis, ita caro. hinc est, quod prouerbio dicitur, ἐν λαγῴοις ζῆν, quod de lautis & delicatis intelligebatur, qui in leporinis, id est, in delitiis viuerent. Apud Callimachum λαγωβολία pro omni genere venationis, accipitur, κατ' ἐξοχὴν nempè. De opinione vulgi, ex leporina venustatem conciliari, antea dictum est, lib. 5. ep. 30. sed aliter sentiunt nonnulli de carne leporina, illas in cibis esitatas, præter id, quod ægrè concoquantur, generare crassum & atrabiliosum sanguinem. Lege Mathiolum lib. 2. Dioscoridem c. 18. lege & Mercurialis varias lectiones, & Brassicani prouerbia p. 1205. n. 6. Apud Lucianum & Athenæum in Græcorum delitiis etiam apponuntur turdi & lepores.

Cælius Rhod. lib. 9. cap. 12.

Vide paræmiographum.

Aper.

LXXXVIII. XCIII.

Qui Diomedæis metuendus setiger aruis
Ætola cecidit cuspide, talis erat.

Xenium lautum erat aper, quem confert cum apro Mænalio, qui Arcadiam & Thraciam vastauit, atque à Meleagro est interfectus, de quo lib. 1. egimus. DIOMEDAEIS ARVIS) Thraciis; nam Diomedes Tidei filius, Thraciæ Rex erat. AEtOLA CVSPIDE) à Melagro vide lib. 1.

Wilde Gaiß. Gemsʒn. κεμάδες.

Damæ.

XCIV. LXXXIX.

Dente timetur aper, defendunt cornua taurum,
Imbelles Damæ quid nisi præda sumus.

Dama seu damula, inquit Isidorus, dicta quod de manu fugiat. Hîc sortem suam queruntur, quòd cùm aliis feris arma sint data, ad vim defendendam, ipsæ canibus, & hominibus prædæ relinquantur. Dente timetur aper) de igneo apri dente mira refert Xenophon lib. de Venatione. Dentes ita accendi, cùm agitatur, vt canes, cùm medios secant, adurant, & mortui etiam apri dentes aliquandiu vim ardoris retineant. Idem Pollux ex Xenophonte docet. Ouid. 10. & 1. Met. atque alibi. *Fulmineo rapidos cùm rotat ore canes.*

Martialis lib. 11. epig. 70.

Fulmineo spumantis apri sum dente perempta.

De cane lydia loquitur. Statius etiam, & Virgilius vocant fulmineos sues, Oppianus πυρόεντας κάπρους. Idem Oppianus lib. 3. Cyn. egregiè, cùm totum aprum, tum sigillatim dentes, his versibus describit, quæ & ipse ex Xenophonte creditur transcripsisse.

Ἐστι δέ τις κάπροιο φάτις πέρι, λευκὸν ὀδόντα
Λάθριον ἐντὸς ἔμεν μαλερὴν πυρόεσσαν ἀϋτμὴν
Σῆμα δ' ἐφημερίοισιν ἀριφραδὲς ἐρρίζωται,
Ὁππότε γὰρ πολὺς ὄχλος ἐπήτριμος ἀγρευτήρων
Σὺν κυσὶν εὐτόλμοισι ποτὶ χθόνα θῆρα βάλωντες
Αἰχμῇσιν δολιχῇσιν, ἐπασσύτερον δαμάσαντες,
Δὴ τότ' ἀπ' αὐχένος εἴ τις ἀειράμενος τρίχα λεπτὴν,
Θηρὸς ἔτ' ἀσθμαίνοντος ἐνιχρίμψειεν ὀδόντι
Αἶψα μάλα σφαιρηδὸν ἀνέδραμεν αἰθομένη θρίξ.
Καὶ δ' αὐτοῖσι κύνεσσιν ἐπὶ πλευρῇς ἑκάτερθεν,
Ἔνθα συὸς γενύων πέλασαν αἴθωνες ὀδόντες
Ἴχνια πυρσευθέντα διὰ ῥινοῖο τέτανται.
Est verò quædam de apro fama in albo dente,
Occultam inesse ardidam & igneam vim.
Signum autem hominibus certum constat,
Quando enim magna turba & conferta venatorum
Cum canibus audacibus humi feram prostrauerint,
Hastis longis cateruatim domitam,
Si tunc ceruicibus aliquis sublatum pilum tenuem
Feræ adhuc anhelantis admoueat denti,
Illico valde in gyrum conuoluitur adustus pilus,
Atq; etiam in ipsis canibus super latera vtrinq; secus
Vbi apri malarum admoti sunt ardidi dentes,
Vestigia vstulata per pellem extensa sunt.

Defendunt cornua taurum.) Anacreon εἰς γυναῖκας:

Φύσις κέρατα ταύροις	*Tauro ferire cornu,*
Ὁπλὰς δ' ἔδωκεν ἵπποις	*Equo ferire calce*
Ποδωκίην λαγωοῖς	*Lepori valere cursu*
Λέουσι χάσμα ὀδόντων	*Natura dat leoni*
Τοῖς ἰχθύσι τὸ νηκτόν	*Dentes, hiante rictu*
Τοῖς ὀρνέοις πέτασθαι	*Pisces docet natare,*
Τοῖς ἀνδράσι φρόνημα, &c.	*Aues docet volare,*
	Prudentiam viris dat, &c.

Imbelles Damae quid nisi praeda sumus) valent tamen plurimum cursu, atque si inter agitandum tantùm interualli habeant, vt vrinam facere possint, celeriores redduntur ad fugam. Oppianus lib. 3. Cyneg. v. 440. &c. Imbelles etiam suprà vocauit; nulla enim arma ad vitam tuendam habent præter pedes, in quibus omnis salus, vt & lepori. Seneca 4. de Ben. cap. 18. Sic loquuntur homines, quid sumus? præda animalium bellius; vilissimus ac facillimus sanguis.

Oryx.

Wilde Saiß.

Oryx.

XC. XCV.

Matutinarum non vltima præda ferarum
*Sæuus Oryx, constat * qui mihi morte canum.*

* Malim legere, cõstat quot mihi morte canum? al. quod.

Vide Merulam contra Domitium, qui hunc versum inerudite exponit, imò planè absurdè. Venationes ante meridiem dabantur in amphitheatro, quibus homines cum feris congrediebantur. de hac re lib. spect. copiosè disseruimus. Seneca epist. 7. lib. 1. *mane leonibus & vrsis homines, meridie spectatoribus suis obiiciebantur.* ORYX) græca vox immanem feram significat, quam describit Oppianus lib. 2. Cyneg. v. 445. & seq. Plinius lib. 2. cap. 40. *Orygem appellat, Ægyptus feram quam in exortu eius, id est, caniculæ stellæ contra stare, & contueri tradit, ac velut adorare cùm sternuerit.* Idem AElianus, & rursus Plinius lib. 2. c. 46. Aristoteles lib. 2. de hist. animalium, cap. 1. Orygem vnicornem & bisulcum. AElianus lib. 14. cap. 14. quadricornem affirmat, regibus Indiæ adferri. de vno cornu affirmat etiam Oppianus. Lege Horapollonis hieroglyph. 49. & notas Dauidis Heschelij ad eum locum. SAEVVS ORYX) sic Oppianus ἀγειδυμ@ ὄρυξ. De eiusdem indomito furore idem Oppianus lib. 2. Cyn. CONSTAT QVOT MIHI MORTE CANVM?) si legas (quod) sequentia verba caussam epitheti notabunt, sæuus quia occidit canes: malim tamen, quot, in quo maior energia, & Oppianus scribit Orygem prorsus contemnere canes, immo quamuis feram, sed χρυεὸν θήρεσσι μάλιστα, omnibus feris infestam: si legas ergo (quot) sensus est ἐνεργκώτερ@, vt capiam aut occidam orygem, opus erit propè innumeris canibus, ex quibus magnam partem occidit.

Crudelia spectacula matutina ordinariè, nõ semper.

Ceruus.

XCI. XCVI.

Hic erat ille tuo domitus, Cyparisse, capistro,
An magis iste tuus, Siluia, ceruus erat?

Ceruus sacer Nymphis erat magnitudine corporis ingens & forma pulcherrimus, qui cicuratus à Cyparisso adolescente patiebatur se tractari, frænari, & pro arbitratu pueri regi, quem tum Cyparissus, per imprudentiam iaculo interfecit, quo errore dolens mori puer constituit, quem Apollo in Cyparissum arborem conuertit, ad hanc primam fabulam respicit, quam Ouid. lib. 10. Met. exponit. deinde ad ceruum Tyrrhidæ pueri, & sororis eius Siluiæ, æquè mansuetam. quem Virgil. 7. AEn. elegantissimè depingit. Mira feruntur de ceruo Alexandri. M. Sertorij, S. Eustachij, S. AEgidij. HIC ERAT ILLE TVO DOMITVS, CYPARISSE, CAPISTRO) Martialis ceruum hunc Xenij loco missum, similem illi fuisse dicit, quem Ouid. his versibus describit.

Ingens ceruus erat, lateq; patentibus altas
Ipse suo capiti præbebat cornibus vmbras,
Cornua fulgebant auro, demissaque, &c.

CAPISTRO) Ouid.

Nunc eques in tergo residens huc lætus & illuc
Mollia purpureis frænabas ora capistris.

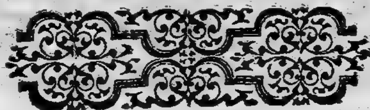
Capistrum à capite iumentorum dictum, Isid. lib. 20. cap. 16. græcè χειλωτής, quòd labra seruet, & φιμώμιον. AN MAGIS ISTE TVVS, SILVIA, CERVVS ERAT) Hic Ceruus apud Virgilium 7. AEneid. causa malorum, seu belli fuisse dicitur, cùm ab Iulo agitaretur,

Halfter.

Vt ceruum ardentes agerent: quæ prima malorum
Causa fuit, belloq; animos accendit agrestes;
Ceruus erat forma præstanti & cornibus ingens
Tyrrhidæ pueri, &c.

SILVIA) soror Tyrrhidæ Tyrrhi filia. Virgil.

Assuetum imperiis soror omni Siluia cura
Mollibus intexens ornabat cornua sertis, &c. Vide interpretes Virgil.

Lalisio.

XCVII. XCII.

Ein junger wilder Esel.

Dum tener est onager, solaq; Lalisio matre
Pascitur, hoc infans sed breue nomen habet.

Onagri pullus Lalisio vocatur Plin. lib. 8. cap. 44 *Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui.* (Strabonem vide & Aristotelem) *Pullis eorum ceu præstantibus sapore Africa gloriatur, quos Lalisiones appellant.* DVM TENER EST ONAGER) periphrasis Lalisionis, quem & infantem posteà vocat. Lalisio vox est Punica. Amant Pœni finire nomine litera o, vt Hanno, Mago, Gisco, Gildo, Namphanio. SOLAQVE LALISIO MATRE PASCITVR) dum lactens est onager, vocatur Lalisio; hoc enim significant verba, sola matre, id est, solo lacte matris, non, vt Isidorus, præsente sola matre, sine comitatu aliorum onagrorum. HOC INFANS SED BREVE NOMEN HABET) hoc nomen Lalisionis, onager, dum est infans & lactens tantùm, habet. simulac à lacte depellitur, onager, non Lalisio appellatur. Non est breue nomen si spectes syllabas, sed tempus breue est quo fert hoc nomen.

Caprea.

C. XCIII.

Reh oder Rehbock.
* despicit.

Pendentem summa Capream de rupe videbis,
*Casuram speres, * decipit illa canes.*

Dumosa pendere procul de rupe videbo.

Caprea, dum agitatur à canibus, rupes ascendit canibus inuias; canes infrà casum feræ exspectabundi falluntur. nam casuræ similis iam iamque cadenti cadit nunquam; de pendentibus à rupe capellis suprà lib. 1. egimus ex Virg. & aliis.

Dorcas.

XCIX. XCIV.

Dendlin.
Hoc desideratur in Domitio Calderino.

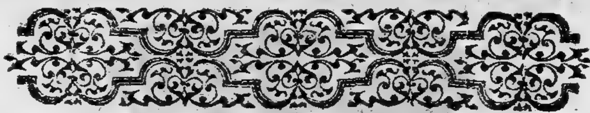
Delitium paruo donabis Dorcada nato,
Iactatis solet hanc mittere turba togis.

Non est eadem Dama & Dorcas; Dorcas accedit magis ad naturam cerui, quamuis inter siluestres capras numeretur, à græca voce à δέρκω, video; valent enim oculis, teste Plinio, vt qui plurimum: permiscentur tamen subindè verba.

Dorcades admodum familiares fiunt, cùm aliquandiu inter homines fuêre, ita vt se tractari à pueris sinant, & è manu illorum cibum capiant; quod in Germania, quia frequentes sunt, vsitatum est & nemini ignotum. eas Dorcadas delicias fecisse prætextatis & ingenuis probat Martialis. IACTATIS SOLET HANC MITTERE TVRBA TOGIS.) Duo planè sensa continentur hoc epigrammate. Primū in Heroico, alterum in Pentametro. In heroico docet bestiolas Dorcades donari solitas pueris, quibuscum luderent. In altero in caueam seu arenam missas, dato signo à populo, quod fiebat toga iactatâ. A me stat Turnebus lib. 25. cap. 28. sic enim ille: *Suspicor huius distichi (mallem monostichi tantùm seu Pentametri) sententiam esse, Dorcadem in arenam mitti, dato à Quiritibus signo, vestis iactatæ sinu, vt & ab Ouidio scribitur:*

Fauimus ignauo, sed eum reuocate Quirites
Et date iactatis vndiq; signa togæ.

Iactabantur togæ vel vt lætitiæ signum. Mamertinus in Paneg. Iuliano dicto. *Illa iactatio togarum, illa exultatio corporum.* Vel indignationis caussa. Actor. Apostol. cap. 22. vel in studiis Circensibus, vt hic Martialis & Ouidius testatur. Turba igitur plebs & populus Romanus est, vniuersus in theatro vel amphiteatro collectus in spectaculo. Non reor iactatas togis vt libros de quibus supra. Sunt qui dicant in cauea liberatas à canibus per populum iactatis togis.

Ona-

Onager.

XCV. CI.

Pulcher adest onager, mitti venatio debet
**Dentis Erythræi: iam remouete sinus.*

* Gentis Erythrææ.

PVLCHER ADEST ONAGER) sic Oppianus lib.3.Cyneg.

Ἑξείης ἐνέπωμεν ἐΰτροφον ἠερέθοντα
Κραιπνὸν ἀελλοπόδην κρατερώνυχον αἰπὺν ὄναγρον
Ὅστε πέλει φαιδρὸς δέμας ἄρκιος εὐρὺς ἰδέσθαι
Ἀργύφεος χροιὴν δολιχούατος, &c.

Et plura ibidem lib.3.Cyneg. MITTI VENATIO DEBET DENTIS ERYTHRAEI) Dentis Erythræi, aliter gentis Erythreæ. sensus; missus est onager in arenam, dimittantur elephanti, spectemus venationem onagri, vel, mitti, immitti debent elephanti cum onagris congressuri. DENTIS ERYTHRAEI) elephanti vel Indici vel Aethyopici; pars pro toto συνεκδοχικῶς: aut gentis Erythrææ) quæ mari Erythræo adsita, vbi elephantorum copia; nam elephanti ab elephantarchis in pugnam cogebantur. Plinius lib.8.cap.7. *Pompei quoq; altero consulatu, dedicatione templi Veneris Victricis, pugnauere in circo viginti, aut, vt quidam tradunt, 28. Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili vnius dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas arrepta scuta iaciens in sublimè, quæ decidentia voluptati spectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, non furore beluæ iacerentur.* Plura ibidem. Ex quo loco intelligis, sicut Getulos, ita Erythreos contra Elephantes pugnasse, & hinc Martialem dixisse, venationem Gentis Erythrææ mittendam, seu missam faciendam, vt onagri venatio multò gratior spectetur. IAM REMOVETE SINVS) retia, inquit Domitius, quibus non indigemus ad venationē onagri, quasi dicat ad Elephantorum venationem venatoribus opus fuisse retibus, quod hîc non disputo, sed fortean rectiùs de retibus podio contra Elephantos obtentis intelligatur. Nam in Venatione Pompeiana acciderat, vt vna tentarent Elephanti eruptionem, vexarentq; populum, quod ne fieret, Cæsar quidem Euripis, vt docet Plinius lib.8.cap.7. arenam circūdedit, quos Nero sustulit. Ad casus igitur eiusmodi inopinatos etiam retia valida, nodosa in orbem vndiq; podium cingebant. Quæ Plinius intelligit lib.37. De Neronis locutus munere; *Tanta,* inquit, *copia succini inuenta, vt retia arcendis feris podium protegentia succino nodarentur.* Et Calpurinus, qui retia illa in Carini venatione torquet ex auro,

Lipsium in Amphit. lege.

——auro quoq; tanta refulgent
Retia, quæ totis in arenam dentibus extant.

Hæc igitur retia, hos sinus insinuat hîc Martialis remouendos, quòd non æquè periculosa sit venatio onagrorum, ac Elephantorū erat, non quòd ipsi Elephanti retibus sint irretiti, contra quos Venatores velut in acie stabant, & pugnabant. Lege Plin.lib.8.cap.7. nonnunquam autem adhibita in venatione ferarum retia, nunquam ego negarim.

Oleum Venafranum.

XCVI. XCVIII.

Hoc tibi Campani sudauit bacca Venafri
*Vnguentum; quoties sumis, & istud *oles.*

* oleles.

Olei varia sunt genera, Martialis illud laudat, quod etiam apud Plinium lib.15.cap.2. principatum obtinet. Sic enim Plinius: *Principatum in hoc quoq; bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, eiusq; parte, quæ Licinianum sudat oleum, vnde & Liciniæ præcipua gloria oliuæ.* Idem, Varro lib.1. de re rustica laudat: & Strabo lib.5. Horat. Carm. lib.2. Ode 6.

——vbi non Hymetto
Mella decedunt, viridiq; certat
Bacca Venafro.

Idem serm.lib.2.Sat.4.

——insuper addes
Pressa Venafranæ quod bacca remisit oliuæ.

Et Sat.8.

His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Pressit cella.——

Casinum bonitate vel par, vel præstantius erat Venafrano, vt scribit Cato c.136. Rei rust. Alexander Neap.lib.5.cap.21. Venafrum autem, vt Geographi Antoninus, Plinius, Ptolemæus, tradunt, Hirpinorum ciuitas est, sed ager Venafranus videtur in Campania esse, in quo oleæ liquor nobilis-

nobilissimus à Plinio nasci scribitur, Iuuenalis Sat. 5. *Ipse Venafrano piscem perfudit.* BACCA) poma, oliuæ, fœtus oleæ. SVDAVIT) per sudorem emisit, inquit Domitius, non expressit ad fecem, sed nō video, cur non potuerit exprimi, imò cur non sit expressum. nam sudauit more poëtico dicitur, seu vi seu natura. VNGVENTVM QVOTIES SVMIS ET ISTVD OLES) Plinius loco dicto; *Vnguenta hanc palmam dedère, accommodato ipsis odore: dedit & palatum delicatiore sententia.* Domitius exponit (τὸ *sumis*) id est, olfacis: causam nullam docet. Iudico propriè capiendum verbum sumis, pro vteris vnguento ad caput seu corpus imbuendum. ISTVD OLES) oleum Venafranum ita redolet vnguenta, ac si ipsum oleum esset, non vnguentum, cui tamen vnguento oleum admixtum odoriferum reddit. Oles malim, quam olet. si olet serues, dices, oleum olet ipsum vnguentum, odorem vnguenti fundit.

Quin & vnguenta hauserunt vt supra docui.

Garum * Scombrorum.

** Al. sociorum. emendatius.*

CII. XCVII.

Expirantis adhuc Scombri de sanguine primo
*Accipe * fastosum munera rara Garum.*

** Fœcosum.*

Fastosum legit Scaliger etiam ad Auson. lib. 2. cap. 28. Muria enim pauperum, garum diuitum munus erat. SCOMBRI) ex scombro, gari liquor laudatissimus fuit, idem dictus est sociorum liquor, vt Plinius lib. 9. & Ausonius in epistola ad Paullinum scribunt. epist. 95. Seneca vocat sociorum garum preciosam malorum piscium saniem, quæ salsa tabe vrat præcordia, ad quem locum vide Gruteri animaduersiones. Plinius lib. 31. clarius hoc garum describit his verbis: *Aliud etiam nunc liquoris exquisiti genus, quod Garum vocauère, intestinis piscium, cæteris, quæ abiicienda essent, sale maceratis, vt sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Græci Garon vocant. Nunc è scombro pisce laudatissimum in Carthaginis Spartariæ cætariis: Sociorum id appellatur, singulis millibus nummum permutantibus congios pene binos. nec liquor vllus pene, præter vnguenta, maiore in precio esse cœpit, nobilitatis etiam gentibus.* Multa discis ex verbis Plinij, primū vnde liquor hic, ex quo genere piscis. deinde quanti fuerit. nempe sex mensuræ nostrates quinis supra vicenos, philippicis. tertiò quare sociorum dictum sit. Garum, non à foro Iuliensibus, vt Domitius errat, cùm ibi è lupo, non scombro garum sit confectū, sed Sociorum accipe Hispanorum, Carthaginensium nempe Spartariorum. Est enim in Hispania Tarraconensi noua Carthago, Contestanorum maritima vrbs, quam Appianus, Plinius, Antoninus Carthaginem Spartariam seu σπαρταγένη cognominant, diligenter Polybio lib. 10. descriptam. Quòd verò Hispani socij essent P. R. nemo nescit, quos à garo nobilitatos ait Plinius. Rectè igitur Poëta supra garum vocauit Hesperium liquorem. ad occidentem enim est Hispania. scombros autem Mauritania, Bætica, Carteia ex Oceano intrantes capiunt. De garo salsamento etiam Athen lib. 2. ex Cratino & AEschylo. & lib. 9. de Ponticorum oxygaro. ex aceto & garo mixto. *Garum,* inquit. Isid. lib. 20. *est liquor, qui olim conficiebatur ex pisce quem Græci γάρον vocabant. Et quamuis nunc ex infinito genere piscium fiat, nomen tamen pristinum retinet, à quo initium sumpsit.* Martialis suprà,

Ep. 40 supra.

Hesperius scombri temperet ora liquor.

Garum enim ex scombro seu lacerto saxetano, Macarell, vt Germani vocant hunc piscem, factum erat præstantissimum.

EXPIRANTIS ADHVC) docet, quod genus gari optimum sit. confectum nempe è sanguine scombri palpitantis in cæde. Audiatur Iunius lib. 6. Anim. cap. 7. *Garum tantoperè prisco seculo nobilitatum, constat saniem fuisse cruentam ex intestinis piscium, præcipuè Scombrorum, quos macquarellos recentior ætas nominat, eliquatā, quod à salsamenti conditaneo iure ταειχηρὸν epitheto dixit in Triptolemo Fabula Pherecrates Comicus. laudatissimum autem maximiq; pretij fuit, quod garum Sociorum vocitabat, superbo admodum titulo:* Gari porro genera fuere compluria, hydrogarum, œnogarum, elæogarum, garelæum, oxygarū. legendus Donatus Marcellus & Casaubonus ad Lampridium. FŒCOSVM) Domitius, *nam qui multam, inquit. habebat fœcem, commendabatur, & garum nihil aliud est, quàm fex, liquore denso: fastorum,* ait idem Domitius, *lege* 1. lautorum. Sed Iunius legit fastosum, non fastorum. atque ex vetustissimo, eoque emendatissimo M.S. *Qui potuit,* inquit, *commendare garum fœcosum rarissimi muneris nomine, cùm illud, quod fæculentum, aut fœcis instar, in cophino delituerit, halecis nomine nuncupatum fuerit. Ac ne quis fastosum respuat, eccliptice pro fastuoso, velut alienum à poëticis numeris, exemplum ex Lucani ad L. Calpurnium, Pisonem, opusculo depromptum audiat,*

Raraq; non humilem calcat fastosa clientem.

De alece liquamine ipse Domitius testatur sequenti versu fuisse ex fœce tantùm factum. Garum laudat Manilius lib. 5. vt Seneca,

Hinc saniès preciosa fluit, florem q; cruoris
*Euomit, & misto gustum sale temperat * oris.*

** oni. Martial. sup. Hesperius scombri temperet oua liquor.*

De eod. Diosc. lib. 2. cap. 31. Strabo lib. 3.

Muria.

Muria.

XCVIII. CIII.

Antipolitani fateor sum filia thinni:
Essem si Scombri, non tibi missa forem.

Propriè Muria dicitur (teste Isidoro lib.20.cap.3.) aqua sale commixta, affectaque gustu in modum maris. Quo vero pacto Muria hæc sale commixta fiat, leges apud Columellam lib.12.cap.7.& cap.25. *Deinde salsugo piscium. Pisces enim in liquamine seu salsamento soluti humorem liquant, quem salsuginem seu muriam appellant.* De qua Muria hoc loco Martialis. Muriam enim viliorem & pauperum donum ex thinno pisce faciebant, nobiliorem è scombro, vti suprà dictum, vilissimam, quam alec vocabant, ex fœce colata. Nam tria liquaminum erant genera, primum, quod è Scombro garum appellabant. alterum ex thynno pisce factum, quod Muriam; tertium, quod ex quouis minutiore, halece nempè, vt Isidoro placet, deterrimum, idque alec dicebant. Horatius de extremo sat.4.serm.2.

——ego fœcem primus & alec, Inueni,

De eodem Plautus in Aul.

Qui mihi olera cruda ponunt & alec danunt.

ANTIPOLITANI THYNNI) Antipolis Romæ locus, vbi postea Ianiculum; & ciuitas prouinciæ Narbonensis. Plin.lib.3. cap.9. Vnde laudatissimum thynnum adferri scribit Gellius, muriamque eam laudat Plinius 31.cap.9. Antipolim Asiæ oppidum dicit Domitius, vnde adferebantur thynni Antipolitani. THYNNI) præcipua huius magnitudo; nam latitudo duorum cubitorum, & palmi valebat 15. talenta. * Alexandro M. vt Plinius tradit, agminatim occurrere, vt instructa classe dissipandi fuerint. Nascuntur etiam in amnibus Nilo, Rheno, Pado; longissima vita, est biennium, pleniluniis pinguescunt. Verno tempore capiuntur in sinu Bizantino, hiberno in ponto latent. lege Platinam Crem. Oppianum lib.2. halieut. & Aristotelem lib.8. hist. animalium. Athenæum lib.7. FILIA) nata nempè ex sanguine Thynni, Muria. Ex eodem enim Thynno fit salsamentum, quod Thynninum appellant, in aqua tepida horas sex hæc innatet oportet, si purgatam velis. plura apud Plat.

** 9. millia Philippicorum.*

ESSEM SI SCOMBRI, NON TIBI MISSA FOREM) pauperi, sed diuiti; garum est diuitum, quod fit è Scombro.

Mel Atticum.

IC. CIV.

Hoc tibi Thesei populatrix misit Hymetti
Pallados è siluis nobile nectar apis.

POPVLATRIX) periphrasis apis, quæ & mellilegæ puellæ dicuntur, quarum regnum, & politiam Virgilius 4. Georg. describit. Attica mella reliquis anteferri constat ex Plinio, & poëtis omnibus. HOC TIBI THESEI) Theseus Rex Atheniensium. HYMETTI) hymettus mons Atticæ. PALLADOS) Pallas enim præses Atticæ. NOBILE NECTAR) periphrasis mellis. Plinius diuinum nectar. Virgilius cœleste donum appellauit.

Faui Siculi.

C. CV.

*Cùm dederis Siculos * mediis de collibus Hyblæ,*
Cecropios dicas tu licet esse fauos.

** media.*

Melli Siculo dat secundas. Nam Hybla mons est Siciliæ, & oppidum ab Hyblone Rege. CECROPIOS) Atticos: confert mel Siculum cum Attico. Cecrops, Atheniensium Princeps.

Passum.

Passum.

CVI. CI.

Gnosia Minoæ genuit vindemia Cretæ
Hoc tibi, qaod mulsum pauperis esse solet.

Liquor dulcis ex passo.

Passum, vt docet Nonius cap.4. dicitur, quod ex vua passa cogitur. Virg. lib.2. Georg. *Et passo Psythia vtilior,* Et cap.17. *Passum nominabant, si in vindemia vuam diutius coctam legerent, eamq́ in sole aduri passi essent.* Ibid. lib.20. cap.3. *Passum, quidquid ex vua passa compressum effluxerit; dicitur autem passum, à patiendo, nam percutitur vua siccior, & decoquitur, & inde fit passum.* Et Plinius: *Quin & à Patientia nomen acinis datur passis.* lib.14. cap.1. sed notant alij Plinium, & à pandendo passum non à patientia deducunt. passas enim vuas dici volunt quod ad solem expandantur. legatur Dalechampius ad Plinium. sed quo pacto passum fiat, docet Columella lib.12. cap.39. & Palladius Octob. tit.19.

GNOSIA MINOÆ CRETÆ VINDEMIA) Creta Gnosia vocatur à Gnossa vrbe Cretæ, & regia Minois. De hac vindemia Plinius lib.14. cap.9. *Passum à Cretico, Cilicium probatur, & Africum, & in Italia, prouinciisq́ finitimis. Fieri certum est ex vua, Græci sticam vocant, nos apianam, Item scirpula, diutius in vite sole adustis, aut feruente oleo. Quidam è quacunq́ dulci, dum præcocta alba faciunt, siccantes sole, donec paullò amplius dimidium pondus supersit, tusasq́ leniter exprimunt. Deinde quantum expreßêre adiiciũt vinaceis aquæ puteanæ, vt & secundarium passum faciant.* Plura de pluribus pasis ibidem.

HOC TIBI, QVOD MVLSVM PAVPERIS ESSE SOLET) Passum vilius est (præsertim secundarium) mulso: mulsum enim ex melle & falerno fiebat, aut alio nobili vino. passum ex vuis quidem, nec tam præstantibus, aqua semper in secundario affusa. Hoc ergo tibi genuit vindemia Cretæ seu expresit liquoris, quod pauperibus mulsum est. non item diuitibus.

Picatum vinum.

CVII. CII.

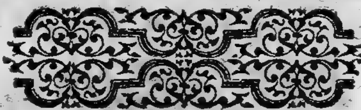
Hæc de vitifera venisse picata Vienna
Ne dubites, misit Romulus ipse mihi.

Viennam Allobrogum intelligit.

Picatum vinum duplex est, alterum arte factum, ex resinæ fluxu, alterum, quod spontè naturæ suæ picem resipit, quod, illo facto, melius est, & hîc propriè Picatum appellatur, vt me docet Plinius lib.23. cap.1.

HAEC DE VITIFERA VIENNA) Dubitas, an hoc vinum picatum sit Viennense, quod resipiat picem? ne dubita, est Viennense, hoc enim verba docent. De Viennensi vua Plinius lib.14. cap.1. *Iam inuenta vitis per se in vino picem resipiens, Viennensem agrum nobilitans, Aruerno, Sequanoq́ & Heluico, generibus non pridem illustratur. Atq́ hac Virgilij ætate incognita, à cuius obitu nonaginta aguntur anni.* Viennam hîc Galliarum, non Germaniæ intellige.

MISIT ROMVLVS IPSE) si Vienna Allobrogum ex Narbonensi prouincia sunt allata, hæc picata, vt ex Plinio doctum; quomodo Romulus ipse misit? An idem in Italia postea natum? Hoc Domitius affirmat, sed absque tabulis, nihil enim de hac re Plinius, qui Allobrogicum & Viennense appellat. Quomodo ergo misit Romulus? quia apud Romanos hoc genus vini in summo precio fuit. Plutarchus lib.5. Symp. quæst.3. ἐκ δὲ τῆς περὶ βίενναν γαλατίας ὁ πισσίτης οἶνος κατακομίζεται, διαφερόμενος ὑπὸ τῶν ῥωμαίων. *Ex Vienna Galliarum fertur picatum vinum, immenso precio Romanis æstimatum,* vt Romulo dignum munus videri posit. Laudat idem Celsus lib.4. c.5. vbi de stomachi morbis agit, *potui aptißimum est vinum,* &c. Rheticum vel Allobrogicum, aliudúe quod & austerum & resina conditum est. Miror recentiores Oenographos in suis immanibus libris nihil de tam nobili vino affudisse aut saltem aspersisse suis libris. ROMVLVS IPSE) An Romulus hic ambiguè accipiendus, pro Romulo vrbis conditore, & cognomine aliquo poëtæ amico, qui ex Gallia transmisit munus suo vati?

Mulsum.

Mulsum.

CIII. CVIII.

Attica nectareum turbatis mella Falernum:
Misceri decet hoc à Ganymede merum.

Mulsum à mulcendo dicitur, quasi melle permulsum, est potio ex melle & vino confecta, vt cum Martiale, Plinius lib.22.cap.24. his verbis docet: *Semper mulsum ex vetere vino vtilissimum, facilliméq; cum vino concorporatur, quod in dulci nunquam euenit.* De eius vsu & vtilitate ibi plura.

ATTICA MELLA TVRBATIS NECTAREVM FALERNVM) alloquitur ipsa mella, à quibus Falernum turbari, id est, misceri dicit, simulque docet, quid sit mulsum, & vnde fiat, ex melle nempè & vino. optimum mulsum erit, si Attica mella temperabunt Falernum, hoc est, optima mella optimum vinum.

MISCERI DECET HOC A GANYMEDE MERVM) dignum est, inquit, mulsum, quod à Ioue bibatur; tam dulce & gratum est; diuitum erat potio, vt Martialis suprà ostendit, cùm dixit,

Nos alicam, mulsum poterit tibi mittere diues.

Et paullò antè de passo, ——*quod mulsum pauperis esse solet.*

Eiusdem mulsi frequens mentio est apud Cic.2. de Finib. & 2. de Orat. lepidum dictum Granij, qui patrono seu oratori inepto suadebat, vt simulac domum rediisset, mulsum frigidum biberet. *Perdam*, inquit, *vocem, si id fecero. Melius est*, inquit, *quàm reum.* A mulsi dulcitudine sunt illa Plautina. *Mulsa loqueris, mea mulsa*, id est, mea suauitas, *mulsa dicta*, id est, dulcia & blandientia dicta. De eodem mulso ex melle, & Falerno vini commodante ieiuno stomacho. Horatius lib.2.serm.sat.4.

Asperat enim frigidum, & calidum, liquidam & puram reddit vocem.

Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil nisi lene decet: leni præcordia mulso
Prolueris melius.——

Athenæus duo genera Falerni facit, alterum austerum, dulce alterum. Austerum melle lenire, & mitigare solebant veteres, ex eoque mulsum conficere. nec tamen ita potuit misceri, quin aliquid austeritatis remaneret. Vide Lambinum ad Horat. & Iuuen.sat.13.

——*densissima ruga*
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.

Albanum.

CIV. CIX.

Hoc de cæsareis mitis vindemia cellis
Misit, Iulæo quæ sibi monte placet.

Optima vini genera enumerat, quæ Xeniorum vice donabant, inter quæ mulsum quasi præfationem & procemium posuit, quod in * antecenio ponebatur ad vacuum stomachum recreandum. Albanum Plinius in tertio genere ponit, quod & dulcescit, & in Albano agro nascitur. de quo sic Athenæus lib.1. γίνεται καὶ περὶ τὴν καμπανίας κύμην ὁ καλούμενος Ἀλβανὸς, πότιμος, κοῦφος ἀπὸ ἐτῶν πέντε. *Nascitur & in agro Campaniæ Cumano vinum Albanum quod appellatur, ad potionis vsum accommodatum, & leue ab annis quinq;.* Plinius lib.23.cap.1. *Albana neruis vtiliora, & virium plus Surrentino, austeritas Albano, &c.* Et lib.14.cap.2. & cap.6. *Ad tertiam palmam variè venére, Albana Vrbi vicina prædulcia rara in austero. Eugeniam* (sub.vitem) *Taurominitani colles, cum generositatis cognomine* (id est, Eugenia) *misere Albano tantum agro, quoniam translata statim mutatur.* Id laudat Horat.lib.serm.2.sat.8.

* *Petronij Trimalcione lege.*

Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers
Hic herus Albanum Mæcenas, siue Falernum.

Et Iuuenalis sat.13, ——*sed vina Rufellus*
Exspuit: Albani veteris pretiosa senectus
Displicet, ostendas melius.——

Et lib.4.Carm.od.2. *Est mihi nonum superantis annum*
Plenus Albani cadus.——

DE CÆSAREIS CELLIS) Albanus mons & ager, secessus erat Principum, vt suprà ex Suetonio docuimus. De cellis vinariis lege Plinium lib.14.cap.21. Dedit poëta huic primas propter Domitianum Cæsarem, qui frequens in Albano erat.

VINDEMIA) causa pro effectu, vindemia expuit vinum. MITIS) quia Albanum vinum non acre, sed prædulce, vt Platina docet.

IVLAEO)

Liuius lib. 1. & alij.

IVLAEO) ab Iulo AEneæ filio, qui Albam condidit, vocat montem Iulæum. Vindemia, quæ sibi placet ob montem Iulæum Cæsarum, illa vinum mite misit Albanum dictum.

Surrentinum.

CX. CV.

Surrentina bibis, nec myrrhina picta, nec aurum:
Sume, dabunt calices hæc tibi vina suos.

Surrentum Picentinorum vrbs est, iuxtà mare Tyrrhenum. Strabo, Ptolemæus, &c. Hinc vinum Surrentinū. De Surrentino Plinius lib. 14. cap. 6. *Item Surrentina* (ad tertiam palmam venêre) *in vineis tantùm nascentia, conualescentibus maximè probata, propter tenuitatem, salubritatemq́. Tiberius Cæsar dicebat consensisse medicos, vt nobilitatem Surrentino darent, alioqui generosum esse acetum. C. Cæsar, qui successit illi, nobilem Vappam.* Athenæus lib. 1. cap. 24. *Surrentinum XXV. anno incipit esse potui, quia est pingue & valdè debile, ac vix digeritur, atq́ inueterascens solùm ferè est idoneum illo continuò vtentibus.*

NEC MYRRHINA PICTA) pocula intellige myrrhina vel aurea. Nam vinum surrentinum surrentinis vasis bibendum; sunt enim & illa quamuis fictilia, non tamen ignobilia. De Myrrhinis, seu Murrhinis lib. 14. ep. 113. Ibidem de calicibus Surrentinis 108. epig.

Muscateller.

Falernum.

CXI. CVI.

De Sinuessanis venerunt Massica prælis,
Condita quo, quæris, consule? nullus erat.

Oppidum Sinuessa extremum in adiecto Latio, quod quidam Sinopen dixêre vocitatum. Plin. lib. 3. cap. 5. *Secunda Nobilitas Falerno agro erat.* Idem lib. 14. cap. 6.

MASSICA) Plinius eodem loco videtur Massica distinguere à Falernis. FALERNVM) de hoc Athen. lib. 1. cap. 24. ὁ φαλερῖνος οἶνος ἀπὸ ἐτῶν δέκα, &c. *Falernum ab annis decem est potui aptum, & à 15. vsq́ ad 20. Quod autem spacium hoc pertransierit graue est capiti, & neruos accendit: species ipsius duæ sunt, austerū & dulce, &c.* Dicuntur Falerna à Falerno agro Campaniæ, vel Falerno agricola, qui primus coluisse falernam vitem traditur à Silio. Optimum vini genus. Platina. Falernum laudauêre omnes, maximè verò Maro omnium continentissimus. sæpius Martialis suprà.

DE SINVESSANIS VENERVNT MASSICA PRAELIS) Sinuessa, prius Sinope, auctoribus Liuio & Plinio dicta, Campaniæ maritima vrbs est: vnde Sinuessanum vinum, & Sinuessanæ aquæ, virorum abolentes insaniam, vt non planè inanis videatur fabula, quæ circumfertur apud Germanos de insanis fonte tingendis.

SINVESSANIS PRAELIS) Sinuessæ enim Massica seu Falerna coquebātur. Massicos Montes à Falernis. Plinius lib. 3. cap. 5. distinguit, quos tamē ait esse vicinos. *Hinc Setini & Cæcubi,* inquit, *obtenduntur agri. His iunguntur Falerni, Caleni. Dein consurgunt Massici, Gaurani, Surrentiniq́ montes.* Nihil tamen prohibet idem genus Falernum & Massicum fuisse.

CONDITA QVO, QVAERIS, CONSVLE? NVLLVS ERAT) AEtatem Falerni laudat, quam statu consulari maiorem, seu antiquiorem ὑπερβολικῶς affirmat.

NVLLVS ERAT) vinum hoc conditum est, cùm adhuc Reges imperarent. Plinius vetustissimum vinum ducentorū annorum non amplius ab Opimio Consule prodit lib. 14. cap. 4. quando scribit. *Anno fuit omnium generum bonitas. L. Opimio Consule cum C. Gracchus Trib plebem seditionibus agitans, interemptus, ea cœli temperies fulsit, quam cocturam vocant, solis opere. Natali Vrbis D. C. XXXIV. durantq́ adhuc vina ducentis ferè annis, iam in speciem redacta mellis asperi. Etenim hæc natura vinis in vetustate est: nec potari per se queūt, si non peruincat aqua, vsq́ in amaritudinem carie indomita.* De Falerni vetustate Cic. in Bruto. *Vt si quis, inquit, Falerno vino delectetur, sed eo nec ita nouo, vt proximis Coss. natum velit, nec rursus ita veteri, vt Opimium* † *aut Anitium* * *Coss. quærat. Atq́ hæ notæ sunt optimæ credo, sed nimia vetustas, nec habet eam, quam quærimus, suauitatem, nec est iam sanè tolerabilis.* Hinc Iuuenalis Falernum vocauit *indomitum,* quòd vix etiam plurima aqua affusa temperari possit ad potionem. Contraria vini genera sunt apud Galenum ὀλιγοφόρα, quæ parum aquæ patiuntur, subitò enim aquescunt propter tenuitatem. suprà Horat. passim de Falerno. Plinius lib. 23. cap. 1. *Falernum nec in nouitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. media eius ætas à 15. anno incipit, &c.*

* *L. Opimius Consul ab V. C. DCXXXIV.*
* *L. Anitius DXCIII.*
De Opimiano tractat Plinius vbertim lib. 14. cap. 14.

Seti-

Setinum.

CVII. CXII.

*Pendula * Pontinos quæ spectat Setia campos,*
Exigua vetulos misit ab vrbe cados.

* Pomptinos.

Setina Campaniæ oppidum est, vnde Setini & vinum setinum. Plinius lib. 3. cap. 5. & lib. 23. cap. 1. *Cæcuba iam non gignuntur: at quæ supersunt Setina, cibos concoqui cogunt.*

PENDVLA SETIA) in edito sitam loco docet; nec magna erat & ampla ciuitas, vt sequens versus ostendit, *exigua ab vrbe.* Pontinos seu Pomtinos, campos, paludes pontinas dicit, quas Cæsar conatus est siccare, de quibus suprà lib. 2. retulimus ex Plauto. De Setino Athenæus lib. 1. cap. 24. ὁ δὲ Σετῖνος τῶν πρώτων ἐστὶν οἴνων, ἐμφερὴς τῷ φαλέρνῳ, ἧττον πληκτικός. Setinum prioribus simile, Falerno leuius, nec capiti nocet. *Diuus Augustus Setinum prætulit cunctis, & ferè seculi principes confessa propter experimenta non temerè, cruditatibus noxiis ab ea saliua, nascitur suprà forum Appij.* Plinius lib. 14. cap. 6.

Fundanum.

CVIII. CXIII.

Hæc Fundana tulit fœlix autumnus Opimi,
*Expressit * mulsum consul, & ipse bibit.*

* mustum rectius.

Fundanum, inquit Athenæus lib. 1. cap. 24. *robustum est, & multum nutrit, caputq; & stomachum pertentat, quare non multum bibitur in symposiis.* Plinius Setino, Pucino, & Statano primas dat, secundas Falerno, Faustiano, Gaurano seu Massico, quæ tria sunt genera Falerni; tertias Albano, Surrentino, Fundano & Caleno, quæ postrema prioribus nobiliora duobus. Quartas ex Plinio meretur Mamertinum, Potulanum, Taurominitanum, &c. Fundana in vineis arbustisq; nascuntur. *Lib. 14. cap. 6.*

HÆC FVNDANA) vina. AVTVMNVS FOELIX) Opimio Consule, ea cœli temperies fuisit, quam cocturam vocant, hoc est, qua optima & generosissima vina fœlicissimè proueniebāt. eam tempestatem Martialis fœlicem Autumnum nominat. Fundana autem à Fundis oppido Campaniæ dicuntur. OPIMI) Consulis. Omnia tunc genita vnum habent Consulis huius nomen. Plinius lib. 14. cap. hinc omnia vina tunc dicebantur Opimiana. Cicero vini Anitiani mentionem facit, vt suprà diximus. *De Opimio Cos. Plinius lib. 14. cap. 14. Multa de hoc Opimio Velleius lib. 2.*

EXPRESSIT MVLSVM CONSVL, ET IPSE BIBIT) Expressit mulsum, vinum, quod vetustate naturam mellis induit. nobis ergo mulsum, sibi mustum, legendum mustum potius nisi poëta tralatè locutus. IPSE BIBIT) mustum, quod ex Fundana vua tam dulce est, ac mulsum. De Opimiano vino sæpè suprà actum.

Trifolinum.

CIX. CXIV.

Non sum de primo fateor Trifolina Lyæo
Inter vina tamen, septima vitis ero.

De Trifolino Athenæus lib. 1. cap. 24. *Tardius, inquit, ad vigorem accedit Trifolinum, est enim Surrentino crassius.* De eodem Plinius lib. 14. cap. 6. *Campania nuper excitauit nouis nominibus auctoritatem siue cura, siue casu, ad quartum, à Neapoli lapidem, Trebellicis iuxta Capuam, Caulinis, & in suo agro Trebulanis, alioqui semper inter plebeia & Trifolinis gloriata.*

NON SVM DE PRIMO) Ego vitis Trifolina non accedo ad primam vini palmam, procul tamen recedo ab extrema, sum aliquo numero, quamuis inter plebeiam non ita pridem numerata.

INTER VINA TAMEN, SEPTIMA VITIS ERO) Nam, sex genera iam enumerauerat: Fundanum, Setinum, Falernum, Surrentinum, Albanum, primum Picatum natiuum. Galenus apud Athenæum lib. 1. cap. 24. hoc ordine Italica vina laudat, vt septimum sit Trifolinum. Quod vt videas, ipsa vina eo ordine ponam, quo sunt apud Athenæum. Falernum primum, proximum Albanum, tertium Surrentinum, sequitur Rheginum, deinde Priuernas, sextum Formianum, septimum Trifolinum.

Iuuenal. sat. 9. Te Trifolinus ager fœcundis vitibus implet.

Cœcubum.

CXV. CX.

Cœcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis,
Vitis & in media nata palude viret.

Cœcubi agri in Campania. Plinius lib.3. cap.5.

Nomen, locum, nobilitatem Cœcubi prædicat hoc disticho. De nobilitate & nomine Horatius lib.1. Carm. od.37.

Antehac nefas depromere Cœcubum
Cellis auitis. ———

Et lib.2. od.14. *Absumet hæres Cœcuba dignior*
Seruata centum clauibus. ———

Et lib.1. od.20. *Cœcubum & prælo domitam Caleno*
Tu bibes vuam. ———

Et od.28. lib.3. & lib. Epod. od.9. & lib. serm.2. sat.8. Tarenti est apud Horatium Cœcubum. De generositate Cœcubi Athenæus lib.1. cap.24. Generosum præterea Cœcubum, percutitque, & est robustum, inueterascit post annos multos. Plin. lib.23. cap.1. Cœcuba iam gignuntur.

COECVBA FVNDANIS GENEROSA COQVVNTVR AMYCLIS, VITIS ET IN MEDIA NATA PALVDE VIRET) Ad eandem sententiam Plinius lib.14. cap.6. *Anteà Cœcubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis, sinu Amyclano: quod iam intercidit, & incuria coloni locique angustia. Magis tamen fossa Neronis, quam à Baiano lacu Ostiam vsque nauigabilem inchoauerat.* Amyclas autem Strabo vrbem Laconiæ facit. & Plinius lib.4. cap.5. Dehinc à Tænaro ager Laconicus, &c. oppida Tænarum, Amyclæ, Phocæ, Leuctra, & intus Sparta, &c. sed fuere etiam Amyclæ in Italia, teste Plinio lib.18. cap.29. à serpentibus deletæ: vnde sinus Amyclæus vocatur, de quo loco Martialis. Seruius ad 10. AEneidos,

——— *tacitis regnabit Amyclis.*

Amyclæ oppidum inter Caietam & Tarracinam à Laconibus excitatam, qui comites Castoris & Pollucis fuerunt, & ab Amyclis prouinciæ Laconicæ ciuitate nomen indidére. Et quia Pythagoræi erant, serpentibus parcebant, à quorum succrescente multitudine sunt deleti. Taciti verò, quia Pythagoræi, vel quia silentio vrbem perdiderunt. *Mihi necesse est loqui; nam scio Amyclas silentio periisse.* quo pacto id acciderit leges apud Seruium.

FVNDANIS) vide vinum Fundanum. De hoc ita Brodæus lib.2. ad epig. græce. *Cœcubi agri mentio est apud Plinium, Columellam, & Strabonem lib 5. à quo & vinum Cœcubum denominatum ostendunt cum Martiale. Nec te lateat Falernum & Maßicum pro eodem sumi ob vicinitatem agri. De vinis Italicis consule Athenæum. Plin. Dioscoridem, Galenum.*

Signinum.

CXVI. CXI.

Potabis liquidum Signina morantia ventrem,
*Ne nimium * sistant, sit tibi parca sitis.*

* sitias, melius sistant.

Vini signini vim & naturam exprimit, aitque modicè bibendum, ne nimium astringat aluum.

POTABIS LIQVIDVM) si lubrico, solutoque laborabis ventre, signinum bibes; sistit enim aluum. Athen. de vinis Italicis. *Signinum bonum est ad annos sex, vetus multò etiam melius.*

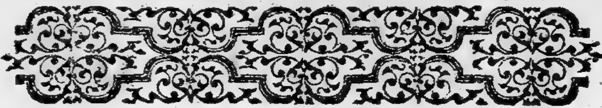
MORANTIA VENTREM) Ita testatur Plin. lib.14. cap.6. *Nam quod Signiæ* (oppido Italiæ) *nascitur, austeritate nimia continendæ vtile aluo inter medicamina numeratur.* Lege Platinam.

SISTANT) sitias legunt alij, quod hoc genus vini quo plus potatur, plus accendat sitim. Generatim potest gnome videri vt illa:

Quo plus sunt potæ plus sitiuntur aquæ.

Ita qui magnis & frequentibus adsuescunt iecur inflammant vt assiduè sitiant. Sed retineo sistant, quod primo versui melius respondet.

PARCA SITIS) causa pro effectu, ad potionem inuitat sitis, multa sitis ad multos haustus.

Mam-

Mamertinum.

CXII. CXVII.

Amphora Nestorea tibi Mamertina senecta,
Si detur, quoduis nomen habere potest.

Messana, vt Plinius, & Cicero, Massena, vt Strabo, Ptolemæus & Stephanus vocant, Siciliæ Vrbs & Emporium est, ad fretum Mamertinum. Mamertinum à Mamertinis, incolis Siciliæ. Cic. in Verrinis dicitur. Athen. de vinis Italicis. *Mamertinum nascitur extra Italiam. quod in Sicilia Iotalinum dicitur, suaue est & robustum.*

AMPHORA NESTOREA SENECTA) Laudat Mamertinum vetus. Nestor enim trisæclis, hoc est, 90. annorum (aut trecentorum, vt alij volunt, de qua re suprà dictum) Poëta hîc Nestoream senectutem ponit pro vino vetustiore. Amphora autem est vas vinarium, quod in omnem partem pedem continet. hîc species pro genere ponitur.

MAMERTINA) Mamertino vino Iulius Cæsar auctoritatem conciliauit. quod his verbis testatur Plinius: *Quartum curriculum* (quartam palmam) *publicis epulis obtinuère à D. Iulio (is enim primum auctoritatem his tribuit, vt in Epistolis eius apparet.* MAMERTINA) circa Messanam in Sicilia genita. QVODVIS NOMEN HABERE POTEST) seu Falernum, seu Setinum, tu ne cura de nomine, siue Iotalinum, siue Mamertinum, siue Siculum nominetur: sed pota largiter. est enim & dulce & egregium.

Tarraconense.

CXIII. CXVIII.

Tarraco Campano tantum cessura Lyæo,
Hæc genuit Tuscis æmula vina cadis.

Tarraco ciuitas Hispaniæ citerioris, quæ & à ciuitate Tarraconensis Hispania appellatur. Ptolemæus, Plinius & alij. Hinc vinum Tarraconense. Condita à Scipionibus (non Phocensibus, vt Domitius errat) Plinius, Solinus, Merula. Laudat Hispanum vinum, Hispanus Poëta, & (præter Falernum & Albanum nataque in Campania) cæteris omnibus Tarraconense anteponit.

TARRACO CAMPANO TANTVM CESSVRA LYAEO) Idem scribit Plinius lib. 14. cap. 6. *Hispaniarum Laletana, copia nobilitantur, elegantia verò Tarraconensia, atq; Lauronensia, & Balearica ex Insulis, conferuntur Italiæ primis.* Hæc) Tarraco ciuitas.

GENVIT VINA) quis non intelligat metaphoram? AEMVLA VINA TVSCIS) Italicis pars pro toto. Tarraconense enim vinum par Italicis, imo melius præter vina Campaniæ, Cæcuba, Setina, Falerna, Calena, Massica, Gaurana, Surrentina, Faustiana. Tuscum vinum erat laudatissimum. Plat. lib. 10. de vino. Plinius lib. 14.

Nomentanum.

CXIV. CXIX.

Nomentana meum tibi dat vindemia Bacchum:
Si te Quinctus amat, commodiora bibes.

Non admodum laudat suum vinum, id est, in agro Nomentano natum, vbi prædium habebat Martialis. De Nomentano tamen, Athenæus lib. 1. cap. 24. *Nomentanum, inquit, citò ad vigorem accedit, & ab annis quinq; potui aptum, est enim neq; valde dulce neq; tenue.* De vitibus Nomentanis Plinius lib. 14. cap. 2. *Proxima dignitas Nomentanis rubente materia, quapropter rubellas quidam appellauère vineas. Eæ minus fertiles vino, acinis & fece nimiæ, contra pruinas fortissimæ, siccitate magis, quàm imbre, æstu, quàm algore vexantur. Quamobrem in frigidis, humidisq; principatum obtinent, &c.* Nomentanum agrum excoluit Acilius Sthenelus è plebe Libertina LX. iugerum, non amplius M.CCCC. nummûm venundatum, vt Plinius ibidem tradit. fortè legendum CCCCM. numûm. MEVM) ibi enim villam, fundum, & prædium habebat.

SI TE QVINCTVS AMAT)) Nomentum erat ad X. lapidem ab vrbe, vbi Palæmon Grammaticus habitauit, & Quinctus Ouidius Martialis amicus, ad quem plura extant epigrammata. si fueris amicus Quincti, meliora bibes. Quinctus enim diligentiùs agrum colit, quàm ego, aut

Quinctus reponere potest Nomentanum vinum in quinquennium, ego cogor hornum bibere, reponere nihil possum nisi in stomacho.

Spoletinum.

CXX. CXV.

De Spoletinis, quæ sunt cariosa, lagenis,
Malueris, quàm si musta Falerna bibas.

Spoletinum vrbs Vmbrorum, Italiæ populi Spoletani Plinio. Vinum inde spoletinum, quod à vetustate commendat. vetusq; tam dulcè, quàm recens Falernum ait. Athenæus *spoletinum scribit dulce haustu, colore aureo.*

DE SPOLETINIS LAGENIS) lagena, vas vinarium, seu testaceum. Symposius his versibus Lagenam descibit.

Mater erat tellus, genitor fuit ipse Prometheus,
Auriculaq; regunt redimitæ ventre cauato.

Fiebant Lagenæ tum etiam ex filis radicum, tum fici, tum siluestrium arborum. Plinius lib. 31. cap. 16. *Ex quibus montani pertenuia fila decerpentes spectabiles lagenas, & alia vasa nectunt.* De Spoletinis Lagenis alibi Martialis in Panaretum lib. 6. ep. 89.

Spoletina data est, sed quam siccauerat ipse,
Nec fuerat soli tanta lagena satis, &c.

CARIOSA) vetusta & rugosa. MVSTA FALERNA) recens expressum Falernum, hornum.

Pelignum.

CXXI. CXVI.

* Marsica, lege, non Massica.

** Massica Peligni mittunt turbata coloni;*
Non tu, Libertus sed bibat illa tuus.

Massica vina in monte Gaurino nascuntur, quà Baias & Puteolos prospectant. Iunguntur Massici, Gaurini, Surrentini montes in Campania, Plinius lib. 3. cap. 5. Illa certant cum optimis & primis, & Martialis suprà in Falerno Falernum vocauit Massicum. Pelignum autem vinum, vt alibi, & hoc loco docet Poëta, vinum erat parum egregium.

Non hæc Pelignis agitur vindemia prælis.

Vnde non dubito legendum esse Marsica. Nam Massici montes non sunt in Pelignis. De Marsico vino Athenæus, *Marsicum valdè austerum, & confert stomacho.* Sed rursus turbat Athenæus, cùm dicit, illa nasci in Campania circa Cumas. Ne moueare; idem circa Cumas dixit nasci optimum Albanum. Intellige vites ex Marsicis primùm in Campaniam omnibus vini generibus aptam esse translatas. NON TV, LIBERTVS) Tu here bibes melioris notæ. Marsica, vt austera, da clientibus tuis.

Acetum.

CXXII. CXVII.

* Vini.

Amphora Niliaci non sit tibi vilis aceti;
*Esset cùm * vinum, vilior illa fuit.*

Acetum describit Platina lib. 2. de aceto. Plinius eius vim prædicandam laudat cap. 1. lib. 23. Vbi infinita commoda narrat, & quendam ab aspide calcata percussum, dum aceti vtrem ferret, nihil doloris sensisse, simul ac deposuisset, dolore cruciatum esse. M. item Agrippam supremis annis graui pedum morbo conflictatum, cùm dolorem eum perpeti nequiret, vnius medicorum portentosa scientia crura in acetum calidum demersisse in ipso acerrimo impetu morbi. Milites olim, semper acetum secum habere soliti sunt, & in æstu bibere. M. Cato certè legitur in ardentissima siti acetum gustasse. Hinc Christo de cruce clamanti sitio, milites (qui de more acetum semper in promptu habebant) acetum propinarunt. Plura de aceto Dioscor. lib. 14. cap. 12.

Spartianus in Pescennio. Plutarchus in Catone. C. Volcatius in Auidio, alij.

AMPHORA NILIACI ACETI NON SIT TIBI VILIS) Chrysippus Philosophus apud Athenæum lib. 2. cap. 30. commendabat Cnidium & AEgyptium acetum. Carminis sententia est: acetum ex AEgyptio vino præstantissimum est, plurisque constat, ac vinum, antequam acescat.

Sed

Sed quod Domitius refert, acetum fieri ex vino Mareotico, verisimile non est. Illud enim antequam acescat, est nobile, & apud Athenæum lib.1.cap.30. laudatissimum, & laudatius adhuc Tæniacum. Circa Nilum verò vinea multa est, ex qua Niliacum crediderim acetum factum.

VILIOR ILLA FVIT) amphora vinacea, non tanti, quantum factum indè acetum, æstimabatur. Eulalius Patriarcha Alexandrinus S. Gregorio Pontifici de Mareotico vino misit, vt est in Greg. epistolis, & alij obseruarunt. malim legere vini, quàm vinum. Extat Symposij ænigma de aceto è vino.

Sublatum nihil est, nihil est extrinsecus auctum.
Quod fuerat non est, cœpit quod non erat esse,
Nec tamen inueni, quicquid prius esse reliqui.

Massilianum.

CXVIII. CXXII.

Cùm tua centenos expugnet sportula ciues,
Fumea Massiliæ ponere vina potes?

Massilianum vinum non vituperat Athenæus, *bonum*, inquit, *densum, corpulentumq́, sed exiguum reperitur*. Sententia Distichi videtur. cùm alas tuis sportulis distribuendis centum clientes, hoc est, cùm tam diues sis, cur potas Massiliensem fumum, seu vinum infumatum? aut cur aliis potãdum apponis? cum interrogatione. cùm possis melius & salubrius ponere & potare. Est enim, vt docet Plinius lib.23.cap.1. fumo inueteratum insaluberrimum. Cùm in sportulis sis tam liberalis, cur in vino tam parcus? vel cùm inuites illos ad te colendum, cur fumo Massiliensi arces & sportulis necas? Altera explanatio est sine interrogatione. Cùm centum alumnos habeas, meritò apponis Massiliense, hoc est, ingratum, vt parum inde bibatur, parcaturque sumptui. si aliud genus poneres, exhaurirent opes tuas tot clientes, turbæ sufficit hoc. Hæc ita placent, dum meliora occurrant. Martialis prioribus libris sæpè reprehendit idem Massiliense lib.3.ep.82. & lib.10.ep.36. & 12.ep.84. &c. *vel cocta fumis musta Massilitanis*. Ios. Scalig. multa Andreas Baccius lib.6. de vinorum historia. Massilitanis legendum est propter scazontem, non Massilianis. *Lib.1.* *Superior tamē hoc melior videtur.*

Cæretanum.

CXIX. CXXIV.

Cæretana Nepos ponat, Setina putabis:
Non ponit turbæ, cum tribus illa bibit.

Laudat Cæretanum vinum, & cum Setio primæ notæ contendit, idq; non turbæ, vt Massiliense, sed paucis, ob præstantiam ponendum docet. De agris Cæretanis, & quatuordecim eius iugeribus habes apud Martialem lib.6.ep.73. ad Priapum.

Nam Cæretani cultor notissimus agri
*Hos * Hilarus colles & iuga lata tenent.* ** Hilarei.*
Vicini, moneo, sanctum celebrate Priapum
Et bis septenis parcite iugeribus.

Cære est vrbs Tusciæ, & Cæretanus fluuius, Cæretani agri in eadem vicinia. Philippus Beroaldus Cæretana non à Cæretibus Hetruscis, sed Hispanis à Martiale dicta asserit. NEPOS) nomen proprium; amicus fuit Martialis, de quo lib.10.ep.48. *De Caretanis Tuscis supra ep.54.*

Stella, Nepos, Cani, Cerealis, Flacce, venitis;
Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

SETINA PVTABIS) De Setinis iam paullò antè dictum. NON PONIT TVRBÆ, CVM TRIBVS ILLA BIBIT) est enim nobile vinum & amicissimis tantùm intimisq; propinandum. Vinum Dominicum Petronius appellat, quod conuiuator, non conuiuæ bibebant. supra in lemmate Perna, laudauit Cæretanam Pernam, sed ibi putatur locutus de perna Hispana. Cerretanam legunt alij ex Athenæo, cùm de Hispanis est sermo. Cæretana porrò Tusciæ balnea celebrantur. Cæreque nobilissimum quondam fuisse oppidum scribit Mercurialis ex Strabone lib.1. Var. cap.13. Vini Cæretani nec Athenæus, nec Plinius, quantum meminisse possum, mentionem faciunt. Iunius etiam putat vinum Cæretanum, esse non Italum, sed Hispanum. De Cæretanis Plinius lib.3.cap.3.

CVM TRIBVS) an amicis, an cum vxore & filia, quam vnicam tantum habuit, vt ex 6.lib. ep.27. discis? amicis credo.

Tarentinum.

CXXV. CXX.

Nobilis & lanis, & fœlix vitibus Aulon,
Det pretiosa sibi vellera, vina mihi.

Tarentum Ouidio & Virgilio OEbalia dicta. Aulon autem iuxta Tarentum Achiuorum monumentum, & opus nobile lanis & vino, vt Domitius censet. at ego nomine αὐλὼν intelligo sinum Tarentinum. Martialis vellera seu lanas Tarentinas non expetit, vinum maximè sitit. Tarentinum vinum Athenæi testimonium celebrat lib.1.cap.24. *Tarentinum*, inquit, *& reliqua sub hoc climate nascentia vina mollia sunt, ac neq; percutiunt, neq; intendunt, & conferunt stomacho.* Et Plinij lib.14.c.9. *Verùm & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari non carent gloria Tarentina & Surrentiana.*

NOBILIS ET LANIS) Plinius de lanis Tarentinis lib.8.cap.48. *Circa Tarentum Canusiumq; summam nobilitatem habent.*

AVLON) αὐλῶνα, sinum, portum maris angustum significat. Hîc sinum Tarentinum intelligit, de quo Plinius lib.3.cap.11. Est conuallis à Tarento Brundusium vsque. Aulonem laudat Horatius lib.2.carm.c.6. Virg.3. Aen. Caulonem appellat:

Caulonisq; arces & nauifragum Scylacæum.

Ad quem locum multa Nicolaus Erythræus in voce Scylacæum. Caulonia, quasi Vallonia à vicina conualle nominata, ab Achiuis ædificata.

Vnguentum.

CXXVI. CXXI.

Vnguentum hæredi nunquam, nec vina relinquas,
Ille habeat nummos; hæc tibi tota dato.

Vnguentorum vsus tantus erat apud veteres, vt non solùm humanis corporibus, iisque viuis ac mortuis adhiberētur, sed etiam aquilæ bellicæ, in castris festa luce imbuerentur. L. Plosius à Triumuiris proscriptus in Salernitana cauerna latitans odoris fragrantia proditus interiit. Addiderunt etiam in potu vnguenta, sed de hoc genere toto sæpè iam dictum. legatur de ratione & generibus vnguenti Plinius lib.13.cap.3.& prioribus. Athenæus lib.15.cap.14.& sequentibus. Clemens Alexandrinus lib.2.Pæd.cap.8.de vnguentis & coronis. Tertullianus, alij.

Videtur alludere morem funebrium epularum. VNGVENTVM HAEREDI NVNQVAM) Præceptum hoc ex Epicuri disciplina, vt quisque suis bonis præsens præsentibus fruatur, præsertim quæ ad cutem curandam pertinent. In quo genere vina, odores, vnguenta, cupediæ, &c. numerantur.

VNGVENTVM HAEREDI NVNQVAM) nec omne genus vnguenti relinqui potest, tametsi quædam ipso tempore sint meliora. Attende Plinium. *Hæc est*, inquit, *natura luxus, è cunctis maximè superuacui. Margaritæ enim gemmæq; ad hæredem tamen transeunt, vestes prorogant tempus: vnguenta ilicò expirant, ac suis moriuntur horis.*

NEC VINA) Haud negatum it Poëta subindè, & vnguenta, & vina fuisse hæredibus relicta, sed monet, vt abutatur his Dominus, nec curet legare, quando ad præsentem voluptatem sunt comparata. Alioqui legimus apud Varronem, vel ab vnico Hortensio, super decem millia cadûm hæredi relicta esse. *Plinius lib.14. cap.14.*

ILLE HABEAT NVMMOS; HAEC TIBI TOTA DATO) quæ sint leganda, quæ vsu absumenda, docet. lege ep.77.lib.8.ad liberum amicum.

Corona rosea.

CXXVII. CXXII.

Dat festinatas, Cæsar, tibi bruma coronas.
Quondam veris erat, nunc tua facta rosa est.

Extremo distichô adulatur Cæsari Domitiano velut Deo (vt supra cum conuiuiū Xeniorum inchoaret à ture) ad cuius nutum natura vertat vices, solita priùs rosam vere tantum gignere, nūc autem & autumno, imò ipsa hyeme. quod hominū solertia fiebat, id Cæsaris diuinitati attribuit. De rosis hibernis & luxu Romanorum multa Liuineius ad Mamertini panegyr. Iuliano dictum, p.316.

DAT

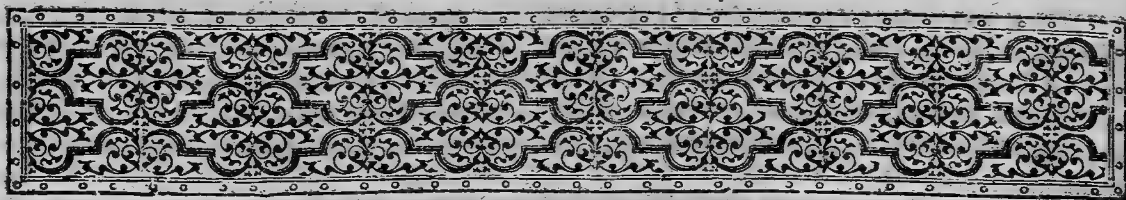
DAT FESTINATAS CORONAS) De coronis in cœnis & conuiuiis priscorum vsurpatis, disputatum multis locis suprà. festinatas vocat præcoces, & ante tempus prouenientes. Brumam exponit Domitius Domitianum mensem, Octobrem, sed October est medius autumni mensis, non hyemis. Bruma autem hyemem significat. dicta enim est bruma, docente Varrone de lingua lat. *quòd breuissimus dies est,* qui in Decembrem sine controuersia semper incidit. quo Saturnalia celebrabantur, & Xenia mittebantur. Et verò de hibernis hîc agi nulla est dubitatio, cùm lib. 6. ep. 80. disertè dicat, Romæ omnes vias rubere sertis brumalibus roseis; credas, licet, ipsi poëtæ sic canenti,

Bruma solstitium hibernũ significat, vt suprà docui.

Vt noua dona tibi, Cæsar, Nilotica tellus
Miserat hibernas ambitiosa rosas.
Nauita derisit Pharios Memphiticus hortos,
Vrbis vt intrauit limina prima tuæ.
Tantus veris honos & odora gratia Floræ, &c.

Sed cur Poëta? *Quondam Veris erat, nunc tua facta rosa est.* Quia Ver ipsum per se natura sua gignit rosam. bruma non nisi iussu & voluntate Cæsaris, ad cuius nutum se natura accommodat. hinc rosa hiberna Cæsaris rosa, cùm natura parere Cæsari cogeretur. Cæterùm, De hibernis rosis Plinius lib. 21. cap. 4. *Carthagine Hispaniæ hyeme tota præcox,* quo loco de rosis plura leges. Nos Apophoreta prælegemus.

MATTHÆI RADERI
AD
M. VAL. MARTIALIS LIBRVM DECIMVMQVARTVM, QVI ET APOPHORETA, COMMENTARIVS.

QVARTVSDECIMVS LIBER, APOPHORETA, inscriptus, omnis generis tibi munera subministrat. Sunt enim Apophoreta, seu ἀποφόρητα dona Saturnalia, quæ conuiuis dantur domum auferenda, vt ipse poëta exponit. *Præmia conuiuæ det sua quisq; suo.* Eodem intellectu Suetonius in Caligula. *Agitatori Cythico,* seu Eutycho, *comissatione quadam, in Apophoretis vicies HS. contulit.* Et in Vespasiano, *Sicut Saturnalibus dabat viris Apophoreta, ita Cal. Martiis fœminis.* D. Ambrosius clariùs & disertiùs exhortatione ad virgines. *Qui ad conuiuium magnum inuitantur, Apophoreta secum reportare consueuerunt. Ego ad Bononiense inuitatus conuiuium, vbi sancti Martyris celebrata translatio est, Apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ reseruaui.* Lampridius Eliogabalo. *Eunuchos pro Apophoretis dedit.* Isidorus ait esse vas escarium plenum pomis, seu aliis rebus inferendis, vocatque Apophoretam. Scribunt super his præter iam laudatos etiam huius æui lumina, Turnebus lib. 9. Lipsius Satur. 1. cap. 16. Docetque ex Symmachi lib. 2. & lib. 5. in editionibus munerum donata quoque Apophoreta. Quod fortasse & Suetonius in Caligula astruit, si commissione (vt alij sentiunt) non comissatione legas. Alij Apophoreta aiunt esse dona pro Xeniis remissa, sed auctorem non laudant. nec probant, nec suadent. Obseruandum præterea, non eadem pauperum ac diuitum fuisse dona, eoque poëtam dicere: *Diuitis alternas & pauperis accipe sortes.* Erant diuitis pugillares citrei, quincuplices pauperis; eburnei diuitis, triplices pauperis; chartæ maiores diuitis, epistolares pauperis; loculi eburnei diuitis, lignei pauperis. & sic deinceps in plerisque omnibus. Quod si interdum, plura lemmata vnius sortis continentur, subiiciuntur tamen diuersa, alternanturq; diuitum & pauperum sortes. Hæc ad totius libri intelligentiam, non parum habebunt momenti, si notaris. Nos ad epigrammata properamus.

I.

*Synthesibus dum gaudet eques, * dominusq; Senatus,*
Dumq; decent nostrum pilea sumpta Iouem.
Nec timet Ædilem moto spectare fritillo,
*Cùm videat gelidos * iam propè verna lacus,*
Diuitis alternas, & pauperis accipe sortes:
Præmia conuiuæ det sua quisq; suo.
Sunt apinæ, tricæque, & si quid vilius istis:
Quis nescit? vel quis tam manifesta negat?
Sed quid agam potiùs madidis, Saturne, diebus,
Quos tibi pro cœlo filius ipse dedit?
Vis scribam Thebas, Troiamque, malasq; Mycenas?
Lude, inquis, nucibus: perdere nolo nuces.

** dominisq; legit. Alciatus lib. 1. præterm. quod domini tum seruis ministrarent. Seneca epist. 18. Lips. 2. cap. Sat. 1. Turneb. lib. 23. cap. 18.*

** tam.*

Quo

Quovis cunq; loco, potes hunc finire libellum:
Versibus explicitum est omne duobus opus.

SYNTHESIBVS) Ad lectorem est epigramma, quasi præfatiunculæ loco, quo describit carptim Saturnaliorum celebrationem, & libri materiam humiliorem excusat, opusque à breuitate distichorum commendat. Et conueniebant leuia carmina ac facilia facili tempori. Seneca epist. 18. December est mensis, &c.

SYNTHESIBVS DVM G. E. D. SENATVS) Saturnalibus synthesinati incedebant & equites & senatores, hoc est, vestes cenatorias tota die gestabant, cùm extra Saturnalia, non nisi vesperi in cœna, & domi, non in foro, synthesibus vterentur. Caussam eandem cum Lipsio facilè coniicio, quòd per eos dies quasi continua conuiuia agitarentur, maneque lauarent, velut statim ad cœnam transituri. Obtinuit hic mos Imperatorum æuo primùm, cùm de synthesi sumpta nihil ante ea tempora legatur; togam positam, seruisque per Saturnalia indutam non nego. Ostendit hoc Lipsius lib. 1. Sat. cap. 2. vbi de synthesi & cœnatoria plenè & planè disputat; Cur autem poëta dicat, senatum & equites tantum synthesinatos, facile tute coniicis lautiorum hominum fuisse synthesin, non plebeiorum, quod Martialis & alibi insinuauit.

Vndecies vna surrexti, Zoile, cœna,
Et mutata tibi synthesis vndecies.

Nec sentio cum Bayfio, qui synthesin viliorem ait vestem; quid enim ostentasset Zoilus. Imò nec est credibile, Neronem Imperatorem plerumque synthesinatum viliori cultu indutum. Multo minus placet dicere morionum fuisse cultum, quod dixere quidam nescio quam σοφοὶ σοφῶν. Synthesis generatim pro qualibet veste sæpe ponitur, hic propriè pro cœnatoria, quæ picta plerumq; & florida seu ianthina seu purpurea fuit. DVMQVE DECENT NOSTRVM PILEA SVMPTA IOVEM) Iouem Domitianum intelligit, nec tu intellige Traianum; Xenia & Apophoreta non vt vltimo loco sunt posita, sic vltimo poëtæ æuo sunt scripta, vt infrà clariùs disces. Pileos ferebant Romani Saturnalibus, quod suprà lib. 11. ep. 7. monuimus ad illum versum:

Permittis puto pileata Roma.

Vbi de pileo & hominum genere, & tempore, locoque pilei ferendi dictum vbertim. NEC TIMET AEDILEM) AEdiles animaduertebant in aleatores extra Saturnaliorum dies, vt lib. 5. epig. vltimo docet.

Arcana modò raptus è popina
Ædilem rogat vdus aleator.

Idem Seneca loca AEdilem metuentia popinas, vbi plerumque luditur alea, & prostibula nominat. Lege Cuiacium ad lib. 3. Cod. Iust. Titulo de aleæ lusu, & aleatoribus, vbi multa de pœna, & infamia aleatorum.

FRITILLO) Fritillus aliis est alueolus seu abacus, campus, tabula, inquam, lusoria, in quam iaciebantur tesseræ, aliis, Porphyrioni, Turnebo, pluribusque vasculum oblongum & teres, vt imaginem rotundæ turriculę referat, quod & vocatur pyrgos seu turricula, è qua tali ad fraudem cauendam excutiebantur. Ausonius:

Vidimus & quondam tabulæ certamine longo,
Omnes, qui fuerant, enumerasse bolos,
Alternis vicibus quos præcipitante rotatu,
Fundunt excussi per caua buxa gradus.

Sed Calcagninus ostendit fuisse ipsum Abacum seu tabulam, adfirmatque loco Senecæ de morte Claudij, quem eundem locum alij ad contrariam opinationem suam flectunt, vt propè dubius hæream, quam in partem discedendum sit. Accedo tamen Porphyrioni & Grammaticis; nam quo pacto potuerit Claudius pertuso fritillo, hoc est, tabula ipsa, in quam tesseræ iactabantur ludere, non intelligo: Intelligo tamen fritillum pyrgon, seu scalam cauam & rotundam carere fundo potuisse, vt immissas tesseras in vasculum teres, in manus receperit, & per digitos in alueolum miserit, mala fide. Excussimus hunc locum suprà lib. 13. epig. 1. & lib. 4. epig. 14. lib. 5. epig. 85. lib. 11. epig. 7. & infrà de turricula. CVM VIDEAT GEL. IAM PROPE VER. LACVS) Sensus distichi est: dum Verna nō timet AEdilem alea lusurus, cùm videat tam propè gelidos lacus, hoc est, cùm sentiat adesse Decembrem, quo gelantur aquæ, & aleæ ludus per Saturnalia conceditur. Dum domini sunt synthesinati, dum omnes sumunt pileos, dum serui ludunt, nec timent pœnam, accipe tu à me Apophoreta distichis descripta. Quod existimant nonnulli gelatis per Decembrem lacubus in vrbe vernas fuisse otiosos, & alea in popinis lusisse, ego nullus credo. Primū Valerius noster non lacus fuisse gelatos sed gelidos, hoc est, frigidos aut frigidiores quam aliis temporibus consuerint; sic lib. 10. epig. 87. ipsum Decembrem vocat gelidum. Deinde non lego vernas, tantum in haurienda ex lacubus aqua fuisse occupatos. Poëta hoc docet vernas cum videant

deant adesse Saturnalia non timere AEdiles dum ludunt in popinis alea, quod id per Saturnalia non sit vetitum. Divitis alternas et pavp. acc. sortes) Sortes munera Saturnalia & mutua, quæ inter pauperes & diuites missitantur.

Praemia conv. det sva qvisqve svo) apophoreta, quæ secum auferat domum à conuiuio. Svnt apinae tricaeqve) Sunt nugæ exiliaque carmina, in quibus ne diutiùs verser, & bis idem, regredere ad lib. 1. epig. 114. *Apinasq; nostras, quas nec ipse iam noui.* Hunc versum (sunt apinæ tricæque, &c.) fingit à lectore dici. Qvis nescit) Respondet poëta, non ire se negatum, non esse grandia carmina, sed conuenire hæc Saturnalibus ad nugas omnes destinatis. Pro coelo d.) Eiecto è regno superûm. Vis, scribam Thebas) bellum Thebanum, Troianum, aut raptam Helenam, expeditionemque Agamemnonis. Lvde nvcibvs) Ex more, quod fiebat Saturnalibus. Qvoviscvmqve loco) Commendatio libelli à breuitate distichorum. Explicitvm est) alludit ad volumen. Olim libri perpetua charta inuoluebantur, & legendi explicabantur. Explicitum ergo absolutum, euolutum est. suprà eodem modo est locutus lib. 11. epig. 108.

Explicitum nobis vsq; ad sua cornua librum.

Apophoreta.

II.

Lemmata, si quæris, cur sint adscripta, docebo:
Vt si malueris, lemmata sola legas.

Lemmata) Ad lectorem est distichon, quo monet singulis Apophoretis adscripta argumeta, quæ lector fastidiosus sola possit legere, si disticha euoluere pigeat. Lemma est breuis comprehensio, & summa seu ὑπόθεσις, argumentumque epigrammatis à Græco λῆμμα, quod à λαμβάνω descendit. Rectiùs fortean huius distichi lemma primo epigrammati præponas, & hoc distichon à primo non separes.

Pugillares citrei.

III.

Secta nisi in tenues essemus ligna tabellas,
Essemus Lybici nobile dentis onus.

Secta nisi) Hi diuitum munus sunt, vt quincuplices pauperum. pugillares, seu pugillaria Gellio, & pugillar Ausonio dicuntur, neutro & virili genere, Græcis δίπτυχα, σανίδες, πινακίδες. Homerus lib. 6. Iliad. πτυκτὸν πίνακα appellat, vnde apparet antiquissimus pugillarium vsus, qua de re & Eustathius ad Homerum lib. 3. & 6. Iliad. plura. Forma quadrata, olim etiam trigona, vnde δελτίον δίπτυχον Herodoto dictum. materia varia è buxo, vnde πυξίον, citro, lapide atro in laminas tenues secto, quem Ardæsiam appellant, laminis membranis, ebore. A numero paginarum, duplices, Græcis δίπτυχα, triplices τρίπτυχα quintuplices πεντάπτυχα à quinque paginis. Secabantur ligna in laminas tenuissimas, cera illinebantur, & stylo exarabantur, vt Gellius lib. 17. cap. 9. exponit. *Pugillaria,* inquit, *noua, nondum etiam cera illita accepisse, litteras in lignum incidisse:* postea tabulas (vti solitum est) cera colliuisse, &c. Addo ex Guilandino & Alexandro Neapol. colore diuersos fuisse. luteos, virides, croceos, purpureos, albos; Alios Vitellianos à Vitellio aliquo dictos. In triplicibus potissimum epistolæ fuerunt perscriptæ. in quincuplicibus honores & magistratus, in duplicibus si quid esset arcanum & subticendum, interioresque animi notæ. Triplices etiam amatoriis literis seruiebant. Martialis infra:

Tunc triplices nostras non vilia dona putabis
Cum se venturam scribet amica tibi.

Essemvs Libyci nobile dentis onvs) Ipsi pugillares loquuntur. Nisi in tenues laminas dissecta ligna fuissemus, eramus in mensam formanda. De mensis citreis suprà dictum, infràque fusius dicetur. Libyci dentis) imposita pedibus eburneis seu elephantinis. Elephanti frequentes in Libya, qui & Libycæ belluæ audiunt. presissemus orbibus nostris ebur, ex quo pedes eburnei.

Quin-

Quincuplices.

IV.

Cæde iuuencorum domini calet area fœlix,
Quincuplici cera cùm datur altus honor.

Quincuplices sunt pugillares quinque foliorum, vt suprà d. Viliora quidem erant, πεντάπτυχα sed vsu honoratissima, quòd triumphus Imperatori vel magistratui decretus hoc genere pugillarium denunciaretur. COEDE IVVENCORVM) triumphantes Diis victimas mactabant. Imò tota ciuitas sacrificabat, lege ep. 15. lib. 8. & lib. eiusd. ep. 4. DOMINI) Domitiani. AREA) vbi cædebantur. ALTVS HONOR) triumphi. Refert hoc distichon Domitius ad Triumphum Domitiani, sed sine teste. Videtur potiùs ad consulatum respicere poëta. Mactabant quidem triumphantes victimas Ioui taurum candidum. Seruius ad 9. AEneid. Ioui de tauro non immolabatur, nisi cùm triumphi nomine sue vel tauro fiebat. Iuuen. *duc in Capitolia magnum Cretatumq; bouem.* de consulibus Ouid. 4. de ponto.

At cùm Tarpeias esses deductus in arces,
Dum caderet iussu victima sacra tuo.

Idem fiebat in supplicationibus, Cæsarum caussa susceptis.

Ouid. ibid. *Nunc pro Cæsaribus superis decernere grates,*
Albaue opimorum colla ferire boum.

Vt dubitem, ad triumphum ne, vel consulatum, vel supplicationem distichon accommodem. Velim ad consulatum per pugillares à Cæsare designatis delatum referre, & à Consulibus in atrio Cæsaris Domitiani hostias cæsas dicere, cum dicat poëta *Domini calet area felix* in qua sacrificabant consules, tus adolebant, victimas cædebant, Domitiani æuo, qui volebat videri & dici Deus. Alioqui in capitolio consules faciebant.

Pugillares eburnei.

V.

Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,
Nigra tibi niueum littera pingat ebur.

LANGVIDA) Qui obtusa oculorum acie laborabant, vt lippi, senésue, vtebantur eburneis pugillaribus, nec cera, sed atramento scriptis: ater quippe color albo iunctus acriùs ferit sensum.

Pugillares eburnei (vt Carrio lib. 2. Emend. cap. 6. notauit) videntur duplices, hoc est, duarum paginarum fuisse, omniumque, exceptis citreis, preciosissimi. Triplices & Quincuplices exertè nominat, nempe viliores: δίπτυχα intelligere putandus est, cùm numerum in citreis & eburneis tacet. Vlpianus leg. 52. lib. de leg. 3. *Librorum appellatione continentur omnia volumina: siue in charta, siue in membrana, siue in quauis alia materia, sed & in philyra aut in tilia, vt nonnulli conficiunt: aut in quo alio corio, idem erit dicendum. Quod si in codicibus sint membraneis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis, an deleantur, videamus.* Symmachus lib. 3. epist. 30. mentionem eburneorum facit. Multa super his Carrio.

Pugillares membranei.

VI. *VII.*

*Esse *puta ceras, licet hæc membrana vocetur:* *V. puta
Delebis, quoties scripta nouare voles.

Tales hodie passim fiunt deletiles membranæ vel vna pagina vel pluribus, quæ gypsô cretaque obducuntur illinunturque Plinius lib. 13. cap. 11. ex Varrone tradit membranas Pergami inuentas, cùm Ptolemæus Rex chartas suppressisset, ne Eumenes Rex Pergami bibliothecam augeret. De membranæ inuentione multa ad Plinium Guilandinus.

Char-

Chartæ maiores.

X. VII.

* *V. petis.*

*Non sunt munera, quæ * putas, puella,*
Cùm donat vacuas poëta chartas;

Vel Claudiam intelligit vel Macrocollum, sunt enim genera chartarum hæc diuersa vt contra Perottum Guilandinus ostendit. Enimuero quia hic locus est proprius de charta disputandi, iuuat aliquid adferre primum de veteri charta, tùm de nostrate veteribus ignota. De prisca compendio Pancirolus ex Guilando. Chartæ etiam inuentum satis est vtile. Anteà enim maiori cum sumtu scribebatur. Atque vt de hoc paulò agam pluribus, dico, in palmarum foliis primo scriptitatum fuisse, vt Plinius refert lib.13.cap.11. & Virgilius lib.3. innuit, ita de Sibylla canens:

Insanam vatem aspiciens, quæ rupe sub imâ
Fata canit, foliisq́; notas, & carmina mandat.
Quæcunq; in foliis descripsit nomina Virgo,
Digerit in numerum, atq; antro seclusa relinquit.
Illa manent immota locis, neq; ab ordine cedunt.

Indeque est, quòd etiamnum folium Chartæ scriptum dicamus, etiamsi in palmæ folio non scribatur. Posteà scribi cœptum in tenuioribus arborum philyris, quæ inter ipsam corticem & arboris lignum sunt, & à Latinis Libri dicuntur. Hinc vsus obtinuit, vt in quacunque materia scriptum sit, Libri tamen nomen retineatur. Sed cum materia hæc fragilis esset, publica monumenta in plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta: tandem & in ceris scribendi modus inuentus. Sumebantur tabellæ subtiles, in quas cera protendebatur: posteà cum stylo ferreo literæ in ceram infigebantur. Sic euenit, vt modus scribendi Stylus nominaretur. Tabulæ istæ apud Latinos varia sortitæ fuerunt nomina. Nam & Pugillares dicebantur, à pungendo; & tabulæ, & codicilli cerati: sicuti eas IConsultus appellat in l. librorum. 52. in princip. ff. de legat. 3. Codicem autem nominabant lignum. Idque etiam ante bellum Troianum fuit obseruatum. Nam vt Homerus lib. 6. Iliad. scriptum reliquit, Prætus Bellerophonti codicillos dedit, aliò deferendos. Non igitur video, qua fronte Iosephus edito contra Appionem grammaticum libro ausus fuerit scribere, Homeri ætate nondum etiam repertas fuisse litteras. Fundata posteà ab Alexandro Magno nobili illa ciuitate Alexandriâ, papyrus, quæ veluti iuncus quidam est, in palustribus AEgypti, & quiescentibus Nili vndis, fuit inuenta. Iuncum enim illum, filis quibusdam acu extractis, in subtiles philyras diuidebant: quas Chartam ab vrbe Tyri, cui Charta nomen, & quam prope iuncus ille repertus fuit, nuncuparunt. Ideoque cum apud Latinos scriptores Chartæ nomen legitur, de papyro intelligitur. Id quod Vlpianus clarè demonstrat in d. l. librorum. 52. §. chartis. dum ait: Chartis legatis papyrum ad chartas paratam non contineri. Sed & cum Ptolemæus Philadelphus insignem bibliothecam, in qua ingens librorum numerus ad millia fermè voluminum septingenta haberetur, institueret, vt ait Paulus Orosius lib. 6. cap. 15. Eumenes verò æmulatione ductus, aliam, qua eum superare conabatur, instauraret: euenit vti Ptolomæus id rescíscens prohiberet, ne papyrum ex territorio suo exportaretur, atque vt hoc modo facultas Eumeni præcisa esset, Charta inde confecta, libros conscribendi. Verùm Eumenes id intelligens, Pergami alium conficiendæ chartæ modum inuenit. Excoriatis enim animalibus, è membranis pelli proximis, chartam scriptioni aptam fecit, quæ membrana, à tectu membrorum animalium, vel quòd corium aut pellem Latini Membranam, fuit nuncupata: vti & Pergamena, ab vrbe Pergamo, in qua primum fuit reperta, teste Plinio lib. 13. cap. 11. Iosephus tamen lib. 12. Antiquit. Iudaicarum author est, Eleazarum principem Sacerdotum Biblia in subtilissimis membranis conscripta, cum LXXII. Interpretibus ad Philadelphum Ptolomæum modò nominatum misisse. Quòd si ita est: dicamus oportet, Membranam etiam ante Eumenem repertam fuisse illam quidem; sed Eumenem magnam illius copiam præparari curasse, & per Asiam ac Græciam diuulgasse; ideoque Auctorem eius fuisse laudatum. Cum in Italiam venissent Longobardi, è tabulis rasis subtilissimas fecerunt schedas: quas egomet sæpius vidi ac legi, quamquam Longobardicis literis consignatas. Denique excogitatum fuit, ex linteolis contritis & aquâ maceratis Chartam conficere, in qua magna cuiusuis cum commoditate scriberetur. Et huic quidem pristinum papyri nomen remansit: licet papyrus propriè charta dicatur. Atque ita breuiter & historicè materia scripturæ concinnandæ apta & idonea, est descripta. Hæc Pancirollus, cui nos addamus de nostratis chartæ inuentore, antiquitate, eiusque conficiendæ ratione. De auctore quæsiui diu multumque, neque tamen eruere potui, Germanum Germani testantur, vt mox docebo. Aiunt Sibyllam. Theodorus Bibliander Sibyllam de ea vaticinatam putat cum scripsit Αἴλινος ἔκτοτε καιρὸς, ὅτι λῖνος αὐτὸν ὀλεῖται. Et stolidè interpretatur de Romano Pontifice quem ait Antichristum lino, hoc est, charta ex lino confecta, & verbi diuini notis inscripta periturum. Sed pessimus & mendacis-

dacissimus interpres nec versum Sibyllæ intellexit, nec quorsum Sibylla vel de quo loqueretur cognouit. Versus à Castalione sic tralatus est.

Ex illo tempus flendum, quia reste peribit.

Sed malè & vitiosè, nec enim ita legendus vt Opsopæus obseruauit; sed rescribendum pro λίνῳ λιϐὸς quod aquæ stillam seu guttam sonat.

Carmen Sibyllæ est octauo libro Sibyllinorum oraculorum vbi Sibylla de Adriano imperatore speciatim agit & de Antinoo puero in Deos relato. Mox subiicit mortem Adriani. Periit autem Adrianus aqua intercute, siue abdomine aqua distento seu hydrope. λιϐὸς ergo aquæ guttam significat, qua paulatim aucta periit Adrianus, nequaquã reste vt Castalio vertit, & Bibliander mentitur. Nihil ergo somniauit ibi Sibylla de nostrate charta. Auctor & repertor chartæ nostratis latet, quod mireris ab ingratis Musis non custoditum nomen, à quo ipsæ sempiterna memoria custodiuntur. Sed nec de anno conuenit. Multis annis ante formas typographorum fuisse in vsu ex ipsis codicibus discimus. Basileæ ferunt autographum S. Athanasij extare, sed ij qui inspexerunt negant esse manum ipsam Athanasij, cum ea tempestate nostras charta nondum fuerit reperta, & codex ille nostrate charta constet.

Artificium tamen eius conficiendæ exponit poëta Germanus vti non valde delicatus, ita non pessimus, si mores & religionem excipias; sed versus annumero. Cicero loquitur in Iulio Cæsare rediuiuo, cum Germano: Eobanus

Apud nos longe est expeditior ratio. CIC. *dic quomodo?*
Nam lubet audire. EOB. *papyrum qui confecturi sunt, hi legunt*
Primum lintea: eaq; per ocliduum madefacta imponunt solo:
Deinde frustillatim scindunt: atq; in cupas ingerunt:
Vbi computrescant. Mox putrida quaternis pistillis, rota
Versatili sursum & deorsum actis, tundunt in mortario,
Aqua repleto: eamq; tunsionem reiterant: postea
Vase hauriunt lintea, minutim contusa, è mortario;
Atq; in cortinam aqua calida refertam, indunt. CIC. *quid postea?*
EOB. *Formam capiunt, craticulam quandam ferream* CIC. *cuiusmodi*
Craticulam? EOB. *Qua materiam è cortina hauriunt.* CIC. *Qui ferream*
Eobane? EOB. *Non intelligis? quæ ferramentis tenuibus*
Contexta, aquam transmittat, & lintea contusa retineat
Summa in superficie: quasi quoddam colum. CIC. *Quasi colum?* EOB. *edepol.*
Nam aqua percolata relinquit in colo contusa lintea.
CIC. *Quid deinde fit?* EOB. *Chartarius secundus de primi manu*
Arripit: & formam in pannum villosum euacuat: mox altero
Panno imposito papyrum tegit, intelligis? CIC. *Vt qui poculum*
Lethæum combibit. EOB. *Inuoluta folia pannis, vti modò*
Dixi, & sibi à secundo tradita euoluit vir tertius:
Semperq; pannos reddit alteri: ipse folia collocat:
Atq; hæc summa administrantur celeritate. CIC. *quid vltra? cedò.*
EOB. *Vbi volumina aliquot fuerint sic disposita: ibi quatuor*
Viri validißimi submotam prælo materiam premunt:
Dum penè omnis decedit humiditas. CIC. *Quod autem est vltimum?*
EOB. *Demum aëre exiccant suspensa: & exiccata glutino*
Percurrunt: glutinata leuigant. CIC. *desine: iam sat habeo.*

Chartæ * epistolares.

** Epistolica.*

VIII. XI.

Seu leuiter noto, seu charo missa sodali,
Omnes ista solet charta vocare suos.

Augustæ seu Augustæ chartæ Plinius, in epistolis auctoritatem ait relictam. SEV LEVITER NOTO) Inscriptio epistolæ vsitata veteribus, erat fermè hæc. M. T. Cicero Attico S. vel Cic. Attic. S. vel M. Tull. Cic. Prætor Lentulo Sulpitio, &c. S. P. D. Quod si cognati, amici, propinqui, coniuges, liberi liberti aut familiarisimi essent, addebant *suo* vel *suis*. quod ex lib. Cic. 14. epist. discis ad Terentiam, Tulliolam, &c. & lib. ad Tironem. Deinde vt viderentur omnes charissimi, familiarissimique, pasim addebatur suo. Quod Plinius secundus lib. 8. potissimùm ostendit. Et hic poëta affirmat. Quod æuo Quintiliani, hoc est, nostri poëtæ, & Plinij, obtinuit, vt Ludouicus Viues, Rochus Perusinus, aliique sunt auctores. Neque inferiores maioribus facile addebant suis vel suo. De Epistolarum forma & materia Lipsius in Instit. Epist. cap. 1.

Loculi eburnei.

XII. IX.

*Hos nisi de * fulua loculos implere moneta*
Non decet, argentum vilia ligna ferant.

* Flaua.

Magni pretij erant loculi ex ebore facti, vt poëta dicat, non esse in his nisi aurum seruandũ. Pro fulua legunt docti flaua. quemadmodum lib. 12. epig. 66. dixit decem Cæsaris flauos, hoc est, decem aureos, alludit simul Flauios ex quibus Domitianus. Hîc fortè quæras, quæ forma loculorum fuerit. Iudico capsulam fuisse quadratam longiusculam, quòd loculi à similitudine dicerentur etiam feretra. quamuis Isidorus lib. 20. orig. cap. 9. de vasis repositoriis doceat, loculum esse ad aliquid ponendum in terra factum locum, seu ad vestes, seu pecuniam custodiendam; vnde & per diminutionem dictum scriniolum. Capsulam interpretor hoc loci; qualia hodie aurea, argentea, ferrea, lignea ad pecuniam custodiendam scriniola fiunt. Formam tamen haud omnibus vnam fuisse crediderim. De loculis eburneis Iuuenal. Sat. 13. *Gemmaq́, princeps Sardonicum, loculis quæ custoditur eburnis.* Loculi eburnei fuerunt arculæ obseratæ, de quibus multa Brissonius de verborum signif. lib. 10. Adde, quæ Meursius par. 2. Crit. cap. 25.

Loculi lignei.

XIII. X.

Si quid adhuc superest in nostri fæce locelli,
Munus erit: nihil est; ipse locellus erit.

Pauperum munus, vt superiùs diuitum. Si quid, inquit, in imis loculis æris aliquid, vt feces, supererit, id tibi donabo; sin autem, ipsos tibi loculos pro nummis dabo: Iocus est, nemo amat inanes loculos, multò minus inanes, & viles, seu ligneos. Ego tamen, quidquid habeo, dabo. pecunia careo, loculos habeo, hos tibi do.

Tali eborei.

XIV. XI.

Cùm steterit nullus vultu tibi talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.

Diuitum munus: tali tum fœlicissimè iacti putabantur, cùm omnes diuersam haberent figuram & faciem, vocabaturque is iactus Venus. Talorum ludum lib. superiore vtcumque exposuimus. Hîc iuuabit paullò curiosiùs talos inspicere, & nomen talorum, originem, figuram, numerum, iactus, aleamque accuratius inuestigare, quando ea res mirificè facit ad antiquitatem cognoscendam & auctores pernoscendos. Talus est Latinis idem, qui Græcis ἀστράγαλος, taxillus. Plinius lib. 34. de Polycleto disserens. *Fecit*, inquit, *& distringentem se & nudum telo incessentem, duosque pueros item nudos talis ludentes, qui vocantur ἀστραγαλίζοντες.* Interpretatur, vt vides, Astragalizontes, talis ludentes. Translata vox est à talo animalium. Talus enim propriè est bisulcorum in suffragine pedum posteriorum osiculum, non rotundum planè, sed rotunditatis tamen parte magna particeps. Sed nec omnia bisulca talos habent, nec non bisulca omnia talis carent. In leone talum agnoscit Aristoteles ὁ δὲ λέων, οἷόνπερ πλάττουσι λαβυρινθώδης. Leo contortum habet & implicatum, qualem formant vulgo & effingunt. Hominem talo carere, præter vnum Galenum, affirmant omnes. Vocant eosdem Astragalos Græci & ἀστρίας & ἀστρίχους & ἄστριας. Ἀστράγαλος autem velut ἀστράβαλος, παρὰ τὸ ἀστραβῆ καὶ ὀρθὴν φυλάττειν τὴν βάσιν, quòd muniat & rectam seruet basim corporis, vel ὁ μὴ πρὸς τὸ μένειν καὶ ἑστάναι γεγονώς, ἀλλὰ πρὸς τὸ κινεῖσθαι ἀστάγαλός τις ὢν καὶ πλεονασμῷ τοῦ, &c. ἀστράγαλος. Quod non ad manendum neque standum à natura institutus, sed ad motum quasi astagalus, & additione litteræ r. astragalus. Aliis ab astro dictus videtur ἀστράγαλος, quòd ita suffragini pedis insertus sit, vt astrum cœlo. Latini talum aiunt dictum, quòd τηλόθεν iaciatur, vel quasi telum, quòd posterioribus pedibus vice teli quædam talo prædita vtantur. Ad quam sententiam Plinius accedit, & ipsa natura clamat, ea, quæ cornigera non sunt, vngula pro telo vti. Enimuero nec hoc vbique verum; vulpes, lupi, canes, leones, & alia non talo, sed dentibus aut vnguibus se defendunt depugnantque. Isidorus talum à tolo deducit. *Nam tolus*, inquit, *eminens rotunditas est, vnde & fastigium templi rotundi tolus vocatur, talus autem sub crure est, sub talo calcanei.* A telo potiùs dictum reor. Talorum inuentum Philostratus Palamedi Euboico tribuit in Heroicis. cum quo faciunt Pausanias in Argolicis, Sophocles in Palamede, Polemon etiam æuo suo saxum & abacum Palamedeum tradit extitisse.

Formam

Formam seu figuram talorum, tute coniectare potes, cùm ad similitudinem talorum, qui in pedibus animalium sunt, effecti dicantur, & maximè * leonis. Nec rotundi planè, nec quadrati. Sex habent latera, sed quatuor tantùm in vsu ludentium; duo quippe sunt incurua, vt illis talus vix posit insistere, consistit tamen aliquando rectus, vt suprà, lib. 13. epig. 1. dictum, duo illa incurua Græci κεραίας, hoc est, antennas appellitant. Binarius igitur & quinarius in talis desiderantur. Ex reliquis quatuor partibus vna supina, altera prona dicitur: quæ duæ ternarij & quaternarij vices obeunt. Vnitas autem & senio duabus reliquis partibus tribuuntur. Senionem choum, vnitatem chium vel canem vocabant. Talorum porrò ludus talis quatuor exercebatur, quorum quisque lapsus quatuor habebat, non sex, quemadmodum tesseræ seu cubi. Casus seu iactus talorum ex consuetudine ludentium fiebant quinque & triginta, quorum alij à Diis, alij ab Heroibus, alij à claris hominibus, alij à fœminis etiam impuris, alij ab animalibus, euentibusque nomen acceperunt. Inde casus octonarius à sepulchro Stesichori octogono Stesichorius; quadragenarius Euripidius, quòd exactis triginta tyrannis, ex quadraginta præfectis vnus Euripides fuerit, dicebatur. Casus senarius ἑξίτης & κῷος latinè senio, vocatus est, & hîc cæteris fœlicior, vt infœlicissimus, qui κῴῳ seu senioni opponebatur chius seu canis κύων, vnum tantùm, hoc est, minimum in talis momentum valebat. Vnde nata prouerbia χῖος παραστὰς κῷον οὐκ ἐάσω, & χῖος παραστὰς κῷον οὐκ ἐᾷ λέγειν, de iis, qui multò inferiores, maiores tamen & superiores impediunt & compescunt. Postremò vt canis infœlix, ita fœlix senio. fœlicissimus ille iactus, quem Venerem dicebant, diuersus omnino (quod multi non obseruarunt) à senione; senio quippe vnius tali facies erat, vti & canis. Venus autem, cùm omnes quatuor tali diuersam faciem in casu præseferebant. Ita vt vnus talus canem, alter ternarium, tertius quaternarium, quartus senionem ostenderet, qui casus vt rarissimus, ita fortunatissimus habebatur, tollebatque sine controuersia præmium, cui is casus obtigisset. Hoc apud Suetonium ex Augusti epistola ad Tiberium discis, cuius hæc verba sunt: *Lusimus, mi Tiberi, γεροντικῶς heri & hodie. Talis iactatis, vt quisq; canem aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios conferebat: quos tollebat vniuersos, qui Venerem iecerat.* Quid hoc loco clarius, vbi disertissimè planissimèque senio à Venere secernitur. Idem Cicero de diuinatione insinuat, sententiam Aristotelis mutuatus. *Itane verò,* inquit, *quicquam potest esse casu factum, quod omnes in se numeros habet veritatis?* quatuor tali iacti *venerium efficiunt: Num etiam centum venerios, si quadringentos talos ieceris, casu futuros putas?* Et apertissimè Lucianus in dialogo cui ἔρωτας nomen fecit. μάλιστα δ' εἴποτε τὴν θεὸν αὐτὴν (Venerem intellige) εὐβολήσειε μηδενὸς ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι προσεκύνει τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. *Tum imprimis, si quando Deam ipsam iactasset, nullo videlicet talo in eandem seriem obuerso, pronus Deum adorabat, ita coniectans se voti compotem futurum.* Hinc apud Plautum in Asinaria, Propertium, Ouidium, Horatium, & alios scriptores tantoperè laudatur casus hic venerius. Hinc intelligis vatis nostri præsens distichon. CVM STETERIT NVLLVS V. T. EODEM) hoc est, cùm Venerem ieceris. MVNERA ME D. M. DEDISSE TIBI) tolles omnia in ludo talorum deposita. Hinc adagia

Si sæpe iactaueris aliquando Venerem iacies.

[* aliter infrà Delrius.]

[Iactus Basilicus senio, Venerius, canis Vultur.]

[Lipsium doctè disser. adi. lib. 1. Antiq. cap. 21.]

[Explicatio distichi.]

Hinc Archiposian in symposiis & compotationibus, seu principatum sortiebantur veteres iactu venerio. Horat.

Nec regna vini sortiere talis
Quem Venus arbitrum dicet bibendi.

Iaciebantur autem hoc ordine & numero. missus seu iactus fiebant triginta quinque, vt Eustathius probat, Acron enim vitiosus est in Horatium. primo quatuor talis (quod in omni missu fiebat) quatuor simplices iactus, ita vt omnes tali in eandem faciem caderent, seu chium, seu senionem, seu ternarium, seu quaternarium. Deinde octodecim iactus geminatos, hoc est, vt quatuor tali in duas tantùm facies inciderent. Tertiò duodecies iactabant talos, ita vt tres tali eandem figuram haberent. Postremò vnum tantùm quadriformem, & si tum vltimo iactu diuersæ omnium talorum facies extitissent, Venus dicebatur & vincebat. Hoc obiter sciendum, non fuisse perpetuum numerum astragalorum, vt quatuor adhiberentur, quod Calcagninus libello de talorum ludo, & Iunius in Animaduersionibus notauerunt. Materia talorum nunc ossea, nunc aurea, nunc alia erat. Aureos talos Apollonius in Argon. lib. 3. de Cupidine & Ganymede describit. Eisdem aureis vtebantur Parthorum pueri, & Tiberius apud Suetonium talos aureos iecit in Aponum fontem. de eboreis hic apud Martialem habes, osseos plerosque, vt tesseras, fuisse dubium non est. Hæc potissimùm ex doctissimo Calcagnino, qui cæteris planiùs de talis scripsisse iudicatur; testes ille passim amplissimos adducit, quos ego breuitatis caussa omitto.

Delrius noster multos laudat auctores in comment. ad Senecam in Hercule fur. Calcagninum tamen vt video non vidit, Itaque diuersam talorum descriptionem adfert quàm apud illum reperiet lector.

kk 2 Tessera.

Teſſera.

XV. XII.

Non ſim talorum numero par teſſera, dum ſit
Maior, quàm talis, alea ſæpe mihi.

NON SIM TALORVM) Diuerſi ſunt ludi talorum, teſſerarum, & calculorum. De talis di-ctum modò & de teſſeris, ſed addo propter verſum. Teſſeræ ſe numero quidem inferiores talis, ſed præmio quandoque ſuperiores iactant; æquè enim multò, imò ſæpius plura in teſſerarum ludo deponebantur, quàm talorum. Sed duabus tantùm, ſummum tribus teſſeris ludebatur, cùm quatuor tali iacerentur. Et hoc eſt, quod ſe imparem talo teſſera numero fateatur. ALEA) propria eſt huius ludi, quamuis de omni generatim ludo alea dicatur, ſpeciatim tamen teſſeræ conuenit, & prohibita quidem alea Romanis extra Saturnalia. Ludus porrò teſſerarum æquè nobilis antiquitate ſua, quàm talorum; Palamedem etiam harum Pauſanias in Corinthiacis facit auctorem. Græci κύβους cubos vocitant, vt Gellius, Sextus Pompeius, Varro, Vitruuius, Macrobius, Cenſorinus, aliique conteſtantur, quantumuis obſiſtat Domitius & alij quidam. Eſt teſſera cubus ſeu corpus ex lateribus ſex æquali latitudine planorum per quadratum, vel vt Varro definit κύβος, eſt figura ex omni latere quadrata, quales ſunt teſſeræ, quibus in alueo luditur, ex quo ipſæ appellatæ κύβοι. In teſſeris πτώματα caſus ſeu lapſus omninò ſex ſunt. in quibus quomodocunque cadant, ſemper ſeptem ſibi puncta opponuntur, ſex vni, tribus quatuor, duobus quinque oppoſita, quæ ratio tantum in cubos ſeu teſſeras cadit cùm ſex latera habeant. Vſi ſunt veteres tribus frequentius, quod adagium oſtendit, ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι, aut ter ſex aut tres teſſeræ, hoc eſt, aut maximus numerus aut minimus, hoc eſt, aut omnia, aut nihil, aut Cæſar, aut nihil, aut fælicisſimus, aut miſerrimus. Heſychius de eod. ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι παροιμία ἐπὶ τῶν ἐπιτυγχανόντων ἢ ἀποτυγχανόντων. πάλαι γὰρ τρισὶ ἐχρῶντο πρὸς τὰς παιδιὰς κύβοις, καὶ οὐχ ὡς οἱ νῦν δύο. Ex quo intelligis vſos veteres frequenter tribus teſſeris. Euſtathius ad Iliad. ψ. v. 88. ——ἀμφ᾽ ἀστραγάλοισι χολωθείς. ἔπαιζετο δ᾽ ἡ παιδιὰ τέσσαρσιν ἀστραγάλοις, ὧν ἕκαστος πτώσεις εἶχε τέσσαρας, οὐ μὴν ἓξ κατὰ τοὺς κύβους, ἐξ ἑβδομάδος κατ᾽ ἀντίθετον συγκειμένας. ἀντίκειτο γὰρ μονὰς καὶ ἑξάς, εἶτα τριὰς καὶ τετράς. δυὰς καὶ πεντὰς ἐπὶ μόνων κύβων ἦν, ὡς ἐχόντων ἐπιφανείας ἕξ. *Ludebatur hic ludus talis quatuor, quorum ſinguli caſus habebant quatuor, (non ſex vt teſſeræ) ex Septenario oppoſitè compoſitos, reſpondebat enim ex oppoſito monas ſenioni; deinde ternio quaternioni; dyas vero & pentas in ſolis teſſeris reperiebãtur, vti quæ ſex facies ſeu plana continerent.* Sequitur in Euſtathio, τῶν δὲ βόλων φασὶν ὁ μὲν τὸ ἓξ δυνάμενος, κῷος ἐλέγετο, καὶ ἑξίτης, ὁ δὲ τὸ ἕν, χῖος καὶ κύων. *Bolorum autem ſeu iactuum, vt aiunt, ille qui valet ſex, Cous dicebatur, & ſenio; ſed qui vnum, Chius & Canis.* Poſteriores etiam duabus, quod Martialis item ſcribit de duabus.

Hic mihi biſſeno numeratur teſſera puncto

MAIOR ALEA) Tranquillus Neronem refert quadringentis in punctum alea luſiſſe, hoc eſt, in ſingula puncta depoſuiſſe decem millia Philippæorum, vt quoties alter punctis ſuperaſſet, toties decem millia tolleret, aut amitteret, ſi minus altero ieciſſet. Materia teſſerarum ex dente plerumque, vt tali.

Turricula.

Arca Beroaldo Ann. 24.

XVI. XIII.

** Quæ ſcit, emendatius.*

**Quærit compoſitos manus improba mittere talos:*
Si per me miſit, nil niſi vota facit.

QVAERIT COMPOSITOS) Ad fraudem veteranorum, in ludo talorum vitandam, excogitata eſt turricula cylindro mathematico ſimilis, caua tamen & intus capreolatim gradatimque effícta, vt tali excutiendi impingerent. Hanc Græci πύργον dicunt, imò & Horatius ſerm. 2. Sat. 7.

——qui pro ſe tolleret, atq;
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna
Conductum pauit.

Fritillum eundem iudicat lib. 9. Turnebus, idem tamen lib. 27. diuerſum cenſet πύργον à fritillo. Calcagninus Fritillum omninò abacum ipſum ſeu tabulam, fundumue tabulæ luſoriæ exiſtimat. Nos ſuperiori diſticho & aliâs ſæpe de Fritillo & turricula diſputauimus. Hic addo à poëta diſertè diſtingui turriculam ſeu pyrgum à tabula. Lambinus etiam ad Horatium; *Pyrgus, inquit, non eſt tabula, vt quidam putant, ſed vaſculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum coniiciebantur, ne, ſi manu iacerentur, fraus à luſoribus admitteretur.* turriculam appellat Martialis latino nomine, quod Græco πύργος ferè æqualiter reſpondet. Idem tamen φιμὸν tabulam, non turriculam exponit, & camum aliâs dictum, à quo diuerſus abit Caſaubonus ad Theophraſti characteres. vbi priùs multa de dorcadiis talis, & quos Græci λαπίσους appellant non ſonoros, vt Lambinus

lus, sed agitatos & concussos. Mox subiungit: *Romani fritillo vtebantur ad hanc talorum agitationem Iuuenal. paruoq; eodem mouet arma fritillo.* Vetus interpres ibi. *Fritillus pyxis cornea, qui φιμὸς Græcè dicitur.* Apud antiquos: *in cornu mittebant tesseras, mouentesq; fundebant. aut fritillum pyrgum dixit idem vetus interpres Horatij.* Acron tamen variat. Seneca fritillum pro turricula quoque accipit in Apocolocyntosi; *Qui concusso magna parastis lucra fritillo.* Plura Casaubonus. Et Sauaro ad lib. 5. epist. 17. lib. 2. ep. 9. lib. 8. epig. 12. COMPOSITOS) arte manus ita iunctos, vt in iactibus certa puncta, & optata appareant, quasi per casum. NIL NISI VOTA FACIT) nullus arti doloque locus, cùm turricula adhibetur, lusoresque tantùm optant fœlices casus Deosque secundos. Mercurium & Venerem.

Tabula lusoria.

XIV. XVII.

Hic mihi bis seno numeratur tessera puncto: Turn. 9. cap. 33.
Calculus hic gemino discolor hoste perit.

HIC MIHI BIS SENO) tabulam lusoriam aleæ seu tesseris & calculorum ludo seruire dicit. dicitur abacus, alueolus, τάβλα, πλινθίον. BIS SENO PVNCTO) duabus tesseris vt plurimum ludebatur, vt hodie, quarum summus numerus δωδεκὰς duodenarius duplex nempe senio. CALCVLVS HIC GEMINO D. H. PERIT) In ludo calculorum seu latrunculorum, vt infrà disces, calculi seu milites & hostes, coloribus distinguebantur, vnus autem à duobus aduersariis discoloribus circumuentus peribat, & hoc est, quod dicit, calculus discolor, gemino hoste circumuentus, perit, tollitur. idem dixit Ouidius in 3. de Arte.

Cautaq; cùm stultè latronum prælia ludat
Vnus cum gemino calculus hoste perit.

Hinc natum vulgo: Nec Hercules contra duos.

Nuces.

XV. XVIII.

Alea parua nuces, & non damnosa videtur: Torrentius ad
*Sæpe tamen pueris abstulit * illa nates.* Suet. Aug. c. 71.

ALEA PARVA) Permissus & hic ludus nucum erat in Saturnalibus, quem si vltra diem præscriptum luderent pueri, de corio suo magistris satisfaciebant. De ludo nucum varia docui suprà lib. 5. & lib. 13. ep. 1. ALEA PARVA) pro re deposita in ludo hîc capitur, quæ parua est, & nec damnum facit, nec lucrum, pueris tamen sat grandis est, cùm vapulant. ABSTVLIT NATES) nudauit nates cæsas à magistro, & virgis aut flagellis laceratas.

Theca calamaria.

XVI. XIX.

Sortitus thecam calamis armare memento:
Cætera nos dedimus, tu leuiora para.

Carmen apertum; theca à Græco θήκη, quamuis Isidorus à tegendo deducat. Est in quo aliquid reponitur seruandum, quasi diceret conditorium, aut repositorium, vel armarium. Composita sunt varia bibliotheca, vbi libri reponuntur, chirotheca, qua manus teguntur, & huius generis alia, sic vno verbo diceres, calamotheca, calamis reponendis facta.

Calculi.

XVII. XX.

Insidiosorum si ludis bella latronum,
Gemmeus iste tibi miles & hostis erit.

INSIDIOSORVM) AEquè celebratus est ludus calculorum seu latrunculorum veteribus, atque talorum & tesserarum, diuersus planè à duobus illis, quem & duodecim scruporum (scriptorum vitiosè legunt, & emendant, aut corrumpunt nonnulli) appellat Cicero 1. de oratore, & Quintilianus lib. 11. Institut. Calculi fuêre lapilli, quales in ripis per lusum sæpe legimus, quos Oceani spolia Claudius Cæsar apud Suetonium appellauit. Græci ψήφους vocabant, quibus & nume-

rabant, & suffragia ferebant. Aristotele teste 1. Elenchorum. Eosdem Calcagninus putat fuisse πέσσους, de quibus Homerus in Odissea de procis Penelopes. Theocritus videtur in Bucoliaste λίθους appellare, cùm dicit, καὶ τὸν ἀπὸ γραμμᾶς κινεῖ λίθον, hunc & à linea sacra mouet lapidem. Calculis vtebantur in hoc 12. Alueolus seu abacus, lineis erat quinque distinctus, quæ transuersariæ & decussatæ regiones seu campos, vrbesue, mandras, vt Græci appellitabant, efficiebant 25. singulis latrones, seu canes, seu calculi (sic enim vocabantur) quinque insidebant præter mediam, cui quatuor tantùm tribuebantur, coloribus distincti, hostili animo insidiantes aduersariis. Ea enim fuit ratio ludi: vt si vnus ex hostili agmine incomitatus deprehéderetur, ita vt circumueniri posset: captiuus ex acie traheretur. Media linea sacra habebatur, ex qua mouere calculum religio erat, nisi magna & ineuitabilis quædam vrgeret necessitas. Vnde datus adagio locus κινῶ ἀφ' ἱερᾶς, hunc moueo è sacra. Vtitur eodem prouerbio Plato in 5. legum, Plutarchus in lib. an seni gerenda sit respublica. Egimus de hoc ludo alibi ad hunc versum, lib. 7. ep. 71. copiosè.

Si vincas Nouiumq; Publiumq;
Mandris & vitreo latrone clausos.

Ouid. eundem celebrat 2. de Arte, vnde sua Martialis.

Siue latrocinij sub imagine calculus ibit,
Fac pereat vitreo miles ab hoste tuus.

Ex hoc ludo nata & illa prouerbia, calculum reducere, cùm dati pœnitet, aut facti, aut sententiæ. datum dicebatur, cùm quis calculum è regione in aliam promosset, quod si incautiùs factum esset, reducebant, quod liberaliores inter se homines facilè permittebant. Delectabantur hoc ludo viri principes fœminæque, vt Cicero, Quintilianus, Plinius vterque, tradunt. Quin & simias lusisse calculis scribit Plinius cum Mutiano. Fiebant ex vitro, gemmis aliisue materiæ generibus coloribus geminis, vt calculi inter se secernerentur, qui latrones, qui milites essent. Quod igitur poëta dicit; *Si ludis bella latronum, gemmeus iste tibi miles & hostis erit*, gemmeum vocat vtriusque partis calculum, quòd vitreus vterque esset, tantum colore candido alter, alter cæruleo alióue distinctus. Lucanus *vitreo pugnantur milite bella.* Petronius, *calculus in tabula nobile ducit opus*, ad quem vide Obseruationes vv.dd. Lege, quæ Sauaro ad Sidonij, lib. 8. epist. 12. scribit.

MILES ET HOSTIS) hostem latronem insidiantem militi vocat. Ludus latrunculorum simulacra quædam belli ostendebat. Pyrrhus enim Epirotarum Rex, artem militarem per calculos in tabula tradidit. Vnde nonnulli descenderunt in eam sententiam, ludum scachorum, quem Vidas eleganti carmine persecutus est, eundem esse cum ludo latrunculorum, quod secius est, vt doctè Calcagninus ostendit, qui & de hoc duodecim scruporum, & aliis generibus ludi calculorum copiosè disputat in libello de ludo talorum, tesserarum, & calculorum, ex quo & nos hæc per capita delibauimus.

Lege quæ Sauaro ad Sidonij lib. 8. epist. 12. scribit.

Graphiarium.

XXI. XVIII.

Hæc tibi erunt armata suo graphiaria ferro:
Si puero dones, non leue munus erit.

HAEC TIBI ERVNT) Graphiarium est theca graphiorum. Graphium autem à Græco γραφεῖον, stilum valet, quo Latini Græcique vtebantur scribendo, cùm ceratas tabulas, & pugillares exararunt; ferreus erat, cuius extrema pars, qua scribebatur, acumen vocabatur; ferrum admodum acutum, quo D. Cassianum, vt alibi copiosiùs dictum, scelerati discipuli confixerunt, vt canit Prudentius. Stili metaphoras & prouerbia hîc non expono. Domitium etiam cum Beroaldo reprehendo, qui graphiarium vertit stilum, cùm stili quasi vagina aut repositorium fuerit, Armata enim graphiaria suo ferro, vocat poëta thecam graphij, seu stilis armatum. Calami & cultelli scriptorij rectè vocantur, vt infrà auriscalpium, arma.

Dentiscalpium.

XXII. XIX.

Lentiscum melius: sed si tibi frondea cuspis
*Defuerit, dentes * penna leuare potest.*

* al. pinna.

Donum & hoc Saturnalitium, quamuis vile, quo dentes repurgabantur, fiebant ex Lentisco arbore, aut metallo. Plura leges lib. 6. epig. 74. ad AEsculanum.

Foditq; tonsis ora laxa lentiscis.

PENNA) ex rubentibus etiam pennis fiebant, quod alibi docet poëta. Trimalcio spina argentea dentes perfodiebat, vt est apud Petronium. lentiscum neutro g. lignum, lentiscus f. arbor.

Auriscal-

Auriſcalpium.

XX. XXIII.

Si tibi moroſa prurigine verminat auris,
Arma damus tantis apta libidinibus.

Si moleſta eſt prurigo aurium è ſordibus nata, purgabis aures auriſcalpio, quo titillantur etiam aures. Celſus appellat ſpecillum oricularium lib. 7. & 6. MOROSA PRVRIGINE) moleſto pruritu. LIBIDINIBVS) prurigini aurium. VERMINAT) vexatur. nec enim hîc morbum aurium verminoſarum, aut verminantium interpretor, qui non eſt auriſcalpio, ſed aliis curis ſanandus, vt lib. 6. & 7. ſcribit Celſus, & Plinius variis locis; grauior enim eſt, quàm vt prurigo moroſa vocetur, vel auriſcalpio curetur; verminare hîc non propriè accipio.

Acus aurea.

XXI. XXIV.

Tenuia ne madidos violent bombycina crines,
Figat acus, tortas ſuſtineatq́ comas.

Al. Tænia. al. ſplendida ne madidi. Turnebus Tænia. Vide Ioſ. Scal. in Feſtum. Acuſ.

Crines in gradus quoſdam & annulos velut ſuggeſtum erigebat Romanarum fœminarum ſuperbia, quod munus quæ obibant, concinnatrices vel ornatrices appellabantur, grauiterque puniebantur infœlices ancillæ, ſi vel vnus annulus in illo erecto orbe eſſet extra orbem, quod ſuprà Martialis in crudelem Lalagen dixit.

Vnus de toto peccauerat orbe comarum
Annulus incerta non benè fixus acu, &c.

Et Iuuenalis Sat. 6. *Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum*
Ædificat caput. ——

Greg. Nazianz. Μὴ κεφαλᾶς πυργοῦτε νόθοις πλοκάμοισι γυναῖκες.
Ne caput ædifices aſcito fœmina crine.

Acus erat, quæ ſuſtinebat illum ſuggeſtum & gradus. Plurima ſuper hac re Iunius, de coma, cap. 7. & nos lib. 2. ep. 66. Acum comatorium appellat Petronius, *acum crinalem.* Apul. lib. 8. Mileſ. Martianus ſpicam crinalem. Iſid. Acum ſiue calamiſtratorium. Xiphilinus βελόνην ἣ τὰς τρίχας ἀνῆρεν, acum diſcriminalem. Hieronymus aduerſus Rufinum. Ornabant has acus gemmis Vlp. L. Argumento §. Ornamento D. de auro & arg. leg. TÆNIA) V.C. habet Tenuia, alius ſplendida, ne madidi crines violent tœnia bombycina, ſolœcus ſermo, nec enim tænia tæniorum, ſed tænia tæniæ dicitur. Lego igitur vel tenuia, cum ſynalephe, vt Virgil. 1. Georg.

Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri.

Vel ſplendida, vt τὸ bombycina pro ipſo nomine ponatur materia pro forma; ne igitur reticula bombycina & ſubtilia & tenuia violent madidi capilli, ſic enim reſcribendum, ſi legas ſplendida bombicina, *Splendida ne madidi violent bombicina crines.* acus ſuſtineat madidas amomo comas, nec diſplicet, ſplendida; erat enim in reticulis, faſciis vittiſque luxus ingens, vti & hodie. quod alibi monſtrauimus. MADIDOS) Ita Iunianum exemplar. Monachienſe vetus, madidi crines. Turnebus:

Tænia ne madido, violet bombicina crines.

Sed contra potiùs dictum vult poëta, ne bombicina veſtis violetur à capillis fluentibus. Expone ergo: Ne madidi crines violent bombicina ſplendida, ſeu veſtes bombicinas & ſericas ſuſtineat acus tortas comas.

Pecten ad Caluum.

XXII. XXV.

Quid faciet nullos hic inuentura capillos,
Multifido buxus quæ tibi dente datur?

Iocus in Caluum, cui fruſtrà donatur pecten, cùm, quod pectat, non habeat. MVLTIFIDO BVXO) pectines hodie vt plurimum eburnei ſunt, ſunt tamen & buxei, vt olim apud Græcos & Latinos. buxum etiam vocat Ouid. 6. Faſtorum συνεκδοχικῶς

Non mihi detonſo crinem depectere buxo.

Claudianus eburnei mentionem facit in nuptiis Honorij:

Largos huc Nestoris imbres,
Irrigat hæc morsu numerosi dentis eburno;
Multimodum discrimen erat, sed tertia retro
Dat varios nexus & iusto diuidit orbes, Ordine.———

Aureum Callimachus laudat.

Οἴσετε καὶ κτένα οἱ παγχρύσεον ὡς ἀπὸ χαίταν
Πέξηται λιπαρὸν σμάσαμένα πλόκαμον.
Pectinem & ex auro producite, posit vt vdos
Extergens crines pectine diuidere.

Multa leges apud Iunium de pectine in Coma, cap.7.

De caluis notum, fuisse calumniis obnoxios, & generatim caluitium priscis probrosum. Eleganter S. Ambrosius l.6. Hexam. scribit, *comam esse reuerendam in senibus, venerandam in sacerdotibus, terribilem in bellatoribus, decoram in adolescentibus, comtam in mulieribus, dulcem in pueris; tolle arboris comam arbor ingrata est, tolle humani capitis capillum tota pulchritudo flaccescit.* Apuleius: Mulier etiam venustissima, si capillitio nudetur, licet illa cœlo deiecta, mari edita, fluctibus educata, licet inquam Venus fuerit, licet omni Gratiarum choro stipata, & toto Cupidinum populo comitata, & baltheo suo cincta, cinama fragrans, & balsama rorans, si calua processerit, placere non poterit, ne Vulcano quidem suo. Exagitati ob caluitium Elisæus à lasciuia puerorum, Iulius Cæsar à milite in triumpho dictus, *caluus mœchus*, Domitianus *caluus Nero*, plura Donatus Marcellus ad Suet. in Othone. cap.12.

Sapo.

XXVI. XXIII.

* Cattica.

** Caustica Teutonicos accendit spuma capillos,*
Captiuis poteris cultior esse comis.

CAVSTICA) Sapo, quòd fiat ex cinere & seuo, vim causticam seu vsticam habet, rufatque capillos. De hoc Plinius lib.28, cap.12. *Prodest, inquit, & sapo. Optimus fagino & caprino, duobus modis spissus ac liquidus: vterq; apud Germanos maiore in vsu viris, quàm fœminis.* ACCENDIT) rufat, caustica spuma, periphrasis saponis. TEVTONICOS) dixit, quòd Germanis vsus rufandi capillos. CAPTIVIS) à Domitiano subactis κολακικῶς. CVLTIOR) Germanis, si caustica vtare, superabis Germanorum cæsariem. Iam sæpe dictum his libris de rufandis capillis.

Mattiacæ pilæ.

XXVII. XXIV.

* V. quid.

Si mutare paras longæuos cana capillos,
*Accipe Mattiacas * (quo tibi calua?) pilas.*

SI MVTARE) Ad canos mutandos, denigrandosque aut rutilandos capillos, trochiscos è sapone factos adhibe, anus, non calua tamen, sed cana; nam canos mutabunt, caluam nil iuuabunt. Turnebus plura super hoc versu lib.9. cap.23.

MATTIACÆ) Haud dubiè à Mattio oppido Cattorum, vt est apud Tacitum Annal.1. vel Mattiaco Ptolemæi in Germania oppido, quod Lipsius Marspurgum Hassiæ coniectat. Ab hoc Mattio Mattiacos suos, & conterminos, & consanguineos deducit idem Lipsius. *quid ni & ego inde dictas credam has ex Sapone pilas Mattiacas, cùm & Plinius lib.31. cap.1. fontes Mattiacos in Germania vltra Rhenum agnoscat.*

* Vmbella.

* Suet. Cal. c.29. Torrentius.

XXVIII. XXV.

Accipe, quæ nimios vincant vmbracula soles,
Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

ACCIPE) Vmbella ab vmbra dicta, quam facit, Græcis σκιάδιον fœminis hodie nobilioribus vsitata, frequens in Italia. caput velut cœlum quoddam tegit, vsus in theatris, via, æstu, vento. TVA VELA) erant aliàs in theatris vela, quæ suprà explicauimus, vehementi vento reuoluebantur, spectatorum vertices nudabant, ad quod incommodum vmbellæ velut priuata cuiusq; vela reperta,

reperta, quæ pro affectu vario in 4. factiones, erant vel virides, vel prasinæ, vel ceruleæ, vel candidæ, &c. A similitudine vmbellarum claui capitati, paullatimque velut meta acuminati, appellantur item nonnulli flores hortenses. Lipsius c.10. Amphit. plura apud Bulengerum de Circo. SI LICET) sit, licet, emenda.

Gausapa, seu causia.

XXVI. XXIX.

*In Pompeiano *tectus spectabo theatro:* *tecum.
Nam ventus populo vela negare solet.

IN POMPEIANO) Causia, legunt omnes cati & eruditi, etiam Domitius, quamuis pleraque scriptura præferat Gausapa. Pompei theatrum sæpius ingresi sumus antea, nunc tantùm de causia ago. quam doctè exponit Lipsius c.18. Amphit. *Duplex*, inquit. *iis* (spectatoribus) *tegmen siue pilei, siue vmbellæ. Pilei quidem Thessalici, vt suprà ex Dione retuli, quem eundem ego censeo cum Macedonico siue causia inductus à Martiale, qui inter Apophoreta lemma habet causiam (malè enim in plerisq; libris Gausapa) & accommodat ad hunc theatralem ritum. Significat disertè vsurum se tegmine causiæ contra solem, si ventus inuidisset vela.* Ad eundem vsum refero pileos in theatris ab editoribus interdum datos, siue birros. Vopiscus in Carino: *Donati sunt ab Atrebaticis birri petiti, donati birri Canusini.* Birri mentio est apud Isidorum lib.19. cap.24. de palliis virorum. De Gausapis & Gausapinis infrà suo lemmate referemus. Lego tamen apud Arbitrum Trimalcionem caput gausapa inuoluisse. Et Gruterus pugnat pro hac scriptura, quod non bene sit tectus totus homo causia, sed ille rursum secum pugnat, cum pro tectus rescribit tecum.

Venabula.

XXVII. XXX.

Excipient apros expectabuntq; leones:
Intrabunt vrsos, sit modò firma manus.

EXCIPIENT) diuitis munus, vt culter venatorius pauperis. Venabulum est telum venantium latissimum, aciei longissimæ. Virgilius lib.9.

——*Supra venabula fertur.*

Varro ὄνος λύρας, nempe Siluaticas sues in montibus secteris venabulo, aut ceruos. Isidorus dicta ait venabula quasi venatori habilia. nos plura lib. Amphit. SIT MODÒ FIRMA MANVS) Vrsi enim & apri excutiunt ictum, & inuadunt venatorem, vt Xenophon de apro, alij plures de vrso tradunt, nos libro A. ep.11. & ep.23.

Culter venatorius.

XXVIII. XXXI.

*Si deiecta *geres longo venabula rostro:* *v. gemes.
Hic breuis in grandem cominus ibit aprum.

SI DEIECTA) Hæc probatur scriptura præ illa in antiquo C. Seneca l.2. de tranquill. vitæ. c.7. Vt intentam manum deiicere aliquis casus potest, & emissa tela declinare, ita iniurias qualescunque potest aliqua res depellere, & in medio intercipere, vt & factæ sint, nec acceptæ. (SI DEIECTA) Apri enim facilè eludunt ictus & petitiones venatoris, qui nisi alio armatus sit telo, eliditur à fera, neque nego opus fuisse etiam cultro tum, cùm venabulum reiecit bellua, quo sine cultro ægrè conficitur. lib. A. de hoc plura, & lib.7. ep.26. LONGO ROSTRO) Iam superiore carmine ex Nonio Marcello docuimus longissima acie venabulum fuisse porrectum.

* Paracon. Vetus.

* Parazonium.

XXXII. XXIX.

*Militiae * decus hoc, & grati nomen honoris,*
Arma tribunicium cingere digna latus.

* V. quarit grati decus omen honoris. al. gratiq; erit omen. al. gratis erit omen. al. hoc ingentis & omen.

MILITIAE DECVS) munus diuitum telum à zona pendens, inde παραζώνιον dictum, aut cingulum cum ense; in Traiani vita B. alij gladium aiunt, qui ad zonam accingebatur. Eodemque sensu dixisse Athenaeum lib. 4. ζωνίδιον. παραζωνίδια καὶ λογχάρια. ἀνειλημφότες ἰῷ καὶ ῥύπῳ κεχυμμένα, gladiolos lateri accinctos, & lanciolas aerugine & sordibus obsitas. Quae si vera sunt, errat Calderinus, qui hanc vocem negat apud Graecos legi, omnique ratione exagitat eos, qui hoc loco scribũt παραζώνιον, & paracon legendum contendit. Paracon autem populi caput esse docet Varro. Festus paricon à parricida deducit, & ait rerum capitalium quaestorem, quod nihil ad rem: sentio cum vulgari editione, & parazonium lego, quod rectè vocat militiae decus; militibus enim sunt balthei, cingula, gladij. Ita Turnebus * cum doctorum senatu hodie vniuerso sentit. Paramerium & parazonium Lipsius de Militia Romana interpretatur pugionem, sed interpres Vegetij absolutè gladium, noster poëta disertè separat pugionem & parazonium. Sed hunc locum illustrabit face Lipsius in Analectis ad Dialog. 3. Parazonium aliter Graeci παραμήριον, quia pendulus ad femur. Leo Imperat. *Habebant spathas Romano more ab humeris pendentes, & parameria.* In glossis παραζώνιον μάχαιρα, sica. Sozomenus in Ecclesiastica hist. de quodam Gerontio Romano: σπασάμενος τὸ παραμηρὸν ξιφίδιον distringens gladiolum, qui ad femur. Solebant autem milites illos gladiolos ornare auro & argento, quisque pro fortuna. Herod. in Seuero. *Et gladiolos iis* (Iuliani militibus praetorianis) *abstulerunt, quos suspensos gestabant auro & argento cultos.* Vsi & veteres Graeci parameriis, Hom. Iliad. γ. sed & Hispani, & Persae, & Galli, & Germani quoque. Auctores Pollux, Diodorus, Dio pugna Caesaris in Ariouistum. Donabantur hoc tribuni militares ab imperatoribus, & domi honoris caussa grati principibus. Ita factus tribunus honorarius noster Martialis.

* Laeuinus Torrentius in notis ad Martialem idem sentit.

Pugio.

XXXIII. XXX.

*Pugio, quem curuis * signat breuis orbita venis,*
Stridentem gelidis hunc Salo tinxit aquis.

* V. cingit.

Pauperum munus, pugio Hispaniensis, pugio dictus, quod punctim pugnet, vt Pompeius Festus arbitratur. Nonius breuem gladium vocat. Isidorus à pungendo etiam & transfigendo deriuat, gladiumque paruum & bis acutum dicit lateri adhaerentem, eundemque clunabulum, quòd ad clunem religetur, appellatum. Sunt qui à pugno dictum affirment. BREVIS ORBITA) circulos venarum curuarum appellat orbitam; venae autem apparent in ferro polito & temperato. CVRVIS VENIS) per pugionem politum sparsis. SALO) fluuius ad Bilbilin, quem à ferro temperando & durando suprà ex ipso poëta laudauimus.

Falx ex ense.

XXXIV. XXXI.

*Pax me certa * ducis placidos curuauit in vsus,*
Agricolae nunc sum, militis antè fui.

* V. domus dociles.

PAX ME CERTA DVCIS) Falx ait se ex ense telo in meliorem vsum, beneficio Domitiani, bella componentis & pacem reducentis, versam. de qua suprà.

Nulla ducum feritas, nulla est insania ferri,
Pace frui certa, laetitiaq; licet.

CERTA) Non fuit diu certa & firma. Decibalus seu Decabalus Dacorum dux mox rebellauit, magnasque clades Romanis intulit, vt est apud Dionem. PLACIDOS) Agriculturae quae pace floret, contra, cùm bella fremunt, falces dicuntur conflari in enses. Virg. 1. Georg.

Et curuae rigidum falces conflantur in ensem.

Secu-

Securicula.

XXXII. XXXV.

Cùm fieret tristis soluendis auctio nummis,
Hæc quadringentis millibus empta fuit.

CVM) inter bella ciuilia, cùm rerum omnium est summa caritas, securiculam hanc bellicam ait quadringentis emptam, hoc est, decem millibus Philipp. non reor tamen ob caritatem tanti fuisse, sed vel propter artificē nobilem & antiquum, vel propter operis artificium, vel quod misertus beatior aliquis miseri ciuis & equitis (cuius bona sub hasta venibant) vt retineret dignitatem; quadringenta enim sestertia efficiunt equestrem censum, quæ de ciuili bello dicta sunt, ex coniectura Domitij dictum est, qui nullum testem excitat suspicionis. Securis enim præter alios vsus etiam belli instrumentum scribitur Polluci, vnde Securicula. Securis inuentio tribuitur Pentesileæ Amazoni. Plinius lib. 7. cap. 56. Fuerunt & consulibus secures prælatæ, quibus interfecti sontes. Securibus vsos veteres in bello scribit Virg. 7. AEneidos.

——*Subiguntq; in cote secures.*

AVCTIO TRISTIS) Proscriptionem insinuat & subhastationem.

Ferramenta tonsoria.

XXXIII. XXXVI.

Tondendis hæc arma tibi sunt apta capillis:
Vnguibus hæc longis, vtilis illa genis.

TONDENDIS) Triplicia chirurgorum seu potiùs tonsorum instrumenta enumerat; forpicem, seu forpiculam, qua caput tondetur, aliud, quibus vngues præsecantur, seu custellus, seu forpex; tertium, quo genæ & mentum raduntur, nouaculam. non puto hîc de volsella agi.

Scrinium.

XXXIV. XXXVII.

* *Constrictos nisi das mihi libellos,* * V. Constrictos.
Admittam tineas, trucesq; blattas.

Componendos ait & constringendos in Scrinio libros, ne soluti corrumpantur, & tineis blattisq; librorum pestibus ludibrium fiant. Inter blattam & tineam discrimen ferè nullum ponunt. Vestibus & libris infesti vermiculi. Est apud Theodorum Gallum non inelegans epigramma in tineam Musarum victimam.

Si rogat Cereremq; Liberumq;
Vitæ solicitus suæ colonus:
Si Mauortis opem petit cruentus
Miles, solicitus suæ salutis:
Quid ni Calliope, tibi tuisq;
Iure sacra feram, quibus placere
Est vnum studium mihi, omnibusq;
Qui vatum è numero volunt haberi?
Vobis ergo ferenda sacra Musæ.
Sed quæ victima grata? quæ Camænis
Dicata hostia? parcite ô Camænæ
Noua hæc victima, sed futura vobis
Suauis arbitror, admodumq; grata.
Accede ô tinea, illa quæ pusillo
Ventrem corpore tam geris voracem.
Téne Pieridum aggredi ministros?
Téne arrodere tam sacros labores?
Nec factum mihi denega. Ecce furti
Tui exempla, tua & voracitatis:

Pene

Pene tu mihi passerem Catulli
Pene tu mihi Lesbiam abstulisti
Nunc certè meus ille Martialis
Ima ad viscera rosus vsque languet:
Immo & ipse Maro, cui pepercit,
Iusto Cæsare sic iubente, flamma
Læsus dente tuo, scelesta, maret
Quid dicam innumeros bene eruditos,
Quorum tu monimenta, tu labores
Isto pessimo ventre deuorasti?
Prodi, iam tunicam relinque, prodi.
Vah, vt callida stringit ipsa sese,
Vt mortem simulat? scelesta prodi
Pro tot criminibus datura pœnas.
Age istum iugulo tuo cruento
Mucronem excipe, & istum, & istum, & istum.
Vide vt palpitat, vt cruore largo
Aras polluat hæc profana sacras?
At vos Pierides, bonæq; Musæ
Nunc gaudete: iacet fera interemta
Iacet sacrilega illa, quæ solebat
Sacros Pieridum vorare seruos.
Hanc vero tunicam, has dico, Camœnæ,
Vobis exuuias, vt hinc tropæum
Parnasso in medio locetis, & sit
Hæc inscriptio: DE FERA INTEREMTA
GALLVS DAT SPOLIA HÆC OPIMA MVSIS.

Vt non attingerentur tineis, libri Cedro, vt suprà diximus, inungebantur. vt hodie absinthio alphitocolla seu glutinum bibliopegorum. Scriniis seruatos olim libros lib. 1. ep. 2. & 4. aliisque locis, ex Iuuenale item & Horatio didicisti. De Scrinio Alexandri nota res.

Fasces calamorum.

XXXVIII. XXXV.

Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus:
Texantur reliqua tecta palude tibi.

Vt hodie ex alis auium pauorum, olorum, anserum, ita olim arundinibus calami fiebant, ad quem vsum expetebatur potissimùm auctore Plinio libro 16. cap. 36. Aegyptius calamus. *Chartis*, inquit, *seruiunt calami Ægyptij maximè, cognatione quadam papyri.* AEgyptiis tamen probatiores ait Gnidios & Asiaticos circa Anaiticum lacum. Poëta noster AEgyptios tantùm laudat. MEMPHITICA TELLVS) AEgyptus est, cuius olim caput Memphis, de qua ep. 1. lib. A. Interim vt hodie ex auro, argento, ære, ferro passim fiunt, ita olim factos ex Ouidij calamo argenteo, nostro æuo apud Dacos inuento credi potest.

TEXANTVR RELIQVA TECTA PALVDE TIBI) AEgyptius, inquit, calamus seruiat chartis, reliqui aliarum gentium tectis muniendis. Plinius eodem libro & loco, Tegulo, inquit, earum (*arundinum*) domus suas Septentrionales populi operiunt, durantque æuis tecta alta, neque tectis tantùm adhibebantur. sed sagittis, spiculis, tibiis, fistulis, vt ibid. Plinius, Virgilius, alij, cùm historici, tum poëtæ narrant canuntque.

Candela.

XL. XXXVI.

Ancillam tibi sors dedit lucernæ,
Tutas quæ vigil exigit tenebras.

ANCILLAM) Candela pauperum munus, lucerna diuitum. Sensus est. Tibi pauperi sors dedit candelam, quæ est ancilla lucernæ. Vt enim pauperiores fœminæ & puellæ ancillantur ditioribus, ita candela, quæ pauperum est munus, lucernæ quodammodo ancillatur. Candelam Isidorus

rus à candendo ducit, quòd candendo deleatur. TVTAS EXIGIT TENEBRAS) Ne offendas, aut offendaris, ne tenebriones & grassatores parietem perfodiant, aut surrepant, dum coniectant ex lumine familiam vigilare.

Lucerna polymyxos.

XXXVII. XLI.

Illustrem cùm tota meis conuiuia flammis,
*Totq; geram * myxos, vna lucerna vocor.* * μύξας.

Lucerna Varroni lib. 4. de ling. lat. à luce dicta. Græcis λύχνος, candelabro posterior est, priusque repertus candelabri vsus. & noster paullò infrà:

Non norat parcos vncta lucerna patres.

Vide Athenæum & Casaub. lib. 15. Animad. cap. qui multa de lychnis & Xylolychnis & inuentione lychnorum.

Isidorus non à luce, sed licinio dictam contendit. Sequor Varronem. Nam quod ad versum Persij attinet, quem adducit Isidorus.

Dispositæ pinguem nebulam vomuere lucernæ.

Nihil ibi de etymo lucernæ dicitur, sed quòd fumum crassiorem halent. AEgyptiis lucernarum vsum repertum tradit Eusebius de Præp. Euang. harum erant, vt hodie, variæ formæ, aut simplices, aut dimyxi, aut polymyxi. Distichon sic intellige. Cùm totum triclinium illustrem meis luminibus, & plura habeam ellychnia, cur dicor vna lucerna, cùm sim multiplex lucerna. POLYMYXOS) Græcanica vox à πολὺ & μύξα. Vnde δίμυξος, τρίμυξος, πολύμυξος, hoc est, lucerna duorum ellychniorum, trium, & plurium. μύξα propriè Græcis est humor ex naribus profluens. Iulius Pollux. ῥεῦμα τῆς ῥινός. Hippocrates humorem pituosum, lentum & altum appellat. Est præterea humor & mucus in ostreis, & testudinibus Galeno, Eustathio, aliis. In multitudinis numero μύξαι nares Sophocli dicuntur, vnde μυξωτῆρες, seu μυξωτῆρες. μύξα est idem, quod ἐλλύχνιον, seu fomes lychni, & lucernæ, πολύμυξος, lucerna plura habens ellychnia, seu funiculos Dacht. Hoc est ambiguum quibusdam, an in eadem cera, vel oleo, vel seuo sint intelligenda illa ellychnia eiusdem lucernæ, ita vt lucerna vnum tantùm lumen habeat, pluribus ellychniis instructum, vt faces hodie nonnullæ & tædæ quatuor habent ellychnia: an sint μύξαι, seu ellychnia illa duo, tria vel pluria in eadem lucerna separata & diuersa, vt diuersa sint lumina in diuersis velut angulis lucernæ, vnaque lucerna velut tria quatuorque, & pluria contineat distincta lumina, vis vocis vtroque modo exponitur. Hic de diuersis accipio, quod poëta insinuat, cùm dicit, cur vna lucerna vocor, cùm tot luceam flammis. Sunt ergo in vna lucerna plures lychnuchi, seu nasi, rostraúe, quæ sustinent vel candelas, vel cereos, vt plerumque sunt pensiles lychnuchi qui sex, septem aut plura lumina in orbem ferunt; sed poëta de olearibus lucernis videtur loqui.

TOTQVE GERAM MYXOS) μύξας lego non μύξος, aliud valet Græcis μύξος, nihilque ad rem facit præsentem. tot μύξας, tot funiculos, & ellychnia Dacht. Apud Suidam λύχνον εἴκοσι μύξαις, lucernam viginti ellychniorum lego in epigrammate.

Τῷ μεγακοπισᾷ καλλίστον εἴκοσι μύξαις
Πλύσιον ἡ κείνε λύχνον ἔθηκε θεῷ
——ἐς δὲ ἑμὰ φέγγη,
Αθρήσας, φήσεις ἕσπερε πῶς ἔπεσες.

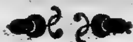
Cereus.

XXXVIII. XLII.

Hic tibi nocturnos præstabit cereus ignes:
Subducta est puero namq; lucerna tuo.

Donari solitum in Saturnalibus cereum, seu ceream candelam diximus lib. 1. ep. 18. & aliis libris ex Macrobio: munus erat diuitum, quod humiliores potentioribus offerebant, ipsi verò candelis vtebantur, vt Festus docet. Varro etiam lib. 4. de LL. Quare quòd cœlum principium, à satu dictus est Saturnus, & quod ignis, Saturnalibus cerei superioribus mittuntur. SVBDVCTA EST PVERO) sublata est furto lib. 8. ep. 59. de Lusco fure.

Nec dormitantem Vernam fraudare lucerna
Erubuit fallax, ardeat ipsa licet.

Candelabrum Corinthium.

XLIII. XXXIX.

Nomina candelæ nobis antiqua dederunt,
Non norat parcos vncta lucerna patres.

De candelabris Corinthiis Plinius tractat lib.34. cap.3. *Sed cùm esse*, inquit, *nulla Corinthia candelabra constet, nomen præcipuè in his celebratur, quoniam Mummij quidem victoria Corinthum diruit, sed compluribus Achaiæ oppidis simul æra dispersit.* Omnia vasa Corinthia, ærea; & æs Corinthium præcipuum habebatur. Plinius cap.2. eiusdem libri. *Ex illa autem antiqua gloria Corinthium maximè laudatur: hoc casus miscuit Corintho, cùm caperetur incensa. Eius tria genera, candidum argento nitore proximum, alterum auri fulua natura, tertium, in quo æqualis omnium temperatura.* Muretus lib. 3. Var. cap. 5. alias ex aliis causas nominis & æris Corinthij narrat, quem tute leges. *Deliaco æri antiquissima laus, proxima Ægynetico, Æginetici candelabrorum superficiem artificiosè elaborarunt. Scapos Tarentini*, vt Plinius auctor.

Non norat parcos vncta lvcerna patres) Ex Varrone docuimus, posterius inuentam fuisse Lucernam, quàm candelabrum. Græcis vsitatissima, vnde & multa iactantur hodie adagia, *lucernam olere, lucernam meridie accendere, &c.* Parcos vocat frugales primos Romanos, quales Curij, Fabritij, Cincinnati, &c. fuere. de origine Casaub. ad Athæn. lib.15. Anim. c.20.

Candelabrum ligneum.

XLIV. XL.

Esse vides lignum: serues nisi lumina, fiet
De candelabro magna lucerna tibi.

Esse vides lignvm) Iocus est custodiendum esse candelabrum, ne accensum per imprudentiam, ipsum candelabrum fiat lucerna, & totum ardeat. Candelabrum Græcis λυχνοῦχος; quasi candelam ferat, aut quòd in eo candelæ figantur. Varro lib. 4. de ling. lat. *Candelabrum*, inquit, *à candela, quòd in his funiculi ardentes figebantur.* Ξυλολυχνοῦχος Alexidi, M. Tullio ad verbum lychnuchus ligneolus nominatur. Obseruatio est Athenæi, Οὐ παλαιὸν δ' εὕρημα λύχνος· φλογὶ δ' οἱ παλαιοὶ τῆς τε δᾳδὸς, καὶ τῶν ἄλλων ξύλων ἐχρῶντο. Ita est: antiquitus, ignotis adhuc lucernis, facibus, candelis & similibus omnibus, in vsum nocturni luminis tædam accendebant, aut ligna alia. In Etymologico scriptum verè, οἱ παλαιοὶ οὐκ ἐχρῶντο ἐλαίῳ καὶ λύχνῳ, ἀλλὰ ξύλοις. Pater vatum λαμπτῆρας nominat ligna in foculis ardentia ad faciendam lucem. Ὀδυσ. σ.

Αὐτίκα λαμπτῆρας τρεῖς ἵστασαν ἐν μεγάροισι
Ὄφρα φαείνοιεν.

Ad eum locum notat Eustathius, durare eum morem apud rusticos. Ἰστέον ait, ὅτι λαμπτῆρας λέγει ἃς νῦν οἱ ἀγροτικοὶ λυχνίας φασίν. ἐφ' ὧν δᾷδες κείμεναι (aut potius ἱστάμεναι) κατὰ δόρπον ἀνάπτονται, ἢ ξύλα ξηρὰ διὰ τὸ ἄκαπνον, ἢ καὶ ἀμφω ἀναμίξ. Virgilius Homerum imitans.

Vrit odoratam nocturna in lumina cedrum.

Poëta alibi vocat βωμοὺς, focos sublimes in hunc vsum fabricatos in ædibus beatorum: aut sedes simulacrorum quæ ligna vel facem tenentia prælucebant. Ὀδυσ. ῥαψ. η. quò referri fortasse posit obscurus Glossarij locus, qui ita editur: Laterna, φανὸς ἐστία πλατέως κειμαίνη. Doctissimi viri qui non videbant quid sibi magister hic vellet, vocem ἐστία putarunt esse vitiosam. Nos ipsum potius interpretationis huius auctorem falli censemus, vt sæpe in cognatæ significationis vocibus. Putauit latinæ vocis laterna adeo latè patere significationem, vt etiam foculos illos denotaret, in cubiculis olim altiusculè ædificari solitos ad lucendum. Lychnos vero inuenerunt Aegyptij, auctore Clemente Alexandrino in stromatibus. Lampadum quoque & vsum & nomen à Syris acceperunt Græci: nam lampas est Hebræorum. Lucernæ διμύξου, ait noster meminit Μεταγένης ἐν Φιλοθύτῃ καὶ Φιλωνίδης ἐν Κοθόρνοις. Metagenis Philotytam inuenio nominatam Polluci lib.9. cap.23. at Philonidæ verba extant apud eundem lib.10. cap.26. ὥσπερ οἱ δίμυξοι τῶν λύχνων.
Idem libro 6. cap.18. λύχνου καὶ διμύξου τῶν κωμῳδῶν
Φιλύλλιος μνημονεύει.

Pila paganica.

XLI. XLV.

Hæc, quæ difficili turget paganica pluma,
Folle minus laxa est, & minùs arcta pila.

Describit pilam paganicam, vt ab aliis pilarum generibus hanc distinguat. Dicta paganica est vel ab hominibus paganis, vel pagis vrbanis, quibus erat in vsu. Vrbs enim antiquitus, Dionysio lib. 4. referente in 4. diuisa tribus, quæ pagi, & incolæ pagani appellabantur. Pila paganica pluma farciebatur, mollior erat pilâ, durior folle, maior trigonali, minor folle. Excussa hæc lib. 4. ep. 19. lib. 7. ep. 31. quare hîc operam non ludo. DIFFICILI) quia ægrè stipatur in pilam pluma. pagani militibus opponuntur.

Pila trigonalis.

XLII. XLVI.

*Si me * nobilibus scis expulsare sinistris,* — * mobilibus.
Sum tua: si nescis, rustice, redde pilam.

Sinistra dextraque opus erat in hoc ludo, quique sinistram magis habebat exercitatam, sæpius vincebat, lib. 7. de hac locutus canit.

Sic palmam tibi de trigone nudo
Vnctæ dat fauor arbiter coronæ,
Nec laudet Polybi magis sinistras.

Et lib. 12. ep. 84. *Captabit tepidum dextra læuaq; trigonem.*

Trigonalis dicta non à figura trigonali seu tribus angulis, quòd triquetra fuerit, sed à situ ludentium, qui in trigono stabant aut à loco trigonali. Pila erat parua, quæ nonnunquam, sine adiecta alia voce, pila nominatur. Disputauimus copiosè de hac lib. 4. ep. 19. & 7.

RVSTICE REDDE PILAM) Ita Horatius disco. *Abstinet à campo qui nescit.* Videtur legendum *nobilibus* vt opponatur *τῷ ludere disco rustice.* quamuis *mobilibus* non mendosè videatur admitti posse, quod mobiles & agiles, vt Paulus & Polybus, in hoc ludo desiderarentur.

Follis.

XLIII.

Jte procul iuuenes: mitis mihi conuenit ætas
Folle decet pueros ludere, folle senes.

Libro quarto ep. 19. quinque pilarum genera descripsimus, inter quæ primum erat follis, quem duplicem fuisse diximus; maiorem, qui bracchiis vt hodie, expellebatur; minorem, qui pugno, iactabatur. Vterque vento & anima inflabatur. Hic facile crediderim de minore intelligendum, quod maior bracchiis propellenda labore & robore indigeret, non item qui manu aptior senibus fessis, & pueris imbecillis. Quod autẽ follis vento plenus, vt Vlysis vter, libro 4. dicatur plumeum pondus: *Plumea seu laxi partiris pondera follis,* non est ita accipiendum vt credatur pluma fuisse infartus follis, sed quod tam leuis pondere fuerit ac pluma: eo enim vocat *plumea pondera.* Huius minoris follis vsus hodie desitus est apud nos & forte etiam alias gentes. Maioris vbique fere vsus.

Harpasta.

XLIV. XLVIII.

*Hæc rapit Antæi velox in puluere * draucus,*
Grandia qui vano colla labore facit.

* drastes, à δράσσω corripio, premo lacertis.

Harpastum ab ἁρπάζω dictum, quòd in hoc ludo præcipuum erat, vt impulsionibus extrusionibusque sibi mutuo pilam eriperent; pilam paruam ex corio factam suspicatur Mercurialis, adeò vsitatam priscis, vt nemo, quòd omnibus esset nota, descripserit accuratius. Græci etiam φαινίνδαν appellant. Plenissimè de hac lib. 4. ep. 19.

Antaei dravcvs) palæſtrita, Antæi quaſi diſcipulus valens & robuſtus, qualis erat Antæus palæſtrita, qui cum Hercules certauit. De quo Diotimus lib.1. Anthol.

Τὰν ἥβαν ἐς ἄεθλα πάλας ἤσκησε κρατιαὶ
 Ἅτε Ποσειδῶνος καὶ Διὸς ἡ γενεά.
Κεῖται δ᾽ σφὶν ἀγὼν οὐ χαλκέου ἀντὶ λέβητος
 Ἀλλ᾽ ὅστις ζωὰν οἴσεται ἢ θάνατον.
Ἀνταίου τὸ πτῶμα. πρέπει δ᾽ Ἡρακλέα νικᾶν
 Τὸν Διὸς· Ἀργείων ἁ πάλα, οὐ Λιβύων.

Incaluere animis dura certare palæſtra
 Neptuni quondam filius atq; Iouis.
Nec certamen erant operoſo ex ære lebetes,
 Sed quod vel vitam, vel ferat interitum.
Occidit Antæus, Ioue natum vincere fas eſt,
 Eſtq; magiſtra pales Græcia non Libya.

Immanis erat gigas hic Afer & hoſpites lucta victos necabat. Pindarus Iſthm.4. carm. Mela in Mauritania narrat ſepultum,

Cælius Rhod. lib.7. cap.26. Drauci longo collo erant, & collum data opera producere ſtudebant, quòd ea res palæſtritis commodaret. Scio, quid Turnebus lib.9. cap.23. ſuper hoc verbo diſputet, nobis vti prætextatis, religioſum. Vano labore) inutili expono, ſtulto & inani, cum vtilius agro fodiendo ſe exercerent, vt proximo epigrammate docet.

Halteres.

XLIX. XLV.

Quod. mallem, quot.

** Quid pereunt ſtulto fortes haltere lacerti?*
Exercet melius vinea foſſa viros.

Rhod. li.14. c.4. Pauſanias in 5. Eliacῶν. De Alteribus indicta omnia. Accipe ergo. Dicti ſunt ab ἅλλομαι Salio, latinè quidam vertunt bracchialia. Figura erat, circul. dimidium, oblongioris nec rotundationis abſolutæ; ita prorſum efformabantur, vt manuum inſeri poſſent digiti, velut per ſcuti ochana. Inſtrumenta Gymnaſiaſtica ſunt, maſſæ nimirum lapideæ vel metallicæ, anſa vel manubrio addito, quo commodè leuarentur ab Halterobolis, vnde & ἀρτῆρες dicuntur. Omninò ſimiles fuiſſe maſſas haſce contendunt iis, quibus hodie in examinandis ponderibus paſsim vſus. Hos Halteres loqui videtur Iuuenalis Sat.6.

Et laſſata manu ceciderunt bracchia maſſâ.

Seneca epiſt.57. Cum fortiores exercentur & manus plumbo graues iactant, cum aut laborant, aut laborantem audio, quoties recentem ſpiritum remiſerunt, ſibilos, & acerbiſsimas reſpirationes.

Et noſter hoc loco. Nam illud lib.7. ep.66. non ita, vt plerique: *Halteres agili rotat lacerto,* ſed, *alternos facili rotet lacerto.* Aliud genus halterum Cælius Aurelianus Medicus perantiquus deſcribit lib.4. Chro. cap.2. quos manipulis comparat. Arthriticis enim ait conuenire ceram digitis emolliendam dare, vel manipulos tenendos, quos palæſtritæ halteras appellant. Explicat Mercurialis lib.2. cap.12. *Ex quibus verbis,* inquit, *conſtat halteres maſſulas quaſdam, ſiue manipulos ex variis materiis modò leuioribus, modò grauioribus confectos, ea magnitudine, vt manu qualibet caperentur.* Horum halterum imaginem ex gemma Ligorij ſpectandam proponit. Atque hæc de nomine & forma halterum. Vſum duplicem, imò quadruplicem apud ſcriptores reperio. Primus eſt in ſaltu, vnde nomen accepere, de quo Ariſtoteles lib. de communi greſſu animaliũ, vbi de duobus generibus ἁλμάτων, ſeu ſaltuum loquitur; altero vacuo & inani manu, altero, cùm manu pondiuſcula capiebant, vt illis firmati vehementiùs ſaltarent, quæ pondiuſcula ab Ariſtotele, & Theophraſto lib. περὶ κόπων, ἁλτῆρες nuncupantur. Idem Budæus in Pandectas dixit ex Ariſtotelis V. Problem.8. & Theophraſti lib. de laſsitud. certantes ſaltu halteribus vſos, pilas quippe ſeu maſſulas vtraque manu librabant, vt certiùs aſsilirent. Quinquertiones enim & alios meliùs ſaltare, ſi lapidem vel halteres manu geſtent, quàm ſi brachio inani. Sed Budæum notant Cornarius ad ſecundum Galeni de compoſ. med. & Henricus Stephanus in theſauro linguæ Græcæ, qui ſaltatores non halteribus, ſed alcteribus vſos ſcribunt: alcteres autem eſſe adminicula velut haſtas ſeu palos, perticáſue, quibus nixi altiorem longioremque ſaltum edant, vt hodie paſtores & agreſtes factitant; halteres autem ineptiſsimos eſſe ad ſaltum. Enimuerò ego à Mercuriali ſto, qui pro Budæo propugnat; halteres enim ab ipſo ſaltu nomen habent; alcteres non nego, nego tamen huc facere. Ariſtotelis enim & Theophraſti verba clara ſunt de Quinquertionibus loquentium. Quòd ad verba Galeni lib.1. de val. tuenda attinet, quę Henricus adfert, ea de vno genere exercitationis expono, exerci-

exercitationes autem erant, vt dixi, variæ, quæ halteribus fiebant, verba Galeni ſunt hæc: ἔνιοι μὲν καταθέντες ἀλτῆρας ἐν τῷ πρόσθεν διεστῶτας ἀλλήλων ὀργυιάν, εἶτ' ἐν μέσῳ ἱστάντες αὐτῶν ἀναιροῦνται προσκύπτοντες, τῇ μὲν δεξιᾷ χειρὶ τὸν ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, τῇ δὲ ἀριστερᾷ τὸν ἐν τοῖς δεξιοῖς, καὶ αὖθις ἑκάτερον εἰς τὴν οἰκείαν κατατίθενται χώραν, καὶ τοῦτο ποιοῦσιν ἐφεξῆς πολλάκις ἀτρεμίζοντες τῇ βάσει Quæ ego verba ſic intelligo. *Quidam ſanè deponentes halteres ante ſe in medio interuallo vnius paſſus, deinde in medio ſtantes, ſeſeq; inflectentes illos tollunt; dextra quidem manu ſiniſtrum, ſiniſtra verò dextrum, & rurſum alternatim, in ſuũ locum reponunt, hocq; ſæpius deinceps faciunt, in eodem ſemper veſtigio perſiſtentes.* Verum eſt, hic de ſaltu nihil dici, ſed à Galeno non omnes halterum exercitationes ibi enarratas ſcias. De hoc fortè velut ſecundo genere halterum Martialis, velut inani labore dixit.

QVID PEREVNT STVLTO FORTES HALTERE LACERTI) Apud Galenum lib. 2. de tuenda val. & Artemidorum Mercurialis, non putat legendum ἀλτῆρες, & ἀλτήρεια, ſed, ἁλτῆρες, & ἁλτήρεια, quòd eam vocem alibi nuſquam legerit. Ratio ſaltandi varia fuit, aliquando per plana, vt hodie iuuentus ſolet, cùm à principio, quod pallio, aut alio ſigno apud Græcos βατῆρα dicunt, ſignant; deinde metam ἐσκαμμένον appellatam, medium ſpatium κανόνα: attigiſſe metam laudis eſt: infrà conſtitiſſe inertiæ: tranſiliiſſe victoriæ. Duo alia genera halteribus ludendi habes in imagine Mercurialis, cùm vel protendunt manus, vel ipſos halteras iaciunt, quod genus cum verbis Oribaſij conuenit; vel rotant, quod aliqui (Alex. Neop. lib. 3. cap. 21.) quintum addunt ludendi genus, corrupto tantum loco Martialis lib. 7. adducti. Mercurialis cenſet etiam halteribus funiculos, ſeu lora circumfuſa, interque proiiciendum explicata. Martialis porrò ſtultum haltera appellat, quòd ſine operæ pretio fieret ea exercitatio, & plus noceret corpori, quam prodeſſet, quod & Mercurialis lib. 5. Gymnaſt. c. 9. de conditionibus halterum oſtendit.

Galericulum.

XLVI. L.

Ne lutet immundum nitidos ceroma capillos,
Hac poteris madidas condere pelle comas.

Galericulum, geminum habuit vſum, ad caluam tegendam, & capillos à ceromate, vnguento, quod è luto, cerâ, oleoque fiebat, palæſtritis adhibito, defendendos. Caluitium quidem probroſum erat, & hominum dicacium iocis dictiſque obnoxium. Quare vt id calui celarent, pelles inſtituerunt quaſdam appoſitis humanis crinibus, eaſque capiti applicuerunt tanta arte, vt cutis vera, non coma aſcititia videretur, illiſque pellibus & galericulis, tam viri quàm fœminæ paſsim vtebantur.

Iuuenalis: *Sed nigrum flauo caput abſcondente galero.*

Galerum enim & galericulum vocabant. Anienus:

Nam mox detecto nituit frons nuda galero,
Diſcolor appoſita quæ fuit ante coma.

Suetonius in Othone cap. 12. *Galericulo propter raritatem capillorum adaptato & annexo.* Tertullianus de cultu fœminarum: *Affigitis præterea neſcio quas enormitates ſutilium & textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quaſi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in ceruice retro ſuggeſtum.* Martialis per iocum hoc galericulum calceum capitis vocat, & caput calceatum lib. 12. ep. 45. ad Phœbum.

Hedina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora verticemq; caluæ,
Feſtiuè, tibi Phœbe; dixit ille,
Qui dixit caput eſſe calceatum,

Alterum vſum hîc ipſe poëta oſtendit. LVTET) inquinet, collutulet, vt Plautus loquitur. NITIDOS) vnguentatos. Cic. 2. in Catilinam, *qui nitent vnguentis, qui fulgent purpura.* Et mox, *ſertis redimiti, vnguentis obliti.* Et paullò infrà: *quos pexo capillo nitidos aut imberbes, &c.* Noſter poëta ſæpius carpſit ſuperioribus libris hunc luxum, & mollitiem Romanorum.

Strigiles.

XLVII. LI.

*Pergamus has miſit curuo * diſtringere ferro,*
Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi.

* deſtringere. al. reſtinguere.

Strigilis à ſtringendo tergendóue corpore dicta, Græcis στλεγγὶς, ξύστρα αὐτοῖς, vt eſt apud Pollucem περὶ γυμναστικῶν χρειῶν, &c. Formam deſcribit Apuleius lib. 2. Floridorum, his verbis:

Hippiam laudans, *Qui magno in cœtu prædicauit fabricatum ſemet ſibi ampullam quoq; Oleariam, quam geſtabat, lenticulari forma, tereti ambitu, preſſula rotunditate, iuxtaq; honeſtam ſtrigileculam, recta faſtigatione clauſulæ, flexa tubulatione ligulæ, vt & ipſa in manu capulo moraretur, & ſudor ex ea riuulo laberetur.* Sympoſius ænig. 86. ſic depingit.

Rubida, curua, capax, alienis humida guttis,
Luminibus falſis auri mentita colorem.
Dedita ſudori, modico ſuccumbo labori.

Sed tu fortaſſe ex hac deſcriptione figuram nondum aſſequeris, quam ære deſcriptam ſpectabis meliùs lib. 1. cap. 8. apud Mercurialem, qui has olim inter Traiani Imperatoris thermarum ruinas, ait repertas. Philander ad lib. 5. cap. 11. Vitruuij figuram ſtrigilis exſculptam tradit in marmore, ad balneas Paulli, in cliuo Quirinali, eam tamen non appreſsit. Strigiles porrò, ſi materiam ſpectes, ferreas (ferreas, inquam, non ferreos, vt Mercurialis, ne rei violati iuris grammatici ad tribunal Priſciani ſiſtamur) vel aureas, vel argenteas, vel corneas, vel æreas fuiſſe lego. Vſum duplicem, ante balneas & in balneis. Antequam balneas ingrederentur, collectum in palæſtra, in coniſterio & ceroma, ſordeſque & ſudorem in alipterio, ſeu vnctuario ſtrigilibus, ſeu ferreis, ſeu alterius materiæ radebant, totumque puluerem cum ſordibus ceromate deſtringebant, quod munus erat Mediaſtinorum, hoc eſt, humilium & vilium ſeruorum. Oleum porrò puluis, & ſordes, quæ deradebantur, ſimul mixta in vſum medicum adſeruabantur, & ab Atticis κονίσαλος, vel πάτος appellabatur, quod lib. 1. cap. 30. Dioſcorides. lib. 34. cap. 8. Plinius. lib. 8. ſimp. Med. Galenus, aliique docent. qui ſe diſtringit, dicitur ἀποξυόμενος, vel ſi vndique περιξυόμενος. In balneis verò Galeni ætate ſtrigiles è ſpongia fiebant, aut lino, ſuaſque ferè ſecum quiſque delicatior ferebat, quòd à communibus abhorrebant. Perſius Sat. 5.

I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer.

PERGAMVS HAS MISIT) Ex Aſia primùm allatas dicit. Pergamus enim oppidum Aſiæ, vnde & charta Pergamena, & vaſa figlina Romam deportabantur. Quin Romæ etiam factæ ſint poſtea, nemo ſanus dubitet. CVRVO) inſtar falcis enim quodammodo curuantur, vt in Mercurialis imagine vides.

DESTRINGERE) Videtur interpungendus verſus hoc modo:

Pergamus has miſit, curuo deſtringere ferro,
Non tam ſæpe teret lintea fullo tibi.

Vt, deſtringere ſit imperandi modus, deſtringere deſtringitor. Si abſque interpunctione legas modo infinito, erit græca ſyntaxis: Pergamus miſit ſtrigiles, ferro deſtringere, vti te deſtringas illis in balneas; vel miſit has tui deſtringendi cauſſa, vel tibi deſtringendo. Ita Salluſtius procemio de bello Iugurthino: niſi fortè quem inhoneſta & pernicioſa lubido tenet potentiæ paucorum decus ac libertatem ſuam gratificari, pro, gratificandi.

LINTEA) Si probè te ſtrigilibus deſtrinxeris, non contaminabis in balneo lintea, nec opus erit ea tantoperè à fullone teri, quando illa lauabit. Fullonum enim erat munus non tantùm maculas eluere, cretare togas, ſed lauare veſtes.

Guttus corneus.

LII. XLVIII.

Geſtauit modò fronte me iuuencus.
*Verùm Rhinocerota me * putabis.* * V. putabas.

Pauperum munus, ſicut rhinoceros diuitum. Vſus erat gutti in balneis, in ſacrificiis, in vſu domeſtico. Fiebat è cornu tauri & rhinocerotis, è ligno & argilla. Dictus eſt à guttis, quod vinum, aquam ſeu oleum guttatim funderet, vt auctor eſt Varro lib. 4. ling. lat. In vſu domeſtico fuiſſe oſtendit Gellius lib. 17. cap 8. *Guttum, inquit, hominum ore tenus imprudens tanquam ſi ineſſet oleum affert, &c.* Et mox. *Adſpicit puer guttum atrocibus oculis, & concuſſum vehementius iterum in ollam vertit, &c.* In ſacrificiis vſum fuiſſe gutti docet Plinius lib. 16. cap. 38. *Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe præter guttum faginatum, quo ſacrificaret.* De gutto balnei Iuuenalis Sat. 3.

——patellas
Iam leuat & bucca foculum excitat, & ſonat vnctis
Strigilibus, pleno componit lintea gutto.

Eundem fuiſſe cum lecytho, vel ampulla credunt aliqui. GESTAVIT FRONTE) Ex cornu factus eſt guttus tantus, vt poſſet videri è naſo rhinocerotis effictus; fiebant enim, vt iam dicemus, gutti & ex rhinocerote.

Rhino-

Rhinoceros.

XLIX. LIII.

Nuper in Ausonia domini spectatus arena,
*Hic * erit ille tibi, cui pila taurus erat.* *erat.

E naso rhinocerotis vasculum corneum fiebat oleo seruando in balneis, quod rhinoceros ὠνεκδοχεῶς appellabatur. Iuuenalis Sat. 7.

——Exitus hic est,
Tongilli magno cum rhinocerote lauari.

Hîc vt Mercurialis refert, rhinocerota nonnulli labrum, in quo lauabantur exponunt, imperitè sanè, cùm nec cornu sit tam capax. Et Martialis guttum corneum dixit tam similem, vt possit rhinoceros videri, non reor guttum fuisse labrum, in quo lauabantur, nisi fortè pulices aut culices, sed vasculum olearium. Quod autem Mercurialis putet metaphoricῶs dictum nasum, & scomma intelligendum apud Iuuenalem, sequius existimo; diuitem enim describit ibi caussidicum, illumque dicit plurimas agere caussas, qui cum rhinocerote, & magna turba comitatus lauet, qui annulos gestet, qui octo seruis feratur, decem stipetur, &c. Et vas esse balneis destinatum ex Martiale constat, si neges Iuuenalem.

NVPER) Hîc rhinoceros erit tibi nunc vasculum in balneo, cui nuper in ludo Amphitheatrali taurus erat pila, qua de re lib. Amph. diximus ad illum versum: Hic ille vr᷑ videtur, de quo in Amph.

O quàm terribiles exarsit pronus in iras:
Quantus erat cornu, cui pila taurus erat?

Si legas *erat*, sensus erit: Hic Rhinoceros erat ipse, cui nuper in amphitheatro taurus pila erat. *tibi*, est casus communis, vt illud: Quid tibi vis, vrbem quid Fabiane petis? Et illud: sed *tibi* non creui, & hoc genus alia.

Crepitaculum.

L. LIV.

Si quis plorator collo tibi vernula pendet,
Hæc quatiat tenera garrula sistra manu.

Crepitaculis, cymbalis, sistrisue vagitus infantium sisti docet non poëta tantùm, sed vsus ipse. SISTRA) Sistrum instrumentum erat Aegyptium è metallo arguto, quo in Isidis sacris vtebantur; ab agitatione nomen habet; Græcis enim σείω valet idem quod moueo, quatio; nam agitatum & concussum, tinnitus argutos edebat, eratque parte sui superiore, vt scribit Plutarchus, rotundum, celatusque in summo capsidis vertice vultus felis, qua concutiebatur Isidis facies. Cymbalum interpretatur Hesychius. Sistra qualia in sacrificio adhibentur, cum sacra hostia tollitur. Crepitacula passim hodie à nugiuendis circumferuntur. VERNA PLORATOR) puer, aut puella è seruo, vel ancilla, domi tuæ nata.

Flagellum.

LI. LV.

Proficies nihil hoc, cædas licet vsque flagello:
Si tibi purpureo de grege currit equus.

PROFICIES NIHIL HOC) Triplex occurrit interpretatio; si de factione russata, seu purpurea sis, non vinces prasinam, aut aliam factionem, quamuis assiduè verberes equos tuos purpureos, qui sunt multò tardiores prasinis, &c. Ita suprà libro sexto epigram. 46. de Veneta dixit:

Vapulat assiduo Veneti quadriga flagello,
Nec currit, magnam rem Catiane facit. per ironiam.

Altera est. Equi è russata factione tam sunt celeres, vt non sit opus vllis flagellis, nec possis celeriores efficere, si velis, *labor est inhibere volantes*, quę contraria est priori. Domitianus (cui poëta blanditur semper) factionem purpuream cum aurata cæteris primus adiunxit. Lege Panuinium lib. 1. de lud. Cir. c. 10. p. 22. Postrema videtur paulò longius petenda, vt equos è purpureo grege, non intelligas è factione purpurea seu russata, sed è grege Purpurionis Aurigatoris factionis Prasinæ. Aurigatores enim tam amarunt equos suos, vti sua illis nomina inderent, illorumque memoriam ad posteros propagarent. Quod D. Basilius p. 84. docet: ἤδη δέ τινες, inquit, καὶ ἀγέλαις ἵππων τὰς ἑαυτῶν προσηγορίας ἐνσημαινόμενοι, ἐπὶ πολὺ συμπαρεκτεῖναι τῷ βίῳ τὴν μνήμην αὐτῶν ἐπενόησαν. *Iam*, inquit, *sunt qui gregibus equorũ sua ipsorum nomina indunt, vt eos vna secum ad memoriam vitæ posterosue transmittant.*

Hæc ſententia etiam Domitio placet. Quæ ſi tibi Lector amice diſplicet, delige, quæ placet, aut nouam conde. De Purpurione, vt hîc moneam, dictum lib.13. ep.78.

Et nomen Praſini Purpurionis habet.

Prima videtur ex mente poetæ.

LVI. Dentifricium.

Quid mecum eſt tibi? me puella ſumat;
Emptos non ſoleo polire dentes.

Ad edentulam & emptitios dentes habentem, eſt geminus hîc hendecaſyllabus. Loquitur ipſum dentifricium. nihil tibi proſum, quæ habes emptitios dentes, puellis ſeruio, quarum dentes candefacio. Eſt dentifricium prorſus diſtinctum à dentiſcalpio, quod ex pennis, lentiſco, aliáue materia fieri amat. Dentifricium non inſtrumentum, ſed medicamentum eſt dentium, fit vel ex caninorum dentium cinere cum melle, vt Plinius lib.30. cap.3. tradit, vel ex Arabo lapide ebori ſimili cremato, vel pumicis arena, vt idem eſt auctor lib.36. cap.21. & aliis locis. Samonicus de dentifricio his verſibus canit:

Quod verò aſſumpſit nomen de dente fricando,
Ceruino ex cornu cinis eſt, aut vngula porcæ
Torrida, vel cinis vel ouis, ſed non ſine vino,
Muricis aut toſti, ex bulbi extincta fauilla,
Ambitioſa putas? ſunt iſta ſalubria cunctis.

Memini ſuprà alicubi latiùs ſuper dentifricio dictum. lib.5. epig.38. p.357. & lib.6. p.426. vbi de nitela ex Apuleio doceberis. Edentulæ porro dentes emebant, quos pro vſu inſerebant & eximebant vt ſupra didiciſti.

Myrobolanum.

LVII. LII.

Quod nec Virgilius, nec carmine dixit Homerus,
Hoc ex vnguento conſtat, & ex balano.

Qvod nec Virgilivs) Vox μυροβάλανον ab heroi verſus maieſtate excluditur, propter ſyllabarum plurium breuitatem, eaque nec à Virgilio, nec ab Homero vſurpatur. Fit tamen μυροβάλανον ab vnguento & palmulis, quod μυροβάλανον Græci vocant, vt Celſus refert lib.4. cap.9. Plinius μυροβάλανον interpretatur glandem vnguentariam; μύρον enim vnguentum eſt, βάλανος glans, ſeu nux vnde vnguentum exprimi ſolet. *Myrobalanum,* Plinius li.12. cap.21. ait, *glandem vnguentariam, diuerſam ab Arabum Myrobalano, ſimilem glandem arboris heliotropij folio.* βάλανος glandem valet, Arabica & Syriaca candida eſt, nigra in Thebaide. Plinius alibi. *Myrobalanus arbor eſt vnguentis aptam ferens glandem.* Idque Troglodytis & Thebaidi, & Arabiæ, quæ Iudæam ab Aegypto diſterminat, commune eſt: naſcens vnguento, vt ipſo nomine apparet. Ab hac Perſius Sat.4. dixit.

Cùm tu maxillis balanatum gauſape pectis.

Balanino oleo vnctam barbam. Loquitur de Myrobalano Dioſcorides lib.4. ep.160. & de Arabico vno verbo lib.1. cap.148. Arabicam myrobalanum nominat. Arbor enim & fructus eſt muliebris generis in us, in um neutrum eſt, myrobalanum fructus tantum. Carmen non expono, vt Domitius, qui dicit apud Homerum non reperiri latinam vocem vnguentum. Mirum acumen, non reperiri apud Græcum auctorem & poëtam antiquiſsimum, Latinam vocem quæ tum in nulla erat ſcriptura. Interpretor igitur. Qvod nec Virgilivs, nec carmine dixit Homervs) Quod genus vnguenti, & quæ vox non reperitur, vel apud Virgilium, vel apud Homerum. Homerus enim hanc vocem μύρον nunquam vſurpauit. Et Virgilius nunquam dixit vnguentum. De Homero teſtatur Euſtathius Iliad.↓, his verbis, cùm ad illum Homeri verſum:

——Ὅς σφῶιν μάλα πολλάκις ὑγρὸν ἔλαιον
Χαιτάων κατέχευε λοέσας ὕδατι λευκῷ.

Ita ſcribit: Ὅμηρος γάρ, φασι, μύρων μὲν χρῆσιν οἶδεν. ἔλαια δ᾽ αὐτὰ καλεῖ. μύρου δέ, φασιν, ὀνόματι πρῶτος Ἀρχίλοχος ἐχρήσατο. *Homerus, aiunt, vnguentorum vſum non ignorauit, ſed olei nomine vnguenta expreßit. Voce autem* μύρου *ſeu vnguenti primus vſus eſt Archilochus.* Intelligis hinc Homerum nunquam dixiſſe μύρον, ſed eius loco ἔλαιον. Vti & Virgilius nunquam poſuit in ſuis ſcriptis vocem, vnguentum. βάλανον, id eſt, glandem, Homerus vſurpauit, vti & Virgilius dixit glandem, & glandes ſæpiuſcule. Poterit ergo

Odyß. κ. cæteris Homeri vocibus, omiſsis (ab * Euſtathio, † Macrobio, * Porphyrio, iterum Euſtathio O-
* 1182. dyſſ. M. & Iliad.↓ Sophoclis interprete Græco in Oedip. Plutarcho de Homero, & ab aliis paſsim
† *lib.5. Sat.c.16.* expreſsis, vt τύχη. Τύχη tamen in hymnis Cereris legi docet Pauſ. in Arcad. τερπαιον Brodæus negat
* *quæſt.15.* Homero vſurpatum. ὀργή, τύραννος, νόμος, δακτύλιον, ἀλεκτρύων, quas aiunt nuſquam in Homero ſcri-

ptas

ptas legi) etiam addi μύρον. Quid iam clarius versu Martialis? Homerus in carmine nunquam vsurpauit hoc nomen μύρον, Virgilius nunquam vnguentum, quod Græcis est μύρον. Ex quo constat vox μυροβάλανον glans vnguentaria. Compositam autem vocem neuter etiam, nec Homerus inquam nec Virgilius vsurpauit, quamuis vox tota sit Græca, & tota à nonnullis sequioris æui Latinis frequentata. Vnguen vnguinis tamen apud Virgilium legitur. Georg. 3. v. 450.

Ideasq; pices & pingueis vnguine ceras.

Aphronitrum.

LIII. LVIII.

Rusticus es, nescis, quid Græco nomine dicar:
Spuma vocor nitri; Græcus es? aphronitrum.

En, Græcæ linguæ rudes, vocat rusticos, Cicero pecudes, aduertite μισέλληνες.

RVSTICVS ES) Aphronitrum ait factum ex duabus Græcis vocibus ἀφρὸς καὶ νίτρον. Αφρὸς spuma latinis est ἀφρόνιτρον nitri spuma. Sed aphronitrum, & ἀφρὸν νίτρου affirmat Dioscorides, Plinius, Martialis idem esse & significare. negat Galenus lib. 9. simplicium ἀφρὸν νίτρου, seu ἄνθος νίτρου, spuma seu flos nitri, est similis albæ & triticeæ farinæ. Aphronitrum verò neutiquam farinæ speciem habet, sed quiddam coactum compactumque est. Hoc sciendum, dici Αφρόνιτρον, seu ἀφρόλιτρον, eodem significatu, & ἀφρὸς, seu ἄνθος νίτρου, seu λίτρου etiam eodem, quamuis ἀφρόνιτρον, seu ἀφρόλιτρον, non sit idem, quod ἀφρὸς, seu ἄνθος νίτρου, seu λίτρου. Lege, quæ Ian. Antonius Saracenus ad lib. 5. Dioscoridis cap. 131. Carnarius & Matthiolus lib. 5. cap. 89. scribunt. *Proxima ætas,* inquit Plinius, *tradidit Aphronitrum in Asia colligi, in speluncis mollibus distillans. Specus eos Colycas vocant, dein sole siccant. Optimum putant Lydium.* Nitri natura non multum à sale distat. Sunt, qui salnitrum putent idem esse cum nitro, quod Matthiolus negat. salnitro vtuntur hodie ad puluerem tormetarium conficiendum. Spuma nitri est tenuissima, & candidissima, nitri pars, & velut flos nitri. RVSTICVS) Indoctus, quales habebantur, & Ciceronis & Martialis æuo, qui Græcas literas non attigissent. Cicero quidem lib. 2. de oratore Græcæ linguæ ignaros pecudes appellat.

Opobalsama.

LIV. LIX

Balsama me capiunt, hæc sunt vnguenta virorum,
*Delicias * Nini vos redolete nurus.*

* Hini. V. nimio. sed vtrũque vitiosè. Cosmi, Gruter. fortè, Nili nam Cosmi nimis abit à ductu literarum, seruo Nini.

BALSAMA ME CAPIVNT) *Balsamum, inquit Seruius, est ipsa arbor, Opobalsamum succus collectus ex arbore, Xylobalsamum lignum ipsius arboris.* Scribunt de hac arbore Pausanias in Bœoticis, quam nasci ait in Arabia, magnitudine fruticis myrti, foliis Sampsuchi herbę. Solinus similes vitibus stirpes tradit. Ita & Plinius arbusculam viti, quàm myrto similiorem voluit, foliumque illi esse rutæ proximum. Theophrastus 9. de plantis cap. 6. punicæ malo geminam, folio rutæ, fructu terebintho. Strabo lib. 16. cythiso, & terebintho similem affirmat. Iustinus pineis arboribus. Dioscorides Lycio seu pyxacanthæ. Monordis Hispalensis malo punico maiorem ex India occidentali allatam scribit folio vrticæ. Tanta est sententiarum varietas in arbore. Succum inde stillantem, quem Opobalsamum vocant, Theophrastus & Dioscorides aiunt, hunc in modum hauriri. Arborem ipsam ferreis vnguibus scalpi seu incidi solitam. Quod & Claudianus in epithalamio Palladij canit.

Gemmatis alij per totum balsama tectum
Effudere cadis, duro quæ saucius vngue
Niliacus pingui desudat vulnere cortex.

Plinius, Solinus, Tacitus vitro, lapide, osseisue cultellis, testa, vel fragmine lapidis, venas aperiri volunt; pauere enim hanc arborem, imo emori protinus, si vim ferri adhibeas. Quod aliqui existimant tum fieri, cùm detracto iam cortice ipsa nuda arbor ferro violatur, & in hanc sententiam accipienda esse verba Plinij, Solini, Taciti. Theophrastum autem & Dioscoridem de cortice abradendo intelligendos. Dioscorides, vt & Claudianus, in Iudææ certa quadam valle nasci, & Aegypto tradit, Plinius, Theophrastus, Iustinus in Iudæa tantum. Opobalsamum sudat mense Iulio, tam paucum, vt quotannis vix plures, quàm septem congij colligantur: duplo argento rependuntur.

VNGVENTA VIRORVM) tam nobilem generosum & præstantem, Opobalsami succum ait, vt viris tantùm, non mollibus fœminis putet adhibendum, quanquam Iuuen. nec viris conuenire Opobalsama dicat, nisi effœminatis. Sat. enim 2. sic canit.

——Hirsuto spirant opobalsama collo,
Quæ tibi.—— & noster ipse lib. 3. epist. 59.

DELI-

Delicias Nini) Vos fœminæ Assyrios quærite liquores amomum, nardum aliáue id genus pigmenta & vnguenta delicata. Ninus Rex fuit Assyriorum. De quo Iustinus lib.1. *Primus omnium Ninus Rex Assyriorum veterem, & quasi auitum gentibus morem noua imperij cupiditate mutauit.* Alias huius loci scripturas negligo, hæc placet. Nam Assyriorum luxus regum tantus erat, vt Sardanapalus etiam muliebri habitu colo purpuram neret, & pensa virginibus partiretur. Athenæus lib. 12.cap.12. De Assyrio porrò vnguento. Sæpius poëta lib.8.epig.77.

Si sapis, Assyrio semper tibi crinis amomo
Splendeat.——

Lib.5. epigr.7. Assyrios Phœnicis nidos ab odorum copia laudat. Gruterus ex tribus MSS. propugnat pro voce Cosmi, cuius multa supra mentio.

Lomentum.

LX. LV.

Gratum munus erit, scisso nec inutile ventri,
Si clara Stephani balnea luce petes.

Gratvm mvnvs erit) Si non vis rideri in balneis Stephani, velut rugosus, & sulcis exaratus, vtere farina fabacea, quæ rugas abolet. Lomenti, quod Græci λῶμα, hoc est, tritum vocant, mentio est suprà lib.3. epig.42. *Lomento rugas vteri quid condere tentas Polla, &c.* & Plinius lib.33. *Subtilissimum genus Lomenti, quod tritum vocant, quinis assibus æstimandum.* Ventri scisso) rugoso & sulcis exarato. Stephani balnea) Stephani balnea non procul ab ædibus Martialis aberant lib.11. epig.53.

Scis, quàm sint Stephani balnea iuncta mihi.

Clara lvce) de die, quo videntur omnia. Petes) probo hanc scripturam veris codicibus conuenientem. Poterat lomento M. Marcellus ille victor victoris Hannibalis vti nisi vir fuisset, & illa tempora luxum nescissent, quæ fines non rugas & nugas extendebant.

Laterna cornea.

LXI. LVI.

Dux laterna viæ clausis feror aurea flammis,
Et tuta est gremio parua lucerna meo.

Laterna dicitur, quod ignis lateat intus clausus. Aliud est laterna, aliud lucerna, hæc immunita, illa velut ædicula vndequaque clausa, ita vt laterna etiam lucernam condat, quemadmodum ipse poëta canit. Erant corneæ aliæ, vt & Plautus testatur in Amphitruone. Mercurius ad Sosiam.

Quo ambulas tu, qui Vulcanum in cornu conclusum geris?

Et Sympos. *Cornibus apta cauis, tereti perlucida vitro.*
Lumen habens intus diuini sideris instar.

Et Lucretius lib.6.2. *Præterea lumen per cornu transit.* Aliæ vitreæ, papyraceæ aliæ vt hodie; aliæ è vesica, vt infrà.

Laterna è vesica.

LXII. LVII.

Cornea si non sum, nunquid sum fuscior? aut me
*Vesicam, contra qui venit esse, * putat?* *paret.

Crediderim Laternas è vesica pauperum fuisse, & corneas diuitum, gloriatur hîc vesica lucida, se non minùs esse claram, quàm corneam, neque à contraueniente corneam à vesica discerni posse.

Fistula.

LXIII. LVIII.

Quid me compactam ceris, & arundiues rides?
*Quæ primùm * extructa est fistula, talis erat.* *stricta.

Qvid me) Fistulæ inuentionem plerique concedunt Pani. Ouid.1.Metam.

Atque ita disparibus calamis compagine ceræ
Inter se iunctis nomen tenuisse puellæ.

Vbi

Vbi de Pane Syringa persequente agit. Apuleius 1. met. *Et Paniscus ad fistulam diceret.* Vnde Sidonio dicuntur *cicuticines*, quasi fistulicines. Virgilius Ecl. 2.

Mecum vna in siluis imitabere Pana canendo,
Pan primus calamos cera coniungere plures
Instituit.

Ecl. 8. *Panáque, qui primus calamos non passus inertes.*

Lucretius lib. 4. de Pane canens.

Vnco sæpe labro calamos percurrit hiantes.

Et Nemesianus. *——nulli fas est inflare cicutas,*
Quas ego Mænaliis cera coniungo sub antris.

Plinius lib. 7. cap. 56. Pani quoque laudem fistulæ repertæ tribuit. Isidorus, *quidam putant à Mercurio inuentam, alij à Fauno, quem Græci Pana vocant.* Nonnulli ab Idi pastore Agrigentino ex Sicilia. Fistula autem dicta, quòd vocem emittat. Græcis σύριγξ appellatur. COMPACTAM CERIS) Theocritus Idyllio 8.

Σύριγγ' ἂν ἐποίησα καλὰν ἐγὼ ἐννεάφωνον
Λευκὸν καρὸν ἔχοισαν, ἴσον κάτω, ἶσον ἄνωθεν.
Fistula, quam feci bonam ego nouem vocum
Albam ceram habentem æquè infernè atque supernè.

Et Virgilius: *Est mihi disparibus septem compacta cicutis*
Fistula.——

Dicitur igitur à cera compacta Græcis κηρόδετος, quasi cera vincta, seu iuncta, vt Virgilius interpretatur. Item κάλαμος κηρόδετος, & apud Aeschylum δοναξκηρόπλαστος. Virgilius Ecl. 3.

——aut vnquam tibi fistula cera
Iuncta fuit.——

Quot autem cannarum fuerit, inter Græcos & Latinos, non conuenit. Græci enim ἐννεάφωνον, id est, nouem vocum appellant σύριγγα, Latini ἑπτάφωνον, septem: Theocritus enim Idyll. 8. ἐννεάφωνον sæpius appellat. Virgil. 2. Ecl. è septem cicutis compactam ait, & 6. Aen. In Orphei cithara 7. ponit discrimina vocum. Ouid. 2. Met.

——dispar è septem fistula cannis.

Idem lib. 13. fistulam per auxesim Polyphemi describit compactam arundinibus centum.

Sumptáque arundinibus compacta est fistula centum.

Hoc quoque ex Ouidio animaduertendum, sic fistulam fuisse factam, vt auenæ seu cannæ essent impares, &, velut organum, paulatim crescerent, proque longitudine aut breuitate maiorem minoremque sonum ederent, quod apertè docet Ouid. 8. Met. cùm pennas Dedali fistulæ componit: *——Nam ponit in ordine pennas*
A minima cœptas, longam breuiore sequente,
Vt cliuo creuisse putes. sic rustica quondam
Fistula disparibus paullatim surgit auenis,
Tum lino medias, & ceris alligat oras.

Tibiæ.

LIX. LXIV.

Ebria nos madidis rumpit tibicina buccis:
Sæpe duas pariter, sæpe monaulon habet.

EBRIA) Differt à fistula tibia forma, non materia semper; nam & tibia fiebat è cicutis, cannis, calamis, buxo, vti & fistula; quanquam tibia etiam ex ære, loto, cornu, osse, lauro, ex aquilarum, vulturum, anserum, gruum, ceruorum tibiis & ossibus, vnde & nomen habent. Forma non eadem omnibus, aliæ linguatę, alię elingues; alias μοναύλους, alias διαύλους, hoc est, simplices & geminas appellabant, alias ἀσκαύλους, χοραύλους, &c. hodie vulgo respondent nostris, quas appellamus, fistulis. Nam ἑπτάφωνον vel ἐννεάφωνον, σύριγγα raro vsurpamus, sed fistulas obliquas, quas tibias dextras vel sinistras appellabant, quæ è latere, non à summo inflantur, illasque linguatas, quas hodie peregrino verbo Phagoth indigitant. Buccinas, tubas, cornua, ad tibias non adnumerauerim. Scribit de variis tibiarum generibus Solinus cap. 11. in hæc verba. *Thermitanis locis insula est arundinum ferax, quæ commodissimæ sunt in omnem tibiarum sonum, siue Præcentorias facias, quarum locus est ad puluinaria præcinendi, siue vascas, (vastas legunt alij) quæ foraminum numeris præcentorias antecedunt, seu puellatorias, quibus à sono clariore vocamen datur, siue Gyngrinas, quæ breuiores licet, subtilioribus tamen modis insonant, aut Miluinas, quæ in accentus exeunt acutissimos, aut Lydias, quas & Thorarias dicunt, vel Corinthias, vel Ægyptias, aliasúe. Musicis per diuersa officia, & nomina separatas.* Addit Solinus memorabile naturæ miraculum, quod ad tibiæ sonum fieri narrat. *In Halesina regione fons, aliàs quietus & tranquillus, cùm siletur, si insonent tibiæ, exultabundus ad cantum eleuatur, & quasi miretur dulcedinem vocis, vltra margines intumescit.*

Modos

Modos habebant veteres plures, Lydiis læta, Phrygiis tristia canebantur, de quibus Apuleius lib. 1. Florid. de Antigenida tibicine. *Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modificator, seu tu velles Lydium querulum, seu Phrygium religiosum, seu Dorium bellicosum.* Vsus primus ad funera adhibebatur, qui & monumentarij choraulæ dicebantur. Inuentionem tibiæ alij Mercurio, Palladi alij tribuunt. Apuleius 1. Floridorum, Hiagnim Marsyæ patrem principem eius artis laudat. Prorsus igitur ante Hiagnim, nihil aliud plerique callebant, quàm Virgilianus Opilio seu bubsequa.

Stridenti miserum stipula deperdere carmen.

Saepe dvas pariter, saepe monavlon habet) Tibiam aliam simplicem, hoc est enim μόναυλος, aliam geminam dicit. de qua Apuleius loco modo adducto. Quæ sint tibiæ pares, quæ impares, docet Brodæus Miscell. lib. 5. cap. 32. Nannius Miscell. lib. 1. vbi de figura, numero, &c. plura. Fuerunt vsitatæ in conuiuiis, quod ex Plutarchi Problem. 8. lib. 7. Sympos. Quod si quis videbatur paulò largius in arte promouisse, ei quoque tamen mos fuit vna tibia velut vna tuba personare. *Primus Hiagnis in canendo manus discapedinauit, primus duas tibias vno spiritu animauit, primus læuis & dextris foraminibus acuto tinnitu, & graui bombo concentum musicum miscuit.* Quibus verbis subiungit elegans certamen Marsiæ cum Apolline. Qui de tibia plura desiderat, quanquam & nos aliis libris, adeant Plinium lib. 16. cap. 37. Censorinum cap. 23. Martianum lib. 9. Iulium Pollucem lib. 4. Horatij interpretes ad finem 4. carm. Vadianum ad Solinum. Cælium Rhodig. Turnebum Athenæum lib. 14. & 13. & 14. Virgilij interpretes ad illum eclog. versum.

Hinc Martialis ebriam tibicinam vocat.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Et alios, sed hos fortè multos nimis nominaui.

Soleæ lanatæ.

LX. LXV.

De fuerit si fortè puer, soleasq́ libebit
*Sumere: pro puero * proderit ipse sibi.*

* proderis ipse tibi.
* pes eris ipse tibi.

Soleæ genus pedum indumenti, vt Gallicæ, castrense; calcei, forense. Soleas, Gellio auctore cap. 20. lib. 13. omnia fermè id genus dixere veteres, quibus plantarum calces tantùm infimè teguntur, cætera propè nuda, & teretibus habenis iuncta seu vincta sunt. Nonnunquam Græca voce crepidulas. Gallicis ait nouum verbum, nec multo ante Cicer. æuum repertum, quo Cic. in 2. Antoniana vtitur. *cum Gallicis & lacerna cucurristi.* Festus ait dictas, quòd solo pedis subiiciuntur, alij & à solo, quod calcant. Omnino eius formæ reor fuisse, cuius sunt hodie agrestium calones, hoc est ligneæ soleę, loris pedi supernè alligatæ. Solearum domi tantùm vsum fuisse constat, quod Cicero Antonium, & Titus Castricus Rhetor, discipulos suos senatores soleatos per publicum incedentes reprehenderint. Has soleas etiam domi ponebant ad cœnam accubituri. Quod Horatius lib. 2. Sat. 8. Plautus in Truculento, & noster supra in Cottam, pluresque alij ostendunt. Carminis sensus est. Qui tam pauper es, vt puerum non habeas, qui tibi soleas inducat, ipse tibi puer eris. Puerorum & seruorum viliorum hoc munus erat. Sunt qui legant pes eris ipse tibi; vel proderis ipse tibi. hoc sensu reor. soleæ laneæ poterant ferri occultè à Domino, & in accubitu etiam retineri cum essent puræ. proinde si carebis puero, pes erit tibi loco pueri, qui indutus soleis laneis non indigebit pueri opera. Aut: proderis ipse tibi, cum apud te retinueris soleas, quas ipse mox indues sine puero.

Muscaria pauonina.

LXI. LXVII.

Lambere quæ turpes prohibet tua prandia muscas,
Alitis eximiæ cauda superba sumus.

Muscariorum & flabellorum, quibus abiguntur mensarum asseclæ & Harpyæ illę minores, varia etiam hodie genera cernuntur è raso dolabrâ subtiliter ligno, è membranis in lora concisis, è pellibus, vt mox infrà, aliisque pennis. Caudæ tamen pauoninę nobilioribus vsurpatissimę. Cavda svperba) de hac dictum lib. 13. epig. 70.

Copta Rhodia.

LXII. LXVIII.

Peccantis famuli pugno ne percute dentes:
Clara Rhodos coptam, quam tibi misit, edat.

Peccan-

PECCANTIS) Copta placentæ vel panificij genus, cui quædam confusè, aut legumina commiſceri ſolebant, vt nuclei pinei, amygdalæque. Trallianus Alexander ex his rebus conficit, ἀμυγδάλων ἢ λαμβανέτωσαν, ἢ πιστακίων, ἢ σταφίδων, ἢ στροβίλων, καὶ τὰς ἐκ τούτων κοπτάς. *Sumant amygdalas, aut nuculas, aut paſſulas, aut nucleos pineos, aut coptas, quæ ex his omnibus fiunt.* Oribaſius etiam libro Medicaminum κοπτάριον purgans facit è ſimila, nucleis pineis, dacrydio, pipere, melle deſpumato; & alterum è ſimilia ſcammonia, nncleis pineis, pipere, melle, vt Turnebus lib. 10. cap. 10. refert. Iulius Pollux lib. 6. cap. 11. coptam Rhodiam ἐσχαρίτην appellat, mediam inter panem & placentam, ὁ δὲ ἐσχαρίτης, inquit, ῥοδιακὸς μεθόριος ἄρτου καὶ πλακοῦντος. Eandem putant Athenæo κοπτικοῦντα dictam, quòd inter eſum dentes feriat & percutiat, etſi poſsis ſectam placentam vel placentas, quæ ſecari ſolent, interpretari, de qua aliâs Martialis.

Et ſecta plurima quadra de placenta.

De qua hîc non eſt ſermo. Rhodia igitur copta (ſeu placenta, ſeu panis) adeo dura erat, vt buccellatus panis, ita vt dentes, niſi firmos, pœne elideret. Vnde poëtæ iocus in hanc coptam, quæ domino pugni loco erat multare ſeruum cupienti. Merula Domitium, Merulam Vitellius coptâ verberat, ſpero nos poëtæ ſenſum aſſecutos. Copta certè, ſi à Græco, vt Rhodij Græci, κόπτω deduces, & incido & pulſo valet; hic poëta poſteriorem ſignificatum nemine negante, qui modò verſum intelligat, arripit. dictum etiam de hac copta lib. 2. epig. 85. *Vimine clauſa leui niueæ cuſtodia coptæ.*

Obiurgant ſeruos colaphis & pugnis, Petronius in Trimal. conuiuio.

Porcus.

LXIII. LXX.

Iſte tibi faciet bona Saturnalia *porcus,*
Inter ſpumantes Ilice paſtus apros.

Porcus ſaginatus haud dubiè potentiorum munus erat. BONA SATVRNALIA) de aliis acclamandi in Saturnalibus formulis dictum ſuprà, inter quas & hæc vna, *Bona Saturnalia,* vt eſt apud Arianum in diſſertationibus Epicteti. τοῖς γὰρ παιδίοις ὅταν προσελθόντα κροτῇ καὶ λέγῃ σήμερον Σατουρνάλια ἀγαθά, λέγομεν οὐκ ἔστιν ἀγαθὰ ταῦτα; οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐπικροτοῦμεν. *Pueris, cùm appetunt, Saturnalia clamatur & dicitur: Bona Saturnalia; nos hæc mala vituperamus? immò etiam acclamamus.* Hinc Catullus fortè dixit.

Saturnalibus optimo dierum.

INTER SPVMANTES) Porcus ſus eſt domeſticus, paſcitur glande, cuius ferax ilex arbor, eaque ſaginatur, vti & apri.

Muſcarium bubulum.

LXIV. LXXI.

Sordida ſi flauo fuerit tibi puluere veſtis,
*Colligat hunc tenui verbere cauda * leuis.*

** bouis.*

Ex Aldi inſcriptione, totum verſum intelligis. Si puluere inquinatam geris veſtem, cauda bouis excute puluerem. TENVI VERBERE) ſic non tam excutitur, quàm vertitur & colligitur, minuſque veſtis læditur; verſus alioqui vix cauda bubula dignus.

Cauda ad tergendas veſtes.

Botulus.

LXV. LXXII.

Qui venit botulus medio tibi tempore brumæ,
Saturni ſeptem venerat ante dies.

Botulum ſeu botellum, eſſe genus farciminis nulla eſt dubitatio, cùm præter Feſtum (qui propter connexionem à bolis ait botulum appellatum) id doceat Apicius lib. 2. de re culinaria, cap. 5. *Botellum, inquit, ſic facies ex oui vitellis coctis, nucleis pineis conciſis, quibus cepam & porrum conciſum, tuſq; crudum admiſcebis cum pipere modico, atque ita inteſtinum deniq; farcies, adiectoque liquamine, & vino decoques.* Egimus de hoc ſuprà. MEDIO TEMPORE BRVMAE) Saturnalibus medio decembri celebratis. Sic Mannius dixit.

pexabo, botulus Blutwurſt alius Bratwurſt Lucanica.
Vide Tertull. Apolog. Vbi botulos appellat cruore diſtentos. nos ſupra lib 5. epig. 79. & 11. epig. 23.

——noſtri maiores bene
Multa inſtituere, ſic hoc optimè, frigore
Fecere ſummo dies ſeptem Saturnalia.

SATVRNI SEPTEM VENERAT ANTE DIES) Senſus eſt. Botulus, qui tibi dono mittitur Saturnalibus, mihi venerat ante Saturnalia. Initio enim hyemis fieri ſolebant. Cæterùm Saturnalia cœpere conſulum æuo 14. Cal. Ian. Cæſaris 16. Cæſar enim correxit Faſtos & ante Satur-

nalia dies adiecit duos; ita saturnalia migrarunt à 14. in 16. diem Calend. Ian. Primùm antiquitus, vnus tantùm dies Saturnalibus datus. Cæsar duos adiecit. Augustus sanciuit, & postremo æuo videtur quartum etiam addidisse, quintum Caligula condidit, Claudius firmauit. Atque hi legitimi dies Saturnalium fuere, vt supra ad illos Martialis versus planum fecimus.

Et iam Saturni quinque fuere dies.

Item: *Hæc signata mihi quinque diebus erant.*

Hoc loco septem numerat ascitis etiam sigillaribus, quæ sigillaria duos obtinebant dies, & proximè Saturnalia Opaliaq; sequebantur. Ex Luciano tamen, Nonio, & Mummio etiam prisci videntur septem dies Saturnalibus dedisse, quos viri docti lętitię potiùs, non festi, putant fuisse. Atque hæc omnia, quæ strictim de Saturnalibus libauimus testimoniis Macrobij, Varronis, Martialis, Dionis, & aliorum confirmantur apud Lipsium lib. 1. Sat. cap. 3. & 4. quæ hîc breuitatis caussa transeo.

Psittacus.

LXXII. LXVI.

Psittacus à vobis aliorum nomina discam:
Hoc didici per me dicere: Cæsar aue.

Tacita adulatio, quasi Cæsar numine suo linguas auium faciat cum velit, disertas, vt ad ipsius nutum loquantur. Magna mihi copia foret dicendi de forma, ingenio, docilitate, variaque ex variis scriptoribus historia Psittaci, sed memor distichorum, non texam longos multosque versus. Accipe intellectum carminis. Alias voces, sæpius inculcatas à magistris accepi, Cæsarem salutare sine magistro didici: historicáne an poëtica fide? historica reor vti coruus per se didicit *oleum & operam perdidi*, vt ille Philippus 1. Anthol. εἰς ψίτλακον.

Ψίτλακος ὁ βροτόγηρυς ἀφεὶς, &c.

Extant & Ouidij Amorum lib. 6. el. 6. in mortem Psittaci, Corinnæ, & Statij silua lib. 2. in Psittacum Melioris nobiles lacrymæ. Eloquentiam huius auis omnes certatim laudant scriptores. Sed iuuat ex Apuleio 2. Florid. elegantissimam eius descriptionem transcribere. *Psittacus, auis Indiæ auis est, instar illi minimo minus quàm columbarum, sed nec colorum columbarum, non enim lacteus ille, vel liuidus, vel vtrumq; subluteus, aut sparsus est: Sed color Psittaco viridis, & intimis plumulis, & extimis palmulis, nisi quod sola ceruice distinguitur. Enimuerò ceruiculæ eius circulo mineo velut aurea torqui, parui fulgoris circumactu cingitur, & coronatur. Rostri prima duritia, cùm in petram quampiam concitus altissimo volatu præcipitat, rostro se velut anchora excipit. Sed & capiti eadem duritia, quæ rostro. Cùm sermonem nostrum cogitur æmulari, ferrea clauicula caput tunditur, imperium magistri vt persentiscat: hæc ferula discenti est. Discit autem pullus vsque ad duos ætatis suæ annos, dum facilè os vti conformetur, cum tenera lingua vti conuibretur. Senex autem captus & indocilis est, & obliuiosus. Verùm ad disciplinam humani sermonis facilior est Psittacus, glande qui vescitur: & cuius in pedibus vt hominis, quini digituli numerantur. non enim omnibus Psittacis hoc insigne, sed illud omnibus proprium, quo eius lingua latior, quàm cæteris auibus, eo facilius hominis articulantur patentiore & palato. Id verò quod dicit, ita similiter nobis canit, vel potius loquitur, vt vocem si audias, hominem putes. Nam quidem si videas idem conari, & eloqui. Verùm enimuerò, & coruus, & psittacus nihil aliud, quàm quod didicerunt pronunciant.* Iucundam & memorabilem insaniam Psaphonis, seu Annonis narrat Maximus Tyrius, de loquacibus auiculis, collectis & edoctis hæc verba sonare, μέγας θεὸς Ψάφων, quæ emissæ simul voces, quas didicerant, in aëre cantarent; homines rati Psaphonem Deum esse, diuinum illi cultum adhibuêre. Cælius Rhod. Ascanio Cardinali, Psittacum fuisse scribit, qui totum nostræ religionis symbolum potuerit articulatissimè pronunciare. Non iniucunda refert de coruis simul, & Psittacis Macrobius lib. 2. Sat. cap. 4. in Iocis Augusti. Multa de Psittaco, Plinius lib. 10. cap. 24. Interpretes ad Persij prologum, Ouidij elegiam. Gesnerus multa nimis lib. 3. de auibus Brodæus ad Philippi epigramma Opsopæus, vt nihil de recentioribus dicam. Laudatur hodie magni principis pyrrhula, tam eleganter & eruditè cantillans, vt ipsos Orpheos & musicos in admirationem trahat; sed vt ille non omnibus dormiebat, sic ista fertur non nisi ad principis sui nutum modos meditari & canere.

Pica.

LXXVI. LXVII.

Pica loquax dominum certa te voce saluto:
Si me non videas, esse negabis auem.

Non cedit Psittaco loquacitate pica, quæ à poëtis singulare hoc epithetum retulit, vt diceretur loquax, Auctor Philom.

Pica loquax varias modulatur gutture voces
Scurrili strepitu, quidquid & audit, ait.

Non

Non tam elegans est, nec tam articulatè format verba, quàm psittacus, psittacus eloquentiæ symbolum meretur, pica vulgi loquacis, & inconditè garrientis. Vide adagionem. *Pica loquacior.* SI ME NON VIDEAS, ESSE NEGABIS AVEM) tam accuratè voces non humanas tantùm, sed quasuis alias cùm auium, tum ferarum exprimit, vt nonnunquam etiam homines fallat. *Ego,* inquit Oppianus, *aliquando garrientem picam audiens hedi vocem arbitrabar, qui à matre separatus iuxta arborem eam requireret, cui clamans insidebat. Et iterum edito mugitu, vitulum referebat. Deinde ouis instar balabat; Postremò fistulam, siue sibilum pastoris imitabatur, quo ille post pascua oues ad potum ducit. Vix verò tandem pica per ramos saliente conspecta, miratus sum cùm in cæteris rebus, tum in auibus diuinæ largitatis aona splendere.* Hæc Oppianus, cum Ouid. 5. Met.

Institerant ramis imitantes omnia picæ.
Nunc quoque in alitibus facundia prisca remansit:
Raucaq; garrulitas studiumq; immane loquendi.

Martial. lib. 9. ep. 55. *Inde salutatus picæ respondet arator.*

Extat apud Plutarchum in libello, vtra animalium, &c. prope miraculum de pica tibicines audiente, quod tu apud Pierium in pica leges. Est & Archiæ epigramma Græcum εἰς κίσσαν lib. 3. Anthol. εἰς ὄρνις; & Persij prologus, vti & de psittaco coruoque. Arbiter in Trimalcionis conuiuio: *Super limen autem cauea pendebat aurea, in qua pica varia intrantes salutabat.* regredere ad ep. 77. Qui plura desiderat, Plinium & Physiologos consulat, ne picam imiter, hæc dicta satis.

Cauea.

LXXVII.

Si tibi talis erit, qualem dilecta Catullo
*Lesbia * plorabat, hic habitare potest.* *plorabat.

SI TIBI TALIS ERIT) Caueam elegantem, & eburneam intelligit, dignam in qua passer Lesbiæ habitet, qualem Statius Silua. 2. in Psittaco Melioris describit.

At tibi quanta domus nihil à testudine fulgens,
Connexusq; ebori virgarum argenteus ordo.

Et mox: *——vacat ille beatus*
Carcer, & angusti nusquam conuitia tecti, &c.

Auream Trimalcio suspenderat apud Petronium. *Super limen autem cauea pendebat aurea, in qua pica varia intrantes salutabat.*

POTES) omninò potes legendum; potest notæ Gryphij, sed quo sensu? Neque alloquitur ipsum passerem, sed amicum, vt vides; lego igitur potes.

Narthecium.

LXVIII. LXXVIII.

*Artis ebur medicæ arthecia * cernis habere* *cernis? habebis Munera, etc.
Munera, quæ cuperet Paccius esse sua.

ARTIS EBVR MEDICAE) Narthecium est capsa, seu theca medicamentaria. vnde à Chirurgis & medicis medicamenta recondita promuntur. Fiebat primùm è ligno, & arbore, quam ferulam Latini, Græci Nartheca, seu Nartheciam appellant, quamuis narthex maior, narthecia minor sit Plinio. Deinde eædem thecæ, seu capsulæ fiebant ex ebore, nomen tamen retinebant, & perinde narthecia vocabantur, atque si facta essent ex narthece. Mens distichi, & compositio est: cernis te accipere, & habere ebur, hoc est, narthecia eburnea, seu Medicorum narthecia ex ebore facta, munera tam præclara, vt ea ipse Pactius chirurgus sibi exoptet. Vel, vt narthecia in ipso versu sit appositum (nam in lemmate est substantiuum) cernis ebur habere artis medicæ narthecia munera, quæ, &c. Vel si cum nota interrog. legas: Cernis artis medicæ ebur. i. narthecia? habebis munera quæ Paccius optaret. Calderinus Narthecium exponit virgam medicam è ferula, sed verè digna est hæc interpretatio, ferulâ, cui manum nondum subduxit Calderinus. Ipse Cicero 2. de finibus disertè narthecium, pro repositorio, & theca medicamentaria ponit, cuius hæc verba: *Iam doloris medicamenta illa Epicurea, tanquam de narthecio promant, &c.* PACCIVS) alij Pacchius legunt, alij Pactius alij Pachius, cuius mentio est apud Scribonium Largum. Iuuenalis Satyr. 12. diuitem Paccium nominat & orbum, *Arcula medicamentaria.*

——sentire calorem
Si cœpit Locuples Gallita, & Paccius orbi.

Flagra.

LXXIX. LXIX.

Ludite lasciui, sed tantum ludite serui:
Hæc signata mihi * quinque diebus erunt.

** Saturnalibus quibus domini seruiebant, serui accumbebant.*

Lvdite lascivi) Saturnalibus non verberabantur serui, quibu s domini famulabantur, suumque ius remittebant, quemadmodum iam sæpe enarratum est. Poëta quinque saturnalium diebus (tot fuisse legitimos dies Saturnalium paulò suprà ostendimus) ait signata esse flagra, & inclusa seruisque non timenda, luderent ergo, nullum esse his diebus periculum flagrorum.

Tantvm lvdite servi) Vox hæc tantùm, vel ad verbum ludite, vel nomen serui refertur, diuerso intellectu (tantvm lvdite) & aliud non tentate facinus aut scelus, alioqui nec quinq; diebus signata erunt flagra. ad seruos refer τὸ tantùm, non ad ludite. (tantvm servi) quorum dies saturnaliorum proprij: & quibus tantum timenda flagra, liberi enim flagris non cædebantur. Signata) anulo signata & inclusa, vti Pompeius signarat olim gladios militum. Hoc te moneo per transennam, tria veteribus verberationum genera fuisse vsitata, fustuarium, quod fustes & vites continebat, virgas, quibus liberi & serui puniebantur. Flagra solis seruis adhibebantur. Fustuarium autem capitale supplicium, aut pœna certo modo definita fuit. Romani plerumque milites in castris vite, barbari fuste cædebantur. Quod è lib. 6. Polybij, & li. 7. Liuij discis. Virgis cædebantur damnati ad supplicium, cuius rei multa extant apud Liuium passim testimonia, serui verò damnati flagris, & loris cædebantur. Virgis tamen & loris etiam extra capitis supplicium serui παιδεύσεως ἕνεκα, vel publicè, vel priuatim cædebantur. Liberi nunquam. De virgis & loris multa passim apud Plautum testimonia reperies. vnde illi ioci verberum virgidemia, virgatores, vlmei stili Amphit. vlmorum acheruns, mortui boues, virgis calefactabere Asinaria, bubulis coriis onustus sis. Item in Asinaria.

Vbi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo
Validos lictoris vlmeis affectos lentis virgis.

Brissonius lib. 3. sel. ex Iur. Ant. cap. 10. quæ sint seruilia verbera.

Lex tamen Porcia virgas omninò à ciuibus remouit, non à seruis, Cicero pro Rabirio, & in Verrem. Qui plura de flagris virgisque desiderat, Iacobi Gretseri lib. 1. de S. Cruce cap. 8. 9. 10. legat, vbi fusè de his disputat; me flagris dignum iudices, si verbosior in re hic non necessaria esse velim.

Ferulæ.

LXXX. LXX.

Inuisæ nimiùm pueris, grataque magistris,
Clara Prometheo munere ligna sumus.

Ferulam ait igni seruando vtilem, & pueris verberandis. Addo senibus scipionis vsum, lanistis rudem præstitisse. Fecit poëta suprà mentionem ferulæ libro 10. vbi sceptra pædagogorum appellauit. Aiunt dictas à feriendo, vel à medulla, vt vult Isidorus, quòd medullam ferulæ illam esse Varro tradat. rectiùs fortè à ferendo dixeris ferulam, quòd illa Prometheus ignem tulreit. Ferula genus fruticis est, nec lignum verè, nec caulis, quare Clearchus hanc ænigmaticôs lignum, non lignum appellauit, propter caulem crassiorem, & duriorem, medullosum tamen: nam corticis loco, quasi lignum habet, ligni autem loco fungosam intus medullam vt sambuci. Ex quibus intelligis ferulas vt bacillos fuisse, quibus vapulabat pueritia à magistris, vnde fluxit, vt in triuialibus hodie scholis, magistri, & præceptores virgam longiusculam, & lentam gerant, qua & in scholis, & templis vtuntur, feriuntque capita puerorum; Alij magistrorum ferulas cubitali stilo in orbitam planam desinentes, qua plana & explicata manus verberatur, efformant, vnde natum adagium, manum ferulæ subducere.

Stragl.

Invisae pveris) Quintilianus lib. 1. cap. 3. negat pueros verberandos, quod tamen passim & fit, & fiebat semper, vt Horatius, Columella, Iuuenalis, & Martialis docent. Plinius ingenuos pellibus anguillarum ait pulsatos. Prometheo mvnere) Hac de re Aeschylus, vt suprà monuimus, in Prometheo plurima. Hesiodus περὶ ἔργων καὶ ἡμερῶν. Lege Mythicos, & Natalem Comitem fusè super hac re fabulantes. Prometheus enim ignem superis ferulâ subduxit, hominibusq; vsum eius ostendit, vt apud Aeschylum gloriatur, quam ob culpam ad Caucasum est relegatus & ligatus.

Pera.

LXXI. LXXXI.

Ne mendica ferat barbati prandia nudi,
*Dormiat & * tetrico cum cane, pera rogat.* * tristi.

Mens est. Pera, qua vtuntur plurimum Cynici philosophi, rogat, ne detur Cynico, & cogatur ferre emendicata frusta Cynici, & cum eodem dormire: nec enim aliam habebant supellectilem Cynici, quàm scipionem & peram. Pera est sacculi viatorij genus, quo opsonia feruntur, alioqui pellis à collo ad lumbos pendens. super cultu Cynico plenè dissertatum est lib. 4. epigr. 53. ad versum.

Cum baculo, peráque senem, cui cana, putrisq;
Stat coma, & in pectus sordida barba cadit.

CVM CANE) Cynici canes audiebant, quòd obuios dictis morderent, mendicato viuerent, & in vsu vitæ canum impudentiam sequerentur. Plura ex epigrammatis Græcis εἰς φιλοσόφους suprà memorauimus.

Scopæ.

LXXII. LXXXII.

*In pretio scopas testatur * palma fuisse:* * Palma.
† Sed pretium scopis nunc analecta dabunt. † Otia sed scopis.

Scoparum, id est, verriculorum vsum docet & vnde earum pretium. Olim è palma fiebant, quibus mensæ abstergebantur, purgabanturque. Nunc, inquit, analecta, hoc est, dapum reliquiæ in pauimento, pretium dabunt scopis. Horat. Sat. 2. lib. 2.

Ten' lapides varios lutulenta radere palma?

Palmæ vsus trecentos sexaginta Babylonij recensebant, de quibus Pierius in palma. Palma hic quibusdam est nomen viri illustris, de quo scriptum lib. 12. ep. 9. à quo disputatum aiunt de optimo conuiuio, ego nullus credo. Analecta suprà fusius descripsimus, de quibus Turnebus, Cælius Rhodiginus, alij. sunt reliquiæ ciborum in terram cadentes. Initium pentametri aliqui aliter legunt, & interpretantur. OTIA SED SCOPIS NVNC ANALECTA DABVNT) Scopis pauimenta, seu asarota negant verri, quod ex Iuuenale, & Plinio refutat Calderinus. Sed Calderinum refellit Alexand. Neapol. lib. 4. cap. 21. quod totum est super hoc disticho. Cum Calderino tamen sentio, pro quo apertus est locus apud Petronium. *Cæterùm, inquit, inter tumultum cùm fortè parapsis excidisset, & puer iacentem sustulisset, animaduertit Trimalcio, colaphisq; obiurgare puerum, ac proiicere rursus parapsidem iussit. Insecutusq; est * lecticarius, argentumq; inter reliqua purgamenta scopis cœpit verrere.* Verrendi ministerio addicti aliàs Scoparij appellati, id est, ὑπὸ τὰ λα σαρόντες, vt Græci interpretantur l. 8. D. de Instit. vel Instrum. legato. Hoc fortè non vbique factum; nam & serui, analectæ dicti, sub mensa incuruati, reliquias sub mensam cadentes, vt ossa, micas, & alia, tollebant, & pauimenta, quòd pretiosiora essent, non scopis, sed spongiis extergebant. L. quæsitum. §. item spongiæ. ff. de fund. instr. De his plura. Gruterus ad epist. Sen. 27. *Vt Grammaticos haberet analectas, &c.*

Hæc & nobis scriptura placet.
Pictas coloribus micas, & analecta putant.
Alciatus Parerg. 8. cap. 25.
** Supellecticarius alij legunt.*

Scalptorium.

LXXIII. LXXXIII.

Defendet manus hæc scapulas mordente molesto
Pulice, vel si quid pulice sordidius.

Scalprum, scalpellumque memini legere, scalptorium nusquam exsculpo. sed quid scalptorium sit, nullo labore ex ipso poëta discis, qui docet instrumentum esse manui geminum, quo scapulæ (in quas digiti se non extendunt) prurientes, aut bestiolarum, pulicum, inquam, aut pediculorum morsiunculis scalpurientes fricantur, & scalpuntur.

Manuale.

LXXIV. LXXXIV.

Ne toga barbatos faciat, vel pænula libros,
Hæc abies chartis tempora longa dabit.

Ipsa vox ostendit vsum manualis, seu enchiridij; abiegnis enim tabulis manualia fiebant, quibus libri tegebantur, ne manibus, aut sinu gestati, versatique attererentur in cornibus, quod

necessariò fiebat, si muniti fortioribus inuolucris non essent. Manuale alioqui dicitur à manu, quod vel manu capiatur, vel manum impleat, quæ vox apud Plinium sæpius legitur, nec scio, an apud alium, cui auctoritas constet.

Barbatos) villosos, quales tironum libri plerumque spectantur cornibus comatis, intortisque: barbatos vocat poëta, quòd vsu detriti, quæ natura chartæ est, vt libri pilos, villosque velut barbas acquirant. Poenvla) qua atteritur liber in frontibus, nisi tabulis sit tectus. Abies) è qua fiebant inuolucra, & arma librorum.

Lectus pauoninus.

LXXXV. LXXV.

Nomina dat spondæ pictis pulcherrima pennis
Nunc Iunonis auis: sed prius Argus erat.

Ne fallare lector: non fuêre lecti, seu spondæ tectæ pennis, aut oculis pauonum tantum, sed citreis tabulis, quæ plumas gemmasq; pauonum æmulabantur. Plinium audi lib.13.cap.15. in hæc verba, de citreis mensis loquentem. *Sunt & vndatim crispæ, maiore gratia, si pauonum caudæ oculos imitentur.* Factos autem lectos etiam citreos ostendit Seneca, qui scribit citri radices, insanis licitari solitas pretiis, ad mensarum & lectorum ornamenta. & Persius.

——non quicquid denique lectis
Scribitur in citreis——

In quo versu interpretando, non sequor tantùm Foquelinum, sed Britannicum etiam, & Fuluium Vrsinum. Fuerunt tamen & citrei pugillares, in quos vel memoriæ caussa referebant, quæ volebant, vel quos carminibus scribendis adhibebant. Martialis sup. epig.3. Suet. Ner. cap.52. Plinius epist.27.lib.7. Scribebant veteres in lectis cubantes, & carmina, aliáue meditabantur. Hor.

Sueto. in Aug. lucubratoriū lectulū appellat, in quo studebat Augustus.

Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.

Plinius epist.27.lib.7. *Venit Athenas Philosophus Athenodorus, &c. vbi cœpit aduesperascere, iubet sterni sibi in prima domus parte, poscit pugillares, stilum, lumen, suos omnes in inferiora dimittit, ipse ad scribendum animum, oculos, manum intendit, &c.* De citreis lectis, accipe Martialis versum, lib.12.

Gemmantes prima fulgent testudine lecti,
Et Maurusiaci pondera rara citri.

Ab oculis igitur pauonis, quos citreus lectus imitabatur, ipse lectus appellabatur pauoninus. Ivnonis) pauonem Iunoni sacrum, & suprà docuimus, & hodie ne tiro quidem nescit. Argvs) custos Iûs conuersus in pauonem. legatur Ouid. Metam. Carmen tamen ipsum videtur de lecticis seu lectis penna caudaque pauonina ornatis; pennæ enim non sunt citreæ, præterea inscriptio est de pauonino lecto alioqui fuisset de citreo lecto.

Ephippium.

LXXXVI. LXXVI.

Stragula succincti venator sume veredi:
*Nam solet à nudo surgere * ficus equo.*

* pectus.

Veredum de equo intelligendum lib.12. monitus es. hîc insternit veredum equum cursorem ephippio suo, seu sella equo imposita, cui eques insideat. Vocat poëta stragula generali verbo, quicquid insternitur, stragulum latinis dicitur, quod antea docuisse non ignoro. Ephippium tamen non pro stragulo puto poëtæ dictum, sed equum iam succinctum, hoc est, ephippio onustum, ait stragulis quoque insternendum, seu stragula ephippio iniicienda, quorum loco hodie adhibent puluinos equestres, Reitküß. Ficvs) vlcus inde natum, si nudo insideas, quem morbum Germani lupum appellant. De fico morbo supra fusè disputatum lib.1. ep.65.

Den Wolff reitten.

Stibadia.

LXXXVII. LXXVII.

*Accipe * lunata scriptum testudine † sigma*
Octo capit: veniat, quisquis amicus erit.

*limata.
† signum sed emendatius sigma.
Sanaremecum sentit Stibadium esse idem, quod sigma.

Stibadium est lectus accubitorius, qui figurâ sua Græcum sigma exprimit hac formâ, C vnde poëta lunatam testudinem vocat; testudinem autem, à materia, lecti enim, & mensæ concharum testis operiebantur, & sigma, non signum, quod apud Athenæum lib.10. arcui Scythico comparatur. Σκυθικῷ τόξῳ τεῖτον ἦν πεσσοειδές. Sedebant in eo conuiuæ non incuruatis genibus procumbentes, sed coxim interpositis puluinis insidentes, vt Sagarij solent apud Italos. Erat enim sigma lectus, seu torus ad mensas rotundas accommodatus, quē semirotundum suggestum vocat

Apuleius

Apuleius lib. 5. *Visoq; statim proximo semirotundo suggestu, propter cœnatorium, rata refectui suo commodum libens accumbit.* Fiebant stibadiorum tori ex herbis primulum, vnde & nomẽ accepêre, στιβάδας enim herbas vocant. Plato περὶ πολ. lib. 2. ἐπὶ καλαμόν τινα παραβαλλόμενοι, ἢ φύλλα καθαρὰ κατακλινέντες ἐπὶ στιβάδων ἐστρωμένων μιλακί τε, καὶ μυῤῥίναις εὐωχήσονται αὐτοί τε, καὶ τὰ παιδία ἐπιπίνοντες τοῦ οἴνου ἐστεφανωμένοι, καὶ ὑμνοῦντες τοὺς θεούς. Seruius ad 1. Aeneid. versum.

Aurea composuit sponda, mediamq; locauit.

Stibadia, inquit, *antiqui non habebant, sed stratis tribus lectis epulabantur.* Theocritus tamen, & Plato τῶν στιβάδων, mentionem faciunt. hîc lib. 2. de Rep. ille in Adornidis epitaphio. Isidorus stibadium à stipitibus deducit, quasi stipadium. Suidas στιβάδες τράπεζαι ἢ στρωμναί Stibades sunt aut mensæ, aut lecti. Athenæus item mensas intelligit. Lampridius in Heliogabalo, seu Elagabalo. *Primus*, inquit, *inuenit sigma in terra sternere, nõ in lectulis, vt à pedibus vtres per pueros ad reflandum spiritum soluerentur.* Idem in eodem. *Illud sanè mirum videtur, quod dicitur ab eo factum, vt de croco sigma strauerit, cùm summos viros rogasset ad prandium, pro eorum dignitate se dicens fœnum exhibere.* OCTO CAPIT) suprà lib. 10. dixerat.

Septem sigma capit, sex sumus, adde Lupum.

Intellige septem opportunè, & laxè sigmati insedisse, octo ægrè, & arctè. Quare Lampridius de Elagabalo, *habuit*, inquit, *hanc consuetudinem, vt octo caluos rogaret ad cœnam, item octo luscos, & item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, & octo pingues, cùm capi non possent omnes vno sigmate, vt de his omnibus risus citaret.* Et Sidonius lib. 11. epistola ad Domitium docet certum numerum stibadio fuisse. *Ita*, inquit, *vt ministeriorum sese non impediente famulatu tot possit recipere sellas, quot solet sigma personas.* Idem tamen Martialis suprà testudinem hexaclinon à sex personis vocauit stibadium. heptaclinon igitur à septem. Erat & antisigma, quod sigmati respondebat, & vnus velut circulus (sic tamen vt ministri possent transire) efficiebatur. Stibadij mentio est apud Plinium lib. 5. ep. 6. Eiusdem ideam, & schema ex antiquo marmore Romæ expressum spectabis in append. Fuluij Vrsini,* qui multa de stibadio, vti & Cælius Rhodig. lib. 12. cap. 18. Stuckius de Antiquit. Conuiuial. Catanæus ad Plinium. Bayfius, & alij, præsertim Sauaro. Marcellus Donatus in Dilucid. ad Lampridium in Heliogabalo negat stibadium fuisse lectos in quibus ad mensam accumbebant, sed ipsas mensas, sed videtur nescisse quid esset Græcum sigma, facit tamen sententiam suam vtcunque probabilem. apponam ipsius verba, vt lector quam volet sententiam sequatur, mihi nõdum persuasit. Ioannes, inquit, Baptista Egnatius in suis annotat. inquit: Sigma veteres sellam in formam S litteræ constantem dixere, spiris inuolutam, de qua Martialis & Sidonius meminere. Rhodig. lib. 12. c. 18. scribit: Lego non semel apud Lampridium sigma pro diæta positum, siue stibadio, siue cœnatione. Et paulo post: Et pro ingenij captu sigma posse dici videbam ab eius elementi titulo, qui foribus superpositus foret, qua nota discubituris silentium indici videbatur, vt à conuiuio surgentes, si quid fortè licentius obloquutus foret quispiam, volentes obliuiscerentur. At sigma nec sellam nec cœnationẽ fuisse, ex præsenti loco colligimus, siquidem ait Lampridius: Vt de croco sigma strauerit, quum summos viros rogasset ad prandium, pro eorum dignitate se dicens fœnum exhibere. Ex quibus manifestum fit, sigma mensam fuisse non sellam. Et paulò pòst: Habuit & hanc consuetudinẽ vt octo caluos vocaret ad cœnam. item octo luscos, item octo podagrosos, octo surdos, octo nigros, octo longos, octo pingues, quasi capi non possent vno sigmate, vt de his omnibus risum citaret. Et iterum: Primus denique inuenit sigma in terram sternere, non in lectulis, vt à pedibus vtres per pueros ad reflandum spiritum soluerentur. Ex quibus palam fit, sigma mensam fuisse vltra octonarium numerum conuiuarum non capiens. Quod manifestum etiam fit ex Martiale scribente lib. 14.

Accipe lunata scriptum testudine sigma,
Octo capit, veniat quisquis amicus erit.

Et alibi:

Septem sigma capit; sex sumus, adde Lupum.

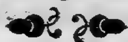
Ex quibus colligimus etiam, sigma fuisse mensam incuruã & lunaris formæ. S enim ex duabus semilunis apposite incuruatis consistere oculata fide probatur; & talis formæ fuisse mensam sigma dictam existimandum; nam testudine Lunatam incuruaturam ad Lunæ figuram interpretantur. Huiusmodi mensam alibi idem Martialis Hexaclion vocauit, id est, sex capiens conuiuas, inquiens:

Et testudineum mensis quater Hexaclion,
Ingemuit atrio non satis esse suo.

Huiusmodi autem mensæ forma commodissima erat cum in curuaturis illis binis sedentes conuiuæ mutuo se respicere possent, & alioqui cum diætariis seu mensæ seruientibus, nullo impedimento obstante, à parte conuexa ministrantibus. Hæc habui quæ in re perdifficili adnotarem, & in qua recentiores scriptores non modo sobrij sed propemodum ieiuni fuere.

Sed contra venit Casaubonus qui nobiscum ex asse facit in Not. ad Aelium Lampridium. p. 342.

*De Triclinio ad Ciaconium.

Gustatorium.

LXXVIII. LXXVIII.

Fœmineam nobis cherson si credis inesse,
Deciperis: pelagi mascula præda sumus.

Gustatorium idem quod repositorium, in quo gustus, seu antecœna apponebatur. Petronius. Cùm subitò signum symphonia datur, & gustatoria pariter à choro rapiuntur. Repositoria, pro quauis etiam mensa accipiuntur.

Gustatorium genus mensæ est, sectâ testudine vestitum. Plinius lib.9.cap.11. *Testudinum putamina secare in laminas, lectosq; & repositoria his vestire, Corbilius Pollio instituit, prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenij.* Apud Iuniorem Plinium lib.5.ep.6. videtur locum potius, quàm ipsam mensam significare; quanquam Catanæus ad mensam referat. *gustatoriũ*, ait, *grauiorq; cœna margini imponitur.* Tantæ porrò magnitudinis testudines Indicum mare mittit, vt habitabiles casæ singulis his integantur, atque inter insulas rubri præcipuè maris, his nauigant cymbis, quod Diodorus & Plinius credidêre, scriptisq; prodidêre. plura de testudinibus Aelianus. Poëta noster ait gustatorium hoc factum ex testudinibus masculis & marinis, non terrestribus, quæ fœmineæ habebantur. Plinius de terrestribus, *sunt & terrestres, quæ ob id in operibus Chersinæ* (nam χέρσος Græcis terram sonat, vnde chersonesus peninsula) *vocantur in Africæ desertis, qua parte maxime sitientibus harenis squalent, roscido, vt creditur, humore viuentes.* Neque aliud ibi animal prouenit. Hîc ipsum gustatorium loquitur, & se non ex terrestribus & chersinis, sed masculis & marinis testudinibus factum gloriatur.

Mensa citrea.

LXXXIX. LXXIX.

Accipe fœlices, Atlantica munera, syluas:
Aurea qui dederit dona, minora dabit.

Fortè an ad lib.12.ep.67. satis fusè exposita & laudata mensa citrea, cùm illum versum interpretarer?

Et Maurusiaci pondera rara citri.

ATLAS) mons Mauritaniæ. AVREA MINORA) duodecim millibus, & quingentis philippæis, Cic. citream, Asinius Pollio XXV. millibus emit. Seneca vnam citream senatorio censu emptam ait. Senatorius porrò census erant XXX. millia coronatorum, sicut equitum decem millia. Triginta aureorum millia conflata in massam, mensam vtique magnam efficerent. Poëta noster citreas auro cariores fuisse ostendit. Seneca quingentas citreas habuit, Dione Casio teste, vbi κεδρίνα ξύλα, interpretantur mensas citrei ligni. Dioscorides lib.1. cap.89. Cedrum & eius ingenium describit. Ad quem locum Matthiolus multa disputat, negatque cedrum, & citrum eandem arborem. Citrea certè mala Medica sunt, nec cedrorum fœtus. Auctores videntur cedrum, & citrum confundere. In Atlante monte cedrum, non citrum fuisse Pinius tradit, qui citri nullam facit ibi mentionem, cùm de mensarum insania disputat. Plinij verba sunt. *Atlas mons peculiari proditur silua, de qua diximus; Confines ei Mauri, quibus plurima arbor cedri, & mensarum insania, quas fœminæ viris contra margaritas regerunt, &c.* Et infrà: *Anchorarius mons vocatur citerioris Mauritaniæ, qui laudatißimam dedit cedrum iam exhaustus Mensis præcipuè dos in venarum crispis, &c.* De citreis mensis. Lucanus lib.1. *Mensasq; priores Aspernata fames.* Lib.9.

In nemus ignotum nostræ venere secures,
Extremoq; epulas mensasq; petiuimus orbe.

Petronius Satyr. *——ecce Afris eruta terris*
Citrea mensa——

Plutarchus, Cicer. Plura lib.12.

Mensa acerna.

XC. LXXX.

Non sum crispa quidem, nec siluæ filia Mauræ:
Sed nôrunt lautas & mea ligna dapes.

Secundam à citro palmam obtinuit Acer, arbor amplißima operum elegantia, ac subtilitate, vt Plinius est auctor lib.16.cap.15. vnde sic dictam volunt, quòd acria in ea artificum ingenia exerceantur, cuius quidem aceris plura sunt genera, quorum pulcherrimũ Plinius ait bruscum, multaque etiamnum excellentia mollusсum, sed bruscum intortius crispum, mollusсum simplicius sparsum. de his acernis mensis, Horatius lib.ser.2.

Hic

His vbi sublatis, puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam——

FILIA) Non sum nata in Atlante monte, & silua Maurorum, vt citrea, &c.

Dentes eborei.

LXXXI. XCI.

Grandia taurorum portant qui corpora, quæris,
An Libycas poßint sustinuisse trabes?

Dentes elephantini sustinebant mensas citreas in omnes figuras effecti. Lucanus.

Vt Mauri Libycis centum stent dentibus orbes. Et:
Dentibus his niueis sectos Atlantide silua
Imposuére orbes, quales ad Cæsaris ora
Nec capto venére Iuba——

Iuuenal. Sat. II.
——latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, & magno sublimis Pardus hiatu
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,

Plura de dentibus eburneis citreas sustinentibus Plinius lib. 12. cap. 5. TAVRORVM CORPORA QVI PORTANT) in amphitheatro exhibiti elephanti iactabant dentibus tauros, vti & rhinocerotes. Martialis lib. A. e. II.

Quòd pius & supplex elephas te, Cæsar, adorat,
Hic modò, qui tauro tam metuendus erat.

Et 19. *Qui modò*, &c.

Occubuit tandem cornuto ardore petitus,
Dum facilem tolli sic elephanta putat.

Argumentatur poëta à maiori. Eburnei dentes potuêre ingentes tauros tollere & ferre, quomodo non leues citri orbes ferent?

* Quincupedal.

*Aliàs. Quincupeda.

LXXXII. XCII.

Puncta notis ilex, & acutâ cuspide clausa,
Sæpe redemptoris prodere furta solet.

Ilignem quincupedam describit, eiusque vsum. dicta est quincupeda, seu quincupedal, à mensurâ quinque pedum, vt decempeda à decem pedibus, ad quam redemptorum opera exigebantur, ne fallerent, & aliquid de materia detraherent. Redemptores propriè Festo dicuntur, qui cùm quid publicè faciendum, aut præbendum conduxerant, effecerantque; tum demum pecunias accipiebant. nam antiquitus emere pro accipere ponebatur. Redemptor statuæ est, cui locata est statua facienda; Redemptor ædium, templorum, palatiorum, cui locata sunt hæc ædificanda, &c. Cic. in Cat. & Verrem. Res vulgaria est. At ij nunc dicuntur redemptores, qui quid conduxerunt præbendum, vtendúmue. PVNCTA NOTIS) distincta signis, variis nempe digitis, palmis, & pedibus. ILEX) synecdoche materia pro forma. FVRTA) in dimensione prodit.

Pocula archetypa.

LXXXIII. XCIII.

*Non est ista recens, nec nostri * gloria cæli:*
*Primus in his * Mentor, dum facit illa, bibit.*

*G. dorica.
*G. meritò dum facit illa, bibit.

Etsi archetypa suprà lib. 8. ep. 6. descripsimus, ad illum versum:

Archetypis vetuli nihil est odiosius, Eucti.

Iuuat tamen versus caussâ verbum addere. Archetypa, sunt pocula auorum tam arte, quàm antiquitate nobilitata, quæ toreumata vocat Cic. sexta in Verrem, * Mentoris, cælatoris eximij manu facta, seu alterius antiqui arte elaborata. Archetypon Græcum est ab ἀρχὴ & τύπος, principium & forma, quasi prima figura & forma, ad quam alia fiunt. Est hæc vox apud Cic. Varronem, Plinium, Iuuenalem, & alios. CŒLI) Instrumenti cælatorum, quo scalpunt & cælant. sæpicule vsus hac voce Martialis.

*Et sæpe Martialis.

*Cali-

*Calices.

* Audaces.

XCIV. LXXXIV.

* Non. Vini, Iunius Vitri, Aldus.

Nos sumus audacis plebeia toreumata vitri:
Nostra nec ardenti gemma feritur aqua.

Pauperum dona hæc, vt archetypa diuitum. Carmen ita intelligo, vt loquantur ipsi calices fictiles, qui se audaces dici aiunt, quòd crystallina quàm proximè imitentur, audeantque se cum crystallinis conferre, de quibus Plinius lib. 36. cap. 26. qui Obsidianum vitrum appellat ab Obsidio dictum, qui lapidem in Aethiopia inuenit Obsidianum nigerrimi coloris, ad cuius similitudinem, & vitra fiebant, & gemmæ ex eod. lapide sculpebantur, & imagines effingebantur. Augustus quatuor elephantos Obsidianos in templo Concordiæ dicauit. Ex eod. Obsidiano vitro fiebant vasa escaria. Erat rubens, translucens hæmatinon, album item, murrhinum, hiacinthos, sapphirosque mentitum, & omnibus aliis coloribus. Maximus honos in candido translucentibus, qua proxima crystallini similitudine. Vsus verò huius vitri tantus erat, vt argenti, & auri metalla pepulerit. Alij legunt; Non sumus—

NOSTRA NEC ARDENTI GEMMA FERITVR AQVA) Hoc miror. Nam Plinius ait disertè Obsidianum, vnde audaces fiebant, caloris esse impatiens, nisi præcedat liquor frigidus. Et omnia ferè vitra aqua feruenti rumpuntur. Hinc mihi suspicio nata, non agi de audacibus calicibus, sed fictilibus ex argilla & ligno, quales erant fraxinei, buxeiúe. Quòd si verum est retinenda erit vulgata scriptura: *Non sumus audacis*—hoc intellectu; nos plebeia toreumata nō sumus ex eo genere vitri quod audaces præbet calices, sed ex luto ficta, quæ non læduntur aqua feruenti. Posses tamen etiam hoc sensu legere. *Nos sumus audacis*— Nos plebeia toreumata sumus ex vitro seu luto (nam vitrum hic καταχρηστικῶς vsurpatur) audaci, vnde calices fiunt qui audaci manu, non timidâ vt crystallina, tractari possunt, nec enim facile rumpuntur aqua, nec si frangantur tanti sunt vt iacturam doleas. Ex vitro tamen calices factos qui etiam proiecti in pauimentum non elidebantur narrat Trimalcio apud Arbitrum, *qui fabrum, ait fuisse, qui vitrea vasa fecerit tenacitatis tantæ, vt non magis, quam aurea vel argentea frangerentur. Quum ergo phialam huiusmodi de vitro purißimo, & solo, vt putabat, dignam Cæsare fabricasset, cum munere suo Cæsarem adiens admissus est. Laudata est species muneris commendata manus artificis, accepta deuotio donantis. Faber vt admirationem intuentium verteret in stuporem, & sibi plenius gratiam conciliaret imperatoris, petitam de manu Cæsaris phialam recepit, eamq; validius proiecit in pauimentum tanto impetu, vt nec solidissima & constantißima æris materia maneret illæsa. Cæsar autem ad hæc non magis stupuit, quā expauit. At ille de terra sustulit phialam quæ quidem non fracta erat, sed collisa, ac si æris substantia vitri speciem induisset. Deinde martiolum de sinu proferens, vitrum correxit aptißimè, & tanquam collisum vas æneum crebris ictibus reparauit. Quo facto se cœlum Iouis tenere arbitratus est, eo quod familiaritatem Cæsaris & admirationem omniū se promeruisse credebat. Sed secus accidit. Cæsar enim illum duci iußit & decollari ne aurum vilesceret.*

TOREVMATA) etiam vitra torno fiebant. Plinius. *Ex maßis rursus funditur in officinis, fingiturq; & aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur.* Audaces reor ex Aegypto allatos, de quibus infrà ep. 115. De audacibus fictilibus etiam lib. 12. ep. 75. ad Amœnum plura leges.

Hi magis Audaces, an sunt, qui talia mittunt
Munera?——

Et:

Nullum solicitant hæc, Flacce, toreumata furem,
Et nimium calidis non vitiantur aquis.

Non dubito, cùm alia torno fierent, & cælari possent, non fuisse eiusdem materiæ, cum iis, quæ flatu figurabantur. Ita nec aqua feruenti vnquam solutos calices tornatos, aut cælatos, sed anima factos. nec fuisse vitreos verè ex lemmate infrà posito colligas, ne bis idem, aut si vitrei, diuersæ tamen materiæ cùm vero vitreo.

Phiala aurea cælata.

XCI. LXXXV.

Quamuis Callaico rubeam generosa metallo,
Glorior arte magis: nam meus iste labor.

Diuitis munus. Phialam descripsimus lib. 8. epig. 33. ad Paullum. genus erat poculi ex auro facti patulum. E Thuscia ferebatur. Athenæus lib. 1.

Τυῤῥηνὴ δὲ κρατεῖ χρυσότυπος φιάλη.
Ex auro sculptas Thuscia dat Phialas.

Hic

Hic gloriatur Phiala, qua auro, qua arte. Aurum à colore, & loco commendat. rubet enim Callaicum, de quo Plinius lib. 33. cap. 4. Gallæciam vocat, Callaicos Hispaniæ populos, quorum regio hodie Gallæcia. LABOR MEVS EST) Ex mea materia, ex auro, non ascita aliunde gemma. Ita Domitius, sed testor mentem tuam lector non agi de materia vltimis his verbis sed ingenio artificis, cum dicit: *Glorior arte magis, nam meus iste labor*; caussam vt vides addit, cur artem præponat auro & materiæ. Vox ergo *meus* non quadrat huc magis quam virgultea scapha: Obseruarunt hoc etiam alij qui rescribunt *Myos: Nam Myos iste labor.* Omne tulit punctum hæc scriptura: Martialis libro 8. ep. 51.

Quis labor in phiala? docti Myos, anne Myronis?

Mys, Myos, nobilis cælator, Plinius lib. 33. cap. 12. Mys me fecit, glorior ergo arte & artifice magis quam auro. Mys latinè etiam murem valet; est & testudinis genus, mus aquatilis. Hic proprium viri. Pitheas, vt Plinius lib. 33. cap. 12. docet, duas fecit Phialas bonarum vnciarum viginti vnciis æstimatarum. Vlysses & Diomedes Palladium surripientes erant in phialæ emblemate.

Calices Vatinij.

LXXXVI. XCVI.

*Vilia sutoris * calicem monumenta Vatini*
Accipe: sed nasus longior ille fuit.

* *V. calices monimenta.*

Pauperum munus. Calices Vatiniani seu Vatinij vitrei erant, vt lib. 10. ep. 3. docuimus. Vatinij à Vatinio sutore Beneuentano dicti, qui ad tantas opes peruenit, vt munus ederet, quod Tacitus, & Iuuenalis præter Martialem queruntur. Lubet optimam nostri Andreæ Schotti notam apponere. *Hic locus male*, inquit, *intelligitur ab interpretibus, Vatinium confecisse calices, nasis prominentibus, cùm esset sutor. Iste enim Vatinius erat sutor, & erat nasutus, hoc est, magnum habens & prominentem nasum, ad cuius similitudinem conficiebant calices vitrearij, &c. Inde Nasiterna, genus vasis aquarij ansati & patentis, dicta quòd tres nasos, hoc est, ansas haberet.* NASVS LONGIOR ILLE FVIT) calices Vatini erant nasuti, eoque artificio facti, vt modò plures, modò pauciores nasos prominentes haberent. Refert carmen poëta ad corpus & animum. De vtroque Tacitus his verbis 15. Annal. *Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus: primò in contumelias assumptus, deinde optimi cuiusq; criminatione eousq; valuit, vt gratia, pecunia, vi nocendi etiam malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à sceleribus cessabatur.* Poëta noster vt distortū, simul & nasutum taxat. Turnebum transeo; ad nostram sententiam accedit Lipsius. *Ego*, inquit, *sententiam* (huius epigrammatis) *puto, cùm quatuor nasos haberet ille Vatinianus calix, tamen longiorem fuisse Vatinij nasum, notatq; callidè eum, vt acrem & sagacem inquisitorem, criminatoremq;*. Ita enim fuit. Xiphilinus testis, cùm ait adeo eum hostem optimatibus fuisse, vt semper in ore haberet, μισῶ σε καῖσαρ, ὅτι συγκλητικὸς εἶ. de poculo Iuuenalis.

Tu Beneuentani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quatuor——

NASVS LONGIOR ILLE) Ille Vatinius, quantus quantus fuit, nasus fuit, & longior calice, quamuis longo & nasuto.

Lances chrysendetæ.

LXXXVII. XCVII.

*Grandia ne viola paruo chrysendeta * mullo:*
*Vt minimum, libras * debet habere duas.*

* *f. mullo lege non mulso, vt vulgo.*
* *V. dicat.*

Escaria vasa aureis crustis illigata, & exornata erant, quibus pisces inferebantur. dicuntur chrysendetæ & chrysendeta, quasi auro vincta. Turnebus lib. 13. c. 3. ex Plutarcho docet chrysendeta esse vasa, quorum gemmæ auro consertæ, & contextæ tenerentur. NE VIOLA) latæ chrysendetæ latos magnosque pisces desiderant; alioqui indignantur, cùm non dignam sua nobilitate cœnam ferunt. PARVO MVLLO) Mullum non edat, qui legit hic mulsum, quo nihil insulsius. Martialis ipse lib. 2. ep. 33. nobis chrysendeta mullo onerat.

Immodici tibi flaua tegant chrysendeta mulli.

Iuuenalis item escariam, & piscariam lancem nominat fortè chrysendetam. Sat. 5.

——aspice quam distendat pectore lancem
Quæ fertur domino squilla——

LIBRAS DVAS) minimum sit, mullus bilibris.

Vasa

Vasa Aretina.

XCVIII. LXXXVIII.

Aretina nimis ne spernas vasa, monemus:
Lautus erat Tuscis Porsena fictilibus.

Fictilia erant pauperum munus, quæ lib. 1. e. 54. componit cum crystallinis, vt vilissima nobilissimis.

Sic Aretinæ violant crystallina testæ.

Laudat fictilia Aretina ab vsu antiquitatis, quæ olim fictilibus vtebatur, nec vulgus tantùm, sed reges ipsi, Numæ, Porsenæ, Agathocles, alij. Aretium seu Arretium vrbs Tusciæ, Aretini Etruriæ populi Porsenæ subiecti. Ciuitatis meminere Plinius, Strabo, Ptolemæus: colonia fuit Romana, vnde vasa fictilia afferebantur. De vasis Aretinis Iuuenalis Sat. 12.

Bascauda.

XCIX. LXXXIX.

Barbara de pictis veni bascauda Britannis:
Sed me iam mauult dicere Roma suam.

Et bascauda vas escarium est, ex Britannia primùm allatum, à quibus nomen accepit, deinde & Romæ factum, & vsurpatum, vt meritò poëta dicat: Sed me iam mavvlt dicere Roma svvm) Est eiusdem mentio apud Iuuenal. Sat. 12.

Adde & bascaudas, & mille escaria——

Pictis Britannis) Inficiebant corpora cæruleo colore. Cæsar lib. 5. bello Gallico. *Omnes verò se Britanni luteo.* (variat hìc scriptura, leguntque varij variè: vitro, nitro, glasto, luteo, glauco, vltro. Hotomanus legendum contendit luteo ex Dioscoride) *inficiunt, quod cæruleum efficit colorem. atq; hoc horribiliore sunt in pugna aspectu. Incertum,* inquit, *ob decorem, an quid aliud vltro* (lutro lege) *corpora infecti,* Græcis lytron, Dioscoridi Lysimachia dicitur.

Panaca.

C. XC.

Si non ignota est docti tibi terra Catulli,
Potâsti testâ Rhætica vina meâ.

Testas Veronenses laudat, quibus vinum Rhæticum bibitur; nam Rhætia Veronam vsque pertinebat. scribitur Rætia & Rœtia sine afflatu, item Rhetia, & Rhætia, & Retia. Rhæti autem Cisalpini, & Transalpini populi Straboni, & Plinio, Comumque Venetorum, & Vulturenos continebat, ad quorum radices Rhæticum vinum Augusto, Suet. 77. c. Virgilioque laudatum, qui 2. Georgicõr.

——& quo te carmine dicam,
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.

Panaca populi Rhætiæ vnde panaca pocula.

Vbi ambiguè locutum poëtam tradit Seneca, Plinius; à poëta haud dubiè laudatum Rhæticum. Cæterùm de Rhætia accuratissimè noster, & omnium litterarum amantium præses, ac Mœcenas M. Velserus lib. 1. Antiquit. August. scripsit. Panaca) vasa ἐνδιτος, panaca testa, panacum vas. Terra Catvlli) Verona. de qua lib. 1.

Boletaria.

CI. XCI.

Cùm mihi boleti dederint tam nobile nomen,
*Prototomis, pudet heu, seruio * coliculis.*

* *V. caulicolis.*

Boletarium seu boletaria dicitur patina, qua boleti inferebantur, queritur hìc boletarium, se cogi ad ferendos coliculos, qui erant viliores boletis; boleti enim genus sunt nobilissimum fungorum, de quibus cùm aliâs, tum lib. 13. ad illum versum, dictum est:

Argentum, atq; aurum facile est, lænamq; togamq;
Mittere: boletos mittere difficile est.

Nobile nomen) boletarium à boletis dicitur. Prototomis) prototomi caules sunt, qui adhuc teneri primo vere succiduntur, Plinius li. 19. c. 8. *Cymas à prima sectione præstat proximo vere.*

His

Hic est ipsorum caulium delitatior, teneriorq́; caulitulus Apitij luxuria, & per eum Druso Cæsari fastiditus, non sine castigatione Tiberij patris. Prototomi autem à Græco πρῶτος, & τέμνω, vnde τόμος sectio, quasi dicas prima sectio; pluris enim fiunt brasſicæ æstiuæ, & autumnales, & circa solstitium. de prototomis Columella.

Sed iam prototomis tempus succidere caules.

Martialis, & nos ad Martialem lib.13. lemmate Coliculi. cauliculi, seu coliculi à caule dicuntur, sicut aula olla, Claudius Clodius, caudex, codex, plaustrum plostrum, &c.

Calices Surrentini.

XCII. CII.

Accipe non vili calices de puluere natos:
Sed Surrentinæ læue toreuma rotæ.

De calicibus Surrentinis Plinius lib.35. cap.12. *Retinet hanc nobilitatem, & Arretium in Italia, & calicum tantùm Surrentum.* Surrentum Picentinorum vrbs iuxta Tyrrhenum mare; lege, quæ ad lib.13. de vino Surrentino dicta. Plura Leander, Andreas Baccius, Ortelius, alij. LEVE TOREVMA) politi rotâ calices; nam vasa fictilia etiam rotâ fieri nemo, qui Plinium legit, & figlinam vidit, ibit negatum.

Colum niuarium.

XCIII. CIII.

Setinos, moneo, nostrâ niue frange trientes:
Pauperiore mero tingere lina potes.

Colum niuarium, quod & qualum dixêre, vas erat, quo aqua ex niuibus colari solebat, quod in hunc fiebat modum. niues in colum iniiciebantur, deinde vinum infundebatur, quod per niues dum flueret, frigus induebat, secumque trahebat. quo pacto & aqua, lac, aliaque colabantur. De niuibus mox infrà plura. FRANGE) transmitte per colum, quo nonnihil vini vis frangebatur. Setinum autem præstantissimum erat, de quo lib.13. suo lemmate. PAVPERIORE MERO) vilius vinum lino transmittere, non colo potes, neque dignum est, quod, vt Setinum, coletur.

Saccus niuarius.

XCIV. CIV

Attenuare niues nôrunt, & lintea nostra:
Frigidior colo non salit vnda tuo.

Facilè colligis saccum niuarium, & colum niuarium distingui, saccumque linteum, colum ex alio genere materiæ, & vas potius quàm saccum fuisse, quod ex Pomponio in L. in argento D. de auro & argento legato discis, vbi inter vasa colum niuarium, vti & vrceolos numerat. An colum ex corio factum erat? Ita memini quosdam scribere sed tabulas non addunt. Saccus porrò erat in modum vesicæ factus, vnde Sammonicus.

Quod facit ex asino saccatus corporis humor.

Lege Turnebum lib.17. cap.18. & aliis locis. ATTENVARE) defœcare & eliquare. tam, inquit, aqua sacco transmissa redditur frigida, quam colo, quamuis ego nobilitate cedam colo. dictum, & lib.2. de hoc.

Cæcuba saccentur, &c.

* * *

Vrceoli ministratorij.

CV. XCV.

* deerit.
† desit
* bibenti.

*Frigida non * desit, non † deerit calda * petenti:*
Sed tu morosa ludere parce siti.

Vrceus vas aquarium, vnde vrceolus. vrceus frigidæ, Bayfius lib. de vase, & Martialis infra ipse docet de vrceo, *Stoicus hoc gelidum, &c.* vrceoli calidæ seruiebant. ministratorij dicti, quòd iis aqua ministraretur, aut à ministris misceretur. Poëta vsum ostẽdit hoc disticho. FRIGIDA NON DESIT) frigidam vocat arte frigefactam, non natura frigidam; quæ enim natura frigida erat, vt aqua generatim, illa poëtæ calda appellatur, * vt sentit Mercurialis lib. 1. Var. c. 8. vbi copiosè, & eruditè disputat vir eruditus de more temperandi, & refrigerãdi vina, & aquam. Non negat idem, aquam calefactam igne, ante cœnam potari solitam ad vomitiones. Frigida autem carior erat calidâ, hoc est, naturali. Et hoc est, quod poëta dicit non defuturam calidam, si frigida nõ desit. caldæ enim, seu naturalis vbiq; magnam esse copiam, frigidam arte comparatam pecunia emẽdam. Sed hæc omnia ruent, si legeris vtrobique *deerit,*

Frigida non deerit, non deerit calda ministro.

Sensu plano, expedito & ex mente poëtæ,

Siue petas tu conuiua frigidam, siue caldam, neutra deerit tibi, si propinatam statim hauseris, alioqui vtraq; deerit, nam frigida arte facta mox intepescet, & calda redibit ad frigus suum, si lentè biberis, & poculum diu manu versâris. Proinde moram pone, & mixtam extemplo ebibe. Ita tibi neutra deerit. Hæc arridet modo & scriptura & enarratio distichi, meliorem propinanti libenter respondebimus. De calda & frigida iustos libellos scripsere Io. Castalio, & Petrus Cassianus, de quibus suprà. Adde Senecam de mora bibendi lib. 4. Quæst. Nat. extremo. *Videbis quosdam graciles & palliolo, focaliq; circundatos pallentes & ægros non sorbere solum niuem, sed etiam esse, & frusta eius in scyphos suos deiicere, ne inter ipsam bibendi moram tepescant.* Vrceolorum figuram inspice apud Bayfium ex antiquis marmoribus descriptam. SED TV MOROSA PARCE SITI) Tu in temperatura aquæ frigidæ, & calidæ cum vino, non nimis esto exquisitus & difficilis. morosa sitis est delicata sitis, cui nihil nisi exquisitum sapit; vel Morosa sitis videtur hîc dici pro mora, & raritate potandi, qua hospes per speciem impediebat conuiuas, ne sæpe biberent: & hoc fortè est, quod dicit, ludere parce.

alij aliter docent. Calida duplex, Mercurialis calefacta igne, & naturalis non frigefacta niue. Frigida itẽ duplex, naturalis & arte niuiũ gelata, primũq; calefacta.

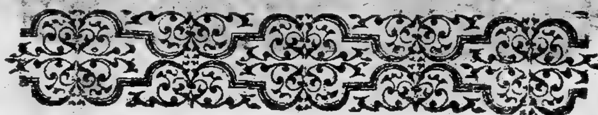
Vrceolus fictilis.

CVI. XCVI.

* laxa.
* V. bibebat.

*Hic tibi donatur * panda ruber vrceus ansa:*
*Stoicus hoc gelidam Fronto * petebat aquam.*

Vrcei frigidam ministrabant, quod exponit ipse, cùm Frontonem inde gelidam bibisse dicit. FICTILIS) ex argillâ nempe factus & vstus igni, vt lateres, rubebat. PANDA ANSA) magna lato ambitu, qualem apud Bayfium lib. de vasculis spectas. STOICVS FRONTO) vt ab aliis cognominibus separaret hunc Frontonem à secta appellauit. Frontones lego plures apud scriptores. Iulium Frontonem celebrat Tacitus in rebus Othonis, Titi Imperatoris familiarem. alium Iosephus. Frontonem cõsulem laudat Dion in Nerua. Licinium Frontonem Vlpianus sub Antonino Imperatore. Martialis lib. 1. ep. 56. Frontonem consulem illo versu. *Clarum militiæ, Fronto, decusq; togæ.* de quo Iuuen. Sat. 1. & Iosephus. Poëta lib. 5. ep. 36. patrem suum Frontonem nominat. Hoc versu, dicerem laudari Cornelium Frontonem Catium, Oratorem clarissimum, Antonini Philosophi præceptorem, virum Dioni in Adriano, Plinio lib. 2. epist. 11. & 6. epist. 13. commendatum, quòd verosimile videatur discipuli philosophi, philosophum fuisse magistrum, & Stoicâ disciplinâ probatum, quæ plurimum ea tempestate à sapientioribus celebrabatur. Seneca, inquam, & Plutarcho, qui item Stoici, & imperatorũ magistri extitêre. Sed refragatur opinationi nostræ, quòd poëta videatur, iam de mortuo loqui, cùm dicit, bibebat. Dicam potiùs de illo intelligendum, ad quem lib. 1. ep. 56. scripsit: De quo fortè & Iuuenalis meminit. Hic vrceus gloriatur, quòd quamuis sit fictilis, clarissimis tamen viris aquam ministrarit. PETEBAT) magis arridet lectio oræ ascripta, etsi sensus idem in vtroque.

Calathi.

Calathi.

XCVII. CVII.

*Nos * Satyrus, nos Bacchus amat, nos ebria tigris,*
Perfusos domini lambere docta pedes.

*Satyri.

Calathorum varia sunt significata; aliâs enim idem, quod quali, vel quasilli valent, hoc est, vasa viminea, in quibus mulieres lanam, flores, vnguēta condunt. Exempla sunt apud Virgilium ecl.2. & 7. AEneid. Catullum, Ouidium. Aliâs æreum vas, in quo humor lactis, aut ipse caseus ferebatur, vt est apud Columellam, & Virgilium. Hîc pro calice rebus sacris destinato ponitur. vt apud Virgilium 5. ecl.

Körbl. Gölten. Ländle. Becher.

Vina nouum fundam calathis Aruisia nectar.

NOS SATYRVS, NOS BACCHVS AMAT) in sacris Bacchi, & Satyrorum calathi vsum fuisse ostendit, antea Virgilio ostensum ecl.5.

Et multò in primis hilarans conuiuia Baccho,
Ante focum si frigus erit, si messis in vmbra,
Vina nouum fundam calathis Aruisia nectar,
Cantabunt mihi Damœtas & Lyctius Ægon,
Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.

Est huius calathi mentio apud nostrum Martialem lib.9.e.6. in Mamurram. Est & apud Arnobium, & Eusebium. EBRIA TIGRIS) tigrides cicuratæ ex India, & Hircania, ferebantur. Indi enim, vt AElianus est auctor lib.15.c.14. suo Regi quotannis adferunt tigrides, pardos, oryges cicures. ebriam vocat, quòd historici tradant tigres, Baccho sacras, currui triumphali iunctas fuisse. vnde Hieroglyphici, cùm docent vini moderatum vsum animi ferociam demulcere, pro symbolo geminas tigres iungunt Bacchi currum trahentes. Plura super tigribus lib.A. ad illum versum.

Lambere securi dextram consueta magistri
Tigris ab Hircano gloria rara iugo.

Calices Saguntini.

XCVIII. CVIII.

Quæ non solicitus teneat, seruetq; minister,
Sume Saguntino pocula facta luto.

Fictilia pocula & vilia erant Saguntina Sagunti facta, aut terra inde allata. illa ciuitas est in Tarraconensi Hispania, quæ Hannibali direpta, & restituta, nouaque Carthago dicta apud Liuium; Calicum Saguntinorum mentio sæpiculè fit, apud nostrum lib.8.epig.6.lib.4.epig.46. Iuuenalem, Papinium, & Plinium, nos de his suprà. Non solicitus, vt cristallina, peccant enim securæ nimium solicitæque manus.

Calices gemmati.

XCIX. CIX.

Gemmatum Scythicis vt luceat ignibus aurum,
Adspice quot digitos exuit iste calix.

Duobus modis fiebant pocula gemmata, vel vt ipse calix totus esset ex gemma, (qualis fuit illa, de qua Cic. in Verrem. *Erat etiam vas vinarium ex vna gemma prægrandi, trulla excauata, manubrio aureo)* aurumque tantum accederet gemmis, vt aliâs solent gemmæ auro; vel auro fiebat calix, quem insertæ passim gemmæ exornarent, quos calices, chrysendetas putat Turnebus, alius secus. De Gemmatis etiam Plinius lib.33.cap.1. *Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices; ac temulentiæ caussa tenere Indiam iuuat, & aurum iam accessio est.* Et lib.37.cap.2. *Quinimmo etiam ius videmur perdidisse corripiendi gemmata potoria.* Item: *eo vsq; procedente luxu, vt multi gemmas digitis detractas poculis insererent.* Martialis lib.9.

Gēma annulis exempta poculis inferebātur. Hoc est quod noster dicit quot digitos exuit iste calix.

Et virides picto gemmas miratur in auro.

SCYTHICIS IGNIBVS) smaragdis nempe, de quibus d. aliâs. DIGITOS EXVIT) vt inserantur calicibus, detrahuntur digitis. Iuuenalis.

Nam Vitro, vt multi, gemmas ad pocula transfert.

Et Plinius suprà adductus. Hîc intelligo poculum gemmis distinctum.

* seu Parcaria.

Ampulla potoria *.

CX. C.

Hac licet in gemma, quæ seruat nomina Cosmi,
Luxuriose bibas, si foliata sitis.

Ampulla nomen vasis, vnguentariis conuenit. Additur, potoria, quòd cœperit ad vsum bibendi adhiberi. Porrò vnguentaria vasa erant pyxides, alabastra, seu alabastri, holcia, lecythi, crosi, pyeli, onyches, ampullæ. HAC LICET IN GEMMA) sensus est. Luxuriose, si foliata seu vnguenta nardina sitis, bibas licet hac gemma Cosmiana vnguentis destinata. GEMMA) onyche lapide, quem gemmam vocat. de quo lib. 11.

Profertur Cosmi nunc mihi siccus onyx.

Vel alabastro. NOMINA COSMI) ampullam reor Cosmianam dictam: aut generatim, quamuis ampulla sit iam vas potorium, non vnguentarium, tamen adhuc seruat nomen ampullæ, hoc est, vasis vnguentarij, vt Cosmus accipiatur pro vnguentario, species pro genere, quod sæpe suprà Martialis fecit. Sed expresse lib. 3. epig. 81.

Et Cosmianis ipse fusus ampullis.

Ampullæ meminit Plinius epist. 30. lib. 4. vbi angusti oris vas ostendit his verbis: *Quod in ampullis, cæterisq; generis eiusdem videmus accidere, quibus non hians, nec statim patens exitus.* figuram ampullæ ex antiquis marmoribus delineatam habes apud Bayfium lib. de vasculis. pag. 140. & in plerisque D. Magdal. imaginibus adpictam. FOLIATA) Nardinum seu foliatum vnguentum constat omphacio, balamino, iunco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo. Plinius lib. 13. cap. 1. BIBAS) notat poëta luxum sui æui; reuera enim etiam vnguenta potabant, testis Plinius lib. 13. cap. 3. *At Hercule iam etiam in potu addunt, tantiq; amaritudo est, vt odore prodigo fruantur ex vtraq; parte corporis.* Sed hoc luxuriosi.

diuitis.

Crystallina.

CXI. CI.

* franges, V. peccas Securâ nimium solicitaq; manu.

*Frangere dum metuis, * frangis crystallina:* peccant
Securæ nimium, solicitæque manus.

Carmen vt crystallum lucet, meæ lucis non indigum. Crystallus nihil aliud est quam longo tempore, & denso frigore gelata glacies, quam descripsit fusè, varieque Plinius lib. 37. cap. 2. sunt tamen alij in alia sententia. Bernartium ad Siluas Papinij consule. Poëta monet seruos, ne nimium sint soliciti in porrigendis, aut tenendis crystallinis; ipsam enim nimiam curam curæ obliuisci. Curam autem eam seruis adferebat dominorum immanis crudelitas, qui ob crystallina fracta seruos in cruciatum dabant, imo necabant. Vedius certè puerum, cui casu crystallinũ manu lapsum erat, vinctum, viuumque iussit murænæ deuorandum obiici. Quod alibi pleniùs ex Seneca recensuimus. Verus Imperator, auctore Capitolino, crystallinum habuit calicem nomine Volucrem ex eius equi nomine, quem dilexit.

pauperis.

Nimbus vitreus.

CXII. CII.

* V. quoq;

Ab Ioue qui veniet miscenda ad pocula, largas
*Fundet nimbus aquas: hic * tibi vina dabit.*

Ὁμωνυμίαν huius vocis exponit hoc disticho. Et nimbum ait alias imbrem esse, hîc verò vas vitreum vino seruando aptum. priore significatu lib. A. epig. 3. lib. 5. epig. 26. lib. 9. epig. 39. metaphoricus tamen pro sparsione theatri vsurpat. hoc posteriore, tantùm hîc; neque assentimur Domitio, qui lib. A. & aliis locis pro vase nimbum accipit. AD POCVLA) neque enim Romani merum bibebant, sed dilutum aqua vinum. HIC) vas vitreum vino ferendo dicatum.

* * *

Myrrhina.

Myrrhina.

CIII. CXIII.

Si calidum potas, ardenti myrrha Falerno
Conuenit, & melior fit sapor inde mero.

Calidum seu ardens, vt lib. 9. 75. appellat, ex poculis myrrhinis hauriendum suadet, quòd inde vinum gratiorem trahat odorem & saporem. Qui mos etiam hodie seruatur in conuiuiis, vbi Creticum, Falernum, aliaque id genus rarò vitro, argento semper vel auro propinantur. Quanquam Clemens Alex. lib. 2. Pæd. c. 3. vsum auri damnet in poculis. *Argenteorum & aureorum gemmeorumq; poculorum irritus & inutilis est vsus, vt qui sit visus solum deceptio. Nam siue iis calidum liquorem infuderis, & calefactorum vasorum molesta est traditio; siue rursus frigidum infuderis, qualitatem materia transfundit liquorem corrumpens, & est damnosus potus.* De myrrhinis & myrhina potione singularem librum scripsit noster Gretserus in Mantissa ad lib. 1. de S. Cruce, quem consules.

Patella Cumana.

CIV. CXIV

Hanc tibi Cumano rubicundam puluere testam,
Municipem misit casta Sibylla suam.

Fictiles Cumanas laudat, quarum generatim apud Romanos maximus quondam luxus. Vitellius Imperator C C. sestertiis condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: *quoniam*, inquit Plinius lib. 35. cap. 12. *eò peruenit luxuria, vt etiam fictilia pluris constent, quàm myrrhina.* De fictilibus Cumanis speciatim Plinius. *Nobilitantur iis oppida quoq; , vt Rhegium & Cumæ.* E Sibyllis vna Cumana fuit, de qua multa narrata nobis lib. 9. epig. 30.

Euboicæ nondum numerabas longa Sibyllæ
Tempora: ——

MVNICIPEM SVAM) factam Cumis, vbi Sibylla nata. municipes enim sunt ciues eiusdem oppidi, pagíue. hîc figuratè. arenam Cumanam præter Plinium mirificè prædicat Vitruuius lib. 2. cap. 6.

Calices vitrei.

CV. CXV.

Adspicis ingenium Nili: quibus addere plura
Dum cupit, ah quoties perdidit auctor opus.

Diuersicoloris & magno artificio AEgyptia vitra, calicesque fiebant. Hos poëta describit, quos dum nimia in illis ars quæreretur, arte perditos ait. Græcis dicti sunt hi calices ἀλλάσοντες, quia, vt palumborum colla, ad omnem motum diuersos colores efficiebant. Adrianus Imperator in epistola ad Seruianum: *Calices tibi allassontes versicolores misi.* hos Propertius intellexit lib. 4. Elegia 5.

Seu quæ palmiferæ mittunt venal[illegible] Thebæ.

Quas merces AEgyptij annuo vectigali miserint Romam, Cicero pro C. Rabirio, Vopiscus in Aureliano. Arrianus in periplo Erythræi maris, Cedrenus docent: quorum verba adscribit Robertus Titius lib. 3. Contr. cap. 25.

Lagena niuaria.

CVI. CXVI.

Spoletina bibis, vel Marsis condita cellis,
Quò tibi decoctæ nobile frigus aquæ?

Aquam decoctam negat conuenire vino Spoletino vel Peligno, quæ sunt deterioris notæ. Aqua autem decocta ex niuibus, iterumque refrigerata magno in precio habebatur. Inuentum fuit hoc Neronis, vt Plinius lib. 31. cap. 3. narrat. *Neronis*, inquit, *principis inuentum est, decoquere aquam, vitroq; demissam in niues refrigerare.* Seneca epistola 78. *O infælicem ægrum, quare? quia non vino niuem diluit: quia non rigorem potionis suæ quam capaci scypho miscuit, renouat fracta insuper glacie.* Redit Plinius

Ipso vino castior aqua.

 nius

nius lib.19.cap.4. *Heu*, inquit, *prodigia ventris, aquæ quoq; separantur, & ipsa naturæ elementa vi pecuniæ discreta sunt. Hi niues, illi glaciem potant, pœnasq; montium in gulæ voluptatem vertunt. Seruatur algor æstibus, excogitaturq; vt alienis mensibus nix algeat. decoquunt alij aquas, & mox hiemant.* Easdem niues soluit iterum Seneca epist.15.ad Lucilium. *Quid tu æstinam illam niuem, &c.* Enimuerò niuem potare non Romanorum tantum, sed Græcorum gula fuit, etsi Romani primi decoxerint. Apud Theocritum Idyllio 11. Cyclops.

> Ἐντὶ ψυχρὸν ὕδωρ τό μοι ἁ πολυδένδρεος Αἴτνα
> Λευκᾶς ἐκ χιόνος, ποτὸν ἀμβρόσιον προΐητι.
> *Est gelida aqua, quam mihi nemorosa Ætna*
> *Candida ex niue, potum diuinum, demittit.*

Apud Athenæum ex Alexi, Dexicrate, Euthyele, & Xenophonte, multa huius rei testimonia leges. His adde Plutarchum in 6. sympofiacῶn, Lampridium in Elagabalo, Ioannem Meursium pag.56. ad 11. Idyll. ad Theocritum, Iuuenalem,

> *Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.*

Idem hodie fit passim apud gentes varias.

Suetonium in Nerone. Dictum etiam sæpius suprà, & mox infrà dicetur. SPOLETINA) lege quæ ad lib.13. epig.120. de Spoletino vino exposita. MARSIS) Pelignis, vnde Ouidius oriundus. de vino Marsico, seu Peligno lib.13.

> *Marsica Peligni mittunt turbata coloni,*
> *Non tu: libertus sed bibat illa tuus.*

Viliora igitur Spoletina, & Marsica ponit.

Niues.

CXVII. CVII.

Non potare niuem, sed aquam potare rigentem
De niue, commenta est ingeniosa sitis.

Aquam veteres vel ex niue solutam sine decoctione, vel decoctam, & refrigeratam bibebant, quam proximo disticho eliquauimus, vel puram aquam niue circumiecta, non mixta, gelatam, atque ad summum frigus perductam. De hac scripsit Macrobius lib.7. sat. *Iam dudum Auienus, nosse haueo; cur aqua, quæ obsita globis nubium* (niuium legunt alij) *perducitur ad niualem rigorem, non minus in potu noxia est, quàm ex ipsa niue aqua resoluta.* Quo loco non sentio cum Isaaco, qui hîc putat omittendam negationem, vt sic legatur, minùs in potu noxia. Cùm tamen ratio, quam adducit ex Aristotele Macrobius, & Gellius lib.19.cap.5. æquè ad glacialem, quàm niuatam aquam referatur. Iuuat ipsum ponere testimonium Aristotelis. Διὰ τί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; *Quare*, inquit, *è niuibus & glacie expressæ sunt vitiosæ aquæ?* addit caussam, ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. *Quoniam*, inquit, *omnis aquæ gelatæ, quod tenuissimum est, exhalat, & quod leuissimũ, expirat.* Pergit Aristoteles, & hoc ipsum, quod docuerat, confirmat. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον, ὅταν τακῇ παγέν. ἀπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶ). *Argumento autem est, quod minor sit aquæ modus, postquam frigore concreta est, quam erat antequam concresceret.* Detracto ergo quod erat in aqua saluberrimum, *necesse est id relinqui, quod est deterius.* Vides caussas hasce æquè ad glaciem, quàm niues referri. Aristotelis sententiam Macrobius quasi παραφραστικῶς exposuit. *Omnis*, inquit, *aqua habet in se aëris tenuissimi portionem, quo salutaris est, habet terream fecem, quæ est corpulenta post terram. Cùm ergo aëris frigore, & gelu coalescit; necesse est per euaporationem velut exprimi ex ea auram illam tenuissimam, qua discedente, conueniat in coagulum sola terrea in se remanente natura, quod hic apparet, quia cùm fuerit eadem aqua solis calore resoluta, minor modus eius reperitur, quàm fuit antequam congelasceret. Deest autem, quod solum euaporatio in aqua salubre consumpsit.* Gellij tamen locus me dubium animi reddit, quod addat in eo libro (Aristotelis) scriptum fuisse deterrimam esse potui aquam è niue. Namque solidius, & latius concretam esse eam, quam κρύσταλλον, id est, glaciem Græci appellant. Inde apparere videtur, aliquid salubrius esse in glaciali aqua, quàm niuali; quanquam verba Aristotelis id non doceant. Aquam niuatam decoctam, & refrigeratam Plinius testatur innoxiam, sed de ea Aristoteles non loquitur, cum Neronis inuentum sit. Qua verò arte niue seruatæ sint in æstate & æstu, & antea exposuimus, & dicunt copiosè Plutarchus problem.6. Sympos. Athenæus lib.3. non tacent Plinius, Seneca, D. Augustinus 1. de ciuit. Dei, alij. Poëtæ iam verba clarent; globis enim niuium, aquæ circumuallabantur, donec gelidissimæ fierent, itaq; hauriebantur. Et agit hîc de aqua pura gelata niuibus. Non, inquit, potare niues, sed aquas niue refrigeratas, & quasi gelatas docuit ingeniosa sitis. hoc est, quod dixit Plinius & Seneca, *glaciem potare.* non accipio tamen hîc decoctam, sed aquam naturalem ad frigus ingens arte perductam. Legantur Castalio & Pierius in Castalionem auctores noui.

Lib.31.cap.3.

Idem.

Idem.

CVIII. CXVIII.

*Maßiliæ * fumos miscere niualibus vndis*
Parce, puer, constet ne tibi pluris aqua.

* V. fumum.

Aqua lucidius hoc carmen, si modò fumos Maßiliæ excutias. Maßilianum vinum fumosum seu infumatum, fumóue inueteratum erat, ingrati saporis & austeri, vt ex Plinio, Athenæo, & aliis docuimus libro superiore, lemmate *Maßilianum*, & prioribus sæpe libris. si iuuat plura legere de hoc vino, adi Baccium lib. 6. de vinorum historia. Poëta niuatam aquam vino Maßiliensi ait cariorem.

Ligula argentea.

CIX. CXX.

Quamuis me ligulam dicant equitesque, patresque:
Dicor ab indoctis lingula Grammaticis.

Disputat de etymo ligulæ, & carpit Grammaticos, quòd ab vsu loquendi discedant, & lingulam vocent, cùm ab elegantioribus etiam hominibus ligula, non lingula appelletur. quamuis ligula à linguâ per diminutionem descendat. Grammatici autem contra torrentem populi, originem sectando, nitebantur, immemores dicti, loquendum, vt multi, sapiendum, vt pauci. Lingulam veteres dixêre, vt Gellius lib. 10. cap. 25. definit. *gladiolum oblongum in speciem linguæ factum*, cuius meminit Næuius in Hesiona.

Diuitum manus ligula, cochlear pauperum.

Sine mihi gerere morem non linguâ sed lingulâ.

Constat ergo fuisse ligulam, seu, vt Grammatici cum Gellio malunt, lingulam instrumentum cauum & oblongum, in speciem linguæ factum, cuiusmodi est, quo vtuntur pigmentarij ad extrahenda è vasis vnguenta, de quo Plinius lib. 21. cap. 14. Col. lib. 6. cap. 2. Est & genus mensuræ, vt lib. 5. disputaui, quarta nempe pars cyathi, velut & cochlear, vt eruditè disserit Lucas Pœtus lib. 3. de antiq. liquidis aridisq; mensuris. Sed quamuis idem cæperit ligula, & cochlear, nequaquam tamen eandem vtriusque formam fuisse contenderim, cùm poëta noster velut de diuersis instrumentis disertisimè loquatur.

Apud Petronium ligula pro cochleari videtur accipi.

Cochlearia. *

CX. CXXI.

Sum cochleis habilis, sed nec minùs vtilis ouis:
Numquid scis, potiùs cur cochleare vocer?

** An subintelligitur ligula Cochlearis seu cochlearia? Alioqui versus est soælcus, habilis, & vtilis cochleare seu cochlear.*

Originem vocis ostendit dictæ, quòd cochleis ferendis cochlear aptum sit, nec minùs tamen ouis, vt æquè nomen ab ouis habere potuerit, quàm cochleis; sed quia ad vsum cochlearum primulùm inuentum reor, nomen inde retinuit potiùs, quàm ab ouis accepit. Cochlear autem & mensuræ genus iam esse dixi, & Columella lib. 12. cap. 21. docet. Copiosè tractat de cochleari Lucas Pœtus loco suprà adducto. pendet cochlear aqua aut vino plenum drachmas tres, scripulum vnum.

OVIS) Ex Petronio vsum cochlearium disces. *Accipimus nos cochlearia, non minus sex libras pendentia, ouaq; ex farina pingui figurata pertundimus.* Hîc tamen legunt alij selibram, pro sex libris. Alium item vsum cochlearium ostendit Plinius lib. 28. cap. 2. cùm dicit calices ouorum, & cochlearum simul ac exsorpta sunt cochlearibus perforari, ne incantationibus dirisque imprecationibus defigantur conuiuæ.

Anuli.

CXI. CXXII.

Antè frequens, sed nunc rarus nos donat amicus:
Felix cui comes est non alienus eques.

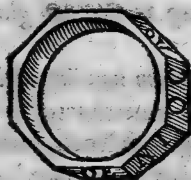
Prisci vngulos vocabant, Plinius.

Equitum Romanorum erat annulos aureos donare & ferre; donabant autem ante legem Othonis reuocatam multi, vt equites haberentur, post legem prope nullus, quòd pauci se pro equite gerere possent, cum illis CCCC. sestertia non essent, qua de re memini lib. 5. pleniùs dicere. Cæterùm de iure annulorum aureorum, seu equestri dignitate, deque eius origine, more, & vario

rio variarum gentium ritu partim Plinius lib.33. cap.1. partim. Alex. Neap.lib.2. cap.19. ad quem locum multa ex eruditis scriptoribus Tiraquellus, Petrus Faber lib.2.Sem.cap.6.

ANTE FREQVENS) Annuli ipsi loquuntur; ante legem Othonis de 14. gradibus à Domitiano reuocatam. RARVS NOS DONAT) nunc post restitutam legem raro donamur, quia pauci habent ius annulorum. FELIX CVI COMES EST NON ALIENVS EQVES) Iam suprà distinximus verum iustumq; equitem ab alieno. Alienus autem est, aut eques conductus ad militiam, aut, qui tantùm equestrem habet dignitatem nomine, tituloque tenus, quales erant libertini apud Cic. Suetonium, Dionem, &c. quales item Martialis eques, & tribunus. Iustus autem eques, qui censu & iure patris, suoque nobilis est. *Hæc placet.* Turnebus lib.9.24. versum exponit aliter, & felicem dicit diuitem, qui non alienum habeat equitem, comitem, sed suum, id est, à se factum, suaque liberalitate in censum equestrem ascitum. Felix iam amicus, cui comes est verus eques, qui amicum habet verum, & iustum equitem, qui admodum rari. Enimuero nuper elegantem vulgauit librum Abrahamus Gorlæus in sua Dactylotheca, quando omnis generis anulos signatarios etiam artifici manu expressos dedit spectandos; addam ego vnicum ex thesauro nobiliss. V.M.Velseri, eumque octogonum genio Cassij dedicatum. Et quia Grotius nobili carmine anulos nobilitauit, in quo omnem fere vsum anulorum eleganter exposuit, idem in gratiam lectoris apponã.

GE|NI|OC|AS|SI|SI|GN|IF

HVGONIS GROTII
Carmen in Dactyliothecam
V.C.
ABRAHAMI GORLÆI.

Annule Principij nusquam pereuntis imago,
Et cui vel finis nulla, vel ipse tibi:
Annule, qui Cæli specie redeuntis in orbem
Telluris cohibes omniparentis opes:
Annule, qui rigido Lapidem redimite Metallo
Fixa Pomethea vincula rupe refers:
Annule, qui tribuis quod ius Natura negauit,
Ingenuosq; tuo solus honore facis:
Annule testis opum, quo plebs Romana carere
Cogitur, Angustus quem sibi Clauus habet:
Annule, Legati sacra quem, quem Iudicis æqua,
Quem scutata manus Centurionis amat:
Annule quem donant Reges, quem donat amator,
Quem fouet in tepido dulcis amica sinu:
Annule, cui commissa penus, commissa supellex
Seruitij fures non metuere manus:
Annule, qui missæ signas arcana tabellæ,
Legitimi sacrum pignus & arrha thori
Annule secreti vindex, custodia veri,
Qui perhibes pactis, muneribusq; fidem:
Annule cui moriens & villas credit, & agros,
Tutelamq; suæ prolis, opesq; pater.
Annule, qui pestem, fædumq; arcere venenum
Pectore, qui Philtri crederis esse loco.

Annule

Annule qui Magicæ non ferris inutilis arti,
Cum tua sidereis est rota picta notis.
Annule, quo solo si cedit dextra sinistræ
Fallitur: armillis est, puto, iuris idem.
Annule, quem minimus digitorum gessit, & Index:
(Scilicet hic Achares, hic Coriannus eras:)
Annule, quem poscit minimo qui proximus vngui est,
Eq; tuo digitus nomine nomen habet:
Annule, subtili vis ad præcordia venâ
Cuius inexplicitâ traditur ire viâ:
Annule quem ferro procudit & ære Vetustas:
Optimus, argenti non graue pondus eras:
Annule sed, cassum cui nunc vix sufficit aurum:
Tale tamen Prisci leua Dialis habet:
Annule qui totos minimo comprendere census,
Qui pretium fundi claudere paruus amas:
Annule qui mistis etiam spectare metallis,
Vnaq; quem totum gemma cauata facit.
Annule qui Sardâ fulges, qui vinctus Achate,
Quem decet ex Arabum littore vectus Onyx:
Annule Beryllo renitens, viridiq; Smaragdo,
Cuiq; Adamas, & cuisulaus Iaspis adest.
Annule, qui totos hyberno sole premebas
Articulos: pretij cui modus æstus erat:
Annule sigillum cui mobile dextera mollis
Ventilat, & gemmam vertit in orbe suo:
Annule, Pyrgoteles duro quem incidere ferro,
Quemq; Dioscoridæ scalpere docta manus:
Annule, cui scalpro quæ sæpe incisa figura est,
Hæc aliàs cæli munere tuber habet:
Annule, materies in quo ne sola placeret,
Sæpe Triumphales adiiciuntur aui:
Annule, qui Sphingas, qui turpia corpora ranas,
Sed tamen & magnos dignus habere Deos:
Annule, Cæsareos qui fers in imagine vultus:
(Ah capital Paulo quàm prope crimen eras?)
Annule, qui Gygi Lydorum sceptra dedisti,
Qui te Perseæ cassidis instar habet:
Annule, & Euphratis quem contrà ripa Seleuco
Abstulit, & regni spem dedit esse ratam:
Annule, qui Samio iactura negata Tyranno,
Quem miser, heu, nollet non periisse sibi:
Annule, Cannensis quo sanguinis indice, mensa est
Carthago modiis Romula castra tribus.
Annule, Proscriptor Noni: quo Cæpio Drusum
Odit; & in Syllam se tulit ira Mari:
Annule, quem Fatum docuit Demosthenis, & quem
Annibalis celerem mortis habere viam:
Annule, quem loculo varium qui condidit vno
Romuleâ primus Scaurus in vrbe fuit;
Annule, quo Magni laurus ditata, Latinus
Cum Mithridateas Iuppiter hausit opes:
Annule quem senis distinctum à Cæsare thecis,
Marmoreâ Genitrix vidit in æde Venus:
Annule, non vnum quem sacra Palatia seruans
Marcello acceptum pulcher Apollo refert:
Annule, te quicquid (nam non est omnia nostrum
Dicere) quæ sequitur charta fuisse docet:
Annule, qui quondam gemmis insignis & auro,
At nunc Gorlæi parua papyrus eris:

Annule,

Annule, quem gemmis, & quem nunc præferat auro,
Quisquis erit, veterum quem Monimenta iuuant:
Annule, priscorum Vindex rediuiue dierum,
Heu mihi cur lucem nox premit alta tuam?
Annule, qui nobis Latium, qui reddis Athenas,
Hei mihi cur turpi conderis ipse situ?
Annule, vir magnus prohibet, qui sorde remotâ
Dat tibi candorem, quem neq; gemma dedit:
Annule, si carie tamen, & rubigine scabrâ
Roderis, antiqui temporis ista nota est:
Annule, ne pudeat: numerat non pondus, at annos
Qui sapit, & vitium diligit ille tuum.
Annule, quot longos senuisti marcidus annos,
Gorlaeo totidem patre renatus ages:
Annule, nunc te iterum Procerum manus atteret, & tu
Nunc iterum dignum Principe munus eris.
Annule, qui Thecam poteras habuisse sepulchrum,
Hæc natalis erit nunc tibi, Theca, locus.

* *Dactyliotheca. Tur.*

*Dactylotheca.

CXXIII. CXII.

Sæpe grauis digitis elabitur annulus vnctis:
Tuta meâ fiet sed tua gemma fide.

Nulla dubitatio est Græcè docto, quin legendum sit δακτυλιοθήκη, & latinè dactyliotheca, hoc est, theca anulorum; δακτύλιος, enim anulum sonat, δάκτυλος digitum, vnde δακτύλιος, & δακτυλιοθήκη, δακτυλιογλύφος, δακτυλιουργὸς. Hoc epigrammate ostendit vsum dactyliothecæ, ad anulos seruandos vtilem, cùm ex digitis subinde cadant. ex theca nunquam, nisi totam thecam amittas. Dactyliothecas aliquot Plinius lib. 37. cap. 1. laudat. *Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine Dactyliothecam, primus omnium Romæ habuit priuignus Syllæ Scaurus. Diuq; nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam, quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, vt M. Varro, aliiq; eiusdem ætatis auctores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar dict. sex dactyliothecas in æde Veneris genitricis consecrauit; Marcellus Octauia genitus in Palatina Apollinis æde vnam.*

Gravis) Plinius: *Iam alij pondera eorum ostentant, aliis plures, quàm vnum gestare labor est, alij bracteas infarcire leuiore materia propter casum tutius gemmarum solicitudini putant.* Eò verò delitiarum & mollitiei mores Romanorum venerant, vt anulos alios æstiuos & leuiores, alios hibernos & grauiores gestarent. Iuuenal. Sat. 1. in Crispinum.

Et Martialis suprà.

——cùm verna Canopi
Ventilet æstiuum digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat maioris pondera gemmæ,
Difficile est Satyram non scribere.

Plura supra de annulo ex Gorlæo.

Toga.

CXXIV. CXIII.

Romanos rerum dominos, gentemq; togatam
Ille facit, magno qui dedit astra patri.

Palpat Domitianum, cui adscribit, quòd Romani togati sint & diuites. Versus est ex Virgilij primo AEneidos, quem apud Suetonium Augustus pro concione citat, cùm indignatur pullatos & pœnulatos passim astare. *En, inquit, Romanos rerum dominos, gentemq; togatam, deditq; negotium ædilibus, ne quem posthac paterentur in foro, circoue nisi positis lacernis consistere.* Hinc putat Petrus Faber lib. 2. sem. hoc distichon ad Augustum potiùs, quàm Domitianum pertinere. Cui sanè non valde repugnarim. Augustus enim primus Cæsarem publicè consecrauit, quamuis Romulus vnus & solus è regibus in numerum Deorum est relatus, vt Cicero testatur. De Iulij ἀποθεώσει Manilius. *Iam facit ipse Deos, &c.* Suetonius de eodem in Iul. cap. 88. vide Casaubonum. Propria verò ciuium Romanorum vestis forensis toga fuit, eaque alba, quam vestem passim tum gestabant: tenuiores posita toga in tunicis prodibant, vt Horatio, Tacitoq; dictus sit tunicatus populus, alij lacernas & pœnulas

nulas togis iniiciebant, multi sordidati incedebant. Togam accuratè Lipsius in Elect. Bayfius de vestibus, aliique describunt. super hoc Virgilij versu multa ex multis noster Pontanus.

ASTRA PATRI) Vespasiani ἀποθέωσιν intelligit. Domitianus enim Flauiæ genti etiam templum condidit, vt Suetonius monet in Domitiano.

Idem.

CXIV. CXXV.

Si matutinos facile est tibi rumpere somnos:
Attritâ veniet sportula sæpe togâ.

Vsum togæ ostendit iam sæpe superioribus libris ostensum; clientes enim togati officia obibant, Regesque suos & patronos salutabant, comitabantur, deducebant, cuius operæ pretium erat sportula, hoc est, vel cœna recta, vel decem nummi sestertij, seu 20. cruciferi. SI) mâne, inquit, potes vigilare, & obire salutationes, atteres togam, & accipies sportulam.

Endromis.

CXV. CXXVI.

Pauperis est munus, sed non est pauperis vsus:
Hanc tibi pro togulâ mittimus endromida.

Endromide potentiores tecti faciebant spectacula, cœlo frigido, aut in gymnasio se exercentes. Erat villosa, caloremque fouebat, quam poëta singulari epigrammate lib. 4. ep. 10. descripsit,

Hanc tibi sequanicæ, &c.

Cauusinæ fuscæ.

CXVI. CXXVII.

Hæc tibi turbato Canusina simillima mulso
Munus erit. gaude, non citò fiet anus.

Fuscas Canusinas componit cum turbido mulso, laudatque à diuturnitate. Fuscus color est quasi, vt hic poëta describit, ex fuluo rufoque temperatus, quem castaneum, seu aquilum, & subnigrum appellant, Braun/nostrate lingua vocitamus. Vtebantur Romani hoc colore in pœnulis sæpius, quàm rufo, vt infrà de rufis Canusinis docet. Pœnulati verò vt plurimum serui, quos à Canusinis Canusinatos nuncupant. Videntur Canusinæ pœnulæ dici à Plinio fuluæ, & suę puliginis, quas fuscas & mulso tamen similes noster ait. Canusium Apuliæ oppidum est.

ANVS) ἀντιθετικῶς, vt charta anus, apud Catullum. non citò veterascet, perennabit. De Canusinis mox plura.

Bardocucullus.

CXVII. CXXVIII.

Gallia Santonico vestit te bardocucullo,
Cercopithecorum pœnula nuper erat.

Et bardocucullum lib. 1. ep. 54. descripsimus ad illum versum,

Vrbica lingonicus Tyrianthina bardocucullus.

Est genus pallij, vestisque seruorum potissimùm, nec tamen seruorum tantùm, vt nec hic de seruis mentio. cucullus, & cucullio, & bardocucullus inter viliores vestes numerantur haud dubiè. Lege Lipsium lib. 1. Elect. cap. 25. *Lib. 5. de Maneio fictio equite.*

GALLIA) gallica enim vestis bardocucullus. SANTONICO) Santones (vnde Santonicus) Galliæ Aquitanicæ populi, Cæsare, & Ptolemæo auctoribus. diximus plura lib. 9. ep. 40. & 96.

CERCOPITH.) simiorum caudatorum de quibus infra lemmate 101.

Canu-

Has Erythras vocat Baysius.

Canusinæ rufæ.

CXXIX. CXVIII.

Roma magis fuscis vestitur, Gallia rufis:
Et placet hic pueris, militibusq; color.

Canusium oppidum Apulorum Dauniorum à Cannarum vico XXV. Stadia dissitum, vt Procopius scribit. Lanas Canusinas laudat Plinius. *Apulæ*, inquit, *lanæ breues villo, nec nisi pœnulis vtiles circa Tarentum, Canusiumq; summam nobilitatem habent*. Et quia serui Romanorum pœnulati erant, vocantur sæpe à colore (ruffo nempe, vel fusco potiùs) Canusinati, vti noster Martialis.

Vt Canusinatus nostro Syrus assere sudet.

Ita Nero apud Suetonium muliones habuit canusinatos, cùm iter faceret. Militibvsqve) Chlamydem dicit militarem. Cur autem milites coccina chlamyde vterentur, Laconum ritu, apud Plutarchum in Institutis Laconicis leges.

Pœnula scortea.

CXXX. CXIX.

Ingrediare viam cœlo licet vsq; sereno,
*Ad subitas * nusquam scortea desit aquas.*

**V. numquam.*

Pœnula è scorto, seu corio, pelléue facta viatoribus seruiebat, vt hodie longiores peregrinationes obeuntibus. Scortum autem olim corium, seu pellem vocabant à σκύτος pellis, vt Festus putat. Sueuorum tunicæ agrestium pleræque hodie scorteæ. Pœnulatus iter fecit Milo apud Ciceronem, sed non, reor, scorteatus. De pœnula Cicero ad Atticum lib. 13. Lampridius in Alexandro. Spartianus in Hadriano. Tacitus seu quisquis alius in dial. Orat. Baronius Cardin. Annal. 1. p. 542. Edit. 4.

* Lacernæ coccineæ.

** al. coccina.*

CXXXI. CXX.

Si Veneto, Prasinoue faues, quì coccina sumis?
*Ne * fias ista transfuga sorte, vide.*

**V. fiant illa.*

Petronius de Trimalcione coccina gausapa inuolutus.

Coccina, malim legere, vt Martialis lib. 2.

Coccina famosæ donas, & ianthina mœchæ.

Coccum frutex est fullonius, Græcis κόκκος βαφικὴ, frutici grana adhærent, quibus fit color ille lanarum præcipuus, cuius copia summa in ea Hispaniæ parte, quæ Turdetania appellatur, vt est auctor Strabo in 3. sunt qui putent nostrum, quem appellamus Carmesinum. color est purpureo geminus, vt sæpius inter se commutentur, qua de re Baysius de re vestiaria. Inter rufos & rubros numerantur fuluus, flauus, rubidus, phœniceus, rutilus, luteus, spadix, croceus: coccinus purpureo, etiam rufo tribui potest.

Si Veneto, Prasinove faves) sensus est. si in Circo spectator aurigarum sedes, & faues aurigis Venetis, hoc est, cæruleis, aut Prasinis, hoc est, viridibus, caue, ne hoc colore tuo coccino, qui medius est inter Venetum, & Prasinum, transfuga fias à tua factione, & vincente Veneta, dicas te fauere Venetæ, cùm faueas Prasinæ, aut vincente Prasina, acclames Prasinæ, cùm sis Venetæ factionis. Fuerunt & russatæ, & Albæ, vt alibi dictum.

Pileus.

CXXXII. CXXI.

Si possem, totas cuperem misisse lacernas:
Nunc tantùm capiti munera mitto tuo.

Pauperum munus.

Carmen per se liquet. Illud exponendum est, cur pileos in Saturnalibus donarint, & quare mentionem faciat hîc lacernarum. Enimuerò quod ad munus, & tempus attinet, iam suprà ad illum versum ferè docuimus, ep. 1. lib. 14.

Dumq; decent nostrum pilea sumpta Iouem.

Et pleniùs lib. 11. ep. 7.

Permittis, puto, pileata Roma.

Satur-

Saturnalibus enim pileos sumebant Romani libertatis indices. Iouem enim Domitianum intelligit. E lacernis verò pileos, vt nonnulli scribunt, efficiebant. poëta ergo, vt pauper, se pileum ait mittere, hoc est, partem lacernæ, quòd totam non posset.

Lacernæ Beticæ.

CXXII. CXXXIII.

Non est lana mihi mendax, nec mutor aëno:
**Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ouis.* *V. si.

Hispanas lanas, & Beticas suprà aliquammultis locis celebrauit poëta, lib. maximè 12. ep. 100. ad Bœtim fluuium.

Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

Prædicat hîc easdem à natiuo colore, non ascititio; mendax lana fucata, infecta purpura. Virgil. Ecl. 10. *Nec varios discet mentiri lana colores.*

Ad quem locum interpretes Virgilij consule. SIC PLACEANT) Hinc colorem Bœticarum lanarum intelligis, quando eas confert cum Tyriis, & præfert, quòd eæ sint infectæ purpurâ, hæ natiuæ. Si ergo placent illæ, cur non placeant hæ. aut si malis legere (Sic) precantis vel componentis modo, vt sæpe suprà accipe. Gratus sit Tyrius color, gratus erit & Bœticus, an fortè & gratior, quia natiuus?

Cœnatoria.

CXXIII. CXXXV.

Nec fora sunt nobis, nec sunt vadimonia nota:
Hîc opus est pictis accubuisse toris.

Pallia cœnatoria loquuntur, & se domi tantùm sumi profitentur. Dicitur cœnatoria vestis, & cœnatorium pallium. Verum est interpretem lapsum, vt notauit Baysius, dum genere muliebri exponit cœnatoria, cùm subaudiatur, pallia. Quòd autem videatur negare, dici vestem cœnatoriam, ipse Baysius fallitur. Audiamus Capitolinum in vita Maximini: *Cùm ad cœnam ab Alexandro esset vocatus, in patris honorem, quòd ei deesset vestis cœnatoria, ipsius Alexandri accepit.* Iustus Lipsius lib. 1. Satur. cap. 2. disertè cœnatoriam vestem appellat. *Cœnatoria*, inquit, *quam non fas videre lucem*, vbi plura eruditè eruditionis princeps. Hîc obserua, inter synthesin, & cœnatoriam hoc videri discriminis, quòd synthesis species, cœnatoria genus sit. Synthesis lautiorum, & delicatiorum ex purpurâ plerunque, cœnatoria quæuis ad cœnam seruiens, qua nefas esset vti in foro. plura ibidem Lipsius. VADIMONIA) forum & iudicia, quæ exercentur in foro. Plura Budæus ad Pandectas. PICTIS TORIS) tricliniis magnificis & sumptuosis, & stragulâ veste, variaque stratis.

Cœnatoria vestis & Cœnatorium pallium, & sine alia voce Cœnatoria hîc neutro genere.

Læna.

CXXIV. CXXXVI.

Tempore brumali non multùm læuia prosunt:
*Calfaciunt villi pallia *vestra mei.* *V. nostra.

Etiam læna videtur inter cœnatoria numeranda, cùm dicat Persius sat. 1.

Hîc aliquis, cui circum humeros hyacinthina læna est.

Vbi de poëmatis inter conuiuia recitari solitis agit. Lænæ palliis induebantur hyeme, vt ipse poëta docet, & hibernam vestem fuisse adagio clarum est. ἐν θέρει τὴν χλαίνην (sic Græci, lænam appellant) κατατρίβεις. ἐπὶ τῶν μὴ καθ' ὥραν τοῖς ἀναγκαίοις χρωμένων. *Æstate lænam deteris: in eos qui non suo tempore rebus necessariis abutuntur.* Eandem etiam militarem fuisse Nonius probat, regesque, vt Plutarchus in Numa tradit, vtebantur. Erat & in sacrificiis vsus lænæ. Cicero in Bruto: *Licet aliquid etiam de M. Popilij ingenio suspicari, qui cùm consul esset, eodemq́ tempore sacrificium publicum, cũ læna faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra patres concitatione, & seditione nunciata, vt erat læna amictus, ita venit in concionem, seditionem cùm auctoritate, tum oratione sedauit.* Pro cœnatoriis vsurpauit Martialis lib. 8. ep. 59.

Ad hunc multa Marcilius.

Et tectus lænis sæpe duabus abit.

Non fuisse longas lænas lib. 12. ep. 36. monet.

Algentemq́ togam, breuemq́ lænam.

Galli, Strabone in 4. auctore, sagis villosis olim vtebantur, quæ lænæ dicebantur ἡ δ' ἐρέα τραχεῖα μέν, ἀκρόμαλλος δὲ ἀφ' ἧς τοὺς δασεῖς σάγους ἐξυφαίνουσιν, οὓς χλαίνας καλοῦσιν. *Lanea verò hirta, villoso pilo, ex quo saga pexa crebra cõtexunt, quas lænas appellant.* Plura Baysius lib. de re vestiaria. LEVIA) cuiusmodi sunt linea, & quædam serica, quæ calorem non fouent, sed villosa, qualia stragula cum floccis.

Al. legia, malim linea, cuiusmodi sindones erãt etiam cœnatoria, vt suprà ostendimus.

Lacernæ albæ.

CXXXVII. CXXV.

Amphitheatrales nos commendamur ad vsus,
Cùm tegit algentes nostra lacerna togas.

Lacernæ breuia fuère palliola, qualia hodie penulæ scorteæ peregrinorum, aut Canonicorum, Doctorúmue epomides, quæ long s vestibus iniiciuntur. Longiores tamen epomidibus, lacernæ medium opinor virum tegebant. Color lacernarum erat apud veteres varius, pullus vulgo, quod ex Martiale discis.

Amator ille tristium lacernarum, &c.

Et de Horatio quodam pullato, de quo mox infrà. Amethystinus, coccineus, purpureusque lautiorum, vt alibi docuimus. Albus item, de quo hoc loco Martialis, vbi vsum albarum lacernarum ostendit esse in spectaculis, cùm dicit albas commendari ad vsus amphitheatrales. Causam ipse addit frigus. *Cùm tegit algentes nostra lacerna togas.*

Spectasse autem albatos ciues, docet Martialis in Horatium, præter consuetudinem pullatum.

Spectabat modò solus inter omnes
Nigris munus Horatius lacernis;
Cùm plebs, & minor ordo, maximusque
Sancto cum duce candidus sederet, &c.

Plura Lipsius in Electis. & Baysius de re vestiaria.

Gausapa villosa vel mantile.

CXXXVIII. CXXVI.

* V. tegunt.
* Quilibet.

Töppich.

* Turnebus lib. 9. cap. 24.

*Nobilius villosa * tegant tibi lintea citrum:*
*Orbibus in nostris * circulus esse potest.*

Vt mensæ puræ, & absque labe seruarentur, mantilibus, seu mappis, gausapisque, vt hodie fit, insternebantur. Poëta dicit mantilibus seu gausapis tantùm opus esse iis, qui citreas habeant mensas, suam mensam nota aspergi, quam circulum * appellat, parum referre, cùm non sit nobilis. nisi mantile in modum circuli explicatum intelligit, quod non rarò in hospitiis, præsertim tenuioribus, fieri solet. Scaliger de macula suspicatur ex lagenis impressa. Quamquam idem scribat in Festum, solitos caupones, ne mappa aut mantile maculam contraheret circulos mensis imponere è ligno factos, super quibus statuerentur lagenæ. Diuitiores gausapas insternebant, pauperes incitegas. Incitega dicta ab integendo. Dicebant veteres incitegere, pro integere, sicut concipilare, pro compilare. Gausape, vt aliâs monui, dicitur ἄκλιτον καὶ ἄπτωτον, & gausapes gausapis, gausapa gausapæ; gausapum gausapi, gausapina vestis. &c. Villosam appellat à floccis, quòd ἀμφίμαλλα essent gausapa, id est, vtrinque villosa, vel tantùm ex altera parte. De mantili lege Seruium ad primum AEneid. Ciaconium, & Vrsinum de Triclinio, seruiebat mensis tegendis, & manibus tergendis.

Cuculli liburnici.

CXXXIX. CXXVII.

* Callainas.

Iungere nescisti nobis ô stulte lacernas,
*Indueras albas, exue * callaicas.*

Pallia cucullata liburnica, hoc est, quæ ex lana liburnia fiunt rufa, sed colorem vicinæ vesti adfricante, poëta dicit malè coniungi cum lacernis albis, quæ liburnicis inficiantur. IVNGERE NESCISTI) lacernas apto colore. INDVERAS ALBAS) lacernas cum liburnicis malè iunctas. EXVE CALLAICAS) Induisti albas, exues mox rutilas, infectas à liburnicis, quale est Callaicum aurum. Alij legendum putant Callainas ex veteri codice. id est, cæruleas, qui color venetus dicebatur. & gemma callais sapphiri imitatrix. Alba vestis inquinata rubro colore, & quasi semitincta videtur cærulea. lector sequatur, quam volet. neutra videtur improba. Cæterùm de lanis liburnicis Plinius in hæc verba loquitur, lib. 8. cap. 48. *Istriæ liburnicæque* (est autem liburnia Ptolemæo Illyridis regio, & liburna vrbs circa Dalmatiam Straboni) *pilo propior, quàm lanæ, pexis aliena vestibus, & quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania.*

Vdones

Vdones Cilicij.

CXXVIII. CXL.

Non hos lana dedit, sed olentis barba mariti:
*Cinyphio * poterit planta latere sinu.*

Vdones Cilicij sunt calceamenta ex pilis hircinis caprinisue contexta. Vlpianus tit. de auro & argento legato. *Alia caussa est vdonum, quia vsum calceamentorum præstant.* Martialis disertè de calceo loquitur. NON HOS LANA DEDIT) Certatum olim inter quosdam an caper haberet lanas, an setas vel pilos. Videtur poëta voluisse litem dirimere, hircos, capros & capras pilos habere non lanas, Horat. Alter rixatur de lana sæpe caprina. Prodiit his diebus ingeniosus ludus & libellus de LANA CAPRINA, cuius hæc inscriptio. Tityricæ decisiones de lana caprina, nec non de caprarum stupendis virtutibus ac vitiis, &c. MARITI) De hac ἀλληγορία multa noster Pontanus Ecl. 7. ad Virgil. *Vir gregis ipse caper.* CINYPHIO POTERIT PLANTA LATERE SINV) Cinyps, vt Plinius & Mela scribunt, seu Cinyphos, vt Ptolemæus & Strabo, seu κίνυψ, vt Herodotus, seu κίνυφος vt Lycophron, est fluuius propriè Africæ, ad quem frequentes hirci Cinyphij à fluuio dicti, quorum & superioribus libris sæpius Martialis meminit. Ne te igitur moueat Iunius nomenclator, qui contra Ludouicum Viuem negat vdones esse genus soccorum, seu calceorum. Vdones enim rectè vocauit, quos Apuleius *linteos calceos* appellat, quos soccos nominamus. CILICII) à Cilicia regione.

* *V. poterat mendosè.*

Vide Casaubonū ad Athen. lib. 2. cap. 23. Vdones Græcis πόδεια nuncupari, nemo iam ignorat. Plinius vdones impilia vertit è Græc. Ex qua impilia vestesq; quædam conficiuntur. Turnebus lib. 1. cap. 17.

Synthesis.

CXXIX. CXLI.

Dum toga per quinas gaudet requiescere luces,
Hos poteris cultus sumere iure tuo.

Synthesin domesticam & cœnatoriam vestem iam hoc lib. ep. 1. & paullò antè in cœnatoriis, & superioribus libris plenissimè explicauimus, vt hominis otio intemperanter abutentis putem hîc verbum addere. QVINAS LVCES) dies quinque erant legitimi Saturnalium, vt suprà ep. 79. ostendimus ad illum versum:

Hæc signata mihi quinq; diebus erunt.

His autem feriis Saturnalibus licebat synthesinatis incedere, quòd essent continua quasi conuiuia. Senatus autem & equites synthesibus potissimùm vtebantur, quo cœnatoriis syntheses essent sumptuosiores.

Focale.

CXXX. CXLII.

Si recitaturus dedero tibi fortè libellum,
Hoc focale tuas asserat auriculas.

Focalia à faucibus dicta sunt, quibus hærent, quorum vsus imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus; mulieribus item & delicatis; poëtis etiam recitaturis, ne raucescerent. Hoc dicit poëta. Si recitauero libellum malum tibi, auditor, datum; moneo, vt focale seu focal. (quod alioqui poëtæ adhibent ad fauces & collum, ne raucescant) tu auribus admoueas, easq; obstruas, ne mala carmina audias. Iocum poëtæ vides? aliorumque simul errorem, qui alio versum interpretantur? neque enim focalia sunt aurium ligamina, sed faucium & colli tegumenta. Eod. ioco vsus est lib. 4. epig. 41.

Quid recitaturus circumdas vellera collo?
Conueniunt nostris auribus illa magis.

Quintilianus lib. 11. cap. vlt. distinxit disertè palliolum, quo caput velabant; focal. quo fauces fouebant; aurium ligamenta siue ἀμφῶτιδας, quibus aures à strepitu defendebant. Vtitur hoc verbo Horatius Sat. 3. lib. 2. Quintilianus, Seneca, alij. Putabat non nemo scribendum esse: *Si recitaturo dedero tibi fortè libellum.* Quasi poëta suum libellum alteri consuerit mittere recitandum. Sed pentameter non bene respondet hoc intellectu, heroico. Retineo primam lectionem, & addo missos videri à recitatoribus scripta amicis quibusdam, quæ erant recitanda, vt attentius & libentius attenderent, quemadmodum hodie Theses & dramata nonnullis dantur. Non inficior tamen carmina Martialis ab aliis fuisse recitata, quod ipse sæpius docet, sed non cum pompa consueta, tantumque inter priuatos. Hoc miror de missis libris priusquam recitarentur, non plura legi apud scriptores.

Tunicæ Patauinæ.

CXLII. CXXXI.

*Vellera * cùm sumant Patauinæ multa * trilices,*
Et pingues tunicas serra secare potest.

* malim, consumunt.
* multa, trilices & pingues.
Hemmet.
Loden/fortè, Filtz.

Tunicarum genera priscis varia fuisse leguntur. tunica ima seu intima, de qua Ouid.3.Am. noster alicubi. hodie linea passim vtimur pro intima, quam interulam, aut camisiam vocant. Altera media est cuiusmodi rubra aut textilis, quæ intimæ inijcitur. Tertia, quam Græci χιτῶνα dicunt, & hodie agrestes vtuntur, & ipsi Romani extra vrbem. de quibus copiosè Bayfius. Sed quæ sunt Patauinæ? tunicæne crassæ & triplici licio contextæ, cuiusmodi sunt hodie equitum pœnulæ, & agrestium tunicæ, pileique. trilices vestes bifariam exponuntur, vel contextæ tribus liciis versicoloribus, quo sensu tela seu pannus simplici licio fieri potest, sic vt variegatus & polymitus, hoc est, tribus liciis diuersi coloris sit distinctus. Plinius lib.8.cap.48. Plurimis verò liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit. quo pacto nonnulli exponũt Virgilij versum 3.& 5.& 7. AEneidos, de lorica trilice tribus filis aureis distincta. quanquam sunt, qui pro triplicato licio, & filo accipiant. quo sensu Statius intelligendus 7. Theb.

——— ter insuto seruant ingentia ferro,
Pectora.

Et 3. Argon. Flaccus. *Per clypei cedentis opus, partemq; trilicem.*

Ita haud dubiè tunicæ Patauinæ erant consutæ triplici licio, ita denso & firmo, vt instar asseris, aut tabulæ secari posse viderentur, quod quidem σκωπτικῶς & ὑπερβολικῶς dictum accipe. Vestimentorum Patauinorum Strabo meminit lib.5. in descriptione Patauij.

Spongia.

CXLIV. CXXXII.

Hæc tibi sorte datur tergendis spongia mensis
Vtilis, expresso cùm leuis imbre tumet.

Spongiarum pueris non ignotarum vsum etiam hodie videmus plurimum. de virgæ spongia dictum suprà, item de strigilibus. tergendis verò mensis & emaculandis plurimum seruiebãt. triplex spongiarũ genus enarrat ex Aristotele Plinius lib.9.cap.45. vbi de sensu, vita, natura spongiarum lectu digna. Et Dioscorides lib.5.cap.96. Aristoteles lib.5.cap.16. de historia animalium Galenus lib.11. de simp. med. SORTE) An xenia seu apophoreta per sortem tributa? Ita videtur; Nam & infrà in signo victoriæ. *Hoc illi sine sorte datur, &c.* Ergo cætera per sortem. EXPRESSO IMBRE) premere spongiam plenam aquai dixit Lucretius lib.4. Græcis dicitur σπόγγος. LEVIS) Sympos. *Ipsa grauis non sum, sed aquæ mihi pondus inhæsit.*

Columnæ, pauimenta, podia tergebantur, multa de vsu spongiæ Cuiacius obseruat. lib.13. cap.13.

Pænula gausapina.

CXLV. CXXXIII.

Is mihi candor inest, villorum gratia tanta est,
Vt me vel media sumere messe velis.

Pænulæ vulgo vt lacernæ pullæ erant. lautiorum purpureæ; candidarum in theatro vsum fuisse vt lacernarum crediderim, nec extrà negauerim. hîc villosam pænulam & hibernam commẽdat à candore villorum eximio, qui quemuis quouis tempore ad gestamen pænulæ gausapinæ inuitare possit. de pænula ante dictum, & pluries aliis libris.

Ceruical.

CXLVI. CXXXIV.

*Tinge caput * nardi folio, ceruical olebit:*
Perdidit vnguentum cùm coma, pluma tenet.

* Costi. al. Cosmi.

Ceruical puluinus ceruici subiectus, vt cubital cubito apud Horat. lib.2. Sat.2. infecta autem & imbuta liquoribus & vnguentis ceruix inficit etiam ceruical, vt nardum spiret. NARDO) vnguento nardino. dictum accuratiùs libris prioribus de nardo & nardino.

Maluntalij Cosmi folio, alij Costi, seruo vel nardi vel Costi.

Lodi-

Lodices.

CXXXV. CXLVIII.

Nudo stragula ne toro paterent,
Iunctæ nos tibi venimus sorores.

Lodices operimenti genus, quo ipsa lecti stragula, totusque lectus tegebatur, ita vt plicatæ coirent. est mentio lodicum apud Iuuenalem, Sat. .& 7. Suetonius lodicula Augustum ait vsum in exercitatione cap. 83. *Mox nihil aliud quàm vectabatur & deambulabat, ita vt extremis spaciis subsultim decurreret, segestri vel lodicula inuolutus.* Veronæ fiebant, vt infrà canit. *Lodices mittet, &c.* Lodix, ein Decken. *Casaubonus copiose de segestri vel segestre ad Suetonium.*

Cubicularia polymita.

CXXXVI. CL.

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera: victa est
Pectine Niliaco iam Babylonis acus.

Stragulam vestem intelligo polymitam vario filo & licio contextam, AEgyptium inuentum antiquissimum, etiam diuina historia celebratum. Genes. 37. *Fecitque ei tunicam polymitam.* Μίτος Græcis filum seu licium sonat. vi ergo verbi polymita vestis significat vestem tantùm è pluribus liciis factam, seu vnius, seu diuersi coloris, vnde μονόμιτος vnius fili. reor tamen multicolorem fuisse polymitam. Plinius polymita AEgyptiis tribuit lib. 8. cap. 48. *Aurum intertexere in eadem Asia inuenit Attalus rex, vnde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maximè celebrauit, & nomen imposuit. Plurimis verò liciis texere, quæ polymita appellant Alexandria instituit.* Poëta polymita AEgyptia textis Babylonicis anteponit.

MEMPHITIS TELLVS) Memphitica tellus. Virgilius ita more Græcorum etiam est locutus, *Libystidis vrsæ.* Memphis caput AEgypti, vt primo carmine dictum lib. A. PECTINE) * instrumento textorio pensili quo densatur tela. ACVS) acu pingebant vestes, hoc est, diuersos colores intexebant. alioqui inuentum est Phrygum. Plinius lib. 8. cap. 48. *Acu facere, id Phryges inuenerunt, ideoque Phrygiones appellati.* BABYLONIS) dicitur poëtis acus Babylonica, Semiramia, Assyria, &c. Vocat autem cubicularia polymita, quòd essent etiam alia polymitorum genera. * κτένα Græcis, Blat/Weberblat.

Zona.

CXXXVII. CLI.

Longa satis nunc sum: dulci sed pondere venter
Si tumeat, fiam tunc tibi zona breuis.

Zona se satis ait longam, vacuo ventri, sed grauido vtero fieri breuiorem. dicuntur autem fœminæ grauidæ Græcis, φέρειν ὑπὸ ζώνης. Varia sunt admodum significata huius vocis. sæpe pro pudicitia. vnde vetus verbum, zonam deponere, soluere apud poëtas. sunt & zonæ pro loculis positæ. Horatius zonam perdere dixit, pro amittere pecuniam. Et Plutarchus in Sympos. Euangelica item historia Christo suadente, ne ferant æs in zona. Zonæ item cœlestes Mathematicis, quasi cingula cœli. prætermitto alia, Ouid. 2. Metam. Hic cingulum valet.

Gausape quadratum.

CXXXVIII. CLII.

Lodices mittet docti tibi terra Catulli:
*Nos * Helycaonia de regione sumus.* * Lycaonia.

Docet lodices Veronæ, gausapa quadrata, qualia hodie passim fiunt, Patauij texi. TERRA CATVLLI) Verona, vt lib. 1. dictum. HELYCAONIA) Patauina, Patauium condidit Agenor, cuius filius Helycaon audiebat, vnde Helycaonia. Scripturas alias repudiamus, de hac eadem re suprà memini dicere, lib. 10. epig. 93. Decken.

Semicinctium.

CLIII. CXXXIX.

*Det tunicam * diues: ego te præcingere possum,*
Essem si locuples, munus vtrumq; darem.

* V. locuples.

Gürtel. Fürtuch. Schermsel. Schößel. *Apud Petronium est huius mentio.* Köller. Fatzinettlein.

Semicinctium dictum, quòd non totum hominem cingat. semicinctia ventralia dici repe- rio apud Plinium. sunt tamen, qui ad superiorem corporis partem tegendam referant, exponant- que quasi thoracem, & abollam coriaceam, à quibus abeo, redeoque ad ventralia, quæ non pos- sunt nisi de inferiore corporis parte intelligi, & sint fortasse, qualia hodie pistores & ceruisiarij gestant. Quanquam semicinctium accipi posit, quod anteriora hominis cingat à zona & lum- bis ad poplites demissum, quales sunt artificum pelles præcinctæ, aut longiora etiam fœminarũ ventralia. In Apostolorum gestis cap. 19. Paulli semicinctia ad ægros curandos lego missa, quæ ali- qui pro linteo exponunt, vt orarium. Σιμικίνθια, inquit Hesichius, φακιόλια, ζωνάρια, ὠφέρια τῶν ἱερέων. Casaubonus ad Vopiscum: *Erant veteribus, vt hodieq; nobis, linteamina quædam parua, ad munditiem corporis vsus magni & multiplicis. Eius generis sunt sudaria, semicinctia, oraria, & quorum vnus meminit Arnobius lib. II. muccinia, &c. Semicinctia, vt nomen indicat, & testatur Martialis epigramma, inuenta sunt, vt iis se præcingerent vel cum lauarent in balneis vel cum ministrarent: ministrabant enim præcincti, vt ex Suetonio & aliis scimus. Sed postea etiam ad alia semicinctiis vsi sunt, quod constat etiam ex sacra historia Actorum Apostol. &c.* Sed contra me & Casaubonum plures veniunt, Meursius in criticis exercitat. ad Plauti Pœnulum. G. Erhar- dus in symbolis Petronianis, ipse etiam Isidorus lib. 19. cap. 33. *Cinctus, inquit, est lata zona, & minus lata semicinctium, & vtrisq; minimum cingulum.* Petronius, *Inclusus ego suspendio vitam finire constitui, & iam semicinctio stanti ad parietem spondæ me vinxeram, ceruicesq; nodo condebam.* Vsurpat hanc vocem Plautus in Pœnulo, *De glupta manas, Serapis semicinctium,*
Mastruga———

Dubium me faciunt cum Petronius tum Plautus vtram in partem discedam. Plauti scriptu- ra etiam anceps est, legitur passim *senicinctium* non *semicinctium*: vel, *atra pisa ementium.* Apud Petro- nium reperitur pro *semicinctio, hemicyclo.* VVouwerius ad illum locum: *Semicinctio stanti:* locus in- quit desperatus, quales plures in hoc scriptore. Maneo ergo in sententia semicinctium non esse zonam minus latam, sed vt dixi, artificum ventrale, vel pistorum, tinctorum, cereuisiariorum, &c. cinctum à lumbis ad femoralia circumcirca pendentem. Isidorus tantum originatur, vsum non totum vocis ostendit. Martialis enim à zona distinguit & latius docet semicinctium, quando cum tunica componit, quæ superiorem & inferiorem partem, hoc est, totum hominem tegit, se- micinctium tantum medium. Nec tamen pugnacius hic disputo contra doctos viros, quod cui- que arriserit per me licet sequatur, quid sentiam dixi.

Lanæ amethystinæ.

CLIV. CXL.

Ebria Sidoniæ cùm sim de sanguine conchæ,
Non video, quare sobria lana vocer.

Amethystus gemma, quæ leniter purpureum colorem affectat, ὑπήρεμα πορφυρίζουσα, inquit Dionysius Afer, à vini colore dicitur, quem priusquam degustet, in violam desinit. Theophrastus etiam vineo colore affirmat. Tryphiodorus coloris diluti colorem docet referre. lanæ igitur aut vestimenta purpura infecta, eo temperamento, vt amethystum referant, amethystina dicuntur. Plinius de his 37. lib. *Indicæ absolutum purpuræ colorem habent, ad hancque tingentium officinæ dirigunt vota. Fundit autem cum aspectu leniter blandum, nec in oculos, vt carbunculi vibrat.* Ouidius inde amethystos pur- pureos. *Hîc Paphias myrtos, hîc purpureos amethystos.*

Tyriamethystina sunt dicta, & gemma, Tyriamethystus.

EBRIA SIDONIAE CONCHAE SANGVINE) ludit in originatione amethystinæ; ἀμέθυστος enim Græcis sobrius dicitur, seu non ebrius. Lanæ autem sydoniæ imbutæ purpura certo tempe- ramento, de quo Plinius: *Non est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum, rursus absolutus inebriatur Tyrio, vt sit ex vtroq; nomen improbum, simulq; luxuria duplex.* Sidon vrbs Palestinæ fama & antiquitate nobilis- sima, vt Q. Curtius lib. 4. narrat. Achilles Statius copiosè I. Amorum describit. dicta vel à multi- tudine piscium, vel vt Eustathius sentit, à Sida Beli filia, vel vt Iosepho placet, à Sichem filio Cha- naan: celebratissima est poëtis, & historicis sacris, & profanis. Vnde Sidonius, & Sidonia concha purpuram significat, aut conchylium. Cùm ergo bibam conchylij seu purpuræ sanguinem, cur dicor sobria? sunt qui putent amethystos dictos, quòd pellant, & arceant temulentiam, quod sa- nè inficiatur Plutarchus, vini quippe colorem sic refert, vt priusquam colorem quasi degustet, desinat in violam, vt dixi lib. superioribus pluries de amethystinis.

Lanæ

Lanæ albæ.

CXLI. CLV.

Velleribus primis Apulia, Parma secundis
Nobilis: Altinum tertia laudat ouis.

Albarum lanarum principem ait Apulam, cui dat cum Plinio lib.8.cap.48. primas ex lanis albis. Parmensi secundas: Altino tertias. Parmensem & Altinianam Plinius ibid. Circumpadanas appellat: *Alba*, inquit, *Circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui excessit illa.* Altinum & Parma Padanæ ciuitates in AEmilia. breuior sum in his, iam sæpe suprà longius laudatis.

Lanæ Tyriæ.

CLVI.

Nos Lacedæmoniæ pastor donauit amicæ,
Deterior Ledæ purpura matris erat.

Purpureæ eæque nobilissimæ laudatæ Ouidio, Iuuenali (qui & Sarranas, nam Sarra olim Tyros dicebatur, nominat) Martiali, aliisque recentioribus. Tyrum eleganter describit Curt. lib. 4. De lana Tyria multa Plinius, Strabo, & alij. Tyriæ igitur lanæ seu purpureæ tam fulgent, vt nostræ lucis non egeant. Plurima de his Bayfius l. de re vestiaria. Carmen exponamus. PASTOR) Paris Priami filius, Lacedæmonicæ amicæ) Helenæ, quam rapuit, Ledæ) matris Helenæ, quæ Lacedæmonia, Lacedæmonij verò purpura vtebantur, quia magis ad sanguinis colorem accederet; & Phœnicea esset, Græcis φοινιϰίς, nec tam læta & ardens erat, atque Tyria. Hinc poëta deteriorem ait Lacedæmoniam Tyria. Vtebantur Lacedæmonij etiam in bello sua purpura seu Phœnicide, quod, cùm sanguinei coloris esset, falleret vulneratos, si sanguis deflueret, quod ex Græcorum commentariis planum facit Bayfius. Hercules autem Tyrius sapientiæ laude hodieque florens purpuram à carne accepit, vt supra de eius inuectione ex Chronico Alexandrino MS. & Cedreno docui.

Lanæ Pollentinæ.

CXLII. CLVII.

Non tantùm pullo lugentes vellere lanas,
Sed solet & calices hæc dare terra suos.

Plinius lib.8.cap.48. Pollentinam lanam cani ait esse velleris. *Pollentia*, inquit, *iuxta alpes cani, intellige velleris.* Sed enim duplex est Pollentia, altera Polentia, vt Ptolemæus scribit, Liguriæ vrbs, quam Iornandes in alpibus Cottiis ponit. Plinius, Martialis, Silius, Prudentius duplici ll. exprimunt. Leander in Lombardia Cispadana eam collocat. Altera Balearidis maioris oppidum, Plinius lib.3.cap.5. Hîc sanè Italicam lanam, non Hispanam acceperim, quamuis Plinius lanas in Hispania nigri velleris præcipuas haberi tradat, subiungit tamen Polentiam iuxta alpes cani, vbi Polentiam non Hispanam sed Italam insinuat. Arbiter est apertus Silius, qui lib.8. de bello punico 17. catalog. Latinarum vrbium viros ad arma mittentium, enumerat Pollentiam his verbis:

Vercellæ fusciq́; ferax Pollentia villi.

Sed ineptè Leander versum Martialis de lana Bœtica transcribit Pollentiæ, nec Plinius lanæ Pollentinæ maximum pretium tribuit, quam ait esse canam, sed Hispanæ nigri velleris, cùm tamen Leander non de Pollentia Hispana sed Itala agat. LVGENTES) plurimarum gentium pullus in luctu habitus. Homerus, Varro, Macrobius, Apuleius, & alij auctores.

* * *

Idem.

CLVIII. CXLIII.

Lana quidem tristis, sed tonsis apta ministris,
Quales non primo de grege mensa vocat.

TRISTIS) pullus nempe & funebris, sordidæque plebi, & pauperrimæ vsitatus. sic Calpurnius pullam dixit paupertatem, quòd tenuiores pulla vterentur.

——sed mihi sordes
Pullaq; paupertas, & adunco fibula morsu
Obstiterat.

Suetonius pullatos vocat plebeios in popularibus sedentes, vt & Calpurnius. Eadem pulla veste tegebantur mancipia viliora & tonsa; nam intonsi erant pueri venusti, & elegantes administri, primo nempe de seruorum grege & nobilissimo, quales poëta insinuat lib. 8. epig. 51. & 58. aliisque compluribus locis, pretiosa nempe mancipia. TONSIS) atriensibus & cocis, iam adolescentiores tondebantur, cùm barba succresceret. De tonsura veterum copiosè Iunius in coma, vbi docet rasos etiam moriones. MENSA VOCAT) administros nempe vocat.

Tomentum * lingonicum.

*V. Leuconicum.

CLIX. CXLIV.

Oppressæ nimium vicina est fascia plumæ?
*Vellera * lingonicis accipe rasa sagis.*

*Leuconicis.

Tomentum Isidorus à tumendo deducit, quòd in filo seu tela intumeat. Rectius à τέμνω formaueris, vnde τόμος sectio, sed prima syllaba repugnare videtur, tomētum enim primam tendit, à τέμνω autē τόμος prima breui nascitur, tomentum lana pannis vestibusque abrasa dicitur, & quicquid farciminis ex quacunque re seu fæno seu palea plumaúe fuerit, quo culcitæ farciuntur. Alludit infrà ad etymon Poëta, cùm dicit.

Tomentum concisa palus.——

LINGONICVM) Luconicum & leuconium alij, Plinius lib. 27. cap. 10. Guaphalium alij χαμαίζηλον vocant, cuius foliis albis mollibusque vtuntur pro tomento. Martial. lib. 11. epig. 22.

Culcita leuconico quam viduata suo.

Turnebus lib. 8. cap. 4. legit in M. scripto C. leuconicis, à leuconico loco, vnde tomenta leuconica. Alij tomenta leuconica dicunt esse decutes floccos ex alba lana, quod Græcis λευκὸς album valeat. Est mentio lingonicarum seu leuconicarum lanarum apud Martialem lib. 11.

Lingonicis agedum tumeat tibi culcita lanis.

Est autem Leuconium AEolidis oppidum apud Tucididem, Lingones verò Celtarum sunt populi Iulio Cæsari. Et sanè malim retinere lingonicum, quàm leuconicum, quòd Gallicanæ vestes, vt suprà vidimus, in vrbem sunt importatæ. OPPRESSÆ PLVMÆ VICINA FASCIA) fasciis & restibus, quod & hodie fit, culcitas imponebant, quod lib. 5. epig. 64. Poëta docuit.

Nulla tegit fractos, nec inanis culcita lectos,
Putris & abrupta fascia veste iacet.

Vbi plenius de fascia: Sensus distichi est. Pluma cùm premitur, extenuatur nimium, & cedit ad fasciam & restes vsque, quæ iacentem secant & torquent. Tomentum Lingonicum à sagis abrasum, fortius sustinet iacentem, magisque densatur, cui lenius iucumbes.

Tomentum Circense

CLX. CXLV.

*Tomentum * concisa palus Circense vocatur:*
*† Hæc pro * lingonico † stramina pauper emit.*

* Cōcisa palus, arundines concisa sunt potius quàm palea.
† Hoc.
* Leuconico.
† stramine.
* Alij concisam arundinem.

Diuitum est lingonico seu leuconico tomento farcire culcitas, pauperum, * palea. Circense vocatur, quòd haud dubiè initio Circensibus ludis sibi spectatores susternebant. Intelligit autem, Turnebo interpretante, panniculos, quos pauperes pro tomento culcitarum emebant. Strabo lib. 5. de his intelligendus. Τύφη τε καὶ πάπυρος, ἀνθήλη δὲ πολλὴ καταχομίζεται ποταμοῖς εἰς τὴν Ῥώμην. πολλὴν ἀνθήλην, multam paniculorum lanuginem appellat. Seneca de beata vita, cap. 25. Circense

cense tomentum vocat. *Super Circense tomentum per * farturas veteris lintei influens incubabo.* Lege Bulengerum lib. de Circo, cap. 32. Gruterum ad Senecam. Emendant aliqui. Hoc pro Lingonico stramine—vt stramen à sternendo accipiatur non tantùm pro palea, imo & arundine sed velleribus etiam & lanis, & omnibus stramentis quæ cubantibus subiiciuntur. ** farturam.*

Pluma.

CXLVI. CLXI.

Lassus Amyclæa poteris requiescere pluma,
Interior cycni quam tibi lana dedit.

Diuitum lecti pluma farti, & pluma cygnæa. Est planum carmen. Tenerior auium penna lanæ similis est, vt Poëta etiam lanam appellarit. verè nec aues, nec capræ lanā habent. AMYCLÆA) Amyclas Lacedæmonij condidêre, oppidum in Latio inter Caietam & Tarracinam. Iam dictum suprà. Cygni autem dicuntur Amyclæi seu Lacones ob Lædam Lacænam, ad quam Iupiter cygnum ementitus venit.

Fœnum.

CXLVII. CLXII.

*Fraudata tumeat * facilis tibi culcita pluma,* ** Fœno.*
Non venit ad duros pallida cura toros.

Duram quidem ait culcitam fæno fartam, & inculcatam, sed carentem curis; paupertas enim nescit curas, securè dormit, vt cui nihil possit auferri. Auaros iuxta ac obæratos vexat insomnia: vt meritò Augustus sit miratus illius equitis Romani ære alieno oppressi culcitam, in qua somnum cepit, vnde ex auctione eam ipse velut miraculum sibi emi iussit. Macrob. Satur. 2. c. 4. Pro, facilis lege fœno, quanquam placeat non nemini: *Frondata tumeat facilis,* vel Fœnicea tumeat: sed neutrum arridet: malo scribas *fæno* pro *facili.*

Tintinnabulum.

Turnebus 7. cap. 4.

CXLVIII. CLXIII.

Redde pilam: sonat æs thermarum. ludere pergis?
** Virgine vis sola lotus abire domum.* ** Aqua Virgine sic dicta vt supra lib. 5. d.*

Post ludum & palæstras Romani ante cœnam lauabant, vt legisti superioribus libris. ad balnea verò tintinnabulo, vt hodie subinde pelui, citabantur, quæ certo tempore claudebantur. Galenus notauit priscos secundum pilæ ludum calidis balneis lauari consuesse, ad quas tintinnabulo signum dabatur, quas si neglexissent, aqua Virgine vel Martia lauabant. Capitolinus prodit ante Alexandri Seueri tempora, nunquam thermas ante auroram apertas fuisse, & semper ante solem occasum claudi consuesse, Mercurialis plura lib. 1. cap. 10. Tintinnabulum Symposius describit AEnig. 79.

Ære rigens curuo, patulo componor in orbe,
Mobilis est intus linguæ crepitantis imago.
Non resonat positus, motus quoq; sæpe resultat.

AES THERMARVM) periphrasis tintinnabuli, quanquā sunt qui velint clypeum in thermis æreum fuisse. de qua re in hæc verba Hieronymus Magius in postumo suo de tintinnabulis c. 3. scribit: Nemini, inquit, *qui in humanioribus literis vel parum fuerit versatus, obscurum esse debet, antiquos non solùm minora sed etiam maiora tintinnabula vsurpasse. Notum satis est illud Martialis,*

——sonat æs thermarum, ponite pilam.
Virgine vis sola lotus abire domum?

Quanquam sunt qui illud æs ad clypeum æreum referant, qui cathena pendebat ex orbiculari fenestra fornicis Laconici, per cuius deductionem ac reductionem, nunc augebatur, nunc minuebatur calor; de quo clypeo mentionem facit Vitruuius. In Laconico tamen Pisano, qui integer adhuc è maximis thermis ad portam, qua itur Lucam, spectatur, & de quo Robertus meus libellum edidit (vt hoc obiter adnotemus) non vt in cæteris, orbicularis fenestra in fornicis medio spectatur, sed multilatera, & aliæ multæ circum quadrilateræ altera parte longiores, quas, pendente è media clypeo, speculari lapide aut velo, aliáue materia, quæ lucem transmitteret, claudi consueuisse, ne vapor statim efflueret, facile crediderim. Nunc ad rem nostram redeamus. Qui id de clypeo illo existimant, magno, vt mihi videtur

videtur, in errore versantur; quod vnius duntaxat scriptoris auctoritate apertum facio. Siquidem Ælius Spartianus ait, nescio quem Romanum Imperatorem è thermis tintinnabulum emouisse. Si vero aliquis tintinnabulum pro clypeo illo accipi contendat, erroris facilè conuinci poterit. Nam amoto è thermis, id est Laconico, æreo clypeo, haud satis intelligo, quo pacto sudatorij ratio constaret. Adhæc si clypeum pulsari consueuisse dicamus, vt hoc pacto lauaturi conuocarentur, non satis perspicio, quàm commodè id fieri posset, illo ex alto satis loco propendente. Altum nam Laconici Pisani fornicem esse vnusquisq; videre potest: locus enim Robortelli cura, dum humaniores litteras in Pisano gymnasio profiteretur, optimè fuit repurgatus. Quod si è superiore fornicis parte malleo, vel alia prædura materia clypeum tundi solitum suspicetur aliquis; & hic videat quàm rectè id, & sine cathenæ deductione, vt calor exhalaret, ac sudatorium nonnihil refrigesceret, fieri potuerit. Accedat eo, quod cum thermarum constructio latè pateret, vsq; adeo vt Romæ thermæ Diocletianæ, quantum hodie è ruinis cognoscere licet, municipij magnitudinem facile æquarent, sonitus ex ictu clypei intra fornicem illum clausumq; locum editus, ad omnes, qui in thermis agerent, & lauaturi conuenissent, peruadere non poterat. Nec ad rem pertinet, si quis dicat, locum, in quo lauaturi pila prius exercebantur, fuisse Laconico proximum, vt vel à surdastris clypei sonus audiretur. nam respondeo, tinnitum æris thermarum, hoc est, tintinnabuli, quo de agimus, procul etiam audiri, & percipi consueuisse, vt non solùm qui pila exercerentur, & in thermas conuenissent, sed & qui à thermis longè abessent conuocarentur lauatum: quod Ciceronis auctoritate probatur; siquidem in Tusculanis (nisi me fallit in loci indicio memoria) ait, simulatq; increpuisset, id est (vt ego interpretor) thermarum tintinnabulum tinnitum edidisset, Romanos, relictis Philosophis & præceptoribus, vnctum (nam qui lauissent, vngebantur) ire solitos. Sed in re aperta testibus vtor non necessariis. Tintinnabulorum maiorum non solùm in thermis, sed etiam in aliis vrbium partibus, si non apud Romanos, saltem apud alias nationes nonnullas, locum fuisse ad conuocandos in mercatum homines, ex Strabone cognoscere est: rem enim non fictam sed factam Iassi refert, scitu dignam, Citharœdum canentem ea in vrbe homines non paucos circumstetisse; eos è re nata vniuersos, præter surdastrum, statim discessisse; citharœdum ad surdastrum conuersum, illi gratias agere cœpisse eo nomine, quod cum ad tintinnabuli sonum reliqui omnes eum reliquissent, solus ille auditor perstitisset; qua re surdaster cognita, vale homini dixerit, quod sonus ille iam vendi pisces indicaret. Credere autem par est, tintinnabulum illud Iassicum, & magnum fuisse, & edito loco suspensum, vt ab omnibus ciuibus illius posset sonus audiri. Alia de maioribus publicisq; tintinnabulis à me hactenus non sunt obseruata, quamobrem hic caput reprimo.

Non pauca verò de vsu tintinnabuli Illustriss. Baronius Annal. 1. p. 562. edit. 4. Poëta amore pilæ negligentem thermas ait frigida ablutum domum rediturum. VIRGINE SOLA) Aqua virgine, quam suprà lib. 5. & aliàs laudauimus. Romani, vt fusè docet in gymnasticis Mercurialis lauabant frigida, calida, tepida. De virgine apertissimè loquitur Martialis lib. 6. cap. 42.

Ritus si placeant tibi Laconum,
Contentus potes arido vapore
Cruda virgine Martiaq; mergi.

Scripsit de ea Frontinus de aquæductibus, & Plinius lib. 31. cap. 3. Lucas Pætus libellum singularem de restitutione Aquæ virginis, quos lege.

Discus.

CLIV. CXLIX.

Splendida cùm volitent Spartiani pondera disci,
Este procul pueri: sit semel ille nocens.

Discum Mercurialis ex Dioscoride similem forma lenticulæ describit. Est lenticula rotunda tumente vtrinque vmbilico, cuius figuram in ædibus Ioannis Baptistæ Victorij Romæ seruari tradit, formamque inde descriptam suis libris apposuit. Eustathius ad secundum Iliados: δίσκος δὲ βαρὺς λίθος, ὃν ἐρρίπτουν οἱ γυμναζόμενοι, τὸν γὰρ σιδηροῦν σόλον προσαγορεύουσι. *Discus est lapis grauis, quem proiiciebāt se exercentes, ferream eam massam vocabant.* De pondere Solon apud Lucianum, & D. Hieronymus scribunt, Mercurialis ait laminam fuisse trium vel quatuor digitorum crassitudine, longiorem

Platten schiessen. paulò plus pede, aliâs lapideam, aliâs ferream, æneam aliâs, quam ad metas proiiciebant, vt hodie passim fit; ita vt is qui proximus metam accedit, victor pronuncietur, qui infrà hæret, aut metam excedit, vincatur. Lusus appellabatur δισκοβολία, lusores δισκοβόλοι. Non negat tamen formas discorum varias extitisse, aliosque rotundos, & in meditullio foramem habuisse, quales Aurelij Imperatoris nummis spectantur. Hæc summatim ex Mercuriali. Plura nec minus docta Petrus Faber lib. 2. cap. 1. & 4. Agon. vbi illud de foramine affirmat, & amentum quoq; addit, atq; discos etiam ligneos fuisse ostendit, eisdemq; discobolos tunicatos, ex arte aperto capite certâsse docet. Nunc ad carmen accedamus. SPLENDIIDA PONDERA) ænea nempe aut ferrea eaque grauia. SPARTANI DISCI) Antiquissimā esse δισκοβολίαν vel ex Homero discas, qui de agonibus apud Phæacas Odyss. disci mentionem facit.

Ἦ ῥα, καὶ αὐτῷ φάρει ἀναΐξας λάβε δίσκον.

Et secundo Iliad. vt ante d. Apud Lacedæmonios verò tam vsitatam lego, vt & virgines, ex instituto Lycurgi, sese in hac palæstra exercerent. Qua de re Xenophon in Repub. Lacedæmon.

Plato

Plato lib. de legibus, & 3. de repub. Plutarchus in vita Lycurgi. Propertius, Ouidius & noster lib. 4. cap. 5. Tiraquellus de legibus connubialibus, leg. 4. n. 29. Et hinc Poëta noster discum vocat Spartanum, sic enim & Alex. Neapolitanus lib. 2. cap. 25. *Spartanæ verò virgines nondum adultæ in discorum iactu, cursibus, & palæstra exercentur.* Ciceronem alibi adduximus. ESTE PROCVL PVERI SIT SEMEL ILLE NOCENS) Fabulam Phœbi Hyacynthum disco occidentis alludit, de quo infrà apertè epig. 173.

Flectit ab inuiso morientia lumina disco
Oebalius Phœbi culpa dolorq́ puer.

Vnde cætera pete.

Cithara.

CL. CLXV.

Reddidit Eurydicen vati: sed perdidit ipse,
Dum sibi non credit, nec patienter amat.

Cithara notum musicæ instrumentum, quanquam inter scriptores variat, quæ propriè cithara dicatur. Testudo enim, psalteria, lyræ, barbita, Phœnices, pectides, & quæ dicuntur Indicæ vno nomine citharæ comprehenduntur, ita vt cithara genus ad alia dicatur similia instrumenta. Hodie plectro carpitur, & pueris etiam nota est. Inuentor traditur à Mose Tubal. Græci Apollini citharam inuentam adscribunt. Rem certè antiquissimam, præter diuinas litteras etiam profanæ docent. Celebratissima est Orphei & apud Homerum lib. 9. Iliad. Achillis & Virgilium lib. 1. AEneid. Iope cithara. Forma principio similis pectori humano, quod veluti vox de pectore, ita ex ipsa cantus ederetur, appellataque ead. de causa. Nam pectus Dorica lingua κιθάρα vocatur. Legendus Isidorus lib. 3. Orig. cap. 21. REDDIDIT EVRIDICEN VATI) Cithara, inquit poëta, ab inferis Orpheus vxorem suam Eurydicen reuocauit, sed cùm respiceret, antequam in auras lucis apertas euaderet, eandem amisit: quod Pelignus vates longo & eleganti carmine describit lib. transformationum decimo, ab ipso statim initio. Virgil. 4. Georgicorum Seneca in Hercule furente act. 2. NEC PATIENTER AMAT) dum nimis amat vxorem, amore perdidit. Ouid.

Apuleius l. Floridorum lyram tribuit Apollini.

Nec procul abfuerant telluris margine summæ
Hinc ne deficeret metuens, auidusq́ videndi
Flexit amans oculos, & protinus illa relapsa est, &c.

Idem.

CLI. CLXVI.

*De Pompeiano sæpe est * eiecta theatro,*
Quæ duxit siluas, detinuitq́ feras.

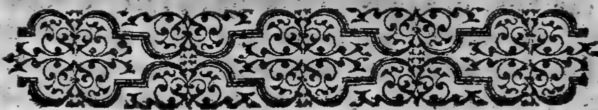
** alij electa vitiosè.*

Orpheum actum in Pompeiano theatro cithara canentem, ferasque & siluas trahentem. descripsit lib. A. ep. 21.

Quidquid in Orpheo Rhodope, &c.

Theatrum Pompeij descripsimus lib. 10. ep. 51. sed & Marcelli Pomp. & aliâs pluries. SILVAS) redi ad librum spectaculorum. & Ouid. Met. 10. Virg. Horat. ELECTA) alij eiecta, & fortè rectius; nam citharœdi, poëtæ recitatores subinde lapidibus excipiebâtur, si non placuissent. Petronius. Ex his qui in porticibus spaciabantur, lapides in Eumolpum recitātem miserunt. At ille qui ingenij sui plausum nouerat, operuit caput, extraque templum profugit. Timui ego ne me poëtam vocarent. Itaq; subsecutus fugientem ad litus perueni, & vt primum extra teli cōiectum licuit consistere; Rogo inquam, quid tibi vis cum isto morbo? Minus quam duabus horis mecū moraris, & sæpius poëticè quam humanè locutus es. Itaque non miror si te populus lapidibus prosequitur. Ego quoque sinum meum saxis onerabo, vt quotiescunque cœperis à te exire sanguinem tibi à capite mittam. Mouit ille vultum, &, O mi, inquit. *Adolescens, non hodie primum auspicatus sum: immo quotiens theatrum vt recitem aliquid, intraui, hæc me aduentitia excipere frequentia solet.* Notus est AEsopi citharœdus.

Eiecta legendum.

Plectra.

Plectra.

CLXVII. CLII.

*Pulsula malè, pusula & pustula idẽ sunt.

*Feruida ne trito tibi pollice * pusula surgat:*
Exornent docilem garrula plectra lyram.

Calamo fides plectuntur, quem plectrum appellant, inuentum, quòd digitis succederet, qui assiduo pulsu lædebantur. Hinc plectrum sæpe vsurpatur pro omni ferè genene musicorum instrumentorum & carminum. PVSVLA) Ita lege. Idem enim pusula, quæ pustula, tumor ex attritu digitorum existens. multa super hac pusula & pustula lib. 8. ep. 51. de phiala Rufi, & lib. 7. ep. 85. in Sextum, *Argenti tibi libra postulati*, seu pustulati. LYRAM) Sæpe auctores lyram cum cithara confundunt. Ouidius enim Orphei citharam modò citharam, modò lyram appellat. Lyra hodie non plectro feritur, sed manu ducitur. FERVIDA) ex motu & pulsu feruefactis digitis excitata.

Trochus.

CLXVIII. CLIII.

* Al. canthus.

Inducenda rota est: das nobis vtile munus,
*Iste trochus pueris, at mihi * cantus erit.*

Trochus & Græca vox est, & Græcus ludus. Fallitur Acron & Merula ad Ouidium, & alij, qui turbinem scutica verberatum interpretantur. Trochus rota est, non turbo, sic habet vetus lexicum; *Trochus rotæ genus ad ludum.* Iterum, *ludentum rota.* Persuadeat Ammianus lib. 21. Turnebus lib. 27. cap. 33. Mercurialis lib. gymnast. 3. cap. 8. Ammianus in hæc verba trochum depingit. *Cùm apud Parisios adhuc Cæsar Iulianus quatiens scutum variis motibus exerceretur in campo, axiculis, quis orbis erat compaginatus, in vanum excussis, ansa rem anserat sola, quam retinens valida manu stringebat.* Turnebus eãdem clarius subiicit oculis. *Erat*, inquit, *genus ludi Græcanici, vt nomine ipso indicatur: rota enim erat ansam habens, vt facilius mitteretur, axiculis compacta transuersis iaciebatur: quorum clauiculæ & commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota, vel missus orbis tinniebant & crepabant. Mittere autem scienter artis erat non vulgaris.* Omnium clarissimè AEsculapius Medicorum Mercurialis. *Trochus*, inquit, *in publicis aliisue locis peragebatur. Secundò, annulum vel annulos habebat strepitum edentes, vt homines per viam ambulantes sonitu audito longius ab incursu trochi cauerent. Postremò, ex ære conflabatur, atq; clauem aduncam habebat.* Dein ipsam formam ex antiquissimo coruici vel Satyrici poëtæ monumento expressam adiungit, *quæ tamen præter annulos dentes circulo infixos habebat, mobiles ad maiorem strepitum edendum.* Idem paullò suprà: *In trocho namq; primo erat circulus, & in circulo annulus, qui sono spectatoribus voluptatem adferebat, aderat & impulsor cum ansa, quam Propertius clauem appellat.*

Iam crepat & versi clauis adunca trochi.

Quæ omnia Antyllus in Circilasia sua appositissimè depinxit, nisi quod Antyllus circulo tenues annulos, nõ annulum circumpositos tradit. Martialis puerilem quendam ludum trochum fuisse significauit. Quo loco plenius ostendit Mercurialis, trochum nihil cõmune habuisse cum turbine, vt reipsa forma circuli seu rotæ planè diuersa est à turbine. Trochi mentio est apud Horatium lib. 3. car. Ode 24. & lib. de arte poëtica.

Indoctusq; pilæ, discíue trochíue quiescit.
Ne spissæ risum tollant impunè coronæ.

Et Ouid. 3. de art. *Sunt illis celeresq; pilæ, iaculumq; trochiq;, &c.*

Hinc facilè iam capis, cur poëta noster trochum appellarit rotam, cùm reipsa fuerit circulus seu rota; capis etiam, cur dixerit trochum puerorum, sibi cantum esse; cùm enim æneus esset, & annulos plures haberet, cum denticulis, qui gratum sonum edebant, poëta se non tam ludo & cursu rotæ, quàm ipso sono delectari dixit. Si legas *canthus* aliter canendum erit: Casaubonus ad illum Persij versum:

Vertentem sese frustra sectabere canthum.

Canthus, inquit, συνεκδοχικῶς pro rota. ea voce ante Persium vsus nemo. ideo notatus hic locus antiquis criticis. Quintilianus lib. 1. Barbarismum pluribus modis accipimus: vnum gente: quale si quis Afrum vel Hispanum Latinæ orationi nomen inserat. vt ferrum quo rotæ vinciuntur, dici solet canthus. quanquam eo tanquam recepto vtitur Persius. Non agnoscit Quintilianus pro Græca hanc vocem: neque nos sanè apud vllum è veteribus Græcis id verbi meminimus legere. etsi Grammatici Græci vtuntur, sed tanquam petito è vulgi sermone: Auctor Etymologici magni: ἐπίσωτρα, οἱ ἐκτὸς τῶν τροχῶν σιδήρεοι κύκλοι, οἱ ἐπὶ τὴν γῆν κυλιόμενοι. τὰ κύκλα τῶν τοῦ ἅρματος τροχῶν σίδηρα. τὰ ἐπάνω τῶν τροχῶν σίδηρα ἢ χαλκᾶ, ἃ κανθοὶ καλοῦνται. eadem verba legas apud

apud Suidam, Eustathium & alios Grammaticos. est tamen pura puta vox veteris Græciæ κανθὸς, ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, aiunt iidem Grammatici, *οἱονεὶ κηνθός τις ὤν, ἀπὸ τοῦ κήνθεσθαι συνεχῶς*. oculi angulos medici vocant κανθοὺς, canthos: sed orbem totum ea voce designari placet nonnullis. Hesychius, κανθὸς ὁ τοῦ ὀφθαλμοῦ κύκλος. ergo etiam cum ferrum illud significatur, quo rotæ curuatura præmunitur ad compagem totam constringendam, vox Græca erit: nam & ille canthus orbis quidam est siue circulus. Hieronymus libro tertio in Ezechielem, circulos rotarum canthos ferreos appellauit, quibus lignorum rotunditas artatur & stringitur. in textu prophetæ est אוֹפַנִּים quæ vox Hebræis totam rotam designat. alibi vetus interpres pro חשק ἐπίσωτρον posuit canthus. Martialis canthum assimilat puerili trocho, quem constat habuisse instar rotæ, illo versu:

Iste trochus pueris, at mihi canthus erit.

Diomedes lib. 3. rotæ satis latus ac breuiatus canthus, radiatus luminibus in angustum modioli circulum cohibetur. videtur diuersa paululum notione hanc vocem vsurpare, ac scriptores superiores. canthis vtebantur etiam in illis vehiculis siue plostris, quorum rotæ pro radiis tympana habebant. Probus in illud Virgilij:

Tardaq; Eleusinæ matris voluentia plaustra:

Imperiti, inquit, ea plostra vocant: sunt enim vehicula, quorum rotæ non sunt radiatæ, sed tympana cohærentia axi, & iuncta cantho ferreo. Meminit canthi etiam B. Augustinus in lib. De vera religione: eiusdem verba sunt in libro De principiis Dialecticæ: via dicitur à flexu, quia flexum veluti incuruum vietum veteres dixerunt: vnde vietos quod cantho ambiantur rotarum ligna vocant. legendum est, vnde vitos. nam Latini canthos etiam vitos dixerunt: quæ vox apud Marium Victorinum extat & alios. Glossæ: κανθὸς τροχοῦ vrus. scribe cum Scaligero, vitus. à via, vitus vt ostendit Augustinus: qui tamen inter vitum & canthum discrimen facit. Isidorus verò quamlibet facetus est, qui *centum* vocem deriuat à cantho, siue canto. nam vtroque modo scriptum inuenias. Hæc Casaubonus.

Indvcenda rota est) In saturnalia & ludum; vel ferro seu cantho inducenda est extrema curuatura rotæ; vel in sortem munerum Saturnalitiorum inducenda. Vtile mvnvs) videtur in dilogia vocis ludere. Diceret, cui donata est rota: Das mihi vtile munus, vis me vt Ixionem reor, in rotam agere. Fuit veteribus genus supplicij, vt ex D. Catharinæ certamine discis, est hodie apud nos quoque genus supplicij, quo latrones mactantur. Hic pro annulo seu circulo accipitur, quem modo descripsimus. Mihi canthvs) Hispano, cui vocatur canthus.

Idem.

CLIV. CLXIX.

Garrulus in laxo cur anulus orbe vagatur,
Cedat vt argutis obuia turba trochis?

Iam ex superiore descriptione intelligis, vt reor, & hoc distichon, in quo caussam annuli adiungit, qui edebat cantum, vt turbæ sibi ab eius improuiso incursu cauerent; garrulum ergo vocauit à sono, quem edit. Hoc tantùm obserua, poëtam vnius duntaxat anuli mentionem facere, cùm in Græco plures, vt ex Antyllo cognosti, fuisse videantur.

Signum victoriæ.

CLV. CLXX.

** Hæc illi sine sorte datur, cui † nomina Rhenus*
*Vera dedit: * decies adde Falerna puer.*

* *Hoc, lego.*
† *Germanici.*
* *Germanicus decem habet litteras.*

Signum victoriæ, vt ex antiquis numis intelligo, erat alatæ fœminæ statua dextra laurum tenentis; sinistra palmam, quæ quidem in omnibus ferè signis victoriæ spectantur. Cæterùm, vt varia sunt genera victoriarum, ita variis quoq; modis eadem est effigiata, nunc bigis vehens, nunc naui insistens, nunc Cęsarem coronans, nunc aliis, aliisque modis figurata. Poëta noster cùm alia signa, aut munera sorte * diuiderentur, signum victoriæ datum ait Domitiano Germanico, sine sorte; quòd opus non esset vlla sortitione in Cæsare, qui toties vicisset hostem, à quo deuicto dictus sit Germanicus. Rhenvs) Germania Germanico. Vera) perinde quasi alij imperatores non iure sibi nomen Germanici vsurparint. Res ita se habet. Drusus Liuiæ filius Augusti priuignus primus nomen à victa Germania, reportauit, sed mortuus. Illius filius Cæsar Germanicus primus ex viuis id nomen meruit. Reliqui imperatores vsque ad Domitianum dicti sunt Germanici

* *Suprà in apophoreta, Hæc tibi sorte datur, etc.*

manici, à primo Germanico vt Cæsares à Iulio Cæsare, vt Augusti ab Octauiano Augusto. Domitianus se appellauit Germanicum Secundum, quod ipse in Germanos pugnarit, & ab eisdem victis nomen sibi iure asciuerit, vti supra explanatum est. Decies) Germanicus enim decem habet litteras. Morem bibendi veterum ad litteras nominum amicorum exposui non semel superioribus libris.

Saurоctonos Corinthius.

CLXXII. CLVI.

Sauronicius, alsd est, Sicter lacerta.

Ad te reptanti, puer insidiose, lacertæ,
Parce: cupit digitis illa perire tuis.

Sigillum ex ære Corinthio factum puta. dicitur Sauroctonos, quasi lacertam occidens, à κτείνω & σαῦρος, vel σαύρα, lacerta. De Sauroctono hoc Plinius lib. 34. cap. 8. *Fecit* (Praxiteles ex ære nempe) *puberem subrepenti lacertæ cominus sagitta insidiantem, quem Sauroctonum vocant.* Cupit) à tam nobili puero occidi, vt claro fato pereat, aut potiùs cupit, quia facit id, vt cupere videatur, quod minimè cupit, dum inscia ad mortem repit.

Hyacinthus in tabula pictus.

CLXXIII. CLVII.

Flectit ab inuiso morientia lumina disco
Oebalius, Phœbi culpa, dolorq; puer.

Extat in Vrsini formis Hyacinthi facies.

Hyacinthi Spartani discum, quo periit, auersantis imaginem depingit, quam non tacuit Plinius lib. 35. cap. 11. *Hyacynthus* (est Niceæ Atheniensis) *quem Cæsar Augustus, delectatus eo, secum deportauit Alexandria capta, & ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hanc tabulam.* OEbalivs, Phoebi cvlpa, dolorqve pver) Ouidius mortem eleganter describit his versibus in 12. Met.

Laberis Oebalide prima fraudate iuuenta,
Phœbus ait, videoq; tuum, mea crimina vulnus,
Tu dolor es, facinusq; meum, mea dextera letho
Inscribenda tuo est, ego sum tibi funeris auctor,
Quæ mea culpa tamen. ———

Tu lege totam ibi fabulam ipso Hyacintho non inelegantiorem. In qua velim te notare lapsum Pet. Fabri lib. 2. Agon. negantis discobolos ante exercitationem disci inunctos esse, cùm disertissimè versibus hisce id Ouid. ostendat, vbi & nudos lusisse affirmat.

Corpora veste leuant, & succo pinguis oliuæ
Splendescunt, latiq; ineunt certamina disci.

Nec est, quod rectum & simplicem Ciceronis sensum, discum & actionem coniungentis in 2. de orat. ad metaphoricum transferat. OEbalivs) OEbali patruus fuit Hyacinthus, cuius parens Cynorta Hyacinthi frater. Alij OEbaliam vrbem Laconiæ dicunt ab OEbalo conditore. Hyacinthus verò Amyclæ Lacedæmoniorum regis filius erat, vt Pausanias in Laconicis, & Nicander in Theriacis prodidere. Phœbus autem disco per imprudentiam Hyacinthum, quem amarat, occidit.

Persona Germanica.

CLXXVI. CLVIII.

Sum figuli ludus † Rusi persona Bataui.
*Quæ tu derides, hæc * timet ora pater.*

† Rusi, forte rufi.
** Recte Aldus, puer ora timet, nisi malis timet ora puer. Si tamē Aldus, nam meus habet, pater.*

Fictilem vultum Bataui hominis militaris & atrocis intelligit. Bataui enim feroces & bellicosi habiti. Et populo Romano bellicis tantùm rebus seruiebant, vt Tacitus de Germania scribit. Rvfi) alij Rufi legunt; suspicor esse legendum *rufi* vt non sit proprium. Bataui enim Rufi coma, quam rufabant, vt cæteri Germani, vti sup. epig. 26. de Sapone. d. An Rufus fuit figulus, qui Batauum ex argilla finxit? Timet ora pater) Domitius puer, dum legit pater. Domitius Domitianum patris nomine exponit, sed poëta tam stultus non fuit, vt timeri à Domitiano Batauum dicat, quando paullò antè signum victoriæ Domitiano sine sorte dedit: Lego igitur cum

cum Aldo & viris doctis puer, non pater. Nam pueri vultus atrocitate terrebantur, vt hodie. Seneca nobis fauet. l.2. de Ira. *Ira per se deformis est, & minimè metuëda. at timetur à pluribus, sicut deformis persona ab infantibus.* Idem lib.2. de vitæ tranquill. c.4. *Ad tantas ineptias peruentum est, vt non dolore tantum, sed doloris opinione vexemur more puerorum, quibus metus incutit vmbra, & personarum deformitas, & deprauata facies. Ita Astyanax puer apud Homerum auersatur galeam patris.* ORA) personæ, Virgilius:

Oraq; corticibus sumunt horrenda cauatis.

Vide Isacium Pontanum ad Macrobij lib.6.cap.6.

Hercules Corinthius.

CLIX. CLXXVII.

Elidit geminos infans, nec respicit angues,
Iam poterat teneras hydra timere manus.

Hercules ære Corinthio factus & fictus, vt infans, serpentes eliserat. Celebrat Xeuxidis picturam Plinius lib.25. cap.11. non æream statuam Martiali hîc laudatam. Corinthius enim Hercules dictus ab ære Corinthio, vt suprà Saurotonos Corinthius. De Hercule picto sic Plinius: *Magnificus est Iuppiter eius in throno astantibus, & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coram pauente & Amphitryone.* Fabula nota quam iactant mythici.

Hercules fictilis.

CLX. CLXXVIII.

Sum fragilis: sed tu moneo ne sperne sigillum.
Non pudet Alciden nomen habere meum.

Ex argilla formatus; quales erant priscorum imagines, Iuppiter in Capitolio, & in eod. fictiles quadrigæ Turianus. *Plasten Tarquinius Priscus à Fregellis accersitus Herculem finxit, quem suo æuo Plinius à materia nomen in vrbe retinuisse tradit.* FRAGILIS) ex fragili argilla formatus quidem sum, sed sum tamen Hercules, de quibus ex luto fictis Plinius. *Hæ enim tum effigies deûm erant laudatissimæ, nec pœnitet nos illorum qui tales coluêre, &c.*

Fragilis. Lib.35.cap.12.

Minerua argentea.

CLXI. CLXXIX.

Diuitis haud dubiè munus, vt Hercules Corinthius.

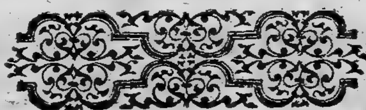
Dic mihi virgo ferox, cùm sit tibi cassis & hasta,
Quare non habeas ægida? Cæsar habet.

Sigillum Mineruæ argenteum describit, gerentis hastam & cassidem sine ægide, seu scuto. Poëta quærit, cur ægidem non ferat: respondet illa, Cæsarem ferre, quasi Domitiano ægidem illa concesserit; Poëta palpat Domitianum, qui se filium Palladis credi volebat, seque in eius sinu consecrabat. Lege commentarium ad lib.7.epig.1.

Pectore cum sacro sederit Ægis erit.

Effigiem Palladis armatæ litteratum tironibus haud ignotam non describo, qui spectare volet, Golzij & Occonis numos atque Alciati emblema 22. inspiciat vbi graphicè depictam cernet; galeam nempe cristatam vertice gerentem, dextra hastam, læua ægidem Gorgonis seu Medusæ ore terribilem, thoracatam chlamydatamque, nec non iuxta draconem nunquam conniuentem. rerum enarrationem adiungit Claudius Minos.

* * *

Sigillum * Giberij fictile.

** Sigerij, de quo suprà Sigeriosq; modos, &c.*

CLXXXII. CLXII.

Ebrius hæc fecit terris puto monstra Prometheus:
Saturnalicio lusit & ipse luto.

Retineo veterem scripturam, & lego, Giberij à gibbere dicti; quorsum enim Sigerus ille Dionis, quamuis Domitiano à cubiculo? Rem tibi planam faciam, & originē huius sigilli monstrosi tradam. Gegania prædiues fœmina candelabrum emit nobile L. sestertiis, quod ea lege vendebatur, vt simul Clesippus fullo, monstrum hominis, gibbere nempe & alio fœdus aspectu, vt Plinius lib.34.cap.3. refert, emeretur. Clesippo postea suo Gegania nupsit, eumque mox ex asse hæredem scripsit, qui prædiues candelabrum illud, cuius beneficio emptus erat, numinis loco coluit. Fœmina summa laborauit apud omnem posteritatem infamia, cuius vir ob deformitatem, vt monstrum aliquod & naturæ portētum, est effigiatus, in quam effigiem est hoc epigramma, quo iocatur in Prometheum Martialis. Prometheus enim, vt fingunt poëtæ, primus hominem è luto formauit, eumque, vt est, pulchrum & venustum. At Clesippum, inquit, turpissimum, idem puto fecit Prometheus fictilem, sed ebrius, & in Saturnalibus. Iouem tibi lapidem iurarim hanc esse mentem poëtæ: apage igitur cum Sigero Domitiani. Hîc Prometheus pro figulo accipitur in quo alluditur ad primum figulum qui fuit Prometheus.

Mille ducentis quinquaginta Philippicis.

Homeri batrachomyomachia.

CLXXXIII. CLXIII.

Perlege Mœonio cantatas carmine ranas,
Et frontem nugis soluere disce meis.

Abiudicant hoc opusculum Homero viri docti, duce Plutarcho. Brodæus ad lib.4. epigr. Græcorum. Henricus Stephanus extrema pagina Heroicorum poëtarum. *Verumenimuero, inquit, hæc de suspectis versibus mentio Batrachomyomachiam Homeri in memoriam mihi reuocat. Nam si & eam ego suspectam non * Iliadem & Odysseam (si quid iudicio valeo) suspectam habere deberem. At Batrachomyomachiam eum scripsisse multi tradunt; fateor, sed hanc scripsisse non tradunt, Fateor etiam multa ibi esse quæ in aliis Homeri locis reperiantur, sed ea versibus sunt permixta, qui habent non solùm, quæ in nullo alio Homeri loco extent, sed ne poetica quidem sint. Idem vero & de multis loquendi generibus dici potest. Cui tamen poëmati, qualecunq; & cuiuscunq; est suam non deesse gratiam fateor.* Hæc Stephanus. Vox, pugnam ranarum & murium sonat. MŒONIO) à Mœonia Asiæ regione, Plinio & Ptolemæo, vnde Homerū aiunt oriundum. FRONTEM NVGIS) foriis putat Lipsius scribendum lib.1. epist. epi. foriæ sunt barræ, quisquiliæ Nonio. Poëta suas nugas excusat per Virgilium & Homerum, quorum hic batrachomyomachiam (Martialis, Statiusque epist.1. ad 1. Siluam, aliique agnoscunt) scripsit, Virgilius culicem. Brodæus confirmat idem, quod vox τρόπαιον in Homero non reperiatur, & ponatur tamen in Batrachomyomachia, cùm mos figendi tropœa non videatur tam vetustus, quem ætas Homeri nescierit. Batrachomyomachiam ergo Homero scriptam non negant, hanc autem, quæ hodie extat, pernegant. Plutarchus in vita Homeri, prorsus negat Batrachomyomachiam illi lusam. Ἔγραψε δὲ ποιήματα δύο, ἰλιάδα καὶ ὀδύσσειαν, ὡς δέ τινες οὐκ ἀληθῶς λέγοντες, γυμνασίας καὶ παιδιᾶς ἕνεκα, καὶ βατραχομυομαχίαν, προσθεὶς καὶ μαργίτην. Herodotus verò disertè illi Batrachomyomachiam elaboratam tradit in vita Homeri: Ὁ δὲ ἐποίησε ταῦτα καὶ τοὺς κέρκωπας, καὶ βατραχομυομαχίαν καὶ ἐπικιχλίδας, καὶ τἆλλα πάντα, ὅσα παίγνια ἐστὶν ὁμήρου. ἐνταῦθα ἐποίησε παρὰ τῷ χίῳ ἐν βολισσῷ. Zenon contrà & ipse negauit quicquam horum esse Homeri, præter Iliadem & Odysseam, vt Dio Chrysostomus in Encomio Homeri tradit. Sententia disti chi est, si contemnis mea apophoreta & nugas carminum lege Homeri vatum principis Batrachomyomachiam, & ex illa, pronuncia de meis, vtra sint leuiora. At si nemo non miratur ingenium poëtæ in tam facili argumento, mirare & meum genium in re saltem vtiliore si non grauiore.

** Haberem.*

Batrachomyomachia quid.

Home-

Homerus in membranis.

CLXIV. CLXXXIV.

Ilias & Priami regnis inimicus Vlysses,
Multiplici pariter condita pelle latent.

Iliadem & Odysseam & indubitatos Homeri, partus mittit. Saturnus enim omnis elegantioris vitæ cultusque auctor habebatur. Poëta hostes duos acerrimos Priamum & Vlyssen ait simul habitare. In membranis autem olim ad diuturnitatem valentibus pleraque scribebantur, vt & Cœnobiorum volumina scripta copiosè testantur. Vnde illud Horatianum, *vt toto non quater anno, membranam poscas.* Poscere membranam ille videtur, vt Turnebo placet, qui ea scripsit, quæ in membranam efferenda sint, nec retinenda in aduersariis aut palimpsesto, nec delenda sint, sed edenda, & hominum lectioni committenda: Vlysis nomine Odysseam intellige, quæ ab Vlysse nomen habet.

De forma membranarum fortasse quis quærat, an habuerint eam figuram, quam nostri hodie libri, an aliam. Aliam videntur habuisse, volumina enim vocabantur, quòd vna eademq; pellis continuata inuolueretur, euoluereturque, quæ ratio sanè tam commoda non erat ac nostra. Dubito tamen, an hîc perpetuum volumen, an distinctas plagulas poëta signet, cùm dicat, multiplici, vt infrà de Virgilio. prima tabella, videntur paginatim consutæ fuisse membranæ, vt nostratia volumina. Vidimus in Iconibus Fuluij Vrsini magistrum è volumine tale aliquid pro cathedra quasi legentem, ita vt manu vtraq; teneret oris extremis vtrinq; inuolutis volumen apertum.

Virgilij Culex.

CLXV. CLXXXV.

Accipe facundi culicem studiose Maronis:
*Nei * nugis positis † arma virumq; * canas.* * Ne nucibus. † Eniterũ ponit AEneidos, principium, Arma virumq; * V. legas.

Sunt qui culicem Virgilio quindecenni scriptum tradant; nam Virgilianum poëmatium esse, nemo sanus ibit negatum, sed Iosephus Scaliger culicem Virgilij non pueri, sed planè viri, & maturi ἀδρῦ καὶ τελεῖν, opus esse ex Suetonio de vita Lucani nondum edito confirmat, rationesque addit tam certas, vt me facilè in sententiam trahat. Quod si plura libet de hoc Virgiliano lusu nosse, eiusdem Scalig. notas ad Append. Virgil. adi. NEI) legit Marcilius & probè, & illud lib. 8. epig. II.

Nullum Roma ducem nei (id est, nisi) *te, sic Cæsar amauit.*

NEI NVGIS POSITIS ARMA VIRVMQVE CANAS) Legas, non canas, habet antiquus & melior codex; neque enim hic de poëta, sed poëtæ lectore agit Martialis. Sensus est accipe nunc per Saturnalia, culicem Virgilij, nisi positis nugis fortè legas AEneidem. Ludicra variorum scripta suprà notauimus. Aliter exponas, si aliter cum quibusdam legas: Ne nucibus positis, arma virumque canas. Quasi moneat studiosum Maronis puerum; prius legendum tironi poëseos culicem Virgilij, quam AEneidem.

Virgilius in membrana.

CLXVI. CLXXXVI.

*Quàm breuis * immensum cepit membrana Maronem?* * V. Intonsum.
Ipsius vultus prima tabella gerit.

QVAM BREVIS IMMENSVM) tenui paruoque charactere scriptum ait totum Virgilij opus in exigua membrana, quasi pugillaribus. Aut, immensum dicit, non tam ob operis magnitudinem, quam dignitatem, maiestatem, & diuinitatem poëseos. Malim priori & simplici intellectu accipere, sic vt tamen ad argumenti nobilitatem respiciat. Plinius ex Cicerone refert totam Homeri Iliadem membranis perscriptam nuce fuisse inclusam. Mermecidem verò quendam fuisse tam solertem, vt ex ebore quadrigas fabricaretur, quas musca alis integeret, & nauë, quam apicula pinnis absconderet. Aliis placet legere: *Quam breuis intonsum,* vt illius imaginem, qua intonsus & hederatus pingitur alludat. Mihi placet *immensum*, ponit enim duo contraria *breuis* & *immensus*: alioqui tota vis epigrammatis perit.

IPSIVS VVLTVS PRIMA TABELLA GERIT) Germanam Virgilij & virgineam planè

frontem inter Fuluij Vrsini icones spectabis, præfixit eam noster Pontanus suis symbolis Virgilianis. Sed cùm anteà diximus membranas fuisse vnam paginam seu pellem, & instar pepli latam & extensam, quomodo intelligendum, quod hic poëta dicit de prima tabella. quasi Virgilius fuerit scriptus & missus in pugillaribus, quod equidem non inficiabor fieri potuisse. Sic enim ipse poëta de suis carminibus lib.1.epig.2.loquitur.

Hos eme quos arctat breuibus membrana tabellis.

Et de pugillaribus planè videtur loqui, cùm addit.

——me manus vna capit.

Cicero in membranis.

CLXXXVIII. CLXVII.

Si comes ista tibi fuerit membrana, putato
Carpere te longas cum Cicerone vias.

SI COMES) Super hac re ex ipso Cicerone multa nobis narrata lib.1.epig.2.

Qui tecum cupis esse meos vbicunq; libellos
Et comites longæ quæris habere viæ.

Iconem Ciceronis habes apud Fuluium Vrsinum; posticam eius partem hic dabo ex amplissimi viri M.Velseri Iconotheca cũ hac inscriptione ΜΑΓΝΗΤΩΝ. ΤΩΝ. ΑΠΟ ΣΙΠΥΛΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Theodorum existimo artificem cum Marco, non magistratum.

Liuius in membranis.

CXC. CLXVIII.

Pellibus exiguis arctatur Liuius ingens,
Quem mea non totum bibliotheca capit.

PELLIBVS EXIGVIS) Pelles vocat, credo, vt paginas & tabellas distinguat à continua pelle, & vero volumine. Omnino igitur descendo in eam sententiam, omnes auctores, quos hoc loco in membranis describit, fuisse in formam nostrorum libellorum & enchiridiorum compositos. Laudat Liuium hoc disticho, & ab operis magnitudine. (Libros enim 140. vt breuiaria docent, composuit) & à stili granditate, sic enim expono illud *Liuius ingens*, vt poëta simul vtrunque respiciat. MEA BIBLIOTHECA) quam aut nullam habuit, aut tam paruam, vt vix ipsum poëtam Martialem ceperit. Iocus est poetæ. Liuium à S.Gregorio combustum tradit S.Antoninus, & Io.Hesselius quod in superstitionibus & sacris Romanorum assiduè versetur.

Sallustius.

CXCI. CLXIX.

† Hic erit, vt perhibent doctorum corda virorum,
** Primus Romana * Crispus in Historia.*

† *Hic erat. Cic. in Acad.* * *Crispus.* * *primus.*

Principem Historicorum constituit Sallustium poëta noster, non sui tantùm vnius, sed optimorum auctorum Iudicio. Ciceronis in Academ. Senecæ declamatoris, Quintiliani, Taciti, qui Crispi & summus fuit semper admirator, & studiosissimus imitator; vt ipse Sallustius coryphæi Græcorum historicorum Thucididæ; cui Fabius ipsum Sallustium opponit. Neque nescio sinistram Asinij Pollionis censuram, qui, vt priscorum verborum affectatorem damnat Crispum Catonis tamen verborum furem nescio quis illum postulet poëta,

Et verba

Et verba antiqui multum furate Catonis
Crispe Iugurthinæ conditor historiæ.

Salluſtij Elogia ex variis ſcriptoribus collecta, ſuis notis præfixit Petrus Ciaconius. Quid de eod. ſentiat Lipſius leges præfatione ad Tacitum.

Ouidij Metamorphoſis in membranis.

CLXX. CXCII.

Hæc tibi multiplici quæ ſtructa eſt maſſa tabella,
Carmina Naſonis quinq; decemq; gerit.

Transformationum libros quinos denos mittit. MVLTIPLICI TABELLA) multis paginis compactum librum aut volumen, quod maſſam vocat; malim de forma libri noſtratis accipi. CARMINA) pro libris hîc accipe carmina, vt Lucretius lib. 6. quod in primo iam carmine claret. Ouid. 1. Met. eodem ſenſu vſurpauit.

Lucanus.

CLXXI. CXCIV.

Sunt quidam, qui me dicunt non eſſe poëtam:
Sed qui me vendit bibliopola putat.

SVNT QVIDAM) De Lucano nobis multa ad lib. 7. ep. 18. 19. & 20. dicta. Hic poëta ex communi doctorum iudicio pronunciat Lucanum videri non poëtam. Et ſanè Cicero generatim de Cordubenſibus ſui temporis poëtis non bene ſenſit, quos neſcio quid pingue & peregrinum ſonare affirmauit. Cordubenſis autem Lucanus. Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Lucanus,* inquit, *ardens & citatus & ſententiis clariſſimus, & vt dicam, quod ſentio, magis oratoribus, quam poëtis annumerandus.* Seruius 1. AEneid. *Lucanus namq; in numero poëtarum eſſe non meruit, quia videtur hiſtoriam compoſuiſſe non poëma.* Petronius Arbiter de eodem videtur loqui, cùm ſcribit in Satyrico, quem lib. 7. epig. 22. ad teſtimonium citauimus. Gyraldus deterrimum fert de Lucano iudicium dialog. 4. hiſtor. poët. quem tute videbis. Poëta Lucanum ſiue poëtam, ſiue non poëtam à Bibliopolis æquè feliciter & frequenter vendi pro poëta atque alios affirmat, quo oſtendit, legi frequenter ſolitum, & in manibus hominum aſsiduè verſatum.

Vide Scaligeri poëticam.

Catullus.

CLXXII. CXCV.

Tantum magna ſuo debet Verona Catullo
Quantum parua ſuo Mantua Virgilio.

Quantum parua Mantua magno Virgilio debet, tantum magna Verona paruo Catullo. à contrariis locus: tantum paruus Catullus illuſtrauit magnam patriam, quantum magnus Virgilius ſuam paruam Mantuam. Plura ſuper his lib. 1. ep. 62. ad illos verſus.

Verona docti ſyllabas amat Vatis
Marone fœlix Mantua eſt.

Porrò de amplitudine magnitudineque nobiliſsimæ & antiquiſsimæ Veronæ ſcripſit pleniſsimè Taurellus Sarayna Veronenſis. Leander in Marchia Taruiſana & alij.

* Calda & frigida aqua.

** Calui de aqua frigida vſu.*

CLXXIII. CXCVI.

*Hæc tibi, quæ fuerint Caldarum nomina, * dicunt:*
*Ipſa ſuas melius charta * natabit aquas.*

** dicit.*
** V. notabit.*

Non eſt in promptu intellectus huius diſtichi, quod ego ſic interpretor. HAEC) hæc quæ tibi de aqua calida muneris loco mitto, carmina nomina caldarum aquarum exprimunt. SVAS AQVAS) frigidas verò, ipſa charta cum carmine in flumen abiecta notabit, ſeu natabit: vtraque enim ſcriptura probari poteſt. Ita poëta abiicit ſua Apophoreta, velut nugatoria & leuia, quæ ſint in aquas ſpargenda, vt lib. 1. ad Cæſarem.

Vis puto cum libro Marce natare tuo.

De calda,& frigida,& hoc,& aliis libris dictum copiosè. Et suis libris exposuêre Castalio & Cassianus Pierius. Gruterus hoc habet lemma: Calui de aquæ frigidæ vsu. Sed primum carmen omnino epigraphæ non respondet; cum sit hæc sententia heroici versus. Hæc carmina Calui docent aquarum calidarum nomina. Epigraphe est de aqua frigida, carmen de calda. Proinde legunt alij:

Hæc tibi quæ fontes & aquarum nomina dicit
Vsa suis melius charta natabit aquis.

Audax hæc cura & periculosa, longiusque à literarum ductu recedens. Tutius seruarim primum lemma, De calda et frigida aqua. In senario enim de caldâ, in quinario de frigida loquitur. Hoc intellectu. Hæc (audi carmina) tibi ostendunt quæ sint nomina calidarum aquarum, quod illarum ingenium, quæ vis & natura, quibus in terris nascantur, id quod Plinius & alij tradunt: Ipsa vero charta coniecta & sparsa in aquas, frigidam suam notabit per se cum natabit,& delebitur aquis, vt supra:

Lib.9.ep.59. *Nympharum templis quisquis sua carmina donat*
Quid fieri libris debeat ipse monet.

Et lib.5.ep.55. *Materia est mihi crede tuis aptissima chartis*
Deucalion ———

Et lib.3. ep.vlt. *Imbribus immodicis cœlum nam fortè ruebat*
Non aliter mitti debuit iste liber.

Mulæ Pomiliæ.

CXCVII. CLXXIV.

* Huc refer illud. Non aliter ridetur Atlas cum compare mulo.

**His tibi de mulis non est metuenda ruina:*
Altius in terra pœnè sedere soles.

In precio habiti quondam muli, seu mulæ pumilâ staturâ, mannuli item, quos paruis liberis emerunt potentiores, vt ex epistola Plinij de morte Reguli minoris discis. Poëta mulas breuissimas pumilias magis deprimit, tamque humiles ait, vt ipsa terra, quam premunt, humiliores videantur. diximus de hoc quoque disticho lib.6.ep.77. ad illum versum,

Non aliter ridetur Atlas cum compare mulo.

Atlas ex contrario dictus mulo pumilo. Lege Politianum lib. Miscell. cap. 23. Etsi non desunt qui Atlantem reuera pumilionem fuisse dicant, & per antiphrasin dictum Atlantem. Nascuntur parui muli, seu mulæ pumilæ, ex equa & mulo, vt tradit lib.8. cap.44. Plinius. dicunturq; * hinni. Muli ipsi ex asino & equa, ex equo & asina hinnuli.

* Ini, vel ginni.

Catella Gallicana.

CXCVIII. CLXXV.

Delicias paruæ si vis audire Catellæ,
*Narranti breuis est pagina * tota tibi.*

* S. prima.

Hanc poëta descripsit lib.1. ep.110. & hoc loco legerim potius *Narranti breuis est, pagina prima mibi*, vt primum librum insinuet. vbi Issam Catellam Publij describit.

Asturco.

CXCIX. CLXXVI.

Hic breuis, ad numerum rapidos qui colligit vngues,
Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Asturcones equos constat ab Asturia Hispaniæ Gallaicæ regione auri diuite, vt alibi d. appellatos Asturiones, *quibus* Plinio teste lib. 8. cap. 43. *non vulgaris in vsu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio:* Varro dixit tollutim incedere. Virgil.3. Georg. *Superbos glomerare gressus.* Silius. *glomerare vestigia.* equi erant cæteris minores, bello inutiles, vt canit Silius. Equus ipse gradiarius, tollutaris vel tollutarius,& Asturco appellatur. Græcis ὑποχρέκειν, quod noster dixit, ad numerum colligere vngues. A gradario equo Seneca epist.4. Ciceronem appellauit gradarium, quòd molliter leniterque velut asturco eius orationes incederent. Arbiter laudat Asturconem Macedonicum. Cras puero Asturconem Macedonicum optimum donabo.

Petronius in Satyr. Suet. Nerone c. 46.

Canis

Canis vertagus.

CLXXVII. CC.

Non sibi sed domino venatur vertagus acer,
Illæsum leporem qui tibi dente feret.

Disputat de hac voce, vertagus, Turnebus Aduers. lib. 18. cap. 1. Et modò vertrahus, quasi fertrahus, hoc est, feram trahens, modò vertagus, aut vertragus mutato afflatu in g. (vt tragula pro trahula dicitur) appellandus viro docto videtur. Nonnulli à vertendo, & agendo deducunt, quorum nulla est auctoritas. canes sunt, prompti in feras, quas venatori viuas, & illæsas deferunt. videtur peregrina vox. NON SIBI) Vt Virgilius de apibus, auibus, bubus, ouibus. Sic vos non vobis, &c. Et noster infra captas non sibi mæret aues. Canum elogium, & quasi historiam breuem leges apud Lipsium Cent. 1. ad Belgas ep. 44. cuius hoc initium. Adeste mei iuuenes.

Simius.

CLXXVIII. CCI.

Callidus emissas eludere simius hastas,
Si mihi cauda foret, cercopithecus eram.

Simius dicitur Horatio, Claudiano, Martiali, & inde Ciceroni simiolus, contra quos sentit Porphyrio, qui simiam tantùm ait dici. vsitatum animal, & AEliano histor. animalium laudatur. Mutiani simia latrunculis ludens celebrata Plinio. AElianus infantem à simia interfectum ait, cùm nutricem imitaretur puerum lauantem. Alia multa passim AElianus; de hasta tamen neuter meminit, quamquam AElianus neget simiam capi posse vel canibus, vel retibus, sed speculo, visco, plumbatis calceis, &c. CERCOPITHECVS ERAM) Simiarum varia genera describit & Plinius, & AElianus, quæ cauda inter se distingui tradunt, ita vt simiæ sine cauda dicantur Græcis πίθηκοι, caudati κερκοπίθηκοι. κέρκος enim caudam sonat. Enimuerò nomen Cercopitheci paullò largius, vsurpatur etiam de Cynocephalo, quem canicipitem appellarent Latini, quòd eadem prope formâ & figurâ sit, quâ simia caudata, vnde & idem illi nomen habet. De his Plinius lib. 8. cap. 21. Cercopithecus Cynocephalus AEgyptiis sacerrimum animal, quod lib. 6. tradit Ioannes Pierius, & Iuuenalis Sat. 15. de superstitione AEgyptiorum.

Simia, Clunis, Cercolipes.

Quis nescit Volusi Bithynia qualia demens
Ægyptus portenta colat? crocodilon adorat
Pars hæc, illa pauet saturam serpentibus ibim
Effigies sacri nitet aurea Cercopitheci.

De simiis plura Aristoteles lib. 2. hist. anim. cap. 8. Athenæus lib. 14. AElianus lib. 2. Var. Orus. Scal. Exerc. 213. Claudianus. Oppianus 2. Cyneg. Illius Interpretes ibi. Artem aurigandi quoque sic addidicere, vt facilè aurigatores etiam homines superarent. Sed omnes superasse, videtur illa, quam aula Iulij II. Pontif. Max. patrum memoria aluit. Viri nobiles, & qui ab officio noctu plerumque, cum hiems anni esset, coire ad focum, mollire in fauillis castaneas, cædere varios sermones, & multifariam illas horas decipere solebant, quoad se lecto & quieti traderet summus Antistes. Ibi quoque cernere erat simiæ festiua exodia, præsertim cùm illi feruentiores castaneæ, (quas auidissimè esitabat) vel cassæ tunicæ pro asse iacerentur. Nam illis manus faucesque adurebat vehementius, istas cùm exanimes sentiret, in coronam lepidè remouebat. Accidit aliquando, vt omnem illum cœtum subita quędam negotia soluerent, multis interea nucibus de more in camino sepultis. Tum Simia, ne tam opimam prædam amitteret, occcasionis oblatæ haud oblita, dum absunt isti, accingitur in nouum facinus. Circumsilit caminum, iam summos cineres, iam omnem conturbat focum; vsta viuere vbique sentit & candere scintillas, quoties tentat falculis. Postquam igitur nec sic potiri posset dapibus paratis, in omnes se partes & artes vertit. Redit in memoriam consuesse famulos batillis rudiculisque nuces illas expedire è prunis. Circumfert oculos, nihil eorum subit. Nec tamen à loco aut spe discedit. Audi rem miram; consilium ad ingenium accersit. Aderat fortè felis; hanc corripit extemplò, auersamque arctè pectori adstringit, & ad focum defert. Dein primores pedes necquidquam obluctantis dirigit in fauillas, scrutaturque audaciter & excutit liberaliter ceu vicariâ forcipe castaneas. Enim verò cum extrema digitorum deurerentur dirius, & hæc sine missione exhauriret & harpagaret nuces, atrocissimè vlulare cœpit felis; concurritur, spectatur, ridetur largissimè. Cæterùm quia tam doctè nauasset operam simia, præmiorum nolebant expertem abire. Castaneis abunde cumulant & ad satietatem implent. Tardiùs humano occurrisset ingenio, quod tam subitò fera inuenit.

Ex Maiol. Colloquio VII. de quadrupedibus, fol. 324.

Nota-

Notarius.

CCII. CLXXIX.

Brodæum Miscell. lib. 4. c. 9. Suet. Tito lege.

Currant verba licet, manus est velocior illis:
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.

Varia notio est huius verbi; à notis vtique vox ipsa deducitur, vt Hammonius sensit, & Paulus de testamento militari. *L. Titius notario suo testamentum scribendum notis dictauit.* Dicti sunt igitur notarij primulum, qui excipientes verba dictantis, per notas & compendia scribebant tam celeriter & expedite, vt linguam dicentis, vel dictantis etiam anteuerterent. Deinde erant notarij actuarij apud Senecam, & Tranquillum, quòd in acta referrent, quæ dicebantur in senatu, & ad populum. Postremò (qui & hodie dicuntur ab illo munere) dicti sunt notarij, quibus publica cura stipulandorum instrumentorum ab Imperatore commissa fuit. Lampridius. *Eum, notarium, qui falsum caussæ breue in consilio imperatorio retulisset Seuerus incisis digitorum neruis, ita vt nunquam posset scribere, deportauit.* Huius familiæ sunt, quos hodie notarios Pontificios Cæsarios Rerump. ciuitatum Academiarum appellant. Nobis de primo genere sermo. hos Græci σημειογράφους, aut ταχυγράφους nominant, à signis nempe, seu notis, quòd διὰ σημείων πρὸς τάχος scribebant. S. Basilius in epistola, οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι, διὰ τοῦτο σημείων χρῄζουσιν, ἵνα ἱπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Eleganter eosdem laudauit Manilius lib. 4. Astronomicōn, vbi notarios ait sub virgine nasci.

Graphiarij.

Hic & scriptor erit fœlix, cui littera verbum est.

Aut literæ, aut imagines quædam rerum, & σημεῖα, vt Plutarchus in Cic. vocat. Quintil. lib. 11. cap. 2. imagines. Solinus ita per compendia scriptam Homeri Iliad. in nucis putamine tradit. En compendia scribendi, cum singulæ litteræ singula prope verba significant. Adiungit Manilius.

Quumque notis linguam superet, cursumque loquentis,
Excipiens longas noua per compendia voces.

Eadem scribendi compendia notat Seneca ad Lucillium. *Quid verborum notas? quibus quamuis citata excipitur oratio, & celeritatem linguæ manus sequitur: vilissimorum mancipiorum ista commenta sunt.* Sed longo & venusto dimetro disertissimè prædicat suum præpetem notarum ministrum Ausonius.

Tu me loquentem præuenis,
Quis quæso, quis me prodidit?
Quis ista iam dixit tibi,
Quæ cogitabam dicere.

Sidonius de eodem, epistola nona, libro nono: *Tribuit & quoddam dictare celeranti scribarum sequacitas saltuosa compendium, qui comprehendebant signis, quod litteris non tenebant.* Erant autem ij, qui singulis scribebant, notarij Imperatori Iustiniano σίγγλαι dicti. Græcis enim duplex, vt Scaliger ad Ausonium notat, genus scriptorum erat, quos aut τοὺς γράφοντας εἰς κάλλος, nos antiquarios, aut τοὺς γράφοντας εἰς τάχος vocabant, quos posteriores nos appellamus notarios. Sunt horum libri quinque Anthol. anathemat. Auctores non pauci, separant omnino litteras singulas, siue quæ vno verbo singulæ appellantur à notis. Ita vt notæ non sint litteræ. Singula autem sunt litteræ singulariæ, vt Gellius lib. 17. loquitur, sine coagmentis syllabarum. Ita notas separat Manilius, cui littera verbum est. Quique notis linguam superet, exempla proponit Cuiacius lib. 12. Obser. cap. vlt. Notarij ergo dicuntur, qui notis scribunt; Singularij, qui singulis. Multa & Sauaro ad lib. 9. Sid. epist. 9. Bernartius ad 1. Sil. Statij. p. 14. Brissonius lib. 12. de Verb. signif. Iuretus ad epist. Symmachi 37. lib. 5. De auctore harum notarum quæritur inter auctores. Plutarchus hanc laudem in vita Catonis Vticensis Ciceroni tribuit. Eusebij chronicon Tironi Ciceronis. Seneca seruis quibusdam forte Ciceronis aut Mæcenatis; Mæcenas enim, auctore Dione, primus excogitauit σημεῖά τινα γραμμάτων πρὸς τάχος, multosque eadem docuit per Aquilam libertum suum. Extant hodie libri benè magni de hoc & alio genere notarum & compendiorum. Diaconi de notis. In quo L. Annæus Seneca laudatur velut is, qui hanc artem scribendi compendiariam illustrarit, digesserit, auxeritque, vt quinque millia notarum seu τῶν σημείων contraxerit. Cæterùm multis annis ante Ciceronem Iudæa, notarum videtur artem inuenisse, captata ex Danielis diuinissimi vatis interpretatione huius compendij occasione. Daniel enim illa cœlesti digito exarata verba MANE, THECEL, PHARES. Sic est interpretatus, vt singula verba singulas obseruarent orationis sententias. Magistri ergo & diuinarum litterarum interpretes, genus inde interpretandi nouum inuenerunt, quod chabalisticum, appellarunt, quo non tantum sententias, & integras diuinæ scripturæ orationes explanant, sed etiam syllabas, & singulas quasque litteras separatim expendentes, quasi lateat in singulis aliquid mysterij, excutiunt, & variis tam historicis, quàm mysticis sensibus interpretantur. Plura de hoc Pererius lib. 6. ad cap. 5. Danielis. Sixtus Senensis in lib. 3. bibliothecæ sanctæ. Et coniectura est, hinc à Iudæis manasse rationem, hac methodo non interpretandi tantùm, sed etiam scribendi. Refert Hieron. Osorius lib. 3. de rebus gestis Emanuelis Regis Lusitaniæ, inuentas esse litteras in arcu crucis, repertæ Malipuræ seu Meliapore, vt Maffæus appellat, nunc

nunc S. Thomæ colonia est, quarum singulæ notæ, vel decem, vel quindecim, vel viginti litterarum officio fungerentur. Quæ scribendi legendique scientia an ab Indis, vel Iudæis propagata sit, nihil affirmauerim. Inclinat animus Iudæis eam transcribere, quod Osorius referat duas item tabulas æneas in eadem vrbe litteris incisis repertas, quas Iudæus legerit. quanquam alias illas in arcu crucis Brachmanem referat intellexisse. Porrò traiectionem litterarum cum quarta pro prima, aut secunda pro prima, tertia pro secũda, &c. vsurpatur, qua arte Iulius Cæsar, Augustus item, & alij sunt vsi ad familiares, de rebus quas emanare in alios, aut ab aliis intelligi nolebant, scripturi, huc non pertinentem omitto. Hæc liberalis cognitionis caussa putaui animaduertenda. Versus poëtæ iam claret. Valerius Probus Grammaticus libellum de notis Romanorum interpretandis conscripsit, vti & Aldus Manutius. P. F. earundem explanationem. Copiosè de eisdem nuper Octauianus Ferrarius lib. de Orig. Romanorum p. 35. & seq. vsque ad 42. Iustus Lipsius eruditè epist. 27. Cent. 1. ad Belgas Leonardo Lesio Societatis Iesu inscripta: incipit, in variis & pœne cotidianis, &c.

Concha.

CLXXX. CCIX.

Læuis ab æquoreâ cortex Mareotica conchâ
** Fiat: inoffensa curret arundo via.* * Fit licet, offensa currit.

Scabritiam papyri dente concháue læuigari dicit Plinius lib. 13. cap. 12. sed fieri caducas litteras rectè addit, minusque sorbere politurâ chartam, & magis splendescere. Vsum igitur conchæ exponit, qua politur charta, vt calamus expedito cursu campos aret papyraceos, ac sine offensa percurrat.

CORTEX MAREOTICA) AEgyptia. Mareotis enim AEgypti pars est Seruio & Ptolemæo. Strabo lib. 17. Mareotin lacum Mariæ appellat, & Mareotin Alexandriam alluentem. Genere porrò muliebri, vsurpauit corticem etiam Virgilius Ecl. 6.

Tum Phaëtontiadas musæ circumdat amaræ
Corticis———

Quem locum tractat Quintilianus lib. 1. cap. 5. vbi de solœcismo agit, an in verbo, vel sermone fiat, cùm, siue amaræ corticis, seu medio cortice, per genus, facit solœcismum, *quorum,* inquit Fabius, *neutrum quidem reprehendo, cùm sit vtriusq; Virgilius auctor.* Concludo igitur & Virgilium & Martialem schemate per genus vsos esse. Nam solœcismi arguere tantos scriptores, grauissimus esset solœcismus. Verba sic compone: Cortex Mareotica siue papyrus AEgyptia, fiat læuis & plana ab æquorea concha & expeditè scribes.

Morio.

CLXXXI. CCX.

Non mendax stupor est, nec fingitur arte dolosa:
Quisquis plus iusto non sapit, ille sapit.

Morionem verum describit, hoc est, ridiculè fatuum & sapienter desipientem, non stupidum, non fictum. Dictum aiunt à Græco μωρὸς, id est, stultus, fatuus, per diminutionem μωρίων, cui testem quæro idoneum. Noster poëta sæpiculè morionis facit mentionem, lib. 3. ep. 82. lib. 6. ep. 39. lib. 8. ep. 13. lib. 9. ep. 34. lib. 12. ep. 95. Morionum ergo duplex genus fictum alterum & improbum, quod in principum aulis nonnunquam videmus. Et huiusmodi morionem ioci caussa egisse refert Herodotus Amasin AEgypti regem. Eiusmodi & Romani mensis adhibebant, vt conuiuas exhilararent. de quibus Cicero in secundo de oratore hos saniones appellitabant latini. Alterum genus, natura & ingenio non ficto ridiculum ob errorem aliquem mentis à sanitate detortum. quod hîc intelligit poëta, talemque morionem ait sapere. Nam ille sapit, qui plus iusto non sapit, hoc est, qui sapit, quantum illi natura largita est; hic est morio. sed ego in morione diutius non morabor.

Caput

Caput arietinum.

CCXI. CLXXXII.

Mollia Phryxei secuisti colla mariti.
Hoc meruit, tunicam qui tibi sæpe dedit?

Pauperibus per Saturnalia caput veruecinum mittebatur, vt ex Iuuenalis Sat.3. disco, apud quem ebrius, consuetudinis huius memor, interrogat pauperem.

Cuius concha tumes, quis tecum sectile porrum
Sutor & elixi veruecis labra comedit?

Est autẽ veruex aries castratus. PHRYXAEI MARITI) periphrasis arietis, Aries enim Phryxum per Hellespontum deportauit, à quo Phryxæus est appellatus. TVNICAM) ex vellere detonso. Sic Ouid.15.met.

* Vt meremini nempe.

*Quid meruistis oues * placidum pecus, inq; tuendos*
Natum homines, pleno quæ fertis in vbere nectar,
Mollia quæ nobis vestras velamina lanas
Præbetis, vitaq; magis, quàm morte iuuatis?

Merito igitur Virgil. *Infelix ô semper ouis pecus.*
Et noster supra lib.13.ep.87.

Pumilio.

CCXII. CLXXXIII.

Si solum spectes hominis caput, Hectora credas;
Si stantem videas, Astyanacta putes.

Nani & Pumiliones seu pumili illustribus viris in deliciis, vt moriones: *Nanum*, inquit Festus, *Græci vas aquarium dicunt, humile & concauum, quod vulgò vocant situlum barbatum, vnde nani pumiliones appellantur.* SI SOLVM) si sedentem videas capiteque tenus extantem, prope gigantem credas; sunt enim benè capitati pumiliones. HECTORA) Troianorum ἕρκος & murum, ingentem nempe virum, & Heroëm Homeri Iliade nobilitatum. ASTYANACTA) * puerum Hectoris in excidio vrbis præcipitem actum. Plinius lib.11.cap.49. in omni genere animalium, etiam auibus agnoscit pumiliones, etiam arboribus. Caussas adfert Rhodiginus lib.3.cap.11.

* Filium.

Parma.

CCXIII. CLXXXIV.

Hæc, quæ sæpe solet vinci, quæ vincere raro,
*Parma tibi, scutum Pumilionis * erat.*

* Parit.

Adulatur poëta Domitiano, qui Thracum factionem oderat, ita vt patremfamilias feris obiiceret, quòd parmulariis faueret, vt suprà dictum. Parma Varroni lib.4. de LL. dicitur, quòd à medio in omnes partes par, hoc est, rotunda pelta tripedalis, haud dubiè in ambitu & perimetro, non diametro, seu dimetiente, Rotundam esse ostendit Polybius his verbis: περιφερὴς γὰρ οὖσα τῷ σχήματι τρίπεδον ἔχει διάμετρον. *Cùm enim formâ rotunda sit tripedalem habet dimensionem.* In arenâ Thrax peltam, seu parmam gerit, quæ quia parua, malè muniebat magnum corpus, vt rectè poëta pumilioni eam conuenire dicat, locoque scuti futuram; scutum autem legionarij militis, quatuor pedes habebat in longitudine, duos & semis in lato. Plura qui desiderat, Lipsium adeat de militia Rom. lib.3. dial.1. Eiusdem Satur. lib.2. cap.9. Tibi ergo viro iusto parma verè erit parma; at eadpuero & nano erit loco iusti & magni scuti.

Bruti puer, siue pusio.

CLXXXV.

Gloria tam parui non est obscura sigilli,
*Istius pueri Brutus * amator erat.*

* Strongilionis statuam amauit propter artificium. Plinius lib.34. c.8.

Iam suprà huius quoque mentio facta est, lib.2. ep.77. & lib. 9. ep. 51. *Nos facimus Bruti puerum nos lagona viuum.* Scribit de hoc Plinius lib.74. cap.8. *Item fecit* (Strongylion fictor) *puerum, quem amãdo Brutus Philippensis cognomine suo illustrauit.* SIGILLI) Sigilla sunt icunculæ infra humanam staturam,

ram, quæ misſitabant Saturnalibus, cuius originem Macrobius lib. I. Sat. II his verbis aperit. *Epicadus refert Herculem, occiso Geryone, cùm victor per Italiam armenta duxisset, ponte, qui nunc sublicius dicitur, ad tempus instructo, hominum simulacra pro numero sociorum, quos casu peregrinationis amiserat, in fluuium demisisse, vt aqua secunda in mare deuecta, pro corporibus defunctorum veluti patriis sedibus redderentur, & inde vsum talia simulacra fingendi inter sacra mansisse. Sed mihi huius rei origo verior æstimatur, quam paullò antè memini retulisse. Pelasgos (postquam fœlicior interpretatio capita non viuentium sed fictilia, & φωτὸς æstimationem non solùm hominem, sed etiam lumen significare docuisset) cœpisse Saturno potius cereos accendere, & in sacellum Ditis aræ Saturni cohærens oscilla quædam pro suis capitibus ferre: ex illo traditum, vt cerei saturnalibus misſitarentur, & sigilla arte fictili fingerentur, ac venalia pararentur, quæ homines pro se atq; suis, piaculum pro Dite Saturno facerent. Ideo Saturnalibus talium commerciorum cœpta celebritas septem occupat dies; &c.* PARVI) ſed magno artificio expreſsi. Parua, ſumma arte efficiebantur, lege Plinium, lib. 34. cap. 8.

Accipiter.

CLXXXVI. CCXVI.

Prædo fuit volucrum, famulus nunc aucupis: idem
Decipit, & captas non sibi mæret aues.

Accipitrum genera aiunt eſſe ſex, alij decem. Nam qui ex Plinio ſedecim ponunt, falſi putantur, exmendo numeri, vt oſtendit Geſnerus, apud quem infinita de hoc prædone, vt cicuretur, prædamque ad aucupem deferat.

PRAEDO FVIT) Sibi, prius quàm manſueſceret, prædam captabat: cicuratus ſeruit aucupi, vt antea de vertago cane dixerat. *Non sibi sed domino venatur vertagus acer.* MAERET) dolet ſe præda ſua non frui. Aucupio hodie nihil vſitatius inter nobiles & principes viros, & olim fuiſſe, omnia litterarum docent monumenta. Extat de auium aucupio volumen iuſtum Friderici II. Imperatoris, & Alberti M. de falconibus, Aſturibus, accipitribus. Carmen item venuſtum ex lib. 2. Hieracoſophiæ, incerti auctoris, de initio rei accipitrariæ, quod patronus & Mæcenas communis literarum, & litteratorum Marcus Velſerus II. vir Auguſtanus, ad inſigne pinus elegantibus formis curauit edi.

Obſonator.

CLXXXVII. CCXVII.

*Dic quotus * es, quanti cupias cœnare, nec vnum* *v. u.
Addideris verbum: cœna parata tibi est.

DIC QVOTVS ES) Qui cibis & opſoniis comparandis præerat, obſonator vocabatur apud Marcellum, in l. legatis ſeruis. Græci ἀγοραστὴν vocant, vt Athenæus eſt auctor & ὀψώνην. eſt enim obſonator ὁ τὰ ὄψα ὠνούμενος. Opſonium autem dicitur, quidquid, præter panem & vinum, menſæ infertur, vel quod igne paratur ad epulandum: ſic Athenæus ὅτι ὄψον κυρίως καλεῖται, πᾶν τὸ πυρὶ κατασκευαζόμενον εἰς ἐδωδήν. Ipſa porrò vox obſonator eſt quaſi Græca, quòd videatur ab ὄψω, & ὠνητὴς dictus obſonator. Habebant porrò in mandatis, vt pro ratione & numero conuiuarum ſplendidũ, aut frugale conuiuium appararent. QVANTI) quàm caro vis cœnare. Hic poëtæ obſonator maximè illuſtrabitur Luculli Apolline, de quo Plutarchus in eius vita, extremis ferè paginis, vbi incipit ὄντος ἢ περὶ τούτου λόγου πολλοῦ, &c. *Cicero igitur salutatum rogauit, vacaretne ei colloqui? Quo annuente, & ad fabulandum inuitante. Nos hodie constituimus, inquit, apud te cœnare. Verùm cœna solita tua. Hic recusare Lucullo simulante, atq; in diem posterum eos reiiciente, negauerunt se concessuros neq; alloquendi potestatem fecerunt seruis, ne quid parari quotidiano iuberet amplius. Id modo largiti sunt petenti, palã vt vni seruo diceret, hodie ipsum in Apolline cœnaturum. Id vni ex splendidis tricliniis nomen erat. Quod eius commentum fefellit illos. Nam singulis scilicet tricliniis certa summa in cœnam taxata erat, peculiaresq; impensas & paratum habebant, vt audito, serui vbi cœnare vellent, scirent quantum impendendum, quo esset cœna ordine & digestione instruenda. Cœnare in Apolline quinquaginta millibus denariorum solenne habebat.* Hæc Plutarchus. Vnde diſcis, quomodo ſerui & obſonatores ſumptum & apparatum norint, domino numerum conuiuarum, & caput ſumptus exprimente. Imo Lucullianis ſeruis tantùm opus erat ſcire, vbi vellet cœnare. In Apolline quinis millibus Philippicorum cœnabatur. Quare pro lauta cœna dicitur in Apolline cœnare.

Calami aucupatorij.

CCXVIII. CLXXXVIII.

Non tantùm calamis, sed cantu fallitur ales,
Pallida dum tacita crescit arundo manu.

Aues non viscatis tantùm virgis, sed cantu etiam decipi dicit. De Virgis poëta lib. 9. ep. 55. *Pinguis & implicitas virga teneret aues.* Idem cecinit in moralibus distichis, nescio sanè quis Cato post Neronem reuiuiscens, quando Ausonij esse negantur & pernegantur. Prisci non esse vllius Catonis certum, cùm Lucanus citetur. Catonis nomen distichis illis à gnomographo propter Catonis probitatem inditum putat Ios. Scaliger lib. 2. ad Auson. cap. 32. vbi multa super illorum distichorum auctore contra Baptistam Pium disputat.

CRESCIT ARVNDO) auceps sub arbore latitans inuitabat cantu aues, quibus iam arbores insedentibus infrà auceps paullatim assurgens viscatas virgas subiiciebat capiebatque. Et hoc est, quod poëta dicit, crescere arundinem seu virgam, dum paullatim ab aucupe in digitos pedum surgente tollitur, auiumque pedibus subiicitur, vt crescere sensim videatur. Hodie siluestres ædificant casas, aut cortes, quas & secum aucupes circumferunt per siluas, ex quibus decipulam seu bifidum protendunt bacillum, (amitem nonnulli ex Horatio vocant, sed ames est pertica bifurcata sustinens retia) quem claudere opportunè norunt. Deinde cantillant tantisper, dum auem ferulæ insidentem, vnguibus clauso bacillo teneant. Aliter possis distichon intelligere: Non tantum capitur auis virgis visco litis sed etiam cantu, qui cannâ sensim ritu organi in manu crescente editur, fistula enim multiplex est & ex cannis pluribus, vt supra explicatum, & disparibus componitur. Ita pentameter versus explanat modum quo fallitur ales cantu. Sed versus planè est ambiguus. Cum vt dixi rectè etiam explices: Dum calamos & arundinem auceps tendit, allicit etiam cantu & fistula aues, vt simul cantu & calamis capiantur. De arundine viscata, & calamo crescente idem Silius canit. Capiuntur & retibus lib. 11. ep. 22. Quam quæ rura vagos expectant retia turdos. Sed plura leges apud eos, qui de aucupio scribunt.

* Corculum.

** Cor bubulum lege cum Torrentio alij corbulum. Lipsius probat corculum.*

CCXIX. CLXXXIX.

Pauper caussidicus nullos referentia nummos
Carmina cùm scribas: accipe cor, quod habes.

Sentiebam legendum esse corculum. sed cum antiqua exemplaria scripturam hanc habeant, & sensus carminis sit æquè acutus, vel argutior etiam. Muto sententiã & expono. Cor bubulum vecordi caussidico & pessimo poëtæ frustrà laboranti nec cessanti, missum, quale nempe ipse habebat, hoc est, æquè stupidum & stolidum, atque bouis est. Accipe, inquit, cor, quod habes, bouis, non hominis cor habes, quia tam sapis, quàm bos sapit; bubulum ergo cor habes, bubulum dono, vt simile simili iungatur, cor nempe sine corde. Tu enim dies & noctes, sine omni operæ precio, sudas, & sudando plus perdis, quàm acquiris.

Cocus.

CCXX. CXC.

*Non satis est ars sola coco, seruire * palato:*
Namq; cocus domini debet habere gulam.

** al. parato. palatum Nolo, cocus. Atq; cocus. aliter coci seruire. Turnebo de hoc versu vide li. 9. cap. 24.*

Plautus docet, coquos apud Romanos ex macello conductos domi non habitos. Aularia.

Postquam obsonauit herus & conduxit coquos, &c.

Hinc nundinalis coquus apud eundem, qui nono quoque die conducebatur ex macello, quod Festus annotauit. Plinius idem testatus lib. 18. cap. 11. *Nec coquos verò habebant in seruitiis, eosq; ex macello conducebant.* Coquorum vicem quotidie obibant ancillæ, & familiæ cibos apparabant, vti fit hodie, præter illustrium & principum aulas. Tandem priuatos etiam coquos domi seruosque habuerunt, quod ex Plutarcho in vita Antonij, & nostro poëta pluribus locis constat, lib. 3. ep. 93.

Esse negas coctum leporem, poscisq; flagella;
Mauis, Rufe, coquum scindere, quàm leporem.

Et lib. 5. ep. 51. *Atq; aliquando meus det tibi verba coquus.*

Et lib. 8. ep. 23. *Esse tibi videor, &c.*

Athe-

Athenæus refert lib. 18. cap. 31. ex Menandri adulatore magno quondam in honore fuisse Græcis coquos, eosque præfuisse sacris & nuptiis dictosque μαγείρους, ἀρχιμαγείρους, ὀψοποιοὺς, καὶ ὀψοποιοὺς eo tamen discrimine, vt magirus præesset, opsopæus esset popinarius, Sudelkoch/Kuchelbub. Iam quod versum attinet, malè mihi inter punctus videtur, cùm sic legitur:

Non satis est ars sola coquo seruire palato:

Vel etiam hoc commate:

Non satis est ars sola coquo: seruire palato
Namq;——

Sed ita emendo: *Non satis est ars sola coquo: seruire palato*
Atq; coquus domini debet habere gulam.

Vel: *Non satis est ars sola coquo seruire parato:*
Namq; coquus domini debet habere gulam.

Vel quod optimum videtur.

Non satis est ars sola coco, seruire palatum
Nolo, cocus domini debet habere gulam.

Vt dicat poëta: nolo seruire palatum coci sed dominari, seruiant manus, pedes, oculi, aures, sed palatum imperet, & gulam habeat domini non serui.

Turnebus meo animo non rectè interpunxit, mens poëtæ clara. Coci officium esse, non tantùm, vt sit peritus artis, sed seruiat etiam tempori, & iudicet palatum domini sui. Seneca idem de obsonatoribus. Adde obsonatores, quibus dominici palati notitia subtilis est, qui sciunt, cuius rei sapor illum excitet? ep. 47. diuersis enim diuersa sapiunt, vt Horatius eodem sensu docet, ep. 2. lib. 2.

Tres mihi conuiuæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diuersa palato;
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod iubet alter.
Quod petis, id sanè est inuisum acidumq; duobus.

Paullò aliter interpretatur versum Turnebus lib. 9. cap. 24. cui non repugnamus.

Craticula * cum veru.

CXCI. CCXXI.

Parua tibi curuâ craticula sudet ofella:
Spumeus in longa cuspide fumet aper.

(* absq; Veru Turnebu[s]… lo, cum Veru… * Rara, p… parua Vt op… natur magno apro.)

An ofellam hîc pro tomacula accipit, de quo Petronius. *Fuerunt & tomacula suprà craticulam, feruentia, argenteam posita, &c.* vide Clem. Pæd. lib. 2. cap. 3. Hexametro vsum craticulæ, pentametro veru exponit. Craticulis imponuntur torrendæ ofellæ. Veru verò assantur apri, cerui, alia. ofellas lib. 10. ep. 48. descripsimus ex lib. 4. Apicij de re culinaria. Sunt varia genera globulorum, oblonga, frixa, elixa. Hîc de longiusculis, & farcimini propioribus loquitur, cùm curuam ofellam appellat.

Pistor dulciarius.

CXCII. CCXXII.

† *Mille tibi dulces operum manus ista figuras*
* *Extruit: huic vni parca laborat apis.*

(† Melle. * Extruet.)

Pistor dulciarius est, vt describit eum Apuleius lib. 10. Met. qui panes & mellita concinnabat edulia. à conficiendis ergo dulciis, & mellitis dulciarius est appellatus, quæ mellita Græci μελίπηκτα dicunt. Lampridius de Elagabalo, scribit, eum altero die tantùm de dulciis, alio de opere lactario cœnitasse. Erat pistor alius dulciarius, alius lactarius. Lucianus ἄρτους πέττειν καὶ μελίπηκτα κιρνᾶν ἐπιστάμενος. Dulciariorum variorum apparatus leges apud Apicium lib. 7. cap. 11.

MILLE FIGVRAS) vt hodie fit, cùm formantur in varias hominum, & pecudum, & aliarum rerum figuras ex saccaro, ouis, & farina. Apuleius formas aliquot enumerat lib. 10. *Hic panes crustula, iucunculos * hamos, lacertulos plura scitamenta mellita.* quæres qui sint iucunculi? Varia est scriptura, placet ex omnibus lucunculos legere, vt & apud Statium Silua 6. lib. 1.

(* Lucunculos. Pal. Vincunculos. al. Icunculos.)

Iam bellaria adorea pluebant.
Hunc rorem veniens profudit Eurus
Quicquid nobile Ponticis Nucetis
Fœcundis cadit aut iugis Idumes
Quod ramis pia germinat Damascus,
Et quas præcoquit Ebosia cannas

Largis gratuitum cadit rapinis
*Molles * Caioli, Lagunculique.*

* Caseoli, lucunculi.

Vbi Turnebus legit. *Molles Caioli lucunculiq;.* Lucunculus siquidem edulij vel panificij genus quod lucunculum diminutionis forma vocatur. Afranius.

Pistori cur non, cur non scriblitario,
Vt mittat fratris filio lucunculos.

Absque diminutione *Lucuns,* Varro.

Ac nulla ambrosia ac nectar, non allia sardæ
Panis, pemma, lucuns, cibus qui purissimus multo est

Et idem. *Vinum pemma, lucuns nihil adiuuat ista ministrat.*

Sunt tamen qui lagunculos apud Statium interpretentur à Lagone puero panificiis imitato dictos sicut & Caiolos à Caio, exprimebant enim vt hodie, quemadmodum dixi omnis generis formas. Hodie bellaria dicuntur, de quibus Varro, Gellius, Macrobius, qui ea vocant maximè mellita, quæ mellita non sunt, hoc est, sine melle concinnata, vt optimè olet fœmina, quæ nihil olet. Beroaldum adi ad Apuleium, & Suetonium Tib. cap. 34. de pistoribus aliis alibi dictum.

† Ientacula adipata Turneb.

† Ientacula.

CCXXIII. CXCIII.

*Surgite, iam vendit * pueris ientacula pistor,*
Cristatæq; sonant vndiq; lucis aues.

* pueri.

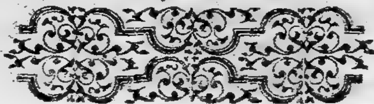
Ientaculum à iento; & hoc, à ieiunio dictum est, quod tunc ieiuna sint corpora. Est autem apud Romanos primus, qui in die sumitur, cibus, matutinus nempe. Afranius: *Hæc ieiuna ientauit, & dum exeo domum, ientare nulla inuitat.* Græcis ἀκρατον, vel ἀκράτισμα dictum est. Isidorus: *Ientaculum, inquit, est primus cibus, quo ieiunium soluitur, vnde est nuncupatum.* Paullò aliter Apuleius ientaculum vsurpat pro *primo* nempe *gustu,* antequam accumbatur in cœna, & *ientaculum ambulatorium.* Veterum morem fuisse quorundam lego, vt quadrifariam epulas dispartirent: in *ientacula, & prandia, & cœnas, & commissationes.* Quod Dio & Suetonius de Vitellio scribunt. Et Athenæus lib. 1. refert ex Philemone, veteres vsos esse ientaculo, prandio, merenda, cœna. Quæris, quæ fuerint priscorum ientacula, aut quid ientarint. Apuleius lib. 1. Met. respondet. *En, inquam, paratum tibi adest ientaculum, & cum dicto manticam meam humero exuo: caseum cum pane prope ei porrigo.* Pomponius nauticum panem pro ientaculo ponit. Plutarchus lib. 8. Sympos. εἰώθειν ἐσθίειν ἄρτον ἐν ἀκράτῳ καὶ μηδὲν ἄλλο. *Consueuit esse in ientaculo panem & nihil aliud.* Et subiungit ob eam causam ἀκράτισμα appellatum ientaculum διὰ τὸ ἄκρατον, quod simplex panis, non varius sumeretur. Festus tamen ientaculum idem cum prandio esse dixit, & silatum appellauit, hoc est, vinum sili herba conditum, quod ante meridiem bibebant. Hodie operis & pueris ientacula parantur, vel pulmentaria, vel ex offa panéue. Turnebus ait se reperisse in veteribus libris *adipata ientacula,* & veteres putat vnctis & ganeatis cibis vsos in ientaculo.

SVRGITE IAM PVERI) Eruditè in Variis, Mercurialis lib. 4. cap. 17. docet pueris ferè solis ientacula sumpta, vt vbique gentium mos obtinet. ea propter in curculione Plautus facit Phædromum adolescentulum Veneri ientaculum curare, & in Truculento Phronesium. Non negat tamen idem senes valetudinis gratia ientasse, alios non putes consuesse vnquam ientaculis vti, aut certè in genere lurconum, ganeonum & commissatorum habitos esse. Plura tute ibidem ex Clemente Alexandrino, & aliis collecta legas.

CRISTATAEQVE SONANT V. L. AVES) Lucretius.

——Quin etiam nocte explaudentibus alis
Auroram clara consuetum voce vocare.

Plinius: *Gallos vigiles nostros in excitandis in opera mortalibus, rumpendoq; somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distingunt horas interdiu cantu. cum sole eunt cubitum, quartaq; castrensi vigilia* (quæ est hora tertia post mediam noctem) *ad curas laboremq; reuocant. Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemq; venientem nunciant cantu, ipsum vero cantum plausu laterum.* Sexcenta alia de gallo gallinaceo Orinthographi quos adibis. Nos ope cœlesti adiuti, post multas & diurnas, & nocturnas lucubrationes, tandem ad hoc Martialis ientaculum læti properauimus, quod si fortè patres eruditionum, iam saturi scientiæ, non gustabunt; optabunt tamen ij, quos nuper in clientes Musæ adoptarunt.

ANALECTA.

Serius in quorundam lucubrationes incidi, ex quibus hæc ANALECTA accipe.

In prolemmatis cap. 4. de epigrammate. Obseruandum ab Aristotele in Rhetoricis inscriptiones reorum & titulos etiam epigrammata appellari. Epigrammatis meminere & Iurisconsulti Vlpianus L. Lex Cornelia §. 1. de iniuria. Paulus 5. sent. tit. 4. Carmen facit non tantum Satyram & epigramata, sed illegitimam alicuius insectandi caussam, quidue aliud alio genere componit. Plautus elegia (ἐλεγεῖα) in Mercat. vocat.

Impleantur meæ fores elegiorum carbonibus.

Petronius: Impleuit Eumolpus frontes vtriusque ingentibus literis, & notum fugitiuorum epigramma liberali manu duxit.

AERE NEC VACVO) Disserit de æthere cur à Pindaro sit dictus ἐρημος, singulari capite Bisciola lib. 11. cap. 2. vbi præter alia & hunc versum Martialis exponit, nec aliter ac expositus est nobis, sed adfert pro instituto, multa quæ ad rem declarandam pertinent. *Lib. spect. Ep. 1.*

QVAM VELLES PENNAS TVNC HABVISSE TVAS) Monui, quibusdam visum, hunc Dædalum fuisse *Simonem Magum*, & de eo disputatum est ex S. Iustino, quem alij emendant & falsum aiunt, inscriptione de *Semone Sango*. Non nemo S. Iustinum sanctè conatur defendere; mihi nondum satis liquet, cui Ciaconis sententia vero propior videtur; nam S. Iustinus signatè affirmat statuam inter duos pontes inuentam, de qua præter Ciaconium, Iulius Iacobonius ad M. A. Muretum, in epist. *Lib. spect. ep. 8.*

ET THETIS IGNOTAS ET GALATEA FERAS) Horrenda pontus alit monstra, quæ Neptunus ipse posit mirari & natura. Auitus apud Senecam suas. 1. *Stat immotum mare & quasi deficientis suo fine naturæ pigra moles, noua & terribiles figuræ, magna etiam Oceano portenta.* & Pedo apud eundem. *Lib. spect. ep. 28.*

Nunc illum pigris immania monstra sub vndis
Qui ferat Oceanum, qui sæuas ireq; Pistris
Aequoreosq; canes ratibus consurgere pansis.

Sed in his ludis, vt dixi per ignotas feras non marinas sed terrestres intelligendas puto. Mari enim & Thetidi & Galateæ contubernales feræ æquoris non potuerunt esse ignotæ.

PROBETVR IN ME NOVISSIMVM INGENIVM) Marcus Velserus amplissimus II. VIR noster limati vir iudicij & perspicacis ingenij, hæc verba sibi ita explicanda videri, mihi coram dixit. Non tanti facio ingenij famam vti velim ex infamia aliorum colligere laudem: primum locum teneat in meis libris reuerentia virorum illustrium vt nullum perstringam; Alterum, laudes clarorum virorum, postremum & nouissimum commendatio ingenij si qua inest, eritque in meis epigramm. *Epist. lib. 1.*

ΣΟΦΩΣ) De acclamationibus clamatum est satis primo commentario; de harmonia & musico quasi concentu quoque dictum; plura Tacitus Annal. XVI. Plinius Panegyrico Traiani, Xiphilinus in Pertinace dixit εὐρύθμως βοῶν. Cassiodorus 1. Var. epist. 31. *Soletis,* inquit, *aëra ipsum mellifluis implere clamoribus, & vno sono dicere, quod ipsas quoq; beluas delectet audire: profertis voces organo dulciores, & ita sub quadam harmonia citharæ concauum theatrum per vos resonat, vt tonos quilibet credere possit, quam clamores.* *Lib. 1. ep. 3.*

TIMVIT FORTVNA QVERELAS) timuit ne si oppressus esset Regulus passim negaretur prouidentia deorum, vt tum in rebus afflictis impij solebant. Propertius elegia 6. *Lib. 1. epig. 12.*

Et queritur nullos esse relicta deos.

Ouid. *Esse deos credamne? fidem iurata fefellit.*

Id. *Cum rapiant mala fata bonos, ignoscite fasso,*
Sollicitor nullos esse putare deos.

Id. *At valet Eurystheus: & sunt qui credere possint*
Esse deos?

Attius Antig. *Iam iam neq; Dij regunt, neq;*
Deûm summus rex omnibus curat.

Plura leges apud I. Passeratium ad El. 6. Propertij.

PLAGIARIO PVDOREM) Vim rectè in commentario quis plagiarius diceretur, expressimus, qui legem etiam de plagiariis seu Fabiam seu Flauiam nosse cupit, Vlpianum consulat & Bisciolam lib. 8. cap. 13. *Lib. 1. ep. 20.*

Lib 1. epig. 34. NON FLET CVM SOLA EST GELLIA) Huc faciunt epig. Græca lib. 2. titulo 15. & vniuerse de simulationis vitio toto capite 6. lib. 17. Lælius horarum subsecivarum.

Lib. 1. ep. 37. QVOD PRO FRATRE MORI VELLET VTERQVE PRIOR) Nobile epigramma legitur de germanis fratribus, quorum alter in Actiaca pugna alterum imprudens vt ignotum interfecerat, de quo ita doluit superstes, vt superesse noluerit, sed ad ipsum fratris tumulum vltro in ferrum incubuerit & occubuerit. Videndus & Tacitus lib. 3. Hist. qui similia & diuersa narrat exempla: plura ex nouitiis scriptoribus, & Theatris nihil attinet aceruare. Adde tamen ex 2. Theb. Statij:

Vos quoq; Thespiadæ cur infìciatus honoram
Arguerim famam? &c.

Lib. 1. ep. 36. PENELOPE VENIT, ABIIT HELENE) Vaga mulier, impudica, ebriosa, adultera, venefica. Bisciola lib. 8. cap. 5.

Lib. 1. ep. 66. CVM DIXI FICVS) Disputat super hoc epigrammate Martialis, longa epistola L. Christophorus Scobar Bethicus ad Nicolaum Canarellum I C. & producit Aristotelis c. 13. lib. 1. Elench. ex veteri interprete. *Solœcismus autem quale quid est, dictum est prius. Est autem & hoc facere & non facientem videri, & facientem non videri. Quemadmodum Cæcilianus dicit, si ficus sit secundæ declinationis. nam qui dicit ficus maturas, solœcismum quidem facit secundum illum (Cæcilianum:) non videtur autem pluribus. Qui verò ficus maturos, videtur quidem sed non facit. Eod. modo fit ficus solum masculini generis secundum quosdam.* Miris modis obstupui cum hunc Aristotelis locum perlegerem, nec poteram expedire quomodo Aristoteles de Cæciliano ex Martiale exemplum sumserit, qui ante Martialem quadraginta supra quadringentos, & hoc amplius annos vixerat. Inspexi Græcum exemplar & sua lingua loquentem Aristotelem, vbi hæc verba cognoui.

Σολοικισμὸς δὲ, οἷον μὲν ἐστιν, εἴρηται πρότερον, ἐστι δὲ τοῦτο καὶ ποιεῖν, καὶ μὴ ποιοῦντα φαίνεσθαι, καὶ ποιοῦντα μὴ δοκεῖν, καθάπερ ὁ Πρωταγόρας ἔλεγεν, εἰ ὁ μῆνις καὶ ὁ πήληξ ἄρρεν ἐστίν. ὁ μὲν γὰρ λέγων οὐλομένην, σολοικίζει μὲν κατ' ἐκεῖνον οὐ φαίνεται δὲ τοῖς ἄλλοις. ὁ δὲ οὐλόμενον φαίνεται μὲν, ἀλλ' οὐ σολοικίζει. Quæ ego ita interpretor: Solœcismus quid sit dictum est antea. Est autem hoc: & facere & non facientem videri, & facientem non videri (facere) quemadmodum Protagoras dicebat: si ira & galea sint virilis generis, qui dicit perniciosam, solœcismum faciet, ex illius sententia: aliis autem non videtur: qui verò dicit perniciosum, videtur quidem sed non facit solœcismum. Hæc Aristoteles, qui nihil de ficu, nihil etiam

Lib. 3. c. 8. Sat. de Venere, vt est apud Macrobium: *Læuinus etiam sic ait: Venerem igitur almum adorans, siue fœmina siue mas est, ita vt alma noctiluca est.* Veteres ergo interpretes pro exemplo Protagoræ substituerunt simile ex latina lingua, græcum enim non quadrabat. Sed Ficus & Venus cum à quibusdam in controuersiam partim generis, partim declinationis vocentur, maluerunt illis pro exemplo vti.

Lib. 1. Ep. 70. AGIS ATTALE MVLAS) olim qui varia vitæ genera erant sectati, nec in iis operæ pretium fecerant, ad agendos asinos amandabantur, siue redacti ad inopiam in Agasonum album referebantur. Plura Bisciola lib. 6. cap. 4.

Lib. 1. epig. 73. CERVSSATA LYCORIS) Cerussa lita, Cerussa Græcis est ψιμμύθιον, fit extenuissimis plumbi laminis acris aceti vapore resolutis.

Lib. epig. 99. HAEC CHIRAGRA EST) Sed non iusta, nec vera, qua tantum auari laborant. Metaphora elegans ducta ab articulari morbo qui iustus & non iustus. Horat. lib. 2. Sat.

Scurra Volanerius, postquam illi iusta chiragra
Contudit articulos----

Iusta chiragra est sontica; est & vehemens quæ hominem à muneribus publicis excusat, non item lenis & interrupta. Plura Scipio Gentil. lib. 1. Parerg. cap. 4.

Lib. 1. ep. 109. IN QVA TAM SIMILEM VIDEBIS ISSAM.) Videtur in mentem fuisse Martialis, seu Bembo seu alteri elegantis epigrammatis in Hippolytum pictorem auctori, qui ita canit de imagine qua Hippolytus nescio quem expresit.

Est mea tam similis mihi quam depinxit imago
Hippolytus, quantum vix queat esse sibi.
Illi ego tam similis, tamq; omni ex parte quod illa est,
Vt similis possim non magis esse mihi.
Percurrit mentem interdum gratissimus error,
Anne ego sim quod ea est? anne ea sit quod ego?
Idem error forte indomitam post fallere mortem
Posset, & indomitas effugere ipse manus.
Quod si non potero, extinctus durabit in æuum
Alter ego, & mortem mortuus effugiam.
Quis meritis igitur iuuenis te laudibus æquet,
Si dabis extinctum me superesse mihi?

Ne roges atrectum) *Me roges Atrectum* rescribit Iustus Zinzerlingus Gruterus. *Nec roges Atrectum*, Vulgaris: *Ne roges*. Placet Zinzerlingi crisis, habet enim expeditum carminis intellectum *me roges Atrectum*, siue poscas Atrectum me Martialem seu epigrammata Martialis ab Atrecto, verbum enim rogo geminum accusandi casum admittit, vt Prisciani iura docent. *lib.1. ep.177.*

Mitte togam) Plura Bisciola lib.4. cap.5. de toga & stola.

Sic tua suppos.] perl. praela lacernis) De luxu Romanorum in cultu & copia vestium copiosè scripsit Meursius cap.4. *lib.2.ep.39.* *lib.2.ep.80.*

Furor est) Sæpe occulta vis morbi est, quæ hominem in mortem ex furore agit, cuius exempla pete ex Bisciola nostro lib.3. cap.3.

Haltere) Lælius noster de halteribus & alteribus toto cap 9. lib.3. eruditè disputat, ego Mercurialem secutus sum Bisciola nondum euulgato, quem tu in hunc locum consules.

Nec retro lego Sotadem cinaedum) In hunc locum plura Bisciola lib.13. subsic. cap.9. *lib.2.ep.86.*

Stultus labor est ineptiarum) Libelli, quibus multorum ioca & sales complectebantur, olim ineptiae inscribebantur. Sueton. de Caio Melisso Grammatico. Atque vt ipse tradit sexagesimum ætatis annum agens libellos ineptiarum, qui nunc iocorum inscribuntur, componere instituit, absoluitque centum & quinquaginta. Eiusmodi scripsit & Tiro Ciceronis, à quibus ipse Tullius, vt est apud Macrobium, *scurra consularis* est appellatus.

Nec retro lego) Quale est reciprocis apud Diomedem.

Nereides freta sic verrentes cærula tranant
Flamine fidentes per mare veliuolum.
Veliuolum mare per fidentes flamine tranant
Cærula verrentes sic freta Nereides.

Vbi monet Scioppius in MSS. legi

Nereides freta sic verrentes cærula tranant
Flamine confidens vt Notus Icarium.

Quæ scriptura & Modio placet: Vt Nereides fidunt natatu, sic Notus fidit flamine, & vtriq; mare tranant.

Nec retro lego) Versus καρκίνους exponit Villomarus Animad. lib.3.22.

Sunt tibi) Iustus Zinzerlingus in Promulside Crit. Iuuenil. cap.27. emendat *sunt ibi*, nempe Romæ. Rectè meo animo, nam librum tertium non scripsit Romæ, sed in Aemilia seu Gallia togata; scriptum Romam amisit. *lib.3.ep.38.*

Avidi sequuntur villicae sonum porci) Qui sonum legunt, habent Plinium suffragatorem, cuius hæc sunt verba. *Compertum agnitam vocem Suarij furto abactis, mersoq; nauigio, inclinatione lateris vnius remeasse.* *lib.3.ep.57.*

Impiorum colchorum) Medeam nonnulli sanctam faciunt, vt Didonem. Stobæus serm.27. ser.29. Aelianus lib.5. Var. Bisciola lib.6. cap.19. Euripides à Corinthiis impulsus fœminam primus per infamiam traduxit. *lib.3.ep.57.*

Macte esto) Ios. Scaliger ad Franciscum Vertunianum: *Mactum veteres Romani vocant auctum: herbam adultam Cato vocauit Mactam, nempe quod ita aucta esset. Macta hostia cum frugibus & mola, aucta erat. Sic macta ara, quod verbenis aucta & cumulata. Mactare hostiam postea, pro cædere hostiam, dicebant κατ' εὐφημισμὸν, ne scilicet cædem nominarent. Quare mactare pro cædere? quia nunquam cædebatur nisi frugibus macta esset: à præcedentibus consequentia, vt vulgo Rhetores & dialectici Scholastici loquuntur: vt veteres Chrysippei, ἀπὸ τῶν προηγουμένων τὰ ἑπόμενα. Nunquam mactabant hostiam, quin dicerent: Macta esto hac mola salsa. Sic cum Deo alicui vinum libabant: Macte hoc vino esto. Sed cur vocandi casu Macte. In hoc quoque est τεχνικὸν Grammaticorum.* *lib.4.ep.13.* Nam mactus esto, dicendum erat, sed vtriusque linguæ auctores ita loqui solent. Theocritus: Ὄλβιε κῶρε γέροιο, dicendum erat ὄλβιος. Tibullus: *Huc venias hodierne, hodiernus*: Persius. *Stemmata quod Thusco ramum millesime ducis. Millesimus. Ausonius creber est in hoc genere loquendi. Quare & Macte esto, pro mactus. Propterea non mirum si in Atticismo ἡ κλητικὴ confunditur cum ὀνομαστικῇ: cum contra videamus vocandi casum cum nominatiuo commutari: Sic igitur dictum, Macte esto Virtute.*

Lib.4. epig.26. Tricenos puto bis) Quæras an toto anno pro quotidiana salutatione & officio non plus acceperint clientes quam 120. sestertios, hoc est 240. cruciferos? Ex hoc sanè loco disco, centum quadrantes, siue decem sestertios, qui sportulam vnam efficiebant, tantum quot mensibus, pro quotidianis officiis datos, ita enim annuos bis sexaginta numerabis sestertios, si in singulos menses tribueris 20. cruciferos. tota enim sors erit non maior quatuor florenis seu tribus Philippicis. Hoc nemo auctorum annotarat.

Et latet et lucet apis) Hoc epigramma Thomas Morus nostri quondam sæculi columen, videtur in animo habuisse, cum ad Gutbertum Tonstallum in hæc verba scripsit: *Succinum, inquit, quod ad me misisti pretiosum muscarum sepulchrum: nam & materia ea est, quæ colore & luce nullam gemmam non prouocet, & forma multo præstantior, quæ cordis figura quasi symbolum quoddam amoris in me tui repræsentat: quem neque auolaturum vnquam, & semper incorruptum fore ex eo intelligi velle te interpretor, quod* *lib.4.ep.32.*

muscam animal neque minus volatile quàm est Veneris filius, neque magis durabile, sic tamen inclusam atque implicitam succini visco video, vt non possit effugere: sic aromaticis conditam succis, vt non possit interire.

lib.4.ep.40. IAM DONARE POTES IAM PERDERE) Notauit in Parerg. lib.1. cap.2. Scipio Gentilis *donare ac perdere* æquiparari in Iure Romano, quod ex Vlpiano, Horatio, & Martialis epig.44.lib.5. docet: Extra fortunam est quidquid donatur amicis. Poterat melius lib.4. ostendere, vbi disertè *donare & perdere* coniunguntur.

ET DOCTI SENECAE TER NVM. DOMVS) Meursius lib. de luxu Romanorum cap.12. Versum hunc non refert ad tres diuersos Senecas vt Delrius & Lipsius, sed ad domum ex tribus continuatam, ita vt tres domos vna contineret, coniungebant enim ea tempestate binas, & ternas vt magnificentius habitarent. Tam enim laxè ædificabant vt vrbium ritu ędes ponerent, quarum maximus auctor ipse fuit Nero, qui Romam fere totam in domum suam redegit: *Roma domus fiet, Veios migrate Quirites.* Non displicet hæc interpretatio, agit enim Martialis in hoc carmine de ditibus & paupertinis, vti ex proximè subiecto carmine cognoscis.

Prætulimus tantis solum te Postume regnis.

Censeo tamen à poëta simul & ad trigeminos Senecas allusum, & trigeminas vnius ædes vnas respectum, omnes enim erant copiosi & potentes.

lib.4 ep.46. SATVRNALIA DIVITEM SABELLVM FECERVNT) Causidicorum plerumque miseram sortem in persona Sabelli Causidici ostendit, quod & Iuuenalis Satyr.7. Plinius epist.2. ad Maximum, Apuleius lib.11. Miles. Plautus Pæn. act.3. scen.1. & altera Ouidius 1.El.15. Noster lib.5. epig.85. lib.6. epig.52. Sed non omnes linguam gratis collocabant. Aliter enim ipse Martialis lib.1. epig.44. lib.2. epig.30. lib 8. epip.16. Plutarchus de Ciu. Iust. ad Traianum. Cic. lib.2. de Orat. lib.1. ad Atticum, epist. vlt. alij.

lib 5. ep.6. NOSTI TEMPORA TV IOVIS SERENI) Macrobius lib.1. Sat. cap.2. Tentanti mihi Postumiane aditus tuos & mollissima consultandi tempora.

lib.5. ep.11. PER CVIVS DIGITOS C. VR. L. ANNVLVS OMNES) Multa super annulorum vsu, & gemmarum Meursius de luxu Rom.1,6.

lib.5. ep.18. QVO VOLANT MAPPAE) Quintilianus mappam punicam vocem affirmat. lib.1. cap.9. Mappam, inquit, vsitatum nomen Pœni sibi vendicant.

lib.5. ep 70. ROMANA STRINGIS IN ORA) Iam veterum calculum & sententiam mutâram, vt ex commentariis apparet, cùm venit in manus Zinzerlingi prima DIATRIBA, quâ totâ hanc quæstionem versat, & in nostram sententiam in secundis curis positam concedit, vel ego potius in illius, immo ambo idem sentimus.

lib.5. ep.76. SI SOLES ΠΡΟΠΙΝΕΙΝ) Etsi primis Commentariis cum Merula senserimus rescribente: *Sessiles propinquæ.* In secundis tamen curis aliter locum explanauimus, antequam etiam à quoquam moneremur. Hîc si placet, adde quæ Casaubonus lib.4. in Athenæum cap.1. notauit. προπίνειν, inquit, *propriè est præbibere & alteri calicem porrigere, sed poni solet* ἁπλῶς *pro tradere, præbere, & vt scribit Pindari Scholiastes ad 7. Oden Olymp.* ἀντὶ τοῦ χαρίζεσθαι. *Ioannes Chrysostomus in* περὶ ἠπιότητος *oratione,* τοῖς ἀξίοις ἀπωλείας σωτηρίαν ἐπιπροπίνει. *Hinc apud summum oratorem* προπίνειν τὴν ἑλλάδα, *&* προπίνειν τὴν ἐλευθερίαν *tradere per proditionem. Libro superiore dicebat Cynuleus se Vlpiano* προπίνειν φιλοτησίαν *cum illi veterum testimonia suggereret, quorum erat cupidissimus. Similiter ait hoc loco* ἀντιπροπίνειν τὰ ὅμοια *Lyncæum Hippolocho, cum eiusdem argumenti litteras ad eum daret.* Hæc Casaubonus. Ita Sidonius dixit barbaris *prouincias propinare:* & Prosper pœnitentiæ suæ propinatus est. Ita hodie multi alterum alteri *ridendum propinare.* Enimuerò quidquid contendant auctores etiam metaphora non a cibo, sed potione profluxit. Terentius enim per iocum simul vtrumque tralatè coniunxit, cùm dixit *comedendum & bibendum propino.* Proferatur ex prima Latinorum classe qui dixerit scripseritue. Ego tibi panem, carnem, lactucas propino. Aliud est propinare amorem, quia non comedi sed bibi dicitur. Virgilius:

1. Aen. *——longumq; bibebat amorem.*

lib.4. subsec. cap.14. Hoc placet quod Bisciola notauit. Voluit Martialis dicere

Non deerunt tibi, si voles προπίνειν
Viles Cappadocæ, grauesq; porri.

Non defutura illi genera ciborum, quæ si vellet bibere, Toranius, desiderium possent excitare bibendi. Proponit lactucas & porros, quod post eos iucundum sit bibere. Cappadocæ enim genus est lactucæ Plinio, Colum. aliis. Hodieque cum ad bibendum inuitamus, id facimus oliuis, lactucis aut similibus. Tu si vacat cætera cognosce.

lib.5. ep. vlt. AEDILEM ROGAT VDVS ALEATOR) Præter titulum 11. Pandect. de aleatoribus Marcianum consule. Susceptores aleatorum, & qui alios compellebant ludere, multabantur, adeo vt etiam in Latumias aut vincula publica ducerentur. Vocabatur antiquitus *lex talaria*, vt docet Alciatus, & Læuinus Torrentius ad Horatium.

lib.6 ep.29. QVICQVID AMAS) Ariani volue Enchiridion ex Epicteto collectum, vbi locus ille huc facit: In vno quoque eorum quæ aut iucunda sunt, aut vtilia, aut cara, memento cogitare, quale quidq; est initio à minimis sumpto. Si ollam diligis, dic, ollam diligo: ea enim confracta minimè pertur-

perturbaberis: si filium aut vxorem, dic te hominem diligere, nam mortuis ipsis, non mærebis Fecit hoc æuo prope nostro religiosissimus & sapientissimus Imperator Ferdinandus, qui cum vitream arcem seu castellum miro artificio conflatum, Venetorum donum, viris principibus, qui ad eum ipsius salutandi caussa aduenerant, iussisset ostendi, ac timidè admodum famuli responderent, fractum esse, lenissimè respondit. VITREVM ERAT: perinde quasi diceret, non mirandum aut dolendum quod vitrum sit fractum, fragile fuisse. Cogitasset hoc ille Romanus, qui ob fractum crystallinum, puerum iussit murænis depascendum obiici. Plura super hoc noster Lælius* Bisciola, qui in tota litterarum κυκλοπαιδείᾳ seu orbe disciplinarum regnat. Ne quid ergo nimis μηδὲν ἄγαν vbique seruandum. Illud hic disce, vltimum versum superioris epigrammatis: * Lib. 2. subsec. cap. 22. p. 153.

Qui fles talia, nil fleas viator,

à quibusdam aliter laudari, cum rescribunt:

Ni fles talia, nil fleas viator.

Quæ scriptura prorsus aliam explanationem desiderat, quam ego pro meo sensu adfero, donec alius feliciorem: *Nisi fles talia viator, nihil amplius fleas*, hoc est, statim morere, vt flere non possis, aut in saxum vel feram migra, quibus similior es quàm homini, qui flere talia solet.

AMBROSIASQ. DAPES) De ambrosia & nectare copiosè Bisciola lib. 5. cap. 20. Lib. 8. ep. 3.

AEACIDES) Hic legunt nonnulli *Alcides* quod scyphus Alcidæ poculum & nauigium fuerit, quod mihi nullo modo displicet, cum de eodem Macrobius, Plutarchus, Curtius plura tradant, & nuper nobilissimus & doctissimus vir Ioannes Georgius Herwardus, qui Ordinibus Boiorum à cancellis est, ad Aegyptias tabulas hieroglyphicis signis conscriptas eruditè & ingeniosè scripserit: sed ego in nullo exemplari lego Alcides, vbique Aeacides. Lib. 8. ep. 6.

ET VARII CESSIT) Duos fuisse Varios dudum diximus. Hic est L. Varius quem sæpe Horatius, nunquam Virgilius quamuis nobilissimū epicum & tragicum laudat. Leguntur quædam illius ex opere de morte apud Macrobium. Scripsit Thyestem, Augusti Panegyricum, auctores Horatius lib. ser. 1. 10. Macrobius, Quintilianus lib. 10. Porphyrio, Torrentinus ad carm. lib. primum, Ode 6. ad M. Vipsanium Agrippam. Lib. 8. ep. 18.

AERA PER TACITVM DELAPSA) De columba Aretullæ canitur. Adde prioribus historiis ex Plutarcho in Pompeio. Cum ferretur à Gabinio lex de imperio Pompeij aduersus piratas, Plutarchus ait, vsque adeo populum succlamasse vt forte fortuna superuolitans coruus decideret in forum. Quod potuit ex concusso tantis clamoribus aëre accidisse, vt quasi fluctibus agitaretur, vnde vertigo coruum occupauit. Mirius est quod Lucianus de scribenda historia seu fabulatur seu narrat, quendam in prælio adeò vociferatum esse vt primum decem redderet attonitos, mox eosdem in terram deiecerit. Et de leone tradunt Physici, cum rugit perculsas illicò feras consistere, illum cauda circumducere quem nulla transiliat, inde velut ex captis quam velit diripiat. Ad quod forte D. Petrus allusit cùm nos monuit vt sobrij vigilaremus, ne à rugiente leone & circumeunte nos dormientes reperti deuoraremur. Quæ de verò de nunciis columbis exposui, affirmat Tibullus lib. 1. Lib. 5. ep. 32.

Quid referam vt volitet crebras intacta per vrbes
Alba Palæstino sancta columba Syro.

Ad quem locum plura Antonius Parthenius.

FARVS PAPYRO TORVS) Papyrum cum Guilandino, & aliis radices papyri Aegyptiæ eo loco interpretati sumus. Sed Ios. Scaliger Animad. in Guil. docet esse fari Tuscum, quo populus Romanus è tribu paupertina solitus est toros farcire, de quo Martialis lib. 14. 160. Lib. 8. ep. 44.

Tomentum concisa palus Circense vocatur:
Hæc pro Leuconico stramina pauper emit.

MVLAS HABEAT) optat liuido Carino mulas & hortum vnde miser cogatur sibi victum quærere agendis per vrbem mulis oleribus onustis. Lib. 8. ep. 60.

SCRIBIT IN AVERSA CHARTA) Multa ex Guilandino de aduersa & auersa charta atq; opistographis diximus, sed hic obserua quæ Postumus Scalig. Animad. in Guilandinum notauit. Cicero, inquit Guilandinus, *nuncupare videtur aduersaria, quod scripta sint non solum superficie auersa sed etiam aduersa.* Contra venit Scaliger. *Pulchrum, inquit, commentum sane. Nam quæ charta vnquam auersa scripta fuit, quæ non prius aduersa scripta fuerat? Nam rariores opistographæ chartæ, quam aliæ. Itaque quid esset opistographum, quid Aduersaria, minus intellexit. Aduersaria dicuntur, quæ in aduersa parte scribuntur, qualia erant quotidiana vitæ & ephemerides. At in auersa hoc est à tergo solebat & scribi. Vnde opistrographorum nomen. Sed in aduersa rationes dati & expensi perscribebantur, in auersa accepti. Quando auersa pars conueniebat aduersæ, hoc est; cum rationes accepti, congruebant cum rationibus expensi & dati: tunc hoc dicebatur vtramque paginam facere. Quod ipse Guilandinus supra pag. 172. perperam interpretatur. putat enim alludi ad duas paginulas, ex quibus, vt ait ille, charta compingebatur. Quod tam falsum est, quam chartam necessariò compingi ex duabus paginis. Sed vtramque paginam facere dicitur, cum rationes accepti quadrant cum rationibus expensi. Quod & dicitur pariari. Cui contrarium reliquari. Nam villicus qui non pariat, reliquari dicitur. Id & paria facere dicunt etiam. Aduersaria igitur quanquam & opistographa erant, tamen nomen ab vsitatiore pagina acceperunt. Ea potissimum erant in charta deletitia, quæ* Lib. 8. ep. 62.

scilicet

perturbaberis: si filium aut vxorem, dic te hominem diligere, nam mortuis ipsis, non mærebis Fecit hoc æuo prope nostro religiosissimus & sapientissimus Imperator Ferdinandus, qui cum vitream arcem seu castellum miro artificio conflatum, Venetorum donum, viris principibus, qui ad eum ipsius salutandi caussa aduenerant, iussisset ostendi, ac timidè admodum famuli responderent, fractum esse, lenissimè respondit. VITREVM ERAT: perinde quasi diceret, non mirandum aut dolendum quod vitrum sit fractum, fragile fuisse. Cogitasset hoc ille Romanus, qui ob fractum crystallinum, puerum iussit murænis depascendum obiici. Plura super hoc noster Lælius* Bisciola, qui in tota litterarum κυκλοπαιδείᾳ seu orbe disciplinarum regnat. Ne quid ergo nimis μηδὲν ἄγαν vbique seruandum. Illud hic disce, vltimum versum superioris epigrammatis: * Lib. 2. subsec. cap. 22. p. 153.

Qui fles talia, nil fleas viator,

à quibusdam aliter laudari, cùm rescribunt:

Ni fles talia, nil fleas viator.

Quæ scriptura prorsus aliam explanationem desiderat, quam ego pro meo sensu adfero, donec alius feliciorem: *Nisi fles talia viator, nihil amplius fleas*, hoc est, statim morere, vt flere non possis, aut in saxum vel feram migra, quibus similior es quàm homini, qui flere talia solet.

AMBROSIASQ. DAPES) De ambrosia & nectare copiosè Bisciola lib. 5. cap. 20. Lib. 8. ep. 3.

AEACIDES) Hic legunt nonnulli *Alcides* quod scyphus Alcidæ poculum & nauigium fuerit, quod mihi nullo modo displicet, cum de eodem Macrobius, Plutarchus, Curtius plura tradant, & nuper nobilissimus & doctissimus vir Ioannes Georgius Hervvardus, qui Ordinibus Boiorum à cancellis est, ad Aegyptias tabulas hieroglyphicis signis conscriptas eruditè & ingeniosè scripserit: sed ego in nullo exemplari lego Alcides, vbique Aeacides. Lib. 8. ep. 6.

ET VARII CESSIT) Duos fuisse Varios dudum diximus. Hic est L. Varius quem sæpe Horatius, nunquam Virgilius quamuis nobilissimũ epicum & tragicum laudat. Leguntur quædam illius ex opere de morte apud Macrobium. Scripsit Thyestem, Augusti Panegyricum, auctores Horatius lib. ser. 1. 10. Macrobius, Quintilianus lib. 10. Porphyrio, Torrentinus ad carm. lib. primum, Ode 6. ad M. Vipsanium Agrippam. Lib. 8. ep. 18.

AERA PER TACITVM DELAPSA) De columba Aretullæ canitur. Adde prioribus historiis ex Plutarcho in Pompeio. Cum ferretur à Gabinio lex de imperio Pompeij aduersus piratas, Plutarchus ait, vsque adeo populum succlamasse vt forte fortuna superuolitans coruus decideret in forum. Quod potuit ex concusso tantis clamoribus aëre accidisse, vt quasi fluctibus agitaretur, vnde vertigo coruum occupauit. Mirius est quod Lucianus de scribenda historia seu fabulatur seu narrat, quendam in prælio adeò vociferatum esse vt primum decem redderet attonitos, mox eosdem in terram deiecerit. Et de leone tradunt Physici, cum rugit perculsas illicò feras consistere, illum cauda circumducere quem nulla transiliat, inde velut ex captis quam velit diripiat. Ad quod forte D. Petrus allusit cùm nos monuit vt sobrij vigilaremus, ne à rugiente leone & circumeunte nos dormientes reperti deuoraremur. Quæ de verò de nunciis columbis exposui, affirmat Tibullus lib. 1. Lib. 5. ep. 32.

Quid referam vt volitet crebras intacta per vrbes
Alba Palæstino sancta columba Syro.

Ad quem locum plura Antonius Parthenius.

FARVS PAPYRO TORVS) Papyrum cum Guilandino, & aliis radices papyri Aegyptiæ eo loco interpretati sumus. Sed Ios. Scaliger Animad. in Guil. docet esse fari Tuscum, quo populus Romanus è tribu paupertina solitus est toros farcire, de quo Martialis lib. 14. 160. Lib. 8. ep. 44.

Tomentum concisa palus Circense vocatur:
Hæc pro Leuconico stramina pauper emit.

MVLAS HABEAT) optat liuido Carino mulas & hortum vnde miser cogatur sibi victum quærere agendis per vrbem mulis oleribus onustis. Lib. 8. ep. 60.

SCRIBIT IN AVERSA CHARTA) Multa ex Guilandino de aduersa & auersa charta atq; opistographis diximus, sed hic obserua quæ Postumus Scalig. Animad. in Guilandinum notauit. *Cicero*, inquit Guilandinus, *nuncupare videtur aduersaria, quod scripta sint non solum superficie auersa sed etiam aduersa.* Contra venit Scaliger. *Pulchrum*, inquit, *commentum sane. Nam quæ charta vnquam auersa scripta fuit, quæ non prius aduersa scripta fuerat? Nam rariores opistographæ chartæ, quam aliæ. Itaque quid esset opistographum, quid Aduersaria, minus intellexit. Aduersaria dicuntur, quæ in aduersa parte scribuntur, qualia erant quotidiana vitæ & ephemerides. At in auersa hoc est à tergo solebat & scribi. Vnde opistrographorum nomen. Sed in aduersa rationes dati & expensi perscribebantur, in auersa accepti. Quando auersa pars conueniebat aduersæ, hoc est; cum rationes accepti, congruebant cum rationibus expensi & dati: tunc hoc dicebatur vtramque paginam facere. Quod ipse Guilandinus supra pag. 172. perperam interpretatur. putat enim alludi ad duas paginulas, ex quibus, vt ait ille, charta compingebatur. Quod tam falsum est, quam chartam necessariò compingi ex duabus paginis. Sed vtramque paginam facere dicitur, cum rationes accepti quadrant cum rationibus expensi. Quod & dicitur pariari. Cui contrarium reliquari. Nam villicus qui non pariat, reliquari dicitur. Id & paria facere dicunt etiam. Aduersaria igitur quanquam & opistographa erant, tamen nomen ab vsitatiore pagina acceperunt. Ea potissimum erant in charta deletitia, quæ scilicet* Lib. 8. ep. 62.

scilicet delebatur spongia, quæ ab eo à Varrone dicitur spongia deletilis. & Æschylus allusit, ὑγρᾶς σπογγίας βολαῖς. *Huc pertinent etiam libri liturarij apud Ausonium & palimpsestus Catulli.*

Lib.8.ep.82. DANTVR OPES NVLLIS NVNC, NISI DIVITIBVS) Nisi pro tantum, vel præterquam Plautus in Menechmis: Ei liberorum, nisi diuitiæ, nihil erat, Hoc est, vt Gasp. Scioppius elegantissimi vir ingenij, in notis ad illum locum exponit: *Tertullianus,* inquit, *dixisset tantum: Ei liberorum nihil erat, tantum quod diues esset. vt in Captiuis*—— me insaniam Neque tenere, neque mihi morbum esse, nisi quod seruio. *Sed enim Plauti locum illum Eitelius Fridericus, Illustris comes Zolleranus aliter rescribit, cùm legit:* Ei liberorum nisi de vitio nihil est, quasi diceret, eum non fuisse nisi vitio patrem, hoc est, eum non habuisse alios filios nisi vitio creatos, seu vulgò quæsitos & spurios, vt lib.12. ep.53. diximus de Paterno, Huic semper vitio pater fuisti. Scioppius tamen vulgatam lectionem retinet. Hic ergo expono: Nunc tantum dantur opes diuitibus, nullis aliis. Vel. Nunc nullis dantur opes præterquam diuitibus. De particula *Nisi,* eleganter docet noster Torsellinus, lib. de part. latinæ orationis, cap.107.

Lib.9 ep.2. DOMITIANVS AVTVMNOS) De mutatis mensium nominibus prolixè Bisciola libro 4. capite 8.

Lib.9.ep.17. PERGAMEO POSVIT DEO) Multa nobis dicta super hoc, cui satis non sunt, legat ad satietatem, longum Bisciolæ caput lib.7. cap.5.

Lib.9.ep.29. PARASITVM DICITE PHOEBI) A Critone comico, Delij dicuntur parasiti Phœbi seu familiares & amici, quod ex donariis viuerent, quæ in Delij Apollinis templo largißime offerebantur. plura Bisciola lib.11. cap.12.

Lib 9.ep.49. INTER QVAE RARI LAVRENTEM PONDERIS APRVM) Horatius laudat Marsum & Lucanum, Catius Laurentem etiam reprehendit.

Nam Laurens malus est, vluis & arundine pinguis.

Lib.9.ep.62. STAT PLATANVS DENSIS CAES. COMIS) De Xerxis platano, immò de decem à variis scriptoribus laudatis platanis leges apud Bisciolam cap.21. lib.9.

Lib.9 ep.79. IN QVOD CHORAVLES NON VENIT) Macrobius lib.2. Sat. cap.1. Hæc nobis sit literata lætitia, & docta cauillatio, vicem planipedis & sabulonis impudica & prætexta verba iacientis, ad pudorem & modestiam versus imitata. plura Isaacius Pont. ad locum hunc Macrobij.

Lib.9 ep.101. CHARTA SALVTATRIX) Notauit Iof. Scaliger, in Guilandinum nomen τῦ χάρτυ recentius esse quam βίϐλυ, & tum demum epistolari biblo, chartę nomen inditum, cum cœptum est in frontibus epistolarum apponi χαίρειν, vnde chartam epistolarem, inquit, Martialis vocat chartam salutatricem.

Lib.9.ep.104. DISCINXIT AMAZONA) An fuerit gens Amazonum, & quæ eius origo, disputat Bisciola lib.16. cap.9. & 10.

Lib.10. ep.5. ORCINIANA QVI SPONDA) Hunc locum poterit illustrare Bisciolæ cap.4. lib.17. subsec. in quo de Orco, Charonte, Charonitis Orcinis senatoribus, libertis, hęredibus tractat ea, quę legisse Philippicorum Ciceronis interpretes non pœnitebit.

Lib 10 ep.5 QVAE VIX INTELLIGAT IPSE MODESTVS) Multus est in nominandis obscuris scriptoribus. Bisciola, lib.16. cap.22.

Lib 10 ep.22. TVRPES MVSCAS) Bisciola lib.16. cap.23. de muscarum natura (sic enim inscriptio capitis legenda, non de musarum natura) & muscariis multis agit, vti & hunc versum Martialis exponit.

Lib.10. ep.26. AVSONIO PROMISSA QVIRINO) Ausonio Quirino, Imperatori Traiano, sic enim & Augustus appellatus. Seruius ad illud Virgil. *Remo cum fratre Quirinus. Populus,* inquit, *Romanus, Octauiano tria obtulit nomina, vtrum vellet Quirinus, an Cæsar, an Augustus vocari. Ille ne vnum eligendo partem lædeuret, quæ aliud offerre cupiebat, diuerso tempore omnibus vsus est. Primum ergo Quirinus, dein Cæsar, demum Augustus appellatus, quod illi & posteris nomen hæsit cum priore, Quirino paßim extrito.* plura de hoc Passeratius ad illa Propertij lib.4. El.6. *Altera claßis erat Teucro damnata Quirino.*

Lib.10 ep.51. ALTERNVM CASTORA) An occidente altero, alter oriatur, disputat toto cap.16. lib.4. Bisciola.

Lib.12. ep.46. SANOS CLASSICE NVNC NEGA POETAS) Vulgo creduntur diuini poëtæ, & cœlesti furore seu numine, siue enthusiasmo afflati, Plato in Phædro, Aristoteles 3. Rhet. Ioannes Franciscus Picus lib.4. de rerum prænot. cap.6. & 7. Arbiter in Satyrico, Bisciola lib.10. cap.6. toto.

Lib.12. ep.53. VT MAGNVS DRACO INCVBAS GAZAE) Macrobium adi Sat.1. cap.20. ferunt ædium, adytorum, oraculorum, thesaurorum custodiam Draconibus aßignari. Festus Dracones ἀπὸ τῦ δέρκειν quod est videre, deriuat clarißimam enim dicuntur habere oculorum aciem, qua ex caussa incubantes eos thesauris custodiæ caussa finxerunt.

Lib.12. ep.96. SCRIBEBAMVS EPOS) Potest confirmari Bisciolæ sententia aduersus Aristotelem, in quæstione an poësis epica nobilior sit Tragicâ, Tragicam anteponit Stagirita epicæ, Martialis epicam, qui iudicium fert de omni fere genere poëseos, quod ex ipso ordine versuum intelligi potest, cum primo disticho canit:

Scribe-

Scribebamus epos, altero: *Transtulit ad tragicas.* tertias dat Lyricis: *Fila lyræ moui*, quarto loco Satyras laudat: *Audemus Satyras.* Quinto Elegias: *Ludo leues elegos.* Postremo epigrammata: *Quid minus esse potest? epigrammata fingere cœpi.* Comicum reor sub Tragico reprehendit. Habet ergo Bisciola suffragatorem Martialem, & simul Martialis acuti hominis de diuerso & fere vniuerso genere poëseos sententiam.

TESSERA TALO) Alij quatuor talis, tribus vel duabus tesseris lusum docent. Bisciola sex talis propter sex latera, quæ num vera sint quæro; Puto voluisse Bisciolam contrarium dicere: tesseram habere sex latera, talum quatuor. Sed contra tesseram facit quatuor laterum, & cum sex habeat, & talum sex, qui tantum quatuor habet? *Lib.13. ep.1.*

CLAVDERE QVAE MENSAS LACTVCA SOLEBAT AVOR.) Vopiscus de Tacito Imperatore: *Lactucis impatienter indulsit, somnum enim se mercari illa sumptus effusione dicebat.* Ob somnum ergo conciliandum in extrema mensa lactucis veteres vescebantur, vt affirmat Bisciola, hodieque Ligures id facere. *Lib.13. ep.14.*

ET VERNAE TVBERES) Eleganter transtulit hanc vocem Apuleius lib. de mundo ad minores maris extantes insulas: *Multæque aliæ, * tuberes admodum, sparsæ hanc nostram insulam, id est, hunc nostrum terrarum orbem, ornamentis suis pingunt, & continuatione, vt quibusdam sertis coronant.* Petronius *Lib.13. ep.42.* ** Ita Isaacius Pontanus castigat in Macrobio.*

——læuior ære vel rotundo
Horti tubere quod creauit vnda.

PORPHYRIONIS HABET) Claudianus: *Porphyrion trepidam conatur vellere Delon.* Pindarus hunc gigantem Apollinis arcu domitum scribit. Eid.8. Pythiis. *Lib.13. ep.78.*

GRANDIS MVRAENA) Adde ex Aeliano vestitam a Crasso puellari & eleganti cultu. Lacrymas autem illi in funere Murænæ fusas & deforme crimen in senatu obiecit Domitius: *Stulte,* inquit, *murænam fleuisti mortuam. Ego verò,* inquit Crassus, *fleui bestiam; Tu autem ne tres quidem vxores sepultas luxisti.* *Lib.13. ep.80.*

CAETERA VILE SAPIT) cætera, eleganter & vetustè: sic Virgilius: *Consertum tegmen spinis, at cætera Graius:* Sic Apuleius & alij, nunquam tamen Cicero, quod elegantiæ arbiter notauit Scioppius, lib.5. susp. lect. cap.20. *Lib.13. ep.84.*

χρύσεα χαλκείων) Iustinianus in præfatione Digestorum alludit: *Nam vestris,* inquit, *temporibus talis legum inuenta est permutatio, qualem & apud Homerum patrem omnis virtutis Glaucus & Diomedes inter se faciunt dissimilia permutantes*

Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεα βοίων.

Horatius item Satyr.1.lib.

Aut si disparibus bellum incidat vt Diomedi
Cum Lycio Glauco, discedet pigrior vltro
Muneribus missis——

Legantur & adagiographi super hoc dicto.

FELIX VITIBVS AVLON) Mons est agri Tarentini Aulon. Horatius Od.6. lib.2. *Lib.13. ep.125.*

——amicus Aulon
Fertili Baccho nimium Falernis
Inuidet vuis. adi interpretes.

ET LANIS) natiuis & infectis. De natiuis dictum ex Plinio, infectas Horatius laudat lib.2. epist.1. Quid placet ergo? *Lib.14. ep.5.*

Lana Tarentino violas imitata veneno.

NIGRA TIBI NIVEVM LITTERA PINGAT EBVR.) Non assequor quamobrem Ios. Scaliger Animaduers. in Guilandinum neget scriptum esse in eboreis siue eburneis pugillaribus nisi cera illitis, cum disertè Martialis contra clamet ac doceat:

Languida ne tristes obscurent lumina ceræ,
Nigra tibi niueum litera pingat ebur.

Nempe ne hebetent aciem luminum tuorum literæ ceræ inscriptæ, quæ oculos facile sua coloris obscuritate confundunt, inscribe ebur, vt nigror ex candore clarius emicet. Sed affirmat Iosephus ebur esse ineptissimum ad scribendum, quod literæ fiant caducæ, & in lubrico materiæ fugiant? calamos reor acutos adhibuisse, & humorem sepiæ temperasse, aut certè scribendi (nam scripsisse certum est) rationem nobis ignotam habuisse. Placet autem cum docet diuersos esse eburneos ab elephantinis, Elephantinos ex omento elephanti, eburneos ex dente factos. & in elephantinis maiores historias perscriptas.

ACCIPE FELICES ATLANTICA MVNERA SILVAS) Docui diuersas videri arbores cedrum & citrum & perseuero docere cum Dioscoride, qui de Cedro lib.1. cap.89. de citro c.131. separatim tradit, & reapse distinctæ sint, cum altera baccas, altera pomum ferat, altera abieti, altera malo similior, sit; & citrea mala Citronäpfel gignant. Hoc lubens admiserim nomina cedri & citri quod & antea affirmaui, ab auctoribus misceri ac permutari. Lælius noster lib.10. cap.13. de cedro, citro & Thyo eruditè disputat, quamuis non ex omni parte nobiscum faciat. *Lib.14. ep.89.*

Lib.14 ep.101. PROTOTOMIS COLICVLIS) Adde dictis lib.10.ep.48.& 13.lemmate coliculis ea quæ Bisciola docet lib.13.cap.11.præsertim de voce Cyma, Cymatilis, Cymatia.

Lib.14 ep.116. PRAEDO FVIT VOLVCRVM) Quàm fuerit antiquum hoc per aucupium seu aues, genus venandi toto capite primo docet Bisciola lib.16. vbi & nostrum poëtam & hoc distichon laudat.

Lib.14.ep.122. FELIX CVI COMES EST NON ALIENVS EQVES) Hunc locum præ cæteris illustrare mihi videtur Isaacius Pontanus Notis ad Macrobium: *Quo lemmate, inquit, duplicem ritum noto, alterum hunc seu vulgarem de donandis inter amicos anulis: Alterum verò non ita tritum, soluisse videlicet veteres & potissimum magnates amicis digredientibus comites adesse, idq; ad anulos hærere nuncupatum. Martialem sane ita capio, & corrigo locum è panegyrico Constantino Cæsari dicto, qui iam diu summa torsit ingenia: cui tu summa & diuersissima bona priuatum otium, & regias opes dederas: cui digredienti ad anulos sederas, cui impensius etiam quàm tibi occurrere obsequia nostra mandaueras. Corrigo, inquam, cui digredienti ad anulos sederas. Plinius Panegyr. Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes hæserat. Iterum Martialis:*

Quis largitur opes veteri fidoq; sodali?
Aut quem prosequitur non alienus eques?

Et hinc natum reor amicos primos, secundos, de quibus 5. de benef. Seneca: Dextram, sinistram magnatum indigitatos. Statius.

——vidi omni pridem in flore iuuentæ
Te magnæ propius, propiusq; accedere dextræ.

Martialis clarius: *Lydia dicebar domino fidissima dextra.*

Hæc Isaacius & plura. Anulis donabantur qui spectabant equestrem dignitatem, vti Suetonius in Vitellio & Galba narrat.

SVNT QVIDAM QVI ME DICVNT NON ESSE POETAM) Multa super Lucano, Silio, Empedocle, Nicandro, Arato, Sereno, Manilio, Vida, Fracastorio, Sanazario, Bisciola li.5. cap.12.

Lib.14. ep.160. TOMENTVM CIRCENSE) Circense appellabatur quod in Circo venderetur. Sari Tuscum vocant quo faciebant toros tunicati, regredere ad lib.8. ep.44. beatiores, culcitas implebant villis ex Lingonicis sagis derasis.

Lib.14.ep.191. PRIMVS ROMANA CRISPVS IN HISTORIA) Distichum à Quintiliano lib.8. cap.3. laudatum Martiali assignari miror, cum Fabius nullam Martialis mentionem faciat cum dicit: Nec minus noto Sallustius epigrammate incessitur:

Et verba antiqui multum furate Catonis
Crispe Iugurthinæ conditor historiæ:

Immò Martialis distichon cum hoc confundunt & vnum ex duobus faciunt, cum Martialis primum in historia Crispum laudarit; de Catonis verbis prorsus tacuerit: hoc enim est Martialis:

Hic erit vt perhibent doctorum corda virorum
Primus Romana Crispus in historia.

Lib.14 epig. extremo. IENTACVLA PISTOR) Memini docere veteres semel tantum in die cibum sumpsisse, & cœnasse duntaxat. senes & pueros, & ægros ientasse, prandisse & cœnasse, non item vulgò omnes, nisi ἀσώτους & phagones. sed nuper Lælius noster subsec. lib.9. cap.15. multis tabulis & testibus contra ac plerique hactenus sensere, factum ostendit, præsertim de prandio. Quamuis interim à nobis non procul reapse abeat cum pag.694. litera H. dicit: *Certè qui crebrius edebant, ij vel pueri, vel senes, vel infirmi, vel comedones erant. Ientaculum & merenda sanè puerorum & gulonum erant propria. prandium cum cœna plurium: cœna omnium.*

Lib.8.ep.7. HORIS CINNA DECEM) Multum aquæ consumsi in vsu clepsydrarum perdiscendo, nec scio an aliis perinde ac mihi, tandem eius cognitionem assecutus existimabor. Reliqui rem in medio & primo commentario, & secundis Curis. Analecta sententiam pronuntiabunt. Dixeram pendere litem à varia scriptura epistolæ apud Cæcilium Secundum, vbi legitur. (Dixi horis penè quinque, nam *decem* clepsydris, quas spaciosissimas acceperam sunt additæ quatuor) pro decem clepsydris alij rescribunt, *tribus*, alij *duodecim*, alij *viginti*. Seruo vulgatam scripturam, & lego *decem clepsydris* vti & Claudius Minos & ex antiquo codice Catanæus legit. Deinde (contra quam hactenus censui) definio singulas clepsydras singulis horis. Etsi hydrologiorum vascula possint duas, tres, quatuor & amplius, distinctas horas continere, sic tamen vt signis & notis singularum horarum spacia secernantur. Præterea Plinium aio petiuisse decem horas, quinque non totas dixisse: alteras quinque subscriptori Tacito qui secundo loco dixit, reliquisse, quatuor adiectas esse pro testibus audiendis, ita vt toto triduo caussa in senatu fuerit peracta, quod ipse Plinius docet, cum scribit. Iam hoc pulchrum & antiquum, senatum nocte dimitti, triduo vocari, triduo contineri. Nec esse hæc mea νοήματα sed rem ipsam, ex eodem Plinio Secundo planum facio, qui epist.9. lib.4. in hæc verba de caussa Bassi tradit: Nam cum è lege accusator sex horas, nouem reus accepisset, ita diuiserat tempora reus inter me, & eum qui dicturus post erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur. Viden horas nouem ordinarias, inter duos patronos fuisse distributas? Audi quæ porro narret Plinius. Egeram tribus horis & dimidia, supererat sesquihora: sed Bassus multis

precibus

precibus pene etiam lacrymis, obsecrabat, implerem meum tempus, parui. Successit mihi Lucius Albinus, &c. Postero die pro Basso egerunt Titius Homulus & Fronto mirificè: quartum diem probationes occupauerunt. Ergo Plinius ex nouem horis quinque impendit, reliqui quatuor. Spaciosissimas ergo clepsydras appellat decem, horam nempe pręter legem, vt Cinna decem horas apud Martialem, cum nouem ex lege haberet. Ita lib. 6. ep. 35. Cęcilianus accusator septem clepsydras petiit, cum ex lege sex horas haberet. * Septem ergo clepsydræ septem horæ sunt, vti & decem apud Plinium clepsydræ, decem horæ, quibus quatuor sibi Cinna petiit addi clepsydras, apud Martialem. Obseruandum etiam libera subinde tempora à prætore vel senatu petita, nam penes hos erat vltra legem, dicendi spacia causidicis prorogare. Hoc idem Secundus ostendit.* Iam illa perquam iucunda vna dicentibus, quod libera tempora (Regulus) petebat. De horis & clepsydris idem tempus complectentibus affirmant quæ dixi, quæ apud Plinium eadem epistola sequuntur, cum queritur de causidicorum inertia & horis ex lege, litibus non impensis, Nam postquam, inquit, obiit ille (Regulus) increbuit passim & inualuit consuetudo binas vel singulas clepsydras, interdum & dimidias dandi & petendi. Nam & qui dicunt, egisse malunt quam agere, & qui audiunt, finire quam iudicare, tanta negligentia, tanta desidia, tanta denique irreuerentia studiorum, periculorumque est. Et subiicit post suorum & priscorum temporum contentionem. Nos paucioribus clepsydris præcipitamus caussas, quam diebus explicari solebant. Hoc intelligendum interim, clepsydras horis accommodatas, non horas clepsydris, siue horæ essent æquales, siue inæquales.

** Ita Theophanes accusator Bassi impudentissimus tempus sibi laxius vindicauit, qui illatis lucernis in noctem vsque dixit.*

** Lib. 6. epist. 2.*

AVT CRESCENTE VADIS TRAH. ARVNDINE PRAEDA) De piscibus hunc versum lib. 9. ep. 55. accepimus, contra Gruterum, sed dum indicem paro, & sequens epigramma cum hoc contendo, plane de auibus interpretandum sentio, præsertim si legatur pro *vadis, leuis.* pentametei autem est expositio hexametri. Quanquam non erat negandum, arundine piscationem fieri. Sed hic de intellectu carminis & mente poëtæ controuersia erat. *Lib. 9. 55*

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS.

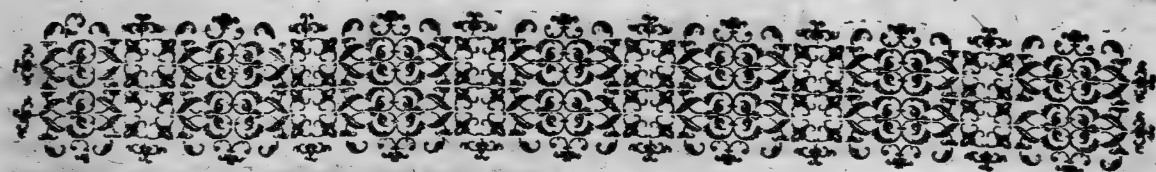
Libros commentarios à MATTHÆO RADERO de Societate IESV ad M. VALERII MARTIALIS epigrammata ante annos aliquot editos, & nunc recognitos magnamque partem auctos, ac denuò de more à designatis aliquot è Societate patribus lectos probatosque, ego THEODORVS BVSÆVS Societ. IESV per superiorem Germaniam Præpositus Prouincialis pro facta mihi ab admodum R.P.N. Generali P. CLAVDIO AQVAVIVA, potestate, in lucem edi permitto, manuque mea subscribo & subsigno. Monachij Calendis Ianuariis cIↄ. Iↄ. CXI.

THEODORVS BVSAEVS.

ΣΦΑΛΜΑΤΑ CORRIGE.

Et hæc, & multa præter hæc.

PRæfat. ad Lect. A. 4. v. 9. *Brugensis.* Ead. v. 13. *Brugensis*, non Pragensis vel Bragensis, ead. v. 9. à fine. *Nata asino mula.* ead. pagina auersa: *Lenonium.* A v. Saucia. *Terpsichore.* Ibidem *iuuenes nequam.* ead. pagina auersa v. 3. à fine. cur in *Vate* nostro. præf. A. v. 8. à fine, *leuior* animo fuit. littera B. 11. à fine, *κακοζηλίαν.* præf. B. 2. in phaleucio: cultam Pieridem, *modestam*, amenam. pag. 2. v. 5 *transformatus* fuerit eadẽ. v. 30. Claudius *Musambertius.* ead. v. 47. Salonis. pag. 3. v. 1. *epigr.* p. 7. v. 10. F. *totum poëticum.* eadem, in ora ad finem. ↄIↄ. *CCII.* p. 8. v. 23. digna prorsus sint facetis, & tẽperatis ciuibus, *retineantq́; quæ* dele. p. 8. v. 8. à fine. *c.* 19. p. 9. v. 29. *Πάντα.* p. 19. v. 22. totũ *solum.* 20. v. 13. sonans, vt, ingera. 41. *fuisse.* 22. v. 22. à fine, dele: *Imò, &c.* v. 12. à fine. *Ψιλὸν τῶν.* 24. v. 14. *ὑποβάλλετο.* ead. v. 7. à fine. Sed non tam *Mausoleum.* 26. v. 13. suaue *fragrante.* 27. v. 8. *αὐτοκίνητοι.* 29. v. 20. *Hypomnema.* 23. *Cæsar.* 33. 4. *χρόνον φαινόμενον.* 22. cornua *cirro.* 39. 1. *Gruterum* lege. 41. 3. *Demum* cõcludit. 43. 13. quo *alioqui* aues capiuntur. 44. 21. cum *fera.* 46. 19. extincta *viui.* 49. 27. *cruci* affigi. 53. 18. à fine. *πωγωνίας.* 55. 12. *inductum.* 43. 18. *Visco*, non fisco. 57. 13. *cœperit.* 60. 20. *alioqui*, non *aliàs* scribe. 38. *pectus.* 39. 19. à fine. *induerat.* 42. 5. à fine *exuunt.* 44. 22. feræ. 74. 3. *Polymnestor.* ead. *legi.* 75. 7. illa verba *(Nota Ramiresi: dixi titulum, non titulos)* includantur Parenthesi. v. 10. *cultum.* 86. *Venetorum.* 91. 16. à fine. *Tusculanè.* 95. 21. *lurcones.* à fine. 99. à fine. *Porsenna.* 101. 3. à fine. *Ceterum sunt qui.* 107. 22. à fine. *quà* loquacibus exhiberetur. 109. 8. *lecto.* 111. 28. *Plinius minor.* ead. 37. *Castoris* indulgeret. 113. 6. à fine. *βελλέσιοι.* 116. 29. *ἀναξιόπιστος.* 117. 7. *fecus* iudico. eadem in fine. 9. *nec* pecudi solerti, sed. 119. 22. *granatum.* 120. 13. de *oliuis* non diuis. 123. 15. à fine *Vernas apros.* 125. 11 à fine. *cassibus.* 134. 10. *amite.* 138. 4. *nouies.* 142. 13. à fine. *custodita.* 147. 15. à fine. *caluitium.* 150. 2, *certè.* 151. 2. à fine. *perierit.* ibid. 6. *defunctum.* 163. 23. pictorem *inelegantem.* ead. 3. ante finem. viuat. 166. 30. *agnoscitq́;* reuera. 168. 9. *studium.* 175. 22. à fine. *Kirchammi, Ioannis Mersij.* 179. in inscript. 29. *pientissimo patri.* 181. 22. à fine. *cruciferis.* 186. 7. Drugo *Germanici.* 170. emenda numerum. & scribe. 190. ac ita deinceps, pro 171. 191. p. 175. 23. à fine. *regia* Æoli. 191. *carmen quidem suum esse.* 204. 19. à fine. *splenibus seu lienibus.* 204. 25. *caruisset.* 206. 14. *quinquaginta.* 207. 16. *denarios.* 206. 19. Tum subiicit *Ciaconius* non Cuiacius. & illa verba charactere diuerso erant exprimenda, sunt enim nostra, non Ciaconij, vsque ad illa: sed, inquit, sestertia. 208. In numero exerratum est. 104. qui falsus. verus 208. 213. à fine. dictis dele. 217. 22. *trabibus.* 223. 2. *πόνους.* 228. 14 *tota Vrbe.* 10. à fine. faciamus *nos* credere. 125. 21. à fine. *tempestate mixto.* 263. 3. *flabat.* 264. 21. vel *trimetra* Iambica cum dimetro iuncta. ead. 35. *Hugonis Grotij.* ead. 39. *Vinctorum.* 265. 22 à fine. habes & vrbana prædia non pauca, quæ tantum occupant soli, vt multis ædibus sufficiant. 268. 8. *fingitis.* 270. 24. dele, *seu mille sestertium.* 276. 5. à fine. vrbanas domos ac magnificas diætas, condidit etiam pauperis cellam. 280. 6. *campi.* 281. 22. *buxum densam.* 283 24. *aberrat.* 286. 16. *sumtu.* 287. 15. à fine. *mouet.* 289. 20 à fine. *laudes, lauros.* 290. 22. à fine. *Cassium.* 292. 3. *lentam.* 298. *Euocati. aduocat.* 300. 22. *mirè placenti.* 310. 2. *Ioan. Mercerus.* 312. 18. *Indicium.* 318. 17. *delicatos.* 333. 7. *connubio permiscuisse.* ead. 24. *Antiq* August. 338. 11. à fine. *nimio* 344. 18. à fine. sed exigua & angusta. 353. 4. à fine. amanter *gestaret.* 354. in ora, *id est, cruciferis.* 355. 1. à fine. *auunculo suo.* 366. 2. *Fab.* 370. 13. *duobus libertis.* 380. 15. *salutauit.* 373. 6. à fine. *rubore.* 394. 9. *coniugis factum* 395. 9. *cæsariem.* 408. 5. *aliter* loqueris. 409. 14. à fine, tempora *futilibus.* 410. 1. antiquissimum *nimium potarum* vsum. 411. 9. à fine. Libyci *certaminis.* 416. *remanente* trochæo. ibid. dele *hactenus.* 418. 2. *ponite.* eadem *prima* & *antiqua* classis. ead. 9. à fine. nisi ad triemimerim. 419. 8. *notus* cum ex aliis, &c 419. 9. viginti *quinque* millia. 423. *incurniceruicum* pecus. 450. 7. à fine si tibi *desperas.* Sed, si quid de genio carminis huius poëtæ possum existimare, non est hæc interpunctio ex facilitate & numero Martialis. seruo: *I. tibi desperes Gaure, pusillus homo es.* 439. 10. *celtes.* 449. 13. à fine. dixi *horis* pæne quinque. 443. 8. à fine, dele *Florus.* & rescribe. *Circus.* 454. 5. à fine. quotidianam *cruditatem.* 462. ferendi gausapinas *esset*, occasio. 469. 3. à fine *& propagines* vitium. 473. 4. De Atlantibus siue Telamonibus columnas *sustinentibus.* 476. 7. à fine *Octophoro.* 479. 7. *Spoletina.* 480. in medio. *Patera.* 484. *Triumphos.* 490. *Tamen es.* 506. 6. *Conticuisse.* eod. *Erant* 507. in medio. *Mutuo* 511. *Cosmicus.* 513. 35. Fuisse *illi* te, & fuit *ille* suo. 533. 10. *specularium.* 592. *Duos habuit filios.* 593. 21. *Clausus.* 600. 18. à fine. *disputatum.* 602. 10. *Cultus.* 613. 6. à fine. *Minerua.* 636. 11. vinctus est *traditus.* 616. 23. *Priamides.* 625. 12. *lautis.* 627. 11. à fine. Osiria. 628. *Iter ex Armenia.* 677. 9. à fine. *Grande tui precium.* 668. 18. *tricies quinquies* centena millia. 684. 24. *Dispeream.* 691. 12. à fine. Cuius *non* meminisse velit. 701. 33. *Plato & Xenophon.* 712. in medio. *Placet sigma.* 728. 13. à fine. Nunc *resalutantes.* 738. 15. *Fecit & ille nefas.* 751. 5. *cognomine* Ladas. 768. 15. *dic te cessisse.* 799. 19. in *Subura* nata. 806. 3. Si mihi *Nausicaë.* 588. 26. & vendat, *ante* ipse absumat. 828. 21. *Augustis* redit idibus. 830. *custodes* apponebantur. 833. In summa *annona* caritate. ead. vini *nostratis*, ead. à Clodio *cœptis.* 835. 2. à fine. *accubitori.*

INDEX RERVM ET VERBORVM, QVAE IN HIS COMMENTARIIS EXPLICANTVR VEL ILLVSTRANTVR.

A

Arcus

B.

B.

D.

E.

Edito-

F.

G.

H.

Hære-

I.

Iouianus

K.

L.

Lucius

M.

N.

O.

Pera

Q.

R.

Regulus

S.

Saßinas.

T.

V.

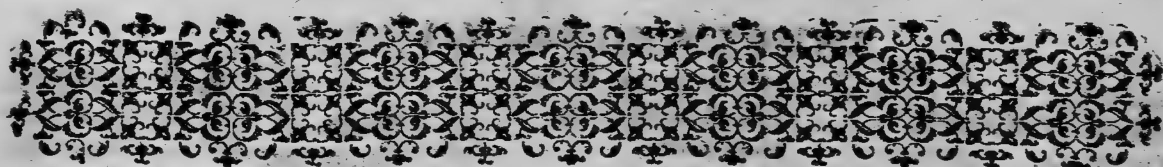
X.

Y.

Z.

F I N I S.

INDEX AVCTORVM.

Euche-

FINIS.

